SAM. L. B. A PUFENDORF
DE
JURE NATURÆ
ET
GENTIUM,
LIBRI OCTO.

Cum integris Commentariis Virorum Clarissimorum

JO. NICOLAI HERTII,

ATQUE

JOANNIS BARBEYRACI,

Accedit

ERIS SCANDICA.

Recensuit & ANIMADVERSIONIBUS illustravit

GOTTFRIDUS MASCOVIUS.

TOMUS SECUNDUS.

Francofurti & Lipsiæ,

EX OFFICINA KNOCHIANA.

MDCCXLIV.

Cum Priuil. Sacræ Cæsareæ Majestatis, & Sereniss. Poloniæ Regis Elect. Saxon. ac Reipubl. Helvet.

SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

DE MATRIMONIO.

I. *Transitus.*
II. *Matrimonium generis humani seminarium.*
III. *An sit aliqua obligatio ad ineundum matrimonium?*
IV. *Vaga libido iuri naturali repugnat.*
V. *Genus humanum non debet propagari citra leges connubii.*
VI. *Obligatio ad ineundum matrimonium qualis possit esse ex legibus ciuilibus:*
VII. *Qualis illa sit ex lege naturali.*
IIX. *Quousque circa matrimonium lex ciuilis disponere possit.*
IX. *Matrimonia irregularia Amazonica.*
X. *Regularis matrimonii leges, & iura.*
XI. *Vnde marito imperium in vxorem oriatur.*
XII. *An illud immediate a Deo conferatur.*
XIII. *An necessario inuoluat ius vitae & necis.*
XIV. *An consensus, non concubitus faciat nuptias.*
XV. *Vnam pluribus simul nubere, aut misceri nefas.*
XVI. *Polygamia multis populis in vsu.*
XVII. XIIX. *An illa repugnet iuri naturali.*
XIX. *Perfectissima species coniugii, vnam vni iungi.*
XX. *Matrimonium temere dissoluere nefas.*
XXI. *Adulterium & malitiosa desertio soluunt matrimonium.*
XXII. *An intolerabiles mores sint causa diuortii.*
XXIII. *De sensu legis diuinae circa diuortia nonnullorum sententiae.*
XXIV. *Inprimis Miltoni recensentur.*
XXV. *Ad matrimonium ineundum requiritur habilitas physica.*
XXVI. *De errore circa matrimonium.*
XXVII. *Vni nupta alteri non recte nubit.*
XXIIX. *Matrimonia inter consanguineos quare vetita.*
XXIX. *Pudor circa partes genitales vnde?*
XXX. *De nuditate.*
XXXI. *Origo pudoris naturalis.*
XXXII. *Connubia inter parentes & liberos nefaria.*
XXXIII. *Ebraeorum super hac re sententia.*
XXXIV. *De connubiis fratrum & sororum.*
XXXV. *De reliquis gradibus prohibitis.*
XXXVI. *De nuptiis minus solennibus.*

SEQVITVR [1], vt inuestigemus tum originem & naturam imperii humani, tum quae praecepta iuris naturalis & gentium illud praesupponunt. Sed cum imperium non nisi inter plures

 possit

§. I. 1) Series dicendorum in Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 2. aliquantulum ab ea huius loci differt, & forsitan melior est. Declarat enim statim AVCTOR ipse, se consequenter iis, quae proposuit

poſſit intelligi, & vero ſacrarum literarum auctoritate conſtet, abs Deo vnum duntaxat, par hominum ab initio fuiſſe productum, ad quod, quidquid eſt mortalium, ſuas refert origines; igitur priusquam de imperio ciuili agamus, diſpiciendum fuerit de matrimonio, ex quo familiae proueniunt, & vnde imperiis & ciuitatibus conſtituendis velut materies oritur [2]. Nam quemadmodum corpus humanum ex diuerſis membris componitur, quae & ipſa in ſe conſiderata corporum inſtar prae ſe ferunt: ita & ciuitates ex minoribus ſocietatibus conſtant; quarum quaedam vocantur ſimplices & primae, caeterae paulo magis compoſitae, & fere collegiorum nomine veniunt. Illarum tres ſunt, *ſocietas maritalis*, *paterna*, *&* *herilis*. Quae ideo ſic dicuntur, quia ex aliis minoribus ſocietatibus non componuntur; non quia eas plures duabus perſonis non ingrediuntur, vti Ioh. Frid. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 1. §. 2. docet. Nam quid prohibet, quo minus vnus pater plures liberos, & vnus dominus plures ſeruos habeat; qui tamen inter ſe non minus ſimplicem ſocietatem conſtituunt, quam ſi vnus duntaxat filius vni patri, aut vnus ſeruus vni domino foret. Caeterum a matrimonio recte auſpicium ſumi huius tractationis docet etiam PLATO de LL. L. IV. [p. 835. A. Edit. Wech. Ficini.] ATHEN. *Dic age per Deos quam legis conditor primam legem conſcribet? An non ſecundum naturam primum generationis in ciuitate principium ante omnia legibus exornabit?* CLIN. *Plane.* A. *Principium autem generationis omnibus ciuitatibus nuptiarum conuentus atque communio.* C. *Vtique.* A. *Quare ſi nuptiales primum leges ponantur, bene ad omnem ciuitatem recte conſtituendam poſitae* [3] *videbuntur* [4].

§. II. POSTQVAM igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua ſemper ſtirps creando eſſet ſufficienda, aut tam nobilis ſpeciei duratio vnius aetatis ſpatio extingueretur, ſapientiſſimus Creator proſpexerat [1] diſcrimine ſexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus ſeſe propagandi. Idque ne fortaſſe per incuriam, aut ob moleſtias partus aut educationis mortales omitterent; mutuam ſexuum in ſe inuicem propenſionem, & acres ſtimulos, ſimul ardentiſſimum in prolem affectum inſeuit [2], vt li-

poſuit ſupra L. I. c. 7. §. 7. pergere ad ſtatus Aduentitios, ſeu eos, in quibus homo, facto aliquo humano praecedente, conſtitutus ſit, quorum quatuor numerat, 1) matrimonium, 2) poteſtatem patriam, 3) herilem & 4) ciuilem.

2) Fuerunt enim familiae ſegreges, antequam eae in ciuitates demigrarent. Poſtquam igitur AVCTOR in ſuperioribus libris de principiis vniuerſalibus, & de iuribus, quae in naturali ſtatu locum habere ſolent, egit, non temere nunc tranſitum facit ad partem iuriſprudentiae huius inſignem, quae iura familiae, ſiue τὸ δίκαιον οἰκονομικὸν ARISTOTELI dictum v. Eth. 10. complectitur. H.

3) Γαμικοὶ δὲ νόμοι πρῶτοι κινδυνεύουσι τιθέμενοι, καλῶς ἂν τίθεσθαι πρὸς ὀρθότητα πάσῃ πόλει. Add. DION. HALICARN. L. II. c. 24. pag. 91. in fine. Fragmentum Hieroclis, quod HERTIVS laudat, integrum referri meretur. Monet in eo Philoſophus, Nuptiis nihil magis neceſſarium eſſe, quoniam genus humanum ad ſocietatem natum ſit, & matrimonio prima & ſimpliciſſima ſocietatum omnium contineatur. Neque enim ciuitas vlla, addit, ſine familiis reperitur, neque familia perfecta, ſi paterfamilias caelebs ſit. Ἀναγκαιότατός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ γάμου λόγος. Ἅπαν μὲν γὰρ ἡμῶν τὸ γένος ἔφυ πρὸς κοινωνίαν. Πρώτη δὲ καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν, ἡ κατὰ τὸν γάμον. Οὔτε γὰρ πόλεις ἂν ἦσαν, μὴ ὄντων οἴκων· οἶκός τε τῷ ὄντι ὁ τοῦ ἀγάμου· τέλειος δὲ καὶ πλήρης ὁ τοῦ γεγαμηκότος. HIEROCLES de Nuptiis, apud Stob. Serm. LXV. p. 300. Ed. Hier. Needham.

4) Et HIEROCLES Libro de nuptiis: Πρώτη καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν ἡ κατὰ τὸν γάμον. *Prima & exordialis ſocietas eſt, quae ſit per nuptias.* Adde eam maxime naturalem eſſe & arctiſſimam. ARISTO-

vt libenter & iucunde obirent, citra quod mortalium genus perdurare non poterat; ſic vt in *delectationibus animantium maior ſit voluptas generandi, quam paſcendi :* quod obſeruatum Baconi de Verulamio de Augm. Scient. L. VII. c. 2. Seneca Hippolyto v. 466. *Prouidit ille maximus mundi parens. Cum tam rapaces cerneret fati manus. Vt damna ſemper ſobole repararet noua, Coelibem vitam probet Sterilis iuuentus, hoc erit, quidquid vides, Vnius aeui turba.*

§. III. Circa matrimonium primo inquirendum, an ad illud ineundum, ſobolemque generandam homines, caetera habiles, vlla obligatione teneantur? Nam non minus circa hoc, quam alia, ad quae naturali adpetitu homo fertur, vt eſt conſeruatio ſui ipſius, amor & educatio ſobolis, quidam dubium mouent, quaſi iſthaec lege naturali non ſanciantur. Eo quippe opus non fuiſſe, cum iam antea inſtinctus, & adpetitus ſenſitiuus in talia ſat valide propellat. Enimuero vsque adeo non ſequitur, ius naturae iſta non praecipere, quia in eadem inſtinctus naturalis fertur; vt potius exinde adpareat, naturam iſta quam accuratiſſime voluiſſe obſeruari, vtpote incolumitatem generis humani immediate conſeruantia: dum velut diffiſa ſoli rationis dictamini eidem ſuccenturiari iuſſit inſtinctum ita vehementem, vt difficulter admodum homo in contrarium niti queat. Add. Oppianus Cynaeget. L. III. v. 107. ſeqq. & Halievt. L. I. v. 702. ſeqq. Quotusquisque enim liberis operam daret [1], qui ſaepe materiam dolendi, ſemper curarum & laborum praebent; ni ſuper rationem etiam naturalis inclinatio eodem traheret? (vid. Evripides Medea v. 1090. ſeqq. Et Hippol. Coron. 616. ſeqq.) Intercedente cumprimis actu non adeo graui, & conſortio mulierum, quod ſapienti vile iuxta ac taedioſum citra iſtas illecebras foret. Add. Valer. Maximvs L. VII. c. 2. §. 1. ext. Mich. Montaigne Eſſais L. III. c. 5. p. m. 137. Cartesivs de Paſſion. art. XC. Equidem nouimus, multum differre, inſtinctum naturalem, & dictamen rationis; in compluribus quoque ea in diuerſum tendere; & iſtum huic reluctantem eſſe compeſcendum; quod ipſum poſ-

 ſe

Aristoteles IIX. Eth. 12. Ἀνδρὶ δὲ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν. *Quae enim inter virum & vxorem amicitia eſt, maxime ſecundum naturam videtur eſſe.* Idem alibi: Κοινωνία γὰρ φύσει τῷ θήλει καὶ τῷ ἄρρενι μάλιστά ἐστιν. *Per naturam maxima ſocietas eſt inter marem & foeminam.* Menander:

Οἰκεῖον οὕτως οὐδέν ἐστιν, ὦ Λάχης,
Ἐὰν σκοπῇ τις, ὡς ἀνὴρ καὶ γυνή.
Nil adeo, ſi rem ſpectes vt oportet, Laches,
Coniunctum eſt, quam ſunt vir & materfamilias. H.

§. II. 1) Quod dictum Auctoris quum diſpliciuiſſet Theologis quibusdam, ita cauſſam ſuam tueri ſategit Pufendorfius in Specim. controuerſiar. circa ius naturale c. 3. §. 7. „Et quia omniſcius Creator illum caſum vtique praeuiderat, eidem quoque velut euentualiter proſpexiſſe per diſcrimen ſexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum vltra aetatem vnius hominis non duraret. Eoque per ſapientiam Creatoris generandi mediante ſexus diuerſitate vſum habuit in ſtatu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim ſtatu prouentura erat ſoboles primae integritatis haeres, vt plures Deus haberet cultores; in altero autem ſtatu prouentura erat ſoboles corrupta, ne, per irrepentem ex peccato mortem, intra vnam aetatem genus humanum interiret, poſtquam Deo viſum non fuit, extincto priore, nouum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum a corruptis hominibus incoli, quam plane deſertum iacere. “

2) Vid. ſupra L. IV. c. 11. §. 3. H.

§. III. 1) Quod autem de maribus commemoratur, multo magis de feminis dicendum eſt, propter partus dolores, & tot alia matrimonii incommoda muliebria.

ſe animi ſit non degeneris. Enimuero quanquam ſolus inſtinctus per ſe non obligat; contingit tamen, vt ad aliquid obligemur, ad quod per inſtinctum quoque inclinabamur [2]. Neque vero ideo mater a peccato in legem naturae immunis eſt, quae prolem occidit infamiae vitandae cauſa, licet inſtinctum erga prolem alio inſtinctu, nempe metu & fuga infamiae ſuperet, vti arbitratur GRASWINCKEL ad Grot. L. I. c. I. §. II. Nam non ſolo matris inſtinctu, ſed & lege munita erat infantis vita. Et noſſe debebat mater, minoris eſſe infamiam ſuam, quam mortem eius, qui ex actu exſiſtit, in quem ipſa antea conſenſerat. Vnde ſi famae cura pluris ipſi erat, quam voluptas coitus, aut amor ſobolis, ante admiſſum virum expendiſſe id debebat [3]. Poſt hautquidquam proles mori meretur, ne parentem pecaſſe innoteſcat. Denique contracto matrimonio, cum foecunditatem praeſtare coniuges non poſſint, (vid. Geneſ. XXX, 1. 2.) aeque legi naturae ſatisfecit, qui paucorum, quam qui multorum parens liberorum factus eſt. Nec habet, quod peccatum metuat, cui ſterilis vxor obtigit. SENECA L. II. Controu. 13. *Non reſpondet ad propoſitum, nec ad certum diem foecunditas; ſui iuris rerum natura eſt, nec ad leges humanas componitur: modo properat, modo vota praecurrit, modo lenta eſt, & demoratur. Non ex formula natura reſpondet, neque ad praeſcriptum caſus obſequitur. Licet lex dies finiat natura non recipit.*

§. IV. SED vt diſtincte procedamus, illud primo ſatis conſtare arbitramur, iuri naturali non congruere illas libidines, quae nullum alium finem praeter obſcoenam titillationem habent. Quo acriores enim ſunt ſtimuli, queis in Venerem homines ſolicitantur; eo magis legi naturali curae eſt, ne per iſtos decorus ordo, pacificae ſocietati neceſſarius turbetur, quin potius iidem ad combinandos hominum animos inſeruiant. Inde damnatur flagitioſa illa foeditas, qua quidam in brutorum corpora, aut parem in ſexum feruntur. Quod vitium tantopere quondam apud Graecos inoleuerat, vt PLATONI L. IIX. de LL. arduum videatur, in perfecta ſua ciuitate Graecanica legibus id compeſcere [1]. PHOCYLIDES: *Neque cum brutis animantibus ſcanſorium cubile intres. Neque infamia affice vxorem per turpes lectos. Nec tranſcendas naturae concubitus Venere illicita. Ne ipſis quidem brutis mas conſenſit in concubitum. Neque etiam foeminae lectum virorum imitentur.* PLINIVS L. X. c. 63. *In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia ſcelere naturae foeminis vero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores quam ferae ſumus.* Add. AESCHINES Orat. in Timarchum. Scilicet vti Critias dicebat: Κάλλιστον εἶδος ἐν τοῖς ἄρρεσι τὸ θῆλυ, ἐν δ᾽ αὐτοῖς θήλεσι τἀναντίον. *Pulcerrima ſpecies inter mares*

2) Exemplo fit conſeruatio ſui. V. ſupra L. II. c. 4. §. 16. H.

3) Inſtabit femina, id ſe a vi inſtinctus ſui impetrare non potuiſſe. Quod interdum credibile eſt, ſi de momento decretorio ſermo ſit. Sed potuerant & debuerant inſtinctui huic antea ne in iſtam vehementiam exardeſceret, fomenta ſubtrahi, ſobrietate, precibus & aliis exercitiis pietatis, & fruſtra Naturam accuſat, quae motus & concuſſiones eius ſopire & edomare potuiſſet & debuiſſet.

§. IV. 1) Vſum nefanda hac Venere Solonem, teſtatur PLVTARCHVS in Amatorio, & Zenonem, Stoicae ſectae Principem, DIOGENES LAER-

mares quidem foemina, inter foeminas autem e diuerso. DIO CHRYSOTOMVS Orat. de Pulchritudine. Vbi obiter monendum, quod cum legibus Turcarum mascula Venus detestabilis habeatur, illi bello captis pueris foede soleant vti, iactantes, quod de rebus bello partis quisque pro lubitu disponere queat. Vti obseruat SCIPIO AMMIRATVS Disc. L. V. c. 5. Contra apud Peruuianos tam detestabile id vitium habebatur, vt qui per rixam alterum eo vocabulo adpellauerat, per aliquot dies velut infamis esset, ob tam foedae rei nomen ore vsurpatum. GARCILASS. DE LA VEGA Comment. Reg. L. III. c. 13. [2] Sed & regularem sexuum commixtionem cum non voluptatis causa, sed ad propagandam sobolem natura fuerit commenta; vtique intentioni huius repugnant, qui nihil heic spectant aliud, quam vt pruritum istum demulceant. MARTIALIS I. Epigr. 91. *Commenta es dignum Thebano aenigmate monstrum; Huic vbi vir non est, vt sit adulterium.* Equidem quibusdam persuasum est, complures gentes hanc partem naturalis libertatis censuisse, vt innupti innuptaeque corporis sui copiam inuicem commodandi haberent licentiam, etiam deliciarum duntaxat, & voluptatis causa, gratis, aut pacta mercede. Sic SELDENVS L. V. c. 4. ex Ebraeorum doctoribus ostendit, ante legem Mosaicam licuisse foeminae innuptae, ac nondum desponsatae sui copiam corporis gratis aut pro mercede facere sine consensu in vitae communionem. Sed ex lege Mosaica eiusmodi innuptarum concubitus primo Ebraeis interdictos fuisse, adeo vt dein nec mercedis, nec libidinis causa extra matrimonium circumcisis inter se concubitus aliquis licitus haberetur. Etsi circumcisi cum pagana innupta concubitum in certis casibus illi non iudicarint illicitum. Quo fine allegant Deuter. XXIII, 18. Leuit. XIX, 29. Genes. XXXIIX, 14. Add. GROTIVS ad Genes. XX, 9. Rationem autem proscriptarum e sancto populo meretricum hanc adfert MAIMONIDES, citante SELDENO; tum vt euitentur contentionum & simultatum mala, quae ex eiusmodi libidine, matrimonio non cohibita, oriri solent; tum vt bono illo fruamur dinstinctionis ac certae notitiae familiarum. Ad paganorum testimonia prouocare nihil attinet. Vid. EPICTETI Enchirid. c. 47. PLAVTVS Curculione Act. I. sc. I. [v. 33. & sqq.] PH. *Quin leno hic habitat.* PAL. *Nemo hic prohibet nec vetat, Quin quod palam est venale, si argentum est, emas. Nemo ire quenquam publica prohibet via; Dum ne per fundum septum facias semitam, Dum te abstineas nupta, vidua, virgine, iuuentute, & pueris liberis, ama quod lubet.* Ad impudentiam sibi nihil reliquit adolescens ille apud QVINTILIANVM Declam. 14. qui non veretur accusare meretricem, quod sibi poculum odii dederit, ex quo desierit amare. Inter alia dicit: *Habui tamen, vnde ad vitae necessitates, concessa gaudia parca medi-*

ocri-

LAERTIVS L. VII. [1] Adde ARISTOTELEM II. Pol. 7. vbi de bellicosis nationibus, & c. 8. vbi de Cretensibus. Conf. MEVRSIVM L. III. de Creta c. 13. A Graecis transiit ad Romanos. V. omnino H. GROTIVS ad Roman. I, 27. H.

2) Abundat hoc caput, vt iam Cl. BARBEYRACO obseruatum est, lectionis copiis, iisdemque pro parte male digestis. Argumentum scilicet per se primum amoenum, deinde etiam tale, in quo in primis ab ipso dissentirent aduersarii eius, prae ceteris ornatum & instructum esse voluit AVCTOR. Nimis exuberante tamen doctrina sua effecit, vt voluptatem hic satietas comitetur. Quae ipsi superuacua videbantur, in notas reiecit Cl. BARBEYRACVS. Nos omnia, vti ab AVCTORE profecta sunt, retinuimus, vtrumque eodem rediro existimantes.

ocritate ſufficerent. Ideoque meretrice tantum, & quae certiſſima eſt in voluptate frugalitas, vna frui ſemper eademque contentus. Enimuero ſatis patet, ſi in vniuerſum id reciperetur, vt omnes ſibi membra generationi deſtinata ſoli libidini exercendae data crederent, eique vſui vnice adplicarent, decoram inter homines, & tranquillam ſocietatem ſubſiſtere non poſſe. Id quod ſufficit ad probandum, iuri naturali eas libidines [3] damnari [4]. Nam, vti loquitur Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 5. §. 46. *nihil ſecundum rectam rationem ſtatui poteſt, in quod omnes non poſſint conſentire.* Quanquam neque iuris naturalis dictamen, circa hancce rem, adeo exoleuit etiam apud illos, vbi velut publica ſecuritas iſti vitio erat indulta [5], vt vagam libidinem probarent, ac ab omni turpitudinis nota abſoluerent. *Turpiter facere meretricem, quod ſit meretrix, Vlpiani* pronunciatum eſt; & grauiſſimae inſtar poenae habebatur, apud Aediles licentiam ſtupri vulgando exiſtimationis iacturam facere. TACITVS A. II. [c. 85.] *Viſtilia praetoria familia genita licentiam ſtupri apud aediles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui ſatis poenarum aduerſus impudicas in ipſa profeſſione flagitii credebant.* Vtcunque tamen tolerata iſta per conniuentiam apud gentes in Venerem proniores, vt matronarum atque virginum honeſtarum pudicitia paucioribus inſidiis foret obnoxia. Et vti vxoris tantum ſuae notitiam habuiſſe ſingularis ſanctimonia apud honeſtos iudicatum fuit; ita alicubi ſolutas & vilioris ſortis foeminas inerraſſe; iuuenilis quaedam labes habita, lubrico aetatis apud mitiores non tam defenſa, quam vtcunque eleuata. Vid. CICERO pro Caelio [c. 16. & ſeqq.] EPICTETI Enchirid. c. 47. Add. prolixus locus *Muſonii*, apud STOBAEVM Serm. VI. Et inprimis GROTIVS ad Matth c. V. 27. Ita quoque obiter notandum, apud Muhammedanos ſcortationem cum ancillis inter licita haberi. Indi tamen gentiles heic ſanctiores, quibus & ſcortatio ſimplex grande peccatum ducitur, teſte Petro DE VALLE Itiner. Part. III. Memorabile quoque eſt, quod PLVTARCHVS de Virtutibus mulierum tradit, apud Chios ſeptingentorum annorum ſpatio neque adulterii vllius, neque virginitati extra matrimonium oblati vitii mentionem vllam fuiſſe. Et tamen foeminis formoſiſſimis ea inſula celebris eſt.

§. V.

3) Quare ingenio nimis indulſit THOMASIVS Iuriſpr. Diu. L. III. c. 2. quum luxuriante calamo prae ſe ferret, concubitum cum beſtiis, paederaſtiam, conſuetudines vagas, vno verbo, omnem vſum membrorum genitalium, ſoli libidini exercendae intentum, Iure Naturae non eſſe illicitum: ſed vt illicitus eſſe intelligatur, decurrendum eſſe ad leges poſitiuas vniuerſales. Verum recte deinde mutauit ſententiam ſuam vir Praeclarus in Fundam. Iur. Nat. & Gent. L. III. c. 2. §. 6. 7. 21. & ſeqq. adgnoſcens, has coniunctiones repugnare honeſtati ſaltem naturali, qua parte iam non diſſentit ab AVCTORE noſtro.

4) Legi nuper ſcriptum: *Cum Sodomia & ſcortatio ex principio ſocialitatis prohibita dici nequeant, haberi ea crimina pro permiſſis iure naturae.* Quod nollem ſcriptum. Si cui demonſtratio AVCTORIS non ſufficiat, paulo clariote vtemur. Nouit homo, nobilitate naturae longe ſupra beſtias ſe conſtitutum, & vt vitam (V. ſupra L. II. c. 4. §. 16) ita caetera naturae bona ac facultatem generandi non fruſtra ſibi datam a ſummo naturae opifice Deo; hanc haut dubie, vt humanum genus propaget, & ſobolem non gignat tantum, ſed & educet, quo in placens Deo animal euadat. Finem hunc non obtineri nefando concubitu; ex Sodomia etiam monſtra gigni, in aperto eſt. Bene MAXIMVS TYRIVS Diſſert. 10. Ἄδικος ἡ μῖξις, ἄγονος ἡ συνουσία. Ἐπὶ πετρῶν σπείρεις, ψάμμους ἀροῖς. Μετένεγκε τὰς εὐφροσύνας ἐπὶ τὴν φύσιν τρέψον. Ἐπὶ τὴν γεωργίαν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐγκάρποις ἥδηντι ἡδοναῖς. *Sceleſtus eſt iſte coitus, infoecundus*

§. V. Id praeterea conditionem humanae naturae penitius rimanti non obſcure patet, hautquidquam congruere, genus humanum per concubitus vagos, ac lege ſolutos propagari, vtut fortaſſe vterque concumbentium, aut alteruter intentionem habeat eo actu prolem excitandi. Qualem vitam antiqui Attici agitaſſe dicuntur ante Cecropem, pecorum ritu ſine lege cohabitantes. Ex quo concubitu ſi qua prolem ſuſceperat, eam offerebat, cui placeret ex illis qui cum ipſa conſueuerant. Quam barbariem cum Cecrops abrogaſſet, introductis legibus matrimonialibus, dictus inde eſt biformis; quod cum antea nemo niſi matrem ſuam noſſet, iam & patrem poſſet allegare: an quod vinculo matrimonii duos velut in vnum corpus coaleſcere feciſſet. ATHENAEVS L. XIII. c. 1. *Primus Cecrops Athenis vnam vni coniunxit in matrimonium, cum turpes prius fierent congreſſus, minuſque honeſtae communes nuptiae. Quamobrem viſus eſt nonnullis ancipitis naturae, (διφυὴς) fuiſſe creditus, cum priores ob multitudinem patrem dignoſcere non poſſent.* Sed quis non videt, quam parum ab armentis abfuturus erat homo, connubii legibus remotis? cuius tamen aliqua ſimulacra in non paucis brutis cernere licet. QVINTILIANVS Inſt. Or. L. IX. c. 2. Apud VIRGILIVM IV. Aen. [550.] *non licuit thalami expertem ſine crimine vitam degere, more ferae? quanquam de matrimonio quaeritur Dido, tamen huc erupit eius affectus, vt ſine thalamis vitam non hominum putet, ſed ferarum* [1]. Quid enim rixarum fuiſſet oriturum inter mares circa formoſas foeminarum [2]? Qui eo frequentius quam tauri inter ſe forent committendi, quod his nulli in Venerem ſtimuli, niſi vbi vacca impleri deſiderat; quae ſemel per annos ſingulos marem admittit: cum homo ſit animal ſemper in Venerem paratum. Quam porro ad propagandam ſpeciem inepta iſta plurium ſeminum confuſio? Nam ſi qua vni ſeſe ſoli ſeruaret, connubii inſtar foret. Magna inſuper praegnantis foeminae imbecillitas, & alieni auxilii indigentia. Sed quis marium opem ferat [3], niſi ex ſe praegnantem norit; quod ſine connubio ſciri vix poteſt. Prolis humanae educatio laborioſa ſimul & ſumtuoſa, cuique foemina vnica vix ſufficiat. Quis autem marium, niſi ſuae prolis curam ſuſcipiat; quam dignoſcere in vaga illa licentia haut in procliui eſt. Nam quod ARISTOTELES Polit. L. II. c. 2. refert, quibusdam Lybiae populis, (qui fortaſſe iidem

cundus complexus. In ſaxis ſeris, arenam aras. Ad ea, quae natura praeſcribit, voluptatem eo inuerte tuam: ad agriculturam oculos conuerte: foecunda te oblecta voluptate. PLVTARCHO in amatorio audit ἡ παρὰ φύσιν ὁμιλία πρὸς ἄῤῥενας, *conſuetudo cum viris aduerſa naturae*, & amor νόθος ſiue ſpurius. H.

5) Vt Athenis, cuius inſtituti auctorem Solonem eximie laudat Philemon Delphis apud H. GROTIVM Excerpt. Poët. Graecor. p. 764. ſequ. Romae, etiam Auguſtini aeuo. V. *L. 27. in fine D. de Petit. heredit.* AVGVSTINVS L. 14. de Ciuitat. Dei c. 18. HENELIVM Ot. Vratislau. c. 50. THVANVM L. XXXIX. Hiſtor. ad A. MDLXVI. ab initio, vbi de Pii V. Pontificis zelo contra meretrices. H.

§. V. 1) Qui locus Quintiliani perinde ac ille Virgilii, qui Quintilianeo inſeritur, nihil ad rem facit.

2) Sed formoſae nunc quoque rarenter vni placere ſtudent, & nunc, propter adulteria, in primis vbi poenae eorum capitales ſunt, plures homines pereunt, quam olim perierint in rixis. Porro partus ex matrimonio editi complures languidi, neque animi vigore iis ſimiles, qui ex libero congreſſu ſuſcepti.

3) PHILEMON Delphis:

Ἐξῆλθες; οἰμώζειν λέγ' ἀλλοτρία 'στί σοι.

Exiſti? (e lupanari) *iube eam flere, nihil ad te attinet.* H.

iidem ſunt, quos Nicolaus DAMASCENVS de Moribus gentium. Limyrnios vocat,) vxores fuiſſe communes: *Τὰ μέντοι γενόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητας; ſed ſobolem diſcerni ex ſimilitudine formae*, fallax indicium eſt. [4]. Quanquam & THEOCRITVS Idyll. 17. adulterae vxoris argumentum ponat *τέκνα οὔποτ᾽ ἐοικότα πατρί. Liberos patri diſſimiles.* Contra HORATIVS: [Od. V. v. 23.] *Laudentur ſimili prole puerperae.* Denique cum ſine legibus connubialibus familiae, ſine familiis ciuitates intelligi nequeant, iiſque adeo omnis decorus ordo in vita humana conſtituendus innitatur; apertum eſt, citra connubia homines acturos fuiſſe vitam ſegregem, & paulo minus quam belluinam. Recte HORATIVS Carm. L. III. od. 5. [v. 17. & ſeqq.] *Foecunda culpae ſecula nuptias primum inquinauere, & genus, & domos. Hoc fonte deriuata clades in patriam populumque fluxit.* Accedit, quod ſine matrimoniis nullae cognationes ſat diſtinctae [5] nulla quoque patrimonia poſſunt exſiſtere; quibus ſublatis magna pars commodorum, queis vita humana ſuſtentatur, aut exornatur, perit. Huc facit, quod IVSTINVS L. III. c. 4. memorat de Partheniis, qui metu inopiae, quippe quorum nulli pater exſiſtebat, cuius in patrimonium ſucceſſio ſperaretur, patria faceſſunt. Etſi ea in narratione paulum variet SERVIVS ad III. Aeneid. v. 551. & LACTANTIVS de Falſa Religione, c. 20. Huc accommodari quoque poſſunt pleraque, quae contra communionem vxorum Platonicam paſſim diſputantur. Addatur STOBAEVS Serm. LXV. Apud PROCOPIVM Hiſt. Perſ. L. I. c. 5. & Agathiam L. IV. cum Cabades Perſarum Rex lege ſcripta foeminarum vſum iuſſiſſet promiſcuum eſſe, & quemlibet etiam alteri nuptae concumbere permiſiſſet, a ſubditis rebellantibus regno deiectus eſt.

§. VI. CVM igitur manifeſtum ſit, propagationem humanae ſpeciei vtique legibus connubiorum circumſcribendam, ſiquidem decora, & rite compoſita inter homines ſocietas debet exſiſtere; iam vlterius videndum, an & qualis ſit obligatio ad matrimonium ineundum in ordine ad ſingulos homines, qui per aetatem, atque habitudinem corporis idonei ſunt? Quid legibus multorum populorum heic conſtitutum ſit, paſſim occurrit. Antiqui Ebraei, docente SELDENO L. V. c. 3. tradebant, praecepto illo diuino, *creſcite & multiplicamini*, omnes maſculos teneri, vt ante expletum annum vigeſimum vxorem ducant; niſi aut aſſiduo legis ſtudio quis incumbat, acriori libidinis ſtimulo immunis, aut partium, quibus viri ſumus, defectu generationi ſit impar. Et hoc praeceptum omnes Noachidas ſtringere. Addebant, qui vxori ſuperſtes prolem vtriusque ſexus, eiusque integri (nam ſpado aut filia plane ſterilis prolis heic vicem non obtinebat,) non haberet, praecepto iſti neutiquam ſatisfeciſſe. Eum autem, cuius filius & filia mortui relinquerent liberos vtriusque ſexus, praecepto liberum fuiſſe, filiorum filiarumque locum nepotibus & nepti-

4) Apud EVRIPIDEM Electra, cum dixiſſet Senex:

Φιλεῖ γὰρ, αἷμα τ᾽ αὐτὸν οἷς ἂν ᾖ πατρὸς,
Τὰ πόλλ᾽ ὅμοια σώματος πεφυκέναι·

Ferme patris quos ſanguis eiusdem creat,
Solent habere corporis ſimiles notas.

Reſpondet Electra:

Πολλοῖς δ᾽ ἂν εὕροις βοστρύχους ὁμοπτέρους,

Καὶ

neptibus fupplentibus. Aliter femper, aetate non effaeta, teneri, vbi in prole fexus deeffet alteruter. Nec fufficere, vt fterilem quis vetulam, aut quae nondum viripotens eft duceret, nifi & fuperinduceret foecundam. Addit LEO MVTINENSIS de Ritib. Hebraicis Part. IV. c. 2. etfi iam memorato praecepto diuino fatisfactum fit, fi quis prolem mafculam & foemellam habeat; non minus tamen aetate & viribus habilem teneri ad habendam vxorem, euitando fornicationis periculo. (Nonnulla in fimilem fententiam tradit PLATO de LL. L. XI. vbi etiam additur: Παίδων ἱκανότης ἀκριβὴς, ἄῤῥην καὶ θήλεια. *Liberorum fufficiens minimum numerus, mas & foemina.*) Caeterum an ad foeminas quoque id praeceptum extenderetur, inter ipfos non fatis conueniebat. Maxime probabile eft dixiffe, foeminas ad certum temporis terminum non obligari; cum in earum facultate non fit, quando velint nubere: conditione tamen commoda fefe offerente, vtique & ipfas teneri propagationi humanae fpeciei operam dare. Occurrit denique apud eosdem haec fententia: *Quicunque negligit praeceptum de multiplicatione generis humani, habendum effe veluti homicidam.* Et tamen apud Iudaeos Effenorum fecta effloruit, quae omnem foeminarum vfum eierauerat, de qua vid. PLINIVS L. V. c. 17. & SOLINVS c. 38. Apud alias quoque gentes leges atque fententiae in eundem fere fenfum occurrunt. *Moenia* [1] *apud Nonium in Eunuchare: Si quis patriam, maiorem parentem extinguit, in eo culpa eft; quod facit pro fua parte is, qui fe eunuchat, aut aliqua liberos producit, id eft, procreare differt.* Dicta Mufonii, Hieroclis, & Antipatri videantur apud STOBAEVM Serm. 65. Add. ARRIANVS in Epicteto L. III. c. 7. circa medium. POLLVX L. III. [§. 48. Ed. Amft.] Περὶ ἀγάμων, τὰς δίκας τῆς ἀγαμίου καὶ ὀψιγαμίου, *actiones caelibatus & feri connubii* Athenis & Lacedaemone memorat. PLVTARCHVS Lycurgo [p. 48. Ed. Wechel.] talem huius legem recitat; vt caelibes nudarum certantium fpectaculo arcerentur; vtque circa brumam edicto magiftratuum forum veftibus fpoliati obirent, cantilenam in fe compofitam concinentes, merito ita fe puniri, quod non parerent legibus: praeterea honoris ac obferuantiae, quam praeftabant fenibus iuuenes, expertes forent. Inde IDEM Apophth. Laconicis narrat, Dercyllidae, praeclaro alioquin imperatori quendam iuniorum fede non deceffiffe; *neque enim*, inquit, *tu genuifti, qui mihi olim ceffurus fit.* PHOCYLIDES. Μὴ μείνης ἄγαμος, μήπως νώνυμος ὄληαι· δός τε φύσει κ᾽ αὐτὸς, τέκε δ᾽ ἔμπαλιν ὡς ἐλοχεύθης. *Ne maneas caelebs, ne forte obfcurus pereas: Da aliquid naturae, & gigne viciffim, ficut genitus es.* PLATO de LL. L. IV. *Vxorem ducere debet quisque cum annos habet triginta, cogitans, quod natura quaedam humanum genus immortalitatem confequitur; cuius rei quisque natura fummopere cupidus eft. Nemo enim eft, qui non defideret perpetuum apud pofteros nomen habere. Genus itaque hominum immortale hoc modo in fempiternum perdurat, quod filiorum filios relinquendo vnum & idem femper per generationem immortalitatem adipifcitur. Nefas autem eft,*

 immor-

Καὶ μὴ γεγῶσιν αἵματος τ᾽ αὐτοῦ, γέρον.
Multos videri eft paribus ornatos comis
Quos procreauit fanguis haut vnus, Senex. H.

5) De Hunnis AMMIANVS MARCELLINVS L. XXXI. c. 2. *Nullus apud eos interrogatus, refpondere, vnde oritur, poteft, alibi conceptus, natusque procul, & longius educatus.* H.

§. VI. 1) Lege potius Moinia. H.

immortalitate seipsum sponte priuare. Hac vero ex animo ille se priuat, qui filios & vxorem negligit. Add. IDEM L. XI. de LL. CICERO quoque de Finib. L. III. ad hoc vt homo e natura viuat, consentaneum esse dicit, vxorem adiungere, & velle ex ea liberos procreare. De Benianis refert Philipp. BALDAEVS de Idololat. Indor. Gentil. Part. II. c. 3. turpe apud ipsos haberi sterilem & improlem esse: Tales enim, dicunt, digni non sunt, qui mane primi hominem adspiciant. Sic Romae Camillus, & Posthumius censores aera poenae nomine eos, qui ad senectutem caelibes peruenerant, in aerarium deferre iusserunt. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. quod multae genus vocabatur *vxorium*, vid. *Festus in vxorium*, & ibi Ioseph. Scaliger. Istius facti meminit etiam PLVTARCHVS Camillo. Elegans est locus ex oratione Metelli apud GELLIVM L. I. c. 6. *Si sine vxore, Quirites, possemus esse, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis commode, nec sine illis vllo modo viui possit; saluti perpetuae potius, quam breui voluptati consulendum.* Huc quoque facit, quod Posidonius Mysos, sine mulieribus vitam ductitantes, Abios vocauerit; *vitam caelibem ac sine coniugibus dimidiatam esse putans.* STRABO L. VII. [p. 454. C. Ed. Amst.] De lege Papia Poppaea vid. LIPSIVS ad III. Ann. Taciti. & Iacob. GOTHOFREDVS. Quam legem Christiani Imperatores abrogarunt, vti probabile videtur sacerdotum suasu. Vid. *tit. C. de Infirmandis poenis caelibatus.* & SOZOMENVS Trist. Eccles. L. I. c. 9. Memorabilis quoque est oratio Augusti apud DIONEM CASSIVM L. LVI. AELIANVS V. H. L. VI. c. 6. recitat legem Spartanorum, vt qui tres filios reipublicae suppeditaret, is ab excubiis liber esset; qui vero quinque, ab omnibus publicis officiis & sumtibus immunitatem haberet. Add. quoque prolixus locus Hieroclis apud STOBAEVM Serm. 73. Ex iisdem porro consequitur, nefas esse masculos saltem inuitos euirare, eoque commendanda lex Domitiani de non castrandis maribus. Vid. SVETONIVS Domit. c. 7. STATIVS IV. Syluarum. *Qui fortem vetat interire sexum.* Add. MARTIALIS L. VI. Epigr. 2. Post quod edictum solitam prius peti veniam a principe, vel praeside prouinciae, si quis vel se vel alium vellet euirare, docet CASAVBONVS. add. l. Suetonii ex Iustini Martyris Apolog. 2. Add. Deuteron. XXIII, 1. IOSEPHI Archaeol. IV. 8. & *L. 27. §. 28. D. ad L. Aquil. Nouell. 142.* & ibi Dion. GOTHOFR. *L. 4. §. 2. L. 5. D. ad L. Cornel. de Sicariis* [2]. EVSEBIVS de Praepar. Euangel. L. VI. c. 8. *In Syria & Osroëne sunt etiam Galli, & in Phrygia matri demum multi abscindebantur. Deinde Rex Abgarus omnium quoque manus, qui id agebant, abscindi iussit, nec quisquam postea in Osroëne virilia sibi amputauit.* QVINTILIANVS L. VI. c. 12. *Mihi naturam intuenti nemo non vir*

2) Add. PAVLLVM L. V. Sentent. 23. §. qui hominem. *L. 1. & 2. C. de Eunuchis.* Multa habet de eunuchis Nic. HENELIVS Ot. Vratislau. c. 35. H.

3) HERODOTVS L. VIII. siue in Vrania obseruauit, apud Barbaros pretiosiores eunuchos esse, quam non castratos, propter eorum fidem in quacunque re ipsis commissa. H.

4) Vid. BRISSONIVS Select. Antiq. Iur. Ciuil. L. II. c. 21. & BYNKERSHOEKII Obseru. Iuris Romani L. IV. c. 5. pag. 355.

§. VII. 1) *Quum autem ad tuendos conseruandosque homines, hominem natum esse videamus: consen-*

vir ſpadone formoſior erit: nec tam auerſa vnquam videbitur ab opere ſuo prouidentia, vt debilitas inter optima inuenta ſit. Nec id ferro ſpecioſum fieri putabo, quod ſi naſceretur, monſtrum erat. Libidinem iuuet ipſum effoeminati ſexus mendacium; nunquam tamen hoc continget malis moribus regnum, vt ſi qua pretioſa fecit, fecerit & bona. Quomodo Hermotimus vltus fuerit Panionium, a quo exſectus fuerat, vid. apud HERODOTVM Vrania. Quare tamen reges Orientis potiſſimum inter miniſteria ſua adſciſcere ſpadones amauerint, docet XENOPHON Cyropaed. L. VII. [p. 116. Ed. H. Steph.] Quibus accedit & haec ratio, quod reges eo minore cum inuidia in bona ipſorum ſuccedere poſſint, cum liberis careant. HELIODORVS quoque Aethiop. L. IIX. [in fine.] Περσῶν βασιλείας αὐλαῖς ὀφθαλμοὶ καὶ ἀκοαὶ τὸ εὐνούχων γένος, οὐ παίδων, οὐ συγγενείας, τὸ πιςὸν τῆς εὐνοίας μετασπώσης, ἀλλὰ μόνου τοῦ πιςεύσαντος ἀναρτώσης. *Perſarum regiis aulis oculi ſunt & aures eunuchorum genus: qui cum neque liberos neque cognatos habeant, quibus eorum animi deuincti eſſe poſſint, pendent ex eo ſolo, qui ſe illis credidit* [3]. CLAVDIANVS in Eutropium L. I. [verſ. 187. 188.] *Eunuchus nulla pietate mouetur, Nec generi natisue cauet.* Sed quia eunuchi crudeliores credebantur, apud Iudaeos iudicare non permittebantur teſte GROTIO ad Deuter. XVI, 18. Sicuti & in India commune eſt dicterium; bruta animalia caſtrata ferociam exuere, ſed homines exſectos plerumque longe deteriores, ſuperbioresque & magis intolerabiles fieri. Obiter quoque notari poteſt illud apud EVNDEM L. IX. Ἔχει τὶ ζηλότυπον τὸ εὐνούχων γένος, ὧν γὰρ ἀπεςέρηται, τούτων εἰς κώλυμα τοῖς ἄλλοις προβέβληται. *Habet quiddam zelotypum eunuchorum genus: quibus eſt enim ipſum priuatum, ad haec aliis prohibenda obiicitur.* Illud quoque a quibusdam obſeruatum, quod virorum numerus maior, aut certe par ſit foeminarum numero, inde occaſionem eſſe petitam faciendi eunuchos in regionibus illis, vbi foeminas vna plures ducere eſt conceſſum. Alii tamen iure belli eunuchos primum introductos arbitrantur, dum victor, qui occidere victos poterat, radicem velut propriorum affectuum & neceſſitudinem captis adimit, vt eo ſecurius rerum ſuarum cuſtodiam illis credere poſſet [4].

§. VII. MERVM autem ius naturale ſpectantibus adparet, cum ſocialis vitae fundamentum ſit matrimonium [1], homines quoque omnino ad id ineundum obligari, prout tenentur ad omnia, quae ad eum finem neceſſario faciunt; per modum tamen praecepti affirmatiui, indefiniti, & indeterminati, & quod non ſingulos neceſſario, & quouis tempore obligat. Praecepta quippe affirmatiua ad ſui impletionem requirunt occaſionem. Matrimonii autem contrahendi occaſio non ex ſola aetate, aut generandi aptitudine intelligitur; ſed

conſentaneum eſt huic naturae, vt Sapiens velit gerere & adminiſtrare Rempublicam, atque, vt e natura viuat, vxorem adiungere, & velle ex ea liberos. CICERO de Finibus bon. & mal. L. III. c. 20. Ciceroni concinit PYTHAGORAS, qui dicere ſolitus erat, Gignendos eſſe liberos, vt poſt nos exſiſtant, qui Diuinitatem adorare poſſint. Ὅτι δεῖ τεκνοποιεῖσθαι· δεῖ γὰρ ἀντικαταλιπεῖν τοὺς θεραπεύοντας τὸν θεόν. IAMBLICH. de vita Pythag. c. 18. num. 83. Edit. Kuſteri. Vbi in verſione praetermiſſa ſunt verba poſtrema, quae tamen rationem continent, quare ducenda ſit vxor. Addantur verba Hieroclis apud STOBAEVM Serm. 65. & 73. & GATAKER ad M. Antoninum L. VIII. §. 31.

ſed vt copia quoque ſit decentis conditionis, nec non facultas alendi vxorem, & prolem naſcituram; ac vt mas quoque ſit idoneus ad gerendum partes patrisfamilias. PLINIVS L. I. Epiſt. 14. *Quum publicos mores, atque etiam leges ciuitatis intueor, quae vel inprimis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur, ne de facultatibus quidem praetereundum arbitror. Et ſane de poſteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus.* Add. oratio M. Hortali apud TACITVM A. II. [c. 37.] Legibus Islandorum extreme pauperibus matrimonium inire interdictum. Vid. Arngrimus IONAE de Islandia. c. 8. Aliquando etiam praeſentium temporum, & incumbentis functionis conditio de matrimonio cogitare non patitur. Vid. 1 Corinth. VII, 26. Igitur non modo non eſt neceſſarium, ſed ſtultum inſuper, iuuenes animum ad vxores adplicare, qui ſibi ſuisque nil niſi ſtrenuam eſuritionem poſſint polliceri, ac ciuitatem mendicabulis ſint impleturi, aut qui ipſi ſupra pueros parum ſapiant. Imo recte faciunt, qui matrimonium differunt, quo commodius per caelibatum animum excolant, ac ad praeſtanda egregia ſocietatis humanae miniſteria ſeſe praeparent; id quod vxoratis per mores ciuitatis, aut genium foeminarum non ita licebat. Praeterea quia matrimonio eſt opus, tum vt per ſobolem humana ſpecies conſeruetur, tum ne vaga libido decus ſocietatis humanae polluat; adparet, ſiquidem neuter horum finium detrimenti quid paſſurus ſit, non reprehendendum illorum caelibatum, qui probabiliter praeuident, ſeſe in caelibe vita, ad quam per continentiam exigendam habiles ſeſe deprehendunt, plus humano generi, aut ciuitati ſuae vtilitatis poſſe praeſtare, quam vxoratos. Adeoque ſi quis ſublimiori agatur genio [2], vt ſtimulos illos vel non ſentiat, vel facile retundat, ἐραστὴς τῦ μὴ ἐρᾷν, *qui hoc ipſum amat, nihil amare*, vti eſt apud PHILOSTRATVM in Vita Apollonii Thyanaei L. IIX. c. 3. quique alio modo, quam per munus proletarii, bene merendo vtilem ſeſe ciuem vniuerſi praebere queat, hautquidquam putandus eſt per naturam obligari, vt omnino praeclaris ſuis conatibus per muliebres illecebras velut remoram iniiciat. Add. ARRIANVS in Epicteto L. III. c. 22. p. m. 311. 312. edit. Wolffii. & Cornelius NEPOS Epaminonda c. 10. Praeſertim cum pauci admodum ſint, in quos iſta animi corporiſque temperies cadit, vt deſiderium poſterorum, ac in ſexum foemininum procliuitatem digerere, caſtitatemque impollutam ſeruare queant. Multo minus autem reprehenſio metuenda eſt illis, qui cum ex priori matrimonio liberos habeant, hiſce praegrauem nouercam aut vitricum ſuperinducere nolunt; vbi & in liberorum fraudem id tendit, & ipſis, matrimonii finem expendentibus, coniuge deinceps carere in procliui eſt. Etſi nimis dura videatur lex Charondae [3] apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 12. qui e conſilio ciuitatis remouebat, ſi quis nouercam liberis ſuperinduxiſſet. *Nunquam enim fore*

2) Vt non pauci vtriusque ſexus & omnis ordinis homines ab initio Chriſtianiſmi. De quibus inſignia teſtimonia congeſſit H. GROTIVS Annot. ad Matth. XIX, 12. H.

3) Duri quoque nimis Chriſtiani Patres aduerſus ſecundas nuptias, vſque adeo, vt eas nec Sacerdotali benedictione dignarentur. (V. CHRYSOSTOMVS Hom. 2. in Epiſt. ad Titum. Hom. 7. in poſteriorem ad Timotheum c. 9. cauſ. 31. quaeſt. 1. HIERONYMVS L. 1. aduerſus Iouinian. c. 4. & 5. AMBROSIVS Comment. in 1. ad

fore existimabat, vt is bonum patriae consilium daret, qui liberis ex se natis perperam consuluisset. Nam quibus primae nuptiae bene successerunt, iis hac felicitate perfunctis adquiescendum: qui vero infelix matrimonium experti, idem erratum denuo committerent, insipientibus merito accensendos esse. Enimuero non semper male per secundas nuptias liberis prius genitis consulitur. Et qui felix matrimonium expertus est, paris felicitatis est cupidus; qui infelix, post procellam placidos ventos sperat. Extat incerti poëtae epigramma ANTHOLOG. L. I. Ἔιτις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει, Ναυηγὸς πλώει δὶς βυθὸν ἀργαλέον. *Altera post vnam coniux cui ducitur, audet Naufragus infidum rursus adire salum.* Cui ex aduerso opposuit non minus argutum epigramma Henricus STEPHANVS: Ὅςις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει, Ὀυχ ἕτος μομφῆς ἄξιος ἐδεμιῆς. Ἐὶ κακὴ ἡ πρώτη, τάχα δευτέρη ὠ κακὴ ἔςαι. Ἐὶ δ' ἀγαθή, ἀγαθὴν ἐλπίδα καὶ τότ' ἔχοι. *Imo equidem vxorem ducit quis iure secundam, seu bona prima fuit, seu mala prima fuit. Si mala, non talis forsan metuenda secunda: sin bona, speretur non minus ista fore.* Add. quoque CHARRON de la Sagesse L. I. c. 46. n. 2. 3. & BACO Sermon. fidel. c. 8. Vice versa tamen contingere potest, vt praeter communem obligationem ad ineundum matrimonium aliquis peculiari insuper causa subigatur. Puta si familia regia ad vnum redacta sit, iste vnicus insigniter obligabitur generis sui propagationem legitimam quaerere, euitando periculo interregni, & quia in principales potissimum familias quadrat illud EVRIPIDIS Iphig. in Tauris. [v. 57.] Στύλοι οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενες. *Columnae familiarum sunt liberi masculi.* Atque haec, quae super obligatione ad ineundum matrimonium tradidimus, magis vtique rerum naturae conueniunt, quam quod nimis late CVMBERLAND de Leg. nat. c. 6. §. 9. dicit; liberum esse terra iam hominibus repleta in caelibatu aut coniugio vitam transigere.

§. VIII. Ex hisce iudicandum est, quidnam potestatis legibus ciuilibus competat circa adstringendam, aut tollendam matrimonii contrahendi necessitudinem. Igitur id extra controuersiam est, posse legislatorem ciuilem ad ineundum matrimonium pro imperio adigere per aetatem & constitutionem corporis habiles, & queis facultas se, vxoremque & prolem alendi. Nam cogere aliquem, vt liberos procreet in spem esuriendi, inhumanum; inopi autem vulgo ciuitates implere, inconsultum est. Huc spectant leges iam antea citatae. Etsi mollius videatur, praemiis, aut subtractione commodorum quorundam, quam poenis positiuis heic vti. Quo pertinet apud Romanos ius trium liberorum. Item lex Spartanorum, quam refert ARISTOTELES Polit. L. II. c. 7. Τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱὲς ἄφρερον εἶναι, τὸν δὲ τέτταρας, ἀτελῆ πάν-

ad Corinth. & in 1. ad Timoth. c. 3. *c. 1. X. de Secund. nupt.*) Quorum suasu credibile est a Christianis Impp. non pauca constituta ad licentiam earum nuptiarum refraenandam. *tot. tit. C. de Secund. nupt.* Etsi Constitutionum illarum aliquae in fauorem quoque primi thori liberorum latae. V. & THVANVM L. XXV. Histor. ad A. MDLX. Adde TERTVLLIANVM Libr. de Monogamia, vbi priuilegia Vniuirarum apud Romanos & alias gentes recitat. H. [De odio Patrum Ecclesiae in secundas nuptias conf. Celeb. BARBEYRACI praefatio.]

πάντων. Qui tres liberos procrearit, a custodiis sit immunis; qui vero quatuor, ab omnibus oneribus. Sicut & reges Persarum quotannis praemia proposuerunt illis, qui plures filios sustulerint. STRABO L. XV. [p. 504. Ed. Gen. Cas.] Nec minus id liquidum, non iniustam modo, sed & stolidam fore legem, si quis omnibus ciuibus matrimonio velit interdicere. Vti & si quis, verbi gratia, primogenitis duntaxat matrimonium vellet permittere, deinceps genitis omnibus promiscue caelibatum indicere. V. *L. 19. D. de Ritu nupt.* Nam vt omnes isti per naturam sint idonei sustinendo casto caelibatui, fieri non potest. Neque vero multo mollius id foret remedium reprimendae ciuium exuberanti nimis multitudini, quam dirissimum quondam institutum, Graecis valde familiare, prolem recens natam exponendi; aut quod ARISTOTELES Polit. VII. c. 16. suadet, abortus procurandi [1]. Quod si autem exploratum sit, munus aliquod in ciuitate longe commodius a caelibe, quam a coniugato obiri posse, nihil videtur obstare, quo minus per legem ciuilem caelibes tantum ad istud munus admittantur; aut si ob istud vxore carere tanti non putent, eodem excidant. Modo tanta sit copia eiusmodi hominum, quibus castam agere vitam concessum sit, quam ad illud munus requiritur. Praesupponitur enim, neque vagis libidinibus ansam praeberi, neque naturae cuiuspiam vim inferri: cum ad id munus suscipiendum nemo adigatur, qui seipsum idoneum non iudicarit: & demum, quod prolis copiae iam satis sit prospectum. Quemadmodum, verbi gratia, legato, aut duci vel militi potest interdici, ne peregre, aut in periculosam expeditionem vxorem secum ducat. Vid. *L. 4. §. 2. D. de Offic. proconf.* TACITVS Ann. III. 33. 34. PLINIVS L. VI. c. 22. de Incolis Taprobanes: *Eligi regem, a populo senecta clementiaque, liberos non habentem, & si postea gignat abdicari, ne fiat haereditarium regnum.* Quem exscripsit SOLINVS c. 66. Sic & cum obligatio ad matrimonium ineundum sit indeterminata, & latitudine quapiam gaudens, licebit legi ciuili tempus, aetatemque connubio iungendorum definire. Qualiter in lege Papia Poppaea cauebatur [2]: *Sexagenario masculo nisi cum [3] quinquagenaria foemina nuptias contrahere ius ne esto, neue viro sexagenario minori vxorem quinquagenariam ducere.* Id quod a Iustiniano abrogatum *L. 27. C. de Nuptiis.* Sic PLATO de Rep. L. V. [p. 657. Ed. Wechel.] mulieri ad pariendum tribuit tempus ab anno vigesimo ad XL. viris ad generandum a trigesimo ad LV. Add. ARISTOTELES Polit. VII. c. 16. & Mich. PICCARTVS ad dictum locum. TACITVS Germ. c. 20. Apud quosdam populos vxorem ducere non licet, nisi edito fortitudinis in hostes specimine. Sic apud Carmanios nemo vxorem ducebat, *nisi prius hostis caput amputatum ad regem pertulerit.* STRABO L. XV. [p. 500. Ed. Geneu. Casaub.] Add. quoque Abrah. ROGERIVS de Braminibus

§. VIII. 1) V. infra c. 2. §. 6. H.
2) V. SVETONIVS in Claudio c. 23. Iacob GOTHOFREDVS not. ad L. Iul. & Pap. c. 2. H.
3) Cuius legis summa parum accurate ab AVCTORE referebatur. Conf. HEINECCIVS Lib. II. c. 3. p. 156. Comment. ad hanc legem.
4) V. L. 22. L. 44. D. de Ritu nuptiar. DIONEM CASSIVM L. LIV. & LVI. Adde de antiquis Saxonibus ADAMVM BREMENSEM L. I. Histor. Eccl. c. 5. de Danis CYPRAEVM c. 13.

bus Part. I. 11. Denique cum & illud naturalis libertatis sit, cui quisque velit connubio posse iungi, fas erit potestati ciuili, si ex republica videbitur esse, disponere, verbi gratia, ne ciuis peregrinam, nobilis plebeiam ducat [4]. Sicuti apud Indos legem fuisse tradit ARRIANVS in Indicis, [c. 12. Ed. Gronouii] ne inter ordines, in quos populus erat diuisus, coniugia promiscua fierent, vtque adeo, verbi gratia, agricolae non liceret ducere opificis filiam, nec vice versa. Paria habet Hieron. OSORIVS de Rebus Gest. Emanuel. L. II. Sic etiam lege ciuili constitui potest, vt matrimonia non nisi interueniente publica auctoritate contrahantur; praesertim inter eos, qui insigne aliquod in republica momentum faciunt. Quarum & similium legum ea vis esse potest, vt quod contra easdem contrahitur connubium, certis effectibus, per ius ciuile assignatis, destituatur, vel etiam omnino pro inualido, & quod rescissionem admittat, declaretur. Sic apud LIVIVM L. XXXIIX. c. 36. Campani petunt, *vt sibi ciues Romanas ducere vxores liceret; & si qui prius duxissent, vt habere eas; & ante eam diem nati, vt iusti sibi liberi haeredesque essent.* Apud DIONYSIVM HALICARN. L. VI. [c. 1.] SCtum memoratur, quo permittitur foeminis Latinis, quae viris Romanis, & foeminis Romanis, quae Latinis viris nuptae erant, bello Latino imminente, apud maritos manere, an in suam vtrinque patriam discedere, relicta maritis sobole mascula, secum adductis innuptis filiabus. Vbi additur, omnes pene Romanas desertis maritis Romam rediisse; sed Latinas in vrbe nuptas, duabus exceptis, maritos praetulisse patriae. SENECA de Benefic. L. IV. c. 35. *Promisi tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuisti: non est mihi cum externo concubium. Eadem res me defendit, quae vetat.*

§. IX. PROXIMVM est, vt inquiramus, quibusnam capitibus mero iure naturali pactum matrimonii absoluatur, simulque quidnam iuris vtrinque nascatur. Praesupponimus ergo heic initio, naturaliter omnes homines esse aequalis iuris, ac nulli imperium in alterum competere, nisi id suo vel alterius actu fuerit quaesitum. Licet enim fere sexus masculinus foemininum superet viribus corporis & animi, illa tamen praestantia hautquidquam per se est idonea imperium illi in hunc producere [1]. Ergo quidquid iuris mas habet in foeminam, id tanquam in sibi aequalem ex ipsius consensu, aut per iustum bellum erit quaerendum. Et si cum connubia per beneuolentiam coalescere maxime sit naturale, prior modus ad vxores, posterior ad ancillas quaerendas magis est adpositus. Ac si qui bello captis, & in seruitium redactis iungi voluerunt, fere asperitatem herilis imperii aduersus illos remittere sueuerunt. Add. Deuter. XXI, 10. seqq. Si igitur homines in naturali aequalitate & liber-

c. 13. de Sponsal. §. 37. Legem Alemannorum a Dagoberto II. confirmatam c. 57. Athenis, Demosthenis aeuo, cum peregrina foemina iungi ciuem Atticum, aut virum peregrinum cum foemina ciue Attica, omnino vetitum. Quam legem DEMOSTHENES Orat. contra Neaeram recitat. H.

§. IX. 1) Vid. supra L. I. c. 6. §. 11. & sequ. L. III. c. 2. §. 2. H.

libertate conſtitutos concipiamus, contingere poteſt, vt non minus foemina, quam mas, ſibi peculiariter prolem cupiat quaerere, in quam ipſa ius obtineat. Cui fini neceſſarium eſt, vt pactum inter marem & foeminam ineatur de praebendo inuicem corpore. Hoc pactum ſi ſimplex duntaxat fuerit, ſolam ſobolis procreationem reſpiciens, neque adiunctam habuerit conuentionem circa continuam cohabitationem; neque vni in alterum imperium conferet, & neutri in alterum quidquam iuris erit, praeterquam ad praebendum corpus procreandae ſobolis gratia: quae ſub poteſtate matris erit, ſi in pacto fuerit expreſſum, iſtam ſibi, non viro prolem quaerere. Vocare poſſis tale matrimonium Amazonicum, vtut ſatis irregulare & ſimplex illud ſit; ſi modo in vniuerſum vera ſunt, quae de Amazonibus iactantur [2]. De quo dubitat ARRIANVS de Expedit. Alexandri L. VII. [c. 13.] PROCOPIVS Hiſt. Goth. L. IV. & PALAEPHATVS de Fabul. narrat. [c. 33.] Vid. IORNANDES de Rebus Geticis c. 8. IVSTINVS L. II. c. 4. Etſi DIODORVS SICVLVS L. II. c. 45. ab iſtis mulieribus viros ad ſeruilia fere aut ancillaria officia adactos memoret. Quale quid IDEM L. III. c. 53. & 55. de populo quodam Lybiae memorat; qui ab Hercule ſit deinde exciſus, *cui non patiendum videbatur, diutius ſupereſſe nationes muliebri imperio ſubiectas.* Sic Thaleſtris apud CVRTIVM L. VI. c. 5. ex Alexandro, & regina Sabae ex Salomone, (ſi verum eſt, quod aliqui tradunt,) non ſpuriam, ſed quaſi legitimam prolem quaeſitum ibant. Sic & tradit Eduard. LOPEZ. de Regno Congo L. II. c. 9. (Add. Franc. ALVAREZ Deſcript. Aethiop. c. 133.) praecipuas regni Monomotapae legiones conſtare ex mulieribus, quae ſeorſim in agris a rege conceſſis habitent, certoque tempore viris vtantur, quos pro ſuo deſiderio eligant proli concipiendae: natas inde foemellas ſibi retinere in artibus bellicis informandas, filios patribus transmittere. Add. Iſaac VOSSIVS de Nilo c. 19. Neſcio, an huc referri debeat, quod tradit Michael GLYCAS Annal. Part. II. Παρ' ἀγιλαίοις αἱ γυναῖκες αὐθεντοῦσι τῶν ἀνδρῶν, καὶ πορνεύουσιν ὡς βούλονται, μὴ ζηλοτυπούμεναι παρὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, γεωργίαν δὲ καὶ οἰκοδομίαν καὶ πάντα ἀνδρῷα πράττουσιν. *Apud Agilaeos foeminae ſua viros in poteſtate habent, proque lubitu Venerem exercent, citra vllam maritorum aemulationem. Eaedem agros colunt, aedes extruunt, omnes operas viriles obeunt.* Caeterum etſi iſta connubia barbarum quid ac prope belluinum redolent; patet tamen inter cultiſſimas quoque gentes dari matrimonia, vbi vel neutri coniugum in alterum imperium conceditur, vel ipſe maritus ſummo vxoris imperio ciuili ſubiicitur: ſcilicet quando foeminae regnorum haeredes maritos adſciſcunt, retenta in ciuitatem

2) V. Petri PETITI Diſſertatio de Amazonibus. H.

3) Has iniquiſſimas vocat Bodinus. Sed quid vetat, quem iure ſuo cedere? Sunt qui malunt diſtinguere imperium domeſticum a ciuili. Vid. SVAREZ L. III. de LL. c. 9. n. 10. & ſequ. MYLER ad Rumel. Part. 3. Diſſert. ad Aur. Bull. 2. §. 19. Quanquam negari nequeat, illud ab hoc heic fere abſorberi. Eliſabetha Angliae Regina negabat, ſine conſenſu ordinum ſe poſſe concedere, vt poſt nuptias coronaretur Andius (qui de conditionibus nuptiarum cum ea tractabat) poſſe autem *ratione matrimonii matrimoniali*, quam vocabat, *corona ornari*, ſine praeiudicio ſuae Maieſtatis, aut haeredis aut ſucceſſionis. CAMDENVS Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDLXXI. H.

§. X. 1) Veteres ICti officia maritalia partim ex legibus amicitiae aeſtimabant, partim, & in primis

tatem summa potestate. Vid. conditiones matrimonii [3] inter Philippum II. & Mariam, reginam Angliae, apud THVANVM L. XIII. ad ann. 1553. & 1554. Item de Maria, regina Scotiae, apud EVNDEM L. XX. ad ann. 1558. & L. XXXVII. ab init. Add. quoque Io. MARIANA Hist. Hispan. L. XXIV. c. 5. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 27. refert, in honorem Isidis apud Aegyptios receptum esse, *vt plus potestatis & honoris sit penes reginam, quam regem, & in tabulis dotalitiis inter priuatos imperium foeminae in virum assignetur: vbi vxoribus per omnia se obtemperaturos mariti profitentur.* Add. quoque GVICCIARDINVS Hist. L. VI. p. m. 178. vbi de administratione regni Castiliae, a Ferdinando & Isabella communiter facta tradit.

§. X. VERVM missis hisce connubiis irregularibus, de illis dispiciendum, quae ad humanae conditionem naturae exactius quadrant [1]. Heic igitur sine dubio vtriusque sexus indoli magis congruit, vt pactum connubiale a viro incipiat, adeoque vir quaerat vxorem, non vxor virum. Etsi enim alicubi non insolitum est, propinquos puellae vltro iuuenes ambire, hisque adeo eas sponsas offerre; id tamen non fit alio fine, quam vt hanc sibi potissimum vxorem velit adsciscere iuuenis. Hoc posito sane patet, virum sibi quaerere sobolem propriam, non supposititiam, aut adulterinam. Igitur ante omnia fidem dare viro debet foemina, quod nemini praeterquam ipsi corporis sui vsuram velit concedere. Id igitur plane ab omni ratione, & communi hominum affectu abhorret, quod tradit Aloysius CADAMVSTVS Nauigat. c. 75. de rege Calecuti: *Rex duas*, inquit, *habet coniuges, & quamlibet illarum sacerdotes decem assiduo comitantur, easque comprimunt; & id in decus regis eximium fieri iactant, nullum alium honoratiorem titulum regi dantes, quam quod eius coniuges a sacerdotibus comprimantur, propterea eorum filii nunquam regno succedunt, sed ex sorore nepotes regnum capessunt.* Paria habet Ludouicus ROMANVS Nauig. L. V. c. 7. Quin & in vniuersum apud istum populum mulieres fere communes esse testatur Petrus de VALLE Itinerar. Part. III. Ep. 7. Vnde etiam de patribus parum curae est natis, & omnes haereditates iuxta descendentiam maternam apud eos deferuntur. Sat foeda quoque de Colchis memorat BVSBEQVIVS Epist. 2. [2] Sed & spurca lex Eueni III. [3] regis Scotiae, *vt Rex ante nuptias sponsarum nobilium, nobiles plebeiarum praelibarent pudicitiam: vt plebeiarum vxores cum nobilitate communes essent.* BVCHANANVS Rer. Scotic. L. IV. Sed post Milcolumbus III. vxoris Margaritae precibus motus instituit, vt primam nouae nuptae noctem sponsus dimidiata argenti marca redimere posset: quam pensionem adhuc Marchetas mulierum vocant [4]. IDEM L. VII. POLYD. VIR-

primis, si vxor in manum conuenisset, ex ea relatione, quae inter patrem & filium intercedit. Vid. NOODTII Probab. Iuris L. II. c. 9.

2) Et apud Malabares consuetudo permittit, vt foeminae, etiam Regis sorores, eligant sibi quot & quales velint, quibuscum concumbant, nemine quicquam ob id obmouente. Vid. THEVENOTI Part. III. Itin. Orient. L. II. c. 1. Adde de maritis in insula Ceylon Robert. KNOX Historic. narrat. de insula Ceylon L. III. c. 7. Adde infra §. 15. H.

3) Plane vt olim apud Scythas, & postea in insulis fortunatis nouae maritae virginitatem Rex aut Dynasta delibabant. H. GROTIVS L. VIII. Histor. Belgic. ad A. MDXCIX. Adde de Comitibus, & postea Canonicis Lugdunensibus Nicol. HENELIVM Ot. Vratislau. c. 47. H.

4) Vid. Carol. CANGIVM Glossar. voce Marcheta. H.

GILIVS Hiſt. Angl. L. X. Conf. SVETONIVS Caligula c. 40. in fine, & quae ibi notauit Boxhornius. Quin & hodie in regno Pegu & Aracam virginitas ſponſae alicui ex conuiuis nuptialibus delibanda traditur [5]. Sed alia vice apud eam deprehendi capitale eſt. Ludou. di BARTHEMA Itin. Part. II. c. 11. De incolis prouinciae Caniclu vid. M. Paulus VENETVS L. II. c. 38. Dein & hoc apertum eſt, a decoro ordine nihil magis abhorrere, quam vitam vagam, ac deſultoriam, incerto lare, nulla fortunarum ſede; citra quae vita ciuilis fere intelligi nequit. Sic vt recte XENOPHON. Cyropaed. L. VII. [p. 116. Edit. H. Steph.] *focum* adpellet, ȣ̃ ȣ̈τε ὁσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις, ȣ̈τε ἥδιον, ȣ̈τε οἰκειότερόν ἐςιν ȣ̓δέν. *Quo neque religioſior locus in hominibus eſt, neque ſuauior, neque familiarior quisquam.* Add. ARISTOTELES Oecon. L. I. c. 3. Tum communis ſobolis educationem commodiſſime inſtitui coniunctis vtriusque parentis operis, quorum animi iſto velut pignore in mutuum amorem arctius conſtringuntur. Geneſ. XXIX, 32. Apud LYSIAM Orat. I. dicitur: *Poſtquam infans mihi natus fuit, confidebam tum ipſi, & omnia mea committebam,* ἡγȣ́μενος ταύτην οἰκειότητα μεγίςην εἶναι, *exiſtimans hoc firmiſſimum coniunctionis noſtrae eſſe vinculum.* SENECA Herc. Oetaeo: [v. 407.] *Conciliat animos coniugum partus fere.* Praeterea cohabitationem continuam plurimum continere iucunditatis inter coniuges, bene compoſitos: ac per eandem certius conſtare poſſe marito de caſtitate vxoris, quam ſi iſta fide duntaxat data ſeorſim habitet. Igitur matrimonium regulare & perfectum, ac naturali rationi, vitaeque ciuilis vſui aptiſſimum, praeter pactum de praebendo corpore hoc quoque comprehendit, vt vxor viro continuo cohabitet, adeoque in arctiſſimam vitae ſocietatem, eandemque familiam cum ipſo coaleſcat, educandae commodius ſoboli, & ad mutuum vitae auxilium ſimul ac recreationem. [Cui [6] ipſi & mutua promiſſio de tali inuicem conuerſatione, qualem indoles eius ſocietatis requirit, ineſſe intelligitur.] DEMOSTHENES in Neaeram. Τὰς γυναῖκας ἔχομεν τȣ̃ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιςὴν ἔχειν. *Vxores habemus propter ingenuos liberos ſuſcipiendos, & fidelem rei familiaris cuſtodiam.* Add. XENOPHON Oeconomico, & COLVMELLA de Re Ruſtica. L. XII. Praefat. Huc ſpectat, quod apud Chinenſes ideo credatur receptum, vt foeminae pedes arcte colligent, ex quo ſine magno doloris ſenſu incedere non poſſunt; vt non per publica loca vagari, ſed domi manere diſcant. Conf. MARTINIVS Hiſtor. Sin. L. III. c. 28. PLVTARCHVS Coniugalibus praeceptis. *Sicut humores phyſici dicunt totos totis permiſceri; ita oportet matrimonium contrahentium corpora, opes, amicos, familiaresque inuicem confundi. Etenim Romanus legislator lege cauit, ne coniugum alter donaret alteri quidquam: non vt nullius rei participes fierent, ſed vt omnia communia iudicarent.* QVINTILIANVS Declam. 249. *Matrimoniis ſcitis contineri ciuitatem, his populos, his liberos & ſucceſſionem patrimoniorum, & gradum haereditatum, & ſecuritatem domeſticam. Quomodo*

5) De incolis inſulae Balearium DIODORVS SICVLVS L. V. c. 18. *Abſurdum circa nuptias inſtitutum habent. In conuiuio enim nuptiali neceſſariorum & amicorum quisque aetate primus, ſecundus, & caeteri deinceps cum noua nupta ſingulatim rem habent, donec ad ſponſum honor ille vltimum tandem defertur.* H.

6) Adiecimus hunc verſum, praeeunte Cl. BARBEYRACO ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 2. §. 4.

do enim peregrinabimur, quomodo ad colendos diſcedemus agros, quae nobis ſecuritas dabitur ſuſcipientibus legationes publicas, euntibus in militiam. SENECA Octauia. [v. 189. & ſeqq.]

> *Iuuenilis ardor impetu primo furit;*
> *Langueſcit idem facile, nec durat diu*
> *In venere turpi, ceu leuis flammae vapor.*
> *Amor, perennis coniugis caſtae, manet.*

Ex hiſce porro facile colligitur, quare mariti ſit de domicilio conſtituere; ſcilicet quia maritus vxorem in ſuam adſciuit familiam, non vice verſa; cuius ille vtique caput & director exſiſtit. Etſi nemo temere ita durus fuerit, vt heic non & vxoris rationem habeat; praeſertim ſi aliquam fortunarum partem ipſi debeat. Deinde & hoc inde patet, ſaluo pacto matrimoniali non poſſe vxorem inuito marito peregre abire, aut ſecubare, aut ob cauſam non idoneam corporis ſui vſum ipſi denegare. Hinc denique fluit fundamentum praeſumtionis illius, quare quisque habeatur filius mariti ſuae matris, ſeu quare filius ciuiliter ſit, quem nuptiae demonſtrant, niſi grauioribus argumentis ea praeſumtio elidatur [7]. Vid. GELLIVS L. III. c. 16. PLINIVS N. H. L. VII. c. 5. Etſi foeminis nimis faueant leges Anglorum, quae maritum etiam per aliquot annos abſentem pro ſuo cogunt agnoſcere prolem, interea ab vxore ſua genitam, modo ipſe interea temporis ſemper intra inſulam fuerit, Eduard. CHAMBERLAINE Notit. Angl. Part. I. c. 16. Nempe quia & in hoc fidem dedit marito vxor, quam obſeruare praeſumitur; & iſti competit poteſtas cuſtodiendi vxoris integritatem. Suo autem iure, ſuaque poteſtate quemque rite vti creditur. Gyges apud HERODOTVM Clio. [p. 3. Ed. H. Steph.] Τινὰ σκοπεύειν τὰ ἑαυτȣ̃. *Quae ſua ſint quemque inſpicere debere.* Quo facit illud PLATONIS Alcibiade I. [p. 441. Ed. Wechel.] *Lacedaemoniorum regum vxores publice obſeruantur ab Ephoris, vt quoad fieri poteſt, Rex non ex alio, quam Heraclidarum genere latenter oriatur. Perſarum vero Rex adeo excellit, vt nemo ſuſpicetur, regem ex alio, quam ex ipſo genitum eſſe. Quamobrem regis vxor non ab alio, quam metu cuſtoditur,* Hinc quoque non citra omnem rationem vulgo maritis ex vxorum impudicitia nonnulla labes ignominiae adſpergi iudicatur; ideo quod ex imprudentia, aut per animi abiectionem poteſtate ſua vti ignorarint. Add. CARTESIVS de Paſſion. art. 169. Et recte Domitianus equitem Romanum ob reductam in matrimonium vxorem, cui dimiſſae adulterii crimen intenderat, iudicum albo eraſit. SVETONIVS Domitiano, c. 8. Ac lege Attica infamis (ἄτιμος,) erat, qui vxorem in adulterio deprehenſam retinuiſſet. Apud DEMOSTHENEM in Neaeram. Add. *L. 29. princ. L. 2. §. 6. D. ad L. Iuliam de Adulteriis* [8]. Apud TACITVM A. II. [c. 85. num. 3.] *exactum a Labeone Veſtiliae marito, cur in vxore delicti manifeſta vltionem legis omiſiſſet?* qui

7) Vid. ſupra L. IV. c. 2. §. 4.

8) *L. 37. D. de Minorib.* In conſtitutionibus, quarum collectio Clementi adſcribitur, eſt: Ὁ κατέχων τὴν παραφθαρεῖσαν, φύσεως θεσμῶν παράνομος· ἐπείπερ ὁ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. *Qui impudicum retinet; in naturae leges eſt iniurius: nam qui adulteram retinet; & imprudens eſt impius.* Vid. tamen *Nouell. 134. c. 10. & c. 3. X. de Adulter. & ſtupro.* H.

qui praetendit, *sexaginta dies ad consultandum datos necdum praeteriisse.* Quanquam sint, qui eius contumeliae causam inde deriuent, quod opprobrio videatur carere aliquem iis dotibus, quae amorem mereri, aut promissum conseruare queant. Etsi qui ei malo commodum remedium afferre nequeant, aut si grauia mala vindictam secutura sint tutissimi sequantur illud EVRIPIDIS Hippol. Coron. Ἐν σοφοῖσι τάδ' ἐςὶ θνητῶν, λανθάνειν τὰ μὴ καλά. *Id sapientiae est mortalium latere parum honesta in abdito.* Add. PLVTARCHVS de animi tranquillitate. p. m. 467. E. F. Atque circa has tantum admitti potest, quod CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 11. inter stolidas vulgi opiniones refert pro grandi contumelia impudicitiam vxoris alicui exprobrare. Cur enim quis alienum peccatum luat, cui remedium afferre penes ipsum non sit? Eiusmodi porro maritorum insignia, quae vulgo per ludibrium iactantur, noua non esse, neque solis Occidentalibus vsurpata, adparet ex NICETA ACOMINATO L. II. de Imperio Andronici [9] vbi refert, illum imperatorem eximia cornua ceruorum, quos venatus erat, in porticibus fori suspendisse, per speciem ostentandae magnitudinis ferarum, quas cepisset; cum reuera mores ciuitatis, & vxorum lasciuiam notaret. Caeterum vti adultera vocari nequit, quae inuita & reluctans alienae libidini succubuit, (vid. GRATIANVS Caus. 32. quaest. 5. c. 2. seqq.) ita talem retinuisse in se cum turpitudine coniunctum non videtur [10]. Etsi vtique probandum sit factum Dauidis 2. Samuel. XX, 3.

§. XI. ILLVD vlterius inuestigandum, an mero iure naturae ex principali pacto matrimonii perfecti necessario resultet imperium proprie dictum mariti in vxorem? Equidem in diuinis literis vxoris voluntas marito subesse iubetur, & hic istius dominus expresse constituitur. Quia tamen id in poenae vicem foeminae legitur iniunctum, positiui duntaxat iuris idem videri potest. Circa eruendum ergo ius naturale heic erit primo obseruandum, non statim imperio alterius esse subiectum, qui in certo negotiorum genere alterius voluntatem sequi tenetur; quippe cum hoc etiam ex simplici pacto possit oriri. Dantur enim pacta, imprimis ex eo genere, do vt facias, & facio vt facias, vbi ab initio quidem par vtrinque libertas, pactum velint inire, vel non. Eodem tamen inito necessarium est, vt in eo negotio, super quo conuentum fuit, vna pars sequatur voluntatem alterius, non vice versa. Inde vtut in negotiis matrimonio peculiaribus vxor ad voluntatem mariti sese componere tenetur; non tamen statim quoad alias quoque actiones imperium huic in illam necessario competit. Deinde matrimonii finis non, vti ciuitatum, est defensio & securitas hominum. Nam & inter pauciores homines ea societas subsistit,

9) Adde, si tanti videtur, argumentum leue & tantum non dilutum, SALMASIVM ad Tertullianum de Pallio p. 338. 339.

10) Quid enim est quod tali imputetur? Amici consolabantur Lucretiam apud LIVIVM L. I. c. 58. *Mentem peccare, non corpus: & vnde consilium abfuerit, culpam abesse.* Vid. infra §. 21. H.

§. XI. 1) Enimuero AVCTOR ipse infra §. 13. concedit, vxorem intolerabilia perpetrantem posse tanquam hostem familia eiici, & velut iure belli occidi. Quomodo vero ius belli queat habere locum in ea, quae se mihi subiecit, non video. Rectius

ſubſiſtit, quam quarum vires coniunctae mutuam praeſtare ſecuritatem queant; (quantillum enim praeſidii a coniunctione foeminae accedere poſſit?) & propagationem generis humani pro fine iſta habet. Inde vti ciuitates ſine imperio nequeunt intelligi: ita matrimonium ſolo pacto, & amicitia citra imperium contineri poſſe videtur. Equidem habet & familia ſegrex cumprimis ciuitatis inſtar, in quam dum recipitur vxor, eiuſdem regimen ſubire debere videtur; cum & in hac irregularis valde ſit ſtatus biceps, aut vt in ea exſiſtat aliquis, eiusdem capiti non ſubiectus. Sed reponi poteſt, familias, numeroſo praeſertim ſeruitio florentes, poſſe habere duplicem finem, alium cum ciuitatibus communem, alium peculiarem. Communis finis ſpectatur in defenſione & ſecuritate, ex coniunctione plurium reſultans. Heic etſi imperium ſit neceſſarium; cum tamen vxor ad eundem finem vix momenti quid afferat, ſufficere ad vnitatem familiae poteſt, ſi ipſa ſimplici pacto, ac per modum amicitiae viro ſit coniuncta. Sic Abrahamus in caeteros ſuos familiares imperium vtique exercuit: Saram tamen non aliter quam ſororia aequalitate videtur habuiſſe. Vid. Geneſ. XVI, 2. 5. 6. XXI, 10. 11. 12. Quanquam inſigniter in ſacris literis commendetur ipſius erga maritum obſeruantia, quod *dominum* ipſum vocauerit. 1. Petr. III, 6. Finis autem matrimonio peculiaris itidem videtur ſat commode obtineri poſſe, etſi vnus coniugum in alterum non habeat imperium proprie dictum [1], & quod ius vitae ac necis, ac grauiorem coërcitionem complectatur; ſed amicitia duntaxat & pactum coniuges contineat. Quod pactum tamen, quia mariti conditio in eo eſt melior, accedente etiam ſexus praeſtantia, naturam foederis inaequalis aemulatur; in quo vxor marito obſeruantiam maxime, hic illi protectionem debeat. MARTIALIS L. IIX. Ep. 12. [v. 3. 4.] *Inferior matrona ſuo ſit, Priſce, marito: Non aliter fuerint foemina, virque pares.* PLINIVS Paneg. [c. 73. num. 4. & 7.] *Multis ne maximi ciues haberentur, hoc offecit, quod mariti minores erant.* Neque tamen iure naturali quidquam obſtat, quo minus vxor etiam proprie dictum imperium mariti ſubeat. Nam ſeſe hautquidquam inuicem deſtruunt metus imperii, & amicitia coniugalis: non magis quam imperium in principe amorem ciuium per ſe extinguit. Idque imperium non ſolum ſinguli ſibi mariti quaerere poſſunt, per pactum matrimoniali conuentioni adiectum, ſed & apud integros populos publica lege id ſanciri ſueuit [2]. De Gallis CAESAR de B. G. L. VI. [c. 19.] tradit, ipſos habuiſſe in vxores, ſicut & in liberos *ius vitae & necis.* Apud Germanos maritis adulterii poena fuit permiſſa [3]. TACITVS German. c. 19. Et quidem velut pro imperio ſumenda, non quod ipſorum iracundiae aliquid indulgeretur; ſicut de ſeruis IDEM d. l. ait: *Occidere ſolent ſeruum, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu & ira, vt inimicum, niſi quod impune.* GELLIVS

1) Rectius dicitur, ex fine ſocietatis huius id fluere. Sane veteres patresfamilias eam poteſtatem in vxores exercuiſſe, teſtem habemus ARISTOTELEM I. Polit. 1. circ. extrem. qui eius fidem illum Homeri verſum profert: θεμιστεύει δὲ ἕκαστος παίδων ἠδ' ἀλόχων. *Natis dat & coniugibus leges quiſque.* Et cum Laban Deaſtros ſibi furto ablatos quereretur, Iacobus, nullo prius cum vxoribus habito conſilio, reum eius criminis mala morte periturum, protinus pronunciat. Geneſeos XXXI, 32. H.

2) PLVTARCHVS Themiſtocle: *Nationes barbarae fere, & praeter caeteras Perſica, aemulatione erga mulieres aſperae natura ſunt & atroces.* H.

3) Adde ſupra L. II. c. 5. §. 15. & in annot. H

LIVS L. X. c. 23. ex Oratione Catonis: *Vir, niſi cum diuortium fecit, mulieri iudex, & pro cenſore eſt; Imperium, quod videtur, habet. Si quid peruerſe taeterque factum eſt a muliere, multatur: ſi vinum bibit, ſi cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* Item: *In adulterio vxorem tuam ſi deprehendiſſes, ſine iudicio impune necares, illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere, neque ius eſt.* TACITVS Ann. XIII. 32. *Pomponia Graecina, ſuperſtitionis externae rea, mariti iudicio permiſſa. Isque priſco inſtituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit.* Add. quoque EVRIPIDES Medea v. 230. ſeqq. Et de Iaponiorum Moribus Bernhard. VARENIVS Deſcript. Iapon. cap. 13. Lex WISIGOTHORVM L. IV. Tit. 4. cap. 3. Memorabile eſt, quod de Sacis refert AELIANVS V. H. L. XII. c. 38. *Si quis puellam vxorem ducere cupit, pugnam cum ea ſuſcipit: & ſi illa ſuperior ſit, captiuum abducit, atque imperium in eum tenet: ſin inferior, regitur ab ipſo. Certant autem non de vita, ſed de victoria.* Porro quantum marito poteſtatis in bona vxoris competat, itidem ex ipſorum conuentione, aut legibus ciuilibus dependet. His enim vtique ſtandum, ſiquidem definierint, an foeminae cum dote ſint elocandae, an bonorum inter coniuges debeat eſſe confuſio, an maritus plenam aut reſtrictam facultatem circa bona dotalia diſponendi habeat, & quae ſunt ſimilia. Apud Iaponios dotem viris nullam afferunt vxores: opulentiores quidem parentes ſolent interdum cum filiabus ſuis ipſo nuptiarum die certam pecuniae ſummam ad ſponſum mittere: verum eam hic cum ceremoniis remittit. Nolunt enim quidquam admittere, ex quo vxor occaſionem ſuperbiae capiat. Prouerbium quoque crebro in ore habent, foeminam toto vitae tempore propria carere habitatione. Puellam enim in parentum aedibus, nuptam in mariti, viduam in liberorum domibus agere. Bern. VARENIVS Deſcr. Iapon. c. 12. Obiter quoque notandus mos veterum Thracum, apud SOLINVM c. 15. *Nupturae non parentum arbitratu tranſeunt ad maritos, ſed quae prae caeteris ſpecie valent, ſubhaſtari volunt, & licentia taxationis admiſſa non moribus nubunt, ſed praemiis. Quas formae premit decus dotibus emunt, qui coniungantur.* Sic apud XENOPHONTEM ἀναβάσ. L. VII. Seuthes: *Si tibi filia eſt, eam Thracio more mihi emam.* Add. HERACLIDES de Politiis & Mela L. II. c. 2. Sic Aſſyrii quoque Virgines publice venum exponebant. AELIANVS V. H. L. IV. c. 1. HERODOTVS Clio. Addantur, quae ſuper probibitis donationibus inter virum & vxorem diſponunt leges Rom. *L. 1. 2. 3. princ. D. de Donat. inter virum & vxorem.* Vbi leges ciuiles nihil heic conſtituunt, aut vbi in naturali viuitur libertate, circa iſta pro lubitu paciſci inter ſe coniugibus licet.

§. XII. AD iſthaec illuſtranda facit expendiſſe, quae Ioh. Frid. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 1. tradit. Vbi primo reiicit eos, qui imperium mariti in vxorem *a natura* eſſe dicunt. Quod probamus, ſiquidem hoc afferatur; per ipſam naturam citra interueniens pactum, & vltroneam vxoris ſubiectionem marito imperium competere. Id quippe repugnat naturali hominum aequalitati; & ſola aptitudo imperium non confert. Inde contendit: *Nullum imperium ſiue publicum ſiue priuatum homini in hominem competere, absque expreſſiſſima*

pressissima constitutione Dei, eiusdemque praesentissimo interuentu. Heic obseruandum, quando origo imperii inuestigatur, proprie quaeri causam proximam, immediatam, & secundam: primam autem, & vniuersalem causam semper praesupponi. Vnde licet Dei mandatum, super introducendo aliquo ordine inter homines extet; adhuc tamen quaestio superest, quibus pactis interuenientibus factum sit, vt homines ad praescriptum Dei sese componerent. Nam valde imperitum est credere, quando Deus alicuius rei moralis auctor dicitur, eodem modo hanc ab ipso productam, sicut coelum & terra sine interuentu vllius creaturae ab ipso creata sunt. Neque etiam licet Deus iusserit tabernaculum fieri, ideo, qui operi manum admouerunt, non proxima & immediata causa eiusdem vocari queunt. Vnde licet Deus praeceperit, vt mulier viro pareat; tamen vt huius imperium actu exsistat, illa pacto huic sese subiicere debet, quo ipso idem actu & immediate istius dominus constituitur. Sicuti venatione vtique opus est, vtut Deus dixerit; dominamini bestiis terrae. Vanum quoque est argumentum: *Vxor non habet potestatem maritalem, ergo non potest eam in maritum conferre.* Quasi vero per conuentiones hominum non possit produci qualitas moralis [1], quae antea formaliter non extabat. Nam vt imperium constituatur, non est necessum, vt illud in vno iam formaliter exsistat [2], & in alterum transferatur: (sicut si substantiae physicae ab vno in alterum sint transferendae, oportet vt prius exsistant:) sed illud oritur, quando quis sese abdicat aduersus alterum facultate resistendi, quam alias per naturalem libertatem habebat, suamque voluntatem, fide in hoc data istius voluntati subiicit. Porro licet in sacris literis Euae subiectio in poenam seducti mariti iniuncta dicatur: tamen ex hocce non sequitur, imperium maritale post lapsum non habere secundam, & proximam causam conuentionem inter maritum & vxorem. Nam cum non omnis obsequii necessitas infelicitatem habeat coniunctam, (sicuti beatissimus Angelorum status non minuitur, quod ipsi Deo addictissime pareant;) id iam poenae vicem in subiectione mulieris habet, quod inuita & stimulante semper dominandi libidine iugum ferat. Igitur sibi inuicem haec non repugnant: imperium maritale naturaliter ex consensu mulieris oritur; & Deus in vicem poenae mulieribus illud imperium fecit molestum. Illa enim inanis est subtilitas: *Quicquid nunc voluntatis, & voluntarii pacti in muliere occurrit, id ad contrahendum matrimonium pertinet; & consequenter interpretandum est ad assensum & adprobationem, qua in secuturo certi mariti imperio foemina adquiescit.* Quasi diceret, imperium maritale consensu vxoris non producitur, sed illud iussu Dei iam constitutum vxor consensu suo subit. Sicut viator diuersorium non extruit, sed illud iam extructum vltro intrat. Sed probe notandum, imperium hominis in hominem tanquam ens morale non exsistere sine actu humano, neque citra obsequium intelligi. Nulla quippe foeminae ad obsequium exsistit obligatio, antequam consensu suo viro se subdiderit. Quod ipsum vt fiat, etsi voluntati diuinae sit congruum; id tamen non impedit, quo minus ipsius pactum, & id comitata subiectio, immediata & proxima sit causa imperii maritalis productiua. §. XIII.

§. XII. 1) Conf. infra L. VII. c. 2. §. 4. seq. H. 2) Vid. infra L. VII. c. 3. §. 4. & seqq.

§. XIII. Sed nec illud Eidem dicto loco concedimus, marito praeter imperium in rebus coniugii & familiae, omnino competere *ius vitae & necis*, & in hoc iure *summam imperii maritalis consistere.* Quae tamen potestas intelligatur, quatenus ab imperio ciuili nondum fuerit restricta; & quae non consistat in licentia aliqua, excusante crudelitatem parricidii, sed in legitima facultate capitalia scelera condigne puniendi. Enimuero quod *omne imperium, quatenus in subiecto proprio est, nec precario habetur ab aliquo homine, aut a superiore non est circumscriptum, importet ius vitae & necis;* gratis vix crediderim. Sane ad finem matrimonii tanto imperio non est opus. Et si quis credat, quaeuis atrocia delicta in forum humanum trahi debere; quis in familia segrege patremfamilias, quis in ciuitate regem puniet? Quod si intolerabilia perpetret vxor, poterit tanquam hostis familia eiici, & velut iure belli occidi. Iam ante tamen admisimus, naturae matrimonii eiusmodi imperium non repugnare.

§. XIV. Hoc loco etiam est explicandum vulgatum ICtorum dicterium: *Consensus, non concubitus facit matrimonium. L. 15. D. de Condit. & demonstr.* Aut vti Quintilianus Declamat 247. loquitur: *Coitus atque congressus citra ius non efficit vxorem*, vid. *c. 5. caus. 27. quaest. 2.* Cuius duplex esse sensus potest; vel quod non statim, qui inter se consueuerunt, coniuges sint, nisi in matrimonium consenserint [1]. Virgilius Aeneid. 4. [v. 338. 339.] *Nec coniugis vnquam praetendi taedas, aut haec in foedera veni.* Vel quod statim atque vtrinque consensum fuerit, contractus matrimonialis perfectus censeatur, etiam ante concubitum. Vbi tamen iudicauerim, quemadmodum ad plenum rei dominium transferendum requiritur, vt res sub alicuius potestate ita constituatur, quo de ea quandocunque placuerit disponere queat: ita vt aliqua proprie alterius vxor dici queat, necessum videtur, ita ipsam velut in manus viri conuenisse, vt ea tanquam vxore possit vti. Id quod tamen vt a concubitu incipiat, hautquidquam requiritur. Sic Isaaco vxor fiebat Rebecca, postquam eam deduxisset in tabernaculum matris suae, Genes. XXV, vlt. Sic dubito an adulteram vocare possimus, quae alicui absenti desponsata, tertio interea, antequam domum deducatur, coniungitur; vtut per mandatarium dicis causa nuptiae sint consummatae. Contra absurdum foret, Saram Tobiae iunioris vxorem velle negare primo trinoctio [2]. Vid. Tobiae VI, 19. Aut hodie nostris moribus post copulam sacerdotalem, antequam Hesperus hymenaeum exciuerit [3]. Ex mente Ebraeorum, vti tradit Seldenus L. V. c. 4. ad matrimonium ante legem Mosaicam requirebatur praeter consensum etiam concubitus. Sic vt istis seculis matrimonium esset corporalis viri, & foeminae coniunctio, praeeunte in vitae & lecti societatem consensu. Sed Ebraeorum iure

§. XIV. 1) *Non* enim aliquando notat idem quod *non tantum L. 14. D. ad L. Cornel. de Sicar. L. 9. ad L. Iuliam de Vi publica.* H.

2) Ita res narratur in versione Vulgata & Lutheri, vbi Angelus Raphaël Tobiam a Sara recens nupta abstinere iubet per Trinoctium. *Tu autem*, inquit, *cum acceperis, eam ingressus cubiculum per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.* Qua ratione rectissime se habet hic locus ab Auctore adductus. Sed deest is in Versione LXX. Senum, nisi huc trahere velis, v. 17. Ὅταν δὲ προσπορεύῃ αὐτῇ ἐγέρθητε ἀμφότεροι, καὶ βοήσατε πρὸς τὸν ἐλεήμονα θεὸν, καὶ σώσει ὑμᾶς καὶ ἐλεήσει. Discrepantia haec non aliunde

iure ciuili ſolus conſenſus nuptias faciebat. Deuter. XXII, 23. 24. Add. *L. 8. C. de Inceſtis & inutil. nuptiis.* Quo loco addendum, quod notauit GROTIVS ad Matth. I, 18. apud Ebraeos ſponſas intactas fuiſſe, donec conuocato coetu matrimonium ſolenni prece initiaretur: quod non tam lege praeceptum, quam ab antiquiſſimis patribus traditum Iudaei vt olim, ita nunc quoque obſeruant, a quibus ad Chriſtianos id inſtitutum honeſtatis pleniſſimum manauit. Itaque etſi virginalis pudicitiae cuſtodiam in ſe recepiſſet ſponſus, manebat tamen ſponſa ad nuptiarum diem ἐν τῇ γυναικωνίτιδι a ſponſo ſequeſtrata, perinde quaſi in alia domo ageret. Conf. Geneſ. XXIV, 67. Deut. XXI, 13.

§. XV. CONSEQVENS eſt, vt inquiramus, num iure naturali matrimonia non poſſint eſſe, niſi inter vnum marem, & vnam foeminam; ſeu quod idem eſt, num eodem iure polygamia ſit licita? Eſt autem polygamia duplex, vna, qua plures viri vni foeminae promiſcue iunguntur, aut vna foemina pluribus viris ſimul nubit: altera, qua vnus vir plures ſimul habet vxores. Ad priorem ſpeciem poſſis referre communionem vxorum Platonicam tantopere exagitatam; de qua PLATO L. V. de Rep. & in eius libri praefatione Marſilius Ficinus. Cui non abſimilem Taprobanenſibus tribuit DIODORVS SICVLVS L. II. c. 58. *Mulieres nuptum haut ducunt, ſed promiſcue communes habent: & natos inde filios, vt omnium communes, pari complectuntur amore, nutriuntque. A nutricibus pueri adhuc infantes ſaepe commutantur, vt nec matres ſuas agnoſcere queant.* Add. IDEM L. III. c. 15. de Ichthyophagis; & L. III. c. 24. de Hylophagis. & L. III. c. 32. de Nomadibus, quorum mentionem etiam facit STRABO L. VII. De foedis moribus Garamantum vid. PLINIVS N. H. L. V. c. 8. & SOLINVS c. 43. & Troglodytarum AGATHARCHIDES c. 30. & Pompon. MELA L. I. c. 8. & Agathyrſorum HERODOTVS Melpomene. [pag. 161. Ed. H. Steph.] & Gindanorum atque Nomadum IDEM ibid. De incolis Thules neſcio qua fide SOLINVS c. 35. *Vtuntur foeminis vulgo, certum matrimonium nulli.* Item, quod CAESAR L. V. de B. G. [c. 14.] de antiquis Britannis [1] tradit: *Vxores habent deni duodenique inter ſe communes, & maxime fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed ſi qui ſunt ex his nati, eorum habentur liberi, a quibus primum virgines quaeque ductae ſunt.* Vbi manifeſtum eſt, Caeſaris mentem non eſſe hanc, quaſi vna foemina denis duodeniſque ſimul nupſerit; quod ipſe quoque SELDENVS L. V. c. 11. credidit: ſed quod deni quidem, duodenique, vbi ſuam quisque vxorem duxiſſet, eas deinceps inter ſe communes habuerint, vt qui cum cuique placeret concumberet. Meminit eius moris, ſed minus diſtincte, XIPHILINVS Epit. Dionis in Nerone, in oratione Bundoicae & in Seuero. Non abſimilia de Sabaeis refert STRABO L. XVI. [p. 538. Ed. Geneu.] *Quae poſſi-*

aliunde eſt, quam a diuerſitate Codicum Chaldaicorum (hoc enim ſermone Tobias primum ſcriptus eſt,) quos Graeci & Vulgatus interpres ſequuti ſunt, orta videtur. Vulgata tamen verſio hoc loco praeferenda eſt propter c. 8. v. 4. Quod Cl. BARBEYRACO in mentem reuocamus, qui falſo Tobiam ab AVCTORE laudari monebat.

3) Quod tamen ad plenarium nuptiarum effectum, & praeſertim ad lucranda illa, quae ſuperſtiti ex pacto vel legibus debentur, iura nonnullorum populorum requirunt. Vid. Nicol. HENELIVS de Dotalit. c. 4. §. 2. 3. & 4. H.

§. XV. 1) De Hibernis veteribus SELDENVM L. III. V. H. c. 30. H.

possident, omnibus consanguineis sunt communia, sed natu grandior dominus est. Vna omnibus vxor est, qui prior ingreditur, posito ante ianuam baculo cum ea congreditur: ea tamen cum grandiore pernoctat: quapropter omnes omnium sunt fratres. Adulter capite plectitur. Adulter vero ex alio genere est. Add. quae IDEM L. XI. de Massagetis & Tapyris tradit. De quibusdam incolis regni Calecuti Ludouicus ROMANVS Nauig. L. V. c. 8. *Foemina septennis nubit viris, qui in concubitum noctes alternant. Vbi autem pepererint mulieres prolem, delegant ad quemcunque ex septem coniugibus voluerint, a quarum assertione nulla est prouocatio.* Paria habet Petrus de VALLE Itiner. Part. III. Epist. 7. Huc referre possis, quod ex Aenea Syluio de Lithuanis tradit Ioh. BOEMVS de Morib. gent. L. III. c. 7. *Inter se matronae palam concubinos habent virorum permissu, quos connubii vocant adiutores: contra pellicatus viris probro datur.* Sic e Republica Spartana Lycurgus, referente PLVTARCHO in eius vita [2], conatus est eiicere τὴν κενὴν καὶ γυναικώδη ζηλοτυπίαν, *inanem & muliebrem zelotypiam, permissa contra liberorum, eorumque procreationis communicatione inter honestos: deridens eos, qui haec velut seclusa & abstracta a communi vsu caedibus & bellis exsequuntur. Nam viro natu grandiori, cui florens aetate erat coniux, si quem probum & prudentem adolescentem charum haberet, probaretque, ius erat eam huic iungere, & cum impleta esset egregio semine, sibi vindicare partum. E diuerso liberum erat bono viro, si qua ei casta mulier, quae elegantes pueros ederet, alteri nupta cordi esset, agere cum viro, vt copiam sibi eius faceret, atque ita tanquam frugiferum aruum conserere, & gignere liberos probos, qui proborum futuri consanguinei; & propinqui essent.* [4] *Ante omnia enim non duxit priuatos parentum filios Lycurgus, sed communes ciuitatis. Quare noluit ex turmalibus, sed ex praestantissimis generari ciues. Deinde reliquos notauit legislatores oppido insulsos & vanos fuisse, qui canes & equos ad optimos admissarios agant, idque pretio vel gratia contendant a dominis: coniuges vero inclusas, quas ex solis volunt ipsis parere, custodia sepiant, siue amentes sint, siue decrepiti, siue valetudinarii. Quasi vero filii, si ex prauis editi sint, non ipsis praecipue, in quorum sunt potestate, & alteribus sint praui; & contra probi, eam si originem nacti fuerint.* Et isthaec acta iudicat φυσικῶς καὶ πολιτικῶς, *naturali & ciuili rationi conuenienter.* Mentionem quoque eius legis facit XENOPHON de Rebus & Legibus Lacedaemoniorum [c. 1. §. 7. Ed. Oxon.] Stoici quoque apud DIOGENEM LAERTIVM in Zenone [L. VII. §. 131. Ed. Amst.] tradebant; vxores apud sapientes communes esse debere, vt quilibet illi congrediatur, quae sibi prior occurrit. Fore enim sic, vt omnes patrum instar aequa caritate sobolem diligant, vtque tollatur adulterii suspicio & zelotypia. Add. quoque Thomas CAMPANELLA de Ciuitate Solis. Neque apud Romanos inusitatum, vxorem alteri velut commodare, vt ex ea liberos tolleret, eamque si vellet, iterum recipere. Vid. PLVTARCHVS Numa. [p. 67. *D.*] Vti Marciam

2) Qui conferri meretur *in Numa*, vbi comparationem hac in re Romanorum & Lacedaemoniorum instituit. H.

3) Vid. supra §. 5. H.

4) Petrus BAELIVS dans ses nouvelles lettres contre Maimbourg Lettre XVII. §. 5. obseruante Cl. BARBEYRACO, mores contra Catonis probat, qui, vt ab Auctore antea relatum fuit, vxorem suam Marciam Q. Hortensio commodauit. Parum enim interesse putat Baelius, vxorem suam alteri quis commodet, an Calepinum, Corpus Iuris Glossatum, aut alium librum quemuis, eo, quod communio mulierum ex sententia ipsius, sensui communi & sanae rationi multo magis

eiam suam Q. Hortensio commodauit Cato. Vid. IDEM Catone Minore [p. 771. H.] & LVCANVS L. II. v. 326. Sic lege Solonis permissum erat, vt puella ἐπίκληρος, quam impotens cognatus vindicauerat, ipsius cognatis sese posset substernere. Vid. PLVTARCHVS Solone [p. 89. B.] Enimuero quin haec omnia iuri naturali repugnent, dubitare fas non est. Conf. Matth. XXII, 25. seqq. Nam naturalis & regularis matrimonii finis est [3], certam sibi, & suam prolem quaerere. Ad quid in ista confusione suum quis posset agnoscere? Et cum non nisi ex vno eodem tempore foetus queat concipi, nil nisi vt libidini satisfiat, heic quaeritur. Adparet quoque dulcissima necessitudinum vocabula hoc modo confundi aut velut aboleri. Nam quod PLATO L. V. de Republica [p. 658. A. Ed. Wechel.] non vocabula tantum cognationis, puta patris, matris, filii, filiae, fratris, sororis, sed & officia istis necessitudinibus debita per legem imponere, & aetate superiores pro parentibus, minores pro liberis, aequales pro fratribus haberi vult, id frustra est. Nam nullum patrem habet, qui certum non habet. Bene LACTANTIVS Diu. Instit. L. III. c. 20. *Si omnes omnium liberi sint, quis amare liberos, tanquam suos, poterit, cum suos esse aut ignoret, aut dubitet? quis honorem tanquam patri deferet, cum, vnde natus sit, nesciat? Ex quo fit, vt non tantum alienum pro patre habeat, sed etiam patrem pro alieno.* Et recte quidam miranti, quod apud Lacedaemonios adulteria non audirentur, dixit: ipsa matrimonia adulteria esse, innuens foedum istum morem commodandarum vxorum. Praeterea in eo maxime differunt connubia hominum a commixtionibus brutorum, quod vxores maritis fidem dant, de corpore solis ipsis praebendo. Quam fidem si quis maritus vltro vxori remiserit, admittendo adiutores & vicarios, viri ac mariti nomine indignus est, & decori ordinis in societate humana perturbator foedissimus. Quodsi autem legislatori non ferendum videbatur, per vetuli mariti imbelliam foecundum aruum sterilescere; longe commodius erat medium illi damno auertendo, prohibere inter enerues senes, & iuuenculas matrimonium. Zelotypia porro, quae nulla ob suspecta vxoris facinora animum lancinat, vti stolidissimus iuxta & miserrimus est morbus: (Vid. OPPIANVS Cyneget. L. III. v. 237. seqq.) ita studium seruandi integritatem vxoris, abhorrentiamque subsessores thori admittendi, honestati ac rationi repugnare, nemo sanus dixerit: [4] (vid. SENECA Herc. Octau. v. 233.) adeoque ista vxorum communicatione neque vitiosa Zelotypia tolli poterat, neque honesta debebat. Non etiam crediderim, hac ratione maxima concordia ciues ligatum iri, si quilibet de quolibet dicere queat; hoc meum est. Ciuitates egregiis hominibus potius, quam mancis aut morbidis impleri sine dubio melius est; & fortes creari fortibus, quam languidis frequentius habetur. Sed si vel maxime semper patris robora proles referret; tanti

 tamen

gis conueniat, quam earundem proprietas. Videtur autem his ipsis reniti congenitus homini instinctus. Plerisque enim studium, castitatem vxoris illibatam seruandi non minus naturale est, quam desiderium sedandi famem aut sitim. Accedit summa ratio, qua prolem ex alio, nobis inuitis aut ignorantibus susceptam, alere, non minus iniustum fuerit, quam spoliari a fure vel latrone. Bestiarum exemplum, quo Aristippus apud Baelium vtitur, parum ad rem facit. Est enim homo recens natus animal, vt multo infirmius, sic longe nobilius ceteris animantibus, & quod proinde vt primis compluribus annis sibi ipsi consulere nequit, sic concurrente patris & matris cura ad studium socialitatis educandum est.

tamen id non erat, vt ideo matrimonii ſanctimonia, omnis boni ordinis fundamentum, conuelli debeat. Nam huc adferre ſimilitudinem ab admiſſariis equis deſumtam, foedius eſt, quam vt refelli mereatur. Addantur, quae contra Platonem diſputat ARISTOTELES Polit. L. II. c. 2. Optime IDEM Polit. L. VII. c. 16. (21.) *Περὶ δὲ τῆς πρὸς ἄλλον ὁμιλίας, ἔσω μὲν ἁπλῶς μὴ καλὸν, ἁπτόμενον φαίνεσθαι μηδαμῇ μηδαμῶς, ὅταν ᾖ καὶ προσαγορευθῇ πόσις. Cum alio vero vel alia conſuetudinem habere, dum coniuges erunt & vocabuntur, in rebus turpiſſimis habeatur.*

§. XVI. ALTERA polygamiae ſpecies, & quae proprie ſic dicitur, qua plures vxores vni viro ſimul iunguntur; & olim & nunc plurimis populis fuit vſitata. Quid apud Ebraeos receptum fuerit, apertiſſimum eſt. vid. Deuter. XXI, 15. XVII, 16. 17. & locus AMBROSII apud Gratianum cauſ. 32. quaeſt. 4. c. 3. 7. Sic 2 Samuel. XII, 8. Deus Dauidi tanquam inſigne beneficium imputat, quod ei complures vxores, & quidem illuſtres dederit. Et prout tradit SELDENVS de Vxore Ebraica L. I. c. 9. putabant Ebraei, tot vxores ducere cuique licere, quot vellet; modo ei ſuppetat, quo ſingulis victum, veſtitum ac debitum coniugale praeſtare poſſit. Ad vitanda tamen incommoda, ex multitudine vxorum prouenientia, ſapientes eius populi monebant, quaternarium numerum a nemine, excepto rege, excedendum. Qui contra faciebat, imprudens, & maiorum inſtitutis inobediens habebatur. Pontifici autem non niſi vnam eodem tempore habendam credebant; etſi priore dimiſſa aut mortua alteram ducere non prohibebatur. Aſt regi ob praeceptum Deuter. XVII, 17. putabant interdictum, ſupra XVIII. ducere. Quod ſi autem degerent in loco, vbi monogamia tantum in vſu eſſet, etiam ipſis Ebraeis non niſi vnam ducendam volebant. Sicut & Iudaeis ſub ditione Romana degentibus interdicta eſt polygamia *L. 8. C. de Iudaeis & coelicolis.* Add. idem SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 6. De hodiernis Iudaeis teſtatur LEO MVTINENSIS in Hiſtoria rituum Ebraicorum Part. IV. c. 2. eos, qui in oriente habitant, plures ducere adhuc vxores; id quod in Germania non permiſſum, nec in vſu ſit. In Italia autem rariſſime, & in eo tantum caſu, vbi quis cum priore multos annos ſine prole vixit. Vbi monet SELDENVS dicto loco, in prima editione fuiſſe ſubiuncta illa verba: *Indultu tamen Romani Pontificis impetrato*; quae verba in *edit. Pariſina anno 1637.* ſunt omiſſa. De antiquis Germanis TACITVS. *Prope ſoli barbarorum ſingulis vxoribus contenti ſunt* [1], *exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.* Sic Ariouiſto duae fuerunt vxores, Sueua vna, altera Norica, memorante CAESARE L. I. [c. 53. num. 4.] de B. G. Graeci vtut regulariter eſſent monogami; tamen apud Athenienſes extabat plebiſcitum: *Διὰ τὸ λειπανδρεῖν, ξυναυξῆσαι τε τὸ πλῆθος, γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν, παιδοποι-*

§. XVI. 1) Et in Iaponia marito non niſi vna vxor eſt. Dairus tamen duodecim ducere poteſt, & concubinas ſine numero. V. *Liber de Legat. ſocietat. Hollandicae ad Imper. Iaponiae.* H.

2) Conf. POTTERI Archaeologia Graeca L. IV. c. 11. p. 599.

3) *Nouell. 18. c. 5.* Adde legem Athalarici Gothorum Regis apud CASSIODORVM L. IX. ep. 18. Apud Romanos ne quidem pellicem iuſtae vxori ſuperinducere licuit. *L. vnic. C. de Concubin.* H.

4) Henricus VALESIVS & COVSIN in not. ad Socratem dicto loco. H.

ποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας: *Vt propter defectum virorum, & vt multitudo hominum gliscat, ducere liceat ciuem, liberos autem tollere etiam ex alia.* DIOGENES LAERTIVS Socrate. [L. II. §. 26. Ed. Amst.] Vnde & ATHENAEVS L. XIII. c. 1. cum ob institutum Cecropis dixisset, non probabile videri, quod quidam scripserant, Socrati duas simul fuisse vxores, Xantippen & Myrto; praesertim cum Comici poëtae, in ipsum alias dicacissimi, de ea re sileant, demum addit: *Nisi forte peculiare aliquod decretum tum ob hominum paucitatem fuerit factum.* Apud GELLIVM L. XV. c. 2. μισογυνίας, quae in Euripide deprehenditur, haec quoque causa allegatur, quod duas simul vxores habuerit, cum id decreto ab Atheniensibus facto ius esset, quorum matrimonii pertaedebat. Apud Spartanos cum Anaxandrides Rex vxorem sterilem nollet repudiare, iussu Ephororum aliam foecundam isti superinducere adactus fuit. HERODOTVS Terpsichore [2] [p. 190. Ed. H. Steph.] Romanos monogamos fuisse notissimum est. vid. *L. 2. C. de Incest. nupt. L. 18. C. ad L. Iul. de adult* [3]. Et tamen de Iulio Caesare refert SVETONIVS c. 52. eum legem voluisse ferre, *vt vxores liberorum quaerendorum causa, quas & quot vellent, ducere liceret.* Sic & de Imperatore Valentiniano memorat SOCRATES Hist. Eccl. L. IV. c. 26. eum Seuerae vxori superinduxisse Iustinam, forma praestantissimam, legemque tulisse, & in omnibus ciuitatibus promulgasse, qua cuique permissum δύο νομίμους ἔχειν γυναῖκας, *Duas legitimas habere vxores.* Idem refert PAVLVS DIACONVS L. XI. Etsi ZONARAS de binis tantum ipsius vxoribus mentionem facit, de lege silet. Quia tamen reliqui historici AMMIANVS, ZOSIMVS, OROSIVS, Patres item Christiani, qui de re connubiali toties disputant, de isthoc facto silent; inde & bigamiam illam, & legem Valentiniani pro fabula habet BARONIVS [4] Tom. IV. ad ann. Christi 370. §. 125. Machometes quoque in noua sua lege polygamiam permisit [5], astutissime se accommodans ad ingenium populorum, quos deceptum ibat. Nam Soli propiores plerique in Venerem feruidi: foeminae autem vel naturali indole vel ob educationem imperio maritali ita obnoxiae, vt ipsarum zelotypia pacem domesticam non magnopere soleat perturbare. Etsi opulentiores apud istos populos singulas vxores singulis aedibus soleant habere inclusas, alii etiam oppidatim suas vxores habeant, ad vitanda ista iurgia. RICHERIVS de Moribus Turcarum. Ratio autem huius instituti, quam tradit BOCCALINVS Relat. ex Parnasso Cent. II. c. 68. quod ista inseruiat disponendis ad dominatus asperitatem tolerandam hominibus, dum inter plures liberos dispersae opes familias reddunt debiliores, subtilis quidem est, sed de qua Machometes cogitare non potuit, tanto temporis spatio post ipsius obitum imperio Turcico exorto. Sic quod in India complures reges doctrinam Christianam adspernati sint, praecipua causa memoratur, quod deinceps vna vxore contenti esse iuberentur [6].

Add.

5) V. SELDENVS L. I. Vxor. Hebr. c. 9. H.

6) Idem de Sinensibus prodidere Athan. KIRCHERVS Chinae illustr. Part. II. c. 8. circa extr. LE COMTE nouis Comment. de Statu praes. Chin. ep. 12. Nimirum INNOCENTIVS III. Pontif. in c. 8. X. de Diuortiis constituit, vt Polygamus Christiana sacra amplexus, non nisi vnam, & quidem primam retineat. Quanquam veteres Christiani tales polygamos tolerasse, & tantum a functionibus Ecclesiae exclusisse videantur. Vid.

1 ad

Add. Abr. ROGERIVS de Bramin. Part. I. c. 13. & Alexand. de RHODES Itiner. Part. II. c. 11. [7]

§. XVII. HAEC species polygamiae vtrum iuri naturali repugnet, nec ne, inter eruditos non satis conuenit. Nos quae in vtramque partem iactantur argumenta proponemus, iudicio penes lectorem relicto. Qui igitur polygamiam in se iuri naturali non repugnare contendunt, ita differunt; finem regularis matrimonii, certitudinem sobolis & mutuum adiutorium non minus in polygamia, quam monogamia obtineri posse. Quod enim aliqui clamitant; *hoc modo non reciprocari fidem inter coniuges*; id quod tamen ratio dictitet, *cum aliter constare nequeat ratio pacti, & repensatio fidei*; id inane esse. Nam mutuam fidem non in eo consistere, vt praestationes inuicem sint aequales. Neque finem matrimonii regularis requirere, vt quemadmodum vxor nemini corporis sui copiam debet facere, praeterquam vni marito, sic & maritus non possit alteri foeminae sese impertiri, praeterquam vnicae vxori. Nam certitudinem sobolis, quae vnam foeminam pluribus simul viris misceri prohibet, in viro locum non habere. Neque minus tamen fidem vxori maritum exhibere teneri, quae spectatur in exhibitione adiutorii, & debiti quod vocant coniugalis. Circa quod posterius cum multas apud nationes viris id roboris sit, vt pluribus foeminis sufficere possint, non querelam posse mouere plures, vnius viri vxores. Imo si primarium matrimonii scopum spectemus, qui est generatio sobolis, etiam apud sedatae Veneris nationes id officii apud plures foeminas vni viro implere non adeo supra vires esse; praesertim si foeminae velint imitari Zenobiam Palmyrenorum reginam, quae *ne virum suum quidem sciebat, nisi tentatis conceptionibus*, vti loquitur TREBELLIVS POLLIO. [in XXX. tyr. c. 30.] Ergo ex intemperantia profluere, quod adeo polygamiam oderint mulieres. Quod si vxor a marito sibi soli corporis ipsius vsum fuerit stipulata, sicuti Labanus a Iacobo stipulabatur, ne suis filiabus alias vxores superinduceret, id pactum vtique esse seruandum. Add. *L. 121. §. 1. D. de Verb. oblig.* Vbi id factum non fuerit, sufficere vxori pro rata parte corpus viri possedisse. Vid. Genes. XXX, 15. 16. HERODOTVS Thalia [p. 120. Ed. H. Steph.] *ἐν περιτροπῇ γυναῖκες φοιτέουσι τοῖσι Πέρσῃσι* *Vxores Persarum per vices in orbem apud illos pergunt.* Neque iniuriam accipere vxorem, si aliis quoque suis vxoribus sese impertiat maritus; quia illa nihil iuris habet in corpus mariti, nisi quantum ex pacto connubiali sit quaesitum. Atqui heic ipsam non in integrum velut corpus, sed pro rata duntaxat ius accepisse; & ipsam in tale connubium vltro consensisse. Ergo non nisi tunc iustam adesse querendi causam, quando maritis *fundum alienum arat, incultum familiarem deserit.* PLAVTVS Asinar. Act. V. sc. 2. [v. 24.] Add. *L. 13. §. 5. D. ad L. Iul. de Adult.* & quae ad eam notat GROTIVS in Flor. spars.

1 ad Timoth. III, 2. ad Titum I, 6. HIERONYMVS Epist. 83. ad Oceanum & in Comment. ad Titum dicto loco CHRYSOSTOMVS Hom. 10. ad Timoth. dicto loco. Adde si libet, Comment. nostr. de Matrim. putatiu. §. 45. H.

7) Quibus adiungi possunt Nouueaux Memoires de la Chine, T. II. lettre 4. & BOSMANNI Voiage de Guinée lettre 19.

§. XVII. * Adde apud Habessinos vtut Christianos, polygamiam quoque tolerari. Vt testatur Iob. LVDOLFI

ſparſ. L. XLVIII. Nam fere ita honoris auidae non ſunt mulieres, vt aequo animo velint adquieſcere illa excuſatione, quam Aelius Verus apud SPARTIANVM adhibebat vxori, de extraneis iſtius voluptatibus conquerenti: *Patere me per alias exercere cupiditates meas; vxor enim dignitatis nomen eſt, non voluptatis.* Add. PLAVTVS Mercatore Act. 4. ſc. vlt. & GRATIANVS Cauſ. 32. qu. 6. c. 2. ſeqq. Addunt praeterea, hoc modo ne quidquam ad ſeruilem conditionem redigi vxores: neque in eo flagitium eſſe, ſi prae viris inferioris ſint conditionis foeminae. Cum ipſa ſexus imbecillitas eas ſub tutela velut marium viuere ſuadeat. EVRIPIDES Supplicibus [verſ. 40. 41.] Πάντα δὶ ἀῤῥένων γυναιξὶ πράττειν εἰκὸς, αἵτινες σοφαί. *Omnia per viros agere decet mulieres, quae quidem ſapiunt.* Rationes quae afferuntur de zelotypia, de diſcordiis domeſticis, de odiis nouercalibus in ipſa prole continuandis, non efficere, iure naturali polygamiam eſſe illicitam; ſed incommoda quaedam domeſtica eandem comitari, quibus tamen neque ipſum matrimonium, neque ſecundae nuptiae deſtituuntur, quas nemo idcirco illicitas dixerit. Neque vero haec incommoda vbique locorum aeque deprehendi, ſed duntaxat apud illas nationes, vbi erecta nimis ſunt foeminarum ingenia, aut vbi obnoxii nimis vxoribus mariti viuunt. Apud multos populos naturali indole, an propter educationem, foeminas maritis addictius parere, (vid. BENZO Hiſt. noui orbis Part. I. c. 37.) nec cordato viro inter plures quoque vxores domeſticam pacem ſeruare difficile eſſe *. Dionyſii GOTHOFREDI ad L. 7. C. de Iudaeis & coelicolis rationes qui expenderit, ſat leues deprehendet.

§. XVIII. Ex altera parte vrgetur praeceptum decalogi de non moechando, quod nemo vnquam dixit aut dicet ad foeminas tantum pertinere. Si ergo ad vtroſque coniuges pertinet, maritus committet adulterium, quotiens fidem matrimonii dederit alteri, aut in thorum receperit alteram foeminam, inuita ea, cui poteſtatem in ſuum corpus fide interpoſita primum dedit. GRATIANVS Cauſ. 32. quaeſt. 5. c. 15. 16. 23. Vid. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 5. §. 9. His reponit nonnulla HOBBES de Ciue c. 6. §. 16. & c. 14. §. 9. quae alio loco a nobis excutientur. Anton. MATTHAEVS de Criminibus ad L. Iul. de adult. c. 1. §. 13. negat, per polygamiam committi adulterium. (§. 12. negauerat, adulterium a marito committi cum innupta) Adulterium quippe committi cum nupta alteri. *L. 6. §. 1. D. h. t.* Neque omnem violationem fidei coniugalis eſſe adulterium. Nam & qui malitioſe deſerit, qui debitum non reddit, qui non alit vxorem, contra fidem coniugalem facit; nec tamen ideo adulter cluet. Addit, licet iniquum ſit, virum ab vxore exigere pudicitiam, quam ipſe non exhibeat; non tamen inde effici, aequale vtriusque peccatum eſſe *. Quem enim neſcire, maiorem

LVDOLFI L. III. Hiſt. Aethiopic. c. 1. n. 64. & c. 6. n. 100. Et praeclaros Theologos quondam ſub memorabili exemplo magno conſenſu ſtatuiſſe, poſſe polygamiam, vt maioris peccati euitetur neceſſitas, etiam inter Chriſtianos eſſe licitam, docet SECKENDORFIVS L. III. Commentar. de Lutheraniſm. §. 79. addit. 3. H.

§. XVIII. * *Periniquum enim videtur eſſe, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipſe non exhibeat.* L. 13. §. 5. D. ad Leg. Iuliam de Adulter. coërc.

iorem pudicitiae rationem vxoribus conſtare debere, qua propter ſexus verecundiam, qua propter foedam ſeminum confuſionem, & adulterinorum ſuppoſitionem, qua propter dedecus familiae, totiuſque ciuitatis. Etenim ſi dedecori habitum, altero-parente ciue, altero peregrino natum eſſe, hybridaeque olim tales appellati: quanto grandius dedecus, & totius quidem ciuitatis, ſi incertum ſit, ex adulterio, an legitimo matrimonio ciues concepti ſint? Sic Leuit. XVIII, 20. & XX, 10. adulterium definiri per acceſſionem ad vxorem alterius, aut violationem vxoris alterius. Nec probabile videri, quomodo lex de non moechando, quae lata eſt populo polygamo, ad polygamiam poſſit pertinere, vt illa non expreſſis verbis foret prohibenda. Dicta ſacrarum literarum, vbi etiam alicuius vxorem concupiſſe adulterium vocatur, quibus innituntur plurima dicta Patrum, allegata GRATIANO c. 3. 4. & 1. quaeſt. 4. cauſ. 32. & c. 5. quaeſt. 6. cauſ. eadem c. 4. 10. *de eo, qui cognouit conſanguin. vxoris ſuae.* perinde eſſe habenda, atque illa, quibus homicida vocatur, qui fratrem ſuum odit. Alii ita aduerſum differunt; dictum praeceptum ſine dubio viros aeque atque foeminas ſtringere. Non minus quemcunque virum alterius mariti thorum violare non debere, quam vxorem proprii mariti thorum. Sed in polygamia non eſſe violationem thori. Deinde in aprico eſſe, eum, qui in ſolidum vxori corpus ſuum addixit, fidem violare, ſi vel ſcortetur, vel aliam vxorem priori ſuperinducat. At quomodo fidem violaſſe videbitur, qui vxorem ducendo facultatem ſibi reſeruauit, aliam quoque adſciſcendi? Neque debitum coniugale ſubtrahere, qui non niſi partialem velut vſum ſui corporis addixit. Heic reponitur; *non eſſe quod credatur vnquam hoc futurum, vt foemina conſentiat ſuae iniuriae; niſi vi metuue adacta, aut imbecillitate ac defectu iudicii mota, neutro autem ex fonte ius oriri poſſe.* Verum in hoc aliqui iniuriam non agnoſcunt. Nam quod ius vni homini in corpus alterius competat, illud ex conſenſu alterius, & pacto fuiſſe quaeſitum. Igitur ſi praeſtetur, quantum pacto fuit promiſſum, non eſſe cauſam ſuper iniuria quaerendi. Neque ſequi; ſi viro in foeminam ius eſt quaerendum tanquam in vxorem, per naturam iuſti matrimonii non niſi in ſolidum id quaeri poteſt: igitur vice verſa mulieri quoque non niſi in integrum virum ius quaeri debere. Sed nec aequalitatem hominum naturalem hoc pacto infringi. Illam enim hautquidquam requirere, vt praeſtationes mutuae inter homines ſemper ſint aequales. Alias enim iuri naturali repugnaret, alios, poſt antegreſſum factum humanum, etiam alienum, ipſa naſcendi ſorte imperio, alios obſequio deſtinari. Ac in ipſo matrimonio neminem ſanum aequalitatem hominum eo vsque extendere, vt imperium domeſticum alternis gerendum velit aſſerere. Sic circa procreationem ſobolis quam facili opera perfungi patrem? Quantos contra dolores, quantas moleſtias matri exhauriri? In ciuitatibus vltro irrideri mulieres, ſi & ipſae in partem regiminis publici velint admitti: abs quo ipſas hautquidquam per iniuriam aut tyrannidem virorum excludi quis dixerit. Sic ſi quis populus eo ſit ingenio, vt addictiore velit imperio regi; (quod iniquiores vocant ſeruili modo haberi,) ſtulte & contra prudentiam regnatricem facere, ſuauiſſimam vtique iuris naturalis ſororem, qui plus quam par eſt fraena eidem velit laxare.

laxare. Ergo non minus ineptum esse, conditionem foeminarum Asiaticarum miserari, quam rusticorum, aut opificum, quod his durius aeuum, quam nobilibus exigatur. Quod maritus non possit honeste consentire in adiutores thori, aliam esse rationem. Igitur non esse, quod vxor suae conscientiae metuat, si in eiusmodi matrimonium, vbi id publice receptum est, consentiat. Praesertim cum moraliter sit impossibile, a solis mulieribus consuetudinem publico more firmatam aboleri, si vel maxime vitiosi quid illa haberet; quippe quae & viribus destituuntur, & a republica excluduntur, & inter quas non defuturae sint, quae in parte amicitiae haerere velint. Ies. IV, 1. Ac licet Ethnicorum & Muhammedanorum, (apud quos permissum est quaternas ducere vxores, & tot concubinas, insuper, quot quis possit alere,) exempla eludi queant eo nomine, quod istos in multa capita legis naturalis impingere constet: ingenue tamen illos facere, qui obiectionem ex polygamia Patrum veteris foederis insolubilem fatentur. Denique circa dictum Apostoli 1 Corinth. VII, 4. monent, ibi non agi de primario fine & vsu coniugii, sed secundario & indirecto, (διὰ τὰς πορνείας scilicet vitandas.) quo fine cum aeque mulieres atque viri opus habeant, humanitatis vtique & aequitatis esse, vt non viro solum, sed & vxori consulatur: quo intuitu virum non posse vxori corpus suum denegare. Ex quo tamen non sequi; ergo non nisi vni vxori sese vir potest impertire.

§. XIX. QVIDQVID huius sit, id sane patet, optimum, & maxime decorum, simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, vnum vna viuere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum; cuius leges non minus marito, quam vxori sanctissime obseruandae. EVRIPIDES Andromache. [v. 464. & seqq.]

Οὐδέ ποτ᾽ ἂν δίδυμα
Λέκτρα ἐπαινέσω βροτῶν,
Οὐδ᾽ ἀμφιμάτερας κόρους,
Ἔριν μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λύπας.
Τὴν μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις
Ἀκοινώνητον εὐνὰν ἀνδρός.

Nunquam geminos lectos laudabo mortalium,
Neque liberos, qui habent diuersas matres,
Litem aedium, & tristes dolores [1].
Maritus in nuptiis mihi sit contentus
Vno lecto viri non communicato.

ISOCRATES Nicocle. [p. 59. 60. Edit. Paris.] *Non potui non vehementer accusare illos, qui ductis vxoribus, & inita totius vitae societate, pactis & conuentis non*

starent:

§. XIX. 1) Vid. 1 Samuel. I, 6. Siracidem XXVI, 8. XXXVII, 12. Paucitatem liberorum in familiis Turcarum non imprudenter adscribit RIGALTIVS L. II. Histor. stat. praesent. Imper. Turcici c. 21. nimiae mulierum zelotypiae, & crebris intoxicationibus magicisque artibus. H.

ſtarent: ſed dum ſuis voluptatibus indulgerent, eas offenderent, a quibus ipſi nulla re offendi ſe vellent: cum in aliis contractibus aequitatem colerent, ſolas conuentiones cum vxoribus factas violarent: quae eo ſanctius cuſtodienda erant, quanto ſunt aliis interiores & maiores. PLAVTVS Mercatore: [Act. V. ſc. I. v. 8.]

> *Nam vxor contenta eſt, quae bona eſt, vno viro:*
> *Qui minus vir vna vxore contentus ſiet?*

Accommodari quoque huc poſſunt, quae tradit PLVTARCHVS Coniugal. praeceptis. [T. II. p. 144. C. D. Ed. Wech.] *Felem aiunt vnguentorum odore ad inſaniam redigi. Eodem modo ſi vnguentis mulieres afficerentur, flagitium vtique eſſet, non abſtinere vnguentis viros, ſed exiguae voluptatis cauſa tantam pati illis euenire miſeriam. Quando igitur mulieres ad inſaniam adigit non vnguenti vſus, ſed maritorum cum meretricibus coitus; profecto iniuſtum eſt, voluptatis gratia paruae tantum doloris ac perturbationis vxori inferre: ac non potius purum intactumque ab omnibus aliis mulieribus ad vxorem accedere.* Clytaemneſtra apud EVRIPIDEM Electra. [v. 1035. & ſeqq.]

> Μῶρον μὲν ȣ̃ν γυναῖκες, ȣ̓κ ἄλλως λέγω.
> Ὅταν δ᾽ ὑπόντος τȣ̃δ᾽, ἁμαρτάνῃ πόσις.
> Τἄνδον παρώσας λέκτρα, μιμεῖσαι θέλει.
> Γυνὴ τὸν ἄνδρα, Χ᾽ ἅτερον κτᾶσθαι φίλον.

Stultae quidem ſumus mulieres, non aliter dico. Cum autem hoc ſtultitiae vitium mulieri *ſubeſt, & maritus peccat, Domeſticum repellens lectum, & imitari vult Mulier virum, & alterum ſibi quaerere amicum.* Sed & illud conſtat, inter complures vxores fere contingere, vt vna eximie diligatur. Geneſ. XXIX. Deut. XXI, 15. Eſther. II, 17. Cantic. VI, 7. 8. Ergo in ipſa multitudine natura quaſi vltro ad vnitatem ducit. Huc quoque facit illud SALLVSTII Iugurt. [c. 82. Ed. Waſſei.] *Ea neceſſitudo* (generi) *apud Numidas Maurosque leuis ducitur: quia ſinguli pro opibus quisque quam plurimas vxores, denas alii, alii plures habent: ſed reges eo amplius. Ita animus multitudine diſtrahitur: nullam pro ſocia obtinet; pariter omnes viles ſunt.* De Parthis in eundem ſenſum AMMIANVS MARCELLINVS L. XXIII. c. 6. *per libidines varias charitas diſperſa torpeſcit.* Apud PROCOPIVM Hiſt. Vandal. L. II. *Pro liberis anxii eſtote, quos vnius vxoris neceſſitas deuincta tenet. Nobis quibus vel quinquaginta ſi opus ſit, patent coniugia, nunquam poſteri deerunt.* CLAVDIANVS de Bello Gildonico. [v. 442. 443.]

- - *Con-*

2) Vid. BAELIVS dans les nouvelles Lettres a l' occaſion de la critique du Caluiniſme du P. Maimbourg Lett. 22. §. 10. p. 771. 772.

3) Achabo erant ſeptuaginta filii 2 Reg. X, 1. In hiſtoriis Aegyptiorum non ſemel legimus, patrem vnum ſecum duxiſſe in militiam centum pluresue filios ſibi ex diuerſis vxoribus genitos. H.

§. XX. 1) *Sed etſi conuenit,* ne intra certum tempus ſocietate abeatur, *& ante tempus renuncietur, poteſt rationem habere renunciatio.*

2) Ponunt enim Veteres, eum, qui a Societate recedit, id vel ideo facere, quod alter non ſteterit conditioni, quam ſubierat, Contractus, aut quod alteri iniuriam intulerit. *Nec tenebitur pro ſocio, qui ideo renunciauit, quia conditio quaedam, qua ſocietas erat coita, ei non praeſtatur: aut quid, ſi ita*

- - - - - Connubia mille.
Non illis generis nexus, non pignora curae;
Sed numero languet pietas - -

GROTIVS de Ver. Relig. Christ. L. II. §. 13. [2] Monogamiae inter Christianos receptae has affert rationes, vt animus ab vxore in solidum marito datus, aequali retributione pensetur, rectiusque procedat sub vna praeside regimen domesticum, neu diuersae matres discordiam liberis inferant. Accedit etiam ratio politica, apud plerosque populos cultiores post genus humanum tantopere multiplicatum valens contra polygamiam; quod per liberorum multitudinem nobiles familiae ad egestatem, modicae ad mendicitatem sint redigendae [3], ac nimia multitudine tenuis plebeculae ciuitas opplenda, quae vbi commode euacuari nequit, (cuius rei non semper occasio est,) mole sua rempublicam sit pessumdatura. Nam horridus nimis est modus, quo exundans hominum multitudo, ex polygamia proueniens, minuitur in Angolae regno; vt in America opus facturi vendantur. Imo ne apud Turcas quidem polygamiam tradunt tantopere vt olim frequentari, & intra licentiam lege ipsorum concessam: cuius rei causa non tam videtur inolitum apud istos sodomiae vitium, quam incommoda polygamiam comitantia.

§. XX. NEC minus acriter disceptatur haec quaestio, an iure naturali matrimonium sit societas solubilis, adeoque an eodem iure diuortia sint licita? Vbi itidem, quid in vtramque partem iactari soleat, afferemus, iudicio penes eos relicto, qui rationum momenta expendere norunt. Ab initio igitur praesupponitur, id habere quoduis pactum, vt vna pars ab eodem non possit discedere, nisi alterius consensu, aut pacto ab altera parte violato. Ergo hoc vtique iuri naturali repugnabit, si vnus coniugum ab altero inuito discedat, vbi ab hoc nullum caput pacti matrimonialis fuerit violatum; tantum vt meliorem sibi conditionem paret, aut quia sic placet. Nec trahi huc debet *L. 14. D. pro Socio* [1]. Nam praeterquam quod coniugi, qui vel quae sic destituitur, sine dubio damnum infertur [2]; etiam longe facilius dirimitur societas, quae rei augendae causa fuit inita, quam arctissima illa inter coniuges coniunctio. Nam in matrimonio vtrique coniugum in alterius corpus ius fuit quaesitum, quod inuito auferri non debet. Deinde vtut consensu mutuo matrimonia dissoluantur citra grauissimam aliquam caussam, indecens vtique & noxium est [3], cum per eiusmodi diuortiorum licentiam non possint non & familiae, & publicus ciuitatum decor [4] grauissime con-

si ita iniuriosus & damnosus socius sit, vt non expediat eum pati? Ibid.

3) Conf. LOCKIVS de Gubernatione Ciuili c. VII. §. 2. & seqq. & SIDNEII libellus de eodem argumento c. 2. Sect. 4. in fine.

4) Id quod multis adulteriis occasionem praestaret. Nam qui iracundiae motu aut quauis alia mentis perturbatione ductus, leui interdum de caussa, vxorem repudiasset, reconciliari posset alii iam nuptae, eaque consuetudo, in qua antea fuisset, nouo diuortio ansam suppeditaret, instaurata veteri vitae coniunctione. Praeterea id liberis etiam malo exemplo esset, si patrem temporario ingenio vti, & matrem ideo in vmbratili rixa domo eiici viderent. Et quomodo sarta tecta conseruari posset reuerentia, qua parentes liberi, quibus animam debent, prosequi obstricti sunt, si temere adeo vxorum dimissio fieri posset?

conuelli. [5]. Vid. VALER. MAX. L. II. c. 9. §. 2. Id quod etiam extenditur ad sponsalia, vt nec illa nudo dissensu paciscentium re licet integra rescindantur, nisi grauissima causa inciderit, aut ni deficiant conditiones, ex quarum exsistentia validitas pacti suspensa fuerat. Add. GELLIVS L. IV. 4. Hinc DIONYSIVS HALICARN. L. II. [p. 95. Ed. Sylburg. c. 25. Ed. Oxon.] insigniter commendat institutum Romuli, quo matrimonii per confarreationem contracti vinculum iussit insolubile esse [6]. *Ita lex* [7] *haec*, inquit, *mulieres nuptas, quippe quae non haberent aliud, quo se converterent refugium, cogebat solius mariti se attemperare moribus: viros item sic habere vxorem, vt rem necessariam, nulloque diuellendam modo.* Ac merito inter praecipuam morum Romanorum corruptelam numeraueris [8], quod ita leuibus aut nullis de causis diuortia passim frequentata. SENECA de Benefic. L. III. c. 6. *Numquid iam vlla repudiis erubescit, postquam illustres quaedam, ac nobiles foeminae non consulum numero sed maritorum annos suos computant, & exeunt, matrimonii causa, nubunt repudii* [9]. Sicut & quoad reliqua Saracenorum barbarie dignum; quod *vxores illis mercenariae conductae ad tempus ex pacto: atque vt sit species matrimonii, dotis nomine futura coniux hastam & tabernaculum offert marito, post statum diem, si id elegerit discessura.* Apud AMMIAN. MARCELLINVM offert L. XIX. c. 3. Similia connubia Belgae in Iaponia contrahere, solent [10], dissoluenda vbi discesserint. Bern. VARENIVS Iaponia. c. 13. Id quod in aliis quoque locis Indiae fieri sueuit. Inter Persas quoque talia connubia frequentari [11] scribit: Ad. OLEARIVS Itin. Pers. L. V. c. 22. & Petrus DE VALLE Itin. Part. II. ep. 17. Improbe quoque fit illud, quod perstringit IVVENALIS Sat. VI. [v. 142. & seqq.] *Cur desiderio Bibulae Sertorius ardet? Si verum excutias, facies, non vxor amatur. Tres rugae subeant, & se cutis arida laxet, Fiant obscuri dentes, oculique minores: Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi: Iam grauis es nobis, & saepe emungeris, exi Ocyus & propera, sicco venit altera naso.* Nam *Foemina cum senuit, retinet connubia partu, vxorisque decus matris reuerentia pensat.* CLAVDIANVS in Eutropium L. I. [v. 72. 73.] Add. MARTIALIS L. X. epig. XLII. Et lex Charondae apud DIODOR. SICVLVM L. XII. c. 18. qua viris & foeminis post diuortium ad secundas transire nuptias conceditur, modo non adsciscatur coniux aetate iunior, quam abs quo vel qua discessum fuit. Quid quod & insignis contumelia habetur matrimonio aliquam eiicere; quam, nisi grauissima subegerit causa, honestae intulisse indignum fuerit. Quod etiam ad repudia extendi

tendi

5) Adde, si caeterae amicitiae sine graui culpa dissui non possunt, tanto minus illam, quae tot pignorum vinculo continetur, vnde pendet honesta tum propagatio tum educatio nobilissimi animantis. H.

6) V. LIPSIVS ad Tacitum Annal. L. IV. c. 16.

7) *Οὗτος ὁ νόμος τάς τε γυναῖκας ἠνάγκασε τὰς γαμετὰς, ὅια μηδεμίαν ἐχούσας ἑτέραν ἀποστροφὴν, πρὸς ἕνα τὸν τοῦ γεγαμηκότος ζῆν τρόπον· καὶ τοὺς ἄνδρας, ὡς ἀναγκαίου τε καὶ ἀναφαιρέτου χρήματος, τῆς γυναικὸς κρατεῖν.*

8) Apud Siamenses mutuo consensu, prout libet, soluuntur matrimonia. CHOISI in Diurnis Itinerarii Siamensis & LOVBERIVS de regno Siamensi Part. II. c. 7. n. 13. vbi addit, apud eos tamen diuortium velut grande infortunium reputari. Apud Persas quidem licita diuortia, sed tamen rationem eorum vsum esse obseruauit CHARDINVS Itinerar. Persic. p. 129. Adde de Ceylonensibus Robert. KNOX Narrat. histor. de Insul. Ceylon L. III. c. 7. De diuortiis inter Habessinos, vtut Christianos, creberrimis Iob. LVDOLF. Histor. Aethiop. L. IV. c. 4. n. 4. & in Commentar. ad L. III. n. 72. H.

tendi debet. Apud PROCOPIVM Hist. Goth. L. IV. cum Radigis sponsae, virgini Brittiae, repudium citra causam in ipsa haerentem renunciasset, ipsa *contumeliae intolerans in vltionem tota ferebatur. Tanto enim honore pudicitia apud Barbaros colitur, vt foemina, de cuius nuptiis actum est, etiamsi corpore sit integro, pro corrupta habeatur.* Apud TACITVM A. II. [c. 86.] in sacerdotio *praelata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater eius in eodem coniugio manebat, nam Agrippa dissidio domum imminuerat.* PVBLIVS SYRVS: [v. 425. sq.]

Habent locum maledicti crebrae nuptiae.
Mulier, quae nubit multis, multis non placet.

§. XXI. VLTERIVS igitur dispiciendum, num & in matrimonium cadat, quod omnibus aliis pactis est commune [1], vt vbi istius capita, saltem primaria, ab altero fuerint violata, pars laesa nanciscatur facultatem matrimonio discedendi. Id quod de essentialibus capitibus tuto videtur affirmari. Scilicet initur illud ad sobolem procreandam, cui fini necessaria est mutua corporum praebitio. Inde saltem ex mero iure naturali, alter coniugum vinculo liberabitur propter malitiosam alterius desertionem [2], vt & pertinacem atque vltroneam debiti coniugalis denegationem. Quo posteriori nomine quondam apud Iudaeos erat actio debiti coniugalis, vti docet SELDENVS de Vxore Ebraea L. III. c. 6. 7. LACTANTIVS Diu. instit. L. VI. c. 23. *Nec aliam ob causam Deus, cum caeteras animantes, suscepto foetu, maribus repugnare voluisset, solam omnium mulierem patientem viri fecit: scilicet ne foeminis repugnantibus libido cogeret viros aliud adpetere; eoque facto castitatis gloriam non tenerent.* Add. GRATIANVS Caus. 33. quaest. 5. c. 1. seqq. Cui addi potest PLVTARCHVS Amatorio. [p. 769. A.] Τὸν Σόλωνα μαρτυρεῖ γενονέναι τῶν γαμικῶν ἐμπειρότατον νομοθέτην, κελεύσαντα μὴ ἔλαττον, ἢ τρὶς κατὰ μῆνα τῇ γαμετῇ πλησιάζειν, οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα, ἀλλ᾽ ὥσπερ αἱ πόλεις διὰ χρόνου σπονδὰς ἀνανεοῦνται πρὸς ἀλλήλους, οὕτως ἄρα βουλόμενος ἀνανεοῦσθαι τὸν γάμον ἐκ τῶν ἑκάστοτε συλλεγομένων ἐγκλημάτων ἐν τῇ τοιαύτῃ φιλοφροσύνῃ. Et IDEM in Solone [p. 89.] Εἰς τοῦτο συντελεῖ τὸ τρὶς ἑκάστου μηνὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα, καὶ γὰρ εἰ μὴ γίγνοιντο παῖδες, ἀλλὰ τιμή τις ἀνδρὸς αὕτη πρὸς σώφρονα γυναῖκα, καὶ φιλοφροσύνη, πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιροῦσα, καὶ ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἐῶσα παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Add. Mich. MONTAIGNE Essais. L. III. c. 5. p. m. 102. 103. Sic

9) IVVENALIS Satyr. 6. meminit vxoris quinque annorum spatio, ob repetita crebrius diuortia, octo maritos habentis:

Sic crescit numerus, sic fiunt octo mariti;
Quinque per autumnos. H.

10) Et vocantur *matrimonia ad talacho*, id est, ad beneplacitum, teste COCCIA LVPO ad legem si qua illustris C. ad SCt. Orfitian. n. 12. vbi memorat, Venetiis quaesitum, an liberi ex tali matrimonio nati censendi pro legitimis. H.

11) Et in Turcico Imperio. V. RIGALTIVS Histor. status praesent. Imp. Turcic. L. II. c. 21. addens: exteris ea frequenter in vsu esse, & in Hispania simile esse genus matrimonii, quod vocetur emancibado, siue *casato di media charta.* H.

§. XXI. 1) V. L. V. c. 10. §. 9. H.

2) Qua de caussa diuortium permittitur a PAVLLO Apostolo: 1. ad Corinthios VII, 15. *Quod si infidelis*, inquit *(id est, maritus aut vxor, pagani) separet se, non seruituti addictus est frater aut soror in talibus*, id est non amplius coniuncti sunt, aut caelibatum seruare obstricti.

Sic ap. DIOG. LAERTIVM in Pythagora [L. VIII. §. 21.] refertur; hunc, cum ad inferos descendisset, vidisse cruciari *τοὺς μὴ θέλοντας συνεῖναι ταῖς αὐτῶν γυναιξί. Qui suis vxoribus congredi nollent.* ARISTOTELES Oeconom. L. I. c. 4. *ἀδικίαι ἀνδρὸς αἱ θύραζε συνουσίαι γινόμεναι. Iniuriam facit maritus in conuersatione cum extraneis.* Deinde coniugium initur, vt suam quisque prolem tollat, non adulterinam, non suppositititiam. IOSEPHVS Archaeol. III. 10. *Adulterium Moses omnino probibuit, felicissimum esse credens, viros circa thorum esse securos, & ciuitatibus simul ac domibus expedire, filios nasci genuinos.* Quin ex extra procreationem sobolis honesti viri suam sibi seorsim volunt habere vxorem, ac ne naue quidem onerata ab eadem vectores recipi decorum iudicant. Sane nobis tanti non est vrbanitatis laus, vt metuamus illud conuitium OVIDII Amorum 3. & 4. [v. 37. 38.] *Rusticus est nimium, quem laedit adultera coniux, Et notos mores non satis vrbis habet.* MARTIALIS VI. Epigr. 90. *Moechum Gellia non habet, nisi vnum. Turpe est hoc magis, vxor est duorum.* Add. Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 13. Ergo diuortii iusta causa erit, si vxor alteri corporis sui copiam faciat [3], & quidem vltro. Nam quibus inuitis vis illata, eas adulterii nemo iure insimulauerit. Vid. VALERIVS MAX. L. VI. c. 1. §. 2. int. externa. LIVIVS L. XXXIIX. c. 24. XENOPHON in Hierone p. m. 578. *L. 13. §. 7. L. 39. princ. D. ad L. Iuliam de adult.* Aelian. V. H. L. XII. c. 47. Etsi enim grauius delictum videatur, per violentiam, quam blanditiis & persuasionibus pudorem expugnare: tamen violento stupro maior iniuria infertur foeminae, per vltroneum marito. *L. 1. §. 3. D. de Seruo corrupto: persuadere plus est, quam compellere atque cogere.* Vnde adparet, quod adulterium & malitiosa desertio ad diuortium sufficere iudicentur, id non prouenire ex peculiari lege diuina positiua, quasi istae duae exceptiones insolubilitati matrimonii fuerint additae; sed quia communis pactorum natura est, vt quando vna pars conuentis non stetit, neque altera amplius teneatur. Et hactenus quidem, vt non solum laesa pars cum perfida coniuge non amplius teneatur cohabitare; sed & laesae parti transire ad secunda vota liceat. Quicquid in contrarium ius Canonicum nugetur.

3) Maxime cum legibus aut moribus complurium populorum adulteria capitali supplicio puniantur. V. Nicol. HENELIVS c. 10. de Dotalit. §. 1. & sequ. ad §. 6. Elem. pr. ciuil. Part. II. sect. 2. §. 12. in not. Adde THVANVM L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. vbi de Tartaris Praecopiensibus. Notandum heic, vt ob adulterium soluatur matrimonium, sufficere etiam argumenta & indicia adulterii; maxime si habeat locum, quod SENECA dixit II. Controu. 7. (al. 15.) *Eo prolapsi mores iam sunt, vt nemo ad suspicanda adulteria nimium credulus videre possit.* Quo & illud HIERONYMI pertinet in can. 2. casus 32. quaest. 1. *Vbicunque est fornicatio & fornicationis suspicio, libere vxor dimittitur.* Quod tamen non ita accipiendum esse, bene monet H. GROTIVS ad Matth. V, 32. vt quiuis motus animi suspicacis ad pie sancteque faciendum diuortium valere debeat; sed ne ad legum subtilitatem res exigatur. In quo quaestionum genere nihil certi definiri potest, sed omne hoc ex aequo bonoque aestimandum, medio itinere inter anxiam credulitatem & crassam supinitatem. Theodosius iunior, Imperator Christianus, & pius, & Episcoporum quotidiano vsus consilio, in quaestione diuortii, impudicitiae coniecturas ad sui seculi mores temperans, sufficere iudicauit, IVSTINIANO teste in Nouell. XXII. c. 15. §. 2. si mulier viro ignorante vel nolente extraneorum virorum conuiuia appeteret; si ipso inuito, sine iusta & probabili causa foris pernoctaret, nisi apud parentes; Vel si Circensibus Theatralibusue ludis, aut arenarum spectaculis, ipso prohibente, gauderet. Conf. *cap. praeterea 27. X. de Testib. c. 12. & 13. X. de praesumt.*

tur [4]. Nec tamen difficile eſt iſtis ſacerdotibus alia via ſua decreta eludere, ſi cui heic gratificari placeat, declarato, matrimonium ab initio fuiſſe nullum; cuius rei varios obtentus idem ius ſuggerere poteſt. Caeterum etſi liberorum quaerendorum cauſa potiſſimum matrimonium ineatur; non tamen videtur ſolam ſterilitatem aut infoecunditatem alterutrius, qui alias ad copulam idoneus eſt, ſufficere ad diuortium; cum foecunditatem praeſtare penes hominem non ſit [5]. Quanquam qui primus Romae vxorem dimiſit [6] Sp. Caruilius Ruga anno A. V. C. 523. eo motus iuramento dicitur, quod apud Cenſores ſinguli cogebantur profiteri, ſe habere vxorem liberorum quaerendorum cauſa [7]. Vid. GELLIVS L. IV. c. 3. VALER. MAX. L. II. c. 1. Spartae autem cum Anaxandrides Rex, poſtulantibus Ephoris, ſterilem vxorem repudiare nollet, eorundem conſilio alteram foecundam iſti ſuperinduxit, apud HERODOTVM Terpſichore.

§. XXII. ENIMVERO circa hoc potiſſimum controuertitur, cum regulariter vxor in continuam cum marito conhabitationem conſentiat, pro ſuis viribus auxilio iuxta & conuerſationis amoenitate marito ſubuentura, ſimulque familiarem iſtius directionem ſubeat; in cuius compenſationem maritus viciſſim vxori defenſionem, honeſtam tractationem, & quae ſunt alia, debet: (HOMERVS Il. ι. Ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται. *Quisquis probus & cordatus eſt ſuam amat & curat.*) an huius quoque praeſtationis violatio enormis ſufficientem diuortio cauſam praebeat. Id quod non pauci, ſi merum ius naturale ſpectetur, affirmare non dubitant. Cum enim immorigerum filium patri fas ſit abdicare, qui ſaltem naturaliter patri videtur magis coniunctus, quam vxor: cur non poſſit vxor moribus intolerabilibus, emendationisque impatiens, tanquam rebelle familiae membrum domo eiici? Praeſertim cum nimis quam verum ſit illud FVLGENTII Mythol. L. I. [c. 27.] *Coniux quantum iure coniunctior, tantum eſt aut morum dulcedine mellea, aut felle malitiae toxica: eſt quippe aut perpetuale refugium, aut perenne tormentum.* SIMONIDES, [inter Poët. Lyric. Ed. H. Steph. p. 527.] Γυναικὸς οὐδὲν χρῆμ' ἀνὴρ ληΐζεται.

ſumt. vbi GONZALETZ. c. ſi quiſquam 2. X. de Cohabit. Clericor. COTHMANN. 3. Reſp. 16. n. 96. ſequ. H.

4) V. *can. 2. cauſ. 32. quaeſt. 1. & can. 1. cauſ. 32. quaeſt. 7. c. 12. X. de Praeſumt. c. 5. X. de Diuort.* in Conc. Trident. can. 7. ſeſſ. 24. Eadem ſententia fuit Chryſoſtomi & Auguſtini, quam hodie quoque ſequuntur Angli, ſi credimus Thomae CRAGIO L. II. Feudal. iur. c. 18. & Franci olim probarunt VI. Capit. 87. E contrario Tertullianus non vno loco oſtendit, ſolitos ſuo tempore ad matrimonium alterum admitti, qui ob adulterium vxorem dimiſiſſent. Idem ſuo tempore a quibuſdam Epiſcopis permiſſum, narrat Origenes. Sed & ſerius Conciliis Eleberino, Aurelianenſi, & Arelatenſi primo, & Venetico decretum eſt, id licere. Quod nunc quoque Graeci obſeruant, teſte H. GROTIO ad Matthaei V, 32. & de MONI Hiſtoire critique de la creance & des coutumes des Nations du Levant. H.

5) Hebraeos inter Deo reſeruata ponere foecunditatem, pluuiam, mortuorum excitationem, notat H. GROTIVS ad Geneſ. XXX, 2. V. ſupra §. 3. H.

6) At poſtea id frequens eſſe coepit. V. *L. 60. §. 1. D. de Donat. inter vir. & vxor.* In SENECAE Controuerſiis eſt: *Vxorem ſterilitatis cauſa dimiſit, intra quinquennium non parientem.* H.

7) Reliqui etiam Romani nuptias liberorum procreandorum cauſſa ſe iniri teſtari ſolebant. Ecce enim, teſte AVGVSTINO Serm. 244. qui in matrimonium conſentiebant, declarare ſueuerant, ſe coïre liberorum procreandorum cauſſa, idque tabulis nuptialibus continebatur.

ζεται. Ἐσθλῆς ἄμεινον, ἐδὲ ῥίγιον, κακῆς. *Vir bona vxore nihil possidet melius, nec mala peius.* EVRIPIDES Oreste. [v. 602. & seqq.] Γάμοι δ' ὅσοις μὲν εὖ καθεςᾶσι, βροτῶν μακάριον αἰὼν, οἷς δὲ μὴ πίπτεσιν εὖ, Τά τ' ἔνδον εἰσὶ τάτε θύραζε δυσοχεῖς. *Nuptiae quibus bene constitutae sunt, iis Felix exigitur aeuum: quibus autem non cadunt bene, Illi pariter domi & foris sunt miseri.* Contra si saeuis modis [praeter] iustam rationem vxorem tractet maritus; neque ipsi, quae matronae debentur, exhibeat, sic vt non tam comparem, quam importunum sese hostem ferat; omnino aequum videri, vt ista sibi diuortio consulere possit. Add. lex Theodosii *L. 8. C. de Repudiis* [1]. Vbi tamen scrupulus oritur, an iure naturali propter intolerabiles mores saeuamque tractationem fas sit vinculum coniugale plane abrumpere? & annon reliqua officia matrimonii possint continuari, puta propagatio sobolis, vtut cohabitatione continua & familiari abrupta? cum prius pactum, ad propagationem sobolis tendens, videatur essentiale, alterum adiectum duntaxat. Vbi hoc patet, posse inter eosdem plura iniri pacta hac lege, vt licet vnum fuerit violatum, reliquis tamen adhuc stetur. Quin & iniri potest pactum, pluribus capitibus constans, hac addita clausula, vt licet ab vno capite fuerit discessum, in caeteris tamen explendis pergatur. Hoc modo si matrimonium fuerit initum, fieri videtur posse, vt, licet vxor ad cohabitationem continuam importunis moribus seipsam reddiderit ineptam, praestationem tamen eius debiti, quod ad prolem procreandam pertinet, continuet. Sed quia non est probabile, ad hocce debitum sese sat commodam praebituram, cuius conuersatio fuit intolerabilis; aut aliquem non penitus auersaturum corpus, in quo tam tetricus hospes stabulatur, cum vix quispiam optet prolem tollere ex ea, quam odit; inde regulariter vno eodemque pacto, & de praebendo corpore, & de conuersatione familiari inter coniuges conuenitur; & sic haec ita mutuo velut implicita sunt, vt cum vno alterum quoque simul abrumpi videatur. Inde iuri naturali repugnat, ob mores intolerabiles, & nimiam saeuitiam coniuges separare a consortio mensae thorique, saluo tamen vinculo matrimonii, quo de alia conditione sibi prospicere prohibeantur. Nisi forte ad tempus & in vicem castigationis ea separatio sit iniuncta, frangendae pertinaciae, & vt penitius exploretur, an aliqua morum emendandorum spes sit. Absurdum quippe est dicere; vinculum pacti adhuc subsistit, & tamen nulla pars eius debiti, quod ex eo pacto fluit, praestari potest aut debet. Et licet daremus, partem illam, penes quam culpa dissidii haeret, fortasse hoc modo recte plecti; parti tamen innocenti fit iniuria, quae alienum luere peccatum cogitur, & ad caelibatum sibi fors molestissimum aut intolerabilem adstringitur. Et hactenus naturaliter vtriusque coniugis conditio par esse videtur. Inde PLVTARCHVS in Romu-

§. XXII. 1) Cuius §. 2. integer adscribi meretur. *Si qua igitur maritum suum adulterum, aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum inuenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris aedibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium, vel ad contemptum [sui] domusue suae ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas exasperat) coetum ineuntem, si suae vitae veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem, si se verberibus (quae ingenuis aliena sunt,) afficientem probauerit, tunc repudii auxilio vti necessario permittimus libertatem, & caussas dissidii legibus comprobare.*

2) Secus apud Romanos & Iudaeos. Vid. H. GRO-

Romulo legem huius σφοδρὸν *duram* vocat, quae mulieri a viro vetat diuertere, aſt viro permittit illam repudiare ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν, *propter veneno ſublatos liberos aut ſuppoſitionem clauium*, (etſi Xylander legere malit παίδων) *aut propter adulterium.* EVRIPIDES Andromach. [verſ. 672. & ſeqq.] *Idem tamen ius habet vir, & mulier iniuria affecta a viro: ſic etiam vir cum habet in aedibus mulierem impudicam. Et huic qvidem viro magnum robur eſt in manibus. Huic vero mulieri in parentibus & amicis res ſunt poſitae.* Sicut apud Athenienſes lege Solonis tam vir vxori, quam vxor viro nuncium poterat remittere, quam in rem etiam diuerſa erant vocabula prodita. Si enim vir repudiaret vxorem, vocabatur ἀποπομπή; ſi mulier a viro diſcederet, dicebatur ἀπόλειψις. Scilicet ſponſa deducebatur in domum viri, vnde ipſa non poterat ἀποπέμπειν τὸν ἄνδρα, & aedibus eum eiicere: poterat tamen eundem ἀπολείπειν, & alio ab eodem diſcedere. Id tamen monendum, quamcunque ob cauſam diuortia in aliqua ciuitate tolerentur, praeſtare illa fieri cauſa iudici adprobata [z], quam vt ſoli coniugum conſcientiae res tanti momenti permittatur. Ratio enim, quam BODINVS de Republ. L. I. c. 3. in contrarium adfert, quod hoc modo alterutrius coniugum exiſtimatio laedatur, ſatis valida non videtur. Add. quoque PLATO de LL. L. XI. p. m. 974. & CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 46. n. 12. & SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 7.

§. XXIII. SED circa legem diuinam, primaeuam aut per Chriſtum repetitam, maior eſt difficultas. Vbi illud conſtat, Iudaeos crediſſe diuortia lege diuina Deuter. XXIV. non permiſſa ſolum, ſed & praecepta fuiſſe, vbi marito vxor diſplicuerit. Quin ob ſterilitatem vtique debuiſſe aliquem vxorem dimittere, colligi poteſt ex PHILONE Iudaeo de Specialibus Legibus: [pag. 782. B. Edit. Pariſ.] *Qui puellas duxerunt incerti de futura foecunditate, ſi ſterilitate tandem deprehenſa non eis renunciant, & res ſuas ſibi habere agereque ſinunt, merentur veniam, quia victi diuturna conſuetudine, amoreque mutuo non valent vim inferre ſuis affectibus, impreſſis iamdudum in animum. Qui autem foeminas compertae ſterilitatis expetunt ad coniugium, ſuum hircorumque more querentes ſolam venerem, in impiorum album adſcribantur, vt Deo repugnantes, cui hominum genitura curae eſt.* Neque dubitari debet, eadem iſti genti frequentata fuiſſe, vtut in hiſtoria eiusdem ſacra & profana per annos plusquam DCC. nulla aut rariſſima eius rei exempla memorentur. Nam in annales non ſolent referri facta communibus moribus congruentia, ſed tantum quae ſingulare quid videntur continere. Imo apud Ieſai. L, 1. & Ierem. III, 1. 6. in taxandis populi peccatis adhi-

GROTIVS ad Matth. V, 31. Quanquam VALERIVS MAXIMVS L. II. c. 9. §. 2. memorat, L. Antonium Senatu motum a Cenſoribus, quod Virginem, quam in matrimonium duxerat, repudiaſſet, *nullo amicorum in conſilium adhibito.* At Athenis mulier, a viro diuertere volens, non per alium, ſed per ſe ipſa ferre libellum ad magiſtratus debuit. PLVTARCHVS Alcibiade. - De communibus liberis notanda ſingularis conſuetudo in regno Siamenſi: eos diuidi hoc modo, vt mater ſemper habeat qui ſunt numeri imparis, puta primum, tertium, quintum & ita porro: maritus ſecundum, quartum, ſextum. Vid. LOVBERIVS Part. II. de Regn. Siam. c. 7. §. 12. Apud Ceylonenſes liberi maſculi marito, ſequioris ſexus vxori cedunt. Robert. KNOX Relat. Hiſt. de inſula Ceylon L. III. c. 7. H.

adhibentur ſimilitudines a diuortio petitae, tanquam ab actu in vulgus notiſſimo. Inde & IOSEPHVS Archaeol. L. XV. c. 9. tanquam inuſitatum, & a communi iure diſcrepans annotat, quod Salome libellum repudii miſerit Coſtobaro marito ſuo, Idumeae & Gazae praefecto; cum alias moribus Iudaeorum * non liceret mulieri ſponte a viro diuertere, niſi ab eo dimiſſae; excepto, ſi quis vxorem a ſe in primo concubitu virginem non deprehenſam fuiſſet calumniatus. Huic enim liberum erat abire an manere apud virum mallet; etſi marito, ſi ipſa vellet, eam retinere vtique neceſſarium erat, teſte PHILONE Iudaeo de Specialibus legibus. [pag. 789. D. Ed. Pariſ.] Idem IOSEPHVS L. XVIII. c. 7. narrat de Herodiade Ariſtobuli filia; quam reprehendit Ioannes Baptiſta Matth. XIV. Marci VI. Verum iſthanc diuortiorum licentiam a Saluatore noſtro penitus ſublatam plerique Theologi aſſerunt ex Matth. V, 32. XIX, 8. Marc. X, 4. Vbi GROTIVS L. II. c. 5. 9. addit, ſemper quidem ab initio Deo placuiſſe, vt matrimonium eſſet perpetuum: ſub veteri tamen foedere homines non fuiſſe ad hoc obligatos. Verum ſub nouo foedere Chriſtum id, quod ante erat conuenientiſſimum, Deoque gratiſſimum, expreſſa lege ſanxiſſe. SELDENVS tamen de Vxore Ebraea L. III. cap. 22. dictum Chriſti ſic explicat: eo ſeculo inter Iudaeos fuiſſe duas ſectas, vnam Sammaeanorum, Hillelianorum alteram. Priorem putaſſe, non licere ab vxore diuertere, niſi in ea fuerit deprehenſa aliqua foeditas: hos autem ſtatuiſſe, ob quamcunque diſplicentiam licite vxorem dimitti. Chriſtum igitur inter diſſidentes ſectas velut arbitrum captum pro Sammaeanis pronunciaſſe; fas ſcilicet non eſſe ita temere abrumpere ſocietatem ab ipſo Deo inſtitutam, niſi turpis aliqua cauſa, quam Ebraeae linguae genio πορνείαν vocari ſolenne eſt, ſubigat. Vid. VALERIVS MAXIMVS L. IX. c. 2. Addit, ne inter antiquiſſimos quidem Chriſtianos diuortia penitus fuiſſe illicita extra cauſam adulterii, id quod conſtet ex *L. 8. C. de Repudiis*, ab Imperatore religioſiſſimo lata. Donec Pontificum ſuperſtitione, & iniquitate connubii vinculum vtroque viuo inſolubile declaratum fuerit. BVXTORFIVS de Sponſal. & Diuortiis contra Iudaeos pleroſque oſtendit, in verbis Moſis Deuter. XXIV, 1. 2. 3. 4. vnicum tantum contineri praeceptum, nempe ne quis, quam ſemel repudiauit mulierem, in thorum denuo recipiat. Ipſum autem morem vxores dimittendi eo loco a Moſe neque adprobatum, neque diſerte improbatum, ſed velut in medio relictum. Quem dum Saluator noſter ob duritiem cordis illis indultum pronunciat, ſatis patere, eam permiſſionem Moſaicam non ſignificare adprobationem, ſed nudam tolerantiam & conniuentiam, a poena in foro humano duntaxat liberantem. Addantur omnino, quae prolixe diſputantur a GROTIO ad Matth. V, 31. 32.

§. XXIV. INPRIMIS valde ſudat, domeſtica fortaſſe calamitate [1] irritatus, Ioannes MILTONVS, peculiari libro de Diuortiis, vt probet, etiam per principia religionis Chriſtianae mores intolerabiles, ac diſparitatem & re-

§. XXIII. * Vid. 1 Samuel. XXV. verſ. 44. ibique Io. CLERICVS.

§. XXIV. 1) Vid. Vita Ioannis MILTONI a Ioanne Tolando deſcripta, initio Collectionis Operum Miltoni, quae prodiit Amſtelod. 1698.

& renitentiam animorum inter coniuges sufficientem esse diuortii causam: imo si qui tam male comparati deprehendantur, omnino separari debere. Cuius praecipuas rationes recensere diuidiae non erit. Initio igitur praesupponit: *Ex verbis instituti diuinitus matrimonii adparere, nobilissimum scopum, quem Deus ob oculos habuerit, fuisse commodam & amicabilem conuersationem viri cum muliere, medendis vitae molestiis: propagationem generis, cuius in sequentibus demum verbis mentio fit, finem esse matrimonii, qui priori dignitate cedat.* Quae quidem hypothesis nobis falsa videtur. Neque enim separati sunt fines, quando Deus Adamo vult creare & adiungere adiutorium, & dein crescere ipsos & multiplicari iubet: sed per posteriora verba fructus potissimus, secundante benedictione diuina ex adiutorio illo mutuo proueniens, describitur. Et sane si iucunda conuersatio primarius Dei fuerat scopus, quid opus erat diuersitate sexus? [2] Nam si remoueas procreationem sobolis, & quam isti promouendae diuersorum sexuum coniunctioni natura velut adspersit iucunditatem; melius viris inter se erat conuenturum, & praestabilius inter se adiutorium iidem exhibere poterant. Inde pueri, antequam stimulos venereos sentiant, & senes emeritorum stipendiorum magis conuersatione sui sexus, quam foeminini capiuntur. Et nescio quas delicias conuersationis somniat MILTONVS, sibique ipse deformat ideam mulieris, viri sapientis, & literati genio potissimum congruentis, quae studiorum sese consortem ferre queat, aut meditationibus fessum argutis iocis recreet, curisque ac tristitia correptum eleganti oratione erigat. Enimuero vti voluptatem animi corporis titillationi infinitis modis potiorem nemo sapientum abnuerit; ita cum tam paucae dentur foeminae, in quas sublimior ista sapientia cadit, pauca inuenies matrimonia virorum sapientum, quae ex ea causa non possint dissolui. Quin si quis eo sit animo, vt procreationem sobolis in postremis ducat, & nullos sentiat stimulos, qui non nisi per foeminas demulceri possunt; illi auctor fuerim, vt a ducenda vxore omnino se abstineat. Nam vulgo foeminis eiusmodi hominum sapientia est inuisissima; quas & vicissim eneruibus istis, & morosis parum esse amabiles hautquidquam mirum est. Denique quicquid dissimulent isti homines, quare foeminae potius, quam viri amici conuersationem in vitae solatium institutam arbitrentur, nullam possunt afferre rationem, quam quia singulari inclinatione, ex differentia sexus resultante, mares ac foeminas inuicem natura conciliauit. Satius ergo fuerit, minus alte philosophari; & communi mulierum genio considerato, pro sat commoda compare habere foeminam, quae in generanda & educanda sobole, simulque capessenda curae domesticae parte viro operam praestat; vtut de caetero circa meditandam sapientiam parum adiumenti queat afferre. Nec plane de nihilo est, quod IVVENALIS Sat. [IV. 448. & seqq.] dicit:

Non habeat matrona, tibi quae iuncta recumbit
Dicendi genus, aut curtum sermone rotato

 Tor-

2) Diuersitate tamen sexus consuetudo redditur iucundior: quum etsi absit lasciuia, femina mari, mas feminae, instinctu duce placendi studio feratur.

Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes.
Sed quaedam ex libris & non intelligat. odi
Hanc ego quae repetit, voluitque Palaemonis artem,
Seruata semper lege & ratione loquendi.
Soloecismum liceat dixisse marito [3].

De Brachmanibus refert STRABO L. XV. [p. 490. Ed. Geneu. Casaub.] eos *cum vxoribus non philosophari, ne si improbae sint, aliquid quod efferri nefas sit, in profanos efferant: sin probae, viros relinquant. Nam qui voluptatem ac dolorem, vitam ac mortem aeque contemnit, subditum se esse non patitur.* EVRIPIDES Hippol. Coron. [v. 640. 641.] Μὴ ἐν ἐμοῖς δόμοις Εἴη φρονοῦσα πλεῖον, ἢ γυναῖκα χρῆν. *Ne talis domi meae sit, quae vltra quam deceat mulierem sapit.* Circa *Ipsius* porro argumenta in vniuersum est obseruandum, illa nihil efficere, siquidem liquido constat, Christum nullam praeter adulterium causam ad diuortium voluisse sufficere. Heic enim obtinebit illud vulgare: durum quidem, sed ita lex scripta est. Sicuti nec humanae leges statim abrogantur, quae in vniuersum reipublicae salutares deprehenduntur, licet vni vel alteri incommodi quid inde proueniat; quod pro fatali calamitate est habendum. Ergo hoc tantum efficit MILTONVS, vt, siquidem dictum Saluatoris aliam ferat interpretationem, mansuetudini doctrinae Euangelicae conuenientius videatur, molliorem, quam qui vulgo receptus est, sensum sequi. Huc autem fere redeunt *Ipsius* argumenta. Disparitatem animorum, peruicaciam ingenii, societati cum certo aliquo homine colendae ineptam, & corrigi nesciam, quaeque praecipuum matrimonii bonum, adiutorium & recreationem intercipit, longe grauiorem esse causam diuortii, quam est naturalis defectus, aut morbus, aut corporis aliqua foeditas, ob quam tamen Iudaeis diuortia quondam permissa. Deuter. XXIV. Nullam praeterea societatem ligare socios, contra primarium scopum institutae societatis, aut contra intentionem, & spem vtriusque aut alterutrius societatem ineuntium. Iam autem Deum voluisse viro adiungere adiutorium, non domesticum tortorem, subsidio futurum non in sola procreatione sobolis, sed & in eiusdem educatione, & totius vitae consortio; quem finem vtique intolerabilis ingenii morumque asperitas perimit. Absurdum videri, quod, cum ius Canonicum frigiditatem ad matrimonium dissoluendum citra scrupulum declarauerit sufficientem [4], morum adeo nullam rationem habuerit; praesertim cum illa statim possit deprehendi; hi vero ad tempus alta dissimulatione obtegi soleant, quousque miser in casses sese perrumpi nescias induerit. Esse contra legem caritatis, esse plenum inhumanitatis, vllo modo adstringere hominem miseriis non nisi morte finiendis; quibus citra duram illam legem positiuam facillime adhiberi poterat remedium; cum ipse Deus in ferundis suis legibus imbecillitati humanae sese videatur accommodasse. Sacras literas inter alias rationes matrimonium suadere propter declinandas tentationes, ex incontinentia vitae prouenientes. Ast

3) In omnium manibus est Comoedia MOLIERII, inscripta, Femmes scauantes, in qua feminas eruditionis laudem falso adfectantes perstringit.

Aſt qui in matrimonio ſuo nihil inuenit, in quo animus poſſit adquieſcere, cui per vxorem perpetua taedia mouentur, illum longe grauioribus agitari tentationibus, quam ſi in caelibatu ſubſtitiſſet. Nam & animo ſemper male eſſe; & quia vxor diſplicet, alibi libidines prorumpere geſtire. MAIMONIDEM inter rationes legis de diuortiis hanc quoque ponere, vt in ſingulis domibus pax & tranquillitas eo melius conſeruetur. Sicuti & BODINVS de Republica L. I. c. 3. lege illa diuina de diuortiis nullam ſanctiorem eſſe, ait, poſſe, ſiue ad foeminarum ſuperbiam, ſiue ad maritorum iracundiam coërcendam. Quae ratio cum aeque iam in Chriſtianos, quam olim in Iudaeos cadat; non videri veroſimile, Deum illos, quam hos, duriori iugo voluiſſe adſtringere. (Sic de Iaponiis refert Bern. VARENIVS Deſcr. Iapon. c. 12. Diuortia in ea gente eſſe frequentiſſima, etſi nobiles faſtiditam vxorem in aedibus retineant, & de neceſſariis rebus eidem proſpiciant. Atque hinc foeminae annituntur omni ſtudio maritorum ſuorum mores cognoſcere, quo hisce cognitis ea faciant, quae grata & iucunda illis ſint, nihilque eorum omittant, quae ad animos iſtorum ſibi deuinciendos poſſint facere. Quin & alienatis abs ſe non querelas mouere, & dolorem diſſimulare, quo dulcedine conuerſationis & inſeruiendi promtitudine amorem eius ſibi rurſus concilient.) Mandari nobis in ſacris literis, vt remoueamus a nobis omnia impedimenta pietatis; inter quae vel praecipuum eſt moroſitas ſocii, quem nullo modo queas corrigere, aut amoliri. Naturae repugnare, animos inuicem conciliari neſcios inſolubili vinculo copulare. Inſidias vitae ſtructas ad diuortium ſufficere Imperatores Chriſtianos iudicare. Atqui quam multis perpetuas illas offenſas vitam abrupiſſe? Denique matrimonium eſſe ſocietatem inter homines. Atqui ſocietates humanas, cum vinculo morali contineantur, vtique magis animorum, quam corporum combinatione conſtare. Alias enim nihil reſtare, niſi corporum commixtionem pluſquam belluinam; cum in multis quoque brutis aliquod inſtar beneuolentiae inter compares cernatur. Quando igitur animus debitam coniunctionem quam in matrimonio quaerit, non inuenit, tam male comparatum par potius in carcere, quam in ſocietate humana viuere. Et cum vota etiam iuramento ſancita, inepta, aut in praeiudicium tertii tendentia ſolui poſſint; quare non & foedus connubiale? Fruſtra regeri, infauſta matrimonia a Deo imponi exercendae virorum patientiae. Nam & morbos & alias calamitates diuinitus immitti, quibus tamen vt humanis remediis reſiſtatur non eſſe interdictum. Multa deinde diſputat de permiſſione diuortii apud Iudaeos. Si enim, infert, in ſua natura adulterium ſit, repudiatam iterum alii viro nubere, aut poſt repudium aliam vxorem ducere, ſequi; Moſen adulterium velut ſancita lege auctoraſſe. Id tamen de iſta lege, quae Deum auctorem habet, cogitare abſurdum eſſe, atque impium. Arguit quoque eos, qui diſpenſationem diuinam circa Iudaeos interueniſſe arbitrantur. Vbi monet, diſpenſationem dici vel proprie vel improprie. Hanc eſſe ſingularem & exceptiuam legem, qua a generali quis lege ob iuſtam & aequam cauſam eximitur, qualis eſt, Numer. IX, 6. ſeqq.

4) c. 18. C. 27. qu. 7. c. 2. & 5. X. de Frigidis & Malefic.

Pontifices in admittenda ſolutione, adparet ex antea tamen ſeueriores hac parte fuiſſe c. 2. C. 33. qu. 1.

6. ſeqq. Item lex de ducenda fratris ſine prole defuncti vxore. Proprie dictam diſpenſationem duntaxat locum habere in caſibus peculiaribus, & raro contingentibus, quique ideo in lege exprimi non ſolent, ſed caritati & prudentiae iudicum relinquuntur: verbi gratia, quod Dauidi licuerit veſci panibus propoſitionis, vrgente fame. Sic vt haec diſpenſatio nihil ſit aliud, quam interpretatio legis ex aequitate. (Vbi patet, confundi ab Ipſo diſpenſationem cum aequitate, quae multum differunt.) Quod ſi quis tamen in diuortiis Iudaeorum diſpenſationem interueniſſe velit defendere, ei probandum fuerit, tunc extitiſſe generalem legem circa inſolubilitatem matrimonii ex cauſa morum; quam legem vel naturalem fuiſſe oportet, vel diuinam poſitiuam. Nam circa verba illa, *& erunt duo in vna carne*, nonnulli monent; indicari quidem arctiſſimam ſocietatem, & quam temere diſſolui neque decorum humano generi, neque vtile fuerit. Inde tamen non ſequi, eam ſocietatem non poſſe diſſolui ex cauſis matrimonii naturam & finem ſubuertentibus. Sicuti non ſequitur: Deus coniuges coniungit; ergo non eſt in arbitrio hominum, quis cui coniungi velit, aut non debet pactum inter coniungendos intercedere. Sed potius ita inferri poſſe: Deus coniungit coniuges interueniente pacto; igitur ipſos non vult dirimi, niſi pactum illud fuerit violatum. Hinc inquirit IDEM in ſententiam eorum, qui dicunt; diuortia lege diuina permiſſa duntaxat, non adprobata. Id quod ille putat in Deum irreuerens eſſe; cum ſignum ſit infirmitatis in rectore, ſi ſubiectis quid permittat, quod ipſe non probat. Et quare, cum tam multae nationes Chriſtianae a multis ſeculis huic ſe legi potuerunt accomodare, ſola Iudaeorum σκληροκαρδία non potuerit? Ad verba illa, *ab initio non erat ſic*, aliqui ſic differunt; in ſtatu innocentiae mores hominum fuiſſe commodiores, quam vt tantis diſſidiis occaſio poſſet praeberi [5]. Igitur ſignum eſſe imperfectionis humanae, quod ad remedium diuortii inter coniuges ſit decurrendum. Denique illorum taxat ſententiam, qui diuortia Iudaeis permiſſa afferunt, quod in Aegypto illis adſueuerint. Nam tunc maxime opportunum tempus fuiſſe Iudaeos iſta dedocendi, cum ſenſus iugi Aegyptiaci adhuc recens eſſet. Et ideo tam accuratas circa vitandam idololatriam leges latas, quod eandem inter Aegyptios quotidie vidiſſent exerceri. Sed iſta quidem nos in medio relinquimus [6].

§. XXV. INTER illos porro, qui recte inter ſe matrimonium ſunt contracturi, iure naturali requiritur & aptitudo phyſica, & habilitas moralis. Per illam

5) Imo per breuius temporis ſpatium in Statu Innocentiae commorati videntur protoplaſti, quam vt fribuſculis & inde naſcenti diuortio locus vel fingi poſſit. Ipſe Saluator noſter haec verba optime interpretatur Marci X, 6. ſeqq. *Ab initio autem creationis maſculum & feminam fecit eos Deus, & dixit, eruntque duo in carnem vnam.* Indicans, hanc vnionem arctiſſimam eſſe debere, & quae diſſolui non debeat, niſi morte, aut alia cauſſa morti ſimili, quales, quia fini matrimonii penitus repugnat, eſt adulterium.

6) Commendandum tamen VARRONIS illud in Satyra Menippea:

Vxoris vitium tollas opus eſt, aut feras.
Qui tollit vitium, vxorem commodiuſculam
Sibi praeſtat; qui fert ſe ſe meliorem facit.

Quae expendens GELLIVS I. N. A. 17. ſubiicit, *vitium ferendum eſſe, quod ferri ſcilicet a viro honeſto poteſt: Vitia enim flagitiis leuiora eſſe.* H.

§. XXV. 1) Matrimonium eunuchi prohibuit Leo Imper. *Nouell. 98.* Non permittendum id eſſe, pronunciatum in Parlamento Pariſienſi anno DCLXV. menſe Febr. V. DIVRNA ERVDIT. GALLICANA ad d. A. p. 96. Quae alibi circa idem fere tempus pro huiuſmodi matrimonio fuere operoſe diſputata, piget repetere. H.

illam intelligimus eiusmodi conſtitutionem corporis, per quam idoneus quis ſit ad aſſequendum primarium matrimonii finem, qui eſt ſobolis procreatio. ZOSIMVS L. V. παρ' ἡλικίαν εἰς μῖξιν ἐκδοῦναι, φύσεως ἀδικίαν, καὶ οὐδὲν ἕτερον εἶναι· *immaturam maritali conſuctudini tradere nihil aliud, quam naturae iniuriam facere*, dicit. Vnde fruſtra ad matrimonium adſpirant, qui impotentia perpetua & incurabili laborant [1] ſpadones praeterea, & ſimiles. Nam ſine dubio legi naturali repugnat, quod ſpadones in Aegypto coniuges ſumere ſolebant [2], vt non omnis voluptatis in venere expertes [3], quod tradit GROTIVS ad Deuter. XXIII, 2. argumento Geneſ. XXXIX, 1. Quo loco quaeri poſſet, num matrimonium proprie vocari queat, quando elumbis ſenex vetulam effoetam ducit? Equidem Dionyſius apud PLVTARCHVM in Apoph. [p. 175. E. Edit. Wechel.] matri effoetae, cum maritum ſibi dari peteret, reſpondit: Τοὺς μὲν τῆς πόλεως βιάσασθαι νόμους δύνασθαι. Τοὺς δὲ τῆς φύσεως μὴ δύνασθαι. *Se quidem vim inferre legibus ciuitatis poſſe, legibus naturae non poſſe.* Adplicari huc etiam poteſt illud QVINTILIANI Declam. 306. *Eſt quaedam & nubendi impudicitia* [4]. Apud multos quoque obtinet illud EIVSDEM Declam. 2. *Genus infirmiſſimae ſeruitutis eſt ſenex maritus, & vxoriae caritatis ardorem flagrantius frigidis concipimus affectibus.* Conf. VALER. MAX. L. VII. c. 7. §. 4. In pleriſque tamen ciuitatibus eiuſmodi ſenum matrimonia tolerantur, cum ſaltem alter finis, nempe adiutorium mutuum vtcunque heic obtineri queat. Vid. *L. 27. C. de Nuptiis.* Quae fortaſſe non incommode vocare poſſis honoraria: eo ſenſu, quo honorarii quandoque dicuntur, quibus titulus muneris ſine functione datur. Apud SVETONIVM Nerone c. 35. *vxoria ornamenta* vocantur, eo ſenſu, quo *triumphalia ornamenta* dici ſueuerunt [5]. Quo referre poſſis cohabitationem Abiſagis cum Dauide 1. Regum I. Etſi pro vero matrimonio id habuiſſe videatur Salomo, qui Adoniam eius nuptias petentem occidit, velut ducta regis vidua pluſquam ciuilia agitaret; & quod moribus eius populi nefas eſſet viduas regum ducere. GROTIVS ad 1. Reg. II, 17.

§. XXVI. ISTVD ex natura pactorum in vniuerſum circa matrimonium quoque praeſupponitur, quod, dum id contrahitur, ſufficiens vſus rationis adeſſe, nec minus abeſſe debeat error, ſubſtantiam eiuſdem tangens, & metus iniuſte incuſſus [1]. Circa hunc in legibus Ebraeorum ciuilibus id peculiare erat, quod ſi ſponſa vi aut metu coacta fuiſſet, irrita forent ſponſalia: non item ſi ſponſus coactum ſe diceret; quoniam neque de vi eidem illata, neque de ipſius metu aeque

2) Multo magis abhorret a ratione, Eunuchos, quibus genitalia ſunt exſecta, plures vxores ducere in Turcia. V. RIGALTIVS Hiſtor. ſtat. praeſent. Imper. Turcic. L. II. c. 21. H.

3) MARTIALIS de Eunucho:
Cum ſene communem vexat ſpado Dindymus Aeglen. H.

4) MARTIALIS III. Ep. 93.
Cum tibi trecenti Conſules Vetuſtilla,
Et tres capilli, quatuorque ſint dentes:
Gaudes ducentas nupturire poſt mortes,
Virumque demens cineribus tuis quaeris
Prurire. H.

5) Conf. HERTII Paroemiae Iuris German. L. I. c. 67.

§. XXVI. 1) V. ſupra L. III. cap. 6. §. 10. ſequ. QVINTILIANVS Declam. 306. *Compoſitis aetatibus coacta matrimonia, tamen facile faſtidiuntur: ſiue non habet omne quod licet, voluptatem: ſeu continuis vicina ſatietas: ſiue durum eſt, quod neceſſum eſt.* Sed quid, ſi in rebus venereis deprehenſus, incuſſo metu, fidem matrimo-

aeque praeſumebatur. Et repudiare eandem pro arbitrio poterat, ſi conditio diſpliceret. SELDENVS de Vxore Ebraea L. II. c. 4. Sic ſi error verſetur circa obiectum conſenſus, ſeu perſonam, aut circa qualitatem, quae vel ipſum matrimonium ſpectat [2], vel cui tanquam conditioni conſenſus fuit ſuperſtructus, praeſertim vbi ab altera parte fraus interuenerit, irritum eſſe contractum matrimonialem patet. Vnde ſi quae pro virgine ſe gerebat, poſt deflorata fuerit deprehenſa, etiam iure diuino non tantum licite repudiabatur, ſed & poenae inſuper erat obnoxia [3]. Etſi de flore virginitatis multis antiquorum barbarorum exigua cura. Videatur de moris Balearium DIODORVS SICVLVS L. V. c. 18. Armeniorum & Lydorum STRABO L. XI. Babyloniorum HERODOTVS Clio. Thracum IDEM Terpſichore, Adyrmachidarum & Naſamonum IDEM Melpomene. Sordide quoque Ariſtippus apud DIOGENEM LAERTIVM L. II. [in Ariſtippo §. 74.] Addantur, quae Boxhornius commentatur ad SVETONII Caligulam c. 40. in fine. IVSTINVS L. XVIII. c. 5. n. 4. M. PAVLVS VENETVS L. II. c. 37. de Incolarum prouinciae Tebeth, & dicto loco c. 39. prouinciae Caraiam moribus. Similem foeditatem apud Phoenices abrogauit Conſtantinus Magnus. SOZOMENVS Hiſt. Eccleſ. L. I. c. 8. & L. V. c. 9. Sic ſi quis pacto connubiali hanc clauſulam expreſſe inſeruerit; ea lege ſibi aliquam fore vxorem, ſi nobili ſit genere, ſi tantum dotis attulerit; vtique non prius ad matrimonium conſummandum tenebitur, quam illa conditio adpareat. Quod ſi quis tamen, neglecta inquiſitione in conditionis iſtius exſiſtentiam, matrimonium conſummauerit; videbitur tacite iſti conditioni renunciaſſe; adeoque ſi quae ſperabantur, deinceps non repraeſententur, hautquidquam ſufficiens diuortio praebetur cauſa. Nam non ita fuerat contractum; repudiabo te, ſi tantum dotis mihi non attuleris: ſed ita; non ducam te. Quae diuerſa plane ſunt. Adeoque ſi cui circa matrimonium ineundum praecipua dotis cura eſt, ſtulte facit, ſi nuptias conſummauerit, antequam ſuper eadem ſibi ſatis cautum ſit. Praeſertim cum multi, qui nuptias conciliant, exprimant illud LIBANII Progymn. [p. 6.] Ὁ δὲ πολλοὺς καὶ καλοὺς μελετήσας λόγους, καὶ τὰ ὄντα ἄρας, καὶ τὰ οὐκ ὄντα προσθεὶς ῥᾷστα συνάπτει τὰ γένη. *Meditatus adueniens cum multis elegantibus verbis, quaeque adſunt auferens, quaeque abſunt addens, facile gentes conciliat.* Multo minus vel diſſoluere nuptias licebit, vel earum rite pactarum conſummationem detrectare, ſi quis non expreſſe de certa

trimonii dederit? Sunt qui huic ſuccurrendum putant, quorum ſententiam tum demum veram eſſe reor, ſi is dolo malo illicefactus fuerit. V. Anton. MATTHAEI Libr. de Nupt. Diſſ. 4. §. 14. Abraham a WESEL ad Nouellas Conſtit. Vltraiect. Art. 14. n. 17. ſequ. H.

2) Vid. quae de domina de Mazarin adtulit BAELIVS dans ſa Reponſe aux Queſtions d'un Prouincial. T. II. pag. 40. & ſeq.

3) Deuter. XXII, 21. Sane conditio caſtitatis tacite ſubintellecta, & dolus intolerabilis corruptum corpus pro intemerato tradentis, merito locum faciunt repudio, ſi tentata reconciliatio fruſtra fuerit. Idque ſtatuit Imp. Leo Nouell. 93. & hodie Dicaſteria ſequi ſolent. Vid. Nicol. HENELIVS de Dotalit. c. 10. §. 14. CYPRAEVS de Sponſal. c. 13. §. 39. n. 2. Adde CARPZOV. L. V. Reſponſ. Elect. 114. Apud Marocanos ſponſa, non reperta virgo, ornamentis nuptialibus ſpoliatur, & domum ad patrem remittitur, cui ſecundum legem ius eſt eam ſtrangulandi, ſi velit. St. OLON. Relatione de Imper. Marocano p. 86. H.

4) Apud Romanos inhoneſtum viſum eſt, vinculo poenae matrimonia obſtringi, ſiue futura ſiue iam contracta. Vt eſt in *L. Titia 134. pr. de Verb. Obligat.* Conf. *L. 2. C. de Inutil. ſtipulat. cap. Gemma 29. X. de Sponſal.* H.

certa dote conuenit, ſed tacita duntaxat ſpe ſponſae ſuae opes non inueſtigatas deuorauit. Inde recte Ephori multarunt eum, qui ſuperſtitis adhuc Lyſandri filiae fidem coniugii dederat, poſt cum ille mortuus pauper inueniretur, eam ducere recuſauit. Apud AELIANVM V. H. L. VI. c. 4. Et haec quidem iure naturali obtinent. Nam leges ciuiles prohibere poſſunt, ne eiusmodi clauſulae, ad matrimonium directe non facientes, eiusdem conſummationem ſuſpendant [4].

§. XXVII. MORALIS habilitas matrimonium contrahendi deficit illas, quae iam alteri viro ſunt nuptae. Nam ius mariti prioris in eam foeminam tamdiu durat, quamdiu eidem non renunciauerit. Vnde non illicitum ſolum, ſed & irritum matrimonium eſt cum nupta [1], & a priori viro nondum rite ſoluta, quia & poteſtas nouum ineundi matrimonium deeſt foeminae adhuc alteri marito adſtrictae, & tota cohabitatio inſtar continui adulterii habet. Sic & vbi polygamia eſt prohibita, vitioſe matrimonium contrahit vir, vxori iam alteri alligatus. In lege Ebraica nefas quoque erat in matrimonium denuo adſciſcere eam, cum qua quis ſemel diuortium fecerat. Deuter. XXIV, 4. Cuius ratio ſine dubio fuit, ne diuortia temere & ob quamcunque offenſam frequententur, ſi nulla ſpes ſemel domo eiectam recipiendi, vbi irae impetus deferbuiſſet. GROTIVS ad dictum locum hanc rationem affert: *quia ſpeciem habet vxoris alteri in vſum datae; omniaque lenocinia eo velo obtegi potuiſſent.* Alii tamen putant, licuiſſe reducere dimiſſam, antequam alteri denuo nupſiſſet, ex Ierem. III, 12. In ALCORANO licet reducere etiam ter dimiſſam, ſed ita, vt ter repudiatam recipere non liceat, niſi alius eam duxerit & repudiauerit [2]. Quod tamen parum honorificum eſſe, colligitur ex reſponſo, quod Amurathes Temiri dedit: *Si non veniat, quemadmodum minitatur, precor vxorem ſuam ter repudiatam recipiat.* Apud LAONICVM CHALCOCONDYLAM L. III. Alias quoque in *Alcorano* praecipitur, vt dimiſſurus vxorem, certum tempus ei ſtatuat, intra quod non debeat alteri nubere; quaſi intra quod deliberaturi ſint, an illas reducere velint. Notanda quoque illa lex Ebraica, quam refert IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Qui virginem ducturus non eſt, ei non iungatur, quam diſcedere ſuaſit ab alio, neque contriſtet priorem maritum eius* [3]. Sed & ratio conſtat canonibus [4], quibus interdictum, ne quis vxorem ducat eam,

 quam

§. XXVII. 1) Et maritus, qui credebatur mortuus, redux vindicare poterit, ſi volet, vxorem alteri licet ex iuſto errore nuptam. Can. Concilii ſexti in Trullo 93. REGINO L. II. de Eccleſ. diſcipl. c. 182. & 183. c. 2. X. de Secund. nupt. Nouell. 117. c. 11. Exempla vid. apud REIDANVM L. 18. Ann. Belgic. ad A. MDCI. CRVSIVM Part. III. Annal. Sueuicor. L. XII. c. 13. ad A. MDLXVII. Claudium de FERRIERE Inſt. Iur. Rom. & Gallic. L. I. tit. 10. & in Iurispr. Digeſtor. cum ordinat. Regiis & conſu. collata tit. de Nuptiis p. 522. H.

2) Vid. ſupra L. V. c. 10. §. 8. RIGALTIVS Hiſtor. ſtat. praeſent. Imper. Turcic. L. II. c. 21. in fine. CHARDINVS Itinerar. Perſic. p. 269. & ſequ. H.

3) Quae Lex, vt a Ioſepho refertur, Scripturae Sacrae minime conformis eſt: quemadmodum verſio, qua AVCTOR vtitur, contextui Ioſephi Graeco, parum reſpondet.

4) Ne, facta coniugii ſpe, moechus aut moecha ad conſilia nefaria delabantur. Conf. Nouell. 134. c. 12. Et forte ſatius erat, exceptiones non admittere, quas nimium indulgenter Pontifex in *c. 6. X. de Eo qui duxerit vxor.* poſtea recepit. Sane nullam adulteram non eandem eſſe venefi- cam

quam prius adulterio polluerat. Apud GRATIANVM Cauſ. 31. quaeſt. 1. c. 1. 2. ſeqq. Praeſertim cum fere obtineat illud EVRIPIDIS Electra. [v. 921. & ſeqq.] Ἴστω δ' ὅτας τὶς διολέτας δάμαρτα τοῦ κρυπταῖσιν εὐναῖς, εἶτ' ἀναγκασθῇ λαβεῖν, δύστηνός ἐστιν, εἰ δοκεῖ, τὸ σωφρονεῖν ἐκεῖ μὲν αὐτὴν οὐκ ἔχειν· παρ' οἷ δ' ἔχειν. *Sciat, quisquis alterius corruperit coniugem furtiuo concubitu, ſi poſtea eam ducere coactus fuerit, ſe infelicem eſſe, ſi putat eam, quae prius fuerit iſtic impudica, ſeruaturam apud ſe pudicitiam.*

§. XXVIII. CENSENTVR quoque impuras nuptias contrahere perſonae certis gradibus conſanguinitatis iunctae, aut affinitatis nexu (vid. *L. 4. §. 3. 4. 5. D. de Gradibus & affinibus*) copulatae; ſic vt non ſolum ab initio tale matrimonium contrahere ſit vetitum, ſed & idem contractum perpetuo vitio laboret. Hoc licet apud omnes gentes queis aliqua morum eſt cultura, communi perſuaſione receptum deprehendatur; eius rei tamen ſolidam rationem, & quae ex ſociali hominis natura, vti reliqua praecepta, liquido fluat, aſſignare oppido quam difficile eſt [1]. Nonnulli heic ſimpliciter ad abhorrentiam affectuum humanorum confugiunt [2], quaſi omnes, qui per prauam educationem aut vitioſum habitum non ſunt corrupti, in ipſis ſenſibus deprehendant aliquid, tali commixtioni repugnans; id quod claro ſit indicio, eandem naturali iure prohiberi. Enimuero neque iſta affectuum repugnantia apud omnes mortales, etiam quibus cultura ſui cordi eſt, aequaliter deprehenditur; & eandem iactantibus reponi non abſurde poteſt, ipſam non tam ex congenito principio, quam ex diuturnis moribus, qui naturae indolem mentiantur, prouenire. Neque vero circa ius naturae eruendum adeo tutum eſt ſolum iudicium ſenſuum atque affectuum conſulere; cum ex aduerſo concludi poſſet, illa quoque iure naturali praecipi, in quae ſenſus & affectus acerrime feruntur; quorum tamen pleraque iſti iuri aduerſari manifeſtum eſt. PLVTARCHVS Quaeſt. Roman. 108. poſtquam quaeſiuit, quare Romani cognatas ſuas non ducant vxores, pro more ſuo dubitabundus has rationes proponit: *An vt coniugiis augeant neceſſitudines, multosque ſibi parent cognatos, aliis dando, ab aliis accipiendo mulieres? An metuentes ſibi a diſcordiis coniugalibus, quae exortae inter cognatos, praeter coniugum debitum amorem etiam naturae iura eſſent abolitura?* (verbi gratia, quia valde frequentia ſunt ſocruum & nuruum odia, igitur non debuiſſe aliquem ducere talem, quae ipſius matri naturaliter reuerentiam debebat, id eſt, ſororem.) *Aut videntes mulieribus ob imbecillitatem opus eſſe multis defenſoribus, noluerunt cogna-*

eam dixit M. Cato apud QVINTILIANVM L. V. I. O. c. 11. AVSONIVS Epigr. 10. in Eunopinam:

Toxica zelotypo dedit vxor moecha marito. H.

§. XXXVIII. 1) Et tamen hae coniunctiones inceſtae viſae gentibus plerisque, cum antiquis, tum recentioribus. Seuere admodum SENECA in Octauia, v. 141. 142.

Genitamque fratris, coniugem captus ſibi
Toris nefandis flebili iunxit face.

Sed fuit res aeſtimata ab eo, quod ſaepe fieri obſeruatum eſſet, qua ratione falſiloquium omne damnatum eſſe, quia ſaepe cum mendacio confunderetur, & omne iusiurandum pro ſeruando habitum eſſe, quia frequentia periuria fuerant, ſupra obſeruatum fuit. Scilicet obſeruatum fuerat, quamdiu inter propinquos ſpes eſſet nuptiarum, facile inde ſtupris & adulteriis natum fuiſſe occaſionem, quum homines conſuetudine quotidiana commouerentur, ad illecebras vagi concubitus. Biblis apud OVIDIVM L. IX. Metamorph. verſ. 557. ſeqq.

Dul

cognatas ducere, vt ipſis auxilio eſſe poſſent, ſi a maritis iniuria afficerentur? Quae poſterior ratio videtur expreſſa ex EVRIPIDIS Andromache v. 674. Ἀνδρὶ μὲν ἔςιν ἐν χερσὶν μέγα σθένος. γυναικὶ δ' ἐν γονεῦσι καὶ φίλοις τὰ πράγματα. *Viro magnum robur in manibus eſt, vxor autem in parentibus & amicis rerum fiduciam habet.* Priorem rationem de latius ſpargendis amicitiis per affinitates etiam probat AVGVSTINVS de Ciuit. Dei L. XV. c. 16. quem citat GRATIANVS Cauſ. 35. Qu. 1. c. 1. Cui conſpirat Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 8. §. 9. Vbi praeterquam quod minus vtile non ſtatim ſit illicitum, etiam illud vtile non ſemper hoc modo obtinetur, cum contingere queat, vt ex contrario maior vtilitas proueniat; puta, dum coniunctis inuicem cognatis prohibetur, ne opes in aliam familiam transferantur. Inde lex diuina Num. XXXVI. foeminis, bonorum immobilium dominis, ex ſua duntaxat cognatione maritos adſciſcere praecipit, ne agri de tribu in tribum deuoluerentur. Poterant tamen cuiuis Hebraeo nubere, ſi haereditatem ſibi delatam repudiarent. Quare nec Leuiticae gentis virgines ea lege tenebantur, quippe quae rerum ſoli capaces non eſſent. Vid. GROTIVS ad Matth. I, 16. Apud Peruuianos ſub imperio Yncarum lege cautum erat, vt quilibet vxores ducerent, ex ſua vrbe & ex ſua familia; contra ibidem nouis nuptis communitas ciuium domum exſtruebat, proximi cognatorum eam ſupellectile inſtruebant. Garcilaſſus de la VEGA Comm. Reg. L. IV. c. 8. Sic lege Attica virgines ἐπίκληροι, ſeu quae ſolae ſuis parentibus erant haeredes, a proximis cognatis duci iubebantur, vt auitae opes in familia conſeruarentur. Circa quales virgines cum ſaepe inter procos controuerſiae exſiſterent, per iudices definiendae, hinc eaedem ἐπίδικοι vocari ſolebant. Erat tamen Athenis alia lex in iſtius velut compenſationem, vt ſiquidem virgo ἐπίκληρος in re tenui eſſet, itidem proximus agnatus eandem ducere, aut pro dignitate dotare teneretur. Par Charondae lex extat apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 18.

§. XXIX. INPRIMIS autem hoc loco conſiderandum, quare, vtut in ſe nobile ſit onus tam eximium animal propagaſſe, apud cultiores tamen gentes tum membris generationi deſtinatis, tum ipſi generationis actui tam tenera adhaereat verecundia, vt eam ſuperare non poſſint, niſi quibus per longam vitiorum adſuetudinem frons plane obduruit. Quam in rem memorabile eſt, quod PLVTARCHVS de Virtutibus mulierum. [pag. 249. C.] & POLYAENVS Strateg. L. VIII. [c. 63.] tradit de virginibus Mileſiis [1]; cum incertum,

 qua

Dulcia fraterno ſub nomine furta tegemus.
Eſt mihi libertas tecum ſecreta loquendi,
Et damus amplexus & iungimus oſcula coram
Quantum eſt, quod deſit.

Igitur placuit, tanquam inceſtas interdicere nuptias, quae tolerari poterant, ſi boni homines fuiſſent: quum id curandum praecipue videretur, ne uniuscuiusuis patrisfamilias domus conuerteretur in lupanar.

2) Nec male; Vt enim in naturalibus dantur principia, quae a priori demonſtrari nequeunt, eo quod in ſenſus incurrant; ita in moralibus quoque deprehenduntur, quorum veritas absque ratiocinatione intellectui recte conformato ſe inſinuat. Et hoc admittere AVCTOREM ipſum ex §. 32. liquet. H.

§. XXIX. 1) Vid. AVCTOR §. 31. & BAELIVS Réponſe aux Queſtions d'un Prouincial T. II. pag. 92. 93. in margine, vbi plura exempla.

qua de causa eas furor corripuisset certatim sese suspendio necandi, isque nulla ratione sisti posset; tandem legem latam esse, quae iuberet omnes, quae sibi suspendio mortem consciuissent, nudas per forum efferri. Sic quas mors non poterat, metus ignominiae postumae ad sanitatem reuocauit. Quod si apud aliquas gentes nuditas, aut apertus concubitus in vsu fuit, illae a reliquis foedae barbariei nota fuerunt damnatae. Sicut de Mossynis notat MELA L. I. c. 19. *promiscue concumbunt, & palam.* Et de iisdem APOLLONIVS RHODIVS L. II. Argonaut. *Diuersum autem ius atque fas istis exsistit. Quae enim palam agere fas, aut in populo, aut foro, ea omnia in aedibus exercent. Quae autem nos domi patramus, ea foras impune mediis in plateis agunt. Neque thori pudor communis, sed porci tanquam Altiles, ne minimum quidem veriti praesentes. Miscentur humi communi amore mulierum.* Idem tradit DIODORVS SICVLVS L. XIV. c. 31. Et XENOPHON. περὶ ἀναβάσ. L. V. & de Massagetis HERODOTVS CLIO sub finem, & de Nasamonibus IDEM Melpomene. Istius porro ratio non ita in propatulo est. Nam neque membra ista peculiari aliqua deformitate aut absurda figura laborant; & propagationi humani generis nobilissimo vtique actui inseruiunt. Quo nomine genitalia apud Aegyptios, & Athenienses in mysteriorum ritibus religiose habebantur. Vid. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 88. Quin & ipse actus generationis in se naturae est conformis, ac necessarius, aptusque tantae dignationis animal producere. Quo coram aliis exercendo cur magis quis erubescere debeat, quam dum edit aut bibit; cum citra istum actum non magis species humana seruari possit, quam citra haec indiuidua. Nec rem conficit illud PLVTARCHI in Conuiuio VII. sapientum. [p. 158. F.] *Nulla est corpori alia, qua innocentius frui possit, quam ab alimento voluptas, quod omnibus est compertum hominibus. Mensa enim in medio proposita communicant coenis, rei venereae tenebras praetexunt densas. Quia huius voluptatis communicationem belluinam impudentemque iudicant, perinde atque illius abstinentiam.* Etsi apud XIPHILINVM Epit. Dionis in Seuero, vxor Argetocoxi Caledonii, cum Iulia Augusta ipsi illuderet, quod eius nationis foeminae impudenter cum maribus versarentur, sat argute reposuerit: *Nos multo melius explemus ea, quae naturae postulat necessitas, quam vos Romanae. Nam aperte cum optimis viris habemus consuetudinem: vos autem occulte pessimi homines constuprant.* Add. MONTAIGNE Essais L. II. c. 12. p. m. 398. & CHARRON. de la Sagesse L. I. c. 22. Nec plane satisfaciunt rei, qui heic ad diuinas confugiunt literas, isthaec verecundia statim post lapsum sese exseruisse memoratur [2]. Nam nihilominus quaestio remanet, cur his potissimum in partibus pudor velut sedem fixerit; cum manus, ac lingua hominis in turbidarum aut prauarum ministeria cupiditatum praesto sint. Imo cum edendo primitus homo deliquerit, ista opinio turpitudinis ori & manducationi potissimum adhaerere debere videbatur.

§. XXX. SVPER nuditate, & qui eam comitatur pudore, philosophans AVCTOR de Principiis iusti & decori, p. m. 59. seqq. initio ponit, *non omne, quod pudorem incutit, peccatum esse, & naturalis legis dictamine prohiberi.* Id quod

2) Legendum videtur, *in quibus isthaec &c.* H.

quod exemplis aliquot probat, verbi gratia, paupertatis, ſordidarum veſtium, erroris etiam innoxii, deformitatis, & ſimilium, quibus erubeſcimus, cum tamen in iisdem nihil ſit moralis turpitudinis. Cauſam autem, quare iſta defugiamus, eſſe, quia infirmitatem aliquam & imperfectionem arguunt, quam quiſque a ſe longiſſime abeſſe optat. Ipſa porro nuditas, atque reuelatio membrorum genitalium licet in ſe peccatum non ſit; non tamen licere cuiuis in conſpectu hominum ea detegere, niſi in ea detectione nihil ſit, quod honeſtati naturali repugnet. Id quod aliquando contingat. Tunc enim iuſte aliquem pudere, cum tales imperfectiones poſſidet, vel quas poſſidet, ita prodit, vt proximus iure meritoque eum ideo minoris facere, ſeu contemnere poſſit; ideo quod iſtae non conueniant cum dignitate perſonae, quam gerit. Hinc aliquid neſcire in ſe turpe non eſſe in eo, qui nulla vnquam vſus eſt diſciplina: ſed qui diu ſtudiis ſeſe dedit, nulloſque profectus fecit, ei ignorantia ſua rubori eſt. Sic ruſticum horridi mores non deformant; ſed qui ciues inter moratiores eſt enutritus, non ſine vitio rigidus eſt. Ita qui eas corporis partes detegit, quas conſuetudo gentis tectas eſſe vult, is in honeſtatem naturalem peccat, ſi eas conſpectui patere faciat. Vti apud HERODOTVM Clio [p. 3. Ed. H. Steph.] dicitur: Ἅμα κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. *Mulier exuta tunica, & verecundiam pariter exuit.* Quas tamen alius alibi terrarum, vbi nudi incedere homines ſolent, verbi gratia, inter Caraybes, ſine peccato aut petulantiae nota detectas habet. Et in quibusdam partibus regni Abyſſinorum [1] plebeiae foeminae omnibus partibus nudae incedunt. Quibus tamen viſis mares non magis moueri ſolent, quam ſi manus aut pedes nudos conſpicerent: teſte Franc. ALVAREZ Deſcript. Aethiop. c. 32. Add. Io. LERIVS Hiſtor Americ. c. 8. & ROCHEFORT Deſcript. Antillarum Part. II. c. 9. Imo apud Indos quosdam poena, ni fallor, adulterii fuit, tectis genitalibus incedere. Sic inter minus notos, aut honoratiores impudens habetur aliqua citra praefationem veniae agere, quae inter familiares libere exercentur. Et quod in ſolitudine pudorem non affert, inter honeſtos viros, aut in conuiuio honeſte non emiſeris, niſi forte Claudius edictum ſuum diu meditatum demum promulget; de quo eſt apud SVETONIVM Claudio c. 32. Adde DIOGEN. LAERTIVM L. VI. in vita Metroclis. Sic qui anatomiam docet palam exponit oculis, quae eidem extra eam rationem conſtituto ne nominare quidem decorum eſſet. Idem igitur dicendum de genitalium detectione. Licet enim illam gentem admodum a morum modeſtia deſciuiſſe oporteat, quae vitio non vertit iſta nuda habere, cum cultas inter gentes honeſtis etiam curae ſit εὐσχήμως πεσεῖν, *decenter cadere*, EVRIPIDES Hecuba v. 568. neque ſine graui peccato maiores talium gentium ad illum impudentiae gradum peruenerint; poſtquam tamen conſuetudo inualuit, vt ex communi gentis ſenſu nota turpitudinis ſit ablata a tali viuendi modo, totam gentem extra peccati labem genitalia detecta habere, quia nullam imperfectionem aut infirmitatem erubeſcendam homini in ea re ineſſe agnoſcunt: non magis quam nos in detectione vultus matronarum

§. XXX. 1) V. & LVDOLFI Hiſt. Aethiop. L. IV. c. 4. n. 22. & in Comment. n. 18. H.

narum, quae in publicum prodeunt, id quod tamen apud alias gentes matronis vitio vertitur [2]. PLATONI apud DIOGENEM LAERTIVM L. III. legis ἀγράφε, & quae ab vſu proficiſcitur, (κατὰ ἔθη γενομένε) exemplum eſt, τὸ μὴ γυμνὸν πορεύεσθαι εἰς τὴν ἀγορὰν, *nudum in forum non ambulare.* Sed & inter populos, vbi nuditas proſcripta eſt, ea membra aliquando citra peccatum detegi, puta cum medicatrici manui ſunt committenda, aut cum tempus aut copiam rerum ad tegendum non concedit neceſſitas, aut cum infantes faſciis inuoluuntur. Scilicet quia in hiſce caſibus impudentiae nota adeſſe deſinit, ideo quod tunc ea membra patent absque proteruia & oſtentatione. Quia igitur apud quoſdam barbaros infirmitatis aut imperfectionis nota non habetur nuditas genitalium, inde & citra impudicitiae crimen eadem apud illos deteguntur; nec eo nomine apud eosdem in contemtum quis incurrit; quod tamen maxime apud nos contingit. Sicut apud Pygmaeos, *vbi tota cohors pede non eſt altior vno*, breuitas illa ſtaturae rubori non eſt, quae tamen apud alios ludibrio patet. Quin & apud Cafares foeminae, ſi quid ipſis dono datum fuerit, pudenda detegunt; quod apud ipſas inſtar ciuilitatis habetur; apud HERBERTVM Itiner. Perſ. & Indico. p. m. 21. IDEM p. 240. iſta fere repetit; reuelationem genitalium in ſe turpem non eſſe, ſed tantum propter circumſtantias, quae petuntur vel a libidine proximi, vel eius dignitate, vel ab aeſtimatione propria, in qua vnusquisque tueri ſe debet. Cum autem notae externae, quibus proximo reuerentiam & honorem exhibemus, varient, multa apud gentem vnam cum proximi aut ſui ipſius probro fieri, quae mutatis circumſtantiis hoc vitio carent. Inde Ioann. XXI. 7. Petrus aduentante Domino, properat amiculo ſe cingere, cum inter piſcandum nudus cum ſodalibus verſari non erubuiſſet. Quia dignitas Chriſti, cui honorem debebat Petrus, requirebat, vt ipſi conuerſaretur cum modeſtia & grauitate, quae a nuditate ex opinione gentium veſtitarum abeſt. Inde Romae *cum parentibus puberes filii, cum ſocero generi non lauabantur.* CICERO Offic. I. VAL. MAX. L. II. c. 1. §. 7. Sic apud LIVIVM L. III. c. 26. legati L. Quintium *ſenatus mandata togatum audire iubent.* Sicut obſoleta veſte domi verſari non erubeſcimus, quibus tamen ad nuptias aut ſolennem conuentum accedere indecorum habetur. Matth. XXII, 12. Ita & in ſecreto aliqua commode agi, quae ſi palam fierent, in turpiſſimis haberentur; imo nec turpe habetur, ſi alii intelligant, quo fine ſecretum petamus. Denique & multa fieri a viris ſine probro, quae ſi virgines committerent, perfrictae frontis putarentur. Vlterius ex 2 Corinth. XI, 17. 19. colligit; cum poſt praefationem veniae ex conceſſione alterius recte quid dicatur, vel agatur, quod citra eam turpe erat; iſtud turpitudinem habere

2) Vt apud Moſcouitas, quorum foeminae, maxime autem virgines, magno velo faciem contegentes in publicum prodeunt. Vid. Comes CARLISLIVS Deſcript. Moſcouiae p. 345. Adde de foeminis Marocanis St. OLON. Relat. de Imper. Marocano p. 88. ſequ. De Orientis populis id conſtat. H.

3) Quae ſententia probabilis non videtur. Cur enim pudor propter nuditatem Adami & Euae animum occupaſſet, quum eſſent ſoli, & vterque alterius cauſſa, tales, quales erant a manu Dei conditi. Quando igitur Moſes ait, nudos ſe ſenſiſſe Protoplaſtos, Idiotiſmo Hebraico hoc demum ſignificare videtur, conſcientiae eos morſus ſenſiſſe, propter peccatum a ſe, dum fructum vetitum comederant, commiſſum. Vid. CLERICVS ad Geneſ. III. 7. Exemplum ipſum infantium, quo

bere non in se, sed tantum ex circumstantiis; quae si auferantur, iam amplius eo nomine improbari non posse. Quia alter remittit velut reuerentiam, quae ipsi alias debebatur. Vbi tamen recte isthaec limitatio additur; modo per consuetudinem totius gentis liceat, singulis sibi circa talia veniam indulgere. Hoc enim nisi sit, nequidquam singulos impudicitiae notam effugere, si reuerentiam illam sibi mutuo remittant. Sicut reprehensionem non effugiunt asoti, si mutuo consensu nudi inter se versari velint in gente, vbi vestium vsus publice receptus. Denique concludit, protoplastos ante commissum peccatum instar puerorum fuisse quoad pudoris affectum: peccato perpetrato, pudoris affectum animam eorum occupasse, ex quo pudore intelligebant indecens esse [3], genitalibus nudis incedere; sicut idem iudicium formamus crescentibus annis. Ex illis omnibus concludit, nullos gradus circa ineundum matrimonium prohiberi lege naturae; sed honestati tamen naturali admodum congruere a quibusdam abstineri. Confer. quoque MONTAIGNE Essais L. I. c. 35. & CHARRON de la Sagesse L. I. c. 6.

§. XXXI. ISTHAEC quanquam non plane de nihilo esse videantur: nobis tamen eius pudoris circa partes genitales, actumque generationis caussam assignare potissimum duplicem placet. Primo quia homo est animal superbum [1], gloriae, decorisque cupidum, & ab ista destruentibus abhorrens. Iam vero per istas, vicinasque partes retrimenta cibi potusque natura eiicit; quae non ob foeditatem tantum suam homo auersatur, sed & quia ipsi conditionem suam exprobrare videntur, quod intra corpus humanum sapidissimae res in tam tetram materiam mutentur. Inde ne ista imbecillitatis indicia vllatenus pateant, solicite superba hominis indoles cauere solet. Quo facit illud 1 Corinth. XII, 23. 24. CICERO Offic. I. [c. 35.] *Natura corporis nostri magnam videtur habuisse rationem; quae formam nostram, reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promtu: quae autem partes corporis, ad naturae necessitatem, aspectum essent deformem habiturae, atque turpem, eas contexit atque abdidit. Hanc naturae tam diligentem fabricam imitata est hominum verecundia* [2]. Quae desumta videntur ex XENOPHONT. Apomnem. L. I. Add. AMBROSIVS Offic. L. I. c. 18. HERODOTVS Euterpe [p. 64. in fine] de Aegyptiis: domi ventrem exonerant, foris in viis comedunt, reddens rationem, *quae sunt turpia, sed necessaria, ea in occulto fieri debere; palam vero, quae non sunt turpia.* Etsi (vt hoc obiter addam) iidem irridebantur, quod lutum manibus, panem pedibus subigerent. Sic in Rosario Persico SADI, c. 8. haec ratio adfertur, quare sinistra manus, dextra vtique minus digna, annulo exornetur, quia *dextrae*

quo hic vtitur VELTHVYSIVS indicat, pudorem hunc vnice educationi deberi, & consuetudini satis sapienter introductae, ne prolis succrescentis libidine violetur castitas domestica.

§. XXXI. 1) Vid. supra L. I. c. 2. §. 7. H.

2) *Quae enim Natura occultauit, eadem omnes, qui sana mente sunt, remouent ab oculis, ipsique necessitati dant operam, vt quam occultissimae pareant: quarumque partium corporis vsus sunt necessarii, eas neque partes, neque earum vsus suis nominibus adpellant: quodque facere turpe non est, modo occulte: id dicere obscoenum est. Itaque nec aperta actio rerum illarum petulantia vacat, nec orationis obscoenitas.*

dextrae manui ſummum decus ipſa dexteritas. Inde & incolae inſulae Borneo dicuntur ſiniſtra manu podicem abſtergere, quia dextra, inquiunt, eſt pro ore. Huc etiam facit, quod de Azenagis, incolis regni Senegae refert Aloyſtus CADAMVSTVS in Nauigat. ſua c. 10. *ipſos pudere oris aeque vt inguinum, idque circumferre tectum vt rem pudendam, argumento, quod velut ſentina quaepiam halitum tetrum ſemper emittat: nec detegere, niſi ſumendi cibi gratia.* Simile refert LEO AFRICANVS L. I. cui iſti homines dicuntur Zenagates. Deinde quia affectibus per lapſum corruptis, praua libido per eas partes magno velut cum impetu erumpere ardet; & vero cardo quaſi omnis decori ordinis in ſocietate humana in hoc vertitur, vt propagatio ſobolis ſanctis legibus circumſcribatur; igitur dignitati ſuae conſeruandae ſimulque praeſcindendis illicitae aut intempeſtiuae Veneris occaſionibus ſtudens natura iſtum pudorem commenta eſt, quo & ſollicite iſta membra tegerentur, ne oculis ſemper expoſita irritarent libidinem quouis tempore paratam; & eo magis Venere illicita abſtineretur, quod & legitimam non niſi tecte & remotis arbitris obire pudoris teneritas ſubigeret [3]. Inde protoplaſti poſt deprauatam affectuum harmoniam, cum illis partibus inordinatam libidinem ſibi velut portam ſtruere animaduerterent, merito pudore ſuffundebantur, tanta in ſe imperfectione iam deprehenſa, cui vtcunque a tegumentis nonnihil remedii arceſſitum ibant [4]. Sed quod multas apud gentes iſte nuditatis pudor exoleuerit, id initium ſumſiſſe crediderim ab egeſtate, dum in regiones incultas delati homines, detritis quas habebant veſtibus, materiam aliis tegumentis non inuenirent, nec per temperiem coeli valde deſiderarent. Inde cum veſtibus pudor hiſce paulatim periit; cuius veſtigia tamen retinuerunt, qui exiguo velamento pudenda obtexerunt; vnde ad plenam nuditatem facilis eſt tranſitus. Iſte porro pudor inſigniter intenditur aduerſus illas perſonas, quibus natura reuerentiam quandam debemus [5], aut aduerſus quas grauitatem quandam prae nobis ferre debemus, quales praecipue ſunt parentes & liberi: ita, vt qui per eundem non reprimatur, quo minus in familiarem iſtam corporum commixtionem deſcendere non vereatur, effronti prorſus ingenio, & qui nullum aliud facinus ſit formidaturus iudicetur: quique adeo *maximo inter homines morbo* laboret *impudentia*, vti eam vocat EVRIPIDES Medea v. 471. [6] Aliam rationem pudoris iſtius adfert HVARTVS Scrutin. ingen. c. 10. ab init. quam ad obruſſam reuocare iam non vacat.

§. XXXII.

3) AVGVSTINVS L. XIV. de Ciuitat. Dei c. 18. *Paſſim*, inquit, *pudoris cauſa in more poſitum eſt, vt concubitus etiam corporis remotum ab arbitris cubile requirat; omnes famulos, ipſos etiam paranymphos & quoſcunque ingredi quaelibet neceſſitudo permiſerat, ante mittat foras, quam vel blandiri coniux coniugi incipiat.* H.

4) Textus Hebraicus eum ſignificatum admittit, quo Adam, & Eua caſam occultandi ſeſe cauſſa exſtruxerint, poſtquam voluntati Diuinae rebelles fuiſſent. Vid. CLERICVS ad Geneſ. III, 7. & nota 3. ad §. praec.

5) EPICHARMVS Comicus:
Ἔνθα δέος ἐναῦθά κ' αἰδώς.
Metus vbi eſt, ibidem eſt & pudor. H.

6) Ἀλλ' ἡ μεγίςη τῶν ἐν ἀνθρώποις νόσων
Πασῶν, ἀναίδει' - -
Impudentia omnium morborum maximus eſt.

§. XXXII. 1) PAVLLVS *L. 14. §. 2. D. de Ritu nupt. contra pudorem eſt, filiam vxorem ſuam ducere.* H.

2) Ideo certe inceſtum hunc concubitum non ambiiſſe, ne genus humanum periret, facile probare

§. XXXII. Hic igitur pudor non postrema caussa videtur, quare ipso iure naturae inter adscendentes & descendentes in recta linea connubia censeantur prohibita [1], praesertim cum nullus vnquam casus extiterit, nec probabiliter exsistere possit, vt seruando generi humano eorum admittendorum necessitas foret. Nam festina minus erat solicitudo filiarum Lothi Genes. XIX, 31. Etsi GROTIVS ad dictum locum putat, illas credidisse id licitum, quod ab Arabibus vicinis fieri quotidie intelligebant [2], quibus vt & Persis mos iste fuerit [3]. Et in hunc sensum capienda quoque est illa ratio GROTII dicto loco, quod nec filius, lege matrimonii superior, eam reuerentiam possit praestare matri vxori, quam natura exigit, nec patri filia, quae quamuis lege matrimonii inferior, tamen ob familiarem illam consuetudinem istius necessitudinis reuerentiam exhibere prohibeatur [4]. Alias enim, si pudor ille, quem diximus, remoueatur, non adeo absurdum erat, matrem cum filio sui iuris iungi; cum non repugnet, maritum vxori ob virtutem, sapientiam, aut nobilitatem reuerentiam exhibere. Sicut de soceris suis TACITVS Agricola dicit: *Vixerunt mira concordia, per mutuam caritatem, & inuicem se anteponendo.* Multo magis cum obsequio coniugali etiam filialem reuerentiam patri marito filia vxor exhibere posset, ni pudor iste obstaret. Quod autem Socrates comminiscitur apud XENOPHONTEM L. IV. de Dictis & factis Socratis, [c. 4. §. 22. Ed. Oxon.] oppido quam ieiunum est; quasi in coniugiis parentum & liberorum nihil aliud sit culpandum praeter aetatis disparitatem, vnde sequatur aut sterilitas, aut male conformata soboles. Quasi vero non saepius occurrant matrimonia inter tales, quorum aetas plena pubertate, seu tot annis distat, quot annis parentes liberos possunt praecedere. Caeterum laudanda heic legum Romanarum castimonia, qua ob solam paterni nominis reuerentiam illicitas declarabant nuptias inter patrem & filiam adoptiuam, etiam postquam per emancipationem adoptionis iura fuerant soluta. Vid. *L. 55. D. de Ritu nuptiarum* [5]. Et non pro caetera stoliditate Claudius, cum foemina quaedam filium suum agnoscere nollet, dubia vtrinque argumentorum fide, ad confessionem eam compulit, dum ipsi matrimonium iuuenis indixit. SVETONIVS Claudio c. 15. Ostendere quoque eiusmodi coniunctionum foeditatem exinde quidam voluerunt, quod per eam diuersa plane necessitudinum vocabula confundantur. Apud OVIDIVM Metamorph. X. [v. 346. & seqq.] ita Myrrha: *Nec quod confundas & iura & nomina sentis? Tune eris & matris pellex, & adultera patris? Tu ne soror*

bare potuit CLERICVS in nota ad d. l. Geneseos.

3) Adde de aliis quoque populis FREINSHEMIVM ad L. VIII. Curtii c. 2. n. 19. H.

4) Ipse legislator diuinus obseruante id Io. CLERICO ad Leuit. XVIII. 7. hanc rationem suppeditare videtur. Ait enim: *Nuditatem patris tui, & nuditatem matris tuae non reuelabis: mater enim tua haec, ideo non reuelabis nuditatem eius.* Accedit alia contemplatio, de qua dictum in nota 1. ad §. 28. & qua, ex inordinatis amplexibus saepe intempestiue nasceretur proles, cuius educationi non aeque commode prospici posset, ac si nata esset ex consuetudine, deliberato suscepta. Quod a pudore AVCTOR petit argumentum, id parum ad rem facere videtur per ea, quae monita fuerunt in nota 3. ad §. 30. Adde quod, si Auctoris sententiae subscribamus, incestus apud eas saltem gentes non esset illicitus, quae nudae incedunt, vtpote quae pudorem hunc penitus ignorant.

5) *Quin etiam nefas existimatur, eam quoque vxorem ducere, quae per adoptionem, filia neptisue esse coeperit: in tantum, vt, etsi per emancipationem adoptio dissoluta sit, idem iuris maneat.*

ſoror nati? genetrixque vocabere fratris? Apud SENECAM Phoeniſſis [v. 134. & ſeqq.] Oedipus [6]: *Aui gener, patrisque riualis ſui, Frater ſuorum liberorum, & fratrum parens; Vno auia liberos peperit viro, Ac ſibi nepotes.* Apud EVNDEM Agamemn. [v. 34. & ſeqq.] Thyeſtes: *Verſa eſt natura retro, Auo parentem, patri virum, natis nepotes miſcui.* IBIDEM. *Per ſcelera natus, nomen ambiguum ſuis. Idem ſororis gnatus, & patris nepos.* VETVS EPITAPHIVM: *Herſilus hic iaceo, mecum Marulla quieſcit, Quae ſoror & genetrix, quae mihi ſponſa fuit. Vera negas, frontemque trahis, aenigmata ſphingis Credis? ſunt Pythio vera magis tripode. Me pater e nata genuit, mihi iungitur illa; Sic ſoror & coniux, ſic fuit illa parens.* PHILO IVDAEVS de Specialibus legibus, [p. 778. C. Ed. Pariſ.] dum inuehitur in Perſas, connubia cum matribus admittentes, addit: *Quo nihil excogitari poteſt magis impium, conſpurcari defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri exhiberi nullam reuerentiam, filium eundem & maritum fieri, matrem viciſſim vxoris nomen aſſumere, communes liberos patris quidem fratres, matris vero nepotes cenſeri. Hanc prolis ſuae matrem ſimul eſſe ac auiam, illum filiorum patrem & fratrem vterinum.* Non minus deteſtabile eſt, quod de incolis inſulae Zeylon referunt, patrem ibi nubentis filiae virginitatem delibare, addita ratione oppido quam inficeta; aequum eſſe, vt ex arbore, quam ipſe plantauit, primos fructus carpat. Quem foedum colorem etiam inceſto ſuo praetexuit Chach-Iean apud BERNIER de Reb. in regno Mogolis.

§. XXXIII. CAETERVM Ebraei heic non tam ad naturalem rationem, quam ad interdictum Dei primaeuum confugiebant. Tradebant enim, ab initio mundi ſex genera concubitus fuiſſe a Deo prohibita; cum matre ſua, cum nouerca, cum vxore aliena, cum ſorore vterina, cum maſculo, & cum beſtia. Idque deducunt ex verbis Geneſ. II, 24. *Et deſeret homo cubile patris ſui* (id eſt, abſtinebit ab vxore patris, ſeu nouerca,) *Et matris ſuae*, (id eſt, abſtinebit a matre ſua) *& conglutinabitur vxori ſuae*, (non alienae vxori, non puero) *& erunt duo in carnem vnam*, (ergo a beſtia abſtinendum, quia cum hac homo in vnam carnem non poteſt coaleſcere.) SELDENVS L. V. c. 1. 2. Mirum tamen, quod IDEM refert dicto loco c. 18. ipſos credidiſſe, quando gentilis fiebat proſelytus iuſtitiae, omnem cognationem, qua ipſe erat antea conſtrictus hominibus gentilibus per ſanguinem aut affinitatem, euaneſcere. Imo ſi qui antea conſanguinei erant, verbi gratia, mater, filius, ſoror, ſimul in Iudaiſmum cooptarentur, inter eos itidem tradebant ius cognationis expirare, ſic vt deinceps inter ſe tanquam alieni eſſent. Iſta enim religionis Iudaicae receptione putabant aliquem penitus regenerari, & velut infantem recens natum fieri *. Id quod obſcurius videtur innuere TACITVS Hiſt. V. 5. *Transgreſſi in morem eorum idem vſurpant, nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam; parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Vnde proſelyto

6) Idem apud SOPHOCLEM Oedipo Tyranno;

Ὦ γάμοι, γάμοι,
Ἐφύσαθ᾽ ἡμᾶς, καὶ φυτεύσαντες, πάλιν
Ἀνεῖτε ταυτὸν σπέρμα, κ᾽ ἀπεδείξατε
Πατέρας, ἀδελφοὺς, παῖδας, αἷμ᾽ ἐμφύλιον,
Νύμφας, γυναῖκας, μητέρας τε, χὠπόσα
Αἴσχισ᾽ ἐν ἀνθρώποισιν ἔργα γίνεται.

O nu-

ſelyto iam nec mater erat, nec nouerca, ſororque, adeo vt nomine naturalis cognationis nulla ei vetita foret; idque propter vim regenerationis, per quam alter plane velut nouus homo conſtituebatur, extinctis omnibus iuribus, quae ex vetere & gentili natiuitate reſultarent. Idque ex lege diuina procedere arbitrabantur. Etſi ex traditionibus ſapientum vetitum erat proſelyto matrem ſuam, aut filiam, aut ſororem itidem proſelytam ducere. Et ſi quis adhuc gentilis matrem, nouercam, aut ſororem ſuam duxiſſet, proſelytus factus eam dimittere cogebatur. Pari ratione apud eosdem ſeruus in Iudaiſmum receptus cum conditione ſeruili, nullam intelligebatur habere cognationem, aut ius ſanguinis. Vnde non nefas habebatur talem contubernio iungi cum matre, filia, aut ſorore ſua, licet id non minus gentilibus, quam Iudaeis ingenuis eſſet interdictum. Nam ſeruus pro nullo habebatur. Quemadmodum & ipſorum matrimonia ſolo dominorum arbitrio ſtabant, aut diſſoluebantur. Romanorum tamen legibus ſeruiles cognationes heic non minus, quam ingenuorum obſeruabantur. Vid. *L. 2. §. 1. D. Vnde cognati. L. 8. L. 14. §. 2. 3. D. de Ritu nuptiarum. L. 32. de Reg. iuris.* SELDENVS L. V. c. 16. Obiter quoque notandum, quod de Chinenſibus referunt, eos ab iſtis foeminis ducendis abſtinere, quae eadem cum ipſis cognomina habent, etſi de caetero ſanguine ſe non contingant. Et modo diuerſa habeant cognomina, parum ipſos curare, quam propinquo ſanguine ſponſus cum ſponſa iungatur; adeo vt filiae ex ſororibus auunculis nubere non vereantur. Vid. MARTINIVS Hiſt. Sinicae. L. I.

§. XXXIV. VIDENDVM porro eſt de aliis gradibus conſanguinitatis in limite transuerſo, nec non de affinitate. Ac ibi quidem proxime ſibi inuicem ſunt iuncti fratres & ſorores. Inter quos itidem inſignis quaedam verecundia deprehenditur, ſic vt fratres & ſorores, qui ſunt frontis tenerioris, non lubenter ſimul interſint conſortiis, in quibus blandimenta amatorum vel admittere, vel deferre contingit. Imo ipſi quoque fratres de rebus venereis petulantius inter ſe iocari fere abhorrent. Cuius rei cauſam aſſignat PLATO de LL. L. VIII. [p. 912. A. Ed. Wechel.] *Quod nemo aliter praedicat, ſed ſtatim ab ineunte aetate & ioco ſimul & ſerio dicta, & ſaepius in tragoediis haec eadem audiuntur, quando vel Thyeſtes, vel Oedipodas, vel Macareos quosdam, qui rem cum ſororibus furtim habuerant, conſpectos continuo mortem ſibi, debitam ſceleris poenam, conſciuiſſe narrant.* Et SIMPLICIVS ad Epictetum c. 47. *Iam cum lex & conſuetudo ſororis & fratris conſuetudine interdicat: appetitiones non ſecus ac ipſius naturae imperio ſuppreſſae ita prorſus ſunt immobiles; niſi forte aliquos furoris intemperie, & dirae ſcelerum vltrices agitarint.* Conf. CHARRON de la Sageſſe L. II. c. 8. n. 6. Quo minus tamen horum connubia per ſe contra ius naturae eſſe dicamus, id maxime ſcrupulum mouet, quod, prout origines humani generis ſa-

O nuptiae! nuptiae!
Genuiſtis nos, & poſtquam genuiſtis, rurſum
Remittitis idem ſemen, atque exhibuiſtis
Patres, fratres, liberos, ſanguinem cognatum,
Sponſas, vxores, matresque, & quae
Turpiſſima inter homines cenſentur. H.

§. XXXIII. * Hinc proſelyti dicti *recens nati* a R. Iſrael apud H. GROTIVM ad Ioann. III, 3. H.

crae nos literae docent, inter protoplastorum liberos, fratres vtique ac sorores, necessario matrimonium fuerit contrahendum. Non autem vero fit simile, Deum eiusmodi casum procurasse, vt omnino vis legi naturae esset inferenda [1]; dum speciem humanam propagari iubet, & tamen non aliud ad eam rem praebet medium, quam isthaec connubia. Praesertim cum nulla necessitas Deum subigeret, vnum duntaxat mortalium par creare. Nec video, quare nonnulli hanc rationem tanto cum supercilio petulantiae arguant; praesertim cum, quas ipsi in contrarium afferunt rationes, grauiores non sint. Dicunt: *Deum voluisse, vt ex vna stirpe totum genus humanum originem duceret, sicque cognationem inter eos constitueret.* Atqui vti prius pro nobis est; ita sat cognationis erat, eundem Creatorem, eandemque naturam habere, & qui ex horum mixtis inuicem connubiis generati fuissent, non minus cognati inuicem futuri erant. Neque magis *bella cum ipso mundo coepissent, & mundus inter initia sua extinctus esset*; cum nunc primorum fratrum vnus alterum occiderit. Igitur vtique ex positiua lege interdictum istiusmodi connubiorum videtur descendisse. Add. Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 8. §. 9. & SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 8. Cui ansam videtur dedisse, tum qui inter fratres & sorores deprehenditur pudor; tum quod eorum conuictus quotidianus & inobseruatus stupris & adulteriis occasionem valde pronam esset daturus, si amores tales nuptiis possent conglutinari. Vid. OVIDIVS Metamorph. IX. v. 458. 535. 558. seqq. [2] Quo loco adduci meretur sententia veterum Ebraeorum ex SELDENO L. V. c. 1. qui inter sex genera concubitus, a Deo primitus interdicta, referebant quidem connubia cum sorore vterina. Sed addebant; id praeceptum tunc demum vim suam exeruisse, postquam multiplicato genere humano aliarum, praeter sorores, foeminarum copia foret. Est autem apud orientales antiqua traditio, praeter Sethum omnes Adami liberos fuisse gemellos. Cum igitur necessarium foret, fratres ducere suas sorores, id eos obseruasse, vt non sibi gemellam ducerent, sed alio partu genitam; a gemellis refugisse. Credebant porro Ebraei arctiore vinculo connexam fratri sororem vterinam, quam consanguineam duntaxat. Vid. Deut. XIII, 6. vbi frater ex matre poni videtur vt coniunctior. Vnde & illo praecepto primaeuo putabant interdictas sorores tantum vterinas, non autem consanguineas: quod maius videatur intra eadem viscera coaluisse, quam eodem patre satum esse. Adeoque ex eorum mente soror non vterina, sed consanguinea recte coniungebatur Noachidae, seu gentili, qui tantum iure naturae & gentium regitur. Hinc & ante legem Moysis Abrahamum duxisse sororem consanguineam Saram. Nam ne quis credat, sororis vocabulum ibi pro quauis cognata sumi, diserte dicit ipse: *Reuera est soror mea, filia patris mei, non autem filia matris meae.* Genes. XX, 12. Add. GROTIVS ad dictum locum. Etsi apud vicinas gentes eam coniunctionem inusitatam fuisse, indicio est, quod Abrahamus crediderit, se non habitum iri Sarae maritum, si eandem sororem suam ferret. Ni dicere malimus, sororis vocabulum in famoso significatu

§. XXXIV. 1) Et genus humanum vniuersum ex nuptiis incestis propagaretur. H.

2) *Illa quidem primo nullos intelligit ignes*
Nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
Quod sua fraterno circumdet brachia collo.

3) Vid. SELDENVS de I. N. & G. sec. Hebraeos

ficatu pro forore germana accipi. Occurrit porro heic fcrupulus 2 Samuel. XIII, 13. vbi Thamar Ammoni, fratri confanguineo, ftuprum ipfi intentanti dicit: *Loquere fuper me ducenda cum rege, ille me tibi non denegabit.* Neque enim probabile eft, ipfam ignoraffe legem diuinam, qua expreffe connubium fratris cum forore confanguinea vetatur. Et fruftra erat hoc modo vim fratris declinare velle, fi falua lege diuina ifti iungi non poterant; quod tamen arbitratur IOSEPHVS Archaeol. VII. 7. Heic ita refpondent Ebraei; Maacam matrem Thamaris & Abfalonis captam fuiffe a Dauide in bello contra regem Geffuris, & cum nondum profelyta effet facta, ex Dauide fufcepiffe Thamarem; poft factam profelytam genuiffe Abfalonem. Quia igitur credebant, quando quis ex gentilifmo in Iudaifmum tranfiret, omnem cognationem, quam antea habebat, extingui [3], & vero proles Ifraëlitae ex muliere gentili fufcepta matrem, non patrem fequebatur, gentilifque & ipfa habebatur; Thamar porro & ipfa poft profelyta effet facta; extinctam fuiffe omnem cognationem, quam antea adhuc gentilis habuerat cum Ammone, ex eodem cum ipfa patre fufcepto. Adeoque ipfam reuera crediditffe, cum per regenerationem omnis cognatio foret extincta, per legem diuinam fefe rite Ammoni potuiffe nubere. Aliarum gentium mores quod attinet, apud OVIDIVM L. IX. Metamorph. [v. 457. 458. 537 - 558. Biblis queritur, humanis legibus ifta connubia interdicta, quibus tamen ipfi Dii fuerint vfi. *Dii fuas habere forores, vt Saturnus Opim iunctam fibi fanguine iunxit, Oceanus Thetyn, Iunonem rector Olympi.* Apud HOMERVM Odyff. x. [v. 7.] Aeoli filiae cum eiusdem filiis maritatae traduntur. THEOCRITVS Idyll. 17. [verfus finem] de vxore Ptolomaei Regis: Ἐκ θυμῶ στέργοισα κασίγνητόν τε πόσιν τε. Ὧδε καὶ ἀθανάτων ἱερὸς γάμος ἐξετελέσθη. *Ex animo diligens fratrem atque maritum. Sic & deorum facra connubia contracta funt.* Sic Artemifia Maufoli foror & coniux erat. LVCIANVS in Dial. Diogenis & Maufoli. Sic Hidrieus Adan fororem *Carum lege* fibi vxorem coniunxiffe dicitur apud ARRIANVM de Exped. Alex. L. I. Apud Peruuianos quondam Yncis folis connubia cum fororibus erant recepta [4], inter alios prohibita. Garcilaffus de la VEGA Comm. Reg. L. IV. c. 9. Romanis contra tales nuptiae deteftabiles habebantur. PLVTARCHVS in Quaeft. Romanis, [p 265. C.] quando rationem reddit, quare mulieres ofculo falutent fuos cognatos, addit: *Cum effet legibus interdictum cognatarum nuptiis, vfque ad ofculum tamen amori permiffum progredi, eaque fuit confanguinitatis teffera & communicatio. Antiquitus enim fanguine iunctas Romani fibi non copulabant matrimonio, vt ne nunc quidem materteras aut Sorores. Sero conceffum fuit, vt ducere confobrinas liceret.* Occafionem dicto loco expofitam videre licet. Athenis tamen ex inftituto Solonis ducebant forores germanas feu confanguineas, non autem vterinas. Hinc PLVTARCHVS Themiftocle fcribit, ipfius filium Archetolim duxiffe Mnafiptolemam fororem, οὐκ ὢν ὁμομήτριος, *cum ifte alia effet matre genitus.* Apud DEMOSTHENEM contra Eubulidem: Ἀδελφὴν ὁ πάππος οὑμὸς ἔγημεν, οὐχ ὁμομητρίαν. *Sororem*

braeos L. V. c. 18. Potius tamen cum GROTIO dicendum videtur, Thamarem aut Legem Diuinam ignoraffe, aut faltem fubterfugia quaefiuiffe, falfo commento.

4) Vt & olim in infulis fortunatis, de quibus H. GROTIVS L. VIII. Hift. Belg. ad A. MDXCIX. *Sorores vxores ducere ius Regibus tantum, vt apud Inchas Peruanos.* H.

rorem duxerat auus meus non vterinam. Apud CORNELIVM NEPOTEM [in Praef. & in Cimone c. 1.] Cimon memoratur habuisse in matrimonio sororem germanam; id *quod Atheniensium moribus licuerit.* Vbi vide quae notauit BOECLERVS. Videtur tamen obstare locus apud ANDOCIDEM Orat. contra Alcibiadem [Orat. IV. p. 308.] *Maiorum memores estote, quam fortes & prudentes erant, qui Cimonem ostracismo relegarunt propter legum transgressiones, quia cum sorore propria consuescebat.* Cui conspirat ATHENAEVS L. XIII. c. 21. PLVTARCHVS Cimone, [p. 480. E.] varius est, dum tradit, a quibusdam insimulatum Cimonem, quasi sorori illuderet; alii nuptias inter ipsos veras intercessisse dixerunt, quod illa maritum alium ob inopiam inuenire non posset. Verum Spartae contrario Atheniensibus more licebat ducere sorores vterinas, non consanguineas teste PHILONE IVDAEO de Specialibus legibus [p. 779. E. Ed. Paris.] Ex PLATONE quoque L. V. de LL. adparet, ipsum nuptias inter fratres & sorores habuisse licitas; dum connubia tantum inter adscendentes & descendentes prohibet. Apud Aegyptios, auctore DIODORO SICVLO L. I. c. 27. connubia cum sororibus lege sancita, quod Isidi hoc feliciter successisset. Eum quoque morem Phoenicibus tribuit ACHILLES TATIVS L. I. Aliis tamen eadem connubia displicuerunt. PHOCYLIDES. [v 171.] Μὴ δὲ κασιγνήτης ἐς ἀπότροπον ἐλθέμεν εὐνήν. *Neque sororis nefandum conscendas thorum.* OCELLVS LVCANVS de Natura vniuersi c. 4. [p. 536. init. Ed. Amst. 1688.] *Μήτε μητρὶ συγγενέσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. Neque cum matre rem habeas, neque cum sorore, neque in aperto loco.* Et in vniuersum in Graecia connubia cum sororibus valde rara fuisse, ex EVRIPIDIS Andromache v. 173. colligitur, vbi Hermione ita in Andromacham inuehitur: Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος, Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται, Κόρη τ' ἀδελφῷ. καὶ τῶν δ' οὐδὲν ἐξείργει νόμος. *Tale est omne barbaricum genus. Pater filiae, & filius matri miscetur Sororque fratri, & horum nihil probibet lex.* Quin eorum vsum posterioribus plane exoleuisse, colligitur ex SEXTI EMPIRICI Pyrrhon. hypotyp. L. I. c. 14. Παρ' Αἰγυπτίοις τὰς ἀδελφὰς γαμοῦσιν· ὃ παρ' ἡμῖν ἀπείρηται νόμῳ. *Apud Aegyptios cum sororibus contrahunt nuptias, quod apud nos lege interdictum est.* IDEM L. III. c. 24. Ἀθέσμιον τέ ἐστι παρ' ἡμῖν μητέρα, ἢ ἀδελφὴν ἰδίαν γαμεῖν. *Nefas est apud nos, matrem aut sororem ducere in vxorem.* Add. SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 11. De Persarum nuptiis cum matribus & sororibus SEXTVS EMPIRICVS dicto loco. STRABO L. XV. [pag. 505. Ed. Geneu. Casaub.] DIOGENES LAERT. in Prooemio, CVRTIVS L. IIX. c. 2. LVCIANVS de Sacrificiis [T. I. p. 364. Ed. Amst.] testantur. Etsi quid cordatiores super talibus censuerint, colligi potest ex responso iudicum regiorum Cambysi dato; apud HERODOTVM Thalia. Add. quae de Thruscis, incolis montis Libani nescio qua fide scribit Leon. RAVCHWOLF. Itiner. orient. L. II. c. 15. in fine. Id quoque heic admonendum, Ebraeos antiquos in connubiis prohibitis fratrum & sororum nihil putasse interesse, vtrum soror illa forte ex adulterio fuerit concepta, an ex legitimo concubitu. Adeoque quantum ad prohibitionem matrimonii pro sorore habebatur, quae ex alicuius nouerca & adultero genita erat. Add. *LL. 54. D. de Ritu nupt.* Vtut iidem alias statuerint, incestum tantum com-

committi per matrimonium, non autem per ſtuprum aut adulterium. Vnde iuxta illos inceſtus non fuit, ſi quis cum matre, & poſt cum filia ſtupri conſuetudinem habuiſſet: cum tamen inceſtus foret, ſi quis matrem & poſt filiam in vxorem duceret. Sic poterat quis eam ducere, quam eius pater, frater, aut patruus ante ſtuprauerat; cum tamen alias citra inceſtum non liceret ducere nouercam, patrui viduam, aut vxorem fratris extra ſpecialem caſum, quando frater ſine prole erat defunctus. Conf. *L. 1. §. 3. D. de Concubinis. L. 4. §. 8. D. de Gradibus & affin.* Sic iuxta eoſdem matrimonio ſibi quis poterat iungere Seiam, etſi antea eius matrem, ſororem, auiam, materteram, filiam, aut neptem ſtupraſſet. Ex traditionibus tamen magiſtrorum tale quoque matrimonium habebatur pro illicito: iam autem contractum reddebatur irritum, ſed qui contraxerat verberibus plectebatur. Vnde colligitur, ipſos ſtatuiſſe, affinitatem non per ſimplicem corporum commixtionem, ſed per matrimonium contrahi. SELDENVS dicto loco. Apud NICETAM ACOMINATVM cum Andronicus Comnenus matrimonio iungere vellet Alexium & Irenem, ex Theodora inceſto vtrumque concubitu genitos, & ſuper eo connubio iudices interrogaret, quidam horum *eas perſonas inter ſe cognatas negabant; propterea quod ex illicitis nuptiis procreatae, nihil cum iure cognationis commune haberent, ac alieniſſimae putarentur.* Etſi AVCTOR eos iudices vocet *homines auaros, & qui res diuinas cauponari ſint ſoliti, ac ſuffragia diuitum conuiuiis condonare.*

§. XXXV. CIRCA reliquos gradus, qui prohibentur Leu. XIIX. difficilius adhuc fuerit rationem inuenire, quare iidem ipſo quoque naturali iure nuptias impedire debeant. Etſi eiuſmodi nuptiae multis quoque gentilibus deteſtabiles habitae ſint. De nouerca effato Apoſtoli 1 Cor. V, 1. conſpirat PHOCYLIDES [V. 169. 170.] Μητρυιῆς μὴ ψαῦεγε δεύτερα λέκτρα γονῆος. Μητήρα δ' ὡς τίμα τὴν μητέρος ἴχνια βᾶσαν. *Nouercae ne attinge ſecundos parentis tui lectos. Sed vt matrem cole, matris inſiſtentem veſtigiis.* Notiſſima eſt hiſtoria de Stratonice, quam Seleucus pater filio Antiocho perdite amanti conceſſit, apud PLVTARCHVM Demetrio [p. 907. Ed. Wechel.] vbi tamen Seleucus pater dixiſſe legitur: Εἰ δ' ἡ γυνὴ τῷ μὴ νενομισμένῳ δυσκολαίνοι, παρακαλεῖν τοὺς φίλους, ὅπως διδάσκωσιν αὐτὴν καὶ πείθωσι, καλὰ καὶ δίκαια τὰ δοκοῦντα βασιλεῖ μετὰ τοῦ συμφέροντος ἡγεῖσθαι. *Quod ſi vxor ſua ab re inuſitata abhorreat, orare amicos, vt doceant & inducant eam, vt omnia, quae regi videantur, & ſint ex vſu publico, recta habeat & iuſta.* APPIANVS quoque in Syriacis [p. 127.] amorem Antiochi vocat ἀθεμιστίαν πάθους, *nefarium affectum.* Add. SENECA Excerpt. controu. L. VI. Declam. 7. VALER. MAX. L. V. c. 7. §. 1. ext. Sic CICERO pro Cluentio [c. 6.] nuptias ſocrus cum genero grauiter deteſtatur: *O mulieris ſcelus incredibile, & praeter hanc in omni vita inauditum.* Apud ANDOCIDEM Orat. 1. Καὶ συνῴκει ὁ πάντων σχετλιώτατος ἀνθρώπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρί. *Omniumque hominum ſceleſtiſſimus cum matre & filia concubuit.* Add. *L. 5. §. 1. D. de Condict. ſine cauſa. L. 12. §. 1. 2. 3. L. 15. L. 39. D. de Ritu nupt.* Etſi apud Tartaros ſolenne ſit, filium defuncto patre nouercam in vxorem ducere, teſte HAYTHONO de Tartaris. c. 48. &

M. PAVLO VENETO L. I. c. 55. Ebraei veteres, teſte GROTIO, dicto loco, duas heic potiſſimum rationes allegant, vnam deſumtam a naturali pudore, qui non ſinat auctores ortus, ſeu parentes cum ſua ſobole aut in ſeipſis, aut etiam per perſonas ſanguine aut nuptiali commixtione proxime cohaerentes miſceri. Quae ratio vti inter adſcendentes & deſcendentes valde; ita cum ille pudor inter collaterales, ſaltem vltra ſecundum gradum disiunctos, valde euaneſcat, ad conficiendum aliquod naturale ius ſufficere non poteſt. Etſi ciuilibus legibus ratio conſtet, quae prohibitionem graduum latius extenderunt, obiiciendae velut ſepi iſtis [1], qui ipſo naturali ac diuino iure interdicti habentur. Alteram rationem inde deducunt, ne quarundam perſonarum conuictus quotidianus & inobſeruatus ſtupris atque adulteriis anſam daret, ſi tales amores nuptiis poſſent conglutinari. Quae itidem legi poſitiuae occaſionem dare poteſt, ius naturale non euincit. Eadem tamen non abſurde videntur vti Ebraei, quare Leuit. XVIII. interdictum ſit matrimonium amitae, non autem filiae fratris, cum tamen vtraque pari videatur gradu diſtare. Nam dicunt iſti, viros iuuenes aſſidue frequentare domos auorum & auiarum, aut etiam in iisdem ſimul cum amitis habitare; ad domos vero fratrum minus frequentem ipſis eſſe aditum, nec ibi tantundem habere iuris. Idem tamen gradus moribus Romanorum erat illicitus, quod adparet exemplo Claudii, Agrippinam ducere volentis. vid. TACITVS Ann. XII. Quanquam plurimi dicto loco Leuit. non perſonas, ſed gradus prohibitos eſſe afferant; quorum rationibus tamen fortaſſe non deeſt, quod reponi poſſit. Caeterum qui omnes & ſingulos gradus Leuitici dicto loco expreſſos iuri naturali repugnare ſtatuunt, vrgent verba v. 27. Cum enim transgreſſio praeſupponat legem, oportet vt tales nuptias contrahendo gentiles iſti violarint vel legem aliquam naturalem, vel diuinam poſitiuam, omnes gentes ſtringentem. Quarum hanc liquido demonſtrare arduum fuerit. SELDENVS L. V. c. 11. reſpondet, vocabula iſta eſſe duntaxat capienda de iis peccatis [2], quae in gentiles quoque cadere poterant. Argumento eſſe, quod ibidem prohibitum legatur, ne quis duas ſorores ſimul ducat; id quod tamen fecit Iacobus vir ſanctiſſimus. Quanquam non abſurde poteſt dici, aemulationem inter illas ſorores inter eiusdem legis rationes fuiſſe. Sic & Amram pater Moyſis duxit amitam ſuam Iochabedam, qui gradus tamen eodem capite expreſſe vetatur. De gradibus conſanguinitatis apud Indos memorabilia quaedam habet Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 12. In ALCORANO cap. de Vxoribus harum perſonarum nuptiae prohibentur: matris, nouercae, filiae, ſororis, amitae, neptis, nutricis, ſororis collactaneae, ſocrus, priuignae, nurus, duarum ſororum, filiae eius, quam quis cognouit, foeminae alteri iam nuptae, niſi bello ſit capta. Add. SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. II.

§. XXXV. 1) Pythagoreis valde probabantur leges gentium Graecarum, quibus illicita cenſebatur coniunctio omnis cum matre, filia, aut ſorore, aut quibus & cum alia femina rem habere nefas erat in Templo, aut palam, coram aliis, e re enim eſſe cenſebant, his amplexibus omnibus praepedimentum obiici. Ἐπαινῆσθαι δ᾽ αὐτοῖς ἔφασαν καὶ τὰ τοιάδε τῶν προϋπερχόντων νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ᾽ ἀδελφῇ, μήτ᾽ ἐν ἱερῷ, μήτ᾽ ἐν τῷ φανερῷ, καλόν τε γὰρ, εἶναι καὶ σύμφορον τὸ ὡς πλεῖστα γίνεσθαι κωλύματα τῆς ἐνεργείας ταύτης. IAMBLICHVS de Vita Pythag. §. 210. Ed. Kuſteri.

c. II. circa finem. Id quoque obiter notandum, vim affinitatis apud multos credi expirare, quando moritur perſona, in qua illa fundata erat, & qui ex eadem naſcebantur. EVRIPIDES Medea: [verſ. 76.] Παλαιὰ καινῶν λείπεται κηδευμάτων. *Veteres nouis cedunt affinitatibus.* ISOCRATES in Aeginetico: [in princ. p. 663.] *Tantopere patris mei amicitia delectatus eſt, vt cum amita mea ſine liberis deceſſiſſet, rurſus patris conſobrinam duxerit, quo neceſſitudo inter nos, & affinitas permaneret.* CICERO pro Quinctio: [c. 6.] *Affinitas liberis iſtius viuis diuelli nullo modo poterat.* IDEM Philippica XI. [c. 4.] de Dolabella, ſuo olim genero: *Et hic, dii immortales, aliquando fuit meus amicus.* FLORVS L. IV. c. 2. *Morte Iuliae Caeſaris filiae, quae nupta Pompeio, generi ſocerique concordiam matrimonii foedere tenebat, ſtatim aemulatio erupit.* PHILO Iudaeus de legatione ad Caium. [pag. 1002. B. Ed. Pariſ.] *Connubia familiis externis ſunt pro vinculo, quo ſoluto ſoluitur & affinitas.* Contra de Tartaris refert M. PAVLVS VENETVS L. I. c. 58. Parentes defunctos filios caelibes, ac filias innuptas connubio inter ſe iungere, ac eiusmodi poſtumo contractu credere, inter iſtorum ſuperſtites parentes atque conſanguineos affinitatem contractam, non ſecus ac ſi ab illis viuentibus nuptiae forent celebratae.

§. XXXVI. ADDENDVM denique eſt aliquid de vxoribus velut ſecundariis, quae multis populis in vſu fuerunt [1]. Tales nimirum, quae reuera fidem coniugalem viro dant, & in arctiſſimam ſocietatem cum eodem coaleſcunt: ita tamen, vt vel propter inaequalitatem conditionis, generisque, vel alias ob rationes in iuſtae matris familias dignationem non adſciſcantur, nec earundem proli omne ius ſit, quod alias filiisfamilias communiter competit. Vid. SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 7. Ex quo patet, eiusmodi vxorum diſcrimen a iuſtis vxoribus per ius duntaxat poſitiuum, aut pactis ſingulorum eſſe introductum. Nam diſcrimina generis iure poſitiuo ſunt conſtituta; & principali pacto matrimonii a ſponſis pro arbitrio adiici poſſunt, quae eiusdem naturam non euertunt. Patet autem illud potiſſimum introductum ob conſeruationem illuſtrium familiarum, aut in fauorem priorum liberorum, (Apud IVLIVM CAPITOLINVM [c. 19. & vlt. in fine.] Imper. Marcus *Fauſtina mortua concubinam ſibi adſciuit procuratoris vxoris ſuae filiam, ne tot liberis ſuperduceret nouercam.*) vel denique ob melius tolerandos ſumtus, qui ex moribus ciuitatum alias in iuſtas vxores erant faciendi. Nam ad conſeruationem illuſtrium familiarum etiam illud facit, ſi ex iisdem oriundae in paris dignationis domos adſciſcantur. Quod vt fieret, alicubi leges ciuiles ſanxerunt, vt ſi quis inferiori foeminae iungeretur, illud matrimonium non haberet omnes effectus, qui alias iuſtum matrimonium in ea ciuitate conſequuntur. Easdem quoque inſigniter debilitat patrimonii diuiſio; cui prohibendae conducit ad-

 ſciſcere

2) Quae obſeruatio Critica, iam adducta a GROTIO L. II. c. 5. §. 14. num. 2. ſententiam eorum proiicit, qui huic capiti Leuitici ſuperſtruunt leges Diuinas poſitiuas vniuerſales, praeterquam quod publicatio legum Diuinarum vniuerſalium, quae populis & gentibus omnibus facta ſit, doceri nequeat. Vid. BVDDEVS in Hiſtoria Iuris Naturalis §. 43.

§. XXXVI. 1) Quo pertinet matrimonium ad Morgengabicam quod dicitur. Vid. LEGES LONGOBARD. L. II. tit. 4. c. 4. II. Feud. 29. GROTIVS II. de I. B. & P. c. 7. §. 8. n. 3. H.

fciſcere vxores ſecundarias, ne ſi ex iuſta matre-familias natis minores portiones aſſignarentur, ipſi iuſtam querendi cauſam acciperent. Et ſtolidus eſt, qui vxorem ducit, cuius ſumtibus ad mendicitatem ſit redigendus. Vnde patet, iniuriam fieri eiusmodi vxoribus ſecundariis, ſi vile concubinarum nomen ipſis imponatur [2]. Hae enim proprie ſunt, quae cum aliquo ſolam ſtupri conſuetudinem habent, citra datam fidem coniugalem; quae a meretricibus gradu duntaxat differunt. Nec ab iſto cenſu eximuntur, ſi vel maxime aliqua paciſcatur, quod ad certum tempus vni ſoli ſe velit ſeruare. (Vid. AELIANVS V. H. L. X. c. 18.) Nam in fide coniugali longe ſanctius & amplius quid eſt, quam ſolius mercedis aut mutuae libidinis intuitu alicui ſoli corpus ſeruare. Etſi & aliquando concubinae vocabulum ignominia videatur carere. Vid. *L. 49. §. 4. D. de Legatis.* Et *L. 3. C. de Natural. liberis*, quidam concubinatus *inaequale coniugium* vocatur [3]. Add. GOTHOFREDVS ad d. l. De Imperatoribus Turcarum refert BVSBEQVIVS Epiſt. I. poſt Baiazetem nullum eorum in matrimonio iuſtam habuiſſe vxorem. *Nam cum ille praelio victus in Tamberlanis poteſtatem vna cum vxore veniſſet, nihil viſum fuit indignius, quam ludibria & contumeliae, quibus in eius oculis vxor afficiebatur. Cuius rei memoria ſequentes Imperatores a ducendis vxoribus ſe abſtinuerunt, tantumque liberos ex ſeruilis conditionis mulieribus, in quas minus iniuriae cadere, quam in legitimas vxores videbatur, ſuſceperunt. Neque vero minus honoris Turcae deferunt natis ex concubinis aut pellicibus, quam ex vxoribus; neque illi minus in bona paterna iuris habent.* Etſi aliam rationem ei contumeliae declinandae iniuerat Rex Perſarum Abbas, qui cum gynaeceum ſuum in expeditionem ſecum duxiſſet, Eunuchis in mandatis dederat, vxores Regis capite truncare, ſi praelio ipſe victus foret. Petrus de VALLE Itin. Part. II. Epiſt. 5. Apud Chinenſes, vbi ex iuſta vxore proles deſperatur, concubinae ſuperinducuntur; quippe apud quos miſerrimum habetur, absque liberis eſſe, qui defunctum luctus & ſepulturae honore proſequantur. MARTINIVS Hiſtor. Sin. L. VI. c. I. p. m. 201. Denique & hoc obſeruandum, vti leges ciuiles alios quoque contractus certis ſolennibus ac ritibus veſtire ſolent, qui vbi abfuerint, iidem in foro ciuili pro inualidis cenſentur; ita & matrimonio talia quaedam in ciuitatibus nonnullis deprehendi adiuncta, vt ſi illa abfuerint, pro legitimo idem non habeatur aut ſaltem quibusdam effectibus in foro ciuili careat. Vid. CONSTITVT. SICVLAE L. III. tit. 20. Illa ſolennia etſi a iure naturali ignorentur; tamen cum idem ius leges ciuiles obſeruari iubeat ab illis, qui iisdem ſubiiciuntur, indifferentiam iuris naturalis heic nequidquam allegant, qui poteſtatem ferendi, aut abrogandi leges ciuiles non habent.

CAPVT

2) Vid. CVIACIVS Obſ. L. V. c. 6. vbi Romanorum Inſtituta de Concubinis perluſtrat, & oſtendit, quo loco apud eos fuerit hoc genus mulierum.

3) Et AVGVSTINVS in Can. ſolet. cauſ. 32. Quaeſt. 2. putauit, non abſurde hoc appellari concubium, *ſi vsque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamuis non ea cauſa coniuncti ſint, non tamen vitauerint, vt vel nolint ſibi naſci filios; vel etiam opere aliquo malo agant, ne naſcantur.* Hinc apud Romanos etiam concubina poterat adulterii accuſari. *L. Si vxor. 13. pr. ad L. Iul. de Adulter.* H.

§. I. 1) Hanc ſententiam refellit HOBBESIVS c. 9. de Ciue §. I. quoniam nulla ſit connexio inter duo haec: generare & dominium acquirere. Adde, quod meum fiat quicquid ex re mea naſcitur, eius cauſam non eſſe generationem, ſed rerum

CAPVT II.

DE POTESTATE PATRIA.

Ex MATRIMONIO prouenit proles, in quam conſtituta eſt poteſtas patria, antiquiſſimum iuxta ac ſanctiſſimum genus imperii; quo parentum iuſſa venerari, eorundemque prae ſe eminentiam agnoſcere liberi tenentur. Circa cuius originem GROTIVS L. II. c. 5. §. 1. & plerique tradunt, idem oriri ex generatione [1], qua parentes quodammodo Deum referant, dum eum, qui nondum fuit, exſiſtere faciunt. Sed cum ad eandem vterque parentum aeque concurrat, originarie vtrique ſimul in prolem ius quaeri: quod ſi tamen inter ſe imperium contendant, nec vtrique ſimul queat ſatisfieri [2], praeferendum eſſe imperium patris, non ſolum ob praeſtantiam ſexus, ſed & quia imperium ipſe in matrem obtinet.

§. II. EIVSDEM imperii originem ita inueſtigare inſtituit HOBBES de Ciue [1] c. 9. Etſi fortaſſe vera ſit haec conſequentia, hic eſt pater, ergo eſt & dominus filii; non eſſe tamen eam ita manifeſtam, vt ſtatim per ſe eiusdem

rum iſtarum indolem, ceu quas ad hominum vſum conditas eſſe, in propatulo eſt. Conf. AVCTOR infra §. 4. H.

2) Quod enucleate dicitur a QVINTILIANO: *Duo* [Pater & Mater] *vnum vocabamus: videamus quo ire debuerit. Poteram quidem fortiter dicere, Pater iuſſi. Hoc nomen omni lege maius eſt - - - Neceſſe habent parere - - - Sint ſane iura paria, ſedeatque medius inter duos iudex: non comparabo perſonas, quamuis apud omnes Gentes plus iuris habeat Pater: ſit ſane natura communis, non imputabo, quod nomen dedi, quod familiam, quod impenſas.* Declam. VI. p. 86. Ed. Lugd. Bat.

§. II. 1) Et Leuiath. c. 20. Cui multa opponi poſſunt: nam primo Hobbeſius ipſe homines naturaliter in libertate naſci ſtatuit. Atqui hoc fieri nequit, ſi natos in dominium matris protinus redactos

dem neceſſitas eluceſcat; quemadmodum ſunt illa, quorum vnus terminus continetur in definitione alterius; ſed aliis probationibus ipſam eſſe adſtruendam. Praeterea cum ſummum imperium ſit indiuiſibile, quamdiu regularis forma eidem conſtare debet, ſic vt nemo duobus dominis non ſubordinatis ſimul ſeruire queat; ad generationem autem duae perſonae concurrant; non videri ſola generatione imperium adquiri. Igitur hanc rem ex ſtatu naturali ita deducendam. In illo quippe cum omnia in omnes liceant, quatenus quiſque ad ſui conſeruationem facere iudicat, victorem fieri dominum victi [2]. Ex quo ſequi, iure naturae dominium infantis ad iſtum primo pertinere, qui eundem primus in ſua poteſtate habuerit. Manifeſtum autem eſſe, eum, qui modo naſcitur, prius eſſe in poteſtate matris, quam cuiusuis alterius. Quae ſi eundem decreuerit educare, [id quod vtique facere tenetur [3],] ea lege id facere intelligetur, vt ne adultus hoſtis fiat, id eſt, vt ipſi obediat. Nam ex IPSIVS hypotheſi hoſtes inuicem ſunt, qui inter ſe non imperant & parent, aut communem dominum non agnoſcunt. Non enim praeſumi, quenquam ita alicui dediſſe vitam, vt poſſit ſimul & aetate vires adquirere, & iure hoſtis eſſe. Hoc modo igitur in ſtatu naturae omnem puerperam ſimul & matrem fieri, & dominam. Praeſtantiam autem ſexus non efficere, vt patri potius prae matre ius in prolem ſit. Nam inaequalitatem virium inter marem & foeminam minorem eſſe, quam vt ille ſtatim citra reluctantiam in hanc poſſit imperium nanciſci, adeoque bello quoque opus fore ad eandem ſubiugandam. Accedere, quod ſi non nobiliorem, ſaltem magis laborioſam & moleſtam operam ad prolis generationem foemina prae mare contulit; [quippe quae eandem intra corpus ſuum diu geſtauit, & ex ſua ſubſtantia aluit.] [4]. QVINTILIANVS Declam. 338. *Alia eſt horum ratio, quos breuis tranſitus voluptatis fecit parentes, quos liberis ſuis extra poſitae voluptates conciliant. Aliter amant quae pepererunt, quae memoriam decem menſium, quae tot periculorum, tot ſollicitudinum recordationes afferunt.* Medea apud ENNIVM: *Ter ſub armis malim vitam cernere, quam ſemel modo parere.* Quod expreſſum ex illo apud EVRIPIDEM Medea: [verſ. 250. 251.] Ὡς τρὶς ἂν παρ' ἀσπίδα ςῆναι θέλοιμ' ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ. De foeminis tamen in regione Paria in America memorant, illas absque omni dolore parere, nec debilitatem aliquam ſentire, ſed ſtatim a partu ad conſuetum opus redire. Idem fere de foeminis regionis Chili traditur [5]. Ac Hiſpanicae foeminae, ſi ibi diu habitent, pari modo indurantur. Etſi Oreſtes apud

redactos ſtatuamus: Deinde homo non aeque occupationi eſt obnoxius, vt caeterae res, quas natura vſibus humanis deſtinauit & largita eſt. Adde ſolam poſſeſſionem aut detentionem ius non tribuere, niſi aliud accedat. Et cur non potius obſtetrici, quae infantem primum excipit, dominium eius adiudicaremus quam matri? Nec dicam, nullum heic bellum, nec proinde ius victoriae eſſe poſſe. H.

2) Quod πρῶτον ψεῦδος Hobbeſii refutatum fuit ab AVCTORE L. I. c. 6. §. 10. & L. II. c. 2. §. 5. & ſeqq.

3) Verba haec Hobbeſii non ſunt, neque menti eius conueniunt. Ait enim in fine §. 2. c. 9. matrem infantem vel educare, vel exponere, ſuo arbitrio & iure poſſe. Sententiam tamen Hobbeſii, qualis a Pufendorfio proponitur, deſcripſit BVDDEVS in Diſſertatione de comparatione obligationum, quae ex diuerſo hominum ſtatu oriuntur, §. 16. Idem quoque in Leuiathane prae ſe fert, philoſophus Malmesburienſis, nec quid aliud exſpectari ab eo poterat, quum infantem naſci fingeret in ſtatu belli. Sed miſcet hoc loco vbiuis AVCTOR ſuas cogitationes ſine vlla diſcriminis nota, commentis Hobbeſii. Quare Em-

apud EVRIPIDEM [in Oreſt. verſ. 552. [6] & ſeqq.] cauſae ſuae ſeruiens pro patre calculum videatur ponere. *Πατὴρ μὲν ἐφύτευσέ με, σὴ δ' ἔτικτε παῖς, τὸ σπέρμ' ἄρουρα παραλαβοῦσ' ἄλλου πάρα. Ἄνευ δὲ πατρὸς τέκνον οὐκ εἴη ποτ' ἄν. Ἐλογισάμην οὖν, τῷ γένους ἀρχηγέτῃ μᾶλλον μ' ἀμύναι, τῆς ὑποστάσης τροφάς. Pater quidem plantauit me, tua autem peperit filia, ſemen ceu terra ab alio ſuſcipiens: Absque patre vero haut vnquam eſſe queat filius. Exiſtimaui igitur, me potius auctori generis opem ferre debuiſſe, quam ei, quae praebuit alimoniam.* Quid quod in ſtatu mere naturali, vbi nullae ciuitates, aut familiae, quibus vterque ſubiectus foret, intelliguntur, ſciri nequeat, cuius patris ſit filius, niſi indicio matris. Eius igitur, eſſe quem mater vult, & proinde matris eſſe. Inde & iure Romano conſtitutum, vt qui extra matrimonium concipitur partus, ventrem ſeu matrem ſequatur. Lex quoque erat apud Lycios: *Si qua ingenua ſeruo nupſerit, liberi, qui ex his ſuſcipiuntur ingenui ac nobiles exiſtimantur: ſin autem vir vel inter ciues primarius vxorem duxerit externam, aut pellicem, ſuſcepti ex his liberi putantur non ingenui.* Apud quos etiam ſe de nominibus matrum appellabant, non patrum. HERODOTVS Clio. [pag. 44. Ed. H. Stephani.]

§. III. A MATRE porro in alios ius diuerſis modis ex mente HOBBESII tranſit. I. Si mater ius ſuum dereliquerit, ſiue abiecerit filium exponendo. Is igitur qui expoſitum educauerit, idem habebit dominium, quod habebat mater. Quam enim vitam mater proli alendo dederat, eandem, quantum in ſe, exponendo iterum tollit. Ergo & obligatio prolis erga matrem, quae orta erat ex vitae donatione, per expoſitionem eſt ſublata. Ei autem, qui ipſum alendo conſeruauit, omnia debet conſeruatus, & nomine alumni, tanquam matri, & nomine ſerui, tanquam domino. Quo adplicari poteſt illud Admeti apud EVRIPIDEM Alceſtide. [verſ. 666. & ſeqq.] *Τέθνηκα γὰρ δὴ τοὐπὶ σ', εἰ δ' ἄλλου τυχὼν σωτῆρος, αὐγὰς εἰσορῶ, κείνου λέγω καὶ παῖδα μ' εἶναι, καὶ φίλον γηροτρόφον. Mortuus enim ſum, quantum in te eſt: ſi vero nactus alium ſeruatorem, lucem aſpicio, huius dico & filium me eſſe, & charum ſenectutis alumnum.* LIBANIVS Orat. 13. *Ὅστις ἄνθρωπον ποταμοῦ ῥύμης ἐξήρπασε, πατὴρ ἂν εἰκότως εἶναι τοῦ σεσωσμένου δοκοίη. Quisquis hominem e fluminis aeſtu eripit, merito pater eius, qui ſeruatus eſt, videri queat.* Heic licet forte concedamus [1], eiusmodi

Emblemata eius, ſuo quoduis loco, cum Cl. BARBEYRACO notabimus.

4) Quae Ratio ipſa quoque AVCTORIS, non Hobbeſii eſt, etſi BVDDEVS dicto loco eam quoque tanquam Hobbeſianam referat. SIDONIVS APOLLINARIS IV. ep. 21. *Eſt quidem princeps, in genere monſtrando, patris praerogatiua; ſed tamen multum eſt, quod debemus & matribus. Non enim a nobis aliquid exilius fas eſt honorari, quod pondera illarum, quam quod iſtorum ſemina ſumus.*

5) Americus VESPVCIVS in Epiſtola ad Renatum Iheruſalem & Siciliae Regem, Lotharingiae Ducem in nauigatione Africana prima A. MCCCCXCVII. obſeruauit regionem, *in qua foeminae leuiſſimo minimoque dolore pariant, ita vt in craſtinum alacres ſanataeque vbique ambulent, ac poſt partum integrae ac ſolidae appareant, ac ſi nunquam peperiſſent.* H.

6) Et apud AESCHYLVM Diris vertente H. GROTIO in Excerptis:

Non mater illi quem ſuum gnatum vocat
Genitrix, ſed altrix imbris eſt genitabilis.
Gignit rigator: illa velut hoſpes, Dei
Si cura faueat, hoſpitis ſeruat genus. H.

§. III. 1) Verſus hic, perinde ac is, qui ſequitur,

di prolem animum habere debere obſeruantiam aduerſus matrem exhibendi, ſecutaque ipſius poenitentia neceſſitudinem naturalem velut inſtaurandi: id tamen aliter fieri non poterit, niſi conſenſu & ceſſione educatoris, cui alimenta, & ſi quid praeterea impendit, ſunt refundenda. Atque hic ſolus videtur caſus, quo imperium in hominem per occupationem adquiratur [2]. II. Si mater bello capta eſt, natus ex ea, vbi ſimul captus fuerit, etiam eſt capientis: propterea quod qui dominium habet in perſonam, dominium etiam habet in omnia, quae ſunt eius, & ſic quoque in filium. Vbi tamen monendum [3] hoc caſu a victore diuerſum poteſtatis genus in prolem captam adquiri, quam mater habuerat. III. Si mater ſit ciuis cuiuſcunque ciuitatis, is, qui in ea ciuitate ſummum habet imperium, dominium quoque habebit eius, qui ex eo naſcitur. Vbi tamen itidem obſeruandum [4] diuerſam poteſtatem eſſe, quam ciuitas habet ab ea, quae parentibus competit. Neque extingui ſtatim poteſtatem matris per imperium ciuile, ſed alicubi certis limitibus circumſcribi, alicubi etiam ſatis illibatam relinqui. IV. Si mulier viro ſe tradiderit in vitae ſocietatem, ea lege, vt imperium apud virum ſit, qui naſcitur ex ambobus patris eſt, propter imperium in matrem. Sed ſi foemina imperium habens filios ex ſubdito ſuſceperit, ſuſcepti matris ſunt. Aliter enim ſaluo imperio mulier filios habere non poteſt. Et in vniuerſum, ſi maris & foeminae ſocietas talis ſit vnio, vt alter alterius imperio ſubiiciatur, liberi ſunt imperantis. Caeterum in ſtatu naturali, ſi quidem mas & foemina ſocietatem cohabitandi contrahant, ita vt alter alterius imperio non ſubſit, nati ex iis matris ſunt, niſi aliter fuerit inter ipſos conuentum. Nam pactis de iure ſuo poteſt diſponere mater, prout velit. Vti factum ab Amazonibus quidam tradunt, quod ſuſcepta ex vicinis prole, mares quidem illis remiſerint, foemellis ſibi ſeruatis. In ciuitatibus vero, ſi contractus ſit inter marem & foeminam ad cohabitationem, liberi ſunt patris, quia in omnibus ciuitatibus, vtpote conſtitutis a patribusfamilias, imperium domeſticum viri eſt. Qualis contractus ſi fiat ſecundum leges ciuiles, & ſolenniter, vocatur matrimonium. Si vero contrahant concubinatum duntaxat, aut cohabitationem minus ſolennem, filii erunt vel patris vel matris, prout legibus ciuilibus diſpoſitum fuerit.

§. IV. Nos heic, vt in aliis ſimilibus rebus, vniuerſalem cauſam, Deum optimum maximum praeſupponimus. Nec minus tamen fas arbitramur, cauſas

tur, AVCTORIS eſt, ac ex Ipſius Principiis, ſupra expoſitis manat. Addi autem oportebat, locum, quae dicuntur, non minus in patris, quam matris perſona habere.

2) V. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. & ibi dicta. H.

3) Hoc quoque monitum AVCTORIS eſt.

4) Qui hanc obſeruationem quoque de ſuo inſeruit.

§. IV. 1) Frideric. HORNIVS L. I. de Ciuitat. c. 2. §. 3. H.

2) Conſtat equidem, Educationem, quod infra pluribus ab AVCTORE comprobabitur, cauſſam proximam eſſe poteſtatis paternae, & mutuorum inter parentes & liberos officiorum. Neque tamen ideo ſequeſtranda eſt Generatio, quae ſi res ex vero aeſtimetur, Educationi commode adiungi poteſt. Eſt enim onus educandi ſequela generationis, & vtrumque finem ante oculos habere debeat, qui nuptias contrahunt. Quod adeo verum eſt, vt AVCTOR ipſe, quum, ſupra L. IV. c. 11. §. 4. probatum iret, liberis parentes alimenta debere, dixerit, parentes generando vltro ſeſe obſtrinxiſſe ad dandam operam, vt, quam liberis dederint vita, conſeruetur. Quo pertinent

ſas ſecundas & proximas inueſtigare. Quod enim aliqui iactant [1], *omne imperium, quod homini in hominem competit, iſti a Deo communicari per quandam commisſionem diuinam; & hominem non habere niſi poteſtatem delegatam*; id nobis in Deum contumelioſum videtur, vtut, qui ſimiles ſententias in ore habent, eximium pietatis ſtudium prae ſe ferant. Qui enim delegatam poteſtatem exercet, eandem vtique cum eo, qui delegauit; habet, niſi quod hic eam, vt propriam, ille vt alienam poſſidet. Atqui abiecte valde de infinita Dei maieſtate ſentit, qui idem ſpecie imperium, quod in Deo eſt, in homunciones cadere arbitratur. Vid. Matth. X, 28. His praemiſſis illud primo extra dubium ponendum videtur, generationem praebere occaſionem ius aliquod in prolem adquirendi; quod non tantum valeat aduerſus alios non parentes, (vt quemadmodum dominus eſt fructuum, qui eſt dominus rei; ita proximum habeat gradum ad imperium in prolem quaerendum, qui eſt dominus corporis, ex quo illa fuit generata:) ſed etiam quod aduerſus ipſam prolem vim obtineat. Dico *occaſionem*. Nobis quippe ſola generatio non videtur ſufficere ad titulum imperii, in ſobolem humanam conſtituendi [2]. Etſi enim ex ſubſtantia noſtra excitetur proles: tamen quia abit in perſonam nobis ſimilem, & quae quantum ad iura hominibus naturaliter competentia nobis eſt aequalis; inde vt nobis fiat inaequalis, ſeu vt noſtro imperio ſubiiciatur, alio vtique titulo videtur opus eſſe. Praeſertim cum illa tali actu exerceatur, quem fere noſtrae delectionis cauſa ſuſcipimus, quemque adeo tanti imputare proli non poſſumus, vt ea nolens volens nobis ſubeſſe teneatur. LACTANTIVS Diu. Inſtit. L. V. c. 18. *Qui filium generat, non habet poteſtatem vt concipiatur, vt naſcatur, vt viuat. Vnde apparet, non* (tam) *eſſe illum patrem, ſed tantummodo* (quam) *generandi miniſtrum.* Duplici igitur titulo ius parentum in liberos fundatur [3], primo, quia ipſa lex naturae, dum ſociabilem eſſe hominem iuſſit; parentibus curam liberorum iniunxit; quae vt eo minus negligeretur, tenerrimum ſimul affectum in prolem iisdem implantauit. Ni enim prolem a parentibus educari ponas, vita ſocialis plane intelligi nequit. Non poteſt autem illa cura recte exerceri, niſi poteſtatem habuerint parentes liberorum actiones dirigendi ad horum ſalutem, quam ipſi propter iudicii defectum nondum intelligunt. Vid. Sirac. VII, 25. XXX, 1. ſeqq. Igitur eo ipſo a natura iniungitur parentibus, vt imperium vtique in liberos exerceant, quantum ad iſtum finem ſufficit. Nam qui obligat aliquem ad finem, cenſetur eidem quoque ſimul contuliſſe poteſtatem vſurpandi media, ſine quibus iſte

tinent quae Crito Socrati reſpondet in dialogo Critone [p. 45. D. T. I. Edit. Serr.] Ἢ γὰρ οὐ χρῆν ποιεῖσθαι παῖδας, ἢ ξυνδιαταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα. Aut gigni non oportebat ſobolem, aut ſubeundae ſunt curae, quas victus & educatio eorum exigit.

3) Fundamenta haec, quibus AVCTOR vtitur, aliqui non temere reiiciunt: quoniam ex cura liberorum officium parentum, non ius ſiue poteſtas ad dirigendas liberorum actiones tam eximia intelligatur; & conſenſus nequeat praeſumi, vbi per naturam non eſt locus expreſſo. Mihi planius ſimpliciusque dici poſſe videtur, vt homo actionum ſuarum omnium eſt dominus; ita & totam illam progenerandae ſobolis actionem ita penes parentes eſſe, vt non tantum gignant, ſed & partum ad maturitatem ſuam perducant, donec ſpecies exſiſtat ipſis ſimilis; hoc eſt, qui ſuopte ingenio ſe regere, res ſuas adminiſtrare, vitam ſocialem agere, ac inprimis Deum colere norit. Quae omnia ſine poteſtate, ad finem illum conſequendum neceſſaria, haud dubie fruſtra forent. Adde quae notabimus ad §. 11. infra. H.

iſte obtineri nequit. Haec porro poteſtas parentum, ex iniuncta ipſis cura liberorum reſultans, neceſſario in liberis ponit obligationem ſubmittendi ſeſe parentum directioni; cum haec citra illam ſit fruſtranea. Deinde parentum imperium ipſorum quoque liberorum praeſumto conſenſu, adeoque pacto tacito niti videtur [4]. Quemadmodum enim parens eo ipſo, quod infantem tollit, declarat, ſeſe obligationem a natura iniunctam impleturum, infantemque quantum in ſe bene educaturum: ita contra infans, etſi propter latitantem adhuc rationis vſum reciproca officia, parentum obligationi ex aduerſum reſpondentia, expreſſe nequeat promittere; ex ipſa tamen parentum opera obligationem erga eosdem contrahit, non minus, quam ſi expreſſus ipſius conſenſus acceſſiſſet. Add. *L. 2. D. de Negot. geſtis.* Eaque obligatio ſeſe exſerit, quamprimum quid a parentibus erga ipſum ſit geſtum, poteſt intelligere. Praeſumitur enim, ſi vſum rationis eo, quo ſublatus eſt, tempore habuiſſet, ac perſpexiſſet, vitam ſeſe citra parentum curam, iunctumque illi imperium ſeruare non poſſe, lubenter ipſum in idem conſenſurum, commodamque ſibi educationem ab iisdem viciſſim fuiſſe ſtipulaturum. Qui conſenſus cum ratione praeſumtus pro expreſſo valet. (Conf. SENECA Conſol. ad Marciam c. 18.) Non ſecus atque is, cuius abſentis & ignorantis negotia alter geſſit, obligationem velut ex contractu tacito contraxiſſe intelligitur iſti penſandi, quod in ipſius vtilitatem impendit. Vnde patet, imperium in prolem parenti actu conſtitui, quando illam tollit, nutritque, & in commodum humanae ſocietatis membrum eandem formandam pro virili ſuſcipit. Neque obſtat, quod non nemini [5] videtur, obligationem inter parentes & liberos nullo modo ex conſenſu & pacto tacito deriuari poſſe, *ideo quod conſenſus quocunque titulo veniat, locum habere proprie non poſſit, niſi in actionibus ante conſenſum liberis. Atqui nec patri liberum eſſe, nec filio educationis illa iura cum annexo cuique debito declinare.* Nam haec ſibi non repugnant, aliquid oriri ex praecepto legis naturalis, & oriri ex conſenſu tacito. Sane enim homini non eſt liberum, Deo non parere, & tamen Deus a fidelibus obſequium foedere ſtipulari voluit. Sic ciuis vtique munia militaria Reipublicae debet, & tamen, dum miles ſcribitur, conſenſus eius accedit, & ſacramentum. Sic quare dici non poſſit, infantis conſenſum tacitum intelligi, dum parens actu eius educationem ſuſcipit: cuius hic ſit effectus, ne querendi cauſam habeat, quaſi imperium paternum inuito ſibi & fruſtra ſit impoſitum.

§. V. QVANDO autem vlterius quaeritur, vtrius parentum ius in prolem ſit potius, diſtinctione praemiſſa res eſt expedienda. Vel enim viuitur

4) Praeſumi quidem poteſt conſenſus infantis futurus, ſed tacitus nulla ratione fingi poteſt. Qui enim tacite conſentiat infans conſenſus omnis expers. Vid. nota 5. ad §. 2. c. 6. L. III. Sola igitur praecedens ratio ſufficit. Eo enim ipſo, quod ſic naſcuntur liberi, vt ſine aliorum ope nulla ratione adoleſcere queant, & quod hoc onus parentum eſt, ſatis indicatur, liberos obſtringi ad ſubeundum obſequium, ſine quo educatio comprehendi animo nequit: vnde recte ſe habet argumentum GROTII, Genui, ergo impero.

5) Iacobo puta THOMASIO in Diſſertatione de Patria Poteſtate. §. 49.

§. V. 1) Et ſpurii nullum habere patrem intelliguntur. Vid. NICETAM in Alexandr. Comnen. H.

2) *Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonſtrare*

tur in ciuitate, vel extra eandem; inter eos autem, qui genuerunt, pactum intercessit, vel non. Extra ciuitatem in naturali libertate, si generantes citra pactum aliquod duraturum mixti fuerunt, proles matris est. Nam in eo statu pater nisi indicio matris cognosci non potest [1], saltem tali certitudine, qua res facti solent probari; cum in eo statu alios quoque mares mater potuerit admittere. Conf. *§. 31. 32. Inst. de Rerum diuis.* & *L. 7. §. 13. D. Adquir. rer. dom.* Eam ob rationem ex legibus Romanis vulgo quaesiti [2] sunt matris [3]. Etsi in contrarium erat institutum veterum Aegyptiorum, apud DIODORVM SICVLVM L. I. c. 80. qui *nullum filiorum pro spurio habebant, etiamsi ex ancilla emtitia sit procreatus. Solum enim patrem procreationis auctorem esse, matremque alimenta tantum & locum infanti praebere arbitrantur. Arbores etiam quae fructum edunt, mares, sed quae non ferunt, foeminas, contra quam Graeci, nominant.* Similis sententia occurrit apud THEAGEM Pythagoricum de Virtutibus. [in opusculis Mythologicis, Physicis & Ethicis excusis Amsterod. 1688. p. 683. 684.] *Pater animum gignit, mater duntaxat materiam gignendo suppeditat.* Vbi vero pactum inter marem & foeminam antecessit, in quo super prole dispositum, ex eodem satis constabit, vtri in prolem imperium competat. Nam vt summum imperium in eundem duo indiuisim obtineant, irregulare est. Istud igitur pactum vel nude tendit ad quaerendam sobolem, vel inuoluit etiam imperium in foeminam, adeoque iustum matrimonium continet: vbi sine dubio imperium in prolem est penes patrem. In prioris autem generis pactis etsi regulare sit, vt illa incipiant a mare, & hic sibi, non foeminae prolem quaerat, vtque adeo & hic in prolem sibi imperium fuerit pactus: tamen praeter ordinem contingere potest, vt mulier sibi adsciscat virum; non vir mulierem. Id quod quondam inter Amazones factum; & hodieque contingere necessum est circa foeminas, summum imperium in ciuitate habentes, vbi eodem saluo maritis iunguntur; qui proprie loquendo non tam reges, quam mariti reginarum fiunt [4]. Neque vero eo nomine talia pacta iuri naturae repugnant, quod alteruter coniugum abs se videatur remouere curam liberorum, quam tamen natura indistincte parentibus iniunxit. Nam illud vtique non ita praecise requirit natura, vt vterque parentum per se & immediate educandae proli operam nauet; sed sufficere potest, vt alterutri eadem per pactum praecipue committatur. Sicuti mater non praecise tenetur propria vbera proli praebere, sed eandem nutrici alendam committere potest [5]. (Etsi contrarium suadeat PLVTARCHVS de Educ. Liber. & Fauorinus apud GELLIVM L. XII. c. 1. Add. Ferdin. PINTO Itin. c. 54. vbi refert, quam religiose obseruetur apud Iauanenses, vt matres propriis vberibus prolem suam alant. In ALCORANO

 praeci-

strare non possunt; vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet: qui & Spurii *adpellantur - - - Lex naturae haec est, vt qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur, nisi Lex specialis aliud inducit.* L. 23. 24. D. de Statu hom.

3) Eadem fere circa eos habentis iura, quae pater. Et iam dudum apud Germanos fuit prouerbium: *Matrem non procreare spurios.* Vid. Matth. VOSSIVS Annal. Holland. & Zeeland. L. III. ad A. MCCXLIV. Vbi in controuersia de successione inter Margaritam Flandricam & eius liberos, ex Bochardo Auennione susceptos, id allegatur. H.

4) Vid. supra c. 1. §. 9. circa extrem. H.

5) Imo lac primum ab ipsa matre infanti instillari debere, egregie docet HEINECCIVS L. II. §. 61. in Scholio.

praecipitur, vt foeminae integros duos annos prolem ſuam lactent [6]. Quomodo & patres ingenium, & mores filiorum formandos aliis idoneis viris recte credunt. Aſt vero in ciuitatibus per viros conſtitutis, vti regulariter viri ſunt capita familiae; ita priuatum inter liberos imperium eſt penes patres [7]; ſic vt matrum iuſſa in ſe conſiliorum fere vim habeant; plenam autem vim obligandi ex communicata abs patre poteſtate mutuentur. Nam vti vxores in adminiſtrationis domeſticae partem vtiliter admittuntur: ita imperium patris curam matris circa prolem non excludit. Etſi per leges ciuiles peculiariter heic poſſit diſponi. Sic Petrus de VALLE Itin. Part. I. Ep. 17. memorat, apud Babylonios ſupremam poteſtatem in filios quidem eſſe penes patrem, ſed in filias penes matrem. Patre autem defuncto, ſi penes matrem maneat gubernatio familiae, par quoque eſt poteſtatem patris in liberos eidem accreſcere. Conf. Geneſ. XXI, 21. cum XXIV, 4. Et vbi alter ipſius maritus in curam educandi priuignos ſuccedit, in reuerentiam quoque genitori debitam admittetur. De Chinenſibus tamen referunt [8], ſi vxor poſt mariti mortem ad ſecundas nuptias tranſeat, eam vnica tantum cum veſte a ſuis liberis diſcedere; quod apud ipſos liberi nullum vitricum tolerare, multo minus eidem obtemperare velint. NEVHOFIVS in Legat. pag. 281.

§. VI. PROXIMVM eſt, vt diſquiramus, quanta ſit parentum in liberos poteſtas. Heic diſtinguendum eſt inter patresfamilias adhuc extra ciuitates conſtitutos, & illos, qui ciuitates iam ſubierunt: tum inter poteſtatem, quam habet pater, qua talis, & qua eſt caput familiae ſegregis. Poteſtas, quae patri vt tali competit, cum ſit neceſſaria ad explendam obligationem aduerſus liberos a natura iniunctam, tanta quoque eſſe intelligitur, quanta ad eum finem obtinendum ſufficit. Officium porro parentis vt talis in eo potiſſimum vertitur, vt liberos commode educet, id eſt, nutriat & gubernet, quousque ſibi ipſis proſpicere, & ſuas actiones pro modo ingenii temperare ipſi queant, vtque

6) Quemadmodum apud Hebraeos infantes ante triennium ab vberibus non depellebantur. 2 Maccab. VII. 7. 28. *L. 9. C. de Patria poteſt.*

7) Vetuſtiſſimo Iure Romano matribus poteſtas nulla in liberos competiiſſe videtur, quod pedetentim mutatum eſt. *L. 4. D. de Curator, furioſ. Pietas enim parentibus, etſi inaequalis eſt eorum poteſtas aequa debetur.* Dum enim inaequalem dicit hanc poteſtatem Vlpianus, aliquam adgnoſcere videtur.

8) Et de Romanis notum eſt, eos matri, quae vitricum adſciuit, liberorum educationem denegauiſſe *L. 1. C. Vbi educari debeant. Nouell. Iuſtiniani 22. c. 38.* Huiusmodi enim matres nouis maritis non ſolum res filiorum, ſed & vitam addicere, eſt in *L. 22. C. de Adminiſtr. tut.* H.

§. VI. 1) Et quod eſt apud SENECAM Thyeſte:

Peiora iuuenes facile praecepta audiunt.

Hinc non male XENOPHON Epiſtola ad Catonem: *Qui filiis de multis opibus proſpiciunt, vt autem boni aut egregii euadant, negligunt, ſimile quid agunt equos alentibus: quos belli diſciplinam non docent, iis vero multum pabuli exhibent. Sic enim equos habituri ſunt pinguiores, ſed rerum, quas praeſtare oportebat, imperitos.* ISOCRATES in Areopagitico: Τὺς μὲν κακῶς τεθϱαμμένυς, καὶ τὺς ἀκϱιβῶς τῶν νόμων ἀναγεγϱαμμένυς τολμήσειν παϱαβαίνειν· τὺς δ' ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. *Nam homines male inſtitutos leges etiam exquiſitisſimas negligere audere: qui autem recte & conſtanter educati ſint, eos demum bonis legibus velle obtemperare.* EVRIPIDES Iphigenia in Aulide:

Τϱοφαὶ δ' αἱ παιδευόμεναι,
Μέγα φέϱυσ' ἐς ἀϱετάν·
Ad virtutem graue momentum
Aeuo a tenero recta doceri.

Conf. infra L. VII. c. 1. §. 4. H.

2) Οὐκοῦν - - - καὶ τὰς ψυχὰς οὕτω φῶμεν τὰς

que in commoda humanae ſocietatis membra euadant. Nam generatio non eſt pars officii paterni, ſed eiusdem occaſio. Illud autem officium eo diligentius parentibus eſt obeundum, quo verius eſt, quod PLVTARCHVS de Educat. liber. [pag. 4. B. Ed. Wech.] dicit: Πηγὴ καὶ ῥίζα καλοκαγαθίας τοῦ νομίμου τυχεῖν παιδείας; *fons & radix probitatis eſt, decentem ſortiri inſtitutionem.* Praeſertim cum vtplurimum obtineat illud PLATONIS [1] de Republ. L. VI. [p. 676. D. Edit. Wech.] *Animi praeſtantiſſimo ingenio praediti, ſi male fuerint educati, peſſimi fiunt. An putas infanda ſcelera, & extremam nequitiam, ex ignauo potius ingenio, quam generoſo educatione corrupto procedere? Imbecillem vero naturam ingentium vel bonorum vel malorum quandoque cauſam fore* [2]*?* IDEM quoque de LL. L. VII. puerum vocat δυσμεταχειριστότατον πάντων θηρίων, *intractabiliorem quauis beſtia.* LIBANIVS Declam. 20. Μέγα ταῖς ψυχαῖς ἡ παίδευσις ἀγαθόν. *Magnum animabus bonum inſtitutio.* HORATIVS L. IV. Ode 4. *Doctrina ſed vim promouet inſitam, Rectique cultus pectora roborant: Vtcunque defecere mores, dedecorant bene nata culpae.* ANONYMVS POETA: Γράμματα μαθεῖν δεῖ, καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν· ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἢν μὴ νοῦν παρῇ. Add. STOBAEVS Serm. 81. [3] Ex quo patet, hautquidquam poteſtatem patriam ſe eousque extendere, vt prolem vel intra materna viſcera haerentem queat elidere [4], (vid. *L. 4. D. de Extraord. crimin. L. 8. D. ad L. Cornel. de Sicariis. L. 38. §. 5. D. de Poenis.* niſi vbi matri alias prolique ſimul foret pereundum. Vid. Ant. MATTHAEVS de Crimin. ad L. XLVII. D. t. 5. §. 5. Et GROTIVS in Flor. ſparſ. ad L. 39. *D. de Poenis.*) vel recens editam abiicere, aut necare, multoque minus, ſi iam viuendo aliquo vsque proceſſerit [5]. Nam vtut ex ſubſtantia parentum excitetur ſoboles; in aequalem tamen cum illis conditionem ſtatim collocatur, ſaltem hactenus, vt iniuriae abs quouis capax ſit [6]. PLINIVS L. IX. Epiſt. 12. *Ita hoc quod es pater vtere, vt memineris & te hominem eſſe, & hominis patrem.* Vid. PHILO Iudaeus de ſpecialibus legibus, & LACTANTIVS Diuin. inſtit. L. VI. c. 20. & DIODORVS SICVLVS L. I. c. 77. Add. GROTIVS ad

 Exod.

τὰς εὐφυεστάτας, κακῆς παιδαγωγίας τυχούσας, διαφερόντως κακὰς γίγνεσθαι· ἢ οἴει τὰ μεγάλα ἀδικήματα, καὶ τὴν ἄκρατον πονηρίαν, ἐκ φαύλης, ἀλλ᾽ οὐκ ἐκ νεανικῆς φύσεως τροφῇ διολλυμένης γίγνεσθαι, ἀσθενῆ δὲ φύσιν, μεγάλων οὔτε ἀγαθῶν οὔτε κακῶν αἰτίαν ποτὲ ἔσεσθαι.

3) Aurea caeterum de educatione liberorum praecepta tradunt praeter Plutarchum l. c. MONTAGNE dans ſes Eſſais L. II. c. 8. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 14. & in primis LOCKIVS de Educatione infantum, quod opus aliquoties Anglice & Gallice recuſum eſt. Inter reliquas editiones Cl. BARBEYRACVS eam commendat, quae Gallica, cura Coſtii V. CL. prodiit A. MDCCVIII. cum propter verſionis elegantiam, tum propter eximias Editoris adnotationes.

4) Cuius poena apud Romanos erat exilium *L. 8. D. ad L. Cornel. de Sicar. L. 14. D. de Extraordin. crimin.* Id quod ex diſciplina Stoicorum creditur profectum, qui foetum in vtero materno non animal, nedum hominem eſſe exiſtimabant. In Poenitentiali Romano eſt tit. I. c. 33. *Si qua mulier abortum fecerit voluntarie, tres annos poeniteat.* Poſtea id multo leuius expiari inualuit, de quo non pauci conqueruntur. Vid. PICCARTVS Dec. 8. Obſ. Pol. 9. Quanto grauior eſt lex Synodi ſextae in Trullo c. 92. homicidii poenam in tales ſtatuens. CICERO pro A. Cluentio: *Memoria teneo, Mileſiam quandam mulierem, cum eſſem in Africa, quod ab heredibus ſecundis accepta pecunia partum ſibi ipſa medicamentis abegiſſet, rei capitalis eſſe damnatam: neque iniuria: quae ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, heredem familiae, deſignatum reipublicae ciuem ſuſtuliſſet.* H.

5) Neque enim permittendum eſt parentibus, vt pro lubitu in liberos ſuos ſaeuiant, aut ſaginatos eos comedant, quod Carybaeis in more poſitum eſſe, VOSSIVS refert de Nili Origine c. 18.

6) Vid. ſupra L. I. c. 1. §. 7.

Exod. c. 21. 22. Lex WISIGOTHORVM L. VI. tit. 3. c. 7. SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 1. Abſurdiſſimus eſt Formoſanorum mos, apud quos turpe habetur a foemina prolem ante annum aetatis trigeſimum quintum aut ſextum concipi. Quod ſi ante iſtud tempus praegnantes fiant, foetum tundendo, verberando & comprimendo, non ſine maximis doloribus elidunt. Vnde damnandum eſt dogma ARISTOTELIS Polit. L. VII. c. 16. (21.) *De exponendis autem & alendis foetibus eſto lex, vt nihil alatur mancum, & membris orbatum. Determinanda eſt procreandorum liberorum multitudo. Sed ſi quibus fuerit aliquid praeterea genitum, abortionem ante ſenſum & vitam facere conueniet. Quatenus enim fas ſit, progredique liceat, ſenſu & vita terminabitur.* Nec multo humanius inſtitutum Lycurgi apud PLVTARCHVM Lycurgo: [p. 49. T. I. Ed. Wech.] *Arbitrium tollendi partus non erat penes parentem, ſed portabat eum in locum Leſchen nomine, vbi tribulium natu maximi conſidentes infantem ſpectabant. Qui ſi membris compactis & robuſtis eſſet, tolli iubebant eum. Debilem & diſtortum amandabant in locum voraginoſum propter Taygetum, quas Apothetas nuncupabant: quaſi nec illi ipſi, nec ciuitati, qui non eſſet a primordio ad bonum habitum comparatus, expediret viuere.* Conf. *L. 4. D. de Agnoſcendis liberis* [7]. Quod DIODORVS SICVLVS L. I. c. 58. de Taprobanenſibus circa explorandam puerorum indolem memorat, neſcio an fidem mereatur. Quae quidem immanitas recens natam prolem exponendi tam frequens antiquis erat, vt STRABO L. XVII. [p. 1180. Ed. Amſt.] de Aegyptiis tanquam *peculiare* quid memoret, quod *omnes filios educauerint.* Add. DIODOR. SICVLVS L. I. c. 80. Id quod & de Aboriginibus facit DIONYS. HALICARNASSEVS L. I. [c. 16. p. 13.] κτέινειν ȣ̓δένα τῶν ἐκγόνων ἠξίȣν, ἄγος ȣ̓δενὸς ἔλαττον τȣ̃το τιθέμενοι, *natorum quenquam necare nolebant, rati facinus id cumprimis exſecrabile.* Ac TACITVS Hiſt. L. V. c. 5. de Iudaeis [8]. *Necare quenquam ex agnatis nefas putant.* Caeterum parem cum Spartanis morem in regno Sophitis apud Indos obſeruatum refert CVRTIVS L. IX. c. 1. *Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt, aluntque, ſed eorum, quibus ſpectandi infantium habitum cura mandata eſt. Si quos ſegnes, aut aliqua membrorum parte inutiles notauerunt, necari iubent.* Idem de Catheis memorat STRABO L. XV. [pag. 481. Ed. Gen. Caſ.] Apud Chinenſes frequens eſt [9], vt impune parentes pauperes foemellas praecipue necent. Et quia metempſychoſin ſtatuunt, quae ab omnibus fere gentilibus in oriente creditur, arbitrantur ſeſe de iis bene mereri, dum ad meliorem naſcendi conditionem ipſis aditum hoc modo ſternunt. Sed nec ad ius vitae & necis, ex occaſione delicti exercendum, eadem poteſtas, vt talis, videtur porrigi, ſed ad modicam duntaxat caſtigationem; quippe cum verſetur circa aetatem teneram, in quam vix cadunt delicta eiusmodi immedicabilia, quae capitis ſupplicio debeant expiari. Inde & moris fuiſſe

7) Cuius legis verba haec ſunt: *Necare videtur non tantum is, qui partum perforat: ſed & is, qui abiicit; & qui alimonia denegat; & is, qui publicis locis miſericordiae cauſſa exponit, quam ipſe non habet.* Quam eleganti Commentario illuſtrauit Ger. NOODT caſtiſſimus Iuris Romani interpres in Iulio Paullo, litem ideo nactus cum Cornelio van BYNKERSHOEK, de qua ſupra dictum.

8) Et de Moribus Germanorum: *Numerum liberorum finire, aut quenquam ex agnatis necare, flagitium habetur.* Vid. plura apud FREINSHEMIVM ad Curt. d. l. Conf. H. GROTIVM L. II. de Ver. Relig. Chriſt. §. 12. n. 9. H.

fuiſſe apud Romanos tergore anguillarum verberari praetextatos, *& ob id multam his non inſtitutam.* PLINIVS N. H. L. IX. c. 23. Et potius eſt, vt quis eum abs ſeſe expellat, longeque faceſſere iubeat, qui curam in ipſius vtilitatem impenſam per petulantiam & malitiam animi, corrigi neſciam, pertinaciter adſpernatur. Sic vt abdicatio & exhaeredatio extremum videatur ſupplicium, quod a patre, vt tali, filio queat infligi [10].

§. VII. ET DE iſthac poteſtate patria, preſſe accepta, intelligendus eſt GROTIVS L. II. c. 5. §. 2. quando in liberis tria tempora diſtinguit: quorum primum eſt imperfecti iudicii, & quando abeſt plena *προαίρεσις*; ſecundum perfecti iudicii, ſed dum filius adhuc manet pars familiae paternae, neque ſuas res ſibi ſeorſim gerit; tertium, poſtquam ex familia exceſſit, ſiue ipſe propriam familiam ſibi conſtituerit, ſiue alterius familiae factus ſit acceſſio. Quae diſtinctio quare ZIEGLERO ad Grotii dictum locum, diſpliceat, nondum ſatis cauſae diſpicere poſſum. Nam licet ſacrae literae indiſtinctim liberis obſequium erga parentes inculcent; Epheſ. VI, 1. Coloſſ. III, 20. nequidquam tamen eaedem prohibent *, quo minus diuerſo modo tractetur tener puſio, & plena aetate iuuenis. Sicuti nec eaedem requirunt, vt nunquam viuis parentibus adultus filius paterna familia excedat. In primo igitur tempore, ex mente ILLIVS, omnes liberorum actiones directioni parentum ſubiacent; cum aequum ſit, vt qui ſeipſum regere non poteſt, aliunde regatur; naturaliter autem inueniri nequeat, cui propius competat regimen, quam parentes.

§. VIII. HEIC quaeritur, an iſthoc tempore proles iure naturali ſit capax dominii, aduerſus ipſum patrem valituri? Vbi diſtinguendum videtur [1] inter bona per propriam induſtriam parta, & quae aliorum liberalitate, puta per teſtamentum aut donationem transferuntur. In iſta aetate quantillum eſt, quod propria induſtria poſſit adquirere puer? Saltem non maius idem erit, quam quod a parente in ipſius educationem impenditur, aut impenſum fuit. Vnde recte pater in penſationem ſuorum laborum ac ſumtuum id ſibi vindicat. Quanquam enim iure naturali ad alendam ſobolem adſtringebatur; non tamen ipſi erat vetitum, ſi quem poſſet ex ea educatione fructum percipere. Non magis quam parentibus eſt interdictum ex ſua prole voluptatem capere; quae ſaepe tanta eſt, vt quantiuis eam redimere velint. Vid. SENECA Conſol. ad Marciam c. 12. Vnde & impudens foret filius, ſi in ea aetate mercedem laboris, quem patri praeſtitit, poſtulare velit. SOPHOCLES Oedipo Colon. [p. 289. Ed. H. Steph.] *Τοῖς τεκοῦσι, οὐδ᾽ εἰ πονεῖ τις δεῖ πόνου μνήμην ἔχειν. Parentum cauſa etſi quis laborat, laborum tamen meminiſſe non debet.* Apud Peruanos filii ad annum aetatis vigeſimum quintum parentibus miniſteria praeſtare teneban-

9) De Ceylonenſibus memorat Robertus KNOX Narrat. Hiſtor. de Inſul. Ceylon. L. III. c. 7. eos necare liberos praetextu, quod ſub infelicibus aſtris nati ſint. H.

10) Vid. L. IV. c. 11. §. 7. & 11.

§. VII. * Nimirum diſtingui debent ius & iuris exercitium, quod variare poteſt. H.

§. VIII. 1) Diſtinctionem hanc ciuilis non naturalis iuris eſſe, exiſtimat KVLPISIVS Coll. Grot. Ex. 4. §. 2. tit. 1. Ego mallem cum AVCTORE facere: donator enim in filium, non in patrem liberalitatem conferre voluit, & nomine filii ſit acceptatio. H.

tenebantur. Garcilaff. de la VEGA Comm. Reg. L. IV. c. 19. Quando autem ex aliorum liberalitate in filium quid eſt transferendum, eo quidem nomine translatio illa non videtur valida, quod heic requiratur acceptatio; quae citra conſenſum deliberatum, adeoque vſum rationis fieri nequit. Quia tamen valde durum foret, propter aetatis teneritatem, quae maxime aliorum auxilio indiget, ad eiuſmodi commoda capeſſenda viam ipſis intercludi; ideo aequiſſimum eſt; vt alius talium nomine acceptationem faciat, ſimulque bona illa adminiſtret, quouſque ipſi rebus ſuis ſupereſſe queant. Quam ad rem patre nemo eſt propior. [2] Ex quo adparet, naturale hautquidquam eſſe, vt patri adquiratur dominium eorum bonorum, quae tali modo in filium transferuntur: id tamen aequitati non repugnare, vt ſaltem tantiſper, quouſque filius eorundem adminiſtrationem ipſe ſuſcipiat, pater illis vti frui poſſit, & ex iiſdem filium alere. Vnde & illud adparet, aequiſſima ratione niti illa, quae leges Romanae ſuper peculio filiorum familias profectitio & aduentitio, ſimulque caſtrenſi tradunt [3].

§. IX. Hoc loco & illud quaeri poteſt, an imperium & officium paternum a patre auelli, & in alium transferri queat? Vbi ſciendum, etſi actus perſonalis, qui ab vno in alterum tranſire nequit, officio & imperio paterno dederit anſam; (LIBANIVS Declam. 20. Ὀυ τὸ παῖ ἐμȣ̃σε γεγονέναι δύνατα λυθῆναι νόμῳ. *Non quod ex me genitus ſis, lege ſolui poteſt:*) id tamen non obſtare, quo minus, vtilitate prolis, aut neceſſitate id exigente, eiusdem adminiſtratio alteri delegetur & commendetur. Vt tamen obſeruetur illud PLVTARCHI de Lib. educat. *Culpandi ſunt parentes nonnulli, qui poſtquam filios ſuos paedagogis magiſtriſque commendauerunt, ipſi quid diſcatur neque inſpiciunt vnquam, neque inaudiunt: magno ſane cum errore. Oportebat enim ipſos interuallo paucorum dierum ſubinde explorare puerorum profectus, neque in mercenarii voluntate omnem ſpem collocare. Qui & ipſe maiorem diligentiam pueris inſtituendis erat impenſurus, ſi identidem muneris ſui rationem ſibi reddendam fore ſentiret.* De caetero neque id iuri naturali repugnat, ſuam prolem bono viro adoptandam concedere [1], ſiquidem exinde aliquod emolumentum in eandem eſt redundaturum. Add. GELLIVS L. V. c. 19. EVRIPIDES Ione [verſ. 1535.

2) *L. 18. C. de Iure deliberandi. L. 3. C. de Acquir. vel amitt. poſſeſſ.* H.

3) Peculium erat puſilla pecunia, quam filius familias ſeparatam habebat a rationibus patris. Diuidebatur id in Militare & Paganum, quorum illud rurſus in Caſtrenſe & Quaſi-Caſtrenſe, hoc in Profectitium & Aduentitium diſpeſcebatur. Ad peculium *Caſtrenſe* referuntur res mobiles, quae eunti in militiam filio a parte, matreue, vel aliis propinquis, aut amicis, militiae cauſſa data ſint. Contra peculii *Quaſi-Caſtrenſis* pars ſunt, quae filius familias acquiſierit occaſione militiae togatae, qualia ſunt acquiſita ex patrocinio cauſſarum, vel profeſſione artium liberalium itemque donata a Principe vel Auguſta. Vtrumque pleno Iure filii eſt. Peculium *Profectitium* eſt, quod e re patris proficiſcitur, vel contemplatione patris filio obuenit. *Aduentitium* contra dicitur, quo ex alia cauſſa, veluti liberalitate matris, aliorumue, vel proprio labore, proſperaue fortuna, auctus ſit filius. Peculium profectitium pleno iure patris eſt, Aduentitii *proprietas* ordinarie penes filium eſt, *vſusfructus* autem & *adminiſtratio* penes patrem. Vid. Interpr. ad tit. Inſt. *Per quas perſonas cuique adquiritur* & Pand. *de Peculio.*

§. IX. 1) Improbat tamen TERTVLLIANVS Apologetic. c. 9. *Inprimis filios exponitis ſuſcipiendos ab aliqua praetereunte miſericordia extranea;*

1535. 1536.] Καὶ γὰρ ἂν φίλος φίλῳ δοίη τὸν αὐτοῦ παῖδα δεσπότην δόμων *Amicus amico sane dederit filium suum haeredem domus.* Sed vt pater filium oppignorare, aut etiam vendere possit, id nullo casu natura videtur permittere, nisi vbi alia ratio eum alendi non suppetat. Heic enim praestat, filium in seruitutem tolerabilem tradi, ex qua emergendi iterum aliqua spes est, quam fame extingui. Huc spectat lex Thebanorum apud AELIANVM V. H. L. II. c. 7. *Ne cui Thebano liceat infantem exponere, neque in solitudinem abiicere, capitis supplicio constituto: Verum si extrema mendicitate pater laboret, siue mas sit, siue foemina infans, iubet lex eum statim a materno partu ad magistratum cum ipsis fasciis adferre: qui accepto leui pretio alicui tradit, cum quo pactum & conditiones intercedunt, vt bona fide infantem alat, & adultum serui aut seruae loco habeat, receptis eiusdem operis in mercedem educationis.* Quae lex inde defenditur, quod natura ipsa censeatur ius dare ad omne id, sine quo obtineri nequit, quod ipsa imperat. Sic imperator Constantinus in *L. 2. C. de patribus, qui Fil. suos distrax.* [2] permittit patri propter nimiam egestatem paupertatemque victus causa (pueri scil. non patris) filium filiamue sanguinolentos vendere [3]; ita tamen, vt si pretium domino offeratur abs quolibet, iterum ingenuitati possint restitui. Cap. 94. & 95. in Edicto THEODORICI, & Lex WISIGOTHORVM Lib. V. tit. 4. c. 12. vendere liberos alimentorum gratia vetans, intelligenda videtur de alimentis, in vsum parentum cedentibus. Plus iusto tamen indulsisse parentibus videtur institutum Romuli, *qui patri concessit terna filii venditione pecuniam quaerere; maiorem largitus potestatem patri in filium, quam hero in mancipium. Seruus enim semel venditus, deinde libertatem adeptus, inposterum sui iuris est. Filius vero a patre venditus, si liber fieret, rursum sub patris potestatem redigebatur. Iterum quoque venundatus & liberatus, seruus vt ante patris erat. Post tertiam demum venditionem eximebatur e patris potestate.* DIONYS. HALICARN. L. II. [c. 97. pag. 94. Ed. Ox.] Quam legem paulisper mitigauit Numa, dum a venditione excepit eos, qui in matrimonio essent, si nuptias patris iussu, aut consensu contraxissent. PLVTARCHVS Numa [p. 71. E.] Neque tamen Decemuiri eandem penitus abolere ausi sunt; etsi ipsa paulatim in desuetudinem abierit, demum plane interdicta, *L. 1. C. d. t.* Ex prisco autem more retentum, vt in emancipationibus filiorum emancipandus filius ter imaginarie vende-

tranea; vel adoptandos melioribus parentibus emancipatis. Conf. *L. I. aduers. Nation. c. 16.* Nimirum quia parentes eos liberos exponant quodammodo, quos aliis in adoptionem dant, eorum curam & solicitudinem iam deponentes; quinimo & incestis materiam praebentes, non minus quam expositis liberis. Caeteroquin adoptio nihil in se vitii habet, compluribus quoque populis vsitata. Antiquissimum exemplum habes in Iacobo, duos Iosephi filios, Ephraimum & Manassem, adoptante. Genes. XLIIX, 16. De Graecis vide ISOCRATIS Aegineticum & PLVTARCHVM in Theseo. Leges Atheniensium circa adoptionem congessit ex Demosthene Vbbo EMMIVS Descript. Reip. Atheniens. p. 155. sq. H.

2) Haec lex desumta est *ex L. vnic. C. Theodos. de His, qui sanguinolent. emt. vel nutriend. accep.* vbi multa erudite notat Iacob GOTHOFRED. in Commentar. Conf. *L. Vnic. C. Theodos. de Patrib. qui filios distrax.* vbi idem GOTHOFREDVS variationes legum hac in re ostendit. H.

3) Quum antea liberos alienare omni ratione interdictum esset: *Liberos a parentibus, neque venditionis, neque donationis titulo, neque pignoris iure, nec alio quolibet modo, nec sub praetextu ignorantiae accipientis, in alium transferri posse, manifestissimi iuris est.* L. 1. C. de Patribus, qui filios suos distrax.

venderetur. Id quod a Iuſtiniano ſublatum in *L. vlt. C. de Adoptionibus.* Ex PLVTARCHO in Solone [p. 85.] quoque patet, Athenis ſaltem ante Solonis tempora filium potuiſſe vendi, quo pater aes alienum diſſolueret. Conf. Matth. XIIX, 25. 2 Reg. [4] IV, 1. [5] PHILOSTRATVS in vita Appollonii Thyanaei L. IIX. [c. 3. p. 401. A. Ed. Morelli. c. 7. §. 12. Ed. Olear.] *Phrygibus familiare eſt, proprios etiam filios vendere; & ſi captiui in ſeruitutem ducantur, ne ad eos quidem reſpiciendos ſe conuertunt.* Add. PLVTARCHVS Lucullo. Apud Moſcouitas filium a patre quater poſſe vendi, & poſt quartam demum venditionem nihil amplius in ipſum iuris competere patri, tradit Sigiſm. Baro in HERBERSTEIN. Add. Ad. OLEARIVS Itin. Perſic. L. III. c. 6. Chinenſibus quoque in vſu eſt [6], vt liberos vendant, quos ſeſe alere poſſe non confidunt; vt tamen cuilibet concedatur iterum in libertatem ſe vindicare, exſoluto pretio, pro quo fuit emtus.

§. X. ENIMVERO vt intelligatur, quid poteſtatis patri in filium in ſecundo [1] tempore competat, obſeruandum eſt, patres quoque obtinere aliquod imperium, quatenus ſunt capita ſuarum familiarum. Quod tamen aliud eſt in iis, qui extra ciuitates viuunt, aliud in iis, qui ciuitatibus ſeſe adiunxerunt. Sane enim familiae ſegreges vti aliquod inſtar ciuitatum habent; ita earundem capita aliquid analogum imperio regio obtinent. Nam quominus illas cum HOBBESIO ciuitates vocemus, cauſa eſt; quod diuerſus familiarum, ac ciuitatum finis, ac proinde multae partes imperii regii in familias non cadant [2]. Quin & ipſe HOBBES Leuiath. c. 20. fatetur, familiam proprie ciuitatem non eſſe, niſi tantae ſit potentiae, vel per numerum ſuum, vel per alias opportunitates, vt ſubiici ſine bello non poſſit. Locum tamen in illis habet ius vitae & necis, ex delicto exercendum aliquod inſtar poteſtatis legislatoriae, nec non ius armorum, & foederum faciendorum [3]. Conſtituitur autem iſthoc imperium patris in liberos iam adultos ex pacto tacito, dum pater iuſſa ſua extendit etiam ad talia, quae educationem filii non ſpectant; filius autem obſequium capeſſit [4]. Id quod & lex aequitatis, gratique animi ſuadet, vt filius illi potiſſimum vires ſuas accommodet, per quem ipſe habet, quod talis iam eſt; donec ipſius patris conſenſu iſthoc imperio ſoluatur.

§. XI. AST poſtquam in ciuitates fuit diſceſſum, patribusfamilias alia quidem iura ſunt ademta alia circumſcripta. Vbique tamen fere relictum, quantum ad educationem liberorum ſufficit; niſi quod PLATO in ſua republica etiam

4) Add. Leuit. XXV, 39. Deuter. XV, 12. ibique CLERICVS. Quod ad reliqua, prodiit A. MDCCVIII. liber ſub titulo, Diſſertatio iuridica de Iure patrio, Auctore Abrahamo a KERKRAAD, qui bonae Frugis plenus eſt.

5) Ex quo vtroque loco docemur, moribus Hebraeorum liberos homines cum vxoribus & prole, vbi ſoluendo non eſſent, ſeruos factos creditorum. Vt ad vtrumque locum annotauit H. GROTIVS, Athenienſium, Romanorum & Aſiaticorum id illuſtrans inſtitutis. Adde de Ceylonenſibus Robert KNOX Narrat. Hiſtorica de Inſula Ceylon. L. III. c. 9. H.

6) At apud Siamenſes paterfamilias, vti poteſtas eius in familiam herilis eſt, ita vxores ſecundarias & liberos vendere poteſt. LOVBERIVS Deſcript. regni Siamenſ. Part. II. c. 7. §. 14. Idem de Sinenſibus tradit le COMTE Nouis commentar. de Statu praeſent. Chinae ep. 9. Paraphraſtes ARISTOTELIS IIX. Ethic. 14. de veteribus Perſis: Τῶν υἱῶν ὡς δούλων ἄρχουσι, *filiis vt ſeruis dominantur.* H.

etiam poteſtatem patrum vt talium valde accifam reddiderit. Neque multum relictum patribus apud veteres Perſas, ſi ex veritate hiſtorica ſunt ſcripta, quae apud XENOPHONTEM de Educ. Cyri L.I. habentur. Alibi parum de poteſtate patrum familias detractum. Sicuti Romae ius vitae & necis patribus in liberos competebat; quod exercebant fere ad modum iudicii cuiusdam, vocatis in conſilium cognatis & amicis, atque ex eorum ſententia ſupplicio irrogato. vid. VALERIVS MAX. L.V. c.8. §. 2. 3. 5. & SENECA de Clementia L.I. c.15. Apud LIVIVM L.I. c.50. Turnus dicit: *Nullam breuiorem eſſe cognitionem quam inter patrem & filium, paucisque verbis tranſigi poſſe; ni pareat patri, habiturum infortunium eſſe.* Circa quod ius, quale alios non habere profitetur IVSTINIANVS §. 2. Inſtit. de Patr. poteſtate, dicam ipſi ſcribit BODINVS de Rep. L. I. c. 4. vbi oſtendit, Perſas quoque, & antiquos Gallos apud CAESAREM L.VI. de B. G. [c.19.] ius vitae & necis in liberos habuiſſe. (Cuius moris veſtigia adhuc circa Annum Chriſti 1301. apud Burdegalenſes extabant, quorum legibus conſtitutum erat, vt patres haberent ius vitae & necis in liberos, & mariti in vxores. Et vir vxorem ex ira aut doloris impatientia occidens, modo ſolenni iuramento poenitentiam declararet, omni poena erat exemtus.) Eamque poteſtatem ſublatam multis malis apud Romanos cauſam dediſſe. Cui adſtipulatur Franciſcus CONNANVS Comment. Iur. ciuil. L.II. c. 13. ſicuti & illa inſigniter commendatur a DIONYSIO HALICARN. L. II. [c.26. 27. p. 96. 97. Ed. Sylb.] Alii contra ſolicite defendunt Imperatorem Byzantinum iactantes, nullibi patres tam ſtrictam habuiſſe poteſtatem in liberos, quam Romae; quippe quae nec finem nec modum habuerit. Pro qua ſententia videtur facere DIONYS. HALICARN. L. II. Alii dicunt, Imperatorem eo reſpexiſſe, quod patria poteſtas certa quaedam attributa apud Romanos habuerit, quae alibi non fuerint; puta quod eadem ſublata fuerit minima capitis diminutione & deportatione, qua tamen non amittantur ea, quae ſunt iuris gentium. Et cum iuſtae nuptiae ſint iuris ciuilis, patriam quoque poteſtatem, quae illarum conſequens eſt, talem fore. Quae eſt ſententia MAESTERTII L.I. de Iuſtitia Rom. LL. c. 27. Fortaſſis ſimpliciſſime dicitur, in imperio Romano nemini, qui ciuis Romanus non eſſet, licuiſſe ius vitae & necis in liberos exercere. Caeterum qui hoc ius patribus intra ciuitates degentibus reliquerunt, id habuere rationis, quod reuerentia liberorum erga iſtos hoc modo vehementer intendatur; ſimul patribus optime poſſe conſtare de delictis per illos patratis, qui ſub ipſorum oculis degerent: nec ob

 tene-

§.X. 1) Paragraphus hic cum duobus ſequentibus alio ordine comparet in Editionibus anterioribus. In his enim decimus eſt vndecimus; vndecimus duodecimus, duodecimus autem decimus. Qua ratione AVCTOR, nulla cogente neceſſitate, de tertio ſtatu infantum, ante ſecundum locutus erat. Eadem confuſio olim hoc loco regnabat in Officiis hominis & ciuis. Sed ibi eam AVCTOR ipſe ſuſtulit.

2) Aliter rationes ſubduxit Robertus FILMERVS, Eques Anglus, in libro, inſcripto, *Patriarcha*, vtpote in quo contendit, poteſtatem parentum Maieſtati ſimilem eſſe. Sed late eum refutauit LOCKIVS in libro de Gubernatione Ciuili. Rationes quibus vtitur in compendium miſit Cl. BARBEYRACVS in nota 2.

3) Exemplo Abrahami. Vid. Geneſeos XIV, 13. XVII, 23. XXI, 22. ſequ. H.

4) Quod ſi non capeſſeret? Hoc vero argumentum inſigne eſt, patriam poteſtatem in pacto tacito non fundari: id enim nullum eſſet, ſi filius refragaretur. H.

teneritudinem paterni affectus ad crudelitatem quenquam eadem poteſtate abuſurum, cum tenera illa aetas magis clementia, quam ſaeuitia opus habet. Sic Phinaeus apud DIODORVM SICVLVM L. IV. c. 45. *Nullum patrem eſſe*, inquit, *qui ſeuerioris poenae exemplum in filios ſtatuat, niſi delictorum magnitudine naturalem erga liberos amorem ſuperarint.* Sopater de lege, quae patri permittit liberos interficere: Ὁ νόμος τῦτο εἰδὼς ὡς εἰλικρινὴς γένοιτ' ἂν δικαςὴς ὁ πατὴρ, τῦτο προέταξεν. *Lex ita diſpoſuit, quod noſſet, quam ſincerus pater ſit iudex.* Add. AELIANVS V. H. L. I. c. 34. Contra qui ademerunt, ea forte ratione moti ſunt, quod quosdam patres illa abuſos cernerent, cum ſaepe tenerrimus affectus, vbi ſupra modum irritatus fuerit, vt truculentus efferetur. LIBANIVS Declam. 33. *Ne putetis ſatis firmum eſſe naturae vinculum, pollet enim vt plurimum: ſed quando animi aegrotationes validiores factae ſunt, diſcinditur, proinde qui pater eſt, aliud quid eſſe adparet, animi perturbatione cogente.* Μὴ ἱκανὸν οἴεσθε δεσμὸν εἶναι τὴν φύσιν. ἀλλὰ κρατεῖ μὲν ὡς τὰ πολλά. ὅταν δὲ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς ἐῤῥωμενέςερα γένηται, διακόπτεται. καὶ ὁ πατὴρ ἄλλο τι φαίνεται, τῦ τῆς ψυχῆς ἀναγκάζοντος πάθυς. Superuacua quoque eadem videbatur, cum delicta morte digna facile a magiſtratibus vindicari queant; durumque ſit, paterni affectus mollitiem eo adigere, vt in nocentem, filium tamen, capitalem ſententiam ipſe cogatur pronunciare. Vid. AELIANVS V. H. L. I. c. 34. VALER. MAXIMVS L. V. c. 9. §. 4. Add. CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 43. [47.] LIBANIVS Declam. 35. Τὸ ἐπὶ τῶν παίδων τι δρᾶν ἴσόν ἐςι καὶ πάσχειν. *In liberis aliquid facere, idem atque pati eſt.* Nihil tamen ad rem facit, quod vulgo afferunt ex *L. 5. D. ad L. Pompei. de Parricid.* quod patria poteſtas in *pietate, non in atrocitate conſiſtat.* Nam Adrianus patrem in inſulam deportauerat, qui filium cum nouerca adulterio pollutum in venatione occiderat. Vbi recte reprehenditur, quod latronis in morem, & velut per inſidias nocentem intercepiſſet; cum per modum iudicii domeſtici capite ipſum plectere potuiſſet, adhibitis in conſilium amicis. Ni dicere malimus, verba illa emblema Triboniani ſapere [1]. Iure Ebraico pars poteſtatis paternae erat, poſſe filii filiaeque familias vota declarare irrita [2]. Cuius ratio non haec ſolum fuit, ne imprudens aetas, inconſulta pietatis ſpecie mota, ſeipſam nimia vouendo fortunis euerteret; ſed etiam ne vel paterna bona votis eiusmodi onerarentur, vel operae debitae interciperentur. Sic vt iſthaec poteſtas hactenus non ex lege poſitiua, ſed naturali ratione profluat; cum nemo, qui alteri ſubiectus eſt, valide diſponere queat circa eas res, in quibus alterius poteſtati ſubiacet. Legem Deuter. XXI, 18. ſeqq. GROTIVS ad dictum locum, duram vocat, quae ideo ſtrictam receperit interpretationem. Eam quippe non extenſam ad filiam; excludi quoque aetatem nondum doli capacem; & eum, qui plenioris eſt aetatis, & ſeorſim a patre res ſuas agit [3]. De quantitate vero eſcu-

§. XI. 1) Conf. SPANHEMII Orbis Romani Exercit. II. c. 23.

2) Vid. Numer. XXX, 4. & ſqq. iunctis obſeruationibus GROTII & CLERICI.

3) Imo haec lex Moſaica huc non pertinet, quum ſatis contra Grotium oſtenderit CLERICVS, hanc poenam non aliter, quam praeeunte iudicii ſententia inflictam fuiſſe.

4) VARENIVS Deſcript. Iapon. c. 18. ait: *Omnes dominos & patresfamilias, ne infimae ſortis quidem cive excepto, ſubditos & miniſtros ſuos pro*

eſculentorum & potulentorum, quam opus ſit prodactam eſſe, vt legi locus ſit, variant interpretes. Requiri etiam volunt, vt pater & mater viuant; quia patre aut matre qui orbus eſt, plerumque habet bona aliqua, vnde damnum ſarciri poſſit. Hodie apud Iaponios rigidiſſimum ius vitae & necis parentibus in liberos competit [4]. Ex hiſce & illud adparet, quando GROTIVS dicto loco, tradit: *In ſecundo tempore, cum iam iudicium aetate maturuit, ſubeſſe parentum imperiis non alias actiones, quam quae ad familiae paternae aut maternae ſtatum aliquid momenti habent; cum aequum ſit, vt pars conueniat cum ratione integri; in caeteris autem actionibus habere liberos ἐξουσίαν ſeu facultatem moralem agendi, ita tamen vt teneantur ſemper curare, quo parentibus placeant; non tamen ideo irritas eſſe eorundem actiones, ſi quid contra fecerint:* iſthaec capienda eſſe de poteſtate patrumfamilas, prout illa iam in plerisque ciuitatibus Chriſtianis ſeſe habet. Vbi imperium paternum circa ea potiſſimum occupatur, quae educationem liberorum concernunt. Sicuti & id aequum eſt, vt ſiquidem liberi velint paternis bonis ſuſtentari, inque illa deinceps ſuccedere, voluntati patris obtemperent, quatenus illa nihil abſurdi aut incongrui continet. Cui ſi citra ſufficientes cauſas reluctati fuerint, deprecari non poterunt, quo minus parentes officio educationis nihil praeterea ſuperaddant, eosque exhaeredes eſſe iubeant. Quanquam & heic, ne parentes forte ſtolidae magis pertinaciae, quam rationi obtemperantes haereditate liberos inhumaniter excluderent, leges ciuiles prudenter cauerunt. Sicuti & PLATO de LL. L. XI. [pag. 973. E.] abdicationem filii non vult a patre ſuſcipi ſine conſenſu propinquorum. Add. SENECA Controu. 1. & 9. QVINTILIANVS Declam. 9. Et in vniuerſum, vti alia priuatorum iura ad commodum & decus publicum attemperari e re ciuitatium fuit; ita ne parentes auctoritate ſua in liberos abutantur in fraudem boni publici, aut iniquam eorundem oppreſſionem, legislatores ciuiles prouidere ſolent. Sic in genere pater pro ſuis facultatibus tenetur liberos formare, vt idonea ciuilis ſocietatis membra fiant. Quo ſpectat lex Solonis, ne filius patrem, qui nullam artem ipſum docuiſſet, alere cogeretur. PLVTARCHVS Solone. [p. 90. T. I. Ed. Wech.] Sed cum in ciuitatibus diuerſi ſint ſtatus, ac diuerſa viuendi genera, recte quidem in illis deligendis auctoritatem patrum ſequuntur liberi, ſiquidem ad nihil abſurdi aut turpis ducant; praeſertim vbi ad iſtos fines a parentibus ſumtus praebeantur. Stolidum tamen ſimul, & iniquum, inuitos liberos compellere ad genus vitae, a quo ipſorum genius abhorret: nefarium, eosdem adigere ad vitae genus turpe, quale eſt meretricium; aut communi hominum indoli intolerabile; vti eſt caelibatus citra donum continentiae, & vita monaſtica.

§. XII. IN tertio tempore, quando filius familia paterna exceſſit, patriaque poteſtate ſolutus eſt, in omnibus αὐτεξούσιος, ſuisque iuris eſt; ma-

 nente

pro delicti grauitate puniendi poteſtatem, & formidabile vitae necisque eorum arbitrium habere. Apud Sinenſes patribus id quidem non licet, ſed tamen eorum teſtimonio ſoli creditur, ſi liberos ſuos apud Mandarinum accuſent, etiam in delictis capitalibus. Le COMTE Nouis Commentar. de Statu praeſent. Chin. ep. 9. Vbi etiam narrat, ſi liberorum aliquis in parentes fuerit iniurius, vel verbis, vel factis, quam grauis & atrox poena in talem ſtatuatur, quae poena maneat eius propinquos, Mandarinos etiam, & vniuerſam ciuitatem, vbi id facinus patratum. H.

nente tamen semper pietatis & obseruantiae debito; cuius causa est perpetua, orta quippe ex antegressis parentum meritis [1]. Quam in rem grauiter PLATO de LL. L. IV. *Parentibus fas est prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum, persoluere. Putare enim quisque debet, omnia quae possidet eorum esse, qui genuerunt & educarunt, ita vt illis haec omnia pro viribus ministrare debeant; primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremo quae ad animum pertinent, haec omnia videlicet mutuo data persoluens, & pro curis doloribusque priscis parentum, in senecta recentes reddens, quando maxime indigent. In verbis quin etiam per totam vitam parentes venerari maxime decet. Oportet itaque iratis, animumque explentibus cedere, seu verbis, siue rebus id faciant, non ignorantes, patrem iure admodum filio valde succensere, si quando iniuriam ab eo sibi fieri arbiiretur.* [2] Conf. *L. 11. §. 1. D. de Accusat. & inscript.* Addit demum de monumento conueniente mortuis extruendo, recolendaque eorum memoria. Vid. IDEM L. XI. de LL. p. m. 975. ARRIANI Epictetus L. II. c. 10. *Memento te esse filium, cuius professio sit existimare, patria bona omnia sua esse, omnibus in rebus dicto ei esse audientem, nunquam eum apud quenquam vituperare, neque vel dicere, vel facere quidquam, quod ei incommodet, atque etiam cedere illi in omnibus, & dare locum, pro virili adiuuantem.* OPPIANVS Halieut. L. V. [v. 89.] Πατρὶ δὲ γηράσκοντι νεὸν σθένος υἱέες εἰσίν. *Patri senescenti nouum robur sunt filii.* Apud Chinenses si cui parentes moriantur, statim quod in aula gerit munus non militare ad triennium abdicare cogitur, domumque proficisci, ac per triennium istos lugere. Nam & primi tres anni maximam molestiam in educatione liberorum parentibus pepererunt. NEVHOF in Legatione. Plura luctus signa recitat MARTINIVS Hist. Sinicae L. I. in octauo Imperatore. Apud eosdem filius humiliore quam pater sella, & nunquam ex aduerso, sed ad latus eidem sedet. Et sane liberos cum parentum meritis paria facere non posse tralatitium est. ARISTOTELES Nicom. IIX. c. 16. Τοῖς γονεῦσιν ἐδεὶς τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν ἀποδοίη· εἰς δύναμιν δὲ ὁ θεραπεύων ἐπιεικὴς εἶναι δοκεῖ. *Parentibus nemo dignam gratiam retulerit; sed qui pro viribus colit, is esse probus videtur* [3]. Add. XENOPHON Memorabil. L. II. [c. 2. Ed. Oxon. p. 431. 432. Ed. H. Stephani.] & STOBAEVS Serm. 77. Quanquam filium quandoque parentis beneficia vincere posse prolixe disputet SENECA de Benefic. L. III. c. 29. 30. seqq. Recitat quoque dictum Alexandri ARRIANVS L. VII. [c. 12. p. 290. Ed. Gron.] Βαρὺ δὴ τὸ ἐνοίκιον τῶν δέκα μηνῶν εἰσπράττεσθαι αὐτὲ τὴν μητέρα. *Graue decem mensium habitationis pretium a matre exigi.* Et quantumcunque sit illud meritum, ad scelus tamen imperandum valere non potest. Inde IDEM *vrgenti matri, vt occideret quendam insontem, & dictitanti, eum se per nouem menses vtero portasse praegnantem, respondit: aliam parens optima posce mercedem; hominis enim salus beneficio nullo pensatur.* AMMIAN.

§. XII. 1) Et quia inde societatis omnis est coagulum. *Nam*, vt bene GROTIVS ad Decalogum sub quarto praecepto obseruauit, *qui parentes reueretur amatque; is fratres amat, vt iisdem ortos parentibus; alios propinquos ob auos proauosque communes; vnde tota illa fluit necessitudinum series, eademque antiquissima ciuitatum ac pagorum origo.* H.

2) Γονέων δὲ μετὰ ταῦτα τιμαὶ ζώντων, ὡς θέμις, ὀφείλοντας ἀποτίνειν τὰ πρῶτά τε καὶ μέγιςα ὀφειλήματα χρεῶν πάντων πρεσβύτατα· νομίζειν δὲ ἃ κέκτηται καὶ ἔχει πάντα εἶναι τῶν γεννησάντων, καὶ θρεψαμένων, πρὸς τὸ παρέχειν αὐτὰ εἰς ὑπηρεσίαν ἐκείνοις κατὰ δύναμιν πᾶσαν, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ὀυσίας· δεύτερα τὰ τοῦ σώματος· τρίτα, τὰ τῆς ψυχῆς· ἀποτίνοντα δανείσματα ἐπιμελείας

MIAN. MARCELLINVS L. XIV. c. 10. Add. GELLIVS L. II. c. 7. HOBBES de Ciue c. 9. §. 8. debitum illud reuerentiae non ex ſola de grato animo lege deriuandum arbitratur, ſed ex pacto quoque tacito, quod nempe non praeſumatur, qui alterum ex ſua poteſtate dimittit, eum ita ſibi voluiſſe aequare, vt ne beneficii quidem reus eſſet: ſed ſemper eſſe intelligendum, eum, qui ſubiectione liberatur, promittere ſaltem externa ſigna, quibus ſuperiores ab inferioribus ſolent honorari. Illa tamen nimia eſt ſuperſtitio, quam refert Conſtantinus L' EMPEREVR in Babakama c. 8. §. 3. Iudaeos non permiſiſſe, ex metu, ne filius paternum ſanguinem effunderet, filium patri venam ſecare, imo ſpinam educere, aut vlcus aperire, ne forte ſanguis ſequatur. Add. SELDENVS de I. N. & G. L. VII. c. 2. Inter eos tamen, qui in ciuitatibus degunt, contingere poteſt, vt propter officium publicum pater filio reuerentiam exhibere debeat, ſalua tamen patris inter priuatos reſpectus praerogatiua. Sic ipſe pater Fabius Cunctator probauit factum filii Conſulis, quod ipſum ſibi obuium equo deſcendere iuſſiſſet. PLVTARCHVS Fabio, & in Apophth. VALER. MAXIMVS L. II. c. 2. §. 4. GELLIVS L. II. c. 2. *L. 13. §. vlt. L. 14. princ. D. ad SCtum Trebell.* [4] Add. BOECLERVS ad Grot. dictum locum. §. 6. Enimuero, an illa obligatio liberorum perpetua, quae etiam ſoluto imperio paterno durat, magis ex actu generationis, an ex fideli & laborioſa educatione oriatur, inter quoſdam eruditos non conuenit. Alii quippe generationi fauent; per hanc enim parentem vitam dare, bonum vtique praeſtantiſſimum & caeterorum omnium occaſionem; ac gignendo parentes quodammodo Deum referre. Alii malunt pro educatione calculum ponere, per quam demum quis hominis dignationem implere diſcit, & quae magna ac diuturna cura pari labore ac ſumtu conſtat. Idque alii hoc modo illuſtrant, quod inter bruta mas, qui genuit, nullo fere affectu erga ſobolem tangi deprehendatur; mater autem eousque duntaxat, quoad ſe prolem alere ipſa queat: hominum autem ϛοργὴ perpetuo duret. Id quod indicio ſit, & affectum parentum, & ei reſpondentem filiorum obligationem non, ſaltem praecipue, prouenire ex illis, quae hominum generatio cum brutis habet communia, ſed quod liberi per parentes ad vitam ſocialem formentur. Equidem ARISTOTELES Nicom. VIII. c. 13. Ὁ πατὴρ αἴτιον τοῦ εἶναι, δοκοῦντος μεγίϛου εἶναι, καὶ τροφῆς, καὶ παιδείας. *Pater auctor eſt exſiſtendi, quod maximum videtur eſſe, & nutritionis, & educationis.* IDEM dicto loco c. 14. *Eſt amicitia filiis erga parentes, & hominibus erga Deos, tanquam erga bonum quoddam, atque excellens. Beneficia enim maxima contulere, quippe cum ſint in cauſa, vt & ſint, & enutriti atque educati fuerint, poſteaque in lucem venerint.* Vbi priori quidem loco ponitur generatio & vita, vt tamen cum educatione expreſſe non comparetur. PHILO IVDAEVS L. II. Allegor. [pag.

μελέας δε καὶ ὑπερπονούντων ὠδῖνας παλαίας ἐπὶ νέοις δανεισθήσας· ἀποδιδόντα δὲ παλαιοῖς ἐν τῷ γήρᾳ σφόδρα κεχρημένοις· παρὰ δὲ πάντα τὸν βίον ἔχειν, τε καὶ ἐσχηκέναι χρὴ πρὸς αὐτοῦ γονέας εὐφημίαν διαφερόντως - - θυμουμένοις τε οὖν ὑπείκειν δεῖ, καὶ ἀποπιμπλᾶσι τὸν θυμόν· ἐάν τ' ἐν λόγοις ἐάν τ' ἐν ἔργοις δρῶσι τὸ τοιοῦτον, ξυγγινώσκοντα ὡς εἰκότως μάλιϛα πατὴρ ὑιῇ, δοξάζων ἀδικεῖσθαι, θυμοῖτ' ἂν διαφερόντως τελευτησάντων τε γονέων ταφὴ μὲν ἡ σωφρονεϛάτη καλλίϛη - - - τῷ δὲ μὴ παραλείπειν μνήμην ἐνδελεχῆ παρεχόμενον τούτῳ μάλιστ' ἀεὶ πρεσβεύειν.

3) Ὀυθὲν δὲ ποιήσας [ὑιὸς] ἄξιον τῶν ὑπηργμένων δέδρακεν. ὡς ἀεὶ ὀφείλει.

4) *Nam quod ad ius publicum attinet, non ſequitur [pater] ius poteſtatis.*

[p. 58. in fine] *Ne parentibus quidem dignam referre valemus gratiam, quandoquidem non possumus eis gignendi vicem reddere.* QVINTILIANVS Declam. V. *In hunc te diuinorum humanorumque conspectum de nostra protulimus anima. Maria, terrasque, & infatigabiles siderum cursus, & cuncta sacro fulgore lucentia nos, vt fruereris, ostendimus.* Nihilominus nobis verius iudicatur, plus obligationis ex educatione, quam nuda generatione resultare. Sicut etiam eodem inclinare videtur PLATO *in* Critone: [p. 34. B.] Ἢ οὐ χρῆν ποιεῖσθαι παῖδας, ἢ ξύνδια ταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα. *Oportebat non genuisse filios; aut in eis educandis erudiendisque laborem non recusare.* Apud EVNDEM in Theage [init.] Demodocus dicit: Ἐμοὶ ἡ τοῦ υἱέος τουτουΐ, εἴτε φυτείαν, εἴτε παιδοποιείαν δεῖ αὐτὴν ὀνομάζειν,, πάντων ῥάστη γέγονεν. ἡ δὲ τροφὴ δύσκολός τε καὶ ἀεὶ ἐν φόβῳ, περὶ αὐτοῦ δεδιότι. *Haec mihi mei filii siue plantatio, seu generatio appellanda sit, omnium facillima extitit: educatio autem difficilis, & plena timoris semper, maximum metum ipsius causa subeunti, fuit.* Et IBIDEM Socrates: Οὐκ οἶδα ὑπὲρ ὅτου ἂν τις νοῦν ἔχων μᾶλλον σπουδάζοι ἢ ὑπὲρ υἱέος αὐτοῦ, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται. *Non video vbi maiore diligentia opus sit, si quis mentem modo habeat, quam vt filium optimum reddat.* Nam vti est apud EVRIPIDEM Hecuba: Ἔχει τὸ θρεφθῆναι καλῶς δίδαξιν ἐσθλοῦ. *Habet recta educatio doctrinam boni.* Ap. QVINTILIANVM Declamat. 285. ita pater: *Non iam imputo illa vulgaria, lucem, & ius libertatis, & vsum vitae. Hoc imputo: quod fortiter fecisti, roboris & corporis mei, meum est: animus iste ad contemnendum periculum paratus ex meo fluxit. Ego te diu praeceptis feci virum fortem: proxime quidem etiam exemplo.* Add. IDEM Declamat. 278. & PHAEDRVS L. III. Fab. 16. Scilicet non crediderim, parentem generando tam magnum dedisse beneficium proli, si eam in lucem editam abiiciat, aut nutritam citra culturam animi adolescere patiatur pecudis in morem, vt vitam agat sibi erubescendam, aliis inutilem: ac si *res nulla minoris constet patri quam filius.* IVVENALIS Sat. 7. [v. 184. & seqq.] [5] Quo spectat lex Solonis apud PLVTARCHVM Solone [pag. 90.] *qua ad alendos parentes non adstringebantur ex meretricibus procreati. Quippe nuptiarum decus qui praetereat, profitetur, se non liberorum gratia, sed voluptatis adsciscere mulierem; habetque mercedem suam, neque locum sibi quaerendi reliquit de genitis, quibus ipsam reddidit probrosam natiuitatem* [6]. Add. VITRVVIVS de Archit. praefat. L. VI. IVVENALIS Sat. 14. [vers. 17. & seqq.] *Gratum est, quod patriae ciuem populoque dedisti, Si facis, vt patriae sit idoneus, vtilis agris; Vtilis & bellorum, & pacis rebus agendis. Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu Moribus instituas.* ARISTOTELES apud DIOGENEM LAERTIVM [L. V. §. 19. Ed. Amst.] *parentes qui liberos erudiendos curassent, longe honorabiliores esse iis, qui solum genuissent: eos enim viuendi tantum, illos etiam bene beateque viuendi auctores esse.* Quo nomine etiam quantum venerationis praeceptori, qui sancti parentis est loco, a discipulis deferatur apud Sinenses, tradit MARTINIVS Hist.

5) *Quanticunque domus, veniet, qui fercula docte*
Componat; veniet qui pulmentaria condit
Hos inter sumtus sestertia *Quintiliano*
Vt multum, duo *sufficient: res nulla minoris*
Constabit patri quam filius.

6) Ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον, τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ ἑται-

Hist. Sinicae L.IV. c.2. IDEM L.VI. c.1. p. 212. memorat [7], apud eosdem vsitatum esse, vt filius nunquam ad altiorem dignitatis gradum, quam pater, adscendat. Vnde, si suis in rempublicam meritis honores filius adipiscatur, queis patri fungi non obtigit, ii defuncto quoque patri postuma velut promotione communicantur. Apud eosdem quippe obsequium & reuerentia erga parentes maxima & prima virtus habetur. Deinde sequi non videtur; vita est maximum bonum: ergo actus parentis quo eam dat, est maxime aptus ad excitandam in prole obligationem. Nam si factum aliquod meum alteri magnopere velim imputare, necessum est vt sciam, cui dem, & an ad ipsum meum beneficium sit peruenturum. Nec illud parum ad rem facit considerasse, an intentionem habeam alterum beneficio mihi obstringendi; quanti factum illud mihi constet; an id susceperim magis, vt alteri prodessem, quam vt mihi vtilitatem aliquam aut delectationem parem: num ad idem suscipiendum ratione aut deliberato animi proposito, an vero affectuum stimulis, aut sensuum illecebris sim impulsus; an denique id, quod dedi, vllo modo alteri prodesse queat, nisi alia quaepiam accesserint. Ista qui pressius considerauerit, facile iudicabit, actum educationis longe efficaciorem esse ad producendam obligationem, quam generationis. Etsi hautquaquam omnia probauerim, quae circa hanc rem disputat SENECA de Beneficiis L. III. c. 30. seqq. Nam illud sine dubio tolerari non potest, quod vitam hominis, cui Deus immortalem animam dedit, vocet rem, quae *cum feris, & animalibus quibusdam minimis, etiam foedissimis communis est:* item *muscarum ac vermium bonum.* Reliqua tamen non adeo censuram cordatorum metuant. *Illud quod natus sum, per se intuere quale sit: animaduertes exiguum, & incertum, & boni malique communem materiam. Sine dubio primum ad omnia gradum, sed non ideo maiorem omnibus, qua primum. Nec enim ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt.* Item: *Ad bene viuendum minima portio est viuere. Puta me vitam pro vita reddidisse. Sic quoque munus tuum vici, cum ego dederim sentienti, cum sentiens me dare, cum vitam tibi non voluptatis meae causa, aut certe per voluptatem dederim. Vis scire, quam non sit magnum beneficium, vitam sic dare? exposuisses: nempe iniuria erat genuisse. Quo quidem colligo, minimum esse beneficium patris matrisque concubitum, nisi accesserint alia, quae prosequerentur hoc initium muneris & aliis officiis ratum facerent. Idem* paulo post generandi beneficium vocat *vulgare*; *paternum munus & simplex & facile, & in quo* (saltem vulgus patrum) *spectat omnia potius, quam eum, cui dabat.*

§. XIII. DENIQVE vti pater prolem familia eiicere non debet citra grauissimas causas: ita & proles non nisi bona cum venia patris in aliam familiam transibit. Quod si autem liberi iustam habeant migrandi causam, nec tamen parens per animi duritiem annuere velit; putauerim, eosdem non obligari,

ἑταίρας γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν . . . ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παρορῶν τὸ καλὸν οὐ τέκνων ἕνεκα δῆλός ἐστιν, ἀλλ' ἡδονῆς ἀγόμενος, γυναῖκα. τὸν δὲ μισθὸν ἀπέχει καὶ παῤῥησίαν αὐτῷ πρὸς τοὺς γενομένους οὐκ ἀπολέλοιπεν οἷς αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν ὄνειδος.

7) Add. CLERICVS ad Exodi XX, 12. & Deuteron. V, 16.

gari, quo minus rebus ſuis, etiam ringente duro patre, proſpiciant; inprimis vbi paternam haereditatem negligere velint. Nam leges ciuiles vti auctoritatem parentum recte fulciunt; ita moroſitatem ineptam haut temere obfirmabunt. Quin nec capita familiarum ſegregum inuitos liberos videntur retinere poſſe, vbi iuſtam ſcilicet migrandi cauſam habuerint; cum nec in iuſtis ciuitatibus hominibus liberis facile migratio denegetur, ſi nullo alio, quam communi ciuium vinculo ſtringantur.

§. XIV. Hvc quoque pertinet quaeſtio: An liberis liceat nuptias contrahere inuitis parentibus? Circa quam putamus diſtincte conſiderandum eſſe, quid requirat officium pietatis; quid obſequium imperio reſpondens; quid iuris ſit patribus vt talibus, quid vt capitibus familiarum. Poteſtatem patriam, vt talem, diximus naturaliter tantam eſſe, quanta opus eſt ad liberorum educationem & gubernationem, quouſque ipſi rebus ſuis commode queant proſpicere. Ergo illa non videtur eouſque ſe extendere, vt matrimonia liberorum poſſit declarare irrita; quippe quae praeſupponuntur iniri abs talibus, qui iam plenum rationis vſum obtinent. Equidem officium pietatis ac reuerentiae requirit, vt & conſilium parentum heic adhibeant liberi, nec ipſorum voluntati reluctentur [1]. Catvllvs [Carm. 63. in fine.] *Non aequum eſt pugnare, pater quos tradidit ipſe, Ipſe pater cum matre, quibus parere neceſſe eſt. Virginitas non tota tua, ex parte parentum eſt. Tertia pars matri data, pars data tertia patri; Tertia ſola tua eſt; noli pugnare duobus, Qui genero ſua iura ſimul cum dote dederunt.* Apud Evripidem in Andromache [verſ. 987. 988.] Hermione: *Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει, κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε. Deſponſationis quidem meae pater meus curam habebit, & non eſt meum ſtatuere hoc.* Sic & Cyrum abſque parentum conſenſu noluiſſe matrimonium contrahere apud Xenophontem L. IIX. [c. 5. §. 10. Ed. Oxon.] habetur. Non tamen ſtatim irritum eſt & nullum, quod contra officium iſtud fuit admiſſum [2]. Nam obligatio audiendi & reuerendi alterius conſilium, non ſtatim poteſtatem de re ſua diſponendi adimit. Accedit & illud apud Qvintilianvm Declam. 256. *Nuſquam libertas tam neceſſaria, quam in matrimonio eſt. Quis enim amare alieno animo poteſt?* Add. *L. 21. L. 22. L. 25. D. de Rit. nupt.* Sed quid dicemus de poteſtate patrum, quam habent, vt capita familiarum? Equidem in multis ciui-

§. XIV. 1) Maxime cum matrimonium ſit manumiſſio liberorum, & quaſi in nouam coloniam traductio: praeterea parentum intereſt, quales generos & nurus & nepotes ſortiantur: quin dotes ipſae & patrimonia, quae occaſione nuptiarum in alias familias transferri conſueuerunt, liberos officii huius ſatis admonere videantur. H.

2) Bene Grotivs ad Matth. XXVII, 30. *Quam multa ſunt, quae non recte, id eſt, non ex officio fiunt, & tamen ſi facta ſint, pro non factis nequaquam habentur? Certe ſi maneamus intra limites naturalis iuris, actus irritus dici eo non poteſt, niſi accedat poteſtatis defectus, aut actus turpitudo permanens, quae hic locum habere dictu quidem eſt facile, at ex certis principiis demonſtratu difficile. Nam ex iure naturae auctoritas magis parentum naſci videtur, quam poteſtas, id eſt ἐξουσία, vt quam videmus pro populorum inſtitutis & moribus mutari.* H.

3) Vt loquitur Tacitvs IV. Ann. 53. Henricus IIX. Angl. Rex apud Guil. Prynnevm Tom. II. Libertat. Anglicanar. p. 602. *Cum per experientiam didicimus, quod quam plures Dominae regni noſtri ſpreta ſecuritute, quae per legem & antiquam conſuetudinem regni Angliae capi ſolet & debet, ne ſe maritari permitterent, ſine conſen-*

ciuitatibus facultatem matrimonia contrahendi leges ciuiles varie circumſcribunt. Sicut alicubi regio ſanguine ortis, inconſulto rege, matrimonium contrahere non licet, cum notum ſit, quantum per eiuſmodi connubia ſaepe e republica petatur [3]. Sic & apud Iaponios magnatibus vxorem, ex qua procreandi ſunt ſucceſſores, ipſe Caeſar attribuit, coniugiumque ratum eſſe iubet. Bern. VARENIVS Deſcr. Iaponiae c. 12. Add. Conſtitut. SICVLAE [4] L. III. tit. 21. Alicubi inter ciuem, & peregrinam, inter illuſtrem & plebeiam [5] quae contrahuntur nuptiae pro iuſtis non habentur. Enim vero vti in ciuitatibus libera matrimoniorum inter quoſcunque facultas, vt & migrandi licentia, intelligitur, vbi in contrarium expreſſa non extat lex, aut legi aequipollens conſuetudo: ita cum in familiis ſegregibus pleraeque rationes legum ciuilium circa matrimonia, inter certas perſonas contrahenda, ceſſent; hautquidquam patrifamilias ius videtur eſſe [6] prohibendi aut reſcindendi matrimonia ſuorum liberorum, quae nullo alias vitio laborant; ſi modo iſti parati ſint familia paterna faceſſere. Nam vt inuiſam ſibi nurum in domo ſua toleret paterfamilias, nemo ab ipſo poſtulauerit. Geneſ. XXVI, 34. 35. Quod ſi tamen ſuam auctoritatem a liberis citra grauiſſimas rationes (vid. *L. 12. §. 1. de Sponſal.*) ſpretam viderit pater, poenae loco familia & haereditate excludere immorigeros non prohibetur. Vid. Lex WISIGOTHORVM L. III. Tit. 2. c. 8. Lex BVRGVNDIONVM Tit. 12. c. 5. Quid iuris heic competat patribusfamilias, qui in ciuitatibus degunt, ex ſingularum legibus eſt cognoſcendum [7]. Apud Iaponios omnia matrimonia per vtriuſque partis parentes contrahuntur [8], quod ſi parentes iam defuncti ſint, proximis conſanguineis hoc officium incumbit. B. VARENIVS Deſcript. Iapon. c. 12. Sic apud Peruanos quondam ſub imperio Yncarum matrimonia a liberis citra parentum conſenſum contracta habebantur illegitima, & proles inde nata ſpuria, niſi deinceps parentes conſenſiſſent. Garcilaſſus de la VEGA Comment. Reg. L. VI. c. 36. Vbi certum eſt, quemadmodum leges ciuiles efficere poſſunt, vt inualide ineantur contractus quidam, vel quia ſolennibus quibuſdam deſtituuntur, vel quia certis perſonis eoſdem inire interdicitur: ita poſſe eaſdem validitatem matrimonii, inter filiosfamilias initi, a parentum conſenſu ſuſpendere, vt illo non accedente matrimonium ciuiliter pro nullo habeatur, ac reſcindi queat. Vid. *L. 2. D. de Ritu nupt. L. 7. D. ad L. Iuliam de Adulteriis.* Nam copula carnalis, & conſenſus cohabitantium, vbi leges

 ciui-

conſenſu & voluntate noſtra, non requiſito ſuper hoc noſtro aſſenſu, vnde tam nobis, quam coronae noſtrae damnum & opprobrium emerſerunt. H.

4) Guilielmus I. Rex Siciliae lege ſanxit, virginibus nobilibus ſine ſua venia nubere haut licere. Thom. FAZELLVS L. XXVII. Hiſtor. Siculae. H.

5) V. ſupra c. 1. §. 8. & in not. H.

6) Obſeruare tamen eſt in hiſtoriis, patresfamilias ſegreges pro lubitu diſpoſuiſſe de matrimoniis filiarum. V. Geneſeos XXIV, 50. Quod & apud Hebraeos manſit, vt liquet ex Ioſuae XV, 16. Vbi GROTIVS notat: *Ingens poteſtas patria apud illas gentes in filiarum matrimoniis. Similia in Graecorum hiſtoriis habes de Oenomao, Schoeneo & aliis.* Conf. 1 ad Corinth. VII, 36. H.

7) Apud Francos Ludouici Balbi matrimonium cum Anſgarde nobili foemina, quum eam ſine aſſenſu patris Caroli Calui duxiſſet, diſſolutum, etſi duos ex ea ſuſcepiſſet filios. Vt memorat REGINO L. II. Chronic. ad A. DCCCLXXXIIX. Add. THVANVM L. XIX. Hiſt. ad A. MDLVII. & de vita ſua L. II. H. GROTIVM Ep. ad Martinum Ruarum 327. H.

8) Et apud Moſcouitas v. Comes CARLISLIVS Deſcript. Moſcouiae p. 343. & apud Siamenſes v. LOVBERIVS Part. II. de Rego Siamenſ. c. 7. §. 3. & 15. H.

ciuitatis obſtant, non magis validum reddunt matrimonium, quam per contractum pupilli, & traditionem, citra auctoritatem tutoris factam, valide & irreuocabiliter dominium rei pupillaris transfertur. Quanquam recte cordatiores monent, parentes, etiam vbi talis poteſtas ipſis indulgetur, circa eiusdem exercitium circumſpectos, nec rigidos nimis eſſe debere. Add. BOECLERVS & Ziegler. ad Grot. dictum locum §. 10.

* *

CAPVT III.

DE POTESTATE HERILI.

QVEMADMODVM familiae ex marito & vxore tanquam primariis partibus conſtant, quorum coniunctione ſoboles excitatur: ita ſecundario iisdem accedunt ſerui, quorum opera in obeundis miniſteriis capita familiarum vtuntur. His cum rigidius fere ſoleat imperari, quam liberis; inde aſperioris cuiusdam regiminis ſpeciem in ſocietate herili volunt exprimi, quam in paterna, vbi liberi fere indulgentius ſolent haberi. Iſthanc autem ſocietatem minus proprie ciuitatem ab Hobbeſio vocari arbitramur *, tum quia fere ex paucioribus perſonis conſtat, quam quae ad ſecuritatem praeſtandam in naturali libertate viuentibus facere poſſint: vid. Geneſ. XXXII, 7. ſeqq. XXXIV,

§. I. * Plane vt ARISTOTELES III. Pol. 6. dixit, patremfamilias vti τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ ὥσπερ πόλει, *propria domo tanquam ciuitate.* Differt autem domus, licet ſegrex & ſui iuris, a ciuitate, non tantum cauſa impellente ſiue προκαταρκτικῇ, ſed & ſubiecto. Quanquam fieri queat, vt domus procedente tempore coaleſcat in ciuitatem. Quomodo obſeruauit PLATO in Politico, antiquiſſimis temporibus ex patribusfamilias paulatim factos Reges. Cuius rei indicium profecto non leue eſt, quod in plerisque orbis partibus ciuitates olim admodum paruae, ſiue anguſtis limitibus circumſcriptae fuerint, vt hiſtoriae nos docent. HOBBESIVS ipſe Leuiathan. c. 20. ſic ſuam temperat ſententiam, ſi familia tantae ſit potentiae, vt per numerum ſuum, vel per alias oportunitates, bello ſubiici nequeat. Conf. AVCTOR ſupra c. 2. §. 11. H.

§. II. *Vid. ſupra L. III. c. 2. §. 8. Dan. HEINSII Epiſtolam ad Georgium Richterum, Conſiliarium Noribergenſem, inſertam Variis Lectionibus Iani Rutgerſii. H. [Conf. L. III. c. 2. §. 8. nota 2. & RICCIVS T. II. Theſ. Othon. pag. 605. BASILIVS de Spiritu ſancto c. 20. *Inter homines,* inquit, *ſeruus natura eſt nemo: nam aut vi ſuperati*

XXXIV, 30. tum quia dominus ſibi adiungit ſeruos non tam propter mutuam defenſionem; quam vt rem domeſticam commodius atque copioſius eorum opera curet.

§. II. CIRCA huius ſocietatis originem reiicienda eſt ſententia eorum, qui imperium herile & ſeruitium actu a natura conſtitutum autumant. Equidem maximam ingeniorum diuerſitatem inter homines deprehendimus. Vt alia praetereamus, ſane adparet, quosdam & ea eſſe mentis perſpicacia, vt per ſe cernant, quid rebus ſuis expediat; & ea alacritate, vt quod ſibi eſt vtile, proprio impulſu citra aliorum coactionem ſuſcipiant. Aliis contra ingenium eſt ita hebes, vt quid ex vſu ſit, citra aliorum ductum parum perſpiciant, magisque ſint idonei ad talia, quae viribus corporis conſtant, obeunda, quam ad quae ſubtilitas aliqua mentis requiritur. Tanta inſuper ſocordia, vt niſi coacti recte non faciant, nec parta commode ſeruare, aut diſpenſare norint. Quorum poſteriores natura ſeruos *Ariſtoteles* vocat *, non quod dominus & ſeruus actu per naturam conſtituatur, citra interueniens factum humanum; ſed quia eiusmodi hominibus, quos tali ingenio natura finxit, commodius eſt aliis ſeruire, quam proprio Marte rem gerere. Quo ſpectat, quod Ageſilaus dixit, τὸς τὴν Ἀσίαν κατοικῦντας, ἐλευθέρους μὲν κακὸς, δόλους δὲ ἀγαθὸς εἶναι. *Aſiam incolentes liberos quidem prauos, ſeruos autem bonos eſſe.* PLVTARCHVS Apopht. Laconicis. [T. II. p. 213. C.] Quod in Caligulam accommodauit Paſſienus: *Neque meliorem vnquam ſeruum, neque deteriorem dominum fuiſſe.* TACITVS Ann. VI. [c. 20.]

§. III. IO. FRID. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 3. ſolita ſibi chorda oberrat, dum communi ICtorum ſententiae contradicit, a iure gentium originem ſeruitutis repetentium [1]. Nam *modum* duntaxat conſtituendi ſeruitutem populos diuerſos inuicem accepiſſe; ſeu communem morem inualuiſſe captos bello in ſeruitutem redigendi. Imperium tamen herile neque a conſuetudine, neque a iure gentium arceſſendum; ſed ſemper cauſam *ſocietatis*, a cauſa *imperii* diſtinguendam. Adeoque Deum cauſam herilis imperii conſtituendum. Cum enim victoria ſit a Deo, hoſtisque diuinitus in manum victoris ſit traditus, id conſecutum victorem, vt hoſtem poſſit interimere. Cum

 vero

rati ſub iugum ſeruitutis ſunt redacti, vt ſit in captiuitatibus: aut propter egeſtatem ſerui ſunt facti, vt Aegyptii Pharaoni: aut ſapiente quodam & arcano conſilio, qui erant deteriores e liberis, edicto patris, prudentioribus & melioribus ſeruire damnati ſunt; quod beneficii loco, non condemnationis aequus rerum aeſtimator duxerit. Si quis enim mentis inopia, facultatem imperandi a natura inditam non habet, vtilius ei eſt, in alterius poſſesſionem venire, vt dominantis ratione rectus, currui ſimilis ſit, qui aurigam recepit, & nauigio, ad cuius clauum ſedet gubernator.

§. III. 1) *Seruitus autem eſt Conſtitutio Iuris Gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur. Serui autem ex eo adpellati ſunt, quod Imperatores captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolent: qui etiam mancipia dicti ſunt, eo quod ab hoſtibus manu capiuntur. Serui autem aut naſcuntur, aut fiunt, naſcuntur ex ancillis noſtris: fiunt aut Iure Gentium, id eſt, ex captiuitate; aut Iure Ciuili, cum liber homo maior viginti annis ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus eſt,* §. 2. 3. 4. Inſt. de Iure perſonarum. In quibus verbis ſeruitus, perinde vt ab AVCTORE fit, partim indigentiae, partim vi accepta fertur.

vero humanitatis intereſſet, ne inermem & proſtratum ſemper occideret, cum vſui eſſe poſſit, hanc poteſtatem retinuiſſe ſuperiorem in caput victum. Enimuero vti homines partim ob ſui defenſionem, partim ad vindicanda ſua iura bellum ſumſere: ita parta victoria, cum victis donare vitam placeret, in ipſorum arbitrio fuit, eosdem in ſeruitium redigere, aut in cuſtodiam tantiſper dare, quoad pacto aut dato lytro dimitterentur. Quae omnia, vt & poteſtatem in tales, quatenus cum recta ratione congruunt, Deus non immediate conſtituit, ſed ab hominibus conſtituta adprobauit [2]. Id quoque minus recte ab *Ipſo* dicitur; *ius vitae & necis in captum hoſtem, quod ſemel habuit, victorem retinere;* adeoque illud ius, quod victor habet in victum, antequam ipſum in fidem recipiat, idem eſſe cum eo iure, quo poſt ipſi tanquam dominus imperat. Nam iſthaec plane diuerſa ſunt. Victor in victum iure belli quaecunque placuerint poteſt ſtatuere; occidere, aut vitam relinquere; quam tamen licentiam, quantum nobis conſtat, nemo ius vitae & necis hactenus dixit. Sed ius vitae & necis, quod dominus in ſeruum habere dicitur, notat poteſtatem legitimam ob antegreſſum delictum capitale ſupplicium infligendi. Denique quod IDEM dicto loco §. 5. tradit, omne imperium, qualecunque ſit, inferre poteſtatem in caput; ergo nullam differentiam eſſe quaerendam in ipſa poteſtate, ſed tantum in exercitio poteſtatis; adeoque par eſſe imperium mariti in vxorem, patris in prolem, Regis in ciues, quam domini in ſeruum, niſi quod illi fere mollius, hic aſperius habeatur: id quidem vt credam, a me nondum impetrare potui.

§. IV.

2) Neque vero ſequitur, ſi victoria diuinitus contigit, quae victoriam conſequuntur facto humano non eſſe adſcribenda. Adde vltronea voluntate quem alteri ſe in ſeruitutem addicere poſſe. Quod Hebraeis quoque & Romanis vſitatum fuit. E Thracia mulieres voluntaria ſeruitute, ingenuae ortu quum eſſent, victum ſibi apud Erythraeos quaeritaſſe, notat PAVSANIAS Achaicis ſiue L. VII. c. 5. De plebe Gallica Iul. CAESAR L. VI. Bell. Gall. *Plerique quum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, ſe ſe in ſeruitutem dicant Nobilibus. In hos eadem omnia ſunt iura, quae dominis in ſeruos.* Add. LL. FRISIONVM tit. II. BAIVVAR. tit. 6. c. 3. §. 1. Carol. CANGIVM Gloſſar. voce Obnoxiatio. AVCTOR infra L. VII. c. 6. §. 5. H.

§. IV. 1) GROTIVS L. II. c. 5. §. 30. ſeruitutem perfectam ab imperfecta diſtinguit, & hanc eam dicit, qua quis ad tempus tantum, aut ſub conditione certas operas ſuſcipit, prouti id cautum ſit vel Legibus Ciuitatis, vel conuentione partium. Exempla, quibus vtitur, apud ipſum euolui poſſunt. Nos ea ſubiicimus, quae ab AVCTORE de Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 4. §. 2. de ſeruis mercenariis temporariis, qui & famuli dicuntur, allata ſunt. *Mercenario*, inquit, *temporario dominus conuentam mercedem; iſte huic viciſſim conuentam operam debet. Et quia in eo contractu domini melior eſt conditio, ideo etiam eiusmodi miniſter domino, pro ratione dignitatis reuerentiam exhibere tenetur; &, vbi malitioſe aut negligenter opus fecerit, eiusdem coërcitioni eſt obnoxius; quae tamen ad grauem corporis afflictionem, multo minus ad mortem propria auctoritate ſumendam procedere nequit.* Recte tamen TITIVS in Obſeru. DXXIX. animaduertere videtur, in ſtatu Ciuili contra ſeruum mercenarium hoc vix obtinere, vtpote in quo ſeruus delinquens ad reparationem damni ſolum teneatur; poena autem, ſi aliquam meruerit, Magiſtratus arbitrio relinquenda ſit. Quodſi porro ſeruus laſciuia domini iram prouocet, ab eoque plagis mulctetur, licite id fieri, ſi modus ſeruetur. Ceterum ſerui & famuli in iis tantum rebus Domino obtemperare debent, quae Legibus Diuinis aut Ciuilibus non refragantur. Vid. GROTIVS L. II. c. 26. §. 3.

2) Vbi cuſtodiendum eſt, inter praecipuas rationes inſtituti Sabbati hanc fuiſſe, vt ſeruis & ancillis quies pararetur. Vid. GROTIVS L. III. c. 14. §. 5. & CLERICVS ad Exodi XX, 10. & Deuter. V, 14.

3) Vid.

§. IV. Nobis ſuper origine ſeruitutis ita videtur. Ab initio cum homines a prima viuendi ſimplicitate diſcederent, vitamque operoſius excolere, ac rei augendae incumbere coepiſſent, valde probabile eſt, a ſolertioribus & paulo locupletioribus hebetiores & tenuiores ad operas ſibi locandas fuiſſe inuitatos. Mox cum vtrique illud commodum experirentur, paulatim hoſce adductos, vt iſtorum ſeſe familiis perpetuo adiungerent, iis ſub legibus, vt hi quidem alimenta, & quae alia vitae neceſſaria ſunt, illi autem eorundem miniſteria circa rem domeſticam, ex ipſorum praeſcripto curandam, ſibi ſtipularentur. Adeoque primam originem ſeruituti dediſſe vltroneum conſenſum hominum tenuiorum, & contractum, do vt facias; do alimenta perpetua, vt praeſtes operas perpetuas. In eiusmodi ſeruos quantum imperii domino naturaliter competat, facile ex fine huius ſocietatis colligitur [1]. Scilicet poteſt dominus tali ſeruo operas, quaſcunque velit, iniungere, habita ratione virium & dexteritatis ipſius [2]. Poteſt quoque negligentiam & ſocordiam ſerui aſperioribus remediis, prout indoles eiusdem exigit, coërcere [3], etſi hoc nomine ad mortem procedi nequeat. Sic vt ſummi inſtar ſupplicii eiusmodi ſit ſeruo, familia expulſum ſuae ſocordiae relinqui. Neque videntur tales ſerui inuiti potuiſſe aliis vendi; ſed vbi domino diſplicerent, vel familia erant expellendi, vel non niſi ipſorum conſenſu in aliam familiam transferendi. Cum reuera non niſi perpetui [4] ſint mercenarii, qui durante iſto ſtatu omnia domino adquirerent. Denique ſi atrox aliquod delictum admiſerint in alios extra familiam, ſiquidem intra illos duntaxat terminos, quos diximus, eorum ſubiectio conſtiterit, non videtur dominis ius vitae & necis competere [5]. Sed ne ipſorum

3) Vid. GROTIVS L. III. c. 14. §. 4. vbi tamen lex Diuina huc pertinens non recte adducitur. *Non opprimetis*, inquit Diuinus legislator, *vir proximum ſuum - - - Non dominaberis illi cum crudelitate*, Leuitici c. XXV. v. 17. 43. 53. non autem Deuteron. XV. v. 17. 45. & 53. Ipſa porro verba verſ. 17. non ad ſeruos pertinent, ſed ad proximum quemuis. Sic enim habet Contextus Hebraicus: *Non opprimetis vnus alterum*, quod occaſione alienationis terrarum a Deo dicitur, quam vllo ſub obtentu fieri vetat vltra annum Iubilaei. Similis error occurrit in §. 2. numero 2. vbi in ſecunda citatione etiam perperam Deuteron. XVIII. pro Leuitici XXV. legitur. Sunt autem duae in primis in Legislatione Diuina leges obſeruandae, quae inueniuntur Exod. 21. v. 20. 21. 26. 27. Prioris ſenſus is eſt, vt ſi dominus ſeruum verberet ad mortem, puniendus ſit tanquam homicida, niſi ſeruus vnum vel plures dies ſuperuixerit, vnde tractum videtur diſcrimen dierum in *L. vn. C. de Emendat. ſeru.* Ratio autem legis diuinae in eo ſita videtur, quod, ſi ſeruus non ſtatim exſpiraſſet, praeſumtioni locus videretur, dominum non habuiſſe animum occidendi, & inconſultae temeritatis ſatis punitum videri, qui ſerui ea pretium amiſerit vel operas. Quod, vt probe animaduertit CLERICVS ex verbis ſequentibus manifeſtum fit, *quia argentum ipſius eſt.* Altera lege praecipitur, vt, ſi dominus ſeruo oculum excuſſerit, aut dentem fregerit, damni dati ergo, manumittere eum cogatur, cui poenae ſine dubio etiam locus fuit, ſi damnum datum maioris momenti eſſet. Vid. laudatus Io. CLERICVS.

4) *Sin depauperabitur frater tuus tecum, vendeturque tibi: non coges illum, ad ſeruitium ſerui. Sed ſicut mercenarius & ſicut inquilinus erit tecum; vsque ad annum Iubilaei ſeruiet tibi.* Leuitic. c. XXV. v. 39. 40. Quod etiam Chryſippo viſum. SENECA de Benef. L. III. c. 22. Seruus, vt placet Chryſippo, perpetuus mercenarius eſt.

5) Imo quum pacto hoc imperium haud dubie transferatur, ſimul cum imperio conceſſa exiſtimari debent omnia, abs quibus illud conſiſtere nequit. Nam finis pro menſura eſt in moralibus. Quare verius eſt, ſi aduerſos alios extra familiam delinquat ſeruus, heic locum habere, quae inter diuerſas ciuitates obtinent; vt aut ipſe dominus pro merito puniat nocentem, aut eum permittat arbitrio interpellantis, cui nocitum: ſin vero aduerſus dominum crimen capitali ſupplicio dignum commiſit, talem non vt hoſtem, ſed vt rebellem tractari conuenit. Neque vero cauſam video, quamobrem in talem ius

ipſorum iniuriam defendendo lite ſe implicet dominus, noxios domo expellere poteſt & debet; id quod inſtar deditionis habet. Sed ſi in ipſum dominum eiuſque familiam atrociter delinquant, morte quidem affici poſſunt, non tamen velut ex vi imperii, ſed iure belli, tanquam hoſtes. Diſpari tamen modo, quam apud TACITVM de Moribus German. eſt. Occidere ſolent (ſeruos Germani) *non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu & ira, vt inimicum, niſi quod impune.* Et ad iſtum fere modum conditio ſeruorum, nec non poteſtas herilis deſcribitur Exod. XXI, 2. ſeqq. Leuit. XXV, 39. ſeqq. Deuteron. XV, 12. ſeqq. Exodi XXI, 26. 27. 32. Sirac. XXXIII, 25. ſeqq.

§. V. ENIMVERO poſtea deprehenſa commoditate ſuos lobores per alios expediendi, (quo nomine ARISTOTELI Polit. L. III. ſeruus ὄργανον πρὸ ὀργάνων, dicitur.) cum bella paſſim increbeſcerent, paulatim receptum, bello captis ea conditione vitam & libertatem corporalem relinquere, vt perpetuo captoribus ſeruirent. De cuius moris origine PLINIVS L. VII. c. 56. *Seruitium inuenere Leecedaemonii;* quod tamen admitti non poteſt, niſi hoc ſenſu, quod vel iſti inter Graecos hoc primum introduxerint, vel quod iſti Graecos quoque bello captos in ſeruitutem redegerint. Quanquam pro priore ratione facit, quod HERODOTVS Erato ſub finem, vbi Lemnum a Pelaſgis occupatam memorat, addit: *Nulla dum aut eis aut vllis Graecis per id tempus mancipia erant.* Sic Seſoſtres ad labores neminem Aegyptiorum admouit, ſed captiuorum opera cuncta perfecit. Ideo templis abs ſe extructis adſcripſit: *Indigenarum nemo huc laborem impendit.* DIODOR. SICVL. L. I. c. 56. Add. BVSBEQVIVS Ep. 3. p. m. 120. & Chriſtoph. RICHERIVS de Morib. Orientalium p. m. 101. In iſtos porro captos bello durius fere actum, quod hoſtilis adhuc irae in ipſos aliquid ſupereſſet. Et excuſari quoque credebatur ſaeuitia, in eos exercita, qui vitae fortuniſque noſtris imminuerant, & paria nobis intentauerant; eouſque procedente licentia, vt tales occidere per iracundiam, aut ob quoduis delictum, impune haberetur. Add. GROTIVS L. III. c. 7. §. 2. Quae licentia ſemel introducta etiam ad illos, etſi minore praetextu, extenſa eſt, qui ex iſtis nati, aut per commercia traditi fuerunt. Etſi eadem in quibuſdam ciuitatibus deinceps reſtricta, alicubi plane ſublata *. Igitur ſeruitutis primaeua origo eſt ex vltroneo conſenſu, non ex bello, etſi occaſione belli ſeruorum numerus vehementer auctus, eorumque conditio durior fuerit reddita. Add. Boecl. ad GROTIVM L. II. c. 5. §. 27.

§. VI. VIDEAMVS, quomodo poteſtatem herilem, & ſeruorum conditionem, prout illa ex bello oritur, deducat HOBBESIVS de Ciue c. 8. Vbi

ius vitae & necis exerceri nequeat. AVCTOR ipſe ſupra c. 2. §. 11. patri, vt capiti familiae, ius vitae & necis in filiumfam. conceſſum eſſe aſſerit. Et L. III. c. 2. §. vlt. dixit, patresfamilias non accepiſſe poteſtatem a ciuitate, ſed eam intuliſſe. H.

§. V. * Vere enim AVGVSTINVS L. XIX. de Ciuitate Dei c. 16. *Quia omnis domus initium ſiue particula debet eſſe ciuitatis. Omne autem initium ad aliquem ſui generis finem, & omnis pars ad vniuerſi, cuius pars eſt, integritatem refertur: ſatis apparet, eſſe conſequens, vt ad pacem ciuicam pax domeſtica referatur: id eſt, vt ordinata imperandi obediendique concordia referatur ad ordinatam imperandi obediendique concordiam*

Vbi id ab initio reiiciendum, quod ex ſolo ſtatu naturali, quem ille bellum omnium in omnes vocat, oriri putet ius aliquem inuadendi; & viribus ſuperatum in ſeruitium redigendi. Sed illud recte ſe habet, quod vti iure belli iuſti vita hoſti poteſt eripi; ita ſi quis in eodem viribus aliquem ſuperauerit, eidem poſſit vitam condonare, hac lege, ſi alter promiſerit, ſe ipſi ſeruiturum, id eſt omnia facturum, quae imperabit. In quo pacto bonum quod victus accipit, eſt vitae condonatio, quae iure belli poterat tolli; bonum autem quod idem promittit, eſt miniſterium & obedientia, & quidem quantum fieri poteſt, abſoluta. Nam qui mandatis cuiuſquam obedire ante obligatur, quam ſciat, quid iſte ſit imperaturus, ad omnia mandata ſimpliciter & ſine reſtrictione tenetur. Etſi quod heic temperamentum lex humanitatis adhibere iubeat, docet GROTIVS L. III. c. 14. Caeterum, quod recte HOBBESIVS monet, non omnis bello captus, cuius vitae parcitum eſt, paciſci cum victore intelligitur. Nam quorundam mors duntaxat differtur, arbitrio victorum, quandocunque placuerit, exigenda; vti Romae fiebat illis, qui triumpho aut ſpectaculis ſeruabantur; Et non cuiuis ita creditur, vt relinquatur ei tantum libertatis naturalis, quo vel aufugere, vel miniſterium detrectare, vel machinari domino malum aliquod, aut damnum, ſi cupiat, poſſit. Nam talis ſeruit quidem, ſeu operas praeſtat, ſed citra fidem mutuo interuenientem, vinculis tantum naturalibus coërcitus, ergaſtulis, compedibus, aut acri cuſtodia; eodem modo, quo bruta nobis ſeruiunt. Igitur obligatio ſerui, bello parti, aduerſus dominum non naſcitur ex ſimplici vitae condonatione, aut necis dilatione, ſed ex eo, quod ipſum non incarceratum aut vinctum teneat. Quippe cum iſthaec obligatio, mutua praeſtatione conſtans, ex pacto oriatur; in omni autem pacto mutua verſari fides debeat. Cum beneficio ergo condonatae vitae coniuncta eſt fiducia, qua dominus eum in libertate corporali relinquit, ita vt niſi interueniſſent obligatio & vincula pactitia ſeu moralia, non modo aufugere, ſed & dominum conſeruatorem vitae, vita ſpoliare poſſit; durante vtique adhuc inter ipſos ſtatu belli. Ex quo conſequitur, ſeruos, qui carceribus, ergaſtulis, aut vinculis coërceantur, ab illis, qui pacto cum domino iungantur, diuerſos eſſe; qui ſeruiunt illi non pacto, ſed ne vapulent. Ideoque ſi aufugerint, aut dominum occiderint, nihil facere contra leges naturales [1]. Nam vinculis ligare corporalibus ſignum eſt, illum qui ligat ſupponere, ligatum nulla obligatione ſeu vinculo morali ſatis teneri. Illud tamen falſum eſt, non minus iuris habere dominum in ſeruum non vinctum, quam in vinctum: ſummum enim habere in vtrumque. Nam licentia bellica, quam ſibi in vinctum reſeruauit dominus, diuerſum quid eſt ab imperio. Per illam enim vita tolli poteſt, quandocunque victori placuerit, obtentu ſtatus bellici [2], cui vinctus

diam ciuium. Ita ſit, vt ex lege ciuitatis praecepta ſumere patremfamilias oporteat, quibus domum ſuam ſic regat, vt ſit accommodata ciuitati. H.

§. VI. 1) Non repugnabo, ſeruum talem, ſi occaſio ſit, fugere poſſe. At eundem occidendi domini ius habere, minime concedendum arbitror. Neque enim lex naturae hoc permittit contra ſeruatorem, cui ſe dedens hoſtilem animum profecto exuiſſe videtur. H.

2) Captiuus enim, quum occdii potuerit, iure ad

ctus nondum videtur exemtus. Sed quantumuis summum imperium directe ius non dat in vitam, nisi ex delicto.

§. VII. CAETERVM etsi imperium, quod proprie est ius regendi alterius personam, vbi subiecti consensu vltroneo est constitutum, citra eiusdem consensum regulariter in alium transferri nequeat; cum peculiares esse soleant rationes, quare quis sese huic & non alteri subiecerit: in illis tamen imperiis, quae a vi coeperunt, receptum, vt eadem solius imperantis arbitrio alienari possent. Quamdiu tamen subiectis aliquid libertatis superest, proprie non ipsi homines, sed ius eosdem regendi alienari dicitur [1], in quantum illud est cum aliquo emolumento coniunctum. Licet enim quilibet imperans de subdito suo dicere queat, *hic meus est;* ea tamen proprietas diuersa plane est ab ea, qua quis *rem* aliquam suam dicit. Priori enim locutione hoc tantum significatur; mihi & non alteri competit ius hunc hominem regendi, sic tamen, vt & mihi aduersus eundem aliqua sit obligatio, nec in infinitum illud ius exerceri queat. Ast proprietas, quae rei tribuitur, inuoluit ius ista re vtendi, abutendique, eamque consumendi ex meo commodo aut lubitu; sic vt qualitercunque eandem tractauero, iniuriae non sim reus; sed ad excusationem sufficiat dixisse; haec res mea est. Quanquam autem lex humanitatis non ferat, vt etiam aduersus qualitercunque de nobis meritum omnia primaeuae aequalitatis vestigia extinguantur, postquam in pacem nobiscum rediit; vtque ad bruti instar aut rei inanimae posset tractari, aduersus quam nulla nobis est obligatio: immanitas tamen multarum gentium eo processit, vt inter res numerarentur serui, iique non tam per imperium, quam velut ex vi dominii tractarentur [2]. Sic vt eodem fere modo, quo quis de iumento suo dicit, hoc meum est, etiam de seruo diceretur, hic meus est. Inde & apud QVINTILIANVM Declam. 6. qui captus seruitium subierat, dicit: *me ipse perdidi.* Et in iure Romano fugitiui *furtum sui facere* dicuntur. *L. 60. D. de Furtis* [3]. *L. 1. C. de Serv. fugit.* Et quae seruo a domino praestabantur, non tam in istius, quam huius commodum praestarentur, ne seruo pereunte dominus damnum pateretur; vtque adeo ipsum pretium duntaxat sui miserabilem faceret. Add. tamen DIO CHRYSOSTOMVS Orat. XV. de Seruitute. p. 241 seqq. edit. Morelli. Non tamen inde recte infertur; quidquid serui erat ante seruitutem, id postea esse domini. Nam hoc tantum sensu id admittitur; quicquid serui poterat esse ante captiuitatem ex suis operis, id deinceps domini est. Vbi enim vltro quis in seruitium sese tradit, potest quidem se & reculas suas domino simul tradere. Id tamen non semper necessarium est. Quin probabile videtur, eos, qui ipsi sese vendiderunt, tam pretium sui, quam res suas retinuisse, saltem per modum peculii, aut tradidisse illis, quos antea tene-

ad seruitutem cogitur, &, si domini in se voluntatem adeo deinde exasperet, vt denuo perimere malit, ipse vitae dulcedinem moestitiae seruitutis postposuisse videtur.

§. VII. 1) V. H. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 12. n. 2. H.

2) FLORVS L. III. c. 20. §. 1. de seruis loquens

tenebantur alere, puta liberis, aut parentibus ſenio confectis. Quanquam Ebraei ſtatuebant, non poſſe aliquem recte ſe ipſum vendere, niſi nihil prorſus ſupereſſet, vnde ſe aleret. Vid. SELDENVS L. VI. c. 7. Quod autem in iure Romano in verum ſeruitium redigebatur, qui ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus fuerat, id ita ſe habebat. Fingebat Caius, Seium ſibi ſeruum eſſe, qui tamen liber erat. Seius itidem ſeruum ſe ſimulabat, inita fiducia partem ſibi pretii pactus. Vbi deinde Seius venditus fuerat, ſubornabatur tertius, qui liberali cauſa venditum aſſereret. Hoc modo perdebat emtor & ſeruum, & pretium, poſtquam Caius aſtute ſe ſubduxiſſet. Exemplum eſt apud PLAVTVM Perſa Act. IV. Sc. 4. & 9. Quod ſi quis iure belli in ſeruitutem fuerit raptus, bona quidem capti, quae ſimul cum ipſo adprehendit victor, ipſius erunt. Sed quae iſte non ſimul cepit, perinde erunt, atque ſi captus naturaliter fuiſſet mortuus, ſaltem quousque libertatem recuperauerit. Illud autem liquidum eſt, quod quidquid in ſeruitute adquiſierit ſeruus, domino adquiratur. Ad quem enim ipſa perſona plene pertinet, ad eundem quoque pertinebunt omnia, quae per iſtam perſonam proueniunt. Adeoque nihil erit, quod ſeruus vt *ſuum* poſſit retinere contra *dominum*. Etſi quod dominus ipſi peculiariter aſſignauerit ad vſum, vel adminiſtrationem, retinere, & defendere poſſit contra conſeruum: vt ſunt cibaria, veſtimenta, cella, peculium. Add. PLINIVS L. IIX. Epiſt. 14.

§. VIII. QVOD autem *Idem* negat ſeruo poſſe fieri iniuriam, id cum grano ſalis eſt capiendum [1]. Nam ratio ab ipſo ſubiuncta, quod voluntatem ſuam ſeruus voluntati domini ſubiecerit, adeoque quicquid hic fecerit illo volente fiat; volenti autem iniuria non fiat; hoc tantum efficit, non poſſe queri ſeruum, qualiscunque opera, modo intra ipſius vires ea ſit, a domino ſibi iniungatur, licet forte eadem ipſi ad palatum non ſit. Quemadmodum ciuis non poteſt queri, ſi rex abſolutus ex ſuo iudicio Rempublicam gerat, vtut ciui iſta adminiſtratio diſpliceat. Non hactenus duntaxat illam voluntatis ſubiectionem valere alibi oſtendemus. De caetero quis neget, ſeruo iniuriam fieri, ſi ab ipſo exigatur opera vires excedens, ſi citra cauſam, aut quia impoſſibilia non praeſtitit, verberibus in eum ſaeuiatur, ſi victus denegetur. THEANO Ep. 3. [in Opuſc. Mythol. Phyſ. & Ethyc. Amſtelod. 1688. p. 746. 747.] *ad* δικαίαν χρῆσιν, *iuſtum vſum* ſeruorum requirit, ἵνα μήτε διὰ τὸν κόπον κάμνωσι, μήτε ἀδυνατῶσι διὰ τὴν ἔνδειαν. *Ne propter laborem deficiant ne propter indigentiam viribus frangantur.* Quo loco notanda Iudaeorum dira inhumanitas, qua credebant, ſe veſtitum victumque minime cogi praeſtare ſeruo e gentilibus; tametſi operas omnigena ſaeuitia exigere nefas non haberetur, teſte SELDENO L. VI. c. 8. Forte quia ipſi paria in Aegypto tolerauerant. Exod. V, 13. 14.

quens Romanorum: *Ipſi per fortunam in omnia obnoxii, tanquam ſecundum genus hominum ſunt.* H.

3) *Ancilla fugitiua, quemadmodum ſui furtum facere intelligitur, ita partum quoque contrectando, furtiuum facit.*

§. VIII. 1) Conf. infra L. VII. c. 8. §. 2. & ſequ. Idem de ſeruis iam olim pronunciauit ARISTOTELES, probationis loco adferens, Οὐκ ἔστι ἀδικίαν πρὸς τὰ αὑτοῦ ἁπλῶς. H.

Nam illud Leuit. XXV, 43. ad seruos ex Ebraeis tantum pertinere tradebant. Benigniores heic leges Romanae. Vid. *L. 1. §. 2. L. 2. D. de His, qui sui, vel al. iur. sunt. L. 1. §. 3. C. de Latin. lib. toll.* [2] Quo spectat, quod Cato apud PLVTARCHVM in eius Vita [pag. 339. A. 349. A. Edit. Wech. T. I.] dicere solebat: Ἄισχιστον διὰ γαστέρα πρὸς οἰκέτας ζυγομαχεῖν, *foedissimum esse cum seruis ventris causa rixari.* Etsi alias idem satis duriter seruos, vbi consenuissent, venundandos putabat, nec alendos inutiles. Id quod recte PLVTARCHVS dicto loco reprehendit, quod *beneficentia nonnunquam porrigatur & ad bruta animalia.* PLAVTVS Menaech. [Act. 1. scen. 1. vers. 11. & seqq.] *Quem seruum tu asseruare recte, ne aufugiat, voles, esca atque potione vinciri decet. Apud mensam plenam homini rostrum deliges.* Contra perstringitur IVVENALI Sat. 14. [v. 126.] herus, qui *Seruorum ventres modio castigat iniquo.* Commendandum quoque decretum Claudii apud SVETONIVM cap. 25. *Cum quidam aegra & affecta mancipia in insulam Aesculapii taedio medendi exponerent, omnes qui exponerentur liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si conualuissent: quod si quis necare quem mallet, quam exponere, caedis crimine teneri.* Idem narrat DIO CASSIVS [3] L. LX. Recte quoque ARISTOTELES Nicom. VIII. c. 13. *Erga seruum, qua homo est, amicitia est.* Δοκεῖ γὰρ εἶναί τι δίκαιον παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντα τὸν δυνάμενον κοινωνῆσαι νόμου καὶ συνθήκης καὶ φιλίας δή, καθ' ὅσον ἄνθρωπος. *Quippe cum vnicuique homini ius quoddam esse videatur erga vnumquemque, qui cum ipso legis ac foederis esse particeps potest, & amicitia igitur erit, quatenus homo est.* Add. IDEM Oeconom. L. I. c. 5. SENECA de Ira L. III. c. 4. & de Clementia L. I. c. 18. & Epistola 47. ARRIANI Epictetus L. I. c. 13. STOBAEVS Serm. LXII. [4] Caeterum vti alia iura patrumfamilias per leges ciuiles temperata aut restricta sunt; ita & huic potestati herili contigit, quae alibi magis, alibi minus circumscripta deprehenditur [5]. Verum vbi illa absoluta & illimitata remansit, a lege ciuili non constituta, sed praeterita debet intelligi, & relicta, prout a patribusfamilias extra ciuitates potuit exerceri. Quanquam in quibusdam ciuitatibus

2) Addi potest Trimalchionis dictum apud PETRONIVM c. 71. Ed. Burm. *Amici*, inquit, *& serui homines sunt, & aeque vnum lactem biberunt, etiamsi illos malus foetus oppresserit*, ad quem locum videantur interpretes. Ceterum recte AVCTOR de Offic. Hom. & ciu. L. II. c. 4. §. 5. monet, Vbi seruum alienare placeat, cauendum esse, ne iis data opera, aut praeter meritum addicatur, qui inhumaniter eum sint habituri. Adiicimus, legem apud Graecos fuisse, qua serui, qui iusto durius a dominis haberentur, petere poterant, vt hero mitiori venderentur. Vid. PLVTARCHVS de Superstit. pag. 66. T. II. Ed. Wech. & POLLVX L. VII. §. 13. Ed. Amst. Idem fere Antoninus Pius cauit in *L. 2. D. de His qui sui vel al. iuris sunt.*

3) Hinc MODESTINVS L. II. D. Qui sine manumiss. ad libertat. peruen. *Seruo, quem pro derelicto dominus ob grauem infirmitatem habuit, ex edicto Diui Claudii competit libertas.* Conf. *L. 2. C. Theodos. de Expositis. Nouell. Iustiniani 153.* H.

4) Hecuba apud EVRIPIDEM in eius nominis tragoedia:

Νόμος δ' ἐν ὑμῖν τοῖς δ' ἐλευθέροις ἴσος
Καὶ τοῖσι δούλοις αἵματος κεῖται πέρι.
Lex enim inter vos & liberis aequa
Et seruis de sanguine posita est.

Senex apud eundem in Ione:

Ἓν γάρ τι τοῖς δούλοισιν αἰσχύνην φέρει
Τοὔνομα· τὰ δ' ἄλλα πάντα τῶν ἐλευθέρων
Οὐδεὶς κακίων δοῦλος, ὅστις ἐσθλὸς ᾖ.
Solum enim adfert seruis dedecus
Nomen: caeteris enim omnibus in rebus, *liberis*
Nullus

tibus leges dominorum saeuitiam in seruos foueant, ac duriora in ipsos statuant, quam ius naturae etiam absoluto imperio tribuit. Quo spectat mos Romanorum [6], ex quo *familiam omnem, quae sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oportebat*, interfecto domino. Quem C. Cassius quidem argumentis quibusdam ab vtili petitis defendere satagit, apud TACITVM Ann. XIV. [c. 45.] Eum post aliquantulum mitigauit Hadrianus apud Spartianum, [in Hadriano c. 18.] vt non de omnibus seruis quaestio haberetur, si dominus in domo interemtus esset, sed *de his, qui per vicinitatem poterant sentire.* Add. *tit. D. de SCto Silaniano.* Conf. tamen 1 Samuel. XXVI, 16. Scythas quoque seruis suis oculos eruisse, memorat HERODOTVS Melpomene in principio.

§. IX. CIRCA prolem ex seruis natam disquiritur, tum an illa necessario matrem sequatur, tum an aequum sit & ipsam seruitio premi. De priore Romanae leges sciscunt, vt & in brutis, & in seruilis conditionis hominibus partus ventrem sequatur *L. 24. D. de Statu hominum.* [1] Id quod GROTIVS L. II. c. 5. §. 29. iuri naturali non satis congruere iudicat, vbi pater aliqua sufficienti ratione queat cognosci. Nam cum in brutis quibusdam animantibus patres non minus quam matres foetuum curam gerant, hoc ipso ostendi, foetum vtriusque esse communem; adeoque si lex ciuilis hac in parte tacuisset, partum non minus patrem quam matrem secuturum. Vid. Edictum Regis THEODORICI c. 67. Enimuero nobis secus videtur. Nam supra ostensum fuit [2], originarie prolem ad matrem pertinere, sed patrem sibi ex pacto matrimoniali ius in prolem quaerere. Verum cum serui, & quaecunque ex illis proueniunt, ad dominos ipsorum spectent, proles seruilis in eorundem erit potestate; postquam seruitus eo vsque extensa fuit, vt non operae tantum, sed & ipsum corpus serui ad dominum pertinere intelligeretur. Add. GROTIVS ad Exod. XXI, 4. vbi ostendit, etiam seruiles nuptias ex arbitrio domini solutas. Quo facit etiam illud XENOPHONTIS Oeconom. [c. 9. §. 5. Edit. Oxon.] vbi inter praecepta oeconomica refertur,

Nullus seruus est deterior, qui bonus fuerit.
Philemon apud STOBAEVM d. l.

Κἂν δοῦλος ᾖν τις, οὐδὲν ἧττον, δέσποτα,
Ἄνθρωπος οὗτός ἐστιν, ἂν ἄνθρωπος ᾖ.

Here, quisquis est homo natus, quamuis seruiat
Is seruitutem, tamen esse homo non desinit.

SENECA III. de Benef. 20. dixit: in seruis partem, quae non seruiat, meliorem exceptam esse, mentem scil. siue rationem, cuius compotes esse seruos, ipse ARISTOTELES asseruit. I. Pol. 8. circa finem. H.

5) Apud multos populos optimis legibus vtentes ius summum in seruos valuisse, auctor est DIO PRVSAEVS Orat. 15. Adde de Persis AMMIAN. MARCELLIN. L. XXIII. c. 6. p. 296. Lex Atheniensium e contrario vlciscebatur iniuriam factam seruis, cuius legis praeter Demosthenem meminere XENOPHON Lib. de Rep. Atheniensium & ATHENAEVS L. VI. Δειπνοσοφ. A Parthis *seruos pari ac liberos suos cura haberi*, auctor est IVSTINVS L. XLI. c. 2. Apud Siamenses omnia domino in seruum licent, modo ne eum occidat. LOVBERIVS Descript. regni Siamens. Part. 30. c. 1. §. 1. Tyrannos seruis se indulgentes praebere, inter praecepta tyrannica ponit ARISTOTELES V. Pol. 11. Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. II. sect. 23. §. 16. H.

6) Add. Dissert. de Herede occisi vindice sect. 2. H.

§. IX. 1) *Partum Ancillae Matris sequi conditionem, nec statum Patris, in hac specie considerari, explorati iuris est*, L. 7. D. de Rei vindicatione. L. 42. D. de Liber. caussa & quantum ad bestias L. IV. c. 7. §. 4.

2) L. IV. c. 7. §. 4. H.

tur, ne ſerui iniuſſu domini liberos procreent; addita ratione: *Nam boni ex eo plerumque fideliores atque amantiores fiunt*; *improbi vero cum vxore coniuncti proniores ad dolum euadunt.* Quare autem potior heic ſit dominus ancillae, quam dominus ſerui genitoris, non haec ſola ratio eſt, quod connubia ſeruorum non ſatis certa cuſtodia eſſent circumſcripta. Vid. PLAVTVS Caſina. Sed etiam, quia corpus ancillae ad dominum pertinet, quod per impraegnationem ad operas obeundas redditur aliquandiu inhabile; ſerui non item. Cui & illa ratio fauet, quod implantata ſolo cedant [3]. Quod ſi autem ipſe dominus ex ancilla prolem ferat, illa talis erit, qualem ipſe dominus, aut leges ciuitatis volent. Sicut & ex his potiſſimum erit ſtatuendum, quid de tali prole ſit futurum, quam ſerua mater concepit, libera in lucem edidit, aut vice verſa. Etſi humanitas ſemper libertati prolis faueat [4]. PLATO de LL. L. XI. [pag. 975. A.] ſuper prole ſeruili ita diſponit: *Serua ſi ſeruo, aut libero, aut liberto coniuncta peperit, ſeruae domino natus detur*; *ſin ex ſeruo libera peperit, ſerui dominus nati ſimiliter dominus eſto. Quod ſi quiſpiam ex ſerua ſua natum ſuſceperit, aut quaepiam ex ſeruo peperit proprio, idque pateat, natum quidem ex ſerua & libero mulieres in aliam regionem cum patre ſimul emittant. Natum vero ex libera & ſeruo legum cuſtodes vna cum matre extra fines expellant.* Caeterum ipſi proli, quae ex ſeruili ventre naſcitur, iniuriam non facit dominus, ſi & ipſam ſeruili eſſe conditione velit [5]. Nam cum ipſius parens nihil haberet proprii, nulla ratio eandem alendi ſupererat, niſi ex bonis herilibus. Cum autem dominus eiusmodi proli alimenta, & quae alia ad vitam ſunt neceſſaria, cogatur praebere diu ante, quam ipſius opera vtilis eſſe queat, & ſequentes operae ſui temporis alimenta, ſaltem initio, non multum excedant; effugere eidem ſeruitutem inuito domino non licebit. Idque non ſolum, quatenus adhuc in aere velut domini eſſe intelligitur; ſed & quia ea conditione alendam dominus ſuſceperat, vt perpetuo ſeruiret; in quam conditionem ipſa tacite praeſumitur conſenſiſſe: cum praeſertim illa plane naſcitura non fuerat, ſi licentia ſua dominus vti voluiſſet, occiſis iure belli parentibus. Libertas autem naturaliter omnibus

3) Vid. ſupra L. IV. c. 7. §. 5.

4) Aequiſſima hic eſt Iuris Romani diſpoſitio. *Sufficit autem liberam fuiſſe Matrem eo tempore, quo naſcitur, licet ancilla conceperit. Et e contrario, ſi libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit, eum, qui naſcitur, liberum naſci: quia non debet calamitas Matris ei nocere, qui in ventre eſt. Ex his illud quaeſitum eſt, ſi ancilla praegnans manumiſſa ſit, deinde ancilla poſtea facta peperit, liberum an ſeruum pariat?* Et Martianus *probat, liberum naſci: ſufficit enim ei, qui in vtero eſt, liberam Matrem vel medio tempore habuiſſe, vt liber naſcatur. Quod & verum eſt.* princ. Inſt. de Ingen.

5) BVDDEO in Philoſ. Pract. P. II. c. 4. ſect. 12. §. 5. & c. 5. ſect. 6. §. 12. haec ſententia iniuſta videtur. Putat enim, liberos, qui ex matribus ancillis naſcuntur, officio ſuo omni erga Dominum defungi, ſi grati fuerint. Sed fortiores videntur rationes GROTII & PVFENDORFII, quam eae, quibus ipſe vtitur, inprimis ſi temperamentum adhibeatur, quod AVCTOR addit de Offic. Hom. & ciu. L. II. c. 4. §. 6. *Manifeſtum tamen eſt, cum eiusmodi vernae, nulla ſua culpa, in ſeruitutem perueniant, nullum eſſe praetextum, quare iſti durius debeant tractari, quam conditio perpetuorum mercenariorum admittit.*

6) Idem ſtatuit CAROLVS CALVVS Capitul. tit. 36. ſiue in Edicto Piſtenſi cap. 34. in fine, & LOTHARIVS Imperat. LL. LONGOBARD. L. II. tit. 24. c. 3. Apud Siamenſes propter debitum ſeruituti addictus, exſoluto eo, fit liber: at liberi interea nati ſeruituti manent obnoxii.

bus hominibus competere intelligitur, quatenus nullum factum noſtrum aut alienum anteceſſit, quod inaequales nos alteri reddere idoneum ſit. Atque haec quidem de prole eorum, qui occaſione belli in ſeruitutem redacti ſunt, ſatis manifeſta videntur. Circa eos, qui vltro ſeſe alteri in ſeruitutem addicunt, vbi lex aut pactum expreſſum non extat, aequitas & fauor libertatis ſuadere videtur, vt prolis deinceps naſciturae alimenta ſub alimentis parentum, quae a domino debentur, contineri intelligantur, eoque nomine proles ſeruituti non ſit obnoxia [6]. Conf. BOECLERVS ad Grot. dictum locum.

§. X. VIDENDVM porro eſt, quidnam incommodi in ſeſe contineat ſeruitus, qua apud pleroſque nihil miſerius habetur, & quae etiam morte ſit effugienda. SADI Roſarium Perſicum c. 1. *Proprio pane veſci & ſedere melius eſt, quam aureo cingulo accinctum ſeruitio adſtare.* Habet igitur ſeruitus perſonalis hoc, vt quis perpetuas operas debeat pro alimentis & aliis, quae vitae neceſſitas exigit. Id quod ſi accipiatur, in terminis naturalibus, citra quorundam dominorum inhumanam ſaeuitiam aut legum ciuilium rigorem, nihil habet in ſe nimiae acerbitatis [1]. Nam perpetua illa obligatio compenſatur perpetua alimentorum certitudine [2], quam ſaepe non habent, qui diurnas operas locant, defectu conductorum, aut ipſorum ſocordia non niſi fuſtibus expellenda. Vid. ARRIANVS in Epicteto L. III. c. 26. p. m. 257. LVCANVS L. III. *Non ſibi, ſed domino grauis eſt, quae ſeruit egeſtas.* Add. GROTIVS L. II. c. 5. §. 27. Nec abſurde quidam iudicant, ſublatam apud pleroſque Chriſtianorum ſeruitutem inter cauſas eſſe, quare tanta colluuies furum vagabundorum, & validorum mendicorum paſſim occurrat [3]. Cui tamen malo quaedam ciuitates obuiam iuere, extructis publice ergaſtulis, in quibus ignauis nebulonibus laborandi neceſſitas afferretur. Add. BODINVS de Rep. L. I. c. 4. & BVSBEQVIVS Epiſt. 3. p. m. 118. HOBBES de Ciue c. 9. §. 9. circa diſcrimina ſeruitutis & libertatis ita philoſophatur: Libertas, inquit, nihil eſt

noxii. LOVBERIVS Deſcript. regni Siamenſ. Part. III. c. 1. §. 3. H.

§. X. 1) Nec Religioni Chriſtianae aduerſatur, quicquid Bartolus, Salicetus & alii dicant. Etenim Paulus Apoſtolus nuſquam ſuadet dominis, vt dominium in ſeruos abiiciant, in quo dominio poteſtas immenſa comprehendebatur, vt ex iure Romano diſcimus. Neque Philemoni controuerſiam mouit, quo minus ius habeat Oneſimum puniendi, ſed ex rationibus ſpecialibus vult ei poenam condonari, vt recte obſeruauit H. GROTIVS Appendic. epiſtol. 546. IGNATIVS, Ioanni Apoſtolo ſuppar, epiſtola ſecunda, quae eſt ad Polycarpum, Eccleſiae Smyrnenſis Epiſcopum, ex Editione Th. Ittigii: Δούλους καὶ δούλας μὴ ὑπερηφάνει, ἀλλὰ μηδὲ αὐτοὶ φυσιούσθωσαν, ἀλλὰ εἰς δόξαν θεοῦ πλέον δουλευέτωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας ἀπὸ θεοῦ τύχωσιν. Μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἵνα μὴ δοῦλοι εὑρεθῶσιν τῆς ἐπιθυμίας. *Seruos & ancillas ne ſuperbe contemnas; ſed nec ipſi inflentur; Verum ad gloriam Dei plus ſeruiant, vt potiorem libertatem a Deo conſequantur. Non cupiant a Communi donari libertate, ne ſerui inueniantur cupiditatis.* Conf. ad Coloſſenſ. III, 22. ſequ. ad Epheſ. VI, 5. ſequ. 1 ad Timoth. VI, 1. ſequ. 1 Petr. II, 18. H.

2) Et qui ita ſeruiunt, vindices habent dominos, alioqui potentiorum iniuriis obnoxii futuri. H.

3) Homines tamen proprii vtique hodie ſerui ſunt, neque mitiori conditione vtuntur, quam ſerui Romani. Vid. POTGIESSER de Statu & Condit. ſeru. & THOMASII & HERTII Diſſertationes de Hominibus propriis.

eſt aliud, quam abſentia impedimentorum motus. Quae impedimenta ſunt vel naturalia & externa, vel moralia ſiue arbitraria. Secundum illa eſt cuique libertas maior aut minor, prout plus vel minus ſpatii eſt, in quo verſatur; vt maiorem habeat libertatem, qui in amplo carcere, quam qui in anguſto cuſtoditur. Sic poteſt eſſe homo liber verſus vnam partem, nec tamen verſus alteram; vt qui iter faciens ſepibus & maceriis hinc & inde coërcetur, ne vineas & ſegetes vicinas conterat. Iſthaec libertatis ſpecies corporalis & phyſica dici poteſt; quo ſenſu omnes *ſerui* & *ſubditi* liberi ſunt, qui non ſunt vincti, vel incarcerati. Impedimenta porro moralia abſolute motum non impediunt, ſed per accidens, nempe per electionem noſtram, quatenus melius iudicamus motu abſtinere, quam eundem exercere. Sic qui in naui eſt, non impeditur, quin ſeſe in mare praecipitare poſſit, modo velle poſſit. Sed ſi ſapit, melius iudicabit in naui manere, quam in vndis ſuffocari. Sic quantaecunque poenae ſint propoſitae, poterit tamen contra fieri ab eo, qui iſtud periculum ſubire non formidat. Atque haec eſt voluntatis libertas intrinſeca, ab eadem ſeparari neſcia, qua aeque ſerui, atque quiuis alii ſubditi gaudent. Ergo alibi iſtud diſcrimen eſt quaerendum. Ac primo quidem, licet vix vllus dominus ſit tam durus, qui ſeruum prohibeat, quo minus faciat, quae ad vitam & ſanitatem tuendam ſunt neceſſaria, circa quae praecipue curae humanae occupantur: fere tamen liberis heic conceditur mollius & copioſius ſibi conſulere, quam ſeruis, quorum valetudinem aſperior victus, & intempeſtiui labores quandoque non parum affligunt. Quo ſpectat & illud CICERONIS de Oratore [L. II. c. 6.] *Mihi liber eſſe non videtur, qui non aliquando nihil agit.* Deinde liberi homines prae ſeruis hoc habent eximium, quod illi miniſteria ciuitatis, aut familiae obeant honoratiora, & plus poſſideant rerum ſuperfluarum. Quorum vtrumque indoli hominum erectioris ingenii adprime conuenit. Nam laboris moleſtiam eiusdem nobilitas ſolatur; & rebus affluere dulce habetur, vel quia in futurum nobis prouiſum videtur, vel ad mollius inſtruendam vitam, vel vt materiam habeamus de multis bene merendi. Quod autem maximum eſt, liberi ſoli ciuitati, legibuſque generalibus parere debent, nec poenam, niſi quae in illis definitur, metuunt: ac de caetero voluntati ſuae obtemperare in dulciſſimis habent. Serui autem & conciui ſeruiunt, eiusque iuſſis peculiaribus, poenaeque, & coërcitioni priuatae ſunt obnoxii, eiusdemque moroſitatem ferre coguntur; quae eo moleſtior eſt, quo frequentius & propius ſeruis cum domino verſandum. Id quod eo durius eſt, quia raro leges publicae ſeruis contra dominos ſubſidium ferunt, niſi vbi ad immanem ſaeuitiam horum aſperitas proruperit. Quae tenerrimas quaſque animas maxime afficiunt. Quanquam plurimum referat, cui quis ſeruiat. Apud TERENTIVM Eunucho [Act. 3. ſc. 2. v. 33.] ex ſeruo coniectura fit, dominum eſſe pauperem & miſerum:

4) Apud AESCHYLVM Agamemnone eſt:
Ἑκὼν γὰρ ὐδεὶς δυλίῳ χρῆται ζυγῷ.
Seruile nemo nam volens patitur iugum.

IVLIVS CAESAR L. III. de Bell. Gall. ait: *Omnes homines natura libertati ſtudere & conditionem ſeruitutis odiſſe.* H.

rum: contra *maxima quaeque domus seruis est plena superbis.* IVVENALIS Sat. V. [vers. 66.] Addi quoque potest, seruitutis molestiam non parum exasperari, per superbiam humani ingenii, quo nemo non dignum se imperio putat; eoque cum seruus aeque aut magis aptum se ad imperandum, quam herum, putet, a fortuna iniuriam sibi fieri iudicat, & conditionem suam quauis ratione mutare cupit [4]. Apud XENOPHONTEM Cyropaed. L. IIX. [c. 1. §. 1.] Chrysantas tale discrimen libertatis & seruitutis tradere videtur: *Quemadmodum ipsi dignum esse existimatis vestris subditis imperare; ita etiam nos pareamus, quibus decet. Tantum autem inter nos decet, seruosque interesse, quantum serui ipsi inuiti heic ministrant. Nos autem vltro optima quaeque facere conuenit.* Huc pertinet quoque DIONIS CHRYSOSTOMI Orat. XIV. de Seruitute.

§. XI. LIBERATVR seruus variis modis: I. Si dominus eum libertate donauerit. Nam quod ius in se seruus in dominum transtulit, idem potest dominus seruo reddere. Etsi in multis ciuitatibus receptum [1], vt manumissus manumittenti reuerentiam praestet. Vid. Lex WISIGOTHORVM L. V. Tit. 6. c. 17. & 21. Quod si tamen dominus superiorem habuerit, seruo non aliter libertatem dare potest, quam saluo semper istius superioris iure, legibusque ciuilibus super manumissione constitutis. II. Si dominus a se seruum abigat; id quod in ciuitate exilium habetur. Neque differt a manumissione quoad effectum, sed tantum quoad modum. Vtrinque enim potestati herili renunciatur, sed libertas heic in poenam, illic in gratiam conceditur. Esse autem poenam, commodum & locupletem dominum amittere, etiam ministri liberi intelligunt. III. Seruus si captus sit, seruitutem veterem noua abolet; idque siue ipse solus, siue dominus cum ipso fuerit captus. Sed si solus dominus fuerit captus, seruus in eum recidit statum, quo futurus erat, si dominus naturali morte obiisset, saltem quousque dominus priori libertati postliminio fuerit restitutus. IV. Liberatur seruus ignoratione successoris; puta, si dominus moriatur, nec ius suum in alium transtulerit, quia nulla ipsi aduersus quemuis ad seruiendum obligatio superest. Nemo enim obligari intelligitur, nisi scire possit, cui praestandum sit, quod debetur. An vero in ciuitate quoque pro libero ac ciue talis se possit gerere, ex legibus ciuilibus erit iudicandum. Sicut aliqui referunt, apud Turcas manumissionem seruorum prodesse duntaxat contra veterem dominum, non autem contra alios, abs quibus iste manumissus denuo in seruitium abstrahi queat. Porro contingit istud, vt seruus ignoratione successoris liberetur, si nullus domino haeres extiterit, naturaliter aut ciuiliter mortuo. Non enim, quemadmodum bona reliqua pro derelictis habita cedunt occupanti; ita eiusmodi quoque seruus quasi pro derelicto habitus, abs quouis in seruitutem potest abstrahi.

§. XI. 1) Singulare erat apud Parthos, nulli manumittendi serui potestatem fuisse permissam. IVSTINVS L. XLI. c. 2. H.

ſtrahi [2]. Nam caeterae res nullo muniuntur iure, quo minus quiuis eas ſibi poſſit vindicare, niſi iam alteri in eaſdem ius fuerit quaeſitum. In hominem autem nullum ſibi ius aſſerere quis poteſt, niſi quantum ex ipſius conſenſu, aut antegreſſo facto, quod ipſum ſpectat, oriatur. Extincto itaque illo iure, quod victor ex bello peculiariter in ſeruum quaeſierat, redit naturalis libertas, etiamſi fors ingenio ipſius ſeruitium magis congruat. Inclinatio enim & aptitudo ingenii in ſe nemini ius dat, inuitum in ſeruitutem rapiendi; nec quod alteri fors vtile eſt, id ſtatim mihi licet per vim ipſi imponere. V. Vbi ſeruus non ex praecedente delicto, neque per modum poenae [3] in vincula coniicitur, aut quouis modo libertate corporali priuatur, obligatione illa ex pacto nata liberatur, qua ipſum dominus adſtringere amplius nolle cenſetur, dum phyſica eidem vincula iniicit. Neque enim exſiſtit pactum, niſi vbi paciſcenti creditur; neque violari poteſt fides, quae non eſt habita [4]. Inde eiuſmodi ſeruo aufugere nefas non erit.

2) Secus apud Romanos. Hi enim derelictionem inter modos, quibus quis liber fieret, non habebant. V. *L. vlt. D. pro Derelicto. L. vlt. D. de Stipulat. ſeruor.* H.

3) Quae reſtrictio probe notanda eſt. Inſeruit enim emendandae ſententiae Hobbeſii, ſi modo hic in ea opinione fuit, quam ipſi tribuit Richardus CVMBERLAND de Legib. Naturae c. 9. §. 14. Vid. Lib. III. c. 6. §. 9. & c. 7. §. 5. Totum autem §. huncce AVCTOR ex Hobbeſio deſcripſit.

4) V. ſupra §. 6. Velim tamen hoc cum grano ſalis accipi: nam in pactis rectoriis, ob malam tractationem fidei vinculum non ſtatim ſoluitur. V. infra L. VII. c. 2. §. 10. H.

SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

DE CAVSA IMPVLSIVA CONSTITVENDAE CIVITATIS.

I. *Ingressus.*
II. *Homo natura magis amat se, quam societatem.*
III. *Ex adpetitu tamen societatis non statim sequitur adpetitus ciuitatis.*
IV. *In homine multa sunt vitia, ciuilem societatem perturbantia.*
V. *An ciuitas per consecutionem naturalem producta?*
VI. *An indigentia fuerit causa constitutae ciuitatis?*
VII. *Genuina ciuitatis constituendae causa.*
VIII. *Sola legis naturae reuerentia pacem generis humani non continet.*
IX. *Neque soli arbitri; neque pacta.*
X. *Discrepantia iudiciorum pacem generis humani turbat.*
XI. *Coërcendis hominibus acriori fraeno quam sola lege naturali opus est.*

POST societates, quas vocant primas agendum iam de ciuitate [1], quae perfectissima habetur societas [2], & qua incolumitas humani generis post ipsius multiplicationem maxime continetur. Hanc quare instituerint homines, antea per familias segreges dispersi, manifeste adparebit, si & indolem societatis ciuilis, humanique inclinationes ingenii paulo curatius peruestigauerimus. Ad

§. I. 1) Quae pars disciplinae huius nobilissima, quippe τὸ δίκαιον πολιτικὸν, vt ARISTOTELES V. Eth. 10. vocat, complexa, ius publicum vniuersale consueuit nuncupari. Nam frustra vtique sunt, qui id negant. H.

2) Siue vt CICERO I. Officior. loquitur, *societatum omnium princeps est societas ciuilis.* Conf. ARISTOTELES I. Pol. 1. Quod verum est, cum intuitu status naturalis, cuius mala ciuitas tollit aut corrigit; tum quia omnes aliae societates (si magnam illam mundi ciuitatem siue societatem humani generis excipias) societati ciuili subiectae conspiciuntur; & quia nulla est actio hominis externa, quae non ad hanc societatem vel per se spectet, vel ex circumstantiis spectare possit. Vt ait GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 23. H.

quod illuſtrandum non parum proderit excuſſiſſe, quae vulgo ſuper hac re traduntur.

§. II. Plerique igitur ad naturam hominis heic confugiunt, quae ita ad ſocietatem ciuilem rapiatur, vt citra eam nec velit, nec poſſit viuere. Cui fini allegantur argumenta illa, quae ſupra pro ſociali hominis natura L. II. c. 4. adducta ſunt [1]; deſumta potiſſimum a ſolitariae vitae miſeriis, a taedio ſolitudinis, a ſermone, qui citra ſocietatem homini fruſtra datus eſſet, ab appetitu conuerſandi cum hominibus, ab vtilitate ex coniunctione cum aliis reſultante, & ſi quae ſunt alia. Exaduerſum Hobbes de Ciue c. 1. oſtendere conatur, reuera hominem eſſe animal, quod ſeipſum, ſuamque vtilitatem quam maxime & principaliter amat; (Isaevs Orat. 2. Ὀυδεὶς ἄλλȣς περὶ πλείονας ἑαυτȣ̃ ποιεῖται. *Nemo pluris facit alios, quam ſeipſum.* Evripides Medea [2]. [v. 85. 86.] Τίς δ' ȣ̓χὶ θνητῶν ἄρτι γινώσκει τόδε· Ὡς πᾶς τις αὐτὸν τȣ̃ πέλας μᾶλλον φιλεῖ; *Quis vero mortalium iam non nouit hoc, Quod quisque ſeipſum magis quam proximum amet?* Isocrates de Pace: [p. 285. Edit. Pariſ.] Ἐμοὶ δοκȣ̃σιν ἅπαντες μὲν ἐπιθυμεῖν τȣ̃ συμφέροντος, καὶ τȣ̃ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων. *Mea ſententia vniuerſi mortales vtilitatis ſuae ſtudioſi ſunt, & in eo elaborant, vt plus poſſint aliis:*) ſocietatem autem & alios ſecundario duntaxat, & quatenus in ipſum aliqua inde voluptas aut vtilitas redundare poteſt. Idque inde oſtendit [3], quod vt quis alterius ſocietatem affectet, non ſufficiat id ſolum, quod homo ſit; ſed quod apud hunc potius quam alterum honorem aut vtilitatem obtenturum ſeſe ſperet. Idemque inductione a ſingulis ſocietatibus petita illuſtrat. Qui commerciorum cauſa coëunt, lucrum ſuum ſpectant, quod adſumtis ſociis melius ſeſe obtenturos ſperant, quam ſi ſeorſim ſua negotia gererent. Ea ſpes ſi ipſos deceperit, vecordes habebuntur, ni damnoſae ſocietati quantocyus renunciauerint. Illi, quos officii publici rationes iungunt, forenſem quandam amicitiam ineunt, plus mutui metus, quam amoris habentem, & cui potius exteriorum ſignorum fallax adparatus, quam ſincera animorum coniunctio adeſt. Sic vt inter tales quandoque factio, iunctis viribus in priuatum nitens commodum, vix vnquam liquida beneuolentia exſiſtat. Et qui propriis confidit opibus, de adſciſcendis ſociis parum ſolicitus eſt. Vbi hilaritatis, aut fallendi otii cauſa coitur, quisque ſibi maxime perplacet, ſi aliis aut ſibi riſum poſſit mouere. Aſt ille prouenire non ſolet, niſi oſtenſa aliorum turpitudine, aut indecentia; cum recte quis in alio ridere non poſſit, quod in ſeipſo deprehendit. Iuxta illud Ivvenalis Sat. 2. [v. 23.] *Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.* Igitur qui alios rident, non poſſunt non eosdem prae ſe deſpicere, & ex comparatione alienae ſtoliditatis gloriolam ſibi quaerere. Et quanquam riſus interdum captetur citra

§. II. 1) Quamuis cauſſa Ciuitatum *immediata* in amore Socialitatis quaerenda non ſit, vt adparet ex iis, quae Auctor dicit §. 3. & ex nota noſtra 3. ad §. 7.; certiſſimum tamen eſt, hominem Natura Societatis amore duci, id quod ab Avctore ipſo ſatis probatum fuit loco ab ipſo adducto. Cum ſummo ceterum vtilitatis & iucunditatis fructu legi poteſt liber Anglicus, in Gallicum ſermonem transſcriptus, ſub titulo: *Eſſai ſur l' uſage de la Raillerie et de l' Enjoûment dans les Conuerſations qui roulent ſur les matieres ſur les plus importantes.*

2) Idem Creſphonte:

Ἐκεῖνο γὰρ πέπονθ', ὅπερ πάντες βροτοὶ, φιλῶν μάλισ' ἐμαυτὸν ȣ̓κ αἰσχύνομαι.

Mihi

citra offenſam, & per iocos edentulos; patet tamen heic quoque aliquem magis voluptate ſua, quam ſocietate duci. Imo qui id ex profeſſo agunt, vt alios exhilarent, hoc praecipue ſpectant, vt per feſtiui oſtentationem ingenii gratiam aut commodum aliquod aucupentur. Quin plerisque hominum eſt natura inſitus maximus pruritus aliorum dicta aut facta examinandi, iudicandi, condemnandi atque exagitandi; quem ſi vbertim exſerere queant, iucundiſſimum ſibi vitae condimentum acceſſiſſe putant. Idemque aegre per diſciplinam aut caſtigationes reprimitur, aut extinguitur. Denique ſi coëatur philoſophandi cauſa inter eruditos, qui prae caeteris ſeſe profitentur ſapere, tot volunt magiſtri haberi, quot conuenerunt; & qui ſapientiam ſuam ab aliis repudiatam videt, non modo eis non fauet, ſed & acerrime indignatur. Quo facit illud ARRIANI in Epicteto L. III. c. 2. *Quod ſi quis tibi dixerit, orta diſputatione de praeſtantiſſimo philoſopho, quendam dixiſſe, vnum illum eſſe philoſophum: animula tua, quae antea digiti longitudine erat, nunc duos cubitos excedit. Si quis autem alius dicat, Nihil agis, non eſt operae pretium illum audire; quid enim ſcit? prima principia percepit. Praeterea vero nihil tenet, ſtatim velut attonitus adſtas, palles, vociferaris. Ego ei demonſtrabo, qui vir ſim, quantus Philoſophus.* [4] Add. CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 36. n. 6. Ex quibus liquido adparet, quod congreſſus omnis ſpontaneus concilietur vel ob indigentiam, vel captandae gloriae; vnde referre ſtudent congreſſi vel commodum aliquod vel exiſtimationem & gloriam apud ſocios, vel denique voluptatem. Idem alio argumento demonſtratur, ex ipſis definitionibus *Voluntatis*, *Boni*, *Honoris & Vtilis*. Societates ab hominibus ineuntur voluntario. Vbi autem voluntas, ibi quoque eſt ipſius obiectum, nempe bonum. In quod bonum autem adpetitus ſingulorum fertur, niſi quod quisque ſibi tale eſſe iudicauerit? Nam vt maxime res aliqua naturaliter bona ſit, tamen niſi ea ad nos reſpectum habeat, fere circa illam adpetendam & aeſtimandam torpere ſolemus. Si enim vel maxime regi Perſarum bene ſit, ego tamen id mihi bonum non duco. Bonum autem ſemper comitatur aliqua iucunditas, quae vel ad animum ſolum, vel ad corpus quoque pertinet. Animi voluptas omnis vel gloria eſt, vel ad hanc vltimo refertur. Quae corpus afficiunt, commodorum nomine veniunt. Ergo omnis ſocietas, vel commodi cauſa, vel gloriae, id eſt ſui, non ſociorum cauſa contrahitur. Enimuero gloriae ſtudio nulla iniri neque multorum hominum, neque diu duratura ſocietas poteſt; propterea quod gloriatio, ſicut & honor, ſi omnibus adſit, nulli adeſt; quippe quae praecellentia, & comparatione conſtat: neque vt quis cauſam gloriandi in ſe habeat, adiumentum vllum accedit ex aliorum ſocietate; niſi quod coniungi cum hominibus notoriae virtutis, paris aut aemulae

Mihi hoc quod aliis euenit mortalibus,
Minimum, inter omnes quos amo, noceo mihi.
SOPHOCLES Oedipode in colono:
Τίς γαρ ἐσθλὸς ὐκ αὑτῷ φίλος;
Quis bonus nequam ſibi?
Conf. ARISTOTELES I. Rhetor. II. H.

3) Ampliat & circumſcribit, explicat & ſuo cogitandi more reddit hoc loco AVCTOR, vt in aliis compluribus, effata Hobbeſii.

4) Κἂν τις ἐλθὼν εἴπῃ σοι, ὅτι λόγου γινομένου, τίς ἄριςός ἐςι τῶν Φιλοσόφων, παρών τις ἔλεγεν, ὅτι εἷς φιλόσοφος ὁ δεῖνα γέγονέ σου τὸ ψυχάριον ἀντὶ δακτυλιάιου δίπηχυ. ἂν δ' ἄλλος παρὼν ἥκῃ, ὀυδὲν εἴρηκας, ὀυκ ἔςιν ἄξιον, τοῦ δεῖνος ἀκροᾶσθαι· τί γὰρ οἶδε; τὰς πρώτας ἀφορμὰς ἔχει, πλέον δ' ὀυδὲν· ἐξέςηκας, ὠχρίακας εὐθὺς, κέκραγας, ἐγὼ ἀυτῷ δείξω τίς εἰμι, ὅτι μέγας Φιλόσοφος.

ſae praeſtantiae argumentum habeatur. Alias enim tanti quisque eſt, quantum ſine aliorum ope ipſe poteſt. Commoda autem huius vitae manifeſtum eſt augeri poſſe mutua ope. Longe tamen mollius & commodius foret, ſi ſolo iuſſu alios in noſtra miniſteria liceret diſponere. Prout etiam inter reliqua vitae inſtrumenta tanto gratius quodque habetur, quo plura adfert emolumenta, minorique impenſa aut labore paratur, atque conſeruatur. Vnde ſine dubio homines magis ferrentur ad imperium, quam ad ſocietatem, id eſt, mallent aliis imperare, ipſi immunes, quam in mutuam operam conſpirare; niſi metu aliquo retraherentur, ſeu niſi proſpicerent, omnia pro imperio agere volentibus malum aliquod imminere. Conſpirat ARRIANVS Epicteto L. II. c. 22. *Nullum animal alteri ita conciliatum eſt, vt ſuae vtilitati; cui quidquid obſtare videtur, ſiue frater ſit, ſiue pater, ſiue filius, ſiue amaſius, ſiue amator; odit, auerſatur, exſecratur. Ita enim natura comparatum eſt, vt nihil perinde amet, atque vtilitatem ſuam. Haec pater, haec frater eſt, & cognatus, & patria, & Deus. Quapropter ſi quis eodem conferat vtilitatem, & ſanctitatem, & honeſtatem, & patriam, & parentes, & amicos; ſalua ſunt haec omnia. Sin alibi vtilitatem, alibi amicos, patriam, cognatos, & ipſam adeo iuſtitiam collocauit; intereunt haec omnia, praeponderante vtilitate.* Ὅπου γὰρ ἂν τὸ ἐγὼ, καὶ τὸ ἐμὸν, ἐκεῖ ἀνάγκη ῥέπειν τὸ ζῶον. *Vbi enim Ego, & Meum eſt, eo inclinare neceſſum eſt animal.* Idem ſupra dixerat: *Catellos non aliquando vidiſti abblandientes inuicem, & inter ſe colludentes, vt dicas; nihil illis eſſe amantius? Sed vt videas, quis iſte ſit amor, carnem illis obiicito; & cognoſces.* CICERO Offic. III. *Sibi vt quisque malit, quod ad vſum vitae pertineat, quam alteri adquirere, conceſſum eſt, non repugnante natura* [5].

§. III. QVANQVAM autem ſupra dicto loco oſtenderimus, ex hiſce hautquidquam conſequi, hominem non eſſe animal ſociabile, aut a natura non deſtinari, vt in ſocietate ſui ſimilium viuat: poſito tamen adpetitu ſocietatis in homine, non inde ſtatim ſequitur, hominem natura ferri ad ſocietatem ciuilem. Non magis quam hoc ſequitur: homo per naturam deſiderat aliquam occupationem, ergo natura fertur ad ſtudia literarum. Quippe cum ille adpetitus per ſocietates primas, iunctaque cum aequalibus amicitia, impleri poſſit. Quo facit illud ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. c. 14. Ἄνθρωπος τῇ φύσει συνδυαστικὸν μᾶλλον, ἢ πολιτικὸν, καὶ ὅσῳ πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιΐα κοινότερον ζώοις. *Homo coniugale magis quam ciuile animal eſt, quanto prior, magisque neceſſaria eſt familia, quam ciuitas, & filiorum quoque procreatio animalibus communior.* Add. Kenelmus DIGBY de Origine mundi c. 9. §. 8. ſeqq. Caeterum, quod diximus, ita probat HOBBES dicto loco, ſocietates ciuiles non meros eſſe congreſſus, ſed foedera; quibus ineundis fides & pacta ſint neceſſaria. Horum ab

5) Confer. PARRHASIANA T. II. p. 359. 360. & ſqq.

§. III. 1) Plane vt ASPASIVS in II. Ethic. Ariſtot. obſeruauit: *Ea quoque natura eſſe, quae in nobis natura diſpoſitis ſucceſſu temporis quidem proueniunt, indigent autem, ad perfectionem vt perueniant, adminiculo externo.* H.

2) Adiecimus hanc vocem, praeeunte Cl. BARBEYRACO, eo enim in loco Ariſtotelis, quem Auctor initio §. huius excitauit, ζῷον πολιτικὸν, animal ciuile, manifeſte opponitur ζώῳ συνδυαστικῷ, ſiue

ab infantibus quidem & indoctis vim; ab iis, qui damnorum ex earum defectu ortorum ſunt inexperti, vtilitatem ignorari. Vnde fieri, vt illi, quia, quid ſit ſocietas ciuilis non intelligunt, eam inire non poſſint; hi autem, quia neſciunt, quid eadem proſit, non curent; aut ſaltem in ea ita viuant, vt eiusdem praeſtantiam non aeſtiment. Ergo omnes homines, cum ſint nati infantes, ad ſocietatem ciuilem ineptos natos eſſe; plurimos per omnem vitam tales manere: diſciplina autem, non natura, hominem ad eam ſocietatem aptum fieri. Neque vero iſthaec deſtruuntur auctoritate Ariſtotelis, qui hominem φύσει, aut πεφυκέναι dicit ζῶον πολιτικὸν *natura* aut *aptum natum animal politicum.* Nam per illam locutionem quandoque notatur, aliquid actu ineſſe rei cuipiam per naturam, circa omne antegreſſum ipſius aut alterius factum; quo ſenſu verbi gratia piſcis aptus natus eſt, vt natet, auis vt volet, quercus vt glandes ferat. Interdum autem notatur, alicui rei ineſſe aptitudinem [1] ſeu habilitatem recipiendi perfectionem quampiam per culturam & diſciplinam, quae vt ipſi inſit, natura intendit, aut ſaltem tanquam ſibi congruum & non repugnans adprobat. Quo ſenſu natura aptus eſt, verbi gratia, equus, vt greſſus ſuperbos glomeret, id quod aſino negatum; pſittacus vt garriat, ager vt frumentum, collis vt vitem ferat; ipſe homo vt ſermocinetur, vt varias artes & ſcientias addiſcat. Quo ſenſu & eundem animal politicum eſſe, mox demonſtrabimus, non obſtante, quod omnes homines naſcantur infantes; quippe cum homines adulta aetate, & rationis vſu gaudentes ſupponere ſoleamus, quando inquiritur, quid homini natura competat, aut non competat. Add. Rich. CVMBERLAND. de Leg. nat. c. 2. §. 2. Deinde circa dicta Ariſtotelis obſeruandum, ipſum [interdum [2]] voce ζώυ πολιτικῦ latius vti, pro animali ſociabili, non preſſe pro tali, quod ad ſocietatem ciuilem feratur, aut ad eandem aptum ſit. Sic IDEM Polit. III. c. 4. (6.) Φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῶον πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ᾽ ἀλλήλων βοηθείας οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν. *Homo natura eſt animal ciuile. Quare etſi nihil aliorum auxilio egeret, nihilominus conuictum expeteret.* Atqui ex ὀρέξει τοῦ συζῆν, ex adpetitu conuictus non ſtatim ſequitur, hominem ferri ad ipſam ciuitatem; cum iſti adpetitui per ſocietates primas, & familiarem cum aliis conuerſationem ſatisfieri queat; quae etiam ſine ciuitate intelliguntur. Sic IDEM Polit. L. I. c. 2. hominem eſſe animal politicum demonſtrare inde vult, quod alias ſermo illi fruſtra eſſet datus. Atqui ſermonis vſus etiam alibi quam in ciuitate poteſt eſſe; & homines vtique inter ſe ſermocinati ſunt diu, antequam ciuitates inſtituerentur. Pari modo accipitur ea vox Nicom. L. I. c. 5. *Perfectum bonum eſſe ſufficiens adparet. Sufficiens autem dicimus, non ipſi ſoli, qui vitam ſolitariam agit, ſed parentibus, ſed filiis, ſed vxori, amicis denique ac ciuibus:* ἐπειδὴ φύσει πολιτικὸν ἄνθρωπος, *quandoquidem homo ciuilis natura eſt.* Atqui etiam extra ciuitatem parentes, liberi, vxores, & amici exſiſtere poſſunt [3].

§. IV.

ſiue animali, facto ad Societatem coniugalem, & idcirco generaliter dici nequit, Ariſtotelem voce ζώου πολιτικοῦ latius vti, pro animali ſociabili, non preſſe pro tali, quod ad ſocietatem ciuilem feratur.

3) Quod porro ARISTOTELES I. Pol. 2. & I. Eth. 7. ac 9. adfert: Πᾶσα πόλις φύσει ἐστὶν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι. *Natura omnis ciuitas eſt, ſiquidem & primae ſocietates:* non bene cohaeret. Quam multa enim ſeorſim natura generauit, etiam in rebus naturalibus, quae non niſi arte & arbi-

§. IV. CLARIOR res fiet, ſi conſideretur, quaenam conditio ex conſtitutis ciuitatibus apud homines proueniat; quidnam requiratur, vt aliquis vere dici queat animal politicum, id eſt bonus ciuis; quid denique ſit in natura hominis huic ipſi, vt ita dicam, ciuilitati repugnans. Ciuitatem qui ſubit, naturalis libertatis iacturam facit, ac imperio ſe ſubiicit, quod praeter alia ius vitae & necis in ipſum complectitur, & cuius iuſſu plurima facienda, abs quibus quis alias abhorrebat, & omittenda, quae vehementer adpetebat; ſic vt pleraeque actiones ad bonum ſocietatis referendae ſint, quod ſaepe a bono ſingulorum videtur diſcrepare. Atqui ad hoc naturaliter fertur homo, vt nemini ſubiectus eſſe, vt omnia ſuo agere arbitrio, vt proprio commodo in omnibus velificari velit [1]. Iſtas dulciſſimas ſane inclinationes vti vinceret, graues cauſas, & neceſſitatis vim habentes adfuiſſe oportuit: adeoque hominem in ciuitates non vltroneus quaſi naturae ductus, ſed grauiorum malorum euitatio compulit. Deinde animal vere politicum, id eſt bonum ciuem illum dicimus, qui iuſſis imperantium promte paret, qui ad bonum publicum omnibus viribus connititur, idque lubenter ante priuatum bonum habet; imo qui nihil ſibi bonum credit, niſi idem tale quoque publico ſit [2]; qui denique aduerſus alios ciues commodum ſeſe praebet. ARRIANVS Epict. L. II. c. 10. *Quae eſt igitur ciuis profeſſio? Ne quid priuatim vtile ducat, & nulla re tanquam emancipatus deliberet: ſed ita vt manus aut pes, ſi ratione vterentur, & naturalem ordinem intelligerent, nunquam concitarentur aliter, nec deſiderarent quidquam, niſi ratione habita vniuerſi* [3]. Quo facit mos Perſarum, apud quos ſacrificans non pro ſe ſolo priuatimque vota nuncupat, ſed communiter vniuerſis Perſis bene precatur, inprimis autem Regi. HERODOTVS Clio [p. 35. in fine Ed. H. Stephani.] Aſt quam maligne maximae partis hominum ingenia ad huncce finem ſint attemperata, nemo tam imperitus eſt, quin intelligat [4]. Paucis datum eſt, omnes boni ciuis numeros explere; maxima pars metu poenae vtcunque continetur; plurimi per totam vitam praui ciues & animalia non politica manent. Quin potius nullum homine animal ferocius aut indomitum magis, & quod in plura vitia, pacem ſocietatis perturbare apta, ſit procliue. Pleraque animalium brutorum ad pabulum abiecta, cuius auiditas quandoque eadem inter ſe committit. Illius ſi affatim ſit, non temere quid litigii mouebunt. Nonnulla per Venerem quoque efferantur, in quam tamen certa duntaxat anni parte ſolent incaleſcere. Et quantacunque ſit eorundem feritas, in genus tamen ſuum raro ſaeuire ſolent. *Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam; ſaeuis inter ſe conuenit vrſis, Parcit cognatis maculis fera.* Aſt vero homines non ſolum cibi potusque deſiderium [5], & Veneris ſtimuli, nullo non anni

arbitrio ſolo humano vnum in corpus concreuere, aut compagem in vnam componuntur? Vid. infra §. 5. H.

§. IV. 1) V. ſupra ad L. VI. c. 3. §. 10. H.

2) Omittat ſcilicet ciuis bonus, neceſſe eſt, quaecunque Egregio ciuitatis Publico obſunt, quamuis ipſi priuatim vtilia ſint. Quod tamen non impedit, quin dentur Negotia, quae ciuibus ſingulis vtilia ſint, ciuitatis commoda autem nec iuuent, nec peſſumdent, quorum contemplatione vtique ſingulis integrum eſt, curare vtilitatem priuatam. Ita accipiendus CICERO de Offic. L. III. c. 27. *Poteſt autem, quod* INVTILE *Reipublicae ſit, id cuiquam Ciui vtile eſſe?*

3) Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου; Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλεύεσθαι ὡς ἀπόλυτον.

anni tempore promti, inuicem collidunt; ſed & alia vitia, brutis ignota, & ſaepe ſibi inuicem aduerſa. Quae inter primum locum occupant ſuperuacuarum rerum inſatiabilis cupido, & ſaeuiſſimum malorum ambitio [6], cuius ſenſum vti ſolus homo videtur habere, ita eodem quoque tenerrimo vtitur, cum contra bruta nihil afficiat, niſi quod corpori ipſorum aliquam noxam infert. SALLVSTIVS Catilin. [c. 10.] *Pecuniae, dein imperii cupido materies omnium malorum fuere. Namque auaritia fidem, probitatem, caeterasque bonas artes ſubuertit: pro his ſuperbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit. Ambitio multos mortalium falſos fieri ſubegit; aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promtum habere: amicitias, inimicitiasque non ex re, ſed ex commodo aeſtimare, magisque vultum, quam ingenium bonum habere.* Accedit viuaciſſima iniuriarum memoria, & vindictae ardor, quod malum rarius & ſegnius inter bruta deprehenditur. Et quod miſerrimum eſt, eo furore in proprium genus ſaeuire homo gaudet, vt maxima pars malorum, quibus humana conditio viuit obnoxia, ab ipſo homine proficiſcatur. Nec abſurde quis dixerit, per Creatoris prouidentiam ideo tam tardis incrementis hominem adoleſcere, ſecus ac bruta, quo ingenii humani ferocia & aſperitas per longas moras vtcunque frangi, & in harmoniam cum aliis diſparibus ingeniis queat temperari. Nam ſubito in plenas vires adultus homo quauis beſtia intractabilior erat futurus. Vid. Prouerb. XIII, 24. XXIII, 13. 14. Sirac. XXX, 1. ſeqq. 12. Huc etiam pertinent, quae traduntur ab HOBBESIO Leuiath. L. XI. morem omnium hominum eſſe, vt perpetuo & indeſinenter potentiam vnam poſt alteram perſequantur; non quod quis maiorem ſemper ſperet, quam qua iam fruitur, neque quod modica potentia contentus eſſe non poſſit: ſed quod potentiam & bene viuendi facultates praeſentes conſeruare non poſſit, niſi adquirendo plura; quippe quae abſumuntur, niſi ſubinde ſuppleueris. Etiam quando hoc bene ſucceſſit, cupiditas oritur alia noua, aut famae aut voluptatum nouarum. Porro diuitiarum, honorum, imperii, vel potentiae cuiuſcunque cupiditas diſponit hominem ad contentionem, inimicitias & bellum. Competitorem enim interficere, aut quocunque modo repellere competitori alteri ad obtinendum quod cupit via eſt. Accedit & hoc, quod in quouis genere brutorum inclinationum, & adpetitus fere eſt ſimilitudo; aſt inter homines quot capita, tot ſenſus, & in pleriſque magna peruicacia ſtudium ſuum extollendi. Quod vel ſolum ſufficere poteſt ad perturbandam hominum multitudinem, quae in vnum coetum eſt iungenda. EVRIPIDES Phoeniſſis v. 502. *Si omnibus idem eſſet pulcrum, egregiumque ſimul, Non eſſet ambigua diſſenſio inter homines: Nunc vero nihil ſimile, nihil aequale hominibus eſt, Praeter nomina; res vero non eſt eadem.*

 Ergo

λυτον· ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ ποὺς λόγισμον ἔχον, καὶ παρεκολούθουν τῇ φυσικῇ, κατασκευῇ, οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκότες ἐπὶ τὸ ὅλον.

4) Accius apud CICERONEM L. III. de Officiis c. 21.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci ſunt boni.

Et ab omni aetate populi fuere eo ingenio,

Nec impoſitos vnquam ceruice volenti Ferre Duces. Vt ait Papinius. H.

5) V. ſupra L. II. c. 1. §. 6. H.

6) Praecipuae iniuriarum cauſae ARISTOTELI II. Pol. 7. Tymon apud STOBAEVM ea vocat *prima elementa*, ſiue *ςοιχεῖα malorum omnium.* V. ſupra L. II. c. 1. §. 6. & c. 2. §. 12. H.

Ergo tantum abeſt, vt homo natura ſit animal politicum, ſeu vt ſtatim per natiuitatem ſit idoneus ad gerendas partes boni ciuis; vt potius vix longam per diſciplinam aliqui ad illud vtcunque excolantur. Huc ſpectat illud PLATONIS de LL. L. VI. [p. 864. E. Ed. Wech.] Ἄνθρωπος δὲ, ὥς φαμὲν, ἥμερον. ὅμως μὴν παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ. μὴ ἱκανῶς δὲ, ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *Hominem manſuetum animal eſſe dicimus. Porro ſi cum natura felici rectam quoque diſciplinam fuerit aſſecutus, in diuiniſſimum, manſuetiſſimumque animal ſolet euadere: ſi vero non ſatis aut non bene fuerit educatus, ferociſſimum omnium, quae in terris naſcuntur, animal redditur.* ARISTOTELES Pol. L. I. c. 2. [7]. Ὥσπερ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν. οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης, χείριστον πάντων. *Vti perfectione ſuſcepta optimum cunctorum animalium eſt homo; ita ſi alienus fiat a lege & a iudiciis, peſſimum eſt omnium animalium.* Mox eundem vocat ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, *impiiſſimum & immaniſſimum ſine virtute.* IDEM Nicom. II. c. 1. *Non parum refert, ſic ne an ſic ab adoleſcentia conſueſcat aliquis, ſed quam plurimum; imo totum in eo penitus conſiſtit.* IDEM Nicom. VII. 7. Μυριοπλάσια γὰρ ἂν ποιήσειεν ἄνθρωπος κακὸς θηρίου. *Millies plura mala homo quam beſtia perpetraret.* Add. SENECA Epiſt. CIII. POLYBIVS L. XVII. c. 13. Τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος δοκοῦν πανουργότατον εἶναι τῶν ζώων, πολὺν ἔχει λόγον τοῦ φαυλότατον ὑπάρχειν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις αὐταῖς δουλεύοντα, διὰ μόνας ταύτας σφάλλεται. Τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ προσδεδοξοποιημένον, οὐχ ἧττον διὰ τὴν ἀλογιστίαν ἢ διὰ τὴν φύσιν ἁμαρτάνει. *Hominum genus cum verſutia & calliditate caetera animalia ſuperare videatur, multa tamen dici poſſunt, cur deterrimum habeatur. Nam caeterae animantes, quae ſolis corporis cupiditatibus ſeruiunt, per has duntaxat in fraudem labuntur; at humanum genus variis praeterea opinionibus inductum, non pauciora per imprudentiam peccat, quam naturae vitio.* LACTANTIVS de ira Dei c. 12. *Quid erit homine truculentius, quid immitius, ſi demto metu ſuperiore, vim legum aut fallere potuerit, aut contemnere?* PLVTARCHVS Cicerone [p. 884. D. Ed. Wech.] Οὐδὲν ἀνθρώπου θηρίον ἐστὶν ἀγριώτερον, ἐξουσίαν πάθει προσλαβόντος. *Nullum animal eſt homine ſaeuius, ſi libidini licentiam habeat coniunctam.* Ne nunc addamus, quae paſſim de vitiis vulgi, quae maxima generis humani pars eſt, iactantur. Add. MORNAEVS de Veritate Rel. Chriſt. c. 16. Sic vt malitiam & fraudes hominum noſſe, eo fine, vt caueri & eludi poſſint, magna ciuilis prudentiae pars ſit. Vid. Baco de VERVLAMIO de Augm. ſcient. L. VII. c. 2. Ex hiſce igitur ſatis patet, quo demum ſenſu homo natura animal politicum dici queat, nempe non quod omnibus & ſingulis per naturam inſit aptitudo gerendi perſonam boni ciuis; ſed quod per diſciplinam ſaltem aliqua pars hominum ad illud fingi queat; & quod multiplicati generis humani ſalus & incolumitas niſi per ſocietates ciuiles ſeruari nequeat. Ad quas natura, ſui conſeruandi ſtudioſiſſima, ineundas vtique homines impellit. Sicuti & hic ſocietatis ciuilis vel praecipuus eſt fructus, vt in ea homines ad vitam ciuilem decenter agendam adſueſiant.

§. V.

7) Apud eundem eſt V. Pol. 1. Ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατόν· *Nuſquam centum probi.* H.

§. V. Io. Frid. Hornivs de Ciuit L. I. c. 4. §. 6. ciuitatem opus naturae vocat, quae naturali ordine ac consecutione sit producta. Scilicet primum par mortalium, ex quo totum genus humanum fuit propagatum, amore coniugali fuisse coniunctum; natos quoque cum parentibus tenerrimo affectu fuisse copulatos. Inde familiam ortam; quae multitudine sobolis abundans, & quotidianis auctibus crescens, nouas colonias deduxerit, donec ciuitati sufficeret. Idque omne praestitisse ingenitum societatis amorem, qui consanguineorum cohabitatione incrementum ceperit. Homines autem vnquam in syluas & solitudines dispersos secessisse, & ad ferarum instar vagam degisse vitam, velut commentum esse explodendum. Enimuero per naturalem hanc consecutionem causas impellentes, & pacta humana circa ciuitates constituendas excludere velle, perinde est, ac si quis dixerit: ex semine crescit arbor, ex arbore fiunt tabulae & trabes, hae inter se rite compactae nauem constituunt; ergo naturali consecutione atque ordine nauis facta est; neque aut peculiarem id genus aedificii habet causam aut nullae fabrorum operae interuenerunt. Igitur agnoscimus quidem, fabulosum esse, magnam hominum multitudinem initio congregatam, dein per syluas ac solitudines dispersam, postea denuo in ciuitates collectam. Nec minus tamen illud gratis fingitur; ex vno hominum pari, aut post diluuium e quaternis familiis ita repente ciuitates coaluisse, nulla peculiari causa impellente, aut nullis pactis interuenientibus. Nam vtut liberos intra familiam paternam cura patris continuit, quousque ad virilem aetatem ipsi peruenirent; tamen cum priscis illis seculis sola agricultura & pecuaria fere viueretur, nulla ratio erat, quare pater filios vxoratos diutius penes se vellet retinere. Quin potius ex historia sacra colligitur *, filios, inprimis plures vnius patris, eo usque prouectos, vt patrumfamilias vices ipsi obire possent, in diuersa solitos discedere, peculiares sibi sedes posituros; praesertim cum vacuae passim terrae, & arridens regionum aliarum facies in dissita interdum allicerent. Vid. Genes. XIII, 5. 6. 9. Neque antiquissimis seculis sola Sicilia incolas tales habuit, quales describit Homervs Odyss. ι. Τοῖσιν δ' ὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι οὔτε θέμιστες. Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα Ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι. θεμιστεύει δὲ ἕκαστος Παίδων ἠδ' ἀλόχων οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι. *Nec fora conciliis feruent, nec iudice: tantum Antra colunt vmbrosa: altis in montibus aedes Quisque suos regit, vxorem, natosque: nec vlli In commune vacat socias extendere curas.* Et est quidem inter fratres amor, sed vt malint tamen inuicem aequales degere, quam vnus alterius imperio subesse; & constantius diligant, si rem familiarem inuicem implicitam non habeant. Sic vt primordia generis humani sese multiplicantis magis ad id separandum, & per diuersa terrarum dispergendum, quam ad idem in magnos coetus colligendum valuerint. Verum cum cordatiores animaduerterent, incommoda illa, quae familias segreges comitabantur, tolli posse, si plures in eundem coetum coalescerent, ciuitate constituta; inde non pacto solum & imperio easdem combinare placuit, sed & maioris securitatis & commoditatis gratia in eundem locum dispersa antehac per campos ac syluas domicilia contrahi coepta. Et in hunc

 sensum

§. V. * Non tamen negandum, olim saepius ex familiis regna euasisse. V. supra ad L. VI. §. 6. c. 3. §. 1. & quae Avctor ipse habet infra c. 3. H.

ſenſum interpretandi ſunt illi, qui a primis ciuitatum conditoribus homines per ſyluas diſperſos in vnum collectos tradiderunt.

§. VI. MVLTI arbitrantur, homines, vt in ciuitates coirent, per indigentiam fuiſſe motos, atque vt vitam redderent cultiorem iuxta atque copioſiorem, quae ſolitaria non poteſt non & inculta & egena exſiſtere. Vbi illud quidem certum eſt [1], vix miſerius fore animal homine, ſi ſinguli ſolis ſibi relinquantur citra vllam ab aliis hominibus accedentem opem. Sed nec illud negari poteſt, ad delicias vsque vitam humanam excoli coeptam, poſtquam in ciuitates fuit conceſſum. LACTANTIVS de Opificio Dei. c. 4. *Homo ſi haberet ad propulſanda pericula ſuppetens robur, nec vllius alterius auxilio indigeret; quae ſocietas eſſet? quae reuerentia inter ſe? quis ordo? quae ratio? quae humanitas? aut quid eſſet deterius homine? quid efferatius? quid immanius? ſed quoniam imbecillis eſt, nec per ſe poteſt ſine homine viuere, ſocietatem appetit, vt vita communis & ornatior fiat, & tutior.* Nihilominus indubium nobis videtur, indigentiam hautquidquam ſolam, aut praecipuam cauſam ciuitatum conſtituendarum fuiſſe; vtut in eam ſententiam quoque inclinet PLATO de Rep. L. II. [p. 598. & ſeqq. Edit. Wech.] Nam etiam antea, quando adhuc in familias ſegreges diſperſi agebant homines, ſatis conſultum erat neceſſitatibus vitae, inuenta agricultura, & pecuaria, vini cultura, veſtiaria, aliisque artibus. Vid. Geneſ. XIII, 2. XXIV, 35. Et ſane ponamus patremfamilias, cui affatim agri, pecorisque, ac ſeruorum; quid huic deeſſe poſſit ad tolerandam hancce vitam? Aut ſi quid deſit, per commercia id ſupplere poterit. Vid. CORNEL. NEPOS Attico c. 13. Sicut multae hodie ciuitates dantur, quae merces, neceſſitati aut voluptati inſeruientes, ab exteris petunt; nec tamen ideo cum illis in vnam ciuitatem

§. VI. 1) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 6. H.

2) De Samoiutis H. GROTIVS L. IV. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXCV. *Laetos paruo atque agiles non deliciae eneruant, non cura macerat. Qua pedibus inceſſit, quod manibus cepit, id cuique ſuum eſt; nec alius poſſidendi finis, quam animus paratis contentus & obuiis. Ita omnia habent, quia nihil concupiſcunt.* H.

3) Conf. Diſſert. AVCTORIS de Statu hominum Naturali. §. 6.

§. VII. 1) Bene dicit *princeps cauſa.* Appetitum enim ſocietatis, indigentiam, de quibus AVCTOR ſupra egit, & cauſas alias occaſionesue nonnihil contuliſſe, vt ciuitates conſtituerentur, negari nequit. Vid. Elem. pr. ciu. Part. I. ſect. 3. §. 3. & 4. H.

2) Hinc *conſideratio malorum, quae naturalem ſtatum comitantur*, rectiſſime, ni fallor, cauſa princeps conſtituendarum ciuitatum aſſeritur. Nimirum vt vere ait ARISTOTELES I. Rhetor. 6. Κακὰ συνάγει τοὺς ἀνθρώπους. *Mala conciliant homines.* & V. Pol. 5. Συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος. *Communis metus etiam inimiciſſimos coniungit.* & VII. Pol. 13. Πολλὰ παρὰ τοὺς ἐθισμοὺς καὶ τὴν φύσιν πράττουσι διὰ τὸν λόγον, ἐὰν πεισθῶσιν ἄλλως ἔχειν βέλτιον. *Multa homines praeter mores & naturam propter rationem faciunt, ſi ſibi aliter eſſe melius perſuaſerunt.* H.

3) Originem igitur Ciuitatum AVCTOR a Metu deriuat, quae ſententia admitti poteſt, ſi dicamus, 1) Malos inferendae, & 2) Bonos auertendae iniuriae cauſſa in ciuitates coiiſſe. Dum enim ambitioſi & callidi homines, coadunatis copiis ſuos, aut vicinos oppreſſum eunt, pars cedere vi, tanquam molliores & imbelles voluerunt: aliis res ſuas ſibi habere, & electis Ducibus iunctisque viribus, vim vi repellere ſatius viſum. Poſſis tamen & alias coetuum ciuilium rationes fingere. Adeundum hic eſt Scripturae S. abditos atque reconditos fontes: quos ſi recludimus, adparet, non ab hominibus piis, ſed a Caino, viro improbo primam ciuitatem conditam fuiſſe. Geneſ. III, 17. Poſt diluuium Nimrodus, homo malus Regnum Babylonis excitare coepit. Geneſ. X, 8. ſeqq. *Coepit is potens eſſe in terra - - - - quoniam fuit potens venatione: Fuit autem initium regni eius Babel, & Erech & Abbad & Kalneh in terra Sinear.* Coaluerint autem haec Regna vis & iniuriae illatae cauſſa, dum aliae vicinae gentes vel

tatem coalescere necessum habent. Vice versa non pauci dantur populi [2], per multa iam secula vitam ciuilem degentes, hautquidquam splendidiorem aut copiosiorem, quam prisci quondam patresfamilias victitabant. Quique adeo iactent illud apud VALERIVM FLACCVM L. V. *Nec moenia nobis Vestra placent: feror Arctois nam liber in aruis. Cuncta tenens mecum: omnis amor iacturaque plaustri sola; nec hac longum victor potiere rapina. Ast epulae quodcunque pecus, quodcunque ferarum.* Sic vt deliciae illae, quibus iam multarum vita gentium scatet, non tam ciuitatibus, quam magnis vrbibus originem debeat. Vrbanum quippe vulgus, cui ex agro & pecore nullus prouentus, ad varias artes excolendas sese conuertit, parando victu. Accessit inter vrbanos aemulatio cultus; inde in luxuriam itum, cui multis in locis non pauciora artificia, quam necessitati inseruiunt. Quibus tamen carere vita ciuilis facile poterat [3].

§. VII. GENVINA igitur, & princeps caussa [1], quare patresfamilias, deserta naturali libertate, ad ciuitates constituendas descenderint, fuit, vt praesidia sibi circumponerent contra mala [2], quae homini ab homine imminent [3]. Nam vti post Deum optimum maximum homo homini plurimum *prodesse*, ita & non minus *obesse* potest; vti late deducit CICERO Offic. II. [c. 5. & seqq.] Scilicet cum variis malis genus mortalium infestetur, aduersus singula aliquid remedii eiusdem solertia machinata est. Contra vim morborum artes medicorum inuentae. Iniuriis aëris tecta, vestes, ignis resistunt. Famem exculta per industriam hominum terra propulsat. Ferociam bestiarum arma, aut insidiae coërcent. Enimuero contra illa mala, quae prauitas humanae indolis sibi inuicem gaudet intentare, efficacissima ex homine ipso medicina petenda fuit, coniunctis in ciuitates hominibus summoque imperio constituto.

vel familiae auertendi metus ergo sociantur, & e medio suorum sibi Reges legunt, ne Nimrodo parere necesse sit. Plurium certe Regum per hos tractus temporibus Abrahami mentionem fieri & sic hodienum agere homines videmus, vt fortiores sint vi vnita, si qua eis vis ingruat maior. In quo proinde exemplo Ciuitatum per vtrumque metus genus coniunctarum species praesto est. Coit enim Nimrodus cum suis, vt reliquos opprimat. Secedunt hi, sibique Reges constituunt, vt eiusdem Ciuitatis nexu libertati suae consulant. Quidni enim interdum multitudo, quum ab iis premeretur, qui maiores opes habebant, iustitiae fruendae caussa confugerit ad vnum aliquem, fortem & virtute praestantem virum, qui praesidium esset populi, & tenuiores iniuria prohiberet, dum summos cum infimis pari iure retineret. Forsitan quoque fera animalia, quae multas initio strages fecerunt, primis hominibus ansam dederunt, vt vna viuere, vna mori decernerent. Exempla Gentium, quas nulla vinculi Ciuilis tenuerit communio, quales GRONOVIO ad Grotium L. I. c. 1. §. 1. fuisse dicuntur Aborigines, Gaetuli & Libyes falsis similia dicimus. Blanditiis enim praesentium Regnorum illecti scriptores, vbi Palatia & Domus Regias, satellitia Aularumque splendorem non viderent, Regna esse negauerunt, describuntque gentes, quae esse non possunt, vt pictores tragelaphos, centauros & chimaeras. Perinde se habent, quae de Insulanis quibusdam Africanis, de populis in monte Caucaso habitantibus & de Cafris traduntur. Cafros certe Petrus KOLBIVS qui diutius inter eos versatus est, descriptos esse ait in XVII gentes, quae in pagos diuidantur, quorum singulis praesit Praefectus, vt singularum gentium Praefectis Princeps. Quo Principe Praeside, de Negotiis publicis omnes pagorum Praefecti in medium consulere ait, Praefectorum autem Principes exercitibus praeesse. Primi quoque Reges omnes meri Iudices aut Duces exercituum fuerunt, vt adparet ex Historia Iudicum & primorum Regum, qui Isaacidis & Iudaeis praefuerunt, vnde est, quod in vno populo plures saepe Reges fuerint, vt obseruauit CLERICVS ad Hesiodi Theogon. vers. 85. & sequ. & Op. & dier. v. 38. 39. Quoniam autem occupata, sibiue delata potestate saepe abusi sunt Reges, factum est, vt Regna in Aristocratias & Democratias conuerterentur.

ſtituto. Atque id ipſum demonſtratum iuere Perſae, apud quos cum Rex e vita exceſſiſſet, quinque deinceps dies absque lege vitam agebant: *Vt re ipſa diſcant,* ἡλίκον κακόν ἐςιν ἡ ἀνομία, σφαγὰς καὶ ἁρπαγὰς καὶ εἴ τι χεῖρόν ἐςιν, ἐπάγουσα, *quantum malum afferat defectus legum & imperii, caedes, rapinas, & ſi quid deterius introducens, vt ſint regum cuſtodes fideliores,* apud SEXTVM EMPIRICVM aduerſ. Mathemat. L. II. [p. 70. D. Ed. Geneu.] Poſſunt quoque huc adplicari aliqua ex iis, quae HERODOTVS Clio memorat ſuper cauſis, ob quas Medi, antehac vicatim habitantes, Deiocem ſibi regem elegerint. Poſtquam autem ita diſpoſiti fuere homines, vt a mutuis laeſionibus ſecuri eſſe poſſent, facile conſecutum deinde fuit, vt eo vberius fruerentur commodis, quae ex hominibus in homines prouenire apta ſunt. [puta [4], vt moribus a puero imbuerentur commodioribus, & varias inuenirent, vtque excolerent artes, quibus vita humana copioſa & commoda fuit reddita.] Conſpirant nobiſcum, qui cauſam ciuitatum *metum* ſtatuunt; per quem hautquidquam intelligitur perturbatio trepidantis & conſternati animi, ſed quaeuis praecautio futuri mali. De qua recte pronunciat ARISTOPHANES Auibus: [v. 375.] Ἡ εὐλάβεια σώζει πάντα, *cautio ſeruat omnia.* Quo ipſo eluditur quorundam argumentum, qui obiecerunt: tantum abeſſe, vt metus cauſam ciuitatibus conſtituendis dederit, vt potius, ſi homines mutuo ſe metuiſſent, ne conſpectum quidem mutuum potuiſſent ferre; ſed dum vnus hac, alius alia ſeſe proripit, perpetuo ſeparati manſiſſent. Quaſi vero metuere ſignificet ſolam fugam [5], ac non etiam diffidere, ſuſpicari, cauere. Imo & hoc eſt metuentis, prouidere, ne probabilem metus cauſam habeas. Vnde qui dormitum eunt, fores claudunt, quia metuunt fures; clauſis foribus, non amplius metuunt. Qui iter faciunt, cum telo ſunt, quia latrones metuunt, bene armati, eosdem non amplius metuunt. Quo ſpectat, quod THVCYDIDES. L. I. tradit, morem geſtandi ferrum, pleriſque barbarorum receptum, quibusdam Graeciae populis adhaeſiſſe ex antiquorum temporum conditione, vbi nec munimento tuti habitabant, nec inuicem ſine metu congrederentur. Notatu dignum quoque eſt illud dictum Pyrrhi apud PLVTARCHVM in eius vita; cum Athenas ingreſſus in arcem adſcendiſſet, & ſacra feciſſet Mineruae, deſcendiſſetque eodem die, gratam ait ſibi eſſe populi erga ſe beneuolentiam, & quam ſibi haberent fidem; *ſed cauerent, ne vllum poſthac regem, ſi ſaperent, admitterent in vrbem, aut portas ei aperirent.* Ciuitates fines praeſidiis, vrbes munimentis firmant, armamentaria adparatu bellico complent, etiam in altiſſima pace: quod inutile eſſet, niſi vicinas ciuitates metuerent. Eaedem tamen bene inſtructae non amplius metuunt. Sic vt metus media comminiſci ſoleat [6], quibus ipſe expellatur. Pari ratione homines, quia ſe inuicem metuebant, abs ſe ipſis praeſidia ſunt mutuati, conſtituta ciuili ſocietate. Cuius vim illi demum penitus intellexerunt, qui dicunt: *Niſi iudicia eſſent, vnus homo alterum deuoraret.* Conf. HOBBES

4) Verba vncinulis incluſa exemplo Cl. BARBEYRACI ſuppleuimus, ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 5. §. 7.

5) Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 13. H.

6) Et licet plurimae iniuriae a metu proficiſci quoque ſoleant, quod multis ſapientum dictis confirmat H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 1. §. 5. tamen hoc ipſum non minus inter cauſas eſſe poteſt,

HOBBES de Ciue c. 1. §. 2. Quod autem homines affatim causae habeant, quare abs se inuicem sibi metuant, caueantque, satis supra L. II. c. 2. §. 6. 12. fuit expositum. Contra quae ne quidquam ab HORNIO dicto loco, opponitur: *Aequales vixisse familiarum patres multis seculis sine metu fictitiae inuasionis. Ambitionem sero inuasisse genus hominum, & post ciuitates demum constitutas, quae honoribus & distinctis dignitatibus originem praebuerit.* Quasi vero funestam inter primos fratres caedem ambitio non produxerit, dum Cainus indignatur, fratrem maiori apud Deum esse dignatione. Deinde non sola ambitio causa mutui metus statuitur, sed & peruersitas hominum, & concursus circa eandem rem; quarum illa simplicissimis seculis barbariem giganteam, hic etiam inter coniunctissimos rixas produxit. Vid. Genes. XIII, 7. XXVI, 15. 20. 21. Et sane acrioribus stimulis regum pectora ambitio agitat, ac maiori generis humani clade desaeuit; sed ita vt ne pastorum quidem aut rusticorum animi ab isto malo penitus sint immunes. Vid. VIRGILIVS Eclog. 3. v. 25. seqq. it. Eclog. 7. THEOCRITVS Idyll. 5. & 8. Subiungit: *Lacessere alios maledictis, & ferro, non pessimi tantum, sed & stolidissimi fuisse. Lacessitos quippe potuisse inuasori meritam inferre mortem; praeterquam, quod nulla fuerit praeda expectanda inter inopes, aut qui fructus duntaxat haberent collectos, quos vbique terra exponit, nullo aut exiguo labore, & citra periculum parandos.* Quasi non modici spes lucri ad suscipienda scelera prauis hominibus sufficiat; aut quasi non olim hodieque frequententur latrocinia & furta inter populos, queis solus ex agricultura, & pecuaria quaestus. Quin nec solus latrociniorum metus homines in ciuitates compulit; sed ne quibusuis iniuriis, quas mortales varias inuicem inferre & recipere apti sunt, obnoxii forent. Id equidem fatemur, quod subiungit: *Vtut iusta diffidentia fuisset, nullo tamen iure ob incertum metum alterum occupare fuisse indultum.* Verum ius illud in omnes & omnia, quod iuxta Hobbesium statum naturalem comitatur, non vltra est extendendum, quam recta ratio admiserit, in hunc fere sensum [7]: homo in naturali libertate constitutus ius habet vtendi omnibus mediis, quae sana ratio ad ipsius conseruationem necessaria dictitat, aduersus omnes, abs quibus ipsi periculum imminere itidem sana ratio suggerit. Igitur si quis cautionem suam vlterius, quam ratio sana admittit, extenderit, sine dubio in legem naturae peccabit. Adeoque si alterum occidere ob incertum metum occupauerit, quem commodius licebat declinare, hautquidquam aliquid fecisse censendus est, quod natura permittit. Vnde & sine dubio praue sentiunt, qui ex eodem fundamento rapinas & latrocinia aduersus hostes non professos defendi putant. Nam rapina & latrocinium in se denotat tale medium, quod ad conseruationem hominis sana ratio necessarium dictitare hautquidquam potest; sed quod potius ob superfluam auaritiam, & crudelitatem suscipitur. Haut sane enim latro viatores spoliat ideo, quod sibi ab illis periculum imminebat. Illud autem satis inepte dicitur: *Si vel*

est, quamobrem animi ad societatem ciuilem ineundam flectantur. H.

7) Vid. supra L. II. c. 2. §. 3. H.

vel maxime odium & diffidentia inter homines verſatur, id tamen ciuitatis cauſa fieri haut dicetur. Non enim inter ſe oderunt & diffidunt homines, vt ciuitates conſtituant: ſed ideo ciuitatem conſtituerunt, quia ſibi diffidebant: Et ſi vel maxime vnus paucos aliquos oderit, ſibi diſplicentes, alios contra amore proſequatur, caeteris faueat, aut ſaltem non iraſcatur: tamen ſi ſinguli vel ſingulos duntaxat inimicos habuerint, totum genus humanum odiis, & inimicitiis ſcatebit. Sic vt fruſtra contendatur, omnino *cohabitatione, & naturali multiplicatione ciuitates coepiſſe.* Dedit haec materiam ciuitatibus; illa occaſionem fortaſſe, vt vicini potiſſimum in eandem ciuitatem congregarentur. Sed cauſam, quae homines ad ciuitates conſtituendas impulerit, iſta, in ſe non continent.

§. VIII. Neqve eſt, quod aliquis credat, ſolam reuerentiam legis naturalis, quae vtique omnes iniurias prohibet, efficere potuiſſe, vt quidquid eſt mortalium in naturali libertate ſecuri inuicem viuerent. Etſi enim forte [1] dentur homines, queis decus, honeſtum, innocentia, fides quam maxime cordi ſit, quae ne praeſtita quidem impunitate violare velint, alii quoque metu prouenturi inde mali cupiditates ſuas vtcunque compeſcant: magna tamen ex aduerſo eorum turba eſt [2], quibus omnia ſancta vilia ſunt, quotiens ſpes lucri arriſerit, & fiducia propriarum virium, aut ſolertiae, qua repellere, aut eludere laeſos ſeſe poſſe ſperent. Talibus non diffidere, eſt ipſorum malitiae & ludibrio ſeſe vltro exponere. Sallvstivs Iugurth. [c. 14.] *Parum tuta per ſe ipſa probitas eſt.* Caeterum vti abs prauis mortalium cauere, ac idonea ſibi praeſidia mature circumponere rationis eſt: ita durum nimis eſt illud Hobbesii de Ciue c. 5. §. 1. *Spem vnicuique ſecuritatis, conſeruationisque ſuae in eo ſitam eſſe, vt viribus, artibuſque propriis proximum ſuum vel palam, vel ex inſidiis praeoccupare poſſit.* Equidem ea eſt apud plurimos peruerſitas, vt quotiens maius bonum ſibi videtur profecturum a violatione legum, quam ab earundem obſeruatione, volentes easdem violent. Sicut & Plato de Republ. L. II. [p. 593. B. Ed. Wechel.] ait: *Vbicunque iniuſte agere quiſque ſe poſſe confidit, agit protinus: prodeſſe enim quiſque priuatim multo magis exiſtimat iniuſtitiam, quam iuſtitiam* [3]. Vniuerſum tamen genus hominum iſtius peruerſitatis damnare, nimium fuerit. Quin, fatente ipſo Hobbesio, dantur quoque ingenia modeſta, quae ſibi plus non arrogant, quam aliis relinquunt, quibuſque adeo ob oculos obuerſetur illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Ad hoſce opprimendos quomodo quis obtentu ſecuritatis ſuae ruere poſſit, ego non video. Nec ſana ratio hoc vnquam probabit, vt alterum, de cuius voluntate & conatu in meam perniciem nondum peculiariter conſtat, oppreſſum eam; cum longe aptiora ſint remedia, pacem cum ipſo firmandi. Nam ſola illa commu-

§. VIII. 1) Exhibemus hunc locum ad normam lectionis, quae occurrit in Avctoris Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 5. §. 8. omiſſis verbis Ariſtotelis, quae, monente Cl. Barbeyraco de alia re omni agunt. Loquitur enim Philoſophus de eo *auarorum* genere, qui ab alienis bonis ideo abſtinent, ne de ſuo viciſſim praeſtare aliquid cogantur. Οἱ διὰ, inquit, φόβον ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων, ὡς ȣ̓ ῥᾴδιον, τὸ αὐτὸν μὲν τὰ ἑτέρων λαμβάνειν, τὰ δὲ αὑτȣ̃ ἑτέρȣς μή. ἀρέσκει ȣ̓̃ν αὐτοῖς τὸ μήτε λαμβάνειν, μήτε διδόναι, *Qui ob timorem ab alienis abſtinent, propterea quod facile*

communis hominum malitia, quae vtique gradus ſuos habet, non ſtatim hominem homini profeſſum hoſtem facit. Igitur fatemur quidem, in ſtatu naturae tantam non haberi ſecuritatem, quanta in ciuitatibus habetur, quod ab aliis officia legis naturalis aduerſus me ſint exercenda: non tamen vſque adeo nulla eſt, vt hoſtilem in modum aduerſus omnes ſit agendum. Sane enim vbi video vires meas alterius viribus pares eſſe aut maiores, vbi alter voluntatem pacifice mecum viuendi verbis & pactis conteſtatus eſt, & per edita quaedam ſpecimina confirmauit; quare hunc tanquam hoſtem habeam: Aut quomodo ſola ſuſpicio [4], ne amicitiam aduerſus me ſimulet, aut animum ſuum mutet, probabilem mihi cauſam praebeat eundem occupandi? Id quod multo clarius adhuc cernitur in integris ciuitatibus, quae inuicem in ſtatu naturali viuunt. Nam heic ſane omnium confeſſione nefas habetur, ſi vna ciuitas alteram, neque beneficio neque iniuria cognitam, nedum amicitiam aduerſus iſtam foedere & opere conteſtatam, vi aut inſidiis occupare velit: ideo tantum, quia communem cum eadem dominum non habet, abs quo compeſci poſſit, ſi ipſam aliqua laeſerit. Ex quibus adparet, hautquidquam in ſtatu naturali *ſilere leges naturales*; quod HOBBES vult; etſi longe maior ſit ſecuritas easdem exercendi in ciuitatibus, vbi officiis pacis mihi non reſpondentem per magiſtratum compellere poſſum. His omnibus tamen non obſtantibus, prudentia vtique dictitat, vt non ſolum contra profeſſam improborum malitiam mature nos muniamus, ſed & quae apud reliquos ſeſe exſerit, probitatem mutabilem eſſe cogitemus. Atqui heic in vniuerſum conuenientius praeſidium, quam ſocietas ciuilis, inueniri nequit.

§. IX. PORRO licet ius naturale dictitet, vt ſi quid controuerſiae oriatur, id vel amice componatur, vel arbitris decidendum deuoluatur; tamen ne ſic quidem paci ſatis cautum erit. Quam facile namque eſt homini in alias naturae leges peccare; tam facile quoque eſt, praeteritis arbitris, protinus ad arma conuolare. Quin & cum per ſolum pactum in arbitrum fuerit a partibus compromiſſum, vbi ſententia diſplicuerit, idem quoque proculcare non difficile fuerit illi, cui virium ſuarum fiducia impunitatem inter homines promiſerit: praeſertim cum arbiter pro imperio partes adigere non poſſit, vt ſententia ab ipſo pronunciata vtique ſtent. Hinc & prudentia omnino ſuadet, vt ne in naturali libertate nudis pactis, fideique aliorum nimis confidamus [1], ſed illa foedera credamus ſanctiſſime ſeruatum iri, quae mutua vtilitate ſanciuntur, quaeque adeo violaſſe vtrique damnoſum fuerit; aut vbi alter vi ad ſeruanda promiſſa facile adigi poteſt. Vbi perfidiae lucrum & impunitas eſt propoſita, temerarium habetur credere, ſalutem ſuam ſolius pacti vocabulo

 ſatis

facile minime eſt, vt ſi aliquis aliena acceperit, alii ab eo quidquam non accipiant: atque idcirco neque accipere, neque dare ipſis his placet. Nic. IV. 8.

2) PLINIVS III. Ep. 20. *Quotocuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quae palam? multi famam, conſcientiam pauci verentur.* H.

3) Et ARISTOTELES VI. Pol. 3. in fine. Ἀεὶ ζητοῦσι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττους· οἱ δὲ κρατοῦντες οὐ φροντίζουσι. *Semper quaerunt aequum ac iuſtum infirmiores: qui autem ſuperiores, id inſuper habent.* H.

4) Bene ſola ſuſpicio. V. ſupra L. II. c. 5. §. 6. H.

§. IX. 1) V. infra c. 4. §. 9. H.

ſatis muniri. Atque id ipſum ſatis oſtendit praxis populorum, qui poſtquam cum vna ciuitate foedus abruperunt, aliorum populorum foedere ſe muniunt; quo ipſo non ſtatim damnant perfidiam ſuam, quod in aliorum fidem ſe recipiunt; ſed quia ciuitates ſolent foedera cumprimis vtilitate propria metiri, abdicato foedere inutili aut pernicioſo vtiliori ſeſe applicant. Et in hunc ſenſum emolliendum eſt dogma HOBBESII [2], de Ciue c. 2. §. 11. *pacta mutuae fidei in ſtatu naturae eſſe inualida.* Scilicet licet ſpecioſe iactetur apud Liuium L. XXII. c. 22. *Vult ſibi quisque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem:* in ſtatu tamen naturali longe tutius fuerit [3] cogitare tritum iſtud: *Fiſo res peri t, diffiſo ſalua remanſit.* Πίςει χρήματ' ὄλεσσα, ἀπιςίῃ δ' ἐσάωσα. THEOGNIS [verſ. 830.]

§. X. ACCEDIT & alia cauſa, quare ſola lex naturae pacem humani generis continere non poſſit. Scilicet habet hoc naturalis libertas, vt quemadmodum propriis viribus ſua cuique ſalus defenditur; ſic & circa obtinendum iſtum finem, & in regendis ſuis actionibus proprio quilibet iudicio vtatur. Quod quantopere apud diuerſos diſcrepet *, quis eſt, qui ignoret? Pauciſſimis ea eſt ingenii felicitas, vt quid generi humano ſinguliſque ad diuturnitatem conducat, proprio Marte poſſint perſpicere, & perſpectum conſtanter ſequi velint. Plurimis prae ingenii hebetudine foedus error pro ratione imponit. Plerique inconſulto affectuum impetu feruntur, quo libido, aut fallacis ſpecies vtilitatis ſubegerit. In tanta opinionum atque ſtudiorum diſcrepantia, quae fida pax, aut concordia poteſt eſſe? Dum ſtolido aeque ac ſapienti ſententia ſua videtur pulcerrima, nec iſte magis huius, quam hic iſtius ductum ſequi dignatur. Cum autem ſola ratio, prout in ſingulis hominibus deprehenditur, tantam diſcrepantiam componere nequeat; alia ſane via qualiſcunque ſententiarum conſpiratio eſt obtinenda.

§. XI. DENIQVE etſi non ſolum res ipſa ſatis oſtendat, quantum felicitati ſuae, ope aliorum hominum promouendae officiant, quantaque mala ac pericula ſibi arceſſant legis naturalis violatores; ſed etiam ipſa lex naturalis conſcientiis hominum ſatis inſinuet [1], non impune laturos, qui contra ipſius ſcita alios petulanter laeſerint: CLAVDIANVS de IV. Conſ. Honorii: [v. 104. & ſqq.]

Extruite immanes ſcopulos, attollite turres,
Cingite vos fluuiis, vaſtas opponite ſiluas.
Non dabitis murum ſceleri. . . . . .

Ac licet vtilitas, quae obſeruationem legis naturalis, malumque quod eiuſdem viola-

2) V. ſupra L. III. c. 6. §. 9. H.
3) V. ſupra L. II. c. 2. §. 12. H.
§. X. * V. ſupra L. II. c. 1. §. 7. H.
§. XI. 1) V. ſupra L. II. c. 3. §. 21. H.
2) V. ſupra d. L. II. c. 3. §. 2. & c. 4. §. 3. H.
3) Homines autem quae longe abſunt, non metuunt. V. ARISTOTELES I. Rhetor. 7. & II. Rhetor. 5. H.
4) V. Malach. III, 14. 15. Conf. Iob. XXI, 7. ſequ. Pſalm. LXIII, 3. ſequ. Eccleſiaſt. Salomon. IX, 2. ſequ. Ierem. XII, 1. ſequ. EVRIPIDES in Bellerophonte; vertente Grotio:

Nonne

violationem circa promouendam aut impediendam cuiusque felicitatem sequitur, manifeste ostendat, praestare, vt sociales sese homines, quam diuerso modo, gerant: ne isthoc tamen intuitu ea sat valida est ad procurandam generis humani tranquillitatem. Idque quia multitudo non ratione, sed impetu viuit, ac libidinem pro ratione habet, educationis fere & consuetudinis vitio, qua vis rationis velut obsurdescit [2]. Tum quod magna pars mortalium praesentibus tantum imminet, futuri parum curiosa, ac illis fere mouetur, quae in sensus incurrunt, ad sublimiora aegre adsurgat. Inde est, quod apud plurimos longe maior poenae humanae metus, quam diuini Numinis, quo tamen nihil magis metuendum. Scilicet quia lento fere pede diuina vindicta solet incedere [3], & saepe per occultas sese vias explicat. CAESAR de B. G. L. I. [c. 14. n. 5.] *Consuesse Deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere.* Id quod prauis mortalium ansam praebet ad alias causas impiorum mala referendi; (add. Eccles. IIX, 11.) praesertim cum etiam improbissimis saepe affatim adsit, quibus vulgus felicitatem metiri sueuit, & contra probi saepe multis calamitatibus premantur [4], ex quibus improbi & stolidi inefficaciam virtutis ad felicitatem colligere amant. Quo faciunt illa apud PLVTARCHVM de sera numinis vindicta: [p. 548. D. E.] *Vltionem maleficio quam proxime adiunctam statim viam intercludere iis, qui quamplurimum malitia bonos habente successus vtuntur. Nihil enim aliud perinde, atque dilatio iustae vindictae, iniuria affectorum spes eneruat, animosque eorum deiicit, contra improbos ferocia & audacia augens. Et hoc ipso mali sese ad capessenda flagitia exhortantur atque excitant; quod malitia fructum statim maturum, & ante oculos situm praebeat, poena autem sero demum, & longe post fruitionem subsequatur.* Accedit & hoc, quod stimuli conscientiae, quae facinus antecedunt, non ita validi videntur, quam qui idem subsequuntur quando factum non amplius infectum fieri potest. CVRTIVS L IIX. c. 2. *Male humanis ingeniis natura consuluit, quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus.* Et quod rationis dictamen flagrans ante factum cupiditas obtundebat; id hacce deferuescente demum validissime animum percellit. PLVTARCHVS dicto loco: *Vbi homo aut ob auaritiam, aut gloriae potentiaeque ciuilis inuidiam, aut Venereae voluptatis causa facinus iniustum atque atrox commisit: ac deinde furiosa siti libidinis suae dissipata, sumto tempore perspicit, reliquos mansisse foedos & horrendos flagitii impetus, vtile autem, necessarium, aut conducibile nihil illis partum: nonne in eam saepenumero incidat cogitationem necesse est, se vanae gloriae, aut illiberalis ingrataeque voluptatis causa, peruersis pulcerrimis & maximis inter homines iuribus, vitam turpitudine, tumultibusque impleuisse?* Scilicet vti IDEM dicto loco ait: *Quemadmodum malefici cum ad supplicium educun-*

Nonne vis Regum insolens
Euertit illos opibus, hos tradit neci,
Et peierata dirimit portas fide:
Quique ista faciunt multo agunt felicius,
Quam qui Deos pacemque perpetuo colunt!
Vrbes minores video, sint quamuis piae,
Maioribus parere, compulsas iugum
Tolerare valido Marte numerosi agminis.
Vestrum quoque aliquis, si Deos pertenderet
Orare, victum ne sibi pareret manu,
Documentum ab ipsis rebus acciperet breui,
Coelestis an vis calamitates arceat.
Conf. supra L. II. c. 3. §. 21. H.

educuntur, quisque suam effert crucem; sic vitiositas ad singula peccata ex sese fabricatur singula tormenta; solertissima opifex vitae miserabilis: & in qua praeter turpitudinem terrores multi, animique motus graues, poenitentia, tumultusque continentes insint. Verum quia isthaec interna tormenta in aliorum sensus non incurrunt; ideo eo minorem habent efficaciam ad aliorum malitiam reprimendam. Equidem recte HOBBESIVS Leuiathane c. 31. *Nulla fere est actio humana, quae initium non sit catenae cuiusdam consequentiarum adeo longae, vt ad finem eius prospicere prouidentia humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia iucunda & molesta adeo insolubiliter, vt qui iucundum sumit, molestum quod adhaeret, quanquam improuisum, necessario etiam accipiat. Quemadmodum vim inferentes punit vis aliena: intemperantiam puniunt morbi, & tales sunt, quas voco poenas naturales.* Stoliditas tamen plerorumque hominum, & affectuum vehementia facit, vt ista omnia paucissimis pro dignitate considerentur. Igitur fraenandae hominum prauitati efficacius remedium non supererat, quam quod ciuitates iam constitutae suppeditant. Sicut PLVTARCHVS aduersus Colotem [p. 1124. D.] ista Colotis verba haut recte reprehendat. *Qui vitam, qui leges composuerunt, atque iura, vtque regerentur vrbes & imperio magistratuum parerent, instituerunt, ii in tranquillo admodum & tuto nos collocauerunt, tumultibusque liberauerunt. Ista si quis aboleret, ferarum porro vitam victuri essemus, & quisque obuium quemque tantum non deuoraturus* [5]. Nam valde superfunctorie indolem mortalium PLVTARCHVS inspexit, si credidit; sublatis legibus ciuilibus, *per decreta Parmenidea, Socratica, Platonica, Heraclitea*, decus ac pacem humani generis stare posse. Et si vel maxime verum esset illud Aristippi apud HESYCHIVM [6] ILLVSTRIVM, *τί πλέον ἔχουσιν οἱ φιλόσοφοι, qua re caeteros antestarent philosophi;* respondit, *ἂν πάντες οἱ νόμοι ἀναιρεθῶσιν ὁμοίως βιώσομεν, si omnes leges sublatae essent, similiter viueremus:* quid tamen fiet maximae parti mortalium, qui sibi relicti affectibus & libidinibus suis obtemperant? Quin potius ergo, qui *ratione traduci ad meliora non possunt, metu contineantur.* QVINTILIANVS L. XII. c. 7.

5) Ὅτι τὸν βίον διὰ νόμους, διατάξαντες καὶ νόμιμα καὶ τὸ βασιλεύεσθαι τὰς πόλεις καὶ ἄρχεσθαι καταστήσαντες εἰς πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἔθεντο, καὶ θορύβων ἀπήλλαξαν· εἰ δέ τις ταῦτα ἀναιρήσει, θηρίων βίον βιωσόμεθα.

6) Et quod Aristoteles, vt est apud LAERTIVM L. V. Ἐρωτηθεὶς τί ποτ' αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἅ τινες διὰ τὸν ἀπὸ τῶν νόμων φόβον ποιοῦσιν, *interrogatus, quid sibi ex philosophia magis esset acquisitum, inquit, vt ageret ea quae legum metu quidam faciunt.* H.

CAPVT

CAPVT II.

DE INTERNA CIVITATVM STRVCTVRA.

CONSEQVITVR iam, vt ciuitatum intrinsecam structuram curatius rimemur. Vt igitur securitatem sibi homines, quanta quidem in ipsorum conditionem cadit, contra malitiam aliorum hominum pararent, nihil aliud excogitari potuit, quam vt vnusquisque sibi auxilia idonea circumponeret, quibus inuasio alterius in alterum ita periculosa redderetur, vt satius sibi esse putaret manus cohibere, quam conserere, pacem agitare, quam bello alterum lacessere. Malitia quippe ingenii humani, & ad laedendos alios procliuitas nulla re efficacius reprimi potest, quam ostentato cominus praesentaneo malo, quod mansurum sit eum, qui alterum aggressus fuerit, ac sublata spe impunitatis. Tale porro auxilium hautquidquam praebere potest locus aliquis, natura aut arte munitus. Nam in tali solum haerere, carceris instar habet; neque solus quis eundem facile defendat. Receptis autem sociis, ab his ipsis periculum imminet, nî alio praesidio contra eosdem te munias. Equidem ab armis aliquid auxilii potest accedere; sed non tantum, vt vnus homo sibi diuturnam securitatem etiam contra multos inde queat polliceri. Sic & quod ex animantibus brutis accedere praesidium potest, exiguum est, aut anceps, nec repellendis istis periculis idoneum. Sicut vnius & alterius canis, qui stipendia

dia contra Americanos fecit [1], meminit GOMARA Hiſt. gen. Ind. occid. c. 44. & 65. Et Imperator inſulae Zeylon [2] in regia ſua Candy habere dicitur ſatellitium velut centum elephantorum, qui noctu per vrbem vigilias obeunt, & circa necandos ſontes carnificum vice funguntur. Sed vt ad hunc vſum idonei fiant, auxilio multorum hominum opus eſt. Igitur contra pericula ab homine imminentia nullum commodius remedium peti potuit, quam ab ipſo homine, iunctis inuicem viribus, mutuoque implicita ſalute, & periculis communi conſpiratione propulſatis. Conf HOBBES de Ciue c. 6.

§. II. MANIFESTVM eſt autem, quod duorum vel trium conſenſio talem ſecuritatem minime poſſit praeſtare; propterea quod ex altera parte, quae iſtos eſt inuaſura, additio vnius vel paucorum hominum ad certam & indubiam victoriam ſufficit, ac aduerſariis fiduciam dat ad aggrediendum, ſucceſſumque & impunitatem ſpondet. Igitur neceſſarium eſt ad ſecuritatem, quam quaerimus, obtinendam, vt numerus eorum, qui in mutuam opem conſpirant, tantus ſit, vt paucorum hominum ad hoſtes acceſſio non ſit ipſis conſpicui momenti ad victoriam; adeoque vt inſignis aliqua hominum multitudo ſeſe coniungat. Inde & PLATO de LL. L. V. [p. 845. E. Edit. Wechel.] tantum ciuium numerum ad ciuitatem requirit, vt iniuriantes vicinos poſſint depellere, & iisdem iniuriam patientibus auxilia ferre [1]. Ex quibus & hoc colligitur, iuſtam ciuitatis magnitudinem ad vicinorum vires eſſe referendam [2]. Inde quae olim, cum mortalium genus in magnam ciuitatum multitudinem diſtingueretur, magnae erant ciuitates, poſt exortis magnis imperiis, iuſto minores ſunt. Nam *corpora quamlibet ardua & excelſa procerioribus admota decreſcunt.* PLINIVS Panegyrico. [c. 61. num. 2.]

§. III. DEINDE inter multos iſtos, qui hoc fine coëunt, oportet vt ſit conſenſus circa adhibenda media, ad eundem finem idonea. Quantuscunque enim alias iſtorum ſit numerus, nî tamen conſentiant de optima ratione, qua communis defenſio ſit inſtituenda, ſed ſi quisque ex proprio iudicio ſuis viribus vti velit, nihil efficietur. Nam diſtracti ſententiis, & in diuerſa tendentes impedimento inuicem erunt. Aut ſi maxime aliquando in vnam actionem ſpe victoriae, praedae, aut vindictae, impetu vel conſilio ſic ſatis conſentiant; id quod quandoque in plebe furibunda quoque cernitur, vid. TACITVS Ann. I. c. 32. v. 6. 7. poſtea tamen diuerſitate ingeniorum, conſiliorumque, vel aemulatione aut inuidia, quibus naturaliter homines inter ſe contendunt: vel leuitate & per inconſtantiam, ita diuellentur, vt deinceps neque mutuam opem ferre, neque pacem inter ſe habere velint. Conferantur, quae ſuper

§. I. 1) Veteres Galli, quod a Cl. BARBEYRACO additur, ipſi quoque teſte STRABONE L. IV. p. 305. Ed. Amſtelod. in bellis canibus Anglicis, non minus quam canibus ſuae regionis vſi ſunt. Alia exempla praeſto apud PLINIVM Hiſt. Nat. L. VIII. c. 40. POLYAENVM Strateg. L. IV. c. 2. §. 16. L. VII. c. 2. §. 1. AELIANVM Hiſt. Animal. L. VII. c. 38. POLLVCEM L. V. §. 47. Edit. Amſt. & SPARTIANVM in Vita Caracall. c. 6.

2) Vid. Robert. KNOX Narrat. hiſtor. de inſula Ceylon. L. II. c. 1. H.

§. II. 1) Ὄγκος δὲ πλήθους ἱκανὸς οὐκ ἄλλως ὀρθῶς γίγνοιτ᾽ ἂν λεχθεὶς, ἢ πρὸς τὴν γῆν καὶ τὰς τῶν πλησιοχώρων πόλεις. γῆς μὲν, ὁπόση πόσους σώφρονας ὄντας

ſuper vitiis Reipublicae Athenienſis diſſerit POLYBIVS L. VI. c. 45. Adeoque eiusmodi coitiones multorum hominum minime omnium ad diuturnitatem valebunt, niſi communi aliquo metu coërceantur, ne ab eo, quod ſemel placuit, poſtea pro lubitu diſcedere iterum queant. Vnde conſequitur, nudam conſenſionem plurium, etiam pacto firmatam, non praeſtare illam, quam quaerimus, ſecuritatem; ſeu non ſufficere, vt plures inter ſe ſocietatem mutui auxilii ineant, mutuoque promittant, quod actiones ſuas, viresque ad eundem finem, bonumque commune ſint directuri. Sed oportet, vt quid amplius accedat, vt qui ſemel ad pacem & mutuum auxilium cauſa communis boni conſenſerint, metu prohibeantur, ne poſtea, cum bonum ſuum priuatum a communi diſcrepare viſum fuerit, iterum diſſentiant.

§. IV. AD hocce illuſtrandum Hobbes preſſe examinat naturam quorundam brutorum, quae & ipſa aliquo modo ſocialia videntur, vti ſunt potiſſimum apes, & formicae. Haec enim, vtut ratione deſtituantur, per quam pacta facere, & regimini ſe ſubmittere poſſint; tamen conſentiendo, id eſt, eadem cupiendo, & eadem fugiendo ita actiones ſuas dirigunt ad finem communem, vt coetus eorum nullis ſeditionibus ſint obnoxii [1]. Id quare inter homines ſecus ſit, & quare magna hominum multitudo diu concorditer cohabitare ſine imperio nequeat, operae pretium erit diſpicere. Cauſa igitur, quare prouidentiſſima natura iſtas beſtiolas in coetus coniunxerit, haec videtur, quod illae per hyemem quoque perdurent, ciboque alantur; cum reliqua inſecta fere ſub hyemem moriantur, aut citra aſſumtum extrinſecus cibum degant. Longe commodius autem iſtorum cibus comportari, & aſſeruari poteſt, ſi plures operam iungant, quam ſi ſingulae ſeorſim laborent. Ex quo iſtud patet, illarum beſtiolarum coetus finem habere a ciuitatibus diuerſum, ſed in iisdem aliquod inſtar exſiſtere ſocietatis omnium bonorum, dum in commune laboratur, & ex communi omnes aluntur. Affert & aliam rationem eius diſcriminis Hobbes, quod iſtarum beſtiolarum regimen ſit tantum conſenſio, ſiue multae voluntates ad vnum obiectum, non vna voluntas, qualis in ciuitatibus eſt: ſeu quod iſtorum inſectorum ſingula ſeorſim ad opus cum aliis faciendum, cibariaque in vnum congerenda conſpirent; non autem omnium voluntates in vnam voluntatem coaluerint, prout in ciuitatibus fieri ſueuit, vt pro omnium voluntate habeatur, quod vel vnus, vel concilium aliquod conſtituit. Cauſae autem, quare in creaturis illis, ſolo ſenſu & adpetitu viuentibus, nuda conſenſio animorum ſit ita durabilis, vt ad eam nulla re alia praeterea opus ſit, hae fere ſunt. I. Inter homines certamen eſt honoris & dignitatis; inter beſtias non

τας ἱκανὴ τρέφειν· πλείονος δ' οὐδὲν προσδεῖ· πλήθους δὲ ὁπόσοι τοὺς προσχώρους ἀδικοῦντάς τε αὐτοὺς ἀμύνασθαι δυνατοὶ, καὶ γείτοσιν ἑαυτῶν ἀδικουμένοις βοηθῆσαι μὴ παντάπασιν ἀπόρως δύναιντ' ἄν.

2) Fit etiam interdum, vt parua ciuitas, aemulatione vicinorum potentum, libertatem retineat. Vid. de Palmyra vrbe PLINIVM L. 5. Hiſtor. c. 25. de Saguntinis LIVIVM L. XXI. Hiſt. c. 3. H.

§. IV. 1) Niſi vbi apum Reges inter ſe diſcordant. VARRO L. III. de Re ruſtic. c. 16. *Praeterea animaduertat, ne plures Reguli exſiſtant: inutiles enim ſiunt propter ſeditiones.* Addit: *cum tria ſint genera ducum in apibus, nigrum, rubrum, varium: nigrum cum altero Rege eſſe ſeditioſum, & corrumpere aluum, vt fuget aut cum multitudine fugetur.* H.

non eſt: vnde, quae ex hoc fonte inter homines promanat inuidia, aemulatio, & odium inter beſtias non deprehenditur. II. Adpetitus apum naturalis, & ſenſuale velut iudicium conformia ſunt, & ad commune bonum feruntur, quod inter illas a priuato non differt. Τὸ τῷ σμήνει μὴ συμφέρον, ὐδὲ τῇ μελίσσῃ συμφέρει. *Quod examini non conducit, nec api conducit.* MARCVS ANTONIVS L. VI. §. 54. [2]. Vnicum deſiderium eſt plena habere aluearia. Inter homines autem quot capita, tot ſenſus; & nihil fere pro bono habetur, in quo poſſeſſori non ſit aliquid praecipui & eximii prae caeteris. III. Animantia ratione deſtituta nullum defectum vident, aut videre ſe putant in adminiſtratione [3] ſuorum coetuum; quippe quos non iudicio, ſed ſolo naturae inſtinctu conſtituerunt, nec cum aliis comparare norunt. Nec vlli apum lubido ſubit cellulas alia, quam ſexangulari figura formandi. Sed in coetu hominum plurimi ſunt, qui prae caeteris ſapere ſe exiſtimantes praeſentem ſtatum faſtidiunt, & res nouare inſtituunt. Ob diuerſitatem autem iudiciorum diuerſi nouatores diuerſis modis nouant; ex quo diſtractio ciuitatis, & demum bellum ciuile oritur. IV. Animalia bruta, vtcunque poſſint vocis ſuae aliquem habere vſum [4], ad ſignificandum inter ſe affectus ſuos ſaltem concitatiores; carent tamen arte illa verborum lenociniis res fucandi, quae neceſſario ad perturbationes animi concitandas requiritur; qua nempe bonum melius aut vilius, malum peius aut leuius, aut vtrumque diuerſa plane facie, quam reuera eſt, repraeſentatur. Verum hominis lingua quaedam belli & ſeditionis tuba quandoque eſſe ſolet [5] quae non ſolum falſas viuendi & agendi regulas poteſt promulgare, ſed etiam illas multo cum verborum lenocinio aliis inſinuare & commendare, animoſque eorum pacificae ſocietatis indoli reddere infeſtiſſimos. Nec immerito quondam Pericles a Comico dictus fuit tonuiſſe, fulguraſſe, & confudiſſe totam Graeciam. V. Non diſtinguunt bruta contumeliam aut contemtum a damno; vel potius nullum contemtus habent ſenſum. Igitur dum ipſa neceſſitates corporis ſui inueniant, de ſociis vltra nihil querelarum mouent. Verum illi homines maxime Reipublicae moleſti ſunt, quibus maxime licet eſſe otioſis. Neque antea ſuper exiſtimatione, aut dignitate certant, quam de fame & iniuriis aëris victoriam reportauerint. VI. Denique conſenſio creaturarum illarum brutarum naturalis eſt, hominum pactitia tantum, id eſt artificioſa; ſeu moralis potius, vinculis moralibus duntaxat contenta, quae naturalem ingeniorum diuerſitatem atque aſperitatem, & in contrarium tendendi facultatem hautquidquam extinguunt. Addi poſſet & hoc, in coetu apum imperium proprie non eſſe; ideo enim rex apum aculeo caret; cum tamen illud velut anima ſit ciuitatis. Etſi hoc ſane ingens naturae miraculum ſit; quod *rege incolumi mens omnibus vna eſt: Amiſſo rupere fidem.* Add. XENOPHON Cyrop. L. V. Probe tamen obſeruandum,

2) Quibus quidem verbis id tantum indicat Imperator Antoninus, quae ciuitati noxia ſint, nec priuatis vlla ratione conducere poſſe. Imitantur enim tantula animalia, Apes, Ciuitatis quodammodo coetum & Reipublicae inſtar habent.

3) Niſi tamen haec adminiſtratio, quanquam adeſt communionis Ciuilis ſimulacrum, inter inania Phyſicorum referenda eſt commenta. Vid. SIDNEII libellus de Gubernatione, c. 2. ſect. 8.

4) VARRO dicto loco. *Duces conficiunt quae-*

dum, iſthanc comparationem inter multitudinem hominum & apes eo tantum fine adduci, vt oſtendatur, quare in magno coetu hominum diuturna conſpiratio & concordia ſperanda non ſit, vbi imperium abſuerit. Nequaquam autem hoc volumus, quaſi hae inclinationes, quae diſcordiae ſemina continent, apud ſingulos homines aeque efficaces deprehendantur, aut quaſi non ſana ratio ex ipſa natura hominis talia ſuggerat argumenta, quae hominem magis ac vllum aliud animal ad concordiam & mutuam beneuolentiam inclinare iubeant. Vnde noſtrum ſcopum hautquidquam interuertit Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 2. §. 22. qui ſex iſtas rationes HOBBESII retorquere inſtituit, oſtendendo, ab homine amari honorem, qui e beneficentia naturaliter prouenit, eundem publici boni vim ad tutandum bonum ipſius priuatum perfectius intelligere; ratione vti, quae & ad obedientiam & ad imperandum, prout fors tulerit, ipſum pariter diſponit; verbis aptiſſimis rationis ſuae vim acuere noſſe atque exornare; legem noſſe, cuius vi iniuriam a damno citra iniuriam illato diſtinguit; denique conſenſioni inter homines ſemel factae non tantum a natura accedere conſtantiam, ſed & artem naturae auxiliatricem varias cautelas aduerſus caſus minus inopinatos, & durationem vltra aetatem hominis per ſcripturam impertire. Enimuero nihil agit, antequam oſtenderit, magnam multitudinem hominum, nullo imperio contentam a paucis quoque non poſſe perturbari, & omnes homines ſapere, ac dictata ſanae rationis liquidiſſime intelligere, omneſque affectus & prauas libidines plane eneruaſſe. Et ſane ruinoſa valde ciuitatibus fundamenta ſubſternit, qui modeſtiae mortalium nimium tribuit, ac de probitate ſui animi alios omnes, & praecipue fecem vulgi metitur.

§. V. CAETERVM quid ſit illud, quod conſenſum multorum diu continere aptum ſit, humani indolem ingenii penitus rimanti facile adparebit. In quo duo occurrunt vitia, quae potiſſimum impediunt, quo minus multi diu in communem aliquem finem poſſint conſpirare. Vnum eſt diuerſitas inclinationum & iudicii circa diſcernendum, quod ad finem communem eſt vtiliſſimum: cui in plurimis coniuncta eſt hebetudo ad diſpiciendum, quod ex pluribus ſit vtiliſſimum; & peruicacia mordicus defendendi, quod ſemel vtcunque arriſerit. Alterum eſt torpor, & auerſatio vltro faciendi, quod vtile eſt, vbi deſit aliqua neceſſitas, quae tergiuerſantes velint nolint ad officium faciendum ſubigat. Priori malo remedium ſit, vnitis in perpetuum voluntatibus omnium, ſeu vt deinceps vna ſit omnium voluntas circa ea, quae ad finem ſocietatis faciunt. Poſteriori autem; ſi conſtituatur aliqua poteſtas, quae praeſens, & in ſenſus incurrens malum infligere poſſit communi vtilitati reluctantibus. Quo ſpectat illud CICERONIS Tuſc. Quaeſt.

L. IV.

quaedam ad vocem, vt imitatione tubae: tum id faciunt, cum inter ſe ſigna pacis ac belli habeant, H.

5) EVRIPIDES Hippolyto coronato:

Τοῦτ᾽ ἔσθ᾽, ὃ θνητῶν εὖ πόλεις οἰκουμένας
Δόμους τ᾽ ἀπόλλυσ᾽ οἱ καλοὶ λίαν λόγοι.
Hoc eſt, quod bene conſtitutas hominum ciuitates
Et familias euertit, nimis ſplendidi ſermones.

Idem Hippolyto obtecto:

Φεῦ, φεῦ, τὸ μὴ τὰ πράγματ᾽ ἀνθρώποις ἔχειν
Φωνήν, ἵν᾽ ἦσαν μηδέν, οἱ δεινοὶ λόγοι.
Eheu! quod non ipſis datum eſt rebus loqui.
Vt nil valeret erudita oratio. H.

L. IV. [c. 20.] *Ipſam aegritudinem non ſine magna vtilitate a natura dicunt conſtitutam; vt homines caſtigationibus, reprehenſionibus, ignominiis affici ſe in delicto dolerent. Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferunt ſine dolore.* Vnio voluntatum hoc ſane modo fieri nequit [1], vt naturaliter omnium voluntates in vnum confundantur, aut vt vnus tantum velle incipiat, reliqui omnes velle deſinant: aut vt naturalis voluntatum diſcrepantia, & in diuerſa inclinatio vllo modo plane tollatur, in & perpetuam harmoniam combinetur. Sed hoc demum modo multae voluntates vnitae intelliguntur, ſi vnusquisque voluntatem ſuam voluntati vnius hominis, aut vnius concilii ſubiiciat, vt pro voluntate omnium & ſingulorum habendum ſit, quicquid de rebus ad ſecuritatem communem neceſſariis ille voluerit. Nam & illud quisque velle cenſetur, quod in alium contulit, ſi ipſe velit. *Ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς τῆς αὑτοῦ γνώμην τέταχε τῷ διοικοῦντι τὰ ὅλα. καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως. Vir bonus ſuum animum gubernatori vniuerſitatis ſubmittit: quemadmodum boni ciues legi ciuitatis.* ARRIANI Epictetus L. I. c. 12. Pari ratione talis potentia, quae omnibus metuenda ſit, conſtitui non poteſt, vt omnes & ſinguli ſuas vires naturaliter in vnum transfundant, ipſi deinde plane enerues. Sed hoc duntaxat modo unus omnium vires poſſidere intelligitur, ſi omnes & ſinguli ſeſe obligauerint, quod eo modo vires ſuas adplicaturi ſint, ſicut ille voluerit. Iſthaec voluntatum atque virium vnio vbi facta fuerit, tunc demum ciuitas, validiſſima ſocietatum & perſonarum moralium, inde emergit. Diſtinctius iſta intelligentur, ſi cogitemus, per ſubmiſſionem voluntatum apud ſubditos non extingui naturalem libertatem voluntatis, per quam de facto velut retrahere poſſunt, quod ſemel dederunt, & detrectare obſequium, quod polliciti ſunt, neque vires & facultates ſubiectorum naturaliter in imperantem transfundi, ita vt verbi gratia robur, quod fuit in lacertis omnium ſubditorum tranſeat in lacertos imperantis: igitur duplici velut pondere librari voluntates, viresque ſubditorum, vt ad nutum voluntatis imperantium ſe componant. Quorum prius poſitum eſt in ipſo pacto, quo iſti ſeſe hiſce ſubmiſerunt; cui maximam addit vim praeceptum Diuini Numinis, & religio iurisiurandi [2], quibus tanto maior efficacia ineſt flectendis hominum animis, quo magis hi bonam diſciplinam a puero ſortiti ſunt [3], & neceſſitatem atque vtilitatem imperii ciuilis perſpectam habent. Qui autem per animi prauitatem preſſioni huius ponderis renituntur, dum vel imperium ſtolide aeſtimant, velut rem paucorum libidini, caeterorum vexationi repertam, vel torpent & auerſantur vltro facere id, quod officium requirit: iſti altero pondere ad capeſſenda imperantium iuſſa adiguntur, nempe metu poenae & extrinſeca coactione. Cum autem qui alterum coacturus eſt, robuſtior ipſo eſſe debeat, & vero id robur, quo imperantes ſingulorum hominum robur excedunt, inde ſit, quod ciues

§. V. 1) Verbo: translatio voluntatum & virium intelligitur moralis. H.

2) XENOPHON. L. IV. Memorabil. refert, *vbique in Graecia moribus & vſu receptum eſſe, vt iurent ciues, velle ſe concordiam colere; idque Sacramentum vbique praeſtari.* H.

3) Qua-

ciues ad nutum ipforum vires fuas adplicent: inde quod prauos ciues cogere & coërcere poffint imperantes, ab obfequio bonorum ciuium eft. Caeterum vt maior virium pars in ciuitate in manu imperantis fit, illi, cui imperium legitime partum, & qui vel mediocre ftudium circa officium fuum praeftandum oftendit, in procliui eft efficere. Nam & femper fperare poteft, maiorem partem ciuium diuini praecepti, fideique datae & iuramenti memorem fore; & nunquam non maioris & melioris partis ex populo intereft ciuitatem tranquillam & faluam effe, ac legitimis imperantibus auctoritatem fuam conftare. Sed & in promtu funt aliquot velut machinae, quibus imperantium potentia infigniter augetur, vti funt loca bene munita, miles perpetuus fingularibus vinculis imperanti obftrictus; per quae quantumuis magna multitudo coërceri poteft, inermis praefertim & per lata terrarum fpatia diffufa; & vbi caute ab imperantibus profpiciatur, ne in factionem ciues coniungantur.

§. VI. Vt autem ifthaec vnio penitius intelligatur, fciendum eft, quod plures perfonae phyficae, quamdiu in vnam perfonam moralem non coaluerunt, quicquid agunt, aut quascunque obligationes contrahunt, tanquam finguli agant & contrahant, adeo vt tot numero fint actiones & obligationes, quot funt perfonae phyficae. Et quanquam faepe multi homines, vocabulo *multitudinis*, quod vnitatem videtur notare, foleant exprimi; tamen fi quis accuratius confideret, multitudo non eft vox aliqua collectiua, feu quae notat vnum ex pluribus conftans, vti eft verbi gratia exercitus, claffis, concio, fenatus. Sed reuera nil nifi multas res notat, abftrahendo an homogeneae illae fint, an heterogeneae, collectae, an difperfae. Adeoque multitudo hominum reuera non eft vnum aliquid *, fed plures homines, quorum vnusquisque fuam fibi habet voluntatem, & fuum circa omnia proponenda iudicium. Et proinde multitudini, prout contradiftinguitur fingulis, vna & feparata a fingulis actio, aut peculiare ius tribui non poteft. Vnde etiamfi quis in aliqua multitudine extiterit, feu multos circa fe homines habuerit, in vnum corpus non coniunctos, quorum plerique aut caeteri omnes aliquid agant, aut contrahant, nec tamen ipfe in id confenferit, aut alio modo de ifto actu participauerit, idem actus ad ipfum nullo modo pertinebit. Enimuero vt multitudo aliqua, feu multi homines vna fiant perfona, cui vna actio queat tribui, & cui certa iura competant, quatenus fingulis opponitur, & quae iura fibi finguli tribuere non poffint, neceffarium eft, vt voluntates viresque fuas vniuerint interuenientibus pactis, fine quibus plurium natura aequalium coniunctio nequit intelligi.

§. VII. Pacta illa, quibus interuenientibus ciuitas coalefcit, quot & qualia fint, hoc modo inueftigatur. Si igitur animo concipiamus multitudinem

3) Quare bene apud Cl. Barbeyracum in nota 1. Io. Clericvs monet, principes modo cupiditates coërcere & domitas habere libidines ftudeant, nec volucrum illarum fimiles videri velint, quae libero coelo volantes, fanguine fe pafcant, facillime a ciuibus fuis, Numinum ritu, ore obuoluto adorari.

§. VI. * V. infra §. 14. in fine. H.

tudinem hominum, naturali libertate & aequalitate gaudentium, qui vltro ciuitatem nouam constitutum eunt; necessum est, vt futuri ciues primo omnium inter se singuli cum singulis pactum [1] ineant [2], quod in vnum & perpetuum coetum coire velint, suaeque salutis, ac securitatis rationes communi consilio ductuque administrare. (Quanquam in isthoc pacto vt plurimum singuli sibi licentiam emigrationis [3] reseruent [4].) Pactum hocce initur vel pure, vel sub conditione. Prius fit, quando quis sese obstringit adhaerere isti coetui, quaecunque demum regiminis forma pluribus arriserit. Posterius, quando hanc conditionem adiecit; siquidem introducatur forma regiminis ipsi probata. Hoc porro pactum quando initur, necessum est, vt omnes & singuli consentiant. Qui non consenserit, vtut in eodem cum caeteris loco tantisper versetur, extra futuram ciuitatem manet, neque per reliquorum consensum, quanquam plures isti sint, adstringitur, vt omnino coetui sese isti adiungat: sed in libertate sua naturali persistit, in qua ipsi licebit de sua salute proprio ex iudicio statuere. Postquam autem eiusmodi coetus, rudimenta & primordia ciuitatis prae se ferens, memorato pacto coaluit, necessum vlterius est, vt decretum fiat, qualis forma regiminis sit introducenda. De hac enim antequam constitutum sit, nihil constanter poterit expediri, quod ad communem salutem faciat. Heic illi, qui absolute sese isti coetui adiunxerunt, per consensum plurium tenebuntur adquiescere formae regiminis, quae pluribus placuit, licet ipsi aliam maluissent, siquidem velint in loco, quem coetus iste insedit, persistere. Dum enim in pacto nihil exceperunt, intelliguntur sese hac saltem in parte submisisse voluntati plurium; cum nulla ratione postulare queant, vt reliqui omnes pauciorum iudicium suo antehabeant [5]. Qui autem cum conditione ei coetui sese adiunxerit, nisi expresse in formam regiminis introducendam consenserit, membrum futurae ciuitatis non fiet, neque maioris partis consensu obligabitur.

§. VIII. Post decretum circa formam regiminis nouo pacto opus erit [1], quando constituuntur ille, vel illi, in quem vel quos regimen coetus confertur: quo hi quidem ad curam communis securitatis & salutis, reliqui ad obsequium his praestandum sese obstringunt; cui simul subiectio illa & vnio voluntatum inest, per quam ciuitas vna persona intelligitur. Ex quo demum pacto perfecta ciuitas resultat. Caeterum vbi democratia fuit instituta, non ita liquido posterius hocce pactum adparet; quippe cum iidem diuerso respectu sint imperantes & parentes: in pacto autem duae distinctae personae requirantur, neque videatur sufficere diuersus respectus, verbi gratia, vnus & idem Titius

§. VII. 1) Hoc pactum proinde primum vocari potest. H.

2) Crediderim, tacite plerumque conciliatos fuisse, qui eiusdem Iuris & Imperii consociatione frui vellent, ex qua tamen tacita voluntatis inclinatione, perinde, exstincta familia regnatrice obligantur ciues, ac si id expresse inter eos conuenisset. Solet hoc pactum adpellari pactum *primum*. Similiter *voluntas* populi Principibus praestandi obsequium ex facto saepius quam e conuentione expressa elici sueuit, & pleraeque ideo Respublicae pacto tacito inter eos, qui regerent, & regerentur, coaluerunt. Quae conuentio pactum *secundum* appellari solet.

3) Vid. Lib. VIII. c. II. §. 2.

4) Vid. infra L. VIII. c. II. §. 2. sequ. H.

5) Si tamen qui numero superantur, ad caeteros nolint accedere, & defectu summae potestatis bellum oriatur, ex iure victoriae subsequentibusque pactis res erit decidenda. Ipse AVCTOR infra

Titius diuerſo reſpectu poteſt eſſe pater, & filius, & maritus, & gener, & ſocer, & mercator, &c. vbi ſane nullum erit pactum, ſi Titius qua mercator aliquid promiſerit eidem Titio, qua eſt pater. Enimuero ſciendum eſt [2], in Republica populari ſingulos ciues, & concilium, penes quod eſt ſumma rerum, non nudo duntaxat reſpectu differre, ſed eſſe reuera diuerſas perſonas, etſi diuerſi generis, quibus diſtincta voluntas, diſtinctae actiones, & iura competant. Quod enim ſinguli ciues volunt, id non ſtatim vult populus. Et quod ſinguli ciues agunt, non ſtatim habetur pro actione populi, & vice verſa. Neque ſinguli habent ſummum imperium, aut aliquam eius partem, ſed populus illud habet. Aliud quippe eſt, habere partem imperii; aliud, habere ius ferendi ſuffragium in concilio, penes quod ſummum imperium eſt. Vt hactenus nihil videatur obſtare, quo minus inter concilium populi & ſingulos ciues pactum intercedat. Illud fortaſſe non inepte vrgeri poſſet; inutile fore tale pactum inter populum imperantem, & ciues parentes, quod eo ipſo, dum quis in formam democraticam conſentit, ſuam quoque voluntatem voluntati maioris partis intelligatur ſubieciſſe; ſimulque iam cuiuis per amorem ſui rerumque ſuarum ſat neceſſitatis videatur iniunctum, bono publico pro virili inuigilandi, cui ipſius quoque ſalus eſt innexa. Nihilominus etſi fortaſſe in democratiis non ita neceſſarium eſt, vti in aliis Rerumpublicarum formis, illud pactum, ſeu mutuam promiſſionem circa exercendum officium imperantis & ſubiecti expreſſe fieri: omnino tamen ſaltem tacite illud interueniſſe eſt intelligendum. Nam ſiue decretum illud de introducenda democratia concipiatur per modum nudi placiti multarum voluntatum in vnum conſpirantium, ſiue per modum pacti ſingulorum cum ſingulis; ſubmittam voluntatem meam concilio vniuerſorum, ſi & tu idem feceris: tamen ex hoc preſſe conſiderato nulla alia reſultat obligatio, quam vt ſinguli teneantur adquieſcere in illa Reipublicae forma, quamdiu ab vniuerſis eadem non fuerit mutata. Atqui in democratiis plus vtique obligationis in ciuibus reperitur. Nam & ſinguli tenentur ſtare decretis & iuſſis, a concilio vniuerſorum profectis; & ſimul in ſingulis eſt obligatio curam Reipublicae pro virili capeſſendi, & priuatum commodum poſt publicum bonum habendi. Quo enim praetexto alias reprehendi aut multari poſſet ciuis, ideo quod in concilio infrequens deprehendatur? Adparente autem obligatione, neceſſum eſt eius quoque originem exſiſtere; quae nulla alia eſt praeter pactum, quod innuimus. Sic apud THVCYDIDEM L. II. [c. 40. Ed. Oxon.] ciuis democraticus, ſtatus Reipublicae ignarus, *inutilis ciuis* iudicatur [3]. Add. quae cum Charmide diſputat Socrates apud XENOPHONTEM Memo-

infra c. 5. §. 6. in conſtitutione democratiae ius maioris partis valere negat. H.

§. VIII. 1) Quod plerumque magis perſpicuum eſt, & ſecundum non male nuncupaueris. H.

2) Breuiter dici poteſt: cum ſinguli inter ſe pacti ſunt de mutua coniunctione cum voluntatum tum virium, & iidem porro decernunt, ac paciſcendo ſe obligant, ſummam rerum penes vniuerſos fore, iam ſingulos in conditionem ſubiectorum coniici, manente tamen pacto primo, qua id ſtare poteſt cum pacto altero, & vt ARISTOTELES IV. Pol. 4. Μόναρχος γὰρ ὁ δῆμος, σύνθετος εἷς ἐκ πολλῶν. Οἱ γὰρ πολλοὶ κύριοί εἰσιν, οὐχ ὡς ἕκαστος, ἀλλὰ πάντες. *Princeps enim populus fit, iunctus vnus e multis. Multi namque domini ſunt, non ſane vt ſinguli, ſed vniuerſi.* Conf. infra §. 12. H.

3) Ἔν τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις, τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνοι γὰρ τόν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν.

Memorabilium L. III. p. m. 486. Aſt vero vbi ariſtocratiam aut monarchiam conſtitui placuerit, longe liquidius poſterius iſthoc pactum cernitur. Deſignatis enim optimatibus aut rege, fides vtique mutuo datur & accipitur, mutuaeque praeſtationes vtrinque oriuntur. Imperio quippe delato & acceptato non minus rex & optimates, quam ciues, ad munia antehac indebita adſtringuntur. Ante iſtud pactum non magis ciues ad parendum vni aut paucis tenebantur, quam iſte aut hi ad ſalutem ciuitatis curandam. Mutua autem fides, & ad munia antea indebita obligatio vnde niſi ex pacto ortum traxerit? Quae hactenus de duobus pactis & vno decreto diximus, illuſtrari poſſunt per illa, quae circa conſtitutionem regni Romani memorat DIONYS. HALICARNASSEVS ſub init. Ibi enim primo multitudo hominum ſtruendae nouae ſedis cauſa confluxit; inter quos vtique pactum ſaltem tacitum interuenit. Inde deliberatur ſuper forma Reipublicae & cum regnum placeret, Romulo demum ſumma poteſtas defertur. Sic & interregno emergente, per quod primo duntaxat pacto coetus continetur, ſaepe ſuper forma Reipublicae deliberari ſolet. Vid. deliberatio principum Perſarum apud HERODOTVM Thalia; Bruti & ſociorum apud DIONYS. HALICARNASSEVM L. IV. Eſt tamen probe notandum, iſthunc modum generandi ciuitatem, interuenientibus duobus pactis & vno decreto, eſſe maxime naturalem [4]; & omnibus formis Rerumpublicarum communem. Fieri tamen poteſt, vt monarchia conſtituatur per vnicum duntaxat pactum, ſi nempe multi citra antegreſſam inter ipſos conuentionem quisque pro ſe, ſimul aut diuerſo tempore, vni ſeſe ſubiecerint; ad eum fere modum, quo exercitus ex conuenis & mercenariis conſtantes colliguntur. Sicuti & illis, qui ciuitati iam conſtitutae poſtea accedunt, vnica tantum conuentione opus eſt, qua ipſi quidem recipi in ciuitatem petunt, qui autem ciuitatis perſonam gerunt, eosdem, obſequium ſtipulati, recipiunt. Caeterum non eſt, quod quis fingi iſthaec de pactis ciuitatem generantibus a nobis exiſtimet, ideo quod plerarumque ciuitatum origines primae ignorentur, aut ſaltem non ita liquido conſtet, illas hoc modo coaluiſſe. Nam id certum eſt, omnem ciuitatem aliquando ſuam habuiſſe originem. Ante conſtitutionem autem ciuitatis, neceſſum erat, vt illi, ex quibus ciuitas conſtat, eiusmodi vinculo inter ſe non connecterentur, quo poſt ciuitatem inſtitutam connectuntur. Vtque iidem nondum ſeſe ſubiecerint illis, quibus poſtea ſunt ſubiecti. Cum autem coniunctio illa & ſubiectio citra antedictas pactiones facta intelligi nequeat, neceſſum eſt, in coalitione ciuitatum easdem ſaltem tacite interueniſſe. Nihil autem obſtat, quo minus

4) Alii tria pacta malunt, Decretum ipſum quoque pacti nomine complectentes. Aiunt enim, conſenſum populi 1) eo tendere, vt ciues vna viuant, 2) vt imperium adgnoſcant, 3) vt in perſonam quae imperet, conſpirent. Sed BVDDEVS Philoſophiae Pract. P. II. c. 4. ſect. 13. §. 4. obſeruat, in Hiſtoria vix vnius Reipublicae exemplum reperiri, quae eiusmodi conſtituta ſit pactis. Pari ratione TITIVS Obſ. DLV. n. 3. ternarium horum pactorum numerum Philoſophorum fabulis accenſet, quae vtut ſubtiles ſint, parum tamen intelligantur. Nam ſi quis imperium per vim adipiſcatur, quae ciuitatum plerarumque origo ſit, cum eo tantum ſingulos, non cum reliquis paciſci. Verum quamuis deficiat Hiſtoriarum fides contemplatione pactorum expreſſorum, & ſine primo & ſecundo expreſſo ciuitas intelligi poſſit in Republica occupata; tacite tamen ea interueniſſe & fingi poteſt, & fingi debet, cum gentes omnes id agere videamus, vt & 1) idem populus permaneant & 2) ſemel placita Reipublicae forma vtantur, &, ſi contingeret, vt hodie populus relicta

minus alicuius rei origines ratiocinando inueſtigari poſſint, vtut de iisdem nulla literarum monumenta extent.

§. IX. Hoc loco fuerit operae pretium, ſententiam *Hobbeſii* paulo preſſius expendiſſe; qui in generatione ciuitatum vnum duntaxat agnoſcit pactum ſingulorum cum ſingulis; ac paſſim inculcat, inter regem optimatesue, & ciues nullum pactum intercedere. Equidem quid cauſae iſtum ad talia adferenda mouerit, ſatis colligitur ex ſcopo librorum ipſius politicorum, quem in *Leuiathane* non obſcure prae ſe fert. Scilicet oppugnatum id potiſſimum ſeditioſos illos homines, qui ſuperioribus luſtris poteſtatem regiam in ordinem redigere, ſubiectisque ſubiicere, vel potius penitus extinguere laborabant. Quibus vt iſthoc rebellionis praetextum eriperet, fidem inter regem & ciues eſſe reciprocam; vbi ille, quae pacto promiſerit, non ſeruarit, hos quoque obſequio liberari: neue turbulenti ciues quaeuis regis facta ipſis diſplicentia in crimen violatae fidei trahere poſſent; negare inſtituit, vllum pactum inter regem & ſubiectos exſiſtere. Et cum in animum induxiſſet, omnibus regibus vere talibus abſolutam & illimitatam poteſtatem adſtruere; conſequens erat omne pactum hinc exterminare, quippe quod praecipuum videbatur limitandae poteſtatis inſtrumentum. Enimuero quanquam poteſtatem regiam ſacroſanctam praeſtari, & ab importunorum hominum vellicationibus vindicari generis humani quam maxime interſit; non tamen ideo neceſſarium fuerit ea, quae in manifeſta luce ſunt poſita, abnegare, & pactum nolle agnoſcere, vbi extat mutua promiſſio circa praeſtanda ea, quae antea erant indebita. Dum vltro principi me ſubiicio, obſequium ipſi promitto, defenſionem mihi ſtipulor. Princeps dum me ciuem recipit, defenſionem mihi promittit, obſequium a me ſtipulatur. Ante eam promiſſionem neque ego ipſi obſequi, neque iſte me defendere, ſaltem ex obligatione perfecta, tenebatur. Quis eiusmodi actum ex claſſe pactorum velit excludere? Neque ideo tale pactum redditur ſuperuacuum, quod inter eos, qui vltro ſibi regem imponunt, prius conuentio videatur extare de hoc vel illo in ſolium euehendo. Nam vti nuda electio citra electi acceptationem huic in eligentes nihil poteſtatis confert: ita ex negotii natura ſatis intelligitur, eos, qui alteri vltro in ſe poteſtatem conferunt, velle, vt hicce, in eius exercitio tendat ad finem iſti poteſtati praefixum: & hunc quod delatum fuit ea lege ſuſcepiſſe, vt ne per ipſum fine ſuo eligentes excidant. Igitur qui alicui imperium deferunt, vt ipſi ſimul promittunt, quae natura

relicta libertate naturali Imperio ſe ſubiiceret ciuili, alia id via fieri non poſſet. Quidam pactum primum & ſecundum pulpitis & contignationibus comparant, quibus vtimur, quando aedificia extruimus. Vt enim haec perfectis aedibus tolluntur, & abiiciuntur; ſic inutiles has conuentiones eſſe arbitrantur, quamprimum iis decretum, ſiue pactum tertium acceſſerit. Sed hi quoque experientia refelluntur, qua populus exſtincto Principe idem populus manet & eodem plerumque Reipublicae ſyſtemate delectatur. Pactum autem tacitum AVCTOR ipſe admittit, p. 135. & pag. praec. 136. nec diffitetur, fieri poſſe, vt primum & ſecundum ſuperuacua videantur, ead. pag. praec. Memorabilia ceterum ſunt, quae ratione ſilentii Hiſtorici de his pactis pro recepta ſententia diſſerit LOCKIVS de Gubernatione Ciuili, c. 7. §. 101. & ſeqq. cui addendus SIDNEIVS in libello *de Gubernatione* eiusdem argumenti, c. 3. Sect. 25. & 33. pag. 282. & ſqq. verſionis Gallicae.

natura ſubiectionis requirit; ita ſibi contra ſtipulantur ab ipſo procuranda ea, propter quae imperia ciuilia conſtituuntur. Quod quid aliud eſt, quam pactum inire?

§. X. NEQVE vero, admiſſo pacto inter regem & ciues; illa incommoda, quae HOBBESIVS videtur ob oculos habuiſſe, neceſſario conſequuntur. Equidem id habent omnia pacta, vt ad certi quid praeſtandum neceſſitatem aliquam afferant. Verum quam maxime differunt, illa pacta [1], quibus quis ſeſe alteri ſimul ſubiicit, ab iſtis, per quae neuter in alterum imperium accipit. Pacto vtique conſtituitur ius domini in ſeruum, ſaltem qui vltro ſeruitio ſuccedit; poteſtas patria in eum, qui ſeſe arrogandum praebet; imperium ducis in milites mercenarios. Et tamen hoc non obſtat, quo minus illis imperandi facultas competat, his obſequii neceſſitas incumbat; neque his ſtatim licet, fraenum excutere, ſi iuſſa imperantium parum arriſerint. XIPHILINVS Epit. Dionis in vita Neronis: *πᾶσα ἰσχὺς ἄυταρχος παρ᾽ ἰδιώτε δοθεῖσα τῷ τε̃τε δόντος αὐτὴν εὐθὺς ἀπαλλάττεται, καὶ τῷ λαβόντι κατ᾽ ἐκείνε προσγίνεται. Summum imperium, poſtquam eſt a priuato alicui delatum, ſtatim tranſit ab eo qui detulit, & illi, qui accepit, contra eum qui dedit, accedit* [2]. Scilicet in pactis, a quibus ſubmiſſio voluntatis & virium abeſt, certae & definitae praeſtationes deſignantur, inuicem exhibendae ex intrinſeco conſcientiae impulſu: & vbi quis vltro iſtas implere detrectauerit, nil niſi bellum, aut communis vtrique domini coactio ſupereſt. Sed in pactis, vbi vnus alteri ſubiicitur, penes hunc eſt definire, quid ab illo debeat praeſtari; ſimulque facultas in eundem collata nolentem ad iſta compellendi; qualis facultas hautquidquam reciproce illi in hunc competit. Vnde imperans violati pacti nequit argui, niſi aut omnem Reipublicae curam abdicauerit, aut hoſtilem in ſuos animum induerit [3], aut manifeſte a regulis gubernandi, abs quarum obſeruatione tanquam a conditione ciues obſequium ſuum ſuſpenderunt, dolo malo diſceſſerit. Quae cuiuis imperanti in perpetuum euitare facillimum eſt, modo cogitare velit, ne ſummos quidem mortalium humanae ſortis legibus eſſe ſolutos; *neque vnquam deceptum eſſe principem, niſi qui prius ipſe decepit.* PLINIVS Paneg. [p. 66. in fine] Denique aut deterrimum aut ſtolidiſſimum oportet eſſe principem, quid id non poſſit efficere, vt maioris aut validioris partis de populo interſit, ipſius ſtatum ſaluum eſſe. Ad quod obtinendum vt omnibus viribus connitatur princeps, mouere ipſum debet illud apud LIVIVM L. IIX. c. 21. *An credi poſſe vllum populum, aut hominem denique in ea conditione, cuius eum poeniteat, diutius quam neceſſe ſit, manſurum?* Si porro maioris partis populi interſit, principis ſtatum ſaluum eſſe, quod non poteſt non contingere, ſi iuſtitiam & prudentiam in conſilium adhibuerit, eius fortuna ſat firmo nixa ſtat talo [4]. Si quis iſtud obtinere nequeat, is cuiuis potius negotio, quam imperio idoneus exſiſtit.

§. XI.

§. X. 1) Quae ſupra ad L. III. c. 9. §. 8. H.
2) Valentinianus Imperator militibus, qui ſe Imperatorem fecerunt, poſtulantibus, quod ipſi non probabatur, reſpondebat, referente THEODORETO L. IV. c. 5. *Ὑμέτερον ἦν, ὦ ϛρατιῶται, βασιλέως μὴ ὄντος, ἐμοὶ δῶναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας. Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγὼ, ἐμὸν λοιπὸν οὐχ ὑμέτερον τῶν περὶ τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγ-*

§. XI. Examinemvs paulo curatius rationes, quibus assertionem suam Hobbesivs superstruit. Vbi initio quidem arbitramur inconueniens esse, quod obligationem ciuium aduersus imperantes deriuatum it ex tali pacto, *quo vnusquisque vnicuique caeterorum sese obliget ad non resistendum voluntati illius hominis, cui se submiserit*; de Ciue cap. V. §. 8. Equidem qui inter se conuenerunt de conferendo in aliquem imperio, intelliguntur quoque in id consensisse, vt omnes suam voluntatem isti subiiciant, seu vt istius voluntas voluntatem omnium in gerenda Republica repraesentet. Nec infrequens est eiusmodi consensum de conferendo in aliquem imperio, vt & leges, sub quibus imperium alicui defertur, mutuis populi pactis, & iuramentis stabiliri. Distincta tamen vtique sunt, inter se conspirare de imperio in Caium conferendo, & imperium Caio deferre fide data acceptaque. Porro quo minus ciues quoque mutuo inter se fidem dent de obsequio regi praestando, nihil repugnat. Sicuti & talia pacta dantur, vbi omnes pro vno, & vnus pro omnibus sese obligant. Vt tamen illud omnino fiat, non est necessarium, neque vsu adeo frequentatum. Qui in ciuitatem recens recipitur, regi ipsi fidem dat: nullibi quantum nobis constat, exigitur, vt cum reliquis ciuibus super obsequio regi praestando paciscatur. Denique & valde periculosum videtur, ex eiusmodi pacto cum quolibet conciue obligationem erga regem deriuare; ius meum in tuam gratiam in regem transfero, vt & tu ius tuum in eundem transferas in meam gratiam. Nam hoc modo quilibet ciuis obsequii sui necessitatem videbitur suspendisse ab obsequio cuiuslibet ciuis; & consequenter, altero non praestante obsequium, & reliqui liberi forent. Atqui vel eam ob causam necessarium est, quemlibet ciuem pro se, & citra conditionem obsequii alieni summo imperanti obstringi, vt si maxime vnus vel alter fraenum mordeat, imperans caeterorum viribus vti queat, ad refractarium istum in ordinem redigendum. Neque minus incongruum est, quod Idem c. 6. §. 13. tradit: *obligationem ad praestandam summo imperio ciuili obedientiam non immediate nasci ex eo pacto, in quo ciues omne ius suum ad ciuitatem transtulerunt; sed mediate, nempe ex eo, quod sine obedientia ius imperii frustra esset, & per consequens ciuitas omnino constituta non fuisset.* Sed quid ambagibus opus, vbi recta & plana via licet incedere? Nam quae ipsum mouisse videtur ratio inanis est. Scilicet tacite praesupponit; de quibus pacto fuit conuentum, illa non posse iure detrectari. Atqui posse a Rege aliqua iure iuberi, quae ciuis iure possit detrectare, exempli gratia, si rex iubeat, vt me, aut ipsum regem, aut patrem condemnatum interficiam. Ergo ex alio fonte, quam ex pacto cum rege, obsequium ciuium deriuandum. Enimuero nos examussim sibi inuicem respondere asserimus potestatem regis legitimam, & officium ciuium; adeoque pernegamus, a rege iure quid posse imperari, quod subiectus iure possit detrectare. Neque enim rex plura iure iubere potest, quam quae cum fine societatis ciuilis institutae congruunt, aut congruere iudicantur.

πραγμάτων. *Vestrum fuit, milites, cum Imperator nullus esset, mihi tradere imperii huius habenas. Eas ex quo adeptus sum, de caetero non vestrûm, sed meum dispicere, quid Reipublicae expediat.* H.

3) V. infra c. 8. §. 7. & 8. H.

4) V. Aristoteles V. Pol. 8. Conf. IV. Pol. 12. V. Pol. 9. VI. Pol. 5. H.

§. XI. 1) Houtvyni eandem sententiam tuentis argumenta expendi Differtat. de Mod. constit. ciuitat. sect. 2. §. 2. H.

tur [2]. Si quid contra huius finem dolo aut per vesaniam iusserit hautquidquam iure id facere censebitur. Verum an quibusuis eiusmodi iussis subiecti possint resistere, alia quaestio est, quam alio loco excutiemus [3]. Quae exempli causa adferuntur, ad rem nihil faciunt. Sane si contingeret, vt rex alicui talia iure posset iniungere, id est, vt tale quid a ciue patrari ad salutem Reipublicae facere videri queat, subditus iure iussa non detrectabit. Vid. Iudic. IX, 54. 1 Samuel. XXXI, 4. ZONARAS Part. III. memorat, cum Theophilus Imperator timore tanquam compedibus vinctus staret, Manuel stricto ense; nisi me, inquit, secutus fueris, te perimam. Praestat enim, te mori, quam ab hostibus captum Romanae Reipublicae tantum imprimere dedecus. Quibus minis aegre soluto stupore, eum secutus euasit. Quin & βασιλεῦσιν ἄμεινον τεθνᾶμεν ἐν πολέμῳ, ἢ χείροσιν ἀμφιπολεύειν, *regibus satius est in bello occumbere, quam vilioribus seruitutem seruire* [4]. QVINTVS CALABER L. XIII. Vbi autem talia iussa ratione destituuntur, & ob ea recusata ciuis interfectus fuit, nemo sanus puto iure istum caesum dixerit. Quod porro IDEM c. VI. §. vlt. ius in regem a ciuibus collatum dicit per modum *donationis*, id ne ad ipsius quidem tradita congruit. Donatio est, cum ex vna duntaxat parte ius in alterum transfertur. vid. IDEM c. 2. §. 8. 9. Atqui quando in regem confertur imperium, est mutua iuris translatio, seu reciproca promissio. Ciues spondent obsequium, rex procurationem Reipublicae; ad quae ante istum actum neuter tenebatur. Vti enim ante collationem imperii licebat ciuibus resistere iussis Caii, quem postea regem constituerunt; ita Caius iisdem defensionem aut curam sui postulantibus itidem poterat resistere, seu eandem ipsis tanquam indebitam denegare. Conf. Lucae XII, 13. 14.

§. XII. NEQVE maior efficacia ad tollenda pacta inter imperantes & subiectos inest illis rationibus, quae adducuntur c. 7. §. 7. seqq. Vbi probare primo vult, democratiam non constitui per pacta singulorum cum populo, sed mutuis pactis singulorum cum singulis. Argumento vtitur, quia in omni pacto prius debent exsistere personae paciscentes, quam ipsum pactum. Atqui ante constitutam ciuitatem populus non exsistit, vtpote vbi non erat vna persona moralis, sed multitudo personarum singularium. Igitur ante ciuitatem constitutam non potuisse pactum iniri inter populum & ciues. Post constitutam autem ciuitatem tale pactum iniri fuisse inutile; quia populus voluntate sua voluntatem ciuis illius, cui supponitur obligari, complectitur, ideoque se potest liberare arbitrio suo, & consequenter actu liber est. Enimuero patet, tertium adhuc dari. Ante constitutam ciuitatem multi homines non sunt populus, id est coetus democraticus. Ergo non potest cum ipso, vt tali, pactum iniri. Post ciuitatem constitutam frustra est iniri pactum, hoc sensu, vt vnus vel alter ciuis velit peculiariter pacisci cum populo circa administrationem Reipublicae. Nam cui democratica forma probatur, is intelligitur eo ipso sese

2) Aliter tamen supra rationes subduxisse videtur AVCTOR ipse L. I. c. 5. §. 4.

3) Infra c. 8. §. 1. H.

4) Qui locus Zonarae parum ad rem facit. Non enim

ſeſe obligaſſe ad parendum decretis, a maiori parte populi profectis; cui obligationi per peculiare pactum derogaretur. Aſt vero in ipſa conſtitutione ciuitatis democraticae potuit iniri, & eſt reuera initum pactum mutuum inter populum, & ſingulos; quod quale ſit, iam fuit expoſitum. Pari modo nihil aget, qui ſic colligit: maritus cum vxore nullum potuit inire pactum; quia ante nuptias illa nondum fuit vxor; poſt nuptias paciſci fruſtra eſt, vbi iam ſuam voluntatem ſubiecit voluntati mariti. Potuit quippe pactum iniri eo ipſo, dum vxor ſit vel deſignatur. Non multum diſpari ſophismate quondam ludebat Epicurus: *Quando nos ſumus, mors non eſt, quando mors eſt; nos non ſumus; mors ergo nihil ad nos. Quam argute nos fefellit. Quaſi vero tranſacta mors timeatur, quia iam ſenſus ereptus eſt; ac non ipſum mori, quo ſenſus eripitur. Eſt enim tempus aliquod, quo & nos iam non ſumus, & mors tamen nondum eſt. Idque ipſum videtur miſerum eſſe, cum & mors eſſe incipit, & nos eſſe deſinimus.* LACTANTIVS Diu. inſtit. L. III. c. 17. Deinde ſi vel maxime quis in democratia tale pactum non poſſit animo concipere [1], aut inutile id arbitretur, tamen exinde non licebit idem excludere ab aliis Rerumpublicarum formis, vbi qui regunt, & qui reguntur, tanquam perſonae naturales differunt. Nam heic vtique pactum requiritur, quo illi obſtringantur curam Reipublicae capeſſere, & ſalutem populi pro ſumma lege habere: hi vero obſequium iisdem promittant. Inde conſtat, quid ſentiendum ſit de illa theſi HOBBESII de Ciue c. 7. §. 9. *Quoniam ciues non paciſcentes eum populo, ſed mutuis inter ſe pactis tenebantur ad omnia, quae populus faceret, tenebantur inde ad factum populi transferentis ius ciuitatis in optimates aut regem.* Neque enim ſequitur: ſi concilio populi placuit ſummam rerum transferre in optimates aut regem, ſinguli eo decreto ſtare tenentur; ergo inter populum transferentem imperium, & optimates aut regem, in quos idem transfertur, nullum pactum intercedit. Sed nec validius eſt alterum *Eiusdem* argumentum: regem quanquam a populo electum non potuiſſe ad quidquam ab eo obligari; nam eo electo *populum* ſimul diſſolui, perireque rationem illam, quam habebat vt *perſona*; quare perire quoque vna & diſſolui, quae ad perſonam facta erat, obligationem. Enimuero quod fundamenti loco heic ſubſternitur, ſublata perſona, tolli quae aduerſus illam erat obligationem; intelligendum eſt de illis caſibus, quando perſona naturali morte extinguitur, aut quando qualitas illa, ſuper qua obligatio vnice fundabatur expirat. Atqui quando populus liber in regem transfert imperium, neque ipſe populus naturali morte extinguitur, neque obligatio regis eſt fundata in ea qualitate populi, qua liber intelligitur, ſed qua deinceps erit coetus ciuium vnius imperio ſubiectus. Quemadmodum procus paciſcens cum virgine poſt conſummatum matrimonium non poteſt excipere, obligationem aduerſus eam periiſſe, quod non amplius virgo ſit, qualis erat cum pactum iniretnr. Nam obligatio proci non fundabatur ſuper qualitate virginitatis, ſed contrahit cum virgine, qua deinceps conditionem vxoris eſt ſubitura. Et rege conſtituto,

 popu-

enim, vt vel ſola inſpectio eius docet, de iuſſu principis duriore, ſed de inſolentiore ciuis reſponſo agit.

§. XII. 1) Vt Vlricus HVBERVS, de cuius ſententia diſquiſiui Diſſertat. de Mod. conſt. ciuit. ſect. 2. §. 6. H.

populus diſſoluitur hactenus tantum, quod ſummum imperium non amplius ſit penes concilium, ex vniuerſis conſtans; hautquidquam autem diſſoluitur in multitudinem nullo vinculo connexam, ſed manet vnus coetus, quem vnum imperium, ſimulque primogenium illud pactum continet [2]. Scilicet imponit *Hobbeſius* ſimplicioribus ambigua ſignificatione vocabuli *populus*. In democratiis populus notat vniuerſitatem ciuium, quae diuerſo reſpectu ſimul regit, & regitur: in ariſtocratiis & regnis notat vniuerſitatem ciuium, quae regitur. Vid. IDEM de Ciue cap. 13. §. 3. Atqui quis negare velit aduerſus eiusmodi populum, monarchae aut optimatibus ſubiectum, poſſe ſubſiſtere obligationem, etſi contracta fuerit eo tempore, quo ille adhuc liber erat, ſed in euentum & intuitu futurae ſubiectionis? Denique ipſe HOBBESIVS Leuiath. in calce [3] expreſſe dicit, Deum Iudaeorum Regem fuiſſe factum vi pacti inter ipſum & hos initi. Quare igitur pactum inter regem, hominem & ciues negare velit? Et paulo ante tradiderat; quando quis ſeſe victori ſubmittit? is neceſſario tanquam verus ſubditus obligatus tenetur; nam *contractus* legitime initus recte violari abrumpiue nequit.

§. XIII. PER iſthaec igitur pacta hominum multitudo vnita ciuitatem conſtituit, quae ad modum vnius perſonae concipitur, intelligentis & volentis, aliasque actiones peculiares a ſingulorum actionibus ſeparatas edentis. Vnoque nomine ab omnibus hominibus particularibus diſtinguitur atque dignoſcitur; (STATIVS Achilleid. L. I. [v. 457. 458. & ſeqq.] *Sparſa ac diſſona moles In corpus vultumque coire, & rege ſub vno Diſpoſita eſt.*) nec minus peculiaria iura habet, ac res proprias, quae neque ſinguli, neque multi, neque adeo omnes ſimul, remoto eo, qui ſummum habet imperium, afferere poſſint; abs qua itidem peculiares actiones proficiſcuntur, quae ſinguli hautquidquam ſibi tribuere aut arrogare queant. *L. 6. §. 1. D. de Diuiſ. rerum. L. 10. §. 4. D. de in Ius vocando L. 7. §. 1. D. Quod cuiusque vniuerſ. nom. L. 1. §. 7. D. de Quaeſtionibus.* Add. SENECA de Beneficiis L. VI. c. 19. 20. Vnde ciuitatis haec commodiſſima [1] videtur definitio [2], quod ſit perſona moralis compoſita, cuius voluntas, ex plurium pactis implicita & vnita, pro voluntate omnium habetur, vt ſingulorum viribus

2) Siue in quo populus eſt pacto primo colligatus; & ſubiecti pariter ac ſummus imperans pacto ſecundo inuicem deuincto. Quod igitur HOBBESIVS opponit porro, ita ciuitatem ſibimet ipſi obligatum iri, facile refellitur: Nam quod abſurdum ipſi videtur, non eſt in ſubſtantiis compoſitis, qualis eſt ciuitas, idem agere in ſe ipſum, diuerſa tamen ratione. Id quod exemplo hominis liquidum fit, cuius animae partes in ſe mutuo, & tota anima in corpus, & corpus in animam, & corporis pars vna in aliam agit. Conf. infra c. 5. §. 8. & c. 6. §. 13. H.

3) Locum hunc Hobbeſii in Diſſert. de Interr. §. 7. ſic laudat Auctor, *Hobbeſius Leuiath. concluſ.* Neque tamen quicquam, his, quae adferuntur, ſimile, vel in capite extremo, vel in Appendice legitur. Is igitur adhuc veſtigandus erit ab iis, quibus otium eſt. Quod autem ad Regnum Dei in Iſraëlitas attinet, conſulendum c. 35. & 40. & ratione conuentionum inter victorem & victos c. 20. Leuiathanis.

§. XIII. 1) Mutuam, obſeruante id TITIO Obſ. DLVII. hanc definitionem Auctor ſumſit ab HOBBESIO de Ciue c. 5. §. 9. confunduntur ea tamen ciuitas & Princeps, atque de illa quamuis auſpicetur Auctor; in hoc tamen definit deſcriptio eiusdem. Melior eſt ea CICERONIS L. III. de Republica, qua Ciuitas dicitur multitudo iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociata. Dilatauit eam Celeb. OTTO ad Offic. L. II. c. 6. §. 10. vtpote cui ciuitas eſt conſociatio multorum patrum-

bus & facultatibus ad pacem & securitatem communem vti possit. Illa enim definitio, quae extat apud DIONEM PRVSAEVM in Borysthenica: [Orat. 36. p. 443. Edit. Paris. Morell.] Πόλις ἐστὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐν ταυτῷ κατοικούντων, ὑπὸ νόμου διοικούμενον, ex Graecanicae politicae principiis [3] extructa, alio fortasse loco a nobis discutietur. Qua non multo melior est definitio ciuitatis Platonicae tanquam perfectissimae apud APVLEIVM de Philosophia: *Ciuitas est coniunctio inter se hominum plurimorum, in quibus sunt regentes, alii citeriores, coniuncti inter se concordia, & inuicem sibi opem atque auxilium deferentes, iisdem legibus, rectis tamen, officia sua temperantes, vnamque ciuitatem, iisdem manibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes assueuerunt.* Ciuitatem porro, tanquam hominem aliquem artificialem, ingeniose delineauit HOBBESIVS in Prooemio Leuiathanis, in quo *is, qui summam habet potestatem*, est pro *anima*, totum corpus viuificante & mouente: *magistratus & praefecti*, artificiales *artus* sunt: *poenae & proemia*, summae potestati appensa, & a quibus membra ad suum cuiusque opus perficiendum incitantur *nerui;* qui idem faciunt in corpore naturali: *diuitiae singularium hominum*, pro *robore: salus populi* pro *negotio: consiliarii*, per quos ea, quae cognitu necessaria illi sunt, suggeruntur, pro *memoria: aequitas legesque* pro artificiali ratione. *Concordia, sanitas* est, *seditio morbus, bellum ciuile, mors.* Denique *pacta*, quibus partes corporis huius politici conglutinantur, imitantur diuinum illud verbum *fiat*, seu *faciamus homines*, a Deo prolatum in principio, cum crearet mundum. Vnde & obiter adparet, ISOCRATEM in Areopagitico & Panathenaico *non recte formam Reipublicae pro ciuitatis anima venditare* [4], *cuius ea vis sit, quae mentis in corpore.* Cum forma Reipublicae potius sit in ciuitate idem, quod in corpore humano est structura & dispositio omnium membrorum & partium.

§. XIV. CAETERVM voluntas ciuitatis exserit sese vel per vnam personam simplicem, vel per vnum concilium, prout in illam, aut hoc summa rerum fuit collata. Vbi penes vnum hominem est imperium, ciuitas velle intelligitur, quodcunque isti homini, (cui sanam rationem constare praesupponitur [1],) placuerit, & quidem circa negotia, quae ad finem ciuitatum spectant;

patrumfamilias, inaequalis & rectoria, per vnionem voluntatum & virium, sub eodem summo imperio, iuris fruendi & communis salutis caussa contracta.

2) A qua non longe abit, quam habet HOBBESIVS de Ciue c. 5. §. 9. Quod si quis alio, quam personae, respectu ciuitatem considerare velit, poterit eam definire hoc modo: est societas multorum hominum, mutuis eorundem pactis conflata, ac potestate instructa, quae singulorum viribus ac facultatibus ad vitam securam & beatam vti possit. H.

3) Imo haec definitio non Graecanicae tantum Politicae principiis, sed Imperio Ciuili *omni* satis conuenit, vt Orationem totam perlegentibus statim manifestum erit.

4) Verba eius sunt: Ἔστι γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἄλλο, ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσηνπερ ἐν σώματι φρόνησις. Quae male vertit Hieronymus Wolfius: *Nec enim vlla alia ciuitatis anima est, quam forma Reipublicae* &c. cum verti debuisset: *quam Respublica*, hoc est, ordo ciuitatis. Quod ARISTOTELES quoque dixit IV. Pol. 12. & est verissimum. H.

§. XIV. 1) Quod tum demum admittit TITIVS Obs. DLIX. si & priora omnia adsint, & secundum praescriptum legum fundamentalium agat Princeps. *Sed vbi*, addit Titius, *illa in tanta libertate obseruantur? vt facile liqueat, quanto periculo vita & fortunae subditorum, imo & vicinorum imbellium, hoc rerum statu sint expositae.*

ctant; non item circa alia. Sic, verbi gratia, ſi rex bellum decernat, ſi pacem faciat, ſi foedus ineat, ciuitas hoc voluiſſe & feciſſe dicitur, non item, ſi edat aut bibat, ſi dormiat, ſi vxorem ducat, ſi vitia patret. EVRIPIDES Supplicibus [v. 1188. & ſeqq.] Τόνδε δ' ὀμνύναι χρεὼς Ἄδραστον· οὗτος κύριος τύραννος ὢν, πάσης ὑπὲρ γῆς Δαναϊδῶν ὁρκωμοτεῖ. *Iurare conuenit Adraſtum. Is Dominus & rex exſiſtens iurabit nomine vniuerſae terrae Danaidum.* Vnde & inter voluntatem Monarchae publicam, quae voluntatem ciuitatis repraeſentat, & eiusdem voluntatem priuatam, qua velut quiuis alius homo circa negotia non-publica vtitur, diſtingui poteſt. Vbi quaeſtio oritur, quid ſi ille, penes quem voluntas ciuitatis eſt, ſecus velit, quam debebat, adeoque in exercitio voluntatis publicae peccet, num & quae abs eiusmodi deprauata voluntate prodit actio, pro actione ciuitatis habenda ſit? Nam qui voluntatem ſuam Principis voluntati ſubmiſit, idem feciſſe intelligitur ea intentione, vt ille nihil velit, niſi quod e re ciuitatis, iuſtumque ſit. Heic dicendum videtur, actionem ex abuſu ac prauitate voluntatis publicae procedentem, in ſe quidem eſſe actionem publicam, & ciuitatis; quia ab imperante ſuſcipitur, vt tali. Sic ſi Monarcha aut Senatus malas leges ferat, male ius dicat, ineptos magiſtratus conſtituat, iniuſta bella moueat, actus vtique publicos exercet. Si auriga currum euertat, aurigae illa actio eſt, ſed imperiti aut negligentis. Enimuero in foro diuino [2] de tali actione nemo tenetur, niſi qui conſenſu ſuo poſitiuo & efficaci ad eam influxit. Vnde de publico delicto rei non ſunt ſubditi, aut qui ex concilio imperante diſſenſerunt, & a maiore parte victi ſunt. Quae tamen incommoda in ciues immerentes ex eiusmodi delictis publicis redundant, inter illa mala ſunt referenda, quibus humana conditio in hac mortalitate obnoxia eſt, quaeque adeo vt ſterilitas, aut nimii imbres, & caetera naturae mala toleranda ſunt. Quanquam ad iſta incommoda praecauenda non exiguam habere efficaciam deprehenduntur leges fundamentales, bona diſciplina, & cumprimis religio. Ex aduerſo autem conſequens eſt, quidquid vel ſinguli ciues, vel multi, vel etiam omnes, excluſo rege, aut citra vel contra eius auctoritatem & iuſſum voluerint aut egerint, non ſolum circa poſterioris, ſed & circa prioris generis negotia, id hautquidquam pro voluntate aut actione ciuitatis eſſe habendum; ſed pro voluntate & actione priuata: imo tot erunt voluntates, tot actiones, quot numero ſunt homines, qui aliquid voluiſſe aut egiſſe dicuntur. Idem quoque cenſendum eſt, ſi quid a ſingulis aut multis fiat priuato auſo citra auctoritatem & iuſſum eius concilii, penes quod ſumma rerum eſt. Vnde inter ſeditioſas opiniones, & quae ad internam ciuitatis compagem ſoluendam faciunt, in monarchia cumprimis, ab HOBBESIO de Ciue c. 12. §. 8. refertur, quod vulgo non ſatis diſtinguant inter ciuitatem ſiue *populum*, & *multitudinem*. Nam populus ſiue ciuitas eſt vnum quid [3], vnam habens voluntatem, & cui vna actio tribui

2) Vid. infra c. 6. §. 6. H.

3) Nimirum populus, perinde vt ciuitas definitur a Cicerone apud AVGVSTINVM L. II. de Ciuit. Dei c. 21. *coetus multitudinis, iuris conſenſu & vtilitatis communione ſociatus.* At vox populi interdum aliter accipitur. Vid. ſupra §. 12. H.

§. XV. 1) Quod apud Belgas ſub principatu haut imprudenter introductum, libertati periculoſum eſſe, ſcribit H. GROTIVS L. IV. Annal. Belgicor. ad A. MDLXXXIV. ni pro iure ſuccedant prudentia & publici amor. Apud Hollandos ſane in rebus minoribus ad plurima ſuffragia attendi-

tribui poſſit. Quorum nullum de multitudine ſubditorum, imperium habenti homini aut concilio contradiſtincta, dici poteſt. Etſi quod dicto loco ſequitur: *Populus in omni ciuitate regnat*, affectatione argutiarum inane euadat. Nam *populus* vel notat totam ciuitatem, vel multitudinem ſubditorum. Priori ſenſu reſultat inepta locutio; *populus, id eſt, ciuitas in omni ciuitate regnat:* poſteriori falſa: *populus, id eſt, ciues regi contradiſtincti in omni ciuitate regnant.* Pro eo autem, quod ſequitur; *in monarchiis populus imperat; vult enim populus per voluntatem vnius hominis;* planius dicendum fuerat; in ciuitate monarchica id voluiſſe cenſetur ciuitas, quod voluit monarcha. Nec in alium ſenſum explicandum illud paradoxum: *Rex eſt populus.* Caetera ſatis recte ſeſe habent; quod nempe vulgus de magno hominum numero ſemper loquatur tanquam de populo ſeu ciuitate, dicatque, rebellaſſe ciuitatem contra regem, quod eſt impoſſibile: & populum ſeu ciuitatem velle & nolle, quod volunt & nolunt moleſti & muſſitantes ciues, ſub praetextu populi ciues contra ciuitatem, ſubditos contra imperantem animantes.

§. XV. Ast vbi ſumma rerum eſt collata in concilium, ex pluribus hominibus conſtans, quorum quisque ſuam ſibi retinet voluntatem; definiendum prius eſt, quota pars in vnum conſpirans voluntatem totius concilii, adeoque & ciuitatis repraeſentet. Nam alias vti nemo tenetur alterius potius, quam ſuam ſententiam ſequi, niſi voluntatem ſuam iſtius voluntati ſubiecerit; ita licet quis ſocietatem cum aliis inierit circa negotia communi conſilio tractanda, ſi tamen ſibi expreſſe reſeruauerit, quod ad nihil velit teneri, in quod non ipſe conſenſerit, hautquidquam ipſum ſtringet, quod a pluribus fuit decretum. Hinc & collegia dantur [1], vbi vnius diſſenſus caeterorum omnium conſenſum reddere irritum poteſt. Etſi, vbi quis rationem plane audire nolit, & per ſolam pertinaciam caeteris recte ſentientibus obnitatur, tanquam incommodus ſocietate eiici, aut quandoque etiam malo coërceri queat. Quanquam enim hic non teneatur ex ſuo conſenſu ad ſequendam maioris partis ſententiam; tenetur tamen ex generali lege, vt caeteris ſeſe commodum praebeat, & vt pars ſeſe conformet ad bonum totius. Quo loco & addi poteſt, quod apud Petrum Svavem Hiſt. Concil. Trident. L. IV. p. m. 788. diſputatur, Gallos decretis Concilii non teneri, quod contra id proteſtati eſſent; vbi Parlamenti Pariſienſis ſententia quoque adducitur: *Totius vniuerſitatis auctoritatem ad maiorem partem transferri, cum cauſa omnium eſt communis, & ſingulos non attingit: verum quando tota cauſa ad omnes ſpectat, & ſua ſingulis pars debetur, hoc caſu vniuscuiusque aſſenſum eſſe neceſſarium, & prohibentis conditionem potiorem, atque abſentes niſi ſuffragantes minime obligari. Ex hoc genere eſſe coetus Eccleſiaſticos, in quibus quantumuis frequens ſit Concilium, Eccleſias quae non adſint, minime ad eius decreta obligari, niſi ipſis*

attenditur; at in negotiis maioribus, puta foederibus, tributis, ſimilibusue omnium conſenſus requiritur, adeo vt ſi vna vel minima ciuitas diſſentiat, nihil concludi poſſit. Vid. Groeneweg. *ad L. 1. C. Vectigalia noua inſtitui non poſſe.* Apud Polonos irrita Regis electio habetur, ſi vel vnus ex infima Nobilitate diſſentiat. Vid. Hartknoch. L. II. de Polon. c. 1. §. 15. H.

ipsis recipiendum videatur. Fatendum tamen eſt in eiusmodi conciliis, inprimis vbi ea ex multis hominibus conſtiterint, difficillime negotia expediri; ſaepe & illa exitum omnino reperire non poſſe, ob diſcrepantiam iudiciorum, ex nonnullorum peruicacia inexpugnabili. Et regulariter vbi quis abſolute & citra exceptionem ſeſe alicui coetui aut concilio adiunxerit, cum non poſſit poſtulare, vt reliqui omnes ipſius ſententiam ſequantur, aut propter vnius diſſenſum intermittant, quod ſibi vtile aut neceſſarium videtur; praeſumitur ſeſe obligaſſe ad ſequendum & ratihabendum, in quod maxima pars ſociorum conſpirauerit. Nam ſi hoc graue videbatur, debuerat id ab initio, quando in ſocietatem ſe conferebat, excepiſſe. Nunc ambitioſum nimis & importunum eſt, ſuam caeteris omnibus praeferre ſapientiam. Quod ſi cui moleſtum ſit, quod ſuam ſententiam reliquis inuitis obtrudere nequeat, coetum iſtum deſerere licebit. Nequaquam autem fas eſt, vbi numero ſententiarum fueris ſuperatus, imitari id, quod eſt apud AGATHIAM L. IV. [c. 5.] *Vnusquisque aegre ferens ſuam ſententiam non valuiſſe, negligentius ſegniusque ad rem gerendam accedebat, & ſiniſtris euentibus magis gaudebat, vt in poſterum gloriari, liberiusque apud ſuos iactare, nullamque aliam ſiniſtri euentus cauſam fuiſſe demonſtrare poſſet, quam quod priuatum ſuum conſilium ſecuti non eſſent.* Inde regulariter in omnibus conciliis plurium ſuffragia vim habent vniuerſorum; non quod naturaliter ita fieri neceſſum ſit, ſed quia vix alia via eſt ibi negotia expediendi. Vid. *L. 7. §. vlt. L. 8. D. de Pactis. L. 19. D. ad Municipalem* [2]. PLINIVS L. II. Epiſt. 12. *Numerantur ſententiae, non ponderantur; nec aliud in publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil eſt tam inaequale, quam aequalitas ipſa; nam cum ſit impar prudentia, par omnium ius eſt* IDEM L. VI. Ep. 13. *ſingulos, re integra, diſſentire fas eſt; peracta, quod pluribus placuit, cunctis* [3] *tuendum.* Sicuti & de eo, quod regulariter fit, capiendum eſt illud ARISTOTELIS [4] Polit. IV. c. 8. *Hoc autem, quod pluribus probatum fuit, in omnibus reperitur. Nam & in oligarchia, & in democratia, & in populis, quod maiori eorum, qui Reipublicae ſunt participes, parti viſum fuerit, hoc eſt ratum.* Quanquam aliquando contingat, vt pauciorum ſententia, Reipublicae magis proficua aut decora, numero ſuperetur. Scilicet in conſtitutionibus eiusmodi vniuerſalibus circa expedienda negotia humana, quae magnam ſaepe varietatem recipiunt, cum nullum per homines excogitari poſſit medium, quod omni incommodo careret, ſequendum eſt, quod vtplurimum expedit. Add. BODINVS de Republ. L. III. c. 4. p. m. 456. Hinc fruſtra iactatur; cum naturae conueniens ſit, vt quod a prudentioribus profectum eſt, praeualeat ei, quod ab imprudentioribus profluxit; naturae repugnare, vt ſententia imprudentior plurium praeualeat ſententiae prudentiori pauciorum; adeoque vt illi hos obligare queant ad aliquid imprudentius ſuſcipiendum. Equidem in decidendis veritatibus theoreticis ſententiae non numerantur, ſed ponderantur. Imo

2) *Quod maior pars Curiae effecit, pro eo habetur, ac ſi omnes egerint.* Addatur GROTIVS L. II. c. 5. §. 17. GRONOVIVS ad d. l. Grotii his reſtrictionibus vtitur. I. Si ſint vera ſuffragia, hoc eſt res integra, nec coitione ac conſpiratione plurium iam ante definita, quam in conſultationem deferatur. II. Si maiorem numerum non faciant, quos ex lege & more, tanquam ſuſpectos excedere, nec in ſua cauſa ius dicere oportet. III. Vt maior numerus cenſentium non valeat

Imo ſaepe ipſa multitudo adſtipulantium erroris indicium habetur. SENECA de Beata vita c. 2. *Cum de beata vita agitur, non eſt, quod mihi illud diſceſſionum more reſpondeas, haec pars maior eſſe videtur. Ideo enim peior eſt. Non tam bene cum rebus humanis agitur, vt meliora pluribus placeant: argumentum peſſimi turba eſt.* Phocion cum ipſius ſententia communi adplauſu reciperetur, ad amicos conuerſus dixit: Ου δή πȣ κακόν τι λέγων ἐμαυτὸν λέληθα; *Numnam mihi imprudenti aliquod prauum dictum excidit?* PLVTARCHVS Apopth. [p. 188. A.] IDEM de Liber. educ. [p. 6. A. Ed. Wechel.] Τὸ πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐςιν, ἀπαρέσκειν. *Vulgo placere eſt ſapientibus diſplicere. Teſtimonium mihi praebet Euripides his verbis: Ad turbam ego verba facere ſum imperitior, Inter ſed aequales paucosque doctior,* ὁι δ' ἐν σοφοῖς φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μȣσικώτεροι λέγειν *Qui inter doctos nil valent, Gratior apud vulgum eſt eorum oratio.* Eoque *qui ſtultis videri eruditi volunt, ſtulti eruditis videntur.* QVINTILIANVS Inſt. Or. L. X. c. 7. Et νȣ͂ν ἔχοντι ὀλίγοι ἔμφρονες πολλῶν ἀφρόνων φοβερώτατοι. *Cordato pauci prudentes magis ſunt formidandi, quam multi inſipientes.* PLATO in conuiuio. Add. VALER. MAXIMVS L. III. c. 7. §. 1. ext. DIO CHRYSOSTOMVS de Ilio non capto: [p. 190. D. Ed. Pariſ. Morell.] Τὸ πιςεύεσθαι πολὺν χρόνον ὑπὸ ἀνθρωπων ἠλιθίων, ȣ̓δὲν ἐςιν ἰσχυρόν. *Aliquid credi multo tempore ab ſtolidis hominibus nihil habet roboris.* Enimuero iſthoc ad expedienda negotia in concilio aliquo, cuius membra aequali iure pollent, adplicari nequit. Quis enim heic iudicium feret, vtra ſententia ſit prudentior? Non ſane ipſae partes diſſidentes. Neque enim in propria cauſa pro arbitrio ſeſe ingerentem is, qui in diuerſam abit ſententiam, admittet. Et quotusquisque eſt, cui non ſua magis prudentia, quam aliena placet? Imo quam multi ſunt, qui ideo tantum vel optimam ſententiam obtrectare gaudent, quia ipſi auctores non fuerunt? Nec facile eſt iſtas lites tertio decidendas concedere; cum ipſius quoque arbitri prudentia aut integritas facile in controuerſiam vocari poſſit, vt ad hanc diſcutiendam alio arbitro opus ſit. Quid quod plerumque iſtae res ita ſunt comparatae, vt commode ad arbitros extra ſocietatem deferri nequeant. Igitur commodiſſimum viſum, eiusmodi inire rationem, quae nihil difficultatis, aut obſcurae haberet diſceptationis: qua nulla expeditior inueniri poteſt, quam vt ſententiae numerentur. PLINIVS Panegyr. [c. 62. in fine.] *Melius omnibus quam ſingulis creditur. Singuli enim decipere & decipi poſſunt: nemo enim omnes, neminem omnes fefellerunt.* Et cui in concilio aliquo ſuffragium conceditur, in eo tantum ineſſe prudentiae iudicatur, vt ſufficiat perſpiciendis negotiis, quae ibi diſceptantur. Id quod ſaltem de illis conciliis obtinet, in quae non ſine delectu aliquo homines admittuntur. Neque ſemper conſultum foret; ſi verbi gratia, praeſidi concilii haec daretur poteſtas, vt is ſuo ſuffragio poſſet declarare, quaenam ſententia melior ſit. Data enim hac poteſtate licebit ei

T 2 partem

leat ad ſtatuenda, quae iuri diuino & ſanae rationi repugnant. IV. Nec ad fundamentales leges ſubuertendas aut formam Reipublicae ex libidine mutandam. V. Nec ad priuatorum iura, priuilegia veteres & in publicam vtilitatem receptas conſuetudines abolendas.

3) Addatur LIVIUS L. XXXII. c. 20. POLYBIVS L. V. c. 49. extremo.

4) In ochlocratia id iniuſtitia non carere, ipſe docet VI. Pol. 5. H.

partem minorem anteferre maiori, imo licebit vtramque eo obtentu, quod neutra bona ſit, reiicere; & ſic reuera in talem praeſidem ſumma rerum conferretur. Sicuti abſoluti Principes etiam minorem partem ſuorum conſiliariorum ſequi poſſunt; imo & diuerſam ab iiſdem ſententiam ſequi.

§. XVI. Est tamen circa pluralitatem ſuffragiorum obſeruandum, in quibuſdam conciliis non ſufficere, vt vno aut paucis ſuffragiis ſententia praeualitura alteram ſuperet; ſed alicubi certo numero vna ſententia alteram excedere debet. Sic in cap. 6. X. de Electione & electi poteſtate, ille demum Pontifex fieri iubetur, quem duae tertiae partes Cardinalium elegerint. Idem circa electionem & decreta decurionum obtinuiſſe [1] adparet ex *L. 3. 4. D. Quod cuiusque vniuerſ. nomine.* & *L. 45. de Decurion.* Prvdentivs L. I. contra Symmachum [v. 604. & ſeqq.] *Sic conſulta Patrum ſubſiſtere conſcriptorum. Non aliter licitum priſco ſub tempore, quam ſi Tercentum ſenſiſſe ſenes legerentur in vnum Seruemus leges patrias, infirma minoris, Vox cedat numeri paruaque in parte ſileſcat.* Ap. Andr. Mavrocenvm Hiſt. Venet. L. XVII. SCto, quo Ieſuitae ditione Venetorum eiiciuntur, adiicitur haec clauſula, vt illi SCto non derogaretur, niſi praeſentibus 180. Senatoribus, & conſentientibus quinque ſenis partibus. Vbi tamen hoc ita peculiariter definitum non eſt, pro maiore, & vniuerſis aequiualente parte reputabitur, quae alteram etiam vno ſuffragio ſuperauerit. Add. Grotivs L. II. c. 5. §. 17. & in Annotat. & Boeclervs ad dictum locum. item *L. 17. §. 6. D. de Receptis.* Fruſtra opponitur cap. quod omnes [2], de Reg. iur. in VI. *Quod omnes tangit, id ab omnibus adprobari aequum eſt.* Nam inde non ſequitur; ergo iniquum eſt, vt ob commodiorem rationem expediendi negotia pauci diſſentientes debeant cedere pluribus. Deinde regula illa non pertinet ad ſocietates ſeu concilia, quibus publicae res ſunt adminiſtrandae; ſed ad ſocietates, priuatas, quae pacto tantum, aut coniunctione ad eiuſdem rei poſſeſſionem conſtant. Qualis ſane coniunctio conſortibus non dat ius, vt vno inuito aliquid in re communi ſtatuant, quod iſte in detrimentum ſuum vergere credit. Ex quibus explicanda *L. 11. D. de Seru. praed. ruſt.* & *L. 28. D. Communi diuidundo.* Quod autem in d. c. 6. X. de Elect. & El. poteſt. additur, quod ibi de duabus tertiis partibus in electione Pontificis conſtituitur, non debere praeiudicare aliis eccleſiis, in quibus maioris & *ſanioris* partis ſententiae debeant praeualere; eius ratio eſt, quod per ſuperiorem, nempe Pontifi-

§. XVI. 1) Qua quidem in re vehementer fallitur Avctor. Dicitur enim in cc. ll. duas partes adeſſe, non autem, duas partes conſentire debere, vt ſententiae locus ſit. *Nulli permittetur nomine ciuitatis vel curiae experiri: niſi ei, cui Lex permittit, aut Lege ceſſante Ordo dedit, cum* DVAE PARTES ADESSENT, *aut amplius, quam duae. Plane vt duae partes decurionum adfuerint, is quoque quem decernent, numerari poteſt*, L. 3. 4. D. Quod cuiusque vniuerſ. nom. *Nominationum forma vacillare non debet, ſi omnes, qui albo curiae detinentur,* ADESSE *non poſſunt: ne paucorum abſentia, ſiue neceſſaria, ſiue fortuita debilitet, quod a maiore parte ordinis ſalubriter fuerit conſtitutum: cum duae partes ordinis in Vrbe poſitae totius curiae inſtar exhibeant.* L. 46. C. de Decurion. in X. Add. L. 2. 3. D. de Decr. ab ordine fac. In eadem cauſſa eſt locus Prudentii, qui deinde ab Auctore recenſetur. Prae ſe fert enim Poëta CCC. Senatores *adeſſe*, non autem, *conſentire* debere, vt SCtum fieri queat. Sufficiebat enim, ex his CCC. Senatoribus maiorem partem in eadem ſententia eſſe. Quod ex ſequenti loco Livii L. XXVI. c. 33. in fine extra dubium

Pontificem, (ex iſtorum hypotheſi) poſſit declarari, quae pars *ſanior* ſit, ſi ſuper eo dubium oriatur. Ergo *ſanioris* partis, ni eadem & maior ſit, ratio haberi non poteſt, niſi vbi ad ſuperiorem prouocatio patet. Add. GRATIANVS c. 36. diſtinct. 63.

§. XVII. QVODSI pares ſint ſententiae diſcrepantes, nihil agetur, ſed res in priori ſtatu manebit; quia ad mutationem non ſatis eſt momenti, & par vtrinque pondus aequilibrio velut rem ſuſpendit. Hinc & in iudiciis, vbi pares ſunt ſententiae, reus abſoluitur [1]. Etſi nec hoc in caſu ſi quae conſtitutae ſunt in calumniatores aut temere litigantes poenae, locum videantur habere [2]. QVINTILIANVS Declam. 254. *Pares ſententiae periculo proſunt.* ANTIPHON. Orat. XIV. *Τὰ ἐξίσου γενόμενα φεύγοντος ἐστὶ μᾶλλον ἢ διώκοντος. ἔπεργε καὶ τῶν ψήφων ὁ ἀριθμὸς ἐξίσου γενόμενος τὸν φεύγοντα μᾶλλον ὠφελεῖ ἢ τὸν διώκοντα. Quae aequalia ſunt, magis reo quam actori proſunt; quando & calculorum numerus par cum ſit, reum magis quam actorem iuuat.* Add. ARISTOTELES Problem. Sect. 29. c. 13. *L. 39. D. de Re iudicata. M.* SENECA L. I. Controu. 5. *Alter iudex damnat, alter abſoluit; inter diſpares ſententias vincat mitior.* Quod ius Graeci vocant *calculum Mineruae.* De quo videatur peculiaris Diſſertatio BOECLERI. Quanquam apud Ebraeos ne tunc quidem reus damnatus cenſebatur, ſi iudices damnantes eos, qui abſoluebant, vno duntaxat ſuffragio vincerent. Cuius rei ratio ſine dubio haec erat; quod cum pari religione iudices debeant pronunciare, quo teſtes; igitur vti vnus teſtis ad conuincendum, ita nec vnus iudex ad condemnandum ſatis momenti afferret. Nam caeteri iudices contradictoria ſtatuentes auctoritatem ſuam velut mutuo deſtruxerant. Addendum & hoc, vbi ſententiae feruntur curiatim aut tributim, illos pauciores, qui in aliqua tribu per maiorem partem vincuntur, aliarum tribuum diſſentientium numerum augere non poſſe.

§. XVIII. DENIQVE quando plures, quam duae ſententiae extiterint, quaeſtio eſt, an ſingulae ſeorſim ſint numerandae, vt illa vincat, quae plura, quam caeterarum ſingulae, ſuffragia habuerit, an vero duae pluresue, diſcrepantes licet, coniungi poſſint ad vincendam tertiam, qua eliſa & ipſae poſtea inter ſe comparentur, vt demum illa vincat, quae ex poſterioribus plura ſuffragia habuerit? Heic, ſi meram aequitatem naturalem, citra pactiones aut leges ſpe-

dubium ponitur: *Plebes ſic iuſſit*, Quod Senatus iuratus MAXIMA PARS CENSEAT, QVI ASSIDETIS, *id volumus iubemusque*, ad quem locum videatur. I. Fr. GRONOVIVS. Sui quoque immemor AVCTOR, leges hic adductas in §. 19. ſenſu ſuo laudat.

2) Vnde vulgatum illud: Quae ad ſingulos qua ſingulos ſpectant, in iis non vincere maiora ſuffragia. V. STRVVIVM Ex. 7. Syntagm. iur. ciuil. §. 43. H.

§. XVII. 1) EVRIPIDES Electra:

Καὶ τοῖσι λοιποῖς ὅδε νόμος τεθήσεται,
Νικᾶν ἴσαις ψήφοισι τὸν φεύγοντ᾽ ἀεί.
Idemque cunctis iuris eſſe, in poſterum,
Certante numero iudicum, vt vincat reus.

AESCHYLVS Diris:

Ἀνὴρ ὅδ᾽ ἐκπέφευγεν αἵματος δίκην.
Ἴσον γάρ ἐστι τἀρίθμημα τῶν πάλων.
En iſte poenam caedis effugit reus:
Nam calculorum cernimus numeros pares. H.

2) *Inter pares numero Iudices, ſi diſſonae ſententiae proferantur, in liberalibus quidem cauſſis (ſecundum quod a* D. Pio *conſtitutum eſt,) pro libertate ſtatutum obtinet; in aliis autem cauſſis pro reo: quod & in iudiciis publicis obtinere oportet.* L. 38. pr. D. de Re iudic.

speciales, respiciamus, distinguendum videtur inter sententias, quae totis rebus differunt, & illas, quarum altera partem alterius continet, seu quae tantum quantitate differunt; vt hae coniungendae sint in eo, quo conueniunt, illae non item. Sic qui in XX. condemnant, & qui in X. coniungentur in X. contra sententiam absoluentem, & reus condemnabitur in decem, quia in hoc maior pars iudicum conuenit, cum in XX. etiam X. comprehendantur. Quo spectat *L. 38. §. 1. D. de Re iudicata* [1], & *L. 27. D. de Receptis* [2], & *c. 1. de Arbitris in VI.* Vbi nequidquam a decisione dicti loci 27. GROTIVS in Sparf. flor. discedit, dum in decem condemnandum putat reum, quia in hanc summam maior pars consensit, reiecto in quo discrepabant. Nam in quinque omnes consentiunt [3]. Maiore autem parte tunc statur, quando aliqui dissentiunt. Hinc & in senatu Romano moris erat, vt si quis senator sua sententia duo complexus esset, quorum vnum probabatur, alterum non, iuberetur *sententiam diuidere.* Vid. CICERO Epist. fam. L. I. Ep. 2. SENECA Epist. 21. *Quod fieri in Senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo: cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placuit, iubeo, illum diuidere sententiam & sequor* [4]. At vero si, verbi gratia, aliquem reum pars iudicum releget, pars morte multet, pars absoluat: sane neque illi, qui relegant, coniungi poterunt cum his, qui mortem decernunt, contra absoluentes; nec hi, & relegantes contra mortem decernentes. Nam illae sententiae plane inter se sunt diuersae [5]: quia vtique in morte non est relegatio, nec relegatio est pars mortis. Ac licet absoluentes & relegantes in hoc conueniant, quod reus non sit necandus; hoc tamen directe non efficit ipsorum sententia, sed duntaxat per consequentiam. In se autem reuera sunt diuersae. Nam qui absoluit, reum omni poena liberat; qui relegat, poenam vtique decernit. Vid. PLINIVS L. VIII. Ep. 14. POLYBIVS Excerpt. legat. 129. refert, cum quidam Achaei Romae captiui tenerentur, & quid iis fieri placeret, ad senatum esset relatum, tres sententias extitisse, quarum vna dimittendos censebat, altera damnabat, tertia ad tempus retinendos censebat; ita tamen, vt sententia absoluens duas reliquas separatim sumtas numero vinceret. Heic praetor Posthumius, qui tunc Senatum habebat, Achaeis iniquior, versutia in ipsorum fraudem vsus est. Cum enim discessio facienda foret, Praetor vna sententia praetermissa, de duabus tantum perrogauit, hoc modo: *Qui euocatos sentitis dimittendos*, in hanc partem, *qui alia omnia*, in illam partem ite. Sic accidit, vt qui retinendos in praesentia censuerant, iis se adiungerent, qui absoluendos negabant; & ita hi praeualerent illis, qui dimittendos censebant. Apud GELLIVM L. IX. c. 15. argumentum controuersiae tale proponitur: *De reo septem iudices cognoscant, eaque sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Quum septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum.*

§. XVIII. 1) *Si diuersis summis condemnent Iudices, minimam spectandam esse* Iulianus *scribit.*

2) *Si ex tribus Arbitris vnus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnent - - -* Iulianus *scribit, quinque debere praestari: quia in hanc summam omnes consenserunt.*

3) Si numeri arithmetice spectentur, non & morali aestimatione: Etenim si interrogentur, qui in viginti condemnarunt, mauolent profecto se coniungere cum illis, qui in decem, quam qui in quinque condemnarunt. H.

4) GROTIVS vbi supra §. 19.

5) Dissentit non temere HVBERVS L. III. de Iure

niendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicit. Qui casus tanquam ἄπορος seu inexplicabilis tunc fuit propositus. Idem argumentum habet Declamatio 365. apud QVINTILIANVM. Vbi inter alia recte dicitur: *Non idem sentientes non potes iungere. Idem sentientes compara.* Vid. quoque argumentum Declamationis 30. apud LIBANIVM. Apud HELIODORVM Aethiop. L. I. Cnemon a mille septingentis ad mortem, a mille exilio damnatus dicitur. Quia tamen illorum aliqui lapidibus reum obruendum, alii in barathrum mittendum censuerant, mille isti exilium decernentes maiorem numerum efficiebant. Add. CVIACIVS Obs. XII. c. 16. & ZIEGLERVS ad Grot. L. II. c. 5. §. 17. Id quoque monet GROTIVS dicto loco §. 22. quando plures inter se non proprie dictam vniuersitatem constituunt, sed tantum intuitu certae rei inuicem connectuntur, de qua non omnes aequaliter participant; tunc non tantum ordinem sumendum ex modo participationis, sed & sententias aestimandas ad proportionem geometricam. Quo spectat *L. 8. D. de Pactis. L. 14. D. Depositi. L. 16. D. de Reb. aut. iud. possid.* Vbi tamen obseruandum, cum talis societas tantum fundetur in re aliqua communi, & non in eiusmodi pacto, quo proprie vniuersitas constituitur, & quo quisque suam voluntatem voluntati maioris partis subiecit; ita quidem praeualere votum eius, qui maiorem in ea re portionem habet, voto illius, qui minorem portionem habet, vt tamen ille hunc per suffragium suum nequaquam iure suo possit exuere, aut eidem praeiudicare. Atque sic intelligitur, quid ciuitas velit, vbi summa rerum penes plures vno est.

§. XIX. ILLVD autem manifestum, ad eiusmodi concilium, in quo de communibus rebus deliberandum, & statuendum est, minimum tres homines requiri. Vid. *L. 85. D. de Verb. signif.* [1] Si enim duo duntaxat fuerunt, vbi eos dissentire contigerit, nemo praeterea adest, qui alterutrius sententiae momentum possit addere. Vnde eo casu nihil expediri posset. Vid. *c. 1. X. de Arbitris.* Neque obstat, quod etiam duo, verbi gratia, Consules, collegae vocentur. Nam eo vocabulo saepe paritas duntaxat numeris notatur. Vid. *L. 173. D. de Verb. signif. L. 14. D. de Admin. tut. L. 101. D. de Solut.* Sicuti & apud Latinos auctores dicitur *Collegium Tribunorum*, in quo tamen vnus suo dissensu reliquorum decretum poterat irritum facere. Neque semper, qui collegarum nomine se inuicem salutant, tale concilium constituunt, in quo voluntates omnium pacto aliquo in vnam voluntatem coaluerint. Sed contingere potest, vt inter plures sit societas, in quo tamen singuli suam retineant voluntatem, ab aliorum voluntate hautquidquam dependentem. Vnde ad rem nihil facit, quod contractus societatis inter duos iniri possit. *L. 7. §. 2. D. Quod cuiusque vniuersit. nomine* [2], non illud vult, quasi collegium ab initio possit ab vno consti-

Iure ciuitat. sect. 2. c. 6. §. 5. & 6. quoniam vis & potestas suffragiorum ab intentione iudicantium pendeant, &, vbi dubia res est, in mitiorem semper partem inclinari, aequitas iubeat. Sic duos pecunia, totidem exilio puniri reum iudicantes, coniungendos aduersum tres, qui vltimum supplicium dictitarunt. Idem dicendum, si duo absoluant, & duo relegandum reum pronuncient; nam & hi praeualebunt tribus illis ad mortem condemnantibus. H.

§. XIX. 1) Neratius Priscus *tres facere existimat collegium: & hoc magis sequendum est.*

2) *Si vniuersitas ad vnum redit, magis admittitur,*

conſtitui; ſed quod, deficientibus caſu aliquo reliquis membris, iam conſtitutum ab vno ad tempus poſſit conſeruari [3], quousque alii in locum caeterorum ſurrogentur. Abſentium autem regulariter in eiusmodi conciliis non habetur ratio [4], vbi legitime vocati fuerint [5]; (vid. *c.36. X. de Electione & electi poteſt.*) ſed ius eorum praeſentibus velut accreſcit. Quo poſſis adplicare illud SENECAE Excerpt. controu. VII. 4. *Quotiens duobus eſt communio, poteſtas eius tota fit, qui praeſens eſt.* Putauerim tamen, id reſtringendum ad quotidiana negotia, & quae moram non ferunt. Sicut & haec exceptio eſt; niſi praeciſe certum numerum collegarum leges requirant. Vid. *L. 3. D. Quod cuiusque vniuerſ. nomin. L. 45. C. de Decurion.* Alicubi abſentes vices ſuas praeſentibus delegare, & per eos, vel ſcripto quoque ſuffragium ferre poſſunt. Vid. *cap. 46. de Electione & electi poteſtate* in VIto.

§. XX. DENIQVE ciuitate ita conſtituta, ille, in quem imperium eſt collatum, prout eſt vel vnus homo, vel vnum concilium paucorum, aut vniuerſorum, monarcha, ſenatus, aut populus dicitur; reliqui ſubditi cluent. Vbi obſeruandum eſt, duplici modo aliquem ciuitatis cuiuspiam membrum fieri, pacto nempe expreſſo, aut tacito. Scilicet qui ciuitates ab initio conſtituerunt, non ſane hoc cenſentur egiſſe, vt illae ſingulis, qui ab initio eas conſtitutum ibant, extinctis, ſimul extinguerentur: ſed potius longa atque aeterna ſibi commoda per eandem obtinenda ob oculos poſuerunt, quibusque adeo ipſorum liberi ac tota poſteritas gauderent. Igitur hoc quoque ſimul egiſſe cenſendi ſunt, vt liberi ipſorum poſterique, ſtatim atque naſcerentur, commodis atque emolumentis communibus ciuitatis gauderent. Quae cum ſine imperio, quo ciuitas velut animatur, obtineri nequeant, eo ipſo quoque omnes, qui in ciuitate naſcuntur, imperio iſti ſeſe ſubieciſſe intelliguntur. Inde eſt, quod qui ſemel imperium in aliqua civitate acceperunt, non neceſſum habeant denuo ſibi expreſſe ſubiectionem a recens ſubnata ſobole ſtipulari, vtut omnes illi ſint extincti, qui initio imperium in ipſum contulerant. Deinde cum quaelibet ciuitatum certam orbis terrarum partem inſederit, in qua ciues ſe ac fortunas ſuas in tuto collocarent; quarum ſecuritas facile periclitatura eſſet, ſi quibuslibet ibi liceret verſari, qui ciuitatis imperium non agnoſcerent: igitur omnium ciuitatum communis lex intelligitur [1], vt, qui ſeſe in alicuius ciuitatis ditionem contulerit, multoque magis ſi eiusdem commodis frui velit, natura-

titur, poſſe eum conuenire & conueniri: cum ius omnium in vnum ceciderit, & ſtat nomen vniuerſitatis.

3) Vid. MEVIVM Part. IV. Dec. 152. Part. VII. Dec. 140. H.

4) Vid. REINKING. L. I. de Reg. Sec. & Eccl. cl. 5. c. 8. n. 7. vbi de comitiis Imperii. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 20. H.

5) Vid. MEVIVS Part. IV. Dec. 201. H.

§. XX. 1) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 10. Eſt autem *incolae officium*, iuxta CICERONEM I. de Officiis, *nihil praeter ſuum negotium agere; nihil de alio inquirere; minimeque in aliena Republica eſſe curioſum.* Adraſtus, laudans quem ex ſeptem heroibus, apud EVRIPIDEM in Supplicibus:

Πρῶτον μὲν, ὡς χρὴ τὺς μετοικῦντας ξένυς,
Λυπηρὸς ὐκ ἦν, ὐδ' ἐπίφθονος πόλει.

Et mox

- - Χ' ὤπότ' εὖ πράσσοι πόλις
Ἔχαιρε· λυπρῶς δ' ἔφερεν, ἄ τι δυςυχοῖ.
Primum, quod omnes incolas ſumme decet,
Vrbi moleſtus aut grauis nunquam fuit.
- - *Laetus vbi ſors proſpera*
Acciderat Vrbi, triſtis vbi contraria. H.

2) Vbi iuris eſt, ni aliud conuenerit, ita allectos eadem, qua veteres ciues conditione frui. Perti-

naturalem ſuam libertatem abdicaſſe, ac imperio eiusdem ciuitatis, ſaltem quousque ibi degere placet, ſubieciſſe ſe iudicetur. Quod ſi hoc agnoſcere nolit, hoſtis numero habeatur, ſaltem hactenus, vt extra fines ciuitatis expelli iure poſſit. Sicuti & illud manifeſtum eſt, non minus imperio ciuili ſubiici, qui ciuitati conſtitutae poſt accedunt [2], quam quorum coitione ab initio ciuitas fuit conſtituta. Eſt denique & illud heic monendum, circa definitionem *ciuis* quibusdam eruditis parum conuenire. Equidem HOBBESIO de Ciue c. 5. §. 11. *ſubditus & ciuis* videtur aequipollere [3]. Quo modo foeminae, pueri & ſerui ciues forent. Mihi videtur, cum ciuitas conſtituatur ex ſubmiſſione voluntatum vni homini vel concilio facta, ciues primario illos eſſe, quorum pactis ciuitas initio coaluit, aut qui in horum locum ſucceſſerunt. Id quod cum fecerint patresfamilias, igitur his praecipue ciuium nomen competere iudicauerim; foeminis autem, pueris & ſeruis, quorum voluntates iam ſub voluntate patrisfamilias continebantur, nonniſi conſequenter, quatenus & ipſi communi ciuitatis protectione, & quibusdam iuribus eo nomine fruuntur. Inquilini autem, peregrini, & ſimiles temporarii incolae ciues non ſunt; quia morari tantum ad tempus, non autem ſtabilem ſecuritatem ac fortunarum ſedem ibi quaerere volunt. Definitio ARISTOTELIS Polit. L. III. c. 1. qua ciuem metitur τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς, *participatione iudicii & magiſtratus*, ad democratias duntaxat quadrat. Sicut & IPSE ſubiungit; Ὥςε καὶ τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ' ἑκάςην πολιτείαν. *Itaque ciuem pro ſingulis Rebuspublicis alium eſſe oportet.* Διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιςα ἐςὶ πολίτης, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχεται μὲν, ἐ μὴν ἀναγκαῖον. *Quare explicatus* ſeu hoc modo definitus, *maxime quidem in democratia eſt ciuis: in aliis vero* Rerumpublicarum formis *contingere quidem poteſt*, vt magiſtratuum & iudiciorum ſit particeps, *non tamen id eſt neceſſarium.* IDEM Polit. III. c. 8. Ἐπεὶ πλείες εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πολίτε ἀναγκαῖον εἶναι πλείω. *Cum plures ſint Respublicae, plura quoque ciuium genera eſſe neceſſe eſt.*

§. XXI. CIVIBVS porro in plerisque Rebuspublicis duo praecipue accidere animaduertimus vincula peculiaria, per quorum vnum quidam ipſorum in peculiaria corpora, ciuitati tamen ſubordinata, coaleſcunt; per alterum a ſummis imperantibus in partem aliquam regiminis publici adſciſcuntur. Corpora illa ciuitati ſubordinata, ſiue collegiorum, ſiue ſocietatum, aut quocunque

Pertinent huc inſignes controuerſiae, de quibus egi Diſſert. de Mod. conſtit. ciu. ſect. 2. §. 8. H.

3) Qui error quoque Bodini fuit, & poſtea Huberi. Sane ſummus imperans, qua primum quoque pactum cum caeteris iniuiſſe cenſetur, ciuium numero excludendus non eſt, neque ſemper vt caput ciuitatis, ſed interdum vt pars communitatis conſideratur. Vid. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 4. §. 12. & in not. c. 14. §. 1. 2. & 5. c. 20. & 24. Porro incolae ſubditi ſunt, non ciues. ARISTOPHANES Acharnenſibus:

Τὺς γὰρ μετοίκυς ἄχυρα τῶν ἀςῶν λέγω.
Quippe incolas eius ciuium paleas voco.

Quanto minus ſerui inter ciues referri queunt, ceu *qui ſunt extra Rempublicam*, vt SENECA in Controuerſiis loquitur. Caeterum in Rebuspublicis herilibus nulla eſt diſtinctio inter ciues & ſubditos. In his enim *certa dominorum domus eſt, caeteri ſerui*, vt eſt apud TACITVM I. Hiſtor. 16. EVRIPIDES Helena:

Τὰ βαρβάρων γὰρ δῦλα πάντα πλὴν ἑνός.
Nemo, niſi vnus, liber eſt in Barbaris. H.

cunque nomine veniant, possunt diuidi primo in ea, quae ciuitates antecesserunt, & quae post eas constitutas prouenerunt. Corpora ciuitate antiquiora sunt familiae, in quibus quid imperii & iuris fuerit patribusfamilias, supra expositum fuit [1]. Ex quo iure illud ipsis superest, quod per naturam ciuitatis, aut per leges ciuiles, publicosque mores ipsis non est ademtum. Eorum, quae post ciuitates constitutas orta sunt, quaedam possunt vocari publica, quaedam priuata. Publica sunt illa, quae auctoritate summi imperii ciuilis constituta sunt. Priuata autem, quae vel ipsorum ciuium conuentione coaluerunt, vel ab extranea aliqua auctoritate dependent, quae in ciuitate aliena non nisi pro priuato aliquo iure aut conatu haberi potest. Priuata corpora sunt iterum vel legitima vel illegitima, quorum illa ciuitati probantur, aut probari debent; haec secus. Dico *probari debent*. Nam si in aliqua ciuitate, vbi cultus diuinus deprauatus est, aliqui sensu verae religionis imbuti suos coetus priuatim habeant [2] absque turbis, & machinationibus in statum publicum, vtut summi imperantes improbent, quicquid a sua persuasione alienum est: tamen illos coetus nemo illegitimos dixerit, cum ipsi summi imperantes teneantur eam veritatem agnoscere & probare [3]. Sic si in barbara ciuitate, vbi omnis literarum cultus publice spernitur, aliqui priuatim coëant sapientiae inquirendae causa; sane nemo horum collegium illegitimum pronunciauerit. Vtraque sunt vel regularia, vel irregularia. Illa sunt, vbi iuxta certa conuenta voluntas omnium vnita est: haec autem, vbi non tam vnio voluntatum, quam vinculi expers consensio aut conspiratio deprehenditur, ex communi aliquo affectu, puta, spe, cupidine lucri, vindictaeque, ambitione, ira, & similibus orta.

§. XXII. CIRCA omnia corpora legitima obseruandum, quicquid iuris illa habeant, & quicquid potestatis in sua membra, id omne a summa potestate definiri [1], & nequaquam huic posse opponi aut praeualere. Alias enim si daretur, corpus, limitationi summi imperii ciuilis non obnoxium, daretur ciuitas in ciuitate. Vnde si aliqua ciuitas ex pluribus corporibus absolutis & independentibus coaluit [2], necessum fuit, ista de priori sua potestate & iure tantum remisisse, quantum ad indolem ciuitatis necessarium fuit; cum alias fine suo, quem sibi proposuerant, excidissent. In ciuitate autem iam constituta videndum est, quid agere voluerit summum imperium, eiusmodi corpus fundando aut adprobando. Si enim expressis verbis absolutum & independens ius circa certum genus negotiorum, statum ciuitatis spectans, eidem contulit & confirmauit, sane parte sui imperii sese abdicauit, ac ciuitatem fecit irregularem & bicipitem. Quod nisi summa necessitas subigat, nemo sanus fecerit. Vbi autem summus imperans potestatem suam illibatam & inte-

§. XXI. 1) L. VI. c. 1. §. 11. c. 2. §. 11. 12. c. 3. §. 6. H.

2) Quales primorum Christianorum, de quibus PLINIVS L. X. Ep. 97. H.

3) Recte hic se habet auctoris opinio, quandoquidem & Princeps veritati perspectae sine controuersia locum relinquere tenetur. Quodsi autem sua sacra bona fide puriora imperans credat, subscribimus sententiae Cl. BARBEYRACI censentis, eum adhuc nullo iure gaudere impediendi, quo minus quilibet ciuium Deum ex sui animi sententia colat, quia religio a vinculis Imperii Ciuilis libera est.

§. XXII. 1) Et hactenus etiam personam gerere. *L. 22. D. de Fideiussor.* H.

2) Considerandi tamen simul varii coalitionum modi, de quibus infra L. VIII. c. 12. §. 6. H.

integram retinere voluit, necessum est, vt istud corpus subordinatum sua iura ita temperet, ne summo imperio praeiudicet, nec vllas extensiones aut consequentias nectat, quae huc spectent, vt id non amplius eidem sit subordinatum. Quo pacto autem istiusmodi corporum potestas sit circumscripta, ex literis, quibus quoduis fundatum aut confirmatum fuit, est cognoscendum, vel etiam ex communibus ciuitatis legibus, quae omnes & singulos ciues obstringere censentur, in quantum expresse istis non fuit derogatum. Vnde consequitur, si administratio istius corporis sit collata in vnum hominem, quicquid ille egerit iuxta fundationem, aut leges ciuitatis communes, id habebitur pro actione totius corporis. Sed extra illa quae agit, ea propria ipsius est actio, quae caeteros non tangit, & de qua ipse solus rationem reddit [3]. Quodsi autem regimen eiusmodi corporis sit penes coetum ex pluribus constantem, vbi ab ipso aliquid contra leges & fundationem actum fuerit, soli illi eo nomine poenae sunt obnoxii; qui consenserunt, dissentientes aut absentes innocentes sunt. Quibus ad sui securitatem expedit protestari contra caeterorum decretum, & protestationem actis inserere, ne forte alienorum delictorum poenis inuoluantur [4]. Cum contra aduersus decretum coetus independentis membro protestari non liceat, cum eo ipso summa ipsius potestas abnegetur. Circa debita autem eiusmodi corporum videndum primo est, cuius nomine ea contracta sint. Nam quod quisque ex membris suo nomine debere coepit, id non debet totum corpus. Nisi quod eo ad soluendum condemnato exsecutio possit fieri non solum in reliqua eius bona, sed & ea, quae intuitu eius corporis ad ipsum spectant. Quae porro a Rectoribus corporis vno aut pluribus contracta sunt, iuxta leges fundationis, ea totum corpus, vt tale stringunt [5], ac nisi communia bona possideat id corpus, singulos pro rata. Nisi quod creditores, qui extra ciuitatem corporis istius sunt, vbi solutio abnuitur, quos ex eo corpore deprehendunt, non aliter eos tractent, quam si singuli sese obligassent in solidum. Sicuti & alias quiuis ciuis pro alterius debito apud extraneos obnoxius est repressaliis [6]. Ast quae praeter fundationis leges contracta sunt debita, illos solos onerant, qui expresse consenserunt, non autem eos, qui dissenserunt, nisi quantum facti sunt locupletiores. Atque id debitum, qua communitatis opes non pertingunt, ex singulorum bonis, qui consenserunt, pro rata est exsoluendum. Sed si membrum pecuniam credat corpori, vt tali, non habet quod vlterius vrgeat praeter bona communitatis; quae si non suffecerint, habet quod sibi imputet. Conf. HOBBES Leuiath. c. 30. Quodsi controuersia oriatur alicui membro cum toto corpore, non corpus iudex erit, sed ciuitas, cui corpus istud subest. Nam cum heic communis iudex detur, inconueniens fuerit, in propria causa sententiam ferre,

3) Qua in parte notabile est discrimen inter rectorem ciuitatis summum & rectorem vniuersitatis. Nimirum huius potestas pendet a tenore mandati, quod dedit summus imperans, a quo ius suum habet vniuersitas: At populus liber, translato imperio, imperantes ita suo loco statuit, vt nullo remedio se vtique aduersus externos, qui id, quod ob oculos est, sequuntur, tueri queat. H.

4) Nam & integrae vniuersitates delinquere censentur, vel non resistendo, cum possunt, vel conspiratione. Vid. infra L. VIII. c. 3. §. 28. H.

5) Apud Romanos si administrator pecuniam mutuam accepisset, ciuitas non aliter obligabatur, quam si probaret creditor pecuniam in vtilitatem ciuitatis esse versam. *L. 27. D. de Reb. credit.* H.

6) Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

§. XXIII. Corpora illegitima ſunt non ea tantum, quae manifeſti ſceleris cauſa coiuerunt, vti ſunt ſocietates furum, mendicorum, Cingarorum, piratarum, latronum. Sed etiam quaeuis coniunctiones inter ciues, peculiaribus pactis firmatae, abſque conſenſu ſummorum imperantium * initae, & fini ciuitatum repugnantes. Quae coniurationum, aut factionum vocabulo venire ſolent. Quorum varius ſcopus eſt. Nam interdum iſti factioſi ſummam rerum ad ſe trahere laborant; aliquando hac via negotia publica ad ſuum placitum & emolumentum dirigere inſtituunt. Alii ex publico rem priuatam augere ſtudent, alii impunitatem ſcelerum ſibi ex factione quaerunt. Imo etiam quae plauſibilem praetextum oſtentant, puta defenſionem, emendationem quorundam abuſuum, remotionem prauorum miniſtrorum, item quorum cauſa occultatur, ſuſpectae & periculoſae ſunt. Nam & inuaditur id, quod curare penes rectores ciuitatum erat, & vbi factioſis ſuae vires placuerint, facile in ipſam ciuitatem verti poſſunt. Otho apud Tacitvm Hiſt. I. [c. 84. princ.] *Vos quidem iſtuc pro me. Sed in diſcurſu, ac tenebris, & rerum omnium confuſione patefieri occaſio etiam contra me poteſt.* Vnde & multa per ſpeciem factionis agere illicitum eſt, quae in ſe alias nihil iniuſti habent. Sic ſupplicationem offerre imperanti, accuſare aliquem, non illicitum eſt; ſed facere id coetu magno coacto ſpeciem factionis, & ſeditionis induit. Sic in legibus militaribus ſub poena capitis interdici ſolet, ſtipendia coetu coacto flagitare. Add. Actor. XIX, 39. 40. Hobbes de Ciue c. 13. §. 12. 13. & Leuiath. c. 30. vbi legitima corpora *muſculis* in corpore humano, illegitima *tuberibus, apoſtematibus, tumoribuſque a confluxu hnmorum noxiorum generatis*, comparat.

§. XXIV. Pecvliari autem vinculo, praeter illud commune omnes ciues ſtringens, nectuntur ſummis imperantibus, qui ab hiſce adſciſcuntur, ad partem aliquam imperii ipſorum nomine & auctoritate exercendam; ac miniſtrorum publicorum, magiſtratuumque vocabulo veniunt. A quibus diuerſi ſunt miniſtri Principis priuati, qui ipſi, vt cuicunque alii, circa negotia, quae vt reliqui omnes exercent, inſeruiunt. Circa eos autem, qui ſummo imperanti, vt tali, miniſtrant, diſcrimen aliquod deprehenditur, quod quidam particulam aliquam imperii, munerisque rectorii exerceant, adeoque certo modo perſonam imperantis repraeſentent, qui proprie & ſtricte miniſtrorum publicorum nomine deſignantur: alii ſimpliciter negotiorum publicorum expeditioni & exſecutioni inſeruiunt. Ad priorem claſſem pertinent tutores & adminiſtratores regni, rege minorenni, aut captiuo & mente moto; Praeſides deinde prouinciarum, vrbium, diſtrictuum; tum militiae terreſtris & maritimae; praefecti aerarii, qui iuri dicundo, & exſequendae iuſtitiae praeſunt, cenſores doctrinarum, Legati ad exteros, & ſi qui ſunt alii. Ad alteram autem claſſem

§. XXIII. * De Romanis Livivs teſtatur L. VII. c. 16. eos, *ne quis populum ſeuocaret, capite ſanxiſſe.* Apud Evndem eſt L. XXXIX. c. 5. *Maiores veſtri, ne vos quidem, niſi cum aut vexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus eductus eſſet, aut Plebi comitium Tribuni edixiſſent, aut aliquis e magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temere coire noluerunt, & vbicunque multitudo eſſet, ibi & legitimum multitudinis rectorem dicebant eſſe.* Add. *L. 3. pr. D. de Colleg. & corporib*

classem pertinent consiliarii, quippe qui nullam imperii partem exercent, sed tantum quid sibi videatur imperanti exponunt; item qui aliam operam circa negotia publica ponunt, vti sunt scribae, qui reditus publicos colligunt, asseruant, aut erogant, milites item, & qui exercendae iurisdictioni manus praebent, & si qui alii sunt; quorum ordinem & varietatem in quauis ciuitate cognoscere in procliui est. Conf. HOBBES Leuiath. c. 30. & BODINVS de Republ. L. III. c. 7.

****

CAPVT III.

DE GENERATIONE SVMMI IMPERII CIVILIS, SEV MAIESTATIS.

I. *Summum imperium resultauit ex pactis, quibus ciuitas coaluit.*
II. *Id quod volente & probante Deo factum.*
III. *An maiestas sit immediate a Deo?*
IV. *Quibus rationibus id aliqui probare conentur?*
V. *Imperium ciuile non fuit productum per bella.*
VI. *An ex patrefamilias possit fieri princeps?*
VII. *Quomodo, qui vasalli vinculo exsoluitur, maiestatem accipiat?*
VIII. *An liber populus, aut monarcha, imperium in alterius manus resignans, efficiens causa maiestatis sit?*
IX. *Penes quem sit, tribuere titulum regium?*

VIDEAMVS porro, vnde summum imperium, quod in omni ciuitate exsistit, & quo velut anima illa viuit ac libratur, immediate & proxime producatur. Vbi initio praesupponimus, vt imperium effectu suo potiatur, requiri tum vires naturales, queis subiectus, si forte quod iniungitur detrectare praesumserit, repraesentato aliquo malo possit cogi; tum titulum, ex quo iure aliis praestandum quid aut omittendum queat iniungi; cui in istis respondet obligatio eiusdem iussis obsequendi. Horum vtrumque proxime ex pactis, per quae ciuitas coalescit, promanat. Nam etsi vires suas naturaliter in alterum nemo transfundere queat: ille tamen vires aliorum possidere intelligitur, ad cuius arbitrium isti eadem adplicare tenentur, ita vt in ipsis non sit potestas resistendi, seu iussum eius detrectandi. Alia quippe virium translatio inter homines non datur. Cum autem omnes, dum voluntates

 suas

porib. L. 1. ad L. Iul. maiest. Athenis mysteria facere in aedibus, ad coniurationem pertinere videbatur. Cornel. NEPOS Alcibiade c. 3. Christophorus THVANVS apud Thuanum L. LXIII. ad A. MDLXXVII. suadet Regi, *vt grauibus edictis sanciat, ne qui deinceps delectus, societates, coitiones & secreta consilia iniussu suo & sine expresso Regis aut publico magistratus mandatu faciat: qui contra fecerint, inperduellionis crimen incurrant.* H.

ſuas vnius voluntati ſubmiſerunt, eo ipſo ſeſe obſtrinxerint, quod velint non reſiſtere, ſeu parere illi, vires & opes ipſorum adhibere volenti ad bonum publicum; adparet, ſummum imperium habenti tantas eſſe vires, vt quoslibet ad iuſſa ſua adigere poſſit. LIVIVS L. II. c. 59. *Imperii vis omnis in conſenſu obedientium eſt.* Sed & illud ipſum pactum luculentum praebet titulum, quo imperium iſtud non violentia, ſed vltronea ciuium ſubiectione & conſenſu legitime conſtitutum intelligitur. Haec igitur eſt proxima cauſa, ex qua ſummum imperium tanquam qualitas moralis reſultat. Poſita quippe in vno ſubmiſſione, & in altero ſubmiſſionis acceptatione, ſtatim prouenit in hoc ius iſti quid iniungendi, ſeu imperium. Et vti per pacta ius ad rem noſtram [1], ita & per ſubmiſſionem ius circa libertatem viresque noſtras diſponendi in alterum conferri poteſt. Vnde, verbi gratia, ſi quis vltro ſeſe in ſeruitutem mihi pacto tradat, reuera poteſtatem herilem in me confert. Aduerſus quae imperite tritum illud: quod quis non habet, non poteſt in alterum conferre, occinitur [2]. Sed vt peculiarem efficaciam & ſanctimoniam nanciſcatur imperium, aliud principium praeter ſubmiſſionem ſubiectorum accedere oportet. Eoque hautquidquam ſanctitati ſummi imperii ciuilis aliquid detrahit: aut iure duntaxat humano, non diuino quoque Principis imperare ſtatuit, qui imperium proxime ex pactis reſultare tradit.

§. II. ID tamen extra dubium eſt, ſanam rationem ſatis dictitaſſe, poſt multiplicatum genus humanum decus, pacem atque incolumitatem eiuſdem ſubſiſtere non potuiſſe, niſi conſtitutis ciuitatibus, quae ſine ſummo imperio intelligi nequeunt. Quo ipſo etiam ciuitates & ſummum imperium a Deo, tanquam legis naturalis auctore, profecta cenſentur. Nam non ea tantum a Deo ſunt, quae ipſe immediate, & citra vllum factum humanum, interueniens inſtituit: ſed & quae homines ductu ſanae rationis pro conditione temporum atpue locorum recepere ad implendam obligationem, ſibi abs Deo iniunctam. Conf. 1 Timoth. II, 2. Et cum in magna hominum multitudine lex naturalis commode exerceri nequeat citra imperium ciuile; patet, Deum, qui iſtam hominibus iniunxit, praecipere quoque, vt ſocietates ciuiles inſtituantur, quatenus tanquam media excolendae legi naturali inſeruiunt [1]. Inde & Deus in ſacris literis expreſſe id imperium probat, & pro ſuo agnoſcit, eiuſque ſanctimoniam & venerationem ſeueriſſimis legibus ſancit. Num autem diſerte Deus iuſſerit heic & nunc ciuitatem conſtitui, non liquet [2]. Nam praeceptum Noachidarum de iudiciis, quod forte huc trahi poſſet, certum tempus ac locum

§. I. 1) V. ſupra L. III. c. 5. §. 4. H.

2) Quam multa enim etiam a rebus naturalibus proficiſcuntur, quae iis non niſi virtute inſunt; quae iis inſunt, vt in ſcholis loquimur, non formaliter, ſed virtualiter? Sol indurat, Sol etiam liquefacit, vbi commodam materiam inuenerit. V. infra §. 4. & L. VIII. c. 3. §. 1. H.

§. II. 1) Vere CICERO in Somnio Scipionis: *Nihil eſt illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fuit acceptius, quam concilia coetuſque hominum iure ſociati, qui coetus ciuiles vocantur.* H.

2) Liquet vtique exemplo Reipublicae Hebraeorum, quam Deus a fundamentis extruxit & ſanctiſſimis legibus exornauit H.

3) Nimis liberaliter Auctor Cl. BARBEYRACO quartum hoc praeceptum ad Principes & ſummas poteſtates trahere videtur, etſi Theologis

locum eorundem constituendorum non exprimit. Sic vt eius sensus esse possit: iudicia esse exercenda, vbi constituta fuerint. Nec multum abit BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. quando super origine summi imperii ciuilis ita tradit. *Summam potestatem non ab humano tantum facto, sed & a iussu diuino & lege naturae, siue tali facto humano, quo iuri naturae obtemperatum itur, arcessendum esse. Qui enim societatem praecipit, is societatis ordinem praecipit; societatis autem anima est imperium, & inter societates ciuitas perfectissima.* Quae recte sese habent, dummodo addatur: iussum diuinum circa constituendas ciuitates sese exseruisse per dictamen rationis, quo homines intellexerunt, decus atque pacem, quam pro fine habet ius naturale, sine societate ciuili subsistere non posse; idque praecipue postquam genus humanum insigniter erat multiplicatum. Et hoc ipso ciuitas ab aliis institutis humanis differt, quae itidem sana ratio introduci suasit, sed non ita, velut citra eadem decus, salus atque incolumitas generis humani seruari nequiret. Circa *quartum* autem *praeceptum Decalogi* [3], quo obsequium erga imperium ciuile sancitur, obseruandum est: per illud non excludi causas proximas, queis imperium productum fuit: sicut praeceptum de furto non faciendo originem dominii hautquidquam excludit. *Dei* autem *vice in terris fungi* imperium ciuile gerentes, eo sensu, ni fallor, commode dici potest, quod quatenus pacem, bonumque ordinem in genere humano sola reuerentia erga legem naturae, eiusque auctorem plene non praestabat, per imperii ciuilis vim iste iam finis producatur [4]. Quo sensu & sequentia plana sunt: Ergo *vt ciuitas sit ciuitas, finemque suum consequatur, institutus a Deo lege naturae ordo imperandi & parendi, in quo ex ipsa Dei voluntate & naturalis rationis dictamine aliquid summum sit, ac a nemine dependens, neminis arbitrio subiectum, Deo vni vt subditum, ita secundum & vicarium; quae est summa potestas ciuilis. Id tamen meri esse facti humani, an summam illam potestatem velint vni committere, an pluribus, & quibus seorsim modis statum Reipublicae describere instituant.* Grotii autem sententia super origine summi imperii L. I. c. 4. §. 7. non adeo profana est, quin addita dextra explicatione tolerari possit. *Homines*, ait, *non praecepto Dei expresso*, quale sane nullum extat, *sed sponte adductos*, non tamen citra dictamen rectae rationis, placitumque Dei, *experimento infirmitatis familiarum segregum aduersus violentiam*, gliscente mortalium numero, *in societatem ciuilem coiisse: vnde orta sit potestas ciuilis, quam ideo* PETRVS 1 Epist. c. II. 13. *ordinationem humanam vocat*, quasi proxime per homines constitutam. Sed quod GROTIVS eandem alibi *diuinam* vocari dicit, *ideo, quia salubre hominum institutum Deus probauit:* id hautquidquam sic admiserim, quasi consequenter & velut ex postfacto Deus constitutionem imperii

gis quoque quibusdam patris & matris nomine Superiores omnes veniant. Adparere enim, ait, ex appendice, *Vt prolongentur dies sui super terra, quam Iehouah Deus tuus dat tibi*, hoc praeceptum ad solos parentes pertinere. Parentum enim precibus, quas hi fundere ad Deum pro liberis soleant, si hi iussibus suis obsequantur, vitam eorum prolongari. Verum excusandus hoc loco videtur, AVCTOR, cum consentientibus Theologis, quia sententiam suam ratione sine dubio similitudinis fulciunt, qua, vt precibus parentum pro liberis obsequentibus, sic precibus piorum Principum pro subditis ad parendum paratis, vita vtrorumque prolongetur.

4) Scilicet in naturali statu, si homo malum patrabat, obnoxius nemini, praeter quam Deo, erat: nunc autem, quando ductu rectae rationis in ciuitatem se contulerunt homines, in ea parte vicem Dei gerit, qui summam habet potestatem. H.

imperii ciuilis adprobauerit [5]; ficuti feruilem conditionem, quae fine dubio humanum eft inuentum, fancire dignatus eft. Ephef. VI, 5. 6. 7. 8. Coloff. III, 22. 1 Timoth. VI, 1. Tit. II, 9. Sed omnino addendum, antecedenter homines potuiffe voluntatem diuinam intelligere, conditione multiplicati generis humani expenfa: cuius falus vti extra ciuitates in vita fegrege fubfiftere non poterat; ita mortales, dum ductum heic rationis, ad fcopum legis naturalis congruentem, fequuntur, voluntatem diuinam impleffe funt cenfendi.

§. III. ISTHAEC quanquam fufficere iudicemus tum ad originem imperii ciuilis confecrandam, tum ad pignorandam ciuium aduerfus imperantes venerationem: operae pretium tamen fuerit expendiffe, quid folidi fubfit argumentis I. F. HORNII [1] de Ciuitate L. II. c. 1. qui altius heic affurgendum contendit. Hic igitur ponit, *caufam ciuitatis* non effe etiam *caufam Reipublicae & imperii fummi;* adeoque admittit quidem, ipfas ciuitates per pacta conftitui; fed contra afferit, imperium fummum ab ipfo Deo immediate in principes conferri, neque ad id producendum quidquam ab hominibus proficifci [2]. Adeoque liberos populos, dum regem fibi vltro eligunt, non conferre in ipfum maieftatem, fed tantum defignare perfonam, in quam illa diuinitus conferatur. Sicuti in plurimis municipiis electio magiftratuum eft penes ordinem; & tamen illi poteftatem fuam non ab ifto ordine, fed a fummo imperante obtinent. Quae affertio etfi multis fpecie pietatis blandiatur; in aperto tamen eft, per eandem conuelli omnes conuentiones [3], legesque fundamentales, quae inter reges, ac fubditos circa adminiftrationem imperii ineuntur. Vbi primo ferri non poteft, *Illum maieftatem* folis regibus tribuere, Rebuspublicis liberis eandem plane detrahere [4]. Equidem vfus proximorum feculorum vocabulum maieftatis inter folennes regum titulos fepofuit. Nec minus tamen eodem fummum imperium in quauis Reipublicae forma notatum. Sicuti & definitio maieftatis, fatis ieiuna quidem illa, quae eam defignat *fummam poteftatem in ciuitatem vbique* aeque fenatui, aut concilio populi competit. Etfi in hoc aliqua regum fit praeeminentia, quod finguli ex fenatu, aut concilio populi fummo imperio

5) At viro docto nunc magis placet Grotiana fententia, quoniam ciuitates originem ab hominibus improbis fumferint. Quam quidem hypothefin tam difficulter probatum iri reor, quam facile fuit, viris bonis iuftique amantibus, confideratione malorum ac incommodorum, quae naturalem ftatum fere fubfequi folent, in focietatem ciuilem fe conferre. Accedit ciuitatum inftitutum, vt humanae res funt & erant, effe incomparabile, & vere dictum ab ARISTOTELE I. Pol. 2. *Qui primus inftituit ciuitatem, maximorum bonorum auctorem extitiffe.* H.

§. III. 1) Quo fcopo is fententiam, quam AVCTOR oppugnat, tam operofe propugnarit, locus commorationis & rerum ftatus, qui tum erat, facile liquidum faciunt. H.

2) Nunquam aliquid, infirmioribus argumentis adfirmatum fuiffe, ait, Cl. BARBEYRACVS, quam quod hic adfirmet Hornius. Praeiudicatis tamen opinionibus, vtilitate priuata & habitu animorum & Rerumpublicarum feductos, Aduocatos huic cauffae acceffiffe addit BOECLERVM de Aufpicio Regio, Differtat. Academ. Vol. I. & Thomam CREECH in notis Anglicis ad verfionem Lucretii, quae prodiit 1683. Angliam regente Iacobo II. p. 52. & feqq. Pofterior loco alieno per excurfum de hac quaeftione differit, & 5 paginas huic digreffioni impendit, eoque duodecimam partem totius Commentarii fui abfoluit. Ipfe autem, temporibus fe tantum inferuiiffe, locupletiffimus teftis eft, quum in Animaduerfionibus fuis prolixioribus, quibus Lucretium Latine editum interpretatus eft, excurfionem hanc penitus omiferit. Efficacius rem agere vifus eft Hector Godefridus MASIVS, Hafniae manu carnificis comburi curans librum Chriftiani Thomafii, quo is probatum

imperio ſubſint; cum regis perſona in terris neminem ſuperiorem agnoſcat. Ipſa tamen vis imperii in ſubiectos in quauis Reipublicae forma par vtique exſiſtit. Huius porro maieſtatis *Ille* vnicam cauſam Deum laudat, qui *electione a populo facta eandem immediate in reges effundat.* Vbi fallor, an maieſtatem per modum qualitatis phyſicae conceperit; id quod aperte faciunt, qui imperium ciuile *Dei creaturam* praedicant, *vt nulla alia creatura in pari aut ſuperiore cauſae genere, neque ex principiis ſecum natis quidquam ad inſtitutionem huius regiminis contulerit.* Quo ipſo craſſa rerum moralium ignorantia proditur. Nam illud argumentum, quomodo ex obſcuro loco in ſolium prouectos repente inuſitatus quidam ſplendor circumfulſerit, qui non niſi diuinitus oriri potuit; apud illos declamari debet, qui inania a ſolidis diſcernere nequeunt. Deo peculiariter curae reges eſſe, ad theſin *Ipſius* probandam nihil facit. Et circa alios quoque, generi humano cumprimis vtiles futuros, Prouidentia diuina non minora velut ſpecimina edidit. Neque pauci tamen reges venenum gemma biberunt, aut ſuorum inſidiis ciciderunt. De temperamento quorundam regum, aliquod miraculi inſtar producere ſolito, medicos conſulere optimum fuerit [5]. Sed nec probant, quod *Iſte* vult, poena aut regum inſolentium, aut ſubiectorum contumacium, & rebellium: aut teſtimonia, magno numero cumulata quae ipſa tamen non minus ariſtocratici, quam regii imperii auctorem Deum agnoſcunt; aut diuinae praedictiones circa geſta nonnullorum regum, quae neque de populis liberis deſunt. Et quod in populo Iudaico factum [6], id de origine imperii regii in vniuerſum hautquidquam teſtatur; cum dudum ante inſtitutum illud regnum plurima regna exſtiterint. Quin potius ad modum collati in hunc vel illum imperii certo in populo pertinet.

§. IV. Expendamvs argumenta, quibus *Iſte* probare ſatagit, omnes humanas cauſas longe inferiores eſſe producendae maieſtati, rei auguſtiſſimae. Inter quae palmarium eſt; quod *cum neque ſinguli homines, neque multitudo diſſoluta maieſtatem habeant, eandem non poſſint in regem conferre.* Atqui & fieri poteſt, & ſolet, vt qualitas moralis, qua claſſe imperium cenſetur, in alio producatur.

tum ibat, Deum non eſſe cauſſam immediatam Maieſtatis. Vtitur autem Thomaſius ſimilitudine euidentiſſima. Concedit enim Maieſtatem eſſe a Deo, vt ab Adamo ſint omnes homines, vnde per ſe ſtatim manifeſtum eſt, contingere id per alios homines. Ipſe Thomasivs Iurisprud. Diu. L. III. c. 6. §. 68. & ſeqq. obſeruat, in Generali, apud Gallos Cleri Conuentu, olim probandam propoſitam fuiſſe hanc ſententiam, *Reges auctoritatem ſuam omnem immediate a Deo habere*, ſed quae res exitu caruerit, quoniam plerisque viſum fuerit, ſalutem Galliae inde minime pendere, diſcuſſionemque ideo quaeſtionis huius *Scholis* relinquendam eſſe, quod relatum retulit Gramondvs Hiſt. Franciae L. I. Cauſſa Princeps, qua moti homines in hanc ſententiam deſcenderunt Maieſtatem immediate a Deo eſſe, repetenda ex arcanis dominationis rationibus, quibus hinc Principes ambitione ducti, illinc Clerici aſſentandi ſtudio, Maieſtatem ſine medio a Deo deriuarunt, vt iugum ſeruitutis, tanquam diuinitus iniectum, ſubditi patientius tolerarent.

3) Vid. infra c. 6. §. 9. Inde etiam floſculus ille: ſummo imperanti eandem quam Deo poteſtatem competere. Vid. Hornivs L. II. c. 4. §. 10. Quo nihil magis periculoſe dici potuit. Simul autem hinc liquet, quaeſtionem hanc non eſſe mere theoreticam, vt viro docto viſum. H.

4) Vid. infra c. 5. §. 5. H.

5) Vid. Morhofii Princeps Medicus. H.

6) Vid. Sidneii libellus de Gubernatione c. 2. ſect. 9.

ducatur conſpiratione illorum, qui illud antea formaliter in ſe non habebant. Sic vt hi iſtius qualitatis cauſa productiua recte cenſeantur. Vid. *L. 46. D. de Acquir. rer. dom.* Sicuti & multorum voces inuicem temperatae harmoniam producunt [1], quae in ſingulis non extabat. Inde probari non poteſt illud ratiocinium Socratis, quo Alcibiadem animare conabatur, vt in concionem populi prodire non dubitaret: *Si ſingulos*, inquit, *contemnis, contemnendi tibi ſunt etiam, ſi vna ſint congregati.* Apud AELIANVM V. H. L. II. c. I. Et cum imperium reſultet ex non-reſiſtentia ſubiectorum, & conceſſione, vt imperans circa vires, opesque ipſorum diſponat; facile adparet, in ſingulis velut diſperſa latere ſemina ſummi imperii, quod per pacta combinantia excitatur & progerminat. Sic vt craſſum valde ſit negare, ideo ſummum imperium ab hominibus non ſumere originem, quia in facultatibus hominis naturalibus illud non deprehendatur: prorſus quaſi de qualitate aliqua phyſica ageretur; aut quaſi praeter phyſicas qualitates morales non darentur [2]. Equidem neſcio, an cordati ac iidem Chriſtiani reges valde delectentur eiusmodi elogiis: *Deum transſcripſiſſe principi ius regendi hominem, quod ipſe vi creationis ſolus tenebat*, ita tamen, vt Deus priſtinum quoque ſuum ius adhuc retineat, & ſic *per cumulationem*, non *per omnimodam abdicationem* potentiam regibus conceſſerit: & quibus aliis per contumeliam Diuini-Numinis faſtigium principum extollere gaudent paraſiti. Credas iſtos dubitare, num adhuc aliquod ius Deo in mortalium genus ſuperſit poſt reges conſtitutos; & an hi iſtum ſuperiorem ferre debeant. Sane imperium ſummum ciuile diuerſi plane generis eſſe ab imperio Dei, quod hic vi creationis obtinet, manifeſtiſſimum eſt; eoque abſurde & blaſpheme dicitur, *imperium Dei, quod ipſe ſolus vi creationis tenet, ex ſingulari beneuolentia hominibus communicari.* Deinde quando vlterius probare vult, maieſtatis *immediatam* cauſam eſſe ſolum Deum, diſtinguit inter *cauſam efficientem immediatam, & modum conſtituendi immediatum.* Nam maieſtatem duntaxat immediate a Deo conſtitutam contendit, vtut reges plerique mediate ſceptrum capeſſant. Vnde ſeparandas eſſe illas formulas: *Deus eſt cauſa maieſtatis immediata; & Deus immediate conſtituit principem* [3], ſeu *Deus confert immediate maieſtatem.* Nam tolerari poſſe, ſi quis dicat: Deus mediante ſeu intercedente populi ſuffragio, ſucceſſione, occupatione confert maieſtatem. In quem ſenſum THEMISTIVS dicit Orat. XVI. Μὴ οἴεσθε τοὺς στρατιώτας κυρίους εἶναι τηλικαύτης χειροτονίας, ἀλλ᾽ ἄνωθεν αὐτὴ κάτεισιν ἡ ψῆφος, ἄνωθεν ἡ ἀνάῤῥησις τελειοῦται ταῖς τῶν ἀνθρώπων διακονίαις. *Neque vero exiſtimetis, veſtrae huius electionis milites eſſe auctores. E ſuperis illa ſuffragatio deſcendit, e ſuperis illa imperii renunciatio, hominum duntaxat opera accedente, perfecta eſt.* Sed in ipſa maieſtatis productione Deum non ferre aliam cauſam efficientem ſecundam, & proximam. Enimuero ſi quis

§. IV. 1) Adde de ſymbolis collatis ARISTOTELEM III. Pol. 7. & 12. H.

2) Inde cadit argumentum, quod aliqui velut Achilleum iactitant, ius vitae & necis in ſe habere neminem. Ergo & ſummum imperantem eo cariturum, niſi id a Deo acceperit. Nimirum cum vniuerſorum interſit, vitam innocentum & res in tuto eſſe, noxios vero & ſceleratos meritas poenas luere, aut pro delicti ratione e medio tolli, in ciuitatem ciuitati ſpoſpondiſſe omne illud credendi ſunt, abs quo tranquillam teneri Rempublicam vel difficile vel impoſſibile futurum erat. Apposite ARISTOTELES VII. Pol. 13. loquutus de poenis animaduerſionibusque, ſi *certas eas eſſe*

quis penitius confideret, videbit, iftos homines concepiffe maieftatem tanquam ens quoddam phyficum, quod a Deo productum velut incerta fede, & fine fubiecto per orbem vagetur, donec defignato per populum regi fuperueniat, eumque augufto fuo fplendore cumulet. Vbi fine dubio aqua haerebit, fi quis importunius quaerat; illa maieftas, antequam in rege aliquo fedem inueniat, fubftantia fit, an accidens; & fi ad accidentium claffem referatur, quomodo fine fubiecto exfiftere queat. Quo porro tempore creata fit illa; initio mundi, an poftea? Item an vna per vniuerfum orbem fit maieftas, cuius particulae in fingulos reges fint diftributae; an finguli reges peculiarem & integram habeant maieftatem; an rege defuncto, maieftas fimul pereat; an vero eidem fuperftes exfiftat, velut anima a corpore feparata, aut per quandam quafi metempfychofin nouum apud regem receptaculum inueniens. Add. quae apud Petrum SVAVEM Hift. Concil. Trident. L. II. p. m. 213. de natura characteris facramentalis difputantur; vbi Patres propter ignorantiam rerum moralium mire fe torquent. Enimuero de caufa immediata maieftatis feu fummi imperii abftractiue fumti quaerere ineptum eft, cum illud nunquam nifi concretiue exfiftat. Prorfus ac fi peculiariter quaerere velim de caufa humanae naturae abftractiue confideratae, cum de caufa hominum concretiue fumtorum conftet. Et cum *Hornius* vtique populo relinquat poteftatem, antequam vlli adhuc ius ad imperium fit quaefitum, quem & quando velint regem conftituendi, aut quamlibet formam Reipublicae introducendi; vid. Deut. XVII, 14. fcire cuperem, quidnam circa maieftatem futurum effet, fi omnibus populis ariftocratico, aut democratico regimine vti placuiffet. Equidem nouimus, electionem proprie & preffe effe modum imperium adquirendi. Sed quin vno & eodem actu & defignetur certa perfona, & in eandem imperium, tunc primum exfiftere incipiens, conferatur, nihil obftare videtur. Nam valde puerile eft credere, in rebus moralibus, quando ius quodpiam, aut quaeuis qualitas moralis in alterum collata dicitur, neceffum effe, vt eadem prius alicubi feparata exfiftat. Quin potius iura, & alias qualitates morales mutua voluntatum confpiratione per pacta refultare, in aprico eft. Conf. HOBBES de Ciue c. 2. §. 4. & fupra L. III. c. 5. §. 2. 3. 4. Neque vero difficile eft illum fcrupulum remouere: *Populus fi caufa fecunda maieftatis eft, debebit a Deo accepiffe poteftatem, per quam imperium producat. Id autem factum probari non poffe.* Atqui cum Deus mortalibus curam fui implantauerit, & pacis decorique ordinis conferuationem iisdem iniunxerit, fimulque rationem dederit, vt media ad iftum finem facientia poffint difpicere, quae inter principem locum obtinet conftitutio imperii ciuilis: quis vltra dubitabit, hominibus facultatem iftud conftituendi diuinitus conceffam? Quae paffim *Ifte* inculcat axiomata philofo-

 phica

effe dicit, *quia neceffariae. Quanquam expetibilius foret, nulla eiusmodi re egere, neque virum quempiam, neque ciuitatem.* Imperantes igitur ius in vitam fibi fubiectorum, qua ad finem & falutem ciuitatis pertinet, voluntate vniuerforum, ceu qui iam pacto primo colligati funt, & translatione confequuntur. Hinc & fubditos in hoftes & praelia ducunt, etiamfi plurimos mortem hac vita oppetere contingat. Conf. infra c. 4. §. 3. L. VIII. c. 3. §. 1. H.

3) Quafi populus fummi imperantis perfonam tantum defignet, maieftatem ei infundat Deus. Imo vero compluribus exemplis eft teftatum, Deum fubinde extra ordinem hunc vel illum ciuitati imponere Rectorem. Vid. Differt. de Modis conftituendi ciuitates fect. 2. §. 3. H.

phica partim ſubleſtae ſunt fidei, partim imperite a rebus naturalibus ad morales transferuntur; quae ſigillatim excutere nobis heic non vacat. Quae OVIDIVS Faſtorum L. V. [princ.] ſuper origine maieſtatis tradit, Poëtica commenta ſunt.

§. V. NEC minus IDEM operoſus eſt in confutandis eorum ſententiis, qui ex diuerſo fonte imperia ſumma deriuarunt. Vbi multa quidem recte ſe habent; quaedam tamen cenſuram merentur. Illud recte, quod imperii ſummi originem bella, per ambitionem aut libidinem tyrannorum excitata, hautquidquam dederint. Nam *bella per tyrannos excitata*, ciuitates iam praeſupponunt. Potuit tamen patribusfamilias ſparſim viuentibus complurium gliſcens paſſim violentia, aliosque opprimendi libido occaſionem dare, vt coniuncti ciuitates conſtituerent [1]. Sed & illud patet, pleraque magna imperia, ſi non omnia, bellis ſua debere incrementa. Neque tamen ideo productio ſummi imperii bellis eſt aſſignanda. Nam ſaltem prima illa manus, quae initio ad alios inuadendos conſpirauit, ſponte in ducis imperium conſenſit. In illos autem, qui bello ſunt petiti, non prius imperium legitimum fuit exortum, quam pacto & fide data obſequium victori promitterent [2].

§. VI. NON tamen adeo impoſſibile eſt, quin ex imperio patrisfamilias, complures ſub ſe vicos habentis, ſummum imperium ciuile potuerit [1] emergere [2]. Equidem paternum imperium proprie ad educationem liberorum, herile ad rem quaerendam ſpectat, neque per ſolam multitudinem liberorum aut ſeruorum mutatur. Tantus tamen inter imperium patrumfamilias, & ciuile non eſt hiatus, vt ab illo ad hoc non pateat tranſitus, niſi noua maieſtas a Deo procreetur. Nam ſi paterfamilias, numeroſa prole & ſeruitio praeditus, vtrosque ſpecie quadam emancipationis aut manumiſſionis ſuas ſibi res habere, familiasque peculiares conſtituere permittat ea lege, vt ad communem ſecuritatem ipſius deinde regimini ſubſint; quid iſti deinceps ad principis dignationem defuturum ſit, non video, modo tantas habeat vires, quae ad finem ciuitatis aſſequendum ſufficiant. Iſto autem mortuo, ſi quid ipſe ſuper ſucceſſore diſpoſuerit, ſaltem conſentientibus filiis, id erit vtique ſequendum. Sin minus, velut per interregnum vniuerſi ſtatuent, quo regimine aut rectore deinceps vti placeat. Vbi ius naturae hautquidquam violabitur, ſi per libera ſuffragia etiam minor natu in parentis locum ſurrogetur. Vid. Geneſ. XXVII, 29. 37.

§. VII. VLTERIVS oſtendere IDEM conatur, ne illum quidem cauſam maieſtatis poſſe vocari, qui, cum ipſe eam habeat, in aliquem ſibi ſubiectum dignitatem regiam confert, remiſſo iſti aduerſus ſe in poſterum omni ſubiectionis vinculo, verbi gratia, ſi rex vaſallo ſuo vinculum remittat, & quod tanquam feudum obtinebat, ei ipſum tanquam ſupremum principem praeeſſe concedat

§. V. 1) Vid. nota 1. ad §. 7. c. 1.
2) Et quod victoria atque occupatio in modis acquirendi imperii ponantur, id inde eſt, quia conſenſum plerumque poſt ſe trahunt, vid. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. & infra hoc Libro c. 7. §. 3. & 4. H.

§. VI. 1) Vid. ſupra L. VI. c. 2. §. 10. nota 2. & ſecundus tractatus LOCKII de Gubernatione Ciuili c. 8. §. 105. & ſeqq. Editionis Anglicae.

cedat. At si quis ciui suo prouinciam conferat, ab omni deinceps subiectione exemtam. Nam eiusmodi cessionem esse tantum modum consequendi imperium, & ad electionem posse referri. Sed penitius inspicienti facile patebit, vnde tali in casu imperium proueniat. Scilicet rex vasallum, & subiectum ipsi feudum iure suo exsoluens, efficit, vt sit aliquis capax summi imperii, nec minus vt sint, in quos illud exerceri queat. Non enim potest ditio illa feudalis vasallo deinceps tanquam absoluto & independenti principi subesse, nisi a subiectione senioris plane exsoluta. Quo facto ipsum imperium summum reuera a consensu populi prouenit. Nam si iste senior propria auctoritate eam prouinciam, in quemcunque velit, conferre potest, vtique istam potestatem ab initio accepit, consensu populi vltroneo, aut per violentiam iusti belli elicito. Sed si senior propria id auctoritate facere nequeat, in praesens expresso populi consensu opus erit.

§. VIII. DENIQVE vltimo loco IDEM contendit, ne istum quidem populum causam maiestatis in rege esse, qui, cum antea regimine populari vteretur, monarcham adsciscit. Neque enim prius conferri imperium in Monarcham, quam vbi suo se iure populus abdicauerit: eo ipso autem momento, quo populus sese abdicat, eundem imperium non habere: igitur ipsum duntaxat eligere, qui a Deo accipiens potestatem in posterum regnet. Sed eodem argumento possis negare, dominium ab vno transire in alium. Nam vtique rei meae non potest alius fieri dominus, nisi ego dominio me meo abdicauero. Quo facto, dominium ipse non habeo, & consequenter in alium transferre non possum: sed eligo duntaxat personam, in quam dominium, nescio vbi recens iam enatum, sit infundendum. Super vltronea autem abdicatione monarcharum ita censet: *Prouinciarum imperia abdicari, iuratam fidem populis remitti; mox ipsam maiestatem ad primum auctorem redire, reducendam iterum, & communicandam designato haeredi.* Haec quidem est manifesta maiestatis metempsychosis. Super qua vt verba faciamus, nemo cordatus a nobis postulauerit. Imo qui abdicat imperium, successori locum praebet, vt populus se submittendo ipsi conferre imperium queat; aut vt actu capessere possit imperium, ad quod decreto populi, successionis ordinem sancienti, ius ipsi iam datum fuerat.

§. IX. HOC loco quoque non inconueniens fuerit paucis inquirere, penes quem sit regium titulum & insignia in aliquem conferre, seu qualecunque nomen, quo summa & independens in ciuitatem potestas, vni homini inhaerens exprimitur? Vbi manifestum est, conferre nomen & titulum esse penes eosdem, qui rem ipsam, seu summum imperium conferre possunt. Adeoque populus, qui vel ab initio in ciuitatem coit, vel relicta priore forma Reipublicae regnari deinceps vult, dum in vnum imperium in se confert, eo ipso ius ipsi tribuit nomen & titulum regis gerendi, & insignibus decentibus fastigium suum exprimendi [1]. Et eiusmodi rex vti nemini extraneo imperium

 & di-

2) Vid. supra ad L. VI. c. 3. §. I. H.

§. IX. 1) Apud Iudaeos ARISTOBVLVS Hyrcani filius διάδημα πρῶτος ἐπιτίθεται, *primus diadema sibi imposuit*, teste IOSEPHO L. XIII. vet. Histor. 19. Agathocles Siciliae Tyrannus vltro se Regem nominauit, quod potentiae suae praeter eum titulum nihil deesse videret. Vid. DIODORVM SICVLVM L. XX. Biblioth. c. 55. H.

& dignitatem suam debet; ita vt pro rege se gerat, & talis habeatur, non demum a consensu & adprobatione aliorum regum aut Rerumpublicarum est obtinendum. Sed quemadmodum cum iniuria est coniunctum, eiusmodi regis imperium ac extraneo in controuersiam vocari: ita & iniurium foret, eidem titulum regium denegare [2]. Neque obstat, quod iste modicis contentae finibus ciuitati imperet. Nam regnum non notat certam quantitatem territorii [3], ac potentiae, sed certam speciem ciuitatis, quae amplior aut angustior esse potest. Sed vt rex esse queat, qui antea alterius superioris imperium agnouit, necessum est, vt superioris consensus accedat, qui & ipsum, & ditionem eiusdem vinculo, quo ante ipsi tenebantur, exsoluat. Vnde & qui nexu feudali stringitur, sine consensu senioris pro rege se non gerit. Et ni eo nexu soluatur, dignitatem regiam possidebit delibatam, licet nomen ex concessione Senioris vsurpet. Sic & successores Alexandri M. non audebant prius regium titulum assumere, quam Alexandri familia extincta, cui iure competebat imperium. Etsi ad hoc necessarius ipsis erat consensus subiecti populi, quem denegare copiae militares, quibus stipabantur, non sinebant. Vid. Cornel. NEPOS Eumene, PLVTARCHVS Demetrio. IVSTINVS L. XV. c. 2. APPIAN. ALEXANDRINVS Syriaco. DIODOR. SICVLVS L. XX. c. 54. & 55. Sic qui armis ditionem aliquam subigit, vti iure belli imperium, ita & nomen regium sibi adquirere potest. Vid. IVSTINVS L. XLI. c. 4. 5. In regnum autem rex aliquam suam prouinciam euehere potest, si a reliquo corpore ipsam plane separet, & peculiari, & independenti ab altero regimine ipsam gubernet. Caeterum Senatum quondam Romanum titulum regis & amici honoris loco tribuisse tralatitium est [4]. Quod iure potuit fieri circa eos, quibus vel ipse regnum dedit, vel in quorum regna superius aliquod ius obtinuit. Sed aliis independentibus principibus titulum hunc imputare, insolens vsurpatio erat. Qualem etiam Pontifex Romanus sibi arrogare non erubuit [5], etiam in liberas & independentes Europae ciuitates. Vid. Petrus SVAVIS Hist. Concil. Trident. L. V. p. m. 354. vbi memorat, qua ratione Paulus IV. Hiberniam in regni dignationem euexerit. Et THVANVS Hist. L. XLVI. de titulo Magni Ducis in Cosmum collato.

CAPVT

2) Contrarium TITIVS contendit Obs. DLXI. liberumque esse putat gentibus extraneis, agnoscere nouum Regem, vel non agnoscere. Solere enim huic dignitati certas inhaerere praerogatiuas, quae aliis Principibus praeiudicio esse possint. De titulo Imperatoris Russorum videatur eruditissima dissertatio Euerardi OTTONIS; de Regia autem dignitate a Friderico I. Prussiae Rege assumta, exasciatissimum opus Dn. Io. Petri a LVDEWIG.

3) Errant enim, qui vt regnum sit, requirunt plures ei subesse Episcopos vel Duces. Vid. LIMNAEVM ad Aur. Bull. Caroli IV. prooem. Obs. 9. H.

4) Vid. TACITVM in Agricola c. 14. Elem. Pr. ciuil. Part. I. sect. 6. §. 13. in not. H.

5) Vid. de Regibus Poloniae LIMNAEVM Tom. Addit. 2. ad L. II. I. P. c. 9. n. 21. H.

§. I. 1) Quod verbis GROTII exprimitur L. I. c. 3. §. 17. num. 1. cuius tamen sententia falsa hypothesi niti videtur, qua Maiestas Enti Physico comparatur, quod partibus quidem destitutum sit, sed pro diuersitate obiectorum, quorum contemplatione agat, diuersis nominibus insigniatur. Quam sententiam AVCTOR ipse refutauit in capite

pite

CAPVT IV.

DE PARTIBVS SVMMI IMPERII, EARVMQVE NATVRALI CONNEXIONE.

I. *Quo sensu summum imperium partes habere dicatur.*
II. *Potestas legislatoria.*
III. *Potestas poenas sumendi.*
IV. *Potestas iudiciaria.*
V. *Potestas belli & pacis, idemque foederum feriendorum.*
VI. *Ius magistratus constituendi.*
VII. *Ius tributa indicendi.*
VIII. *Examen doctrinarum.*
IX. *Imperium fortius stringit quam pactum.*
X. *Quis proprie dicatur partem imperii habere?*
XI. *Cohaerentia partium summi imperii demonstratur,*
XII. *Et illustratur.*
XIII. *Etsi multi illas partes separare velint.*
XIV. *Inter quos & Grotius; qui examinatur.*

SVMMVM imperium ciuile, etsi in se vnum quiddam sit, & indiuisum [1], tamen quia per diuersos sese actus exserit, prout occupatur circa diuersa media, ad seruandam ciuitatem necessaria, communiter plures habere partes intelligitur [2], ad analogiam partium, quas vocant, potentialium [3]. Hautquidquam enim eiusmodi totum summum est imperium, quod ex partibus heterogeneis constat, quae inter se coniunctae, vinculoque aliquo nexae in vnum coaluerint, ita tamen, vt seorsim quoque singulae partes subsistere possint. Sed vti anima quidem vnum est, in totum corpus vitam vigoremque dispensans, quae, prout diuersas operationes pro diuersitate obiectorum & organorum producit, partes habere potentiales concipitur. Ad isthoc instar etiam summum imperium, prout occupatur circa praescribendas gene-

pite praecedente. Reapse Maiestas complexus est plurium iurium, tendentium ad eundem finem, qui est salus Reipublicae: quae, si in se considerentur, separari commodissime, & a diuersis personis administrari possunt. Conf. TITIVS Obs. DLXIX. num. 2. & Specim. Iur. Publ. L. VI. c. 8. §. 26. adiectis iis, quae contra Auctorem nostrum adtulit OBRECHTVS in dissertatione de Vnitate Reipublicae in S. Rom. Imperio §. 5. Est ea decima quarta inter opuscula iunctim edita a Khunio Argentorati 1729.

2) Quae iura summi imperii, vulgo autem regalia appellantur. H.

3) Quo nomine in Philosophia Scholastica species eiusdem generis veniunt. Totum enim potentiale ibi est, quod alias vocatur totum Logicum vel vniuersale, qua de re videri possunt Metaphysici. Maiestas igitur genus esse fingitur, cuius species sint iura Maiestatica, veluti ius Belli, ius Pacis, Ius Puniendi, Ius Vectigalium & similia. Sed melius haec Iura Maiestatis, tanquam Tertius partes dixeris. Opponuntur his partibus potentialibus partes Maiestatis subiectiuae, quae sunt personae, quibus Maiestas inhaeret, quales, verbi gratia, tempore Triumuiratus Romae erant Augustus, Antonius & Lepidus.

generales agendi regulas, vocatur poteſtas legislatoria [4] quatenus controuerſias ciuium ad eas regulas decidit, eſt poteſtas iudiciaria; cum ciues in exteros armat, aut eoſdem quieſcere iubet, eſt ius belli & pacis; quatenus miniſtros ſibi adſciſcit circa negotia publica, ius magiſtratus conſtituendi dicitur; & ſic deinceps.

§. II. QVAENAM autem ſint illae partes ſummi imperii, ex natura ciuitatum, & earundem fine planiſſime perſpicitur. Eſt ciuitas corpus morale, quod vnam voluntatem habere intelligitur. Sed cum illa ex pluribus perſonis phyſicis conſtet, quarum cuique peculiaris ſua voluntas, & inclinatio; illae autem voluntates naturaliter in vnam confundi, aut in perpetuam harmoniam temperari nequeant, inde vna voluntas in ciuitate hoc modo producitur, dum omnes ſuam voluntatem ſubmittunt voluntati illius hominis vel concilii, cui imperium ſummum fuit delatum. Cum autem ad voluntatem ciuitatis ſinguli ciues ſeſe componere debeant, neceſſum eſt, vt illa hiſce per liquida ſigna innoteſcat. Inde ſummi imperii eſſe intelligitur omnibus ſignificare & praeſcribere, quid agendum ſit, quidue omittendum. Et quia impoſſibile foret in tanta hominum multitudine ſingulis, & circa ſingulas actiones peculiaria iuſſa promulgare; ideo generales regulae praeſcribuntur, vnde omnibus, & in perpetuum de agendis, omittendisue conſtet. Praeterea quia maxima inter homines diuerſitas iudiciorum & adpetituum deprehenditur, ex qua infinita controuerſiarum ſeges oriri poteſt; inde pacis quoque intereſt publice definiri, quid cuique ſuum, quid alienum cenſeri debeat, quid in ciuitate pro licito [1], quid pro illicito, quid pro honeſto aut inhoneſto habendum. Item, quid cuique ex libertate naturali ſuperſit; aut quomodo cuique iurium ſuorum vſus ad tranquillitatem ciuitatis ſit temperandus [2]. [Quid [3] denique & quo modo quisque ſuo iure ab altero exigere queat.]

§. III. PORRO ciuitatum is potiſſimus eſt finis, vt homines mutua conſpiratione & ope tuti eſſent aduerſus damna, & iniurias, quae ab hominibus

4) De partium harum diſtributione diuerſae admodum ſunt ſententiae. V. Elem. pr. ciuil. part. 1. ſect. 6. §. 18. H.

§. II. 1) Quamuis Auctor hic vtatur verbis HOBBESII c. 6. §. 9. tamen a ſententia, qua is Ius omne ex voluntate Principis metitur, longiſſime recedit, & recte praeponit, Leges Principis nihil continere contrarium Legibus Diuinis, tam naturalibus, quam promulgatis, vtpote quod dicendum eſſe, ipſe validiſſime contra Hobbeſium probabit in c. 1. Libri ſequentis.

2) Accedit, naturam primo & per ſe non inſtituiſſe ſocietatem ciuilem, ſed vniuerſa iſtius coetus humano arbitrio & prudentiae reliquiſſe. Quanquam enim homini quaedam iuris naturae inſint principia: tamen prima, aut primis proxima numero ſunt exiguo: maior copia eſt illationum; in his autem, ſi remotiores ſint, facile committi error poteſt. Iam homines etiam optimos ira interdum aut amor transuerſos a recto agit: & imperium perſonae eſt, ac propterea inviſum, quia vis eſt. At leges cum omnibus voce vna loquuntur, & lex eſt rationis quam quiſque amat, quippe eius compos. Eapropter lex ab ARISTOTELE III. Pol. 12. ſcite nuncupatur νῦς ἄνευ ὀρέξεως, *mens ſine appetitione.* Bene CICERO IX. Ep. 16. *Omnia ſunt incerta, cum a iure diſceſſum eſt, nec praeſtari poteſt, quale futurum ſit id, quod poſitum in alterius voluntate, ne dicam libidine.* Conf. infra L. VIII. c. 1. H.

3) Quae vncis incluſa ſunt, praeeunte Cl. BARBEYRACO ſuppleuimus ex Officiis Hom. & Ciu. L. II. c. 7. §. 2.

§. III. 1) HORATIVS II. Satyr. 7.

Tolle

bus inuicem inferri poſſunt & ſolent; vtque adeo pace fruantur, aut contra infeſtos idonea praeſidia habeant. Paci autem id inprimis neceſſarium eſt, vt vnuſquiſque in tantum contra caeterorum violentiam protegatur, vt ſecure queat viuere, id eſt, ne iuſtam habeat cauſam metuendi a caeteris, quamdiu ipſe alios iniuria non laceſſierit. Equidem vt tuti praeſtentur homines a mutuis laeſionibus, ſeu vt iniuria laedi omnino nequeant, rerum humanarum conditio non fert. Sed ne probabilis ſit metuendi cauſa, proſpici poteſt. Et haec ſecuritas finis eſt, propter quem homines ſeſe aliis ſubiiciunt. Quae ſi non maior habeatur ex coniunctione cum aliis, quam ſi quis propriis duntaxat viribus protegatur, ſtultum foret naturali libertati renunciare, in qua quilibet ſuo arbitrio defenditur. Enimuero ad hanc ſecuritatem non ſufficit, vt vnusquiſque eorum, qui in ciuitatem coalituri ſunt, cum caeteris verbo aut ſcripto paciſcatur, de non occidendo, non furando, aut alia noxa non inferenda. Manifeſta eſt enim ingenii humani apud pleroſque prauitas; & experientia nimis cognitum, quam parum valide plurimi homines ſola fidei ſuae reuerentia ac ſanae rationis dictamine, in officio contineantur, vbi metum poenae remoueris [1]. Quam ob cauſam etiam non ſufficit, vt aliquis ſit, qui agendorum regulas praeſcribat, ſi nihil praeterea poteſtatis habeat. Quo poſſis adplicare illud COLVMELLAE de Re Ruſtica L. I. c. 3. *Imbecilliorem agrum, quam agricolam eſſe decet, quoniam ſi ſit colluctanaum cum eo, ſi fundus praeualeat, dominum allidi.* Igitur vt homines & communia legis naturalis praecepta, & quae peculiariter ad bonum ciuitatis ſtatuuntur, obſeruent, metu poenae opus eſt, & facultate eandem repraeſentandi [2]. Quae poena vt huic fini ſufficiat, tanta eſt conſtituenda, vt aperte maius malum ſit leges violaſſe, quam obſeruaſſe, & ſic poenae grauitas delectationem aut lucrum, quod ex iniuria capitur, aut ſperatur, ſuperet. Non enim poſſunt non homines ex duobus malis, quod ſibi minus videtur, eligere. Et ſic aliena capita cuſtodiunt meum caput. Et licet aliquos interdum temeritas, aut enormis animi commotio eo propellat, vt facinoris perpetrationem omiſſioni flagitii anteponant: tamen hoc inter minus frequentia habetur, quae euitaſſe conditio humana non patitur. Haec porro facul-

Tolle periclum,
Iam vaga proſiliet frenis natura remotis. H.

2) Hinc poteſtas vindicatiua, cuius praecipue meminit Apoſtolus Paulus ad Roman. XIII, 4. Hinc gladii ius, ſiue ius publicarum animaduerſionum, in *L. 3. D. de Iuriſdictione.* Quod ius vtendi gladio cum HOBBESIVS ipſe d. c. 6. §. 6. neceſſarium ad pacem vocet, ferri profecto nequit, quod idem ſcribit Leuiathan. c. 14. *Ius ſe defendendi contra mortem naturalem, vulnera, carcerationem, deponere neminem poſſe; quia eorum cauſa ius in omnia naturale depoſitum ſit,* Subiicit: *Hoc noſſe omnes, qui damnatos, ſiue ad mortem, ſiue ad carcerem ducunt.* Et cap. 21. *Quid autem, ſi multi ſimul contra ſummum imperantem crimen aliquod committant capitale, propter quod, niſi ſe defendant, expectant mortem, quaeret aliquis, vtrum libertatem illam coniunctis viribus ſe mutuo defendendi habeant? habeant certe: nam vitas ſuas defendunt tantum, id quod & innocenti & nocenti aeque licet. Iniuſtitia quidem erat officii violatio prima, ſed quod arma poſtea ad ſe defendendos ſumſerint, crimen nouum non eſt.* Conf. c. 2. de Ciue §. 18. & c. 5. §. 7. Quibus occurri poteſt ex illis, quae annotauimus ſupra ad c. 3. §. 4. Equidem ius defendendi ſe naturale eſt, ſed contra vim iniuſtam. Et quaeſo, quid non molientur nefarii homines, ſi iniuſtum non eſt, iniuſta facta, coniurationes aut ſimilia oppoſita vi defendere? Conf. infra c. 8. §. 5. cicra finem. H.

facultas poenas infligendi iuſſa imperantis transgreſſis eo ipſo data intelligitur, dum virium ſuarum vſum ſinguli ciuitati ſubmittunt. Quo ipſo ſeſe obligant ad coërcendos iuſſu imperantis noxios, aut ſaltem, quod defendere nolint eos, qui poenas daturi ſunt. Nam vt quis ſeſe obliget ad poenam citra reluctantiam tolerandam, id propter naturalem hominum auerſionem ab iis, quae vitam noſtram deſtruunt, fruſtra eſt. Caeterum id recte HOBBES de Ciue c. 6. §. 6. quod ampliorem homini in hominem poteſtatem competere negat, quam hancce, qua quis aliis praeſcribere poteſt, quaecunque ex vſu ciuitatis arbitratur, & ad ea obſeruanda poenis detrectantes compellere. Verum dicto illi; *qui poenas ſuo arbitrio iure ſumit, iure omnes cogit ad omnia, quae ipſe vult;* limitatio eſt addenda ex fine ciuitatum; vt ſcilicet ſummum imperium habens non alia velle poſſe intelligatur, quam in quibus ſana ratio aliquam conuenientiam ad iſtum finem inuenire poteſt.

§. IV. PRAETEREA quia etiam vbi accuratiſſimae leges ſunt conſcriptae, ſaepenumero controuerſia ſuper recta earundem adplicatione ad facta ſingularia oriri ſolet; ac multa ſaepe expendenda occurrunt, ſi quid contra leges factum eſſe dicatur: inde vtrique poteſtati iam dictae ſuccenturiari intelligitur poteſtas iudiciaria *. Cuius eſt lites ciuium cognoſcere & decidere, ſingulorumque facta, quae legibus contraria arguuntur, examinare, ac poenam legibus conuenientem dictitare. HOBBES autem dicto loco §. 8. poteſtatem iudiciariam improprie videtur accipere; cum facultas iudicandi de vſu & exercitio alicuius partis imperii cuique parti incluſa intelligatur.

§. V. ETSI autem iſthoc modo ſecuritati ciuium aduerſus conciues cautum ſit; hoc tamen nondum ſufficit ad obtinendum ciuitatum finem. Nam fruſtra inter ſe pacem colunt, qui ſe contra externos tueri non poſſunt: id vero efficere nequeunt, quorum vires non ſunt vnitae. Quod enim multi vno ſunt robuſtiores, id ex vnione eſt. Alias enim vel mille ſeparati vno validiores non ſunt. Igitur ad vniuerſorum ſecuritatem & ſalutem neceſſarium eſt; vt in ciuitate exſiſtat poteſtas, cuius ſit congregare, vnire & armare tot ciues *, aut eorum loco conducere, quot pro incerto numero & viribus hoſtium ad communem defenſionem opus viſum fuerit; rurſumque cum hoſtibus, vbi expedierit,

§. IV. * Quam aliqui minus accurate extremae prouocationis iure deſignant. Equidem ex hoc iure inprimis cognoſcitur ſumma poteſtas. Hinc, vt ab aliquo nulla ratione prouocari poſſit, cum perſona ſubditi pugnare, ac proinde ad ſummum imperium aut partem eius pertinere, ait H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 4. §. 13. & Maecenas Auctor erat Auguſto apud DIONEM Libr. LII. neminem quemquam tanta in iudicando poteſtate eſſe prorſus debere, vt ab eo prouocari nequeat. Enimuero prouocatio eſt tantum pars iudicii. At ſummae poteſtatis vis haut dubie in omnem rem iudiciariam ſe porrigit. ARISTOTELES VII. Pol. 8. iudicia omnium maxime neceſſariam Reipublicae partem dixit. IDEM IV. Pol. 16. obſeruauit, niſi iudicia de rebus ciuilibus recte fiant, exſiſtere rerumpublicarum mutationes. H.

§. V. * Quae poteſtas ad neminem alium, quam ad ſummum imperantem ſpectare poteſt. Veriſſime ARISTOTELES VII. Pol. 9. Οἱ τῶν ὅπλων κύριοι, καὶ μένειν καὶ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν. *Qui in manu ſua arma habent, in eorundem arbitrio eſt, maneat an non maneat Reſpublica.* Conf. V. Pol. 9. Magiſtratibus nedum priuatis, ius belli faciendi non competit. Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 10. H.

§. VI. 1) ARISTOTELES IV. Pol. 4. Εἴ-

πις

pedierit, pacem facere. Cum autem & pacis & belli temporibus inseruiant foedera, vt & commoda diuersarum ciuitatum melius communicari possint, & validior hostis iunctis viribus repelli, aut in ordinem redigi queat: penes summum imperium erit, vtrique tempori inseruientia foedera inire, vniuersosque subditos ad eadem seruanda obstringere, simulque exinde redundantia commoda in ciuitatem deriuare.

§. VI. CVM vero ciuitatis negotia, tam belli quam pacis tempore occurrentia, ab vno homine sine ministris, & magistratibus subordinatis, administrari, & executioni dari nequeant: opus quoque erit in ciuitate tali potestate, quae homines constituat [1], qui controuersias ciuium examinent, (vid. Exod. XVIII, 15. PHILO IVDAEVS de Creation. princip. IOSEPHVS Archaeol. III. 3.) vicinorum consilia expiscentur, milites gubernent, opes ciuitatis colligant, & dispensent, ac denique vtilitati ciuitatis vndiquaque prospiciant. Quae ipsa potestas eosdem iam constitutos ad officium faciendum compellere, & gestorum rationes poscere potest. [2]. Add. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. p. m. 218.

§. VII. PORRO quia nec pacis nec belli tempore ciuitatis negotia sine sumtibus geri possunt [1]: igitur in ea requiritur potestas, quae in tales vsus partem aliquam bonorum, aut prouentum regionis a populo insessae seponat, aut singulos ciues adigat, de bonis suis tantum conferre [2], quantum ad tolerandos sumtus requiri iudicatur; nec minus, si operae ciuium requirantur, easdem imperet & exigat. Quo spectat etiam potestas alia media licita circumspiciendi, quibus opes ciuitatis augeantur. Inter quae praecipuum est ius vectigalia imponendi mercibus [3], quae importantur, & exportantur; vt & de pretio rerum quae consumuntur, modicam partem decidendi.

§. VIII. DENIQVE etiamsi intrinsecam voluntatis libertatem tollere, simulque hominum de rebus iudicia per intrinsecum aliquod medium in perpetuam harmoniam componere supra humanam sit facultatem: vt tamen isthaec, licet discrepantia, tranquillitatem ciuitatis non perturbent, omnino prouidendum est. Cum enim omnes actiones voluntariae initium habeant, & dependeant,

περ ἄνευ ἀρχόντων ἀδύνατον εἶναι πόλιν. *Siquidem fieri nequit, vt absque magistratibus ciuitas persistat.* H.

2) Potestates enim a summa potestate secundae in Republica singulari intuitu summi imperantis ius habent fiduciarium & dependens. Hactenus recte Henricus V. Imperator, lectus inter Lotharium & Azonem sponsionis arbiter, pronunciauit, magistratibus etiam sublimioribus merum imperium proprietate non competere. Vid. BODINVS Method. histor. c. 6. & 3. de Rep. 5. H.

§. VII. 1) Quod D. PAVLLVS significat ad Rom. c. XIII. v. 6. *Propter hoc enim etiam tributa penditis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes.* Neque enim suarum rerum curam monente CLERICO ad h. l. abiicere, & pro Republica solliciti esse incipere possunt sine compensatione, neque dignitatem primariorum Societatis ministrorum tueri eamue contra turbatores aut inuasores defendere, sine impendio. Quae ratio praecipua est omnium Tributorum, soluendorum ideo, quia vnusquisque symbolam conferre tenetur fulciendae societati, in qua tranquille ei viuere, & sub legum praesidio saluo esse licet. Ceterum ad hanc partem Maiestatis adhuc referri possunt Ius Cudendi monetam, Ius Venationis & piscationis, & Ius occupandi res communes, quae commode inter priuatos diuidi nequeunt.

2) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 4. 5. H.

3) Vid. supra L. III. c. 3. §. 7. H.

deant a voluntate; voluntas autem faciendi vel non faciendi dependeat ab opinione boni vel mali, praemii vel poenae, quam fibi quisque conceperit ex facto vel omiffo fecuturam effe, adeoque actiones omnium a fuis cuiusque opinionibus regantur: fane externis mediis opus erit, vt iftae opiniones, & iudicia, quantum fieri poteft, confpirent, aut faltem, ne earundem difcrepantia ciuitatem perturbet. Inde expedit, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinis velut perfonet, quae cum fine & vfu ciuitatum congruunt, fimulque animi ciuium a puero iftis imbuantur. Quippe cum plerique mortalium ita de rebus foleant fentire, prout affueuerunt, & prout communiter iudicari vident. Pauciffimi ex proprii acumine ingenii, quid in rebus humanis folidi fubfit, dignofcere valeant. Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa fcientias humanas, vnde diffenfiones, difcordiae, conuicia, & demum bella oriri non poffint. Idque non contingit propter dogmatis falfitatem, aut quod contrario eius admiffo, tanta incommoda in genus humanum aut ciuitates fint redundatura; fed propter ingenium hominum, qui fapientes fibi vifi, idem videri volunt omnibus, & in diffentientes vehementiffime exafperantur. Quod facile agnofcet, qui vel obiter infpexit rixas eruditorum circa res titiuillitii, non minori motu agitatas, ac fi pro aris & focis pugnaretur. Verum huiusmodi diffenfiones, quanquam impediri non poffint, ne oriantur; attamen ne turbent pacem publicam, per fummum imperium effici poteft, poena in conuiciatores fancita. PLATO de LL. L. XI. [pag. 977. D. Ed. Wech.] *Nemo alicui conuicietur. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, difcat potius doceatque tam ambigentem, quam praefentes, ita vt omni conuicio prorfus abftineat. Cum enim fibi inuicem verbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & inprimis ex verbis, quae certe leuiffima res eft, odia grauiffima & inimicitiae faepe nafcuntur.* Verum de hifce dogmatibus proprie fermo non eft; fed de talibus, quae, fiue fub fpecie religionis fiue alio modo obtrudantur, ius naturale, ac principia fanae politicae conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere apta funt. Neque exinde vlli verae doctrinae periculum eft. Nam nulla vera doctrina paci repugnat: & quae paci repugnat vera non eft, nifi etiam pax & concordia contrariae legibus naturalibus dicantur. Igitur faltem eiusmodi doctrinarum examen, easdemque e ciuitate profcribendi poteftas

§. VIII. r) Equidem TERTVLLIANVS ad Scapulam fcripfit: *Humani iuris & naturalis poteftatis eft, vnumquemque quod putauerit colere: nec aliis prodeft aut obeft alterius religio: fed nec religionis eft cogere religionem, quae fponte fufcipi debet, non vi, non armis, cum & hoftiae ab anima libente expoftulentur.* In eandem fententiam & alii Patres differuerunt, quorum dicta iam collegit IVO Part. I. c. 277. Part. XIII. c. 94. & GRATIANVS Dift. 45. Quibus & illud patrocinari videtur, religionem effe opus intellectus & voluntatis, ac proinde imperium non agnofcere. Enimuero penes quemque effe quod putauerit colere, aduerfatur fententiae pene omnium Rerumpublicarum, quae vnquam fuerunt. Omnes quippe circa cultum diuinum nonnulla conftituerunt, poenis etiam in refractarios aut delinquentes fancitis. Diagoram Melium, qui omnino Deos effe negabat, & Epicureos ex bene moratis ciuitatibus eiectos legimus. Socrates apud XENOPHONTEM L. IV. Memorabil. Deos colere legem effe ait, quae apud omnes homines valeat. Hinc vetus illa formula, cum quis populus alteri populo aut Regi fe fubiiceret, dedere diuina & humana. Vid. LIVIVM L. VII. c. 31. vbi de Campanis. Conf. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 8. n. 3. L. II. c. 5. §. 31. L. III. c. 5. §. 2. Vlpianus ius publicum etiam in facris dixit confiftere. Equidem in naturali ftatu recte dicitur, vniuscuiusque arbitrio Deum coli: Verum conftitutis ciuitatibus, viden-

ſtas recte ſummo imperio ciuili tribuitur [1]. Apud DIOGENEM LAERTIVM in Theophraſto [§. 38.] Sophocles Amphiclidae filius legem tulerat: *Ne quis philoſophorum praeeſſet ſcholae, niſi id ſenatus ac plebs decreuiſſet; qui ſecus faceret, capitale eſſet.* PLATO de LL. L. VII. [pag. 888. C. Ed. Wechel.] *Nemo Poëta praeter ciuitatis leges, & iuſta vel honeſta, vel bona fingere quidquam audeat. Nec liceat quae compoſuerit, vlli priuatorum oſtendere, antequam conſtituti hac de re iudices legumque cuſtodes & viderint, & adprobauerint* [2]. Huc ſpectat praefatio CASAVBONI in Exercitat. contra Baronium, & EIVSDEM Epiſtola ad Frontonem Ducaeum, quae eſt n. 624. Edit. Graeuii. Nec inſuper habendum illud HOBBESII de Homine c. 13. §. 8. *Sunt libri ſcripti a Romanis ciuibus florente democratia aut recens extincta; nec non a Graecis florente Republica Athenienſi, tum praeceptorum, tum exemplorum pleni, quibus ingenium vulgi regibus ſuis infeſtum redditur, idque ob nullam aliam cauſam, quam quod ab hominibus perfidis perpetrata flagitia in illis libris laudari vident, nimirum regicidia, ſi modo reges, antequam occidant, tyrannos vocent. Verum ingenium vulgi corrumpitur adhuc magis a lectione librorum, & auditione concionantium eorum, qui regnum in regno, Eccleſiaſticum in ciuili eſſe volunt. Hinc enim pro Caſſiis & Brutis oriuntur Raualliaci & Clementes, qui cum reges ſuos occidendo ambitioni inſeruirent alienae, Deo ſe ſeruire arbitrabantur.* Add. EIVSDEM Praefatio ad librum de Ciue & Leuiath. c. 21. vbi memorantur mala, quae ex doctrina Ariſtotelis de libertate orta ſunt; & ibid. c. 29. & 46. 47. Conf. HOBBES de Ciue c. 6.

§. IX. PROXIMVM eſt, vt oſtendamus, partes illas ſummi imperii naturaliter ita eſſe vnitas, & inuicem velut implexas, vt, ſi fingamus, earum quasdam independenter penes vnum, quasdam penes alios eſſe, regularis forma ciuitatis plane deſtruatur. Quae res vt ſolide intelligatur, obſeruandum eſt, duo eſſe potiſſimum vincula, quibus plurium hominum aut coetuum voluntates connectuntur, vt in vnum conſpirent, pactum, & imperium; quorum hoc tamen illo longe fortius ſtringit. Qui ſolo pacto continentur, iure naturae tenentur, vt ſponte praeſtent id, de quo fuit conuentum, manente de caetero naturali inter ipſos aequalitate *. Quamdiu autem vtrinque conuenta ſeruantur, concordia & vnio ſic ſatis inter ipſos poteſt ſubſiſtere. Aſt vbi

 quis

videndum, quid illi, qui ſummam poteſtatem transtulerunt, voluerint fieri, aut voluiſſe ſaltem credantur. Vbi primum conſideranda vis religionis in animis humanis, quae tanta eſt, vt eius ope homines huc illuc pro libidine actos, ſeditiones turbasue excitatas, mutationes factas, ſeculorum omnium hiſtoriae teſtentur; deinde finem conſtituendarum ciuitatum praeter rerum ſufficientiam eſſe ſtudium virtutum, quarum praecipua eſt religio. Hactenus igitur ius ſummorum erit imperantium, vt aliqua circa religionem ſtatuant, vel ad vitandas mali occaſiones, vel ad virtutum adminicula. Et licet religio ex parte ſit opus intellectus, ac proinde legem non audiat, tamen cum intellectus ſaepe erret ideo, quod noluerit, operam dare, vt eximeretur ab errore (Vid. 2 Corinth. IV, 2. 3. 1 Timoth. IV, 1. 2 Timoth. III, 1. ſequ.) errores circa religionem merito dicuntur voluntarii. Voluntas autem licet cogi nequeat, coërceri tamen vel poenis vel aliis rationibus poteſt. Vid. ſupra L. I. c. 3. §. 2. H.

2) Τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα, καὶ δίκαια, ἢ καλὰ, ἢ ἀγαθὰ μηδὲν ποιεῖν ἄλλο· τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ.

§. IX. * Nam foedera ſtatum naturalem non tollunt, ſed tantum temperant. H.

quis dolo malo a pacto resiluerit, iuris quidem naturalis violati est reus; caeteris autem, quorum intererat pactum illud seruari, nihil superest, quo violatorem in ordinem redigant, praeter violentiam bellicam; qua saepe non minus pollet, qui iniuriam fecit, quam accepit. Sic inter aequaliter foederatos concordia est, quamdiu quisque, quod promisit, sponte praestat; vbi vnius perfidia interuenerit, perit vinculum, & bello praebetur causa. Ex quo adparet, sola pacta non esse vincula sat valida, saltem vt plures in vnum corpus morale diu colligentur; praesertim cum non semper pauciores & imbecilliores a pacto discedant in fraudem plurium & validiorum; sed etiam plures in fraudem pauciorum. Et licet ponamus, principali pacto aliud fuisse adiectum, vt caeteri omnes violatorem pacti quemcunque iunctis viribus persequantur; tamen (praeterquam quod inutile hoc erit, vbi plures simul a pacto discesserint,) nisi imperium democraticum inter socios sit constitutum, seu nisi illi, qui antea socii fuerant, in vnam ciuitatem coaluerint, alio iterum pacto opus erit, quo modo sit coërcendus ille, qui pacto isti adiecto stare detrectauerit; & sic in infinitum. Ast vero imperium longe validius est vinculum, quo plures in vnum corpus queant colligari. Non enim qui eodem imperio continentur, manent aequales illi, penes quem est imperium, sed dum in vnum hominem aut concilium confertur potestas praescribendi, malumque aliquod per modum poenae repraesentandi illis, qui praescripta obire neglexerint, omnibus longe maior incumbit obsequii necessitas, quam si solo pacto necterentur, quo aequalitas inter socios, & ius proprio ex arbitrio super rebus suis statuendi non forent sublata.

§. X. Notandvm & hoc, si qui statuere velint, partes imperii potentiales, quas vocant, in vna & eadem ciuitate radicaliter & diuisim esse penes plures personas aut concilia; id quoque admittant necesse est, vt is, cui aliqua pars imperii competit, sit instructus potestate tum adigendi ciues ad obseruanda ea, quae ex vi istius partis statuuntur, tum illud ius suum defendendi, si quis idem inuadere aut turbare velit, etiam vbi penes alterum est ius belli: & denique vt proprio ex iudicio, & suo iure possit statuere, quo tempore & modo pars illa imperii sit exercenda. Nam quiduis potius, quam imperium est, habere duntaxat ius indicandi aliis, quid optes ad ipsis fieri, & tamen destitui potestate etiam reluctantes compellendi ad obseruandum, id quod significatum fuit. Et precario obtinemus, quod contra alterum defendere nobis non licet. Et minister est alterius, atque exsecutor duntaxat, qui ius aliquod alieno ex arbitrio exercet.

§. XI.

§. XI. 1) Scite H. Grotivs in Apologetic. c. 2. *Est summum imperium, quod coronae comparari eaque imagine depingi solet, eius naturae, vt parte amissa substantiam suam amittat.* Vnde fluit, quod vulgo ICti dicunt, si cui regalia conceduntur, ea non abdicatiue, sed cumulatiue concessa censeri, siue vt clarius efferam, communicando duntaxat alteri, non adimendo sibi. H. [Locus Grotii facilior est ad intelligendum, si obseruemus, coronae nomen, parte circuli amissa, senescere.]

2) Vid. Dissertatio Avctoris nostri de concordia verae Politicae cum religione Christiana §. 11. & famigeratissimus liber, Anglice primum scriptus, *Des Droits de l' Eglise Chretienne.*

3) Heic diuersae oppido sunt sententiae. Etenim Pontifex Romanus illimitatam circa sacra potestatem sibi arrogat: Episcopi Vltramontani Ponti-

§. XI. His positis facile adparebit, tantam esse inter omnes partes summi imperii coniunctionem, vt vna ab altera non possit auelli [1], nisi regularis forma ciuitatis corrumpatur, & irregulare corpus resultet, male firmo duntaxat pacto cohaerens. Nam si vni demus potestatem legislatoriam, alteri vim punitiuam, vtrique radicaliter & independenter; necessum erit, aut priorem esse inanem, aut posteriorem prioris ministram. Leges quippe ferre, quas exequi nequeas, inane est. Et vires habere, queis alios cogere possis, sed non nisi ex alieno arbitrio adplicandas, ministri est, & nudi executoris. Quod si autem & huic dederis cognitionem & iudicium de suarum virium adplicatione, eadem opera in nihilum redegeris potestatem legislatoriam. Ergo necessum est, vt vtraque facultas ab vna & eadem voluntate dependeat. Manifestum porro est, ab isthoc iure non posse separari ius belli & pacis, neque ius indicendi tributa. Nam nemo ad arma, nemo ad sumtus belli, pacisque ciues iure potest cogere, nisi qui iure immorigeros punire potest. Absurdum porro fuerit, ius feriendi foedera, paci belloque inseruientia, alteri assignare, quam cui de pace belloque statuendi ius est. Nam alias aut hic merus erit minister, aut alter circa comparanda media, iuri suo exserendo inseruientia, ab alieno arbitrio dependebit. Sic si alicui negotium quoddam velis committere, neque tamen eidem simul dederis potestatem constituendi, rationemque poscendi ministros, sine quibus id expediri nequit, reuera & ipsum ministris parem feceris. Ergo potestas magistratus constituendi abs reliquis partibus summi imperii separari nequit. Denique & penes eandem erit examen doctrinarum, inprimis earum, quae ad finem ciuitatum aliquo modo spectant, & quae in conscientias hominum efficaciam habet obsequio aduersus summum imperium promouendo, aut impediendo. Si enim aliquis imperet facere sub poena mortis naturalis, alius persuadeat ciuibus, ipsos eo facto poenam mortis aeternae incursuros, vterque suo iure, seorsim & independenter [2] sibi competente; sequitur, non tantum ciues, etsi innocentes, puniri iure posse, sed & in irregularem ac bicipitem statum dissoluetur ciuitas. Neque enim quisquam duobus dominis seruire potest: neque is, quem sequendum esse credimus metu damnationis aeternae, minus dominus est, quam cui metu mortis temporalis obeditur. Et iure regulandi doctrinas amisso, animabuntur ciues superstitiosi ad rebellionem a suis ipsorum phantasiis. Conf. HOBBES dicto loco, & Leuiath. c. 29. & I. F. HORNIVS L. III. cap. VII. §. 3. Quaenam de caetero summi imperii ciuilis in Rebuspublicis Christianis potestas circa sacra sit, aliis distinctius definiendum transmittimus [3]. Add. cumprimis GROTIVS de

Pontificem concilio subesse volunt: At nonnulli reformatae religionis Presbyteris omnia subiiciunt, & nullam imperanti circa sacra constituendi, aut super synodorum decretis cognoscendi potestatem relinquunt (quae opinio, qua occasione in foederato Belgio exorta sit, tradit H. GROTIVS L. XVII. Histor. Belgic. ad A. MDCIIX. Conf. EIVSDEM Apologet. c. 7.) Verissime autem sentiunt, qui & hanc potestatem summo imperanti adiudicant: quoniam sine ea ciuitas salua esse nequit, & vt bono viro, ita cumprimis bono Principi incumbit, curare, quantum fieri potest, vt suis etiam aeternum bene sit. In Hebraeorum regno pii Reges Asa, Iosaphatus & Ezechias eam curam, etiam collaudante Deo, susceperunt & exercuerunt. Postea cum religioni Christianae associarentur Reges, hi regimen eius, Episcopis minime refragantibus, sibi vindicauerunt. De Roma-

de Imperio summarum potestatum circa sacra, c. I. Sicuti nec nunc vacat discutere illud PHILONIS Iudaei de praemiis & poenis, qui, cum ostendisset, Mosen eundem fuisse *regem*, *legislatorem*, *prophetam*, *& pontificem*, addit; *haec cum ad idem genus pertineant* [4], *debent contineri coaptarique mutuis vinculis, & in eodem requiruntur homine, vt si cui quoduis desit horum quatuor, claudicantis Reipublicae imperfectus princeps censendus sit* [5].

§. XII. ISTHAEC liquidius adparebunt, si qualescunque species eiusmodi diuisionis excutiamus. Sit ergo penes principem potestas belli & pacis, penes senatum ius leges ferendi, & iudicia exercendi, penes concilium populi ius indicendi tributa. Heic si rex ciues ad arma vocet, & ipsi parere nolint, aut ius habebit rex eos poenis per se cogendi, aut senatui iudicandos tradere debebit. Si prius admittamus, non patet, quomodo poenas sit exacturus a ciuibus nondum militiae adscriptis, qui non habet exsecutionem legum. Si dicas, in hoc solo casu ius esse regi poenas immorigeris imponendi, eadem opera ius regi das omnes ciues pro libidine vexandi, adeoque caeterorum iura ad nihilum redigis. Vbi enim arma induere iusserit, ni paruerint, suppliciis eos afficiet: vbi in expeditionem eduxerit, ratio disciplinae militaris ius vitae & necis in ipsos illi dabit. Et nihil facilius duci, quam militem inuisum perdere. Vid. LIVIVS II. 23. 32. 58. III. 10. 20. 24. IV. 1. 5. 58. V. 2. 10. & passim. DIODORVS SICVLVS L. XIV. c. 73. CVRTIVS L. VII. c. 2. POLYBIVS L. I. c. 9. Sin autem rex sacramentum detrectantes ad senatum adducere necessum habet, hic aut nude ex praescripto regis sententiam damnatoriam pronunciabit, atque poenam exsequetur; quod est contra hypothesin: aut super intentato ciuibus crimine quoque cognoscet. Quae cognitio inanis est, nî idem possit inqui-

Romanis Imperatoribus testatur SOCRATES L. V. Histor. Eccl. ex quo illi Christianismum profiteri coeperunt, res Ecclesiae ab ipsis dependisse. Et verum dicit. Vid. de Constantino M. EVSEBIVM in Libris de eius vita, & alios historiae Ecclesiasticae scriptores. Adde VEDELIVM Libro de Episcopatu Constantini M. De successoribus eius Codex Theodosianus & Iustinianeus abunde loquuntur. Res quoque nota de Francorum Regibus, ceu quorum auspiciis Canones in Synodis aut Capitularia in placitis facta. Et sane cum religio Christiana omnes alias exsuperet, seu praemiorum post hanc mortem excellentia, seu sanctitate praeceptorum, & consentaneis cum sociali & ciuili vita institutis, danda vtique opera summis imperantibus, vt eam introducant, introductam conseruent ac moderentur. Vbi praecipue monendum, non esse fas, vt poenis illos subdant, qui religionem Christianam amplecti nolunt, quantum ad dogmata attinet, coelesti patefactione nota, & religioni naturali superaddita: nam haec ad felicitatem ciuilem per se non pertinent, sed alium multo nobiliorem habent finem, ac proinde a summa potestate impe-rari nequeunt. Sed nec Christus vnquam tale ius in summos imperantes transtulit, imo potius, ne quisquam vitae huius poenis aut eorum metu ad suam religionem adigeretur, constituit Matthaei XIII, 29. 30. Lucae IX, 54. & sequ. ad Romanos IIX, 15. ad Hebraeos II, 15. Iudaeis certe sub Romanis Imperatoribus religionis suae vsus nunquam vetitus fuit, dum a contemtu Christianae religionis & traducendis ad suam sectam Christianis abstinerent. Quin Archisynagogis eadem iura quae Christianorum Episcopis Constantinus, Constantius, Valentinianus & post illos Honorius & Arcadius Impp. indulserunt. Ex celebrioribus Episcopis ipse Gregorius M. crebro pro Iudaeis rescripsit nullum iis negotium facessendum a Christianis, sed benignitate potius ac beneficiis alliciendos, vt ostendunt varia ex eius epistolis loca apud BARONIVM ad A. CCCLXXXIIX. n. 91. Constantinus M. Christianus factus apud ZONARAM L. III. promissa per praeconem Christianis securitate, publice edixit: nemini se vim adhibiturum, sed eos libenter suscepturum, qui sponte ad Christianam religionem se contulissent. Multo autem iniustius poenae, inprimis grauiores, in illos

inquirere, ex vſu Reipublicae ſit, nec ne, bellum iam a rege ſuſcipi. Hoc modo ius regis in nihilum recidet. Quod ſi in eiusmodi ſtatu inuicem comparemus ius regis, & ius populi, eadem incommoda deprehendemus. Sane enim, prout hodie bella geri inter pleroſque populos moris eſt, *neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* TACITVS H. IV. 34. Ergo ſi regi non ſit poteſtas ad tributa praeſtanda pro imperio ciues adigendi, ipſius ius belli nihil aliud erit, quam nuda facultas ſuadendi ciuibus, heic & nunc commodum eſſe Reipublicae arma ſumere. Quod ſi autem populo non ſit facultas cognoſcendi, vtile ſit bellum, nec ne, cui ſuſcipiendo tributum ſit conferendum; quid aliud hic habebit, quam laborioſum miniſterium deſcribendi & colligendi tributum? quorum vtrumque eſt contra hypotheſin. Neque melius res procedet, ſi alio modo partes ſummi imperii diſtribuamus. Add. BODINVS de Republ. L. II. c. 1. p. m. 287. circa quem tamen non de nihilo eſt, quod monet ARNISAEVS de Republ. L. II. c. 6. ſect. 1. §. 56. Vsque adeo huc adplicari debet illud Aſinii Galli * apud TACITVM A. [L. I. c. 12.] *vnum eſſe imperii corpus, atque vnius* hominis aut concilii *animo regendum.* Illuſtrari haec poſſunt exemplo animae humanae, cuius inſtar aliquod ſummum imperium in ciuitate gerit. Nam ſi fingamus, partes potentiales animae rationalis, intellectum & voluntatem, eſſe ſeparatim in diuerſis ſuppoſitis, quorum vni ſolus fuerit intellectus, alteri ſola voluntas; neque homo dici poterit tale ſuppoſitum, neque humanae actiones ab eodem erunt expectandae, vno velut immobili ſemper torpente, altero tanquam coeco nequidquam ſatagente. Quo facit epigramma in ANTHOLOG. L. I. Πηρὸς, ὁ μὲν γύιοις, ὁδ᾽ ἄρ᾽ ὄμμασιν ἀμφότεροι δὲ εἰς ἀυτὸς τὸ τύχης ἐνδεὲς ἠράνισαν. Τυφλὸς γὰρ λιπόγυιον ἐπωμάδιον βάρος αἴρων, ταῖς κείνου φωναῖς ἀτραπὸν ὀρθοβάτει. *Vnus*

illos vſurpantur, qui Chriſtianam Religionem profeſſi, a receptis ſententiis diſſident aut aberrant, vulgo dicti haeretici, vti a compluribus iam eſt demonſtratum. Vid. GROTIVM II. de I. B. & P. c. 20. §. 49. ſequ. Nec obſtat Dei praeceptum Numer. XXV. Deuter. XIII. Nam hoc illos duntaxat ferit, qui malitioſo propoſito hoc agebant, vt homines ab vno vero Deo abducerent, quem & natura docebat, & tot miracula, apertiſſime teſtabantur. At Chriſtianae religionis pleraque non natura nobis nota ſunt, ſed diuina reuelatione; & miracula, quibus ea religio quondam obſignata eſt, ad ſummam doctrinae pertinebant, non ad ſingula capita. Sed nec exempla Imperatorum Chriſtianorum etiam ex vetere aeuo obſtant. Licet enim diffiteri non poſſimus, multos haereticorum exilio, mulcta pecuniaria, aut ſimili vel leuiori poena, ſubinde mulctatos fuiſſe ab Imperatoribus, quos vel pietatis perſuaſio, vel ambitio Epiſcoporum & importunitas, vel ipſa etiam haereticorum malitia eo extimulauerunt, fuere tamen alii, qui diuerſos a religione ſua tolerarent: imo liberam religionis functionem habere permitterent, quod itidem ab aliis iam fuſe eſt demonſtratum. Vid. EICHELIVM in Animaduerſ. ad ἀνέκδ. Procop. p. 91. ſequ. Poenae autem capitales adeo inuiſae erant, vt in Gallia Epiſcopi, qui auctores poteſtatibus fuerunt, vt in Priſcillianiſtas, priuiſſimorum dogmatum auctores, & vitae inquinatae, animaduerterent, eam ob cauſam ab Eccleſiae amoti ſunt communione. Vid. SVLPIT. SEVERVM Hiſtor. ſacr. Libr. II. cum not. Sigonii. Plura de hoc argumento adferre, non licet. Vid. AVCTORIS librum ſingularem de habitu religionis Chriſtianae ad vitam ciuilem. H.

4) Conf. AVCTOR de habitu religionis Chriſtianae ad vitam ciuilem, NOODTIVS de Religione ab Imperio, Iure Gentium, libera & CLERICVS dans ſa Bibliotheque vniuerſelle T. XV. p. 403. & ſeqq.

5) Adiicere poterat AVCTOR hanc ſententiam, vtpote ſola auctoritate Philonis nixam, talem eſſe, vt ne refutari quidem mereatur.

§. XII. * Et quod Salluſtius Criſpus monebat Liuiam apud TACITVM I. Annal. 6. *Ne Tiberius vim principatus reſolueret, cuncta ad Senatum vocando. Eam conditionem eſſe imperii, vt non aliter ratio conſtet, quam ſi vni reddatur.* H.

Vnus luminibus captus, pedibus fuit alter: Alter ab alterius ſorte leuamen habet. Nam captum pedibus dum portat coecus, ab illo Diſcit, quae pedibus ſit via recta ſuis. Hi vtique naturae defectus vtcunque ſupplere poterant, quamdiu vtrique mutuas tradere operas placuit. Poſt abruptum foedus; ortaque diſcordia, neque coeco, neque mutilo rectum carpere iter amplius dabatur. Vnde ſi quis omnino partes imperii ſeparare velit, hautquidquam regularem ciuitatem conſtituet, ſed irregulare corpus, cuius membra, partes imperii ſeparatas poſſidentia, non communi imperio, ſed per conuentionem duntaxat contineantur. Quo in coetu vtcunque concordia ſeruari poterit, quamdiu ſingulorum ſententiae circa bonum publicum amice conſpirauerint, & quilibet, quod ad hunc finem facit, vltro ſit paratus implere. Vbi diſſenſio fuerit orta, nihil reliquum eſt, quam vt ad arbitros eatur, aut bello res diſceptetur.

§. XIII. HAEC quanquam manifeſtiſſima ſint; dantur tamen non pauci, qui diuiſionem partium ſummi imperii propugnant, vt exinde neſcio quas mixtiones Rerumpublicarum concinnent, quae vbi rite temperatae fuerint, feliciſſimam, ſi diis placet, Rempublicam producere aptae ſint. Cui fini quidem ARISTOTELIS auctoritas nequidquidquam imploratur *, qui Polit. L. IV. c. 8. 9. de longe diuerſa mixtura, quam quae ad diuiſionem partium ſummi imperii ſpectet, loquitur. Quo magis mirandum eſt, quoſdam EIVS interpretes, & inter eos Mich. PICCARTVM ad dictum locum de iſta mixtura talia miſcere, de quibus ARISTOTELI nunquam fortaſſe in mentem venerat. Qui etiam iſthanc temperationem vnice exoptandam, & expetendam iactat, *ſi rex habeat ius belligerandi, cudendae monetae, paciſcendorum foederum, imperandi tributa, diſtribuendi praemia; ſenatus ea occupet iura, quae prudentiam requirunt, puta leges ferat, & exſequatur, iudicia publica procuret; denique plebs ea tractet, quorum rationem didicit, aerarii publici rationes repetat, agris diſtribuendis praeſit, creet magiſtratus, aedificiis, viis publicis, aquae ductibus, rei frumentariae, & aliis Reipublicae ſubſidiis praeſit.* Sic neque id aliquam ſummi imperii diuiſionem arguit, ſi, verbi gratia, condemnare ſit penes ſenatum, liberare penes principem, vel populum. Sic enim princeps ſuo iure omnes poteſt abſoluere, in quos alius ſententiam damnatoriam dixit, hic ſane nudi iudicis pedanei partes ſuſtinet, eiuſque ſententiae ab iſto firmitatem mutuabuntur. Vnde ſatis adparet, ſi in aliqua ciuitate capitalia iudicia ſunt penes ſenatum, penes regem autem ius, quod vocant, aggratiandi, ſenatum reuera a rege poteſtatem habere delegatam cognoſcendi ſuper criminibus, & ſententiam legibus conformem pronunciandi; idque arcendae a iuſtitia gratiae, & odio, deriuandaeque a rege inuidiae; radicaliter tamen ius vitae & necis penes regem eſſe. Nonnulli in ipſa poteſtate iudiciaria diuiſionem aliquam comminiſcuntur,

§. XIII. * Loquitur ille non de mixtione proprie dicta, qua iurium ſummi imperii fit partitio, ſed de temperamentis ſiue ſimulacris, quae pro veris rerum momentis & pro iure Reipublicae venditari inter artes politicas ſolenne eſt. V. infra c. 5. §. 12. H.

§. XIV. 1) Plane vt Achilles apud EVRIPIDEM Iphigen. in Aulid.

Καὶ τοῖς Ατρείδαις, ἢν μὲν ἡγῶνται καλῶς,
Πεισόμεθ᾽, ὅταν δὲ μὴ καλῶς, ὐ πείσομαι.
Et Atridis, ſi recte praefuerint,
Parebimus; quando autem non recte, non parebo. H.

2) V. infra c. 8. §. 6. H.

3) V. infra c. 6. §. 10. ſequ. H.

ſcuntur, ſi nempe rex habeat ius vitae & necis in peregrinos ſolos, populus autem in ciues. Sed ſi penes populum ſint iudicia in ciues, tanquam penes pedaneos iudices, regis poteſtati nihil decedit. Sin radicaliter & independenter eadem obtineat populus, inane nomen habebit rex, & praetoris duntaxat peregrini munus exercebit. Nam quod de diuerſo monetae genere additur, ineptius eſt, quam vt repeti debeat. ARNISAEVS Rel. pol. L. I. c. 6. Sect. 1. valde heic operoſus eſt, & praeter complura, quae accurate obſeruat, recte quoque reiicit ſpurias quaſdam mixturae ſpecies. Ad extremum tamen §. 57. nullum commodius potuit excogitare exemplum, quam vt regi tribuat ius belli & pacis, tributa imperandi, monetam cudendi, & praemia diſtribuendi; ſenatum circa iudicia & prouocationes recipiendas occupari iubeat, eidemque reformationem morum per leges faciendam, & ius vitae & necis aſſignet; populo curam aerarii, & creationem magiſtratuum iniungat. De quo exemplo ex iam dictis iudicium ferri poteſt.

§. XIV. IPSE quoque GROTIVS L. I. c. 3. §. 9. 17. aliquid pro diuiſione partium ſummi imperii molitur. Vbi illud quidem recte, quod diuiſionem ſummi imperii inter regem & populum negat poſſe fieri hoc modo, vt ſimpliciter conueniatur; ſiquidem *bene* imperauerit rex, populum ipſi obtemperaturum; ſin *male*, fore vt a populo in ordinem redigatur [1]. Sed potius fines poteſtati vtriuſque aſſignari debuiſſe tales, qui ex locorum, perſonarum, aut negotiorum diſcrimine facile cognoſci poſſent. Solam autem bonitatem & malitiam actus conſiſtentem in adplicatione idonei medii ad ſalutem publicam, quae ſaepe obſcuram habet diſceptationem, aptam non eſſe ad partes diſtinguendas [2]. Quippe ex quo ſummam oriri confuſionem neceſſum ſit, cognitionem de eadem re ſub obtentu, bene aut ſecus circa ipſam a rege eſſe actum, hinc ad ſe trahente rege, inde populo. Sed & illud recte [3], non ſtatim diuidi ſummum imperium, ſi rex quaedam iurato promittat populo, etiam talia, quae ad rationem imperii adminiſtrandi faciunt. In reliquis vulgatum errat errorem. Ac diuiſionem quidem partium imperii vno modo fieri putat, *ſi expreſſe inſtituatur partitio.* Quam in rem exempli loco adfertur, quod Probi Imperatoris tempore ſenatus firmarit principum leges [4], de appellationibus cognouerit, proconſules creauerit, legatos conſulibus dederit. Quaſi vero ignotum ſit, quomodo Caeſares, qui modeſtiores videri volebant, imperium ſub larua antiquae Reipublicae exercuerint, & ſenatui reliquerint negotia modica, & ad ſummam rerum parum facientia, ſibi vero vim imperii, in militibus potiſſimum conſiſtentem, ſolicite retinuerint. Alterum modum diuidendi imperii ita exprimit; *Si populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis praecepti.*

Z 2 Vbi

4) V. VOPISCVS in Probo. PROBVS ipſe ad Senatum: *Vos eſtis mundi Principes, & ſemper fuiſtis, & in poſteris veſtris eritis.* Verba profecto magnifica, ſed re inania. Plane vt apud CLAVDIANVM:

Neglectum Stilico per ſecula morem
Rettulit, vt Ducibus mandarent praelia Patres,
Decretoque togae felix legionibus iret
Teſſera.

Nimirum & hoc erat mere politicum ſchema hominis imperium affectantis, quod mox cum ipſo Stilicone periit. V. CONRINGIVS ad Part. 2. Lampadii de Rep. Rom. Germ. §. 10. H.

Vbi non adparet, qualis res ſit praeceptum permanens eo tempore, quo vim praecipiendi quis non amplius habet. Nam omne praeceptum praeſupponit vim coactiuam, exſerendam, vbi idem fuerit violatum. Hanc ergo populus regem conſtituens in eundem aut retinebit, aut non retinebit. Si prius, penes regem inane nomen, vis imperii penes populum erit. Sin poſterius, praeceptum inane erit. Ergo ita debuerat loqui; populum adhuc liberum poſſe regem adſtringere, vt in gerenda Republica certas regulas ſequatur. Sed ex hoc non ſequi diuiſionem imperii, infra oſtendemus. Denique & ita diuidi putat imperium, *ſi in eiuſdem delatione quid additum ſit, ex quo intelligatur, regem cogi, aut puniri poſſe.* Enimuero non diuiditur imperium, ſed populus illud reuera in ſolidum habet, regi autem ſub illuſtri nomine magiſtratus duntaxat eminentis munus committitur, ſi populus ius quacunque ex cauſa regem cogendi aut puniendi habeat. Poena quippe a ſuperiore vt tali proficiſcitur. Coactio autem fit duplici modo, moraliter, & phyſice, id eſt, per modum imperii, & per modum violentiae bellicae. Imperium non datur in aequalem, vt talem. Ergo quando GROTIVS infert, quod ſaltem populus regi ſit par aut aequalis, quia certo caſu eum poſſit cogere; id quoque ſimul admittere neceſſum habet, neutri in alterum eſſe imperium; quod naturae ciuitatis repugnat. Aſt coactio per violentiam bellicam vtique inter aequales, ſeu quorum neutri in alterum eſt imperium, locum habet. Sicut & de tali coactione capiendum eſt exemplum a GROTIO ſubiunctum, quod creditor naturaliter ius habeat cogendi debitorem. Sane per modum imperii, quod in ipſo creditore haereat, naturaliter creditor debitorem cogere non poteſt. Alias enim neceſſum eſſet, quemlibet, qui alteri quid debere incipiat, ipſius imperium ſubire. Cogi tamen omnino debitor a creditore poteſt ad ſoluendum debitum vel per ſubſidium iudicis, (qui inter regem & populum non datur,) vel ſi in libertate naturali viuant, per violentiam bellicam. Atqui ſi hunc modum cogendi populo velimus tribuere, admittendum fuerit, tam regem quam populum in naturali libertate viuere, id eſt, ciuitatem eſſe diſſolutam. Denique & illud concedimus GROTIO, in ciuilibus inſtitutis nihil eſſe, quod omni ex parte incommodis careat; adeoque propter incommoda, ex diuiſo imperio prouentura, non ſtatim inferri debere, iſtud plane non poſſe dari. Ius quippe metiendum eſſe non eo, quod optimum huic aut illi videtur, ſed ex voluntate eius, vnde ius oritur. Nobis tamen viciſſim & illud erit concedendum, ſi cui populo eiuſmodi diuiſio arriſerit, eum non regularem ciuitatem, ſed corpus ſatis male concinnatum atque morbidum conſtituere [5].

CAPVT

5) V. ſupra §. 12. Atqui AVCTOR infra c. 5. §. 14. irregularitatem morbum eſſe Reipublicae negat. Et ſane partitio ita fieri poteſt, vt populus non minus feliciter ſub tali Republica viuat. Quod exemplis probare, loci huius non eſt. H.

§. I. * Ita quoque H. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 7. Quod impugnat ZIEGLERVS in not. & L. I. de Iur. mai. c. 1. §. 44. perſuaſus hoc ipſo ſtabiliri reiectam alias diſtinctionem

* *

CAPVT V.

DE FORMIS RERVMPVBLICARVM.

SVMMVM imperium vti in qualibet ciuitate tanquam in subiecto communi reperitur *, ita prout illud vel in vno homine, vel in vno concilio ex paucis aut vniuersis ciuibus constante, tanquam in subiecto proprio haeret, diuersas formas Rerumpublicarum producit. Vbi primo omnium arbitramur, integrum adhuc nobis fore, vocabulum *formae* retinere ad exprimendam illam ciuitatum habitudinem, quae ex diuersitate subiecti, in quo imperium summum radicaliter haeret, resultat. Abs qua quod saepe *actualis Reipublicae administratio* discedit; puta, vt in *democratia* quaedam *monarchice* quaedam *polyarchice* gerantur; quando certa negotia vni aut paucis a populo expedienda committuntur, tralatitium est. Et quia plurimum interest, vtrum quis exerceat potestatem propriam, an vero alienam, & precariam, qua statim ab altero exui valeat; inde valde *ἀκύρως* loquitur, qui iactat: *reuera polyarchiam esse, vbi rex a paucis, patientia ipsius abutentibus*; aut *monarchiam, vbi ab vno demagogo*

 populus

nem maiestatis in personalem & realem. Verum obiectioni huic AVCTOR occurret infra c. 7. §. 4. Quod porro vrget ZIEGLERVS: mortuo Principe expirare imperium, non ad populum reuerti, quippe quod ab ipso non sit profectum: hypothesis est, quam AVCTOR supra c. 3. §. 3. & seq. satis confutauit. Et fac imperium expirare, habet tamen populus ius nouam ex se potestatem excitandi. H.

populus naso se duci patitur; vel etiam *vbi in senatu supremo vnus prudentia, eloquentia, aut metu potentiae reliquos temperat:* ac primo casu nil nisi *inane nomen*, & *externam speciem* monarchiae, altero democratiae, tertio polyarchiae superesse. Sicuti & nemo cordatus crediderit, formam Reipublicae mutatam, vbi personae, aut numerus ministrorum mutantur; non magis quam interregnum existit, vbi a successore minister, penes quem rerum administratio sub priori principe fuerat, praeceps aula exturbatur. Capacitas autem & inclinationes eius vel eorum, qui imperium suo iure aut delegatnm exercent, administrationem quidem afficiunt, ac variant, ipsam tamen formam Reipublicae nequaquam. Sic & licet imperium alicubi egregie, alicubi praue administretur; tamen ex diuerso velut exercitio eiusdem potestatis non statim noua species ciuitatis producitur. Vnde quemadmodum sanus ab aegroto non statim specie differt, neque membra praue conformata alios specie homines efficiunt: sic vitia imperantium aut parentium, aut prauitas legum aliam speciem Reipublicae hautquidquam constituunt.

§. II. DEINDE & hoc obseruandum, plerosque qui de ciuili scientia tradiderunt, sategisse circa explicandas regulares Rerumpublicarum formas, de formis irregularibus multi ne cogitasse quidem videnter, pauci sat superfunctorie attigerunt. Inde factum, vt si quando occurreret corpus ciuile, quod ad vnam ex tribus illis, quas vulgo simplices vocant, formis non quadraret, vix aliud quam mixtae Reipublicae vocabulum superfuerit. Atqui praeterquam quod mixtura illa male quibusdam Rebuspublicis adplicetur, etiam valde simplex est credere, praeter regulares illas tres formas, alias irregulares non dari *. Neque enim si constat, quamnam aedificiorum dispositionem leges architectonicae requirunt, omnes statim homines sua domicilia ad eas leges extruxerunt. Regularitatem autem ciuitatis in hoc consistere arbitramur, vt omnes & singuli ab vna velut anima videantur regi, seu vt summum imperium indiuisum,

§. II. * At *non defuere*, ait KVLPISIVS ad Monzamb. c. 6. §. 9. *qui quaerendum existimauerunt, quis homini politico auctoritatem concedere possit statuendae regulae in examinandis Rerumpublicarum formis, hoc effectu, vt quaecunque isti non respondeant, inter irregularia corpora & monstra ciuitatum illico detruderentur? Nam regulare & irregulare aliquid dicitur, non in se & absolute, sed respectu regulae, ad quam exigatur, ita vt quicquid ab ea discrepet, irregulare dicendum sit. Procul dubio autem talis regula non potest definiri secundum conceptum aliquem generalem scientiae ciuilis, sed ad vsum vitae respiciendum erit.* Quibus responderi potest: regulam sumi a communi hominum inclinatione, quam habuerunt, cum e naturali statu emigrarent. Et si veteres Philosophi Respublicas quasdam dixere πρoτέρας, quippe ἡμαρτημένας καὶ παρεκβεβηκυίας *aberrantes & recta via exeuntes.* V. ARISTOTELES III. Pol. 1. quid vetat & alia ratione declinantes in irregularium Rerumpublicarum numerum referre? V. Elem. Prud. ciu. part. 1. sect. 2. §. 5. H.

§. III. 1) Adiicit Cl. BARBEYRACVS alia duo loca, *alterum* ISOCRATIS, in Panathen. p. 448. Ed. Paris. Ἐγὼ δὲ φημὶ τὰς μὲν ἰδέας τῶν πολιτειῶν, τρεῖς εἶναι μόνας, ὀλιγαρχίαν, δημοκρατίαν, μοναρχίαν· *alterum* SENECAE in Epist. 15. *Interdum* POPVLVS *est, quem timere debeamus; interdum, si ea ciuitatis disciplina est, vt plurima per* SENATVM *transigantur, gratiosi in eo viri; interdum* SINGVLI, *quibus potestas Populi & in Populum data est.* Tres quoque Rerumpublicarum formas TACITVS adgnoscit. Nam, *cunctas*, inquit, *Nationes & Vrbes* POPVLVS, *aut* PRIMORES, *aut* SINGVLI *regunt.* Annal. L. IV. c. 33. n. 1. Ed. Rycquii. Quae & QVINTILIANO probantur, Inst. Orat. L. V. c. 10. p. 286. Ed. Obrecht. Nam, *Partes incertas esse* ait, *vt; quibus constet Respublica: formas certas, vt; quot sint species Rerumpublicarum: quas*

uisum, & inconuulsum ab vna voluntate per omnes ciuitatis partes, atque negotia exerceatur. Exinde quid irregularis sit ciuitas collectu non est difficile. Deinde & dantur systemata ex pluribus perfectis ciuitatibus composita, quae apud imperitos speciem vnius ciuitatis mentiuntur; quae & ipsa in explicandis Rerumpublicarum formis insuper non sunt habenda.

§. III. CIVITATIS regularis tres duntaxat dantur formae; quae resultant ex subiecto proprio summi imperii, prout illud est vel vna persona simplex, vel vnum concilium, ex paucis aut vniuersis constans. Nam imperium summum committitur vel vni homini, vel vni concilio plurium hominum. Hoc concilium rursus est vel omnium ciuium, vel minoris, sed selectae partis. Igitur prima species est, vbi summum imperium est penes concilium ex vniuersis constans, & vbi quilibet ciuis ius suffragii ferendi habet: & vocatur *Democratia.* Altera vbi summum imperium est penes concilium, ex selectis ciuibus constans, & dicitur *Aristocratia.* Tertia, vbi summum imperium est penes vnum hominem; & appellatur *Monarchia*, siue regnum. In prima is, qui rerum potitur, vocatur *Populus*; in secunda *Optimates*, in tertia *Monarcha.* PINDARVS Pyth. Od. 2. [v. 157. & seqq. Edit. Oxon.] Παρὰ τυραννίδι, χ᾽ ὁπόταν ὁ λαῦρος ϛρατὸς, χ᾽ ὅταν πόλιν οἱ σοφοὶ τηρέοντι. *Apud dominatum vnius, & cum impetuosa multitudo, & cum prudentes vrbem* [1] *custodiunt* [2].

§. IV. PRIMO autem loco videbimus de democratia, non quidem, quod eam dignitate aut splendore extrinseco, aut commoditate caeteris formis antestare arbitremur; (PHILO Iudaeus de mundi opificio [in fine] multorum deorum assertores perstringit, *quos non pudet, deterrimam* [1] *Reipublicae speciem ex terra in coelum transferre, vulgi potentiam:)* sed quod illam plerasque inter gentes antiquissimam [2] constet [3], simulque ratio ostendat, conuenientius esse, vt plures homines naturali libertate & aequalitate gaudentes, dum in vnum corpus

quas tres accepimus, quae POPVLI, *quae* PAVCORVM *quae* VNIVS *potestate regerentur.*

2) STRABO L. I. de Geograph. Τὰς τῶν πολιτειῶν διαφορὰς ἀπὸ τῶν ἡγεμονικῶν διακρίνομεν· ἄλλην μὲν ἡγεμονίαν τιθέντες τὴν μοναρχίαν, ἣν καὶ βασιλείαν· ἄλλην δὲ, τὴν ἀριϛοκρατείαν· τρίτην δὲ τὴν δημοκρατίαν· Τοσαύτας δὲ καὶ τὰς πολιτείας νομίζομεν ὁμωνύμως καλοῦντες, ὡς ἂν ἀπ᾽ ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ἐχούσας τῆς εἰδοποιΐας. *Rerumpublicarum formas a principatibus secernimus, aliam principatum statuentes monarchiam, quod & regnum dicitur: aliam optimatum: aliam populi potestatem: totidemque Reipublicae genera iudicamus iisdemque ea nominibus afficimus, quod ab iis habeant principium suae informationis.* AESCHYNES *contra Timarchum ab init.* Ὁμολογοῦνται τρεῖς εἶναι πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία· διοικοῦνται δ᾽ αἱ μὲν τυραννίδες καὶ ὀλιγαρχίαι τοῖς τρόποις τῶν ἐφεϛηκότων· αἱ δὲ πόλεις αἱ δημοκρατούμεναι τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις. *Constat inter omnes, tres esse formas Rerumpublicarum: principatum vnius, potestatem paucorum & populare imperium. Ac duo priora genera eorum arbitratu reguntur, qui rerum potiuntur: liberae autem ciuitates vsitatis legibus.* Conf. EVNDEM Orat. aduersus Ctesiphontem ab initio. H.

§. IV. 1) Imo de abusibus tantum loqui videtur Philo, qui in Ochlocratiis obuii sunt. Idem enim in opere de Creatione Principis in fine adgnoscit, Democratiam optimam et maxime probabilem Reipublicae formam esse. Ἐν δ᾽ ἄϛεσιν ἡ εὐνομωτάτη καὶ πολιτειῶν ἀρίϛη δημοκρατία.

2) Vid. c. I. §. 7. nota I.

3) Contrarium plerique veterum credidere. CICERO III. de Legibus *Omnes antiquae gentes Regibus quondam paruerunt.* PAVSANIAS Boeoticis siue Lib. IX. ab init. locutus de Boeotis ait: Ὅτι μὲν δὴ καὶ οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο, δῆλά ἐϛιν. Βασιλεῖαι γὰρ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὐ δημοκρατίαι πάλαι καθεϛή-

corpus coire constituerunt, prius voluerint rem communem communi consilio administrare; adeoque democratiam constituere. Neque praesumendum est, patremfamilias liberum, qui animaduersis vitae segregis incommodis, vltro sese cum aliis sui similibus in ciuitatem congregabat, vno velut momento potuisse obliuisci pristini status, in quo omnia circa salutem suam proprio arbitrio disponebat, vt confestim vnius sese arbitrio circa rem communem, cui & ipsius salus innectebatur, voluerit subdere. Quin potius illud ab initio aequissimum creditum: quod omnes spectat, ab omnibus curari debere; donec ab eo statu plerique discesserunt vltro, aut per necessitatem, a quibusdam ciuibus aut externis admotam. Facit huc PLATO in Menexeno. [p. 519. B.] vbi de Republica Atheniensium disserit: *Causa nobis gubernationis huiusmodi*, (in qua summa rerum esset penes populum, magistratus autem mandarentur praestantissimis) *ex aequalitate generis est. Aliae siquidem ciuitates sunt ex variis, dissimilibusque generibus constitutae: quo fit, vt inaequales sint gubernationes, & tyrannides, paucorumque potentiae. In quibus ita homines viuunt, vt se inuicem partim dominos, partim seruos existiment. Nos autem nostrique vna ex matre omnes fratres geniti, haut arbitramur, nos inuicem dominos & seruos esse: sed generis aequalitas nos inducit, vt & legis quaeramus aequalitatem, neque rei prorsus vlli, nisi opinioni virtutis prudentiaeque cedamus* [4]. Atqui ciuitates plerasque initio ex genere iunctis coaluisse adparet. Conspirat ISOCRATES Panegyr. *Iniquum nobis* (Atheniensibus) *videbatur, multos paucorum imperio regi; & eos qui re quidem tenuiore, caetera vero nihilo deteriores essent, magistratibus & honoribus excludi: & cum patria sit communis, alios regnum obtinere, alios inquilinorum esse loco, & natura ciues Reipublicae functionibus lege priuari.* Add. LIBANIVS Progymn. loc. com. contra tyrannum. Neque antiqua historia abnuit; quae licet frequentem regum mentionem faciat; plerosque tamen magis suadendi auctoritate, quam iubendi potestate gauisos constat. Sicuti & IVSTINVS [5] initio Libri I. regnum Aristoteli heroicum dictum describit [6], quod democratiam hautquidquam tollit. THVCYDIDES L. I. [c. 13. pag. 8. Ed. Oxon.] de antiquissimis regnis: *Prius haereditaria erant regna* [7], *& certis honoribus conditionibusque definita.* Inde passim gentes populari regimine, & libertate vsae: donec paulatim maxima illa multitudo paruularum Rerumpublicarum fere per vim & bella in pauca imperia praegrandia redigeretur. Equidem pro antiquitate regni ita ARISTOTELES L. I.

εστήκεσαν. *In Regum & hos fuisse priscis temporibus imperio, satis omnibus constat. Tota enim Graecia olim Regibus paruit, quum nondum Respublicae institutae fuissent.* In eandem sententiam alii loquuntur. Si diuinas literas consulimus, ab instaurato post diluuium Orbe de compluribus regnis ac Regibus legimus. Status popularis vix in vno aut altero populo fit mentio. Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 10. §. 5. H.

4) Ὁ δόξας σοφὸς ἢ ἀγαθὸς εἶναι, κρατεῖ καὶ ἄρχει· αἰτία δὲ ἡμῖν τῆς πολιτείας ταύτης ἡ ἐξ ἴσου γένεσις. αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι πόλεις ἐκ παντοδαπῶν κατεσκευασμέναι ἀνθρώπων εἰσὶ καὶ ἀνωμάλων ὥστε αὐτῶν ἀνώμαλοι καὶ αἱ πολιτεῖαι τυραννίδες τε καὶ ὀλιγαρχίαι· οἰκοῦσιν οὖν, ἔνιοι μὲν δούλους, οἱ δὲ δεσπότας ἀλλήλους νομίζοντες· ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, μιᾶς μητρὸς πάντες ἀδελφοὶ φύντες, οὐκ ἀξιοῦμεν δοῦλοι οὐδὲ δεσπόται ἀλλήλων εἶναι· ἀλλ' ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἡ κατὰ φύσιν ἰσονομίαν ἀναγκάζει ζητεῖν, κατὰ νόμον, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπείκειν ἀλλήλοις, ἢ ἀρετῆς δόξῃ καὶ φρονήσεως.

5) *Principio rerum, Gentium Nationumque imperium penes Reges erat.*

6) Politic. L. III. c. 14.

7) Πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ βασιλεῖαι.

§. V. * Absurda profecto & inepta, si quae vnquam. Ecquis enim inficiari poterit, quae a paucis aut populo circa leges, poenas, magistratus

L. I. Polit. c. 1. *Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται.* [ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου.] *Quare & primum in regum imperio erant ciuitates, & nunc etiam gentes: ex iis namque, qui in regum imperio essent, conueniebant. Omnis enim domus regio imperio administratur* [a seniore.] Quae vltima verba illustrantur dicto Lycurgi, qui alteri, democratiam vt introduceret in ciuitatem monenti, regessit: *Σὺ γὰρ πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν. Tu vero primus in tua domo fac democratiam.* PLVTARCHVS Lycurgo. [p. 52. A.] Verum consequentia in argumento Aristotelis nulla est. Quin potius, quia isti antiqui patres-familias imperio iam erant adsueti, ad democratiam potius eos inclinasse verosimile est, vt & ipsi occasionem haberent sententiam suam super negotiis exponendi. Neque rem conficiunt, qui disputant, antiquissimum inter mortales imperii genus fuisse paternum, quod initio mollius, post gliscentibus familiis simul, ac vitiis, ad ius vitae necisque eualuerit; quod imperium in familiis per primogenitos fuerit continuatum, quibus velut naturali iure competierit ius sacrorum, & ciuilis administrationis. Inde capita familiarum paulatim in regulorum instar adoleuisse. Indicio esse, quod tanta olim regulorum multitudo in terra Canaan deprehensa fuerit. Vid. Iosuae XII. & Iudic. I, 7. Enimuero neque primogeniturae tanta fuit vis, vt imperium etiam regium in fratres citra ipsorum consensum daret, atque eosdem cum primogenito familias coniunctas habere subigeret. Et antiquissimi illi sub regio nomine principes fere & eminentes magistratus in coetibus democraticis erant; etsi is honor frequentissime ad praecipuum stirpis deferretur, siquidem ex cognatis familiis ille coetus coaluisset, vt tamen non semper ius primogeniturae & velut maioratus obseruaretur.

§. V. QVO LOCO sub examen reuocanda est sententia Io. Frid. HORNII * de Ciuitate L. III. cap. VII. vbi de aristocratiis & democratiis, quas nomine liberae Reipublicae complectitur, ita censet: *Dari ciuitatis genus, quod confusionem promiscuae multitudinis declinet, & ordinem aliquem concinnum assequatur, pactis atque conuentionibus prospiciens communi omnium saluti, citra subiectionem, & dispendium eius libertatis, quam monarchia extinguit.* Heic tot pene errores, quot verba. Ordinem, qui in ciuitatibus liberis deprehenditur, tantummodo valere

stratus, bellum, pacem, foedera, aut caetera summi imperii iura statuantur, iure summae potestatis fieri?

Apud AESCHYLVM Persis est:

> Ατ. Τίς δὲ ποιμάντωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατοῦ;
> Χο. Οὔ τινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς, οὐδ' ὑπήκοοι.
> AT. *At quis imperiis coërcet regiis exercitum?*
> CH. *Liber ignarusque domini, iuris is populus sui est.*

Apud SOPHOCLEM *Oedipode in colono* quaerit Oedipus,

> Ἄρχει τίς αὐτῶν, ἢ 'πὶ τῷ πλήθει λόγος;
> *Vnusne regit, an populus imperium obtinet?*

Theseus quaerenti Praeconi, quis illic esset tyrannus terrae? respondit apud EVRIPIDEM Supplicibus:

> Οὐ γὰρ ἄρχεται
> Ἑνὸς πρὸς ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
> Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει
> Ἐνιαυσίαισιν.
> *Non enim regitur haec vrbs*
> *Ab vno viro, sed est libera ciuitas:*
> *Populus enim imperat successione per vices*
> *Annua.* H.

lere ad declinandam confuſionem multitudinis promiſcuae. Pactis ſolis & conuentionibus citra imperium contineri liberas ciuitates. Minus addicte ſingulos ſubiici concilio populi, aut optimatium, quam in monarchia regi. Minus illic, quam heic exerceri omnes partes ſummi imperii. Minus ius vitae & necis a populo in ſingulos exerceri, quam ſub rege. Deinde tantum abeſt, vt *diſperſi adhuc quidam patresfamilias a vicinis regnis formam ciuitatis ſpeculati ſint*; vt potius in prima gentium coalitione plerique coetus fuerint populares: inde animaduerſis eius regiminis incommodis, aliqui vltro, ſerius aut citius, imperium vnius arripuere; quidam vi adacti idem ſubiere. Sic & illud vanum: *Vti ars quidem naturam conetur imitari, nunquam autem aequet, aut ſuperet: ita in factitiis hiſce formis Rerumpublicarum aliquo modo repraeſentari regnorum indolem, quoad efficaciam communis vtilitatis, ipſam vim imperii, quod inſtruit monarchiam, tanquam opus Dei omnipotentis, per homines non potuiſſe produci.* De origine maieſtatis iam ſupra actum; quae cur non poſſit aeque competere perſonae morali coniunctae, quam vni homini? Neque enim vlla eſt contradictio; omnes proceres inter ſe aequales eſſe, vt ſingulos, & eosdem tamen ſummo vniuerſorum imperio ſubeſſe. Et vel mediocriter ingenioſus capere poteſt diſcrimen inter vniuerſos & ſingulos, inter concilium populi, & ſingulos, per domos ſuas diſperſos. Inde nequidquam argutatur: *Vbi imperium vniuerſis aſſignatur, ibi aut omnibus adeſt, aut aliquibus. Si omnibus, neminem habebunt ſubditum: quod imperium & obſequium non inhabitent vnam perſonam. Si ſingulos faciunt ſubditos, non habebunt deinceps vniuerſos imperantes; eo quod ex ſingulis parentibus non poſſit multitudo confici niſi obtemperans. Nihil enim aliud quam obtemperantia a ſingulis vniuerſitati confertur.* Enimuero in corporibus moralibus compoſitis vtique aliquid poteſt tribui vniuerſis, quod neque omnibus, id eſt, ſingulis diuiſim ſumtis, neque vni alicui ex illis ſingulis queat tribui: adeoque vniuerſitas reuera eſt perſona moralis, a ſingulis diſtincta, cui peculiaris voluntas, actiones, & iura tribui queant, quae in ſingulos non cadunt. Euaneſcunt quoque ſcrupuli, qui ſuper eo mouentur, quod maior pars in comitiis popularibus praeualeat. Nam ea ipſa eſt moralis affectio vniuerſitatis, vt conſenſus maioris partis eorum, qui in concilium coëunt, habeatur pro voluntate vniuerſitatis: cum alia ratione voluntas plurium perſonarum phyſicarum in voluntatem moraliter vnam coaleſcere nequeat, vbi contigerit, ſingulorum voluntates non exacte conſpirare. Vnde in democratiis & ariſtocratiis ſubiectum ſummae poteſtatis hautquidquam eſt obſcurum aut vagum; vtut indiuidua illa, quorum ſuffragia iam maiorem partem faciebant, alia vice ſint inter eos, qui numero vincuntur. Haec enim omnia vnitatem voluntatis, quae vniuerſitati tribuenda eſt, hautquidquam deſtruunt. Nam ſi contingat, vt, verbi gratia, in ſenatu tot ſenatores non conſpirent, quot ad maiorem partem faciendam requiruntur, ſenatus intelligitur nihil velle, adeoque nihil noui erit ſuſcipiendum. Quod etſi ſaepe non ſine incommodo ſit ciuitatis, ex eo tamen non ſequitur; ſenatum non habere ſummum imperium. Praeterea & illud falſum, *multitudini non poſſe tribui verum imperium ob defectum neceſſarii obſequii; cum multitudo non teneatur ſententiam paulo ante placitam perpetuo ſeruare, & vniuerſa multitudo non obligetur.* Aſt

Aſt vti per hoc imperium regis non tollitur, quod rex mutata voluntate prius decretum abolere poſſit; quo facto obligatio ciuium ad iſtud decretum perit: ita vtut vniuerſitas propria decreta mutare queat; iisdem tamen ſinguli tantiſper aeque tenentur, quam decreto regis. Aut oſtendatur, non aeque transgreſſores legum in Rebuspublicis liberis, quam in regnis plecti. Add. Livivs L. II. c. 3. Sic & illud fruſtra iactatur: *Si indiuiſim penes plures reſidet maieſtas, neceſſario ſinguli aliquam eius particulam habebunt, quarum particularum collectione tota demum maieſtas conſtet. Atqui illam particulam oportebit vtique ſummam eſſe: Ergo in vna ciuitate ſumma plura vno dabuntur: quod eſt abſurdum.* Enimuero in moralibus hautquaquam abſurdum eſt, particulares illas voluntates, ex quarum conſpiratione voluntas vniuerſitatis reſultat, deſtitui aliqua facultate, quae huic ineſt. Adeoque non ſequitur: maieſtas eſt ſummum ius; ergo ſinguli habent aliquam eius particulam, quae & ipſa ſumma eſt. Vti non ſequitur: ſingulorum ſuffragia, per ſe & ſolitarie conſiderata, ſunt in efficacia ad producendam legem; ergo ſi plura conſpirent, non poſſunt ad legem producendam valere. Denique addit: *Cum in ſenatu optimatium nemo ſit, qui in Rempublicam delinquens a collegis ad ſupplicium non poſſit rapi; ergo ſi omnes optimates in Rempublicam delinquant, per ciues ab iſtis poenam fore ſumendam. Atqui ſingulis remotis & punitis, vniuerſorum nullibi poſſe ſubſiſtere imperium.* Ad hanc difficultatem facile eſt reſpondere, ſi recte explicetur, quid ſit in Rempublicam delinquere. Id enim proprie facit is, qui contra iuſſa legesque eius, penes quem ſummum eſt imperium, perpetrat aliquid, quod in detrimentum ciuitatis tendit. Ergo vniuerſi optimates in Rempublicam peccare non poſſunt, niſi vel violent leges, ſub quarum obſeruandarum conditione imperium ipſis delatum eſt; aut hoſtilem in vniuerſos ciues animum induerint: quo caſu pari cum regibus paſſu ambulabunt. Reliqua, quae in fraudem liberarum Rerumpublicarum comminiſcitur, falſitatis manifeſtiſſima ſunt. *Diuerſum plane imperium eſſe, quod monarchae exercent ab eo, quod in Rebuspublicis liberis cernitur, vtut ſimiles affectus hoc cum illo edat. Monarchis quippe* praeter dignitatem & ſplendorem perſonalem, qui nemini in Republica libera adeſt, *adſiſtere maieſtatem, qua Respublicae liberae careant.* Enimuero nobis certum videtur, non maiori iure Deum monarchiarum, quam ciuitatum liberarum auctorem aſſeri: neque minus illas, quam has per pacta produci; ex quibus & heic & ibi imperium reſultat, proxima vtrinque obſequii cauſa in ciuibus: ad paria in Republica quam in regno ciuem vt talem obligari; non minus addicte parere, & ſubiectum eſſe, qui in Republica libera, quam qui in regno viuit; parique iure vtrinque de ſontibus ſupplicium ſumi. Nam quis gratis crediderit, *in regno de ſonte ſupplicium ſumi ex iure in caput, quod in ciuitatibus liberis non datur: in Republica libera delinquentes in leges ciuitatis tanquam hoſtes plecti?*

§. VI. Videndvm iam eſt de conſtitutione democratiae, ſimulque quid illa prae aliis Reipublicae ſpeciebus peculiare habeat. Quamprimum itaque multitudo aliqua liberorum hominum in unum congregatur, pactum initura circa coniunctionem ſui in vnam ciuitatem, iam tum coetus iſte inſtar

aliquod democratiae obtinet, eam proprie ob caussam, quod cuique liberum sit proferre, quid super re communi ipsi videatur. Hautquidquam tamen antea plurium suffragio quis tenebitur ad id, quod maiori parti visum fuerit, vbi ipse dissenserit, antequam altero quoque pacto forma regiminis democratica fuerit sancita. Quae duo pacta cum non distinguat HOBBES de Ciue c. 7. §. 5. paulo confusius rem istam tradit. Nam superius ostensum [1], nequidquam aliquem plurium suffragiis teneri, antequam in eiusmodi formam rem communem administrandi consenserit. Ergo falsum est, quod ISTE tradit: *Ex eo quod volentes conuenerunt, intelligi eos obligatos ad id, quod consensu maioris partis decernetur.* Illa autem, quae *dicto loco* sequuntur, distinctius ita explicantur. Vbi multi homines conuenere, mutuis se inuicem pactis obstringentes de coniungendis viribus opibusque, aut statim in illo ipso congressu decretum sit, circa formam Reipublicae introducendam, aut minus. Vbi neque decretum super forma Reipublicae factum, neque de loco aut tempore denuo sese congregandi fuerit conuentum, congressus iste irritus intelligitur [2], & quilibet in naturali libertate, vt antea, manet. Nam plures in vnum corpus coalescere nequeunt, nisi super constanti modo rem communem administrandi conuentum fuerit. Sed vbi discessum sit, isthac quidem re nondum definita, indicto tamen tempore & loco, vbi vlterius super eadem deliberetur & statuatur; prima duntaxat rudimenta ciuitatis heic exsistent, quae democratia proprie vocari nondum poterunt. Non enim statim democratia est, vbi quilibet sententiam suam exponendi ius habet, aut vbi ad alium conuentum tempus, locusque condicitur; cum id circa quarumuis societatum, & conuentionum primordia vsu veniat; sed ea demum democratia est, vbi ius de rebus salutem communem spectantibus statuendi in concilium ex vniuersis constans in perpetuum fuit collatum.

§. VII. IN democratia autem haec inprimis videntur necessaria; primo, vt certus locus, certumque tempus constituatur conuentibus, vbi super summa rerum sit deliberandum & statuendum. Neque enim singulorum res priuatae ferunt, vt perpetuo in isto conuentu haereant; & nisi de loco ac tempore conuentum fuerit, possunt, qui de eodem coetu sunt, vel diuersis locis & temporibus conuenire, (quo ipso factiones exsistent,) aut plane non conuenire; quo casu non erit populus, (δῆμος,) sed dissoluta multitudo, cui neque actio, neque ius tanquam vni personae competens, attribui potest. Huc facit, quod THVCYDIDES L. II. [c. 22. princ. Edit. Oxon.] tradit, cum Pericles animaduerteret, Athenienses circa modum belli gerendi non recte sentire, ipsum neque in concionem populum vocasse, neque concilium habuisse, necubi

§. VI. 1) Imo c. 2. §. 7. & hic plura suffragia huius habere integri dixit. H.

2) Nam pactum primum est duntaxat foedus, per quod homines ex statu naturali non exeunt. Opus ergo vtique est adhuc pacto altero. H.

§. VII. 1) Vid. supra c. 2. §. 15. H.

2) Senatum perpetuum, qualis olim Areopageticus Athenis, & apud alios Graeciae populos, hodie in aliquibus Heluetiae Pagis. Quoties concio in potestate sua habet omnia, magistratus autem nihil vel paucissima, reuera est Ochlocratia. ARISTOTELES VI. Pol. 2. H.

§. VIII. 1) C. 2. §. 12. H.

neeubi ira potius quam ratione in medium consulentes peccarent. [4]Secundo, vt maioris partis suffragia valeant pro vniuersis [1], postquam nisi rarissimo contingere solet, vt magna hominum multitudo circa eandem rem idem sentiat. Denique cum alia Reipublicae negotia sint quotidiana & minoris momenti, alia rariora, & quae summam rerum tangunt; & vero integro populo commodum non sit, vt propter ista expedienda assidue in concilium coëat, aut ita modicis interuallis, vt nihil eiusmodi curam ipsius effugere queat: igitur necessarium fuerit, certos magistratus, tanquam delegatos constitui [2], qui auctoritate totius populi quotidiana negotia expediant; circa grauia mature explorent, & si quid maioris momenti occurrat, ad populum conuocatum referant; simulque decreta populi exsecutioni dent, postquam & ad hoc magnus hominum coetus fere ineptus est.

§. VIII. Aristocratia constituitur, quando coetus, qui per primum pactum in aliquod rudimentum ciuitatis sese vniuit, decretum condit de committenda summa rerum concilio ex paucis constanti. Hi postquam suis nominibus, aut a genere, aliaue nota, qua a caeteris dignosci queant, per eum coetum fuerint designati, & ipsi eam designationem acceptauerint, caeteris illorum sese voluntati submittentibus, summum accipere imperium intelliguntur. Vbi obseruandum, minus recte Hobbesium d. l. §. 8. originem aristocratiae abs democratia arcessere, si iste sensus sit, quasi omnes aristocratiae constitutae & mutatae fuerint ex perfectis democratiis. Nam & experientia probat, & nulla ratio repugnat, abs primo illo pacto, citra interuentum democratiae, ad aristocratiam aut monarchiam transitum fieri potuisse. Sed & supra ostensum [1], ludere Hobbesium, quando ideo inter ciues & senatum negat pactum intercedere; quia translato in senatum imperio, populus, vt persona vna, non amplius exsistat. Nam vt quis obligationem aduersus alterum gerat, sufficit, si hic exsistat adhuc tanquam persona physica, vtut persona moralis, quam antea gesserat expirauerit. Adde, quod populus, translato abs se imperio, non quidem deinceps exsistit tanquam persona perfecta, quatenus capiti suo recens adscito contradistinguitur; non tamen ideo fit multitudo dissoluta [2], quia vtique iam cum senatu tanquam capite suo personam constituit. Sed & falsum est, quod §. 9. Idem infert, vti in democratia populum, sic in aristocratia curiam optimatum omni obligatione liberam esse. Nam si vel maxime daremus antecedens [3], ideo quod fortasse non videatur sufficere respectus ille inter vniuersos & singulos ad sustinendam inter ipsos obligationem mutuam: exinde tamen non sequitur: ergo neque inter senatum & ciues mutua obligatio exsistit. Sicuti non

 sequitur;

2) Manet enim pactum primum, quatenus id consistere potest cum pacto altero. H.

3) Quod tamen dari salua veritate nequit: nam & in democratia duplex pactum continetur. vid. supra §. 6. & c. 2. §. 8. Hinc Avgvstinvs L. I. de Libero Arbitrio c. 6. *Si paulatim deprauatus populus rem priuatam Reipublicae praeferat, atque habeat venale suffragium, corruptusque ab iis, qui honores amant, regimen in se flagitiosis consceleratisque committat, nonne item recte, si quis tunc extiterit vir bonus, qui plurimum possit, adimat huic populo potestatem dandi honores, & in paucorum bonorum, vel etiam vnius, redigat arbitrium?* H.

ſequitur; ego nulla obligatione teneor, dum proprias res per me ipſum adminiſtro; ergo ſi earum rerum curam in alterum transferam, hic quoque nulla obligatione tenebitur. Illud recte ab EODEM dicto loco §. 10. monetur; cum democratia hoc habere commune ariſtocratiam, quod ſine conſtitutione certorum temporum & locorum, ad quae optimates conuenire poſſint, non amplius ſit curia, neque perſona vna, ſed diſſoluta multitudo ſine imperio ſummo. Quippe cum citra congreſſum perſonarum ſingularium, ex quarum voluntatum conſpiratione voluntas curiae reſultare intelligitur, iſtarum voluntas cognoſci non poſſit. Nam vt circummiſſa ſcheda ſuffragia ſenatorum exquirantur, plurimum habet incommodi. Deinde illud aeque in ariſtocratia, quam democratia neceſſarium eſt, ne tempora conuentuum longis interuallis disiungantur, niſi exercitium ſummi imperii, ſaltem circa negotia quotidiana, interea in vnum aut paucos quosdam magiſtratus transferatur.

§. IX. MONARCHIA denique conſtituitur, quando in vnum hominem ſummum imperium confertur [1]. Quod interueniente pacto vtique fieri contra HOBBESIVM ſatis demonſtratum. Quo loco etiam notari debet peſtilens dogma Scriptoris Belgici ANONYMI in Bilance politica; cum omnis delatio ſummi imperii facta ſit ad commodiorem amolitionem malorum tam intrinſecus quam extrinſecus prouenientium; praeſumi non poſſe, vnquam coetum democraticum ad id auctoraſſe vnum hominem, ipſiusque poſteros in aeternum. Cum enim ſpes commodioris protectionis vnice fundata fuerit in praeſentibus virtutibus, quae in electo adparebant, & vero omnibus conſtet, quam mutabiles, quam mortales ſint homines, & quod breui aut ſenio ad imperium inutiles ſint futuri, aut nullam vel impuberem prolem relicturi, aut ſi proles adulta relinquatur, illa aptitudine naturali ad imperium praeſtantior aliis non ſit futura, aut voluntatem bene protegendi coetum non habitura: inde nullo modo poſſe praeſumi, vnquam intentionem fuiſſe coetus popularis ſibi adimendi facultatem, in locum inepti aut praui imperantis meliorem eligendi. Verum ſemel imperio potitos, adiuncta ſuis partibus magna populi parte, ac praeſertim militibus, ita opes ſuas ſibi ſuisque liberis potuiſſe ſtabilire, vt etiam in inuitos imperium retinere potuerint. Ad quae reponimus: ſi alicui coetui in mentem venerit, ea lege in aliquem conferre imperium, vt quotieſcunque viſus fuerit populo non felicius communem protectionem procurare, quam regimen democraticum ſolebat, dimoueri munere ſuo queat; non monarcham fuiſſe conſtitutum, ſed eminentem magiſtratum [2], qui a mobili plebis aura dependeat;

§. IX. 1) Et hic vniuerſi populi perſonam refert. Quod ita extulit Argiuorum populus, Regem affatus, apud AESCHYLVM ſupplicibus:

> *Σύ τοι πόλις, σὺ δὲ τὸ δήμιον,*
> *Πρύτανις ἄκριτος ὤν,*
> *Κρατύνεις βωμὸν ἑστίαν χθονὸς,*
> *Μονοψήφοισι νεύμασι σέθεν.*
> *Tu res populi, tuque vrbs tota es,*
> *Non iudiciis ſubditus vllis,*
> *Regni ſolio fultus vt ara,*
> *Vnoque regens cuncta arbitrio.* H.

2) V. infra c. 8. §. 8. H. GROTIVM L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 11. & in notis. H.

3) Hinc anus orans pro Dionyſio tyranno, & ob id increpita, excuſabat factum, quod comperiſſet, raro meliores prouenire, teſte VALERIO MAXIMO L. VI. c. 2. H.

4) Quam-

pendeat; adeoque ſummum imperium non accepiſſe. Deinde cum conſtet, quam non ex vſu Reipublicae ſint crebrae principum mutationes, ac fere magis alii homines, quam alii mores ſuccedant [3], quamque graui cum concuſſione Reipublicae imperio deuoluantur, quibus proprias opes ſtabilire, dum publicas adminiſtrant, licuit; facile praeſumi poteſt, populum voluiſſe ſimul & ſemel cum fortuna decidere, irreuocabiliter conſtituto principe; cum longe certius metuenda ſint illa mala, quae ex nutante iſto & deſultorio ſtatu redundare apta ſunt, quam quae degenerans rex dare poteſt. Praeſertim cum per leges fundamentales iſtius exorbitatura libido circumſcribi queat. Denique hautquaquam omnes actus, circa quos ſpei noſtrae euentus non examuſſim reſpondet, licet retractare; cum in negotiis humanis plurima alea verſetur, ac nihil ſit, quod omni incommodo careat. Add. GROTIVS L. I. c. 3. §. 9. In eo autem monarchia a prioribus ſpeciebus differt, quod heic vt deliberari & decerni, id eſt, vt actu imperium exerceri queat, temporibus & locis condictis opus ſit: in monarchia vero ſaltem abſoluta omni tempore & loco deliberari & decerni poſſit. (HERODIANVS L. I. c. 6. Ἐκεῖ ἡ Ῥώμη, ὅπȣ ποτ' ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ. *Roma illic eſt, vbi Imperator eſt.)* Nam populo & optimatibus, qui non ſunt vnum corpus naturale, congreſſu opus eſt. Monarcha, qui vna quoque perſona phyſica eſt, ſemper in potentia proxima ad actus imperii exercendos exſiſtit. Id quoque recte ab HOBBESIO monetur, in populo vel curia optimatum, ſi quid contra legem aliquam naturalem decretum fuerit, non peccare ipſam ciuitatem, ſeu perſonam illam moralem, ſed ciues illos, quorum ſuffragiis decretum eſt factum. Peccatum enim ſequitur voluntatem naturalem & expreſſam, non moralem ſeu politicam, quae artificioſa eſt [4]. Alias enim peccarent & illi, quibus decretum diſpliceret. Vid. Luc. XXIII, 51. Aſt in monarchia ſi quid monarcha decreuerit contra leges naturales, ipſe vtique peccat, quia in ipſo voluntas ciuilis cum naturali eadem eſt.

§. X. HISCE regularibus ciuitatis formis plerique nonnullas *vitioſas* aut *corruptas* adiungere ſueuerunt *. Vbi illud quidem certum eſt, morborum atque vitiorum multis in Rebuspublicis non minus, quam in ſingulis hominibus vberrimam dari ſegetem; ſic vt minimis vrgeri inſtar perfectionis habeatur. Porro morborum, quibus ciuitates infeſtantur, alios videmus oriri ex malitia hominum, alios ex praua diſpoſitione ipſius ciuitatis. Inde alia vocari audias vitia hominum, alia vitia ſtatus. Speciminis cauſa nonnulla tangemus. In regno vitium hominum eſt, ſi quem ſors naſcendi aut infelicia ciuium ſuffragia

ſolio

4) Quantum attinet ſingulos ſub illa perſona morali comprehenſos: Nam ſi quid maior pars in ariſtocratia aut politia decreuerit, id toti ciuitati haut dubie imputatur. V. ſupra c. 2. §. 13. H.

§. X. * Quorum tamen aliqui inter eas perperam referunt Reſpublicas heriles: hae enim iuſtae ſunt, ſi legitimo titulo conſtitutae, ad ſui conſeruationem non egent inhoneſtis artibus; quicquid dicat VASQVIVS Controuerſ. illuſtr. prooem. n. 102. & L. 1. c. 30. n. 2. qui ipſemet concedit Lib. 1. c. 1. n. 3. & 9. Principem eſſe legitimum, in regionem ſuam incolis vacuam recipientem habitatores, quos proinde alienare, quibuſque ad ſuam principaliter vtilitatem vti poſſit. Quanquam fateamur, eas Reſpublicas eſſe irregulares. Quo referri poteſt illud ANAXANDRIDAE Anchiſe:

Οὐκ ἔςι δȣ́λων, ὦ 'γαθ', ȣ̓δαμȣ̃ πόλις.

Nulla vſpiam ſeruorum, amice, eſt ciuitas.

Et quod Graeci in Prouerbio vſurparunt δȣ́λων πόλιν, de re, quae fieri nequeat. Add. quae AVCTOR infra habet c. 6. §. 5. & 6. & c. 8. §. 6. in fine. H.

ſolio admouerunt, regnandi artibus deſtituitur, nullaque aut exigua Reipublicae cura tangitur, eamque prauorum miniſtrorum ambitioni aut auaritiae lacerandam proſtituit; ſi ſaeuitia aut iracundia idem eſt terribilis, nec hominem ſe, aut hominibus praeeſſe meminit; ſi citra neceſſitatem Rempublicam in caſum dare gaudet; ſi quae ad tolerandos Reipublicae ſumtus conferuntur, luxu aut per inconſultas largitiones diſſipat. (DREPAN. Paneg. [c. 27. num. 1. Edit. Cellar.] *Eſt improborum principum poſtrema defenſio, auferre donandi gratia.*) ſi pecunias ciuibus extortas praeter rationem accumulat; ſi contumelioſus, ſi iniuſtus eſt; (memorabile eſt, quod de veteribus Indis refertur apud PHILOSTRATVM de Vita Apoll. Thyan. L. III. c. 9. futuros regum ſucceſſores nullo honore affectos, addita ratione: *Δεῖ αὐτοὺς ὑπερορωμένους παιδεύεσθαι τὸ μὴ ὑπερορᾷν. Oportet ita negligendo monere, ne nimis ſuperbiant.*) & quae ſunt alia, per quae mali nomen principis comparatur. Qualia quoque notantur CLAVDIANO de Bello Gildonico. [v. 157. & ſeqq.] Quaecunque *profunda Traxit auaritia, luxu peiore refundit; Inſtat terribilis viuis, morientibus heres, Virginibus raptor, thalamis obſcoenus adulter. Nulla quies. Oritur praeda ceſſante libido, Diuitibusque dies, & nox metuenda maritis.* Facit quoque huc illud THEMISTII Orat. X. *Κολοβὸς καὶ βασιλεὺς καὶ νομοθέτης, ὃς πολεμεῖν μὲν ἱκανὸς, εἰρήνην δ' ἄγειν οὐκ οἷός τε. Mancus eſt & rex & legislator, qui ad bellum quidem idoneus pacem non poteſt agere.* Vitia hominum in ariſtocratia ſunt, ſi per ambitum, prauasque artes via in Senatum patet viris improbis aut ineptis, excluſis melioribus, ſi optimates factionibus diſtrahuntur; ſi plebe tanquam mancipiis vti, & bona ciuitatis augendo priuato patrimonio interuertere ſtudent. In democratia vitium hominum eſt, ſi inepti homines turbulenter & importune ſententias ſuas tueri ſolent; ſi egregiae, & Reipublicae non praegraues virtutes per inuidiam opprimuntur; ſi per leuitatem leges temere figuntur atque refiguntur, & quae modo placuerunt, mox citra rationem diſplicent; ſi ſordidi & inepti homines rebus gerendis praeficiuntur. Apud PLVTARCHVM Dione [p. 978. E.] *δημοκοπία, ambitio popularis* dicitur *νόσημα ἐπιμανὲς, τυραννίδος οὐκ ἔλαττον, veſanus morbus tyrannide non minor.* Vitium porro hominum, quod in quamuis ciuitatis ſpeciem cadere poteſt, eſt, ſi quibus imperii adminiſtratio incumbit, officio ſuo negligenter aut praue funguntur; & ſi ciues, quibus ſola obſequii gloria relicta, fraenum mordent. Add. quoque HOBBES Leuiath. c. 29. circa finem, vbi de quibusdam morbis ciuitatum ingenioſe tradit. Aſt vitia ſtatus in vniuerſum dicere poſſis, vbi leges & inſtituta ciuitatis non ſunt attemperata ad genium populi aut regionis; aut vbi eadem ciues diſponunt ad turbas internas, aut ad iuſta vicinorum odia incurrenda; aut vbi eosdem ineptos reddunt ad obeundas functiones, quae Reipublicae ſeruandae ſunt neceſſariae: puta ſi per leges ciuitatis non poſſint non in imbellem ſegnitiem reſolui, aut inidonei ad ferendam pacem reddi; [aut [a] ſi leges fundamentales ita ſint diſpoſitae, vt per eas negotia publica non poſſint non tarde aut difficulter expediri.] aut denique vbi in principalia verae doctrinae ciuilis ſcita impingunt; quae tanto pernicioſiora ſunt, ſi religionis ſpeciem induerint. Qualis erat ſacerdo-

a) Quod exemplum AVCTOR adiecit in Offic. hom. & ciu. L. II. c. 8. §. 10.

ſacerdotum auctoritas apud Meroënſes, quorum libidini etiam regum vita erat obnoxia. Vid. DIODORVS SICVLVS L. III. c. 6. & STRABO L. XVII. [p. 566. Ed. Geneu. Caſaub.]

§. XI. ETSI autem plurimum interſit inter Rempublicam ſanam atque morbidam; non tamen ideo multiplicandae ſunt ſpecies Rerumpublicarum & ſingulis formis rectis vna aut duae vitioſae, tanquam ſpecies proprie dictae, ſunt opponendae. Per iſthaec quippe vitia neque natura poteſtatis in ſe, neque ſubiectum eiusdem proprium variatur. Et hactenus recte HOBBES de Ciue c. 7. §. 2. negat, *anarchiam oppoſitam democratiae, oligarchiam ariſtocratiae, tyrannidem monarchiae, eſſe tres alias ſpecies ciuitatis.* Et in Leuiath. L. II. c. 19. *neminem puto credere*, ait, *vitium regiminis nouam & peculiarem ſpeciem Reipublicae eſſe.* Illud tamen non in vniuerſum, ſed aliquando duntaxat verum eſt, quod dicto loco ſubiungit: *Anarchiam, oligarchiam, & tyrannidem eſſe tria nomina diuerſa, quae illis indidere ii, quibus vel regimen, vel regentes diſplicuerunt. Solent quippe homines per nomina non res tantum, ſed & proprios affectus, puta, amorem, odium, iram,* & quanti illas aeſtiment, *vna ſignificare.* Scilicet quod in aliis rebus contingit, vt vnus amet, abs quo alter vehementer abhorret; ita & eadem forma Reipublicae vni arridet, alii faſtiditur. Idque non ideo tantum, quod aliqui ex vna magis, quam alia Reipublicae forma vtilitatem capiunt; ſed & ob peculiarem ingenii inclinationem. Sic vt in vniuerſum probari nequeat illud LYSIAE Orat. XXIV. *Nemini a natura inſitum eſſe, vt aut popularem ſtatum, aut paucorum principatum amet; ſed quicunque Reipublicae ſtatus cuique maxime confert, hunc quemlibet conari ſtabilire.* Cui conſpirat ISOCRATES de Pace: [pag. 320.] Φύσει μὲν ὀυδεὶς ὀυδέτερον τούτων ἐςίν· ἐν ᾗ δ᾽ ἂν ἕκαςοι τιμῶνται, ταύτην βούλονται καθιςάναι τὴν πολιτείαν. *Nemo natura vel popularis vel paucorum potentiae eſt ſtudioſus, ſed eam quisque Reipublicae formam expetit, in qua maxime honoratur.* Sane ſuperbo homines ingenio, & quibus aequalitas popularis inuiſa eſt, vbi in democratia pari omnes iure de Republica ſuffragia ferre vident, cum tamen in quauis ciuitate plebis maximus ſit numerus, *ochlocratiam* id vocant, quaſi dicerent, ſtatum, vbi vilis turba rerum potitur, nec egregiis viris, quales ipſi ſe ducunt, aliqua relinquitur praerogatiua. Et tamen id vocabulum, contemtum notans, non immerito imponeretur ciuitati, qualis quondam Epheſiorum erat, qui cum Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti ſunt: Ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήϊςος ἔςω, εἰ δέ τις τοιοῦτος, ἄλλοθι, μετ᾽ ἄλλων. *Nemo de nobis vnus excellat, ſed ſi quis extiterit, alio in loco & apud alios ſit.* Quos vniuerſos eo nomine morte multandos Heraclitus aiebat. CICERO Tuſcul. V. DIOGENES LAERTIVS L. IX. Heraclito. [§. 2.] STRABO L. XIV. [p. 441.] Si cui dolet ſenatu ſe excludi, cum tamen aliis ſenatoribus inferiorem ſe hautquidquam arbitretur, per contemtum, & inuidiam ὀλίγους illos vocat, quaſi diceret, paucos quosdam, qui cum nulla re caeteros emineant, in pares tamen aut meliores imperium exerceant. Ac ſubinde ipſi in ore querela Aiacis apud QVINTVM CALABRVM L. V. Ὀυ γὰρ ἔτ᾽ ἐσθλὸς ἔχει γέρας, ἀλλὰ χερείων τιμήεις τε πέλει καὶ φίλτερος. *Non vir bonus amplius praemiis afficitur, ſed longe*

deterior

deterior & honoris & fauoris fructum praecipit. Sic gentes erectiore iuxta ac teneriore indole, heros & dominos vocant reges populorum, qui strictiori sunt obsequio adsueti; cum tamen eadem specie potestas patria praefracto puerum ingenio asperius, tenero mollius tractare soleat. Idem iudicandum de tyranni vocabulo, quod indelebile odium comitatur ex Graecorum vsu, queis summa ciuitatum felicitas in libertate populari fere consistere iudicabatur. Vnde apud LVCIANVM in Phalaride I. [p. 735. Tom. I. Ed. Amst.] dicitur: *In vniuersum populi non perpendentes, qualisnam ille sit, qui summae rerum praeest, siue iustus, siue iniustus,* αὐτὸ ἁπλῶς τὸ τυραννίδος ὄνομα μισοῦσι· *simpliciter ipsum tyrannidis nomen oderunt.* Quin multis Graecorum imperium vnius in genere τυραννίδος vocabulo notare in vsu est. Sic AESCHINES Orat. contra Ctesiphontem. Τρεῖς εἰσι πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς, καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία. Add. Cornelius NEPOS Miltiade c. 8. Hinc & MNEMON c. 5. de Heracleae tyrannis apud Photium memorat de Dionysio, quarto Heracleae tyranno: Οὕτως γοῦν εἰς μέγα δόξης ἀνελθὼν, καὶ τὸν τύραννον ἀπαξιώσας, τὸ βασιλέως ἀντέλαβεν ὄνομα. *Sic igitur magnam gloriam adeptus, tyranni nomen dedignatus, regis assumsit.* Scilicet quod hocce nominis minus inuidiae, & plus dignationis haberet. Et nemo tamen est, quin intelligat [1], aliquando non immerito inuidiosa ista vocabula adhiberi, vt adeo prauorum principum & procerum regimen a bonorum, turbulentae & leuis plebeculae a modesti regimine populi ipsa adpellatione discernatur. Neque ab hisce multum diuersus abit Aristoteles, qui tyrannidem, oligarchiam, & democratiam (nam sanam Rempublicam popularem ipse πολιτείαν vocare sueuit,) παρεκβάσεις, seu aberrationes & degenerationes regni, statusque optimatium, & popularis adpellat. Vid. Polit. L. III. c. 7 8. Quis autem nudam παρέκβασιν ad peculiarem speciem constituendam sufficere iudicauerit [2]? Quanquam cum vocabulum εἶδος laxius possit accipi, super eo non adeo pertinenter litem alicui mouendam putamus. Add. quoque SALLVSTIVS Philosophus de Diis & Mundo c. 11. & paria tradens THEMISTIVS Orat. XVI. p. 336. Edit. Petauii.

§. XII. ENIMVERO vbi occurrerit aliqua Respublica quae neque ad regulares, sanasque referri, neque tamen discrimen, quo ab istis discedit, per nudum morbum aut παρέκβασιν possit explicari, operosior inter eruditos oritur disceptatio. Plerique breuissimam iudicant viam hac difficultate defungendi, si eiusmodi Respublicas vocent mixtas, & ex simplicibus formis, velut refractis & inter se temperatis, compositas. Quam mixturam cum multi ex Aristotele adstructum eant, operae pretium puto fuerit dispicere [1], quid *Isti* heic videatur. Ac primo quidem, quae ab IPSO Polit. L. IV. c. 3. seqq. super variis

§. XI. 1) Hactenus ergo AVCTOR concedit, corruptas Respublicas speciem a caeteris diuersam constituere. Nos corruptas Respublicas inter irregulares referimus, ex defectu tituli: nam si vnus vel pauci imperium vi inuadant, aut summi imperantes ita praue administrent Rempublicam, vt propterea expelli iure summa potestate possint (vid. infra c. 8. §. 7. & §. 9.) ecquis inficiari poterit, eas Reipublicae species singulares, & a reliquis separatas esse? H.

2) Quem locum Aristotelis illustrat PERIZONIVS in nota 4. ad Aeliani V. Hist. L. II. c. 20.

§. XII. 1) Breuiter dicas Aristotelem loqui de

riis ſpeciebus democratiae & ariſtocratiae traduntur, ad mixturam recentium nihil pertinent. Ibi quippe enumerantur potiſſimum quaedam accidentia, quae in illis deprehenduntur, qui ad concilium populi, vel optimatium ſint admittendi. Quo ipſo neque imperium vllatenus variatur, neque partes eiusdem diuelluntur, neque in duo pluraue corpora ciuitas diſtrahitur, ſed ariſtocratiae & democratiae accidentibus duntaxat quibusdam variantur. Sic etſi democratia definiatur, vbi ſumma rerum eſt penes concilium ex omnibus conſtans, & non minus puerorum & foeminarum interſit, vt Reipublicae bene ſit: tamen quis nouam ſpeciem ciuitatis conſtitui dicet, vbi foeminae, filiifamilias, & ſerui a deliberationibus publicis excluduntur. Quanquam ſufficere ad Democratiam conſtituendam arbitremur, ſi illi habeant ius ſuffragii, qui initio eam ciuitatem ſua coitione effecerunt, & qui in horum locum & iura ſucceſſerunt. Atqui manifeſtum eſt, ciuitates ab initio conſtitutas per patresfamilias, qui ſub imperio domeſtico vxores, liberos ac ſeruos habebant; quos nequaquam ſibi aequare, aut omnem in eos poteſtatem abdicare placebat. Igitur hos a iure ſuffragii cum patribusfamiliias ferendi neceſſum erat excludi. Democratia ſemel conſtituta, in poteſtate ſane ciuium erat alios in ciuitatem recipere, vel non, pleno aut minus pleno iure, eosque ſecum aequare in cura Reipublicae vel ab eadem excludere. Vnde contingere poteſt, vt in ciuitatibus liberis non pauci iure ſuffragii careant, ſalua tamen forma Reipublicae democratica. Etſi & hoc fieri poteſt, vt quae ab initio democratia erat, ſi deinceps adſciti a ſuffragio & honoribus excludantur, poſt ingentia incrementa demum ariſtocratiae faciem induat. Sic neque diuerſas ſpecies ariſtocratiae ſtatuemus, ſi alicubi quidem, vt quis in Senatum recipiatur, ſola virtus ſufficiat, alicubi praeter eam requiratur cenſus aut nobilitas generis. Sicuti nec plures erunt democratiarum ſpecies, vtut alicubi ad obtinendum ſuffragii ius ſufficiat, quod quis ingenuus ſit; alibi certus cenſus requiratur, alibi certum vitae genus inde excludat. Multo minus diuerſae ſpecies proprie dictae emergunt ex diuerſitate legum, quae circa creandos magiſtratus in diuerſis democratiis variant; puta quod alicubi omnibus promiſcue ad magiſtratus pateat via, alicubi cenſus habeatur ratio. Sicut nec illud mixturae quid in forma Reipublicae nouamque ſpeciem efficit, ſi verbi gratia diuitibus impune liceat abeſſe a concionibus, pauperibus non item, aut vice verſa. Sed haec quidem plana ſunt. Quid autem circa mixturam in Republica Spartanorum & Cretenſium, prout illae ab Ariſtotele deſcribuntur, ſit iudicandum [2], alibi excutietur. Respublica Athenienſis, quam IDEM Polit. L. II. c. 10. & ISOCRATES in Areopagitico deſcribit & commendat, reuera popularis erat. POLYBII L. VI. iudicium ſuper mixtura in Republica Romana alibi expendimus.

 §. XIII.

de modo adminiſtrandi, ſiue de temperamentis Rerumpublicarum, quae non minus in regnis, quam in ariſtocratiis & politiis deprehenduntur. Vid. de regnis AVCTOR ſupra c. 4. §. 14. & infra c. 6. §. 12. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 6. §. 19. n. 4. de Ariſtocratiis & Politiis Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 10. §. 17. & §. 19. Innuit hoc ARISTOTELES ipſe III. Pol. 11. loquutus de regno Laconico, quod ait: Νόμων ἔχειν μᾶλλον εἶδος, ἢ πολιτείας, *non Reipublicae ſed inſtituti ſpeciem habere*, & addit: Ἐν ἁπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίγνεσθαι τοῦτο ταῖς πολιτείαις. *In omnibus enim Rebuspublicis hoc vſu venit.* H.

2) Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 6. §. 13. H.

§. XIII. EX RECENTIORIBVS quidam complures mixtas ſpecies fingunt, vt tamen, plerisque tanquam incongruis reiectis, duos cumprimis miſcendi modos commendent. Vnus eſt, cum partes ſummi imperii diuiſim & independenter ſunt penes diuerſas perſonas & corpora eiusdem Reipublicae, ita vt ſingula, quam partem habent, eam ſuo iure obtineant, & proprio ex iudicio adminiſtrent; quod ad reliquas imperii partes ſubditorum inſtar ſunt. Ad eum fere modum, quo regnum Numidiae poſt mortem Maſiniſſae a Scipione diſpoſitum refert APPIANVS in Lybico: [p. 64. Edit. H. Steph.] vt tres ipſius filii legitimi regio nomine gauderent; ſed inter eos maior natu Micipſa Cirtham regiam obtineret, alter Guluſſa bello pacique praeeſſet, tertius Manaſtabales ius diceret. Alter, cum ſummum imperium indiuiſim eſt penes plures vno [1], vt tamen neque plerique ſine paucis, neque caeteri omnes ſine vno diſſentiente quid efficaciter ſtatuere, partesque imperii exercere poſſint. Idque iterum dupliciter, vel vt omnes heic ſint aequales, vel vt vni alteriue eximia quaedam iura competant, quae ipſe ſine caeteris exercere poſſit. Citantur inſuper multi antiquorum, apud quos mixtarum Rerumpublicarum frequens eſt mentio. Circa quos illud iam monitum fuit, plurima, quae illi ſuper mixtura Rerumpublicarum tradunt, hautquidquam ad diuidendas ſummi imperii partes inter diuerſas perſonas, aut concilia pertinere; ſed vel ad rite temperanda requiſita perſonarum, ex quibus concilium imperans componitur, vel ad inſtituta diuerſarum Rerumpublicarum probe combinanda. Deinde putauerim, nonnulla mixtionum exempla commode poſſe explicari ope diſtinctionis inter ipſum imperium, & modum adminiſtrationis. Vt illae Respublicae ex aliis admixtum quid habere dicantur, quarum modus adminiſtrandi ex alia forma petitus videtur: puta, ſi in ciuitate, vbi ſumma rerum eſt penes populum, pleraque per principem aliquem, aut ſenatum expediantur; aut ſi in ariſtocratia vnus magiſtratus inſigni auctoritate polleat, vel ſuper multis negotiis populus conſulatur; aut ſi in regno ardua negotiorum ad ſenatum, populumue referantur. Quod ſi iſthaec ad aliqua veterum, quae afferuntur, loca non quadrent, quae ſequuntur, rem expedient. Nempe oſtenſum eſt ſupra, ad eſſentiam ciuitatis perfectae & regularis requiri, vt in ea ſit talis vnio, per quam omnia, quae ad ipſam regendam faciunt, velut ab vna anima proficiſci videantur. Igitur manifeſtum eſt, per priorem mixturae modum conſtitui corpus, quod non vinculo vnius imperii, ſed pacto duntaxat contineatur, quodque adeo hautquidquam inter ciuitates regulares, ſed inter irregulares Respublicas ſit cenſendum; ſat debile, & internis conuulſionibus valde obnoxium. Circa alterum mixtionis modum conſiderandum putem, an illi, penes quos ita indiuiſim eſt ſummum imperium, conſtituant ſenatum perpe-

§. XIII. 1) Quae ſpecies frequentior eſt, eoque haut dubie pertinent regna limitata, de quibus infra c. 6. §. 12. in med. Quanquam AVCTOR recte inter irregulares Respublicas eam referat. Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 11. §. 8. H.

a) De modo temperandi Ciuitates mixtas, vid. BAELIVS T.I. de ſa Réponſe aux Queſtions d'un Prouincial p. 611. & ſeqq.

§. XIV. 1) Nimis ſtricta irregularium ciuitatum notione AVCTOR vtitur. Nam & irregulares ſunt ob finem, puta, ſi latam dominationem appetant, ſi Mercurium colant & in diuitiis ſummam felicitatem collocent, aut luxum numen ſuum faciant.

perpetuum, qui vniuersam ciuitatem, tanquam vnum, & quasi continuum corpus gubernet. Quo casu aristocratia erit, sed ad negotia expedienda valde inconcinna, dum vnus, pauciue refragantes reliquorum placita reddere inania possunt. Quod si autem ad singulos istos, de caetero pari iure gaudentes, singulae partes Reipublicae integrantes peculiariter pertineant, sed actus summi imperii nemini liceat exercere, nisi vniuersis vnanimiter consentientibus, erit systema proprie dictum, sed quod propter nimiam & superuacuam arctitudinem ad res expediendas itidem sit satis inhabile. Verum vbi vnus reliquis auctoritate & nonnullis summi imperii particulis insigniter praepolleat, erit irregularis Respublica inter monarchiam ex procerum mole laborantem, & systema velut interiecta [2]. Eo maior autem erit irregularitas, si plures vno reliquos emineant.

§. XIV. Enimvero vti nemini, cui mordicus mixtae Reipublicae vocabulum retinere stat, constantiae laudem inuidemus; ita commodius nobis & planius, simulque ad demonstranda in certis Rebuspublicis quaedam quasi phaenomena expeditius videtur, si irregulares potius vocemus illas Respublicas, in quibus neque vna ex tribus regularibus formis deprehendatur, neque nudus morbus aut παρέκβασις locum habeat, & quae ad systemata accurate referri nequeant. Circa quas in vniuersum id obseruandum, quod a regulari ciuitate in eo abeant, dum in iis non omnia ab vna anima, ac voluntate procedere, neque omnes & singuli communi imperio regi videntur [1]. A systematibus autem differunt, quod illae non ex distinctis & perfectis ciuitatibus, vti haec, componuntur. Sed a morbis atque aberrationibus in eo discrepant, quod morbus semper velut illegitimam, & erubescendam faciem prae se ferat; quippe qui ex commodae formae praua administratione, aut ex male concinnis legibus atque institutis proueniat. Verum irregularitas non ipsam formam intrinsece afficit, sed & publice ac velut legitime sancita palam sese, & citra pudorem ostendere audet. Adeoque morbus ex intentione eorum, qui Rempublicam constituerunt, abesse debebat, & semper tanquam prauum quid in Republica adparet; irregularitas autem voluntate aut adprobatione eorum, ex quibus Respublica componitur, emersit, aut confirmata est. Sicuti alia est ratio aedificii; cuius designatio quidem regulis architectonicis congruit, sed vbi ipsa materies est vitiosa, aut socordia incolentium tectum hiat, parietes ruinam minantur, trabes gemunt, fundamenta labant: & cui per ipsum architectum a communibus discedens regulis vltro forma est assignata, aut ingruens vitium extraordinario quodam modo solidatum. Deinde irregularitatum aliae ab initio constitutae Reipublicae statim extiterunt; aliae successu temporis, & tacitis momentis irrepserunt [2]. Scilicet contingere potuit,

ciant. Deinde a summa potestate multae exsistunt irregularitates, vel in eius fine, si summus imperans ad sua praecipue commoda respiciat, populi vero vtilitates insuper habeat, aut saltem per accidens curet; vel in subiecto, si duo vel tres teneant imperium; vel in forma eius, quo pertinent mixtae, systemata foederatorum populorum, & his affines Respublicae, item clientelares, vectigales, feudales; vel in titulo siue in modo parandi aut habendi summam potestatem, quo referas Respublicas patrimoniales & tyrannides. Ex quibus liquet, ciuitatum irregularium aliquas esse vitiosas, aliquas vitio aut labe carere. H.

2) Vti fieri consueuit in Rebuspublicis mixtis, aut quae finitimae sunt Achaicis ciuitatibus, siue systematis proprie dictis. H.

tuit, vt ab initio Reipublicae conditae, aut circa infignem eius mutationem, per conditores, aut mutationis auctores, regularis forma non potuerit introduci, infcitia, aut quia res praefentes non ferebant de ftatu rite concinnando cogitare. Add. HOBBESIVS Leuiath. c. 29. poft princip. Aliquando etiam qui praecipui fuere adiutores & duces regni adquirendi, eiusmodi fibi ditiones ac priuilegia ftipulantur, vt pro veris fubditis haberi nequeant. Saepe quoque focordia imperantium, aut alia occafione morbus Rempublicam inuadit; qui vbi tantas radices egit, vt fine exitio Reipublicae expelli nequeat, nihil reliquum eft, quam vt fanctione publica ille vitium velut exuat, & quod hactenus vfurpatio, factio, aut contumacia erat, deinceps ius aut priuilegium audiat.

§. XV. CAETERVM irregularium Reipublicae formarum neque certus iniri numerus [1], neque certae conftitui fpecies queunt, propter magnam varietatem, quae heic reuera occurrit, aut animo fingi poteft. Igitur vix fupereft aliud, quam vt irregularitatis indoles ex illuftribus exemplis penitius perfpiciatur. Quale exemplum nos conati fumus exhibere in Republica [2] Romana. Aliud in imperio Germanico molitus eft Seuerinus [3] de MONZAMBANO [4]. Hoc loco tantum monuiffe fuffecerit circa irregularitatem, quae a nonnullis in vetere imperio Romano obferuatur, dum illud aliquando vifum fuit bimembre aut trimembre, quando vnus Auguftorum Orientem, alter Occidentem tenuit, aut etiam tres Augufti orbem Romanum tripertito rexerunt. Interdum idem adparuit biceps aut triceps, dum duo vel tres Augufti collegae indiuifim rerum potiti funt. Enimuero circa prius eft obferuandum, quotiens duo Imperatores, vnus orientale, alter occidentale imperium tenuerunt, diuifim, & vt neuter ab altero dependeret, tunc reipfa duo fuiffe regna diftincta, quibus coniunctim Romani Imperii nomen remanfit, quod ex vno ifto orta fuiffent. Acceffit legum morumque fimilitudo, & regnantium, populorumque cognatio, foedufque & mutua velut fubftitutio, quae aliquid vnionis adhuc prae fe ferret. Sed quomodo fit adpellanda illa Reipublicae forma, quando duo aut tres Augufti indiuifim imperium adminiftrarunt, non ita in expedito eft pronunciare. Sane duo conftituere Ariftocratiam nequeunt [5]. Cum enim vterque pari fit poteftate inftructus, (quod fupponitur,) non nifi pacto inter fe poffunt connecti; & nulla eft ratio expediendi negotia, fi iftos diffentire circa eadem contigerit, dum nemo adeft, qui momentum alterutrius fententiae poffit addere. Et quamuis idem incommodum videatur comitari collegium, quod ex pari numero affefforum conftat; non tamen ita frequenter eueniet,

§. XV. 1) Conf. AVCTORIS Differtatio de Republica irregulari, in qua latius hoc argumentum exfequitur. Eft ea inter Differtationes eius Academicas felectiores iunctim editas, & diuerfis vicibus typis repetitas.

2) Siue in Differtatione, quae infcribitur de forma Reipublicae Romanae, & in laudata collectione reperitur.

3) Quod opus AVCTORIS effe, hodie iam nemo dubitat. V. TITIVS in nota (a) ad Praefat. Nouiffimus eius editor, eft Ioa. Gottfr. SCHAVMBVRGIVS V. Cl. Prodiit eius editio poft eas THOMASII, TITII, & aliorum, Lipfiae 1734. in 8.

4) At effe ac fuiffe exempla, oftendi Part. I. Elem. Pr. ciuil. fect. 12. §. 9. H.

5) Vt putauit BOECLERVS ad Grotium L. I. c. 3. p. 254. eam vocans ariftocratiam duumviralem

niet, vt diſſenſione oborta, paria ſint ſuffragia. Ac facile eſt, vt inter plures vnus in alteram partem trahatur. Aut ſi id fieri nequeat, proximum erit, vt illa ſententia obtineat, quae nihil innouandum, ſed rem in antiquo ſtatu relinquendam cenſet. Deinde ne vbi tres quidem Auguſti ſimul imperium tenuerunt, videtur proprie loquendo ariſtocratia conſtituta. Non enim iſti triumuiri, aut tres Auguſti in tale corpus aut collegium coaluerunt, in quo perplurium ſuffragio de negotiis imperii ſtatueretur, duoque conſentientes poſſent tertium pro imperio adigere ad ſequendam ipſorum ſententiam. Quod ſi autem exiſtat collegium, in quo maior pars ad ſe nequeat trahere minorem, illud vinculo potius nudi pacti, quam imperii videtur contineri. Ergo dicemus, ſummum imperium reuera & radicaliter fuiſſe [6] penes illum ſolum, qui alterum ſibi collegam aſſumſit, etiamſi quod ad exteriora inſignia iſte hunc ſibi videretur exaequaſſe. IVLIVS CAPITOLINVS de Lucio Vero [in vita eius c. 1.] dicit, eum *vixiſſe non in libero principatu, ſed ſub Marco in ſimili ac pari maieſtatis imperio.* Nec facile erat metuendum, aliquem fore animo tam ingrato, vt illius voluntati reluctaretur, abs quo ad id faſtigii fuit prouectus. Accedebat, quod vt plurimum adſciſceretur a parente filius, aut a ſocero gener, aut a fratre frater, vt cognationis aut affinitatis quoque vinculo coërceretur alter, ne poteſtate data contra dantem abuteretur. Vnde iſta collegae aſſumtio non erat diuiſio ſummae poteſtatis, ſed conſtitutio velut vicarii alicuius generalis ſimul & ſucceſſoris, qui ſtatim ab altero in partem curarum admitteretur, vnaque cum ipſo res imperii adminiſtraret, inſignibus auguſtalibus praefulgens. Ad quod conſilium eos adigebat mobilitas militum, queis frequens erat, duces ſuos Imperatores conſalutare. THEMISTIVS Orat. XVI. de Valentiniano, qui fratrem Valentem imperii conſortem adſciuerat: Ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νείμας. ἀδελφὸς καὶ πατὴρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸν ποιήσας, ἴσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει δι' εὐπείθειαν τῦ κοινωνήσαντος. *At is ſiue frater ſiue parens, integra accipiens, integra tribuens (quorum alterum a natura eſt, alterum ipſe ex ſe facit,) licet aequalia fuerit largitus vniuerſa tamen retinet, propter eius, quem imperii participem reddidit, in ſe obedientiam.* SOLINVS c. 8. de Aenea: *tribuſque mox annis cum Latino regnauit ſocia poteſtate.* Quod ſi haec alicui non ſatisfaciant, aut ad ſingula exempla nequeant adplicari, nil aliud reſtat, quam vt in illo imperio irregularitatem tunc interueniſſe dicamus, dum plures vno velut monarchiam indiuiſim obtinuerunt, qui pacto duntaxat aut factione iungerentur. Quos inter ſi diſſenſio aut odia fuerint orta, ſuſpiciones mutuaſque inſidias, & bella demum ciuilia ſurgere neceſſum fuit. LVCANVS L. I.

lem vel triumuiralem. Sed nec Monarchia eſt, ſecus ac viſum HVBERO L. II. Iur. public. vniuerſ. c. 30. qnanquam is in noua editione L. I. ſect. 7. c. 2. §. 1. Monarchiae vocabulum minus commodum eſſe ipſe fateatur. H.

6) Id quod liquet exemplo Diocletiani Maximinianum Auguſtum, Conſtantium autem atque Galerium Caeſares creantis, vt tamen ipſius nuto omnia gererentur, teſte Aurelio VICTORE in Caeſaribus. Et, vt ait POMPONIVS LAETVS in Diocletiano & Maximiniano, *tanta fuit in gubernanda Republica inter Principes concordia, vt alter alteri, quamuis ſemper honeſta cupiebant, nunquam repugnauerit: verum Maximinianus, vt filius, patri Diacletiano obtemperabat.* Sane Caeſareantum imperium (quod δεύτερον βασιλείας σχῆμα vocat LIBANIVS Orat. funebr. in Iuliano, loquutus de Gallo, Caeſare aſſumto a Conſtantino) neque imperatorio nomine deſignabatur, neque id efficiebat, vt Orientis imperium ab Occidentali diſtingueretur. H.

L. I. [v. 92. seqq.] *Nulla fides regni sociis omnisque potestas Impatiens consortii erit.* STATIVS Thebaid. I. [v. 130.] *Sociis comes discordia regnis.* Qualis irregularitas manifeste Romae contigit, Romulo & Tatio simul regnantibus. Vid. PLVTARCH. Romulo. Add. Erycius PVTEANVS Hist. Insubricae L. II. de Pertharito & Gundeberto regibus Longobardorum simultaneis. Huc spectat & illud PROCOPII Hist. Gothicae L. I. *Gothi Odoacri milites ita inter se comparant, vt pari iure Rauennae imperent & Theudérichus & Odoacer. Mansit pactis aliquamdiu fides: sed exitus is fuit, vt Odoacrum insidiarum, vt quidem dicebatur, compertum, ad epulas vocatum, Theudericus dolo occideret.* Scilicet vti est apud EVRIPIDEM Andromache [v. 471. & seqq.] Ὀυδὲ γὰρ ἐν πόλεσι δίπτυχαι τυραννίδες μιᾶς ἀμείνονες φέρειν, ἄχθος τ᾽ ἐπ᾽ ἄχθει καὶ στάσις πολίταις. *Neque enim in vrbibus duo imperia facilius possunt ferri quam vnum. Est enim onus supra onus, & seditio ciuibus.* PLINIVS Panegyr. *Quantillum refert deponas, an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est.* Add. HERODIANVS L. IV. c. I. seqq. Ac in vniuersum ad imperia eiusmodi polyarchica adplicatur sententia Selymi, qui Imperium Germanicum *testudini* comparabat, quae multo labore in harmoniam temperatur, non diu duraturam. Caeterum ad irregularitatem spectare non arbitramur, quod de Dayro in Iaponia refert FRANCISCVS CARRON [7], legitimo regni haerede, sed cui a possessore imperii nil praeter splendor adparatus, & inania honoris relicta sunt. Sic in regno Tunquin, prout refert Alexand. de RHODES Itiner. Part. II. c. 6. duo reges sunt, quorum vnus Bua, alter Choua vocatur; sed vt penes illum titulus duntaxat, penes hunc reuera imperium sit, excepto quod Bua titulum doctoris confert, & iusiurandum ciuium, quod singulis annis renouatur, recipit; de caetero tempus in otio veteri palatio inclusus exigit.

§. XVI. SYSTEMATA ciuitatum [1] a nobis adpellantur plures vna ciuitates, vinculo aliquo peculiari & arctissimo ita inter se connexae, vt vnum corpus videantur constituere [2], quarum singulae tamen summum in sese imperium retineant. Ex quo primum adparet [3], non statim, si quae ciuitas ex pluribus corporibus subordinatis sit composita, eam ideo inter systemata referendam; vtut eam HOBBESIVS Leuiath. c. 22. systematis vocabulo nuncupet, & partes istas cum musculis in corpore humano comparet. Sicuti nec

7) Et Bernhardus VARENIVS Descript. regni Iaponiae c. 5. Aut quae de primae siue Merouingicae Stirpis Francorum Regibus sub euecta supra regale fastigium Maiorum Domus potestate memorant Annales Francorum. H.

§. XVI. Latius hoc argumentum AVCTOR tractauit in Dissertatione de Systematibus ciuitatum, quae quarta est inter Dissertationes eius Academicas selectiores.

2) Quod AVCTOR in laudata dissertatione de Systematibus Ciuitatum fieri existimat vel *mediante communi Rege*, quando plura separata Regna Conuentione, aut occasione matrimonii, hereditatis vel victoriae vnum & eundem Regem habere incipiant, ita tamen, vt in vnum Regnum non coalescant, sed singula secundum suas Leges fundamentales a communi Rege administrentur; vel etiam per foedus: quae principia etiam sequitur HERTIVS Elem. Prud. Ciu. I. 12. 6. seqq. Enimuero aut omne Regnum alteri ita subiicitur, vt in communi Imperio nullae sint eius partes, qualia olim erant Regna Macedonicum, Syriacum, Aegyptiacum Romanis subiecta, aut suas quodlibet res sibi habet, vt hodie Hungaria & Bohemia. Aut ita vnita sunt, vt veluti vnum Regnum constituant, quale hodie efficiunt Anglia & Scotia, Polonia & Lithuania. Primo casu Regnum perdomitum in Prouinciae formam redigitur, nec cum

nec ſtatim ſyſtemata ſunt magnae ciuitates, quae incrementa ſumſerunt, abſorptis aliis ciuitatibus, & in vnum ſecum corpus redactis. Id quod duplici potiſſimum modo fieri videmus. Vno, vt victor deuictarum ciuitatum ciues in ſuas quoque ſedes transferat, aut iure prioribus ciuibus exaequet: altero, vt deuictae ciuitates antiquis in ſedibus relinquantur, & extincto, quod penes ſe antea habebant, imperio, victrici ciuitati mere fiant ſubditae. Vtrinque victa ciuitas eſſe deſinit; ſed illic victi victoribus exaequantur, heic fere deteriore conditione eſſe iubentur, in formam prouinciarum redacti. Etſi frequenter etiam bello deuictis prouinciis [4] aliqua pars antiquorum priuilegiorum aut legum relinquatur, vtut a legibus aut moribus victricis ciuitatis diſcrepantium. Vid. HOBBESIVS Leuiath. c. 26. Nam ad vnitatem ciuitatis non requiritur, vt omnes eiuſdem partes integrantes iiſdem vtantur legibus poſitiuis, aut pari omnes conditione habeantur; ſed ſufficit, ſi ab vno omnes imperio dependeant. Et ſaepe inter artes victoris eſt, de priſtino more eorum, quos vicit, nihil immutare aut ad iſtum ſeſe pauliſper attemperare. Caeterum circa adminiſtrationem prouinciarum expendenda ſunt, quae tradit HOBBESIVS Leuiath. c. 19. *Quando Romani quondam verbi gratia Iudaeae per praeſidem imperabant, Reſpublica Iudaica ideo non erat democratica; quia non regebatur per eiuſmodi concilium, in quo quilibet Iudaeorum comparere poterat; ſed nec ariſtocratia erat, quia non regebatur ab eiuſmodi concilio, in quod pauci electi ex ipſis Iudaeis admittebantur. Verum imperabatur ipſi ab vno praeſide, qui intuitu populi Iudaici, cuius nullae in imperio partes, pro monarcha erat habendus. Quanquam enim, vbi populus regitur per concilium, quod ex ipſo conſtat, aut eligitur, Reſpublica vocetur ariſtocratica & democratica; tamen vbi populus regitur a concilio, quod ipſe non elegit, pro monarchia haberi oportet, non vnius hominis in alios homines, ſed vnius populi* [5] *in alium populum.* Sic igitur HOBBES pro monarchiis videtur habere [6] etiam illas prouincias, quae ciuitati ariſtocraticae aut democraticae ſubſunt. Enimuero etſi facile admittamus, frequentius eſſe, vt prouinciae regantur ab vno homine, quam concilio ex pluribus conſtante, id quod IDEM dicto loco c. 22. latius oſtendit: tamen ſuperuacuum nobis videtur diſquirere, quaenam forma Reipublicae ſit in aliqua prouincia. Nam prouinciae ciuitates eſſe deſierunt, factaeque ſunt aliarum ciuitatum appendices, quae in ſeipſis nihil imperii habent. An autem eiusmodi prouincia ab vno praeſide, an ab aliquo concilio regatur, ad ipſum impe-

cum altero Syſtema aliquod conſtituit. Nec altero caſu dici poteſt, duo Regna in Syſtema coiiſſe, quum nihil commune inter ſe habeant, ſed Princeps tantum duas perſonas ſuſtineat. Supereſt ergo tertius tantum caſus, quo duo Regna, vel duo populi, voluntatibus viribusque ad communem defenſionem coadunatis, vnam omnino ſocietatem maiorem conſtituunt, ideoque Syſtematis nomen iure meritoque ferunt Conf. HEINECCIVS Iur. Nat. & Gent. L. II. §. 119. *

3) Sane veteres vocem σύϛημα non vſurparunt, niſi in ciuitatibus, quae in arctum idque perpetuum foedus coiuerant. Ita a POLYBIO vocatur τὸ τῶν Ἀχαιῶν σύϛημα L. II. Hiſtor. c. 41. Adde de Amphictyonibus STRABONEM L. IX. Geograph. p. 289. & EVNDEM de Lyciis L. XIV. p. 457. Συνέδριον Ἀχαϊκὸν dixit PAVSANIAS in Achaicis ſiue L. VII. paſſim. H.

4) V. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 15. §. 9. ſequ. H.

5) Exhibentur hic verba HOBBESII adiuncta AVCTORIS Periphraſi.

6) Plane vt VIRGILIVS L. VII. Aeneidos. Romanos intuitu prouinciarum *populum late Regem* dixit, & hodie Veneta Reſpublica Signoria nuncupatur. Quod non niſi ἀναλόγως fit: nam monarchia proprie non ab iis, qui reguntur, ſed a ſummi imperii compote denominatur. H.

imperium nihil intereſt; cum tam ille, quam hoc, delegata duntaxat poteſtate vtatur. Sic vt quod in prouincias ſiue appendices ciuitatum exercetur imperium vniforme videatur, & non niſi improprie monarchicum aut ariſtocraticum dici queat; quippe cum iſthaec formarum Reipublicae diſcrimina ad ciuitates proprie dictas pertineant, & quae ſuum in ſe ipſis imperium poſſident.

§. XVII. SYSTEMATVM proprie dictorum duas potiſſimum deprehendimus ſpecies; vnam, ſi duae pluresue ciuitates vnum & eundem habeant regem [1], alteram, ſi duae pluresue ciuitates foedere in vnum corpus connectantur. Circa priora ſyſtemata obſeruandum, in corporibus moralibus vtique fieri poſſe, vt plura corpora vnum duntaxat habeant caput; vtque adeo vna perſona caput eſſe poſſit plurium & diſtinctorum corporum. Id quod in corporibus naturalibus monſtroſum erat futurum. Quia autem vnio eiusmodi ſyſtematum in ſola perſona regis, aut eius familia fundatur; inde fit, vt iſta extincta, ad ſingulos populos ſeorſim redeat ius de ſuo regimine pro arbitrio ſtatuendi, neque ipſis neceſſarium ſit deinceps eodem capite vti. Quin & durante iſto capite, ſingulae ciuitates reuera diſtinctae manent. Poſſunt porro eiusmodi ſyſtemata oriri variis ex cauſis; quas inter frequentiſſimae videntur matrimonia principum, & ius hereditarium. Sunt enim ciuitates, in quibus ſummum imperium etiam ad foeminas, ex familia regnatrice oriundas, deuoluitur, non ſolum quando omnes maſculi ex eadem deficiunt, ſed & vbi in propiore, aut pari gradu nullus maſculus extiterit. Heic igitur ſi contingat, foeminam regni dominam nubere viro itidem regi, ſaltem in ipſorum ſobole regnorum fiet coniunctio. Nam in eiusmodi matrimoniis non eſt neceſſum, vt vxor mariti ſeſe imperio vna cum regno ſuo ſubiiciat. Sic ſi contingat in regno indiuiſibili, vbi ſucceſſio hereditaria ſimplex, aut linealis eſt recepta [2], vt ex remotioribus regni haeredibus aliquis nouum ſibi regnum quocunque modo adquirat; ſi propioribus extinctis, illum lex ſucceſſionis ad regnum vocet, nouiter quaeſitum regnum vtique cum auito copulabitur. Idem accidit, ſi populus regem eligat [3], qui iam antea regnum aliud poſſidet, aut quem alterius regni ſucceſſio manet. Poſſunt quoque duo aut plura regna foedus inire, vt eundem regem concordibus ſuffragiis eligant; & tamen de caetero ſingula regna ſeparata maneant, nec negotia ſua in communi aliquo concilio expediant. Denique exſurgit quoque eiusmodi ſyſtema, ſi rex aliquis, libera populi voluntate conſtitutus, armis ſibi ſubiiciat alium populum, proprio nomine ac periculo, propriisque ſumtibus, non nomine aut ſumtibus populi, cui praeeſt. Id enim fieri poſſe contra HOTOMANNVM Quaeſt. illuſtr. I. ſatis oſten-

§. XVII. 1) Qualia ſunt Regna Angliae, Scotiae & Hiberniae. Vid. laudata AVCTORIS Diſſertatio de Syſtem. Ciuitatum §. 9. 10.

2) Vid. infra §. 12. 13.

3) Quomodo Imperium Romano-Germanicum ſub Carolo V. regnis Hiſpaniae fuit copulatum. Poteſt etiam Princeps electus ab alio populo eligi; id quod fieri conſueuit in coniunctione Epiſcopatuum Germaniae. H.

4) Quas ob cauſas Sigismundo Poloniae Regi imperium in Sueciam renunciaſſe Ordines, pluribus narrat Ioan. LOCCENIVS Hiſtor. Suecian. L. VII. & ad A. MDXCIX. & ad A. MDCIII. H.

5) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 16. num. 5. Legis

ostendit GROTIVS L. I. c. 3. §. 12. Dissolutionem eiusmodi systematum fieri patet, extincto rege, in cuius solius persona vnio fundata erat; aut extincta familia regnatrice, si singula ad eam iure haereditario pertineant. Tunc enim ad singula regna seorsim redit ius nouum sibi regem constituendi, aut quam velint Reipublicae formam introducendi, inconsultis reliquis. Ponimus enim, nullo praeterea vinculo ista regna fuisse coniuncta. Sic si contingat, regem vnum quidem regnum iure haereditario possidere, in alterum autem adscisci per liberam electionem, isthoc rege mortuo dissoluta erit regnorum coniunctio; nec necessum erit, vt posterius regnum regis defuncti filium sibi imponat. Quod si autem vnio ista nitatur foedere, inter regna vnita inito, apertum est, capitibus foederis saltem praecipuis violatis, vnionem abrumpi posse ab illis, qui per alios laesi sunt. Vbi tamen accurate distinguendum est inter obligationem, qua singula regna regi tenentur, & qua ipsa regna inter se connectuntur. Rex semel a ciuibus electus, & cui fides data fuerit, destitui ob quaeuis praue facta, aut conuentioni suae contraria non poterit, quamdiu sese apertum regni hostem non tulerit [4]. Nisi forte pacto inter regem & regnicolas clausula commissoria [5] sit expresse inserta [6], ac omne subditorum obsequium ab impletione omnium & singulorum pacti capitum tanquam a conditione sit suspensum. Ast obligatio, quae regnis vnitis inuicem intercedit, abrumpi potest ex parte eius, in cuius fraudem leges vnionis sunt violatae, vtut laesio non adeo enormis fuerit; si modo alia regna ad eam laesionem concurrerint, aut illa in horum vsum suscepta aut conuersa sit. Vnde rege defuncto, regnum laesum vnioni poterit renunciare, salua actione aduersus auctores, adiutoresue laesionis, rerumque ablatarum vindicatione. Quod si autem per matrimonia principum vtrinque haereditariorum coniungantur plures ciuitates, in quibus diuersus succedendi ordo est receptus, dissoluetur vnio, si talis emergat casus, vt eadem persona in singula regna succedere per leges publicas non sit idonea. Ponamus vnita esse duo regna, in quorum vno sit recepta successio linealis agnatica, in altero cognatica. Heic si contingat, communem regem mori sine prole mascula, relicta tantum filia, posterius regnum deuoluetur in filiam, prius in proximum agnatum. Quod si autem vnio, quae ab initio occasione matrimonii contracta est, postea confirmetur & perpetua esse iubeatur, foedere inter omnia & singula regna inuicem inito, aut sanctione communis regis, ab omnibus & singulis regnis adprobata; eo ipso varietas, quae antea circa successionem deprehendebatur, sublata esse intelligetur. Deinceps autem sequendus erit ille succedendi ordo, qui expresse in foedere vel sanctione est designatus, vel quem auctorem vnionis maxime probasse constat, aut qui rationi, & regnorum saluti maxime congruit. Ast vbi contingat, vt vnum regnum al-

 teri

gis autem commissoriae nomine in genere pactum venit, quo id agitur, vt conditione non exsistente, res, quae defertur, amittatur. Exempla supra adlata sunt L. V. c. 5. §. 4. obuia in emtione, venditione, & c. 10. §. 14. obuia in pignoribus & hypothecis. Hoc loco igitur lex Commissoria est conditio, cui nisi stetur, Princeps Regno excidit. Similiter etiam Feudo priuatur Vasallus, si Homagium iurare detrectet, aut seruitia, quae ab eo debentur, non praestet, aut Feloniae reus fiat. Publicatur enim tunc Feudum & cum Dominio Directo coniungitur, propter legem Commissoriam tacitam, quae Feudi collationi inest.

6) Vid. infra c. 6. §. 10. in med. H.

teri tanquam prouincia ſubiiciatur, vnio ex foedere reſultans exſpirat, & in eius locum arctior coalitio in eandem ciuitatem ſubit.

§. XVIII. Alterum genus ſyſtematum eſt, quod conſtat ex pluribus ciuitatibus foedere perpetuo inter ſe nexis [1], cui fere occaſionem dedit, quod ſingulis quidem ciuitatibus αὐτονομίαν ſuam retinere placeret, nec tamen ſingulis ſat virium eſſet communibus hoſtibus repellendis. In eo foedere conueniri ſolet circa exercendam communi conſenſu vnam aut alteram partem ſummi imperii. In hoc enim foedus, ſyſtema producens, potiſſimum videtur differre ab illis foederibus, quae alias frequentiſſima inter ciuitates iniri ſueuerunt; quod in hiſce ſinguli foederati proprio ex iudicio ſeſe determinent ad mutuas quasdam praeſtationes, ita tamen, vt de caetero exercitium iſtius partis imperii, ex qua praeſtationes illae fluunt, hautquaquam ſocii conſenſui velint alligare, nec de pleniſſima & illimitata ſua poteſtate Rempublicam gerendi quidquam delibare. Sicut & ſimplicia foedera vt plurimum particularem duntaxat diuerſarum ciuitatum vtilitatem; in vnum conſpirantem, ſibi habent propoſitam; nec perpetuam aliquam coniunctionem in negotiis ſummam rerum ſpectantibus producunt. Quae in foederibus ſyſtematicis ſecus ſunt; quorum is eſt ſcopus, vt in perpetuum diſtinctae ciuitates ſummam ſalutis ſuae inuicem habeant implicitam, atque eo nomine exercitium certarum partium ſummi imperii ex mutuo ſociorum conſenſu ſuſpendant. Longe aliud quippe eſt; ego tibi in iſthoc bello auxilium feram, & qua ratione hoſtis ſit inuadendus, communiter ſtatuemus: &, nemo noſtrum, qui ſocietatem coiuimus, ius belli & pacis exercebit, niſi de communi omnium conſenſu. Diximus autem, per iſtiusmodi foedera certarum duntaxat partium ſummi imperii exercitium a conſenſu ſociorum ſuſpendi. Nam vix videtur contingere, plurium ciuitatum rationes ita eſſe inuicem innexas, vt omnium & ſingularum interſit, nullam partem ſummi imperii niſi conſenſu vniuerſarum exerceri. Aut ſi tales dentur, praeſtabat ipſas in vnam potius ciuitatem coaleſcere, quam foedere duntaxat necti. Igitur conueniens erat, ſingulas ciuitates liberum ſibi ſeruare exercitium illarum partium ſummi imperii, quae quomodo gerantur, reliquarum parum aut nihil, ſaltem directe, intereſt. Item quae circa negotia quotidiana occurrunt, aut quae moram non patiuntur, vt ſuper iis cum aliis conſultetur. Enimuero illa negotia, ex quibus omnium ſociorum ſalus coniunctim

§. XVIII. 1) Veluti Prouinciae Belgii Vniti, & Foederati Pagi Heluetici.

2) Et maxime quae ad communem defenſionem ſpectant. H. Grotius in Apologetico c. I. ea tantum communicari exiſtimat, quae ex foederis formula aut conſenſione ſpeciali communi conuentui attribuuntur: ita vt quaecunque illi nominatim attributa non reperiantur, in iis ius ſummum maneat penes ſingulas ciuitates: in regalibus enim verba, quantumuis generalia, effectu carere, niſi ſpecialis nominatio acceſſerit, omniaque excepta intelligi, quae non apparent translata. Ego vero etiam manifeſtas coniecturas ſufficere puto: quae enim facta eſt communitas, vulgaris foederis terminos longe egreditur, & ex parte in ſpeciem ciuitatis tranſit perpetuo duraturae; pro ea igitur velut toto coniectura vtique eſt fauorabilis. H.

3) Cui annexum ius circa milites. Quanquam ciuitatibus quoque ſingulis ius in milites, qui in earum territoriis verſantur, aut in praeſidiis ſunt collocati certa ratione competat, eaedemque etiam imparentes ſiue refractarios ſubditos opera militum ad obſequium cogere queant. Vid. H. Grotius in Apologetic. c. 10. & 11. H.

ctim pendet [2], communi consilio tractari omnino par fuerit. Quae inter primum videtur locum occupare bellum [3], tam quod, ab aliis propulsatur, quam quod aliis vltro infertur, & qua istud finitur, pax. Cui adiungenda sunt tributa, quantum communi bello inseruiunt & foedera cum exteris, ad communem salutem spectantia. Quo & illud pertinet [4], vt si quid controuersiarum inter ipsos socios oriatur, reliqui, quorum nihil interest, statim tanquam mediatores interueniant, nec ad arma rem peruenire patiantur. Apud POLYBIVM L. IV. c. 24. ita Philippus rex dicit: *Iniurias, quas sibi inuicem socii inferrent, in tantum ad se pertinere, vt verbis apud praesentes, & literis ad absentes malo medeatur; at quae communem societatem attingant, ea esse, quae sola ad totius concilii curam pertinerent, vt iis prospiciant, atque remedium afferant.* Reliqua autem, quae communi consilio exerceri non adeo necessarium videtur, vt sunt foedera commerciorum, tributa, quae ad singularum ciuitatum necessitates requiruntur, constitutio magistratuum, leges, ius vitae & necis in ciues, ius circa sacra [5], & quae sunt alia, in singularum ciuitatum arbitrio relinqui nihil obstat. Etsi & ista quaelibet ciuitas ita moderabitur [6], vt ne totum systema inde perturbetur. Ex quibus illud liquet, vnum atque alterum sociorum a reliquis non posse impediri, quo minus pro suo arbitrio exerceat illas partes summi imperii, de quibus communi consilio exercendis in foedere nihil conuentum fuit. Super iure tamen vitae & necis scrupulus potest oriri ex *L. 7. §. 2. D. de Captiu. & postlim.* [7] *At fiunt apud nos rei ex ciuitatibus foederatis, & in eos damnatos animaduertimus.* Eum vt eximat operose satagit GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. quem tamen nihil agere, facile agnoscet, qui penitius locum inspexerit. Sane enim nihil ibi respondetur [8] ad hoc dubium: quomodo illa ciuitas libertatem illibatam retinere queat, cuius ciues alia ciuitas suo iure ad tribunal suum euocare, inque eos ibi possit animaduertere. Sane maximum detrimentum iudicabatur cepisse libertas Achaeorum, quando proditione Callicratis, praestantissimi eius gentis viri, insimulabantur rebus Persei contra Romanos studuisse, iique Romam ad dicendam causam euocabantur, occasione arrepta, quod Xenon conscientia innocentiae fretus dixisset: se paratum esse, si quis ipsum accusare velit, in ipso Achaeorum consessu, vel ipsos apud Romanos iudicium subire. Qua de re latius PAVSANIAS Achaicis. Eandem quoque tangit POLYBIVS Excerpt. Legat. CV. Sicuti & in eo Achaei videntur leges regularis societatis trans-

 gressi,

4) Apud Achaeos praeterea lex viguit, ne cui ciuitati societatis Achaicae participi fas esset seorsim ad caeteros vllos mittere legatos, non ad Romanos, non ad alios, teste PAVSANIA in Achaicis. Conf. Vbbon. EMMIVM de Rep. & fortuna Achaeorum. H.

5) Quod de foederato Belgio fuse demonstrauit H. GROTIVS in Apologetico eorum, qui Hollandiae praefuerunt. H.

6) Ita in Foederati Belgii Vnione Vltraiectina A. MDLXXIX. art. 12. est: *Eandem monetam probanto omnes, & eandem omnes improbanto. Quod monetariam rem spectat, de ea ex communi omnium consensu leges quum primum promulgantor, easque omnes sequantor.* Vid. tamen H. GROTIVS L. IV. Histor. Belgic. ad A. MDXCV. H.

7) Loquitur ea de populis inaequaliter foederatis, qui alterius populi maiestatem comiter (id est, benigne, non grauate, vt explicat CICERO Orat. pro Cornelio Balbo) conseruare sunt obligati. Quorum societatem si systematis quoque annumerarit AVCTOR, recte legem hancce huc attulit. At nescio, an quisquam veterum ea notione vocem σύστημα acceperit. H.

8) Quae Obseruatio iisdem fere verbis repetitur L. VIII. c. 9. §. 4.

gressi, quod eos Spartanos, qui auctores fuerant, vt Las vicus oppugnatus esset, sibi dedi poscerent ad supplicium, apud LIVIVM L. XXXIIX. c. 31. Cum prius disceptanda in communi concilio causa esset, & crimine comperto postulandum, vt Spartani suos ciues aut ipsi punirent, aut dederent. Nobis planissima responsio ad dictum locum videtur [9], cum in antecedentibus verbis dictum fuerit, quid natura foederum ferat, & quid debeat fieri, allegatis verbis exponi, quid posterioribus temporibus factum fuerit; quando Romani, superbiam addente fortuna, socios, qui vltro ipsorum amicitiae per foedera accesserant, pari modo ac bello deuictos tractabant. Qua de iniustitia queritur ipse CICERO Offic. II. Addatur exempluum de Decio Magio ab Hannibale vincto apud LIVIVM L. XXIII. c. 7. 10. & quod Scipio dissuadet, ne Romani delatores Hannibalis audiant, apud EVNDEM L. XXXIII. c. 47.

§. XIX. QVIA autem in hisce systematibus inuicem communicari debent certa negotia, foedere expressa, atque id circummissis literis ita commode fieri nequit; necessum est, certum locum tempusque constitui agendis conuentibus; & si quid extra ordinem inciderit, moram non ferens, vnum pluresue designari, penes quos sit, socios conuocare. Quanquam longe compendiosius fuerit, si certo in loco resideat perpetuum aliquod concilium *, ex delegatis singulorum sociorum constans, cui potestas sit, quotidiana aut minoris momenti negotia ex formula mandati expediendi: quodque si grauius quid inciderit, ad singulos socios referat, & quae ipsis placuerunt, promulget atque exsequatur; cui directe exponantur, quae abs communibus sociorum ministris apud exteros agentibus referuntur; quod item cum exterorum legatis tractet, & communi omnium sociorum nomine cum istis negotia concludat. Sed abs quo nihil, mandati sui limites excedens, decernatur, nisi prius ad omnes socios super eo fuerit relatum. Quantum autem eiusmodi concilio deputatorum potestatis competat, ex ipso foedere, aut mandatis eorundem cognoscendum erit. Id sane constat, quidquid id est, alienum esse, & a sociis delegatum; & quanquam decreta ab eodem promulgata ipsius solius nomen prae se ferant; vis tamen omnis, atque auctoritas a sociis, qui id constituerunt, promanat. Sic vt isti deputati sint duntaxat ministri sociorum, neque hisce pro imperio magis aliquid possint iniungere, quam legatus illi, abs quo mittitur.

§. XX. CAETERVM dubitari adhuc possit, an non vniuersitati sociorum, aut maiori parti sit potestas in singulos aut pauciores circa illa negotia, ob

9) Eaque melior illa Kulpisii ad Grotium d. l. Verba dictae legis non definitiue sed oppositiue accipientis, de inaequaliter scilicet foederatis cum diminutione imperii. H.

§. XIX. * Vt Hagae in Hollandia Collegium Ordinum Generalium & Senatus Ordinum. Vid. H. GROTIVM L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXIIX. & L. XVI. Hist. Belgic. ad A. MDCIIX. Add. BOXHORN. de Foederat. Belgio c. 4. 5. 6. 7. 8. 10. In foedere Priansiorum & Hieropotamiorum apud PRIDEAVX Marmor. Oxoniens. 57. memoratur etiam κοινοδίκιον, item δικαστήριον & κοινὸν δικαστήριον. H.

§. XX. 1) Mihi diuersum placet: quoniam illa, quae systemati vniuerso sunt communia, non vulgarium foederum iure censentur, vt AVCTOR ipse supra §. 18. recte docuit, & proinde secundum alio-

ob quae societas fuit inita, & quae vt communi consilio gerantur, expresse in foedere fuit designatum; hactenus vt ad id, quod maiori parti placuit, pauci quoque dissentientes nolentes volentes teneantur. Id quod nobis negandum videtur, siquidem agatur de systematibus regularibus [1], & vbi singulae ciuitates suam sibi libertatem reseruant illibatam. Nam quo minus tale quid obtineat in systemate aliquo irregulari, & quod propius ad naturam ciuitatis accedit, nihil impedit. Scilicet libertas ciuitatis, quae nihil aliud est, quam facultas ex proprio iudicio de negotiis ad sui conseruationem spectantibus vltimato statuendi, nequit intelligi, vbi ipsa pro imperio ad aliquid suscipiendum inuita ab alio possit adigi. Neque obstat, quod in foedere conuentum fuit de certis partibus summi imperii non nisi communi consilio exercendis. Aliud enim est, si dicam: ego non exercebo meum ius, nisi vobis volentibus: aliud, si dicam, vobis facultas erit, etiam inuitum me adigendi ad ius meum exercendum. Prius duntaxat, non posterius in foedere continetur. Ea res vt penitius intelligatur, probe obseruandum est, vt plurium hominum voluntates in vnum teneantur conspirare, id oriri vel ex nuda conuentione, vel ideo, quod vnus voluntatem suam alterius voluntati submiserit. Conspiratio voluntatum ex nuda conuentione libertatem illam, de qua innuimus, hautquidquam tollit. Nam vel in antecessum communi consensu statuitur de negotiis iunctim expediendis; vel si quid deinceps statuendum est, ad id singuli non imperio, sed per solas rationes volunt adigi. Ast vero quando voluntatem meam alterius voluntati submisi, eoque ipsi eidem in me imperium contuli, etiam ad illa possum obligari, quae fortasse mihi displicent. Neque est, quod quis nobis occinat ius illud maioris partis. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 15. Nam primo maior pars ad se trahit minorem in coetibus duntaxat constitutis, non in iis, qui adhuc sunt constituendi. Deinde reuera ex instituto & conuentione hominum, non a natura est, quod in coetibus constitutis maior pars obliget vniuersos; etsi naturalis ratio illud tanquam conuenientissimum suadet recipi in coetibus numerosis, & vbi varia & quotidiana negotia sunt expedienda. Atque hoc vt fiat, necessum erit singulos suam voluntatem submittere voluntati vniuersorum, aut maioris partis hactenus, vt illi etiam dissentientes teneantur omnino sequi, quod hi decreuerint: id quod sine imperio horum in illos nequit intelligi. Neque vero in conuentibus sociorum iure illo maioris partis adeo videtur opus, cum & isti ex populis non ita multis soleant constare, & communi vtilitate maxime iungantur, cui nemo sanus pertinaciter reluctari praesumitur. Quod si tamen alicuius malitiosa [2], & rationi cedere abnuens peruicacia, caeterorum

aliorum ciuilium coetuum instituta aestimari debent, ni aliud conuenerit. Apud H. GROTIVM L. XVI. Histor. Belgic. ad A. MDCIIX. Ianinus Legatus Regis Gall. *Hoc vno, vt pauciores pluribus cedant, stare populorum imperia, aliter casura. Sic apud Heluetios maiori parti placita, etiam qui contradixerunt, exequi.* Adiiciebat SPENSERVS Angliae Legatus: *Rempublicam, in qua ius plurium sententiarum non valeat, virgini esse similem, quam prisci auctores memorent discerptam contendentium inter se riualium manibus.* Apud Lycios gentem Asiae, quae ex viginti tribus ciuitatibus constabat, in concilio id decernebatur, quod pars maxima comprobasset, teste STRABONE L. XIV. Geograph. H.

2) Vid. de arce vrbi Groeningae imposita, & post aliquot

rorum ſalubri conſilio ſeſe adiungere adſpernetur, communemque ſalutem aut vtilitatem hoc modo proditum eat, licebit adhibere illa media, quae in naturali libertate viuentibus contra violatores pactorum competunt. Niſi magis placeat eiuſmodi intractabilem socieate penitus excludere. Quid quod & ſaepe magna cum iniquitate coniunctum foret, ſi in ſyſtemate ſociorum plura ſuffragia reliquos ſtringerent; quando nempe ſocii diſparibus ſunt opibus, adeoque vnus plura confert ad communem ſalutem, quam alius. Quanquam enim aequalia videantur conferre, qui pro ratione ſuarum opum conferunt: ſaepius tamen contingere poteſt, vt quis modicas ſuas fortunas periculo malit exponere, quam alter opimas. Sic ponamus, in aliquo ſyſtemate vnam ciuitatem ad defenſionem communem plus conferre; quam reliquas omnes coniunctim ſumtas, ſane iniquum foret, iſthanc inuitam per reliquas conſentientes adigi poſſe ad aliquod negotium, cuius onus ipſi maxime eſt incubiturum. Vide GROTII Apologeticum c. 1. ſub finem. Quod ſi autem ſuffragia debeant valere prout quiſque ad ſocietatem confert, eo ipſo praeualidae illi ciuitati in reliquas imperium dabitur. Add. DIODORVS SICVLVS L. XV. c. 28. Ex quibus omnibus colligitur, ſicubi negotia ex maiori numero ſuffragiorum deciduntur, ita vt diſſentientes quoque obligentur, a regulari forma ſyſtematum diſcedi, & vel irregulare corpus, vel ciuitatem vnam effici.

§. XXI. DISSOLVVNTVR eiuſmodi ſyſtemata, vbi quidam ſocii a foedere vltro diſcedunt, ſuaſque ciuitates ſeorſim adminiſtrant; quod fere ob eam rationem contingit, ſi plus vtilitatis ex ſeparatione, quam ex coniunctione ſperant, & ſocios oneri magis, ſibi, quam ſubſidio iudicant eſſe. Add. LIVIVS L. XXXIIX. c. 31. 32. Eadem quoque abrumpunt bella inteſtina, nî cum pace iterum leges foederis renouentur. Vbi bello externo ſyſtema infeliciter fuerit defunctum, quandoque inter artes victoris eſt, foedus diſſoluere, ſingulisque ciuitatibus αὐτονομίαν imperare. Id quod Romani Achaeis quondam faciebant. Conf. XENOPHON L. IV. [c. 8. §. 14.] & V. [c. 1. §. 28. Ed. Oxon.] Rerum Graecarum, vbi de pace Antalcidae agit. Eſt praeterea obſeruandum circa diſſolutionem ſyſtematum, quae per vim externam fit, quod vbi vna vel altera ſociarum ciuitatum ab hoſte fuerit occupata, eo ipſo hautquidquam is ad reliquas ius aliquod nanciſcatur, aut ſtatim ex vi foederis, quo victa ciuitas reliquis iuncta erat, in ſocietatem ſit recipiendus. Sed noua omnino conuentione opus eſt, vt quis in locum victae ciuitatis de foedere participet [1]. Sicuti quondam Philippus decreto Amphictyonum in eorum conſeſſum loco Phocenſium adſciſcebatur, apud DIODORVM SICVLVM L. XVI. c. 61. Quanquam enim foedus, quo plures ciuitates in ſyſtema iunguntur, reale videatur [2]; & ciui-

aliquot annorum decurſum iterum diruta H. GROTIVM L. IX. Hiſtor. Belgic. ad A. MDC. & L. XVI. ad A. MDCVII. Exempla vetera de Lacedaemoniis, de Cyrrhaeis, de Phocenſibus, habes apud DIODORVM SICVLVM L. XV. Biblioth. AESCHYNEM Orat. contra Cteſiphontem, DEMOSTHENEM Orat. de Corona, & PAVSANIAM L. X. H.

§. XXI. 1) Si tamen ciuitas ſocia vi hoſtili ſubacta, dein a ſociis recuperata fuerit, aequitas vult, talem in priſtinam libertatem & rerum ſuarum

& ciuitas, mutata Reipublicae forma, eadem esse non desinat: tamen foedus illud expirasse censebitur, quando ciuitas vi sub iugum redacta, aut alterius imperii accessio facta fuerit. Cum enim foedus initum sit inter ciuitates vt tales, igitur foedere excidit, quae ciuitas esse desierit. Et si vel maxime in foedere sit cautum, vt ob mutationem Reipublicae a foedere quis non excidat; tamen illa mutatio praesupponitur debere fieri via legitima, per vltroneum consensum populi. Adeoque neque inuasori iniusto, neque hosti extraneo in concilio sociorum locus erit. In perfectam autem ciuitatem coalescere talia systemata contingit, si omnes socii summo imperio vnius concilii aut hominis vltro se subiiciant. Item, si vnus populus, potentia praepollens, reliquos in prouinciarum conditionem redegerit. Quod fere contingit, quando imbecilliores validiori permanentem aliquam praelationem deferunt, & inaequaliter foederati fiunt. Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. circa finem. Denique si vnus fauore militum, aut populari aura, vel per factionem praepotens, imperium inuadat.

§. XXII. SOLET denique hoc loco disceptari super praestantia formarum Reipublicae, quaenam alteri praeferri mereatur eo nomine, quod vel per illam salus ciuitatis expeditius & certius procurari possit, vel quod vis imperii minus ad abusum pateat. Vbi hoc quidem apertum est [1], nullam formam Reipublicae ita accurate posse legibus adornari, quin per socordiam aut malitiam imperantium ex illo ipso regimine, quod in salutem ciuium institutum est, aliqua incommoda in eosdem redundare queant. Cuius rei causa est, quia summum imperium est institutum ad repellenda mala, quae mortalibus abs se inuicem impendent. Atqui illud ipsum imperium fuit conferendum in homines; qui vtique ab iis vitiis, queis homines ad se mutuo infestandos proritantur, non sunt immunes. *Vitia erunt, donec homines.* Sic vt aliquando ab his illud experiamur, aduersus quod iidem praesidio nobis esse debebant. Vnde & contingit, vt *quicquid delirant reges, plectantur Achiui.* Ergo vti plenam perfectionem conditio rerum humanarum non admittit; ita, in qua Reipublicae forma minimum malorum sit metuendum, multi disputant. Ita tamen, vt plerique pro monarchia calculum ponant. Vid. ISOCRATIS Nicocles. HERODOTVS Thalia, vbi Principes Persarum post interfectos Magos de forma Reipublicae introducenda deliberant. EVRIPIDES Supplicibus vers. 405. seqq. BODINVS de Republica L. VI. c. 4. ARNISAEVS Relect. Polit. L. II. c. 7. sect. 2. & passim plurimi. Ex aduerso nihil, quod in monarchas maligne aut inuidiose dici queat, videtur omisisse SCRIPTOR BELGICVS Bilancis politicae. Quorum tamen non pauca retundi possunt per c. 10. HOBBESII de Ciue, & Leuiath. c. 19. Sin-

suarum dominia restitui. Aliud dicendum, si pactionibus vltro se hosti dedisset. Vid. sub exemplo memorabili Vlric. HVBERVM ad tit. D. de Captiu. & postlim. reuers. §. 9. & 10. H.

a) Vid. infra L. VIII. c. 9. §. 6.

§. XXII. 1) Bene GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 8. n. 1. Qualemcunque formam gubernationis animo finxeris, nunquam incommodis aut periculis carebis. H.

Singula excutere extra noſtrum eſt inſtitutum [2]. Id duntaxat monendum fuerit, iſtorum argumentis tantam hautquidquam ineſſe vim, vt quae inde colliguntur, ſemper & vbique neceſſario euenire debeant. Neque vnius vel alterius facta vniuerſo ordini imitandi neceſſitatem imponunt. Sed & iudicauerim, boni atque commodi ciuis eſſe, meditari illud MARCELLI apud TACITVM H. IV. *Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auique inſtituerint, vlteriora mirari, praeſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcunque tolerare* [3]. Non alienum autem ab hoc loco fuerit, paucis oſtendiſſe, quare tam inuiſi olim fuerint apud Graecos, qui monarchicum imperium in ciuitatibus democraticis & ariſtocraticis inuaſerant, & quare per eiusmodi malas artes conſeruare ſtatum ſuum inſtituerint, quae ab ARISTOTELE & aliis deſcriptae inueniuntur, ob quas tyrannorum vocabulo perpetua velut deteſtatio adhaeſit. Nam ciuitates Graecanicae fere ambitu vnius oppidi continebantur [4]. Qualibus ciuitatibus quam optime competit democratia, aut ariſtocratia modeſte exercita, aut denique regnum, ARISTOTELI dictum heroicum, ſeu principatus auctoritate potius ſuadendi & opinione excellentis virtutis, quam imperio ſubnixus. Et propter erectum & irrequietum ingenium natio Graeca maximopere deperibat illum ſtatum, in quo quilibet partem Reipublicae facere poſſet. In tali ergo ciuitate qui monarchiam, inuiſiſſimam ciuibus, ipſisque inuitis inuaſerat, vt ſe conſeruaret, neceſſum habebat arce vrbem premere, & ſatellitium ſibi validum circumponere, idque exteris conſtans, cum neque ciuibus ſuis fidere poſſet, nec permutatis diuerſorum locorum militibus vnam prouinciam per alteram coërcere. Iſtius exteri ſatellitis fides ſola ſtipendiorum magnitudine erat pigneranda; inde vt ſumtus ſuppeterent, ciues tributis erant attenuandi; tum iidem exarmandi & ad imbelliam redigendi, ſumma papauerum capita demetenda, conuentus ciuium prohibendi, inquiſitores alendi. Vnde non iniuſti ſolum, ſed & veſani erant iſti tyranni, qui tale imperium affectabant, quod per malas artes, quae ad diuturnitatem non facerent, erat conſeruandum, & vbi ciuium amorem adquirere non dabatur. Et aeque incongruum in ciuitate monopoli monarchiam inſtituere, quam in aliquo populo, latam regionem inſidente democratiam. Enimuero cum monarchiae, magna terrarum ſpatia amplexae, hiſce artibus ad ſui conſeruationem non indigeant; quippe in quibus vna prouincia per alteram librari poſſit; ideo non minus turpiſſime peccant, qui monarchis magnorum populorum iſtas tyrannorum artes exercendas ſuggerunt, quam qui odium tyrannorum iſtorum Graecanicorum in quosuis monarchas transfundere ſatagunt. Ex

2) Forte autem controuerſia haec componi poteſt diſtinctione inter ciuitatem ex voto & plerumque optimam. De quo alibi. H.

3) Add. MAXIMVS TYRIVS Diſſert. VI. p. 66. Edit. Dauiſianae, vbi is Ariſtocratiam quidem Democratiae, ſed hanc Monarchiae praeferendam eſſe docet, & MONTAGNE, L. III. c. 9. p. 711. Edit. Pariſ. in fol. & SIDNEIVS in libello de Gubernatione Sect. 16. c. 11. vsque ad finem capitis, denique PARRHASIANA T. II. p. 161.

4) Verior ratio eſt, populos liberos ideo auerſari Reges; quoniam ipſi parent legibus, in quibus libertatem contineri, & e contrario ſub Regibus ſeruitutem eſſe putant. Accedit in liberis ciuitatibus, etiam qui de plebe ſunt, partem facere

Ex quibus & hoc patet, in magna ciuitate longe ſecurius degere monarchas, quod non ita facile communicari inuicem & coniungi poſſint refractarii ciues, caeteroſque contactu ſuo inficere; ſicut in ciuitate, quae vno oppido continetur, fieri poteſt, vbi pauci repente & antequam imperans deprehendat, furorem ſuum in vniuerſos diffundere poſſunt [5].

* *

CAPVT VI.

DE AFFECTIONIBVS SVMMI IMPERII.

I. INTER affectiones imperii primo loco occurrit, quod idem ſit, & dicatur *ſummum.* Cuius denominationis potiſſima cauſa haec videtur, quia maior quam iſthaec poteſtas homini in hominem nequit competere, quam vt hic ad iſtius arbitrium vires opeſque ſuas adplicare ad bonum publicum teneatur, ac iuri vitae, & necis obnoxius ſit. Quo & hoc accedit, quod, vti ſingulorum hominum nulla maior libertas, poſito Dei imperio, intelligi poteſt, quam vt proprio ex iudicio de actionibus, viribus, & facultatibus

eere Reipublicae, horum vero proprium eſſe, vt alto loco poſitos oderint: Reges e diuerſo illos deſpicere. Hinc Ordines Foederati Belgii apud H. GROTIVM L. VI. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXCVII. aiunt: *Reipublicae nomen nunc non minus inuiſum, quam olim populo Romano praepotente regium nomen erat.* Idem GROTIVS dicto Libro 6. in calce obſeruauit: *Reges inter, certam legem concordiae, abſtinere in poſterum iniuriis, factorum impunitatem accipere & dare: Principem & populum ſi recomponas, alterum potiri rerum arbitrio; alterum luere, quod vtrique peccatum eſt.* In imperio late patente aeque tyrannicis artibus locum eſſe poſſe, exemplum Tiberii & ſucceſſorum in Imperio Romano liquidum faciet. Adde de Rege Ceylonenſium Robertum KNOX Narrat. de Inſula Ceylon L. II. c. 3. H.

5) Conf. GRAVINAE Origines Iuris Ciuilis L. III. §. 11. p. 313. editionis meae Lipſienſis.

tibus suis possint disponere; ita in coetu aliquo summa libertas inde sit metienda, quod iste proprio, & aliunde non dependente iudicio [1] possit decernere de illis, quae ad commodum & salutem ipsius facere videbuntur [2]. Ex quo & illud consequitur, quia id imperium est summum, seu a superiore homine in his terris non dependens; ideo non posse ipsius actus alterius voluntatis humanae arbitrio irritos reddi. Nam vt quis propriae voluntatis decreta mutare queat, id ipsum ex libertate est [3].

§. II. Eandem quoque ob rationem ἀνυπεύθυνος erit, qui summum imperium obtinet, id est, neque rationibus reddendis, neque poenae humanae obnoxius. Vtrumque enim superiorem praesupponit, qualis heic citra contradictionem intelligi nequit; cum summo superius in eodem ordine dari nequeat. Sallvstivs Iugurth. [c. 36.] *Impune quidlibet facere, id est regem esse.* Plinivs Panegyr. [c. 6. num. 1.] *Illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur* [1]. Obseruandum tamen est, duplici modo rationem reddi; vel vt superiori, qui nisi eandem ipsi adprobauero, acta mea rescindere & poenam infligere insuper queat; vel vt aequali, & cui simpliciter mea gesta probari volo, eo duntaxat fine, vt vir bonus & prudens ab ipso habear. Priori modo summum imperium nemini homini [2] rationem tenetur reddere, posteriori modo saepe conantur famae curiosi principes [3] rerum suarum rationes vniuerso orbi reddere, tuendae existimationis causa; id quod nihil subiectionis arguit. Sic de propria pecunia erogata facere mihi licet quod lubet; & tamen interdum rationes meas extare volo, vt ne pro dissoluto, aut stolido patrefamilias habear. Sic nec poena in eo potest locum habere, pro quo nullum extat forum, neque iudex, qui sententiam ferre possit, & exsequi. Nam fora,

§. I. 1) Quod si est, Princeps, qui potestatem habet limitatam, non erit summus imperans, quoniam in negotiis ab arbitrio eius exceptis nihil valide agere potest, nisi populus antea, vel ii, qui populum repraesentant, consulti consenserint. Ipse tamen Avctor noster contrariam sententiam tuetur in §. 10. huius capitis. Debebat igitur talibus verbis vti, per quae Maiestas & limitatam & absolutam habentibus potestatem salua esset. Melius igitur simpliciter dicemus, Quod actus imperantis a nemine, tanquam a superiore irriti reddi possint.

2) Adde, ne detur progressus in infinitum, consistendum esse in aliquo coetu vel homine; qui superiorem agnoscat neminem. H.

3) Vid. supra L. I. c. 6. §. 6. *Neque imperare sibi, neque se prohibere quemquam posse*, est in *L. 51. D. de Recept. arbitr.* H.

§. II. 1) Vid. Grotivs L. I. c. 6. §. 2. num. 2. Ceterum quicquid hic ab Avctore dicitur, id cum restrictione accipiendum est, nisi iure suo iam exciderit Princeps. Conf. c. 8.

2) Vid. Commentarius Avctoris nostri sub Monzambani nomine editus de Statu Imperii Germanici c. 6. §. 7.

3) Promulgando causas belli, aut calumnias ab inimicis vulgatas dispellendo. H.

4) Vti in Galliae regno aliisque, nec non in Principatibus Germaniae. Vid. Bodinvm L. III. de Republ. c. 6. vbi tradit, in Gallia regnum nomen reticeri, & causas huiusmodi procuratorio nomine agi. Bvsivs *ad L. 10. D. de Iurisdict.* Strvvivs Ex. 4. Syntagm. iur. Ciuil. §. 56. Ioan. Scheffer Memorab. Sueticae gentis c. 11. §. 4. & 5. H.

5) Vid. infra L. VIII. c. 10. §. 6. H.

6) Et Hebraeorum Regum, qui male regnassent, cadauera extra proprium Regibus locum sepulta, 2 Paralip. XXIV, 25. & XXIIX, 27. Iosephvs L. VIII. Antiqu. Histor. c. 3. & 5. H.

§. III. 1) Et tamen Hobbesivs non dubitauit pronunciare c. 12. de Ciue §. 4. *summos imperantes peccare non posse, adeoque nec cum ratione vnquam culpandos esse, quoniam non subiiciantur legibus ciuilibus & nemo obligetur sibi.* Nimirum is persuadere voluit, leges naturae proprie vim obli-

ra, quae in ciuitatibus extant, ad fubditos tantum fpectant, & omnem vim ab ipfo fummo imperio mutuantur. Quod fi autem principes alicubi in proprio fefe foro conueniri patiuntur [4], fuper debitis, & fimilibus caufis, id non fit, quafi forum iftud agnofcerent fe fuperius, & cuius poteftate cogi poffent: fed tantum liquido actoris praetenfionem cognofcere cupiunt, de qua vbi conftiterit, vltro obligationem fuam explere volunt [5]. Eft tamen fermo proprie de poena humana, quam iudex humanus tanquam fuperior infligit. Nam diuina poena variis fefe modis folet exferere erga violatores legis naturalis, quibus alias tribunalia humana hautquidquam metuenda funt. HORATIVS L. III. Od. 1. [v. 6.] *Reges in ipfos imperium eft Iouis.* Quod autem Aegyptii defunctis regibus, qui imperium praue gefferant, fepulturae honorem denegabant [6], vix poenae rationem videtur habere. Vid. DIOD. SICVLVS L. I. c. 72.

§. III. EO IPSO quoque, dum imperium ciuile fummum fertur, legibus humanis folutum, aut potius fuperius intelligitur. De diuinis enim & naturalibus legibus quaeftionem mouere ftolidum fuerit [1]. PLVTARCHVS ad Principem indoctum. [p. 780. C.] *Quis ergo imperabit principi? Lex, omnium rex mortalium atque immortalium, vt ait Pindarus, non ea foris fcripta in libris, aut lignis infculpta: fed viua in ipfius corde ratio, femper vna habitans atque excubans, & animum nunquam finens effe principatus vacuum* [2]. SENECA Thyefte. [v. 612.] *Omne fub regno grauiore regnum eft.* Humanae autem leges nihil aliud funt, quam fummi imperii decreta [3] circa ea, quae fubiectis ad falutem ciuitatis obferuanda funt. [Iftae [4] enim leges a fummo imperio tam in origine, quam in duratione dependent.] Hifce directe non obligari fummum imperium patet [5]. Summum enim eft: ergo a fuperiori homine obligatio ipfi non poteft

obligandi non habere, nifi eam a iure ciuili acceperint. Quod etiam de fecunda Decalogi tabula afferit. Vid. c. 14. §. 9. fequ. c. 17. §. 10. Conf. Leuiath. c. 33. Quae AVCTOR infra ex profeffo refutat L. VIII. c. 1. §. 2. & 3. CVMBERLAND. Difquif. de Iure natur. c. 9. §. 18. Conf. infra c. 8. §. 2. H.

2) Ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ κακῶς φρονοῦντες οἴονται πρῶτον ἐν τῷ ἄρχειν ἀγαθὸν εἶναι, τὸ μὴ ἄρχεσθαι - - - τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος; ὁ νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, (ὥς φησι Πίνδαρος) οὐκ ἐν βιβλίοις ἔξω γεγραμμένοις οὐδέ τισι ξύλοις, ἀλλ᾽ ἔμψυχος ὢν ἑαυτῷ λόγος, ἀεὶ συνοικῶν καὶ παραφυλάττων, καὶ μηδέποτε τὴν ψυχὴν ἐῶν ἔρημον ἡγεμονίας. Addatur BVDDEI Differtatio de Principe legibus humanis, fed non Diuinis foluto.

3) Eundem hic errorem errat AVCTOR, qui in nota 1. ad §. 1. notatus fuit. Neque hoc enim Principibus, quorum poteftas limitata eft, conuenit, quoniam, etfi ab iis confirmentur populi fcita, aut Senatus populum repraefentantis Confulta, eoque his actibus vis & robur addatur negotiis, quorum plena difpofitio Principi non fuerit relicta; ipforum tamen non eft, ea reuocare, aut mutare fine confenfu populi vel Senatus. Dicta praeterea AVCTORIS nonnifi ad actiones Principum pertinent, non autem ad effectus, quos Leges, quas abrogat, inter ciues iam produxerunt. Vid. fupra L. I. c. 6. §. 6.

4) Haec verba vncis inclufa adiiciuntur ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 9. §. 3.

5) Vbi tamen excipiendi actus, qui a fummo imperante, non qua tali, fed quouis alio fieri folent, vt contra Vafquium recte difputat H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 14. §. 6. n. 2. AVCTOR infra L. VIII. c. 10. §. 4. Quanquam heic coactio locum non habeat, & fummus imperans, vt aliorum, ita fuos quoque actus legibus hifce foluere poffit. Quod an facere voluerit, ex circumftantiis diiudicandum, & fi fecerit, aeftimanda res ex mero iure naturali. Exemplum eft in *L. 26. de Donat. inter vir. & vxor.* Ex qua lege mendofe quidam colligunt, contractus Principis inftar legis effe, & vim legis obtinere: cum ibi potius leges & contractus ab Imperatore initi inter fe contendantur, quatenus vtrobique nudum placitum fine folemnitate fufficiat. H.

eſt accedere. Seipſum autem per modum legis, id eſt, per modum ſuperioris obligare nemo poteſt. Vid. HOBBES de Ciue c. 6. §. 14. [6] Etſi velut per reflexionem ſua obligari lege quandoque legislatorem conſtet, ex aequitate naturali, & decoro publico [7], vt quod in moribus ciuium tanquam bono publico expediens exigit, ipſe quoque ſeruet, excitando ſubiectorum obſequio, & ne vetando vitia, in quibus ipſe volutatur, eorundem dulcedinem aliis inuidere videatur. Vid. 1 Samuel. XIV, 40. PLINIVS Paneg. [c. 45.] *Vita principis cenſura eſt, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis opus eſt, quam exemplo. Quippe infidelis recti Magiſter eſt metus. Melius homines exemplis docentur, quae inprimis hoc in ſe boni habent, quod adprobant, quae praecipiunt fieri poſſe.* Nec erubeſcendum regibus, quod ATHENAEVS L. X. [c. 10.] ex Cteſia tradit; apud Indos regi non licere inebriari; apud Perſas vero id concedi regi die vno, quo ſacrificant Mithrae. CLAVDIANVS de IV. Conſul. Honorii. [v. 296. & ſeqq.]

> *In commune iubes ſi quid, cenſesque tenendum,*
> *Primus iuſſa ſubi, tunc obſeruantior aequi*
> *Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipſum*
> *Auctorem parere ſibi. Componitur orbis*
> *Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus*
> *Humanos edicta valent, vt vita regentis.*

LIVIVS L. XXVI. c. 36. *Si quid iniungere inferiori velis, id prius in te ac tuos ſi ipſe iuris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas.* PLINIVS L. IV. Epiſt. 22. *Vt in corporibus, ſic in imperio, grauiſſimus eſt morbus, qui a capite diffunditur.* IVSTINVS III. 2. 8. Roſarium Perſicum c. 1. *Si rex ex ſubditi horto vnum pomum comederit, ſerui ipſius arborem ipſam eruerint. Si rex quinque ouorum iniquitatem licitam duxerit; Continuo milites eius mille gallinas veru fixerint.*

§. IV. AD vindicandam huius imperii ſummitatem, in monarchiis cumprimis, excutienda eſt vulgata diſtinctio maieſtatis in *realem* ac *perſonalem* [1]. Quam

6) Et GROTIVS L. II. c. 4. §. 12. num. 1. ad quem Sophiſticae cauillationis virum ſummum accuſat I. Fr. GRONOVIVS in notis, cuius vanam criminationem ſuſtulit Cl. BARBEYRACVS in nota 4.

7) Exemplo THEODOSII & VALENTINIANI, qui in *L. 68. C. Theod. de Appellat.* reſcripſere: *Salua noſtrae reuerentia maieſtatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur eſſe commune.* Vid. plur. Iacob. GOTHOFRED. *ad L. 2. C. de Teſtam.* H.

§. IV. 1) Vid. Elem. Prudent. ciuil. Part. I. ſect. 6. §. 5. H.

2) Eſt haec doctrina Franc. HOTMANI in Franco-Gallia, Stephani Iunii BRVTI in Vindiciis contra tyrannos, & aliorum Monarchomachorum. Conf. OBSERV. HALENS. VI. 1. BOEHMERI Introductio in Ius publicum vniuerſale p. 124. & BVDDEVS Hiſt. Iur. nat. & gent. §. 52.

§. V. 1) Et inprimis Politic. L. III. c. 16. Edit. Pariſ. vbi rationes eorum recenſet, qui Monarchiam Naturae contrariam eſſe putant. Monarchia autem *plena & abſoluta* huic Philoſopho adpellatur ciuitas, in qua Rex negotia publica eadem, pro lubitu, auctoritate regit, qua paterfamilias familiam & libera Respublica ſemet-ipſam. Ἄυτη δ' ἐςι (Παμβασιλεία) καθ' ἣν ἄρχει πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεὺς - - ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὢν, ὥσπερ ἕκαςον ἔθνος, καὶ πόλις ἑκάςη, τῶν κοινῶν, τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν· ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τις οἰκίας ἐςιν, οὕτως ἡ βασιλεία

Quam quidem nos non abſurde modo, ſed & perniciose ad imperium adplicari iudicamus eo ſenſu, vt reali & perſonali maieſtati ſimul & eodem tempore in ciuitate monarchica locus praebeatur; adeoque in regno regi tribuatur imperium perſonale, populo, prout regi contradiſtinguitur, reale [a]; & quidem hoc illi par, aut ſuperius; prout alias iura realia perſonalibus nobiliora fere habentur. Hoc enim contradictionem inuoluere, & ciuitates facere bicipites, non ſine exitiabili conuulſione, in aprico eſt. Neque ideo neceſſum eſt duplicem maieſtatem fingere, quod extincto rege, aut familia regnatrice, populus ſui iuris euadat, hactenus, vt pro lubitu alium regem aut aliam Reipublicae formam poſſit conſtituere. Non magis quam fingendum eſt in ſeruo imperium reale, imperio domini perſonali contradiſtinctum, ideo quod extincto ſine haerede domino, ſeruus ſui iuris fit. Neque ad rem facit, quod GROTIVS L. I. c. 3. §. 7. aliique ſubiectum ſummae poteſtatis faciunt *commune*, vel *proprium*, quorum illud ſit ciuitas, hoc vnus homo, aut concilium vniuerſorum, vel paucorum. Nam ſenſus iſte eſt: ſi quaeratur confuſe, vbinam ſummum imperium reperiatur, reſpondetur, illud exſiſtere in quauis ciuitate: ſi quaeratur diſtinctius, quaenam perſona imperium in ciuitate habeat, reſpondetur, vel rex, vel ſenatus, vel populus. Sed quis inde inferat, dari duo diſtincta imperia, quorum vnum reale in ciuitate reſideat, alterum perſonale in rege? Sicuti ineptus fuerit, qui duos diſtinctos viſus in homine fingere velit; vnum, qui ſit in homine tanquam in ſubiecto communi, & alterum, qui in oculo tanquam in ſubiecto proprio.

§. V. FVERVNT, qui aſſerere non dubitarent; imperium regis vniuerſo populo nec poſſe nec debere eſſe ſuperius. Cui non parum patrocinari videtur ARISTOTELES Pol. L. III. c. 15. [in fine.] [1] Qui IDEM dicto loco c. 11. tradit: Δεῖ γὰρ τὸν βασιλέα μὲν ἔχειν ἰσχύν· εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχὺν, ὥστε ἑκάστου μὲν καὶ ἑνὸς καὶ συμπλειόνων, κρείττω, τοῦ δὲ πλήθους, ἥττω. *Poteſtatem quidem regem habere oportet; tantam vero poteſtatem eſſe, vt ſingulis quidem, & vno, & pluribus ſit maior, multitudine vero minor.* Iſtos homines ſibi oppugnan-

λεία πόλεως καὶ ἔθνους ἑνὸς, ἢ πλείονος οἰκονομία. c. 16. in princip. & c. 14. in fine. In capite deinde 17. Princeps Philoſophorum quaeſtionem ſecundum principia ſua decidit, & dicit: Quemadmodum cuiuis populo pro indole ipſius certa conueniat Reipublicae forma, ſic, ſi in gente quadam, quae Monarchiam ferre poſſit, ciuis aut familia quaedam exſiſtat reliquas omnes virtute praecellens, tunc aeque iuſtum eſſe, vt huic ciui vel familiae abſolutum deferatur imperium. Βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ' ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικήν - - ὅταν οὖν ἢ γένος ὅλον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἕνα τινὰ συμβῇ διαφέροντα γενέσθαι κατ' ἀρετὴν, τοσοῦτον, ὥστ' ὑπερέχειν τὴν ἐκείνου τῆς τῶν ἄλλων πάντων τότε δίκαιον τὸ γένος εἶναι τοῦτο βασιλικὸν, καὶ κύριον πάντων, καὶ βασιλέα τὸν ἕνα τοῦτον - - ὥστε λείπεται μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος τούτων ἀλλ' ἁπλῶς. Minime itaque Ariſtoteles, Regem vnquam abſoluto gaudere imperio poſſe, negat, quod AVCTOR prae ſe ferre videtur. Equidem conſtat, virtutes, quas Ariſtoteles a tali Principe exigit, rariſſime in eadem perſona inueniri, vnde SIDNEIVS c. 3. ſect. 23. contendit, talem hominem ab eo quaeri, qui nuſquam reperiatur, vt manifeſtum ſit, nunquam imperium abſolutum, vni ciui, vel vni familiae deferendum eſſe. Sed Philoſophus non de virtute vsquequaque perfecta, ſed de tali loquitur, qualis in hominibus deprehendi ſoleat, modo enormiora abſint vitia, quibus tyranni dignoſcuntur. In loco Ariſtotelis, qui ab AVCTORE adducitur, non agitur de imperio populi imperio Regis ſuperiore, ſed potius de viribus, quae in Principis manu poſitae ſunt ad vim tribuendam legibus, & reprimendos ſubditos rebelles.

gnandos sumsit GROTIVS [2] dicto loco §. 8. Vbi primo ostendit, licuisse alicui populo penitus & sine exceptione imperium in se aliis transcribere; cum & singulis liceat in seruitutem personalem alteri sese addicere. Vid. Exodi XXI, 6. Leuit. XXV, 39. add. SELDENVS L. VI. c. 7. *L. 37. D. de Liberali causa. L. 10. C. d. t. L. 7. §. 3. L. 33. D. d. t. L. 4. D. Quib. ad libert. proclam. non licet. §. 4. Instit. de Iure person. & L. 6. §. 5. D. de Iniust. testam.* Nouella LEONIS LIX. De antiquis Gallis CAESAR de B. G. L. VI. [c. 13.] *Plerique de plebe, cum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in seruos.* Etsi de caetero indignum videatur, ciues sub absoluto monarcha viuentes mancipiis comparare. CLAVDIANVS L. III. de Laudib. Stiliconis: [v. 113. & seqq.]

Fallitur, egregio quisquis sub principe credit
Seruitium; nunquam libertas gratior extat,
Quam sub rege pio - - - -

Huc facit illud Apollonii Thyanaei apud PHILOSTRATVM L. V. c. 12. Ὥσπερ εἷς ἀρετῇ προὔχων, μεθίστησι τὴν δημοκρατίαν ἐς τὸ ἑνὸς ἀνδρὸς τοῦ ἀρίστου τὴν ἀρχὴν φαίνεσθαι, οὕτως ἡ ἑνὸς ἀρχὴ πάντα ἐς τὸ ξυμφέρον τοῦ κοινοῦ προορῶσα, δῆμός ἐστιν. *Sicut vir vnus alios virtute superans popularem gubernationem ita transmutat, vt vnius hominis imperium esse videatur: ita vnius hominis principatus ad communem vtilitatem omnia dirigens instar populi merito habendus est.* Add. HOBBESIVS de Ciue c. 10. §. 8. Deinde afferuntur occasiones & causae, quibus compulsus populus aliquis ius totum imperandi abs sese abdicare, & alteri tradere potuerit. Quarum complures complectitur CICERO Offic. II. [c. 6.] *Atque etiam subiiciunt se homines imperio alterius, ac potestati pluribus de causis. Ducuntur enim aut beneuolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis praestantia, aut spe sibi vtile futurum, aut metu, ne parere cogantur: aut spe largitionis, promissionibusque capti: aut postremo, vt saepe in nostra Republica vidimus, mercede conducti.* Grotio istae adducuntur; si accidat, vt populo ab hoste excidium immineat, ad quod effugiendum nulla alia pateat via, quam si citra reseruationem sub alterius ditionem concedat. Vid. LIVIVS L. VII. c. 31. si inopia pressus aliter non habeat, vnde se sustentet. Vid. Genes. XLVII, 19. Si paterfamilias latifundia possidens neminem alia lege in suas terras habitatum recipere velit, quam absolutam ab ipso subiectionem stipulatus: aut si quis magnam seruorum copiam ea lege manumittat. Quin & eiusmodi regiminis forma genio alicuius populi congruere potest. Neque vero semper degeneris est, aut abiecti indicium animi, absoluta monarchia gaudere; quod plerisque in democratia natis videtur; apud quos eo nomine Cappadoces male audiunt, quod oblatam a Romanis libertatem adspernati sint. Vid. STRABO L. XII. [p. 540. Ed. Parif. 815. Ed. Amst.] & IVSTI-

2) Idem argumentum pecul. differt. *an summa rerum ex instituto naturae semper sit penes populum* excolui Tom. I. Comment. atque Opuscul. H.

§. VI. 1) Refellitur hisce in primis AVCTOR Vindiciarum contra tyrannos. Vid. Quaestio III. huius libri pag. 67. & seqq. Edit. Francof. 1622.

2) Ver-

IVSTINVS L. XXXVIII. c. 2. EVRIPIDES Helena [v. 283.] ex communi Graecorum opinione: Τὰ βαρβάρων δοῦλα πάντα, πλὴν ἑνός. *Omnes barbari serui, excepto vno rege.* Quin populis, in quibus multi sunt homines impotentes, ambitiosi, elati, & aequalitatis impatientes libertas popularis est perniciosissima: iidem regnum facile patiuntur. Nam malunt vni parere, & reliquos eminere, quam aequali cum omnibus conditione degere; *& dominari vt possint seruire, volunt.* AVSONIVS [Eidyll. XV. v. 37. 38.] Imo *Oriens* vsque adeo *Regibus suetus* & olim & nunc, vt NEVHOF in Legatione referat, *Chinenses non potuisse animo concipere, quid rei essent Ordines Hollandiae*, quod praeter monarchiam nullum regiminis genus norint. Et Rex Pegu, cum ipsi referretur, imperium apud Venetos esse penes Senatum, effusissime risit, velut rem plane absurdam, vti refert Caspar BALBI Venetus, in Itinerario. Ast popularem libertatem bene ferre non possunt, nisi temperato spiritu homines, sedatis affectibus, & aequo animo intra aequalitatem late regnari. Saepe denique ciuitates liberae per turbas intestinas eo rediguntur, vt nisi sub vnius absoluto imperio saluae nequeant esse; & *cum domino pax ista venit.* LVCANVS L. I. [v. 670.]

§. VI. POTIVS est excutere rationes eorum, qui realem istam, quam fingunt, maiestatem populi supra reges euehere gaudent. Iactant omnes reges a populo constitutos [1]. Atqui naturale esse, vt constituens sit constituto superior. Verum licet ad quorumlibet regum constitutionem populi consensus interueniat; inter modos tamen, quibus ille elicitur, magna est differentia. Quidam enim populi vltro sibi regem sumunt; reliqui bello aut alia necessitate subacti regem accipiunt, quem extra istiusmodi casum hautquaquam optabant. Atqui communis loquendi vsus fert, vt illi demum reges a populo dicantur constituti, quos iste vltro sibi sumsit. Qui per vim bellicam, aut simili modo consensum extorquent, non a populo constituti, sed populum sibi subiecisse dicuntur. Deinde tunc demum constituens constituto est superior, si penes istum semper sit, quousque hic eo, quo positus est, loco debeat subsistere. Sed quandoque ab initio quidem vltroneae voluntatis est, quem velis constituere; constitutione semel facta, constitutum ferre necessitatis fit. Aliqui sic respondent. Constituit quis aliquem vel in caput tertii, vel in caput proprium. Prior constituto sane superior est. Praesupponitur enim, istum tertium sub huius esse potestate, & deinceps quoque manere. Vnde necessarium est, constitutum quoque ab istius voluntate dependere. Cum enim non possit vnus duobus dominis non subordinatis seruire, non possum subiecto meo dominum imponere, vt non in hunc mihi maneat potestas; adeoque hic subordinatus duntaxat fiat dominus. Sic populus liber, qui ducem suis militibus imponit, & illo, & his superior est, & manet. Ast qui aliquem constituit in seipsum [2], seu qui imperium alteri in se confert, non magis eo superior

2) Verbo, axioma illud non procedit in pactis rectoriis. Vid. supra c. 2. §. 10. Id quod etiam exemplo serui, se in seruitutem addicentis, & litigantium in arbitros compromittentium intelligitur. Vid. supra L. V. c. 13. §. 4. circa extrem. H.

rior manere poteſt, quam idem eodem tempore imperare & parere. Pergunt, cum omne regimen ſit eorum cauſa, qui parent, non qui imperant, ſeu quia rex eſt propter populum, non populus propter regem; ideo populum vtique rege ſuperiorem eſſe. Id enim ſane, propter quod aliud eſt, nobilius videri eo, quod in iſtius gratiam eſt inſtitutum. Enimuero non omne imperium, puta herile, eſt introductum in eorum gratiam, qui parent. Quanquam ſi dominus ex ſuo imperio fructum capere velit, neceſſum eſt, vt ſerui quoque curam agat [3]. Deinde non id quaeritur: pluris ſit perſona regis, an totus populus, ſi alterutri vtique ſit pereundum; ſed an quia imperium ciuile repertum eſt ad emolumentum vniuerſitatis, iudicium de procurando iſto fine ſit potius penes eos, qui ſuam voluntatem voluntati regis ſubdiderunt, an vero penes eum, cuius iudicio atque conſcientiae ſumma rerum fuit concredita. Aliqui ex eo, quod populi ob peccata regum puniti leguntur [4], inferunt, penes populum fuiſſe eosdem peccantes coërcere; id quod ſine poteſtate, quae regium ius ſuperet, intelligi nequit. Hautquidquam enim imputari mihi factum alterius poteſt, ad quod ego nihil contuli. Iam autem fingi non poteſt, quomodo populus de reatu peccati regii, quod inprimis iſti diſplicuit, participare potuerit, niſi quia regem plectere omiſit. Verum id pro certo habemus [5], peccata regum in ſe non deriuare aliquem reatum in ſubditos, niſi ipſi poſitiue quid ad iſta contulerint. EVRIPIDES Supplicibus: [v. 879. 880.] Ὀυδὲν αἰτία πόλις κακῶς κλύουσα διὰ κυβερνήτην κακόν. *Culpa vacat res publica, male audiens propter gubernatorem malum.* Ex omiſſione autem prohibitionis aut poenae hautquidquam iſti poſſint reatum contrahere; quippe cum ipſi tanquam inferiores regum peccata neque poſſint, neque teneantur prohibere, aut punire. Nam vti facultas, ita & obligatio alterius delicta prohibendi ex poteſtate in alterum prouenit, ſeu ex imperio, quod ius alterius actiones dirigendi inuoluit. Vnde neque antequam rex conſtitueretur, caeteri ex eius facto teneri poterant, cum aequalis in aequalem non habeat imperium; neque poſtquam rex eſt conſtitutus. Abſurdum quippe eſt dictu, illos, qui ante collatum in aliquem imperium velut in aequalem non habebant poteſtatem pro imperio aut violenter ipſius peccata prohibendi, eandem accepiſſe, poſtquam eidem in ſe dederunt imperium. Sed neque ex illo pacto, quo ſubditi in regem abſolutum imperium contulerunt, peccata regum ſubditis imputari poſſunt. Nam illo pacto impunitatem ciues regi non dederunt, ſed quam antea ex libertate naturali habebat, ipſi reliquerunt; cum alias nulla ratione imperium ſummum gerere poſſet, niſi a poenis humanis foret exemtus. Ad exemplum 2 Samuel. XXIV. a GROTIO dicto loco ſat reſponſum. Notabilis quoque locus eſt apud MARTINIVM Hiſt. Sinicae L. III. c. 1. qui ad d. cap. XXIV, 17. facit. Quod aliqui dicunt; vti qui ſe in ſeruitutem dedit, ius retinet, ex ſeruitute iterum ſeſe eripien-

3) Ὀυ γὰρ ἐνδέχεται, φθειρομένου τοῦ δούλου, σώζεσθαι τὴν δεσποτείαν. *Fieri enim nequit, vt, intereunte ſeruo, conſeruetur familiare imperium.* ARISTOTELES III. Pol. 4. H.

4) Vid. Iunii BRVTI Vindiciae contra tyrannos p. 29. & ſeqq.

5) Intelligendum hoc de foro diuino. Vid. ſupra c. 2. §. 14. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

6) Commoda quaedam eius eſſe, praeſertim quod percuſſores falſorum numorum eosue radentes ſiue circumcidentes, item raptores in viis publicis

eripiendi; ita par ius competere populo, qui monarchicum iugum ſubiit: id nemo ſanus admiſerit, niſi addatur, vt id fiat bona cum venia domini, aut regis, quaeſito ſibi iure vltro cedentis. Add. XENOPHON Cyrop. L. III. princ. Falſum quoque eſt, populum, cuius ingenio abſolutum quondam imperium congruebat, vbi ſucceſſu temporis ſeruilem indolem exuerit, imperium recte excutere, & in popularem ſeſe libertatem vindicare. Nam ſi talis caſus emerſerit, principi incumbet, ad mutatum populi genium regimen prudenter attemperare. Inepte dicitur; cum dominus re ſua abutens coërceri poſſit, aut eidem bonis interdici, principem quoque poteſtate ſua praue vtentem in ordinem poſſe redigi. Nam prioris ratio eſt, quod principi ſuperius ius competat in bona ciuium, quae ne inutiliter dilapidentur Reipublicae intereſt. At quis dixerit; ſubditis competere eminentius quoddam ius in iura principis, id eſt, eosdem domini ſui dominos eſſe? Ad dicta principum, quorum nonnulla ad iactantiam compoſita ſunt, reſpondetur; principem vtique debere omnia referre ad ſalutem populi. Sed ex eo nondum conſequitur; ciues coërcere poſſe principem, quando iudicauerint, ipſum media parum idonea iſti fini adhibere. Abſurde traditur; cum populus non habeat ius ſeipſum extinguendi; aut in corpus ſuum atrociter ſaeuiendi, in regem quoque non poſſe tale ius transferri. Quis enim regi ius extinguendi populum aſſeruerit? Abſolutum imperium non eſſe rem adeo formidabilem, mox oſtendetur [6]. Quid autem liceat populo, vbi rex aperte ad perdendum populum ruit, alibi diſpiciendum erit [7]. Nequidquam allegantur conſules, & quiuis alii magiſtratus [8], qui itidem ſupra populum conſtituti dicuntur, & tamen a populo quandoque in ordinem redacti ſunt. Quod ex ſacris hiſtoriis afferunt; Ebraeos iugum vicinarum gentium excuſſiſſe, poſtquam Deo ſat poenarum dediſſe viſi fuerunt: ad id ſic habendum. Aut in ſtatu belli adhuc verſabantur cum iſtis populis, neque fide data iſtorum ſeſe regibus tanquam ciues ſubiecerant, & hoc caſu oppreſſores ſuos tanquam hoſtes iure belli tractare poterant: aut expreſſum Dei mandatum ſuper ea re acceperant, quod ſiquidem a communi iure abierit, aliis imitari non conceditur. Add. Rob. SANDERSONVS *de Oblig. conſcient. Praelect. IX. §. 16. ſeqq. & Praelect. X. §. 13. 16. 22. 23.*

§. VII. ILLVD praeterea ſatis clare patet, in quibusdam ciuitatibus imperium, cumprimis regium, circa exercendos ſuos actus eſſe liberum [1], alicubi ad certum agendi modum reſtrictum. Vnde orta fuit diſtinctio imperii in *abſolutum* & *limitatum.* Vbi accurate prius exponendum, quid vocabulum *abſoluti* proprie notet; quod magno odio laborat apud eos, qui in liberis ciuitatibus ſunt educati. Ac poteſt idem ſiniſtre explicatum malis principibus ad Rempublicam vexandam, & plurima ſcelera patranda animos addere;

 frigi-

blicis, aut expilatores aedium heic fere nulli ſint, diffiteri non potuit Auctor Anglus de Statu Daniae c. 15. H.

7) Infra c. 8. §. 7. H.

8) Neque enim hi Conſules & Magiſtratus ſummi Imperantes erant, ſed meri populi miniſtri.

§. VII. 1) Quod a Graecis vocatur παμβασιλεία. Quam definit ARISTOTELES, III. Pol. 12. Καθ' ἣν ἄρχει, πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεύς. *In qua Rex pro arbitrio ſuo imperium habet in omnia.* H.

ſrigidam ſubinde ſuffundentibus adulatoribus, queis ambitionem, & alia principum vitia alere eius vocis iactatione in procliui eſt. Abſolutus es: ergo ſi libet licet: ergo bellis non neceſſariis ciues iuxta tuos, & vicinos attere, vt ipſe magnus bellator clueas: ergo contumeliis inſulta quibuslibet: ergo exactionibus atque rapinis exhauri ciues, vt ambitioni aut luxui materia ſuppetat. Quo ſpectat adulatio Anaxarchi ad Alexandrum, ob Clyti necem dolentem: *Τὴν δίκην τῶν θεῶν πάρεδρον, ἵνα πᾶν πραττόμενον ὑπὸ βασιλέως, θεμιτὸν δοκῇ καὶ δίκαιον. Ius & fas Ioui aſſidere, vt quicquid rex agat, id fas iuſtumque putetur.* PLVTARCHVS ad Principem indoctum [p. 780.] Item illud SOPHOCLIS Antigone [p. 234. Ed. H. Steph.] *Ἡ τυραννὶς πολλὰ τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ, κἄξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἃ βούλεται. tyrannis cum aliis in rebus beata eſt, tum quia licet ei dicere & facere quae vult* [2]. Quin & dantur, qui abſolutum ius regum eiusmodi argumentis & ſententiis adſtructum eunt, vt idem ſola ſcelerum impunitate, vexandique populi licentia metiri videantur. Igitur vti ſingulorum hominum ſumma haec, & abſoluta libertas intelligitur, quando non ad alienum, ſed proprium arbitrium & iudicium ſtatuere poſſunt de ſuis rebus & actionibus, ſalua tamen ſemper obſeruatione iuris naturalis: eaque libertas naturaliter omnibus hominibus competit, qui alterius hominis imperio non ſunt ſubiecti: ita vbi plures homines in ciuitatem perfectam coaluerunt, ibi vtique neceſſum eſt exſiſtere tanquam in ſubiecto communi eandem libertatem, ſeu facultatem proprio ex iudicio ſtatuendi de mediis, ad ſalutem ſocietatis ſpectantibus. Quam libertatem comitatur imperium ſummum, ſeu ius iſta media ciuibus praeſcribendi, eosque ad obſequium adigendi. Vnde in omni ciuitate proprie dicta exſiſtit imperium abſolutum, ſaltem habitualiter, ſi non ſemper exercitio. Implicat enim eſſe nemini obnoxium, & non habere ius ſtatuendi de rebus ſuis ex proprio iudicio & arbitrio. Imperium autem abſolutum in ſe nil inuoluere iniquum aut intolerabile, ex fine ciuitatum inſtitutarum facile eſt perſpectu. Sane enim non ideo ciuitates conſtituimus, vt neglecto iure naturali, omnia ex praua libidine fierent; ſed vt ſecuritati & ſaluti ſingulorum, iunctis multorum opibus, commodius proſpiceretur, vtque adeo iuris naturalis exercitio tuto vacare liceret.

§. VIII. CAETERVM quando ſummum imperium conſideratur, prout eſt collatum in vnum hominem, vel in vnum concilium, ex paucioribus aut vniuerſis conſtans, tanquam in ſubiectum proprium, non vbique ita abſolutum & liberum, ſed alicubi certis legibus alligatum obſeruatur. Equidem in democratiis non ita manifeſte diſcrimen inter imperium abſolutum & circumſcriptum videtur deprehendi. Quanquam enim in quauis democratia oporteat exſiſtere certa inſtituta vſu recepta, aut ſcriptis ſancita legibus, quo tempore, & per quos populus conuocari; atque negotia publica proponi, & exſecutioni dari debeant: (citra talia enim ciuitas non poteſt intelligi:) tamen cum ex vniuer-
ſis

2) Item SENECA in Agamemnone:
Id eſſe regni maximum pignus putant,
Si quicquid aliis non licet, ſolis licet.
V. infra L. VIII. c. 1. §. 2. H.

§. VIII. 1) Haec ratio nihil facit: nam & pacta Regum cum Ordinibus mutua voluntate tolli poſſunt. Sane negari nequit, politiam vnam prae altera eſſe adſtrictiorem. Sic Corinthi adeo caſtigatus erat popularis Reipublicae ſtatus, vt propius ad Optimatum gubernationem accedere videretur,

ſis ciuibus conſtet concilium illud, penes quod eſt ſummum imperium, adeoque nemini extra idem ex iſtis ſtatutis ius ſit quaeſitum, nihil obſtabit, quo minus quolibet tempore a populo eadem abrogari aut immutari poſſint [1]. Add. Andr. MAVROCENVS Hiſt. Venet. L. XIII. p. 517. ſeqq. Huc facit, quod Anacharſis Solonem irriſiſſe legatur, qui ciuium ſe iniurias & cupiditates putaret refraenaturum ſcriptura, quae nihil a telis aranearum differret. Cui Solon repoſuit, ſtare homines etiam pactis conuentis, quae neutri parti expediat violare, ac leges ita ſe temperare ciuibus omnibus, vt futurum perſpicuum eſſet, antiquius eſſe colere iuſtitiam, quam ius violare. Verum euentus magis iudicium Anacharſis, quam ſpem Solonis comprobauit. PLVTARCHVS Solone [p. 81. A. B.] Niſi forte iurisiurandi religione ad iſta perpetuo obſeruanda populus ſeſe adſtrinxerit; vti Romae circa reges non tolerandos factum. Etſi an tale iuramentum ſtringat, quando nemo ex illis, qui iurarunt, ſupereſt, ſupra disquiſitum fuerit L. IV. c. 2. §. 17. Quo loco & notanda cauillatio Caeſaris, publicas pecunias auferentis, quae depoſitae fuerant cum exſecratione publica, in caput cuiuſcunque contrectare auſi, niſi cauſa belli Gallici: *aiebat enim religione ſolutam Rempublicam perdomitis a ſe Gallis, vt nihil inde ſit periculi.* APPIANVS ALEX. de Bello ciuili L. II. [p. 453. Ed. Steph. 745. Ed. Amſt.] Apud HERODOTVM Clio [L. I. p. 7.] Solon Athenienſes iuramento adegiſſe, ſcribitur, vt ne quam legem abs ſe latam intra decennium abrogarent. Quanquam & aliqui, ne eiuſmodi ſtatuta mutarentur, cauere voluerint, poena ſtatuta in eum, qui iſta abroganda ſit ſuaſurus. Quae poena tamen non minus, quam prius ſtatutum, abrogari poteſt [2]. Sicuti Thaſii quondam legem iuſſerant: *Qui ſcripſerit, foedus cum Athenienſibus faciendum, mortis reus eſto*, apud POLYAENVM Strateg. L. II. [c. 33.] Et Athenienſes, ne quis referret de aſſerenda Salamine, apud PLVTARCHVM Solone [p. 82.] Et Charondas apud Thurios, vt qui legi correctionem velit adhibere, laqueo collum inſertum gerens in concionem procedat, apud DIODOR. SICVLVM L. XII c. 17. Apud XENOPHONTEM περὶ ἀναβάσ. L. VI. [c. 4. §. 8. Ed. Oxon.] decretum fit, *vt ſi quis diuidundi exercitus mentionem faciat, morte multetur.* In ariſtocratiis autem & monarchiis, vbi alii ſunt, qui imperant, alii, quibus imperatur, adeoque vbi his ex illorum promiſſis & pactis ius poteſt quaeri, clare diſcrimen imperii abſoluti & limitati adparet. Heic igitur abſolutus eſt, qui imperium adminiſtrat proprio ex iudicio, non ad normam certorum & perpetuorum ſtatutorum, ſed prout praeſens rerum conditio videtur exigere; quique adeo ex proprio iudicio ſalutem Reipublicae prout eiusdem tempora poſtulauerint, procurat [3]. Vnde tantum abeſt, vt in vocabulo abſoluti lateat aliquid inuidioſum aut liberis hominibus intolerabile; vt idem potius longe acrioris curae & circumſpectionis neceſſitatem principibus iniungat, ſiquidem officio ſuo & conſcientiae ſatisfacere velint, quam queis ad

retur, quemadmodum ex PLVTARCHO in Dione diſcimus. Idem ſtatus Athenis diu & alibi fuit. H.

2) V. ſupra L. I. c. 6. §. 6. H.

3) Qui, vt eſt apud EVRIPIDEM Supplicibus, τὸν νόμον κεκτημένος ἀυτὸς παρ' ἀυτῷ, *legem poſſidet ipſe apud ſe.* Siue, vt tales deſcribit ARISTOTELES III. Pol. 9. qui ipſi ſunt lex. *Riſum enim de ſe excitaret, qui experiretur lege ipſos illigare. Dicerent enim fortaſſe eadem illa, quae Antiſthenes ait, leones dixiſſe, cum in concione verba facerent lepores, poſtularentque, vt omnes aequum rerum haberent.* H.

ad praeſcriptam formulam negotia publica ſunt expedienda. DIO CHRYSOSTOMVS Orat. 62. *Bonus princeps nihil concupiſcit, quod omnia ſe putat habere: abſtinet & a voluptatibus, quod nulla non potiri poſſit, ſi adpetat: iuſtior quoque eſt, quam alii, vt qui omnibus iuſtitiam exhibeat: delectatur autem laboribus, quod ſponte laboret; & diligit leges, quod non timeat. Atque haec recte ſibi perſuadet. Cui enim maiore opus eſt prudentia quam qui tantis de rebus deliberat? cui accuratiore iuſtitia, quam qui eſt ſupra leges? & cui modeſtia continentiore, quam cui omnia licent? & cui maiore fortitudine, quam qui omnia ſalua conſeruat* [4]?

§. IX. ENIMVERO quia vnius hominis iudicium in diſpiciendo eo, quod ſaluti publicae expedit, facile decipi poteſt, neque omnibus ea ſit animi firmitas, vt in tanta libertate libidines rationi obluctantes compeſcere norint (HERODIANVS L. I. c. 4. *Χαλεπὸν μετρῆσαί τε καὶ ὅρον ἐπιθυμίαις, ὑπηρετέσης ἐξεσίας: Difficile eſt in maxima licentia moderari ſibi, quaſique frenos imponere cupiditatibus* [1].) igitur multis populis conſultum fuit viſum, tantam poteſtatem non ita abſolute committere vnius hominis iudicio, ab erroribus non immuni, & arbitrio in praua flexili, ſed potius certum modum imperii gerendi ipſi praeſcribere. Poſtquam inprimis fuit animaduerſum, certa inſtituta, modumque negotia expediendi genio populi, & ſtatui ciuitatis optime congruere. Neque iſta imperii limitatione fit iniuria principibus, qui ſponte populi ad id faſtigii extolluntur. Nam ſi graue videbatur imperium accipere, quod pro arbitrio gerere non poſſent, licebat illud recuſare. Nequaquam autem fidei religio, qua in ſuſceptione eiusmodi imperii adſtringuntur, admittit, vt poſtea clandeſtinis machinationibus, aut per vim leges regni ſubuertere, & abſolutos ſeſe reddere velint. Scilicet quia *nemini religioſius quod iurauerit cuſtodiendum, quam cuius maxime intereſt non peierari.* PLINIVS Panegyr. [2] [c. 65.] Nam illud nimis quam inſipidum eſt, quod aliqui dicunt, cum reges a Deo ſint conſtituti, isque ipſis munus ſuum recte gerendum iniunxerit, id quod ſine exercitio ſummi imperii fieri nequit; igitur eo ipſo Deum cenſeri contuliſſe regibus certam velut menſuram poteſtatis, cuius partem neque ipſi, vt delibetur aut circumſcribatur, pati debeant: neque populus id recte poſtulare, aut ad idem regem adſtringere queat. Non magis quam honeſte inter maritum & vxorem tale pactum iniri poteſt, vt ille ad huius furtiuos amores con-

4) Ὁ δὲ ἀγαθὸς ἄρχων . . . ὀυδενὸς μὲν ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ πάντα ὄιεσθαι ἔχειν. φείδεται δὲ τῶν ἡδονῶν διὰ τὸ μηδεμίας ἂν ἀποῤῥῆσαι ὀρεχθείς. δικαιότερος δὲ τῶν ἄλλων ἐςὶν, ἅτε πᾶσιν παρέχων τὴν δικαιοσύνην. ἥδεται δὲ τοῖς πόνοις ὅτι ἑκὼν πονεῖ. ἀγαπᾷ δὲ τοὺς νόμους, ὅτι ὀυ δέδοικε καὶ ταῦτα ὀρθῶς ὑπολαμβάνει. τίνι μὲν γὰρ φρονήσεως δεῖ πλείονος, ἢ τῷ περὶ τοσούτων βουλευομένῳ; τίνι δὲ ἀκριβεςέρας δικαιοσύνης ἢ τῷ μείζονι τῶν νόμων; τίνι δὲ σωφροσύνης ἐγκρατεςέρας, ἢ τῷ πάντα ἐξεςι; τίνι δὲ ἀνδρείας μείζονος, ἢ τῷ πάντα σώζοντι.

§. IX. 1) Iam dudum PLATO monuit, Principem, quamuis perfecte calleat praecepta artis Politicae, tamen rariſſime ita agere, vt, niſi ad reddendas populo rationes obſtringatur, ſalutem ſemper populi ante oculos habere, & vtilitatibus priuatis conſtanter praeferre velit. Semper enim eum impellet humanae Naturae indoles, voluptatis adpetens, dolorem autem refugiens, vt iuſtitiam & vtilitatem publicam negligat, dum deſiderio tenetur eorum, ex quibus ipſi & Reipublicae mala innumera ſuboriantur. Ἐὰν ἄρα καὶ τὸ γνῶναί τίς ὅτι ταῦτα ὅυτω πέφυκε, λάβῃ ἱκανῶς ἐν τέχνῃ μετὰ δὲ τοῦτο ἀνυπέυθυνός τε καὶ ἀυτοκράτωρ ἄρξῃ πόλεως ὀυκ ἄν ποτε δύναιτο ἐμμεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι, καὶ διαβιεῦναι τὸ μὲν κοινὸν ἡγούμε-

connivueat, *doctus spectare lacunar, doctus & ad calices vigilanti stertere naso?* Aut vt ita contrahatur, *vt faceres tu, quae velles, nec non ego possem indulgere mihi.* Verum vti illud quidem supra satis adstruximus, imperia ciuilia esse a Deo; ita hoc vtique in arbitrio hominum fuit relictum, saltem quibus ipse Deus leges ciuiles non dedit, quam Reipublicae formam in suum coetum vellent introducere. Cordate Phil. MELANCHTHON in Epit. philosoph. moralis: *Sciendum est, dissimiles esse formas regnorum, & alibi alios esse gradus libertatis. Adprobat autem Deus omnes formas imperiorum rationi & naturae consentaneas.* Sicuti &, puto, nullibi praeceptum aliquod diuinum extat, vt liber populus regem sibi impositurus verbi gratia non Caium, sed Titium eligat; aut certa aliqua formula diuinitus sancita, sub qua omnibus regibus imperium sit deferendum. Neque iuuantur isti homines loco 1 Samuel IIX. quo aliqui nudum regis factum cum iniuria coniunctum, alii verum ius, & quod ad omnes reges pertineat, volunt describi. GROTIVS autem L. I. c. 4. §. 3. mediam viam sectatus, tradit; designari regis factum, sed quod effectum aliquem iuris habeat, nempe non resistendi obligationem; seu vtut rex quando talia patrat, contra officium suum faciat, non magis tamen subditos ipsi posse resistere, quam si optimo iure talia ageret. Ideo enim addi, populum istis iniuriis pressum Dei opem imploraturum, quia scilicet nulla humana remedia extant. Adeoque illud vocari *ius regis*, quomodo *praetor ius reddere dicitur, etiam cum inique decernit* [3]. *L. 11. D. de Iust. & iure.* Enimuero genuinum eius loci sensum hoc modo planissime erui posse arbitror. Fuerat hactenus inter Ebraeos democratia, sed quae saepe indueret faciem similem illi regno, quod ARISTOTELI heroicum dicitur. Iudices diuino plerique instinctu acti oppressos ab hostibus vindicabant, aut in pace ius dicebant: de caetero suadendi magis auctoritate, quam iubendi potestate; & adparatus ipsorum intra ciuilem modum nullo erat tributo iuuandus. Add. GROTIVS ad Iud. I, 1. Pertaesus tamen eum statum populus regem volebat ad modum caeterarum gentium, id est, qui externa quoque pompa & inanibus splenderet, & perpetuum militem aleret, aut certe in armis ciues exerceret, vt hostibus ingruentibus statim posset occurri. Vid. 1 Samuel. XIII, 2. XIV, 48. 52. Heic Samuel, vt re adhuc integra mature deliberaret populus, ius eiusmodi regis, & istius status incommoda ipsi ob oculos ponit [4]. Vultis regem cultu magnifico insignem. Atqui hic numeroso erit satellitio stipatus, adeoque *filios vestros*

ἡγούμενον τρέφων ἐν τῇ πόλει τὸ δὲ ἴδιον ἑπόμενον τῷ κοινῷ ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν ἡ θνητὴ φύσις αὐτὸν ὁρμήσει ἀεὶ, φεύγουσα μὲν ἀλόγως, τὴν λύπην, διώκουσα δὲ τὴν ἡδονήν. τοῦ δὲ δικαιοτέρου τε καὶ ἀμείνονος ἐπίπροσθεν ἄμφω τούτω συςήσεται. καὶ σκότος ἀπεργαζομένη ἐν αὐτῇ, πάντων κακῶν ἐμπλήσει πρὸς τὸ τέλος αὐτήν τε καὶ πόλιν ὅλην. De Legibus L. IX. pag. 857. B. C. Edit. Serran. & p. 936. D. Ed. Francof. TITIVS Obs. DCI. SIDNEIVS de Gubernatione c. 2. Sect. 30. vbi cum pluribus rationibus & ingenti numero exemplorum docetur, valde difficile esse, vt Monarchia, Diis, hominibusque approbantibus regatur, si auctoritas Principis nullis legibus circumscripta sit. Legi autem inprimis merentur verba laudati SIDNEII, obuia T. II. p. 225. 231.

2) Vid. SIDNEIVS dicto loco c. 3. Sect. 14.

3) Quod *ius iniustum* adpellatur PEDONI ALBINOVANO Eleg. 1. vers. 54. Ed. Gorall.

4) Quamuis ingeniosa sit haec Auctoris interpretatio, veri simile tamen est, a Samuele non id proponi, quod Regibus facere *ius* fit, sed mala oculis Iudaeorum sisti nascitura ex Regum *facto*, vt hi eo citius Regni desiderium ponerent. Vid. SIDNEIVS de Gubernatione c. 3. Sect. 3. 4. 5. 7. Plerique interpretes verbis prioribus v. 11. c. 38. 1 Samuel. nituntur, vtpote, quae sic verti solent. *Et:*

vestros tollet & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & praecursores quadrigarum suarum. Vultis regem, qui perpetuo milite sit instructus. At sic necessum erit, vt *constituat sibi tribunos & centuriones* ex filiis vestris, qui antea rei vestrae familiari augendae poterant vacare. Eum regem negotia publica non permittent, vt agros suos ipse colat. Ergo de filiis vestris sumet *aratores agrorum suorum, & messores segetum*, ac pro armando suo exercitu *fabros armorum, & curruum suorum.* Cum praeterea amplo ministerio aulae sit vsurus, neque ex dignitate vxorum & filiarum regiarum sit futurum, vt ipsae tam luculentam culinam curent; ideo *filias vestras sibi faciet vnguentarias, focarias, & panificas.* Multis praeterea ministris ipsi opus erit ad pacis ac belli negotia expedienda, quibus salaria constituenda; ideo *agros vestros, & vineas & olíueta optima tollet, & dabit seruis suis.* Ad quem vsum etiam *decimas* exiget. Neque minus tamen, vbi opus fuerit, *seruis & iumentis vestris ad operas suas* vtetur. Vno verbo hoc dicit: si regem vultis habere, is regie vobis erit sustentandus, & huic fini certi reditus constituendi: cuius oneris si post pertaesum fuerit, nequidquam sceptro eum exuere poteritis, postquam vestra electione ius sibi ad regnum quaesiuit, quod inuito auferri non poterit. Ergo manifestum est, istum locum hautquidquam prauis principibus patrocinari [5]: sed nec ibidem a Deo per modum legis certam velut mensuram regii imperii dictari, cui per humanas conuentiones nihil possit addi, demiue; sed simpliciter onera & impensas status regii, tam absoluti quam limitati, delineari. Igitur omnino est in arbitrio liberorum populorum, absolutum regi imperium, an certis sub legibus velint tradere; modo leges istae in se nihil contineant impium, aut ipsum imperii finem non euertant. Nam etiamsi ab initio homines libere in societatem ciuilem coiuerint; cum tamen vtique subiecti fuerint legi naturali, debuerunt sane tales regulas imperii & obsequii ciuilis constituere, quae legi isti, legitimoque ciuitatum fini congruerent.

§. X. CAETERVM vt recte intelligatur, quanam promissione regis (de optimatibus eadem est ratio,) imperium absolutum esse desinat, (non enim cuilibet ea vis inest,) sciendum est; regem in susceptione regni ad id recte administrandum sese obstringere promisso vel *generali*, vel *speciali*, quod plerumque iurisiurandi religione firmatur. Generale promissum potest fieri vel *tacite*, vel *expresse.* Tacita promissio regni bene gerendi in ipsa eiusdem susceptione inesse intelligitur, etiamsi nihil expresse dictum fuerit. Quo referenda sunt, quae notantur GROTIO ad 2 Regum XI, 17. *Populus promisit regis salutem sibi curae fore. Ita hic idem Iosephus. Nam vt rex populo quidquam promitteret,*

Et dixit; Hoc erit ius Regis. Sed vox משפט *mischpath* saepe ad *factum*, siue id bonum, siue malum, siue iustum, siue iniustum fuerit, refertur. Suffecerit, vnicum eam in rem adduxisse exemplum ex eodem libro Samuelis c. 2. v. 12. & seqq. depromtum. *Caeterum,* inquit, *filii Eli erant filii Belialis: non agnouerunt Iehouam. Et mos quidem Mischpath sacerdotum horum erga populum hic erat: quisquis vir, si sacrificabat sacrificium; venit puer sacerdotis - - - & fuscina erat trium dentium in manu eius. Infixitque in - - aheno - - [et] quicquid extrahebat - - accipiebat sacerdos.* Iam autem sacerdotibus ius nullum erat talia faciendi. Pertinebat enim ad eos pectus tantum & scapula dextra victimarum per Leuit. c. 7. v. 30. & seqq. Conf. CLE-

mitteret, moris apud Hebraeos non fuit. Nempe promiſſione expreſſa, & quae in coronatione fieret. Frequentiſſimum tamen eſt, promiſſionem illam fieri expreſſe, non ſine iuramento, certaque rituum ſolennitate. Neque id inuſitatum, vt in ea promiſſione officium regis deſcribatur per periphraſin, aut enumerationem praecipuarum partium; puta, ſe diligenter inuigilare velle ſaluti publicae promouendae, bonos defenſurum, malos coërciturum, iuſtitiam integre adminiſtraturum, neminem oppreſſurum, & ſimilia. Eiusmodi promiſſa hautquaquam τὸ abſolutum imperii delibant [1]; adeoque rex per eadem obligatur quidem ad imperium bene gerendum; quem autem modum, quaeue media iſti fini producendo ſit vſurpaturus, in ipſius iudicio & arbitrio relinquitur. Specialis autem promiſſio, & in qua etiam modus & media in imperio adminiſtrando adhibenda exprimuntur, duplicem habere vim videtur. Alia enim regis duntaxat conſcientiam ſtringit; alia autem abs ſui impletione obſequium ciuium tanquam a conditione ſuſpendit. Prioris generis promiſſio talis eſt, ſi rex ſpondeat verbi gratia, ſe certo hominum generi magiſtratus non mandaturum, ſe nemini priuilegia in onus caeterorum redundatura daturum, nullas nouas leges laturum, noua tributa aut vectigalia non impoſiturum, milite externo non vſurum, & ſimilia; neque tamen ſimul conſtituatur concilium, quod rex teneatur conſulere, ſiquidem ab iſtis promiſſis tempora Reipublicae diſcedere iubeant: (nam iſtis ſemper tacita haec exceptio ineſſe intelligitur, ni ſalus Reipublicae ſuprema in eiusmodi legibus lex, aliter requirat;) idque concilium iure ſuo, non precario, ſuper illis negotiis poſſit cognoſcere, citra cuius conſenſum ciues iuſſis regis circa talia non obligentur. Heic vtique ad certas quasdam leges adminiſtratio imperii eſt reſtricta, & vbi citra neceſſitatem rex ſecus fecerit, ſine dubio fidei violatae eſt reus. Neque tamen ciuibus competit facultas regis iuſſa ideo detrectandi, aut iſtos actus reddendi irritos. Nam ſi rex dicat, ſalutem populi, aut inſignem Reipublicae vtilitatem id poſtulare, ſicuti & ea praeſumtio actus regis ſemper comitatur, non habent ciues, quod regerant: quippe cum ipſis deſit facultas cognoſcendi ſuper iſtis actibus, vtrum Reipublicae neceſſitas eosdem exigat, an minus. Ex quibus & hoc adparet, non ſatis ſibi cauere populum, ſi regi quidem non niſi limitatum velit imperium tribuere, neque tamen conſtituat aliquod concilium, citra cuius conſenſum actus iſti excepti nequeant exerceri; aut ni regi incumbat neceſſitas comitia habendi, vbi ſuper exercitio iſtorum actuum deliberetur. Id enim praeſtat, quam ſi regi neceſſarium ſit conſulere conſilium aliquod ex paucis duntaxat ciuibus conſtans; cum contingere poſſit, vt paucorum iſtorum priuata commoda a bono publico diſcrepent, vtique adeo ipſi ob priuatum inter-

CLERICVS ad d. l. Samuelis, qui oſtendit, ſententiam eorum, qui huic loco abſolutum Regum arbitrium ſuperſtruunt, regulis artis Criticae, non minus quam principiis ſanae rationis repugnare.

5) Maxime quia ius illud Hebraeorum populo fuit proprium: volebant enim regnari ad modum vicinorum, qui herili imperio vtplurimum vtebantur. Vt adeo id ad alios populos proferri fas non ſinat. V. ſi libet, quae dixi de Iurispr. vniuerſal. ſect. 2. §. 13. H.

§. X. 1) Habet heic locum illud ICtorum: quae tacite inſunt, ſi expreſſe adiiciantur, nullum producunt iuris effectum. H.

interesse non consentiant in salutaria regis destinata. Arctius vero constringitur regis imperium, si expresse inter regem & ciues sit conuentum in delatione imperii, vt ad certas leges fundamentales imperium gerat, ac super negotiis, circa quae absoluta disponendi potestas ipsi non est relicta, ad concilium populi vel procerum referat, neque citra istius consensum quid decernat; secus si factum fuerit, nolle ciues iussis eius circa talia teneri. Tali modo qui regem sibi constituit populus, obsequium, ipsi promisisse intelligitur non absolute, & in omnibus, sed quatenus imperium ad capitulationem & leges fundamentales congruit; abs quibus discrepantes actus ipso iure sunt irriti, neque vim obligandi ciues obtinent. Neque tamen per eiusmodi leges fundamentales summum imperium redditur mancum [2]. Possunt enim in tali regno omnes imperii actus exerceri, qui in regno absoluto, nisi quod heic rex solo suo iudicio, saltem vltimo, vtitur; illic autem penes concilium est cognitio velut concomitans, non ex qua radicaliter vis imperii dependeat, sed quasi a conditione sine qua non. Neque etiam in tali ciuitate exsistunt duae voluntates. Nam vtique omnia quae vult ciuitas, vult per voluntatem regis. Etsi limitatione ista fiat, vt, non exsistente certa conditione, rex quaedam non possit velle, aut frustra velit. Sed nec in tali regno rex summum habere imperium desinit, aut concilium ipso rege est superius. Non enim sequitur; hic non potest agere omnia ex propria libidine, ergo non habet summum imperium. Ego non teneor huic in omnibus parere; ergo sum ipso superior, aut aequalis. Ego huic non possum quolibet modo imperare; ergo ille ipse mihi quaedam positiue potest iniungere. Et longe diuersa sunt haec [3]: ego teneor sequi, quod huic placet, quia pacto me ad hoc obligaui; & ego teneor sequi huius voluntatem, quia pro imperio mihi hoc iniungere potest. Summum autem & absolutum nequaquam sunt vnum & idem. Illud enim notat absentiam superioris aut aequalis in eodem ordine: hoc autem facultatem proprio ex iudicio & arbitrio qualecunque ius exercendi. Sed quid si expresse addita sit clausula [4] commissoria [5], vt si contra fecerit, regno excidat. (*Expresse* dicimus, nam vis legis commissoriae non inest illi clausulae, *si secus fecerit, se nolle teneri.*) Sicuti apud Sabaeos rex, caetera ἀνυπεύθυνος, vbi regia exiuerat, a populo iussu veteris oraculi lapidabatur. Vid. DIODORVS SICVLVS L. III. c. 47. & AGATHARCHIDES de Mari rubro. c. 50. Quo referre possis illud STRABONIS L. XV. [p. 488. Ed. Gen. Casaub.] *Si qua mulier in India regem ebrium occiderit, munus habet, vt cum illius successore iungatur.* Arragonii quondam, postquam rex in ipsorum priuilegia iurauerat, hoc modo ipsi obsequium promittebant: Nos, qui valemus tantum quantum tu, te facimus regem & domi-

2) Principes, qui absoluto imperio etiam maxime studuerunt, interdum agnouisse videmus, Nihil se posse contra leges. Elegans exemplum praesto est apud SIDNEIVM, qui in Tractatu de Iuribus Reginae Franciae (dans le Traité des Droits de la Reine de France) iussu Ludouici XIV, Regis Galliarum, vindicandae partis Belgii Hispanici caussa excuso 1667. inter alia haec legi obseruat: *Reges in hac felici impotentia constituti sunt, vt nihil possint contra leges patriae suae.*

3) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 16. num. 1. vbi hoc patrisfamilias exemplo illustrat, qui, si familiae suae quidquam, quod ad directionem eius pertineat, promiserit, promissis suis stare tenetur, etsi ideo esse non desinat caput huius societatis. Similiter maritus, si quid vxori pollicitus sit,

dominum nostrum hac conditione, vt obserues nostras leges & priuilegia, sin minus, non [6]. Vid. HOTOMANNI Franco-Gallia c. 12. Sic Seuerus Imp. sub initium imperii non solum iurauit, nullum Senatorem suo iussu interfectum iri; sed praecepit etiam, vt publico decreto sanciretur, *Imperatorem, si Senatori mortem afferret, eumque cuius opera ad eam rem vteretur, liberosque ipsorum, hostes Reipublicae futuros*, apud XIPHILINVM Epit. Dionis [in Seuero.] Etsi non multo post Iulius Solon, qui illud ipsum decretum iussu Imperatoris conscripserat, interfectus fuit. Heic certum videtur, regem absolutum non dari, cui regnum sit commissum sub clausula commissoria. Quo minus tamen limitatum quis imperium, vere regium tamen, hoc modo habeat, nihil prohibere videtur [7]. Nam licet ponamus, temporarium imperium pro summo agnosci non posse; tamen proprie temporarium non dixeris, quod a conditione potestatiua dependet, & quam nunquam exsistere penes regem est. Neque ideo eiusmodi rex iudicio populi subiicitur, penes quem sit cognitio, an fidem fefellerit, vel non. Nam praeterquam quod eiusmodi clausula commissoria talia comprehendere solet, quae in ipsos sensus incurrunt, quaeque adeo ambiguae disceptationi non sunt obnoxia, etiam qualiscunque illa cognitio non habet indolem iudicii, quo super actione subiecti cognoscitur, sed nihil aliud est, quam nuda contestatio, quo quis manifestum suum ius ab altero violari ad animum reuocat; id quod etiam in inferiorem cadere potest. Conf. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 16. GROTIVS dicto loco obscurius loquitur, quando obligationem ex promissis regum cadere dicit vel *in exercitium actus*, vel etiam *directe in ipsam facultatem*. Contra prioris generis promissa si fiat, actus dicitur iniustus, validus tamen; contra posterioris generis, etiam *irritus*. Quasi diceret: interdum rex promittit, se aliqua parte summi imperii nisi certo modo non vsurum: interdum parte aliqua plane sese abdicat. Circa quod duo monenda sunt; primo quod etiam irriti possint esse actus, qui contra prioris generis obligationem suscipiuntur, verbi gratia, si rex promiserit, se inconsultis ordinibus noua tributa non indicturum, putauerim irritam esse indictionem, quam proprio arbitrio rex fecerit. Deinde quod posteriori modo summi imperii partes diuellantur, aut mutilentur.

§. XI. CAETERVM vt penitius natura regnorum limitatorum intelligatur, sciendum est, negotia, quae in administranda Republica occurrunt, esse duplicis potissimum generis. Nam de quibusdam in antecessum potest constitui, ideo quod, quandocunque eueniunt, eandem habeant naturam: de quibusdam autem non nisi ex praesenti tempore iudicium ferre licet, Reipubli-

fit, salua id potestate maritali, praestare obstrictus est.

4) Vid. cap. praeced. §. XVII. nota 3.

5) Vid. de Polonia HARTKNOCH. L. II. de Polon. c. 2. §. 24. THVANVM L. LXII. ad A. MDLXXV. Conf. PIASECIVM Chronic. ad A. MDCVII. Adde AVCTOR. L. VII. Rerum Brandenburg. §. 26. 37. 40. ad A. MDCLVII. H.

6) *Nos que valemos tanto come vos, os hazemos nuestro Rey, con tal que nos guardeys nuestros fueros y libertades; y sino, no.* Relat. Antonii PEREZ Secretarii Status Philippi II.

7) Nam & pendente lege commissoria dominium est penes emtorem. Vid. *L. 1. & 2. D. de Lege Commissoria.* H.

cae expediant, nec ne, ideo quod, quae illa comitantur, praeuideri nequeant. Circa vtraque, ne a bono publico aberraretur, populus, cui limitatum placuit regnum, cauere potuit. Illic quidem, dum perpetuas leges conſcribit, ad quas ſequendas rex adſtringeretur; heic autem, dum concilium populi vel procerum conſuli vult. Sic populus perſpecta religionis ſuae veritate, quique modus regiminis ſacri, rituumque exteriorum ſuo genio quam optime congrueret, regi in delatione imperii legem potuit dicere, ne quid circa ſacra ſemel recepta propria auctoritate mutaret. Sic cui non conſtat, quam ſaepe iuſtitia ſoleat laborare, ſi citra leges ſcriptas ex ſolo imperantis iudicio, & ex aequo & bono, quod frequenter non ratio, ſed affectus aut imperitia ſuggerunt, ius reddatur. Vid. TACITVS A. XIII. 4. 2. Tali incommodo euitando regem poteſt obſtringere populus, vt vel ipſe aequabiles conſcribat leges, vel eas, quae iam extant, obſeruet; vtique ius ex iſtis legibus dicatur per certa collegia, cauſaeque non niſi grauiſſimae, aut per appellationem demum ad regem deuoluantur. Quanquam & ſaepe ex vſu regis ſit, inuidioſas cauſas per alios decidi [1]. Apud OVIDIVM Metam. L. XII. [v. 626. & ſeqq.] *A ſe Tantalides onus inuidiamque remouit: Argolicosque duces mediis conſidere caſtris Iuſſit: & arbitrium litis traiecit in omnes.* Et ambitioſae aut importunae interceſſiones pro noxiis iſto obtentu commode repelluntur. *Legum ſeueritatem & auctoritatem ſua voluntate & propoſito plus valere, & iudicum ſententias ſuo iudicio praepollere*, dicebat Andronicus Commenus apud Nicetam ACOMINATVM L. I. de Imperio Andronici. Sic cum notiſſimum ſit, quam facile aliorum ſudore parta per ambitum aut luxum profundantur: igitur ne opes ciuium ex regum libidine alimenta vitiis ipſorum praeberent, ſapienter alicubi populus certos reditus regi aſſignauit, quot ſufficere iudicauit ad ſtatos ſumtus in Rempublicam impendendos; quod ſi ampliores deſiderarentur, ad concilium referri ſuper ea re voluit. Cum etiam nonnulli reges gloriae bellicae plus iuſto ſint auidi, & in bella non neceſſaria ruentes, ſe ſimul & Rempublicam in caſum dent: inde cauti fuere, qui in delatione imperii regibus ſuis hanc neceſſitatem iniunxerunt; vt, ſaltem ſi ipſi bello alios vellent laceſſere, concilium prius conſulerent. Franc. Lopez de GOMARA Hiſt. Ind. Occid. c. 95. tradit, incolas inſulae Borneo odiſſe bellum, regesque bellatores, eoque hos ante primam aciem ſolent collocare. Et ſic circa alia quoque potuit conſtitui, quae populus perſpexit ex vſu Reipublicae eſſe: ne, ſi circa iſta regi abſoluta diſponendi facultas relinqueretur, fortaſſe bono publico parum conſuleretur. Ex hiſce omnibus etiam patet, in quem ſenſum explicanda ſint, quae politici Graeci, & qui eos ſequuntur tradunt [2], legibus potius quam hominibus regimen ciuitatis eſſe committendum. Quod non alium commodum habere ſenſum poteſt; quam

§. XI. 1) *Imaginem cognitionis* vocat TACITVS III. Annal. 17. qui & alio loco notat: *Saeuitiam Neronis per huiusmodi imagines illuſiſſe.* H.

2) Loca congeſſit GATAKERVS *ad L. 10. Antonini §. 21.* Conf. ſupra L. I. c. 6. §. 14. in fine. H.

3) Nimirum, vt ait ARISTOTELES III. Pol. 6. Ὁ νόμος συνθήκη, καὶ καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστὴς, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ᾽ οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας. *Lex pactum eſt, vt ait Lycophron Sophiſtes, quae ſponſor eſt inter ipſos rerum iuſtarum: non tamen tantarum virium, vt valeat ciues bonos ac iuſtos efficere.* H.

4) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 16. num. 3.

§. XII. 1) Et de Imperatore Fezzo-Marocano refert St. OLON Relatione de eius Imperio p. 108.

quam hunc: praeſtare, vt qui imperant, ad praeſcriptum potius certarum legum Rempublicam gubernent, quam proprio & incircumſcripto arbitrio. Alias enim ſolae leges non magis idoneae ſunt ad gubernandam ciuitatem, quam pixis nautica ad regendam nauem, nî nauclerus acceſſerit [3]. Qua ratione regum poteſtas in Aegypto fuerit limitata, late docet DIODORVS SICVLVS L. I. c. 71. Addatur de rege Taprobanes PLINIVS N. H. L. VII. cap. 22. in fin. Et SOLINVS c. 66. Apud PHILOSTRATVM de Vita Apollonii L. III. c. 10. dicitur, *ſapientum* Indorum *iura non ſinebant regem ſupra diei ſpatium apud eos morari* [4]. Inſolita magis ſunt, quae de rege inſularum Haebudum memorat SOLINVS c. 35. *Rex nihil ſuum habet, omnia vniuerſorum. Ad aequitatem certis legibus ſtringitur. Ac ne auaritia diuertat a vero, diſcit paupertate iuſtitiam, vtpote cui nihil ſit rei familiaris. Verum alitur e publico. Nulla illi foemina datur propria, ſed per viciſſitudines, in quamcunque commotus fuerit, vſurariam ſumit. Vnde ei nec votum, nec ſpes conceditur liberorum.* Miſer quoque Moſſynoecorum rex, quem, vbi iniquam ſententiam tuliſſet, eo die turri incluſum fame macerabant. APOLLONIVS RHODIVS Argon. L. III.

§. XII. CVM autem vtplurimum regi limitato circa actus illos, quos abſoluto ipſius imperio populus relinquere noluit, conſulendum ſit concilium vniuerſi populi, ſeu eorum, qui illum in claſſes diuiſum repraeſentant; vlterius obſeruandum, non aequalem vbique iſtius concilii eſſe poteſtatem. Nam alicubi ipſe rex, caetera abſolutus, conſtituit concilium aut ſenatum, citra cuius adprobationem ipſe nolit ſua decreta valere. Quo referenda putauerim, quae de monarchia Sinica tradit NEVHOF [1] in Generali Deſcriptione Sinae c. 1. Qui ſenatus ſine dubio conſiliariorum duntaxat auctoritatem habebit, & decreta regis ſub cenſuram reuocabit, quaeque Reipublicae minus expedire viſa fuerint, reiiciet, non proprio iure, ſed conceſſa ab ipſo rege poteſtate. Qui hoc modo ſibi cauere voluit, ne per imprudentiam aut impulſu adulatorum aliquid ſtatueretur minus Reipublicae proficuum. Quo ſpectat illud apud PLVTARCHVM in Apophthegm. [p. 174. B. 183. F.] *Aegyptiorum reges legem quandam ſuam ſeruant, qua iuramento obſtringunt iudices, vt rege ipſo iniuſtam flagitante ſententiam, ei morem non gerant.* Et apud EVNDEM d. l. *Antigonus tertius ſcripſiſſe ciuitatibus* memoratur, *ſi quid contrarium legibus per epiſtolam mandaturus eſſet, ne parerent, ſed ipſum ignoratione lapſum cenſerent.* Vid. *L. 7. C. de Precib. Imperatori offerendis* [2]. Aliquando & hoc modo importunae flagitationes eluduntur, dum princeps ipſe in ſpeciem indulget, quod nouit a ſenatu reſciſſum iri. Vid. *L. 1. C. de Petit. bonorum ſublatis* [3]. BODINVS de Republ. L. III. c. 4. p. m. 455. GRAMONDVS Hiſt. Gall. [4] L. V. p. m. 277. ſeqq. Ioh.

108. ſequ. illum, licet deſpotice imperet, & ſummum Sacerdotem caeteroſque magiſtratus conſtituat, horum decretis ſubiici, neque iisdem ſe ſubtrahere poſſe, ſi libeat vel minimo ſubditorum ſuorum ad eos appellare. Quanquam addat Hiſtoricus: *Id auſurum neminem, ob vindictam, quae ſecutura ſit, certiſſimam mortiferamque.* H.

2) *L. 8. C. de Legib. Nouell. 152.* H.

3) *Sed quoniam plerumque ita in nonnullis cauſſis inuerecunda petentium inhiatione conſtringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: nec reſcripto quidem noſtro aduerſus formam latae Legis loci aliquid relinquatur.*

4) Et *L. 1. ad A. MDCXIV.* & *L. 5. A. MDCXX.* Miniſter. Cardinal. Richelii L. VI. c. 5. & L. VIII. c. 28. H.

LABARDAEVS Hist. de Reb. Gallicis L. III p. 132. 133. Edit. Parif. A. 1671. Quando tamen omnino placitum suum valere vult rex, rationesque a senatu adductas parum graues agnoscit, non habet iste vlterius, quod potestati regis obluctetur. Non enim praesumitur, regem constituendo talem senatum iure suo absolute imperandi se voluisse irreuocabiliter abdicare, & quod a ciuibus simpliciter poterat exigere obsequium, vltro a conditione suspendisse. Adeoque senatus iste delegatam duntaxat a rege potestatem obtinet, limitandam, quandocunque placuerit; etsi non nisi ex causis grauissimis placere hoc debet. Quanquam & hoc fieri possit [5], vt vbi libere abs rege talis senatus semel fuit constitutus, successores iuramento in delatione imperii possint adstringi, vt ne istum iterum tollant. Per talem autem senatum, praesertim vbi regi sit potestas eundem iterum dissoluendi, imperium absolutum esse non desinit. Id enim non in eo consistit, vt rex coeca ex libidine, aut inconsulto animi impetu omnia agat, sed vt demum ex proprio iudicio de negotiis Rempublicam spectantibus decernat: cui hautquidquam repugnat necessitas sanas rationes audiendi. Inde licet consilium, quod ab eiusmodi senatu regi datur, per se & velut ex potestate imperandi, quae in isto haereat, hunc non obliget: occasionem tamen obligationi praebet, quatenus regi repraesentat, qua ratione officio suo in praesenti negotio satisfacere queat. Sicuti medicus per se quidem aegrotum non obligat; dum tamen ostendit, quid sanitati ipsius conducat, ad istius consilium sequendum tenetur ex lege naturae, quae cuique curam salutis & incolumitatis suae imperat. Add. 1 Reg. XII, 7. 8. MARTINIVS Hist. Sinicae L. V. c. 37. p. m. 128. refert: *Sinicos melioris famae reges vt plurimum in vsu habuisse; vt cum a Philosophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute sectanda, vel de re alia quacunque, ad regni bonum pertinente, monerentur, ea flexis genibus exciperent.* Add. IDEM L. VI. c. 1. p. m. 204. seqq. Idem iudicandum de conuentibus ordinum [6], qui huc tantum inseruiunt, vt sint maius regis consilium, per quod querelae populi, quae saepe in consilio priuato reticentur, ad regis aures perueniant, cui deinde liberum sit statuere, quod ex vsu ipsi videatur. Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 10. HOBBES Leuiath. c. 30. vbi recte monet, siquidem Regi summum imperium constare, ac ni ciuitas biceps fieri debeat, non posse conuentum illum plura negotia tractanda suscipere, quam a Rege proposita sunt; cum etiam isti deputati a populo ad nihil amplius potuerint instrui, quam in literis, quibus conuocabantur, continetur. Sicuti & soluetur conuentus, quando Rex in praesens ab iis nil amplius tractandum declarauerit. Per modum tamen precum quaedam regem vltro monere conuentus iste non prohibetur. Ast vero vtique limitatur regnum, quando sub hac conditione ciues in regem illud contulerunt, vt circa certos actus exercen-

5) Vt factum in Anglia & Polonia, de quo alibi. Non dubitauit tamen Elisabetha Angliae Regina subinde Curiam modestiae admonere, & reuerentiam iuris regii Ordinibus commendare, imo plenis comitiis denunciare; *cauerent Principis patientiam laedere:* Vid. CAMDENVS ad A. MDLXVI. H.

6) Vid. HOSPITALII Oratio, & alia Valentini Episcopi apud THVANVM Libr. histor. 25. & 27. ad A. MDLX. H.

7) Quod tamen illustrationem quandam meretur, quae peti potest ex SIDNEII Libello de Gubernatione c. 3. sect. 38. & reliquis eius capitis.

8) Vt apud Veteres Francos, quorum Ordines potesta-

exercendos concilium ordinum conſulat, citra quorum conſenſum decreta regis nihil ſint valitura. Penes regem tamen eſſe debet, id concilium conuocare, & diſſoluere [7], ac negotia expedienda proponere; ni regi nudum nomen relinquere, aut irregularem Rempublicam facere velimus. Quod ſi autem & ipſi ordines conuocati vltro quaedam ad ſalutem regni ſpectantia monere poſſint; decreta tamen ſuper iis facta vim ſuam abs ratihabitione regis mutuabuntur [8]. In hoc autem differunt eiusmodi ordines a conſiliariis proprie dictis, quod licet vtrique cum rege non niſi rationibus agere queant; horum tamen rationes rex vtique reiicere poſſit, illorum non item. Neque indignum iudicabit rex, ſi quaedam ab ipſo propoſita ordines non admittant. Nam vtique promiſit, ſeſe ob oculos ſemper habiturum vtilitatem Reipublicae, de qua certius praeſumuntur iudicare plures ſelecti, quam vnus. Habet ergo, quod ſuam imprudentiam, aut prauos affectus, aut fata Reipublicae accuſet rex, ſi ordines ab ipſo diſſentire contigerit. Ex quo & hoc adparet, vanum eſſe metum eorum, qui putant, hac ratione in arbitrio fore ordinum, vt Respublica ſit ſalua, an minus. Neque enim tanta vecordia temere expectari poteſt vel a rege, vt ordinibus neceſſitates Reipublicae clare nequeat exponere; vel ab ordinibus, vt iis perſpectis ſalutem ſuam pertinaciter prodere velint. Hoc tamen certum eſt, cum illi, qui limitatum imperium in regem contulerunt, hautquidquam praeſumantur vel ciuitatem voluiſſe deſtruere, ac diſſoluere, vel ſuis pactis id efficere, vt finis ciuitatum obtineri non poſſet: inde iſtarum conuentionum ita ſemper faciendam eſſe interpretationem, vt communi omnium ſaluti conueniant, & nulla ratione eidem aduerſentur. Vtque adeo in paciſcendo, quicquid pacti ſunt, eam mentem credendi ſint habuiſſe; ne quid per eas conditiones & pactiones committatur, quod communi omnium ſaluti, & publicae vtilitati obeſſet, aut quo ciuitatis conuulſio aut diſſolutio ſequatur. Quod ſi autem eiusmodi caſus contingat, conueniens quidem fuerit, ſi res moram patiatur, in conuentu populi aut ordinum eundem proponi. Vbi hoc fieri nequeat, penes regem erit, pacta, in exitium ciuitatis eruptura, dextre corrigere. Id quod etiam circa receptas publice leges valet, quas aliquando ſilere ſumma lex, ſalus populi, iubet. Quo ſpectat factum Ageſilai [9] apud PLVTARCHVM in eius Vita. [p. 612. 613. Ed. Wechel.] qui per vnum diem leges Lycurgi iuſſit dormire, vt citra ignominiam poſſent reuerti, qui ex praelio ad Leuctra profugerant. Sic & ordinarium iudiciorum proceſſum ſaepe obſeruari non permittunt tempora Reipublicae [10], aut nocentium conditio, qui, ſi rei eſſent peragendi, acie vincendi prius forent. Vnde cum grano ſalis accipiendus eſt HOBBES Leuiath. c. 29. vbi factum hoſtile vocat, non poenam, quod infligitur auctoritate quidem publica, niſi publica antecedat condemnatio [11].

Nam

poteſtatem non niſi conciliariam habuiſſe, aperte euincit locus inſignis in HINCMARI Ep. 3. c. 34. Conf. BOECLERVS in Reb. ſecular. ſub Carolo M. p. 19. & ſub Lothario p. 107. H.

9) Vid. ſupra L. I. c. 6. §. 17. H.

10) Exempla paſſim in hiſtoriis occurrunt. Habet heic locum quod Porcius Cato dicebat apud SALLVSTIVM de Bello Catilinario: *Caetera maleficia tum perſequare, vbi facta ſunt; hoc, niſi prouideris, ne accidat; vbi euenit, fruſtra iudicia implores.* H.

11) Vid. ſupra d. L. I. c. 6. §. 17. in fine, vbi de Hiſpanis. Add. de Venetis St. DISDIER Part. II. Deſcript. Reip. Venet. p. 230. ſequ. H.

Nam hoc verum eſt vbi nullum delictum anteceſſit. Sed vbi de certo conſtet, poena vtique erit, quae infligitur, vtut per ordinarium proceſſum reum damnari tempora Reipublicae non tulerint.

§. XIII. ENIMVERO HOBBESIVS nullam diſtinctionem inter ſummum & abſolutum videtur agnoſcere velle, ſed potius omne imperium ſummum idem putat eſſe abſolutum [1]. Vbi obſeruandum, omnibus illis dictis quae nimis crude ab eo poſita ſunt, ex fine ciuitatum reſtrictionem eſſe addendam. Puta, quod de Ciue c. V. §. 6. tradit: illum, cui in ciuitate competit ius poenas ſumendi, *iure cogere omnes ad omnia, quae ipſe vult.* Sicut & ipſe hanc limitationem exprimit c. 5. §. 6. *quae ad pacem & defenſionem ſunt neceſſaria.* dicto loco §. 9. in fin. ad pacem & defenſionem communem. Et c. 6. §. 13. cum iure ſummi imperantis connecti ait tantam ciuium obedientiam, *quanta ad regimen ciuitatis neceſſario requiritur.* Sic, quando d. §. 13. dicit: *Quicunque voluntatem ſuam ita voluntati principis ſubiecit, vt quidlibet poſſit impune facere, leges condere, lites iudicare, poenas ſumere, viribus & opibus omnium ſuo arbitrio vti, atque haec omnia iure, ſane ei imperium maximum, quod concedi poteſt, conceſſit:* conſiderandum, qua intentione, quoue conſilio homines ad ciuitates conſtituendas animum adpulerint. Vnde non plus poteſtatis ſua voluntate quis in illum transtuliſſe intelligitur, quam quantum ad iſtum finem facere per ſanum hominem iudicari poteſt: etſi quid heic & nunc ad iſtum finem faciat, non penes transferentes arbitrium ſit, ſed penes eum, in quem poteſtas illa fuit translata. Ergo cogere iure ciues ad omnia ſummus imperans poteſt, quae ipſi ad bonum publicum aliquid facere iudicantur. Ad illa autem cogere ciues, quae ſaluti ciuitatis repugnant, aut legibus naturalibus aduerſantur, ne velle quidem debet. Et ſi tale quid conatus fuerit, ſine dubio poteſtatis ſuae limites transgreditur. Conſideremus quoque argumenta, quibus IDEM de Ciue cap. 6. §. 17. euincere nititur, fruſtra limitationem imperii ſuſcipi. Dicit: *Coetum illum*, qui regi futuro leges praeſcripſit, *vtique habuiſſe poteſtatem abſolutam*, ſaltem habitualiter, aut virtualiter. *Si maneat coetus, vel de tempore in tempus ad certum diem & locum*

§. XIII. 1) Quam ſententiam etiam Romani Pontifices reapſe probant. V. ſupra L. IV. c. 2. §. 5. circa extrem. HOBBESIVS praeterea c. 8. de Ciue §. 10. c. 9. §. 10. 12. Leuiath. c. 20. abſolutum & herile imperium pro iiſdem habet, quia tantum a ſubditis exigit fidem, nec eam ad ſummum imperantem reciprocat, ob defectum pacti, quod ſubditis cum illo negat intercedere. Enimuero cum hypotheſin hancce AVCTOR ſupra luculenter deſtruxerit, atque HOBBESIO ipſo docente c. 14. Leuiathan. *qui transfert aliquod ius ea cauſa id facere intelligatur, vt ſibi reciproce ab eo, cui translatum eſt, ius vel bonum accipiat;* eccui libeat credere, homines in naturali ſtatu poſitos, & ſui iuris, ſponte tam pretioſi boni (nam libertatem τῶν ἀγαθῶν μέγιστον vocat DIO PRVSAEVS) iacturam facere voluiſſe, vt cum ipſi, tum eorum res ſint inſtrumenta, liberrime alterius arbitratu moderanda? H.

2) Ne dicam, licet particularis ille coetus diſſoluatur, manere ſocietatem pacto primo, de quo ſupra egimus, conflatam, quae vtique capax eſt iuris ex promiſſione acquirendi. H.

§. XIV. 1) Heic tamen diuerſae ſunt ſententiae. HOBBESIVS de Corpore politico Part. II. c. 2. §. 11. regna omnia, quae ſucceſſione deferuntur, patrimonialia eſſe contendit. E contrario HOTOMANNVS (V. infra §. 16. in fine) regna patrimonialia dari negat. Enimuero vti hunc refellit experientia. Exemplis compluribus regnorum, vel teſtamento, vel conuentione translatorum, quae GROTIVS adduxit in not. ad L. I. c. 3. §. 12. n. 6. Adde de Dalmatarum Regina, Vladiſlaum Regem Hungariae heredem inſtitue-

locum conuentus celebret, erit perpetua potentia illa; & ſic rex non habebit ſummum imperium, ſed erit nudus magiſtratus. (Quod concedimus, ſi coetus ille ſuo iure coire, & de quibusuis Reipublicae negotiis decernere queat, eique ad reddendas rationes rex ſit obnoxius.) *Sin penitus ſe diſſoluat, ni vna diſſoluatur ciuitas, relinquitur vtique alicubi poteſtas puniendi eos, qui leges transgrediuntur: quod fieri ſine abſoluta poteſtate non poteſt.* Id quod falſum [2], vti & argumentum, quo iſthoc probare vult: *Nam qui iure tantum ſibi conceſſum virium habet, vt poſſit quoslibet ciues poenis coërcere habet potentiam tantam, vt a ciuibus maior contribui non poſſit.* At qui finem ciuitatum cogitauerit, & quod per voluntatis atque virium ſubmiſſionem ciues non immobiles propriis neruis trunci facti fuerint, & quod ſub conditione virium ſuarum vſum alteri concedere, & an conditio illa extet, iudicare, eaque deficiente, vires ſuas retrahere ciues queant; is facile infirmitatem huius argumenti deprehendet. Sicuti & illud aperte falſum; non plus cautionis eſſe ab imperii abuſu, conceſſo imperio limitato, quam ſi abſolutum id relinquatur. Neque ſemper, qui ſatis virium habet ad omnes defendendos, (quod omnes non ſtolidi ciues regi ſuo libenter concedunt,) ſatis quoque virium habet ad eos opprimendos. Imperia ducis, quae vim habent mouendi milites, vt ſtrenue hoſtem inuadant, eneruia deprehendentur, ſi iubeat eosdem in ſe mutuo ferrum ſtringere. Denique recte quidem cordati principes, etiam abſoluti, ingenio ſeſe ciuium attemperant, & ſaepe quandam ipſorum vtilitatem minus vrgent, quando iſti ad officium ſine periculo ciuitatis cogi non poſſunt. Aſt illi ciues non minus cordati, qui cum perſpectum haberent, quid ſuae ciuitati non expediret, per leges fundamentales effecerunt, ne ad iſtud a rege cogi poſſent.

§. XIV. DENIQVE & hoc ſummo imperio, quod penes Monarchas potiſſimum haeret, accidit, vt modus id habendi ſit vel plenus, vel magis aut minus diminutus. Quidam enim reges dicuntur regnum habere in patrimonio; alii vtiliter tantum & iure quaſi vſufructuario idem poſſidere dicuntur [1], idque vel ad tempus vitae, vel ad poſteros quoque ſuos certa lege [2] transmittendum [3]. Aliis

ſtituente, BONFINIVM L. II. Rer. Hungar. Decad. 4. De Rudolpho III. Rege, Burgundiam Conrado Saliquo & eius filio Henrico III. teſtamento relinquente, SIGEBERT. ad A. MXXXIV. HERMANNVM ad A. MXXXII. OTTONEM FRISINGENSEM L. VI. Chronic. c. 30. 31. De Imperatoribus Chinenſibus le COMTE Commentar. de Statu praeſ. Chinae ep. 9. Teſtamentum Beatricis Regis Siciliae A. MCCLXXI. apud Lucam DACHERIVM Tom. 6. Spicileg. p. 475. Teſtamentum Philippi IV. Reg. Hiſpan. apud Caietanum PASSARELLVM de Bell. Luſitan. Caſtellan. L. IX. p. 428. Ita illi ratio obſtat: neque enim neceſſarium eſt ad gubernationem regni, vt id alienabiliter habeatur; neque praeſumendum, populum id voluiſſe in ſe concedere, quod cum maximo eius incommodo ſaepe eſt coniunctum. H.

2) Quo & ea conditio pertinet, qua Princeps certae religioni adſtringitur. Vid. HERTIVS in Diſſertat. de Superioritate territoriali T. II. Commentat. & Opuſc. §. 13. p. 217. & ſeqq. & BAELII Reponſe aux Queſtions d'un Prouincial. T. I. p. 335. & ſeqq.

3) Qui Reges hereditarii, obſeruante id Celeb. OTTONE ad Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 9. §. 2. adductius imperare ſolent. Quare etiam Sedes Romana Hereditarios Electis praefert, & illos Potentiſſimos, hos tantum Sereniſſimos vocat: quem morem ceterae Aulae Europaeae ſequuntur. Vid. GROTIVS Ep. 839. & 899. & Iacob GOTHOFREDVS de Iure praeced.

Aliis denique certum temporis ſpatium gerendo imperio praefixum eſt, quo elapſo illud expirat, & ipſi ad priuatam conditionem rediguntur. Equidem HOBBESIO de Ciue c. 7. §. 16. c. 9. §. 11. illi quoque monarchae temporarii vocantur, qui imperium ad vitae tempus acceperunt; eosque omnes non monarchas tradit, ſed miniſtros duntaxat ciuitatis. Enimuero a communi vſu abhorret, illum vocari temporarium principem, qui imperio nonniſi cum vita exuitur; cum illi tantum proprie temporarii dicantur, quorum poteſtas cum certo ac definito temporis puncto ipſo iure expirat.

§. XV. CAETERVM an detur monarcha temporarius, inter eruditos non adeo expeditum eſt. Equidem GROTIVS L. I. c. 3. §. 11. Dictatorem Romanum, cuius imperium ſemeſtri ſpatio finiebatur, pro vero monarcha venditat; eo argumento, quod *intra tempus ſuum omnes actus ſummi imperii exercuerit eodem iure, quo qui eſt rex optimo iure; neque eiusdem actus potuerint ab alio reddi irriti.* Atqui *rerum moralium naturam ex operationibus cognoſci; adeoque quae facultates eosdem effectus habeant, eodem quoque nomine eſſe nuncupandas.* [*At dictator intra tempus ſuum omnes actus eodem iure exercet, quo rex qui eſt optimo iure; neque eius actus ab alio reddi irritus poteſt. Duratio autem naturam rei non* [1] *immutat, quanquam ſi de dignitate quaeritur, quae maieſtas dici ſolet, dubium non eſt, quin ea maior ſit in eo cui ius perpetuum datum eſt, quam cui temporarium, quia ad dignitatem facit habendi modus.*] Quanquam dubium non ſit, quin maior dignitas imperium perpetuum, quam temporarium comitetur: quippe cum ſolidiore veneratione proſequi ſoleant homines, quos nunquam ad priuatam conditionem redactum iri norunt, quam quos paulo poſt in aequo ſunt conſpecturi. Enimuero & ante iſtum BODINVS de Republ. L. I. c. 8. & poſt eruditi viri dictatorem non monarcham, ſed magiſtratum duntaxat extraordinarium fuiſſe oſtenderunt. Neque vero illud axioma adeo firmo ſtat talo: quod illae facultates ſint eaedem, quae videntur eosdem effectus producere. Sed conſiderandum quoque eſt, an quis facultatem eam exerceat tanquam ſuam [2], an tanquam alienam ſibi delegatam. Hinc & minus recte a GROTIO dicto loco, illi in claſſem monarcharum temporariorum referuntur, *qui antequam reges in ſuam perueniant tutelam, aut dum furore, aut captiuitate impediuntur, curatores regni ita conſtituuntur, vt populo non ſubſint, neque ante legitimum tempus eorum poteſtas ſit reuocabilis.* Hi enim ſummum imperium exercent non ſuo, ſed alieno nomine [3], adeoque non magis monarchae vocari poſſunt, quam tutor dominus bonorum pupilli. Sed & dictatori omnes

§. XV. 1) Verum id eſſe ait BVDDEVS in Specim. Iurisprud. Hiſtoriae §. 47. modo Natura rei non tam arcte cum duratione eius coniuncta ſit, vt vnius mutatio neceſſario mutationem alterius inuoluat. Conf. Tractatio eius omnis inde a §. 43. vsque ad §. 49.

2) Atqui nihil vetat, eam vt ſuam exerceri, etiam ab illo, cui ſumma rerum ad tempus eſt delata. Plane vt dominus quoque eſt rei, cuius dominium poſt certi temporis lapſum eſt reuocabile. Vid. *L. 66. D. de Rei vindicat.* H.

3) Negabit hoc GROTIVS. Loquitur is non de tutoribus omnibus, ſed de illis, qui ita conſtituti ſunt, vt populo non ſubſint, nec ad reddendas rationes vocari queant. Quam in rem non tantum Michaëlis Palaeologi exemplum infra ab AVCTORE memoratum, ſed & alia extant, quae adduxi Elem. Pr. Ciuil. Part. I. Sect. 6. § 8. H.

4) Vid. ROSINI Antiquitates Rom. L. VII. c. 17.

omnes & singulas partes summi imperii simul ita commissas, vt intra semestre suum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo historiae Romanae gnarus [4] admiserit [5]. Neque absurdum est, dari magistratum, abs quo, saltem in certo negotiorum genere, prouocatio non concedatur. Vid. Genes. XLI, 40. 44. *L. 19. G. de Adpell. & consultat. L. 8. C. de Episcop. audient.* [6] *L. vn. C. de Sentent. praef. praet. L. 18. D. de Minoribus.* Addatur quoque LIVIVS L. VI. c. 38. L. VIII. c. 33. & L. XXII. c. 25. VALER. MAXIMVS L. II. c. 7. §. 8. in fine. Obseruandum autem heic, dictatorum, vt & quorumlibet magistratuum potestatem, queis certus temporis terminus praefixus, elapso temporis puncto expirare, eosdemque ipso iure ad priuatam sortem recidere: adeoque quicquid post illud tempus egerint, pro priuato actu habendum, cui recte a quibusuis obsequium denegatur [7]; vtut fortasse insignia potestatis de facto retineant. Vnde nec opus est ad imperium talibus abrogandum nouo populi decreto: sed si tergiuersentur, statim ab ipsa exsecutione initium poterit fieri. Iura enim, quorum vigor a certo temporis termino suspenditur, eodem praesente, statim expirant: sed si ius committendum sit, vbi certarum actionum qualitas deprehendatur, ibi cognitione & iudicio est opus. Cuius discriminis ratio est, quod, an tempus praefinitum sit elapsum, dubium habere nequeat. An vero actio aliqua recte aut secus sit suscepta, in vtramque partem disceptari potest. Vid. LIVIVS L. III. c. 38. seqq. Caeterum dari exemplum temporarii imperii, quibusdam pro impossibili habetur, si de summo imperio, non vicario, sit agendum. Nam quod Augustus apud DIONEM L. LIII. imperium sibi tantum in decennium dari voluit, & post illud iterum in decennium prorogauit, ludibrium erat. Ludibrio scelus miscebat Nabarzanes [8] apud CVRTIVM L. V. c. 9. *Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Asia decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Bessum regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, iusto regi tibi fiduciarium restituat imperium.* Maiori specie pro fiduciarii regni exemplo allegari potest, quod exstat apud DIODORVM SICVLVM L. IV. c. 23. & 33. Sic apud NICEPHORVM GREGORAM L. IV. Michaël Palaeologus iureiurando adigitur, vt imperium administraret, donec legitimus istius haeres & successor adoleuisset: tum vero illi soli cedendum esse vltro & solio regio, & omnibus imperii insignibus. Etsi iuramentum illud hautquidquam sit seruatum. Circa pactum autem Eteoclis & Polynicis, vt alternis annis imperarent, fortasse dici potest; illos hoc egisse, vt regnum ipsum haberent pro indiuiso, alternis annis administrandum. Vid. EVRIPIDES in Phoenissis. STATIVS Thebaidos L. I.

 §. XVI.

c. 17. SCHVLTINGIVS in Enarrat. Partis primae Digestorum p. 32.

5) Imo dictatura, quae quidem optima lege stetit, hoc est, quae rei gerendae aut constituendae Reipublicae causa fuit constituta, erat potestas omnibus magistratibus maior & superior citra prouocationem, circa causae dictionem, soluta legibus, nisi paucissimis & exigui momenti, vi denique imperandi munita. Vt ex DIONYSIO HALICARNASSEO, POLYBIO, CICERONE, aliisque constat. H.

6) *Episcopale iudicium ratum sit in omnibus, qui se audiri a sacerdotibus elegerint: eamque illorum indicationi adhibendam esse reuerentiam iubemus, quam vestris deferri necesse est potestatibus, a quibus non licet prouocare.*

7) Vid. SIDNEIVS de Gubernatione c. 2 Sect. 24. pag. 65. 66. T. II. versionis Gallicae.

8) Et Semiramis, si vera sunt, quae ex Athenaeo memorat DIODORVS SICVLVS, & ex hoc AVCTOR infra c. 8. §. 8. Nam sunt, qui de ea traditione dubitant. H.

§. XVI. Circa illum modum regna habendi, quo ea regum in patrimonio dicuntur esse, ab initio obseruandum; id cuiusque patrimonium dici, non tam quod abs parentibus in se deriuatum obtinet, quam quod quocunque modo partum ipse pleno dominio possidet. Porro vti dominium proprie in rebus intelligitur; sic & istae praecipue in patrimonio dicuntur; quippe in quibus nullum ius haeret, quo minus pro lubitu dominus illis non vti solum, sed & abuti queat. Postea rebus, quae in patrimonio essent, accenseri coepti sunt serui, quippe quos adeo domini ad se pertinere asseruerunt, vt isti non tam sibi, quam dominis salui esse, aut perire intelligerentur. Atque hisce rebus ab initio patrimonia patrumfamilias circumscribebantur. Nam ius regendi vxores & liberos, licet ipsis solis competeret, cum tamen illud ad istorum quoque salutem spectaret, hautquaquam in patrimonio suo duxerunt, aut eo sese locupletiores censeri voluerunt. Vid. *L. 126. §. 1. D. de Reg. iur.* & ibi Iac. Gothofredvs, *L. 33. D. ad L. Aquiliam.* Sicuti & eruditio, ac dexteritas liberorum hominum, vtut ipsis maxime proficua, proprie in patrimonio non censetur. Philo Iudaeus de Plantatione Noë: [p. 224. C. Ed. Paris.] *Et pictori ars pingendi, & sua cuique artifici ars haereditas sorsue censetur, non vt terrena possessio, sed vt Olympicum praemium. Nam huiusmodi res quamuis non sint dominii, prosunt tamen habentibus.* Etsi apud multos sane locum patrimonii ista suppleat. Ovidivs Metamorph. L. III. [v. 588.] *Ars illi sua census erat.* Nihilominus cum deinceps ambitio regnantium inter praecipua bona imperium in homines ducere coepisset, opibusque subiectorum mulcendis cupidinibus multi abuti instituissent; ista quoque regna in patrimonio numerata sunt, circa quae pro lubitu alienanda imperantes disponendi facultatem acceperant [1], quod in hoc summa dominii vis posita intelligeretur. Reliqui autem reges, quibus tanta in regnum suum facultas non concessa, idem velut personalem aliquam possessionem, & iure quasi vsufructuario obtinere dici sueuerunt. Cuius discriminis origo ex diuersis potissimum regna adquirendi modis videtur prouenisse. Quanquam enim ad legitimam quorumuis regum constitutionem subiectorum consensus requiratur; diuersi tamen plane modi sunt, quibus ille consensus elicitur; sic vt alicubi rex subiectis imputet, quod ipsos imperio suo complecti velit; alicubi subditis rex magnum beneficium debet, quod ab ipsis regno fuerit admotus. Sic qui iustam contra se bellandi causam praebuerunt, vbi victi sunt, iure belli vitam, aut libertatem personalem, & omnia bona potuerunt amittere. Hisce sane quaecunque conditio relinquatur, pro beneficio victoris habenda est. Qui licet victis libertatem personalem, & dominium priuatum relinquat; saltem tamen imperium in ipsos pleno & irreuocabili modo sibi suisque vindicare intelligitur. Idem in dubio fecisse praesumitur, qui in protectionem suam suscipit, quibus alias internecio imminebat. Quae contra

§. XVI. 1) Add. c. seq. §. 11. & Livivs L. VIII. c. 5. §. 9. seqq. Reapse tamen Regnum tunc Regnum esse definit, & in Familiam degenerat. Vnde rectius dari Regna patrimonialia negat Heineccivs Iur. Nat. & Gent. L. II. §. 148. inprimis quum deficiat criterium, vnde constet, regnum alienari posse. Nam & Regna Despotica, & bello parta inalienabilia esse, nihil vetat, ceu recte obseruat Hvbervs de Iure Ciuit. I. 3. 2. 18. 2) Conf. Avctor supra L. VI. c. 3. §. 7. H.

3) Vid.

tra regna patrimonialia diſputat Franc. HOTOMANNVS Quaeſt. illuſtr. 1. reſoluit GROTIVS [2] L. I. c. 3. §. 12. Effectus autem, ex iſthoc modo habendi imperium reſultans, in eo potiſſimum cernitur, quod ibi non ſolum conditio ciuium arbitrio regum ſit conſtituta; ſed & quod ius ſuum in tale regnum rex pro lubitu in quemcunque poſſit transſcribere, adeoque & modum ſuccedendi pro ſuo arbitrio [3] conſtituere [4].

§. XVII. ENIMVERO vbi rex vltro a populo adſciſcitur, ibi ſinguli de ſuis iuribus omnia ſibi reſeruaſſe praeſumuntur, quae quidem cum natura ciuitatis conſiſtere poſſunt. Adeoque qua conditione in hiſce regnis ciues viuant, non tam a regis, quam ipſorum ciuium arbitrio pendet; qui tamen vtique de naturali ſua libertate tantum ſibi detrahere neceſſum habuerunt, quantum forma Reipublicae, quam introducturi ſunt, poſtulat. Deinde quia ad regnum vltro dandum homines plerumque moueri ſolent peculiari aliqua conſideratione, quae in quibusuis non deprehenditur; & qui vltro imperium alicuius ſubit, huic quidem, ſed non ideo cuiuis ſubiici velit: igitur regulariter in tali regno ab arbitrio populi dependere intelligitur, ad quem poſt mortem electi regis regnum deuoluatur. Vbi ſi populo non placeat ſingulos reges peculiari electione adſciſcere, penes ipſum tamen erit, ſuper ſucceſſionis ordine diſponere, neque regis heic quidquam contra populi voluntatem poteſtas valebit. Atque hoc potiſſimum intuitu eiusmodi reges iure vſufructuario a quibusdam dicuntur regna ſua obtinere, quod neque circa intrinſecam eius ſtructuram, neque circa translationem in alium ſuo arbitrio quidquam inuito populo diſponere queant. Conf. *L. 13. §. vlt. L. 15. §. 1. D. de Vſufructu. L. 9. C. h. t.* Vlterius comparationem inter regem voluntate populi conſtitutum, & vſufructuarium extendere ego quidem nolim [1]. Vnde hautquidquam probauerim illud HOBBESII de Ciue c. 7. §. 16. *Si populus ab electione monarchae temporarii,* (id eſt, in quem ad tempus vitae imperium eſt collatum,) *ita diſceſſerit, vt decretum prius factum ſit de conueniendo ad diem & locum certum poſt mortem eius: tunc mortuo monarcha, conſolidatur imperium in populo, nullo nouo actu ciuium, ſed iure priore. Toto enim medio tempore ſummum imperium, vt dominium, in populo erat, vſus autem, ſeu exercitium eius tantum in monarcha temporario, vt vſufructuario.* Enimuero hanc ſententiam ita crude acceptam oppido quam periculoſam arbitramur omnibus monarchis, qui libera populi voluntate ſunt conſtituti, & qui certis legibus, quas vocant, fundamentalibus ſunt adſtricti. Praeſertim cum, ſi licuit illi temporarium vocare monarcham, qui ad tempus vitae conſtituitur, etiam illi hoc nomine nuncupari queant, qui imperium acceperunt in familia duntaxat ſua continuandum. Et quia Hobbeſius non definit, quousque talem regem cum vſufructuario comparet; facile periculoſis conſecutionibus irretiri

 poterit.

3) Vid. infra c. 7. §. 11. H.

4) Qua ratione apud Iudaeos Rex e filiis ſuis ſucceſſorem ſibi pro lubitu eligere poterat. Vid. 1 Reg. I, 35. 2 Chron. XI, 20. 22. ibique Clericus.

§. XVII. 1) HVBERVS L. I. de Iur. ciuit. Sect. 3. c. 2. §. 28. maluit, tale imperium cum dominio mariti in rem dotalem, aut heredis fiduciarii, quod interea antequam fideicommiſſum reſtituatur, in re fideicommiſſo obnoxia habet, comparare. Quid ſi pro vſufructario dicamus *non alienabile.* H.

poterit. Cum enim dominium in se ius sit nobilius, quam vsusfructus temporarius; facile liceret concludere; populum esse rege superiorem, & hunc ab illo posse in ordinem redigi, si ad ipsius placitum regnum non administrauerit. Quam ob caussam reiicienda quoque sunt, quae traduntur Leuiath. c. 19. quod electiui reges non habeant summam potestatem [2]. Item, qui habet potestatem rege defuncto successorem constituendi, eundem summam quoque potestatem obtinere rege viuo; cum quis non possit alteri dare, quod ipse non habeat. Nam ad ipsam vim imperii in subiectos parum interest, quid circa casum interregni sit in aliquo regno constitutum. Etiam vbi heic fuerit prouisum, ciues addictissime possunt parere, & ab omni circa Rempublicam potestate eosdem excludi nihil prohibet, nec de noua Reipublicae forma, aut successore rege viuo cogitare licebit. Ex eo autem, quod rex electitius successorem sibi pro arbitrio eligere nequeat, non sequitur, ipsi vsumfructum duntaxat, & non velut dominium imperii competere, ipsumque rei alienae esse administratorem. Nam vt ad aliquem redeat potestas prospiciendi suae saluti, & suas actiones proprio ex iudicio gubernandi, (quae potestas tantisper penes alium fuit,) non necessarium est imperium ita velut diuelli, vt penes hunc eiusdem κτῆσις remaneat, χρῆσις duntaxat in alterum transferatur; cum extincto eo, cui etiam absolutum in aliquem imperium competebat, naturalis libertas vltro velut reuiuiscat. Quis enim, verbi gratia, patri velit χρῆσιν imperii paterni attribuere, ideo quod liberi ipso mortuo sui iuris euadant; aut domino χρῆσιν imperii herilis, ideo quod seruus ipso citra omnem haeredem mortuo in libertatem abeat?

2) Quod ante ipsum multos alios quoque existimasse, notat H. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 10. n. 5. H.

CAPVT

CAPVT VII.

DE MODIS ADQVIRENDI IMPERIVM, INPRIMIS MONARCHICVM.

CVM IN disquisitione, quo quis modo imperium adquisiuerit, regulariter praesupponatur, diuersum esse eum, qui imperium dicitur adquirere, ab illis, in quos idem adquiritur: manifestum est, quaestionem hanc democratias parum tangere; quippe in quibus illi, qui imperant & parent non physice, sed morali duntaxat respectu distinguuntur. Etsi enim quandoque, per seditiones pulsis optimatibus aut rege, democratia constituatur; tamen cum heic iidem sint qui imperant & parent, nullo sensu dicetur; populum violento modo imperium adquisiuisse, seu populum per violentiam talem, quae ad subiectos pertinet, imperium in seipsum constituisse. Inde & in democratiis, secus atque in monarchiis, modus habendi imperium semper vniformis est *. Incrementa tamen sua democratiae, vti aliae ciuitates, violentiae bellicae possunt in acceptis referre.

§. II. AST in Aristocratiis discrimen aliquod deprehenditur circa modum adquirendi imperii, non in eo solum, quod alibi quidem optimatibus vltroneo consensu populi imperium fuit delatum, alibi per vim idem fuit quaesitum,

§. I. * Si tamen faex populi, oppressis legibus, quibus libertas popularis antea temperabatur, imperium in meliores de populo vsurpet, habeatque locum Respublica,

Ὅταν οἱ τ' ἀγαθοὶ πρὸς τῶν ἀγενῶν
Καταικῶνται.
Vbi degeneres vicere bonos,
Et magnanimos plebs premit ima,

vt est apud EVRIPIDEM Aloidis, is modus habendi imperium in statu populari multum diuersus est ab illo, vbi populus secundum leges regitur. Eam Reipublicae speciem Graeci ὀχλοκρατίαν dixere, eiusdemque instituta, ab aliis diuersa, explicuit ARISTOTELES. H.

tum [1], ſed & quod illo concilio propter ſingulorum mortes ſupplendo, alicubi electio adhibetur, alicubi ſola natiuitas ad illud concilium aditum praebet [2]. Enimuero in monarchiis id diſcrimen longe clarius ſeſe pandit. Etſi enim omnes monarchae, vt imperium ipſorum fiat legitimum, conſenſu populi opus habeant; is tamen diuerſo modo elicitur: & qui vltroneo populi conſenſu ſceptris admouentur, vel electioni, vel ſucceſſioni [3] idem debent.

§. III. MODVM adquirendi imperii violentum vocare ſolent *occupationem.* Circa quam tamen notandum, diuerſam eam eſſe ab illa occupatione, qua res domino carentes per ſolam adprehenſionem nobis proprias facimus. Nam cum in iſtiusmodi rebus nullum exſiſtat ius, quo minus quilibet homo easdem ſibi vindicare queat, (ni lege ciuili impediatur) nullo peculiari titulo opus eſt ad dominium illarum adquirendum, ſed ſola adprehenſio corporalis cum animo ſibi habendi ſufficit [1]. Enimuero cum homo homini naturaliter ſit aequalis, adeoque alterius imperio non obnoxius; igitur non ſola vis & velut adprehenſio ad legitimum in homines imperium conſtituendum valet, ſed alio inſuper titulo eſt opus. Vnde quando GROTIVS L. II. c. 3. §. 4. tradit [2]: *In rebus, quae proprie nullius ſunt, duo eſſe occupabilia, imperium & dominium, quatenus ab imperio diſtinguitur:* vocabulum *imperii* hautquidquam capi debet de imperio proprie dicto, & quod exercetur in homines; ſed de imperio in terras, cuius hic eſt effectus, vt nemo nobis inuitis in illis debeat commorari, ni nobis ſubiectus eſſe velit [3]. Alias enim homo non eſt ex numero rerum, quae nullius ſunt; ſed qui non eſt alterius, ſuus eſt. XENOPHON Cyropaed. L. IV. [p. 59. Ed. H. Steph.] Ὀυδὲν ὅτως ἡμέτερόν ἐστιν, ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς. *Nihil ita noſtrum eſt, ſicut nos noſtrummet ipſorum.* Vnde & IDEM recte tradit L. II. c. 9. §. 1. *Si quis ſine omni haerede obeat, ſeruos ipſius liberos, & populos ſubiectos ſui iuris euaſuros;* quia non ſunt haec ſui natura occupabilia. Mallem tamen omiſſam fuiſſe limitationem iſtam: *Niſi libertatem ſuam vltro deſerant.* Quem enim inueniemus hominem, qui libertatem ſuam habeat pro derelicta, id eſt, qui vtut domino carere nolit, nil tamen ſua intereſſe putet, huic an illi ſeruiat [4]: Igitur talis demum occupatio ad comparandum imperium facit, quae iuſtam praeſupponit inuaſionis cauſam, & conſenſu ſubiectorum, pactoque ſubſequente firmatur. Quin merito commendanda regula Yncarum apud Peruuianos, imperium pedetentim proferre, & citra violentiam, alios potius manſuetudine imperii alliciendo, apud Garcilaſſ. de la VEGA Comm. Reg. L. II. c. 19. Citra hoc enim ſtatus belli durat, ac nulla obligatio, fidesque, adeoque nec imperium intelligi poteſt. Quo loco expendendus eſt I. F. HORNIVS de

§. II. 1) Vt apud Romanos a Decemuiris. H.

2) Vt Venetiis, Genuae, Regusae, & alibi. Hinc oligarchiae, perinde vt regna, rectiſſime diſtinguuntur in electiuas & ſucceſſiuas, quicquid dixerit HOBBESIVS. H.

3) Cui modo adquirendi imperium iure ſucceſſionis etiam in Regnis vi partis locus eſt, vt adparet ex iis, quae tradit AVCTOR infra §. 11.

§. III. 1) Haec & quae ſequuntur, iisdem fere verbis iam leguntur in L. IV. c. 6. §. vlt. niſi quod hic additus eſt locus XENOPHONTIS.

2) Conf. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. H.

3) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 10. & hoc libr. c. 2. §. 20. H.

4) Vid. quae dicentur infra ad L. VIII. c. 6. §. 21.

5) Bene AVGVSTINVS L. XIIX. de Ciuit. Dei c. 2. *Victrici victa pars praeualet, dominationi ſcilicet vel etiam libertati qualemcunque pacem* *prae-*

de Ciuitate L. II. c. 9. §. 2. qui tradit: *Si quis iniuste lacessentem, iniuriisque id aliis meritum bello deuicerit, continuo in deuictum habere legitimam potestatem, nec expectare subiugatorum consensum.* Atqui quomodo ex statu belli in pacem poterit descendi sine interueniente pacto? Quomodo fides & obsequium ei debebitur, qui illud non est stipulatus? Illud duntaxat habent iusto bello victores, vt consensum deuictorum non per ambitum, aut preces eblandiri necessum habeant; sed eundem per intentata extrema mala queant extorquere [5]. Vnde nihil agit HORNIVS d. l. quando dicit: *Si deuictorum consensus necessarius foret, nunquam legitimus victor occupatione consequeretur imperium: quod occupatio nullius efficaciae foret, si victus non consentiret.* Atqui cum haec occupatio praesupponat victorem viribus praepollentem, adeoque mala quaeuis victo valentem repraesentare; ipsa occupatio satis efficiet, ne victi consensum suum denegare victori queant. Nam vtut nemo sit, quin vincere quam vinci malit: tamen nullus non sanus, vbi succumbere se videt, leuiori defungi malo optabit: neque noxium sibi in victoris imperium consensum ducet [6], per quem internecionem effugere datur.

§. IV. SED quid, si per vim iniustam imperium quis occupauerit? Equidem id extra dubium est, quin populus democraticus, eiusue maior pars ad euitandum grauius malum, qualicunque de causa intentatum possit abdicata libertate sub imperium vnius aut paucorum concedere [1]. Sicut & illud omnes fatentur, posse populum regi subiectum, ad declinandum excidium, & postquam in rege nihil amplius est praesidii, alteri sese submittere [2]. Sed illud altioris est indaginis: cum metus iniuste incussus pactum vitiet, & qui alteri iniuria sua damnum dederit, ad restitutionem teneatur; quomodo consensus subiectorum, metu maioris mali expressus, inuasoribus legitimum possit conferre imperium, ita vt horum quoque conscientia isto consensu possit tranquillari. Nam illae naeniae sunt: *Cum imperium, quod inuasor accepit consensu populi, non eripuerit populo, sed a Deo in populum acceperit: igitur si id restituendum foret, Deo reddendum, non populo.* Sed cum Hornius ipse populo tribuat potestatem designandi subiectum, in quod Deus coelitus maiestatem infundat; igitur sufficiet, si isthanc populo oppressor restituerit. Si enim populus recuperauerit facultatem libere designandi regem, quem voluerit, credo, parum amplius sua interesse iudicabit, siue maiestatem illam suam inuasor retineat, siue Deo resignet. Igitur iudicauerim prius discernendum esse, an inuasor per vim democratiam verterit in monarchiam; an vero monarcha eiecto in eius sese locum immiserit. Posteriori casu obligatio restituendi non prius expirat, quam aut

praeferens ac salutem: ita vt magnae fuerint admirationi, qui perire quam seruire maluerint. Nam in omnibus fere gentibus vox naturae ista personuit, vt subiugari victoribus mallent, quibus vinci contigit, quam bellica omnifaria vastatione deleri. H.

6) *Cuius imperii legitimus titulus non inde solum deducitur, quod victor, si rigore belli voluisset vti, vitam plane victis adimere potuisset, atque sic, dum minore istos incommodo defungi patitur, clementiae insuper laudem nanciscatur: sed & quod, cum altero in bellum descendens, quem ipse antea laeserat, & cui aequam satisfactionem praebere renuit, omnes suas fortunas aleae Martis exponat, sic vt iam in antecessum tacite consenserit in quamcunque conditionem, quam euentus belli ipsi est assignaturus.* Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 10. §. 2.

§. IV. 1) Supra c. 6. §. 5. H.

2) Infra c. 8. §. 9. & 10. H.

aut expulſus rex, ipſiusque haeredes, quibus ad regnum ius quaeſitum fuerat, ſit extinctus, aut ipſe pro derelicto id habuerit. Id quod etiam tunc feciſſe praeſumitur, quando per longiſſimum temporis ſpatium nullum conatum regni recuperandi oſtendit [3]. Vid. IVSTINVS L. XL, c. 2. Interea tamen temporis, etiam quamdiu adhuc inuaſoris conſcientia laborat, ſubditos poſt conſenſum ſuum fides data valide ſtringit, ſiquidem tunc demum eandem dederunt, quando aduerſus [4] expulſum regem, quidquid ab ipſis poſtulari potuit, fecerunt. Circa priorem caſum hoc probabiliſſime videtur dici, cum populus aeque in monarchia, quam democratia felix eſſe queat; facile eſſe, vt popularis libertatis deſiderium digeratur, ſi Rempublicam nouus iſte rex bene gubernauerit. Id quod etiam ex modici temporis patientia atque adſuetudine praeſumi poteſt. Et hoc facto adquiſitionis vitium purgatum intelligitur. Paucorum autem muſſitantium ratio haberi non debet, qui abs nulla Reipublicae ſpecie, etiam quae vltro a ciuibus fuit conſtituta, abſunt. Quod ſi autem aliquis poſt mutatam violenter Rempublicam ciues miſeris modis habeat, vix iudicauerim, intrinſeca obligatione ciues iſti inuaſori obſtringi. Illud enim neſcio an gratis ſit credendum I. F. HORNIO de Ciuitate L. II. c. 9. §. 4. *non attinere ad imperii naturam, quo modo fuerit quaeſitum; quippe cum idem ſemper & vbique reſpondens poſtulet obſequium.* Sane enim ſi quis non ſolum per vim aut fraudem imperium inuaſit, ſed etiam, praeter crudelem ciuium oppreſſionem, in maniſeſta violentia omnes ſuas rationes collocat; eius vitium ne diuturnitate quidem temporis, quae alias ad praeſcriptionem ſufficere iudicatur, purgari videtur. Nam diuturna poſſeſſio nihil aliud heic notat, quam per longiſſimum temporis ſpatium continuatam iniuriam. Vid. IVSTINVS L. III. c. 5. Conf. GROTIVS L. II. c. 4. §. 14. & L. I. c. 4. §. 19.

§. V. HOC loco & illud quaeri poſſet: ſi quae ciuitas monarcham amolita eſt, qua ratione & quando ipſius libertas democratica confirmetur: Vbi ſuper diuerſis caſibus diſtincte videtur pronunciandum. I. Si vrbs vel regio aliqua, quacunque de cauſa excuſſo eius imperio, cui antea ſuberat, libertatem ſibi vſurpauerit, & pro peculiari ſeſe Republica gerere coeperit; vbi poſt cum antiquo ſuo domino amice tranſegerit, & pro libera Republica agnita fuerit, ſtatim libertatem pleno iure obtinet, neque ad eiusdem confirmationem mora vſucapionis opus habet. II. Si iuſtis de cauſis imperium alicui fuerit abrogatum, ſtatim firma & iuſta eſt libertas, atque vindicata fuit [1]. Neque diuturna poſſeſſione opus eſt, aut vt illa libertas a priori domino pro legitima agnoſcatur; niſi hactenus, vt iniuſtis litibus, quae ab iſto deinceps moueri poſſent, materia

3) Nec teſtatione contraria ius ſuum conſeruare nititur. H.

4) Quod Plautino & Terentiano more ponitur pro *erga.* Eſſet hoc ſupervacuum ad animaduertendum, niſi THOMASIVS Iurisprud. Diu. L. III. c. 6. §. 101. in nota f. arbitraretur, hoc eſſe *Sphalma.*

§. V. 1) V. de Belgis, Philippo imperium abrogantibus, H. GROTIVM L. III. Annal. Belgic. Ad A. MDLXXXI. Conf. L. VII. Hiſtor. ad A. MDXCIIX. p. 332. H.

2) V. ſupra L. IV. c. 12. §. 8. ſeq. H.

§. VI. 1) Ita Aethiopes olim in eligendis Regibus ſpectabant formae praeſtantiam, robur corporis, opes, rei pecuariae peritiam. STRABO L. XVII. Geograph. p. 566. Conf. infra L. VIII. c. 3.

materia penitus praeſcindatur. Vid. BAVDIVS de Induciis belli Belgici L. III. p. m. 178. III. Vbi iniuſtis de cauſis rebellatum fuerit, libertas illegitima manet, quamdiu antiquus dominus bello ad obſequium rebelles reducere laborarit, aut ſaltem proteſtationibus ius ſuum in eosdem ſaluum conſeruarit, donec ex diuturno ſilentio colligatur, antiquum dominum ius ſuum habere pro derelicto. IV. Si contingat regionem vel vrbem, periculo ab hoſtibus imminente, a rege ſuo auxilium fruſtra petere, quod vires ipſum deficiant, ſic vt ea propriis viribus & conſilio ſalutem ſuam expedire cogatur: putamus prioris domini ius expirare, vbi per diuturnum temporis ſpatium ſuas ſibi res ſeorſim habuit, nec cum antiquo imperio negotii quid amplius ipſi interceſſit. [2]. Id enim aperte prioris domini derelictionem arguit. Nam ſi vel maxime interdum regem aut Rempublicam neceſſitas ſubigat, vt ab auxilio ſuo deſtitutam vrbem aut regionem propriae defenſioni relinquere cogatur; Vid. LIVIVS L. III. c. 6. XXIII. c. 21. tamen depulſa ea neceſſitate ad antiqui imperii exercitium protinus erit redeundum. Cum amplius principem ſe meum ferre nequeat, cui, vbi commode poſſit, vllam principalis muneris partem aduerſus me exhibere diu curae non eſt. Vid. Liuius L. XXXV. c. 16.

§. VI. PER *electionem* populus conſtituendus, aut iam conſtitutus vltro certum hominem ſuo iudicio imperii capacem deſignat. Cui poſt vbi decretum populi, aut eorum, qui populum repraeſentant, fuerit ſignificatum, idque ille acceptauerit, promiſſo populi obſequio imperium confertur. Eam vulgo faciunt *liberam* aut *reſtrictam*. Illa eſt, qua citra exceptionem deſignari poteſt, quicunque naturaliter habilis ſit imperio, aut mox fore ſperetur. Haec autem, quae non niſi ex certa natione, familiaue, aut certa qualitate praeditum [1] recte poteſt deſignare. Si tamen ius eligendi, prout radicaliter populo inhaerere intelligitur, conſideremus, omnis electio in ſe libera erit. Licet enim decretum ſemel factum fuerit, quo certum genus hominum ab imperio excludatur; nihil tamen impedit, quo minus id decretum iterum abrogetur. Sed ſi populus in paucos quosdam ius eligendi contulerit, vt plurimum certis ipſos legibus ſolet adſtringere circa requiſita, quae in deſignando principe obſeruari debeant [2]. Alicubi electio velut mixta ſucceſſione deprehenditur, quando regulariter quidem ad defuncti filios regnum deuoluitur, vt tamen populi, procerumue conſenſus initio interueniat [3]. Qui conſenſus non videtur nudum inſtar inaugurationis, aut praeſtationis homagii, ſed vim ſuffragii negatiui habere [4]. Veluti ſi populus in auctorem familiae regnatricis imperium hac lege contuliſſet, vt idem in poſteros quoque transmitteretur,

c. 3. §. 12. Singulare eſt, Perſarum Rex quis eſſe non poterat, qui non ante Magorum diſciplinam ſcientiamque percepiſſet, teſte CICERONE I. de Diuinatione. Quod de Patanorum populo refert LOVBERIVS Deſcript. regni Siamenſ. Part. 3. c. 4. eum ex certa familia eligere Principem (Luſitani Reginam vocant) foeminam, & quidem vetulam, ne marito opus habeat. H.

2) Paucis autem illis ius eligendi adimi haut poterit, ſi id vel pacto, vel praeſcriptione memoriam hominum excedente, habeant quaeſitum. V. HVBERVS L. I. de Iure Ciuil. ſect. 7. c. 5. §. 24. H.

3) V. quae annotabimus infra ad §. 11. H.

4) Et olim apud Hebraeos in regno Iudae, & Francos ſub ſtirpe Meroueadarum & Carolidarum. vit. Element. Prud. Ciuil. Part. 1. ſect. 10. §. 9. H.

teretur, dummodo regno non inepti ſint futuri. Igitur in talibus regnis populus aut proceres conueniunt, non tam vt regem eligant, quam vt declarent, nihil ſe in filio reperire, quo minus patris ſucceſſor eſſe queat.

§. VII. CAETERVM electio fit vel in ciuitate iam naſcente, vel in ciuitate olim conſtituta. Ibi poſt primum pactum, & decretum ſuper forma Reipublicae introducenda ad electionem proceditur ab vniuerſis, vel per vniuerſos deputatis. Qua peracta, & acceptata, inſecutoque inter electum & populum pacto perfecta ciuitas monarchica exſiſtit. In ciuitate autem monarchica iam conſtituta contingere poteſt, vt monarcha decedat, ſucceſſore nondum conſtituto. Quo caſu res ad *interregnum* [1] redire dicitur. Quae forma autem ciuitati aſſignanda ſit tempore interregni, facile intelligi poteſt, ſi conſideretur, quibus vinculis perfecta ciuitas cohaereat. Scilicet quia per poſterius pactum, regem inter & ciues initum, intrinſeca ciuitatis perfectio, & ſummum imperium actu prouenit; inde ſubiecto proprio imperii ſublato ad imperfectam formam regnum delabitur; ſic vt primogenio duntaxat ciuitatum pacto cohaereat, quo ſinguli cum ſingulis ad conſtituendum vnum coetum intelliguntur conſpiraſſe. Quanquam iſti pacto circa connectendos ciues tempore interregni non parum firmitatis addit vocabulum communis patriae [2], & exinde reſultans qualiscunque cognatio; ſimulque quod plerorumque fortunae iſti loco ſint annexae; nec facile aliorſum transferri queant. LYSIAS Orat. XXX. *Qui natura ciues ſunt, ſed in ea ſunt ſententia, vt quamuis regionem ſibi eſſe patriam exiſtiment, in qua ſuis commodis conſulere queunt; de his ſatis conſtat, quod neglecto communi ciuitatis bono, priuata ſua lucra ſint quaeſituri, cum non ciuitatem, ſed facultates & diuitias ſibi patriam conſtituunt* [3]. Sicuti & recte LIVIVS L. II. c. I. iudicat: per *pignora coniugum ac liberorum, caritatemque ipſius ſoli, cui longo tempore aſſueſcitur, animos ciuium conſociari.* ANTIPHON. Orat. 16. Ὄυτε ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν καλῶς εἶχεν αὐτῷ. ἱκανὰ γὰρ ἦν τὰ ἐνέχυρα αὐτῦ ὅιτε παῖδες καὶ τὰ χρήματα. *Nec facile ipſi erat ciuitatem deſerere: ſufficientia enim pignora erant, quae tenebantur, ipſius liberi & opes.* Sic apud PLVTARCHVM Mario [p. 410. A.] Romani militem a cenſu legiſſe dicuntur, ἐνέχυρον τὴν ἐσίαν ἑκάςυ τιθέναι δοκῦντες, *quod quilibet ſuas facultates pignori opponere videretur.* Quae cauſa etiam eſt, quare ciuitas ad interregnum deuoluta firmius adhuc cohaereat, quam exercitus, mercenarius cumprimis, amiſſo duce; quippe in quo *pleriſque nulla patria, aut alia eſt.* Iſta igitur omnia vt conſeruent, atque in tuto collocent locupletes ciues, ad concordiam interea agitandam ſunt proniores, & ſtudioſius

§. VII. 1) V. AVCTORIS Diſſertatio de Interregnis, quae numero 5. eſt inter Diſſertationes eius Academicas ſelectiores.

2) Conf. Alia Diſſertatio AVCTORIS noſtri de Obligatione aduerſus patriam. Eſt ea prima in laudata collectione.

3) Καὶ γὰρ οἱ φύσει μὲν πολῖται εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται ὡς πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐςιν, ἐν ᾗ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, ὗτοι δῆλοί εἰσιν ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν, ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν. διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ὀυσίαν πατρίδα αὐτοῖς ἡγεῖσθαι.

4) *Timor deinde Patres inceſſit; ne ciuitatem ſine imperio, exercitum ſine duce, multarum circa ciuitatum irritatis animis vis aliqua externa adoriretur.*

5) Et definiri interregnum poteſt *ſpecies Reipublicae, in qua, manente pacto primo, alterum vel*

diosius ad instaurandam ciuitatis formam incumbunt. Caeterum, quanquam cum LIVIO L. I. c. 17. [4] interregni tempore regnum possimus vocare *ciuitatem sine imperio, & velut exercitum sine duce;* tamen quia ciuitates nascentes, antequam imperium in certum hominem aut concilium fuerit collatum, democratiarum instar habent; (Vid. HOBBES de Ciue cap. 7. §. 5. ab init.) & praeterea naturale est, vt quando vniuersi curam sui alicui commiserunt, eo extincto, ipsi sibi prospiciant: igitur regulariter interregna indolem democratiae alicuius temporariae prae se ferre videntur, saltem hactenus, vt ex vniuersorum consensu tantisper statuendum sit de communium rerum administratione, nouoque rege creando, nisi aliam Reipublicae formam introduci placuerit [5]. Democratia tamen perfecta interregnum proprie non est, quatenus nondum decreto sancitum, summam rerum perpetuo esse debere penes concilium vniuersorum, & quia leges atque instituta publica ad monarchicum regimen adhuc sunt adaptata. Quanquam & hoc possit contingere, vt vbi regnum ex insignibus partibus integrantibus constat, puta ex diuersis gentibus, prouinciis, ac magnis vrbibus, per interregnum faciem alicuius systematis id videatur induere. Ex hisce patet, quem in sensum capiendum sit illud, quod a GROTIO L. I. c. 3. §. 7. aliisque traditur: *Rege extincto, citra successorem imperium reuerti ad populum.* Scilicet quanquam hactenus in interregno penes populum imperium non sit, quod nondum communi decreto in perpetuum summa rerum in concilium vniuersorum sit collata; poterit tamen interim populus per se, aut certos delegatos exercere omnes actus summi imperii, qui ad conseruationem ipsius facere videbuntur. Nam falluntur illi, qui extincta familia regnatrice, negant potestatem imperandi ad populum reuerti, sed duntaxat potestatem eligendi & designandi alium regem. Quasi vero, interregno exsistente, necessum sit populo omnino regem creare. Et quasi deinceps non possit imperium conferri in optimates, aut democratia in perpetuum stabiliri.

§. VIII. OPTIME tamen tranquillitati suae prospexerunt ciuitates, quae declinandis incommodis, ex interregno oriri solitis in antecessum constituerunt [1], penes quos, solio vacante, interea sit Reipublicae administratio. Qui siue interregum, siue alio vocabulo insigniantur [2], sunt magistratus temporarii, seu, vt ita loquar, prouisionales, qui auctoritate vniuersi populi actus summi imperii, saltem continendo tantisper coetui necessarios, exerceant; obnoxii tamen populo ad reddendas gestorum rationes, quas & aliquando nouus rex velut nomine populi exigit. Horum potestas, nouo rege creato, aut

 vbi

vel lege, vel arbitrio, vel casu suspenditur. Estque vel *ordinarium*, quod ex proposito populi euenit, vt in regnis electiuis; vel *extraordinarium*, quod citra voluntatem populi contingit, forte quia regnatrix domus extincta, vel dubia aut controuersa est successio. Dixi *speciem Reipublicae.* Etsi enim pacto primo non insit Respublica, cum tamen ciues iam dudum pacto illo coaluerint, & interim accesserint varia vincula connubiorum, mutuae familiaritatis, morum consimilium, & alia eius generis; non est praesumendum, cum in statum interregni coniicitur populus, eum tantisper, donec alterum pactum perficiatur, sine aliquali regimine esse velle. Conf. infra §. 9. H.

§. VIII. 1) Vbi interregnum est ordinarium. H.

2) In Polonia Primas regni Archiepiscopus Gnesnensis, Regis locum tenens, & in solio regio sedens. In Germania duo vicarii imperii, Saxo & Palatinus. H.

vbi fuper alia Reipublicae forma fuerit conftitutum, ftatim expirat. Vbi vero in aliquo regno extiterit perpetuus fenatus, penes quem tamen rege viuo fumma rerum non fuerit, in illum, rege defuncto, fumma poteftas proprio iure non recidit. Quanquam expeditiffimum fit, vt in cafum interregni vicaria Reipublicae adminiftratio tantifper eidem committatur [3], ficuti & antea abs rege in partem curarum tanquam minifter vocabatur. Quicquid autem poteftatis interregni tempore ille fenatus exercuerit, id ab vniuerfo populo in eundem collatum intelligitur. Quam enim poteftatem a rege tanquam magiftratus obtinuerat, illa rege citra fucceſſorem defuncto extinguitur; (vid. CONNESTAGIVS de Vnione Lufitan. L. III. p. m. 116.) & fi priftinam continuare functionem conceditur, id non amplius defuncti regis, fed populi beneficium eft. Add. BODINVS de Republ. L. III. c. 2. p. m. 417. Hinc & eiusmodi fenatui, interregis officium obeunti, hautquidquam licet diutius poteftatem retinere, quam vniuerfis placuerit; multo minus fibi perpetuo imperium vindicare, aut propria auctoritate ariftocratiam conftituere. Penes vniuerfos enim eft fuper forma Reipublicae difponere, & quidem pro lubitu, nifi forte deiurio fint vincti. Vid. LIVIVS L. I. c. 17. & DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. II. vbi memorat, cum crebra illa interregum mutatio populo Romano difplicuiffet, & quod pro vno centum viderentur reges habere, fenatum in populi arbitrio pofuiffe, de ordinanda Republica difpicere, fiue regibus, fiue magiftratibus annuis eius curam mallent credere. Etfi eam optionem populus in fenatus iudicium reiecit. Addatur quoque hiftoria interregni poft obitum Sigismundi in Polonia, apud PAVL. PIASECIVM ad Ann. Chrift. 1632.

§. IX. AD ifthaec illuftranda operae pretium fuerit expendiffe, quae tradit HOBBES de Ciue c. 7. §. 15. 16. vbi talem format cafum: *Si populus tradiderit fummum imperium vni alicui hominum, habendum pro tempore tantum vitae fuae, idque cum fecerit, vnusquisque e coetu ita difceſſerit, vt de loco vbi poft mortem eius ad nouam electionem congregentur, nihil omnino fit ordinatum: populus non amplius erit perfona vna, fed multitudo hominum diffoluta, quorum cuilibet cum quibuslibet conuenire diuerfo tempore & loco, quo libuerit, licitum erit.* Igitur talem monarcham ex lege gratitudinis teneri cauere, ne poft mortem fuam ciuitas diffoluatur: idque vel ftatuendo diem & locum certum, quo ciues, qui voluerint, conuenire poffint; vel fucceſſorem fibi nominando, prout Reipublicae videbitur expedire. Heic fallitur HOBBES, dum arbitratur, *congregatos, fi difceſſerint, non conftituto prius loco & tempore fecuturi conuentus, abire in diffolutam multitudinem:* fiquidem hoc intelligatur de illis, qui iam ciuitatem perfectam, rege electo, conftituerunt, non de his, qui in ciuitate adhuc conftituenda funt occupati. Nam qui congregantur ciuitatis formandae caufa, & difcedunt non indicto in futurum conuentu, illos manifeftum eft, re penitus infecta diffolui, adeoque fingulos in priori ftatu permanere. Aft qui femel in perfectam ciuita-

3) Vt collegio Cardinalium, & in Germaniae Epifcopatibus collegiis maioris templi. H.

§. X. 1) Anomala tamen, fluctuans inter verum regnum & interregnum. Hinc populum hautquidquam iura illa, quae in liquido interregno, heic nancifci, AVCTOR ipfe docet. H.

ciuitatem coaluerunt, regique ſe ſubiecerunt, cum fortunarum ſuarum ſedem in iſta fixerint, non poſſunt praeſumi tam fuiſſe ſocordes, vt cum rege defuncto nouellam ciuitatem extingui, & in naturalem ſtatum atque anarchiam voluerint abire, non citra ſtabilitae iam ſalutis periculum. Igitur vbi in regem imperium non fuit collatum haereditario iure, aut vt ipſe pro lubitu de ſucceſſore ſtatueret; ſaltem tacite inter ipſos conuentum intelligitur, vt ſtatim a morte regis conueniant, idque eo loco, vbi alias conuentus celebrari moris erat, aut vbi rex domicilium fixerat. Nec facile deerunt in aliquo populo ciues eximii, qui tantiſper auctoritate ſua reliquos contineant, & ad quamprimum conſulendum Reipublicae impellant. Ex hiſce quoque perſpicuum eſt, quousque admitti poſſit illud Hobbesii Leuiath. c. 21. *Quando monarcha pro ſe & liberis ſuis regnum relinquit, eique renunciat, ſubditi ad abſolutam & naturalem libertatem reuertuntur.* Id enim hautquaquam in eo ſenſu verum eſt, quod iſti in diſſolutam plane multitudinem abeant, ſed quod abſolutum recipiant ius de ſtatu ſuo denuo diſponendi.

§. X. Exoritvr quoque aliqua ſpecies interregni [1] in regnis ſucceſſiuis, quando rex decedit, relicta vxore praegnante, aut quam ſaltem praegnantem ſuſpicatur. Equidem ex conſenſu plurimarum gentium in illos quoque, qui adhuc in vtero exſiſtunt, ius aliquod transferri poteſt, adeoque iidem iuris quoad κτῆσιν capaces ſunt. (Inde Perſae, relicta ab Hormisdate vxore praegnante, cum magis prolem maſculam vtero ferri crediďiſſent, cidari vtero impoſita, embryonem regem pronunciarunt, nomineque inſignierunt: qui deinde Sapores fuit, geſtis celeberrimus apud Agathiam L. IV. [c. 10.]) Exſiſtente autem ſubiecto proprio ſummi imperii interregnum non datur. Vnde neque minorennitas [2] regis, neque captiuitas interregnum proprie dictum facit [3]. Etſi captiui ſaepe a cognatis tanquam mortui fuerunt habiti, cum potius regnum ipſorum nomine tantiſper debuiſſet adminiſtrari, quousque poſtliminio reuertiſſent, aut in captiuitate obiiſſent. Vid. Ivstinvs L. XXXVI. c. 1. Trebell. Pollio in Gallieno. Huc facit, quod narratur a Dione Cassio L. XXXVI. *Tigranes in regione Sophene theſauros in caſtellis repoſitos habebat. Eos a cuſtodibus poſtulanti Pompeio hi reſponderunt: a Tigrane ſibi hoc imperari debere. Cum Tigranes inuitus licet vt caſtella reſerarentur, imperaret, cuſtodes excipiebant; eum non vltro, ſed inuitum ad hoc iubendum adigi. Mox tamen cum Tigranes ideo in vincula coniiceretur, aperuerunt.* Sic & Demetrius, a Seleuco in cuſtodiam datus, mandauit filio, ducibusque & amicis, qui Athenis & Corinthi erant, ne literis vel annulo ſuo fidem adhiberent, ſed vt ſi mortuus ſit, reſeruarent oppida & reliquias regni Antigono. Plvtarchvs Demetrio. [p. 914. D] Partu tamen regio nondum edito, non ſatis conſtat, viuus an mortuus ſit foetus in lucem proditurus; & vbi a regno foeminae excluduntur, mas an foemina ſit futura proles poſthuma. Quousque tamen de ea re conſtiterit,

2) Habent enim minores ius regni ἐν κτήσει, licet non ἐν χρήσει, vt Plvtarchvs alicubi loquitur. H.

3) Quoniam captiuus Rex, licet regnum in patrimonio habeat, Rex eſſe non deſinit, ſaltem quantum ius ad regnum attinet. Vid. Grotivm L. III. c. 20. §. 3. H.

terit, populus hautquidquam iura illa, quae in liquido interregno, nanciſcitur; ſed regnum interea erit adminiſtrandum eo modo, quo alias per minorennitatem regis ſolet. Vid. SERRANVS [4] Inuent. Hiſt. Franc. in Philippo Valeſio ab init.

§. XI. AST per *Succeſſionem* ius regni ſemel alicui partum, aut in aliquem collatum, in poſteris eius continuatur [1]. Eſt autem iſta ſucceſſio conſtituta vel arbitriò ipſius regis, vel arbitrio populi [2]. Regibus, qui regna ſua in patrimonio habent, ius quoque competit pro lubitu ſuper ſucceſſione diſponendi [3]; qui vbi expreſſe circa eandem voluntatem ſuam declararunt, illa vtique non minus quam priuati patrisfamilias teſtamentum fuerit ſequenda. Quo caſu poterit & illud ſuum regnum aequis portionibus inter plures liberos diuidere, etiam non conſiderato ſexus diſcrimine; ac transferre illud legitimis deficientibus in naturalem filium, (quo nomine Alphonſus Arragoniae rex regnum Neapolitanum bello partum in filium ſuum naturalem Ferdinandum contulit; apud GVICCIARDINVM L. V. etſi alii ad Arragoniam id pertinere iactarent, quippe huius armis & opibus partum;) aut quem adoptauit, imo & in eum, qui nulla cognatione ipſi fuit iunctus. Add. IVSTINVS L. XLI. c. 5. n. 10. Enimuero vbi de ſucceſſore ſuo nihil diſpoſuerit eiusmodi rex, videndum eſt, quemnam naturalis ordo ad ſucceſſionem vocet. Licet enim neque teſtamento, neque aliter voluntatem ſuam viuens declarauerit; praeſumitur tamen noluiſſe ciuitatem ſe defuncto redire ad anarchiam, coniunctam vtique cum pernicie ciuium, quibus tam miſerum poſt ſe relinquere ſtatum humanitas non patiebatur. Praeſertim cum ſi illa fuiſſet ipſius mens, hoc facile ſignificare liceret, quo in eum caſum ſibi mature ciues proſpicere poſſent. Et aeque de regibus quam aliis praeſumitur, ipſos bona abs ſe parta nolle perire, aut quibusuis in medio velut expoſita ſe mortuis relinquere, ſed ad eos deuolui, quos ipſi cariſſimos habuerant. Igitur heic in ſucceſſionibus regnorum patrimonialium idem ordo ſeruabitur, qui in aliis priuatorum haereditatibus; niſi quatenus indoles & incolumitas regnorum ab eodem diſcedere ſuaſerit. Etſi enim fortaſſe pari affectu omnes ſuos liberos proſequatur pater; tamen eousque, ſi cordatus fuerit, illum temperare ſciet, vt ne patrimonium, cui ſalus familiae fere innexa, ad ſui ſtabilitatem fiat ineptius: & vbi in contrarium nihil ſignificauit, hoc ipſum voluiſſe praeſumetur. His poſitis, ſequitur, eiusmodi regem velle, vt poſt ſe quoque monarchica ciuitatis forma conſeruetur; vtpote

4) Et Nicephorus GREGORAS L. IX. Hiſtoriarum vbi de Andronico iuniore, qui moriturus mandabat, vt Romani omnes iurarent, ſe coniugem ipſius vt Dominum, & ſi filius ex ea (erat enim grauida) naſceretur, eundem vt Imperatorem, cuius tutor eſſet Contacuzenus, veneraturos. H.

§. XI. 1) Cum A. MDLX. Franciſcus Rex nondum perductis ad exitum comitiis moreretur, deliberarentque Ordines, an re ad Nauarrum delata, ſufficerent nupera mandata, dicebatur apud THVANVM L. XXVII. Hiſt. ad d. A. *quod lege regni* (Gallicani) *viuus mortuum excipiat, & regnum continuata poſſeſſione ſine interruptione transmitti videatur.* Adde MEVIVM Part. VIII. Dec. 113. H.

2) Conf. BVDDEVS de Succeſſione Primogenitorum §. 22. & ſeqq. & de Teſtamentis Summorum Imperantium & ſpeciatim Caroli II. Hiſpan. Reg. c. 1. §. 21. & ſeqq. Vtrumque opuſculum reperitur inter eius Selecta Iur. Nat. & Gent. Add. SIDNEIVS de Gubernatione c. 3. ſect. 18.

3) Vid. ſupra c. 6. §. 16. H.

4) Vid. Elem. Pr. Ciuil. Part. II. ſect. 5. §. 4. H.

5) Vid.

vtpote quam & ipſe exemplo ſuo commendauit, nec alio facto aut verbo poſt improbauit. Deinde, quoniam naturali inclinatione omnes homines illis bene eſſe malunt, per quos ſibi potius, quam aliis honor & gloria exſurgit; honor autem & gloria vnicuique poſt mortem per liberorum potius, quam aliorum quorumcunque hominum potentiam contingit; cenſetur patrem liberis ſuis melius velle, quam quibuscunque aliis. Nam ſi hoc nolit, expreſſe id fuerit ſignificandum; cum tanta dementia non credatur in aliquem cadere, vt tam ſpecioſum bonum ad liberos non peruenire, ſed in medio poſitum rixarum materiam praebere velit. Non recte autem ab HOBBESIO de Ciue c. 9. §. 15. inter ſigna voluntatis paternae, regnum in liberos transferre nolentis, refertur conſuetudo poſt plures ſucceſſiones; cum, qui de ſucceſſore tacet, conſuetudini regni conſentire intelligatur. Nam conſuetudo illa, ſiue ab auctore ſtirpis, ſiue a poſterorum aliquo originem habuerit, in vim vtique legis fundamentalis abiit. Nos autem heic quaerimus de ordine ſucceſſionis, quando neque diſpoſitio regis, neque lex aut conſuetudo regni extiterit. Porro & hoc eiusmodi rex velle praeſumitur, vt non ſolum regnum regularem formam retineat, id eſt, vt neque partes ſummi imperii inter plures fratres, aut eodem gradu proximum regem tangentes diſtribuantur, neque iidem regnum pro indiuiſo parique inter ſe poteſtate adminiſtrent; ſed etiam nolle, vt in plures partes regnum diuidatur [4], & pro vno plura deinceps diſtincta regna ſint. Quippe cum vtrumque cum maximo regni detrimento, & ipſius familiae regiae conuulſione ſit coniunctum. Cui proximum eſt, vt etiam in hiſce regnis, non obſtante aetatis praerogatiua, inter plures liberos maſculi praeferantur foeminis [5], quia regulariter ſexus maſculinus imperio aptior, & foeminarum regimen fere incommoda quaedam comitentur, quae eo maiora futura ſunt, ſi per easdem fratres paterno ſolio ſint prohibendi. Praeterea & hoc obtinebit, vt inter plures liberos ſexu pares natu maximus ſuccedat, idque non ideo tantum, quia hic vt aetate, ita & prudentia iuniores antecellere cenſetur, ſed & quod alias fratres circa coniunctionem cum patre aequales ſunt. Inter quos ſi digniſſimo regnum eſſet deferendum, non poſſent non exitialibus inter ſe diſcordiis implicari. Illuſtre exemplum huius rei poſſunt praebere turbae [6], quae non ita pridem regnum magni Mogolis exercuerunt; quas luculenter deſcripſit Bernier. Quibus praecauendis optimum eſt ſorti naſcendi rem committere [7], quam omnium fere gentium conſenſus, velut ab ipſa natura iactam, conſtan-

5) Vid. d. Diſſertatio BVDDEI de Succeſſione primogenitorum §. 25. & BAELII T. V. de la Réponſe aux Queſtions d' un Prouincial p. 138. & ſeqq.

6) Notat autem vere LOVBERIVS Part. III. de Regno Siamenſi c. 13. §. 7. & 10. cunctos Orientis populos, cum eligunt Dominum, potius familiae regiae, quam certis in ea Principibus ſe alligare; & licet in regno Siamenſium ſecundum legem ſucceſſio primum genito debeatur, inter regii ſanguinis liberos controuerſiam de ſucceſſione gladium plerumque decidere. Adde de ſucceſſione in Imperio Feſſo-Marocano St. OLON Relatione de hoc imperio p. 103. p. 118. de ſucceſſione in Imperio Habeſſinorum turbulenta, LVDOLFI L. II. Hiſtor. Aethiop. c. 8. H.

7) Ioannes Comnena, etiam cum filium natu minorem Manuelem maiori praeferret, fatebatur, *naturam principatum natu maioribus deferre ſolere*, apud NICETAM CHOMIATAM in eius

conſtanter amplectitur. Add. XENOPHON Cyrop. L. VIII. [p. 139. Ed. Henr. Steph.] in vltima oratione Cyri. Heic tamen neceſſarium fuerit, vt primogenitus caeteris fratribus de honeſta ſuſtentatione proſpiciat. Nam vt iſtis tantum rependat, quanti eorum portio futura erat, ſi regnum diuiſum foret, neque neceſſarium eſt, & fieri plane nequit. Ponamus enim quatuor eſſe fratres. Vnde heic primogenito tantum pecuniae, quae tres quartas partes regni aequet? Add. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 7. §. 13. Quod ſi autem in eiusmodi regnis rex ſine prole ſit, fratres aut ſorores ſuccedent, & his deficientibus, prout quisque defunctum proxime attingit; ſalua tamen ſexus & aetatis praerogatiua. Quin & ad proximos vltimi poſſeſſoris regnum demum perueniet, qui auctorem regni non attingunt, non ſolum voluntate defuncti expreſſa, ſed & ſi eiusmodi ſuccedendi mos circa priuatorum ciuium haereditates in regno ſit receptus. Quem & circa ſuum patrimonium valere voluiſſe praeſumetur rex, dum expreſſa diſpoſitione ab eodem non abiit. Quod autem HOBBESIVS de Ciue c. 9. §. 19. addit, non adeo liquidum eſt. *Qua ratione*, inquit, *ſucceditur ad imperium*, *eadem quoque ſucceditur ad ius ſucceſſionis. Nam primogenitus*, *ſi ante patrem moriatur*, *cenſebitur*, *niſi pater aliter ſtatuerit*, *ius ſuum ſucceſſionis tranſtuliſſe ad liberos ſuos: ideoque nepotes & neptes priores erunt ad ſuccedendum*, *quam ipſorum auunculi.* (*patrui* debebat dicere.) Equidem fatemur, ius illud [8] repraeſentationis aut ſubitionis in locum eſſe valde fauorabile, ne ſcilicet liberis fraudi ſit, quod tam mature patre fuerint orbati. Nihilominus cum filius, patre adhuc viuo, ad iſtius bona ſpem duntaxat, non plenum ius habeat; & non adeo neceſſarium videatur, vt quemadmodum ius, ita & ſpes, nondum in ius velut animata, in liberos tranſeat; vix ſolo iure naturali patruis praeualebunt nepotes [9], niſi lege regni aut conſuetudine fulciantur. Add. BODINVS de Rep. L. VI. c. 5. p. m. 1144. ſeqq.

§. XII. ENIMVERO in illis regnis, quae ab initio vltronea populi voluntate ſunt conſtituta, ordo ſucceſſionis originarie ab ipſius populi voluntate dependet. Qui vbi in regem non imperium ſolum, ſed & ius de conſtituendo ſucceſſore expreſſe contulit, (id quod non temere fieri ſolet,) ſuccedet,

eitis Vita. *Νομιζόμενον πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν. Tanquam lege conſtitutum eſt inter omnes homines, vt maximus natu imperium habeat*, ait HERODOTVS L. VII. Conf. Element. Prudent. ciuil. d. l. §. 10. H.

8) Vid. ſupra L. IV. c. 11. §. 12.

9) Eſt quaeſtio alias grauiſſima, nec minus ingeniis ſcriptorum, quam bellis & pugnis ſingularibus agitata, an in ſucceſſione regnorum ſubitio in vicem habeat locum? ex qua pendet alia, an nepos ex fratre primum nato patruo ſit praeferendus? Exempla ſunt apud IVSTINVM L. XXIII. c. 2. L. XXXIV. c. 2. Conf. BERNEGGER ad L. XLI. Iuſtini c. 10. COLLENVTIVM L. V. Hiſtor. Neapolit. p. 346. THVANVM L. LXXXI. ab init. ad A. MDLXXXV. LVDOLF. L. II. Hiſtor. Aethiopic. c. 6. n. 26. Mihi cum GROTIO L. II. c. 7. §. 30. res plana videtur in ſucceſſione lineali. In regnis etiam patrimonialibus, de quibus AVCTOR heic loquitur, patruo praetulerim nepotem: quoniam in iis ius ſuccedendi ex voluntate nouiſſimi deceſſoris aeſtimatur, & vicariae ſucceſſioni natura fauet. Vid. ſupra L. IV. c. 11. §. 12. H.

§. XII. 1) Rex enim non aliter transmittere regnum poteſt, quam accepit; accepit autem ipſe vnus & vnum. Conf. §. 11. H.

2) *Exſtincto in* Sicilia Dionyſio *Tyranno in locum eius Milites maximum natu ex filiis eius nomine* Dionyſium *ſuffecere, & naturae ius ſecuti, & quod firmius futurum eſſe regnum, ſi penes vnum remanſiſſet, quam ſi portionibus inter plures filios diuideretur, arbitrabantur.*

3) Plane vt in feudis. H.

det, quem iste voluerit. Sin ipse populus super successione disposuit, voluit eam procedere aut ad modum reliquarum haereditatum, quantum ille ad regnum vtiliter adplicari potest; aut peculiari ipsum ratione temperauit. Successionem simpliciter haereditariam in regnis a priuatarum haereditatum successionibus in hisce fere salus ciuitatis discedere iubet. I. Vt regnum inter plures fratres aut haeredes, eodem gradu a defuncto distantes, non diuidatur [1]. Quia hoc ad tuendum regnum & ciuium concordiam plurimum facit. Vid. IVSTINVS L. XXI. c. 1. [2] II. Vt successio stet inter eos, qui a primo rege descendunt, neque ad gradum transuersum, multo minus ad affines transitus fiat [3]. Nam isti regi, eiusque posteris regnum dare voluit populus; quibus extinctis, ad populum redit ius deinceps super regno statuendi. Add. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 7. §. 15. III. Ne succedant, nisi qui nati sunt secundum leges patriae. Qua ratione excluduntur naturales seu nothi, vtut pater forte non minore affectu ipsos fuerit amplexus. Nam saltem inter generosas nationes ad contemtum patent, quorum matrem pater iusto matrimonio dignatus non fuit, & pro instrumento magis desultoriae libidinis, quam socia vitae habuit. Quin & ob defectum fidei, & perpetuae cohabitationis non adeo liquido de talium patribus constat. Ast in regnis quam maxime expedit, personam regis esse venerabilem, simulque quam minimum controuersiarum circa eandem posse moueri. Add. memorabile in hanc rem exemplum apud MARTINIVM Histor. Sin. L. VI. c. 1. p. m. 202. LIVIVS L. XXXIX. c. 53. *Etsi minore aetate, quam Perseus, esset Demetrius, hunc tamen iusta matrefamilias, illum pellice ortum esse: illum, vt ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere: hunc insignem Philippi similitudinem prae se ferre.* Add. quoque [4] quae de Ferdinando rege Neapolitano refert Iouianus PONTANVS Histor. Neapol. L. II. Huc etiam spectat, quod in quibusdam regnis aperto in conclaui reginae pariant, ne partus fingi, & supponi credatur [5]. Sic Fridericum II. mater Constantia quinquagenaria peperit, tentorio in foro vrbis erecto, & praesentibus plurimis nobilibus viris ac foeminis. Pandulfus COLLENVTIVS Rer. Neapolit. L. IV. Excluduntur quoque adoptiui non solum, quia nobilitas generis vere regii magis venerandos efficit

4) Matthiae Regis Hungariae naturalis filius, cum vi sibi vindicaret regnum, praelio victus & occisus. DVBRAVIVS L. I. Histor. Bohem. Adde TVBERONEM L. I. Comment. de Rebus suis p. 30. 31. vbi subiicit: *Non iusto matrimonio natos iure gentium ad nullam paternae fortunae sortem admitti.* Alphonsus Ferrariae Dux vltimus frustra Caesari, filio notho, quaerebat successionem apud Pontificem. Anton. POSSEVINVS L. VIII. Histor. Gonzagar. post A. MDXCII. Adde de Antonio, Ludouici Lusitani filio, sed ex contubernio Iolandiae nato. THVANVM L. LXV. Histor. ad A. MDLXXIIX. Neque hunc defectum tollet legitimatio, quam vocant, per subsequens matrimonium; quippe cuius fundamentum vnum est ciuilis iuris fictio. Quanquam Brittones, Arcturum pro spurio habendum negabant, quod Vterius matrem eius, etsi eo iam nato, vxorem tamen duxisset, iisque nuptiis filium legitimi loco sibi recepisset, atque ex eo semper eum pro legitimo habuerit. Sed addit BVCHANANVS, qui hoc narrat L. V. Rer. Scoticar. sub Rege XLV. plus Arcturo, pro quo Brittones stabant, profuisse praeclaram indolem & virtutum specimen saepiuscule exhibitum, quam hunc iuris colorem. Adde Eundem L. IX. sub Rege C. vbi de Roberto, Moram, ex qua aliquot filios genuerat, ducente. THVANVM L. CXXIX. ad A. MDCIII. vbi de filio Regis naturali in id legitimo declarato, vt bona possidere, haereditates priuatas capere, & honores ac dignitates adipisci posset. H.

5) Vid. PIASECIVM Chronic. gestor. singular. ad A. MDCI. H.

cit reges [6], maiorque de illis ſpes concipitur, quod ſimiles ſint virtutibus futuri illis, ex quorum ſanguine ſunt prognati: ſed & quia in naturalem regis ſtirpem populus regnum contulit, qua deficiente, ad ſe voluit redire facultatem de ſecutura regiminis forma diſponendi. Quae facultas, admiſſa adoptione, quae quidem ius ad regnum daret, in perpetuum poſſet eludi. IV. Vt in pari gradu reuera aut per repraeſentationem tali, mares praeferantur foeminis, etiam aetatis praerogatiua gaudentibus [7]. Add. BOECLERVS ad dictum locum Grotii §. 17. V. Vt inter mares, & vbi hi deficiunt, inter foeminas, in pari gradu maximus natu praeferatur. Apud LIVIVM L. XL. c. 11. Perſeus de Demetrio minore fratre: *Tranſcendere feſtinat ordinem aetatis, naturae, moris Macedonum, iuris gentium.* Add. BOECLERVS dicto loco §. 18. VI. Denique & in hoc a vulgaribus haereditatibus eiusmodi regna differunt, quod, licet non niſi morte prioris poſſeſſoris ad alterum deuoluantur, & ab iſto huic velut de manu in manum dentur; tamen occaſione duntaxat prioris domini ad alterum perueniant, non autem, vti aliae haereditates, ex prioris domini iure, voluntate, & beneficio. Nam ſucceſſio in hiſce regnis non ab arbitrio vltimi poſſeſſoris dependet; ſed ex conſtitutione populi in ſtirpe regia continuatur. Inde quoque non eſt neceſſarium, vt ſucceſſor, licet gradu proximus, etiam in onera defuncti, quae quidem in priuato ipſius patrimonio haerent, ſubeat. Sed, ſi videatur, poterit regnum quidem capeſſere; priuati autem patrimonii haereditatem recuſare [8], quippe cum regnum eximia quaedam, & a priuato patrimonio ſeparata ſit haereditas. Nam populus quam optimo iure regnum deferre voluiſſe creditur; neque eius quidquam refert, quid priuato regis patrimonio fiat. Quin & ipſi populo oneri futurum eſſet, ſi ad priuata regis debita luenda ſucceſſor teneretur; quae, ſi priuatis in bonis hic tantum non haberet, de publico ſoluenda demum forent: Iſthunc autem ſuccedendi ordinem populus elegit [9], ne ſucceſſor foret in incerto, & vitandis electionum incommodis; ſimul vt reuerentia regi ex ſplendore natalium conciliaretur, & ex genere atque educatione ſpes eſſet praeclarae virtutis, regnique poſſeſſor regnum magis curaret, & animoſius defenderet, ſi illud iis eſſet relicturus, quos ipſe ob naturalem affectum maximi facit. Illud extraordinarium eſt, quod PROCOPIVS de Bello Perſico L. I. c. 11. tradit: Ἑτερόφθαλμον, ἢ ἄλλῃ τινὶ λώβῃ ἐχόμενον, ὂ θέμις Πέρσαις βασιλέα καθίςασθαι, *Luſcum aut alio quopiam vitio notatum nefas eſt Perſis regem creare.*

§. XIII.

6) Chorus apud EVRIPIDEM Hecuba:
Δεινὸς χαρακτὴρ, κἀπίσημος ἐν βροτοῖς
Ἐσθλῶν γενέσθαι.
Mira nota & inſignis inter homines,
A bonis natum eſſe.
Conf. eundem Temeno Eccleſ. Salomonis X, 17. H.

7) ARISTOTELES I. Pol. 8. Τότε γὰρ ἄῤῥεν φύσει τῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον. Ἐι μή πυ συνέςηκε παρὰ φύσιν. *Mas enim natura magis aptus eſt ad regendum, quam foemina: niſi in hac aliquid extiterit praeter naturam.* H.

8) Quae ſententia GROTII eſt L. II. c. 7. §. 19. Diſſentienti Gronouio ſatisfecit Cl. BARBEYRACVS in nota 4. ad h. §. Pufendorfii.

9) Vt egregie obſeruauit H. GROTIVS d. c. 7. §. 19. Conf. LOCCENIVS L. VI. Hiſtor. Suecan. ad A. MDXL. Adde & illam cauſam, ob quam heroicis temporibus factos Reges memorat ARISTOTELES III. Pol. 10. & V. Pol. 10. ingens nempe meritum Regis, & in poſteris quoque eius penſandum. H.

§. XIII. 1) CVBOTIVS I. Diſp. 14. legitimam vocat. H.

2) Vt cognatorum nomine in Iure Romano deſignan-

§. XIII. Sed cum in isthoc genere successionis inter personas longius ab auctore stirpis remotas facile contingere possit, vt quae alteri sit praeferenda, non ita liquidum esset, siquidem simpliciter ita quisque ad coronam vocandus foret, prout nuper defunctum regem proxime contingeret, praesertim cum fauor repraesentationis in remotioribus gradibus euanescat: igitur ad tollendas eiusmodi controuersias multas apud gentes successio, quae *linealis* dicitur [1], introducta est. Quae in hoc consistit, vt omnes, qui ab auctore stirpis regnatricis descendunt, velut lineam quandam perpendicularem intelligantur constituere, quarum quaelibet regno propior, prout quisque in eodem gradu sexus, deinde aetatis praerogatiua potior. Nec prius ad aliam lineam regnum deuoluatur, quam omnes ex priori linea fuerint extincti. Vnde & illis, qui hoc modo successuri sunt, non necessum est numerare, quoto gradu a proxime defuncto rege distent, neque ad ius repraesentationis prouocare; sed prout quisque nascitur, ita lex illi perfectum ius ad regnum suo ordine habendum confert; quod ius quisque ad omnes ex sese natos pari ordine demittit, licet ipse regnum non obtinuerit. Hoc modo igitur primo semper loco vocantur vltimi possessoris liberi, sed ita, vt & mortuorum ratio habeatur, siquidem ipsis proles supersit qualiscunque gradus; & si mortui istius linea potior fuit, eiusdem proles reliquos omnes excludat: salua tamen semper in pari gradu eiusdem lineae praerogatiua & sexus, & aetatis. (Nam vt sola aetatis praerogatiua superet praerogatiuam sexus, nullibi puto exempla exsistunt.) Si vltimo possessori defuerint liberi, ab ipso adscendendo, (non recurrendo ad auctorem stirpis & ibi incipiendo,) itur ad lineam proximam, & sic deinceps, salua semper in pari gradu eiusdem lineae sexus & aetatis praerogatiua. Caeterum successionis linealis vsitatissimae species duae sunt: *cognatica* vna, altera *agnatica* [2]. Illa, quod in regno Castiliae sit recepta, Castiliana quoque vocatur [3]: quae id habet peculiare, vt in eodem gradu eiusdem lineae mares foeminis etiam maioribus natu praeferantur; ob solum tamen sexum de linea in lineam transitus non fiat. Adeoque foeminae non excludantur, sed postponantur duntaxat maribus in eadem linea, ita vt etiam ad ipsas sit regressus, si priores, aut pares caetera mares, aut ex maribus defecerint. Cui consequens est, vt filia ex filio, praeferatur filio ex filia; & filia ex fratre, filio ex sorore [4]. Successio autem agnatica ab illa differt, quod heic foeminae, & ab his descendentes in perpetuum excludantur. Cuius rei ratio est, ne per foe-

 mina-

signantur, qui per feminini sexus personas cognatione iunguntur, agnati autem dicuntur, per virilis sexus cognationem coniuncti, quasi a patre cognati. *§. 1. Inst. de Legit. Agnat. tut.* Cognatica autem *Castiliana* vocatur, quia, obseruante Celeb. OTTONE ad Offic. L. II. c. 10. §. 11. ad exemplum successionis in vetus Castiliae regnum a Carolo Imp. A. 1558. introductae, a filio eius Philippo II. lege fundamentali per omnia regna Hispanica A. 1598. introducta est, auctore THVANO L. CXX. Agnaticam contra *Francicam* adpellamus, quia apud Gallos antiquo more ex femina nati excluduntur, AGATHIAS L. XI. qua ratione Regno Francicae prohibitus fuit EDVARDVS III. Rex Angliae, tanquam ex femina natus. Firmauit quoque hanc consuetudinem Henricus III. in Comitiis Blaesensibus A. 1576.

3) Eam descripsit Philippus Rex Hispaniae in testamento apud THVANVM L. CXX. Histor. ad A. MDXCIIX. H.

4) Sed quid si filia renunciet? H. GROTIVS d. c. 7. §. 26. existimat, in hac lineali successione matris factum non posse nocere liberis natis, quia simul atque exsistere coeperint, ius proprium quaesitum sit ex lege: sed nec nascituris, quia impedire non

minarum matrimonia ad peregrinos regnum deuoluatur, aut infertis per matrimonium in regiam familiam alienis antiqua ſtirps regia nimium reiiciatur. Vocant etiam hanc ſucceſſionis ſpeciem Francicam, quod in Galliae regno illa recepta ſit. Poteſt & hoc introduci, vt vbi omnes maſculi ex ſtirpe regia defecerunt, demum ad foeminas regnum deuoluatur. Vid. GVICCIARDINVS Hiſt. L. XII. p. m. 367. Caeterum cum ſucceſſio linealis valde plana ſit; igitur ſicubi controuerſia inciderit, ante omnia illud inquirendum fuerit, quaenam ſucceſſionis ſpecies in regno recepta ſit. Id quod ſuperiori ſeculo circa ſucceſſionem Luſitanicam maxime erat diſcutiendum; cum Raynutius Parmenſis linealem, reliqui ſimplicem haereditariam vrgerent. Vid. CONNESTAGIVS de Vnione Luſitan. L. III.

§. XIV. POTEST etiam alius modus ſuccedendi conſtitui, vt tali ordine quisque ad regnum vocetur, prout auctoris ſtirpis regiae eſt proximus. Qua ratione ipſi ſuccedent omnes filii pro aetatis ordine; inde omnes nepotes, habita ratione & aetatis Patrum ſuorum, aetatis propriae: his omnibus extinctis, eundum ad pronepotes, & ſic deinceps. Talem modum ſuccedendi quondam in Numidia fuiſſe vſitatum, colligitur ex LIVIO L. XXIX. c. 29. Similis ſuccedendi modus obſeruatur quoque in regno Siam, teſte Iodoco SCHOVTEN in Deſcript. eius regni [T. I. verſ. Gall.] De more in regno Feſſae & Maroci teſtatur THVANVS L. LXV. ad ann. 1578. & CONNESTAGIVS de Vnione Luſitan. L. I. qui tamen videtur innuere, peculiarem eam inter fratres fuiſſe conuentionem. Apud Peruuianos quondam ſub imperio Yncarum inter Curacas ſeu regulos duntaxat eum fuiſſe ſuccedendi modum, refert Garcilaſſus de la VEGA L. IV. c. 10. Add. GROTIVS L. II. c. 7. §. 24. Apud multos quoque populos in India *, & inprimis per totam oram Malabaricam, hic mos ſuccedendi eſt receptus, vt non ſuccedat patri filius, ſed ſororis filius; quod credant, de hoc multo certiorem eſſe fidem, quod ſit ex proſapia regia, quam de illo; vti inter alios refert Petrus de VALLE Itiner. Part. III. epiſt. 6. & Hieron. OSORIVS paſſim. Add. Phil. BALDAEVS in Deſcript. Malab. & Coromand. c. 17. p. m. 102. Etſi apud incolas Hiſpaniolae tantum in defectu liberorum ſororum filii ſucceſſerint, tanquam certiores, Franc. Lopez de GOMARA Hiſt. Ind. Occid. cap. 28. IDEM 124. refert, etiam in priuata ſucceſſione filios ſororum praeferri liberis, excepta familia Yncarum, in qua filius ſuccedit patri. Apud Canadenſes quoque

re non poſſit, quin ad illos quoque ſuo tempore ius pertingat ex populi dono. Addit tamen notanter, quantum naſcituros attinet, cum iis nondum ſit quaeſitum ius, id auferri poſſe populi voluntate; ſi etiam parentes, quorum intereſt ius ad filios tranſire, ius illud remiſerint. Cui conſequens, ſi renunciatio non tantum verbis ampliſſimis facta, ſed & eadem ab Ordinibus ac in curiis regni confirmata, quod non ſemel factum in Hiſpania, cum filiae regiae exteris nuberent, renunciationem illam poſtea natis haut dubie officere. Caeterum qui dicunt, abdicationem illam, etiam quod renunciantem attinet, prorſus inualidam eſſe, inſigniter errant. H.

§. XIV. * Et quondam in inſulis fortunatis, teſte H. GROTIO L. VIII. Hiſt. Belg. ad A. MDXCIX. H.

§. XV. 1) Vbi de ſucceſſione in regno patrimoniali controuerſia oriatur, optimum eſſe, ad arbitros ex familia Regia iri, monet AVCTOR de Offic. L. II. c. 10. §. 12. Sed quum eiusmodi Regna non dentur per ea, quae dicta ſunt ad c. 6. §. 16. minime mirum eſt eius generis arbitrii nobis deficere exempla.

2) Diſſentit heic a Grotio GRONOVIVS

que more receptum tradit Franciscus CREVXIVS Hiſtor. Canadenſis L. I. vt in haereditatibus bonorum & dignitatum filii ſororum praeferantur filiis vxorum. Singularis modus ſuccedendi apud Chatramotitas (qui ſunt natio Arabum,) refertur a STRABONE L. XVI. [pag. 528. Ed. Geneu. Caſaub.] *Succedit in regno non filius patri, ſed qui primus e nobili genere poſt conſtitutum regem naſcitur. Nam ſimul ac aliquis in imperio conſtitutus eſt, omnes nobilium virorum vxores praegnantes conſcribuntur, & cuſtodes adponuntur, qui obſeruent, quae prima peperit. Nam eius filius ex lege aſſumitur, & ad regni ſucceſſionem regaliter educatur.*

§. XV. CAETERVM hoc loco quaeſtio oritur, ſi controuerſia inter duos pluresue circa ſucceſſionem in regno cum primis non patrimoniali [1] oriatur, quis competens ſit iudex? Nam vt ad arma ſtatim propter cauſam nondum liquidam decurratur, lex naturae non permiſerit. Heic illud initio certum eſt, indolem eiusmodi controuerſiarum non ferre, vt per modum iurisdictionis ſeu pro imperio decidantur; adeoque illas disceptandas eſſe modo inter eos recepto, qui in naturali libertate nullius iurisdictioni ſubiecti degunt. Quem in ſenſum explicandus eſt GROTIVS dicto loco §. 27. In naturali autem ſtatu inuicem viuere dicuntur illi, quorum vnus alteri non paret, aut imperat, & qui communem dominum non agnoſcunt. Ac licet, qui inter ſe litigant, quamdiu litigant, fortaſſe alicuius imperio ſubeſſe poſſint, ipſa tamen cauſa talis eſt, vt ſententiam tanquam a ſuperiore profectam non admittat. Extra illum populum, de cuius imperio ambigitur, nemo iudicem ſe ferre poteſt. Neque ipſe rex, ſi eo viuo haec controuerſia agitari coeperit, competens erit iudex [2]. Quippe cum in eiusmodi regnis praeſupponatur, populum habendi imperii modum regi hautquaquam ſubmiſiſſe. Etſi non deſint exempla regum, qui auctoritate & meritis ſuis confiſi ampliorem ſibi poteſtatem heic aſſeruerunt, quam alias indoles regnorum liberorum fert. Inde inter filios Darii exortam litem ipſe pater decidit, apud HERODOTVM Polymnia init. Quanquam IVSTINVS L. II. c. 10. eandem a fratribus ad Artaphernem, velut ad domeſticum iudicem, delatam referat. Sic & litem inter Arſicam & Cyrum pater compoſuit. PLVTARCHVS Artaxerxe. Add. 1 Regum I, 5. ſeqq. IVSTINVS XVI. 2. 7. Sed quod ne populi quidem ſit tales controuerſias pro imperio definire, aſſeri poteſt, non quidem ex illa ratione, quam affert GROTIVS dicto loco, quia populus a ſe in regem, & regiam familiam omnem

VIVS in not. quia officium Regis ſit, conſulere populo, & pacem ei praeſtare, non modo in praeſens, ſed etiam in longitudinem, quam humanitus prouideri poteſt; & proinde cognoſcere de ſucceſſione, praeſertim inter cognatos, vt nunc eſt, ſubiectos ſuos. Adhaec cum ambigatur de iure in regno, quod viuum & regnantem Regem habet, de eo poſſe ac debere cognoſcere Regem regnantem. Vbi fatemur, ſi Rex controuerſiam huiusmodi, approbante populo, amice queat componere, nihil eum munere ſuo indignum facere. Euimuero id nunc vnice heic in quaeſtione eſt; an Rex, eo quod ſummam poteſtatem habet, talis controuerſiae ſit iudex? Quod recte GROTIVS & AVCTOR negant: nam in ciuitate regulari modus habendi regnum inter iura ſummi imperii non refertur. Igitur praecipuae partes heic ſunt populi, quippe a quo modus habendi ſummum imperium proficiſcitur, & cum ceſſantibus iudiciis quisque ſibi ſit iudex ac vindex (v. ſupra L. V. c. 13. §. 2.) ſi populus cognita re declaret, ad quem regnandi ius pertineat, poterit idem ipſe refractarium vi & armis adigere, vt acquieſcat & alterum non turbet. Quanquam recte AVCTOR neget, heic a populo velut pro tribunali ſedente, ſententiam ferri. H.

omnem iurisdictionem tranſtulerit, neque ea durante aliquas habeat eius reliquias. Nam cauſa ſucceſſionis non pertinet ad obiectum eius iurisdictionis, quae a populo in regem fuit collata: & vbi talis controuerſia tempore interregni agitatur, ſaltem temporaria iurisdictio populo denegari non poteſt. Verum ratio ex natura iſtarum controuerſiarum eſt petenda. Poteſtas enim iudiciaria exercetur in ſubiectos cum hoc effectu, vt omnino in ſententia lata teneantur adquieſcere, & ſi nolint, pro imperio poſſint adigi; idque quia ſubiectionis ciuilis pars eſt, deciſionem controuerſiarum, quae ſibi cum aliis ciuibus intercedunt, ab imperante expectare. Atqui ſi omnes caſus eiusmodi litium circa ſucceſſionem expendamus, patebit, nullum ita eſſe comparatum, vt pro imperio poſſit a populo decidi, ſicuti ciuium lites a communi iudice ſolent. Si enim regi, qui volente populo poſſeſſionem regni adprehendit, poſt alius quidam e familia regia litem intentet, quaſi propiore gradu regnum ad ipſum ſpectet; neque petitor populum poterit iudicem agnoſcere, quippe cui iudicium ſuum, dum ſemel legitimum regem ipſum agnouit, eſt tuendum: & qui ſemel ſummum faſtigium inſedit, hautquaquam ſeſe illorum iudicio ſubmittet, qui ſe ipſi ſubiecerunt. Multo minus populus competens iudex habebitur, ſi quis regni haeredem ſe venditet, quem ipſe agnoſcere detrectat. Quod ſi autem, ſolio vacante, duo ſeſe competitores offerant, ſuper potiore iure ambigentes, & populus ſit paratus illum agnoſcere regem, qui prae altero regnum ſibi deberi demonſtrauerit; iudicio proprie dicto, & quali cauſae ſubiectorum in ciuitatibus expediuntur, opus non eſt. Nam vel controuertitur duntaxat, quoto gradu vterque velut a ſolio diſtet; vel dubitatur, vtrius gradus ſit potior. In priori quaeſtione facti litigantium erit, proſapiam ſuam liquido deducere; vbi victoria ab illo ſtabit, cuius deductio populo clariſſima fuerit viſa. Quanquam autem iudicium populi heic ad victoriam momentum adfert: non tamen ſententia feretur velut pro tribunali a iudice in ſibi ſubiectos, ſed per modum nudae adprobationis: quomodo debitor ad ſoluendum paratus non niſi inſtrumenta ſui creditoris recognoſcere cupit. Quod ſi dubitatur, qui gradus, aut quae linea ſit potior, declarata voluntas populi finem liti imponet; cum quilibet, quid agere voluerit, intelligere praeſumatur; populus autem, qui nunc eſt, idem cenſeatur eſſe cum eo, abs quo ſucceſſionis ordo ab initio eſt conſtitutus. Sic controuerſia Eduardi regis Angliae contra Philippum Valeſium, ſicuti & paulo ante controuerſia inter Ioannem, Ludouici Hutini filiam, & Philippum Longum eiusdem fratrem, coram ordinibus Franciae diſceptata fuit. Vid. Scriptores Hiſtoriae Francicae, & POLYDOR. VIRGILIVS Hiſtor. Anglic. L. XIX. ab init. Sic ſuper ſucceſſione in regno Arragoniae nouem delecti iudices pronunciant, apud Io. MARIANAM de Reb. Hiſpan. L. XX. c. 2. & 3. Sic apud DIONYSIVM HALICARNASSEVM L. I. [c. 70.] litem ſuper ſucceſſione inter Syluium, & Iulum Aſcanii filium populus ſuffragio diremit, praeter alias rationes hac praecipue motus, ὅτι μητρὸς ἦ ὁ Σιλέϊος ἐπικλήρου τῆ ἀρχῆ, *quod Syluius matre natus eſſet, haerede vniuerſi regni.* Quanquam & eiusmodi declaratio non magis naturam habet ſententiae iudiciariae, quam ſi donator obſcura aut ambigua ſua verba interpretatus fuerit. Vbi

aliquis

aliquis competitorum queratur, ſtudia populi magis in alterum, quam in ipſum propendere, proximum fuerit ad arbitros rem deferre, neutri partium addictos, & quorum nihil interſit, hic an iſte rerum potiatur. Vid. CONNESTAGIVS de Vnione Luſitan. L. III. & V. frequentiores controuerſias huc ſpectantes vide apud GROTIVM dicto loco. §. 28. ſeqq. ARNISAEVM Relect. Pol. L. II. c. 2. ſect. 10. ſeqq. & alios.

* *

CAPVT VIII.

DE SANCTITATE SVMMI IMPERII CIVILIS.

I. *Summo imperio iuſta imperanti non debet reſiſti.*
II. *An ciui a ciuitate iniuria fieri poſſit.*
III. *Ciues ſaepe iniuſte de imperio ciuili queruntur.*
IV. *Quot modis ciui a rectore ciuitatis iniuria fieri queat?*
V. *An atrocibus iniuriis principis poſſit reſiſti?*
VI. *Non ſtatim ciuibus vis in eum, qui tyrannus dicitur, eſt licita.*
VII. *Grotii ſententia.*
VIII. *Sacroſancti non ſunt, niſi reges vere tales.*
IX. *Quo caſu inuaſor habendus pro legitimo principe?*
X. *Quatenus inuaſoris iuſſa ciues obligent, legitimo rege adhuc ſuperſtite, ſed expulſo.*

QVEMADMODVM ſummum imperium ciuile ad incolumitatem generis humani, & ad tollendas infinitas ſtatus naturalis miſerias inſtitutum eſt *; ita illud ſacroſanctum & inuiolabile ab omnibus haberi, generis humani quam maxime intereſt. Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 90. Atque illud quidem a nemine cordato in dubium reuocatur, quin nefas ſit, imperantibus, quamdiu intra poteſtatis ſuae limites verſantur, reſiſtere. Nam ex fine & indole imperii adparet, cum ipſo neceſſario coniunctam eſſe debere obligationem non-reſiſtendi, id eſt, citra reluctantiam parendi, faciendo vel omittendo id, quod ab iſto iniungitur. Enimuero de hoc potiſſimum diſceptatur, an, ſi ſummus imperans ſubiecto praeter fas quid imperet, aut quamuis iniuriam intentet, tunc quoque ſacroſanctus ſit, ſic vt nullo modo ea iniuria per vim a ſubiecto repelli queat?

§. II. EQVIDEM HOBBESII de Ciue c. 8. §. 7. dogma eſt, *ciui a ciuitate fieri non poſſe iniuriam*, ſicuti *nec ſeruo a domino;* idque eo argumento, quod

§. I. * Conf. Duae NOODTII Orationes, altera de Iure ſummi Imperii, altera de religione ab Imperio Iure Gentium libera.

quod ciuitati cum ciue nullum intercedat pactum; (sola quippe pacti violatio ex ipsius mente est iniuria;) & quia ciuis voluntas voluntati ciuitatis subiecta est, sic vt quidquid a ciuitate fit, volente ciue fieri intelligatur. Volenti autem iniuriam non fieri tralatitium est. Enimuero iam supra ostensum fuit [1], neque iniuriam consistere in sola pactorum violatione; & inter monarcham atque ciues pactum intercedere [2]. Subiectio autem voluntatis ciuium ciuitati facta ex fine huius interpretanda & limitanda est. Sic vt eo demum res redeat: singuli ciues suam voluntatem voluntati ciuitatis subiecerunt circa negotia, quae ad conseruationem ciuitatis faciunt; in quibus si factum ciuitatis ciui displiceat, iniuria huic non fit. Atqui cum extra ea negotia abs imperante ciuibus iniungi aut inferri queant, quibus ius vel peculiari ex pacto, vel ex communi humanitatis lege quaesitum violatur, non adparet, quare ciui a ciuitate iniuria fieri nequeat [3].

§. III. PROBE tamen obseruandum, a ciuibus turbulentis aut querulis multa principum facta pro iniuriis traduci, quae tales minime sunt. Scilicet quod ab ipsorum iudicio discrepat, id tanquam male factum damnatur. Et Iupiter neque serenus neque pluuius omnibus placet. Atqui quemadmodum propter varietatem ingenii humani, & male composita multorum desideria fieri non potest, vt Reipublicae administratio singulis ciuibus aeque arrideat: ita si quis pro iniuria statim haberi velit, quod ipsi displicet, vel ciuitatis dissolutionem quaerit, vel ipse imperare cupit. Et sane non paucis ea sola querelarum causa, quia ipsi non regnant *. Quo ex numero erat Auidius Cassius, apud VVLCATIVM GALLICANVM, [in vita eius c. I.] qui causam sumtorum in M. Antoninum armorum iactabat, *quod sibi huius imperium displiceret, quod non posset ferre nomen imperatorium.* Quo praetexto aduersus Septimium Seuerum vtebatur quoque Pescennius Niger, apud AEL. SPARTIANVM, & Clodius Albinus apud IVL. CAPITOLINVM. Multi querelarum suarum causam in principem habent, quod is prauorum ministrorum vtatur opera; sed veram doloris originem inuestiganti adparet, hanc esse, quod ipsi eodem ministerio non potiantur. Tributorum grauitatem plebs saepe indignatur, etiam quando non plus exigitur, quam praesens Reipublicae vsus, aut probabiliter subsecuturae necessitates videntur exigere. Cui quid reponendum sit, docet HOBBES de Ciue, c. 12. §. 9. Poenas in legibus dictatas seuere exigi nemo iure indignari poterit, nisi qui flagitiorum licentiam sibi postulare velit. Et tamen si cui isthaec omnia, quae rationes Reipublicae vtique exigunt, intoleranda videantur, alio migrandi potestas est. Qua si vti non placuerit, communem mortalium conditionem accuset, quibus nulla felicitatis pars illibata conceditur. Credere autem sibi ideo licere legitimum imperium vi excutere, perinde foret, atque ex rapinis rem augere velle, quia proprio labore sese sustentare nimis durum videtur.

§. IV.

§. II. 1) L. I. c. 7. §. 13. H.
2) Supra c. 2. §. 9. 10. 11. H.
3) Conf. supra L. VI. c. 3. §. 8. H.

§. III. * Multi nimirum sunt nouarum rerum cupidi, non pauci etiam eo animo, quo Iason ille apud ARISTOTELEM III. Pol. 3. qui dicebat Πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ· ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. *Esurire se si non regnaret, tanquam nesciret priuatus esse.* H.

§. IV. Haec quanquam ita ſint, dubium tamen non eſt, quin a ciuitate, eiusque rectore ciui iniuria poſſit fieri, cum vtique inter ipſos communio iuris ſaltem naturalis exſiſtat, quae ſufficit, vt quis iniuriae ab altero capax ſit. Duplici porro modo iniuriam ſubiectis facere videtur princeps, ſi violat aduerſus ipſos vel officium *principis*, vel officium *hominis:* ſeu ſi ciues tractat non vt ciues, vel non vt homines. Officium principis vel vniuerſos reſpicit, vel ſingulos. Vniuerſis hoc debet princeps, vt ſalutem totius ciuitatis procuret, & quidem ſi abſolutus eſt ad iudicium proprium, ſi legibus quibusdam circumſcriptus, prout iſtae modum regiminis definiunt. Ergo vniuerſis ciuibus iniuriam facit princeps, ſi omnem Reipublicae curam abiiciat, ac ne per miniſtros quidem negotia publica expediri faciat. Puta, ſi neque aduerſus externos hoſtes defenſionem ciuitatis ſuſcipiat, neque per exſecutionem legum intrinſecam tranquillitatem tueatur: & nihilominus inter tantam negligentiam dignitate & reditibus principalibus frui pergat, ac principatus fortunam ſola luxuria ac libidinum licentia metiatur. Nam vbi cum curis regni etiam loco regali & prouentibus abſtineat, imperio plane cenſebitur ſeſe abdicaſſe; id quod ipſi conceſſum, niſi forte prauis conſiliis Rempublicam in graues difficultates coniecerit, eamque dein tanquam deſertor deſtituere velit. Sine dubio autem iniurium eſt, nullam officii partem facere, & tamen eiusdem emolumentis frui velle. Maior adhuc iniuria eſt, ſi directe animo hoſtili vniuerſorum ſalutem peſſumdare ſtudeat [1]; atque hoſtis perſonam induat, quae cum perſona principis ſimul conſiſtere nequit. Quanquam eiusmodi caſus in principe mentis compote dari non poſſit. Quis enim ſanus ſua perdere velit? aut cui imperabit, qui ciues ſuos hoſtium loco habuerit? Niſi forte duobus populis ſimul imperet, vt vnius excidio alteri lautiores conditiones [2] conciliet [3]. Refertur tamen exemplum eiusmodi veſaniae in Itinerario Ioan. Moqvet L. IV. de quodam Rege Pegu, quem ſuperiore ſeculo artibus magorum, vti ferebatur, tantum odium ſuorum ciuium ceperat, vt eos plane perdendi libido ipſum ſubierit; eoque ſub poena mortis interdixerat, ne intra triennium terra coleretur. Vnde tanta fames exorta eſt, vt in cibos ſeſe Peguani paſſim occiderent. Sic & iniuriam princeps facit, ſi leges fundamentales inuito populo, & nulla vrgente neceſſitate ſubuertat; aut ſi modum habendi imperium immutatum eat. Item, ſi patrimonium publicum deſtruat; ſi grauiora quam pro vſu Reipublicae tributa imponendo pecunia ciues emungat, eam inutiliter prodigat, aut alio extra ciuitatem transferat; & quae ſunt alia. Quo poſſis adplicare illud Antipatri in Anthol. Ἀλλὰ λύκους εἴργει. τί δὲ τὸ πλέον; εἰ τὸ φυλαχθὲν Ὄλλυται εἴτε λύκοις εἴθ' ὑπὸ τοῦ φύλακος; *At fugat iſte lupos. Quid lucri hinc? credita quae ſint, ſi lupus, aut cuſtos ſalua manere vetat.* Singulis porro ciuibus id debet princeps, vt eos communi cum caeteris ſui ordinis iure frui permittat, iisdem defenſionem praeſtet, ac iuſtitiam adminiſtret, quatenus id ſalua ciui-

 tate

§. IV. 1) Exemplo Imperatoris Caligulae, qui vnam Populo Romano ceruicem eſſe optabat, quo facilius reſcindi poſſet, vt refert Svetonivs in vita eius c. 30.

2) Romanis obiiciebat Galgacus apud Tacitvm Agricola c. 30. *vbi ſolitudinem facerent, pacem appellare.* H.

3) Quod olim a Philippo, Macedonum Rege factum, vt docet Livivs L. XL. c. 3. & ſeqq.

tate fieri poteſt. Hoc ſi princeps ſingulis non praeſtiterit, vbi Reipublicae tempora id permiſerint, iniuriam vtique facit. Vid. IVSTINVS L. IX. c. 6. ſub finem; etſi Pauſaniae factum hautquidquam probandum ſit. Sic apud XIPHILINVM Epit. Dionis, [ad a. 118.] & ZONARAM Tom. II. vetula ferociter Adriano Imperatori, cum negaret ſibi ad eam audiendam otium eſſe, occinit: *Ergo imperare noli* [4]. Officium hominis aduerſus ſingulos princeps variis modis violare poteſt; puta ſi praeter meritum honeſtum virum ignominia afficiat, ſi mercedem promiſſam deneget, mutuum ſoluere, aliosue contractus implere detrectet, ſi damnum per petulantiam datum ſarcire nolit, ſi honeſtarum virginum pudicitiam expugnet, ſi per adulteria aliorum thoros polluat, ſi corpus laedat, bona eripiat, perdatue; ſi denique innocenti vitam eripiat per meram violentiam, aut ſubornatis calumniatoribus, aut ad iniquam ſententiam adactis metu, vel per promiſſa iudicibus, & quae ſunt ſimilia. AMMIAN. MARCELLINVS L. XXVI. c. 13. *Inter arma & lituos conditionis aequatio leuiora facit pericula: & Martiae virtutis poteſtas, aut id quod auſum occupat, aut inopinata mors ſi acciderit, nullum ignominiae continet ſenſum, finemque ſecum viuendi ſimul & dolendi perducit. Vbi vero conſiliis impiis iura quidem praetenduntur & leges, & Catonianae vel Caſſianae ſententiae fuco perliti reſident iudices, agitur autem quod agitur ad voluntatem praetumidae poteſtatis, & ex eius libidine vitae incidentium necisque momenta penſantur, ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta.*

§. V. ENIMVERO difficilius eſt explicare, an ad quaslibet harum iniuriarum citra reluctantiam perferendas teneantur ciues; an vero certo in caſu per vim easdem propulſare queant? Heic nobis ita videtur. Cum illa vitae humanae ſit conditio, vt omni carere incommodo nequeat, neque vllus homo facile tam compoſitis extet moribus, vt ad vnguem omnibus ſatisfaciat: ſtolidum

4) Quod antea Philippo quoque Macedonico euenerat.

§. V. 1) Quod diligenter annotandum eſt. Princeps enim *nunquam* ius habet Ciuem iniuria vel *minima* adficiendi. Igitur, ſi viribus noſtris parcere debemus, quo minus ei reſiſtamus, id non ipſius contemplatione & virtute ſummae poteſtatis fieri oportet, ſed quia ſocietatis ciuilis intereſt, offenſas minores ei condonari, vtpote quae alias motibus ſemper maximis miſceretur. Adde, quod ſaepe, pulſo malo Principe, in dominationem peioris incidimus, quum frequenter pulchro libertatis nomine ludant, qui populum aliquem in ſeruitutem redigere ſatagunt. Certe haec ſententia eſt Ducis cuiusdam exercitus apud TACITVM Hiſt. L. IV. c. 73. *Ceterum libertas & ſpecioſa nomina praetexuntur, nec quisquam alienum ſeruitium & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadem iſta vocabula vſurparet.* Idem IVSTINVS L. XV. c. 4. num. 13. de Sandrocotto obſeruat, qui, poſt mortem Alexandri, Regnum Indiarum in poteſtatem ſuam redegerat. AVCTOR, inquit, *Libertatis Sandrocottus fuerat; ſed titulum libertatis poſt victoriam in ſeruitutem verterat.*

2) Vid. PARRHASIANA T. II. p. 268. 269.

3) Aeſopus apud PHAEDRVM I. Fab. 2. cum fabulam de Ranis recitaſſet, quae vice indulgentiſſimi Regis crudelem a Ioue nacti erant, ad ciues Athenienſes ſub iugo Piſiſtrati gementes: *Vos quoque*, inquit, *hoc ſuſtinete, maius ne eueniat malum.* CHRYSOSTOMVS Homilia ad populum Antiochenum: *Praeſtat Regem tyrannum habere, quam nullum. Cum A. MCCCCXXXIV. Engelbertus auctor eſſet, vt Ericum Daniae ac Sueciae Regem deponerent, Senatus conſtanter renuens, fide data nihil antiquius habendum iudicabat, nec ſecedendum continuo a domino aut rege ſuo reſpondebat, ſi forte delinquere eum in quibusdam contingat; alias imperium durabile haut vllum eſſe: cum Principum ac Regum vix vllus inueniatur, qui non quandoque impingat: neque etiam conuenire cuiuis, imo nec poſſe quemuis de Rege abdicando ſtatuere, aut de eius commiſſis ſententiam pronunciare. Adiiciebat, neque conſiſtere humanam ſocietatem poſſe,*

dum iuxta atque impudens fuerit, ob quaeuis vitia in principem velle insurgere; praesertim cum neque nos ita accurate officium nostrum erga ipsum faciamus, & in priuatis quoque leges leuiora delicta soleant dissimulare. Quanto aequius igitur fuerit modica principis delicta condonare, cuius cura ciuium tranquillitas, fortunarumque & vitae securitas continetur. Praesertim cum experientia testetur; quanta ciuium clade, quanta Reipublicae concussione etiam pessimi principes fuerint deiecti. Ergo leuiores principum iniuriae nobili ipsorum muneri, caeterisque beneficiis, quin & nostris ciuibus, totique Reipublicae sunt condonandae [1]. Vid. IVSTINVS L. XV. c. 3. n. 9. seqq. TACITVS A. XII. [c. 11.] *Ferenda regum ingenia, neque vsui crebras mutationes.* Apud EVNDEM H. L. IV. Ceriales ad rebelles Treueros [2]: *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & caetera naturae mala; ita luxum vel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: sed neque haec continua, & meliorum interuentu pensantur* [3]. PLATO Epist. 7. *Ea mente circa patriam vir prudens esse debet, vt ita reprehendat ciuitatis errores, si neque frustra sit reprehensurus, neque ob reprehensionis studium periturus: vim autem patriae per Reipublicae mutationem afferet nunquam; quando absque expulsione & caede ciuium emendari non possit. Sed quietem aget, votoque precabitur optima & sibi & patriae* [4]. Quem locum adduxit CICERO Epist. ad fam. I. 9. Imo & sibi ipsi consulit, qui potentiorum iniurias mussitat potius, quam intempestiuis querelis grauiora sibi mala arcessit. Quo spectant dicta a GROTIO L. I. c. 4. §. 4. citata. AESCHYLVS Prometheo vincto: Ὄυκουν πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτενεῖς, ὁρῶν, ὅτι τραχὺς μόναρχος ἐδ᾽ ὑπεύθυνος κρατεῖ. *Verum non contra stimulos membra protendes, quum cernas Monarcham asperum, & nemini obnoxium.* Quin & sacrae literae [5], ac sana ratio morositatem parentum, & dominorum patienter sustinendam suadent. PLINIVS L. III. Epist. 14. *Non iudicio domini, sed scelere perimuntur.* Sed & hoc

certum

posse, si ignoscere subinde alii aliis recusaremus: & id inter pares & familiares si locum haberet, quanto magis erga Regem ac superiorem obtinere debere? Omninoque fatendum, vbi stabile aliquod imperium expetitur: tolerandum aliquando tyrannum vnum, vt euitentur plures. Vbi autem imperium nullum, ibi vtplurimum confusio; & loco vnius multorum exsurgere dominatum. Praestare igitur Senatus existimabat, ferre iniuriam & poenas dare vero suo domino, quam iugo subiici multorum. Vt haec memorat Ioann. Isaac. PONTANVS L. IX. Histor. Danic. in Erico IIX. H.

4) Ταυτὸν δὲ καὶ περὶ πόλεως αὑτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα· λέγειν μὲν εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθανεῖσθαι, λέγων· βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν (ὅταν ἄνευ φυγῶν καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν μὴ δυνατὸν ᾖ γίγνεσθαι τὴν ἀρίστην) ἡσυχίαν δὲ ἄγοντα, εὔχεσθαι τὰ ἀγαθὰ αὐτῷ τε καὶ τῇ πόλει. *Vt parentum saeuitiam, sic Patriae, patiendo ac ferendo leniendam esse* LIVIVS Lib. XXVII. c. 34. EPICTETVS Enchir. c. 37. & IVSTINVS L. XV. c. 3. num. 10. PLATO in Critone T. I. pag. 50. 51. Ed. Steph. Ipse quoque patientiam, qua vti debeamus, quum iniuria nobis a Principe vel Republica infertur, lenitati comparat, qua liberos parentum, seruos dominorum morositatem ferre decet. Imo maiorem moderationem a ciue exigit, quam a filio, vel seruo, quia potiora illius erga Rempublicam sunt officia, quam horum erga patrem, vel dominum. Ἢ πρὸς μὲν, inquit, ἄρα σοι τὸν Πατέρα οὐκ ἐξ ἴσου ἦν τὸ δίκαιον, καὶ πρὸς δεσπότην (εἴ σοι ὢν ἐτύγχανεν) ὥστε ἅπερ πάσχεις, ταῦτα καὶ ἀντιποιεῖν - - - πρὸς δὲ τὴν πατρίδα ἄρα καὶ τοὺς Νόμους ἐξέσται σοι; - - - ἢ οὕτως εἶ σοφὸς ὥστε λέληθέ σε ὅτι Μητρὸς τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστι Πατρὶς, καὶ σεμνότερον, καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις, τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν Πατρίδα χαλεπαίνουσαν, ἢ Πατέρα; - - - βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε Μητέρα, οὔτε Πατέρα; πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν Πατρίδα.

5) PETRVS 1 Epist. v. 17. 18. *Omnes honorate: fraternitatem amate; Deum timete: Regem honorate. Vos serui subiecti estote in omni timore heris, non tantum bonis & aequis, sed etiam duris.* Vid. GROTIVS L. I. c. 4. §. 4. num. 6.

certum est, etiam vbi atrocissima iniuria a principe animo hostili intentetur, potius esse emigrare, aut fuga sibi consulere, aut sub alterius ciuitatis tutelam concedere, [quam [6] ferrum in durum quidem, sed tamen parentem patriae stringere.] Sed quid si princeps innocentem ciuem hostili animo perditum eat, neque fugae locus supersit [7]? Sane multi animo concipere non possunt, quomodo principis & hostis personam erga ciuem idem simul sustinere queat; & qua fronte postulet, vt ipse sacrosanctus sit, qui ciuem innocentem tanquam miseram belluam suae libidini ardet immolare. Quin autumant, si, qui patrocinium alicui debet, nulla aut iniqua de causa hostilem aduersus ipsum animum induat, illum quoque huic clientis obligationem remittere; saltem hactenus, vt abs vi praesidium contra atrocissimas ipsius iniurias mutuari liceat. Quae defensio hoc fauorabilior habetur, quo maior est eorum numerus, quos per iniuriam princeps perditum it. Sed cum vix reperiantur exempla principum, qui per apertam professionem solius libidinis innocentes ciues necare instituerunt; maior difficultas oritur, quid liceat, vbi princeps sub obtentu iuris saeuire velit: puta, quod mandatum aliquod iniquum ciues neglexerint. Vbi illud supponimus, cum omnis potestas alicui delata intelligatur saluo iure superioris, ciues quoque constituta summa potestate ciuili, imperio Dei in se renunciare neque potuisse, neque voluisse, adeoque eos non teneri iussis imperii ciuilis, quae aperte mandato Dei repugnare constat. Heic quid ciui faciendum, si vis intentetur propter professionem religionis Christianae [8], nostrum non est definire, cum ex iisdem scripturis, vnde ista religio hauritur, cuilibet constare possit, quanti debeat ipsis esse, suae religioni nihil contrarium egisse aut simulasse. Vid. Matth. X, 32. [9] Quod autem, vbi mors intentatur, sine proprio peccato quis suscipere possit exsecutionem cuiusdam actionis, quae in se iuri naturae repugnat, inferius ostendemus [10]. Quod si tamen exsecutio actionis eiusmodi sit, vt vel omnino citra proprium peccatum suscipi nequeat, vel in se ipsa morte acerbior iudicetur; neque vlla ostendatur, aut saltem probabiliter simuletur ratio, neque ex delicto meo, neque ex bono publico, quare mihi potissimum tanta necessitas tale quid exsequendi admoueatur, quod

6) Verba vncis inclusa adiiciuntur hic ex Officiis hom. & ciu. L. II. c. 9. §. 4.

7) Quaestionem hanc tractat etiam H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 1. §. 9. Adde alios quos in vtramque partem protuli Differtat. de Collisione legum sect. 2. §. 21. AVCTOR supra L. II. c. 5. §. 4. H.

8) Vid. H. GROTIVM ad Matth. XXVI, 52. & L. I. de I. B. & P. c. 4. §. 7. n. 8. & sequ. vbi tamen exemplum, quod Baronium secutus de Thebaea legione adducit, dubiae est fidei: cum σύγχρονοι scriptores Eusebius, Hieronymus & alii de eo prorsus sileant; at quae sint antiquiora illa monumenta, ex quibus Eucherius (qui seculo octauo vixit) ista excerpserit, dubitat non temere Aubert. MIRAEVS in Biblioth. eccles. in Eucherio p. 63. Adde Samuelis PETITI *Diatribam de iure Principum edictis ecclesiis quaesito, nec armis aduersus temerantes aut antiquantes vindicato, anno MDCXLIX. editam.* H.

9) Quum nulla ratione probari queat, Principes impedire posse, quominus vnusquisque Deum ex animi sui conscientia colat, vid. supra c. 4. §. 11. nota 2; explorati iuris est, populo ius indubitatum competere, religionem suam etiam armis contra Principem tuendi, si qua is eos vi adstringere, vt sacra mutent aut iis interdicere velit recepto eorum exercitio. Quodsi enim fas est, bona & libertatem ab insultibus eiusmodi Principis vindicare, quanto magis licitum erit, religionem, bonum prae reliquis omnibus eminens, & quod fons & scaturigo sit coelestis, eiusdemque aeternae felicitatis, ratione quauis sinceram integramque

quod per alium fieri poterat, vel omnino fieri absurdum est: adparet sane id agi, vt innocens per solam imperantis libidinem, & hostilem eius in me animum perdat. Quo ipso dum hostem pro principe induit, ciui quoque obligationem, qua ei deuinctus tenebatur, remisisse intelligitur. Etsi fuga heic, quantum potest, sit arripienda, ac tertii alicuius patrocinium quaerendum, cui nulla aduersus principem istum obligatio. Quin & si fugae via non datur, moriendum potius, quam occidendum est [11], non tam propter ipsius principis personam, quam propter totam Rempublicam, quae tali occasione grauibus fere turbis solet inuolui. At vero quando ob delictum aliquod imperans poena plectere ciuem instituit, etsi hic non teneatur poenam in se sponte arcessere, seipsum deferendo, aut vltro sistendo: tamen quo minus hic per vim sese defendere queat, ratio est, quia iure suo imperans vtitur [12], quem ea de causa quocunque obtentu laedere sane iniurium foret. Est insuper & illud obseruandum, si vel maxime concedatur, interdum alicui ciui nefas non esse, salutem suam vi contra atrocissimas iniurias superioris defendere: non tamen ideo caeteris ciuibus obsequium exuere, aut innocentem vi protegere licebit. Praeterquam enim, quod ipsis in Principis facta, quae velut ex potestate iudiciaria exercet, inquirere non licet, ac saepe contingat reos innocentiam iactare, inuidiae principi conflandae; etiam facta ciui iniuria reliqui hautquidquam obligatione sua erga principem soluuntur. Ideo quod quisque ciuium pro se curam sibi, & protectionem eiusdem stipulatur, nec tanquam conditionem suae subiectionis supponit; si omnes & singulos ciues iuste tractaturus sit. Neque metus, ne similiter secum agatur, obligationi abrumpendae sufficit: quippe qui incertus est; & quia peculiares in isto odii causae potuerunt esse, quae in alio non deprehenduntur. Salua autem obligatione ciuis erga principem nullo praetexto vim eidem opponere fas erit.

§. VI. Caeterum vti per isthaec sanctitati principum nihil decedere non pauci arbitrantur: ita illi sane ferendi non sunt, qui ita crude iactant [1] regem, vbi in tyrannum degenerauerit, posse a populo exui imperio, & puniri. Cum enim tanta plerumque actuum ciuilium sit obscuritas, vt plebs [2] eorum aequita-

granique conseruare. Perperam igitur GROTIVS L. I. c. 4. §. 7. num. 8. etiam postquam Maccabaeos, signa pro sacris suis conferentes probasset, contendit, Christi discipulis nihil hic licere, praeter fugam & patientiam. Loca, quae ab eo pro sententia hac adducuntur, ad priuatos singulos pertinent, constitutos in impotentia resistendi. Gentibus autem integris, vel eximiae earum parti, libertatem iura sua tuendi, a Christo, Domino nostro eripi, nec vola vspiam nec vestigium occurrit. Vid. GRONOVIVS ad Grotium d. l. van der MVELEN de Sanctitate Summi Imperii Ciuilis &c. p. 70. & seqq. & Adam. RECHENBERGII, Theologi Lipsiensis Dissertatio de religione armis defensa, edita Lipsiae 1689. in qua haec ad Protestantes adplicantur.

10) L. VIII. c. 1. §. 6. H.

11) Vid. GROTIVS L. II. c. 1. §. 9. cum notis Gronouii.

12) Vid. quae contra HOBBESIVM supra annotauimus ad c. 4. §. 3. H.

§. VI. 1) Auctores huius sententiae v. apud ARNISAEVM 2. Relect. politic. cap. 3. sect. 6. Pr. H.

2) Quoties de Tyranno sermo sit, qui solio deiici Iure queat, toties populi nomine non venire fecem plebis, nec exiguum coniuratorum vel seditiosorum numerum, sed maiorem & saniorem partem ciuium ex omnibus Regni Ordinibus, qui de tyrannide notoria & omnibus euidenti statuant, Celeb. BARBEYRACVS ait in nota 1. Facile autem a Principe euitari posse addit, ne exsecrandus & detestabilis suis videatur, si monente Lockio, Patris personam induat. Fieri enim

quitatem aut neceſſitatem agnoſcere nequeat, aut per turbida affectuum ſaepe nolit; vt plurimum quoque Reipublicae expediat; ne rationes conſiliorum pluribus pateant difficillimum fuerit preſſe deſignare actiones, ob quas patratas iure quis vocari mereatur tyrannus, in quem quaelibet a ciuibus profecta vis ſit licita. Conf. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 4. §. 14. Vnde fieri poterit, vt eius vocabuli inuidia etiam in bonum principem deuolui queat [4] ab iis, quibus vel ipſe, vel praeſens ſtatus diſplicet, poſtquam homines per vocabula non ſolum res, ſed & ſuos affectus exprimere ſueuerunt. Sane priuata vitia tyrannum non facere, nec paulo negligentiorem Reipublicae adminiſtrationem, communis ſententia eſt. Tributa grauiora imperantur? Atqui ſubditus ad conſilia non admiſſus iudicare nequit, an neceſſitas Reipublicae ea flagitet. Supplicia aſpera ſumuntur? Atqui ſi ſecundum leges, & ex praecedente delicto ſtatuantur, nemo iure queri poteſt; etſi forte clementia rectius adhiberetur. Quod inuidioſiſſimum vulgo habetur, quidam magni viri ob priuata odia, aut propter ſuſpiciones innocenter e medio tolluntur? Atqui ſi delicta aut machinationes in ſtatum Principis praetexuntur, aut ordinaria iudiciorum forma obſeruatur, etſi fors iſti, qui tolluntur, de ſua innocentia, & pauci praetera alii certi ſint, reliquis tamen conſtare id liquido quî poteſt. Cum praeſertim ſemper praeſumtio iuſtitiae a Principis partibus ſtet [5]. Promiſſa non ſeruantur, aut priuilegia antehac indulta circumciduntur. Atqui ſi Princeps abſolutus vel delictum, vel neceſſitatem, aut inſignem Reipublicae vſum praetendat, iure egiſſe cenſebitur; de quo ſubditis liquido iudicandi facultas deeſt. Omnia autem priuilegia exceptionem hancce habent; ni ſalus, aut neceſſitas Reipublicae iſta obſeruari vetet. Argumentorum, quae pro iſta ſententia afferuntur, non exigua pars ſponte ruit, ſi obſeruetur: hautquidquam eadem eſſe haec duo: populus habet poteſtatem vim regibus inferendi, eosque in ordinem redigendi, ſiquidem ad libidinem ipſorum non imperauerint; & populo aut ſingulis competit ius admoto extremo periculo, & vbi in hoſtem Princeps abiit, ſuam ſalutem aduerſus ipſum defendendi. Nam quae poſterius probant rationes, hautquaquam prius ſimiliter inferunt; quae tamen a multis confunduntur [6]. Sic quando dicitur, populum, etſi in ſeruitutem ſeſe addixerit, non tamen amiſiſſe

enim non poſſe, vt Patrem liberi oderint, quem quotidie pro ſalute ſua commoueri & ſollicitum eſſe, talemque ſe gerere cernant, qualis eſſe ſoleat egregie cordatus homo. Subditos porro minime obſtringi, putat, vt extrema omnia exſpectent, & eo vsque praeſtolentur, donec paratos ſibi ferreos nexus, vincula & compedes ſentiant, quibus iniectis, manibus catenatis, quicquid Principi libitum fuerit, ſubire cogantur. Satis enim eſſe, ſi omnes eius actiones tendant ad ſuorum oppreſſionem & manifeſtus ſit, meditari ruinam Ciuitatis. Idque in primis locum habere contemplatione Principum, quorum Imperium limitibus circumſcriptum ſit. Sed vix eſt, vt in *facto* vnquam manifeſtum eſſe poſſit, Principem euerſionem Reipublicae moliri, plerumque enim heic in tumultu feruntur ſuffragia, ſeque ſaniorem & meliorem eſſe, pars quaeuis iactitat. Igitur quum ſancta res ſit Imperium Ciuile, idque quibus deferri ſolet, ii plerumque ſint flos virorum, Theoreticis Deciſionibus, quae adplicari nunquam poſſint, ſeditioni non temere aperiendae fores videntur. Tyranni nomen ſaepius optimis Principibus ab improbis ciuibus tributum fuit. Exempla quae memorantur eorum, pleraque dubia & incerta ſunt. Niſi enim furioſus fuerit Princeps, non temere perniciem quaeſiuerit populi. Quodſi autem ſanae mentis eſt, non carebit obtentibus, qui iudicium populi reddant eluſorium. In Regnis limitatis plus populo licet. Neque tamen vel heic ſolis ſuſpicionibus, aut dubiis legum fundamentalium interpretationibus, a populo res agenda eſt; ſed luculentiſſimae adſint probationes neceſſe eſt,

fiſſe omne ius in libertatem aut ſecuritatem ſeſe vindicandi: id non alio ſenſu poteſt admitti, quam quod populus contra extremam vim eamque iniuſtam principis ſeſe defendere poſſit; quae defenſio vbi bene ſucceſſerit, libertatem quoque comitem ducit. c) Quippe cum dominus, dum in hoſtem abit, ſubiectum ab obligatione aduerſus ſe videatur ipſe abſoluere; ſic vt hic deinceps ſub iugum redire non teneatur, licet ille animum mutare velit. Extra hunc caſum populo, qui ſe in ſeruitutem addixit, vel potius abſoluto vnius imperio ſubiecit, non magis ius in libertatem per vim ſeſe vindicandi competit, quam mihi rem, alteri ex pacto iam traditam, per vim iterum eripiendi. Nec enim adeo abhorret a natura iſta ciuilis ſeruitus, quod quidam ſomniant, vt licet quis aliquando euitando maiori malo in eam conſentire neceſſum habuerit, poſt per occaſionem, ipſa natura ius dante eam excutere iterum queat. Et licet is ſtatus ingenio certi alicuius populi repugnet, vel ab initio, vel poſt mutatis animis: nequaquam tamen principi eam ſolam ob cauſam ius quaeſitum per vim eripere licet; non magis quam emtori rem ex contractu traditam, etſi poſt venditor contractum ex re ſua non fuiſſe deprehenderit.

§. VII. Non multum ab hisce abit Grotivs L. I. c. 4. §. 7. Vbi inter alia recte inſinuat, tum ex indole ſummi imperii, tum ex praeſumta voluntate eorum, qui primi in ciuitatem coiuere, iudicari poſſe, num ne extrema quidem ſummi imperantis iniuria vi repelli queat. Sane enim hautquidquam naturae ſummi imperii repugnat, vt omnium ciuium actiones per illud ad ſalutem publicam dirigantur, & decretis ipſius obluctantem extremum ſupplicium maneat; & tamen eidem non ſit poteſtas ex mera libidine aliquem occidendi, vt huic nullo modo reſiſtere liceat. Neque naturaliter inter ſe connexa ſunt, abſoluta poteſtas ſalutem alicuius procurandi & abſoluta poteſtas aliquem pro libidine perdendi. Neque oſtendi poteſt, quidnam ad pacem & ſecuritatem ciuitatis eiusmodi in imperante poteſtas, in ciuibus obligatio faciat. Quo loco adparet, male colligere quosdam; quia ſummum imperium non poteſt eſſe niſi Deo obnoxium, ſatis intelligi, coëuntium in ciuitatem hanc fuiſſe mentem, vt aduerſus ſummam poteſtatem nihil ſibi iuris relinquerent. Quaſi vero qui vitam

eſt, quibus omnibus conſieri poſſit, Principem conditionibus, quibus ei Imperium delatum eſt, non ſtetiſſe: Quod poſtquam in aprico fuerit, ciues ſaluti ſuae proſpicere quidem non prohibentur, ita tamen, vt in ſeruanda patriae ſalute, vltra, quam neceſſitas exigat, non progrediantur.

3) Plerique autem mortalium rerum aeſtimationem omnem a ſucceſſu fere ſuspendant, ac proinde multum & poſſint & ſoleant decipi. H.

4) V. ſupra c. 5. §. 11. in fine. Maxime ſi diſceſſus quilibet ab optimae ciuitatis, quam animo fingimus, inſtitutis, aut priuata crimina, vel mores tanto munere indigni infami tyrannidis nota aſpergantur. H.

5) Et locum habeat interdum, quod Domitianus apud Svetonivm aiebat, & Hadriano quoque tribuitur: *Conditionem Principum miſerrimam eſſe, quibus de coniuratione non credatur, niſi occiſis.* H.

6) V. §. ſequ. Caeterum ad hunc locum pertinet etiam quaeſtio, quid fieri conveniat aut fas ſit, vbi vnus vel duo Regem aut in oligarchia apud paucos *τὰ πάντα* ſint & turbandae Reipublicae multa faciant? de qua vide elegantem conſultationem apud Thvanvm L. XXIV. Hiſtor. ad A. MDLIX. *Dura neceſſitas hominibus liberis, qua tyranno parere coguntur ſub bono Principe,* ait Gramondvs L. II. Hiſtor. Gallic. vbi agit de Ancraeo. H.

vitam ſuam contra violentum inuaſorem defendit, eo ipſo illum in iudicium vocet. Conf. BOECLERVS ad dictum locum Grotii. Sicuti & nihili eſt ſcrupulus eorum, qui ideo nolunt admittere licentiam reſiſtendi aduerſus immanem ſaeuitiam imperantium, quod *non poſſit fingi legitima vocatio ſubditorum ad arma contra ſupremum magiſtratum capienda; cum nulli mortalium iurisdictio in talem magiſtratum competat.* Quaſi vero defenſio eſſet effectus iurisdictionis; aut quaſi praeter neceſſitatem ſeipſum conſeruandi peculiaris requireretur vocatio in eo, qui vim iniuſtam a capite ſuo eſt propulſaturus; magis atque in eo, qui famem ac ſitim cibo potuque depellere ſtudet. Conf. ZIEGLERVS ad dictum locum Grotii. Sed & recte GROTIVS; ſi illi, qui ab initio in ciuitates coëundo imperium ſummum produxerunt, interrogarentur, an velint omnibus onus hoc imponere, vt mori praeoptent, quam vllo caſu vim ſuperiorum iniuſtam armis arcere, nunquam hoc ſe velle reſponſuri fuerint. Id enim maius erat incommodum, quam quod conſtituta ciuitate effugere conabantur. Antea enim multorum iniuriis erant obnoxii, ita tamen vt repugnare poſſent: hoc autem modo ſeſe adſtrinxiſſent ad quasuis iniurias citra repugnantiam patiendas ab illo, quem ipſi ſuis viribus armauerant. Minus quippe malum eſt pugna, quam certa mors.

§. VIII. CAETERVM iſta ſanctitate, quam hactenus adſtruximus, non gaudent niſi reges reuera tales. Inde eadem non fruuntur, qui regium quidem nomen gerunt, populi tamen poteſtati ſubſunt; quales quondam reges Spartanorum; & multi paſſim auctoritate magis ſuadendi, quam iubendi [1] poteſtate [2]. Qualis apud VIRGILIVM Aeneid. IX. Mezentius, in quem *furiis ſurrexit Etruria iuſtis, Regem ad ſupplicium praeſenti morte repoſcens.* Item, qui imperio abierunt [3], aut regnum plane pro derelicto habent; in quos eadem, quae in priuatos licent [4], vbi alios grauibus iniuriis laceſſere inſtituant. In exemplo tamen Semiramidis, quae maritum ad quinque dies imperio ſibi cedentem interfecit, non minor eſt huius ſtoliditas, quam illius malitia. DIODORVS SICVLVS L. II. c. 18. Contingit tamen aliquando, vt illis, qui vel vltro regno abierunt, vel caſu aliquo exciderunt, a caeteris exterior veneratio, regibus exhiberi ſolita, & exteriora inſignia relinquantur. Quod vti pro mero ſimulacro, & velut ornamentis regiis eſt habendum; ita ni conuentione aliqua id fuerit confirmatum a mera humanitate caeterorum dependere eſt cenſendum. Exempli loco poteſt eſſe Dairus in Iaponia [5]. Sic apud LABARDAEVM Hiſt. de Reb. Gall. L. X. p. 684. recte quidem traditur, cum Sedanum, & quae inde dependebat ditio neque Imperatori, neque Galliarum Regi, neque cuipiam omnium obnoxia fuerit, poſſeſſores eiusdem veros fuiſſe Principes. Sed poſtquam

§. VIII. 1) Quod TACITVS refert de M. G. c. 11. *Mox Rex vel Princeps, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi, magis quam iubendi poteſtate.* Add. c. 7.

2) Etiam apud Barbaros, quos Duces ſuos Reges vocitare, obſeruauit PROCOPIVS I. Gothicor. H.

3) Exempla vltro abdicantium congeſſit Ioann. Iſaac. PONTANVS L. VII. Hiſtor. Danic ad A. MCCLXI. poſtquam narrauerat Adolphum Holſatiae Comitem monachum factum. Cum Ptolomaeus Philadelpho regnum cedere vellet, Demetrius Phalereus, vt eum a propoſito deterreret, dicebat

quam eam vrbem ac ditionem Fridericus Mauritius Buillonius Dux Ludouico XIII. Galliarum Regi cesserat, atque eius in vicem alia praedia, Gallico imperio obnoxia acceperat, cautum quidem sibi voluit, vt ipsi, posterique pristinae dignitatis characterem retinerent; sed qui hautquaquam pro vera dignitate independente, qualis summum imperium comitatur, sed pro mero simulacro est habendus, cuius effectus certo ordine inter illustres Galliae familias, & aliis quibusdam insignibus absoluitur. Et eius rei indicium est id ipsum, quod in cessione illa Buillonius caueri sibi super ea dignitate voluit. Nam qui reuera dignitatem principalem obtinent, iis cautione eiusmodi opus non est. Sicut & in priuatam recidit fortunam rex, si regnum committatur siue ex felonia in eum, cuius feudum est, siue ex clausula posita in ipsa delatione imperii [6], vt si hoc vel illud rex faciat, subditi statim omni obedientiae vinculo soluantur. Sic &, vbi in delatione regni expresse conuentum fuerit, vt regi certum quid facienti possit resisti, id pactum vtique obseruari potest. Sed & si rex a populo constitutus regnum velit alienare, aut modum habendi immutare, apertum est ipsum non modo nihil agere [7]; sed & eidem per vim conata sua tendenti perficere vis a ciuibus opponi poterit. Add. BOECLERVS ad Grot. L. I. cap. 4. §. 10.

§. IX. PORRO difficilis oritur quaestio, quidnam in inuasores imperii illegitimos liceat vel non liceat, & quidem non postquam longa possessione, aut subsequenti pacto verum ius imperandi acceperunt [1], sed quamdiu iniusta possidendi causa durat, & ipsi sola vi niti videntur. Vbi prius inquirendum, anne eiusmodi inuasorum iussa, dum in possessione imperii sunt, vim obligandi habeant? Heic ex superioribus repetendum, obligationem ad obsequium non produci, nisi legitimam potestatem alter in me habeat. Nam per solam violentiam potest quidem alicui adferri extrinseca quaedam necessitas, aliquid praestandi; non autem obligatio, quae vinculum est intrinsecum, animum ita stringens, vt ni fecerit, peccati sit reus. Hinc si vis a validiore intentetur, maiori malo declinando vtique adigitur quis facere ea, ad quae non tenetur, & a quibus abhorret. Si qua tamen via datur, nemini vitio vertitur, si iniquam illam necessitatem perrumpat. Sed quid si quis initio quidem per vim aut malas artes imperium inuaserit, videri tamen velit iure id obtinere, ac vtut armis confidat, non hostem tamen, sed verum principem se ferat? Heic in vniuersum id nobis maxime videtur probabile, quod is, qui de facto summum imperium obtinet, vtut possessionem prauis artibus inuaserit, a singulis ciuibus tantisper pro legitimo principe sit censendus, quando nullus adest, qui meliori iure imperium sibi vindicare possit. Heic enim rationis est, vt

 qua-

dicebat: Ἂν ἄλλῳ δῷς, σὺ οὐχ ἕξεις. *Alteri si dederis, ipse non habebis.* H.

4) Durum hoc videtur RHETIO ad I. Feudor. 5. p. 243. Enimuero vt priuati ordine & dignatione differunt; ita licentiae in eos gradus esse possunt. H.

5) V. supra c. 5. §. 15. H.

6) V. supra c. 6. §. 10. post medium. H.

7) V. supra c. 6. §. 16. Hugo GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 6. §. 3. & 9. H.

§. IX. 1) Vt Iulius Caesar, cui Romani non tantum pactione, sed & iureiurando obligati. Nefaria proinde caedes eius, quicquid Cicero dixerit. V. egregia DIONIS Dissertatio L. XLIV. princip. H.

qualiscunque possessoris potestas valeat, modo legitimi principis regimen imitetur; quippe cum omnium intersit, quemuis potius Reipublicae prospicere, quam eandem incerto rectore inter perpetuas turbas volui. Vnde cum in horum imperium tacite saltem ciues intelligantur consensisse, ad obsequium iisdem praestandum vere obligabuntur. Possis quoque huc adplicare illud ARISTOPHANIS Ranis: [Act. V. Sc. 4. v. 21. 22. 23.] Ὀυ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν· ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν. *Non oportet catulum leonis in ciuitate alere: sin autem quis educatus fuerit, moribus ipsius obtemperandum.* Sic qua via primi Caesares ad imperium grassati sint, notum est. Et tamen Paulus Roman. XIII. ἐξουσίαν illis tribuit, quibus *propter conscientiam* parendum sit. Et Saluator noster Caesaris quae sunt, Caesari dari iubet. Neque enim quisquam singulorum ciuium erat, qui imperium, velut potiori iure debitum sibi posset vindicare: & S. P. Q. R. antiquo iure cesserat, licet metu magis aut defectu virium, quam quia dominatum probabat [2]. Huc spectat insignis lex ab Henrico VII. rege Angliae lata: *Vt nemo, qui regis partes tunc de facto regnantis secutus fuerat, propter eiusmodi crimen vnquam impeteretur, aut condemnaretur, vel processu legis, vel per actum Parlamenti.* Cuius rationes ponderat Baco de VERVLAMIO in Historia Henrici VII. p. m. 242. [3] Irene apud NICETAM CHONIATEN: *Nec Imperatorem, qui absit, quaerendum, nec, qui adsit, pellendum esse.* Sicuti & in regno haereditario, vbi inter duos pluresue petitores ius dubium est, lite adhuc pendente, & interea dum ea per amicam transactionem aut armis componitur, tutissimum est illi parere, qui in possessione est. Facit huc etiam defensio Cassii Clementis, qui a partibus Nigri contra Seuerum steterat, apud XIPHILINVM Epit. Dionis, [ad A. 194.] & ZONARAM Tom. II. *Ego neque te, neque Nigrum agnoui: Sed in illis partibus deprehensus, non te oppugnare, sed Iulianum expugnare studui. Cum igitur idem mihi quod tibi propositum fuerit, non peccaui; ac ne in eo quidem, quod postea non ad te transii. Nam tu quoque noluisses quenquam ex amicis tuis ad illum deficere.* Multo magis autem haec locum habent in respectu ad extraneos, ad quos non spectat examinare titulum, quo quis imperio potitus est, sed simpliciter possessionem sequuntur [4], praesertim vbi vsurpator imperii magna sit potentia subnixus.

§. X. AST vero, quando quis pulso legitimo principe, imperium arripit, & pro rege se gerit, reuera iuris alieni vsurpator; quid heic bono ciui agendum, qui isti, quamdiu adhuc superstes est, fidem videtur debere? Vbi pronunciandum videtur, saepe rem eo redire posse, vt non solum licitum, sed etiam debitum sit, parere imperio eius, qui in qualicunque possessione regni est.

2) Prudenter Dolabella apud CICERONEM: *Vbi nunc est Respublica, ibi simus potius, quam dum illam veterem sequimur, simus in nulla.* H.

3) Add. SIDNEIVS de Gubernat. c. 3. sect. 35.

4) Vid. quae de Deputatis Hollandorum & Zelandorum a Galliae Rege admissis apud Pontificem differebat Cardinalis OSSATVS in L. VI. Ep. 276. A. MDCI. Legatos Ioannis, noui Portugalliae Regis, non tantum Angliae Rex, sed & Vrbanus IIX. Pontifex suscipiebat, tradito Aulae Romanae more, vt disceptantibus de regno Principibus, eius qui regnum possidet, legatus admittatur. V. Victor. SIRI Tom. I. Mercur. L. III. p. 601. 674. 682. & Paul. PIASECIVS Chron. ad A. MDCXXXIIX. vbi occasione illa memorat, Gregorium XIII. Pontificem Regis Poloniae Stephani Batorei

eſt. Scilicet vbi legitimus dominus eo eſt redactus, vt erga ciues ſuos nullum amplius principis munus exercere poſſit. Quanquam enim eius iuſſa, quod legitima poteſtate deſtituantur, vim obligandi in ſe non habeant; prudentis tamen eſt viri, ſibi ſuisque rebus conſulere, & in futurum proſpicere, ac praeſentem ſuam conditionem caute cogitare, ne vitam ac fortunas ſuas temere in periculum proiiciat. Quod fieret, ſi poſſeſſoris iram vna reluctantia in ſe concitare vellet, nullum in vſum patriae aut eiecti regis. Quod ipſum aliqui colligere volunt ex Roman. XIII. vbi Apoſtolus ait: obediendum eſſe ὀ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, quaſi diceret, hominis eſſe parum ſanae mentis, eius qui gladium gerit iram contumacia ſua praeter neceſſitatem prouocare. Ergo propriae ſalutis cauſa obediendum eſſe ταῖς ὀσαις ἐξȣσίαις, poteſtatibus pro praeſenti tempore exſiſtentibus, ſeu quae in poſſeſſione ſunt. Sed & cum patria omni imperio carere nequeat, poſſeſſor autem ſalutem publicam vtcunque tueatur: non debet vtique bonus ciuis, amansque patriae, ſiquidem praeſens rerum ſtatus ita poſtulat, inutili ſua contumacia vlterioribus turbis cauſam praebere. Ille difficillimus eſt ſcrupulus [1], quo pacto obligatio ciuium ſimul ſubſiſtere queat tam erga legitimum principem expulſum, quam erga poſſeſſorem, qui & in verba ſua ciues adegit, & in praeſens munia regis obit. Quomodo enim quis ſimul fidem praeſtare queat duobus, in mutuum exitum imminentibus? Neque vero ciuium pactum, & fides inuaſori data legitimi regis ius atque praetenſionem videtur tollere poſſe. Non magis quam ius domini extinguitur per pactum coloni, quod cum praedone auertendis a praedio ipſius vexationibus init. GROTII mens eſt L. I. c. 4. §. 15. *Inuaſoris dum poſſidet actus imperii, quos exercet, vim habere poſſe obligandi, non ex ipſius iure, quod nullum eſt, ſed ex eo, quod probabile omnino ſit, eum qui ius imperandi habet, id malle interim, rata eſſe quae imperat, quam legibus iudiciisque ſublatis ſummam induci confuſionem.* Add. IDEM L. II. c. 6. §. 5. Et ſane omnino praeſumendum, quemlibet principem ea humanitate eſſe, vt malit ciues ſuos quocunque modo ſeruari; quam dum nequidquam fato obluctantur, & a viribus deſtitutum affectum intempeſtiue oſtentant, nullo cum fructu perire. Conf. 2 Samuel. XV, 25. 26. 1 Reg. III, 26. [2] Sic apud LIVIVM L. XXIII. c. 20. Romani, petentibus auxilium Petellinis, *fateri coacti, nihil iam longinquis ſociis in ſe praeſidii eſſe: redire domum, fideque ad vltimum expleta, conſulere ſibimet ipſos in reliquum praeſenti fortuna iuſſerunt.* Add. quoque oratio Ferdinandi regis, cum Neapoli profugeret, apud GVICCIARDINVM L. I. circa fin. Vix igitur adparet, quid magis probabile heic dici poſſit, quam hoc; ſi legitimus princeps in talem ſit coniectus ſtatum, vt neque ipſe, quam debet, defenſionem ciuibus ſuis praeſtare queat, neque

Batorei legatum admiſiſſe, quamuis contradiceret Henricus III. Rex Galliae Valeſius, eodem regno a Polonis nolens abdicatus, & Maximilianus II. Imperator a magna Poloniae Procerum parte electus. Rempublicam Anglicanam A. MDCLI. Sueciae Regina & Galliae Regis legatus, miſſis legatis, exemplo Hiſpanorum, agnoſcendam eſſe exiſtimabant apud AVCT. L. XXIII. Rer. Suecicar. §. 16. 17. ad d. A. Conf. eundem L. IX. Rer. Suecic. §. 65. ad A. MDCXXXVII. vbi graue de Gallis iudicium Ferdinando III. a Germanis electo Imperatori ſtatus controuerſiam mouentibus. H.

§. X. 1) Vid. LYSIAS Orat. 19. quaeſtionem hanc, ſingulis momentis probe conſideratis, diſcutiens. H.

2) Add. BVDDEVS de Legibus Syllae in Specim. Iuriſprudentiae Hiſtoricae §. 108. 109. quod eſt inter eius Selecta Iuris Nat. & Gent.

que tantae ſint ciuium vires, vt inuaſori citra praeſens exitium valeant reſiſtere; praeſumi principem expulſum tantiſper ciuibus remiſiſſe obligationem erga ſe [3], quoad fata ipſi viam ad regnum iterum aperiant, & quidem, quantum id ad conſeruationem ipſorum, & declinandis periculis eſt neceſſarium. Et hactenus quoque duntaxat fides, quam inuaſori ciues dederunt, ſtringere videtur; vt illa ſit velut temporaria, expirans, vbi regi expulſo ſit facultas regnum ſuum recuperandi; quaeque non tam intrinſeca conſcientiae neceſſitate, quae praeſenti metu contineatur. Add. GROTIVS L. III c. 7. §. 6. vbi ſi admittitur ius & dominium externum, non video, quare non aliqua quoque obligatio externa, quae conſcientiam non tangit, admitti queat. Vid. 2 Reg. XI, 2. Paralip. XXIII. ad quem locum recte notat HOBBES Leuiathan. c. 44. Athaliam fuiſſe regno deiectam, non ex iure, quod ſacerdos vt talis habebat, ſed ex iure regis pueri. Quid de legibus ſit cenſendum, quae tyrannicidium permittunt [4], aut praemiis afficiunt, vid. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 4. §. 17. Quibus omnibus conſideratis vix adparet caſus, vt priuatus propria auctoritate etiam iniuſtum imperii poſſeſſorem recte impedire queat [5]; praeſertim cum experientia teſtetur, inuaſores per eiusmodi conſpirationes ad premendum populum magis exaſperari. Vid. IVSTINVS L. XVI. c. 5. ſub finem [6].

CAPVT

3) Hinc invaſori pecuniam publicam metu ſoluens tutus erit. Vid. Matth. de AFFLICTIS Deciſ. Neapolit. 149. & 150. H.

4) Qualis erat Athenis, vbi poſt expulſos triginta tyrannos vnicuique ex pſephiſmate iurandum erat, idque ſuper ſacra maiora, occiſurum ſe ſua ipſius manu, qui tyrannidem affectaret. Vide ANDOCIDEM Orat. I. ſeu, de Myſteriis, apud quem verba pſephiſmatis & ex eodem infra L. VIII. c. 3. §. 13. leguntur, & Samuel PETITVM L. III. LL. Attic. tit. 2. & in Commentar. p. 232. H.

5) Vid. omnino GROTIVS d. c. 4. §. 19. H.

6) Quum totum hoc caput ad vnicum officium ciuium generale pertineat, a re non alienum erit, antequam ad ſequens, quo de Officio Principis agitur, pergamus, paucis hoc loco verbis tradere officia ciuium reliqua omnia tam generalia, quam ſpecialia. Omiſit ea AVCTOR in hoc Opere, ſed diſtincte contra de iis egit in Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. vlt. Huius igitur Compendii verba hoc loco ſupplebimus, inſertis, quantum inſtituti ratio fert, additamentis Celeb. BARBEYRACI, quae vncis includemus. „Officium igitur, inquit, Ciuium eſt vel generale vel ſpeciale. Illud oritur, ex communi obligatione, qua iſti imperio ciuili ſunt ſubiecti. Hoc vero ex peculiari munere & functione, quae per Summum Imperium ſingulis eſt iniuncta. §. 2. Officium generale ciuium reſpicit vel rectores ciuitatis, vel totam ciuitatem, vel conciues. §. 3. Rectoribus ciuitatis ciuis debet reuerentiam, fidelitatem & obſequium. Cui coniunctum eſt, vt idem praeſenti ſtatu adquieſcat, neque ad res nouandas animum adiiciat, neque alteri cuiuis adhaereat magis, eundemue admiretur & veneretur, vtque bene ac honorifice de iisdem, & eorum actionibus ſentiat, atque loquatur. Ipſa memoria Principum bonorum nobis ſancta & venerabilis eſſe debet. [Qualis autem malorum Principum recordatio eſſe debeat, docet MONTAGNE Eſſais L. I. c. 3.] §. 4. Erga totam ciuitatem officium boni ciuis eſt, vt eius ſalute & incolumitate nihil habeat carius; vt vitam, opes, ad eandem ſeruandam libenter offerat: vt ad eandem illuſtrandam, eiusque commoda promouenda omnes ingenii & induſtriae neruos intendat. [Verum vtilitas publica cum priuata non ſemper colliditur, & ſolent officia ciuium ſeſe heic mutuo veluti reſpicere, ita, vt vnius praeſtatio ab alterius impletione quodammodo ſuſpendatur, quum Bono publico non conſulatur, niſi vnitis viribus. Quodſi igitur peruerſa illa inualuerit conſuetudo, vt a plerisque priuata vtilitas publicae

CAPVT IX.

DE OFFICIO SVMMORVM IMPERANTIVM.

RESTAT, vt de officio summorum imperantium videamus; quod quidem eo diligentius erat faciendum, quo plura mala mortalibus, isthoc non probe obseruato, proueniunt; & quia huius disciplinae proprium est, istud tradere, quod idem legum ciuilium mensuram transscendat. Verum

blicae praeferatur, bono ciui vitio verti nequit, si se suaque inefficaci ac publico haud profutura probitate in casum dare nolit. TITIVS Obs. 828.] §. 5. Erga conciues ciuis officium est, amice & pacifice cum illis viuere, commodum sese ac facilem praebere; nec morositate, & peruicacia sua turbas dare; caeterorum commodis non inuidere, aut eadem interuertere. II. §. 6. Specialia officia vel per vniuersam sese Rempublicam velut diffundunt, vel circa certam duntaxat partem occupantur. Circa quae omnia hoc generale praeceptum habetur. Ne quis vllum officium in Republica affectet aut suscipiat, ad quod sese ineptum deprehendit. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 17. §. 1. 2.] Sed descendendum est ad specialiora. §. 7. Qui Consilio suo rectoribus ciuitatum adsistunt, in omnes Reipublicae partes aciem mentis conuertant; quae ex vsu Reipublicae videbuntur esse, dextre & fideliter, citra affectus ac prauos respectus, exponant; salutem Reipublicae in omnibus consiliis pro scopo habeant, non proprias opes, aut potentiam; prauis affectibus Principum adulando non velificentur; factionibus & coitionibus illicitis abstineant: nihil quod dici oportet, dissimulent, nihil, quod taceri oportet, eliminent: exterorum corruptionibus impenetrabiles sese praebeant: priuatis suis negotiis aut voluptatibus publica negotia non posthabeant. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 17.] §. 8. Qui publice constituti sunt ad sacra obeunda, in iisdem grauitatem & attentionem adhibeant, vera de cultu Numinis dogmata proponant, eorum, quae ipsi docent, populo sese conspicuum exemplar exhibeant, nec prauitate morum muneri suo dignationem, doctrinae pondus detrahant. [Videantur PARRHASIANA T. II. pag. 235. seqq.] §. 9. Queis publice iniunctam, variarum scientia rerum animos ciuium imbuere, nihil falsi aut perniciosi doceant: vera autem ita tradant, vt auditores iis assentiantur, non tam adsuetudine audiendi, quam quia solidas eorundem rationes perspexerunt: omnia dogmata ad societatem ciuilem turbandam directa fugiant; omnem scientiam humanam inanem habeant, ex qua nulla in vitam humanam & ciuilem vtilitas redundat. §. 10. Qui Iuri dicundo praeficiuntur, quibusuis facilem accessum praebeant, plebem ab oppressionibus potentiorum protegant; ius aeque pauperi & humili, quam potenti & gratioso dicant, lites vltra necessitatem non extrahant; a corruptelis abstineant; in cognoscendis caussis diligentiam adhibeant, omnesque affectus, since-

Verum quia ab aliis passim talia inculcantur *, repetitis duntaxat summis capitibus licebit nobis heic defungi. Quibus autem praeceptis hoc officium absoluatur, facile colligi potest, siquidem finis atque indoles ciuitatum, nec non partes summi imperii expendantur.

§. II. HEIC igitur ante omnia necessarium est, vt imperantes ipsi diligenter discant, quae ad plenam eius officii cognitionem pertinent [1], cum nemo laudabiliter exercere possit, quod non probe didicit. vid. 1 Regum III, 9. VIRGILIVS Aen. VI. [v. 852. 853.] *Tu regere imperio populos Romane memento. Hae tibi erunt artes, pacique imponere morem.* ISOCRATES ad Nicoclem: *Constat, quemadmodum ipsi reges animos suos excoluerint, ita etiam eorum regna se esse habitura. Quare nulli pugili tam conuenit corpus exercere, quam regibus ingenium suum.* Et cum omnes homines, tum imprimis principes tangit illud PERSII Sat. III. [v. 71. 72.] *Quem te Deus esse Iussit, & humana qua parte locatus es in re; disce.* Add. Phil. COMINAEVS L. I. p. m. 342. & L. III. p. m. 388. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. BACO Sermon. fidel. c. 19. Quam autem non protrita sint, quae ad bene gubernandam ciuitatem cognitu sunt necessaria, colligi potest ex illis, quae traduntur HOBBESIO de Ciue c. X. §. 10. ISOCRATES ad Nicoclem [princ.] regnum vocat *τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μέγιστον, καὶ πλείονος προνοίας δεόμενον, summum rerum humanarum, quodque maiorem prouidentiam postulat; & quod non ὥσπερ ἱερωσύνη tanquam sacerdotium cuiuslibet est viri.* Recte quoque XENOPHON Cyropaed. L. I. [princ.] pronunciant: Ἀνθρώπῳ πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ζώων εἴη ῥᾷον, ἢ ἀνθρώ-

sinceritatem iudicii corrumpentes, seponant; recte faciendo neminem timeant. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 17.] §. 11. Quibus armorum cura commissa, militem diligenter & tempestiue exerceant, & ad tolerandos militiae labores firment; disciplinam militarem sartam tectamque habeant; milites hosti iugulandos temere non obiiciant; annonam & stipendium, quantum in se, promte procurent, nec de eo quicquam interuertant, milites semper vt Reipublicae faueant, curent, nec vnquam eos sibi aduersus Rempublicam concilient. §. 12. Milites contra stipendiis suis contenti sint; ab expilandis & vexandis paganis abstineant; labores pro tuenda Republica libere & strenue obeant; pericula per temeritatem non arcescant, per ignauiam non defugiant; fortitudinem in hostem, non in commilitones ostentent; stationem assignatam mascule defendant; honestam mortem turpi fugae & vitae praeferant. §. 13. Quorum opera ciuitas apud exteros vtitur, cauti sint & circumspecti, inania a solidis, vera a fabulosis discernere callidi, secretorum tenacissimi, pro vtilitate suae ciuitatis aduersus quaslibet corruptiones obstinati. [Vid. les Caracteres de Mr. de la BRUYERE au Chap. du Souuerain & de la Republique, & l' Ambassadeur et ses fonctions par Mr. de WICQVEFORT.] §. 14. Qui opibus ciuitatis colligendis aut dispensandis praesunt, caueant ab omni non necessaria acerbitate, nec, ob proprium quaestum aut per petulantiam vel malignitatem animi, oneri, quid adiiciant; publici nihil interuertant; quibus de publico quid soluendum, illis citra moras non necessarias satisfaciant. Durat autem ciuium *speciale* officium, quamdiu in ea functione, ex qua illud profluit, sunt constituti: qua vbi abeunt, & illud exspirat. *Generale* itidem durat, quamdiu Ciues sunt."

§. I. * Extant enim paraenetici complures, cum veteres, tum noui, *de officio Regum aut Principum*, quos recensere longum esset. H.

§. II. 1) Vere enim ARISTOTELES III. Pol. 3. Ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη. *Prudentia, sola imperium habentis propria virtus.* H.

2) Verissime quoque CICERO II. de Oratore. *Ad consilium de Republica dandum caput est nosse Rempublicam.* H.

3) Quod Prouerbium singulari dissertatione illustrauit Adamus RECHENBERGIVS. Excusa ea A. 1676. Poterat adiicere AVCTOR, vera esse haec dicteria, si id respiciatur, quod fit, quum nulli rei minus quam Reipublicae saepe curae impendatur, & ad nullam quam Rempublicam curandam frequentius sese adiungant, qui curae huic impares sunt. Fatendum tamen est, Reges,

ἀνθρώπων ἄρχειν. *Homini facilius esse quibusuis animalibus aliis, quam hominibus imperare.* Add. quae cum Glaucone disputat Socrates [2] apud XENOPHONTEM Memorab. L. III. Etsi multis non insuper habeatur illud dicterium Italicum: *Pochissimo ceruello basta a gouernar tutto l' mondo: & nescit mundus, quam exigua sapientia regatur* [3]. Cui consequens est, quod principi sint sequestranda illa studia, quae ad huncce finem nihil conferunt [4]; cum tam ardua sit ciuitatem regendi scientia, vt totum hominem etiam ingenio pollentissimum requirat, qui oblitus quodammodo sui, populo viuat. Multo magis circumcidendae principibus voluptates, oblectationes, vanaeque occupationes, quatenus istum finem intercipiunt. Eam quoque ob rationem ab iisdem in familiaritatem admittendi viri cordati, rerumque humanarum periti: adulatores, nugatores, & qui praeter inania nihil didicerunt, procul arcendi [5]. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 34. Edit. Paris. min.] *In amicitiam recipe non quoslibet, sed natura tua dignos, neque cum quibus iucundissime tempus conteras, sed quorum opera ciuitatem optime gubernes. Iis gaudere congressibus assuesce, qui te & sapientia augeant, & virtutis apud alios opinione:* Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 71. Qui & L. XII. c. 12. memorat, a Charonda *actionem prauae societatis* institutam, grauemque huius delicti reis multam impositam. Etsi optandum foret, minus saepe verum deprehendi, quod Carneades dicebat; *diuitum & regum filios solam equitandi artem recte discere, quia equus non nouit adulari.* PLVTARCHVS de Discr. amici & adulatoris. [Enimuero [6] vt generalia prudentiae rectricis praecepta rite adplicare norit Princeps, quam penitissime ipsi conditio sui status [7], subiectique indoles populi est cognoscenda. Illisque praeterea vir-

ges, Principes, si bene munere sibi demandato fungi velint, onus insolitum ceruicibus suscepisse videri, & melius Respublicas gubernatum iri, felicioresque populos futuros, si illi & regulas tantae artis fideliter discerent, & deinde religiose obseruarent.

4) Est enim quaedam sciendi intemperantia. Vid. LOCCEN. L. VII. Histor. Suecan. ad A. MDLX. vbi de Erico XIV. Sueciae Rege. AVCT. Histor. Caroli Gustaui Sueciae Reg. L. VII. §. 3. H.

5) DIPHILVS Nuptiis:

Ὁ γὰρ κόλαξ
Καὶ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους καὶ τὰς πόλεις
Ἀνατρέπει, λόγῳ κακούργῳ μικρὸν ἡδύνας χρόνον.
Assentator scilicet
Satrapas, Duces, amicos, ciuitates denique
Facile euertit, modicum oblectans tempus verbis maleficis.

Caeterum CONFVCIVS L. II. Sinicae scient. edita a Philippo Couplet. edit. p. 63. seq. inter regulas nouem, necessarias illis quicunque moderantur orbis regna, primo loco ponit: *Rex excolat virtutibus se ipsum.* Et secundo: *Colat sapientes viros.* Eas autem ad praxin reduci: *Si Rex a vitiis abstineat; sit purus & immaculatus interius & exterius; graui & se digno cultu induat; si illicita & quae repugnant rationi non attingat: Haec nimirum esse, quibus regia excolatur persona. Si detrectatores procul a se repellat, & procul absit a venereis; si vilipendat opes ac magni pendat virtutem: Haec ea esse, quibus animentur & excitentur ad imitationem sapientes virtutum sectatores.* H.

6) Reliqua huius §. supplentur ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 11. §. 2.

7) PLVTARCHO quoque hoc inter praecipua praecepta regendi Rempublicam est, vt Principes interius nouisse studeant Genium & indolem populi sui, eisque sese aptare & accommodare dignentur. Alias enim, inquit, si vno impetu populum mutare & corrigere velimus, nec facile id, nec tutum erit, quum non omnia hic in potentia sita, sed multa etiam tempori relinquenda sint. Τρέπεσθαι χρὴ πρὸς κατανόησιν τοῦ ἤθους τῶν πολιτῶν ὃ μάλιστα συγκραθὲν ἐκ πάντων ἐπιφαίνεται καὶ ἰσχύει· τὸ μὲν γὰρ εὐθὺς αὐτὸν ἐπιχειρεῖν ἠθοποιεῖν καὶ μεθαρμόττειν τοῦ δήμου τὴν φύσιν, οὐ ῥᾴδιον, οὐδ' ἀσφαλὲς, ἀλλὰ καὶ χρόνου δεόμενον πολλοῦ, καὶ μεγάλης δυνάμεως. Praecepta Reipublicae gerendae p. 799. B. Ed. Wechel. In quorum reliquis etiam partibus praestantissimae complures regulae de Arte gubernandi praesto sunt.

virtutibus cumprimis ſtudendum [8], quarum vſus in tantae molis administratione maxime conſpicitur, moresque ad tanti faſtigii dignitatem [9] componendi.]

§. III. GENERALIS lex ſummorum imperantium eſt haec: *ſalus populi ſuprema lex eſto.* [1] PLATO de Rep. L. I. *Nemo in aliquo principatu imperans, quatenus princeps eſt, quod ſibi conferat, cogitat aut praecipit, ſed quod ſubiecto conducat, & quae dicit, quaeque facit, cuncta ad illius vtilitatem decoremque dicit & facit* [2]. Ea enim intentione in iſtos imperium eſt collatum, vt per id procuraretur finis, ob quem ciuitates ſunt inſtitutae. Inde credere iidem debent, nihil ſibi [3] priuatim expedire, quod non idem expedit ciuitati. Socrates apud XENOPHONTEM apomnem. L. I. *Nonne mirum tibi eſſe videtur, ſi quispiam bubulcus pauciores ac peiores facit boues, deinde non malus eſſe fateatur paſtor? Hoc multo mirabilius eſt, ſi quis, cum ciuitati praeſit, atque pauciores & peiores faciat ciues, deinde non erubeſcat, nec ſe putet malum eſſe ciuitatis gubernatorem.*

§. IV. AD internam ciuitatum tranquillitatem neceſſarium eſt, vt voluntates ciuium ita temperentur & dirigantur, prout ſaluti ciuitatis expedit. Inde ſummorum imperantium eſt, non ſolum idoneas ei fini leges praeſcribere; ſed & publicam diſciplinam ita ſancire, vt non tam metu ſuppliciorum, quam aſſuetudine ciues ad legum praeſcripta ſeſe componant [1]. Quippe cum ſolae poenae

8) Qualis eſt Pietas, fundamentum illud omnium virtutum: ſed ſit ea, neceſſe eſt, vera & infucata, nixa ſinceritate perſuaſionis, aliena a ludibriis vanae oſtentationis & anilis ſuperſtitionis. II. Amor iuſtitiae & aequitatis, conſtitutus enim eſt ideo Princeps, vt ius ſuum cuique tribuat. CICERO III. de Legibus c. 18. *Noſſe Rempublicam late patet, quid habeat militum, quid valeat aerario, quos Respublica habeat ſocios, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quisque ſit lege, conditione, foedere: tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum.* III. Fortitudine Principi opus eſt, ſed quae prudentia temperetur. IV. Cautum deinde & prouidum eſſe oportet Principem, ne animi ſui ſenſa temere detegat. Sed continetur hac prudentia diffidentia viri ſapientis & diſſimulatio hominis innocentiſſimi. V. AVCTOR L. IV. c. 1. §. 17. & CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 6. 7. V. Preſſe praeterea Princeps adſueſcere debet moderandis animi ſui deſideriis & adpetitibus. Quum enim in manibus ſit, vnde cupiditatibus eius ſatisfieri queat, futurum eſt, vt ſi ſemel libidini fraena laxauerit ad extrema quaeuis feratur, & dum populum euertit, ſe ſuaque omnia peſſumdet: Belle eam in rem ARRIANVS de Expeditione Alexandri L. IV. c. 7. veram Alexandro defuiſſe monet felicitatem, quoniam, etſi ab eo profecta ſint, quaecunque a fortiſſimo belli Duce proficiſci poſſunt, tamen caruerit animi moderatione. Τούτων οὐδέν τι ὄφελος ἐς εὐδαιμονίαν ἀνθρώπου, εἰ μὴ σωφρονεῖν ἐν ταὐτῷ ὑπάρχοι τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ τὰ μεγάλα, ὡς δοκεῖ, πράγματα πράξαντι. VI. Bonitas porro & clementia ipſae quoque inter Principis virtutes emineant. Nihil enim eſt tam populare, quam bonitas. Vid. CHARRON L. III. cap. 2. §. 12. Denique VII. Liberalitas quoque Principi eo magis commendata eſſe debet, quod ei ſoli gratis quaſi liberali eſſe licet. Circumſpiciendum tamen erit, ne beneficia conferantur indignis. V. CLERICVS ſur le bonheur & malheur c. 12. p. 182. CHARRON de la Sageſſe L. II. cap. 2. §. 13. In nucleo fere haec omnia complexus eſt CICERO pro Rege Deiotaro. c. 9. *Fortem,* inquit, *iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem dici; hae ſunt regiae laudes.*

9) Quem locum Auctori ſuppeditaſſe videtur CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 15.

§. III. 1) Depromitur haec lex generalis ex CICERONE de Legibus L. III. c. 3. Eandem ſic effert Imperator ANTONINVS L. IV. c. 12. Δύο ταύτας ἑτοιμότητας ἔχειν ἀεὶ δεῖ, τὴν μὲν, πρὸς τὸ πρᾶξαι μόνον ὅπερ ἂν ὁ τῆς βασιλικῆς καὶ νομοθετικῆς λόγος ὑποβάλλῃ, ἐπ᾽ ὠφελείᾳ ἀνθρώπων. τὴν δὲ πρὸς τὸ μεταθέσθαι, ἐάν ἄρα τις παρῇ διορθῶν καὶ μετάγων ἀπό τινος οἰήσεως. τὴν μέν τοι μεταγωγὴν, ἀεὶ ἀπό τινος πιθανότητος ὡς δικαίου ἢ κοινωφελοῦς γίνεσθαι, καὶ τὰ παραπλήσια τοιαῦτα μόνον εἶναι δεῖ. οὐ ὅτι ἡδὺ ἢ ἔνδοξον ἐφάνη. *Duas te haſce propenſiones habere ſemper oportet, alteram, vt id vnice mediteris, quod munus regium & legiſlatorium ad procurandam ciuium ſalutem exigit: alteram vero, vt conſilium mutes, quotiescunque aliquis adſit, qui te meliora edoceat. Mutationem vero hanc conſilii ſemper fieri oportet propter maiorem ſpeciem iuſtitiae vtilitatemque publicam, non voluptatis vtilitatis propriae, aut gloriae ſtudio.* Et recte ſic diſſerit ARRIANVS, eſt enim is vere Princeps, cuius praecipua cura eſt, ciues ſuos reddere felices, quum tyrannus ſua vnice commoda ante oculos habeat. Ceterum regulae genuinae artis Politicae perfecte conueniunt cum Iure Naturae, quod ſatis oſtendit AVCTOR in Diſſertatione de Concordia verae

poenae non tam ingenerent curam bene faciendi; (hoc quippe est opus rationis & disciplinae,) quam solicitudinem, ne quis in maleficio deprehendatur. ARISTOTELES Polit. L. V. c. 9. Ὄφελος ἐδὲν γὰρ ὠφελιμωτάτων νόμων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ. *Nihil vtilissimae poterunt leges, nisi a teneris Reipublicae conuenienter prima educetur aetas* [2]. HORATIVS L. III. Ode 24. [v. 35. 36.] *Quid leges sine moribus Vanae proficiunt?* ISOCRATES Areopagitico [pag. 254. 255. Ed. Paris. min.] de veteribus Atheniensibus: *Inscitiae reos egerunt eos, qui ibi praestantissimos viros fore putarent, vbi leges exquisitissimae haberentur; cum procliue sit, leges alias ab aliis exscriptas mutuari. Verum non eam rem virtutis afferre incrementa, sed quotidianae vitae consuetudinem. Nam plerosque iis moribus similes euadere necesse esse, quibus singuli educati fuerint: multitudinem autem & accuratiorem legum constitutionem signum esse mali status Reipublicae. Nam dum delicta quasi aggeribus obiectis coërcere conantur, necessario cumulari leges. Decere autem prudentes magistratus, non porticus implere legibus, sed efficere, vt ciues insitum habeant iustitiae studium. Non enim SCta, aut plebiscita, sed praeclara instituta felicem efficere ciuitatem. Nam Homines male institutas leges etiam exquisitissimas negligere audere: qui autem recte & constanter educati sint, eos demum bonis legibus velle obtemperare* [3]. Vt autem isthoc obtineatur, in Rebuspublicis Christianis

pluri-

rae Politicae cum religione Christiana. In eandem rem conferri meretur BVDDEVS de Concordia religionis Christianae, statusque ciuilis. Ceterum, quum actiones principum, eorumue qui Rempublicam repraesentant, saepissime recedere videantur a regulis officiorum, quibus priuati adstringuntur, AVCTORI nostro propositum fuerat, ostendere in singulari tractatu, quo vsque procedere possit ratio status. Hanc disquisitionem, vt ipse indicat in praefatiuncula secundae editionis, & alia eius Opuscula mors intercepit. De eadem quaestione solliciti sunt CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 4. & BAELIVS dans son Dictionn. Histor. & Critique T. II. p. 1114. col. a. 2. Edit.

2) AMMIANVS MARCELLINVS L. XXIX. c. 2. postquam tentauerat Valentis Imperat. immanis crudelitatis exempla, monet: *nihil aliud esse imperium, vt sapientes definiunt, nisi curam salutis alienae, bonique esse moderatoris restringere potestatem*, siue vt supra dixerat L. XXV. c. 3. *iusti esse finem imperii obedientium commodum & salutem.* V. Henr. VALESIVM ad dictum locum 29. vbi consimilia veterum dicta annotat. Neque tamen negandum, iusta esse posse imperia despotica siue familiaria, modo sint legitimo titulo parta. V. supra ad c. 5. §. 10. & c. 6. §. 6. H.

3) Et sane Principis ipsius interest, vt omnes eius actiones ad hunc finem collineent:

Qui sceptra duro saeuus imperio regit
Timet timentes: metus in auctorem cedit.

SENECA in Oedipo vers. 705. 706.

§. IV. 1) Prudenter ISOCRATES Areopagetico. Δεῖ δὲ τὰς εὐπολιτευμένους ὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων. Ἀλλ᾽ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. Οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις. καὶ τὰς μὲν κακῶς τεθραμμένους, καὶ τὰς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους τολμήσειν παραβαίνειν. Τὰς δ᾽ ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους, καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. *Decere autem prudentes magistratus, non porticus implere legibus: sed efficere, vt ciues animis insitum habeant iustitiae studium. Non enim Senatusconsulta, aut plebiscita, sed praeclara instituta felicem efficere ciuitatem. Nam homines male institutos, leges etiam exquisitissimas negligere audere: qui autem recte & constanter educati sint, eos demum bonis legibus velle obtemperare.* H.

2) Hortulanus, vt primas curas suas plantis iunioribus impendit, & deinde ad seniores pergit, sic in ordinanda Republica ab educatione infantum, vt hi virtute, quam maxime fieri possit, imbuantur, incipiendum esse, PLATO monet Euthyphron. p. 2. Ed. Serrani. Καὶ φαίνεταί μοι, inquit, τῶν πολιτικῶν μόνος ἄρχεσθαι ὀρθῶς. ὀρθῶς [H. Stephanus, sine necessitate hoc loco legit ὀρθὸν] γάρ ἐστι τῶν νέων πρῶτον ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἔσονται ὅτι ἄριστοι, ὥσπερ γέωργον ἀγαθὸν τῶν νέων φυτῶν εἰκὸς πρῶτον ἐπιμεληθῆναι, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων.

3) Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐκ τοιούτων [τῶν γραμμάτων] τὴν ἐπίδοσιν εἶναι τῆς ἀρετῆς [ἐνόμιζον] ἀλλ᾽ ἐκ τῶν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων. τοὺς γὰρ πολλοὺς τοῖς ἤθεσιν ἀποβαίνειν ὁμοίους ἀνάγκη, ἐν οἷς ἂν ἕκαστοι παιδευθῶσιν? ἐπεὶ τά γε πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων, σημεῖον εἶναι τοῦ κακῶς οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτήν. ἐμφράγματα γὰρ αὐτοὺς ποιουμένους τῶν ἁμαρτημάτων, πολλοὺς γίγνεσθαι τοὺς νόμους ἀναγκάζεσθαι. δεῖ δὲ τοὺς εὐπολιτευομένους, οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκεῖσθαι

plurimum confert ipsa religio Christiana 4 sincera illa, & ab humanis commentis purgata, per pios & cordatos ministros doctrina & exemplo inculcata; quippe quae praeter dogmata ad salutem aeternam facientia continet perfectissima praecepta moralia, queis cumprimis ad bene tolerandam vitam ciuilem animi mortalium disponuntur, & quae tamen tamen legibus ciuilibus ita commode sanciri non possunt. Quam ob causam in omnibus, quas nouimus, ciuitatibus Christianis pars paraenetica iuris naturalis ministris Ecclesiae exercenda est commissa; cuius tamen pars dogmatica ad illos proprie pertinet, qui ei disciplinae peculiariter addicti sunt. Add. GROTIVS de Iure summ. potest. circa sacra c. 1. n. 13. Plurimum quoque momenti huc afferunt scholae publicae, siquidem in illis doceantur non inanes nugae, & male feriatorum hominum commenta, regni tenebrarum reliquiae. Vid. HOBBESII Leuiath. c. 46. & LVCRETIVS L. VI. v. 973. seqq.) sed solidae literae atque scientiae, quarum vsus sese per vitam humanam & ciuilem dispensat. Inter quas praecipua est, quae de iure summorum imperantium, & eidem respondente ciuium obligatione solide docet. Vid. HOBBESII Leuiath. c. 30. Est quoque insignis locus circa informationem iuuentutis apud DIONEM CASSIVM L. II. in Orat. Maecenatis ad Augustum. Add. quae super supprimenda Academia Conimbricensi iactata sunt apud CONNESTAGIVM de Vnione Lusitan. L. IIX. Nec insuper habenda, quae de multitudine scholarum disseruntur apud GRAMONDVM Hist. Gall. L. III. Sed & maximum vigorem publicae disciplinae adfert imperantium exemplum ISOCRATES ad Nicocl. τῆς πόλεως ὅλης ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι. *Mores totius ciuitatis ad exemplum imperantium conformantur.* SPARTIANVS de Caracalla nouercam Iuliam ducente: *Nuptias eas celebrauit, quas si sciret se legem dare vere, solus prohibere debuisset.* Haec igitur omnia vt in ciuitate recte se habeant, summorum imperantium est prouidere.

§. V. AD eundem finem expedit, perscriptas habere leges perspicuas & planas circa negotia, quae frequentissime inter ciues versari solent [1]. ISOCRATES

οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις. καὶ τοὺς μὲν κακῶς τεθραμμένους καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους, τολμήσειν παραβαίνειν. τοὺς δὲ ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους, καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. ταῦτα δὲ διανοηθέντες, οὐ τοῦτο πρῶτον ἐσκόπουν, δι' ὧν κολάσουσι τοὺς ἀκοσμοῦντας ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν κατασκευάσουσι μηδὲν αὐτοὺς ἄξιον ζημίας βουλήσεσθαι ἁμαρτάνειν. ἡγοῦντο γὰρ τοῦτο μὲν αὐτῶν ἔργον εἶναι. τὸ δὲ περὶ τὰς τιμωρίας σπουδάζειν, τοῖς ἐχθροῖς προσήκειν. ἁπάντων μὲν οὖν ἐφρόντιζον τῶν πολιτῶν μάλιστα δὲ τῶν νεωτέρων. Add. MAXIMVS TYRIVS Dissert. III. p. 64. Ed. Dauis. & IAMBLICHVS de vita Pythagorae §. 171. & seqq. Ed. Kusteri.

4) Vt pluribus demonstrauit AVCTOR Dissertat. de Concordia vitae Politicae cum religione Christiana. Adde H. GROTIVM L. II. de Veritat. rel. Christian. & Iacobi THOMASII Diss. Religione Christiana non minui virtutem bellicam. H.

§. V. 1) Quare ii, qui leges condunt, aut Respublicas gubernant, ante omnia perspectam habere debent indolem populi, cui prodesse volunt, vt dictum fuit supra §. 2. Quotquot Genii popularis ignari sunt magistratus, semper in vitium valde incommodum incidunt, vt nimirum leges edant, quae a ciuibus obseruari ne quidem possint. Vid. CLERICVS dans les Reflexions sur ce que l'on appelle Bonheur & Malheur en matiere des Loteries c. 10. p. 127. & seqq.

2) Ζητεῖ νόμους τὸ μὲν συμπᾶν δικαίους, καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, πρὸς δὲ τούτοις οἵτινες τὰς μὲν ἀμφισβητήσεις ὡς ἐλαχίστας, τὰς δὲ διαλύσεις ὡς οἷόν τε ταχίστας τοῖς πολίταις ποιήσουσι.

3) Conf. TACITVS Ann. 25. de Rep. Romana legibus laborante. CVIVS & illud est c. 27. *Corruptissima Republica plurimae leges.* PIASECIVS Chronic. ad A. MDCXXXII. vbi questus de varietate legum in Polonia. GROTIVS in prolegom. ad Histor. Goth. Vandalicam: *Philosophia*, inquiens, *legem vult esse simplicem, breuem, claram; qualia sunt patrumfamilias in familiam suam imperia. Tum vero nihil mutata duratio multum secum habet auctoritatis.* H.

4) Ἑώρων τούς τε νόμους ἀναγεγραμμένους, οὐχ ὁμοίως τοῖς νῦν κειμένοις οὐδὲ τοσαύτης ταραχῆς καὶ τοσούτων ἐναντιώσεων μεστοὺς . . . . ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὀλίγους, ἱκανοὺς δὲ τοῖς χρῆσθαι μέλλουσι καὶ ῥαδίους

συνιδεῖν

CRATES ad Nicocl. [p.31. Ed. min. Parif.] *Leges quaere in vniuerfum aequas & vtiles, & inter fe confentientes: atque etiam tales, quae & controuerfias ciuium quam pauciffimas, & compofitiones quam fieri poteft celerrimas efficiant* [2]. IDEM in Panathenaico bonas leges his notis defignat [3], vt fint *paucae, fic tamen vt & fatisfaciant & cognitu faciles fint iis, qui illis funt vfuri. Dein iuftae, & vtiles, & inter fe confentientes, & magis hoc intentae, vt publica inftituta praeclara fint, quam vt priuata commercia fine fraude fiant* [4]. LYCVRGVS Orat. contra Leocrat. [p. 165. Ed. Wechel.] Οἱ νόμοι διὰ τὴν συντομίαν ὀ διδάσκουσι, ἀλλ᾽ ἐπιτάττουσιν ἃ δεῖ ποιεῖν. *Leges propter breuitatem non docent*, (ficut in difciplina iuris fieri folet,) *fed praecipiunt, quae oportet facere*, QVINTILIANVS Declam. 264. *Quid intereft nullae, an incertae fint leges?* De caetero plura legibus ciuilibus fancienda non funt, quam ad bonum ciuium & ciuitatis conducunt [5]. Nam cum de eo quod facere vel non facere debent, faepius per rationem naturalem, quam per fcientiam legum homines deliberare foleant; vbi plures leges funt; quam vt facile memoria comprehendi queant, & per eas prohibeantur ea, quae ratio per fe non prohibet: neceffe eft, vt per ignorantiam fine vlla praua intentione incidant in leges tanquam in laqueos. Quo ipfo ciuibus per imperantes fuperuacuum incommodum conciliatur; quod eft contra finem ciuitatum. HOBBESIVS de Ciue c. 13. §. 15. Leuiath. c. 30. Forma quoque iudiciorum ita eft temperanda, vt per proceffum breuem, ac minime fumtuofum quiuis iure fuo potiri queat. Prouerbium eft apud Perfas: *Melior eft breuis iniuftitia, quam tarda iuftitia.*

§. VI. QVIA autem fruftra feruntur leges, fi impune eas violari tolerent fummi imperantes; igitur horum eft exfecutionem earundem procurare [1], poenasque fumere pro cuiusque facti conditione [2], transgrefforisque intentione & malitia. Qua quidem in re ita procedendum, vt feueritas legum non in modicos duntaxat ciues, fed & in diuites ac potentes exerceatur; quibus fuae opes aut nobilitas nunquam id licentiae dare debent vt humilioribus impune infultare poffint; praefertim cum a plebe per nimiam oppreffionem in

συνιδεῖν. ἔπειτα δικαίους καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, καὶ μᾶλλον ἐσπουδασμένους τῶν περὶ τῶν κοινῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ τοῖς περὶ τῶν ἰδίων συμβολαίων ὅιους περ εἶναι χρὴ παρὰ τοῖς καλῶς πολιτευομένοις. Adiiciamus locum CICERONIS de Legibus L. II. c. 5. *Conftat*, inquit, *profecto ad falutem Ciuium, Ciuitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam, & beatam, inuentas effe leges, eosque, qui primum eiusmodi fcita fanxerint, Populis oftendiffe, ea fe fcripturos, atque laturos, quibus illi adfcriptis fufceptisque honefte beateque viuerent: quaeque ita compofita fancta que effent, eas leges videlicet nominarunt. Ex quo intelligi par eft, eos, qui perniciofa & iniufta populis iuffa defcripferint, cum contra fecerint, quam polliciti profeffique fint, quiduis potius tuliffe quam leges: vt perfpicuum effe poffit, in ipfo nomine legis interpretando ineffe vim & fententiam iufti & Iuris legendi.*

5) Multitudo legum indicium eft Reipublicae corruptae. Corrupti enim tot ciuium mores fint, oportet, qui tot fulcra ruinofae compagis exigunt. Corruptiffima Republica plurimae leges. TACITVS Annal. L. III. c. 27. Et Respublica Romana quo corruptior fuit, eo plures leges habuit. Vid. STRABO Geogr. L. VI. p. 260. Ed. Parif. 399. A. Ed. vlt. Amft. & PARRHASIANA T. II. p. 300. feqq. vt & locus ISOCRATIS ex Panthenaico laudatus in nota 1. Quod ad reliqua de legibus & adminiftratione iuftitiae confuli poffunt BVDDEVS P. III. c. 5. fect. 4. & THOMASIVS in Differtatione, quae infcribitur, Morum cum iure ftricto contentio.

§. VI. 1) Eam in rem apud Graecos erant νομοφύλακες. COLVMELLA L. XII. de Re ruftic. c. 3. *Bene moratarum ciuitatum primoribus, atque optimatibus non fatis vifum eft, bonas leges habere, nifi earum cuftodes diligentiffimos ciues creaffent, quos Graeci νομοφύλακας appellant. Horum erat officium, eos qui legibus parerent, laudibus profequi, nec minus honoribus; eos autem qui non parerent, poena mulctare.* Conf. HARPOCRATIONEM & SVIDAM d. vocab. & Vbbon. EMMIVM de Rep. Athenienf. p. 79. H.

2) De Poenis prolixe tractabitur in c. 3. libri fequentis. De modo poenas perinde ac praemia diftribuendi. Vid. BVDDEVS in Philof. pract. P. III. c. 5. fect. 5.

furorem datae ciuitati maximum periculum soleat imminere, add. Hobbesius Leuiath. c. 30. Nec sine sufficiente causa venia indulgenda [3]; cum & iniquum sit, & ad irritandos ciuium animos efficacissimum, aequaliter meritos caeteris paribus non aequaliter tractare. Pindarus Olymp. Od. 13. [v. 6. & seqq.] Ἐυνομία βάθρον πολίων, ἀσφαλὴς δίκα, καὶ ὁμότροπος εἰράνα, ταμίαι ἀνδράσι πλέτε, χρύσεαι παῖδες ἐυβέλε θέμιτος.

§. VII. Vti autem nihil poenis est sanciendum, quod non ad vsum ciuitatis facit: ita poenae quoque sunt temperandae, vt ad finem istum proportionem habeant, vtque adeo ciues non plus afflictionis, quam Respublica vtilitatis inde ferat *. De caetero si scopum suum debent obtinere poenae, adparet eas eousque esse intendendas, vt acerbitas earundem praeponderet lucro & delectationi, quae ex facto legibus vetito redundare potest. Add. Hobbes Leuiath. c. 30.

§. VIII. Qvia porro hoc fine in ciuitatem coiuerunt homines, vt securitatem aduersus iniurias aliorum obtinerent: summorum imperantium est, eo seuerius ciuium inter se iniurias prohibere, quo faciliorem perpetua cohabitatio occasionem ad laedendum praebet. Nec discrimina ordinum ac dignitatum eo valere debent, vt potentiores tenuioribus pro libidine insultare possint. Isocrates ad Nicocl. [p. 31.] Καλῶς δημαγωγήσεις, ἐὰν μήτε τὸν ὄχλον ὑβρίζειν ἐᾷς, μήτε ὑβριζόμενον περιορᾷς. *Bene popularis eris, si neque vulgi petulantiae locum dederis, neque alios populo insultare passus fueris: sed prouideris, vt & honores optimo cuique mandentur, & caeteri nullis iniuriis afficiantur.* Xiphilinvs Epit. Dionis in Galba *. *Etsi satis est priuatis hominibus, nullam iniuriam facere: tamen principem prouidere etiam oportet, ne caeteri faciant.* Sed & scopo summi imperii aduersatur concedere, vt ciues, quas sibi factas arbitrantur iniurias, priuata violentia exsequantur.

§. IX. Praeterea quanquam ad omnia ciuitatis amplioris negotia immediate obeunda vnus princeps non sufficiat, sic vt necessario ministri in partem curarum sint vocandi: tamen vti hi omnem a summo imperante auctoritatem mutuantur; ita & bene & male ab ipsis gestorum imputatio vltimo demum in istum redundat. Isocrates ad Nicocl. [p. 35.] *Sic alios, iis praefice rebus, quas ipse non geris, vt tibi adscribendum scias, quicquid illi fecerint.* Idem ad Demonicum [p. 17.] *Magistratum adeptus nullius improbi ministerio in obeundis negotiis vtitur. Nam quicquid ille deliquerit, id tibi imputabitur.* Themistivs Orat. XVII. [p. 117. B. Ed. Paris. Harduini.] *Quum Satibarzanes ab Artaxerxe prouinciae cuiusdam praefecturam, minime sibi conuenientem, cum tribus millibus daricorum petiuisset, pecuniam quidem ille donauit, praefecturam vero non permisit.* Χρυσίον μὲν γὰρ τοσῦτον δὲς, ὀυκ ἔσομαι ἔφη πενέστερος κακῶ δὲ ἀρχὴν ἐπιτρέψας, ἀδικώ-

3) V. Parrhasiana T. II. p. 178. & seqq.

§. VII. * Contra ac Valens Imper. ita saeuiens infeste, *vt poenarum atrocitatem aegre ferret finiri cum morte.* Vt est aqud Ammianvm Marcellinvm L. XXIX. c. 2. qui ibidem prudenter admonet: *De vita & spiritu hominis, qui pars mundi est & animantium numerum complet, laturum sententiam diu multumque cunctari oportere, nec praecipiti studio vbi irreuocabile est factum agitari.* H.

§. VIII. * Conf. Parrhasiana T. II. p. 283. & seqq. vbi ostenditur, iustitiam omnibus ex aequo tribuendam esse.

§. IX. 1) In quo loco Martialis de alia re omni agitur. Illud enim indicat Poëta, summam virtutem Principis in eo consistere, vt amorem

ἀδικώτερος. Pecuniae enim, inquit, ſi tantum dem, non ob id indigentior: at vero ſi improbo praefecturam committam, iniuſtior ero. EVRIPIDES Rheſo. [v. 626.] Χρὴ δ' ἄνδρα τάσσειν, ὃ μάλισ' ἂν ὠφελοῖ. *Conuenit quemque virum eo adhiberi, vbi maxime ſit vtilis.* LIBANIVS Legatione ad Iulianum: *Qualem equis aurigam praefeceris, ſic ſpera currum tibi moderatum iri.* MARTIALIS VIII. Epigr. 15. *Principis eſt virtus maxima noſſe ſuos* [1]. Quam ob rationem, & quia prout miniſtri ſunt, ita recte aut praue negotia expediuntur. (Add. XENOPHON Cyrop. L. VIII. poſt princ.) ſummi imperantes tenentur ad miniſteria ciuitatis adhibere viros probos [2] & idoneos, & in eorum acta ſubinde inquirere, (LVCIANVS de Mercede conductis: Ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως πολλοὶ, οὐ μόνον τ' ἀληθῆ ὁρῶντες, ἀλλ' ἀεί τι καὶ ἐπιμετροῦντες, ὡς μὴ νυστάζειν δοκοῖεν. *Aures & oculi regis multi, non ſolum vera videntes, ſed ſemper quid & addentes, ne dormitare videantur.*) Eosdemque prout rem geſſiſſe deprehenduntur praemiis vel poenis mactare, quo caeteri intelligant, non minore fide ac diligentia publicam, quam propriam rem tractandam. Atque ne gratiae aut odio dari quid poſſit, Chinenſes hoc modo ſolent cauere [3], dum nemini magiſtratum in loco natali gerere conceditur: quod ibi fere ſint, quos peculiariter amamus aut odimus. Sic & cum praui mortalium ad ſcelera perpetranda ſpe impunitatis alliciantur, quae ipſis praebetur facillima, vbi iudices corruptionibus patent: ſummorum imperantium eſt, in eiusmodi iudices, tanquam fautores ſcelerum, queis ſecuritas ciuium abrumpitur, ſeuere animaduertere. (Vid. DIODOR. SICVLVS L. I. c. 75. 76.) & iniquas eorum ſententias reſcindere. Nam id, quod apud Aragonios in vſu eſſe dicitur, iniquum videtur, vt iudices quidem ob latam iniquam ſententiam poenas dent & illa nihilominus exſecutioni detur. Praeterea licet ordinaria negotiorum expeditio miniſtris credenda ſit; ſummi tamen imperantes querelis ac deſideriis ciuium patienter aurem praebere nunquam detrectabunt [4]. Quaenam autem requiſita ſummi imperantes reſpicere debeant in iis, quorum conſiliis circa gerenda negotia publica vti velint, & quo modo eorundem ſententiae commodiſſime perquirantur, docet HOBBESIVS Leuiath. c. 25. & 30. & circa poſterius notabile exemplum extat apud DAVILAM de Bello ciuili Galliae L. XIV. p. m. 969. vbi Pontifex circa abſolutionem Henrici Regis non in conſiſtorio, ſed priuatim ſingulos conſuluit. ISOCRATES ad Nicoclem *bonum conſiliarium* vocat χρησιμώτατον καὶ τυραννικώτατον πάντων κτημάτων, *vtiliſſimam & rege omnium digniſſimam poſſeſſionem.* Notatu digniſſima ſunt, quae circa magiſtratus apud Chinenſes tradit NEVHOF in generali deſcript. Sinae c. 1. Nec inſuper habenda monita IACOBI Regis dono regio L. II. vt princeps miniſtros eligat ex ſuo maxime iudicio, non ad arbitrium aliorum, & promiſcue ex omni parte populi, cum communis ſit pater. Vbi & rationes adfert, quare ad miniſteria

rem ciuium ſuorum conciliare ſibi norit: quod apparet ex inſtituto & argumento Epigrammatis.

2) Vid. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 16. & ſeqq. & BVDDEVS in Philoſoph. Practica P. III. c. 5. ſect. 6.

3) Vid. le COMTE nouis Commentar. de Statu praeſent. Chin. Ep. 9. vbi duas rationes adfert. Et apud Romanos M. Aurelius ſanxit, ne quis patriae ſuae Praeſes conſtitueretur. Rex Siamenſis in regno Tunquin, quod prouincias octo complectitur, praefecturas credit eunuchis. De CHOISI in Diurnis itinerarii Siamenſis. Vid. ſupra L. VI. c. 1. §. 6. H.

4) Nec tamen ſemper nimis cito aut facile. Inſpici meretur PICCARTVS Decad. 11. obſ. Pol. 7. MEVIVS Part. VI. Deciſ. 70. 73. FORSTNERVS ad XIV. Annal. Tacit. 16. & ad XV. Annal. 21. H.

ſteria pecuniae publicae ſint adhibendi homines mediocris conditionis. Add. quoque LIBANII Orat. 5. de Aſſeſſoribus.

§. X. CVM ad tributa, & alia onera ferenda ciues nullo alio nomine teneantur, quam quatenus iſta neceſſaria ſunt ad ſumtus ciuitatis belli pacisque tempore tolerandos; igitur ſummorum imperantium [1] heic officium erit, non plus extorquere, quam neceſſitates aut inſignes vtilitates Reipublicae requirant. Vid. COMINAEVS L. X. circa fin. GROTIVS in Lucam c. 3. 13. *Principum eſt publica onera cum publicis neceſſitatibus aequare, ita quidem vt liceat his ex publicis obuentionibus ſemet pro dignitatis ratione ſuſtentare; non item modum exigendi petere a ſuo, & aulicorum mancipiorum luxu ac libidine, quae modum non habent.* Add. quoque Th. MORI Vtopia L. I. LIBANIVS Orat. 3. Ταμιεῖα ἀσφαλῆ αἱ τῶν κεκτημένων οἰκίαι, *aerarium tutiſſimum ſunt domus poſſeſſorum.* Deinde vt iſta iuſta in proportione deſcribantur; nec aliquibus ciuibus immunitates concedantur, in fraudem & oppreſſionem reliquorum [2]. Add. HOBBESIVS de Ciue c. 13. §. 10. [3] Praeterea vt colligatur modo, quantum fieri poteſt, minime ſumtuoſo, & ne manibus colligentium multum queat adhaereſcere [4], ne aerario contingat, quod vrnis & ſitulis, quae ad extinguendum incendium plenae hauriuntur, ſed longa per manus traditione & concuſſione vix medium continent, dum eo perueniant, vbi aqua igni eſt iniicienda. Sed nec praetereundum, quod Hybreas Orator M. Antonio Triumuiro, duplicari per Aſiam tributa iubenti reſpondit, geminam aeſtatem & geminum autumnum quoque eodem anno imperaret. Tum quae collecta fuere, in vſus Reipublicae impendantur; non per luxuriam, largitiones, ſuperfluam oſtentationem, aut inania diſſipentur. DREPANIVS Paneg. [c. 27. num. 1. Edit. Cellar.] *Eſt improborum Principum poſtrema defenſio, auferre donandi gratia.* Add. Mich. MONTAIGNE Eſſais. L. III. c. 6. p. m. 175. Denique prouidendum, vt expenſae reditibus reſpondeant; & qua hi non pertingunt, a parſimonia, & circumciſis ſumtibus ſupplementum petendum. Perniciosus eſt enim ſplendor, cui ſuſtinendo reditus non ſufficiunt. Imo ſat ſplendide viuit, qui nemini debet [5]. Add. MACHIAVELLI Princeps c. 16. PLINIVS Panegyr. [c. 41.] *Aſſueſcat Imperator cum imperio calculum ponere: Sic exeat, ſic redeat tanquam rationem redditurus, edicat quid abſumſerit, ita fiat, vt non abſumat, quod pudeat edicere.* Apud CONNESTAGIVM de Vnione Luſitan. L. I. eſt quoque notabilis locus de mala oeconomia Luſitaniae. p. m. 25. Nec eſt quod quenquam moueat illud CICERONIS pro Rege Deiotaro: [c. 9.] *Frugi hominem dici non multum habet laudis in rege.* Quod HOBBESIVS Leuiath. c. 11. ita explicat: *Frugalitas (quanquam in homine priuato virtus) illis, quibus ea gerenda ſunt, quae multorum hominum vires ſimul*

§. X. 1) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 281. 282. & T. II. p. 291. & ſeqq. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 20. & ſeqq. & BVDDEVS Philoſoph. Pract. P. III. ſect. 7.

2) Vid. MEVIVS Part. VII. Dec. 30. H.

3) Et PARRHASIANA T. I. p. 275. & ſeqq.

4) Vid. quae de Polonia conqueratur P. PIASECIVS Chronic. ad A. MDCXXXI. circa extr. H.

5) Maximilianus Elect. Bauar. in monitis vltimis ad filium apud ADLTZREITTER. Part. III. Ann. Gent. Boiic. L. XXXV. n. 27. *A faciendis aeris alieni nominibus, quoad eius fieri poteſt, diligenter abſtine; & ſi rebus neceſſariis facta fuerint, quoquo tempore cura, vt expungantur; aut ſaltem id age, ne iis diſſoluendis remiſſus nedum infidus videaris. Hoc tibi ſit pro comperto; foenus ſenſim & ſine ſenſu debitoris facultates exedere, &, niſi cum dies venerit, repraeſentetur, continuo vorare inſtar teredinis.* &c. H.

ſimul poſtulant, aptitudinem adimit. Conatum enim debilitat, qui nutriri & conſeruari praemio debet. Enimuero facile exareſcet fons praemiorum, ni adſit frugalitas. Etſi haec regi amplectenda non per ſe, ac vt tantum diuitias cumulet, ſed vt materiam ſuppeditet & conſeruet negotiis bene gerendis.

§. XI. QVANQVAM autem ſummi imperantes ſubditos alere non teneantur, (niſi quod eorum, qui per immeritam aliquam calamitatem ſeipſos ſuſtentare non poſſunt, peculiarem curam agere caritas iubeat; & quondam Yncae apud Peruuianos inter alios titulos maxime gaudebant appellari *Amatores pauperum.* Apud Garcilaſſum de la VEGA Commentar. Reg. L. II. c. 14. qui etiam L. IV. c. 7. memorat, viduarum agros plus habuiſſe priuilegiorum, quam ipſius Yncae:) tamen quia non ſolum ex bonis ciuium colligendi ſunt ſumtus, ciuitati conſeruandae neceſſarii, ſed etiam robur ciuitatis in virtute & opibus ciuium conſiſtit; & quia *grauis eſt domino* quae *ſeruit egeſtas:* igitur illis quantum in ſe eſt, prouidendum erit, vt res familiaris ciuium gliſcat [1]. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 33.] *Rem priuatorum familiarem curato: & prodigos de tuo facere ſumtum, & ad rem attentos tuas opes augere exiſtimato. Bona enim omnia in ciuitate habitantium velut domeſtica ſunt regum bene imperantium* [2]. Ad hunc finem facit ciues diſponere, vt quantum fieri poteſt, vberem prouentum ex terra & aqua capiant; vt quae apud ipſos proueniunt, materiis induſtriam adhibeant, aut quem ipſi commode laborem obire poſſunt, ab aliis non redimant, quod fit, ſiquidem artes [3] mechanicae rite foueantur. Maximi quoque heic momenti eſt, mercaturam [4], & in regionibus maritimis nauigationem excolere: Huc ſpectat diligentia Seſoſtris, qua Aegyptum commerciis & communicationi fructuum commodam fecit, apud DIODORVM SICVLVM L. I. c. 57. Add. quoque tradita ab HOBBESIO Leuiath. c. 30. circa ſocietates mercatorum obſeruanda [5]. Enimuero non ignauia ſolum proſcribenda, ſed & ad parſimoniam reuocandi ciues per leges ſumtuarias [6], queis ſuperflui ſumtus prohibeantur, inprimis illi, per quos opes ciuium ad exteros transferuntur. Maecenas apud DIONEM CASSIVM L. LII. *Diuitiae magnae non tam multa accipiendo, quam non multos ſumtus faciendo colliguntur.* Etſi maiorem heic, quam quaeuis leges, efficaciam obtinet ſummorum imperantium exemplum. TACITVS Ann. III. [c. 55.] *Praecipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque obſequium inde in principem, & aemulandi amor, validior quam poena ex legibus & metus* [7]. Add. quoque quae BERNIER de Reb. in regno Mogol. circa finem refert de cauſis, quae vim auri in eo regno abſumunt. Si qua tamen ſit regio, quae populi & pecuniae multitudine abundet, in ea conſumtiones non neceſſarias & luxuriae propiores, tolerari expedit, vt plebs occaſionem ſeſe alendi accipiat, & ne magna vis pecuniae otioſa iaceat; modo ne enormis luxus alatur, & materia ad exteros cum lucro exportanda fruſtra conſumatur.

§. XII.

§. XI. 1) Et inprimis annona deficiat. Vid. omnino BERNEGGERVS Obſ. miſcell. 33. 34. H.

2) Κήδου τῶν οἴκων τῶν ἰδιωτῶν, καὶ νόμιζε τοὺς δαπανωμένους ἀπὸ τῶν σῶν ἀναλίσκειν, καὶ τοὺς ἐργαζομένους τὰ σὰ πλείω ποιεῖν. ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν οἰκεῖα τῶν καλῶς βασιλευόντων ἐστί.

3) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 264. & ſeqq. T. II. p. 291. & ſeqq. & BVDDEI Philoſ. Pract. P. III. c. 5. ſect. 7. vbi etiam de Moneta agit.

4) Sunt enim mercatores vena porta, qui niſi floruerint, poteſt quidem regnum artus aliquos habere robuſtos, ſed venas vacuas & habitum corporis macrum, vt ait Baco VERVLAMIVS Serm. fidel. 19. H.

5) Et CHARDIN itinerar. Perſico ab initio, vbi de ſocietatibus Anglorum in diuerſis orbis partibus. H.

6) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 5.

7) Vid. MONTAGNE L. I. c. 43.

§. XII. Qvia etiam sanitas ac firmitas interna ciuitatum ex vnione ciuium [1] prouenit, quae quo accuratior fuerit, eo maiori cum efficacia vis imperii per vniuersum sese corpus ciuitatis dispensat: igitur summis imperantibus incumbit prouidere, ne in ciuitate factiones oriantur [2]; ex quibus facilis in seditiones & bellum ciuile est prolapsus, quod tanto deterius est bello, quod concorditer aduersus exteros geritur, quanto bellum deterius est pace. Herodotvs Vrania [init.] [3] Addatur Evagrivs Historia Ecclesiastica L. IV. c. 31. de Iustiniani in Venetam factionem studio, & ortis inde malis [4]; nec non Procopivs Histor. arcana & Idem de Bello Persico L. I. c. 24. Et Baco Sermon. fidel. c. 15. & 49. Neue quidam ciues inter se peculiaribus pactis connectantur; (vid. Diodorvs Sicvlvs L. I. c. 21.) Neue omnes aut aliqui ab vllo alio, siue intra siue extra ciuitatem constituto, sub quocunque obtentu, sacro aut profano, magis dependeant, quam a legitimo suo principe, & in nemine plus sibi praesidii repositum arbitrentur. Quia & ne exsistant tales, in quos adplicare queas illud Senecae Oedipo: [v. 542. 543.] *Stat ingens arbor, atque vmbra graui Syluas minores vrget.* Vid. Genes. XXVI, 16. & Baco Serm. fidel. c. 35. Add. Hobbes. de Ciue c. 13. §. 12. 13. Cominaevs L. X. circa med. p. m. 682.

§. XIII. Deniqve cum status ciuitatum inter se sit pax satis infida; summorum imperantium [1] est curare, vt virtus ciuium, peritiaque armorum alatur, & omnia, quae ad vim repellendam requiruntur, mature parentur, munita loca, arma, milites [2]. *Mature*, inquam. Nam *miserum est opus tunc demum fodere puteum, vbi sitis fauces tenet.* Plavtvs Mostillar. act. II. [Sc. 1. v. 32. 33.] Vltro autem, etiam posita iusta belli causa, nemo lacessendus [3], nisi tutissima arriserit occasio, & conditio ciuitatis commode id ferat. Eundem quoque ob finem consilia & molitiones vicinorum accurate exploranda, & obseruanda sunt [4]; (cui fini hodie inter alia, inseruiunt legationes perpetuae [5]; vide Marselaer Legato L. II. c. 11.) nec non amicitiae & foedera prudenter contrahenda. Add. Hobbes. de Ciue c. 13. §. 7. 8. & Baco Sermon. fidel. c. 29.

§. XII. 1) V. Parrhasiana T. I. p. 289. & seqq.

2) Livivs IV. Histor. 9. *Factiones fuere eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbiue, quaeque alia in Deum iras, velut vltima publicorum malorum, vertunt.* H.

3) Στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος, τοσούτῳ κάκιόν ἐστι, ὅσῳ πόλεμος εἰρήνης. Vid. Montagne L. III. c. 12. p. 774.

4) Et Thvanvs L. LXIII. ad A. MDLXXVII. vbi Christophorus Thvanvs monet, *Regem, dum se factionis ducem profiteatur, regiam maiestatem quodammodo exuere, & qui supra omnem comparationem positus est, perditissimo cuique conditione aequari, iusque supremi imperii abdicare.* H.

§. XIII. 1) Vid. Charron de la Sagesse L. III. c. 3. §. 18. & seqq.

2) Vid. supra L. II. c. 2. §. vlt. Aristoteles II. Pol. 5. Δεῖ γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν κινδύνους. *Oportet enim non modo ad ciuiles vitae vsus quod satis est suppeditare, sed & propter pericula ab externis.* H.

3) Apud Senecam Octau. vers. 433. in alia omnia it Nero

Exstinguere hostem maxima est virtus Ducis

Sed cui a Seneca respondetur:

Seruare ciues maior est patriae patri

& paullo post:

Pulchrum eminere est inter illustres viros:
Consulere patriae; parcere afflictis; fera
Caede abstinere; tempus atque irae dare;
Orbi quietem; seculo pacem suo
Haec summa virtus: petitur hac coelum via.

Add. Bvddei Philos. Pract. P. III. c. 5. sect. 11. vbi agit de prudentia status circa bellum & pacem.

4) Sophocles Oedipode in Colono:

Ἐν γὰρ τῷ μαθεῖν
Ἔνεστιν εὐλάβεια τῶν ποιουμένων.

Nam resciscere
Quid agatur, ad res magna agendas cautio est. H.

5) At hodie Orientis Reges magno sibi honori ducunt, legatos ab exteris accipere, quod id velut homagii speciem reputent; ipsi raro legatos ab exteros mittunt. Vid. Lovberivs de Regno Siam. Part. III. c. 15. n. 14. Rigaltivs Histor. Ibraham. Turcarum Imperat. ad A. MDCXL. vbi Turcarum, qui rerum externarum nimis seram notitiam consequuntur, exemplo docet, quanti Principis intersit, in aulis externis legatos assiduos habere. H.

SAMVE-

SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER OCTAVVS.

CAPVT I.

DE IVRE DIRIGENDI ACTIONES CIVIVM.

I. *De indole legum ciuilium in genere.*
II. *An lex ciuilis poſſit repugnare legi naturali.*
III. *An eadem crimina pro lubitu definire poſſit.*
IV. *Praecepta decalogi an ſint leges ciuiles.*
V. *Num aliquod iuſtum fuerit ante leges ciuiles.*
VI. *An quis aliquando exſequi prauum mandatum ſuperioris poſſit ſine peccato.*
VII. *Iuſſu ſuperioris, ſcelus non recte patratur.*
VIII. *An ciuis iuſſu regis recte militet in bello iniuſto.*

POSTQVAM explicata ſunt ea, quae ad naturam ſummi imperii in genere ſpectant; iam euoluendae quoque ſunt quaeſtiones praecipuae, quae circa ſingulas partes ſummi imperii mouentur. Et quidem cum poteſtas dirigendi actiones ciuium primo a nobis loco poſita ſit, abs qua leges ciuiles promanant, illis, quae ſupra de legibus in genere tradidimus, nunc addenda ſunt, quae peculiariter ad leges ciuiles, & iuſſa ſummorum imperantium pertinent. Lex igitur ciuilis dicitur vel reſpectu *auctoritatis*, vel reſpectu *originis.* Priori ſenſu ciuiles leges vocari poſſunt omnes leges, iuxta quas in foro ciuili ius dicitur, ex quacunque demum origine promanent. Conf. GROTIVS de Imperio ſummarum Poteſt. circa ſacra c. 3. n. 3. 4. 11. & c. 4. n. 1. Equidem leges naturales & diuinae omnes homines, quibus latae ſunt, obligant, & earum transgreſſores poena coram tribunali diuino decernenda manet. Sed vt illae plenam vim legis in

foro ciuili obtineant, ex imperio ciuili oritur [1]; cuius eſt definire, ob quae delicta poena in foro ciuili ſit exigenda [2]; quae vindictae Numinis ſint relinquenda. Item ex qua obligatione naturali actio detur in foro ciuili [3], quae obligatio actionem non pariat, ſed ſolo pudore & probitate hominum contineatur. Vnde in ciuitatibus ob violatas leges naturales, quibus auctoritas legis ciuilis data non eſt, nemo conuenitur, aut punitur poena proprie dicta. Nam talia peccata vtique comitantur illa mala, quae poenae naturales ſolent vocari [4]. Et habent quidem in omnibus ciuitatibus vim iuris ciuilis illa naturae praecepta, citra quorum obſeruationem pax interna inter ciues ſtare omnino nequit. Quibusdam autem illa vis neque expreſſe, neque per praxin fori eſt tributa, tum quod illorum, quae contra eadem admiſſa dicuntur, diſceptatio nimis obſcura erat futura; tum ne tribunalia immenſo litium numero perſtreperent; tum vt viris bonis praecipua laudis ſuae materia velut illibata relinqueretur, quae eſt, ſola Numinis reuerentia citra metum poenae ab hominibus infligendae recte egiſſe. Quae ſane laus perit, vbi diſcernere non licet, formidine poenae, an virtutis amore quis egerit. Quo ſpectat illud SENECAE de Ira L. II. c. 27. *Quam anguſta res eſt ad legem bonum eſſe? quanto laxius officiorum patet, quam iuris regula? quam multa pietas, humanitas, iuſtitia, fides exigunt? quae omnia ſunt extra publicas tabulas.* Aſt lex ciuilis reſpectu *originis* eſt, quae vnice a voluntate ſummae poteſtatis ciuilis profecta eſt, ac circa illa verſatur, quae per ius naturale ac diuinum indifferentia ſunt relicta, ad peculiarem tamen ciuitatis vtilitatem faciunt. Quae tamen non minus ciuibus, quam aliae leges ſunt obſeruandae [5]; quippe cum euidenter magis conducat ad ſocialitatem, vt in adiaphoris ſententia imperantium valeat, idque pro bono habeatur a ſubditis, quod imperanti tale videtur, quam vt aeternae inter eos lites ea de re maneant, vnde bella & caedes, quae ſine dubio mala ſunt, merito forent expectandae. CICERO de Inuent. L. I. [c. 38.] *Omnes leges ad commodum Reipublicae referri oportet, & eas ex vtilitate communi, non ex ſcriptione, quae in literis eſt, interpretari. Nemo enim leges legum cauſa ſaluas eſſe vult, ſed Reipublicae.* Sic PHILO Iudaeus de Ioſepho. [p. 531. B. Ed. Pariſ.] *inſtituta particularium ciuitatum appendices naturalis iuris* vocat, circa ea, quae ſingulis ciuitatibus in commune videntur conducere [6]. Harum autem complexio cum vulgo nomine iuris ciuilis veniat, obſeruandum eſt, non omnia, quae in corporibus aut codicibus iuris ciuilis continentur

§. I. 1) Hinc VLPIANVS *L. 6. D. de Iuſt. & Iure. Ius ciuile eſt, quod neque in totum a naturali recedit, nec per omnia ei ſeruit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi* (naturali) *ius proprium, id eſt, ciuile efficimus.* V. *Diſſert. de Colliſ. Leg. Sect. 3.* H.

2) V. infra c. 3. §. 14. H.

3) V. ſupra L. I. c. 2. §. 8. & inprimis L. III. c. 4. §. 6. & in annot. H.

4) V. L. II. c. 3. §. 21. H.

5) Etiam in conſcientia, perperam diſſentiente HOBBESIO, vt iam ſupra notauimus. H.

6) Ὥστε εἰκότως προσθῆκαι μᾶλλον αἱ κατὰ μέρος πολιτεῖαι μιᾶς τῆς κατὰ τὴν φύσιν. προσθῆκαι μὲν γὰρ οἱ κατὰ πόλιν νόμοι τοῦ τῆς φύσεως ὀρθοῦ λόγου. προσθήκη δ' ἐστὶ πολιτικὸς ἀνὴρ τοῦ βιοῦντος κατὰ φύσιν.

7) Porro, vt plura inueniuntur, quae Ius Naturae modo tantum generali & indefinito ordinat, tempus, modum, locum, adplicationem ad certas perſonas & alias ſimiles circumſtantias iudicio & prudentiae vniuſcuiusque relinquens; ita haec omnia legibus ciuilibus definiri ſolent ordinis & tranquillitatis publicae cauſſa, quae & iis interdum praemia proponunt, qui id genus actionum, ad quas indeterminati non obligantur, in caſibus

tinentur eſſe leges proprie dictas: ſed praeter mandata, quae a ſummo imperio ob peculiare bonum ciuitatis ciuibus iniunguntur multa inſerta reperiuntur, quae ad diſciplinam iuris naturalis ſpectant. Pleraque ad diſciplinam iuris ciuilis pertinent, quae ad duo praecipue capita poſſunt reduci [7]. Vel enim praeſcribuntur certae formulae, certique modi, qui obſeruari debeant in negotiis, quibus ius in alterum confertur, aut obligatio in aliquo naſcitur, vt illa firmitatem in foro ciuili obtineant; vel traditur modus, quo quisque ius ſuum in foro debeat perſequi. Sic vt vbi iuri naturali ſua vindicaueris [8], quae interpretes iuris ciuilis hactenus promiſcue fere tractarunt, ius ciuile ſat modicis deinceps finibus ſit vſurum. Ne nunc dicam, quod ſemper, vbi lex ciuilis deficit, ad naturalem rationem recurritur, adeoque in omnibus ciuitatibus defectum legum ciuilium ius naturae ſupplet [9]. Quo reſpectu HOBBES de Ciue c. 14. §. 14. legem naturalem vocat *legem ciuilem non ſcriptam.* Hinc & apud declamatores *inſcripti maleficii* datur actio. De qua ita apud QVINTILIANVM Declamat. 252. *Diligentiſſime maiores hanc videntur excogitaſſe legem, quod cum ſcirent, nullam tantam eſſe prudentiam nullam immotam certam diuinationem, vt omnia quaecunque ingeniis malorum excogitari vnquam potuiſſent, prouidentia cauentium videret: hac lege omnem malitiam, veluti quadam indagine cinxerunt; vt quidquid aliarum legum effugiſſet auxilium, quaſi extrinſecus circumdaretur.* [Add. Declam. 344.]

§. II. CAETERVM HOBBESIVS de Ciue c. 14. §. 10. ſat paradoxe negat fieri poſſe, vt *lex ciuilis naturali iuri repugnet, niſi forte illa in contumeliam Dei lata ſit.* Idque hoc praecipue argumento, quod *in ciuitatem coituri pacto ſeſe obligent ad obſequendum mandatis eius, qui ſummum imperium habet, id eſt, legibus ciuilibus; atque idem pactum lex naturae ſeruare iubet. Cum autem illud pactum, adeoque & obligatio ad ſeruandas leges ciuiles ſit antiquior ipſa legum promulgatione: eiusdem legis naturalis vi de non violandis pactis iuberi nos obſeruare omnes leges ciuiles. Nam vbi obligamur ad obedientiam, antequam ſciamus, quid iubebitur, vbi vniuerſaliter & in omnibus obedire obligamur.* Enimuero heic praeſupponi debet, homines in ciuitatem coituros iam tum iuris naturalis fuiſſe intelligentes; ac inter fines ciuitatum conſtituendarum vel hunc praecipuum fuiſſe, vt leges naturales, quibus pax generis humani regitur, ſecure poſſent exerceri *: denique in le-

caſibus particularibus ſponte facere voluerint. Explicant eaedem quoque quicquid in Iure naturae aut in adplicatione eius obſcurum eſſe poſſit, & obſtringuntur priuati ad obſequium deciſionibus his, auctoritate publica compoſitis praeſtandum, etiamſi iis iniuſtae eſſe videantur. Exercitium praeterea eorum iurium, quae cuiuis naturaliter competunt, a legibus ciuilibus circumſcribi ſolet, quod tamen, niſi exigente vtilitate publica, fieri non debet. Ceterum Ciues legibus ciuilibus quatenus Iuri diuino non aperte repugnant abſciſſe obtemperare tenentur, non velut ex nudo poenae metu, ſed ex intrinſeca obligatione, per ipſum Ius Naturale confirmata, quippe inter cuius praecepta quoque eſt, legitimis Imperantibus eſſe parendum. Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 12. §. 6. 7. 8.

8) Quod non in contemtum iuris Iuſtinianei dictum exiſtimari debet, ſed potius ad gloriam eius trahi, quippe non tantum iuris arbitrarii, ſed & naturalis ſcita explicantis. H.

9) Et tum aequitas vocatur. V. ſupra ad L. 5. c. 12. §. 21. H.

§. II. * ARISTOTELES III. Pol. 6. *τῶν καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Honeſtarum igitur actionum gratia ſtatuendum eſt conſtare ciuilem ſocietatem.* H.

in legibus naturalibus nihil esse, quod naturae ac fini ciuitatum repugnat, quin contra ad eundem illas amice conspirare. Igitur, qui in ciuitatem coalituri pacto sese ad legum ciuilium obseruantiam obstrinxerunt, sane praesupposuisse censendi sunt, nihil contra ius naturale per leges ciuiles statuendum; neque peculiarem ciuitatum vtilitatem, a qua ciuiles leges proueniunt, communi ciuitatum fini repugnare. Inde posset quidem lex ciuilis ferri, iuri naturali aduersa: sed talem legem ferre non nisi vesanus velit, & cui ciuitatem destruere cordi foret. De caetero merito dictus fuit insaniri Stratocles, qui legem Athenis promulgauit, *vt quidquid iussisset Rex Demetrius, id & apud Deos fas, & apud homines ius esset.* PLVTARCHVS Demetrio [pag. 900. 901.] Ac detestandae adulationis rea est Parysatis, dum Artaxerxi persuadet, vt contemtis Graecorum legibus propriam filiam duceret, addens; *πέρσαις νόμον αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ δικαιωτὴν αἰσχρῶν καὶ καλῶν ἀποδεδειγμένον; Legem Persis ipsum a Deo, honestique & inhonesti datam normam.* IDEM Artaxerxe [p. 1022. B.]

§. III. VLTERIVS pro suo dogmate pugnat IDEM de Ciue c. 6. §. 16. c. 14. §. 9. 10. *Etsi lege naturae furtum, homicidium, adulterium, atque iniuriae omnes prohibeantur; quid tamen in ciue furtum, quid adulterium, quid denique iniuria adpellanda sit, id non naturali lege, sed ciuili determinandum esse. Non enim quamuis ablationem rei, quam alius possidet, sed rei alienae tantum, furtum esse. Ast quid nostrum, quid alienum sit, legis ciuilis quaestionem esse. Sic non quamuis occisionem hominis esse homicidium, sed eius tantum, quem vetat occidi lex ciuilis. Sic & illum duntaxat concubitum esse adulterium, quem lex ciuilis pro tali declarat. Denique promissi violationem esse iniuriam, vbi ipsum promissum est licitum; vbi vero paciscendi ius non est, ibi nullum ius transire, adeoque non sequi iniuriam. Quae autem pacisci possumus, & quae non possumus, a lege ciuili dependere.* Ad isthaec reponi potest, apud nos, qui sacras scripturas veneramur, ex ipsis legibus, quae diuinitus Iudaeis latae sunt, & ex aliis reuelationibus de multis sane criminibus constare posse, quomodo Deus auctor legis naturalis eadem definiri velit: adeo vt licet de facto ciuitas quosdam actus ab illa criminis nota exemerit, isti nihilominus legi diuinae aduersentur. Praesertim cum sufficiens ratio monstrari nequeat, quare istis actibus in lege diuina tales definitiones attribuerit Deus, quae apud caeteras gentes non aeque locum habere debeant. Sic Spartani permittebant quidem seni inualido, vt iuuenem aliquem robustum impraegnandae vxori suae posset substituere; ita vt Spartae neque maritus iste lenocinii macula, neque iuuenis & vxor adulterii crimine laborarent; quia leges ciuiles eius vrbis talem concubitum cum vxore alterius auctore marito sub adulterii nomine non fuerunt complexae. Et tamen cum ex legibus diuinis adpareat, per legem de

§. III. Ioachimus PASTORIVS autem L. I. Histor. Polon. *pleniores* describit *simplicitate legum & fide pactorum multis aliis populis superiores: inter se porro mites ac compositos, in peregrinos etiam mercatores non inhospitales.* THVANVS quoque L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. de iisdem; *Duo illa iustitiae columina, vt ne cui noceatur, & communi vtilitati seruiatur, religiosissime omnia seruant; & quod magis mirum in tam barbara & fera gente, bellis & praedis assueta, nulla latrocinia aut furta sunt, nullae amissae res deperduntur.* H.

2) Vbi obseruandum est, gentes, quae non penitus a ratione deflexerint, sed Iuris Naturae prae-

de adulterio quemuis concubitum cum muliere, quae actu adhuc alteri matrimonio iungitur, prohiberi, vtique contra legem quoque naturae iltas vicarias operas fuisse exercitas dicendum est. Deinde si quis contendere velit, definitiones certorum actuum in sacris literis traditas ad populi Iudaici Rempublicam duntaxat pertinere & sic iuris esse positiui; is tamen hoc saltem concedere cogitur; definitiones actuum lege naturae interdictorum ita esse formandas per leges ciuiles, vt ne intentio & finis legis naturalis in irritum cadat, qui est, vt honesta & pacifica societas inter homines conseruetur. Quod si igitur definitio aliqua legis ciuilis huic fini aduersetur, eandem quoque legi naturali aduersari omnino fatendum est. Sic si quis, verbi gratia, adulterium vellet definire, si quis cum alterius vxore *nolente* rem habuerit; aut furtum, si quis *noctu* rem surripuerit; aut homicidium, si quis *aperta vi* aliquem obtruncauerit; quin hoc modo tranquillitas ciuitatis subuerteretur, dubium non est. Nec est quod credamus, paci hac ratione satis consuli, quod eiusmodi definitiones sint vniuersales: ita vt licet fors interdum incommodo aliquem afficiant, altera vice eundem iterum iuuare possint; ac aequalitatem iuris, quam eiusmodi leges inter ciues constituunt, causam querelarum submouere. Etsi enim fors nonnulla vt solis nobis licita essent, cuperemus: tamen si aliis quoque aduersus nos licita sint futura, ne nobis quidem ipsis ea licere desiderabimus. Talia si legibus ciuilibus constituantur, non poterit non pax, & decens ordo, quem natura seruatum cupit, turbari. Quid quod si sola isthaec aequalitas sat valida esset cuiuis iuri introducendo, eadem opera omnes leges tollere liceret; cum hac ratione maxima aequalitas introduceretur. Quod nemini sano facere in mentem veniet. Sic de Tartaris tradit Sigismundus Baro HERBERSTEINIVS de Rebus Muscouiticis: *Iustitia apud illos nulla est. Nam vt quisque re aliqua indiguerit, eam ab altero impune rapere potest. Si quis apud iudicem de vi, illataque iniuria queritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit. Tum iudex talem proferre sententiam solet: si tu vicissim re aliqua egueris, rape ab aliis.* Etsi eum morem paulo mollius videatur describere HAYTHONVS [1] de Tartaris c. 48. *Tartari*, inquit, *cibum libenter diuidunt cum hospitibus, & volunt sibi per viam similem responderi, alioquin accipiunt violenter.* Per definitionem igitur Tartaricam furtum erit, quando inuito domino subtrahitur, quo is, qui subtraxit, non eguit. Quae definitionis angustia quod legem naturae de furtis tantum non plane subuertat, in aprico est. Ac non nisi perditis nebulonibus eiusmodi lex optanda foret; cum apud industrios homines saepissime possit euenire, vt ipsis eripiatur id, quo minime omnium carere velint, cuiusque simile apud alium non inueniant, aut ob custodiam domini auferre prohibeantur [2]. Praeterea falsum est, quod praesupponit, iuris ciuilis presse dicti quaestionem esse, quid sit

praecepta aliquo adhuc loco habuerint, leges tales non ideo sanciuisse, quod ignorarent, eas repugnare institutis Iuris Naturae, sed, quod in ea mente fuerint, ac si summae potestati naturam criminum pro lubitu determinare liceret, quoniam per circumstantias saepe fiebat, vt e re esse iudicaretur, delicta quaedam relinqui impunita, magni incommodi euitandi caussa. Sic apud Aegyptios lex erat, qua ex furto & rapinis viuere volentes, nomen profiteri debebant apud quemdam

ſit alienum, quid noſtrum; & extra ciuitates non eſſe proprietatem rerum. Nam etſi longe certior & firmior ſit rerum ſuarum proprietas illis, qui in ciuitatibus, quam qui extra easdem viuunt; cum illorum bona iunctis multorum viribus, & per auxilium praetoris defendantur, hi autem propriis duntaxat viribus nitantur: tamen quin & ante ciuitates inſtitutas dominium rerum fuerit, gratis negatur. Sic cum hodie Reges & Reſpublicae inuicem in ſtatu naturali viuant, eorumque dominia non communi aliqua lege aut iudice, ſed ſolis pactis, ac naturalibus adquirendi modis nitantur; quis tamen aſſerere auſit, regem vnum alteri etiam quicum pactum ipſi non interceſſit, res ſuas clam aut vi poſſe eripere citra furti aut raptus crimen? Sic vtut concedamus, non poſſe aliquem valide paciſci circa rem, per leges ciuiles interdictam; tamen quin illi, qui inter ſe in libertate naturali viuunt, paciſci queant, ſic vt pacto violato fiat iniuria, quis inficias ibit? Ergo & hoc falſum, vnice ex legibus ciuilibus petendum, quid ſit iniuria. Quis porro negabit, homicidii reum eſſe, etiam qui ſolo iure naturali regitur, qui alterum extra bellum, aut neceſſitatem propriae defenſionis interficiat? Porro adulterium eſſe fidei coniugalis violationem, etiam citra ſubſidium legum ciuilium ex ſolo iure naturali intelligitur. Quin tamen leges ciuiles contractui matrimoniali certa quaedam capita poſſint ſuperaddere, quibus deficientibus idem in ciuitate inualidum, & nullum habeatur, aut certis effectibus deſtituatur, apertum eſt. Denique accurate eſt diſtinguendum inter id, quod legibus ciuilibus praecipitur, & quod iisdem permittitur duntaxat, ſeu non prohibetur ſancita poena, in foro ciuili infligenda. Haec enim inuicem non aduerſantur, iure naturali eſſe interdictum, & legibus ciuilibus permiſſum. Nam permiſſio legis ciuilis non facit, vt actus aliquis non ſit contra legem naturae, aut vt quis citra peccatum in Deum eundem poſſit admittere; ſed duntaxat declarat, per poteſtatem ciuilem non prohiberi, qui eum velit committere, nec eo nomine poena affici; atque in foro humano iſtis actibus eosdem concedi effectus, qui alias conſequuntur actus iure naturali licitos. Vnde Tartaricae leges non praecipiunt aliis res ſubripere, neque puto dominos prohibent contra raptores res ſuas defendere: ſed qui id fecerit non plectitur, nec ad reſtitutionem adigitur; adeoque in foro eius gentis iſta ſubtractio, inſtar legitimi modi adquirendi habet. Idem iudicandum de Laconicorum

dam latronum Ducem ea lege, vt quicquid deinde praedae feciſſent, ad ipſum deferrent. Qua ratione ii, quibus aliquid ſubreptum erat, facile id recuperabant, modo eos non fugeret, dies, hora & locus perpetrati facinoris, & praeterea quadrantem veri pretii Duci ſoluere parati eſſent. Quare DIODORVS SICVLVS, relata lege tam abſurda, addit, eos, qui eam tulerint, impedire ſaltem hac ratione voluiſſe, ne immenſis ſumtibus opus eſſet, ſi quis rem furto ſibi ablatam recuperare vellet, quum iis ſingi non poſſe viſum ſit, vt omnes a furtis abſtinerent. Ἀδυνάτου γὰρ ὄντος, inquit, τοῦ πάντας ἀποστῆσαι τῆς κλοπῆς, εὗρε πόρον ὁ νομοθέτης, δι' οὗ πᾶν τὸ ἀπολύμενον σωθήσεται, μικρῶν διδομένων λύτρων. L. I. p. 72. Ed. Rhodom. Aegyptii enim perinde vt Arabes, obſeruante CLERICO ad Exod. XX. 15. vehementer ad furta ferebantur.

3) V. ſupra L. I. c. 6. §. 15. Sane qui malum permittit, non ipſum malum vult, ſed eius permiſſionem: quemadmodum quosdam corporis morbos perferimus potius, quam vt vitam in ancipitem dubiae curationis aleam coniiciamus. In ipſa Haebraeorum Republica ad quaedam vitia Deus conniuit. Apud alios populos tolerantur improba foenora, & ob magnam inprimis coelibum turbam, quo facilius cuſtodiantur matrimonia, impudicitiam profeſſae mulieres: apud veteres Germanos, poſtea Francos vindicta in homicidas propinquorum permiſſa: alia alibi. Vid. Lamb. VELTHVYSIVS Disquiſit. de tolerando malo in Republica. H.

eorum puerorum furtis. Nam illud apud PLVTARCHVM Apophthegnatum Lacon. κλέπτειν νενόμιστο τοὺς παῖδας non necessum est verti, *lege iubebantur*, cum etiam notare possit, *lege permittebantur.* Quod enim XENOPHON περὶ ἀναβάσ. L. IV. [c. 6. §. 11.] dicit, Spartanorum pueris οὐκ αἰσχρὸν εἶναι, ἀλλὰ ἀναγκαῖον κλέπτειν. *Non turpe esse, sed necessarium furari*; id ioco ab ipso dictum, & vt Chirosophum Laconem morderet. Neque vero tam foedus erat iste mos, vt a nonnullis creditur, aut prout in eum inuehitur ISOCRATES Panathenaico; cum tantum circa hortos & cibaria ea licentia pueris fuerit indulta; & compertis verbera & fames pro piaculo forent. Vid. PLVTARCHVS Lycurgo, & XENOPHON de Republ. Lacedaemon. [cap. 2. §. 7. & seqq.] Longe foediora de licentia furtorum apud Colchos tradit BVSBEQVIVS Epist. III. p. m. 155. Huc facit & illud, quod IDEM Apophth. [p. 175. F.] refert de Dionysio: *Cum maleficia reliqua acerbe vindicaret, vestium furibus* (λωποδύταις) *solis pepercit, vt Syracusani aliquando cogerentur finem conuiuandi & se inuicem inebriandi facere.* Add. *L. 1. D. de Aleator.* [4]. Sic & Spartae nullum praeceptum neque maritum vetulum, neque iuuenem admissarium vrgebat; sed si ipsi consensissent, leges non intercedebant, & ex tali concubitu genitos pro legitimis habebant, & ad paternam haereditatem admittebant. Sic vbi duella, priuato feruore suscepta, permissa sunt, caedes in iis perpetrata a poena homicidii in foro duntaxat ciuili, non item in foro diuino eximitur. An vero potestas ciuilis talia recte possit permittere, & quidem non per nudam conniuentiam, sed expressa in leges publicas relatione, asserere non ausim [5], cum vtique hoc modo tantum non ciues inuitet ad talia patranda, quae legi naturali repugnant. Dissimulatio talium vtcunque excusari potest, si conditio temporum, & genius populi directa per remedia istiusmodi libidinem sisti non ferat [6]. Sicut & illud ratione non caret, quod ius Romanum actionem *rerum amotarum* [7] vocat, vbi reuera furtum fuit patratum.

§. IV. IDEM de Ciue c. 14. §. 9. tradit, praecepta decalogi esse praecepta *ciuilia*, non *naturalia*; & hoc modo explicanda: *Parentibus honorem ciuili lege definitum non denegabis: hominem, quem leges vetant occidere, non occides: legibus vetitum concubitum fugies; rem alienam domino inuito ne auferas; leges & iudicia falso testimonio non frustraberis.* Vbi notanda est falsa hypothesis [1],

Oo 2 quasi

4) Praetor ait, *Si quis eum, apud* QVEM ALEA LVSVM ESSE DICITVR, VERBERAVERIT, DAMNVMVE EI DEDERIT, SIVE QVID EO TEMPORE, DOLO EIVS SVBTRACTVM EST, *iudicium* NON DABO. V. Celeb. BARBEYRACVS de Ludo L. III. c. 9. §. 15.

5) CICERO IV. Tusculanar. Quaest. *Qui vitiis modum apponit, is partem suscipit vitiorum, quod cum ipsum per se odiosum est, tum eo molestius: quia sunt in lubrico, incitataque semel inproclive labuntur, sustinerique nullo modo possunt.* Conf. EVNDEM II. de Finib. H.

6) Videatur fragmentum Philemonis adductum ab ATHENAEO L. XIII. p. 569. & locus Augustini, qui adducitur a CLERICO p. 298. ex quo etiam adparet, quare alicubi tolerentur mulieres probrosae. Eidem argumento inseruit VELTHVYSII Disquisitio de tolerando malo in Republica.

7) Cui locus, quando alter coniugum alteri aliquid ante diuortium subtraxit. Quod arctae consuetudini datum, quae tempore matrimonii inter eos fuerat. In honorem enim eius *rem amotam* quam *furtum* dicere maluerunt eiusmodi contrectationem, etsi reapse furtum esset. Vid. *L. 1. D. de Actione rerum amot.* & NOODTIVS in Iulio Paullo c. 7. p. 40. 41.

§. IV. 1) V. supra L. I. c. 6. §. 10. & c. 7. §. 13. & L. III. c. 5. §. 3. H.

quaſi ante ciuitates nihil proprium, nihil alienum, nullum patrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Sane patet, illa praecepta eos inuicem ſtringere, qui non in communi ciuitate, ſed in ſtatu naturali viuunt, ſoloque iure naturae inuicem vtuntur. Nam iſti vtique pacto inter ſe res potuerunt diuidere, & actu diuiſerunt. Ergo hi non minus in ſeptimum praeceptum peccant, ſi vi aut clam alterius res inuadant, aut ſurripiant, quam ſi ciuis ciui hoc faciat. Sic quis negare auſit, adulterium committere, qui thorum eius, quicum in naturali libertate viuit, violat. Vid. Gen. XX, 3. XXVI, 10. Denique cum in ſtatu naturali ſaltem arbitri locum habeant, qui quaeſtiones facti interuentu teſtium decidunt, HOBBES de Ciue c. 3. §. 23. ibidem quoque octauo praecepto vſus erit. De caetero pleraque praecepta decalogi materialiter vtique ad ius naturale referuntur [2]. Quando tamen conſiderantur, prout duabus tabulis inſculpta, & per Moſen populo Iſraëlitico promulgata fuerunt, ciuiles leges recte vocari poſſunt, vel potius ſumma capita iuris ciuilis eius populi; quae deinceps in ſpecialia praecepta, additis ſanctionibus poenalibus, diſpeſcuntur. Add. PHILO Iudaeus de Decalogo. Quo ſpectat, quod tradit GROTIVS ad Matth. V, 27. in decalogo non omnia delicta, ne ea quidem, quae lege ciuili puniuntur, (expreſſis verbis) comprehenſa ſunt, ſed ea duntaxat, quae in quoque genere ſummam habent atrocitatem. Neque enim vulnerationis fit mentio, ſed homicidii, neque omnis lucri cum iactura alterius, ſed furti, neque omnis perfidiae, ſed falſi teſtimonii.

§. V. EVOLVENDVM quoque iam, quod IDEM dicto loco c. 12. §. 1. inter ſeditioſas opiniones, & ex quibus ciuitates intrinſece ad ruinam diſponuntur primo loco hanc recenſet: *Cognitionem de bono & malo pertinere ad ſingulos. Regulas enim boni & mali, iuſti & iniuſti eſſe leges ciuiles; ideoque quod legislator praeceperit, id pro bono; quod vetuerit, pro malo habendum. Inde iniquum eſſe dicterium: Regibus non eſſe obtemperandum niſi iuſta praeceperint. Ante imperia iuſtum vel iniuſtum non extitiſſe, vt quorum natura ad mandatum ſit relatiua: actionemque omnem ſua natura eſſe adiaphoram; quod autem ſit iuſta vel iniuſta, a iure imperantis prouenire. Reges igitur legitimos quae imperent iuſta facere imperando, quae vetent, vetando iniuſta. Priuatos autem homines, dum cognitionem boni & mali ad ſe trahunt, cupere eſſe ſicut reges; id quod ſalua ciuitate fieri nequit.* Circa iſthaec notandum, id quidem penes reges eſſe, legibus naturalibus vim iuris ciuilis in foro humano exſerendam addere vel demere, addita ſanctione poenali, aut negata; ſimulque multa, quae ſunt extra leges naturales iubendo iuſta, vetando iniuſta facere. Verum quod ante imperia ciuilia iuſtum vel iniuſtum non extiterit, per ius naturale definitum, & conſcientias hominum ſtringens, id vero aeque falſum eſt, ac ſi aſſerere velim, veritatem & rectitudinem ab arbitrio hominum, & non a natura rerum dependere, aut rerum naturam a ſummis imperan-

2) Bene *materialiter.* Exemplo ſit Sabbati ſanctificatio, quae formaliter, ſiue qua ad diem ſeptimum reſtricta, haud dubie eſt ex arbitraria conſtitutione: neque enim vlla diebus natiua ineſt ſanctitas. Hinc cum ſeptimum diem Deus in religioſam mundi conditi memoriam & celebrandas laudes ſuas voluiſſet eſſe ſanctum, primi illi Chriſtianae Religionis Propagatores diem dominicum in

perantibus pro lubitu poſſe fingi, aut veritatem de eadem re diuerſam eſſe poſſe. Et res ipſa HOBBESIO ſatis reclamat. Scilicet iſti patresfamilias, quorum coitione ciuitates initio extitere, cum adhuc disiunctim viuerent, ad brutorum inſtar agebant; non ſeruabant pacta cum aliis inita; ſuo iure, quando libitum erat, aliis vitam & bona eripiebant; & quaecunque patrabant, pro adiaphoris habebantur. Hodie quoque reges abſoluti, qui vtique inter ſe in ſtatu naturali viuunt, quando pacta non ſeruant, aliis ſua ereptum eunt, nullam iuſtitiam violaſſe cenſentur; quos tamen legibus ciuilibus hautquaquam ſubiectos conſtat. Quin contra neque coaleſcere poterant ciuitates [1]; neque coalitae ſeruari, niſi ante ipſas aliquid iuſtum vel iniuſtum extitiſſet. Nam pacta in ciuitatibus conſtituendis interueniſſe certum eſt. At quomodo homines pactorum aliquem heic eſſe vſum perſuadere ſibi poterant, ni antea ſciuiſſent, iuſtum eſſe pacta ſeruare, iniuſtum non ſeruare? Et ſi ante definitionem legum ciuilium non eſt iuſtum pacta ſeruare; quid obſtat, quo minus pro lubitu ſubiecti obſequium exuant, ac ciuitatem, cumque ea omne diſcrimen iuſti & iniuſti tollant? Nam vtique fruſtra quis ſperauerit, ſola vi metuque tantam ſeſe hominum multitudinem perpetuo continere poſſe. Vnde etiam nullus vnquam Rex credo tam demens fuit, vt aliquid praeciperet, quod generalibus naturae legibus eſt interdictum, aut vetaret, quod iisdem eſt praeceptum; puta vt nefas ſit fidem ſeruare, ne quis alteri ſuum tribuat, ne honeſte viuat, vt quilibet quemlibet quantum poſſit laedat. Aſt cur non tales quoque leges poſſent ferri, ſi nihil eſt iuſtum, & iniuſtum ante definitionem legum ciuilium? Aſt talia non magis praecepto imperii ciuilis bona & iuſta fieri poſſunt, quam eiusdem mandato venenum vim nocendi humano corpori exuere poteſt. Ex quibus etiam facile colligitur, in quantum a vero abeat POLYBIVS Libro VI. qui itidem originem iuſti & iniuſti a ciuitatibus videtur arceſſere. Quem citra iudicium exſcripſit MACHIAVELLVS Diſcurſ. ad Liuium libro I. capite 2. Add. Rich. CVMBERLAND. de Leg. nat. c. 5. §. 5. Enimuero in alio ſenſu theſis Hobbeſii admitti poteſt; ſi nempe bonum & malum accipiatur pro eo, quod Reipublicae expedit vel non. Nam haec ſane ſeditioſa eſt opinio; *cognitionem boni & mali*, id eſt, eius, quod bonum & malum, vtile, vel inutile eſt Reipublicae *pertinere ad ſingulos.* Id eſt, ſingulis competere facultatem iudicandi de aptitudine mediorum, quae ad promouendum bonum publicum vſurpare iubet princeps, cum hoc effectu, vt ab illo iudicio cuiusque ad obſequendum obligatio ſuſpendatur. Huc enim adplicari poteſt illud TACITI [2] H. I. 83. *Tam neſcire quaedam* non *milites* ſolum, ſed & caeteros ſubditos, *quam ſcire oportet. Si vbi iubeantur, quaerere ſingulis liceat, pereunte obſequio etiam imperium intercidit.* Nec ea laus militis, qui *iuſſa ducum interpretari, quam exſequi mauult.* IDEM H. II. 39. CATO de Re ruſtica c. 5. *Villicus ne plus cenſeat ſapere ſe, quam dominum.* Et hactenus recte M. Terentius apud EVNDEM Ann. VI.

 Non

in honorem reſurrectionis Chriſti vel ſurrogarunt, vel vſurparunt. At ratio profecto ipſa etiam citra ſpecialem reuelationem luculenter homini inſinuat, tempus aliquod ſeponi oportere, quod diuino cultui ſacrisque meditationibus impendatur. H.

§. V. 1) Obſerua heic, quomodo Hobbeſius, qui videri voluit principiis ſuis firmaſſe ciuitates, eas reuera ſubuertat. H.

2) Vid. ſupra L. IV. c. 4. §. 5. H.

Non est nostrum aestimare, quem supra caeteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium dii dedere; nobis obsequii gloria relicta est [3]. Item illud PLATONIS Politico: Ὀυδὲν δεῖ τῶν νόμων εἶναι σοφώτερον. *Nihil oportet legibus esse sapientius* [4]. Cui conspirat ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 15. Τὸ τῶν νόμων σοφώτερων ζητεῖν εἶναι, τῦτ᾽ ἐςιν ὃ ἐν τοῖς ἐπαινȣμένοις νόμοις ἀπαγορεύεται. *Se legibus sapientiorem esse studere est id, quod in laudatis legibus prohibetur* [5].

§. VI. EST quoque hoc loco examinanda quaestio satis ardua; an peccare vnquam queat subditus exsequendo mandata sui principis, si scilicet ipse prae se ferat, sese nudam obire exsecutionem, omni cognitione simulque necessitate reddendae rationis in iubentem deuoluta. Nam differunt quidem leges, & mandata principum, in eo, quod illae sint mandata generalia, quosuis subiectos spectantia; haec autem pro re nata certis subditis iniunguntur. Circa producendam tamen obligationem in eo, ad quem diriguntur, parem cum legibus effectum obtinent. Igitur peruulgata sententia est, admitti quandoque peccatum, si quis iussis imperii ciuilis pareat; adeoque posse & debere ciuem talia iussa ad propriam conscientiam bene informatam exigere. Apud SOPHOCLEM ita Antigone [v. 458. & seqq. p. 232. Ed. H. Steph.] Ὀυδὲ σθένειν τοσȣ̃τον ᾠόμην τὰ σὰ κηρύγμαθ᾽. ὥς᾽ ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄντ᾽ ὑπερδραμεῖν. *Neque posse tua, tantum putaui tua edicta, vt non-scriptas, & certas Deorum leges possit mortalis violare.* Quin & sub hac conditione intelligi debere promittere obsequium bonos viros, quibus sedet, de actionibus suis rationem sibi tribunal apud diuinum reddendam, & regnum omne sub grauiore regno esse, quod nempe iussa imperantium capessere velint, modo cum iure naturali & diuino manifesto non pugnent. Nam vbi contra ciuilem legem iubeat quid facere Rex, quin citra peccatum pareri possit; dubium non est. Contra

3) Vid. supra L. V. c. 4. §. 5.

4) Qui locus PLATONIS vt vel prima eius inspectio docet, non ad Rescripta Principis, de quibus AVCTORI sermo est, sed ad Edicta & Leges perpetuas pertinet. Idem dicendum de sequente loco ARISTOTELIS.

5) *L. & ideo 21. D. de LL.* Pertinet etiam huc Lex Minois, qua iuuenibus in leges patrias, bene an secus habeant, inquirere interdixit, a Platone etiam celebrata. H.

§. VI. 1) Vid. supra L. I. c. 3. §. 8. in not. H.

2) Legebatur hic antea, *Hoc enim*, sed quum hic noua ratio addatur, recte Celeb. BARBEYRACVS monuit, legendum esse *Praeterea*.

3) Imo nec meram executionem actionis, quam iniustam esse nouerit, Iure susceperit quisquam. Quacunque enim ratione subditus agat, suo scilicet an Principis nomine, fieri eiusmodi Actio nequit, quin voluntas ipsius ad eam concurrat, indeque saltem pro parte ea ipsi imputantur. Nec Auctoris sententiae aliquopere profuerit, si quis tale factum Priuilegio necessitatis excusare velit, Vid. L. I. c. 5. §. 9. nota 3. & L. II. c. 6. §. 2. nota 5. Quare superest, vt dicamus, neminem, etsi ei vis intentetur, salua conscientia eiusmodi actiones suscipere posse: licet in foro ciuili interdum excusari, & a grauiori poena absolui queat. Datur tamen casus, quo iussa Principis manifeste iniusta exsequi licet. Si scilicet is, in quo actio illicita perpetranda est, in eam consentiat, & penes eum consentiendi sit potestas, veluti si Princeps gemmam viro iustae aetatis per vim auferri iubeat, neque is renuat. Nam falleret hoc in eo, qui, iubente id per iniuriam Principe, occidi sese a nobis sinere vellet; quoniam vita non est in manu concedentis. Conf. TITIVS Obs. 630. 631. Praefracte tamen AVCTOR noster in Apolog. §. 20. contendit, si sua non admittatur sententia, necessario, quamquam absurde dicendum esse, omnes milites, lictores, carnifices, Politices ac Iurisprudentiae gnaros esse debere, ideoque lictores ex ICtorum ordine petendos fore. Amplius eosdem quotidie obsequia detrectare posse addit eo obtentu, quod minime conuicti sint de iustitia eorum quae iussi sint; id quod euerteret omnem auctoritatem Principis, dum a ministris iusti-

tra HOBBES de Ciue c. 12. §. 2. pro seditiosa opinione declarat hanc: *Peccare subditos, quoties mandata principum suorum, quae sibi videntur iniusta esse, exsequuntur.* Vbi id sane periculosum est tam ciuitatibus, quam conscientiis priuatorum, credere, si scrupulus duntaxat; aut dubium circa aequitatem iussorum oriatur, recte posse eadem detrectari [1]. Praeterea [2] hoc modo saepissime necessum est, vt in peccandi necessitatem ciues incidant; dum contra conscientiam facturi sint, si obediuerint; contra fidem superioribus datam, si non obediuerint. Nam illud vtique in confesso est, conscientiam, inter dubia momentorum nutantem, sibi optime consulere, electa illa parte, ex qua minus peccandi periculum. Iam autem longe praesentius est periculum peccandi propter dubium illiquidum fidem expresse datam negligere; cum iussa superiorum semper comitetur praesumtio iustitiae, & eadem saepe ex tali procedant ratione, quam priuatis diiudicare hautquidquam concessum. Deinde illud probe notandum est, quod IDEM d. l. subiicit: *Peccatum meum est, quod faciens peccatum meum esse puto; quod vero peccatum alienum esse puto, possum quandoque sine peccato meo facere. Nam si iubear facere, quod peccatum iubentis est, modo qui iubet dominus meus sit, id si facio non pecco.* PROCOPIVS Histor. Goth. L. I. [p. 175. Edit. August. Vindel.] *Legatus mittentis iussu verba enunciat, eorum culpam, si quid peccatur, non ipsi, sed ei qui imperauit, aequum est imputari: cum legato obsequii incumbat necessitas.* SENECA Troadibus. [v. 870. 871.] *Ad auctores redit sceleris coacti culpa.* Add. *L. 1. D. de His, qui not. infam.* verb. *non iussu eius.* M. SENECA L. IV. Controu. 27. *Non est impudica, quae arcessita fuit a tyranno, non dicitur sacrilegus, qui deorum immortalium dona manibus suis tulit ad tyrannum, aut qui funestas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium consecrauit.* Potest enim vtique quis ab imperante iniunctam suscipere meram exsecutionem [3] actio-

iustitiae quaereretur, sintne iussa Principum iusta, nec ne. Sed his tantum consit, necesse non esse, vt subditi iustitiam omnium Principis iussorum edocti sint, non autem, vt mandatis imperantium obtemperent, etiamsi ea vel manifeste iniusta esse, intelligant. Itaque, quamuis miles, exempli gratia, gregarius, idemque simplicitati deditus, licite Principi bellum iniustum gerenti pareat, quamdiu ei de belli iniustitia non constat: alia tamen omnis caussa erit Ducis, Tribuni vel Centurionis, quibus exploratum sit, bellum, quod geritur iniustum esse, vtpote quos etiam vitam potius ponere, quam Principi in bello iniusto adesse oportet. Belli autem iniustitia, quibuscunque coloribus tegatur, adeo parum plerumque occultari potest, vt vel ex solis declarationibus bellicis patescat, in primis si hae declarationibus oppositis componantur & conferantur. Idem dicendum videtur de Senatu, a quo Princeps Edictum manifeste iniustum Regestis inferi cupiat; de Ministro Principis & Legato, quibus is Mandata aperte iniqua dederit, de Magistratu denique bellico, cui Princeps caedem hominis innocentis commiserit. Neque tamen viri Optimates, doctrinaue instructi soli hoc casu obsequium detrectare debent: pertinet id ad ciues omnes, etiam simplicissimos, quotiescunque iussuum iniustitiam intelligunt. Et sic milites quinquaginta, cum Duce suo, missi a Rege Ahasia ad prehendendum Eliam, tanquam ministri nequitiae Regis, ignibus a Deo coelestibus absumti fuerunt ad preces huius Prophetae. 2 Reg. I. v. 10. Quamobrem lictores & carnifex quoque, si reum, cui supplicium paratur insontem norint, a supplicio ei inferendo etiam cum suae vitae periculo abstinere debent. Vid. GROTIVS L. II. c. 26. §. 4. num. 9. SIDNEIVS de Gubernatione c. 3. sect. 20. & XENOPHONTIS Apologia Socratis, vbi bellissime docet, nunquam nos Superioribus obedire debere contra officium; sed potius quantum in nobis est, viribus omnibus iniustitiae eorum occurrere, eamque impedire, nostrum esse. Recte idcirco satellites Saulis, sacerdotes innocentes, morti ab eo destinatos, occidere recusabant, 1 Samuel. XXII. v. 17. & seqq. maiorique laude digni fuissent, si pro eis apud Regem intercessissent. Vid. CLERICVS ad dictum locum & Adamus RECHENBERG de ministerio, quod crimen est. Exstat etiam Chri-

actionis [4], quae in peccatum imputatur soli imperanti, non item exsecutionem facienti. Ad quod tamen haec requiri arbitramur, primo, vt mera duntaxat exsecutio illi iniungatur, id est, vt ipse tantum membra sua, viresque corporis actui accommodet; de caetero autem neque occasionem aut praetextum praebeat, neque excusationem adhibeat; ac eundem exsequatur prorsus tanquam alienum, non tanquam suum. Deinde vt & illud ipsum ministerium quantum potest auersetur & deprecetur. Memorabile exemplum extat apud Ad. OLEARIVM Itin. Persici. Lib. V. cap. 32. Denique vt propter detrectatam istam exsecutionem ipsi praesens vitae periculum, aut aliud graue malum, ad quod pro altero subeundum neque iustitia, neque caritas obligat, intentetur a mandante, cui malum id repraesentandi vires sunt, & praesertim vbi is etiam citra nostram opem alteri malum sit illaturus. Equidem id manifestum est, nullam inesse vim obligandi, id est, conscientiis intrinsecam aliquam necessitatem iniiciendi quorumuis hominum mandatis diuino iuri repugnantibus; & omni crimine carere, qui illis obsequi neglexerit. Enimuero longe diuersa sunt; aliquid per conscientiam teneri facere, & aliquid citra peccatum posse facere, malo grauissimo declinando. Multa quippe sunt, ad quae nequaquam intrinsece obligamur, quae tamen recte a nobis, vrgente necessitate, suscipi possunt. Heic autem non quaeritur, an ad tale quid teneamur, sed an citra proprium peccatum id exsequi possimus, ne frustra vitam nostram perdamus. Neque stringit nos illud PLINII III. Ep. 9. vbi memorat, senatui sese adprobasse, *etiam ministerium crimen esse.* Isti enim, in quos perorauerat, rei non fuerant meri exsecutores alieni facinoris, sed calumnias innocentibus intentarant, vt proconsuli occasio foret in opes ipsorum inuadendi: & delationes exercebant non tanquam actum alienum, sed tanquam suum; ac suo nomine reos criminum insimulabant, non proconsulis nomine, & velut ab ipso iussi. Neque metu mortis ad calumnias obeundas adigebantur. Equidem dicebant, *se esse prouinciales, & ad omne imperium proconsulum metu cogi.* Verum longe probabilius erat, ex cupidine lucri ipsos talia patrasse; & vt forte minas in detrectantes adhibuisset proconsul, non tamen credibile est, praesens mortis periculum ipsum intentasse, quod declinandi nulla facultas foret. Quo facit illud apud TACITVM A. XIII. [c. 43.] *Suilius nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat. Tum iussa Messalinae praetendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium delectum, qui saeuienti impudicae vocem praeberet? Puniendos rerum atrocium ministros, vbi praemia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent.* Hinc merito laudatur Iulius Graecinus, qui *Marcum Silanum accusare iussus, & quia abnuerat interfectus est*, apud TACITVM

Christiani THOMASII Dissertatio de iniusto Pontii Pilati iudicio, opposita STELLERO cuidam, qui Pilatum ea ratione excusauerat, quod executor tantum sententiae Iudaeorum fuisset. Stelleri Dissertatio prodiit 1674. Dresdae. Refutauit eum THOMASIVS in dicta Dissertatione sua, quae prima est inter Lipsienses, & cui Stelleri opusculum subiicitur.

4) Aliter Stoici sentiebant. IVVENALIS Satyr. 15.

Melius nos
Zenonis praecepta monent: nec enim omnia quaedam
Pro vita facienda putat.

Et sane quid interest, manum, an linguam, an alia membra quis turpi alterius facto commodet? Apud EVRIPIDEM Phoenissis cum Creon interrogaret,

Πῶς;

TVM Agricola, quem insigni quoque encomio mactat SENECA de Benef. II. 21. Sed & in hoc casu preces superiorum necessitati & imperio aequipollere non arbitramur. Vtut alias notum sit illud PLATONIS Ep. VII. Τὰς τῶν τυράννων δεήσεις ἴσμεν, ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσίν. *Preces tyrannorum necessitati permixtas non ignoramus.* Sed neque Doëgi exemplum 1 Samuel. XXII. nobis aduersatur. Nam & ipsi hoc expresse addidimus, vt quantum quis potest, tale ministerium deprecetur: id quod laudabiliter caeteri satellites Saulis fecerunt. (Sicuti & laudabiliter obstetrices immane iussum Pharaonis etiam falsiloquio eluserunt. Exod. I.) Sed Doëgus ille promto animo ad exsequendum regis iussum, cui nulla comminatio adiuncta legitur, prosiliit, cum antea innocentibus viris falsum crimen impegisset, quasi clandestina consilia cum Dauide in regem miscuissent. Nam falsa quaedam ipsum detulisse, ex Psalmo LII. satis adparet [5]. Fatendum tamen est, etiam nudam exsecutionem quorundam actuum multis ipsa morte acerbiorem videri; puta si quis a tyranno iubeatur parentes aut liberos suos iugulare, aut cum matre, filia, aut bestia concumbere. Ad quale ministerium effugiendum mortem potius vir fortis elegerit. Sicuti & nemo facile reprehenderit constantiam Romanorum, quos Hannibal inter se composuit, & fratres quidem cum fratribus, patres cum liberis, cumque cognatis cognatos dimicare iussit. Qui tormentis potius immori, quam manus propinquo sanguine polluere maluerunt. DIODORVS SICVLVS L. XXV. in Excerptis Peiresciianis. Apud LACONICVM CHALCOCONDYLAM L. I. Amurates *parentibus eorum, qui se iunxerant Sauzi seditionem concitanti, praecepit, vt filios necarent suis manibus. Patres duo fuere, qui noluere tam crudele exequi imperium. Hinc & ipsi trucidati sunt simul cum filiis. Nam dicere solebat, nequaquam istos citra consilia parentum defecisse ad Sauzem. Nunc autem cum fortuna vtantur dubia, eos nutare in vtramque partem.* Illud tamen hautquaquam fas esse arbitramur, vt pro vita mea seruanda operam meam velim afferre ad occidendum alterum innocentem. Hoc enim foret in pretium propriae vitae offerre vitam alterius. Et non pauca sunt, quae pro pretio facere non possumus, quae alia tamen sub consideratione facere licet. Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 19. memorat, apud Bramines credi, vxorem sine peccato posse facere, quae maritus iubet, vtut illud malum sit peccatum quippe non ipsi, sed marito imputari, cui illa obtemperare teneatur.

§. VII. DE caetero non posse aliquem iussu superioris suscipere actionem tanquam suam, quae conscientiae rectae dictamini repugnat, nemo cui aliquis

Πῶς; τ' ἀντεταλμέν' οὐ δίκαιον ἐκπονεῖν;
Quomodo? non est iustum exequi mandata?
Respondet Antigone:
Οὐκ, ἦν πονηρά τ' ᾖ, κακῶς τ' εἰρημένα.
Non, si quidem mala sunt, & male imperata.
Conf. supra L. VII. c. 8. §. 5. post med. Recte autem AVCTOR negat, pro conseruanda vita mea operam posse afferri ad perdendum alium innocentem. Illud quoque dari potest, si quae metu mortis ad explendam alterius libidinem se subigi patiatur, non peccare, saltem apud bonos excusari. H.

5) Vid. AVCTORIS Dissertatio de Obligatione erga patriam, §. 16. & seqq.

aliquis pietatis ſenſus eſt, negabit. Hinc recte iudices illi apud IOSEPHVM de Bello Iudaico L. IV. c. 19. qui Zachariam innocentem damnare nolebant, vtut praeſens ſibi periculum a Zelotarum furore impendere intelligerent [1]. Contra maximo ſeſe ſcelere obſtrinxere iudices, de quibus eſt 1 Reg. XXI. Pronunciabant enim ſententiam non tanquam a rege pro imperio dictatam, ſed tanquam liquido crimine ab ipſa iuſtitia ſuggeſtam. Par ſcelus illorum teſtium erat. Idem iudicandum de delatoribus, qui calumniis viros potentes aut opulentos onerant, vt malis principibus occaſio naſcatur eosdem ſubuertendi. Inter quos quondam non obſcurum nomen fuit Marcellus Eprius, Thraſeae delator famoſus, qui in excuſationem ſui apud TACITVM H. IV. c. 8. adfert; *Non magis ſua oratione Thraſeam, quam iudicio ſenatus afflictum.* Quod erat crimen communicare, non purgare. *Saeuitiam Neronis per huiusmodi imagines illuſiſſe.* Sed nimirum vt tu potiſſimum eum mimum inſtrueres, ſubigebat auaritia, & libido praepoſtera via ad honores graſſandi. Alii, qui eandem artem factitauerant, excuſabant, eiusmodi operis *dignitatem* aut *ſalutem* ſe *redemiſſe.* Quorum *defenſiones*, quod ſcilicet *perdere alios* quam periclitari *ipſi maluerint*, non ideo *tolerandas* cenſet Curtius Montanus apud EVNDEM dicto loco c. 42. quod omni eos crimine vacare credat; ſed per figuram quaedam concedere videtur, vt reliqua eo grauius vrgeat. Nec iniuſte *ſenatus occiſo Nerone delatores, & miniſtros more maiorum puniendos flagitabat, genus hominum publico exitio repertum.* IBIDEM c. 30. Quorum ille ipſos *in foro flagellis ac fuſtibus caeſos, ac nouiſſime traductos per amphitheatri arenam partim ſubiici in ſeruos, & venire imperauit, partim in aſperrimas inſulas auehi.* SVETONIVS Tito c. 8. Hic quaſſis nauigiis impoſitos tempeſtatibus abſorbendos, aut in deſertos ſcopulos impingendos attribuit. PLINIVS Panegyr. c. 34. 35. Sic *occulta Tiberii mandata* Cn. Piſonem crimine necati Germanici non ſoluebant, ſi modo is reuera mortis eius cauſa. Ac vt maxime ea promſiſſet apud patres, in pudorem quidem Tiberium dediſſet, cui non relinquebatur, quomodo vindicaret ſcelus a ſe iuſſum; patribus tamen integrum erat reum damnare, quia in eo patrando non iuſſum principis prae ſe tulerat; ſed ipſe potius, quae honeſte iuberi non poterant, cupide ſuſceperat, vt flagitio Tiberium ſibi haberet obnoxium. TACITVS A. III. 16. Sed nec Ioabum plane immunem arbitramur a reatu ex caede Vriae contracto. 2 Samuel. XI, 14. 15. 16. vtut dicto loco c. XII, 9. ſolius Dauidis, tanquam cauſae principalis, mentio fiat. Recte quoque Papinianus, quod Getae caedem excuſare detrectauit [2], addito famoſiſſimo dicto; *non tam facile parricidium excuſari poſſe, quam fieri.* Alii tradiderunt, dictare noluiſſe orationem, qua inuehendum erat in fratrem, cauſatum; *aliud eſſe parricidium, accuſare innocentem occiſum.* Id tamen reiicit SPARTIANVS in Caracalla c. 8. ea

§. VIII. 1) Quod exemplum parum ad rem facit. Erant enim hi zelotae turba factioſorum & ſceleſtorum hominum, nulla in LXX hos ſenes pollentes auctoritate, quos ex populo ſelegerant ad perdendum, ſub iuſtitiae ſpecie, Zachariam, credentes, LXX hoſce iudices furori ipſorum obſecundaturos eſſe.

2) Adde de Thoma Moro STAPLETONVM in eius Vita. De Vria Sacerdote, extruente altare, Hugo GROTIVS ad 4 Reg. XVI, 11. *Male contra legem regi paruit, qui quidvis potius perferre debuit, quam miniſterium ad rem illicitam praebere.* H.

3) Vid.

ea ratione, quod ipſe, vtpote *praefectus non potuerit dictare orationem:* (etſi quo minus hoc ipſi extra ordinem iniungi potuerit, non adparet;) & addit; *conſtare, quod occiſus ſit, tanquam fautor Getae.* Quidquid huius ſit, recte quis ingenium ſuum ſceleribus defendendis commodare detrectat, etiamſi alieno nomine id ſcriptum ſit promulgandum. Nam ſubtilis excogitatio ſpecioſorum argumentorum, adhibito colorum ac delenificae ſuadae lenocinio, pro pura exſecutione alieni actus haberi nequit. Secus tamen videtur ſentiendum, ſi eiusmodi orationem, abs ſe aut alio compoſitam, Caracallus cuipiam in ſenatu recitandam iniunxiſſet, conſtituta in detrectantem capitali poena [3]. Huc quoque non pauca loca ex PLATONIS Apologia Socratis adplicari poſſunt [4]. Facit etiam huc, quod de Salluſtio refert DIO CASSIVS L. XLIII. quem *Caeſar Numidis verbo quidem regendae, re autem ipſa diripiendae regionis cauſa praefecit. Enimuero Salluſtius & pecuniae captae, & expilatae prouinciae accuſatus ſummam infamiam reportauit, quod cum eiusmodi libros compoſuiſſet, in quibus multis acerbisque verbis eos, qui ex prouinciis quaeſtum facerent, notaſſet, nequaquam ſuis ſcriptis in agendo ſtetiſſet. Itaque etſi a Caeſare abſolutus fuit, tamen ſuis ipſius verbis proprium crimen abunde quaſi in tabula propoſitum diuulgauit.* Enimuero vbi factum principis nondum liquido iniuſtitiae eſt conuictum, cauebit ciuis, & cumprimis miniſter publicus id praemature atro calculo notare; cuius eſt ſemper pro iuſtitia domini ſui praeſumere. Vid. ſoloeciſmus politicus Aligrii, Cancellarii Galliae, apud GRAMONDVM Hiſt. Gall. L. XVI.

§. VIII. EX IISDEM fundamentis eſt definiendum, an ciuis iuſſu principis in bello iniuſto recte arma ſumat? Vbi GROTII L. II. c. 26. §. 4. eſt ſententia; quando manifeſtum eſt, iniuſta arma a principe alteri inferri, haut fas eſſe ciui, vt ſit ſatelles ſcelerum. Sed in dubio ſequendam eſſe partem tutiorem, quae ſit, abſtinere bello. Enimuero caute nobis iſta videntur temperanda, ne exinde vis ciuilis imperii deſtruatur, & in negotio tanti momenti obſequium ciuium a ſingulorum iudicio ſuſpendatur; praeſertim cum heic facile ſit timiditati & ignauiae ſcrupulum conſcientiae obtendere [1]. Equidem vbi ad deliberationes quis admittitur, & ſuffragii ferendi ius habet, ſi citra conſenſum proprium caeterorum decreto non obligatur, ne id quidem, de quo dubitat, recte poteſt ſuſcipere, nedum id, de cuius iniuſtitia liquido conſtat. Id quod etiam locum poteſt habere, ſi ipſi optio concedatur militandi aut quieſcendi. Quid ſi autem ſimpliciter parere iubeatur? Vbi arbitramur, apud omnes gentes, queis aliqua honeſti cura eſt, in deliberationibus de bello ſuſcipiendo cauſam belli iuſtificam ſemper praeſupponi. Hoc qui facere negligunt, apud illos de conſcientia nequidquam diſputaueris. Sed circa hoc potiſſimum de-

 liberatio

3) Vid. CLERICI Bibliotheque choiſie T. VI. p. 362. 363.

4) EVRIPIDES Helena Theoclymenem & chorum ex ſeruis conſtantem ita colloquentes inducit;

Θεο. Ὀυ σὲ τὰ μὰ χρὴ δικάζειν;
Θεο. Ἀρχόμεσθ᾽ ἄρ᾽, οὐ κρατοῦμεν.
Th. *Non oportet te res meas iudicare?*
Th. *Ergo ſeruimus non dominamur?*
Χο. Ἤν γε βελτίω λέγω.
Χο. Ὅσια δρῶντα τάνδ᾽ ἐκδικῶ.
Ch. *Imo vero, ſi meliora dicam.*
Ch. *Defendo hanc, quia pie fecit.* H.

§. VIII. 1) Vid. Diſſert. AVCTORIS de Obligatione erga patriam §. 19.

liberatio instituitur, an heic & nunc Reipublicae expediat ex tali praetexto bellum alteri inferre? Heic cui cura Reipublicae peculiariter incumbit, & vires ciuitatis penitissime perspectae, sane clarius praesumitur cernere, quid ex vsu sit, quam priuatus aliquis. Quod si autem quis, posita licet iustitia belli, dubitet, num satius sit, iniuriam Reipublicae illatam negligere aut condonare, quam bello exsequi; is sciat, nullo modo videri sufficere hanc causam, quare ciuis possit imperio ciuili obsequium denegare, eiusque rigorem in se irritare, quia iudicat, ab eo aduersus alterum non obseruari virtutem aliquam, cui vis imperfectae duntaxat obligationis inest. Adeoque tutissimum fuerit, si ciuis heic simpliciter pareat, summumque imperantem super iustitia belli Deo rationem reddere permittat [2]. Recte Hector apud HOMERVM Iliad. μ. [v. 243.] Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης. *Optimi est instar augurii pugnare pro patria* [3]. Apud TACITVM Histor. II. [c. 25.] *publicum facinus* vocatur, quod in acie patrem filius interfecisset. Add. *L. 2. §. 1. D. de Noxal. act. L. 37. D. ad L. Aquiliam.* Notandum tamen haec ad ciues tantum pertinere, qui summi imperii iussu arma capiunt. Nam qui vltro militiam alieni principis suscipit [4], omnino de iustitia causae eius, quem sequitur, certus esse debet. Vnde non immerito apud sapientes male audiunt, qui citra vllam causae considerationem vitam suam aere locant. De quibus GÜNTHERVS Ligur. L. VII.

Aere dato conducta cohors, & bellica miles
Dona sequens, pretioque suum mutare fauorem
Suetus & accepto pariter cum munere bello,
Hunc habuisse, dator pretii, quem iusserit, hostem.

Nec praeclare nimis de hisce sentit Thom. MORVS Vtopia. L. II. [5]

CAPVT

2) Adde, si libet quae dixi Diss. de Collision. LL. sect. 2. 18. H. [Conf. quae de milite dicta sunt in nota 5. ad §. 6. BVDDEVS in Differt. de Officio Imperantium circa conscribendum militem, quae est inter eius selecta Iur. Nat. & Gent. etiam sola dubitatione impediri contendit, quo minus Principis iussu ad bellum proficiscantur. Qui etsi non euertat rationes ab AVCTORE nostro proditas, cum vtilitate tamen legitur haec eius dissertatio, plena quippe rerum bonae frugis.

3) Qui locus aliquantulum remotus est ab Auctoris argumento.

4) Bene GROTIVS ad Matth. V, 40. *Qui mercede conducti militant, multoque magis externi*

CAPVT II.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII IN VITAM CIVIVM EX OCCASIONE DEFENDENDAE CIVITATIS.

I. *Summus imperans potest ciues vitae periculo exponere in bello.*
II. *An militiam detrectare liceat propter pactum cum hoste.*
III. *Nemo se ad militiam inutilem reddere debet.*
IV. *Quanta sit militum obligatio.*
V. *An ciuitas ciuem innocentem possit dedere.*
VI. *Ciuitas potest ciuem suum alteri obsidem dare.*

QVANQVAM eo fine in ciuitates ab hominibus coitum sit, vt cum alia sua bona, tum praecipue vitam in tuto collocarent: ad conseruationem tamen ciuitatum necessarium fuit, vt summum imperium aliquam in vitam ciuium haberet potestatem; idque duplici fine, tum auertendo aliquo a ciuitate malo, tum compescendis peccatis [1]. Ex priori capite id potestatis summo imperanti competit, vt ad defensionem ciuitatis, atque asserenda istius iura vitam ciuium ancipiti periculo exponat; postquam infesta arma gerentibus id agitur, vt sibi mutuo vitam eripiant. Quin & cum ad arma recte tractanda vsus requiratur, etiam ad huncce capessendum periculo vitam ciuium exponi posse iudicauit PLATO de LL. L. VIII. [pag. 907. A. B. Edit. Wechel.] (etsi nobis non suffragantibus,) dum in exercitiis militaribus vult adhiberi tela, quae ad vera & periculosa proxime accedant, ac timorem incutere apta sint; addita lege: *Si quis caede inuoluntaria in his certaminibus morietur, qui interfecit, secundum legem expiatus mundus sit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus caeteros non deteriores futuros. Timore vero in omnibus his extincto, nihil amplius se inuenturum, quo a deterioribus meliores discernat, quod ni fiat, multo magis ciuitati malum est, quam illud.* Talia exercitia militaria etiam in vsu sunt apud Iaponios. Vid. Bern. VARENIVS Descr. Iapon. c. 19. Apud DEMOSTHENEM aduersus Aristocratem extat lex Attica; *Si quis occiderit in ludis inuitus, ne exulato* [2]. Ratio subiungitur; quia *non euentum*

ni, nihil habent, quo causam suam possint tueri, nisi plane ipsis constet iuste pieque susceptum esse bellum, cui operam addicunt. Et ut hoc constet, quicunque non caritate populi periclitantis, sed mercede aut praeda illecti bellum in genere quaestus habent. H.

5) Heluetiorum tamen morem, ciues suos seruitiis militaribus Principum extraneorum locantium egregie tuetur Dn. Ludouicus de BOCHAT dans les Ouvrages pour et contre les seruices militaires. Quae collectio Geneuae prodiit, Geneuae 1738. 3. Vol. in 8uo.

§. I. 1) Vide quae dixi ad L. VII. c. 4. §. 3. & AVCTOREM infra c. 3. §. 1. H.

2) Quae lex Attica ab hoc loco aliena videtur.

euentum conſiderauit, ſed eius, qui fecerit animum, qui fuit, viuentem ſuperare, non occidere. Quod ſi ille infirmior fuit, quam qui ferre poſſet eum, quem victoria requirit laborem, ipſum eius mali ſibi cauſam extitiſſe lex cenſuit [3]. Munerum porro militarium exactio non immerito rigidiſſima diſciplina conſtat; quippe cum in bello exiguam ob negligentiam ſaepe de ſumma rerum ſit actum. Inde cum alias togatum apud iudicem affectibus, qui animum hominis vehementer percellunt, facilius venia ſoleat indulgeri, inter militaria iudicia id non aeque obſeruatur. Heic enim ſaepe capite plectitur [4], qui vt mortem imminentem effugeret aſſignatam ſtationem deſeruit. LIVIVS L. V. c. 6. *Fuſtuarium meretur, qui ſigna relinquit, aut praeſidio decedit.* Add. Mich. MONTAIGNE Eſſais L. I. c. 15. Quanquam aliqui ignauiam militum ignominioſis potius poenis coercere efficacius iudicarunt. Vid. IVSTINVS Lib. XXXII. c. 3. in fine, Ferdinandus PINTO c. 10. Sicuti & grauiſſimis alicubi poenis notatum, militiam ſubterfugere [5]: Vid L. 4. §. 10. D. de Re militari. Sic LYCVRGVS Orat. contra Leocratem [p. 183.] tradit, Spartae legem fuiſſe, *de omnibus nolentibus pro patria ſubire periculum, vt moriantur: ad illud ipſum poenam adducentes, quod maxime metuunt. Propoſitis enim duobus vitae diſcriminibus,* πολὺ μᾶλλον αἱρῆσθαι τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἢ τὸν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς πολίτας. *Multo magis eligent id quod ab hoſte, quam quod a ciuibus & legibus imminet.* Add. Lex LONGOBARDORVM L. III. Tit. 13. §. 1. Et quanquam in pleriſque ciuitatibus quidam ciues, alias per aetatem & vires ad arma gerenda idonei, immunitate a militia gaudeant, vel ob vitae genus [6], vel ex ſingulari indultu ciuitatis: id tamen priuilegium eo vsque valet, quoad caeteri ciues, aut alii ſocii vel conducti praeſto ſint, qui ciuitati defendendae ſufficiant. Caeterum vbi ſumma neceſſitas ingruit, etiam immunes illi pro aris & focis arma capient. Et praeſtat, vt eorum priuilegia tantiſper quieſcant [7], quam vt propter intempeſtiuam eorundem religionem ciuitas pereat. *Vocant extrema pericula cunctos.* Sicut Romae quondam vacationes a bello, quibus alias ſeniores & ſacerdotes gaudebant, bello Gallico ingruente ceſſabant. APPIANVS de Bello ciuili L. II. [p. 523.] Add. *L. vlt. C. de Quibus munerib. nem. lic. ſe excuſare.* Vid. quoque Andreas MAVROCENVS Hiſtor. Venet. L. IV. p. 147. Etſi & merito commendatur lex [8] ſiue Solonis ſiue Piſiſtrati apud PLVTARCHVM Solone [p. 96. C.] τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι. *Vt mutilati in bello ex aerario alantur.* Quin & vbi res ciuitatis id ferunt, omnino mercedis aliquid & praemii debetur illis, qui

3) Conf. not. ad L. III. c. 1. §. 6. lit. b. H.

4) V. not. ad L. II. c. 6. §. 2. & L. III. cap. 7. §. 5. H.

5) Athenis graue erat ἀστρατεία, hoc eſt, detrectatae militiae crimen, vt ex Demoſthene, Scholiaſte eius Vlpiano & Harpocratione diſcimus. Apud Francos mulcta erat ſexaginta ſolidorum dicta heribannum. Vid. Carol. CANGIVM Gloſſar. hac voce. Apud Tartaros Precopienſes, ſi quis ad diem indictum non venerit, capitale eſt, teſte THVANO L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. Has poenas non iniuſtas eſſe ipſe HOBBESIVS c. 21. Leuiathan. concedit, quanquam ſubiungat: poſſe quem ſine iniuſtitia aliquando recuſare militiam, quando militem alium non minus idoneum ſubſtituat. H.

6) Clerici & Monachi. Paulus OROSIVS L. VII. Hiſtor. 32. reprehendit merito legem, quam Valens Imp. dedit, *vt monachi, hoc eſt, Chriſtiani, qui ad vnum fidei opus, dimiſſa ſecularium rerum multimoda actione, ſe redegerant ad militiam cogerentur.* H.

7) Conf. ſupra L. V. c. 12. §. 22. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 5. §. 4. H.

qui caeteris domi desidentibus militant, quippe qui non solum rem suam familiarem negligere coguntur, sed etiam quatenus plus operae pro rata sua ciuitati conferunt, quam pagani, pensationem aliquam merentur. Addantur quoque, quae super institutis Aegyptiorum circa milites tradit DIODORVS SICVL. L. I. c. 73.

§. II. Quo loco quaeritur; si captiuus ab hoste detentus vt dimitteretur promiserit, quod contra ipsum arma deinceps non sit gesturus, an iste postea a ciuitate sua recte possit obligari, vt contra promissum suum in hostem militet? Tale pactum aliqui pronunciarunt ipso iure nullum [1], quia sit contra officium, quod ciuitati debetur. Ad quod nobis non tam hoc videtur reponendum, quod non omnia, quae contra officium fiunt, statim quoque sint irrita & nulla [2], quam negandum, id esse contra officium ciuitati debitum, libertatem sibi parare, id promittendo, quod iam in hostium est manu. Nisi enim hostis ipsum dimitteret, nunquam arma aduersus ipsum ferre posset. Vnde tali pacto nihilo deterior fit ciuitatis conditio; quippe cui is, qui captus est, ni liberetur, iam periisse est censendus. Adeoque quem ipsa ex captiuitate receperit, hac lege recepisse censetur, vt illi relinquat facultatem seruandi promissum hosti factum; praesertim vbi non ciuitatis, sed propria ope libertatem recuperauet. Sed anne in isthanc ciuis obligationem eminens illa summi imperii vis efficaciam suam exseret, si salus publica id postulauerit? puta si ciuitas in praesenti periculo versetur, ni iste quoque arma capiat. Heic arbitramur, cum absurdum sit, esse me ciuem, & habere obligationem, qua etiam in extrema necessitate inutilis ciuitati reddar; nec minus, simplici me pacto posse obligari, ne alterius vim iniustam ad perniciem meam meorumque tendentem repellere queam; ideo pactum illud esse interpretandum de bello duntaxat offensiuo, non defensiuo: praesertim si cum ipsa ciuitate mea quoque salus sit periclitatura. Quid enim ille alter libertatem mihi concessit, si voluit me adstringere, vt in posterum ipsius vim a vita fortunisque meis non possim repellere? Vnde nequidquam obstabit pactum istud, quominus iussu summi imperantis arma pro defensione ciuitatis induam. Vicina huic quaestio est, an sub conditione ab hoste dimissus, conditione non impleta teneatur redire in [3] captiuitatem? Quod circa priuatos quidem affirmatur [4]. Sed circa reges dubium moueretur [5] apud BVSSIERES Histor. Franc. Lib. XVI. de rege Francisco. Quod quidem

8) Quam legem non tantum Athenis, sed & aliis ciuitatibus fuisse, testatur ARISTOTELES II. Pol. 6. H.

§. II. 1) Alberic. Gentilis L. II. de I. B. c. 11. & l. 3. c. 14. Quomodo pactum huiusmodi, & quidem iuratum, eluserit Comes Fontanus vid. supra L. IV. c. 2. §. 12. H.

2) V. supra L. VI. c. 2. §. 14. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 23. §. 7. H.

3) Vid. GROTIVS L. III. c. 21. §. 6. & BVDDEVS in Specim. Iurisprud. Histor. §. 65. quod est inter eius Selecta Iuris Naturae. Sed quando euentus conditionis deficit sine cuiusquam culpa, veluti, si captiuus bellicus, qui cum eo, qui iam dimissus sit, permutari debebat, ante permutationem factam moriatur, recte GROTIVS dicto loco §. 30. ait, eum qui libertatem iam recuperauerit, neutiquam cogendum esse, vt in seruitutem reuertatur, sed sufficere, si sui lytri caussa tantum praestet, quantum mortuo, pro redemtione sua soluendum fuisset.

4) Non paucis tamen dissentientibus. Vid. Commentar. de Lytro sect. 2. §. 27. H.

5) Rediit tamen in captiuitatem Ioannes Rex Galliae dimissus ante ab Anglis. V. Aemilium de Reb. gest. Francor. L. IX. & Henricus Austriae Archidux captus a Rege Bohemiae. V. Nicol. BVRGVNDVS L. I. Historic. Bauar. ad Ann. MCCCXXVII. H.

quidem ego in medio relinquo. Suaserim tamen, vt qui regem captiuum teneat, non temere eum prius e manibus amittat, quam conditionibus actu impletis.

§. III. Ex quo consequitur, quamuis praesens Reipublicae necessitas forte operas ciuium militares non exegerit; tamen ad eas obeundas se aut alios inutiles reddere graui poena dignum esse. M. SENECA L. I. Contr. 7. *caetera membra mea sunt, manus publicae sunt.* Eiusmodi ignauiae exempla quam plurima in Martio illo Quiritium populo legimus. Apud SVETONIVM Tiberio c. 8. *Tiberio cura iniuncta repurgandorum ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.* Quae etiam fortasse causa fuit, quare ergastula penitus sustulisse dicatur Adrianus apud SPARTIANVM c. 18. ad quem locum vide quae notauit SALMASIVS. Apud VALERIVM MAXIMVM L. VI. c. 3. C. Vettienus sinistrae manus digitos sibi abscidisse memoratur, ne bello Italico militaret; quem senatus publicatis bonis in aeterna vincula coniecit. Sic Augustus referente SVETONIO c. 24. *Equitem Romanum quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset* [1], *ipsum bonaque subiecit hastae.* AMMIANVS MARCELLINVS L. XV. [c. 12. p. 115. Ed. Gronou.] sub finem, vbi de moribus Gallorum loquitur: *Nec eorum*, inquit, *aliquando quisquam vt in Italia, munus martium pertimescens pollicem sibi praescidit, quos ioculariter Murcos appellant* [2]. Isti flagitio reprimendo complures leges latae. *Eum qui filium debilitauit, delectu per bellum indicto, vt inhabilis militiae sit, praeceptum Traiani deportauit. L. 4. §. 12. D. de Re militari.* Extat quoque lex Constantini I. Cod. THEOD. de Filiis militar. apparitorum & veteranorum. *Veteranorum liberos aptos militiae, quorum quidam vt desides recusant militarium munerum functionem, quidam adeo ignaui sunt, vt cum dispendio corporis militiae velint necessitatem euadere, iubemus, si ad militiam inutiles, resectis digitis iudicentur, curialibus muneribus atque obsequiis adgregari.* Consimilia habentur in *L. 4. & 10. C. Theod. de Tironibus. Qui spurca amputatione digitum declinat vsum armorum, non euadat illa, quae vitat, sed insignitus macula ferat impositum militiae laborem, qui declinauerit dignitatem. Ipsis quin etiam prouincialibus, qui ex horum ausis iuniorum saepe patiuntur penuriam praebendorum, haec optio decernatur, vt tempore delectus agitandi duos mutilos iuuenes pro vno integro offerant.* Sed longe seuerissima est *L. 5. d. t. Si quis ad fugienda sacramenta militiae fuerit inuentus truncatione digitorum damnum corporis expedisse, & ipse flammis vltricibus concremetur, & dominus eius qui non prohibet, graui condemnatione feriatur.* Videtur tamen hanc poenam locum habuisse in seruis duntaxat; quae autem iam *cit. ll.* dictata fuit, in ingenuis. Nam olim quidem apud Romanos seruos militia exclusos, praeterquam in maxima Reipublicae necessitate, in vulgus notum. Id posterioribus seculis non amplius obseruatum ex *L. 16. C. Theod. d. t.* constat, vbi Impp. Arcadius & Honorius ita sanciunt: *Contra*

§. III. 1) Nimirum & ipsi parentes, teneriore moti affectu, delectu per bellum indicto, filios suos debilitare solebant. Vid. *L. 3. D. de Re militar.* Rufus *in Legibus militaribus* §. 47. H.

2) Quasi murcidos, desides, ignauos. H.

Contra hostiles impetus non solas iubemus personas considerari, sed vires, & licet ingenuos amore patriae credamus incitari, seruos etiam autoritate huius edicti exhortamur, vt cumprimum se bellicis sudoribus offerant, praemium libertatis si apti ad militiam arma susceperint, pulueratici etiam nomine binos solidos accepturi. Nam L. 11. d. t. quae etiam extat in *Cod. Iustin. L. 2. de Tiron.* loquitur de *mancipio alieni iuris, quod qui in tirocinium militiae duxerit offerendum, libram auri aerario principis cogebatur inferre. Lex* autem *8. C. Theod. d. t.* non simpliciter vetat seruos militiae adscribi, sed duntaxat decernit, *inter optimas lectissimorum militum turmas neminem e numero seruorum dandum esse.* VEGETIVS de Re militari L. I. c. 7. queritur, *quod possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem prebentur, talesque socientur armis, quales domini habere fastidiunt.* Caeterum ab hac pollicum truncatione multi eruditorum credidere Italos & Gallos suos *poltrones* deriuasse [3]. Sed rectius mea sententia Aegid. MENAGIVS in Origin. linguae Francic. id vocabulum deducit ab Italico *poltro* [4], quasi diceres, qui semper puluinar domi premit.

§. IV. QVI igitur ad militiam subeundam obligatur, is vtique tenetur iussu ducis talem tueri stationem, in qua probabiliter praeuidet vitam sibi amittendam. Et quanquam alias ciuibus onera secundum proportionem debeant imponi, ad quae vniuersi simul concurrere possunt; aut si hoc fieri nequeat, vel non opus sit, alternis obeunda, vel aequipollente onere redimenda, vel etiam sorte assignanda sint: tamen vt periculosae illae stationes semper per sortem attribuantur, ratio belli non fert. Adeoque penes ducem erit eligere aptissimos, aut si plures sint idonei, quos visum fuerit. Nisi adsint, qui vltro ista sibi pericula deposcant; quod fecit Calpurnius Flamma apud FLORVM L. II. c. 2. & ante eum P. Decius Mus apud LIVIVM L. VII. c. 34. Nec vir fortis querelas mouebit, si ipsi talia pro imperio iniungantur. SENECA de Prouid. c. 4. *Quare in castris periculosa fortissimis imperantur? Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut praesidium loco deiiciant. Nemo eorum qui exeunt, dicit, Male de me Imperator meruit; sed, bene iudicauit.* Quin & cum beneficio ciuitatis vita nostra per longum temporis spatium sit seruata, quae dudum periisset, si in naturali statu fuissemus expositi: non grauis iactura est habenda pro ciuitate vitam effundere, cui praesertim tam multa alia beneficia debemus. Adeoque nihil iniqui est, si iussu ciuitatis raro, & non nisi in magna eius necessitate vitam exponamus periculo, quam ipsa nobis velut indies & perpetuo tribuit. Praesertim cum in naturali statu quilibet se solis suis viribus, ni perire aut opprimi malit, cogatur defendere. Nunc autem longe tolerabilius est cum multis periclitari, non solum propter certiorem spem victoriae, sed & quia licet qui pugnat moriatur, bona tamen ipsius & necessitudines ope ciuitatis fere saluae sunt; de quo in statu naturali nulla spes erat. Hoc tamen obseruandum, eiusmodi iussorum non esse hanc intentionem, aut saltem non esse debere, vt directe vita militis perdatur. Dico, *non esse debere.* Nam

3) Quorum nomina profert GONZALEZ ad c. 5. de corpore vitiat. n. 7. H.

4) Addatur SICHTERMAN de Poenis militaribus Romanorum c. 9.

Nam aliquando heic a ducibus peccari, documento eſt Rex Dauid 2 Samuel. XI, 15. qui ideo etiam homicida audit, d. l. XII, 9. Nec ea infrequens ars, inuiſos ſibi hoſtium ferro conſumendos obiicere. Vid. CVRTIVS L. VII. c. 2. POLYBIVS L. I. c. 9. DIODORVS SICVLVS L. XIV. c. 73. Item L. XIX. c. 48. IVSTINVS L. XII. c. 5. n. 8. ZONARAS Tom. II. in Mauritio. Apud SALLVSTIVM Iugurtha a Micipſa Numantiam miſſus dicitur, vt oſtentando virtutem, aut hoſtium ſaeuitia caderet. Sed hoc ſpectare debent tam rigida ducum iuſſa, vt dum veluti citra miſſionem milites pugnant, a ciuitate magnum auertant malum, aut inſigne eidem bonum concilient, etſi contigerit eos, dum talia conantur, aut patrant, occumbere. Eiusmodi decretoriae pugnae haec eſt lex, vt vel hoſtem perdamus, vel ſimul cum ipſo pereamus. Hoc enim praeſtat, quam vt ſoli cadamus. Vnde etiam multi haut abſurde videntur *αὐτοχειρίας* crimine abſoluere nauarchos illos [1], qui iuſſu ſuperiorum expreſſo, aut ex genere belli recte praeſumto ignem pulueri pyrio iniiciunt [2] potius, quam vt vna cum naui in poteſtatem hoſtium perueniant; quibusque adeo *non perdere letum Maxima cura fuit.* LVCANVS L. III. [verſ. 706. 707.] Ponamus enim vtrinque aequalem eſſe numerum nauium. Vbi vna noſtrarum capta fuerit, hoſtis duabus nauibus nos ſuperabit, ſi noſtra ſola perierit, vnica tantum; ſed ſi vtraque ſimul pereat, in aequilibrio vires manebunt. Vix autem aliter fieri poterit, quin, ſi noſtra diſſiliat puluere nauis, non vnam quoque aut plures hoſtilium nauium ſimul adfligat. Nam ne capiaris, tunc demum eſt periculum, quando nauis naui adhaeſerit. Et plerumque hoſtibus plus damni hoc modo datur, quam nobis. Validiores enim vtique ſunt, qui noſtram nauem ad incitas redigunt. Ad ſubmerſionem autem vitandam non putem a contrario elemento remedium petendum. Nam illic aliqua adhuc enatandi ſpes eſſe poteſt [3]. Apud Chinenſes quoque antiqua lege capite plectebatur dux [4], qui etiam citra ſuam culpam infeliciter pugnauerat; vt nempe, quando in aciem deſcenderent, nihil aliud in animo haberent, quam vincere, aut mori. [Quod manifeſte iniuſtum eſt. Ceterum qui militiae eſt adſcriptus, haudquaquam aſſignatam ſtationem ex formidine deſeret, ſed ad extremum potius ſpiritum pugnabit: niſi intelligat, Imperanti, voluntatem eſſe, vt potius vitam, quam locum conſeruet; aut locus iſte tanti non ſit ciuitati, quam vita iſtorum [5] ciuium.]

§. V. SED quid ſi citra pugnam vita ciuis depoſcatur, puta placandae potentis alicuius irae, quo clades aut exitium a ciuitate auertatur [1]? Heic videndum, quibus cauſis alter fuerit motus, vt ciuem noſtrum ſibi dedi poſtulet. Si enim id fiat ob aliquod ipſius delictum, licet fortaſſe omnibus modis calamitatem ſubterfugere poſſit, id tamen cauere debet, ne ſui cauſa ciuitatem malo inuol-

§. IV. 1) Diſſentit Ioann. LOCCENIVS L. III. de Iure marit. c. 10. *Nonne,* inquit §. 5. *vita, etiam qualiscunque, tolerabilior eſt tam ancipiti & periculoſa morte?* Ante dixerat: *Euentum praelii Deo committendum, non voluntaria morte praeuertendum eſſe, ne iudicium Dei petulanter inuolemus.* H.

2) Vt non raro ſit. GROTIVS L. II. Hiſtor. Belgic. ad A. MDLXXXIX. *Saepius accidit, ſemel memorandum, quia priſca facinora adaequat, pars vt altera, alterius nauigiis circumuenta, puluere tormentario ſeque & hoſtem incenderit. Tanta eſt cura vitam deſperantibus, non inultos mori.* Ad-

de

inuoluat. Adeoque etiamsi ponamus talem non teneri, vt seipsum in hostis potestatem vltro tradat, tenebitur tamen alio se transferre, vbi receptatoribus suis nihil negotii facessat. Nec dubito, quin a ciuitate etiam inuitus ideo expelli queat; siquidem illa fors inhumanius crediderit, eundem poscenti dedere. At quid, si ob publicum delictum ad necem deposcantur quidam ciuium, qui eiusdem delicti non fuerunt auctores? Qualem in calamitatem incidisse memoratur ciuitas Attica, ob interfectum Androgeon. Cuius mortem vt vlcisceretur Minos, Atheniensibus bello subactis tributi loco septenos pueros, & totidem puellas imperauit in pabulum Minotauro. Vid. MARO Aeneidos, VI. vers. 20. HYGINVS Fab. XLI. OVIDIVS Metam. IIX. vers. 170. PLVTARCHVS Theseo. Heic non video, quo obtentu ciuis periculum sortis queat detrectare, (quo medio inter pares iure aptius nullum est;) si non inueniatur aliquis Theseus, qui vltro sibi Minotaurum debellandum sumat. Sed quid dicendum, si innocens deposcatur ad mortem, aut malum morti comparandum, non ex caussa publici aut priuati criminis? Casus in eam rem extat apud LIBANIVM Tom. I. Declam. 27. *Tyrannus ex vrbe propinqua postulauit formosum adolescentem, adiectis de bello inferendo, ni traderetur, minis. Ciuitas bellum maluit tolerare, quam adolescentem tradere. Cum iam graui obsidione eam premeret tyrannus, pater adolescentis interfectum filium de moenibus proiecit: caedis mox, soluta obsidione, accusatur.* Vid. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 1. §. 6. p. m. 95. Nobis heic patrem neque accusare, neque defendere vacat, qui plausibilius causam suam posse orare videtur, quam Virginius ille, de quo LIVIVS L. III. c. 50. Illud extra dubium ponendum iudicamus, non teneri ciuitatem eiusmodi hominem cum exitio suo defendere. Sic enim & ipsa peribit, & innocens ille nequidquam seruabitur. Neque ille postulare potest, vt pro se & secum tota ciuitas pereat. Ergo hoc relinquitur misero, vt quantum potest sibi ipse consulat fuga, aut ausu quamuis periculoso. Vbi omnia incassum cecidere, ferat calamitatem, in qua tamen vtique animus seruari impollutus potest, (vid. *L. 1. §. 6. D. de Postulando.*) siquidem nefas est voluntaria morte eiusmodi foeditatem declinare. Ciuitas autem, postquam ipsum pro viribus defendit, & omnem mouit lapidem, vt per fugam aut alia ratione elabi posset, vbi isthaec non succedunt, & clades imminens aliter depelli nequit, illum deserere demum potest, id est, non prohibere, quo minus eundem tyrannus adprehendat. QVINTILIANVS Declam. 253. *Bene redimi capite vnius ciuis pacem putarem.* Vt autem ipsa eum in tyranni manum tradat, aut vt eundem cogat, quo seipsum dedat, neque fas esse, neque necessarium arbitramur. Exemplum de Megacle Messanensi vid. apud MARSELAER Legato L. I. c. 33. Expendi quoque meretur exemplum [2] Sperthiis & Bulis, qui vltro Xerxi sese dediderunt, ex-

 piando

de SCHEFFER. Memorab. gent. Suetic. c. 14. §. 8. H.

3) Et stultitia est, ne moriare, mori. H.

4) Vid. supra notat. ad L. I. c. 5. §. 14. H.

5) Quae hoc loco vncis incluso continentur, eorum verba priora nexus caussa adiiciuntur. Reliqua autem hausta sunt ex Offic. hom. & ciu. L. II. c. 13. §. 2.

§. V. 1) Vid. BOECLERI Dissertatio de Dominio eminente pag. 831. & seqq. Vol. I. quod prodiit 1700.

2) Et Atheniensium; qui Demosthenem dedere renuerunt, idque poscenti Alexandro M. H.

piando facinori, quod Lacedaemonii admiſerant ob occiſos Perſarum Legatos, apud HERODOTVM Polymnia. [p. 269. Ed. H. Stephani.] Conf. GROTIVS [3] L. II. de Iure B. & P. c. 25. §. 3. De caetero maioris debet eſſe ciuitati vita ſuorum ciuium, quam vt eam declinando periculo incertò, aut adquirendo aliquo bono parum neceſſario prodigere velit; neque in tales vſus vitam ſuam ciuis offerre tenetur. Inde plus, quam poſtulari ab ipſis poterat, pro patria fecerunt Philaeni fratres, de quibus eſt apud SALLVSTIVM de Bello Iugurthino; & POMPONIVM MELAM L. I. c. 7. Et peſſime adplicabat bonam alias ſententiam Caiaphas Ioh. XI, 50. quaſi liceret hominem innocentem occidere, ne fortaſſe Romani ſuſpicarentur, Iudaeos res nouas agitare, & inde anſam arriperent bello ipſos inuadendi. Praeſertim cum longe molliora remedia ſint eiusmodi ſuſpicioni depellendae, quam mors innocentis. Neſçio quoque, an excuſari poſſit factum Darii, qui ex compacto aliquot millia Zopyro caedenda obiiciebat, vt iſte fidem ſibi apud Babylonios conciliaret, apud HERODOTVM Thalia. [in fine.]

§. VI. SAEPENVMERO quoque neceſſum eſt, vt ad firmanda pacta publica obſides ex ciuium numero ſint dandi [1]; ad quod onus ſuſcipiendum pro imperio vtique ciuis adigi poteſt, ſi qui ſponte ſe offerant defuerint. Et quidem vbi hoſtis potentior certos ſibi ciues poſtulauerit, vix hiſce tergiuerſandi locus videtur. Sed ſi plures ſint, quorum quis obſes erat, illius quicum paciſcimur, aut noſtrae ciuitatis nihil interſit, praeſcindendis querelis aptiſſimum erit ſortem adhibere. Quod ſi longo tempore obſides ſint detinendi, aequiſſimum erit nouis ſubſtitutis caeteros liberare. Vti & hoc operam dare ciuitas tenetur, vt quod oneris extraordinarii prae caeteris obſides ſuſcipiunt, id ipſis, quantum eius fieri poteſt, aliunde penſetur. Quaeri autem hoc loco poſſit, anne proprie vita obſidum oppigneretur, an vero duntaxat libertas? Equidem in traditione obſidum ſatis adparet hoc actum fuiſſe: *Tradimus hoſce in manus veſtras, tanquam cariſſimam noſtrae ciuitatis partem, vt niſi ſeruauerimus, quae conuenere, nulli deprecemur, quo minus inferatis, quicquid placuerit* [2]. Apud COMINAEVM L. II. Leodii obſides Carolo Burgundo dederant *ea conditione, vt ſi quid contra pactiones facerent, integrum eſſet ipſi ſupplicium de illis ſumere.* Quos tamen poſt Carolus ſaluos dimiſit. Inde cum eiusmodi pacta rupta cauſam belli dent in eum, qui ea violauit, adparet, poſt pacta rupta, bellumque conflatum in hoſtium abire numerum obſides quoque eodem modo, quo omnes eius Reipublicae ciues, etiam qui ad cauſam belli nihil peculiariter contulerunt. Et conſtat, multos in obſides eadem ſtatuiſſe, quae in quosuis hoſtes ſolent [3]. Etſi multis inhumanum viſum [4], miſerorum illorum & innocentum calamitate ex

3) Cuius argumenta expendi *Diſſert. de Colliſion. legum Sect. 2. §. 23.* H.

§. VI. 1) Vide quae dicentur ad c. 8. §. 6. & GROTIVM L. III. c. 20. §. 52. & ſeqq. vt & BVDDEVM in Specim. Iurispr. Hiſtor. p. 54. & ſeqq. Add. Io. SCHILTERI Commentatio de Iure Obſidum Prax. Iur. R. p. 71. ſeqq.

2) Inter leges foederis Ottonis IV. Imperat. cum Theodorico Marchione Misniae eſt in charta A. MCCXII. apud MADERVM Antiquit. Brunſuicenſ. Part. IV. n. 12. *Haec conditio obſeruabitur de obſidibus. Quod ſi Marchio, quemadmodum promiſſum & iuratum eſt, quod abſit, non obſeruauerit, liberam habebit Dominus Imperator facul-*

te ex aliena conceptum iniuria dolorem mulcere. Minus recte autem dicitur, obſides ea intentione tradi, vt excipiant poenas pacti a ciuitate violati. Non enim adparet, qua ratione finis, quem in poenis ſumendis ſibi homines debent propoſitum habere, obtineri queat, ſi plectatur obſes innocens; qui proprie in violationem pactorum non conſenſit, ſed duntaxat non recuſauit, quo minus ipſe loco alterius malo poſſet affici: in quo per ſe nullum eſt delictum. Satis quoque cautionis adhuc eſt in obſidibus, etiamſi per ius naturae poena proprie dicta ob alienum delictum ab ipſis ſumi nequeat. Sufficit enim, quod in tali ſint ſtatu, vt licentia bellica in ipſis confeſtim poſſit exerceri; adeoque eorum ſalus ex arbitrio laeſi & irati hoſtis pendeat. Haec quanquam ita ſint, verius tamen videtur, ciuitatem directe obſidis duntaxat libertatem corporalem oppignorare, quam vitam. Quia ipſa firmum propoſitum habet, aut habere debet, fidem ſeruandi; adeoque caſum illum, quo in obſidis vitam alteri licentia fieri poſſit, moraliter pro nullo ducit. Nec dubium eſt, quin iniuriam obſidi faciat ciuitas, ſi ipſa iniuſte pacta violet, & miſerum illum alterius irae obiiciat; aut ſi hoc fine eundem tradat, vt alterum in ſecuritatem datum eo grauiore damno mactare queat. Quid autem dicendum, ſi is, qui obſides accepit, iisdem abuti velit ad perfidiam in nos exercendam, & grauibus nos iniuriis laceſſat, exitium obſidibus noſtris interminatus, ſi ipſi reſiſtamus? Heic probabile videtur, ſiquidem iniuriae illae ſint tantae, vt praeſtet, innoxios iſtos periclitari, quam ciuitatem easdem tolerare, poſſe iſtorum periculum negligi, & perfidi hoſtis vim repelli. Nec magis eo caſu ciuitas obſidibus iniuriam facit, quam ſi quibusdam ciuibus in bello talem aſſignat ſtationem, in cuius pertinaci defenſione aut cadendum ſit, aut captiuitas ſubeunda. Et ferent iſti hanc tanquam fatalem calamitatem, nequidquam irati patriae ſuae, quae talem caſum praeuidere non potuit [5]. Vid. AMMIAN. MARCELLINVS L. XXVIII. c. 6. Sicuti nec ideo ſtatus ciuilis minoris erit: Cum eiusmodi caſus non niſi rariſſime emergant. Statum autem naturalem eiusmodi incommoda non poſſint non frequentiſſime incurrere. Idem pronunciandum eſt de illo caſu, qui Vticenſibus accidit, quorum aliquos ciues interceptos Agathocles in machina primo loco conſtituit, ſic vt hi primo loco a ſuis eſſent configendi, ſiquidem hoſtem repellere placeret. Vid. DIODORVS SICVLVS L. XX. c. 55. Huc aliquo modo poſſunt applicari, quae apud GVNTHER. LIGVR. L. X. extant de obſidibus Cremenſium, quos Fridericus machinis adpenderat. Conf. GROTIVS L. III. c. 11. §. 18. c. 20. §. 52. ſeqq. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 1. p. m. 102.

 CAPVT

facultatem de ipſis faciendi, quod ei placuerit, & erunt in ſtatu, qui vulgo vergiſelt dicitur. H.

3) Vid. ſupra ad L. II. c. 4. §. 18. H.

4) V. COMINAEVM d. L. II. Comment. vbi grauiter deteſtatur crudelitatem eorum, qui atrociora in obſides ſuaſerant, cum de iis interficiendis in concilio Caroli Burgundi deliberaretur. H.

5) Imputabunt autem damnum, ſi quod inferetur, non patriae, ſed hoſti, a quo imminens periculum declinari aliter non poterat. Conf. ſupra L. II. c. 6. §. 4. H.

* *

CAPVT III.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII IN VITAM AC BONA CIVIVM EX CAVSA DELICTI.

COMPETIT quoque summo imperio ciuili potestas in corpus ac vitam, vt & bona ciuium ex causa delicti; quae presse solet vocari ius vitae & necis. (A quo iure diuersum plane ius est Dei in creaturas; Psalm.

§. I. 1) Apud Romanos etiam vltro, vt eorum humarentur corpora, manerent testamenta; *pretium festinandi*, vt ait TACITVS VI. Annal. 29. Conf. XV. Ann. 59. 6. XVI. Ann. 9. 4. & alibi. H.

2) Adde de Iaponiis, apud quos honestissimum supplicium capitale, ventris sectio, propriis reorum manibus administrari solet. Bern. VARENIVM Descript. regni Iapon. c. 18. V. infra §. 4. H.

Pfalm. CX, 4. & hominum in bruta) Circa quam iſte primo loco ſcrupulus occurrit, quomodo eiusmodi poteſtas in ciuitatem a ſingulis per pacta potuerit conferri. Nam cum poena ſit aliquid, quod inuito infligitur, quod autem quis ſibi ipſi infert, accidere inuito nequeat; explicari difficulter poteſt, quomodo quis facultatem puniendi ſeipſum habeat, eamque in alium transferre queat. Nam quas aſcetae, aut alii caſtigando corpori, aut ex vi diſciplinae apud quosdam eccleſiaſticae proprio corpori dolores inferunt, partim poenae proprie dictae non ſunt, ſed velut medicamenta reprimendis libidinum ebullitionibus; partim non ſponte, ſed imperio ſacerdotum, opinione diuini muneris ſubnixorum, ſuſcipiuntur. Vbi naturae poenae nihil decedit, quod verbi gratia flagellatio propriis manibus peragitur; cum vtique motus iſte ex conſideratione maioris mali, quod in obſequentem manſurum erat, exprimatur. Sicut videmus maleficos ad ſupplicii locum ambulare, trahendos, ni vltro ſequerentur. Quinimo apud nonnullos populos ſontes iuſſu magiſtratus ſibi ipſis manus inferunt [1]. De Aethiopibus DIODORVS SICVLVS L. III. c. 5. *Vnus ex lictoribus ad reum mittitur, ſignum mortis praeferens; quo illo viſo domum abiens ſibi mortem conſciſcit* [2]. Heic igitur ſciendum, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium ſimplicium prouenire poteſt compoſitum quid, cui tales adſint qualitates, quae in nullo ſimplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: ita & corpora moralia, ex pluribus hominibus conſtantia, aliquod ius habere poſſunt [3], ex ipſa illa coniunctione reſultans, quod formaliter penes neminem ſingulorum fuit; quale ius ex eiusmodi velut coalitione ortum per rectores iſtorum corporum exercetur. Vid. *L. 46. D. de Adquir. rerum domin.* [4] Sic nemo dixerit, homines ſingulos habere facultatem ſibi ipſis leges ferendi; & tamen, dum omnes voluntatem ſuam vnius voluntati ſubiiciunt, oritur poteſtas omnibus leges praeſcribendi. Eodem modo in capite corporis moralis poteſt exſiſtere facultas poenis ſingulos coercendi, qualis facultas tamen antea in ſingulis non erat. Poteſt autem iſta facillime prouenire, dum ſinguli ſeſe obligant, quod non ſolum non defendere velint, ſed & ſi opus ſit, vires ſuas accommodare contra eum, quem rector ciuitatis ſupplicio eſt affecturus. Ex quo ipſo etiam ratio patet, quare non ſequatur, quod aliqui volunt; quae a ſuperiori auferuntur per modum poenae, volentibus auferri; quia in ſuperioris actiones ratas habendas iam olim conſenſum eſt. Quia enim caſus, quo ſuperioris poteſtas in vitam ſubditi ſeſe exſertura eſt, in ipſius ſubditi eſt poteſtate, quem in infinitum prohibere penes ipſum eſt; ideo iſte caſus tanquam nunquam euenturus a ſingulis conſideratur. Conf. HOBBESIVS de Ciue c. 2. §. 18. Qui Leuiath. c. 28. tradit, ius puniendi, quod habet ciuitas, non eſſe ortum a conceſſione ciuium, ſed eius iuris fundamentum eſſe ſitum in eo iure, quod ante ciuitatis conſtitutionem vnicuique faciendi quidlibet, quod ad conſeruationem ſui videretur ipſi neceſſarium, competeret. Vnde

3) V. ſupra L. III. c. 3. §. 4. H.

4) *Non eſt nouum, vt qui dominium non habeat, alii dominium praebeat. Nam & creditor, pignus vendendo, cauſam dominii praeſtat, quam ipſe non habuit.* In qua tamen lege non agitur de iuribus, quae *vniuerſitati* quidem competant, ſed *ſingulis* ex ea non competant; ſed dicitur ea tantum, ius, quod quis ipſe non habeat, interdum in alium transferri poſſe.

Vnde ius illud ciuitati non datum, sed relictum esse; quo ipsa tamen, vtpote quae tantas vires habet, ad praeseruationem omnium ciuium suo arbitrio vti possit. Ad quod tamen reponi potest [5], ius poenas sumendi esse diuersae naturae a iure seipsum conseruandi: cumque illud exerceatur in subiectos, intelligi non posse, quomodo iam tum in statu naturali extiterit, vbi nemo alteri subiectus est [6]. Illud quoque verbo monendum, nos hoc loco tantum agere de illis tantum poenis, quae ex arbitraria velut dispositione legislatorum humanorum in delicta sunt constituta & contradistinguuntur illis malis, quae naturali connexione peccata consequantur.

§. II. CAETERVM dum isthoc ius poenas a subiectis exigendi euoluimus, protestandum prius est, nos presse agere de illo iure, quod homo in hominem exercet. Nequaquam autem haecce dogmata extendi velle ad processum & velut formulam tribunalis diuini; quod vtique in multis partibus diuersam a tribunalibus humanis indolem obtinet. Quod ex parte etiam videtur agnouisse PLVTARCHVS de sera Numinis vindicta. [pag. 549. F.] *De Deo non facile aliud quidquam firmum homo pronunciabit, quam eum, vt qui optime oportunum medendi flagitiis tempus habeat cognitum, medicamenti instar poenam sceleri cuiuis imponere, neque eadem in omnibus magnitudinis mensura, neque eodem temporis articulo definitam.* Vt igitur rem ab ouo repetamus, sciendum est, in plerisque peccatis, inprimis quae ad alium terminantur, duo inueniri, ipsum defectum siue distantiam a norma legis, & damnum alteri per ista directe aut indirecte datum. Id porro certum est, quemlibet hominem ex lege naturae teneri ad pensandum alteri damnum sua culpa quoquo modo datum, & vbi ex malitia id processerit, cautionem de non offendendo in posterum dare. Sed circa cautionem hanc exigendam discrimen occurrit inter eos, qui in naturali libertate, & qui ciuitatibus subiecti degunt. Inter illos ad nullam aliam cautionem praestandam ius naturae videtur obligare, siquidem quis poenitentia tactus, vltro & non vi adactus, ad damnum pensandum sese obtulerit, quam vt simplici asseueratione, aut iuratus fidem suam obstringat de omittendis in posterum offensis. Idque quia poenitentia vltronea sufficienti est indicio de mutatione animi, ac firmo proposito ab iniuriis deinceps sese abstinendi. Adeoque si qui iniuriam acceperat, isthac contentus esse nolit, sed ex iniqua diffidentia, aut asperitate animi ampliorem cautionem per vim velit extorquere, cum per legem naturae alter ad eam non teneatur, culpa violatae pacis penes ipsum haerebit, eidemque ab altero recte resisti poterit [1]. Quo casu fit, vt qui iniuriam intulit, iustum, qui accepit, iniustum bellum gerat. Verum vbi per vim quis ad satisfaciendum est adigendus, cum id ipsum satis obstinationem eius in malitia ostendat, nec satisfactio obtineri queat, nisi offensus laedentem viribus superauerit; penes victorem erit, quali cautione securitati suae quam rectissime iudice prospectum. Vbi non tantum ad ereptionem armorum, demoli-

5) Praeterquam quod HOBBESIVS perperam pactum secundum negat, de qua hypothesi supra actum L. VII. c. 2. §. 8. H.
6) Vid. nota 3. ad §. 4.

§. II. 1) Vid. supra L. II. c. 5. §. 19. H.
2) Sequitur hic AVCTOR falsam hypothesin suam, de indole & natura Obligationis. Vid. infra §. 4. nota 8.

molitionem aut occupationem locorum munitorum, ad perpetua vincula, & ſimilia poteſt procedi; ſed & ad ipſam mortem, ſiquidem ſatis conſtiterit, libertati reſtitutum nobis exitium intentaturum, nec eidem euitando commodius remedium occurrat. Caeterum vti eiusmodi cautionis exactio per modum belli, non per modum poenae proprie dictae inſtituitur: (nam aliqui quaeuis mala, quae naturali quadam conſecutione peccata comitantur, adeoque & illa, quae in naturali libertate ob antegreſſas iniurias infliguntur, poenarum vocabulo in laxiore ſenſu notant:) ita ad eandem praeſtandam [2] aliquem teneri recte dici non poteſt. Quia iſta in eo, ex quo extorquetur, ſupponit & inuoluit vitium aliquod animi, & peccatum in legem naturae, nempe denegationem vltroneae ſatisfactionis, & violentam peccati ſui defenſionem. Cum porro mala, quae per modum belli inferuntur, poenae proprie non ſint, vti ex ſequentibus clarius patebit; manifeſtum quoque eſt, in eos, qui in libertate naturali degunt, poenam humanam proprie dictam, & quae ab imperio humano prouenit, non cadere [3]. Sed quod tales quoque obnoxii ſint illis malis, quae ex naturali connexione a peccatis proueniunt, in aprico eſt.

§. III. Enimvero in ciuitatibus ſi quid damni ſit alicui datum, non ſolum facilius recuperatur, quam in libertate naturali per bellum propriis viribus geſtum contingit; ſed & ciuibus, quantum rerum humanarum conditio admittit, ſuper iniuriis & damnis non accipiendis in anteceſſum cauetur [1]; ſancita nimirum in violatores legum poena [2], in foro ciuitatis exigenda. Poſtquam voluntas humana, in vtramque partem per naturam nunquam non flexilis, aliter efficacius dirigi atque coerceri nequit, quam praeſentaneo malo intentato.

§. IV. In genere poena deſcribi poteſt per malum paſſionis, quod infligitur ad malum actionis; ſeu malum aliquod moleſtum, quod per modum coactionis & pro imperio alicui intuitu antegreſſi delicti imponitur. *Malum paſſionis* dicimus. Quanquam enim ſaepe loco poenae opera quaedam iniungi ſoleant; puta ſi quis damnetur ad metallum, ad remum, ergaſtulum, extruendum vallum, purgandas plateas; ea tamen ſpectantur duntaxat, quatenus laborioſa & facienti moleſta ſunt, ideoque ad paſſiones ſunt referenda. Quia porro poenam infligi diximus *intuitu delicti antegreſſi*, ſequitur; poenas proprie dictas non eſſe incommoda illa, quae quis patitur ob morbum contagioſum, aut corpus mutilum, aliamue impuritatem: qualia multa extant in lege Ebraea, puta quod leproſi caeterorum conuerſatione arcerentur, quod a ſacerdotio excluderentur membro aliquo mutili. Quae non magis poenae ſunt, quam ſi quis peregrinus aut plebeius certo genere functionis in ciuitate prohibeatur, aut, ſi cui dolores ſint perferendi, dum ipſius crus fractum iterum ſolidatur. Quanquam talia ob ſimilitudinem aliquando *ἀκύρως* poenae vocabulo adpellentur;

3) Vid. infra §. 7. H.

§. III. 1) Hic enim finis ciuitatum conſtituendarum praecipuus eſt *μήτ' ἀδικεῖν, μήτ' ἀδικεῖσθαι*, *ne inuicem coëuntes facerent paterenturue iniurias*, vt loquitur Plato L. II. de Republica. H.

2) Vid. infra §. 16. H.

tur; ſicut vulgo de inſigniter debilibus ac monſtroſis dicitur, eos ſibimet ipſis in poenam viuere. Ex hoc illud quoque ſequitur, incarcerationem, quae eum finem habet, ne reus aufugiat, proprie poenam non eſſe; cum nemo iuſte puniri poſſit, antequam iudicetur. Inde contra legem naturalem eſt, ſi reus, antequam audiatur & condemnetur, plus mali per cuſtodiam patiatur, quam ad eandem eſt neceſſarium: adeoque id erit vel penſandum, vel de ſubſequenti poena detrahendum. V. *L. 8. §. 9. D. de Poenis* [1] *L. 23. C. de Poenis* [2] Porro dum poenam *pro imperio* imponi diximus [3], eo ipſo ſeparamus eam ab illis malis, quae inuitis in bello, pugnaue, & inter reluctantiam, vel etiam per meram alterius iniuriam infliguntur [4]. Vnde etiam verbi gratia amputatio auriculae, ictus fuſtium, non minuunt per ſe exiſtimationem, ſed cauſa [5]. Equidem SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 11. *caedem bellicam in poenae ratione ſatis contineri* aſſerit. Verum id alio ſenſu non admittitur, quam quod bellum iuſte alicui ob antegreſſam iniuriam illatum, & mala inde in auctorem iniuriae redundantia poenae naturalis rationem habeant; quodque mala bellica a pio bellatore quantum fieri poteſt ad illum modum temperanda ſint, quem poena fori humani obſeruare ſolet. Quanquam & aliud diſcrimen inter poenas, & mala bellica inſinuet TACITVS A. I. [c. 48.] *in pace cauſas & merita ſpectari: vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere.* Sic & in foro humano poenae rationem non habent, quae naturali quadam conſecutione peccatum comitantur; vt, dum aliquis illicito actu valetudinis iacturam facit, aut dum alterum inuadit cum plagis repellitur. Nam haec mala non pro imperio a ciuili imperante imponuntur. Inde & ſi quis per peccata ſua valetudinem aut fortunas ſuas grauiter afflixerit, aut aliis ſeſe hominibus, abs quibus alias multa bona expectare poterat, inuiſum ſeſe reddiderit; non eo minus tamen poenae obnoxius eſt. Denique addimus, poenam per modum coactionis, ſeu *inuitis* imponi. Citra hoc quippe poena finem ſuum inter homines hautquidquam conſequetur, qui eſt, acerbitate ſua homines a peccatis deterrere. QVINTILIA-

§. IV. 1) *Solent Praeſides, in carcere continendos damnare, aut vt in vinculis contineantur. Sed id eos facere non oportet: nam huiusmodi poenae interdictae ſunt; carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.*

2) *Omnes, quos damnationis conditio diuerſis exiliis deſtinatos, metas temporis praeſtituti in carceris impleuiſſe cuſtodia deprehenderit, ſolutos poena vinculisque laxatos, cuſtodia liberari praecipimus nec formidare miſerias vllas exſilii. Sit ſatis immenſorum cruciatuum ſemel luiſſe ſupplicia, ne hi qui diu priuati ſunt aurae communis hauſtu, & lucis adſpectu, intra breue ſpatium catenarum ponderibus praegrauati, etiam exſilii poenam ſuſtinere iterum compellantur.*

3) Deſerit hic Auctorem noſtrum celeberrimus eius interpres, Dn. BARBEYRACVS, motus inprimis auctoritate LOCKII, & tranſit in caſtra H. GROTII, qui L. II. §. 20. & Libri primi principio, poteſtatem puniendi ex Iure Naturali deſcendere exiſtimat. Verum hac ratione, quod proprie vindicta eſt, improprie poena adpellatur, adeoque ſolo nomine ludi videtur.

4) Vel ſponte ſuſcipiuntur. Quo pertinet quod de gente Abiponum in America refert Nicol. del TECHO Hiſt. Paraquar. L. XIII. c. 6. *Suos etiam magnates habent & heroes, ad cuius dignitatis apicem per crudeliſſimos gradus aſcendunt: qui enim herois titulum ambit, ſuam fortitudinem immaniſſimorum tormentorum patientia aliis probet, neceſſe eſt: Suras, crura, brachia, linguam & alias, quas honeſtius eſt ſilere, corporis partes terebrant: deinde aſpero lapide omnium membrorum cutem lacerando abradunt. Denique eadem carnificina quique e Senioribus candidatum exercent, qui ſi vel tantillo geſtu doloris ſenſum oſtenderit, in magnatum ordinem non admittitur. Si vero inter tormenta fortiter ſe geſſerit, tum ſe ſuo in ſanguine volu-*

TILIANVS Declam. XI. *Ne cui nocenti poenae praestetur arbitrium. Infinitam, iudices, sceleribus aperitis audaciam, si poenam licet eligere condemnato: nec iam vllam mortalium innocentiam trepidatione contineas, si patitur deprehensus quisque, quod ipse maluit. Leuat omnes cruciatus, omnem dolorem, praeparata mentem composuisse patientia. Fallitur quisquis humana tormenta sola nominum atrocitate metitur: nulla poena est, nisi inuito. Non habemus vllum, nisi ab impatientia dolorem: & vt aliquid crudele, saeuum sit, metus facit. Supplicium quisquam vocat, ad quod prosilitur? quod exposcitur? Illo trahite damnatos, quo non sequantur.* Etsi saepe optio poenam non faciat videri voluntariam, quippe per quam duntaxat gradus aliquis aut modus poenae declinatur aut lenitur; vt tamen ipsa quae eligitur poena in se inuito accidat. SENECA L. IV. Contr. 24. *Non erat mihi poena in carcere esse; mea voluntate illo perueneram.* ARRIANI Epictetus L. I. c. 12. *Ὅπȣ τὶς ἄκων ἐςὶν, ἐκεῖνο φυλακὴ αὐτῷ ἐςι. Vbi aliquis inuitus est, is ei locus est custodia.* Addatur CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 9. Exinde quoque colligitur, proprie dici non posse, ad poenam aliquem teneri, seu poenam ab aliquo deberi [6]; quia poena significat aliquid, quod inuito est imponendum, & voluntatis auersionem ab illa inuoluit. At vero ad quae proprie tenemur, talia esse intelliguntur, vt ad eadem praestanda vltro ac lubenter moueri debeamus. Vnde adparet ratio, quare verbi gratia, quando in eodem vallo extruendo idem opus faciunt rusticus aliquis imperio domini citra mercedem, & maleficus ad id condemnatus, huic opus illud poena sit, illi non item: quia illi ex obligatione; adeoque vltro id facere intelligitur, alteri vero idem tanquam aliquid ab ipsius voluntate abhorrens imponitur. Addatur *L. 22. D. de His qui notantur infamia.* Quod autem verbi gratia in Iaponia damnati ad mortem ipsi sibi ventrem cultris dissecant, id non magis pro vltronea actione habendum, quam quod apud nos damnati ad locum supplicii ambulant; aut quod, vti fertur, in Hispania lictor dicat ad reum, sequere me, nec ligatus sit. Sicuti & olim in Lithuania memorant moris fuisse [7] vt damnati sibi crucem erigerent, & suis se

volutans, in signum laetitiae triumphanti similis, adeptae dignitatis insignia recipit. Quo vero securius eum honorem nanciscantur, a teneris vnguiculis huiusmodi punctionibus abrasionibusque sese exercent. Eadem fere idem refert de Guaicuraeorum populo, L. III. c. 37. Plane vt hodie furandi artem professi variis ante tormentorum generibus se exercent, vt interrogati quondam de crimine tortores eludant. H.

5) *Ictus fustium infamiam non importat, sed caussa, propter quam id pati meruit, si ea fuit, quae infamiam damnato irrogat. In ceteris quoque generibus poenarum eadem forma statuta est.* L. 22. D. de His, qui notantur infamia.

6) Quae ab AVCTORE hoc loco & paullo inferius dicuntur, ea admitti nisi eo sensu non possunt, quo nemo ad se ipsum *deferendum* obligatur. Hoc enim posterius ideo ratione ipsius Rei verum est, quia is se ipsum emendare potest, adeoque non opus habet auxilio Magistratus. Intuitu reliquorum ciuium autem inde confirmatur, quoniam occulto adhuc exemplo delicti, deficit etiam necessitas poenae. Sed perperam simul negatur, eum, qui deliquerit, penitus ad poenam non obligari. Potissima ratio in eo sita est, quod sine poenis finis Reipublicae, qui est tranquillitas ciuitatis obtineri nequit, adeoque vnusquisque ciuis, quum in finem hunc consensisse censeatur, praesumatur etiam consensisse in poenas, tanquam media eo ducentia. Accedit, quod Principi sine controuersia ius est, poenas infligendi. Iam autem ius intelligi nequit sine obligatione, quae ei respondeat. Obuertitur huic posteriori rationi miles, qui ius habeat hostem occidendi, quum tamen hic pati id non teneatur. Verum concurrit in hoc exemplo collisio iurium, quae regulam in se consideratam non infringit. Vid. L. III. c. 5. §. 1. nota 1. Illustrari id potest exemplo eiusdem militis, qui, etsi saepe spe euadendi omni destituatur, tamen locum tueri, etiam in certissimo mortis periculo, obstrictus est.

7) infra c. 4. §. 6. H.

ſe manibus ſuſpenderent [8]. Haec enim omnia pro actionibus ipſorum reorum haberi nequeunt, iisdemque maiores moleſtiae, quae fruſtra reluctantes manſurae erant, declinantur. Extraordinarium eſt, quod apud LIVIVM L. XXIV. c. 16. milites ignauos Gracchus iureiurando adegit, *non aliter, quam ſtantes cibum potionemque, quoad ſtipendia facient, capturos.* Nam inuitis vtique iniecta erat religio, vt ſatius ducerent, vltro ignominiam ſubire, quam periurio ſeſe adſtringere. Sic nec ille poenam proprie dictam patitur, qui dum pro altero fideiubet, multam poſt exſoluere cogitur. Nam quare hic damnum ſentiat, alterius peccatum occaſio duntaxat eſt, ſed cauſa proxima eſt ipſius obligatio vltro ſuſcepta. Ex dictis etiam hoc conſequitur [9]; quemadmodum quis vbi damnum a ſe datum ſarciuit, hautquidquam ſeipſum deferre tenetur, quo poena a legibus ſtatuta in ipſum decernatur: ita ob eandem rationem negatione, occultatione, aut per fugam iſti ſeſe ſubducere citra vllius obligationis violationem licere. QVINTILIANVS Declamat. 313. *Ea natura eſt omnis confeſſionis, vt poſſit videri demens, qui de ſe confitetur.* IDEM Declamat. 328. *Neque eſt quisquam tam perditus, tam inutilis ſibi, qui non ſcelera committat propoſito negandi* [10]. Nam ſatis intricate loquitur BOECLERVS Praefatione ad Grotium p. 9. *Poenae inter homines meritum iuris eſt naturalis, tum qua illud ius eſt, tum qua naturale eſt. Si ius eſt, obligationem parit: obligatio autem nulla neque eſſet, neque concipi poſſet, ſine poenae alicuius violationi iuris imminentis ratione.* Certum eſt, legis naturalis transgreſſores poenam manere, quia haec legis cuiusque certa comes; & naturae haudquidquam repugnat, vt qui malum fecit, malum patiatur. Sed illa nimis imperita foret illatio, ſi quis diceret; ius parit obligationem; ergo qui legem violat, obligatur in foro humano ad poenam vltro ſibi arceſſendam. Argute HOBBESIVS de Ciue c. 14. §. 7. *Secunda pars legis, quae poenaria adpellatur, mandatoria eſt, & loquitur tantum ad miniſtros publicos.* Non extat in lege hoc praeceptum; tu fur patrato furto ad patibulum vltro ambula; ſed hoc extat; tu magiſtratus furem conuictum ſuſpendi curato. Ergo non peccat in eo fur, ſi non ſuſpenditur, ſed magiſtratus, qui proficuam Reipublicae animaduerſionem intermiſit. Quae apud PLATONEM in Critone [p. 37. & ſeqq. Ed. Wechel.] Socrates diſputat, cum Crito fugam e carcere ſuaſiſſet; *Hoc modo leges patriae violari, ad quas quilibet bonus ciuis teneatur: ſtandum eſſe iudiciis, quae ciuitas tulerit; patriae iniuriam non reponendam, aut demonſtrandum, ipſam iniqua facere;* magnanimitatis dictata ſunt; quae fortaſſe certo in caſu viro magno & in-

8) Vid. infra c. 4. §. 6. nota 3.

9) Vid. ſupra L. IV. c. 1. §. 20. H.

10) Vide ſupra L. IV. c. 1. §. 20.

11) Quod aliqui ſine vlla diſtinctione afferunt. V. GONZALETZ ad cap. final. de Iurament. calumn. n. 12. alii autem id reſtringunt ad reos capitis. V. LAVTERBACHIVS Tract. ſynopt. de Iuramentis §. 7. n. 103. Conf. ſupra L. IV. c. 2. §. 22. & in not. H.

12) GROTIVS epiſtolarum 1686. excuſarum Amſterodami DCXCIII. innumera exſtitiſſe exempla ait, hominum iniuſte ſupplicio adfectorum propter confeſſionem per tormenta extortam. Quare minime mirum ſit, fuiſſe, quibus inter Chriſtianos tormenta diſplicerent, in primis, quum in lege Moſaica nulla eorum mentio fiat. Apud Anglos non minus ſecure viui, quam alibi, quamuis tormenta ibi non ſint in vſu: imo libera Republica nec ciuem Romanum quaeſtionibus ſubiici potuiſſe. Illud certum eſt, violentum hoc remedium non niſi rarenter adhiberi debere, nec fidem confeſſioni Rei, in tormentis factae, habendam eſſe, ſi quicquam defuerit ſummae circumſpectioni, quam iudicem in decernenda ea adhibere

& innocenti ſequenda ſunt; ſed noſtrae aſſertioni nequidquam opponuntur. Ex iſtis porro & hoc colligitur, quemadmodum in tribunali humano ſeipſum nemo deferre, aut de crimine vltro fateri tenetur; ita iniquum eſſe, in cauſis criminalibus reo iuramentum calumniae iniungere [11]. Quale in Areopago exigi ſolitum tradit DEMOSTHENES contra Ariſtocratem; & quidem horridum valde; vt ſibi ipſi, gentique ac familiae ſuae exitium imprecaretur, inſiſtens conſecratis carnibus apri, arietis, & tauri. Hinc HOBBESIVS de Ciue c. 2. §. 19. colligit, *reſponſiones in tormentis facti teſtimonium non eſſe, ſed inueſtigandae veritatis adiumenta; ita vt ſiue verum ſiue falſum cruciatus reſpondeat, ſiue non omnino reſpondeat, iure faciat.* Conf. *L. 1. §. 23. D. de Quaeſtionibus L. 18. §. 2.* d. t. CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 37. n. 8. MONTAIGNE Eſſais L. II. c. 5. [12]. Vbi etiam notandum, quod CTESIAS Indicis refert, eſſe apud Indos fontem, cuius aqua ſimul atque hauſta fuerit, in morem caſei coaguletur: cuius coagulatae ſi quis tres obulos cum aqua biberit, quaecunque admiſerit patefacit, eo enim die mente alienatur. Eo autem vtitur rex erga eos, qui an obiectis criminibus ſint affines, certo vult cognoſcere; nam ſi quis id de quo accuſatur effutiuerit, mortem ſibi cogitur conſciſcere: ſin indicio ſuo nullius criminis conuincatur, abſoluitur. Accurate tamen obſeruandum, in plerisque legibus partem quaſi diſpoſitiuam & comminatoriam concipi per duas orationes abſolutas, hoc modo, *non facies* & *qui fecerit, poenas dabit:* in quibusdam poſteriorem partem eſſe velut conditionem prioris interdicti; hoc modo; *non facies, niſi hoc multae nomine exſoluere malis.* Et in hoc genere legum, quae ſanctio poenalis videri poteſt, reuera eſſe inſtar tributi; dum in arbitrio ſubiectorum relinquitur, pecuniam lege dictatam exſoluere velint, an actu aliquo abſtinere. Id quod potiſſimum in legibus ſumtuariis vſu venit, quarum finis ſaepe eſt alternatiuus, aut ad frugalitatem ciues adducere, aut aerarium locupletare. Nam licentiam violandi leges naturales pecunia redimendam proſtituere illicitum fuerit. Sed reliquae leges regulariter id tantum per poenam intendunt, vt ciues a peccatis abſterreantur [13]. Inde naturam poenae hautquidquam intellexit ferox ille iuuenis [14], qui cum a praetore ſciſcitaretur, quanta mulcta eſſet ſoluenda pro inflicta alapa, pecuniam depoſuit, & ipſi praetori alapam inflixit. Nam leges ſuper iniuriis non ſolent eo modo ferri, vt licentia iniuriam alteri inferendi certa pecunia redimatur. Vnde & adparet, in illis duntaxat legibus, vbi prohibitio eſt alternatiua aut conditionalis, a culpa

 regula-

hibere oportet. Dudum id Romanis conſtitit, vt adparet ex L. I. §. 23. D. de Quaeſtion. *Quaeſtioni fidem non ſemper* inquit Vlpianus, *nec tamen nunquam habendam, Conſtitutionibus declaratur: etenim res eſt fragilis, & periculoſa, & quae veritatem fallat. Nam plerique patientia ſiue duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, vt exprimi eis veritas nullo modo poſſit: alii tanta ſunt impatientia, vt in quouis mentiri, quam pati tormenta velint, ita fit, vt etiam vario modo fateantur, vt non tantum ſe, verum etiam alios comminentur.* Exemplum Iſaac. Orobii, cum aliis innumeris Iudaeis Hiſpanis, inter tormenta obtinentis, ſe eſſe Chriſtianum, vid. in CLERICI Biblioth. vniuerſ. T. VII. p. 289. & ſeqq. & apud BAELIVM dans ſon Dictionaire Hiſtor. & Critique T. II. p. 1399. 2 Ed. Add. Io. GREVII Tribunal reformatum, libellus quem captiuus ſcripſit in ergaſtulo Amſtelodamenſi, tortus antea, quatuor certatim operantibus carnificibus, nullo mortalium, praeter ipſos carnifices, praeſente. Nobilis quoque in hoc argumento THOMASII Diſſertatio eſt, de Tortura ex foris Chriſtianorum proſcribenda.

13) Conf. ſupra L. IV. c. 2. § 23. H.

14) Apud GELLIVM L. XX. N. A. c. 1. H.

regulariter immunem esse, qui mulctam exsoluerit, aut exsoluere paratus est, ad quam praestandam etiam obligatur: non autem in aliis legibus, in quibus absolute aliquid interdicitur. Addimus autem & hoc, non debere esse leges pure poenales; seu quae nihil aliud intendant, quam ex mulcta lucrum facere [15]. Equidem sunt, qui legem pure poenalem adpellent, quae simplici ordinationi poenam tantum adponat, nec quidquam tamen expresse aut iubendo praecipiat, aut vetando. Eiusque exemplum tale afferunt: *Qui ciuium electus praeturam recusauerit, centum aureos in commune pendito.* Verum nos arbitramur, huic & similibus statutis isthoc praeceptum subesse: *Ne quis rite electus operam suam Reipublicae subtrahat;* sic vt prius illud huius sit velut annexa clausula poenalis. Conf. Rob. SANDERSON. de Obligat. conscient. praelect. 7. §. 13. seqq.

§. V. PORRO cum & iudex iustus audiat, qui delinquenti competentem poenam infligit, & iustitia administrari dicatur, vbi poenae recte decernuntur: inde inter Philosophos disceptatum, ad quamnam iustitiae speciem poenarum impositio pertineret, ad commutatiuam, an distributiuam, seu si Grotii termini placeant, ad expletricem, an attributricem. Qui poenarum exactionem ad iustitiam distributiuam retulerunt, hoc argumento vtuntur, quod sicuti in bonorum, ita & in poenae distributione plus merenti plus, minus merenti minus detur. Et cum ex mente illorum iustitia distributiua versetur circa illas res, quae a toto dantur partibus, seu a ciuitate singulis ciuibus, poenae vtique a ciuitate ad singulos perueniant. Quibus reponitur: falsum esse, quod isti supponunt, iustitiam distributiuam toties locum habere, quotiens inter terminos plures duobus instituitur aequalitas, seu quoties aliquid inter plures vno proportionanter est partiendum. Nam in contractu societatis partes lucri inter plures vno socios pro rata distribuuntur, & tamen in hoc contractu alio modo partes lucri, quam aut praemia aut poenae debentur. Sane enim ex pacto poenas non deberi manifestum est, neque quispiam, dum ciuitati se subiicit, poenas sibi vtique pro delictis infligi stipulatur [1]. Eoque poenarum impositio hautquidquam ad iustitiam distributiuam, quam nos supra descripsimus, quadrat. Deinde quod magis nocentes grauius, minus nocentes leuius puniuntur, id duntaxat est per consequentiam, & ex accidenti, non quod istud primo & per se spectetur. Nam in imponenda delicto alicui poena non necessum est, vt illud delictum cum alio delicto comparetur, & quam rationem grauitatis illa inter se habent, eandem quoque poenae vtrinque decretae habeant: sed cuiuis delicto velut seorsim poena decernitur, grauior aut levior, prout publica id vtilitas requirit. Etsi hoc plerumque eueniat, vt graui delicto grauior poena, leui leuior constituatur. Eorum, qui ad iustitiam commutatiuam poenas retulerunt, aliqui hoc negotium ita considerarunt, quasi delinquenti aliquid per poenam tribuatur, sicut in contractibus fieri solet. In quem errorem eos induxit vulgaris locutio, qua

15) Et sunt pro laqueis, cassibus, plagis, retibus, in quae incidentes miserae auiculae deplumantur. V. MACHIAVELLVS L. III. Dissert. ad Liuium 19. & Bacon. de VERVLAMIO in Histor. Henrici VII. Angl. Regis. H.

§. V. 1) Est id quidem satis exploratum: sed quoniam tamen Principi ius vitae & necis, siue ius gladii confertur, eidem sine dubio tacite etiam promittitur, fore, vt nemo ciuium resistat, si hoc iure Princeps in ipsius persona vti velit.

qua dicimus, *poenam deberi illi, qui deliquit.* Quae tamen locutio plane eſt ἄκυρος. Nam cui proprie debetur aliquid, is in debitorem ius habet, vt debitum illud ab ipſo poſſit exigere. Quis autem dixerit; delinquentem ius habere, vt a magiſtratu poenam ſibi infligendam poſtulare queat? Igitur ſenſus iſtius locutionis eſt hic; magiſtratus a ſonte poenam legibus definitam recte poteſt exigere. GROTIVS L. II. c. 20. §. 2. in poenis exercendis tradit iuſtitiam expletricem ſpectari primo ac per ſe; idque *quia, qui punit, vt recte puniat, ius habere debet ad puniendum, quod ius ex delicto alterius naſcitur.* Enimuero decepit iſtum ambiguitas vocabuli *iuris.* Diuerſiſſima enim ſunt: ius habeo ad aliquid agendum, & ius habeo ad aliquid ab altero accipiendum. Prioris ſenſus eſt, poteſtas mihi competit certum actum exercendi, & in eo me impedire nemo debet. Poſterioris ſenſus hic eſt: ius eſt mihi ab altero quid habendi, ita vt eidem alteri quoque inſit obligatio id mihi tribuendi. Atqui quando de iuſtitia expletrice agitur, iuris vocabulum non in priori, ſed in poſteriori ſignificatu accipitur. Idque ius haeret in eo, qui aliquid accipit, non in eo, qui aliquid tribuit, verbi gratia, quando operario mercedem ſoluo, dicor iuſtitiam expletricem exercere, non ideo quia ego facultatem habeo iſti quid dandi; ſed quia ille ius habet mercedem me poſcendi. Sic recte vtique dico, ius habeo ſeruo meo imperandi, vt calceos mihi detrahat. Sed quis inde velit concludere, ergo quando iſtud miniſterium ſeruo impero, iuſtitiam exerceo? Par autem eſt huic illa collectio; quia poena non recte poteſt infligi, niſi ab eo, qui ius habet illam infligendi, ergo per poenam exercetur iuſtitia expletrix. Alterum GROTII argumentum eſt, *quod in delictis & poenis ſit aliquid, quod ad contractuum naturam accedat. Nam ſicuti qui vendit, etiamſi nihil peculiariter dicat, obligaſſe ſe cenſetur ad ea omnia, quae venditioni ſunt naturalia: ita qui delinquit, ſua voluntate ſe videtur poenae obligaſſe; quippe cum cuilibet ratio ſuggerat, crimen graue non poſſe non eſſe punibile, ſicut qui directe & deliberato conſilio peccare voluit, per conſequentiam etiam poenam voluerit mereri.* Inde & ſacris literis familiare eſt, peccatum vocare nomine debiti, ad quod luendum aeque teneamur, atque illi, qui creditoribus ſuis ob mutuum ſunt obſtricti. Add. *L. 34. D. de Iure fiſci* [2]. *L. vlt. C. ad L. Iuliam maieſtatis* [3]. Apud TACITVM A. XII. [c. 53.] foemina, quae ignaro domino alieno ſeſe ſeruo coniunxiſſet, *in ſui ſeruitutem conſenſiſſe fertur.* Ad quod argumentum reſpondemus, id equidem manifeſtum eſſe, ſi quis ſciat delicto alicui poenam conſtitutam, & tamen ſponte id admittat, eum de iniuria ſibi illata non poſſe queri, aut quod inhumaniter ſecum agatur, quando ad poenam trahitur. Et hunc ſenſum pleraque citatorum dictorum non ſine figura exprimunt. Verum ideo hautquidquam recte dicitur, aliquem in poenam ſuam directe & immediate conſenſiſſe, aut potius ex proprio conſenſu ad eandem ſuſtinendam ſeſe obligaſſe. Cum nemo delictum admittat, quin ſimul ſperet, ſeſe latendo, aut alia ratione

2) *Imperatores* Seuerus & Antoninus [Aſclepiadi] *ita reſcripſerunt: Tu, qui defenſione omiſſa redimere ſententiam maluiſti, cum tibi crimen obiiceretur, non immerito quingentos ſolidos inferre fiſco iuſſus es: omiſſa enim ipſius cauſae inquiſitione, ipſe te huic poenae ſubdidiſti*, L. 34. D. de Iure Fiſci.

3) *Nam ex quo ſceleratiſſimum quis conſilium cepit, exinde quodammodo ſua mente punitus eſt*, L. 8. princ. ad Leg. Iul. Maieſt.

ratione poenam declinaturum. THVCYDIDES L. III. [c. 45. princ. Edit. Oxon.] *Conſtitutum eſt in Rebuspublicis capitis ſupplicium multis delictis: tamen homines ſpe incitati pericula capeſſunt, nec quisquam deſperans inſidias ſucceſſuras, in ancipitem ſe caſum dare ſolet. Quae vero vnquam ciuitas defectionem molita eſt, quae ſe maiorem adparatum habere non ſit opinata?* Fruſtra quoque eſt VASQVIVS Controu. illuſtr. L. I. c. 28. n. 12. 13. qui exinde delinquentes ſuo conſenſu ad poenam ferendam obligari contendit, quod vtique leges etiam poenales ſunt quaedam conuentio ciuium; aut quod ſaltem poteſtas legislatoria ex conuentione ciuium proueniat. Nam leges pacta aut conuentiones non eſſe, alibi demonſtratum: & non abſurdum eſt, meo conſenſu poteſtatem aliquam conſtitui, quae poſtea actus quosdam in me inuitum queat exercere. Etſi quod in eam poteſtatem ipſe conſenſerim, faciat, vt queri non poſſim, ſi iſta deinceps in me vires ſuas exſerat. Peccatum autem cum debito comparatur, non quaſi ad eam ſuſtinendam ex conſenſu ſuo quis teneatur; ſed quia legislator non minus poteſtatis nactus fuit ad poenam a delinquente, quam creditor ad mutuo datam pecuniam a debitore exigendam, & quia peccatoris corpus atque bona non minus magiſtratui pro delictis, quam debitoris bona creditori pro debitis ſunt obnoxia. Circa diuiſionem obligationum in eas, quae *ex conſenſu*, & quae *ex delicto* oriuntur [4], in elementis iuris Romani traditam, obſeruandum, ex delicto oriri obligationem proprie dictam ad damnum ſarciendum, non autem ad poenam ſuſtinendam. Eaque ipſa obligatio proprie fundatur non in eo, quod quis in poenam conſenſit; ſed quia eius reſtitutionis neceſſitas poſt introductum rerum dominium ex iure naturali prouenit. Sic quod ARISTOTELES *contractus* alios facit *ſpontaneos*, alios *inuitos*, illud ita eſt explicandum. Quemadmodum in contractibus oneroſis aequale aequali eſt penſandum, ita & in delicto damnum aequipollente reſarciendum. Cur autem obligationi ad ſarciendum damnum vocabulum contractus inuiti fuerit inditum, inde eſt, quia, verbi gratia, in mutuo creditoris voluntate fit, quod ipſius pecuniam debitor acceperit; ſed quod, verbi gratia, fur rem mihi ſubductam aut eius aeſtimationem tenetur reſtituere, id non meo conſenſu factum, ſed ille me inuito hanc ſibi obligationem conciliauit. Nam ſane ego maluiſſem, vt meam mihi rem iſte intactam reliquiſſet, quam vt mihi onus iniungeretur, actionem furti eidem intentandi, praeſertim vbi illa non niſi in ſimplum datur. Caeterum ad rem & hoc facit conſideraſſe, regulariter omni iuri obligationem in altero reſpondere. Quando igitur delictum fuit patratum, in laeſo eſt ius ad poſtulandam damni reparationem, in laedente obligatio ad penſandum damnum. Id quod

4) *Aut enim* [Obligationes] *ex contractu ſunt, aut quaſi ex contractu: aut ex maleficio, aut quaſi ex maleficio.* §. 2. Inſt. de Obligat.

5) Bene dicit *vltro:* nam vt §. antecedente eſt euictum, reus ſe ipſum deferre haut tenetur. Hactenus tamen in reo vtique eſt obligatio, quod is ſummo imperanti aut eius miniſtris, poenam exigentibus, reſiſtere haut poſſit; carceres etiam effringens nouae ſe poenae obnoxium faciat (vid. *L. 1. pr. D. de Effractor.* & *L. 1. C. de Cuſtod. reor.*) Quae obligatio, quoniam ex voluntate in ciuitatem coëuntium & ſummam poteſtatem deferentium, in reo eſt perfecta, quid vetabit, poenas delictorum, quibus Reſpublica ſemper vel proxime vel remote laeditur, ad iuſtitiam expletricem referri? Certe iuſtitia vindicatiua, quam AVCTOR hic comminiſcitur, in effectu ab illa non differt. H.

quod ad iuſtitiam expletricem ſpectat. Sed quatenus delictum eſt aberratio a lege, in rectoribus ciuitatum eſt poteſtas poenam conuenientem exigendi; ſed in delinquente nulla eſt obligatio ad poenam vltro explendam [5]. Quo intuitu poenarum exactio ad iuſtitiam expletricem non quadrat. Quae cum ita ſint, nihil aliud reſtat, quam vt dicamus ad neutram iuſtitiae ſpeciem poenas pertinere; ſed easdem peculiari ſpecie iuſtitiae temperari. Ni dicere malis, tam impoſitionem poenarum, quam diſtributionem praemiorum, ſuper quibus peculiari pacto in anteceſſum non fuit conuentum, partes eſſe prudentiae, quae cum officio regendi alios eſt coniuncta: eoque ad iuſtitiam vniuerſalem referenda.

§. VI. Illvd igitur ab omnibus ſanis admittitur, vtut natura omnes homines ſint aequales, & in ipſa poena ſit aliquid aſperum atque durum, dum vltro homo hominem afflictum aut perditum it; & licet quoque ſapientiſſimus Creator naturam rerum & hominum ita diſpoſuerit, vt malitiam mala vltro comitentur, & auctorem ſuum velut vlciſcantur: poenam tamen etiam poſitiuam humanam in ſe nihil habere aequitati naturali repugnans, quin potius ob ſalutarem vſum eandem generi humano maxime eſſe neceſſariam. Nam vti ſalus humani generis requirebat, conſtituto imperio aequalitatem hominum tolli; ita in tanta hominum malitia, rectique auerſatione vis imperii peribat, ni repraeſentatione alicuius mali mortales praui in ordinem redigi poſſent *. Cum porro & facienda, & omittenda, nec non ipſa poena, quae ſecus facientes manet, publice prius promulgentur; neminem habet, quem accuſet, praeter ſeipſum, qui vltro contra leges peccando poenarum aſperitatem in ſeſe irritat.

§. VII. Cvi porro homini, & abs quo poenas ſumendi poteſtas competat, ſuper eo Grotivs d. l. §. 3. ita cenſet [1]: *Per ipſam naturam non determinatum, cui homini ius poenas ſumendi competere debeat; niſi quod ſatis indicet natura, conuenientiſſimum eſſe, vt id fiat ab eo, qui ſuperior eſt; non tamen vt omnino hoc demonſtret eſſe neceſſarium. Niſi vox ſuperioris eo ſumatur ſenſu, vt is, qui male egit, hoc ipſo ſe quouis alio inferiorem cenſeatur feciſſe. Cui conſequens ſit, vt ſaltem ab aeque nocente nocens puniri non debeat.* Vid. Ioan. IIX, 7. Roman. II, 22. Enimuero nobis fixum ſedet, poteſtatem poenas ſumendi eſſe partem imperii [2], adeoque neminem poſſe poenam proprie dictam alteri imponere, niſi qui in ipſum imperium habet. Licet enim, poſita hominum malitia & ad alios laedendos procliuitate, ad conſeruandam inter homines ſocialitatem neceſſum ſit poenas exerceri; quilibet autem actiones ſuas ad ſocialitatem, tanquam bonum vniuerſi generis

§. VI. * Hinc Rempublicam duabus contineri rebus, poenis & praemiis, dixit Solon, & probat Cicero in Bruto. H.

§. VII. 1) Grotium ſecutus, Avctor Anglvs Libello de Gubernat. ciuitatum c. 2. §. 4. & ſeq. cuius argumenta expendi Diſſertat. de Socialit. primo iur. natur. princip. ſect. 3. §. 25. Grotivs ipſe ad Matth. V, 40. Videtur opinionem ſuam deſerere. *Iuſtam*, inquiens, *cauſam ſuſcipiendi belli eſſe non arbitror, hoc vnum, quod populus alter a recta pietate abhorreat. Quis enim in illum populum alteri populo aut Regi iudicium dedit? Σπάρτην ἔλαχες, ταύτην κόσμει. Spartam, tibi quae contigit, orna.* Et recte a Plvtarcho dictum; *Alieni cupiditatem eſſe vti hoc praetextu, quod barbariem emolliat.* H.

2) Vid. not. 3. ad §. 4. vbi contra diſſentientes adſeritur haec Avctoris ſententia.

generis humani, referre debeat: tamen non ſequitur, ſingulos debere quoslibet actus ad ſocialitatem facientes exercere, qui ſcilicet vtiliter exerceri nequeunt, niſi poſitis certis requiſitis. Sicuti & imperio inter homines opus eſt, nec tamen quilibet in quoslibet illud exercere poteſt aut debet. Deinde non omne malum, quod ob antegreſſum peccatum infertur, poena eſt; ſed quod antea denunciatum, & poſt cognitionem delicti fuit impoſitum. Adeoque a poenarum cenſu excluduntur mala per modum belli illata, licet & ipſa cautionem de non accipiendis in poſterum iniuriis efficiant. Nam in bello cautionem ſibi quisque propriis viribus, & proprio ex arbitrio procurat: per poenas laeſis cautio per vires, & ex iudicio ſuperioris procuratur. Vt bello aliquis coerceatur, directe intereſt duntaxat eius, qui fuit laeſus: ſed vt poenis quis caſtigetur, non huius tantum intereſt, ſed & totius ciuitatis. Sic an bello quis iniurias exſequi velit, in arbitrio laeſi eſt; ſed an poena ſit exigenda, in ſuperioris eſt poteſtate, qui etiam iſto deprecante eandem poteſt exigere. Denique poenae quantitas ante delictum regulariter definita eſt; cautio bellica pro conditione ſtatus noſtri & hoſtium ſumitur. Porro licet natura non determinet, Caius an Seius poenarum exactor eſſe debeat, non magis quam eadem Caium aut Seium reges deſignauit: ipſa tamen ratio ſatis liquido oſtendit, poenam, vtpote ſententiae iudicialis exſecutionem, a ſuperiore proficisci debere, ſeu tali, qui in ſontem imperium habet. Neque opus eſt arguta illa interpretatione vocabuli *ſuperioris*. Nam falſum eſt, quaelibet peccata ita deformare hominis dignationem, vt ob ea patrata ſtatim velut inter beſtias ſit referendus [3]. Neque ſequitur, hic homo delictum admiſit, ergo mihi competit poteſtas poenam de ipſo ſumendi. Si enim delictum ſit commiſſum contra me, in libertate naturali degenti reparationem damni & cautionem per modum belli exigere licet. Vbi in alium, cuius defenſio mihi peculiariter commiſſa non eſt, peccatum fuit, illius vltionem non magis extra cauſam foederis mihi arrogare poſſum, quam ius dicere illis, qui mihi non ſunt ſubiecti. Vid. Exodi II, 14. Dictum Democriti, *natura imperare congruit praeſtantiori*, ita eſt explicandum: ſi conſenſu plurium in aliquem ſit conferendum imperium, vbi nemini prae altero ad illud habendum peculiare ius competit, rationi eſt conuenientiſſimum, vt idem deferatur praeſtantiſſimo, & qui prae caeteris pollet artibus ad bene imperandum idoneis. Nequaquam autem hic imperium in alios praetendet, niſi vltro ipſi ſeſe ſubiecerint [4]. Effatum autem GROTII, *non debere aeque nocentem ab nocente puniri*, proprie non pertinet ad eos, queis poteſtas publica competit poenas exigendi; ſed qui nulla ex neceſſitate officii, & oſtentando aduerſus vitia odio ad cenſuram, aut accuſationem vitiorum priuata auctoritate prorumpunt. Etſi ſane indecorum, & ad reuerentiam magiſtratuum legumque minuendam valde ſit efficax, ſi exactor iuſtitiae iisdem

3) Praeſertim in ſtatu naturali, vbi nemo alterum ſuperiorem vel iudicem agnoſcit. H.

4) Sane iudicii praeſtantia & immunitas a vitiorum labe aptitudinem tribuit ſolam, non ius, ceu quod ſine alterius conſenſu non naſcitur. Et quomodo quis praeſtantiam ſuam alteri eam neganti probabit. Vid. ſupra L. I. c. 6. §. 10. ſequ. L. III. c. 2. §. 2. infra h. l. c. 4. §. 15. 17. Adde H. GROTIVM ipſummet L. II. de I. B. & P. cap. 22. §. 9. & 10. H.

iisdem maculatus deprehendatur vitiis, quae in aliis vindicatum it. Cum non irafci vitiis, fed eorundem dulcedinem aliis videatur inuidere, qui in aliis punit, quae ipfe committit. Vid. PLINIVS L. IIX. Epift. 22. [5]. PLATONI Minoe [p. 568. D. Ed. Wech.] Φαῦλος ἄνθρωπος, *improbus homo* vocatur, qui *ἐνόμιζε μὲν ἕτερα, ἐποίει δὲ ἄλλα παρ᾽ ἃ ἐνόμιζεν, alia ipfe feciffet, alia facienda mandaffet.* Add. GRATIANVS Cauf. 3. quaeft. 7. c. 3. 4. feqq. Neque tamen Neroni matricidae non licebat capitalia fupplicia in fontes pari ex crimine exigere [6]. *Non tamen Domitiano mulieres adulterii damnare, quas ipfe ftuprauerat:* apud ZONARAM Tom. II. Quo fpectat illud dictum, Medaeae apud SENECAM [v. 500. & feqq.] *Cui prodeft fcelus, fecit. Tibi innocens fit, quisquis pro te eft nocens.* Multo magis autem vltronei delatores & cenfores cauere debent, ne fibi occinatur illud IVVENALIS Sat. 2. [v. 22. & feqq.] *Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus, Quis tulerit Gracchos de feditione querentes? Quis coelum terrae non mifceat, & mare coelo, Si fur difpliceat Verri, ac homicida Miloni, Clodius accufet moechos, Catilina Cethegum. In tabulam Sullae fi dicant difcipuli tres.* Aut illud EIVSDEM Sat. 3. [v. 38. 39. 40.] *Felicia tempora, quae te Moribus opponunt: habet iam Roma pudorem, Tertius e coelo cecidit Cato.* SENECA L. II. Controu. 14. *Turpe eft fic caftigare vitia, vt imiteris.* CICERO Tufc. Quaeft. L. III. [c. 30.] *Eft proprium ftultitiae, aliorum vitia cernere, obliuisci fuorum.* PLAVTVS Trucul. [Act. I. fc. 2. v. 58.] *Qui alterum incufat probri, eum ipfum fe intueri oportet.* Nam *fic agitur cenfura, & fic exempla parantur, Cum iudex alios, quod monet, ipfe facit.* OVIDIVS Faftor. L. VI. [c. 647. 648.] Caeterum in eo nobiscum fentit HOBBESIVS Leuiath. c. 28. quod poenam a fuperiori, vt tali, proficisci ftatuit. Etfi alias definitio poenae, quam tradit, iufto fit anguftior, quod & comprehendat duntaxat poenas ab imperio ciuili inflictas, & vnius tantum finis mentionem faciat. *Poena*, inquit, *eft malum transgreffori legis auctoritate publica inflictum, eo fine, vt terrore eius voluntates ciuium ad obedientiam conformentur.* Ex eo tamen recte infert, poenas proprie dictas non effe, iniurias aut vltiones priuatorum, mala auctoritate publica inflicta, fed citra antegreffam condemnationem, mala inflicta ab vfurpatore imperii, mala inflicta fine confilio ciues reformandi [7] fed haec omnia facta effe hoftilia. Vbi tamen notandum, non ftatim ex eiusmodi poena fpuria ftatum hoftilem refultare, aut ius praeberi licentiam hoftilem exercendi, feu eum, qui tali malo afficitur, ftatim accipere licentiam hoftilia alteri reponendi, qui malum infert. A poenis itidem excludit mala, quae malas actiones naturaliter confequuntur, puta, cum quis vim alteri inferens occiditur aut vulneratur; aut quando ab actione illicita morbum contrahit; etfi poenae diuinae rationem id habere posfit. Item fi malum inflictum minus fit, quam bonum, quod crimen commisfum naturaliter fequitur, effe potius pretium feu redemtionem criminis, quam

 poenam.

5) *Nofti ne hos, qui omnium libidinum ferui fic aliorum vitiis irafcantur, quafi inuideant; & grauiffime puniunt, quos maxime imitantur, quum eos etiam, qui non indigent clementia vllius, nihil magis quam lenitas deceat.*

6) Aut Augufto adultero, vt mori cogeret Proculum, ex acceptiffimis libertis, compertum adulterare matronas. SVETONIVS in Augufto. c. 67. H.

7) Quod verum non effe, in fine §. fequentis obferuat AVCTOR, modo punitio alias legibus Reipublicae conuenienter fiat.

poenam. Sub factis quoque hostilibus numerat, si poena maior infligatur, quam quae lege est determinata; si poena sumatur ob factum nulla lege vetitum; si plectatur rex; si malum inferatur hosti manifesto. Sed quod addit, si qui ciuis fuerat hostem se declarauerit, non vt ciuem sed vt hostem pati; adeoque reos laesae maiestatis puniri posse poena arbitraria tanquam hostes; id ideo admitti non posse videtur, quod vtique poena rebelli inflicta ex vi imperii procedat, & tanquam a superiore, vtut rebellis ille hostilem in huncce animum sumserit, & aliquando acie fuerit vincendus, vt reus peragi possit. Sicuti qui fugitiuum suum persequitur, id vtique iure dominii, non iure belli facit. Accedit quod mala hosti illata infamiam non habeant; quae tamen eiusmodi poenas rebellibus inflictas cumprimis comitatur.

§. VIII. VIDENDVM deinde est de fine poenarum, quem homines sibi circa easdem exigendas propositum habere debent, postquam damnum iam est reparatum, aut per naturam reparari nequit. Vbi primo hoc ponendum, etiamsi in se non iniquum videatur, vt qui malum fecit, malum patiatur; PINDARVS Nem. Od. 4. [v. 52.] ῥέζοντά τι καὶ παθεῖν ἔοικε· *Eum qui afficit alium malo aliquo, etiam aliquod malum ab alio pati, consentaneum rationi est.* EVRIPIDES Hecuba, [v. 1250. 1251.] Ἀλλ᾽ ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ πράσσειν ἐτόλμας, τλῆθι καὶ τὰ μὴ φίλα. *Sed postquam quae honesta non sunt facere ausus es, sustine etiam quae non grata sunt:* tamen non recte hominem poenas exigere, nisi aliqua inde resultet vtilitas. Et ideo HOBBESIVS de Ciue c. 3. §. 11. inter leges naturales hanc quoque posuit; *in vltione seu poenis spectandum esse non malum praeteritum, sed bonum futurum; hoc est, infligere poenam nullo alio fine licitum esse, nisi vt ipse, qui peccauit, corrigatur, vel alii eius supplicio moniti fiant meliores.* PLATO Protag. [p. 226. A. B. Ed. Wech.] *Qui ratione punire aggreditur, non praeteriti sceleris caussa punit; neque enim assequi potest, vt quod est factum, sit infectum; sed futurum respicit, ne iterum aut ipse, aut alius quilibet exemplo eius adductus delinquat* [1]. Idem dictum allegatur a SENECA de Ira, L. I. c. 16. [2]. Add. GROTIVS ad Leuit. c. XIX, 18. Equidem in poenis omnino quoque est *respiciendum* ad malum praeteritum, seu antegressum delictum, cum citra hoc poena plane non exsistat; est tamen praeterea etiam *prospiciendum*, ad finem ne frustra male fit homini, nocenti licet, nobis tamen cognato, ob factum, quod emendari amplius non potest [3]. Confirmat autem legem suam Hobbes duplici ratione, tum quia vnusquisque lege naturali tenetur alteri ignoscere, modo cautum sit prius de futuro tempore; tum quia vltio, quatenus solum praeteritum consideratur, nihil est aliud quam triumphus, & gloria animi, quae ad nullum finem dirigitur; adeoque vana est, & praeter rationem. Digna est

Attila

§. VIII. 1) Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας, πρὸς τοῦτο τὸν νοῦν ἔχων, καὶ τούτου ἕνεκα ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται. ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν, οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται, (οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θείη) ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος, μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα.

2) Nam, vt PLATO ait, Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Reuocari enim praeterita non possunt: futura prohibentur. Add. PLATONIS Gorgias in fine p. 357. E.

3) Quam ob causam a furioso poena non sumenda, vtut is ante furorem delictum commisisset.

Attila sententia apud IORNANDEM de Rebus Geticis c. 39. *Quid forti suauius, quam vindictam manu quaerere? Magnum munus a natura, animum vltione satiare.* Add. BACO Sermon. fidel. c. 4. Quin contra iudex, vbi necessario ad poenam procedendum est, hautquaquam ex supplicio noxiorum voluptatem debet captare. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. f. 3. CLAVDIANVS de consulatu Mallii, [v. 224. & seqq.] *Qui fruitur poena, ferus est, legumque videtur Vindictam praestare sibi. Diis proximus ille est, Quem ratio, non ira mouet: qui facta rependens Consilio punire potest.* VVLCATIVS GALLICANVS in Auidio Cassio, [c. 12.] *Non vnquam placet in Imperatore vindicta sui doloris.* Recte quoque Augustus apud SVETONIVM c. 32. *Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quaereretur, nomina aboleuit.* SENECA de Ira L. VI. *Rector ciuitatis damnatum cum dedecore & traductione vita exigit: non, quia delectetur vllius poena, sed vt documentum omnium sint; & qui viui noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica vtatur.* Hautquidquam tamen cum HOBBESIO Leuiath. c. 28. factum hostile vocabimus, vbi genuinum poenarum finem prae oculis non habuerit imperans; modo alias poena secundum leges ciuitatis infligatur. Add. *L. 7. in fine D. de Seruis exportandis.* GROTIVS dicto loco §. 5.

§. IX. CAETERVM genuinus poenarum finis est praecautio laesionum; quae prouenit, si vel in melius emendetur, qui peccauit, aut alii eius exemplo, ne deinceps velint peccare, vel si ita coërceatur qui peccauit, vt non possit deinceps peccare. Quod GROTIVS dicto loco sic exprimit [1]: *In poenis respici vel vtilitatem eius, qui peccauit, vel eius, cuius intererat non esse peccatum, vel indistincte quorumlibet.* Conf. SENECA de Clement. L. I. c. 22. [2] Primum genus poenae huc spectat, vt istius animus emendetur, & a libidine peccandi purgetur eo medendi modo, qui est per contraria. Nam quia omnis actio, praesertim deliberata & frequens, gignit quandam sui procliuitatem, quae adulta habitus dicitur; ideo vitiis quam primum adimenda est illecebra. Quo pertinet illud Socratis apud PLATONEM Gorgia, [p. 325. 326.] *Iniustus miserior est, si iniuriarum poenas nunquam luat: minus vero miser, si luat, suppliciumque iustum diis, hominibusque reportet.* Nam *qui luit poenas, a prauitate animae liberatur.* SENECA de Ira L. I. c. 5. *Castigatio sincera, & cum ratione aliquando necessaria est. Non enim nocet, sed medetur specie nocendi. Quemadmodum quaedam hastilia detorta vt corrigamus adurimus, & adactis cuneis, non vt frangamus, sed vt explicemus, elidimus: sic ingenia vitio praua, dolore corporis animique corrigimus.* Id tamen non necessarium est, quod dicto loco paulo post sequitur: *Siue per nos, siue per alium quempiam nobis charum inferatur iniuria, sponte nostra iudici nos puniendos, tanquam medico, festinanter offerre; ne inueteratus iniuriae morbus sic inficiat*

fet. Idque BALDO iam olim visum *in L. Furiosum. 9. C. qui Testam. facer. poss.* & plerisque aliis placuit, teste Catell. COTTA in Memorabil. voce homicidium. CARPZOVIVS Praxi criminal. 145. n. 22. Add. Ioann. a SANDE *ad L. 9. D. de Reg. iur.* H.

§. IX. 1) Graeci autem ad tria vocabula reuocant, νουθεσίαν, ἀποπλήρωσιν, παράδειγμα. V. GELLIVM L. VI. N. A. c. 14. H.

2) *In quibus* (alienis) *iniuriis vindicandis haec tria lex secuta est, quae Princeps quoque sequi debet: aut vt eum, quem punit emendet; aut vt poena eius ceteros meliores reddat; aut vt sublatis malis ceteri securiores viuant.* SENECA de Clement. L. I. c. 22.

ſtiat animum, vt inſanabilem reddat. Nam cui ita diſpoſitus eſt animus, vt ad vitium corrigendum vltro velit poenam arceſſere, iudice medico opus non habet, ſed ſibi ipſe ad curationem eſt ſufficiens. APVLEIVS de Dogmate Platonis, [p. 615. Ed. in vſum Delphini.] *Grauius & acerbius eſt omni ſupplicio, ſi noxio impunitas differatur, nec hominum interim animaduerſione plectatur.* PLATO de LL. L. IX. [ſub init. p. 1098. A.] *Nullum ſupplicium lege factum ad malum tendit. Sed duorum alterum fere ſemper ſolet, efficere. Nam aut melior, aut certe minus prauus, qui poenas dedit fieri ſolet.* ARISTOTELES Nicom. II. c. 2. Αἱ κολάσεις ἰατρεῖαί τινές εἰσιν· αἱ δὲ ἰατρεῖαι διὰ τῶν ἐναντίων πεφύκασι γίνεσθαι. *Caſtigationes medicinae ſunt. Medicinae autem per contraria fieri ſueuerunt.* ALCINOVS de Doctrina Platonis c. 32. *Conducit improbo dare poenas, quemadmodum aegro corpus curandum dare medico. Omnis enim caſtigatio peccantis animae medicina eſt quaedam.* TACITVS A. III. *Corruptus ſimul & corruptor, aeger & flagrans animus haut leuioribus remediis reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit.* PLATO Critia, [p. 1098. A.] Δίκη δὲ ὀρθὴ, τὸν πλημμελοῦντα ἐμμελῆ ποιεῖν. *Iuſta poena eius, qui per negligentiam peccauit, eſt, vt cautus efficiatur.*

§. X. CIRCA exactorem huiusmodi caſtigationis ita ſtatuit GROTIVS dicto loco §. 7. *punitionem, quae emendationi peccantis inſeruit, natura cuiuis exercere liberum eſſe, modo quis iudicio polleat, & eiusdem generis, aut aliis vitiis non teneatur.* (ISOCRATES de Permutatione, [p. 539. Ed. Pariſ.] *Eos ego improbiſſimos omnium, & maxima poena dignos eſſe puto, qui de iis rebus alios accuſare audent, quibus ipſi conſtricti tenentur.* LACTANTIVS Diu. Inſtit. L. IV. c. 23. *Antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige.* Apud TACITVM H. II. [c. 10. in fine.] cum Fauſtum Criſpus, qui easdem accuſationes cum praemio exercuerat, damnaſſet, additur: *Non poenam criminis, ſed vltorem diſplicuiſſe.* ARNOBIVS aduerſus Gentes L. I. [p. 21. Ed. Lugd. Bat.] *Res agitis iniuſtas, vt id in nobis conſtituatis damnabile, quod & ipſi vos factitatis: aut quae vobis licere permittitis, conſimiliter aliis licitum eſſe nolitis.*) *Aſt vero in verberibus, & aliis remediis, quae coactionis quid habent, naturam non feciſſe diſcrimen inter perſonas, quibus id liceat, vel non liceat in alium ſtatuere. Niſi quod ratio parentibus in liberos eius iuris vſurpationem pro affectus neceſſitudine peculiariter commendarit. De caetero leges ciuiles recte ad proximos duntaxat affectus reſtrinxiſſe communem illam hominum propinquitatem, rixarum vitandarum cauſa.* Enimuero haec nobis non ſatisfaciunt. Nam iam monitum [1], poenam proprie dictam non poſſe ſumi niſi ab imperante, quicunque demum iſtius finis ſit [2]. Vnde & caſtigatio, quae verbis fit, magis conſilium, & admonitio videtur, quam poena: & vbi ea vehementioribus verbis peragitur, non tam communi aliquo iure conceſſa, quam peculiariter ex amicitiae lege ſancita. Indicio eſt, quod ignotum caſtigare conanti ſtatim occinitur illud TERENTII Heauton. Act. I. Sc. 1. [v. 23. 24.] *Tantumne ab re*

§. X. 1) §. 4. & 6. H.

2 Quam ſententiam AVCTORIS ab obiectionibus diſſentientium vindicavimus ſupra in nota 3. ad §. 4.

3) *Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas*
Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,
Facit vt audacter moneam, & familiariter
Quod mihi videre praeter aetatem tuam
Facere,

ab re tua est otium tibi, Aliena vt cures; eaque nihil quae ad te attinent? Vnde & d. l. Chremes ad castigandum alterum accedens, ad ius vicinitatis prouocat, quam ipse *in propinqua parte amicitiae putat* [3]. CVRTIVS L. III. de Hephaestione [c. 12. n. 16.]: *Libertatis in admonendo eo non alius ius habebat; quod tamen ita vsurpabat, vt magis a rege permissum, quam vindicatum ab eo videretur.* CICERO Offic. I. [c. 17.] *Consilia, sermones, cohortationes, consolationes, interdum etiam obiurgationes in amicitiis vigent maxime.* HOMERVS Iliad. λ. Ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστιν ἑταίρου. *Bona est admonitio socii.* Praeterquam quod & heic cumprimis adhibenda prudentia, ne intempestiue praebita medicina nobis molestiam pariat, alterum in morbo obfirmet. Quo facit illud TACITI H. III. [c. 81.] de Musonio Rufo. Parentes autem duplici nomine castigandi suos liberos ius habent, tum quia educatione per naturam imperata recte fungi nequeunt [4], nisi ipsis concessum sit pro captu aliquid asperioris disciplinae adhibere: tum quia extra ciuitates degentibus in liberos imperium competit; quod licet in multis ciuitatibus satis sit accisum, vbique tamen id fere remansit, vt suo ex iudicio possent eos castigare propter illa peccata, quae magis ex prudentia iuuenili, quam robusta animi malitia committuntur, & magis domesticam, quam publicam pacem turbant. Add. *L. 7. §. 3. D. de Iniuriis.* LIBANIVS Declam. 20. Parem fere potestatem obtinent, queis loco parentum gubernanda iuuentus, puta, tutores, praeceptores, magistri, qui citra modicam coërcitionem officio suo vix satisfacere possunt [5]. SENECA de Ira L. II. c. 27. *Parentum & praeceptorum castigatio sic accipienda est, quomodo scalpellum, & abstinentia, & alia, quae profutura torquent.* Quid reliquis in alios heic potestatis competat, videatur *L. vn. C. de Emendatione propinquorum.* PLATO de LL. L. VII. [p. 893. A.] in sua ciuitate decernit: cum puer sit πάντων θηρίων δυσμεταχειριστότατον, *omni bestia intractabilior, vt liberum quidem puerum doctrinarum potissimum causa praeceptores; vt autem seruum, castiget quicunque ex liberis forte deprehenderit, puerum ipsum & paedagogum, & praeceptorem, si qua in re eos delinquere conspexerit.* XENOPHON de Republica Lacedaemoniorum, [c. 6. §. 2. Edit. Oxon.] *Lycurgus statuit, pueris quemque suis, alienisque iusta imperare. Quod si quis aliquando puer caesus ab alio patri deferat, turpissimum factu ducitur, nisi & ipse filium aliis verberibus affecerit.* Quod autem idem XENOPHON ait L. V. [c. 7. §. 5.] Περὶ ἀναβάσεως: *Si quem vt prodessem verberaui, poenam me debere profiteor, qualem parentes filiis, & magistri discipulis. Nam & medici aegrotum suo ipsius bono vrunt ac secant:* ad diluendam quidem petulantiae calumniam sibi intentatam facit. Sed non statim quod duci, id etiam cuiuis in quemuis licet. Caeterum hoc genus poenae ad mortem vsque procedere posse negat Grotius; cum absurdum sit, emendationis causa aliquem in eum coniicere statum, vbi emendationis nullum specimen exhibere possit. Etsi inemendabili malitia laboranti melius aliqui iudicent, vt plane non sit; praesertim cum talis quam maxime aliis soleat molestus esse.
SENE-

Facere, & praeterquam res adhortatur tua. Heautontim. Act. I. Scen. 1. v. 4. & seqq.

4) Haec verior est caussa patriae potestatis, quam illa, qua AVCTOR supra vsus L. VI. c. 2. §. 4. & 11. vt ibi dictum. H.

5) Vid. NOODTIVS ad legem Aquiliam c. 6. quo lucem pro more suo adfundit compluribus veterum ICtorum fragmentis, quae huc pertinent.

SENECA de Ira L. I. c. 16. *Tibi insanabilis animus est, & sceleribus scelera contexens: & iam non causis, quae nunquam malo defuturae sunt, impelleris, sed satis tibi est magna ad peccandum causa peccare. Perbibisti nequitiam, & ita visceribus immiscuisti, vt nisi cum ipsis exire non possit. Olim miser mori quaeris. Bene de te merebimur: auferemus tibi istam, qua vexaris, insaniam; & per tua alienaque volutato supplicia, id, quod vnum bonum tibi superest, repraesentabimus, mortem.* IDEM de Benefic. L. VII. c. 10. *Ingeniis talibus vitae exitus remedium est, optimumque est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est.* PLATO Gorgia, [p. 349. B.] Ὀυκ ἄμεινόν ἐστι ζῆν τῷ μοχθηρῷ ἀνθρώπῳ· κακῶς γὰρ ἀνάγκη ἐστὶ ζῆν. *Flagitioso homini non expedit, vt viuat. Necesse est enim, vt male viuat.* Sic Sulpicius Asper causam susceptae in Neronem coniurationis hanc allegabat, *non aliter tot flagitiis eius subvenire potuisse.* TACITVS Ann. XV. [c. 68. num. 1.] aut vti SVETONIVS Nerone c. 36. loquitur: *Nonnulli etiam imputauerunt, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus.* IAMBLICHVS in Protreptico c. 2. καθάπερ τῷ ἐμπύῳ βέλτιον τὸ καίεσθαι τοῦ διαμένειν, καὶ τῷ μοχθηρῷ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν. *Sicut supputato conducibilius est vri, quam ita manere: sic flagitioso mori quam viuere satius est.* ROSARIVM PERSICVM c. 1. *Cuiuscunque somnus vigiliis praestat; Illi pariter mori melius est, quam male viuere.* Caritas tamen vtique suadet, vt non facile aliquis pro desperato habeatur. Redundat autem hoc genus poenae etiam in vtilitatem aliorum. Nam cuius animus per dolorem poenae emendatur, de eo aliis satis cautum est: & vbi incorrigibilis quispiam e medio tollitur, satis constat caeteris, ab isto nihil sibi negotii deinceps facessendum. Quanquam vt non nisi incorrigibiles morte afficiantur, quod PLATO de LL. L. IX. [6] vult, id circa modica crimina, & quae intra atrocitatem subsistunt, fortasse recte obtinebit. Sed ad atrocia delicta hautquaquam adplicari poterit. Cum enim ille demum incorrigibilis pronuncietur, qui aliquoties in eodem delicto deprehensus fuit; sane parum expediet Reipublicae expectare, quoad aliquis atrocissimum scelus semel atque iterum patrauerit.

§. XI. ALTER poenarum finis est vtilitas eius, cuius intererat non esse peccatum, seu, qui alterius peccato laesus fuit; vt ne tale quid in posterum ab eodem, aut aliis patiatur. Id quod obtineri potest tribus modis; si tollatur, qui deliquit; si vires nocendi ipsi, salua vita, adimantur, puta si in custodiam detur, si arma & instrumenta nocendi auferantur, si in remotum locum seponatur; & denique si malo suo dedoceatur delinquere; quod cum emendatione, de qua iam egimus, est coniunctum. Ne autem, qui laesus est, ab aliis deinceps

6) Ὅυτω μὲν δὲ τῶν τοιούτων [ὅυς ἂν ἀνιάτως ἐις ταῦτα ἔχοντας ἄισθηται νομοθέτης] περὶ νομοθέτῃ κολαστὴν τῶν ἁμαρτημάτων θάνατον ἀνάγκη νέμειν· ἄλλως δὲ ὀυδαμῶς.

§. XI. 1) Apud Brasilienses coguntur hi, qui sanguine coniuncti sunt homicidae, eum tradere illis, qui caesi necem propter sanguinis communionem & propinquitatem persequuntur, vt tradit Hieronym. OSORIVS L. II. de Gest. Emanuel. Idem *eodem libro* refert, apud Indos esse genus deuotionis, quo inter se alii aliis interdum foedere coniunguntur, exsecratione se deuincientes, si, vno per iniuriam occisô, reliqui non in illo vindicando mortem oppeterent. Apud noui quoque Belgii incolas homicidium non a magistratu sed a consanguineo, qui occisum proxime attingit sanguine, intra viginti quatuor horas plecti posse, auctor est Adrianus DONCKIVS. Apud Habessinos homicidae occisorum propinquis quasi noxae deduntur, qui etiam de illis, quo genere mortis

ceps laedatur, punitione non quauis, ſed aperta & conſpicua, quaeque ad exemplum pertinet, obtinetur. Vnde eſt, quod fere ſupplicia ſumi ſolent non intra angulos carcerum, ſed locis celebribus, & cum terribili adparatu, qui horrorem animis vulgi incutere valeat. Eſt autem iſte finis adeo proprius poenis, vt etiam, vbi per feruorem irae, & praecipitante vindictae cupidine laedentem nos grauiſſime depexum dederimus, demum ſubiicere ſoleâmus; i nunc, alia vice nos laceſſe. Iſthanc autem poenam ſumere penes ſummum imperium eſt. Etſi in nonnullis ciuitatibus legislatores propter ferociam atque peruicaciam populi prauo iſti affectui, quo laeſi propria vltione irae noſtrae litare ardemus, aliquid indulſerunt. Quale quid in ipſa lege diuina occurrit circa vindicem ſanguinis, Num. XXXV. & Deuter. XIX. V. SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 2. & GROTIVS ad Exodi XXI, 12. Ni dicere velimus, id fuiſſe ex reliquiis ſtatus naturalis. Add. quoque ROCHEFORT Deſcript. Antill. Part. II. c. 19. Conſimilis moris veſtigium aliqui colligere volunt ex HOMERI Odyſſ. ω. de Theoclymeno. Sane vix aliter explicari poteſt illa lex, apud EVRIPIDEM Oreſte v. 515. homicidam φυγαῖσι ὡσίεν, ἀνταποκτεῖναι δὲ μή *exilio expiabant, non autem viciſſim occidebant.* Nempe quod vetus iſte mos priuatae vindictae abrogatus eſſet, ne velut progreſſus in infinitum foret. Quae ratio non quadrat in poenam, quam magiſtratus ſumit. Quanquam & multa pecuniaria proximo caeſi ſoluta exilium redimi ſueuiſſe ex HOMERI Iliad. ἰῶτα, v. 702. ſeqq. Vid. quoque APOLLONIVS RHODIVS Argonaut. L. I. v. 90. Sic & hodie in Mauritania non ſolum cognati occiſi cum homicida poſſunt tranſigere, ſed & iidem reum, ſi nondum a magiſtratu apprehenſus ſit, absque forma proceſſus occidere poſſunt [1]; quod regula apud ipſos ſit, vindictam non eſſe peccatum. Poteſt quoque aliquo modo huc trahi illud TACITI de Mor. German. [c. 21.] *Suſcipere inimicitias patris ſeu propinqui neceſſe eſt [2]. Nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem vniuerſa domus.* Nec minus illud apud DIONYS. HALIC. L. I. [c. 81. p. 68. Edit. Sylburg.] Τῆς τιμωρίας τὸν Νομίτωρα ποιεῖ κύριον, εἰπὼν, ὡς τῷ δράσαντι δεινὰ τὸ ἀντιπαθεῖν ἐ πρὸς ἄλλε τινὸς μᾶλλον, ἢ τῆς πεπονθότος ὀφείλεται. *Poenae modum permittens Numitoris arbitrio, quod aequum videretur, penes eum eſſe ius ſupplicii, cui facta eſſet iniuria.* Add. GROTIVS dicto loco §. 8.

§. XII. TERTIVS poenarum finis eſt vtilitas indiſtincte quorumlibet, dum per ſeueritatem poenae ſecuritati omnium conſulitur. PLATO de LL L. XI. [p. 977. 13.] *Poenis maligni vexantur, non quia peccauerunt; nam quod factum eſt, infectum eſſe non poteſt; ſed vt poſthoc & peccatores ipſi, & qui puniri iniquitates viderunt, iniuſtitiam oderint* [1].

SENE-

mortis voluerint, ſupplicium ſumere poſſunt. Iob. LVDOLF. Hiſt. Aethiop. L. II. c. 19. n. 8. H.

2) Qui mos admodum diu apud Germanos Septentrionalesque populos durauit. Hinc faida, quae non omnem ſimultatem, ſed capitalem illam denotabat, quando priuatae inimicitiae per totam cognationem diffundebantur, adeo vt ſi quis ex ea interfectus fuiſſet, caedis poena a tota cognatione exigeretur, ac in eam pro lubitu vindicaretur. V. Caroli CANGII Diſſert. ad Ioinuillam 29. & in gloſſar. voce faida. Conf. ſupra L. III. c. 1. §. 7. in fin. H.

§. XII. 1) Οὐχ ἕνεκα τῦ κακυργῆσαι διδοὺς τὴν δίκην· (οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητόν ἐςαι ποτὲ) τοῦ δ' εἰς τὸν αὖθις ἕνεκα χρόνον, ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδικίαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτὸν δικαιούμενον, ἢ λωφῆσαι μέρη πολλὰ τῆς τοιαύτης ξυμφορᾶς.

SENECA de Ira L. I. c. 6. *Rector ciuitatis damnatum cum dedecore & traductione vitae exigit; non quia delectetur vllius poena, sed vt documentum omnium sint; & qui viui noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica vtatur.* Tullus apud LIVIVM L. I. c. 28. *Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne iam documentum mortalibus dedero. Tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quae a te violata sunt.* Sic & ab rege Anco *carcer ad terrorem increscentis audaciae media vrbe, imminens foro, aedificatur.* IBID. c. 33. Add. AGATHIAS L. IV. Princip. LVCIANVS Phalaride I. [p. 735. in fin. Edit. Amstel.] *Caeterarum rerum nulla foret expectanda vtilitas, nisi metus malefactoribus esset propositus, ac certa spes constituta luendi pro flagitiis supplicii.* Quo genere poenae aut hoc agitur, ne is ipse, qui vni nocuit, deinceps aliis quoque noceat; id quod obtinetur, si nocens aut occidatur, aut debilitetur aut constringatur, vt nocere amplius nequeat, (GVNTHERVS Ligurino L. I. [v. 527. & seqq.]

> *Nec melius stultae furor atque superbia plebis*
> *Puniri poterat, quam tanti vt causa tumoris*
> *Eriperentur opes, vt quos opulentia maior*
> *Fecerat elatos, in se reuocaret egestas:*

Loquitur de Vltraiectinis, quos tumultuantes Fridericus magna pecunia multarat,) aut acerbitate poenae libidinem peccandi exuat: vel hoc quaeritur, ne alii quiuis scelerum impunitate illecti, aliis quibusuis sint molesti. Id quod suppliciis conspicuis obtinetur, quae παραδείγματα, seu exempla vocari moris est, in quae reliqui inspicientes pii sint. Vid. *L. 1. C. ad L. Iul. repetund. L. 7. C. ad L. Fabiam de plagiar.* QVINTILIANVS [2] Declam. 274. *Quotiens noxios crucifigimus, celeberrimae eliguntur viae, vti plurimi intueri, plurimi commoueri hoc metu possint.* SENECA de Ira L. III. c. 19. *Animaduersiones quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Etsi apud Lacedaemonios in contrarium mos valuerit, vt nempe non interdiu, sed nocte sontes plecterentur. HERODOTVS Melpomene, [p. 170. Ed. H. Stephani.] nisi forte & ipsas tenebras ad terrorem aliquid facere crediderunt. Conf. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. §. 3. Sub hocce poenarum fine etiam comprehendi potest illa vtilitas, qua per easdem sarta tecta praestatur, aut reparatur auctoritas imperii ciuilis, quae per malitiosas cumprimis & enormes legum transgressiones non parum delibatur. Haec enim vt salua persistat, totius ciuitatis interest, eademque illaesa improbitatem hominum quam validissime coërcet. Praeter hosce autem fines vt alium quoque cum SELDENO de I. N. & G. L. I. c. 4. statuamus *satisfactorium, purgatorium seu expiatorium*, aut vt deuiatio a lege velut exaequetur, & illa inaequalitas actionis velut corrigatur, necessarium non videtur.

2) SENECA IV. Controu. 25. *Feriatur in foro, omnes videant.* Mox: *Scelus est, in conuiuio damnari hominem.* Paul. OROSIVS L. VI. Hist. 11. *Multum ad coërcendam audaciam valet propositum punitionis exemplum, cum ipsa miseri praesens forma viuentis & ad recordationem admonet conscios, & ad sciscitationem cogit ignaros.* Conf. MARIANA L. XXII. Histor. Hispan. c. 6. vbi notat, *Alphonsum Regem existimationem suam consumsisse, in abdito iustitiam exercendo.* Apud Romanos praeterea breuibus verbis caussa siue titulus supplicii indicari solebat, aut prae-

tur. Et ſi quae ex Sacris literis adducuntur argumenta, ad tribunal diuinum, aut peculiarem populi Ebraici ſanctimoniam ſpectant.

§. XIII. CIRCA exceptiones autem, quas GROTIVS dicto loco §. 9. addit iſti dogmati, quod poenarum ad exemplum facientium exſecutio ſit penes rectores ciuitatum, id obſeruandum: ſi quid perpetratur in illis locis, atque inter illas perſonas, quae certis iudiciis non ſubſunt, puta in piratas; id ad ius belli pertinere [1], quod a poteſtate poenas exigendi diuerſum eſt. In piratas enim ac praedones, cum omnium hoſtes ſint, quilibet quoque homo miles eſt. Etſi non ſpernendum ſit, quod IDEM dicto loco §. 14. monet: conſultius eſſe, nauigaturos inſtrui mandatis a publica poteſtate ad perſequendos piratas, ſi quos in mari repererint: vt data occaſione vti poſſint, non quaſi ſuopte auſu, ſed vt publice iuſſi. Lex autem Deuteron. XIII, 9. etſi non cuiuis priuato ius dare videatur ducem ad idololatriam interficiendi, ſed potius vt iſte in ius rapiatur, & cauſa cognita a multitudine lapidibus obruatur: ponamus tamen cuiuis priuato iſtius criminis manifeſtum interficiendi facultatem datam, ſane eiusmodi lex antea extans efficiet, vt quod a priuato heic ſuſcipitur, velut a miniſtro ſummi imperii, adeoque publica auctoritate ſuſceptum intelligatur. Add. GROTIVS ad dictum locum. Neque id inſuper habendum, factum Phineae ſingulari Dei adprobatione niti. Nam alias eiusmodi zelus cuique permiſſus [2], ciuilem ordinem non mediocriter turbaturus, & impotentibus affectibus praetextum praebiturus fuerit. De iudicio zeli addatur SELDENVS L. IV. c. 4. Ius vitae & necis, quod in quibusdam ciuitatibus patresfamilias in liberos & ſeruos obtinent [3], licet a ciuitatibus originem non habeat, in his tamen videri poteſt particula quaedam imperii publici, quod patribusfamilias in ſuos exercendum velut auctoritate publica indulgetur. Eſſe porro in ciuitate magiſtratum, qui certis in caſibus ſontes extra ordinem indicta cauſa punire queat, nihil repugnat, modo ne iſte tanto iure abutatur. Sic quando in proſcriptorum capita certum praemium conſtituitur, vbi quis eos interfecerit, publica id auctoritate feciſſe cenſetur. Etſi enim eiusmodi declaratio non ſemper vim praecepti habeat; vbi tamen eiusdem intuitu caedes facta ſit, veluti publica auctoritate ſuſcepta defenditur. Add. *L. 1. C. Quando liceat vnicuique.* GROTIVS ad Eſther. IX, 10. notat, antiquitus ſententiam illam apud Hebraeos obtinuiſſe: *Si quis Iſraëlitam aut bona eius prodere voluiſſet gentibus, aut ſi quis totam Iudaeorum vniuerſitatem magna affeciſſet contumelia, nihil mali facturum Iſraëlitam, ſi ei perniciem procuraret, bonis tamen eius relictis haeredi.* Etſi iſta exſecutio & licentia vindictae, quam tunc Iudaei exercebant, ab indole vitae ciuilis non parum abhorrere videatur. Apud ANDOCIDEM Orat. 1. [p. 220. Ed. Wechel.] talis lex extat:

 Si

praeconis voce, aut ſcripto. V. H. GROTIVS ad Matthaei XXVII, 37. H.

§. XIII. 1) Iure enim Poenae, tanquam inter pares, id fieri non poſſe, monitum fuit in nota 3. ad §. 4.

2) *Non eſt ſingulis concedendum, quod per Magiſtratum publice poſſit fieri, ne occaſio ſit maioris tumultus faciendi.* L. 176. D. de R. I. Conf. BVDDEVS de Iure Zelotarum in gente Hebraea, excuſa Halae, 1694. & cum additionibus typis repetita, 1699.

3) Vid. ſupra L. VI. c. 2. §. 11. 12. & c. 3. §. 6. H.

4) In

Si quis democratiam Athenis euertat, aut si quis, imperio populari soluto, magistratum aliquem habeat, Atheniensium hostis esto, impuneque interficiatur. Sequitur iusiurandum, quo populus Atheniensis tributim iurauerat, se talia patrantem interfecturum. Apud LIVIVM L. III. c. 55. Valerius talem legem sancit: *Ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet, qui creasset, eum ius fasque esset occidi: neue ea caedes capitalis noxae haberetur.* Apud Panchaeos *sacerdotibus consecratam regionem egredi nefas erat; egressos vero quisquis offendit, occidendi potestatem habet.* DIODORVS SICVLVS [4] L. I. c. 46. Vbi obseruandum, in his & similibus Legibus generale edictum, accedente facti euidentia, & quae disceptationem ancipitem non admittit, vim latae sententiae obtinere, sic vt subsecuta caedes velut decreto magistratus facta videatur [5]. Quod si autem priuatus ex impulsu eiusmodi legis, vbi iustis subnixa sit rationibus, caedem patrarit, non modo id impune feret in foro ciuili, sed & in conscientia purus erit, siquidem non priuato odio ductus fuerit, sed quod ciuitati sese hoc modo prodesse crederet: praesertim si ideo poenae exsecutionem quibusuis lex indulserit, aut iniunxerit, quod ex illis facinoribus praesentaneum Reipublicae malum immineat. Secus atque in illis caedibus fit, in quibus lex iusto dolori, & vehementissimae indignationi indulget, ac poenam duntaxat humanam, non vitium actus tollit. Quo pertinet lex maritis indulgens, vxorem adulteram & moechum, in ipso actu deprehensos, occidere. Nam dolori tantum ex acerbissima iniuria concepto lex in foro humano ignoscit; licet alias conuenientius foret iniuriam eam per magistratum puniri, neque ex dilata vindicta periculum ciuitati immineret. Vid. GRATIANVS [6] *c. Quicunque 33. caus. 23. qu. 8.* SENECA Controu. L. I Controu. 4. L. IV. Controu. 24. XENOPHON de Educ. Cyri. L. III. [pag. 41. Ed. H. Steph.] VALER. MAXIMVS L. VI. c. 1. §. 13. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 1. §. 14. Ant. MATTHAEVS de Crimin. ad *L. 48. D. tit. 5. c. 2.* GROTIVS in Flor. spars. ad *L. 22. §. 4. D. ad L. Iul. de Adult.*

§. XIV. EX FINE autem poenarum, vt & humanae naturae conditione adparet, posse dari actus quosdam in se vitiosos, quos tamen in foro humano poena affici superfluum atque inutile sit. Quo referri primo solent actus mere interni, id est, cogitatio [1] de peccato aliquo, cupiditas, desiderium; etsi post casu quodam, puta per subsequentem confessionem ad notitiam aliorum perueniant. Add. GROTIVS de Imperio summ. Potest. circa sacra. c. 3. n. 1. Nam cum eiusmodi motu interno nemini noxa inferatur, nullius quoque

4) In Italia, praesertim Venetiis, moris est, praemium ei constituere, qui bannitum, vt vocant, viuum stiterit magistratui, aut eum interfecerit, caputque humeris auulsum in argumentum caedis obtulerit. Vid. Philippus MAVSSACVS in Harpocrationem p. 179. Conf. infra §. 17. in fine. Bannitis olim similes apud Anglos erant Vtlagati, siue extra legis protectionem positi, qui ob contumaciam, dum in ius vocarentur, capitaliter conuicti, capitis damnabantur. De quibus plura congessit Ioann. SELDENVS L. II. de Synedr. Hebraeor. c. 14. §. 3. De Germaniae consuetudine v. LIMNAEVS ad A. B. c. 1. §. 2. Obseru. 14. H.

5) Nec est quamobrem concessiones huiusmodi rationi aduersari putet ARNISAEVS L. II. de Iurib. maiest. c. 3. n. 8. & 9. Cuius argumentis respondet LOCCENIVS Synops. iur. Suetic. Dissert. 28. quaest. 15. Sed nec faciendum cum FREHERO L. III. de Infam. c. 22. n. 15. huiusmodi occisorem fieri infamem, saltem infamia facti stattuente. H.

que hominis intereſt, vt ob eundem quiſpiam puniatur. Vid. *L. 18. D. de Poenis.* Illud enim PHILONIS Iudaei libro, quod deterius potiori inſidietur, [p. 173. A. Ed. Pariſ.] *dum turpia cogitamus, vel ſola mentis imaginatione, iam rei ſumus cogitationis*, ad forum diuinum pertinet [2]. Etſi & illa ipſa ex ſola ratione pro veris peccatis habenda, multis ethnicorum ſcriptorum teſtimoniis oſtendit GROTIVS ad Matth. V,28. Add. BODINVS de Republ. L. IV. c. 7. p. m. 734. Inde exemplum deteſtandae calumniae memoratur [3] apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XV. c. 2. de Mercurio quodam: *Qui ſi per quietem quisquam, vbi fuſius natura vagatur, vidiſſe aliquid amico narraſſet, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo tanquam inexplicabili obnoxius culpae, graui mole criminis pulſabatur. Haec augente vulgatius fama, tantum aberat, vt proderet quisquam viſa nocturna, vt aegre homines dormiſſe ſeſe praeſentibus faterentur externis; moerebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non eſſent, vbi memorantur ſomnia non videri.* Aſt aliud eſt, quando actus interni cum externis coniuncti aeſtimantur. Nam iſti ad qualitatem, tum etiam ad quantitatem actionum maximum vtique momentum afferunt. Sicuti & ſcelera puniuntur, quae ad aliquem conatum, licet non ad vltimum finem peruenerunt [4]. Vid. GROTIVS in Flor. ſparſ. *ad L. 14. D. ad L. Cornel. de Sicariis.* [5] Deinde nimis quam durum foret, poenis humanis ſubiicere velle minutiſſimos quoque lapſus, quos in iſthac naturae conditione non datur effugere, quantamcunque attentionem quis adhibere inſtituat. Recte THEMISTIVS Orat. X. cum lapſuum humanorum tres claſſes eſſe dixiſſet, *ἀτύχημα, ἁμάρτημα καὶ ἀδίκημα, caſum, errorem, ac facinus*, ſubiungit, *προσήκει τὸν βασιλέα τὸ μὲν οἰκτείρειν, τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι. Oportet principem prioris quidem miſereri, corrigere alterum, poſtremum duntaxat vlciſci.* Conf. Rob. SANDERSON de Iuramenti obligat. praelect. 3. §. 18. Quo facit, quod de Alphonſo Congenſi Rege memorat Hier. OSORIVS L. X. *Quinque libros Luſitanarum legum cum diligenter euoluerit, legum quidem ſapientiam, atque ordinem & diſciplinam Reipublicae laudauit: ſed rebus etiam minutiſſimis leges certas inuentas eſſe, non facile probabat. Itaque hanc legum exactiſſimam diligentiam irridens, de Luſitanis quaeſiuit: quaenam poena eſſet iis, qui in terra pedem ponerent, ſtatuta?* IVLIANVS in Caeſaribus de Probo, [pag. 314. C. Edit. Spanhemii.] *Οὐ γάρ ἐστιν, οὔτε ἵππων, οὔτε βοῶν, ἄρχειν, οὔτε ἡμιόνων, ἥκιστα τῶν ἀνθρώπων μή τι καὶ τῶν κεχαρισμένων αὐτοῖς συγχωροῦντα, ὥσπερ ἔσθ᾽ ὅτε τοῖς ἀσθενοῦσιν οἱ ἰατροὶ μικρὰ ἐνδιδόασιν, ἵν᾽ ἐν τοῖς μείζοσιν ἔχωσιν αὐτοὺς πειθομένους. Non poteſt equis, bobus aut mulis,*

6) Supra L. II. c. 5. §. 15. & L. VI. c. 1. §. 11. H.

§. XIV. 1) *Cogitationis poenam nemo patitur*, L. 15. D. de Poenis. De Placitis Iuris R. huc pertinentibus conferatur GRAVINA in Origg. Iur. Ciu. L. III. p. 419. & ſeqq. & BYNKERSHOEKII Obſeruationes Iuris Ciuilis L. III. c. 10.

2) Vid. Canon. Homicidium 28 Diſt. 1. de Poenit. can. qui viderit. 32. quaeſt. 5. H.

3) Nec melius eſt, quod de Chriſtiano II. Rege Dan. in eius Vita ad A. MDXVI. memorat Ioan. MEVRSIVS. Mori fecit ille Torbernum Oxium, quod confeſſus eſſet, optaſſe aliquando Columbulae copiam ſibi dari; etſi Senatus pronunciaret: *Noxam id ſibi non videri, neque vllam cogitationi poenam legibus ſtatutam eſſe.* Vid. ſupra ad L. I. c. 8. §. 3. H.

4) SENECA IV. Epitom. controu. 7. *Scelera quoque, quamuis citra exitum ſubſederunt, puniuntur.* Vid. infra §. 18. & §. 23. H.

5) *In maleficiis voluntas ſpectatur, non exitus.* L. 16. D. ad Leg. Cornel. de Sicariis.

mulis, multo minus hominibus imperari, nisi quis aliquid eorum, quibus delectantur, indulserit; sicut aliquando aegrotis medici exigua quaedam concedunt, vt in maioribus eos habeant obsequentes. Add. GROTIVS L. II. c. 30. §. 19. Quanquam illud dicto loco non satis accurate dictum sit, *ipsos lapsus vix proprie peccata dici, cum libertatem, quam in specie habere videntur, in sua generalitate considerati non habeant.* Non enim sequitur: moraliter impossibile est, vt hominem non aliqua peccata incursent; ergo ista peccata quotidianae incursationis, quae vocant, peccati rationem exuunt. Adiungit IDEM dicto loco §. 20. non esse punienda peccata, quae nec directe, nec indirecte ad societatem humanam, aut alterum hominem spectant. Nam nullam esse causam, quare non talia peccata Deo relinquantur punienda, qui & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad expendenda aequissimus, & ad vindicanda potentissimus. Quare ab hominibus punitio talis institueretur plane sine vtilitate, & proinde mendose. Etsi an talia peccata dentur, si cogitationes in actum non prodeuntes excipias, merito dubites. Praeterea multis actibus leges ciuiles vim producendae actionis denegant, aut poena humana eosdem eximunt, ob tranquillitatem ciuitatis, aliasue rationes, puta, si splendidior futurus sit actus, vbi ex intuitu poenae humanae non videatur susceptus, aut si non videatur tanti momenti, vt iudices ideo sint inquietandi, aut si obscurissimae sit res disceptationis, aut si inolitum plane malum citra conuulsionem ciuitatis tolli nequeat, (quo spectat epistola Tiberii super luxu apud TACITVM A. III. [c. 53.]) aut vt nimia litium multitudo amputetur. Add. SENECA de Clementia L. I. c. 22. Denique & a poena humana eximi, necesse est illa vitia animi, ex corruptione mortalium communi resultantia, quae ita frequentia reperiuntur, vt non possent non destrui ciuitates, si poenis humanis in ista animaduerteretur: quousque in enormes actus non eruperint, vti est auaritia, ambitio, inhumanitas, ingratus animus, hypocrisis, inuidia, studium aliis detrahendi, superbia, iracundia, discordia, & similia. Quae Saluator noster sanctimonia suorum praeceptorum potissimum eradicare instituit. Et hactenus quoque valet illud SENECAE de Ira L. II. c. 31. *Si puniendus est, cuicunque prauum maleficumque ingenium est, poena neminem excipiet.*

§. XV. NEQVE tamen, si qua delicta sunt idonea, vt in foro humano puniantur, poena necessario semper est exigenda, quin quandoque veniae locus esse possit [1]. Quicquid quondam Stoici in contrarium tenderent, quorum sententia exprimitur apud STOBAEVM Serm. XLIV. *φασὶ μηδὲ συγγνώμην ἔχειν μηδενὶ τὸν νοῦν ἔχοντα, dicunt virum prudentem nemini veniam dare.* Ratio est, quia *eiusdem hominis sit veniam dare, & putare eum, qui peccauit, non sua culpa peccasse, cum tamen omnes ex propria malitia peccent: propterea recte dici, veniam non esse dandam peccantibus.* Videntur ita velle argumentari: aut sua culpa quis peccauit, aut non sua culpa. Si non sua culpa, non est peccatum, cum omne pecca-

§. XV. 1) Hinc ius ignoscentiae, si licet voce GELLII vti, VII. N. A. 3. H.

2) Adiecimus, hanc negatiuam, poscente sensu Praeiuit Cl. BARBEYRACVS.

3) Venia est poenae meritae, (aut vt inferius AVCTOR loquitur debitae) remissio. Sapiens secundum Stoicos, nemini ignoscebat. *Parcit enim Sapiens, consulit & corrigit. Idem facit, quod si ignosceret,*

peccatum patretur *παρὰ τὴν ἰδίαν κακίαν*, ex propria malitia; adeoque heic venia opus non esse. Sin per suam culpam, iam ideo veniam adhiberi non posse, quod illa vtique conueniat delictis [non [2]] spontaneis. Quae ratio manifeste petit id, quod est in principio. Addebant, *ὀκ ἐπιεικῆ εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα. Τὸν γὰρ ἐπιεικῆ παραιτητικὸν εἶναι τῆς κατ᾽ ἀξίαν κολάσεως. Virum bonum non esse aequum & mitem; mitem enim deprecari & mitigare quam quis meritus est poenam. Atqui quibus quis sit dignus, ea omnino esse tribuenda.* Verum alia est ratio *ἀξίας*, *dignitatis* siue *meriti* ad bonum, & ad malum. Bonum quod alicui debetur, id ipsi recte subtrahi nequit. Sed mali est natura, (quod scilicet non tendit ad vtilitatem eius, cui infertur,) vt citra iniuriam negari queat. Denique tradunt: *Nihil differre, aliquem esse mitem, aut putare lege constitutas delinquentibus poenas nimium duras esse; aut existimare legislatorem indignas poenas praescribere.* Sed & haec ratio nihili est. Nam non repugnat, poenas lege definitas esse iustas, & tamen easdem quandoque recte remitti. Nam leges in genere definiunt, quae poenae cuique delicto debeantur, non consideratis peculiaribus circumstantiis, quae in certa persona, aut certa Reipublicae conditione quandoque occurrunt. Ast venia singulis indulgetur ob certas rationes, quae hautquidquam in omnibus peccantibus, aut semper deprehenduntur. Videatur quoque CICERO pro Muraena, [c. 29.] & SENECA de Clementia in fine, vbi ait: *Venia est remissio poenae debitae: sapiens autem quod facere debet, facit* [3]. Sed deceptio latet in vocabulo *debitae.* Si enim intelligas, ei qui peccauit, poenam deberi, id est, eum sine iniuria, aut citra iustam querelarum causam puniri posse, iam non sequetur: si quis non puniat, facere, quod facere non debet. Multa enim recte & licite possum facere, quae tamen non semper factu mihi sunt necessaria. Deinde vti illud recte non dicitur, delinquenti poenam deberi, quasi in delinquente haereat aliquod ius, quod per poenam sit explendum, (nemo enim queritur, poenam sibi condonatam, nisi forte omissis castigationibus ad solam emendationem spectantibus, vbi post dissimulata vitia puerilia saepe in virilia scelera prorumpitur;) ita & hoc improprium est, delinquentem poenam debere, seu ad poenam sustinendam aliqua obligatione teneri; cuius ratio supra est exposita. Quod si autem vocabulum *debitae* ita capiamus, quasi sapiens ex obligatione aliqua debuerit poenam exigere, dicendum primo: neminem heic posse obligari, nisi cui custodia legum publice vel priuatim sit commissa. Deinde obligatio quae in imperantibus est, non spectat ipsos delinquentes, sed totam ciuitatem aut societatem, cuius salutem isthoc quoque modo, poenis improbos coërcendo, promouere debent. Id vbi facere negligunt rectores ciuitatum, nocentibus non inferunt iniuriam, sed illam obligationem, qua ciuitati tenentur, vtique violant. Ast vero salutem ciuitatis non subuerti, sed quandoque stabiliri, venia in loco & tempore adhibita [4], manifestum est [5].

§. XVI.

ret, nec ignoscit. SENECA c. l. Add. BVDDEVS in Iurispr. Hist. Spec. §. 60. & sqq.

4) Quo pertinet Ius Asyli, de quo euolui possunt BVDDEVS in Spec. Iurispr. Hist. §. 15. & sqq. & THOMASIVS de Iure Asyli, legatorum aedibus competente, quae numero XVI. est, inter Lipsienses.

5) Adde Stoicos etiam clementiae locum facere. Hinc

§. XVI. Quod autem GROTIVS dicto loco §. 22. tradit, veniae locum esse etiam *ante legem poenalem*, id dextre est explicandum. Alias enim tralatitium est, vbi non sit lex, ibi nec poenam, nec delictum, nec delicti veniam inueniri. Et lex poenalis est, non solum vbi certum genus poenae expresse definitum est, sed & vbi poenae qualitatem ac quantitatem definire in arbitrio iudicis relinquitur [1]. Heic igitur sciendum, si qua ciuitas iure scripto non vtitur, loco legum ciuilium esse leges naturales, iuxta quas ius ibi dicitur, & qui eas transgressus fuerit, poena arbitraria a iudice coërcetur. Sed & vbi leges ciuiles sunt conscriptae, cum tamen omnes modi, quibus humana se malitia exserit, diserte vix possint exprimi, vbique legum ciuilium defectum lex & ratio naturalis supplere intelligitur; & qua sanctio poenalis expressa deficit, in arbitrio iudicis est poenas definire. LYCVRGVS contra Leocratem, [p. 108. Ed. Wechel.] *Pratermitti super eiusmodi criminibus poenam contigit non per socordiam eorum, qui tum sanxere leges, sed quod prioribus temporibus nihil eiusmodi acciderit.* Hoc modo intelligitur, qua ratione poena ante legem poenalem locum habeat. Et ex hisce etiam explicandum est illud CICERONIS in Verrem L. I. [c. 42.] *In nulla lege tempus praeteritum reprehenditur, nisi eius rei, quae sua sponte scelerata ac nefaria est, vt, etiam si lex non esset, magnopere euitanda fuerit.* Quanquam autem in eiusmodi ciuitatibus rectores earundem vtique facultatem habeant malos poenis multandi: non tamen ideo omnes & singuli delinquentes sunt puniendi. Sed hoc dependet ex connexione finium, ob quos poena est instituta, cum ipsa poena. Quare si certo in casu fines illi morali aestimatione non sint necessarii, puta, si non videatur consultum certum aliquod delictum diuulgare; aut si fines alii ex opposito occurrant non minus vtiles & necessarii, puta, si ex omissione poenae eadem aut maior vtilitas possit obtineri; aut denique si fines poenis propositi alia ratione commodius obtineri possint; iam sane adparet nihil esse, quod ad poenam in foro humano praecise obliget. Vid. GRATIANVS caus. 23. quaest.

Hinc SENECA ipse II. de Clement. 7. *De verbo (vt mea fert opinio) controuersia est, de re quidem conuenit.* Conf. §. sequ. in fine. H.

§. XVI. 1) Supra L. I. c. 6. §. 14. H.

2) Quod IVSTINVS Scythis tribuit, quos Graecis opponit, in verbis supra iam adductis L. II. c. 3. §. 7. nota 5.

3) *Is, quum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset, respondit, se id neminem facturum putasse. Sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat, ne non tam prohibere, quam admonere videretur.* CICERO Orat. pro Sexto Rosc. Amerino c. 25. Ἐρωτηθὴς διὰ τὶ κατὰ πατροκτόνου νόμον οὐκ ἔθηκε, διὰ τὸ ἀπελπίσαι. DIOG. LAERTIVS L. I. §. 59. Ed. Amst. *Praeterea videbis, ea saepe committi, quae saepe vindicantur - - - Summa - - - prudentia altissimi viri, & rerum naturae peritissimi maluerunt, velut incredibile scelus, & vltra audaciam positum praeterire, quam, dum vindicant, ostendere, posse fieri. Itaque parricidae cum Lege coeperunt, & illis facinus poena monstrauit - - - Periculosum est, mihi crede, ostendere Ciuitati, quanto plures mali sint. Pater tuus plures intra quinquennium culleo insuit, quam omnibus secutis insutos accepimus.* SENECA de Clement. L. I. c. 23.

4) Eodem pertinet, quod praestet aliquando videri potius inuenisse bonos, quam fecisse: quia fides habita ipsam obligat fidem, & graue est conscientias hominum irritare, qui si latere se putent, non raro mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, malum malo pellere, & infamiam alterius exitio mutare conabuntur. Hoc autem in dubiis Reipublicae temporibus maxime locum habet, *ne animi sublata spe veniae contumacia accendantur, aut sparsa per multos formidine reuiuiscant incompositi turbines*, vt AMMIANVS MARCELLINVS loquitur. Vid. Crateri sermo

quaest. 3. c. 18. 24. Primi casus exemplum sit in peccato paucissimis cognito, cuius proinde publica traductio non sit necessaria, aut etiam damnosa. Nam multi a peccato sese abstinent magis ex ignorantia vitiorum, quam amore virtutis [2], qui eiusmodi delicti antea incogniti poena non tam deterrentur, quam per petulantem curiositatem ad idem patrandum incitantur, ac in vetitum tendunt. Quo spectat ratio Solonis, quare legem de parricidio non tulerit, ne non tam prohibere, quam admonere videretur [3]. APVLEIVS Metamorph. L. X. [p. 319. Ed. in vs. Delph.] *Quod nemo nouit, pene non fit.* Add. SENECA de Clementia L. I. c. 23. BVSBEQVIVS Ep. 3. *Turcae in occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumniae, manifesta & comperta grauiter puniunt.* Quod non multum abit a consilio, quod Augusto circa exactionem poenarum dat Maecenas [4] apud DIONEM CASSIVM L. LII. Secundi casus exemplum potest esse in eo, qui bene merita sua aut parentum maiorumue pensari digna praesenti culpae opponit. Nam quandoque aeque aut magis Reipublicae proficuum esse potest, certi generis egregium facinus praemio affici, quam malefactum puniri. Ac non superueniens [5] modo, sed & antegressum [6] beneficium iniuriam adparere non patitur. PROCOPIVS Hist. Vandal. L. II. [c. 16.] *Quod perperam actum est, id nullo tempore infectum fiat: sed compensatum factis eorundem hominum melioribus per honestum silentium ad obliuionem deducitur.* Tertii casus exemplum sit in eo, qui verbis emendatus est [7], aut laeso verbis satisfecit, cauitque, vt ad hos fines poena amplius opus non sit; nec delictum exemplo sit noxium. SENECA de Ira, L. I. c. 16. *Sapiens dimittit saepe eum, cuius peccatum deprehendit, si poenitentia facti spem bonam pollicetur; si intelligit non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod aiunt, animo inhaerere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus* [8]. Ex quibus & hoc obiter adparet, quatenus per transactiones cum accusatore aut laeso crimen extinguatur [9]. Nempe regulariter quod accusatoris aut laesi priuatim interest, isti remittere possunt; quo ipso tamen non praeiudicatur ei, quod Reipublicae interest [10]. Adeoque secun-

sermo ad Alexandrum apud CVRTIVM L. VI. c. 8. PICCARTVS V. Obs. Polit. 5. FORSTNERVS ad XIV. Ann. 23. Adde de virulentis sermonibus *Elem. pr. ciuil. part. 2. sect. 25. §. 17.* H.

5) Verbis SENECAE de Benef. L. VI. c. 6. in f. AVCTOR vtitur, prouti referuntur a GROTIO L. II. c. 20. §. 22. n. 1. Longe tamen alio sensu ipse loquitur SENECA: *Quomodo*, inquiens, *si quis scriptis nostris alios superne imprimat versus, priores litteras non tollit, sed abscondit: sic beneficium superueniens iniuria adparere non patitur.* Vid. nota Cl. BARBEYRACI ad dictum locum Grotii.

6) Vid. locus CICERONIS, qui laudabitur ad §. sequentem nota 8.

7) *Quisquis vacuus ira, meritam cuique poenam iniungit. Dimittit saepe eum, cuius peccatum deprehendit; si poenitentia facti spem bonum pollicetur; si intelligit, non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod aiunt, animo inhaerere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus.* SENECA de Ira L. I. c. 16. p. 20. Ed. Gron.

8) Demipho apud TERENTIVM Phormione:

Quando iam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: Orat, confitetur, purgat, quid vis amplius? H.

9) Conf. t. t. Pand. de Transactionibus, & NOODTII Diocletianus & Maximianus vna cum loco TACITI iam adducto L. IV. c. 2. §. 9. nota 4. Generalis ceterum est regula, qua *priuatorum conuentio non derogat iuri publico.* L. 45. §. 1. D. de R. I. j. l. 27. D. ead.

10) V. supra L. I. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

ſecundum finem poenarum pacta priuatorum tollere poſſunt, non ita tertium. TACITVS A. III. *Sane lentus in ſuo dolore eſſet; Reipublicae iniurias ne condonaret.* Quo etiam referre poſſis delicta, quae vocantur iuuentutis, quibus aequi viri facile veniam indulgent, vbi poſt deſpumatum aetatis feruorem ad frugem reditur. IVVENALIS Sat. 8. [v. 166.] *Quaedam cum prima reſecantur crimina barba* [11]. Add. ARISTOTELES Rhetor. L. II. c. 3. ſub init. Huc ſpectat quoque illud ARRIANI de Exped. Alex. L. VII. *Qui iniuriam accepit, non ita grauiter laeſum ſe iudicat, ſi is qui laeſit, perperam ſeſe feciſſe fateatur: & bona alicui ſpes fit, ſe non amplius iniuria affectum iri, ſi is, qui affecit, poenitentiam facti ſui prae ſe ferat.* Et talibus in caſibus in veniam magis, quam poenam propendere pars clementiae habetur. Nam quia poena omnis, praeſertim grauior, habet aliquid, quod in ſe ſpectatum non quidem iuſtitiae, ſed caritati ex communi cognatione reſultanti repugnare videtur; inde facile patitur ratio, vt poena ſuperſedeatur. PLVTARCHVS Quaeſtion. Roman. 82. [p. 283.] *Cur magiſtratuum virgae feruntur colligatae, appendentibus & ſecuribus? An ſignum hoc eſt, non debere promtam ſolutamque iram eſſe magiſtratus? An vero quia cunctationem quandam, & moram irae adferunt lente euolutae faſcibus virgae, idque ſaepe nonnullos ad decretae poenae poenitentiam duxit?* IVVENALIS Sat. 6. [v. 220.] *Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa eſt.*) *Quandoquidem vero vitia alia ſunt ſanabilia, alia inſanabilia; virgae eos corrigunt, qui in melius mutari poſſunt, ſecures praecidunt id, quod corrigi non poteſt.* Aliquando enim maior ac iuſtior caritas quaſi irrefragabiliter poenam poſtulat, ne ex vnius venia multi alii malis onerentur. Nam vni noxio parcere, vt multis innoxiis inde male fit, crudelis eſt miſericordia. IVLIANVS Miſopogone, [p. 371. Ed. Spanhem.] Ἡ πρὸς τοὺς πανούργους καὶ κλέπτας πρᾳότης αὔξει, καὶ τρέφει τὴν ἐν ἀνθρώποις κακίαν. *Lenitas erga nebulones & fures auget & alit inter homines malitiam.* APPIANVS Alexandr. Mithridatico, [p. 250. A. Ed. H. Stephani] Ἀχάριστον ἡ πονηρία συγγνώμης τυγχάνουσα. *Ingrata res eſt malitia, nacta veniam.* Eoque venia non danda, niſi quos malitiae ſuae poenitet. GVNTHERVS Ligurino L. I. [v. 478. & ſeqq.] *Plus ſaepe nocet patientia regis Quam rigor: ille nocet paucis, haec incitat omnes, Dum ſe ferre ſuos ſperant impune reatus.* SADVS Roſar. c. 8. *Ignoſcere laudatum atque virtus eſt; Verum vulneri illius, qui mortales vexat, non inungendum eſt balſamum. An neſcit ille, qui ſerpenti facit miſericordiam, ſe mortalibus iniuriam facere?* IACOBVS Rex Dono regio L. II. pro criminibus, quibus nullo modo ignoſci debeat, habet haec: *Magiam, latrocinium, inceſtum, ſodomiam, veneficium, falſationem monetae, oppreſſionem ſeu vim publicam* [12]. Huc pertinet etiam ſententia Lepidi [13] apud TACITVM A. III. qui ideo cum ſtolido Poëta mitius agendum cenſet, quod *neque ſerua-*

11) *Defenſor culpae dicet mihi: fecimus & nos*
Haec iuuenes: Eſto! desiſti nempe nec vltra
Fouiſti errorem. Breue ſit, quod turpiter audes,
Quaedam quum prima reſecentur crimina barba
Indulge veniam pueris.
IVVENALIS Sat. VIII. v. 163. & ſeqq.

12) Et maxime delicta aduerſus Reipublicae ſtatum. Quanquam & in his ſummus imperans ad ſe ipſum, & ad illum qui puniendus eſt, reſpicere, nec minus rationem temporis aliarumque circumſtantiarum habere debet. Vid. SENECA I. de Clement. 9. vbi elegans conſultatio de Cinna, qui coniurauerat. BACO de Verulamio Hiſtor. Henrici VII. FORSTNERVS ad XII. Ann. TACITVS

seruatus in periculum Reipublicae, neque interfectus in exemplum sit iturus. Hisce casibus Stoici dicebant, sapientem *parcere*, non *ignoscere*. Quasi vero nobis non liceat cum vulgo ignoscere vocare, quod illis parcere dicitur. Aut quasi non sapiente sit indignum, super vocabulis ambitiose disceptare, vbi de re conuenimus.

§. XVII. Enimvero post expressam legem poenalem maior videtur difficultas, vt delinquens poena soluatur; seu facilius venia locum habet, vbi poena est arbitraria, quam vbi illa expresse legibus est definita. Idque non tam eorum ob causam, quod par sit, vt legislator suis se legibus conformem gerat; quam quia auctoritas legum vilescit, si citra grauissimam causam earundem exsecutio omittitur. Et quia ad peccandum vltro inuitare videtur magistratus, qui aequalem aut maiorem causam praebeat veniam sperandi, quam poenam metuendi. Arnobivs L. VII. [p. 216. Ed. Lugd. Bat. B.] *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi peccati spes datur: & facile itur ad culpas, vbi est venalis ignoscentium gratia.* Igitur etsi quarumuis legum humanarum vis a voluntate humana pendeat non in origine tantum, sed & in duratione, non tamen illae tolli aut mutari debent, nisi graui vrgente causa; alioquin in regulas prudentiae rectricis impingitur. Imo grauius videtur citra probabilem causam legem manentem certis in personis non exsequi, quam eandem penitus tollere: cum illic acerbissimis querelis occasio praebeatur, quod aequalia meriti aequaliter non habeantur. Neque minus tamen, vbi iusta adfuerit causa, sicuti totam legem positiuam tollere potest summus imperans; ita & effectum eius circa certam personam, certumue factum tollere, manente de caetero lege. *Summus imperans, dico.* Nam iudicibus pedaneis occini potest illud Lysiae [1] Orat. 2. in Alcibiadem. *Si cui mulcta videtur grauis, aut lex seuerior; cogitandum erit, vos non vt legem feratis, sed vt secundum leges latas iudicetis, huc venisse.* Themistivs Orat. V. *Alia regis, alia iudicis laus ac virtus est; huic sequendae leges, illi interdum etiam corrigendae, earumque seueritas ac duritia declaranda; vtpote qui viua spiransque lex sit* [2]. *L. 12. §. 1. Qui & a quibus manumissi. L. 1. §. 2. D. Quae sentent. sine appellat. rescind.* Causas porro liberandi aliquem a poena post legem poenalem Grotivs dicto loco §. 24. facit intrinsecas vel extrinsecas. Intrinseca causa ipsi est, quando poena non quidem est futura iniusta, quippe antea rite sancita & denunciata; sed tamen dura est ad factum comparata. Quamquam ego iudicauerim, si poena legibus praescripta in vniuersum sit nimis dura, totam potius legem esse corrigendam, quam vt vni paucisque venia indulgeatur, reliquis iniquae poenae obnoxiis. Quodsi autem in huius vel illius

 facto

citvs 19. & ad XIV. Ann. 50. Leuiores iniurias, etiam sibi illatas, summus imperans sine noxa condonare potest. Vid. *L. vnic. C. Si quis Imperat. maledic.* Cuius sententiam saepe in ore habuisse & laudasse Elisabetham Angl. Reginam, testis est Camdenvs. H.

13) Et Liuiae de Cinna apud Senecam d. l. *Deprehensus est. Iam nocere tibi non potest; prodesse famae tuae potest.* H.

§. XVII. 1) Conf. supra not. ad L. V. c. 12. §. 21. H.

2) Γινώσκειν [ὁ τοῦ νόμου κύριος] ὅτι ἄλλη μὲν δικαστοῦ, ἄλλη δὲ βασιλέως ἀρετή· καὶ τῷ μὲν προσήκει ἕπεσθαι τοῖς νόμοις, τῷ δὲ ἐπανορθοῦν καὶ τοὺς νόμους, καὶ τὸ ἀπηνὲς αὐτῶν καὶ ἀμείλικτον παραδεικνύναι, ἅτε νόμῳ ἐμψύχῳ ὄντι, καὶ οὐκ ἐν γράμμασιν ἀμεταθέτοις καὶ ἀσαλεύτοις.

facto peculiares circumstantiae occurrant, quae ipsius atrocitatem, qualem & quantam lex praesupponit, minuunt, ex ipsa aequitate iudices poenam non quidem penitus tollere, sed tamen mitigare tenentur. Quo casu in ipso facto velut intrinsece haeret causa non quidem veniae, sed poenae temperandae. Igitur potius est, vt dicamus, proprie loquendo extrinsecas duntaxat causas dari poenam relaxandi; puta meritum aliquod antegressum ipsius delinquentis. (Vid. DIODORVS SICVLVS L. XV. c. 11.) aut ipsius maiorum vel propinquorum; vel alia res commendans, vel denique spes magna fore, vt peccatum illud insignibus factis eluatur. CICERO de Inuent. L. II. [c. 35.] *Oportet eum, qui sibi vt ignoscatur postulat, commemorare, si qua sua poterit beneficia; & ostendere ea maiora esse, quam haec quae deliquerit, vt plus ab eo boni, quam mali profectum esse videatur. Deinde maiorum suorum beneficia, si qua extabunt, proferre. Deinde ostendere, non odio neque crudelitate fecisse, quod fecerit, sed aut stultitia, aut impulsu alicuius, aut aliqua honesta aut probabili causa. Postea polliceri & confirmare, se & hoc peccato doctum, & beneficio eorum, qui sibi ignouerint, confirmatum omni tempore a tali ratione absuturum.* Sic multi maiorum suorum famae [3] meritisque [4], aut gratiosorum intercessionibus fuere condonati. Hadrianus in reis poenam pro numero liberorum minuisse scribitur, apud XIPHILINVM Epit. Dionis. Vid. LIVIVS L. IIX. c. 35. Sic aliqui absoluti, quod vltimi ex illustri stirpe forent. Sic Phryne meretrix cum capitis causam Athenis diceret, a Lysia [5] oratore hoc modo fuit liberata, dum vestem superiorem ipsi detrahit, vt nudum pectus a iudicibus posset conspici. Sic M. Antonius liberauit M. Aquilinum, manifestum criminis repetundarum: dum causa prope perorata, eum in conspectu omnium constituit, tunicamque eius a pectore abscidit, vt cicatrices populus Romanus iudicesque adspicerent, aduerso corpore exceptas. CICERO in Verrem L. V. [c. 1.] Sic POLYDORVS VERGIL. Hist. Anglic. L. XXVI. tradit, quondam in Anglia ob quodcunque praeter maiestatis crimen non morte, sed carcere duntaxat perpetuo punitos, *qui legere sciuerint.* Eoque magis hae causae sufficient, si in facto, de quo anquiritur, ratio legis saltem particulariter cesset. Est quippe ratio, quare lex sit obseruanda, vniuersalis quidem, auctoritas & voluntas legislatoris summo imperio praediti, quae etiam, vbi nulla alia ratio adparet, sufficere debet; sed particularis ratio est insigne aliquod commodum in Rempublicam redundans, aut damnum, quod obseruata lege declinatur, verbi gratia, ponamus exsistere alicubi leges sumtuarias. Harum ratio generalis est voluntas legislatoris: particularis autem, ne inutilibus, & immodicis sumtibus patrimonia priuatorum exhauriantur. Heic etsi ad sustinendam legis auctoritatem sufficiat ratio legis vniuersalis [6]: cessatio tamen rationis particularis efficiet, vt facilius, & minori

3) Vide quae de Manlio dicuntur a BVDDEO in Specim. Iurispr. Histor. §. 51. & seqq. E quibus adparet, QVINTILIANVM Declam. 310. in fine nimis generaliter dixisse, *Qualecunque crimen donari meritis, donari virtuti potest.*

4) *Ad bestias damnatos, fauore populi Praeses dimittere non debet: sed si eius roboris vel artificii sint, vt digne Populo Romano exhiberi possint. Principem consulere debet.*

5) Imo potius ab Oratore Hyperide.

6) Vid. supra d. c. 12. §. 10. infra h. l. c. 6. §. 11. H.

7) Vide quae diximus ad L. V. c. 4. §. 5.

8) Quae sit auctoritas eius, qui se alterius facto,

nori cum damno auctoritatis legum poena remitti queat; ſi nempe transgreſſori tantae ſint opes, vt iſtis ſumtibus non fatiſcant. Apud rigidos tamen dominos hautquidquam tutum eſt legem aut mandatum negligere ideo tantum, quod particularis ipſius ratio ceſſet. Sicuti apud HERODOTVM Thalia [p. 112. Ed. H. Stephani] gaudebat quidem Cambyſes ſeruato Croeſo; ſed qui eum interficere mandato regis neglexerant, capite poenas dabant [7]. Multum quoque ad veniam impetrandam facit, ſi delictum per ignorantiam ſit commiſſum, non quidem omni culpa carentem, ſed per negligentiam obortam; aut ſi interuenerit imbecillitas animi, non ſine difficultate ſuperabilis. Ad priorem claſſem referri poteſt factum Charondae, qui per imprudentiam gladio accinctus in concionem contra legem abs ſeſe latam acceſſerat. Qui ſane vt gladio incumberet, opus non habebat. Vid. DIODORVS SICVLVS L. XII. c. 19. Simile quid IDEM L. XIII. c. 33. refert de Diocle Syracuſano, qui inter leges ſuas & hoc tulit: *Vt, ſi quis cum armis in forum prodiret, capite plecteretur; nec vllam imprudentiae aut circumſtantiae veniam conceſſit.* Is cum nunciata hoſtium in agrum irruptione, gladio accinctus in forum egrederetur, ac interim tumultu in forum excitato, eodem cum gladio properaret, a priuato monitus ſeipſum transfixit. Etſi miſerationem ipſe conſumſerit, quod in ſua lege imprudentiam ſimilesque circumſtantias non exemerit. Atque iſthaec nequidquam conuelluntur per ea, quae Anton. MATTHAEVS de Criminibus ad L. XLIIX. tit. 19. c. 5. prolixe diſputat. Denique & hoc addendum, vti alias menſuram poenae in foro humano vtilitas ciuitatis metitur; ita & eadem ſaepe veniam indulgeri iubet delinquentibus ob multitudinem. Etſi enim alias a delicto non excuſat paria peccantes allegaſſe [8]. Vid. ISOCRATES laudat. Buſiridis [p. 397.] circa finem [9]: eſt tamen prudentum rectorum prouidere, ne quae ſeruandae ſocietati humanae inuenta eſt iuſtitia, ad ciuitatem euertendam valeat. LVCANVS L. II. [v. 141. & ſeqq. 198. & ſeqq.] *Dumque nimis iam putrida membra recidit, Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt, Qua morbi duxere manus: perire nocentes, Sed cum iam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes.* IBID. *Tot ſimul infeſto iuuenes occumbere letô, Saepe fames pelagique furor, ſubitaeque ruinae, Aut coeli terraeque lues, aut bellica clades, Nunquam poena fuit.* CLAVDIANVS de Bello Getico: [v. 120. & ſeqq.] *Cautius ingentes, & proxima cordi Vlcera Paeonia tractat ſolertia curae, Parcendoque ſecat: ferro ne longius acto Irreuocandus eat ſectis vitalibus error.* SENECA de Ira, L. II. c. 10. *Neceſſaria venia eſt, vbi totus deſeruit exercitus.* Inde laudem meretur Princeps, qui *Multa metu poenae, poena qui pauca coërcet.* OVIDIVS de Ponto L. I. Ep. [2. v. 127. 128.] Sicut & ſaepe neceſſitas ſubigit praeduras leges moderari, aut plane vt obſoleſcant pati. Apud TACITVM A. [III. c. 25. 28.] refertur *de moderanda Papia Poppaea*, ideo quod *multitudo periclitantium gliſceret, cum omnis domus delatorum inter-*

cto, non ſuo defendat? CICERO Orat. in Vatin. c. 6. pag. 243. Ed. Graeuii. Ad quem locum conferendi etiam Auctores, quos adducit Abrahamus.

9) Ἐι γὰρ τῶν μὲν ἀδικημάτων οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν, ὃ μήπω τυγχάνει γεγενημένον. τοὺς δ' ἐφ' ἑκάστοις αὐτῶν ἁλισκομένους μηδὲν ἡγοίμεθα, δεινὸν ποιεῖν, ὅτ' ἂν ἕτεροι ταὐτὰ φαίνωνται διαπεπραγμένοι· πῶς οὐκ ἂν καὶ τὰς ἀπολογίας ἅπασι ῥᾳδίας ποιήσαιμεν καὶ τοῖς βουλομένοις εἶναι πονηροῖς πολλὴν ἐξουσίαν κατασκευάσαιμεν. „Proti difficile eſt, inuenire crimen quod nunquam commiſſum fuerit; ſi eos, qui cuiusuis conuicti fuerint, nihil graue admiſiſſe putaremus, quamprimum alii exemplum eorum ſequerentur, nemini ſane paratiſſima deeſſet excuſatio; id quod malis peccandi praeberet licentiam."

interpretationibus subuerterentur. Et quia *altius penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant, multorumque excisi status; & terror omnibus intentabatur.* Natatu quoque digna Tiberii epistola apud EVNDEM A. L. III. [cap. 54.] vbi consultius iudicat, *omittere potius praeualida & adulta vitia, quam hoc assequi, vt palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.* Cum satius sit iisdem *intra animum mederi*, & expectare, donec principes *pudor; pauperes necessitas; diuites satietas in melius mutet.* Scilicet non est homo propter poenam, sed poena propter hominem. Inde si poenam secutura foret pernicies eorum, quibus exigendi poenas ius est, non magis ad eas sumendas est obligatio, quam ad propriam vitam destruendam. Sic si gubernator in naui facinus admisisset, nec alterius foret cum copia, omnium vectorem salutem destrueret, qui poenas ab ipso exigeret. Sic & multa peccata magistratui dissimulanda sunt, ex quorum vindicatione ruina Reipublicae procurari posset, & quibus maculati homines ad conseruationem status nostri sunt necessarii. Etsi Magistratui super peccatorum permissione nunquam directe pacisci liceat, aut exinde publicum velut quaestum instituere. V. 2 Petr. II, 15. [10] Huc referri possit, quod in Italia quandoque bannitis veniam publice polliceantur ea lege, si caput alterius banniti afferat; quem morem tamen improbat Henricus STEPHANI Apolog. pro Herodoto. c. 18. eiusque rationem potius Platoni & Aristoteli cuipiam, quam Christiano probari posse dicit; quod ea ratione suspecti inter se reddantur isti nebulones, ne in coetus sese coniungere queant, grauia mala Reipublicae daturos. Contra sentit Th. MORVS [11] Vtop. L. II.

§. XVIII. CONSEQVENS iam est, vt dispiciamus de taxatione poenarum [1], seu quantas poenas cuiuis delicto imponi par fuerit. Vbi praeter ea, quae supra *de quantitate actionum* L. I. c. 7. attulimus, obseruandum, in foro humano delicta potissimum aestimari ex eorundem obiecto, & prout multum parumue damni in Rempublicam inde redundat; & ex intentione, malitiaque delinquentis, quae per varias coniecturas colligitur. Prout igitur obiectum actionis nobile est, & pretiosum, quod violatum fuit, eo grauior quoque, ac deterior habetur actio. Inter ista porro obiecta vti nobilitate immensum excellit Deus optimus maximus ita merito prae caeteris maxime detestanda habetur actio, quae directe in ipsius contumeliam [2] tendit [3]. Eiusdem autem cultus, in animo praecipue consistens, vti vniuersae vitae actum temperare debet; ita ipso volente actiones, queis externus ipsius cultus expromitur, cedunt his, quae insignem hominibus vtilitatem afferunt, aut graue damnum auertunt, vbi in

10) Quaeri praeterea solet, vtrum permitti vel imperari singulis possit, vt, saltem in certis criminum generibus accusatores agant, prouti hoc locum habebat apud Romanos qua de re videndus HVBERVS de iure Ciuitatis L. III. sect. 2. c. 4. §. 27. & HERTII Dissertatio de Herede occisi vindice, sect. 4. §. 3. T. III. collect. opusc.

11) Et recte. Conf. infra c. 6. §. 18. Plane vt nec ille mos Italorum improbandus, vt crimen aliquod detegant, non tantum vim pecuniae promittentium, sed & ius alios ob crimina extorres domum reuocandi. Vid. sub exemplo Pauli Seruitae H. GROTIVM L. XVI. Histor. Belgic. ad A. MDCVII. H.

§. XVIII. 1) Quam Papinianus *aestimationem* vocat L. Sanctio 41. D. de Poenis. Estque vel interna ex ipso delicto, secundum eius quatuor caussas, finem, obiectum, formam & efficientem: vel extraria ex statu ciuitatis. H.

2) Qua de caussa Thales, vnus septem Graeciae sapien-

in mora periculum eſt. Vid. Lucae XIV, 5. Proximum ab his gradum obtinent, quae vniuerſam hominum ſocietatem tangunt: poſt quae publicum ciuitatis ordinem perturbant. Inde ſequuntur delicta, quae ſingulos homines tangunt. Vbi in foro ciuili primo loco ſtatuitur vita, quae eſt fundamentum omnium bonorum temporalium; tum membra non vitalia, citra quorum vſum vita niſi miſerrima trahi non poteſt; quae pro nobilitate ſui vſus aeſtimantur [4]. Add. ISOCRATES contra Lochitem. Sequuntur illa delicta, quae familias priuatorum quarum fundamentum eſt matrimonium, perturbant, maculantue. Etſi PHILO Iudaeus de Decalogo, & de Specialibus legibus praeceptum de adulterio anteponat praecepto de homicidio [5]. Poſt, quae perdunt aut auertunt alias res expetibiles vitae neceſſitatibus aut commoditatibus inſeruientes; idque vel directe, vel indirecte dolo malo cauſam damni dando. Denique quae famam aut exiſtimationem ciuilem deſtruunt. Circa ſingula horum delictorum primum locum obtinent delicta conſummata, poſtremum, quae ad actus aliquos, non tamen vltimum proceſſerunt; in quibus tanto quodque eſt grauius, quo vlterius proceſſit. Vbi obſeruandum, naturaliter propoſitum & deſiderium facinus aliquod patrandi hautquaquam pari grauitate cum ipſo facinore perfecto cenſeri poſſe: quippe cum longe atrocior ſeſe mali facies animo repraeſentet, quando cominus ad ipſum patrandum acceditur, quaeque adeo obſtinato animi propoſito ſuperanda eſt; quam vbi velut eminus adhuc de facinore cogitatio ſuſcipitur. Quando igitur aliquando voluntas facto aequipollere dicitur, id intelligendum eſt de illa voluntate, quae cum extremo conatu coniuncta eſt, ſic vt inter hanc, & euentum facinoris nulla noua voluntatis operatio locum habuerit, etſi ſucceſſus deſtinatus defecerit, puta, ſi qui telum in aliquem contorquens aberrauerit [6] Th. MORVS Vtop. L. II. *Solicitaſſe ad ſtuprum nihilo minus, quam ſtupraſſe, periculi eſt. In omni ſiquidem flagitio certum deſtinatumque conatum aequant facto: neque enim id quod defuit ei, putant prodeſſe debere, per quem non ſtetit, quominus nihil defuerit.* Sed pleraque mala magis minusue aeſtimantur pro ſubiectorum, quibus inferuntur, diſparitate quoad ſtatum, felicitatem, aut infelicitatem, aetatem, tempora ſeu neceſſitates, peculiarem affectum, quo in peculiare aliquod bonum inclinantur, vel a certa mali ſpecie abhorrent. Neque ſolum conſiderantur, quae ex aliqua actione directe & immediate, ſed & quae probabiliter ſecutura iudicantur; vti in incendio & perfoſſo aggere multorum ſummae calamitates & mortes quoque ſpectandae ſunt. GROTIVS dicto loco §. 30. Inde apud Chinenſes, etiam qui ex negligentia incendium excitaverit, capite plectitur.

§. XIX.

ſapientum dicere ſolebat, periurium tetrius & enormius crimen, eſſe, quam adulterium. Πρὸς τὸν μοιχὸν, ἐρόμενον εἰ ὀμόσῃ μὴ μεμοιχευκέναι, Οὐ χεῖρον, ἔφη, μοιχείας ἐπιορκία; DIOGEN. LAERT. L. I. §. 36. Ed. Amſt.

3) V. auth. Gazaros C. de Haeretic. & Manichaeis. Nouell. 77. H.

4) *Vnde atrociſſimi delicti reus eſt, quicunque vitam alicui eripuerit, aut membra non vitalia, citra quorum vſum vita niſi miſerrima trahi non poteſt; quae pro nobilitate ſui vſus aeſtimantur.* Ita haec efferri mallet Celeb. interpres Gallicus adſuetus accurationi ſui ſermonis.

5) Peſſime autem Felix ACCOROMBONVS in Annotat. ad II. Rhetor. Ariſtotel. praeceptum de furto illi de adulterio antehabet. Etenim adulterium furtum quoque eſt, ſed non ſimplex, ſacrilegium dictum in L. 30. C. ad L. Iul. de adult. & damnum dat irreparabile: at furtum tantum eſt bonorum externorum, quae reſtitui vel reſarciri poſſunt. H.

6) V. ſupra §. 14. & infra §. 23. H.

§. XIX. Circa intensionem aut remissionem προαιρέσεως expendi primo solent causae, quae ad peccandum homines impulerunt. Vix quisquam gratis malus [1] est [2], aut si quem malitia propter seipsam delectat, vel etiam si quis ex mera petulantia peccet, aut cui *ratio peccandi est incredibiliter peccare*, vti loquitur Calpvrnivs Flaccvs Declam. 2. is humanae malitiae extremum gradum attigit. Inde & est, quod *nemo impiorum tam audax vnquam fuit, quin aut abnegauerit a se commissum esse facinus, aut iusti sui doloris causam aliquam fingeret, defensionemque facinoris a naturae iure aliquo quaereret.* Cicero de LL. L. I. [c. 14.] Maxima pars mortalium ad peccandum affectibus ducitur, quorum aliqui impetu quodam animum impellunt ad declinandum praesens aut imminens malum; qui quidem ad excusandum aut extenuandum delictum plurimum faciunt. Vnde quae mortis, carceris, magni doloris, aut summae egestatis causa patrantur, maxime excusabilia videri solent. Sic sapienti Ebraeo fur, quem egestas ad furandum stimulat, minus turpis, quam adulter pronunciatur. Sic furtum famis causa leuius aestimabitur, quam ob superfluam auaritiam susceptum: & periurium ex metu mortis conceptum, quam depositum lucri causa abnegatum. Avctor ad Herennium L. II. [c. 19.] *Maius est maleficium stuprare ingenuam,* [alii malunt ingenuum] *quam sacrum legere: quod propter egestatem alterum, alterum propter intemperantem superbiam fiat.* Add. Valerivs Maximvs L. VIII. c. 1. in fine. Sic maiorem meretur poenam leno, qui foedum ob lucrum aliis occasionem libidinandi suppeditat, quam cui propria libido ad se demulcendum stimulos subdit [3]. Sic Marcvs Antoninvs L. II. §. 10. recte iudicat, *grauiora esse, quae per libidinem, quam quae per iram admittuntur. Nam qui irascitur, cum dolore quodam & contractione animi occulta a rationis tramite declinare videtur: qui vero per cupidinem delinquit, quia voluptate vincitur, intemperantior quodammodo, & in peccando effaeminatus videtur.* Libanivs Declam. 23. *Ira ad necessitatem vehementius instigat, quam amor. Etenim hic dat consulendi spatium, & secum loquendi: ira autem perturbato corde prope ad insaniam commotum adigit, & donec ipsi satisfecerit, efferuescit.* Caeteri affectus tendunt ad bonum aliquod verum aut imaginarium. Inter vera bona quorundam naturae repugnat ad peccandum ducere; vt sunt virtutes, & earum actiones. Quaedam in se quidem bona sunt, quae tamen peccatis occasionem praebent, prout

§. XIX. 1) *Nec quisquam tantum a Naturali Lege desciuit, & hominem exuit, vt animi causa malus sit.* Seneca de Benef. L. IV. c. 17. *Omnes enim cum minima peccata cum caussa suscipiunt, tum vero illa, quae multo maxima sunt maleficia aliquo certo emolumento ducti suscipere conantur.* Avctor ad Herennium L. II. c. 19.

2) Cicero pro Roscio: *Si vita hominum est, vt ad maleficium nemo conetur sine spe aut emolumento accedere.* H.

3) Quod exemplum ab hoc loco alienum est. Commodius id Avctor retulisset in §. 21. l. 24.

4) Vnde dantur crimina, quae in se quidem spectata parua videntur, & quae talia etiam, quia in rebus exigui pretii committuntur, reapse sunt, sed quae nihilominus pro valde atrocibus habenda sunt, si quis meditetur ingenii indolem eius, a quo perpetrantur. Propter hanc enim eiusmodi offensio vel talibus admissis aequiparanda est, in quibus de rebus maximi pretii quaeritur. Idcirco vetus Orator in accusatione alicuius id vehementer insectabatur, quod is pauperculis operariis, conductis ad aediculam aedificandam mercedes exsoluturus, sibi imperare non potuisset, quin singulis tres semi-obulos subduceret. Et obseruat Aristoteles L. I. c. 14. p. 244. Edit.

prout eſt iſtius animus, qui ea poſſidet. Et eorum ſunt quaedam delectantia, ſeu iucunda; quaedam delectantium procurandorum cauſa, quae & vtilia dicuntur. Horum cauſa perpetratum quodque delictum eo iudicatur leuius caeteris paribus, quo magis illud bonum quod quaeſitum fuit, naturae congruit, aut quo difficilius huic eſt illo carere [4]. Bona autem imaginaria ſunt, quibus non niſi ſtoliditas ac vanitas hominum, prauitasque pretium poſuit. Inter quae ſunt vana gloria, ſiue opinio excellentiae prae caeteris, quatenus virtute non fundatur, nec vtilitatis quid adiunctum habet; item vindicta, quatenus nullum niſi laedentis dolorem propoſitum habet. Iſta quo magis a natura abeunt, & quo facilius iis careri poteſt, eo foediora iudicantur delicta ex iisdem patrata. Sed & illud conſtat, grauiora longe eſſe, quae ex errore, quam quae liquida ex ſcientia admiſſa ſunt. Inter errores autem illum grauiorem, in quem quis ex propriorum principiorum & ratiociniorum pertinaci perſecutione deuolutus eſt, quam qui a publicis doctoribus fuit hauſtus. GROTIVS dicto loco §. 29. Id quoque bene ab HOBBESIO Leuiathan. c. 27. obſeruatum; idem contra leges factum, ſi ortum ſit a praeſumtione virium, vel amicorum, vel diuitiarum, quibus peccans fretus miniſtris publicis reſiſtit, maius eſſe crimen, quam ſi ſpe latendi vel fugiendi ortum eſſet. Sique adeo delinquentes *fortem animum praeſtant rebus, quas turpiter audent.* IVVENAL. Sat. 6. [v. 97.] Quia illud eſt coniunctum cum contemtu legum; hoc non item. Add. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 12. & 14. IDEM Rhetoricor. L. II. c. 3. *Inficiantes & contradicentes magis caſtigamus. Verum aduerſus confitentes iuſte ſe caſtigari, conquieſcimus excandeſcentes* [5]. *Cauſa vero eſt, quod impudentia eſt manifeſta negare: at impudentia eſt deſpicientia & contemtus.* SENECA de Ira L. I. c. 16. *Sapiens nonnunquam magna ſcelera leuius, quam minora compeſcet, ſi illa lapſu, non crudelitate commiſſa ſunt; his ineſt latens, & operta, & inueterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem malo afficiet, ſi alter per negligentiam admiſit, alter curauit, vt nocens eſſet.*

§. XX. SED & hoc magnam proaereſeos intenſionem arguit, ſi praeter communem cauſam, quae quosuis homines a peccato abſterrere debet, peculiaris quaedam accedat, fundata in perſona delinquentis, aut eius, in quem delinquitur, aut alia quapiam circumſtantia. Huc facit illud IVVENALIS [1] Satyr.

Edit. Victor. apud quem rem relatam legimus, magis vituperabiles has ſordes eſſe, quam ſi accuſatus in magna aliqua ſumma fefelliſſet: vt contra magis laudabilis ſit, qui grande depoſitum reſtiterit, quam qui fidem ſeruauerit in reddenda exigua ſumma. Ἀδικήματα δὲ μέζονα, ὅσα ἂν ἀπὸ μέζονος ᾖ ἀδικίας. Διὸ καὶ τὰ ἐλάχιστα μέγιστα, ὅιον ὁ Μελανώπου καλλίστρατος κατηγόρει, ὅτι παρελογίσατο τρία ἡμιωβέλια, ἱερὰ τοὺς ναοποιούς. Ἐπὶ δικαιοσύνης δὲ τοὐναντίον. Ἐστὶ δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ὑπερέχειν τῇ δυνάμει, ὁ γὰρ τρία ἱερὰ ἡμιωβέλια κλέψας, κἂν ὁτιοῦν ἀδικήσειεν.

5) Rectius vertas: Placabiliores ſumus. SENECA Agamemnone:

Quem poenitet peccaſſe, pene eſt innocens.

PHAEDRVS L. III. Fabul.

Saepe impetrauit veniam confeſſus reus. H.

§. XX. 1) Et quod eſt apud PLAVTVM Bacchides Act. 5. ſc. 2.

Hi ſenes, niſi fuiſſent nihili iam inde ab adoleſcentia,
Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus. H.

Satyr. 8. [v. 140. 141.] *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.* DIO CHRYSOSTOMVS Orat. I. de Regno: πολὺ μείζων καὶ φανερωτέρα πᾶσιν, ἡ παρὰ τοῦ ἄρχοντος πλημμέλεια. *Multo maior, & omnibus apparentior est, quae a principe proficiscitur improbitas.* Potest huc quoque adplicari illud PLINII N. H. L. V. c. I. *Haut alio fidei proniore lapsu, quam vbi falsae rei grauis auctor existit.* Sic idem specie peccatum notorium a sacerdote commissum grauius censetur eo, quod ab alio patratum; cum iste suo exemplo ad sanctimoniam morum aliis praeire debeat. LIBANIVS Declam. 29. Εἰ δέ τις ἐφ᾽ ἃ τοὺς ἄλλους ἄγειν ἀξιοῖ, τούτων αὐτὸν ὡς πορρωτάτω φυλάττει, τὴν ἐκ τῶν λόγων συμβουλὴν τῇ παρὰ τῶν ἔργων λέλυκε· τῷ μὲν ἀσθενεστέρῳ παρακαλέσας, τῷ κρείττονι ἀποτρέψας. *Si quis ab his, ad quae alios impellere vult, quam longissime recedit, dictorum consilium factorum exemplo destruxit: dum eo quod est infirmius incitat, eo quod potentius existit, auertit.* CICERO de Legibus L. III. [c. 14.] *Non tantum mali est peccare Principes, (quanquam est hoc magnum per seipsum malum,) quantum illud, quod permulti imitatores principum existunt. Quo perniciosius de Republica merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem: neque solum obsunt, quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent.* SENECA Hercule furente, [v. 745. 746.] *Regnantium scelera taxantur modo maiore.* TACITVS A. III. *Capito insignitior infamia fuit, quod humani diuinique iuris sciens egregium publicum, & bonas domi artes dehonestauisset.* CICERO Tuscul. Quaest. L. II. [c. 4.] *Vt, si Grammaticum se professus quispiam barbare loquatur; aut si absurde canat is, qui se haberi velit Musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiam: sic philosophus in ratione vitae peccans, hoc turpior est, quod in officio, cuius magister esse vult, labitur, artemque vitae professus deliquit in vita.* QVINTILIANVS Declam. 3. *Haec conditio superiorum est, vt quicquid faciunt praecipere videantur: & perniciosissimus est malae rei maximus quisque auctor.* Apud Peruuianos sub imperio Yncarum grauius plectebatur magistratus peccans, quam priuatus; addita ratione, quod ille expresse sit constitutus ad iustitiam aliis reddendam, & quod ideo ei muneri fuerit admotus, quod probitate putaretur alios praecellere. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 14. Sic grauius afficit ab amico, quam ab hoste illata iniuria. PETRONIVS, [c. 107.] *Qui ignotos laedit, latro appellatur; qui amicos, paulo minus quam parricida.* Etsi contra apud Celtas grauiorem poenam luebat, qui peregrinum, quam qui ciuem interemerat. Illi enim mors, huic exilium irrogabatur, teste NICOLAO DAMASCENO de Moribus gentium. Et vice versa ab hoste profectum beneficium maius iudicatur, quam ab amico. Vtut

2) Quo loco de voluptate quidem agitur, quam quis ex beneficio, quod in eum confertur, recipit, non autem de valore, aut magnitudine beneficii, considerati in se. Vid. versio Gallica Dacieriae. Constat e contrario, saepe ingratum esse beneficium, quod ab inimico proficiscatur, quoniam, vt sunt homines, triste id iis accidit, si in iis angustiis versentur, vt hominis, quem oderint, beneuolentia sibi opus esse videant.

3) *Quaedam iniuriae a liberis hominibus factae, leuis nonnullis momenti videntur: enimuero a seruis, graues sunt: crescit enim contumelia ex persona eius, qui contumeliam fecit.*

4) *Persona atrocior iniuria fit, vt cum Magistratui, cum Parenti, Patrono fiat*, L. 7. §. 8. D. de Iniur. Persona *dupliciter spectatur: eius qui fecit,*

Vtut TERENTIVS Adelph. Act. 2. sc. 3. pronunciet: *Abs quouis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas. Verum enimuero id demum iuuat, si quem aequum est benefacere, is facit* [2]. Sic a sordido aliquo homine illudi grauius, quam ab aequali aut maiore; Vid. *L. 17. §. 3. D. de Iniur.* [3] a liberis & seruis propriis, quam ab alienis. Vid. 2 Samuel. XVI, 11. Sunt quoque delicta, quae ob peculiare officium, quod certae personae debebatur, violatum, peculiari nomine notantur [4], & singulari foeditate laborare iudicantur. Vti est impietas in parentes, inhumanitas in propinquos, ingratus animus in beneficos; quae longe grauiora sunt, quam si quibusuis aliis fuissent illata. Facit etiam huc illud LYSIAE Orat. 4. *Seueriores, ô Athenienses, praebere vos debetis ciuibus, quam peregrinis sacra polluentibus; quod horum quasi alienum videatur peccatum, illorum vero domesticum & intestinum.* Denique non parum refert, quo quid loco aut tempore fuerit patratum [5]. Sic idem peccatum in loco publico & coram arbitris commissum grauius est, quam quod occultare quis studet; tum quod, quae teguntur, saltem exemplo minus noceant; tum quod valde intensa iudicetur fuisse malitia eius, qui peccatum suum ostentat, neque honestorum hominum conspectum oculosque veretur. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quaest. 14. Si foedius est in templo stuprum committere, quam in caupona. Sic in consessu iudicum pulsari grauius est, quam intra priuatos parietes. Sic qui profesta die inebriatur, caeteris paribus, minus peccatum admittit, quam qui die precibus peculiariter destinato helluatur. Vid. *L. 7. §. 8. L. 9. §. 1. D. L. 17. §. 3. de Iniuriis.* Sic CICERO Philipp. II. [c. 25.] crapulam M. Antonii, ob quam pro tribunali vomuit, grauiter exaggerat. QVINTILIANVS Declam. 252. *Vt pulsatus ciuis iniuriarum aget, si magistratus erit, maiestatis crimen obligabit, si legatus erit, bello vindicabitur, & iure gentium, & eadem pecunia sublata ex priuato furtum erit, ex sacrario temploque sacrilegium: sic raptor eius, qui nihil aliud quam virginitatem vltum ibit,* X. *millia soluet, alia erit conditio eius, qui rapuerit in comitiis, qui rapuerit eam, quae sacerdotium petebat, imo, ne ingratus sim aduersus beneficia populi, iam, quantum in illo erat, acceperat.* IDEM Declam. 264. *Petulantia aliis locis mediocrem habeat reprehensionem. In templo vero, in quo verbis parcimus, in quo animas componimus, in quo tacitam etiam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam, non est ferendum.* Add. IDEM Inst. Orat. L. VI. c. 1. DEMOSTHENES aduersus Midiam: ἐγὼ ὑπ' ἐχθρȣ̃ νήφοντος, ἕωθεν, ὕβρει καὶ ȣ̓κ οἴνῳ ποιȣ̃ντος, ἐναντίον πολλῶν καὶ ξένων καὶ πολιτῶν, ὑβριζόμην, καὶ ταῦτ' ἐν ἱερῷ, καὶ ὃι πολλή μοι ἦν ἀνάγκη βαδίζειν χορηγȣ̃ντι. *Ego ab inimico, sobrio, mane, contumeliae causa, non per ebrietatem, in conspectu multorum & hospitum & ciuium sum contumeliis affectus, atque insuper in templo, quo mihi tanquam aedili multa necessitas eundi erat.* Add. *L. 16. D.*

de

fecit, & eius qui passus est. Aliter enim puniuntur, ex iisdem facinoribus, serui quam liberi: aliter qui quid in Dominum Parentemue ausus est, quam qui in extraneum, in magistrum, vel in priuatum. L. 16. §. 3. D. j. L. 28. §. 8. D. eod.

5) Tempore [atrocior fit iniuria] *si ludis & in conspectu. nam Praeteris in conspectu, an in solitudine iniuria facta sit, multum interesse ait: quia atrocior est, quae in conspectu fiat.* L. 7. §. 8. D. de Iniuriis. *Sed & si in theatro, vel in foro caedit & vulnerat, quamquam non atrociter: atrocem iniuriam facit,* L. 9. §. 1. D. eod. Locus *facit, vt idem vel Furtum, vel Sacrilegium sit & capite luendum, vel minore supplicio.* Tempus *discernit emansorem a fugitiuo: & effractorem, vel furem diurnum a nocturno.* L. 16. §. 4. 5. D. de Poenis.

de Poenis. L. 28. §. 8. d. t. Denique & modus atque inſtrumenta facinoris patrati ad idem exaggerandum aut minuendum ideo facere videntur, quod ex illis proaereſeos firmitas aut remiſſio ſaepe colligatur. Hinc grauius iudicatur furtum cum effractione, parietum perfoſſione, aut vbi per inſtrumenta artificioſa clauſtra reſerantur, quam ſi quis per apertas fores in aedes ſe direxerit.

§. XXI. Illvd quoque ad aeſtimationem delictorum non parum facit, quam idonea fuerit perſona ad peccatum aliquod intermittendum. Alii quippe acriori ſunt intellectu praediti ad perſpiciendas rationes, ob quas a delictis eſt abſtinendum, quam alii. Nonnullos quoque acrior, quam caeteros, impetus in certum genus peccati rapit; id quod prouenit ex corporis mixtura ſeu temperamento, ex aetate, ſexu, educatione, & circumſtantiis aliis. Vid. *L. 6. D. ad L. Iuliam peculatus.* Nam vtique & pueri, & foeminae, & homines craſſo ingenio a natura praediti, aut alias praue educati diſcrimina iuſti & iniuſti, liciti & illiciti minus habent cognita, inque iis ponderandis parum pollent. Procopivs Hiſt. Vandal. L. II. [c. 14.] *Eſt vt rarum, ita ſumme laudabile, ſi quis Herulus pro perfidia & violentia, gentilibus vitiis, honeſta induerit.* Sic in quibus bilis praeualet in iracundiam, in quibus ſanguis dominatur, in Venerem proni ſunt. In alia porro ſtudia ſenectus, in alia iuuentus propendet. Gramondvs Hiſt. Gall. L. XIII. *Raro ſapiunt iuuenes, quorum ſingulare priuilegium eſt, peccare vt liceat.* Libanivs Declamat. 21. *Haec ſunt adoleſcentiae affinia; tranſilire quae ex officio ſunt: ignorare aliquid eorum, quae decora ſunt.* Ibid. Ὅπȣπερ ἀνθρώπων γένος, ἐκεῖ καὶ παραίτησις τοῖς νεωτέροις ὁ χρόνος. *Vbicunque genus hominum eſt, ibi quoque iunioribus pro excuſatione eſt* [1] *aetas* [2]. Sic quo propius malum videtur imminere, eo violentiorem metum idem elicit, & cui difficilius queat reſiſti. Sic & vehementius percellit animum recens iracundia, quam diuturno tempore mollita aut digeſta; recens dolor, qui rationem vix audiri ſinit, quam velut depletus atque egeſtus, & quem mora temporis iam fregerit. In vniuerſum autem foedius habetur tranquillo animo ad facinus accedere, quam ab affectibus perturbato. Cicero Offic. I. [c. 8.] *Leuiora ſunt ea, quae repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quae meditata & praeparata inferuntur.* Philo Iudaeus de ſpecialibus legibus, [p. 791. B. Ed. Pariſ.] dicit, *dimidiatum videri facinus, cui non acceſſit longa deliberatio.* Plato de LL. L. IX. [pag. 931. C. Edit. Wech.] *Maiora ſupplicia illis decet imponere, qui conſulto*

§. XXI. 1) *Fere in omnibus poenalibus iudiciis & aetati & imprudentiae ſuccurritur* L. 107. D. de R. I.

2) Hinc proximi pubertati plerique poena extraordinaria, rariſſime vltimo ſupplicio puniuntur. Vid. Caroli V. Ordinat. Criminal. art. 164. Brvnnemannvs Cent. 4. Dec. 2. & Conſ. 90. Strvvivs c. 19. Obſ. criminal. Obſ. 2. vsque ad 9. Iacob. Gothofred. ad L. III. de Reg. Iur. Wiguleus Hvndivs Bayer. Stammbuch Part. II. ſub Gente Machſſelrain p. 156. vbi notabile exemplum de capitali ſupplicio puero duodecim & puellae tredecim annos natis, ex ſententia Maximiliani Imperator., dictato. H.

3) Conf. Noodtii Probabilia Iuris, in quibus, quae huc pertinent, lectu digniſſima ſunt.

4) Vid. ſupra L. I. c. 7. §. 16. & ibi dicta. & hoc cap. §. 19. H.

5) Νόμος δ᾽ ἴδιος αὐτοῦ [Πιττακοῦ] τὸ τοὺς μεθύοντας, ἄν τυπλήσωσι πλέω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας, ἤ νήφοντας, ὀυ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον· ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον.

6) Vbi Anacharſidi haec lex iuſto durior videtur. Τὸν σὸν ἐκεῖνον τὸν χαλεπὸν φερβεῖται νόμον, ἐν ᾧ γέγραφας, ἐάν τις ὁποῦν μεθύων ἁμαρτάνῃ διπλασίαν, ἢ τῷ

sulto per iram interfecerunt. Illis contra, qui repente & inconsulta leuiora. ARISTOTELES Nicom. VII. c. 8. *Vnicuique peior videretur, si quis aut nihil, aut leuiter cupiens turpe aliquid perpetraret, quam si vehementi cupiditate affectus idem faceret: item si non iratus, quam si iratus verberaret quispiam. Quid enim ageret, si in affectu esset* [3] *constitutus?* [4] Nisi quod circa ebrietatem diuersum statuebat lex Pittaci, quae extat apud ARISTOTELEM Polit. L. II. c. 10. *Vt ebrii duplo maiorem, quam sicci poenam luant, si quem pulsarint: nam eo quod plures sint ebrii, quam sicci, qui petulanter alios laedant, non ad veniam spectauit, quae ebriis potius sit habenda, sed vtilitatem* [5]. Cuius legis quoque mentio fit apud PLVTARCHVM in Conuiuio VII. sapientum [6]. [p. 155. F.] Inter delicta autem per affectus excitata, illa minus odiosa sunt, quae ex affectu per speciem mali accenso proueniunt, quam ex voluptatis, praesertim superfluae, desiderio [7]. Nam & haec mollius animum percellit, & facilius differri, aut aliam per materiam citra iniuriam expleri potest. ARISTOTELES Nicom. III. c. 12. Χαλεπώτερον τὸ λυπηρὰ ὑπομένειν, ἢ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι. *Difficilius est molesta sustinere, quam a iucundis abstinere,* IDEM ib. c. 15. *Dolor quidem exturbat, & corrumpit naturam eius, qui eo afficitur; voluptas autem nihil tale facit; magisque spontanea est: atque idcirco maiori opprobrio prosequenda.* IDEM L. VII. c. 7. Ἧττον αἰσχρὰ ἀκρασία ἡ τοῦ θυμοῦ, ἢ ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν. *Minus turpis est incontinentia irae, quam cupiditatum.* IDEM Magnorum moral. L. II. c. 6. *Impetus ad voluptatem magis reprehendendus, quam intemperantia ex ira. Nam incontinentia ex ira aegrimonia est. Nemo enim iratus non aegrescit. Sed incontinentia ex concupiscentia cum voluptate est coniuncta. Et idcirco magis vituperabilis, quod non citra petulantiam videatur esse.* Similis locus est apud ANTONINVM L. II. §. 10. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quaest. 16. Denique & hoc intra homines non parum ad poenam leniendam facit, si quem necessitudines suae ad peccandum permouerunt. Vid. *L. 2. D. de Receptator.* Add. GROTIVS dicto loco §. 31.

§. XXII. DENIQVE & illud solet considerari, primus quis [1], an aliorum exemplo seductus, semel, an saepius deliquerit. Nam qui primus in aliqua ciuitate peccatum exemplo noxium patrat, & illud alios velut docet, grauius vtique peccat [2], quam cui peccantium circumstans frequentia pudorem minuit [3], VELLEIVS PATERC. L. II. c. 3. *Non enim ibi consistunt exempla, vnde coeperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem latissime euagandi sibi*

ἢ τῷ νήφοντι, τὴν ζημίαν. Sed ad excusandum Pittacum sufficit ratio ab Aristotele adducta. Vid. etiam DIOGENES LAERTIVS I. 76. ibique interpretes.

7) Praesertim in Sene CICERO I. de Officiis. *Luxuria vero cum omni aetati turpis, tum senectuti foedissima est. Sin autem libidinum intemperantia etiam accesserit, duplex malum est, quod & ipsa senectus concipit dedecus, & facit impudentiorem & adolescentiam.* H.

§. XXII. 1) Καὶ ὁ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μετ' ὀλίγων πεποίηκεν· καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν, μέγα. ARISTOTELES Rhetoricorum L. I. c. 14. *Et* [infame est] *si quod est exemplum deforme posteris traditum, quale libidinis vir Perses in muliere Samia instituere ausus dicitur primus.* QVINTILIANVS Inst. Orat. L. III. c. 7. p. 240. Ed. Lugd. Bat.

2) ARISTOTELES I. Rhetor. 14. *Argis poenam in eum statuunt, qui causam legi ferendae dedit, & propter quem aedificatus est carcer.* H.

3) Thesprio apud PLAVTVM: *At iam ante fecerunt alii.* Apud TERENTIVM Adelphis Micio: *Iam id peccatum primum magnum, at humanum tamen. Fecere alii item saepe boni.* Vid. GELLIVM L. X. N. A. c. 19. PICCARTVM Decad. XVI. c. 3. H.

sibi viam faciunt. (Conf. tamen GELLIVS L. X. c. 19. POLYBIVS Excerpt. legat. 93. c. 5.) Pari modo qui patrat peccatum, quod constanter puniri solet, grauius peccasse censebitur, quam si multa extent impunitatis exempla: quia in illo maior imperantis & legis contemtus cernitur, quam in hoc. Repetitio autem rarior aut frequentior eiusdem specie actionis eam in se meliorem aut deteriorem non reddit; nisi quatenus ea indicio est, eandem ex inolita consuetudine proficisci. Vid. *L. 28. §. 3. D. de Poenis.* Ant. MATTHAEVS de Crimin. tit. de Furtis §. 9. seqq. & ad *L. 48. D. tit. 18. c. 4. §. 27. 28.* Quae cum circa actiones morales maxime attendatur, (quippe cum ex illa susceptae actiones cum plena fere proaeresi fieri intelligantur, quo nomine & vulgo habitus mali actibus peiores dicuntur,) satis claret, quare communiter praestantior censeatur actio bona, quam quis saepe antea ediderat, illa, quam nunc prima aut altera vice exercet; & contra, cur mala saepius repetita grauior iudicetur, quam quae semel aut bis tantum ab eodem fuit commissa. Quo possis referre legem Iuliani Imperatoris aduersus mendaces apud LIBANIVM Legatione ad Iulianum: *Si quis eorum, qui mecum conuersantur, semel mentitus fuerit, feram; si denuo idem ausus fuerit, id quoque patiar: quod si tertio conuictus fuerit, quod vera non dicat, nondum incurrit in odium; verum si quarto apponit imponere, prohibitus est contubernio.* Peruuiani tamen olim sub imperio Yncarum omni cura hoc agebant, vt prima delicta punirentur, quod hoc modo impediretur, ne altera aut tertia vice peccari posset. Nî enim malae plantae in prima herba opprimerentur, non posse non segetem prauam inde prouenire. Et vbi non nisi post iteratas iniurias poena sumitur, priuatos vix posse sibi temperare, quin proprio ausu vindictam sibi faciant, non sine perturbatione quietis publicae. Garcilassus de la VEGA Comm. Reg. L. II. c. 14. Neque obstat, quod habitus bonus actionem bonam facilitet, malus contra difficultatem a mala actione abstinendi pariat. Nam labor in comparando habitu bono impensus facit, ne minoris sit actio facile, & cum voluptate a bono exercita. Et eo maius est odium mali, quod tam saepe male agendo effecerit, vt vix aliter quam male possit agere; & quod saepius peccando pudor plane consumtus sit [4]. Scilicet aliquando ignorasse, quid vita exigat, hominis est: at in iisdem rebus saepius aberrare, emotae est mentis. Add. Th. BROVVNE de Religione Medici sect. 41. Nec absurde ille: *Peccatum illud, quod sedecim annos natus commiseras, non idem erit, licet caetera omnia paria sint, cum quadragenarius fueris. Praeter inueteratum enim nec excusandum peccandi habitum, omnes tunc veniae impetrandae causas nobis praescidit iudicii maturitas.* Atque haec omnia in irrogatione poenarum recte obseruantur [5]. Facilius enim venia donatur, aut leuius plectitur, qui prima vice vsitatum, non enorme delictum patrauerit, quam qui saepius ad eundem impegit lapidem. LVCIANVS de Saltatione: Ἱκανόν ἐστιν ἅπαξ μανῆναι, *satis est semel insaniisse.* Quandoque etiam priorum venia

4) TACITVS IV. Annal. 3. de Seiano: *Ferox scelerum, & quia prima prouenerant.* ARISTOTELES I. Rhetor. 14. Καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν μέγα. *Magnum est etiam, eadem in re saepe peccare.* H.

5) Vid. pluribus TIRAQVELLVS Libro

venia delictorum a futura emendatione tanquam a conditione suspenditur; quae vbi deficit, cum repetiti illius peccati vindicta antegressorum quoque poena simul exigitur. Vid. 2 Regum I, 52. II, 23. Vnde & hoc adparet, quo sensu verum sit illud vulgare [6]: *Nunquam crescit ex postfacto praeteriti delicti aestimatio* [7]. Quo loco expendi quoque debet, quatenus naturâ aequum sit, quod apud Persas fiebat, teste HERODOTO in Clio, [c. 13.] vt vita anterior simul cum delicto in aestimationem veniret, & si benefactis illa praeponderaret, veniam delictum obtineret [8]. Id enim proprie ad delicti aestimationem intrinsecam non pertinebat. Sicuti nec id obtinuisse credimus in delictis atrocissimis, & in quibus patrantis destinata malitia manifeste adparebat. Sed vti GROTIVS dicto loco §. 30. arbitratur, id locum habebat, saltem habere debebat, in his, quibus alioqui non malis subito aliqua peccandi dulcedo subrepserat: aut vbi probatio criminis erat illiquida, vita anteacta coniecturam praebebat, an tale quid ab isto patratum probabile sit; cum alias nemo repente pessimus fieri dicatur. Extat tamen exemplum apud HERODOTVM Polymnia, [p. 284. Ed. Gr. H. Steph.] de Sandoce, quem Darius cruci affigi iusserat, quod cum ex iudicibus regiis esset, iniquam sententiam ob pecuniam tulerat; sed cum recordaretur, plura eiusdem beneficia in domum regiam extare, quam peccata, cruce detractum in amicitiam iterum recepit. Huc facit illud CICERONIS pro Sulla, [c. 25.] *Omnibus in rebus, iudices, quae grauiores, maioresque sunt, quid quisque voluerit, cogitauerit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus eius, qui arguitur, est ponderandum.* Scilicet quia *perinde vt opinio est de cuiusque moribus, ita quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest.* IDEM pro Cluentio [9], [c. 25. in fine.] Eamque ob causam in iudiciis Romanorum solenne erat, vt actores quidem vniuersam reorum vitam reprehenderent; patroni contra eandem excusarent, aut excitatis laudatoribus commendarent. Praesertim cum in isthac generis humani corruptela iudices humani non statim extirpare ciuem debeant, in quo plus bonae quam malae frugis adpareat. Probe tamen obseruandum, mores & anteactam vitam grauem praesumtionem in crimine illiquido in vtramuis partem praebere. Sed vbi quis obiectum crimen liquido diluerit, recte poterit adplicare sibi illud AVCTORIS ad Herennium L. II. [c. 3.] *Se non de moribus apud censores, sed de criminibus aduersariorum apud iudices dicere.* Ast vero vbi quis ab initio bonus totum vitae genus immutauit, illi recte leges duplici nomine irascuntur, & quod peccauerit, & quod ex bono malus euaserit. POLYBIVS L. VII. in Excerpt. Peirescianis. *Cum vitae institutum priori contrarium esset amplexus, ac quotidie malum malo cumularet, consentaneum erat, vt contrariam de illo opinionem cuncti conciperent.*

§. XXIII. QVAMQVAM autem ex dictis satis adparet, vnum delictum altero esse grauius, neque in foro humano omnia eadem poena afficienda; fatendum

bro de Poenis temperand. cauf. 10. n. 3. & 5. H.

6) In *L. 138. §. 1. D. de Reg. iur.* vbi videatur Iacobus Gothofredus. H.

7) *L. 138. §. 1. D. de R. I.*

8) Conf. insignis locus Lysiae περὶ τῶν Ἀριστοφ. χρημάτων. H.

9) *Deinde* [in caussa coniecturali] *vita hominis ex ante factis spectabitur*, [vt probabile fiat.]

tendum nihilominus eſt, & qualitatem & quantitatem praeciſam poenarum humanarum a definitione imperii ciuilis dependere, quam vtilitas cuiusque ciuitatis praecipue moderatur [1]. Quo ſpectat inſtitutum regis Aegyptii Anyſis, qui ſe regnante, neminem morte voluit afficere, ſed pro ſui quemque delicti magnitudine damnabat ad agendam certam menſuram aggerum ad vrbem, vnde quisque erat. Atque ita vrbes ſunt ſublimiores effectae, declinandis incommodis ex inundatione Nili. Apud HERODOTVM Euterpe, [p. 90. Ed. H. Steph.] Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 65. Etſi eiusmodi ciuitatum purgamenta in peculiarem deportare locum, & vbi alios contagio non poſſent inficere, potius viſum, Actiſani Rhinocolura condita, apud EVNDEM L. I. c. 60. Neque vero id eſt neceſſarium, vt eadem ſemper inter poenas ſit proportio, quae eſt inter obiecta, per delictum violata; ſed ſingulis delictis ſua velut ſeorſim poena poteſt imponi, prout eſt ex vſu Reipublicae non conſiderato, an par, an vero minor poena ſit impoſita alii delicto, quod in ſe minus, aut maius iſto videtur. Sicuti & PLATO de LL. L. XII. [princ. p. 982. C. Ed. Wech.] eiusmodi legem ſancit: *Si quis aliquid publicum furatus fuerit, ſiue paruum, ſiue magnum id ſit, pari ſupplicio puniatur. Nam qui rem paruam ſuſtulit, etſi minori vi, quam qui magnam rapuit, aequa tamen cupiditate furatus eſt. Et qui magnum aliquid inde remouit, vbi ipſe non depoſuerat, is omnino iniquus eſt. Lex igitur non furti paruitate alterum minus, quam alterum puniendum cenſet; ſed eo forſitan intereſſe putat, quod alter ſit inſanabilis, ſanabilis alter* [2]. Inde etiam iudices hactenus quidem aequalitatem in imponendis poenis obſeruare debent, vt aequaliter peccantes aequalia patiantur, nec quod in vno vindicatur delictum, alteri citra grauiſſimam cauſam condonetur: quippe cum eiusmodi inaequalitas periculoſis in Republica turbis materiam ſoleat praebere: & effectu ſuo careat poena, quae non bono publico, ſed priuato affectui data videtur. Illa tamen aequalitas intelligenda duntaxat eſt de illis, qui idem ſpecie delictum commiſerunt, non qui diuerſum. Nam ſaepenumero delicto, quod in ſe leuius videtur, in foro humano grauior eſt poena conſtituta, & vice verſa, prout vſus Reipublicae & arbitrium legislatoris tulerit. Super qua inaequalitate reus poſt nequidquam queritur; quippe quam vtique praeſciuit. CALPVRNIVS FLACCVS Declam. 5. *Vbi quid futurum eſt denunciatum, culpa patientis eſt.* Sic verbi gratia, etſi furti crimen in ſe ſit longe leuius homicidio; nullam tamen fur querendi cauſam habet, ſi ipſe, qui cum homicida aequalia non commiſit, aequale tamen ſupplicium cum eodem patiatur. Quanquam & ideo non pauca delicta per ſe inaequalia, aeque morte vindicantur, quia morte grauius inter homines ſupplicium non reperitur; (LYCVRGVS Orat. contra Leocratem, [p. 108] *Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ ἔσχατον τῶν τιμημάτων θάνατος, maxima autem & extrema poena-*

§. XXIII. 1) Siue ratio, quam vocant, Status. Eliſabetha Angliae Regina crudelitatis nota ab inimicis inuſta; immerito, ſi tempora illa videas & ingenium populi. THVANVS L. CXXIX. ad MDCIII. de ea: *Quod ex neceſſitate ad ſecuritatem publicam, vt res erant, decretum fuit, id crudelitati & ſaeuitiae imputatum.* H.

2) *Ἐάν τις τὶ κλέπτῃ δημόσιον μέγα ἢ καὶ σμικρὸν τῆς αὐτῆς δίκης δεῖ. σμικρόν τι γὰρ ὁ κλέπτων, ἔρωτι μὲν ταυτῷ δυνάμει, δὲ ἐλάττονι κέκλοφεν· ὅ τε τὸ μεῖζον κινοῦν, οὐ καταθέμενος ὅλον ἀδικεῖ. Δίκης οὖν οὐδέτερον οὐδετέρου ἐλάττονος, ἕνεκα μεγέθους τοῦ κλέμματος, ὁ νόμος ἀξιοῖ ζημιοῦν· ἀλλὰ τῷ τὸν μὲν ἴσως ἂν ἰάσιμον ἔτ' εἶναι, τὸν δὲ ἀνίατον.*

poenarum mors eſt,)niſi quod ad eam quandoque breui & facili via, aliquando per lentos ac diros cruciatus peruenitur. OVIDIVS Heroid. Ep. I. 10. [v. 82.] *Mors minus poenae, quam mora mortis habet.* Etſi non deſint, qui celerem mortem miſera vita lenius ſupplicium ducant. Vid. Oratio Caeſaris apud SALVSTIVM Coniurat. Catilinaria. Apud SVETONIVM Tiberio. c. 61. hic *precanti cuidam poenae maturitatem reſpondit: Nondum tecum in gratiam redii.* SENECA Herc. fur. [v. 513.] *Miſerum vita perire, felicem iube.* IDEM Agamemn. [v. 995. 996.] Aeg. *Rudis eſt tyrannus, morte qui poenam exigit.* El. *Mortem aliquid vltra eſt?* Aeg. *Vita, ſi cupias mori.* EVRIPIDES Hippol. Coron. [v. 147.] Ταχὺς γὰρ ᾅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ· *Cita mors optata eſt homini miſero.* Quin & inter ſtultas vulgi opiniones numerat CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 39. n. 11. vindictae nomine alterum occidere; hoc ipſo enim alteri omnem ſenſum tolli, ac omnibus malis ipſum recipi: niſi ſecuritatis noſtrae interſit, infenſum nobis hominem non eſſe ſuperſtitem. Sic quoque apud PHILOSTRATVM L. I. c. 37. Ed. Olear.] Apollonius eunucho, qui cum pellice regia concubuerat, vitam ſupplicii loco decernit [3]. Aliquando ignominia additur in cadauer [4], aut memoriam. AELIANVS V. H. L. IV. c. 7. quae etiam interdum infligi ſolet, quando nocens dudum rebus humanis fuit exemtus; ſed & iterum aboleri. Vid. SOCRATES Hiſt. Eccleſ. L. VII. c. 44. Quid quod & in poena determinanda nonnihil faciat arbitrium legislatoris, non quidem ita abſolutum, quin ſemper ad vſum ciuitatis reſpicere debeat, vt tamen velut punctum illud poenae reuera ab ipſo dependeat. Accedit, quod tanta eſt quorundam criminum atrocitas, vt etiam extrema poena poſſit affici, qui in minimo gradu eorundem deprehenditur. Add. Ant. MATTHAEI de Crimin. Proleg. c. 1. §. 5. 6. & *ad L. 48. D. tit. 5. c. 3. §. 10. & tit. 18. c. 4.* ZIEGLERVS ad Grot. d. l. §. 39. VALERIVS MAXIMVS L. VI. c. 1. §. 8. *L. 1. §. 2. D. de Extraord. crimin. L. 1. §. 3. D. ad L. Cornel. de Sicar.* [5] *L. 3. §. 1. 2. 3. L. 14. d. t.* PHILO Iudaeus de Confuſione linguarum, [p. 343. C.] *Quamuis aliquis conatus per inſidias alterum interimere fruſtratus eſt, nihilominus homicidii reus eſt, ſicut decernit ſuper hoc caſu ſcripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximum ſuum dolo perdere, & ad altare confugerit, abſtractum afficies ſupplicio.* Eadem habentur apud EVNDEM de Specialibus legibus, [p. 791. Ed. Pariſ.] TACITVS H. II. *Qui deliberant deſciuerunt.* Quo ſpectat illud apud PLVTARCHVM Caeſare: Οἱ κολάζοντες οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως τὴν δίκην λαμβάνουσιν. *Aliquando qui puniunt non facti, ſed voluntatis piacula exigunt.* QVINTILIANVS Declam. 372. *Lex mentem punit.* LYSIAS Orat. in Simonem, [c. 12.] *Conſtat noſtrarum legum auctores non ſi quis pugnando alteri caput obtriuiſſet, ideo patria eum pelli voluiſſe; ſed ſi qui dum alium interficere conantur, laedant, quamuis interficere non potuerint, de his tam graues poenas ſumendas eſſe conſti-*

3) Et apud SVETONIVM in Tiberio c. 61. *Mori volentibus vis adhibita viuendi.* H.

4) Dum id vel honeſta ſepultura priuatur, vel ſepultum refoditur. Vid. LYCVRGVS Orat. contra Leocratem. H.

5) *Lege Cornelia de ſicariis & veneficis tenetur - - - qui hominis occidendi furtiue faciendi cauſſa cum telo ambulauerit - - - Diuus* Hadrianus *reſcripſit, eum qui - - - hominem non occidit, ſed vulnerauit vt occidat, pro homicida damnandum.*

constituerunt: existimantes, ipsos dare eorum poenas oportere, quae deliberata voluntate perficere conati essent. Ἐι καὶ μὴ κατέσχον, οὐδὲν ἧττον τό γε ἐπ' ἐκείνων πεποιῆσθαι. *Quia quanquam propositum non erant assecuti, fecisse tamen, quod in ipsis erat.* Add. AELIANVS V. H. L. XIV. c. 27. Iusto tamen seueriores Areopagitae, *qui damnauerunt puerum, coturnicum oculos eruentem; quod id signum esset perniciosissimae mentis, multisque malo futurae, si adoleuisset.* QVINTILIANVS Inst. Orat. L. V. c. 9. SENECA de Beneficiis L. V. c. 14. *Latro est, etiam antequam manus inquinet: quia ad occidendum iam armatus est, & habet spoliandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur & aperitur opere nequitia, non incipit.* Apud VELLEIVM PATERCVLVM L. II. c. 8. dicitur de illis, qui C. Catonem ob leue delictum damnauerant: *Magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum: factaque ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, aestimabant.* Add. *L. 4. princ. C. ad L. Iul. maiestatis* [6], & GROTIVS in Flor. spars. ad h. L. In crimine laesae maiestatis & proditionis etiam sola conscientia sine assensu, & silentio poenam meretur. Exemplum est in Thuano apud Beni. PRIOLVM Hist. Gall. L. I. c. 6. & Dauide Berchinio apud BVCHANANVM Rer. Scot. L. VIII. Conf. DIODOR. SICVLVS [7] L. XI. c. 54. Quanquam etiam circa poenas regulariter, quantum fieri potest, in mitiorem partem eatur [8], & merito damnandus sit rigor ille Draconis, quem Solon correxit; (vid. PLVTARCHVS Solone. Qualis rigor etiam apud Peruanos adhibebatur, qui omnia fere delicta morte vindicabant, non tam delictum respicientes, quam violatum Yncae mandatum, quem Dei in vicem venerabantur, apud GARCILASSVM Comment. Regii L. II. c. 12. 13.) recte tamen poenae exasperantur, si id suadeat iustior multorum caritas, quorum securitati per nocentium supplicia est cauendum. Puta, si ingens periculum ab eo, qui deliquit, immineat, ni mature coërceatur. Quo facit illud narratum ab Henrico STEPHANO in Praeparat. Apolog. pro Herodoto c. 17. de quopiam, qui cum a rege Galliae septimi homicidii veniam peteret, nec impetrasset, regi exprobrauit: se non nisi primum homicidium patrasse; reliqua autem regi esse imputanda, quippe cum ipse posteriora non fuisset commissurus, ni rex primo veniam dedisset. Aliquando etiam exemplum est statuendum, quo reliquis terror incutiatur, praesertim vbi praesto sint generalia peccandi incitamenta, quae non nisi asperis remediis coërceri queant; inter quae praecipue sunt facilitas, & consuetudo.

6) *Quisquis cum militibus, vel priuatis, vel barbaris scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, senatorum etiam, (nam & ipsi pars corporis nostri sunt,) vel cuiuslibet postremo, qui nobis militat, cogitauerit: (eadem enim seueritate voluntatem caeteris, qua effectum, puniri iura voluerunt) ipse quidem, vtpote Maiestatis reus, gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis.* L. 5. princ. D. ad Leg. Iul. Maiest.

7) V. CVRTIVM L. VI. c. 8. de Philota, vbi FREINSHEMIVS in Comment. n. 10. CAMDENVM ad A. MDLXXI. BACONEM de Verulamio Histor. Henrici VII. vbi lex Henrici de consciis criminis maiestatis. H.

8) Quod ad alteram partem clementiae pertinet, quum altera poena penitus remittatur, quoties vtilitas publica eam non exigit necessario. Vid. GROTIVS L. II. c. 20. §. 36. & PARRHASIANA T. II. p. 182. & seqq. Eodem & regula Iuris Ciuilis redit, qua, in interpretatione legum poenalium, aut Iuris dubii partes semper mitiores sequi debemus. *In poenalibus caussis benignius*

do. Ob facilitatem [9] lex Ebraea grauius punit furtum de pascuo, quam de domo. Confer. Exod. XXII, 1. cum 7. & 9. *L. 2. D. de Effractor.* IVSTINVS L. II. c. 2. de Scythis: *Nullum scelus apud eos furto grauius* [10], *quippe sine tecto munimentoque pecora & armenta habentibus, quid saluum esset, si furari liceret?* Hinc & legibus quarundam gentium grauius iudicatur furtum abs domestico, quam ab extraneo commissum. Etsi Leges Romanae diuersum statuisse videantur [11]. *L. 11. §. 1. D. de Poenis L. 17. L. 36. §. 1. L. 52. L. 89. D. de Furtis.* Vid. Ant. MATTHAEI de Crimin tit. de Furtis. c. 3. §. 2. 3. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quaest. 14. vbi tractatur, quare qui ex balneis est furatus, aut ex palaestra, aut ex foro, & simili loco, morte multetur; qui autem ex domo priuata, furti pretium duplum exsoluat? Vid. *L. 1. D. de Furib. balnear.* & Anton. MATTHAEI de Crim. ad h. t. & de Abigeis. Addantur quoque illa, quibus veneficii crimen exaggerat PHILO Iudaeus de Specialibus Legibus. Huc facit illud CVRTII L. IV. c. 6. de More Persarum, *arcana regum mira celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta: vetus disciplina regum silentium vitae periculo sanxerat. Lingua grauius castigatur, quam vllum probrum: nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere graue sit: quod homini facillimum voluerit esse natura.* Consuetudo facti, seu vbi aliquod vitium velut in publicos mores abiit, (nam de consuetudine, quam singuli crebris peccatis sibi contraxere iam dictum,) etsi aliquid de culpa detrahit, poenae tamen acrimoniam ex parte flagitat. TACITVS A. III. [c. 54.] *corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus, haut leuioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit. L. 16. §. vlt. D. de Poenis* [12]. CLAVDIANVS in Eutropium L. I. [v. 11. & seqq.]

- - Veteri post obruta morbo
Corpora Paeonias nequidquam admoueris herbas:
Non leuiore manu, ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix;
Ad viuum penetrant flammae, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ille mali; truncatur & artus,
Vt liceat reliquis securum viuere membris.

Hinc accurate monet GROTIVS h. l. §. 35. in iudiciis consuetudinem peccati

nignius interpretandum est, L. 155. §. 2. D. de R. I.

9) Vid. elegans locus CICERONIS, supra adductus ad L. V. c. 8. §. 4. in fine.

10) Plane vt hodie apud Tartaros & Russos leuissima furta morte puniantur, quia in tuguriolis aut casis humilioribus fortunae cuiusque sunt positae. H. [Quod parum conuenit definitioni furti Tartaricae supra a Pufendorfio datae, p. 1079.]

11) Plane vt eaedem subuersionem rei, fidei alicuius & custodiae concreditam, mitius punire solebant. *L. tres tutores 55. §. 1. de Admin. tutor.* Apud Venetos autem, cum antea fures domestici lege antiquitus instituta poena multo leuiore plecterentur, quam ii, qui eandem domum non incolerent, eaque ex re fieret, vti aucta seruorum & inquilinorum audacia, omnibus pene in domibus furta exercerentur: maioribus in comitiis lex est perlata, qua lege eadem esset in seruos reliquosque fures contubernales poena constituta, idem ius; qua poena quoque iure in alienos exterosque fures animaduertere ciuitatis magistratus consueuerat. Petr. BEMBVM Histor. Venet. L. I. H.

12) *Nonnunquam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quotiens nimirum, multis personis grassantibus exemplo opus sit.*

cati facere ad minuendum delictum; quippe cum iudicibus confiderandum fit, quantum culpae fit in fingulis; quae fine dubio minor eft, vbi quis velut torrente fimilia peccantium fuit abreptus. Sed vbi leges funt ferendae, inualefcens confuetudo efficit, vt eidem reprimendae poena fit intendenda; quia leges vtilitatem poenae magis in vniuerfalitate fpectant. Nihilominus vbi vitium aliquod ita inualuit, vt propter delinquentium multitudinem poenae exigendae locus non reftet, nifi per fupplicia ciuitatem exhaurire velis, aut euertere, Reipublicae neceffitas legem potius, quam ciuitatem peffum ire iubet. Vid. Epiftola Tiberii fuper luxu apud TACITVM A. III. Scilicet δεῖ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βέλεται χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. *Debet ad id, quod effici poteft, lex accommodari, dummodo intendat cum fructu paucos, & non multos incaffum punire.* PLVTARCHVS Solone, [p. 90. A.] Denique fi neceffitas Reipublicae exegerit, verbi gratia, ingruente bello, fi alii idonei defint, quis dubitet ftrenuo duci capitis fupplicium remittere; cum eiusdem opera Respublica eo tempore carere nequeat. Quo fpectat illud dictum Fabricii, fuffragium fuum ad confulatum dantis Cornelio Rufino, bono duci, fed auaro: *Se malle expilari, quam venire.* Sic poft cladem Cannenfem dictator Iunius edixit: *Qui capitalem fraudem aufi, quique pecuniae iudicati in vinculis effent; qui eorum apud fe milites fierent, eos noxa pecuniaque fefe exfolui iuffurum.* LIVIVS L. XXIX. c. 14. Add. GROTIVS ad 1 Regum II, 6.

§. XXIV. Ex his igitur manifefte arbitror conftare, non dari in foro ciuili iuftitiam aliquam vindicatiuam, quae certis delictis certam poenae menfuram, per naturam definitam, vtique infligi iubeat: fed veram poenarum humanarum menfuram effe vtilitatem Reipublicae, & prout fines poenarum commodiffime videntur prouenturi, ita eas per prudentiam fummi imperii intendi vel remitti; ita tamen vt infignis circa eandem latitudo occurrat. Igitur iufto maior illa poena [1] erit, vbi fines poenarum molliori via obtineri poterant: iufto mitior, cui non fatis acrimoniae & efficaciae ineft ad producendos eosdem fines, adeoque ad reprimendam ciuium malitiam, atque internam ciuitatis fecuritatem procurandam, feu quae a delinquentibus contemnitur. Vid. GELLIVS L. XX. c. 1. de L. Veratii petulantia. In illam partem vbi legislator peccauerit, a crudelitatis nota non eft immunis. Vid. HOBBESIVS de Ciue c. 3. §. 11. In hanc vbi inclinauerit, poenas reddit inutiles, ac vitiis liberum velut campum aperit [2]. Cum enim comminatio poenarum voluntatem hominis a libidine peccandi ad normam legis flectere debeat, & vero homines in deliberationibus commoda & incommoda ex eadem re prouenientia velut in bilance foleant expendere: facile liquet, vbi commoda aut oblectamenta

§. XXIV. 1) V. les Effais de MONTAIGNE L. I. c. 11. p. 309. Edit. Parif. in fol. & c. 27. p. 515.

2) Prudenter Fronto Conful Romanus apud DIONEM CASSIVM L. LXVIII. in Nerua: *Malum eft eum imperare, fub quo nemini quicquam licet; peius multo eft, vbi omnia licent omnibus.* H.

3) V. omnino Pauli SARPII fiue Seruitae Confiderationi fopre le cenfure della Santita di Paolo V. contro la S. R. di Venetia. p. 129. fequ. H.

§. XXV. 1) *Et omnino, vt in ceteris, ita huiusmodi caufis, ex perfonarum conditione, & rerum qualitate, & diligenter funt aeftimandae, ne quid aut durius aut remiffius conftituatur, quam cauffa poftulabit.*

menta ex vitio aliquo prouenientia damno & dolori per poenam conciliando praeponderant, haut quidquam animum hominis ſat valide a vitiis auerti [1]. Add. IDEM dicto loco c. 13. §. 16. & Leuiath. c. 27. & AUCTOR de Princip. iuſti & decori p. m. 200. & Rich. CUMBERLAND de Leg. nat. c. V. §. 39.

§. XXV. ADDENDUM quoque illud; cum eadem poena non omnes pariter afficiantur, & conſequenter non pariter a peccato abſterreantur; facile patet, tam in poenarum generali deſignatione, quam earundem ad ſingulos adplicatione reſpiciendam eſſe perſonam ipſius delinquentis, & in eadem illas qualitates, quae ſenſum poenae ex aetate, ſexu, ſtatu, opibus, viribus, & ſimilibus minuere aut augere poſſint. V. *L. 4. §. 1.* [1] *L. 12. §. 1. D. de Incendio, ruina, L. vlt. D. de Iniuriis. L. 6. D. de Extraord. crimin. L. vlt. D. de Sepulcro violato. L. 1. §. 3. D. de Abigeis. L. 2. D. de Termino moto. L. 3. §. 5. L. 16. ad L. Corn. de Sicariis L. 1. L. 10. L. 16. §. 3. L. 28. §. vlt. D. de Poenis. L. 1. D. de Fur. balnear. L. 1. §. 1. & vlt. D. de Effractor. L. 3. §. 2. D. Stellion. L. 1. §. vlt. D. ad L. Cornel. de Falſis* [2]. Nam eadem mulcta pauperem onerabit, diuitem non onerabit: & vili poena ignominiam continens leue erit malum, honorato grauiſſimum. Et ſexus virilis, aetasque plena ad ſuſtinendam poenam longe firmior, quam foeminae, aut pueri. Vid. *L. 38. §. 24. L. 39. §. 4. D. ad L. Iul. de Adult. L. 6. D. ad L. Iul. pecul.* [3] *L. 5. §. 3. C. ad L. Iul. maieſt. L. 37. §. 1. D. de Minor. L. 108. D. de Reg. iur.* Add. quoque Ad. OLEARIUS Itin. Perſ. L. III. c. 6. de multa pecuniaria apud Ruſſos, ob illatam contumeliam, quam Biszeſtia ipſi vocant. Apud Mauritanos tamen hodie foeminae ob ſcortationes grauius vapulant, quam mares; quod iſti credant, foeminas plerunque cauſam & illecebras ad libidines praebere. Ex quo tamen non ſequitur, in poenis imponendis obſeruari proportionem geometricam, aut qua BODINUS de Rep. L. VI. c. vlt. ſeſe iactat, harmonicam: ſed reuera non niſi ſimplex heic eſt exaequatio inter delictum & poenam, ad quam rite inueniendam perſonae conditio non parum facit. Quod ſi autem ob eiusmodi qualitates, quae neque ad crimen, neque ad poenae ſenſum aliquid faciunt aequales meritis, inaequales poenae infligantur, ea vitioſa eſt προσωποληψία, abs qua non ſemper leges Romanas abſoluit GROTIUS [4]. Exemplum eius rei quidam afferunt *L. 1. §. 5. D. ad L. Cornel. de Sicar.* Vbi maritus, qui vxorem in adulterio deprehenſam occiderit; ſi humilior ſit, perpetuo exilio damnatur, ſi vero in aliqua dignitate poſitus ſit, ad tempus relegatur. Nam ignominia illa per vxorem illata aeque humilem, atque illuſtrem virum poteſt vrere, & aeque moleſtum illi quam huic patria carere. Vid. quoque Edictum Regis THEODORICI c. 91. Add. ZIEGLERUS ad Grot. dicto loco §. 33. Notandum denique & hoc in certo poenae genere apud quasdam nationes

 pecu-

2) In pleriſque tamen legibus hiſce *iniuſta* perſonarum acceptio notatur, quam AUCTOR ipſe paullo inferius reprehendit. Ceterum de diuerſitate poenarum ſecundum differentiam conditionum videatur SPANHEMII Orbis Romanus Exercit. II. c. 24.

3) *Sacrilegii poenam debebit Proconſul pro qualitate perſonae, proque rei conditione, & temporis, & aetatis & ſexus vel ſeuerius vel clementius ſtatuere.*

4) IUVENALIS Satyr. XI.

Namque ibi fortunae veniam damus: Alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus. Haec eadem illi
Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur. H.

peculiarem inesse ignominiam: EVRIPIDES Helena, [v. 306. & seqq.] *ἀσχήμονες μὲν ἀγχόναι μετάρσιοι, κἂν τοῖσι δούλοις δυσπρεπὲς νομίζεται, σφαγαὶ δ' ἔχουσιν εὐγενές τι, καὶ καλόν. Turpes enim sunt laquei sublimes, quia etiam in seruis hoc foedum existimatur. Sed caedes habent aliquid generosi & pulcri.* PLINIVS N. H. L. II. c. 63. *Laquei poena praepostera, incluso spiritu, cui quaeritur exitus.* Add. *L. 28. §. 2. D. de Poenis.* Adplicare quoque possis huc illud DIONIS CHRYSOSTOMI Orat. ad Alexandrinos, [p. 376. C. Ed. Morell.] *Τὸ μὲν ἐστιν ἀνδρὸς πονηροῦ θάνατος, τὸ δὲ ἀνδραπόδου δυστυχοῦς. Illa viri praui mors est, haec autem infelicis mancipii.* Apud HOMERVM Odyss. χ. [v. 465. & seqq.] Telemachus nequam ancillas non vult extinguere *καθαρῷ θανάτῳ, pura morte*, id est gladio, sed ipsas suspendit. Etsi contra in familia Osmanidarum strangulationis supplicium sit receptum, quod nefas esse putent tam nobili sanguine terram conspergi. Et ex Ebraeorum sententia gladio feriri turpius habebatur, quam strangulari, aut lapidari. SELDENVS de I. N. & G. L. VII. c. 6. Sic PHILO Iudaeus in Flaccum indignatur, magistratus Iudaeorum & senatores Alexandriae eo flagellorum genere caesos, quo alias vilissimi Aegyptiorum solebant. Huc pertinet illud SENECAE de Constantia sapientis c. 4. *Inuenies seruum, qui flagellis quam colaphis caedi malit.* Puto & illam poenam sat ignominiosam esse, de qua est in Additamento [5] I. Legis BVRGVND. tit. X. Contra & in quibusdam poenis nonnihil dignitatis inesse iudicatur. Quo spectat, quod indignationem populo Atheniensi mouit, Hyperbolum vilissimum hominem ostracismo eiectum. Vid. PLVTARCHVS Alcibiade, [p. 197. B.] ubi ex Platone Comico citantur hi versus: *Quamuis suis sit digna passus moribus, Seipso tamen non digna, nec suis notis. Nam non repertum istius est causa ostracum.* IDEM Nicia [530. E.] de eodem negotio: *Ἔιναι γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα. Esse aliquam & huius dignitatem poenae. Imo vero poenam ducebant decennale exilium Thucydidi, Aristidi, & similibus esse. Hyperbolo vero honorem atque occasionem iactantiae, quod esset ob improbitatem similiter atque summi viri multatus.* Sic solatii instar habetur illud, *Aeneae magni dextra cadis.* [6] VIRGILIVS Aen. X. [v. 830.] & ibi de la Cerda.

§. XXVI. NON autem arbitramur necessarium, vt in omnibus ciuitatibus eadem delictis poena imponatur, quae in lege Ebraea exprimitur [1]. Idque

5) Apud Romanos securi olim puniebantur sontes, postea etiam gladio; quod supplicium (quicquid dicat BARONIVS ad A. CCXXVI.) illo leuius & honestius visum. Ideo in militem animaduersum a Caracalla, qui Papinianum securi occidisset, iussus gladio. Vid. Iust. LIPSIVS ad XV. Annal. 67. Memorat BACO de Verulamio Sermon. fidel. 37. Sub initiis Reginae Elisabethae rebellem quendam Hibernum supplicationem Deputato obtulisse, vt torque lignea, non fune suspenderetur; quia illud rebellibus magis in more erat. Illud addendum, etiam cum exemplo opus, temperandas esse poenas. Vere enim BVCHANANVS L. X. Rer. Scoticar. circa extrem. de Iacobi I. Reg. percussoribus vltra humanitatis modum crudeliter punitis. *Huius generis supplicia vulgi animos non tam a saeuitia auocant, quam ad quiduis agendum & patiendum efferant; nec acerbitate tam prauos deterrent, quam assuetudine spectandi terrorem poenarum imminuunt; praesertim si facinorosorum animi aduersus* viui doloris [cruciatus] *induruerint: apud vulgus enim imperitum confidentia pertinax constantis fiduciae plerumque laudem accipit.* Quod THVANI quoque iudicium est L. CXXIV. ad A. MDC. Vbi de exquisitissimis suppliciis in Pappenses praesidiarios, qui defecerant. LIVIVS L. I. c. 28. de Metii Suffetii supplicio: *Primum vltimumque illud supplicium apud*

que quia iſta pars legis eſt poſitiua, & ciuilis Ebraeorum, ad genium populi iſtius & Reipublicae attemperata. Abs quo cum aliorum populorum ingenia, & rationes Rerumpublicarum in multis abeant, poenas quoque alio modo temperari par fuerit. An vero iſthaec ad capitalem quoque poenam homicidii adplicari debeant, dubitari poteſt; cum ea non vni Iudaeorum populo, ſed vniuerſo humano generi promulgata videatur. Cuiuis ſane poenae ratio patet. Nam cuius tanta eſt malitia, vt occidere homines dolo malo non vereatur, ab illo caeteris nunquam ſatis cautum erit, ni eundem vita exturbent. Quo facit etiam illud ANTIPHONTIS Orat. 15. [p. 93. Ed. Wech.] *Omnia fora ſub dio homicidii iudicia iudicant, ne iudices in eundem locum eant cum impuris manibus, ne actor cauſae homicidii cum homicida eodem tecto vtatur.* Add. LIBANIVS [2] Progymn. loc. com. contra homicidam. Nihilominus ſi homicidae propter tempora Reipublicae poena capitis remittatur [3], non ſtatim contrauenietur praecepto Geneſ. IX, 6. Nam cum omnis poenae determinatio iuris poſitiui ſit, quod ad neceſſitates Reipublicae attemperari par eſt, merito quoque in iſta lege eadem exceptio ſubintelligi poteſt. Conf. GROTIVS ad Matth. V, 40. & ad d. l. Geneſ. Etſi aliqui dicant, illo dicto non tam legem, quam comminationem diuinam contineri, qua Deus declarat, ſe per homines, aut alios caſus tragicos vindictam in homicidas exerciturum, ſi vel maxime ſeueritatem fori humani effugerint [4]. Vid. Actorum XXIIX, 4. Neque illa explicatio, quam GROTIVS L. I. c. 2. §. 5. adfert, exceptionem ex temporibus Reipublicae petitam reſpuit. Add. IDEM in Flor. ſparſ. ad rubr. ad L. Cornel. de Sicar. SELDENVS autem L. IV. c. 1. expreſſe tradit, illud dictum a magiſtris Ebraeorum accipi non pro lege ita lata, vt vltimum ſupplicium ſit neceſſario ſemper homicidii ſceleri irrogandum, ſed pro indicatione diuina atque expreſſa, in ſceleris odium, ex deſignatione poenae grauiſſimae, quam pro re nata, adminiſtrationisque publicae varietate fas eſſet humano generi praeſtituere, irrogareque. Inde etiam Ebraei ob proſelyti domicilii caedem, aliusue gentilis ab illorum aliquo patratam mortis poenam forenſem non irrogabant. Etiam vbi plures Ebraei, aliiue rite circumciſi, congenerem quempiam plagis ſeu iactibus ſic peremiſſent, vt eorum nullus ſeorſim id feciſſet, quod mortem inferre potuiſſet, cuncti liberi erant vltimo ſupplicio ex ſententia forenſi infligendo, quoniam nullus per ſe homicida. Vid. plura dicto loco. Quanquam ego nolim ſuadere, vt

apud Romanos exempli parum memoris legum humanarum fuit. In aliis gloriari licet, nulli gentium mitiores placuiſſe poenas. H.

6) Conf. Iudic. VIII, 21. IX, 54. Supra L. III. c. 7. §. 5. H.

§. XXVI. 1) Quod Wilhelm. ZEPPERVS L. I. Legum Moſaicar. forenſ. explanationis c. 10. Theologos quosdam ſecutus ſtatuit. Conf. H. GROTIVM L. II. de I. B. & P. c. 1. §. 14. H.

2) Electra apud SOPHOCLEM in eius nominis tragoedia, ſi auctores caedis poenas iuſtas (*ἀναφόνυς δίκας*) non darent, aiebat:

> *Ἔρροιτο ἂν αἰδώς, ἁπάντων*
> *Τ' εὐσέβεια θνητῶν.*
>
> *Perierit pudor & omnium*
> *Pietas mortalium.*

Apud Graecos tamen heroicis temporibus caedes patrata anni tantum exilio luebatur, vt ex EVRIPIDE Hippolyto diſcimus. V. Henricus VALESIVS ad Excerpta Peireſciana Nicol. Damaſceni p. 66. ſeqq. & ſupra §. 11. H.

3) Exemplo Dauidis Ioabo parentis 1 Samuelis III, 39. Add. THVANVM L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. vbi Hodabendis Perſarum Regis errorem notat. Add. ſupra §. 23. in fine. H.

4) Et verba Dicti, Actorum XXIIX, 4. de eo tantum accipienda ſint, quod fiat vtplurimum. Vid. CLERICI Commentarius.

re, vt quis circa diſpenſationem iſtius poenae nimis ſit facilis. Neque temere probauerim, quod in conſtitutione quadam Regum Poloniae [5] extat circa poenam homicidii Nobilibus infligendam: *Nos diuini iuris rigorem moderantes.* Add. PHILO Iudaeus de Legibus ſpecialibus. Quo loco etiam tangi debent, quae a multis anxie contra capitalia furum ſupplicia diſputantur. Super quibus videatur ſententia GROTII L. II. c. 1. §. 14. [6] SELDENVS tamen de I. N. & G. L. VII. c. 6. dicit, apud Iudaeos ſupplicia in fures Noachidas fuiſſe capitalia; etſi in Ebraeos ea eſſent mitiora. Apud IOSEPHVM Archaeol. XVI. 1. nimiae ſaeuitiae damnatur lex Herodis, quod perfoſſores parietum, nocturnosque fures deprehenſos peregrinis etiam extra regnum vendi ſtatuerit. Athenis cum in ſimplex furtum dupli poena lege Solonis eſſet conſtituta, ſi res ipſa reciperetur, aut eadem non recepta, decupli; addebatur tamen; *Si quis a Lyceo, aut ex Academia, aut Cynoſarge veſtem, aut laguncnlam, aut quidquam aliud minimi pretii, aut aliquod vaſculum e gymnaſiis aut portubus ſurripuerit, ſupra decem drachmas morte puniendum.* Add. ARISTOTELES Probl. ſect. 29. c. 14. Quid ius Romanum conſtituerit, notiſſimum eſt. Imo IVSTINIANVS Nouell. 134. c. vlt. etiam vetuit ſimplicem furem membro mutilari; cum alias non abſurdum videatur, ea quemque parte puniri, qua peccauerat. Sicuti quondam Alex. Seuerus Notarii, qui falſum cauſae libellum, eumque breuem in conſilio Imperatoris retulerat, digitorum neruos incidi iuſſit, ne vnquam ſcribere poſſet. LAMPRIDIVS Alexandro [7]. [c. 28.] Sic Zaleucus adultero oculum erui voluit, quia primi inceſtant oculi nuptas, & libidinis eſt irritamentum ardentius adſpexiſſe matronam. Sic & lex diuina mulieri manum abſcindi iubet, quae in rixa marito ſuppetias latura, impudenter aduerſarii virilia adprehendiſſet. Sic VVLCATIVS GALLICAN. in Auidio Caſſio [c. 6.] refert, ab ipſo multis deſertoribus crura & poplites eſſe inciſos. Add. CVIACIVS Obſ. L. VII. c. 13. Verum Iuſtinianeae conſtitutionis rationem bene explicat Anton. MATTHAEVS de Criminibus tit. de Furtis. c. 2. nempe cum pleraque furta ex deſidia aut inopia ſuſcipiantur, noluiſſe ipſum fures manuum mutilatione puniri, vt ne amitterent inſtrumenta, medendo ſuo malo neceſſaria, quos potius vi ad opus faciendum adigi par fuerit. In Germania fures ſuſpendi ſanxit FRIDERICVS II. L. II. F. *tit. de pace tenenda*; & poſt Carolus V. Conſtitutione criminali, qui Friderico poteſt videri aſperior, quod pretium argenti decreſcentis neglexerit. Vbi quanquam fatemur, quosdam iudices circa aſſignandum laqueum eſſe plus iuſto liberales, ac melius quandoque conſuli Reipublicae furibus ad opus damnatis, (Vid. HERODOTVS Euterpe, & DIODOR. SICVLVS L. I. c. c. 65. de Rege Aegypti Sabacone,

5) Lectu digna eſt Diſſertatio THOMASII de Iure aggratiandi Principis Euangelici in cauſſis homicidii, & alia de Statuum Imperii poteſtate legislatoria §. 43.

6) Vbi legem ius necis non habere in omnes ciues, ait ex quouis delicto, ſed demum ex delicto tam graui, quod mortem mereatur. Ad quem locum, recte & ordine animaduertit Gronouius, delictum etiam minimum, ſi, ob cauſſas incidentes, ſub capitis poena vetetur, capitale fieri. Sibi enim imputare debere, qui transgrediatur. Quomodo enim alias conſiſteret Imperium militare, in quo minima quoque vetita capite luuntur. Et quantum eſt, in ſe conſideratum, veſci de arbore? tamen capitale fuit, quia Deus

cone, qui omnes capitis damnatos ad opus faciendum adplicuit, per eosque multum vtilitatis regioni attulit: & Thomas Morvs Vtopiae L. I. tamen capitale supplicium in fures recte constitui potuisse, nobis certum habetur. Ad rationes quae in contrarium afferuntur, inprimis ab Ant. Matthaeo dicto loco ex hactenus dictis non difficilis est responsio.

§. XXVII. Denique nec illud necessarium est, vt idem quis patiatur, quod alteri intulit, seu vt per talionem delicta semper vindicentur. Quam sententiam vulgo tribuunt Pythagoreis, quibus poena definiebatur per ἀντιπεπονθὸς, quasi diceres, parem passionem. Cui fini quoque adducitur illud Rhadamanti: Ἔικε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη δ' ἰθεῖα γένοιτο. *Si patiatur, quae fecit, iustitia recta fuerit.* Ovidivs de Arte L. I. *Neque enim lex aequior vlla est, Quam necis artifices arte perire sua.* Qvintilianvs Declam. XI. *Breuissima est iustitia vindictae, cum facinus mensura poenae est. Et si naturam vltionis respicias, optime vindicatur quisque quomodo miser.* M. Seneca L. V. Controu. Praefat. [p. 276.] *Iustissima patiendi vice, quod quisque alieno excogitauit supplicio, saepe expiat suo.* Polybivs L. XII. in Excerptis Peirescianis: Πικρὸς γὰρ γεγονὼς καὶ ἀπαραίτητος ἐπιτιμητὴς τῶν πέλας, εἰ κόπος ἂν καὶ ὑπὸ τῶν πλησίον αὐτὸς ἀπαραιτήτου τυγχάνοι κατηγορίας. *Cum alios ipse acerbe atque inclementer obiurgare soleat, iure merito ab aliis pari inclementia tractabitur.* Istud ἀντιπεπονθὸς Aristoteles Nicom. V. c. 8. hoc modo absurditatis arguit. *Si magistratum quis gerens percusserit, repercutiendus non est. Sin autem magistratum gerentem quis percusserit, non solum est percutiendus, sed supplicio insuper afficiendus.* Add. Idem Magnor. Mor. L. II. c. 34. Circa dicta Exodi XXI, 23. Leuit. XXIV, 50. Ebraeorum doctores communiter tradunt, non rigidam talionem praecipi, sed potuisse etiam tales noxas multa pecuniaria redimi. Vid. Bodinvs de Rep. L. VI. c. vlt. qui legem istam vnquam in vsu fuisse negat, verbi gratia, vt pro crure fracto alteri quoque crus frangeretur. Additur, formulam, *oculum pro oculo, dentem pro dente*, non esse cauillandam; cum ista quasi prouerbiali locutione hoc tantum innuatur, poenas delictis proportionatas esse debere; ne scutica dignum horribili flagello sectemur; aut secures meritum scutica, soleaue caedamus. Idque vel inde colligi, quod lex diuina neque furtum furto, nec adulterium adulterio, nec vulnus vulnere plectit, sed furtum duplo quadruploue, adulterium morte, vulnus pecunia. Sed iure diuino respectum quoque haberi personarum, verbi gratia, si quis priuato maledixerit, nihil grauius nominatim cautum reperitur: sin priuatus principi, aut filiius patri maledixerit, capitale id habebatur. Contra Constantinus L'Empereur Babakama c. 8. §. 1. pro

Deus dixerat, quo die ex ea vesceris, morte morieris.

7) Et falsariis Aegyptiaca lex vtramque manum praecidi iussit, vt qua quisque corporis parte peccasset, haec ad finem vsque irreparabili cum damno & ipse poenam lueret, & alios poena hac sua commonefactos ab id genus facinore deterreret. Vt est apud Diodorvm Sicvlvm L. I. c. 78. Idem iussit Claudius apud Svetonivm c. 9. Populi Darientes furibus amputata brachia de collo eorum suspendebant. Lopez de Gomara Histor. general. Indiae c. 68. Add. plur. Freinsheimivm Commentar. in Curt. L. V. c. 5. n. 6. H.

pro literali sensu istorum dictorum pugnat. Quas lites componere non est nostrum. Tandem tamen fatetur, penes iudicem fuisse poenam talionis corporalem in pecuniariam pro ratione circumstantiarum mutare, argumento legis Exodi XXI, 29. 30. vbi alternatio etiam grauioris poenae admittitur. IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Qui coecauerit quemquam similia patiatur; priuetur, quo priuauerit alios: nisi forte pecunias accipere voluerit, qui coecatus est, lege illi dante licentiam, qui passus est aestimare passionis suae casum.* Pro talione quoque allegatur Deuter. XIX, 19. Conf. *L. vlt. C. de Accus. & inscript.* [1] *L. vlt. C. de Calumniat. L. 7. C. ad L. Iuliam de vi.* IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Venenum mortiferum nullus Israëlitarum habeat.* (Parem legem Aegyptiorum recitat DIODOR. SICVL. L. I. c. 77.) *Si vero inueniatur quispiam hoc possidere, moriatur, hoc patiens, quod toleraret ille, contra quem venenum probatur esse confectum.* Sed reponi potest, has leges minus recte hoc trahi, cum ea calumniantium poena mensuram talionis excedat, pro conatu completo malo repraesentato, vtut de caetero ista poena non sit iniqua. Nam vti est apud QVINTILIANVM Inst. Orat. L. VII. c. 9. *Maledicus a malefico non distat, nisi occasione. Et* DECLAM. 331. *Homicidii genus* videtur *petere spiritum hominis, quem occidi non oporteret.* Et recte PLINIVS Panegyr. [c. 35. n. 3.] in calumniatores: *Spectent paria praemio damna, nec maiores spes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur.* Sic lege diuina diffamator virginis par habebatur vim inferenti. Deuter. XXII, 19. 29. ISOCRATES de Permutatione I, [p. 540. 541.] *Quid calumnia possit fieri maleficentius? quae facit, vt de mentientibus bene existimetur, vt plane innocentes iniurii esse videantur, vt iudices peierent: quae denique veritatis lucem extinguit, & caligine mendaciorum auditoribus inuolutis, quemuis ciuium per iniuriam interficit.* QVINTILIANVS Declam. II. *Calumniantium nefas non potest nisi per iudicium facinus imponere. Actum est de rebus humanis, si de criminibus nostris tantundem mendaciis licet: nec vllus innocens hucusque felix est, vt diligentiae fingentium par sit.* Constitut. SICVLAE L. II. c. 14. In L. XII. tabb. ita extat: *Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.* Super qua lege videnda omnino sunt, quae Fauorinus, & Sext. Caecilius ICtus disputant apud GELLIVM L. XX. c. 1. Eam tamen talionem Romae penitus in desuetudinem abiisse ex §. 7. Instit. de Iniur. patet. Add. Ant. MATTHAEI de Crimin. tit. de Iniur. c. 2. §. 2. 3. Apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 17. Lex Charondae apud Thurios lata memoratur: *Si quis alicui eruerit oculum, reo pariter oculum eruito. Sed accidit, vt quis vno captus oculo, alterum quoque per vim illatam amitteret, & sic facultate videndi prorsus orbaretur. Hic, etsi auctori facinoris vnus contra oculus excussus sit, minus tamen poenae, quam par sit, illum exsoluisse arbitratur. Qui enim ciuem excoecauerit, etiamsi sat luisse pro lege scripta videatur, non pari tamen damno affectum contendit. Aequum igitur esse, vt illi, qui vno praeditum oculo tota visione priuarit, ambo simul oculi effodiantur, si aequalis iniuriae poena luenda sit. Dolore igitur*

§. XXVII. 1) L. 17. C. de Poenis. H.
2) *Quod committere dicebantur, qui liberos homines, vel alienos seruos dolo malo celassent, vel surripuissent* L. vlt. D. ad L. Fab. de Plagiar.
3) Vid. tit. Dig. de Termino moto.
4) Vid. Tit. Dig. de Sepulchro violato.
5) Vid. supra L. III. c. 7. §. 11. in fine.
6) In his enim talio vel impossibilis, vel idem crimen repetitura erat. H.
7) Quod argumentum inprimis vrget Fauorinus apud GELLIVM dicto loco. H.

igitur & indignitate rei perculsus ille coecus, ad populum de calamitate sua verba facere ausus tam miseram conditionem vitae suae deplorat; tum vt legem illam corrigant, multitudini suadet. Tandem inserto in funem collo, cum felicem suasionis euentum impetrasset, lex illa abolita fuit, emendatiorque in eius locum surrogata, & ipse strangulationis necem effugit. Idem refertur a DEMOSTHENE aduersus Timocratem. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 7. οὐκ ἴση ζημία, ἂν τις τὸν ἑτερόφθαλμον τυφλώσῃ καὶ τὸν δύ' ἔχοντα. *Non par poena, si quis oculum excusserit monoculo, & duos oculos habenti.* Add. Petr. GREGORIVS THOLOSANVS Syntagm. L. XXX. a. 10. Quicquid huius sit, certum est, talionem ita crude intellectam non esse iustam quarumuis poenarum mensuram. Nam primo in plurimis criminibus illa locum plane non habet. Qua enim quis ratione per talionem punire vellet, verbi gratia, adulterium, stuprum, foedos concubitus, crimen laesae maiestatis, conuicium, calumniam, veneficium, crimen falsi, suppositionem partus, procurationem abortus, plagium [2], ambitum, incestum, sacrilegium, termini motionem [3], sepulcri violationem [4], stellionatum [5] praeuaricationem, & similia [6]. Ex quo & hoc obiter patet, recte Theodosium Imperatorem sustulisse poenam mulierum, in adulterio deprehensarum, tunc Romae vsitatam, qua in lupanari conclusis necessitas scortandi afferebatur, pulsato tintinnabulo, quando turpitudinem istam patiebantur. Nam licet tanta contumelia grauissimae loco poenae esset; tamen quia haec poena citra peccatum exerceri non poterat, peccatum potius auxisse, quam sustulisse videbatur. SOCRATES Hist. Eccles. L. V. c. 19. Quanquam fateamur, leges, quae talionem uidentur sancire, eam duntaxat accommodare ad iniurias seu laesiones corpori illatas. Deinde licet fingamus casum, quo crimen, quod commissum est, poenae vice possit fungi, & in quo personae, locus, tempus, qualitas, causa, crimen non eleuant, aut aggrauant: tamen ne sic quidem simplex retaliatio satis commoda est futura. Rusticus rustico colaphum impegerit in loco priuato. Heic si percussus alteri colaphum reponere debet, quomodo aequilibrium seruari accurate poterit [7]? Add. Lex WISIGOTHORVM L. VI. tit. 4. c. 3. Quod si executio sit a tertio facienda, quomodo isti constare poterit, qualiter libratus prior colaphus fuerit? In multis porro delictis talio nimis grauis erit futura, si non distinguatur, per imprudentiam, an per malitiam factum quid fuerit, aut si personarum discrimina non obseruentur, verbi gratia, aliquis dum alteri colaphum infligere vult, gemma acuta, quam in digito gestabat, oculum ipsi praeter intentionem excussit. Duriter sane cum ipso ageretur, si oculus iterum sit ipsi exsculpendus. Sic si honestus aliquis vir baiulo colaphum inflixisset, durum nimis foret, si & ipsi colaphus sit reponendus, qui honesto viro valde ignominiosus est, baiulo non item [8]. Denique in plerisque delictis talionis poena iusto leuior videtur. Idque contingit peculiariter quidem

ex

8) Πολλαχοῦ γὰρ διαφωνεῖ [τῷ δικαίῳ τὸ ἀντιπεπονθὸς] οἷον εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν, οὐ δεῖ ἀντιπληγῆναι. καὶ εἰ ἄρχοντα ἐπάταξεν οὐ πληγῆναι μόνον δεῖ, ἀλλὰ καὶ κολασθῆναι. ἔτι τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον διαφέρει πολύ. Ius talionis iustitiae saepe non congruit. Nam si magistratus aliquis aliquem verberauit, nefas huic est, reuerberare. Quodsi e contrario Magistratum aliqui, verberauerit, non tantum reuerberari debet, sed praeterea alio modo puniendus est. Praeterea multum interest inter id quod voluntarie & quod inuoluntarie fiat.

ex disparitate personarum [9], quae iniuriam intulerunt, aut passae sunt; aut ex disparitate loci, temporis, aliarumque circumstantiarum. In vniuersum autem rudem illam talionem destruunt argumenta a GROTIO dicto loco §. 32. adducta, vbi recte negat illi, qui alteri deliberato & sine causis culpam valde minuentibus nocuit, tantundem nocumenti, & non amplius inferri debere. Add. Apocal. XVII, 6. Nam aequitati repugnat, vt par sit periculum innocentis & nocentis [10], neque satis cauetur securitati hominum, si malis non immineat maior metus a legibus, quam bonis a malorum petulantia, quibus insuper velut lucri adhuc vice est spes latendi, fugiendi, aut seueritatem iudicum quocumque modo euadendi. Quid quod & sanctissimae leges eandem poenam in inchoata, quam in completa scelera quandoque statuunt. Vid. Deuter. XIX, 19. Exod. XXII, 9. Edictum regis THEODORICI c. 13. & 50. Memoratu quoque digna est lex Indorum, quam refert STRABO L. XV. [p. 710. Edit. Paris. 1036. C. Edit. Amsterod.] *Qui membro quempiam orbauerit, non modo talionis poenam subit, sed etiam manu truncatur. Quod si quis artifici manum oculumue ademerit, capitale est.* Solonis lege, qui alteri vnum oculum eruerat, ei ambo erui debebant, apud Diogenem LAERTIVM Solone. [L. 51. §. 57. Ed. Amsterod.] Sic *L. 1. D. ad L. Cornel. de Sicariis* ea lege tenebatur, qui *occidendi hominis causa cum telo ambulauerit* [11]. Cui rei etsi consequens sit, vt consummatis criminibus maior debeat respondere poena: tamen quia in foro humano nulla poena morte est grauior, eaque iterari nequit, intra eandem necessario subsistitur; additis interdum pro ratione delicti cruciatibus, aut ignominia, quae mortem antecedat, aut sequatur.

§. XXIIX. SVBIVNGENDVM quoque heic de poenis, quae in foro humano nomine delicti, ab alio patrati, solent exigi. Vbi illos quidem, qui reuera de reatu delicti participant, pro ratione influxus ad facinus aliquod puniri posse, extra dubium est; cum iidem non alienum, sed proprium delictum luant. Qui autem, & quo ordine de alieno delicto participent, supra est expositum [1]. Add. Iac. GODOFREDI Disc. ad *L. Quisquis C. ad L. Iuliam Maiest. c. 9. & 10.* Illud tamen notandum, inter restitutionem damni, & poenam id discriminis obseruari, quod in foro humano facilius quis damnari soleat ad refusionem damni, quam ad poenam simul sustinendam; cum facilius imprudentia aut leuior culpa ad poenam deprecandam valeat, quam ad damni dati reparationem. Memorabilis est lex Thomae Randulfi, Proregis Scotiae, apud BVCHANANVM Rer. Scotic. L. IX. *Furta, ex belli contagione adhuc frequentia, vt*

9) Nam pictor vel scriba dextra minus carere potest, quam cantor aut cursor. Lusco oculus magis est necessarius, quam qui vtrumque adhuc salutum habet. H.

10) Cum non pauci sint eo animo, qui se perditos cupiant, modo simul inimicum perdant. Atreus apud SENECAM in Thyeste:

Haec ipsa pollens inclyti Pelopis domus
Ruat in me, dummodo in fratrem ruat. H.

11) Recensetur ea in nota 4. ad §. 23. Addatur GROTIVS L. II. c. 20. §. 39.

§. XXIIX. 1) L. I. c. 5. §. 14. SENECA IV. Epit. Controu. 8. *Aeque dignus est poena, qui vi ab alio admota ad lucrum suum vtitur, vt ipse, qui vim adhibet.* H.

2) Vbi an vniuersitas possit delinquere? non vna distinctione vtuntur ICti. V. REYGER in Thesaur.

vt compesceret, legem tulit, vt rustici instrumenta, ruri colendo comparata, in agris relinquerent: neue noctu domos, aut stabula clauderent. Damni dati si quod esset, pretium damni a praefectis iuridicis peterent: praefecti a rege repeterent. Regi ex bonis latronum deprehensorum satisfieret. Verum circa delicta vniuersitatum obseruandum [2], quanquam regulariter decreta, in quae maior pars consensit, habeantur pro decretis vniuersitatis, sic vt etiam pauci dissentientes ad istorum obseruationem atque exsecutionem teneantur; (Vid. POLYBIVS L. V. c. 49. in fine. PLINIVS L. VI. Epist. 13. *Singulos, integrare, dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum*, tamen si agatur de reatu inde resultante [3], non inquinati intelligentur, nisi qui actu consenserunt. Innocens autem erit, qui & ab initio dissenserit, & in suo dissensu constanter perseuerauerit. Vid. Lucae XXIII, 51. Hinc Alexander cum captis Thebis omnes Thebanos sub corona vendidisset, illis libertatem reliquit, qui contradixerant [4] decreto circa exuendam Macedonum societatem. PLVTARCHVS Alexandro, [p. 670. D.] Quin & excusari, saltem in tantum, solent, qui cum ab initio dissensissent, post per plures victi decreto vitioso exsequendo strenuam operam nauant. Sic Graeci memorantur pepercisse Antenori & Aeneae, qui auctores Helenae reddendae fuerant, vtut hic pro patria non segniter arma gessisset. Est porro & hoc notandum, alia poena affici vniuersitatem vt talem, alia singulos. Singulorum poena interdum est mors. Eius vicem in vniuersitate sustinet eiusdem dissolutio. Add. Constitut. SICVLAE L. I. tit. 47. Atque hoc modo si ciuitas esse desinat, vsumfructum velut morte finiri dixit MODESTINVS in *L. 21. D. Quib. mod. vsusfr. amittitur.* Singuli quandoque poenae nomine in seruitutem abstrahuntur. Similem poenam patitur vniuersitas, si cum antea ciuitati immediate subesset, dein alteri subordinato corpori, aut ciui subiicitur. Denique & singuli bonis mulctantur. Vniuersitati ob delictum publicum publica quoque bona adimuntur, puta muri, naualia, naues bellicae, arma, aerarium, agri publici, priuilegia. Sic Theodosius publicum delictum Antiochenorum, qui ob indictionem noui tributi statuas Imperatoris in foro sitas euerterant, puniuit, interdicto ipsis theatri & balneorum vsu; & ademto vrbi nomine metropoleos, quo antea gaudebat. LIBANIVS Orat. XIII. Iisdem Marcus Imp. spectacula, & alia ciuitatis ornamenta sustulerat, quae postea tamen reddidit. VVLCATIVS GALLICANVS in Auidio Cassio, [c. 9.] Sic Seuerus Byzantium maxima ex parte diruit, simul theatro, thermis, omnique cultu & honore detracto, in vici formam redegit, & Perinthiis adiudicauit, HERODIANVS L. III. c. 6. Sic Constantius Imperator Constantinopolitanis, qui ipsius ducem Hermoge-

Thesaur. voce ciuitas n. 4. BESOLDVS in Delibat. iur. ex L. III. Digestor. quaest. 26. Henric. HAHN. ad Wesenb. tit. *Quod cuiusque vniuersitat. nomin. n. 6.* Paulus SERVITA *Considerationi sopra le censure della santita di Paolo V. contra la Sereniss. Rep. di Venetia.* H.

3) Supra L. VII. c. 2. §. 22. H.

4) Et cum Proceres Sueciae contra Christiernum II. Regem coniurassent, Ioanni Prascio, Episcopo Lincopiensi, qui diu causam Regis propugnauerat, & tandem aliis accedere coactus, in literis coniurationis sub interiore cera scriptam manu propria schedam callide occultauerat, in qua legebatur, quicquid huius admisisset, id ab inuito expressum esse, id pro innocentia fuit, & inter septuaginta Proceres ipse vnicus euasit. Ioannes MEVRSIVS Vita Christierni II. ad A. MDXX. LOCCENIVS L. V. Histor. Suecan. p. 191. H.

mogenem interfecerant, frumenti congiarium gratis antea donatum poenae loco ademit. Apud SOCRATEM [5] Hist. Eccles. L. II. c. 13. Etsi in delictis multitudinis & hoc rationis sit, vt auctores potissimum puniantur [6]. Vid. LIVIVS L. XXIX. c. 26. ab init. [7] Inde ad taxanda tam delicta, quam supplicia vniuersitatum, non parum facit illud QVINTILIANI Declam. II. *Persuadentium vires sunt, quicquid ciuitas facit: & quodcunque facit populus, secundum quod exasperatur, irascitur. Sic corpora nostra motum nisi de mente non sumunt, & otiosa sunt membra, donec illis animus vtatur. Nihil est facilius, quam in quemlibet affectum mouere populum. Nulli, cum coimus, sua cogitatio, sua mens, aut vlla ratio praesto est, nec habet vlla turba prudentiam singulorum, siue quod minus publicos capimus affectus, siue negligentior est, qui se non putat solum debere rationem; & multi fiducia facimus omnium.* CICERO pro Cluentio, [c. 46.] *Statuerunt ita maiores nostri, vt si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur, vt metus videlicet ad omnes, poena ad paucos perueniret.* Milites apud TACITVM A. I. [c. 44.] *Puniret noxios, ignosceret lapsis.* Add. POLYBIVS L. XI. c. 27. in fine. Et Excerpt. legat. XXVIII. c. 4. BODINVS de Rep. L. III. c. 7. p. m. 527. seqq. Ant. MATTHAEI de Crimin. ad L. XLVIII. D. tit. 18. c. 4. §. 30. Constitut. SICVLAE L. I. tit. vlt. [8]

§. XXIX. HOC LOCO quaestio oritur: An poena ob delictum vniuersitatis semper exigi possit? puta, si delictum ante duas aut tres generationes publice sit patratum. Qui affirmare velit, eo colore vti posset, quod quamdiu vniuersitas duret, illa eadem maneat, mutatis licet ac succedentibus sibi singulis. Quo facit illud PLVTARCHI de sera Numinis vindicta, [p. 559. A.] *Est ciuitas res quaedam vnica & continens, animalis instar; neque mutationibus secundum aetates suam exuit naturam, aut ratione temporis aliud fit ex alio: sed semper easdem erga se affectiones, & naturae suae consentaneas seruat, omnesque eorum, quae publice agit, aut egit causas in se continet, quamdiu communitas, quae mutuis complexibus deuincit, vnumque corpus efficit, vnitatem suam conseruauerit. Ergo vrbem perdurantem volumus opprobriis maiorum obnoxiam esse, quo etiam sibi gloriam eorum & potentiam vindicat.* Verum rectius isthaec quaestio negatur, si de poena humana sermo sit. Nam ne in singulis quidem hominibus adeo necessum est antiqua delicta, vti recentia, & velut adhuc flagrantia vindicare. Vnde etiam non citra rationem in iure Romano de praescriptionibus criminum traditur [1]. Vid. Anton. MATTHAEVS de Crimin. L. XLVIII. tit. 19. c. 4. Deinde probe obseruandum, quod quaedam de vniuersitate aliqua dicantur primo & per se, verbi gratia, habere aerarium, habere leges, iura, priuilegia, quae singuli, qui sunt de isto corpore, sua dicere non possunt: quaedam autem competunt vniuersitati, non nisi ex deriuatione a singulis: seu primo inhaerent singulis, & post

5) Integrae prouinciae infamatae exemplum est in *L. 9. C. Theodos. de Indulgent. crimin.* Adde *L. 5. C. Theodos. eod.* H.

6) Vid. H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 11. §. 5. & ad Iudic. VIII, 16. H.

7) *Certabant sententiis* [Carthagini] *vtrum in auctores tantum seditionis - - - - animaduerteretur, an plurium supplicio vindicanda tam foedi exempli defectio magis, quam seditio esset. Vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset, ibi poena consisteret, ad multitudinem castigationem satis esse.*

poſt inde vniuerſitas denominationem accipit. Sic ſocietatem aliquam dicimus doctam, fortem, temperantem [2], bene aut male moratam, quae plurimos ſocios doctos, fortes, temperantes, bene aut male moratos habet; etſi non repugnet, quo minus in ea nonnulli indocti, ignaui, aut intemperantes exſiſtant. Ex hoc genere quoque eſt, ſi dicamus vniuerſitatem aliquam poenas eſſe commeritam. Meritum enim conuenit ſingulis tanquam mentem habentibus, & prout ſcientes volentes agere poſſunt. Non habet autem vniuerſitas vt talis, & quatenus diſtinctum quid a ſingulis concipitur, animum, per quem poſſit edere actiones, meriti primo & immediate capaces, quae quidem a ſingulorum actionibus plane ſint diſtinctae. Ex quo ſequitur, ſiquidem illi ciues, per quos ciuitas meritum contraxit, extincti ſint, neque idem a ſequentibus per actum aliquem fuerit continuatum, ipſum quoque meritum fuiſſe extinctum; ac proinde etiam aptitudinem ad poenam, quae ſine illo recte infligi nequit. Add. GROTIVS L. II. c. 21. §. 8. Equidem PLVTARCHVS dicto loco, ad exemplum diuini Numinis heic prouocat, quod aliquando in poſteris delicta maiorum vindicare legitur. Enim vero de tribunalis diuini proceſſu ad forum humanum argumentum per omnia ducere non licet. Sic & non ſequitur; ſi aequum eſt, poſteros praemia & honores accipere ob merita maiorum: ideo & aequum eſſe, eosdem ob delicta maiorum puniri. Nam beneficii ea eſt materia, vt in quemuis etiam immeritum, & gratis conferri poſſit; poenae non item. Et obſoletum quoque beneficium allegare Romani plauſibile ducebant apud IVSTINVM L. XXVIII. c. 1. vbi hanc rationem afferunt, quare Acarnanum defenſionem contra Aetolos ſuſciperent; quod Acarnanes ſoli quondam aduerſus Troianos, auctores originis ſuae, Graecis auxilia non miſerint. Idem memorat STRABO L. X. Etſi cordatiores facile intelligunt, iſtud iactatum, vt vllus ſaltem color videretur, quare Romani negotiis ad ſe nihil ſpectantibus ſeſe immiſcerent. Ridicula quoque eſt ſententia Mahometis II. ad Pium II. Pontificem: Se mirari, quod Itali foedere iungantur contra ipſum, cum tamen ipſe communem a Troianis originem ducat; & ipſius non minus quam iſtorum interſit ob Hectorem interfectum vlciſci Graecos, quibus nunc Itali faueant contra ipſum. Apud Mich. MONTAIGNE Eſſais L. II. c. 36.

§. XXX. DE caetero firmum manet iſtud: in foro humano ob delictum alienum, de quo nulla ratione quis participauit [1], recte aliquem puniri non poſſe. Sed quia in vita humana videmus ſaepe aliorum delicta occaſionem praebere, vt aliis male ſit; ne quis in errorem inducatur, obſeruandum eſt; primo non omnia, quae homini moleſta, aut damnoſa ſunt, poenarum rationem habere [2]. Qui confiſcatis ob delictum bonis, ad egeſtatem redigitur, poenam patitur. Aſt quam multi naſcuntur, quibus praeter corpus nullum

8) Vid. Fr. HOTMANNI Quaeſtiones illuſtres c. 42.

§. XXIX. 1) V. ſupra L. I. c. 9. §. 6. H.

2) ARISTOTELES V. Pol. 9. Ἔιπερ γάρ ἐςιν ἐφ᾽ ἑνὸς ἀκρασία ἔςι καὶ ἐπὶ πόλεος. *Si namque in vno crimen eſt incontinentia, eſt etiam in ciuitate.* H.

§. XXX. 1) Vid. omnino ſupra L. I. c. 5. §. 14. H.

2) Siue effectum poenae diſtinguendum a poena ipſa. H.

lum patrimonium? Quam multi incendio, naufragio, incursu hostium omnia sua amittunt; quibus sua egestas non poena humana, sed fatale malum, aut vt alii loquuntur, infortunium est. Vnde, si verbi gratia, quae ob delicta principum subiecti mala sentiunt, eadem considerare debent, tanquam incommoda alia, mortalium conditionem iam comitantia, vti sunt imbecillitas corporis, aegritudo senii, intemperies aëris, sterilitas, & similia.

§. XXXI. Deinde sciendum, aliud esse damnum directe datum, aliud quod tantum per consequentiam venit. Illud est, quando alicui aufertur, ad quod ius proprie dictum iam habebat. Hoc autem vocatur, per quod intercipitur conditio, sine qua iste ius non erat habiturus. Exemplum extat in *L. 24. §. vlt.* [1] *L. 26. D. de Damno infecto* [2]. *L. 63. D. ad L. Falcidiam.* Sic quando parentum bona confiscantur, sentiunt inde incommodum quidem & liberi. Sed id proprie non est poena respectu liberorum; quia bona illa ipsorum futura non fuerant, nisi a parentibus ad vltimum spiritum forent conseruata: adeoque confiscatio duntaxat intercipit conditionem, citra quam liberis ad paterna bona nullum ius proprie dictum competebat. Vid. *L. 3. D. de Interdict. & relegat* [3]. Etsi legem Mogaldi regis Scotiae, *vt damnatorum bona fisco addicerentur, nullam in partem liberis & vxoribus admissis*, iniquam ac inhumanam non immerito vocet BVCHANANVS Rer. Scotic. L. IV. Add. GROTIVS L. II. c. 21. §. 10.

§. XXXII. Denique & illud notandum, interdum imponi alicui aliquid mali, aut auferri aliquid boni occasione quidem alterius peccati, aut quod alter suae obligationi non satisfecit: ita tamen vt peccatum illud, aut defectus impletae obligationis non sit propria & proxima causa, cur iste malum patiatur, neque alteri directe ex eodem peccato ius nascatur, quare istum recte possit malo multare. Sic fideiussores saepe aliquid damni patiuntur, debitore, pro quo interuenerunt fidem violante. Ast proxima causa obligationis, quare fideiussor alienum debitum luere teneatur, est ipsius promissio. Nam vti qui pro emtore fideiussit, proprie non ex empto tenetur, sed ex promisso: ita & qui pro delinquente fideiussit, proprie non ex alieno delicto, sed ex sua sponsione tenetur. Ex quo consequitur, quod vbi fideiussori aliquid mali sit patiendum, id mensuram accipere debeat non ex delicto alterius, sed ex ea potestate, quam ipse in promittendo habuit. Adeoque quando delinquente elapso ad vadem necessitas luendi deuoluitur, non spectandum est, quantum mali delinquenti

§. XXXI. 1) *Item videamus, quando damnum dari videatur . . . . vt puta in domo mea puteum aperio, quo aperto venae putei tui praecisae sunt: an tenear? Ait* Trebatius, *non teneri me damni infecti: neque enim existimari, operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua iure meo vsus sum.* Conf. THOMASII Dissertatio, Non ens actionis forensis contra aedificantem ex aemulatione.

2) *Esse autem praeposterum, ante hoc locupletes dici, quam adquisierimus.* L. 63. D. ad Leg. Falcid.

3) *Eum, qui ciuitatem amitteret, nihil aliud iuris adimere liberis, nisi quod ab ipso peruenturum esset ad eos, si intestatus in Ciuitate moreretur: hoc est, hereditatem eius, & liberos & si quid aliud in hoc genere reperiri potest: quae vero non a patre, sed a genere, a ciuitate, a rerum natura tribuerentur, ea manere eis incolumia.*

4) Qualis quoque illa, quam Florentiae esse memo-

quenti recte potuerit imponi; sed ad quid malorum pro altero tolerandum nudo suo consensu obligare sese quis potuerit. Ex quo etiam colligitur [1], quousque in causis capitalibus vades admitti queant: nempe hactenus tantum, vt vel vas promittat magistratui, cui delicti est persecutio, se damnum eo datum sarturum, vel caueat de reo sistendo; idque vt reus iam comprehensus carceris molestia liberetur, neque ex vinculis causam dicere cogatur; vel ne in absentem & indefensum tanquam conuictum aliquid statuatur. Sed vt capitalem poenam pro reo subeat vas, neque obligare iste se potest, cum tanta homini in propriam vitam non sit potestas; neque istam poenam exigi processus fori humani patitur. Poena enim propter delictum infligitur, eo fine, vt improbitas hominum sistatur. Atqui neque ipse vas deliquit, neque actu fideiussionis reatum delicti in se deriuauit. In eo enim nullum est crimen, velle, vt reus aequiore loco causam dicat, aut meliore sit conditione, donec sententia in ipsum feratur; aut promittere, se multam pecuniariam reo dictam exsoluturum, vti & id, quanti magistratus aestimauerit, quod facultas poenae sumendae per fugam rei fuerit subtracta. Sed nec finis poenae humanae obtinebitur, punito vade. Ille enim punietur, non quia peccauit, sed quia alterius fidem secutus tanto sese periculo exposuit. Atqui per talem poenam id duntaxat efficeretur, ne alii deinceps ita facile pro aliis interuenirent; non vt a delicto, quod reus in se admiserat, absterrerentur. Adeoque talis poena non respiceret delictum rei principalis, sed imprudentem crudelitatem vadis. Igitur non recte naturam poenae ac officium suum circa eandem exigendam intellexit magistratus, qui vadem supplicio affecit; nisi vbi dolo egisse ipsum adparuerit, vt disciplinae publicae vim hac ratione eluderet. Sic & cum homini in propria membra non sit tale ius, vt pro lubitu illa possit perdere; patet itidem, non posse aliquem sese obligare ad ferendam pro altero poenam mutilationis. Aliud autem est, quando capite puniuntur custodes reorum, qui per negligentiam, aut ex collusione reis occasionem elabendi dederunt. Hi enim non ob alienum; sed ob proprium delictum puniuntur. Vid. 1 Regum XX, 39. seqq. Actor. XII, 19. [2] Quin imo licet alias liberis patribusfamilias de sua ciuitate statuendi ius sit; non tamen vadi recte videtur exilium indici; tum quia illud poenae rationem non videtur obtinere posse, tum quia non interest ciuitatis, eiusmodi ciuem exigere. Huc & referri potest, quod Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. VI. c. 3. refert, cum vicina vrbi regiae Cusco oppida apud Peruanos quondam tributi loco ministros aulae regiae suppeditarent, si quis horum quid deliquisset, id oppidum a quo praesentatus fuerit, luisse [3]. Sunt & alii casus, vbi

memorat THVANVS L. XXIII. Histor. ad A. MDLIX. Si filius familias maiestatis crimen commisisset, partem eam, quae ipsi ex bonis paternis seu maternis obventura esset, quamuis adhuc superstitibus parentibus, iam tum fisco vindicandam statuens. H.

§. XXXII. 1) Vid. supra L. II. c. 4. §. 18. & L. V. cap. 10. §. 12. H.

2) *L. 8. L. 12. D. de Effractorib. & expilator. L. 4. L. final. §. 2. C. de Custod. reor.* CARPZOV. Praxi criminal. quaest. III. H.

3) Supra quoque ad L. I. c. 5. §. 14. ex Martinio & Louberio diximus, nimis rigidam esse Sinensium & Siamensium legem, qua magistratus maiores ob delicta minorum magistratuum, qui ipsis subsunt, obstringuntur. H.

vbi quis occasione delicti alieni incommodum patitur. Sic, verbi gratia, si ego alterius aedes precario inhabitarem, easque ob delictum domini publicari contingeret, incommodum & ipse sentio, dum mihi iam est migrandum, cum fortasse diutius iste me inhabitare permisisset. Poena tamen proprie non afficior. Nam fiscus, qui dominium aedium nactus est, suo iure precarium vsum pro lubitu mihi finire potest. Sic proditorum & perduellium liberi saepe honoribus excluduntur; id quod parentibus quidem in poenam redundat [4], dum propter ipsos carissimi coguntur inglorii viuere. In liberis autem idem poenae rationem non habet [5], quippe cum in arbitrio ciuitatis sit [6], cui velit honores mandare; adeoque ipsa suo iure ab honoribus possit arcere, etiam tales, qui ipsi nihil peccauerunt, vbi ex vsu Reipublicae id esse iudicatur.

§. XXXIII. His ita distinctis patet, in foro humano neminem reatus immunem ob alienum delictum recte puniri. Cuius ratio est, quia aptitudo ad poenam ex merito oritur, cuius fundamentum est sua cuiusque voluntas, qua homini nihil magis proprium, quaeque nisi ex motu intrinseco vitium contrahere non potest. Nam quod GROTIVS d. l. §. 12. putat exemplum etiam statui posse extra personam delinquentis in persona, quae tenerrimo amoris vinculo ipsi iungitur; id falsum est. Neque ad rem facit, quod PLVTARCHVS de sera Numinis vindicta [p. 560. A.] adfert: *Magistrum vno puero caeso reliquos officii monere, & decimatione facta, imperatorem totum plectere exercitum.* Nam & puer qui caeditur, & decimus quisque qui plectitur, nocens erat. Cui consequens est, liberos innoxios non debere puniri ob delicta maiorum. Vid. *L. 22.* [1] *C. de Poenis. L. 26.* [2] *D. de Poenis.* GRATIANVS *Caus. 1. quaest. 4. c. 6. 7. 8.* Inde quidam illud Iosuae VII, 24. exponunt, liberos Achani adductos, vt cum omni populo simul a Iosua erudirentur, monerenturque sibi a talibus cauere; non vt interficerentur cum patre; eoque sequentia verba *lapidarunt eos* intelligenda tantum de Achane & iumentis eius. Quod si haec explicatio non admittatur, confugiendum est ad eam responsionem, quam suggerit GROTIVS de I. B. & P. L. I. c. 3. §. 8. in fine. [3] OVIDIVS Metam. L. IV. [v. 669. 670.] *Illic immeritam maternae pendere linguae Andromedam poenas iniustus iusserat Ammon.* STATIVS Thebaid. L. I. [v. 668. & seqq.] *Ne perge queri, casusque priorum Annumerare tibi. Nec culpa nepotibus obstat. Tu modo dissimilis rebus mereare secundus Excusare tuos.* Sic abominanda, & quae diritate omnes leges superet, AMMIANO MARCELLINO L. XXIII. [c. 6. p. 416. Ed. Gronou.] dicitur lex

4) Vere AESCHYLVS inferiis:

Παῖδες γὰρ ἀνδρὶ κληδόνες σωτήριοι
Θανόντι· φελλοὶ δ' ὣς ἄγουσι δίκτυον,
Τὸν ἐκ βυθοῦ κλωστῆρα σώζοντες λίνου.
Nomen superstes mortuis sunt liberi,
Velutque suber, rete quo defendetur,
Submersa plane fila, ne in fundum ruant. H.

5) Nullam poenam patientibus plus doloris vel ignominiae inferre PLVTARCHVS ait, quam quae posteros in eamdem secum calamitatem trahat. *Αἱ δὲ διὰ τῶν παίδων ἰοῦσαι [κολάσεις] καὶ διὰ γένους ἐμφανεῖς τοῖς δεῦρο γενόμεναι, πολλοὺς ἀποτρέπουσι καὶ συστέλλουσι τῶν πονηρῶν· ὅτι δ' οὐκ ἔστιν αἰσχίων, οὐδὲ λυποῦσα μᾶλλον ἑτέρα κόλασις ἢ τοὺς ἐξ ἑαυτῶν κακὰ πάσχοντας δι' αὐτοὺς ὁρᾶν.* De sera Numinis vindicta p. 561. A. Ed. Wech. Et, durum esse, si liberi propter crimina parentum puniantur, CICERO quoque adgnoscit. Epist. ad Brut. 12. etsi haec iniquitas compensetur vtilitate publica, qua amor parentum erga liberos, tanquam viscera sua, cautiores eos reddat ne quid audeant contra vtilitatem publicam. *Nec vero me fugit,* inquit, *quam sit acerbum, Parentium scelera filiorum poenis lui.*

lex Perſarum, qua ob noxam vnius, qui in regem deliquit, omnis propinquitas perit. Vid. HERODOTVS L. III. de Intapherne. IVSTINVS L. X. c. 2. De ſimili Macedonum lege vide CVRTIVM L. VII. c. 11. [4] L. IIX. c. 6. Equidem facile patet, diris hisce ſuppliciis ſalutem ſuam munitum iuiſſe reges. Apud IVSTINVM L. XXVI. c. 1. Hellanicus dicitur ad caedem Ariſtotimi tyranni animatus per ſenectutem & *orbitatem*, vt qui nec aetatis nec pignoris reſpectu timeret. Add. IDEM L. IV. n. 8. In ſimilem ſententiam loquitur A. Caeſellius apud VALERIVM MAXIMVM L. VI. c. 2. At qui ſuam contemnere vitam poteſt, timidior redditur, ſi norit, omnibus ſuis ſecum, & propter ſe pereundum. Dein cauere ſibi volebant, ne paternae necis vltores eſſent filii. Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνας, παῖδας καταλείποι. *Stultus, qui cum occiderit patrem, filios relinquat.* ARISTOTELES Rhet. L. II. c. 21. Sicuti nec facile creditur quis tantam rem moliri, non adhibitis in conſcientiam propinquis. Quas ob rationes Parmenionem ab Alexandro occiſum tradit ARRIANVS L. III. [c. 26. Ed. Oxonienſ.] Iactatur quoque illud Caſſii apud TACITVM A. XIV. [c. 44.] *habet aliquid ex iniquo magnum exemplum, quod in ſingulos vtilitate publica rependitur.* Conf. t. t. *D. ad SCtum Silanianum.* In *L. 4. C. ad L. Iuliam Maieſtatis* dicitur: filii perduellium paterno ſupplicio perire debent, in quibus paterni criminis exempla metuuntur. Vid. Ant. MATTHAEVS de Crimin. L. XLIIX. tit. 2. §. 10. Sic AMMIAN. MARCELLINVS L. XXIIX. [c. 3. in fine Edit. Gronouii.] memorat, quod Maratocupenorum, (qui erant latrones in Syria a vico, quem incolebant, ſic dicti,) ſoboles parua etiam tum cum parentibus ſit deleta, ne ad parentum exempla ſuccreſceret. HOBBESIVS Leuiathane c. 28. hanc rationem profert, quod iſti maieſtatis laeſae rei hoſtes ſe ciuitatis profiteantur, adeoque iure belli coërceantur. Atqui in bello neque gladium iudicare, neque victorem diſtinguere quatenus ad tempus praeteritum inter nocentes & innocentes, neque cuiquam parcere, niſi quatenus conducit ad ſalutem ciuium. Sicuti & alias iudicia maieſtatis hoc habent peculiare, quod ibi in cauſa propria Princeps eſſe iudex poſſit [5]; & aliquando abſque ambagibus proceſſus ab exſecutione fieri initium queat [6]. Add. GROTIVS ad Ioſuam I, 18. Etſi religioſo principi merito prae oculis habenda oratio Tiberii apud TACITVM A. III. [c. 12.] in cauſa Cn. Piſonis habita. Enimuero ne in bello quidem gladius recte ſaeuit in aetatem innocentem. Et cum qui in ciuitate naſcuntur, ciues & ipſi ſint, non adparet, quomodo hoſtiliter ipſi tractari queant, niſi proprio faci-

 nore

lui. Sed praeclare legibus comparatum eſt, vt caritas liberorum amiciores parentes Reipublicae redderet.

6) Vid. ſupra L. I. c. 7. §. 11. & L. III. c. 1. §. 3. H.

§. XXXIII. 1) *Sancimus, ibi eſſe poenam, vbi & noxia eſt. Propinquos, notos, familiares procul a calumnia ſubmouemus, quos reos ſceleris ſocietas non facit. Nec enim adfinitas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur ſuos teneant auctores: nec vlterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum.*

2) *Crimen vel poena paterna nullam maculam filio infligere poteſt. Namque vnusquisque ex ſuo admiſſo ſorti ſubiicitur: nec alieni criminis ſucceſſor conſtituitur: idque* diui Fratres, *Hierapolitanis reſcripſerunt*, L. 26. D. de Poenis.

3) Imo Achanis liberi, eiusdem cuius pater ſacrilegii rei, eoque iure lapidibus obruti fuiſſe videntur. Conf. CLERICVS ad Ioſuae VII, 24.

4) Et ibi FREINSHEMIVS in Commentar. n. 20. H.

5) Imo hoc in aliis cauſis quoque habet locum. Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 2. H.

6) Vid. L. VII. c. 6. §. 12. H.

nore in hoſtes degenerauerint. Igitur nullo alio modo innocens filius rebellionem patris luere poteſt, quam vt ipſi intercipiantur ea bona, quae alias a patre in eum erant deuoluenda. Etſi apud Peruanos quondam ſub imperio Yncarum, ſi Curaca ob delictum morte affectus eſſet, filius ideo munere paterno non excludebatur, ſed potius delictum & poena patris ob oculos ipſi ponebatur, vt ab iſto ſibi caueret; apud Garcilaſſum de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 13. Ab honoribus autem indebitis arceri poena proprie dicta non eſt [7]. Sed nec caeterae rationes iniquitatem huius poenae tollunt. Sicuti verbi gratia DIONYSIVS HALICARN. L. IIX. [p. 547. Ed. Sylburgi. c. 80. Edit. Oxon.] tradit, Graecos, qui tyrannorum liberos ſimul vel necarunt, vel in exilium eiecerunt, perſuaſum habuiſſe; *quaſi natura non ferat bonos filios naſci e malis patribus, aut malos e bonis* [8]. Add. PHILO Iudaeus de Specialibus Legibus. Et laudari meretur illud Marci apud VVLCATIVM GALLICANVM in Auidio Caſſio, [c. 12.] *Quare filiis Caſſii, & genero, & vxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? cum illi nihil fecerint.* Neque iſta per comminationes diuinas excuſantur; cum de foro humano nobis ſermo ſit. Add. GROTIVS d. l. §. 14. Recte quoque commendatur lex Aegyptiorum, qua vetabatur, ne mulier praegnans mortis ſupplicio afficeretur, donec partum edidiſſet. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 77. AELIANVS V. H. L. V. c. 18. *L. 3. D. de Poenis. L. 5. §. 2. L. 18. D. de Statu hom.* PLVTARCHVS de ſera Numinis vindicta. [p. 552. D.] quam aliae gentes quoque receperunt [9]. Add. tamen QVINTILIANVS Declam. 277. Quis contra ſit poenarum rigor apud Iaponios; vid. apud Bern. VARENIVM Deſcr. Iaponiae c. 18. Ferdin. PINTO Itin. c. 55. Bern. VARENIVS de Relig. Iapon. c. 11. p. 192. Quo loco & illud monendum, poteſtate ſua abuſos legislatores, qui occaſione ex vnius aut alterius delicto arrepta in totum aliquod genus duri quid ſtatuerunt; vtut illud lapſu temporum mortis non ingloriofae ſpeciem induerit. Sicuti contigit circa legem quorundam Indorum de cremanda cum defuncto marito vxore; cuius cauſa fuit, quod vxores maritorum feſſae eos veneno tollere gauderent, vt recentibus maritis locum praeberent. Vid. CICERO Tuſc. Quaeſt. L. V. [c. 27.] SOLINVS c. 65. DIODORVS SICVLVS L. XVII. c. 91. & L. XIX. c. 33. STRABO L. XV. [p. 1041.] Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 19. 20. Patet quoque ex hiſce [10], haeredem de poena non teneri, quae corpus aut famam delinquentis affectura erat. L. XX. D. [11] *de Poenis.* [12]. De multa tamen pecuniaria tenetur, etſi non ſupra vires haereditatis, ſi aequitatem velimus reſpicere. Vid. *L. 1. D. de Priuatis delictis.* [13]

CAPVT

7) Vid. infra c. 4. §. 32. in calce. Nec, ſi qui illius ſunt familiae, nomen mutare cogantur. Vid. THVANVM L. CXXIV. ad A. MDC. *vbi de Ruuenis Gauriae Comitibus, ob ſtructas Iacobo Scotiae Regi inſidias, nomen Ruuenorum deponere, & in maternum vel aliud nomen adoptiuum tranſire iuſſis.* Aut ſi damnatum propinquum lugere vetentur. Quod Romanis vſitatum. L. XI. §. 3. *de His, qui notantur infam.* SVETONIVS in Tiber. c. 61. hodie ſeruat Gallia. H.

8) Παρ' Ἑλλήνων δὲ οὐχ οὕτως ἐνίοις ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τυράννων γενομένους οἱ μὲν συναποκτίννυσθαι τοῖς πατρᾶσι δικαιοῦσιν, οἱ δὲ ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν. ὥσπερ οὐκ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως χρηστοὺς παῖδας ἐκ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι.

9) Graeci & Romani. PHILO de Humanitate

Ioann.

* *

CAPVT IV.

DE POTESTATE IMPERII CIVILIS CIRCA DEFINIENDVM VALOREM CIVIVM.

QVANQVAM extra ciuitatem quoque in libertate naturali existant nonnulla fundamenta, quibus vnus alteri merito praeferri queat: tamen cum a pacto, aut definitione imperii ciuilis dependeat, vt ista funda-

 menta

Ioann. MEVRSIVS L. II. Themid. Attic. c. 9. LANGLAEVS L. XI. Semestr. c. I. Add. Speculum Saxonic. L. III. art. 3. H.

10) Conf. supra L. IV. c. II. §. 19. L. V. c. II. §. 12. H.

11) *Ciuilis constitutio est, poenalibus actionibus heredes non teneri, nec ceteros quidem successores. Idcirco nec furti conueniri possunt. Sed quamuis furti actione non teneantur, attamen ad exhibendum, actione teneri eos oportet, si possideant, aut dolo fecerint, quo minus possideant.*

12) *L. 26. D. eod. L. 7. §. 1. D. de Capit. minut. L. 1. §. 18. Deposit. L. 2. §. 2. & 7. D. de Decurion.* H.

13) *Si poena alicui irrogatur, receptum est commentitio iure, ne ad heredes transeat: cuius rei illa ratio videtur, quod poena constituitur in emendationem hominum: quae mortuo eo, in quem constitui videtur, desinit.*

menta alicui ius pariant, igitur hoc loco commodiſſimum viſum, vniuerſam materiam de diſtinctione hominum ſecundum exiſtimationem exponere. Eſt autem exiſtimatio valor perſonarum in vita communi, ſecundum quem aptae ſunt aliis perſonis exaequari, aut comparari, eisque vel antehaberi, vel poſtponi. Habent ſcilicet non exiguam inter ſe cognationem duae nobiliſſimae ſpecies quantitatum moralium, exiſtimatio, & pretium, quarum illa in perſonis, hoc in rebus conſideratur [1], quod ex illa perſonae, ex hoc res in vita communi aeſtimentur. Et quemadmodum pretia rebus eo potiſſimum fine ſunt impoſita, vt res inuicem permutandae, aut ab vno in alterum transferendae recte poſſint inter ſe comparari: ſic & exiſtimatio ei fini inſeruit, vt ratione iſtius tanquam valoris homines inter ſe queant comparari, quo decorus inter ipſos ordo, vbi coniungi eosdem contigerit, conſtitui poſſit: poſtquam omnimodam aequalitatem in genere humano commode ſeruari hautquidquam poſſe ſatis adparebat. Poteſt autem exiſtimatio diuidi in *ſimplicem* & *intenſiuam* [2]. Quarum vtraque conſideranda venit, tam inter eos, qui in naturali vtrinque libertate viuunt [3], quam qui eadem ciuitate continentur.

§. II. *EXISTIMATIO ſimplex* inter eos, qui in naturali inuicem libertate ſunt conſtituti, in hoc potiſſimum videtur conſiſtere, vt quis talem ſe ferat, & pro tali habeatur; quicum agi queat tanquam cum viro bono *, & ad ſocialitatis humanae leges ſeſe accommodare prono, quique adeo legem naturalem aduerſus alios, quantum in ſe, obſeruare ſit paratus. Scilicet vti rem, quae qualemcunque vſum in vita humana obtinet, alicuius pretii eſſe dicimus; inutilem penitus nullius pretii vocamus; ita aliquem ſaltem valorem dixeris eſſe eius, quicum vtcunque tanquam cum animante ſociabili poteſt agi. At ſi quis ineptitudinem ad ſocietatem palam oſtentet, quod ſit, legem naturae, & officia inde aliis debita proterue adſpernando & proculcando, eum merito nullius valoris hominem iudicaueris.

§. III. Isthaec exiſtimatio conſiderari poteſt, vel vt *integra*, vel vt *deminuta*, vel vt penitus *conſumta*. *Integra* eſt, quando quis nondum per malitioſum aliquod & enorme facinus ſciens volensque dolo malo legem naturae aduerſus alium violauit. Nam peccata infirmitatis humanae conditioni condonantur, neque per illa ſtatim opinio boni viri extinguitur, modo honeſtus animus, iuſtumque ſectari cupidus perſtet. Atque iſthaec exiſtimatio omnibus adeſſe praeſumitur, quousque ipſi per malitiam eandem non delibent. Adeoque naturaliter cuique haec aequaliter dicenda eſt competere, ac citra antegreſſum prauum factum omnes aeque honeſti ſunt iudicandi. Plinius L. V.

§. I. 1) Supra L. IV. c. 1. §. 2. H.

2) Illam etiam naturalem nuncupare poſſes, quoniam eſt ante factum humanum; hanc aduentitiam. H.

3) Quales ſunt liberi Principes & liberae Respublicae, tanquam perſonae morales, ſi qua comparentur inter ſe.

§. II. * Cui *aeſtimationi ſimplici*, in aliis reſpondet obligatio perfecta, vi cuius vnusquisque ceteros omnes, vt viros honeſtos habere cogitur, quamdiu nulla eorum improbitas inſignis clare patefacta ſit. Vnde manat, famae eum aliorum parcere, neque vlla eam ratione atterere aut collutulare debere. E contrario fundamenta *exiſtimationis intenſiuae* in Statu Naturae obligationem tantum gignunt imperfectam, vt ab Avcto-

RE

L. V. Epist. 3. *Sanctitas morum non distat ordinibus.* Cui fundamento innititur tritum illud: *Quilibet praesumitur bonus, donec probetur* [1] *contrarium* [2]. Neque obstant illa, quae ab HOBBESIO de Ciue c. 1. disputantur de malitia humani ingenii, & ad laedendum alios libidine. Quae si absolute vera sunt, sane iam quilibet praesumetur malus, donec contrarium probetur, vel potius donec vis nocendi fuerit ademta. Enimuero quod ille praesupponit principium, vniuersaliter verum non est: *Omnes homines sibi inuicem posse, & velle nocere*, vti supra ostensum. Quia tamen homines sibi inuicem *possunt velle* nocere, igitur naturaliter omnes homines habendi erunt pro bonis, sed qui mali fieri possunt, & pro amicis quidem, sed quibus non vsque quaque tuto fidas.

§. IV. *DIMINVITVR* isthaec existimatio per facinora malitiosa, cumprimis enormia, contra ius naturae aliis immerito illata; quae efficiunt, vt non tutum sit aliis deinceps fidem eiusmodi deceptori habere, ac citra solidam cautionem cum ipso negotii quid contrahere. Diminuitur tamen per praua facta alicuius existimatio, non penitus consumitur. Nam etsi suspicari non improbabiliter possim, talem quemque fore erga me, qualem aduersus alios sese gessit: id tamen non semper ita solet esse certum, quin interdum contrarium adpareat. Quippe cum peculiares potuerint existere causae, quae ipsum ad decipiendos alios irritauerint, quae in me non deprehenduntur. Potuit & quis vno tempore prauis affectibus agitari, a quibus alio tempore est immunis. Potest tamen isthaec existimationis macula, ex praue factis contracta, deleri, praestita vltro damni dati reparatione, aut aestimatione, atque edito animi poenitentis documento *. Haec enim sponte elicita sufficientem possunt fidem facere animi serio emendati.

§. V. AST vero hanc existimationem penitus *consumit* vitae genus, & institutum, directe spectans ad aliis promiscue nocendum, & rem ex manifestis aliorum iniuriis faciendam. Equidem dantur & in ciuitatibus quaedam vitae genera, quae exercitium certi cuiusdam vitii profitentur; vt sunt meretrices, lenones, validi ac vagabundi mendici [1], quos & PLATO de LL. L. XI. ex sua ciuitate eiici iubet: & per quos ciuitatem *καταισχύνεσθαι probro affici* pronunciat ISOCRATES Areopagitico. Atticus Episcopus Constantinopolitanus: *Velis in eas conferre, non qui ventris causa quasi mercaturam per totum vitae tempus mendicando exercent, sed qui mendicare erubescunt*; apud SOCRATEM Histor. Eccles. L. VII. c. 25. Sic mendici quondam apud Peruuianos sub imperio Yncarum non tolerabantur. Vid. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 9. Sed ibidem qui alere seipsum ob vitium corporis non poterat, e publico sustenta-

RE infra ostendetur. De cetero ad hunc locum conferri meretur Dissertatio THOMASII de Existimatione, fama & infamia extra Rempublicam in qua laboranti interdum Auctori suppetias tulit.

§. III. 1) Vid. les Nouuelles Lettres de Msr. BAYLE a l'occasion de la Critique de l'Histoire du Caluinisme par Maimbourg T. I. p. 435. & THOMASIVS de Praesumtione bonitatis, in qua dissertatione ostendit, quando haec regula locum habeat, vel etiam deliquium patiatur.

2) Vid. supra L. III. c. 6. §. 9. Hoc praecipue verum est in statu naturali temperato, vt notauimus ad L. II. c. 2. §. 4. H.

§. IV. * Vid. supra L. II. c. 5. §. 19. H.

§. V. 1) Vid. de hoc genere mendicorum MENAGIVS ad Diog. Laertium L. I. §. 55. Ed. Amstelod.

ſuſtentabatur. Ib. L. V. c. 11. Item apud Aegyptios quondam fures profeſſi, de quibus DIODORVS SICVLVS L. I. c. 80. *Qui furtis operam dare volunt, nomina apud furum principem profitentur, & e veſtigio furtum ex pacto ad eum referunt: qui res ſuas amiſerunt, conſimiliter vnumquodlibet amiſſorum literis conſignatum exhibent, locumque ac diem, quibus iacturam fecerint, adſcribunt. Hoc modo cunctis facile repertis fraudatus taxatione rerum facta quadrantem harum perſoluit* [2], *& tum ſua recuperat. Cum enim fieri non poſſit, vt omnes a furto abſtineant, viam legislator inuenit, qua tota res ſublata praeter exiguum redemtionis pretium ſeruaretur.* Enimuero crediderim, pauciori priuatorum diſpendio id genus hominum poſſe ſuſtentari, adhibitis diligenter ergaſtulis, virgis, atque reſtibus. Talium quantilla ſit exiſtimatio, ciuitatis, quae illos tolerat, eſt definire. Saltem communi hominum iure frui debet, cui publice vitium exercere indulgetur. Quo ſpectat expoſtulatio lenonis apud TERENTIVM Adelph. Act. 2. ſc. 1. [v. 34. 35.] *Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium, periurus, peſtis: tamen tibi a me nulla orta eſt iniuria.* Vid. Conſtit. SICVLARVM L. I. Tit. 20. Aſt naturalem exiſtimationem vehementer profligari per vitae genus, qualiſcunque vitii profeſſionem habens, conſtat: ni tamen illud vitium cum aliorum iniuria ſit coniunctum, non videntur tales tanquam communes omnium hoſtes poſſe tractari. Verum quorum profeſſio iniuriam aliorum habet propoſitam, quique aduerſus quoslibet homines, aut illos ſaltem, qui extra ipſorum conſortia degunt, promiſcue eadem, qua in beſtias, licentia vtuntur, adeoque cum hominibus, non cum hoſtibus bellum gerunt; eos penitus illa exiſtimatio deficit, qua quoslibet alios homines metimur. Inter quos referuntur piratae [3], praedones, latrones, ſicarii, manticularii, & id genus alii. Nec ab illo cenſu eximuntur, ſi qui non ad extremum in omnes promiſcue ſaeuire ſoleant; puta; quod contenti res rapuiſſe caedibus abſtineant, aut crumena pallioque deliniti recedant. Nam iuſtitiae laudiſque nihil habet, non omnes numeros iniuſtitiae implere. Sed & quin ſub hac claſſe cenſeri debeant integri coetus piratarum & latronum [4], quamdiu quidem iſti vitae generi non renunciauerint, dubio caret; vtut forte inſtar aliquod iuſtitiae inter ſe videantur exercere [5]. Sicut apud HELIODORVM Aethiop. L. V. [c. 15. p. 264. Ed. Lugd. 1611. & c. 14. p. 244.] memoratur Νόμος λῃστρικὸς, ὃς τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι νηὸς πολεμίας, καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα προκινδυνεύσαντι, τὴν κατὰ βούλησιν ἐκλογὴν ἀπένειμεν. *Lex piratarum, quae ei, qui primus nauem hoſtilem conſcendit, & ſe pro omnibus certamini periculoſiſſimo obtulit, electionem pro ipſius arbitrio tribuit.* Et *ibid.* Σώζεται καὶ παρὰ λῃσταῖς τι συνειδὸς καὶ πρὸς τοὺς γνωρίμους φιλάνθρωπον. *Seruatur & apud praedones conſcientia erga notos officii & humanitatis.* Imo nec exclu-

2) Notabilis haec exceptio a regula, quam habet AVCTOR L. IV. c. 13. §. 13. Cui fere ſimilis illa in Ciuitate Francofurtenſi circa Iudaeos. V. L. I. Paroem. Iur. Germ. 102. §. 3. H.

3) Conf. L. II. c. 2. §. 20.

4) Niſi quod priſcis temporibus hoc vitae genus non habuit infamiam. Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 10. H.

5) Supra L. II. c. 3. §. 16. & in not. H.

6) Id quod AVCTOR noſter in Diſſert. de Exiſtimatione, quae numero tertia eſt inter iunctim editas Vpſaliae 1677. §. 7. extr. adplicari vult ad incolas Barbariae, qui pacta vtcunque ſeruant, & Muhamedanos ſuos non depraedantur, praeſertim, addens cum dicere poſſint, dari quoque inter Chriſtianos, quibus implacabile in Muhamedanos bellum gerere officium habeatur. Vid. PARRHASIANA T. I. p. 204. I. Editionis.

excluſerim integras, ſi quae eſſent ciuitates, quae coiuerint quidem iuris inter ſuos fruendi cauſa; de caetero autem in alios omnes hoſtilia exerceant, nulla pactorum & fidei aliis datae habita ratione. Quod ſi autem ſint ciuitates, quae pacta cum aliis inita ſeruant, ſed vel aduerſus alios quosuis, vel ſaltem aduerſus certas gentes quaedam iuri naturae non congruentia citra iuſtam cauſam inferre ſueuerunt [7], iis omnem exiſtimationem detrahere non licebit, etſi eam non parum deformatam exſiſtere liquet. Effectus porro, qui eiusmodi homines exiſtimatione penitus deſtitutos apud alios conſequuntur, hi fere ſunt; vt niſi vitam iſtam rapacem & cruentam abdicatum eant, ab aliis non magis parci ipſis conueniat, quam lupis, aut aliis truculentis belluis. Et vbi deprehenſi fuerint, atrocius plerunque ſolent tractari, quam alii hoſtes, vtut & hi vltima nobis intentaverint. Sed & indigni habentur, quibus vllum humanitatis etiam ſimplicis officium exhibeatur, quippe quo ad nocendum aliis confirmantur. Quin & vti in ipſorum fide, quam dare velint, nihil fiduciae locandum, cuius apud alios opinionem vitae ipſorum atrocitas elidit: ita nec fidei ab aliis datae ipſos capaces eſſe, quamdiu iſtius ſceleſtae vitae continuationem prae ſe ferunt, (id quod ſemper praeſupponitur,) non abſurde videtur aſſeri poſſe. Vel enim vltro cum tali paciſcor, vel vi ipſius iniuſta compulſus. Prius quomodo fieri poſſit non video, niſi vt & ipſe ſcelerum eius contagione inficiar, dum tanquam cum amico ago, qui ſe communem omnium hoſtem, praeterquam ſuorum complicum, fert. Quid quod ſaepe fidem latroni ſeruare, verbi gratia, in depoſito, cum iniuria aliorum eſt coniunctum. Vid. *L.31. §.1. D. Depoſiti.* Quod ſi autem latro operam mihi aliquam vtilem praeſtiterit, qualem quidem abs tali acceptare mihi non turpe fuerit, aequum ſane videtur, vt promiſſam mercedem ipſi exſoluam [7]. Sed tunc iſte latro non amplius erit, qualem heic ſupponimus, communis omnium praeterquam ſuorum ſociorum hoſtis. Pacta autem metu extorta eſſe inualida ſupra oſtenſum [8]. Caeterum recuperari poteſt eiusmodi hominum amiſſa exiſtimatio, ſi vitae genus ſceleſtum exuerint, aliudque honeſtum ſusceperint. Quod non in ſingulis tantum, ſed & integris in [9] coetibus latronum & praedonum procedit [10]. Ex quo tempore cum illis tanquam cum honeſtis hominibus erit agendum. Vt tamen prius iniuriarum datarum reparationem fecerint, aut condonationem obtinuerint.

§. VI. *EXISTIMATIO ſimplex intra ciuitates degentium* [1] eſt, qua quis pro membro ſaltem vulgari, eoque integro ciuitatis reputatur; ſeu vt quis iuxta leges & mores ciuitatis pro vitioſo eiusdem membro non fuerit declaratus,

7) Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 11. in fine.

8) L. III. c. 6. §. 11. ſequ. H.

9) Conf. GROTIVS L. III. c. 3. §. 3. & BVDDEI Spec. Iurisprud. Hiſtor. §. 2. 3. 4. vbi haec priſtinis Romanis adplicantur, quorum Respublica a latronum & aliorum ſceleſtiſſimorum hominum colluuie condita vulgo fertur. Videatur tamen HEINECCIVS Hiſtor. Iur. I. c. 1. §. 1.

10) AVGVSTINVS L. XIV. de Ciuitate Dei c. 4. loquutus de praedonibus: *Hoc malum, ſi in tantum perditorum hominum acceſſibus creſcit, vt & loca teneat, ſedes conſtituat, ciuitates occupet, populos ſubiuget, euidentius ciuitatis nomen aſſumit.* H.

tus, & aliquo esse numero, caputque habere intelligatur. Isthaec porro existimatio in ciuitate deficit vel *ex mero statu*, vel *ex delicto*. Prius contingit itidem duplici modo; vel vt status ille in se naturaliter nihil turpe habeat, vel vt cum vitio aliquo, aut saltem eius opinione sit coniunctus. Solus status, qui natura sua nihil vitiosi habet, existimationem simplicem in multis ciuitatibus adimit mancipiis, quae pro personis ciuilibus non reputantur; seu quae caput ciuile non habere, nulloque numero intelliguntur esse. Quam vilis istorum conditio apud Romanos fuerit, notissimum est [2]. Speciminis loco vid. *L. 6. D. ad L. Iuliam de Adulter. L. 23. L. 29. C. d. t.* Nec maior seruorum gentilium aestimatio apud Ebraeos. IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Sed neque serui testimonium perhibeant propter ignobilitatem animi, quos aut propter lucrum, aut propter timorem verissime potest credi, non posse vere testari.* Add. SELDENVS L. V. c. 3. Lex WISIGOTHORVM L. II. lit. 4. c. 9. In quibusdam quoque ciuitatibus sat tenuis spuriorum existimatio; cum tamen quod tali modo sint geniti, non ipsorum, sed parentum culpa versetur [3]. Vid. *Tit. Cod. ad SCtum Orficianum*, & STOBAEVM Serm. 75. Nisi quod non plane de nihilo sit illud PROCOPII in Historia arcana: *Foeminarum flagitia non solum in coniuges deriuantur, sed ad liberos multo magis pertingunt, quos notam diuturnae turpitudinis ferre contingit, quasi maternam labem natura referant.* Apud Indos quoque infamis habetur certa stirps hominum, Peneaës dicta; de qua vid. Abr. ROGERIVS de Bramin. Part. I. c. 2. Posteriori modo status existimationem ciuilem tollit aut minuit, quod in isto constituti circa talia negotia occupentur, quae sine vitiis obiri non possunt, vel propter sordes non nisi a vilissimi, & abiectissimi hominibus animi exercentur, quo loco prioris sortis homines censeantur, ex cuiusque ciuitatis legibus aut moribus patebit. Quam ad rem spectat, quod refert VALERIVS MAXIMVS L. VII. c. 7. de Q. Metello, praetore vrbano, *qui Vecilio lenoni bonorum Iuuentii possessionem secundum tabulas testamenti non dedit: quia nec factum illius probare voluit, qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat; aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui se ab omni honesto vitae genere abruperat.* IBIDEM, cum *Genucius, Magnae Matris Gallus, a Cn. Oreste praetore impetrasset, vt restitui se in bona Naeuiani iuberet*, Consul Aemilius Lepidus decretum Praetoris rescidit; *ne obscoena Genucii praesentia inquinataque voce tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris inquinarentur.* Quo pertinet etiam *L. 1. D. de Aleator.* vbi praetor negat, se iudicium daturum, *si quis eum, apud quem alea lusum esse dicetur, verberauerit,*

§. VI. 1) Prouti de aestimatione simplici in statu Naturali in §. 2. egit AVCTOR; ita hoc loco de ea differit, quatenus ei locus est in Societate Ciuili. In qua eam perinde vnusquisque vi aequalitatis naturalis exigere potest, quamdiu nihil admiserit, quod eum indignum reddat fama viri probi & honesti.

2) Supra ad L. VI. c. 3. §. 7. Apud IVVENALEM est Satyr. 6. *O demens ita seruus homo est?* H.

3) Ad hoc verum esse queat, quod EVRIPIDES Andromacha ait:

Νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.

Et prole melior saepe legitima nothus. H.

4) Plane vt Athenis, vbi periphrastice dictus carnifex ὁ πρὸς τῷ ὀρύγματι, *accola aggeris*, siue *valli extra vrbem*, & apud Rhodios, lex fuit, τὸν δημόσιον μήποτε εἰσελθεῖν τὴν πόλιν, *ne carnifex vnquam vrbem intraret.* DIO CHRYSOSTOM. Orat. 31. Quod etiam hodie apud Tholosates obtinere, scribit BODINVS III. de Rep. 8. H.

5) Tan-

berauerit, damnumue ei dederit, siue quid eo tempore dolo ei subtractum fuerit. Ad posteriorem classem pertinet, quod in multis ciuitatibus carnifices, lictores, foricarii, & similis farinae homines ab honestiorum consortio excluduntur. Id quod quarundam ciuitatum legibus expresse constitutum est. Sicut Romae quondam *carnificem non modo foro, sed etiam coelo hoc ac spiritu censoriae leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt* [4], *veluti cuius contagione concio funestaretur.* CICERO pro C. Rabirio, [c. 5.] Alibi communi duntaxat consuetudine, & opinione talibus misceri pudendum habetur. Idque tum quia ministeriis illorum, cum atrocitate coniunctis, plerumque mores solent respondere, tum quia nonnisi viles animae ad talia vltro sese adplicant [5]. Quanquam apud Romanos milites exsequendis suppliciis frequenter adhibiti [6] non in castris modo, sed & in vrbe, citra vllam infamiam, aut detrimentum existimationis. Vid. Petri FABRI Semestria L. II. c. 6. quia aliud est ex peculiari mandato superioris exsecutionem facere, aliud est eam velut artem profiteri. Sic & apud Iudaeos sontes a toto populo lapidabantur. De Witoldo, Lithuaniae duce refert Mich. MONTAIGNE Essais L III. c. 1. ipsum introduxisse, vt ad mortem condemnati sibi ipsis manus inferrent; quod inconueniens sit, tertium innocentem adhiberi, ac homicidio onerari. Quae ratio tamen inepta est, cum carnifex sane homicidium non admittat, poenam exsecutioni dando. Aliqui hanc rationem afferunt, quia in praestatione ministerii sui nihil praeter dolorem in eo, qui punitur, spectare praesumuntur, quod humanae naturae mansuetudini repugnat. Sic legibus Romanis notantur, qui mercedis causa in scenam prodeunt. Vid. *L. 1. D. de His, qui not. infam.* aut qui operas suas, vt cum bestiis depugnarent, locauerint. *L. 1. §. 6. D. de Postulando.* Vbi infamiae irrogandae fundamentum non tam consistit in aliquo malo facinore, cum talia etiam innoxie possint obiri; sed quod ista ob lucrum patrare, tanquam foedissimum Romanae indoles grauitatis auersaretur. Nam saepe sola merces operam aliquam vilem solet reddere. Sic & iisdem legibus non nisi ob suspicionem animi leuissimi, & fidei amorisque desultorii infamiam pariebat [7], intra tempus luctui destinatum filiam viduam alteri nuptum locasse, talem duxisse, aut sub sua potestate constitutum pati ducere, aut hoc modo nubere. Sic apud antiquos Canariarum incolas magnum ignominiae & dedecoris specimen fuit habitum, lanii officio fungi; vti tradit Aloysius CADAMVSTVS Naugat. c. 8. Quod idem de Vtopiensibus suis tradit Th. MORVS Vtop. L. II. SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 5. refert, Ebraeos quatuor hominum

5) Tanto minus mirum est, Christianis exosos fuisse carnifices, a sanguinis fusione vsque adeo abhorrentibus. ATHENAGORAS (cui similia scribunt Arnobius & Origenes) *Apologia pro Christianis* de Christianis: *Quos sciunt, ne id quidem sustinere, vt vel iuste quenquam interimi videant; quisquamne his obiiciat, quod aut homines interficiant, aut homines deuorent?* TERTVLLIANVS Libr. de Idol. c. 11. *Homicidii introductio ostendit mihi lanistam ab ecclesia arceri, eo quod crudelem rem faciat, licet Reipublicae laesae non damnetur.* H.

6) Hinc apud SVETONIVM Calig. c. 32. est: *Miles decollandi artifex quibuscunque e custodia capita amputabat.* H.

7) Haec vera & vna causa non est, alioquin & vidui ignominia notarentur (*L. 11. D. de His, qui not. infam.*) Potissima est indecora sanguinis ac seminis commixtio, siue, vt HARMENOPVLVS L. IV. Proch. tit. 6. loquitur, διὰ μὴ σύγχυσιν τῆς γονῆς; & ne si statim a morte prioris mariti nubat vidua alii, ac postmodum octauo aut nono decimoue mense pariat, de foetu dubitetur. H.

num genera a teſtimoniis & iudiciis ob infamiam arcuiſſe: aleatores, foeneratores, quaeſtum facientes ex anni ſeptimi ſeu Remiſſionis anni frugibus, & qui columbas volare docebant, addita ratione, quod horum nemo incumbat rebus, quae ad firmitudinem ſeculi, id eſt, ad bonum publicum, ſeu vitae humanae commodum ſpectant.

§. VII. *EX antegreſſo* autem *delicto*, exiſtimatio ſimplex ciuilis plane deficit, quando quis iuxta leges ob certum delicti genus, (nam omnia delicta ciuiliter exiſtimationem non extinguunt. Vid. *L. 1. C. de Modo multarum.*) infamia notatur; idque vel vt vita naturali ſimul expellatur, & memoria quoque eius damnetur, vel vt cum infamia ciuitate eiiciatur; vel vt in ciuitate quidem retineatur, non tamen velut membrum integrum, ſed tanquam infectum; vt qui domicilio quidem ciuitatis, & communi legum tutela gaudeat, muneribus tamen publicis, ac honeſtis ſocietatibus excluſus, & ad exercendos actus legitimos, exiſtimationem ſaluam praeſupponentes, inhabilis, ſeu inteſtabilis. Quae autem crimina ſint, talem infamiam conciliantia, ex cuiusque ciuitatis legibus eſt cognoſcendum. Vid. *l. 5. §. 1.* [1] *2. 3. D. de Extraordin. cognit.* circa quam tamen obſeruandum, in vno atque altero exemplo non ſatis accurate diſtingui exiſtimationem ſimplicem ab intenſiua. Notanda quoque heic lex Aegyptiorum, quae *ordinum deſertoribus, aut imperatorum iuſſa non exſequentibus, non mortis, ſed infamiae extremam poenam decernebat. Quod ſi poſtea ignominiam ſtrenuitate aboleuiſſent, in priſtinam dignitatem reſtituebantur. Ita cum ignominiam grauius morte ſupplicium fecerit legislator, ſimul infamiam pro ſummo malo habendam docere voluit; ſimul nihil morte affectos vitae communi profuturos amplius: honore vero deiectos priſtinae ingenuitatis deſiderio plurimum adhuc boni effecturos cenſebat.* Diodorus Siculus L. I. c. 78. Obſeruandum porro eſt ex mente ICtorum Romanorum, turpia facta, quibus infamia contrahitur, notari vel immediate ipſo [2] iure [3], vel antegreſſa cognitione, & condemnatione iudicis, vel honeſtorum virorum quadam velut cenſura; quam vulgo vocant *infamiam facti.* Vid. *L. 13. C. ex Quibus cauſ. infam. irrog.* add. *L. 2. D. de Obſeq. parent. praeſt L. 20. D. de His qui notant. infam.* [4] *L. 25. C. ad L. Iuliam de Adult.* Poſſis etiam huc referre, quod de Apalchitis tradit Rochefort Deſcript. Antill. Part. 2. c. 8. furum ibi nullam aliam eſſe poenam, quam vt in omnibus conuentibus hoc ipſis exprobretur. Sed hoc plerisque adeo acerbum videri, vt in incultas ſolitudines aufugiant. Circa quam tamen infamiam facti iudicauerim, illam non tam immediate reſultare ex opinione virorum grauium, quam ex ipſa quoque lege

§. VII. 1) Exiſtimatio *eſt dignitatis inlaeſae ſtatus, legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto noſtro, AVCTORITATE LEGVM, aut minuitur, aut conſumitur.* In qua lege definitio honoris ſiue aeſtimationis ciuilis praeſto eſt.

2) *Hoc Edicto continentur etiam alii omnes, qui EDICTO PRAETORIS, vt infames notantur.* L. I. §. 8. D. de Poſtulando.

3) Cuius ratio eſt, quoniam quaedam delicta ita ſunt comparata, vt vix excuſationem habeant, coloribusque obtegi haut poſſint, quippe palam & inſpectante populo commiſſa. H.

4) *Ea, quae pater teſtamento ſuo filios increpans ſcripſit, infames quidem filios IVRE non faciunt, ſed APVD BONOS ET GRAVES Opinionem eius, qui patri diſplicuit, onerant.*

5) Quam in rem commendant ICti, vt tranſigens perſpicuis id verbis teſtetur. Eſt autem tum omnino neceſſarium, vt transactio prope condemnationem, vbi litis moleſtiae iam ſunt ſuperatae,

lege infligi ideo, quod talia facta virorum grauium opinione damnantur, ac foeda habentur. Nam vtut turpe sit, viris probatis non probari: tamen nisi declaratio legis accedat, solo priuatorum iudicio nemo iacturam facit existimationis hactenus, vt excludatur emolumentis & iuribus illis, quae integram existimationem ex legibus ciuilibus comitantur. Vnde & illud adparet, non statim fieri infamem, qui accusatus fuit de crimine infamiam pariente, aut cui illud est obiectum. Nam vti recte Delphidio Oratori, exclamanti: *Ecquis nocens esse poterit vsquam, si negare suffecerit?* Iulianus reponebat, *Ecquis innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?* [Amm. MARCELLINVS L. XVIII. c. 1.] Quo potest adplicari & illud apud PLAVTVM Trinummo, [Act. I. sc. 2. v. 44. 45.] *Ne admittam culpam, ego meo sum pronus pectori. Suspicio est in pectore alieno sita.* Sed tunc demum crimen infamiam parit, vbi quis de eodem fuerit condemnatus, aut idem agnouerit. Id quod etiam facere censetur, qui cum actore paciscitur, vt is ab actione desistat: quoniam intelligitur confiteri crimen, qui paciscitur. *L. 5. D. de His qui not. infam.* Nisi forte ostendi queat, non conscientiam criminis, sed alias fuisse probabiles causas, puta vexationem fori [5], iudicis immanitatem aut inimicitias [6], vt quis maluerit pacto cum actore defungi. Apud ISOCRATEM aduersus Callimachum. [princ. p. 641. Ed. Paris. minor.] quidam suaserant reo, vt cum actore transigeret. *Multa enim in iudiciis praeter opinionem euenire & inferendis suffragiis casum potius quam aequitatem dominari. Quare vtilius & conducibilius esse, paruo sumtu magnis criminibus liberari, quam nulla pecunia numerata tantum periculum subire.* Quanquam autem eo ipso integram quis existimationem censeatur retinere, si super obiecto crimine a iudice fuerit absolutus [7]; tamen vt rei innocentia eo latius innotescat, simul puniendo calumniatori, in multis ciuitatibus receptum, vt ipse actor ad palinodiam adigatur [8], se ipsum mendacii arguere, deprecari, reoque honorem exhibere cogatur, & si quae sunt alia. Ex IOSEPHO de Bello Iudaico L. IV. c. 39. patet, ignominiam ex vinculis ortam deleri solitam, si vincula non recluderentur, sed dissecarentur: idque innocenter vinctis contigisse apud Romanos tradit.

§. VIII. EX HISCE id quoque colligitur, veram infamiam non posse alicui inde conciliari, quod iniurias verbis aut re sibi illatas non propriis armis, vti quibusdam in locis inter nobiles inprimis, & militares viros mos inualuit, sed per magistratum vindicare, aut easdem tacite concoquere voluerit; modo ista patientia non arguat foedi alicuius facinoris confessionem. Habet equidem

 multum

ratae, non adhibeatur. Vid. *L. 4. §. 1. D. de Alienat. iudic. mutand. caus.* EYBEN. not. ad Perez. in tit. C. de His qui not. infam. H.

6) Quibus addi potest, non tantum per immanitatem, & inimicitias iudicum, verum etiam per ignorantiam saepe eorundem, opiniones porro praeconceptas, & negligentiam fieri, vt, qui caussa etiam optima nituntur, inferiores discedant. Vid. PARRHASIANA T. II. p. 304. & seqq.

7) Id quod etiam locum habere existimant, si tortus superauerit cruciatus, & hinc absolutus fuerit. V. FREHERVS L. III. de Infam. c. 5. n. 14. *cum multis quos profert* Dd. RICHTER Dec. 80. n. 30. sequ. Quam sententiam pro dignitate iam excutere non vacat. H.

8) Apud Romanos in leuibus iniuriis satis erat dicere: *Nollem dictum, nollem factum.* In grauioribus adhibebatur: *Iuro te esse indignum iniuria hac.* Vid. PLAVTVM in Amphitruone. TERENTIVM in Adelphis. Supra L. III. c. 1. §. vlt. H.

multum segnitiae & timiditatis viro indecoris quasuis iniurias & insultationes deglutire, nec ac defensionem libertatis aut iuris sui strenue accingi. Et plures sunt, qui suum velint facere illud Neoptolemi apud QVINTVM CALABRVM L. IX. τεθναίην μᾶλλον, ἢ ἀπόλεμος καλεοίμην. *Emoriar potius, quam nomen ignaui geram.* Tamen si quis quarundam iniuriarum vindictam cum iudicio magis adspernetur, quam per formidinem deserat, celsi satis animi documentum edit. Neque in eo quid est, quod existimationem naturalem aut ciuilem extinguat. HOBBESIVS Leuiathan. c. 27. *Ciuis a ciue verba audit plena contumeliae, quae nulla tamen lege lata puniuntur; metuensque nisi armis vindicet, pro homine haberi timido, ad arma prouocat, & illum interficit. Crimen est, nec metu eiusmodi excusabitur. Quare? Quia ciuitas verba publica, id est, leges, apud ciues plus valere vult, quam verba hominis singularis; cuius verbis poenam constituere ideo neglexit, quia eos, qui ne verba quidem tolerare possint, pro mollissimis omnium hominum habet ciuitas.* Vid. tamen Lex SALICA tit. 32. Multo minus autem infamia contrahitur in illis ciuitatibus, vbi priuata iniuriarum exsecutio expresse per leges interdicta [1], si quis legibus potius parere, quam obtentu honoris periculo simul ancipitis pugnae, legumque seueritati sese velit exponere. *Iniustum rigido ius dicitur ense.* OVIDIVS Trist. V. El. 7. Neque semper signum timiditatis est, cum alio quauis de causa in pugnam nolle descendere, vitaeque & fortunarum discrimen temere subire; cum aliae longe tutiores, & vitio carentes dari queant occasiones, quibus quis fortitudinem suam queat ostentare. Exemplum Pulfionis & Vareni centurionum vid. apud CAESAREM de B. G. L. V. [c. 44.] V. quoque BVSBEQVIVS Epist. 3. de Velibego. Sic apud PLVTARCHVM [in Pyrrho p. 404.] Pyrrhus Antigonum consceleratum appellauit, provocavitque, vt in planitiem descenderet, atque de regno secum decerneret. Ille vero respondit: Τὸν μὲν αὐτοῦ στρατηγίαν οὐχ ὅπλων μᾶλλον ἢ καιρῶν εἶναι: *Ductum suum non armorum magis, quam temporum esse: Pyrrho, si vitae poeniteret, multas patere ad interitum vias.* Apud EVNDEM Antonio, [p. 950. E.] Augustus Antonio in duellum prouocanti itidem respondit: *Vias Antonio multas patere ad interitum* [2]. De militibus in regno Tunquin refert Alexander de RHODES Itiner. L. II. c. 6. quod licet in hostem fortiter pugnent, vitae suae hautquidquam parci: inter se tamen ipsos fratrum instar inuicem amare, nec vnquam arma contra commilitones suos expedire. Idemque cum aliquando Gallum & Lusitanum duello congredi cernerent, attoniti dixerant: se barbariem eiusmodi nunquam vidisse. Neque cordatum heic vulgi voculae debent mouere; cum cuiusque ciuis existimatio iudicio summi imperantis, legumque

§. VIII. 1) Quae leges haut dubie valent. Neque enim ferendi sunt, qui poenas capitales in certamina priuatorum singularia statutas improbant. V. MONTALTIVS in Opere epistolico, vbi doctrina Iesuitarum exhibetur contra edictum Ludouici XIII. Gall. Reg. pro duellorum iustitia pugnantium. H.

2) Huntlaeo, Comiti apud Scotos, certamen singulare per aeneatorem offerenti, respondebat Comes Hartfordiae, Praetor exercitus Anglicani: Quod sit lis inter ipsum & Comitem Huntlaeum fuisset, se oblatam duelli conditionem recusaturum non fuisse: sed cum controuersia esset regni Angliae cum regno Scotiae, non esse in eius potestate, tanti negotii discrimen proprio periculo subiicere: nedum cum publicam Ducis exercitus sustineret personam, conuenire, in certamen cum viro conditionis inferioris descendere. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. fecial. sect. 9. quaest. 3. H.

gumque ſtet, cadatque; & in eo virtus ſit, legibus velle parere [3], ſpreta inani male feriatorum hominum opinione. Ex quibus adparet, quid reſpondendum ſit HOBBESIO Leuiath. c. 10. qui vix fieri poſſe putat, vt non glorioſum habeatur in duella promte deſcendere, cum id indicium ſit potentiae. Quare enim non indicium praeſtantiae poſſit haberi, impetum animi vireſque ratione temperare noſſe, easque non niſi ad praeſcriptum legum exſerere? Etſi non inſuper ſit habendum, quod IDEM dicto loco c. 30. ſuadeat: legibus duella prohibentibus hanc quoque addendam, vt quicunque nobiles ſunt aut haberi cupiunt, iuramento obſtringantur, quod conciuem ad duellum non ſint prouocaturi, nec prouocati comparituri. Sic enim declinantes habituros honeſtiſſimum praetextum pugnam detrectandi. Conſtitutiones SICVLAE L. III. Tit. 33. §. 4. acerbitate poenae iſti malo obuiam ire conantur, ſumendae de illis, qui contumelia alterum affecerint. Obiter duellorum antiquitatem, & ex quo fonte ea ſint orta, docet DIODORVS SICVLVS L. V. c. 28. *Galli inter ipſas epulas, cauſa ex iurgio quomodocunque arrepta, inſurgere, & ex prouocatione, nihil vitae iacturam aeſtimantes, inter ſe digladiari ſolent.* Cuius rei ratio adſignatur, quod perſuaſi ſint, animas denuo in corpora reuerti.

- - - - - - - - Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
Mortis, & ignauum eſt rediturae parcere vitae.

LVCANVS L. I. [v. 460. & ſeqq.] Eandem rationem audaciae Germanorum adſignat APPIANVS in Celtico, [p. 755.]

§. IX. MANIFESTVM porro & illud eſt, exiſtimationem ſimplicem naturalem non poſſe alicui adimi per imperantem pro mero arbitrio, niſi ex antegreſſo ipſius delicto, quod ſui foeditate, aut per legum ſanctionem expreſſam, infamiam habet comitem. Nam cum talis poteſtas nullo modo poſſit facere ad conſeruationem aut emolumentum ciuitatis, eandem in imperantes non fuiſſe collatam intelligitur. Quanquam vti per iniuriam imperans ciuem ciuitate poteſt eiicere; ſic itidem per iniuriam poterit iſtum priuare exiſtimatione ciuili *, ſaltem hactenus, vt ſpolietur emolumentis illis, quae exiſtimationem integram in ciuitate comitantur. Intrinſeca autem illa & naturalis exiſtimatio non magis tali adimetur, quam ipſius honeſtus animus. Accedit, quod contradictionem inuoluat, infamem aliquem declarare ex nuda libidine, id eſt, arguere aliquem affinem foedorum criminum, non quia reuera iſta patrauit, ſed

3) Vere enim ARISTOTELES V. Pol. 9. Οὐ δεῖ οἴεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. *Non eſt putanda ſeruitus, viuere Reipublicae conuenienter, ſed ſalus.* Conf. ſupra L. II. c. 5. §. 12. H.

§. IX. * Quare etiam ſententia, ex qua infamia ſequitur, licet iniqua, ſi in rem iudicatam tranſiit, infamem facit, quantum attinet effectus iuris. Vt recte docet A. MATTHAEI de Criminib. ad tit. de Poenis c. 3. n. 7. etſi diſſentiat BRVNNEMANNVS ad L. XXII. D. de His qui notant. infam. n. 3. & ad L. 8. C. eod. Sane in *L. 1. §. vlt. D. de Quaeſtion.* ſtatuitur, *a Principe reſtituendum eum, qui nocens videbatur, ſi poſtea ratio innocentiae conſtiterit.* Cuius exemplum eſt in Lycia prouincia ab Arcadio Imperat. reſtituta. *L. 9. C. Theodoſ. de Indulgent. crimin.* vbi Iacobus GOTHOFREDVS in Comment. legi meretur. H.

ſed quia innoxium hoc modo tanquam noxium tractare placet. Sed & illud certum videtur, neminem ciuem obligari, vt exiſtimationem ſuam ſimplicem ciuitati impendat, ſeu vt veram infamiam contrahat propter vtilitatem ciuitatis. Facta enim turpia, ex quibus vera infamia oritur, neque a ciuitate imperari poſſunt, neque a ciue praeſtari debent.

§. X. Illvd non ita liquidum eſt, an ab honeſto ciue poſtulari queat, vt ipſe principis aut ciuitatis infamiam in ſe ſuſcipiat, ſeu pro iſtius ſceleribus ſeſe velut reum ſubdat? Heic etſi videatur, vix poſſe quenquam ſeſe ſceleſtum ſine ſcelere fingere; putauerim tamen, diſtinguendum eſſe inter delicta principis domeſtica ſiue priuata, & publica, ſeu quae in totam ciuitatem redundant. Circa priora, vt quis ſe pro principe reum ſubdat; neque hic honeſte poſtulare poteſt, neque ille praeſtare; eo nempe fine, vt vel plauſibilem praetextum ſceleri principis ſuppeditet, vel maculam, quae huius exiſtimationem naturalem affectura erat, in ſe deriuet. Nam ciuilem exiſtimationem principi, ſupra iudicia ciuilia poſito, nemo ademerit. Neque puto quenquam cordatum probaturum illud Aniceti factum, qui Octauiae ſeſe adulterum iactabat, vt Neroni praetextus foret ipſam matrimonio exturbandi. Vid. Tacitvs A. XIV. 62. Evripides Helena, [v. 106. 107.] Ὀυδὲ συγγόνῳ χάϱιν δοίην ἂν, ἐξ ἧς δυσκλεὴς φανήσομαι, *neque in fratris gratiam facile ſuſcipiam maculas infamiae.* Add. hiſtoria Antonii Perezii [1] apud Thvanvm L. CIV. Solet tamen non raro contingere, a miniſtro quidpiam tractari cum aliis ex mandato principis; aut contra eosdem ſuſcipi, ſed ita vt in Reipublicae damnum ſit redundaturum, ſi publico id conſilio factum adpareat; quod damnum declinari queat, culpa in miniſtrum collata, quaſi priuato id auſo ab ipſo fuerit ſuſceptum. Heic arbitror bonus ciuis non detrectabit ad auertendum a ciuitate ſua magnum malum ſimulare, nullo publico mandato ſeſe id egiſſe; modo ficta duntaxat infamiae poena defungi liceat. (Add. Marselaer Legato L. I. c. 33. p. m. 200.) Nam mortem aut deditionem eo nomine ſubire, durum nimis foret. Illud autem quidquid eſt ſimulatae poenae facile iterum tolli, aut alia via penſari poteſt [2]. Caeterum id manifeſtum eſt, infamiam ciuilem aboleri poſſe [3] per eum, cui eandem infligendi poteſtas eſt. Vid. Cornel. Nepos Alcibiade c. 6. Ivstinvs L. V. c. 4. Libanivs Orat. 7. *Diſſoluta eſſe, nec perfecta, quae peracta fuerint, ex eo genere eſt, quod fieri nequit. Verum infamiam penitus delere ab ignominioſis, id integrum eſt. Huius autem morbi medicus nullus alius eſt, niſi tu ſolus.* (Iulianum Imperat. alloquitur.) Ita tamen, vt ſiquidem illa fuerit inflicta ex flagitiis, reſtitutio famae tantum producat effectus ciuiles externos integrae exiſtimationis; naturalis exiſtimationis labem per ſe haut quidquam tollat.

§. XI.

§. X. 1) Conf. ſupra ad L. III. c. 7. §. 8. H.
2) Vid. omnino Avctor L. X. Rer. Brandenb. §. 104. ad A. MDCLXXI. ſub exemplo Mongomerii & Brandii. H.
3) Vid. ſupra L. I. c. 9. §. 6. Famae a Papa Carafis reſtitutae illuſtris eſt narratio apud Natalem Comitem L. XVI. Hiſtor. ad A. MDLXVI. Enimuero cum aliquando exiſtimaretur, veniam criminis citra notam dari haut poſſe, placuit ratio, quam verbis hiſce exponit Avgvsti-

§. XI. EXISTIMATIO *intenſiua* eſt, ſecundum quam perſonae, alias quoad exiſtimationem ſimplicem aequales, ſibi inuicem praeferuntur, prout vni prae altero inſunt, queis aliorum animi ad exhibendum honorem permoueri ſolent. Eſt autem honor, qui intenſioni exiſtimationis reſpondet, ſignificatio iudicii noſtri de praeſtantia alterius. Vnde reuera honor non eſt in honorato, ſed in honorante. ARISTOTELES Nicom. L. I. c. 3. Τιμὴ δοκεῖ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ. Etſi enim quilibet ſibi ipſi valorem ponere pro lubitu queat, ſicuti venditor merces ſuas quanti vult, indicare poteſt: tamen vbi pretium mercium vltimato ab emptore definitur; ita quanti quis aliis videatur, penes hosce eſt determinare. Vid. Ioann. VIII, 54. *Quanticunque quis ſeipſum aeſtimet, tanti tamen eſt, quanti aeſtimatur ab aliis.* HOBBESIVS Leuiath. c. 10. Ita tamen aliquis honore ab aliis ſibi delato afficitur, prout ille reſpondet valori, quem quisque ſibi ipſi poſuit. Caeterum metonymica quadam ratione ipſa quoque exiſtimatio, ſeu id, quod honorem meretur, eo vocabulo inſignitur. Sicuti & peculiariter certi ſtatus, quos honos comitatur, honores dici ſueuerunt *. Id autem recte ab EODEM de Ciue c. 1. §. 2. obſeruatum eſt, cauſam gloriationis, & honorem, cum comparatione & praecellentia conſtet, ſi omnibus adſit, nemini adeſſe. Neque ſocietatem inter multos homines, aut multi temporis iniri poſſe gloriae cauſa, ſeu vt ſocii mutuo ſeſe adiuuent ad nanciſcendam gloriam & honorem. Quippe cum tanti quisque inter homines iudicetur, quantum ſine aliorum hominum ope ipſe poteſt. Vid. SENECA Epiſt. 27. de Caluiſio Sabino. Sicut contra quae pluribus incumbit ignominia, multitudine eleuatur. Iſthaec autem exiſtimatio intenſiua conſiderari poteſt vel inter eos, qui inuicem *in naturali libertate viuunt*, vel qui *eadem ciuitate continentur.* Deinde expendenda erunt *fundamenta* iſtius intenſionis, & quidem prout producunt vel *aptitudinem* duntaxat ad honorem ab aliis expectandum, vel *ius* proprie dictum, quo idem ab aliis tanquam debitus poſtulari queat.

§. XII. FVNDAMENTA intenſiuae exiſtimationis in genere cenſentur omnia illa, quae inſignem aliquam praeſtantiam aut perfectionem habent, (CICERO de Natura Deorum L. I. [c. 17.] *habet venerationem iuſtam, quidquid excellit,*) aut eandem iudicantur arguere; & quidem talem, cuius effectus cum fine legis naturalis aut ciuitatum congruit. Nam ſtulto vulgi iudicio eos quoque interdum videas celebrari, qui circa vitium aliquod exercendum cumprimis ſeſe ſtrenuos exhibent. Vti ſunt potatores bicongii & tricongii [1]: & in quos cadit illud IVVENALIS Sat. 4. [v. 139.] *Nulli maior fuit vſus edendi Tempeſtate mea.* ARISTOPHANES Acharnenſ. Act. 1. Scen. 2. [v. 78. Ed. Kuſteri.] Οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν

GVSTINVS Epiſt. 259. ad Cecilianum: *Nec indulgentia illis danda viſa eſt, ne vel ſic aliquo crimine notarentur, ſed tantum commonitorium, quo eos ab omni moleſtia liberos dimittere iuberetur.* H.

§. XI. * ARISTOTELES III. Pol. 7. Τιμὰς γὰρ λέγομεν εἶναι τὰς ἀρχάς. *Honores enim dicimus eſſe magiſtratus.* H.

§. XII. 1) Quos alicubi in aulis politicos appellari, ſcribit CARPZOVIVS Quaeſt. criminal. 146. n. 9. H.

φαγεῖν καὶ πιεῖν. Item acerrimi praeliatores Venerei *ῥιψοκίνδυνοι*, astutissimi fures, & id genus homines vitiorum suorum antesignani. Qui tamen quo perfectius artificium suum callent, eo nequiores a probis viris habentur. PHILO Iudaeus de Migratione Abrahami, [p. 413. A. Edit. Paris.] *In rebus inhonestis excellere, insignis turpitudo est: sicut secundo loco censeri, leuior miseria* [2]. ARRIANI Epictetus L. III. c. 14. *Si mihi dixeris, te vehementer calcitrare; dicam & ipse tibi, eo te superbire, quod sit asini proprium* [3]. Etiamsi ista saepe robur corporis, aut viuidum animum arguant, sed qui in praua detortus eo vehementius vitiis exuberat, quo maiore vigore florescit. Ex quibus & hoc facile colligitur, laudem, gloriamque tanti haberi, quanti sunt illi, qui eam tribuunt; adeoque a laudatis demum laudari praeclarum esse [4]. Contra sapiens, *Οὐδὲ τὸν παρὰ τῶν τοιέτων ἔπαινον ἐν λόγῳ τίθεται, οἵγε ἐδὲ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀρέσκονται, laudem eorum nihili pendit, qui ne quidem sibi ipsis placent.* MARCVS ANTONINVS L. III. §. 4. [5] In specie autem inter ista fundamenta sunt perspicacia mentis, & capacitas animum variarum notitia rerum excolendi, maxime vbi actu ista capacitas fuerit impleta. Idoneùm circa res gerendas, & ambigua discernenda iudicium. Vid. Ecclesiastes IX, 15. 1 Reg. III, 28. Animus firmus, & per externa inconcussus, illecebrisque & terroribus superior . Facultas decore & copiose animi sensa explicandi. Tum robur, decus, & dexteritas insignis corporis [7], prout isthaec praeclara animi indicia, vel instrumenta iudicantur. Vid. VIRGILIVS Aeneid. V. v. 344. ISOCRATES in Encomio Helenae, vbi tamen rhetorem nimis agit. BACO in Sermon. fidel. c. 41. 42. Quanquam autem in proceritate corporis heroicum quid aut magnificum inesse quid vulgo iudicetur, eoque Deos heroasque in theatris sublimes cothurnis repraesentari moris esset; & multi sint, qui staturae suae aliquid addi, nemo qui demi optet: illud tamen nimis quam simplex, quod tradit THEMISTIVS Orat. XIV. ex Herodoti Thalia: *Αἰθίοπες ἐχειροτόνεν τὸν βασιλέα πήχει καὶ μέτρῳ γνωματεύοντες τὴν ἀρετήν. Aethiopes, cubito atque mensura comprobata, reges suos designabant* [8]. Cui conspirat iudicium illius Americani e noua Francia, qui temporibus Caroli IX in Gallia versatus, inter alia hoc sibi quoque mirum videri dicebat, quod Galli potius istum adolescentem tenui corpusculo regem sibi constituissent, quam aliquem ex proceris illis & robustis, ac barbatis, qui regem stipabant; satellites Heluetios innuens, apud Mich. MONTAIGNE Essais L. I. c. 30. Add. 1 Samuel. X, 23. 24. [9] Praesertim cum frequenter huc trahi possit illud OPPIANI Cyneg. L. III. v. 68. *Μείοσι μὲν μείζων τελέθει, μεγάλοισι δὲ μείων.* Et saepe *natura breues animis ingentibus artus finxerit.* CLAVDIANVS de Bell. Getico, [v. 184.] QVINTVS CALABER L. V. *Ἦν ῥέζῃ τε ἄπρηκτος τελέθει, μέγεθος δ' εἰς ἐδὲν ἀέξει ἀνέρος, εἰ μή οἱ πυνητὴ ἐπὶ μῆτις ἕπηται.* Robur

2) *Τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν, ἐπιφανέστατον αἶσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτῳ δευτερεῖα, κουφότερον κακόν.*

3) Adiicit Cl. BARBEYRACVS dictum P. SYRI ad Lusores pertinens:

Aleator, quanto in arte est melior, tanto est nequior.

v. 772. Edit. Amst. 1708. ad quem locum conferendus Commentarius postumus GRVTERI.

4) *Laetus sum laudari me, inquit Hector, opinor, apud Naeuium, abs te pater, a laudato viro. Ea est enim profecto iucunda laus, quae ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt.* CICERO Lib. XV. ad Famil. Epist. 6.

5) Vid. Commentarius GATAKERI, qui com-

Robur virile inefficax est, & proceritas ad nihil conducit viro, nisi prudens eum consilium comitetur. Bona praeterea quae vocantur fortunae, prout arguunt vel dexteritatem in adquisitione, vel facultatem aut materiam praeclara patrandi. Maxime autem existimationem intendunt res egregie gestae, quod & illae intrinsecam praestantiam praesupponant, eamque in vsum deductam & ad legitimos fines adhibitam ostendant. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 5. Τιμῶνται δὲ δικαίως μὲν καὶ μάλιστα οἱ εὐεργετηκότες· οὐ μὴν ἀλλὰ τιμᾶται καὶ ὁ δυνάμενος εὐεργετεῖν. *Maxime honorantur, idque iuste, qui bene fecerunt. Sed & honoratur, qui bene facere potest.* PINDARVS Olymp. Od. VI. [v. 123. 124.] Τεκμαίρει χρῆμ' ἕκαστον. *Indicat opus quemque.* Et quidem prout praestantia, aut res gestae in plurimorum notitiam peruenerunt, *claritas* proprie dicitur [10]. Vbi autem comitatur aliquem apud alios opinio peculiaris prudentiae ac sapientiae citra dextre determinanda dubia practica, aut veritates theoreticas *auctoritas* nuncupatur: quam rotundius aliqui *opinionem maioris scientiae coniunctam cum probitate* definiunt. Neque alio intuitu aetas prouectior existimationem iudicatur intendere, quam quia ex multo rerum vsu, & diuturna contemplatione negotiorum humanorum prudentiam conciliasse putatur. Vid. *L. 5. D. de Iure immunitatis.* QVINTVS CALABER L. V. Αἰεὶ δ' ἐν βουλῇσι γέρων πολυΐδρις ἀμείνων Ὁπλοτέρου πέλει ἀνδρὸς, ἐπεὶ μάλα μυρία οἶδε. *Semper enim in consiliorum tractatione peritus senex potior est homine florentioris aetatis, cum plurimarum rerum cognitione valeat.* DIODORVS SICVLVS L. XIX. c. 34. *In omnibus sic comparatum videtur, vt plus reuerentiae & honoris grandioribus natu, quam minoribus exhibeatur.* OPPIANVS Halieut. L. I. Γῆρας γὰρ ἐναίσιμον ἄνδρα τίθησι. *Senectus venerabiles viros reddit.* Etsi non desint, apud quos cani aetatis tantum, non sapientiae sunt indices; aut in quos quadrat illud OVIDII Metamorph. L. IX. fab. 11. *Qui propter amara senectae Pondera despicitur, nec quo prius ordine regnat.* Et *stat magni hominis vmbra.* LVCANVS L. I. [v. 135.] Eoque recte HORATIVS II. Sat. 8. monet: *Solue senescentem mature sanus equum ne Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.* ANTIPHANES: Σφόδρ' ἐστὶν ἡμῶν ὁ βίος οἴνῳ προσφερής· ὅταν ᾖ τὸ λοιπὸν μικρὸν, ὄξος γίγνεται. *Valde vita nostra vino est similis; si parum adhuc superest, acetum fit.* Add. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 35. n. 5. STRABO L. XV. [p. 488. Ed. Geneu. 1036. B. Ed. Amstelod.] *Indi aetati senum praerogatiuam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant.* PHILO Iudaeus de Abrahamo. [p. 387. C.] *Senior non ex longitudine temporis, sed ex laudata vita spectatur. Siquidem qui multum aetatis in corpore vixerunt sine probitate, longaeui pueri dicendi sunt.* Aliquando etiam locum habet illud VARRONIS de Re Rustica L. II. c. 2. *Ea melior aetas, quam sequitur spes, quam ea, quam mors.* QVINTILIANVS Instit. Orat. L. II. c. 1.

complura egregia veterum loca collegit ad illustrandam sententiam Antonini, quae hoc loco ab AVCTORE laudatur.

6) Quibus dotibus instructus *est quasi Deus inter homines*, vt ait ARISTOTELES III. Pol. 9. H.

7) *Forma imperatoria* a Nepote insignita. H.

8) Conf. ARISTOTELES IV. Pol. 4. princ. H.

9) Conf. CLERICVS ad 1 Sam. IX, 2.

10) DIODORVS SICVLVS in Fragmentis Peirescianis ab Henr. Valesio editis: Ἀννίβας διὰ μόνης περὶ αὐτὸν φήμης καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην περίβλεπτος ἐγίνετο κατὰ πᾶσαν πόλιν ἑκάστου σπεύδοντος θεάσασθαι τὸν ἄνδρα. *Annibal sola forma sua* (iam aliis ornamentis amissis) *toto orbe habitabili erat spectabilis, per singulas ciuitates vnoquoque ad intuendum tantum virum festinante.* H.

Non id aestimandum, cuius quisque sit aetatis, sed quantum in studiis iam effecerit. ISOCRATES Archidamo, [init.] Ὀυ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν πρὸς τὸ φρονεῖν εὖ διαφέρομεν ἀλλήλων, ἀλλὰ τῇ φύσει καὶ τοῖς ἐπιμελείαις. *Non annorum spatium, sed ingenium & diligentia in causa est, vt alios alii prudentia superemus.* PHILOSTRATVS in Vita Apollonii Thyan. L. VI. [c. 8. p. 287. D Ed. Morelli c. 16. Ed. Olear.] *Non prohibet adolescentia, ne quis possit melius etiam quam senes, aliquid discernere.* Imo in vniuersum foeminae magis a flore aetatis, quem senio commendari volunt. Hinc Lais aetate prouectior speculum Veneri dedicat, addita ratione: Ἐπεὶ τοίη μὲν ὁρᾶσθαι οὐκ ἐθέλω· οἵη δ' ἦν πάρος, οὐ δύναμαι. *Nam me cernere talem, Qualis sum nolo: qualis eram nequeo*, vti est in Epigr. PLATONIS Anthol. L. VI. QVINTILIANVS Declam. 306. *Neque amatur anus, nisi memoria.* Add. BACO Sermon. fidel. c. 40. Sed & sexui masculino maiorem prae foeminino dignitatem tribuere putatur *L. 1. D. de Senatoribus.* Add. tamen Iacob. GOTHOFREDVS de Praecedentia Part. 1. c. 5. §. 35. Quanquam in vniuersum sexus foemininus cum masculino quaedam existimationis fundamenta habet communia; quaedam peculiaria, vti est praecellentia in virtutibus, & functionibus, quae in eum sexum praecipue iudicantur cadere; quaedam demum mutuatitia, vt quod radiis maritorum dicuntur fulgere, vid. *L. 8. D. de Senatoribus*, aut quod se numero & praestantia prolis quam maxime efferunt. Vid. OVIDIVS Metamorph. VI. Fab. 4. v. 127. seqq. VALERIVS MAX. L. IV. c. 4. §. 1. PLVTARCHVS in C. Graccho [T. II. p. 836. E. Ed. Wechel.] de Cornelia. Add. quoque Oratio Kennedi ap. BVCHANANVM Rer. Scotic. L. XII. sub init.

§. XIII. Ex hisce adparet, quid iudicandum sit de traditis ab HOBBESIO Leuiath. c. 10. vbi omnia honoris seu existimationis intensiuae fundamenta ad *potentiam* reuocat; quae definitur possessione praesentium mediorum ad obtinendum probabiliter aliquod bonum. Eamque facit vel *naturalem*, vel *instrumentalem*. Illa consistit in excellentia facultatum corporis, aut animi; vti est insigne robur, insignis pulcritudo, prudentia, eloquentia, liberalitas, nobilitas, & similia. Illa est, quae per isthaec aut per fortunam parta tanquam medium inseruit ad plura paranda; vti sunt opes, honores, amici, prospera fortuna. Et in vniuersum, quaelibet qualitas, quae amorem vel metum multorum hominum gignit, vel huiusmodi qualitatis opinio est. Inde *dignitas* definitur per valorem siue pretium hominis tantum, quanti potentiae eius vsum aliquis emere vellet. Illum valorem declarare, seu manifestum facere, quanti aliquem aestimemus, est *honorare* & *inhonorare;* nempe magni aestimare est honorare; parui, inhonorare. Hinc enumerantur signa honoris velut naturalia; vti sunt opem poscere, obedire, dona alicui magna & pretiosa dare, (ex quo fundamento,

§. XIII. 1) Quo pertinet etiam procumbere vel prosternere se. Quem honorem Orientis Regibus habitum sacra & profana historia nos docet. V. 1 Reg. I, 23. IOSEPHVS de Dauide, Saulem venerante, προσκυνῆται αὐτὸν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ὡς ἔθος. *Adorat eum in faciem procidens, vt erat mos.* Phoenissae apud EVRIPIDEM sic loquuntur:

Γονυπετεῖς ἕδρας προσπιτνῶ
Σ' ἄναξ, τὸν οἴκοθεν νόμον σέβουσα.

damento, nescio an sat adposite, Zanagae Princeps in Africa apud LEONEM Africanum L. I. pro hospitibus multos camelos ac struthiones mactabat. Quod cum hospites deprecarentur, respondit: *Non ciuiliter se facturum, si tam magnificis & nunquam antea visis hospitibus parua tantum animalia praeponat,)* in promouendo bono alieno sedulum esse, loco cedere in re quacunque cupita, amoris vel metus indicia patefacere, laudare, magnificare, beatum dicere, alloqui considerate, adire decore, humiliterque [1], credere, fidere, consilium alicuius vel sermonem quemcunque auscultare, in opinionibus consentire, imitari, honorare quos ipse honorat, opera alicuius vti in capiendo consilio, vel in rebus arduis. Dignitas porro ciuilis ipsi est valor ille, quem ciuitas alicui ponit, dum in illum imperium vel magistratum, vel negotium publicum quodcunque, vel etiam nomen vel titulum honoris causa confert. Vbi etiam recte obseruatur, ciuitatem posse constituere aliquod signum honoris, quod sua natura indifferens alias videtur. Sicut verbi gratia, equo regis insidentem per plateas circumduci apud Persas signum honoris erat Esther VI, 8. item certa insignia gerere. Sic apud Chinenses officium salutandi capite & manibus peragitur: sed Iaponii calceos a pedibus excutiunt. Chinenses assurgunt illis, quibus honorem exhibere volunt: Iaponii in terra resident, dedecori grandi ducentes, si quis erecto corpore consistat in hoc officii genere. Bern. VARENIVS Descript. Iapon. p. 21. Add. quoque NEVHOF in Gener. Descript. Chinae c. 4. Apud ROCHEFORT Descript. Antill. Part. II. c. 19. itidem quaedam signa honoris rariora exponuntur. Isthaec vti recte sese habent, ita illud citra notam dimitti non potest, quod *honorem in solius potentiae existimatione consistere* afferat; & inde inferat, *modo actio aliqua magna & ardua sit, & proinde magnae potentiae argumentum, vtrum iusta an iniusta sit, parum referre. Itaque Ethnicis antiquis, qui Deos, quos in versibus suis adulteria, caedes, aliasque magnas quidem, sed iniustas vel immundas actiones commisisse faciunt, non illos, vt existimauere, dehonestasse, sed valde honorasse.* Enimuero etiamsi concedere possimus, fundamenta honoris hactenus ad potentiam recte reuocari, quod effectum aliquem in vita humana producere apta sint; cum quod citra effectum bonum vel malum velut mortuum torpet, hominibus in neutram partem videatur aestimari posse; vt tamen potentia sola, citra coniunctionem cum bonitate, genuinum veri honoris sit fundamentum, ipsi HOBBESIO, & sanae rationi repugnat. Sane enim IDEM de Ciue c. 15. §. 9. honorem definit *per opinionem alienae potentiae coniunctae cum bonitate.* Inde *honorem necessario tres affectus consequi: amorem, qui ad bonitatem, spem & timorem, qui ad potentiam referuntur.* Scilicet hic verus honor est, quem tres isti affectus iunctim comitantur. Solus timor, quem excitat potentia ad malum determinata pro honoris indicio haberi nullo modo potest; cum metus habeat coniunctum odium; quem autem quis odit, perire cupiat. SILIVS ITA-

Supplex te, Rex, venerans genubus
Patrio deuoluor de more tuis.

ex qua gente Phoenicum oriundi Carthaginenses eodem more vsi, apud LIVIVM L XXX. c. 16. At Graeci quibus prosterni, nisi in sacris, mos non erat, eo more Reges Persarum venerari noluerunt. Vid. CORNEL. Nepos Vit. Cononis c. 3. vbi in notis Bosius. NICEPHORVS L. VIII. Histor. Ecclef. cap. 36. *vbi de Simeonide Seleuciae Episcopo.* GROTIVS ad Matthaei IV, 9. H.

ITALICVS L. I. *Et metui demens credebat honorem.* Sic Christiani de magna Diaboli potentia, sed quae bonitate careat, & non nisi ad malum feratur, persuasi sumus; quem tamen nemo sanus eo nomine honorandum duxerit. Sicut & iste, cum a Saluatore nostro adorari vellet, non vngues[1], sed dona ostentabat. Matth. IV, 8. 9. Et nemo nostrûm adprobat rationem illam quorundam barbarorum, cultum diaboli hoc obtentu excusantium; ne noceat. Vnde etiam ferri non potest, quod IDEM d. l. inter signa honoris refert, *adulari alicui.* Cum omnis adulatio vitium vel in eo, qui adulatur, vel cui quis adulatur, praesupponat, & indolem irrisionis habeat, & sine affectu peragatur [2]. Vnde LVCANO L. V. [v. 385. 386.] dicuntur *voces, per quas iam tempore tanto Mentimur dominis.* Vid. PLVTARCHVS de Adulatoris & amici discrimine. Cordate Pescennius Niger apud SPARTIANVM [c. 11.] cum ipsi Imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit: *Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicuius ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, vt cum nos imitemur. Nam viuentes laudare irrisio est, maxime Imperatores; a quibus speratur, qui timentur, qui praestare publice possunt, qui possunt necare, possunt proscribere.* Quod autem attinet fabulas Poëtarum, sunt equidem, qui per istas hoc innui arbitrentur, Deos supra leges esse positos [3]. Etsi aliam rationem afferat SALLVSTIVS Philosophus de Diis & Mundo c. 3. *Sed quamobrem adulteria, furta, genitorum vincula & reliqua improbitatis facinora fabulis complexi sunt? Neque hoc indignum admiratione, vt, qua adparet absurditate, statim animus sermones inuolucra esse existimans, veritatem ex iis, quae silentio inuoluenda sunt, esse intelligat* [4]. Sed quidquid huius sit, ego non magis adulteria & stupra sua Ioui cedere honori iudico, quam Messalinae, quod ex lupanari *lassata viris, nondum satiata recessit.* Cordate PINDARVS Olymp. Od. [1. v. 55. & seqq.] Ἔστι δ' ἀνδρὶ φάμεν ἐοικὸς ἀμφὶ δαιμόνων καλά. *Est autem homini conueniens dicere de diis honesta.* Et ISOCRATES in laudat. Busiridis [v. 395.] istas fabulas βλασφημίας, *maledicta* vocat, quibus *talia de diis ipsis commenti sunt, qualia nemo in suos inimicos dicere audeat* [5]. *Nec enim furta solum, & adulteria, & apud homines seruitutes eis exprobrarunt; sed & liberorum deuorationes, & patrum exsectiones, & matrum concubitus, & multa alia tetra facinora de illis confinxerunt. Quorum nondum illi quidem meritas poenas dederunt, non tamen omne supplicium effugerunt. Nam alii errones & mendici fuerunt, alii coecati sunt: alii pulsi patria, bellum perpetuum contra domesticos suos gesserunt. Orpheus autem talium fabularum praecipuus auctor, in frusta discerptus interiit.* SENECA de Breuitate vitae c. 16. *Quid aliud est vitia nostra incendere, quam auctores illis inscribere Deos, & dare morbo, exemplo diuinitatis, excusatam licentiam?*

2) PHAEDRVS L. V. Fab. 2. de Atheniensibus sub tyrannico imperio:

Illam osculantur, qua sunt oppressi, manum.
Tacite gementes tristem fortunae vicem. H.

3) Vid. BERNARD. dans ses Nouvelles de la Republique des Lettres mense Martio 1705. pag. 298. 299.

4) Quibus Historiolas antiquas designat, quae variis modis corruptae & deformatae fuerant: postquam primitus ad homines saepe vitiosissimos pertinuissent, quos ignorantia & superstitio in Deorum numerum retulerat. Vid. CLERICVS in Bibliotheca vniuersali passim & in Bibliotheca selecta T. VII. p. 88. & seqq. vbi liber Seldeni de Diis Syris recensetur.

5) Ἀλλὰ ταῖς τῶν ποιητῶν βλασφημίαις ἐπηκολουθηκας, οἳ - - - τοιούτους λόγους περὶ αὐτῶν τῶν θεῶν εἰρήκασιν οὓς οὐδεὶς ἂν περὶ τῶν ἐχθρῶν τολμήσειεν εἰπεῖν.

centiam? FVLGENTIVS Mythol. L. I. [v. 55. 56. 57.] *Si furtis praefuere dii, non erat opus criminibus iudice, ex quo culpae habuere coelestem auctorem.*

§. XIV. PORRO omnia haecce existimationis intensiuae fundamenta in se non producunt nisi ius imperfectum ad habendum ab aliis honorem & venerationem. Adeoque si eundem aliis etiam bene meritis quis denegauerit, non potest dici iniuriam fecisse, sed duntaxat inhumanitatis, aut, si ita loqui licet, inciuilitatis notam sibi contraxisse [1]. Nam inter eos, qui in naturali inuicem libertate viuunt, naturaliter vtique inuicem aequales, non adparet, quomodo quis ab altero iure suo honorem postulare queat; cum ob naturalem amorem, quo quis se & sua prosequitur, iudicare possit, talia in se esse, quae omnino paria sint, aut superiora illis, quibus alter se effert [2], verbi gratia, Ostentat aliquis canos suos: ast alter iuuenilem vigorem suum istis longe potiorem habet. PINDARVS Olymp. Od. 4. [in fine] Φῦνται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ, καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον. *Nascuntur autem & iuuenes inter viros cani crebro, etiam praeter aetatis iustum tempus.* Alium spes sua aeque, atque alterum res inflat. Ferox est Aiax robore corporis: ast Vlysses prudentia & facundia longe se praeferendum isti iudicat, iactans illud apud SOPHOCLEM, Aiace Flagell. [pag. 69. Ed. H. Steph.] Οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι· ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ. *Non sane robusti viri sunt firmissimi, sed prudentes vbique praepollent.* Alius diuitias iactat, alius animum regum opes aequantem. Hic eruditione sua gloriatur; alter reponit illud PLATONIS Epist. X. Τὸ βέβαιον, καὶ πιστὸν καὶ ὑγιὲς, τοῦτο ἐγώ φημι εἶναι τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν. *Firmitatem, fidem, sinceritatem, veram esse Philosophiam existimo.* Hic adeptis se honoribus effert; alter occinit illud CICERONIS Epist. ad Famil III. 13. *Insignia virtutis multi etiam siue virtute adsecuti sunt.* Alius denique canit illud EVRIPIDIS Phoenissis: [v. 445.] Πένης οὐδὲν εὐγενὴς ἀνήρ. *Genus sine pecunia nihil valet*: ac ridet illos, in quos cadit: Λαμπροὶ εἰς γένος γε. Χρημάτων δὲ δὴ πένητες, *genere splendidi, opibus egeni.* EVRIPIDES Electra. [v. 37. 38.] Quin & tandem a sapientibus stultum habetur, homines ex opibus [3], dignitatibus, honoribus, & omnibus, quae extra ipsum hominem sunt, aestimare; perinde ac si quis equum ex sella aut froeno vellet aestimare [4]. Deinde cum delatio honoris eliciatur per id, vt quis agnoscat praecellentem in altero praestantiam, seque eam ob rationem ipsi vltro submittat; & vero hoc per vim externam non possit extorqueri, quae contumaciam potius animi obfirmat: patet, inconueniens esse istis fundamentis in se tribuere vim iuris perfecti, quod etiam vi armisque possit asseri.

Cultus

§. XIV. 1) Conf. supra L. I. c. 6. §. 10. seqq. L. III. c. 2. §. 2. H.

2) Hactenus verum est illud AESCHYLI Prometheo Vincto:

Οὕτως ὑβρίζειν τοὺς ὑβρίζοντας χρεών.
Contra superbos ius habet superbia. H.

3) Quae Auctori mutuo dedisse videtur CHARRON de la Sagesse L. I. c. 5. (35) §. 9. num. 5. Neque tamen PVFENDORFIVS profitetur, vnde sua hauserit. Quod aliis quoque in locis ab eo neglectum fuisse supra aliquoties obseruatum fuit. CHARRON autem hic, vt fere semper ante oculos habuisse videtur Montagne Essais L. I. c. 42. princ.

4) *Si quadringentis sex, septem millia desunt,*
Est animus tibi, sunt mores, & lingua fidesque
Plebs eris. At pueri sudantes, Rex eris, aiunt
Si recte facies - - -

HORATIVS Epist. I. 1. v. 57. & seqq.

Cultus enim qui cogitur per vim imperii, ſignum non eſt honorantis interne, ſed metuentis mortem. Accedit, quod cum externa honoris ſigna, ni ex animi ſubmiſſione proficiſcantur, ſint inania, & ludibrium potius, quam honor: ſtultum ſane fuerit propter horum denegationem in arma ruere. Inprimis ſi alter proteſtetur, ſe venerationem omittere non ex contemtu, ſed quia libertate ſua velit frui; quae ipſi indulgeat, non cogi per vim ad ea, quae ex ipſius arbitrio & humanitate debeant dependere. Sicuti quondam Scythae ad Alexandrum: *Qui ſis, vnde venias, licetne ignorare in vaſtis ſyluis viuentibus?* [CVRTIVS L. VII. c. 8. n. 16.] Et Ariouiſtus apud CAESAREM de B. G. L. I. [c. 34. num. 2.] *Si quid ipſi a Caeſare opus eſſet, ſeſe ad eum venturum fuiſſe; ſi quid ille ſe velit, illum ad ſe venire oportere.* Ad eundem fere modum Vologeſes Parthorum rex Neroni, a quo arceſſebatur, reſpondit: *Tibi quidem longe facilius eſt tam magnum mare tranſire, quam mihi. Si ergo in Aſiam veneris, conſtituemus, quando nobis congrediendum ſit.* XIPHILINVS Epit. Dionis. Ex quibus manifeſtum eſſe videtur, etiamſi rationi naturali congruum ſit, vt praeſtantioribus honos deferatur; imo ſi quis velit, per nos quoque inter praecepta iuris naturalis poſſit referri, digniores eſſe honorandos: id tamen officium inter illa eſſe referendum, quae quis ſuo iure non poſſit exigere, ſed quorum praeſtitorum laus alterius humanitati ſit relinquenda. Verum vt quis ſuo iure poſſit honorem, aut quoduis eius ſignum ab altero poſtulare, neceſſum eſt, vt vel imperium in ipſum obtineat, vel tale ſibi ius quaeſiuerit ex pacto, aut lege per communem dominum lata vel adprobata. Huc ſpectat, quod MANDELSLO Itin. Part. II. refert, cum inter Luſitanos & regem Cochini poſt diuturnum bellum de pace tractaretur, rem diu haeſiſſe, quod nobiles Indi, Nairos dicti, poſtularent, vt Luſitani ipſis via decederent, ſicut plebeii, apud Indos facere coguntur. Id cum Luſitanis indignum videretur, tandem res pugna ſingulari fuit commiſſa. In qua cum Luſitanus viciſſet, inde tenentur Nairos iam Luſitanis via decedere, & ſubſiſtere, quousque illi praeterierint.

§. XV. CAETERVM inter priuatos quidem ſuper honore atque eminentia illud pulcerrimum fuerit certamen, ſi inter ſe contendant, quis promtior fuerit in honore deferendo, aut modeſtior in eodem deprecando. Et merito ridentur, qui ſuper iſto acrius certauerint; praeſertim vbi idem ſterilis, & nullo cum emolumento fuerit coniunctus. Ineptus, *per medium pugnat qui prior ire lutum* [1], MARTIALIS L. X. Ep. 10. [v. 8.] SENECA de Ira L. III. c. 37.

§. XV. 1) Qui locus ab AVCTORE eleganter huc trahitur, quamuis apud Martialem ad aſſentatores pertineat.

2) Quod dictum, aut aliud ſimile in eandem certe ſententiam prolatum quidam Carolo V. tribuunt, enunciatum inter duas matronas, de priori loco decertantes.

3) Tiberius apud TACITVM IV. Annal. 40. *Caeteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus praecipua ad famam dirigenda.* Vid. BOXHORNIVS Diſquiſit. polit. caſ. 27. H. GROTIVM Ep. 829. H.

4) Vid. ſupra L. VII. c. 3. §. 9. Exemplum ſeruilis adulationis Pruſiae, Bithyniae Regis, habes apud POLYBIVM Excerpt. Legat. n. 97. H.

5) Eſt autem maieſtatem colere, omnia facere, quae ad alterius Principis aut populi maieſtatem tuendam ſunt neceſſaria. V. infra c. 9. §. 4. H.

6) Vid. de praerogatiua Imperatoris Romani Petr. de MARCA L. II. de Concord. Regni & Sacerdot. c. 2. §. 9. Vbi tamen illa, quae ex comitate

c. 37. *Minus honorato loco positus irasci coepisti conuiuatori, vocatori, ipsi qui tibi, praeferebatur. Demens, quid interest quam lecti premas partem? honestiorem te aut turpiorem potest facere puluinus?* Sic vt merito commendari debeat sententia illius principis, lata in duos ministros minorum gentium, super priori loco in templo contendentes; vt qui stultitia inter ipsos excelleret, priori loco sederet [2]. Add. Mich. MONTAIGNE Essais. L. I. c. 16. Nam quod QVINTILIANVS Declamat. 252. *honorem* vocat *pretiosissimum pauperum censum*; id de existimatione simplici capiendum est. Enim vero inter principes, atque integros populos super eminentia dignitatis, & quae inde dependet, praecedentia, maiore praetextu nullis fere non seculis certatum deprehendimus [3]. Sic vt in plurimos congruat illud apud OVIDIVM L. V. Fastor. *turbaque coelestes ambitiosa sumus.* Eas circa lites quae argumenta soleant adferri, paulo pressius considerandum. Illud igitur extra controuersiam est positum, si vnus principum ab altero dependeat tanquam a superiore, hunc isto esse digniorem, eique prae hoc deberi praecedentiam ex iure perfecto; vtut fortasse pari vterque titulo gaudeat. Sic dantur exempla maiorum regum [4], qui alios sub se habent nomine reges, reuera magistratus & gubernatores prouinciarum. Quidam regna sua ab aliis agnoscunt tanquam feuda, alii alio titulo. Sic apud TACITVM Agricola, [c. 14.] *vetus ac iam pridem recepta populi Romani consuetudo* vocatur, *vt haberet instrumenta seruitutis & reges.* Adherbal apud SALLVSTIVM Iugurth. [c. 14.] *Micipsa pater meus moriens mihi praecepit, vti regni Numidiae tantummodo procurationem existimarem meam; caeterum ius, & imperium penes vos P. C. esse.* Et qui foedere inaequali alicui iungitur, is eo ipso alterius dignitatem eminentiorem fatetur; dum ad istius maiestatem comiter colendam sese obstringit [5]. Sed & illud dubio caret, vbi princeps aliquis pro sua persona, aut tanquam caput suae ciuitatis aduersus alium ius praestantioris dignitatis, & praecedentiae quaesiuerit ex pacto, aut per consuetudinem & patientiam alterius [6], cuius nulla probabilior ratio possit proferri, quam quod hic istum se digniorem agnoscat, ei iuri posse inhaereri, quamdiu durat iste velut character dignitatis, sub quo ius illud fuit quaesitum. Vid. Iac. GOTHOFREDVS de Praecedentia Part. I. c. 1. Add. quoque quae apud Andr. MAVROCENVM Histor. Venet. L. VIII. p. 301. seqq. super praecedentia Oratoris Galli & Hispani disputantur. Et Auctoris ANONYMI Memoires touchant les Ambassadeurs p. 328. Vbi recte monet, non debere tertium aliquem sibi hoc sumere, vt quae inter alia agitentur super praecedentia lites, definire velit [7].

§. XVI.

mitate fiunt, in argumentum trahi non debent. Perierit enim, quibus propria esse debet, comitatis ratio Principibus, si humanitate certare periculum sit. Vid. BOECLERI Excerpt. ex actis Senatus in Parnasso membr. 5. Nec regula illa, quam ceremoniarum magistri inculcare solent (Vid. Iacob. GOTHOFREDVS Part. 2. de Praecedent. §. 7.) qui in alterius fines colloquii & congressus ergo transit, minorem se altero profiteri, & minorem ad maiorem se conferre, vera est. Vid. de Friderico III. Imper. ex itinere Romano Neapolim ad Regem Alphonsum se conferente, Aeneam SYLVIVM in Historia Friderici III. Imp. p. 82. sequ. vbi alia exempla adferuntur, & L. III. Commentar. p. 66. H.

7) Tamen non dubitandum, anteuerti posse controuersias, quae metuuntur, legibus a summo imperante, apud quem morantur legati, latis. Puta,

§. XVI. ENIMVERO vbi nondum alicui tale ius fuit quaesitum, variis argumentis dignitas eminentior asseritur. Inter ea praecipue solet allegari antiquitas regni atque familiae [1]; amplitudo & opulentia ditionum, & potentia: qualitas potestatis, qua quis imperium in suo regno gerit; & splendor tituli. Antiquitatem ciuitatibus & familiis venerationis quid addere persuasum vulgo est; iactantque, qui isthac nituntur, sese iam tum sua dignitate exsplenduisse, cum alia adhuc regna vilis pars seruientium forent; aut cum familia illa, quae iam nouo diademate superbit, adhuc intra plebeiam obscuritatem latitaret. Nefas esse de dignitate contendere aduersus illum, cuius maiores alterius maioribus poterant vti ministris. Esse hanc velut naturalem, & communem legem, vt quae posterius tempore producuntur, prioribus subsint. Excurritur dehinc in magnificam commemorationem eorum, quae ab isto regno, aut per familiam regnatricem praeclare bello ac pace gesta sunt. Quorum noui isti parum aut nihil ostentare queant. Potentia autem venerationi terrorem quoque miscet: & non imprudens [2] solum, sed & temerarium videtur cum illo de dignitate velle contendere, cui plurima facultas nobis benefaciendi iuxta atque nocendi. Et efficacissimus videtur modus ambiendi honores, si quis demonstrato suo gladio possit dicere; *si vos non vultis, hic faciet.* Sed & eminentius iudicatur summa libertate gaudentem soli Deo subesse, quam legibus humanis, aut pactis degere obnoxium. Denique cum per titulum res ipsa soleat exprimi, eius quoque splendor & amplitudo non inferiorem dignitatem arguere putatur. V. quoque Andr. MAVROCENVS Hist. Venet. L.XII. p.484. vbi de aemulatione Principum Italiae agit, ea occasione excitata, quod Pius V. Cosmum Magni Ducis titulo insigniuisset. Et Petrus SVAVIS Hist. Concil. Trident. L. V. p. m. 402.

§. XVII. HAEC & similia quanquam sat plausibiliter possint iactari; fatendum tamen est, eadem omnia per se producere duntaxat ius imperfectum, ni accesserit aliquod pactum expressum, aut tacitum, quod recepto mori inesse intelligitur. Neque desunt, quibus vis eiusmodi argumentorum possit eleuari. Ipsam antiquitatem in se nihil habere dignitatis, cum ea nihil notet, nisi tractum durationis, quae vilem aeque atque praestantem rem possit prosequi. Id habere omnia regna, vt sint libera, & ab alio non dependeant. Id quamdiu obtinuerint, parum interesse. Equidem quod diu aliquod regnum floruerit, indicio esse, eius compagem concinne dispositam, idemque bene fuisse administratum. Tum fati benignitate, aut ciuium virtute exterum hostem defuisse, aut feliciter fortiterque depulsum. Sed non minus recentes ciuitates commode posse disponi, & administrari, quam veteres. Imo fortasse commodius, quod harum bona instituta ex periculosis saepe experimentis prouenerint: illas autem optima quaeque ab aliis iam inuenta in vsus suos posse transferre.

Puta, vt inter aequales & de praerogatiua certantes, qui regnum prius ingressi sunt, prius audiantur. Item ne legati praesentes alterius Principis legato aduenienti rhedas suas obuiam mittant. Item vt a solennibus actibus abstinere iubeantur. Add. FREINSHEMIVS Diatr. 2. de Praeced. Elect. & Cardinal. §. 48. §. 51. H.

§. XVI. 1) Vid. Iacob. GOTHOFREDVS Part. 1. de Praecedent. c. 3. §. 15. 16. A. L. VII. Rer. Suecicar. §. 137. ad A. MDCXXXV. vbi de *lite* super

ferre. Diuturnam quidem fati clementiam sibi neminem posse praestare; id tamen effici posse, ne per praua instituta ciuitas in se trahere ruinam incipiat. Denique ex praesentibus quemlibet aestimandum; praeterita non amplius, futura nondum ad nos pertinere. Neque ciuitates aliquod velut systema, aut concilium inter se, constituere, vt recentissimae cuique locus sit infimus occupandus; sed quamlibet seorsim sua sibi libertate gaudere. Quod vna familia in ciuitate aliqua diu imperium tenuerit, saepe quidem indicio esse, minores maiorum virtutem aemulatos; plerunque opes ipsam suas firmiter disposuisse, vt non ausus fuerit aliquis solio eandem deiicere. Interdum ingenio populi, a rebus nouis abhorrentis, aliquam familiam diuturnam imperii possessionem debere. Nonnunquam solius fati beneficium vocandum, quod Metelli Romae sint consules. Ast qui recentes ad illud fastigium enituntur, reponere possunt tritum illud: *Et genus, & proauos, & quae non fecimus ipsi, vix ea nostra puto.* [Ouid. Lib. XIII. v. 140. 141.] *Item, Suppleuit fortuna genus.* STATIVS Sylu. L. III. Nihil facilius esse, quam partam a maioribus opimam haereditatem cernere: sed suum patrimonium sibi ipsi adquirere virtutis opus esse. Sorti nascendi illos suam magnitudinem acceptam ferre; se propriae praestantiae. Illos aliena & obsoleta decora crepare; se propriis & recentibus enitescere. Denique summum nobilitatis gradum haberi, regem esse. Haec recentem aeque, atque antiquam familiam efferri OVIDIVS [Fastor. L. V. v. 26.] de maiestate: *Quoque die partu est edita, magna fuit.* Accommodari etiam huc potest illud ARNOBII L. II. [p. 93. in fin. Ed. Lugd. Bat.] *Noua res est, quam gerimus? quandoque & ipsa vetus fiet. Vetus quam vos agitis? sed temporibus quibus coepit noua fuit ac repentina.*

§. XVIII. POTENTIA autem hactenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, cui nocendi facultas. Sicuti facete Fauorinus apud SPARTIANVM Hadriano, [c. 15.] *arguentibus amicis, quod male crederet Hadriano de verbo, quod idonei auctores vsurpassent; non recte, inquit, suadetis familiares, qui non patimini, me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.* Nam *plurima sunt, quae non audent homines pertusa dicere lena.* IVVENALIS Sat. 5. [v. 130. 131.] Enimuero si alicui regi tantum sit virium, vt regnum suum commode possit tueri, ille sane non habet, quare alicui cedat, opibus quidem superiori, sed quas ipse neque metuere, neque ambire sui conseruandi causa necessum habeat. Libertas quippe in aequo posita est, quae magnitudine opum hautquidquam distinguitur. Pateat igitur vnius imperium per sexcenta milliaria, alterius per centum duntaxat. Idem tamen imperium hic in modica sua, quam alter in laxiore ditione obtinet: neque hic minus, quam alter finem ciuitatum institutarum assequitur. Ne dicam quod sola potentia, prout notat vires aliis nocendi, in sese non significet talem praestantiam,

 quae

super antelatione inter sequestres belli Sueco-Polonici, Gallo priorem, Anglo aequalem locum postulante, & L. 9. §. 79. ad A. MDCXXXVII. vbi Sueci cum Anglis disceptabant. H.

2) Antea hic legebatur *impudens*. Sed praetulimus nostram lectionem quia in Differt. AVCTORIS de Existimatione §. 24. princip. sic legitur. *Potentia autem hactenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, qui nocere potest.* Maior autem pars huius capitis ex dicta Dissertatione descripta est.

quae ſit idonea ſeriam venerationem elicere. Nam haec amore quopiam temperata eſt. Nocendi autem vires odium conciliant. Add. Iacob. GOTHOFRED. d. tr. Part. I. c. 3.

§. XIX. PORRO poteſtatem abſolutam & nullis legibus limitatam habere, vtique maiorem venerationem terrore mixtam apud ſubiectos conciliat: non item apud alios principes, qui alterius abſolutam poteſtatem in ordine ad ſe pro nuda libertate naturali aeſtimant: quae per ſe nullam dat praeeminentiam in eum, in quem quis imperium non habet. Et cum princeps non ex propriis tantum iuribus, ſed ex conditione illius ciuitatis, cui praeeſt, aeſtimandus ſit; poteſt vtique princeps limitatus ex iſthac talia habere, vt abſoluto aliquo longe ſit potior. Denique tituli, & quidquid eſt verborum vſu ſicut nummi valent; & cum in rege nihil praeſtabilius poſſit inueniri, quam ſummum imperium, ſufficit ſi iſti hoc natiuo ſenſu, aut ex vſu vulgi exprimant. Splendor aut modeſtia vocabulorum ipſi rei nihil addit, demitue. (Add. tamen Georg. BATEVS in Elencho motuum nuperorum in Anglia Part. II. p. m. 246. ſeqq. & AVCTOR Cardinaliſmi Part. I. L. III. p. m. 375. ſeqq.) Sic quod Turcarum monarcha vulgo dicitur imperator, Perſarum, rex, id in ſe nullam iſti prae hoc eminentiam tribuit. Ambitioſam autem encomiorum ſtruem proprio titulo adponere, vti barbariem redolet; ita idem ſubiectos ſimpliciores fortaſſe ad venerationem mouere poteſt, alios non poteſt. Quid enim intererat, verbi gratia, Imperatoris Romani, Sapores Perſarum rex *fratrem* ſe *Solis & Lunae*, apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XVII. c. 5. (add. IDEM L. XXIII. c. 6.) an Saturni & Veneris nuncuparet? Add. GROTIVS L. I. c. 3. §. 10. *

§. XX. EX HISCE omnibus ſatis firmiter videtur concludi, ex obligatione perfecta, quae in altero ius proprie dictum praeſupponit, regem reuera talem non teneri loco cedere alteri regi tanquam digniori [1], vtut hic conditionibus iam enumeratis praepolleat; neque ciuitatem liberam alteri ciuitati liberae,

§. XIX. *Et libellus Algernonis SIDNEII de Gubernatione c. 3. ſect. 32.

§. XX. 1) Vid. LOCCENIVM L. VIII. Hiſt. Suecan. ad A. MDCXII. H.

2) Nam & illa ſummae poteſtatis compos eſt. Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 5. H.

3) Idem dixero, ſi Regis legatus concurrat cum alio Rege. Vid. ſupra ad L. I. c. 1. §. 12. H.

§. XXI. 1) Exemplum Franciſci I. R. Gall. Ferdinando Aragon. Neapol. & Siciliae Regi locum in eundo ſuperiorem concedenti, apud SVRITAM in Annal. Aragon. ad A. MDVII. Aliud apud AVCTOREM L. V. Vit. Caroli Guſtaui Suec. Reg. §. 14. A. MDCLIIX. Hiſpani in actione pacis Veruinenſi, apud CAMDENVM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDXCIIX. *factam ſibi iniuriam interpretabantur, ſi potior locus illis non concederetur vel ex hoſpitii iure, quandoquidem in Gallici imperii oppidum deuenerint.* Vid. FREINSHEM. Diatrib. 2. de Praeced. Elect. & Card. §. 22. ſequ. H.

2) Paucis verbis heic multa dicit. Reges quod attinet, de iis non vna eſt ICtorum ſententia, vt videre eſt apud KNICHEN de Iure territor. c. 4. n. 4. ALCIATVM in cap. 1. X. *de Officio ordinar.* *n. 17.* VASQVIVM L. I. Controuerſ. illuſtr. c. 22. n. 19. ARNISAEVM L. III. de Maieſt. iurib. c. 6. HOVTVYN Not. ad Politic. general. §. 47. n. 2. Ante omnia monendum, non quaeri, quid honeſtius, ſed quid iuris ſit: neque enim dubitandum, e dignitate ſummorum Principum eſſe, vt vltro quidem & in venerationem principalis faſtigii

liberae, licet antiquiori aut potentiori. Quin nec ciuitas popularis in se videtur dignitate inferior ciuitate monarchica [2], quamuis in ciuitate democratica nemo vnus reperiatur, qui cum rege comparari possit. Vnde nec ciuitatis liberae legatus necessario legato regis loco cedere tenetur. Verum quia in dignitate vicaria & delegata tantum splendoris esse non potest, quantum in originaria, neque in magistratu tantum dignitatis, quantum in principe; & vero ciuitates liberae cum regibus in eodem loco conuenire non possunt, nisi per legatos aut deputatos; adparet sane, omnino legatum ciuitatis liberae cedere debere cuicunque regi [3] aut principi, cui summum est imperium.

§. XXI. Isthaec tamen aequalitas inter eos, qui summo sunt imperio praediti, non impedit, quo minus, si opus sit, congredi queant per se, aut suos legatos, aut etiam in stabile concilium coalescere. Nam si vnus regum ad alterum in ipsius ditionem accedat, lex vtique ciuilitatis requirit, vt quis hospiti domi suae primum locum deferat [1]; nisi forte veniat tanquam subditus temporarius. Nam vtut in territorio suo quilibet sit summus; tamen vti legati, sic & ipsi reges fictione quadam videntur constitui extra territorium regis [2], ad quem eiusdem consensu accedunt, non exuto fortunae suae splendore. Vt enim princeps aliquis dissimulata persona, & non petita venia in alienam ditionem accedat, ego non suaserim. Sane Gramondvs Hist. Gall. L. XIII. fidenter pronunciat: *Nihil peccari contra ius publicum ex laruati custodia principis.* Cuius rei tamen rationem non satis dispicio, nisi quod suspicionem eiusmodi accessus, & contemtum erga dominum territorii habere videatur [3]. Vbi duo pluresue in loco tertio congrediuntur, facile caueri potest, vt ne vnus alteri praelatus videatur. Nam & conclauia liceat comminisci [4], vt iudicari nequeat, quis in iis prior aut dignior locus sit. Quo fine a multis in eiusmodi congressibus adhibitae mensae circulares. Avsonivs in Ludo septem sapientum, [v. 78. 79. 80.] *Recte olim ineptum Delphicus lusit Deus Quaerentem, quisnam primus sapientum foret: Vt in orbe tereti nomina eorum inscriberet, Ne primus esset, ne vel imus quispiam.* Possunt etiam ab initio protestari, sese citra vl-

 lam

stigii Principibus peregrinis & hospitibus indulgeant, ac potius hospitalitatis ac comitatis, quam rigidae potestatis in eos affectatione certent. At si de iure quaestio sit, Princeps, cuius consensu & fide publica alter Princeps fines eius regni ingressus est, huic saltem in domesticos suos iurisdictionem reliquisse censetur: nam & illam habent Duces, qui cum exercitu alterius territorium transeunt & legati. Alia summae potestatis iura exercere non poterit, nisi ex concessione; imo si hostilia moliatur, poterit quoque puniri. Atque ex his etiam iudicari de legatis potest. Hi sane in familiam suam iurisdictionem habent, (Vid. exempla apud Richardum Zovchaevm Libello de Legati delinquentis iudice competente p. 33. sequ.) & ratione actuum suorum exempti sunt a legibus ciuilibus illius ciuitatis. At ius asyli in domo sua pro quibusuis eo confugientibus ex concessione pendet eius, apud quem agunt. Vt Grotivs ipse docet L. II. de I. B. & P. c. 18. §. 8. n. 2. Adde Sleidanvm L. XII. Comment. ad A. MDXL. Vbi de Venetis, de quibus etiam Parvta Hist. Venet. L. X. & XI. ad A. MDXLI. Avctor L. XVIII. Rerum Brandenburg. §. 19. ad A. MDCLXXXVII. H.

3) V. Avctor Compendiosae Descriptionis vitae Caroli I. Angl. Regis, multis exemplis ex Anglicana historia probantem, Principem, quamprimum in alterius regni fines sine venia pedem intulerit, captiuum fieri. H.

4) Exemplum illustre in actione pacis Bredana A. MDCLXVII. vbi in destinato ad conuentum publicum conclaui quatuor pro singulis legatis patebant ingressus, & in medio eius mensa rotunda erat posita. H.

iam praecedentiae confiderationem congreffuros, fed promifcue feffuros prout cuique lubitum, aut prout cafus tulerit. Sicut de Brachmanibus Indorum fapientibus refert PHILOSTRATVS de Vita Apollonii Thyanaei L. III. [c. 8. p. 134. C. D. Edit. Morelli c. 27. in fin. Ed. Olearii 1709.] *Nullum regi praecipuum locum affignantes, quod apud Graecos Romanosque maximi aeftimatur: fed vt cuique in mentem venit accubuere.* LVCIANVS Epift. Saturn. [ad diuit. p. 628. T. II. Ed. Amft.] Τὸ γοῦν ἥδιστον καὶ συμποτικώτερον ἡ ἰσοτιμία ἐστι. *Iucundiffimum & conuiuiis aptiffimum aequalitas.* Add. ATHENAEVS Dipnofoph. L. I. c. 4. Idque eo facilius procedit, fi ifti principes diffimulata dignitate conueniant, & citra confuetam pompam. Quo ipfo teftantur, fibi fuper dignitate curam aut contentionem hautquidquam fore. Sed fi hoc difpliceat, forti res poteft committi, idque vt vel femper quis illum locum retineat, quem femel eft fortitus, vel vt ordo per fortem conftitutus deinceps in orbem eat. Atque haec facilius adhuc procedunt, fi legati duntaxat congrediantur [5], praefertim cum circa hos aliud adhuc fit medium collifioni vitandae, fi non idem omnibus, fed difparis valoris velut character á fuis principibus tribuatur. Nam ifti dignitatem gradus, cum ex mera impofitione oriantur, facillime plurimis modis variari poffunt. Vid. Auctor ANONYMVS des Memoires touchant les Ambaffadeurs. p. 428. Nec infuper habendum, quod Rex Perfarum Abbas in conuiuio, qui fectae Perficae addicti erant, a dextris, qui Turcicae, a finiftris collocaret; quod manus dextra fit honoratior apud Perfas, finiftra apud Turcas: prout memorat Petrus de VALLE Itin. Part. II. Ep. 5. Add. Iacob. GOTHOFREDVS d. tr. Part. III. Et quae fuper controuerfia fuper praecedentia inter Legatum Gallum & Hifpanum Romae & Tridenti agitata funt apud Petrum SVAVEM Hift. Concil. Trident. L. VIII. Vbi tamen obferuandum, valorem eiusmodi characterum communi Principum confenfu effe definiendum. Nam fi vnus proprio aufu nouum characterem comminifci, fuoque miniftro imponere velit, ex quo hic apud alios certum honorem praetendere inftituat, caeteri fe iftius arbitrio non teneri recte excipient. Vid. iam citatus Auctor ANONYMVS l. d. p. 534. feqq. Quanquam fatendum fit, faepe praeftare iftam aequanimitatem, quam Agefilaus prae fe tulit, cum in choro loco obfcuro conftitueretur: *Bene habet, inquit, oftendam enim non loco virum, fed viro locum cohoneftari* [6]. PLVTARCHVS Apopht. Lacon. [p. 208. D.] Aut Damonidas, qui in fimili cafu dicebat: *Bene factum, inuenifti enim huius quoque ftationis ornandae rationem.* IDEM Apopht. [p. 191. F.] Addatur quoque IDEM Sympofiacon L. I. c. 2. 3. & in Conuiuio feptem fapientum. Obiter quoque addendum commentum Alphonfi XI. qui, vt aliquo modo componeret antiquam litem fuper praecedentia inter ciuitatem Burgenfem & Toletanam, antequam litis vlla mentio fieret, dum in concilio fententias perrogat: *Toletanos, inquit, fcio imperata libentiffi-*

5) A. MDXCIII. Regii in Gallia legati nullos fibi titulos fumebant, & ab illis qui nomine Principum & Ordinum miffi erant, petebant, vt ipfi quoque fua nomina fine titulis, ne praeiudicium alterutris ea re fieret, opponere contenti effent. Quod & obtinuerunt. THVANVS L. CVI. ad d. A. Adde alia huius generis εὑρήματα apud Iacob. GOTHOFREDVM de Praeced. Part. III. H.

6) Εὖγε δόξω γὰρ ὅτι οὐχ οἱ τόποι τοὺς ἄνδρας ἐντίμους, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τοὺς τόπους ἐπιδεικνύουσι.

bentissime facturos, loquantur Burgenses. Qua regis oratione conquieuere, cum vtrique se praelatos existimarent. Toletani quidem, quod rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses vero, quod primi omnium per se sententiam dixissent. Apud Hieron. OSORIVM de Rebus gestis Eman. L. I. Add. quoque GRAMONDVS Hist. Gall. L. III. ab initio.

§. XXII. QVOD si autem inter plures aequales societas aliqua duratura sit instituenda, & singuli socii aequalitatem retinere velint, neque circa locum sors aut alternatio placeat, alia ordinis ratio superest, quae itidem sortis instar habet, neque dignitati alicuius fraudi potest esse; vt nempe eo quisque ordine in communi conuentu sedeat, quo in eundem fuit receptus. Id quod inprimis locum habet inter eos, qui societati iam constitutae deinceps accedunt. Nam illis, qui primi societatem constituunt, locum sorte aut per conuentionem attribui praestiterit. Et quia in plurimis conuentibus & collegiis id vsurpatum, vt secundum ordinem receptionis locus cuique assignetur; hinc GROTIVS L. II. c. 5. §. 21. tanquam vniuersale pronunciatum ponit: *Naturalem inter socios hunc esse ordinem, prout quisque in societatem venit.* Add. BOECLERVS ad d. *L. 1. D. de Albo scribendo. L. 1. C. de Consul. L. vlt. C. de Tiron. L. 1. C. de Praepos. sacri cubiculi. L. 2. C. de Praef. praetor. L. 10. C. de Professor.* Iac. GOTHOFREDVS I. d. tr. Part. II. c. 3. §. 17. 18. Vbi sciendum, in eiusmodi societatibus priorem aut posteriorem locum hautquidquam notare eminentiorem aut tenuiorem dignitatem; sed esse nudum ordinem inter pares dignitate; ac inter tales reuera obtinere tritum illum versiculum: *Vltimus & primus sunt in honore pares.* Nam illud AVSONII Panegyr. ad Gratianum: [c. 24. in fine Edit. Cellar.] *Nulla est quidem contumelia secundi, sed ex duobus gloria magna praelati*; locum duntaxat habet, cum praelatio ob maiorem in praelato praestantiam facta est. Sed & illud GROTIO dicto loco notatum, eundem morem antiquitus in Christianorum regum ac populorum conuentibus, quibus ad constituendum Ecclesiae velut vniuersalis corpus concurrebant, obtinuisse, vt qui primi Christianismum professi forent [1], in conciliis ad rem Christianam pertinentibus praecederent caeteros. Quo argumento nonnullis praecipue niti placuit [2], ad afferendam sibi prae caeteris praeeminentiam, tanquam iure sibi debitam, etiam in aliis quibuscunque congressibus. Enimuero vtut in istis conuentibus sacris forte non sine ratione dictus ordo fuit obseruatus: tamen vt in omnibus aliis congressibus [3] idem obseruetur, aut vt ex sola antiquitate professionis Christianae eminens prae aliis dignitas alicui generetur, necessarium non videtur. Praeterquam enim quod inter decreta religionis Christianae est, τῇ τιμῇ ἀλλήλȢς προηγεῖσθαι. Roman. XII, 20. Add. Philipp. II, 3. [4] etiam in conciliis multis sacerdotes primas partes egerunt;

§. XXII. 1) Vid. Iacob. GOTHOFREDVS d. c. 3. §. 23. CHIFFLETIVS Vindic. Hispan. c. vlt. H.

2) AVCTOR L. IX. Rer. Suecicar. §. 79. ad A. MDCXXXVII. H. GROTIVS Ep. 722. & Ep. 797. H.

3) In quibus non vt religionis Christianae participes, verum vt Reges qua tales considerantur. H.

4) Ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν.

egerunt; seculares [5] in accessorii fere locum venerunt, ac decretis illorum stare iussi. Sed quidquid huius sit, non statim qui in certo conuentu ob certum respectum, qui ipsius dignitatem in vniuersum hautquidquam afficit, alteri cedit: is vbique, & quando eius respectus ratio non amplius habetur, alteri tenetur cedere. Sicut & in ciuitatibus videmus quosdam diuersis interesse collegiis, & in vno collegio alteri loco cedere; extra illud autem, aut in alio collegio priorem prae eodem locum retinere.

§. XXIII. ENIMVERO illud manifestum est, imperio hanc vim inesse, vt praelationem tribuat per modum perfecti iuris valituram aduersus eum, in quem exercetur. Nam vtique praestantius est imperare, quam parere; alterius voluntatem suae voluntati habere obnoxiam, quam ad alteram sese attemperare. Et necessum est, vt in me aduersus illum exsistat veneratio, cui & protectionem meam debeo, & qui metu poenae ad iussa sua obeunda me potest compellere. Sic vt imperium per se inaequalitatem inter homines introducat. Etsi praeter venerationem, quae muneri eiusdem debetur, possit etiam peculiaris exsistere aestimatio, ex singulari imperantis praestantia proueniens. Nestor apud HOMERVM Iliad. α. [v. 277. & seqq.] *Neque tu Pelide velis contendere cum rege ex aduerso; nam nunquam aequalem sortitus est honorem Sceptriger rex, cui Iupiter honorem dedit.* Etsi Achilles magis ductum Agamemnonis, quam imperium proprie dictum agnoscebat. Sed & illud apertum est, quo amplius est imperium, & efficacius, eo maiorem id dignitatem imperanti apud subiectos circumponere. Quin ipsa imperii duratio, etsi per se ad vim eiusdem nihil faciat, imperantis tamen dignationem non mediocriter auget. Id tamen non obstat, quo minus subditus eum, qui ipsi imperat, hisce honoris fundamentis excellat, quae tantum ius imperfectum producunt. Vnde nimis ambitiosum erat, quod Imperator Hadrianus aemulum sese in quouis artis genere eminentibus ferret. Item quod Alexander, cum apud Homerum legisset, Graecos vouisse, vt Aiacis aut Diomedis aut Agamemnonis sors exiret, dixerit: *Occiderem illum, qui me tertium nominasset.* [Ausonius in Panegyr. Gratiani c. 25.] Nam ducis gloriae nihil detrahit, robustiores sub se habere bellatores. Non de nihilo tamen apud TACITVM Agric. [c. 39.] Domitianus iudicabat: *Ducis boni Imperatoriam esse laudem* [1]. Inter eos vero, qui in eadem Republica viuunt, existimationi intensiuae certam velut mensuram constituere, & ad praecedentiam prae altero perfectum ius concedere illius est, qui summum in ciuitate habet imperium

5) *Ita*, addit Auctor in Differtat. de Existimatione §. 27. *in conciliis illis sacerdotes primas partes egerunt, seculares in accessorii fere locum venerunt, ac decretis illorum stare iussi - - - Ex cuius moris reliquiis fortasse etiam illud adhuc alicubi superest, quod quando in precibus publicis homines Deo commendantur, sacerdotes obnixe primum sibi locum vindicent; aut quod in enumeratione illa vulgari statuum Ecclesiasticus semper praemittatur. Alias enim non poterant cordati dispicere, quam decorum foret, v. g. quod quando Kal. Ian. a votis concionum auspicia petuntur, minister aliquis domino suo collegae, diacono, sibique propitium Numen ante omnia precetur, Principem demum in secundas partes vocet, quasi in ipsis salus Reipublicae & Ecclesiae magis quam in Principe vertatur; praesertim cum iste non sit ex hostibus aut persecutoribus Ecclesiae, qualibus tamen Paullus Apostolus aeque honorem adtributum, id est, ex obligatione perfecta tribui iubet* [Rom. XIII. 7.] *sed nutritius atque defensor Ecclesiae, imo summus in sua ditione Episcopus.*

§. XXIII. 1) Vid. supra L. VII. c. 9. §. 2. not. 8.

rium [2]. Quem iste locum cuique assignauerit, cum vti aduersus conciues recte tueri quis potest: sic & eidem omnino adquiescere tenetur. Vid. *L. 3. D. de Officio praetoris.* Recte quoque emeritus iste centurio apud LIVIVM L. XLII. c. 34. *Aequum est, omnia honesta loca ducere, quibus Rempublicam defensuri sitis.* Et licet forte vnus vel alter praeter meritum praestantioribus videatur praelatus; tamen nihilo secius tanquam contemtor potestatis summae plecti poterit, qui aut illorum locum velit solicitare aut suo contentus non esse. Vid. *L. 1. C. Vt dignit. ordo seruetur.* Huc spectat etiam [3], quod Solon apud DIOGENEM LAERTIVM aulicos *calculis* assimilat. Nec incommode huc trahi potest illud M. Terentii apud TACITVM A. VI. [c. 8.] *Non est nostrum aestimare, quem supra caeteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium dii dedere; nobis obsequii gloria relicta est.* Vti & illud LVCIANI Iudicio vocalium: *Est pulcrum, vnamquamque literam in eo ordine, quem primum sortita est, manere: transcendere vero eo, quo non oportet, eius est, qui ius & aequum soluit. Et qui primus vobis has leges finxit & formauit, ordinem, per quem sua quibusque literis praesidentiae dignitas firmiter permanet, definiuit.* PLINIVS L. IX. Epist. 5. *Discrimina ordinum dignitatumque, si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius.* Recte tamen fecerit princeps tollendis hominum ambitiosorum querelis, si in assignando loco honoratiore fundamenta dignitatis, supra enumerata, insuper non habeat: ac inprimis singularia in Rempublicam merita [4], quae eminente potius existimationis gradu, quam pecunia, aut similibus praemiis iis remunerari inter subtiliores regnantium artes est. Vid. XENOPHON Cyropaed. L. IIX. [p. 130. Ed. H. Steph. c. 4. §. 2. Ed. Oxon.] vbi memorat, quo ordine Cyrus conuiuas suos collocauerit. Eoque magis, quod nisi dignitas & praerogatiua eminentium ciuium mensuretur ex beneficiis & auxilio, quod ab ipsis in tenuiores proficiscitur, aut proficisci potest, inter inania sit referenda. Quia tamen molestum foret principibus, si quidem semper cuique ex intrinseca sua dignitate locus foret assignandus, tam saepe suorum ciuium recensionem instituere, in qua non posset non longe maxima pars eorum offendi, cum plerique non eos soleant numerare, quos a tergo reliquerunt, sed quos sibi praelatos cernunt: expeditissimum visum, saltem primariis ciuibus ex muneribus, quibus in Republica funguntur, dignationem assignare. Add. BACO Sermon. fidel. c. 53. Vbi itidem querelis ansa praescindetur, si merentibus, & idoneis talia munera conferantur; (alias enim obtinebit illud CLAVDIANI in Eutropium L. II. [v. 322. 323.] *Quis non Consule tali vilis honos?*)

Sique

2) HOBBESIVS in Leuiath. c. 18. Hinc eiusdem est titulos, quibus praerogatiuae sunt annexae, conferre, & qui externas dignitates in sua ciuitate agnoscunt, maiestatis suae curam habere non videntur. Vid. CAMDENVM Hist. Elisabeth. ad A. MDXCVI. vbi de S. Rom. Imperii Comitis titulo honoribusque Arondelio ab Imperat. collatis, quos Regina admittere nolebat. H. GROTIVS Ep. 268. A. MDCXXX. Statutum eam in rem factum in Comitiis Polonicis A. MDCXXXIIX. & A. MDCXL. vt prodidit Ioachim PASTORIVS in Floro Polonico L. 6. ad d. A. H.

3) Et quod narrat SVETONIVS in Caligula: *Quum audiret forte Reges, qui officii causa in vrbem aduenerant, certantes apud se super coenam de nobilitate generis exclamauit:* Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Vnus dominus esto, vnus Rex. *Ita statim lis ista quieuit.* H.

4) Vid. MONTAGNE Essais L. II. c. 7.

Sique ipſorum munerum ordo apte ſit diſpoſitus. Ordo autem munerum in Republica in vniuerſum hic maxime videtur concinnus, ſi eo maior cuique adhaereat dignatio, quo praeſtantiora negotia, & ad ſummam Reipublicae plurimum facientia per id obeantur, & quae nobiliſſimas animi artes requirant. OVIDIVS Metam. L. XIII. [v. 366. 367.] *Ratem qui temperat anteit Remigis officium.* Apud HOMERVM Iliad. α. [v. 280. 281.] praeſtantia muneris ſanguini, ac fortitudini praefertur. Sic enim Neſtor ad Achillem: *Si vero tu fortis es, deaque te genuit mater: At hic quidem potentior eſt, quia pluribus imperat.* Fit tamen aliquando, vt quibusdam muneribus in Republica quo plus honoris, eo minus imperii & potentiae tribuatur, & vice verſa; ne dignitati circumpoſitae opes magiſtratus in perniciem Reipublicae arment. Vid. BODINVS de Rep. L. III. c. 6. p. m. 501. In ſingulis autem munerum generibus eo dignior quisque habeatur, quo nobiliore opera fungitur. Etſi & hoc ſaepiſſime contingat, vt vnum quidem munus in ſe altero ſit nobilius; non ſtatim tamen omnes & ſinguli, qui nobiliori muneri operam dant, omnibus & ſingulis in altero munere conſtitutis praeferantur; ſed vt, verbi gratia, qui princeps eſt in poſteriori munere cedat quidem ei, qui priori in munere primas obtinet, reliquis tamen omnibus primo ſubordinatis praeferatur. Illud rarius eſt, vt ex homine munus dignationem mutuetur; quod Thebis officio Telearchae contigit, poſtquam Epaminondas id geſſerat. Vid. PLVTARCHVS in Praeceptis gerendae Reipublicae [p. 211. B.] Etſi circa intrinſecam inſignium honoris & dignitatum aeſtimationem verum ſit illud SALLVSTII Iugurth. [c. 4.] *Perinde, quaſi praetura, & conſulatus, atque omnia alia huiuscemodi per ſeipſa clara, & magnifica ſint: ac non perinde habeantur, vt eorum, qui ea ſuſtinent, virtus eſt.* Nec inſuper habendum illud Antiſthenis, qui aliquando Athenienſibus ſuadebat, vt aſinos decernerent equos eſſe. Quod cum illi a ratione alienum dicerent; At, inquit, duces apud vos fiunt, qui nihil didicerunt, & tantum decreto veſtro declarati ſunt; apud DIOGENEM LAERTIVM L. VI. [§. 8.] Quod ſi vero ipſi ciues inter ſeſe ſuper loco conuentionem ineant, aut ſi in aliqua ciuitate certus ordo ſit per conſuetudinem introductus, vtrumque legis vim obtinebit, ſiquidem a ſupremo imperante ipſi non fuerit contradictum. Vid. *L. 2. C. Vt dignitatum ordo ſeruetur.* Notandus quoque locus apud SVETONIVM Vespaſiano c. 9. *Vti notum eſſet, vtrumque ordinem non tam libertate inter ſe, quam dignitate differre, de iurgio quodam ſenatoris, equitisque Romani ita pronunciauit: Non oportere maledici ſenatoribus: remaledici ciuile fasque eſſe.* Cui conſpirat illud SOPHOCLIS Aiace flagell. Ἐγὼ γὰρ ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. *Nam ego quidem illi ignoſco, qui maledictis prouocatus remaledicit.*

§. XXIV. QVOD ſi autem inter ſe ſint comparandi eminentes viri diuerſarum ciuitatum [1], patet, fundamentum intenſiuae exiſtimationis ne inter hos quidem aliud parere, quam aptitudinem recipiendi venerationem ab his, qui iſtis fundamentis minus pollent. Idque ſiue praeſtantior ille in ciuitatem alterius tanquam peregrinus veniat, ſiue in loco tertio congrediantur. Niſi princeps ciui ſuo iniunxerit, vt peregrino cedat; aut tertius, apud quem conuenitur,

§. XXIV. 1) Vid. controuerſiam apud BRVNNEMANNVM Centur. II. Deciſ. 56. H.

uenitur, rem definiuerit, aut conuentione vel consuetudine res sit decisa. Adeoque ne ipsa quidem praestantia muneris, quod quis in sua ciuitate gerit, ius ipsi dat sese praeferendi ciuibus alienae Reipublicae qui tali duntaxat munere gaudent, quod ipse in sua ciuitate praecedebat. Nam quod ius valet aduersus ciues, id non statim valet aduersus alios. Prorsus vti leges aliarum ciuitatum nos hautquidquam stringunt. Add. Memoires de VICQVEFORT touchant les Ambassadeurs p. 519. seqq. Neque obstat, quod extraneus ille titulum eius, quicum contendit, in ipsius ciuitate praecellit. Nam in cuiusque ciuitatis arbitrio est [2], quem valorem apud se velit imponere titulis, aliisque honorum insignibus, quae abs se aut aliis collata sunt. Quin & officiorum, quorum amplitudine vtplurimum dignitates mensurantur, diuersus apud diuersos valor. Ipsae quoque solidae artes alibi plus, alibi minus aestimantur. Sicut alibi pacis, alibi belli artes pluris fieri notum est. Cumprimis autem circa vocabula dignitatum gradus exprimentia obseruandum, quod illa non solum diuersis in ciuitatibus diuersas notent dignitates, sed etiam in eadem ciuitate aliquando plus aliquando minus, valeant: prout tractus temporis aliarum quoque rerum pretia minuere aut intendere sueuit. Scilicet existimationis exteriora signa valorem determinatum habent ex impositione singularum ciuitatum; etsi fundamenta existimationis intensiuae in se, & prout sapientibus aestimantur, valorem vbique suum obtineant. Vnde nullibi non virtuti, & eximiis artibus, aut functionibus suus est honos. Sed ex illis solis certa honorum insignia suo iure apud exteros postulare nemo potest, nisi modis supra dictis ius illud sibi quaesiuerit. Verum quia insignia honorum vbique ob eximiae virtutis opinionem tribui praesumuntur, cultissimae quaeque gentium exterorum honoribus eandem fere venerationem solent deferre, quam ipsorum ciuitas iisdem assignat. Id tamen ex ciuilitate & humanitate, non ex obligatione aliqua perfecta praestare videri volunt. Quanquam nec desunt, apud quos extranei honores in exiguo sunt pretio. Sic enim CICERONI [in Verrem L. III. c. 23. p. 44. lin. vlt. Ed. Graeuii.] peregrini nonnulli, splendidis familiis orti, vocantur non absolute, sed *domi*, aut apud *suos nobiles*; scilicet quod peregrinae nobilitati Romae non idem esset valor, atque in sua cuique ciuitate. EIVSDEM est vox valde insolens in Orat. pro M. Fonteio [c. 8. in fine.] *An si homines ipsos spectare conuenit, non modo cum infimo ciue Romano, quisquam amplissimus Galliae comparandus est?* Sic quis ignorat, quantus honos Olympionicis apud Graecos quondam habitus? Quo nomine eorum leuitatem perstringit CICERO pro L. Flacco [c. 13. in fine] Eundem si apud alios, queis tanti aestimatae non fuerunt vires corporis, aut dexteritas, exhiberi sibi postulassent, rideri merebantur.

§. XXV. DENIQVE cum plurimas apud gentes natalibus aliqua dignitas iudicetur adhaerere, hoc loco non abs re fuerit curatius inquirere, quidnam nobilitati sanguinis subsit, & quo illa in se spectata valore sit aestimanda. Quam vix vllibi maioris fieri putauerim, quam apud Indos, de quibus Hieron. OSORIVS de Reb. gest. Emmanuel. L. II. *Si vir ignobilis nobiles attingat, nobilitatem*

2) Vid. supra ad §. 23. H.

litatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem iniuriam illata caede miseris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciscuntur. Idcirco qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles vero cum eos aduentare ex vocibus illorum praesentiunt, eos deflectere de via iubent: & sic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculae sempiternae periculum depellant. Illis neque nobilitatem obscurari flagitiis, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus illa conditio necessario subeunda, in qua maiores illorum versati sunt. Iidem nobiles, quos Malabarica lingua Nairos vocant, id sibi priuilegium asserunt, vt cum alienis vxoribus concumbant, quando, & vbi placet. Et si illorum quis apud vxorem sit, (cuius signum est clypeus ad fores positus,) maritus non audet in propriam domum introire. Phil. BALDAEVS Descript. orae Malabar. & Coromandel. c. 26. & de Idololatr. Indorum Part. II. c. 16. MANDELSLOH. Itiner. L. II. c. 10. Add. Abrah. ROGERIVS de Braminibus c. 1. 2. DIODORVS SICVLVS [1] L. I. c. 74. Id igitur in aprico est, natales nobiles per se hautquidquam tribuere praestantius temperamentum corporis, vtut saepe bonitas alimentorum aliquid huc faciat; aut praestantiorem animum, eximiamque vim ingenii: sed plebeiis ex natalibus aeque feliciter haec posse prouenire. Nec alio ordine in producendis nobilibus, quam plebeiis, natura procedit. Sed & pari sanctimonia plebeiorum quam nobilium matrimonia coluntur aut coli possunt. Nec facile quis praestiterit, minus frequenter auratos thoros ab adulteris persultari, quam modicas spondas. Imo apud EVRIPIDEM Hippolyto Coron. [v. 409. 410.] de adulteriis dicitur: Ἐν γενναίων δόμων Τόδ' ἦρξε θηλείαισι γίγνεσθαι κακόν. *Claris e familiis haec labes coepit adspergi in foemineum genus.* Adeo vt si vel maxime virtus parentum in prolem semper transfunderetur, multis tamen difficillimum sit futurum probatu, abs prima stirpis origine intaminatum, & citra alieni mixturam sanguinem ad sese demissum. Vid. DIO CHRYSOSTOMVS Orat. XV. post initium. p. m. 236. Et GROTIVS L. II. c. 7. §. 8. Sed nec illud vulgatum, *fortes creantur fortibus & bonis*, adeo citra exceptionem est, quin in contrarium aeque inualuerit, *heroum filii noxae* [2]. Marius apud SALLVSTIVM Iugurth. [c. 89.] *Maiores eorum omnia, quis licebat, illis reliquere, diuitias, imagines, memoriam sui praeclaram: virtutem non reliquere, neque poterant: ea sola neque dono datur, neque accipitur.* Porro plebeii non semper deterius educantur, quam nobiles; imo saepe quo plura his media indulsit fortuna bene excolendo animo, eo turpius iisdem ad luxuriam, segnitiem, aliorumque vitiorum alimenta abutuntur. Recte PLATO Alcibiade I. [p. 440. 441. Ed. Wech.] *Bene natos, si & bene educati fuerint, probabile est ad virtutem perfectos fore.* Et ipsa res ostendit, multos nobilium degeneres maiorum gloriam obfuscasse. ARISTOTELES Rhetoricorum L. II. c. 15, *Est autem*

§. XXV. 1) Et de Nobilibus in insula Ceylon Robert KNOX Narrat. de illa Insula L. III. c. 2. Graeci quoque nobilitatem aestimabant ex natalibus. Hinc ARISTOTELES II. Rhetor. 15. Ἐυγένεια ἐντιμότης προγόνων ἐστί. *Nobilitas dignitas maiorum est.* H.

2) Quos proinde non nobiles, sed spurios & illegitimos esse existimandos, ait IVLIANVS Orat. 2. de Constantii Imperat. gestis. H.

3) EVRIPIDES Electra:

Οὐ μὴ φρονήσεθ' οἱ κενῶν δοξασμάτων
Πλήρεις πλανᾶσθε; τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτοὺς

Κρινῶ-

tem nobile (εὐγενὲς) *ex generis virtute; generoſum* (γενναῖον) *vero ex eo, non vt deficiat a natura. Id quod plerumque non accidit nobilibus, ſed ſunt multi abiecti.* Add. STOBAEVS Serm. 84. 85. Multos quoque obſcuro natos loco per ſuam virtutem ad ſumma prouectos conſtat: nec ſolus *Tydides melior patre.* Quanquam autem ISOCRATES Encom. Helenae nobilitatem inde commendet, quod non, vti caetera fortunae bona, celeriter aut intereat, aut tranſeat ad alios, ſed ſemper apud eosdem maneat, eoque pulcerrimum liberis patrimonium eam relinqui: tamen nî vel propria virtute ſis ſubnixus, vel eo nomine peculiaribus iuribus in ciuitate fruaris, merito inter inania eſt referenda [3]. Inde in ipſa quidem natura nulla adparet neceſſitas, quare aut in munera, aut in exiſtimationis paternae gradum ſolos ob natales filius debeat ſuccedere; praeſertim cum vltimo demum omnes ex eadem ſtirpe genus deducamus. Marius apud SALLVSTIVM Iugurth. [c. 88.] *Ego naturam vnam, & communem omnium exiſtimo, ſed fortiſſimum quemque generoſum eſſe.* Ille autem non tam maiorum quam propria aeſtimatur praeſtantia, qui ſequitur illud TIBVLLI L. IV. [Eleg. 1. verſ. 25. & ſeqq.] *Quanquam antiquae gentis ſuperant tibi laudes, Non tua maiorum contenta eſt gloria fama, Nec quaeris quid quaque iudex ſub imagine dicat, Sed generis priſco contendis vincere honores, Quam tibi maiores, maius decus ipſe futurus.*

§. XXVI. NIHILOMINVS multis ciuitatibus placuit, vt praeclare meriti ciues ſtatum illum, certis priuilegiis, certoque exiſtimationis gradu donatum, in quem ipſi per ciuitatem ſunt locati, in ſobolem ſuam per natiuitatem velut aliquam haereditatem transmitterent. LESBONACTES Orat. hortatoria, [p. 208. Ed. Wech.] Τῶν ἐν τοῖς δεινοῖς ἀνδρῶν ἀγαθῶν γινομένων οἱ παῖδες εὐγενεῖς νομίζονται. *Eorum, qui periculoſis temporibus ſtrenue ſe geſſerunt, poſteri nobiles habentur.* Sane enim natales nobiles prae plebeiis naturaliter nihil habent eximii: ſed ea praerogatiua oritur ex impoſitione & indultu ciuitatis, quae conſtituit, vt certus ſtatus, cui annexa certa iura, gradusque exiſtimationis in aliquem ſemel collatus ad ipſius poſteros citra nouam collationem per ſolos natales deriuetur. Qua impoſitione ſublata, vel ſplendidiſſimi natales a plebeiis ne hilum quidem diſcrepabunt. Add. HVARTVS Scrut. ing. c. 16. p. m. 488. ſeqq. Vnde quando princeps plebeium inter nobiles tranſcribit, in ipſius natura ortuque nihil immutat, nec nouum aliquem vigorem eius animo infundit; ſed iubet ipſum cenſeri ſtatu plebeiis contradiſtincto, quem vna cum adhaerentibus iuribus ad poſteros ſuos ſit transmiſſurus. Cui illuſtrando facit commentum Amaſis regis Aegyptii, qui vt oſtenderet, obſcuritatem generis non obeſſe, quominus regi ſibi facto honos exhiberetur, auream peluim, in ſimulacrum dei conflatum adorandam expoſuit. HERODOTVS Eut. [p. 99. Ed. H. Steph.] Vice verſa ſi quis ordine nobilium eiiciatur ob delicta *, aut

 quod

Κρινᾶτε, καὶ τοῖς ἤθεσιν τὰς εὐγενεῖς;
Opinioni credulum vanae genus,
Nunquamne poſito errore diſcitis viros
Vita aeſtimare, nobilesque ex moribus? H.

§. XXVI. * Vid. ſupra L. I. c. 1. §. 23. Idem dicendum, ſi quis vltro exuat nobilitatem. Quod Romani facere ſolebant, ob paupertatem veniam aut ius exuendi ordinis ſponte petentes vid. de Propertio Celeri TACITVM I. Annal. 57. 3. de aliis eundem XI. Annal. 25. 4. & XII. Annal. 52. 4. H.

quod legibus nobilium in ſua ciuitate poſitis conformem ſeſe non geſſerit, eius ſane neque natura, neque animus mutatur, aut quem ex maioribus traxit ſanguis; neque efficitur, vt nobilibus parentibus non ſit natus: ſed adimitur duntaxat ipſi ſtatus, atque ius nobilitati in ea ciuitate competens. Quo facto ſtatim plebeius eſt. Quemadmodum neque legitimatio, neque natalium reſtitutio aliquid in natura mutant, ſed meros tribuunt effectus morales. Quo ſenſu capiendum eſt illud apud EVRIPIDEM Phoeniſſis [v. 821. & ſqq.] Οὐ ὃ μὴ καλὸν, οὔποτ᾽ ἔφυ καλόν. οὐδ᾽ οἱ μὴ νόμιμοι παῖδες, ματρὶ λόχευμα, μίασμα πατρός. *Nam id quod honeſtum non eſt, non fit honeſtum vnquam, neque liberi illegitimi, matri turpis partus, patri probrum.* Vid. *tit. Cod. de Iure aur. annulorum. & de natal. reſtituendis.* Huc facit, quod Nicol. MACHIAVELLVS Hiſt. Florent. L. III. tradit. Cum poſt oppreſſum ducem Athenarum ſumma rerum Florentiae ad plebem rediiſſet, excluſis lege a magiſtratu gerendo nobilibus Bencho Boundelmontio, equeſtris dignitatis viro, ob ſtrenuam operam in bello Piſano nauatam, praemii loco fuiſſe datum, vt in populi claſſe cenſeretur, ſeu pro plebeio haberetur. Idem beneficium aliis nobilibus collatum refertur ab Eodem L. V. Et apud Romanos P. Clodius per adoptionem a Patriciis ad plebem tranſibat, vt tribunus plebis poſſet fieri.

§. XXVII. FATENDVM tamen eſt, pleraſque gentes in conferenda nobilitate praeſtantes quaſdam artes & egregia merita reſpexiſſe. Quibus qui enituerat, vti recte reliquos dignatione eminebat; ita largius iudicabatur aeſtimari virtus, cuius praemia ad iſtos quoque deriuarentur, quos natura quilibet quam cariſſimos habet. Praeſertim cum ea res ſperaretur ciuium virtutem extimulatura, acrius affectandis eiusmodi praemiis. Simul proles iſta, domeſticis exemplis excitata, parentum virtutem aemulatura credebatur, ſplendoremque illum iisdem, quibus partus erat, artibus tuitura [1]. Nec minus putabantur parentes operam daturi, vt quantum in ſe prolem ſibi non indecorem Reipublicae repraeſentarent [2]. Cui conſequens erat, vt poſtquam nobilitatem ſorte naſcendi adquiri receptum fuit, curioſe circa deligendas vxores verſarentur nobiles, ne diſpari ſe genere miſcentes proli ſuae iſta iura interuerterent: an vt aequalium potius, quam inferiorum filiae in conſortium eius dignitatis adſciſcerentur, aut ne nobiles pauperculae poſt ditium mercatorum filias haberentur. Ac ne proli fortaſſe ſuper natalibus lites olim mouerentur, accurate maiores longa ſerie annotare rationis erat. Cum contra plebeiis ſuperuacuum foret, auos proauosque ambitioſe diſponere; quippe quibus ex natalibus nihil priuilegii, ſed propria cuique virtute & induſtria nitendum.

§. XXIIX. HISCE illuſtrandis non abs re fuerit Romanorum ſuper nobilitate inſtituta curatius excuſſiſſe. Vt igitur ſuam illam hominum colluuiem

§. XXVII. 1) *Cum ſit hoc generi hominum prope a natura datum, vt qua in familia laus antiqua floruerit, hanc fere qui ſunt eius ſtirpis cupidiſſime perſequantur,* vt ait CICERO Orat. pro Rabirio a princip. H.

2) Accedit ex inſtitutis ciuitatis optimae eſſe, vt antiquae familiae conſeruentur, de quo alibi. CICERO Orat. pro Sextio: *Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicae nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis; & quia valet apud nos clarorum hominum & bene de Republica meritorum memoria; etiam mortuorum.* H.

uiem Romulus in iuſti formam populi componeret, ex vniuerſa multitudine centum delegit, conſilio ſibi praeſto futuros, quos Patres adpellari placuit, exprimendo muneri, aut propter aetatem: reliqui plebs manſere. Iſtorum progenies patricii dicti, ſimpliciſſima denominatione, quaſi Patrum poſteri; aliis ideo, quod hi ſoli patres ſuos poſſent oſtendere: cum caetera turba fugitiuorum fuerit, nec valentium proferre patres ingenuos, verbo, terrae filii. Vid. PLVTARCHVS Romulo, [p. 24.] & Quaeſt. Romanis. [p. 278. C. D.] In eam rem argumento vſi ſunt, quod quotiens patricii conuocarentur a regibus, praecones quemque ſuo ac paterno cierent nomine; plebeios vero miniſtri quidam cornibus bubulis confertim buccinantes in concionem excitauerint. Etſi more ſuo DIONYSIVS HALICARNASSEVS Antiqu. Roman. L. II. [c. 8.] inſtitutum hoc mollius interpretetur, euocationem patriciorum per praecones honoris, plebis per cornua celeritatis cauſa factam afferens. Contra Dionyſium tamen videtur valere illud Decii apud LIVIVM L. X. c. 8. *En vnquam fando audiiſtis, patricios primo eſſe factos, non de coelo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent, id eſt, nihil vltra quam ingenuos? Conſulem iam patrem ciere poſſum, auumque iam poterit filius meus.* IVVENALIS Sat. 8. [v. 272. & ſeqq.]

Et tamen vt longe repetas, longeque reuoluas,
Nomen, ab infami gentem deducis aſylo.
Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut paſtor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Vnde adparet, ad primaeuam in vrbe Romana nobilitatem adquirendam ſuffeciſſe *, vt quis ex legitimo natus eſſet matrimonio, parentibus ingenuis. Scilicet *in nouo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas eſt.* LIVIVS L. I. c. 34. Inde quoque eſt, quod patricii ſolis ſibi *gentem* eſſe iactarent, ipſosque inter ſe *gentiles* eſſe. Sic enim gentiles definiuntur a CICERONE in Topicis: *Qui inter ſe eodem nomine ſunt, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruierit, qui capite non ſunt deminuti.* BOETHIVS itidem in Topicis: *Gentiles ſunt, qui eodem inter ſe nomine ſunt, vt Bruti, Scipiones; quod ſi ſerui ſunt, nulla gentilitas eſſe poteſt. Quod ſi libertinorum nepotes eodem nomine nuncupantur, gentilitas nulla eſt, quoniam ab ingenuorum antiquitate gentilitas ducitur.* ICtus CAIVS Inſtitut. *Libertinorum aut ſeruorum gentilitas non eſt.* Etſi poſterioribus temporibus plebeios quoque gentem ſibi aſſeruiſſe conſtat. Add. Franc. CONNANVS Comment. iur. ciuil. L. II. c. 11. Sic hodieque linguae, quae ex Latina profluxere, nobiles ſolent vocare *gentiles homines.* Enimuero cum deinceps plebeii quoque honeſta cum ingenuis inirent connubia, & lapſu temporum labes illa, ſi quae fuit, ſordidae originis exoleſceret; inde vt alia differentia a plebeiis diſtinguerentur patricii, ſacris gentilitiis inſtitutis peculiarem ſibi ſanctimoniam circumponere ſunt aggreſſi. Quo nomine ſibi ſolis deferri poſſe magiſtratus con-

§. XXIIX. * Bene *ad primaeuam nobilitatem.* Nam poſtea patritius fieri, niſi lege nominatim ad populum lata, nemo poterat. Quod fuit aut Regum, aut Conſulum, aut Dictatorum ampliſſimum beneficium. TACITVS XI. Annal. 26. *Caeſar vetuſtiſſimum quemque e ſenatu, aut quibus clari parentes fuerunt, in numerum patriciorum adſciuit: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum & L. Brutus minorum gentium appellauerant; exhauſtis etiam quas Dictator Caeſar lege Caſſia, & Princeps Auguſtus lege Senia ſublegere.* V. Carol. SIGONIVS L. I. de Antiquo Iure ciuium Romanor. c. 7. H.

contenderunt; quaſi qui ſoli haberent auſpicia. Vid. LIVIVS L. IV. c. 2. VI. c. 42. X. 7. Quod ludibrium tamen poſtea plebs non immerito exploſit. Quanquam & plebeiorum quidam, eludendae iſti patriciorum praerogatiuae, priuata ſibi ſacra inſtituerunt. Quae cum in haeredes tranſirent non ſine onere, quomodo per coëmtiones extincta ſint, docet CICERO pro Muraena. [c. 2.] Add. GOTHOFREDVS ad Ciceronis Epiſt. Famil. VII. 29.

§. XXIX. AST cum deinceps ſenatoria dignitas, & magiſtratus, qui hactenus penes ſolos patricios fuerant, cum plebe communicarentur, factum eſt, vt Romani dehinc nobilitatem non tam ex antiquitate generis & patriciatu, quam multitudine imaginum aeſtimarent. Ex quo tempore familiae nobiles in patricias & plebeias diſtingui coeptae. LIVIVS L. X. c. 7. *Numerarentur triumphi plebeiorum: iam ne nobilitatis quidem ſuae plebeios poenitere.* IDEM L. VI. c. 37. *Ex ea die in plebem ventura omnia, quibus patricii excellant, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem.* Equites autem ex inſtitutis ciuitatis Romanae nobiles proprie loquendo non erant *. Nam quod eſt apud TACITVM Agricola, eum habuiſſe vtrumque auum procuratorem Caeſaris, *quae equeſtris nobilitas eſt;* hunc habet ſenſum: vt eorum, qui ex ſenatoriis ſunt familiis, nobilitas ex magiſtratibus curulibus aeſtimatur; ita inter equites procuratorem Caeſaris fuiſſe aliquod inſtar nobilitatis habet, cum poſt praefecturam praetorii vix ſplendidius munus in illum ordinem vt talem cadat. Sic igitur poſterioribus temporibus Romae nobiles non conſtituebant peculiarem ordinem, & per inſignia iura a reliquis diſtinctum; ſed prout quis multos *fumoſos Equitum cum Dictatore magiſtros* in atrio diſpoſuerat, aut propria virtute ad honores adſpirauerat, ita maiorum, aut propriis meritis nobilis cenſebatur. Quo facit illud CLAVDIANI Paneg. de Probini & Olybrii conſulatu: [v. 13. & ſqq.]

- - - - - - Quemcunque requires.
Hac de ſtirpe virum certum eſt de conſule naſci.
Per faſces numerantur aui, ſemperque renata
Nobilitate vigent.

Quanquam autem Romae multi magiſtratus non minus belli quam pacis tempore valebant, puta, dictatores, magiſtri equitum, conſules, praetores: tamen quia pax eſt veluti ordinarium tempus Reipublicae bellum extraordinarium, adeoque magiſtratus iſti & adpellatione, & indole ſua pacem magis quam bellum viderentur ſpirare; adparet, paci magis quam bello originem ſuam debere nobilitatem Romanam. Neque vero congruens erat, ex ſimplici virtute bellica, & quae non eſſet coniuncta cum munere & artibus ducis, nobilitatem deriuare, quae

§. XXIX. 1) Vere. Nam CICERO *equeſtri loco* ſeu familia *ortum* ſe dixit in *prima agraria & Orat. contra Rullum*, ipſe autem primus nobilitatem familiae ſuae intulit, nouus proinde homo dictus. Neque tamen negandum, equeſtri dignitate exornatos a plebeiis fuiſſe diſtinctos: Vid. TACITVM I. Hiſtor. 13. IV. Hiſtor. 59. DIONEM CASSIVM L. LIX. Hiſtor. Roman. vbi de Caligula, multos etiam extra Italiam in ordinem equeſtrem adlegente, IOSEPHVM II. de Bell. Iudaic. 14. vbi ſcribit, Iudaeos quoſdam in Iudaea factos ἱππικοῦ τάγματος, idque ἀξίωμα Ῥωμαϊκὸν vocat. Caeterum de praerogatiuis illorum, qui equeſtris dignitatis erant compotes, multa

quae quidem peculiarem ordinem, & multis iuribus praefulgentem constitueret in tali Republica, in qua communis omnium ciuium velut professio erat militia. Sic igitur apud Romanos nobilitas non tribuebat peculiarem ordinem in ciuitate, nec ex illa aliud fere emolumentum, quam quod maiorum imagines aditum ad honores faciliorem panderent.

§. XXX. Ex hisce manifestum est, ab ista diuersum esse genium nobilitatis hodiernae in plerisque Europae regnis. Nam apud nos nobiles peculiarem ordinem constituunt [1], a reliquis ciuibus dignitate & eximiis iuribus distinctum. Dein nobilitas etiam citra officium publicum confertur ab eo, qui summum in Republica habet imperium, & quidem non ita frequenter togatae, quam bellicae virtutis intuitu. Cuius rei inter alia argumentum est, quod nobiles familiae tam inter se, quam a plebeiis distingui soleant insignibus, quae clypeo sustinentur, imposita galea, & inde *armorum* nomine veniunt. De quorum antiquitate testari potest illud Diodori Sicvli L. V. c. 30. *Arma Gallis sunt scuta ad staturam hominis porrecta, & insigni proprio variegata. Quidam aeneas bestiarum imagines, tam ad defensionem, quam ornamentum affabre factas praeferunt. Aeneis praeterea galeis cum magnis appendicibus ad prolixam ostentationem factis capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel auium quadrupedumque facies in illis expressas habent.* Add. Hobbes Leuiath. c. 10. De causis autem, quare virtuti bellicae tantum istae nationes detulerint, cum apud Chinenses contra eruditi militares viros praecedere valeant, ita est habendum. Equidem in se non minoris sunt, quae togati in Rempublicam possunt conferre, quam quae sagati. Leges salutares condere, ius integre dicere, opes ciuitatis per artes & commercia introducta augere, eloquentia populi tumentes animos mulcere, & in quam partem expediat flectere, consilio exterorum conatus aduersum nos subtiliter inuestigare, atque eludere, praeclarissima vtique sunt, & quouis honore digna. Neque ista tamen semper, apud imperitos inprimis, sat ample aestimantur, tum quod artes, ex quibus talia promanant; non adeo in oculos incurrunt, & a plebe parum intelligi possunt; tum quod cum tranquillitate quadam, & citra impetum atque periculum sese videantur explicare. Quae omnia in virtute bellica secus sunt. Atque inde, quanquam administratio togata citra fortitudinem atque firmitatem animi non possit obiri; longe tamen splendidius creditum apud Martii spiritus populos, & qui sanguine quam sudore rem quaerere maluerunt, contra tam terribilem armorum adparatum, & vbi praesentem omnia mortem intentant, intrepidum offerre pectus, & pretiosissimam rerum humanarum periculo exponere, vt caeteris eo tutius aeuum exigere liceat. Add. Aristote-

LES

multa habet egregia Herm. Hvgo L. V. de Militia equestri c. I. Add. tot. tit. Cod. Theodosiani de Dignitate equestri. H.

§. XXX. 1) Notandum tamen iam a seculo XI. vsque inter illos nobiles in plerisque regnis introductam dignitatem, quae personae adhaerescebat ac cum persona extinguebatur, quaque exornati milites & postea Equites dicti. Vid. Francisci Menestrierii Liber Gallica lingua editus de Dignitate equestri antiqua & noua. H.

LES Probl. ſect. 27. quaeſt. 5. Sic & plerisque in regnis Europae nobiles praedia ſua feudorum nomine poſſident, a multis immunia oneribus, quibus plebeiorum bona premuntur, vt iſti militarem operam Reipublicae praeſtent. Cuius rei origo videtur inſinuari apud LAMPRIDIVM [2] Alexandro Seuero [c. 58.] *Sola quae de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus & militibus donauit; vt eorum ita eſſent, ſi heredes illorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent, dicens: attentius eos militaturos, ſi etiam ſua rura defenderent.* Inde quoque nobilibus mercaturam exercere inſolitum, non quod illa in ſe habeat quid inhoneſtum & ſordidum [3], ſed ne per eam nobiles a ſtudiis militaribus abſtrahantur, & feuda ſua atque priuilegia gratis poſſideant. Et ſi quibus in ciuitatibus nobiles citra diminutionem dignitatis mercaturae dant operam [4], tuto iudices licet, eam nobilitatem ex militia hautquidquam originem ducere. Conf. BODINVS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 560. Aliqui tamen huius rei rationem petunt ex Eccleſ. XXV, 29. & quia, vti CICERO Offic. I. [c. 42.] ait: *Nihil proficiunt, niſi admodum mentiantur.* Facit etiam huc, quod tradit HERODOTVS [5] L. II. apud Aegyptios, Scythas, Perſas, & Lydos, denique apud omnes fere barbaros haberi pro ignobilioribus ciuibus eos, qui artificia diſcunt, eorumque liberos; generoſiores autem eos, qui a manuariis operibus abſtineant, praeſertim qui ceſſent ob bellum. Add. *L. 6. C. de Dignitatibus. L. 3. C. de Commerc. & Mercator.* [6] ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3. SIRACIDES XXXVIII. 25. ſeqq. CICERO Offic. I. *Illiberales & ſordidi quaeſtus mercenariorum omnium, quorum operae, non quorum artes emuntur. Eſt enim in illis ipſa merces autoramentum ſeruitutis.* Quin & Romae lex lata a Q. Claudio tribuno plebis; *Ne quis ſenator, quiue ſenatoris pater fuiſſet, maritimam nauem, quae plus quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet. Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos, quaeſtus omnis Patribus indecorus viſus eſt.* LIVIVS L. XXI. c. 63. Cum contumelia quoque IVVENALI Sat. 14. dicitur: *Vilis ſacci mercator olentis.*

2) Conf. *L. 2. & 3. C. de Fundis limitrophis.* Quo pertinent etiam in Orientali Imperio *κτήματα στρατιωτικὰ poſſeſſiones militares.* De quibus Conſtantini Porphyrogennetae Nouella extat apud LEVNCLAVIVM, ſed emendatior apud Carolum LABBAEVM & Ioannem MEVRSIVM. Apud Romanos igitur quaerenda feudorum incunabula. Ab iisdem ſane Franci, qui eorum inſtituta in plerisque ſequebantur, primi accepiſſe videntur; apud hos enim ſaepe fit mentio bonorum de munere Regio, ſiue fiſci, ſiue beneficiorum, quae vaſſi tenebant. Vt alio loco fuſius docui. A Francis deinde ad alios Germaniae populos fluxit. Quin & *κτήματα* illa apud Turcas (Graecorum imitatores & multa eorum inſtituta retinentes, vt docet LEVNCLAVIVS Pandect. Hiſtor. Turcic. n. 173.) peperiſſe videntur Tiniariotas, hoc eſt, Vaſallos & nobiles in Turcarum Imperio. V. TAVERNIER Relatione de Aula Turcica. p. 14. ſequ. H.

3) Adde, poſtremis demum temporibus accidiſſe, vt mercatura pro ſordida & viris honeſtis indigna haberetur: primis enim ſeculis in magno honore fuit. Vid. POTTERI Archaeologia Graeca L. I. c. 8. p. 31. Ed. Lat. L. Bat.

4) Vt Genuae, Anconae, Venetiis, Luccae, Florentiae, vbi nobiliſſimi inter ipſos maximi ſunt mercatores. H.

5) ARISTOTELES VII. Pol. 2. *In omnibus populis, qui vim habent ſubiugandi alios, virtus bellica honorem conſecuta eſt, vt in Scythis, Perſis, Thracibus & Gallis.* Conf. AMMIAN. MARCELLINVS L. XXIII. c. 6. & ibi VALESIVS. Et hodie in Moſcouia quilibet miles eſt nobilis eo ipſo, quum ſe addixit militiae; & qui ſunt nobiles natalibus titulo militum vtuntur, & militiae operam dant, quoad per aetatem licet. Comes CARLISLIVS Deſcriptione Moſcouiae p. 378. H.

6) *L. 12. §. 3. C. de Cohortal. L. 7. C. de Inceſt. nupt. L. 1. C. de Natural. liber.* H.

§. XXXI. 1) Apud Tartaros Precopienſes maiori in

tis. Et quandoque contumeliosum habetur pro pecunia quid ab aliquo velle obtinere. Add. tamen BODINVS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 546. seqq.

§. XXXI. IN quibusdam tamen ciuitatibus exigua natalium dignatio, & sua cuique ex virtute propria, meritis in Rempublicam ac muneribus nobilitas [1]. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 92. de laudationibus funebribus apud Aegyptios: *De genere quidem nihil, vt Graecorum consuetudo habet, memorant; quin omnes aeque nobiles in Aegypto esse censent, sed vt a puero educatus, & institutus, & ad virilem aetatem progressus pietatem in Deos, iustitiam, itemque continentiam, & alias virtutes coluerit, recensent.* Tullus Hostilius apud DIONYS. HALICARNASSEVM L. III. [p. 148. Ed. Sylb. c. 11. Ed. Oxon.] Ὀυ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐυγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ᾽ ἐν ἀρετῇ. *Nulla alia re quam virtute humanam nobilitatem constare ducimus.* Vetus Poëta: Ἀνὴρ ἄριςος ὐκ ἂν εἴη δυσγενής. *Vir optimus nunquam fuerit ignobilis.* De moribus Turcarum Auger. BVSBEQVIVS Epist. I. *Turcae neminem ne suorum quidem, nisi ex se pendunt: sola domo Othomanorum excepta, quae suis censetur natalibus.* Add. quae ibidem de Gianizaris tradit. Add. BODINVS de Rep. L. III. c 8. p. m. 557. MARTINIVS Praefat. Hist. Sinicae: *A vetustate sanguinis nulla apud hanc gentem nobilitas. Pauperrimo cuique per literas patet iter ad summa.* Et ipse Sinarum Imperator eiusque liberi in deligendis vxoribus non prosapiam, sed solam corporis formam respiciunt. NEVHOF. in Legat. p. 280. Isthaec vti a moribus nostris abhorrent; ita illud a sapientibus inculcatur, non debere nobiles solo sanguine, sed multo magis virtute niti [2]. SENECA Hercule Furente: [v. 339. 340.] *Qui genus iactat suum aliena laudat.* BOETHIVS de Consolat. philosoph. [L. III. metr. 6.] *Quid genus & proauos strepitis? Si primordia vestra, Autoremque Deum spectes, Nullus de genere extat; Ni vitiis priora fouens Proprium deserat ortum.* HORATIVS Serm. L. I. Sat. 6. ad Maecenatem: *Referre negas, quali sit quisque*

ri in dignatione sunt, qui plures captiuos, cum moriuntur, possident. THVANVS Histor. L. LXVII. Apud Tapuias, liberum Brasiliae populum, nobiles censentur, qui lucta, hastarum concursu ac venatu praecellunt. BARLAEVS de Rebus gestis in Brasilia p. 424. Apud Frisios olim plurima praedia tenentibus maximus honos, eaque sola nobilitas. H. GROTIVS L. IV. Histor. Belgic. p. 215. Apud Siamenses nobilem facit magistratum in regno actu gerere; ablato eo, a vili plebe quis non distinguitur. LOVBERIVS de Regno Siamens. Part. 3. c. 1. §. 7. Apud Guaicuraeos & Abipones, Americae populos, magnates & heroes habentur, qui immanissimorum tormentorum patientia fortitudinem suam probarunt, vt supra ad c. 3. §. 4. ex Nicolao del TECHO docuimus. H.

2) IVVENALIS Sat. VIII. vers. 19. & seqq. 24. & seqq. 131. & seqq.

Tota licet veteres exornent vndique cerae
Atria, Nobilitas sola est atque vnica virtus.
Paullus *vel* Cossus *vel* Drusus *moribus esto.*
\- - - - - - - -
Prima mihi debes animi bona sanctus haberi,
Iustitiaeque tenax factis, dictisque mereris
Agnosco procerem - - -
Tunc licet a Pico *numeres genus altaque si te*
Nomina delectent, omnem Titanida *pugnam*
Inter maiores ipsumque Promethea *ponas*
De quocunque voles proauum tibi sumito libro
Quodsi praecipitem rapit ambitio atque libido
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes Casso lictore secures:
Incipit istorum contra te stare parentum
Nobilitas claramque facem praeferre pudendis.

Posterior Iuuenalis locus ex SALLVSTIO expressus videtur, de Bell. Iugurth. c. 88. *Quanto vita, inquit, illorum [maiorum] praeclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet: Maiorum gloria posteris lumen est; neque bona, neque mala eorum in occulto patitur.* Nec Iuuenalem laudare neglexit praestantissimus Sallustii interpres, WASSEVS.

que parente Natus, dum ingenuus. CLAVDIANVS L. II. de Laudibus Stiliconis. [v. 123. & ſeqq. Ed. Heinſ.] *Lectos ex omnibus oris Euehis: & meritum, nunquam cunabula quaeris, Et qualis, non vnde ſatus.* Add. SENECA de Beneficiis L. III. c. 28. & Epiſtola XLIV. Canuleius apud LIVIVM L. IV. c. 3. *dum nullum faſtiditur genus, in quo eniteret virtus, creuit imperium Romanorum.* HERODIANVS L. V. c. 1. *Fortunae munera etiam parum dignos exornant, animi virtus propriam cuique gloriam conciliat. Et claritas quidem generis, diuitiaeque, atque id genus reliqua, etſi beatorum propria putantur, minime in ipſis vtpote ab aliis tradita, laudantur.* Grauiter quoque Antigonus fortis centurionis ignauo filio ad honores adſpiranti; Παρ' ἐμοὶ, inquit, ἀνδραγαθίας ἐστὶν ὀ πατραγαθίας τιμαί. Apud PLVTARCHVM de Vitioſo pudore, [p. 534.] & in Apophth. PLATO in Theaeteto, [p. 128. C. Edit. Wech.] *Innumeri vnumquemque noſtrum aui atque proaui anteceſſerunt, quorum in numero diuites & inopes, reges & ſerui, Barbari & Graeci innumerabiles praeceſſere.* Similis locus extat apud DIONEM CHRYSOSTOMVM Orat. XV. de Seruitute. *Hoc fieri non poteſt, vt ab omni aeuo aliquod ſit hominum genus, in quo non innumerabiles liberi ſint procreati, nec pauciores, qui ſeruitutem ſeruierint: & tyranni, & reges, & vincti, & ſtigmatis notati, & caupones, & ſutores, aliarumque quaecunque inter homines ſunt, conditionum fuerint, omniaque opera, omnes viuendi conditiones, omnes fortunas atque calamitates viciſſim ſint experti.* Addit, ideo heroum genus ad Deos a Poëtis relatum, vt ne, dum vlterius id inueſtigatur, eiusmodi ſordes detegerentur. M. SENECA L. I. Controu. 6. *Quemcunque volueris reuolue nobilem: ad humilitatem peruenies.* Huc facit illud Lycurgi factum, exemplo duorum canum oſtendere conati, magis per diſciplinam, quam naturam ad virtutem nos formari; apud PLVTARCHVM Apophth. Laconicis, [p. 225.] & de Educ. liberis. Sic & noui homines antiquis nobilibus, ſed degeneribus, recte occinunt illud Iphicratis apud PLVTARCHVM Apophth. [p. 187.] cui cum Harmodius vnus de priſci illius Harmodii poſteris exprobraret ignobilitatem, reſpondit: *Meum a me incipit genus; tuum in te deſinet.* Add. PHILO Iudaeus de Nobilitate. STOBAEVS Serm. 84. 85. 86. 87. Th. BROVVNE de Religione Medici Part. II. c. 1. *Vulgum cum dico, non plebeculam tantum & infimae ſortis homunciones intelligo. Eſt & inter patricios plebeia quaedam & ignobilis turba, ex eodem prorſus luto fictam diceres; hominum quidem genus ipſis mechanicis contribue, vtcunque animi tenuitatem deauret cenſus, & crumena pro ſtultitia tranſigat.* Sunt etiam qui diſputant; iniquum videri propter ſolos natales, (qui neque per ſe quid virtutis conferunt, & quos nemo ſibi ipſi praeſtare poteſt, πολλοὶ γὰρ ὄντες εὐγενεῖς, εἰσὶ κακοί. *Multi enim nobiles ſunt degeneres.* EVRIPIDES Electra.) alicui conferre immunitatem a certis Reipublicae oneribus in fraudem reliquorum ciuium, aut propiorem aditum ad munia Reipublicae concedere; cum artes ad iſta munera obeunda neceſſariae in aliis aeque, aut magis quam in iſtis inueniantur: multoque magis, ſi quis ex illorum ſit cenſu, de quibus ARISTOPHANES Ranis Act. III. ſc. 1. v. 2. [v. 752. Ed. Kuſteri.] Πῶς γὰρ οὐχὶ γεννάδας, Ὅστις γε πίνειν οἶδε καὶ βινεῖν μόνον; & IVVENALIS Sat. 11. [v. 11.] *Quibus in ſolo viuendi cauſa palato eſt.* Eſſe denique morbum Reipublicae non mediocrem, ſi ſumma poteſtas ciuilis circa mandanda munia

nia publica certo ordini ſit ita alligata, vt aliorum opera ciuium vti nequeat in negotiis, quibus maxime deprehenduntur idonei; praeſertim vbi non ſit ipſi conceſſum egregios viros in iſtum ordinem cooptare. Nam ſi principi alicui nobiles ideo ſint fouendi, vt horum ope reliquos ciues eo melius poſſit coërcere, id ſignum eſt poteſtatis titubantis, & paulo minus quam curru iam excuſſae; dum velut in factionem cum parte ciuium cogitur coire, nec amplius aperta imperii vi, ſed callidis artibus nititur. Add. quoque BACO Sermon. fidel. c. 14. & de Augment. ſcient. L. IIX. c. 3. n. 3. vbi monet, *adſpirantibus ad magnitudinem regnis prorſus cauendum, ne nobiles maiorem in modum multiplicentur.*

§. XXXII. ILLVD demum quaeritur, an dignitas, honorumque inſignia in ciuitate, vti in origine, ſic & in duratione a ſummo imperio ciuili dependeant? Vbi putamus diſpiciendum, an honoris inſignia & iura vnice adhaereant alicui muneri in Republica, quod conferre ſit penes arbitrium ſummi imperii; an vero tanquam proprium bonum in ciuem ſint collata. Vbi prius factum eſt, patet, ſummo imperio idem eſſe poteſtatis, quod circa magiſtratus conſtituendos aut remouendos. Sic non magnanimitatis duntaxat ſpecimen exhibebat, ſed & ciuitatis poteſtatem agnoſcebat Fabius Cunctator, dum ſibi Dictatori magiſtrum equitum exaequari patienter tulit. Vid. LIVIVS L. XXII. c. 15. 22. Quo pertinet illud dictum Solonis apud DIOGENEM LAERTIVM, [I. §. 59.] quod etiam expreſſit POLYBIVS L. V. c. 26. *Qui apud tyrannos auctoritate valerent, eos calculis, quibus in componendis rationibus vtimur, comparare conſueuerat. Vt enim illi interdum maiorem numerum, interdum minorem ſignificant: ita & tyrannos horum quemque prout libitum fuerit, aliquando illuſtrem & inclytum, aliquando obſcurum habere & ignobilem.* Addendum quoque factum Amaſis regis Aegyptii, qui ex pelui ſtatuam dei cuiusdam faciebat, apud HERODOTVM Euterpe. [p. 99. Ed. H. Steph.] Et hactenus admittitur illud Ciceronis pro Plancio: [1] *Eſt conditio liberorum populorum, poſſe ſuffragiis vel dare vel detrahere, quod velit, cuique.* Etſi vocabulum *detrahendi* magis denegationem honoris petiti, quam quaeſiti iam ereptionem notare videatur. Verum vbi iſta poſteriori modo a ciuibus poſſidentur, regulariter ipſis adimi nequeunt, niſi per modum poenae. Quo facit illud Ariſtotelis apud AELIANVM V. H. L. XIV. c. 1. *Non eſt ſimile, dignitatem aliquam non ſuſcipere, & cum acceperis, ea ſpoliari. Non enim graue eſt non adipiſci: at cum adeptus ſis, rurſum amittere, id moleſtum eſt* [2]. Huc ſpectat quoque DIONIS CHRYSOSTOMI Rhodiaca. Sed quae honoribus adhaerent, immunitates & priuilegia, vrgentibus Reipublicae temporibus ſuſpendi aut tolli vtique poſſunt, penſatione tamen, quatenus fieri poteſt facta; cum omnia eiusmodi priuilegia exceptionem ſummae neceſſitatis Reipublicae intelligantur habere; & abſurdum ſit, illis tantam ſanctimoniam tribuere, vt ne ſaluti quidem Reipublicae eadem cedere debeant. Ex dictis etiam colligi poteſt, quatenus quaedam ciuitates recte

 potue-

§. XXXII. 1) Vid. ſupra L. III. c. 1. §. 3. H. 2) Ἀλλ᾽ εὖ φρονῶν ᾤετο, μὴ ὅμοιον εἶναι, ἀρχήν τινα μὴ λαβεῖν, ἢ λαβόντα ἀφαιρεθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα μὴ τυχεῖν· τὸ δὲ ἀλγεινὸν, τὸ τυχόντα εἶτα ἀποστερηθῆναι.

potuerint ſancire, vt proditorum filii ſint ἄτιμοι. Quale quid in *Antiphontem* Athenis decretum in *ipſius* vita patet. Et Sylla Romae proſcriptorum liberos honores petere vetuit. Scilicet ab honoribus & magiſtratibus tales excludere potuerunt, exiſtimationem ſimplicem adimere recte non potuerunt [3].

* *

CAPVT V.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII CIRCA BONA TAM PVBLICA QVAM PRIVATORVM.

I. *Quid poteſtatis in bona regi ſit, ſi regnum ſit ipſius patrimonium.*
II. *Non vbique ciues dominium rerum ſuarum debent ciuitati.*
III. *Summum imperium poteſt leges ferre, quomodo ciues bonis ſuis vti debent.*
IV. *Idem poteſt tributa exigere.*
V. *Quid obſeruandum circa impoſitionem vectigalium,*
VI. *Et tributorum.*
VII. *De dominio eminente.*
VIII. *Quid liceat regi circa bona publica.*
IX. *De alienatione regni, & eius partium.*
X. *Rex non poteſt infeudare regnum, aut oppignorare ſine conſenſu populi:*
XI. *Neque alienare bona, quae principatum ſequuntur.*

AD intelligendam poteſtatem imperii ſummi in bona ciuium, obſeruandum; eam profluere vel ex ipſa natura ſummi imperii per ſe, vel ex peculiari modo adquirendi imperii. Sane enim non parum intereſt, an is, qui ſummum in ciuitate imperium gerit [1], ſibi ipſi velut ciues fecerit [2], atque primus rerum, quas ciuitas complectitur, omnimodum dominium adquiſiuerit; an vero vltro in imperium ſit vocatus ab hominibus, qui iam quorundam bonorum proprietatem habebant. Priori caſu patet, imperantem in quaeuis bona ciuitate contenta non id modo habere poteſtatis, quod ex imperio per ſe fluit, ſed & quod quiuis paterfamilias in patrimonium ſuum habet; niſi forte vltro quid de iure ſuo remiſerit. Heic igitur ſi rex iſtud dominium ſibi illibatum ſeruarit, ciues ſuos non alio tenebunt iure, quam quo ſerui quondam Romae peculia ſua obtinebant; ſic vt eorum poſſeſſio ſit mere precaria, arbitrio Regis, quandocunque viſum fuerit, reuocabilis. Quamdiu tamen iſtorum bonorum poſſeſſio ciuibus relinquitur, ex iisdem alimenta & alia vitae ſuſtentan-

3) V. ſupra c. 3. §. 32. circa extrem. H.

§. I. 1) Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 16.

2) Vi armorum vel alia ratione. V. ſupra ad L. VII c. 5. §. 10. & c. 6. §. 5. H.

3) Nullam ſcilicet agnoſcens differentiam inter Reſpublicas ciuiles & heriles. V. Notat. ib. H.

4) Et in regno Siamenſi, vbi proprietas rerum immobilium ſemper ſpectat ad Regem, perinde vt in Imperio Habeſſinorum ad Imperatorem. V. ſupra ad L. IV. cap. 6. §. 4. Idem ius in Oriente olim viguiſſe, non temere colligas ex 1 Samuel.

ſtentandae neceſſaria recte ſibi decerpunt velut loco mercedis ob impenſam in iisdem excolendis & cuſtodiendis operam. Atque de eiusmodi duntaxat ſubditis verum eſt, quod male ad quosuis ciues extendit HOBBESIVS [3] de Ciue c. 6. §. 15. & c. 12. §. 7. *Singulos ciues ſuum ſibi proprium habere, in quod nemo conciuium ſuorum ius habet; non autem proprium ita habere quidquam, in quod non habeat ius ille, qui habet ſummum imperium.* Sicut *filiifamilias proprietatem rerum ſuarum a patre conceſſam habent, diſtinctam quidem a caeteris filiis eiusdem familiae, ſed non a proprietate ipſius patris. Sicut in familia filiorum ſingulorum propria ſint bona, quae & quamdiu vult pater.* Quodſi autem eiusmodi rex de iure ſuo aliquid remiſerit, tantum ſubiecti in bona ſua habebunt iuris, quantum regis conceſſio oſtenderit. Super quo a diuerſis diuerſo modo diſpoſitum. Sic Pharao dominus terrae Aegypti quintam partem frugum ſibi vindicabat, quatuor partes cultoribus relinquebat. Geneſ. XLVII, 23. 24. 26. Excipiebantur tamen agri ſacerdotum, ad quos tertia terrae pars ex donatione Iſidis ſpectabat. Vid. DIODOR. SICVLVS L. I. c. 21. 72. & GROTIVS ad Geneſ. XLVII, 26. De Indorum agricolis STRABO L. XV. [p. 484.] *Cum regio tota ſit regis, ipſi eam conducti operantur pro quarta parte fructuum.* Add. DIODOR. SICVL. L. II. c. 40. Id quod adhuc hodie in regno magni Mogoris obtinet [4], vbi & rex heres eſt ſuorum miniſtrorum & mercatorum. Add. Garcilaſſ. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 5. Sic in regno Congo nemo proprii quid habet, quod ad heredes transmittere queat, ſed omnia regis ſunt, qui adminiſtrationem & vſum bonorum pro lubitu diſtribuit, teſte Eduardo LOPEZ. In hisce igitur regnis quicquid ſinguli iuris in bona obtinent, id originarie ab indultu regis dependet, qui de vniuerſis bonis abſolutam disponendi poteſtatem habet, quantum pacta aut conceſſiones irreuocabiliter ab ipſo factae admittunt. Vbi tamen non inſuper habendum, quod BERNIER de nuperis motibus in Imperio Magni Mogolis obſeruauit [5], abſolutum illud Principum dominium in eo regno, aliisque per Orientem imperiis in cauſa eſſe quare iſtae regiones caetera feliciſſimae, incultu, barbarie ac paupertate quotidie in deterius eant, aut ſaltem non eo ſplendore efflorescant, quo pleraque Europae regna, vbi dominia ciuium per imperantes parcius delibantur, ac vbi ciues habent, quod ſuum etiam aduerſus Principem dicere poſſint. Cui obiter addere poſſis, quod Garcilaſſus de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 2. memorat; ex inſtituto Yncarum debuiſſe ſubditos ſuos prius agros excoluiſſe, quam ad Regis agros colendos accederent: quod fieri non poſſit, vt Regis res bene curentur, niſi ab iis, quibus ſuae res bene ſunt compoſitae: contra pauperes ciues pace ac bello inutiles ferebant.

§. II. ENIMVERO dantur ciuitates, vbi ciues bona ſua originarie hautquidquam tanquam beneficium imperii ciuilis agnoſcunt [1]. Idque vide-

1 Samuel. VIII, 14. *Agros quoque veſtros & vineas veſtras & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis.* Volebant enim Hebraei ad morem vicinorum regnari. Adde de Rege inſulae Ceylon Robert. KNOX Rel. Hiſt. de illa Inſula L. II. c. 3. H.

5) Et de regno Siamenſi LOVBERIVS de Regno Siamenſ. Part. III. c. 14. n. 28. ſequ. H.

§. II. 1) Errat enim Fridericus HORNIVS L. II. de Ciuitat. c. 4. §. 3. & 9. dum ſubditis non niſi vtile dominium relinquere videtur, & verum

videtur contingere duobus potiſſimum modis: vel quando populus aliquis auſpicio regis abs ſe creati nouas ſibi ſedes quaeſiuit; vel quando plures patresfamilias, quibus iam ſuae opes erant, in ciuitatem vltro coiuere, aut ciuitati iam conſtitutae vltro acceſſerunt, & ſic ſeipſos ac ſua bona imperio ciuili ſubiecerunt. Circa prius ita regulariter fieri ſolet, vt eiusmodi populus auſpicio rectoris ſui occupet regionem aliquam, terminis naturalibus aut ex arbitrio hominum circumſcriptam, per vniuerſitatem, cuius partes deinde ſingulis ſorte, aut arbitrio rectoris, rarius propria ipſorum electione, aſſignentur. Vid. Cornelius NEPOS Miltiade c. 2. Vbi ſciendum, quanquam ſingulorum dominium non tam a propria ipſorum adprehenſione, quam aſſignatione rectoris populi videatur incipere; non tamen quod ſinguli habent, beneficium rectoris eſt; cum qui eiusmodi expeditioni ſeſe ſocios vltro adiunxere, ius ſibi perfectum quaeſiuerint portionem aliquam de parta terra habendi. Vid. Geneſ. XIV, 14. 21. 23. 24. Add. ſupra L. IV. c. 6. §. 3. 4. Multo minus autem dominia priuatorum originarie dependent ab arbitrio & indultu regis, quando patresfamilias liberi, bonis iam inſtructi, vltro ſeſe ipſius imperio ſubiecerunt [2]. Quin enim iſti, qui extra ciuitates degunt, proprii quid habere poſſint, manifeſtiſſimum eſt; quidquid repugnet HOBBESIVS dicto loco. Sane ponamus, naturam dediſſe cuique ius in omnia, quid tamen obſtat, quo minus interueniente pacto ſua cuique portio poſſit aſſignari [3]. Et quanquam duorum aut paucorum pacta circa rem in medio poſitam reliquis nihil praeiudicent, ſed iisdem ius ſuum primaeuum relinquant integrum: tamen ſi omnes ſuper diuidendis rebus commune ineant pactum, expreſſum aut tacitum, quin vera proprietas rerum introducatur, dubitari non debet. Inde falſum eſt pronunciatum illud HOBBESII: *Patres diuerſarum familiarum, qui neque patri, neque communi domino ſubiiciuntur, ius commune in omnia habent.* Vid. Geneſ. IV, 4. XIII, 5. ſeqq. Etſi hoc certum ſit, eorum qui in ciuitatibus viuunt, dominia longe eſſe firmiora, quam ſingulorum qui in naturali libertate degunt. Nam hi propriis duntaxat viribus nituntur: iſtorum autem bona viribus totius ciuitatis contra exteros iuxta atque conciues proteguntur. Vid. Geneſ. XXXIV, 30. Socrates apud XENOPHONTEM Memorabil. L. II. [p. 433. Ed. H. Steph.] Κρεῖττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς ἀρκοῦντα ἔχειν, ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κεκτῆσθαι. *Melius eſt cum multis ſecure habitare, modicaque poſſidere, quam bona omnium ciuium habere ſolum cum periculo viuentem.* Et hactenus tantum admitti poteſt illud CICERONIS pro Caecinna, [c. 25.] *Iure ciuili ſublato nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, quid alienum ſit.* IDEM Off. II. [c. 21.] clarius: *Hanc ob cauſam maxime, vt ſua tenerentur, Respublicae conſtitutae ſunt. Nam etſi duce natura congregabantur homines, tamen cuſtodiae rerum ſuarum vrbium praeſidia quaerebant.*

§. III.

ac directum penes ſummum imperantem eſſe aſſerit. Falſum quoque eſt, in huiusmodi ciuitate poſſe Principem ſine cauſa de plenitudine poteſtatis ſubdito auferre dominium, quod plures affirmant apud VASQVIVM L. I. Controu. vſu frequent. c. 1. n. 7. etſi multi diſſentiant, vt dubitet ipſe, vtra ſententia ſit receptior. H.

2) Quod poſterius quam prius praeſumendum eſſe potius, docui ſupra ad d. L. IV. c. 6. §. 3. H.

3) Et ſi ius illud Hobbeſianum in omnia ius eſt proprie dictum, cur non occupatione proprietas acquiretur? H.

§. III. In ciuitatibus ergo, vbi bona ciuium originarie a rectoribus non dependent, summo imperanti id tantum potestatis in eadem competit, quantum ex imperii summi natura per se fluit, nisi ciues amplius quid vltro ipsi detulerunt. Facit huc illud SENECAE de Beneficiis L. VII. c. 4. *Iure ciuili omnia regis sunt: & tamen illa, quorum ad regem pertinet vniuersa possessio, in singulos dominos descripta sunt, & vnaquaeque res habet possessorem suum. Itaque dare regi & domum, & mancipium & pecuniam possumus; nec donare illi de suo dicimur. Ad reges enim potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Fines Atheniensium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini priuata terminatione distinguunt. Et totus ager huius aut illius Reipublicae est: pars deinde suo domino quoque censetur. Ideoque donare agros nostros Reipublicae possumus, quamuis illius esse dicantur: quia aliter illius sunt, aliter mei. Omnia rex imperio possidet: singuli dominio.* Add. GROTIVS ad 1 Regum XVI, 24. Hinc Adrianus populo, seruum aurigantem vt in libertatem assereretur flagitanti, restitit his verbis: *Neque me alienum seruum libertate donare, neque vos domino eius vim afferre decet*, apud ZONARAM Tom. II. Et ibid. Imp Claudius edicto vetuit, ne ab Imperatore res alienae peterentur. Erat enim eo tempore opinio, Caesarem talia donare posse. Vnde & ipse, quem priuatus hoc modo acceperat fundum, domino restituit. Eoque probari non potest illud Friderici Imperatoris apud GVNTHERVM Ligurino L. III. [v. 480. & seqq.]

Quicquid habet locuples, quicquid custodit auarus,
Iure quidem nostrum, populo concedimus vsum.
Rege figuratam, regis patet esse monetam;
Caesaris & domino sub Caesare fulget imago [1].

Ista porro potestas ad tria potissimum capita reuocari commodissime videtur: ad ius ferendi leges circa vsum bonorum ad salutem ciuitatis attemperandum; deinde ad ius indicendi tributa; & denique ad exercitium dominii eminentis. Ad primum caput referuntur leges sumtuariae [2], seu quae modum statuunt sumtibus extra necessitatem positis, quibus priuatae domus, & inde ciuitas exhauritur, pecuniis ad exteros translatis, postquam in exoticas delicias luxuria cumprimis solet insanire. PLINIVS N. H. L. VI. c. 28. *In vniuersum gentes* (Arabum) *ditissimae, vt apud quas maxime opes Romanae Parthorumque subsidunt, vendentibus quae e mari aut syluis capiant, nihil inuicem redimentibus.* IDEM dicto loco c. 23. *Nullo anno imperii nostri minus HS quingenties exhauriente India, & merces remittente, quae apud nos centuplicato veneant.* Conf. IDEM L. XII. c. 18. Quo & illud incommodum accedit, quod qui opes suas per luxum dissiparunt, ad sumtus in Rempublicam erogandos fiant inepti. Qui enim, verbi gratia, duas quintas partes redituum suorum annuorum expendit, si duae praeterea quintae

§. III. 1) In vltimis duobus versibus allusio fit ad Responsum, quod Christus discipulis Pharisaeorum, & Ministris Herodis dedit, postquam ii, interroganti, cuius esset imago & inscriptio nummi, qui Tributi nomine soluebatur, responderent, *Caesaris.* Regessit enim: *Date ergo Caesari, quae sunt Caesaris & Deo quae sunt Dei.* Matth. XXII. v. 19. & seqq.

2) Vid. CLERICVS in Parrhasianis T. II. p. 275. & seqq.

quintae partes in tributum ſint erogandae, nihil incommodi ſentit, & ſortem inſuper ſuam vna quinta parte auget. Cum contra qui vniuerſos ſuos reditus expendere ſueuit, vbi in publicum quid eſt conferendum, vel ipſa ſors ſit minuenda, vel de aſſuetis ſumtibus ſit detrahendum. Quales illae leges fuerint in Republica Romana enumerat Paulus MANVTIVS [3] de LL. Romanis ex Macrobii Saturnal. L. III. PLATO L. VI. de LL. [L. VI. p. 810. D. E. Edit. Francof. Ficini.] ad nuptias non niſi decem ex propinquis vocari [4], & a ditiſſimis ſupra minam impendi non vult. Add. AELIANVS V. H. L. III. c. 34. & Garcilaſſ. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 11. Item, leges contra aleam latae [5]. Vid. t. t. D. & C. *de Aleatoribus.* Add. GRATIANVS c. 7. 8. 9. Diſtinct. 86. Et quae paſſim prodigos coërcent. Quo facit inſtitutum Periandri apud Corinthios, quo non permittebatur *δαπανᾶν πλέον, ἢ κατὰ τὰς προσόδους, non plus inſumere, quam cenſus ferret.* HERACLIDES de Politiis. Id quod cumprimis circa illos obſeruandum, qui Rempublicam tractant. Quo facit inſignis locus POLYBII L. X. in Excerptis Peireſcianis. *Οὐχ οἷόν τε τῶν κοινῶν προστατεῖν καλῶς τὸν ὀλιγωροῦντα τῶν κατὰ τὸν ἴδιον βίον, οὔτε μὴν ἀπογέσθαι τῶν τῆς πατρίδος, ὅστις πολυτελέστερον ζῇ τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν χορηγίας. Fieri non poteſt, vt is Reipublicae recte praeſit, qui in priuata vita eſt negligens; neque a diripienda publica pecunia ſibi eſt temperaturus, qui ſumtuoſius viuit, quam priuati reditus ferant.* Conſpirat illud LVCIANI in Antholog. [T. II. p. 834. Ed. Amſter.] *Οὐκ ἔστι κακῶς κεχρημένον ἀνδρα τοῖς ἰδίοις, εἶναι πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις. Non poteſt male vſus propriis eſſe fidelis in alienis* [6]. Item leges de modo & qualitate poſſeſſionum, qualis erat Romae lex Licinia, ne quis vltra D. agri iugera, neque pecoris maioris vltra C. minoris vltra D. capita haberet. Vid. P. MANVTIVS dicto loco. Huc pertinet Numer. XXXVI, 7. 9. Add. ARISTOTELES Polit. L. II. c. 5. 7. L. VI. c. 4. (5.) vbi memoratur lex in multis ciuitatibus democraticis vſitata, *Μὴ πωλεῖν ἐξεῖναι τοὺς πρώτους κλήρους, Ne primas agri partes liceat vendere.* Et lex Oxyli, *Μὴ δανείζειν εἰς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς. Ne quis in partem agri cuiusquam mutuum det.* Add. Lex BVRGVNDIORVM tit. 84. §. 1. Huc ſpectat illud SCtum apud PLINIVM L. VI. Epiſt. 19. quo candidati iubentur patrimonii tertiam partem conferre in praedia Italica. Item, leges circa modum donationum [7], legatorum, & quibus teſtandi

3) Sumptuarias leges ex rethris Lycurgi & axonibus Romam translatas, diuque obſeruatas, & ſeneſcentes paulatim reparaſſe Syllam Dictatorem, notauit AMMIAN. MARCELLIN. L. XVI. c. 5. H.

4) MENANDER Comicus Graecus Vitta meminit legis nouae, quae iubebat coquos, quorum opera famularetur nuptiis, apud Cenſores nomen ſuum profiteri:

Ἵνα πυνθάνωνται τοὺς κεκλημένους ἐὰν
Πλείους τις ὧν ἔξεστιν ἑστιῶν τύχῃ.
Interrogandos, num quis conuiuas ſibi
Vocaſſet plures, lege quam permitteretur. H.

5) Vid. ſupra L. V. c. 9. §. 5. H.

6) Apud IAMBLICHVM, Philoſophum Pythagoraeum, Pythagoras Sectae ſuae Princeps eos, qui negotiorum publicorum adminiſtrationi praeſunt, monet, vt eadem ſollicitudine domum ſuam regant, qua moderanda ſit Reſpublica: *Καὶ τὴν ἰδίαν οἰκίαν οὕτως οἰκονομεῖν, ὥστε τὴν ἀναφορὰν ἐξεῖναι τῆς προαιρέσεως εἰς ἐκείνην* [ſubintellige] *πόλιν ἀνενέγκειν.* De Vita Pythagorae c. 9. num. 47. Ad quem locum vid. KVSTERVS & CLERICI Bibliotheca ſelecta T. XIII. p. 371.

7) *L. 27. L. 32. L. 36. C. de Donation. tot. tit. de Donat. inter vir. & vxor.* H.

8) Vid. ſupra L. IV. c. 11. §. 18. H.

9) Et in inſula Ceylon aedes ſuas calce dealbare duas-

ſtandi facultas circumſcribitur [8], aut quibus modus conſecrationi rerum ponitur. Vid. Exodi XXXVI, 6. Item illae leges, quae certos ciues certum genus rerum poſſidere vetant. Sicuti de Indis refert STRABO [9], L. XV. [pag. 484. Ed. Gen. 704. Ed. Pariſ. 1034. B. Ed. Amſt.] *Priuato homini equum & elephantum alere non licet. Vtrumque enim regis poſſeſſio cenſetur.* Et leges contra otioſos [10] latae. Qualis illa apud Nabathaeos, qua *publice mulctabatur, qui opes ſuas imminuerat*, apud STRABONEM L. XVI. [p. 539. Ed. Gen. p. 783. 784. Ed. Pariſ. 1130. B. Edit. Amſt.] Et contra eos, qui res ſuas incultu perire [11] patiuntur. Vid. GELLIVS L. IV. c. 12. Item illa lex regis Amaſis apud Aegyptios [12], qua omnes apud prouinciarum praeſides ſingulis annis demonſtrare tenebantur, vnde viuerent; poena mortis in ſecus facientes conſtituta. HERODOTVS Euterpe. Poſſis etiam huc referre leges, qua certae res ciuibus adquiri, aut certus modus rem augendi vetatur. Sicut de Italia PLINIVS N. H. L. III. c. 20. *Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiae parcere iubentium.* Spectat quoque huc lex Venetorum [13], vt nullus teſtamento, venditione, aliaue cauſa bona immobilia perpetuo Eccleſiaſticis relinquere, vendere, alienare inconſulto Senatu queat, apud MAVROCENVM Hiſt. Venet. L. XVII. Item, quae vetant pecunias extra ciuitatem efferri, & commercia cum exteris ſola mercium commutatione expediri iubent.

§. IV. SED & hoc iuris ſummo imperio competit, vt partem aliquam de bonis ciuium decerpere tributi nomine poſſit. Quippe cum tributa intra iuſtum modum imperata, & recte impenſa nihil ſint aliud, atque merces, quam ſinguli pendunt ciuitati pro defenſione ſalutis ac bonorum ſuorum, & ad tolerandos, qui heic requiruntur, ſumtus. Hinc cum *Nero dubitaret, an cuncta vectigalia omitti iuberet, idque pulcerrimum donum generi mortalium daret; impetum eius attinuere ſenatores, diſſolutionem imperii docendo, ſi fructus, quibus Reſpublica ſuſtineretur, deminuerentur.* TACITVS Annal. XIII. [c. 50.] Apud EVNDEM Hiſt. IV. [c. 74.] Cerialis ad Treueros: *Nos iure victoriae id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis; neque arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia ſine tribu-*

re duasque contignationes in iis habere, eſt Regi ſoli reſeruatum; cui & ipſi ſoli licet ſella cum fulcro dorſali vti, & capras alere. Robert. KNOX Relation. hiſtor. de Inſula Ceylon. L. III. c. 6. H.

10) OVIDIVS de Remed. Amor. v. 135. & ſeqq.

Ergo vbi viſus eris noſtrae medicabilis arti
Fac monitis fugias otia prima meis.
Haec, vt ames faciunt, haec vt fecere tuentur,
Haec ſunt iucundi cauſa cibusque mali.
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemtaeque iacent & ſine luce faces.

Add. PARRHASIANA T. II. p. 279. & ſeqq.

iuncta Lege Aegyptiaca, quam laudauimus ſupra L. III. c. 3. §. 2. n. 2.

11) *Expedit enim Reipublicae, ne ſua re quis male vtatur*, §. 2. Inſt. de His, qui ſui vel alieni iuris ſunt.

12) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 2. Adde quae de Corinthiorum more ex Diphilo Comico & Perſis notaui Elem. Pr. ciuil. Part. II. ſect. 2. §. 25. in not. H.

13) Quondam litis materia inter Paulum V. Pontific. & Rempublicam. V. Pauli SARPII Hiſtoria particularis L. I. ad A. MDCV. & MDCVI. Eadem lex eſt apud alios quoque populos. Vid. Diſſertat. de Superiorit. territor. §. 11. p. 205. & 210. H.

tributis haberi queunt [1]. Apud ISAEVM Orat. VI. dicitur: *Existimans pro se modicos sumtus facere oportere, & quae reliqua erant ciuitati adquirere, vt impensis sufficeret.* THEMISTIVS Orat. XIV. *Athenis lex prohibet eos, quorum nomina in aerarium relata sunt. Rempublicam prius capessere, quam debitum illud dissoluerint.* Quae qui probe expenderit, fatebitur iniquas saepe & impudentes esse querelas vulgi, cui maxima fere miseriarum suarum causa videtur tributorum grauitas [2]. Quam ad rem cumprimis faciunt, quae tradit HOBBESIVS de Ciue c. 12. §. 9. Etsi multo improbiores sint querelae eorum, in quos cadit illud apud PLAVTVM Epidico Act. II. sc. 2. [v. 42. & seqq.] *Quasi non fundis exornatae multas incedant per vias. At tributus cum imperatus est, potesse pendi negant: Illis, quibus tributus maior penditur, pendi potest.* Huc spectat quoque illud Archidami, qui bello Peloponnesiaco sociis poscentibus, vt tributi certam praescriberet quantitatem, dixit: Ὁ πόλεμος ὐ τεταγμένα σιτεῖται, *Bellum definito non alitur emolumento*, apud PLVTARCHVM Apophth. [p. 219. A.] Et IDEM Crasso: Ὁ πρὸς πόλεμον πλῦτος ἀόριςος. *Opes ad bellum definiri nequeunt.* PROCOPIVS de Bello Persico L. II. c. 26. Πόλεμος τοῖς αὐτὸν διαφέρυσιν, ἐπὶ τοῖς ὁμολογυμένοις ὐ μήποτε ἐςί. *Bellum ab iis, qui illud inferunt, non potest poni in rerum numero, quas certo tenent.* Et raro locum habet illud M. Catonis apud LIVIVM L. XXXIV. c. 9. *Bellum seipsum alet.* Imo in vniuersum sumtus publici certa quantitate includi semper non possunt; ob varios casus, qui non a nobis, sed a vicinis nostris dependent, ad quos dispellendos pecunia opus est. Sed & ad quemuis adparatum bellicum adplicari potest, quod de classe extat apud NICETAM CHONIATEN. L. I. suasu Ioannis Puzeni summi quaestoris sub Imperatore Manuele Comneno vectigalia nautica, olim in classem conferri solita, in fiscum fuisse relata, triremesque abolitas, quod diceret; *Triremes non semper Reipublicae esse vtiles: sumtus vero, qui in eas fierent, & annuos esse & immensos. Eos igitur in fiscum referendos, necessitate vero postulante, ex Imperatoris thesauris stipendia promenda esse. Quae cum dixisset, vir optimus, & rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum reuera sententiam crudelissimo pirata dignam dixisset. Imperatorem enim sumtuum magnitudine decepit, & paruitate impensarum rursus exhilarauit. Qua siue temeritate, siue tenacitate factum est, vt maritimae prouinciae latrociniis vexarentur.* Inde secutas calamitates ei aeque imputari potuisse, infert:

§. IV. 1) QVINTILIANVS Declam. 341. *Necessaria vectigalia ciuitati: exercitus stipendium accipiunt: bella quotidie geruntur aduersus barbaras & bellicosissimas gentes: defendimus ripas & flumina & littora. His adiice & illud, templa exstruuntur: multum impendiorum sacra ducunt: aliquid ad spectacula opus est vectigalibus.* H.

2) Frequens inde seditionum & bellorum ciuilium materia. Plenae exemplorum historiae veteres & recentes. H.

§. V. 1) Hinc etsi ex necessitate iuris haut sit, vt ex consilio ciuium tributa imponantur, vt demonstrauit Francisc. SVARETZ. L. V. de LL. c. 17. tamen prudentia id non raro postulat, & non audiendus Fridericus HORNIVS L. II. de Ciuitat. c. 4. §. 17. persuadere volens, periculose Consiliarios agere, qui auctores sint Principi, vt causas petendorum tributorum subditis exponat. V. omnino BOECLERVS ad Herodian. L. II. c. 4. p. 493. Caeterum ad tristitiam tributorum mitigandam vocabula ipsa non exiguam habent efficaciam, praesertim apud vulgus. PLVTARCHVS in Solone notat, Athenienses, maxime iuniores, asperitatem rerum benignis & blandis vocabulis contexisse, invidia nominis vrbane emollita, tributa appellare descriptiones, praesidia ciuitatum stationes. Hinc apud Anglos beneuolentia

fert: atque *ſpicam ei, qui ſeuit, acceptam ferimus, & is accuſatur, qui non reſecuit, & incendium non ei duntaxat imputatur, qui ignem iniecit, ſed & ei, qui id reſtinguere cum poſſet noluit.* Gemina habentur apud NICEPHORVM GREGORAM L. IV. qui talia ſub Andronico Palaeologo quoque contigiſſe refert.

§. V. EST tamen prudentis rectoris, hactenus querulo vulgi ingenio ſe attemperare; vt quantum fieri poteſt minimo quaſi cum ſenſu & motu tributa colligantur [1]. Et quidem vulgo durius longe videtur, illa, quae ſemel in bonis ſuis numerauit, iterum erogare, quam quaedam non adquirere. Vid. LIVIVS L. V. c. 23. Et PLVTARCHVS Camillo, [T. II. p. 132. 133.] vbi aegerrime tulit plebs quod decimam partem praedae iam diuiſae cogeretur conferre. HOMERVS Iliad. α. [v. 125. 126.] *quae ex vrbibus captis diripuimus, ea diuiſa iam ſunt. Populum vero non decet ea rurſus collecta congregare.* CLAVDIANVS de Laud. Stilichon. [v. 379. 380.] *Grauiorem amiſſa dolorem, Quam necdum quaeſita mouent.* Add. *L. 5. §. 13. D. de Donat. inter vir. & vxor.* [2] Hannibal apud LIVIVM L. XXX. c. 44. *Tantum ex publicis malis ſentimus, quantum ad priuatas res pertinet: nec in eis quidquam acrius, quam pecuniae damnum ſtimulat.* Inde multis commodiſſimum viſum, ſemel iſto onere defungi, & partem bonorum in vſus publicos perpetuo diſponere [3]. Vid. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 72. Et Paulus WARNEFRIDVS de Geſt. Langobard. L. III. c. 16. Aliqui minus affici vulgus iudicant per moderata vectigalia [4], & aſſiſias, quas vocant, quam collectas & tributa. Quanquam circa vectigalia in merces importandas conſtituenda [5] conſiderandum ſit, an merces illae ſint neceſſariae [6] an vero luxuriam duntaxat inſtruant. Nam circa has illa recte intendi poſſunt, reprimendo luxui, & quia iſtis fere vtuntur homines locupletes, aut qui alias multis priuilegiis inſtructi Reipublicae parum contribuunt. Vid. *L. 16. §. 7. D. de Publicanis.* Item an non eaedem merces apud nos prouenire, aut elaborari poſſint, ſi adſit indigenarum induſtria [7]. Quam ob rationem recte merces exoticae vectigalibus onerantur, illae cumprimis, per quas luxus tantum inſtruitur, & per quas *exteri tributum a nobis accipiunt*, Φόρως παρ᾽ ὑμῶν λαμβάνουσιν, οὐ τῆς χώρας, οὐδὲ τῶν βοσκημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνοίας τῆς ἡμετέρας *non pro regione, neque pro pecoribus, ſed pro dementia noſtra;* vti loquitur DIO

 CHRY-

lentia, apud Gallos auxilia (les aides) alibi preces, & quae ſunt mollia alia tributorum nomina. Non minus vtile eſt, executores tributorum ex ipſo ciuium corpore deligi: quoniam id humanius & populo gratius. Quam in rem praeclare diſſeruit BARCLAIVS L. III. Argenid. H.

2) *Neque enim pauperior fit, qui non adquirat, ſed qui de patrimonio ſuo depoſuit.*

3) Hippodamus apud ARISTOTELEM II. Pol. 6. agrum diuidendum cenſuit in ſacrum, publicum & priuatum. Conf. VII. Pol. 10. H.

4) QVINTILIANVS Declam. 341. pag. 673. Edit. Obrechti.

5) Εἰσαγωγικὰ dicta STRABONI L. XVII. Geogr. p. 549. vbi agit de Ciuitate Alexandria. H.

6) Quas nullis aut minimis vectigalibus onerari ratio exigit. V. *L. 5. C. de Vectigalib.* MEVIVM Part. VII. Dec. 120. H.

7) Ita cum inuectio rerum elaboratarum ſiue factarum vetaretur, in Gallia a temporibus Henrici IV. Regis creuerunt commercia, & textura lanae, ſerici, magna incrementa ſumſit. E contrario res rudes, quae a peregrinis inuehuntur, a vectigalibus, quantum fieri poteſt, ſubleuandae: quoniam ciues ex rebus hiſce eas elaborando maius lucrum poterunt capere, quam ipſi venditores: multi quoque opifices hoc modo allicientur, alio etiam conceſſuri, ſi materiam, in qua induſtriam exerceant ſuam, non habeant. H.

CHRYSOSTOMVS Orat. 79. Circa exportandas merces videndum [8], an Reipublicae interſit eas non exportari; an vero neceſſum ſit eas exportari, quod aliud non ſuppetat medium ciuibus rem faciendi. Prius facit, vt vectigalia intendi queant, poſterius vt remitti debeant. Neque id inſuper habendum, an exteri vehementer iſtis mercibus opus habeant; an easdem quoque aliunde poſſint habere [9]. Cui enim ignota mercurialium hominum ſolertia? *Extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.* Ita enim fieri ſolet, vt ſi in vno loco nimis onerentur mercatores, alia ſibi emporia quaeſitum eant; aut occinant illud Gallieni apud TREBELLIVM POLLIONEM: [in Vita eius c. 6.] *Quid? ſine lino Aegyptio eſſe non poſſumus. Non ſine trabeatis ſatis tuta Reſpublica eſt?* Sicuti & ad vectigalia maxime quadrare iudicauerim illam HESIODI [O. & D. v. 40.] regulam, Πλέον ἥμισυ παντός; *Dimidium plus tuto.* Nam ſterilis eſt portus, quem mercatorum frequentia deſtituit. Quo loco etiam obſeruanda conſtitutio Neronis apud TACITVM A. XIII. [c. 51.] *Ne cenſibus negotiatorum naues adſcriberentur, tributumque pro illis penderent.* Sicuti & id ſummi imperii eſt, quae in quaeſtum publicanorum ab ipſis ſubinde inueniuntur, nec non eorundem importunitatem, & vexationes, quae ipſo vectigali grauius tolerantur, circumcidere [10]. Apud DIONEM CASSIVM L. XLII. Caeſar dicitur Aſiam a publicanis, qui eam acerbiſſime habuerant, liberaſſe, & *vectigalia in tributi formam redegiſſe.* Add. *L. 12. Princip. D. de Publicanis.* Sic & laudat edictum Neronis TACITVS A. XIII. c. 50. *Vt leges cuiusque publici, occultae ad id tempus, proſcriberentur: omiſſas petitiones non vltra annum reſumerent: magiſtratus iura aduerſus publicanos extra ordinem redderent.* Sed nec nimium fauoris tribuendum *fiſco, cuius cauſa nunquam mala eſt, niſi ſub bono principe;* & cui nunquam deſunt, qui *fronte graui, & triſti ſupercilio eiusdem vtilitatibus contumaciter adſint.* PLINIVS Paneg.

§. VI.

8) Quibus impoſita vectigalia ἐξαγωγικὰ vocat STRABO dicto loco. H.

9) Vbi reſpectus ad alias ciuitates haberi debet, vt ſic maiori immunitate data commercia attrahantur & lucrum aliis praeuertatur. Apud Hollandos mercaturae prae caeteris parci, teſtatur H. GROTIVS L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXIIX. ſtudiis regnantium, tum ne maximum atque inſtabile commercium alio pelleretur. Conf. TEMPLIVS Obſeruat. circa Stat. Foederat. Belgii c. 6. p. 335. BOXHORN. Disquiſit. polit. 28. H.

10) Qui olim vbique male audierunt apud Graecos, Romanos, Iudaeos. VLPIANVS d. L. 12. D. de Publican. & Vectigal. *Quantae audaciae, quantae temeritatis ſint publicanorum factiones, nemo eſt, qui neſciat.* Senator quidam apud LIVIVM L. XLV. c. 18. *Vbi publicanus eſt, ibi aut ius publicum vanum, aut libertatem ſociis nullam eſſe.* Conf. H. GROTIVM ad Matth. V, 46. ad Lucam III, 13. Illud addendum; apud QVINTILIANVM Decl. 341. legem eſſe: *Quod quis per publicanos improfeſſum tranſtulerit, commiſſum ſit.* Quae ſic defenditur: *Num haec iniuſta poena eſt, in qua furta deprehenduntur, qua lex vindicatur, quae fraus transferentium detegitur?* Vbi tamen aequior eſt ſententia, quae res domini ſiue exercitoris, quorum nomine auriga vel nauta vectigal non ſoluit, a commiſſis eximit. In pacis inter Hiſpanos & Anglos legibus eſt apud H. GROTIVM L. XIII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCIV. *Nautarum delicta fraudi exercitoribus ne forent.* H.

§. VI. 1) Enimuero quemadmodum aequalitas illa inueniri queat, maximae profecto difficultatis eſt: quoniam vnusquisque laudat onera in aliud caſura, & facultates ſingulorum incertae eſſe conſueuerunt. Apud Romanos cenſus ita fiebat, vt omnia patrimonii, dignitatis, aetatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabulas referrentur. Quod inſtitutum Seruii Tullii fuit, teſte FLORO L. I.

§. VI. Circa imponenda autem tributa, & alia onera id maxime cauendum, ne subditis iusta querelarum causa oriatur. Id quod primo fit, si onera ciuitatis ciuibus inaequaliter imponantur. Nam, vti recte Hobbesius de Ciue c. 13. §. 10. quod omnibus simul leue onus est, si multi se subtrahunt, caeteris graue, imo intolerabile erit. Neque enim homines tam onus ipsum, quam inaequalitatem aegre ferre solent, ob dolorem iniuriae, aut inuidia aduersus immunes. Et cum id, quod a ciuibus in publicum confertur, nihil aliud sit praeter emtae pacis pretium, rationis est, vt qui aeque de pace participant, aequas partes soluant, pecunias aut operas Reipublicae contribuendo. Sic vt immunitates & priuilegia, quibus certi homines aut ordines in multis ciuitatibus gaudent, non aliter aequitatem habeant, quam quatenus ista nobilitate operae, quam iidem Reipublicae praestant, pensantur. Vid. Diodorus Siculus L.IV. c.73. de Machaone & Podalirio. Et Isocrates in Laudat. Busiridis, [p. 389. 390.] de priuilegiis sacerdotum Aegyptiacorum. Enimuero vt ista aequalitas recte inueniatur, accurate obseruandum est, non heic quaeri aequalitatem pecuniae, sed oneris: seu in eo hautquidquam aequalitatem verti, vt singuli aequales pecuniarum summas soluant, sed vt quae singulis iniungitur portio non magis vnum quam alterum grauet. Quod fit, si aequalis sit ratio inter onera & beneficia pacis. Quanquam enim pace omnes aequaliter fruantur, non tamen emolumenta pacis omnibus sunt aequalia; cum alii plus bonorum, alii minus adquirant, & rursus alii plus, alii minus consumant [1]. Inde quaestio ab Hobbesio mouetur: an ciues in publicum contribuere debeant pro ratione eorum, quae lucrantur, an eorum quae consumunt, hoc est, an personae taxari debeant, vt pro ratione census contribuant, an vt quisque contribuat pro ratione eorum, quae consumit? Vbi primo omnium ita est pronunciandum, quia beneficio ciuitatis suum cuique patrimonium defenditur, igitur isti posse imponi onera pro ratione redituum. Quo spectant ea, quae Seruius

L. I. Rer. Rom. c. 6. Conf. *L. 4. D. de Censibus.* Carol. Sigonius L. I. de Antiquo iure ciuium Romanor. c. 14. Iidem aequatores habebant, qui arbitrarentur, num quis iniuste census esset, de quibus saluberrimae leges extant *in tit. C. de Cens. & Censitor.* Hodie plurimis in locis ita fit, vt singulos ciues profiteri oporteat, quantum in bonis, reditibus & obuentionibus habeant, professione iurisiurandi religione confirmata. Videatur de modo hocce aestimandi Mevius Part. II. ad Ius Lubecens. tit. 3. Art. 3. & Part. IV. dec. 34. Aristidis hac in re fidem egregie laudat Plutarchus Vit. Aristidis. Quibusdam ciuitatibus, vt difficultates illas effugerent, placuit rebus ad victum comparatis tributum indicere. Quod inprimis vsum habet in ciuitatibus, quae mercaturae sunt deditae. Ciuitates quaedam, praesertim liberae, morem habent, vt, angustis Reipublicae temporibus, de vniuersis cuiusque bonis certam pecuniae quantitatem exigant, puta centesimam, ducentesimam. Quanquam nec hicce modus difficultate careat, cum quia multorum opes sunt incognitae, & in locis, vbi mercatura viget, incertae; tum quia suspecta saepe est profitentium fides. Si tamen eo vti libeat, profuerit omnium opulentissimis certum summae terminum constitui, qua exsoluta vlteriori professionis onere leuentur. Ita complures definitam summam soluent, quam opibus suis non attingunt, vt opulentorum nomen nanciscantur, & tenuitatem suam velare possint: diuites vero professione non habebunt opus. V. H. Grotium L. VIII. Histor. Belgic. ad A. MDXCIX. Ex his iudicari potest de tributo, quod in capita datur, & ἐπικεφάλια a Cicerone V. ad Attic. 16. capitis tributum ab Vlpiano *L. 3. D. de Censib.* dicitur, iudicandum sit. Nimirum onus hocce pauperes magis quam diuites premit, &, nisi collatio sit modica, tantum a necessitate temporum excusationem habet. Fuit id apud Romanos subinde magnum. Ammianus de Iuliano Caesare: *Partes eas* (Galliarum) *ingressus, pro capitibus singulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari, discedens vero septenos tantum.* H.

Seruius Tullius de ratione instituti census differit apud DIONYSIVM HALICARNASSEVM L. IV. [p. 215. Edit. Sylburgi] *Iustum existimo, & Reipublicae vtile, vt qui multum possident, multa conferant; parum vero, qui sunt in re tenui* [2]. Sicuti & quae extraordinariis Reipublicae temporibus imperantur, iuxta censum imponenda sunt. Deinde quia ope ciuitatis etiam cuiusque vita defenditur, quae pauperibus aeque ac diuitibus cara est; inde ab illis aeque ac his operae militares postulari possunt, nec minus eodem nomine tributum modicum aequale exigi; vti est capitatio, in quo diues non plus quam pauper soluit. Verum quia etiam beneficio ciuitatis ciuibus occasio praebetur, vt sua industria rem sibi augere possint, heic difficultas potissimum oritur, quomodo isto intuitu impositio onerum sit facienda. Vbi commodissimum videtur, vt ea taxentur, prout quilibet consumit, non prout quis lucratur; praesertim cum etiam homines saepissime pro modo lucri expensas soleant facere. Nam vbi pro ratione eorum, quae quisque lucratur, impositio fieret, & vero contingeret eos, qui aequalia lucrati sunt, non aequalia possidere, (quo nihil est frequentius, dum alter parta per parsimoniam conseruat, alter per luxuriam dissipat;) necessum esset, beneficio pacis aequaliter gaudentes, ciuitatis onera non aequaliter sustinere, verbi gratia, Duo per annum lucrati sunt aequalia; vterque C. sed vnus consumsit XL. alter XXC. Heic cum vterque aequaliter pace fruitus sit, aequum quidem videri possit, vt vterque aequalia solueret. Atqui duo heic occurrunt incommoda: primo quod difficillimum ciuitati sit inquirere, quantum quisque ciuium singulis annis suam per industriam lucretur, neque recognitio census tam crebro fieri queat. Deinde si impositio tributi fieret anno elapso, vbi vterque rationes acceptorum & expensorum subduxit, & quidem pro ratione eius, quod vtrique ex lucro prioris anni superest, vni simplum, & alteri duplum foret soluendum; cum tamen vterque aeque beneficio pacis fruitus sit. Hoc modo & illud fieret, vt vni sua parsimonia fraudi, alteri sua luxuria leuamento foret. Ergo commodissimum est, ipsas res consumendas taxari, vt sic vnusquisque dum rem priuatam consumit, partem ciuitati debitam pro ratione eorum, quae non habet, sed beneficio ciuitatis habuit, imperceptibiliter persoluat, dum id quod ciuitati persoluitur pro parte pretii rei consumtae habetur [3]. Caeterum, quod iamiam circa vectigalia monebamus, id ipsum circa tributa, & alia onera publica obseruandum. Quo spectat illud TACITI Agricola, [c. 19.] *Frumenti & tributorum auctionem aequalitate munerum mollire, circumcisis quae in quaestum reperta ipso tributo grauius tolerabantur. Namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltro frumenta, & vendere pretio*

2) *Δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐτὸ ἡγοῦμαι, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους, πολλὰ εἰσφέρειν· τοὺς δ' ὀλίγα ἔχοντας ὀλίγα.*

3) His Tributis praeterea per modum Accisiarum cohibetur luxus. Si quis enim conuiuiis sumtuosis & vestimentis pretiosis abstineat, parum habebit, quod contribuat, sibi imputaturus, si aliter rerum suarum fatagat. Vid. HOCHSTETERI Collegium Pufendorfianum Exercit. II. §. 12.

4) Nec omittendum hoc loco genus tributi singulare, vicesima ab Augusto inuenta, quae de hereditatibus (non tamen parentum & liberorum) & legatis detrahebatur. Vnde & lex vicesimaria. Vid. DIO CASSIVS L. LV. & PLINIVS in Panegyric. ad Traianum. Hoc tributum postea, vt iniquum, sublatum esse, testatur IVSTINIANVS *L. final. C. de Edicto D. Hadriani tollend.* H.

5) De Modo caeterum, quo Princeps reditus suos,

pretio cogebantur. Diuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates a proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, pacis lucrosum fieret. Add. CICERO Actione III. in Verrem. Sed & duram nimis arbitramur vocem Pescennii Nigri apud SPARTIANVM, [in Vita eius c. 7.] qui cum Palaestini rogarent, vt eorum censitio leuaretur, respondit: *Vos terras vestras leuari censitione vultis: ego vero etiam aërem vestrum censere vellem.* Caeterum quos modos pecuniae colligendae quandoque necessitas adhibere subigat, ARISTOTELES Oecon. L. II. c. 1. prolixissime tradit. Obiter heic monere placet de singulari genere tributi [4], quo Yncae apud Peruuianos ab extreme pauperibus quotannis aliquot cornicula pulicibus demta, tributi loco praefectis suis offerri iubebant, vt nemo se immunem iactaret, & vt se ab istis insectis purgarent, apud Garcilassum de la VEGA L. V. c. 6. & L. IIX. c. 5. & 6. [5]

§. VII. DOMINII eminentis non tam rem, quam [1] vocabulum aliqui damnant. Ipsam enim vim imperii, propter salutem publicam instituti, sufficientem principi titulum praebere, vrgente necessitate vtendi bonis suorum subditorum; eo quod omnia simul concessa intelligantur, sine quibus obtineri bonum commune non potest. Ambitiosum quoque esse id vocabulum, quo mali principes abuti possint ad dissipandas subditorum facultates. Verum vti super vocabulis litigare superuacuum est; ita particulam summi imperii, quae certo sese modo circa certam rem exserit peculiari nomine insignire, non praeter rationem est. Eius autem dominii quae vis sit, ex hisce intelligetur. Naturalis est aequitatis, vt, si ad communem quampiam rem conseruandam ab iis qui de eadem participant, conferendum quid sit, singuli ratam duntaxat partem conferant, nec vnus supra caeteros grauiter oneretur. Idem & in ciuitatibus obtinet. Sed cum saepe ea sint Reipublicae tempora, vt vel vrgens necessitas non admittat ratas partes a singulis colligi, vel certa quaepiam res vnius aut paucorum ciuium ad necessarios vsus Reipublicae requiratur; poterit summum imperium eam rem publicis necessitatibus adhibere; ita tamen, vt quod ratam partem dominorum excedit, a caeteris ciuibus sit ipsis refundendum. Exempli loco haec esse possunt. Si vrbs sit munitionibus circumdanda, horti, agri, praetoria priuatorum fossis aggeribusque occupantur [2]. In obsidionibus aedes, arboresque priuatorum deiiciuntur, aut perduntur, ne hostibus emolumento, obsessis fraudi sint. Materia quoque, quam suis vsibus priuati disposuerant, adhibetur muniendo oppido. Vrgente fame priuatorum granaria recluduntur [3]. Imminente necessitate, deposita publice pecunia, aut priuatorum

suos, ita vt Ciuibus grauis non sit, regere possit, Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 21. PARRHASIANA T. I. p. 274. & seqq. & BVDDEVS in Philosophia Practica P. III. c. 5. sect. 7.

§. VII. 1) Vid. BVDDEI Historia Iuris Naturalis inter eius selecta Iuris Naturae, §. 53. Reminisci autem debemus, quicquid finibus territorii alicuius clauditur, & Proprietario singulari destituitur, modo constanti consuetudine non fuerit relictum in communione originaria, ad Rempublicam pertinere. Vid. L. IV. c. 6. §. 3. & seqq. & TITIVS in Specim. Iur. Publ. Romano-Germanici, Lib. II. c. 3.

2) *L. 9. C. de Operib. public.* MYLERVS de Princip. & Statib. Imp. c. 77. §. 3. I. a SANDE L. V. Decis. Frisicar. tit. 7. def. 4. H.

3) Exemplum Caroli Flandriae Comitis habes ad AEMILIVM L. V. de Reb. gest. Francor. H.

rum gazae inuaduntur; vbi, quod ciuilius eſt, a volentibus ciuibus iſtas pecunias velut mutuo accipere non licet [4]; ſicut apud XENOPHONTEM Cyropaed. L. VIII. [c. 2. §. 9. & ſeqq.] Cyrus fecit. Etſi dubiam habeat iuſtitiam factum Caeſaris apud DIONEM L. XLII. licet legitimum dominum fuiſſe ipſum ponas: *Caeſar Romae poſt victum Pompeium mutui nomen ei pecuniae, cuius exigendae probabilis alia ratio non extabat, praetexebat; quanquam vi alioquin eas quoque non ſecus atque debitas ſibi poscebat, neque redditurus vnquam erat.* Si alia ratio non ſit hoſtem repellendi propria regio vaſtatur, quicquid vſui eſſe poteſt, quod auehi nequit, corrumpitur [5]. Vid. CVRTIVS L. III. c. 4. Imminente bello Romanorum Critolaus cum Achaeorum magiſtratibus egit, *vt exigendi nomina ius ne eſſet, neue ducentem ſequi alieni aeris gratia neceſſe eſſet, ad belli finem vsque debitorum ſolutione dilata.* POLYBIVS Excerpt. Legat. 144. c. 3. Add. *L. vlt. D. de Lege commiſſoria.* Huc etiam pertinet, quod de pecuniis mutuis diſpoſuit Iulius Caeſar apud SVETONIVM c. 42. Ex quibus adparet, dominio eminenti locum non eſſe, niſi Reipublicae neceſſitas requiſiuerit. De qua tamen BOECLERVS ad Grotium L. I. c. 1. §. 6. monet, neceſſitatem, quae heic attenditur, habere vtique ſuos gradus, neque vltimum ſemper eius articulum ſumendum eſſe, vbi hoc vocabulum auditur. Neque tamen liberalis nimium eiusdem iuris facienda eſt extenſio, & quantum fieri poteſt, ad aequitatem idem temperandum. Quam in rem notabile eſt exemplum apud LIVIVM L. XXXI. c. 13. Ex quibus & illud colligitur, ciuem a principe vi dominii eminentis ſolui non poſſe; cum omni priuilegio exceptio neceſſitatis Reipublicae ineſſe intelligatur; ac contradictionem videatur implicare, velle ciuem eſſe, & tamen aliquod ius praetendere, quo ſaluo ciuitas ſalua eſſe nequeat. Caeterum iis, qui hoc modo ſua publico impenderunt, aut perdiderunt, a tota ciuitate quantum fieri poteſt ea reſtitui, aut penſari, manifeſtiſſima aequitate [7] nititur [8]. Exceptionem tamen aliqui faciunt, ſi damnum illatum ineuitabile ſit, adeo vt tale futurum eſſe praeuideri potuerit. Puta ſi aedes in ſuburbiis tempore belli diruantur. Horum enim compenſatio posci nequit, quia norant conditionem eiusmodi talibus locis annexam eſſe, eamque ipſi, dum nihilo ſecius ibi aedes ponunt, tacite iam ante confirmauerunt. Tanto minus compenſationi petendae locus eſt, ſi omnes eadem neceſſitas ſtringat, aut, aequale damnum inuoluat. Publico

4) Vti fit in Gallia & Hispania. Hinc etiam pecuniarum, quas Americana claſſis adfert, plurima pars, quae ad priuatos pertinet, regias manus, vbi neceſſitas vrget, non ſolet effugere. Vid. GROTIVM Ep. 436. H.

5) Huic ſimilis eſt inundatio ſponte procurata. Vid. de illa A. MDCLXXII. qua Hollandi a Gallorum inuaſionibus patriam liberarunt, MAVRERIVM in Commentar. ad Hiſtor. Holland. pertinentibus p. 254. 259. ſequ. H.

6) Idem, *cum fides tota Italia eſſet anguſtior, neque creditae pecuniae ſoluerentur; conſtituit, vt arbitri darentur: per eos fierent aeſtimationes poſſeſſionum & rerum, quanti quaeque earum ante bellum fuiſſent, vtque eae creditoribus transderentur. Hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum minuendumque, qui fere bella ciuilia & diſſenſiones ſequi conſueuit, & ad debitorum tuendam exiſtimationem eſſe aptiſſimum exiſtimans.* Vt ipſe memorat L. III. de Bello ciuili c. 1. Idem alio tempore vetera debitorum chirographa plane ſuſtulit & combuſſit, vt ex DIONE L. LIII. diſcimus. Adde reſcriptum pragmaticum Impp. Theodoſii & Valentiniani circa A. CCCCXLIII. de Afris promulgatum, & Nouellis Theodoſii poſt codicis eius fragmenta ſubiectum. TABOR de Praeſid. debitor. egent. praefat. §. 18. 19. Vtilitatem publicam praeferri contractibus priuatorum eſt in *L. 3. C. de Primipil.* Vid. infra c. 10. §. 7. H.

blico enim satis est, si neminem sua culpa deteriorem reddi patitur; & nunquam illud damnis subditorum ferendis sese obligauit [9]. Io. Christoph. BECMANNVS Meditat. Polit. Diss. XXI. §. 8.

§. VIII. De publicis autem bonis, quae ad ipsam ciuitatem vt talem pertinent, obseruandum, circa ea in nonnullis regnis id discrimen deprehendi, quod quaedam destinata sint ad sustentationem regis, alia ad sumtus in conseruationem regni impendendos. Sicuti & DION. HALICARN. L. III. [c. 1. Edit. Oxon.] aliud est δημοσία κτῆσις, aliud τῶν ἀεὶ βασιλέων κλῆρος, *possessio publica*, aliud *perpetuum regum patrimonium* [1]. Apud Sinenses nona agri pars regi attributa est, vti tradit MARTINIVS Hist. Sin. L. IV. c. 24. Scilicet alicubi de publico regi sunt assignata certa bona, quorum prouentu regiae suae sumtus toleret [2]. Eorum vsumfructum quidem plenum habet rex, ita vt de eorundem prouentibus pro arbitrio queat disponere; & si quid inde comparsum sit, id priuato regis patrimonio accrescit, nisi forte leges regni aliter disposuerint. Huc facit illud SENECAE de Beneficiis L. VII. c. 6. *Caesar omnia habet, fiscus eius priuata tantum, ac sua: & vniuersa in imperio eius sunt, in patrimonio propria.* Pertinax apud HERODIANVM L. II. cap. 4. Imperatoriis possessionibus nomen suum inscribi vetabat: *non esse illas dictitans imperantium proprias, sed communes Romanorum & publicas.* Sic olim apud Peruanos sub imperio Yncarum agri erant tripartito diuisi, & vna pars Regi, altera Soli, ipsorum Numini, tertia ciuitati assignabatur; inde & de sua parte ciues tributi nihil soluebant. Vid. Garcilass. de la VEGA Comm. Reg. L. V. c. 14. Ast eorum bonorum, quibus tolerantur sumtus in Reipublicae conseruationem impendendi, nudam duntaxat administrationem habet rex, quae pro scopo salutem ciuitatis habere debet, & non minore religione est tractanda, quam tutori in bonis pupilli versandum est. Paul. WARNEFRIDVS de Gest. Longobard. L. III. c. 16. *In diebus Authari, ob restaurationem regni, duces, qui tunc erant, omnem substantiarum suarum medietatem regalibus vsibus tribuunt, vt esse possit, vnde rex ipse, siue qui ei adhaererent, eiusque obsequiis per diuersa officia dediti, alerentur.* Ex quibus etiam facile colligitur, ad quemnam pertineant bona, quae abs rege durante ipsius imperio parantur; ad ipsum, an ad regnum? Nam si illa parantur

 ex

7) Et quidem, si id in praesentiarum fieri nequeat, saltem in futurum quam id primum permiserit Reipublicae Constitutio. Vid. GROTIVS L. III. c. 20. §. 7. num. 2.

8) Egregia hanc in rem exempla Principum adduxi Dissertat. de Collis. legum sect. 2. §. 26. H.

9) Hinc verius etiam est, ciuitatem non obligari, vt repenset damna, quae subditi ab hoste acceperunt, & summus imperans pacis legibus non inclusit, si modo is pacem aliter habere non potuit. Vid. infra ad c. 8. §. 3. H.

§. VIII. 1) Et in Republica Romana initio mutatae Reipublicae siue sub primis Imperatoribus distinguebatur inter fiscum & aerarium vid. *L. 2. §. 4. Ne quid in loco publico.* Discrimen id factum Principe Augusto notat DIO. Hinc TACITVS VI. Annal. 2. *Bona Seiani ablata aerario, vt in fiscum cogerentur.* PLINIVS in Panegyric. ad Traian. *Fortasse non eadem seueritate fiscum, qua aerarium cohibes. Imo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis.* SPARTIANVS in Hadriano: *Damnatorum bona in fiscum priuatum redigi vetuit, omni summa in aerario publico recepta.* Lacedaemoniorum Regibus ἐξαίρετον γῆν, *aliquid praecipui agri* fuisse assignatum, scribit XENOPHON de Rep. Lacedaemon. Conf. PLVTARCHVS in Lycurgo. H.

2) Dicuntur hodie domania & bona domanialia; in principatibus Germaniae bona Camerae, item mensae siue mensalia, maxime in Episcopatibus. H.

ex bonis ad Rempublicam destinatis, aut per tributa & sanguinem ciuium, ac per talem eorum operam, quam ex communi sua obligatione ciuitati debent; eadem regno, non autem priuato regis patrimonio accrescere in aperto est. Sed tamen contingere quoque potest, vt non ex aerario, sed ex suo patrimonio bellum rex instruat, & gerat, sine vllo ciuitatis onere aut periculo; vel etiam ex solis fructibus illius patrimonii, quod principatum sequitur. Tali bello quod rex adquisiuerit, iure sibi, non ciuitati poterit vindicare. Nam prouentus eius rei, cuius ego vsumfructum habeo, pleno iure mei sunt, deque iis pro lubitu licet mihi disponere. Add. GROTIVS L. I. c. 3. §. 12. [3]

§. IX. CONSEQVENS hisce est dispicere, quidnam regi liceat circa alienationem regni aut partium regni, & quidem non eius, quod in patrimonio regis est [1], sed quod vltroneo populi consensu ipsi est delatum? Agit de hac quaest. GROTIVS L. I. c. 4. §. 10. & L. II. c. 6. §. 3. seqq. (ad vtrumque locum addantur, quae annotauit BOECLERVS) & L. III. c. 20. §. 5. seqq. Summa huc redit, nihil agere regem, qui regnum in alium propria auctoritate transferre aggreditur, nec subditos isto actu regis teneri; verum heic non minus populi, quam regis consensum requiri. Nam vti inuito regi regnum non recte eripitur; ita nec inuito populo alius rex potest obtrudi. Sed in alienatione partis praeter consensum regis requiritur non solum populi, qui sub pristino rege remanet, sed vel maxime consensus illius partis, de qua alienanda agitur. Cuius rei ratio est, quod qui initio in ciuitatem coiuere, aut vltro post accessere, pacto se inuicem obstrinxerunt, quod vno eodemque imperio regi velint, quamdiu intra eiusdem ciuitatis fines degere placeat. Vnde quemadmodum singuli per istud pactum tale ius quaesiuerunt, vt inuiti non possint e ciuitate eiici, aut alterius sub imperium tradi, nisi in poenae vicem; ita vniuersis in singulos itidem ius est quaesitum ex eodem pacto, vt nemo possit alterius imperio sese subiicere, aut eius ciuitatis imperio renunciare, quamdiu intra eiusdem fines degere placet. Adeoque cum ciuitates tanquam corpora moralia consensu partium coaluerint, ex primaeua coeuntium voluntate metiendum, quid toti in partes potestatis heic competat. Quae voluntas hautquaquam praesumi potest talis fuisse, vt ius esset corpori pro mero lubitu partes & abscindere a se, & alii in ditionem dare. Sic apud FROSSARDVM L. IV. & Polydorum VIRGILIVM Hist. Angl. L. XX. Aquitani nequidquam per donationem Richardi II. a regno Angliae separari volunt. Enimuero quod dicitur, non licere parti a corpore recedere, sic vt intra eosdem fines maneat; id hanc habet exceptionem, ni summa necessitas adegerit, ac aliter seruari non potuerit, quam in alterius ditionem sese dedendo. Nam in omnibus eiusmodi conuentionibus excepta videtur summa necessitas, quae facultatem dat salutem suam quouis modo expediendi. Hinc nemo iure vrbes reprehenderit,

3) Quaestionem, quae in h. §. tractatus, illustrat Franciscus HOTMANVS Quaest. Illustr. 1.

§. IX. 1) Vid. supra L. VII. c. 6. §. 15. in fine, & c. 7. §. 11. H.

2) Vid. supra L. VII. c. 8. §. 10. H.

3) Plane vt de ciue innocente diximus supra c. 2. §. 5. H.

derit, quae vbi pro virili hoſtibus reſtiterunt, dedere ſe demum maluerunt, quam excidium pati [2]. Scilicet qui ab initio in ciuitates coiuerunt, iam antea per naturam ius habebant ſalutem ſuam quouis modo defendendi; Idque vt eo melius poſſent conſequi, ciuitates ſubierunt. Eum finem vbi ciuitas ipſis praeſtare amplius nequit, cenſentur ſoluti vinculo, quo ciuitati tenebantur, ac recepiſſe ius ſuo ſibi arbitrio conſulendi. Aſt ipſa ciuitas non habet aliud ius in membra ſua, quam quod per eos, qui eam initio conſtituerunt, eſt conceſſum. Haec quemadmodum ſingulis defenſionem promittit ſub exceptione, niſi magna neceſſitate impediatur; ita vbi iſthaec ingruerit, non amplius intelligitur prohibere, quo minus quilibet, quantum poteſt, ſaluti ſuae proſpiciat. Nam licet quidem directe perdere membrum aliquod, vt totum corpus ſeruetur, quia membrum non viuit, niſi vita corporis: at membra corporum moralium etiam ſeorſim exiſtere atque viuere poſſunt, adeoque in haec corpori tantum iuris non erit, quantum in illa. Quod ſi autem rex neceſſitate adactus cum hoſte validiore pacem hac lege fecerit, vt ipſi certam regionem concedat, quae tamen iſti ceſſioni contradixit; arbitramur, debere quidem ipſum ex eadem ſua praeſidia deducere, & non impedire, quo minus victor eius poſſeſſionem adprehendat. Hautquidquam tamen eandem cogere poterit [3], vt omnino ſeſe in alterius ditionem tradat. Neque illa regio vlla obligatione videtur impediri, quo minus, ſi viribus ſuis confidat, ſe occupare volenti reſiſtat, aut peculiarem deinceps ciuitatem conſtituat. Sicuti, cum pacto vrbem Niſibin cederet Perſis Iouianus Imperator, ciues obſecrabant, vt propriis viribus patriam ſibi ſedem defendere liceret; apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XXV. c. 12. & ZOSIMVM L. III. Igitur eiusmodi pacto rex quidem & populus ius ſuum ad iſtam regionem amittunt; victor autem ex ipſius conſenſu & fide data in eandem legitimum imperium nanciſcitur. De caetero quod aliqui iactant [4] vel de omnibus [5] regnis, vel de vno aliquo; bona coronae inſerta, ſeu vti loquuntur, incorporata, nulla ratione poſſe alienari, nec longiſſimum temporis tractum, alteriusque quietam poſſeſſionem impedire, quominus vindicari ſemper queant; id ſine dubio vanum eſt. Multo autem ineptius, vni alicui regno eiusmodi priuilegium aſſertum ire; vt ipſum quidem aliis ſua eripere poſſit, ſed quae ſemel arripuerit, nunquam vllo modo ab eodem iterum ſeparari queant.

§. X. EX DICTIS quoque intelligitur, regi non eſſe licitum citra conſenſum populi regnum ſuum deinceps tanquam feudum ab altero recognoſcere [1] ſub onere commiſſi ex felonia, aut vt deficiente familia ad ſeniorem illud deuoluatur. Nam iſthac lege facta infeudatio pro alienatione conditionali habetur. Sicut & vice verſa populus irritam poteſt reddere remiſſionem homagii, quam rex vaſallo fecit ſine populi conſenſu. Sed & hoc conſequitur,

 non

4) Videatur AVCTOR Vindiciarum S. Romani Imperii & vicinae Europae contra Pradium fere per tot. & praeſertim c. 15. H.

5) Vid. nota GRONOVII ad Grotium L. II. c. 6. §. 6.

§. X. 1) Quare videmus infeudationes eiusmodi, inconſultis populis factas, ab ipſis reſciſſas eſſe. Quod exemplis probat H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 6. §. 9. Conf. *Libr. meum de Feudis oblatis Part. 2. §. 27.* H.

non posse regem alteri pignori opponere partem imperii, sic vt eius administratio, & naturalis possessio tantisper sit penes creditorem, citra consensum populi, partisque oppignorandae, multoque minus si sit adiecta lex commissoria. Cuius rei ratio non ea solum est, quod pignoris dationem frequenter alienatio soleat [2] comitari; sed etiam quia populus, regem vltro constituens, ab ipso voluit gubernari non abs quouis alio. Et illi, qui in populum vnum coiuerunt, in plures particulas vt discerperentur, noluisse praesumuntur.

§. XI. SED & illud manifestum est, citra consensum populi non posse a rege alienari bona ipsi assignata, vt ex istorum reditibus tolerarentur Reipublicae aut regiae dignitatis onera. In istis enim bonis non nisi vsusfructus regi competit, qui hautquidquam ad ius alienandi sese extendit [1]. Etsi forte rex sibi ad vitam suam satis prospectum iudicet; tamen post ipsum alio rege populus opus habet, qui & ipse pro dignitate est sustentandus. Est tamen heic accurate distinguendum inter ipsa bona, seu patrimonium populi, & eorum fructus. Ista quippe alienare regi vetitum: circa hos libera ipsi disponendi facultas. Sic vbi in patrimonio regni sit ius alluuionum, id in alium transscribere regi non licet. Sed quo minus circa partes per alluuionem adpositas pro lubitu disponat rex, vtpote quae in fructu sunt, nihil prohibet. Sic ius confiscandi est in patrimonio, bona confiscata in fructu. Illud Reipublicae proprium; haec ad regem pertinent. Potest nihilominus rex, cui potestas competit ex causa tributa noua proprio arbitrio indicendi, partes patrimonii publici, necessitate exigente, pignori opponere. Nam sicuti populus tributa ab eiusmodi rege ex causa indicta tenetur soluere; ita & rem ex causa pignori oppositam luere: cum perinde sit, an ciues pecuniam contribuant, ne talem rem pignori exponere necessum foret, an pecunia post collata eandem redimant. Vbi illud manifestum est, singulos ciues non esse istius pecuniae debitores [2], etsi ad eam exsoluendam quisque suam portionem debeat conferre. Vid. SENECA de Beneficiis L. VI. c. 20. [3] Sic & vbi rex ex priuato patrimonio in vsum Reipublicae quaedam erogauerit, merito patrimonium publicum eo nomine hypothecae loco eidem iudicabitur obstrictum, quousque a populo debitum illud expungatur. Isthaec tamen omnia ita locum obtinent, nisi lex fundamentalis aut capitulatio aliter heic disposuerit, & regis populiue ius auxerit, aut restrinxerit. Add. GROTIVS dd. ll.

CAPVT

2) Exemplum vid. apud Ioann. Isaac. PONTANVM L. VII. Histor. Danic. ad A. MCCCXXXII. Adde etiam pignora talia difficulter recuperari. Anno MDCXXIV. Foederati Belgae Compendii foedus inituri cum Rege Galliae, recusabant firmum aliquod oppidum supponere pignori, nondum obliti, quanta cura, sollicitudine animique prouidentia Britannorum manibus pignori data oppida eripuerint. Vt memorat Leo ab ARCINA in Histor. Pac. Belgicae. Adde de Orcadum Scotis oppignoratarum redemtione, quae acta a Danis, Thormodum TORFFAEVM Histor. Orcadens. L. II. & III. H.

§. XI. 1) Rupertus Archiepiscopus Coloniensis

CAPVT VI.

DE IVRE BELLI.

I. *Partitio ſequentium.*
II. *Pax eſt ſtatus hominis ordinarius; bellum extra ordinem a natura indulgetur.*
III. *Bellum eſt vel defenſiuum, vel offenſiuum.*
IV. *Belli cauſa debet eſſe liquida.*
V. *Cauſae bellorum iniuſtae recenſentur.*
VI. *In hoſtem dolo quoque licet vti.*
VII. *Quid in hoſtem quoque liceat.*
VIII. *In ciuitatibus ius belli ſingulis eſt ademtum.*
IX. *Bellum eſt vel ſolenne vel minus ſolenne.*
X. *Magiſtratus vt talis non habet ius bellum mouendi.*
XI. *An idem bellum mouere poſſit ex praeſumta voluntate ſummi imperantis.*
XII. *Quatenus iniuria ciuis praebeat cauſam belli contra ciuitatem.*
XIII. *De aequitate repreſſaliarum.*
XIV. *Pro quibus bellum recte ſuſcipiatur.*
XV. *De belli indictione.*
XVI. *Gentes in bello multum ſibi licentiae ſolent ſumere.*
XVII. *De licentia in corpus.*
XVIII. *An liceat hoſtem interficere immiſſis percuſſoribus.*
XIX. *A licentia bellica non ſunt exemtae res ſacrae.*
XX. *Quomodo res bello adquirantur.*
XXI. *Cuinam res bello captae adquirantur.*
XXII. *Quatenus incorporalia bello adquirantur.*
XXIII. *An creditum bello adquiratur.*
XXIV. *Imperium in victos quot modis adquiratur.*
XXV. *Quomodo res captae recuperentur.*
XXVI. *Quomodo integri populi hoſti iterum eripiantur.*

CVM non minus ſinguli in libertate naturali viuentes, quam ciuitates a natura conceſſam habeant facultatem ſeſe contra vim iniuſte intentatam defendendi, ac iura ſibi ab aliis laeſa aut denegata per vim afferendi; conueniens puto fuerit prius diſpicere, quae bella ſingulorum & ciuitatum habeant communia; dein, quae hiſce ſua natura aut moribus gentium ſint propria.

§. II. ID IGITVR legi naturali maxime congruit, vt ne quis alteri citra ius noxam, damnumue inferat; vtique inuicem ab hominibus officia humani-

nienſis plurima oppida & caſtella ad menſam Epiſcopalem pertinentia a deceſſore oppignorata reuocauit. TRITHEMIVS Chronic. Sponhem. ad A. MCCCCXLIIX. Adde Ioann. a SANDE L. III. Deciſ. Friſicar. tit. 4. def. 1. MEVIVM Conſ. 27. H.

2) Sunt enim aliud ciuitas, aliud ſinguli de ciuitate. Vid. ſupra L. VII. c. 2. §. 13. H.

3) SENECA de Benefic. L. VI. c. 20. *Si quis Patriae meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc aes alienum profitebor aut candidatus, aut reus: ad exſoluendum tamen hoc, portionem meam dabo.* Add. GROTIVS L. III. c. 2. §. 1. num. 2.

manitatis exerceantur, ac inprimis illa vltro praestentur, de quibus peculiariter conuenit. Quod vbi mortales inuicem obseruant, pax dicitur; quae est status humanae naturae quam maxime conueniens [1], & ad eam conseruandam idoneus, cuique constituendae ac seruandae lex naturae potissimum hominibus est insita. Add. POLYBIVS L. XII. c. 14. Imo pax est status humanae naturae, vt tali, proprius, quippe quae oritur ex principio, quod homo prae brutis peculiare habet; cum bellum ex principio surgat, quod hominibus & brutis commune est. Scilicet & bruta instinctu naturali sese vi defendere ac conseruare nituntur [2]. Pacis autem indolem solus homo intelligit. Istius enim est vltro quid alteri praestare, & a laedendo abstinere intuitu alicuius obligationis, quae est in me, & iuris, quod est in altero; quae citra rationis vsum intelligi nequeunt. Equidem praestant iumenta dominis suis ministeria, sed ex metu plagarum, aut illecebra pabuli, non ex aliqua obligatione, cuius sensus in ipsa non cadit. Abstinent quoque bruta a laedendis hominibus, aliisque bestiis, sed vel ob imbecillitatem, vel quod in iis nihil inueniant adpetitui suo congruum. Quaedam denique blandiuntur inuicem, aut opitulantur, sed vt ad illud se teneri non intelligant. Facit quoque huc illud QVINTILIANI Declam. 9. *Natura praeter caetera animalia induit nostris pectoribus quandam societatem, quae mutuo gaudere congressu, contrahere populos, condere vrbes edocuit, & cum mentibus nostris varios imposuerit motus, nullum profecto meliorem beneuolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere felicius, si omnes esse possent amici? Non bella, seditiones, latrocinia, lites, caeteraque mala, quae hominibus ex seipsis nata sunt, fortunae accessissent. Id quia nimium Deo visum est, at certe honestis conuenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus temporibus, omnibus gentibus praecipuum, & quodammodo sacrum fuit.* Nihilominus ipsi quoque homini licitum, & quandoque necessarium fit bellum [3], quando nempe alter dolo malo noxam mihi intentat, aut debitum detrectat. Tunc enim propriae salutis cura mihi potestatem facit quoquo modo, etiam cum laesione violatoris, me ac mea asserendi atque defendendi; *aut ius per vim extorquendi, quod amice impetrari nequitum est*, vti apud DICTYN CRETENSEM L. II. [c. 21. p. 41. Ed. Amst. 1702.] loquitur Vlysses. Huc etiam facit illud MAXIMI TYRII Dissert. 14. Φαίνεται τοίνυν ὁ πόλεμος τοῖς μὲν δικαίοις ἀναγκαῖος, τοῖς δὲ ἀδίκοις ἑκούσιος. *Vnde concluditur, bellum probis necessitate imponi, sponte suscipi ab improbis.* Add. BOECLERVS ad Grot. L. 1. c. 3. §. 1.

Acce-

§. II. 1) Supra L. II. c. 2. §. 5. & sequ. c. 3. §. 15. sequ. H.

2) Quae fere sententia fuit LACTANTII Diu. Instit. L. V. c. 17. num. 30. Edit. Cellarii *In omnibus enim videmus animalibus, quia sapientia carent, conciliatricem sui esse Naturam. Nocent igitur aliis, vt sibi prosint, nesciunt enim, quia malum est, nocere. Homo vero, qui scientiam boni ac mali habet, abstinet se a nocendo, etiam cum incommodo suo; quod animal irrationale facere non potest: & ideo inter summas hominum virtutes innocentia numeratur.*

3) Supra L. II. c. 5. §. 1. H.

4) Τέλος γὰρ ὥσπερ εἴρηται πολλάκις εἰρήνη μὲν πολέμου, σχολὴ δ' ἀσχολίας. ARISTOTELES Politic. L. VII. c. 15. *Bellum autem ita suscipitur, vt nihil aliud, nisi pax quaesita videatur* CICERO de Offic. L. I. c. 23. *Iustum est bellum, Samnites quibus nulla nisi inermis relinquitur spes.* LIVIVS L. IX. c. 1.

§. III. 1) Ἐπειδὰν πόλεμον ποιώμεθα, ὅ τι ἐγκαλοῦντες ἀλλήλοις πάθημα, ἐρχόμεθα ἐπὶ τὸ πολεμεῖν. . . . ἐξαπατατώμενοί τι, ἢ βιαζόμενοι ἢ ἀποστερούμενοι. *Quando bellum inferimus, de iniuria queri sol-*

Accedit, quod natura non ſolum acerbum iniuriarum ſenſum animis hominum indidit, vt abhorreant iniuriis aliorum vexari; ſed & manuum agilitate ac robore corpus armauit, ne easdem impune cogerentur tolerare. Ita tamen natura permittit bellum, vt id gerens pro fine ſibi conſtituere pacem debeat [4]. ARISTOTELES Nicom. X. c. 6. *Bellum gerimus, vt in pace degamus. Nemo enim eſt, qui bellum expetat, vel apparatum bellicum faciat bellandi cauſa. Sanguinarius enim prorſus quidam eſſe videretur, ſi amicos ea cauſa ſibi hoſtes redderet, vt pugnae & caedes orirentur.* THEMISTIVS Orat. 10. Πολέμȣ ἆθλον εἰρήνη. Καὶ ςρατεύονται ἐις ἀνάγκη, ȣ̓χ ἵνα διὰ τέλȣς ςρατέυοιντοι ἀλλ' ἵνα ἀσφαλῶς ἡσυχάσωσιν, *Belli pretium pax eſt; nec vero bella ſuſcipiunt, quibus id neceſſe eſt; vt perpetuo bellum gerant, ſed vt tuto in otio ac quiete eſſe poſſint.* TACITVS H. IV. [c. 76. num. 3. Ed. Reg.] *Nemo adeo in arma promtus, vt non idem pretium quietis, quam periculi malit.* Inde nequidquam probaueris, in quos cadit illud SILII ITALICI L. III. [v. 330. 331. Ed. Cellar.] *Nec vitam ſine Marte pati, quippe omnis in armis Lucis cauſa ſita, & damnatum viuere paci.* Praeterea etſi qui me laeſit, ſtatim mihi praebeat poteſtatem, quantum in ſe, bellum aduerſus ipſum ſuſcipiendi, circumſpiciendum tamen eſt, quantum boni aut mali in me aut alios, qui me non laeſerunt, probabiliter ſit redundaturum. Quae enim iniuriae ſalutem meam non penitus euertunt, eas bello perſequi non debeo, ſi vel in me meosque exinde grauiora incommoda, quam commoda ſunt oritura; vel ſi aliis quibuscum pax adhuc colitur, occaſione mei belli tanta damna ſit euentura, quae per eiusmodi iniuriae, qualis mihi illata eſt, inultam tolerantiam ex lege humanitatis debebam auertere. Adeoque iniuriam ſibi illatam, ex qua vindicata maius malum exſurgere iudicatur, quam bonum, recte & laudabiliter quilibet bello perſequi omittit.

§. III. IVSTORVM bellorum cauſae [1] ad haecce capita reuocari poſſunt; vt nos & noſtra ſeruemus ac tueamur contra alios, qui nos laedere, aut haec intercipere aut perdere conantur; aut vt, ſi qua ab aliis nobis ex iure perfecto [2] debentur, aſſeramus, vbi vltro iſti eadem praeſtare detrectant: aut denique vt illatorum nobis per iniuriam damnorum reparationem obtineamus, cautionemque de non offendendo in poſterum ab eo, qui nos laeſit prior, extorqueamus. Vnde reſultat diuiſio inter iuſta bella [3] offenſiua, defenſiua, & quorum haec arbitramur eſſe, quibus defendimus & retinere laboramus, quae noſtra ſunt; illa autem, quibus extorquemus debita, quae nobis abnegantur, aut iniuſte erepta

ſolemus, quae nobis ab iis illata ſit, contra quos arma gerimus. . . . . Dicimus enim, fraudem nobis factam, noſtraue intercepta eſſe bona vel vim. Recte autem ab AVCTORE hoc loco omittitur bellum Punitiuum, quia punire non eſt Paris, quales ſunt belligerantes, ſed Superioris. Vid. ſupra c. 3. §. 4. nota 3. Vnde nec falſae religionis cauſſa bellum inferri poteſt: Vid. BVDDEVS de Expeditionibus Cruciatis inter eius Select. Iuris Naturae & Gentium p. 97. & ſqq. neque proinde Inquiſitionis exſtirpandae cauſſa bellum Principibus Proteſtantibus ſuaderi poteſt, quod facit Cl. BARBEYRACVS in nota 1. Dei enim iniuriae Deo curae ſunt.

2) In caſu tamen neceſſitatis ius imperfectum mutatur in ius perfectum, ita, vt is, qui, praeſtare nobis quod petimus recuſat, iuſtam belli cauſſam ſuppeditare videatur. Vid. L. III. c. 3. §. 5. nota 1.

3) Conf. Obſeruatt. Halenſes T. IV. Obſ. 8. & GVNDLINGII Ius Naturae p. 94. §. 6.

erepta recuperatum imus, cautionemque in posterum quaerimus. Quanquam & aliquando fauor defensionis ab illius partibus stat, qui prior arma alteri infert; puta si quis subinde repentinis & vagis incursibus fuerit vexatus, refugo ad ipsius aduentum hoste; aut si quis hostem inuasionis iam certum per celeritatem oppresserit, dum ille adhuc in adparando bello est occupatus. Vid. IVSTINVS II. 3. 12.

§. IV. IN vniuersum autem [1] causae bellorum inprimis offensiuorum liquidae debent esse, neque dubii quidquam habere [2]. Solent quippe heic saepenumero prouenire dubia partim ex ignorantia facti, quando non liquido constat, an quid factum sit, nec ne, aut quo animo factum, partim ex obscura comparatione stricti iuris cum lege caritatis; partim ex illiquida proportione vtilitatum, quae ex bello suscepto aut omisso resultare sunt aptae. Heic igitur neque ita temere etiam illiquida praetensio iactanda: neque tamen statim ad arma prouolandum [3]. Sed triplici potissimum via tentandum, ne res in arma erumpat; colloquio inter partes aut eorum mandatarios inito [4]; prouocatione [5] ad arbitros [6], aut denique sorte [7]. VALERIVS FLACCVS [Argonaut.] L. V. [v. 363. & seqq.] *An nullas praeferre preces, nec foedera regis Vlla sequi; caeca sed cuncta impellere pugna Debuimus? sic Thraces agunt.* Vid. GROTIVS L. II. c. 23. §. 7. 11. [Praecipue [8] autem haec via tentanda illi, qui petit, quippe cum possessionem cum aliquo titulo fauor vtique comitetur.] Sed vtut liquida sit belli causa, cordato tamen viro, antequam in arma ruat, probe sunt expendenda, quae monet GROTIVS L. II. c. 24. Nec minus cogitandum, magnam esse stultitiam tam singulorum, quam ciuitatum, quod rebus integris conciliari nequeant. Ἐπὴν δὲ κακῶς ἀλλήλους διαθῶσιν, οὐδενὸς διαλύοντος αὐτοὶ διέστησαν; *Sed vbi alteri alteros mali multarint, nemine dirimente vltro discedunt.* ISOCRATES Orat. ad Philippum. [p. 154. Ed. min. Paris.]

§. V. INIVSTAS bellorum causas recenset GROTIVS L. II. c. 22. quarum aliquae improbabiles plane sunt; aliquae colorem, licet sat dilutum, habent. Ad priorem classem refertur auaritia [1], ac libido superflua habendi, ambitio & dominandi cupido, ardorque famam ex oppressione aliorum quaerendi. Inter quas tamen illam studiose velut sordidi animi indicem solent dissimula-

§. IV. 1) Satis perfunctorie iura belli tractauit AVCTOR, sine dubio, quoniam, quae dici de iis poterant, satis accurate dicta erant a Summo Viro, HVGONE GROTIO. Distinguit is L. II. c. 1. §. 1. & c. 22. caussas bellorum in *iustificas* & *suasorias* de quibus quae differit, describere superuacuum putamus, quum liber eius in omnium manibus sit. In Compendio praeterea haec omnia legi possunt apud BVDDEVM Philosophiae Practicae P. II. c. 1. sect. 2. §. 2. & seqq. Add. eiusdem Iurisprudentiae Histor. Specimen §. 82. & seqq. vbi iustitia bellorum Romanorum expenditur.

2) Conf. Lib. I. c. 3. §. 7. 8. & GROTIVS L. II. c. 23. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Quaeri porro solet, *An detur bellum vtrinque iustum?* quam quaestionem recte negat BVDDEVS in Philosoph. Pract. d. l. §. 16. quoniam fieri nequeat, vt pari iure alter rem petat, alter neget. Fit tamen, vt alteruter in ignorantia inuincibili iniustitiae caussae suae versetur, quo casu exceptio adest a regula, & vtrinque iustum bellum dicendum videtur. Vid. GROTIVS L. II. c. 23. §. 13.

3) Supra L. II. c. 5. §. 3. H.

4) Vid. supra L. V. c. 13. §. 3. & GROTIVS L. II. c. 23. §. 7.

ſimulare; hanc autem non pauci ſub ſpecie magnanimitatis venditant, *regiam laudem vocantes de alieno certare.* Cum tamen omnes reges ſibi dictum credere debeant illud Philiſci ad Alexandrum: Δόξης φρόντιζε, ἀλλὰ μὴ ἔσο λοιμὸς, καὶ μὴ μεγάλη νόσος, ἀλλὰ εἰρήνη καὶ ὑγιεία. *Ad gloriam incumbe, verum ne ſis peſtis, vel magnus aliquis morbus, ſed pax & ſanitas.* Quanquam enim Deus bello ſoleat vti velut purgatione generis humani, ſicut apud EVRIPIDEM Helena [v. 38. & ſeqq.] Iupiter dicit colliſiſſe Graecos & Phrygas, ὡς ὄχλου βροτῶν πλήθους τε κουφίσειε μητέρα χθόνα, *vt turba mortalium & multitudine leuaret terram matrem:* eo propoſito tamen ipſos principes in bella ruere, ſi nulla alia cauſa ſubſit, nefas eſt. Et tamen Ebraei permiſſum ſibi crediderunt [2], ad augendam maieſtatis Iſraëliticae amplitudinem, citra aliam cauſam bello ex ſententia Synedrii indicto alios populos inuadere, ipſosque cum rebus ſuis in poteſtatem redigere. SELDENVS de I. N. & G. L. VI. c. 3. & 12. [3] Ad poſteriorem [4] claſſem ſpectat *metus* ex vicini viribus ac potentia collectus; & *vbi velle putant, quodcunque poteſt.* LVCANVS L. III. [v. 100. 101.] Qui ſolus tamen ad iuſtam belli cauſam non ſufficit [5], niſi de animo nos laedendi certitudine moraliter euidenti conſtet. Nam incerta periculi ſuſpicio id quidem ſuadere poteſt, vt mature tibi praeſidia circumponas; non ius facere, vt prior vim adhibeas, ne ad hunc quidem finem, vt realem, quam vocant, cautionem de non offendendo alter praeſtet. GELLIVS L. VII. c. 3. *Gladiatori compoſito ad pugnandum pugnae haec praepoſita ſors eſt, aut occidere, ſi occupauerit, aut occumbere, ſi ceſſauerit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis neceſſitatibus circumſcripta eſt, vt idcirco prior iniuriam facere debeas, quam niſi feceris, pati poſſis.* Quamdiu enim quis alterum non laeſit, nec manifeſte in laeſione adparanda deprehenditur, (inchoata enim iniuria quandoque non minus, quam perfecta bello vindicari poteſt;) is in poſterum quoque officium facturus praeſumi debet, praeſertim vbi verbis & fide data id confirmet. Abs tali realem cautionem per vim extorquere iniquum fuerit; cum is hoc modo deteriore quam nos conditione eſſet, dum is vtique nuda noſtra fide adquieſcere cogitur. Caeterum poſita iuſta bellandi cauſa, gliſcens nimium vicini potentia in deliberationibus ſuper bello magnum habet momentum: cum experientia compertum ſit, pleriſque vna cum viribus etiam dominandi libidinem creſcere. Add. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 2. §. 15. in fine. Et BACO Sermon. fidel. c. 19.

 SENE-

5) Vid. ſupra L. V. c. 13. §. 4. & ſeqq.

6) Supra L. V. c. 13. §. 3. H.

7) Vid. ſupra L. V. c. 9. §. 2. 3.

8) Adiicitur haec periodus ex AVCTORIS Officiis hom. & ciu. L. II. c. 16. §. 3. Add. GROTIVS L. II. c. 23. §. 11. 12.

§. VI. 1) Frequens cauſa. PLATO Phaedone Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίγνονται. *Omnia enim bella pecuniarum gratia fiunt.* Cerialis apud TACITVM IV. Hiſtor. 74. *Aurum & opes praecipuae bellorum cauſae.* Vid. FREINSHEMIVS ad Florum L. I. c. 11. n. 1. H.

2) Hauſit haec Seldenus ex traditionibus Talmudiſtarum, quae neque cum Hebraeorum inſtitutis, neque cum eorum hiſtoria congruunt. Vid. inſignis Ioſephi locus L. II. aduerſus Apionem. H.

3) CICERO de Offic. L. I. c. 19. *Sed ea animi elatio, quae cernitur in periculis & laboribus, ſi iuſtitia vacat, pugnatque pro ſalute communi, ſed pro ſuis commodis, in vitio eſt: non enim modo id virtutis non eſt, ſed potius immanitatis, omnem humanitatem repellentis.*

4) V. L. II. c. 5. §. 6. & Offic. hom. & ciu. L. I. c. 19. vbi cauſſae bellorum iniuſtae recenſentur.

5) Supra ad L. II. c. 5. §. 6. H.

SENECA Oedipo, [v. 542. 543.] *Stat ingens arbor, atque vmbra graui sylvas minores vrget.* PROCOPIVS Hist. Goth. L. IV. *Grauis per naturam hominibus, quaecunque in vicino modum excessit potentia, & ad inferendas iniurias parata. Neque enim deesse possunt praepollentibus, quas in finitimos, quantumuis innoxios obtendant bello causas.* HERODES Orat. de Republica, [p. 224. init. Edit. Wech.] Οἱ πλησίον οἰκοῦντες οὐκ ἄχθονται στασιαζόντων τῶν πλησίον· οἱ μὲν ἀσθενέστεροι, ὅπως ἂν μὴ ἄρχωνται· οἱ δ' ὅμοιοι τὴν δύναμιν, ὅπως ἂν κρείσσονες γένωνται· οἱ δ' ἰσχυροὶ, ὅπως ἂν ῥᾳδιέστερον ἄρχωσι. *Qui prope habitant vicinorum seditionem non moleste ferunt: imbecilliores ne iugum subeant; pares viribus, vt potiores fiant; superiores, vt imperium obtineant facilius.* POLYBIVS L. I. c. 83. Οὐδενὶ χρὴ τηλικαύτην συγκατασκευάζειν δυναστείαν, πρὸς ἣν οὐδὲ περὶ τῶν ὁμολογουμένων ἐξέσται δικαίων ἀμφισβητεῖν. *Nemini tanta est adstruenda potentia, vt cum eo postea de tuo quamuis manifesto iure disceptare ex aequo non queas.* APPIANVS Alexand. Lybico, [p. 32. Ed. Steph.] Εἰ καὶ φίλος ἐστὶν, οὐ χρὴ στερροποιεῖν οὐδ' ἐκεῖνον ἀμέτρως. *Tametsi amicus est, tamen ne ipse quidem augendus supra modum. Vtilitati* par cum necessitate ius in res alienas dare, impudens foret; vti Athenienses iactant apud THVCYDIDEM L. I. [c. 76. Ed. Oxon.] *Aequitatem nemo vnquam tanti fecit, vt oblatam occasionem aliquid vi consequendi ob eam e manibus dimitteret.* Praesertim cum reuera generi humano inutilissimum sit futurum id iuris introduci, vt quod mihi vtile videtur, alteri etiam inuito possim per vim eripere. Nam in me quoque eandem licentiam alii sibi asserent, quam ipse in eosdem sumo. De reliquis praetextibus, qui dicto loco adducuntur, idem est sentiendum. Sicuti nec nobis probatur illud BACONIS de Verulamio de Augm. scient. p. m. 348. quod ad bellum Americanis inferendum putat sufficere, quod isti possint intelligi, velut per ipsum ius naturae proscripti, ideo quia apud illos sit consuetudo sacrificandi, homines, & humanas carnes manducandi. Vbi distincte considerandum fuerit; An princeps Christianus Indos tanquam a natura proscriptos bello possit inuadere, tantum quia carnibus humanis, tanquam alio cibo, vescuntur [6]. An ideo, quia carnibus hominum suae religionis vescuntur? An, quia carnibus exterorum vescuntur? Circa quos iterum disquirendum, an illi extranei accedant tanquam hostes & praedones? an vero veniant tanquam hospites innoxii, aut vi tempestatum compulsi? Nam in hoc vltimo tantum casu ius belli est illis, quorum ciues ita crudeliter habentur; in caeteris non item [7].

§. VI. EST & hoc omnibus bellis commune, vt, quanquam proprius ipsorum modus ac velut genius sit vis terrorque: dolo tamen aut fraude aduersus hostem liceat vti; modo perfidia, pactorumque, & datae fidei violatio absit. AGESILAVS apud PLVTARCHVM [Apophthegm. Lacon. p. 209. B.] *Fidem in foedere fallere nihil aliud est, quam Deos contemnere: hostium vero circumuentio non modo cum iustitia, sed & cum magna laude, & iucundo coniuncta est compen-*

6) Vbi rursus rectissime se habet AVCTORIS sententia. Etsi enim iniustum & inhumanum sit, carnibus humanis vesci; tamen huius iniustitiae vindictam a gentibus hisce non vicini aut populi peregrini, petunt, sed Deus exigit. Vid. nota 1. ad §. 3.

7) Nam

compendio *. Et huc proprie pertinet illud Cleandridae apud POLYAENVM Strat. L. II. [c. 10. n. 5.] Ὅπου μὴ ἐξαρκεῖ ἡ λεοντῆ, τότε χρὴ καὶ τῆς ἀλωπεκῆς προσάπτειν. *Qua leonina non pertingit, vulpina eſt aſſuenda.* SILIVS ITALICVS L. I. [v. 219.] *Et metuens nudo ſine fraudibus enſi.* Add. XENOPHON Cyropaed. L. I. [c. 6. §. 19. Ed. Oxon.] LIVIVS L. XLII. c. 47. GROTIVS L. III. c. 1. §. 6. & ſupra L. IV. c. 1. §. 12. 19.

§. VII. VT autem recte intelligatur, quousque per vim in hoſtem eiusque res liceat graſſari, obſeruandum eſt, aliter ſe habere licentiam in hoſtem, prout ſimpliciter ex ſtatu hoſtilitatis oritur, aliter prout ipſam manſuetudo legis naturalis temperare iubet. Scilicet cum exhibitio officiorum pacis ex lege naturae mutua debeat eſſe; qui prior illa aduerſus me abrupit, me quoque quantum in ſe abſoluit a praeſtandis officiis pacis; eoque dum hoſtem ſeſe meum profitetur, licentiam concedit vim contra ipſum exſerendi in infinitum [1], aut quantum mihi videatur. Praeſertim cum finis belli, ſiue offenſiui ſiue defenſiui, citra licentiam hanc, ſi neceſſum foret, vim aduerſus hoſtem intra certum modum, & citra vltima ſiſtere, obtineri nequeat. Quam ob cauſam etiam condicta bella aliquod inſtar contractus talis habent; tenta quid ipſe valeas, ego itidem omnia experiar. Atque iſtud obtinet non ſolum, ſi ipſe hoſtis aduerſus me in infinitum graſſari inſtituerit, ſed & ſi forte citra extrema in me iniurius eſſe velit. Neque enim alter maius habet ius mediocrem, quam grauiſſimam iniuriam intentandi. Inde non ſolum eousque vim licet in hoſtem adhibere, quoad ego periculum ab ipſo mihi intentatum depulero, aut quod iniuſte mihi eripuerat, vel praeſtare detrectabat, recuperauero, aut extorſero; ſed & ad cautionem in poſterum obtinendam progredi poſſum. Quam dum alter per vim ſibi patitur extorqueri, ſatis oſtendit ſibi ſupereſſe animum etiam in poſterum iniurias mihi inferendi. Neque vero ſemper iniuſtum eſt, pro minori malo maius reponere. Nam quod quidam obiiciunt, retributionem fieri debere proportionate; locum duntaxat habet in tribunalibus, vbi poenae a ſuperioribus infliguntur. Aſt quae mala iure belli inferuntur, proprie poenarum rationem non habent [2]; quippe quae nec a ſuperiore vt tali proficiſcuntur, nec ad emendationem laedentis aut caeterorum directe tendunt, ſed ad defenſionem atque aſſertionem ſalutis ac rerum iuriumque meorum. Cui fini licet adhibere media, quaecunque videbuntur commodiſſima contra talem, qui iniuria ſua effecit, vt nulla a me ipſi iniuria poſſit inferri, quousque denuo inter nos conuenerit de omittendis in poſterum laeſionibus. Aſt vero lex humanitatis non id ſolum conſiderari vult, quid hoſtis citra iniuriam poſſit pati, ſed & quid humanum, adde & generoſum victorem facere deceat. Vnde curandum, vt, quantum eius fieri poteſt, & noſtra defenſio atque ſecuritas in futurum admittit, quae hoſti inferuntur mala temperentur ad eum modum,

7) Nam ἀνθρωποφαγία ſola non eſt iuſta bellandi cauſa. Vid. ſupra c. 3. §. 7. H.

§. VI. * Ἔφη τοῖς φίλοις Ἀποσπεισάμενον μὲν ἀδίκως, ἀσεβές· τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἔνδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ καὶ κερδαλέον.

§. VII. 1) Supra L. II. c. 5. §. 3. in med. H.

2) Supra c. 3. §. 7. H.

dum, quem in taxandis delictis, aliisque litibus forum ciuile ſolet ſequi. De quo temperamento prolixe agit GROTIVS L. III. c. 11. ſeqq. ad 16. Sicuti & ad licentiam bellicam intelligendam non parum faciunt tres illae regulae ab EODEM traditae L. III c. 1. §. 2. 3. 4. Saepe quoque, vt licentiam bellicam temperemus, anceps belli alea ſuadet, ne quae ipſi edidimus exempla, conuerſa fortuna in nos ſtatuantur. Vid. DIODORVS SICVLVS L. XIV. c. 47. VIRGILIVS Aen. X. [v. 533.] *Belli commercia Turnus Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante peremto.* Huc facit, quod apud Anton. GRATIANVM de Bello Cyprio L. V. refertur, cum Columna captos in praelio ad Naupactum Turcas Romae liberaliter haberi praeciperet, ad Mehemetem verſus, diſcite, inquit, a nobis humanitatem, qui tam acerbe ac tam crudeliter ſaeuire atque habere Chriſtianos captiuos ſoletis. Cui barbarus: Ignoſcere nobis debes, inquit; neque enim capi & in hoſtium poteſtatem venire, hactenus noſtrorum fuit, & tantum facere captiuos, non etiam eſſe, Turcae didicimus. Quid autem liceat in eos, qui hoſti res duntaxat ſubminiſtrant [3], IDEM docet L. III. c. 1. §. 5. & cap. 17. [4]

§. VIII. VIDEAMVS de quaeſtionibus quae peculiariter ſpectant bellum a ciuitatibus, earundemque rectoribus geſtum. Vbi ab initio obſeruandum, ius belli, quod ſtatum naturalem comitatur, ſingulis [1] in ciuitate ademtum eſſe; adeoque ſingulis non amplius licere iniurias ſibi factas propria vi, proprioque arbitrio vlciſci, aut ſi quid ſibi debitum denegatur propria violentia extorquere; ſed ſuper hiſce magiſtratus eſt adeundus, cuius eſt laeſis reparationem damni, cautionemque in futurum praeſtare, atque efficere, vt ſuo quisque iure potiatur. Huc facit *L. 176. D. de Reg. iuris* [2]. *L. 11. §. fin. L. 12. D. Quod metus cauſa. L. 7. §. 3. D. Quod vi aut clam. L. 14. C. de Iudaeis & coelicolis.* Quanquam autem ſingulis in ciuitate quandoque concedatur licentia propriis ſe viribus defendendi [3], ea tamen proprie ius bellandi vocari nequit. Nam ius belli gerendi hoc vtique continet, vt proprio ex iudicio bellum poſſit ſuſcipi, idque quo vsque viſum fuerit geri, & per pacta cum hoſte componi. Atqui ciui-

3) Diſtinctio, quam Grotius ibi adhibet, multis placuit. Vid. MARQVARDVS L. I. de Iure mercat. c. 15. §. 14. Potius videtur, merces quaſcunque, quae in bellis vſum habent, etſi & extra bellum, ad hoſtem portare non licere: adeoque illas tantum permitti, quae vſum in bello nullum habent, & luxum tantum inſtruunt. Exempla huiusmodi diſceptationum habet etiam GROTIVS L. I. Hiſt. Belgic. ad A. MDLXXXIX. circa finem. Et L. VI. ad A. MDXCVII. vbi Eliſabetha A. R. dicebat, *haut paſſurum ſapientem vlla ope eum iuuari, qui ſuo exitio immineat.* Conf. Richard. ZOVCHAEVM Part. II. Iur. Fecial. ſect. 8. quaeſt. 7. 8. 9. 10. 11. 12. ZEVECOTIVS not. ad L. II. Flori c. 10. SELDENVS L. II. de Mari clauſo c. 20. H.

4) Quod plerumque ab iis fieri ſolet, qui *medii, non hoſtes, & Neutrales* dici ſolent. Vid. de iuribus eorum BVDDEVS in Elem. Philoſ. Pract. P. II. c. 5. ſect. 6. §. 36. & ſeqq. & BYNKERSHOEKIVS Quaeſtionum Iuris Publ. L. I. c. 9. 10. Quod autem ad quaeſtionem attinet, *vtrum gens non hoſti, ſiue neutra impediri poſſit, quo minus commerciis cum hoſte noſtro vacet*, confer. Epiſtola Auctoris noſtri in Io. GRONINGII Bibliotheca vniuerſali librorum iuridicorum p. 105. & Diſſertatio BOECLERI inſcripta, Quies in turbis p. 1004. collectionis Diſſertationum eius, quae prodiit 1701.

§. VIII. 1) Non tantum priuatis, ſed etiam integris vniuerſitatibus, quae dominationem populi, vel Principis cuiusdam ſubierunt. Veteres tamen Reges Perſarum ſubditis ſuis ius mutui belli ſaepe concedere ſolebant. V. Eſther IX. 6. ibique CLERICVS.

2) Supra L. V. c. 13. §. 10. in not. H.

3) Vid. ſupra L. II. c. 5. §. 7. 8.

4) Supra L. II. c. 5. §. 4. & ſequ. H.

ciuibus vim propriam expedire indultum duntaxat in periculo ineuitabili, nec vlterius [4], quam idem fuerit depulſum. Sicuti nec neceſſum eſt, vt per pacta priuatorum pax inducatur, cum eam ſummi imperii auctoritas iam tum ſatis ſanciat. Quin ſi vel maxime inter priuatos reconciliatio interuenit, ea tamen non impedit, quo minus integrum ſit magiſtratui iniuriam vindicare, quae ciuium rixae cauſam praebuit. Interdum tamen contingit, vt ſingulis redeat ius defenſionis, quale in libertate naturali eſt; puta ſi quis deueniat in loca, quae ad nullam ciuitatem pertinent [5], ſed in primaeua adhuc communione ſubſiſtunt. Vbi tamen videndum, an quis ibi a ſuo ciue, an vero ab alio inuadatur. Priori enim caſu praeſens duntaxat periculum vi poteſt depelli, perſecutio iniuriae ad communem dominum deferenda; niſi forte adpareat, inuaſorem iſtum in patriam non reuerſurum; nec iſte domi habeat, vnde pro iniuria ſatisfacere queat. Ab extraneo autem ſi quis in eiusmodi loco inuadatur, non prohibetur quidem ad extremum eundem perſequi, vbi praeualuerit. Licebit tamen & iſtum deferre [6] apud ipſius ciuitatem, ibique ſatisfactionem & poenam exigere, adhibita quoque interuentione propriae ciuitatis, quae, vbi ciui ſuo iuſtitia denegatur, ius nanciscitur violento modo ſatisfactionem ciui ſuo praeſtandi [7]. Vnde ſi quis oceano libero inuadatur, non ſemper neceſſum habet vim propriam vltra depulſionem periculi expromere; cum inuaſori, vbi ad ſuos iterum adpulerit; actio in ſua ciuitate intentari queat. Sed & defenſionem ſuo arbitrio inſtituere quis poteſt, ſi iudicis auctoritatem ciues neglexerint, aut iudex aperte iuſtitiam adminiſtrare detrectet [8]; praeſertim ſi extra territorium ciuitatis excedat. Quod ſi tamen iudex tempora Reipublicae praetendat, & vt perſecutionem mearum iniuriarum differam, aut Reipublicae condonem, hortetur; boni ciuis eſt, ipſius voluntati adquieſcere.

§. IX. FREQVENS eſt diſtinctio belli in *ſolenne*, & *minus-ſolenne*; ad quorum illud requiritur, vt geratur auctore vtrinque eo, qui ſummum habet imperium, & vt rite ſit indictum. Minus ſolenne vocatur, quod denunciatum non eſt [1], aut quod in priuatos geritur. Quorum

5) Inſulas deſertas. H.

6) Manſit enim talis in conditione ſubiectorum, licet tum in loco, neminis imperio obnoxio, verſaretur. H.

7) Repreſſaliis. Vid. infra §. 13. H.

8) Vid. ſupra L. II. c. 5. §. 7. nota 1.

§. IX. 1) Belli indictio publica & ſolennis quibusdam & inter eos Cl. BARBEYRACO in nota 1. non tantum Iuris gentium voluntarii, ſed etiam Naturalis videtur. Antequam enim manu & ferro res agatur, publice petendum eſſe, aiunt. quod nobis abſit, aut quod abeſſe queramur, adeoque publice renunciandum eſſe amicitiae. Imo vltra pergunt, & ſolam belli denunciationem non ſufficere, exiſtimant; verum praeterea exigunt, vt exſpectemus, donec alter, voluntatem ſuam declarando, ſignificauerit, velitne petita praeſtare, an in negandis iis perſiſtere. Verum, vtut laudandum ſit conſilium, quod praecipiti conſilio ad arma prolabi prohibet, ſic Iure ſtricto id nemo deſideret. Sufficit, priuatim repeti, quod nobis vi & manu ademptum ſit, & ſi manifeſta negantis ſit laeſio & pertinacia, nihil eſt, quod, omiſſa ſolennitate indictionis, vim vi repellere impediat; quo ipſo concidunt, quae de exſpectanda voluntatis declaratione, & praeſtolando, donec ea ad nos peruenerit, adferuntur. Neque tamen Iure ſolum Naturali, quod ratione nititur, ſed etiam conſtante vſu gentium, adeoque Iure Gentium voluntario, neceſſitas deeſt huic inſtituto. Ecce enim bellum illud internecinum quod inter Hiſpanos & Belgas Foederatos, quum hi Rempublicam liberam meditarentur per LXXX. circiter annos geſtum eſt, absque vlla indictione a vi mutua coepit. Guſtauus Adolphus

rum illud ſpeciem fere incurſionis aut latrocinii habet [2]: hoc autem ex altera parte inuoluit crimen rebellionis, aut eiusmodi vitae genus, quod indignum aliquem faciat iuſti bellatoris nomine. Sic & minus ſolennia ſunt bella ciuilia, quando ciuitas ita eſt diuiſa, vt ex qua parte ſtet ſummum imperium, non ſatis adpareat. Vbi circa bellum ſolenne eſt obſeruandum, quod qui illud gerunt populi, eorumue rectores ab auctoribus iuſti hoſtes vocari ſoleant, latronibus & praedonibus oppoſiti. Vid. *L. 118. D. de Verb. ſignif. L. 19. §. 2. L. 21. §. 1. L. 24. D. de Captiu.* CICERO Philippica IV. [c. 6.] *Ille eſt hoſtis, qui habet Rempublicam, curiam, aerarium, conſenſum & concordiam ciuium, & rationem aliquam, ſi res ita tulerit, pacis & foederis.* Etſi non ſtatim ciuitas pro coetu latronum habenda [3], quae nonnulla iniuſta velut publice recipit. Neque coetus latronum ciuitatis dignationem ſortitur; licet ipſi inter ſe ſpeciem quandam iuſtitiae ſeruent. Add. GROTIVS L. III. c. 3. §. 2.

§. X. HOC LOCO occaſione eorum, quae a GROTIO L. I. c. 3. §. 4. traduntur, quaeſtio mouetur; an magiſtratui proprie dicto, vt tali, competat poteſtas belli gerendi? Id quod vtique negandum. Cum enim bellum vel praecipuum ſit ex iis negotiis, quibus vniuerſa ciuitas periculo poſſit inuolui, magiſtratui vt tali ex propria auctoritate de bello ſtatuendi poteſtatem dare idem eſt, atque eidem ſummum imperium tribuere [1]. Vid. *L. 7. ad L. Iuliam maieſt.* [2] Equidem id manifeſtum eſt, vbi magiſtratui ab ſumma poteſtate particula negotiorum publicorum exſequenda iniungitur, eidem quoque id virium tributum intelligi, quantum muneri iſti obeundo ſit neceſſarium. Vnde iuris Romani ſcitum eſt, mixtum [3] imperium cohaerere omni magiſtratui, qui iurisdictionem habet, qua tali; idque mixtum imperium definitur per poteſtatem modice coërcendi refractarios ad tuendam iurisdictionem, & ius redditum exſequendum. Enimuero ſi qui iurisdictioni praeeſt, magiſtratus vi cogat paucos quosdam imparentes, hautquidquam bellum gerere eſt cenſendus. Vis quippe coactiua in ſubditos non eſt ius belli. Et bellum videtur geri inter aequales, aut qui tales ſeſe praetendunt eſſe. Quod ſi tamen refractariorum tantus ſit numerus, aut ex illorum irritatione tota ciuitas periculo poſſit inuolui, nec ordinarii

phus ſine vlla publica belli denunciatione Germaniam inuaſit, & Ludouicus quoque XIV. Rex Galliarum Hiſpanis anno 1667. bellum non indixit, etſi eos ditionibus, quas tenebant, exutum iret. Regis Poloniarum Auguſti II. quoque copiae ſine vlla publica belli indictione Liuoniam ingreſſae ſunt ſub finem ſuperioris ſeculi. Conf. BYNKERSHOEKIVS Quaeſt. I. Publ. L. I. c. 2.

2) Legatus Anglicanus ad Imperatorem Moſcouiae apud CAMDENVM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDLXXXIII. *Chriſtiani non eſſe, nec iure gentium licere indictas inimicitias exercere, & bellum gerere, priusquam ille, a quo iniuria eſt orta, moneatur, illatam iniuriam exercere & ab iniuria abſiſtere.* Idem mos Muſulmannorum, vt diſcimus ex LEVNCLAVII Hiſtor. Muſulmann. L. VIII. Moris autem huius antiquitatem expoſuit BOECLERVS Diſſertat. de Manifeſtis & clarigatione. Quanquam non deſint populi aut Reges, qui denunciatione vti noluerunt, ſi alter populus aut Rex ſciret, ſe, vt bello petatur, promeritum. Et ſane vt per Feciales bellum indicatur, eſt ſolennitas moribus gentium introducta: Cuiusmodi mores vim obligandi non habere, & eos non obſeruantes tantum in numerum male moratorum redigi AVCTOR docuit ſupra L. II. c. 3. §. 23. Vbi tamen neceſſarium erit, vt alter ſciat, auſpiciis ſummi imperantis bellum geri. Videantur quae Colinius diſſerit apud THVANVM L. LI. ad A. MDLXXII. Caeterum quod GROTIVS d. c. 3. §. 11. aſſerit, ſi denunciatio non

narii lictores aut adparitores sufficiant, recte magistratus summae potestatis sententiam super tali negotio expectat. Vnde fallitur GROTIVS L. I. c. 3. §. 4. dum tradit: *Si citra leges ciuiles res spectetur, omnem magistratum sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam iurisdictionem, si vis occurrat, ius habere belli gerendi.* Nam plebem tueri summo imperio proprie competit. Magistratus autem qui iurisdictioni praeest, hactenus tantum plebem tuetur, dum tenuibus contra potentiores ius reddit. Cui fini hautquidquam necessarium est ius belli gerendi. Est & illud heic obiter monendum, etsi recte poena, non bellum vocatur, quod Moses ob aureum vitulum aliquot millia hominum trucidauit: tamen belli potius quam animaduersionis indolem habet caedes Beniaminitarum. Iudic. XX. [4] etsi diuersum videatur ERASMO Roterodamo Epist. L. VI. Ep. 29. Quo loco congruum fuerit in vniuersum quaedam subiicere de potestate magistratuum militarium, seu ducum, qui alienis auspiciis rem gerunt. Dux igitur, qui cum plena potestate mittitur ad bellum gerendum, offendere non minus hostem, quam ab eo sese defendere potest omnibus modis, prout ipsi ex vsu videbitur esse. Hic tamen vti nouum mouere bellum nequit; ita nec motum iam pace componere, sine auctoritate summi imperantis. Quod si alicui restricta mandata circa gerendum bellum sint data, ex iis manifestum erit, quantum ipsi potestatis competat. Ast vero omnes, siue libera, siue restricta mandata habeant, id potestatis obtinent, vt quouis modo ab ingruente hoste sese defendere queant, vbi imperium eius honeste retrocedendo declinare non datur. Atque in hoc duntaxat casu admitti potest illud CICERONIS Epist. X. 16. *Ne in rebus tam subitis, tamque angustis a senatu consilium petendum putes. Ipse tibi sis senatus quocunque te ratio Reipublicae ducet, sequare.* Defensio autem non in eo tantum consistit, vt intentata ab hoste vis repellatur aut declinetur, sed & vt hosti vis reponatur. Vnde, verbi gratia, nauarchus, iussus sese duntaxat defendere, nequaquam prohibetur in classem hostilem fulminare, eamque perditum ire, vbi ab eadem lacessitus fuerit; sed tantum vetatur quiescentem vltro lacessere. Sic qui exercitui terrestri praeest, vbi hostem inuadere interdictum fuit, si castra sua oppugnentur, non modo recte hostem repellit, sed & eruptionibus in eum pugnat. Idem si in itinere ab hoste inuadatur, vbi tuto

non praecessisset, effectus bello peculiares & inprimis captorum acquisitionem cessare, id argumento nullo probat, & recte refutat ZIEGLERVS in Commentar. H.

3) Supra c. 4. §. 5. H.

§. X. 1) AVGVSTINVS in can. 4. caus. 23. quaest. 2. *Ordo naturalis, mortalium paci accommodatus, hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas atque consilium apud Principes sit.* H.

2) *Eadem lege [Iulia Maiestatis] tenetur, & qui iniussu Principis bellum gesserit, delectumue habuerit, exercitum comparauerit.*

3) *Imperium aut merum est, aut mixtum. Merum est Imperium, habere gladii potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, quod etiam Potestas appellatur. Mixtum est Imperium, cui etiam iurisdictio inest, quod in danda bonorum possessione consistit.* L. 3. D. de Iurisd. *Mandata iurisdictione priuato, etiam Imperium, quod non est merum, videtur mandari: quia iurisdictio sine modica coërcitione nulla est.* L. 5. §. 1. D. de Officio eius cui mandata est iurisdictio. Petitur autem ratio denominationis Imperii meri & mixti a similitudine vini, quod dilutum, adeoque mixtum, lenius est quam merum. MARTIALIS,

Callidus imposuit nuper mihi Caupo Rauennae
Quum peterem mixtum, vendidit ille merum.

4) Vid. CLERICVS in Comment. ad h. l.

tuto & honeste cedere non licet, praelio recte decertabit. Vnde quilibet prouinciis aut vrbibus gubernandis praefectus, cumprimis si milites sub se habeat, vbi abs hoste inuadatur resistere potest, inconsulto summo imperio. Ast non temere bellum in alienas terras transferre, nisi id expresse in mandatis habeat. Dux vero aliquis inferior, cui cum praesidio militum commissum est vrbem aut arcem tueri, ad eam defendendam omnibus modis conniti debet. Et quidem regulariter eousque [5], donec internecio nulli vsui futura non amplius videtur posse euitari. Ex hisce iudicari potest de facto Pinarii apud LIVIVM L. XXIV. c. 37. Illi tuenda arx Ennensis erat credita. Ciuibus autem claues tradere, flagitium erat capite luendum. Ergo cum iudicaret internecionem suis imminere, ni in rebellionem ruentes occuparet, ciues infidos caedendo nihil fecit extra limites suae potestatis, nisi quod periculo depulso praeter necessitatem saeuiisse videatur. Neque vero nouum bellum Pinarius suscitabat; sed iam publicum gerebatur bellum in Sicilia contra Poenos, eorumque socios, quibus sese adiungere moliebantur Ennenses. Sed an in illum populum, qui auxilia hosti submisit, praesertim vbi id bellum est compositum, arma sint transferenda, ducis non est iudicare. De facto Cn. Manlii in Gallo-graecos mouentis, vid. LIVIVS L. XXXVIII. c. 45. seqq. & L. XLI. c. 7. & FLORVS L. II. c. 11. Enimuero si cui praesidi prouinciae, cumprimis a metropoli imperii longius remotae, facultas belli pacisque cum vicinis suis sit concessa [6]; abs tali suscepta bella solennia habebuntur; cum quis eius auctor censeatur, qui ad certum quid agendum potestatem alicui detulit. Quod si autem praeses aliquis citra auctoritatem summi imperii bellum alteri intulerit, penes summum imperantem erit, factum sui ministri probare velit, vel non. Si probat, pro solenni habendum erit bellum, atque isthaec ratihabitio velut retro auctoritatem bello impertitur, vt ex eo tota ciuitas teneatur. Ast vbi summus imperans sui praesidis ausa improbauerit, pro latrocinio istius arma censebuntur, nec tota ciuitas eo bello implicabitur, si praeses iste vel dedatur, vel domi plectatur, reparatione damni dati quantum fieri potest procurata. Eo spectabat interrogatio legatorum Romanorum, sua an publica auctoritate Saguntum oppugnaret Hannibal, apud LIVIVM L. XXI. c. 18. Vbi recte excipiebant Poeni, illam prius quaestionem decidendam: an Sagunti oppugnatio fieri potuerit saluo foedere inter ipsos Romanosque? Hac nondum decisa, Romani gratis quaerebant, an ciuis Poenorum propria, an vero publica quid auctoritate fecisset. Addantur, quae super facto Phoebidae Cadmaeam occupantis disputantur apud XENOPHONTEM Rer. Graec. L. V.

§. XI. VLTERIVS quaeritur, an praeses, qui generali aut peculiari mandato destituitur, possit extraneo bellum recte inferre, tantum ex coniectura voluntatis, seu quia credit, suum factum summo imperanti probari? Id quod negan-

5) V. Petr. BELLINVM Part. 10. de Iure milit. tit. 2. n. 102. H.

6) Qualem potestatem accipere consueuerunt Regum Hispaniae & Lusitaniae Gubernatores in Indiis, & Praefecti societatis Indicanae Foederati Belgii. H.

§. XI. 1) Quod & GROTIO visum fuit L. I. c. 3. §. 5. num. 3. cui frustra contradicit GRONOVIVS, ipse refutatus a Cl. BARBEYRACO, in nota 1. qui liquido ostendit, exceptionem, sine

negandum [1]. Neque enim hoc sufficit videre, quid placiturum sit hoc rerum statu summam potestatem habenti, si consulatur; sed hoc magis considerandum est, quid idem, vbi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, se inconsulto cupiat fieri, si lex ferenda sit, seu vbi in vniuersum super eiusmodi casibus sit constituendum [2]. Heic sine dubio id statueretur, ne minister se inconsulto aliquid suscipiat summam rerum spectans, quale est bellum, & inprimis offensiuum, de quo heic proprie quaeritur, quodque regulariter moram fert. Adeoque etsi contingat, vt summus quoque imperans iudicet nunc bellum aduersus certum hostem sumi; non potest tamen non ipsi displicere, ministrum limites muneris sui excessisse. Huc spectat factum Cambysis, qui ministros occiderat, quod Croeso pepercissent, quem tamen ipse seruatum gaudebat, apud HERODOTVM Thalia. Item factum C. Pisonis Propraetoris Siciliae apud SENECAM de Ira L. III. c. 16. Add. tamen LIVIVS L. XLIV. c. 10.

§. XII. CAETERVM qui in libertate naturali singuli viuunt, vti bello non possunt peti, nisi ob iniurias a se profectas: ita quomodo in ciuitate reatus iniuriae, & causa quare bellum inferri possit ab iis, qui immediate eandem patrauerunt, in totam ciuitatem diffundatur, vlterius quaerendum est. Id igitur constat, communitatem tum aliam quamuis, tum ciuilem, ex facto singulorum, non teneri sine aliquo suo facto aut omissione culpabili. Nam quantascunque comminationes adhibeat ciuitas, semper tamen penes ciuium voluntatem naturalis libertas diuersum faciendi relinquitur; sic vt nullo modo singulorum facta praestare possit ciuitas [1]. Add. GROTIVS L. II. c. 21. §. 2. & quae ibi allegantur exempla ex LIVII L. XXIX. 16. XXXV. 31. XLV. 23. VALERIVS MAXIMVS L. VI. c. 6. §. 3. 5. Porro ex illis modis, quibus rectores ciuitatum bello obnoxii fiunt propter iniurias a suis ciuibus patratas, duo potissimum considerandi sunt: patientia & receptus [2]. De patientia ita est habendum: qui scit delinqui, idemque prohibere citra probabile periculum grauioris mali potest, & tenetur, is ipse deliquisse censetur. Scilicet coniunctim requiritur scientia & facultas prohibendi, nec alterutrum horum seorsim ad reatum alteri affricandum sufficit. Vid. *L. 1. §. 1. D. Si familia furtum fecisse dicatur.* [3] Sciri autem a rectoribus ciuitatum praesumuntur, quae a subditis aperte & frequenter patrantur. Facultas prohibendi semper praesumitur, nisi eius defectus manifeste prohibetur. Facit huc illud LYCVRGI Orat. aduers. Leocratem: [p. 194. 195. Ed. Wechel.] *Delicta tantisper, dum non iudicata fuerint, apud auctores suos manent: simul ac vero sententia de illis & iudicium factum fuerit, apud eos manent, qui non iure illa ipsa vlciscuntur.* Add. POLYBIVS L. IV. c. 27. ab init. GRATIANVS c. 1. & 3. Distinct. 86. Circa receptum autem, & quatenus ciuitas causam belli contra se praebeat recipiendo

 & de-

sine qua haec dici vetat Gronouius, in ipsis verbis Grotii latere.

2) Vid. supra c. 3. §. 17. & L. V. c. 12. §. 20. H.

§. XII. 1) Maxime cum aliud sint singuli, aliud ciuitas. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 13. H.

2) Supra L. I. c. 5. §. 14. H.

3) *Is autem accipitur scire, qui scit & potuit prohibere, scientiam enim spectare debemus, quae habet & voluntatem.*

& defendendo eos, qui in alios deliquerunt, plene docet GROTIVS d. l. §. 3. 4. 5. 6.

§. XIII. De repressaliis, siue violentis exsecutionibus in ciues aut bona ciuium alterius Reipublicae, quae iustitiam administrare detrectat, [quibus [1] singulorum ciuium bona tenentur hactenus, vt extranei, quibus debetur, istis, apud se deprehensis, manus iniicere queant:] sufficienter tradit GROTIVS [2] L. III. c. 2. Circa quarum aequitatem hoc quoque addiderim [3], quemadmodum ex coniunctione in corpus ciuile factum est, vt quae vni infertur iniuria per extraneos, ea totam ciuitatem videatur tangere; ita non iniquum visum, singulos velut in subsidium pro debito ciuitatis obligatos esse; cum quod eo nomine illi erogauerint, a ciuitate sua ipsis sit refundendum. Quod si autem hoc modo vnus aut alter ciuium damnum sentiat, debet id inter illa incommoda referri, quae ciuitates tantum non necessario consequuntur; etsi haec minimam partem faciant eorum malorum, quae singulos extra ciuitatem mansura erant.

§. XIV. Bellvm non solum quemlibet pro se, sed & saepe pro aliis gerere solere manifestum est. Sed vt hoc recte fiat, in isto quidem, cui succurritur, iusta bellandi causa requiritur: in eo autem, qui auxilium alteri latum it, adesse debet peculiare aliquod vinculum, quo principali belligeranti nectatur; quod idoneum sit, vt in gratiam vnius hominis alterum aeque hominem hostiliter tractare queat. Alias enim locum habebit illa querela apud LVCANVM L. IV. [v. 707. & seqq.]

Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?
Qua stetit, inde fauet: veluti fatalis arenae
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. - - -

Inter eos igitur, quos non recte solum possumus, sed & debemus defendere, sunt nostri subditi. Idque non ideo solum, quia isti sunt velut pars rectorum, sed & quia vt tali defensione fruerentur, imperia liberi homines vltro constituerunt, aut subierunt. Sic apud LIVIVM L. VII. c. 31. & FLORVM L. I. c. 16. Campani ineuitabilem Romanis necessitatem afferri credebant arma pro ipsis

§. XIII. 1) Adiicitur haec definitio Repressaliarum ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 16. Conf. de iis BVDDEVS Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 3. §. 6. & seqq. & BYNKERSHOEKIVS Quaest. Iur. Publ. L. I. c. 24.

2) Cui tamen accedere non possumus asserenti d. l. §. 7. n. 3. iure gentium singulis pignorandi ius esse, vt Athenis ἐν ἀνδρολη(ψ)ίᾳ. Cuius sententiae etiam BODINVS fuisse videtur L. I. de Rep. c. 10. scribens: repressaliarum exercendarum ius minus recte inter summi imperii iura referri, quoniam vbique fere, & maxime in Gallia ad Carolum VII. vsque, magistratibus, antiquo etiam iure priuatis, id commune fuerit. Enimuero vti in turbidis temporibus, qualia superioribus seculis in Gallia & alibi fuere: ita nunc sane vniuersae Europae consuetudo contrarium seruat, nec id temere: quoniam ex repressaliarum vsu, non minus quam ex bello, vniuersa Respublica in discrimen adduci potest. Vid. ZIEGLERVS L. I. de Iur. maiestat. c. 34. §. 8. & Comment. ad H. Grotium d. l. Illud apertum est, inter ciues eiusdem Reipublicae repressalias prorsus exulare debere. Vid. *L. vnic. nullus ex vican. L. 4. C. de Executor. & Exactor. Nouell. Iustiniani. 52. & 153.* H.

3) Displicet haec ratio ZIEGLERO d. c. 54. §. 32.

ipſis capeſſendi, dum ſe, ſuaque omnia iisdem dedunt. Quanquam circa hoc exemplum obſeruandum eſt, ſiquidem Campani Samnites antea bello iniuſto laceſſierant, non recte a Romanis eorum vtut dedititiorum defenſionem potuiſſe ſuſcipi, niſi prius aequa pro dato damno, bellique impenſis ſatisfactione oblata. Pro ſingulis tamen ciuibus rectores ciuitatum tunc demum recte arma ſumunt, ſiquidem id fieri poſſit ſine grauiore incommodo omnium aut plurium ciuium. Quippe cum iſtorum officium magis circa totum, quam circa partem verſetur, & quo pars eſt maior, eo propius ad totum accedit. Add. GROTIVS L. II. c. 25. Proximi a ſubditis pro quibus arma ferre teneamur, ſunt ſocii, in quorum hoc foedere comprehenſum eſt. Qui tamen ſubditis noſtris omnino cedunt [1], ſiquidem vtrisque ferri auxilium nequeat; idque ſaluo foedere. Nam nulla ciuitas alicui magis obligatur, quam ſuis ciuibus. Ergo quando aliis auxilia promittit, intelligitur id facere ea lege, quatenus id ſalua obligatione erga proprios ciues fieri queat. Inde etiam ſtultus eſt, qui confidit in foedere, quod ſeruari alterius non intereſt. Quemadmodum autem nemo bella iniuſta aut temeraria debet ſuſcipere; ita & nemo foederatum talia bella mouentem adiuuare tenetur. Quod etſi praecipue in bellis offenſiuis locum habeat; aliquo tamen modo in defenſiuis quoque obtinet. Nam ſi ſocius meus videat, ſe hoſti parem non eſſe, etiam adiunctis meis viribus, & tamen perſeueret in certam perniciem ruere, cum liceat tolerabilibus conditionibus tranſigere; ſtolidus forem, ſi alieno me furori comitem adiungerem. Et hactenus accipiendum illud GROTII d. l. *ad auxilium nos non teneri, ſi nulla ſpes ſit boni exitus; quia boni, non mali cauſa ſocietas contrahitur.* Nam ſi nullum plane periculum, aut damnum pro ſocio ſubeundum fuerit, fruſtra foedus initur. Poſt ſocios locum inueniunt amici [2], ſeu quibus peculiari beneuolentia iungimur. His etſi expreſſo foedere auxilium certum atque definitum non ſit promiſſum, in ipſa tamen amicitiae coniunctione mutua fidem ineſſe intelligitur, vt alteri alterius ſalus curae ſit, quantum arctiores obligationes patiuntur, & quidem impenſius, quam alias communis inter homines cognatio poſtulat. Quae ipſa tamen ſufficere poteſt, vt quis defenſionem alterius contra iniurias aliorum manifeſtas ſuſcipiat; cum praeſertim noſtra quoque facillime intereſſe poſſit, quin & publico omnium bono redundet, vt ne aliquis iniuriis alios impune inſultet. Huc facit, quod Solon interrogatus, quomodo quam pauciſſimae in-

 ter

§. 32. exiſtimanti, aliam eamque fortiorem ex iuſtitia belli gerendi deduci poſſe: repreſſalias enim eſſe bellum quoddam particulare; ſed bellum licite inferri, quando Princeps aut ciuitas vindicare neglexit, quod a ſuis improbe eſt factum, aut reddere, quod a ſuis per iniuriam eſt ablatum. Ergo & repreſſalias licite ac iuſte decerni, ſi ciuitas vel ciuitatis rector negligat aut non curet, illatam vindicare iniuriam, aut quodcunque ablatum eſt, reſtitui. Quanquam AVCTOR ab illa coniunctione, qua ciues inuicem deuincti ſint, rationem petit, illam, quae a iure belligerandi ſumitur, incluſiſſe quoque exiſtimari poſſit. H.

§. XIV. 1) Supra L. V. c. 12. §. 22. H.

2) Amicis tamen BVDDEVS de Comparatione obligationum, quae ex diuerſis hominum ſtatibus oriuntur §. 60. praeferri, ſaltem aequiparari ſuadet eos, qui eiusdem ſint religionis. Recte tamen addit in §. 62. religionis, quae nobis vera videatur, obtentu, neminem ſibi omnia licita credere debere, in eos, qui religioni alii, qualiscunque ea ſit, addicti fuerint. Deteſtari id plerosque noſtrum in iis, quibus hoc vitium familiare ſit, etſi ab eo ipſi non penitus videamur liberi.

ter homines iniuriae ſint extiturae, reſpondit: Ἐι ὁμοίως ἄχθοιντο τοῖς ἀδικȣμένοις οἱ μὴ ἀδικȣ́μενοι. *Si perinde cum laeſis doleant, qui non laeſi fuerunt.* DIOGENES LAERTIVS Solone [3]. Spectat quoque huc illud QVINTILIANI Inſt. Or. L. IV. c. 1. *Eſt naturalis fauor pro laborantibus.* EVRIPIDES Supplicibus [v. 267. 268.] Ἔχει καταφυγὴν, θὴρ μὲν πέτραν, δȣ̃λοι δὲ βωμȣ̀ς θεῶν. πόλις δὲ πρὸς πόλιν ἔπτηξε, χειμαθεῖσα. *Habet refugium petram quidem fera, ſerui aras deorum; ciuitas vero ad ciuitatem confugit, tempeſtate exagitata.* Quae tamen ita temperanda ſunt, vt non ſtatim quilibet, etiam qui in naturali libertate viuit, ius habeat bello alium, qui iniuriam cuiuis alteri intulit, coërcendi & caſtigandi, eo ſolo obtentu, quod boni publici ratio poſtulet, iniurias innoxiis non impune inferri, ac quod vnum tangit omnes tangere debere. Cum enim ei, qui tali modo inuaditur, ademtum non ſit, alterius, quem ipſe vtique non laeſit, vim pari vi repellere; iam pro vno bello duo bella genus humanum turbabunt. Quin & contra naturalem aequalitatem pugnat vltro ſeſe velut arbitrum rerum humanarum obtrudere. Ne nunc dicam, quod eadem res in magnum abuſum pateat, cum vix vllus ſit, in quem non hoc obtentu bellum ſumi queat. Igitur tunc demum iniuria alteri illata ad cauſam belli nobis ſufficere poteſt, quando, qui eadem afficitur, nos in auxilium euocat; ſic vt non noſtro, ſed laeſi nomine, quidquid heic ſuſcipimus, agamus. Sed an & quis arma poteſt capere pro alienis ſubditis, vt ab ipſis iniuriae imperantis arceantur? Super qua quaeſtione videatur ſententia GROTII [4] L. II. c. 25. §. 8. Nobis tutiſſimum videtur ſtatuere, non alio caſu alienorum ſubditorum defenſionem licite ſuſcipi, quam quo ipſi immanem ſuperiorum ſaeuitiam armis recte abs ſeſe poſſint amoliri [5].

§. XV. DE * indictione, quae ad bellum ſolenne requiritur, ſufficientem praebere poteſt informationem GROTIVS L. III. c. 3.

§. XVI. CAETERVM licentiam in hoſtem, quam ius naturae indulgere ſupra diximus, multas gentes ſine fine & modo exercuiſſe, copioſe deducit GROTIVS L. III. c. 4. ſeqq. Vbi tamen obſeruandum, quanquam militibus frequenter a ducibus ſoleant leges praeſcribi, quousque hoſti debeant nocere, quas vbi transgreſſi fuerint, poenas dant: id tamen fit, non quaſi hoſti iniuriam fecerint, ſed ob violatum ducis imperium, & ſeruandae disciplinae mili-

3) Ἐρωτηθεὶς γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἥτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων, Ἐκείνη (ἦπεν) ἐν ᾗ τῶν ἀδικȣμένων ȣ̓χ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας. PLVTARCHVS in Solone p. 88. D.

4) Et merentur iungi conſultationes apud GVICCIARDINVM L. III. Hiſt. CAMDENVM Hiſt. Eliſab. ad A. MDLIX. & ad A. MDLXIII. H.

5) Quod vero GROTIVS dicto loco putat, etiamſi daretur, ne in ſumma quidem neceſſitate arma recte a ſubditis ſumi, non tamen inde ſequi, quod arma pro ipſis ab aliis ſumi nequeant; hypotheſi innititur ſupra ab AVCTORE reiectae: poſſe quemuis delinquentem in ſtatu naturali ab alio innocente puniri. Sane alium plus poſſe ex charitate pro me, quam me ipſum, vix datur intelligi; quum egomet proximus ſim mihi. Iam ſi externus veniat, vt oppreſſis opituletur, anne hi ſuppetias ſibi ferentibus aduerſabuntur, aut opes cum eo iungere detrectabunt? H.

§. XV. * Hunc §. perinde ac XVII & XIX. omiſit Cl. BARBEYRACVS in ſuis Editionibus, tanquam meras ad Grotium remiſſiones continentes, quas ipſe in notis ſuis iam exhibuerat ad §§. ſuperiores.

§. XVI. 1) Conf. H. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 4. §. 3. & 4. H.

militari. Sic & qui in bello ſolenni vltra, quam naturali lege conceſſum, caedibus aut rapinis ſaeuiit, pro homicida, aut raptore haberi, aut puniri non ſolet, ſi iſte ad tertium pacatum forte delatus fuerit [1]. Idque non ideo ſolum, quia noſtra nihil intereſt, quid alibi quis deliquerit; ſed & quia tacite inter gentes videtur conuentum, ne alienorum bellorum arbitria ad ſeſe reuocent. Quare enim, qui neutri bellantium eſt ſocius, alienam litem temere ſuam fecerit? Quid quod etiam in iuſto bello vix ſatis cognoſci poteſt, quis iuſtus ſit ſe tuendi, damnum reſarciendi, vel cautionem exigendi modus. Sic vt praeſtet iſthaec conſcientiae bellantium relinquere, quam cum ſuo periculo eadem damnare. Praeſertim cum ipſi bellantes tacito quodam pacto in ſaeuitiam Martis, cuiusque arbitrio exſerendam aut temperandam, conſenſerint [2].

§. XVII. In ſpecie autem, quousque licentiam in perſonas hoſtium ſoleant multi extendere, late docet Idem L. III. c. 4.

§. XVIII. Illud heic peculiariter quaeritur, an hoſtem liceat interficere immiſſis percuſſoribus? Vbi Grotius L. III. c. 4. §. 18. diſtinguendum iudicat inter eos, qui fidem expreſſe aut tacite datam violant, vti ſunt milites, ciues, vaſalli, recepti; & qui nulla fide tenetur. Poſterioris generis percuſſoribus vti nullo iure prohibitum. Add. Th. Mori Vtopia L. II. Verum talibus vti, quorum facto perfidia ineſt, apud cultiores gentes infame habetur [1]. Etſi aduerſus rebelles, piratarumque aut latronum duces quosuis etiam praemiis inuitare religioſi quoque principes ſoleant; quod ob odium, quibus iſti laborant, non reprehenditur [2]. Pari fere modo reſponderi ſolet ad generalem quaeſtionem, an promiſcue quorumlibet in bello opera vti liceat? Vbi diſcrimen fit inter proditores ac deſertores ſuorum dominorum, qui ſe vltro offerunt, & inter eos, quorum fides promiſſis, aut per praemia corrumpitur. Priorum operam per mores gentium recte adhiberi, poſteriorum non item, ſentit Grotius L. II. c. 1. §. 21. 22. (Conferatur tamen Qvitilianvs Decl. 225.) Id quod tamen non extra dubium eſt poſitum [3]. Quae enim duo iſta hoſtis mei ſubditorum ſolicitatione quaeruntur, auxiliis illum nudare, & damnum eidem dare, vtrumque poſita iuſta belli cauſa faciendi mihi ius eſt. Eum finem cur non etiam corruptis per ſpem praemiorum animis

2) Cum Franciscus Mendoſa captiuus a Batauis ſeruaretur, eumque vidua Bruckii Comitis & Cliuenſium legati poenas grauium facinorum expoſcerent, quae ille partim vt neceſſaria, partim vt imperata defendebat, *non viſum Ordinibus Foederati Belgii in captiuum, belli iure munitum, iudicia exercere.* H. Grotius L. XI. Hiſt. Belgic. ad A. MDCII. H.

§. XVIII. 1) Quod ex animi Principum magnitudine proficiscitur. Nam ſi ius rigidum & ſtrictum exigas, licitum eſt, hoſtem quacunque ratione perimere, nec intereſt, an id fiat per militem, an per percuſſores, eosque plures, an ſingulos ſiue in fide teneantur, ſiue non teneantur. Vid. Grotius l. c. & Buddeus in Specim. Iurisprud. Hiſtor. §. 49. & ſeqq.

2) V. ſupra c. 3. §. 17. H.

3) Forte autem Grotius cum Avctore conciliari poteſt, ſi ille de foro conſcientiae, hic de externo iure belli intelligatur. *Nam non praeſentis tantum ſeculi, ſed antiquorum etiam temporum dehoneſtamentum fuit, aliorum Principum miniſtros auro corrumpere, atque opera eorum ſubiectos populos ad rebelliones illicere,* vt loquitur & exemplis probat Forstnervs ad XII. Ann. 44. verb. *primores Armeniorum ad res nouas illicit.* V. Avctor ipſe infra c. 11. §. 5. H.

mis ciuium adsequi liceat, nulla sufficiens ratio adparet. Praesertim cum omnes fateantur, posse hostis mei ciues ad deditionem, adeoque ad deserendum suum dominum fictis terroribus compelli; qualis desertio sane omni vitio non caret: nec leges militares minus supplicium capitis intentant iis, qui hoc modo imponi sibi patiuntur, quam perfidis ac proditoribus, cum ignauia & credulitas officio militari non minus repugnet quam perfidia. Vis porro ita est legitimum medium hosti nocendi, vt ideo dolus non semper illegitimum sit medium. Ac licet illi desertores sine proprio peccato id non faciant; ex eo tamen in solicitatorem nihil culpae videtur redundare; ideo quod nulla adparet obligatio, vt, qua commodissime datur, via ius meum consequi intermittam, ne occasionem praebeam peccandi illis, qui mecum commercia iuris per iniuriam suam abruperunt. Cur igitur argenteis lanceis oppugnare non possim, quos ferreis confodere licebat? Praesertim cum in arbitrio ipsorum relinquatur, quaecunque demum solicitationes adhibeantur, vtrum hostem me experiri malint, an gratiam meam vtili mihi opera redimere. At cur in pace, verbi gratia, alterius seruum non possim solicitare, vt deserto per flagitium domino suo, ad me transeat, duplex ratio est: tum quia nulla mihi potestas competit istius res interuertendi; tum quia seruo ipsi nullum malum recte inferre poteram, si suo transfugio me sibi non conciliaret. Quorum vtrumque in isthoc casu adparet. Sicuti igitur dominium, quod hostis in res suas habet, respectu nostri nullum est, quin eas possimus eripere; ita & ius illud, quod idem in suos subiectos habet, hactenus nobis nullum est, quod nos curare non teneamur, vt istud ius inuiolatum ipsi persistat. Vnde quod alias huic sententiae opponitur; non posse aliquem incitare alterum ad id, quo facto is peccet; seu peccare, qui alteri peccandi causam aut occasionem dat; inter non-hostes duntaxat valere videtur. Hostis enim in respectu ad me in eo est statu, vt dum ius meum aduersus illum persequor, non curandum mihi sit, peccandi is ansam inde arripiat, an minus. Eoque licet argentum aut promissa nostra alterum reuera ad perfidiam mouerint, nobis tamen in perfidia velut proprium peccatum imputari non posse videtur, quia in praesens per hostilem statum commercia iuris nobis cum illo abrupta sunt, & ille quantum in se nobis licentiam aduersus se in infinitum dederit. Et cum vbi belli ratio exigit; nobis nefas non sit hostem perdere, neque nefas videbitur ansam ipsi porrigere, vt peccato se adstringat. Nam ea ratio elumbis est, quam aliqui adferunt: inter hostes fides seruari debet, igitur subditi hostis non possunt solicitari ad perfidiam. Cauendum tamen est, ne quis sibi ipse heic exemplo noceat. Et qui, cum posset, isto agendi modo abstinet, sine dubio eximiae cuiusdam generositatis laudem meretur. Sed & veritas constat illi effato apud PROCOPIVM Hist. Goth. L. I. [c. 8.] *Cui proditoris vsus contigit, in praesens quidem gaudet*

§. XX. 1) Vid. supra L. IV. c. 6. §. 14. vbi AVCTOR docet, qua ratione ab hostibus capta, nostra fiant.

2) Modo eae hostium fuerint. Nam quarum domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, eae bello acquiri non possunt, modo eas non eo animo miserint, vt hosti suppetias ferrent. Quod ad res attinet in hostium nauibus repertas, in dubio eae hostiles esse censentur, & proinde captae cupientis dominium subeunt, nisi superior praesumtio validis in contrarium probationibus possit

gaudet beneficio ob victoriam: in posterum autem, ex rebus actis enascente suspicione, eum, a quo beneficium accepit, & odisse & metuere incipit, habens apud se mala ipsius fidei documenta. Add. VALER. MAXIMVS L. VI. c. 5. §. 7.

§. XIX. QVID in res hostium, etiam quae sacrae dicuntur, licentia hostilis ferat, docet GROTIVS L. III. c. 5.

§. XX. ADQVIRERE iure naturali, ac salua conscientia iusto bello [1] ex rebus hostium ea quis potest, quae ipsi debentur [2], aut debitis paria sunt, & ob quorum detrectatam solutionem fuit ad arma veniendum; computatis simul impensis in violentam iuris exsecutionem factis, ac si quid vlterius hosti eripi ad cautionem necessarium iudicabatur. Vnde si quis opum fiducia iniuriam aliis intulerit, eidem victo recte superfluae opes detrahuntur, vt in posterum sit modestior. Sed moribus gentium in bello solemni quis sine fine & modo fit dominus eorum, quae hosti eripit, etsi longe excedant praetensionem, ob quam bellum fuit motum. Vid. GROTIVS L. III. c. 6. §. 1. 2. seqq. vbi etiam traditur, quando res tam mobiles, quam immobiles captae intelligantur. Vbi tamen probe obseruandum, per adprehensionem bellicam adquiri tantum ius, quod valeat aduersus quemuis tertium pacatum. Sed vt captor adquirat dominium, valiturum etiam aduersus eum, cui res erepta fuit, necessum est, vt accedat huius cum altero pacificatio & transactio. Citra hanc enim priori domino ius remanere intelligitur ad rem istam [3], quandocunque vires superfuerint, hosti iterum extorquendam.

§. XXI. ILLVD quoque quaeritur, cuinam in bello solenni res adquirantur, an toti populo, an singulis, qui de populo sunt, aut iis, qui primi eas adprehenderunt? Id quod nobis paucis videtur posse expediri. Constat igitur penes summum imperium esse ius belli, sub quo comprehenditur ius ciues armandi, & in expeditionem educendi, vt & ius iisdem imperandi pecunias, aut alia ad bellum necessaria. Sed cum bella suscipiantur vel ad asserenda priuatorum debita, quae hostis vltro exsoluere detrectat, vel ob causam, quae totam Rempublicam spectat, facile adparet, priori casu primo omnium id esse agendum, vt illi, quorum causa bellum geritur, sibi quod debetur obtineant. Quod superat, & vbi publicam ob causam bellum geritur, vti auctor belli est, qui summum imperium gerit; ita & huic primo adquiritur, quidquid in bello capitur, per quoscunque id primum adprehendatur, siue illi sint mercenarii milites, siue ciues, quibus militia pro imperio, etiam citra stipendium fuit iniuncta. AELIANVS V. H. L. VI. c. 6. Ὀυκ ἐξῆν ἀνδρὶ λάκωνι ὀυδὲ σκυλεῦσαι τὸν πολέμιον. *Non licebat viro Lacedaemonio ne spolia quidem hostis legere.* Quia tamen bellum ciuibus singulis onerosum est, siue tributum, siue opera militaris iniungatur,

possit elidi. Conf. GROTIVS L. III. c. 6. §. 5. 6.

3) Cum Batauii A. MDCII. multas Lusitanorum naues cepissent, scribit H. GROTIVS L. XI. Histor. Belgic. ad d. A. *Illud obscurius, an quae captis in nauibus Italorum bona inueniebantur, in praedam cederent. Res inter aequitatem & ius belli media, transigendo decisa est.* H.

gatur, recte & humaniter facit ille, cui summum est imperium, vt vicissim aliquod emolumentum in singulos ciues ex bello redundet. Quod fieri potest, si vel stipendium de publico ciuibus in expeditionem euntibus detur. Vid. LIVIVS L. IV. c. 60. L. V. c. 4. vel praeda inter eos diuidatur, aut cuiuis concedatur [1], vt, quod ipse rapuerit, sibi retineat; (sicuti apud Graecos, quando bellum alicui populo indicebatur, τὸ λάφυρον ἐκήρυξαν, spolia ius fasque esse capere praeconis voce significabant. Vid. POLYBIVS L. IV. c. 26. 36.) vel praeda in publicum redacta in posterum inde onera & tributa ciuium leuentur. Mercenariis autem praeter stipendium nihil debetur, nisi ex liberalitate, aut ob praestitam insignem operam, aut incitandae ipsorum fortitudini. Add. GROTIVS dicto loco §. 8. seqq. qui operose hanc quaestionem deducit. Vbi circa distinctionem actuum bellicorum in publicos, & priuatos, qui occasione duntaxat belli publici suscipiuntur, obseruandum: non extra dubium esse, omne id, quod priuatis actibus, & iniusso priuatorum ausu in bello capitur, id capientium vtique fieri. Nam & haec est pars iuris belli, designare, quinam hosti nocere debeant, & quo vsque. Ergo priuatis non licebit praedas ex hostico agere, aut quamcunque rerum hostilium inuadere sine permissu summi imperii. Cuius itidem est definire, quo vsque priuati eam praedandi licentiam debeant exserere, & tota praeda, an pars aliqua ipsis cedere debeat. Sic vt quidquid heic priuatis competit, id omne ex indultu summi imperii dependeat [2]. Scilicet vt aliquis miles sit, & actus bellicos offensiuos exercere queat, publice auctorandus est. Inde Cato *negat ius esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste*, apud CICERONEM Offic. I. [c. 11.] Add. ZIEGLERVS ad Gotii d. l. §. 12. [3]

§. XXII. CIRCA adquisitionem incorporalium in bello peculiariter obseruandum, ista non adquiri, nisi cum subiecto, cui inhaerent [1]. Quod subiectum sunt vel personae, vel res. Rebus, verbi gratia, praediis, fluminibus, portubus, oppidis, regionibus saepe quaedam iura inhaerent; vel potius personis, quatenus istas res possident, certa iura in alias res aut homines competunt. Sed heic videndum est, vtrum isti rei hoc ius competat ex pacto aliquo personali, an ex pacto reali; seu vtrum is, qui primus illud ius cum re coniunxit, ita pactus fuerit, vt illud ius perpetuo penes possessorem eius rei esset, quisquis is sit, & quocunque titulo ad eum res ista peruenerit; an vero id ius duntaxat valere voluerit, quando certae personae eam rem certo titulo

§. XXI. 1) Quod hodie in plerisque fere Europae ciuitatibus vsitatum est. Circa personas autem captas quid obtineat complurium populorum leges adduxi Comment. de Lytro sect. 2. §. 2. H.

2) A Grotio maluit stare KVLPISIVS Diss. de Priuatis in hostem excursion. §. 17. nominatim AVCTOREM refellens, eique exprobrans, quod confundat distinguenda. Nimirum talem priuatum haut dubie occupatione bellica acquirere res hostium, & quidem sibi, non ciuitati, cuius instrumentum non fuerit; quippe contra voluntatem eius agens: Poenae tamen obnoxium esse, quatenus contra mandatum egit. Enimuero si hoc concedit Kulpisius, simul etiam fateatur necessum est, dominium illud, quod acquisiuit talis capiens, non nisi reuocabile esse. Quid enim vetat, quo minus summus imperans tali per modum poenae auferat contra ius acquisitum. Caeterum de volonibus notat H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 6. §. 23. *tacita consuetudine vbique fere*

tulo obtinerent. Si posteriori modo ius alicui rei adhaereat, non statim is, qui rem quoquo titulo occupauit, illud ius exercere potest, sed videndum est, vtrum id ius etiam titulum bellicae adquisitionis ex prima eiusdem institutione sequi debeat. Illa autem iura, quae per se & immediate alicui personae competunt, tendunt vel in alias personas, vel in res. Iura quae personae competunt in aliam personam, cum non nisi huius consensu sint quaesita, (qui consensus non promiscue quemlibet spectauit, sed certum duntaxat hominem,) hautquidquam simul adquisita intelligentur [2], vtut persona, cui ista competebant, in hostium manus peruenerit. Sic rege ab hostibus capto, non statim hosti regnum quoque fuit adquisitum. Marito aut patre capto, non statim potestas in vxorem & liberos adquiritur [3]. Quando autem quis vxorem simul cum marito cepit, ius in vxorem captiuam accipit, non ex eo quod maritum simul cepit, sed vnice ex eo, quod istam cepit; nec plus aut minus potestatis accepit, siue maritum simul, siue non ceperit. Neque victor iste in captam alterius vxorem potestatem maritalem accipit, sed quale ius in captiuos adquiri mos est. Conf. GROTIVS L. III. c. 7. §. 4. Circa iura autem in res distinguendum est, vtrum aliquis viuat in ciuitate, an vero extra ciuitatem in statu mere naturali. Si in hoc statu viuat, qui personam cepit, omnes simul ipsius res cepisse intelligitur, aut saltem facultatem nactus est easdem quoque capiendi; quia nemo amplius obstat, qui istarum occupationem prohibere iure possit. Verum in ciuitatibus receptum, vt non cum persona res quoque ipsius pereat; sed vt istius ius ad alias personas eius ciuitatis deuoluatur, aut his non extantibus publicis bonis adcrescat. Vnde si ciuis ab hoste captus fuerit, bona istius, quae simul capta non fuerunt, non adquiruntur capienti, sed ad eum perueniunt, quem leges ciuiles ad successionem vocabant, si iste naturali morte functus esset. Quod si autem simul cum persona hostis ipsius quoque bona ceperit, sufficit ipsi ad dominium rerum captarum titulus captionis bellicae, nec opus est, vt istud dominium demum arcessat ex persona prioris domini simul capti; adeoque perinde est, quantum ad ius captoris in res captas, siue dominum simul ceperit, siue non.

§. XXIII. AD isthaec illustranda facit quaestio, apud Amphictyonas quondam agitata, de qua QVINTILIANVS Inst. Or. L. V. c. 10. *Cum Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutua Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Has, quia vsus erat commilitio Thessalorum, donauit his vltro,*

 postea

fere introductum, vt sua faciant, quae capiunt subditi; qui sine stipendio & suo sumtu suoque periculo rem gerunt. Interdum tamen pacta super ista re ineuntur, maxime si plures priuati per societatem aliquam expeditionem faciant, aut lege publica pars praedae factae publico seponitur. Vid. GROTIVM d. c. 6. §. 24. n. 6. H.

3) Potuisset aliquid addere AVCTOR de Foederatis, qui & ipsi partem praedae ferre debent, quamuis in ipso foedere nihil ea de re cautum sit.

§. XXII. 1) Hinc chirographo capto ius debitum exigendi & accipiendi acquisitum non est: nam ius illud personae adhaeret, & in chirographo tantum probatio debiti continetur. Vid. supra L. III. c. 6. §. 16. Ioach. BVRGERVS Cent. I. Obseru. iuridic. polit. militar. 26. H.

2) Hinc captor creditoris non etiam huius nomina, licet eius ossibus, vt loquuntur, inhaerentia acquirit. Ius enim in debitorem est ex mutua conuentione. H.

3) Vid. H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 7. §. 4. H.

postea restituti a Cassandro Thebani reposcunt Thessalos [1]. Thebanorum rationes dicto loco adferuntur [2]. Quibus Thessali reponere poterant: I. Quod vi iusta ablatum est, hautquidquam reposci posse. Consuetudine porro gentium vim in bello solenni adhibitam pro iusta reputari, adeo vt priori domino in erepta tali bello nulla praetensio remaneat, postquam pacificatio interuenerit. II. Ius belli vtique aliquid valere in iis, quae in iudicium trahuntur. Sane enim post finitum bellum, si de re, quam bello adquisiui, controuersia moueatur, sufficit titulum bellicae occupationis allegasse. III. Bello iusto parta vel maxime etiam in pace iure possideri, inprimis postquam pacto vtrinque pax est constituta. Heic enim possessoris manere intelliguntur, de quorum restitutione expresse non fuit conuentum. IV. Cum persona capta adquiri vtique posse iura illa, quae proprie & vltimato in ipsis rebus fundantur, ita tamen vt captus per consensum suum ea in me transferat: quem consensum intentatione grauioris mali mihi eliciendi facultas est. Vnde quemadmodum donare alteri possum actionem meam cum hoc effectu, vt debitor id aeque ipsi, quam antea mihi soluere teneatur: ita si captus consensu suo actionem suam in me transtulerit, vtique debitor, quod capto debuerat, mihi debere incipit. Et hoc modo Alexander creditum illud sibi adquirere poterat [3], siquidem Thebas ciuitatem reliquisset, adactis illis, vt ius suum in ipsum transferrent; & reuera adquisiuisse intelligitur, postquam citra vllius rei exceptionem Thebarum dominus factus erat. Qua ratione ius habebat id debitum a Thessalis exigendi, aut illud iisdem condonandi. Quin & Thebanos immediate adigere poterat, vt debitum illud Thessalis remitterent. Vnde Alexander, dum Thessalis debiti tabulas concedit, non tam hoc agebat, ne Thebanorum ciuitas, quam ipse delebat, aliquando debitum posset exigere, sed vt testaretur, quod ipse eo nomine nihil illos esset posciturus. V. Illud falsum, quamdiu aliquis superesset ciuium, esse & censeri ipsum totius summae creditorem, adeoque habere idem ius, quod ciuitas habebat, exigendi, quod huic debebatur. Qui singuli enim de dissoluto plane ciuitatis corpore supersunt, hautquaquam ius ciuitatis

§. XXIII. 1) Vide, quae de eadem quaestione exhibuit TITIVS Obseru. in Comp. Lauterb. DLCCCXXXIIX. & HOTMANI Quaestion. Illustr. 5.

2) Pro quibus etiam calculum posuere HOTOMANNVS Quaest. illustr. V. AYLA L. I. de Iur. militar. c. 5. H.

3) Nam imperio occupato iura simul publica sunt occupata; sub quibus vti aerarium, ita nomina quoque publica continentur. Hinc diuersus plane casus est, si miles priuatus chirographum occupauerit, de quo ad §. 22. dictum. Hic enim nihil acquirit, nisi quod manu cepit, abstulit & in custodiam deportauit. H.

4) V. infra c. 12. §. 8. H.

5) Cui ius, iam aliis quaesitum, non potuit donare Cassander. H.

§. XXIV. * Et AVCTOR de Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 16. §. 14. Add. L. VII. c. 7. §. 3. 4. GROTIVS L. III. c. 15. BVDDEVS Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 6. §. 9. & seqq. & LOCKIVS de Gubernatione ciuili c. 15.

§. XXV. 1) Quod sit Iure postliminii, quod inde dictum, quod quis ad limina suorum, aut amicorum redeat. Conf. BVDDEVS Philos. Pract. II. c. 5. sect. 6. §. 25. & seqq.

2) Idque iure postliminii, quod in ipsa naturali ratione est fundatum. Quandoquidem Reges aut populi liberi, qui bellum suscipiunt, credi volunt, iustas sibi fuisse causas, cur id faciant: contra autem iniuriam facere eos, qui aduersum se arma ferunt, ac proinde occupationem rerum esse iniustam. Quanquam Romani non pauca in eo ex vsu suae Reipublicae constituerunt; quae proinde a quibusdam ad ius gentium male referuntur. Nimirum ius postliminii non est tale ius, quod gentibus inuicem intercedit, sed est proprium ciuitatum, quod in illis summi imperantes

tis sibi possunt asserere, cum ipsi nequaquam amplius eam ciuitatem constituant [4]. Patet autem Alexandrum Thebanorum ciuitatem penitus deleuisse, adeo vt qui cladi superessent, nequaquam pro populo aliquo possent censeri. Et qui post Thebanorum oppidum instaurarunt, nouus plane fuere populus [5]: qui si qua peculiaria veteres Thebani iura habuerant, nequaquam sibi ex solo loco vindicare poterant, nisi de integro ea quaesiissent. Quod circa illud Thessalorum debitum factum non erat. VI. Thessali non quocunque modo possessionem tabularum nacti erant, sed vltro eas acceperant traditas ab eo, qui omnia Thebanorum adquisiuerat, animo id debitum ipsis condonandi.

§. XXIV. QVA ratione in victos imperium quaeratur, docet GROTIVS L. III. c. 8. *

§. XXV. VIDENDVM & paucis est, quomodo res bello ereptae iterum ad antiquos dominos redeant [1]. Vbi illud quam maxime aequitati naturali congruere arbitramur, vt per bellum capti, vbi manus hostium quocunque modo euaserint, neque illis fide data sint obstricti, atque ad suos redierint, non modo pristinum statum, sed & omnia sua bona ac iura recuperent [2]. Quod autem res attinet, quamdiu bellum durat, si hostibus iterum sint ereptae siue per nos ipsos, siue per nostros ciues aut milites, eas ad antiquos dominos redire par est, non immobiles tantum, sed & mobiles, modo liquido a nobis possint dignosci. Nam cum ciuitati incumbat quantum fieri potest bona ciuium defendere; eiusdem quoque erit, quantum in se est curare, vt quae ipsis erepta sunt, recuperentur. Neque obstat, quod illa a militibus sint recepta. Hi enim ministri tantum sunt ciuitatis, & quae adquirunt, ciuitati, non sibi proprie adquirunt. Cum autem iniquum sit, vt ista bona ciuibus erepta sibi adquirat ciuitas, nihil aliud supererit, quam vt ea pristinis dominis restituantur [3]. V. 1 Samuel. XXX, 22. sqq. Apud HOMERVM Iliad. λ. praeda diuisa memoratur inter eos, quibus res ab hostibus ante ereptae fuerant. Sed quid iure Romano potissimum circa postliminium sit dispositum, accurate tradit GROTIVS L. III. c. 9 [4].

 §. XXVI.

tes secundum rationem naturalem, de qua modo dixi, indulgent ciuibus suis. Ex quibus iam sponte sua fluit decisio quaestionis, non semel inter populos disceptatae, an si persona vel res captae in ciuitatem, quae neutrarum est partium, deueniant, libertatem iure postliminii consequantur? Quod haut dubie negandum: quoniam illi, qui in bello sunt medii, factum pro iure accipiunt, adeoque captiuitatem improbare non possunt. H.

3) Recte: hoc enim congruit rationi naturali, ob quam postliminii ius esse introductum modo dixi, & quae GROTIVS heic pro iure gentium venditat; ad ius gentium interueniens perperam referuntur. Vid. si libet. L. I. Paroemiar. Iur. Germ. 86. §. 2. Adde Ius Militar. Hollandic. art. 63. sequ. Apud Romanos expulsis hostibus ex agris, quos ceperant, dominia eorum ad pristinos dominos redibant, nec aut publicabantur, aut praedae loco cedebant. *L. 20. §. 1. D. de Captiu. & postlim. reuers.* At mobiles res (seruis exceptis, & si quae aliae erant ad belli vsum, veluti naues longae atque onerariae, item equi aut equae fraeni patientes) postliminii iure non gaudebant, si modo in castra siue stationes hostium fuissent perductae. Nam quod legimus apud LIVIVM L. III. c. 10. L. V. c. 16. L. X. c. 20. & c. 35. dominis res restitutas, id non iure postliminii factum, sed quia eorum esse nondum desierant; quippe ad praesidia hostium nondum perlata. Vid. *L. 44. D. de Acquirendo rer. domin.* Illa haut dubie mera liberalitas fuit P. Scipionis, quando capta Carthagine pronunciari per praecones iussit, vt Siculi ad sua simulacra, quae dudum amiserant, recognoscenda conuenirent, eaque reciperent. CICERO VI. Verrinar. & PLVTARCHVS Apopht. regiis. H.

4) Cui addendus BYNKERSHOEKIVS Obseruat. L. I. c. 20. & L. III. c. 6.

§. XXVI. Integer autem populus ſi vel propriis viribus, vel ſociorum armis iugum hoſtile excuſſerit, ſine dubio libertatem & ſtatum antiquum recuperat [1]. Quod ſi autem aliqua pars bonorum, quae antea ad ipſum pertinuerant, adhuc ſub poteſtate hoſtis remaneat, ad illam recuperandam praetenſionem retinet, quamdiu bellum pace nondum fuit compoſitum [2]. Sed ſi tertius aliquis ſuo nomine hoſti ſubactum antea populum bello eripuerit, hic dominum tantum mutabit, neque libertatem recuperabit. Idem quoque de parte alicuius populi eſt dicendum. Quod ſi pars populi vindicetur ab illo populo, cui tantiſper auulſa fuit, aut iſtius ſociis, antiquo iterum corpori coniungetur, & in priſtinum locum ac iura redibit. Quanquam & cum ſociis ita conueniri poſſit, vt ipſi retineant, quod quondam noſtrum hoſti eripuerint. Sicuti Demetrius malebat Philippo regnum ſibi ademtum cedere, quam id Romanis relinquere, apud Ivstinvm L. XXIX. c. 2. Sed & ſi proprio auſu praeſidia hoſtilia deiecerit, ad antiquum corpus reuertetur, nec peculiarem conſtituere ciuitatem praetendet; cum ciuitas iſta ſuo iuri ad iſthanc partem non renunciauerit.

* *

CAPVT VII.

DE PACTIS BELLICIS.

Dispiciendvm iam de pactis publicis, quae ſtatum belli praeſupponunt. Eorum aliqua ipſum ſtatum belli tollunt, alia eundem relinquunt, ſed aliquatenus temperatum. De his antequam ſigillatim agamus,

§. XXVI. 1) V. ſupra ad L. VII. c. 5. §. 21. H.

2) Eumenes, etiamſi fractus opibus nihil praeter arcem, in qua obſidebatur, ſuum dicere poſſet, dicebat apud Plvtarchvm in eius Vita: *Superiorem ſe agniturum neminem, quamdiu gladium manu exſertum teneret.* H.

§. II. 1) Imo hoc quoque genus conuentionum, non minus quam aliud, religioſe ſeruandum videtur, donec tempus eius praeterlapſum ſit, aut hoſtis, migrando conditiones ipſius, fide nosmet liberauerit. Quae ab Avctore adferuntur, iuſto plus probant. Nulla enim aliter ratione, bello finis imponi poſſet. Nam, eadem

agamus, in vniuerſum erit videndum de validitate poſterioris generis pacto-rum.

§. II. De pactis igitur, quae cum hoſte ineuntur, in vniuerſum pronunciat Grotius L. III. c. 19. ea ſeruanda eſſe. Quod quanquam omnino obtineat circa pacta, quae ad pacem tendunt; tamen circa illa, quae ſtatum belli relinquunt, neque ad eum tollendum ſpectant, res non omni caret dubio [1]. Neque enim adeo valida eſt argumentatio: hic intelligit, quid geratur, & poteſt conſentire; Ergo ex promiſſo ipſius alteri cuicunque naſcitur ius, aut ipſi aduerſus alterum obligatio. Status enim belli, vt talis, proprium agendi modum vim agnoſcit; pacis autem proprium inſtrumentum eſt fides. Igitur incongruum videtur fidem adhibere, vbi de pace reducenda aut conſeruanda non agitur; imo vbi ſtatus belli magis foueri, quam deſtrui videtur. Dein, quicum paciſcor, ab eodem poſtulo, vt fidem mihi adhibeat. Atqui implicat, poſtulare, vt alter fidem meam ſequatur, & nihilominus profiteri, me velle ipſius hoſtem manere, id eſt, qui quacunque via ipſi nocere velit. Nam hoſtilis ſtatus vtique in ſe dat licentiam nocendi alteri in infinitum. Ergo proteſtatio de non vſurpanda aduerſus alterum hoſtilitatis licentia facto videtur contraria, quamdiu quis in pleno ſtatu belli ſeſe permanſurum fert. Vnde neque locum heic habere poterit, quod ſupra traditum fuit [2], eos qui inter ſeſe paciſcuntur, eo ipſo renunciaſſe exceptionibus, quae ex alterius perſona deſumtae metum poſſent facere, ne alter fidem fallat. Nam ſi ſerio iſtis exceptionibus renunciant, iam hoſtes eſſe deſinunt: ſin de hoſtilitate adhuc continuanda aperte profitentur, ipſa res verbis eorum fidem detrahit; ac potius praeſumendum eſt, eos inter ſe inſidias ſtruere, & viam nocendi quaerere altero in ſecuritatem dato. Quo facit illud apud Procopium Hiſt. Goth. L. IV. cum legati Narſetis ad Totilam dicerent; *In quod tempus praelium condicis? ille, poſt octo, inquit, dies pugnemus. Reuerſi ad Narſetem legati audita, conuentaque renunciant. At ille fraudem Totilae ſuſpectans, parabat ſe, vt poſtero dimicaturus, neque eum fefellit ſua coniectura: ſequenti enim luce adeſt nuncium omnem praeueniens cum toto exercitu Totilas.* Quin nec alteri, qui eiusmodi pacto decipitur, nouum aliquod ius aduerſus decipientem oriri poteſt; quippe cum iam ipſa hoſtilitas aduerſus hoſtem in infinitum vim exſerendi praebeat. Quod ſi autem quis dicat, ideo ſtandum eſſe eiusmodi conuentis, ne hoſtis deceptus vehementer irritetur, & in nos deinceps acrius ſaeuiat; is hoc ipſo agnoſcit, eadem vtilitate aeſtimari. Quo referendum eſt illud Ambrosii Off. L. I. c. 29. *Si conſtitutus ſit cum hoſte aut locus, aut dies praelio, aduerſus iuſtitiam putatur, aut loco praeuenire, aut tempore. Siquidem vehementioribus hoſtibus & inſidis, & his qui amplius laeſerint, vehementior refertur vltio.* Equidem non tenemur omnem licentiam belli in hoſtem exſerere, & ſaepe,

dem de cauſſa, licitum nobis videri poſſet rumpere inducias, rite petentibus datas, & in vincula coniicere, quibus Liber Commeatus conceſſus. Equidem, quamuis de pace agamus, hoſtes nondum eſſe deſiimus, imo potius reapſe induciae tantiſper fiunt, vt adpareat, an bellum finiri queat. Quare & actus hoſtiles, ſi tractatio de Pace exitu felici deſtituatur, denuo incipiunt. Id vero facile dari Auctori poteſt, bene nobis cauendum eſſe, antequam hoſti promittamus, quoniam ad fidem fallendam procliues ſunt homines, quoties ſuis ſic conſulunt commodis, in primis quando cum talibus eis res eſt, quibus odio ipſi ſunt, quum odio eos proſequantur.

2) L. III. c. 6. H.

ſaepe, cui extrema quaequae poterant inferri, parcere cum laude eſt coniunctum. Sed tamen cum hoc fine bellum ſit conceſſum, vt iura noſtra tueamur, aut aſſeramus, vbi pacificis mediis id obtineri non poterat: igitur breuiſſimam quamque viam, qua eo pertingi poſſit, naturae quam maxime probari cenſendum eſt. Adeoque vbi per pacta illa, vim hoſtilem temperantia non niſi bellum alatur, naturae eadem repugnare manifeſtum eſt. Conf. HOBBESIVS de Ciue c. 3. §. 27. Vtut iſta ſint, tamen inter cultiores gentes, vti plura alia, ita & hoc in fauorem fortitudinis bellicae receptum [3], vt & iſta pacta valerent, quae ad ſtatum belli tollendum non pertinerent, ſed tantum ad hoſtilitatem cum aliquo moderamine exercendam ſpectarent. Qualia ſunt induciae paucarum dierum aut horarum ſepeliendis mortuis, pactum de concedendo tranſitu per noſtra praeſidia. Item vt certis locis, hominibus aut rebus plane parceretur, vt certo tempore hoſtilitas non exerceretur, vt certa inſtrumenta nocendi non adhiberentur. Sic Ad. OLEARIVS Itin. Perſici L. V. c. 20. tradit, inter Perſas & Turcas pactum eſſe, vt mercatores etiam belli tempore vtrinque tuto commercia queant exercere, & hinc inde commeare; quod vtriusque populi interſit commercia non intermitti. Scilicet expedire rebus humanis videbatur, quaedam velut commercia belli inſtituere, & in artem quaſi bellum redigere, poſtquam plurimos in bella haut neceſſaria ambitio, & habendi cupido impulit; vt ſaltem innocentibus iniuriae eo fierent tolerabiles magis, ſi non omnem ſuam licentiam ſtatus bellicus exſereret. Accedit quod bellatoribus noxia fere ſit opinio perfidiae, aut per pacta aliis illudendi; & quod cordatiores non niſi ſemel decipiantur. Prudentis tamen non fuerit, eiusmodi pactis multum confidere [4], aut in ſecuritatem ſeſe reſoluendo hoſti nocendi occaſionem praebere; adeoque ad talia citra neceſſitatem non deſcendere, niſi vbi fallenti paria reponendi facultas ſuppetat, aut alias ſatis nobis cautum ſit.

§. III. INTER pacta, quae ſtatum belli non tollunt, ſed eius actus tantum ſuſpendunt, ſunt induciae, quae ſunt conuentio, per quam bello manente, ad tempus bellicis actibus abſtinendum eſt. Quae definitio illuſtratur a GROTIO L. III. c. 21. §. 1. Nam vtique ad plures annos induciae ſolent dari. Vbi tamen pro excuſando Varrone & Paulo [1] dici poſſit [2], eos ob oculos habuiſſe illas duntaxat inducias, quae manentibus vtrinque in expeditione exercitibus ſolent iniri [3]; quae regulariter non niſi paucorum dierum ſunt: non autem

3) Ita ergo ex ſententia AVCTORIS. (Vid. ſupra L. II. c. 3. §. 23.) pacta iſthaec, vi iuris non obligabunt. Quod minime admittendum cenſeo. Nam in pactis eſt iuris translatio, adeoque in iis aliquid plus eſt, quam in ſola teſtatione. Vnde cadit argumentum AVCTORIS praecipuum: hoſtilem ſtatum licentiam nocendi dare in infinitum: id enim verum eſt, quousque alter, qui ſe hoſtem ferebat, iſtud ius non abdicauit, vel omnino vel ex parte. Conf. AVCTOR L. IV. c. 1. §. 19. H.

4) Atqui AVCTOR hanc cautionem etiam in foederibus commendat L. III. c. 6. §. 9. in fine: quae tamen obligare non eſt dubium. Caeterum idem monitum eſt POLYBII L. VIII. Hiſt. c. 2. Τοῖς μὲν γὰρ ἀσκέπτως ἑαυτὲς ἐγχειρίζεσι τοῖς ὑπεναντίοις ἐπιτιμητέον· τοῖς δὲ τὴν ἐνδεχομένην πρόνοιαν ποιεμένοις ἐγκλητέον τὸ γὰρ μηδενὶ πιςεύειν εἰς τέλος ἄπρακτον. *Nam illi quidem demum reprehenſione digni ſunt, qui temere ſuorum hoſtium fidei ſe permittunt: illi vero non ſunt culpandi, qui prouide prout poſſunt ſibi cauent: nam credere quidem prorſus nemini, amittere eſt facultatem rerum gerendarum.* H.

§. III. 1) Induciae *ſunt, cum in breue & in praeſens tempus conuenit, ne inuicem ſe laceſſant.* L. 19. §. 1. D. de Captiu. & de poſtliminio.

tem illas, quibus totus belli adparatus diſſoluitur, & quae intra praefinitum tempus plenae pacis inſtar gerunt; praeſertim vbi iſthaec clauſula ſit expreſſe induciis inſerta, vt interea de plena pace conſtituenda tractetur. Obſeruandum autem eſt & hoc, licet induciae poſterioris generis regulariter complectantur omnes ditiones vtrinque belligerantium; conueniri tamen ita poſſe & ſolere, vt certis duntaxat in locis induciae obſeruentur, in aliis autem bellum poſſit geri, verbi gratia, populi Europae, qui in India orientali aut occidentali terras poſſident, inducias concludere poſſent per Europam valituras, bellum autem in Indiis continuare [4].

§. IV. Hoc loco quaeri poteſt: ſi certus terminus temporis ſit paci additus, puta in annos XX. XL. an pro induciis illud ſit habendum. Nobis videtur omnem pacem ſua natura aeternam eſſe, id eſt, quandocunque pax initur, partes ita paciſcuntur, quod ſuper illis controuerſiis, ex quibus bellum extitit, nunquam deinceps arma ſint mouenda; ſed quod vel illae iam penitus tollantur, vel ad arbitros aut amicabilem compoſitionem reiiciantur. Vnde pax iſta aeterna hautquidquam rupta cenſebitur, etſi poſt inter eosdem bellum ex noua, & a priori diuerſa cauſa oriatur. Neque enim paci aeternae ineſt obligatio, alterius iniurias citra reſiſtentiam in perpetuum deuorandi. Hinc licet vocabulum pacis adhibitum reperiatur, ſi tamen certum tempus fuerit additum, quo vsque illa debeat durare, nec controuerſia, ex qua bellum ſurrexit, penitus ſit ſublata, induciae duntaxat erunt, per quas interea officia pacis inuicem ſint exercenda. Sic apud Ivstinvm L. III. c. 7. Lacedaemonii in annos L. pacem pepigiſſe dicuntur [1]; ſed mox cum poſt ſexennium bellum recruduiſſet, *inducias* rupiſſe arguuntur. Ex aduerſo abſurdum videtur, verbi gratia, Romulum cum Veientibus ad centum annos inducias feciſſe, apud Livivm L. I. c. 15. (quanquam ſimpliciter Dionysivs Halicarnassevs L. II. [c. 55.] *σπονδὰς foedera* adpellet.) Cum nulla videatur iniuria dari, quae non tanto temporis ſpatio vltro velut exoleſcat, ſic vt eius perſecutionem vltra ſeculum reiicere abſurdum ſit [2]. Quod enim apud Evndem L. VII. c. 20. *populo Caeriti pax data* dicitur, ſed *inducias in centum annos factas in SCtum relatum* fuiſſe; id ideo factum crediderim, ne manifeſtam iniuriam ita ſimpliciter condonando auctoritati ſuae quid Senatus detraheret [3]. Apud Sozomenvm Hiſt. Eccleſ. L. IX. c. 4. Theodoſius II. cum Perſis inducias in centum annos pepigiſſe dicitur.

2) *L. 19. D. de Captiu. & poſtlim. reuerſ.* H.

3) Dicunturque hodie armiſtitia. Donatvs ad Terentii Eunuchum: *Induciae ſunt pax in paucos dies, vel quod in diebus dentur, vel quod in dies otium praebeant.* H.

4) Hoc Hiſpani *prodigio* aiebant *ſimile*, apud H. Grotivm L. XVII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCIIX. Plane vt olim Argiuorum poſtulatum Lacedaemoniis ſtultum videbatur, vt Cynarius ager medius inter Argos & Spartam belli maneret materia, teſte Thvcydide L. V. Hiſtor. H.

§. IV. 1) Et Guſtauus Sueciae Rex cum Chriſtiano Daniae Rege in idem tempus, apud Loccenivm L. VI. Hiſtor. Suecan. ad A. MDXLI. H.

2) Itaque tales vſi cenſentur *συνεκδοχῇ*, qua certum tempus pro incerto ponitur. H.

3) Plane vt Henricus VII. Angl. Rex cum populus pacem auerſaretur, inducias palam inibat cum Iacobo III. Scot. Rege, easdemque in vim pacis clam efformabat. Baco de Verulam. Hiſtor. Henrici VII. H.

citur. Sic & pacis in centum annos inter Ambraciotas & Acarnanes mentionem facit DIODORVS SICVLVS L. XII. c. 60. Sic Ferdinandus Catholicus & Alphonſus V. rex Luſitaniae pacem fecerunt in annos centum & vnum [4], apud CONNESTAGIVM de Vnione Luſitan. L. I.

§. V. CVM igitur per inducias ſtatus belli maneat, id quod fieri nequit, niſi manente praetenſione, & nondum compoſita controuerſia, ob quam bellum fuit exortum; patet abſurde peti *, vt alter quidem inducias mecum ineat, & tamen omni praetenſioni aduerſus me renunciet. Hoc enim ſi fiat, quid ad pacem amplius deeſt? aut quare mihi velim reſeruare licentiam poſt elapſum certi temporis ſpatium ſine cauſa bellum renouandi? Vid. BAVDIVS de Induciis belli Belgici. p. m. 118.

§. VI. SED & hoc ex natura induciarum patet, ſi poſt illas elapſas ad arma iterum ſit redeundum, noua indictione belli opus non eſſe [1]. Conf. GROTIVS L. III. c. 21. §. 3. Nihilominus in longioribus induciis, & quibus adparatus belli fuit plane ſolutus; quibusque regulariter clauſula haec ineſt, aut ſaltem ineſſe debet, vt interea de controuerſia penitus tollenda tractetur; ſi non neceſſarium, ſaltem decorum fuerit [2], aliquam denuo praemittere indictionem conditionatam, vt teſtemur nos bello non delectari, neque per nos ſtetiſſe, quo minus plena pax coiret.

§. VII. ID quoque monendum, inducias, quarum quidem ſeruandarum aliqua ſit obligatio, non niſi pacto expreſſo contrahi, aut per tales actus amicitiae pacique ſimiles, qui ad nullam aliam cauſam poſſunt referri; etſi tractatus de pace per ſe vim induciarum non habeant, niſi expreſſe ſit conuentum. Vnde ex eo ſolo, quod ab exercendis actibus hoſtilibus ego aliquantiſper abſtinuerim, hoſtis hautquidquam recte concludit, me cum ipſo in inducias conſenſiſſe. Nec ſi poſt eiusmodi quietem, qua ipſum in ſecuritatem dedi, eundem de improuiſo inuadam, fidei tacitae violatae me poteſt arguere. Et hoc modo ſunt explicandi auctores, qui intermiſſum hoſtilitatis exercitium ad aliquod tempus citra pactum, induciarum tacitarum vocabulo ſolent notare. Vid. IVSTINVS L. VI. c. 7. LIVIVS L. II. c. 18. & c. 64. & L. XXIII. c. 40. Quorum locorum ſenſus

4) Baiazetes Turcarum Imperator cum Venetis in centum annos & vnum diem. CROMERVS L. XXX. Rer. Polonic. ad A. MD. H.

§. V. * Simul quoque hinc intelligitur, bellum quod inducias ſequitur, non nouum, ſed inſtauratum eſſe. Cuius obſeruationis vſum ſub exemplo docet Richard. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. fecial. ſect. 9. quaeſt. 47. H.

§. VI. 1) Eam ob cauſam Guſtauus Adolphus Rex Sueciae Polonis bellum per Feciales indicere, vt Poloni ipſi exprobrabant, indicere non iudicauit neceſſarium apud LOCCENIVM L. VIII. Hiſt. Suecan. ad A. MDCXXX. H.

2) Vid. ſupra ad c. 6. §. 9. H.

§. VIII. 1) Maxime cum ipſe GROTIVS d. l. §. 4. n. 2. dicat, temporis productionem fauorem in ſe habere. H.

2) PVFENDORFII ſententia Grotianae praeferenda videtur, vtpote quieti producendae, quam contrahendae aptior. Optime fecerint paciſcentes belli Duces, ſi ambiguae diſceptationi diſertis verbis modum poſuerint. Quod ad reliqua, etſi hi inducias obſeruare debeant a momento interpoſiti pacti; ad ſubditos tamen eae non antea pertinent, quam quidem ipſis innotuerint. Quare nec Nulli ſunt actus hoſtiles, interea ab iis commiſſi, nec vlla indemnitas peti poteſt ab iis, quibus damnum illatum, etſi aliud viſum ſit GROTIO III. 21. 5.

§. IX. * Omiſit h. §. perinde ac 13. Celeb. BAR-

ſus eſt, per iſtud tempus hoſtes bona fide quieuiſſe non ſecus, ac ſi ſuper ea re conuentum fuiſſet.

§. VIII. De tempore, quo induciae circumſcribi ſolent, vid. Grotivs d. l. §. 4. Vbi tamen id probare non poſſumus, quod tradit; a quo die menſura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra menſuram non erit; quia praepoſitionis *a* vis eſt diſcernere, non coniungere. Nam initium vtique maxime eſt pars rei. Vnde ſi ita conuentum ſit: induciae erunt in decem dies a calendis Iuliis; ſane nemo hoc aliter interpretabitur, quam illas calendas induciis quoque comprehendi [1]. Neque ſemper voculae *a* vis eſt diſcernere eam rem, cui adponitur, a ſequente; ſed ſaepe etiam initium notat in aliqua re comprehenſum. Quid notius illis locutionibus a capite ad calcem, ab ouo ad mala? [2]

§. IX. Qvando * induciae ſubditos potiſſimum vtrinque bellantium obligare incipiant, docet Grotivs d. l. §. 5.

§. X. Qvantvm per inducias liceat, quantum non liceat, enumerat Grotivs d. l. §. 6. ſeqq. Vbi tamen arbitramur, in quauis induciarum ſpecie actus mere defenſiuos eſſe licitos *, licet forte ſub alio praetexto induciae ſint petitae & obtentae. Vnde non erit illicitum, verbi gratia, ſi tantum ſepeliendorum hominum cauſa datae ſint induciae, ſeſe in locum tutiorem recipere, aut munitionibus circumdare. Aut ſi obſeſſi per inducias ſibi tantum ſtipulati ſint, ne oppugnentur, auxilia ab iisdem & commeatus admitti. Nec Grotii d. l. §. 10. ratio videtur ſufficere: *Cum illae induciae alteri partium proſint, non debere interim eius, qui dedit, cauſam duriorem facere.* Nam cum nullo pacto ius ſeſe defendendi ſoleat abdicari, ipſe qui tales inducias conceſſit, ſuae facilitati & imprudentiae adſcribat, qui non ſatis cauit, ne hoſtis ſeſe interim confirmare poſſet. Vid. Xenophon Orat. de Ageſilai laudibus, [c. 1. §. 10. 11. Edit. Oxon.] & Cornel. Nepos Ageſilao, c. 2. de induciis Tiſſaphernis cum Ageſilao: vbi arbitramur, ſi reuera iſte regi ſuo ſignificauit, an aliqua ratione ipſi cum Lacone conuenire poſſet, periurii eum ideo ſolum non eſſe reum, quod in omnem euentum arma parauit. Add. quoque Montagne Eſſais L. I. c. 16.

§. XI. Finitis induciis, quod qui vi maiore impeditus intra fines hoſtium deprehenditur, retineri queat *, docet Idem d. l. §. 9.

Mmm 2 §. XII.

Barbeyracvs, quoniam remiſſiones, quas continent ad Grotium, in notis exhibuerat.

§. X. * An ſub iis actibus contineatur, in locis, de quibus controuerſia eſt, munitiones extruere? Vid. diſceptationem apud Avctorem L. XIX. Rer. Brandenburg. §. 56. 57. 58. ad A. MDCLXXXVII. Singulare eſt, quod de induciis inter Hungaros & Turcas Paulus Iouius Hiſtor. L. XXXVI. obſeruauit: *Ex inueterata conſuetudine in finibus minuta praelia & extraordinarias incurſiones eos admiſiſſe: niſi iuſtis copiis cum iuſto tormentorum muralium apparatu vis inferretur.* H.

§. XI. * Recte tamen Bvddevs Philoſ. Pract. P. II. c. 5. ſect. 7. §. 16. addit, humanitatis eſſe, vt hoc hominum genus potius dimittatur: vtpote qui vim maiorem, tanquam caſum fortuitum, praeuidere, adeoque cauere nequiuerint. Multum autem intereſt, inter eos, qui in eiusmodi Principis regionibus verſantur, qui confeſtim Reipublicae ipſorum bellum declaret, & eos, qui, finitis induciis, in terris hoſtilibus caſu fortuito detinentur. Inter illos enim, & Principem, in cuius terris deprehenduntur, nulla interceſſit conuentio: quum contra poſteriores id demum petant, quod vi induciarum conſequi potuiſſent, niſi caſus conſilia eorum turbaſſet. Quandoquidem enim exploratum eſt, liberum commeatum iis ſecedere volentibus ipſo induciarum tempore praeſtari debuiſſe; idem iis poſt inducias quoque permitti

§. XII. Si fides induciarum ab altera parte rumpatur, laeso liberum est sine indictione ad arma redire. Quanquam & si velit ad induciarum terminum quiescere possit. Quod si de certa poena sit conuentum, exsoluenda ab eo, qui prior inducias violauit: vbi illa postulatur, & persoluitur ab eo, qui contra inducias fecit, iam bellandi ius non esse patet. Nam ideo multa soluitur, vt caetera salua maneant [1]. Contra si laesus bellum moueat, a poena recessisse intelligitur. Etsi & illud pacto repugnet, neglecta poena statim ad arma ruere. Nam regulariter non ita solet conueniri, vt optio sit alteri [2], poenam commissam accipere, an arma resumere velit. Vid. Grotius dicto loco §. 11. 12.

§. XIII. De pactis circa indulgendum commeatum, seu praestandum securum itum & reditum per loca hosti infessa, & quomodo ista sint interpretanda, plene docet Grotius dicto loco §. 14. seqq.

§. XIV. Pacta circa redemtiones captiuorum apud Christianos multum habent fauoris, praesertim si quis apud barbaros captiuus detineatur, in quorum redemtionem etiam sacra vasa recte conflantur. Vid. *L. 21. C. de SS. Eccles.* [1] Gratianus caus. 12. quaest. 2. c. 13. 14. 15. Etsi moribus Romanorum secus erat, de quibus vid. Livius L. XXII. c. 59. 61. Horatius Carm. L. III. Od. 5. Silius Italicus L. X. [v. 654. 655.] *Noxam superauerat omnem Armatum potuisse capi.* Apud Eutropium L. III. [c. 6. num. 2. Edit. Cellar.] Hannibali, qui Romanis captiuos, vt redimerentur, obtulit, a senatu est responsum: *eos ciues non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent.* Plato quoque de Republ. L. V. [p. 662. B. Ed. Wechel. Ficin.] Τὸν ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἁλόντα ἆρ᾽ οὐ δωρεὰν διδόναι τοῖς θέλουσι, χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὅ, τι ἂν βούλωνται; κομιδῆ γε. *Eum qui viuus ab hostibus captus fuerit etiam gratis reddere volentibus relinquendum, vt praeda quomodocunque lubet vtantur? Omnino.* Quintilianus Declam. 339. *Longe felicissimum in bellis est vincere: fortissimum, si victoria non detur, pro causa mori. Est tamen tertium aliquod inter decora,*

mitti oportet, si adpareat, in potestate eorum non fuisse, vt conditione induciarum vterentur. Aliud si dicamus, induciae hae in euentibus quotidianis decipularum instar, erunt, quibus homines innocentes, sine vlla sua culpa, in hostium manus tradantur.

§. XII. 1) Id quod etiam legibus Romanis congruit *L. 115. §. fin. D. de Verb. Obligat. L. 4. §. 7. de Doli mali & metus except. L. 14. C. de Pact. L. 37. L. 40. C. de Transact.* H.

2) At secundum regulam Romani iuris contrarium dici oportet *L. 10. §. 1. de Pactis L. 28. pr. de Action. emt. d. L. 40. C. de Transaction.* H.

§. XIV. 1) *Nam si necessitas fuerit in redemptione captiuorum, tunc & venditionem praefatarum rerum diuinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus, quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque vasis vel vestimentis praeferri.*

2) Quam rationem, Iure stricto probandam censerem, & si aliud videatur Hertio. Quum enim *Spoliari*, & omnibus quae secum habet priuari Iure belli captiuus possit, recte Musachius caussabatur, hos nummos sibi iam cum persona acquisitos esse. Neque id aliter hodie fert mos militaris. Conf. de caeteris Boecleri miles captiuus in I. Vol. Dissertat. quae A. 1700. iunctim publici iuris factae sunt.

3) Recte. Nam qui agit cum captiuo, vt se liberet, is pretio quod stipulatur, contentum se fore declarat; vt adeo eo ipso momento possessionem rerum, quas cum persona nactus erat, amisisse videatur. V. *L. 3. §. 6. D. de A. vel A. possess.* Quae ratio tanto magis valet inter populos, quos inter seruitutis vsus desiit. Eoque inprimis spectasse Grotius videtur, cui alioquin non temere contradixit Zieglerus. Reliqua, quae ad

decora, in patriam certe redire, & si vincere non detur, effugere. Potest enim credi qui hoc fecit, ad secundam se aciem seruasse, & victum aduersis animum reposuisse. Ille vero qui se inter virtutem hosti dedit, qui abiectis armis paratas in vincula praebuit manus, quam tandem nobis spem in posterum facit? Quae spes in milite residua est, si nihil potius fuerit, quam capi? Quae circa isthaec obseruanda sint, docet GROTIVS dicto loco §. 23. seqq. Vbi ad §. 28. addimus, quod apud Marinum BARLETIVM de vita Castriotae L. VII. memoratur, cum captus adolescens barbarus Musachio praedae nomine concessus cum ipso conuenisset de CC. aureis loco lytri, eum mox istos ex veste depromtos victori numerasse. Qui recusauit eum dimittere, causatus, iam sibi istos numos cum persona adquisitos [2]. Sed re ad Castriotam delata, ipse pro barbaro pronunciauit [3].

§. XV. DE pactis ducum, & quid circa illa obseruandum, tradit GROTIVS L. III. c. 22. [1] Vbi tamen ad §. 8. notandum: breuiores duntaxat inducias concedere ducum esse [2], non autem tales, quibus adparatus bellicus plane dissoluitur. Hoc enim est summorum imperantium.

§. XVI. DENIQVE quousque priuati in bello cum hostibus pacisci queant [1], docet IDEM L. III. c. 23. Quibus addi potest mos Anglis & Scotis quondam receptus circa isthaec pactorum genera [2]. *Si quis ad diem dictum non redeat, haec poena est. In congressibus, quae ob res reputandas fieri solent, qui deceptum se queritur, manus effigiem aut chirothecam in hasta oblonga omnibus conspicuam circumfert. Ea summa apud ipsos infamia habetur: adeo vt, qui fidem violauere, amicis propinquisque fiant detestabiles: nec paulo honestior eos conuictu, sermone, aut domo sua dignetur.* BVCHANANVS Rer. Scotic. L. IX. Notabile quoque est pactum militis Gothi & Romani, qui in eandem foueam inciderant, apud PROCOPIVM Hist. Goth. L. I. [c. 1.] qui mutuam inuicem salutem stipulati sunt; quorum conuentionem Gothi ratam dein habuerunt.

 CAPVT

ad hoc argumentum pertinent, fuse persecutus sum *Comment. de Lytro sect. 2.* H.

§. XV. 1) Vtique scilicet Princeps obstringitur ad seruandum conuentiones, factas a Ducibus suis bellicis, tanquam personam ipsius repraesentantibus, modo eae nihil contineant, quod limites egreditur muneris ipsorum, aut mandatorum quae iis data sint, latitudinem. Neque interest, vtrum de Mandatorum summa omnibus, an iis tantum, quibuscum egerunt, constet. Imo, etsi conuentio ab initio contra voluntatem Principis facta, deinde ab eo expresse, vel tacite ratihabeatur, palam est, consensum Principis retrotrahi debere. Conuentionem Ducis sui seruare quoque Princeps tenetur, si is iussa secreta sua migrauerit. Dux enim culpae reus est, non illi, qui cum eo pepigerunt, & si aliter fieret, facile eludi posset vis omnis generis conuentionum. Conf. GROTIVS L. III. c. 22.

2) Petr. BELLINVS Part. V. de Re militari tit. 1. *Communis est*, inquit, *Doctorum opinio, Ducem non posse treugas* (ita barbare inducias vocant) *facere, nisi sit treuga breuis.* Vbi exempla addit. V. & TACITVM XV. Ann. 5. H.

§. XVI. 1) Quod genus conuentionum pro valido haberi nequit, nisi quatenus consensu expresso tacitoue Reipublicae vel Principis coaluerit: quo casu Princeps illos, qui eas inierunt, si in fide praestanda negligenter sint, ad eam implendam cogere potest. Leges autem & Mandata Principum ita semper explicari debent, vt nihil contineant, quod supra vires humanas sit.

2) Cui non multum dissimilis mos hodie vsitatus, quando promissor fidem destituens publice infamis declaratur, & interdum eius nomen patibulo affigitur, teste HOIERO ad Ius militar. Brandenb. art. 70. H.

CAPVT VIII.

DE PACTIS PACEM REDVCENTIBVS.

I. *An pacta pacis infirmentur per exceptionem metus?*
II. *An cum rebellibus valide pax ineatur?*
III. *Quatenus in pace bona priuatorum condonari possint.*
IV. *Terminus implendae pacis stricte interpretandus.*
V. *Quid si pax referatur ad euentum praelii?*
VI. *Obses in principis locum succedens non amplius tenetur.*
VII. *De sponsoribus pacis.*

De pactis, queis bellum plane finitur, ita plene exsecutus est GROTIVS L. III. cap. 20. vt vix quidquam nisi per modum spicilegii addere liceat. Circa quae praecipua est quaestio: num illa possint reddi irrita per exceptionem metus iniuste incussi? Id quod circa bella solennia negat GROTIVS L. II. c. 17. §. 20. & L. III. c. 19. §. 11. cum contrarium iure gentium sit receptum ideo, quod alias eiusmodi bellis, quae valde sunt frequentia, nec modus nec finis potuisset imponi; id quod tamen fieri generis humani intersit. Etsi salua conscientia bello iniusto extortum retineri nequeat. Enimuero vti de restitutione quidem dubium non est: ita nondum adeo liquido constat de iure aliquo gentium, per quod non liceat contra victorem iniustum exceptionem metus opponere. Et si vel maxime tale ius extaret, non tamen tranquillitati generis humani multum videtur decessurum, si istud negligatur. Nam, tradente GROTIO, belli solennis, qualemcunque habeat causam iustificam, hic est effectus, vt dominium, quod ipse vocat, externum rerum hostilium adquiratur [1]. Si quis ergo solenne bellum antea victori post intulerit, vtut nullam iustificam belli causam praeter metum illum habuerit; vbi fortuna arriserit, non amissas modo per iniustum bellum res, sed & omnia hostis bona adquiret. Inde simplex valde est, si quis iniusta vi quid alteri extorsit, qui alia ratione quam vi possessionem suam magis stabiliri credit. Non minus ineptus, qui alterum per iniustam vim ad duras pacis leges adegerit, ni statim, quamdiu adhuc alterum oppressum tenet, exsecutionem pacis fieri curet; sed solo victi pacto adquiescat, eumque in tali statu relinquat, vt malum, quod passus fuit, reponendi sit facultas. Vid. GVICCIARDINVS Hist. L. XVI sub

§. I. 1) Intelligit autem GROTIVS ius proprietatis, quod tantum in iudicio humano, & quidem coactiuo, valeat, ita, vt nemo vi vti possit ad recuperandam rem, quae hac ratione possidetur, etsi non intercedat vir eruditissimus, quo minus eam restituamus ex pudore conscientiae. Vid. eius L. III. c. 7. §. 6. & c. 10. §. 5.

2) Supra L. V. c. 9. §. 3. H.

3) Supra L. III. c. 1. §. 7. Et hic locum habet, quod est in *L. 20. pr. D. Quod met. caus. hos sibi ipsis metum intulisse.* H.

ſub fin. & L. XVII. ſub init. Ergo verius videtur, eum, qui bello iniuſto petitus, poſtquam ad pacificam disceptationem ſeſe obtulit, & bellum deprecatus eſt, ad iniquam pacem adigitur, nullo iure prohiberi, quo minus paci nondum impletae exceptionem metus opponat; aut poſt occaſione data reparationem iniuriae quaerat. Sicuti & POLYBIVS L. III. c. 30. pronunciat, iuſtam fuiſſe Poenis cauſam belli ſecundi in Romanos ſuscipiendi, eo nomine, quod quondam ipſis inter res domi ancipites verſantibus Sardiniam, & magnam vim pecuniae Romani extorſiſſent. Καιρῷ γὰρ πεισθέντες, ἠμύνοντο τοὺς σὺν καιρῷ βλάψαντας. *Occaſione enim inuitati, vltum iuerunt eos, qui per occaſionem temporum ipſis nocuerant.* Aliter tamen dicendum fuerit [2], ſi inter belligerantes ab initio contractus velut aleae fuerit initus. Id quod fieri intelligitur, quando de cauſa nondum liquida reiectis mediis pacificis ad arma protinus conuolatur, aut perſecutio iniuriarum, praetenſionumque, quae via iuris aut per tranſactionem haberi poterat, euentui belli committitur. Heic enim aperte Mars arbiter ſumitur, & hoc animo vtrinque in bellum deſcenditur; aut bello ius iniuriamue afferam, aut plura perdam. Hoc ſane modo qui in bellum ruunt, vbi aduerſi quid patiantur, non magis de iniuria ſibi facta conqueri poſſunt, quam ſi qui ex condicto in duello pugnans vulneratur [3]. Sic vt qui heic ſuccumbit, adplicare ſibi debeat illud PLAVTI Amphitruone Act. 1. Sc. 1. [v. 240.] *Vt lubet, quod tibi lubet fac, quoniam pugnis plus vales.* Conf. *L. 3. §. 3. D. de Iniuriis, & L. 7. §. 4. D. ad L. Aquiliam.*

§. II. ILLA quoque quaeſtio varie agitatur; an pax & tranſactio cum ciuibus rebellibus a ciuitate, eorumue rectoribus ſit ſeruanda? GROTIVS L. III. c. 19. §. 6. ſeqq. affirmatiuam ſat copioſe deducit. Nobis autem planius ita dicendum videtur. Subditos rebelles qui per vim in ordinem redegit, quid de ipſis ſtatuat, ipſe viderit. Sed ſi per pacta res componatur, ipſa negotii natura oſtendit, regem rebellibus gratiam delicti facere; ſic vt obtentu rebellionis pacta nequeant irrita reddi *. Rebelles autem per eam pactionem de integro ciuitati coniungi, eique obſequium ſpondere intelliguntur; cuius ſui obſequii velut conditionem praeſupponunt obſeruantiam eius pacti a ciuitate praeſtandam. Sic vt in regnis potiſſimum illud vim capitulationis aut legis fundamentalis obtineat. Iis tamen, qui ideo rebellant, vt principi cupita extorqueant, bene obſeruandum illud GRAMONDI Hiſt. Gall. L. II. *extra fidem regi debitam nihil eſt praeſidio ſubditis.*

§. III. QVANTVM circa condonanda priuatorum bona per pacificationes ciuitati liceat, ex indole dominii eminentis intelligitur. Cuius vi vtique bona priuatorum, quocunque titulo quaeſita, pro neceſſitate Reipublicae aut magna ipſius vtilitate poſſunt tradi; ita tamen, vt ciuitas iſtud damnum tenea-

§. II. * Contrarium ſuaſit Boxhornius L. I. Inſtit. Polit. c. 14. §. 19. & LIPSIVS, refutatus propterea a THOMSONO & LOCCENIO in Animaduerſ. ad Lipſium. At nos cum AVCTORE facimus (v. ſupra L. III. c. 6. §. 11.) Niſi ſingulares cauſae ſint, propter quas pacta huiusmodi reſcindi aequitas ipſa ſuadeat. Quales quidem occurrebant in pactione Maximiliani I. Regis cum Flandris, quas in ſolenni Procerum Imperii iudicio discuti curabat Fridericus III. Imperator, apud Sigismundum a *Bircken Oeſterreichiſchen Ehrenſpiegels* L. V. c. 38. ad A. MCCCCLXXXVIII. H.

teneatur priuatis ſarcire, de publico vel ſtatim, vel vbi ſoluendo eſſe coeperit [1]. Caeterum illa diſquiſitio, vtrum bona ciui priuato ſint auferenda aut condonanda, in monarchia ad regem ſpectat: vt autem ſingulis damnum hoc modo extra ſuam ratam ſarciatur, vniuerſitas ciuium obligatur rege exigente. Aſt exteri, quibus ea bona traduntur, non opus habent inquirere, ex vſu ciuitatis fuerit, nec ne, illa ſibi tradi; ſed ſufficit illis ad dominium legitimum adquirendum factum regis, tum ob praeſumtionem, quae actus regis comitatur; tum quod nulla ratio foret cum extraneis tranſigendi, niſi fixum foret, rite geri, quae a capite ciuitatis geruntur. Porro vti eiusmodi bona hoſti conceſſa, ſic & damna priuatis ab hoſte data per reliquos ciues pro viribus ſarciri lex ſocietatis ſuadere videtur [2]; praeſertim ſi nulla ipſorum peculiari culpa bellum excitum fuerit. Vid. *L. 52. §. 4. D. pro Socio & t. 1. D. de Lege Rhodia de iactu.* Etſi ſatis apertum ſit, vbique fere miſeros ciues eiusmodi damna inter fatales calamitates referre iuberi.

§. IV. Si tempus praefigatur, intra quod conditiones pacis debeant impleri, illud ſtrictiſſime fuerit interpretandum. Sic vt ſtricto iure non admittatur purgatio morae * ob breue tempus, niſi vis maior impediuerit, aut omnis doli ſuſpicio abfuerit. Ratio eſt, quia etiam breue tempus ad magnas rerum conuerſiones valere poteſt. Si igitur ad implendas pacis conditiones alteri mora indulgeretur, facile foret occaſionem nanciſci a pactis reſiliendi. Accedit quod alter exercitum, qui vtique magno ſumtu ſuſtentatur, non prius tuto poſſit dimittere, quam conditiones pacis fuerint impletae.

§. V. Qvandoqve pactiones pacis [1] referri ſolent ad euentum alicuius pugnae, inter ſingulos, binos, ternos, pluresue, aut integros quoque exercitus ineundae. Vbi ardua eſt quaeſtio [2], an fortuna totius ciuitatis aleae eiusmodi praelii recte committatur? Equidem videtur hoc modo parci ſanguini humano, & calamitates belli velut in compendium mittuntur. Sed contra ſatius videtur vel cruento bello defungi, quam libertatem & ſalutem ciuitatis per eiusmodi duellum ſimul & ſemel perdi [3]; cum ex aduerſo etiam poſt vnum atque alterum infelix praelium fortuna belli reparari queat. Quod ſi tamen nulla ſpes boni euentus ſit [4], ſi viribus totius ciuitatis certetur, tanquam e malis minimum admittente hoſte eiusmodi ſingularis pugna ſuſcipietur. Sed & vbi principes non de iuribus ciuitatis, ſed propriis ſuper negotiis bellum gerunt;

§. III. 1) Supra c. 5. §. 3. H.

2) Diſſentiunt heic non temere Vasqvivs L. I. Controu. illuſtr. c. 4. n. 11. cum multis quos profert, & Zieglervs L. I. de Iure maieſt. c. 4. §. 5. Nam nihil commodi ex facto hoſtium in ciuitatem redundat, adeoque nec de vi maiore, qualis eſt hoſtium incurſus, teneri ciuitas poteſt. Quod ſi dicas cum Avctore damna illa ſocietatis cauſa contigiſſe, & aequitatem velle vt reſarciantur. Negabunt diſſentientes, ciues coëundo in ſocietatem ciuilem ad omnia damna reparanda ſe voluiſſe obligare. Nam damna ex chaſmate, incendiis, furtis & ſimilibus, caeteri ciues non repenſant. Ergo nec illa, quae facto ciuitatis non contigerunt, praeſertim cum res pereat ſuo domino, nec dici poſſit, periiſſe illi, cuius non fuit. Licet autem ciuitas bellum gerat, tamen iure id ſuo facit, & par ab hoſte expectare periculum cogitur. H.

§. IV. * Grotivs L. III. de I. B. & P. c. 20. §. 25. H.

§. V. 1) Vid. Bvddei Iurisprudentiae Hiſtoricae ſpecimen a §. 21. ad §. 30. Quae conſuetudo adeo apud veteres inualuerat, vt inuenti ſint Principes, qui Regnum amiſerint, quod hanc conditionem ſubire detrectarent. Ita poſteritas Theſei regno Athenarum deturbata fuit. Conon Lib. XXXIX. apud Phot. Cod. 186. Vid. Perizonivs de Praetorio p. 6. 7. Ed. 1696.

gerunt; facile concedere possunt ciuitates, vt isti inter se singulari pugna decernant. Exemplum vid. apud DIODORVM SICVLVM L. IV. c. 60. DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. III. [Antiq. R. L. III. p. 149. 150. Ed. Sylb. c. 13. p. 144. Ed. Oxon.] *Duces si proprium asserant principatum, honeste ac necessario tale inter se certamen suscipere: quotiens vero ciuitates ipsae de principatu contendunt, non modo periculosam esse huiusmodi aleam, sed etiam turpem* [5]. Etsi ipsi principes controuersiam adhuc ancipitem tam violento modo recte non disceptent. Vbi tamen obseruandum, qui sic in euentum pugnae decisionem controuersiae reiiciunt, de suo quod habent iure posse transigere, non autem alteri, quod ius penes ipsos non est, dare. Vnde si rex super regno, quod in ipsius patrimonio non est, certare velit, nihil aget [6], nisi accedat consensus populi, & eorum qui iam nati ad successionem ius habent. Caeterum in eiusmodi condictis praeliis saepe in controuersiam venit, quis pro victore sit habendus [7]. Vbi sciendum, regulariter eiusmodi pugnas esse decretorias. Vnde si inter duos pugnetur, ille victor erit, qui aduersarium occiderit, aut ita debilitauerit & oppresserit, vt victum se ipse fateatur. Sicut Turnus graui vulnere saucius faciebat, apud VIRGILIVM Aeneid. XII. [v. 931. & seqq.] Vbi plures pugnant, illa pars victrix erit, quae aduersarios occiderit, aut fugatos ita debilitauerit, vt resistere amplius nequeant. Quod si res geratur inter integros exercitus, spolia legere, ad sepulturam corpora concedere, in loco pugnae pernoctare, praelio iterum lacessere, per se victoriam non probant, cum talia possint etiam qui aequo Marte pugnauerunt. Sed si alia concurrant indicia, non parum momenti faciunt ad probandam hostium fugam. Et certe qui loco cessit post conflictum, in dubio magis est vt fugisse credatur. Vbi apud neutram partem firma sunt victoriae argumenta, res manet eo loco, quo fuit ante praelium; & ad bellum, aut nouas pactiones erit redeundum. Memorabile est exemplum, quod refertur a PLVTARCHO in Parallelis, & HERODOTO in Clio. *Argiuis & Lacedaemoniis de agro Thyreatico altercantibus, Amphictyones pugna vtrinque lectorum hominum rem decernendam censuerunt, victorique agrum detulerunt istum. Lacedaemonii a parte sua Othryadem summae rei, Argiui Thersandrum praefecerunt. Praelio de Argiuis duo superstites fuerunt, Agenor, & Chromius, qui de victoria ciuibus nuncium attulerunt. Facta autem quiete Othryades etiamnum viuens, fultusque hastilibus semifractis, mortuorum scuta abstulit, tropaeum erexit, suoque sanguine id Ioui, tropaeorum tutori, inscripsit.* Ego non dubitauerim secundum Argiuos pronunciare. Add. Io. MEVRSIVS Miscell. Lacon. L. IV. c. 14.

§. VI.

2) Conf. supra L. V. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

3) Cuius victoria saepius fortunae quam virtutis esse solet. H.

4) Ast tum non est credibile, alterum maioribus succinctum opibus, victoriam, quam in manibus suis habere se confidit, incerto praelii eiusmodi paucorum euentui permissurum. Iam & de viribus nostris, praesertim si iustitia causae nitimur, desperare non debemus. Est enim in coelis Numen, quod saepius per paucos, quam per multos innocentiam defendere aduersus vim iniustam ac tueri solet. H.

5) Λέγων [ὁ Ἀλβανὸς] ὅτι τοῖς μὲν ἡγουμένοις τῶν ϛρατοπέδων, ὅταν ἰδίαν κατασκευάζωνται δυναϛείαν, καλὸς καὶ ἀναγκαῖος ἔϛαι ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγών, ταῖς δὲ πόλεσιν αὐταῖς, ἐπειδὰν περὶ τῶν πρωτείων διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλας, οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ καὶ αἰσχρὸς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς κρείττονος λάβωνται τύχης, ἐάν τε τῆς χείρονος.

6) Vid. supra L. VII. c. 7. §. 12. H.

7) Conf. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 20. §. 45. H.

§. VI. Circa obſides [1], qui pacis firmandae cauſa dantur, praeter tradita a Grotio [2] L. III c. 20. §. 52. ſequ. id quoque obſeruandum, ſi contingat, vt obſes haeres & ſucceſſor fiat eius, qui ipſum dedit, poſtquam hic fato fuerit functus, non amplius obſidem teneri, etiamſi foedus iſto mortuo non expirauerit. Hic enim caſus tacite exceptus intelligitur, vt non amplius eſſet obſes, ſi in principalis debitoris locum ipſe tranſierit: ita tamen vt alium pro ſe teneatur ſubſtituere, vbi id poſtulatum fuerit.

§. VII. Est & alius modus cauendi ſecuritati pacis, dum alii, inprimis qui mediatores paci interuenerunt, fidem ſuam interponunt, conuenta vtrinque ſeruatum iri. Cui velut fideiuſſioni implicitum eſt foedus [1] circa ferendum auxilium illi, qui contra pacta inuaditur, aduerſus iniuriae auctorem. (vid. Diodorus Siculus L. IV. c. 55.) Ad quod auxilium ferendum ſponſores non tenebuntur, ſi ex noua cauſa bellum ſit motum; ſed tantum, ſi pax conuenta rupta fuerit [2].

* *

CAPVT IX.
DE FOEDERIBVS.

I. *Foederum diuiſio.*
II. *Foedera, quibus nihil extra iuris naturalis debitum diſponitur.*
III. *Quid foedera aequalia ſint, & quotuplicia.*
IV. *De foederibus inaequalibus.*
V. *Vtri ex pluribus foederatis potius ſit ferendum auxilium.*
VI. *Foederum alia realia, alia perſonalia.*
VII. *Quae dignoſcuntur vel ex conſideratione ſingulorum;*
VIII. *Vel ex generalibus notis.*
IX. *An foedera pertineant ad reges expulſos?*
X. *An ſociorum nomine etiam futuri veniant?*
XI. *Foedera tacite non intelliguntur renouari.*
XII. *Ad quid ſponſores teneantur ſponſione non ratihabita.*
XIII. *An ſponſio ratihabeatur per ſilentium ſummi imperantis.*

Videndum deinceps eſt de illa pactorum publicorum ſpecie, quae peculiariter foederum nomine veniunt. Quae a Theſeo inuenta Plinius N. H. L. VII. c. 56. tradit. Quod admitti non poteſt, niſi hoc ſenſu,

§. VI. 1) Vid. c. 2. §. vlt. & Buddei Iurisprud. Hiſtor. Specimen §. 54. & ſeqq. vbi de Cloelia, virgine Romana obſide data agens, oſtendit, obſidi integrum non eſſe, vt fuga ſibi conſulat.

2) Et ſupra c. 2. §. 6. H.

§. VII. 1) Vt nominatim cautum in pace Oliuenſi inter Sueciae ac Poloniae Reges A. MDCLX. inita art. 36. Et huiusmodi fideiuſſiones a ſec. XII. vsque ſaepe interpoſitae a ſubditis pro dominis ſuis. V. Leibnitii Codic. diplom. dipl. 6. A. MCC. & Diplom. 15. §. 8. A. MCCLIX. Roger. ab Hoveden Part. II. Annal. in Iohanne Angliae Rege. Meyer L. XII. Annal. Flandr. ad A. MCCCXXXIX. & L. XVII. Ann. Flandr. vbi in conditionibus Pacis Peronenſis A. MCCCCLXVIII. eſt: *Si Rex Galliae fefelliſſet, licere ab omnibus regni Principibus absque vlla religione & dedecore ſe Carolo Duci Burgundiae aut eius heredibus adiungere contra Regem aut eius ſucceſſores.* Adde transactionem inter Auguſtum Electorem Saxon. & Iohannem Fridericum eiusque filios

ſenſu, quod vel primus in Graecia iſte foedera icerit, vel certos ritus, ſacraque adiecerit. Eorum diuiſionem commodiſſime deſumemus ab eorundem materia, dum alia quid conſtituunt, quod iam antea iuris erat naturalis; alia autem officiis iuris naturalis aliquid ſuperaddunt, aut ſaltem eadem, vbi indefinita videntur, ad certi quid determinant.

§. II. Ad priorem claſſem referuntur illa foedera, quibus de ſimplici duntaxat humanitate hinc inde exercenda conuenitur, aut de noxa inuicem non inferenda. Vid. Geneſ. XXII, 23. In foedere, quod Lacedaemonii cum rege Perſarum iniuerunt, haec clauſula legitur apud THVCYDIDEM L. VIII. [c. 18. Edit. Oxon.] *Quascunque regiones, vrbes, rex iam poſſidet, regisque maiores poſſederunt, in regis ditione maneant. Eas* [1] *ſiue belli inferendi, ſiue alio modo nocendi cauſa Lacedaemoniis, eorumue ſociis adeundi ius ne eſto, neue tributum exigendi Lacedaemoniis, ſociisue eorum ius eſto. Regi de ſua ditione ſtatuere licitum eſto.* Niſi dicere velimus; hanc clauſulam continere renunciationem omnium praetenſionum, quae vllo modo Lacedaemonii in Aſiam obtinere poſſent. Alias enim citra foedus Laconicum Aſia regis erat; & ex natura dominii fluit, tum ne quis rem meam inuadere debeat, tum vt de ſua re quisque ſtatuere poſſit. Conferatur quoque foedus pacis inter Athenienſes & Perſas apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 4. Caeterum eiusmodi foedera neceſſaria, apud antiquos cumprimis, habebantur inter eos, qui antea nihil inuicem negotii habuiſſent. Nimirum quod apud complures dogma illud iuris naturalis; (cognationem quandam inter homines eſſe a natura, ac nefas proinde alterum citra antegreſſam offenſam laedere;) obliteratum foret [2], adeo vt crederetur in ſolos ciues humanitatis officia eſſe conferenda, exteros quosque hoſtium eſſe loco, quos lucri noſtri cauſa laedere non nefas foret. Vid. GROTIVS L. II. c. 15. §. 5. Enimuero inter illos, qui iuris naturalis obſeruantiam cultu morum profitentur, talia foedera non ſunt [3] neceſſaria [4]. Niſi quod vti inter ſingulos, quando primum aliquid negotii inuicem coepit intercedere, prolixiorem amicitiae conteſtationem adhiberi non indecorum ſit. Quo adplicari [5] poteſt illud CICERONIS Epiſt. ad Famil. XIII. 10. *Sed tamen in omnibus nouis coniunctionibus intereſt, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione quaſi amicitiae fores aperiantur.* De caetero pudere propemodum debebat homines cultos pactum inire, cuius capita nihil aliud contineant, quam ne ſimpliciter ac directe ius naturae violetur; quaſi citra illud pactum non ſatis quis officii ſit memor futurus.

filios Duces Saxon. A. MDLIV. §. 94. apud HORTLEDERVM L. III. de Progreſſ. Belli Germ. c. 88. H.

2) Pax autem ſecundum GROTIVM L. III. c. 20. §. 27. ſequ. rupta cenſetur, faciendo aut contra id, quod omni paci ineſt; aut contra id, quod in pace dictum eſt aperte; aut contra id, quod ex pacis cuiusque natura debet intelligi. H.

§. II. 1) Ὁπόσην χώραν καὶ πόλης βασιλεὺς ἔχη, καὶ οἱ πατέρες βασιλέως ἦχον, βασιλέως ἔστω. Verba reliqua, quae tanquam eiusdem foederis Auctor refert, apud THVCYDIDEM non leguntur.

2) V. ſupra L. II. c. 3. §. 8. ſequ. Huius conſuetudinis reliquiae videntur eſſe in *L. 5. §. 2. D. de Captiu. & poſtlimin. reuerſ.* H.

3) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 11.

4) Vtilitate tamen ea non carere oſtendit OBRECHTVS Diſſ. de Sponſor. pacis c. 1. §. 3. H.

5) Et ſi proprie is locus, vt verborum nexus & ſeries docent, ad litteras commendatitias pertineat, quibus aliquem in alicuius amicitiam admitti petimus.

futurus. Conf. *L. 50. D. de Pactis.* Equidem veniunt iſta foedera frequenter nomine amicitiae. Verum fas amicitiae proprie dictae plura requirit, quam commune illud humanitatis officium. Nam vtut praeſtationes amicitiae non ſint definitae, ſicuti quae ex pacto debentur: tamen in genere id quilibet amici nouit eſſe, bona cum amico libenter communicare, de ipſius ſalute curam agere, monendo, conſulendo ſuccurrere, mala ipſi imminentia pro viribus propulſare, eaque omnia intentiore cum affectu, quam quae aliis ex nuda humanitate praeſtantur. Ad hoc genus etiam GROTIVS dicto loco refert foedera, quibus cauetur, vt vtrique ſit ius hoſpitii, & ius commercii, quatenus iſta iure naturali debentur. Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 9. 11. Enimuero ſocios & foederatos proprie non eſſe, qui nil niſi communia humanitatis officia ſunt pacti, explicatur apud LIVIVM L. XLI. c. 24. Vbi Macedonibus ob offenſam in regem Perſea regione ſua interdixerant Achaei. Exinde horum ſeruis fugitiuis Macedonia receptaculum erat, quod illius fines ingredi vererentur Achaei ad vindicandum ſuos homines. Perſeus igitur eam gentem conciliare ſtudens, literis pollicetur, ſeſe fugitiuos ipſis traditurum, modo tollatur decretum, quo Achaia prohibeantur Macedones. Cum ea res agitaretur in concilio Achaeorum, Callicrates gratificandum regi negabat, ne Romani offenderentur. Contra Arco differebat, ſaluo foedere cum Romanis regis petito poſſe ſatisfieri, addita ratione: *Non enim agi de nouo foedere aut noua ſocietate; ſed tantum peti commercium iuris praebendi repetendique, ne interdictione finium & ipſi quoque regno arceamur, ne ſeruis noſtris aliquo fugere liceat.* Neque hoc eſſe aduerſus Romana foedera, vtpote in quibus nihil peculiariter aduerſus Perſea fuerit conuentum.

§. III. AST foederum, quibus aliquid adiicitur officiis, quae iure naturali homines inuicem debent, alia ſunt aequalia, alia inaequalia. Illa ſunt, quae vtrinque eodem ſeſe modo habent, ſeu quando non ſolum vtrinque aequalia promittuntur; ſimpliciter, aut obſeruata virium proportione, ſed & aequali modo, ita vt neutra pars ſit deterioris conditionis, aut alteri obnoxia. Quae inaequalia ſint, mox videbimus. ISOCRATES Panegyr. [p. 132.] *συνθῆκαι μὲν εἰσιν, αἵ τινες ἂν ἴσως καὶ κοινῶς ἐν ἀμφοτέροις ἔχωσι, προστάγματα δὲ, τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα.* *Pactiones* ſeu foedera aequalia *ſunt, cum par & aequum ius vtrisque tribuitur: iuſſa vero*, ſeu foedera inaequalia, *cum alteri deteriore ſunt conditione.* Nam vt addatur *παρὰ τὸ δίκαιον*, non opus eſt. Vtraque porro iniri potiſſimum ſolent ob aliquam ſocietatem contrahendam; quae ſocietas ſpectat vel ad commercia, vel ad communitatem belli, ſeu auxilia mutuo praeſtanda in bello offenſiuo aut defenſiuo; vel ad alias res. Aequalia foedera circa commercia varia eſſe poſſunt: puta, ſi conueniatur, ne ciues vtriusque foederati ad alterutrius terras aut portus accedentes vllum vectigal ſoluant, aut non plus quam in praeſens ſoluitur, aut ne ſupra certam quantitatem, aut ne plus quam ciues, vel alii ſocii ſoluunt, & quae ſunt ſimilia. Aequalia foedera circa

§. III. * Aut aedificet. Quod citra pactum hocce licere, niſi iuſtis indiciis appareat arces in finibus ſtrui, non tuendi, ſed nocendi cauſa, recte aſſerit GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 22. §. 5. & L. III. c. 20. §. 40. Perperam diſſentiente Alberico GENTILE, cuius argumentis reſpondit

circa ſocietatem bellicam ſunt, ſi conueniatur, vt vtrinque praeſtentur paria auxilia militum, nauium, aut alterius adparatus bellici: idque vel vtroque tempore, ſiue bello alteruter inuadatur, ſiue alteri bellum velit ipſe inferre; vel ſi alteruter bello impetatur. Quandoque etiam auxilia promittuntur ad certum duntaxat bellum, aut contra certos hoſtes, aut contra omnes quidem, ſed exceptis vtriusque foederati ſociis. Denique aequalia foedera circa alias res ſunt, ſi conueniatur, ne in confinio alterius alter arces habeat *, ne ſubditos alterius defendat, aut recipiat, aut vt comprehenſos alteri transmittat, ne iter alterius hoſti praebeat, & quae ſunt alia. GROTIVS dicto loco §. 6.

§. IV. Ex aequalibus porro foederibus quae ſint inaequalia, facile eſt intelligere: ſcilicet quando vel inaequalia ſunt, quae inuicem promittuntur, vel alterutra pars eſt deterioris conditionis. Inaequalia promittuntur aut a digniore foederato, aut a minus digno. Illud fit, ſi potentior auxilia promittat alteri, nec reſtipuletur; aut ſi maiora quam alter, ſeu huic non proportionata auxilia promittat. Hoc contingit, ſi foederatus inferior plura teneatur praeſtare, quam ab altero recipit. Iſtorum foederum nonnulla cum imminutione ſummi imperii ſunt coniuncta. Quale erat foedus Romanos inter, & Poenos in fine belli ſecundi Punici; in quo cautum, ne cui Carthaginenſes bellum facerent iniuſſu populi Romani. Quo poſſis referre Armeniam maiorem, de qua APPIANVS Alex. Praefat. [p. 2. A. Ed. H. Steph.] Ἧς ῥωμαῖοι οὐκ ἄρχουσι μὲν οὐ φόρου κομιδὴν, αὐτοὶ δὲ αὐτοῖς ἀποδεικνύουσι τοὺς βασιλέας. *Nulla quidem Romanis tributa pendens, ſed ex eorum auctoritate reges accipiens.* Addatur quoque pactum Petri cum Theudato circa Siciliam initum, apud PROCOPIVM Hiſt. Gothicae. L. I. [c. 6.] Vice verſa, illa foedera ſummum imperium non imminuunt, quae adiunctum habent aliquod onus tranſitorium, ſeu quo ſimul & ſemel licet defungi, verbi gratia, ſi in pace alteri parti iniungatur ſtipendia alterius militibus ſoluere, ſumtus belli reſtituere, aut certam ſummam pecuniae multae loco numerare; item ſi teneatur moenia arcesque diruere, locis quibusdam decedere, obſides, naues, arma tradere. Sic PLINIVS N. H. L. XXXIV. c. 14. tradit: in *foedere, quod expulſis regibus, populo Romano dedit Porſena, nominatim comprehenſum invenimus, ne ferro niſi in agricultura vterentur.* Conf. 1 Sam. XIII, 19. 20. Quo loco notatu dignum eſt, quod refert PROCOPIVS L. IV. Hiſt. Goth. cum ex induciis, quae Iuſtinianum inter & Chosroëm conuenerant, ille bis mille libras auri ſoluere deberet, hasce *illico poscebat. Isdiagunus legatus Perſicus: ſed Iuſtinianus dare volebat annis ſingulis quadringentas, vt a violandis induciis eo velut pignore Chosroëm retineret. Sed conceſſere tandem Romani, ſummamque totam praeſente pecunia exſoluerunt, ne annua tributa pendere viderentur. Adeo vocabula magis turpia quam res ipſas auerſari mos hominum eſt* [1]. Sed de hoc potiſſimum dubitatur, vtrum illa foedera inaequalia, quae permanentia & perpetuo duratura onera habent adiuncta, ſemper & in ſe ſum-

 mum

dit ZIEGLERVS L. I. de Iur. Maieſt. cap. 35. §. 10. & ſequ. H.

§. IV. 1) Hanc ob cauſam non tributa, ſed dona vel pacta appellari ſolebant. V. Elem. Prud. ciuil. Part. I. Sect. 12. §. 12. in not. At foedam mercedem vocat CLAVDIANVS. Vid. ſupra L. II. c. 7. §. 11. H.

mum imperium minuant; seu vtrum alterius socius inaequalis possit retinere summum imperium? Onera ista perpetua sunt, verbi gratia, vt vnus debeat eosdem amicos cum altero habere, non vice versa; ne liceat certis locis arces extruere; ne exercitum ducere; (sicuti in foedere Romanorum cum Latinis cautum erat, ne hi proprio arbitrio copias conscriberent, eisque suos duces praeficerent, ac in expeditionem emitterent; ex quo fiebat, vt cum Romani soli de bello & pace decernerent, socii quidem laboris essent participes, gloria autem & fructus victoriarum in Romanos redundaret, quorum auspiciis res gerebantur. Vid. DIONYS. HALICARN. L. IIX. [c. 15. Edit. Oxon.]) ne naues habere vltra definitum numerum; ne vrbem condere, ne nauigare, ne militem certis locis conscribere; & quae sunt alia. Inprimis si vnus foederatorum alterius maiestatem comiter teneatur colere [2]; adeoque alterum dignitate se superiorem agnoscere, & in omnibus actionibus reuerentiam quandam aduersus ipsum ostendere. Id quod etiam explicat CICERO *pro L. Cornel. Balbo.* Sic ISOCRATES Panegyr. Athenienses cum sociis ita egisse tradit, vt penes ipsos quidem summa rerum directio esset, seorsim vero hisce libertatem concederent, & formam Reipublicae democraticam apud eosdem constituerent. Ad isthanc quaestionem respondet GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. ex *L. 7. D. de Captiuis.* [3] Enimuero ex subsequentibus mox ICti verbis difficultas mouetur [4]: *At fiunt apud nos rei ex ciuitatibus foederatis, & in eos damnatos animaduertimus.* Nam id sane subiectionem arguit [5], si ius alteri competat ciues nostros ad tribunal suum euocandi, eosque plectendi. Quo spectat exemplum Decii Magii apud LIVIVM L. XXIII. c. 7. seqq. Inprimis autem, quod memorat PAVSANIAS in Achaicis, [p. 215. 216. Ed. Wech. c. 15. 16. Ed. Lips.] cum instinctu Callicratis legatus Romanus Achaeorum principes partibus Persei studuisse argueret, eorum vnus Xenon fiducia conscientiae dixit, se non dubitare vel in Senatu Romano super hoc crimine iudicium sustinere. Quod a legato subdole arreptum, quasi vltro Romam prouocaret. Atque inde ipse & plurimi alii Romam missi sunt. Et tamen, vti POLYBIVS Excerpt. legat. 105. loquitur de istis euocatis: Τό, τε γὰρ κρίνειν οὐκ ἐνόμιζεν αὐτῇ καθήκειν. *Vt iudicium de reis perageret Senatus, conuenire sibi non arbitrabatur.* Heic planissima est responsio,

2) Quod & Iuri Romano conuenit. *Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subiectus: siue is foederatus est: item siue aequo foedere in amicitiam venit, siue foedere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem comiter conseruaret: hoc enim adiicitur, vt intelligatur alterum populum superiorem esse; non, vt intelligatur, alterum non esse liberum: quemadmodum clientes nostros intelligimus liberos esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neque iure omni nobis pares sunt, sic eos, qui maiestatem nostram comiter conseruare debent, liberos esse intelligendum est.* L. 7. §. 1. D. de Captiuis & Postliminio. Vid. L. VII. c. 5. §. 18. in fine.

3) Verba legis sunt: *Non dubito quin* (Desid. HERALDVS substituit *quanquam*) *foederati & liberi nobis externi sint.* Vbi BVDDAEVS contra exemplarium fidem, vt ipse fatetur, legendum censet: *Externi non sint.* Male. Nam externi apud Romanos dicebantur, qui non erant subditi: VIRGILIVS:

Omnem quidem sceptris terram quae libera nostris
Dissidet, extraneum reor.

Sequitur in d. l. *Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subiectus, siue is foederatus est: item siue aequo foedere in amicitia venit, siue foedere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem comiter conseruaret.* Vbi pro verbis *siue is foederatus est*, id est, *hoc aequo foedere in amicitiam venit; siue foedere.* Notandum heic non omnes ciuitates, quae apud Romanos dicebantur liberae, in hunc censum venisse: Quaedam enim vltro in clientelam se dederunt, & hae

ſponſio, priora verba capienda de antiquis temporibus populi Romani, quando maior cura ipſi fuit foederum leges obſeruare, & alio modo tractare, qui vltro in amicitiam conceſſerant, quam qui bello victi fuerant. Sicuti CICERO Offic. II. penes antiquos *patrocinium* fuiſſe ſociorum, non *imperium* praedicat. Et Scipio iactat: populum Romanum *exteras gentes malle fide ac ſocietate iunctas habere, quam triſti ſubiectas ſeruitio.* Poſteriora autem verba capienda ſunt de ſequentibus ſeculis, quibus paulatim reuerentia foederum antiquorum minui coepit, nulloque diſcrimine bello victi ac ſocii iugo premebantur. Vid. LIVIVS L. XLII. cap. 1. APPIANVS de Bello ciuili L. I. [p. 414. Ed. Steph. 689. Ed. Amſt.] vbi memorat, Syllam adegiſſe omnes ſocios hactenus immunes ad tributum conferendum [6]. Quo tempore id quoque vſurpatum, vt ex ciuitatibus foederatis rei Romam euocarentur, atque velut ſubditi Romanorum plecterentur. Satis autem adparet, in epiſtola *Proculi* inter priora & poſteriora verba non pauca fuiſſe interiecta. Grotius autem poſtquam operoſe enumeraſſet controuerſiarum genera, quae inter ſocios oriri poſſunt, demum tamen ad motam difficultatem nihil reponit. Vid. quoque Antonius MATTHAEVS de Criminibus ad tit. ad L. Iul. Maieſtatis c. 1. §. 5. 6. Bene tamen monent prudentes [7], plerumque accidere, vt qui ſuperior eſt in foedere, ſi potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie dictum exerceat; inprimis ſi foedus ſit perpetuum, & cum iure introducendi praeſidia in oppida. Vid. BODINVS de Republ. L. V. c. 6. ISOCRATES Archidamo: [p. 211.] *Χρὴ τοὺς βουλομένους ἐλευθέρους εἶναι τὰς μὲν ἐκ τῶν προσαγμάτων συνθήκας φεύγειν, ὡς ἐγγὺς δουλείας οὔσας. Cupidis libertatis foedera cum mandato fugienda ſunt: parum enim differunt a ſeruitute.*

§. V. ILLAM porro quaeſtionem: ſi plures eiusdem foederati bellum gerant, vtri potius auxilium ferre debeat, qui vtrique eſt foederatus; deducit GROTIVS [1] L. II. c. 15. §. 13. [2] Vid. etiam SIMLERVS de Repub. Heluetiorum L. I. p. m. 119. Vbi & illud addendum, in omnibus foederibus, quae rex aliquis cum extraneis circa ferenda auxilia init, ſubintelligi debere hanc exceptionem: ſiquidem per rationes proprii regni illud commode fieri poſſit, quae etiam quibusuis reſpectibus priuatis, & ipſi ſanguinis atque affinitatis neceſſitudini

hae haut dubie fuerunt liberae: quaedam hoſtidus ereptae in libertatem reſtitutae ſunt (Vid. LIVIVM L. XXXIII. c. 32.) & has iure poſtliminii libertatem recuperaſſe puto; quaedam denique bello ſubiugatae poſtea libertate redonatae ſunt. Vid. infra ad c. 10. §. 9. Quae non niſi improprie fuerunt liberae dictae, nec ſummae poteſtatis fuerunt compotes. H.

4) Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 18. H.

5) CICERO de Prouinciis conſularibus: *Omitto iurisdictionem in libera ciuitate? Contra leges ſenatusque conſulta.* SVETONIVS in Caligula, de Germano: *Domi foriſque ciuilis, libera ac foederata oppida ſine lictoribus adibat.* H.

6) Quod imitati ſunt poſtea Syllae diſcipuli tres, vt ex eodem APPIANO L. V. eiusdem Operis diſcimus. H.

7) Idque exemplis probant. Vid. GROTIVS d. L. I. c. 3. §. 21. FORSTNERVS ad XIV. Annal. Taciti 31. Add. de Tataris Procopienſibus Ioachim. PASTORIVM L. I. Hiſtor. Polon. plenior. p. 57. H.

§. V. 1) Et in Appendic. epiſtolar. 16. H.

2) Cuius ſententia huc redit. Quando duo foederati vtrinque ſibi bellum iniuſtum inferant, neutri ſuccurrendum eſſe. Sed ſi alteruter iuſtam belli cauſſam habeat, praeferendum eum eſſe, non tantum extraneo, ſed etiam foederato: niſi hoc quoque conuenerit, ne aduerſus eum auxilia mittere liceat. Quodſi foederati in alios bellent, iuſta quisque de cauſſa, vtrique auxilia mittenda eſſe, ſi id fieri poſſit, aut, ſi id fieri nequeat, eum praeferendum eſſe, cum quo antiquius ſit foedus. Add. BVDDEVS de Comparatione obligationum, quae ex variis hominum ſtatibus oriuntur & THOMASIVS de Sponſione Caudina. §. 17. & ſeq.

dini praeponderant. Add. GELLIVS L. II. c. 29. Nam cum nemini rex propius teneatur, quam suis ciuibus; non potest extraneo valide promittere, quod cum ipsorum vtilitate aperte pugnat. Apud GVICCIARDINVM Hist. L. XVI. Franciscus rex dicit: *Praecedere iuramentum Rhemis factum, quo obligentur reges Franciae, ne quid de patrimonio coronae alienent.* In quem sensum admitti potest, quod habet BACO de Verulamio de Sapientia veterum c. 5. *Inter principes vnum est verum & proprium fidei firmamentum, necessitas, (magnum potentibus Numen,) & periculum status, & communicatio vtilitatis.* ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. cap. 5. simplicius dixerat: Δοκοῦσι αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι γενέσθαι ἕνεκα τοῦ συμφέροντος. *Confoederationes inter ciuitates fieri vtilitatis causa videntur.* IDEM Rhetor. L. III. c. 14. Ἀπιστοῦσι ἄλλο τι πράττειν ἑκόντα, πλὴν τὸ συμφέρον. *Non credunt, aliud agere quenquam sponte, praeter id, quod vtile est.* VALERIVS FLACCVS L. IV. [v. 744.] *Certa fides animis, idem quibus incidit hostis.* ISOCRATES Orat. ad Philipp. [p. 156.] *Ciuitates neque inimicitiarum, neque iurisiurandi, neque vllius rei alterius rationem ducunt, nisi si quid sibi profuturum putent.* Sic POLYBIVS L. II. c. 47. de Arato dicit: *Cum sciret, reges natura quidem neminem vel hostem vel amicum ducere, verum ex suis vtilitatibus semper amicitias & inimicitias aestimare.* Andr. MAVROCENVS Hist. Venetae L. I. de Senatu Veneto. *Amicitias publica vtilitate dignitateque metimur* [3]. Etsi de Rhodiis tradat POLYBIVS Excerpt. legat. 93. c. 6. eos per centum quadraginta annos nullum cum Romanis foedus percussisse, licet in pluribus bellis auxilia ipsis miserint. Ratio huius instituti haec subiungitur: *Qui enim nulli regum spem auxilii societatisque suae vellent abscindere, arctius se cum quoquam copulare, & libertatem sibi iureiurando ac pactis praecipere nolebant; sed omnia sibi seruantes integra, spes singulorum lucrari.* Ob aliam rationem a foederibus feriendis abstinere Vtopienses, tradit: Th. MORVS Vtop. L. II. Qui autem per foedus, quod mutatis alterius rationibus expirat, damnum capit, habet quod sibi imputet, quod non accuratius socii sui conditionem perspexerit. Vid. *L. 19. D. de Reg. iuris* [4]. Quanquam boni sit socii, vbi res suae non ferunt diutius in societate persistere, alterum monere, quo & ipse rebus suis simul consulere queat. Nam vti est apud EVRIPIDEM Iphigenia in Tauris: [p. 605. 606. 607.] Τὰ τῶν φίλων αἴσχιστον, ὅστις καταβαλὼν εἰς ξυμφορὰς αὐτὸς σέσωσται. *Turpissimus est, qui postquam amicorum res in discrimen coniecit, ipse solus seruatur.* Inde in foederibus bellicis maximi momenti habetur clausula; ne separatim & excluso socio, liceat cum communi hoste pacisci. Cui tamen aliqui ex aequitate hanc inesse restrictionem tradunt, dummodo alter sociorum aequas pacis conditiones non respuat.

3) Idque probant Exempla apud IVSTINIANVM Histor. Venet. L. V. L. X. L. XII. L. XVI. PARVTAM L. V. Histor. Venet. Vbi Leonhardus Hemus Senator Venetus loquitur. Adde supra L. III. c. 6. §. 9. in fine. H.

4) *Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius.*

§. VI. 1) Verba haec vncis inclusa exemplo Cl. BARBEYRACI ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 17. §. 6. adiecimus.

2) Vid. infra c. 12. §. 1. Equidem Tarquinio Superbo a Romanis expulso, & principatu ac regio imperio in Rempublicam popularem commutato, negabant Sabini, foedera cum Tarquinio inita durare, aut Romanis prodesse, apud DIONYS. HALICARNASSEVM L. V. Roman. Origin. Quod & Hernici causabantur apud eundem L. VIII. negantes, *foedus vsquam sibi vllum intercessisse cum populo Romano: quod autem cum* Tarqui-

ſpuat. Hoc enim caſu foedus videri violatum, & alteri ſocio fas eſſe ſibi ſeparatim conſulere. Quod tamen cum grano ſalis accipiendum, ne anſa eludendo foederi hoc modo quaeratur, & vnus ſociorum alterius velut iudex conſtituatur. Vid. Ioh. LABARDAEVS Hiſt. de Reb. Gallic. L. V. p. 313. Edit. Pariſ. An. 1671.

§. VI. [OMNIVM [1] autem foederum, tam aequalium, quam inaequalium frequentiſſima ſunt, quae ad auxilia in bello defenſiuo aut offenſiuo praeſtanda, aut ad commercia regenda pertinent. Arctiſſimam autem foederum ſpeciem producunt, quae ad coniunctionem aliquam perpetuam plurium ciuitatum ſpectant.] Eſt & illa nobilis foederum diſtinctio in realia & perſonalia; quorum haec ſunt, quae cum rege intuitu ipſius perſonae fuerunt inita, & cum ipſo ſimul extinguuntur: illa vero, quae non tam ipſius regis, populiue rectorum, quam ipſius regni & Reipublicae intuitu ſunt inita, ac perdurant, extinctis licet rectoribus populi, penes quos adminiſtratio Reipublicae tempore foederis initi erat. Ad vtram claſſem quodlibet foedus pertineat, ex ſequentibus manifeſtum erit. Illud igitur certum, quaeuis foedera, quae cum libero aliquo populo ineuntur, ſua natura eſſe realia, & perdurare vsque ad terminum in ipſo foedere expreſſum; vtut magiſtratus illi, quorum interuentu id fuit percuſſum, extincti ſint aut mutati. Ex quo inferri poteſt [2], ſiquidem foedus abs libero populo ſit initum, ac poſt ſtatus Reipublicae ex democratico in monarchicum fuerit mutatus, foedus eſſe manſurum: ideo quod idem populus maneat, forma licet Reipublicae mutata. Et quia rex conſenſu populi in regnum adſcitus intelligitur id ſuſcipere cum omnibus obligationibus, quae ab iſto populo, quatenus in ſe ſummum habuit imperium, ſunt contractae. Accedit, quod cum foedera ineantur ab his, qui ſummo imperio gaudent, cuius imperii commune ſubiectum eſt ciuitas: idem cenſebitur eſſe ſummum imperium, quod exercetur per ſuffragia vniuerſi populi, & quod geritur poſt a rege per conſenſum populi conſtitutum. Excipienda tamen heic ſunt illa foedera, quae praeſentis ſtatus conſeruationem pro fine habent; puta ſi duo liberi populi foedus iniuerint mutui auxilii contra illos, qui per vim ſtatum Reipublicae mutare aggrediantur. Nam ſi tunc alteruter populus in mutationem ſtatus Reipublicae libere conſenſerit, intelligetur ipſum quoque foedus, ceſſante eiusdem ratione, expirare. Enimuero non ſi foedus, quod cum libero populo initur, regulariter eſt reale, ideo omne foedus cum rege initum perſonale eſt, & cum rege extinguitur. Nam plerunque perſona pacto inſeritur [3], non vt perſo-

Tarquinio ictum ſit, finitum eſſe, imperio ei ademto eique mortuo in exilio. Verum CLAVDIVS d. L. V. ſatis coarguit Sabinos. H.

3) V. TABOR Barboſ. locuplet. voce pactum axiom. 5. Neque enim perpetuum eſt, quod Turnus Herdonius diſputabat apud DIONYS. HALICARNASSEVM Roman. antiq. L. IV. cum negaret ea, quae Tarquinio Priſco a Latinis conceſſa fuerant, ad Tarquinium Superbum eius nepotem, qui poſt Seruium Tullum regnabat, pertinere: Διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις, τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐκγόνοις· *Eo quod foederi adiectum non eſſet, idem quoque datum Tarquinii poſteris.* Sabini etiam poſt exceſſum

personale pactum fiat, sed vt demonstretur, qua persona interueniente pactum sit factum. *L. 7. §. 8. D. de Pactis* [4]. Quia tamen constat, quaedam foedera a regibus inita omnino hac intentione facta, vt cum ipsorum morte expirent, quaedam autem, vt & apud successores continuentur; igitur certae notae sunt habendae, ex quibus pateat, ad quam speciem quoduis foedus regium sit reuocandum.

§. VII. GROTIO L. II. c. 16. §. 16. magis placet, ex cuiusque foederis conceptis verbis hanc rem diiudicare, quam in vniuersum aliquid definire. Sic igitur realia foedera erunt, quibus clausula haec expresse est addita, vt sint perpetua; aut quod sint facta in bonum regni; aut quod ineantur cum rege & ipsius successoribus; aut si durationi certum tempus sit praefinitum. Sed & alia verba, & ipsa interdum materia foederis, nec non causa ad id ineundum impellens, coniecturam possunt praebere non obscuram. Quod si autem coniecturae in vtrumque sunt aequales, supererit, vt fauorabilia esse credantur realia [1], odiosa vero personalia [2]. Fauorabilia autem sunt foedera commerciorum causa. Foedera autem bellica nequaquam sunt omnia odiosa, sed defensiua magis ad fauorem, offensiua ad odium accedunt.

§. VIII. PAVLO distinctius tamen videtur deduci posse, quatenus antecessoris regis foederibus successor teneatur. Nam primo constat, pace ab antecessore facta successorem quoque teneri. Per pacem quippe antegressae iniuriae, quae bello causam dederant, plane extinguuntur. Legibus pacis rite expletis. Deinde dubium non est, quin successor teneatur seruare illas conuentiones legitimas, quibus ab antecessore suo in tertium ius fuit collatum. Sed & illud certum est, quando alter foederatorum ex foedere iam quid praestitit, & rex antequam quod ipse debebat, reposuerit, sit mortuus; ab ipsius successore id omnino soluendum. Cum enim id, quod sub conditione praestandi aequipollentis ab altero praestitum fuit, in vsum Reipublicae cesserit aut saltem ea intentione fuerit exhibitum: patet sane, ni reponatur aequipollens, ius remanere alteri ad repetendam rem velut iam indebito praestitam: adeoque successorem teneri ad refusionem rei ab altero praestitae, ni malit id ipsum, quod in lege tanquam aequipollens est expressum, exhibere. Denique

cessum Seruii Tulli foedera cum eo icta ad Tarquinium Superbum pertinere negabant. Causati & idem Hetrusci, addito colore admodum contumelioso: Se enim Tarquinio Prisco ἡγεμονίαν concessisse, Principi clarorum virorum: id non posse Seruium Tullum, eius successorem, ταπεινὸν κατὰ γένος ὄντα, vsurpare. Quae omnia HALICARN. d. L. IV. narrat. De Eduardo VI. Angliae Rege, qui Carolo V. R. Hispan. ex foedere, quod hic cum Henrico IIX. inierat, se obligatum negabat. Vid. Richard. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. Fecial. sect 4. quaest. 27. Cuiusmodi tricae vt tollerentur quibusdam vtile visum, mentionem heredum inserere, aut formulis vti perpetuum foedus significantibus. Qualis illa in foedere pacis inter Romanos & Latinos apud HALICARNASS. Origin. Roman. L. VI. Μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσιν. *Quamdiu coelum & terra eandem stationem retinebunt.* Alii non solum Principes, sed & eorum populos, vt foedus esset vere reale & perpetuum, comprehenderunt. Quam in rem ex Iohanne Iuuenale VRSINO in Annalibus Caroli VI. Gall. Reg. exemplum annotauit Desid. HERALDVS L. II. de Auctor. Rer. iudicat. c. 18. §. 11. H.

4) *Vtrum autem in rem, an in personam pactum*

nique circa illa foedera, ex quibus aut nihil adhuc ab alterutra parte fuit praestitum, aut quae praestita fuere, aequalia sunt, in vniuersum hoc videtur pronunciandum: regem si foedus fecit tanquam caput sui populi, & cum intentione commodum populi promouendi, intelligi reale foedus fecisse [1], quod successorem quoque teneat. Quia istud foedus totum quoque populum stringit, cuius caput sequens rex eodem iure, eodemque sub onere est, atque prior fuit. Ast vbi foedus directe spectauit commodum personae ipsius regis, eiusque familiae; patet ipso mortuo aut hac extincta, foedus quoque expirare. In consuetudinem tamen abiit, vt foedera etiam indubie realia rege mutato renouentur, saltem verbis generalibus: ne forte excipi possit, cum ex illo foedere nihil adhuc sit in vsum regni conuersum, foedus sola ineuntis fide stetisse, nec in successorem transire. Praesertim cum foedera ineantur ad promouendam Reipublicae vtilitatem [2]; de qua cum diuersum iudicare queat successor, quam antecessor, aliam quoque iure suo viam heic insistere potest, adeoque negligere foedus, quod iam suo regno inutile censet. Add. Ioan. LABARDAEVS Hist. de Reb. Gallicis L. V. p. 74. 75. Edit. Paris. an. 1671. Est & hoc monendum, si quibusdam inter se diuersa antehac foedera intercesserint, & ista deinceps ab iisdem renouentur in genere; postremum potissimum intelligi renouatum; cum posteriora semper prioribus derogent. Vid. POLYBIVS Excerpt. Legat. XLI. c. 4. Vbi tamen nullo modo excusari potest foeda plane socordia tam legatorum, quam eius qui eos miserat; quod cum renouare foedus cum Ptolomaeo rege instituerent, ipsi ignorarent, quae foedera olim Achaeis cum rege intercessissent, aut quodnam ex illis iam renouare vellent.

§. IX. ID quoque heic quaeritur, si rex, quicum foedus fuit initum, a subditis suis fuerit pulsus, vtrum foederatus teneatur illi ferre auxilia promissa, cum adhuc regno potiretur? GROTIVS dicto loco §. 17. affirmat; ideo quod ius regni maneat penes talem per iniuriam expulsum, vtcunque possessionem regni amiserit. Nobis de eo quidem casu certum videtur, si foedus expresse ad defensionem personae regis, eiusue familiae sit conceptum, quod ad recuperandum regnum auxilia debeant ferri. Sed vbi foedus sancitum sit in vtilitatem regni, valde dubium est, an rex expulsus foedere auxilia postulare queat. Nam auxilia praesumuntur esse promissa aduersus hostes externos: de hoc autem casu cogi-

ctum factum est, non minus ex verbis, quam ex mente conuenientium aestimandum est: plerumque enim (vt & Pedius ait) persona pacto inseritur, non vt personale pactum fiat, sed vt demonstretur eum quo pactum factum est.

§. VII. 1) Quod quum saepe anceps sit, tutius est, foedera in dubio pro *realibus* habere, quia, si aliud non patescat ex conceptis verbis eius, Princeps nomine totius populi egisse intelligitur. In personalibus eximia plerumque & inusitata Principis, quocum ineuntur, virtus respicitur. Ita status nonnulli Imperii morte Gustaui Adolphi finitum foedus aiebant. V. PVFENDORFIVS Rerum Suecicarum L. V. §. 4.

2) Hoc in conuentionibus publicis admittit, in priuatis locum inuenire negat SCHILTERVS Exercit. ad D. 8. §. 15. Quanquam quod addit in not. eam distinctionem, etiam quantum attinet publicas conuentiones, non satis in iure fundatam, saluti & tranquillitati inuicem multum nocere posse; fateor me non capere, si de foederibus sermo sit. H.

§. VIII. 1) Vid. infra cap. 10. §. 8. H.

2) Et nisi redintegrentur, refrigescere aut intermori soleant. Quam ob causam foedere Atheniensium & Laconum conuenit apud THVCYDIDEM L. V. Histor. iusiurandum quotannis renouari ab vtrisque. H.

tatum non fuit. Etsi nec idem foedus obstare videatur, quo minus legitimo regi ad depellendum inuasorem suppetias latum eamus. Sicuti & vbi foedus nobis sit cum populo libero, quem sub seruitium redigere intestinus inuasor laborat, recte auxilia ad illum deiiciendum ferre possumus, antequam in legitimum principem eualuerit. Nam qualitates in foederibus; puta si dictum sit, foedus esse initum cum *rege* & eius *successoribus*, notant ius proprie dictum, non nudam vsurpationem *, seu tales, qui iusto titulo regnum adquisiuerunt, non qui iniusta vi nituntur.

§. X. Est & illa quaestio illustris, si in foedere cautum sit, vt vtriusque socii ab vtrisque tuti sint, num per socios intelligantur illi tantum, qui socii erant tempore foederis initi, an & hi, qui postea ab alterutro adsciscuntur? Ea super quaestione quid disceptatum fuerit quondam inter Romanos & Poenos sub initium belli secundi Punici, vid. apud Polybivm L. III. [c. 27.] & Livivm * L. XXI. c. 19. Grotii decisio d. l. §. 13. eo redit, saluo foedere & Poenos potuisse Saguntinis, a Romanis deinceps in foedus adscitis, bellum inferre, & Romanos eorundem defensionem suscipere. Quippe cum saluo foedere fieri possit, vt duorum sociorum vnus eundem oppugnet, alter eidem auxilia mittat. Sicuti & super eo casu expresse in foederibus solet conueniri. Vid. foedus, quod Poenos inter & Romanos ictum est tempore belli Tarentini, apud Polybivm L. III. c. 25. Quanquam ex tali occasione proximus sit gradus ad rumpenda foedera; cum pari sensu afficiant plagae, quas alieno quis nomine, quam quas proprio infligit; inprimis vbi belli sedes in auxiliatorum terras transferatur. Vid. Ivstinvs L. III. c. 7.

§. XI. Est & illud monendum, foedera ad tempus certum inita, elapso illo, hautquidquam tacite renouata intelligi, non ideo solum, quod nemo praesumatur ad nouum onus temere sese adstringere, sed etiam quia isthoc modo de eiusdem duratione constare non posset. Vnde si qui post illud finitum exercentur actus, pro beneuolentiae magis, quam renouati foederis indiciis habendi erunt [1]. Nam simplex vtique amicitia etiam post finitum foedus persistit. Denique ex communi natura pactorum est [2], vt vbi vna pars foedere non

§. IX. * T. Quintius Flamininus cum Nabidem Lacedaemoniorum tyrannum, foedera cum antiquis Lacedaemoniorum Regibus pacta allegantem, confutaret apud Livivm L. XXXIV. c. 34. *Amicitia & societas*, aiebat, *nobis nulla tecum, sed cum Pelope Rege Lacedaemoniorum, iusto ac legitimo facta est. Num quid minus conueniret, quam nos, qui pro libertate Graeciae aduersus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam? & tyranno quam, qui vnquam, saeuissimo & violentissimo in suos?* Quanquam Romanos cum Nabide minus sincere egisse, existimet Boeclervs Differt. de eo quod egit ciuitas. H.

§. X. * Qui existimarunt, non esse verisimile, Romanos de iis, qui tunc sibi socii essent, duntaxat sensisse: Siquidem nemini probari posse, Romanos aut nullos sibi socios imposterum adsciscere voluisse, aut si quos sibi adsciscerent, iis carere noluisse. Vt igitur foedus illud aliter acciperetur, aliquid adiiciendum fuisse, vel vt socios nouos adsciscere ius ne esset, vel hoc foedere eos non comprehendi, qui ad societatem post factam pacem accessissent. H.

§. XI. 1) Addit limitationem Kvlpisivs Coll. Grot. Exercit. 7. §. 4. si actus nullam aliam quam renouati foederis interpretationem recipiant, & tunc renouationem in singulos solum annos factam intelligi. Enimuero tales actus ostendere erit difficile, & quod in annum foederis renouatio

re non ſtetit, & alteri ab eo diſcedere liceat. Poteſt tamen a foederatis conueniri; vt licet in vno capite foederi non fuerit ſatisfactum, reliqua tamen inuiolata obſeruentur. Quod tamen ita capiendum eſt, vt altera pars non teneatur praeſtare, quod capiti ab vna parte neglecto reſpondebat, & ne ſimul poſitiua aliqua noxa alteri inferatur.

§. XII. VIDENDVM iam eſt de ſponſionibus, ſeu pactis illis publicis, quae a miniſtro [1] ſummae poteſtatis circa negotium ad eandem ſpectans ſine ipſius mandato ineuntur. Super quibus ardua cumprimis quaeſtio mouetur; ſi ſponſio pure ſit facta, citra adiectam conditionem ratihabitionis faciendae a ſumma poteſtate; vbi eam ratihabere abnuit ſumma poteſtas, ad quidnam ſponſores teneantur illis, quibuscum pepigerunt? De qua re acriter diſceptatum legimus occaſione ſponſionis Caudinae apud LIVIVM L. IX. c. 8. ſeqq. [2] Et ſane, ſi stricto iure rem velimus metiri, neque ad iſtam ſponſionem ratihabendam, neque ad rem in priorem ſtatum reſtituendam tenebatur S. P. Q. Romanus; ſed ſufficiebat ſponſores dedere. Vid. GROTIVS L. II. c. 15. §. 16. VALERIVS MAXIMVS L. IV. c. 8. §. 1. Io. MARIANA Hiſt. Hiſpan. L. XXI. c. 12. Si tamen ex aequo & bono rem aeſtimare velimus, omnino videbatur, populum Romanum ratihabere debuiſſe illam ſponſionem, vtut ſuo iniuſſu factam. Equidem penes conſules non erat citra peculiare mandatum de toto bello tranſigere, & pacem ac foedera cum hoſte facere. Quia tamen iſti conſenſum populi non praeter rationem praeſumſerant [3], & tot millia ciuium, adeoque flos ipſe populi, alio modo ſeruari non poterant, & ab hoſtibus fuerat praeſtitum, quod vtique paci & foederi aequipolleret, par ſane erat a populo ratihaberi conditiones nihil duri & iniqui habentes, (vid. GVICCIARDINVS Hiſt. L. XII. p. m. 542. & 344. vbi agit de ſponſione Tremollii Diuione cum Heluetiis inita; & TEMPLIVS in Obſeruationibus ad ſtatum Prouinciarum Vnitarum Belgii p. m. 153. Vbi refert, ſe anno 1668. intra quinque dies tres tractatus cum Statibus Generalibus concluſiſſe, inconſultis prouinciis, quod obſeruato agendi modo ordinario illi omnino artibus aliorum forent diſturbandi, cum tamen iidem Reipublicae eſſent ſumme neceſſarii. Additque, ni prouinciae factum ipſorum probaſſent, de capite ipſos fuiſſe periclitaturos, cum ea res alias

 iſtorum

nouatio fieri cenſeatur, rationem vix habet. Equidem ſocietas inter priuatos interdum tacite renouata intelligitur: Verum id eſt ex lege ciuili, & inter priuatos tantum locum habet. Vid. *L. plane 37. D. Pro Socio* H. FELICIVS de Societat. c. 41. H.

2) Vid. ſupra L. V. c. 10. §. 9. H.

§. XII. 1) Praetermiſit AVCTOR Iura Legatorum, niſi quod in L. I. c. 3. in tranſcurſu ea adtigit. Eadem nec quiſquam adhuc alius vniuerſim Latino ſermone pro dignitate perſequutus eſt. Nam GROTIVS L. II. c. 18. quando de Legatis, agit Ius Gentium voluntarium, ſiue quod in moribus Gentium poſitum ſit, expendit. In genere igitur hic commendandus eſt Auctor Gallicus, Iean de WICQVEFORT de l'Ambaſſadeur, cuius optima Editio prodiit Amſterodami 1730. in 4to. De foro autem Legatorum, ſolerter pro more ſuo egit Corn. van BYNKERSHOEK in opere ſingulari; de Iure Aſyli vero legatorum aedibus competente Chriſtianus THOMASIVS.

2) Euoluatur LIVIVS L. IX. c. 8. & ſeqq. cui adiiciendus BVDDEVS in Iurisprud. Hiſtor. ſpecimine & THOMASIVS de Sponſione Caudina & Numantina, quae inter Lipſienſes 6. & 14. ſunt.

3) Ad hoc alii reſpondent coniecturam voluntatis in talibus non ſufficere. Vid. ſupra c. 6. §. 10. Quibus reponi poteſt, heic non tantum eſſe periculum, quale eſſe ſolet, vbi quis alteri bellum facit. H.

istorum mandata excedat.) Nam tunc demum praefracte populus potuisset insistere illi principio, se non posse iniussu suo a magistratibus obligari, si intolerabile quid Samnites postulassent. Id mordebat ambitiosum populum, quod sub iugum missus fuerat exercitus, stulto sane consilio ducis Samnitis, dum contumelia, viribus nihil detractura, iras ferocis populi immensum accendit. Verum ea ignominia dignus erat exercitus, quod nullis praemissis exploratoribus in locum incognitum ita temere sese coniecisset. Quam ipsam tamen sufferre satius erat, quam vires populi R. exscindendas praebere. Expendantur, quae Lentulus sponsionem suadens differit apud LIVIVM L. IX. c. 4. Quin & saepe a ciuitate ratihabentur promissa & acta ducum ob insignem eorum auctoritatem [4], & ne ipsorum fidem aliis prostituant. Inde apud TACITVM A. XII. [c. 18.] *Mithridates consultat: cuius misericordiam experiretur: quod Romanorum nemo id auctoritatis adesset, vt promissa eius magni penderentur.* Sed nimirum superbissimus populus nolebat considerare, sibi non esse priuilegium, quo minus & ipse aliquando experiretur, quod aliis saepe intulerat. Generose tamen Samnites, quod deditos sponsores non reciperent. Id autem ridiculum plane & ineptum erat, quod cum deditio fieret, Posthumius genu suo A. Cornelii fecialis femur, quanta maxima vi poterat, perculerit, & clara voce inclamauerit: se Samnitem ciuem esse, illum legatum fecialem a se contra ius gentium violatum, eo iustius bellum gesturos. Nec insuper habendum, quod LIVIVS ita de hoc processu iudicat: sponsores; postquam dediti erant, & non recepti, iterum in castra Romana discessisse, *sua fide liberata*, sed dubitabundus addit, *forsitan & publica.*

§. XIII. AD quaestionem denique: si summa potestas nouerit a ministro suo sponsionem factam, & siluerit, an inde colligatur hanc ab ipsa adprobari? respondet GROTIVS dicto loco §. 17.

CAPVT

4) Cum A. MDCII. Franciscus Mendosa, Reg. Hispaniae Dux, captiuus promisisset, curaturum se vt soluerentur, quicunque Foederatis populis vbicunque locorum capti teneerentur, *in tantum valuit apud Regem Hispaniae aut Mendosae, aut futurorum Ducum respectus, vt pactis accesserit.* H. GROTIVS L. XI. Histor. Belgic. ad d. A. H.

CAPVT X.

DE PACTIS REGVM PROMISCVIS.

I. *Ordo sequentium.*
II. *Quatenus rex restitutione in integrum gaudeat contra extraneum:*
III. *Et quatenus contra ciues suos:*
IV. *Contractus regum quatenus exemti legibus ciuilibus.*
V. *Rex de suo iuramento valido dispensare nequit.*
VI. *Quatenus ciui actio contra regem ex contractu sit.*
VII. *Contractus ciuium subiacent dominio eminenti.*
VIII. *Quatenus ex contractu regum obligentur successores.*
IX. *An donationes regum sint reuocabiles.*

RESTAT vt videamus de illis quaestionibus, quae circa pacta regum promiscua agitari solent. Quae ad tria capita reuocari possunt, primo an regi competat peculiaris aliqua potestas circa pacta propria; deinde quid ipsi liceat in obligationes aduersus subditos contractas: & denique qua ratione successores suos queat obligare.

§. II. CIRCA primum quaeritur, cum rex ciues suos in contractibus laesos in integrum queat restituere, aut iustis de causis a iuramento absoluere, an idem quoque possit in se ipso; vbi scilicet per dolum aut vim, vel ex lubrico aetatis cum altero damnose contraxerit, aut si alias in contractu enormiter laesus sit, aut si temerario iuramento seipsum obstrinxerit. Vbi obseruandum, si isthaec quaestio ita crude, & vti verba iacent, accipiatur, eam contradictionem inuoluere. Nam restituere in integrum, absoluere a iuramento, tales sunt actus, qui non solum in alium tendunt, sed & qui proficiscuntur ab eo, qui potestate aliqua superiore est instructus in alterum [1], qui restituendus aut absoluendus est. Ergo quaestio ita potius exprimenda fuerit: si rex in obligatione aliqua contrahenda laesus fuerit, an postea laesione deprehensa, propriam per auctoritatem possit declarare, obligatione illa sese ob adhaerens ei vitium non teneri? Heic sciendum, quemadmodum qui in libertate naturali viuunt, nemini mortalium subiecti, suarum rerum ipsi sint arbitri [2]; ita si ab altero in pacto iniuste laedantur, ipsi per se restitutionem aut supplementum exigere possunt, modo laesio & iniuria sit manifesta. Nam vbi ea dubii quid habet, par fuerit per arbitros rem definiri [3]. Igitur si rex, vtpote naturali gaudens libertate, pacto suo inesse aliquod vitium deprehenderit, per seipsum alteri potest declarare [4], se ex vitioso illo pacto nolle teneri; neque necessum est, vt ab alio

§. II. 1) V. supra L. IV. c. 2. §. 24. H.
2) Et iudices L. V. c. 13. §. 2. H.
3) d. c. 13. §. 3. & sequ. H.
4) Etiamsi metu fuerit initum. V. supra L. III. c. 6. §. 11. H.

alio eius relaxationem impetret, quod intrinſeca ſua natura ad obligationem & ius producendum eſt ineptum. Apud GRAMONDVM Hiſt. Gall. L. II. Ludouicus XIII. aſſerit: *iuſtam appellationem a rege in vinculis poſito ad regem liberum eſſe.* Enimuero quia fieri poteſt, vt quis per malitiam ad fidem fallendam incitatus perfidiae ſuae vitium aliquod pacti praetexat; inde in ciuitatibus recte conſtituitur, quinam actus ipſo iure pro inualidis & nullis ſint habendi, aut ſuper quibus cognitio & ſententia iudicis ſit expectanda.

§. III. Quod ſi autem regi ſit negotium cum ſuis ciuibus, tunc de diſtinctis caſibus diſtincte putauerim pronunciandum. Minorennitas regis tamdiu durare iudicatur, quod regni adminiſtratio penes tutores eſt. Intra eam cum extraneis quidem ipſe nihil contrahere poteſt. Sed ſi cum ciue ſuo contraxerit, eoque deinceps contractu laeſum ſe deprehendat; non adparet ratio, quare nec ipſe legum beneficio frui debeat [1], quod aliis indulget; cum alias deteriore conditione, quam priuatus eſſet; nec propter aetatis infirmitatem praeſumi poteſt, ipſum exceptioni minorennitatis valide renunciaſſe. Pacta cum extraneis per tutores regios legitime inita rex ſub obtentu minorennitatis poſt reuocare non poteſt [2], quia alias nemo ſecure cum rege minorenni paciſci poſſet. Tutores tamen adminiſtrationis ſuae rationem reddent. Sed nec vlla exceptio metus aut laeſionis, doliue valet contra capitulationes [3], circa quas cum regibus limitatis populus in delatione regis conuenit. Quod ſi leges iſtae nimis durae videbantur, nemo erat, qui regnum ſuſcipere cogeret. Nec praeſumitur, populum aliquem adeo imprudentem eſſe, vt regem ſuum eiusmodi legibus velit adſtringere, quae ſummum imperium reddant mancum, aut velut immobile. Quo loco & illud obiter quaeritur: an Dauid potuerit retractare iuramentum, quo Simei, qui profugum conuiciis inſectatus fuerat, impunitatem promiſerat? Id quod negandum. Nam neque per vim metumue, aut per imprudentiam iurauerat rex, ſed cauto potius conſilio, vt tanto clementiae ſpecimine defectionis ſibi conſcius populus eo fidentius ad obſequium rediret. Et vero impunitas illa in ſe non erat illicita, poteratque delictum illud rex, vtpote in ſuam perſonam commiſſum, citra cuiusquam iniuriam condonare. Verum an recte fecerit, quod in vltimis mandatis Salomonem ſuper facinore iſto monuerit [4], quidam dubitauere. Nos arbitramur Dauidem nihil heic contra iuramentum ſuum feciſſe. Neque enim praecipiebat filio, vt ipſe Simei ob delictum plecteret; ſed monebat duntaxat, vt hominem prauum, & familiae ſuae infeſtum caute obſeruaret, ne res nouas moliretur, & ſi quid flagitii denuo committeret, in venia danda non adeo facilis eſſet. Hinc Salomon ipſi praecepit, vt Hieroſolymis ſub oculis regis habitaret, nec riuum Cedron transiret, ne adſpiciendo locum, in quo Dauidi tam foede maledixerat, ſuper impunitate ſua gaudium conciperet. Verum diuina prouidentia ita diſpoſuit, vt leges tam faciles, abs ſeſe quoque adprobatas, violaret, vt iuſta foret occaſio, condigno nequam hominem exitio tradendi.

§. IV.

§. III. 1) Maxime cum & leges illae contra ipſum valeant. V. §. ſeq. H.

2) Niſi tutores mala fide egerint, aut poteſtas eorum a concilio aliquo fuerit ſuspenſa. V. quae dixi Diſſertat. de Tutel. regia ſect. 2. §. 12. H.

3) V. ſupra L. VII. c. 6. §. 9. H.

4) Conf. L. IV. c. 2. §. 13. vbi haec iisdem fere verbis leguntur.

§. IV. Observandvm deinde, vt ut reges, quando actus quosdam cum ciuibus suis exercent non vt reges, sed vt quiuis alii priuati, praesumantur ob oculos habuisse leges ciuitatis positiuas [1], quae super validitate talium actuum extant: tamen cum ipsi sint superiores legibus ciuilibus, nulla necessitate stringuntur, vt omnino eas leges etiam in priuatis actibus sequantur. Igitur si scientes volentesque contractum aliquem ineant, qui alias per leges ciuiles inualidus erat; censentur contractum istum abs vi legum ciuilium, si qua est, exemisse, ex iisdem irritum non declarandum; cum alias nihil ab ipsis foret actum. De facto Philippi II. regis Hispaniarum, qui obtentu legum aere se alieno exsolutum ibat circa finem superioris seculi, videatur Grotivs Hist. Belgicae L. V [2]. Id tamen omnino admiserim, si in contractu enormem laesionem, quam ab initio non videbat, postea rex deprehenderit; eum contractum ab ipso posse rescindi, aut saltem ad aequitatem reformari. Add. Grotivs L. II. c. 14. §. 2.

§. V. Illvd manifestum est, hautquidquam licere regi iuramentum suum rescindere, valide conceptum, & cui nullum adhaerebat vitium, eo tantum obtentu, quod quaedam suorum subditorum iuramenta eidem liceat rescindere. Nam quae hoc modo rescinduntur, iam antea hanc conditionem in se habebant; ni superior noluerit. Atqui nullam posse contrahi obligationem, si quis suo arbitrio reseruauerit facultatem non praestandi, in aprico est. Add. Grotivs dicto loco §. 3.

§. VI. Caetervm etsi promissa ac pacta aeque conscientiam regis, quam alicuius priuati stringant: in eo tamen est diuersitas inter obligationem regis & subditorum, quod iste facili negotio a subdito tergiuersante debitum possit extorquere. Verum ciui, quamdiu tali, nullum suppetit medium ab inuito rege debitum extorquendi. Etsi nullus cordatus rex legitime contractum debitum soluere abnuet, qui cogitauerit, suam salutem atque eminentiam fide pactorum niti; ac indignum esse, si cui iustitiae asserendae est ipse constitutus, eam ipse vltro proculcet. Quod si tamen reges ex contractu subditis aduersus se actionem concedant in proprio tribunali *, ista actio non tam iure ciuili, quam aequitate naturali nititur; quasi cognita sua obligatione non possint, quod debent, non velle praestare. Adeoque eiusmodi actione non id quaeritur, vt rex cogatur ad soluendum debitum, sed vt subditus liquido ostendat, principem ad id soluendum sese obligasse. In eiusmodi autem iudicio merito debet obtinere illud Sisimethrae apud Heliodorvm Aethiop. L. X. Τὰς ὑπεροχὰς οὐ δυσωπεῖ τὸ δίκαιον· ἀλλ᾽ εἷς ἐστὶν ὁ βασιλεύων ἐν ταῖς κρίσεσι, ὁ τοῖς εὐλογωτέροις κρατῶν *Fastigia dignitatis non respicit aequitas: sed is regnat in iudicio, qui probabilioribus vincit rationibus.*

§. VII. Id quoque contingere potest, vt subdito ius quaesitum ex contractu auferatur, in poenam, vel ex vi dominii eminentis; vt tamen heic necessitas Reipublicae antecedat, & refusio de publico fieri debeat *. Sicuti etiam

§. IV. 1) Vid. supra ad L. VII. c. 6. §. 3. H. 2) Et L. XVI. Histor. ad A. MDCVII. in fine, vbi refert, Philippum III. Reg. Hisp. creditoribus minuisse vsuras, sibi prorogasse diem. H.

§. VI. * Vid. supra L. VII. c. 6. §. 2. H.

§. VII. * Vid. supra c. 5. §. 7. H.

etiam ex cauſa ſolutio differri poteſt, vbi magna Reipublicae neceſſitas pecuniam, priuato alias ſoluendam, tantiſper ſibi impendi imperat. Ex quibus etiam adparet, quid de tabulis nouis iudicandum ſit: quae Soloni vocabatur σεισάχθεια. Vid. PLVTARCHVS Solone. CICERO Offic. II. [c. 24.]

§. VIII. PORRO vt adpareat, an & quatenus rex anteceſſor poſſit obligationem transmittere ſuo ſucceſſori ex contractu priuato; videndum prius eſt, an rex regnum ſuum habeat in patrimonio, an vero idem poſſideat iure velut vſufructuario [1]. Qui regi ſuccedit, cui priori modo regnum tenetur, is, vt in omnia ipſius bona, ſic & in debita, & obligationes, quae non vltimato in ipſius perſona terminabantur, ſuccedere cenſendus eſt. Circa debita autem regum, qui poſteriori modo regna obtinent, GROTIVS L. II. c. 14. §. 11. cenſet, ad iſta exſoluenda non teneri ſucceſſores ἀμέσως, & eo ipſo, quod in locum alterius ſubeunt. Nam tales reges ius ſuum ad regnum non accipiunt ab eo, qui proxime deceſſit, ſed ab ipſo populo [2]. Verum ἐμμέσως & per interpoſitam ciuitatem [3] etiam tales ſucceſſores ex debito anteceſſorum obligantur, non quidem veluti pro ſe, ſed tanquam capita ciuitatum, quam vltimato afficit debitum a rege tanquam iſtius capite contractum. Quod enim regibus competat facultas ipſam ciuitatem per debita obligandi, inde manifeſtum eſt, quod ſaepe alia ratione neceſſitatibus Reipublicae non poſſit ſuccurri, quam vt eiusmodi debita contrahantur. Cum autem regi competat facultas ciuitatem adminiſtrandi & conſeruandi, etiam competent ipſi omnia media, ſine quibus finis ille non poteſt obtineri. Neque tamen illa poteſtas obligandi ciuitatem in infinitum abit; ſed tantum eo vsque, quoad probabilem rationem debitum contrahendi rex habuerit. Neque enim ad eas anguſtias redigendus eſt rex, vt non niſi illa debita in ciuitatem deuoluere poſſit, quae actu in vtilitatem ciuitatis ceſſerunt; (licet municipales magiſtratus huc adſtringi poſſint; vid. *L. 27. D. de Rebus creditis:*) ſed ſufficit ſi probabilem rationem facti ſui habuerit [4], licet fors praeter ſpem euentu deſtitutus fuerit. Vid. *L. 12. C. de Transact.* Sic igitur contractus regum obligabunt ciuitatem, qui non manifeſte abſurdi aut iniqui ſunt; etſi in dubio pro ratione regis praeſumitur. Adeoque ex illis etiam ſucceſſores tenebuntur, quatenus capita ciuitatum. Quin & ipſe populus tenebitur, ſi rege ſublato, ſui iuris eſſe coeperit [5]. Nam & ſi quid populus antea liber contraxiſſet, obligaretur & is, quem poſtea populus etiam pleniſſimo iure conſtituiſſet. Atque hoc modo iſthanc quaeſtionem definire melius eſt, quam adhibita diſtinctione inter laeſionem modicam & magnam [6]. Nam in adminiſtratione rerum ciuilium

§. VIII. 1) Quam Regnorum diuiſionem fundamento deſtitui ſupra monitum fuit.

2) Vid. ſupra L. VII. c. 7. §. 12. circa fin. H.

3) Siue potius populum pacto primo coniunctum. H.

4) Plane vt in adminiſtratione ex mandato & negotiorum geſtione negotium ex iuſta neceſſaria vel vtili ratione inchoatum vel ſuſceptum eſſe ſufficit, etſi id effectum non habuerit. *L. 10. §. 9. D. Mandati L. 10. L. 12. L. 22. D. de Negot. geſt. L. 17. D. de In rem verſo.* H.

5) Infra c. 12. §. 2. H.

6) Aut inter regna ſucceſſiua & electiua, in quibus ſucceſſores obligari negat KLOCKIVS de Contribut. c. 5. n. 53. ſeq. cum iis, quos profert. Non enim electus Rex ex perſona deceſſoris, ſed propter populum obligatur. H.

§. IX. 1) Vbi edictum Diui Neruae exhibetur.

ciuilium longe aequius est probabilem rationem, quam exitum spectare; cum etiam prudentissime cogitata improuisus casus soleat intercipere.

§. IX. Isthaec, quae de contractibus regum dicta sunt, etiam ad donationes eorum adplicari debent; vt nempe illae a successoribus reuocari nequeant, siquidem probabilem rationem habuerint. Vid. Svetonivs Tito c. 8. Plinivs L. X. Epist. 66. [1] Gratianvs Caus. 25. quaest. 1. c. 15. Contra Galba largitiones a Nerone factas repetere instituit, decima tantum liberalitatis parte apud quemque relicta. Svetonivs Galba c. 15. Tacitvs H. L. II. [c. 55. num. 4.] Et apud Evndem H. L. III. ridentur Vitellii Rempublicam lacerantis donationes, *quae neque dari neque accipi salua Republica poterant.* Sic Senatus rursus vectigales iusserat ciuitates, quas Sulla pecunia accepta immunes fecerat. Quod tamen improbat Cicero Offic. III. [c. 22.] Et sane videtur, pecuniam ipsis fuisse restituendam, siquidem ea in publicos vsus impensa fuerat. Sic etiam Basilius Macedo, cum antecessor ipsius Michaël omnem pecuniam publicam dissipasset, decreuit, *vt qui nulla probabili de causa pecuniam accepissent, eam, vt saltem eius semissem restituerent,* apud Zonaram in Basilio Macedone. Add. Hieron. Osorivs de Reb. gest. Eman L. I. vbi de donationibus regis Ioannis, morte instante factis, agit. Quanquam & circa eiusmodi donationes obseruandum, de quonam factae sint. Si de suo rex donauit, plane irreuocabilis donatio erit. Sin de fructibus bonorum facta donatio fuerit, quorum administratio penes regem erat; spectandum omnino, an ea rationem, modumque habuerit. Nam vti nemo negauerit, quin ex aerario bene meritis aut merentibus donare quid possit, prout opes Reipublicae ferunt: ita si in homines nauci, atque inutiles immodica pecunia sit profusa, aerariumque per ambitionem exhaustum, satius credo fuerit, inde reuocari, vnde publicae egestatis causa [2]. Add. Boeclervs ad Grot. L. I. p. m. 107. Grotivs d. l. §. 12. Non insuper quoque habendum, quod de Ferdinando Arragonio refert Laurentius Valla de Rebus gestis eius Regis L. III. *In patrimonio regali tuendo tenax, quod qui alienarent, aiebat, inimicos potius parare sibi, quam amicos, quia ex subditis illos quosdam regulos facerent, semper solicitos ac suspicantes, eorum iura licentiamque iri deminutum.* Eadem quoque adplicari poterunt ad priuilegia [3] & immunitates [4], vt nempe inspiciatur, an & ipsa rationem atque modum habuerint, & an cum salute ciuitatis consistere possint. Nam quin haec pluris esse debeat, quam inconsulta regis facilitas, dubium non est. Sicuti & alias eiusmodi priuilegia, quatenus ad onerandos reliquos ciues pertinent, stricte interpretanda sunt [5].

tur. Quem morem in regno Franciae, perquam religiose obseruari, scribit Cviacivs in Paralipom. oper. posth. ad tit. X. *de Confirm. vtili vel inutili.* H.

2) Iacobus Rex Scotiae donationes omnes, in praeiudicium coronae factas, & emtiones reuocauit. Robert. Ionhstonvs L. V. Rer. Britannic. ad A. MDXCI. H.

3) Vid. Obseruatt. Halenses T. II. Obs. 12. 14. 15. Adde, Reuocationem Priuilegii, quamuis iustissimis de caussis fiat, rem periculosam esse, & quae multum prudentiae desideret. Solent enim, si saepe Priuilegia reuocentur, inde seditiones oriri sedatu saepe difficillimae.

4) Vid. quae disputata in Anglia super priuilegiis ciuitatum Hanseaticarum apud Grotivm L. VII. Histor. ad A. MDXCIIX. Camdenvm Histor. Elisabeth. ad A. MDXCVII. H.

5) Vid. Zieglervs L. I. de Iur. maiest. c. 12. §. 14. Adde supra L. V. c. 6. §. 22. hoc libro c. 5. §. 32. H.

Conf. *L. 1. §. 10. 16. D. Ne quid in loco publico*, & Oratio DEMOSTHENIS aduersus Leptinem. [p. 279. E. Ed. Steph.] Apud APPIANVM Alexandr. Ibericis, cum Romanis tributa & militiam exigentibus Celtiberi priuilegia ab ipsis Romanis concessa opponerent; additur: *Et ita se res habebat. Sed cum Senatus eiusmodi priuilegia alicui indulget, semper hanc addit exceptionem:* Κυρίας ἔσεσθαι μέχρι ἂν αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ δοκῇ. *valitura, quamdiu sibi populoque Romano libuerit.* Apud GVICCIARDINVM Hist. L. VII. Ludouicus rex, Genuensibus rebellibus deuictis, annullauit omnes conuentiones inter ipsum, & eam ciuitatem initas [6]: sed tamen eadem omnia iterum concessit, tanquam priuilegia, non tanquam pacta; *vt semper foret in sua potestate istis eandem priuare.* Quod tamen circa quaeuis priuilegia procedere non crediderim; sed illa tantum, quae non nisi vim precarii obtinent.

* *

CAPVT XI.
QVIBVS MODIS CIVIS ESSE QVIS DESINAT.

I. *Ciuis quis esse desinit, rege sine successore mortuo.*
II. *Item, si quis migret.*
III. *Quid in migratione obseruandum?*
IV. *An gregatim possit discedi.*
V. *An licitum sit simulare transfugam?*
VI. *An ciuitas possit expellere ciuem pro lubitu?*
VII. *De exilio.*
VIII. *Ciuitas amittitur per vim hostilem.*
IX. *An deditus, nec receptus, ciuis maneat?*

INTER modos, quibus aliquis ciuis esse desinit, a nonnullis & iste numeratur, si rex sine omni haerede & successore moriatur, aut regnum habere coeperit pro derelicto. Tunc enim singulos in libertatem natura-

6) In Romano etiam Imperio moris erat, cum prouinciae se submitterent, ab Imperatoribus πρόσθεμα siue edictum publicari, cuius tenore primum dominationem omnem & potestatem in illum populum sibi vindicabant; deinde de iure suo remittebant, facta insinuatione securitatis & libertatis populi subditi. Prouinciae autem, vt horum priuilegiorum honorem redderent Imperatoribus, in perpetuam memoriam omnia acta publica ab illo tempore computabant. Quod exemplo Antiochiae, a Caio Iulio Caesare libertate redonatae, docet Ioannes ANTIOCHENVS L. IX. Chronograph. MSS. apud Ioh. GREGOR. not. & obseruat. ad loca aliquot scripturae c. 36. Haec forte causa, quare libertas quandoque ademta foederatis ciuitatibus. Vid. SVETON. in Augusto c. 47. in Tiberio c. 37. vbi de Cyzicenis, in Claudio c. 23. in Vespasiano c. 8. vbi de Achaeis, Lyciis, & aliis. H.

§. I. * Vid. supra L. VII. c. 7. §. 7. H.

§. II. 1) Ego contra cum ARNISAEO L. I. Rel. Pol. c. 5. sect. 8. discessum sine venia impetrata nego esse licitum, ob duplex pactum, quo ciuitatem firmari supra diximus. Nec obstat, primo pacto societatem constitui, cui renunciare fas sit. Etenim hoc ex constituto, & ciuili non naturali iure pronenire, satis ostendit foederum obligatio, in qua id non obtinet. Quare sic existimo, vbi lex vel consuetudo aliud non introduxit, vltroneam ciuis subditi demigrationem a voluntate summi imperantis pendere hactenus, vt aestimet, an ea fraudi vel damno sit Reipublicae. Nam si nullo vel exiguo ciuitatis commodo discessum & simul fortunam ciuis remoretur, summus impe-

naturalem abire. Sed cum planum sit regnum eiusmodi casu non penitus dissolui, sed in formam interregni recidere; igitur perit quidem tunc obligatio ciuium aduersus regem, qui nullus amplius exsistit, ita tamen, vt primaeuo adhuc ciuitatis pacto inter se ciues coniuncti maneant *.

§. II. ILLVD frequentissimum est, vt quis sponte, permittente sua ciuitate, in aliam ciuitatem concedat, sedem ibi fortunarum fixurus. Isthaec spontanea migratio quo vsque ciuibus sit permissa, ex modis, quibus aliquis in ciuitatem sit receptus, colligitur. Quidam enim iusto bello victi, aut extrema necessitate adacti in ciuitatis alicuius ditionem concedunt; qui quanta heic libertate gaudeant, ex legibus ciuitatis est cognoscendum. At si quis liber homo, qui vel nullius imperio ante subiectus fuit, vti prisci illi patresfamilias, vel eo, quo antea tenebatur, iam solutus, sponte sese alicui ciuitati adiunxerit; itidem ex statutis eius ciuitatis erit iudicandum, quidnam circa migrationem libertatis ipsi sit relictum. Dantur enim ciuitates, ex quibus citra expressum earundem consensum migrare non licet. Alicubi certo onere ea licentia est redimenda; puta summa aliqua pecuniae, aut aliqua bonorum portione. De Argiuis OVIDIVS Metam. L. XV. [v. 28. 29.] *Prohibent discedere leges, Poenaque mors posita est patriam mutare volenti.* Vbi autem circa eam rem nullae extiterint leges, quid liceat, ex consuetudine aut ex natura subiectionis ciuilis colligendum. Quae consuetudo admittit, eorum licentiam quilibet ciuis habere censetur. Si neque haec praelucet, & in subiectionis pacto in neutram partem ea de re mentio sit facta: magis est, vt licentiam pro arbitrio migrandi liber sibi homo reseruasse intelligatur [1]; vtque adeo *mundanum* se potius cum Socrate quam glebae certae adscriptum ferre velit [2]. VALERIVS FLACCVS L. VII. [v. 227.] *Omnibus hunc communem animantibus orbem, Communes & crede deos; patriam inde vocato, Qua redit itque dies: nec nos dIs nata malignis Cluserit hoc vno semper sub frigore messis, Fas mihi non habiles, & fas tibi linquere Colchos.* Qui enim ciuitati se adiungit, ille cura sui ac rerum suarum hautquidquam sese abdicat; sed id potius agit, vt insigne sibi firmamentum

 circum-

imperans haud dubie peccat. Cui consequens est, non iniustum esse vectigal, quod ab imperantibus interdum ob peculiares Reipublicae rationes (v. Nicol. BVRGVNDVM L. III. Histor. Belgic. ad A. MDLXV.) exigitur. Deinde leges vel mores, emigrationem ciuium sub poena vetantes, quales olim apud Argiuos, Ouidio teste, hodie in Moscouia, Ducatibus quibusdam Italiae, & alibi (V. BODINVM L. I. de Rep. 6.) vniuerse pro irritis aut iniquis haberi haut posse. Postremo ciuem, emigrandi licentiam nactum, ob hoc ipsum & alia beneficia ante percepta antiquae patriae permanere obligatum, quatenus nouae status patitur. Ita Ioannes Storius Anglus, vt vt Hispaniae Regis subditus iuratus, quod multa contra Angliae regnum machinatus esset, ex insidiis captus, maiestatis damnatus fuit: aiebant enim Angli, *neminem patriam, in qua natus sit, exuere, nec solum natale aut Principem pro arbitrio eiurare posse.* Vt CAMDENVS ad A. MDLXXI. & Ioann. MEVRSIVS in Vita Guilielm. Auriac. L. V. ad A. MDLXIX. referunt. Quanquam H. GROTIVS Appendic. Epist. 670. & 672. A. MDCXLIII. sub exemplo Rougemontii secus sentiat, scribens inter alia: *Ego existimo, licere Belgis, vt & Hispanis, patriam derelinquere, sine vllis vinculi reliquiis.* Caeterum & ille CICERONIS *pro Balbo* locus, quem AVCTOR adduxit, satis euincit, ius mutandi ciuitatem esse beneficium, & Romanis ex lege competiisse. H.

2) Apud PLATONEM cuiuis priuato Athenis integrum erat, examinare leges & consuetudines Reipublicae, &, si eas e re sua esse non putaret, cum omnibus bonis suis, quo vellet, secedere. Vide eius Criton. p. 51. D. Edit. Serrani.

circumponat. Quia tamen saepe contingit, vt publicum regimen priuatis alicuius rationibus parum expediat, aut alibi commodius iisdem queat prospici: & vero postulari nequit, vt ad vnius aut paucorum lubitum Respublica reformetur: proximum erit, vt ipsis sit concessum per migrationem rebus suis consulere. CICERO Tusc. Quaest. L. V. *Demaratus Torquinii regis pater tyrannum Cypsellum quod ferre non poterat, fugit Tarquinios Corintho, & ibi suas fortunas constituit. Num stulte anteposuit exilii libertatem domesticae seruituti?* Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 67. Aliis vt dotes animi exserant, sua ciuitas campum non praebet. In quos cadit illud STATII Syluar. L. I. *Vidi ego translatos alieno in robore ramos Altius ire suis.* Alii experiuntur illud: Ὀυδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. *Nullus Propheta est acceptus in patria sua;* quod liuore tumeant ignaui oculi, cum virtute supra se euectos sentiunt, quos quondam in aequo, aut infra viderunt. Vel etiam quia, vt Lacydes aiebat apud DIOGENEM LAERTIVM L. IV. [§. 60.] Τὰς εἰκόνας πόῤῥωθεν δεῖ θεωρεῖσθαι. *Procul spectari imagines oportet;* quia *minuit praesentia famam.* Talibus licentiam migrandi denegare velle, idem foret atque liberis hominibus imperare, vt supra parentum suorum conditionem nunquam adspirare audeant. Sed & ipsae ciuitates ex hac migrandi licentia commodum sentiri possunt, adscitis aliunde egregiis viris. CICERO pro Balbo [c. 13.] *Iure nostro neque mutare ciuitate quisquam inuitus potest, neque si velit, mutare non potest, modo adsciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuitatis velit.* Et mox: *Multi etiam superiore memoria ciues Romani sua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias se in ciuitates contulerunt. Et ex omnibus ciuitatibus via est in nostram, nostrisque ciuibus patet iter ad caeteras ciuitates.* Idque ius amplissimis verbis extollit: *O iura praeclara,* inquit, *atque diuinitus iam inde a prnicipio Romani nominis a maioribus nostris comparata, ne quis inuitus ciuitate mutetur, neue in ciuitate maneat inuitus. Haec sunt enim fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque iuris & retinendi & dimittendi esse dominum.* Add. *L. 12. §. 9. D. de Capt. & postl.* & GROTIVS L. II. c. 5. §. 24. Neque obstat, quod patresfamilias, qui initio ciuitatem constitutum iuerunt, pacto intelligantur singuli singulos obstrinxisse, quod ipsi suas vires in commune velint coniungere. Nam etiam aliis societatibus renunciare potest socius, si id fiat citra dolum malum, non intempestiue & in fraudem caeterorum, praesertim si ad certum tempus societas non sit contracta. Quanquam & ideo multae ciuitates parum curent, an sui ciues migrent, quod multitudine hominum laborent, & potius circa eam minuendam sint sollicitae.

§. III. ISTA tamen migraturo ex debito aut decoro obseruanda sunt, vt, cum ciuitatis plerunque intersit nosse ciuium numerum, indicet de suo discessu. Nisi forte certis ex argumentis colligat, ciuitatis nihil interesse, gnara ipsa, an inscia quis discedat. Illis autem vtique expresso ciuitatis consensu opus est, qui ad peculiare munus, praesertim ad certum tempus, sese obstrin-

§. III. 1) Hinc transfugas licet, vbicunque inuenti fuerint, quasi hostes interficere, vt est in *L. 3. in fin. D. ad L. Corneliam de Sicar.* Conf. *L. 7. D. de Re militar.* CVIACIVS L. IV. Obseru. 9. H. 2) Quales olim in Germaniae Principum regio-

obſtrinxere; puta qui legationem obeunt, qui in expeditione verſantur [1], aut alio in munere, quod ex ſingulari pacto fuit ſuſceptum. Sed & tempeſtiue debet fieri diſceſſus, & quando ciuitatis non peculiariter intereſt, ne is fiat. Quam in rem haec adfert exempla GROTIVS dicto loco. *Si magnum ſit contractum aes alienum, niſi paratus ſit ciuis in praeſens partem ſuam exſoluere. Item ſi fiducia multitudinis aut virtutis certorum ciuium bellum ſit ſuſceptum, praeſertim ſi obſidio immineat; niſi paratus ſit ciuis ille alium aeque idoneum ſubſtituere, qui Rempublicam defendat.* Vid. LYCVRGI Oratio contra Leocratem. Nec bonos ciues dixeris, in quos adplicari queat illud HORATII L. I. Od. 35. [v. 26. 27. 28.] *diffugiunt cadis Cum fece ſiccatis amici, Ferre iugum pariter doloſi.* Id autem probe obſeruandum, vocabulum migrandi ita heic accipi, vt quis alicuius ciuitatis fines & territorium excedat; non vt imperio ciuitatis in ſe renunciare velit, & nihilominus intra eiusdem territorium domicilium habere [2]. Quae enim certis finibus ditionem ſuam circumſcripſit ciuitas, cenſetur ſimul prohibere, ne quis ipſa inuita domicilium ibi habeat, qui eius imperium nolit agnoſcere. Quo loco & illud obſeruandum, ſpurium eſſe modum obligatione ſuae ciuitatis ſeſe exſoluendi, qui olim Hiſpaniae Proceribus frequentabatur, vt publicis tabulis patriae renunciarent, & in alia loca ſe conferrent. Quo facto credebant, nefas ſibi non eſſe, arma Regi patriaeque ſuae inferre, nec eo nomine maieſtatis poſtulari ſe poſſe. Vid. MARIANA de Rebus Hiſpan. L. XIII. c. 11. Ex hactenus dictis etiam colligi poteſt, quam efficaciam habeant mandata auocatoria, queis indigenas ab exterorum miniſteriis abſtrahere vult ciuitas. Scilicet ſi ex ciuitate, in qua promiſcue ius emigrandi vſurpatur, aliquis nullo peculiari vinculo adſtrictus in aliam ciuitatem fortunarum ſedem tranſtulerit, in eum nihil amplius iuris habet antiqua ciuitas; adeoque nihil agit, ſi vel maxime diſpendium famae non parituro minetur. Aſt in illum adhuc ciuitati ius manet, qui vel contra ipſius leges migrauit, vel peculiari vinculo fuit obſtrictus, vel bona adhuc praeſertim immobilia ſub ipſius ditione poſſidet, vel denique peregrinandi duntaxat cauſa, reſeruato ſibi ciuitatis iure abeſt. Quo loco etiam obiter memoranda lex Solonis apud PLVTARCHVM in ipſius vita: qua *recipi ciuitate vetat, niſi qui ſint in perpetuum exilium patria ſua exacti, aut cum toto domicilio Athenas artis ſuae exercendae gratia commigrauerint. Quod ſtatuiſſe ferunt eum non tam ſummouendorum cauſa alienigenarum, quam inuitandorum Athenas ſpe certa in communicationes ſe venturas ciuitatis ſimul fidos exiſtimans fore hos, quod conſulto, illos quod coacti patriam ſuam repudiauiſſent.* Caeterum cum in eum, qui ſemel vinculo ciuili liberatus eſt, ciuitas nihil poteſtatis retineat, in aprico eſt, iſtum, ſi a noua ſua ciuitate, in quam ſe contulit, ad veterem ciuitatem tanquam legatus mittatur, omnino priuilegiis legatorum frui, inter quae praecipuum eſt, vt exemtus ſit a iuriſdictione eius, ad quem mittitur [3]. Nam ſi quis veterem ciuem tali honore dignari non velit, admiſſionem iſtius detractare poteſt. Quod eo vsque videtur extendendum, vt ſi ciuis ſciente ſua ciuitate alteri ciuitati fidem

regionibus erant Phalburgeri dicti, variis Imperatorum Conſtitutionibus repreſſi. H.

3) Modo ſe vt legatum gerat, & hoſtilia in ciuitatem, quae eam admiſit, non moliatur. Add. Rich. ZOVCHAEVS Part. II. Sect. 4. quaeſt. 19. de exule, an ei ad Principem ſuum legato ſecuritas debeatur? H.

fidem ſuam addixerit, circa huius negotia ibidem ſub charactere legati & miniſtri publici expedienda, iſta eidem obligationem ciuicam remiſiſſe intelligatur; cum duae obligationes eiusmodi indolis in vno ſubiecto haerere nequeant. Eoque talis ex eo tempore in patria ſua, quam fictione quadam mutaſſe iudicatur, vtique iuribus & priuilegiis legatorum fruetur.

§. IV. Gregatim tamen non poſſe diſcedi Grotivs d. l. aſſerit ex ea ratione, quia hoc conceſſo, ciuilis ſocietas non poſſit ſubſiſtere. In moralibus autem neceſſarium iudicari, citra quod finis aliquis obtineri nequit; & fieri non poſſe, quod eundem intercipit aut deſtruit. Add. Livivs L. XLI. c. 8. 9. Quae tamen ſententia dubio non caret. Si enim ſingulis licet pro arbitrio migrare, cur non idem liceat pluribus, quibus ſedem fortunarum eodem tempore transferre commodum eſt; modo nihil eorum, quae ſupra monuimus, obſtet [1]. Nec ad rem facit, quod hoc modo ciuitas debilitetur. Nam qui ius non habet me inuitum retinendi, illi non fit iniuria [2], ſi futurum aliquod commodum nondum debitum, meo diſceſſu ipſi intercipiatur. Neque vero neceſſarium eſt, vt haec ciuitas tot myriades ciuium habeat, aut vicinis ſemper ſit formidanda: non magis, quam vt hic vel ille priuatus tot millia poſſideat, quorum vtrique tamen per media illicita nihil ſubtrahendum. Vnde etiam Grotii argumento parum roboris ineſſe videtur. Licet enim haec vel illa ciuitas per migrationem ciuium gregatim factam inſigniter debilitetur, ac demum plane deſoletur: non tamen ideo ſocietas ciuilis inter homines penitus tollitur. Sed vnius corruptio alterius eſt generatio; vnius decrementa alteri incremento cedunt. Natura quippe ciuiles eſſe ſocietates in genere humano iam multiplicato voluit; ſed vt haec vel illa ciuitas perpetua, florensque ſubſiſteret, nusquam iuſſit. Sic Babylon per Seleuciam, haec per Cteſiphontem exhauſta fuit. Plinivs N. H. L. VI. c. 26. Si qui tamen gregatim diſcedere velint, illis itidem, vti ſingulis, territorium ciuitatis eſt relinquendum. Alias enim ſumma imperiorum confuſio foret, ſi liceret integris vrbibus aut regionibus pro lubitu a ciuitatis ſuae imperio ſeſe ſubtrahere, & aut alteri ſe ſubiicere, aut peculiarem deinceps Rempublicam conſtituere.

§. V. Qvo loco etiam illa quaeſtio eſt examinanda, vt probandi ſint illi, qui transfugas ſe ſimulant, vt hac ratione graue damnum illis concilient, ad quos confugiunt, in vſum ſuae ciuitatis? Equidem imprudentiae notam non effugiunt, qui eiusmodi hominibus temere fidem adhibent. Vid. 1 Samuel. XXIX, 4. Nec valde reprehendas illos, qui proditoribus poſt praeſtitam operam dignum impoſuere ſupplicium. Vide Vopiscvm Aureliano, c. 23. Nequaquam tamen alterum honeſte poſſum fallere ideo tantum, quia inſidiis meis facilem ſeſe praebet. Nec debere aliquem ſuo ſcelere ciuitati inſeruire,

§. IV. 1) Sed maius Reipublicae detrimentum inde naſcitur, ſi ciues gregatim diffluant, quam ſi ſinguli dilabantur. Imo in ſingulis quoque pacto Ciuitatis primaeuo id interdum repugnare poteſt, vi cuius ciuibus quicquid ciuitati detrimento eſſe poteſt, interdictum eſt. Quod proinde ratione multitudinis gregatim diſcedentis eo magis admittendum erit. Neque his obeſt, quod vnius Reipublicae deſtructio alterius generatio eſſe dicitur. Eſt enim id Politices vniuerſalis, quum hic de vtilitate vniuscuiusuis Reipublicae ſingularis quae-

ſeruire, ſupra oſtenſum. Quin autem ſcelus ſit, fidem dare, vt ea violata, occaſionem grauius nocendi nanciſcare, extra dubium eſt. Et exſecranda ſemper bonis viſa eſt vox Lyſandri ſiue Philippi, *pueros talis fallendos*, *viros iureiurando.* Vid. AELIANVS V. H. L. VII. c. 17. Si igitur expreſſe eiusmodi transfuga fidem dederit, ſine ſcelere non poterit eam violare, vt iis, quos deſeruit, ſerio aut ſimulate, vtile aliquod officium exhibeat. Quod ſi autem aliquis regerat: cum is, ad quem transfuga ſe contulit, noſſet, hunc ipſi ſine ſcelere non poſſe operam aliquam praeſtare, neque ad ſcelus patrandum aliquem ſe valide potuiſſe obligare, adeoque fidem a transfuga datam eſſe nullam; ergo ipſi non fieri iniuriam, ſi, dum rei inani confidit, deceptus fuit. Heic non opus eſt, vt inquiramus, peccet aliquis vtendo opera transfugarum, an non. Neque enim ſequitur: ego vtendo alicuius opera pecco: ergo ille eo ipſo ius habet mihi noxam inferendi. Vti non ſequitur: qui ſicarium conducit ad alterum confodiendum, non minus quam ipſe ſicarius peccat: ergo ſicarius recte in conductorem ſuum ferrum conuertere poteſt. Etſi communis ſit ſententia, quod *transfugam iure belli recipiamus*, in *L. 51. D. de Adquir. rer. dom.* id eſt, quod contra ius belli non ſit eum admittere, qui deſertis hoſtium partibus, noſtras eligit; vti illam legem explicant CVIACIVS Obſ. L. IV. c. 9. & GROTIVS L. III. c. 1. §. 22. Quod tamen an de externo iure belli, quod Grotius vocat, an de interno, quod ad legem naturae examuſſim congruit, ſit capiendum, non immerito dubites [1]. Sane ſi quis plenam licentiam adhibendi operam transfugarum defendere velit, putauerim, ipſum non tam hoc argumento niti debere, quod etiam Deus diaboli & impiorum parata opera vtatur; quam fauore iuſtorum armorum, quae geruntur repellendis alterius iniuriis, aut conſequendo iuri noſtro [2]. Ob quem fauorem non videtur iuſto bellatori curioſe inquirendum, vtrum illi, qui hoſtilem ſtatum aduerſus ipſum exuerunt, honeſtis an inhoneſtis cauſis fuerint moti. Adeoque cum praeſumere poſſit, iuſtis de cauſis eos priores partes deſeruiſſe, tanquam ex adprobatione iniuſti transfugii reatum non contrahet. Quidquid tamen huius ſit, illud in aprico eſt, nefas eſſe fidem inter inſtrumenta fallendi diſponere. Deinde patet, fidem eiusmodi transfugae, qui citra iuſtam cauſam partes ſe ſuas deſeruiſſe fert, inanem eſſe; vtpote quae tendit ad ſcelus faciendum, aut continuandum; adeoque valde imprudenter agere, qui in iſta aliquid fiduciae collocat. Inde plerumque transfugae, qui aliquo numero eſſe cupiunt apud receptatores ſuos, quiue nocendi occaſionem ſimulatione transfugii aucupantur, prae ſe ferunt, intolerandis ſe iniuriis adactos, vt hac ratione ſaluti ſuae conſultum irent. Sic quis ignorat, qua ratione ſibi Zopyrus apud Babylonios, Sextus Tarquinius apud Gabinos fidem conciliauerit? Sic qui M. Craſſum in patentia camporum traxit Mezeras Syrus, vti *Floro* vocatur, aut Abarus Arabs, vti *Appiano*, aut Ariamnes, vti *Plutarcho*, Pompeii in ſe beneuolentiam & beneficia extollendo,

de

quaeratur. Conf. WERNHERVS in Elem. Iur. Nat. & Gent. c. 26. §. 4.

2) Atqui AVCTOR §. 3. dixit, debitum aut decorum poſtulare, vt bona ciuitatis venia quis diſcedat. Huius igitur eſt vtique diiudicare, num ſit nociturum gregatim ciues demigrare. H.

§. V. 1) Vid. ſupra c. 6. §. 18. H.

2) Vid. c. 6. §. 16.

de ſtudio ſuo in Romanas partes infelici fidem fecit. MARO [Aen. L. II. v. 57. & ſeqq.] quam graphice deſcribit aſtum Sinonis, vt ab imprudentiae labe Troianos purget! Fingit iſte, ſe inuiſum fuiſſe Vlyſſi, de quo nulla non fraus credi poterat, & cuius odium commendationis inſtar apud Troianos habebat. Odii cauſam arceſſit a nece Palamedis, ideo occiſi, *quia bella vetabat.* Se aris deſtinatum dicit, non oraculo deorum, ne videretur ſe victimam pro ſalute ciuium voluiſſe ſubtrahere, ſed mendacio Calchantis, ab Vlyſſe ſubornati, & temeraria caeterorum adprobatione. Quae vtique tam atrox ſit iniuria, vt recte dicere poſſit: *Patriae teneor neque legibus vllis.* Et tamen veterator deos, & omnia ſacra prius teſtatur, vt *fas ſibi ſit odiſſe viros*, iam quidem iniuſte infenſos, quondam tamen ciues. Nec id tamen plene iisdem perſuaſit, priusquam oſtento dicta eiusdem firmata viderentur. Recte quoque apud LIVIVM L. XXII. c. 22. dicitur, *transfugam ſine magnae rei proditione venientem ad hoſtes, nihil aliud quam vnum vile atque infame corpus eſſe.* Add. oratio Indibilis apud EVNDEM L. XXVII. c. 17. Et Cn. Marcii ad Volſcos apud DIONYSIVM HALICARN. L. VIII. Segeſtis apud TACITVM A. I. [c. 58.] *Neque odio patriae, (quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, inuiſi ſunt,) verum quia Romanis Germanisque idem conducere, & pacem, quam bellum probabam.* AMMIANVS MARCELLINVS L. XVIII. c. 11. in fine. Sub transfugarum autem numerum non veniunt, qui tecte ad hoſtes abeunt, quo improuiſam aliquam cladem iſtis inferant, neque fidem dant, quod ipſorum partes ſint ſecuturi. Neque cenſendi ſunt tacite fidem dediſſe, quod nihil inimici ſint tentaturi in ſtatum hoſtium, eo ipſo, quia inter praeſidia hoſtium verſantur. Eiusmodi enim tacita fides praeſumitur de eo, qui ad alterum venit pacis, non qui belli tempore.

§. VI. PORRO & hoc quaeritur: an non ciuitas ex aduerſo pro ſuo arbitrio ciuem poſſit expellere inuitum, nullo antegreſſo delicto? Equidem CICERO dicto loco inter fundamenta libertatis poſuit, *ne quis inuitus ciuitate mutetur.* Neque ideo heic deterior fit conditio ciuitatis, quam ſingulorum ciuium, quod hi pro lubitu migrare poſſint; illa inuitos pellere nequeat. Qui enim in ciuitatem aliquam concedit, vtique omnes ſuas rationes, ſaltem in praeſens, eidem velut illigat, quas turbari aut euerti neceſſum foret, ſi quolibet tempore poſſet expelli. Quod cum ſit ſumme odioſum, inde ciuis hoc quoque abs ciuitate velut ſtipulari intelligitur, ne inuitus praeter meritum poſſit eiici [1]. Sed contra ciuitas fortunas ſuas & incolumitatem vni alteriue vulgari ciui non ſuperſtruxit, adeoque nihil aut parum ipſius intereſt, ſi is pro lubitu demigret. Vbi enim in aliquo eximio ciue magnam collocarit fiduciam ciuitas, ſolet eundem peculiaribus pactis adſtringere, ne pro lubitu diſcedere amplius poſſit. Nec inuidendum eſt, pluſculum heic licere ciui, quam ciuitati. Nam vbi ille ad arbitrium ciuitatis ſe non compoſuerit, facile poteſt in ordinem

§. VI. 1) Conf. L. I. c. 9. §. 2.
2) SENECA Conſolat. ad Heluiam c. 7. *Populus Romanus quot colonias in omnes prouincias miſit? Vbicunque vicit Romanus, habitat.* De ſcopo eorum in deducendis coloniis v. SIGONIVS L. II. de Antiqu. iur. Ital. c. 2. 3. 4. 5. Deductionem illam in vniuerſum iniquam non eſſe, docet CONRINGIVS Machiauelli Princip. c. 3. H.
3) V. infra c. 12. §. 5. H.

ordinem redigi. Ciui autem ſi adminiſtratio Reipublicae diſplicuerit, nihil aliud relictum, quam patientia aut emigratio. Solet nihilominus a ciuitatibus vſurpari medium minus odioſum amoliendi ciues ſuſpectos, aut ſuperuacuos, & multitudine praegraues, quo caeteris laxior locus fiat; vt nempe eos in colonias transſcribant [2]. Etſi plerunque volentibus hoc fit, dum lautiorem conditionem in coloniis ſperant, qui domi cum inopia conflictabantur, aut ipſi ex oculis ciuitatis, cui inuiſi ſunt, ſeſe ſubtrahi gaudent. Sic ISOCRATES Orat. ad Philippum huic ſuadet, vt in Aſia vrbes condat, & in iis collocet, *qui nunc ob rerum egeſtatem oberrant, & obuia quaeque infeſtant.* Verbo, vrbium purgamenta. Quod idem ab Athenienſibus factum in Panathenaico commendat. Add. BACO Sermon. fidel. c. 33. De more autem illo, multis barbaris atque Graecis recepto, iuuentutem Deo cuipiam ſacram emittendi ad quaerendas nouas ſedes, luculenter tradit DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. I. IDEM L. II. ſcribit, Aborigines fuiſſe talem iuuentutem, diis conſecratam more patrio, ad quaerendas ſedes, quaſcunque fortuna obtuliſſet, a parentibus miſſam. Sic PLINIVS L. III. c. 13. Picentes ortos dicit *a Sabinis, voto fere ſacro.* Et STRABO L. V. [p. 336. Ed. Amſt.] Samnites ſimili ratione a Sabinis ortos memorat. Adde IVSTINVM L. XXIV. c. 4. & FESTVM, in Ver ſacrum & in Mamertini. LIVIVM L. XXXIV. c. 44. Quomodo Lydus & Tyrrhenus, vrgente frugum ſterilitate ſortiti ſint, vter cum parte multitudinis patria decederet, videatur apud VELLEIVM PATERC. L. I. c. 1. DIONYSIVM HALICARN. L. I. STRABONEM L. V. Paria de Scandinauiae populis memorat Paulus WARNEFRIDVS de Geſtis Longobardor. L. I. c. 2. Poſſunt autem & ſolent coloniae diuerſo modo deduci. Vel enim manent pars ciuitatis, vnde emittuntur; vel ciuitati matrici reuerentiam exhibere, eiusque maieſtatem comiter conſeruare deinceps tenentur [3], adeoque velut inaequali foedere iunguntur, vel denique pari iure cum metropoli agunt. Add. Garcilaſſus de la VEGA Comment. Reg. L. VII. c. 1.

§. VII. INVITI ciues eſſe deſinunt, qui ob crimen verum aut per calumniam intentatum ciuitate eiiciuntur. Dum enim ciuitas aliquem pro membro ſuo non amplius vult agnoſcere, & finibus ſuis expellit, remittit ipſi obligationem, qua antea tanquam ciuis tenebatur. Quo ipſo illi fit facultas vbicunque poſſit ſedem ſibi nouam conſtituendi, nec ciuitati in eiusmodi exules quid iurisdictionis remanet. Inde apud EVRIPIDEM Heraclidis v. 186. Iolaus negat Argiuis fas eſſe ipſos Athenis abducere, quippe qui in exilium ab iſtis eiecti ſint [1]. Eſt autem in exilium eiici ob falſum crimen grauis iniuria, (etſi aduerſus iſtam viro forti ſolatia non deſint. Vid. STOBAEVS Serm. 38.) ob verum, grauis poena, ſic vt morte grauius id iudicet PHILO [2] Iudaeus de Abrahamo. [p. 359. A. Ed. Pariſ.] Si enim vel maxime ſalua relinquantur bona, alio tamen ea transferre moleſtum eſt: nec minus acerbum a neceſſitu-

 dinibus

§. VII. 1) Ἐπεὶ γὰρ Ἄργους οὐδὲν ἔσθ' ἡμῖν ἔτι,
Vid. GROTIVS L. II. c. 5. §. 25.
2) Medea apud EVRIPIDEM:
Μόχθων
δ' οὐκ ἄλλος ὕπερθεν
Ἢ γᾶς πατρίας στέρεσθαι.
Malum enim
Non eſt aliud maius,
Quam ſolo patrio priuari. H.

dinibus abſtrahi: & ignominiae plenum, indignum fuiſſe iudicatum, cui in ciuitate locus concederetur. Add. OPPIANVS Halieut. L. I. v. 274. ſeqq. Penitus enim effrontem eſſe oportet, in quem dici queat illud IVVENALIS Sat. 1. [v. 49.] *Hic damnatus inani Iudicio, (quid enim ſaluis infamia nummis?) Exul ab octaua Marius bibit, & fruitur diis Iratis.* Nec eſt quod aliquem moueat illud CICERONIS pro Caecina: [c. 34.] *Exilium non ſupplicium eſt, ſed perfugium portusque ſupplicii. Nam qui volunt poenam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eo ſolum vertunt, hoc eſt, ſedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege noſtra reperietur, vt apud caeteras ciuitates, maleficium vllum exilio eſſe multatum. Sed cum homines vincula, neces, ignominiasque vitant, quae ſunt legibus conſtitutae; confugiunt quaſi ad aram in exilium. Qui ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent, non prius ciuitatem, quam vitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur atque deponitur.* Add POLYBIVS L. VI. c. 12. Scilicet hoc eſt ex peculiari ratione antiqui iuris Romani, per quod inuito non poterat ciuitas adimi. CICERO pro domo ſua: [c. 29.] *Hoc ius a maioribus proditum, vt nemo ciuis Romanus ciuitatem poſſit amittere, niſi ipſe auctor factus ſit.* Quo minus autem a magiſtratibus togatis ciui capitalia ſupplicia iniuſſu populi irrogarentur, leges Porciae & Semproniae prohibebant. Ne tamen delicta impunita manerent, & nihilominus nemo inuitus ciuitate eiectus videretur, voluerunt credi, exilium ſponte a ciuibus ſuſcipi declinandae poenae cauſa. (contrarium plane inſtitutum apud Aethiopes memorat DIODORVS SICVLVS L. III. c. 5. Apud SALLVSTIVM Catilin. [c. 50. p. 161. Ed. Waſſ.] Caeſar: *Aliae leges condemnatis ciuibus non animam eripi, ſed exilium permitti iubent.* Et iterum: *Exilium damnatis permiſſum.* Neceſſitatem tamen ſoli vertendi ſatis innuebant, quando capitalium criminum damnatis aqua & igni interdicebant, ſeu ne iis intra ditionem populi Romani vterentur. Etſi circa irrogationem exilii cauendum eſt, ne ex illa in ciuitatem damnum redundet, dum qui ciuitate expellitur, in hoſtem abire poteſt. Vnde quibusdam populis poena exilii non vſurpatur, puta Turcis, Moſcouitis, & quondam Iudaeis, licet ex alia ratione, ne iacturam ſimul faceret religionis. Mitior poena eſt relegatio, per quam ius ciuitatis non amittitur, ſed tantum in certo loco neceſſarium quis domicilium habere, aut certa ciuitatis parte abſtinere iubetur. Quod poſterius quibus iniunctum, apud Romanos proprie *interdicti* vocabantur. Vid. BRISSONIVS Select. antiq. L. III. c. 5. Anton. MATTHAEVS de Crimin. ad tit. de poena c. 1. §. 6. 10. [3] Aliquando tamen non abſurde adplicari poteſt illud Diogenis, cum quidam ipſi diceret; Σινωπεῖς σοῦ φυγὴν κατέγνωσαν, *Sinopenſes exilio te multarunt*, reponebat iſte, ἐγὼ δέγε ἐκείνων μονήν, *ego autem illos manſione.*

§. VIII. ALIO modo ciuitatem non lubens quisquis mutat, quando vi hoſtili ſubactus alterius ſe imperio ſubiicit, tanquam ciuem & ſubditum, ſiue ſimul

3) Add. NOODTII Probabilia L. III. c. 3.

§. VIII. * Vid. ſupra L. VII. c. 7. §. 4. c. 8. §. 10. H.

§. IX. 1) *Quem* [*deditum hoſtibus*] *hoſtes ſi non recepiſſent, quaeſitum eſt, an Ciuis Romanus maneret? quibusdam exiſtimantibus, manere, aliis contra: quia quem ſemel Populus iuſſiſſet dedi, ex ciuitate expuliſſe videretur; ſicut faceret, cum aqua & igni interdiceret, in qua ſententia videtur* Publius Mucius *fuiſſe. Id autem maxime quaeſitum eſt in* Hoſtilio Murcino, *quem Numantini ſibi*

ſimul ſedem mutet, ſiue non. Id quod non ſingulis modo ciuibus, ſaltem qui non alio quam communi ciuium vinculo tenentur, ſed & integris vrbibus, ac prouinciis licere, quando alia ſalutis expediendae via non adparet, in confeſſo eſt. * Vid. GROTIVS L. II. c. 6. §. 5.

§. IX. SOLET & illud contingere, vt ciuis abs ſua ciuitate propter iniuriam alteri ciuitati illatam eidem dedatur, ne illa ob iſtud factum cauſam belli contra ſe praebeat. Vid. HERODOTVS [L. IX. p. 344. Ed. H. Stephani.] vbi de Timegenide & Attagino narrat, qui auctores fuerant Thebanis, vt Perſis ſeſe adiungerent. Vbi quaeſtio oritur: an qui a ſua ciuitate deditur, nec ab altera receptus ſit, in illa ciuis maneat, nec ne? Proponitur haec quaeſtio in *L. 17. D. de Legationibus* [1]. Non manere cenſebat P. Mutius, quia quem ſemel populus iuſſiſſet dedi, ex ciuitate videatur expuliſſe, ſicut faceret, cum aqua & igni interdiceret. Eadem quaeſtio quoque magna contentione fuit agitata circa Mancinum, qui Numantinis deditus, ab iis receptus non fuit. Quem dein ſenatum intrare volentem tribunus plebis Rutilius prohibuit, obtendens, quo tempore pater patratus, ad ſoluendam religione ciuitatem, hoſtibus ipſum populi Romani dediderit, ciuem eum Romanum eſſe deſiiſſe. Plures tamen in mitiorem ſententiam inclinabant, hoc inter alia vſi argumento: nihil videri traditum eſſe, quod ab eo, cui traderetur, receptum non foret. Nobis ſuper ea controuerſia ita videtur: ciuitatem laeſam in alienum ciuem habuiſſe ius bello ipſum perſequendi. Sed per deditionem eum ſic ſubiici alienae ciuitati, vt tanquam de proprio ciue poſſit ſupplicium ſumi. Qui vbi receptus fuit, priori ciuitati omne ius in ipſum periit, quia illa volente ſub alterius ciuitatis imperium peruenit. Vbi autem deditus receptus non eſt, licebit ciuitati dedenti iſtum vel plane eiicere, vel pro ratione delicti punire. Vbi tamen neutrum horum contigit, cenſebitur non amiſiſſe ius ciuitatis. Quia deditio in ſe eſt tantum oblatio iuris illius, quod ciuitas habet in ſuum ciuem, facta alteri ciuitati, non autem pura abdicatio & renunciatio. Adeoque deditio in ſe non priuat aliquem iure ciuitatis, niſi forte per expreſſam legem ſit conſtitutum, vt qui talem in caſum prouenerit, eo ipſo ciuitate excidiſſe ſit cenſendus. Facit huc illud CICERONIS pro Caecina. [c. 34.] *Ciuis, quem pater patratus dedidit, ſi non eſt ab hoſte receptus, retinet integram cauſam, & ius ciuitatis* [2]. Ex dictis etiam illud colligitur, ſi deditio ſit acccepta, & poſtea caſu aliquo in patriam reuerſus fuerit is, qui deditus erat, eum ciuem non futurum, niſi ex nouo beneficio. Vid. *L. 4 D. de Captiu. & poſtlim.* [3] Nam ius poſtliminii illis tantum prodeſt, qui ſua ciuitate inuita in aliorum poteſtatem venerunt [4], non quos ipſa ciuitas vltro in aliorum poteſtatem tradidit.

 CAPVT

ſibi deditum non acceperunt: de quo tamen Lex poſtea lata eſt, vt eſſet Ciuis Romanus, & Praeturam quoque geſſiſſe dicitur.

2) *Nam neque deditionem, neque donationem ſine acceptione intelligi poſſe.* IDEM Topic. c. 8. & de Oratore L. I. c. 40. & L. II. c. 32.

3) *An, qui hoſtibus deditus, reuerſus, nec a nobis receptus, Ciuis Romanus ſit, inter Brutum & Scaeuolam varie tractatum eſt. Et conſequens eſt, vt ciuitatem non adipiſcatur.*

4) Ex ratione, quam ſupra dedimus c. 6. §. H.

* *

CAPVT XII.

DE MVTATIONE ET INTERITV CIVITATVM.

I. *Mutata forma Reipublicae idem manet populus.*

II. *Debita ciuitatis per mutationem non tolluntur.*

III. *Acta inuasoris quatenus eo depulso consistant.*

IV. *Quem ciuitas post mutationem locum obtineat?*

V. *Quid si ex vna ciuitate plures fiant?*

VI. *Quid si plures ciuitates vniantur?*

VII. *Populi quatenus aeterni.*

VIII. *Quomodo materiale populi pereat?*

IX. *Quomodo formale?*

MVTATIONES in ciuitate triplici modo contingunt, vel vt ciuitas maneat eadem, vel vt non amplius sit eadem, vel vt ciuitas esse plane desinat. Primi generis mutatio accidit, mutata ciuitatis forma; puta si regnum migret in aristocratiam, aut si ex democratia & aristocratia fiat regnum. Heic enim forma ciuitatis essentialis manet [1]; mutatur duntaxat illa forma, quae ex subiecto proprio summi imperii resultat [2]. Vnde & idem est populus siue a rege, siue ab Optimatibus siue populariter regatur. Quin etsi contingat, vt populus antea liber sub regis alicuius ditionem bello ita perueniat, vt deinceps in eius patrimonio sit, non ideo idem desinit esse populus, modo rex victor populum subiectum tanquam peculiare regnum in posterum velit regere, non autem tanquam prouinciam alteri populo eundem annectere. Cum enim is sit populus, qui complexu suo summum imperium continet; ideo quantum ad naturam populi nihil interest, pleno an minus pleno iure imperium rex obtineat: vtrouis enim modo vnius & eiusdem corporis caput est.

§. II. Ex dictis resoluenda est quaestio ab ARISTOTELE Polit. L. III. c. 1. & 2. proposita: si ciuitas ex tyrannide aut oligarchia in libertatem & populare imperium peruenerit, an tum συμβόλαια, pacta conuenta, vt & alia acta tyranni & oligarchicorum seruare oporteat ciuitatem liberam? Qui negabant, hisce [1] rationibus vtebantur; quod, quae tyrannus aut pauci illi egerint, non ege-

§. I. Vid. supra L. VII. c. 5. §. 1.

2) Hinc facile soluitur obiectio *mutata* Reipublicae *forma substantiam rei prope perimi*, vt est in *L. Iulianus 9. §. 3. D. ad Exhibend.* neque enim tunc consistere eandem rei speciem, & ideo rem non eandem videri; maxime cum negandum non sit, species rerumpublicarum, vti sunt monarchia, aristocratia & politia, essentia inter se differre. Vtut enim haec vera sint, si spectetur pactum secundum, quod prout in ciuitatis constitutione variat, ita regendi rationes multum solent differre, vt prudentia ciuilis nos docet. Tamen in iure publico vniuersali, vbi ad pactum primum, quo populus colligitur, simul respici debet, res aliter se habet. V. supra c. 9. §. 6. H.

§. II. 1) Videtur hic Auctor prima fronte duobus rationibus vti, & tamen vtraque deinde in vnam absoluitur, & ab Auctore tanquam vnica refutatur. Altera igitur ratio rationis est. Si enim ciuitas,

egerit ciuitas, quae tantum ex facto suo obligatur. Et quod ciuitas sit, vbi ad communem omnia vtilitatem referuntur; vbi aliter fiat, non ius, non nomen Reipublicae sed vim solam & potestatem superesse. Quae ratio sine dubio friuola est. Nam ne illa nunc proferamus, quae supra de tyranno tradita sunt [2], etiam morbidum caput, caput est; & quae a morbido licet capite aguntur, ipsa ciuitas egisse censetur. Et quis morbo laborantem ciuitatem ex classe ciuitatum excludere velit? Agitabatur quondam haec controuersia apud Athenienses ex tali occasione. Triginta illi viri, qui Athenis rerum potiebantur, pecunias mutuo a Lacedaemoniis publico nomine sumserant. His eiectis, Lacedaemonii Athenienses iam liberos pecuniam reposcebant. Vbi praeualuit sententia eorum, qui debitum illud communi ciuitatis dissolui aequum & concordiae proficuum putabant. De quo facto ita iudicat DEMOSTHENES contra Leptinen: *Φασὶ τὸν δῆμον ἑλέσθαι συνεισενέγκειν αὐτὸν καὶ μεταχεῖν τῆς δαπάνης, ὥστε μὴ λῦσαι ὁμολογεμένων μηδέν. Ferunt populum maluisse per se conferre impensas, quam de pactis conuentis quidquam non impleri.* Et mox Athenienses alloquens: *Et tum quidem etiam illis, qui iniurii in vos fuerunt, pecunias illas conferre voluistis, ne quid de rerum conuentarum fide deperiret.* Idem factum tangit ISOCRATES in Areopagitico. Quin ne quidem si in formam prouinciae redacta ciuitas esse desinat, quod antea pecuniae mutuo accepit, debere desinit: quippe cum debitum illud in ista ciuitate non praecise vt tali, sed vt bona aliqua possidente [3] fundatum, ad quemcunque possessorem simul transeat.

§. III. SED vti de aere alieno, quod in vsum ciuitatis impensum, ac in toto istius corpore velut haerere praesumitur, res plana videtur: ita num idem de omnibus actis alicuius inuasoris, eodem depulso, pronunciandum sit, non ita liquidum est. Equidem si inuasor ciuitatis cum alia ciuitate foedus iniuerit de auxiliis in communem hostem conferendis, si partem praedae eidem donauerit, aut vendiderit; & foedus, & donatio, & venditio firma manebunt, inuasore depulso. Alteri enim ciuitati sane ius validum ex istis actibus fuit quaesitum, quippe quas iniuit cum inuasore tanquam capite ciuitatis, & velut in emolumentum eiusdem: quocunque autem titulo ad imperium iste peruenerit, sua nihil interesse iudicauit. Neque isti actui aliud insuper vitium subest. Quid si autem spolia ciuibus oppressis per iniuriam erepta, inuasor externae ciuitati vendiderit? Num eo depulso, isti vindicare eadem poterunt? Heic BOECLERVS Differt. de Eo, quod egit ciuitas, fas esse putat, si scientes emerint, vt suam culpam agnoscant, & aequo animo careant illis, quae nec vendi nec emi sine iniuria

ciuitas, secundum eos, quorum sententiam Aristoteles refert, obstricta non est, soluere debita, & probare instituta Tyranni, vel Oligarchiae, id ideo contingit, quoniam secundum eos gesta eorum pro nullis habentur. Ratio autem huius positionis in eo sita est, quod dominatio Tyranni vel Oligarchiae non tendebat ad vtilitatem publicam, sed sola vi armorum nitebatur, & proinde non erat legitima, vnde inferebatur, populo inuito facta adeoque probanda non esse, quae ab ipsis profecta fuissent. Ἀπορεῦσι γάρ τινες, πότ' ἡ πόλις ἔπραξε; καὶ πότε οὐχ ἡ πόλις· οἷον ὅταν ἐξ ὀλιγαρχίας ἢ τυραννίδος γένηται δημοκρατία. τότε γὰρ οὔτε τὰ συμβόλαια, ἔνιοι βούλονται διαλύειν, ὡς οὐ τῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ τυράννου λαβόντος. οὔτ' ἄλλα πολλὰ τῶν τοιούτων, ὡς ἐνίας τῶν πολιτειῶν τῷ κρατεῖν οὔσας, ἀλλὰ οὐ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3.

2) L. VII. c. 8. §. 5. & 6. H.

3) Et quatenus pacto primo coniungitur, in cuius vtilitatem pecunia mutuo sumta ob auctoritatem Summi imperantis versa censeri debet. H.

iuria possunt; imo etsi imprudentes emerint. Quod quidem in foro conscientiae plausibiliter dicitur. Si tamen communem populorum morem respiciamus, non adparet, quomodo spoliati abs tertia ciuitate, quae amiserunt, vindicare queant. Nam quamdiu inuasor mera duntaxat violentia grassatur, pro hoste ciuitatis habetur: & spolia ciuibus extorta, vbi in alienam ciuitatem translata fuerint, eodem iure censebuntur, quo aliae res mobiles [1], quouis bello partae [2]. Vbi autem consensu ciuium istius inuasoris imperium fuerit confirmatum, exteri bona ciuibus erepta tanquam iure confiscata habere possunt. Nam vt alias pacifici, quorum nihil interest, belligerantes aequaliter aestimare, & factum sequi possunt ac solent; ita quid aliena ciuitas de suo imperio apud se disponat, exterorum non est iudicare. Verum acta inuasorum iniustorum, quae intra ciuitatem terminantur, istis deiectis sane rescindi poterunt [3] abs legitima potestate; quantum ex vsu Reipublicae fuerit. Idque non solum circa leges abs talibus latas valet; sed & circa donationes, aut alienationes rerum, quae salua Republica saluisque legibus in alios transferri non poterant.

§. IV. Solet & alia heic quaestio moueri: quisnam locus sit assignandus regi, qui in populum antea liberum sibi imperium quaesiuit, aut populo libero post abolitum statum regium? Vbi quidem Grotivs L. II. c. 9. §. 8. respondet, eundem ciuitati post mutationem locum deberi, quem antea ipsa eiusue caput in conuentibus habebat. Nobis tamen distinguendum videtur, vtrum verbi gratia rex, qui in liberum populum sibi imperium quaesiuit in antiquo conuentu aut systemate permaneat [1]: an vero ab eo deinceps sese disiungat, suasque res seorsim administret. Nam priori casu sine dubio non poterit alium praetendere locum, quam antea populus liber obtinebat, non obstante illo splendore aut maiestate, quae personam regiam comitatur. Sicut & vice versa populus liber, exterminato statu regio, in communi conuentu eundem quem ipsius quondam reges locum obtinebant, sibi vindicare poterit. Ast si vel populus vel rex penitus sese ab antiquo conuentu aut systemate separauerit, antiquus istius ciuitatis locus praeiudicium illi nullum adferet, vt necessario locus inferior sit occupandus, cedendumque illis, qui in communi quondam conuentu priorem tenebant locum; cum naturaliter inter se aequales sint [2], qui summum imperium obtinent.

§. V. Mvtationes, quae efficiunt, vt ciuitas non amplius videatur eadem, duplici potissimum modo contingunt: vel vt ex vna ciuitate duae pluresue fiant; vel vt plures ciuitates in vnam coniungantur. Prius euenit vel consensu mutuo vel vi bellica. Consensu mutuo ex vna ciuitate plures fiunt, emissis

§. III. 1) Conf. Grotivs L. III. c. 9. §. 14.

2) Praesertim intuitu externorum, qui possessionem sequuntur. V. supra L. VII. c. 8. §. 9. H.

3) Demosthenes Orat. aduersus Timocratem recitat legem: Ὁπόσα ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἐπράχθη, ἢ δίκη ἐδικάσθη, ἢ ἴδια, ἢ δημόσια, ἄκυρα εἶναι. *Quaecunque sub triginta tyrannis acta sunt, aut iudicia facta, siue priuatim siue publice, irrita sunto.* Conf. Andocidem Orat. I. Honorivs Imperator in *L. 13. C. Theodos. de Infirmand. quae sub tyranno. Heracliani tyranni gesta omnia promiscue damnat.* Add. *L. 5. 6. 7. 8. d. tit. L. 16. C. Iustin. de SS. Ecclesiis.* Quanquam Constantinus Imperator in *L. 2. & 3. d. tit. C. Theodos.* legitime gesta & rescripta conformia Licinii Tyranni confirmet. H.

§. IV. 1) V. supra L. VII. c. 5. §. 21. vbi exemplum Philippi. H.

2) V. supra c. 4. §. 20. H.

§. V. 1) *Eae enim iura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii habeant*, teste Gellio L. XVII. N. A. c. 13. H.

emiſſis coloniis ad eum morem, qui Graecis quondam erat. Nam Romani poſt, quos & hodie populi Europaei fere ſequuntur, colonias ita deducebant, vt illae pars ciuitatis matricis ſiue maioris patriae manerent [1]. Sed quae priori modo deducebantur coloniae, peculiarem deinceps ciuitatem conſtituebant; ita tamen vt maiorem patriam decenti honore, & quodam quaſi pietatis cultu tenerentur proſequi. Vid. THVCYDIDES L. I. & Henric. VALESIVS ad Excerpta Peireſciana. p. 6. & 7. HOBBES de Ciue c. 9. §. 8. Caeterum hoc modo emiſſa colonia, niſi in eius deductione id expreſſe fuerit conuentum, non tenebitur exſoluere debita abs ciuitate matre contracta; quippe quae huius bona vltimo afficiunt, de quibus colonia (quod ſupponitur,) nihil participat. Et licet aliqua commoda ex illis debitis forte in perſonas colonorum redundarint eo tempore, cum ipſi in antiqua adhuc patria haererent; eo tamen nomine nihil ſeſe exacturam profitetur antiqua ciuitas, dum liberos eos abs ſeſe dimittit. Quanquam ſi accurate rem conſideremus, ciuitas, emiſſa colonia, in ſe non mutatur, nec eadem videri deſinit; ſed (vti in naturali generatione) efficit, vt pro vna deinceps duae ciuitates exſiſtant. Quod ſi autem regnum aliquod in duas pluresue diſtinctas deinceps ciuitates communi conſenſu diuidatur [2]; aequum fuerit, vt regni patrimonium publicum, nec non debita toti inhaerentia aequaliter diuidantur. Etſi quando eiusmodi diuiſio vltro inſtituitur, vix contingere queat, vt non expreſſe ſuper eiusmodi caſibus disponatur.

§. VI. AD eiusmodi mutationem, qua ciuitas aliqua eadem eſſe deſinit, referunt quoque, ſi duo populi vniantur, non per modum foederis [1], aut per communem regem [2], ſed vt reuera ex duabus ciuitatibus vna fiat. Quo caſu GROTIVS dicto loco cenſet, iura, quae ſingulae ciuitates vniendae habuerunt, non amitti, ſed communicari, ſicut & onera atque debita, vbi diuerſum non conuenerit. Vid. LIVIVS L. I. c. 52. ſub init. Eſt tamen accurate conſiderandum; an duo pluresue populi ita ſe coniungant, vt pari deinceps omnes iure nouam aliquam ciuitatem conſtitutum eant; puta, ſi duo diuerſi populi democratici, abolito priſtino regimine, in vnum populum regnumque coaleſcant; aut ſi duo regna, ſublatis vtrinque legibus fundamentalibus, remotisque familiis antiquis regnatricibus, nouum regnum condant. Qua vnione priores ciuitates deleri, ac nouam exſurgere manifeſtum eſt. Aſt vero vbi vna ciuitas alteri ita coniungitur, vt vni quidem ſua Respublica ſedesque maneat, alterius vero ciues relicta ſua ſede, in alterius ciuitatis iura ſedemque adſciſcantur [3], vnam quidem penitus perire conſtat: illa autem quae remanet, eadem eſſe non deſinit, vtut tali acceſſione inſignia capiat incrementa. De

caetero

2) Vt fit in regnis diuiduis. Quale erat Francorum ſub primae & ſecundae ſtirpis Regibus. V. Chartam diuiſionis Caroli M. A. DCCCVI Ludouici Pii A. DCCCXIV. & aliam A. DCCCXXXVII. quas omnes Steph. BALAZIVS Tom. I. Capit. Francor. inſeruit. H.

§. VI. 1) De quo ſupra L. VII. c. 5. §. 18. H.

2) D. c. 5. §. 17. V. Richardum ZOVCHAEVM Part. II. Iur. Fecial. ſect. 2. quaeſt. 11. Vbi quaeſtionem inſignem habet, vtrum, cum iure communi Angliae extra regnum natus hereditatem in terris vel fundis intra regnum acquirere nequeat, idem ius contra Scotos valeat ſub vno Rege cum Anglis coniunctos? Quae in Anglia pro Scotis deciſa fuit. H.

3) Qomodo Sabini & Albani cum Romanis iuncti. Vid. LIVIVS L. I. c. 13. c. 28. c. 30. c. 52. H.

caetero vniri ciuitates diuerſas, vt maneat quaeque quod fuit, non poſſunt, niſi per modum arctioris foederis; quod ſyſtema aliquod, non autem ciuitatem proprie dictam producere aptum eſt.

§. VII. MVTATIO denique, qua ciuitas penitus eſſe deſinit, contingit, quando ipſe populus diſſolutus fuerit, aut extinctus. Equidem communi dicterio iactatur: reges [1] eſſe mortales, Reſpublicas aeternas. Sed hoc ideo dicitur, non quod non populi quoque violento aliquo caſu extingui aut diſſipari queant; ſed quia non, vti ſinguli homines, certo decurſo aeui ſpatio, per naturam deficiant, ſed mutatis licet ſingulis, alii continuo ſuccedant, idque vel ſurrogatione exterorum in locum deficientium, vel propagatione ſobolis. Qua ſucceſſionis continuatione idem ſemper populus videtur, iiſdemque iuribus fruitur, vtut ſaepius ſinguli ciues fuerint mutati [2]. LVCIANVS in Amoribus, [p. 888. Ed. Amſt. T. I.] *Sciens deinde* (natura) *quod omnes mortalis ſimus materiae opificium, & quod breue adeo tempus viuendi vnicuique fato praeſtitutum ſit; alterius interitum, vt alterius ortus eſſet, excogitauit; ac morienti, id quod naſcitur, e diuerſo adpendit, vt mutuis ſucceſſionibus in perpetuum tempus viueremus.* VIRGILIVS Georg. IV. [v. 206. & ſeqq.] de Apibus: *Ergo ipſas quamuis anguſtus terminus aeui Excipiat, (neque enim plus ſeptima ducitur aeſtas;) At genus immortale manet, multosque per annos Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum.* Quae res vt accuratius intelligatur, obſeruanda ſunt, quae ſuper diuerſitate corporum ab antiquis Philoſophis tradita ſunt, verbi gratia, apud PLVTARCHVM Coniugal. praecept. [p. 142. F.] Τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι τὰ μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον καὶ στρατόπεδον· τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, ὡς οἰκίαν καὶ ναῦν, τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. *Corporum philoſophi alia aiunt ex partibus deiunctis conſtare, vt claſſem, exercitum; alia ex compactis, vt domum, ac nauim; alia ex vnitis, & in vnam naturam concretis, vt animalium ſingula.* Add. *L. 30. D. de Vſurp. & vſucap. L. 23. §. 5. de Rei vindicat.* CVIACIVS Obſeru. L. XV. c. 33. & L. XXVI. c. vlt. SENECA Epiſt. 102. Quae etiam tali modo exprimi poſſunt: quod in vniuerſum corpus ſit, quod ἕξει aliqua, cohaerentia, aut vinculo aliquo ita continetur, vt vnum ſit. Illud vinculum porro, quo partes corporis in vnitatem combinantur, triplex eſt, naturale, artificiale & morale [3]. Vinculum naturale eſt, quo corpora naturalia continentur. Artificiale, quo res, alias natura disiunctae, per induſtriam humanam compinguntur in vnum & continuum aliquid. Morale denique, quo per inſtitutum humanum diuerſa indiuidua ita colligantur, vt vnum eſſe intelligantur. Qualia corpora etiamſi ex brutis quoque conſtare poſſint, vt grex: praecipue tamen coniunctio multorum

§. VII. 1) *Principes mortales, Rempublicam aeternam eſſe*, Tiberius ait apud TACITVM Annal. L. III. c. 6. Add. LIVIVS L. XXVIII. c. 28.

2) *Et ita ciuitas fit aeterna, quamuis morientibus & naſcentibus ſingulis; ſicut perennis eſt opacitas oleae, vel lauri, atque caeterarum huiusmodi arborum, ſingulorum lapſu ortuque foliorum;* vt ex Cicerone loquitur AVGVSTINVS L. XXII. de Ciuitat. Dei c. 6. H.

3) Vnde Philoſophis vnum eſt vel per ſe, vel per accidens, vel per aggregationem. Vid. Sextum EMPIRICVM aduerſ. Phyſic. L. I. c. 2. PLVTARCHVM in Praecept. coniugalib. H.

4) *Reſpondi,* [Alfenus,] *non modo ſi vnus, aut alter, ſed & ſi omnes Iudices mutati eſſent, tamen & rem eamdem, & iudicium idem, quod antea fuiſſet, permanere. Neque in hoc ſolum euenire, vt partibus commutatis eadem res eſſe exiſtimaretur, ſed & in multis ceteris rebus: nam & legionem eamdem haberi, ex qua multi deceſſiſſent, quorum in locum alii ſublecti eſſent: & populum eumdem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuiſſet,*

torum hominum heic attenditur. Atque hinc reſultant tria genera corporum, naturalia, artificialia, & moralia. Quae omnia hoc habent, vt manere eadem videantur, quamdiu illa connexio, per quam ab initio iſtorum partes continebantur, ſimul & ſemel abrupta non fuerit. Exinde eſt, vt homo idem videri non deſinat, etſi particulae corporis ipſius varie transſpirauerint, & in eorum locum ex nutrimentis aliae ſuffectae ſint. (Th. BROVVNE de Religione Medici ſect. 36. *Hoc quicquid eſt, quod intueris corpuſculi per os intrauit, baec olim carnis fabrica in quadra iacuit, ipſi denique nos ipſos deuorauimus.*) Quo ſpectat locus apud SENECAM Epiſt. 58. & PLVTARCHVM de Eἰ apud Delphos, Edit. Xyland. p. 392. A. B. Add. LVCRETIVS L. III. v. 860. ſeqq. qui tamen cum grano ſalis accipiendus, ne ad articulum de reſurrectione carnis extendatur. Huc quoque circa corpora artificialia ſpectat quaeſtio apud antiquos vexatiſſima ſuper naui Theſei, quae ſucceſſu temporis ita erat paulatim refecta, vt nihil de iſtis lignis, ex quibus ab initio fuerat extructa, ſupereſſet. Vid. PLVTARCH. Theſeo p. 10. C. *L. 76. D. de Iudiciis* [4] *L. 10. D. Quibus modis Vſusfr. amitt.* etſi huic legi repugnare videatur *L. 98. §. vlt. D. de Solution. L. 83. §. 5. D. de Verb. obligat.* DIONYS. HALICARN. L. I. [c. 1.] de Caſa Romuli. Add. ALEX. AB ALEXANDRO L. III. c. 1. Mich. PICCARTVS ad Polit Ariſtot. L. III. c. 3. De corporibus moralibus agit *L. 76. D. de Iudiciis.* Luculentus quoque eſt locus PLVTARCHI de Sera Numinis vindicta, [p. 559. A.] *Ciuitas eſt res quaedam vnica & continens, animalis inſtar; neque mutationibus ſecundum aetates ſuam exuit naturam, aut ratione temporis aliud fit ex alio, ſed ſemper eaſdem erga ſe affectiones, & naturae ſuae conſentaneas ſeruat, quamdiu communitas, quae mutuis complexibus deuincit, vnumque corpus efficit, vnitatem ſuam conſeruauerit* [5]. Addit, ſingulos homines ſucceſſu temporis plus mutationis ſuſcipere, quam ciuitates. Si enim intra paucos annos amicum tuum non videris, adeo habitum vultumque eius, imo ſaepe & mores ſic reperies mutatos, vt eum vix ſis agniturus. Contra ſi vel poſt XXX. annos in eandem venias ciuitatem, non ſolum eadem aedificia, ſed & eadem inſtituta, eoſdemque mores populi deprehendes. Add. GROTIVS d. l. Etſi lapſu temporum omnino fiat, vt populus ſecundum [6] omnes effectus non pro eodem habeatur. Vid. *ſupra L. 8. c. 3. §. 29.* HOBBESIVS Philoſ. prima c. 11. §. 7. iſthanc doctrinam ita maluit exprimere: *Si rei alicui propter formam talem, quae ſit principium motus, nomen inditum ſit, manente eo principio, idem erit indiuiduum.*

§. VIII. HAEC quanquam ita ſint; fieri tamen vtique poteſt, vt populus aliquis plane intereat, idque ſi vel ſimul pereat materiale populi, ſeu multitudo ciuium, vel morale vinculum, quo populus cohaeret, abrumpatur. Materiale ſeu corpus populi perit, vel ſublatis ſimul omnibus partibus [1], ſine quibus corpus ſubſiſtere, ne-

fuiſſet, cum ex illis nemo nunc viueret: itemque nauem, ſi adeo ſaepe refecta eſſet, vt nulla tabula eadem permaneret, quae non noua fuiſſet, nihilominus eamdem nauem eſſe exiſtimari. Quod ſi quis putaret, partibus commutatis aliam rem fieri: fore, vt ex eius ratione, nos ipſi non iidem eſſemus, qui abhinc anno fuiſſemus; propterea quod, vt Philoſophi dicerent, ex quibus particulis minimis conſiſteremus, hae quotidie ex noſtro corpore decederent, aliaeque extrinſecus in earum locum accederent. Quapropter cuius rei ſpecies eadem conſiſteret, rem quoque eamdem eſſe exiſtimari.

5) Ἓν γάρ τι πρᾶγμα καὶ συνεχὲς ἡ πόλις, ὥσπερ ζῶον οὐκ ἐξιστάμενον αὐτῆς ταῖς καθ' ἡλικίαν μεταβολαῖς, οὐδ' ἕτερον ἐξ ἑτέρου τῷ χρόνῳ γινόμενον, ἀλλὰ συμπαθὲς ἀεὶ καὶ οἰκεῖον αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν ὧν πράττει κατὰ τὸ κοινὸν ἢ ἔπραξεν αἰτίαν καὶ χάριν ἀναδεχόμενον, μέχρις ἂν ἡ ποιοῦσα ταῖς ἐπιπλοκαῖς κοινωνία, τὴν ἑνότητα διαφυλάττῃ. τὸ δὲ πολλὰς πόλεις, διαιροῦντα τῷ χρόνῳ ποιεῖν, μᾶλλον δὲ ἀπείρους, ὅμοιόν ἐστι τῷ πολλοὺς τὸν ἕνα ποιεῖν. Ἄνθρωπον, ὅτι νῦν πρεσβύτερός ἐστι, πρότερον δὲ νεώτερος, ἀνωτέρω δὲ μειράκιον ἦ.

6) Vid. c. 3. §. 29.

§. VIII. 1) Quod fit terrae motu. V. ANTONIVS L. IV.

quit, vel ſublata corporis ratione. Exempla populorum, qui ſimul & ſemel fuere extincti, memorat GROTIVS dicto loco §. 4. Add. *L. 21. D. Quib. mod. Vſufr. amitt.* Vbi quaeritur, ſi ex eiusmodi clade tam pauci ſuperfuerint, vt ipſi amplius pro populo cenſeri nequeant, num hi iura populi antiqui retineant? (vid. *L. vlt. D. Quib. mod. Vſusfruct. amitt.*) GROTIVS dicto loco ſentit, poſſe in iſtis paucis ſubſiſtere dominium, quod populus habebat ad modum priuatorum; non ſi quid populo vt tali competiit, id eſt, poſſe tales ſibi aſſerere poſſeſſiones & bona deletorum ciuium, non poſſe autem ſibi eosdem attribuere ſummum imperium, & quae alia inde dependent. Quod ſi tamen pauci iſti, alio praeter bellum caſu ad paucitatem redacti, ſe tantisper contra exterorum inuaſiones tueri poſſint, donec iterum in iuſti numerum populi allectis aliis ſeſe ſuppleuerint, non video, quare prioris populi iura ſibi aſſerere nequeant. Vid. IVSTINVS L. V. c. 6. n. 5. praeſertim cum nondum ſit definitum, quotnam patresfamilias ad populum requirantur [2]; & ab initio cum genus humanum in populos diſcederet, ſat exiguus numerus populum fecerit. Apud IVSTINVM L. X. [c. 1. n. 6.] quinquaginta filii Artaxerxis *tantus populus* vocantur. Niobe apud OVIDIVM Metam. L. VI. [v. 197.] quatuordecim ſuos liberos vocat *populum.* APVLEIVS Apologia: *Quindecim liberi homines, populus eſt.* Add. *L. 7. §. 2. D. Quod cuiusque vniuerſit* [3]. Vbi etiam in vno nomen vniuerſitatis [4], (collegii, non populi) ſtare dicitur; cui tamen neceſſum fuerit de adſciſcendis collegis mature diſpicere. Interit quoque multitudo hominum, ex qua populus conſtat, quando non quidem ſinguli ciues extinguuntur; ſed tamen ſponte ob peſtilentiam aut ſeditionem diſcedunt, aut vi ita diſtrahuntur, vt coire amplius inter ſe nequeant. Vnde per adulationem magis, quam ex vero Ilienſes Romanorum ſeſe maiores iactabant, ap. IVSTINVM L. XXIIX. c. 1. & L. XXXI. c. 8. Quomodo Scoti a Maximo diſperſi fuerint, videri poteſt ap. BVCHANANVM Rer. Scot. L. IV. ſub finem.

§. IX. FORMALE ſeu ſpecies populi interit, ſi aut omnis, aut perfecta iuris communitas tollatur. Penitus tollitur communitas iuris & imperii, ſi ciues ſinguli paſſim diſtracti diuerſis ciuitatibus accreſcant; ſiue libertatem perſonalem retineant, ſiue ad ſeruilem quoque conditionem redigantur. Exemplum Capuae vide ap. LIVIVM L. XXVI. c. 16. Perfecta autem communitas iuris inter membra eiusdem populi tollitur, ſi ſinguli quidem libertatem perſonalem retineant, inque oppidis & agris ſuis relinquantur; ita tamen, vt alterius ciuitatis imperium ſubeant. Quales populi in prouinciae formam redigi dicuntur [1]. Sola tamen mutatio loci, oppidorumque, aut detractio munimentorum, vt populus idem eſſe deſinat non efficiunt [2].

L. IV. de Reb ſuis §. 48. & in annot. GVTACKERVS, vbi plura exempla memorantur ciuitatum, quae terrae motibus euerſae perierunt. H.

2) Vid. ſupra L. VII. c. 2. §. 2. H.

3) Adiicimus elegantem locum Ciceronis apud AVGVSTINVM de Ciuitate Dei L. XXII. c. 6. *Ciuitatibus autem mors ipſa poena eſt: quae videtur a poena ſingulos vindicare; debet enim conſtituta ſic eſſe ciuitas, vt aeterna ſit. Itaque nullus interitus eſt Reipublicae naturalis, vt Hominis, in quo mors non modo neceſſaria eſt, verum etiam optanda perſaepe. Ciuitas autem, quum tollitur, deletur, exſtinguitur, ſimile eſt quodammodo, vt magnis parua conferamus, ac ſi omnis hic mundus intereat ac concidat.*

4) Supra d. c. 2. §. 19. H.

§. IX. 1) V. ſupra L. VII. c. 5. §. 16. GROTIVS d. c. 9. §. 6. H.

2) Nicias apud THVCYDIDEM L. VII. Hiſt. Ἄνδρες πόλις καὶ οὐ τείχη. *Viri ciuitas ſunt, non moenia.* GROTIVS dicto loco §. 7. H.

F I N I S.

INDEX

INDEX AVCTORVM.

vocabu-

H.

Dei

n. 1.

❃ ❃ ❃

INDEX RERVM.

trouer-

Caſus,

Consen-

Mala

Pudor

S.

F I N I S.

CORRIGENDA.

T. I. p.	73. n. 2. l.		2.	pro	*μεῖρον,*	lege	μέτρον.
	101.		10.	-	*Non absque,*	-	Nam absque.
	102.		25.	-	*auſu,*	-	auſi.
	148.		7.	-	*ὁ μὲν,*	-	ὁμὸν.
	154.	5.	6.	-	*damnum onus maxi-*	-	damnum ſaepe maxi-
				-	*mum ſocietatis*	-	mum ſocietati.
	208.	5.	5.	-	*eiicimus,*	-	adiicimus.
	347.		5.	-	*Tenberi,*	-	Tenchteri.
	488.	3	4.	-	*Beniaminitae,*	-	Iſraëlitae.
			9.	-	*Beniaminitarum,*	-	Iſraëlitarum.
T. II.	414.	§. 1.	14.	-	*ciues ſuos.*	-	ciues ſua.

S. P. ERIS

SAMVELIS PVFENDORFII

ERIS SCANDICA,

QVA

ADVERSVS LIBROS

DE

IVRE NATVRALI ET GENTIVM

OBIECTA DILVVNTVR.

ANNO M DCC XLIII.

IVLIVS RONDINVS
LECTORI BENEVOLO
S. P. D.

VT alienae fabulae prologum agerem, amicitia in causa est, quae mihi cum editore horum Scriptorum intercedit; cui cum placeret ista denuo publicae luci tradere, a me rogauit nonnulla praemitti, quae aliquid lucis hisce controuersiis adferre queant. Ipse enim Auctor aliis negotiis intentus satis habuit aduersariorum calumnias depulisse, ac sententiarum suarum veritatem atque innocentiam adstruxisse, inglorium de caetero atque indecorum existimans cum hominibus rixosis vlterius, quam necessum fuit, contentionis serram reciprocare. Cui cum id semper fuerit propositum, vt pro modulo ingenii aliquid in commune conferret, quoquo se non inutilem reipubl. literariae ciuem fuisse testaretur; repente a maleuolis eo se redactum deprehendit, vt tantum non de vita & fama certandum sibi foret. Origo ipsi molestiarum ab inuidia, quod in Academia Carolina recens tunc instituta lautiore quam caeteri salario frueretur, ac magnam partem nobilis iuuentutis a se haberet pendentem. Ea res cumprimis male habebat *Nicolaum Beckmannum*, hominem fatuum iuxta ac rudem, sed cui immensos spiritus dabat vocabulum Doctoris in Schola Aurelianensi triginta scutatis emtum; & quia collegium Pandectarum Marpurgi dictante quodam Professore exceptum in Gallia fumtibus suis publicasset titulo *Medullae Iustinianeae.* Is cum nullo se numero fore crederet, quamdiu Lundini Pufendorfius floreret, ad eum subruendum omnes cogitationes intendit. Iis destinatis perficiundis idoneam sibi occasionem oblatam putauit, quando istius Libri de Iure Naturae & Gentium Lundini imprimerentur, quos in typographia subinde inspectos, cum supra stuporem suum sentiret, nouitatis crimine arguere instituit, eo securius, quod ipse Pufendorfius non inficias eat, se nunquam in verba Magistrorum nostro-

rum iuraſſe. Sed cum, quae Anſer iſte notauerat, nuſpiam cohaererent, nec aliam idem rationem adferre noſſet, quare illa damnaret, quam quod eadem non caperet; Igitur paulo ſolertior aſſumitur calumniae architectus *Ioſua Schwartzius*, qui expeditiſſimam ſibi viam inueniſſe viſus eſt ad Puſendorfium perdendum, ſi Theologos iſti negotio immiſcere poſſet. Igitur ſceleſto artificio non modicum Indicem errorum Theologicorum contexuit, nefario modo detortis, aut interpolatis ſententiis innoxiis, & ad Theologiam nihil plane ſpectantibus. Inſtigabatur Scaniae tunc Epiſcopus, ſenio iam in puerilitatem vergens, vt a Rectoribus Regni poſtulare auderet, ſibi cenſuram ſcripti Puſendorfiani committi. Eo foro conſtituto nil praeter rogum manebat Puſendorfium, actore iuxta ac iudice Schwartzio: qui & eo facilius a reliquo Clero applauſum ſibi ſperauerat, quo pauciores ex illo ſunt, qui operae quid poſuerunt in eo ſtudiorum genere, quod Puſendorfius excolendum ſibi ſumſerat. Sed cum improbum auſum Rectores Sueciae non ſine indignatione damnaſſent, ac ſilentium turbulentis hominibus impoſuiſſent, ad tenebras perpetuas damnato Indice Schwartziano, nondum a furore quietem ſibi imperare *Nic. Beckmanni* malitia potuit, publicato contra interdictum Regis in Germania iſto Indice, diffamandi Puſendorfii gratia, & quia crediderat, praecipites aliquos, rixoſos aut maleuolos homines ibi inuentum iri, qui bellum iſti mouere non ſint dubitaturi. Quo praeiudicio armati in Suecia denuo impetum in Puſendorfium daturi erant. Enimuero ſceleris conuictus iſte praemium accepit, quale merebatur, infamem e Regno Sueciae relegationem; ex qua tamen id boni aſſecutus videbatur, vt deletae iam ſemel exiſtimationis nullam amplius rationem habendam ſibi duceret; eoque poſtea libellos famoſos publicare auſus eſt, quibus ſtolidiores iuxta atque impudentiores ſeculum hoc non vidit. Et quia e Proteſtantibus nemo homini infami & inſulſo panem gratis praebiturus erat, eiuratis, quibus innutritus erat, Sacris, Eccleſiam Romanam vno morione fecit auctiorem. Diuerſa Ioſuae Schwartzii in non diſpari ſcelere fortuna fuit. Silere quamtumuis a Superioribus iuſſus, muſſitauit tamen, & cumprimis dignum ſacerdote facinus patraſſe ſibi viſus eſt, ſi e cathedra ſacra velut e plauſtro conuitia iactaret, & ibi latraret, vbi a fuſtibus cautum ſibi credebat. Poſt bello inter vicinos Reges exorto, cum Puſendorfius in tuta ſe ſubduxiſſet, iam plenam calumniandi libertatem nactum ſe iudicauit. Itaque coram aurigis & olitoribus, eorumque vetulis, idoneis ſcilicet talium rerum arbitris, impudentiſſimas conciones eructauit, quas poſt typis diuulgauit, quod eruditio ipſius non vlterius aſſurgat, quam ad compilandam miſeram homiliam. Sed eo flagitio non contentus ad grauiora deſcendit, & publica itidem concione ciues a legitimo ſuo Rege in hoſtium partes pertrahere inſtituit; prorſus quaſi ciuis fide ſua exſolueretur hoſte ingruente, vbi adhuc praecipua munitionum præſidio regio tenebatur; & ipſe Rex cum exercitu indies expectabatur, cum hoſte manum conſerturus. Vnde mox hoſte victo periurii & rebellionis poenam formidans in pedes ſe dedit, & transfugam egit, apud hoſtem ſola flagitii commendatione, & odio in nationem Suecicam panem primo, mox & nouam functionem nactus. Ac demum pro eo facinore, quo alii funem merentur, aliquod temporariae inſulae inſigne reportaſſe dicitur;

eodem

eodem, vt videtur, fato cum meretricibus Londinensibus gauisus, quas in patria quidem haerentes mox ergastulum aut nosocomium, vel etiam fustigatio manebat; vbi in Iamaicam, aut alias partes Noui Orbis delatae sunt, matrimonii vocabulo veteres sordes obumbrante, post honestas se matronas ferunt. Caeterum Index iste Schwartzianus, Beckmanno obstetricante in lucem editus, vti auctoris circa calumnias concinnandas dexteritatem orbi satis prodidit; ita primo intuitu, & antequam Pufendorfii strigilem idem expertus esset, in erubescendum errorem induxerat graue alias Collegium, quod ex illo sinistrum de libris Pufendorfii iudicium ferre non dubitauerat. Cuius dignitati nisi Pufendorfius pepercisset, in procliui fuisset ipsi ostendere, quam turpe sit eiusmodi viris, ex solo libelli famosi testimonio iudicium ferre de scripto, quod ipsi nunquam se inspexisse fatebantur. Post & alii quidam in controuersiae huius partem venerunt, sed diuerso fine, nec eodem modo. Nam non multum a furore Beckmanniano abiere *Fridericus Gesenius*, Garlaeae Praesul & *Valentinus Velthemius*, barbariei apud Ienenses columen non infimum. Caeteri pro hypothesibus suis a Pufendorfiana discrepantibus pugnare videri voluerunt. Occursum est vtrisque ad eum fere modum, quem lacessendi impudentia, aut disceptandi modestia merebatur; nec puto vllum fore, qui iure queri possit, Pufendorfium in aere ipsius esse. Vnicus *Valentinus Albertus*, Lipsiensis Theologus, nondum adquiescere videtur, velut turpe sibi foret, inane litigium non in infinitum protrahere. Etsi in eo vehementer laudandum sit viri ingenium, quod cum vtique extremam personam in hac fabula agere pertenderet, ita inficetam defensionem aduersus Iulium Rondinum adornauit, vt nemo cordatus naenias istas responso dignaturus sit: quod aduersarii silentium ipse post velut concessionem victoriae interpretaturus sit. Sane enim cum nihil praeter crambem bis coctam apponat, rancidis quibusdam distinctiunculis, & pedantico plane pipere conditam, primo statim intuitu lectorem nausea opplet, nedum vt quis in eam se obfirmare patientiam queat, vt commentis istis operose destruendis horam impendere possit. Etsi vt verbo praecipuas hominis vanitates notemus, forte non abs re fuerit, si forte istum permouere possimus, ne suis sibi naeniis tantopere placeat. Sic quam putidum est, quod post tam perspicue deductam status naturalis indolem, nondum desinat coccyssare Albertus, a Pufendorfio *pro primario haberi principio statum hominis miserum, fictum illum atque commentitium, in quo hominem, tanquam proiectum vtcunque aut vndecunque in hunc mundum imaginatur sibi.* Nuspiam quippe a Pufendorfio haec hypothesis assumitur, hominem vndecunque aut vtcunque in terram proiectum: sed cum vellet demonstrare, quantum boni ex societate in hominem redundet, & quam miser sit homo sibi soli relictus, etiam a parentibus fuit abstrahendum, seu ab illo auxilio, quod nati homines a parentibus suis experiuntur, nisi hoc per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit. An haec est hypothesis, aut principium, si alicuius rei vsum demonstrem ex eiusdem remotione? Aut an tali modo demonstrandi admittitur aliquid homini Christiano indecorum? sed & nasi parum sibi esse Albertus ostendit, quod non sine gratiarum actione acceptet, regulas, quas ipse commentus est, cum illis comparari, quae de in-

 uentione

uentione medii termini in Logicis iactantur; cum vtraeque istae regulae vanitatis arguantur. Sane si quis vel millies regulas istas Logicas voluat reuoluatque, nihil sibi mediorum terminorum pullulare videbit ad probandam aliquam thesin, ni aliunde eiusdem probationem didicerit. Sicuti nec hilum quidem regulae Albertinae ad eruenda officia legis naturalis conferunt, ni quis eorundem antea habuerit notitiam. Porro auctor rixae & ille habendus est, qui alterum etiam intra priuatos parietes multis arbitris vellicat. Et quomodo alias Pufendorfio de ista Philosophia Christiana, quam Albertus meditabatur, innotescere potuisset? Per miracula concedit Albertus Physicam haud fieri locupletiorem, quia illa sint res plane supernaturales. Et tamen per propositiones personales atque sacramentales Logicam locupletari contendit. Atqui Logica est Disciplina rationalis, & quae indolem ratiocinii nostri naturalis tradit. Circa dictas autem propositiones oportet captiuare rationem sub obsequium fidei. Nec ideo ista Logici, vt ita dicam, sunt commercii, qui constant subiecto & praedicato, sunt categoricae & affirmatiuae. Haec enim etiam dici possunt de hac propositione: Homo est lapis. Et eo ipso, quod inusitatae dicuntur, sphaeram Logices transcendunt, & ad sublimiorem disciplinam vnice spectant. Id vero nimis incogitanter ab Alberto positum, quod dicit: *Aquas supracoelestes*, quas scaeua interpretatio voculae Hebraicae *meal* peperit, *quomodocunque locentur aut ordinentur, tanquam supracoelestes esse altiores, vt perinde sit, quodcunque mundi systema praesupponatur.* Nam si quis ex illis, qui vortices Cartesianos statuunt, quaerat, vtrum aquae istae singulis vorticibus sint circumfusae, an vero non nisi vniuersis; & hoc posito, quam figuram habeant, aut quem motum, aut num nihil aurae aethereae illis superius sit, plus difficultatum Albertus inueniet, quam vt tam imperioso responso defungi queat. Sicuti & magnam gratiam a curiosis rerum naturalium scrutatoribus inibit, si v. g. fontes Albis, aut Rheni, *per continuam aquarum particularium progressionem vel reptionem in materia terrestri ad loca vicina fonti exsurgere* demonstrauerit. Sed nimirum ad phaenomena physica explicanda liquidiore demonstratione opus est, quam conglomeratione quorundam vocabulorum sensu carentium, & a natura rerum abhorrentium. Ad eundem gustum reliqua sunt misellae defensionis, quorum vanitatem quilibet deprehendere vltro potest, qui isthaec Pufendorfii scripta legit, quae heic coniuncta damus. Et tantum sibi de aequitate iuxta atque ingenio Lectorum pollicetur Pufendorfius, vt ad liquidum istis super controuersiis iudicium ferendum nullas amplius apologias desideraturi sint. Quin saepe malae causae suspicionem praebet, circa defensionem suam nimis trepide satagere. Nec minus in eo facilem Beneuoli Lectoris aequitatem sperat Pufendorfius, quod salem paulo asperiorem quandoque adhibuerit, defricandis aduersariis. Nam pro horum indole ac meritis calamus temperandus fuit. Et vti circa quaestiones mere literarias valde stomachari impotentis est animi; ita salutem atque existimationem nostram improba ratione impugnantes acriter repulisse, apud aequos rerum arbitros vel applausum strenuae defensionis, vel veniam iusti doloris habet. B. V.

POST SCRIPTVM.

Ista cum iam in chartam coniecissem, allatus est Viri Illustris Dn. Viti Ludouici a Seckendorf liber, cui titulum idiomate Teutonico fecit **Christenstaat**: in quo super controuersia inter Pufendorfium & Albertum agitata sic pronunciare ipsi placet; *Addit:* p. 315. *de Iure Naturali, prout id ex Verbo Dei solidius docendum, e D. Valentino Alberti, & aliis. Ex iisdem rationibus*, inquit, *quibus professionem Moralem in Academiis emendari optarim*, vt nempe loco Ethicae Aristotelicae Theologia Moralis tradatur, *id quoque suaserim, vt Ius publicum vniuersale, siue id naturale, siue Gentium vocitetur, e principiis Christianismi deducatur, aut saltem, quae e lumine rationis promanant, ad ista exigantur & attemperentur; vti D. D. Valentinus Alberti in erudito & ingenioso Compendio Iuris Naturalis Orthodoxae Theologiae conformato, & Anno 1678. Lipsiae edito facit. In quo etiam multos egregios auctores & suffragatores habet; quos inter merito honoris gratia nomino Io. Henricum Boeclerum p. m. cuius excelsa gloria apud eruditum orbem indelebilis erit, & quo ego ante quadraginta annos Argentorati praeceptore vsus sum: vti & solide doctum atque eximium ICtum D. Casparem Zieglerum. Equidem methodum illam, quam Dn. Samuel Pufendorfius a principiis reuelatis abstrahendo secutus est, in se reiicere nolim, nec ipsius hypothesin eandem cum Hobbesiana iudicare, multo minus aculeatis disceptationibus, quae inde surrexere, me ingerere cupiam: pro modico tamen ingenio meo tantam vtilitatem e separatione principiorum naturalium a iure diuino reuelato, seu quod eodem fere recidit, a Decalogo quaeritur, perspicere non possum, quanta prima fronte videtur. Etsi enim verum sit, quod Ethnicus, qui S. Scripturam pro vera, aut regula actionum humanarum non habet, ex sola ratione, & illo lumine, quod saltim apud plerasque & cultissimas nationes agnoscitur, informandus sit: Tali tamen modo in Christiano Orbe scribere, & fundamentum iuris diuini reuelati postponere aut negligere non adeo necessarium est. Turcae atque Ethnici libros nostros Latinos aut alia lingua conscriptos non legunt; cum illis efficacius disceptatur machinis & gladiis; aut si quid cum iisdem super commerciis & similibus negotiis tractetur, principia iam nota sunt; & horum praecipuum, nempe vtilitas mutua subtili disceptatione haud constat. Haec vbi claudicat aut cessat, frustra ratiocinari instituas. Enimuero e recentibus hypothesibus (contra mentem quidem & scopum Auctorum) proterua nostra, & verbum Dei quotidie magis fastidiens iuuentus ansam arripit, vt veteres regulas, quae apud ipsos tanquam Christianos merito valere debebant, non amplius magni aestimet, recentibus autem haud constanter fidem adhibeat, & non vlterius, quam quatenus expedit. Vnde & hodie plures quam vnquam alias dantur homines, qui Principum ac Rerumpublicarum destinatis qualibuscunque e laxis illis, & per probabilitatem corruptis principiis facile assentiri, coloremque allinere possunt.* Non dubium est, quin ex hoc iudicio Viri inter suos non exiguae auctoritatis Alberto non modici Spiritus accesserint. Sed quia in istum, quantum mihi constat, a partibus non fuit compromissum, ac in republica Literaria lex ea vigeat, vt si quis vltro circa controuersiam quampiam sententiam pronunciare

aggre-

aggrediatur, vbi superſit qui reſpondere velit, huic quoque e tribunali deſcendendum, ac aequo animo ferendum ſit, vt iudicium ſuum iudicio ſubiiciatur: igitur nihil iniqui feciſſe videbimur, ſi parem libertatem, quam in alios ſibi ſumſit Seckendorfius, in ipſum quoque exerceamus. Puſendorfii igitur mens eſt, Ius Vniuerſale deducendum eſſe e principiis lumini rationis cognitis, quo illud ſit ad captum omnium hominum, quamcunque circa ſacra perſuaſionem foueant, quo idem idoneum ſit ad dirigendas omnium inter ſe hominum actiones nullo religionis diſcrimine. Iſthoc autem Iure vniuerſali rite adornato & ſtabilito licebit ad ſpecialia progredi, & diſquirere, an & quatenus ab hocce abeant, quidue eidem ſuperaddant tum religio Iudaica vetus, & Chriſtiana, tum ſingularum ciuitatum ſtatuta. Sicuti & methodi lex hoc requirit, vt generalia praemittantur, ſequantur ſpecialia. Et vti Medicus dicitur incipere, vbi deſinit Phyſicus, ita Theologus Moralis, & certae Ciuitatis ICtus incipit, vbi Iuris Vniuerſalis Doctor deſinit. Vnde intelligi nequit, quid religionis Chriſtianae interſit, vt diſciplina ſua natura prior eadem religione, nec ei aduerſa aut repugnans, ſed amice potius conſpirans, praeter natiuam ſuam indolem alteretur, aut particularis reddatur per aſſumtas e religione Chriſtiana hypotheſes, quae alii non Chriſtiani ignorant aut non agnoſcunt, imo ex ipſis Chriſtianis aliqui in dubium reuocant, quibus tamen vniuerſali iure vtique opus eſt. Vtque adeo pro limpidis & homogeneis fontibus ſubſtituatur mixtura Albertina, quae neque pro compendio Theologiae Moralis haberi poteſt, neque vicem ſuſtinere diſciplinae iuris vniuerſalis, quae iuri ciuili ſubſterni queat; quem poſteriorem vſum inter alios potiſſimum Puſendorfius reſpexit. Et ſi cura promouendi Chriſtianiſmi vtique eo extendenda eſt, vt Philoſophia Moralis e ſolo rationis lumine deducta e Chriſtianorum Scholis plane proſcribatur, (ad quod maiore auctoritate quam Seckendorfii opus eſt,) inque eius locum Theologia Moralis ſubrogetur; in diuerſam plane formam compendium Albertinum refingendum fuerit, quod longe infra ambitum Theologiae Moralis ſubſiſtit. Enimuero hoc modo exiſtet duntaxat diſciplina iuris particularis, quam plusquam dimidia pars generis humani repudiabit, quae religionem Chriſtianam non amplectitur. Ac valde dubito, an ICti diſciplinam ſuam regulis Albertinis ſuperſtruere poſſint aut velint. Ne nunc multis arguam, quod Seckendorfius non recte hypotheſin Albertinam eandem iudicet cum ſententia illorum, qui Decalogum iuri naturali ſubſternendum iudicarunt. Nam Decalogus, quin tota religio tam Chriſtiana quam Iudaica vetus, ac omnium populorum leges, peccatum & ſtatum hominis corruptum praeſupponunt. Quae ipſa res Albertum ſubegit ad abſurdam illam & ridiculam analogiam confingendam, per quam etiam, ſi Diis placet, bellum nunc ad analogiam ſtatus integri gerendum eſt, & carnifex Lipſienſis iam non quidem formaliter, normaliter tamen ad ſtatum Paradiſiacum meretrices virgis caedere iubetur. Caeterum vbi Ius Vniuerſale genuinis e principiis deductum fuerit, nemo repugnat, quo minus eiuſdem ſcita in Theologia Morali ad dogmata religionis Chriſtianae examinentur, & ſi quid ad regendas hominum actiones quolibet in caſu deeſſe videatur, inde ſuppleatur. Alia attemperatione opus non eſt. Videamus nunc rationes, ob

ob quas Albertinum commentum Pufendorfianae hypothesi praeferat Seckendorfius. Negat igitur insignem vsum se perspicere eius instituti, vt nempe decreta Iuris Vniuersalis deducantur e principiis per naturalem rationem suggestis, abstrahendo ab illis, quae reuelatio diuina suppeditat. Nam apud Ethnicos, S. Scripturam ignorantes, hac docendi via procedendum; in Orbe autem Christiano ea methodo vti necessum non esse, postposito aut neglecto fundamento iuris diuini reuelati. Enimuero finis & scopus S. Scripturae tum Veteris, tum inprimis Noui Instrumenti non est tradere principia, aut disciplinam Iuris Vniuersalis. Et quanquam eadem passim praecepta morum ingerat; non minus tamen disciplinam ista ex professo tradentem praesupponit, aut saltim non impedit, quo minus haec ad leges genuinae methodi constituatur. Sic *Roman.* I. & II. gentes arguuntur volutasse se per vitia lumini rationis repugnantia, habuisse legem inscriptam cordibus, non agnouisse Deum, qualem poterant, & debebant e contemplatione naturae rerum. 1 *Corinth.* V. accusatur quis flagitii Ethnicis inauditi. Cum autem ista, & infinita eius generis alia diuinae literae ex professo, & ad formam disciplinae aut artis non deducant, non repugnant, quo minus eiusmodi disciplina adornetur, vbi ista e lumine rationis explicentur; quin non obscure eandem praessupponunt. Nec merito Ethnici legem naturalem violasse argui possent, si haec ad methodum Albertinam vtique formanda foret, cuius regulae cordibus hominum inscriptae non sunt. Deinde Ius ciuile Romanum, cuius iam vsus in magna parte Orbis Christiani est, ab Ethnicis primo conditum est. Ad eiusdem solidam cognitionem multum conducit discrimen nosse inter ea, quae sunt iuris naturalis seu perpetui, & quae iuris positiui. Ad hunc finem plus conducere hypothesin Pufendorfii, quam Alberti nemo inficiabitur, nisi cui inuidia mentem plane corrupit. Vnde vel hic vsus sufficere possit, vt ius vniuersale ad Pufendorfianam formam adornatum in scholis Christianis tolerari debeat. Ne nunc dicam quanti sit, ope istius disciplinae iudicare posse de legibus quarumuis ciuitatum, sanae rationi congruant, an minus, adeoque in imitationem ab aliis trahi, an damnari plane debeant. Non autem *negligit* fundamentum iuris diuini reuelati, qui ex hocce quae promanant peculiari disciplina, Vniuersali Iuri contradistincta tractandum vult, nempe Theologia morali, quae quod respectu ordinis & natiuae methodi hoc sequatur, non magis contemtum aut neglectum aliquem arguit, quam quod cognitio linguarum & philosophiae studio Theologico praemittenda dicitur. Nec id ratiocinium cohaeret; quia Turcae & Ethnici nostros libros non legunt, igitur ius vniuersale non est aptandum ad captum omnium gentium, sed superstruendum est hypothesi, quae a magna parte generis humani non agnoscitur. Sane artes ac scientiae formandae sunt, prout indoles ipsarum requirit, paucos an multos Lectores inueniant. Medici non eo minus scita sua formant ad captum omnium hominum, seu vt omnium gentium morbis inseruire queant, vtut Moscis allium fere panaceae loco habeatur. Quin si vel maxime illiteratis gentibus ne vocabulum quidem Iuris Vniuersalis auditum sit, non minus, quae cum istis a Christianis exercentur actiones ad normam istius iuris moderandae sunt. Nec ideo populis Christianis pauca negotia cum Muhammedanis & Gentilibus inter-

cedunt, ſi vel maxime inter Sudetes montes ac ſaltus Thuringicos tractus a ſolis Chriſtianis habitetur. Praeterquam autem quod & bello ſua ſint iura, falſum eſt, ſolis armis aduerſus Turcas & infideles opus eſſe, niſi quando indictum cum ipſis eſt bellum. Nam pacis tempore vtique communia humanitatis iura aduerſus iſtos ſunt exercenda. Et hominem ideo hoſtili modo habere, quia circa ſacra diuerſam a nobis, falſamque fouet opinionem, & religioni Chriſtianae, & ſanae rationi repugnat. Sic, verbi gratia, Germaniae non minus armis opus eſt aduerſus Regem Chriſtianiſſimum, quam Turcas: nec ideo tamen nullus Iuris naturalis vſus aduerſus Gallos eſt. Iſta quoque ſe non conſequuntur; ſi quis cum Turcis & Ethnicis ſuper commerciis & ſimilibus negotiis tractet, principia iam nota ſunt; igitur ſuperuacuum eſt diſciplinam Iuris Vniuerſalis adornare ad captum omnium hominum. Sicuti non ſequitur; etiam ruſtici norunt, quid ſit emere & vendere: igitur ſuperuacuum eſt in diſciplina iuris de iſtis contractibus tradere. Sic haud ideo Euclides & ſubtilia Mathematicorum tradita proſcribenda ſunt, quia fabri dimenſiones ſuas ad inſtrumenta ſua parum operoſa exegiſſe ſatis habent. Quin plerarumque artium principia ſunt planiſſima; nec eo minus inde deducuntur propoſitiones haud quibusuis obuiae. Denique vtilitas mutua, quae haud ſubtili diſquiſitione conſtare dicitur, non eſt regula actionum inter diuerſas nationes ſuſceptarum, ſed cauſa, quae has ad negotia inter ſe contrahenda impellit: quae ubi ceſſat, negotii nihil contrahitur, quia prudentis non eſt, fruſtra quid ſuſcipere. Sed quid inde aduerſus neceſſitatem atque vtilitatem Iuris Vniuerſalis concludi poteſt? Querela autem, quae ſubnectitur, de faſtidio iuuentutis circa Verbum Dei, diſciplinam Iuris Vniuerſalis ad ductum ſanae rationis adornatam non tangit. Qui enim ius iſtud cum Theologia morali non confundi vult, haud impedit, quo minus pietati operetur iuuentus. Quin potius pietatis ſtudium commendatur, ſi demonſtretur, ordini in ipſa rerum natura conſtituto repugnare, qui vitiis immergitur. Quod hypotheſes in ſe innoxiae in alium ab Auctorum mente ſenſum trahantur, culpa penes calumniatores eſt, qui alios morſicando famam ſibi qualemcunque quaeſitum eunt. Quid per *veteres regulas* intelligat Seckendorfius, haud ſatis aſſequi poſſum. Veteres alias regulae, ſi falſae & inutiles ſint, merito non amplius aeſtimantur: ſi verae ſint, nimirum valde ſtupidos oportet Doctores eſſe, qui earundem auctoritatem ſartam tectam conſeruare nequeant. Recentibus autem regulis, vbi idonea demonſtratione nitantur, qui conſtanter fidem non adhibet, morbo mentis laborare cenſendus eſt. Laxa denique & per probabilitatem corrupta principia quaenam ſint, diſtinctius debebat exprimi. Sane eiusmodi principiis Pufendorfii ſcripta ſuperſtructa non ſunt. Igitur longe ſolidioribus rationibus opus eſt, vt credamus, rem Chriſtianam libello Albertino magnopere promoueri, aut Ius naturale ad ſolius rationis humanae captum adornatum e Chriſtianorum ſcholis proſcribendum eſſe.

SAMVELIS PVFENDORFII

APOLOGIA

PRO SE ET SVO LIBRO, ADVERSVS AVCTOREM LIBELLI FAMOSI, CVI TITVLVS, INDEX QVARVNDAM NOVITATVM, QVAS DN. SAMVEL PVFENDORF LIBRO SVO DE IVRE NATVRAE ET GENTIVM CONTRA ORTHODOXA FVNDAMENTA LONDINI EDIDIT.

Q. D. B. V.

DIFFICILIS & anceps ſane habetur diſceptatio, quid cordato viro ſit faciendum, vbi exiſtimatio ipſius ab impuris nebulonibus per diſſeminatos in publicum famoſos libellos laceratur; ſilentione & contemtu aduerſus eos ſit vtendum, an vero eorundem vanitas, auctorumque improbitas ſtylo in iuſtam indignationem laxato ſit vlciſcenda. Qui enim eiusmodi ſcripta pari cum latratu canum dignatione habenda cenſent, diſſerere ſolent; ſuperuacuum eſſe circa iſta diſcutienda laborare, quae ipſe ſcribendi modus vanitatis arguit; quippe cum veritas aperta via incedere gaudeat, mendacium furtiuis tramitibus graſſetur. Dignationem vltro iſtis furciferis addere, qui iisdem reſpondere aggreditur. Conuicia ſpreta exoleſcere; ſi iraſcare, agnita videri. Eſſe puſilli animi, ad cuiusuis maleuoli gannitum commoueri. Conſcientiae ſuae ſecuro famae mendacia ridenda eſſe. Falſum crimen in caſtam vitam iactum perire, ſicut ignis in aquam coniectus continuo reſtinguitur. Praeſertim vbi non in obſcuro aliquo angulo, ſed in luce & celebritate vixeris, innocentiaeque tuae infinitos teſtes excitare queas.

Ex aduerſo conſtat, non ſemper famae noſtrae ſatis caueri tacito calumniarum contemtu, quae aliqua probabilitatis ſpecie adornatae veſtigia fere relinquunt, niſi curioſe abſtergantur. Quae & ipſa cauſa improbos homines ad audacter calumniandum impellit, quod vulnere curato cicatricem remanſuram ſperent. Canes quamdiu latratu tantum perſonant, negligi poſſunt: vbi dentes quoque cruribus imprimere inſtituant, fuſtis vtique eſt expediendus. Neque vero omnibus adeo cogniti ſumus, vt per ſe liquido diſcernere norint, quid falſo in nos iactetur. Multis non vacat, ex noſtris ſcriptis malitiam calumniantium inueſtigare. Plerisque non ea talium rerum peritia eſt, vt proprio Marte aera lupinis dignoſcere queant. Quo ſi accedat, vt his velut cuniculis ad ſubruendam noſtram fortunam aditus quaeratur; nimirum non amplius tacendum eſt, ſed in hoſtem, faedum licet, arma vibranda. Neque vero ſummis ducibus in latrones, piratas, aut fugitiuos pugnaſſe inglorium fuit. Atque iſtae rationes me quoque iam ſubigunt, vt ſtylum in nefarium illum *Indicem* ipſe ſtringam; vtut fortaſſe non defuturi ſint alii, qui nebulonis iſtius ruditatem & improbitatem ſint caſtigaturi. Nam nemo mentem meam meipſo accuratius noſſe & interpretari poteſt; & multa ad huius negotii illuſtrationem inſigniter faciunt, quae extranei alicuius notitiam fugiunt, vtpote heic locorum inter paucos geſta. Licet etiam velut embryo huius *Indicis* iamdudum a me ſtricturis confoſſus, & a Superioribus improbatus ſit: tamen cum, qui hactenus erucae inſtar tacite circumrepſit, nunc neſcio quo interpolante & fouente alas ſumpſerit, & tanquam papilio longe lateque circumuolitet, non abs re fuerit alas iſti amburere, vt in ſtercus, ex quo enatus fuit, relabatur. Licet quoque *Sereniſſimo & Potentiſſimo Regi*, Domino meo Clementiſſimo, qui exiſtimationis & fortunae meae ſummus heic poſt Deum eſt arbiter, ſatis de innocentia mea conſtet; nemo quoque ex Illuſtriſſimis Regni Proceribus non agnouerit, iniuriam mihi ab *Indicis* compilatoribus factam, quorum auctoritate & patrocinio munitus facile poſſum impuri alicuius ſcurrae maledicta deſpicere: videtur tamen ex dignitate glorioſiſſimae Nationis, vt ne quis ab Ipſa probatus ſibi impune inſultari patiatur, vtque opinionem, quam apud Eandem habet, apud quosuis quoque alios tueri valeas. Cumque qui hunc *Indicem* a Sacra Regia Maieſtate iam ſuppreſſum interpolare & in lucem protrahere non exhorruit, hoc ipſo eiusdem ſupremam auctoritatem enormiter violauerit, nec minus exiſtimationem eorum, qui primum librum meum adprobauerant, proterue ſuggillauerit; officii mei eſt, apud omnes, in quorum manus infamis ille *Index* inciderit, oſtendere, vtrisque iudicii ſui rationem conſtare. Quid de caetero praemii tam faedi facinoris auctoribus debeatur, publica Nemeſis proſpiciet. Illud igitur hoc ſcripto nobis agetur, vt & pudendam Auctoris inſcitiam, quam paſſim in hoc *Indice* prodit, paulo diſtinctius omnium oculis repraeſentemus, & nefarias calumnias atque mendacia in nos iacta repellamus. Quanquam enim multorum literis moneat, a cordatiſſimo quoque *Indicem* iſtum, tanquam Idiotae & nebulonis alicuius foetum contemni: tamen quia ex aduerſo conſtat, inuidos aliquos & maleuolos ſe hoc *Indice* delectare, nonnullos complura ſibi exemplaria afferri curaſſe, quibus credo parietes ſuos ſunt exornaturi in vicem pictarum tabularum, aut

vti rustici in Germania prodigia ianuis hypocaustorum affigere solent: efficiendum est, ne isthaec voluptas hisce sit nimium diuturna; simulque specimen aliquod exhibendum, non impune mihi viuenti barbam quantumuis minutam vellicari. De caetero hoc in medio relinquemus, beneuoli lectoris arbitrio decidendum, ruditati an improbitati in *Asinio Tenebrione* (*hoc enim* vocabulo calumniatorem insignire tantisper placet,) prior debeatur locus. Nam vt haec quoque disquisitio me exerceat, operae pretium vix videtur.

§. II. ANTEQVAM autem ad ipsum *Indicem* castigandum accedam, obiter heic visum fuit, querelam mouere super iniuria, abs duobus aliis viris nomini meo in Germania proximis temporibus illata. De qua vt publice constet, itidem existimationis meae non parum interest. Et circa priorem quidem ita se res habet: Triennium abhinc est, cum Holmiae Epistolam super diuortio conscripsit *Dn. D. Balthasar Menzerus;* quam postea hoc inscio turbidus quidam sacerdos impressam diuulgauit. Aliquanto post prodiit Dialogus de Polygamia, epistolae illi oppositus, sub ficto nomine *Sinceri Wahrenberg*. Eius dialogi Pufendorfium esse auctorem per non pauca Germaniae loca disseminauit Vir quidam non obscurae alias famae, & non infimi subsellii: cuius nomen heic adponere per modestiam, & in respectu certi cuiusdam Principis parco. Quo ipso grauis mihi ab illo iniuria fuit illata, dum apud multos ea res credita non parum sinistrae de me opinionis excitauit. Quamobrem existimationis meae tuendae necessitas, quae optimo cuique maxime curae est, subigit, vt heic publice contester, Virum istum, dum me auctorem praedicti dialogi sparsit, turpiter fuisse *mentitum*. Nec excusabitur a calumniae crimine, si dixerit, se ab aliis id accepisse. Nam facile fuerat viro erudito iudicare, scriptum istud neutiquam ab ingenio meo promanasse, vtpote ab indole caeterorum scriptorum meorum plane abhorrens. Neque vero sum iudicio adeo infelici, vt negotio ad me nihil spectanti me immiscerem aduersus virum, quem amicum mihi credebam; aut famam antea eruditorum fauore quaesitam eiusmodi libello vltro destructum irem, meque hominibus importunis exagitandum exponerem. Et sane, si quis cordatus scriptum istud penitius expenderit, facile ibi deprehendet genium viri haut quidquam literas professi, sed naturali iudicio fere subnixi. Quod si autem iste reponere velit, sibi non de me, sed de Fratre meo sermonem fuisse; tunc ipsius nomine itidem *mentitum* eum pronuncio. Nam habet profecto alia Frater meus, quibus tempus suum impendat. Et si libris scribendis ille voluisset inclarescere, splendidior & plausibilior materia defutura non erat.

§. III. ALTERA iniuria priore non paulo atrocior videtur, dum quidam valde musteus scriptor, qui sibi fictum *Christiani Vigilis Germani* vocabulum indidit, in *Dissertatione super Polygamia simultanea Sincero Wahrenbergio opposita*, aperte me sub isto Wahrenbergio latitare arguit. Qui licet forte rumorem a priori disseminatum causari velit, non eo minus tamen calumniae & mendacii est reus; cum hautquidquam fas sit, vtcunque audita chartis illinere, & publice pro suis asserere. Et eo grauius est scripto publico, quam priuato sermone mendacia de aliquo spargere, quo plurium in manus ista perueniunt. Accedit praeter supra adductas rationes, quae ipsum ab hac calumnia mihi impingenda

reuocare debebant, quod in opere meo de *Iure Naturae & Gentium* L. VI. c. 1. §. 19. clare perſpicere poterat, me polygamiae neutiquam eſſe fautorem. Quae ergo ratio mouere me poſſet, vt alio ſcripto eius me propugnatorem ferrem, & dicta Sacrarum Literarum cauillari aggrederer? Praeſertim cum mihi ſemper viſum fuerit, vbicunque potius, quam circa oracula diuina, ingenium exercere. Equidem iſte *Vigil* humaniter valde mecum agere velle videtur, dum inuidioſis me encomiis onerat; ſed quae facile ipſi potuiſſem remittere. Peſſimum inimicorum genus laudantes, qui palpum obtrudunt, vt eo acrius mordeant. Apage iſtas viperino velle adſperſas blanditias. Abi, & aliam quercum excute, ac vide, num quem inuenire poſſis, qui abs te ad errorem ſuum reuocandum compellatur. Nam mihi quidem cum *Wahrenbergio* nihil commercii eſt. Et hoc meae humanitati beneficium debe, quod nomen tuum, de quo optime mihi conſtat, diſſimulauerim, ne publice mendacii exprobrationem deglutire cogaris. Quod ſi excipere velis, non mihi, ſed Fratri meo *Wahrenbergium* abs te adſcribi, idem tibi, quod priori, dictum puta. Atque haec iſto loco inſerere placuit, quod omnino dicenda forent, nec commodior iam occaſio eadem publicandi occurreret.

§. IV. His obiter expeditis, ad *Indicem* euoluendum accingimur; qui in ipſo frontiſpicio non obſcure prae ſe fert, qua claſſe eiusdem Auctor cenſeatur, dum *Nouitates* libri mei notare inſtituit. Quod vocabulum familiare valde eſt hominibus indoctis & ſtupidis, quorum omnis ſcientia vno & altero compendio memoriae mandato abſoluitur; abs quo quicquid diſceſſerit, hoc ſolo nomine damnatur, quod ignorantiam ipſorum arguit. Sicut iſti hominum generi *nouitatis* vocabulum non errorem aliquem in altero, ſed in ipſis ruditatis confeſſionem notet. Hoc vbi inſonuit, ſtatim velut ad commune incendium reſtinguendum concurrit vniuerſa ſemidoctorum turba, ludimagiſtrorum colluuies, & ex ſacerdotum ordine, qui poſtillas tantum euoluere callent. Et ſane ſi quaeuis noua doctrina ab ipſorum compendiis & tabellis diſcrepans inualuerit, ad idiotarum claſſem redigi ipſos manifeſtum eſt, qui hactenus magno cum faſtu definitiones & regulas ſuas crepauerant. Iudicant quoque iſti homines, vocabulo *nouitatis* magna cum inuidia iactato ſubtile ineſſe ſtratagema pedanticum, ſequeſtrandae rationi, & declinando oneri ad aliorum argumenta reſpondendi; ſimulque vt poſtquam vanitatis conuicti ſunt, aliquid ſaltem cauſae proferre queant, quare tumultum mouerint. Enimuero nouimus in vera religione, verbo DEI nixa, nihil eſſe nouandum. Crimen quoque eſt in republ. res nouare. Aſt in diſciplinis, quae rationi ſubiectae ſunt, eo ampliorem ingenii ac induſtriae laudem merentur ſcriptores, quo plus nouitatum inuenerint. Contra qui nihil continet liber, quod non ab aliis dudum ad nauſeam fuit inculcatum, is relegandus eſt ad piper, & quidquid chartis amicitur ineptis. Eſt quoque circa titulum famoſi libelli non inſuper habendum, quod iſtae nouitates *contra Fundamenta orthodoxa* editae ferantur. Cur non apertius loquebaris, Aſini Tenebrio: contra Scripturam Sacram, & ſymbola Suecanae Eccleſiae? Scilicet olent & iſta *Fundamenta orthodoxa* dictionem hominum indoctorum, quibus hoc nomine venire ſolet, quidquid communiter a Theologis traditur

circa

circa quaeſtiones philoſophicas paſſim ſyſtematibus Theologicis admiſceri ſolitas. Atqui cum circa talia dogmata Theologi nondum reliquos omnes, qui ſana ratione aeque ac ipſi poſſunt vti, ſacramento ſuo adegerint; non nouitatis aut heterodoxiae maledictum, ſed rationem opponere debent, ſi quis a tralatitiis ipſorum dogmatibus diſceſſerit.

§. V. In vniuerſum autem circa modum, quo in conſarcinando iſthoc famoſo libello auctor vſus eſt, obſeruandum; Aſinium vtut protritiſſimae eruditionis, ab artibus tamen ſycophantarum vberrime inſtructum deprehendi, ac imperitorum animis ſat ſolerter adrepere. Qui alterum non per calumniam erroris arguere inſtituit, ei primo ſtatuenda eſt certa theſis, extra dubium vtrinque poſita, vel ab ipſo immotis rationibus abſtruenda. Tum oſtendendum eſt, alterum huic theſi directe contradicere; ſimulque ſi quas idem rationes affert, ſolide deſtruendae. Aſt nihil horum a ſycophanta iſto fit. Tantummodo Sociniani, aut Caluiniani, aut Pontificii ſcriptores allegantur. Aliquando ne hoc quidem additur; quaſi immota foret haec conſequentia. Aſinius Tenebrio dicit Pufendorfium hoc ſtatuere: Igitur hoc falſum eſt. Atqui praeterquam quod noſtra tradita toto coelo a Socinianorum, Caluinianorum ac Pontificiorum commentis abeunt, etiam maximus imperitis fit fucus inſidioſa iſta heterodoxorum allegatione. Id enim genus hominum, quod proprio ex iudicio inter rectum & prauum diſcernere nequit, quodque odium erga certos ſcriptores, ſectasque ex auditione duntaxat hauſit, ſtatim, vbi eiusmodi inuiſum nomen inſonuit, exhorreſcunt, ac de Eccleſia iam conclamatum arbitrantur. Nec mora, auctor liberque inclementi cenſura notatur, praeeunte calumnia primarii cuiusdam ſycophantae, cuius ob reuerendum ſchema ab iſtis omnia, quae hic per inconſultos affectus, aut inſcitiam eructauerit, velut oracula inclinato in terram capite adorantur. Aſt quis tam imperitus eſt, qui neſciat, ſcriptores extra Eccleſiae noſtrae communionem conſtitutos non vndiquaque ab orthodoxae religionis ſcitis diſſidere, in multis amice conſpirare; quaeſtiones autem extra fidem, ac reliquas diſciplinas non minus feliciter quam noſtros tractare; in non paucis noſtratibus palmam praeripere. Si quis igitur Pontificii alicuius Logicam magis, quam manuale Scharffii, aut tabellas Stirii cuiusdam ſequatur, num ideo orthodoxiae ipſius aliquid decedere iudicandum eſt? An & iam in philoſophiam, medicinam, & iurisprudentiam inferentur odia, quibus Chriſtiani ob diſcrepantiam religionis inter ſe flagrant? Quin potius hanc viam inſiſtimus, vt dogmata fidei a noſtra orthodoxia abeuntia damnemus: circa caetera, quae iſti praeterea in re literaria elaborarunt, ſaltem non deteriore eos quam ethnicos loco habeamus, quibus quotidie omnia pulpita reſonant. Illud autem improbum & inficetum habeatur, ſi cum aliquo heterodoxo in quaeſtione extra fidem conuenias, argui, quaſi & eiusdem errores circa articulos fidei adprobes. Sic, exempli gratia, in nuperrimo *Commentario ad prima iuris fundamenta* ab Ampliſſimo Auctore Nicolao Beckmanno p.678. quaeſtio ſane lepidiſſima, & rariſſima *ingenii acuendi cauſa* ventilatur, *vtrum mulieres ſint homines, vel non?* quam pari felicitate, atque Alexander nodum Gordium ſoluit hoc modo: *Quanquam mulier quidem non eſt κατ' ἐξοχὴν homo, ſicut mas, eſt tamen homo,* *cum*

cum anima rationali ſit prædita. Atqui eodem tendit effatum Muhammedis in *Alcorano capite de Vacca.* Quis tamen ideo magnum Virum Muhammedanum pronunciauerit, aut praeputium eius in dubium reuocauerit? Enim vero ad haec nobis confugere non eſt neceſſum, quod dogmata noſtra a Socinianorum, aliorumque placitis plane diuerſa ſint, vti ad ſingulos articulos clare oſtendemus.

§. VI. EXAMINEMVS nunc ſingulos errores, quorum me reum peragit Aſinius Tenebrio. I. *Statuit, ciuitatem eiusmodi doctrina perſonare debere, quae cum fine & vſu ciuitatum congruat; explicatque hoc ipſum non tantum de ſcientia humana, ſed etiam ea, quae eſt circa cultum Dei. Sic enim pag.* 910. *Inde expedit, vt publice &c. confer. p.* 911. Debuerat etiam conferri p. 1013. §. 4. Circa hunc articulum etſi non opus erat aliquid reponi, cum omnes boni Chriſtiani, bonique ciues eandem mecum foueant ſententiam; vel ideo tamen quaedam erunt monenda, vt eo liquidius in apricum protrahatur, quid veneni monſtrum iſtud intra praecordia ſua alat. Ac illud initio manifeſtum eſt, me de ciuitate, eiusque natura, deque ſummo imperio ciuili non alia tradere, quam quae ex dictamine rectae rationis, ipſaque adeo lege naturali promanant. Sic & quod de recto duntaxat & legitimo vſu ſummi imperii ciuilis ſermo mihi ſit, *caput vltimum Libri VII. de officio ſummorum imperantium* ſatis arguit. Cum eiusdem abuſu, prauisque imperantium artibus nihil mihi negotii eſt. Deinde vsque adeo a me nulla repugnantia inter genuinam politicam, & ſinceram, doctrinaeque & praxi Seruatoris noſtri & Apoſtolorum conformem religionem Chriſtianam adſeritur, vt potius d. p. 1013. non obſcure innuam; nullam religionem tam perfecta continere praecepta moralia, & quae magis ad tranquillitatem & decus ciuitatum adaptata ſint, quam Chriſtianam. Præterea & hoc mihi perſuaſum eſt, ideo Seruatorem noſtrum, Apoſtolosque nihil nouorum ſcitorum circa politicam architectonicam doctrinae ſuae admiſcuiſſe; quod iſthanc ſatis liquido ex rationis lumine mortales eruere poſſent, ita vt ſi illud heic rite ſequerentur, voluntati Numinis nihil aduerſi ſint facturi. Quo ſpectat quoque Auguſtanae Confeſſionis effatum: *Euangelium non abolet politias.* Ex quibus omnibus tuto videor concludere poſſe; officia boni ciuis, politicique, ac boni Chriſtiani haut quidquam ſibi inuicem repugnare. Qualem porro *finem, vſumque ciuitatum* ſtatuam, perſpicue ſatis expoſui L. VII. c. 1. §. 7. vt nempe praeſidia ſibi homines circumponerent contra mala, quae homini ab homine imminent. Ad hunc finem obtinendum vnionem & imperium neceſſarium eſſe demonſtraui L. VII. c. 2. & 4. Hanc vnionem quae deſtruunt aut perturbant dogmata, & *quae ius naturale, & ſanae politicae ſcita conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in republ. producere apta ſunt,* e ciuitate proſcribenda cenſeo, ſiue *ſub ſpecie religionis, ſiue alio modo obtrudantur.* Vbi probe notandum, non eſſe hanc meam theſin; *cultum Dei ad vſum civitatum aut regulas politicas formandum*, vti Aſinius Tenebrio innuere videtur. Nam cultus Dei preſſe conſideratus ex altiore principio eſt deriuandus. Sed hoc dico; nulla dogmata moralia; qualia omnem fere religionem comitantur, contra ius naturale & ſanam politicam pugnantia, *ſub ſpecie religionis obtruſa*, in ciuitate eſſe toleranda. Qualia ſane peſtilentiſſima ſub religionis larua alicubi irrepſiſſe nemo rerum

rum humanarum peritior est, qui ignorat. Ex eo genere sunt isthaec dogmata: dari potestatem extranei alicuius sacerdotis, quibus summi imperantes ciuiles sint subiecti, quique ipsos solio deiicere, ac ciues obligatione aduersus eosdem absoluere queat: omnibus sacerdotibus cuiuscunque reip. Christianae necessario dependendum ab sacerdote aliquo extraneo: in sacerdotes summo imperio ciuili nullam esse potestatem: sacerdotibus necessario competere immunitatem ab oneribus reip. vt tamen ipsis in infinitum suas opes cumulare liceat: quemlibet ciuem actiones suas exteriores, & ad statum ciuitatis spectantes iuxta propriae conscientiae dictamen posse regere, etiam contra leges publicas & iussa summorum imperantium: non dependere abs cuiusque arbitrio actiones, super quibus in foro humano solet ratio exigi: illicitos esse homini Christiano aliquos actus ad conseruationem ciuitatum in isthac mortalium conditione necessarios; aut dari aliquod vitae genus ciuitati necessarium, quod per se vitio & impuritate laboret: fanaticorum hominum deliria & commenta pro oraculis diuinitus inspiratis; & si quae sunt eius farinae alia. Cum igitur Asinius Tenebrio meam sententiam hactenus expositam, tanquam orthodoxis fundamentis repugnantem damnet; necessum est, vt ipse hunc articulum fidei fundamentalem statuat: *Debere ciuitatem eiusmodi doctrinis personare, quae cum fine & vsu ciuitatum non congruunt, animosque ciuium a puero istis imbuendos, etiam talibus, quae siue sub specie religionis, siue alio modo obtruduntur, ius naturale ac principia sanae politicae conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere aptae sunt.* Hoc tam egregio fundamento substrato superest, vt nouus ille doctor pro sublimi ingenio suo integrum systema eiusmodi dogmatum adornet, vt homines turbulenti, inter quos ipse non obscurum nomen decusque gerit, in promptu semper habeant praetextus, ob quos tumultus in rep. excitare queant. Hoc tam praeclarum opus cuicunque Principi obtulerit, quam parcus ille sit, praemii tamen loco laqueum scriptori offeret. Caeterum ne sine ratione meam doctrinam damnasse, suamque pro articulo fidei venditasse videatur, addit: *Qui error Theologiam Gentilium ἠθικὴν sequitur; quippe quae etiam vtilitati publicae respondere debebat.* Heic primo exorandus est Asinius Tenebrio, vt explicet nobis, quaenam sit illa Gentilium Theologia moralis. Cum enim Theologia moralis notet doctrinam de regendis moribus & actionibus, depromptam ex principio illo, quo cultus diuinus traditur, (sicut Theologia moralis inter Christianos est doctrina de formandis moribus & vita hominis Christiani, prout super iis diuinae literae docent: velim scire, vbinam extent eiusmodi velut biblia gentilium, ex quibus praeter doctrinam de cultu deorum peti queant officia hominis Ethnici vt talis, seu quomodo idolorum cultor sese debeat gerere, vt professione idololatriae suae dignus habeatur. Equidem id tralatitium est, Romanis quondam non nisi inter instrumenta status adhibitum, cuius ope animos vulgi per lætitiam, metum, spem, confidentiam, timorem, similesque affectus versare possent, prout praesentibus reip. temporibus expedire videretur. Quam ob causam quoque sacerdotes ibi non constituebant peculiarem ordinem, a politicis separatum; sed qui amplissimis in rep. muneribus, iidem & sacerdotiis fungebantur, ne forte circa temperandam religionem, vel

 superstі-

ſuperſtitionem potius a commodis reip. aberraretur. An tamen ſuper hac re peculiare caput in Theologia Romanorum morali extiterit, adparebit, quando Aſinius Tenebrio Catecheſin Pompilii Numae, qui liber diu in bibliotheca eius rariſſimis inſtructa codicibus latitauit, publici iuris fecerit. De caetero dubito, an haec rite conſequantur; quia gentiles religionem non ad perturbandam remp. ſed potius ad eiusdem vtilitatem promouendam adhibuerunt, ideo fas eſſe ſacerdoti Chriſtiano cornua imperio ciuili obuertere, & plebem in principes concitare, aut peculiarem ſibi factionem in republica formare. Sicuti non, quia gentiles mendacium & calumniam pro foediſſimo vitio habuerunt, ideo iam hominem Chriſtianum decet, Indices nouitatum in aliorum libros conſcribere. Videmus iam, quomodo impuriſſimus nebulo ex iſthoc articulo anſam arripuerit, diriſſimam in me calumniam euomendi. *Corrupta hac doctrina*, inquit, *luculenter innuit, ſicut ſibi proficuum fuit Heidelbergae agere Caluiniſtam, ita in Suecia ſub ſpecie pietatis Lutheranum ficte profitetur.* Male pereas, infame caput; ita ambiguum eſt, vtrum oratio tua ſit vitioſior, an calumnia deteſtabilior. Ego Heidelbergae Caluiniſtam egi? Atqui impudentiam huius mendacii norunt non ſolum omnes eius vrbis incolae; ſed & maximus numerus egregiae iuuentutis ex omnibus partibus Germaniae, ac imprimis Illuſtres, nobiles, ac praeſtantiſſimi iuuenes, ex Suecica natione, qui per ſeptennium, quo ego profeſſoris ibi munere fungebar, magno numero Heidelbergae degebant; quorum aliqui contubernio ac menſa, plurimi informatione mea vtebantur. Neque vero is eſt locus Heidelberga, vt vlla quempiam cauſa ſubigat hypocritam agere, ſuamque religionem diſſimulare. Imo vltro irrideretur, & pro vaniſſimo homine haberetur, qui ſimulationem reformatae religionis ad fortunas ſuas ibi ſtabiliendas aut augendas adhibere inſtitueret. Extruxerant ſibi ciues noſtrae religioni addicti nouam ibi aedem ſacram, cui primum lapidem ipſe SERENISSIMVS PRINCEPS ELECTOR ſua manu poſuerat. Heic pari nos libertate noſtram religionem exercebamus, atque reliqui ſuam. Niſi quod hoc vehementer conſcientias noſtras angeret, quod ſonitu Caluinianarum campanarum ad noſtra ſacra euocaremur. De caetero pari gratia cum aliis apud Optimum & Sapientiſſimum Principem florebamus, cui citra diſcrimen religionis acceptus erat, quisquis recte faceret. Id tamen non abnuerim, me aliosque Lutheranos cum Reformatis amice & iucunde conuerſatos fuiſſe. Nullae in congreſſibus noſtris feruidae diſceptationes ſuper religione audiebantur; non maledictis nos & conuiciis eo nomine inſectabamur; non inuicem nos diaboli filios in conteſtationem Chriſtianae caritatis ſalutabamus. Tali modo me Heidelbergae vixiſſe nec caeteros poenituit, & meipſum nunquam poenitebit. Et vero valde dubito, an maior laus illi debeatur, qui obtentu ſingularis cuiusdam zeli eiusmodi turbas dat, vt ni patria ſua profugiat, vita ſub carnifice ſit ipſi ponenda; aut qui moribus eſt ita tetris, vt vbicunque pedem poſuerit, rixas Furiae alicuius ad inſtar ferat, ſocietatemque, in quam malo ſidere coniectus eſt, continuis turbis exercitam teneat. Quod ſupereſt ego vti in religione Lutherana natus educatusque ſum; ita eandem & Heidelbergae, & in Suecia non *ficte*, ſed ſincere & ex animo profiteor, & ad vitae finem

nem profitebor. Fictam pietatem illis occine, mi Asini Tenebrio, qui schema Pharisaicum prae se ferunt, qui irreprehensibiles sese vndiquaque crepant, qui precum suarum horam aeris campani pulsu diuulgant; & interea pectus ambitione, superbia, contumacia, inuidia, aliorumque horridorum affectuum sentina turgidum gerunt, quae quotidie intolerabilem mephitim cum bonorum omnium detestatione eructat. Sed & ita hactenus SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS SVECIAE gratia, ac gloriosissimae nationis Suecicae fauor mihi allubuit, & in posterum quoque de se sperare iubet, vt non opus futurum mihi sit *in Muschouia benigniorem fortunae auram* captare; in cuius extremas partes potius auctor famosi Indicis deportari meretur, vt cum zobellis & martibus bellum ibi gerat, in praemium bellorum, quae nullos sane habitura triumphos gerit. Caeterum infra pluribus exponam, quo fine hocce mendacium contra propriam, si quam habet, conscientiam finxerit *niger ille calumniator, nigrae scholae primipilus, nigri magistri niger discipulus, nigrae scholae tiro niger, calumniatorum omnium antesignanus, vel potius orci aut inferni monstrum, monstrorum omnium teterrimum*; quo elogio luculento sane id genus homines mactat Generosissimus atque Reuerendissimus Dominus, Dominus PETRVS WINSTRVPIVS, Dominus Aulae Lundensis & Werpingae, Theol. Doctor, Episcopus Scaniae, Academiae Carolinae Procancellarius, Consistorii Ecclesiastici Praeses, vndiquaque eminentissimus &c. &c. Poëta & Orator sine aemulo, cum multis aliis nominibus, tum imprimis vasto opere Pandectarum sacrorum propriis sumtibus & citra vllam lucri spem editorum de Ecclesia meritissimus, in elegantissima sua *Oratione Synodica de Calumniis & Calumniatoribus* anno 1667. habita; cuius alteram editionem nonnullis annotationibus auctiorem libenter adornarem, si pace Auctoris fieri posset; quia pleraque ibi contenta ad praesens hocce negotium leui facta immutatione adplicari apta sunt.

§. VII. CIRCA secundum articulum Indicis prius sententiam nostram, prout libro nostro exprimitur, perspicue declarabimus. In *capite* igitur *I. Lib. II.* docetur, quod hominis quidem naturae non congruat, vt viuat exlex; Deum autem supra leges positum, bruta infra leges abiecta. In Deum porro §. 3. omnimodam, & omnis defectus ac impedimenti nesciam libertatem cadere asseritur, quae & ipsa cum omnipotentia est coniuncta. Vnde quod Deus quaedam non agit, v. g. quod non plures Lunas circa terram, vti circa Iouem & Saturnum creauit, aut quod non omnia semper agit, v. g. quod quotidie noua corpora mundana, aut nouas species non creat; id non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito. Hanc enim solam rationem circa similes quaestiones reddere simplicius, & in maiestatem diuinam reuerentius duco, quam subtilia commenta curiose adornare, quibus omnipotentia diuina in ordinem redigitur. Quod autem Deus quaedam non posse agere dicitur, v. g. mentiri, aut promissa sua destituere; id non prouenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, id est, illud non ideo non posse dicendus est, quod ens aliquod extra Deum constitutum ipsius facultatem agendi vinculo quopiam constringat; sicuti qui homo vinculis & compedibus oneratur, ei fa-

cultas quoquo verſus ſeſe mouendi adimitur, aut quod ab ente aliquo extra ipſum conſtituto obligatio quaedam ei ſit iniuncta, cuius vi a certo actionum genere abſtinere ſit eidem neceſſum. Nam qui naturale vinculum alteri iniicit, robuſtior, aut dexterior & aſtutior eſt illo, cui vinculum iniicitur. Qui autem morale impedimentum agendi alteri afferre poteſt, ſuperior eſt illo, cui id impedimentum affertur. Ergo alterutrum horum aſſerere, ponit aliquid Deo potentius, aut ſuperius, ipſamque adeo omnipotentiam & ſummam Dei maieſtatem deſtruit. Imo ex Deo facit non Deum. Qui enim non eſt ſummus, Deus non eſt. Add. Lib. I. c. 6. §. 4. 8. Quae cum ita ſint, nil aliud relinquitur, quam vt dicamus, ex proprio beneplacito Dei prouenire, quod is quaedam agere non poſſe dicatur; *quod beneplacitum ad magnitudinem & praeſtantiam ipſis attemperatum concipimus*. Quae verba Aſinius Tenebrio omiſit, vel quod ea non caperet, vel quod per ipſa anſam calumniandi ſibi praeripi animaduerteret. Scilicet quando mortales de Deo loquimur, non ſolum id reuerenter faciendum, & citra omnem petulantem curioſitatem, ac dictatoriam definiendi inſolentiam: ſed etiam locutiones, quas a rebus humanis commodato velut ſumtas, & ad modulum rerum humanarum primitus formatas, Deo adplicamus, ab omni velut imperfectione depurare debemus, ne Deum anguſtiis, queis humana natura circumſcripta eſt, includere velle videamur. Inde quando de homine ſermo eſt, ſolemus eius voluntatem, potentiam, & agendi neceſſitatem ſeu obligationem ſaepe ſibi inuicem opponere. Sic ſaepe dicimus; homo vult aliquid ſupra vires ſeu potentiam ſuam poſitum; vult quod eſt contra ipſius obligationem: agit quod eſt contra eandem. Idque ideo, quia in facultatibus hominis non eſt eiuſmodi perfecta vnio, vt omnes ſemper amice conſpirent; ſed illae ſaepiſſime in diuerſa abire, ſibique inuicem repugnare deprehenduntur. Aſt in attributis diuinis, quae ad analogiam facultatum in homine vtcunque ſolemus concipere, perfectiſſima vnio & velut conſpiratio eſt intelligenda; ſic vt voluntas Dei eiuſdem magnitudini, praeſtantiae, iuſtitiae, ſanctitati, bonitati nunquam repugnare poſſit, & conſequenter voluntas Dei nunquam eiusdem bonitati, ſanctitati aut iuſtitiae ſit opponenda. Sic quando dicimus, Deus non poteſt mentiri, quia non vult; non hic eſt ſenſus, quaſi Deus mentiri quidem poſſet, modo vellet, aut quaſi hoc agendi obiectum ab ipſius magnitudine non abhorreret, modo voluntas verſus illud ſe moueret; (ſicuti hominibus ſaepe naturalis facultas peccatum aliquod patrandi adeſt, in quod tamen voluntas ipſorum heic & nunc non fertur:) ſed quia voluntas Dei nunquam eius magnitudini & perfectioni aduerſatur. Sic vt iſta aſſertio plane conſpiret cum hac theſi: Deus non poteſt fidem fallere, aut mentiri, quia hoc repugnat eius veracitati & iuſtitiae. Eodem inquam redeunt hae duae aſſertiones, quando Deo adplicantur: quae tamen ſi de hominibus enunciarentur, diuerſae ſunt, & aliquando vna earum falſa. Perinde inquam eſt, ſiue dicam; mentiri repugnat iuſtitiae Dei eſſentiali: ſiue dicam, idem repugnat eius voluntati, quae ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperata concipitur. Vbi autem de libertate Dei ſermo eſt, conuenientius meo quidem iudicio eiusdem perfectioni exprimendae videtur, voluntatem, qualis in perfectiſſimum

ens

ens cadere poteſt, velut principium ipſius actionum aſſignare, quam iuſtitiam; quod hoc vocabulum ſimplicioribus facile inſinuare poſſit, quaſi in Deo exiſteret obligatio extrinſecus accedens, quae prohiberet certas ipſum obire actiones, abs quibus alias, ipſius natura & voluntas per ſe non abhorreret. Ex quibus ita explicatis eiusmodi reſultat interpretatio tralatitii illius; *Deus ſibi ipſe eſt lex:* hominum quidem voluntas legibus eſt circumſcribenda, ne ad ea patranda aberret, quae ipſis indigna ſunt. Enimuero Deo lege aliqua extrinſecus accedente opus non eſt, ſed voluntas eius ita ſancta, ita perfecta eſt, vt in omnibus exactiſſime, prout diuina magnitudine & perfectione dignum eſt, ſeſe velut moueat, non ſecus ac ſi exquiſitiſſima quadam lege regeretur. De caetero manifeſtum eſt, ſiquidem iſtud dicterium proprie accipiatur; inde ſecuturum maximum hocce abſurdum: Deum ſeipſo eſſe ſuperiorem, cum lex decretum ſuperioris ſit. Conferamus cum hiſce articulum II. Indicis: *Deum, eo quod agens liberrimum eſt, naturae ſuae legibus ita non teneri docet, vt hoc vel illud (intellige peccata) agere non poſſit, affirmatque omnia illa, quae non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere, legemque; ſibi ipſi non niſi ex placito eſſe,* p. 133. §. 3. *Quod autem* & p. 166. §. 6. *ſicut & valde ἀκύρως. ibid. Sed nec citra animaduerſionem &c.* Hunc articulum ſi conſidero, ſane mediocris mihi videtur fraus diaboli, quando in allegando Scripturae dicto vnum & alterum vocabulum inſidioſe reticebat; ita vt ſi comparetur cum detorſionibus heic adhibitis, vix pro ſpecimine primae laureae in facultate calumniandi haberi queat. Enim vero Aſinius Tenebrio Licentiatum & Doctorem ſe in eadem facultate iam exhibet, ad cuius pedes tiro ille adhuc puto diabolus tanquam diſcipulus ſedere, & biennium ſuum abſoluere debebat, ſi cum honore velit in ea facultate locum obtinere, abs qua ipſi nomen eſt inditum. Primo enim haec verba, *Deum legibus ſuis non ita teneri, vt peccata agere non poſſit,* a deterrimo ſycophanta ita ſunt concepta, ac ſi docerem: Deum per leges ſuae naturae non impediri, quo minus peccare poſſit, adeoque Deum reuera poſſe peccare. Quae blaſphemia tantum a verbis & mente mea abeſt, quantus ad aetherium coeli ſuſpectus Olympum. Neque dictis locis, neque alibi in meo libro haec extat theſis: *Deus naturae ſuae legibus ita non tenetur, vt hoc vel illud* (nempe peccata) *agere non poſſit.* Sed haec ſunt mea verba: *Quod Deus quaedam non poſſe agere dicitur, eſt ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Sed nec illa mea eſt theſis: OMNIA *illa, quae non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere.* Verum ita ſe habent verba mea: *Quod Deus* QVAEDAM *non poſſe agere dicitur, id non prouenit ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, naturali aut morali.* Quid diſcriminis inter haſce theſes intercedat, caecus ſit qui non videat. Quod ſi autem aliquis quaerat, quare ego theſin meam particularem poſuerim; cauſa eſt, quia caetera peccata, quae in homines cadunt, quaeque nos animo concipere poſſumus, ideo in Deum non cadunt, partim quia illa exercentur actu aliquo corporeo; Dei autem eſſentia eſt ſpiritualis: partim quia patrantur aduerſus ſuperiorem, Deus autem ſuperiorem non habet; adeoque quia obiectum eiusmodi

actionum in Deo citra contradictionem fingi non poteſt. Et ſic Deus peccare non poteſt, quia quaedam peccata ſanctiſſimae, iuſtiſſimae, & perfectiſſimae eius voluntati aduerſantur, reliqua contradictionem inuoluunt. Denique nec haec theſis vſpiam in libro meo extat: *Deum ſibi ipſi legem non niſi ex placito eſſe.* Quae & ipſa tam abſurda, nulloque plane ſenſu eſt, vt non niſi in cerebro Aſinii Tenebrionis naſci potuerit. Neque vero conſequitur; ſi homo legibus naturae tenetur, Deum quoque ſuae naturae legibus teneri. Nam quod homini dictamina rectae rationis leges ſint, cauſa eſt, quia Creator O. M. homini praecepta ſua per iſta inſinuat, ſic vt iisdem imperium Dei vim legum tribuat; vti oſtendimus *lib. II. c. 3.* §. 20. Sed ſi vel maxime eſſentiam diuinam ad modulum noſtrae rationis vellemus exigere, quod nempe & ipſe, quando actionem aliquam eſt ſuſcepturus, velut reflexionem faciat ſuper eſſentia & attributis ſuis, an haec eandem deceat, vel non: tamen illud ipſum, quod ita concipitur, velut dictamen, lex proprie dicta vocari nequit, vt pote quae neceſſario a ſuperiore proficiſci debet. Nec ad rem faciunt, quae Aſinius deinceps blaterat; (*Ex quo poſteriori loco* nempe p. 166. §. 6. vbi dixi, intolerabile eſſe homuncionem oggannire ſuo Creatori, Deus *debet neceſſario* aliquid facere) *intelligitur fundamentum erroris eſſe, quod exiſtimat, legibus naturae adſtrictum eſſe, maieſtati omnipotentiae incongruum eſſe: cum tantum quidem abſit, vt vel omnipotentiae vel beatitudini diuinae hoc quidquam deroget, vt etiam perfectionem & immutabilitatem Dei quam maxime confirmet.* Equidem maieſtatem terreni alicuius Principis non dedecet, legibus, queis alias per faſtigium ſuum exemtus videri poterat, vltro ſe ſubiectum profiteri; quia omne regnum humanum ſub grauiore regno eſt. Aſt hoc vtique maieſtati diuinae derogat, legibus proprie dictis obnoxium eſſe; quia ſi Deus legibus proprie dictis tenetur, habet ſuperiorem; ſi ſuperiorem habet, Deus non eſt. Claudit demum ſycophanta hunc articulum: *Sequitur autem Pufendorfius in errore hoc Zwinglianos, qui etiam legibus Numen non teneri ideo docent, quia libere cum creaturis agere licet.* Atqui ego nequaquam aſſertionem meam ex eo fundamento deduxi, quia Deo libere cum creaturis agere licet. Deinde etſi mihi iam non vacat inquirere, quid illi, quos iſte Zwinglianos vocat, ſuper iure Dei in creaturas ſtatuant: hoc tamen mihi perſuadeo, neminem eorum tam ſtupidum eſſe, vt ita ratiocinetur: *Numen legibus non teneri, quia libere cum creaturis agere licet.* Cum potius inuerſo ordine dicendum fuerat: ideo Numini libere cum creaturis agere licere, quia legibus non tenetur. Caeterum non obſcurum eſt, quo fine nequam calumniator iſthanc clauſulam addiderit. Vult quippe aliis perſuadere, me errore iſto, tantopere a noſtratibus exagitato, teneri, quaſi Deus citra vllam velut reflexionem magnam partem hominum ad aeternos inferni cruciatus condiderit. Abs quo dogmate tantopere abhorret mea mens, vt illud manifeſtam in ſe contradictionem inuoluere iudicem: ex abſoluto placito aliquem ad aeternas poenas damnare. Quia omnis poena iuſta demeritum praeſupponit: nec bonum dixeris creatorem, ſi hoc fine creat, vt creaturae infinities peius ſit, quam ſi creata non fuiſſet.

§. VIII.

§. VIII. ARTICVLVS III. paucis verbis expediri poteſt. *Quando p. 133. docet, ex placito vel voluntate, non autem ex naturali vel eſſentiali impedimento prouenire, quod Deus quaedam agere non poſſe dicatur; voluntatem vtique & eſſentiam Dei non vnum idemque, ſed diſtincta eſſe cum Vorſtio T. de Deo docet.* Heic verba mea mutilata adduci adparet; quae ita ſeſe dicto loco habent: quod Deus quaedam non poſſe agere dicitur, id non prouenit ex aliquo impedimento *extrinſecus accedente naturali aut morali,* ſed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus. Vbi manifeſtum eſt, furciferum omittere verba haec, *extrinſecus accedente,* & pro *morali* ſubſtituere *eſſentiali,* quaſi inter duo haec nihil intereſſet. Et res ipſa loquitur, me voluntatem Dei opponere coactioni validioris, & imperio ſuperioris; nequaquam autem vel eſſentiae, vel ſanctitati, bonitati, aut iuſtitiae diuinae. Eat igitur, & alium quaerat, quem cum Vorſtio heic conſenſiſſe mentiatur.

§. IX. CIRCA articulum IV. prius noſtra ſententia liquido erit repraeſentanda, vt eo clarius omnibus adparere queat, qua fide in meo libro Aſinius Tenebrio ſit verſatus. Verba mea haec ſunt, p. 134. *Hinc & quando Deo tribuitur iuſtitia, non illa eſt intelligenda reſpicere aliquam obligationem, aut ius in altero, ſicut iuſtitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectiſſimae ſuae naturae congruere ipſe operibus & per reuelationes oſtendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo, quae recte a nobis aduerſus alios aguntur, exprimimus.* Adſtruitur eo loco haec theſis, quod libertas Dei nullis legibus proprie dictis circumſcribatur. Obiici heic poterat, Deum vtique eſſe iuſtum. Iam autem iuſtitiam tam perſonae, quam actionis inuoluere reſpectum ad legem; ad quod reponitur; iuſtitiam Dei, & iuſtitiam humanam diſparis eſſe indolis. Nam iuſtitia humana reſpicit obligationem, quae legem & ſuperiorem ponit: ius autem, ſi perfectum ſit, notat facultatem alterum cogendi ad praeſtandum vi propria, aut actione in foro intentata; aut vbi imperfectum ſit, ſaltem probabilem rationem ſuper alterius inhumanitate conquerendi. Atqui quae Deus agit, haud quidquam ex obligatione aliqua, aut dictante lege agit, quia Deo ſuperior non datur; & nemo ius aduerſus Deum valiturum iactare poteſt. Quis enim vel vi aduerſus Deum contendet, vel in quo foro actionem aduerſus eundem inſtituat, vel qua fronte creatura ſuper inhumanitate creatoris expoſtulabit? Quia autem Deus conſtantiſſime ſua promiſſa ſeruat, & ſupremi legum latoris & aſſertoris, atque iudicis munere incorrupte fungitur; idque quia hic agendi modus cum perfectiſſima ipſius natura congruit, quicum & voluntas eiusdem perpetuo conſpirat: inde iſtud attributum diuinum ſolet exprimi vocabulo iuſtitiae, quia & iuſtitiae humanae non poſtrema pars eſt promiſſa ſeruare, & ius ἀπροσωπολήπτως dicere. Sic & p. 166. §. 6. & p. 177. §. 12. nihil aliud inculcamus, quam iuſtitiam Dei, & iuſtitiam hominum non eodem modulo eſſe metiendam. Nam iuſtitia commutatiua & diſtributiua magnam humanae iuſtitiae partem abſoluit. Atqui iuſtitia diſtributiua verſatur circa contractum ſocietatis; commutatiua circa pacta reciproca de rebus & actionibus in commercium venientibus. Vid. Lib. I. c. VII. §. 9. 10. Quis vero mortalium cum

cum Deo contractum iniuit ſocietatis circa habendum pro rata parte lucrum & damnum? Quis Deo quid vendidit, quis ab eo quid emit? quis pecuniam ipſi credidit. Vid. *Pſalm. L, 10. 11. 12. Roman. XI, 35.* Add. quoque p. 164. 165. Audiamus iam Aſinium Tenebrionem, qui heic vtique dat ſine mente ſonum. Bellua viſa loqui, rudere viſus homo. Et ſane monſtri ſimilis eſt in eodem animali aſtutia plusquam diabolica, & ſtupor ſeſquiaſininus tam mire inuicem mixtus & confuſus. *Statuit*, inquit, *Iuſtitiam ad Deum propter ſimilitudinem ſaltem, talem nempe agendi modum, qualis eſt in hominibus, ad Deum adplicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo quam hominibus competere* p. 134. *Hinc & quando &c. inter homines ſanctum.* p. 166. §. 6. p. 177. §. 13. *Iſtis locis &c.* Heic patet, priora verba mutilate eſſe adducta, & prout heic ponuntur, nullum plane exprimere ſenſum. Per horribilem quoque calumniam affingitur mihi, quod ego ſcripſerim, *Deo iuſtitiam ἀκύρως competere:* quod dictum nullibi in meo libro extat. Ego doceo, Deum eminentiſſime eſſe iuſtum in ſeruandis promiſſis, & exercendo velut munere iudiciario: alios actus iuſtitiae humanae in Deum propter perfectiſſimam eius naturam non cadere. An qui ita de iuſtitia Dei docet, ἀκύρως ſeu improprie, Deum eſſe iuſtum docet? Par mendacium eſt, quod addit, me ſtatuere, *iuſtitiam minus Deo quam hominibus competere.* Vbi iſta verba in libro meo legiſti, furcifer? An, ſi dicam, in Deum non cadit iuſtitia, quae contractus oneroſos regit, quippe qui inuenti ſunt ad ſubleuandam indigentiam humanam; ideo dico, Deo minus competere iuſtitiam, quam hominibus? Perinde ac ſi velles inferre: Dei ſcientia non paratur per diſcurſus humano ratiocinio ſimiles, a notioribus ad ignotiora procedendo; igitur Deo ſcientia minus quam hominibus competit. Ex quibus omnibus conſtat, nihil meam ſententiam commune habere cum Socinianorum commentis; quos paſſim nebulo in famoſo ſuo libello ad fucum ſimplicioribus faciendum, velut illi mecum conſpirarent, adducit.

§. X. ARTICVLVS V. inauditam nouitatem continet. *Deum non principaliter propter eſſentiam, ſed propter poteſtatem, voluntatem & beneficia coli.* Vbi miſeret me Brochmanni, & aliorum, qui hactenus orthodoxi crediti, nunc ab Aſinio Tenebrione in Socinianorum claſſem compinguntur. Ita enim ille *Artic. de Praedeſtinat. cap. 3. quaeſt. 7. Omne ius, quod Deus ſibi vindicat in creaturas veluti aequitate temperatum eſt, ita nititur aliquo Dei in creaturas beneficio. Si enim quidquam in rerum natura eſſet, quod per actionem nullam diuinam eſſet id, quod eſt, nullo certe iure illud Deo ſubditum dici poſſet, eo quod a Deo non dependeret, ac ea propter ſui iuris eſſet.* Et ſane ita clare a me ea res d. p. 91. 92. eſt expoſita, vt non niſi aſinus eam non capere, non niſi ſycophantarum princeps calumniari queat. Exponitur ibi, vtrum haec ſola ratio ſufficiat imperio in alterum ſibi arrogando, quod quis natura praeſtantiore, quam alter, ſit prædituſ? id quod a nobis negatur; quia praeſtantior gradus eſſentiae per ſe non inuoluit neceſſario, dependentiam minus praeſtantis gradus. Additur, etſi impia ſit Epicuraeorum theſis, Deos felicitati ſuae immerſos, humana non curare, probandam tamen eorum ratiocinationem, illa theſi poſita religionem inanem fore. Nobilitatem enim eſſentiae admirationem excitare poſſe,

ſe, cultum non poſſe. Cultus enim diuini præcipuae partes ſunt ex religione naturali, Deum diligere, timere, in eum ſperare, eidem parere. Aſt quomodo diligere eum poſſumus, qui nihil boni nobis fecit, aut qui nullo modo ad nos quid ſpectat? quomodo timere, qui nihil acerbi nobis inferre vult, aut poteſt? quomodo in eum ſperare, qui nulla noſtri cura tangitur? quomodo ei obſequi, qui regimen in nos nullum exercet? Sed res tam clara eſt, vt putidum ſit, verbum amplius addere. Et qui contrarium aſſerunt, horrendis ſeſe abſurditatibus inuoluunt. Statuendum quippe illis eſt; Deum propter ſolam eſſentiae ſuae praeſtantiam debere coli etiam ab illis, qui ab eodem dependent. Atqui iſti, quos citra vllum a Deo acceptum beneficium ſola eius eſſentiae nobilitas ad cultum obligare dicitur, erunt Deo vel aequales, vel inaequales. Si aequales, ſequetur, plures eſſe Deos, aequales & inuicem independentes: ſequetur, cultum ab aequali in aequalem proficiſci poſſe; cum tamen omnis cultus inuoluat agnitionem eminentiae in eo, qui colitur. Sin inaequales, ſequetur: Deum non eſſe conditorem omnium ſubſtantiarum; & exiſtere aliquid in hoc vniuerſo non ſummum, quod tamen a Deo non dependeat; darique entia finita, quae vel ab alio quopiam Deo praeter eum, qui eſt creator coeli & terrae, ſint condita, vel a ſeipſis originem ſuam duxerint. Quae ſunt theoremata digna Aſinii Tenebrionis theologia, abs cuius ſingulari ingenio orbis eruditus curioſiſſimum iam opus expectare incipit, *Syſtema Theologiae eorum hominum, quorum Deus non eſt creator.* Sed nec citra animaduerſionem transmittendum eſt, quod vocabulum *voluntatis* theſi ſuae infercit. Neque enim in meo libro dicto loco aliquid de voluntate extat; & nullum ſenſum haec propoſitio habet: *Deus eſt colendus propter voluntatem*, Solennis tamen haec ipſi ars eſt, verba mea ſuis aſſumentis interpolare, vt demum theſis calumniae capax procudi queat. Velim quoque conſiderari ea verba, quae in Indice ſequuntur: *Idque primum implicite his verbis p. 79. Adeoque legibus obeditur non principaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem praecipientis.* Iubeo, vt omnes aciem mentis ſuae intendant, an poſſint capere hanc conſequentiam: legibus non principaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem praecipientis obeditur; Ergo Deus eſt colendus non principaliter propter eſſentiam, ſed propter beneficia.

§. XI. SEQVVNTVR *errores circa hominem in ſtatu integritatis*, qui in Aſinii Tenebrionis male temperato cerebro ſunt enati. Quos vltro euaneſcere deprehendet; qui conſiderauerit, mihi propoſitum fuiſſe, diſciplinam iuris naturae & gentium non ad mores vnius aut alterius populi, aut ad genium certae religionis accommodare; ſed ita vniuerſaliter eam concipere, vt ſit ad captum quarumcunque gentium, quamcunque religionem foueant, modo locum aliquem ſanae rationi apud ſe relinquant. Quae cauſa etiam fuit, vt eiusmodi fundamenta & principia forent aſſumenda & conſtituenda, quae apud omnes populos citra vllum religionis diſcrimen admitterentur, aut ſaltem ad quae admittenda iſti ope ſolius rationis naturalis adigi poſſent. Niſi enim in principio conueniamus, fruſtra omnis opera circa perſuadendas alicui concluſiones impenditur. Atque hoc ipſum ſatis clare profeſſus ſum in praefatione

ad Lectorem circa finem hisce verbis: *Cum haec disciplina non solos Christianos, sed vniuersum mortalium genus spectat; tale sane principium constituere conuenientius fuerit, quod nemo, modo rationis sit compos, abnuere queat.* Inde quando nobis de statu hominum naturali sermo est, id est, quando consideramus, qualis futura esset hominum vita, si nihil auxilii, nihil communicationis ab aliis hominibus accederet; fingimus nobis animo conditionem alicuius hominis solitarii, vndecunque in hanc terram ab omni humano cultu vacuam proiecti; vt eo clarius constet, quantum auxilii & solatii homini ab alio homine accedat. Nequaquam autem loquimur de statu Adami, quem Scriptura sacra nobis felicissimum describit, de quo hisce quidem temporibus liquido constare non potest, nisi ex sacris literis: postquam quae super eodem traditio in genere humano primis seculis viguisse videtur, lapsu temporum apud plurimos plane exoleuit, apud reliquos tenuia quaedam, multisque fabulis admixtis confusa vestigia reliquit. Ex quibus patet, inter ea, quae Sociniani de statu Adami tradunt, & inter ea, quae nos super conditione cuiuspiam plane solitarii meditamur, tantum interesse, quantum verus homo a fictitio distat. His praemissis excutiamus articulum VI. *Docet illum statum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore praeditus fuit, quam primum exsistere cœpisset, hoc est, statum Adami ante Euam creatam.* p. 140. § 2. Conferamus cum hisce nostra verba; & desinemus mirari, quare ex eodem flore apis mel, aranea venenum trahat. *Per statum hominis naturalem intelligimus heic illam conditionem, in qua homo per ipsam natiuitatem constitutus* CONCIPITVR, *prout* ABSTRACTA INTELLIGVNTVR *inuenta atque instituta humana, quibus aliam velut faciem vita mortalium induit.* Hunc statum ita conceptum & abstrahendo intellectum dicimus miserrimum fuisse futurum. *Si igitur* CONCIPIAMVS, (sunt verba nostra dicto loco) *hominem in hunc mundum proiectum*, si, inquam, fingamus nobis aliquem hominem vndecunque demum in hunc mundum delapsum, & non praeditum pluribus dotibus, quam prout nunc homines nascuntur; non autem Adamum a Deo in Paradiso collocatum, vbi vestibus non erat opus, & vbi delicatissimos cibos arbores vltro velut porrigebant: Si inquam fictum istum nostrum hominem concipiamus *citra illam curam opemque ab alio homine accedentem; & prout plurimae partes naturae rerum nondum per industriam humanam ad vsum hominis erant excultae ac dispositae;* tunc de eiusdem statu pronunciamus, eum fore *miserrimum.* Idque non solum, si ponamus istum hominem esse infantem, cui sine dubio pereundum fuerit; sed etiam *si ponamus eum vel maxime iam iusta praeditum statura ac robore, quum primum*, ita nempe in mundum proiectus *exsistere coepisset.* Id si Asinius Tenebrio capere non potest, age, exuamus eum omnibus vestibus, adimamus ei omnia instrumenta, cibi potusque nihil relinquamus, & in desertam aliquam, ac ab omni humano cultu vacuam insulam deportemus; ibique solum destituamus. Ni intra annum fassus fuerit, a se miseram ibi vitam trahi, tunc ego bonum & doctum virum eum fatebor. Et tamen Asinius multarum in ea solitudine rerum notitiam habebit, quae isti, quem fingimus, homini

ni deeſt. Vid. quae de Petro Scarano tradit Ynea Garcilaſſus de Vega Comment. Regii L. I. c. 8. Ex hiſce omnibus manifeſtum eſt, quomodo foediſſimus ſycophanta verba mea in talem ſenſum detorſerit, de quo mihi nunquam in mentem venerat. Cum enim haec ſit mea theſis: ſi fingatur homo ſolitarius in mundum incultum proiectus, etiamſi ponatur iam iuſta ſtatura & robore eſſe, cum tali modo exſiſtere coepiſſet, eius ſtatus erit miſerrimus; ex hac talem ille concinnat propoſitionem: ſtatus illius hominis, qui iuſta ſtatura erat praeditus, quam primum exſiſtere cœpiſſet, erat longe miſerrimus. Quæ profecto maior eſt transmutatio, quam cum ex aſino fit Doctor.

§. XII. QVANTVM articulo VII. ſit ponendum pretium, patebit, ſi ſententiam meam declarauero. Poſtquam igitur d. p. 140. oſtenderam, ſtatum hominis alicuius ſolitarii in mundo inculto deſtituti fore miſerrimum, inde vlterius infero; ſi aliquis ſacrarum literarum cognitione carens, & ſolo naturali lumine ſubnixus conſiderauerit mortalium primaeuam indigentiam & imbecillitatem, quam debiles ſint, quam indigi omnium rerum, vbi naſcuntur; cum is vtique rationis ductu colligere poſſit, aliquando genus humanum initium cepiſſe: non aliter ſibi perſuadere poteſt, quam peculiarem curam Numinis circa primam hominum ſtirpem interueniſſe, quousque ipſi vſu & meditatione ac coniunctis inter ſe operis neceſſitatibus ſuis proſpicere didiciſſent. Atque hoc ipſum etiam auctoritate ſacrarum literarum confirmatur. Poſtquam enim Adamus in eam conditionem fuerat redactus, in qua iam genus humanum eſt conſtitutum, (nam hanc conditionem ſemper praeſupponimus, quando ex ſolo rationis lumine diſſerimus, cui ſtatus hominis in Paradiſo eſt incognitus,) ſane legitur, Deum ipſi confeciſſe veſtimenta ex pellibus. Ac dum ad agrum colendum eundem ablegat, quis dubitauerit, quin Deus docuerit ipſum naturam ſeminum, tempora ſementis, quo modo, quibusque inſtrumentis terra ſemini accipiendo praeparanda foret. Quarum rerum ſcientiam vtique ex Paradiſo efferre non poterat, vbi hortus vltro ad victum neceſſaria proferebat. Et ſi propria demum meditatione & experientia hoc debuiſſet addiſcere, dudum fame fuerat pereundum. Igitur in malam crucem abeat iam cum ſuo articulo Aſinius Tenebrio: *Docet, primum ac recentem orbis incolam, hoc eſt, Adamum, ſeruari non potuiſſe, niſi Deus ipſum neceſſaria etiam vitae media adhibere peculiariter docuiſſet.* p. 140. §. 2. *Inde licet de originibus &c.* Nam de conditione Adami in paradiſo plane mihi ſermo non fuit.

§. XIII. IN articulo VIII. repraeſentatur horridum quodpiam ſomnium cerebri graui intemperie laborantis, quo ex varie velut diſcerptis ac mixtis ſpeciebus male cohaerens imago deformatur. *Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus extra ſocietatem exſiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipſis inferior ac prauior fuerit, quae cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit. Hoc ſibi vult pag. 3. Nobis illud* §. 3. *Exinde* p. 4. §. 4. p. 136. §. 5. & 6. p. 138. §. 8. Vah mi Aſini Tenebrio, quam multi ruditatem & malitiam tuam ignorare poterant, ni male conſulta mens, poe-

naeque suae imminens, ad Indicem Nouitatum compilandum te stimulasset. Nunc quia hac potissimum via inclarescere voluisti, age efficiam, vt voti tui compos fias. Cum igitur Asinio librum meum legenti somnus obrepsisset, visus est sibi videre speciem hominis primitus quantum ad substantiam suam creati perfecti, qui tamen foret exlex plane, & horridus, prauisque cupidinibus scatens, sic vt brutis miserior & prauior exsisteret; donec ea conditio hominis Deo displiceret, qui ad ipsam dispellendam legem ei superaddidit. Credo ad eundem modum, vti qui parietes ex rudi lapide extruxit, postea eorum asperitate offensus tectorio eosdem inducit. Mox cum somnus placide discussus esset, putauit se id in libro meo legisse. Atqui antequam tua somnia chartae illineres, debueras denuo librum meum legere, vt constaret, num Morpheus forte tibi illuserit. Sane enim a me nuspiam scriptum est, *hominem physice perfectum sine lege, ordine & decore vnquam extitisse.* Contrarium a me docetur p. 6. & p. 312. 314. Nuspiam a me scriptum fuit, *hominem ab ipsa creatione reluctantem rationi habuisse voluntatem, brutisque ipsis miseriorem ac prauiorem fuisse.* Contrarium potius insinuo p. 136. vbi rationes, quare exlex vita hominem non decuerit, petuntur ex conditione hominis *primigenia, aut post superueniente.* Quare primigeniae hominis conditioni non conuenerit vita exlex, exponitur dicto loco §. 5. Quare eadem non conuenerit conditioni hominis post superuenienti, docetur dicto loco §. 6. 7. 8. Quando autem necessitatem legis ex conditione subiecti demonstratum eo, non statim suppono, subiectum illud aliquando a lege immune fuisse. Sicuti verbi gratia, si dicam, congruum valde esse & vtile homini pedes habere, ne tanquam vermis humi repere cogatur; non statim praesuppono, hominem aliquandiu pedibus caruisse, & deprehensa reptionis deformitate pedes ipsi superadditos. Quo sensu autem entia moralia rebus & motibus physicis superaddita dicantur, sequenti §. tradetur. Inde & adparet, quam ridiculum sit, quod addit: *Talia vero Socinianorum & Hobbesii principia secutus docet:* cum satis constet de illis, que Tenebrio heic comminiscitur, nemini mortalium vnquam in mentem venisse.

§. XIV. ARTICVLVS IX. ita se habet: *Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto, superaddita saltem, non concreata esse,* p. 3. §. 3. & 4. Video isti homini parum cum entibus moralibus conuenire; tentabo, an possim illum cum hisce in gratiam reducere. Quod si aliquis dicat, me operam ludere, dum asinum docere aggredior; excusabit me ille nescio quis ex Sanctis minorum gentium, qui anseribus concionatus memoratur. Trado igitur dicta p. 4. §. 4. modum originitus producendi entia moralia vocari *impositionem*; sicuti modus originarius producendi substantias physicas ex vsu Theologorum vocatur creatio; licet Latini auctores vocabulum creationis productioni personarum moralium frequentissime adhibeant. Causa autem, quare impositionis vocabulum nobis heic potissimum arriserit, est, quia non solum illud a Philosophis in simili materia adhiberi coepit; sed & quia magis appositum nondum dispicere potuimus. Cum enim entia moralia sint modi, seu si ita mauis, accidentia, quae vtique subiectum aliquod praerequirunt; & vero accidentia phy-

ſica ipſam ſubſtantiam rerum phyſicam perficiant, alterent, aut alio modo diſponant & afficiant, eamque velut ingrediantur; entia moralia contra rebus quoad ſubſtantiam phyſicam perfectis velut ſuperaddita intelliguntur. Exemplum proponemus, ex quo illa impoſitio, in omni claſſe entium moralium, (quarum quatuor potiſſimum nos facimus, ſtatum, moralem perſonam, quantitatem & qualitatem,) liquido perſpici queat. Eſt igitur aliquis ſtudioſus, Nicolaus Beckmannus, non quidem auream, ſed plumbeam in literis, mediocritatem ſectatus, qui ad munus aliquod inuolandum non parum ſibi doctoris titulum profuturum ſperat. Is abit in Galliam, pecuniam Profeſſoribus offert. In cathedram ducitur; per ſesqui horam ſilet & erubeſcit, quod diſputationis inauguralis loco habetur. Poſt mitra imponitur, Doctor creatur, renunciatur, proclamatur, ab omnibus pro tali haberi & honorari iubetur. Heic, ne comoediam actam credamus, repente ex omni entium moralium genere aliquid ipſi fuit ſuperimpoſitum. In nouum *ſtatum* ſeu ordinem iam protruditur, in quo antea non erat. Noua quoque *perſona* ipſi imponitur. Qui enim antea ſimpliciter Dominus Nicolaus erat, iam Dominus Doctor Nicolaus, & quidem Vtriusque Iuris factus eſt. Ex claſſe *quantitatum* moralium noua quoque exiſtimatio ei ſuperadditur. Qui enim antea frater ignorantiae habebatur, iam vbi nomen Doctoris inſonuit, a ruſticis creditur herniam poſſe curare, aut putridos dentes extrahere, aut lumbricos inteſtinis elicere. Ex claſſe *qualitatum* moralium ſuperadditur eidem nouus titulus, vt Doctor audiat, qui Aſinus eſt. Confertur poteſtas publice docendi, ſi vocationem nanciſcatur; ſalarium eo nomine accipiendi, ſi detur; de Iure reſpondendi, ſi quis conſulere ipſum velit. Denique obligatio ei iniungitur, vt quando de Iure conſulitur, in principia iuris ne impingat. Tanta moles entium moralium imponitur & ſuperadditur homini, qui iam phyſice erat perfectus, id eſt, qui corpus & animam, oculos & aures, manus & pedes, ventriculum & iecur habebat. *Superadditur*, dico, quia ſubſtantiam & qualitates eius phyſicas per ſe entia moralia non afficiunt, aut alterant. Poſtquam enim Doctor renunciatus fuit, non fit longior aut craſſior, nec accipit nouum membrum corporis; ſi antea habuit caput acuminatum, illud non fit deinceps rotundum; non fit quoque vel pilo melior & doctior, non ſaltat elegantius, quam antea, non digladiatur dexterius, non leuius ineptit. Ex accidenti tamen fieri poteſt, vt entia moralia occaſionem praebeant qualitates phyſicas augendi aut deprauandi. Nam quibusdam titulus incitamento eſt ad eruditionem parandam, vt fiant, quod audiunt; aliorum ruditas augetur, dum tituli inani ſonitu adquieſcunt. Nonnullis grauitas & modeſtia, aliis faſtus & ſtolida iactantia accedit. Mouet aures meus auditor, credo quod iam aliquid de entibus moralibus quaſi per nebulam ſibi cernere videatur. Et quia iam aliquod veſtigium docilitatis in eo animaduerto, ſcrupulum, qui ipſum vrgere videtur, eidem adimam; num igitur nulla dantur entia moralia concreata? Quippini, mi Aſini? Nam ego nusquam *ſuperadditum* eſſe, & *concreatum* eſſe oppoſui; nec noſtrae ſententiae repugnabit, qui aliqua entia moralia homini concreata, id eſt, in ipſa creatione ſuperaddita dixerit. Imo & ego de ſtatu naturali p. 6. & de obligationibus congenitis p. 312. trado.

Quod autem ſubſtantia modo vel accidente, ſubiectum adiuncto, vt vt tempore ſimul, natura tamen prius ſit, etiam tirones philoſophiae norunt. Sic vt nihil repugnet, ſtatum aliquem aut obligationem homini eſſe concreatam aut congenitam; & tamen eidem phyſice perfecto velut ſuperadditam concipi. Audiamus nunc, num & antehac entia moralia probe intellexerit Aſinius Tenebrio. *Intelligit autem*, inquit, *per entia moralia illos etiam modos*, (*vt loqui amat*,) *quibus homo creatura eſſe debet, auctorem ſui agnoſcens, colensque, quibusque diuerſa plane a brutis ratione vitae eidem exigenda eſt* (*hoc eſt, legem naturae.*) *Sic enim entia moralia ipſe explicat pag.* 5. & 6. §. 6. & 7. Tu qui in meum librum nefariam tibi cenſuram arrogabas, tantopere coecutiebas, vt non animaduerteres, me nuſpiam legem in genere, aut legem naturae inter entia moralia referre. Equidem *normam actionum moralium* eam nuncupo Lib. I. c. 6. Aſt vt norma cum normato eiusdem naturae ſit, neceſſarium non eſt. Ad ferream normam etiam lapides & ligna exiguntur. De caetero quid planius eſt meis verbis p. 6. § 7. dum doceo, ſtatum naturalem abſolute conſideratum vocari illam conditionem in qua homo conſtitutus eſſe intelligitur, dum eximium prae aliis animantibus eum eſſe voluit Creator, id eſt, dum legi eum naturali obnoxium fecit, a qua bruta ſunt immunia. Ex quo ſtatu fluit, (id eſt, quia Deus hominem conſtituit in tali ſtatu, in quo lex naturalis ipſi foret obſeruanda, & eiusmodi dotibus ornauit, quibus bruta carent, conſequitur,) quod homo debeat eſſe creatura auctorem ſui agnoſcens, colensque, & cui diuerſa plane ratione a brutis vita ſit exigenda. Pergit Aſinius: *Illud vero, nempe quod entia moralia originitus ſuperaddita ſaltem, non autem concreata homini ſint, quando docet, cum Papiſtis maxime facit. Et his enim Bellarminus cap. 6. de gratia primi hominis eundem in modum ſcribit. Creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad ſuperaddita dona. Et mox: Innocentia autem ad illius veſtem non naturalem.* Atqui virtutes illae, & innocentia primi hominis, de quibus inter noſtrates, & Pontificios diſceptatur, non ſunt entia moralia. Imo ne ipſa quidem virtus moralis ens morale eſt, ſed pertinet ad claſſem qualitatum phyſicarum; quod Aſinio paradoxum videri non miror. Quod autem *Bellarminus* dona primi hominis vocat ſupperaddita, & ego entia moralia homini ſuperaddita doceo, exinde non magis ego cum iſto conſpiro, quam haec conſequentia eſt bona: calceus induitur, thorax induitur, ergo calceus eſt thorax. Subiungitur demum huic articulo emblema aliquod, non quidem Tribonianum, ſed furciferianum. *Vt multa paucis exprimantur*, inquit, *ſi quis penitius inſpexerit Pufendorfii opus, non diffitebitur, Pufendorfium non modo entia moralia, verum etiam totum ferme librum primum, tam obſcure tractare, vt ipſe vix intelligat, quid infirmis ſuis nouitatibus ſibi velit, niſi vt eas imprudenti iuuentuti ſub terminis metaphyſicis & fictitiis venales indigne exponat.* Aſt mi nimium ſtolide furcifer, ſi refera paucis multa volebas exprimere, id debueras dicere; te & alios, qui Pufendorfii librum allatrarunt, fuiſſe aſinos ad lyram. Et quis cogebat te tuosque complices omnino librum meum legere, aut ad eum carpendum prouolare, ſi prae obſcuritate ipſum non intelligebatis? Quod alias obſcuritatem attinet, cum illa duplex ſit, dictionis, & rerum; de illa ſane nemo

mo queri poteſt, qui Latine nouit. Hanc autem amoliri non ſemper eſt penes ſcriptores. Et quid aſinis ſatis clarum eſſe poſſit? Quod ſi quae in genere ſuper entibus moralibus traduntur, obſcuritate quadam videantur laborare, culpa fere penes philoſophos eſt, qui vix leui brachio iſta attigerunt. Ac decedet obſcuritas, ſi iſta vſu trita fieri incipiant. Imo deſinent & tibi entia moralia obſcura videri, modo per aliquod tempus inter auditores meos aſſidere velis; qui te eo libentius in coetu ſuo ferent, quod dum longas tuas aures ſubinde motitas, eadem opera muſcas a vicinis ſis depulſurus, aut lenem ventulum facturus.

§. XV. ARTICVLVS X. eſt. *Primos homines, prout in origine ac ſtatu ſuo primaeuo ſe habuerunt, non tantum mortalium nomine appellat, ſed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, vt ſine peculiari cura ſeruari non potuiſſent. Mortalitatis etiam cauſa genus humanum diuerſitate ſexus, propagandique ſeſe facultate creatum eſſe*, p. 140. §. 2. *Inde licet*, pag. 750. Huius articuli priori membro ſupra §. 11. ſatisfactum fuit; vbi ſatis patet, nos primos homines in ſtatu integritatis haut quidquam *mortalium* vocabulo inſignire; cum de iſtis eo loco ſermo non ſit. In poſteriore membro calumniator pro more ſuo verba mea foede corrumpit, quae p. 750. §. 2. ita ſe habent: *Poſtquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua ſemper ſtirps creando eſſet ſufficienda, aut tam nobilis ſpeciei duratio vnius aeui ſpacio extingueretur, ſapientiſſimus Creator proſpexerat diſcrimine ſexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus ſeſe propagandi.* Heic animaduertere debebat ſycophanta, non fruſtra verbum plusquam perfecti temporis, *fuerat*, *proſpexerat*, eſſe poſitum, ad ſignificandum, genus humanum non ab initio fuiſſe morti obnoxium, ſed poſtea ad eam conditionem deuolutum: & in hunc euentum, quem Deus vtique praeuiderat, velut prouiſionaliter diuerſitatem ſexus, & facultatem ſe propagandi humano generi inditam eo quoque fine, vt idem morti obnoxium factum citra nouam creationem durare poſſet. Idem alio modo efferri poteſt. Ab initio par hominum diuerſo ſexu creatum fuit, vt ſtirpem ex ſe propagare poſſent morti non obnoxiam. Poſtquam homines morti fuerant obnoxii redditi, illa propagandi ſe facultas huic quoque fini inſeruiebat, vt non ſubinde noui homines eſſent a Deo immediate creandi, neue intra ſpatium vnius aetatis genus humanum foret extinguendum. Eique rei ſapientiſſimus Creator quaſi euentualiter proſpexerat per diuerſitatem ſexus, quae tam in ſtatu integritatis, quam corruptionis vſum haberet. Non credo eſſe, qui luculentiorem heic declarationem deſideret.

§. XVI. ARTICVLVS XI. ex prioribus iugulatur. *Recentem & ſolitarium orbis incolam attonitum, hoc eſt, conſternatum fuiſſe*, p. 140. §. 2. Quid tum? Ille recens orbis incola non eſt Adamus, ſed quem fingimus, animoque concipimus in mundum vndecunque proiectum. Quem ſi ponamus ita repente ſolum in orbe inculto deſtitutum, quis negauerit ſubita rerum imagine confuſum, & attonitum fuiſſe circumſpecturum vaſtam mundi machinam, corporum coeleſtium ſplendorem; nec non anxie meditaturum, quid ſibi inter omnia ignota &

noua

noua agendum foret. Hoc ſi capere non poteſt Aſinius Tenebrio, per me in Morboniam abeat.

§. XVII. ARTICVLVS XII. non firmiore, quam prior, ſtat talo. *Illud autem, quod primus homo extra ſocietatem ſine lege, ordine ac decore miſerrimus fuerit, probari illo poſſe dicto putat: Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum. Praefat. fol. 3. fac. 1.* *Caeterum* &c. *Inprimis vero* p. 138. §. 8. *Igitur quod homo non miſerrimam, &c.* Taedet me toties repetere, dicto loco, non eſſe mihi ſermonem de Adamo in ſtatu primaeuae felicitatis. Sed quando p. 36. §. 6. ſeqq. adduco rationes, quare homini non conueniat, vt viuat exlex, earum aliquas deſumo *ex conditione naturae humanae poſt ſuperueniente*, quae verba extant, dicta *pag. 136. lin. 9. 10.* Inter has rationes p. 138. §. 8. adducitur quoque *hominis imbecillitas*, quae miſerrimum ab omni aliorum auxilio & ſocietate deſtitutum effectura erat. Quem locum hiſce verbis claudo: *Igitur quod homo*, ex conditione ſcilicet poſt ſuperueniente, *non miſerrimam vitam inter omnia animantia degit, a coniunctione ſui ſimilium habet.* Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum, *non ad matrimonium duntaxat, ſed ad ſocietatem cum aliis hominibus in vniuerſum pertinet.* Quis non videt, iſtam ſententiam a natiua ſua ſede & intentione ad aliam materiam transferri & adplicari; qualis adplicatio ne a ſacris quidem literis aliena eſt. Sicuti fas mihi eſt pleraſque ſententias Pſalmi LII. & CXX. ad conditionem meam, qua heic inter maleuolorum quorundam calumnias per annum & amplius conflictatus ſum, adplicare. Quae cum ita ſint, plane praeter rem Aſinius Tenebrio tanto cum ſupercilio heic febriculoſam ſuam philoſophiam expromit. *Quaſi vero*, inquit, *externa illa ſocialitatis felicitate deficiente naturalis etiam & eſſentialis hominis deficeret felicitas.* Quaſi vero non ipſe Deus declaraſſet, felicitatem primi hominis etiam in paradiſo non futuram fuiſſe omnibus numeris perfectam citra ſocietatem: *Quaſi vero, inquam,* pergit coaxare rana, *bonis fortunae deficientibus bona ſtatim animi & corporis deficerent.* Quaſi vero, inquam, aliquis magnopere gauiſurus ſit animi & corporis ſui bonis, ab omni humana ope in ſolitudine deſtitutus. *Alicuius, non autem omnis humanae felicitatis cauſa eſt ſocialitas; augmentum, non fundamentum.* Argute dictum, & ſupra Aſinii captum. Quaſi vero ego alicubi aſſeruerim, omnis felicitatis humanae cauſam eſſe ſocialitatem. Nam non ſtatim cuius abſentia me miſerum reddit, eius praeſentia omnem mihi felicitatem conciliat. Si tua vxor in capillum tibi inuolat, miſer es: ſi eadem blando tibi arridet vultu, non ideo albae gallinae filius es.

§. XVIII. SEQVITVR Locus *de homine in ſtatu corruptionis.* Nam tanta fuit nebulonis iſtius circa calumniam mihi inſtruendam ſolicitudo, vt etiam quos ipſe ſomniauerat errores, velut ſub locos Theologicos redigeret, ad fucum ſimplicioribus faciendum, quaſi ego integrum ſyſtema nouae cuiusdam & inauditae Theologiae procudere inſtituiſſem. Heic igitur primo occurrit articulus XIII. *Entia moralia eorumque effectus originitus etiam conſiderata amitti, vel deleri pro lubitu poſſe, ſine vlla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerunt, pag. 4. §. 4. Ac per eadem*, p. 19. §. 23. Credit heic Aſinius, hac aſſertione negari labem illam, quae ex amiſſa imagine Dei per lapſum in genere humano

humano consecuta est. Sed vno verbo illi somnium hoc excutiam. Quae per lapsum Adami amissa sunt, haudquidquam erant entia moralia, sed longe sublimioris indolis. Qui amisso rationis vsu in delirium incidit, qui amissa valetudine horridis morbis corripitur, qui amisso visu excoecatus est; in eo hautquidquam ens aliquod morale periisse aut mutatum esse dicimus. Quod si tamen stupor Asinii capere non possit, vera entia moralia, eorumque effectus deleri posse, nulla mutatione physica in re, cui erant superaddita, proueniente, seu vt ipsa rerum substantia physica hautquidquam immutetur; age afferamus exemplum, quod Asinius Tenebrio manibus palpare queat. Fingamus Asinium Tenebrionem, si diis placet, professorio munere fungi. Fingamus eundem ob quaedam scelera, puta, ob famosos libellos editos, munere dimoueri & infamem fieri. Quot heic entia moralia perierunt? Periit ipsi status, in quo hactenus egit, periit persona, quam gessit, periit obligatio ad legendum & disputandum; periit denique titulus, vt deinceps audire cogatur Dominus Exprofessor. Et tamen eiusdem iam intra nebulonum classem coniecti substantia physica nullam sentit mutationem. Statura eius non contrahitur; crura priorem retinent longitudinem; stolidum manet caput antiquo loco positum, manent aures, (nam praesupponimus illas per carnificem non abscindi,) manet facies lurida & cicatricosa; manent qualitates physicae, manet eruditio, si quam habuit, manet vox graculis aemula, manet libido saltandi; manet ars digladiandi, circumforaneis lanistis non concedens. I nunc Asini Tenebrio, & de entium moralium obscuritate querelam moue.

§. XIX. In articulo XIV. extremum proponitur, quousque aut brutalis stupor, aut dirissima calumniandi libido progredi possit. Sic enim sacerrimus index: *Negat quaedam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, incestum, adulterium, blasphemiam &c. natura sua actiones esse indifferentes.* pag. 25. 26. NB 27. *Hoc enim modo, conf. pag. 47 §. 14. pag. 167. §. 4.* Ad hanc calumniam dispellendam, etsi nihil amplius necessarium sit, quam vt quis loca adducta in meo libro accurate legat; explicare tamen paulo clarius ibi tradita placet, vt eo manifestius constet, Asinium Tenebrionem omnibus sycophantis & nebulonibus palmam praeripere. Quando igitur a Scholasticis inquirebatur, quodnam discriminis esset inter ea, quae naturali, & quae positiua lege vetantur aut praecipiuntur; id demum ab vno vel altero pronunciatum in tralatitium dogma inualuit, vt quae lege naturae praecipiuntur, aut vetantur, in se & sua natura honesta aut turpia esse; quae vero positiua, per voluntatem & imperium legislatoris talia fieri dicerentur. Et admisisse vt haec fortasse commodam explicationem, modo certum constituissent γνώρισμα, ex quo liquido constaret, an & cur aliquid in se esset honestum vel turpe. Id dum non fecerunt, necessum fuit prouenire definitionem legis naturalis, quae non posset non in circulum reuolui, & petere id, quod est in principio. Si enim quaeras ex istis hominibus, de quibusnam lege naturae disponatur? respondent; de iis, quae per se sua natura honesta & turpia sunt. Sin vlterius quaeras, quaenam autem sunt illa; per se & sua natura honesta vel turpia? nihil aliud habent, quod respon-

deant, quam ea, de quibus lege naturae diſponitur. Ex quo & aliud horribile abſurdum conſequitur; ſi nempe datur aliquid honeſtum & turpe in ſe antecedenter ad Deum, vel admittendum eſſe fatum Stoicum, cui & ipſe Deus ſit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum quaſi determinans & ſpecificans, cui ne Deus quidem contrauenire debeat, aut poſſit. Quo cum nihil ſtolidius fingi poſſe videatur, ſaepe miratus ſum, non Grotium ſolum, ſed & pleroſque ex noſtratibus Theologis iſtam aſſertionem citra vllam dubitationem paſſim aſſumere. Contra id mihi fixum ſedet, diſcrimen honeſti & turpis vtique a Deo, eiusque definitione eſſe petendum, nec idem ab alio extra ipſum principio dependens fingendum eſſe. Quo poſito conſequitur, neceſſitatem illam, quae actionibus ad honeſtatem & turpitudinem tribuitur, non eſſe abſolutam, ſed hypotheticam, ſupponentem nimirum, creationem animantis rationalis, quam nemo eſt, quin liberrimae Dei voluntati adſcribat. Id eſt; quod quaedam dicantur neceſſario honeſta aut turpia homini, hoc ſemper eſt intelligendum cum relatione ad naturam hominis tanquam animalis rationalis & ſocialis; & conſequenter cum relatione ad voluntatem Dei, qui vti omnia, ita & hominem, & quidem tale animal liberrima ſua voluntate creauit. Cui coniunctum eſt, vt ſi conſideremus actiones hominum, prout ſunt nudi motus facultatis alicuius phyſicae, aut eiusdem negatio, antecedenter ad legem, ſeu abſtrahendo ab omni lege circa eum motum aliquid diſponente, eſſe indifferentes, id eſt, neque bonas neque malas: bonitatem autem & malitiam, quae in illis deprehenditur, oriri a conuenientia & diſconuenientia cum lege. Et annon ipſa Scriptura ſacra peccatum ſeu actionem malam definit per ἀνομίαν, ſeu diſcrepantiam a lege? Ac nullus ruſticus eſt tam ſtupidus, quin intelligat & adplicare norit tritum illud: Vbi non eſt lex, ibi non eſt transgreſſio. Enimuero heic probe obſeruandum, quid ſit notus motus phyſicus; & quod hautquaquam omnia vocabula actionem exprimentia notent nudum motum phyſicum, ſed quod pleraque exprimant actiones cum relatione ad legem. Toto quippe coelo differentes propoſitiones ſunt; actio, prout conſideratur tanquam nudus motus phyſicus, citra & ante omnem reſpectum ad quamcunque legem, eſt indifferens, id eſt, nec bona nec mala: & omnia vocabula actionem exprimentia notant nudum motum phyſicum, ſeu actionem in ſe indifferentem nec bonam, nec malam. Prior propoſitio mea eſt, quam vt arbitror inuictis rationibus ſtabiliui. Altera nulli mortalium praeter Aſinium Tenebrionem, in mentem vnquam venit. Quis enim eſt tam ſtupidus, qui neſciat, quasdam voces aut locutiones notare nudum & indifferentem motum phyſicum, a reſpectu ad legem abſtractum; alias & quidem longe plurimas notare actionem cum reſpectu ad legem, ſeu actionem bonam aut malam, vero gratia, loqui, ſcribere, manum extendere, lapidem emittere, arma vibrare, concumbere, rem de loco in locum transferre, ignem excitare, & plurima alia, exprimunt meros & ſimplices motus phyſicos, qui citra reſpectum ad legem, & vllam deſignationem obiecti, aut alterius circumſtantiae conſiderati, vtique indifferentes, id eſt, neque boni neque mali ſunt. Sed mentiri, blasphemare, calumniari, Indices Nouitatum ſcribere, lapide vulnerare,

rare, armis laedere innocentem, homicidium committere, ſcortari, moechari, inceſtum committere, furari, incendiarium agere, & infinita alia, non notant nudum motum phyſicum & indifferentem, ſed motum aliquem lege vetitum. Pari ſe modo res habet circa motus animi. Amare, honorare, ſperare, probare, gaudere, dolere, & ſimilia, citra reſpectum ad legem vtique indifferentia ſunt. Prout autem illi motus verſantur circa obiectum legibus probatum aut improbatum, boni vel mali fiunt, verbi gratia, Amare Deum, honorare Deum, ſperare in Deo, probare bonum, gaudere bonis euentibus bonorum, dolere ob peccata, ſunt bonae actiones. Contra amare vitia, honorare idola, ſperare in diabolo, probare peccata, gaudere calamitatibus innocentum, ſunt actiones malae. Impoſſibile autem foret, vt verbi gratia, *amare* pro diuerſitate obiecti fieret bonum aut malum, ni illud extra obiecti aut legis conſiderationem eſſet indifferens. Et quid clarius verbis meis p. 26. *Haec ipſa vocabula,* nempe *maleuolentia, impudentia, inuidia, adulterium, furtum, homicidium, non notant nudos & ſimplices motus actusue phyſicos, ſed tales, qui legibus repugnant.* Sic & nuda intermiſſio motus alicuius phyſici citra reſpectum ad legem vtique eſt indifferens; verbi gratia, non dare, non facere, quieſcere, non moueri. Aſt eadem cum reſpectu ad legem, obiectum, tempus, locum, modum determinante, mala fit; verbi gratia, non dare mercedem operario, non reddere mutuum, commodatum, depoſitum, opus ſibi iniunctum non facere, quieſcere quando laborandum erat, non obedire ſeu non facere, quod a legitimo imperante iubebaris. Iudicet nunc cordatus lector, num mica probitatis aut eruditionis inſit illis, qui affingere mihi non erubuerunt, me omnia peccata ſtatuere indifferentia, ſeu (vt horridum vocabulum faedae calumniae conueniens fingerent) me indifferentiſmum velle introducere. Caeterum quaſi impudentiae nondum ſatis foret litatum, allegatur quoque contra me diſputatio quaedam Vltraiectina. *Qui Hobbeſii error Vltraiecti nuper publica diſputatione refutatus eſt.* Extat ea diſputatio ſubiuncta libello *Giſperti* Cocqvii, cui titulus: *Hobbes ἐλεγχόμενος, ſiue Vindiciae pro Lege, Imperio, & Religione;* editus *Vltraiecti anno 1668.* Ne taedeat, quaeſo, diſputationem illam penitius inſpicere. Illa igitur p. 12. proponit ſententiam *Becani, ſtatuentis actus quoſdam, vt Deum colere, proximum diligere, parentes honorare, eſſe ex ſe & natura ſua bonos, eoſque praecipi lege naturali, & contra, furtum, falſum iuramentum, homicidium &c. eſſe actus ex ſe & natura ſua malos, ac proinde lege naturali prohiberi.* Hanc ſententiam dicit *magis eſſe tolerandam,* quam quae Hobbesio traduntur *de Ciue cap. 14. artic. 9.* Sed mox ſequenti p. 14. addit: *Nec tamen Becani ſententia ſimpliciter probanda eſt. Quare vt intelligatur, quid in hac materia ſtatuendum ſit, notare iuuat, dupliciter tantum ſe habere poſſe actiones humanas,* 1. *in ſtatu poſſibilitatis, prout ſunt in potentia obiectiua,* 2. *in ſtatu actualis exſiſtentiae, prout ſcilicet ſubiectiue, vel potius effectiue ſunt a Petro vel Paulo. At vero neutro modo ſunt actiones per ſe & natura ſua bonae vel malae: non primo quidem; quia ne ſic quidem entia realia ſunt proprie, ſed tantum ex hypotheſi, & καταχρηστικῶς; eodem igitur modo neque bonae aut malae proprie dici poſſunt, non poſteriori modo, quia vt ſic plusquam manifeſtum eſt, habere eas*

ſuam bonitatem & malitiam moralem a lege; quoniam moralis earum bonitas in conformitate cum ea, malitia autem in difformitate ab ea formaliter conſiſtit. Non ergo hi actus, Deum colere, diligere proximum, parentes honorare, ſunt boni ex ſe & ſua natura; ſed fluit eorum bonitas, vt iam dixi, ex imperio & voluntate Dei, qui de regulandis his actionibus leges naturales menti creaturae rationalis impreſſit. Atque hactenus in theſi verum eſt, quod HOBBES *dicit* c. 12. art. 1. omnem actionem natura ſua eſſe adiaphoram, & quod actio aliqua iuſta vel iniuſta ſit, a iure imperantis prouenire. *Sed in hypotheſi hoc falſum eſt, nimirum ante leges ciuiles iuſtum & iniuſtum non extitiſſe.* Quem errorem Hobbeſii & ego confutaui *lib. 8.* c. 1. §. 5. Locum quantumuis prolixiorem huc transtuli, non quod mea intereſſe putem, quid Cocquius Vltraiecti diſputet; ſed vt hoc ſpecimen manifeſtum exhiberem, aeque in aliorum ſcriptis, quam in meo libro Aſinium Tenebrionem caecutiſſe. Etſi in eo Cocquius ille grauiter erret, quod actus illos, Deum colere, parentes honorare, putet in ſe indifferentes; cum illi non ſint nudi motus phyſici, ſed inuoluant reſpectum ad legem. Nam colere, honorare, ſunt tantum motus phyſici in ſe indifferentes; ſed dum obiectum additur, ſtatim ſimul inſinuatur actus lege praeceptus. Cum igitur diſputatio illa Vltraiectina contra Aſinium Tenebrionem faciat, neque vtut contra me eſſet, magnopere ego Cocquii auctoritate terrerer: non aliam cauſam diſpicere poſſum, quare ea heic iam ſit adducta, quam quod Cocquii vocabulum vetus ipſi gentilitium nomen Coquinorum e Gallia oriundorum perſpicua alluſione repraeſentat. Nam in Aſiniorum familiam adoptione tranſiit. Sub finem magnus ille vir ſolicitudinem ſuam pro ſalute reipublicae teſtatur. *Quantum mali,* inquit, *ex tam impiis nouitatibus in rempublicam redundare, incautaeque iuuentutis animos opinione citius corrumpere poſſit, norunt Theologi.* Atqui mi nimium caute Aſine, illas impias nouitates non liber meus continet; ſed tu iſtas ſomniaſti, & incautae iuuentutis animos inani terrore agitas, vt etiam in clariſſima luce ſpectra ſeſe cernere arbitrentur. Miror quoque, quare furcifer nunc aliquid intereſſe putet, quid ex dogmate aliquo mali in rempublicam redundare queat, cui in articulo 1. ethnica opinio videbatur, ciuitatem perſonare debere doctrinis cum fine & vſu ciuitatum congruentibus. Nec illud ſatis digero, quare Theologi potius, quam Politici melius intelligant, quae dogmata reipublicae noxia ſint. Niſi hoc fortaſſe dicere vis, Illuſtriſſimos viros, qui nomine S. Regiae Maieſtatis librum meum adprobarunt, minus perſpicaces fuiſſe, quam illos eruditiſſimos viros, qui Londini in Scania Indicem Nouitatum in eundem moliti ſunt, quorum triumphos inferius tangemus.

§. XX. ARTICVLVS XV. *Peccatum alienum exſequi, peccatum non eſſe,* p. 1028. 1029. non ſine maxima fraude ita indefinite proponitur, ac ſi in omni caſu cuilibet citra vllam conſiderationem liceret alteri miniſterium ſuum ad peccatum exſequendum exhibere. Cum tamen ſermo mihi ſit de peculiaribus tantum caſibus, ac quibus rigidiſſimae limitationes adduntur; puta, vt imperans ſe ſolum auctorem facinoris haberi velit, & alteri meram executionem iniungat; vt quis miniſterium, quantum poteſt, deprecetur; vtique eo praefracte denegato

gato grauiſſimum ſibi periculum vitae immineat. Neque vero habet Aſinius, quod contra ſolidiſſimas rationes opponat; niſi quod, ne nihil plane dixiſſe videatur, gannit. *Quemadmodum in plurimis aliis, ita & in hoc caſu, amplam fouet conſcientiam, & nouitatis cum piorum offenſione eſt ſtudioſiſſimus.* Sceleſtum caput! De conſcientia etiam aliquid mutire audes, qui edito famoſo libello, ſi quid ſcientiae, aut conſcientiae forte habueras, prodegiſti? Aut quinam ſunt illi pii, qui offenduntur? Credo vetus aliquis calumniarum inſtitor, qui compendioſam valde viam inuenit, quaeuis dogmata proſcribendi; *ſe ſe hac propoſitione offendi, hoc ſibi nouum videri.* Ne tamen forte quis obiiciat, fruſtra eſſe quaeſtiones nulli futuras vſui anxie diſceptare; paucis monere lubet, quaeſtionem iſthanc tanti eſſe momenti, vt ni ea rite decidatur, conuulſio diſciplinae militaris, & obſequii ciuilis inde ſecutura ſit. Id quod vno & altero exemplo declarabimus. Sine dubio peccatum eſt, bello alium ſine iuſta cauſa inuadere. Peccatum etiam eſt, cum commodiore via controuerſia componi poſſet, ad arma prouolare, tanto malorum prouentu exuberare ſolita. Denique & hoc peccatum eſt, fiducia ſuorum armorum alteri denegare, quae ipſi debentur. Heic ergo, ſi nullo caſu quis alienum peccatum citra ſuum peccatum exſequi poſſet, neceſſario ſequeretur, vel ſalua conſcientia nullum ciuem poſſe arma ferre, vel ciui obtentu ſuae conſcientiae licere operam militarem reipublicae denegare. Scilicet eſt non leuis diſquiſitio, num aliqua cauſa ſit iuſta, & ad mouendum bellum, quod infinitam poſt ſe malorum ſegetem trahit, ſufficiens. Longe altioris indaginis eſt illa diſceptatio, an heic & nunc reipublicae noſtrae neceſſaria & vtiliſſima ſit via, controuerſiam cum altero armis exſequi; quae etiam ſummos viros, & vſu rerum praeſtantiſſimos anxios ſolet habere. Circa tantae molis diſceptationes non poterit non maxima vulgi pars, tanta rerum momenta ponderare neſcia, grauiſſima dubitatione inuolui; & quia id, de quo dubitas, non eſt faciendum, obtentu conſcientiae omnem operam bello denegabit; caeteri ex timiditate aut taedio belli ſcrupulos fingent. Quam facile demum foret ciuibus ad militiam vocatis obtendere; ſe vereri, ne fiducia exercitus ſui rex abutatur ad iniuriam alteri inferendam; ſe nolle oblato ſuo miniſterio efficere, vt Rex animum peccandi concipiat: ſi nemo ciuis militare velit, neceſſario Regi quieſcendum, & ab iniuriis inferendis abſtinendum eſſe. Add. L. VIII. c. I. §. 8. Hoc nouum Euangelium ſi quis ruſticis noſtratibus annunciare velit, maximam ſine dubio gratiam ab iisdem inibit, qui ad coelum vſque tam pium, tam anguſtae conſcientiae doctorem efferent, cuius concionibus nixi moleſtiam militiae plane ſubterfugere poſſint. Alio quoque exemplo oſtendemus, quid abſurdi ſecuturum ſit, noſtra theſi non admiſſa. Sine dubio peccatum eſt, innocentem in carcerem compingere. Nocens autem quis ſit, ante cauſae cognitionem ſciri nequit. Ex doctrina igitur Aſinii Tenebrionis, meae vtique theſi oppoſita, neceſſum erit, vt quando magiſtratus aliquem comprehendere vult, prius cum lictoribus in concilium eat, & ipſorum ſententiam exquirat, num ſufficiens ipſis cauſa videatur adeſſe ad iſtum hominem comprehendendum. Aſt vt de hoc ſolidi quid pronunciare queant, neceſſum fuerit, vt non ſolum prima iuris fundamenta delibauerint, ſed & vt ipſam

ipſam Iuſtiniani medullam exſorbuerint. Et quid aliquid relictum erit, quam vt deinceps ex ipſo ICtorum ordine lictores petantur? Cui fini aptiſſimus ſane erit, non tam prout quisque ſubtili legum peritia, aut inſigni docendi, diſputandique facultate prae caeteris fuerit inſtructus, quam prout proceritate corporis, virium vaſtitate, ac cum primis artis gladiatoriae dexteritate reliquos ſui ordinis eminuerit, vt ſi forte reſiſtere velit reus, manum cum ipſo conſerere, aut ſi idem fugae ſe dederit, curſu ſuperare eundem queat. Quibus omnibus ſi accedat horrida ad terrorem incutiendum apta facies, perfectiſſimi inſtar lictoris inde reſultabit. Sic vt Aſinii Tenebrionis dogma non leue argumentum ad illuſtrandam Iurisconſulti in republ. neceſſitatem afferre poſſit. Addamus tertium exemplum, ſi forte priora nimis obſcura fuerint viſa, peccatum vtique maximum eſt, de innocente ſupplicium ſumere. Quod ſi igitur nemo poſſet vllo caſu meram alieni peccati executionem facere, non ſufficiet carnifici, ne conſcientiam nimis laxam videatur fouere, & piorum animos offendat, ſententiam a iudicibus pronunciatam audire. Sed quia iudicis iniquam ſententiam ex ignorantia iuris, aut per affectus pronunciare poſſunt, neceſſum plane fuerit, viros illos, quibus tam facile eſt hominem iugulare, quam vulpes pirum comeſt, in omnibus tribunalibus, vbi de rebus capitalibus agitatur, aſſeſſores facere, ſaltem ſupernumerarios aut honorarios, quo ipſi certo intelligant, ab initio ad finem cauſam rite fuiſſe diſceptatam. Ne autem velut κωφὰ πρόσωπα iſti hominum mactatores aſſideant, & inani tantum tituli ſonitu ſuperbi circumvolitent, non paulo plenius, quam lictores, Iuſtiniani medullas liguriiſſe debent. Sic tandem eo res redibit, vt aut carnifices debeant fieri Iureconſulti, aut Iureconſulti carnificum munus exercere. Quod dogma ſi in rempublicam introducendum ſit, gratulor ſane mihi de iudicio illius viri, qui ſub finem libelli famoſi allegatur, cuius auctoritate freto, inter philoſophos latitare licebit.

§. XXI. IAM ſeſe nouus iterum locus aperit *errorum circa liberum arbitrium*; vbi articulus Indicis XVI, ita habet: *In ipſa facultate apprehenſiua & in iudicio naturalem ineſſe rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter eſſe rectum*, p. 37. §. 3. p. 72. Si Aſinius Tenebrio integra excerpſiſſet verba mea, tuto poteram omni reſponſione heic ſuperſedere. Primo enim proteſtatus ſum, non eſſe mihi ſermonem de viribus intellectus circa res a peculiari diuina reuelatione dependentes, ſed de aliis viribus, quae ſufficere poſſunt actionibus legi naturali attemperandis, quantum fori humani vſus, & ratio vitae humanae iam fert. Heic aſſero intellectum hominis naturaliter, (id eſt, non accedente peculiari deprauatione & corruptione ex mala educatione & aſſuetudine.) eſſe rectum, id eſt, recte adprehendere poſſe, & iudicare, quid honeſtum, quid turpe ſit; neque tam facultatem adprehenſiuam, quam iudicium ita deprauatum eſſe, vt inuincibilis error aut ignorantia circa dictas actiones ſemper verſetur. Addo tamen, *debita adhibita attentione, & praemiſſa debita inquiſitione;* ne quis etiam circa haſce plenam perfectionem intellectui a me tribui arbitretur. In aliqua autem facultate ineſſe rectitudinem, cui tamen cultura etiam laborioſa ſit adhibenda, nihil repugnat. Caeterum intellectui humano tantum rectitudinis, quantum ad hunc finem ſufficit, etiam poſt lapſum eſſe tribuendum, manifeſtiſſime inde colligitur;

tur; quod alias necessum foret, ethnicos contra legem naturalem ex ignorantia inuincibili peccasse, & sic non potuisse illis aduersus eandem admissa imputari. Quod non solum sacris literis repugnat, vbi saepe numero ethnici propter eiusmodi peccata grauiter reprehenduntur; sed etiam res ipsa loquitur, ethnicos vtique circa agenda & omittenda in plurimis rectissimas fouisse sententias quas magno numero passim inuenire est. Atqui si naturalis in ista facultate esset detorsio & obliquitas, non magis recte homines talia adprehendere & iudicare possent, quam per vitrum fractum aut distortum rectae rerum imagines videntur, aut per idem coloratum veri rerum colores adparent. Allegatur dictum ex *Articulis Schmalcaldicis loco de peccato.* Verum istud explicandum est ex *Apologia Augustanae Confessionis* p. 217. (qui locus etiam in margine citatur.) Vbi ita traditur: *Neque vero adimimus humanae voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iustitiam ciuilem &c. Cum enim reliqua sit in natura hominis ratio & iudicium de rebus sensui subiectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendae iustitiae ciuilis.* Redditur dein ratio additae restrictionis *aliquo modo. Quanquam tanta est vis concupiscentiae, vt malis affectibus saepius obtemperent homines, quam* RECTO *iudicio, & diabolus, qui est efficax in impiis, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta.* Apparet igitur, ideo iustitiam ciuilem imperfectionis argui, quod praui affectus rectae rationi tam saepe & valide obluctentur, vt videant quidem homines meliora, probentque, deteriora sequantur. Fatendum tamen est, Asinio Tenebrioni constare rationem, quare recto iudicio intellectus tantopere infensum sese ferat. Nam si vel mica recti iudicii honestatisque, qualis etiam in maxime barbaros homines cadit, in eo fuisset, nunquam ad eiusmodi Indicem Nouitatum compilandum animum adplicuisset.

§. XXII. SEQVENS articulus XVII. paris cum priori notae est. *Omnibus affectibus vel passionibus imperare hominem posse, ne in actionem erumpant verbis Cartesii, quae sua facit, statuit,* pag. 55. *Illud instituto nostro &c.* Quousque ego homini imperium in affectus suos asseruerim, satis explico, L. VIII. c. 3. §. 14. nimirum ne erumpant in actionem aliquam, in quam poena fori humani solet constitui. Et sane si omnium gentium leges euoluamus, nullibi reperietur illa delicta plane excusari, quae ex violentia affectuum fuere patrata. Quod certissimo argumento est, omnes legislatores praesupponere, penes hominem esse, affectus sistere. Quanquam facile agnoscamus, hunc laborem, hoc opus esse, & vti *Cartesius* quoque innuit, multum industriae adhibendum ad homines instituendos & dirigendos, quibus imperium in affectus suos esse debet. Non omnibus enim hanc Corinthum adiri, indicio est, quod mihi sane noti sint homines, non iuuenta feruidi, sed prouecta aetate, magnoque sapientiae & pietatis fastu turgentes, ac in tali officio constituti, quo aliis exemplo moderationis praeire deberent; qui tam violentis agitantur affectibus, vt aetatem, & dignitatem, & munus suum saepe turpissime prostituant; & non magis se amabiles, quam vrsos, aliasue mordaces belluas reddant.

§. XXIII.

§. XXIII. Nvnc in ipſa fundamenta noſtri libri inuadit Aſinius Tenebrio, Reatini, Arcadicique agri grandiſſima beſtia, & *Errores circa legem naturae* proponit; immemor tam fidelis moniti, quod certis hominibus in praefatione libri mei occinebam; ne ſutor vltra crepidam. Eſt igitur articulus XVIII. *Genuinum, ſufficiens, & adaequatum principium cognoſcendi legem naturae eſſe ſocialitatem,* p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 9. Atqui hoc ipſum ita me demonſtraſſe arbitror, vt nemini cordato amplius ſuper ea re dubium ſupereſſe queat. Quod ſi autem aliquis ita ingenio polleat, vt ex ſola ratione inueſtigare poſſit aliud principium, quod omnes gentes, quamcunque habeant religionem, admittant, aut ad idem admittendum euidentia rationum adigi poſſint; illum & vehementer mirabor, & multum ab eo me didiciſſe profitebor. Neque vero erat, quare Phyſignathus tanto cum faſtu ſuum illud *quaſi vero*, crepare inciperet. *Quaſi vero*, inquit, *Paulus Rom.* 1. *ex profeſſo iuris naturalis principia enumerans ignorauiſſet ac omiſiſſet principium maxime genuinum, manifeſtum, ſufficiens & adaequatum,* Quid audio? An igitur *ex profeſſo* Paulus iuris naturalis principia enumerat; & ex doctore gentium iam repente factus eſt doctor iuris gentium? O hebetes tot eruditos viros, qui principia eius diſciplinae tam clare ibidem expoſita perſpicere nondum potuerunt! Sed nimirum reſeruabatur inuenti huius gloria Aſinio Tenebrioni, abs cuius illuſtri ingenio eruditi propediem expectant nouum iuris naturalis Syſtema, ex ſolo *capite* 1. *ad Romanos* deductum; quod ſine dubio reliquorum omnium, qui hactenus circa eam diſciplinam aliquid elaborarunt, luminibus obſtruet. Equidem dicto loco Apoſtolus oſtendit, gentiles inuiſibilem Dei maieſtatem ex contemplatione creaturarum ita clare potuiſſe colligere, vt facile iisdem fuerit animaduertere, indignum eſſe, Deum ſub imagine hominis, aut brutorum animantium coli, aut haec in Dei velut locum ſubſtitui. Inde Deum quoque ex iuſto iudicio eos tradidiſſe cupidinibus ſuis, vt infandis ſe flagitiis macularent. Hoc tu igitur principium ſolum aſſume, & ex eo omnia officia hominum inter ſe perſpicue deduc, & ita quidem, vt non ſolum ipſa praecepta, ſed & praeceptorum rationes liquido adpareant, & pro Tenebrione deinceps Lucifer mihi eris.

§. XXIV. Articvlvs XIX. eſt: *Legem naturae inſitum quendam vel connatum habitum eſſe negat.* Vti adparet, magnopere nobis ſudandum erit, vt oſtendamus, infantes non naſci Iureconſultos. Videamus primum verba noſtra: *Quam ad rem* (vt nempe ex lumine rationis leges naturales inueſtigentur,) *vix neceſſarium arbitramur praefracte contendere, animis hominum ab ipſa natiuitate congenita & velut impreſſa eſſe iuris naturalis ſaltem generalia praecepta, ad modum diſtinctarum & actualium propoſitionum, quae ſtatim atque vſus ſermonis acceſſit, citra vlteriorem informationem aut meditationem abs homine poſſint exprimi.* Heic adparet, theſin meam eſſe hanc: poſſe ex lumine rationis demonſtrari legem naturalem, etſi actuales & diſtinctae propoſitiones circa illam animis infantum ab ipſa natiuitate non inhaereant. Sic vt per me nemini ſit interdictum, quantum velit habituum connatorum credere. Quia tamen Aſinius Tenebrio pro imperio iubet me ſtatuere, quod ipſi aliquam calumniandi

di anſam praebere queat, age oſtendamus pecori iſti, non ita facile eſſe in infantibus aliquos habitus intellectuales aſſerere. Per habitum igitur legis naturae nihil aliud intelligi poteſt, quam ſyſtema aliquod propoſitionum, officia hominis exprimentium, animo infantis actu inhaerens. Illum quippe habitu verbi gratia Theologiae praeditum dicimus, in cuius animo haerent propoſitiones dogmata theologiae exprimentes. Aſt quomodo quis demonſtrauerit, in animo infantis haerere propoſitiones actuales? Omnis enim propoſitio conſtat nomine & verbo; affirmando vel negando inter ſe combinatis. Atqui infantes naſcentes neque nomina neque verba ſciunt, multo minus haec per affirmationem aut negationem coniungere norunt. Quod ſi autem quis peculiare genus imaginum in animis infantum fingere velit, quae agenda aut fugienda repraeſentent, non tamen ad modum propoſitionum nomine & verbo conſtantium; is optime ſeſe captui lectorum accommodabit, ſi id genus imaginum ſchemate aliquo repraeſentauerit. Et ſane manifeſtum eſt, quibus incrementis ſcientia infantum procedat. Primo enim omnium ex frequenti auditione addiſcunt nomina rerum, quae quotidie in oculos ipſorum incurrunt. Inde progreſſus fit ad verba, communiſſimas actiones exprimentia, ſed quae primo in infinitiuo modo, tanquam ſimpliciſſimo, efferuntur. Dein paulatim nomina, & verba infinitiui modi combinantur. Inflexiones verbi & nominis, aliaeque particulae pedetentim addiſcuntur. Ac talibus incrementis etiam imagines rerum, quae per propoſitiones exprimuntur, procedere videntur. Cum porro praecepta legis naturalis ſint, verbi gratia homicidium non eſt patrandum, non moechandum, non furandum, non mentiendum; ſcire velim, quomodo in animo infantis exiſtere poſſint imagines homicidii, furti, falſi teſtimonii; quae etiam a maiuſculis demum pueris intelliguntur. Neque vero ſatis hiſce difficultatibus ſeſe extricare videntur, qui habitus iſtos connatos *imperfectos* iactant. Arbitror enim tanta eosdem imperfectione laborare, qua laborant propoſitiones, in quibus neque nomen, neque verbum, neque copula adparet. Quin ergo ſatius fuerit, minus monſtroſe philoſophari, & iuxta receptam plurimorum veterum & recentiorum ſententiam ſtatuere; intellectum hominis naſcentis eſſe tabulae nudae ſimilem, cui quiduis poſſit inſcribi; ſeu habere natiuam facultatem recipiendi & retinendi imagines, quae per ſenſus ſeſe inſinuant; ex quarum tamen collatione inter ſe idem aptus ſit nouas quasdam imagines formare, & quam ope ſenſuum recepit cognitionem in ſe ipſo multiplicare. Caeterum habituum connatorum aſſertores patet velut arcem cauſae ſuae collocaſſe in phraſi illa *Roman.* II, 15. *inſcriptum eſſe cordibus.* Sed cum illa phraſis ſine dubio ſit metaphorica, ex aliis S. Scripturae locis caeterarumque linguarum vſu videndum, quid eadem ſignificet. Vid. 2. *Corinth.* III, 3 *Prouerb.* III,3. VII,3. *Ierem.* XXXI,33. conf. XXIV,7. Hebr. VIII. 10. X,16. *Ierem.* XVII,1. *Æſchylus Prometheo vincto:* Σοὶ πολύδανον πλάνην Φράσω· ἣν ἐγγράφε σὺ μνήμοσι δέλλοις Φρενῶν. *Tibi ediſſeram multiplicem errorem, tu inſcribas tabulis firmis mentis.* Quibus omnibus probe perpenſis hic demum dicti loci ad Rom. II. ſenſus emergit: Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis hauſtam ita firmiter animis gentilium impreſſam, eosdemque tam euidenter de eius certitudine fuiſſe con-

conuictos, vt nunquam eandem excutere potuerint, si vel maxime ad sopiendas conscientiae vellicationes illas plane animo eiicere conati essent. Igitur a me quidem dictum illud nequaquam *in falsam sententiam detorquetur*, vti Asinius Tenebrio mentitur; sed genuino suo sensui vindicatur. Neque obstat, quod fortasse Sociniani istis habitibus connatis parum detulerint. Nam & hoc ipsum faciunt multi ex Theologis & Philosophis orthodoxae religioni addictis. Et quid aliud insinuat Scriptura sacra, quando infantes negat discernere posse inter bonum & malum, *Esaiae* VII, 15. 16. inter dextrum & sinistrum *Ionae* V, 4. *vlt.*

§. XXV. Etsi articulo XX. in superioribus satisfactum fuit; tamen, quia ita vult Asinius Tenebrio propter eandem crambem bis adpositam; bis quoque vapulabit. *Essentialem Dei iustitiam prototypum iuris naturalis esse negat*, p. 163. & 164. Si aures paulisper vis immobiles tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani sensus sub ista pelle delitescat. Quod alicuius prototypi ἐκτύπωμα vocari potest, non solum omnes eius partes, & veram similitudinem repraesentare; sed & reuera ad eundem expressum esse debet, non autem per accidens tantum cum eo conuenire; vtut de caetero prototypus nobilior aut amplior sit, quam ἐπτύπωμα. Hoc posito, dico, *difficile probatu* fore, legem naturalem esse ἐκτύπωμα iustitiae Dei essentialis, id est, praecepta legis naturalis, queis officia hominum inter se praescribuntur, expressa esse ex iustitia Dei essentiali, omnesque eius partes accurate repraesentare. Iustitiam vocamus illud Dei attributum, iuxta quod promissa sua firmiter seruat, ac munere supremi iudicis, legumque suarum velut assertoris incorrupte fungitur. Ea iustitia essentialis dicitur, quia ut ita agat, non lege aliqua a superiore iniuncta compellitur, neque disciplina ad id assuefactus est; sed quia perfectio essentiae diuinae non alium heic agendi modum fert; quippe cum diuerso modo velle & posse agere cum imperfectione sit coniunctum. Atqui praeterquam homini officium suum a superiore sit iniunctum, sane iustitia humana longe pluribus partibus absoluitur, quam sola promissorum expletione, & incorrupta iurisdictione. Accedit, quod iustitia diuina exerceatur a supremo domino in creaturas; iustitia autem humana ab iis, qui natura inter se sunt aequales. Vnde patet, quanta absurditate se se inuoluant, qui nostram sententiam oppugnatum eunt; quippe quibus hoc asserendum est: Iustitiam Dei, & iustitiam hominibus inter se exercendam sibi quoad omnes partes inuicem respondere, Deoque eadem, quae hominibus officia incumbere. Addidi praeterea dicto loco, non videri mihi firmam hanc consequentiam: homo est creatus ad imaginem Dei; ergo iustitia hominibus inuicem exercenda est expressa ad iustitiam Dei essentialem tanquam ad prototypum. Rationem subnecto; quia imago Dei per lapsum amissa est, lex autem naturalis & eius sensus atque cognitio in hominibus adhuc superest. Hisce argumentis, an ego *iustitiam Dei cum eius imagine, vel eo, quod ei conforme est, confuderim*, vti Asinius Tenebrio nugatur, eruditi iudicent. Gannit insuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis iuris vniuersi, esseque grauissimum, quippe quo fides Christiana de imagine Dei ex ipso fundamento euertitur.* Id priusquam Asinius ex doctrina mea exsculpserit, proban-

dum

dum ipsi est, ad hoc, vt homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, vt homini Deus per omnia sit similis, vt omnia attributa Dei in homine sint expressa, vt denique Deus iisdem quibus homo officiis obstrictus teneatur. Carpit porro, quod scripseram; *imaginem Dei amissam, cum tamen sensus legis naturalis remanserit.* Gratis a me hoc addi dicit: *Quandoquidem ita simpliciter amissam esse imaginem Dei non credimus, vt nullae eius supersint reliquiae, quae nunc lex naturae sunt. Neque praeterea valet consequentia haec, Imago essentialis Dei iustitiae est amissa. Ergo lex naturae non potest esse ἐκτύπωμα Dei iustitia. Nam simpliciter illam quoad spiritualia amissam esse credimus, nihilominus tamen spiritualia illa, quibus ad imaginem Dei renouamur, ἐκτύπωμα essentialis Dei sapientiae, iustitiae & sanctitatis sunt.* Heic non pauca sunt, quae fustem merentur. Inepte dicitur; lex naturae est pars imaginis diuinae. Si enim vtique imago Dei ad legem etiam naturae pertinet, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sicuti corpus Iuris non est pars Iuris consulti, sed Doctore ad cathedram ambulante famulus illud pone sequens sub brachio gestat. Deinde liquido probandum est, imagine Dei amissa reuera aliquas eius particulas remansisse, & quaenam sint illae particulae, & quod inter illas particulas fuerit sensus & cognitio legis naturalis. Denique demonstret Asinius Tenebrio, quod quaeuis imago, quaeuis similitudo, etiam inadaequata & imperfecta, sit ἐκτύπωμα, quale supra descripsimus, ex amussim prototypo respondens; seu quod homines per regenerationem & renouationem fiant ἐκτυπώματα seu imagines adaequatae & expressae ex sapientia, iustitia & sanctitate Dei, id est, homines fide Christi imputata iustificatos, & paululum quid in diuinis vel vt per speculum in aenigmate cernentes, & mores suos vtcunque emendare conantes, esse ἐκτυπώματα seu imagines sapientiam, iustitiam & sanctitatem Dei vndiquaque repraesentantes. Quae dogmata an Ecclesiae orthodoxae probentur, mihi nondum constat.

§. XXVI. Articvlvs XXI. est: *Negat legem naturae esse aeternam,* p. 25. §. 6. *Et sane,* p. 28. *Ex quibus apparet.* Circa aeternitatem legis naturalis res paucis expediri potest. Qui primi legem naturae aeternam dixere, eidem opposuerunt legum ciuilium recentem originem ac mutabilitatem, quasi diceres, lex naturalis non a Solone, aut Minoe coepit, sed ipsis ciuitatibus antiquior & generi humano coaeua est. Nec ea mutationibus est obnoxia, sicut leges ciuiles, quae ob mutatam reipublicae vtilitatem, aut ex libidine imperantium rogantur, aut abrogantur: sed vna & eadem perpetuo durat, quousque genus humanum superit. Hanc aeternitatem & nos legi naturali tribuimus, p. 28. Vt autem lex naturae Deo coaeterna statuatur, id mihi necessarium non videtur. Cum enim illa Deum non spectet, vti supra ostendimus, sed humano generi diuinitus data sit: quid opus est, fingere istam legem actu extitisse, antequam homines, quibus ferretur, existerent. Quod si autem quis cauillari velit, eius legis ideam ab aeterno in praescientia Dei fuisse, ille hoc modo legi naturae nihil peculiare prae caeteris rebus tribuit.

§. XXVII. ARTICVLVS XXII. verbo poteſt expediri. *Entia moralia, (adeoque etiam leges naturae) mutabilia eſſe docet*, p. 19. §. 23. Nuſpiam enim leges a me inter entia moralia referri ſupra dictum eſt. Et immutabilitas legis naturalis a me ſatis adſtructa eſt p. 163. §. 5. Sed huic articulo additum epiphonema miram quandam affectuum prae ſe fert mixturam, dum primo quidem turgidum liuore pectus pro more in calumniam deſpumat; mox ſublimiori & velut prophetico ſpiritu inflatur, & incipit loqui ore non ſuo. *Haec noua*, inquit, *plus veneni, quam commodi iuuenibus afferunt*. Atqui in meo libro venenum non inuenit Aſinius, ſed peſtilentiſſimo ſuo pectore depromtum intulit, dum circa res, quas ſtupor ipſius non capiebat, ſtolida ſibi ſomnia finxit. Miror quoque, cur tantam vbique oſtentet iuuentutis ſolicitudinem. Mitte quaeſo hanc de pectore curam. Nam pro ſpeciminibus, quae tu edidiſti, ne bubulcus quidem filium ſuum tuae diſciplinae eſt commiſſurus. Caeterum repente in aliam ſe formam mutat turgida mens, & os ſacrum in oracula ſoluere incipit. Vbi tamen illud minus ex decoro, quod lectorem citra praeparationem, & ita incompoſitum ad iſta myſteria admiſiſti. Exclamandum prius fuerat: procul o procul eſte profani; aut quod magis pietatem tuam decebat, ſurſum corda! aut Dominus vobiſcum. *Beati*, inquit ſanctiſſimus vir, *qui ſimplici via ius naturae & decalogum tractant, & entia moralia, eorumque mutabilitatem Pufendorfio ſoli voluenda ac reuoluenda relinquunt!* Eat nunc aliquis & hiſce temporibus vates, ſomnia atque miracula deeſſe queratur. Heic enim, ni fallor, oraculum adparet Dauidico compar, aut ſublimius. Beatus qui non ambulauit in conſilio impiorum, obſoletum prope iam eſt. Heic nouus ſeſe pandit μακαρισμὸς, & auguſtior quaedam via ad perfectionem Euangelicam emergendi. Et quia protrita iamdudum ſunt illa conſilia Euangelica, ex quibus veterum ambitioſa pietas noua ſibi vitae genera comminiſcebatur; igitur iam vt adparet, auſpice Aſinio Tenebrione (quod felix fauſtumque ſit,) ſuper iſthoc oraculo fundandus erit nouus ordo Equitum ſanctae ſimplicitatis, qui praeter tria vſitata vota Ruditatis, Stultitiae & Inuidiae, hoc quarto loco velut ſummam perfectionem daturum emittant, inexpiabili bello entia moralia, (ſicuti equites Melitenſes infideles) perſequi, & non niſi ſimplici via ius naturae & decalogum tractare. Et ſane videtur hic ordo breui tempore futurus numeroſiſſimus, quo minus laboris eſt, non in naturae ſolum iure, ſed in omni ſcientiarum genere rudem, & plus quam ſimplicem deprehendi. Quia tamen hocce tempore plerorumque Principum & priuatorum liberalitas in pias cauſas refrixit, valde metuendum, ne nouus iſte ordo patrimonio fruatur ſatis tenui, ſic vt plerique ſine ſtipendio & tanquam honorarii militare cogantur. Saltem plerique donationes ſuas videntur ſuſpenſuri, quouſque conſtiterit, quem euentum prima Aſinii Tenebrionis in entia moralia expeditio ſortita fuerit, in qua niſi aliquot millia eorundem trucidauerit, aut ad remum dederit, parum gloriae nouo ſuo ordini erit circumpoſiturus. Interea dum Equitum S. ſimplicitatis inſignia, (& quae alia, quam crux nigra in campo griſeo, quam notam aſinis natura impreſſit) habitus & leges publicantur, & quoad de ſucceſſu nouae huius militiae liquidius conſtiterit, licebit mihi in Aſinium Tenebrionem μακαρισμὸν

χαρισμὸν illum retorquere, haut paulo verius: *Beati, qui non ſcribunt Indices Nouitatum, quia non confundetur facies eorum in conſpectu omnis populi.*

§. XXVIII. In articulo XXIII. ſingulari ſtudio eruditionem ſuam oſtentare conatur Aſinius Tenebrio. *Principium eſſendi*, inquit, *vel fundamentum legis naturae non naturam hominis ponit, quantenus integra & incorrupta ad imaginem iuſtitiae & ſanctitatis Dei eſſentialis velut prototypi creata erat, (quod recte qui ſentiunt cum Maeuii Prodromo ſecundum Scripturas & Formulam Concordiae de tertio vſu legis, theſi* 1. *Etenim ne primi &c. faciunt) ſed legis naturae fundamentum, quatenus a Creatore ſocialis facta eſt, adeoque ipſam ſocialitatem cum duce ſuo* Hobbesio *Haeretico ponit eſſe, idque ſtatim in praefat. fol vlt. Caeterum id quoque monere viſum, ibidem: quid porro planius eſt, quam hoc &c. Adde p. 167. Sic quod &c.* Heic moneo, me nuſpiam in iſta materia terminum illum, *principium eſſendi* adhibuiſſe, & cum non niſi ineptiſſime idem heic adplicari queat, me nolle quid cum ipſo habere negotii. Deinde ego nuſpiam ſocialitatem oppoſui naturae humanae, prout a Deo integra fuit creata. Quis enim dubitauerit, quin homines in ſtatu quoque integritatis perſiſtentes futuri fuerint ſociabiles. Ergo opponit Aſinius, quae non erant opponenda, ſeu vt magis ad captum tanti Philoſophi loquar, committit elenchum oppoſitorum. Quare autem a ſtatu integritatis abſtraxerim, & conſiderauerim hominem prout nunc eſt, non attendendo an primitus aliter ſe habuerit; rationem attuli ſatis grauem; quia propoſitum mihi fuit hanc diſciplinam ita generaliter tractare, vt & eadem ad captum ethnicorum foret. Qui vtique ſtatum integritatis ignorant, quem ex ſolis diuinis ſcripturis licet addiſcere. Socialitatem autem omnes agnoſcunt, aut ad eandem agnoſcendam euidentibus argumentis adigi poſſunt. Diſplicet haec ratio Aſinio Tenebrioni, vt tantopere ſibi adamatam *quaſi vero* eructandi iterum habeat occaſionem. *Ratio ipſius eſt*, inquit, *quod noſtrum Orthodoxorum illud fundamentum illi tantum ex Chriſtianis admittunt, qui peccatum Originis agnoſcunt, non autem vniuerſum mortalium genus. Quaſi vero ab ignorantia illius fundamenti ad negationem eius deſcendendum ſit; praeſertim cum iſta ſit ignorantia non facti, ſed iuris vniuerſalisſimi, quod ſcire omnes & debent, & poſſunt, ſecundum illud Apoſtoli Roman.* X. v. 16. 18. *Multi qui Euangelio inobedientes ſunt. Ego vero dico annon audiuerunt, &c.* Heic primo quaerere lubet, quo in concilio, aut quo Symbolo definitum ſit, quod omnes orthodoxi circa deducendam diſciplinam iuris naturalis, etiam ethnicis accommodatam, debeant fundamenti loco ſubſternere; hominis naturam ab initio integram fuiſſe creatam? Sed nec video, quare Hobbesivs, ſi nullo alio errore tenetur, hoc tantum nomine Haereticus audire debeat, quod fundamentum legis naturalis ſocialitatem conſtituit. Niſi ſi ea Aſinio Tenebrioni in ſocialitatem odiorum cauſa eſt, quod ipſe reuera animal inſociabile videatur, omnibus vitiis ſcatens, quae ſocietatem perturbare apta ſunt, vera Alectus ſoboles, paci infeſta, turbis mouendis vnice occupata. Deinde non impugno ego illud Aſinio dictum *noſtrum orthodoxorum fundamentum*; ſed tantum dico illud non idoneum eſſe attemperaturo ſe enim ethnicis; quia niſi principia vtrinque confeſſa

 conſti-

conſtituantur, fruſtra omnis diſceptatio ſumitur. *Atqui ethnici debebant ſcire hoc Principium & poterant; adeoque verſantur in ignorantia non facti, ſed iuris vniuerſalisſimi.* Quid audio? Hactenus credideram Aſinium Tenebrionem nil niſi Theologaſtrum eſſe, & quidem vti iſthoc ſpecimine oſtendit, ab ortu in iſtius ordinis opprobrium & dedecus eliſum. Nunc etiam video eum in titulo de ignorantia iuris & facti non mediocriter verſatum; niſi forte cum aliquo ICto ſocietatem coiuerit, quo ſuggerente haec myſteria hauſit. Enimuero mi Aſini, ſit ignorantia iuris, ſit facti, quod ethnici ſtatum primaeuae integritatis ignorant; non eo minus tamen nihil aget, qui antequam ipſi diuinas literas agnouerint, ex hoc fundamento officia hominis apud eosdem deducere aggrediatur. Addit denique: *Quanquam fundamentum illud noſtrum materialiter etiam gentes ex parte admittunt, quando principia connata, quae nihil aliud ſunt, quam reliquiae imaginis diuinae, nobiſcum agnoſcunt.* Aſt ego te cum materiali & partiali tua admiſſione in malam rem abire iubeo; ita non materialiter & ex parte, ſed formaliter & in totum rudiſſimum iuxta & ad vitiligandum proiectisſimum monſtrum es.

§. XXIX. In articulo XXIV. ſolicitus eſſe videtur Aſinius Tenebrio, ne forte aliquando pro meritis ſuis poenae loco duas domum ducere ſimul vxores cogatur. *Plures vxores quam vnam*, inquit, *domum duxiſſe contra ius naturae (vel decalogum) non eſſe implicite docet p. 776. §. 16. vbi dicit 2 Sam.* XII. *v. 8. Deum Dauidi tanquam inſigne beneficium imputaſſe, quod ei complures vxores dederit. Nam ſingulare Dei beneficium ſi fuit aliquando polygamia, nunquam contra ius naturae, quod aeternum & immutabile eſt, eſſe poterit, add. pag. 778. §. 17. p. 782. §. 19.* Heic repono, me a pag 776. ad 782. §. 16. 17. 18. tantum referre, quae ab aliis in vtramque partem diſceptantur. Sed p. 782. §. 19. quid mihi ſuper polygamia videatur, explicare. Quod eo redit, etſi ex adductis contra polygamiam argumentis liquido & citra omne dubium colligi nondum a me potuerit, eandem directe legi naturali repugnare; ſicuti caedes, adulterium, furtum, calumnia, confectio Indicis nouitatum, & alia eidem repugnant: id tamen etiam ex ſola ratione perſpici, *optimum & maxime decorum, ſimulque ad quietem domeſticam accommodatiſſimum eſſe, vnum vna viuere contentum; adeoque hoc matrimonii genus ſine dubio perfectiſſimum habendum.* Quid amplius poſtulas ab eo, qui diſciplinam iuris naturae non aliter tractat, quam quatenus ratio ſola iam pertingere poteſt? Intende ergo tu neruos tui ingenii, quod ſentio, quam ſit exiguum, agita aures tuas, & tenta, num tua ratione vlterius poſſis progredi. Attingo praeterea ſub finem dicti loci rationes politicas contra polygamiam tam prauas, vt licet illa omnibus diuinis legibus abſolute & ſemper fuiſſet permiſſa; tamen legibus ciuilibus tanquam pleriſque ciuitatibus exitioſa proſcribi debeat. Caeterum illud circa hanc quaeſtionem de polygamia cordati facile vident, poſtquam animaduerſum eſt, multos ex ſacerdotibus ad eandem tantopere commoueri, non paucos in priuatis ſermonibus paulo liberius heic philoſophari coepiſſe, vt iſtis hominibus aegre faciant. Nam quod foeminae ad hanc quaeſtionem ſtatim incaleſcant, id inde eſt, quod nunquam digerere queant illud Heſiodeum: Dimidium plus toto. Aſt profecto vti ali-

quos

quos nonnullam divortiorum licentiam ſerio optare non abnuerim; ita paucisſimos ex Chriſtianis dari crediderim, qui duas pluresue iuſtas habere ſimul vxores cupiant. Et valde ſimplex eſt, cui perſuaderi poteſt, vllum eſſe principem Chriſtianum, qui polygamiam in rempublicam introducere velit, aut ſerio velle poſſit. Sicuti nec capio, quod per licentiam potiſſimum polygamiae, vti aliqui arbitrantur, atheiſmus aditum ſibi ſternere moliatur. Nam ad mendicitatem ea quidem certiſſima via eſt; & ſi ad excitandam pietatem aliquid calamitates domeſticae faciunt, longe maximum videtur pietas incrementa ſumptura per introductam polygamiam, dum miſeri mariti in remedium tantorum malorum beatam analyſin ardentiſſimis precibus indeſinenter ſunt optaturi. Quod autem attinet Elementa Iurisprudentiae vniuerſalis circa hanc quaeſtionem, eorum patrocinium commendabo celeberrimo Theologo D. *Iohan. Adamo Oſiandro*, qui in *Obſeruat. ad Grot.* p. 748. eandem propugnat ſententiam. In quem itidem Indicem Nouitatum adornare licebit Aſinio Tenebrioni, ſi nondum heic ſatis vapulat.

§. XXX. SEQVVNTVR iam *errores circa Decalogum*, ex quibus miror quare peculiarem voluerit locum formare Aſinius Tenebrio, cum tamen ipſi ius naturae cum decalogo idem videatur. Sub iſto loco articulus XXV. Indicis eſt: *Deum praecepta, prout duabus tabulis inſculpta, & per Moſen populo Iſraëlitico promulgata fuerunt, ciuiles (vel forenſes) leges eiusdem populi fuiſſe*, p. 1015. §. 4. Heic ſatis adparet, Aſinium Tenebrionem non legiſſe, aut percepiſſe eius capitis §. 1. p. 1018. vbi *lex ciuilis dici* traditur duplici modo, *vel reſpectu auctoritatis, vel reſpectu originis. Priori ſenſu ciuiles leges vocari poſſunt omnes leges, iuxta quas in foro ciuili ius dicitur, ex quacunque demum origine promanent.* In §. 4. autem dicti capitis proponitur & reiicitur ſententia HOBBESII, qui ideo praecepta decalogi ciuilia, non naturalia vocat, quod ante ciuitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Haec inquam HOBBESII ſententia a me refellitur. Addo autem alio ſenſu praecepta decalogi leges ciuiles poſſe vocari; nempe *reſpectu auctoritatis*, quam in republica Iſraëlitica obtinuerunt, dum iuxta iſtas in foro eius populi ius dictum fuit, eaedemque ſanctionibus poenalibus, in foro eius populi valituris, fuerunt munitae. Quod nemo ignorat, qui pentateuchum inſpexit. Poterat autem facile animaduertere Aſinius Tenebrio, leges *ciuiles* & *forenſes* mihi non eſſe vnum & idem: adeoque me non attendere heic diuiſionem legis, Theologis vſitatam, qua illam intuitu materiae diuidunt in moralem, ceremonialem & forenſem. Debuiſſet igitur prius diſcere Aſinius quid a me lex ciuilis vocaretur, antequam rudere inciperet. Nam quantam calumniandi rabiem hoc arguit, quod in eo ipſo loco *in tantum ſequi me* Hobbeſium addit, *a quo tamen perraro diſcedere ſoleo.* Quid ais carnificis victima? Ego perraro ab Hobbeſio diſcedo? Oſtende ergo aliquem, qui errores Hobbeſii in politicis, (nam Theologiam, quam iſte ſibi finxit, aliorum eſt deſtruere) magis ex fundamento euerterit, quam ego in libro meo feci. Nam ex illis qui ita in vniuerſum eundem damnauerunt, plerique eius mentem non ſunt aſſecuti; aliqui eum, quem damnant, ne quidem legerunt. Sicuti conſtat,

ſtat, vnum ex illis non imi ſubſellii, qui negotium mihi heic faceſſiuerunt, cum primum de Hobbeſianiſmo mihi impingendo inter ſocios agitaretur, tunc prima vice Hobbeſii nomen audiuiſſe, & eius librum de Ciue velut nouum ex Africa monſtrum adſpexiſſe.

§. XXXI. Articvlvs XXVI. eſt: *Nudam illam & vniuerſalem cognationem, quae ex ſimilitudine naturae reſultat, cauſam & fundamentum eſſe propter quam homo hominem diligit*, p. 6. §. 7. *In ordine autem*, p. 187. §. 18. *Nam reuera.* Quod attinet priorem locum, p. 6. §. 7. ibi verba noſtra haec ſunt. *In ordine ad alios homines conſideratus naturalis ſtatus ille dicitur, prout intelliguntur homines ſeſe inuicem habere ex nuda illa & vniuerſali cognatione, quae ex ſimilitudine naturae reſultat, ante factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter vnus alteri redditus fuerit obnoxius*, id eſt, Illi homines in ſtatu naturali inuicem viuere dicuntur, qui nullo alio vinculo praeter communem illam cognationem iuncti ſunt. Quid hoc ad fundamentum dilectionis, Aſini Tenebrio? In altero autem loco p. 187. haec verba extant: *Nam reuera ad communem iſtum amorem nulla alia requiritur ratio, quam quod quis homo ſit. Natura quippe ob cauſas ſupra dictas* (p. 183. §. 15.) *reuera generalem aliquam amicitiam inter omnes homines conſtituit.* Vbi ſane patet, rationem illam communis dilectionis, *quod quis homo ſit*, plura complecti, praeter nudam illam naturae ſimilitudinem. Et ſi vel maxime ſolam naturae ſimilitudinem cauſam communis dilectionis ſtatueremus, quid abſurdi inde ſequeretur? Annon Adamus cauſam dilectionis erga Euam allegabat, quod eſſet caro de carne, & os de oſſibus ipſius? Nam quod additur, (*ita vero ſentit contra illud Geneſ. IX, 6. vbi imago Dei fundamentum mutuae charitatis eſſe ponitur*) ad hoc regero; ſoli rationi, ex qua ego hanc diſciplinam deduco, ignotam eſſe doctrinam de imagine Dei, quae articulum Theologiae Chriſtianae conſtituit. Deinde dicto loco, *Geneſ.* 9. non dicitur, cauſam dilectionis eſſe, quod homo ſit conditus ad imaginem Dei; ſed hoc eſſe cauſam abſtinentiae a caede humana. Quae duo non ſunt idem, nec ex ſe neceſſario conſequuntur. Non, inquam, neceſſario ſequitur; quae cauſa eſt, quare ego hominem non debeam occidere, eadem etiam cauſa eſt, quare ego hominem debeam diligere.

§. XXXII. Articvlvs XXVII. eſt: *Dictum Saluatoris, quo iubemur proximum noſtrum diligere ſicut nos ipſos, explicandum eſſe non tam de gradu dilectionis, quam eiusdem ſinceritate*, p. 226. Ad hoc reſpondeo; diſputari a me dicto loco, defenſionis licentiae non poſſe opponi notiſſimam ſententiam Saluatoris. Nam certe, ſi illa eouſque valeret, vt in pari caſu periculi ego potius, quam alter perire debeat, vtique iuberemur proximum magis diligere, quam nosmetipſos. Ac generale eſt illud Saluatoris effatum, ex quo peti non poteſt deciſio caſus alicuius particularis, ſingularibus circumſtantiis veſtiti; quid nempe faciendum, ſi ego meipſum & alterum ſimul diligere nequeam. Nam caeteris paribus proximum cedere nobis ipſis expreſſe traditur 2 *Corinth.* VIII, 13. Quid ergo aliud inde ſequitur, quam quod in illis caſibus, vbi meipſum recte praeferre aliis poſſum, *τὸ ſicut teipſum* de gradu dilectionis intelligi nequeat;

adeoque

adeoque illud *ſicut* in genere de dilectionis ſinceritate interpretandum; ſed quid in colliſione ſalutis noſtrae cum aliis ſit faciendum, ex aliis fundamentis deducendum. Nam vti caſus dantur, vbi ego meipſum recte praefero aliis; ita vice verſa caſus dantur, vbi mea incolumitas aliis poſtponi debeat. Hos caſus tam diuerſos quomodo quis ex ſolo illo dicto deduxerit; diliges proximum tuum ſicut teipſum? Add. OSIANDER ad Grotium, p. 615.

§. XXXIII. ARTICVLVS XXVIII. eſt: *Neminem ſibi ipſi obligatum eſſe, niſi reſpectu ſocialitatis, quo reſpectu etiam homo Dei ſeruus eſt, p. 86. & Praefat. fol. vlt. fac. 1. dantur ſane.* Heic patet Aſinium Tenebrionem pro more ſuo affingere mihi theſin, quae mea non eſt. Haec enim ſunt verba mea, dicta p. 86. *Hactenus homo ſeipſum conſeruare tenetur quatenus Dei ſeruus, & ſocietatis humanae pars eſt, cui ſeſe vtilem iuſſu Dei praeſtare debet.* Quae verba ab Indice multum diſcrepant. Neque *in praefatione* haec theſis extat; homo reſpectu ſocialitatis ſeruus Dei eſt. Sed hoc tantum dicitur: *Cum religio, quatenus ad diſciplinam iuris naturalis pertinet, intra ſphaeram huius vitae terminetur; eo quoque intuitu ad ſocialitatem referri poteſt, quatenus illa ſocietatibus hominum efficaciſſimum vinculum praebet.* Quae aſſertio nequaquam repugnat illi theſi, quod cauſa obſequii, Deo ab homine debiti, ſit creatio, & alia beneficia, quae a Deo in hominem conferuntur. Caeterum illud obiter obſeruandum, dum in hoc & quibusdam aliis articulis Aſinius Tenebrio nihil cauſae allegat, quare aſſertionem meam reiiciat; non obſcure ipſum hoc ſibi auctoritatis arrogare, quaſi quod ipſe non capit, aut quod etiam absque ratione ei diſplicet, aut quod in obſoletis ſuis compendiis non reperit, citra vlteriorem inquiſitionem damnari debeat. An tanta auctoritas Aſinio Tenebrioni ſit tribuenda, ſi nullum aliud praeter hunc Indicem Nouitatum ſpecimen ediderit, vehementer dubito.

§. XXXIV. ARTICVLVS XXIX. eſt: *Nullam eſſe morum honeſtatem & innocentiam vbique & extra ſocietatem ſeruandam, ſeu citra reflexionem ad alios homines in praefat. fol. vlt. fac. 1.* Eſt vir conſtans Aſinius Tenebrio; ad finem vſque Indicis retinet morem meas theſes detorquendi. Nam nuſpiam a me dicitur: nullam morum honeſtatem vbique & extra ſocietatem eſſe ſeruandam. Sed ita dico: *Quaenam ſit illa morum honeſtas & innocentia, vbique & extra ſocietatem ſeruanda, ſeu citra reflexionem ad alios homines, nondum diſpicere potui.* Si ergo quid voluiſſet agere, debebat exemplum eiuſmodi morum honeſtatis afferre. Et tunc meum fuiſſet, vltro tam ingenioſo viro pro communicata ſua ſapientia gratias agere.

§. XXXV. POSTQVAM Aſinius Tenebrio dudum omnem pudorem conſumſerat, circa finem nihil intereſſe putauit, quid infelicibus chartis illineret. *In naturali ſtatu*, eſt articulus XXX. *neminem altero ſuperiorem eſſe, cuius arbitrio voluntatem ſuam, ſuumque iudicium ſubmittit, p. 143. & 763. Sic pater filium, & maritus vxorem non regerent, nec iis dignitate, iudicio, robore corporis, animo, & aetate praeualerent.* Quis liquido iurare poteſt, iſta ab homine pronunciata eſſe? An oblitus es, ſtipes, te paulo ante allegaſſe paginam 6. vbi

ſtatus naturalis in ordine ad alios deſcribitur, prout homines ſeſe inuicem habere intelliguntur ex nuda illa & vniuerſali cognatione; quae ex ſimilitudine naturae reſultat, *aut factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter vnus alteri redditus fuerit obnoxius.* Aut ſi haec obſcura tibi videbantur, an non legiſti p. 146. §. 5. illos a me dici in naturali ſtatu viuere, *qui neque communem dominum habent, neque vnus alteri paret, aut imperat.* An nondum adhuc capis, inter maritum & vxorem, inter patrem & liberos pactum & factum humanum intercedere, ob quod vnus alteri peculiariter redditus fuit obnoxius, & arctiore vinculo coniunctus, quam communis illa cognatio, ex ſimilitudine naturae reſultans, ferebat? An nondum inquam intelligis, maritum cum vxore, patrem cum liberis non viuere inuicem in ſtatu naturali; quia maritus vxori, & pater liberis imperat. An forte haec ideo noua tibi videntur, quia quid ſit vxori ſuae imperare ignoras?

§. XXXVI. Opinione citius deſtituit nos Aſinius Tenebrio. Expectabamus integrum ſyſtema Theologiae nouae, per omnes locos deductum. Nunc repente finem mimo imponit, promulgato tamen prius *ingenti errore circa magiſtratum politicum. Principi (abſoluto puta) iniuriam ſubditis inferenti, ſi euitandi locus non ſit, vi occurri poſſe,* p. 1004. 1006. & 1007. *contra illud 1 Petri II,* 18. Vbi primo notandum, in hac quidem quaeſtione a me Principes abſolutos & limitatos, ſeu qui in certas leges fundamentales & pacta cum populo ſuo conuenerunt, non diſtingui, modo reuera habeant ſummum imperium. Ergo ex Aſinii Tenebrionis doctrina nihil obſtat, quo minus principibus limitatis a ſubditis reſiſtatur. Deinde falſum eſt, quod ego definitiue aut poſitiue aſſeram, Principibus iniuriam inferentibus vi occurri poſſe. Verba mea haec ſunt, p. 1004. *Dum hoſtem pro Principe induit, ciui quoque obligationem, qua is ei deuinctus tenebatur, remiſiſſe intelligitur. Etſi fuga heic, quantum poteſt, ſit arripienda, ac tertii alicuius patrocinium quaerendum, cui nulla aduerſus Principem iſtum obligatio. Quin & ſi fugae via non datur, moriendum potius, quam occidendum eſt, non tam propter ipſius Principis perſonam, quam propter totam rempublicam, quae tali occaſione grauibus fere turbis ſolet inuolui.* Sic & verba paulo poſt ſequentia ſatis oſtendunt, me nihil heic poſitiue definire. *Eſt inſuper & illud obſeruandum, ſi vel maxime concedatur, interdum alicui ciui nefas non eſſe, ſalutem ſuam vi contra atrociſſimas iniurias ſuperioris defendere,* &c. Pagina 1006. reiicio pernicioſum illud dogma politicae Graecanicae de tyrannorum caede licita: *Illi ſane ferendi non ſunt, qui ita crude iactant, regem, vbi in tyrannum degenerauerit, poſſe a populo exui imperio & puniri.* Pagina 1007. §. 7. recenſetur a me Grotii mens ſuper hac quaeſtione, vbi iſthaec potiſſimum ſententia a me probatur; *nulli Principi competere poteſtatem ex mera libidine innocentem occidendi, vt huic nullo modo reſiſtere* liceat; ſeu, quod eodem redit; *nullus Princeps, quando innocenti ciui vltimum exitium intentat, ſuo iure poſtulare poteſt, vt innocens ille ſibi non reſiſtat.* Ex qua aſſertione tamen non arbitramur ſequi hanc, aut eidem aequipollere: ſubditus principi extremam iniuriam intentanti recte poteſt vi reſiſtere. Non inquam ſequitur; ille ſuo iure poſtulare nequit, vt ipſi non reſiſtam: ergo ego eidem recte poſſum reſiſtere.

Nam

Nam ex alia ratione, praeterquam ex iure iniuriam inferentis, illa resistentia fieri potest illicita. Probatur autem ista assertio duplici argumento; tum quia eiusmodi potestas ad salutem ciuitatis nihil facit, ex qua sane amplitudo imperii ciuilis est metienda; tum quia illa a ciuibus imperanti collata intelligi nequit. An autem sacrae literae in hac quaestione peculiare quid disponant, aliorum est inquirere. De caetero ea mihi doctrina ciuitatibus vtilissima videtur, vt ciuibus quidem inculcetur, personam Principum esse sacrosanctam, eorumque ingenia ferenda; Principibus contra diligentissime imprimatur, non solum homines se esse, sed & hominibus imperare, quorum ea indoles, vt atroces & continuatae iniuriae eos demum ad desperationem adigere queant. Sed & valde dubito, an in hac quaestione recte allegetur dictum 1 *Petri* II, 18. Sane enim Apostolus in genere ibi docet, etiam σκολιοῖς, asperis dominis parendum esse, qui colaphis & flagellis per morositatem plus quam par est in seruos saeuiant: nequaquam autem eam quaestionem definit, an seruus iugulum quoque praebere immotum debeat domino, trucidare innocentem volenti. Et nescio quam indignum videtur, conditionem liberi alicuius populi mancipiorum conditioni aequare; parique modulo metiri seruum exiguo aere emtum, quem pro lubitu Dominus vendere iterum possit, cum populo aliquo ex multis myriadibus virorum fortissimorum constante; qui ex singulari affectu, aut ob merita maiorum, propriaeque opinionem & spem virtutis summum imperium in aliquem vltro contulit. Denique qui citatur ab Asinio GERHARDVS plane mecum facit, *Articulo de Magistratu politico*, inprimis §. 488. circa finem.

§. XXXVII. DESTRVCTO Indice superest, vt etiam conclusionem tanto opere dignam consideremus. Ex qua sole meridiano clarius patebit, quem scopum sibi perditissimus furcifer propositum habuerit. Quanquam enim fortasse alius articulorum istorum sit auctor, alius autem appendices maledicentissimas addiderit, opusque tam nobile in lucem protraxerit: tamen ista iam ita curiose mihi discernere non vacat, & tantisper Asinius Tenebrio vniuersi libelli famosi auctor habebitur. Ille calido mihi sanguine, aut puluerulento potius tergo poenas dabit. Ille erudito orbi prostituetur tanquam monstrum ex ignorantia & malitia conflatum, quod ex inuidia furore mixta tam nefario modo, probisque omnibus detestando famam meam maculare, & ad fortunas meas subruendas viam sibi aperire voluit. *Quem*, inquit bellua, *corruptarum nouitatum pruritus praepostere instigat contra iuris naturae & diuini solida fundamenta, is vnicum omnium instar sibi commendatum habeat Pufendorfium, a quo vnius anni spatio tam immensum nouarum opinionum cumulum sibi comparabit, quos omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam ei adimere non valebunt.* Quin desinis latrare nouitates nebulo? quo ipso aut ruditatem tuam debuccinas, aut meum ingenium aut industriam commendas. Quid enim non in omnibus artibus & disciplinis aliquando nouum fuit? Quod si eo solo nomine fuisset proscribendum, vniuerso generi humano intra barbariem erat haerendum. Cum porro hoc seculo tanta bonorum iuxta ac malorum sit librorum copia, nil nisi ludibrium eruditis debet, qui libros edere vult, in quibus nihil plane noui occurrat, aut saltem vbi quae ab aliis minus exacte traduntur, curiosius non discutiun-

cutiuntur & expoliuntur. An credis, ſi quis ex quatuor aut quinque libris ſextum compilauerit, aut ex quadraginta codicibus in machinam verſatilem diſpoſitis, quam ipſe in ſella verſatili ſedens in vertiginem det, ad eum fere modum, quo Peripateticorum Intelligentiae orbes coeleſtes rotant, farraginem aliquam ſine iudicio congeſſerit: illum aliud agere, quam vt tabernas aromatariorum cucullis inſtruat? Caeterum quod iſtae, quae a me tradi arguuntur nouitates aut corruptae ſint, aut ſolidis iuris naturae & diuini fundamentis repugnent, ex Indice iſto expurgatorio hactenus nondum adparuit. Et ſi quis alius ſit eruditus, qui honeſto modo quaedam a me tradita in diſquiſitionem vocare velit, ſentiet non defutura mihi, quibus mea defendam. Eiusmodi enim ſtolidorum Indicum confectores, ac famoſorum libellorum architectos non magis inter eruditos numero, quam aſinos inter citharoedos: quibus diſplicere bonis & cordatis placere eſt. Abite ſues, nihil vobis oleo. Illa vero furioſi plane & mente mori vox eſt, intra vnius anni ſpatium tam immenſum nouarum opinionum cumulum a me poſſe addiſci, quas omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam alicui adimere non valebunt. Quaero enim ex te, totius Arcadiae auritiſſima beſtia, illae nouitates, quae ex me intra ſpatium hauriuntur, ſuntne verae, an falſae? Si verae ſunt, quid circa illas orthodoxis Theologis negotii eſt? Aut cur illi circa eas conuellendas aliquid operae ſumant? Niſi forte Theologorum eſſe credis, barbariae ſeſe defenſores praebere, obſoletis naeniis ſcholas occupatas tenere, bona ingenia opprimere, importuniſſimam dictaturam in omnes eruditos exercere. Sin autem falſae ſunt meae nouitates, tunc tu vero neſcio quam miſeros & ſtupidos homines mihi narras, qui vniuerſi per tantum temporis ſpatium non poſſint ſubuertere falſa dogmata viri neque proceritate corporis eminentis, neque prolixo barbitio venerabilis, neque vim miracula faciendi aut diabolos expellendi ſibi vindicantis, neque ſomniorum ſuorum praeſagia, neque doctrinae ſuae papalem infallibilitatem iactantis, & quod maximum eſt, qui nunquam per ſomnum carmina fecerit. Poſt tam ſtolidam ſententiam Aſinius Tenebrio iam demum intima pectoris ſui recludit, & quid ad famam meam infeſtandam ipſum compulerit, non obſcure fatetur. Nimirum illi Magnatum & Nobilium filii, qui informatione mea vſi ſunt, & adhuc vtuntur, Aſinium eiusque complices tanta inuidia aduerſus me impleuerunt, vt crepandum ipſis fuiſſet, niſi hac via virus ſuum ex parte euomere licuiſſet. Hos vt abs me auerterent, non alia potior aut magis compendioſa via fuit viſa, quam de nouis dogmatibus religionem tangentibus rumorem ſpargere. Quo audito quis amplius ſuos filios mihi commendaret: Praeſertim cum matres eo vocabulo audito mirum in modum ſoleant exhorreſcere; & trepidae preſſere ad pectora natos. Et ſpes erat, pleroſque concionatores aulicos, qui fere circa dirigendam puerilem informationem Palinuri vice funguntur, in patres deſcenſuros. Vis tu filios tuos commendare Pufendorfio? Per omnes Deos Deasque ne feceris, ſi ipſorum ſalutem amas. Ille Heidelbergae vixit, vbi Lutherani aeque ac Caluiniani vinum libentius quam cereuiſiam bibunt. Ille habet mira principia; non credit amplius in quatuor elementa, nec in ſanctiſſima decem praedicamenta. Ab iſthoc viro liberi tui ita

ita corrumpentur, vt compendium logices & rhetorices, quo recitari audito tanto ſolebas gaudio perfundi, deinceps nauci ſint facturi. Et habet entia moralia, quibus conſpectis aſini in rabiem aguntur. An non audiſti, quod Monzambanum legit, qui tamen Ieſuitis tantopere eſt inuiſus, & Hobbeſium, qui librum de diabolo ſcripſit. Imo credit ille, horreſco referens! multos aſinos binis pedibus incedere. Quin tu ergo potius commendas eos alicui viro pio & ſimplici, qui ab antiqua pedanteria ne latum vnguem diſcedit, qui iuxta ſuam in re literaria ſimplicitatem nulla entia moralia intelligit. Qui meris medullis diſcipulos ſuos paſcit, ſicut quondam Chiron Achillem, ex quo cibi genere magni heroës proueniunt, qui Troiam vel biduo expugnare queant. Ac qui inſuper recreationis cauſa cum filiis tuis lectiones ſaltatorias repetere poterit, circa quas ipſi ſubtiliſſimum iudicium, non minus quam circa generoſiſſimas ſpecies aquae vitae. Quis iam dubitauerit, quin confeſtim quicquid eſt nobilis iuuentutis Pufendorfio vale ſit dicturum, & ingenti agmine pium illum doctorem. Equitum S. ſimplicitatis Commendatorem magnum, ſtipaturum, eiusque crumenam inaniis turgentem auro oppleturum? Aſt mi nimium odioſe obtrectator, credas hoc mihi velim ex animo loquenti. Si vel maxime ego in Moſchovia, vti tu auguraris, Kneſius factus fuero, tu tamen profecto Aſinius Tenebrio manebis. Ergo brutalibus tandem tuis affectibus fraenum impone, & ſi quid in caduca hac mortalitate curas, id vnum cura, vt ne deinceps vnquam Indices Nouitatum edas. Et vt videas, me calumnias tuas nauci facere, en verba tua bona fide repraeſento. *Multos quidem*, (non obſtantibus iſtis nouitatibus) *Magnatum, & Nobilium filios Heidelbergae olim habuit diſcipulos*, (quo nomine etiam nemo, qui arces ſuas extra lunam poſſidebat, ibi me oderat,) *& iam Londini in Suecorum Vniuerſitate habet*, (*vt fama fertur.*) *Attamen eorum neminem ex abortu ſuo Monzambano & damnato Hobbeſio, quos ipſis continuo inculcare ſtudet, quidquam praeclari docuit. Hos accepta eorum pecunia, ſplendide inanes domum remittit, ſic ſuae crumenae, & non ingenio eorum conſulit. O tempora o mores!* Vbi miror impuri nebulonis belluinam incogitantiam, quod cum nuper tantam doctrinae meae efficaciam tribuiſſet, vt ab omnibus Theologis per totam vitam extirpari nequeant, quae a me vno anno hauriuntur; iam omnes a me diſcipulos ſplendide inanes dimitti ganniat. Sed talis eſt Aſinius, vt ſua mendacia ipſe deſtruat. Diſcipulos meos quod attinet, eorum duas poſſum facere claſſes; alii publicas tantum & priuatas meas frequentarunt lectiones; alii inſuper peculiari meae commendati fuerunt curae. Circa priores nos, qui publice in Academiis docemus, pari cum concionatoribus iure fruimur, vt ſi quod noſtri eſt officii fecimus, de profectibus auditorum rationem non reddamus. Qui capere vult, capiat. Et tamen multos eorum nominare poſſum, qui honorificam adhuc mei memoriam retinent. Ex iis qui priuata mea diſciplina vſi ſunt, quidam ad inſignem eruditionis gradum peruenerunt, amplisque muneribus & in hoc regno, & in Germania admoti ſunt; qui ſummum in me amorem quauis occaſione teſtari non intermittunt. Qualem ſi Aſinius Tenebrio vnum haberet, dudum eius effigiem in domus ſuae inſigne publice ſuſpendiſſet. Fuit vnus & alter, qui minores profectus fecit.

Et quis vnquam fuit doctor, qui omnes suos discipulos quantum cuperet eruditos praestare potuit? Certum tamen mihi est, neminem eorum vnquam culpam in me collaturum. Imo vt videas, Asini Tenebrio, quam parum tuis mendaciis mouear, iam publice denuncio, si quis tales meae informationi commendare velit adolescentes, qui vel stupidissimo sunt ingenio, vel animum a literis plane auersum gerunt, nil nisi arma & venationem spirantes, aut qui sub prioribus praeceptoribus nulla fundamenta posuerunt, & intra annum abs me vniuersam eruditionem deglutire habent, aut qui dimidiam partem temporis domi apud parentes, reliquam heic in Academia consumere volunt, aut qui formosarum amore puellarum flagrantes maximam diei partem dulcissimis confabulationibus absumunt, per reliquum tempus domi mellitorum labiorum & selibrium mammarum memoriam ruminantur; hos omnes denuncio apud me parum aut nihil profecturos; quin me susque deque habere, an tales mihi commendentur vel non, praesertim vbi culpam deinde in me conferre velint. Quin & hoc insuper addo, si quis semicruda adhuc studia abruperit, & praematuris sese peregrinationibus vel discursationibus potius dederit, apud eundem paucissima literarum vestigia, vbi domum reuersus fuerit, adparitura. Inprimis autem arguit Asinius, quod ex Monzambano & Hobbesio discipulos meos nihil praeclari doceam. Ergo sufficit, quod ex caeteris libris, quos ipsis praeterea inculco, aliquid praeclari doceam. Priorem autem ne deinceps quoque discipulis meis commendem, Asinius quidem Tenebrio me nunquam prohibebit. Hobbesium autem & Grotium, qui tam multa a religione nostra abeuntia suis operibus immiscuerunt, ne amplius iuuentuti praelegere cogerer, librum meum praecipue edidisse me professus sum; in quibus non omnia a me probata fuisse, ille ipse meus liber satis testari potest. Quod autem furcifer Monzambanum abortum meum vocat, ad id repono, me nunquam id scriptum pro meo agnouisse, vtut nolentem volentem publica me fama eius auctorem ferat. Inde mea nihil refert, an ab Asinio iste liber abortus vocetur. Id tamen dicere non verear, non erubescere auctorem, quisquis is est, eo foetu debere, qui tanto cum applausu per cultissimam Europae partem a cordatissimis quibusque sit receptus; & cuius impugnatores non multo ampliorem gloriam reportarint; quam confectorem Indicis Nouitatum manet. Illud tamen nescio, an quis mihi sit suasurus, vt, ne Asinio Tenebrioni prae inuidia ilia rumpantur, repudiare debeam liberalitatem quorundam Magnatum, & aliorum, qua operam meam, si non semper euentu, tamen fide aestimandam prosecuti sunt; praesertim cum tam raro nostri ordinis homines aureus imber inundare soleat. Neque tamen erat, quare Asinium tantopere mea crumena angeret; quippe cum hanc praecipuam mearum diuitiarum partem ducam, quod nemini debeam. Cui rei tamen non parum contulisse iudico, tum quod vxor mihi contigit parum sumtuosa, tum quod nullos libros propriis sumtibus edidi. Caeterum illud optime in rebus humanis comparatum est, quod inuidia sibi ipsa supplicium est; quae tunc demum asperrima tormenta admouere est censenda, quando ad confessionem doloris sui inuidos cogit. Et quantopere istum nebulonem excruciari arbitramur, qui continere sese amplius nequit, quin excla-

exclamet; *o tempora! o mores!* Quid enim heic clamor aliud arguit, quam diriſſimos morſus, quibus iſte proprium ſibi pectus lacerat, dum me aliquo inter eruditos numero, ſe non niſi Aſinium Tenebrionem videt. Perge igitur inuidia aeſtuare, furcifer, angere dies noctesque, excoque infidum iſtud pectus, palleſce, exareſce, a laqueo demum veſaniae tuae remedium pete, vt iſta impura anima per dignam ſe portam triumphalem exitum inueniat.

§. XXXVIII. RESTAT vt etiam executiamus auctoritatem magnorum virorum, quos Aſinius Tenebrio aduerſus me teſtes excitat, quibus & ego & liber meus vehementer diſplicuit; ne forte ſolus Aſinius ex inuidia aut ruditate nos allatrare videatur. Grauiſſimum ſane praeiudicium, vel doctrinae valde irregularis, vel morum plane difficilium, caetera diſſentientes in me improbando conſpirare. Eo curatius horum teſtimonia diſcutienda mihi erunt, vt quatenus Aſinii cauſa per iſta ſubleuetur adpareat. Primo igitur loco prodeant Profeſſores Londinenſes. *Nobis inſuper a fide dignis nuperrime relatum eſt, ipſos Profeſſores Londinenſes praeſertim Theologos Lutheri animoſitate Puſendorfium iamdudum multorum errorum accuſaſſe, quem tamen Procerum gratia penes Regem contra omnium inſultus adhuc conſeruauit, &c. Relatum eſt,* inquit, *nobis nuperrime.* Vbi credamus Aſinium Tenebrionem aulam ſuam habere? Nam illam longe abhinc ſitam eſſe arguit, quod *nuperrime* demum audiuit rem, quae iam ante annum non ſine ſtrepitu geſta eſt; cum tamen iſtum nebulonem plus ſatis curioſum circa rumuſculos de me captandos fuiſſe adpareat. Et tamen dum dicit, illos *iamdudum* me errorum accuſaſſe, cum mihi demum paulo ante editum ſuperiore anno librum meum innotuerit, illos neſcio quid in me machinari; ſuſpicionem excitat Aſinius, quaſi dudum arcana quaedam commercia ei cum iſtis interceſſerint, vt quid iidem aduerſus me parturirent, longe ante ipſi innotuerit. *Relatum eſt nobis*, inquit. Quo argumento probabis, *Aſini Tenebrio*, tibi non potius haec fuiſſe verba adhibenda; quaeque ipſe miſerrima vidi, & quorum pars magna fui? Num etiam ex te ſcire poſſumus, quinam ſint iſti *viri fide digni;* num fortaſſe mendacio tibi illuſerint? Nam ſi neminem habent praeter te; abs quo commendentur, non erit, qui magnam iſtorum verbis fidem eſt adhibiturus. Cur etiam aut tu fuiſti tam incurioſus; vt quinam forent iſti errores non inquireres? aut ſi de iſtis intellexiſti, quare erudito orbi tantorum virorum obſeruationes inuideres, quae magnum lumen Indici tuo potuiſſent afferre? Sed quid multis ambagibus vtor? Mi Aſini Tenebrio, affatim quidem eſt tibi improbitatis, vt ſis nebulo; ſed ad id parum tibi eſſe aſtutiae patet, vt ſcelera tua paulo tectius poſſis expromere. Nam hic ipſe Index a Theologo quopiam Londinenſi confectus eſt, qui iam diriſſimis ſeſe exſecrationibus deuouet: illum ſibi ab Aſinio Tenebrione furto ſubductum, ac quibusdam in locis interpolatum, ſeque inſcio typis exſcriptum. Sic vt iſte quidem ſatis tenuem tibi referat gratiam pro tuo elogio, quo Lutheri animoſitatem ei tribuis; cum ipſe vice verſa palam iactet, te vt furem & nebulonem egiſſe. Verum ſuper hac re in iudicio videbimus. Caeterum poſtquam ad hunc locum peruectus ſum, ſolenniter prius proteſtandum eſt, me,

quae

quae mox narraturus ſum, non referre animo iniuriandi; ſed ex ineuitabili neceſſitate famam meam ab omni ſiniſtra ſuſpicione purgandi apud omnes, in quorum manus Index iſte ſacerrimus peruenit; ad quod plurimum facit, ſi ipſi intelligant, quodnam heic loci Indicis fuerit fatum. Neque vero crediderim illum fore cordatum, qui vitio mihi vertat, quod nihil eorum diſſimulem, quae ad tuendam meam exiſtimationem faciunt. Conceſſit mihi Deus, vt quantulumcunque nomen inter eruditos nactus ſim, ac largitus eſt ſtationem, vltra quam ambitionem meam non profero. Sed cum tam illud, quam haec diu ſtare nequeat, ſi talis ſum, qualem Aſinius Tenebrio mentitur, indignus ſane & diuina illa gratia forem, & tanto ſummorum iuxta ac mediocrium hominum fauore, ſi vnius vel alterius inuidi calumniis opprimi me per ſilentium paterer. Sed & cognatis atque amicis, quin vniuerſis meis popularibus merito erubeſcendus haberer, ni tantum mihi ineſſet facultatis, vt rudiſſimi hominis deliria diſſipare poſſem. Seponatur ergo pauliſper reſpectus aliorum, quoad meae famae & quae inde dependet fortunae conſultum ſit. Iacturam alii faciant exiſtimationis ſuae merito ſuo, qui immerentem foediſſima labe adſpergere non erubuerunt. Fruſtra quis dignitatem ſuam mihi occinit, quando ipſe ferrum iugulo meo intentat. Id tamen mihi gratulor, quod nullus Profeſſorum ex natione Suecica huic ſeſe negotio immiſcuerit, vt ne mihi neceſſum foret, quaedam parum honorifica memorare de vllo ex ea natione, cuius fauorem in me meosque ſemper ſum expertus proniſſimum. Quod ſi illis, qui me tam atroci modo impugnarunt, acerbum videatur, ſua facta propalari; habent quod Aſinio Tenebrioni indignentur, qui ſcrinia ipſorum expilauit, & iam obelo confoſſum Indicem in lucem protraxit. Iſtum nebulonem, iſtum plagiarium, iſtum calumniatorem, iſtum famoſorum libellorum architectum mecum exſecrentur. Duas tamen vias videre videor, qua excuſari poſſint ea, quae in me iſti egerunt, ſane a communi iure, & modo inter honeſtos viros agendi non parum abeuntia. Vna eſt, ſi heroico ſeſe ſpiritu actos dicant, quem ad vulgares agendi regulas non alligatum, creditur, cuique adeo iura nata non ſint. Atque hoc ipſum non obſcure inſinuat Aſinius Tenebrio, dum *animoſitatem Lutheri* illis tribuit; quem ſane virum animos ſupra communem ſortem geſſiſſe nemo eſt ex noſtratibus, quin agnoſcat. Dicant ergo, ſe habuiſſe heroicum Lutheri ſpiritum, ſed qui per diurnitatem temporis vehementer degenerauerit, aut qui in impura vaſa infuſus ex generoſiſſimo velut vino in mordaciſſimum acetum abierit. Ni malint vti dicto Poëtae: aetas Parentum peior auis tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitioſiorem. Accedit & hoc, quod vnus ex illorum numero quondam de altero, qui non parum ad conflandum hocce negotium contulit, pronunciauerit iſtud dictum; Deum, ſi inſigne opus efficere velit, excitare ingenia heroica; (ita *Winſtrupius de Nicol. Beckmanno.*) Id quod in vulgus heic notum eſt. Imo & vnus eorum (*Ioſua Schwartzius*) cum proximo anno ipſi mitra doctoralis inter tubarum clangores imponeretur, a quopiam ſtudioſo, qui in eius culina diu oſſa arroſerat, inter enormia alia elogia *pretioſus Dei filius* (GOttes werther Sohn) nuncupatus fuit; quod nomen ſoli Seruatori noſtro in lingua Teutonica tribui omnes linguae eius periti norunt.

runt. Et ſane, quicquid eſt Iudaeorum per orbem terrarum diſperſum, huc velut ad nouum Meſſiam confluxiſſet, ni iſtis Sueciae regno interdictum foret. Talis tantusque quare non heroëm ſe ferre poſſit? Altera autem via paulo ſimplicior videtur, ſi nempe pertinaciter haereſeos arguere pergant articulum XVII. Indicis, ſupra excuſſum: ſe affectibus ſuis imperare non potuiſſe, nec debuiſſe; ſe pro orthodoxis Theologis non fuiſſe habendos, ni affectibus fraena laxarent: iis ſeſe adeo occaecatos fuiſſe, vt Pufendorfii librum damnauerint, antequam intelligerent, vt neque Chriſtiani hominis officium, neque aetas aut dignitas, grauitasque muneris, nec reſpectus cenſurae & adprobationis regiae, neque amicitia mecum quondam culta, neque officia quaedam illis a me exhibita, vel paululum ipſos retinere potuerint, quo minus tanquam deterrimum me haereticum diffamarent; aut ſaltem damnationem ſuam eouſque ſuſpenderent, quoad meam mentem & explicationem ſuper iſtis articulis audiuiſſent. Sed dum iſti deliberant, vtra via ſeſe excuſandi ipſis magis ſit ad palatum; ego interea rem, prout eadem heic notoria eſt, fideliter referam, non eo fine quidem, vt aliquem velim infamare, ſed vt famam meam contra Aſinii Tenebrionis calumnias aſſeram, qui iſto velut praeiudicio me premere inſtituit. Cum igitur ad finem iam properaret libri mei impreſſio, animaduertere licuit, tres potiſſimum, inter quos hactenus ſimultas, aut frigida valde amicitia fuerat, repente ſyncretiſmum velut coiuiſſe; concurſare, trepidare, crebra inter ſe conuenticula agitare; (*Beckmannum, Schwartzium & Chriſtianum Foſſium.*) Cui fundamento noua iſta amicitia innixa ſit, ſequentia oſtendent. Vt factioni robur & auctoritas accederet, adſciſcitur aliquis (*Petrus Winſtrupius*) cuius canitie caeteri abuterentur, vt, velut poſt Aiacis clypeum Teucer latitans, ſagittas ſuas eo tutius in me emittere poſſent. Plures ſolicitantur, ſed qui tamen parum glorioſum huius rei finem augurantes, ſacramento iungi recuſarunt. His ergo velut quadrigis Bellona in librum meum irruitura inuehebatur. Stimulabantur illi contra me pari fere odio, cauſis diuerſis. Ardebat vnus & alter paedagogicam quandam dictaturam in nos ſibi ſtruere; cuius quietam poſſeſſionem ſibi me heic ſaluo deſperabant, vtpote apud quem eiusmodi vana arrogantia riſum potius, quam venerationem excitare ſolet; & qui ideo a legibus cuique muneri ſuos limites praeſcriptos arbitratur, ne quis pro ſua libidine aliis inſultare praeſumat. Alius hancce compendioſiſſimam iudicabat viam inclareſcendi, ſi me ſubuertiſſet; qui perfectiſſimae cuiusdam, & ad quintam vſque eſſentiam ſublimatae Theologiae ſpecimen credebat, Indicem Nouitatum in Pufendorfii librum congeſſiſſe. Alius denique me ſepulto & ſummam eruditionis famam, & lautiſſimam fortunam ſibi ſperabat acceſſuram; qui me viuum ſuis luminibus, vtut toto vertice ſupra ſit, officere putabat. Et commendatione digna eſt vnius (*Schwartzii*) ex iſto numero ingenuitas; qui apud amicos non amplius negat, hanc ſibi intentionem fuiſſe, vt ego ab hac Academia dimouerer. Id tamen ſe nunquam quaeſiuiſſe, vt fortunae meae ruinam procuraret. Eſſe enim S. Regiae Maieſtati longe plurimas ſtationes, in quibus opera mea vti poſſit; quibus non obſtet, ſi vel maxime ego quasdam erroneas opiniones foueam. Cui ego quidem pro ſingulari ſua beneuolentia, ex qua

pro mea promotione tam ſolicitum ſeſe exhibuit, dignas gratias ago; viciſſimque opto, vt ille aliquando Martyrum corona potiatur, quae iam iam capiti eius quondam imminebat, ni fuga ſibi conſuluiſſet; quo ipſius nomen deinceps pro nigro rubrum in Calendario ſtet. Simulque rogo, velit eiusmodi commendatione mei ad ſplendidius officium deinceps ſuperſedere. Cum ergo & caeteris ſociis mea promotio tantopere cordi eſſet, vt finem ſuum obtinerent, nullam faciliorem viam ſibi relictam iudicant, quam vt calumniam mihi intentarent, cui ſemper apud ſemidoctorum fecem eruditiſſimus quisque patuit, me noua habere principia, me iuuentutem ita corrupturum, vt non amplius antiquum Donatum ſit veneratura. Accendebat iſta vnus ex ſociis, qui ſubinde in typographiam currebat, & cum pleraque pro ſua ſimplicitate, quam ille tantopere in iure naturali commendare ſolet, non caperet, mire eadem traducebat. Augebat ſuſpicionem, quod ego prohibuiſſem, ne antequam opus perfectum foret, ſingulae paginae hinc inde raptarentur. Hinc certa fides monſtroſum eſſe, quod tam ſolicite a me occultaretur. Quid multis? Indicitur concilium ſolenne Ceruiae, Pontificiae ditionis oppido, miſſa Spiritus ſancti cantatur, & poſt aliquot ſeſſiones vnanimi Patrum conſenſu ſtatuitur, Pufendorfium haereticum eſſe faciendum. Offertur decretum Concilii Pontifici ratificandum, (nam vt ipſe Conciliis interſit, recentiores doctores eius maieſtate indignum ducunt.) Ille laudata patrum pietate decretum approbat, & annulo piſcatoris obſignat. Hoc facto duo quidem ex ſociis in latibula ſua ſe recipiunt, nec apertius deinceps negotio immiſcentur, ex euentu animos ſumturi, aut ſi ſecus res cadat, extra periculum ſubducti. Reliqui duo negotii executionem in ſe recipiunt; ſomniaturi haereſes, ſi non inuenirent. Noua tamen ſpes oritur, fore, vt ſi diligenter inquirerent, magnam vim nouitatum ſint deprehenſuri, quod certus homo duo folia de praefatione, digitis forte fortuna adhaerentia, e typographeio attuliſſet; in quibus occurrebant ea verba, quae concilio iſti expreſſe oppoſueram; quibus tritum illud, ne ſutor vltra crepidam, occinebam iis, quos ad ſumendam in eiusmodi ſcripta cenſuram faſtus, ignorantia, aut petulans πολυπραγμοσύνη impellit. Interea liber abſoluitur, ego Holmiam proficiſcor. Et iam in publicum emergere incipiunt, quae hactenus in me cuſa fuerant conſilia. Primo in prologi vicem epiſtola Holmiam ſcribitur, hoc fere argumento, inſignem grauitatem praeferente: Prodire iam in publicum Pufendorfii librum, quem ipſi tamen nunquam viderint, quod is noluerit quenquam naſum ſuum in eo exercere, priusquam S. Regiae Maieſtati, cui inſcriptus eſt, offerretur. Quia tamen ſibi eius libri cenſura non fuiſſet oblata, ſe excuſatos haberi velle, ſi quid iſte orthodoxae religioni, quae ipſorum humeris, tanquam Atlante coelum, potiſſimum niteretur, contrarium contineret. Petebant praeterea, vt ſibi denuo liber iſte cenſendus committeretur; in quo negotio ipſi magna cum circumſpectione eſſent progreſſuri, & nullam mihi iniuriam illaturi. Nam illos Illuſtriſſimos Regni Senatores, qui iuſſu S. Regiae Maieſtatis librum meum adprobaſſent, tam profunda non inſtructos fuiſſe ſapientia, vt de iure gentium iudicium ferre potuerint; cum politicorum nemo tam demens vnquam fuerit, vt priuilegium infallibili-

fallibilitatis ſibi arrogaret. Adduntur & quaedam de Monzambano, quem ego auderem priuatim heic legere. Eum in Germania publico Caeſaris edicto proſcriptum, (quod ſibi ſolis ſit conſpectum.) Cum autem hoc regnum prouincias poſſideat in Germania, metuendum eſſe, ne haec belli cauſa arripiatur, & Croatis, milite ferociſſimo, Septentrio inundetur. Reſpondebatur ad has literas a ſuperioribus leniter & humaniter: quieſcerent, & rerum ſuarum ſatagerent. Librum meum eſſe politicum, nec ad Theologos quidquam ſpectare. Iam S. Regiae Maieſtatis cenſuram & adprobationem acceſſiſſe. Neminem in ipſos ob eum librum culpae quid collaturum; nec rationem eius rei ab illis reddendam, quae nunquam ipſis foret commiſſa. Tanta lenitas iſtorum hominum pertinaciam magis accendit; nec ita facile concilii ſui decreta eludi debere arbitrantur; praeſertim cum iam diriſſima quaeque de libro meo in vulgus ſpargere coepiſſent, quae ita repente vana deprehendi auctoritati ſuae parum conducere cenſebant. Interea ne ipſi in me ex inuidia rapi aut conſueto vitilitigandi morbo agitari viderentur, aliae literae ſcribuntur ad certum Theologum, tunc Holmiae agentem, in quibus aliqua loca libri mei quaſi errorem fouentia annotantur, ac iſte rogatur, vt pro eo feruore, quo circa religionem flagret, hanc rem apud Illuſtriſſimos Regni Proceres diligenter inſinuet, & quantum ex meo libro verae religioni periculum immineat, ſolicite demonſtret. Easque literas iſte vni & alteri ex praecipuis regni officialibus recitauit; qui facile infami fraude animaduerſa, auctorem earundem, & foedas calumniandi artes grauiter ſunt deteſtati. Nullam enim aliam ſubſcriptionem illae literae praeferebant quam hanc: *Hafniae, Tuus quem ex fama noſti.* Qua epiſtola etiam Theologis Hafnienſibus, viris ſane cordatiſſimis, non leuis iniuria fuit illata, quaſi ipſi, vbi quid in libro meo deſiderarent, non ingenue & aperte, prout viros bonos & doctos decet, fuiſſent udituri, ſed per tramites non niſi nebulonibus vſurpatos forent graſſaturi. Enim verone quis aliquem Hafnienſem in ſuſpicionem vocet, iſtae literae Londinum habent patriam; ac retulerunt mihi aliquot viri, qui earum literarum autographum apud dictum Theologum huc reuerſum viderunt, ſeſe manum probe agnouiſſe. Nec difficile erit; eum ſcriptorem obſcurarum epiſtolarum in lucem protrahere, ſi quidem in eam rem ſerio inquiratur. Vbi miror inficetam plane aſtutiam illius ſcriptoris, quod ſperaret, ſeſe tam prudentibus viris ita facile illudere poſſe; cum potius vel ſola haec fraus iſtos conatus plane redderet ſuſpectos. Iam tertius a publicatione mei libri menſis labebatur, & Index in formam embryonis coaleſcere videbatur, ac non obſcura vitae ſigna dabat; cum alius ab iſtis inſultus (vt Aſinii Tenebrionis vocabulo vtar,) tentatur. Obſtabat quippe adhuc cenſura & adprobatio regia, quae non ſine ſpecioſo aliquo obtentu proculcanda erat. Qui facile inueniri poterat ab hominibus, queis conſcientia qualitercunque informata regum iuſſis longe potior eſt. Neque enim ignotum eſt, maxima ſcelera ſub larua conſcientiae, & inter allegata paſſim ſeu profane potius detorta dicta ſacra expromi. Scribit ergo epiſtolam ſenior ad profeſſores Theologos huius Academiae; adiungit elenchum errorum, qui in libro meo deprehendantur; adiurat ipſos per omnia ſacra, per tremendum vltimi iudicii diem, velint

ſuper iſtis articulis ingenue & libere ſuam confeſſionem edere; prout id ipſorum munus, & communis Chriſtianorum obligatio requirit, qua ab Apoſtolo parati eſſe iubentur ad reſpondendum cuilibet petenti rationem eius ſpei, quae ipſis eſt. Iſthoc tam horribile carmen duo priores ex Theologis ſurdis auribus accipiebant, certi alieno ſeſe furori ſocios non addere. Tertius autem, in cuius vtero Index ille conceptus erat, magna cum pietatis & conſcientiae conteſtatione profitetur; ſe vtique illis articulis grauiſſime offendi, ſeque adeo poſſe, & debere, & velle confeſſionem ſuam edere, prout pium virum & Theologum decet, quantacunque mala ipſum eo nomine ſint manſura. O inauditam animoſitatem! O genuinam Lutheri ſobolem, Aſinio Tenebrione encomiaſta dignam! Vbi neſcio an magis miranda ſit ſubtilitas commenti, per quod obtinuiſſe ſeſe arbitrabantur, vt in eodem negotio ipſi actorum, iudicum, ac teſtium loco eſſe poſſent; an vero argutiſſima ratio per compendium de errore aliquem conuincendi, dum *offendi* aliqua ſe doctrina iactant. Lubet tamen quaerere, cum fieri poſſit, vt quis eiusmodi offenſam mentiatur, quo indicio liquido deprehendatur, teneram eius conſcientiam reuera laedi? Nam barbitium, & togam, & faciem ac verba in grauitatem compoſita, & deierationes multis velandae nequitiae inſeruire, etiam in vulgus notum eſt. Deinde non diſpicio, an ſatis dignum ſit viro, per quem Seruatori noſtro titulum ſuum non amplius retinere licet, profiteri, doctrina ſe aliqua *offendi.* Vulgarium hoc animarum, & humi repentium videtur, & qui nullam aliam rationem, quare ſibi quid diſpliceat, allegare queunt, quam inſcitiam & ſtuporem ſuum. Magni iſti & animoſi Lutheri, qui clauem ſcientiae poſſident, quoſuis errores ſolis ronchis diſſipare debeant. Infirmi in fide, & qui lacte adhuc indigent, ſuper offenſione queri ſolent. Denique neſcio an ad rei literariae incrementa multum faciat, ſi bonis & alacribus ingeniis hanc velimus legem dicere, vt ne quid in diſciplinis rationi ſubiectis eruere, aut olim tradita limae ſubiicere laborent, ne fortaſſe aliqui iſta nouitate offendantur, aut potius, ne in pudorem dentur antiquae pedanteriae conſulti, dum vident ſua compendia, ex quibus ipſi aliquot regulas & definitiones memoriae mandarunt, inter quisquilias deinceps habenda. Si tamen haec ratio ſuperioribus placet, age & nos mentum mentemque ſylueſcere patiamur, proſcribamus bonos libros, inſipidas naenias per totam vitam cantillemus, denique ordini equitum S. ſimplicitatis nomina demus; & ſub auſpiciis Aſinii Tenebrionis internecinum bellum in entia moralia geramus. Caeterum cum confeſſio vnius, (*Ioſ. Schwartzii,*) qui & antea turbulenti ac vani ingenii non pauca ſpecimina ediderat, parum ponderis habitura videretur, a ſeniore conuentus Theologorum indicitur, an tunc fortaſſe caeteri, vt offendi ſe quoque faterentur, permoueri poſſent. Tunc enim conclamatus plane erat meus liber, ſi abs tota Facultate, (quae cur non pari iure atque Concilium Tridentinum immunitatem ab erroribus ſibi arrogare poſſet?) fuiſſet damnatus. Conueniunt; conſidetur. In menſa expoſitus erat meus liber, & protocollum magnae molis recens compactum, cui nihil adhuc inſcriptum erat. Poſtquam a ſeniore cauſa conuentus expoſita fuit, prima erat quaeſtio, quis ſecretarii vices obire deberet; quia protocollum ſeipſum

conſcri-

conſcribillare non didicerat. A ſenioris dignitate id alienum erat. Duo priores Theologi nullam eius negotii partem attingere volebant. Vltimus ob imperitiam linguae Danicae ei ſcriptioni inhabilis iudicabatur. Sic protocollum tunc quidem virginitatem ſuam immaculatam retinuit. Quanquam autem hoc modo nulla futura erant acta Confeſſionis Lundenſis; hortatur tamen ſenior, vt nihilominus annotatos in ſcheda articulos ordine excutiant, & vbi ſinguli iſtorum in libro meo extarent, inſpiciant. Enim vero alter eorum negat, ſe iudicium ferre poſſe de libro, quem nondum legiſſet. Alter cauſabatur, ſeſe vnum vel alterum locum inſpexiſſe, nec deprehendere potuiſſe, meam eſſe ſententiam, quam ipſi mihi vellent impingere. Heic ſtatim ſenior non ſine ronchis fremere; tu ea non intelligis; ille tertius, qui iſtos articulos non ſine labore enixus eſt, haec optime intelligit. Ad quae & iſte incaleſcebat; ergo ſolus, inquiens, iſte intelligat. Et ſic irritatis animis ſellae crepant, conſurgitur, & conſeſſui finis imponitur. Interea regiae aduenerant, hoc argumento; ſi quis vtique ius ſibi competere crederet aliquid circa librum meum monendi; vt mecum priuatim conferret, ſententiamque & declarationem meam audiret. Si nondum adquieſcere vellet, ad Conſiſtorium Academicum referret; quod cognoſceret, an digna res foret, quae ad Illuſtriſſimum Academiae Cancellarium remitteretur. Omnia tamen placide & modeſte peragerentur, citra turbas, & infeſtas concertationes. Et mox quoque adeſt Illuſtris vicinae prouinciae Praeſes, ad negotium illud cominus inſpiciendum. Auditque primo auctorem Indicis, huncque ſcripto ſibi exhiberi poſtulat. Inde & me audit, ac vt itidem ſcripto reſponſum meum ad Indicem paucis verbis concipiam, iubet. Vtrumque ſcriptum in aulam transmittitur. Ex quo cum facile vanitas accuſationis intellecta fuiſſet, aliae literae a S. Regia Maieſtate huc veniunt, queis ſilentium aduerſariis meis iniungitur, & ne quis ſuper libro meo deinceps quid mouere audeat, ſeuere interdicitur, praeter grauem comminationem addito & hoc; S. Regiae Maieſtati alias curae fore, vt ſi vtique iſte liber noua cenſura opus videatur habere, ea res committatur viris idoneis, & qui dextre eandem obire queant; nec vnquam id cenſendi munus illis deferendum, qui tam praepoſtere hactenus circa id heic verſati eſſent. Cum ne iſtae quidem literae ferociam Indicificis compeſcere valuiſſent, tertiae demum literae Regiae menſe Ianuario huius anni huc mittuntur, quibus denunciatur: meritum eum eſſe, vt ſeuere in ipſum animaduertatur, hac tamen vice adhuc ipſi veniam dari; caueat deinceps clementia regia abuti. Mihi quoque vt actione aduerſus eundem ſuperſedeam, iniungitur. Ac ſane peſſimum ſortita eſſet exitum ſpuria iſta Lutheri animoſitas, ni ſingularis quaedam S. Regiae Maieſtatis clementia meritis poenis ſubtraxiſſet virum, neſcio an per mollia remedia emendandum. Sane diuino iure calumniatorem manebat eadem poena, quam proximo ſuo intentauerat. Igitur cum ipſe fateatur ſibi propoſitum fuiſſe ab Academia hac me dimouere, deprecari non poterat, quin ipſe abhinc in patriam ſuam relegaretur. Petebantur porro per meum latus Illuſtriſſimi Regni Senatores, quibus libri mei cenſura commiſſa fuerat, quos iſte vel craſſiſſimae inſcitiae, vel faedae negligentiae proterue accuſabat; proculcabatur priuilegium Regium, ac ſaepius repetitae

petitae literae Regiae vix tandem contumaciam hominis vtcunque frangebant. Quibus omnibus quae poena debeatur, leges huius regni non obſcure definiunt. Adparet igitur Aſinium Tenebrionem parum ſubleuari auctoritate Theologorum Lundenſium. Nec credo magnam ab ipſis eundem iniuiſſe gratiam, vtut alias decempedalibus elogiis immane quantum videantur titillari, quod neceſſitatem mihi attulerit animoſa eorum facta publice iam exponendi. Praeſertim cum ipſe Aſinius Tenebrio ſui oblitus ſtupenda mentis vertigine mox meam cauſam agere incipiat. *Quem tamen*, inquit, *Procerum gratia penes Regem contra omnium inſultus adhuc conſeruauit.* Contra *inſultus* dicit. Atqui ſolenne eſt Theologis diaboli in pios molimina inſultuum vocabulo nuncupare. Sicuti profecto ex eo genere fuerunt inſultus, quos animoſi iſti viri in me ſunt moliti. Quos cum Proceres Illuſtriſſimi tam gratioſe depulerint, ac innocentiam meam aduerſus maleuolorum improbas calumnias protexerint, immortales iisdem eo nomine gratias ago. Et ſane cum iſti viri me probent, parum puto referre, quid Aſinius Tenebrio, & reliqua inuidorum turba, qui famam meam allatrant, de me ſentiat. Spes quoque eſt inſultatorum iſtorum importunitatem, quae hactenus molli tantum ratione repulſa fuit, aliquando ita caſtigatum iri, vt mihi & probis omnibus negotium deinceps faceſſere ſint deſituri.

§. XXXIX. VLTIMO loco producuntur quoque aduerſus me Profeſſores Heidelbergenſes. *Nec mirum*, inquit, *periculoſas & inauditas Pufendorfii nouitates Theologis orthodoxis vehementer eſſe inuiſas. Periculoſas* dicit nouitates, quia ſi quis illas eo modo attigerit, quo Aſinius Tenebrio, ei maximum infamiae periculum imminet. *Inauditas* addit. Atqui quos Indicis auctor mihi affinxit errores, obſoleti ſunt, & ab Eccleſia Orthodoxa dudum proſcripti, & in omnibus auditoriis Theologicis exagitati. *Theologis orthodoxis*, ait, per quos intelligit κατ᾽ ἐξοχήν compilatorem Lundenſis Indicis, quem iam iam repraeſentabimus, hominem nomine ſuo obſcuriorem, & qui, quid probet aut improbet, nemo ſanus cicum interduit; & alterum illum, cui ſpecimen ſenilis puerilitatis viſum, damnare, quae non legerat aut intellexerat, ac negotio tam inſulſo barbitii ſui auctoritatem, velut tutelare aliquod numen, accommodare. Nam quod vllus praeterea Theologus periculoſas in meo libro ſomniauerit nouitates, nondum audiui; & ne vllas cuipiam deinceps ſomniare in mentem veniat, hoc ſcripto efficiam. *Cum iam ante multos annos*, pergit furcifer, *ipſis etiam Caluinianis Profeſſoribus Heidelbergenſibus, tam Theologis, quam Iureconſultis, vt & Cancellario Blumio propter nouas rerum formas, fictitios terminos, monſtroſa entia moralia &c. valde diſplicuerit, quem vt Philoſophum & Philoſophiae Profeſſorem magis in ſtudio hiſtorico, quam in Theologico vel Iuridico verſatum autumarunt.* Vſque adeo, bellua, omnem tibi memoriam conſumſit mentiendi libido, vt propria tua commenta ipſe deſtrueres? Supra enim Heidelbergae me Caluiniſtam egiſſe ganniebas, id eſt, talem, qui Theologis iſtis maxime placere laborauit: nunc iisdem me valde diſplicuiſſe nugaris. Etſi reuera heic lupum auribus teneam. Si enim dicam, me iſtis viris non diſplicuiſſe, Caluiniſtam oportebit me eſſe apud illos, qui ſummam hanc orthodoxiae perfectionem arbitrantur, coelum nolle introire, ſi Caluiniſtis quoque eodem aditus

aditus pateat. Sin autem agnoſcere velim, quae furcifer blaterat, indignum ſane foret candore praeſtantiſſimorum virorum amicitiam vnquam abnuere. Sed ea de re ſupra iam dictum. Fui ego plerisque ibi carus; fuerim vni vel alteri inuiſus. Quid tum? An cuiquam contigit, omnes pariter habere amicos? An non vbique vnum vel alterum *piperis granulum* occurrit? Id tamen certum eſt, neminem toto, quo ibi fui, ſeptennio vllum verbum ſuper ea diſplicentia ad me feciſſe. Nullumne mihi amicum aut inimicum ibi fuiſſe, qui tanto temporis ſpatio ſuper tam horribilibus rebus aut me moneret, aut easdem mihi exprobraret? Nam quam atrocia ſunt iſta, ob quae Heidelbergenſibus diſplicuiſſe arguor? *Nouae rerum formae*, ſeu irregulares rerumpublicarum formae, ingratum valde pedanticis palatis ferculum, *fictitii termini*, quia nupero Imperii receſſu prohibitum eſt, nullos amplius nouos terminos procudere, & *monſtroſa entia moralia*, Equitibus S. Simplicitatis tantam triumphorum materiam praebitura. Nec iſthoc ſatis. *Autumarunt etiam, eum vt Philoſophum*, (vt ignominiam eius vocabuli declaret Aſinius Tenebrio, ſanae rationi bellum indixit:) *& Philoſophiae Profeſſorem*, (atqui etiam ipſi iuſtitiae ſacerdotes Vlpiano veram, non ſimulatam Philoſophiam affectare dicuntur:) *magis verſatum in ſtudio hiſtorico:* (quia iam magno cuipiam ICto glorioſum ſcripſiſſe ad prima iuris fundamenta; *Ægyptii reges ſuos partim Ptolomaeos, partim Pharaones, partim* ARSACIDAS *nominarunt:*) *quam in Theologico*, (ad hoc enim docendum me Heidelbergenſes euocauerant;) *vel Iuridico.* (Quid in hoc ſtudio praeſtiterim, vel non praeſtiterim, ſcripta mea oſtendunt. Id tamen non diffiteor, cum anno 1660 a Sereniſſimo Electore Palatino profeſſio inſtitutionum iuris mihi clementiſſime oblata fuiſſet, me eam recuſaſſe; quod iudicarem, non adeo ſplendidum exſerendi ingenii campum eſſe, ſi poſt nongentos nonaginta nouem Inſtitutionum Commentarios, ego milleſimum adderem.) De *Cancellario Blumio* nil habeo, quod peculiariter addam, quem vix credo agnoſcere tale ſuum de me iudicium. Quicquid tamen ille de me iudicauerit, ſane vti ego cuique ſuam in iudicando libertatem relinquere cogor; ita & mihi contra fas eſt, & de iſtis iudicibus, & de eorundem iudicio iudicare. Neque enim heic quaeſitor Minos vrnam mouet. Audiamus demum concluſionem tam lepidi ſcripti. *De hiſce nouitatibus*, inquit (ſane in meo libro non natis) *quas vnico obolo venales nimis care vendi emique credimus*, (ingenue agit Aſinius, qui merci ſuae non enorme pretium ſtatuit;) *ſuo tempore prolixius agam*, (nimirum quando a carnifice tergum tibi pro nauata hac opera virgis publice fuerit conſcribillatum.)

§. XL. Coronidis loco addere neceſſum iudicaui illos ipſos articulos Lundenſes, de quibus ſupra mentionem feci; qui huic negotio non parum lucis afferre poſſunt; ſimulque multos, qui in Germania ob iſtum libellum famoſum immerito in ſuſpicionem vocantur, liberabunt. Eorum compilator eſt *Ioſua Schwartz, Theologiae Doctor & Profeſſor in hac Academia.* Qui tamen publico programmate d. 17. Kal. Iul. heic publice circa mutationem Rectoratus affixo teſtatur, illos per Aſinium Tenebrionem plagio ſibi ſubductos, & aliquot in locis interpolatos, ſeque inſcio typis exſcriptos. Verba ad iſthanc rem ex dicto

dicto programmate haec sunt: *Homo rudis quidam & prauus illa non solum, de quibus esse aliqua dissensio coepit, per apertissimum plagium, tantumque non calumniandi nocendique studio typis nuper diuulgare, sed ineptis etiam suis & improbis commentationibus adspersis, infamare omnia sustinuerit; quando ita meum, vt bonorum omnium de isto, est votum illud Pauli ad Galatas,* ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς! Repraesentabo autem illos articulos de verbo ad verbum, prout illi superiori aestate Illustri vicinae prouinciae Praesidi fuerunt ab Auctore exhibiti. Ex quo adparebit, quid politurae illis articulis post accesserit, & quam improba metamorphosi illud innoxium ante & eruditum scriptum in faedissimum libellum famosum abierit. Vt hoc exemplo moniti eruditi accuratius sua scrinia obserare discant, ne tam facile eiusmodi Harpyiae, quae contactu suo omnia faedant, eadem diripere queant. Quod enim antea meram ambrosiam spirabat scriptum, postquam in Asinii Tenebrionis manus incidit, nil nisi oletum est.

Index praecipuarum Nouitatum, quas Dn. Prof. PVFENDORFIVS libro suo de Iure Nat. & Gentium hic apud nos edidit.

DE THEOLOGIA IN GENERE.

I. DOCET, quod in articulos fidei non abeant, quae proprie ad Ius Naturae pertinent, idque in praefatione fol. 2. fac. 2. Neque enim si qui ex illis &c. Ad hunc articulum ego in stricturis extemporaneis ita reposueram: *Per articulos fidei Auctor intelligit capita religionis saluificae, ex reuelatione diuina profluentia, & ad salutem aeternam spectantia. Ius autem Naturae, quod hoc libro traditur, ex lumine rationis cognoscitur, & tranquillitatem huius vitae pro fine habet. Igitur demonstrandum Schwartzio est, articulos fidei esse, qui ex lumine naturae demonstrari possunt, & non ad salutem aeternam, sed ad tranquillitatem huius vitae vltimato tendunt, adeoque vniuersam Philosophiam moralem & Iurisprudentiam esse articulos fidei. Probet quoque statim articulum fidei fieri, quicquid Theologi quidam sibi tractandum sumunt, etiam dum falcem mittunt in alienam messem.* Adparet puto ratio, quare primogenitum suum iugulauerit ipse Indicis pater. Sicuti primogenito asini, quod oue redimere dominus nolebat, ceruices frangebantur, Exodi XIII, 13.

II. STATVIT, Ciuitatem eiusmodi doctrina personare debere, quae cum fine & vsu ciuitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quae est circa cultum Dei. Sic enim p. 910. Inde expedit vt publice &c.

DE SCRIPTVRA SACRA.

I. QVAESTIONEM facti hoc esse docet, de quo non nisi ex diuinarum literarum auctoritate constare potest: vtpote doctrinam de statu integritatis & corruptionis. In praefat. fol. vlt. fac. 2. Enimuero praeterquam &c.

(EGO

(Ego reposueram: *Heic nulla esset nouitas, si Schwartzius intelligeret, quid sit quaestio facti.* Quo audito patrem sua proles parum decere visa fuit, eoque illam exposuit.)

DE DEO.

I. Negat Deum naturae suae legibus teneri, vt hoc vel illud agere non possit; affirmatque omnia illa, quae non agere posse dicitur, ex placito non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse, p. 133. §. 3. Quod autem idem quaedam &c. confer p. 166. §. 6.

II. Iustitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum, qualis est in hominibus, applicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo, quam hominibus competere, p. 134. Hinc & quando &c. p. 166. §. 6. pag. 177. § 12. istis locis argumentum a minori ad maius ductum videtur, conf. p. 164.

III. Devm non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli. Idque primum implicite p. 79. his verbis: Adeoque legibus obeditur, non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem praecipientis. Deinde explicite pag. 92. Inde etsi impia sit Epicureorum, &c.

DE HOMINE IN STATV INTEGRITATIS.

I. Docet, illum statum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse, ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore praeditus fuit, quum primum exsistere coepisset, hoc est, statum Adami ante Euam, aliosque homines creatos exsistentis, p. 140. §. 2. Si igitur, &c. (Ad vltima verba huius articuli ego monueram: *Obiter petit, vt Schwartzius sibi ostendat, quinam sint illi* alii homines, praeter Adamum & Euam a Deo *creati*. Ne igitur Praeadamitas videretur introducere velle, ea verba expunxit.)

II. Docet primum ac recentem orbis incolam, hoc est, Adamum seruari non potuisse, nisi Deus ipsum necessaria vitae media adhibere peculiariter docuisset, p. 140. §. 2. Inde licet de originibus &c.

III. Qvod homo prout ex creatione physice perfectus extitit, sine ordine & decore, reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis prauior fuerit, quae causa, quare lex illi superaddita sit, pag. 4. §. 4. Nobis illud iam &c. p. 3. §. 3. Exinde &c. p. 136. §. 5. 6.

IV. Attribvta vel Entia moralia originitus homini physice perfecto superaddita saltem, non concreata esse, p. 3. §. 3. 4.

V. Primos homines prout in origine & statu suo primaeuo se habuerunt, non mortalium tantum nomine appellat, sed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, vt sine peculiari cura seruari non potuissent. Mortalitatis etiam causa

genus humanum diuersitate sexus, propagandique facultate creatum esse, p. 149. §. 2. Inde *licet* &c. p. 750. §. 2. Postquam &c.

VI. Recentem & solitarium orbis incolam attonitum, hoc est, consternatum stetisse.

(Ad vltimum vocabulum huius articuli reposueram: *Probet Schwartzius fundamentalem hunc articulum fidei: quod Adamus quando primum hanc mundi machinam mirabundus adspiciebat, steterit non vel iacuerit vel sederit.* Hinc illud *stetisse* mutatum in *fuisse.*)

DE PECCATO ORIGINIS.

I. Entia moralia, eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubito posse, sine vlla mutatione vel corruptione eius rei, cuius antea fuerunt, p. 4. §. 4. Ac per eadem ipsis & p. 19. §. 23.

II. Non posse nobis imputari, quae ex causis extra directionem nostram positis proueniunt, vel vires nostras excedunt, p. 64. porro vt aliqua actio &c. p. 66. §. 8. p. 37. §. 3. nec vitio nobis verti &c.

(Quia responderam, hanc regulam tantum ad forum humanum pertinere, ergo & hic articulus in manus Asinii Tenebrionis non incidit.)

DE PECCATIS ACTVALIBVS.

I. Negat quaedam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, & similia natura sua actiones indifferentes esse, p. 25. 26. NB. 27. Hoc enim modo &c. conf. p. 47. p. 14. p. 161. §. 4.

II. Qvod coeli solique genius, & humorum in corporibus temperatura voluntatem hominis ad peccata vergere faciat, p. 53. Inter illa igitur &c.

(Hic reposueram: *Auctor non dicit coeli solique genium disponere homines ad peccata, sed ad* certum genus actionis: *Hoc ipsum autem qui credere non potest, parum sese peregrinatum fatetur.* Haec causa fuit, cur articulus hic in cunis elideretur. Nam Schwartzius per integrum octiduum Parisiis fuit; & in Hollandia cum crumenisecis ludens viaticum amisit.)

III. Peccatvm alienum exsequi peccatum non esse, p. 1028. 1029.

DE LIBERO ARBITRIO.

I. In ipsa facultate apprehensiua & iudicio naturalem inesse rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter esse rectum p. 37. §. 3. p. 72. Nam id vtique &c.

II. Omnibvs suis affectibus vel passionibus imperare hominem posse, verbis Cartesii, quae sua facit, statuit, p. 55. Illud instituto nostro &c.

DE

DE LEGE NATVRAE.

I. GENVINVM, sufficiens & adaequatum principium cognoscendi legem Naturae esse socialitatem, p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 19.

II. LEGEM naturae insitum quendam vel connatum habitum esse negat, primum quidem implicite toties, quoties entia moralia naturae perfectae superaddita saltem vel superimposita esse statuit, item quoties discrimen honestorum, aut turpium ex informatione, assuetudine & discursu esse docet, id quod potissimum p. 179. 180. 190. facit. Deinde explicite p. 178. §. 13. Quam ad rem &c. adde p. 19. Nunquam enim.

III. ESSENTIALEM Dei iustitiam prototypum vel fundamentum Iuris naturalis esse negat, p. 163. §. 5.

IV. NEGAT igitur Legem naturae esse aeternam, p. 25. §. 6. & sane p. 28. Ex quibus adparet.

V. ENTIA moralia omnia, adeoque etiam leges naturae, mutabilia esse docet, p. 19. §. 23.

VI. PRINCIPIVM essendi vel fundamentum Legis Naturae socialitatem esse docet, vel Naturam, quatenus a Creatore socialis facta est, idque statim in praefat. fol. vlt. Caeterum id quoque monere visum, &c. Quid porro planius est, quam hoc.

VII. PLVRES vxores quam vnam domum duxisse, contra ius naturae, quod materialiter decalogus est, non esse. p. 776. §. 16. Sic 2 Samuel. XII, 8. Add. p. 778. §. 17. 782. §. 19.

DE DECALOGO.

I. DECEM praecepta, prout duabus tabulis inscripta, & per Mosen populo Israëlitico promulgata fuerunt, ciuiles leges eius populi fuisse, p. 1025. §. 4. Quando tamen.

II. NVDAM illam & vniuersalem cognationem, quae ex similitudine naturae resultat, causam vel fundamentum esse, propter quod homo hominem diligit, p. 6. §. 7. In ordine autem &c. p. 187. §. 18. Nam reuera.

III. DICTVM Saluatoris, quo iubemur proximum nostrum diligere, sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam de huius sinceritate, p. 226.

IV. VALDE dubium esse, an inuasor aliquis sub proximi nomine venire possit, ibid. p. 226.

(Heic regesseram: *Si Schwartzius probauerit ex Lucae X, 36. 37. latrones viatoris istius seminecis proximos fuisse: Auctor quoque credet, ipsum & socios bonorum virorum officio functos, dum eum tanquam haereticum infamare instituunt.* Credo posthaec matrem suus conterruit infans.)

V. Neminem ſibi ipſi obligatum eſſe, niſi reſpectu ſocialitatis, quo reſpectu etiam homo Dei ſeruus, p. 86. & praefat. fol. vlt. fac. 1. Dantur ſane &c.

VI. Nullam eſſe morum honeſtatem & innocentiam vbique & extra ſocietatem ſeruandam, ſeu citra reflexionem ad alios homines in praef. fol. vlt. fac. 1.

VII. In naturali ſtatu neminem altero ſuperiorem eſſe, cuius arbitrio ſuam voluntatem, ſuumque iudicium ſubmittat, p. 143. 763.

DE MATRIMONIO.

I. Qvicqvid iuris habet mas in faeminam, ex ipſius conſenſu habere, p. 763.

(Ego regeſſeram: *Adde tanquam ex cauſa ſecunda & proxima, quae reſtrictio extat, p. 770. lin. 15.* Et ſic iſte embryo vitalis eſſe deſiit.)

DE MAGISTRATV POLITICO.

I. Imperivm Magiſtratus in ſubditos ex pactis, Deumque cauſam ſaltem adprobantem, hoc eſt, moralem eſſe, p. 897. 898. 899. 900. 902.

(Hic repoſueram: *Sine dubio ad finem properanti Schwartzio ſomnus obrepſit, quando iſtum articulum fidei excerpſit. Nam expreſſe Auctor pag. 899. ſententiam Grotii reiicit, quaſi Deus ex poſtfacto tantum ciuile imperium* adprobauerit: *& antecedenter Deum id introduci voluiſſe aſſerit. Praeterea eo loco de cauſa proxima & ſecunda imperii ciuilis agit.* Inde probabile eſt, ſomno diſcuſſo a matre proli manus illatas; ne per Aſinium Tenebrionem pars libelli famoſi fieret.)

II. Principi iniuriam inferenti, ſi euitandi locus non ſit, vi occurri poſſe, p. 1004. 1006. 1007.

DE MINISTERIO ECCLESIASTICO.

I. Si miniſter ſuo iure, ſeorſim ſibi competente, hoc eſt, ita vt hoc ius non dependeat a magiſtratu, agat, dominium mundanum contra magiſtratum ſibi ſumere, p. 913. Denique penes &c.

(Ego reponebam: *Cautius vt animum ſuum in Principes Schwartzius obtegat, ſuadet Auctor. Interim vbi Schwartzius diſtincte explicauerit, quouſque illud ius miniſtris ſeorſim competens extendat, Auctor ab illis, qui ipſius librum adprobarunt, percunctabitur, quid ad hunc articulum ſit reſpondendum.* Hoc audito Schwartzius abortum fecit. Et inde eſt, quod Index iſte, capite & cauda truncatus in nefarii plagiarii manus inciderit.)

Hactenus Lundenſis Index Nouitatum.

Vt puto ita depexum dedit Aſinium Tenebrionem, vt cuiuis in procliui ſit futurum iudicare, quo loco & Index Nouitatum, & eius auctor editorque ſit habendus. Sed & illud quiuis cordatus agnoſcet, ex ineuitabili neceſſitate ad exiſtimationis meae defenſionem iſthaec mihi fuiſſe publicanda. De caetero quid praemii mereantur, qui tam foedo exemplo graſſantur in famam bonorum virorum, & qui pro modulo ingenii Spartam, quam ſortiti ſunt, ornare laborant, magiſtratui curae erit; cuius auctoritas ne a ciuibus ſuis ludibrio habeatur, ipſius quam maxime intereſt.

SAMVE-

* *

SAMVELIS PVFENDORFII EPISTOLA

AD

PLVRIMVM REVERENDVM ATQVE CELEBERRIMVM VIRVM

DN. D. IOH. ADAMVM SCHERZERVM,

THEOLOGVM APVD LIPSIENSES PRIMARIVM,

SVPER CENSVRA QVAPIAM IN LIBRVM SVVM INIQVE LATA.

PLVRIMVM REVERENDE, ATQVE CELEBERRIME VIR,

ANTIQVA est ista eruditorum sors, qui prius inuentis aliquid addere, aut polituram adhibere sunt aggressi, vt primum fere hunc laboris sui fructum percipiant, varia variorum iudicia incurrere; ac saepe maleuolorum aut sciolorum dentem lassare. Scholastica cumprimis ingenia quibus morbis agitentur, quis est qui ignoret? Inuidere alterius famae, arreptam semel opinionem mordicus defendere; carpendis aliis auctoritatem sibi conciliatum ire, clarorum virorum inimicitiis inclarescere velle; intemperie litigandi laborare, velut epidemica isti ordini labes semper fuit. Quid ergo mirum, si & mea scripta vnius vel alterius supercilio non omni ex parte se potuerunt adprobare? Et qua fronte postulare velim; vt omnia mea in oraculorum vicem ab aliis adorentur; cum ipse nunquam circa res rationi subiectas in vllius magistri verba iurandum mihi duxerim? Aut cur aegre feram; quam ego in alios innoxiam libertatem mihi sumsi, eandem alios in me quoque exercere? Enimuero quae in me tentata sunt, postquam illustrandae disciplinae iuris naturalis meam quoque symbolam conferre institui, nescio ad quam morbi speciem referenda sint. Vt enim inter officia heroicae pietatis referre velis, sententias non intellectas, aut maligne interpolatas distortasque haeresium vocabulo diffamare; tamen libellos famosos publice edere, in duellum prouocare, de sicariis immittendis minas iactare, supra ludimagistrorum rabiem est. Sic facile est, vt *Vigilis* alicuius vecors maledicentia contemnatur. Ast quod abs tam graui Collegio apud populares meos liber meus tam atroci

notatus ſit cenſura; id plane praeter omnem meam opinionem accidiſſe fateor; cum potius in iſtis non leue mihi praeſidium poſitum aduerſus aliorum iniquitatem arbitrarer. Et ſane cum viderem, tantos viros ex libello famoſo de me ſententiam tuliſſe, non poteram non grauiter commoueri, non tam quod apud intelligentes ea res exiſtimationem meam laeſura eſſet; quippe cum facere iniuriam, non pati, turpe ſit: ſed quod neceſſitas mihi foret impoſita ſecus ſentiendi de illis, quos ſincero affectu proſequi perpetuo cupiebam. Animus tamen erat tantam iniuriam tacite concoquere, eamque natali ſolo, quod me ac mea ſtudia quondam tam benigne fouit, condonare; inprimis quod ſpes eſſet, obliuione eandem paulatim ſepeliendam, diemque temere praecipitata iudicia emendaturam. Aſt id non amplius integrum eſt per importunitatem *Chriſtiani Vigilis*, ſub quo vocabulo *Dn. Fridericum Geſenium Superintendentem Garlebienſem* latitare fama publica & amicorum literae indicant; qui in impudenti ſuo ſcripto tam odioſe Saxonicae cenſurae mentionem iniicit, vt in me, meosque iniurius ſim, ſi eiusdem iniquitatem vlterius diſſimulem. Praeſertim cum apud imperitos tam ſpecioſa nomina a maleuolis magna cum ambitione iactentur, velut quibus ipſorum cauſa immane quantum ſubleuetur. Quod autem iſthoc ſcriptionis ad Te potiſſimum, *Vir Celeberrime*, dirigam, eius ratio inferius ſatis adparebit. Viſum eſt enim iam vna fidelia duos parietes dealbare, & ad maledicum *Vigilis* libellum pauca quaedam reponere; vt agnoſcas, quam turpe Tibi ſit futurum, ſi ab iſtorum partibus ſtare videaris, qui ruditatem & malitiam ſuam tam impudenter apricantur.

PRAETER Sycophantias igitur & maledicta, quae impuro ſcripto paſſim ſpargit *Vigil*, tria ſibi praecipue agenda ſumit, vnum eſt, vt *iniquitatem in ius naturae* me admiſiſſe arguat, quod retorſionem ipſi impegerim ob attributum Fratri meo aut mihi *Sinceri* WARENBERGII *de diuortio dialogum.* Heic ſi quid efficere volebat *Vigil*, probandum erat, vel plane id ſcripti a ſe nobis non fuiſſe tributum, vel vere tributum. Horum cum neutrum praeſtare poſſit, nugas tamen agere mauult, quam delictum ſuum agnoſcere. Ac ſane nulla erat cauſa, quae *Vigili* neceſſitatem imponebat ieiunum illud ſcriptum emittendi. Horribile mendacium eſt, *in Suecia controuerſiam agitari ſuper coeleſti monogamias praecepto; triuiales* ibi *diſcurſus in congreſſibus publicis ac conuiuiis ſolennioribus* ea ſuper re frequentari. Sane illis qui in Suecia habitant, de hoc nihil auditum fuit. Neque *Dn. D.* MENZERI *epiſtola* tale quid tradit. Non enim, ſi vnus vir ſuper epulis, incertum ſerio, an ingenii exercendi, vel informationis petendae cauſa cum erudito viro quid diſſeruerit, id ſtatim triuialis & publica erit controuerſia, vt non ſolum fato huius Regni ſit indoleſcendum, ſed & vicinis a contagio periculum immineat. Et quidem vt *Vigil* potiſſimum ingruenti malo obuiam ire debuerit; cui potius incumbebat, auditores ſuos monere, vt probae notae cereuiſiam coquant. Sane enim ſi quid heic in moribus aut dogmatibus labet, non deerunt idonei emendandi auctores: nec vnquam eo nobiſcum res redibit, vt Praeſulis Gardelebienſis opera Eccleſiae noſtrae indigeant. Vtut non ſine faſtu crepet; *ſe a Deo Eccleſiae non ita vni deſtinatum,*

vt

vt non totius etiam ſalutem quaerere debeat. Nam valde dubito, an Pontifex Romanus Praeſulem Garlebienſem aequo animo collegam ſit admiſſurus. Quid porro opus erat *Vigilis* ſcripto, cum iam dialogus iſte a *Dn. D. Menzero*, quem ea res propius ſpectabat, abunde eſſet confutatus? Cuius tamen aemulum ſe ferre per modeſtiam abnuit, dum ait: *ab initio ſe ſibi potius quam aliis ſcripſiſſe.* Credas graues ſtimulos carnis ſenſiſſe hominem, vt aegre a pluribus vxoribus ducendis abſtinere ſe potuerit, niſi demum emphaſin phraſeos, *& erunt duo in carne vna*, ſibi ad nauſeam inculcaret, ardoribusque ſuis ab aquis diluuii, & igne Sodomorum, ſyllogiſmiſque in forma propoſitis medicinam peteret. Sed ſi tanta ſcribendi libidine miſer aegreſcebat, cur Pufendorfium nomen vellicandum ſibi ſumebat? Cur non *Dn. D. Menzeri* prudentiam imitabatur, qui rem ipſam tractaſſe contentus, de auctore parum ſolicitus eſt? *Fama publica.* inquit, *ſuſurrabat, Pufendorfium eſſe auctorem triuialis diſcurſus in Suecia de polygamia diuinitus non interdicta.* Aſt antequam *ſuſurris* fidem adhiberet praeſul, euoluiſſe debuerat illud *Siracidis* XIX, 15. Quin ipſe *Vigil* agnoſcit, a me non potuiſſe Holmiae diſcurſus diſſeminari, qui in Scania dego, in quam eo tempore vix biennium erat cum adpuliſſem. Fratrem autem meum eius *opinionis auctorem & profeſſorem* fuiſſe, effrons plane commentum erat: quem conſtat proximis nouem annis apud exteros perpetuis legationibus detentum, hoc ſpatio non niſi ſemel paucos per menſes Holmiam inuiſiſſe. Quod ipſum aeque facile noſci poterat; quam quo munere is quondam in Suecia functus eſſet. Nil ergo habet, quod indignetur *Vigil*, ſi ad famam noſtram vindicandam retorſione in ipſum vſus ſum. Cur enim remedium iuris communis nobis ſolis non pateat? Neque vero in ea retorſione dictum quid eſt, quod leges non permittunt. Nam ad ipſum ſolus §. 3. *Apologiae* ſpectat. Et quod *Vigil* in Aſinii Tenebrionis elogia inuolare velle videtur, id ſi vel maxime ego non inuideam, ipſe tamen Aſinius intercedet, qui per iſta martyrum ſe coronam meritum arbitratur. Fruſtra porro ad famam *Vigil* prouocat, cuius falſitas facillime deprehendi poterat; & quae nondum inueterata, aut longo meo ſilentio confirmata erat. Frequens autem eſt; vt vbi plures de aliquo ſiniſtri quid ſparſerint, vt ille talitrum accipiat, qui primus id publice ſpargere auſus eſt. Ergo caueat deinceps *Vigil* naſum ſuum ante primum, agmen protendere. Ridiculum autem eſt; quod ſcribit, me debuiſſe *ſcandalum, quod Warenbergii ſcripto Eccleſiae obuenerat, tollere.* Nimirum quia iam ſcandalum dat is, de quo mendacia ſparguntur, non is qui mentitur. Sed nec dignitas ſua *Vigilem* tutum praeſtabat, quo minus retorſionem audiret. Non enim credit Pufendorfius, Praeſulatum Garlebienſem id habere faſtigii, vt iniurias inde profectas tacite deglutire debeat. Intentio pia, quam iactat, excuſare *Vigilem* potuiſſet, ſi priuatim ſcripta epiſtola me monuiſſet. Sed vbi publice fama noſtra laeditur, defenſio nobis patet etiam aduerſus ſtolide credulum, aut inconſultae pietatis ſpecimen edere parantem. Quin ſi *Vigil* aliquem ex ſuis cereuiſiae coctoribus, famae mendacio deceptus, grauis cuiusdam facinoris pro ſuggeſtu nominetenus arguiſſet, iniuriarum poſtulari poterat. Et mihi vitio vertetur, ſi in conſpectu Orbis eruditi ſcriptum vti vocat *atheum, venena-*

tum

tum & perniciosum falso impingenti retorsionem opposuero? Nisi forte negare velit, se vnquam id scriptum mihi attribuisse; sed tantum illi, qui mihi *alter ego* sit. Atqui ipse fatetur, *in sua scriptione ex publica fama Pufendorfiorum nomen menti obseruasse*, (quae ipsius est latinitas,) & suum scriptum forte *Bessiauium fortunam habuisse.* Ergo vel meo nomine, vel eius, qui mihi alter idem est retorsionem cape. Quis denique credat, sensum communem illi homini inesse, qui me iubet *illam calumniam, illudque mendacium ea, qua par est, euidentia probare*? Adparet Garlebiae incognitum esse, quod actori probatio incumbat. Quanto satius ergo fuerat *Vigili* aegrotos imitari, qui amaras pilulas non diu intra dentes reuoluunt, sed confestim deglutiunt. Nam haerebit iure impacta ipsi retorsio, quousque ingenue iniuriam suam agnouerit.

ALTERAM partem scripti defensio Asinii Tenebrionis occupat; de qua vel ideo non magnifice sperare possumus; quod ipse clientem suum ignorat. *Plurima dixit in laeuum conuersus; at illi dextra iacebat Bellua.* Sane enim quem tam suaui fratris & socii vocabulo compellat Asinium *Vigil*, ne pilum quidem Theologi habet: sed *Vtriusque Iuris Doctor* est. ICtus inquam est, qui *Indicem Nouitatum* ipse veterator iam perpetuis damnatum tenebris denuo protraxit, & nefariis modis interpolatum edi curauit. Hoc igitur parente iste foetus, a primis suis genitoribus abdicatus, deinceps censetur. Nec vllum vnquam sani sincipitis Theologum tam absurda ambitio vexabit, vt isthanc deformem prolem sibi velit vindicare. Et quia tanta rerum nouarum prurigine laborat Praesul Garlebiensis, quaedam circa hoc negotium ipsi antehac ignota pandam. Cliens igitur ipsius vocatur Nicolaus BECKMANNVS *Heida Holsatus* I. V. D. *& in Academia Carolina Ex-professor;* qui & antea edita *Medulla Iustinianaea, & Commentario ad prima Iuris fundamenta* suam in exscribendis libris solertiam satis ostendit. Huic viro regenitum Indicem Nouitatum orbis debet. Quam tamen operam non gratis insumsit. Nam & ipse iudiciali sententia infami relegatione est damnatus, & *Index Nouitatum* manu carnificis comburendus insigne lumen auctori foenerabit. Dignum ergo iam adparet patella operculum Asinii clientis patronus *Vigil*. Quem quod asinum subinde & furciferum salutauerim, mitius irascetur *Vigil*, si ingenii mei simplicitatem cogitare velit, quod scapham scapham, & ficum ficum vocare amat. Sed & illud mali aduocati specimen exhibet *Vigil*, quod si vel maxime daremus, ipsius clientem ex sacro esse ordine, eius causam turpi praeuaricatione destituat. Si enim agere quid volebat, macilentus iste Iudex, in iustum systema inauditae cuiusdam Theologiae erat redigendus. Aut si hoc specimen calumniae ingenium ipsius superabat, saltem ab impudentia subsidium erat petendum, & importune clamandum; illos errores vtique in meo libro adstrui. Quorum cum neutrum faciat, sed nil nisi *Atlantem ipsi incumbentem*, ac intemperiem Zeli crepet, & pauculas propositiones philosophicas imperite vellicet; videri potest, virum istum non obscure arguere, quasi per inscitiam aut praecipitantiam circa horrendos errores tumultum mouerit, qui nuspiam nunc adparent. Sed & videtur nouus iste causidicus quasdam sententias ponere, quas nescio an omnes

citra

citra granum ſalis ſint admiſſuri. Veluti quod de cenſura Theologorum in diſciplinas rationi ſubiectas iactat. Sane enim peculiaris diſciplina eſt Theologia, tum ab aliis ſcientiis, tum ab ipſo quoque iure naturali diſtincta. Licet enim Theologia moralis plurima inculcet praecepta, quae & ipſa ius naturale tradit: huius tamen, non illius, diſciplinae eſt, eorundem neceſſitatem ex ratione demonſtrare. Vnde ſane nihil repugnat, dari Theologum, articulorum fidei Chriſtianae gnarum, ſed qui in aliis ſcientiis ſit plane hoſpes. Hinc ſane impudenter cenſuram ſibi arrogabit in ea, quae non didicit. Quod ſi autem quis cum Theologia alias quoque diſciplinas ſe coniunxiſſe glorietur, illi tamen nec alia via in hiſce addiſcendis, quam caeteri, progreſſus eſt, nec ideo quod Theologus audit, peculiares quasdam inſpirationes ſenſit; cum & ipſa Theologia non alia iam ratione, quam caeterae diſciplinae, addiſcantur. Vnde ſi circa alias diſciplinas moliri quid velit Theologus, non pro imperio, ſed rationibus rem geret, & ex principiis cuique diſciplinae peculiaribus; niſi ea principia falſa eſſe demonſtrare poſſit. Tum ſi quid a recentioribus tradatur, quod in ipſius dictatis & collegiis manuſcriptis non inuenitur, non ſtatim haereſin & atheiſmum proclamet; ſed num illud reuera ita ſe habeat examinet. Denique ſi imperite procedat, non minus eruditis ludibrium ſe credat debere, quam ſi alium ratio fugiat, praeſertim ſi cum ignorantia faſtum aut pertinaciam coniunxerit. Vbi porro ſummis ciuitatum Rectoribus ipſorum Theologorum ſcripta ſub ſuam cenſuram reuocandi ius eſt, quo obtentu iſti in aliarum ſcientiarum doctores dictaturam exercebunt, niſi quatenus ſibi ab iſtis peculiariter ſit delegatum? Praeterea niſi Theologos ſupra communes leges ponere vellet *Vigil*, non erat, quare tam indignum facinus clamitaret, ſi cuiuſpiam ſacerdotis iniuria & veſania ab aliis fortiter repellatur. Equidem merito prudentes rixas cum ſacerdotibus vitare monent. Sed ſi ipſi vltro in nos irruant, num ceruices noſtros pedibus eorum calcandas proſternemus? Aut ſi vnus vel alter Eccleſiae miniſter hoſtili in nos animo feratur, num ideo caeteris minus amicis vti nobis licebit? Sane enim vt & ipſi inter ſe capitalibus odiis diſſideant, nihil noui eſt. Quae inſuper *Vigil* de perſecutione philoſophiae Carteſianae gannit, me non tangunt. Non enim, quia ſacerdotes in *munitiſſima* Heluetia eam ex ſcholis ſuis exturbarunt, ideo acu rem tetigerunt, qui Indicem Nouitatum architectati ſunt. Et dubito, an quicquid vbique eſt eruditorum, Heluetiis ſit aſſurrecturum. Sane mea ſententia praeſtabat inquirere, num ea Philoſophia cum rerum natura congrueret, quam quouſque illa a vulgatis ſcholarum dogmatibus diſcedat. Nouum quod ſi dogma, an vetus, modo verum, nihil intereſt. Et ſi veritas noua fuerit eruta, non difficile erit, eandem cum antiquis veritatibus conciliare. Maneat porro vſus, tollatur abuſus; abs quo ne vulgata quidem philoſophia immunis eſt. Et fallor an plerique non tam pro veritate pugnant, quam ne noua philoſophia introducta ipſi in tironum claſſem reiiciantur. Sed, quid Carteſio fiat, eius ſectatores viderint. Denique nec id operae, quod ego in falſis Hobbeſii ſententiis deſtruendis collocaui, ideo minoris eſt, quia *Richardus Cumberlandus* eodem anno in diuerſa regione in eundem arma mouit. Ergo hactenus nihil attulit *Vigil*, quo clientis ſui cauſa

ſubleuaretur; niſi forte in eo ſibi vehementer placet, quod ſacra dicta tam profane adplicare calluerit, aut protritum illud Zeli pallium tam putide iactet, quod nunquam non velando ſacerdotum furori inſeruiit.

Ad extremum tamen non vulgaris cauſidicinae ſpecimen exhibet *Vigil*, dum ſaltem ſibi comparatum Aſinium probum atque eruditum virum haberi debere pertendit. Et ſane ſi conſidero, qua via *Vigil* ſuam in eruendo naturali iure felicitatem voluerit oſtentare, iam Aſinius ſublimi vertice ſidera ferire videtur. Ac primo quidem carpit, quod ſocialitatem (non *ad petitum ſocialitatis*) conſtituerim fundamentum legis naturalis. Per fundamentum ego intelligo primariam propoſitionem in diſciplina iuris naturalis, extructam ex obſeruationibus a natura rerum & hominum petitis, ſub qua caeterae propoſitiones facile poſſint ſubſumi & in eandem reſolui. Eodem ſenſu, quo in Sacris Literis dilectio ſumma legis dicitur. Sicuti & ea ſententia Platoni, Ariſtoteli, ac cum primis Stoicis eſt familiariſſima; ac fundamento Hobbesii de conſeruatione ſui ipſius praecipue opponitur, quod & ipſe Cvmberlandvs mecum oppugnat. Vnde neque ſocialitas natura humana prior conſtituitur, neque ab hac via ius naturale inquirendi ratio, & quicquid luminis homini poſt lapſum adhuc ſupereſt, excluditur; vti *Vigil* ſibi perſuadet. Ea porro ſocialitas non in illis tantum terminatur, qui peculiari nobiſcum ſocietate iuncti ſunt, ſed ad omnes omnino homines porrigitur. Et leges vniuerſalis iſtius ſocialitatis quarumuis particularium ſocietatis leges antecedunt, iisque limitationem & exceptionem addunt. Id quod ex *Operis* mei p. 185. 186. & L. III. c. 1. ac paſſim adparet. Vt nullus plane locus ſit *peſſimis* illis *conſequentiis*, quas *Vigil* nectit, quibus iam a me occurſum eſt. L. II. c. 3. §. 10. 11 Quin & iisdem conſequentiis Saluatoris noſtri ſententia de dilectione proximi obnoxia eſt, ſi Garlebienſis ratiocinatio valet. Sic illud quantum malitiam arguit, quod *Vigil* haecce verba noſtra calumniatur: *Religio quatenus ad diſciplinam iuris naturalis pertinet, intra ſphaeram huius vitae terminatur:* quae latius explicantur in *libello noſtro de Officiis* L. I. c. 4. §. 8. 9. Ergo ni fallor Garlebiae noua iam religio ſurgit, quae citra operam Saluatoris noſtri ex ſola illa notitia circa cultum Dei, quam in hac conditione ex rationis lumine haurimus, ſalutem aeternam confert. Habent Garlaeae coctores, quod ſibi de tali praeſule gratulentur. Pari rabie carpitur dictum, iam Aſinii ſupercilio notatum; *Expedire, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinis perſonet, quae cum fine & vſu ciuitatum congruunt, ſimulque animi ciuium a puero iſtis imbuantur.* Quae ſententia ex L. VII. c. 4. §. 8. deſumta de directione duntaxat doctrinarum, quae ex lumine rationis profluunt, ac praecipue moralis philoſophiae & iuris naturalis, agit. Nam de poteſtate ſummorum imperantium circa ſacra Chriſtiana tractare conſulto abſtinui, nec id ratio operis mei ferebat. Caeterum quo minus ego deinceps quoque ita doceam, neque Ieſuitae, neque Anabaptiſtae, neque Millenarii, neque Quackeri, neque vniuerſa Fanaticorum cohors, neque Aſinius Tenebrio, neque *Vigil* me prohibebunt; qui omnes heic amice conſpirant, & facultatem turbas in republica mouendi hoc dogmate ſubtrahi indignantur. Nam quod aliqui afferunt

runt dictum *Matth.* X.34. 35. id quale ſit, etiam pueri vident. Niſi forte iſti homines in Sacra Biblia Indicem Expurgatorium moliuntur, in quo primo omnium Saluatoris noſtri elogium, *Princeps pacis*, expungatur; tum praeterea virtutes, caritatis, veritatis, humanitatis, manſuetudinis, humilitatis, patientiae, facilitatis, ad condonandas offenſas, & ſimiles, quae ad pacem alendam faciunt, longe exeſſe iubeantur; & in eorum locum Chriſtianis commendetur odium proximi, ſuperbia, moroſitas, turbulentia, ardor vindictae, pertinacia, libido calumniandi, & ſimiles, quae fini & vſui ciuitatum, *Vigili* & ſociis tantopere inuiſo, quam maxime repugnant. Nec dubium eſt, quin tunc *Vigil* cum ſuo cliente illuſtre Chriſtiani orbis lumen ſit futurus.

DENIQVE circa quaeſtionem de origine moralitatis in actionibus humanis nil niſi nugas & virus eructat *Vigil.* Eum *moralitatem antecedenter ad voluntatem Dei ſe habere* absque ſenſu dicitur. Cum enim Deus liberrima voluntate creauit hominem, id eſt, animal rationale ac ſociale; quomodo voluntas Dei excludi inde queat, quod eidem obligatio obſeruandi legem naturalem ſit iniuncta? Si ad totum ſubiectum producendum voluntas Dei concurrit, cur eadem a praecipua iſtius affectione remouetur? Sic quando dicitur: ea de quibus lex naturae diſponit, *per ſe* ſunt honeſta aut turpia: iſtud *per ſe* opponendum eſt diſpoſitioni legislatorum humanorum; nequaquam autem vel diſpoſitioni Creatoris, qui legis naturae auctor eſt, vel congruentiae aut aberrationi iſtorum actuum a natura hominis rationali ac ſociali, ex qua lex naturalis intelligitur. Ac fateor, me non ita eſſe perſpicacem, vt videam, quod periculum rebus humanis immineat, ſi dicatur: Deum eo ipſo, dum hominem creat, animamque eidem inſpirat, ſimul eidem legem naturalem tuliſſe & inſinuaſſe; cui qui congruunt actus honeſti, qui non congruunt turpes ſint. Sic & (vt obiter hoc addam,) ille *Profeſſor Ienenſis,* qui nuper eandem quaeſtionem ventilandam ſibi ſumſit, non multum a *Vigile* abit: dum abſurdas aliquot propoſitiones mihi de ſuo affingit, & mox poſtquam propria figmenta operoſe deſtruxit, vacuo ſibi ipſe plauſus theatro dat, verbi gratia: Haec erant mea verba: *Poſtquam Deus deſtinaſſet creare hominem animal rationale ac ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere non ex neceſſitate abſoluta, ſed hypothetica. Si enim Is* (in hac vocula mirifice ſe iactat,) *ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta.* Ex hiſce verbis Iſte fingit, me *reſpondiſſe, hominem dupliciter ſpectari poſſe,* 1. *vt Deus eum deſtinauit creare animal rationale ac ſociale;* 2. *vt Deus eum potuiſſet ferum & horridum animal producere.* Item: *poſtquam Deus decreuerat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuiſſe, qualem naturam homini voluerit aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item: *Deus potuit creare hominem & potuit velle creare, vt tamen in beneplacito ipſius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an feri & horridi.* Felicia ingenia, quae ſomniare poſſunt, quod volunt! Quid iſtis faciemus, qui ex tam plana ſententia eiusmodi monſtra comminiſcuntur? Sane enim vno eodemque decreto Deus

 conſtituit

conſtituit caeteris eminentius animal creare, idemque facere rationale ac ſociale, cui animali vocabulum hominis inditum: nequaquam autem primo quidem decreuit creare hominem, & poſt interpoſitam deliberationem de forma ipſi aſſignanda conſtituit. Vnde poſtquam Deus iſti animali hanc formam attribuit, non poteſt non eadem iſti competere, hoc quippe ſenſu eſſentiae rebus neceſſario conuenire, & aeternae dicuntur, quia quam formam Creator illis dedit, eam non poſſunt non habere; & ſi quis diuerſam formam rei alicui velit affingere, non illam ipſam rem, ſed diuerſam concipiet. Vnde ſi quis per ſuperfluam curioſitatem quaerat: Quid ſi Deus creaſſet animal, forma externa hominem. qualis nunc eſt, referens, quod & ipſum tantiſper hominem vocabimus; ſed vt idem non foret rationale ac ſociale? Ei reſpondemus, iſtud animal non futurum verum hominem, qui animal ſociabile eſt, ſed aliud ferum & horridum animal, non obſtante externa figura inter bruta referendum. Igitur vocula Is dicto loco, non notat mihi verum hominem, quales nos ſumus, ſed id animal, quod ſuperfluae quaeſtionis gratia tantiſper fingitur. Neque vero eiusmodi locutio plane inſolita, aut inaudita eſt; ſed vbicunque ſimiles quaeſtiones proponuntur, reſponſio aliter concipi nequit. Sufficiat vnum exemplum adduxiſſe. Ponamus conſtare de diuerſa natura ſcarabaei, & grylli campeſtris ſeu cicadae. Ponamus moueri hanc quaeſtionem: num ex gryllo campeſtri potuerit fieri ſcarabaeus? Reſpondeo minime; quia ſi Is, qui iam ita petulca & obſtrepera eſt indole, tetricam & inficetam ſcarabaei naturam ſortitus fuiſſet, non amplius gryllus campeſtris foret, ſed purus putus ſcarabaeus, pomis voluendis vnice occupatus. Plura addere nihil attinet. Neque enim operoſam reſponſionem iſtae naeniae merentur. Sed nec *Vigilem*, qui in furias plane abit, amplius morabor, poſtquam hoc duntaxat addidero; ne ſi clamando rumpatur, ipſum heic veſaniae ſuae ſocios inuenturum. Nam & eius ſimiles heic Anticyras nauigare iubentur; neque moris apud nos eſt, innocentes viros rabioſorum hominum ſeditioſis clamoribus ad ſupplicium dedere. Hoc vnicum tamen *Vigil* ſua ſcriptione eſt conſecutus, quod nemo vnquam ipſum *canem mutum* ſit appellaturus, (a quo conuicio mirum quantum abhorret.) Nam quantum latratu valeat, non amplius puto obſcurum eſt.

APPENDIX.

QVONIAM animaduerto nonnullis circa doctrinam noſtram *de Origine Moralitatis in actionibus humanis*, de quibus ſolis diſquirere nobis propoſitum fuit, ſcrupulum haerere, nonneminem quoque inficetis clamoribus eandem impugnatum iri; viſum eſt hoc loco mentem denuo quanta fieri poteſt perſpicuitate exponere, ſi forte quibusdam hominibus pudor incuti poſſit. Primo omnium igitur diſtinguimus inter id, quod in actione humana eſt phyſicum, & quod in eadem eſt morale. Phyſicum iſtud, ſeu actionem hominis quatenus praeciſe conſideratur vt motus alicuius facultatis naturalis, abſtrahendo a rectitudine & prauitate, dicimus eſſe moraliter indifferentem,

ferentem, id eſt, neque bonam neque malam. Id quod omnes Theologi agnoſcunt, quando circa peccatum diſtinguunt inter motum phyſicum, & ἀταξίαν, & hanc ſoli homini tribuunt, ad illum autem Deum tanquam conſeruatorem naturae influere docent; quod citra blaſphemiam aſſeri non poſſet, ni motus iſte phyſicus moraliter foret indifferens. Et res ita manifeſta eſt, vt nemini ſano dubium heic oriri queat. Cum enim dentur actiones, in quibus motus phyſicus plane vnus eſt & idem, quae tamen moraliter ſunt diuerſiſſimae, & vna in bonarum aut licitarum, altera in malarum claſſe locum ſortiatur; neceſſum ſane eſt, vt motus ille phyſicus ſeſe ad bonitatem & malitiam indifferenter habeat. Sic occidit hominem latro, carnifex, miles, occidit alius defendendae aduerſus vim ſuae vitae. Latronis actio ſcelus eſt; caeterorum factum bonum, aut ſaltem licitum. Igitur actus phyſicus in caede eſt vtique aliquid indifferens. Et ſic in caeteris.

Deinde diſtinguimus inter vocabula & phraſes, quae nudum motum phyſicum notant, & quae integram actionem moralem, ſeu motum phyſicum moralitate iunctum exprimunt. Ad priorem claſſem pertinet verbi gratia colere, honorare, opus facere ſeu laborare, homini vitam eripere, concumbere, rem loco mouere, loqui, cupere, edere, bibere, & ſimilia. Eorum autem, quae ad alteram claſſem pertinent, plenum indicem texere operoſum iuxta foret, atque ſuperuacuum, cum nemo ſit tam ſtupidus, quin intelligat, actiones morales bonas aut licitas eſſe, verbi gratia, Deum colere, honorare parentes, Reges, opus facere ſuae vocationis & recto tempore, ſontes punire, fortiter ſe gerere in bello iuſto, vxori ſuae cohabitare, rem ſuam alienare, loqui veritatem, cupere virtutem, edere & bibere moderate, &c. contra morales actiones malas eſſe, colere diabolum, aut idola, ſatagere circa aliena, opus facere die ſabbati, homicidium, latrocinium committere, ſcortari, adulterium, inceſtum patrare, furari, mentiri, calumniari, cupere vxorem alterius, edere, bibere immoderate &c. Quae cum ita plana & perſpicua ſint, mirum eſt, tantam vel calumniandi rabiem in vllum mortalium poſſe cadere, vt clamare non erubeſcat; *adulterium, homicidium, furtum a me pro actionibus indifferentibus haberi.*

Qvod ſi autem vlterius inueſtigemus, in quonam conſiſtat actionis humanae moralitas, ſeu quidnam ſit illud, per quod motus phyſicus indolem actionis moralis induat; deprehendimus id nihil aliud eſſe, quam quod iſta a principio libero vt tali procedat, cui tamen inſit neceſſitas quaedam intrinſeca, ſeu obligatio, actionem certo modo ad certam normam dirigendi. Ea directio vbi ab agente debito modo facta fuerit, ſic vt actio examuſſim ad normam congruat, ea bona & honeſta vocatur; vbi a norma aberratum fuerit, mala & turpis audit. Si enim peccatum ſeu mala actio eſt ἀνομία; etiam bona actio erit aliquid legi ſeu normae congruens.

Cvm porro in homine praeter obligationes, quae ex imperio aliorum hominum proueniunt, circa factum quoque humanum obligatio ad certas

actiones suscipiendas aut omittendas deprehendatur; circa inuestigandam huius originem vltimo demum ad Deum O. M. tanquam conditorem generis humani recurrendum nobis videtur. Huic enim cum pro immensa sua bonitate & sapientia placuisset, hunc orbem terrarum non a solis brutis incoli, sed etiam abs tali creatura, quae Ipsum agnosceret, coleretque, ac certo inter se more viueret; inde istam creaturam idoneis ad hunc finem dotibus instruxit, regendisque actionibus obligationem legemque praescripsit. Neque enim vllo modo nobis videtur congruere, vt haec obligatio ex alio fonte, quam ipse homo, deriuetur. Sed qui conditor est humani generis, auctor quoque obligationis in homine, legisque naturalis habetur, & qui hominem erectos ad sidera vultus gerere iussit, idem quoque data ipsi lege effecit, vt non omnes actiones huic forent indifferentes. Vbi tamen non est cogitandum, distincta per decreta Deum constituisse primo creare hominem, ac velut ex interuallo, & praemissa noua deliberatione, idem rationalis ac socialis, an vero animal irrationale ac insociabile sit futurus, socialem esse demum iussisse, vt tamen eundem insociabilem quoque potuerit creare & exlegem. Nam hoc modo per summam absurditatem Deus sibi ipsi repugnare fingeretur. Caeterum vti omnes fatentur, Deum ex liberrimo beneplacito Vniuersum hoc condidisse; ita & eidem acceptum refert homo, quod a Deo conditus sit. Et quia nullum principium extra Deum statui potest, quod ipsi formas rerum suggesserit: inde vti quaelibet creatura a Deo habet quod sit, ita & ab eodem habet, quod talis condita sit. Adeoque in homine obligatio ad obseruandam legem, & ipsa lex, & quod istius actiones certas inde affectiones possunt sortiri, non ex diuerso principio debent deriuari, quam ex beneplacito Dei, cum sapientia & bonitate summa coniuncto. Sic vt quicquid est necessitatis in homine ad moderandas certo modo suas actiones & quicquid in ipsis actionibus est habitudinis. Iuxta quam ad legem componi queat, vltra creationem non sit retrahendum, abs qua diuina voluntas, nequaquam excludi potest. Neque tamen eo minus & obligationi hominis & legi inconcussa stat firmitas. Non enim Dei voluntas ita vaga & desultoria cogitanda est, sicut hominum in diuersa & saepe sibi repugnantia volubilis animus; sed ad quem finem semel eadem sese determinauit, ad eum assequendum pro ipsius sapientia & bonitate constituta media non minore quam ipse finis, firmitate gaudent. Isthanc ergo sententiam, scriptis nostris sat perspicue propositam, oppugnare aperta via instituit *Valentinus Velthemius* Professor Ienensis. Cui quidem si ad hanc disceptationem vel ingenii quid & eruditionis, vel saltem candorem attulisset viro honesto dignum, vltro gratias agerem, quod occasionem praeberet tam nobili quaestioni illustrandae. Sed cum eundem audiam diris clamoribus & calumniis in tam celebri loco meae famae insultare, non mirabitur, si talis a me habeatur, qualem sese exhibet; qui scilicet in sola stentorea voce, & impudentia omne suum praesidium collocat, securus existimationis, quam nullam habet. Iste igitur voluntatem Dei ab origine obligationis in homine, legisque naturalis humanae, nec non moralitatis in actionibus humanis exturbare omnibus viribus connititur; & contra tanquam lapidem angularem omnis naturalis ponit hanc sententiam: *dantur actus PER SE honesti ac turpes.*

Vt

Vt igitur haec lis super vocula *per se* ordine disceptetur, primo omnium videndum est, cuinam rei ista opponatur. Si enim haec propositio accipitur ex mente Aristotelis, qui τὸ δίκαιον φυσικὸν opponit legibus ciuilibus & positiuis, quae non vbique valent, quaeque ex impositione humana, conuentione, aut opinione oriuntur, mihi non contradicitur. Sed si τὸ *per se* nostrae sententiae opponitur, eo termino excludetur voluntas Dei cum sapientia, & bonitate coniuncta, eiusque beneplacitum, definitio, atque impositio tunc facta, cum Eidem libere genus humanum condere placeret. Ergo ex mente Velthemii Deus quidem dedit homini vt sit; sed vt talis sit, nempe legi obnoxius, non dedit. Num igitur homo citra Dei voluntatem semetipsum in animal sociabile finxit? Aut num aliud extra Deum fuit principium, quod formas rerum ipsi inuito obtruderet, eique nil nisi materiae adaptationem relinqueret? Aut actus illi citra vllam operam legislatoris seipsos determinant? Aut vt quis sit subditus, legique obnoxius, non amplius legislatore opus est?

Deinde reuera inepte propositio haec concipitur sine mentione subiecti, cui actus illi honesti aut turpes esse dicantur. Nam sane nulli dantur actus, qui pecori per se, aut alio modo sint honesti vel turpes. Sed addito subiecto habili omnis controuersia tollitur. Nam ambabus manibus largimur hanc propositionem: dantur actus, qui per se Deo non conueniant, seu qui salua ipsius perfectione, & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Amplectimur etiam hanc: dantur actus per se honesti & turpes homini, id est, quae posita hac conditione & natura hominis non possint non eidem congruere vel non congruere. Et reuera qui istam propositionem ita nude enunciant, non animaduertunt, sese tacite istorum actuum honestatem & turpitudinem ad naturam hominis referre, ac eandem iudicio humano, vtique sensu legis naturalis imbuto, metiri. Imo id ipsum aperte profitentur, dum huic propositioni probandae ad rectae rationis iudicium prouocant; quod sane non aliunde, quam ex collatione certi actus cum conditione humana promanat. Quoniam autem conditio hominis primaeua beneplacito Creatoris ipsi assignata est, quicum comparati actus humani honesti aut turpes dicuntur, frustra principium moralitatis in actibus humanis fingitur, quod voluntatem Dei anteuertat. Imo cum ipse Velthemivs Dissertat. suae §. 28. & 29. ius naturale diuidat in *creatum* & *increatum*, quomodo ab isto voluntas Creatoris excludi possit; nisi Stoica necessitate ipsum ad creandum coactum dicas?

Ratio autem, quare tanto ardore isti homines ab origine moralitatis voluntatem Dei exclusum eant, non alia est, quam quia isthanc ad humanae voluntatis modulum exigunt, quae rectae rationi crebro solet obluctari. Inde metus est, ne forte absurda aliqua mutatio in lege naturali exsistat, Deo voluntatem suam mutante: eoque aliqui consequentias, iuris naturalis firmitatem destruentes, stolide admiserunt; quidam ab aliis sibi tales per calumniam obtrudi sunt questi. Enimuero mihi non est dubium, quin sapientia, bonitas & perfectio diuina diuinis placitis sat firmitatis addat. Ac si a libertate voluntatis diuinae

diuinae mali quid mortalibus immineret, non iuſſiſſet nos Saluator orare; *fiat voluntas tua.* Niſi forte Velthemio pro illa clauſula ſubſtituere placet; fiant quae per ſe & ſua natura ſunt neceſſaria. Sicuti quondam in Anglia Cromwellii tempore nonnullos tantum odium gubernationis regiae ceperat, vt nollent amplius dicere *adueniat regnum tuum;* ſed potius videbatur; *adueniat respublica tua.* Et ſane quantam hoc veſaniam arguit, quod VELTHEMIVS diſſertatione quadam *de iuſto dolore* non exhorruit dicere; *ſcite diſſeri* a GROTIO in Prolegomenis, fore vt ius naturale ſtringat gentes, etiamſi daremus, Deum non eſſe, aut non curari ab eo negotia humana. Ergo & hoc ſcitum dogma Velthemio videbitur; huic vniuerſo integritatem & ordinem conſtare poſſe, ſi vel maxime Deus hoc vniuerſum non creaſſet, aut ſi idem plane extra mundum relegetur. Eo abſurditatis demum deuoluuntur, qui circa calumnias aliis intentandas tantopere laborant!

VIDEAMVS nunc, quid VELTHEMIVS in *priori diſſertatione ſuper hac quaeſtione* nobis opponat. In cuius prooemio monet, maxime appoſitam ſibi viam videri ad inueſtigandum ius naturale, *contemplari naturas actuum*, qui obiectum eius iuris conſtituunt, in iisque fundatam obligationem. Aſt ni actus illos compares cum conditione humanae naturae, nihil ages. Nec obligatio in actibus, ſed in iuſſu legislatoris fundatur. In §. 2. explicat terminos quaeſtionis. Ac circa vocabulum *actus* infauſto omine eadem ſe fraude illigat, ob quam alius iam non mediocriter vapularat, dum exempli loco ſubiicit, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium.* Si enim hanc theſin oppugnat Velthemius, quod motus phyſicus ſit indifferens; per ſummam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum quam maxime moralium. Sin vero id diſplicet, quod ab origine moralitatis in actionibus humanis voluntatem Dei non excluſerimus, tunc ex Velthemio ſcire velim, an non lumen intellectus requiratur in eo, qui cultum & honorem alteri exhibiturus eſt. Sane enim inter bruta neque cultus diuinus, neque honor parentum reperitur. Num ergo citra voluntatem Dei homo lumen intellectus nactus eſt, cultui diuino ſubſeruiturum? Aut num vſus iſtius luminis citra beneplacitum diuinum per ſe prouenit? Sed & propriam cauſam deſtruit Noſter, dum §. 3. *honeſtum* dicit id, *quod rectae rationi vt tali conuenit.* Nam quando ad rectam rationem prouocatur, praeſupponitur, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque eius rectitudo aliunde poteſt aeſtimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanae legis naturalis dictata, adeoque iuſſum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Vnde etiam ſi indifferentia motus phyſici oppugnatur, contradictorie ſtatus quaeſtionis formatur. Sin beneplacitum diuinum ab origine moralitatis remouetur, nimirum inuito Numine rationem ſuam poſſidet Velthemius. Vocabulum *debiti* & *moraliter neceſſarii*, vbi de homine ſermo eſt, principium vtique velut debitionis & neceſſitatis inuoluit; quod ſane non eſt vocabula *per ſe*, ſed decretum & voluntas legislatoris, per legem declarata.

PORRO

Porro circa ſtatum controuerſiae, qui proponitur in §. 4. & 5. notandum, quaeſtionem reſtringendam eſſe ad hominum actiones, de quibus ſolis mihi ſermo eſt. Vnde male Velthemivs ita indefinite loquitur; *num ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, quae ratione ſui citra impoſitionem conueniant rectae rationi.* Nam ſi actiones Dei & hominum eadem claſſe vult cenſere, & in maieſtatem diuinam iniurius eſt, & improbe dicta noſtra cauillatur. Deinde & hoc probe notandum, vocabulum *impoſitionis* non ita ſtricte, vt a pleriſque, a nobis accipi pro eiusmodi determinatione, quae citra fundamentum in re ex ſolo lubitu imponentis prouenit. Sed ea quoque ex impoſitione nobis eſſe dicuntur, quae expoſita voluntate ac diſpoſitione auctoris non poſſunt non conſequi, ſiquidem ille ſibi conſtare debet, verbi gratia: Ponamus architectum conſtituiſſe domum extruere inhabitationi hominum ſeruituram. Heic neceſſum vtique eſt, vt eius aedificii partes aliter diſponantur, quam harae aut ouilis. Quis negauerit tamen, iſtam conſtructionem eſſe ex impoſitione architecti? Qui ſi haram aut ouile ex mera ſua impoſitione praetorium eſſe velit, delirare cenſebitur. Vnde alia nobis impoſitio eſt, quae nil niſi merum placitum imponentis praeſupponit; alia eſt, quae prouenit ex neceſſitate hypothetica, ſiue per conſecutionem neceſſariam eorum, quae prius ab eodem determinata ſunt. Quarum haec in actibus humanis ad legem naturalem ſpectantibus, illa in legibus & inſtitutis poſitiuis cernitur. Sic vt Velthemium ratio vehementer fugiat, dum putat; ſi nulli actus ſunt per ſe honeſti aut turpes citra impoſitionem diuinam, aeque facile Deum quaeuis peccata poſſe licita declarare, atque Princeps gladii vſum aut bombardae diſploſionem in vrbe vetare aut permittere poteſt. Vnde ſatius erat quaeſtionem ita formari: Num natura hominis ita ſit a Deo formata, vt poſita ea conditione non potuerit non neceſſitas moralis ipſi iniungi certos actus ſuſcipiendi aut omittendi? Sic enim nulla futura erat controuerſia, cum hoc ipſum nos paſſim inculcemus.

Caetervm iam copias ſuas contra nos in aciem producit Velthemivs, & in §. 8. recoquit obiectionem in meo opere propoſitam, L. II. c. 3. §. 4. p. 162. ad quam dum ego dicto loco reſpondeo, putat me contradictione inuolui hiſce verbis: *Poſtquam Deus deſtinaſſet hominem creare animal rationale ac ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere, non ex neceſſitate abſoluta, ſed hypothetica. Si enim* IS (in hac vocula Noſtra omnis ſpes victoriae repoſita eſt,) *ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta.* Inde Velthemivs §. 12. exclamat: *me reſpondiſſe, hominem dupliciter ſpectari poſſe,* 1. *ut Deus eum deſtinarit creare animal rationale ac ſociale.* 2. *ut Deus eum potuiſſet ferum & horridum animal producere.* Aſt mi Velthemi, iniuriam tibi non facio, ſi dubitem, num non modo *rationis vox & ſenſus,* ſed & probitatis quid ac frontis tibi adſit, quouſque liquido oſtenderis, vbinam locorum in meis ſcriptis iſta duplex hominis conſideratio occurrat. Ibidem ponitur & haec aſſertio: *Poſtquam Deus decreuerat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuiſſe, qualem naturam homini voluerit aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item: *Deus potu-*

it creare hominem, & potuit velle creare, vt tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi. Quae asserta quod Velthemius *vanissima* ac *falsissima* pronunciet, magnopere proba; cum mea non mea sint, sed ad ipso conficta. Ac mirum est, quam vniuersa sycophantarum natio in hoc amice conspirat, quod ex aliorum verbis mire contortis falsam thesin concinnent, quam dein magis clamoribus impetant, reuera propriis cum laruis luctati. Et quantum vel stuporis vel malitiae in talem cadit, qui tam planam sententiam vel capere non potuit, vel ita foede detorquere non erubuit. Sane postquam Deo placuit post caetera animantia eminentius hisce creare, vno eodemque decreto, & vt esset, & vt talis esset, constituit. Nequaquam autem decreuit prius creare hominem, & ex interuallo, postquam de conditione ipsi assignanda in ambiguo haesisset, demum decreuit eundem facere rationalem ac socialem. Est enim hoc ex imperfectione intellectus humani, vt priori loco genericam alicuius rei naturam, & inde specificam concipiamus. Quale quid de Deo circa creationem hominis fingere diuinae essentiae perfectioni repugnant; & in se absurdum est, duo heic decreta comminisci, cum τὸ rationale ac sociale esse, in definitione hominis contineatur. Quod si *Paraeus* aut alius absurdi quid heic admisit, eoque nomine conuitiis fuit proscissus, id me quidem profecto non tangit aut angit; quin iure optimo maximo ista elogia Velthemius sibi vindicare potest. Caeterum si quis nolit adquiescere, quod sciat; ideo legem naturalem honesti & turpis necessario in hominem cadere, quia Deus ipsum creauerit rationalem & sociabilem; sed ex superuacua curiositate quaerat: quid si Deus creasset hominem adstrictum ad eiusmodi legem naturalem, quae ei, quam nunc habemus, contraria praecepta contineret? ei respondemus, hanc quaestionem absurdam & contradictoriam esse. Si enim ponere velis, eum ad contraria officia fuisse adstrictum, non is homo, qui ex destinatione Creatoris animal sociale est, sed aliud horridum ac ferum animal esset. In qua responsione vocula IS neque notat, neque notare potest verum hominem, qui vtique rationalis ac socialis est, sed fictum aliquid, quod absurdae quaestionis ergo tantisper supponitur, hoc sensu: si vel maxime ponas animal membris & forma homini qualis, nunc est, simile; is non verus homo erit, sed aliud ferum & horridum animal. Exemplo rem illustrabimus, si forte quis ingenio sit ita stupido, vt haec capere nequeat. Ponamus figulum constituisse amphoram effingere. Si quaeras, vtrum is amphorae possit formam vrcei tribuere; negamus id fieri posse: quia, si ista vrcei formam haberet, amphora non esset. Quis heic dixerit, amphoram duplici modo considerari; vel vt habet figuram amphorae, vel vt potuerit habere figuram vrcei; Afferamus aliud exemplum, quod fortasse magis sit ad captum Velthemii. Vt Velthemius Ienae Professor Moralium esset, necessarium non erat. Postquam tamen ex isto ligno Professorem sculpere Collatoribus placuit, danda ipsi vtique fuit, instructio impacto muneri conueniens. Ponamus iam superfluam quaestionem moueri; num Velthemio inter partes officii Professorii potuerit iniungi, vt cum histrionibus per Germaniam circumuagaretur, & in comoediis morionis personam ageret? Respondeo, minime.

Quia

Quia ſi ad hoc exercitii adſtringeretur, IS non amplius Profeſſor eſſet, qui impudenti clamore Ienae doctorum virorum famam laceraret; ſed non minus hiſtrio eſſet, quam frater ipſius, qui lauream Magiſtralem Lipſiae obtentam per publica theatra non ſine vocis ſtentoreae gloria circumfert, ac verſatili iam pileo non minus quam olim liripipio ſibi placet. Quis iam dixerit, Velthemium heic dupliciter conſiderari, 1. prout factus eſt Profeſſor Ienenſis; 2. prout idem ſimul cum profeſſione potuit hiſtrioniam facere? Aut poſtquam Collatores profeſſorium munus in ipſum conferre decreuerant, adhuc in liberrimo horum beneplacito fuiſſe, vtrum auditorium Ienenſe, an theatra vociferationibus ab ipſo oppleri vellent?

QVEMADMODVM autem error ab hiſtrionibus in primo actu commiſſus totam fabulam refrigerat; ita deſtructo primo Velthemii commento, tota eius diſſertatio vltro corruit. Atque ſecundum argumentum itidem ex noſtro opere loco citato deſumſit: *Si non dantur actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur, Deum ſi voluiſſet potuiſſe ita conſtituere, vt inter officia hominis eſſet Deum blaſphemare, inter vetita Deum colere.* Ego repoſueram, hoc ratiocinium contradictionem implicare. Heic nihil habet quod regerat Velthemius, niſi vt cantilenam iam exploſam inſtauret, ac ſuas ſycophantias mihi obtrudere impudenter laboret. Nusquam enim mea haec eſt aſſertio, ſed Velthemianum ſomnium; *Deum ita potuiſſe creare hominem, vt idem non eſſet animal rationale ac ſociale.* Ergo quo magis de abſurditate huius dogmatis declamat, eo magis propriam ſtultitiam flagellat. Neque opus eſt repetere, *colere Deum* non eſſe motum mere phyſicum & indifferentem, ſed actionem quam maxime moralem; quippe quae ſupponat ſubiectum rationale creatum, & inuoluat reſpectum ad dependentiam creaturae a Creatore. Nam data creatura rationali, neceſſarium ipſi eſt Deum colere. Sicut poſito, Deum poſt caetera animalia voluiſſe creare hominem, neceſſum erat, ipſi legem naturalem congruere. Quod genus neceſſitatis vt mihi quidem tantiſper hypotheticum vocare liceat, ſi qui ſunt terminorum ſcholaſticorum dictatores ἀνυπεύθυνοι, ſupplex veniam rogo. Si enim Deus hominem non creaſſet, non erat neceſſarium Eundem ab homine coli. Ergo neceſſitas cultus diuini ab homine praeſtandi actum creationis praeſupponit.

CIRCA tertium argumentum ſtrategema iocoſi hiſtrionis Velthemius expreſſit, qui repente in aliam ſe perſonam tranſire arbitratur, ſi pileum verſatilem & palliolum inuerterit. Sic & primum argumentum leui ſub mutatione iterum in orcheſtram prodit. *Si non dantur actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur, quod inter hominis debita poſſit eſſe ſeipſum perdere, ſeipſum odiſſe, guſtus elementa per omnia quaerere,* &c. Sed velut de ſibilo praeſagiret, ita repente poſt ſiparium ſeſe hoc ratiocinium recondit.

QVARTO loco metuit Velthemius, ne poſita noſtra ſententia nullum amplius ſit diſcrimen inter legem naturalem & poſitiuam. Iſtum metum demere poterant, quae a nobis traduntur L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia hic actus valde ieiunus erat futurus, ideo interſcenii loco duas ſententias pro-

mulgat valde inficetas. Prior occurrit §. 20. *Vt libera voluntas hominis, penes quem maiestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni diuina maiestas cum voluntas Dei sit summe libera, aeque, imo multo magis, ac in legibus positiuis fieri solet, legem naturae mutare, imo contrarium eius praecipere posset?* Adparet Velthemium de voluntate Dei non optime sibi polliceri. Inde tam anxie vincula eidem iniicere, aut moderamine rerum dimouere ipsam laborat, ne forte in licentiam degeneret, & absurdas leges hominibus promulget. Quales opiniones istud animal de Deo habere credamus? Quod ne tertiam quidem petitionem orationis Dominicae nouit. Per posteriorem autem sententiam nihil sibi rationis & frontis esse Velthemius testatur. Nam in §. 22. scribit: *me non erubisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: Si ad contraria officia* (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Quid ais Velthemi? Ego qui statuo, *si* creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal & homo, sed bellua futura erat; ideo statuo, quod homo potuerit fieri bellua, id est, quod animal, de cuius essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Optionem tibi relinquo, Velthemi, stuporem tuum an rabiem calumniandi accusari malis.

QVINTO argumento ita *insurgit* Velthemius, vt & quinquies cadat. *Si Deus sua natura iustus est, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes ac ex sua natura illiciti.* Atqui ego non puto haec consequi: Si summus legislator natura iustus est, igitur actus creaturae rationalis vt motus physicus spectati, sunt honesti aut turpes ante omnem respectum ad legem a Creatore profectam. Nobis quippe propositum fuit inquirere in originem iustitiae humanae, a qua diuinam multis modis differre alibi ostensum. *Ius naturae in Deo* illis sapientiae Atlantibus definiendum relinquo, qui caput inter nubila condunt. Quae Velthemius ex mysteriis praedicamentorum *de relatione eiusque fundamento ac ratione fundandi* gannit, nil nisi obstrepera vocabula, & in ambitiosum gyrum disposita sunt, rerum inania. Neque etiam illa, qua se non parum iactat, *obligatio ex ipsa rei natura*, contradistincta obligationi ex lege prouenienti, satis adhuc ad liquidum deducta est. Sed & dubito, an ferri possit, a Velthemio *sanctitatem & iustitiam in Deo* vocari *morales perfectiones*. Nam hactenus credidimus moralem perfectionem esse, quae disciplina, vsus, adsuetudine comparatur, ad modum habitus adquisiti animo inhaerentem. Porro quando de imagine Dei mentionem inieci, vnice prae oculis habui proximam eius & specialem significationem, qua notat eam hominis perfectionem, quae per lapsum amissa est, & in cuius locum corruptio illa, quae iam sentitur, successit. Quibus praeterea respectibus homo imaginem Dei referre dicatur, mihi inquisitum non fuit. Denique quantum velit Velthemius distinguat inter *conceptum formalem & materialem;* ac sapientiam, iustitiam, virtutes, & ius Dei atque hominum quoad illum communia, quoad hunc

hunc diuerſa afferat. Nam licet iſta vera eſſe ponas; ratio tamen mihi conſtat, quare ius naturale iſthac via inueſtigare non placuerit.

ILLVD autem minus ex legibus artis comicae, quod fabulam nobis det Velthemius quinto actu productiorem. Nam ſexto loco quaeſtionem mouet: *Num Deus vllo modo poſſit velle, vt inobedientia erga Deum formaliter & in ſe ſpectata non ſit peccatum?* Ego reſpondeo, ſtolide quaeſtionem hanc inſtitui, ni ſimul ponatur ſubiectum, cui inobedientia ſit tribuenda. Nam poſita creatura rationali, negamus Deum hoc velle poſſe, ni eum ſibi ipſi repugnare abſurde fingas. Nulla autem poſita creatura rationali, Deus ſuper obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Quomodo enim Deus poſſit velle, vt ſibi obediatur, ſi nullos condiderit, qui obedire poſſint? Sint, quibus imperet.

DENIQVE vt ſacro numero paralogiſmos ſuos terminet Velthemius, ſeptimo loco argumentatur: *Si nullus actus per ſe honeſtus ac ſuapte natura illicitus, ſequitur Deum poſſe facere omne poſſibile realiter a ſe diſtinctum, nullamque in genere naturae in Deo importans imperfectionem.* Huius ratiocinii vanitas planior fiet, ſi idem preſſius ad praeſentem quaeſtionem formaueris, hoc modo: ſi motus phyſicus in actionibus humanis citra reſpectum ad legem eſt indifferens, aut ſi voluntas diuina concurrit ad hoc, vt homo legi ſit obnoxius; ſequitur, quod Deus poſſit mentiri. Id enim exemplum rei, quae in genere naturae nullam imperfectionem importat, a Velthemio adfertur. Quis ita ratiocinantem ferat? Ne dicam, quod *mentiri poſſe* in genere naturae maximam importet imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiae eſt cum degeneri quadam ignauia coniunctae; vel non audet, ſenſa animi ſui palam aperire, quod robuſtiorem metuentis eſt; vel plura promiſit, quam praeſtare poſſit, quod vires ſuas ignorantis eſt. Inde patet ratio, quare diuinae ſcripturae negent, Deum poſſe fallere, aut mentiri, quia id repugnat perfectiſſimae ipſius eſſentiae. Ex quo tamen nihil, noſtrae ſententiae repugnans, concludi poteſt. De caetero vti foedum eſt mendacium, quod Velthemius eructare non erubuit, *me dicta Scripturae ſacrae in alienum prorſus ſenſum detorquere*; ita nihil impudentius, quam dicere; propoſitionem, *Impoſſibile eſt Deum mentiri*, hunc habere ſenſum, *Deus non vult mentiri.* Cur enim tantopere arrident Velthemio ſycophantarum artes, vt verba mea mutilate adduceret? Quae integra haec ſunt: *Quod Deus mentiri non poſſe dicatur, eſt ex beneplacito iſtius, quod mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Id perinde eſt, ac ſi dicerem: Mentiri aduerſatur perfectioni diuinae, a qua nunquam diuina voluntas diſcedit, ſed cum ea ſemper amice conſpirat. Sic igitur mimum huncce calumniarum egit Velthemius, vt vel iudice Geſenio pro plauſu ſibilum ſit meritus. Altera diſſertatione minatur ſe innumeras legiones *Gentium*, *Legumlatorum*, *ICtorum*, *Theologorum*, *Philoſophorum, cum veterum, tum recentiorum* in aciem educturum, quae ſolo adſpectu me exanimem darent. Nondum tamen adeo fortuna mihi fuit propitia, vt illud illuſtre ingenii Velthemiani monumentum conſpicere liceret. In-

terim circa auctoritates, quae iactantur, obſeruandum, earum multitudinem nihil efficere, niſi rationibus ſuam ſententiam adſtruxerint, meam refutarint; & quatenus nemini eorum, vt ab omni errore ſit immunis, cauetur, piaculum non eſſe rationem potius, quam numerum errantium ſequi. Sic quam multae in rebus philoſophicis erroneae opiniones per complura ſecula & ſcholas & populum occupauerunt, quas tamen poſteriorum temporum accuratior inquiſitio exploſit? Heic ſi teſtium numerus momenti quid habuiſſet, in hunc vsque diem antipodes in coelum delaberentur, harmonia orbium caeleſtium aures noſtras obtunderet, intelligentiae iſtis orbibus rotandis inſudarent, ignis ſphaera proximam Lunam ambureret, denique barbaries integro adhuc regno ſuo gauderet. Sic ſane non difficile erit multas myriades inuenire eorum, qui pro ſanctitate numeri denarii in praedicamentis mortem aequo animo ſubire velint; quae tamen caeteris puerilis ſuperſtitio videtur. Deinde ex teſtibus illis integrae legiones deficient, ſi conſideretur, plerisque nunquam in mentem veniſſe vocabulo *per ſe* Deum ab origine iuris naturalis excludere. Denique omnia iſta teſtimonia demum in auctoritatem vnius ex anteſignanis barbariei, puta Thomae, aut Scoti reſoluuntur, quorum commenta demum in popularia dogmata eualuerunt, poſtquam caeteri iſta ſine debita inquiſitione in ſua ſcripta transtulerunt; & vno anſere bibente reliquos omnes ſitis corripuit. Praeſertim cum notitia iuris naturalis valde confuſa & ieiuna fuerit, antequam hoc demum ſeculo de iſto in formam artis redigendo a quibusdam eruditis labor ſuſciperetur. Id tamen retulit vnus & alter, qui recens ex iſtis oris aduenientes heic me ſalutarunt, in publico conflictu eius diſputationis Velthemium clamore Martem Homericum ſuperaſſe, & ignea facie, horridis capillis, oculisque ardentibus furiam aliquam egregie expreſſiſſe. Quin non erubuiſſe in tam frequenti coetu vel decies exclamare; *me nulla agnoſcere officia hominis erga Deum & ſeipſum*. Ergo vel ſcripta mea non legit Velthemius, vel impudentiſſimus eſt mortalium, qui ſunt & fuerunt. Pari rabie multoties fuiſſe ingeminatum; *adulterium penes me hactenus ſaltem turpe haberi, qua ſupponeret creationem animalis rationalis & ſocialis; adeoque ſecundum mea principia adulterium non turpe dari inter vaccas & boues vel inter caſeum & butyrum*; qui ſunt floſculi Velthemiani. Quid eſt furere, ſi hoc non eſt? Ergo cum negêt Velthemius, adulterium ſupponere creaturam rationalem & ſocialem, ex ipſius mente adulterium dabitur inter creaturas, in quibus nulla eſt diuerſitas ſexus, & ad ſe multiplicandum potentia, nec minus inter creaturas, quae fidem coniugalem neque intelligunt, neque dant. Quin & deinceps homicidium non turpe erit, ſi felis murem occiderit. Quod porro erat opus, vt Velthemius tanta contentione aſſeueraret, adulterium in ſe & ſua natura turpe eſſe; cum idem a me adſtruatur L. I. c. 2. §. 6. p. 26. & in *Apologia* p. 38. Quo tamen non obſtante certiſſimum manet; non dato homine, adulterium non dari; ſicut non dato homine, Velthemius Ienenſe auditorium rugitu ſuo non erat impleturus. Sed nec omitti debet, quod cum vnus opponentium vrgeret, *cum actiones hominum per circumſtantias, id eſt, res extra ipſam actionem, fiant morales, non videri, quomodo actio in ſe & ſua natura moralis eſſe poſſit;* Velthemius reſpondebat:

debat: *Praecellens Dn. Magister, adiuro conscientiam tuam, eloquere, an firmiter credas cum venerandis nostris Theologis, dari actus per se honestos.* Quod ille Magister praemissa contestatione obseruantiae suae erga *Maxime Spectabilem* (magis adhuc audibilem) Dn. Decanum affirmabat. Et sic argumento erat plenissime satisfactum. Quid hac disputandi via compendiosius? Quae tamen alteram istam dissertationem inuidit fortuna, alio me ingenii Velthemiani specimine beauit, dum donante amico dilectissimo obtinere licuit *Synopsin Institutionum Iuris naturalis* manuscriptam, quam is auditoribus suis ad calamum dictauit. Cui ipse auctor non vile pretium ponit, quando eam *Nucleum iuris naturalis* indigitat. Quo scripto etsi nihil indoctius aut inficetius vidisse memini; veritatem tamen adhuc constare deprehendi *Pliniano* illi: *Nullum librum tam malum esse, qui non aliqua ex parte prodesset.* Ingens quippe operae pretium fuit didicisse flosculum illum Latinitatis Velthemianae, *in Analytices studio non magis versati sunt quam rana viridis in nucis arbore.* Nec minoris fuit definitionem legis cognouisse, qua immane quantum eum sibi placere audio. *Lex est*, inquit, *dictamen practicum in materia vniuersali, quo necessitas actionis exprimitur in genere morum.* In qua quid mysterii latitet, patebit, si aliis eam vocabulis extulerimus. Si igitur *dictamen practicum* enunciatio, quae non cognosci solum, sed & in actum deduci debeat, *in materia vniuersali*, id est, quae omnes illos tangat, ad quos enunciatio dirigitur; *quo necessitas actionis exprimitur in genere morum*, id est, quo significatur quid agendum, quid omittendum, vt actiones bonae vel malae, laude vel vituperio dignae haberi queant. Heic primo necessum erat exprimi subiectum, abs quo dictamen illud promanaret; num id intellectus sit diuinus, an humanus, an vterque. Dein ad cuiusnam actiones dirigendas id dictamen spectaret, ad proprias, an ad alienas. Denique vnde ea necessitas proueniret. Quam ex ipsa actione resultare absurdum dictu videtur; cum eadem aliter concipi nequeat, quam prius aliquid, & diuersum ab actione, quodque adeo in ipsam actionem operetur. An & quatenus illud quod mortales dictamen intellectus diuini concipimus, Deo lex dici possit, alibi a nobis expositum fuit. Deum omnia quae agit optime agere, & per essentiae suae perfectionem non posse non optime agere, & quae cum ista non congruunt, non posse non omittere constat. Sed quia legem aliter concipere non valemus, quam aliquid extrinsecus necessitatem adferens certo modo actiones dirigendi; inde si quis velit Deum legi subiicere, faciat id suo periculo. Quod si igitur ad legem, quae in homines cadit, ea definitio restringatur, vitiosum est, quod ea legibus positiuis adplicari nequit. Quando autem lex naturae dictamen rectae rationis aut intellectus dicitur, nihil aliud innuitur quam medium, quo ista lex inuestigatur. Atque ea ratio vt recta sit, & talem sese intelligat, oportet vt firmo fundamento ratiocinia sua superstruat. Quod nullum aliud inueniri potest, quam conditio humani generis; nisi quis cuilibet persuasiones, saepe oppido quam irrationabiles, pro lege naturali velit venditare: sicut stolidum sit, vltimum hoc habere argumentum demonstrandi aliquid iuris naturalis esse; quod recta ratio aliter de hoc vel illo actu iudicare nequeat. Sed & illud constat, si definitio illa adplicetur iuri humano, inepte

a VELTHE-

a VELTHEMIO §. II. tradi, *dictamen intellectus* esse aliquid prius, quam *normam seu regulam Iustini* si dicere velis, hominem sibi ipsi legem naturalem ferre, aut intellectum humanum dictare quid posse, antequam obiectum adsit. Sane ponenda est lex naturalis tanquam norma iusti, antequam intellectus humani dictamina practica possint exsistere. Id autem nimis quam ingeniosum, quod Velthemius, tantopere alias a nouitatibus abhorrens, iuris naturalis nouam denominationem comminiscatur, quasi *quod primo ac per se fundatur in natura actus, quam praecipit aut prohibet, ita vt propterea ius sit, quia hunc actum praecipit, aut prohibet, quia e sua natura debitus aut illicitus est.* Quo commento vti nihil vanius, & per quod iuri naturali circa actiones morales non amplior tribuitur operatio, quam ephemeridibus circa motum planetarum: ita obiter scire velim, quomodo a contradictione sese liberare Velthemius possit, dum *praecipi* aut *vetari* a lege naturali dicit, quae iam *in sua natura* erant *debita* aut *illicita?* Quid enim praecepto opus est, si ista alias fieri vtique debebant? Aut ergo lex naturae superuacua est; aut si cum effectu praecipit ac vetat, vtique actus debitos aut illicitos facit.

SED taedet quisquiliis Velthemianis diutius immorari, nisi quod obiter spectandum, quid in demonstrationibus valeat, qui tanto fastu peritiam Analyticis crepat; vt tandem discamus nostra ratiocinia in circulum (quae figura perfectissima vtique est,) disponere, & praesultore Velthemio in perpetuam vertiginem circumuolui. Si enim quaeras ex isto, quare verbi gratia adulterium iuri naturali repugnet, respondebit; quia in se & sua natura est turpe. Si quaeras, quid sit in se turpe, respondebit; quod rectae rationi vt tali non conuenit. Atqui rectae rationi qua tali non conuenire est iuri naturali repugnare. Igitur iuxta Velthemium adulterium iuri naturali repugnat, quia iuri naturali repugnat. Ac proinde falsum est, quod clamat, *turpe in puncto rationis prius esse, quam iuri naturali repugnare.* Sed & par erat, eum, qui viam praecepta iuris naturalis deducendi nobis placitam ita importune impugnat, ingeniosius quid aut planius afferre. Quid autem tanto hiatu dignum trifaux iste profert? *Principium primo primum*, inquit est; *honesta per se sunt expetenda; turpia per se sunt fugienda.* Atqui sane, ne nunc dicam, quod stolide sit omissa mentio subiecti, cui aliqua honesta aut turpia sint; circa hoc principium quaerere licet, non solum quid honestum aut turpe per se sit, quod non nisi congruentia aut disconuenientia cum recta ratione definiri a Velthemio solet; sed etiam eousque non potest adquiescere intellectus noster, vt rationem omnino nosse velit, quare & vnde vel in perseitate, vel in dictamine rationis necessitas insit. Eoque Velthemio vel iterum circulus suus erit persultandus, vel si vertigine liberari cupit, demum nostrae methodo insistendum; ex qua ista propositio a priori demonstrari potest. Sicuti & illud nemo sanus abnuet, imperium Dei esse, quod hominem ad adpetendum honestum & turpe fugiendum primo mouet aut mouere debet, non autem perseitatem Velthemianam. Deinde ne hoc quidem tantum demonstrandi artificem decebat, pro *principiis secundo primis* venditare sententiolas, verbi gratia, *neminem laedere, suum cui-*

que

que tribuere, veras quidem, ſed multis determinationibus adaptandas, priusquam ex iis diſtincta & liquida ſcientia haberi poſſit. Sed & nimis quam iracundum, fuſtes ſtatim intentare, ſi quis dictata Velthemiana in oraculorum vicem arripere detrectet. Quid enim ſi Reges, ac integri populi iſtorum veritatem in dubium vocent? Quid fuſtibus ſuis heic efficiet Velthemius? An clamoribus ſuis eosdem protelabit, qui norunt, animal Cumanum eſſe quam maxime vocale? Quibus porro argumentis hoſce conuincet Velthemius, ſi nihil praeter dictamen ſuae rationis crepare poſſit apud tales, qui ſuam rationem diuerſa dictantem non minoris aeſtimant, & legiones Scholaſticorum a Velthemio in ſubſidium euocatas adunco naſo ſuſpendunt? Plura occurrunt in eo ſcripto emblemata, veluti quod §. 57. iuris naturalis *cauſam efficientem* dicit *hominem*. Aut quod §. 55. hominem tradit *tamdiu viuere in ſtatu animalis, non item in ſtatu hominis, quamdiu vſus rationis ſe nondum exſerat, aut ad annos diſcretionis homo perueniſſe dicatur*. Cui adiungi debet inauditum hactenus dogma a Velthemii diſcipulo publica diſputatione Ienae promulgatum: quod *maieſtas ſit non-Ens*. Nimirum quia ad maieſtatem ſufficit ſuperiorem non habere, nec requiritur poteſtas gubernandi ciuitatem; & quia ſtatim maieſtate Velthemiana praefulget, qui in regionem deſertam eiectus nec dominum habet, nec ſubditum. Quae monſtra errorum aliis exagitanda commendamus.

RESTAT adhuc GESENIVS Garlaeae Praeſul; de quo tamen eloquar, an ſileam dubito. Nam ea eſt hominis ruditas, impudentia, & veſania, vt merito quiuis cordatus tam tetrici monſtri contactum refugere debeat. Qui cum nil niſi obſcaenam virulenti pectoris ſaniem eructet, paſſim impio abuſu dictis ſacris interpolatam, *benedictionem tamen Chriſtianam* emittere videri vult. Prorſus vti reliqua fanaticorum natio tunc, cum maxime delirat, ſacro inſtinctu agitari ſeſe clamat. Verum, vti peculiare ſcriptum iſti opponere ſuperuacuum erat: ita poterit heic obiter caeteris, qui ex me oppugnato gloriolam inauſpicato captarunt, ſubiungi GESENIVS tanquam vilis appendix, & in quem iactari queat illud tritum; *vltimum occupet extremum ſcabies*. Saltem ne in poſterum arguat me criminationes, ad quas plane tacui, agnouiſſe. Ex decoro igitur GESENIVS a mendacio ſcriptionis ſuae exordium capit, quaſi ego *in ſuprema Regni curia enixe contra ipſum & famam eiusdem egerim*; qua ſuper re monitum ſe dicit *ab eo qui procul habitabat, & bene cupiebat*. Dignus hoc Oreſte Pylades; qui circa veritatem non nimis curioſum ſe oſtendit. Equidem ſi eiusdem reipublicae ciues eſſemus, comes iuiſſet Geſenius editori Indicis. Nunc quid contra exterum incuria huius Regni agerem? Praeſertim cum eius ſcripta tantum ruditatis ac veſaniae prae ſe ferant, vt famae ſuae neminem infeſtiorem, quam ſeipſum, hoſtem experiatur. In eo autem nihil a me peccatum eſt in reuerentiam, quam *Sereniſſimo Electori Saxoniae* debeo, quod modeſte, & Geſenii demum, aliorumque maleuolorum importunitate coactus, ſuper nimis praecipiti Miniſtrorum Ipſius iudicio queſtus ſum. Nam de iſthoc negotio nihil ad Ipſum relatum conſtat; & ſi Optimus Princeps conſultus fuiſſet, haut quidquam decorum iudicaſſet, inaudita partis alterius defenſione ſententiam

ſuperſtruere libello famoſo, per carnificem flammis dando. Quod ſi autem iniqui aliquid mea querela habet, ſane is, quem publice prouocaui, ſuam exiſtimationem non deſtituet, nec *Cenſurae* iſtius *ſanctimoniam* Velthemio alicui aut Geſenio aſſerendam committet. Ac vel ideo iſtum omnibus ingenii ſui copiis explicatis in aciem, prodire cupiebam, vt cum aduerſario non erubeſcendo congredi liceret, ac tandem Geſenio ſimilium hominum ruditus obticeſceret. Quid porro ad rem praeſentem, quod Geſenius de Monzambano gannit? Sane publicam famam extinguere penes me non eſt; & cui non ſufficit, quod publice eiusdem me auctorem abnuerim, qua ratione iſti os obturem? *Eiusdem caput 6.* exercitii gratia a me defenſum aduerſus eos, qui id impugnarunt. Quid praeſtiterim iudicent harum rerum intelligentes, & affectibus ac praeiudiciis vacui. Caetera quae carpuntur defenſorem accipiant, an minus, mea parum intereſt. Praeſertim cum quae liberius ibi quibusdam ſcripta videntur, auctoris, quisquis demum is ſit, religioni aut pietati nihil praeiudicare queant; ſi cogitemus, quam ille ſibi perſonam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui neſcit, quam multum interſit, Dauusne loquatur an herus; is quaeſo abſtineat de eiusmodi ſcriptis iudicium ferre, ni inter Midae ſocios cenſeri velit. Ergo fama illa de Monzambano, cui a me contradictum fuit, non obſtat, quo minus adhuc Puſendorfius, quam Geſenius eſſe malim.

SED ne ſolis conuitiis foedas chartas maculaſſe videatur, circa rem ipſam quoque aliquid nugari conatur Geſenius. Ac primo queritur, me ipſius demonſtrationibus non reſpondiſſe modo tam ſcholaſtico, quam ipſe propoſuerat. Cuius quidem rei nulla alia fuit ratio, quam quia inficeti hominis veſtigia legere nolui. *Iniquum me in ius naturae* arguebat, quod *atrocem ipſi iniuriam intuliſſem, mendacium* & *calumniam exprobrando*. Ego reponebam, me legitima *retorſione* vſum fuiſſe. Adparet puto, me ad minorem reſpondiſſe. Tantum enim abeſt, mihi vnquam in animo fuiſſe Geſenium laedere, vt quid hominis ille eſſet, & quaenam inter fumos Garlacae deliria eum agitarent, perpetuo ignoraturus fuerim, niſi me epiſtola illa inſipida vltro laceſſiuiſſet. Puto autem ſatis grauem iniuriam eſſe, alicui falſo tribuere ſcriptum venenatum, vt ipſe vocat, & *atheum*. Eam iniuriam vt in me haerere paterer, nullum ius obligabat. Repellendi non expeditior via, quam vt mentitum eſſe dicerem, qui haec de me aſſereret. Praeſertim cum nondum auditum foret de aliquo priuilegio, per quod Geſenio impune ſit honeſtorum virorum famae inſultare. Atqui in ea accuſatione ipſe mihi non conſto. Modo enim a Geſenio ſcriptum Warenbergii *aperte* mihi, modo Fratri meo tribui queror. Nimirum quia Geſenius ſibi non conſtabat, & aliquando Warenbergium ita delineabat, vt facile adpareret, me peti; aliquando talia ipſi tribuebat, quae non in me, ſed in Fratrem meum cadere poterant. Ea cauſa fuit, cur retorſio alternatiue conciperetur. Sat *aperte* autem aliquem arguit, qui ſcripto publico id facit. Et licet haec verba non expreſſe ſint poſita; tu Puſendorfi eius ſcripti es auctor; extreme tamen ſtupidum fuiſſe oportet, qui non viderit, noſtrum nomen abs Geſenio vellicari, quod & ipſe menti ſuae *obuerſaſſe*, dum iſta ſcriberet, fatetur.

tetur. Et ſtatim atque illa epiſtola prodibat, paſſim amici de iniuria nobis illata monebant. Id autem frequens eſt; vt & qui obliquis verbis alium pupugerit, directe & citra ambages vapulet. Neque vero mirum eſt, Geſenium titubanter ſcribere de viris, quos tam parum nouerat; cum ſolenne ipſi ſit ad furioſi inſtar diſcrepantia ſibi blaterare. Sicut *benedictio Chriſtiana* eidem vocatur, qui ſpurciſſimus libellus famoſus eſt. Et qui modo nil niſi dicta ſacra crepat, & ſchema hypocriticum oſtentat, mox obſcoenitate conuitiorum cum balatronibus & ambubaiis certat. Quae cum ita ſint, ſatis puto manifeſta eſt iniuria, qua retorſionem meruit Geſenius. Ac ſuperuacuum eſt iſtius verba heic producere, quae *vel κατὰ τὸ ῥητὸν, vel per aequipollentiam, vel per conſequentiam planam, facilem & apodicticam id quod volo arguant.* Iſta enim quibusuis expoſita ſunt; & vehementer diſſuadent Medici, ne iſtud ſcriptum denuo attingam; quod grauiſſima nauſea, ſtomachique languor inde ſit prouenturus. Recte porro ego a Geſenio poſtulaui, vt, ſi retorſionem meam abs ſe amoliri vellet, probaret, vel me aut Fratrem meum auctorem eſſe dialogi Warenbergiani, vel nusquam ſe id ſcriptum nobis tribuiſſe. Nunquam autem credebam, eo vsque impudentiae proceſſurum Geſenium, vt poſterius negare auderet, quod in clara luce eſt poſitum; & poſtquam noſtrum nomen ſcripto publico in conſpectu orbis eruditi inueſtaſſet, vltro poſtulaturum, vt ego hoc ab ipſo factum probem. Et inde dubitaueram, num ſenſus communis illi ineſſet, qui probari adhuc ſibi poſtularet mendacium & calumniam, quam ſcripto publico euomuerat. Quod ſi autem altera via retorſionem declinare volebat, tunc vtique probandum ipſi incumbebat, vere eum dialogum nobis tribui, mihi autem ſimpliciter id negaſſe ſufficiebat. Quid ergo mea verba cauillaris, Geſeni, niſi vt compluſculas paginas numis & calumniis implere poſſis? Aut cur adeo tumultuaris, quod tua aeque ac famae mendacia proprio vocabulo a me fuerint deſignata?

Secundo loco negat Geſenius, Aſinium Tenebrionem abs ſe defenſum. Quod ergo aliud non modica parte ſui ſcripti agit? Magnam vero vim *Chriſtiani amoris*; per quam *contemtim ſentire* non poteſt Geſenius de Nicolao Beckmanno, *quem Regia Maieſtas tanto munere dignata eſt*, vtut Eadem Regia Maieſtas iſtum munere dimotum *propter Indicem editum cum infamia relegauerit*. Niſi forte arcana quaedam genii conſpiratio iſta illuſtria ingenia Tenebrionem & Vigilem iungit; quorum ſcripta quoque pares Gratias redolent. Cur porro Geſenius tam odioſe altera iam vice cuculat iudicium Sarcmaſii de meis Elementis Iurisprudentiae, eo tempore latum, quo iſte in Parnaſſo ſomniabat? Cum alii iamdudum iniuriam mihi factam publicis ſcriptis oſtenderint, & ipſe auctor, vti amici retulerunt, aliam plane mentem poſtea induerit. Vnde mihi nunquam curae fuit iniuriam iſtam perſequi; & non degenerem animi duxi; qui errorem ſuum emendare potuit. Ergo quod nunc Geſenius iſta dudum ſepulta iterum in lucem protrahit, merito vapulare deberet, ſi noua plaga in homine, qui pudorem plane decoxit, locum haberet. Qui autem *Pacificum a Lapide* & eius ſcripta nouit, non multum referre agnoſcet, quid ipſe de aliis ſcribat aut iudicet. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Maeui.

Quanquam & deformes buccae ſuos baſiatores quandoque inueniant, & ſimiles labra lactucas adpetant. Praeterea ex alio me capite iniquitatis in legem naturae reum arguit Geſenius, quod *contemtim ac duriter habuerim legatos Dei, qui ex officio debite ſuper periculoſis nouitatibus monuerint.* Vbi primo quidem miramur, quare ardelio Garlebienſis tam importune ſolicitus ſit, quid in aliena republica geratur. Si quis enim apud nos alterum iniuria afficiat, ſunt iudices, ſunt tribunalia; nec vnquam ea cognitio Gardelebiam remittetur; vt plane cuculus iſte non opus habeat tam taedioſe ingeminare, quid ab hoc vel illo recte, quid ſecus geſtum fuerit. De caetero nunquam ego debitum honorem ſacerdotibus detraxi, inter muneris ſui limites verſantibus, iisque vt in conuerſatione ciuili amicis vterer, operam dedi; ac ſi vnum vel alterum excipiam, neminem eorum noui, quem non amici loco habere poſſim. Id tamen firmiter mihi perſuadeo, Deo propitio poſſe gaudere illum, quem vnus aut alter ſacerdotum iniquis odiis perſequitur. Nec minus fas eſſe, ſalutem famamque ſuam contra ſacerdotem, quam alium quemuis, defendere. Sed & hoc ſtatuo, cenſuram librorum ad eos pertinere, qui ſummum in ciuitate imperium habent, & quibus eandem hi delegauerint, Eam ſi quis alius proprio auſu inuolauerit, non magis ipſius ratio habenda eſt, quam praetoris, ſi extra limites iurisdictionis ſuae ius dicere aggrediatur. Quin & vbi in ea re malitioſe aut imperite verſatus ſit, iniuriam non accipit, ſi digna facto ſuo vocabula audiat; praeſertim cum ipſe Geſenius, velut qui poſt longum delirium repente ad ſe redit, non abſurde addat; *quamuis humanae illorum actiones humanorum errorum rubigine tangi & tentari facile potuerint: nec enim humani quidquam a ſe alienum putabunt.* Denique nec id ſaltem in dilucido iſto interuallo negabis, Geſeni, ſi quis vel ex officio vel ex amore veritatis, aut charitate Chriſtiana alterum ſuper errore omnino monendum ſibi duxerit, illi eſſe obſeruandum, vt reuera in altero haereat, de quo ipſum moniturus eſt; vt alterius errorem idoneis argumentis conuincat; vt denique amice eundem hortetur errorem ſuum exuere. Vbi nihil horum praeceſſerit, quid faciendum mihi ſuaſeris tu, qui ob impactam retorſionem in furias abiiſti? An cenſes, cum ſilentio gladium iugulo fuiſſe excipiendum? Puto igitur ad demonſtrationes Geſenii ſic eſſe reſponſum, vt etiam acutiſſimis diſputatoribus, qui *Gardelebiae habitant*, ſatis fieri queat; quorum peritiam expreſſit ſupremus eorum choragus Geſenius, dum dicit; *quod Profeſſor in publicis diſputationibus illos, qui Theſibus tuis opponunt, iubere ſoles; reſponde ad Syllogiſmum*, &c. Nam quantum ego memini, hoc quandoque reſpondenti ingeritur, opponenti nunquam.

ENIMVERO vti in conuitiis ſpargendis nemo Geſenium facundia ſuperauerit; ita vbi ad ſeria tandem deueniendum erat, nihil ipſo eſt aridius, ſic vt non amplius latret, ſed muſſitet. Eo breuiori reſponſioni amoliemur hominem rudiſſimum. Quam late ego ſocialitatem extendam, tradidi L. I. c. 3. §. 15. *de Officiis.* Eam in conſtituendo iuris naturalis fundamento rationalitati opponere, ſtolidum eſt. Mox, ne ob calumniam ſuam erubeſceret, ſimulat ſe meum reſponſum non capere. Dixi, *religio quatenus ad diſciplinam iuris naturalis*

ralis pertinet, intra ſphaeram huius vitae terminatur; id eſt, ex ſola religione naturali iam nemo ſaluatur. Rationem attuli in libello *de Officiis L. I. c. 4.* §. 8. Hoc ſi quis negare velit, admittere cogetur, dari viam ſalutis aeternae extra Chriſtum. Moue aures, Geſeni, vt ſciam, an haec iam intelligas, ſimulque fatere, nequiſſimum te calumniatorem eſſe, qui illud, quod ego de *religione, quatenus ad ius naturale ſpectat*, enunciaui, malitioſe detorques ad religionem ſaluificam, quae ad iuris naturalis diſciplinam nequaquam pertinet; quaſi nempe etiam ſaluifica religio a me pro nudo vinculo reipublicae haberetur. Denique antequam *cum ratione mecum agere* deſinat Geſenius, hoc ratiocinium, ingenii & candoris ſui monumentum nobis relinquit. *Quia expedit, vt publice ciuitas perſonet doctrinis cum fine ciuitatum congruentibus*, id eſt, quia, vti ego explicaui, ſolida & bona ethica & politica in ciuitate doceri debet; igitur ex mente GESENII *parum intereſt, turpis ſit ſiue honeſta, ſiue vera ſiue falſa religio, modo huic ciuitatum fini apta ſit & congruens.* Quid hoc argumento ſolidius? Ne nunc multis oſtendam, quod neque vera religio fini ciuitatum, quem ego deſignaui, quidquam obſit, neque falſa proſit. Caeterum vt bona fide rationi renunciaſſe Geſenium credamus, ecce obſoletum ſuum carmen de polygamia recinit, quaſi ego iſtam *velut remedium promouendae pietatis* commendauerim. Sane nunquam credidi, aliquem fore tam ſtupidum, quin intelligeret, id me dixiſſe; non eſſe, quare circa impugnandam polygamiam tantopere trepident certi homines, cum abs nullo vitio orbi Chriſtiano inprimis in Europa minus periculi, quam ab hoc immineat. Vnde fruſtra tanta cum conſternatione ad arma conclamari, vbi hoſtis non adparet. Praeſertim cum nulla maior calamitas maritis obuenire poſſit, quam ſi plures ſimul habere vxores cogantur, in cuius mali remedium mortem ſint optaturi.

SED nimirum pauca haec a Geſenio obiter tantum adducta fuerunt. Summa autem laboris ipſi fuit ſpecimen oſtendere, in quantas furias homines fanatici poſſint ire. Cuius non minima pars eſt, illis, quos ſibi inſectandos ſumſere, gratia diuina velle interdicere. Verum mi Geſeni, poſtquam ſemel terrorem digeſſimus, quem quondam fulmina Vaticano emiſſa vertici ſolebant generare, non facile adducimur vt credamus, Praeſuli Garlaeae claues coeli erebique commiſſas. Sed nec ea, quae inter nos agitatur lis, Miniſterium Eccleſiae, eiusque ſanctimoniam vllo modo ſpectat. Tu venenatum ſcriptum mihi falſo tribuis: ego iniuriam mihi fieri, addita retorſione, teſtor. Tu excandeſcis, & maledictorum atque calumniarum plauſtra euomis: ego quantum ad meam defenſionem, ac retundendae tuae impudentiae ſufficere iudicatur, repono. An & in hoc caſu qui ſacerdotis furorem abs ſe repulerit, vnctos domini violaſſe iudicabitur? Quin potius ſi cui ex tuo ordine omnino placeat virus ſuum in alterum euomere, tutius cathedra ſacra abutetur, vbi intemperies animi & affectuum malignitas ſpecioſiore ſub praetextu deſaeuire poteſt. Aſt vbi ad ſcriptionem publicam idem prouolauerit, non eſt quod eximiae quid ſortis prae reliquis ſibi polliceatur. Si enim falſi quid aſſerit, erroris arguetur. Si fictis criminationibus de aliorum exiſtimatione detrahere inſtituat, mendax &

calumniator audiet. Si inepta ſcripta edat, eruditis ludibrium debebit. Si rationem eierauerit, ſtolidus iudicabitur. Si quae conuitia eructet, nihil penſi habuerit, furere videbitur. Si imperite de rebus, quas non didicit, iudicium ferre inſtituat, Midae fraterculus nuncupabitur. Porro vti cum Praeſulatu Garlaeano nihil mihi negotii eſt; ita quae pro ſalute mea cura vigilias tibi, mi Geſeni, imperat, plane ſuperuacua eſt. Neque enim tali nobis ſacerdotum genere heic opus eſt, qui ſub imagine precum foedam animi inflammati rabiem exhalant. Dira quoque iſta carmina tuo potius capiti cane. Et ſi qui precando vales, ora, vt tuam tibi ruditatem & veſaniam agnoſcere detur. De caetero vti hautquaquam timidum aut imparatum me offendent, ſi quibus forte deinceps calamum in me ſtringere placeat, modo inſcitiam, iracundiam, & foedas calumniandi artes procul habeant: ita Geſenio id honoris ſufficere debet, quod mea opera ad qualemcunque nominis celebritatem protractus fuerit, qui antehac in alta velut caligine Garlaeam bibebat. Si in poſterum furere pergat, optimum reſponſi genus fuerit, contemnere & ſilere.

* *

SAMVELIS PVFENDORFII
EPISTOLA
AD
AMICOS SVOS PER GERMANIAM,
SVPER LIBELLO FAMOSO,

QVEM

NICOLAVS BECKMANNVS, QVONDAM PROFESSOR IN ACADEMIA CAROLINA,

NVNC VERO CVM INFAMIA INDE RELEGATVS,

MENTITO NOMINE VERIDICI CONSTANTIS

SVPERIORI ANNO DISSEMINAVIT.

Non dubium eſt, *Viri amici*, quotquot vel collegio quondam, vel conuerſatione, vel literarum commercio, vel beneuolentia ex ſcriptis meis concepta, vel alia ratione mihi coniuncti eſtis, quin grauem dolorem atque indignationem conceperitis, prorepente in conſpectum veſtrum exſecrabili libello famoſo, quo foediorem quidem orcus nunquam in opprobrium ſeculi euomuit. Quanquam enim & ipſa dictio hominem aſinino ſtupore ac ruditate arguat, & tota nefarii ſcripti facies

facies nil nisi professam mentiendi rabiem prae se ferat: dolendum tamen videbatur, aduersus me potissimum fuisse exserendum; quousque furor, infernali agitatus oestro, procedere, & quid extremum in mentiendo atque calumniando foret. Sane multi in vicem mercedis pro vtilissimo labore suo maleferiatorum importunitatem sunt experti; in plurimos quoque innocentes viros foeda & absurda multa saepe numero iactata sunt; tamen quantum mihi ex historia literaria notum est, hoc certe seculo exemplum non extat viri eruditi, cuius verae & innoxiae sententiae per inscitiam aut prauitatem maleuolorum malignius detortae sint, vel qui obscoenioribus mendaciis, modoque magis scelesto adspersus sit. Quin & cum hactenus creditum fuerit, penes monachos & missifices palmam impudentiae extitisse circa aduersarios suos foedis mendaciis & criminationibus onerandos; iam tandem repertus est nouus Alastor, qui calumniatorum antesignanis omnem ruborem possit abstergere. Quorum & hoc insigne est artificium, plaustra mendaciorum in alios iactare, ac dein postulare, vt ista falsa esse ostendantur; perinde quasi accusasse & conuitia sparsisse ad criminis probationem sufficiat. Caeterum eo iniquius sors mea comparata est, quod nec plane silere ad mendacia ista liceat, nec alius detur, qui horum vanitatem ita perspicue demonstrare queat & tamen honesto viro cum infami isto Alastore congredi erubescendum sit, cui iam amisso honore & existimatione ea nouissima voluptas petitur, quam magnitudo infamiae apud desperatos gignere sueuit. Equidem apud eos, qui me norunt, defensione nulla opus est, quibus de absurditate horum mendaciorum abunde constat. Honesti autem & cordati viri vltro eiusmodi sputeas chartas detestantur; improbumque iudicant, de viris integrae semper famae sinistri quid suspicari ex tali scriptionis genere, quod apud omnes populos moratiores infamiam & graue supplicium meretur. Et si eo res humanae redierunt, vt eiusmodi chartis aliqua fides habeatur, iam omnium atrocissimorum scelerum reus est, cui impudens & nequam inimicus obtigit. Est tamen non quibusuis tam candidus animus, nec id probitatis in plurimos mortales cadit, vt quae aliis infertur iniuria, eam abs se quoque non plane alienam iudicent. Alii vtut pleraque conficta agnoscant, tamen non omnia plane de nihilo esse suspicantur. Denique qui odio aut inuidia in nos flagrant, aut qui ex scriptis nostris oppugnatis laureolam aucupantur, saltem in sinu gaudent, quacunque via molestiam mihi creari, si non aperte eiusmodi scelus adprobare audent, quod non detestari impuri animi argumentum est. Visum igitur fuit hanc scriptionem publicare, non vt me ab obiectis criminibus purgem, quorum vanitatem Deus, cuius notitiam nihil fugit & multi honesti viri, queis vita moresque mei penitius perspecti sunt, norunt; aut quod cum tetrico cadauere hominis iam ciuiliter mortui luctari velim: sed vt Germaniae ob oculos ponam exemplum inusitati cuiusdam & humanam malitiam supergressi furoris, qui inter prodigia & ostenta huius seculi referri mereatur. Simul & haec inde proueniet vtilitas, quod aduersarii mei, qui tam inficetum mihi bellum mouere instituerunt, non magnopere crista erecturi sint, in lucem protracto suo antesignano, qui primus incentor fuit omnium turbarum, quae in me, meumque librum sub signis Inscitiae, Liuoris & Ca-

& Calumniae ſurrexerunt. Plurimum autem ad illuſtrationem totius negotii faciet, ſi Cerberum iſtum ex antri ſui tenebris protractum in aperto velut campo publice ſpectandum deſtituam. De quo tamen nihil tradam, niſi quod in notitia omnium eorum inter quos iſthaec ſcribo, verſatur, & quod ſi opus ſit, fide actorum publicorum, & literarum authenticarum probari poſſit. Neque enim vt Beckmannus deterrimus bipedum habeatur, figmentis opus eſt, qui dum vixit, hoc vnicum omni ſtudio egit, vt ſtoliditas & prauitas ſua in obſcuro ne latitaret.

NICOLAVS igitur BECKMANNVS Heida apud Dithmarſos oriundus, cum eo tempore, quo bellum Suecicum in Polonia & Boruſſia deflagrabat, Regiomonte egiſſet, vbi miros profectus in Saltationibus Polonicis fecit, neſcio qua occaſione in familiam certi cuiusdam Comitis Suecici ſe contulit, vt eiusdem filium prima literarum elementa doceret. Holmiam poſt finitum bellum delatus nulla alia re, quam ſtoliditate potuit inclareſcere, quae in faciem ipſi ſolebat exprobrari. Poſt ſexennium in familia Comitis abſumtum Marpurgum abiit, iuris ſtudio ſe adplicaturus. Vbi dicitur *Medullam* ſuam *Iuſtinianaeam* ex priuato collegio Manuſcripto Profeſſoris cuiusdam compilaſſe, vel potius id paucis in locis interpolatum praefixo ſuo nomine Pariſiis poſt edidiſſe. Certe vix triennium eſt, cum Nobilis quidam Suecus, qui Marpurgi aliquandiu haeſerat, praeſentibus quibusdam ſtudioſis, & Profeſſore vno heic loci diceret: Marpurgenſem illum Profeſſorem Beckmanno plagii actionem intentaturum. Id certe patet, eam Medullam alium praeferre genium a *Commentario ad Inſtituta* aliquot poſt annos ſcripto; nec eam ſpirare ruditatem & veſaniam, qua hic ſcatet; cum tamen alias intra tantum temporis ſpatium in melius ire debuiſſent ſtudia hominis. Quicquid huius ſit, ſaltem deſcriptio eius libri non exiguo labore ipſi conſtitit, cuius intemperantia icterum Pariſiis contraxit. Aureliis titulum Doctoris, qui miros homini ſpiritus dabat, praeſenti pecunia emit. Commendatione Comitis, cui per ſexennium inſeruierat, profeſſionem iuris Romani in Academia Carolina tunc recens inſtituta nanciſcitur. In qua qualem perſonam acturus eſſet, ipſo inaugurationis die luculento ſpecimine praeluſit, dum proceſſione ad aedem ſacram coepta ſuper praecedentia cum Schwartzio, qui tunc extraordinarii Profeſſoris Theologiae titulum gerebat, ita acriter contendit, vt ad manus res iamiam deuentura videretur, ni caeteri ſe interpoſuiſſent. Et haec ratio eſt, quare in libello famoſo, dum *viros Magni Nominis* recitat, meos heic loci aduerſarios, ſeipſum anteponat Schwartzio, vt vel nunc ſaltem dignitatem ſuam aduerſus iſtum vindicet. Quid poſthaec auſpicia turbarum apud nos dederit, memorare ſuperuacuum eſt. Quae me tangunt paucis recenſuiſſe ſuffecerit. Ab initio igitur bonus ille vir amicum ſe mihi ſimulabat, & cum ſub aduentum meum forte in Fionia abeſſet, cuius aedibus tantiſper vti conſtitueram, ipſe in domo ſua conclaue vnum atque alterum per ſex puto hebdomadas mihi concedebat, donec proprias mihi aedes emiſſem. Pro quo officio plus ipſi diſcedens donaui, quam quanti totius anni penſio eſſe poſſet. Quanquam autem ſtoliditatem hominis & pudendam ruditatem primo ſtatim congreſſu deprehendebam, eo minus tamen colliſionis ab

eo

eo mihi metuebam, quod & curtae ſuae ſupellectilis conſcium eum crederem, & cum in diuerſo ſtudiorum genere verſaremur, vel Cuiacium peritia iuris ſuperare poſſet, vt luminibus meis nequidquam obſtrueret. Paulatim tamen deprehendere coepi, quam profunda inuidiae flamma iſtius pectus adureret; & quod omnes fortunae ſuae rationes heic loci in eo ſitas crediderit, vt ego hinc abeſſem. Cum nondum huc adpuliſſem, (quod poſtea mihi cognitum eſt,) non dubitauit ab Illuſtriſſimo Academiae Cancellario per literas petere; efficeret, vt ego Heidelbergae manerem; ſe enim cum collega ſuo facile partes meas ſuppleturum. Etſi reſponſum accepit, quo non magnopere gauiſus fuit. Primis temporibus, dum amicum ſe adhuc ſimulat, ſubinde aures meas obtundebat, laborarem, vt in aula ſplendidiore munere potirer. Quod quo conſilio caneret, facile adparebat, poſtquam non obſcure aegreſcere ipſum animaduerti, cum videret domum meam a nobilibus adoleſcentibus magis ac magis frequentari. Apertius ſeſe liuor coepit exſerere, cum intellexiſſet, librum meum iam ad vmbilicum deduci, & mox loco debito cenſurae ſubiiciendum. Ipſe enim mire ardebat, primus huic loco ſcriptis ſuis famam conciliare. Igitur ſtatim quatuor aut quinque commentarios ad Inſtituta in menſa ſua diſponit; ex illis nouum, ſi diis placet, commentarium generaturus; & vix paucis paginis vtcunque conſcribillatis, eius imprimendi licentiam Holmiae per literas petit. Mox & bibliopolam ſolicitat, vt eidem imprimendo ſumtus ſuppeditet, ſpe praeſentiſſimi lucri facta. Nam confirmabat fore, vt ita cupide iſte liber emeretur, ſicut calentes a fornace ſimilae ſolent; quae ipſius verba erant: (Es würde abgehen, wie warme Semmeln.) Cum iſti perſuadere non poſſet, vt pecunias ſuas perdere vellet, propriis ſumtibus tam nobilem ingenii ſui foetum in lucem protrahere conſtituit. Vt tamen omnino me praeuerteret, typographum in has leges adigere tentabat; nullam paginam imprimendam ſuſciperet, antequam opus ſuum eſſet abſolutum. Hoc quoque conatu depulſa miſerrima ambitio eo acerbius indoluit, quod mihi poſtea iniungeretur, commentarium ipſius reuidere, ne quid legibus huius regni aduerſum eo contineretur. Nam ruditatem & ſtultitiam ſuo periculo apricari conceſſum ipſi erat. Interea cum per triennium hominis veſania & prauitas ex variis litigiis ab ipſo motis perſpecta, patientiam ſuperiorum conſumſiſſet, initio anni 1671. ſalario priuatus eſt, quo inſinuabatur, ſedem furoris exſerendi alibi eſſe ipſi quaerendam. Heic igitur iudicabat, vnicam ſibi ſupereſſe viam heic locorum ſubſiſtendi, ſi qua me euertere valuiſſet. Etſi ego propalato iam eius in me liuore aperte iactarem; ſi vel maxime dudum ſepultus ego forem, ipſum tamen Beckmannum manſurum. Exinde hoc potiſſimum parario conſpiratio illa aduerſus me coepit, de qua in Apologia mea ſatis expoſitum fuit. Et ipſe, dum in typographiam ſubinde graditur, aliquot articulos, cerebro ſuo non quadrantes, annotauerat; ſed quos caeteri ſocii tanquam ad rhombum nihil plane facientes reiiciebant. Ac Schwartzius illibatam gloriam ex confecto Indice Nouitatum ſibi vindicatum ibat. Spes autem erat fore, vt ſi *tanti nominis viri* (ex elogio Beckmanni) ſupercilio me ſuo notaſſent, & vniuerſus Sueciae Clerus in me inſurgeret, & ego inauditus, indefenſusque condemnarer. Sane tam certam victoriam animo

praeceperant, vt is, penes quem praecipua factionis auctoritas, (*Winstrupius*) cuipiam amico his ipsis verbis diceret: *ne Regem quidem seruare me posse.* Et idem publice in Academiae Consistorio, me absente, pronunciauerat; omni mihi ingenio meo opus fore, vt hinc me extricarem. Credo equidem, si Beckmanno iudice causa esset disceptanda. Postea cum aduersariis meis silentium foret impositum, Beckmannus nondum sibi, quiescendum putauit; sed Indicem istum, abs se quibusdam in locis interpolatum, Giessae Hassorum typis excudendum curauit, opera ad hanc rem vsus cuiusdam bibliopolae Holmiensis; qui cum interrogaret, quare non nomen suum scripto adponeret? respondit; exiguum id esse, nec dignum, cui nomen praefigatur; eoque duntaxat fine id conceptum, vt Pufendorfius intelligat, alios quoque homines praeter ipsum quid sapere. Ita homini persuasit tam turpem operam sibi nauare, cum viri candorem proceritate corporis, & titulo Doctoris metiretur. Curauit tamen, vt Beckmanni Manuscriptum sibi remitteretur, quo auctorem suum conuincere posset, si forte post eam in rem inquireretur. Caeterum an istud scelus solo Beckmanno auctore susceptum sit, an vero cuiuspiam alterius suasu, consilio, aut adprobatione, liquido asserere nondum possum. Et facile patior, vt Beckmannus solus ex eo facinore nebulonis titulum reportet. Nec si quis particeps fuit ideo poenam diuinam effugiet, vtut humani fori seueritatem declinauerit. Causa autem istius flagitii suscepti manifeste adparet. Spes quippe erat, fore in Germania aliquem praecipitis animi, & male oculati Zeli Theologum, qui conspectis istis chartis, nulla disquisitione instituta, statim ad arma clamaret. Ex quo nouum prostratae causae fulcrum accessurum iudicabatur. Quis enim deinceps dubitaret, quin Pufendorfius statuisset, quae ipsi in mentem nunquam venerunt, si doctor aliquis in Germania libellum famosum velut Apostolicum monumentum adorasset, aut Pufendorfii tradita in tabellis suis & dictatis non reperiri assereret. Enimuero vti in eo Beckmannum sua spes non plane fefellit, quod vtique infami suo scripto effecit, vt vnus & alter tam turpiter se prostituerit; vtque adeo iuxta Teutonicum adagium vnus stultus multos stultos faceret: ita in eo falsus animi fuit, quod aut tanti ponderis apud nos fore putaret vnius vel alterius viri coecum iudicium; aut suum se scelus ita occulte instruxisse crederet, vt eius nunquam conuinci posset. Nam cum resciuissem, quis Francofurti id scriptum distribuisset, facile deinde fuit ad fontem sceleris penetrare. Noster autem Beckmannus, cum sentiret, me iamiam ad finem inquisitionis peruenisse, repente Holmiam versus iter arripit, & ex itinere ad vxorem rescribit, vt supellectilem suam, quantum posset, venderet. In aulam delatus missionem suam petere coepit; sed praeuertentibus meis literis dilatus, cum interea Holmiae Manuscriptum ipsius coram magistratu prolatum esset, & iam lictores mandatum accepissent, vt postera die hominem in carcerem raperent, ipse rem subodoratus, an conscientia vecors, nocte concubia Holmia profugit, & accelerandae veredariorum promtitudini, an occultandae fugae comitem sese per hospitia edidit. Et quanquam ad portus huius prouinciae mandatum erat, vt sisteretur; tamen pro conniuentia militum, aut ex litore infrequenti in vicinam Zelandiam euasit. Hafnia mense decembri anno 1673.

1673. epiſtolam ad me ſcribit, in qua primo me Hamburgum in duellum prouocat, eo certiorem ſibi de me victoriam pollicitus, quod ipſe dexteritatis ſuae in arte gladiatoria non obſcurum ſpecimen dederat, heic loci cum Laniſta quodam circumforaneo, qui licentiam artis ſuae exercendae petebat, in magna ſtudioſorum corona tantus Doctor & Profeſſor congreſſus, vt oſtenderet, Beckmannianam veſaniam non legibus ſolum armatam, ſed & armis decoratam eſſe. Sed quia ſuſpicabatur, aegre me adduci poſſe, tempore hiberno iter Hamburgum ſuſcipere, vt cum nebulone ibi depugnarem, carnifici victimam debituro; eadem illa epiſtola minatus eſt, ni ab ipſo perſequendo deſiſterem, ſe mediate & immediate me aggreſſurum, etiam cum diſpendio ſalutis ſuae aeternae, & illa ipſa mendacia, quae iam in recenti eiusdem libello famoſo exponuntur, mihi publice obiecturum. Quam epiſtolam ego in Conſiſtorio Academiae protuli, & quaſdam ex ea ſententias protocollo inſeri curaui. Sic vt iſthoc ſcelus, & vniuerſus mendaciorum adparatus mihi dudum ſit perſpectus, qui ex illa ipſa epiſtola fere ad verbum eſt expreſſus. Etſi dolendum ſit, obſcura duntaxat veſtigia adparere tam argutae ſententiae, quam in epiſtola poſuerat: ſe iam me prouocare, *quia nunc in ſtatu naturali absque entibus moralibus conſtitutus eſſet.* Quo ipſo candide in beſtiam ſe degeneraſſe profitebatur. Nam in diſciplina iuris naturalis beſtia non aliter conſideratur, quam animal in ſtatu quaſi naturali absque entibus moralibus conſtitutum. Ego tamen minas iſtius flocci faciens, & apud cordatos viros plus innocentiam meam, quam Beckmanni mendacia, valituram confidens, intrepide actionem aduerſus ipſum perſequebar. Demum ſententia a Conſiſtorio Academico pronunciata, & in aulam transmiſſa a S. R. Maieſtate quidem ratihabetur, vt tamen clementiam ſuam teſtaretur, addidit; veniam delicti Beckmannum obtenturum, ſi deprecatione, qua ego contentus eſſe poſſem, me placaret. Sed tantum aberat, vt ille tam inſignem Regiam gratiam amplecteretur, vt potius impudentiſſimas literas, & quales nonniſi a Beckmanno conſcribi poſſunt, ad Conſiſtorium Academicum daret; in quibus poſt prolixos furoris vomitus demum concludit, ſe propter euitandam damnationem aeternam precibus vxoris hoc dare, vt lis illa vtrinque ſilentio ſopiatur. De iniuria mihi facta, aut deprecatione nullum verbum. Minae tandem repetebantur, & quantum incendium aduerſus me eſſet excitaturus. Subiecit tamen, fore vt vterque noſtrum parum honoris inde ſit reportaturus. Quod de ipſo quidem veriſſimum eſt. Nam licet & mihi parum glorioſum ſit, tam tetrae belluae furorem excipere; tamen apud ſuperiores meos, & omnes honeſtos atque cordatos viros non magis exiſtimationi meae detrimentum aliquod ex ſceleſto illo ſcripto metuo, quam ſi me furioſus aliquis luto adſperſiſſet. Nam moleſtum quidem eſt circa eiusmodi ſordes abſtergendas occupari; ſed quo minus alter inſaniat, praeſtare meum non eſt. Compoſitione amica hoc modo abrupta, executionem ſententiae omnibus modis impedire nitebantur, qui Indicem Nouitatum heic enixi erant; quod metuerent, ne aliqua ſcintilla ex iſtius infami rogo in ipſorum barbas transuolaret; quorum vnus (*Schwartzius*) *per vulnera Ieſu Chriſti* obſecrabat, ne id fieret. Cum ea res in Senatu Regni in vtramque partem diſceptaretur, S. R. Maieſtatis effatum dubitationi finem

n 2 impoſuit;

imposuit; *Pufendorfio petenti iustitiam denegari non posse.* Igitur mense Aprili anno 1675. sententia in Beckmannum heic publice in foro promulgata, & *Index nouitatum* per carnificem igni perquam luculento datus est; ex cuius cineribus nouus iam libellus famosus ad phoenicis instar surrexit. Et inde tutum iam est Beckmanno libellos famosos edere, & citra respectum Dei hominumque mentiri, qui semel in desperatum furorem induruit, vt seipso profitente malit iacturam salutis aeternae facere, quam aduersus me non insanire. Et honore iam omni exutus nihil nouae infamiae amplius capit. Nam ne fustigationem subeat, facile per hos belli tumultus cauturum se sperat.

Caetervm vt eo minus dubium restet illis, qui animal istud penitius non norunt, nullum mendacium tam absurdum esse, quo asserto Beckmannus erubescere possit; age vnum & alterum ipsius factum proferamus heic loci patratum, quo tempore adhuc inter honestos viros censebatur. Ac ne quid iam repetam de scelesta illa epistola, sine subscriptione Holmiam missa, de qua mentio fit in Apologia nostra p. 75. cuius Beckmannus auctor laudatur; anno 1669. honorato cuipiam Viro, (cuius nomen, cum nesciam, an hoc gratum ipsi sit futurum, heic adponere supersedeo) furti crimen obiiciebat. Causa coram Commissariis, magnae dignationis viris, heic loci cognita, mendacii & calumniae conuincebatur noster Beckmannus, vtut syllogismis in forma adornatis magnos strepitus dedisset. Quo tamen tempore poenam magis, quam infamiam declinauit, tantam iniuriam interpositu amici condonante isto viro; cui satisfactionis loco erat, quod innocentiam suam demonstrasset, & Beckmannum ad agnitionem iniuriae suae adegisset. Poterat hoc sufficere, ne inter honestos viros luridum suum os amplius ostendere auderet. Audiamus aliud eius factum non paulo foedius. Per longum satis tempus domi suae mola manuaria instructa Regis reditus defraudauerat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehensa, furtiuo molitori mulcta centum thalerorum simplicium dicitur. Hic vt telonam vlcisceretur, publice ipsi peculatum, furtum, homicidium, aliaque crimina atrocia obiecit. Res coram Commissariis examinatur: Domino Doctori aqua vbique haeret. Quid heic tanti nominis Iurisconsultus ageret? qui vt vnius delicti poenam effugeret, pluribus se per vesanam malitiam induerat. Nihil iam restat, quam vt pudoris & existimationis iactura, ipsi vilissima, grauiorem poenam declinet. Interuentu amicorum Sueno Ionae filius (id telonae nomen est,) vtcunque placatur, postquam egregias Doctor literas reuersales scripsisset in hanc sententiam: se crimina illa, quae longo ordine enumerantur, ipsi obiecisse, non quidem animo ea probandi, sed vt suspectum ipsum redderet, quasi & sibi ab eodem facta fuerit iniuria. Sed cum iam deprehendat, hanc rem sibi ad effugiendam mulctam prodesse non posse; igitur se ista retractare, & telonam ab omnibus obiectionibus immunem declarare. Telona viciffim iniuriam ipsi condonat, saluo tamen superiorum iure. Quomodo tantus Iurisconsultus malitiosum calumniatorem & mendacem disertius describere poterat? Aut quem sibi amplius locum inter honestos viros reliquerat? Extant adhuc illae litterae Beckmanni manu subscriptae, & exempla earundem

earundem in multorum manibus verſantur. Quam facile ergo fuerat, poſt haec ſpecimina famoſum libellum procudere, inſulſis refertum mendaciis, homini deſperato, infami atque inteſtabili, cui vnicum hoc vitae pretium reſtabat, quacunque via ardorem vindictae in me expromere? Nec eſt quod aliquem moueat temeraria illa aſſeueratio, qua mendaciis ſuis fidem adſtruere conatur impuriſſimus bipedum. Cui enim erectis digitis & conceptis verbis poſt praemiſſam de poena periurii admonitionem iuranti de re, quam oculis ſe ſuis vidiſſe diceret, iuxta leges huius Regni fides haberi non deberet; illius exſecrationi aliquod pondus tribuetur ex infamibus ſuis tenebris crocitandi in tali actu, qui meri ſceleris cauſa ſuſceptus eſt? Perinde ac ſi quis magnifice de pietate alicuius furis ſentire velit, ideo quod dum ad furandum ſe accingit, ſuper ſucceſſu Deum inuocat.

QVANQVAM autem aequi rerum arbitri ex dictis facile iudicaturi ſunt, quo numero habendum ſit ouum abs eiusmodi coruo excluſum: ne tamen Alaſtor voto ſuo vlla ex parte potiatur, neue ex mendaciis ipſius vel minima ſuſpicio haereat, quaedam ad libellum famoſum annotare placet, quae ad impudentiam calumniae illuſtrandam aliquid videbuntur facere. Ac leuicula quidem illa & prope puerilia praetereo, quibus tamen Alaſtor putauit ſeſe animo meo aegerrime facere: quod tam ſolicite *magiſtrum* me, & *philoſophum*, ac *philoſophiae profeſſorem* vocitet. Ea enim erat non minima inuidiae cauſa in me, quod ego loco, & ſalario, quam ipſe, gauderem ſplendidiore, cum tamen titulum Doctoris nunquam appetiuiſſem, nec me purum putum Legiſtam tuliſſem. Quaſi omnem eruditionem titulis ſcholaſticis metiri neceſſum eſſet; aut quaſi inter eruditos opprobrio foret, aliquid praeter aridas legum allegationes noſſe. Sic & ridicule *riſus* meus notatur a grauiſſimo ſcilicet viro, qui repente iam tertius e coelo cecidit Cato. Quod vocabulum neſcio quo inſtinctu iam inuaſerit homo, qui per totam vitam riſui aliorum praebuit materiam, niſi quod bona fide Porcius ſit. Etſi quod riſui tam infeſtus ſit, minus mirum videri iam debeat, vtpote qui veſania ſe ſua eo redigit, vt ringendi potius quam ridendi cauſam habeat. Eoque iam, ſi Diis placet, nobis comminiſcitur nouam *Academiam Catonianam*, cui ipſe in Apollinis vicem praeſideat, non quidem Muſis Gratiisque, ſed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie ſtipatus. Quo ipſo collabuntur amicorum eius magnificae fabulae, heic magna aſſeueratione ſparſae; eundem eiurata vita literaria Fuldae Cancellarii munere potitum; poſtea Marti ſe conſecraſſe, & tribunum militum, mox praefectum equitum factum; quaſi ad vtrumque officium ſat commendationis habeat cum infamia relegatum eſſe, aut a laniſta circumforaneo vapulaſſe. Sed iſthaec leuiora mittamus. *Athei* & *atheiſmi* conuitium & in libello famoſo, & in epiſtola encyclica vtramque paginam implet. Quod cur Alaſtori potiſſimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit, an parricidium mihi & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia obieciſſet, in promtu cauſa eſt; vt nempe eius vocabuli atrocitate ſacerdotes in me irritaret. Enimuero improbe plane de ſacro ordine ſentit Alaſtor, ſi credit, apud eundem ve-

ſani hominis maledictum in libello famoſo eructatum ponderis aliquid habiturum aduerſus virum bonae ſemper famae, ipſumque ſtatim ad nutum impuri calumniatoris in iras abiturum. Sane ego longe prolixius mihi polliceor de prudentia & circumſpectione iſtius ordinis: nec facile ſpero vllum cordatum tam prodigum fore exiſtimationis ſuae, vt ſub auſpiciis Beckmanni tam infami militiae nomen ſit daturus, in qua nihil aliud quaeratur, quam vt innocentis viri fama variis mendaciis & calumniis maculetur. Sed excutiamus potius argumenta, quibus Alaſtor probare inſtituit crimen tam atrox, & tantopere abhorrens a profeſſione & vita mea, & a praeſumtione illa, qua dum vixi apud omnes bonos, qui me norunt, gauiſus ſum. Arguuntur primo *peſtifera, noua & inaudita principia:* quae ſcilicet, ex conſideratione rerum & hominum, operum vtique diuinorum, hauſta, quam proxime ad ſana tradita Stoicorum, ad religionem autem Chriſtianam examuſſim quadrant. Circa quae excolenda laborem a me ſuſceptum profiteor eo fine, vt quantum in me quibusdam Proteſtantium ſcholis exturbarem ieiunam illam Ariſtotelis Ethicam, circa euoluenda vndecim virtutum vocabula ſatagentem; & politicam eiusdem inutilem, ac quaedam dogmata reipublicae pernicioſa continentem integritati & ſanitati reſtituerem: vtque noſtrates ex ſana ratione, quam lacunis Moraliſtarum, quod iuſtum & iniuſtum ſit eruere mallent. Quem meum laborem & ſcopum rei literariae & publicae ſalutarem exſiſtere, vel hoc argumento non parum confirmor, quod ſentiam Satanam, per primarium ſuum ſatellitem tantum furorem in me effundere; vtpote cui dolet, regnum tenebrarum detrimenti quid capere. Qui & ipſe non alio modo vſus eſt in perſequendis purae religionis inſtauratoribus, quam vt doctrinam ipſorum iuxta & vitam peſſimis calumniis oneraret. Et ſane ſi Dei & veritatis cauſam ageret Alaſtor, eiusmodi artibus, quales in me ſunt vſurpatae, haud quidquam opus erat. Iubentur quoque ab Alaſtore ſignum atheiſmi eſſe *entia Moralia;* quae vtique fuerunt, quamdiu genus humanum extitit. Sed quod eadem antehac in ordinem non ſunt digeſta, nec ipſorum indoles curatius tradita, philoſophorum incuria in culpa eſt. Quae & ipſa iam a Viro ingenioſiſſimo D. Erhardo Weigelio, Mathematum apud Ienenſes Profeſſore, lingua Teutonica ita perſpicue ſunt expoſita, vt ne a ruſticis quidem obſcuritatis amplius accuſari poſſint *indifferentiam omnium actionum humanarum* a me traditam foedum eſt mendacium, vt crediderim, ipſum diabolum eo prolato erubeſcere poſſe, quippe quod plane belluinum ſtuporem arguit. Quid enim rationis illi ineſſe queat, qui diſcernere neſciat actionem humanam & moralem a nudo motu phyſico a lege abſtracto. Inprimis velut ſedes noui atheiſmi in epiſtola inſimulatur *liber primus*; quem cum Beckmannus a ſe non intelligi ipſe fateatur, quo atrocius contra iſtum exclamat, eo grauius furere eſt cenſendus. Per *Nouitates* meas nihil in iure naturali immutatum eſt, cuius praecepta perpetuo ſunt & fuerunt eadem: ſed diſciplina eius iuris, modusque tractandi & demonſtrandi culturam atque polituram capit. Et erroribus ac naeniis eiusdem facies exſplendeſcit. Sed nec illud ad atheiſmum pertinet, ſi quis contra ignorantiam, malitiam & inuidiam apud ſuperiores ſuos praeſidium petat & inueniat; aut ſi cordati Principes ſuorum hominum

num maleconſultum feruorem temperent, ne per inania litigia exiſtimationem ſuam proſtituant. Id porro commentum non minus ſceleſtum, quam abſurdum eſt, quod odium, quo HOBBESII nomen apud multos laborat, in me transfundere ſtudet Beckmannus, & caeteri, qui me allatrant. Cum tamen non ea modo, quae iſte in religione nouauit, expreſſe a me improbentur; ſed & meum fundamentum, ex quo ego iuris naturalis praecepta deduco. Hobbeſianae hypotheſi directe contrarietur. Ego enim Stoicorum ſanae ſententiae proxime accedo; Hobbeſius autem Epicureorum hypotheſin recoquit. Et ſi quis Richardi CVMBERLANDI ſcriptum eodem anno in Anglia, quo meum opus in Suecia editum, cum meo accurate conferre velit, videbit omnia fere, quae iſte in Hobbeſio reprehendit, a me quoque fuiſſe notata; cum tamen idem ex profeſſo hoc egerit, vt Hobbeſii hypotheſin deſtrueret, ego autem in acceſſorii duntaxat loco habuerim eiusdem errores notaſſe. Id tamen non diffiteor, me quaedam Hobbeſii loca conatum explicare; ex dextra interpretatione emollire; multa, quae cum recta ratione congruunt, retinuiſſe. Quod cur mihi non liceat, nondum adparet; niſi forte illud vehementer ad rem facit, quod Alaſtor iſtum *religione Caluinianum* (quem mox *atheum* deſignat,) & *natione Anglum* tam ſolicite inculcat. Quaſi non infinita Chriſtianorum multitudo tantum non in verba Ariſtotelis iuraret, qui & religione ethnicus, & natione Graecus fuit. Id tamen valde argutum; quod Beckmannus, vt eruditus orbis iam tandem quid de Hobbeſio ſentiendum intelligat, ad *praefationem commentarii ſui ad Inſtituta* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione tantum fit, vt *tanti nominis vir*, quem ſeipſum vocat, propria commendatione ſcripto ſuo auctoritatem conciliet; ſed & hac ratione vnius vel alterius curioſitatem irritaturum ſe ſperat, vt eum librum emant, Beckmanni ſumtibus impreſſum. Sed videte, quam non inuideam homini extremum famis remedium. Ipſe ego quantum poſſum ſuadeo, hortor, oro obſecroque omnes, qui Aſinii Tenebrionis ſectam ſequuntur, emant ſibi iſtum Patriarchae ſui foetum, & ſacroſanctum habeant tanti viri monumentum, ex quo noſtra aetas videre poteſt, quid vltimum ſit in ſtoliditate. Neſcio etiam an multum ad rhombum faciat putida illa fabula de pugna duorum Studioſorum, mirandum ſpecimen acuminis Beckmanniani: in qua illud elegenter ex ingenio Bekmanni eſt expreſſum, quod ea diſputatio *inter pocula* feratur ſuſcepta. Nam id habet noſter. Poſt tertium poculum Syllogiſmi in forma rupto velut repagulo qua data porta ruunt, & menſam turbine perflant; ac totum tectum nil niſi Quicunque Atqui, Ergo reſonat. Sed id valde praeter decorum, quod illi, qui a meis partibus ſteterat; victoriam tribuit, non ſine ſcaeuo omine pro Beckmanno & caeteris, qui ipſius nouae militiae nomen dederunt. Circa *Monzambanum*, de quo magnam vim mendaciorum cumulat Alaſtor, quae alio loco a me dicta ſunt, repetere taedet. Quem vsque adeo non capit ſtupor Beckmannianus, vt audere non erubeſcat, eo libello *euerſionem ſtatus publici per Germaniam quaeri:* cum tamen Seuerinus fundamenti loco ſubſternat; ſtatum Germaniae, pace Weſtphalica conſtitutum; eſſe conſeruandum, nec contra eam quidquam nouandum. Quo ipſo & libertatem Ordinum Germaniae, & ſecuritatem religionis Proteſtantium

inniti,

inniti, coecus ſit, qui non videat. Vt mirari ſatis non poſſim, illos potiſſimum id ſcripti impugnaſſe, qui hiſce partibus fauere tenebantur. Audiamus tamen argumenta, quibus me iſtius libelli auctorem conuincere inſtituit. Ait, in tota Suecia *iuxta propriam confeſſionem* a Magnatibus me auctorem haberi. Aſt ea confeſſio nuſpiam extat. Eum *Magnatibus in Suecia & aliis in fidei & amicitiae teſſeram a me datum eſſe*, impudentiſſimum eſt mendacium. Nuli mortalium vnquam libellus iſte a me dono datus fuit. Imo ille ipſe codex, quo ego vtor, ab ornatiſſimo viro Antonio Chriſtiani Rigenſi, tunc meo Heidelbergae contubernali, ex nundinis Francofurtenſibus dono mihi afferebatur. Quam ficulneum porro eſt ratiocinium inde deſumtum, quod ego σκέμμα illud politicum de republica irregulari, ad ſtatum Germaniae adplicatum, exercitii cauſa defenderim? De ſtylo nemo minus quam Beckmannus iudicare poteſt, quo nemo vnquam ſtolidius ſcripſit. De *Sphaera coeleſti* Seuerino & Apologiae meae praefixa ridiculum eſt, quaſi nulli alii libri hoc inſigne praeferant. Apologia mea Lipſiae impreſſa eſt. Interroget Alaſtor, num & Monzambanus ibidem impreſſus ſit. Par caeteris mendacium eſt, *me ambitioſe eo nomine gloriatum; quod Monzambanum ſcripſerim*. Quis audiuit? Denique ad duorum Virorum teſtimonia prouocare nulla alia occaſione Alaſtori in mentem venit, quam quia norat, Perilluſtrem quondam Baronem Boineburgium inſignem fuiſſe ſtudiorum meorum fautorem; & cum altero me olim Francofurti frequenter conuerſatum. Sed mittamus Monzambanum, cui vtique aliquis in Germania locus relinquetur, quoad libertas Ordinum, & religio Proteſtantium ibi firmo ſtabit talo. Pergit ſeipſum mentiendo ſuperare Alaſtor, dum ſcribit, *me nullam Religionem cum Platone*, (agnoſcas hominem in omni antiquitate verſatiſſimum,) *aut plane gentilem Romanam fouere*. Quippini? Nam *inter alia in opere* meo *publice ſcripſi*, *religionem ſtatui reipublicae eſſe accommodandam*, *& quaſi pro inſtrumento ad conſeruandum ſtatum publicum habendam*. Quid impudentius vnquam orbis audiuit? In manibus multorum verſatur liber meus, verſatur Apologia; poſtquam peculiaris adhuc diſſertatio a me conſcripta eſt eradicandae penitus iſti calumniae: vbi ad oculum monſtratur, id a me tantum doceri: prouidendum eſſe rectoribus ciuitatum, ne ſub ſpecie & obtentu religionis falſa & pernicioſa dogmata politica diſſeminentur. Et tamen non veretur tantum mendacium reuomere Alaſtor, cuius falſitatem deprehendere poſſunt omnes, qui legere norunt. Par mendacium eſt, *a me reſurrectionem mortuorum non credi*. Si Beckmannus producere poſſit vllum mortalium, qui Deo teſte aſſerere poſſit, ſe publice aut priuatim audiuiſſe, me vllo verbo articulum iſtum in dubium reuocaſſe, tunc optimus & veraciſſimus virorum Beckmannus a me declarabitur. Sic *non credam ego diabolum dari*, qui eiusdem ſatellitem tanta rabie in me ſaeuire ſentio? Nam quae Beckmannus in me patrauit: humanam malitiam longe excedunt. Sed quod *ſpectra* peculiarem articulum fidei conſtituant, nondum audiui. Super quibus ſi quis ad Inquiſitionem me trahat, ita reſpondebo: me nunquam ſpectrum vidiſſe, nec vt videam cupere: Ab imperitis hominibus multa nocturno metu & errore caliginis, aut illuſionibus aliorum fingi putare: Omnibus promiſcue fidem detrahere temerarium cenſere.

ſere. De *aeternitate mundi* nemo me vel differendi cauſa pro Ariſtotele loquentem vnquam audiuit; & in libello meo *de Officio* eadem a me expreſſe damnatur. Porro vt ego plura ſabbata celebrem, quam lex diuina & antiqua Eccleſiae conſuetudo iubet, ratio muneris & ſtudiorum meorum non patitur. Quod ſi autem in eodem templo duo Sacerdotes alternis diebus dominicis concionentur, quorum alter cathedra ſacra abutatur ad euomendum in me ſuccum nigrae loliginis, ac omnes occaſiones aucupetur me vellicandi & traducendi; num vllo iure teneor iſtius hominis virus, quod de ſuggeſtu in me euomit, hianti ore praeſens excipere? Aut quis me prohibebit tantiſper in alio templo concionem audire? Craſſiſſimum porro eſt mendacium, quod ego vnquam *duos delegatos meo nomine* ad vllum heic ſacerdotem miſerim. Omnes, ſi opus ſit, vel iurato falſum id eſſe teſtabuntur. Sed circa *Secretarium Academiae* ita ſe res habet: Quando primum heic loci bellum contra me mouebatur, vt etiam fex vulgi, quae alia non capiebat, materiam garriendi acciperet, ſpargebatur, a me doceri, debere vnum virum duas habere vxores. Iſtas nugas ad aures Concionatoris primarii M Iohannis Erneſti perueniſſe, ex quibusdam verbis ipſius colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore haereret, Secretarium Academiae, qui tunc domo mea vtebatur, ad eum miſi, vt ex meo libro illi oſtenderet, mihi eam ſententiam a maleuolis falſo affingi. Quod vti amico animo a me fiebat; ita & in bonam partem id iſte accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *cantatione miſſarum* ſine dubio per ſomnum Alaſtori in mentem venit. Nam quid iſtae nugae ſibi velint, ego plane non capio. Inde aliam mendaciorum ſeriem orditur Satanae ſatelles. De quorum falſitate etſi Deo omniſcio, & plurimis honeſtis viris, qui adhuc viuunt, & decurſum vitae meae norunt, conſtet: pauca tamen addam in gratiam eorum, quibus nulla propior mei eſt notitia. Ac de abominabili crimine primum videamus, quod *anno 1657. & 1658. Sorae* a me patratum ſcribit. Annum 1657. ego a principio ad finem Ienae in aedibus D. Weigelii exegi. Anno 1658. ab Illuſtri Viro D. Coyeto Lipſia, vbi tunc menſa D. Ioannis Bornii Iureconſulti vtebar, euocatus fui, vt ſtudiis filiorum ipſius praeeſſem. Nam quod ego nunquam iſti viro *vt ſcriba inſeruierim*, ipſe Alaſtor optime nouit. Ad memoratum Virum Hafniam perueni, vbi is tunc Legati munere fungebatur, labente menſe Aprili. Cum negotiatio Legatorum Suecicorum extraheretur, Hafniae ſubſiſtendum mihi erat vsque ad menſem Auguſtum. Quo menſe cum repente bellum recrudeſceret, cum altero Legato Illuſtriſſimo Barone Stenone Bielke, nunc Regni Sueciae Theſaurario, (nam Dominus Coyetus paucos ante dies ad Regem Sueciae excurrerat, me Hafniae relicto) ac omni Legatorum comitatu ac familia in cuſtodiam datus, inque ea per octo menſes detentus fui. Ergo quo tempore iſta Sorae a me patrata mentitur Alaſtor, ego Soram nondum oculis meis videram. Sub finem menſis Aprilis anno 1659. Hafnia dimiſſus Helſingoram perueni viribus valde afflictis, quod me nondum a febri petechiali recreaſſem; quae paulo ante Hafniae me morti prope admouerat, in qua Valentinus Caſpar Rupitius Magdeburgenſis, tunc Medicinae ſtudioſus, fideliſſime mihi Medicinam fecerat. Feſto Pentecoſtes imminente

Frater recreationis caufa, & praecipue vt D. Henricum Ernftium falutarem, Soram me abduxit. Eo peruenimus die Saturni, quae feftum proxime praecedit. Diuerfabamur in publico hofpitio, in quo tunc temporis quoque agebat Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanenfis Medicinae Doctor. Prima feria Pentecoftes coenabamus apud Praefectum quondam Soranum D. Georgium Rofencrantz, altera apud D. Georgium Witzleben Theologum; tertio die Abraham Wonchter, pictor, prandium nobis adparauerat. Quarto die iterum Helfingoram verfus tendebamus, & in tranfitu D. Thomam Bartholinum Rofchildae falutabamus, qui tempore obfidionis Hafnienfis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum conſortio triduum mihi Sorae exactum; quae ex eo tempore nunquam mihi vifa. Ex quibus & quid de carmine in puellam fcripto, & de nouellis concinnatis fentiendum fit, adparet. Et fatis noui, nemini mortalium Sorae tale quid de me ne per fomnium quidem in mentem veniffe, nedum vt vnquam conftans aliqua fama ea de re fuerit. Sed ifta portenta, vt & caetera omnia, diaboli inftinctu Alaftor finxit, vt illi cui fe deuouit, improbitatem fuam raro quopiam fpecimine adprobaret, ac ne periurium fuum vulgari cuipiam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergae exacta teftes excitare poffum tum, qui inftar omnium eft, Sereniffimum Electorem Palatinum, tum Collegas meos, & tot florentiffimos iuuenes, qui eo tempore ftudiis ibi operabantur, tum omnes eius vrbis incolas. Quibus vitam me meam adeo adprobaffe confido, vt nihil magis optem, quam Alaftorem ibidem deprehendi poffe, vbi in mei gratiam virgis publice caedendus, & cauterio fignandus fit. Et fane vsque adeo vita mihi eo loco non diffolute agebatur, ut citra vanitatem affeuerare aufim, praeter laborem publice priuatimque docendi; plus bonorum librorum Heidelbergae vno anno mihi fuiffe euolutum, quam Beckmannus per totum vitae fuae fpatium infpexit. Quin & ea, quae vir quondam longe eruditiffimus BOECLERVS *in epiftola dedicatoria Notis ad Grotii librum II.* praefixa, de me in vicina Argentina fcripfit, longe diuerfa ratione, atque Alaftor mentitur, aetatem a me Heidelbergae exactam infinuant. Sed nimirum praecipuum fontem omnium calumniarum diffimulare non potuit Beckmannus, dum nobilem iuuentutem contubernio meo tunc vfam a me corruptam gannit. Illa enim nobilis iuuentus tantam mihi inuidiam peperit, & eidem a me alienandae confpiratio ifta in me inita eft; de qua fatis in Apologia mea dictum. Si nullos ego nobiles difcipulos & contubernales heic loci habuiffem, ex ipfius Beckmanni iudicio, fanctitate, deuotione, innocentia nemo fuperior me exifteret. Quod vlterius mentitur ALASTOR, *Sereniffimi Electoris Palatini Primogenitum contra Parentis falutem & ius diuinam male informatum* a me effe; ea calumnia in ipfos quoque Optimos Principes redundat. De qua vt omnibus conftet, pauca haec fufficere poffunt. Anno 1667. cum iam decretum effet de me in Sueciam euocando, Sereniffimus Elector Palatinus Sereniffimo itidem fuo Filio iuffit, me certum aliquod penfum extra ordinem explicare; (nam habebat alios ordinarios fuos informatores.) Id quod intra tres menfes aeftiuos abfolutum fuit. Ac nemo vlterius inquirendum iudicabit, vbi intellexerit, id ab Ipfo Sereniffimo Electore, Principe

diuinarum

diuinarum atque humanarum rerum callentissimo, fuisse mihi iniunctum. Atque iste exiguus labor tantum abest, vt *sine praemio* mihi fuerit exactus, vt ipse Alastor non semel fauces suas grandi illo poculo, quo praeter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per summam quoque impudentiam testes excitat Dominos Blumium & Boeckelmannum, quos honestissimos viros de hoc negotio ne somniasse quidem constat; quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiuerat, eos parum aequo in me animo fuisse. Sane Blumius quo tempore ista informatio fiebat, in ministerio & gratia Serenissimi Electoris Palatini non erat. Boeckelmanno autem nihil vnquam negotii cum informatione Principis fuit, cuius directio D. Iohanne Ludouico Fabricio, viro mihi amicissimo, commissa erat. Par prioribus mendacium est, quod addit ALASTOR: *Voluisse Serenissimum Electorem ignominiose me Heidelbergae dimittere.* Cum nemo Heidelbergensium ignoret, Serenissimum Electorem, meum discessum aegre tulisse; noluisse tamen incrementa fortunarum mearum, quae in Suecia quaerebam, impedire. Quin post discessum meum Idem clementissimam suam in me propensionem non verbis solum, sed & re ipsa vna plus vice testatus est. Eiusdem generis est, quod ALASTOR pergit: *precario me professionem philosophicam iuris naturalis in Scania adeptum.* Sane extant adhuc literae Illustrissimi Regni Cancellarii ad fratrem meum tunc Parisiis Residentem, quibus ab eo requirit, vt mihi persuadeat, ne vocationem Suecicam abnuerem. Et quam precario huc venerim, testatur salarium, & locus mihi assignatus primarius, cuius inuidia Alastorem non parum adussit. Eius quippe stupor digerere non poterat, leges Dei maiore dignatione quam Iustiniani haberi, & in istis euoluendis non minus ingenii & eruditionis, quam in hisce requiri. Puto iam satis a me ostensum fuisse, abs nullo homine, cui vlla mica honestatis & bonae mentis restat, tantam *varaginem*, vt Beckmanniana latinitate vtar, foedissimorum & absurdissimorum mendaciorum potuisse consarcinari, ni patris mendaciorum diaboli instinctu ferretur; cui vt eo firmius se pignoraret Alastor, periurio tandem in conspectu Germaniae sese adstringit. Ergo viuit profecto Deus, qui impium hominem, cui salutem animae suae immanibus odiis & vindictae libidini immolare propositum fuit, dignis demum suppliciis mactabit; postquam, quae hactenus pro sceleribus inflicta est castigatio, malitiam nefarii capitis tantum indurauit.

POST eructatum periurium caetera mendacia securius & languidiore asseueratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologiam meam inuehitur, facile Beckmanno ignosco. Ibi quippe sub Asinii Tenebrionis vocabulo suis se coloribus non infeliciter depictum conspicit, & quod hactenus ludibrium omnibus, qui cum ipso conuersati sunt, exhibuit, iam etiam ignotis debet. Inde Alastor, velut proprio veneno exhausto, a fratre & patrono suo dilectissimo Pontifice Garlebiensi nonnulla mutuo sumit, & solicite enumerat officia erga certos viros *magni nominis*; inter quos ipse proximum a primo locum sibi assignat, quae a me violata iactat. Vbi illud ex arte calumniandi, quod plures huic negotio immiscere conatur, qui idem ad se nihil spectare aperte profitentur,

tur, Illuſtres iuuenes meos diſcipulos Dominum Foſſium, Ceruinum, & Papke. Deinde vti ample nimis officia mea erga iſtos, quibuscum mihi reuera negotium fuit, enumerat, quorum pleraque non agnoſco: ita male Beckmannus omiſit illa officia, quae viciſſim ab iſtis mihi debebantur, ſimulque quales iidem aduerſus me ſeſe geſſerint. De hoc enim niſi conſtet, durius an mollius iuſto illi a me habiti ſint, iudicari non poteſt. Nec amplius quid dici iam opus eſt, niſi hoc, vt Deus retribuat illis, ſicut de me ſunt meriti. Id tantum addo; inauditum hactenus mihi fuiſſe, me *ab Epiſcopo Winſtrupio,* aut alio quopiam *publice atheiſmi accuſatum.* Et quanquam alias ab ipſo nihil omiſſum eſt, quo mihi nocere poſſit: tamen non eo delirii proceſſiſſe eundem crediderim, vt Beckmanno tam deteſtabili maledicti formula praeire non erubuerit. Dehinc velut in torrentem ſe effundit eloquentia Beckmanniana, qua mirifice ſe iactat, ac ſubinde ingenii ſui ſtricturas ſpargit; velut quod de colluſione mea cum diabolo ructat, oblitus, ſe paulo ante ſcripſiſſe, diabolum a me non credi; item *de Caligula Chriſtianorum perſecutore,* & *communione vxorum Platonica,* quae, ſi diis placet, a me aſſeritur L. VI. c. 5. §. 15. p. 775. Qua declamatione fauces ſibi praeparat ad euomendum obſcoeniſſimum mendacium, quo vel ipſe Beckmanni choragus erubeſcit, qui ne mendacia auctores tantum ſuos maculent, aliquam probabilitatis ſpeciem illis circumdare inter arcana artis ſuae habet. Heidelbergae id factum ſcribit cum totius vrbis ſcandalo. An per horam mihi ſubſiſtere ibi, & in honeſto munere verſari licebat talia patranti? Fingit quoque de vxoris meae ſenectute, quae aequalis mecum eſt aetatis, & duos menſes, antequam Heidelberga diſcederem, pulcra me prole parentem faciebat. Ex cuius ore nemo mortalium vnquam verbum paulo liberius, nedum tam foedae rei narrationem audiuit. Et quam plane mente moti hominis eſt fingere, *me ipſam coram multis honeſtis viris & matronis ad hanc confeſſionem adegiſſe?* Nam flagitia vtique vt taceantur, auctores operam dant. Vt tamen Lectori adpareat, qua occaſione Alaſtori in mentem potuerit venire tam foedam fabulam fingere, narrabo leuiculum quid omnibus heic loci notiſſimum. Quando in conuiuiis, vti iam ſupra innui, ſyllogiſmis ſuis iam prope nos enecarat, ego reſtinguendo diſputandi ardori, & quia alias in omni congreſſu hilariori Beckmannus deridiculo eſſe ſueuerat, in ſterilitatem matrimonii ipſius iocari incipiebam, qui alias vel Centauris generandis ſufficere videbatur, ſi corporis molem ſpectares, poſſe. Caeteris inde pariter cum riſu in eum cauillantibus, ita paulatim a ſyllogiſmis ipſius reſpirabamus. Iſtas facetias tam inficeto modo nunc vltum it Alaſtor. Dialogum *Sinceri Warenbergii* a me non fuiſſe conſcriptum non modo ipſe Beckmannus nouit; ſed & probe ipſi cognitum eſt, quis reuera eius ſcripti auctor ſit, quippe qui in Suecia notorius eſt. Verum iſthoc mendacio fraterculus ipſius Geſenius Garlaeanus demerendus erat; cui de fide & amore tam egregii viri ex animo gratulor. Inde recoquitur exploſa dudum calumnia de religione ad ſtatum reipublicae accommodanda; cui fulciendae aduocatur Monzambanus, qui vtique dogmata theologica ad rationes politicas examinare inſtituit. De quo etſi meum non ſit rationem reddere; obiter tamen addo, omnibus non coecutientibus perſpicuum eſſe,

ſcriptorem

ſcriptorem iſtum praeſupponere; religionem Chriſtianam genuinam & ſinceram, prout a Saluatore noſtro & Apoſtolis fuit promulgata, nihil continere verae politicae aduerſum. Sed quia pleraeque Chriſtianorum ſectae ſyſtematibus ſuis Theologicis, ex quibus ſingulae viam ſalutis aeternae vnice hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiſcuerunt: igitur vti ſapientibus fas eſt diſcernere, quid in religione diuinum ſit, & quid hominibus originem debeat; ita & iisdem licet detorſiones articulorum fidei, & quicquid eſt aſſumendorum humanorum, quod in Theologiam irrepſit, ſub diſquiſitionem vocare, quatenus continent aliquid politicae aduerſum, poſtquam Theologi circa demonſtrandam talium falſitatem ex Sacris Literis ſatagunt. Quod tamen idem Seuerinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitauit ſcribere, id & ipſe aegre fero; & dudum optaui, vt vir quispiam cordatus atque eruditus eam accuſationem ex hiſtoria Eccleſiaſtica & ciuili rerumpublicarum Chriſtianarum, tum ex praxi communis vitae, ipſaque experientia ſolide refelleret. Nam vt Beckmannus aliquis eius ordinis aduocatum ſe ferre velit, id oppido quam indignum eſt. Tandem vt ſibi per totum ſcriptum conſtaret Alaſtor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo adhuc Manuſcripto monitu amicorum & precibus vxoris, (quae nimirum ſtudia mea moderatur,) deleuiſſe, ne cum Theologis mihi controuerſia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manuſcriptum euoluit, antequam Holmiae cenſurae offerretur; imo nec poſt eandem, antequam impreſſus diuulgaretur. Ac eam anſam arripiebant architecti primi Indicis meum librum in ſuſpicionem vocandi, qui tunc temporis heic loci praecipui erant amicorum meorum, aut eſſe ſaltem debebant. Qui & ipſi muſſitaſſe dicebantur, me poſt cenſuram quaedam addidiſſe. Sed vtramque criminationem refellere poteſt manuſcriptum meum, quod adhuc mihi aſſeruatur.

Hoc igitur ſcripto Nicolaus Beckmannus *pios viatores* in Germania contra me excitare potiſſimum laborat, eadem fere ratione, qua ipſius frater, Pontifex Garlaeanus, inter Scanos claſſicum in me canebat. Quorum auſpiciis qui militiam in me ſuſcepturi ſunt, ſucceſſum ſibi, praedamque & gloriam pro ducum ſuorum dignitate liquido augurari poſſunt. Quanquam adparet, Beckmannum non modicum ad ſua ſigna concurſum ſibi polliceri Lipſiae, Wittebergae, Ienae, & Garlebiae. Hoc ipſum enim manifeſte conſpicitur non ſolum ex infami libello, ſed & ex epiſtola, quam incluſo libello famoſo ad Lipſienſes, Ienenſes, & Wittebergenſes, nec non Geſenium Garlebienſem eodem argumento conſcripſit. Huius epiſtolae autographa duo, quae Wittebergam & Garlebiam deſtinabantur, quomodo in manus meas peruenerint, operae pretium eſſe duxi memorare. Commendauerat eas epiſtolas Beckmannus Francofurti ad Mœnum in nundinis autumnalibus ciui cuipiam Salfeldenſi, cui nomen Michael Gutwaſſer, ad praeſcripta loca curandas, qui ex dicta vrbe ad nundinas Lipſienſes erat profecturus. Hic quanquam alias virum non noſſet, precibus tamen ipſius permotus eam operam in ſe ſuſcepit. Cum Ienam tranſiret, epiſtolam vnam famulo communi Academiae tradidit; cuius

custodiam procul dubio statim Velthemius sibi asseruit, draconis in vicem aureo velleri inuigilaturus, vt hoc specimen generosi & candidi sui animi ederet, & quam mire suum cum Beckmanni astro conspiraret. Nec dubito, quin idem iam Iubilaeum sit promulgaturus, plenariam bonae mentis remissionem pollicitus omnibus Asinii Tenebrionis sectatoribus, qui ad epistolam illam osculandam peregrinationem susceperint. Nam reliqui Ornatissimi Viri eius Academiae Professores magnopere tantum flagitium detestantur. Quin ipsis bibliopolis Ienensibus tam ingenuus est animus, vt dicant: nebulonem esse istius scripti auctorem, & qui eundem impressit. Inde dum Lipsiam tendit lator epistolae encyclicae, forte fortuna in eodem pilento vehebatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi coniunctissimus. Ibi ex improuiso iste Mercurius non nimis astutus interrogabat; num Garlebiae Academia esset? Cum amicus meus quaereret, quid ipsi negotii cum Garlebiensibus esset; iste statim de commissis sibi epistolis effutiit. Heic amicus meus, qui iam de Ienensi epistola intellexerat, suspicari cœpit monstri quid subesse; eoque vt rem expiscaretur, multa iactabat de amicitia, quae sibi cum Pontifice Garleano intercederet. Iste laetus se nactum esse, qui literas Garlebiam curaret, illas amico meo tradidit, adiunctis etiam iis, quae Wittebergam spectabant. Hic cum ex omnibus signis sceleris quid subesse colligeret, eas resignauit, & ad me transmisit. Vtraque manu Beckmanni scripta est, sed quam omni studio dissimulare laborauit, vt primo obtutu aegre agnoscere queas. Nec Beckmanni sigillo sed affinis, eiusdemque famuli Marci Klinck obsignata est. Quae ad Lipsienses destinabatur, alia via peruenit. Haec ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adiutum istas litteras intercepisse. Vbi illud primo stultitiae Beckmannianae luculentum est argumentum, quod tribus tam splendidis Academiis quartum velut pari gradu adiungat Gesenium Garlebiensem, vanissimum mortalium, & nugacissimum. Perinde ac si quis inter principes Graecorum ad Troiam Thersitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Gesenius apud ipsos Lipsienses sit, vel inde colligi potest, quod cum aliquot ante annos eidem litis quid cum defuncto Superintendente Lipsiensi ortum esset, & iste pro more suo in deliria effundi coepisset. Lipsiensis isti per seruulum suum, qui spurius erat, responderi curauit, praefixa quoque huius legitimatione. Qua demum contumelia loquacissimam ranam ad silentium redegit. Deinde illud plane ferendum non est, quod Beckmannus adeo sinistram de tribus illis Academiis concepit opinionem, quasi apud eas potissimum inuenturus sit, qui flagitio & furori ipsius sint adplausuri, & apud quos libelli famosi tam pronam inueniant fidem, vt citra vllam amplius disquisitionem ad maculandam famam viri honesti & innocentis duce infami nebulone sint incubituri. Enimuero longe alia mihi de candore, prudentia & moderatione istorum virorum est persuasio, saltem quod iudicium suum eo vsque suspensuri sint, donec quid reuera in controuersia sit, ad liquidum fuerit perductum. Nec minus quod tantum scelus, ad infamiam seculi pertinens, quod in me patratum fuit, ex animo sint auersaturi. Sane vllum Wittebergensem hactenus aliquam tam foedae fabulae partem attigisse nondum mihi fuit auditum.

tum. Nec vniuerſis Ienenſibus imputari poteſt, quod Velthemius deliret; cuius veſaniam pleroſque Collegarum ipſius aegerrime ferre noui. Qui & ipſe in *Appendice ad diſſertationes meas Academicas* reſponſum ad cauillationes ſuas accepit, quo non magnopere gauiſurus ſit. *** Sic & maxima mihi iniuria fieret, ſi vniuerſus ſacer ordo in ſe trahere vellet ea, quae ego ſolius ranae Garlebienſis coaxationibus oppoſui. Sane ſi vnus impudenter pertendat; ſacerdotibus competere cenſuram cenſura Regia eminentiorem in quaeuis ſcripta, eosdem ab omni errore immunes eſſe, & eruditionem ſuam ex peculiari inſpiratione diuina habere, quoslibet ad iniurias ipſorum obmuteſcere debere, & modo zeli & conſcientiae vocabulum crepent, tela eorundem a iugulo ſuo nemini auertere licere, alter autem tam enormia poſtulata neget: vter in iſtum ordinem iniurius fuiſſe cenſebitur? * Quae res vt eo clarior fiat, obſeruari velim, duplicem eſſe de lege naturali tractationem; quarum vna ad Theologiam ſpectat, quae ex Scripturis Sacris hauritur, nec vlterius extenditur, quam quatenus locum aliquem in catena velut articulorum fidei habet. Altero autem modo tractatur ius naturale, quatenus peculiarem diſciplinam conſtituit, cuius principium cognoſcendi vnicum eſt lumen rationis, ac finis & vſus intra terminos huius vitae coërcetur, poſtquam per eam probitatem, quae ex ſolis naturae noſtrae viribus iam promanare poteſt, ſalute aeterna potiri non datur. In poſteriori igitur modo tractandi, qui ſolus meus eſt campus, quando agitatur de fundamentali aliqua propoſitione (aut quocunque vocabulo adpellare velis,) conſtituenda, ex qua praecepta legis naturalis liquido deduci queant; quaeſtio oritur: Num illa theſis Theologica, *quod eſſentialis Dei iuſtitia ſit archetypa legis naturalis humanae*, idonea ſit, vt ſubire locum fundamentalis propoſitionis poſſit in diſciplina iuris naturalis, ſoli rationi ſuperſtructa, & accommodata ad captum vniuerſi generis humani, qua id ratione vtitur, quamcunque peculiarem religionem foueat? Hanc quaeſtionem nos negamus, & noſtrae negationis inuictas rationes attulimus, tum in opere noſtro, tum in Apologia. Equidem hae propoſitiones ex ſola ratione naturali innoteſcunt; quod Deus ſit iuſtus eſſentialiter, quod nemini iniuriam faciat, quod promiſſa ſua firmiter ſeruet, quod verax ſit, quodque munus velut iudiciarium in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat. Enimuero quod iuſtitia Dei eſſentialis ſit archetypa legis naturalis humanae, propoſitio eſt ſoli rationi humanae incognita. Et ſi vel maxime eam tantiſper a Theologia commodato ſumere velis; tamen rationi humanae impoſſibile eſt capere vim conſequentiae, ſi quis ex eadem officia hominum inter ſe deducere inſtituat. Si inquam ita velim argumentari: Iuſtitia Dei eſſentialis eſt archetypa iuris naturalis: Ergo adulterium non eſt committendum: impoſſibile eſt rationi humanae vim & euidentiam huius conſequentiae capere, aut inueſtigare propoſitiones velut interiectas, quibus eadem ſtabiliatur. Sicut contra ſi ex noſtra hypotheſi argumenter; homo debet eſſe ſociabilis; Ergo non eſt moechandum; plana eſt conſequentia, & interiectae propoſitiones facile per ſolam rationem inueſtigari poſſunt. Quo accedunt difficultates iam expoſitae; puta, quod iuſtitia humana reſpiciat legem & ſuperiorem, & ponat in altero ius ad exigendum; id quod in iuſti-

* tiam

tiam diuinam non quadrat. Item, quod quaedam partes iustitiae humanae in Deum non cadant, quae nempe praesupponunt indigentiam humanam; vti est iustitia, qua contractus reguntur. Item quod iustitia Dei vindicatiua longe rigidior & exactior sit, quam iustitia humana, quae saepe delictorum veniam facit citra vllam satisfactionem, ex respectu boni publici, aut soli clementiae ostentandae: id quod in iustitia diuina secus est, quae citra satisfactionem generi humano in peccatum prolapso non potuit placari. Accedit & alia difficultas, quod rationi humanae sibi soli relictae attributa diuina colligenda sint ex perfectionibus, quae in creaturis ipsoque homine conspiciuntur depurando imperfectiones, quae ex essentia finita, aut materia corporea proueniunt, & ad captum diuinae eminentiae istas attemperando; quodque adeo notitiae humanae, ex solo rationis lumine haustae, prius cognita sit iustitia humana, quam iustitia diuina; & consequenter in disciplina soli rationi superstructa praepostere iustitia diuina archetypa iuris naturalis & iustitiae humanae supponatur. Quod ipsum etiam agnouit RICHARDVS CVMBERLAND *de Legibus naturae, prolegom.* §. *6.* & *cap. V.* §. *13.* cui quo minus genuinam ius naturae tractandi methodum perspiceret, non obstitit, quod natione Anglus sit, & religionem Ecclesiae Anglicanae profiteatur; quae duo attributa Beckmanno tam odiosa sunt. Ergo iam tandem perspicuum satis esse puto, in quo cardo huius controuersiae voluatur; & ei, qui nobis velit contradicere, hasce difficultates ex sola ratione esse remouendas, & liquido ostendendum, vtique ex illa essentiali iustitia diuina ope solius rationis humanae omnia & singula praecepta legis naturalis deduci posse, ita vt propositiones intermedias & euidentiam consequentiarum capiant etiam illi, qui Scripturam Sacram plane ignorant. Quod nullus mortalium praestare potest, *** *Legem naturae cordibus hominum inscriptam esse.* Ast quis hoc vnquam negauit, cum totidem verbis id ab Apostolo asseratur? Sed quaestio est de genuino sensu Phraseos huius metaphoricae; quae sane, si omnia S. Scripturae loca, vbi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud significat, quam notitiam firmam, stabilem penitissimae menti infixam, & plane indelebilem. Neque in emphasi istius dictionis peculiaris aliquis modus eius notitiae comparandae insinuatur; cum in aliis omnibus Scripturae dictis eadem extra controuersiam notitiam adquisitam exprimat. Et quis clarius emphasin illam euoluerit, quam ipse Apostolus verbis immediate subsequentibus? *Ipsa quippe conscientia eos*, qui in legem naturae peccauerant, *conuincit & cogitationes sese accusantes & excusantes*, sic vt neque ignorantiam eius iuris obtendere possint, neque eius sensum vnquam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica, nemo vnquam *actuales* & *distinctas propositiones*, de quibus expresse mihi sermo est, exsculpserit; quas nemo hactenus in animis infantum recens natorum obseruare potuit. Et quid me potissimum mordet, Schertzerus, cum tamen D. IOANNES MVSAEVS Theologus Ienensis, Schertzero nihilo inferior, *Introduct. in Theologiam* c. 2. § 19. anno 1673. edita, diserte asserat: *Notitias natura intellectui insitas esse non in actu secundo aut primo*, sed tantum *in potentia propinqua.* Quo ipso vtique *distinctas* & *actuales propositiones* natura insitas negat.

Et

Et haec, ni fallor, communis Ienenſium eſt ſententia. Quare ergo mihi ſoli tam obſcoena dica ſcribitur? Deinde per ſummam iniuriam mihi haec theſis affingitur: *Natura nihil eſſe turpe*, quae nuſpiam a me ponitur, nec de ea aſſerenda vnquam in mentem mihi venit. Sed triplex potiſſimum theſis a me L. I. c. 2. §. 6. adſtruitur. Prima eſt, *honeſtatem & turpitudinem eſſe affectiones aut qualitates morales actionum humanarum, ortas ex conuenientia aut diſconuenientia cum lege*. Hanc theſin ſi quis impugnauerit, haruſpices prodigium nunciabunt, bouem eſſe locutum. Altera eſt, *motum phyſicum in actione humana absque omni reſpectu ad legem conſideratum, eſſe moraliter indifferentem.* Nam contraria huic theſis implicat, absque reſpectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De ſolo iſto motu phyſico me agere ita crebro inculcaui, vt metuam, ne Lectorem ſtuporis inſimulauerim. Hoc dogma cum inter Theologos hactenus tralatitium fuerit, quando ad id, quod in peccato phyſicum & materiale eſt, Deum tanquam conſeruatorem naturae concurrere vnanimiter docuerunt, verbi gratia, ad extenſionem manus in furto: (quod citra blaſphemiam dici non poſſet,) ni motus ille phyſicus eſſet res moraliter indifferens; nunc neſcio qua maligna mentis febri a quibusdam tanquam monſtroſus indifferentiſmus moralis diffametur. Sane quamdiu genus humanum fuit, ſolus motus phyſicus non fuit actio humana & moralis, ſed eiusdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem praeter motum phyſicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & reſpectus ad legem: Vnde qui indifferentiam motus phyſici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, perinde fallunt & falluntur, ac ſi in phyſica Peripatetica nullum inter corpora diſcrimen agnoſcere velint, ideo quia materia prima indifferenter ſe ad quamuis formam habeat. Inprimis autem ** cauillari inſtituit illa verba mea, quae extant p. 27. *Quod naturalem* (eorum quae turpia habentur) *indifferentiam multi aegre concipere queant, inde eſt; quod a teneris iſtorum vitiorum deteſtatio nobis fuit inculcata, quae opinio ſimplici adhuc menti impreſſa in vim naturalis cuiusdam affectus videtur inualuiſſe.* Vbi primo obſeruandum eſt, quam malitioſe * de ſuo parentheſin verbis meis inſerat, (*eorum quae turpia habentur.*) Nam verba immediate praecedentia vtique manifeſta inculcant, naturalem indifferentiam praedicari non de integra actione morali, non de adulterio, homicidio, furto; ſed *de actu phyſico citra reſpectum ad legem.* Non inquam dico, furtum, homicidium, adulterium naturaliter eſſe indifferens: ſed hoc dico, motus phyſicus, qui ad materiale iſtorum vitiorum conſtituendum concurrit, eſt naturaliter indifferens; quia ad illum motum phyſicum auctor & conſeruator naturae Deus influit. Puto autem ignominioſum fore * ſi operoſe ipſum docere aggrediar, quid in actione morali ſit motus phyſicus, & quid illi ex lege accedat, quae vel qualitatem aut diſpoſitionem agentis, vel obiectum, vel finem, vel certas denique circumſtantias determinat, vid. L. I. c. 7. §. 4. De caetero verba mea planiſſimum habent ſenſum apud illos, quorum iudicium libelli famoſi non corruperunt. Scilicet quia probe educatis a pueritia deteſtatio vitiorum inculcatur, inde apud multos ipſis affectibus & ſenſibus quaedam iſtorum aduerſatio imprimitur, ſic vt velut ex naturali quodam horrore

iſta videantur refugere; quemadmodum obiecta ſenſibus ingrata naturaliter auerſamur; vtque adeo adſuetudo illa & diſciplina in naturam velut abeat. Et tali modo educatis vix in mentem ſubit, originem iſtius auerſationis ab interdicto legis arceſſere, aut de motus phyſici, qui iſtis actionibus ſubeſt, indifferentia cogitare. Sicut & ab aliis iam fuit obſeruatum; quanquam primis mundi temporibus connubia fratrum & ſororum vſitata fuerint; tamen ea poſt apud pleraſque gentes vsque adeo non lege tantum, ſed & communi auerſatione exoleuiſſe, vt apud probe educatos ipſi ſenſus velut obtorpuiſſe videantur. Inde & iuuenes fratres cum formoſiſſimis ſororibus verſari ſine vlla praua cogitatione aut tentatione; quae tamen ſeſe mox circa alias exſerat. Tertia mea Theſis eſt, Deum eſſe auctorem legis naturalis, & ad illius determinationem atque impoſitionem referendam eſſe originem moralitatis, quae in actionibus humanis exſiſtat. Quae theſis eo minus ſcrupuli mouebit, quod is vtique legem aeternam in Deo agnoſcit. Iam igitur quaero, vtrum illa moralitas, antecedenter ſe habeat ad legem aeternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorum alterutrum aſſerere velit, habebimus iam Theologum, qui Deum primam eſſe cauſam neget. Poſtremum a me aſſeritur. Verum haec omnia in *Appendice ad Diſſertationes meas*, Velthemii clamoribus oppoſita, ita perſpicue deducta ſunt, vt ſperem, cordatos viros, & a vitilitigando atque calumniando alienos, facile declaratione mea adquieturos. Aſt ego dico, inter ſtatum purorum naturalium, quem Scholaſtici fingunt, & inter ſtatum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum eſſe diſcriminis, quantum inter ea, quae Theologi de poenitentia ſeu conuerſione hominis, & Iureconſulti de poenitentia in contractibus docent. Quod qui deprehendere non poſſit, bardum & blennum, ac politices ignariſſimum eſſe opportet. Sicuti & iſtud ſpectrum heic loci iam plane diſparuit, poſt publicatam meam diſſertationem de ſtatu hominum naturali. Quae vbi cum caeteris iunctim impreſſis in Germaniam perlata fuerit, non amplius de ſagacitate ſua multum gloriabitur. Iſthaec obiter hoc loco addere viſum eſt, vt omnes cordati iudicare poſſint, ſiquidem qui ad me diffamandum hactenus incubuerunt, citra praeiudicium & affectus ſententiam meam penitus agnoſcere, atque explicationem aequa mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipſis, ſaltem circa quaeſtiones Theologicas, ſupereſſe controuerſiam. Sin autem id agitur, vt iudicia de bonis viris, eorumque doctrina formentur ex libellis famoſis, qui ex non intellectis, aut mutilatis, detortis, & interpolatis ſententiis conſarcinati ſunt; neque vlla proteſtatio, interpretatio, & planior deductio locum inueniat: amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori ſit opponendum.

Sed vt ad Beckmannum reuertar, confido iam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, poſt lectam epiſtolam liquido agnituros; hoc ſeculo non extitiſſe exemplum foedioris calumniae, quam quo me iſta orci progenies adſpergere inſtituit: infinitos quoque plus in re literaria praeſtitiſſe: neminem autem quam me, ob labores ſuos peioris exempli inſectatio-

nes

nes esse perpessum. Si quis tamen adhuc innocentiae fauor, si quae aduersus calumnias detestatio, inuenientur sane, qui infamem illam belluam condigno malo tandem mactent, aut saltem ab omni honestorum virorum consortio exclusam velut carcinoma nationis Germanicae, & labem seculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbent, quo magis bonorum omnium interest, talia exempla non frequentari. Et Deus iustissimus iudex illud portentum generis humani, quod per vesanum nocendi ardorem animan suam exitio pigmorare publico periurio non horruit, eiusmodi tandem suppliciis, quae frangendo tanto furori sufficiant, coërcebit.

* *

PROPTER COGNATIONEM MATERIAE VISVM EST SVBNECTERE TRIA SEQVENTIA SCRIPTA.

PETRI DVNAEI

PRO TEMPORE IN ACADEMIA CAROLINA PEDELLI SECVNDARII

EPISTOLA

AD

VIRVM FAMOSISSIMVM,

NICOLAVM BECKMANNVM,

TOTIVS GERMANIAE CONVITIATOREM ET CALVMNIATOREM LONGE IMPVDENTISSIMVM,

SVPER NOVISSIMIS IPSIVS SCRIPTIS.

QVANQVAM alias non ita frequens sit, vt Pedelli ad tam ingentes viros scribant: tamen si quis aequa lance expenderit rationes, quae me ad scribendum impulerunt, agnoscet, a me nihil praeter decorum fuisse susceptum. Nam licet tu grandius tibi, quam ego, membrum eius collegii, quo antea iungebamur, videreris; tamen quoties cernerem, te in quouis congressu pro deridiculo haberi, saepe me non vsque adeo despiciebam, vt non mallem sani capitis Pedellus esse, quam fatuus Doctor. Sed & non vulgariter me abs te diligi sentiebam, quando blandissimo vocabulo *Pelle* me appellabas, & haustulum vini adusti ex Sacrosancta

ſancta lagenotheca depromti propinabas, cuius dulcedo adhuc palatum meum titillat. Nec illud leue vinculum duco, quod & ipſe mihi iure optimo maximo titulum *Anteceſſoris* vindico, quo tu tantopere tibi placebas: & miro omine ego ſecundus Pedellus, tu *ſecundus Rector* fuiſti. Denique cum caeteros collegas tuos, poſtquam a nobis aufugeras, tui puderet, ego amicitiae ad vltimum memor, diploma relegationis tuae hiſce manibus loco ſolito quam accuratiſſime affixi, vt elogium tuum ab omnibus legi poſſet. Quin & cum canes noſtri adeo impudentes eſſent, vt in cineres *Indicis* tui medio foro meiere non erubeſcerent, ego illos ab ancilla mea in vrnam fictilem colligi curaui, vt in Mauſoleo, quod Indici Nouitatum b. m. Garlebiae communibus ſumtibus tuae ſectae extruitur, aurea vrna reponerentur. Quo pietatis officio immortalem gratiam ab vniuerſis Aſinii Tenebrionis ſectatoribus iniiſſe me confido. Facit & hoc ſpem, ſcriptionem meam tibi gratam fore, quod in te haut quaquam cadere animaduertam illud tritum; honores mutant mores. Nam non minore nunc veſania agitaris, poſtquam Cardinalis *Conſiliarius Iocoſus* es factus, quam cum inter Profeſſores morareris: & ob quod artificium apud nos cum infamia relegabaris, id nunc eo fidentius exerces, quod fama iam tua nihil amplius detrimenti poſſit capere.

CAETERVM etſi primo omnium multiplici gratulatione apud te defungi debere videar, quod & apud nos carnificis manus effugeris, & in Germania inueneris, qui nebuloni panem dare velit: tamen quia materiam iſtam carmine aliquo Dielherri Noribergenſis celebrari ſplendidius fuerit, omnia quae ſpeciem adulationis habent, ſeponam, & nonnulla duntaxat pro iure veteris coniunctionis paulo familiarius monebo circa ſcripta tua nouiſſima, quibus non ſingulis modo viris, ſed & integris nationibus inſultas. Nam generoſe tu quidem facis, quod omnibus modis hoc agas, vt carnifex aliquando ex te literam longam faciat; indignum tamen eſt, in tantum te ab ingenio & memoria defici, vt nec vnum mendacium ita ſpecioſe adornare valueris, quin ſtatim eius falſitas manifeſte deprehendi poſſet.

NEC minus cum tam anxie eruditionem ac prudentiam tuam verbis extollere labores, miſerandum videtur veteribus tuis amicis, ita inepte id abs te agi, vt ne rideri quidem amplius tua ſtultitia queat. Dabis autem veniam occupationibus meis, ſi ſtrictim duntaxat quaedam annotauero circa ea, quae velut pro te, aut in Pufendorfium aliosque ſcribis. Nam omnia ad vnguem exigere, quae ab homine profeſſi furoris proficiſcuntur, non multum a ſtultitia abfuerit.

IACTAS igitur, *te nunquam amaſſe abundantiae poculum.* Nam quae aliis vix ſiti reſtinguendae ſufficiebat potio, tibi cerebrum ita turbabat, vt clamoſis primo ſyllogiſmis omnes enecares, inde ſaltationibus quicquid erat faeminarum delaſſares, & reliquis diffugientibus ancillas demum in vertiginem dares. An *in arenam cum inimicis digladiaturus deſcenderis* neſcio. Vidimus tamen te in aulam Epiſcopi adſcendere, & a circumforaneo laniſta non mediocriter vapulare. *Plus aequo te ſtudiis inuigilaſſe* dicis, vt aliquo colore natiuam fatuitatem obtegas, velut ex intemperantia ſtudiorum delires. *Optas, vt a Pufendorfio eſſes*

esses liberatus. Cur igitur libellos famosos in ipsum edebas, & eidem necessitatem imponebas facinora tua publicandi? *Famae* te nunc cura tangi serum est, postquam sententia iudiciali infamis declaratus es: insanum, per nouos libellos famosos amissam famam recuperare velle: blasphemum, ob scelera castigatum ad exemplum Christi prouocare. *Inter studiosos* olim *non primum, sed medium saltem locum occupabas*, eadem qua medius digitus inter caeteros dignatione; & quia in medium protrudi solent, qui in circulis exagitantur. Recte quoque *primariis studiosis aemulus quoad victum* fuisti, quia gladiatores non tenui cibo alendi sunt. Dicis, te *ebrietatem semper vt venenum cane peius & angue natura auersatum esse.* Id quidem vt faceres vxorem tuam subinde tibi ingerentem audiebam, quando in conuiuiis ita te deridendum propinaueras. Quid porro sanos homines cogitare credimus, quando legunt te scribentem; te quia *horas subcisiuas exercitiis gloriose tribuisti, inde Pufendorfio harum rerum experto vsque adeo esse infensum: & quia ars non habet osorem, nisi ignorantem, pro hisce corporis dotibus eum ridere & cachinnari artificiose scire ac practicari.* Sufficere isthaec possunt, vt iudicemus, quid sapientiae atque elegantiarum generosus discipulus abs te praeceptore discere potuerit. Etsi non adeo gloriosa res sit, prima literarum elementa puerum docere, nec mirum etiam *faeminas fauentes experiri*, qui omnibus est deridiculo. Sic vt licet trecenti Proceres pro testimonio dicant, te & diligenter opus Aelii discipulo praelegisse, & vermibus tuis saepe totam heri tui domum exhilarasse, nondum tamen adpareat, quare ea res vllum mortalium *miserrime angere, torquere, excruciare* queat. Commensales porro tui cur non pro lauto conuiuio, quo discessurus eos excipiebas, carmen reponerent, enormibus elogiis adornatum, quibus vanitatem tuam tantopere capi animaduerterant? Ex *Medulla Iustinianea* nihil tuum est praeter laciniosum titulum, & praefationem ad lectorem. Dedicationem amicus quidam composuit; ipsum opus plagio subductum: quod cuiuis ex stylo patere potest. Et mirum tamen est, quare tantis elogiis commendatus liber tam raros inuenerit emtores, vt gratis tibi pleraque exemplaria fuerint distributa. *Primus* literas vocationis accepisti, vt secundus ordine esses: primus etiam ordine motus es, vt infamis fieres. Ridiculum est, quod iactas, Rectorem te creatum *approbante Rege Carolo.* Id Rex curat scilicet, praecipue adhuc minorennis. Suffragia facile obtinentur, vbi ordo succedendi legibus praescribitur; & primo absente, secundus in eius locum succedit. *Prudentiam* tuam non extolleres, si micam prudentiae haberes. Hoc faciunt stulti; nosti caetera. Non diffiteor tamen *Studiosos* tibi *perpetuum rectoratum optasse;* quia sub fatuo rectore plurimum istis licentiae est. Ne tamen nimis tenellam tuam conscientiam excruciet, quod Pufendorfius, tantus amici tibi Numinis Barbarici hostis, sub Rectoratu tuo professionem suam Lundini auspicatus sit. Nam eo in negotio tu nihil amplius praestabas, quam ego, qui sceptrum praeferebam; & ipsum programma ab alio Professore, tuo tum domestico, conscriptum est; quod stylus satis arguit. Inhumanum enim videbatur, dictionis tuae gangraena nondum talium adsueto nauseam excitare. Credis porro tu, fuisse in Suecia, qui epistolam Commentario tuo ad Instituta praefixam, quam *in*

lucem edere, Regique dedicare curasti, prae foetore, quem exhalat, perlegere potuerit? nedum vt quis curaret, quid tu ibi de Hobbesio & Monzambano gannires, qui ne grammaticam quidem calles. Quae circa librum Pufendorfii in Suecia gesta sunt, ipse ita exacte in Apologia retulit, vt maleuoli ne minimam quidem circumstantiarum inficiari potuerint. Vt nihil impudentius excogitari possit hoc tuo mendacio; *omnes in Suecia Episcopos, Doctores & Professores isti libro se opposuisse, eumque damnasse.* Id enim Deus auertat, vt quod vnicus Schwartzius delirauit, vniuersus Sueciae Clerus pro suo habere velit. Is solus te chorago in Suecia fabulae huius actor fuit. Winstrupius mutam fere personam egit, & quae a Schwartzio asserebantur, coeca fide amplexus est. Quicquid machinarum adhiberetis, duos Theologos Schwartzii collegas permouere non poteratis, vt Indici subscribere vellent. Et cum Schwartzius ad nuper defunctum Archiepiscopum Vpsaliensem prolixam eo nomine dedisset epistolam, &, quantum posset, in Pufendorfium classicum cecinisset; iste statim agnouit, ex mera malignitate animi, & calumniandi libidine omnia prouenire, ac responso illum nunquam est dignatus. Negas, *te eo tempore litem illam voluisse facere tuam*, ne aures tuae satyrico sale perfricarentur, etsi *conscientia tua* tergo elephanti tenerior, & *Professio Iuris* reclamaret. Atqui te earum turbarum primum auctorem fuisse, & aliquot paria calceorum circumcursitando contriuisse, vt furori tuo socios quaereres, apud nos notorium est. Et vt aliquam rationem allegares, in Consistorio ad protocollum dictabas; tibi querendi causam esse; quod Pufendorfius tuam Professionem (Iuris Romani) *indignam* pronunciasset. Scilicet quia Pufendorfius in dedicatione libri sui scripserat: *Indignum videri, Vlpiani decretis omnia pulpita resonare; Creatoris leges incultu obsolescere.* Et cum iste iuxta assidens sensu communi te gaudere negaret, & ruditatem tuam in os tibi exprobraret, quod reponeres nihil habebas. Denique vsque adeo litem illam fecisti tuam, vt cum Schwartzio silentium fuisset impositum, tu illum Indicem, proprio ausu an alieno instinctu nescio, libelli famosi schemate adornatum typis excudi curaueris, ob quod facinus relegationis infamis poena affectus es, cum grauiorem castigationem fuga declinasses. Metus ergo carnificis Suecia te expulit, non *defectus pietatis*, cum ob frustum panis, & vt mentiendi theatrum haberes, religionem abiuraueris; nec *defectus iustitiae*, quam mox tergo fueras sensurus. *Professionem* te aequo animo *relinquere* potuisse non mirabitur, qui nouerit iam Anno 1671. te ob turbas hic motas salario priuatum; vt tunc demum *luxus* Sueciae tibi displiceret, cum ipse esurire inciperes. *Solenniter* quoque *valedixisti Regi & Proceribus*, vti fures solent domo expilata. Debebas Holmiae expectasse, quoad dilucesceret, & mox vidisses te in carcerem a lictoribus rapi, & post tergo carmen propemticum a carnifice inscribi. Sic ergo rebus in Suecia gestis deinceps Cardinalis *lateri tanquam consiliarius* iocosus *adhaesisti;* qui tamen & ipse, vbi elogia tua penitus intellexerit, mox foras te ire iubebit. Inepte quoque & impudenter contra sententiam aduersus te latam disputas. Statim atque *Index* Londini comparuit, nemo erat, quin te eius auctorem agnosceret, cum aliis indiciis, tum flosculis illis tuis passim aspersis. Nolebat tamen Pufendorfius

ſius actionem prius in te inſtituere, quam talia argumenta deprehendiſſet, quibus tu nihil plane contradicere poſſes. Vbi demum ipſum & omnes impreſſionis miniſtros, & manuſcriptum tuum inueniſſe cognoueras, & craſtina luce Holmiae in carcerem te trahendum praeſenſeras, nocte aufugiebas. Quanquam autem ſatis hoc modo te nebulonem declaraſſes, expedire tamen viſum Pufendorfio, vt cauſa in foro competenti decideretur; neque apud Regiam Maieſtatem, vti tu mentiris, ſed apud Conſiſtorium Academicum ab initio ad finem eadem acta, & ab hoc pronunciata ſententia demum a Regia Maieſtate confirmata eſt: quae ſub nouo imperio clementiae oſtentandae veniam tibi, ſi Pufendorfio idonea deprecatione ſatisfacere velles, offerebat; cum id abnueres, exſecutioni illam dari mandabat. Neque vero opus erat, vt muneribus & aliis artibus Proceres Pufendorfio conciliarentur, cum delictum tuum eſſet manifeſtum, & omnibus intolerandum videretur, interdicti Regii auctoritatem ita petulanter abs te proculcatam. Et ſane Illuſtriſſimi illi proceres, quos tu nominetenus foedis calumniis, & mendaciis adſpergis, ideo quod, vt flagitiis & furori tuo patrocinarentur, inducere ipſos non poſſes, fortaſſe aliquando tibi crurifragium parabunt, ſi modo non indignum faſtigio ſuo iudicabunt, ad latratum ſcabioſi & rabidi canis commoueri Sic & falſiſſima ſunt, quae de Pufendorfii genero gannis. Nam Senatoris Regni Sueciae praefectum aulae fuiſſe, & inde ſenatorem vrbis Holmienſis factum, in ſe nihil plane ignominiae aut ſordium habet. Et quid nuptiae iſtae ad eam rem facere potuerunt, cum iam menſe Septembri An. 1672. vitilitigatoribus Ludenſibus ſilentium foret iniunctum; priuigna autem Pufendorfii menſe demum Nouembri Anno 1673. ambiri coepiſſet? Inde dum arguere conaris, iniuſte te in Suecia iniuriarum damnatum, impudentiae & ruditatis illuſtre edis documentum. Negas Indicem primitus a Schwartzio conceptum, abs te interpolatum atque editum? Atqui propria tua manu, & teſtimonio illorum, quorum opera in eo imprimendo vſus es, conuincebaris; & cum ſocii tui omnia pro te tentarent, nemo tamen adeo effrons erat, vt negare id auderet. Libellum famoſum fuiſſe negas? Atqui ſententia iuratorum iudicum pro tali declaratus & combuſtus fuit. Et credo ſatis iam a Pufendorfio oſtenſum, quale ſcripti genus is Index ſit. Nunquam *confeſſus es te auctorem eius Indicis?* Atqui pro te & manus tua & fuga, & teſtes, & ſtylus confitebantur. Niſi forte in vocabulo *auctoris* pro acumine tuo ingenioſe cauillaris. Nam Schwartzius eum primus concepit; tu a Regia Maieſtate damnatum interpolaſti & edidiſti. *Non es accuſatus publice eo nomine ante abitum tuum e Suecia?* Nimirum menſe Iunio Anno 1673. Index Lundinum afferebatur. Antequam inquiſitio Gieſſae, Hamburgi & Holmiae locis tam diſſitis abſolui poſſet, Nouember aderat, quo te, quantum poteras, in pedes dabas. Mox & publice per legitima interualla citabaris, & exemplum citationis vxori tuae a me ipſo in manus tradebatur; quod te accepiſſe ipſe literis ad Conſiſtorium ſcriptis fatebaris. Sed quod ſcriberes, te malle aeternae ſalutis iacturam facere, quam Pufendorfio deprecari, addebas: te curaturum, ne iſta infamia tibi in Germania noceret, quod facinore licet coopertus apud Monachos pabulum inuenturus eras. Forum fuiſſe competens, quo damnatus fuiſti,

fuisti, negas? Atqui iuramento, quo Regi & Academiae eras deuinctus, nondum solutus eras, nec missionem obtinueras, sed ipse conscientia vecors clam aufugeras; domicilium quoque adhuc Londini, Vxoremque & familiam habebas. Et an numquam, qui Parisiis Aurelias *peregrinasti*, desertorum nomina patibulo affigi vidisti? Et sane si apud *Regem Hispaniae natione Danus*, qui Sacramentum ipsi dixisset, scelere patrato in Daniam refugeret, non minus, quam tu in Suecia, iure optimo maximo nebulo declararetur. Quod porro manifestius indicium furoris, quam quod causam rerum aduersarum, quas Sueci experti sunt, ad hoc refers, quod illi virum bonum & eruditum vesaniae duorum Tenebrionum dedere noluerunt? Quam ergo causam allegabis, quod & Hispani, & Hollandi vapularunt, & quod Dani intra annum vertentem ter acie victi sunt?

Hactenvs famam tuam mendaciis & calumniis defendisti; nunc eruditionem ineptiis & barbarie adstructum is. Quare tamen negas, te omnium eruditorum ac doctorum esse sapientissimum? Nam sera tibi nunc stoliditatis parsimonia, & inglorium nimis est, quod tantum *inter mediocriter doctos viros, & iuris Doctores* (tui consimiles,) *nunquam loqui & ratiocinari* inter pocula *erubuisti*. Et facile crediderim, *Pufendorfium nunquam ratiocinando te haesitantem reddidisse*, *aut tacentem*; nam illi absurdum videtur, cum morione ratiocinari velle. Et quid tu illum virum inter disputandum ad angustias redegeris; cum tu scabiosum syllogismum trepidus & pallidus vix multa cum haesitatione posses exscreare, quod nondum poculis incaluisses? Nec sane honoris tui gratia Pufendorfius & in Apologia, & in Epistola ad amicos te depexum dedit, aut *scriptis tecum certare voluit*; nec te vnquam velut iustum aduersarium, sed vt infamem nebulonem & rudissimum asinum tractauit. Circa 14. *rusticos*, quos pro dedicatione Commentarii tui ad Instituta accepisse te mentiris, ita se res habet. Postquam per octo amplius menses Holmiae circumcursitaueras, & exemplaria libri tui eleganter compacta passim distribueras, forte fortuna accidebat, vt Vicariatus aliquis morte prioris possessoris ad Academiam deuolueretur. Cui cum eo anno de reditibus iam esset prospectum, Proceres quidam efficiebant, vt tibi de isto vicariatu prouentus eius anni daretur, quo mercedem bibliopego exsoluere posses, & vt importunum hospitem mensis suis aliquando amolirentur. De caetero nihil ad te spectasse istos rusticos vel hoc indicio est, quod neque locum, neque numerum eorum satis nosti. Nam hic 14. alibi 13. fuisse scribis; eosque *circa vrbem Christianostadium* locas, cum supra quatuor milliaria ista praedia inde distent. Quos fabularis te *circa tuum discessum e Suecia Regi obtulisse sub spe compensationis*, eodem scilicet modo, quo Professorium munus offerebas. Nam per carnificem non stabat, quo minus quam merebaris paratissimam solutionem tergo exciperes. Male vero sit illi, qui arithmeticam te docuit, ita ne tria quidem numerare nosti. Dicis *te octo annis extitisse Professorem Iuris*. Atqui Anno 1668. Academia Carolina inaugurabatur. Initio 1671. propter turbas, calumnias, & priuatae moletrinae furta honoris gratia salario priuabaris. Per triennium sterile id tamen operae pretium feceras, vt An. 1673. nocte intempesta tibi foret aufugiendum. Arrige iam digitos,

digitos, & numera; & vbi ad discessum tuum perueneris, noli nimis gloriari, te Professorem fuisse. Sed nimirum *Doctrina Iuris* infallibile exhibet argumentum eruditionis tuae, & te *non minus vtilia opera elaborare, quam alios Iureconsultos*, paris pretii cum Syndici Goerlicensis abortu, vix *grano* cassae *auenae* digno. In qua, si remoueas ridiculam dedicationem, & nefaria maledicta in nationem Suecicam & Pufendorfium, quid tuum est? Nisi id omne pro tuo haberi vis, quod ex aliis ad verbum descripsisti. Fateor tamen, isti operi non parum splendoris conciliari tua imagine aeri incisa: quae vti toruitatem tuam sic satis repraesentat, ita miror, nihil rugarum & cicatricum apparere. Balthei vastitas non parum terroris Gallis videtur incussura, quibus tam infensus es. Agnosco quoque vestem holosericam, quam apud nos gestabas, valde iam detritam, & formae antiquioris; & satius fuerat, nouam commodato sumere tantisper, dum a pictore delinearis. Carmen quoque subiunctum plane est ex tua vena. Nec minus mirum acumen spirat emblema titulo praefixum, casus & studia tua non obscure exprimens. *Concussus surgo*; id est, ex Suecia relegatus religionem muto, vt panem apud Monachos inueniam. *Scribit in marmore laesus*, id est, quos calumniis & maledictis appetiisti, perpetuum furoris & sceleris tui monumentum statuent. Tandem ipse in terribilem deformatus draconem, assultantibus ventri sectatoribus tuis, eructas; *Ingratis seruire nefas*: malum credo minitatus Monachis tuis, ni esuriem tuam affatim exsatiauerint, quod vsum Rosarii ipsos docuisti. Carmen versificis Noribergensis ipsi citius delirii, quam tibi eruditionis opinionem conciliauerit. Denique de torque a Caesare donato fortasse mentiris; & mirum foret, tantam iam Viennae auri vilitatem esse. Suaserim tamen, vt ab aurifabro ad obrussam eum examinari cures. Nam frequens est, vt morionibus ex orichalco inaurato torques appendantur. Quale porro argumentum multae tuae lectionis, quod vnum librum plagio subductum, & duos *multo cum sudore* (ideo hircum olent,) ex aliis descriptos *in lucem edere curasti?* Sane quotiescunque te accedebamus, eosdem semper codices in mensa tua expositos cernebamus tres, quatuorue, ex quibus miseras tuas rhapsodias consarcinabas. Negas te scripsisse, *te mediate & immediate* Pufendorfium *aggressurum etiam cum dispendio salutis tuae aeternae?* Atqui loquebantur id literae tuae mense Decembri Anno 1675. Hafnia scriptae, multis apud nos visae, ex quibus illa ipsa verba Protocollo Academiae inserta adhuc extant. Et quis, cui salutis cura est, auitam religionem eiurat, vt panem, & locum impune mentiendi & maledicendi inueniat? negas quoque, addita exsecratione, *te literas propria manu scriptas misisse Wittebergam, Lipsiam, Ienam & Garlebium?* Fortasse iam a Iesuitis mentali restrictione periurio diuerticulum quaerere didicisti. Nam non eo solum, sed & Giessam, & Altorfium, & ad alios fortasse programma illud Asinii Tenebrionis misisti. Ex quibus quae Wittebergam & Garlebiam destinabantur, ab amico Pufendorfii interceptae sunt. Lipsienses & Giessenses quas acceperant, vltro Pufendorfio transmisere. Altorfini in malam rem foedas chartas abiecerunt. Ienae Velthemius apud affinem suum tunc Rectorem obtinuit, vt Patriarchae sui scriptum, sudorem adhuc ipsius redolens, in loco Sacrosancto asseruaretur. Et ne quis ea de re

dubitare poſſit, en exemplum earum literarum, genuinae Beckmanni ſobolis. Nam inter mille ſoloeciſtas ſtribligo tua facillime dignoſci poteſt. Sunt autem illae, quae ad Fridericum Geſenium deſtinabantur, quae in paucis admodum a caeteris diſcrepant. *Reuerendiſſime, Praeclariſſime ac Doctiſſime Domine Superintendens, Frater in Chriſto dilectiſſime, ac aetatem venerande. Tibi, Vir optime, pietatis ſtudio deditiſſimo, partim ex publica fama, partim ex ipſis rerum argumentis ſatis notum eſt, qualis & quantus ſit M. Samuel Pufendorf, Profeſſor Londinenſis in Schania, in quantum hic peruerſi cerebri homo verum ius naturae & morale, & per conſequens decalogum, Deique leges nouo excogitato ſuo iure naturae & fictis entibus moralibus malitioſe ac impie euertere ſtudeat; & in quantum is vulpis inſtar laudabilem omnium Eruditorum conatum, inordinata Magnatum interceſſione, & auctoritate a ſe ſuisque ſcriptis auertere conetur. Ea propter tibi, vt Viro animoſo ac Religioſo incluſa prae aliis pie transmittere volui, vt inde quaſi per indicem primo ſtatim intuitu percipere poſſis, quantum mali in tota Europa & vniuerſo Chriſtianiſmo nouus atheus atheiſmi noui Magiſter Samuel Pufendorf fraudulentis ac diabolicis ſuis nouis entibus moralibus, actionum humanarum indifferentia, Religione ſtatui Reipublicae accommodanda, & ſexcentis aliis in ſtatu ſuo naturali (quem conuenientius beſtialem voco) peſſime diſſeminarit, inque iuuenum nouitatis auidorum animis iam doloſe implantare coeperit, quo totum ius naturae, Dei leges, & praecepta Decalogi pro viribus clandeſtine euertere machinatur. Per Deum & conſcientiam te rogo, & exhortor, exulet in te animarum Paſtore omnis metus, perſonarumque reſpectus, ne diaboli regnum per has clandeſtinas machinas magis magisque extendatur. Si eadem mecum deprehendas atheiſmi principia ex Hobbeſio Anglo hauſta, vt contra huius peſtiferi hominis principia amore Chriſtianiſmi conſeruandi heroico animo maſcule inſurgas, iuuentutem ſtudioſam aliosque probos & incautos publice ac priuatim ſerio admoneas, ne Pufendorfii ius naturae in ſui perniciem legant. Rem ſane Deo gratiſſimam, Reipublicae literariae vtiliſſimam, ac Chriſtianiſmo quam maxime neceſſariam, iuxta tuum officium praeſtabis. Si tibi forſan non vacauerit totum lubrici Pufendorfii ius naturae & gentium vere gentile relegere, attente ſaltem legas librum primum, in quo adeo obſcurus, & obſcure ac lubrice omnia ad fallendos incautos tractat, vt nullus Eruditorum eum percipere poſſit, niſi quod velit atheiſmum ſub aliquo pietatis colore vulpium inſtar indirecto introducere, ſeque cum Mahomede per fallacia & ficta ſua entia moralia immortalem reddere. Plura non addam, ſed ea exquiſito tuo iudicio, prudentiae ac pietati amice examinanda relinquo, qui ſum & ero Reuerendiſſimi ac praeclariſſimi Domini ad aras devotiſſimus Veridicus Conſtans in Academia Catoniana, ſitis mecum Catones probi ac veri rerum Cenſores, Valete.* Iudicet nunc quilibet, an non hae literae Nicolaum Beckmannum, eundemque nebulonem prodant auctorem. Damneris ergo voti tui, & ita *maleſiat* tibi, ſicuti hae literae abs te primum conſcriptae ſunt. Sed & valde metuo, ne Monachi tui neophyto Catholico parum conuenire cenſeant, quos ipſi tanquam haereticos & ſeductores animarum damnant, veritatis patronos & fratres in Chriſto indigitare; neue mox agnoſcant, te non religionis amore ad eos acceſſiſſe, ſed quia nemo ex Proteſtantibus tam

ſcabioſo

ſcabioſo moloſſo pabulum & locum impune latrandi conceſſurus erat. Illud quoque imprudenter, quod cum ipſe de impotentia ſuſpectus ſis, tam effuſe in laudem vxoris tuae declamites, immemor inter Monachos te degere, nimis quam facile prurientes. Quin plane barbarum erat, maledicentiam tuam ab honeſtis matronis ſibi temperare non potuiſſe, vt aduerſario tuo neceſſitas imponeretur & in tuam aliquid dicendi, quae Holmiae memoriam ſui reliquit valde inquinatam. Sed infra generoſitatem irae virilis eſt, iſtam camarinam mouere; & miſerandum alias fatum eſt mulieris tot procis expetitae, te maritum accepiſſe. Atque haec fere ſunt, quae velut in defenſionem tui delirare voluiſti. Sed cum non pauca praeterea facinora tibi ſint obiecta, ſimulque plurimorum mendaciorum, quae in Pufendorfium priore libello famoſo iactaueras, fueris conuictus, de quibus ne verbulum iam amplius mutire audes; non obſcure ſilentio tuo iſta agnoſcere videris. Praeſertim cum id breuitatis cauſa factum dicere nequeas, vtpote qui eaſdem naenias cuculi inſtar centies reſones.

VIDEAMVS nunc paucis, quid conuitiorum ac mendaciorum in Pufendorfium eructes. Ac primo quidem rabiem tuam excipit *familia*, ex qua oriundus eſt, quam tu vaccimulgorum progenies foedis maledictis adſpergis, nullo alio argumento, quam quod te & ſub Aſinii Tenebrionis ſchemate in Apologia, & poſt in Epiſtola detracta larua pro merito depexum dedit. Sane nullus mortalium capere poteſt vim huius ratiocinii: Pufendorfius Aſinium ſuis coloribus depinxit, igitur ipſe ex ſordida familia ortum ducit. De caetero nec te ipſum bubulcigenam, nec quenquam Londinenſem Profeſſorem latebat, Pufendorfium in Miſnia & Patrem, & auum, & patruos, & auunculos habuiſſe Verbi Diuini Miniſtros, viros honeſtiſſimos. Quali proſapia ortum eſſe nemo cordatus erubeſcendum duxerit. Quae ergo Alecto te in mortuos ſaeuire adegit? In Pufendorfii porro familiari ſermone caeteri, qui eius conſuetudine vſi ſunt, nihil adeo indecori obſeruare potuerunt. Etſi alias mirum non ſit, tecum verſanti de ſtercore in mentem veniſſe. Eruditionem Pufendorfii vt contemneres grauiſſimas vtique cauſas habebas. Nam neque is vnquam paucula verba Gallica & Italica Latino ſcripto per ſtultam oſtentationem, ſicuti tu, immiſcuit; nec eos in Theologia ſub Hülſemanno praeceptore fecit profectus, vt Tractatum de *ſalutari vſu ſancti Roſarii* noſſet conſcribere, qualem nuperus Catalogus Francofurtenſis ſub nomine Nicolai Beckmanni refert. Cuius ſi tu auctor es, procul dubio te aliquando inter Diuos proximus a S. Marculfo manet locus. Alias Pufendorfius neque Theologiam, neque doctos & cordatos Theologos vnquam ſpreuit; fas tamen ſibi credit eſſe, Schwartzium & Geſenium, & ſi qui ſunt alii calumniarum architecti, pretio ſuo aeſtimare. Iurisprudentiam vsque adeo non neglexit, vt non parum operae poſuerit, quo ipſa ſolidis nixa radicibus exſurgeret. *Soles* tamen Goerlicii *reſplendeſcentes* pro ignibus fatuis habet, ac dolet tui ſimiles aſinos pro triginta vncialibus titulum ſibi Doctorum poſſe emere. Id plane feſtiuum, quod nugis tuis aliquid auctoritatis conciliare voluiſti ex effato *viri* illius *eruditi*, *ex Indice Nouitatum.* Male tibi ſit, qui vetus nobis prouerbium corrupiſti; mutuum muli ſcabunt,

 nam

nam tu iam teipſum ſcabis. Tu quippe es iſte vir, ſi Diis placet, eruditus; tua eſt iſta gemma, qua fuliginem Schwartzianam interſtinguere voluiſti. Loca Biblica a Pufendorfio ſæpe quidem in rebus ſeriis adduci, nunquam in prauum detorqueri ſenſum audiuimus. Sed ut in frigidum & maleficiatum Doctorem regula iuris Canonici per cauillum adplicaretur, non adeo grande piaculum fuerit. Dum Pufendorfio contemtum *Ariſtotelis* obiicis, miſer prodis Ariſtotelem tibi nunquam inſpectum. Alias enim libros ad Nicomachum Magnis Moralibus non poſtpoſuiſſes. *Nouus atheiſmus*, quem ſingulis prope lineis cuculi ad inſtar importune ingeminas, cum vetere illo & vero atheiſmo nihil cognationis habet; ſed eſt peculiare maledicti genus, in improbo tuo ore enatum, furoris & malitiae tuae luculentum argumentum praebens. Iſte inauditus atheiſmus ex tua definitione duobus capitibus abſoluitur: quorum primum eſt, vt quis accuratius quam vulgo factum, moralia a phyſicis diſtinguere norit? alterum, vt quaedam ipſius ſententiae non intellectae aut malitioſe detortae ab aliquo Tenebrione calumniis impetitae ſint. Huc enim omnia, quae ſuper atheiſmo cuculas, redeunt. Quid entia moralia ſint, te non capere ipſe in epiſtola tua cyclica fateris. Num igitur ideo atheiſmus ſub iſtis latitat? Graecam linguam Beckmannus non intelligit, igitur qui Graece novit atheus eſt. *Religionem pro fraeno tantum populi ac fructuoſo Politicorum figmento in gratiam Principum* Pufendorfium cenſuiſſe, aut *Religionem ſtatui Reipublicae eſſe accommodandam*, eo impudentius eſt mendacium, quod eius falſitas ab omnibus, qui legere norunt, deprehendi poſſit. Aut ſi vir es, oſtende paginam & lineam, ubi illud dogma extet, poſtquam tam importune crocitas; *litera ſcripta manet*. Obiter aliud mendacium adſpergis, quando ſcribis, quod Pufendorfius in Schwartzii diſputatione inaugurali Anno 1672. die 22. Maii habita in auditorio *perſonatum ſe ſtitit*. Nam Anno 1672. Pufendorfius menſe Aprili Holmiam proficiſcebatur, & ſub finem demum Iunii Lundinum redibat; quod hic loci notorium eſt, & ex Protocollo Academiae demonſtrari poteſt. Vbi nunc artificium tuum mentiendi? Sic & inficeta eſt calumnia *de indifferentia actionum moralium*, de qua quo plura gannis, eo minus te intelligere, quid in controuerſiam proprie venerit, teſtaris. De caetero Pufendorfii vita, pietas, moresque cum aliis quibusuis, tum praecipue ſacerdotibus, quorum miniſterio diuerſis in locis, vbi aetatem exegit, probati ſunt probanturque. Nam Schwartzii malignitatem etiam vulgus apud nos deteſtabatur, quod cum Pufendorfii hactenus Collega & amicus fuiſſet, ac pridie quam Anno 1672. iſte iter Holmiam ingrederetur, Confeſſionarii munere circa ipſum functus eundemque, quando currum conſcendebat, prolixa benedictione proſecutus eſſet; mox tamen tuo furore inpraegnari pateretur, vt tam deformem foetum abortiret, prodigii auerruncandi cauſa flammis vſtulandum. Ex eo tempore quomodo Pufendorfius Schwartzium pro bono viro habere potuit? cum praeſertim hic in malitia ſua ita obduruiſſet, vt, licet Conſiſtorium Academicum ſemel atque iterum ipſum in gratiam cum Pufendorfio reducere ſtuduerit, & hic ad omnem iniuriam ei condonandam facilem ſe praebuerit, & nihil aliud ſatisfactionis poſtulauerit, quam vt vterque profiteretur, ipſos ſententias ſuas mu-

tuo

tuo non ſatis percepiſſe, (es ſey ein Misverſtand unter ihnen geweſen,) praefracte reconciliationem abnuerit. Hinc cum poſtea Pufendorfius Laurembergium alterius templi paſtorem ſibi confeſſionarium adſciſceret, & hic eius rei veniam ab Epiſcopo Winſtrupio peteret, quod alias Puſendorfius extra ipſius parochiam habitaret, Epiſcopus non ſolum libenter id indulſit, ſed & expreſſe dixit; non congruere, vt Pufendorfius Schwartzii miniſterio vtatur. Et cum Laurenbergius poſtea Malmogiam euocaretur, Puſendorfius M. Ioh. Erneſtum in eius locum adſciuit, quousque Holmiam ipſe migraret. Puto haec ſufficere ad oſtendendum, quae de ſacerdotibus in Scania & Suecia gannis, mera eſſe mendacia, & non niſi duos in Scania ex tuo contagio ſcabie Tenebrioniſtica infectos fuiſſe, qui eam ob rem iam puto ſat ludibrii debuerunt. Mirum tamen eſt, quare de religione aut pietate mutire auſus ſis, qui ob flagitia infamis declaratus religionem, cui innutritus eras, eiuraſti, vt ventrem latrantem placares, & latibulum inuenires, vnde in alios ſaniem pectoris tui euomeres. Nam quare ad Principem aliquem Proteſtantem te non conferebas, ſi tam ſplendidis animi corporisque dotibus polles, quales in te iactas? An quia neminem conceſſurum praeuidebas, vt apud ſe maledicendi theatrum extrueres? Si porro propter Roſarii ſanctimoniam ad Monachos te contuliſti, quare more adeo meretricio illis adularis, quos ex noſtratibus lues Tenebrioniſtica afflauit. Cum caeteri omnes, qui a nobis ad Monachorum offas transfugiunt, priores ſuos ſacerdotes tanquam animarum ſeductores deteſtari ſoleant; nec alio fere Sacramento Monachi nouos iſtos combibones aeſtimant. Igitur crede mihi, ne Geſenius quidem, quem vndecim parochiarum rureſtrium Inſpectorem tu *Reuerendiſſimum* vocas, vel teruncium pro anima tua dederit. De ineptis illis cognominibus, quorum pleraque nullum ſenſum habent, nemo apud nos vnquam audiuit, niſi quod Aſinii Tenebrionis vocabulum tibi iure impoſitum omnes nouimus; ac ſi ex illis, quae fingis, quintum quoque & ſextum tibi vindicare velis, nemo repugnabit. Denique quam illa ſe mutuo deſtruunt, quod cum antea Pufendorfium ſemper ridentem dixiſſes, nunc eundem *lupo & tigride immaniorem* clamas. Nam de ſtudioſo illo longe aliter ſe res habebat, ac tu fingis. Iſte a Pufendorfio ſuper aſpera nimis tractatione diſcipuli ſui admonebatur; qua re importunus iuuenis offenſus tota die poculis ſe ingurgitabat, & ſub veſperam domum reuerſus furenti ſimilis multa in hoſpitem & bene meritum per vinolentiam iactabat. Nox furori illius indulgebatur; ſed poſtera luce orta accuſante Pufendorfio ego tanquam ſecundus pedellus iuſſu Rectoris cum praefecto Vigilum ingratum hominem aedibus Pufendorfii extrahebam. Et parata erat relegatio, ni aliorum interceſſioni iſte indulgens deprecatione ſcripto concepta & Rectori Ceruino tradita adquieuiſſet; cuius autographum adhuc ſupereſt. Quid ergo iam fiet de fabula tua, quam inſuper loci & temporis conditio plane deſtruit? Pariter anile commentum eſt de ancilla. Nam Pufendorfio nunquam curae fuit, quid in ſua culina gereretur. Neque frigidius quid poteras comminiſci, quam quod de ſagis blateras. Nam praeſultore illis opus eſt, qui ſaltandi peritia ſe iactant. Quid autem tu duobus illis Proceribus, magnis Pufendorfii patronis,

aliquid affingere erubeſceres, cum mox ſubiungere non dubites; Pufendorfium in praeloquio Apologiae confiteri; *ſibi a Magnatibus Sueciae eſſe ſuaſum, ne controuerſiam hanc amplius moueret, ſed eam tacito pede ſilentio praeteriret.* Sane nec vola nec veſtigium eius ſententiae dicto loco extat. Tandem quoque non immunis debuit diſcedere Petrus Hauboldus bibliopola Hafnienſis, qui arguitur operam nauaſſe in Monzambano imprimendo, qui iam biennio antequam Pufendorfius in Scaniam veniret, diuerſis locis impreſſus extabat; & in epiſtola ad amicos, quae Anno 1676. lucem adſpexit, cum iamdudum bello oborto nulla inter Scaniam & Hafniam literarum commercia eſſent. Cauſa autem, quare bono viro malum mendacio tuo conciliatum cuperes, duplex eſt; vna, quod ex ipſo Pufendorfius primum reſciuit, quis Indicem Nouitatum Francofurti diſtribuiſſet; ex quo initio ad fontem ſceleris penetratum fuit: altera, quod cum tu multa exemplaria *Medullae, & Commentarii ad Inſtituta* obtrudere ipſi velles, is negaret, illa emptorem inuenire. Quod crimen morte piandum tibi videtur. Sed quare Pufendorfio iſta dicta in Danos affingas, facilius ratio patet, ſi quis belli tempora cogitat. Aſt periit tibi fructus mendacii: Pufendorfius Holmiae eſt, & te plorare iubet. Nec eſt quod Deo gratias agas ob vnum atque alterum veſaniae tuae ſocium inuentum, qui ſub auſpiciis tuis ludibrio ſe cordatorum exponere voluerit. Nam & quo iſti defricentur ſal non deerit; & tu, ſi verbulum addideris, ita accipieris, vt ad reſtim demum tibi ſit confugiendum; quo facto peſſimus nebulo a foediſſimo carnifice ſuſpenſus dicetur.

HAEC fere ſunt, quae pro iure veteris coniunctionis amice monenda iudicaui, ne in tanto fortunae famaeque ſplendore veteris clientuli obliuio te plane ſubeat. Interim vale vt mereris, & ſi quid nouae ſcriptionis a Domino Rolleto acceperis, communicare nobis ne grauere. Dabam Londini Scanorum e Muſeo meo, ne in ſtabulo me ſcribere arbitreris, pridie Calend. Octobris, Anno 1677.

IOHAN-

* *

IOHANNIS ROLLETI, PALATINI, DISCVSSIO CALVMNIARVM, QVAS ABSVRDISSIMAS DE ILLVSTRI VIRO SAMVELE PVFENDORFIO, RELEGATVS E SVECIA NEQVAM NICOLAVS BECKMANNVS PER CAVSAM DEFENDENDAE FAMAE NON ITA PRIDEM IN VVLGVS SPARSIT.

AD GENVINVM EXEMPLAR MANHEIMENSE.

SI maleuolorum fabulae oracula essent, aut mendacia pondus aliquod, vllamque probandi vim haberent, non facile inueniretur vir eruditus & publice vtilis, quin locum in perditissimis obtineat. Etenim in vsu venire solet, vt quo quis doctior ac meritis in publicum maior est, hoc pluribus vulgo calumniis traducatur; stimulante inuidia, vel quia Satanas non meliorem modum nouit suspectos reddendi, qui progressus eiusdem sistere, & regni tenebrarum auctus morari possunt. Cuius fundamenta vltro corruunt, exculta ratione, sique nullo deinceps numero sint scriptores, quorum somnia prodigiosam orbi barbariem pepererunt, qua postmodum ipsa etiam religio infecta fuit. Sed barbaries quidem illa, tametsi ita late amplius non regnat, haudquicquam tamen vsque adeo suppressa videtur, vt omnino apud nos emergere, & vires iterum resumere nequeat; postquam luce Euangelii restituta, Academiae, quae tum erant, pristino in statu, mansere, reliquae ad illarum exemplum erectae sunt. Eo felicius autem haec Zizania e quibusdam radicibus suis magno Ecclesiarum malo alicubi progerminant, quod aduersarii arte illorum prouentum iuuant; quorum interest, fabulam in tenebris agi, ne quis tertius spectatorem se offerat. Sane enim dum formam quam vocant, distinctiunculas, & reliquas scholarum suarum tricas vrgent, quid aliud agere censendi sunt, quam vt nostrates in oppositum delapsi, Erasmi & Lutheri arma exuant? Vltra quorum victorias nihil hactenus promouimus. Quo astutissimo stratagemate deceptos esse manifestum est, qui exemplo suo iuuentuti ad barbariem praeeunt, eo praetextu, quod alioquin nemo

cum

cum aduersariis congredi posset. Quasi aliqua obligatio sit, cur eodem, quo hostes telorum genere pugnari oporteat; & nunquam Erasmo cum Scotistis negotium fuerit: e quibus illi omnibus Scholasticorum machinis adhibitis nondum aliquem in castra sua pertraxerunt. Etsi quod nascente ex iisdem nugis pertinacia Ecclesia nostra propemodum in partes iuit, non omnino nullum eorum aduersus nos meritum est. Caeterum vt maxime haec & plura nos indicia deficerent, illud tamen abunde testari potest, omnino semina quaedam veteris barbariei in plerisque locis superesse, quod prodeunte in publicum scriptore, abs quo, ne barbaries detrimenti quid capiat, periculum sit, vel vt ex composito integrae stultorum legiones clamorem tollunt; plane exemplo Monachorum Reuchlinum impetentium, quos ad extremum satyra & consutus ex eorum flosculis libellus compescuit. Vbi obseruare licet, longe maiori zelo & contentione negotium geri, si religionis velum simplicioribus obtendi potest, aut res ad illos praeterea spectat, quorum interest, cum alios, tum praecipue vulgus eruditorum quam minimum ex se sapere. Eoque quod culturam *Iuris Naturalis* vtrumque hominum genus tantis vociferationibus petit, nemo cordatus mirabitur: quippe quo luci suae restituto nec conscientia a sacerdotum libidine suspenditur, & formulariorum mysteria agricolis deinceps ludibrium debent. Sed vt in Papatu quidem sic satis felices sunt, qui hanc disciplinam aeternis sepultam tenebris optant: ita per seculum inter nos multum ipsa splendoris nacta est, nuper adhuc felicissimo successu manum eidem admouente Viro illustri SAMVELE PVFENDORFIO; in quem iam Satanas, quicquid calumniarum orcus habet, per iuratos quosdam sycophantas euomuit, non alia de causa, quam quod ipse latentis barbariei sententiam mouit. Quae contumelia tantum abest, vt eiusdem animum deiiciat, vt potius hoc ipso confirmetur, personam impostoribus illis detractam esse, quorum illusionibus Satanas ad reducendam barbariem vtitur. Praesertim cum omine non careat, quod penes plerosque dolor dissimulationem vicit; & illi optiones, ab auxiliis destituti latibula iam circumspiciant, postquam nihil aliud, quam ludibrium pro nauata mendaciorum patri opera sperare licet. Sane enim niger ille coruus, quo crocitante tot inauspicatae aues aduolarunt, cum risu orbis inter Sanctos, aut quemadmodum consecrationis formula habet, *gementes pro Ecclesia columbas* reponitur. Et caeteri etiam miselli socii, quos nondum mores sui vlciscuntur, stultitiae suae praemium in tempore ferent. *Nicolao* interim *Beckmanno*, cuius auspiciis ventres quidam per Germaniam clamare coeperunt, non opus est, per quem stultitiae moneatur, quam forti exorcista, quando hominem reuera complures cacodaemonum manipuli obsessum tenent. Abs quo iacta nuper in vulgus *Defensio* stolida, absurda, aut si mollius loqui velimus, miseranda, quanquam soli Asinio nocere queat, quippe qua suum ipse nidum prodidit, nemo quoque futurus sit stomachi tam patientis, qui ad eandem non nauseet: visa tamen nobis digna est, quam paululum depexam demus, non sane in gratiam Beckmanni, qui ter iniuriarum conuictus, spurcis etiam, quas olim sparserat, chartis per carnificem crematis frustra cuiquam fidem se facturum credit; neque quod Pufendorfius nobis hyperaspistis indigeat;

geat: Sed quia hoſtis humani generis Alaſtore parario ſtudia viri omni calumniarum genere turbare tentat, quae regno ipſius, ſi quicquam aliud, mirum in modum nocere poſſunt, efficiemus, vt & in hoc voto ſuo excidat Satanas. Simulque cum Beckmannus tam ferox ſit, non quidem, quia habet imperium in belluas, ſed quod interclusis itineribus ſcelerum eius documenta e Suecia tranſmitti nequeunt, & ipſe interim perſuaſus eſt, Pufendorfio nullos per Germaniam amicos eſſe; nos autem optimo viro, qui cum informatione, tum ſcriptis ſuis qualescunque noſtros in literis profectus iuuit, multis nominibus deuincti ſimus: leui & feſtinato ſaltem ſpecimine oſtendemus, vtique adfuturos in Germania, qui ad Beckmanni mendacia aliquid reponere queant, quosque haec victima carnificis ab ara profugiens percuſſoribus ceruicem ſubdet. Neque enim id tutum praeſtabit nebulonem, quod poſtquam orcus eundem recipere noluit, in monaſterium conceſſit; videlicet prae deſperatione, quae vel militem vel monachum facit. Quanquam inter bonos illos Fratres non deſunt aliqui cordati, qui cognitis facinoribus Beckmanni rabiem hanc & effrontem maledicentiam ex animo deteſtabuntur. Praeſertim cum iam illi ipſi, in quorum caſſes ea beſtia primum incidit, venatione ſua paulatim erubeſcant; quod votis ſuis damnati Dictynae non leonis, ſed aſini duntaxat exuuias ſuſpendere poſſunt.

ILLVD igitur manifeſtum eſt, Beckmannum tamdiu nebulonem & infamem calumniatorem manſurum eſſe, donec non carminibus per ludibrium, & vt ipſius ſtultitiam adoleſcentes etiam flagellarent, diu ante hoc negotium fuſis, ſed rationibus ac teſtimoniis bonorum virorum omnia illa argumenta diluet, quibus de *Indice Nouitatum* edito in Suecia conuictus fuit. Quae argumenta fidei actorum publicorum, & profecto noctu nebulone, ipſius confeſſioni ſuperſtructa effecerunt, vt iuſſu *Sacrae Regiae Maieſtatis* ſacerrimus ille Index Londini a carnifice flammis datus ſit, Beckmanno in praemium laboris pro infami declarato, poſtquam ipſum nebulonis Manuſcriptum publice in Senatu Regni productum eſſet. Atqui tantum abeſt, vt iſta ratione Beckmannus ſe purget, vt potius de ſcelere iſto contra ſeipſum nulla re, quam defenſione ſua manifeſtius & maiori cum pondere teſtari poſſet. Praeterquam enim quod totus liber prorſus iisdem floſculis vernat, quibus & Index nouitatum & alter libellus famoſus refertus eſt, vt vel ex cantu auiculam agnoſcere queas; etiam nihil aliud hic ingerit lectori, quam quod in illis operibus ſuis nulla cum ſpecie veritatis mentitus erat. Etſi atrocia illa, quae in poſteriori libello fomoſo periurio confirmabat, in hoc carmine omiſſa ſunt: quod ipſe nebulo remittente paululum furore mendaciis ſuis erubuit, nec male, minimum vxore monente, opinatus eſt, neminem tam ſtolidum fore, qui tot ſcelera, quae gentiles etiam deteſtantur, in republica Chriſtiana a viro integrae ſemper famae palam & citra poenam patrata credat. Quo ipſo & his mendaciis omne pondus detractum eſt: cum Beckmannus ſe fatente periurus, & ſemel in mentiendo impudentiſſimus fuerit. Sed & expreſſius ſcelus iſtud in Suecia ſe commiſiſſe agnoſcit, dum initio defenſionis ſuae citra figuram eloquitur, quod Pufendorfium *arctiſſima cenſura iterum perſtringere velit.* Ergo Pufendorfium cenſura

ſura ſua nuper, opinor, perſtrinxit, & vbi, niſi in Indice nouitatum & altero libello famoſo, qui a Pufendorfio poſteriorem epiſtolam elicuit? Quin illud quoque Beckmannum infamis illius Indicis auctorem oſtendit, quod etſi aliquoties rem neget, nunquam tamen id illuſtre monumentum ſine elogio nominat. Ita enim alicubi: *Prodiit ſine certo auctore Index Nouitatum, oculos multorum valde claros efficiens. Sine certo auctore*, inquit. Atqui is auctor omnium confeſſione eſt vir ſcelere & infamia nobiliſſimus *Aſinius Tenebrio. Oculos valde claros efficiens*, dicit. Nimirum vt quidam ſycophantae *indifferentiſſimum moralem* inter ſpectra reliqua prodeambulantem viderent; *Velthemio* autem aliquot modii ſquamarum ex oculis deciderent. Denique quantumcunque dolorem ſuum diſſimulet Beckmannus, arguunt tamen vniuerſa, quam aegerrime ipſe pater prolis ſuae vſtulationem tulerit. Caetera quae toto opere non ſine tragica verborum atrocitate ſolita ſibi eloquentia deblaterat, omnino a defenſione aliena ſunt. Cum enim Beckmannus diffiteri nequeat, auctorem Indicis infamiam commeritum eſſe; (nam alioquin cur tam impudenter negaret, eius confectionem iure ſibi impactam?) & vero illa argumenta, quibus ſe de eodem edito conuictum nouit, ab ipſomet hac ſcriptione adſtructa ſint, manifeſtum eſt, Beckmannum infamem & nebulonem manere, etiamſi nondum in pueritia ex tali ſcelere reatum contraxerit. Neque hoc titulo priuabitur, ſi maxime ponamus Pufendorfium tota aetate ſua aliqua in re lapſum fuiſſe. Ergo ſi citra pertinacem veſaniam Beckmanni foret, iam haec cauſa nobis perorata erat: Placet tamen & aliena illa, quorum alteram partem facinora Beckmanni, alteram mendacia de Pufendorfio conſtituunt, paulo plenius excutere, ſaltem eum in finem, ne forte Beckmannus ſemel in vita ſapuiſſe ſe putet, cui Holmiae viuenti ad morionem nihil, praeter tintinnabula deerant.

PRIMO itaque vt a vitiis mundanis immunem ſe probet, (*mundana* vitia dicit in oppoſitione ad vitia coeleſtia) amiſſa exiſtimatione cum omnium bonorum applauſu laudum ſuarum teſtimonia ab emendicatis quibusdam carminibus petit. Quaſi vero ignotum foret, tanto meliorem eſſe Poëtam, quo plura fingat. Et qualem *applauſum* eſſe credimus, ſi quis ex vna Academia in aliam abeat? Imo vero cui abeunti applaudunt commenſales ideo duntaxat, quia abit, eo praeſente non admodum gauiſi fuerint, oportet. Sed & ipſa illa carmina indicio ſunt, Beckmannum iam tum in Academiis ludibrio fuiſſe habitum. Sane enim in Germanico *mutilate* ſaltem adducto hyperbolae nimis quam euidentes ſunt. In ode autem latina, quam Flaccus Marpurgenſis enixus eſt, *Nicolaus Beckmannus* comparatur Sancto Nicolao, quem Moſcouitae nautis patronum adſociant. *Ibis profundae nauita gloriae Niclaë!* Atqui dum bonus noſter Nicolaus ſcelere ad gloriam nauigat, non prohibente Sancto Nicolao, famae & fortunarum naufragium fecit. In *Gallia* autem vti neminem vsque adeo ſimplicem fuiſſe putamus, vt eidem Beckmanni eruditio probata ſit, ita ſi maxime aliqui de *Medulla Iuſtinianea*, quam vocat, benigne ſenſerunt, id vero Beckmannum nihil iuuat. Quippe medulla illa a Profeſſore quodam Marpurgenſi eſt, cui eandem plagio ſubduxit Beckmannus. Imo alter

Ante-

Antecessorum Aurelianensium satis animaduertit, abs qua virtute id pecus commendari oporteat. *Cui sic Romani Iuris fluit ore medulla;* id est qui tantis lacertis est, & simul iuri Romano operam nauans, in tam stolidum leguleium abiit, vti Beckmannus; *Olli Romanis viribus ossa vigent*, id est: ille non absimilis est rudi lan stae & robusto cuipiam pugili Romano. Iudicium porro, quod de labore illo in *Ephemeridibus* eruditorum legimus, in quoduis compendiolum iuris quadrat. Etsi satis stulte Beckmannus, quod ita postmodum de opere suo loquitur, quasi Rex Christianissimus intuitu illius iudicii vltro & proprio motu bibliopolae Parisiensi diploma aliquod obtulisset. Nam id saltem egit bibliopola, vt *inscio Beckmanno* id priuilegium impetraret, eo facilius quod qui isti curae Regia auctoritate praeerant, animaduerterent, periculum non esse, ne quis in hoc libro medullam Iustiniani latere putet, pridem situ & putredine absumtam. Mirum vero, Beckmannum non gloriari, mandasse Regem, vt filio suo primogenito, quam primum praeter lac & mollem cibum aliud quid digerere posset, singulis diebus eadem medulla ientaculi loco apponeretur. *Rebhanium* denique Argentoratensem qui nouerit, non mirabitur ipsum Beckmanni obiectionibus gauisum fuisse. Cuius rei fidem facere ignotis potest censura programmatis Argentoratensis *Boecleri.* Dein Beckmannus multis verbis titulum *Doctoris* iactat; quem sibi maxime digno collatum ait, postquam & examen *rigorosum* sustinuisset, & *magnam* de iudiciis disputationem conscripsisset. Atqui vt ab eiusmodi sociis multis ex libris magnum volumen compiletur, nihil noui est, & Galli his examinibus non admodum rigorosi esse solent. Quin pueris notum est illud vulgatum: *Sumimus pecuniam, & mittimus asinum in patriam.* Caeterum hunc titulum nemo vnquam *Beckmanno adimere* voluit, (etsi quid hactenus expectare debeat, infra audiet,) de quo neque *Diabolus* solicitus fuit. Et valde ridiculum est, quod scribit, carmina illa & testimonia poëtica *miserrime liuore corripere, angere, torquere, imo macerare & excruciare* Pufendorfium; per quem licebat Beckmanno eadem vel nundinarum tempore peculiari in theatro rusticis canere, adsumta in auxilium vxore, quae plures spectatores allicere poterat, quam simia, aut cercopithecus. Sicut penes nullum literatum, cognito acumine Beckmanni *periculosa aemulatio* oriri potest. Nihilominus noster *Beckmannus* iam velut triumphans verbis Teutonicis paeana canit. Quod nulla alia de causa fecisse censendus est, quam quia cachinnum se prouocaturum animaduertebat, si Latine loqueretur, cum ipse tragicum quid spirare vellet. Sane enim vtut & Germanica sic satis faceta sunt, imprimis tamen quoties Latinis verbis paulo magis pathetice furit, nihil aliud, quam risum mouet. Praesertim si quis attendat ad epitheta illa sane in loco adhibita: *male, impie, sceleste, pie, gloriose, laboriose*, verbi gratia. Vbi flagitium aliquod commissum mentitur, plerumque id *impie* commissum ait. Quemadmodum quicquid ipse boni fecit, *pie* videlicet. Quasi aliquis *pie & gloriose* malus aut *impie* bonus esse posset. Vt sic mediocriter adhuc profecerit Beckmannus in Schola Velthemii circa doctrinam de vocabulis, quae in se ac sua natura actum vel honestum vel turpem, exprimunt. Etsi pius ille mendax iam admittit *mendacium pium*, de quo non

ita pridem disputatio eius auspiciis prodiit, ab amico nobis missa. Quo & illae Beckmanni blandissimae preces spectant, vt epistolam Pufendorfii, priusquam de sua defensione iudicium ferant *remotis omnibus corruptis affectibus pie perlegant* Germani. Ergo si *Pufendorfii* epistolam remotis omnibus corruptis adfectibus pie legere possumus, *Beckmanni* defensionem impie legamus oportet; quippe quae illi opposita est. Denique ne lectoribus ignotum sit, quo fatorum ludibrio e Suecia in Germaniam venerit, illud quoque, *dum vitam suam deducit in sui dispendium praeteriri noluit*, se professionem iuris reliquisse *ob maximum pietatis & iustitiae in Suecia defectum, summumque luxum & latentem amorem Germaniae ceu natiui soli.* Iam nemo mortalium de pietate Beckmanni dubitat. Addit, quod *Fuldae* eminentissimum Cardinalem Badensem accesserit, vt *declaratus Consiliarius, postquam Regi Regnique Proceribus solenniter valedixisset.* Nimirum quia hodie in Germaniam consiliarii vocantur nebulones, bis terue iniuriarum conuicti, & illa solennis valedictio nocte concubia ideo fortasse facta est, ne ob discessum tanti viri iuuenes pariter & senes nimia effusione lacrymarum oculos corrumperent. Quare autem hic nullum carmen recitat; quod viro tam celebri ad principem tam longinquum profecturo & solenniter valedicenti omnino a clientibus offerri par erat? Sed nimirum eadem absurditas est, qua anno 1671. ante hos furores in Pufendorfium, cum ob turbas & scelera quaedam salario priuaretur, persuadere nobis volebat, se *Professorem honorarium* esse factum. Etsi lippis & tonsoribus tum notum erat, Illustrissimos Regni Proceres id egisse, vt daemonem hunc per ieiunium eiicerent. Quod genus multa alia commemorare possemus, si quidem hominis fatuitas finem aliquem ac modum haberet. Illud tamen ingenuum in Beckmanno, quod fatetur, se non esse, *Tulliana puritate puriorem.* Cuius sane rei vel in hac defensione luculentissima aliquot exempla occurrunt. Quo magis miramur, absurdum istud ingenium deinde non erubescere gloriatione ista: *ipsas leges doctrinam suam iuris ob linguae Latinae puritatem & elegantiam rarissimam venerari & adorare.* Quod si *Dietherrus* ita serio sensit, fortasse eadem Venus in vtriusque labris sessitat. Quanquam potius est, vt dicamus, Poëtam simulasse Dietherrum, vt citra ruborem mentiretur. Quin illud vaticinium, quo elegiam suam finit, *Indici nouitatum* etiam praefigere poterat, a carnifice in rogum coniecto. *Flammam perpetuam mox dabit iste liber.* In verbis autem carmini subscriptis profitetur *se purpurae tanti auctoris pannum suum adfuere voluisse, & rogatum debuisse, vt id opus tanto magis niteret* (fulgore panni adsuti) *& in Aula Caesarea imprimis exsplendesceret.* Vtique sane operi Beckmanniano a Dietherro nonnihil splendoris mutuo sumendum erat, minimum ob dedicationem stolidissimam; cuius reuera hic sensus est: Sacram Caesaream Maiestatem isthuic bello contra Regem Christianissimum se immiscuisse, vt defenderet Corpus Iuris. Quanquam alias Phoebus Goerlicensis, cuius facula *resplendescens* nuper in aethere se stitit, plus radiorum in Beckmanni lucubrationes proiicere poterat. De Epigrammate autem illo, quod Icon Beckmanni praefert, moriar, ni idem a Beckmanno confictum est. Minutiora persequi superuacuum fuerit. Sane enim, vt demus, Beckmannum ex honestis parentibus natum aliquantisper in Academiis

miis vixiſſe, dediſſe ſe praeterea peregrinationi ſeu decurſationi potius, Doctorem etiam fuiſſe creatum, tum panegyricos quosdam eidem dictos extare, denique ſcriptis editis profeſſioni Iuris meritiſſimo admotum eſſe; tamen per haec omnia, velut ſupra diximus, Beckmannus a ſcelere poſtea commiſſo nequaquam excuſabitur. Et cui ignotum eſt, quomodo paucis ab hinc annis in vicina nobis republicae Iureconſultus eruditione & meritis ſuis Beckmanno infinitis partibus maior Satanae ſuggeſtionibus ſeductus eodem crimine ſe alligauerit. Abs quo ſeptuagenario licet, & cuius canities ipſis iudicibus miſerationem incutere poterat, magiſtratus ſupplicium quod Beckmannus iam meretur, ſumpſit. Vt omnino ridendi ſint; qui Doctorem iuris cuiquam tam enormem feciſſe iniuriam credere nequeunt.

Videamvs igitur quae Sycophanta iterum de Pufendorfio mentiri voluerit; de quibus in vniuerſum difficile eſt pronunciare, malitia an ſtultitia in iisdem praeualeat. Cuius nomini quod tam ſolicite titulum *Magiſtri* apponit, ideo potiſſimum factum videtur, vt Pufendorfius viciſſim nebulonem Doctorem vocet. Alioquin eadem auctoritate Magiſtri creantur, qua Doctores. Sed non moris amplius eſt Doctores vocare nebulones a carnifice mactandos. *Entia* autem *moralia*, quae beſtia toties *beſtialia* vocat, ne quis ignoret, alias dicuntur res morales. Et videtur iſta appellatio manere poſſe, non obſtante Commentario Velthemiano ad Grotium, quamdiu res & ens ſynonyma erunt. Neque metuendum eſt, ne Pufendorfius *eadem in lucem prolatura*, vt Soloeciſta loquitur, *defendere* non poſſit. Caeterum primo omnium triſtiſſimus noſter *Porcius riſum* Pufendorfii notat; quem eundem tamen in fine carminis ſui *tygride ſaeueriorem* facit. Verba ſuo cum flore adſcribemus: *Pufendorfius cachinnari ac ridere artificioſe practicatur.* Cur non potius *practicat?* Aut quodnam eſt illud *artificium ridendi?* Cuius plenariam deſcriptionem fortaſſe a Beckmanno nobis polliceri poſſumus, quippe qui tot annis ſtultitiam ſuam Holmiae rideri vidit. Sed num ridere & hilari animo eſſe crimen eſt? Pergit accuſator, quod *loca biblica, canonica & iuridica in prauum ſenſum detorqueat.* De locis Biblicis more ſuo mentitur Beckmannus. Illud vero nequaquam eſt canones in malum ſenſum detorquere, ſi quis Beckmannum alioquin ſcripturientem roget, vt ad titulum decretalium de *impotentia coëundi* commentariolum edat. Longe denique a rabularum malitia abeſt, aliquid ex iure ciuili ad ridiculum faciendum in loco adferre, & vt alterum leui ioco adſpergere poſſis, Iureconſultos *anſerum inſtar idem ſemper canere*, verum eſt de Iureconſultis Beckmanni geminis germanis. De vniuerſo ordine idem affirmare nunquam cuiquam in mentem venit. *Ebrietatem* ſcripta Pufendorfii ſatis refutant; quae cerebrum hominis vinoſi non redolent. Caeterum ſi qui Norimbergae ſtultitiae Beckmannianae documentum capere velint, apponant homini cantharum vini, & comoediam videbunt. Quid vero dicemus de illa exprobratione Beckmanni? Nec *exercitia corporis nobiliora didiciſti, nec peregrinaſti.* (Hic ſine dubio *leges virgines* in genua procumbent, & adorabunt.) Quaſi neceſſum ſit Profeſſorem ſaltationes Polonicas noſſe, aut a laniſta circumforaneo vapulare.

Nam Beckmannus olim vsque adeo non *gloriofe* digladiationibus *tempus tribuit*, vt potius cum Londini Profeſſor ſpecimen profectuum in publico edere vellet, plagis in cornua acceptis mire intra teſtam ſe contraxerit. Verba interim hunc floſculum proxime ſequentia indicant, penes Beckmannum eiusdem turpitudinis vitia eſſe, *inter libros & inter ſcorta ſedere*. Nam haec ille coniungit. De *Ariſtotele* aliquid addere nihil attinet; cuius Metaphyſicam dum ipſe impugnat, impetum in ſociorum cohortes; & praecipue dextram Velthemii alam facit. Equidem olim credebamus, Beckmannum nunquam pictum, quod dicitur, Philoſophum vidiſſe; nimirum ob *moroſas Themidis Camaenas*, vt ipſius encomiaſta loquitur. Et nuper adhuc in frontiſpicio operis ſui imberbis, terribili ſaltem cum machaera ſculpi voluit; videlicet in recordationem plagarum, quas pugil circumforaneus eidem inflixit, & vt Pufendorfius ſolo adſpectu exanimatus duellum recuſare pergeret, in quod illum peculiari epiſtola Hamburgum vocabat. Nunc derepente peripateticus nobis prodit, pallio & barba ornatus, quali vix Cratippum fuiſſe putamus. Felicem hoc ipſo Ariſtotelem, qui Politicae ſuae patronum nactus ſit, cuius non calamum modo, ſed & gladium latiſſimo e corio pendentem metuere oporteat. Etſi fruſtra hic ad pugnam ſe componit loricatus noſter Beckmannus; cum Pufendorfius nunquam modum accidens eſſe negauerit. Quantum porro piaculum eſſe credimus, quod Pufendorfius de vxore *Beckmanni* talia ſcripſerat, quae pueris in Suecia notiſſima ſunt. Et ſane vti mulierculam illam reuera *in ſui ſolatium duxit*. Noſter; ita quaecunque de ipſius forma, probitate ac diuitiis ſomniat, itidem *in ſui ſolatium* ſcripſiſſe videtur. Nam ipſe quidem rariſſime Iunone ſua vel tantillum ſibi fauente vtitur; quae ſi commotior eſt, etiam ſi nulla Beckmanni culpa fiat, auctoris conuiciis in eundem detonare ſolet. Niſi forte poſtquam columna illa Romanae Eccleſiae inter craſſos & bene vaſatos monachos verſatur, vxorem paulo minus moleſtam ſentit; quae ſane per modeſtiam tam facilis eſt, *vt omnes cuiuscunque conditionis eam non ſatis laudare poſſint*, Beckmanno videlicet praeſente. Quod autem ipſa eiusdem verba Germanica, quae dolore animi commotam protrudiſſe ait, ſatis equidem emphatica, & quibus vti inter piſcatores eductam decet, defenſioni ſuae inſeruit Beckmannus, ideo factum eſt, vt licentiam ab illa impetraret pecuniam perdendi. Scilicet quia *Commentarius ad prima fundamenta* a nemine emitur, in quem ipſe tamen vniuerſam dotem & praeterea non modicum aeris alieni prodegit, eoque Beckmanno de libris edendis ne verbulum mutire licet, hic quidem eo praetextu vſus eſt, opuſculum ſcriptum eſſe cauſa illius, non ſua. Quod ne fruſtra caneret, adſpergenda vtique quaedam Germanica erant, etiam quae mulieri ſuo more fabulanti exciderant, vt opere impreſſo inueniret ipſa aliquid, in quo phraſin ſuam agnoſceret. Caeterum ne vxoris cauſa Beckmanno vllus mortalium inuideat, metuere non debet; quae iam vetula propemodum non facile cuiusquam *ſpiritum excruciare* poteſt, vt cum Tullio noſtro Heidenſi loquar. Poſt frigidiſſime peroratam cauſam vxoris, etiam crimen laeſarum Maieſtatum Pufendorfio impactum it Beckmannus: *Propoſitum Pufendorfio eſſe denigrare non modo Schwartzium* (qui iam antea quouis coruo nigrior eſt) *ſed*

&

& maximae venerationis viros in Germania, vt Reuerendissimum (addendum erat: *& serenissimum*) *Dominum Superintendentem Garlebiensem, celeberrimum Velthemium Ienensem, & illustrem* (ohe iam satis est, ohe Niclaë!) *Scherzerum Lipsiensem, contra nouum atheismum fortiter insurgentes.* Sed nimirum de Scherzero gestiunt iam eruditi istud noui generis proelium Lipsiense videre, nosque pridem serio optauimus, tandem aliquando copiolas suas educat, quarum fiducia Pufendorfio tam inanem mouere litem non erubuit. Sane enim Sacra Regia Maiestas Sueciae nunquam per literas a Serenissimo Electore Saxoniae petiit, *ne cui Theologorum suorum permitteret facultatem scribendi & ratiocinandi contra Pufendorfii principia;* quod Beckmannus comminiscitur; cui dolet, neminem Theologorum Electoralium se praecentore clamorem tollere. Equidem id saepe numero e republica est, sacerdotibus *facultatem scribendi* non permittere. Vt tamen iidem prohibeantur *facultate ratiocinandi*, hoc quidem tempore superuacuum videtur; quo plerique Sacerdotes vsu rationis citra omnem prohibitionem religiosissime se abstinent, Velthemii autem cauillationibus non habet Beckmannus, cur exultet; qui famae ieiunio bona fide gloriam in scelere quaerit, nouus videlicet hoc seculo *Campester*, mire cognominis Dominicani, Erasmum adorti, impudentiam nobis referens. Caeterum quae elogia Velthemium merere putamus, qui non erubuit e libello famoso, ab Alastore quibusdam Academiis oblato, spurcissimo, & quo foedior ne ab ipso quidem mendaciorum patre consarcinari poterat, obscoenissima quaeque in indoctum illud, & plusquam barbarum opus suum transferre, quod introductionem ad Grotium vocat? Nam illa quidem ciuilitas nihil subleuat Pufendorfium, quod memorato in loco, cum libri mentionem faciat, nomen ipsius reticuit. Reliquae autem sycophantiae ingenium produnt stupidum, agreste, malitiosum, & quali omnino opus erat reducendae barbariei, quae ab exteris impulsa, quemadmodum in vorticibus Cartesii materia primi elementi corpora alia ad centrum suum; ita quicquid ipsa difficilium nugarum habet, versus meditullium Germaniae premit. Et ne lectoribus ignotum sit, quae demum in Pufendorfio desideret Velthemius, paucis monere iuuat, causam tam effrenati furoris reuera non aliam esse, quam quod Pufendorfius Scholasticorum flosculos & Moralistarum somnia reiicit; quos vtrosque tamen a Grotio magnopere laudari ait. Eoque quemadmodum metuit Velthemius, ne se *senem* decrepitum *de ponte* asinorum aliquis *deiiciat;* (*vide Disputatio posterior de actibus per se honestis* §. *18.*) ita *Thomam*, magna Pufendorfii inuidia, solicite *Principem Moralistarum* vocat, praesertim sicubi lectori *Metaphysicorum Patres* Conscriptos ingerit; & inter illos nescio quem *de S. Porciano* ne non credamus, ipsum *magis versatum esse in studio Metaphysices, quam ranas virides in nucibus arboribus,* (*add. Introduct. ad Grotium Part. I p. 62. & 42.*) Vbi quidem de Grotio fatemur, deprompsisse ipsum nonnulla e Scholasticis; quaedam etiam Moralistis non pessime animaduersa esse concedimus. Sed Grotii ingenium profecto Velthemius non habet, vt scorias in aurum conuertere possit; qui contra disciplinam istam his sordibus iterum coinquinat, quibus tot vigiliis a Grotio purgata est. Et cur non Ennium iuuentuti commendamus,

equo

e quo itidem Maronem aurum collegiſſe conſtat? *De actibus per ſe honeſtis* aliquid addere nihil opus eſt; circa quos Pufendorfius illud reuera docet; Ius naturae, quo genus humanum vtitur, a Deo optimo maximo originem trahere. Nam quod Velthemius ſophiſticatur, moralitatem in actionibus hominis ſaltem *in puncto rationis* diuinam voluntatem antecedere, nemini perſuadebitur, cui quidem paulo plus, quam punctum rationis ſit. *Peccatum* autem *transgreſſionem legis eſſe, vt eſt offenſa Dei, non vt eſt malum morale*, vltimum in barbarie videtur. Primarius interim elenchus huc redit. Scripſerat Pufendorfius, Deum legem naturae mutare non poſſe, non propter vocabulum *per ſe*, ſed ob neceſſitatem hypotheticam. Cum enim lex naturae arctiſſimam cum natura humana congruentiam habeat, poſito Deum velle, vt homo ſit homo, quod vtique vult, & ſemper volet, homini contrariam huic legem naturae ferre nequit. Si enim Is ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta. Hic fingit Velthemius, Pufendorfium reſpondiſſe: *Hominem dupliciter ſpectari, 1. quatenus Deus eum condiderit animal rationale & ſociale, 2. quatenus Deus eum condere potuiſſet animal horridum & ferum.* Cum res ipſa loquatur, Pufendorfium hoc dicere, hominem, ſi ad contraria officia adſtringeretur, eoque animal horridum & ferum eſſet, hominem non fore. Quod ex conditionali hac propoſitione colligere licet, creari potuiſſe hominem animal horridum & ferum, nimirum eodem Scotiſta ratiocinante dari poterunt aſini alati, qui nobis Velthemium ad ſidera ferant. Quippe id tritum Scholaſticis exemplum eſt: SI aſinus volat, IS habet pennas; vt doceant, orationem ſubiunctiuam conſiſtere, etiamſi neutra pars in ſe vera ſit, aut eſſe poſſit. Imo vero noua hac Velthemii dialectica admiſſa, abeſſe non poteſt, quin ipſa etiam ſcriptura ſacra ſomniatam Velthemio ſententiam foueat. Sane enim in illo Apoſtoli, Rom. IX, 20. *Num interrogat* plaſma (verbi gratia, homo) *factorem ſuum, cur me facis tale?* (verbi gratia, rationalem ac ſocialem, & non potius animal horridum & ferum?) particula ME prorſus eidem calumniae patet, qua ob voculam IS, Velthemius ſe iactat. Terminum autem, *Neceſſitas hypothetica*, cauillari, puerile eſt; cum eodem res redeat, neceſſitatem abſolutam an hypotheticam certos gradus habere dicas. Sed nimirum quia animaduertimus rem in ſe manifeſtiſſimam ſycophantam per malitiam capere nolle, (quanquam citra omnem adfectationem ſtuporis ſat ſtolidus eſt,) ſiquidem Velthemius ab eiulatu & clamoribus ſuis non deſiſtet, omnino e diſputationibus & eiusdem nobili illa introductione ad Grotium extantiores floſculos peculiari opere aeternitati conſecrabimus, quod certum eſt, parum conceſſurum fore Epiſtolis obſcurorum virorum, aut Friſchlini Priſciano vapulanti. Nam vbi ratio eiuratur, & alia remedia conſumta ſunt, nihil aliud, quam ſatyra ſupereſt. Quae hic quidem non illud modo efficiet, vt Velthemius velut in ſpeculo ſibi oſtenſus ruditate ſua paululum erubeſcere incipiat, ſed & eadem opera antiquae barbariei genium deformabimus; quae iam mirum in modum certis hominibus placere coepit, poſtquam non pauci papalium tenebrarum memoriam perdiderunt, & iuuentuti ignotum eſt, quem Velthemius, & alii ex iisdem hortis philoſophi lactent, communem naturae

ſenſum

ſenſum amittere poſſe. Eo lepidiores autem nobis in his nugis futuri videmur, quo maiori triſtitia prolatae ſunt; etſi inter veneres ac delicias iſtas non omnino nihil ſcurrilium iocorum emineat. Neque vero metuendum eſt, *ne verba Velthemio inuertamus, quemadmodum felis inuertit ollas; quae inuito coquo carnes eripit, vt piſciculos minutos eripit, magnus accipiter, deuoratque;* qua lepidiſſima ſimilitudine ipſe vtitur in *Aetioſcopia practica* §. *6. circa fin.* Nam vt barbariſmi non ſolum in forma, ſed & in materia adſcribantur, curabitur; additis & portentis aliis, quorum ſi lectoribus guſtum aliquem hic dare vellemus, vltro faterentur, barbariem terras relicturam in operibus illis extrema ſui veſtigia poſuiſſe. Denique *Pontifex Garlebienſis*, ſomnium hominis, vix pilum viri boni habere videtur. Quod ſi Sua Sanctitas deinceps more ſuo delirare, ac brutis fulminibus ſaeuire perget, peculiarem quendam modum videbit accipiendi lymphatos ſacerdotes, liberum hominum genus, quod nullis omnino legibus parere nouit. Et eiurata religione Lutherana Beckmannus ſpe ſua omnino fruſtra eſt. Sane enim quemadmodum Pontificii nequaquam Theologis noſtris ex animo fauent, niſi qua horum aliqui communem barbariei cauſam iuuant; ita non temere Vigil frontem ac linguam Beckmanno locabit, qui nullum allegare meritum poteſt, quam quod ipſe patronus defenſione ſua Geſenium grauet. Sed ad Beckmannum reuertimur. De *atheiſmo* impudentiſſimum eſt mendacium. Ni tamen illa *communis ſacerdotum accuſatio* attenditur; de qua paulo poſt videbimus. Si pietatem ſtoliditate meriti debemus, & illico Seſquiatheus eſt, qui Monachorum deliria in dubium vocat, nimirum Beckmannus magnum Eccleſiae Chriſtianae fulcrum erit. Quod ſi ab atheiſmo parum abſunt, qui quamuis religionem eiuſdem valoris eſſe, ac pretii putant, tum vero certi homines meritiſſimo hic accuſantur, quippe queis nemo propendenti in ſyncretiſmum ſeculo maius ſcandalum, & plauſibiliorem praetextum affert. Scilicet infirmi illi & in religione noſtra non omnino inconcuſſi, ſi vident, quantis ſtrophis ac cauillationibus vnus alterue theologus viro optimo, & qui eiuſdem cum ipſo religionis eſt, craſſiſſimos errores impactum eat, quantaque pertinacia, de iniuria euidentiſſime conuictus, malitiae ſuae progreſſum iuuet, quid fieri hi dicent de illis, qui extra eccleſiam noſtram ſunt? Num quiſquam ipſis perſuadere poterit, talem theologum in aduerſariorum ſcriptis bona fide verſari, qui in Lutheranum palam iniurius eſt? Sane ſunt non pauci, qui hac ipſa quorundam pertinacia moti, quidquid vulgo de ſententiis aduerſariorum Theologi memorant, in dubium vocant; quod nunquam horum ſimiles defuerint, quaedam etiam dogmata adeo delira videantur, vt impoſſibile ſit, eadem a quoquam defenſa fuiſſe. Quale monſtrum hodie reuera eſt *Indifferentiſmus moralis*, ingenioſiſſimum illud figmentum calumniatorum, quem demiror, ſi Logici inter entia rationis deinceps non referent, quae nec ſunt, nec eſſe poſſunt. Nam aeque contrarium ſibi ipſi ſenſum habet, *Indifferentiſmus moralis*, atque ſi dicas, homo irrationalis, vel aſinus alatus. Quippe morale eſt bonum vel malum, id eſt, lege praeceptum vel vetitum eſſe. Iam qui cohaereat, vt quod indifferens, id eſt, neque bonum neque malum eſt, ſit ſimul morale, id eſt, vel bonum vel malum? Et

peſſime profecto de ingeniis hominum ſentit, quisquis etiam ſit, ſi credit, vlli mortalium perſuaderi poſſe, viro tam erudito, rem vſque adeo & palam abſurdam ſomniare in mentem veniſſe. Quin iam ita clare oſtendit Pufendorfius, ſe nihil aliud dixiſſe, quam motum phyſicum, materiale actionis humanae, ad quod Deus, tanquam conſeruator Naturae, concurrit, eſſe actum in ſe indifferentem, vt nemini dubium ſupereſſe poſſit. Nam quod Beckmannus ait: *Quaerere lubet, ſalua venia, domine vulpes, in quo foro iam verſaris, num in ciuili vel phyſico?* aſini vox eſt, neſcio ex quo Aeſopi apologo deſumta. Quaſi qui monet, quod phyſicum in actione humana eſt, eſſe rem indifferentem, materiam moralem tractare non poſſet. Par priori mendacium eſt, Pufendorfium *religionem pro freno tantum populi & fructuoſo politicorum figmento habere.* Quam abſurdiſſimam calumniam toties a Beckmanno eructari poſſe, eo minus miramur, quod ipſe eodem loco indiſtincte in omnes principes iniurius eſt, dum ita docere Pufendorfium in *gratiam principum* ait; quos vtique tali impietate delectari oportet. Vsque adeo nebuloni nihil frontis ac pudoris reſtat. Niſi forte alia ratione orbi literato ſuam in Politicis peritiam oſtendere nequibat, & quantum in lectione *Machiauelli* aut *Platonis* profeciſſet. Quemadmodum in nupero libello famoſo, vt Hiſtoricum ſe probaret, *Caligulam* inter Chriſtianorum perſecutores retulit. Quanquam id nomen ea potius occaſione Beckmanno excidiſſe videtur, quod tum forte fortuna laceras ſuas caligas conſuebat, irata Iunone ſua, quam illo tempore exul prae miſeria compreſſu lenire, vel vt Beckmanniana phraſi vtar, *phyſice examinare* non poterat. *Schwartzium* interim initio iſtarum turbarum tragico Oreſte dementiorem fuiſſe, ſatis confirmatur per id, quod Beckmannus de illius diſputatione inaugurali nobis pandit. Sed illud omnino falſum, quod ait; Pufendorfius *in illo actu perſonatum ſe ſiſtitit.* Ita enim loquitur Idiota, cui ne prima quidem literarum elementa inſunt. De *Monzambano* nihil hic addimus, qui multum ſupra Beckmanni captum eſt. *Hobbeſii* autem principia Pufendorfium probare, qui hactenus collatis ſignis cum eodem bellum gerit? Verba *Maeuii* veriſſima ſunt, quibus Pufendorfius nihil contrarium docet. Sed nimirum illa huc tranſcribenda erant, vt vel inde colligeremus, Beckmannum & Indicis Nouitatum, & alterius libelli famoſi auctorem eſſe; quippe quae illic etiam non ſine legentium riſu recitat, *Concionibus ſacris* Pufendorfius reuera nunquam *ſub ſpecie Chriſtiani* intereſt; ſat frequenter autem vt verum Chriſtianum decet. Illud quoque gloſſema peringenioſum eſt: *Quis me prohibebit*, inquit Pufendorfius: *tantiſper in alio templo concionem audire?* Addit Aſinus: *per ens ſcilicet rationis. Domino M. Erneſto* ita deinceps noſter Beckmannus: *Alter ſacerdos, qui eſt M. Iohannes Erneſtus aeque vehemens erat in atheiſmo publice e ſuggeſtu reprehendendo; ſed eum perſtringere non audet, ne ſic ipſe ex communi ſacerdotum accuſatione innuat ac prodat atheiſmum ſuum.* Ergo qui atheiſmum publice perſtringere audent, ex communi ſacerdotum accuſatione innuunt ac produnt atheiſmum ſuum. Et ſic cordatiſſimi e noſtratibus Theologi Spizelius & Weberus atheum non mediocriter redolent. *Sacerdotes*, non omnes quidem, ſed tamen *non paucos togis ſuis incredibilem tegere nequitiam* etiam Lutherus confirmat.

confirmat. Qui & illud praeterea addit, ſibi videri ex nullo hominum genere plures in tartara detruſum iri, quem ex ſacerdotibus. Quibus magnopere *exoſos fieri* qui illorum vitia taxant, citra flumen illud eloquentiae Beckmannianae facile credimus. *Polygamia* nuſpiam a Pufendorfio defenſa eſt. Obſcoena autem illa cognomina neminem niſi Beckmannum auctorem habere poſſunt; quem illud, opinor, ad viuum pungit, quod virtutes *Aſinii Tenebrionis & Alaſtoris* vocabulo tam plene tamque concinne notatas videt. Quibus appellationibus non amplius cohoneſtabitur, quam primum reperta nobis vocabula erunt, quae ſignificantius nebulonem omni modo deterrimum iuxta & ſtolidiſſimum exprimant. Sed *Scherzerum* quidem Pufendorfius haud quicquam *Dictatorem Lipſienſem* facit: quin potius negat, eum Lipſiae vsque adeo Dictatorem agere, vt caeteri in ipſius gratiam proſtituere ſe velint. Quo alio etiam, quam *Pontificis* nomine veniat ſacerdos, qui, vt Vigil Garlebienſis, vniuerſae Eccleſiae curam ſibi vindicat, & tam curioſe, quid in aliena republica geratur, exquirit; adſcito inter purpuratos ſuos Aſinio Tenebrione, Sedis Garlaeae per Germaniam legato a latere. *Velthemius* interim omnino Beckmanni ſectarius eſt. Et ſane ni inter genios illuſtris huius nonnihil arcanae cognationis intercedit, in amborum tamen geneſi mire ſidera conſenſiſſe oportet, vt Velthemius Beckmanni cauſa malum ſibi accerſat. Neque enim prior laceſſitus a Pufendorfio eſt: qui adeo ſtridore non delectatur, vt crabrones citius irritet, quam cicadam, quod Graeci dicunt, ala corripiat: Caeterum dum *maculam* eſſe fatetur Beckmannus, ſi quem eius ſectatorem dicas, nimirum nebulonem ſe agnoſcit, qui ſectatoribus ſuis ad nequitiam praeeat. Nam alioquin viri boni ſectatorem vocari, macula non eſt. Attexit quoque Beckmannus par hiſtoriarum, quae ſimiles ſunt illi, quam in poſteriori libello famoſo magna legentium miſeratione referebat, de pugna duorum Studioſorum prope Erfurtum, & reuera, vt ipſe loquitur, *omnem humanam rationem ſuperantes*. Vbi miramur, nebulonem non animaduertere, dum omnium, quae nominari poſſunt, criminum Pufendorfium inſimulat, & ſingula fabulis plusquam anilibus probatum it, ſe mendaciis ſuis, quod alioquin habere poterant, pondus detrahere, vt nihil omnino haereat. Et eadem impudentia dicere licebat Beckmanno, Pufendorfium patrem aut matrem occidiſſe. Quam illud vero praeter decorum, quod rei tam atrocis cauſas nullas, aut nullam prorſus ſpeciem habentes affert. Equidem de *Caſſelio* illo nemo mortalium vnquam verbum audiuit. Sed quantum ad periculum *ancillae*, absque dubio ita ſecum cogitauit Beckmannus: Si ego ab vxore mea propter acum amiſſam vapulo, non abſurdum erit mentiri, Pufendorfium *ancillam ſuam ob fractam in culina ollam cultro occidere voluiſſe*. Fabula non paulo lepidior, quam Aulularia Plautina. De *Apologia* Pufendorfii ſane credimus, ſi qui ſycophantae eandem *cum mentis ſtupore & conſcientiae laeſione perlegerunt*, quemadmodum Beckmannus, eos non nimium gauiſos fuiſſe. Prudenter tamen illi, *qui emptam Vulcano obtulerunt, ne in liberorum manus incideret*; eoque nepotes auorum ſuorum ſtultitiam ridere poſſent. Etſi quod illic nigri ſalis adſperſum eſt, ad ſolum Beckmannum eiusque praecentorem Schwartzium & clientem Geſenium pertinet. Nam tunc quidem *magna*

illa & excellentia ingenia nondum obſeruationes ſuas in vulgus ſparſerant. Frigidae adhortationes Beckmanni Sacram Regiam Maieſtatem Daniae non facile permotam dabunt, vt ciuem ſuum propter amicitiam cum Pufendorfio velut perduellem tractet; in quam iniurius eſt nebulo, dum eandem Reges Principesque conuiciis inſectanti ſibi vllo modo auxilio futuram credit. Adſimilat ſe ad extremum *generoſae aquilae* Beckmannus; quam non quidem bicipitem; ſed longipedem ſectatores Aſinii Tenebrionis breui inter inſignia ſua recipient; & denique tragoediae cataſtrophen imponit, lepidam profecto, & qualem omnino a Beckmanno confingi decebat. Vbi dum facetiis laſciuire coepit, nondum fortaſſe vini poculum hauſerat: adeo frigent illi ioci, quos ipſe tamen ſine dubio ſalſiſſimos, & mire praeterea acutos credit. Sed nimirum, ſi literam amplius a Beckmanno videbimus, eius ſane martyrium aeri inſculpetur, quantumcunque ſumptuum impendere oporteat. Hoc minus autem artificis manus aberrabit, quod Beckmannus ſuam ipſe imaginem orbi exhibuit, & facile cogitari poteſt, quis ſit ſtatus, gladium tenere hunc aſinum tantum. Repraeſentabitur enim congreſſus cum laniſta, & ſacrificium Beckmanni, vbi nigram illam victimam absque ſale & thure maſculo Diis inferis per carnificem obtulit. De Pufendorfio interim non eſt periculum, ne Beckmannus ab eodem aliquod reſponſum ferat; cui non vacat, hominis periuri atque inteſtabilis abſurdae fatuitatis mendacia diſcutere. Sed illi amici Pufendorfii per *Germaniam*, quod toties *ſcabioſos* vocat morticinus, cui anima foetet, ita Beckmanno caput ſcabent, vt non facile ſimilem tractationem amplius deſideraturus ſit. Et quia carminibus tantopere delectatur Beckmannus, ſcito, eſſe in Germania iuuenem feſtiuiſſimi ingenii, quem non pigebit, cothurnum ſibi aptare, vt verſu Heroico ſtultitiam & praelia Beckmanni canat; exemplo Homeri, cui mures etiam ac ranae hoc genere carminis celebratae ſunt. En initium illius nouae Iliados:

Arma virumque cano, Suecis qui pauper ab oris,
Carnificem fugiens, & iuſtam Regis ob iram
Teutoniam venit; multum vexatus in aula
Virginibus, quandoque iocos vxore iuuante.
Muſa mihi cauſas memora, quo turbine mentis,
Quidque dolent Garlaea caprum iam mulgeat, aut quid
Illius ad cantum iuuenem clamare cicadam
Impulerit. Tantosne fouet Germanica ſtultos?

VTQVE vxor etiam Beckmanni maritum ſuum recitatione carminum de veſania monere poſſit, qua ſuper alioquin in Senatulo frequentiſſime quaeritur, alius iterum verſibus Teutonicis ſtultitiae Beckmannianae encomium ludet: adiectis ſub finem & literis reuerſalibus telonae datis, & comminatione illa Beckmanni, ſe *Pufendorfium mediate & immediate aggreſſurum, etiam cum diſpendio ſalutis aeternae*, prout in Protocollo Conſiſtorii legitur; de qua nunc quidem mendax confiteri non vult. Simul & ex archiuo Academiae deſcribi curabimus, quae olim inter ipſum & Venerabilem Virum *Dominum D. Bernhardum*

hardum Oelreich, *Superintendentem Bremensem*, tum Academiae Carolinae Procancellarium gesta sunt: cui itidem, orta ex leuissimis causis rixa furti crimen obiiciebat nebulo; ne quis Beckmannum hac saltem in controuersia furere putet. Quae omnia ex actis & documentis publicis desumpta, & quorum singula iureiurando bonorum virorum, si opus sit, confirmari possunt, plus vtique fidei inuenient, quam vniuersus mendaciorum apparatus Beckmanni, quem retulisse est refutasse. De caetero vtut nullum pro malitia sua *praemium* expectet Beckmannus, sed *gratis* etiam furere velit, quam primum tamen per hos bellorum tumultus licebit, inueniet profecto viam aliquam & modum Sacra Regia Maiestas Sueciae, grauioribus iam curis distracta, animaduertendi in nebulonem e carcere profugum, qui pro insigni clementia gratiaque tam foedis in Eandem conuiciis ludit. Saltem Regia Maiestas Galliae, atrocissime & ipsa attacta, non facile a sua Eminentia Cardinali Badensi repulsam feret; cuius non minus quam aliorum per Europam Principum interest, mutuo Beckmannos non foueri, qui scriptis publicis omni ludibriorum genere refertis in Regum Principumque capita desaeuiant. Qui idem Rex Christianissimus a Sacra Regia Maiestate Sueciae de Beckmanni sceleribus certior, Academiae illi, abs qua Beckmanno Doctoris titulus collatus est, non frustra mandabit, vt ademto Doctoris elogio Beckmannum publico programmate infamem renuncient; & nomen ipsius carnifex Aurelianensis frequenti hominum concursu solennissime in patibulum efferat. Sed iam horas aliquot perdidimus in nugis Beckmanni, quae id tamen peculiare habent, quod aequalem ad fletum & ad risum efficaciam obtineant. Qui si deliramentis suis denuo in publicum prouolabit, quanquam nihil frontis ac pudoris homini superest, acuemus tamen stylum, quaeque hic tacuimus humanitate quadam, & quia scelus omnino ad suspendium adigere religio erat, non vna scriptione deinceps effabimur, quousque publica Nemesis de cadauere hoc supplicium sumet.

Tv interim, Optime Pvfendorfi, vt aliarum vellicationum & huius potissimum iniuriae sensum fallas, animi tui magnitudine efficitur. Quae vel ideo concidere nequit, quod ingens Tibi solatium recte factorum memoria praestat, & eodem fato vsos esse nosti, quos itidem de studiis in lucem adferendis cogitatio exercuit. Noster vero hic dolor, quod cum seculum plura tibi & maiora debere posset, viles animae & sordida quaedam ingenia meditationes tuas morantur; quae aliqua sui parte literis proditae pridem nos in admirationem rarissimae eruditionis tuae rapiunt. E quibus, quicquid maleuolorum ignauiam vrit, mansurum est in animis hominum, & virtus tua inuidiam supergressa olim inter exempla erit; vt quae decus & perennem ex seipsa gloriam habet.

* *

IOHANNIS ROLLETI, PALATINI,

SCARENSCHMIDVS VAPVLANS.

IN

MONSTRVM LIBELLI

CAROLI SCARSCHMIDI,

IVRIVM STVDIOSI VETERANI,

EPIGRAMMA.

IVPPITER *indomitos vt vidit quaerere prolem*
Centauros, homines, horreo, quadrupedes.
Restitit, & nutu totum tremefecit Olympum,
Diuisosque mares fulmine membra dedit.
Iuno vicem miserata rogat, num perdere vellet,
Quae se cunque suo sanguine multiplicent?
Ille negat, pariterque Deae, postquam ira quieuit,
Infusus gremio talia dicta refert:
Nulla mihi terram monstris opplere libido est,
Nulla giganteo scommata ab ore pati.
Nec ego semihominem Cacum generasse probabam,
Cuius erat monstri Mulciber ipse pater.
Qui quoties Siculos iubet efformare cyclopes,
Aut maiora Ioui tela trisulca facit;
Monstra etiam quoties iterato effingere tentat,
Frustra equidem Superis sic placuisse cupit.
Nam si terrigenas monstris terrere necesse est,
Aut si Coelicolae cernere monstra velint:
Luridus effosso iam pridem lumine cyclops
Sat mihi Scarschmidus cudere monstra potest.

H. a M.

EQVES LIVONVS.

IOHAN-

IOHANNIS ROLLETI
SCARENSCHMIDVS
VAPVLANS.

Quoties ingenia noſtri temporis cum veterum torpore, & diffuſa olim per Europam barbarie comparamus, illud ſe nobis offert admiratione digniſſimum, quod qui poſt reductam bonarum literarum lucem in antiquam barbariem relabuntur, multo, quam illi ſimplicius, & maiori fere cum ſtultitia ineptiant. Nam vti ſuperioribus ſeculis cultus politiorum literarum tantum non penitus ignorabatur, ita ab illis, qui ſua ſibi barbarie placebant, ea tum perſuaſio aberat, qua horum temporum nugatores cum maxime impelli arbitramur, vt nobis laſciuorum aſinorum coram orbe literato ſpectaculum exhibeant. Quibus merita, eruditio, dignitas, adeo non attenduntur, vt vel imprimis calcibus petere, & morſibus proſcindere inſtituant, quorum virtutes ſeculo in exemplum patent; praeſertim quando ipſi alia ratione inclareſcere non poſſunt, & facinora ſua, foeda licet, a quibusdam vtroque pollice laudari ſciunt. Et tale animal iam (ne longe abeamus) in Academia Lipſienſi publicis opinor ſumptibus alitur, non tam vt peregrinantibus inter alia eius vrbis cimelia & admiranda oſtendatur, quam vt prodigioſae cuiusdam ſtultitiae ſemina ſpargat, ne forte iuuentus vltra Magiſtrorum aliquot dictata quid ſapere incipiat. De *Scarenſchmido* nobis ſermo eſt, nouo illo ſidere inter cyclopes & fabros ſandapilarum. Qui ſtolidiſſimus aſinus diducto in immenſum rictu primum tamen rudere duntaxat coepit aduerſus Virum incomparabilem, Patronum noſtrum: poſtquam autem leuiter id propter vapulaſſet, nuper omnino dentibus ſibi agendum ratus eſt, edita miſerabili *Defenſione Diſquiſitionis* ſuae, in qua ne belluini quidem ſenſus veſtigium conſpicitur. Nunquam adeo foedis, adeoque pudendis vtimur exemplis, vt non peiora ſuperſint. Sane Ipſi Beckmanno ſtoliditatis palmam ambiguam fecit, quem tamen omnium, qui vnquam extitere, ſycophantarum impudentiam ſupergreſſum fuiſſe, non citra cauſam credebamus. Cuius veſaniam quemadmodum nuper caſtigauimus, ita nunc huius quoque deliria excutere animus eſt; vt ſtultiſſimo adoleſcenti vanam ſcientiae perſuaſionem de pulmonibus depellamus, ſimulque oſtenſum demus, quale portentum hoc cyclope Germania foueat. Quamquam vt Scarenſchmidus meliorem deinceps mentem ſumat, ſperare non licet, quod pridem ipſi nihil mentis aut animi fuiſſe conſtat, & belluas in homines transformare ne Dii quidem videntur poſſe; ſaltem talis metamorphoſeos exemplum in perpetuo Ouidii carmine non legitur. Sufficiet interim nobis effeciſſe, vt Vir Illuſtris Samvel Pv-

FENDORFIVS, quantumcunque id dedecus naturae Scarenſchmidus inſaniat, ſtudiis ſuis libere vacare queat, neque in nugis conuellendis bonas horas perdere cogatur, erudito qui orbi alia ratione prodeſſe cupit. Praeſertim cum & Regia Maieſtas Sueciae Viri cogitationes ab his controuerſiis auocaſſe videatur. Quae non ita pridem, morte abrepto Loccenio, Conſiliarii Ipſum & Hiſtoriographi ſui munere dignata eſt. Quam operam aggreſſuri magnam inde ſpem concipimus, non omnino fruſtra fore conatus noſtros, quod plerique Lipſienſium, & cordatiores quidem omnes, iam antea Scarenſchmido primum inter ſtultos locum attribuunt; vt qui exemplo Phanaticorum hominum tota die lectulo adfixus neſcio quas inſpirationes captet, & poſtquam recitatione triſtium nugarum non ſine ſcreatu vniuerſo orbi per horulam leges dictauerit, affectato greſſu Hiſpanico ad caenaculum moueat. Sicut & illud de ferculo hoc referri ſolet, cum Generoſiſſimi Baronis, cui praefectus fuerat, ſtudia moderari non potuiſſet, eoque Witteberga Lipſiam, comitante gloria rei bene geſtae, reuerteret, praelectione Inſtitutionum Iuris victum quaeſiturus, Ipſum illico commenſalibus ſuis de προεδρίας iure litem mouiſſe; imo clariſſimum hoſpitem ſuum, in hanc conditionem adigere voluiſſe, ne quem priorem prae ſe locum occupare pateretur. Vt actum pene agere videri poſſimus, quod vanitatem adoleſcentis depingere animum induxerimus, quem illi ipſi, quorum gratia potiſſimum id fieri par eſt, pridem in Caeritum tabulas retulerunt.

CAETERVM priuſquam ad caſtigandam cyclopis noſtri ſtultitiam accingamur, operae pretium fuerit theſin praemiſiſſe, quam Scarenſchmidus inficeta ſua diſſertatione impugnandam ſibi ſumpſit, vt Lectores, quid reuera in controuerſia ſit, eo liquidius perſpicere queant. Praeſupponimus igitur, & ex ſe ipſo ſatis manifeſtum arbitramur eſſe, ſi quidem in ciuitate ſummum Imperium ita reperiatur vnitum, vt illud indiuiſum & inconuulſum ab vna voluntate (hominis aut concilii) per omnes ciuitatis partes, atque negotia ſe diſpenſet, rempublicam emergere, cui ad formalem ſuam perfectionem nihil deſit. Qualem Rempublicam regularem vocare placuit, non modo, quia id vocabuli alioquin perfectioribus applicari ſueuit, ſed & quia tales potiſſimum Reſpublicas Ariſtoteles nobis deſcripſit, praecipuus ſane inter eos, quorum circa Doctrinam Ciuilem, Architectonicam puta, & quae indolem rerumpublicarum in genere contemplatur, tradita ex antiquitate nobis ſuperant. Receptum enim eſt, vt, quae cum artificum Regulis & delineationibus conueniunt, aut iuxta communiorem, notumque iam modulum efformantur, Regularia audiant: ſicut contra irregulare nuncupatur, in genere, quicquid praeter ſolitum fit, aut contingit; imprimis vero quod artificum ideas, & deſignatas ſemel ab iiſdem limites egreditur. Sic irregulare vocamus, verbi gratia, ſi aliquando ſolita nobis hora non prandemus; ſi tabellarius iuſto tardius, citiuſue adueniat; ſi actus non legitimus die nefaſto expediatur; & ita in caeteris. Sic irregulare pronunciabit Vulcanus, quod cum reliqui Cyclopes praecipue matutino tempore tenaci forcipe maſſam verſent, Scarenſchmidus non niſi multa die, & quinta cum linea tangitur umbra mollibus e ſtratis opera ad fabrilia ſurgat. Et cui

ignotae

ignotae ſunt munitiones irregulares, quibus ſane praeſtantiſſimas per Europam Mathematici annumerant. Caeterum quemadmodum fieri poteſt, vt quod irregulare eſt, idem quoque vitioſum ſit; nempe ſi per ſtructuram, aut inſolitam diſpoſitionem partium res finem, cui deſtinatur, omnino aſſequi nequeat: ita irregularitas ſemper, ac per ſe vitium aut labem non infert: cum naturalium quidem rerum formae neceſſario bonae ſint, quae vero hominibus irregularia producuntur, etſi reſpectu habitudinis ad eundem finem magnopere inter ſe varient, communem tamen illum finem pari ſaepe felicitate conſequantur. Aliunde enim, quod per formam fieri nequibat, penſari poteſt. Eoque irregulare & vitioſum nequaquam nobis Synonyma ſunt, multo minus id vocabuli inter conuitia referimus, qualia dicacitati Scarenſchmidianae, vel potius laboranti eiusdem ex furore animo affectantur. Quanquam diſceptatione de formarum praeſtantia exorta, ſi caetera omnia ſint paria, ſecundum regulares formas litem dari oportere indubium eſt. Quibus praeſuppoſitis in procliui fuerit concepiſſe Rempublicam irregularem; quae ſcilicet vnione illa, ad robur & eſſentiam ciuitatis regulariter neceſſaria deficitur; idque non per modum morbi in adminiſtratione Reipublicae haerentis, ſed vt publica lege vel conſuetudine ea facies tanquam legitima ſit recepta. Quale Corpus Germaniam conſtituere noſtro quidem iudicio ſolidiſſime oſtenſum dedit *Seuerinus de Monzambano;* cuius admirandae eruditionis libellum hactenus impugnandum ſumpſere non viri docti, & quorum lucubrationibus apud exteros etiam aliquod pretium ponitur, ſed illa ſeculi incommoda Publiciſtae, quos nobis rabularum per Imperium examina pariunt. Et ſane ne nunc illa heic argumenta repetamus, quibus ipſe rem ita euicit, ita expoſuit, vt nemini cordato dubium ſupereſſe poſſit, vel ſola Principum Germaniae libertas, qua hoc etiam bello quidam ex ipſis non timide vſi ſunt, oſtendere poterat, vtrarum in cenſu eadem Respublica ſit reponenda. Neque enim ſi regularis Respublica eſt, (in qua omnia ab vna voluntate gubernari regique iam diximus) fieri poteſt, vt dum alii bellum ad ſe pertinere contendunt, reliqua eiusdem reipublicae membra operam & auxilium ſuum ipſi etiam reipublicae capiti iure denegent. Sicut illa ſententia non rationibus modo, ſed & ipſo rerum actu omnibus, qui extra partes remoti ſunt, iam pridem probetur. Licebat tamen Scarſchmido quantiscunque clamoribus eandem inceſſere, & illo ſtupore, illaque mentis coecitate aeternum laborare, modo Pufendorfium tam proterue non vellicaſſet. Cui quo minus criminationes Scarenſchmidi a ſe amoliretur, nullo Iure, nulloque priuilegio prohibebatur, per quod cyclopi noſtro viris eruditis, & quorum in publicum merita extant, impune, tanta cum acerbitate inſultare licet. Praeſertim cum quae in Seuerino Pufendorfius exercitii cauſa, & potius vt Rempublicam irregularem in genere delinearet, quam vt tradita Monzambani ſuper Imperii Germanici forma defenderet, aſſeruit, adeo non obſcura, aut tenebris inuoluta ſint, vt & ipſe Scarenſchmidus in lepida illa *Diſſertatione de Republica monſtroſa* fateri cogatur, Imperium Germanicum recte dici poſſe *irregularem Monarchiam.* Quod ſi Imperium, fatente Scarenſchmido, irregularis Monarchia eſt, ſine dubio, idem quoque Respublica irregularis erit. Niſi forte non

amplius inferre licet: ſi Lipſiae reperiuntur Doctorandi, neceſſe eſt, ibidem reperiri homines. Sed nimirum ne hac conſequentia admiſſa nihil amplius controuerſiae ſupereſſet, vel potius vt noſter Cyclops monſtroſae ſuae Dialecticae emblema aliquod promulgaret, eam illationem ita limitari vult: Irregularis Monarchia eſt; Ergo & irregularis Reſpublica ſcilicet *ſub concepta ſpecie Monarchiae.* Quod perinde eſt, ac ſi dicerem, Scarenſchmidus homo eſt; ergo & animal ſub concepta ſpecie hominis. Ne forte quis putet, ipſum animal eſſe ſub concepta ſpecie aſini aut bouis. Qualem cogitationem non poſſe non eruditorum animis obuerſari, facile agnoſcet, qui monſtra illa Scarenſchmidiana, quae ipſe tamen non citra grauiſſimos dolores, & poſtquam totis decem annis vterum geſſerat, enixus eſt, eminus duntaxat conſpexerit. Imo contra ſi datur monarchia irregularis, & Ariſtocratia irregularis, & Democratia irregularis, nemo mortalium tam ſtupidus erit, quin agnoſcat, etiam dari Rempublicam irregularem. Id quod probaſſe Pufendorfio ſatis eſt; quippe qui non tam formam Imperii Germanici definire, quam Reipublicae irregularis naturam in vniuerſum ſcrutari conſtituerat.

EXCVTIAMVS iam paulo preſſius, quae pro defendenda ſtoliditate ſua Noſter affert; vt adpareat, quanta hellebori caritas inſtet, ſi Scarenſchmidus laboranti e ſtultitia capiti medicinam facere incipiat. Ac proloquium quidem, quod ea prorſus Maieſtate orditur, qua Paraſitus Gnatho apud Comicum elementa artis ſuae tradit, nihil ad Pufendorfium. Neque enim quod Idiotae, qui adſcito Polyhiſtoris vocabulo ſuperbiunt, quandoque extra oleas vagantur, ideo aut Imperium irregularis Reſpublica non eſt, aut Scarenſchmidus deinceps primum inter Politicos locum ſortietur. Quanquam alioquin ipſum columnam eſſe non diffitemur *gigantei ſui orbis literati*, in quo, praedominante paulatim tyrannide ſacerdotum, Affectare ferunt regnum coeleſte Sophiſtas, Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera pontes, quos vocant, aſinorum, aut tabellas Metaphyſicas, vt quae craticulis & harpagonibus ſuis ſcalae cuiusdam Iacobaeae vicem commodiſſime ſubire poſſunt. Neque quod non omnes eruditi Sacroſanctum Corpus Iuris pari reuerentia aeſtimarunt, aut quod *Angelus Politianus* (quem liquet mihi deierare, ne inſpectum quidem eſſe Scarenſchmido,) quid reuera olim fuerit *ſuus haeres* ignorare ſe faſſus eſt, ideo Imperatoribus leges fundamentales, quaeque peculiariter a ſingulis in Capitulatione, quam vocant, promiſſa ſunt, negligere licuit; per quae ſtatus Germaniae multum ſupra conditionem ſubdictorum, proprie dictorum, conſtitui, coecus ſit, qui non videat. Quibus tamen cum adhuc aliquid ad ſummum Imperium deſit, neque obligatio, qua Caeſari, tanquam capiti obſtringuntur, ex foedere aliquo expreſſo originem trahat; etſi illa non plus fere virium habet, quam vinculum pacti inter foederatos inaequales: idpropter Imperium recte dici Rempublicam irregularem arbitramur, quicquid de *Polyhiſtore* Scarenſchmido, aut *antiquo Patrum Romanorum vrinario* fiat; e quo delibato chriſmate in vicem opobalſami principio ſtatim lectorum ſuorum nares vngit ſcurra. Neque vero ideo Germania *campus* vocari non poteſt, *cui quiuque Scholaſticus papiliones cerebri*

ſui

ſui immittat; quae Grobſchmidii noſtri ſententia eſt. Nam & in ciuitatibus, quae regularem formam manifeſte prae ſe ferunt, non minus quam in irregularibus Rebuſpublicis ſaepe omnia ſtultorum plena ſunt; & ipſi nos, implicata his bellis Germania chimaeras, ac neſcio quos cerebri papiliones, (velut animas Platonicorum per inane volitantes,) magno numero, in Imperio vagari & errare conſpeximus, agmen ducente progenie Scarenſchmidiana, terribili illa, & qua conſpecta Turcas de Hungaria abdicanda conſilia captaſſe dicunt, *Mars Germaniae perpetuus.* Quorum infinitam multitudinem denſam in aethere nubem referre, quae Germaniae lucem ſuam non minima ex parte eripiat, iam pridem apud cordatos in confeſſo eſt. Sic quod ad abſtruſiſſimam illam quaeſtionem de *Auſtregis* non nemo auditorum Scarenſchmidi *barbam & naſum inſtar galli gallinacei demiſerit, putaueritque* praeceptorem ſuum *loqui de oſtreis;* quod inſtante merenda, circa quam Scarenſchmidus fere e plumis proſpicere, ſenſimque ad profitendum accingi ſolet, animum in patinis haberet; & alioquin Oſtrea calleret primo deprendere morſu; id quidem arguit, mirae ſimplicitatis adoleſcentes eſſe, qui Scarenſchmido ſe in diſciplinam tradunt. Sed num Auſtregae eam in Status poteſtatem Caeſari largiuntur, quae alibi locorum Regi in ſubditos adeſt? Aut num Principum libertati per id derogatur, quod ipſi inter ſe controuerſias ſuas componere poſſunt? Num denique nexus ille feudalis, quo Status Caeſari & Imperio obſtringuntur, ideo plus virium habet, quam vinculum pacti inter foederatos inaequales? Atqui contra, ſi maxime Caeſar citra diſcrimen cauſarum vbique primus ac neceſſarius Imperio Iudex eſſet, cui per ipſas tamen Auſtregas poteſtas iudiciaria ita illimitate non competit, id ſolum quidem regularem Rempublicam hautquidquam argueret. Neque enim, vt Grobſchmido perſuaſum eſt, qui neceſſario hunc, & non alium controuerſiarum ſuarum Iudicem habent, cui tamen, reliquas Maieſtatis partes in eosdem exercere non liceat, illico in ſubditorum proprie dictorum claſſem compingentur, aut ea infallibilis *nota eſt diſcernendi Imperii a ſociali ſyſtemate.* Cum etiam inter foederatos, praeſertim inaequales, neceſſarium Iudicem vi pactorum conuentorum dari nihil repugnet, & eius rei hodie adhuc exempla extent. Sane Groeningae, exorta non ita pridem cum Omlandis controuerſia, Delegati reliquarum Prouinciarum Belgicarum neceſſario iudices erant, neque coram arbitris ea cauſa diſceptari poterat, ad quos tamen eandem deferri altera pars magnopere videbatur velle. Sic vt comparatione cum Prouinciis Foederati Belgii facta, quibus ſingulis Maieſtas propterea non deeſt, hactenus Statuum Germaniae libertas, quam illarum, fere maior ſit habenda: vtcunque vulgus Belgii libertatem ſuam non ſine contemptu Germaniae iactet. Denique nec *Camera Spirenſis,* nec *Iudicium Aulicum* impediunt, quo minus Ordines Germaniae poteſtate ac Iuribus ſuis frui queant; quae cum conditione ſubditorum proprie dictorum conſiſtere poſſe, nemo temere affirmauerit, qui genuinae politicae modicam duntaxat notitiam habet. Nam multum falleris, Grobſchmidi, qui putas, diiudicandae Imperii formae ſatis eſſe, *Ius ciuile, Feudorum Conſuetudines, Sanctionem Carolinam, & Receſſus Imperii noſſe;* ſed ad regulas diſciplinarum Vniuerſalium ſententias ſuas

 exigere

exigere debent, qui de forma Reipublicae iudicium ferre inſtituunt. Et vel hoc nomine paulo magis reuerentem aduerſus *Magiſtros* eſſe, quos ſubinde vellicas, & coram quibus Lipſiae nudato capite, ſi quid controuerſiae tibi cum ciuibus ſit, ſententiam audire cogeris, te decuiſſet; vt quorum aliqui te ſtolidiſſimum animal, modo id pridem non recuſaſſes, e beſtia iterum in hominem refingere poterant.

QVAE cum ita ſint, nihil aliud ſupereſſe videbatur, quam vt Scarenſchmido aeternum valediceremus, ni conuicia, ſcommata & ſycophantiae hominis prolixius animaduerti mererentur. Quorum abſurditatem ſi qui mirari incipient, illi cogitare velint, in patria Scarenſchmidi *nares & nates cauillari.* Nam id nobis emblema promulgat miſer, ac vere deplorandus Idiota, cuius agreſtes pariter & ſcurriles ioci, quos adfectat, tantum abeſt, vt cuiquam riſum mouere poſſint, vt potius ex animo lachrymentur, qui agnoſcunt, quam ſeculo infamiam Scarenſchmidus, & reliqua id genus carcinomata impegerint. Neque vero illud hic magnopere attendimus, quod noſter Grobſchmidus velut ſummi acuminis conuicium praemittit; *in nouellis Academiis Cathedrae adhiberi.* Quem enim fugit, in nouellas Academias euocatos hactenus non fuiſſe Magiſtros noſtros, quos fama obſcura recondit, aut qui non niſi ſuis Ortwinis Gratiis noti ſunt, ſed clariſſima quaeque ingenia, & primariae eruditionis viros, quorum vel ſola praeſentia celebritatem loco adferre poteſt. Et fruſtra eſt Scarenſchmidus, ſi metuit, ne erecta alicubi noua Academia ipſe cum *cerebri ſui papilionibus* primus cathedrae politicae admoueatur. Etſi plerisque nondum liquet, quid doctrinae aut dexteritati docentis conferat, Academiam, in qua viuit, veterem vel recentem eſſe. Si tamen antiquitas Scholarum omnino ad augendam eruditionem facit, tum quidem ſuaſerim *Valentino Velthemio,* vt cum diſſertationes, quas euomit, & Epiſtolae obſcurorum virorum alioquin magnam inter ſe conuenientiam habeant, hauriendae velut ex ipſo fonte toti barbariei; ſimulque ne tantum temporis ſophiſticationibus vtcunque addiſcendi impartiat, Coloniam quantocyus proficiſcatur, & collectum ibi in operibus Doctoris Angelici, & MSCtis Ortwini Gratii plane ſacroſanctum puluerem ſolita humilitate oſculetur. Qua antiquitatis vi admiſſa profecto non mediocriter ſapuit Scarenſchmidus, qui relicta Academia Salana in Lipſienſem ſeſe contulerit, quae & illa antiquior eſt, & in qua olim vixit *M. Irus Perlirus,* cuius ſtultitiam ipſe haud dubie iam imitatur. Nam Ienae quidem bonus noſter Grobſchmidus ſexennio, quo ibi dormiuit, modicum in literis profecerat, quicquid interim de *Diſputatione ſua Inaugurali* & *ſummis in Iure honoribus oblatis* iactat. Quae tamen vna cum caeteris ineptiis & vanitatibus ne quis in malam partem accipiat, prudenter addit: *intentato ictui, quae ſcribo, imputentur;* Quaſi non poſſet non iniuriam a Pufendorfio animaduertere, eoque neceſſum fuerit horribilem & ſacrum hunc libellum in vulgus ſpargi. Aſt mi Scarenſchmidi, ſi vtique tua tibi ignorantia placebas, licebat tibi quantumcunque in conſpectu orbis literati nugari, modo Pufendorfium hoſtem non delegiſſes, virum, ad quem collatus tu nihil es. Qui dum tuas a ſe criminationes amoliebatur, quid aliud ſcribere debebat, quam

quod

quod ipsa dabat res. Neque vero aliquid ab ipso contra te dictum est, quo Maiestas tua laedi potuerit; quin imo infinita propemodum non tui, sed aliorum causa reticuit. Et vide, ego non vereor illud de te scribere, qui per *duodecim continuos annos* in Academiis delituit, nec meliores, quam tu, in literis profectus fecit, eum ne porcorum quidem pabulo dignum esse. Nisi forte insulsam dicacitatem ipse in te admiraris, qua omnes in triuio scurras vincis. Equidem salibus, iocisque literatis orationem condiri tantum abest, vt improbemus, vt contra arbitremur, acrimoniam dictionis in loco adhibitam magnam rebus vim & ἐνέργειαν addere. Sed quale istud est acetum, quo tu, insulsissime asine, meritissimum & incomparabilem hunc virum perfudisti? Aut Velthemiana tibi facinora probantur? Qui impurissimus homo decerptos e libello famoso flosculos foetidissimos, & quales ne rixanti quidem vetulae exciderent, imo quibus prolatis ipsum Satanam pudere videbatur posse, Commentario suo ad Grotium plusquam barbaro intexuit. (Part. I. pag. 215.) Qui vti nuper stultitiae praemium pro parte tulit, ita, si nondum acquiescet, a nobis etiam, vt meritus est, deinceps castigabitur, compilatis ex operibus Tenebrionistarum *Epistolis obscurorum virorum seculi XVII.* editoque dramate VELTHEMIVS *Heautontimorumenos*, quod fratri ipsius, chorago histrionum Hamburgensium, tibiis dextris & sinistris, per theatra Germaniae agendum commendare sedet. Etsi latibula iam circumspiciat, suisque facinoribus paulatim erubescere videatur velle infelix puer, atque impar congressus Achilli. Sic quam turpiter te dedisti, Scarenschmidi, cum tua insipida detorsione nominis Pufendorfiorum! Quae locum habere non potest, quamdiu eruditi cum faece Italiae Conią pro ciconia, aut cum rustico Plautino Rhabo pro arrhabo dicere volunt. Et tamen haud dubie eo inuento leporum disertus & facetiarum tibi videris, cum nemo mortalium inuita Minerua & Musis collacrymantibus te magis vnquam sit iocatus, aut frigidiora ineptiis suis scommata miscuerit. Sic cur non praeuidebas, cum politiem stili tui *Lipsio, Tacito, Plinioque* comparares, risurum fore, quicquid Lipsiae est, cachinnorum, & illud tibi ingestum iri: *O Imitatores, stultum pecus!* Nam eadem illa Venus, quae in Iauelli labris olim sessitauit, tuum Diis adamatum os irrigasse videtur, nec meliores, quam Ortwinus Gratius flosculos subinde spiras. Qualis est, dum scribis; *te regularum Mysteria non palpasse*. Quid enim ista locutione tibi vis? An Philosophiam tam arguto axiomate traducis; cui suum apud prudentes pretium fuit, priusquam rabulae per Germaniam dominarentur, & tu ferulam, natibus male habitis, reuereri didicisses. Credo te existimare, mundum etiamnum esse tam stupidum, vt ICti vocabulo audito omnem omnino eruditionem animo concipiat, simulque, qua potest, veneratione prosequatur, qui cum HABERKORNIO *Gorlicensi* Politicam suam ex *Tractatu* OTTONIS TABORIS *de Iure Cereuisiario* hausere, & nouos hoc tempore Bartolos Baldosque parturiunt. Olim isti fuit generi quaestus apud seculum prius. Nunc qui neglectis politioribus literis, rudes historiarum, nullaque solidae Philosophiae scientia instructi, velut noster Scarenschmidus, Politicas commentationes enituntur, illi sane quantocyus Anticyras nauigent, ni eruditis asini audi-

re malint. Praefertim fi pulmonem ventis rumpant, & fatorum ludibrio publice docendi ac nugandi poteftatem nacti, viros doctos foedis mendaciis, aut ieiunis fophifticationibus prouocant. Hos irafci, fi digna factis fuis elogia audiant, quod tu facis, dic, quaefo, bono fide, an Sapientis putas, Scarenfchmidi? Sane ni gloriatio tua vana eft, euoluifti vtique *auctores Romanos*, & quidem pluries, quam nos, qui tuam eruditionem non attingimus miferi. Ergo & illud meminifti, quod Phaedrus exemplo cicadae oftendit. Illa cum nefcio cui aui acerbum faepe conuicium faceret, rogata vt taceret, multo validius clamare coepit; & rurfus admota prece accenfa eft magis; donec leto admota, quod viua negarat, tandem mortua tribuere coacta eft. Nemini, praeterquam fibi ipfi, irafcatur, qui dignum fceleri praemium aufert; & humanitati qui fe non accommodat, fibi habeat, fi poenas fuperbiae fuae det. Reputabis hunc tecum apologum paulisper Scarenfchmidi; quem fi prius attendiffes, quam laciniam illam tuam nitidiffimis Pufendorfii Differtationibus affuere animum induceres, nimirum non paulo rectius exiftimationi tuae confulueras. Facies interim officium Chriftiani, fi Velthemium Ienenfem e propinquo admonebis, cum alioquin omen in nomine fit, velit cauere, ne, continuatis mendaciis & fycophantiis, idem, quod cicada apud Poëtam in fe exemplum ftatui videat. Nam nuper quidem, cum exercitus Afinii Tenebrionis prope Bambergam luftraretur, & commentarius ad Grotium vicem tormentorum bellicorum fubire deberet, hic primam ante aciem digna atque indigna relatu Vociferans, tumidusque nouo praecordia partu, Ibat, & ingentem fefe clamore ferebat. Caeterum quod eruditionem tuam ipfe tam folicite commendas, in eo more vilium animarum facis; quae poftquam aliquas difciplinas vix a limine falutarunt, illico doctrinae apicem fe attigiffe exiftimant. Quanquam in vniuerfum ftultorum eft, fibi ipfi buccinatorem fieri & omnem omnino modeftiam egreditur, quod tu tibi, tuisque nugamentis elogium tribuifti. *Ridebam*, ais, *primo hominis infolentiam, eamque contemptu potius transmittere, quam agnofcere induxeram*. Et quid ni? Si ego tuo loco effem, ne quidem cum hominibus loqui vellem, tantum abeft, vt cuiusquam gratia calamum in manus fumerem. *Porro igitur*, pergis *retorquenda erunt tela, quae vel barba vel pallio excipere poterit*. Facete. Eat nunc aliquis, & Scarenfchmidum prifcae fimplicitatis hominem neget, qui hofti fuo modos praecauendi ictus telorum fuppeditat. *Nafo enim obtufo*, ait nofter Grobfchmidus, *certe imperii forma maxime periclitabitur*. Ergo falus Imperii a falute Publiciftarum tam arcte dependet, vt vnius ex illis nafo obtufo, libertas ordinum, forma Imperii, & praefens Germaniae conditio vacillare incipiat. Nam tu, & tui fimiles Publiciftae columnas Imperii effe, multoque quam Pufendorfius rectius vobis fapere videmini. Quanta Germaniae calamitas inftat, fi Scarenfchmidum omnino mori contigerit! Rationis profecto eft, vt Principes noftri, patriae amantes, quique contextum Reipublicae in partes ire nolunt, nafo hominis primo quoque tempore praefidium circumponant, ne militari fatellitio defectus, fi quando talitra ipfum pati neceffe fit, aut famulorum pugnos experiri, integritati narium & quae inde dependet faluti Germaniae pro-

profpicere nequeat. Nam *fcutum Ariouifti*, quo hactenus vtcunque nafum protexit, non videtur impetum tot Magiftrorum, quos prouocauit, fuftinere deinceps poffe. *Preffo prius nomine*, dicit, *ne quid captaffe putarer dederam Difquifitionem de Republica monftrofa, contra Monzambanum.* Atqui praefcripferas tamen nomen Perilluftris Domini a Friefen, Eique id nobile fcriptum ftrenae loco obtuleras. An hunc tantum virum tam imperitum rerum humanarum effe credis, vt ignoret, quid fibi id genus falutationes velint? Sane Auguftus e veftigio penetrabat mentem futoris, abs quo educatus coruus Χαῖρε ipfi acclamabat. *In antro Platonis non formantur Refpublicae*, inquis. Neque, inquam, formantur Refpublicae in *dolio Iuftiniani*, quod tu fub finem *Difquifitionis* tuae comminifceris. Nam nobis omnino non liquet, quid rei fit antrum Platonis & dolium Iuftiniani. Nifi forte, quae tua ferocia eft, Platonem in antrum Trophonii, & Iuftinianum in dolium Diogenis relegafti, aut illud orbi acumen oftendere voluifti, quo non ita pridem tui fimilis ICtus publica fcriptione fe *glebae Iuris Iuftinianei adfcriptitium* profeffus eft. *Confultius erat nafum fufpendere*, habet oraculum Scarenfchmidi. At illi Prophetae confultum erat nafo helleborum ingerere, fi modo cerebrum aliquam adhuc medicinam capiebat. De quo tamen vt dubitemus, multae nobis caufae funt. Quantumcunque enim *collegia tua ad ff.* & nefcio quam reconditam Iurisprudentiae notitiam iactas, nihil tamen e myfteriis *regnantis in dolio Iuftiniani* tui deprehendere licet, quod Pufendorfio obliuione femel iterum transmiffum non fit, priusquam tu prima Iuris elementa deguftaffes. Et aliis omnino armis indutum te effe oportet, fi qui fententias Pufendorfii in animum demiferunt, tibi & fociis tuis credere debeant; de quo interim §. 18. ftolidiffime conquereris. Quid enim? Num Philofophis fola fide opus eft? Imo rationibus hic pugnari oportet, & ftultum eft in Philofophia alteri incredulitatem exprobrare: cum quod fcitur, non poffit non credi. Probate fententias veftras vi ac euidentia argumentorum, & credemus. Sed quid afino concionamur, qui eiurato fenfu communi, iampridem ea capere non potuit, quae lippientibus, fin minus oculis vfurpantur, tactui tamen diiudicanda fe offerunt.

VIDEAMVS ergo paucis, quid poft tam nobile prooemium circa rem ipfam nugetur Scarenfchmidus. Vbi §. 10. primo loco tradit; *in formandis rebuspublicis pro menfura feu regula haberi potius debere, quod materiae aptitudo, & populi genius admittat, non quod idea, & regula literalis fingat.* Nam litera occidit. Atqui eadem ratione dicere poffumus, in extruendis munitionibus Architecto menfuram, vel potius primum quod attendatur, effe debere genium loci, non ideas, quas nondum confpecto loco ipfe animo conceperat, vel alibi delineatas habuerat. Sed num illud obftat, quo minus munitio regularis ab irregulari difcernatur? Imo ne quaeftio quidem eft, quid praecipue in extruenda Republica Politicum refpicere oporteat; fed an dentur Refpublicae irregulares, & vtrarum in claffe Germania fit reponenda, id vero controuertitur Caeterum quod ad iftam appellationem, eiusque fundamentum attinet, refpondemus; cum ea quae artificum regulis, quas ipfi fere a communioribus abftrahere

re ſolent, conueniunt; vſitato paſſim vocabulo regularia audiant; Ariſtoteles autem, cuius Politica Architectonica ſola propemodum ex antiquitate nobis reſtat, eas praecipue reſpublicas deſcripſerit, in quibus actiones publicae ab vna voluntate diriguntur; quales reſpublicae hodie etiam communiores ſunt: ideo ciuitates, quarum voluntas per vnum hominem vel vnum concilium ſe exſerit regulares vocare placuit. Sicut contra irregularis Reſpublica nobis eſt, vt iam ſupra ad nauſeam vſque inculcauimus, in qua vnio illa, qua ciuitas velut animatur, ita perfecte non deprehenditur; idque non per modum morbi, aut vitii in adminiſtratione Reipublicae haerentis, ſed vt publica lege, & conſuetudine ea facies velut legitima ſit recepta. Quo vnico obſeruato nullam difficultatem habent, quae §. II. *Secundo* & *Tertio* loco monere voluit noſter Grobſchmidus. Etiamſi enim verum ſit, *rigoroſam regulae applicationem plus mali habere propter vitioſitatem materiae*, id eſt, ſi genius populi non permittat, fruſtra eſſe, qui regularem Rempublicam conſtituere velit: neque illud non concedamus Scarenſchmido; *regulas iſtas eſſe particulares & imperfectas, nec totum obiectum, eiusque partes exhaurire*, id eſt, Politicam architectonicam, quoad enumerationem formarum regularium deficere; quod nemo temere affirmauerit: tamen nullus mortalium, puto, erit, qui inde colligat, inter regulare & irregulare diſcrimen non dari, & collatione facta Imperii cum traditis Politicorum nullum formae diiudicandae indicium ſuppetere. Neque obſtant, quae addit Noſter: *Nam a praeſuppoſito, ſeu Rebuspublicis in indiuiduo tum exiſtentibus, earumque forma regulae iſtae deſumptae*, id eſt, cum Philoſophi doctrinam ciuilem in formam artis redigere molirentur, iam tum Reſpublicae extabant; earumque intuitu illi formas Rerumpublicarum deſcribere coeperunt; *quo pacto igitur futuris Rebuspublicis propter obiecti varietatem formas proponere queunt.* Nequaquam enim ea Seuerini mens eſt, omnes Reſpublicas debere eſſe regulares; neque de *futuris* Rebuspublicis ordinandis disquiritur. Pari etiam ratione dicere poſſumus, Mathematicos Architectonicae militari manum admouiſſe poſt munitiones quasdam iam extructas. Neque tamen quenquam tam ſtupidum fore arbitramur, vt Mathematicorum tradita ob diſtinctionem munitionum in regulares, & irregulares cauillari occipiat, quaſi *futuras* munitiones omnes iubeant fieri regulares. Sine dubio certae cuiusdam Reipublicae formationem, cum iſta ſcriberet, animo agitabat Scarenſchmidus, vt planiſſimam Pufendorfii ſententiam eo detorqueret, ac ſi Reſpublicas regulares orbi pro regula obtrudere vellet, ad quam omnes in vniuerſum ciuitates refingi oporteat. Et fallor, ni ſub idem tempus ſomniauerat, a S. Maieſt. Catholica ſolenniter ſe euocatum, vt diſtributas hinc inde per Americam colonias in iuſtae ciuitatis formam digereret. Iſtiusmodi enim imaginationibus Phanatici, & Melancholici, & qui alioquin triſti arrogantia laborant, ſaepe numero diſtineri ſolent; & peculiariter Scarenſchmido talia ſibi viſa effingere rarum non eſt, qui iam ante ſexennium Ienae dicitur confirmaſſe, ſe prius loco non exceſſurum, quam abs certo Principe Imperii in aulam accerſeretur, miſſo pilento, cum tribus paribus equorum. *Si enim aliae*, pergit Scarenſchmidus, *Rerumpublicarum formae tum extitiſſent* (nempe cum Ariſtoteles Politicam ſuam Architectonicam

nicam concinnaret) *plures aliaeque regulae conſcriptae fuiſſent.* Atqui poſt Ariſtotelem non pauci ſcriptores politici in publicum prodiere, neque tamen quisquam nouas formas regulares, diuerſas ab illis, quas veteres iam tradiderunt, commentus eſt. Habet enim & ipſa regularitas fundamentum ſuum, & numerus formarum regularium Politicis inuicta apodixi oſtenditur. Quod autem noſter addit: *Quo animaduerſo recentiores doctrinae ciuilis ſcriptores plures regulas, ſcilicet Reipublicae mixtae, formasque communiter ſtatuunt;* id non magis ſententiae Seuerini obſtat, quam ideo irregulares munitiones non dantur, quia, ni fallor, Fournierius, Briſſaci, Oſtendae, aliorumque oppidorum egregias quidem illas, ſed tamen irregulares munitiones ſingulatim depictas exhibuit. Neque enim illi *recentes Politici* propterea mixturas ſuas ſe confeciſſe fatebuntur, quod viro illi, cuius Triſmegiſto nomine audito alioquin attoniti ſtupent, oblatrare, eiusque Politicam minima ex parte ſuppletam velint; ſed vt Imperium Germanicum lepido quodam vocabulo inſignirent, poſtquam illud ad ſimplices & regulares formas haud ſatis congruere vidiſſent, Ariſtoteles autem (cui caeterae quidem formae plene deſcriptae ſunt) non magis irregularium Rerumpublicarum quam ſyſtematum mentionem faceret. Praeſertim cum non pauci pari fere anxietate mixturae illius veſtigia in Ariſtotele quaerant, qua hodierni Alchymiſtae modum conficiendi lapidis Philoſophici in Raymundo Lullio venari inſtituunt; neque quisquam vnquam adeo deſipuerit, vt Reſpublicas mixtas regulares eſſe, quaeque menſurae vicem in quacunque Republica ordinanda ſubire debeant, contenderit.

CAETERVM cum Pufendorfius ſcripſiſſet, *homines ante Vitruuium aedificaſſe;* quaeſtionem mouet noſter Scarenſchmidus; *An aedes hodie ad regulas Vitruuii non formatae, ſint irregulares.* Ad quod problema reſpondemus: Etſi vſu non ita frequentetur, vt aedificia dicantur regularia vel irregularia, quemadmodum munitiones, dubium tamen non habere, quin qui locum turribus, aggere, aut caſtellis muniunt, aedificent. Eoque primo non adeo *ridiculum* videri, aedificium irregulare dicere. Deinde diſcrimen faciendum eſſe inter Architectonicam veterem & recentem. Quanquam enim vtraque in diſpoſitione partium ordinem, certamque Symmetriam obſeruari iubeat: tamen, vt ſunt res humanae, quaecunque ſaluo aedificiorum fine corrigi aut mutari poſſunt, non eandem hodie, quam olim faciem obtinere conſpicimus. Nam & hic varietatem delectare conſtat, & ſaepe imperito alioquin homini commoditas quaedam obſeruatur, quae aciem praeſtantiſſimi artificis fugerat. Cum ergo comparatione demum cum aliis facta res regularis vel irregularis audiat, ſiquidem aedificia ad priſcae Architectonicae leges exigamus, omnino irregularia dicentur, quaecunque Philonis, Democratis, Vitruuii, aliorumque regulis non congruunt. Quod autem Scarenſchmidus iterum iterumque & praeſertim §. 38. ſuper aedificiis irregularibus cachinnum tollit, id ſane manifeſto indicio eſt, idiotam vocem irregularis munitionis (loquamur in gratiam fabri noſtri Germanice, Einer *irregular* Veſtung) nunquam fando percepiſſe. Equidem ſi in Iunonis gynecaeo hactenus puerulus delituiſſet, vbi lingua artificum non

magnopere requiritur; ſi *dolio Iuſtiniani*, quod vocat, immerſus nunquam Lipſiam adſpexiſſet, cuius munitio palam irregularis eſt; ſi denique inter fabros nomen non profiteretur, e quibus neminem tam imperitum eſſe conſtat, quin vim iſtius appellationis norit; vtcunque excuſari poſſet ignorantia hominis. Nunc cum Vulcani auſpiciis pluſculos per annos ferrum exercuerint vaſto cyclopes in antro, Brontesque, Steropesque & ſtultus corde Scarenſchmith, pudenda profecto ſocordia eſt, talia ipſum in armorum officina non attendiſſe, quae, ne de tyronibus fabrorum, aut gregariis militibus dicam, pueros ſane, tonſores, lippos, imo mulierculas non fugiunt Vt mirer, quomodo Iurisprudentiam profiteri, & Aduocatum agere homini in mentem venire potuerit, quem cyclopes velut carcinoma ordinis ſui, pridem a ſe ad ſtiuam & aratrum relegare voluerunt. Vsque adeo illud Maronis, leui mutatione facta, hic locum habet: *Excudent alii ſpirantia mollius aera, Orabunt cauſas melius, rabulasque dolabunt, Tu modo, Scarſchmidi, minus inſanire memento. Hae tibi erunt artes: monſtris imponere finem, Parcere Rolletis, & debellare bubulcos.* Denique quicquid de *Materia* ſolita ſibi eloquentia deblaterat Noſter, omnino ſuperuacuum eſt. Etſi enim res formam aliquam ſortiri non poſſit, ni materia ad eandem recipiendam apta ſit; ſeu, vt vulgo loquuntur; *niſi forma educatur e potentia materiae*, num tamen ideo nullum inter formas diſcrimen ſtatuetur? Aut num id propter rebus ad antiquum chaos relabentibus vnus erit toto naturae vultus in orbe? Neque etiam de irregularibus ciuitatum formis egit Pufendorfius, quaſi *ipſe ſolus ſciat taxare formas Rerumpublicarum*, quae Grobſchmidii obſeruatio eſt: ſed quia inter regulare & irregulare, inter vnitum & disiunctum, inter habile & inhabile, ingens in re ipſa diſcrimen deprehenderat.

TANDEM reliquis cyclopis noſtri ineptiis diluendis id vnum ſuffecerit notaſſe, mentem Pufendorfii nequaquam eſſe hanc, quod Germania foedere aliquo expreſſo contineatur, aut quod imperium ſyſtema duntaxat foederatorum ſit. Sed illam obligationem, qua ordines Germaniae Caeſari & Imperio obſtringuntur, qualicunque eam nomine inſignias, non habere plus virium, quam vinculum, pacti inter foederatos inaequales, minimum intuitu Electorum, & praecipuorum Imperii Principum, id vero Monzambanus ait, id Pufendorfio perſuaſum eſt, & idem ipſe rerum actus palam loquitur. Sunt autem iſtae theſes diuerſiſſimae; quemadmodum aliud eſt dicere: Scarenſchmidum Licentiatum non eſſe, ſed ſaltem vetulum Studioſum Iuris. Aliud: eruditionem Scarenſchmidi maiorem non videri, quam tyronis alicuius. Prius in medio relinquimus; poſterius autem tam certum eſt, quam certum arbitramur, Imperium recte dici Rempublicam irregularem. Ac principio quidem, quod *definitionem ciuis Ariſtotelicam* attinet, de qua in §. 13. declamat noſter, dubium non habet, quin illa ſit ciuium Democraticorum. Quomodo autem differant *ius ſuffragii, & notio ſuffragantis ſubiecti*, aut quid illo ſibi paradoxo velit, *dari in certis ſocietatibus ſuffragia, vt tamen ſuffragantes non ſint Ciues*, iſtae, inquam, ſubtilitates nobis nondum penetrantur. Egregium interim dogma Politicum, quod literato orbi propinat Scarenſchmidus *in regno vnicum*

eſſe

esse ciuem, nempe Regem, & regnicolas ob defectum iuris suffragandi, cura quod, ex doctrina Aristotelis, vt ipse contendit, nemo verus ciuis sit, nihil aliud esse, quam seruos publicos, quibus tamen, ne hanc compellationem indigne ferant, id solatii loco ingerit: *libertas personalis respectu libertatis ciuilis minus absurde dicitur seruitus*. Atqui eodem argumento ostendemus, Scarenschmidum esse idiotam. Nam quicquid ipse in Iurisprudentia Romana sapit, id quidem respectu Cuiacii aut Iacobi Gothofredi non absurde dicitur ignorantia. Quam tandem Politicam comminiscetur nobis natio Tenebrionistarum! Iam primum *Scarenschmido* vnicus in Regno ciuis Rex statuitur; Regnicolae autem, quacunque dignatione sint, nil nisi serui publici audiunt. *Valentino Velthemio*, citra respectum, quod sociorum aliqui Imperium ciuile non ordinationem, sed omnino creaturam Dei esse, contendant, quam Deus *immediate* velut olim Manna producat, & postea in nouiter electos Reges pluere iubeat, nuper religio non fuit, publica ac solenni disputatione inauditum istud dogma promulgare: *Maiestatem esse Non-Ens*. *Gesenius*, Pontifex Garlebiensis, execrabili deuotione, imo anathemate fulminare in pleno Patrum consessu decreuit contra omnes, qui fateri recusabunt; expedire, vt in ciuitatibus peruersa, ac fini ciuitatum repugnans Ethica doceatur. Cui denique ignotae sunt κυρίαι δόξαι, quas candidissima illa anima, *Iosua Schwartzius*, & ipse sacrae militiae Deus tutelaris *Nicolaus Beckmannus* non citra tumultum Rebuspublicis obtrudere annisi sunt. Neque vero si *Imperium regulare systema* non est, ideo Status Germaniae ad plura, quam Foederati *inaequales* tenebuntur; & qui negat, Principes in subditorum proprie dictorum classem compingi posse, is eosdem omni omnino obligatione liberos solutosque pronunciat. Nunquam enim Pufendorfio in mentem venit affirmare, conditionem subditorum nulla prorsus ratione membris Imperii congruere; sed pleraque Imperii membra pro subditis proprie dictis, & Principes pro meris Praesidibus, quales Romani olim prouinciis imponebant, haberi non posse, id ait. Contra quam thesin ista nobis Scarenschmidus opponit, §. 15. *Haec Iuris Publici Interpretes in vtramque partem disputant, alii vero distinguunt. Simpliciter certè classi subditorum status iungi, ciuilis eorum vetat qualitas, quamuis in nonnullis vix secus censeantur, verbi causa, in iudicio Aulico, in Iuramento, quod Caesari praestant, ne de curialibus dixerim*. Quid ergo impugnas Scarenschmidi? Nam eadem est thesis Seuerini, & ideo Imperium Respublica Irregularis salutatur, quo minus Principes Imperii *subditorum classi simpliciter iungi possint, qualitas eorum* ciuilis seu libertas obstat; quae alioquin populis & populorum Rectoribus tributa (docente GROTIO I.B. Lib.I. C. 3. §. 21.) sine summo Imperio non intelligitur. In regulari enim Republica omnia eiusdem membra *simpliciter*, neque in *nonnullis* duntaxat, quae ad ipsam rei summam parum faciunt, sed in omnibus *subditorum loco censeri solent*. Circa *Iudicium Aulicum* vero & quae §. 17. grunnit noster, taedet toties repetere; Etsi Imperium systema foederatorum non sit, tamen nihil repugnare, quo minus inter foederatos etiam detur *Iurisdictio necessaria*. Sicut & illud ineptum est, quod, quia Iure Romano cauetur, *ne quis inuitus in societate manere cogatur*, §. 16. negat, contrahi posse foedus

 perpe-

perpetuum, cui ſaluis pactis renunciare non liceat. Reliquas abſurditates ſigillatim percurrere taedioſum iuxta & ſuperuacuum videtur. Nam Scarenſchmidus, poſtquam in vitiorum callum obduruit, in furorem quidem agi poteſt, corrigi non poteſt. Et queis iſta nondum ſufficiunt percipiendae menti noſtrae, aut iniectis ſibi a Scarſchmido ſcrupulis eximendis, illi nullius doctrinae animum capacem gerunt.

IAM epilogi loco compellandus nobis eſt Vir clariſſimus, qui hactenus in Scarenſchmido menſae ſuae membrum ſane quam indignum habuit: non quaſi ſtolidiſſimo huic ſycophantae ſocius iungi mereretur, ſed quia Medicum non nouimus, cui tutius hominem bilioſum, & extreme ſpleneticum commendare liceat. Equidem ſi ea ſeculo felicitas obtigiſſet, vt arcanum lapidis Philoſophici, tot carbonum clade fruſtra hactenus quaeſitum, cognitum, aut diuulgatum haberemus, ipſe praeſtantiſſimus Medicus minus opinor deſperaret, poſſe valetudinem hominis in melius ire. Nunc cum plerisque tam beatis eſſe non liceat, & qui diuinae huius medicinae conficiendae modum reperere, iuxta Poëtam, bene viuere, qui bene lateat, exiſtiment, neſcio qua ratione ſenſus reddi poſſit aegrotanti, cui ne candentis quidem ferri vſtulatio percipitur. Niſi forte vltimum hic erit, detecta noſtris temporibus Transfuſio; quae re deſperata Medicis quibusdam non peſſime ceſſit. Cuius aduerſus melancholiam ſi prudentiſſimus Poliater ipſe vim atque efficaciam expertus eſt, nobis perhumaniter rogantibus, non recuſabit, vitulo aut procello venas quantocyus incidere, ac cruorem nulla febri aut triſtitia infectum cordi per canales inſtillare; vt ſic aſinino ſanguine purgatus, ſin plene reſtitui non poſſit, ſaltem ruditu ſuo bonis viris parcius negotium faceſſat. Quanquam, vt vincula homini parentur, cordatiores expeditiſſimum ſint iudicaturi; poſtquam melancholia magis magisque ingraueſcit, & Sirius, qui propediem aeſtum Solis adaugebit, canina id genus capita multorum ſaepe exitio praecipitat.

* *

SAMVELIS PVFENDORFII
SPECIMEN
CONTROVERSIARVM
CIRCA IVS NATVRALE
IPSI NVPER MOTARVM.

PROPERT. L. II.

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

REVERENDISSIMO DOMINO

DOMINO IOANNI BAAZIO,

S. THEOLOGIAE DOCTORI,

ARCHI-EPISCOPO VPSALIENSI, EIVSDEMQVE

ACADEMIAE PRO-CANCELLARIO,

DOMINO AC FAVTORI MEO
VENERANDO.

Quo calumniarum adparatu Libros meos de Iure Naturae & Gentium maleuoli quidam inuaſerint, apud Reuerendiſſimam Tuam Dignitatem multis exponere ſuperuacuum fuerit, quippe cui dudum iſtius litigii origo indolesque eſt perſpecta. Iſta malignitatis aut inſcitiae documenta, vtut ſparſim iam a me diſcuſſa, denuo vno velut faſce comprehendere, ſolidaque reſponſione adiecta orbi erudito exponere, exiſtimationis meae magnopere intereſſe iudicaui; ſimul vt aliquando moleſtae huic ſcriptioni clauſulam imponerem. Nam poſtquam ſemel ita perſpicue oſtendero, quam procul ab illis erroribus abſim, quos tanta cum im-

portunitate certorum hominum intemperiae mihi impingere ſategerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati ſuae immori malint. Caeterum quod iſthoc ſcripti Reuerendiſſimae Tuae Dignitati potiſſimum inſcribere ſuſtineam, praeter admirationem, qua ſapientiam tuam, aliasque queis praefulges virtutes proſequor, haec me ratio ſubegit, vt oſtenderem, quanta me cauſae meae fiducia teneret, dum velut arbitrum ſumere non vereor, ex eo ordine, cuius vnum aut alterum neſcio quam ſplendidum membrum eas lites praecipue excitauit, aluitue. Simulque vt hoc facto demonſtrarem, vtut maleuoli ordinis ſacri auctoritate in fraudem meam abuſuros ſeſe ſperauerint, illibatam tamen penes me perſtare venerationem, quae iſti ordini debetur, nec iniurias vnius aut alterius vniuerſis a me imputari. Quin potius me confidere, Reuerendiſſimam Tuam Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime deteſtaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam iſti homines graſſati ſunt. Optime nimirum Reuerendiſſima Tua Dignitas perſpicit, quantopere a prudentia, grauitate, atque moderatione, virtutibus veſtro ordini tam commendatis abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniam aliis foeda dogmata affingere, vera & innoxia cauillationibus in ſiniſtram partem detorquere, ad rationes denique aurem obſtruere. Et qui circa inania aut falſa tanto cum feruore ſe iactat, is etiam vbi ſolida propugnat, impetu potius rapi, quam iudicio duci videtur. Sed mihi cauſam meam aſſeruiſſe ſuffecerit; aduerſarios pro ſuo quemque merito cordatorum virorum cenſura notabit. Mihi poſt tam acerbas inſectationes non modico ſolatio erit, ſi Reuerendiſſima Tua Dignitas candorem inſtituti mei beneuole interpretetur, & me, qui virtutes Ipſius ex animo aeſtimo, fauore ſuo amplectatur. Ita Deus Optimus Maximus Reuerendiſſimam Tuam Dignitatem multos per annos Eccleſiae & Reipublicae bono ſeruet!

REVERENDISSIMAE TVAE DIGNITATIS

Dab. Holmiae, prid. Kal.
Iulias Anno 1677.

ADDICTISSIMVS

SAMVEL PVFENDORF.

LECTO-

* *

LECTORI BENEVOLO SALVTEM.

Etsi plerasque calumnias & cauillationes, queis libros noſtros de Iure Naturae & Gentium liuor & inſcitia inceſſere hactenus laborauit, iam antea, quantum cordatis & aequis rerum arbitris ſufficere poterat, diſcuſſerim; viſum eſt tamen hoc ſcripto vniuerſam illam litium telam retexere, vnoque obtutu eam talium rerum curioſis conſpiciendam exponere. Nam & diſperſa minus ad memoriam valent, & interea temporis quaedam iſtorum hominum ſchedae, non modico veneno turgidae, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi exiſtimationis meae intereſſe videbatur. Simulque otium quantumuis ingratiſſimum ſuppetebat, turbatis bello Muſis noſtris, & intra Malmogiae munimenta ſeſe abdentibus. Intra quae clauſtra dum caeteri connixo ſtudio publicum hoſtem arcere ſatagunt, mihi iuratos famae meae latrones propulſaſſe muneris inſtar fuit, poſtquam nihil operae a me in Rempublicam conferri poterat. Et ſane iſtos homines condigna virtutibus ſuis elogia audire, eorundemque artes in manifeſta luce conſtitui non mea magis, quam omnium bonorum ingeniorum intererat, & quibus aliqua ad excolendam rem literariam facultas. Quae ſi pro induſtria ſua nullum aliud praemium manet, quam vt tam ſordidorum dentium lancinationi exponantur, praeſtiterit barbariem deinceps & ruditatem, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id nunquam ſperare auſus ſum, vt mea ſeſe omnibus adprobarent; quin & optandum mihi duxi, ſi cordatus quispiam & eruditus vir diſcutienda ſibi ſumere vellet, quae dubii quid habere viderentur. Nam heic viciſſe glorioſum, ſuccubuiſſe non indecorum fuerat futurum; & poterat fortaſſe eiusmodi colliſio ad illuſtrandam aut ſolidandam veritatem aliquid momenti non poenitendi adferre. Aſt quae mihi mota fuit lis, non diſceptationis literariae, ſed latrocinii potius indolem habuit; cum aduerſariis meis nihil aliud fuerit propoſitum, quam conſumto omni calumniatorum adparatu maculam famae meae adſpergere, & liuori ſuo, miſellaeque ambitioni litare. Qui praeter alias moleſtias huius quoque taedioſiſſimi laboris neceſſitatem mihi impoſuerunt, vt elogia ipſorum meo potiſſimum ſtylo forent publicanda; poſtquam non parum ad illuſtrandam hancce controuerſiam facit, iſtos homines paulo penitius noſſe; & *Apologiae* meae nebula potius iſtos inuoluere, quam in aprica luce deſtituere propoſitum fuit. Ac de *Nicolao* quidem *Beckmanno*, cuius veſania primos veluti motus hiſce turbis dedit, peculiari ſcripto ſatis expoſitum; nec vt tam infami nomine memorando vlterius immorer, decorum fuerit. Niſi quod hoc praetereundum non eſt, Alaſtorem iſtum vſque adeo ab ingenio ſuo non diſcedere, vt etiam nupera Danorum in Scaniam irruptione affinem ſuum cohortis optionem ſubornarit, vt

me

me cum vxore & liberis trucidaret. Qui ſanguinem meum ſitiens cum manipulo ſicariorum Londinum aduolabat, & cum ibi me non inueniſſet, Malmogia capta facinus ſeſe exſecuturum frendebat. Verum vt iſtum ſicarium ſceleris irritum Lundenſe proelium extinxit: ita ſine dubio vniuerſa Tenebrioniſtarum ſecta ex tanta ſui conditoris virtute non parum ſplendoris mutuatur. Quanquam neſcio, an primo huic loco ceſſurus ſit *Joſua Schwartzius*, quippe ex cuius cerebro *Index Nouitatum* progenitus eſt, qui ſolus exprimendo viri animo ingenioque ſufficit, & qui nouam apud ſectam ſymboli vicem ſubit. Iſtum hominem in me impegit genii ſcaeuitas turbis ferendis nata, & quod hoc velut compendio ad famam ſingularemque eruditionis opinionem greſſari in procliui duceret, poſtquam bonas per artes tenebris ſeſe eripere non dabatur. Ac ſtatim quidem cum poſt abſolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat, in patriam reuertiſſet, obtentu zeli, aut oeſtro potius, id turbarum dedit, vt ni Gedanum profugiſſet, capitis ſupplicium ſubiturus fuerat; Quod totum negotium in Pomerania Electorali notorium eſt. Cum Gedani ſatis tutum ſe non crederet, Holmiam ſe penetrauit; vbi prima cura erat fami depellendae quid circumſpicere, ſimulque bipatentem braccarum portam obſtruere. Inde paſtoratus indagabatur. Et cum ſub id tempus munus Concionatoris Teutonici Holmiae vacaret, magno cum ambitu, & non ſine turbis in plebe excitatis ad idem ne quidquam adſpirabat. Sed mox cum de inſtituenda ACADEMIA CAROLINA agitaretur, vt importunum flagitatorem aliquo extruderent, Concionatorem Teutonicum Londini ipſum agere iubent, adiuncto extraordinarii Profeſſoris titulo, vt anſam haberet ſtudia ſua vlterius excolendi. Sed poſtea cum qui vocatus erat celebris Theologus accedere abnuiſſet, viro, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adulando adrepſit, quo procurante Profeſſoris Theologiae vocabulo potitus eſt. Talem in locum protruſo facile quidem erat turbulentiae & rixoſitatis famam adquirere, mota vanorum litigiorum ſerie, in quorum praemium parum aberat, quin munere dimoueretur. Sed eruditionis opinionem ſibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex vniuerſa Philoſophia praeter vocabula elenchorum ſophiſticorum, & ex Theologia recentes quaſdam controuerſias, crepare nihil poterat. De caetero in linguis orientalibus, Patribus, hiſtoria & antiquitate Eccleſiaſtica, elegantioribus literis ac ſolida Philoſophia plane hoſpes; ingenio inſuper ita infelici, ac tardo, vt ad ieiunam concionem conſarcinandam integra ſeptimana opus eſſet, totque annorum ſpacio vix duae aut tres miſellae diſſertationes procuderentur, modici tyronis ſpecimen; niſi quod aculei calumniarum, quibus poſteriores duae refertae ſunt, inſignem artis Sycophanticae peritiam prae ſe ferunt. Igitur cum mire geſtiret oſtendi, & dicier, hic eſt, vno momento ex numero obſcurorum virorum emerſurum ſe ſperabat, ſi quam maculam operi meo mihique poſſit adſpergere; cum ſperaret, praetextum zeli Theologici apud imperitos adplauſum, & ſi ſecus res cecidiſſet, excuſationem ſibi pariturum. Praeſertim cum natiuum ipſius ſtuporem, & tenuitatem eruditionis ſingularis quaedam facultas ſuppleret innocentiſſime dicta detorquendi, & vis quaedam, qualis

qualis in certo muſcarum genere deprehenditur, proluuie ſua etiam optimas carnes polluendi. Sicuti & de iſtius hominis pia & candida intentione hoc teſtari poteſt, quod cum ſilentium ipſi aſpera cum increpatione & comminatione foret impoſitum, hoc ſolatio iſthanc ignominiam ſibi leuauit, quod a ſuo amico & ſocio *Nicolao Beckmanno* tanta mihi per libellum famoſum contumelia foret inferenda, vt ex illa multum detrimenti exiſtimatio mea per Germaniam ſit captura. Hiſce igitur ſi coniungamus fraudes circa hoc negotium adhibitas, quas in *Apologia* mea ſatis expoſui, & quarum pleraeque a *Schwartzii* malitia promanarunt; Sane nemo cordatus fuerit, quin agnoſcat, mitius quam pro meritis *Aſinium Tenebrionem* vapulaſſe. Caeterum, vt, quae mihi intentabantur calumniae, maiore cum pondere procederent, in partes quoque trahitur *Petrus Winſtrupius, Scaniae Epiſcopus*, qui cum *Schwartzio* nuper atrociſſima lite colliſus fuerat, cui hicce & errores circa religionem, & neglectum officii & animum Regi infidum obiecerat; quae lites demum, cum in exitium *Schwartzii* erupturae viderentur, mea potiſſimum opera compoſitae ſunt, pro quo officio tam egregiam mihi gratiam *Schwartzius* paulo poſt retulit. Quod autem *Winſtrupius* ille, quem per quadriennium ego omni obſeruantia & ſincerae amicitiae exhibitione coluiſſem, tam facili negotio permoueri potuerit, vt in fabula tam inficeta primarum partium actor eſſe vellet, vna quidem cauſa fuit, quod illi nunquam moris fuit, actiones ſuas ad ſanam rationem exigere, ſed coeco potius impetu ruere. Altera autem, quod ſolo officii ſui vocabulo me oppreſſurum ſe ſperaret. Enimuero auctoritatem & munus iſtius viri calumniis in me iactatis parum ponderis addidiſſe nemo mirabitur, qui cogitauerit, impudenter ſperaſſe ſui vllam rationem habitum iri, cui cum talibus tam foedo in negotio ſocietatem coiiſſe religio non fuit. Praeſertim cum nulli mortalium minus quam ipſi perſpectum foret, quid proprie in controuerſia eſſet, quippe cui vocabulum iuris gentium vix fando auditum foret, & cui nullo alio argumento erronea quaedam libro meo contineri conſtabat, quam quia *Schwartzio* tale quid fabulanti fidem adhibuerat. Sed cum non modica clade iſtorum copiae in Suecia conciderentur, ex Germania ſupplementum ſibi quaeſitum iuere ſucceſſu non plane irrito. Nam & ibi inuenti ſunt alii viri, qui tam foedae militiae duces ſe ferrent. Quorum primus *Fridericus Geſenius*, Garlebienſium Praeſul, cum ſibi a me retorſio iuſtiſſime impacta foret, id omnibus viribus egit, vt furoris palmam fraterculo ſuo *Nicolao Beckmanno* ancipitem redderet. *Valentinus* autem *Veltbemius* cum neſcio quo fato in cathedram publicam protruſus eſſet, & omnibus iam occupatis nullum tabellis nouis locum relictum cerneret, ac mire tamen aliqua via inclareſcere arderet, expeditiſſimum iudicauit, litem mihi intendere; praeſertim cum miſere metueret, ne quisquiliae Scholaſticorum, & Magiſtrorum noſtrorum Collegia Manuſcripta, quibus innutritus erat, detrimenti quid caperent. Fiduciam autem homini potiſſimum dedit impudentia, & quae ignorantiam comitatur audacia, & quod ſtentoreae vocis in hoc litigio non modicum fore vſum praeuideret, ſimulque quod in procliui ipſi eſſet magnam vim inficetarum diſſertationum euomere, quarum puto facile me nauſea enecaret. *⁎* Caeterum quam pium & candidum iſti homines ſcopum circa

mouendas & fouendas haſce lites habuerint, artes ab ipſis adhibitae ſatis loquuntur. Quibus cauillationibus autem ſtrophisque vniuerſam calumniarum ſcenam adornarint, tum aliis ſcriptis, tum hoc ipſo manifeſtiſſime fuit expoſitum, ſic vt cordatum Lectorem nihil amplius deſideraturum ſperem, quod vel ad depellendas aduerſariorum criminationes, vel illuſtrandam meam ſententiam faciat: Eoque poſthac minus ſolicito mihi eſſe licebit, ſi qui calumniarum & nugarum deſinere non velit; cum ſemel ita perſpicue formato controuerſiae ſtatu quae ex aduerſo afferri poſſunt vltro collabantur, & mihi parum decorum ſit futurum, quibusuis ieiunis ſchedis peculiari ſcripto occurrere. Qui enim haec noſtra capit, ei facile fuerit, ſi quid praeterea ſcrupuli mouetur, proprio Marte diſcutere. Sed qui ne nunc quidem inania litium mihi motarum perſpicere valet, illius circa negotium literarium nulla ratio eſt habenda. Et cum ab erroribus Theologicis, quos iſti impingere mihi ſunt, alienum me eſſe proteſtatus ſim, ac verbis meis vim illatam oſtenderim, ſi quis ne nunc quidem adquieſcere velit, quid aliud praeter profeſſum calumniandi ſtudium prae ſe fert? Denique ſi cuipiam quid acerbitatis hoc & alia iſtis hominibus oppoſita ſcripta videantur habere, is facile veniam iuſto dolori dabit, ſi modo cogitare velit, quid animi ſibi futurum fuiſſet, eiusmodi calumniis & iniuriis adſperſo, & num mollius tractari mereantur, qui vitam, famam, fortunaſque meas & meorum infenſiſſimo atque implacabili animo perditum & ſubuerſum iuere, animae inſuper ſalute me exuituri, ſi mendaciis & maledicentiae aliqua vis Diuinum apud Numen foret, Bene vale.

CAPVT

* *

CAPVT I.

DE ORIGINE ET PROGRESSV DISCIPLINAE IVRIS NATVRALIS.

§. I.

Ivs naturale, humano generi coaeuum, quod omni tempore populorum mores & negotia ex pleraque parte rexit, quodque actu ipſo exprimere optimo cuique ſemper cordi fuit, hoc demum ſeculo in iuſtae formam artis redigi coeptum eſt. Equidem olim non defuere, qui cultiorum populorum leges ciuiles, in quibus naturale ius magnam partem faciebat, literis conſignatas luculentis commentariis illuſtrare ſategerunt. Vber quoque fuit prouentus Philoſophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen ſanae rationis componendos opera eſt poſita. Verum, qui naturalia iura a poſitiuis accurate diſcerneret, & iſta in pleni ſyſtematis rotunditatem diſponere aggrederetur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebraeorum & origine diuina & antiquitate quam maxime venerabili vix vllum eſt caput Iuris naturalis, quod tactum non ſit. Sed vti in ipſo legum codice, ita & in commentariis, quibus eas leges iſtius nationis Doctores illuſtratum iuere, poſitiua naturalibus immixta conſpiciuntur, ad quae curioſe digerenda ſeſe accinxit *Ioannes Seldenus*, honeſta, vti adparet, & minime liuida aduerſus *Grotium* aemulatione, & quia alias praecipuas Iuris Ebraici partes illuſtrandas ſuſceperat: ſic vt ab hocce in peculiare volumen colligeretur, quicquid ex ſententia populi Ebraici Iuris naturalis & gentium haberetur, ſeparatum ab eo iure, quod duntaxat inter ciues eiusdem reipublicae valebat. Quo minus tamen eruditiſſimum & quantiuis pretii opus vicem pleni, & ad captum omnium populorum attemperati ſyſtematis in iure naturali ſubire queat, tres potiſſimum cauſae mihi obſtare videntur. Prima eſt, quia ibi non ſatis expoſita reperiuntur ea, quae ad paediam iuris naturalis pertinent. Per eam autem intelligimus illa velut praecognita, quae ad praecepta legis naturalis, earumque rationes plene & diſtincte intelligendas requiruntur, & quidem quae velut domeſtica ſunt huic iuri, nec ex aliis diſciplinis mutuo ſumuntur. Ex quo genere eſt doctrina de indole rerum moralium in genere, de principiis actionum humanarum, earumque natura, & affectionibus, de principio moralitatis, de legibus in genere, de ſtatu, conditione & natura hominis in reſpectu ad actiones morales, de natura & requiſitis pactorum, de origine & natura ſermonis, & dominii, de modis adquirendi, de pretio rerum. De natura & varietate contractuum, de origine & natura tam ſocietatum

 primarum,

primarum, quam ciuitatum, de imperio ciuili, eiusque partibus & affectionibus, & si quae sunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypothesi, cuius euidentiam omnes nationes agnoscant, aut ad quam agnoscendam argumentis ex rationis lumine petitis adduci queant. Nam fundamenti loco substernit septem illa praecepta Noachidarum, quorum auctoritas apud Iudaeos antiqua traditione nitebatur, quam adstruere aut eleuare meum non est. Etsi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex diuina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione praecepta legis naturalis hausisse. Verum vt quis omnibus populis & αὐθεντίαν eius traditionis, & numerum istorum praeceptorum argumentis vtrinque admissis persuadeat, id vero valde arduum fuerit. Praesertim cum nec circa id solicitus fuerit *Seldenus*, vt istorum praeceptorum necessariam conuenientiam cum natura humana, aut eorundem sufficientiam ad regendas omnes actiones hominum morales demonstraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, vt quid Doctores Ebraeorum senserint, exponat; quam accurate autem istorum sententia cum sana ratione congruat, parum examinet. Quod tamen necessarium erat, siquidem pleni systematis vicem istud opus subire debebat; quippe cum populus Iudaicus seipsum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes sat maligna aestimauerit. Cum tamen ius naturale ad gustum totius generis humani adaptaturo necessum sit ponere, omnes homines circa fruitionem iuris naturalis esse aequales.

§. II. In libris Noui Foederis praecepta legis naturalis passim luculentissime inueniuntur expressa, & quidem vt illa non solum iubeantur exerceri citra vllum nationis discrimen, sed & omnibus cum requisitis, quae perfectam actionem absoluunt. Et ea omnia vt ad vnum caput, velut ad legem quampiam fundamentalem, possent reuocari, ex qua caeterae perspicua consecutione deducerentur, ipse Saluator noster eum in finem dilectionem proposuit, quae cum nostra societate quam amicissime conspirat. Isthaec porro praecepta omnibus modis illustrare conati sunt, qui in libros diuinos commentarios ediderunt tantum non infinitos; sic vt in Theologia Christiana nullum praeceptum desiderari videatur, quod ad regendas in vniuersum hominis actiones, moresque faciat Non eo minus tamen res literaria etiam apud Christianos peculiarem disciplinam exponendo iuri naturali requirebat, postquam vniuersum genus humanum, cui vtique communi lege opus erat, in religionem Christianam non consensit. Cum enim ea pars religionis Christianae, quae de regendis moribus tractat, satis habeat dogmata sua confirmasse ab auctoritate & iussu Dei, qui filium suum Saluatorem mundi misit, in alias eorundem rationes inquirere parum laboret; inde fit, vt hoc modo adornata praecepta legis naturalis sanctimoniam suam iis duntaxat adprobent, quibus diuina Christianae religionis auctoritas agnoscitur; Sed cum hancce non exigua humani generis pars ignoret aut adspernetur, cui tamen & inter se & cum Christianis agenti negotia utique ad legem naturalem attemperanda; adparet sane, ex alio principio, apud omnes aeque agnito, & ad omnium captum attemperato, deducendum esse ius, ad

ad quod omnium eorum actiones exigantur, qui tam diuersa circa religionem sentiunt. Est praeterea religio, prout ex adaequato suo principio hauritur, in sua natura ad sublimiorem finem & vsum ordinata, quam qui tantum intra huius vitae limites coërceatur. Inde non Christiana solum religio, sed & pleraeque aliae deuotis suis sectatoribus praemia, malitiosis violatoribus supplicia post hanc vitam decernunt. Ita tamen, vt non vera solum religio, sed & falsae cuique abs se diuersae religioni efficaciam ad praemium post hanc vitam nanciscendum detrahant. Sed in eo omnes consentiunt, quod actiones mores-que ad legem naturalem bene compositi ad decus, tranquillitatem & emolumentum huius vitae manifeste faciant. Igitur qui disciplinam iuris naturalis ad captum vniuersi generis humani adornare vult, ei sublimior iste probioris vitae finis & vsus velut sequestrandus est, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat vsum respiciendum, qui apud omnes in confesso est, & quem vel sensuum iudicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controuersiae Theologicae tanta fere contumacia animorum disceptari soleant, vt si quae disciplina illis inuoluatur, non secus atque ac incerta syrtium nauis adhaerescat, nec cursum suum vlterius tenere queat. Accedit, quod neque in authenticis noui Foederis libris, neque in commentariis ea inueniantur, quae ad paediam iuris naturalis pertinere supra dicebamus; quippe cum talia tradere, extra scopum istorum Scriptorum fuerit. Nihilominus in aprico est, plurimum lucis & subsidii nostrae disciplinae accedere non solum ex diuinis libris, sed & ex commentariis eorum, quibus primaeua & genuina religionis Christianae dogmata unice cordi sunt. Ast vero illi Doctores, qui in Episcopi Romani verba iurarunt, queis omnia ad potentiam & quaestum Sacerdotum vertere labor est, legi naturali, & vniuersae de moribus doctrinae magnam caliginem offudere, dum immensa voluminum mole id agunt, vt penes solos Sacerdotes facultas sit conscientias hominum ex suo lubitu temperandi, caeteris liquido suarum actionum iudicio adempto coeci obsequii necessitas imcumbat.

§. III. INTER veteres populos, quantum nobis constat, non est, qui plus operae in illustrandis suis legibus posuerit, quam Romani, quibus disciplina iuris plurimum sane debet. Et dignum admiratione est, quantum excelluerint ingenia Romana, vbi ad certum studiorum genus velut impetu quodam incumbere coeperunt. Sic quantum eloquentia, quantum poësi & historia valuerint, nemini est ignotum, qui literas nouit. Post cum sub Caesaribus peritia iuris plurimum commendationis haberet ad nanciscendas administrationes aulicas, & prouinciales, per duo fere secula praestantissima Romae ingenia excolendae Iurisprudentiae sese adplicuerunt. Ex quorum scriptis longe ampliorem nostra secula fructum potuissent capere, si illa volumina integra ad nos peruenissent. Verum Iustinianus, instituto rei literariae oppido quam pernicioso, pro integris operibus lacinias quasdam & excerpta nobis transmisit, quae recentioribus seculis immensam commentariorum molem pepererunt. Cum vtique longe satius fuisset, veterum ICtorum scripta, erudita sane & magno studio elaborata, euoluere, quae vniuersa non vnus ex recentioribus

 scriba-

ſcribacitate ſua aequauit aut ſuperauit, quam per inexhauſtum commentariorum oceanum iactari. Et veterum monumenta integra, ſua luce velut radiantia, parciorem longe recentiorum operam admiſiſſent. Fatendum tamen eſt, quicquid adhuc Romanae Iurisprudentiae ſupereſt, iuri naturali plurimum lucis attuliſſe, non ſolum quia iſti magnopere curae fuiſſe adparet omnia ad rectam rationem & aequitatem reuocare; ſed etiam quia plurima ad paediam iuris naturalis ſpectantia ab ICtis Romanis luculenter fuere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano iuri tribuamus, fatendum vtique eſt, peculiari adhuc diſciplina iuris naturalis opus fuiſſe, ſiquidem doctrinae morali ſua conſtare debebat perfectio. Nam nec omnia, quae ad paediam iuris naturalis pertinent, in iurisprudentia Romana ita accurate, prout par erat, deducta inueniuntur; & cum ibidem naturalia poſitiuis & quae ex peculiari indole Reipublicae Romanae proueniunt, immixta ſint, iſta vtique liquido diſcernere non poterit, niſi qui aliunde hauſerit, qua nota haecce ab illis dignoſcantur.

§. IV. Veterum Philoſophorum monumenta non paucas quidem ſententias continent ad ius naturae illuſtrandum facientes; vt tamen longe minoris ſint, quam expectari ab illis par erat, quibus haec praecipua eſſe opera debebat, mores hominum ad legem naturalem formaſſe. Neque iſthunc veterum defectum ſuppleuerunt, qui proximis abhinc ſeculis Philoſophiae ſtudium profeſſi ſunt. Cum enim inter diuerſas veterum Philoſophorum ſectas Stoicorum placita, nonnullis emendatis, in ſolidum iuris naturalis corpus facillime videantur potuiſſe componi, iſtis neglectis ſola Ariſtotelis dogmata in ſcholis rerum potita ſunt. Cuius viri admiratio neſcio quo fato per complura ſecula gentem ſcholaſticam ita velut attonitam reddidit, vt nihil perfectius ab humano ingenio proficiſci poſſe crederent, & ſummus eruditionis apex haberetur, iſtius ſcripta poſſe interpretari. Equidem quin inter ſumma ingenia, quae vnquam innotuerunt, Ariſtoteles ſit referendus, nemo talium rerum intelligens abnegauerit. Dicere tamen, ab eo caeteris nihil relictum, quo vlterius progrederentur, & in Creatorem iniurium, & in tot ſecula contumelioſum fuerit. Ne de aliis partibus Philoſophiae quid dicam, ſane ipſius Ethica, ſi ſeponas, quae de principiis actionum humanarum traduntur, vix aliud quam officia ciuis cuiuspiam Reipublicae Graecanicae continere videtur. Sicuti & in politicis maxime prae oculis inſtituta Graecarum ſuarum ciuitatum habuiſſe, earumque libertatem cum primis aeſtimaſſe ipſum adparet; qui grauis eſt defectus diſciplinae vniuerſi generis humani vſibus inſeruiturae. Id quod peculiari ſcripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes auertiſſet, & alacritatem meam non parum refrigeraſſet. Cur enim me ſcribendo defatigem, ſi nullum aliud laboris praemium apud me manet, quam vt latratores a fama mea depellam.

§. V. Ne igitur res literaria diutius nobiliſſimam iuris naturalis diſciplinam deſideraret, prius effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*; tunc temporis otio literisque abundans in Gallia, quae in patria male habitum humaniſſime exceperat, idque inſtigante potiſſimum *Nicolao Peireſcio*, celeberrimo illo literato-

ratorum fautore & ἐργοδιώκτῃ. Quem tamen vt de eiusmodi opere concinnando cogitationem ſuſciperet, monitum fuiſſe crediderim iis, quae a ſapientiſſimo *Bacone*, Angliae quondam Cancellario, ſuper augmentis ſcientiarum tradita ſunt. Hic enim vir praecipue noſtro ſeculo velut claſſicum ceciniſſe, & ſignum ſuſtuliſſe videtur, vt in rebus Philoſophicis aliquid vlterius & exquiſitius inueſtigaretur, quam quo hactenus ſcholarum parietes reſonuerant. Sic vt ſi quae eſt pulchrius noſtro tempore effloreſcentis Philoſophiae gratia, iſti viro non minima ex parte debeatur. Accinxit porro ſeſe *Grotius* ad moliendum opus, in quo nulla priorum veſtigia ipſum regebant, admiranda inſtructus ingenii & iudicii felicitate, pari ſcientia literarum ſacrarum, iuris ciuilis, omnigenaeque eruditionis, & infinita lectione. Velut tamen diffiſus vniuerſam diſciplinam primo conatu abs ſeſe exhauriri poſſe, ita titulum operis temperauit, vt ne eidem temere imperfectio poſſet obiici. Caeterum quo adplauſu iſtud opus apud ſolidae eruditionis aeſtimatores receptum ſit, memorare nihil attinet. Et quantamcunque alii culturam aut polituram diſciplinae iuris naturalis addiderint, *Grotii* luminibus haud quidquam obſtruent, vt vt ab ipſo ſpicilegium haud ſpernendum ſequentium ingenio & induſtriae fuerit relictum. Neque eo minus illuſtre opus ſuos paſſum eſt manes. Cum enim vir iſte nulli inter Chriſtianos ſectae ita rigide ſe videatur addixiſſe, niſi quod ad illos proxime accedat, qui Arminiani audiunt; eoque fuerit ingenio, vt propter diſcrepantes opiniones non ſtatim in partes diſcedendum arbitraretur: a ſacri cum primis ordinis hominibus ſat aſpere acceptus fuit. Nam a Pontificiis quidem eiusdem opus inter libros prohibitos eſt relatum, non tam ob ea, quae ipſorum placitis circa religionem diſſona continet, quam quia in vniuerſum ſolidior Philoſophia moralis rationibus regni tenebrarum aduerſatur; cum alias facile fuiſſet medicinam facere reſectis materiis Theologicis. Sicuti a noſtratibus hominibus factum eſt, qui contenti errores notaſſe, veris debitam aeſtimationem ideo non detraxerunt. Cum praeterea in opere tam denſis ſententiis conſerto non poſſint non plurima occurrere, quae vel dubii quid, vel obſcuri videantur habere: iſtis fulciendis aut illuſtrandis, ſimulque emendandis, quae & illum hominem fuiſſe arguant, nonnulli commentarios adornare inſtituerunt. Quos inter praecipue *Boeclerus* iudicium attulit & doctrinam Grotiano opere parem. Sed & aliorum vnus & alter operae pretium fecit non ſpernendum. Auſi tamen ſunt etiam in publicum commenta ſua protrudere homines adoleſcentes, aut leuiter literis tincti, aut non niſi nugis Sophiſtarum innutriti; quos non pauci alii videntur ſecuturi, qui & ipſi par ius ſibi credent periturae non parcere chartae. Vt plane metuendum ſit, me ſucceſſu temporis tot in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Inſtituta Iuris*, enaſcantur. Quorum moles tamen neque *Grotio* multum lucis, & diſciplinae iuris naturalis plurimum remorae adfert, colliſis inter ſe ipſis Commentatoribus, & lite orta non tam de veritate, quam de ſententia *Grotii*, denique nouis ſubinde exortis ſcriptoribus, qui in priores commentarios commententur.

§. VI. Post *Grotium* circa ius naturale operam quoque poſuit *Thomas Hobbes*, vir ſummo ingenii acumine; qui vti ipſe ſtudiis mathematicis innutritus

tus erat, ita & ἀκρίβειαν demonstrandi mathematicis vſitatam doctrinae moralia accommodare, licet non vsque quaque modo ſcholaſtico adornatum, laborauit. Cui fini etiam certam doctrinae ſuae hypotheſin ſubſtrauit, in quam vltimo demum demonſtrationes ipſius reſoluerentur. Arriſit autem ipſi potiſſimum vetus *Epicuraeorum* hypotheſis, vel genii conuenientia, vel quod eam in praxi ciuitatum, omnia fere ad ſui conſeruationem & vtilitatem referentium, conſpiceret; vel etiam, quod aliquando ſuſpicatus ſum exemplo & aemulatione viri amiciſſimi *Petri Gaſſendi*; qui cum in Phyſicis maxime Epicuraeorum dogmata recolenda ſuſcepiſſet, *Hobbes* eiusdem in moralibu stradita nouo ſchemate induta in theatrum orbis eruditi producere inſtituit. Ni malis dicere, ipſum vim ingenii oſtentare voluiſſe, ſuſcepta defenſione hypotheſeos tam exoſae vulgo, & paradoxae. A quo non multum abit, quod *Sereniſſimus Magnae Britanniae Rex* ante aliquot annos *Samueli Sorbierio* de hoc *Hobbeſio* dixerat: *ſe illo viro vti in vicem vrſi ad moloſſorum vires tentandas & acuendas.* Quicquid huius ſit, id ſane adparet, hoc praecipue ipſum agere, vt poteſtatem regiam aduerſus turbulentos homines, qui tunc Angliam ſub obtentu libertatis grauiter exercebant, aſſereret, ſimulque ius circa ſacra ſummo imperio ciuili aduerſus fanaticos vindicaret. Quod inſtitutum vti in ſe quidem magnopere probandum eſt, modo iſthoc ius legitimis terminis coërceatur: ita ferri plane non poſſunt, hypotheſis ipſius ita crude aſſumta, & quae eidem ſuperſtruuntur dogmata quaedam, a ſana ratione abeuntia, & non exiguam labem rebus humanis inferre idonea. Ne de iis memorem, in quibus circa religionem Chriſtianam a vero ſenſu diuinarum literarum diuerſus abit; quibus deſtruendis operam impendere aliorum eſt. Neque tamen quisquam rerum intelligens inficias iuerit, inter multa mala reperiri quoque plurima exquiſite bona, & quantiuis pretii; & illa ipſa, quae ab eo falſa traduntur, anſam praebuerunt ſcientiam moralem & ciuilem ad faſtigium perducendi, ſic vt de non paucis, quae ad perfectionem iſtius faciunt, vix cogitare alicui in mentem veniſſet, absque *Hobbeſio* ſi fuiſſet. Caeterum oppugnatus eſt iſte tum a ſuae nationis hominibus, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem ingenii laudem eo nomine adepti ſunt. Quantum tamen mihi conſtat, ipſius hypotheſin inter Anglos ſolidiſſime deſtruxit *Richardus Cumberlandus*, libro erudito & ingenioſo *de Legibus Naturae;* ſimulque aduerſam hypotheſin, quae ad Stoicorum placita proxime accedit, firmiſſime adſtruxit; quorum vtrumque & mihi propoſitum fuit. Et fateor me magnopere gauiſum, cum id ſcriptum in diuerſa terrarum parte eodem anno prodiiſſe conſpicerem, diſpari quidem facie adornatum, ſed quod tamen eandem mecum hypotheſin aſſereret, & pleraque a me in *Hobbeſio* notata deſtrueret. Nec ideo alterutrius noſtrum opera minoris eſt, cum vterque praeter illa communia etiam peculiaria quaedam habeat; nec minus dexteritatem ſuam adprobet iaculator, qui eundem cum altero ſcopum eodem tempore tetigit. Quid praeterea intra proximos abhinc annos in noſtra diſciplina elaboratum ſit, inſigne momentum eidem afferens, ob itinera bello heic loci, vbi iſthaec ſcribo, fere intercluſa nondum videre contigit.

§. VII.

§. VII. QVID causarum me impulerit, vt & ipse circa excolendum ius naturale operam nauarem, in praefatione Operis mei satis exposui. In quo id praecipue me egisse adparet, vt quantum ingenio adsequi possem, omnia, quae ad disciplinam iuris naturalis pertinent, complecterer, & in ordinem non hiulcum aut salebrosum digererem. Tum vt omnes controuersias Theologicas ab eadem sequestrarem, ipsamque ad captum vniuersi generis humani, quod circa religionem in diuersissimas opiniones discessit, accommodarem, Id quod etiam solicite video egisse *Richardum Cumberlandum*, vt vt ipse professione Theologus esset. Scilicet quod nunquam natiuo nitore exsplendescere, & tranquilla velut pace laeta efflorescere queat haec disciplina, ni supra istas tempestates subducta fuerit. Praesertim cum viri eruditi iniquissima lege cum talibus congrediantur, qui vel affectibus vel inscitiae suae tam venerabilis vocabuli auctoritatem circumponere soleant, & non contenti super veritate inquisiuisse, omnibus viribus ad opprimendos aut infamandos suos aduersarios connitantur, quos rationibus sese superaturos desperant. Eo molestius iniquitatem sortis meae fero, quod cum omni studio id egerim, vt Theologis amicis vterer, ab illorum vno & altero potissimum initium sit factum calumniarum, quibus loca quaedam libri mei exagitata sunt. Neque sermo mihi est de *Iesuitenis Viennibus*, qui librum meum ad ipsos perlatum in publico mercatu Viennae vendi prohibuerunt, vt vt, cum super hoc facto interrogarentur, nullam idoneam eius prohibitionis causam afferre possent. Nam id mihi apud sapientes bonosque commendationis efficacissimae loco est, quod istis hominibus mea scripta inuisa sint, vtpote quae cum rationibus regni tenebrarum, cuius ipsi columina sunt, hautquidquam congruunt. Sed super importunitate vnius & alterius ex nostratibus queror, quibus licet verba ac mentem meam sat perspicue explanauerim, & quam longe absim ab illis opinionibus, quas mihi affingere non verecundantur; tamen velut aures oculosque ad meam responsionem obturassent, ita coeptam semel criminationem pertinaciter coccyssare pergunt. * Igitur & veritatis & aestimationis meae asserendae causa visum est, hanc quoque operam suscipere, & denuo praecipua quae aduersus librum meum obiecta sunt, quantum quidem eorum in notitiam meam peruenit, explanare & diluere. Quo ipso aequos doctosque rerum censores manifeste perspecturos spero, si qui deinceps in me clamare perrexerint, id non aliam ob causam fieri, quam quod per improbam & impudentem iniuriae continuationem obtenturos sese arbitrentur, vt ne iniuriam intulisse videantur. Mihi tamen hac opera defuncto fas deinceps erit, calumnias istas negligere, & qui resipiscere nolint, maleuolos liuori suo immersos despicere. Cum enim in mea potestate non sit, vt isti bonam mentem habeant propriam, causa non est, quare me vlterius torqueam. Quin & infinitus iuxta atque inglorius labor foret, tantum scalpere, quantum isti homines pruriunt.

* *

CAPVT II.

DE NOVITATIBVS PHILOSOPHICIS.

§. I.

RECEPTA ſunt inter homines certa quaedam vocabula, odioſam alicuius rei notationem habentia, quibus iſtas velut per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari moris eſt. Ex quo genere etiam vocabulum *Nouitatis* eſt, quo illi qui in magiſtrorum ſuorum verba iurarunt, aut receptis ſemel opinionibus mancipio ſeſe addixerunt, magno cum ſupercilio proſcribere ſolent, quicquid ab ipſorum ſacroſanctis traditis diſcrepauerit. Cum enim ſe ſolos in poſſeſſione veritatis, omnibus numeris abſolutae, conſtitutos arbitrentur, & veritatem vniformem eſſe tralatitium ſit, eo ipſo grauiter antea ſibi incognita notari arbitrantur, ſi ea noua ſibi videri pronuncient. Sic Pontificiis ad dogma aliquod damnandum ſufficit, id haeretieum declaraſſe. Sic inter opifices, qui in ipſorum tribum receptus non eſt, certo conuicio notatur, vt vt alias ſit callentiſſimus.

§. II. VIDEAMVS igitur, num ipſa nouitas in ſe aliquid vitii aut falſitatis contineat. Nouum aliquid duplici reſpectu dici poteſt, vel quod id recens exſiſtere coeperit, vel quod nuper in notitiam eius peruenerit, a quo nouum adpellatur. Priori reſpectu nouum eſſe, in ſe quidem nihil plane vitii habet; imo nouitatem, quae quidem cum bonitate coniuncta eſt, peculiaris ſua comitatur gratia. Aſt qui ideo doctrinam aliquam vitioſam velit declarare, quod noua ſibi videatur, illi hoc primo demonſtrandum fuerit, eam, quam ipſe hactenus poſſedit ſcientiam, non veram modo eſſe, ſed etiam omnibus numeris abſolutam, ita vt nil melius inueniri, aut eidem addi queat. Alias enim tyrone aut ſemidocto, etiam quae eruditis protritiſſima ſunt, noua ac mira videntur. Aſt quis erit ita ſibi Suffenus, vt tam perfectam rerum philoſophicarum ſcientiam ſibi arrogare praeſumat? Quantum eſt quod ſcitur! quantum eſt quod neſcitur! Igitur mittamus quaerere, quam noua aut vetus aliqua ſit doctrina, & illud vnice inueſtigemus, quam vera aut falſa eadem ſit. Et vero mirum eſt extare adhuc, qui ex nouitate in rebus philoſophicis inuidiam alicui mouere aggrediatur, cum conſtet, quam multa veteribus ignorata recentium, & noſtri ſeculi felicitas aut induſtria in Medicina, Aſtronomia, Matheſi, rebus naturalibus eruerit; imo quam ad plura noua inueſtiganda doctiſſimi viri ſub patrocinio & auſpiciis maximorum Regum & Principum quotidie adhuc connitantur. Imo ex nouis illis Catonibus libenter quaeſiuerim, ſi quis loci alicuius ex ſacris Scripturis nouam interpretationem eruerit; quam genuinam eſſe

liquido demonstrare queat, an non isthaec omnino sit admittenda, & vetus hactenus recepta, repudianda? Sane si quis istam solo nouitatis nomine repudiauerit, satis indicat, magis sibi cordi esse hominum errantium auctoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed nimirum in aperto est, quod noua dogmata, priusquam vsu recepta fuerint, grauem saepe oppugnationem sentiant, id a veteribus Ludimagistris oriri; qui non solum inuidia flagrare solent aduersus recens inclarescentia ingenia, tanquam luminibus suis obstructura; sed etiam ad auctoritatem hactenus partam defendendam necessarium vident omne illud opprimere, quod ab ipsorum scitis discrepat. Noua enim doctrina recepta, ipsi dictatura hactenus possessa deiiciuntur, & in Caeritum tabulas referuntur. Tum ab ipsis praelecta & commendata compendia, manualia, tabellae, synopses, & quae vestiuo titulo Vademecum superbiebant, ad piper relegantur. Inprimis vero grauissima tunc strages incumbit collegiis manuscriptis, quibus excipiendis miseri adolescentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare nouae doctrinae apud iuuenes maxime adplausum inueniant. Nimirum quia ipsi non solum gloriae cupidi sunt, & scientia nondum protrita ostentare se gestiunt; sed etiam quia a praeconceptis opinionibus vacui nondum mentem suam in certam partem flexerunt; & praecipue quia existimationis istorum nihil interest, an vetus doctrina collabatur, cui ipsi nondum nomina sua dederunt. Multo minus autem reprehensionem meretur illa nouitatis species, quae non tam consistit in nouis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut qua disiectae hactenus & confusae res in formam artis digeruntur, & demonstrationibus stabiliuntur; modo dignum sit opera, quod hactenus receptis superadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac si a magistratibus viae publicae muniantur, remotisque salebris atque ambagibus eaedem planae & directae reddantur.

§. III. Atqvi, reponunt aliqui, qualiscunque nouitas non in religione solum & Republica, sed in re literaria & Philosophia motus & turbas solet excitare; eoque satius fuerit, iamdudum tritam viam placito tenore decurrere. Saepe enim veteres opiniones & antiqua instituta ita penitus animis hominum sunt inolita, vt etiam meliora introduci citra graues motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimuero vti per minutae imperfectionis correctionem grauissima incommoda excitare, & lippitudinem eruto oculo curare absurdum fuerit: ita superiori seculo cum instauratores purioris religionis iudicarent, errores, qui receptae tunc religioni admixti erant, exitiabiles esse, non ideo omiserunt eosdem impugnare & exturbare; etiamsi facile prospicerent, isthanc etiam in melius mutationem citra graues motus non perficiendam. Sic in republica rectores quaedam vitia inueterata quietis causa saepe tolerant; sed vbi ea demum in exitium publicum eruptura videntur, periculis per ipsa pericula medicinam facere non dubitant. Quae autem in re literaria & Philosophica emergunt nouitates saepe strepitum excitant, sed qui fere vltra nubeculam pulueris scholastici, & λογομαχίαν non procedit. Atramenti plus in hisce

 bellis,

bellis, quam ſanguinis effunditur; & poſtquam ſcommata, cauillationes, conuicia, clamores, & reliquus adparatus vmbratici Martis eſt abſumptus, vltro malacia redit. Et vbi rixae iſtae Reipublicae moleſtae coeperint eſſe, facillimum eſt eas iniecto leui puluere, ſicut apum praelia, ſedare. Quod ſi a partibus nouitatum veritas ſtet, multoque magis ſi emolumenti quid in genus humanum exinde prouenire ſit aptum, veſaniae proximum fuerit, ſolertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne alicui veterum naeniarum cantillatori bilis moueatur. Ac ſi, qui ſuperiore ſeculo elegantiores literas inſtaurabant, magnopere curaſſent, quid *Magiſter Ortuinus Gratius* & id genus obſcurorum virorum indignaturi eſſent, barbaries forte in hunc vſque diem Europam ſepultam teneret. Quod ſi alicui graue videtur, tabellas & compendia, tanto adplauſu hactenus celebrata, iuuentutis manibus excuti, receptis nouis libellis, ei cogitandum fuerit, valde inſolens eſſe, cum tempus edax rerum & inuidioſa vetuſtas nobiliſſima humanae induſtriae opera deſtruat, tabellas iſtas indignari, ſi in puluerem, ex quo ſuccreuerunt, reuertantur; cum & nouos libellos, qui veteres nunc eiiciunt, deinceps idem fatum ſit manſurum, proueniente felicioris ingenii foetu.

§. IV. Instat tamen Fridericvs Gesenivs *Garlebienſium Superintendens;* Philoſophiae Carteſianae nouitates omnem paene Europam perturbaſſe, eoque ex *praepotentiſſima Batauia* & *munitiſſima Heluetia* fuiſſe proſcriptas: idemque meis nouitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono; ſi quid in quacunque parte rei literariae minus recte ſeſe habeat, eius negotii curam nemini minus competere, quam *Geſenio:* qui quanta dignatione inter ſuos ſit, documento eſſe poteſt, quod Superintendens Lipſienſis ante paucos annos defunctus ad iſtius nugax & maledicum ſcriptum ſub nomine ſeruuli ſui, qui ſpurius erat, reſponſum edi curauerit; adeo indignum ipſum ducebat, qui cum honeſto viro ſcriptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi praeiudicio ſit, quod in Carteſium alicubi ſtatutum eſt. Sane non omnes in Philoſophia nouitates, ſed Carteſianae duntaxat notatae ſunt. Quae autem a me circa ius naturale expoliendum tentata ſunt, e Carteſianis principiis hautquidquam profluxere; neque cum ipſius Philoſophia quidquam commune habent, niſi quod vtrinque auctoritati veterum magiſtrorum parum defertur, qua firmis rationibus non ſubnituntur. Quod ſi autem nonnulli Carteſianae Philoſophiae ſectatores quaedam dogmata ciuitati Theologicae hactenus adſcripta ſolicitare coeperint, ea primo non Philoſophiae culpa eſt, ſed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius diſpiciendum erat, num dogmata a Carteſianis in dubium vocata fuerint vere Theologica, ſeu quae ſedem & fundamentum ſuum in expreſſis ſacrae Scripturae dictis habeant, an vero ex eo ſint genere, quae ex Philoſophia Ariſtotelica, aut Scholaſticorum commentis in ſyſtemata Theologica irrepſerunt, eoque Theologicam ſanctimoniam non ſua indole, ſed per diuturnam vſurpationem obtinuerunt. Nam priorem veritatem ſolicitare impium fuerit. Quae autem ad poſterius genus pertinent, vbi a veritate abierint, ſub examen reuocare non magis nefas fuerit, quam quod

quod superiori seculo purae religionis instauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum e Theologia exturbarunt. Quin si quis cordatus & solide doctus manum admouere velit, non paulo spissius volumen de abusu vulgaris Philosophiae posset conscribere, quam *Samuel Maresius* de Cartesianae Philosophiae abusu, intra quindecim dies consarcinauit. Facit quoque heic illud BACONIS Noui Organi L. I. c 65. *Pessima res est errorum apotheosis; & pro peste intellectus habenda est, si vanis accedat veneratio.* Praeterea nescio, quas turbas memoret Praesul Garlaeanus, per omnem paene Europam ex Philosophia Cartesiana exortas. Sane de bellis, aut seditionibus aut insignibus mutationibus in religione aut Rebuspublicis ex eo fonte scaturientibus ne fando quidem auditum est. Ridicule autem inter turbas Europae refertur impotentior rixa quorundam ludimagistrorum, aut pueriles factiones scholarium, pro auctoritate praeceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter istos homines res geritur, in causa non est materiae grauitas, sed plerumque inexpugnabilis illa peruicacia scholasticis ingeniis vsitata, qualemcunque opinionem adhibito omni iracundiae instrumento defendendi. Sed neque auditum mihi vnquam est de interdicto aliquo ordinum generalium apud Batauos, quo Philosophia Cartesiana e Republica proscripta fuerit; cum eam vnus & alter ibi publice docere aut profiteri non vereatur. Et si maxime tale quid promulgatum fuisset importunitate eorum, qui quod iuuenes didicerant, senes dediscere nolebant; tamen nescio quodnam ea res veritati praeiudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiae, aut magistratus Heluetiorum contra naturam rerum, sanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Bataviam esse *praepotentissimam* & Heluetiam *munitissimam.* Sed num aut istius classes, aut huius montes aliquid momenti habent ad hoc, vt Sacerdotes earum regionum quam dexterrime de Philosophia iudicasse censeri debeant? Enimuero quid Cartesianae Philosophiae fiat, me quidem nec tangit, nec angit. Et si qua parte illa a rerum natura & ratione abit, recte impugnatur; quae cum vtraque conueniunt, suos reperient defensores quantoscunque clamores & Scholasticorum mancipia tollant. Eo minus autem aliquis abusus in Theologia ex nostra doctrina metuendus est, quod ego non solum eandem omni studio a controuersiis Theologicis remoueam, sed & expresse protestatus sim, ea, quae a me de natura poenarum traduntur, ad tribunal humanum duntaxat pertinere, non autem ad tribunal diuinum; eoque iustitiam, quam homo in hominem exercet, & iustitiam diuinam haud quidquam eodem modulo metiendam. Seu vt apertius dicam, articuli fidei de lapsu Adami, peccato originis, satisfactione Christi, fide, iustificatione hominis, & similes non magis ex disciplina Iuris naturae, ad captum omnium gentium adornata, diiudicari possunt aut debent, quam mysterium Trinitatis ex Physica.

§. V. NON minore animi ardore nouitates Philosophicas impugnat *Valentinus Velthemius*, Professor Ienensis, cui magni instar piaculi habetur, quod ego id agere videar, vt Moralistae & Scholastici manibus iuuentutis studiosae excutiantur. Inde acri instinctus oestro non ita pridem in promotione Magi-

ſtrorum orationem recitauit *de Laudibus Scholaſticorum*, quae, ſi digna tractatio acceſſiſſet, ob argumenti cognationem locum merebatur inter ludicras illas Eruditorum declamationes, puta, *Maioragii* de Luto, & *Danielis Heinſii* de Pediculis, & ni fallor Paſſeratii de laudibus Scabiei. Atque vt erudito ſeculo ſaliuam moueamus, locum ex illa declamatione adducemus, ex quo ſimul ſtrategema iſtius hominis, quo ingens cauſae ſuae praeſidium ſibi comparatum it, adparet, dum caniculae inſtar caudam ſub aluum deflectentis Theologorum pedibus adrepit. Cum igitur plurima ſuper argumento ſuo acerrima faucium contentione vociferatus eſſet, demum adiungebat: *Sed ne cum turba nobis res ſit, demus ei aduocatum, & quem alium, quam qui nouiſſime opus de Iure Naturae conſcripſit.* Et poſtquam verba ex praefatione operis mei huc ſpectantia recitaſſet, pergebat: *Vos venerandi mei Praeceptores Theologi, vos inquam rogo, vos obteſtor, eloquamini, per Deum eloquamini, an Moraliſtarum Princeps Thomas, Metaphyſicorum Papa Suaretz, Molina, Vaſquetz, Valentia, Conimbricenſes, Sanchietz, & beatus Stahlius noſter Scriptores aeternitate digniſſimi, nugas duntaxat venditauerint.* Vbi non poſſum quin maximas agam gratias *Velthemio*, quod ita ingenue arcanam, ac praecipuam cauſam prodiderit, ob quam tantos clamores iſti homines in me ſuſtulerunt. Scilicet quia aegre ferunt illi, qui omnem aetatem in Scholaſticorum lacunis contriuerunt, in votis mihi eſſe, ab orthodoxa iuuentute limpidos Doctrinae moralis fontes adiri. Quid enim in hoc genere praeſtabilius a me poſſet effici? De caetero quo minus elogiis Scholaſticorum oppido quam frigidis immoriatur *Velthemius*, ego quidem minime omnium inuideo. Habeat ille ſecum ſuas delicias, ſeruetque ſepulchro; gaudeant ſimilibus labra lactucis, conſeneſcat in nugis, denique vel viuus ob propagatum barbariei regnum in Beatorum claſſem tranſcribatur. Maiorem ſane mihi adplauſum apud ſolide eruditos polliceor, ſi Scholaſticos dixerim tractare Doctrinam barbaris vocabulis, friuolae ſubtilitatis ſpeculationibus adornatam, ſcientiae proficue inanem, aſtutiſſimo conſilio nutritam ad otioſa ingenia vanis diſputationibus diſtinenda, vt a ſcrutandis diuinis literis, ſolidaque eruditione, ſimulque fraudibus regni tenebrarum perſpiciendis remouerentur. Quae non ſolum per ſe nihil ad culturam aut decus vitae confert; ſed & peſtilentiſſima eſt, dum bonas & vtiles literas ſuffocat, ingenia vana ſcientiae perſuaſione diſtendit, veraeque ſapientiae incapacia reddit. Qua denique ſola qui imbuti ſunt, ne hilo quidem meliores, prudentiores, rebus gerendis aptiores, aut circa ſolida rerum diiudicanda perſpicaciores redduntur. Quin obſeruatum eſt, eorum, qui vnice iſtis nugis immerſi ſunt, ingenia velut ſideratione afflari, vt & circa tractanda ſolida & ſeria longe ineptiores, & in conuerſatione actuque communis vitae longe ſint intractabiliores, quam illi, qui ſola natiua ingenii bonitate ſubnixi nunquam literas attigerunt. Sic vt reuera praeſtet omnes literas neſcire, quam nihil praeter Scholaſticos noſſe. Et mirum quam miſere liberalitatem ſuam collocent Principes, qui ſtipendiis eiusmodi homines alant, per quos iuuentus nihil ſapere diſcat.

§. VI. Atqvi ad venerandos Theologos prouocat *Velthemius*, qui ſane Scholaſticam Philoſophiam nauci non faciunt, quippe absque qua negant ſe cum

cum Pontificiis diſputare poſſe. Ad hoc terriculamentum, quod velut caput Gorgonis mihi oſtentatur, repono; mea parum intereſſe, quam ſordida veſte illi ſuam Theologiam adornent. Nam ex eo nequaquam conſequitur, diſciplinam Iuris naturalis iisdem quoque pannis inuoluendam. Neque enim mihi propoſitum eſt cum Pontificiis diſputare, ſed ius omnibus gentibus commune tradere ex principiis ad omnium hominum captum accommodatis. Neque inuenta eſt noſtra diſciplina, vt diſputanti materiam praebeat, ſed vt actiones ac negotia tum ſingulorum hominum, tum integrorum populorum ad eandem exigantur. Neque tam præclare de morali Philoſophia meriti ſunt iſti Scholaſtici, vt quia e re ipſorum fuit heic nugari, nobis quoque in eorum gratiam neceſſario nugandum ſit. Denique nulla me cauſa tam abiecte de me ſentire cogit, vt non ex meo potius iudicio diſciplinam Iuris naturalis tractare debeam, quam ex ſupercilio eorum, quorum ſputa *Velthemius* lingit. Præſertim cum nec illa ratio omnibus cordatis probetur, quare in Academiis orthodoxis fouenda & propaganda ſint Scholaſticorum commenta, quod alias cum Pontificiis diſputari non poſſit, & hoc ipſo natiuam Theologiae faciem non quidem fuco, ſed illuuie & ſqualore deformari neceſſum ſit. Cui enim fini cum hiſce diſputare volunt? An vt ex iſtis ſuffragia & teſtimonia pro firmandis noſtris dogmatibus petant? Atqui hoc leui & ſuperficiaria eorundem euolutione obtineri poteſt, & quae haud quaquam legentis animum aut dictionem tinctura ſua inficiat. Illis ipſis tamen ſuffragiis neque nobis opus eſt ad veritatem noſtram adſtruendam, neque operae pretium ſit circa conuincendos aut conuertendos, & velut propriis telis conficiendos Pontificios. Sane *Luthero* noſtro, & aliis purae religionis inſtauratoribus, de hac methodo Papatum ſubruendi in mentem non videtur veniſſe, qui dictis ſacrae Scripturae maluit rem gerere, quam diſputationibus Scholaſticorum, quos Sophiſticarum vocabulo notare ſolenne ipſi eſt. Quique ſatius duxit, Theologiam plano & perſpicuo modo ex diuinis literis proponere, quam barbarie & obſcuritate dictionis, aut Sophiſmatum importunitate cum aduerſariis certare, aut diſputationem a ſolidis & perſpicuis rebus ad intricata otioſorum aut aſtutorum hominum commenta ventilanda transferre. Neque vnquam videtur iſte vir crediſſe, vt quis nugatorem conuincat, neceſſum eſſe cum nugis iſtius ſe conformare; aut aciculis in hoſtem pugnandum, vbi gladii & tormenta ad manum ſunt. Et ſane ſuperfunctorie admodum rimati ſunt compagem regni Pontificii, qui putant, detrimenti quid poſſe eidem inferri, ſi quis diſputandi & ſophiſticandi dexteritate ipſorum Doctores Scholaſticos excelluerit. Quin & animaduerſum eſt, ex quo tempore quidam noſtratium Theologorum iſtis Scholaſticis pretium aliquod ponere coeperunt, neque in uniuerſum eosdem cum *Luthero* inter σκύβαλα numerarunt, res noſtrae religionis ſubinde in deterius iuiſſe, Pontificios contra fines ſuos promouiſſe, & ad recuperanda, quae quondam amiſerant, non parum ſpei concepiſſe. Quod ſi tamen quis ſit Theologus, qui ad perfectionem muneris ſui Scholaſticis ſe carere non poſſe perſuaſus ſit, ei quidem ego ſuas delicias minime omnium inuidebo, ſed vnum tantum ab ipſo rogo, ne mihi iraſcatur, ſi ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina morali, eiusque praecipua parte, diſciplina nimirum Iuris naturalis, exeſſe iubeam.

CAPVT

* *

CAPVT III.

DE STATV HOMINVM NATVRALI.

§. I.

INTER ea, quae a maleuolis meis ſecus intellecta inclamandi & culumniandi occaſionem arrepta ſunt, primum videntur locum occupare quae ſuper ſtatu hominum naturali a me tradita ſunt. Cum enim iſti neque quid ſtatus naturalis a me vocitaretur, aut quibus limitibus eius conſideratio includeretur, accurate attendiſſent, neque de ipſo aliquid in libellis moralibus, ſi quos euoluerant, legere ſe meminiſſent; in eam prolapſi ſunt opinionem, quaſi ex Theologia mutuo ſumpta ea dogmata forent, & quaſi de primaeua conditione protoplaſtorum in Paradiſo mihi ageretur. Eoque cum mea tradita de ſtatu hominum naturali a primaeua conditione Adami multis modis abire viderentur, grauiſſimorum me errorum eſſe reum atrociter vociferari coeperunt. Enimuero vel ex ſolo hoc ſpecimine conſtare poteſt, quam dura ſit conditio ſcriptorum, ad quae cenſenda homines ſemidocti, & liuore in ipſorum auctores tumidi prouolant: qui licet apud ſapientes turpiſſime ſe proſtituant, apud imperitos tamen & ſui ſimiles indignas ſaepe ſuſpiciones in viros innocentes excitare poſſunt. Vt autem maleuolorum meorum inſcitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quaedam praemittere neceſſum eſt, quae ad caeterarum quoque controuerſiarum enodationem multum conferre poſſunt.

§. II. Ac primo quidem conſiderare debuiſſent importuni iſti cenſores, quod diſerte in *praefatione Operis mei* profeſſus ſum, & in ipſa tractatione paſſim expreſſi; me diſciplinam Iuris naturalis inſtituiſſe tractare vniuerſaliter, ſeu ita, vt ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa diuina perſuaſionem haberent. Qua de cauſa etiam quem iuuenilibus annis delineabam libellum, rudimenta huius diſciplinae continentem, titulo *Elementorum Iurisprudentiae vniuerſalis* inſcripſeram. Eoque talia a me fundamenta huius diſciplinae conſtituenda fuerunt, quae ad captum omnium hominum eſſent, & ad quorum veritatem agnoſcendam omnes homines ope ſolius rationis adigi poſſent. Huius ſphaeram quae excedunt, quaeque ex reuelatione diuina dependent, apud omnes populos non aeque probata aut recepta, velut ſcopo noſtro parum inſeruientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, ſepoſui. Eoque conſulto abſtinui ab illis quae in diuinis literis, rationis ſibi relictae captum ſuperantia traduntur. Caui inquam ſolicite, ne vllam controuerſiam attingerem, quae vel gentiles inter & Chriſtianos, vel inter horum ſectas agitari ſueuerunt. Cum autem doctri-

na

na de ſtatu protoplaſtorum in paradiſo ex ſolis diuinis literis hauriatur, & ex ſolo rationis lumine inueſtigari nequeat; debebant maleuoli ex praeſuppoſitis meis, ac praemiſſa proteſtatione colligere, mihi de ſtatu paradiſiaco ſermonem non inſtitui: neque hunc a me vocabulo naturalis ſtatus deſignari. Quanquam enim apud ſcriptores gentiles, Poëtas cumprimis de aureo ſeculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quaedam iactentur, quae multi ex felicitate Adami in Paradiſo detorta autumant: iſta tamen vel ex cerebro Poëtarum plane conficta ſunt, vel ex dulcedine otioſae & diſſolutae vitae interpolata, quae priſcis Graeciae incolis ante inuentas vrbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maxime incultae ſuam barbariem politiorum populorum culturae & diſciplinae longe praeferunt. Nam neque in iſta aurei ſeculi felicitate Poëtae vnum duntaxat par hominum, ſed inſignem iam eorum multitudinem vixiſſe memorant; & degeneratio morum, de qua illi canunt, non ad intrinſecam velut labem naturae humanae, ſed ad corruptelam ex praua conſuetudine ortam pertinet.

§. III. DEINDE neque hoc inſuper habendum erat circa alia plus iuſto ſatagentibus, vocabula *naturae* & *naturalis* quam maxime eſſe ambigua. Eoque vti qui iſtis vſurus eſt, in anteceſſum perſpicue definire debet, in quo ſenſu iſta abs ſeſe accipiantur; ita plane abſurdum & malitioſum eſt, limites, quos ſcriptor ipſe ſibi conſtituit, migrare, & diuerſas vocabuli ſignificationes, iisque innixa dogmata nolenti volenti obtrudere. Perinde ac ſi quis ICtos haereſeos arceſſere velit, ideo quod ipſorum de poenitentia in contractibus placita toto coelo diſcrepant ab iis, quae Theologi de poenitentia ſeu conuerſione hominis ad Deum docent. Iam autem manifeſtum eſt, in quam diuerſis diſciplinis, & quam diuerſo ſenſu de ſtatu hominum naturali ſoleat & poſſit agi. Phyſicus ſtatum hominis ſeu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monſtroſo, diſtorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra diſtinguitur. Quidam ex Interpretibus Iuris Romani, quando de ſtatu hominum tractant, diuiſiones hominum vel ſecundum ſtatum naturalem, vel ſecundum ſtatum ciuilem conſiderant. Iuxta naturalem ſtatum conſiderant hominem, prout eſt vel mas, vel foemina, vel hermaphroditus; & prout in vtero adhuc vel extra eum exſiſtit. Sic Theologi, ſi ipſis videatur, ſtatum integritatis poterunt vocare ſtatum hominis naturalem, qui oppoſitus eſt ſtatui naturae corruptae, ſeu in quam genus humanum per lapſum Adami deuolutum eſt. In diſciplina autem Iuris naturalis tripliei a me modo ſtatus hominum naturalis conſideratus fuit. Vno modo, prout opponitur ſtatui & conditioni brutorum, per quem homo ſpectatur tanquam eximium prae caeteris animal, inſignibus a Deo praeditum donis, per quae idoneum ſit Creatorem ex operibus ſuis agnoſcere, mirarique, & vitam agere honeſtate ac decoro ordine conſpicuam. Huic ſtatui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines ſibi eiusmodi vitam elegerunt & inſtituerunt: ſed ad eam agendam obligatio a Creatore per ipſam natiuitatem iniuncta eſt, ad eamque cognoſcendam ſolum rationis lumen, quod nunc homini ſupereſt, vtique ſufficit, etſi illa vniuerſum hominis officium, quantum ad finem eiusdem ſupremum requiritur,

non plene abſoluat. Altero modo ſtatum hominis naturalem conſiderauimus, prout opponitur illi culturae, quae vitae humanae ex auxilio, induſtria, & inuentis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut diuino monitu acceſſit. Ad quem ſtatum deſignandum ſuppoſuimus naturam hominis, qualis ea nunc deprehenditur prauis inclinationibus ſcatens, & quam ſumma indigentia, inſcitia, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipſi acceſſerit. Quem ſtatum miſerrimum eſſe propter pauperiem, incultum, inſcitiam atque infirmitatem pronunciauimus, ſi cum eo comparemus commoditates, quae poſtea ope aliorum hominum aut propriam per induſtriam nobis accedunt. Quae quidem res ita manifeſta eſt, vt ſenſu plane deſtitui eum oporteat, qui iſta capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina noui quid eſſe, is expendere poterit dicta S. Scripturae, verbi gratia, Iobi I, 21. Ezech. XVI, 4. 5. 6. Eccleſ. V, 14. 1 Timoth VI, 7. & ſimilia, quae ſane homini naſcenti non multum ſplendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic conſiderationi hominis vocabulum ſtatus naturalis non abſurde tribui, quod vtique vſus ſermonis communis ferat, naturalia, ſeu quae per natiuitatem adſunt, contradiſtinguere iis, quae facto alieno aut proprio poſt accedunt. Tertio modo ſtatum hominis naturalem conſiderauimus, prout opponitur ſtatui ciuili, per quem plures eidem ſummo imperio ciuili ſunt ſubiecti. Iuxta hanc conſiderationem illos inuicem in ſtatu naturali viuere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum vnus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo inuicem iuncti ſunt, quam quod ex communi humana natura reſultat, ſeu quod alter aeque homo ſit atque nos. Et iſthunc ſtatum naturalis vocabulo inſignire nobis placuit non ſolum exemplo recentium quorundam Politicorum, ſed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi vſitatiſſimum eſt. Hae igitur conſiderationes naturalis ſtatus quam parum pertineant ad ſtatum Adami in Paradiſo, de quo ex ſacris literis conſtat, vel pueri noſſe poterant, qui nondum aere lauantur. Quod ſi autem harum litium auctores excipere velint, ſe de ſtatu naturali in tabellis ſuis Ethico-Politicis, & in notis ad easdem MStis nihil legiſſe, & ne verbulum de eodem apud Metaphyſicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Oſtiarios & Exorciſtas haberi; eoque hoc vocabulo audito ſtatim Paradiſum ſibi animo obuerſatum: ſcire debebant, foedam hanc eſſe & plane inexcuſabilem praecipitantiam, quod ad cenſuram ferendam prouolauerint, antequam quod a me & quo fine traderetur, intellexiſſent.

§. IV. Qvibvs praemiſſis facile patet, quam malitioſe & imperite primus Indicis Architectus *Ioſua Schwartzius* mea verba in alieniſſimum ſenſum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea ſat perſpicue expoſitum a me ſit: tamen pertinax ſtupor, aut corrigi neſcius calumniandi morbus certorum hominum neceſſitatem mihi adfert eadem denuo inculcandi; & ad veritatis iubar vltro coecutientibus forcipe palpebras diducendi. Vt igitur repraeſentarem indolem ſtatus hominum naturalis iuxta ſecundum modum conſiderandi, ita diſputare incipio L. II. c. 2. §. 2. p. 140. *Si concipiamus hominem in huncce*

huncce mundum proiectum, citra vllam curam opemue ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimae partes naturae rerum nondum per industriam humanam ad vsum hominis erant excultae ac dispositae, statum ipsius longe miserrimum fuisse, manifestum est: si vel maxime iam iusta praeditum statura ac robore ponamus, quum primum exsistere coepisset. Ex hisce verbis *Indicis auctor* pro candore suo talem propositionem elicuit: *Docet, illum statum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore praeditus fuit, quum primum exsistere coepisset, hoc est, statum Adami ante Euam creatam.* Quis non videt, vim verbis iuxta ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed vt eo clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem vndecunque in orbem incultum proiici. Idque ipsum satis inculcaui adhibitis vocabulis *concipiamus*, & *ponamus;* quae vsurpari non solent loquenti de iis, qui reuera exsistunt, sed qui tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere *concipiamus* statum ipsius; qui non fingendus, aut per meram hypothesin assumendus est, sed quem reuera exsistentem in diuinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in huncce mundum *proiectus*, quod de tali dicitur, quem vnde venerit nescimus. Adamum autem velut deliberato Dei consilio in mundum huncce introductum nouimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur; *ponamus* eum iusta statura fuisse, cum exsistere coepisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, a Deo non infantem, sed hominem iusta statura praeditum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in aliam structuram transmutantur! Cum enim haec sit mea propositio: Etiamsi iste homo solitarius, vndecunque in orbem incultum proiectus, ponatur fuisse iusta statura, cum coepisset exsistere, eius tamen status erat futurus miserrimus; ex hac *Indicis auctor* talem concinnat enunciationem: Status illius hominis, qui iusta statura erat praeditus, cum primum exsistere coepisset, erat miserrimus. Perinde ac si dicerem: *Schwartzius* etsi togam gerat ad talos descendentem, tamen totus quantus calumniator est; & illud sic inuertere velim; quicunque togam talem gestat, calumniator est. Aut si dicerem: Simia manet simia, etiamsi aurea gestet monilia: ergo qui aurea gestat monilia, est simia. De caetero quod eiusmodi homo, (qualem nos fingimus aut concipimus, vt ostendamus, quid boni homini ab homine accedat,) sit futurus miserrimus, nemo tam stupidus est, qui persuadere sibi possit.

§. V. Nec minus ea verba, quæ dicto loco immediate sequuntur, a *Schvvarztio* male habentur: *Inde licet de originibus primorum hominum sacræ literæ tacerent, tamen ipsa mortalium primaeua indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primam hominis stirpem seruari non potuisse sine peculiari Numinis cura, recentem & adhuc attonitum orbis incolam media vitae necessaria adhibere docentis.* Adparet puto vel mediocriter perspicacibus, hisce verbis continuari hypothesin coeptam, ac satisfieri illi dubio; quomodo iste, qui in mundum

dum proiectus fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum ſeruari potuiſſet? Ad quod hiſce verbis reſpondetur; etiamſi quis ſacras literas ignoraret, ex quibus conſtat, Deum ante & poſt lapſum ſingulari cura primos homines complexum fuiſſe; tamen ſi quis ſolo rationis lumine vſus ſupponat, hominem vndecunque in mundum incultum fuiſſe proiectum, ſimulque conſideret eiusmodi hominis ignorantiam & indigentiam, non aliter colligere poteſt, quam impoſſibile fuiſſe eum ſine peculiari Numinis cura ſeruari potuiſſe. Quis non videt, heic per *primam hominum ſtirpem & recentem orbis incolam* a nobis non intelligi Adamum, ſed illum, qui in orbem incultum vndecunque proiectus fingebatur ſeu ſupponebatur. Scilicet ſi quis abſtrahat a cognitione ex ſacris literis hauſta, & ſuper originibus generis humani ex ſolo rationis lumine meditari incipiat; id ſane primo deprehendit, genus humanum non extitiſſe ab aeterno, ſed aliquando initium cepiſſe, & quidem orbe terrarum iam exſiſtente. Inde vlterius progrediendo alterutrum praeſupponere cogitur, primos illos homines vel infantes fuiſſe cumprimum exſiſterent, vel iuſta iam ſtatura praeditos. Vtrisque colligit tanta miſeria & inopia fuiſſe conflictandum, vt pereundum ipſis iterum fuerit, niſi Deus peculiarem eorum curam egiſſet, quousque eo prouecti forent, vt inuento adparatu aliquo vitae, & iuncta atque communicata ope ſuae indigentiae ſuccurrere didiciſſent. Et ad hoc colligendum inducit primaeua mortalium indigentia & imbecillitas, id eſt, quam indigi iam ſint homines & imbecilles, quando recens naſcuntur. Quis ita ſtupidus eſt, quin intelligat, haec ad Adamum non pertinere? Quanquam nec huic peculiarem Dei curam defuiſſe ex diuinis Scripturis apertiſſimum ſit. Sic & quod recentem iſtum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuiſſe, id nequaquam ad Adamum ſpectat, ſed ad eum, quem nos tantiſper ſupponimus. Talem enim ſi fingas repente in hoc mundo conſtitutum, omnium rerum ignarum prima vice adſpexiſſe clarum Solis iubar, vaſtiſſimum coeli ſpatium, ignotas arborum atque animalium ſpecies, mox obortas tenebras, coelum ſtellis conſitum, ſe ſolum inter omnia noua locatum; annon credimus talem iſta attonitum adſpecturum, quousque adſuetudo admirationem minuiſſet?

§. VI. SED & alio ex loco conatur euincere *confector Indicis*, quaſi Adamus in ſtatu integritatis a me miſerrimus fuerit pronunciatus. Ego enim cum L. II. c. 1. inſtituiſſem oſtendere, quare naturae hominis non congruat, vt viuat exlex, rationes deſumo *ex conditione naturae humanae primigenia aut poſt ſuperueniente.* Cum enim in natura hominis deprehendantur quaedam egregia, quaedam praua, & vero per ſolam rationem firmiter demonſtrari nequeat, imperfectionem & labem illam ex culpa ipſius hominis proueniſſe; inde origo eius labis in medio relinquitur in diſciplina, quae vltra rationem adſurgere non vult. Etſi ex diuinis literis conſtet, quae praeclara ſunt in hominis natura ex primaeua conditione, praua, ex ſuperueniente eſſe. Vnde illi quidem, qui ſola ratione agit, non opus eſt explicare, ex quo fonte bonae aut malae affectiones hominis promanent. Sed Chriſtiana religione imbutus etiam me non monente intelligit, ex conditione hominis poſt ſuperueniente, id eſt, quae

per lapſum Adami in genus humanum redundauit, eſſe quoque hominis recens nati imbecillitatem; quae tanta eſt, vt niſi accedat aliorum hominum auxilium, vel pereundum ipſi eſſet, vel in animal quouis bruto horridius adoleſcendum. Eum locum hiſce verbis claudo: *Igitur quod homo non miſerrimam vitam inter omnia animantia degit, a coniunctione & ſocietate ſui ſimilium habet. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum non ad matrimonium duntaxat, ſed ad ſocietatem cum aliis hominibus in vniuerſum pertinet.* Heic manifeſtum eſt, ſermonem mihi eſſe non de Adamo in Paradiſo, ſed de infantibus in iſta, quae nunc conſpicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*, quae initio a Deo ad ſignificandam neceſſitatem comparis Adamo adiungendae proferebatur, a me latius extenditur, & ad praeſentem materiam adplicatur. Id quod in materia graui ſeriaque facere fas piumque eſt. Hinc patet, quantum ſpecimen calumniae ſit, quod *Index Nouitatum*, verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra ſocietatem ſine lege, ordine ac decore fuerit, probari illo poſſe dicto putat: Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum.*

§. VII. ALIA quoque corradit *Auctor Indicis*, quae cauilletur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quae ſuper primaeuo ſtatu hominis in noſtris Eccleſiis recepta ſunt. Dicit, me p. 140. *primos homines, prout in origine & ſtatu ſuo primaeuo ſe habuerunt, non tantum mortalium nomine appellare, ſed tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, vt ſine peculiari cura ſeruari non potuiſſent.* Atqui iam abunde oſtenſum fuit, mihi dicto loco ſermonem non eſſe de ſtatu Adami paradiſiaco; ſed vnice mihi propoſitum fuiſſe quadam fictione repraeſentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto deſtituti, indicio capto ab illa imbellia, ignorantia, & incultu, quae naſcentes iam mortales comitantur. Haec quippe iſto loco nobis eſt *primaeua indigentia & imbecillitas.* Igitur nullo modo a me Adamo in ſtatu innocentiae mortalitas tribuitur; neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introiuiſſe. Sic & manifeſta calumnia eſt, quod vlterius arguit, me aſſerere: *Mortalitatis cauſa genus humanum diuerſitate ſexus, propagandique ſe facultate creatum eſſe. p.* 750. Ita enim mea verba ſunt: *Poſtquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua ſemper ſtirps creando eſſet ſufficienda, aut tam nobilis ſpeciei duratio vnius aeui ſpatio extingueretur, ſapientiſſimus Creator proſpexerat diſcrimine ſexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus ſeſe propagandi.* Heic ſane impudentiſſime mihi tribuitur haec propoſitio: genus humanum ab initio mortale creatum, eoque fine datam ipſi diuerſitatem ſexus. Sed dum verbis plusquamperfecti temporis vtor; *genus humanum morti fuerat redditum obnoxium, Creator proſpexerat;* ſatis innuo, ab initio genus humanum morti non fuiſſe obnoxium, ſed ex facto poſt accedente tale redditum. Et quia omniſcius Creator illum caſum vtique praeuiderat, eidem quoque velut euentualiter proſpexiſſe per diſcrimen ſexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum vltra aetatem vnius hominis non duraret. Eoque per ſapientiam Creatoris generandi mediante ſexus diuerſitate vſum habuit in ſtatu hominis tam in-

tegro, quam corrupto. In illo enim ſtatu prouentura erat ſoboles primae integritatis haeres, vt plures Deus haberet cultores; in altero autem ſtatu prouentura erat ſoboles corrupta, ne per irrepentem ex peccato mortem intra vnam aetatem genus humanum interiret, poſtquam Deo viſum non fuit, extincto priore nouum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum a corruptis hominibus incoli, quam plane deſertum iacere. Patet ergo *Auctorem Indicis* eiusmodi errores in meo libro non inueniſſe, ſed de ſuo intuliſſe, ac poſtquam decreuerat omnino quosdam errores mihi impingere, verba mea quouis modo ad ſcopum ſuum detorſiſſe; quae ſane lectori aequo & erudito, & qui ex calumniis, vanisque litigiis gloriam non captat, tale quid vltro non inſinuant.

§. VIII. Non erubeſcit quoque *Auctor Indicis* aliam non paulo atrociorem calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi ſententiam tribuit: *Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus extra ſocietatem exſiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipſis inferior ac prauior, fuerit, quae cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit. p. 3. 4. p. 136. 138.* Si hoc artificium viris cordatis probatur, vt ex diuerſis locis non quidem integrae ſententiae, ſed ſingula verba combinentur, & nonnulla de alieno infarciantur; tunc ſane facillimum fuerit, vel ſanctiſſimis ſententiis diuerſos, eosque foediſſimos ſenſus tribuere. Nullibi enim in omnibus meis ſcriptis haec propoſitio extat: *hominem phyſice perfectum ſine lege, ordine & decore vnquam extitiſſe.* Quin potius contrarium doceo p. 6. vbi ſtatum hominis naturalem ex primo conſiderandi modo, per quam tenetur eſſe creatum auctorem ſuum agnoſcens, colensque, & opera eiusdem admirans, & cui vita ſit diuerſa a brutis exigenda, expreſſe trado hominem comitari *ab ipſa natiuitate.* Et p. 312. ex profeſſo explico *de obligationibus connatis, ſeu quae omnibus eo ipſo, quod praedita ratione animalia ſunt, inhaerent; ſeu quae ipſam naturam rationalem vt talem comitantur.* Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, aſſerere, hominem phyſice perfectum vnquam ſine lege, ordine & decore extitiſſe? Si obligationes inſunt homini vt tali, quomodo lex vnquam ab eo abeſſe potuit? Sic & nullibi in meis ſcriptis doceo, *hominem ab ipſa creatione reluctantem rationi habuiſſe voluntatem, brutisque ipſis miſeriorem ac prauiorem fuiſſe.* Quin potius etſi meum non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiae ſit propria; tamen vt omnem cauillationibus anſam praeſcinderem, diſertis verbis *conditionem naturae humanae* dixi eſſe *primigeniam aut poſtſuperuenientem.* Quo ipſo vtique ſatis pro ratione inſtituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos conſcribere, inſinuaui, quicquid miſeriae aut prauitatis in natura humana iam deprehenditur, non ad primigeniam ipſius conditionem, ſed ad poſtſuperuenientem, mediante Adami lapſu, referendum. Et valde lippum eſſe oportet, qui cernere nequeat, ea quae dicto loco I. §. 5. traduntur, ad conditionem hominis primigeniam, quae §. 6. 7. 8. ad poſt ſuperuenientem ſtatum pertinere. Sed & in eo inſignis ſtupor *Schvvartzii* conſpicitur, quod putarit, quia dicto loco ex contemplatione naturae humanae colligo, non congruiſſe homini, vt viueret exlex; igitur me

me ſtatuere & praeſupponere hominem vnquam a lege immunem extitiſſe. Nullo inquam modo ſequitur: Quia incongruum eſt homini, ſi conditionem naturae ipſius contemplemur, vt ſit exlex; igitur homo vllo temporis momento ſine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de vſu partium in corpore humano commentantur, non ſolum poſitiue oſtendunt, cui vſui quaeuis pars in corpore humano inſeruiat; Sed & quam incommodum, noxium, aut indecorum fuerit, ſi illa pars deeſſet. Num idcirco ſtatuunt aut praeſupponunt, iſtam partem aliquando abfuiſſe, & poſt deprehenſa ea incommoditate ſuperadditam? Si dicant, verbi gratia, congruum valde eſſe homini, vt ceruicem habeat flexilem, ne ſemper toto corpore ſeſe inclinare aut circumuertere opus habeat; Num ideo ſtatuunt, homines aliquando rigida ceruice extitiſſe, & vertebras poſt acceſſiſſe? Niſi quis forte eo abſurditatis velit deſcendere, vt dicat: Deum non potuiſſe velut in anteceſſum proſpicere, quid creaturae abs ſe producendae decorum ſit futurum, ſed capto prius experimento defectum deprehenſum ſuppleuiſſe. Sicut imperiti Architecti ſolent, qui iam extructa vbi diſplicuerint, reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanae hoc opus eſt, tentando demum rei conuenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipſo vno velut momento abſoluta, per partes contemplari, & addendo aut abſtrahendo horum inter ſe conuenientiam & relationem rimari, vt hac via veſtigia ſapientiae diuinae vtcunque deprehenſa admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa re ipſa ſeparare velle, & vnius ſine altero, exſiſtentiam comminiſci, ſumma ruditas aut malitia foret.

§. IX. Sed & ea, quae ſuper indole entium moralium in genere tradidi p. 3. ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem aduerſus primaeuum hominis ſtatum, prout Theologi hunc conſiderant, continentia, dum inter errores meos & hunc recenſet: *Attributa vel Entia moralia originitus homini phyſice perfecto ſuperaddita ſaltem, non concreata eſſe.* Vbi planiorem nobis reſpondendi viam feciſſet, ſi paulo diſertius explicaſſet, aduerſus quem articulum fidei noſtram ſententiam pugnare iudicaret, aut vbi in locis Theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc coniectura tantum nobis indagandum eſt, quid ſcrupulorum ipſi ſuggeſſerit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more ſuo *Auctor Indicis*, quod de ſuo inſarciat haec verba, *non concreata*, quae in libro meo nullibi extant. Quin potius eorum contrarium a me docetur, eoque fingit iſte repugnantiam inter *ſuperaddi & concreari*, quae reuera nulla eſt. Deinde quantum ſupplicando licet aſſequi, id ſibi, aut aliis perſuadere voluit *Schwartzius*, a me ſtatui; hominem ab initio creatum partibus quidem phyſicis perfectum, ſed absque omni velut moralitate, quae deinceps ipſi tanquam extrinſecum aliquod accidens, & quod eſſentiam ipſius non neceſſario comitabatur, ſit ſuperaddita. Ex quo conſequi ſomniat, a me negari, imaginem Dei fuiſſe homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit; ſed habuiſſe tantum rationem ornamenti cuiusdam acceſſorii, quo ſublato de perfectione hominis nihil deceſſerit. Enimuero in hoc hominem iſtum ratio vehementer fugit, quod

quod imaginem Dei in classem entium moralium conicere vult, cum tamen illa quam maxime inter entia naturalia locum sortiatur. Equidem videre mihi videor, quid istum mouerit; Putauit scilicet id omne ad entia moralia referendum, quod quemcunque respectum ad mores habet. Sed quo priuilegio, quam sibi ipse finxit definitionem, authentica erit? Aut quare cum ad librum meum calumniandum prouolaret, non id otii sibi sumsit, vt accurate consideraret, quid mihi entia moralia dicerentur, quae super earum origine & natura traderentur, quae classes denique earundem constituerentur? His enim perspectis facile fuisset animaduertere, imaginem Dei & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia posse referri, prout illa a me definiuntur. Alias enim si quae iste super entibus moralibus somniat, obtinerent, in eorum classe quoque censeri deberent omnes libri, qui ad mores spectant, imagines itidem sanctae apud Pontificios; tum ipsa templa, & campanae, atque earum sonitus, quo homines euocantur ad audiendos sacros sermones morum emendationi subseruientes; toga insuper holoferica ad talos descendens, capillus castigatior, collare fistulosum, abdomen & ronchi, superciliumque, tanquam grauitatem morum arguentia; denique & ipsum patibulum, cui maxima inest efficacia ad malos mores dedocendos. Quo cum nihil absurdius dici queat, vel hoc indicio esse potest, quam turpiter se dare soleant homines semidocti, idiotis longe intractabiliores, magisque importuni, qui ad censuram ferendam prouolant super rebus, quas vix primis labiis degustarunt; & quam horribilia fingendi ansam sua inscitia praebeat ingeniis turbulentis, & quibus ad famam, cuius tam ardens sitis eos coquit, nulla alia patet via, quam ex litigiis aduersus viros celebres susceptis. Sicuti & ex eodem fonte promanat alius articulus *Indicis: Entia moralia eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubitu posse sine vlla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerunt*, p. 4. & 19. Vbi itidem primo loco obseruanda est foeda illa verborum meorum interpolatio; non nisi triobolaribus calumniatoribus vsurpata, quippe quae fraudem ita aperte apricatur. Nam nullibi in meo libro extant haec verba; *originitus etiam considerata*, quorum sensum mihi diuinando nondum tum suspicando assequi. Sicuti & vocabulum *amitti* de suo addidit *confector Indicis.* Tum & dicto *pro lubitu* insidiose posita est, quae fortasse imperitiori insinuari posset; Entia moralia pro nudo lubitu eius, cui inhaerent, deleri posse: cum tamen haec sint mea verba: Entia moralia eorumque effectus deleri iterum posse pro lubitu *eorundem*, a quibus suam habent originem, In quo ipso cum vtique momenti aliquid sit ad istorum naturam exprimendam, a viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc malitiose est positum; *sine vlla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerant*. Quod non leuiter abit a meis verbis; *nulla mutatione physica in re cui erant superadditi proueniente*; item, *ipsa personarum aut rerum substantia physica haut quidquam immutata*. Sane enim licet substantia *physica* subiecti non mutetur, sublato ente morali; potest autem eandem sublationem grauis mutatio, aut corruptio alterius sequi. Sic, verbi gratia, vbi statu suo quis exuitur, eius substantia physica non mutatur; sed nihilo secius grauissima

uiſſima inde mutatio ipſi prouenire poteſt, quae ad contemptum, inſultationem aliorum paupertatem, aliaque mala illum deducere valent. Sic dominio in res ſuas amiſſo non mutatur ſubſtantia phyſica hominis, moleſtam tamen idem mutationem inde ſentit, e diuite pauper factus. Sic diſpenſator ille iniquus munere dimotus ſuam ſubſtantiam phyſicam retinebat, vt tamen mox de inſolitis laboribus aut mendicitate metuere inciperet. Igitur cum ego de mutatione ſubſtantiae *phyſica* ita ſolicite inculcarim, malitioſum eſt, pro ea ſubſtituere *vllam* mutationem aut corruptionem. Sed haec ideo tantum a me paulo latius deducta ſunt ad oſtendendas foedas calumniandi artes iſti homini tam familiares. Nam ad me ab opinione erroris eximendum ſufficit dixiſſe; Imaginem Dei, qua primus homo praefulgebat, & qua per lapſum amiſſa natura noſtra labe peccati originalis eſt infecta, non fuiſſe ens morale; ſed fuiſſe perfectionem quandam phyſicam naturae humanae, eoque ipſa ſublata vtique ſubſtantiam phyſicam hominis ſenſiſſe mutationem, dum morti variisque imbecillitatibus ac ſenſui tot malorum obnoxia fuit reddita.

§. X. PORRO quos *auctor Indicis* ex vocabulis *ſuperaddendi* & *imponendi* ſcrupulos concepit, illi itidem ignorantiam agnoſcunt parentem. Neque ex eo quod dicimus, entia moralia rebus iam exſiſtentibus & phyſice perfectis ſuperaddi inferre licet; nos aſſerere, hominem per vllum temporis momentum reuera extitiſſe omnibus entibus moralibus vacuum. Sane nos de ſtatu hominis naturali p. 6. & obligationibus congenitis p. 312. diſerte docemus, quae homini vtique coaeuae ſunt, & ſine quibus nullo momento temporis homo extitit. Sed dum indolem entium moralium penitus rimamur, deprehendimus ea diuerſum quid eſſe a ſubſtantiis, eoque ad modos, aut ſi ita mauis, accidentia eſſe referenda. Iam autem modorum natura eſt, vt intelligantur; praerequirere ſubiectum aliquod, cui inhaerent, quod licet non ſemper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius eſt. Eoque ſumma inſcitia eſt, ſi quis natura & ordine concipiendi prius quid altero dicat, arguere, quaſi idem tempore quoque prius exſiſtere aſſerat. Sane & circa attributa phyſica prius Subiectum, quam adiunctum, prius materiam, quam quantitatem concipimus, vt vt illa nunquam ſine hac extiterit. Quia porro entia moralia non ex ſubſtantia & qualitatibus hominis phyſicis reſultant, ſed originarie a determinatione, decreto atque imperio Creatoris; inde iſtorum ſubiectum non aliud animo concipere poſſumus, quam hominem phyſice perfectum, cui iſta attributa ex impoſitione Creatoris ſuperaddita intelligantur. Nam de caeteris entibus moralibus, quae ex impoſitione hominum proueniunt, manifeſtum eſt, illa ſubſtantiae hominis iam perfectae poſt ſuperaddi, eoque & tempore poſteriora ipſo homine ſunt. Vnde & patet, τὸ *concreari* & *ſuperimponi* imperite ſibi opponi; cum vtique dentur entia moralia, quae humano generi concreata, id eſt, in ipſo creationis momento ſuperimpoſita ſint. Eoque ſuperimpoſitionis vocabulo non notatur productio aliqua creationi quoad tempus poſterior: ſed idem adhibetur peculiariter ad exprimendum modum originarium producendi entia moralia; ſicuti ex vſu Theologorum modus originarius entia Phyſica finita producendi creatio nuncupatur.

§. XI. CAETERVM *Schwartzius* longe post flagellatum Indicem interuallo, calumniam, quam supra §. 8. excussimus, alia dissertatione remouere non erubuit, etsi paulisper interpolatam hoc modo: *Reluctante legi voluntate, qua nunc viuitur, velut re per se & naturam suam indifferente, creatum esse hominem.* Vbi mirari libet hominis vesaniam, cui non suffecit de eadem calumnia semel conuinci, & insuper ruditatem suam foedis modis apricari. Nam isthaec propositio, quam mihi malitiose affingit, reuera est ineptissima; & aperte contradictionem inuoluit, *aliquid legi reluctans indifferens esse ante respectum ad legem.* Quod perinde est, ac si dicerem, qui pedalem habet barbam, citra respectum ad barbam imberbis est. Deinde & hoc magnam ipsius in rebus moralibus inscitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici posse putet. Sane bonitas & malitia, quando sunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando personae aut rei Physicae, in quam bonitatis aut malitiae denominatio cadere potest, non datur medium, verbi gratia, inter rectum & prauum, iustum & iniustum, integrum & corruptum. Ex quo genere est etiam voluntas hominis, quam aut bonam aut malam, seu integram, aut corruptam esse oportet: indifferentem, seu quae neque bona neque mala sit dari absurdum dictu est. Denique miserabiles plane sunt consequentiae, quas ex somniis suis elicit; quasi nempe ex sententia, quam mihi affingit, sequatur: Deum creasse aliquid, quod infinitae ipsius sanctitati & iustitiae aduersatur, Filium Dei de rebus per se indifferentibus hominem factum, in vita aeterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum absurditas clarius adparebit, si haec illatio cum thesi mea conferatur. Ita enim iste ratiocinatur; Si lex in ipsa creatione homini superaddita, & nunquam sine lege homo fuerit. Et Deus creauit aliquid, quod infinitae ipsius sanctitati & iustitiae aduersetur. Id est, quia Deus statim in creatione hominem esse bonum iussit. Ergo eundem malum ipse creauit. Item: Si Deus nullo momento hominem siuit exlegem esse. Ergo Filius Dei de rebus per se indifferentibus homo factus est. Item: Quia malitia hominis post creationem ipsi superuenit. Ergo in vita aeterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum est, illatio *Schwartzii*. Quem animi morbum eiusmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§. XII. DENIQVE & illud summi stuporis est argumentum, quod maleuoli statum hominis naturalem, de quo mihi sermo est, confundere instituant cum *statu purorum naturalium*, quem Scholastici quondam commenti sunt. Quirites vestram fidem! Quid cognationis mea dogmata cum istis commentis habent? Vbi ego de puris naturalibus Scholasticorum ago? Vbi locorum mihi inquiritur, dona gratiae, seu quae hominem in statu gratiae ponunt, Adamo esse concreata, an post superaddita? Neque vero qui vocabulo superaddendi in alia materia vtitur, is statim cum *Bellarmino* sentit. Et plura vtique sunt, quae homini superaddita dici possunt, praeter ea, de quibus inter Theologos nostrates & Pontificios disceptatur.

CAPVT

CAPVT IV.

DE FVNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATVRALIS.

§. I.

POSTQVAM constitutum mihi fuerat, Ius naturale in iustae formam disciplinae redigere, cuius partes inter se bene cohaererent, & ex se euidenter fluerent; Prima cura fuit circa constituendum idoneum fundamentum, seu propositionem fundamentalem, quae videlicet omnia eiusdem praecepta compendio complecteretur, & ex qua ista facili & perspicua subsumptione deduci, in eamque resolui possent. Quae quidem, si congruere debebat scopo nostro, quo eam disciplinam ad captum vniuersi generis humani attemperare, & supra controuersias circa peculiarem cultum diuini Numinis eleuare studemus, debebat talis esse; vt non solum caetera praecepta per euidentem consequentiam inde fluerent, sed & vt eiusdem veritas ex solo rationis lumine exsplendesceret; adeoque ad eandem agnoscendam omnes homines perspicuis demonstrationibus adigi possent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neque enim opus erat, vt isthaec propositio esset ex earum numero, quae communiter natura notae vocantur, seu quarum euidentia citra ratiocinationem intellectui sese adprobat. Sed sufficiebat eam ex eiusmodi extructam obseruationibus, quas ipsa natura rerum & hominis suppeditat, & quae a nullo sanae rationis compote in dubium vocari possunt. Haec porro propositio licet eundem in disciplina iuris naturalis vsum praebeat, quem in physicis & astronomicis exhibent hypotheses; eadem tamen hypothesis proprie dicta non est, ideo quod non duntaxat tanquam vera supponatur, non definito, vtrum reuera cum natura rerum congruat, an minus; sed eius veritas & exsistentia manifestis & certis demonstrationibus vtique subnitatur. Quod si quis vocabulo *fundamenti* in alio sensu vtatur, faciat id suo lubitu, dummodo non putet, eo ipso se mihi contradicere, aut per ea, quae ipse super caepis declamat, destrui ea, quae ego de alliis commentor. Sicuti VELTHEMIO *fundamentum Iuris vocatur id, quo aliquid aptum est, vt sit vel fiat Ius;* & in specie *fundamentum naturalis iuris constituitur natura obiecti iuris naturae, ideo quia actus illi, qui obiectum iuris naturalis esse dicuntur, talis naturae sunt, vt si quis recta ratione vtitur, & de hisce practice iudicare vult, aliter iudicare nequit, quam quod huiusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Quae κυρία δόξα promulgatur ab ipso in prooemio *Synopseos Institutionum iuris naturae* §. 22. *manuscriptae*. Quae vbi publici Iuris facta fuerit, orbem erudi-

eruditum nouum ſidus irradiabit, quod ſplendeat velut inter ignes Luna minores.

§. II. Talem igitur, quam deſignauimus, propoſitionem fundamentalem vt inueniremus, viſum fuit eas, quae a quibusdam loco talium adhibitae ſunt, paulo curatius excutere, &, num ſcopo noſtro congruant, examinare. Ex hoc ipſo enim ratio adparebit, quare caeteris ſepoſitis illa quam elegi, ſeſe potiſſimum potuerit adprobare. Primo igitur loco excutitur, quod ICti Romani ius naturale pronunciauerunt id, quod natura omnia animalia docuit, ita vt ad hoc ius ſpectent illi actus, in quos connata quadam neceſſitate fertur, aut a quibus refugit hominum aeque, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propoſitio legis naturalis haec eſſet: in quoſcunque actus homines aeque ac bruta feruntur, illi legi naturali praecepti, quos vtrique refugiunt, eadem lege vetiti intelliguntur. Iſthaec propoſitio quare a nobis repudiata ſit, non opus eſt, vt heic repetamus. Neque ad rem facit, quod non nemo hoc ſenſu ius naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorum certae actiones inſtinctu quodam, voluntatibus hominum ſimili, peractae congruant cum diuini Numinis ordinatione, & eatenus ſint iuſtae; & per conſequens in bruta hactenus cadere rectitudinem ſuorum actuum, quatenus ſecundum ordinationem diuinam peraguntur. Nam hoc non obſtante diſſimilitudo & inadaequatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diuerſum vtique ſcopum actibus hominum, quam brutorum Creator praefixit, & diuerſae ſpeciei brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter ſe diſcrepant. Et ſi vel maxime regulam illam, iuxta quam Deus ab aeterno actus creaturarum ſuarum regere decreuit, legem Dei aeternam vocare velimus, cuius intuitu brutorum aeque ac hominum actus aeterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent; hautquaquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi ſunt; cum lex illa aeterna bruta regat tanquam machinas vel automata quaedam, queis nulla abs regula ſibi praefixa diſcedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio; eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum ſuorum antegreſſa cognitio & libertas eſt.

§. III. Inde tanquam ſcopo meo incongruam reieci theſin iſthanc: quod in ſe & ſua natura honeſtum aut turpe eſt, id lege naturali praecipitur aut vetatur. De qua ſequenti capite peculiariter erit diſceptandum. Tum vlterius a me inquiſitum; num commode ad finem meum adhiberi queat dogma noſtratibus Theologis familiare; quod ius naturale ſit ἐκτύπωμα iuſtitiae Dei eſſentialis; adeoque num in diſciplina iuris naturalis, ad omnium hominum captum accommodata, propoſitionis fundamentalis vicem ſubire poſſit iſthaec: Quicquid cum iuſtitia Dei eſſentiali congruit, id lex naturalis hominibus praecipit; quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Haec propoſitio, quare a nobis non potuerit ad eum, quem diximus, ſcopum adſumi, L. II. c. 3. §. 5. & in Apologia §. 9. & 25. expoſitum fuit. Qua ſuper re ne cuipiam ſcrupulus remanere queat, denuo eam quantum poteſt perſpicue inculcare taedio non erit. Ac primo quidem obſeruandum eſt, ea quae ſuper iuſtitia

ſtitia diuina nobis perſpecta ſunt, vel ex ſolis diuinis literis hauſta eſſe, rationi noſtrae in ſe incognita, vel ex lumine rationis, conſpirantibus ſimul ſacris Scripturis, innotuiſſe. Ad poſteriorem claſſem pertinet, quod Deus promiſſa ſua firmiter ſeruet, in verbis ſuis ſit veraciſſimus, nemini iniuriam faciat, munus velut iudicarium in creaturas legibus obnoxias incorruptas exerceat, etſi regulas iuſtitiae diuinae vindicatiuae non parum a regulis iuſtitiae in foro humano exercendae abire, ſatis patere poteſt, ſi quis ea, quae nos L. VIII. c. 3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut iudiciarium Dei reſpectum habent, conferre velit. Et quidem vt haec iuſtitia competat Deo eſſentialiter, id eſt, vt hoc attributum ex perfectione ipſius eſſentiae neceſſario reſultet, & vt per eſſentiae ſuae perfectionem non poſſit aliter cum creaturis ſuis quam iuſte agere. (Nam iuſtitia etiam in Deo concipitur tanquam attributum, quod reſpectum ad alios inuoluit.) Non autem quod adſuetudine ſibi talem perfectionem comparauerit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua a ſuperiore lata obligetur. Ad priorem claſſem ſpectant ea dogmata de iuſtitia diuina, quae ſubſternuntur & implicantur articulis fidei Chriſtianae de lapſu Adami & ſubſecuta inde miſeria generis humani; de incarnatione Filii Dei, eiusque ſatisfactione, merito, & paſſione; de iuſtificatione hominis; de poenis impiorum aeternis. Haec vti captum humanae rationis ſuperant; ita eadem excedere regulas iuſtitiae humanae, eoque has ad illam adplicandas non eſſe, diſerte proteſtati ſumus L. VIII. c. 3. §. 2. Nam niſi quis huic diſcrimini iuſtitiae diuinae & humanae preſſe innitatur, mihi quidem non adparet, quomodo Socinianorum ſtrophis ſatisfacere queat, qui regulis iuſtitiae humanae ad iuſtitiam diuinam translatis, articulos iam memoratos, adeoque integrum ſyſtema Theologiae Orthodoxae ſubuerſum eunt. Quae ergo a me obiter ſuper iuſtitia diuina tanguntur, vnice ad poſteriorem claſſem pertinent. Prioris generis dogmata captum humanae rationis ſuperantia Theologiae in ſolidum reſeruantur.

§. IV. Deinde quamquam Deum eſſe iuſtum eſſentialiter etiam ex lumine rationis notum ſit; tamen quo minus hoc effatum; (eſſentialem Dei iuſtitiam eſſe πρωτότυπον legis naturalis, & hanc eſſe illius ἐκτύπωμα,) vicem propoſitionis fundamentalis in diſciplina Iuris naturalis ſubire poſſit, graues rationes obſtant. Sane enim non poteſt ſola ratio noſtra, quae tamen pro vnico cognoſcendi principio noſtrorum dogmatum circa ius naturale fuit aſſumpta, perſpicere, quod Deo neceſſum fuerit, iuſtitiam, quae in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & eſſentialem ſuam iuſtitiam; aut quod neceſſum ſit creaturam perfectionum diuinarum adaequate praeſertim, repraeſentare. Deinde rationi noſtrae ſibi ſoli relictae iuſtitia humana prius cognita eſt, quam iuſtitia diuina, eoque in diſciplina ſoli rationi ſuperſtructa loco fundamenti adſumi non poteſt, iuſtitiam humanam diuinae eſſe ἐκτύπωμα. Ratio enim humana ſibi ſoli relicta Deum ex operibus ſuis cognoſcit, eiusque attributa colligit ex perfectionibus, quae cum in aliis creaturis, tum in homine praecipue conſpiciuntur, depurando imperfectiones, quae ex eſſentia finita, aut mole corporea proueniunt, & ad captum diuinae eminentiae iſtas attemperando. Sic quando animaduer-

timus praeſtantiam & perfectionem in ſe habere, ſi homo fidem datam ſeruet, verax ſit, nemini iniuriam inferat, ius incorrupte dicat; colligimus ſane, hanc perfectionem in eo vtique intelligendam, qui prima eſt cauſa, & huius vniuerſi ſummus Moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in Ente eminentiſſimo & independente locum poſſit inuenire. Vnde inconueniens eſt, id quod intuitu noſtrae cognitionis poſterius eſt, ſupponere tanquam fundamentalem propoſitionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius eſt, deducendum ſit. Accedit, quod ratio noſtra non parum diſcriminis inter iuſtitiam diuinam & humanam deprehendat. Nam vti iam dictum, iuſtitia diuina eſt eſſentialis, humana imperata. Iuſtitia humana exercetur inter natura aequales, ſuperiori tribunali obnoxios; diuina a Creatore coeli & terrae aduerſus hominem terricolam. Quae homo ex iuſtitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic Ius habet: atqui ad aliquid a Deo exigendum nulla creatura ius habet; quippe cum etiam quae ex promiſſo Deus nobis praeſtat, eius gratiae in acceptis referre debeamus; & omnes pii exſecrantur impudentiam iſtius Monachi moribundi, qui velut ſuo iure Deum coelum poſcebat hiſce verbis: Solue quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam iuſte facere, Deus non poteſt non iuſte facere. Tum etiam actus quidam ſunt iuſtitiae humanae, qui in Deum ob eminentiam eſſentiae ipſius cadere non intelliguntur; vti ſunt non pauci actus iuſtitiae vniuerſalis, & illa iuſtitia particularis, quae contractus regit, ad ſubleuandam indigentiam humanam inventos. Vnde ſi quis ex ſaepedicta propoſitione praecepta legis naturalis deducere inſtituat, deprehendet, non ſolum conſequentiam ſaepe fore ineuidentem, & quam ſola ratio comprehendere nequeat, ſed & illud principium non vna parte eſſe inſufficiens. Sic ſi ita colligere velim; homo debet pacta ſeruare, quia Deus ſua promiſſa ſeruat; homo non debet iniuriam homini facere, quia Deus nemini iniuriam facit: iſthaec connexio ſoli rationi euidens non eſt, cui infinitum diſcrimen inter Creatorem coeli & terrae, & homuncionem ſemper animo obuerſatur. Aſt ſi ita inferam, Reddite debita veſtra, quia Deus reddit ſuis creditoribus; eſtote grati, quia Deus eſt gratus aduerſus ſuos benefactores; obedite regi, quia Deus obedit ſuperioribus ſuis; honorate parentes, quia Deus honorat parentes ſuos, ineptam & falſam rationem allegaſſe iudicabitur. Quae omnia qui probe expenderit, facile probabit rationem meam, quare alia propoſitio fundamentalis mihi fuerit inueſtiganda. Praeſertim cum non ratio ſolum, ſed & ſacra Scriptura inadaequationem inter iuſtitiam diuinam & humanam diſerte agnoſcat. Sane enim non minima pars iuſtitiae humanae eſt, quae in contractu emptionis venditionis conſpicitur; aut quae cernitur in retribuendis beneficiis. Atqui neque illa per Pſalmum L, 10. 11. 12. neque haec per Roman. XI, 35. in Deum cadit.

§. V. Isthaec quanquam in ſe ſint planiſſima; omnem tamen lapidem mouent aduerſarii, vt errorem aliquem mihi heic impingant. Et primo quidem in occaſionem calumniae arripiuntur haec mea verba: *Hinc & quando Deo tribuitur iuſtitia; non illa eſt intelligenda reſpicere aliquam obligationem, aut ius in altero, ſicut iuſtitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectiſ-*

fectissimae suae naturae congruere ipse operibus & per reuelationes ostendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo quae recte a nobis aduersus alios aguntur, exprimimus. p. 134. Heic quid scrupuli cordato, & a litigiis alieno oriri possit non dispicio. Adseritur eo loco haec thesis, quod libertas Dei legibus proprie dictis non circumscribatur. Aduersus hanc obiici poterat, in Deum cadere iustitiam, seu Deum iustum esse. Iam autem iustitiam tam personae quam actionum inuoluere respectum ad legem. Iustitiam enim cuique tribuere, quod legibus ipsi tribui iubetur; & iustum vocari, qui alteri talia tribuere studet; eoque talem haud quidquam sibi libertatem omnimodam posse tribuere. Ad quam obiectionem respondetur; iustitiam Dei, & iustitiam humanam non per omnia pari passu ambulare. Nam iustitiam humanam respicere obligationem, quae legem & superiorem ponit; quia homo ad iuste agendum obligatur per legem superioris. Alterum autem, aduersus quem iustitia est exercenda, habere ius ad id obtinendum, vel perfectum, vel imperfectum; id est, vt quod sibi debetur, possit exigere vel per modum belli, si viuat in naturali libertate, vel actione in foro intentata, si ciuis sit; vel saltem vt possit super iniquitate non tribuentis querelam mouere. Horum autem nihil in Deum cadit, quippe quo superior non datur, qui legem ipsi praescribere, aut obligationem iniungere queat: & aduersus quem nemini ius competere potest, deficiente foro, & quia quicquid creaturae habent boni, bonitati ipsius in acceptis referunt. Quia tamen perfectioni diuinae essentiae congruit tali modo cum creaturis agere, vt & promissa sua constantissime seruet, & nemini iniuriam faciat, & supremi Latoris atque assertoris legum, iudicisque munere incorrupte fungatur: inde huic attributo diuino, ex quo Deus tali modo agere intelligitur, idem vocabulum iustitiae tribuitur, quo homines solent exprimere, quae recte ab ipsis aduersus alios aguntur. Quanquam enim eiusmodi vocabula, quae aeque attributis Dei & hominum tribuuntur, tanto eminentiorem perfectionem in Deo, quam in hominibus notent, quanto diuina essentia humana est nobilior; iisdem tamen vocabulis vtraque attributa fuerunt exprimenda, non solum quia per lumen rationis a cognitis perfectionibus humanis ad perfectiones diuinas vtcunque inuestigandas adscendimus: sed etiam quia alias nullum conceptum formare apud nos possemus attributorum diuinorum, ni vocabula significationis ante nobis notae ad ea adplicarentur. Isthaec igitur verba hactenus explicata ita detorta adducit nouarius *Index: Statuit Iustitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum ad Deum adplicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo quam hominibus competere.* p. 134. 166. §. 9. p. 177. §. 12. Heic adparet, priora quidem verba mutilate esse adducta, & prout ab ipso exprimuntur, nullum plane sensum prae se ferre, nisi quod infestissimus calumniator hoc insinuare velle videtur, quasi a me plane iustitia diuina negetur. Quae quam atrox sit calumnia, ex iam dictis satis patere potest. Par illi est, quod mihi affingit, quasi scripserim, *Deo iustitiam ἀκύρως competere.* Quod dictum nullibi in meo libro extat. Equidem p. 166. a me scribitur; *valde ἀκύρως dici, Deum a se ipso, aut a sua essentia obligari;* nimirum quia obligatio proprie dicta & quae vinculum iuris

est,

eſt, principium aliquod extrinſecum & ſuperius praeſupponit. Sed num ideo Deus ἀκύρως iuſtus dicitur, quia iuſte agit propter eſſentiae ſuae perfectionem, non autem propter obligationem extrinſecus accedentem? Num iuſtitia eſſentialis minus κυρίως iuſtitia eſt, quam imperata, & habitualis? Denique concolor auctori mendacium eſt, quod in Indice ſcribitur, a me ſtatui; *iuſtitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere.* Num ſi dicam, iuſtitiam diuinam & humanam non eodem modulo metiendam; diuinam naturam eminentioris eſſe indolis, quam humanam; quosdam actus iuſtitiae humanae, qui nempe praeſupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo ſtatuo iuſtitiam Deo *minus* competere, quam hominibus? Perinde ac ſi dicerem; Deus non opus habet eiusmodi operoſa ſtructura oculi ad videndum, ſicut homo. Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic p. 177. dico: *Iuſtitiam diuinam & humanam eodem modulo metiendam eſſe, hautquidquam inde ſtatim euincitur, quod in ſacris literis ſaepe ad exemplum Dei reuocamur,* Luc. VI, 36. Matth. V, 44. 45. XVIII, 33. *quippe cum in illis locis argumentum a minori ad maius ductum videatur.* Vbi nimirum id doceo; quando iubemur miſericordes eſſe, *ſicut* & Pater noſter miſericors eſt, non ſtatim inferendum eſſe, miſericordiam diuinam & humanam eiusdem indolis eſſe, aut eodem modo & ex eadem cauſa Deum teneri ad miſericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνέργειαν eius dicti hoc modo longe ſolidius exprimi; Si Deus ſupremus omnium, beatiſſimus, ἀυταρκὴς, nulla vnquam venia indigens, eſt miſericors erga creaturam ſuam, quae peccato iram ipſius in ſe prouocauit; quanto magis par eſt hominem miſericordem eſſe erga fratrem, cuius venia & auxilio ipſe quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimusque viciſſim.* Si herus miſericors eſt erga ſeruum, quanto magis ſeruus debet eſſe miſericors erga conſeruum. Si Deus oriri Solem facit etiam ſuper malos, quanto magis par eſt hominem benefacere ſuo inimico: hominem, inquam, qui & ipſe aliis tam crebram offenſarum materiam praebet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Vbi ſane manifeſtum eſt, licet hoc genus ratiocinandi a minori ad maius adpelletur, non ideo tamen neceſſario attributum illud commune minus priori quam poſteriori ineſſe. Sic ſi dicam: Si Rex, in ſumma fortuna conſtitutus, humanus, modeſtus, ab omni faſtu & luxu alienus eſt; quanto magis modicae conditionis ciuem his virtutibus ſtudere par eſt, cuius opes ſtultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene ſe habet; ſed inde non ſequitur, neceſſario iſtas virtutes minus ineſſe Regi, quam cuipiam priuato; cum vtique Reges dentur animo modeſtiſſimo & a vanitate alieno, multi contra priuati & tenuis fortunae homines intolerabili faſtu turgidi.

§. VI. Opponvnt quoque nobis auctoritatem noſtratium Theologorum, quibus legem ſanctitatis, miſericordiae, iuſtitiae & perfectionis diuinae ἐκτύπωμα, & velut ἀπεικόνισμα adpellare familiare eſt. Ad quod regerimus, alio nos fine, & ex aliis fundamentis de lege naturae tractare, quam Theologi, qui iſthanc doctrinam ad indolem & vſum ſuae diſciplinae attemperant, & Scripturas ſacras pro adaequato principio ſuorum dogmatum habent, rationem tantum

in

in ſecundas partes admittunt, & Scripturis diuinis ancillari iubent. Igitur quae iſti ſuper lege diuina ex ſuo principio tradunt, id noſtrae diſciplinae nullo modo praeiudicare poteſt. Deinde & illud conſtat, iſtam ſententiam totidem verbis in literis ſacris non extare, ſed inuentam a Theologis, & elogii loco legi diuinae adplicatam, vt ſanctitatem atque iuſtitiam legislatoris, & perfectionem ipſius legis inde aeſtimemus. Nequaquam autem ea dictio eſt cauillanda, aut vltra illorum ſcopum & intentionem, & rei ipſius naturam extendenda. Neque crediderim vlli vnquam, cui ea ſententia vſurpata fuit, in mentem veniſſe, ex vocabulo ἐκτυπώματος, aut ἀπεικονίσματος hoc exſculpere; quod iuſtitia Dei aduerſus creaturas ſeſe exſerens, rationales cumprimis, & iuſtitia hominibus inuicem exercenda quoad omnes partes ſibi inuicem reſpondeat, Deoque eadem, quae hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitror aliquem eousque delirare, vt cum *Schwartzio* ſtatuere velit: *Qui neſcit legem Dei eſſe adaequatum ἐκτύπωμα iuſtitiae diuinae, is ignorat legem, neſcit peccatorum deformitatem, non capit denique neceſſitatem Saluatoris.* Quid eiusmodi ſequela aegrius fingi poteſt? Aſt ego infinitos fuiſſe dico, qui iſtorum articulorum fidei plenam & ſaluificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in mentem venit, Creatorem ἀνυπεύθυνον, & incorporeum iisdem officiis adſtringere, quibus hominum conditio eſt obnoxia, imperio ſuperiorum ſubiecta, & corporea mole preſſa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere poteſt, plurima officia hominum, adeoque plurimas partes iuſtitiae humanae, ſubiectionem, & naturam corpoream praeſupponere, nec citra hanc intelligi poſſe; quae Deo, tanquam enti ſupremo & incorporeo attribuere abſurditas blasphemiae proxima foret. Vix operae pretium fuerit aliam ineptiam *Schwartzii* heic repetere, qua taxare voluerat id, quod ſcripſeram; Deum eſſe veracem in ſuis verbis & promiſſis, & munus velut iudiciarium incorrupte exercere. Aduerſus quae ille magno cum ſupercilio crepabat: *Deus eſt iuſtus non ῥηματικῶς, a verbis, aut δικαστικῶς, a iudiciis ſolum, ſed & οὐσιωδῶς ab eſſentia; eoque iuſtitia proprie magis illi quam hominibus competit.* Vbi quidem exagitare nolo ſtolidam applicationem terminorum Graecorum ῥηματικῶς & δικαστικῶς, qua ignorantiam Graecae linguae oſtentare voluit; ſed quaeſiuerim tantummodo; vbinam ego negauerim Deum eſſe iuſtum eſſentialiter? aut quae heic ſit oppoſitio; & quid obſtet, quo minus, qui dicitur fidelis in ſeruandis promiſſis, verax in verbis, incorruptus in adminiſtranda iuſtitia, idem haecce attributa habeat eſſentialiter? Denique eousque rabies calumniandi *Schwartzium* agitabat, vt tandem ſeipſum Photinianiſmo adſtringeret, dum in quadam concione, qua virus ſuum e loco ſacro in me euomere conſtituerat, ita pronuntiabat: *In Rege exſerit ſeſe imago iuſtitiae diuinae. Nam ſicuti Deus non ſolum clemens & miſericors, ſed ſimul etiam iuſtus eſt, & in iudicio & iuſtitia regnat: ita etiam Rex pro conditione cauſarum, temporum & perſonarum ſeueritatem & zelum iuſtitiae loco lenitatis adhibere nouit.* Atqui ſi iuſtitia Dei & iuſtitia Regum pari paſſu ambulant, tunc neceſſario ſequitur: Sicut Rex pro conditione cauſarum, perſonarum & temporum iuſtitiae ſeueritate vtitur, ſed extra ſimilem conditionem ex clementia condonat delicta citra vllam interuenientem ſatisfactionem; ita & Deus vbi con-

conditio causarum, personarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, iustitiae seueritate vtitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra vllam satisfactionem. Quid est cum Photinianis necessitatem Saluatoris euertere, si hoc non est? Adparet igitur istam lucernam Ecclesiae, quae tam tenebricosas spargit flammas, acri emunctorio opus habere.

§ VII. Facile quoque ex hisce colligi potest, quare a nobis reiectum sit ius illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui statuunt. Sane enim cui ex solo rationis lumine res diiudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem iure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omnium Dominus, & homo diuino imperio obnoxius; cum praesertim multa, ad quae homines iure seu legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturae suae cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo se gerat erga creaturas, sicut homines se inuicem gerere iubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum reuocantur; non tamen ideo statim actiones Dei & hominum ex eodem principio promanant, aut ad eandem normam exiguntur. Nam Deus propter essentiae perfectionem non aliter potest agere; homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet aliter agere. Sicuti & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam vni homini in alterum hominem. Neque vtique sequitur, quod quis alteri agendum iniungit, ad idem quoque ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem tale ius Deo & hominibus commune, & quidem vtrinque adaequatum, nemo vnquam exsculpserit. An istud liquidis Scripturae sacrae dictis adstrui queat, nondum mihi constat. Equidem allegat *Schwartzius* dictum 2. Tim. II. 13. quod ipse pro dictatoria sua auctoritate ita παραφράζει; *Voluntas Dei nulla ratione a legibus naturae suae discedere potest.* Fateor tamen, me nondum esse ita perspicacem, vt videam isthaec consequi: Si Deus fidelis est, vt vt hominum fides fluxa sit, & seipsum abnegare nequit; Ergo Deus est obnoxius legibus. Iactatur etiam trita illa sententia; *Deus sibi ipsi est lex.* Quam imperitus valde foret, qui cauillari velit, cum eius acumen hoc modo sit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam esse, vt nulla lege aut norma, impulsiue exteriore ad hoc vt recte agat, praeter ipsam opus habeat; & isthaec sola normae & obligationis locum in ipso subeat. Et in hoc praecipue relucet perfectio diuinae naturae, quod per eam quidem non possit non recte agere, & tamen quicquid agit, liberrime agat; cum in creaturis vniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoque posset, hunc mundum magnam esse ciuitatem, cuius supremus Rector Deus est. Quemadmodum igitur in ciuitate Princeps subiectis quidem leges praescribit, ipse autem legibus superior est, vt tamen vltro faciat ea, quae in ipsius personam possunt cadere; Sic & Deus creaturis leges fert, ipse legibus superior, vt tamen vltro faciat, quae maiestatem & perfectionem suam decent. *Velthemii* dissertatio, quam super hoc argumento conscribilaturum se minatus est, in manus meas non peruenit, quae fortasse ansam praebere

bere posset pluribus ea discutiendi, quibus diuinam maiestatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopsi* ipsius perspicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita distinctione inter obligationem, quae ex imperio superioris prouenit, & eam, quae ex natura ipsius actus resultat. Vnde quando Deus obligari dicitur, sensum esse; *Dari certos actus per se & ex sua natura debitos, in genere morum, vt salua perfectione sua morali Deus hos actus omittere nequeat.* Enimuero illa obligatio ex natura actus nulla est; neque quaeuis necessitas agendi ex obligatione aut iure prouenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat a suae naturae conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit necessitatem a superiore latam in subiecto, cui diuersum agendi naturalis facultas est. Vnde profanum est, ius & obligationem, quae in sua natura subiectionem inuoluunt, Diuinae Maiestati obtrudere; cum quantumque istos terminos ab imperfectione deputare instituas, nil nisi obligationem & ius improprie dictum exsculpere inde queas, cuius sensus huc tandem redit: Deus propter perfectionem suam quaedam non potest non agere, & quaedam propter eandem non potest non omittere. Vbi & hoc monendum est, male a *Velthemio* adpellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo sint essentiales, & quantum mihi constat, ex vsu omnium Philosophorum perfectio moralis vocetur, quae vsu, & disciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhaeret.

§. VIII. CAETERVM dum illibatam Dei libertatem assertum imus, *Schwartzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistrum detorquere sensum satagit; dum in exsecrabili suo *Indice* talem mihi thesin affingit: *Deum, eo quod agens liberrimum est, naturae suae legibus ita non teneri, vt hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quae non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse*, p. 133. Quam diabolicam plane calumniam etsi in *Apologia* mea iam satis castigaui; tamen quia hoc scripto omne maleuolorum virus iunctim abstergere constitui, pleraque heic repetere non pigebit. Et quantum scelus priora verba continent, quando ista statui a me mentitur; *Deum naturae suae legibus ita non teneri, vt hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit.* Quae sententia in hanc propositionem resoluitur, Deus potest peccare. Ast qui verba mea candide expenderit, fateri cogitur, hoc quidem seculo atrociorem calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus nescia in solum Deum O. M. cadit, quae tanquam nobilissimum attributum perfectissimae ipsius essentiae concipitur. Quae & ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est coniuncta. Vnde quod Deus quaedam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito.* Vbi sane nemo tam caecus est, quin videat, per ista *quaedam* non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed talia, quae alias salua perfectione diuina a Deo agi posse videbantur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus

 sermo

ſermo eſt; & nemo vnquam tantopere delirauit, vt talem quaeſtionem formaret; An Deus peccet? ſed ita quandoque ſolet quaeri; An Deus poſſit peccare? Manifeſtum eſt igitur, in iſtis meis verbis, quae calumniator ita foede detorquet, contineri reſponſionem ad hancce quaeſtionem tacitam. Cum Deus ſit liberrimus & omnipotens, & abyſſus eius potentiae & bonitatis nondum ſit exhauſta, quare tamen quaedam non agit, aut non ſemper agit, quae alias a perfectione ipſius abhorrere non videntur? Ego heic nihil aliud habeo quod reſpondeam, quam quod beneplacitum Dei ita ferat; & ſolam hanc rationem reddere ſimplicius & in diuinam Maieſtatem reuerentius duco, quam ſubtilia commenta adornare, quibus omnipotentia diuina in ordinem redigitur, & iudicii noſtri anguſtiis circumſcribitur. Et hanc rationem niti arbitror non ſolum ſana ratione, ſed etiam dictis Scripturae, Pſal. CXV, 3. Epheſ. I, 11. Deinde vlterius dicto loco rationem reddo, quare Deus non poſſit quaedam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quaedam non poſſe agere dicitur, id non prouenit ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, naturali aut morali, ſed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non poſſe peccare dicitur, id non eſt ex *impedimento extrinſecus accedente naturali*, id eſt, vi maiore validioris, nec *morali*, id eſt obligatione a ſuperiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui ſuperiorem non habet. Sed prouenit hoc ex placito ſeu voluntate rectiſſima, & quae conuenit Enti maximo & praeſtantiſſimo. Vbi quod placiti ſeu voluntatis Dei, tanquam Entis ſupremi & perfectiſſimi, potiſſimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod vbi de libertate Dei ſermo eſt, conuenientius videatur eiusdem perfectioni exprimendae voluntatem, qualis in perfectiſſimum ens cadere poteſt, velut principium ipſius actionum aſſignare. Tum vt ea perfectio, qua Deus peccare non poſſe intelligitur, cum ſumma libertate coniuncta exprimeretur, & non pro tali impoſſibilitate peccandi haberetur, qualis in brutis & rebus inanimatis eſt, quae ideo peccare non poſſunt, quia rationali voluntate deſtituuntur. Denique quia in attributis diuinis, quae ad analogiam facultatum in homine vtcunque ſolemus concipere, perfectiſſima vnio & velut conſpiratio eſt intelligenda; ſic vt voluntas Dei eiusdem magnitudini, praeſtantiae, iuſtitiae, ſanctitati, bonitati nunquam repugnare poſſit, adeoque illa huic nunquam ſit opponenda. *Schwartzius* autem pro more ſuo verba mea malitioſe detorquet hoc modo: *Deus omnia illa quae non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere.* Vbi adparet, pro vocabulo *quaedam* ipſum ſubſtituiſſe *omnia;* omiſiſſe quoque non ſolum *morale* impedimentum, ſed & clauſulam, quae maxime ad rem faciebat, *quod* placitum diuinum *mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odioſe vocabula cauillatur; iactans, *idiomata & eſſentiam diuinam vnum ſimpliciter idemque eſſe, adeo vt de illis ne* unio *quidem ſatis recte, nedum* conſpiratio *aliqua, vel* reflexio, *vel neſcio quae* Dei voluntas ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperata, *ſed vnitas ſimpliciſſime dici poſſit.* Atqui, ſi hoc tantum dicerem, me

me dictionis genus adhibuisse liberius, & quod ad apices formularum superstitiose non adstringeretur in disciplina, vbi theses Theologicas proponere hautquidquam institutum meum fuit; & cum de sinceritate sententiae constet, vocabula vellicare malignum esse; quis aequus non fateretur, otiose mihi inane litigium moueri? Sed vt huc confugiam, opus non est. *Perfectissima* vnio idem mihi est quod vnitas aut identitas. Qui dicit, in attributis diuinis esse perfectissimam *velut conspirationem*, satis indicat, se metaphorica vti locutione, ad exprimendum huncce sensum; inter attributa diuina nulla est repugnantia, & Deus non agit, quae sibi repugnant. De attributis diuinis nuspiam *reflexionem* dixi, sed ita verba mea sunt Apologiae p. 8. *Si vel maxime essentiam diuinam ad modulum nostrae rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, &c.* Non credo voculas *si* & *velut* otiose heic esse positas. Sed nec supercilium istius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *Dei voluntas ad magnitudinem & praestantiam ipsius est attemperata;* exprimendo huic sensui: Deus nunquam vult aliquid, quod ipsius magnitudini & praestantiae repugnat, seu quo minus Optimus Maximus sit. Hactenus porro calumniator iste questus est, quod attributa diuina non satis vniuerim; mox carpit quoque, quod eadem non satis accurate discreuerim. *Attributa diuina*, inquit, *formaliter, id est, iuxta modum concipiendi nostrum ita ab se inuicem differunt, vt nullo modo confundi, nec,* verbi gratia, magnitudo & praestantia *pro sanctitate & iustitia poni, dicique possit, quod* voluntas Dei secundum magnitudinem & praestantiam, hoc est, *infinitatem & maiestatem pro illo quod dici debet, secundum sanctitatem & iustitiam* se moueat. Atqui inquam, *magnitudo* & *praestantia* sunt vocabula generaliora, quae *sapientiae, rectitudini, iustitiae* & *sanctitati* non opponuntur, sed haec potius includunt. Praestans est, & qui iustus, qui rectus, sanctus & sapiens est. Sed nec dubium est, quin cum Deus coelum ac terram crearet, non solum sapientiam, rectitudinem, iustitiam & sanctitatem, sed & omnipotentiam ac bonitatem, seu magnitudinem & praestantiam exseruerit. Denique & illam mihi thesin falso affingit *Index: Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Haec quippe thesis non solum nullibi in libro meo extat, sed & absurde ac nullo plane sensu concepta est. Sed ita dicimus: *In quem sensum interpretandum est illud tritum: Deus sibi ipse est lex.* Quis est sensus ille, qui ex superioribus fluit ad recte interpretandum acumen huius dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei semper se velut moueat, prout magnitudine & praestantia ipsius dignum est, id est, sapientissime & optime, adeoque lege extrinsecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda est calumnia *Velthemii*, qui fingit *propositionem hanc; Impossibile est Deum mentiri, ex mente mea hunc habere sensum; Deus non vult mentiri.* Sed iste est meus sensus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectissimi, repugnat perfectioni diuinae, cum qua voluntas diuina semper conspirat, & quidem vt id non proueniat ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, sed vt nihilominus ipsi omnimoda libertas omnis vinculi expers, constet.

§. IX. Vicina hisce sunt, quae maleuoli super imagine Dei mouent. Cuius mentio tantum obiter a me iniecta fuit, non vt quidquam, quod Ecclesiae nostrae de ista tradunt, in dubium reuocarem, sed ea duntaxat intentione, vt ostenderem; etsi hominem ad imaginem Dei creatum esse ex sacris literis constet, non ideo tamen iustitiam hominibus inuicem exercendam, & iustitiam Dei essentialem inter se per omnia adaequari. Rationem subiunxi; quia imago Dei est amissa per lapsum, lux autem naturalis & eius sensus atque cognitio in hominibus superest. Quamquam enim quaedam istius reliquiae remansisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur; tamen saltem praecipua eiusdem parte destructa, per cuius possessionem homo in statu gratiae constituebatur, longe difficilius perspicere licet, quousque iustitia diuina & humana sibi inuicem respondeant. Sicuti aedificio collapso vix ac ne vix quidem de eiusdem cum prototypo conuenientia iudicare amplius licet, vt vt rudera quaedam adhuc extent. De caetero parem ob rationem scopo nostro accommodata non est haec propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei; quippe quae nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes praeceptorum legis naturalis perspicue & ad captum omnium gentium deriuare licet. Quanquam enim & illud ex naturali lumine constet, quaedam attributa in homine deprehendi, quae itidem in Deo, etsi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui diuinas literas ignorant: tamen quae a Theologis super imagine Dei traduntur, cuius possessio hominem in statu gratiae constituebat, & qua per lapsum amissa homo in statum irae coniectus est, & magnam naturae suae corruptionem sensit, item quae & quales sint istius reliquiae seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit; dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disciplinam parum accommodata, solique Theologiae relinquenda. Et sane si quis ex eiusmodi fundamentali propositione praecepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio ineuidens videri illis, qui sacras Scripturas ignorant, aut non admittunt. Si, inquam, disciplinam iuris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo est creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes sunt honorandi, non moechandum, non furandum: neque euidens erit illatio homini Theologorum Christianorum tradita ignoranti, nec quomodo eiusdem euidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanae facultas suppetit.

§. X. Dedvxit iam nos ordo rerum ad D. Valentini Alberti, *Professoris Lipsiensis Annotata super* Hvgonem Grotivm, qui eius scripti *proemim & protheorian* videtur potissimum opposuisse praefationi Opusculi nostri de *Officiis hominis & ciuis iuxta legem naturalem.* Cuius commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam anxie omnem lapidem moueant veteres Magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti quid patiantur. Ac in *prooemio* quidem queritur, *diabolum in eo totum fuisse, vt Philosophiam tam theoreticam, quam practicam, eximia vtique Dei dona, florente*

Papatu

Papatu corrumperet. Quod veriſſime dictum; ſed addi tamen debuerat, id potiſſimum factum ope Sacerdotum, qui ad ſtabiliendam ſuam tyrannidem manibus, iisdemque intricatiſſimis nugis ſcholas oppleuerunt, quibus diſtricta bona ingenia a ſolidarum rerum inueſtigatione auerterentur: & vt homines caeco obſequio a nutu eorundem dependerent, genuinam Philoſophiam moralem penitus oppreſſerunt. Pergit: *Poſt repurgatam Religionem non deſiiſſe diabolum his donis diuinis aduerſus Deum & doctrinas diuinas abuti: hinc primum theoreticam Philoſophiam praelio iniquiſſimo cum Theologia commiſſam, ac ſi illa eſſet huic contraria.* Quid per hoc praelium intelligat *Albertus*, nondum ſatis mihi liquet. Nam quae ab *Hofmanno* quondam in Academia Iulia excitabatur liticula, triobolaris erat, non tam ex inſigni aliqua diaboli aſtutia profecta, quam ex moroſitate viri, zelo vt multi alii a ſcientia parum ſubnixo, agitati: quae & exiguo valde ſtrepitu deflagrauit. De caetero vt vera Philoſophia, & ex natura rerum hauſta, eique congruens, & Theologia itidem vera, & ex genuina ſacrarum literarum interpretatione deſumpta, inter ſe pugnent, fieri non poteſt; cum vtraque Dei vox ſit, qui ſibi haud quidquam ipſe contradicit. Enimuero ſi quando vel falſa decreta Philoſophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera ſcita Philoſophica cum falſis Theologorum commentis, aut prauis Scripturarum interpretationibus, velut vtrique falſa inter ſe committuntur, id vitio hominum contingit, nec ideo natiua amicitia inter eas diſciplinas diſſoluitur. Neque vero cordatus Philoſophus, ſi qua viderit dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adſtructa ſupra captum humanae rationis, & communis Philoſophiae regulas aſſurgere, eo nomine iſta in dubium reuocabit; cum & hoc ſana Philoſophia doceat, Deum poſſe facere ſupra quam homines capere poſſumus, neque rationem noſtram potentiae diuinae eſſe menſuram. Pergit; *cum e Philoſophia practica noſtro ſeculo doctrina de iure naturae & gentium enucleatius proponeretur, haec vt orthodoxae fidei aduerſa euaderet, maximopere laborauit diabolus.* Eius effati ſi hic eſt ſenſus: diabolum id maximopere laboraſſe, vt libro meo de Iure naturae & gentium errores contra orthodoxam Religionem affingeret, eoque nomine ego fructu exhauſti laboris exciderem; tunc fateor, nihil verius potuiſſe dici. Sed quia tam aequum pro me iudicium *ab Iſto* vix ſperare licet, credere cogimur alium ſenſum ipſi prae oculis fuiſſe; qui nobis, vt molliſſime dicam, a viro cordato plane alienus videtur. Equidem id ſine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis ſubnixa fundamentis mordicus retinere; falſis & pernicioſis traditis genuinam politicam corrumpere; vaſtis & intricatis voluminibus de iuſtitia & iure, nec non commentitiis conſcientiae caſibus actionum humanarum regulas certas, ſolidas, & perſpicuas obruere, animosque hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum ſuis commodis velificantium nutu ſuſpendere; probabilitatem denique etiam probioribus Pontificiorum deteſtatam comminiſci. Ad iſthaec arcana ſtatus regni iſtius diſſipanda, inter alios fines pertinet opera eorum, qui hoc ſeculo doctrinam iuris naturae & gentium, alta hactenus caligine ſepultam, eruere & in iuſtam diſciplinam redigere, laborarunt. Vbi tamen contigit, vt qui caeteris omnibus

viam

viam praeiuit *Grotius*, intempestiue & praeter necessitatem quaedam subinde adspergeret, quae a scitis nostrarum Ecclesiarum abirent, eoque nomine passim a nostris notaretur. Haec ipsa tamen cum ad disciplinam iuris naturalis non spectent, eam neque corrumpunt, neque vt eadem orthodoxae fidei aduersa euadat, efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis haudquidquam corrumpitur, sed natiuam vtique retinet indolem; quo tamen vsui humano sit idoneum, paleas separari abs se desiderat. Eodem modo vti disciplina iuris naturalis heterogenea abs se remoueri flagitat. Sic & *Hobbesius* praeter commenta circa religionem, ex hypothesi Epicuraea, & dum a democraticis hominibus nimis in diuersa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falsa sanctissimae disciplinae admiscuit. Sed num ideo ius naturale orthodoxae fidei aduersum euasit? Num ideo error artificis ipsi arti est imputandus? Num aurum ideo naturam suam amisit propter admixtas scorias aut sequiora metalla, quae artifici perito separare in procliui est? Multo minus sanctitati huius disciplinae quid decedit, si quaedam meorum scriptorum loca ab imperitis aut maleuolis hominibus per calumnias male habita sunt. Quemadmodum igitur ius naturale & gentium isti criminationi Albertinae, quod nempe orthodoxae fidei aduersum euaserit, quam efficacissime contradicit, eaque summam sibi iniuriam inferri protestatur: ita vt ab omnibus calumniis deinceps immune sit, & natiua pulchritudine exsplendescere queat, hoc desiderat, hoc contendit, hoc flagitat, vt nihil heterogenei deinceps sibi admisceatur, ac inprimis vt extra controuersias Theologicas subducatur, ne bellis non suis implicitum laceretur. Vtque adeo ab ea disciplina ex natiuis principiis extructa & deducta domesticis tantum dogmatibus exsurgat, alienis praeliis arenam praebere ne cogatur; & omnibus amicis vti queat, quae leges amicitiae & pacis omnibus inculcare satagit.

§. XI. INDE exponit *Albertus*, qua via *ipse tanto malo mederi* constituerit, vt nempe ius naturae cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. Ei fini conducere iudicat, 1. *Vt disciplina Iuris Naturae & gentium studiosae iuuentuti maxime commendetur & inculcetur*. 2. *Grotium manibus iuuentutis extorqueri nec posse nec debere*. Valde obesae vero naris oporteret esse, qui deprehendere non posset, hoc axiomate id agi, vt iuuentus a meis scriptis arceatur. Ast si *Albertus* nosset, quam parum mea intersit, an ab istis hominibus mea legantur, minus anxie dictatis & collegiis suis *Velthemiique* manuscriptis metueret. Quicquid tamen de meis libris fiat, id salua veneratione, qua Grotianum ingenium opusque prosequor, dicere mihi fas est; cum *Grotius* maxime praestabilem quidem operam in iure naturae eruendo & dirigendo posuerit, vt tamen neque omnia, quae ad eam disciplinam pertinent, attigerit, aut plene satis deduxerit, neque in iustae formam artis id ius dispofuerit, & praeter admixta multa heterodoxa materiam de bello fusius tractauerit, quam in generali disciplina requirebatur: nihil sane causae adparet, quo minus & possit & debeat iuuentus disciplinam istam ex aliis auctoribus haurire. Qui tamen omnes cum non possint non subinde lectores ad *Grotium*, tanquam qui primus glaciem heic fregerit, remittere, huic semper honos atque existimatio sua salua

va constabit. Reuera igitur institutum ALBERTI hunc producere effectum est idoneum, vt disciplina iuris naturalis nunquam ad plenam perfectionem adsurgere queat; vtque adea ex GROTIO nouus quidam Magister Sententiarum euadat, qui a variis vario modo frustulatim concisus, euisceratus, exdorsuatus, ac diuersicoloribus velut iusculis commentariorum, notarum, obseruationum, animaduersionum, compendiorum, tabellarum, &. analyseon per quicquid, atqui, ergo (quod pedanticissimum ferculum est,) persusus atque adornatus iuuentuti proponatur: cui haec persuasio animo sit infixa, apicem scientiae huius sese attigisse, si textum Grotianum vtcunque intelligat. Sicuti postquam scholae Aristotelem in oraculi vicem adorare coepissent, exinde omnis Philosophantium labor circa consarcinandos commentarios in Aristotelem absumptus fuit; & nisi hoc demum seculo egregia quaedam ingenia istud seruitium eiurare ausa fuissent, pes octodecim amplius secula adhuc solida rerum scientia ne latum quidem vnguem promouisset. 3. GROTII *libros in compendium orthodoxum redigendos, in quo verae eius doctrinae ex hypothesibus orthodoxis deducantur, falsae cum fundamentis suis euertantur.* Atqui iam dudum D. IO. ANDREAS OSIANDER omnia: quae religioni orthodoxae aduersantur, accuratissime notauit, vt hoc quidem fine compendio nouo opus non sit. Et cum errores GROTII libris de Iure B. & P. adspersi circa materias versentur, quae ad generalem iuris naturalis disciplinam non spectant, quid opus est compendia inprimis sectanti istos errores velut monumentum aliquod aut partem disciplinae retinere; cum sufficiat, eos simpliciter separari, & silentio praeteriri. Sic sane agricolae paleas vna cum frumento puro hautquidquam in granaria recondunt. Si vbi abs coquo cibis sordes aut pili sint admixti, hi non solent in peculiari patina apponi, sed simul & semel abiiciuntur. Sane vbi semel error aliquis ex fundamento fuerit destructus, non opus est eiusdem semper deinceps mentionem fieri, vbi vera sententia traditur: cum thesi semper adiungere antithesin nihil aliud sit, quam disciplinas sordium mole reddere turgidas. Sicut nemo Grammaticorum iudicauit, omnes soloecismos, qui vnquam contra veram dicendi rationem admissi sunt, in Lexicis esse annotandos; non magis quam Mathematici operae pretium ducunt, omnes falsas operationes & paralogismos, dum veras operationes & ratiocinia tradunt, simul memorare Et vnica via est, vt compendiis eiusmodi & notis in aeternum carere possimus, disciplinam iuris naturalis ex sola ratione deducere, & nihil eidem, quod in Theologia controuersum est, admiscere. Inprimis autem noua plane & mira creatura est *Compendium Iuris Naturae & Gentium Orthodoxum*, quod nobis intra paucos annos centum & amplius alia compendia parturiet, omnia orthodoxiae nomine superbientia, sed inter quae tamen mira sit discordia, & quorum quodlibet caeteris haeresin aut schisma obiiciat, aeternique ignis poenas minitetur. Nemini quippe ignotum est, quamlibet ex partibus, in quas Christianismus discissus est, sibi orthodoxiae dignationem vindicare, caeteras omnes haereseos aut schismatis arcessere. Postquam ergo nostrae Ecclesiae Albertinum compendium vnanimi consensu receperunt, sine dubio peculiari compendio illi opus habebunt, quos vulgo Syncretistas vocant; Eos quippe communi

ſecum libro Symbolico vti nolet SCHWARTIVS qui PET. WINSTRVPIO Scanicae Epiſcopo, atociſſimi flagitri loco, & tanquam certiſſimum argumentum heterodoxiae exprobrabat, quod hic quondam in G. CALIXTI laudem epigramma compoſuerat. Cum porro caeterae Chriſtianorum ſectae deterioris nolint eſſe conditionis, ſingulae proprium ſibi compendium vindicabunt. Eandem ſibi licentiam deinceps aſſument Mahummedani, & ipſi in ſectas diuiſi; ac demum varia Gentilium genera per vtramque Indiam ſparſa. Tranſibit dein hoc exemplum ad alias diſciplinas, vt mox quoque habituri ſimus Arithmeticam, & Geometriam, & Aſtronomiam, & Logicam, & Phyſicam, & Medicinam, & Metaphyſicam orthodoxam. NICOLAVS quoque BECKMANNVS alto deinceps ſupercilio quicquid eſt ICtorum gentilium, ac Pontificiae, Caluinianaeque religioni addictorum deſpiciet, vtpote GESENII fraterculus atque ocellus. Ciceronis quoque Latinitas & Martialis Poëſis longe infra Petri WINSTRVPII pedes abiecta iacebit; quippe cuius humeris ex GESENII elogio Atlas Eccleſiae incumbit. Atqui nemini ſano hactenus in mentem venit, diſciplinas, e lumine rationis prouenientes, partibus illis inuoluere, in quas res Chriſtiana lacerata eſt. Et inprimis diſciplina iuris gentium hoc commento appendix Theologiae fieri conſtanter abnuit. Nam ſi hypotheſes iſtae, ex quibus ius ſuum orthodoxum deducere vult ALBERTVS, verbo Dei reuelato ſuperſtructae ſunt, non magis hoc ius ad regendas omnium gentium inter ſe actiones idoneum erit, quam iſtae hoc momento in vnam circa ſacra ſententiam conſpirabunt. Quod ſi autem ſanae rationi innituntur illae hypotheſes, ſcire velim, ex quo priuilegio ſibi hoc arroget ALBERTVS, vt ipſe ratione melius, quam caeteri omnes vſus iudicari debeat. Enimuero reſpuunt in iſtas partes diſtrahi diſciplinae Philoſophicae, inter quas & noſtra ſuum profitetur nomen, quae ad omnes aeque homines citra diſcrimen religionis ſpectant, & non aliud principium, normamue aliam exigunt praeter rerum naturam, & lumen ſanae rationis; huic quod congruit, verum, quod aduerſatur, falſum adpelletur; orthodoxiae & heterodoxiae vocabula ſolis Theologis relinquantur. Credat quoque ALBERTVS, non omnes homines ita ſtupidos eſſe, quin animaduertant, hoc ſtratagemate ipſum dictatis ſuis irrefragabilem auctoritatem conciliatum ire, dum ſub orthodoxiae nomine eadem vendıtat. Hoc quippe conceſſo, velut haereticum & veneno infectum proſctibetur, quicquid ab iſtis diſcrepauerit. Et cum non exiguam noſtrae diſciplinae partem conſtituat politica architectonica, eodem obtentu iſti homines dictatoriam ſibi circa huius dogmata auctoritatem arrogabunt. Quod quam non vsque adeo tutum ſit ſummis imperantibus ciuilibus, & praeteritorum ſeculorum & huius noſtri funeſtiſſima exempla docent.

§. XII. IN *Protheoria* deinde ALBERTVS certas hypotheſes ponit, quibus orthodoxum ius naturale ſit ſuperſtruendum. Inter quas prima eſt: *Fons e quo a Chriſtianis pura iuris naturae notitia hauriri poteſt & debet, eſt orthodoxa doctrina de ſtatu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, inter cuius reliquias eſt Ius Naturae. Huius igitur cognitio ab illa non minus ac exſiſtentia dependet.* Vbi obſeruandum, hanc hypotheſin illis tantum quadrare, quibus

bus ius naturale pars articuli de Lege in Theologia conſtituitur. Verum cum nobis ius naturae & gentium hoc fine tractetur, vt ſit regula actionum & negotiorum inter omnes homines, non qua Chriſtiani, ſed qua homines ſunt; & vero illa hypotheſis hominibus vt talibus ſit ignorata: igitur abſurdum eſt, Chriſtianis dare peculiare principium eius iuris, quod ipſis commune cum aliis etiam non Chriſtianis eſſe debet; & cui vnice inniti velint Chriſtiani, idem ius apud alios non Chriſtianos aduerſus ſe inutile & inefficax facient. Qui, vti doctrinam de imagine Dei ignorant, ita & ius ei fundamento innixum adſpernabuntur. Quod ſi igitur vſus huius iuris debet eſſe vniuerſalis, idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiociniis, ex inſpecta rerum & hominum natura collectis, eſt deriuandum. Deinde cum ſtatus integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, ius autem naturae & gentium iam in genere humano multiplicato & in varias ciuitates digeſto, multisque inſtitutis exculto vſum obtineat; non adparet, quomodo pauca illa, quae de illo ſtatu in diuinis literis habentur, & inter quae de iure naturae & gentium mentio non fit, iam norma eſſe queant actionum, quae in genere humano certum regimen deſiderant: cum ex diuinis literis demonſtrari non poſſit, eandem faciem & diſpoſitionem generis humani, eadem inſtituta, eadem negotiorum genera futura fuiſſe, hominibus in ſtatu innocentiae multiplicatis, quae nunc deprehenduntur. Quae enim ſuper hac re diſputantur, nulla ſolida demonſtratione, ſed probabilibus tantum coniecturis nituntur, quibus quisque ex ſuo ingenio fidem addit, demitue. Praeterea aſſertio haec: *Ius naturae eſt inter reliquias imaginis diuinae*, in ſacris literis totidem verbis non extat, ſed a Theologis recepta eſt ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quae homini in ſtatu integritatis perfecta aderat, etiam poſt lapſum iam ſuperſit, etſi non omnibus numeris abſoluta. Circa quam aſſertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici poſſe, verbi gratia, Arithmeticam, Geometriam, Phyſicam, & alias ſcientias eſſe reliquias imaginis diuinae. Nam dubitare fas non eſt, quin facultas numerandi & menſurandi homini in ſtatu integritatis adfuerit, quae nunc, etſi cum difficultate & obſcuritate coniuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, e quo Chriſtianis pura Arithmeticae, Geometriae aut Phyſicae notitia hauriri poteſt ac debet, eſſe doctrinam orthodoxam de ſtatu integritatis. Nam ALBERTVS vtique n. 2. reliquias diuinae imaginis etiam in principiis Theoreticis conſiſtere dicit. Igitur ſi non alia ratione ius naturae & gentium a Chriſtianis tractari & demonſtrari debet, quam ALBERTVS poſtulat, intra anguſtos valde terminos eius auctoritas & vſus compingetur, nec amplius idem erit ius gentium, vniuerſo generi humano commune, ſed paucorum magiſtrorum, qui inuidia aduerſus recentiorum opera ſuis collegiis manuſcriptis apud imperitos iuuenes hoc obtentu ſanctimoniam circumponere ſatagunt. Nam quod omnes Eccleſiis noſtris addicti in Albertinum commentum iuraturi ſint, vehementer dubito.

§ XIII. QVANQVAM autem fundamento conuulſo tota quae ſuperſtruitur machina vltro collabatur; viſum eſt tamen carptim quaedam annotare, qua

ALBERTVS rem acu tetigisse non videtur. Et quidem n. 4. ita tradit: *Cum omnes reliquiae imaginis diuinae, inter quas etiam est ius naturae, sint in nobis corruptae, mirum non est, si corrupte tractentur, nisi memores simus & studiosi pristinae integritatis, quantum facit ad praxin in statu corruptionis.* Heic id quidem nobis extra dubium est, non in voluntate solum nostra corruptionem deprehendi, sed & in intellectu, vbi non solum, ni peculiaris Dei gratia accedat, caeci plane sumus circa dispicienda diuina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias scientias in nobis sentiri, hebetudinem, torporem, haesitationem, & facillimum in errores prolapsum. Sed id cumprimis in quaestione est, an, quod ab ALBERTO proponitur, medium sit idoneum ad declinandos errores in scientiis humanis; nempe vt recurramus ad statum integritatis, & considerata, quae ibi erat, scientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores statum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum supplendi aut corrigendi disciplinas nemo, quantum mihi constat, ex Philosophis Christianis hactenus commendauit, aut insignem eiusdem vsum ostendere potuit. Neque est quod quis obiiciat praecepta legis naturalis in sacra Scriptura contineri, aliarum disciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex ALBERTO quaesiuerim, num admittat, verbi gratia, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari ope solius naturalis rationis, & citra subsidium diuinarum literarum inuenta? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipsum fugiat, sine dubio facturus est;) tunc sane nulla adparet causa, quare ius naturae & gentium non aeque firmiter, ac caeterae scientiae, possit deduci ex axiomatibus, & obseruationibus iudicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoque quare Christiani iuris naturae & gentium Doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata sua in iustam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani Arithmetici, Geometrae, Optici, Astronomi, Physici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in huiusmodi scientiis rationi supererit, aut omne id, quod philosophari vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§. XIV. NIHIL autem plane ad rem facit, quod ALBERTVS n. 5. adducit exemplum GROTII, qui L. II. c. I. §. 2. circa statum primorum hominum a sententia Orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de isthoc statu ex solis diuinis literis constet, vel solo hoc exemplo adparet, quantis disputationum vorticibus ius naturale implicandum sit, si methodo Albertinae insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S. Scripturae interpretationem. Cum contra omnis eiusmodi litium materia praescindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiae propriam vnice relinquamus, & in disciplina Iuris naturalis praesentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus iam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse ALBERTVS n. 6. monet, limites inter Theologiam & Philosophiam positos ne moueamus, & simus Philosophi, simus quoque Christiani, vt tamen ideo peculiarem Philosophiam Christianam ne comminiscamur. Nam Philosopho, vt sit Christianus aut gentilis, orthodoxus aut heterodoxus, aeque accidit, atque eidem ac-

cidit

cidit, vt ſit Germanus, aut Gallūs, aut Anglus; aut vti Muſico contingit barbato aut imberbi eſſe. Nec ideo tamen vera Philoſophia magis religione, aut natione, quam Muſica barbitio diſtinguitur. Sane multa nouit Philoſophus, qui idem Chriſtianus eſt, quae Philoſophus non Chriſtianus ignorat: nouit etiam Chriſtianus, qui idem Philoſophus eſt, quae Chriſtianus non Philoſophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Chriſtianus erit, qui non eſt Philoſophus; aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Chriſtianus. Equidem vbi quae a Philoſopho ope rationis ſciuntur, in diuinis quoque literis traduntur, ex ea conſpiratione tradita philoſophica mire illuſtrari certum eſt. Sed ſi diuinae literae quid tradant, ad quod ratio plane nequit pertingere, neſcio quid theorematum inde elicere queat Philoſophus, praeſertim vbi in ea praeſuppoſita, quae ALBERTVS Philoſopho Chriſtiano a Theologo, n. 8. mutuanda ſcribit, omnes Chriſtiani non conſpirent, ſed in varias interpretationes diſtrahantur. Tranſibit quippe ea diſcordia in theſes Philoſophorum inde eliciendas, quam Philoſopho vt tali componere impoſſibile erit; eoque ex iſta mixtura Theologiae nihil lucrabitur Philoſophus, praeter lites inextricabiles. Sed quod exempli cauſa adfert ALBERTVS, quod per propoſitiones illas inuſitatas, perſonales & ſacramentales, locupletior reddatur Logica, non adparet. Nam quod inuſitatae illae vocentur, id inde eſt, quod ratio humana capere nequeat connexionem ſubiecti & praedicati; de qua pronunciare, recte an ſecus ſe habeat, non ad Logicam ſpectat, ſed ad Theologiam. Ex quo ſane quae peculiaria ſibi formare theoremata poſſit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum ſolicitus eſſe debeat de formali velut ſtructura propoſitionum, earumque coniunctione aut disiunctione ad eliciendam formalem conſequentiam: igitur ipſius vt talis non eſt, in materialem quaſi veritatem propoſitionum inquirere. Eoque Logico vt tali propter quasdam propoſitiones Theologicas, captum humanum ſuperantes, non magis opus eſt noſſe doctrinam de vnione perſonali & ſacramentali, quam eidem opus eſt noſſe medicinam propter hanc propoſitionem: Rhabarbarum habet vim purgandi, ſanguis mouetur in circulum. Alias enim confuſio fieret omnium diſciplinarum & eodem iure Grammatico vt tali noſcendae forent omnes eſſentiae, quia ille vocabula & phraſes ſuppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis ſupracoeleſtibus, quod ſecundo loco adfert ALBERTVS, Phyſicam multum videtur locupletare. Praeterquam enim quod non omnes Chriſtiani loca Scripturae, vbi earum mentio fit, eodem modo interpretentur, quae lis antequam compoſita ſit, dubium erit, quis ipſis locus in ſyſtemate mundi aſſignari debeat: etiam aſſumpta interpretatione plerumque noſtratium Theologorum, non parum difficultatis iſtae aquae dabunt. Nam manifeſtum eſt, omnes iſtos, qui hanc interpretationem amplexi ſunt, ſyſtema Ptolomaicum, & orbes illos veterum reales ſuppoſuiſſe, quorum vni quicquid eſt ſtellarum praeter Planetas affixum ſit. Cum autem recentiorum obſeruationes diuerſam plane ſyſtematis mundani faciem deprehenderint, non adeo in procliui erit iisdem idoneum locum vltra omnes mundanos vortices attribuere. Quicquid huius tamen ſit, cum illae aquae in ſenſus hactenus non incurrerint, & nulla ſuper

iisdem extent phaenomena, Physico ſane Chriſtiano nihil de hiſce dicendum reſtat, quam neque de iſtis omnium Chriſtianorum interpretationem conſpirare, neque ope ſenſuum quidquam de iſtis huc vsque deprehendi potuiſſe.

§. XV. Inde n. 9. nouum nos modum, quo *a reuelatione ſtatus integri in doctrina de Iure naturae abſtrahendum ſit*, *docere aggreditur Albertus*. Nimirum *eum a Chriſtiano Philoſopho exacte cognoſcendum*, *ſed cognitum non proponendum*, *ſed tantum praeſupponendum eſſe, vt in iis, quae ſui fori ſunt, procedat rectius & tutius*. Enimuero eiusmodi modus abſtrahendi hactenus in Philoſophia inauditus fuit, vt abſtrahere idem ſit, quod ex alia diſciplina tanquam ibi demonſtratum praeſupponere, & citra vlteriorem diſquiſitionem aſſumere, eique vlterius Theoremata ſuperſtruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abſtrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit ſe non aliter, ac ſi de iſta plane ſibi nihil conſtaret, eoque ex aliis principiis ſua dogmata deducit. Qui autem aliquid praeſupponit, is licet eo loco circa idem demonſtrandum non ſit ſolicitus, id tamen ſemper prae oculis habet, ſuaque dogmata ad idem ſemper refert. Sicuti nemo vnquam tam abſurdus fuit, vt diceret, verbi gratia, Opticum aut Aſtronomum a theorematis Geometricis abſtrahere, qui eadem praeſupponit, & ſuas propoſitiones iisdem ſuperſtruit. Vnde noſtra ſententia eſt; poſſe eius naturale demonſtrari, poſſe huic diſciplinae ſuam conſtare integritatem, in promptu eidem eſſe domeſtica principia, aut quae ſaltem a Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret ſtatum integritatis, aut cognitum non praeſupponat. Eoque Philoſopho, qui idem Chriſtianus eſt, doctrina de ſtatu integritatis vtique cognoſcenda eſt, ſed hoc duntaxat fine, vt articulos fidei ſuae plene teneat: non autem ad hoc, vt philoſophetur, vt diſciplinam iuris naturae & gentium adornet vniuerſalem, & quae ad captum omnium hominum ſit, atque controuerſias ſuper peculiari cultu diuino tranſcendat. Sicuti, verbi gratia, medicus Chriſtianus noſſe quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infeſtat, ſtipendium peccati eſſe, adeoque a ſtatu integritatis abfuiſſe, ſed vt tamen hanc notitiam in nulla parte medicinae praeſupponat. Manifeſtum praeterea eſt hoc nouo abſtrahendi modo noſtram diſciplinam Theologorum controuerſiis implicari, & velut tributariam horum imperio ſubiici, ſic vt eiusdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam Alberti alicuius, aut Schwartzii, aut Gesenii dictata & collegia manuſcripta adorare, & anxia voce imitari, tanquam oracula eorum, qui ſupremum ius vitae & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere poſſit. Denique hac, quam Albertvs commendat, via nihil aliud quam Theologia moralis producitur; cui quidem ſtatus integritatis neceſſario praeſupponendus. Verum hac morali Theologia noſtra diſciplina longe latior, & magis vniuerſalis eſt, domeſticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quae ex peculiari religione, aut voluntate imperantium ciuilium haud promanant. Eoque ſi quod detur officium, quod ex noſtra diſciplina deduci nequeat, id ex Theologia morali aut iuriſprudentia ciuili eſt deriuandum. Sic vt reuera vbi ius naturae

turae & gentium deficit, ibi Theologia moralis & ius ciuile incipiat. Eſt autem plane abſurdum, diſciplinam magis vniuerſalem hypotheſibus diſciplinae minus abſtractae ſuperſtruere. Cum hic natiuus ordo diſciplinarum ſit, vt generales & ſimpliciores praecedant, particulares & compoſitae ſequantur, & hae illas, non vice verſa, praeſupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliqui etiam ad ius naturale referunt, ordine & natura prior eſt Theologia reuelata, & haec illam, non illa hanc praeſupponit; quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, haec ſupplet. Et prius vtique quis homo, quam Chriſtianus eſſe concipitur. Homines quippe naſcuntur, Chriſtiani fiunt, adeoque & officia hominis vt talis, quam Chriſtiani, prout haec aliquid iſtis ſuperaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαίδευτον eſt diſciplinam, quae de officiis hominis vt talis tradit, hypotheſibus diſciplinae, quae de officiis Chriſtiani vt talis agit, ſuperſtruere.

§. XVI. PRONVNCIAT deinde ALBERTVS ex noua ſua abſtractione hominem in diſciplina iuris naturalis *concipiendum eſſe non alium, quam ſub initium fuit; non vt orbis indigenam, aut terrae filium; non vt caſu in illum proiectum; ſed vt integrum & ad imaginem Dei creatum.* Vbi obſeruandum, omnino quidem hominem vt integrum creatum eſſe concipiendum, ſi quis methodo Albertinae inſiſtere velit, quippe ex qua reuera nihil aliud, quam Theologia moralis prouenire apta eſt. Sed in diſciplina iuris naturalis vniuerſali, & quae peculiarem cultum diuini Numinis tranſcendit, quam nos adornatum iuimus, plane non neceſſum eſt, certi & definiti quid ſuper originibus generis humani aſſerere; ſed ea res ibidem in medio poteſt relinqui, tanquam quaeſtio hiſtorica & facti, quam ſola ratiocinatione, aut ex obſeruatione, naturae rerum & hominis nunc aſſequi impoſſibile eſt. Quando autem in diſciplina iuris naturalis occupati ſumus circa demonſtrationem huius propoſitionis: ſtatus hominis ſibi ſoli relicti, absque auxilio aliorum hominum eſt miſerrimus: ad maiorem eius illuſtrationem dicimus, huic propoſitioni ſuam conſtare veritatem quamcunque quis originem generis humani velit praeſupponere, quatenus quidem ex ſola ratione iam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primaeua felicitate ſolis ſacris literis debemus.) Adeoque in noſtra diſciplina ſuper veris generis humani originibus nihil certi aut definiti aſſeritur; ſed tantum hoc adſtruitur, hominem ſibi ſoli relictum fore miſerrimum, quamcunque quis ductu ſolius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatue. Conferatur ſi placet §. 4. *Diſſertat noſtrae, de Statu hominum naturali.* Vbi & hoc obiter monendum, de ſuo affinxiſſe mihi ALBERTVM hoc vocabulum; homo non vt *caſu* in mundum proiectus concipiendus eſt. Nam id quidem dicto loco in meo libro non extat; & reuera abſurdum eſt, ſolam rationem ſequenti concipere hominem caſu in mundum proiectum: ſed dico *vtcunque* ſeu *vndecunque proiectum*, vt ſignificarem, me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac theſi meae veritatem conſtare, qualeſcunque demum fingantur. Ratio autem quam dictato ſuo ALBERTVS ſubiungit, nihili eſt. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet,*

quia

quia homini ius naturae non aliter inest, quam prout reliquias imaginis diuinae ex statu integritatis in nos traductas possidet. Nam haec ratio non tantum in ius naturae quadrat, sed & in quasuis alias scientias rationi superstructas. Aeque enim Arithmetica & Geometria, aliaeque scientiae dici possunt esse ex reliquiis imaginis diuinae, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humanae conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quae ex peculiari reuelatione diuinarum literarum profluit. Iuxta priorem considerationem ius naturae eo modo aestimatur, prout ALBERTVS vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in praesens illa se habeat, non considerato, an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac sorte deinceps se sustentare, prodigendi fine facto, instituit. Hic vt intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousque reditus inde prouenientes pertingant, non opus est, vt eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partem illius haec faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in praesens sit. Ast vbi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo Philosophus est solicitus, quousque rationis lumen, quod in praesens penes hominem inuenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cuius est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo adprobare possit, considerare vtique debet, quanta sors ab initio homini diuinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris poenam declinandam sit adhibendum.

§. XVII. IMPVGNAT deinceps ALBERTVS, quod ego asserueram, in disciplina Iuris naturalis hominem nunc considerari, prout eius natura est corrupta, & multis prauis cupidinibus scatens; addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex hac vnice nostra disciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Vbi & hoc patet, corruptionem humani generis hautquidquam praesupponi tanquam normam iuris, sed tanquam affectionem subiecti, quae lege naturali compescenda & emendanda sit. Contra ALBERTVS pertendit, necessarium omnino esse, vt omnes nationes vtantur iure vniuersali, quod ad principia Theologiae in nostris Ecclesiis receptae sit adaptatum; Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca iuris naturalis praecepta vsque adeo ad hominem corruptum respicere, vt in hominem integrum plane cadere nequeant, verbi gratia, facilem esse ad condonandas iniurias, subuenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit euoluere totum Systema Iuris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam eius partem in hominem integrum, prout eius conditio a nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox tamen n. 12. consulit sibi distinctiuncula inter *principium* & *obiectum* Iuris naturalis; quasi status integer sit principium eiusmodi axiomatum aut praeceptorum, quae tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem praeceptorum

rum obiectum. Quam distinctionem credo iuuenes imperitos magno prosecutos applausu, vtpote quibus illae subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quae obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Etsi statim num 13. eandem popularibus verbis proponat: *Dei prouidentia*, inquit, *& benignitate fieri, vt post lapsum inter reliquias imaginis diuinae nobis ea connascantur principia practica, quae non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu hodie possunt obseruari, sed & ad eas actiones, quae statui corrupto sunt propriae, in eodem valore extendi.* Id est, in statu integro extiterunt, axiomata, quae nunc in statu corrupto vt tali sequenda sunt. Atqui heic quaeri potest, vtrum ista axiomata homini in statu integro actu inhaeserint, ita vt verbi gratia actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quae tutoribus aduersus pupillos obligatio, quae forma iudiciorum, quae ratio poenas exigendi, quae bellorum, quae foederum iura; antequam egestas, mors, delictum, poena, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci coeperint. Vtrumvis asserere velis, rem non exiguis implicatam tenebris deprehendes. Ast ex nostra mente planissimum est dicere; sicuti homini integro ex contemplatione naturae suae ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, suggessit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturae & conditionis suae officia illi conditioni necessaria suggerit. Pergit ALBERTVS n. 14. *Statum integrum a Christiano cognitum fieri normam status corrupti, seu ex orthodoxa illius cognitione refutare in homine sana ratione vso dictamina non pauca; quae ad obseruandas & confirmandas reliquias imaginis diuinae, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri potest, nos obstringunt. Et ex hac causa inter praecepta iuris naturalis sunt referenda.* Vbi moneo, vix satis sibi heic constare ALBERTVM. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis post lapsum *connasci*, quae nunc *apud Christianos ex cognitione status integri resultare* pronunciat. Haec duo quippe diuersissima sunt. Nam quod connascitur, omnibus hominibus vt talibus adest: sed quod resultat ex cognitione status Christianis tantum noti, id in Christianos duntaxat cadit. Quo igitur iure regentur, qui articulum fidei Christianae de statu integro ignorant aut agnoscere renuunt?

§. XVIII. EXINDE patet, frustra operam ab ALBERTO sumi, quando *vim obligatiuam status integri ad ius naturae hodie refert vel formaliter, vel normaliter.* Nam vti hoc quidem certum est, quod omnia praecepta legis naturalis, quae hominem in statu integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent: ita illa praecepta, quae non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam prouenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diaeta sani hominis prouenisse; aut diaetam febricitantis ad diaetam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum lucis accessurum sit medicinae, Aesculapii filii viderint. Saltem ita longe petitum est illud *normaliter*, vt tantum ad tuendam vt-

cunque thesin id sit inuentum, non quod reuera aliquid inde proficere haec disciplina possit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obscurarum, ab ALBERTO promulgatur, quae confundere potius, quam dirigere aliquem in hac disciplina queant: & si quis vel maxime omnia, quae super integritatis statu Theologi tradunt, nouerit; tamen quid iuris in statum corruptum cadat, idem distincte & plene non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§. XIX. VIDETVR quoque ALBERTO displicuisse, quod cum ius naturale ad vsum fori humani a nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quae intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produnt, non penetrat: idem ius *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, vt animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad haec reponit ALBERTVS n. 21. *Honestum non consistere in sola actione exteriori, quae etiam ab hypocrita splendide & in speciem exerceri potest, sed primario nititur ipsa interna actionis bonitate.* Atqui ne ALBERTVS putet, hoc a nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *operis nostri de Iure N. & G.* L. I. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3. Et quando dicimus *magnam partem*, satis significamus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane insuper haberi. Enimuero cum duo sint fora, quibus actiones suas adprobare debet homo, diuinum & humanum, cuius fori, discrimen passim insinuaui; conuenientissimum fuit visum, curam diuini fori relinquere Theologiae, quae actiones humanas potissimum considerat, prout respectum habent ad Deum, eiusque voluntati congruunt vel non congruunt, & quae remedia sint propitiando Deo ad expiandas quae tam varie committuntur a lege aberrationes. Iuri autem naturali praecipuae curae est forum humanum, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus vlla ab agentis animo labes adhaeret, in foro diuino reprobari; cum tamen ratio humana nullum iam remedium idoneum, & cui secure queat adquiescere, inueniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanae actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus inuicem intercedentia sint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quae in actum exteriorem prodeunt, sensusque feriunt; ratio sane adparet, quare disciplinae iuris naturalis maiori ex parte circa exteriores hominis actiones sit dispiciendum.

§. XX. SED nec omnia ad palatum ALBERTO videntur, quae a me super hac quaestione tradita sunt: Num ius naturae idem fuerit in statu integro atque in corrupto? Quae huc redeunt, quod vtrinque quidem summa eius iuris capita sint eadem; sed circa particularia praecepta discrimen aliquod emergat. Nam ex affirmatiuis quidem praeceptis illa in statu integro locum non inuenisse, quae vel praesupponunt institutum a felicissima hominis conditione abhorrens, vel sine morte & miseria non intelliguntur. Sed & conuenientius videri caetera legis naturalis officia praeceptis potius affirmatiuis iuberi, quam eorum

eorum intermiſſionem negatiuis ſanciri, vbi nulli praui cupidines adſunt, qui in talia delicta propellant; etſi alias quoduis praeceptum affirmatiuum virtualiter interdictum omnis oppoſiti contineat. Vnde non eſt quaeſtio; num homini integro eadem vitia fuerint vetita, quae nunc ſunt corrupta, ſeu num eadem tunc, quae nunc, inhoneſta fuerint? Sed hoc quaeritur, num capita legis naturalis in quouis genere actionis in ſtatu integro affirmatiuis potius, quam negatiuis praeceptis, ſeu quae potius virtutes iuberent, quam vitia diſerte prohiberent, exprimi conuenientius fuerit? Quorum prius a nobis ex euidentiſſima ratione fuit adſertum. Neque vero quae ALBERTVS in contrarium habet, alicuius ſunt ponderis N. 12. agnoſcit, *inhoneſtum eo ipſo, quo praecipitur honeſtum, actu oblique prohiberi.* (Satius fuerat implicite dixiſſe; quia quae hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) Numero tamen 23. aſſerit, *certa non minus & expreſſa extare axiomata, quibus ius naturae inhoneſta prohibet, ac quibus honeſta praecipit.* Rationem ſubiungit n. 24. *quia homo integer, ſi praeſertim ſtatus integritatis fuiſſet continuatus, etſi vires ſemper habiturus fuiſſet ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat poſitum, vt poſſet iis vti* PERINDE *ac abuti.* Atqui licet hominem integrum peccare potuiſſe euentus oſtenderit; non tamen credendum eſt eius libertatem ita velut in aequilibrio conſtitutam, vt non magis verſus bonum, quam verſus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non ſolum praui cupidines exulauerint, ſed & idem in ſtatu gratiae per poſſeſſionem imaginis diuinae conſtitutus fuerit, omnino inſignis vergentia in ipſo ad bonum, & abhorrentia vltronea a malo ſtatuenda eſt. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otioſa & inefficax redditur, per gratiam diuinam eo vsque prouehi queat, vt lege Dei delectetur, vt deteſtetur peccatum, vt doleat ſibi tantum facultatis non eſſe ad implendum bonum, quantum eſt voluntatis: ſi voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem maior vtique gratia Spiritus Sancti ſuſtentabat, quam hominem regeneratum, in aequilibrio ad bonum & malum fuerit conſtituta; vt libertate ſua *perinde* poſſet abuti, quam vti. Omnino igitur conuenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum procliuitas deprehenditur, officii ſui regulas praeceptis potius affirmatiuis quam negatiuis proponi, etſi de caetero aequalis ad vtraque obſeruanda ſit obligatio. Caueat igitur ALBERTVS, ne, dum circa mea tradita nodum in ſcirpo quaerit, ipſe foedo ſe errore induat, ac ſtatum integritatis nobis plane ſubuertat. Sicuti & id naris non nimis emunctae argumentum eſt, quod n. 25. addit: *Ex hac cauſa Deum protoplaſtos in ſtatu integritatis praecepto negatiuo a peccato retraxiſſe:* DE LIGNO NE COMEDAS. Nam ſermo nobis vtique eſt de praeceptis naturalibus, non poſitiuis. Et dicto loco ob praeceptum iſtud haec verba (*non poſitiuum*) parentheſi incluſa ſunt; ne fortaſſe ALBERTVS putet, ſeſe primum fuiſſe tam lynceum, vt rem tam abſtruſam obſeruarit. Et alibi ſine dubio cogitationibus ſuis vagabatur ALBERTVS, quando ſcribebat: Deum iſto praecepto, *de ligno ne comedas*, protoplaſtos a peccato retraxiſſe. Nam de ligno comedere peccatum non erat, niſi Deus vetuiſſet; eoque Deus tunc ve-

tando non a peccato retrahebat; ſed efficiebat, vt actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. XXI. POSTHAEC operoſus eſt ALBERTVS, vt leges naturales, quae peccatum iam commiſſum praeſupponunt, per extenſionem ex ſtatu integritatis deducat, vtque regulas quasdam cudat, ex quibus intelligatur, quomodo ſtatus integer corrupto ſtatui pro norma ſit. Vbi id quidem certum eſt, non pauca particularia praecepta emerſiſſe poſt corruptam conditionem humanam, quae in integro locum plane non inueniebant. Verum vt iſta *normaliter* in ſtatu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam ſi quis regulas curandi morbos normaliter referri ad regulas diaetae, quae in ſanum & robuſtum hominem cadit, aſſerere velit. Sed & in eo extra oleas vagatur ALBERTVS, quod, vt neceſſitatem huius extenſionis in ſtatu corrupto oſtendat, iactet; etiam in ſtatu integritatis, ſi diutius duraſſet, neceſſario in quibusdam illam adhibendam fuiſſe; in eiusque rei illuſtrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio iure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & ſororem, id poſt multiplicatis hominibus etiam in ſtatu integro honeſtatis ſtudio prohibendum fuerit. Nam ſermo heic eſt de lege naturali, non de poſitiua, qua fratrum & ſororum coniugia prohiberi conſtat. Per talem autem extenſionem, qualem ALBERTVS vult, id, quod ex iſta extenſione producitur praeceptum itidem inter iura naturalia, non autem inter poſitiua locum ſortiri debet. Eoque interdictum connubium inter fratres & ſorores non prouenit per extenſionem vetiti matrimonii in linea recta, ſed peculiari ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre poteſt ALBERTVS, quare in genere humano integro poſt ipſius multiplicationem connubia fratrum & ſororum in vetitum ire debuerint. Nam quae horum in corrupto ſtatu prohibitorum rationes afferuntur, de latius ſpargendis amicitiis, vt nuptis praeſidium eſſet contra iniurias maritorum, aut ne cohabitatio ipſorum inobſeruata ſtupris praeberet occaſionem, in ſtatum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisque inter praecipuas cauſas eius interdicti allegatur. Denique abſurdum videtur dicere; aliquid in ſtatu integro vetitum fuiſſe *honeſtatis cauſa.* Haec enim locutio videtur praeſupponere, aliquid minus honeſtum antea vſu fuiſſe frequentatum, verbi gratia: Si Orientales populi dicant, apud ſe honeſtatis cauſa receptum fuiſſe, vt mulieres in publico velata facie incedant, aut a conuiuiis virorum alienorum abſint, ſatis innuunt, diuerſum morem quibusdam vitiis fomitem praebuiſſe.

§. XXII. TANDEM ALBERTVS monet, circa eas extenſiones caute agendum eſſe, ne in exceſſu aut defectu peccemus; & ei malo euitando operoſum adparatum regularum huc inſeruientium propinat. Circa quas illud ac initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certiſſimo eſſe iudicio methodi morbidae, & ad extruendam aliquam diſciplinam ineptae. Cum contra, qui ad captum omnium hominum diſciplinam iuris naturalis accommodarunt, vna regula eaque planiſſima rem abſoluant. Deinde illae ipſae regulae non ſunt pars Theologiae orthodoxae circa ſtatum integritatis, ſed ab ALBERTO exco-

excogitatae sunt ex collatione praeceptorum iuris naturalis, quae in statum corruptum cadunt, cum statu integro.

ADEOQVE non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat, cum sint nihil aliud, quam reflexiones super officiis in vtrumque statum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quo vsque regulae Albertinae valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quae non alia possunt esse, quam obseruationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitae; quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros, intricatos & paucis cognitos tramites sectari. Nam si ponamus aliquem, qui ad vnguem calleat, quae Theologi nostri super statu innocentiae tradunt, qui idem tamen aliunde iuris naturalis disciplinam iam non didicerit, ex istis quidem regulis non maiores profectus in iure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum vertigine. Et haec quidem ad commenta ALBERTI monere visum fuit.

§. XXIII. CAETERVM dum circa inuestigandam eiusmodi propositionem fundamentalem satagimus, non potuit non quoque occurrere illa disceptatio de notitiis naturalibus; quae si ad liquidum deducta esset, nihil expeditius foret quam dicere; illa iuris esse naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret insita; quae deinceps suus cuique animus suggereret. Enimuero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat, vel vt opponatur ei, quod ex diuina reuelatione fluit, aut per experientiam constat, & in facto est positum: vel vt opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut ratiocinationem cognoscitur; in neutra acceptione prouenit propositio, scopo nostro satis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii prae caeteris scientiis tribuitur, quae ex solo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notae dici possunt, quia neque ad eas addiscendas reuelatione supernaturali opus est, neque obseruationem historicam & experimenta eaedem praesupponunt. In hisce si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notae sint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctae & propiores rationes requirantur. Adeoque si, verbi gratia, demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse aequales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit praeter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is quidem inter Mathematicos nunquam illustris erit; ast si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa natiuitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra vllam antegressam informationem aut ratiocinationem animo inhaeret, ne sic quidem propositionem habebis scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat, non singulos tantum homines, sed & integras nationes super praecepto aliquo legis naturalis dissentire, quae via tunc erit verum inuestigandi? Cum nemo recordari queat, quid sibi nascenti in animo haeserit. Ergo deferetur controuersia ad recens natos infantes, vt ipsi dispiciant, vtra ex sententiis, super quibus controuertitur, in animis ipsorum iam haereat. Quod si quis reponat,

vtique infantes habere notitiam iſtarum propoſitionum, verum directam tantum, non reflexam, ſeu noſſe quidem iſtas, ſed quod nouerint, id non noſſe, nec de eo cogitare, aut meminiſſe; is ſciat, non vsque adeo arduum quidem eſſe, diſtinctionem qualemcunque comminiſci; ſed vt reuera exſiſtat, quod nuspiam eſt, vtque cordati homines iſtud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile eſſe. Sed & notum eſt, quantae ſuper iſtis notitiis innatis diſceptationes agitatae ſint. Ariſtoteles tabulae nudae animum hominis naſcentis aſſimilauit, cui tamen quiduis poſſit inſcribi. Multis nihil in animo eſſe traditur; quod non prius fuerit in ſenſu, ac ſi omnis noſtra ſcientia in animum ſeſe ope ſenſuum penetraret. Quod effatum recentiores quidam Philoſophi impugnant hac exceptione, quod vtique idea Dei, item idea harum propoſitionum, *ego cogito, ego ſum*, in animo ſit, quae nunquam in ſenſu fuerit. In quos tamen & ipſos alii viciſſim arma mouent. Alii obſeruant, ineſſe animo hominis non ſolum facultatem res apprehendendi, ſed & illas inter ſe conferendi, ac, in quo conueniant aut diſcrepent, ſecernendi, & ex conſiderata ea quo conuenientia aut diſconuenientia nouas notiones eliciendi, quas in ſenſu prius fuiſſe minus recte dicitur. Vnde euenit, vt felicia cumprimis ingenia multa intelligant & norint, quae nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorſus vti fertiles agri inſperſa ſemina multo cum foenore reddunt. Sic & de cauſis & conſequentiis rerum iudicare poteſt animus humanus; id quod inter obiecta ſenſuum referri non poſſe videtur. Eoque ita corrigunt vulgatum iſtud, vt nihil in memoria ſit, quod non fuerit in ſenſu; vt tamen in mente multa ſint, quae per ſenſus ingreſſa non ſunt. De caetero nemini mortalium conſtat, quales ſint imagines rerum, & quae earum conſecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo vſum ſermonis habemus, cogitata noſtra in animo tanquam propoſitiones verbis conſtantes tacite volui in aprico eſt. Quo autem modo & quibus incrementis ſermocinandi facultas comparetur, nemini non conſtat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiſcuntur nomina rerum; quae quotidie ſenſibus obuerſantur. Inde progreſſus fit ad verba communiſſimas actiones exprimentia, ſed quae modo infinitiuo tanquam ſimpliciſſimo primitus efferri ſolent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliaeque particulae pedetentim, addiſcuntur; Orationes autem apte connectere rationis iam adoleſcentis opus eſt. Atque iisdem incrementis iſta mentalis oratio, quae per cogitationes tacitas in animo ſeſe explicat, procedere videtur. Enimuero quia principia ſcientiarum ita perſpicua ſunt, vt facili negotio & leui ex occaſione ſeſe animis hominum inſinuent, ſic vt fere recordari nequeamus, quando primum ea hauſerimus, ipſaque adeo non tam extrinſecus in animum penetrare, quam in eo iam latitare, & per externam occaſionem excitari videantur: inde tralatitium dogma inualuit, ſemita ſcientiarum animis hominum connaſci, quae habitum quendam imperfectum conſtituant; qui dein adhibita cultura & diſciplina in perfectam ſcientiam adoleſcat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiae vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis a natiuitate inhaerere aſſeritur. Caeterum vti alios cum habitibus ſuis imperfectis, & potentiis propinquis

quis luctari aequo animo patior: ita diſciplinam iuris naturalis ex contemplatione natutae rerum & hominum deducere inſtituenti non potuit, non reiici illa aſſertio; quod animis hominum ab ipſa natiuitate congenita ſint, & velut impreſſa iuris naturalis ſaltem generalia praecepta ad modum *actualium & diſtinctarum propoſitionum*, quae ſtatim atque vſus ſermonis aſſerit, citra vlteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte poſſint exprimi. Ad has enim ex ſola ratione deprehendendas aliis experimentis opus eſt, quam quae hactenus haberi potuerunt. Caeterum poſtquam actuales iſtae & diſtinctae propoſitiones ex quotidiana infantium inſpectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in ſenſus noſtros incurrit, non adparent; ad auctoritatem S. Scripturae confugitur, & cumprimis vrgetur, quod Rom. II, 15. lex naturae *cordibus* hominum *inſcripta* dicitur. Enimuero hoc ipſo, quod ea aſſertio non aliunde quam ex ſacris literis hauſta eſt, inſtituto noſtro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde Phraſis illa, quae non in diuinis tantum literis, ſed & alios apud auctores occurrit, manifeſte metaphorica eſt; cuius emphaſis firmitatem, ſtabilitatem & velut indelebilitatem notitiae iſtius, nequaquam autem peculiarem modum eius notitiae comparandae inſinuat. Vnde cum in aliis omnibus locis haec phraſis notet notitiam adquiſitam; nulla ratio reddi poteſt, quare in ſolo iſto loco eadem ſignificet notitiam ac ipſa natiuitate per modum actualium & diſtinctarum propoſitionum inhaerentem. Niſi forte inſipidis SCHWARTZII gloſſis infallibilis auctoritas ſit tribuenda, qui poſt verba illa, *opus legis cordibus ipſorum inſcriptum eſſe*, infercit; *antequam illud faciant, aut ratione ſua vtantur*. Cuius tamen aſſumenti fundamenta nulla in ipſo textu deprehenduntur, cum hautquidquam de infantibus ibi ſermo ſit, aut qui ratione ſua nondum vti norunt, ſed de talibus, quibus inuiſibilia Dei ex viſibilibus & ex rebus creatis perſpecta eſſe poterant. Neque vero vlla heic gloſſa opus eſt, cum verba immediate ſequentia clariſſime pondus iſtius phraſeos explicent. *Gentes, quae legem ſcriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoque ſibi ipſis lex ſunt, ac demonſtrant opus legis cordibus ipſorum eſſe inſcriptum: ſiquidem conſcientia eos conuincit, & cogitationes ſe inuicem accuſantes & excuſantes.* Ex quibus verbis hicce planiſſimus reſultat ſenſus; Notitia legis naturalis, quae ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, qualis Iudaeis contigit, oritur, non ſuperfunctoria eſt, & quae facile iterum euaneſcere & deleri queat; ſed penitiſſimo infixa eſt animo, ſic vt vbi quis contra eam legem peccarit, ipſa conſcientia eum conuincat, & cogitationes inter ſe accuſantes & excuſantes. Vnde & locutio illa, quam Tenebrio iſte velut ſolennem confeſſionem crepat: *lex naturae eſt inſcripta cordibus per imaginem Dei*, reuera huic loco Paulino non quadrat, vbi non per imaginem Dei, ſed per contemplationem creaturarum lex inſcribi cordibus dicitur. Quanquam ſi omnino imaginis diuinae mentio ſit heic facienda, hic ſenſus ſit planiſſimus: quod homo ex viſibilibus inuiſibilia Dei cognoſcere poſſit, id ipſum exinde eſſe, quod idem ad imaginem Dei creatus ſit. Inepte quoque ab Eodem adducitur dictum, Ier XXXI, 13. Nam ſi ex hoc SCHWARZIVS exſculpere velit, legem naturalem naſcentibus per modum dum

dum actualium & distinctarum propositionum inhaerere, praesupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarum propositionum citra vllam informationem. Quod quomodo sit, liquido probaturus ipse viderit.

§. XXIV. Dispiciendvm quoque paucis est, num fundamentalis propositionis locum subire possit haecce: Honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda: quam quidem Valentinus Velthemivs, *Professor Ienensis*, tanquam *principium primo-primum* venditat, abs quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod vltimo resoluatur, in quo fundentur omnia alia praecepta legis naturae; in quo prima ratio agendi contineatur; quod sit indemonstrabile, & vnde decisiones omnium quaestionum ac casuum moralium prodeant. Vbi monemus, vt aliqua propositio vsum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, vt prima sit, aut prima prior, seu vt eius ratio a priori non possit reddi. Sed tamen nec hoc sufficere, vt vera & extra dubitationis aleam posita sit: verum id quam maxime requiri, vt euidentem contineat rationem propositionum particularium, quae in eam resoluendae sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem constituimus, in aprico est; vtpote quae licet extructa ex obseruationibus, quas natura rerum & hominum suppeditat, a nemine tamen, qui sensum communem non eierauit, in dubium vocari potest; & particularium legis naturalis praeceptorum euidentissimam rationem continet, in quam itidem haec facillime resolui queant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subiecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eoque istis nihil vt honestum faciendum, nihil vt turpe omittendum. Deinde falsum est, eam propositionem vsque adeo esse primam, vt eius ratio a priori reddi non possit aut debeat. Cum enim honestum sit, quod ad honorem & existimationem hominis augendam aut conseruandam facit, seu quod conditionem, personam & dignationem eius decet; turpe autem contrariam habeat naturam: vtrumque sane ex accurate inspecta natura & conditione hominis est inuestigandum, eoque omnino illi viae, quam nos tenuimus, est insistendum. Inuestigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum iam est, vnde ipsi, tanquam agenti libero, necessitas sit vtique faciendi, quae honesta; omittendi, quae turpia vocantur. Quod vltimo tandem a voluntate & iussu Creatoris prouenire, ex ipsa natura rerum & hominis Philosopho est demonstrandum. Eoque obseruationes ex natura rerum petitae reuera sunt vltimum illud in scientiis humanis, quo vbi peruentum fuerit, nulla amplius ratio a priori locum habet. Qui autem diuersam a nobis sectantur viam, circulari sua demonstratione sibi & aliis illudunt. Ab his quippe si quaeras, quid honestum sit; respondent, quod cum recta ratione conuenit. Si quaeras, quid sit cum recta ratione conuenire; respondent ex Aristotele: rectam rationem esse, quae non prohibetur opus suum exercere per appetitum sensitiuum. Si vlterius vrgeas, vnde constat, rationem ab appeti-

tu

tu sensitiuo non prohiberi opus suum exercere: respondebunt demum; quando ratio honesta facienda, turpia omittenda dictitat. Nec liberantur isti homines sua vertigine, si vel maxime ponamus, dari honesta & turpia per se. Nam tum eaedem quaestiones recurrent, vnde constet, hoc vel illud in se & sua natura honestum aut turpe esse. Ad quod iterum vel nugatoriae responsiones erunt reponendae, vel tandem id ipsum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo sapientior potest fieri illa doctrina VELTHEMII, quam in *prooemio Synopseos suae MStae* §. 21. proponit: *Fundamentum Iuris naturalis esse naturam obiecti iuris naturae, seu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit. Rationem esse, quia actus illi, qui obiectum iuris naturalis esse dicuntur, talis naturae sunt, vt si quis recta ratione vtitur, & de hisce actibus practice iudicare vult, aliter iudicare nequit, quam quod huiusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Ast quid respondebit VELTHEMIVS, si quis vlterius quaerendo instet, quo demum indicio alicui constare queat, se recta ratione fuisse vsum? Quod si autem aliquis cum VELTHEMIO dicat; vbi huc vsque peruentum fuerit, vt respondeatur, *hoc vel illud in se & sua natura turpe esse*, non vlterius quaerendum esse; ac si adquiescere nolit, colaphos & fustes ipsi intentandos: tunc suaserim quidem, vt puer aliquis niuem atram fateatur potius, quam vt saeuitiam tam duri magistri in se irritet. Sed qui manum ferulae subduxerunt, non eo minus plagosum istum Orbilium Anticyram nauigare iubebunt. Nam stultum quidem est, primorum principiorum rationes exquirere; sed stultius pro primis principiis venditare, quae magnae adhuc disceptationi obnoxia sunt. Inprimis autem obseruandum, haec effata; *honestum est faciendum, turpe omittendum*, in disciplina iuris naturalis esse valde sterilia, & quae ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in disciplina morali versantes praesupponimus, vel plena & facili demonstratione agnoscimus, honesta, seu quae hominem decent, esse facienda, contraria omittenda. Enimuero de hoc inuestigando sumus soliciti, quaenam sint illa honesta, quaenam turpia, & ad hoc dignoscendum idonea axiomata & obseruationes quaerimus; & hanc propositionem pro fundamentali amplectimur, quae vniuersale aliquod γνώρισμα huius rei suppeditauerit. Eoque omnia quidem, quae in praxi morali exprimenda sunt, ad haec duo capita reuocantur; honesta sunt facienda, turpia omittenda; sed qua infallibili nota vtrumque dignoscatur, ex aliis fundamentis est deducendum. Quod si autem aliquis dicat, euidentiam huius ratiocinii, (verbi gratia, honesta sunt facienda, suum cuique tribuere est honestum, qui promissum seruat, tribuit alteri quod suum est; Ergo promissa sunt seruanda:) facile constare illi, qui vitio ἀπαιδευσίας non laborat; is eo ipso fatetur, vt quis norit, an haec vel illa species actionis honesta sit, non ex hoc axiomate, (*honesta sunt facienda*) deduci posse, sed ad hoc noscendum aliis principiis opus esse? Sicuti in medicina nihil magnifici praestabitur hisce effatis; salutaria sunt adhibenda, noxiis est abstinendum; sed vt quae cuique morbo salutaria sint, quae noxia, intelligatur, hic labor, hoc opus est; cui sane fini alia principia subseruire debent.

* *

CAPVT V.

DE ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTVS PHYSICI IN ACTIONE HVMANA.

§. I.

Etsi quae ſuper hac materia tradidi, Diuinis literis, ſanae rationi, ipſique rerum naturae maxime conuenientia ſint; ita ſiniſtre tamen eadem per homines maleuolos aut propter praeiudicia coecutientes accepta, ita peſſimis modis exagitata ſunt, vt vix vnquam vlli erudito foediorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam ſemel iam atque iterum publice declarauerim, quam procul & ſententia & verba mea ab iſtorum hominum calumniis abeant; tamen poſtquam rei euidentia victos ſe cernunt, ab impudentia praeſidium ſibi mutuantur, & calumniandi peruicacia ſaltem apud imperitos ſiniſtram de me opinionem alere inſtituunt. Eo operoſius nunc eandem controuerſiam denuo deducere placet, vt ſaltem illud praetextum maleuolis adimatur, me ſententiam meam non ſatis clare expoſuiſſe. Quod ſi deinceps quis veterem calumniam reuomuerit, non alia defenſione opus erit, quam vt mendacii opprobrium publice ipſi impingatur.

§. II. Vt igitur denuo rem ab incunabulis repetamus, actionem moralem penitius introſpicienti patet, aliquid in illis eſſe naturale ſeu phyſicum; aliquid morale, quod ab impoſitione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat; Phyſicum eſt, quodcunque a potentiis homini congenitis, vt talibus, procedit; vti eſt non ſolum motus membrorum & artuum humanorum vna cum effectu, quem motus iſte per naturalem habitudinem in obiecto producit; ſed etiam actus animae, per quem iſte motus praeuia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo conſequitur, vt eiusmodi actus homini imputari, ſeu ſuus dici, & ipſe eiusdem auctor haberi queat. Sed vt plena actio moralis fiat, huic motui phyſico ſuperuenit & accedit qualitas quaepiam ſeu affectio moralis, iuxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur; quae affectio reſultat ex congruentia aut diſconuenientia eius actionis cum norma morali ſeu lege, & quidem vt ea conuenientia aut diſconuenientia non temere & quaſi fortuito, ſed per vltroneam adplicationem & directionem hominis prouenerit; id eſt, vt homo ſciens volensque actionem ſuam ad normam iſtam adplicuerit, aut adplicare noluerit. Hanc affectionem actionis,

nis, quam bonitatem & malitiam vocamus, eſſe qualitatem moralem, non autem phyſicam, in aprico eſt; quippe cum illa non reſultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoſcunt, qui diſcrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quae autem neutra harum qualitatum imbuta eſt actio, eam indifferentem ſolemus vocare. Ex hac autem diſtincta conſideratione adparet, quid ſit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam auctor & conſeruator naturae concurrit, & quid hominis ſit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana phyſicum eſt, Deus quoque concurrit; quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotiuam conſeruat, nec non facultates animae ſuſtentat, vt homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere poſſit. Hominis autem proprium & peculiare eſt, quod in actione iſta eſt morale; nempe facultates & vires naturales, a Deo conceſſas & ſuſtentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere; quae adplicatio & directio prout recte aut ſecus ſe habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen, vt ſi quid ab homine recte fuerit actum, cauſam gloriandi & velut praetendendi quid aduerſus Deum non habeat, quippe qui vires homini ſuppeditauit, deditque vt eas recte applicare poſſet, ni ipſe nollet. Sed contra, vbi ſecus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa ſolius eſt hominis, quippe qui viribus a Deo conceſſis abuſus eſt, aut vti neglexit. Qualitatem porro bonitatis & malitiae moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, conſtat. Et ipſe ſacrae literae peccatum vocant ἀνομίαν ſeu aberrationem aut defectum a lege. Ergo bona actio eſt aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum aere lauantur.

§. III. Hvnc igitur motum phyſicum, ſeu actionem humanam quatenus ab omni lege tam naturali quam poſitiua abſtrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, id eſt, neque bonam neque malam. Quod dogma vſque adeo nihil nouitatis habet, vt etiam ruſticis ex ſenſu communi cognitum ſit, qui vtique intelligunt, & adplicare norunt tritum illud: Vbi nulla eſt lex, ibi nulla eſt transgreſſio. Et idem iam antea a me euidentiſſimis rationibus demonſtratum eſt. Nam manifeſtam contradictionem implicat dicere; aliquid absque reſpectu ad legem bonum aut malum eſſe in genere morum; cum ea bonitas & malitia reſultet ex conuenientia aut diſcrepantia actionis a lege. Et quia ad quamuis actionem humanam, iſthoc modo conſideratam, Deus tanquam auctor & conſeruator naturae poſitiuo influxu concurrit, neceſſum ſane eſt, eam in genere morum indifferentem pronunciare; cum alias Deus malae quoque actionis auctor & adiutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dentur actiones, in quibus motus phyſicus plane eſt vnus & idem; quae tamen moraliter diuerſiſſimae ſunt, & vna ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non poſſet, ni motus phyſicus absque reſpectu ad legem in genere morum eſſet indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui ſe aduerſus inuaſorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, caeteri bonam aut licitam. Id quod fieri non poſſet, niſi vitam eripere homini etiam voluntario absque reſpectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic

idem cum eadem concumbit, dum adhuc ſoluta, aut cum altero nupta eſt, & poſtquam ipſe eandem vxorem adſciuit. Vterque concubitus in genere naturae eſt idem; ſed in genere morum prior peccatum eſt, poſterior non. Ergo concubitus in genere naturae, indifferens eſt: ſed idem poſtquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus euadit.

§. IV. Enim vero ne quis hanc aſſertionem iuſto latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam ſignificantia notare nudum motum phyſicum, a lege abſtractum; ſed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque vna cum motu phyſico connotare reſpectum ad legem. Eoque ad nauſeam vsque inculcaui, peſſime inferri hoc modo. Actio humana citra reſpectum ad legem eſt indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum eſt indifferens in genere morum. Haec quippe vocabula non notant nudum motum phyſicum, ſeu actionem ſine reſpectu ad legem; ſed quam maxime praeter motum phyſicum connotant aberrationem a lege. Sic homicidium non ſimpliciter notat ereptionem vitae, ſed iniuſtam & legibus repugnantem: adulterium non notat ſimplicem concubitum, ſed talem qui legibus interdicitur. Et eum in finem a me adductus eſt locus ex Aristotelis ad Nicomachvm L. II. c. 6. vbi de indifferentia affectuum contra Stoicos diſputat, & monet; quosdam affectus & actus ipſo nomine cum prauitate implicari, id eſt non notare ſimplicem motum animi, aut actionem, ſed motum animi & actionem legibus repugnantem; vt inuidia, *ἐπιχαιρεκακία*, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sic vt profecto inauditae calumniae exemplum ſit, ex hacce doctrina fingere, a me ſtatui, verbi gratia, adulterium, furtum, homicidium eſſe in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat ſimplicem concubitum & commixtionem cum foemina; ſicuti furtum non notat ſimplicem contrectationem rei alienae, qualis etiam eſt in vſufructu, commodato, precario, locato conducto, ſed aliquid amplius. Eoque contrectare rem alienam eſt indifferens, furtum autem eſt malum.

§. V. Qvanqvam autem manifeſtum ſit, bonitatem & malitiam actionum eſſe qualitates morales; ſcrupulum tamen mouere poteſt, quod ex actionibus turpibus pudor, qui vtique effectus naturalis eſt, proueniat. Iam ſi effectus in claſſe qualitatum naturalium locum ſortitur, vtique & cauſam eiusdem, nempe turpitudinem, pari claſſe cenſendam. Quod dubium diſcuſſi L. I. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum phyſicum; pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, ſed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis ineſt; quod dicto loco latius deduxi. Et huc etiam ſpectant verba in antecedente §. 6. a me poſita, quae nonnemo improbe cauillatus eſt, & in alium plane & abſurdum ſenſum detorquere non erubuit; quaſi a me *omnes actiones indifferentes*, & *natura nihil turpe* ſtatueretur. Ac ne quid foedarum artium, quibus caetera calumniatorum factio in hoc negotio vſa eſt, ab ipſo omitteretur, parentheſin de ſuo verbis meis inſeruit, quae plane a contextu meo abhorret: *Quod naturalem* (eorum quae turpia habentur) *indifferentiam*

rentiam multi aegre concipere queant, inde eſt, quod a teneris iſtorum vitiorum deteſtatio nobis fuit inculcata, quae opinio ſimplici adhuc menti impreſſa in vim naturalis cuiusdam affectus videtur inualuiſſe. Vbi manifeſtum eſt, parentheſin illam, quae infercitur, & contradictoriam producere propoſitionem (turpia naturaliter eſſe indifferentia,) & ab iis, quae ibi diſputantur, plane abire. Nam vtique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho ſatis oſtendunt, me agere tantum de nudo motu phyſico citra reſpectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quae conuenientiam aut diſconuenientiam cum lege connotat. Aliud quippe eſt, ſi dicam: motus phyſicus, qui in furto interuenit, eſt indifferens in genere morum; aliud eſt, ſi dicam; furtum eſt naturaliter indifferens. Prior theſis mea eſt: poſterior per atrociſſimam iniuriam & calumniam mihi ab Aſinio Tenebrione & eius ſectatoribus affingitur. Licet autem verba mea iam alibi ſat plane ſint expoſita, & in ſe nihil ſiniſtrae ſuſpicionis excitare queant, niſi apud eos, qui araneorum ad inſtar etiam ex innoxiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen plusculum lucis iſtis afferre. Continent igitur illa reſponſionem ad tacitam quandam obiectionem, quam innuere potius, quam expreſſis verbis ponere malui, quod ea mihi ſemper ſcribendi ratio arriſerit, vt ingenioſo lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimis anxia rerum manifeſtarum inculcatione taedium ipſi mouerem. Scilicet obiicere quis poterat, turpitudinem actionum eſſe qualitatem Phyſicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem ſentiant, ſicuti quidam certum cibi genus caeteris gratum auerſantur. Atqui cum auerſatio iſta ſit paſſio quaedam naturalis, cauſam ipſius, nempe turpitudinem vitiorum, itidem qualitatem eſſe naturalem, (& non moralem ex reſpectu ad legem reſultantem,) credi poſſet. Ad hanc obiectionem reſponſio dicto loco inſinuatur. Scilicet vti alias communi prouerbio, conſuetudo altera natura dicitur; ita etiam apud bene educatos a iuuentute tanta inoleſcit vitiorum quorundam auerſatio, vt iſti ab hiſce abhorrere videantur, non tam quod legibus iſta repugnare norint, quam quia affectus ipſi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & ſororum declaraui, quos carnali inuicem amore exardeſcere monſtri ſimile habetur, cum tamen matrimonia eorum poſitiua tantum lege interdici plurimi Theologorum & ICtorum agnoſcant. Taliter igitur educatis vix ſubit originem iſtius auerſationis ab interdicto legis arceſſere aut cogitare, motum Phyſicum, qui iſti actioni ſubeſt, eſſe quid indifferens; ſed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, & quod praeterea naturalium qualitatum homini eſt infeſtum.

§. VI. Cvm igitur conſtet, bonitatem & malitiam in actionibus humanis eſſe qualitatem moralem, ortam ex conuenientia, aut diſconuenientia cum lege, lex autem auctore & latore ſuo antiquior ſeu prior eſſe nequeat: conſequitur etiam originem moralitatis vltimo ad legislatorem eſſe referendam, nec vltra ipſum retrahendam; eoque non fingendam eſſe honeſtatem & turpitudinem, quae lege aut legislatore ſit prior. Quo praeter alia argumenta alibi iam

a me adducta, etiam adplicari poteſt illud, quod ingenioſiſſimus Theologus IO. ANDREAS OSIANDER *in Animaduerſ. ad* GROTIVM p. 60. habet. *Si daretur aliquod bonum aut malum morale ante legem, quomodo obligatio, quae non niſi a ſuperiore proficiſcitur, ibi adeſſe poſſet? Nam bonum & malum morale inuoluit reſpectum ad perſonam, quae iſtam actionem edit; cui ſi nulla eſt obligatio, neque etiam eſt bonum & malum.* Cum porro latio legis ſit actus maxime voluntarius, eſt quippe lex decretum ſuperioris; adparet ab origine moralitatis voluntatem legislatoris nec poſſe, nec debere excludi; eoque reuera de omnibus actibus, quacunque lege praeceptis aut vetitis dici poſſe; illos praecipi aut vetari, quia legislator voluit. Enimuero heic voluntas legislatoris non concipienda eſt tanquam coecus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione ſubnixa, & quae nullum alium ſcopum habeat, quam vt libertas ſubiectorum circumſcribatur. Sed habenda eſt lex pro opere maxime rationabili, & quod ſubditis ſummae rationis loco in actionibus ſuis dirigendis eſſe debeat. Inde etiam qui leges poſitiuas ferunt, ſemper reſpiciunt aut reſpicere debent bonum aliquod ex earum obſeruatione prouenturum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipſis ſubiectis quandoque parum ſit cognita. Aſt naturalium legum obſeruatio longe maximum & euidentiſſimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, vt niſi obſeruatis hiſce legibus illud incolume eſſe nequeat. Sic vt vltima ratio harum legum ſit, quia earum obſeruatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, vt ex illa huius incolumitas & felicitas, ſicuti ex eiusdem neglectu calamitas, miſeria & deſtructio, dependeat. Naturam autem ſuam homo a volente vtique Deo ſortitus eſt; neque homini lex naturalis iniungi potuiſſet, niſi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo a Deo producta fuiſſet.

§. VII. Ex dictis porro colligitur, quam ob cauſam & quo ſenſu a me ſit reiecta haec propoſitio; ea de quibus lex naturae diſponit, per & in ſe & ſua natura ſunt honeſta aut turpia: nempe quatenus per hanc propoſitionem Deus, eiusque voluntas a prima origine moralitatis excluditur, & huius vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & praeter Deum legemque ſtatuitur. Alias enim eandem in certo ſenſu lubenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, ſi τὸ *per ſe & ſua natura* opponatur impoſitioni, conuentioni & opinioni humanae. Sicuti & ARISTOTELES iuſtum naturale opponit legibus ciuilibus & poſitiuis, quae non vbique valent, quaeque ex impoſitione humana, conuentione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, ſi addatur mentio ſubiecti, cui ea in ſe & ſua natura honeſta dicantur, verbi gratia dantur actus, qui per ſe Deo non conueniant, id eſt qui ſalua ipſius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non poſſunt. Item, dantur actus in ſe & ſua natura honeſti aut turpes homini; ſeu quia natura hominis ita eſt comparata, vt iſta non poſſint non eidem congruere vel non congruere: Adeoque quicunque per hanc locutionem Deum legemque diuinam ab origine moralitatis non excludunt, quique τὸ *per ſe & ſua natura* vltra creationem non retrahunt, idque ſe antecedenter ad Deum, eiusue voluntatem & diſpo-

ſitionem

ſitionem habere negant, mihi nequaquam contradicunt, aut ſi & ipſi clamores in me tollant, cum propria vmbra ſtolide luctantur. Inde & plane cum ſententia mea conſpirant, quae in *Protheoria Annotatorum in* GROTIVM n. 18. proponit VALENTINVS ALBERTVS, Profeſſor Lipſienſis. *Compendium orthodoxum iuris naturalis*, quam maxime enixus. *Honeſtum*, inquit, *quod ad vtrumque ſtatum* (integrum & corruptum) *pertinet, eſt ſimpliciter tale, dependenter tamen a Deo. Res ſe ferme habet, ſicut cum propoſitionibus neceſſariis eſſentialibus. Homo ſane non poteſt non eſſe rationalis, quia alias non eſſet homo. At enim haec eſſentiae humanae neceſſitas dependet a decreto diuino, quo illa ſic immutabiliter ordinata ac definita eſt. Quemadmodum porro ius naturae neceſſarium omnino eſt, nec valet, vt* ARISTOTELES *loquitur, quia ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex eſt, requiri: ita honeſtum ſimpliciter ſemper tale eſt, & arbitrio noſtro eximitur, ſaluat tamen, quam a Deo omnis boni fonte habet dependentia.* Sic & Idem *ad Prolegomena* GROTII *theſi* IV. §. 17. recte *externam cauſam iuris Naturae* vocat *Deum, quia vt talia principia in nobis exſiſterent, ipſe voluit.* Et §. 18. *Vnde conſtat dependentia obligationis in iure naturali a Deo; adeo vt ſi daremus non eſſe Deum, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum iuri naturali relinquere poſſumus. Lex enim ſine latore legis non magis eſſe poteſt, quam effectus ſine cauſa.* Sic ad L. I. c. 1. §. 11. *Idem obiectum iuris naturalis* dicit *actus debitos aut illicitos per ſe, prout conueniunt, aut repugnant, dictaminibus ſtatus integri hodienum validis:* quae vt exſiſterent in nobis, *Deum voluiſſe* ſupra tradiderat. Et tamen IDEM ad §. 18. dicto loco ſui oblitus, & velut vertigine correptus, reuera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & adprobat ſententiam GROTII falſam & ineptam, & quae, vti ſuſpicor, propter ſolam amoenitatem figurae rhetoricae ipſi impoſuit. *Obiectum iuris naturalis*, inquit, *ſunt actus debiti aut illiciti per ſe; poſitiui diuini indifferentes. Hinc illos praecipit Deus aut vetat, quia in ſe iuſti aut iniuſti ſunt: hi iuſti aut iniuſti ſunt, quia Deus praecipit eos aut vetat.* Vbi ſane & ipſe *τὸ per ſe & in ſe* praecepto, voluntati & diſpoſitioni diuinae opponit. Quid ergo ad ius naturae Deus contulit, ſi actus illi ante eius praeceptum in ſe iuſti fuerunt aut iniuſti? Humanis equidem legislatoribus illud per ſe iuſtum & iniuſtum opponi debet, nequaquam autem Deo, qui voluit & fecit, vt actus illi neceſſario humanae naturae congruerent vel non congruerent; & quem nulla neceſſitas ſubigebat, vt iſtos actus praeciperet aut vetaret, niſi quam ipſe ſibi fecerat, & quae fluebat ex fine, quem ipſe ſibi libere propoſuerat.

§. VIII. ENIMVERO in hac controuerſia, quantum mihi conſtat, maxime omnium horrendis clamoribus rem geſſit VALENTINVS VELTHEMIVS, *Profeſſor Ienenſis*, duabus Diſſertationibus ſuper hoc argumento Ienae editis. Quarum prior etſi iam in *Appendice ad Diſſertationes meas* dignam ſe anatomen ſubierit, & cramben alias eandem bis adponere moleſtum ſit: tamen quia hoc ſcripto vniuerſa illa litigia amplecti conſtitutum eſt, non pigebit eadem heic denuo recenſere. Ac initio quidem monet, hanc ſibi viam videri ad inueſtigandum ius naturale maxime idoneam, *contemplari naturas actuum*, qui obie-

ctum

ctum eius iuris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, vt naturalia a positiuis discerni queant, nequaquam autem vt voluntas Dei ab origine eius iuris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficies, ni actus illos cum conditione naturae humanae compares. Inde quando termini quaestionis explicantur, fraudulenter exempli loco eiusmodi actus subiiciuntur, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium.* Atqui si VELTHEMIVS hanc meam thesin oppugnat, quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quae nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem inuoluentem notant. Quod si autem id vult impugnare VELTHEMIVS, quod a me voluntas Diuina inter origines moralitatis ponitur; tunc sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, lumen intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito diuino sortitus est, & eo quidem fine, vt ope istius Creatorem agnosceret atque coleret. Sic & quando IDEM honestum vocat id, *quod rectae rationi vt tali conuenit*, propria vineta caedit. Nam qui ad rectam rationem prouocat, vtique praesupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim eius rectitudo aliunde potest aestimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanae praecepta legis naturalis, adeoque iussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, eiusque ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium abs Deo vltro collatum possidet. Denique si vocabula *debiti* & *moraliter necessarii* de hominis actione efferantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quaerendus est.

§. IX. CIRCA statum controuersiae porro notandum, quaestionem ad solas hominum actiones esse restringendam; de his enim solis, vt & de origine humani iuris, mihi sermo est. Vnde male VELTHEMIVS quaestionem indefinite format: *Num ab agentis libero arbitrio, qua tali procedentes actiones dentur, quae ratione sui citra impositionem conueniant rectae rationi?* Nam rectitudo in actionibus diuinis, & humanis ex diuerso plane principio prouenit, nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quae a me de actionibus humanis differuntur, ad diuinas velit adplicare, summam mihi iniuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id a me non ita stricte accipi, vti a plerisque, pro eiusmodi determinatione, quae citra fundamentum in re ex solo placito imponentis prouenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quae ex posita voluntate & dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Eoque alia nobis impositio est, quae nihil nisi merum placitum imponentis praesupponit; alia est, quae prouenit ex necessaria consecutione eorum, quae prius ab eodem libere determinata erant. Quarum illa in legibus & institutis positiuis, haec in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam assignarit talemque finem praefixerit, vt certae actiones non

possint

possint non eidem conuenire, vel disconuenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templum extruere, partes eius vtique aliter disponendae sunt, quam diuersorii cuiuspiam, ni ipse scopo suo stolide repugnare velit. Et quis tamen ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti exclu̇serit? Vnde VELTHEMIVM vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem diuinam, aeque facile Deum quaeuis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii vsum aut bombardae displosionem in vrbe vetare aut permittere potest.* Nam haudquaquam natura hominis ita formata est, vt gestatio gladii necessario ipsi conueniat vel non conueniat, sicuti alii actus, circa quos ius naturale versatur. Adeoque si quaestio ita institueretur: Num natura hominis ita sit a Deo formata, vt posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi iniungi certos actus suscipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controuersia, cum hoc ipsum a me operose inculcetur.

§. X. EXCVTIAMVS iam argumenta, quae pro sua sententia producit VELTHEMIVS. Ac primo loco recoquit, quod ego proposueram L. II. c. 3. §. 4. *Si omnis actuum humanorum moralitas a lege dependet*, sequitur, *Deum potuisse legem naturae ita formare, vt contraria forent praecepta illis, quae iam sunt, verbi gratia, vt inter officia hominis mutua esset occidere, furari, moechari, calumniari, inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta seruare, mutuum reddere.* Ad hoc dubium ego respondi, *id non obscure contradictionem inuoluere. Postquam enim Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere* & praescribi, *non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Heic VELTHEMIVS exclamat, contradictione me inuolui, *meque respondisse, hominem dupliciter spectari posse, 1. vt Deus eum destinarit creare animal rationale ac sociale, 2. vt Deus eum producere potuisset ferum ac horridum animal.* Atqui ni calumniandi rabies omnem VELTHEMIO frontem excussisset, nunquam ausus esset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cuius in libro meo nullum vestigium extat. Cum sensus responsionis meae sit planissimus; contrauenturum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia homini assignasset officia, quae naturae ipsius aduersabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando ipsi praepostera officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem inuoluit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi VELTHEMIVS affingit. *Postquam Deus decreuerat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, vt tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Depone aures tuas pignori VELTHEMI, ni ostenderis, quo loco tam absurda haec a me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec isthaec est mea sententia, vti alio loco VELTHEMIVS cauillatur: Si homo non fo-

ret animal rationale ac ſociale, ſed ferum & horridum, non obſtante externa figura inter bruta referendum, tunc actus eiusmodi, verbi gratia, adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, ſi eum caſum abſurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum eſſet adulterium, furtum, homicidium, nec quaeſtio tunc de actuum turpitudine poſſet inſtitui; cum non entis nulla ſint accidentia.

§. XI. ALTERVM argumentum itidem ex opere meo dicto loco depromſit VELTHEMIVS: *Si non dantur*, inquit, *actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur, Deum, ſi voluiſſet, potuiſſe conſtituere, vt inter officia hominis eſſet Deum blaſphemare, inter vetita Deum colere.* Ego repoſueram, id ratiocinii contradictionem inuoluere. Heic nihil habet, quod regerat VELTHEMIVS, niſi vt ſycophantias ſuas mihi obtrudere laboret; quaſi ego vllibi tradidiſſem: *Deum ita potuiſſe creare hominem, vt idem non eſſet animal rationale ac ſociale.* Tertio loco primum argumentum leui ſub mutatione iterum proponitur: *Si non dantur actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur, quod inter hominis debita poſſit eſſe ſeipſum perdere, ſeipſum odiſſe, &c.* Verum vltro expirat animam miſerum hocce ratiocinium, vt iugulatione noſtra id opus non habeat.

§. XII. QVARTO loco vrget VELTHEMIVS, *ex noſtra ſententia nullum dari poſſe amplius diſcrimen inter legem naturalem & poſitiuam.* Verum illud ſat palpabile a nobis traditum iam eſt L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde ieiunus erat futurus, vnam atque alteram ſtricturam ſui ingenii promit VELTHEMIVS. Primo dicit: Vt *libera voluntas hominis, penes quem maieſtas eſt, legem voluntariam ferre & mutare poteſt: Quidni diuina maieſtas, cum voluntas Dei ſit ſumme libera; aeque, imo multo magis, ac in legibus poſitiuis fieri ſolet, legem naturae mutare, imo contrarium eius percipere poſſet?* Adparet VELTHEMIVM non meliora ſibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulae aut Neronis cuiusdam. Deinde impudenter plane, & abſurde ſcribit: *Me non erubuiſſe ſtatuere, ac ſi Deus ad contraria officia hominem potuiſſet adſtringere. Ita enim aperte loco ſupra cit.* p. 162. *tradit: Si ad contraria officia,* (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) *homo fuiſſet adſtrictus, non ſociale, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta.* Ergo iam, ſi diis placet, qui aſſumpta hypotheſi abſurda aliquam ſententiam abſurdi conuincere laborat, is eam ipſam ſententiam tanquam ſuam poſitive aſſerit. Ego qui ſtatuo, Si creatura ſub figura humana fuiſſet producta, ad contraria legi naturali officia adſtricta, non ea ſociale animal, & homo, ſed bellua futura erat: Igitur poſitiue ſtatuo, quod homo potuerit fieri bellua, id eſt, quod animal, de cuius eſſentia eſt rationalitas, potuerit eſſe irrationale? Vbi frons tua, VELTHEMI?

§. XIII. QVINTO loco ita VELTHEMIVS ratiocinatur: *Si Deus ſua natura eſt iuſtus, ſequitur, quod actus dentur per ſe honeſti, ſuaque natura debiti, itemque actus per ſe turpes, ac ex ſua natura illiciti.* Verum ego nullam heic puto conſequentiam eſſe a Deo ad hominem. Nam ex diuerſo plane prin-

cipio

cipio est, quod Deus quaedam non posse, aut non posse non facere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omittenda sunt. In Deo enim id prouenit ex perfectione ipsius essentiae; in homine ex imperio superioris. Quo ipso corruunt machinae illae, quas IDEM contra sententiam meam ex Ebr. VI, 18. instruere satagit. In Deo enim promissum & iuramentum fallere impossibile est propter diuinae essentiae perfectionem. Inter homines autem ἀμετάθετα πράγματα sunt fides, & iusiurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines salua esse nequit. Sexto loco quaestionem mouet: *Num Deus vllo modo possit velle, vt inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolide quaestionem hanc institui, ni simul ponatur subiectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, vt sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo denique loco ita colligit VELTHEMIVS: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur, Deum posse facere omne possibile realiter a se distinctum, nullamque in genere naturae in Deo importans imperfectionem*, id est, Deus poterit mentiri. Hoc enim exemplum rei, quae in genere naturae, nullam importat imperfectionem, a VELTHEMIO adfertur. Atqui praeterquam quod de humanis tantum actibus, non de diuinis sermo mihi sit, sane *mentiri posse* in genere naturae maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiae est cum degeneri quadam ignauia coniunctae; vel non audet sensa animi sui palam aperire, robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam praestare possit, quod vires suas ignorantis est. Atque hisce septem ratiociniis, adsperso passim calumniarum condimento, prior VELTHEMII Dissertatio absoluitur.

§. XIV. POSTERIOREM autem dissertationem credideram ex meris auctoritatibus, pro perseitate Velthemiana stantibus, esse consarcinatam. Verum ea postmodum inspecta deprehendi, virum istum occupari circa cauillanda ea, quae L. I. c. 2. §. 6. disputaueram, & quae deinde in *Apologia mea* Asinio Tenebrioni monstro biformi ex IOSVA SCHWARTZIO tanquam *Indicis Nouitatum* auctore, & NICOLAO BECKMANNO tanquam eiusdem interpolatore & editore, coalito opposueram. Eoque ista iam presse erunt discutienda. Haec igitur fuerat mea thesis: *Vt disciplina Iuris Naturalis vera sit scientia, non necessarium videtur statuere, quaedam per se citra omnem impositionem esse honesta & turpia, & ea esse obiectum Iuris naturalis.* Contradicit huic thesi VELTHEMIVS, quod *alias assequi ipsi non detur genuinam differentiam inter leges naturales & positiuas. Neque eam ingenii hebetudinem sibi posse imputari*, credit, *cum tot ac tantos viros Philosophos, ICtos, Theologos praeeuntes habeat.* Ad haec reponimus, istum VELTHEMII stuporem affectatum videri. Et vt maxime ita obtusum ipsi sit cerebrum, nullum tamen inde veritati praeiudicium

creari poteſt. Iſtorum quoque ad quos prouocat, virorum auctoritas eo minoris eſt, quod iisdem ſane de Iure naturae in formam diſciplinae redigendo nondum in mentem venerat; eoque & iidem nunquam cogitauerant, quae hypotheſes ei ſcopo neceſſariae forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui obiectum Iuris naturalis dixerant actus per ſe honeſtos aut turpes, *τὸ per ſe* oppoſuiſſe diſpoſitioni Creatoris, & eam perſeitatem antecedenter ad voluntatem Dei ſe habere aſſeruiſſe; quem ſenſum ſolum nos neſcimus. Denique ſi quis error popularis ſit factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus eſt? aut viris eruditis piaculum eſt, eundem deſtructum ire? Aut num iſtorum quos allegat VELTHEMIVS cuipiam priuilegio cautum fuit, ne in quaeſtione philoſophica errare poſſet?

§. XV. INDE ad examinandum, quod a me propoſitum fuerat, argumentum accingitur VELTHEMIVS. *Cum honeſtas & turpitudo ſint affectiones actionum humanarum, ita ex conuenientia aut diſconuenientia a lege, lex vero ſit iuſſum Superioris: non adparere, quomodo honeſtas aut turpitudo intelligi poſſint ante legem & ſuperioris impoſitionem.* Heic admittit VELTHEMIVS honeſtatem & turpitudinem eſſe affectiones actionum humanarum; ſed negat, eas oriri ex conuenientia aut diſconuenientia a lege. Rationem addit: *quia obiecti legis natura, quae per ſe fundat realem cum lege conuenientiam aut diſconuenientiam, prior ſit illa ipſa conuenientia aut diſconuenientia*, id eſt, quia actus iſti ante legem per ſe & ſua natura honeſti vel turpes erant. Enimuero hoc ipſum in quaeſtione eſt, an actiones humanae ex ſe & ſua natura ante legem honeſti ſint vel turpes? Vnde ſi quid agere volebat VELTHEMIVS, non debebat petere id, quod eſt in principio, ſed tales nobis definitiones honeſti & turpis dare, quae nullum plane reſpectum ad legem inuoluerent. Debebat praeſcribere definitionem peccati Apoſtolicam, quod illud ſit ἀνομία, & meliorem ſubſtituere. Debebat falſi conuincere illam communem notionem; vbi nulla lex, ibi nulla transgreſſio. Caeterum accuratius conſideranti facile patet, VELTHEMIVM inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem conuenientia cum recta hominis ratione metiri ſoleant; quae cum rebus ipſis ſit poſterior, & non faciat, vt res tales vel non tales ſint, ideo capere non poſſunt, quo modo honeſtas & turpitudo actionum; quae legis naturalis obiectum conſtituunt, a conuenientia & diſconuenientia cum lege oriri poſſit. Accedit, quod iſte videatur conſiderare humanam naturam velut perfecte exſiſtentem & legem velut ex interuallo poſt ipſi ſuperuenientem. Cum tamen haec tempore ſimul extiterint, & ipſa lex naturaeque hamanae conditio legi accommodata ſimul a Deo condita ſit. Enimuero vt facile admittimus, ratiocinia humana eſſe aliquid poſterius honeſtate & turpitudine, quae in actionibus, de quibus lex naturalis diſponit, conſpicitur, eoque hanc ab iſtis non prouenire, ita debebat VELTHEMIO in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator eſt, auctorem quoque naturae rerum & hominum eſſe, & hanc ita formaſſe, vt certi motus hominum certos reſpectus ad alios haberent, certosque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipſo, dum creauit hominem, certamque eſſen-

tiam

tiam eidem aſſignauit, iuſſiſſe, vt certi motus ad legem referrentur, & ex conuenientia aut diſconuenientia cum eadem honeſtatis & turpitudinis rationem ſortirentur. Sic vt nequaquam natura actuum humanorum lege prior ſit; ſicuti nec ipſa hominis eſſentia lege naturali prior aut antiquior eſt, quippe cum Deus eo ipſo, dum homini eſſentiam quam habet, dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro, vtique diuerſae naturae actus adulterii, & geſtationis gladii, adeo vt ex ea diuerſitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neque tamen ideo prioris actus turpitudo non ex lege naturali eſt. Nam Deus conditor idem humanae naturae, legisque naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, eiusdem naturam ita formauit, vt iſte actus eidem congruere non poſſet ſaluo fine & velut idea, quam circa hominem formandum ſibi propoſuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, vt illa vtique a geſtatione gladii abhorreret. In eo porro VELTHEMIVS inſigniter impingit, dum ſententiae ſuae ſtabiliendae ita ratiocinatur: *Vti riſibilitas, quae affectio eſt hominis, & nigredo, quae affectio eſt corui, non oriuntur ex conuenientia cum recta ratione theoretica, quae eſt iudicium rectum de rebus, vti ſunt; nec homo ideo ſit riſibilis, aut coruus niger, quia homo, dum recta ratione vtitur, iudicat hominem eſſe riſibilem, coruum nigrum: ita neceſſitas actus gratitudinis non magis ex conuenientia cum ratione practica oritur.* Nam primo ſtolidum eſt affectiones corporum naturalium, quae ſenſu percipiuntur, comparare cum affectione morali actionis humanae, quae diuerſae plane eſt indolis. Neque enim, ſi honeſtas & turpitudo ex reſpectu ad legem reſultat, ideo etiam affectiones phyſicae corporum naturalium ex relatione ad legem proueniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanae prouenire a conuenientia cum recta ratione; ſed a conuenientia cum lege, quae duo male a VELTHEMIO confunduntur, cum ſint diuerſiſſima. Nam recta ratio non facit, vt aliqua actio ſit honeſta vel turpis, ſed mediante recta ratione homo inueſtigare & cognoſcere poteſt, quae per legem naturalem honeſta aut turpia declarentur. Denique improbe heic Deum cum creatura pari paſſu ambulare iubet VELTHEMIVS, dum dicit: *Quoduis ens intelligens, ſiue Deus ſit, ſiue creatura, recte iudicat actum gratitudinis eſſe honeſtum, quia in ſe & antecedenter ad rectum iudicium talis eſt.* Nam de creatura hoc vere aſſeritur; Sed dicere, aliquid ſe antecedenter habere ad rectum iudicium Dei, eſt a creatione iſtius ipſum excludere. Sane enim iudicio Dei, ſi ita loqui fas eſt, natura & conditio hominis ita formata eſt, vt, verbi gratia, gratitudo ipſi omnino conueniret. Ergo illo non magis antecedenter ſe ad iudicium Dei habet, quam proportio & diſpoſitio partium aedificii ad iudicium architecti, aut capacitas & figura ollae ad iudicium figuli. Stulte porro quaerit VELTHEMIVS, *vnde probare velim, quod lex in communi conceptu ſit iuſſum Superioris.* Nam ego hoc ita manifeſtum eſſe arbitror, vt nemo, cui ſenſus communis eſt, de eo dubitare queat. Addit VELTHEMIVS: *ſe nondum poſſe penetrare, quid deſit obiecto legis naturalis, quo minus etiam antecedenter ad voluntatem Dei ſit verum fundamentum legis naturae.* Atqui valde hebetem oportet VELTHEMIVM eſſe, ſi hoc penetrare non poteſt, quod obiectum legis naturalis ante-

antecedenter quidem ad voluntatem & diſpoſitionem humanam ſufficiens ſit fundamentum (cognoſcendi) legem naturalem; id eſt, quod rationi humanae ad intelligendum ius naturale ſufficiat obiectum iſtius legis, eiusque habitudinem ad naturam humanam conſideraſſe, quippe quod a voluntate & diſpoſitione hominis originem non habet. Verum a fundamento velut exiſtendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & obiecto legis naturalis vim producendi neceſſitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, eſt negare Deum eſſe rerum omnium conditorem, & a voluntate Dei dependiſſe, quae & quales creaturae producerentur. Et vellem ſcire, an VELTHEMIVS capere poſſit quod verba S. Scripturae, *faciamus hominem ad imaginem noſtram*, quam maxime exprimant voluntario agentem, & qui velut in conſilium iuerit, priusquam ad agendum, ſe determinaret. Vnde niſi Deum creatorem humani generis, & auctorem legis naturalis abnegare velit VELTHEMIVS, concedendum vtique ipſi eſt, legem naturalem a voluntate Dei profectam, ſed quae velut attemperauit ſeſe ad conditionem naturae humanae diuinitus determinatae, & tributae. Neque enim quando circa conſtituendum ius naturale, & ortam inde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei anteceſſiſſe dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicuius hominis, qui etiam abſurda & ſibi non cohaerentia velle poteſt, & ſubiectis importune occinit; ſic volo, ſic iubeo. Sed concipienda eſt voluntas Dei tanquam Entis ſapientiſſimi & perfectiſſimi, & ſibi per omnia conſtantis, quique adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum eiusdem ſibi examuſſim congruentem, volens vtique lubensque effinxit. Sic vt nulla heic neceſſitas locum habeat, niſi quae ipſam determinationem Dei per ſapientiſſimam eius voluntatem factam, conſequitur. Nihil ergo attulit VELTHEMIVS, quo minus honeſtatem & turpitudinem actionum humanarum a conuenientia vel diſconuenientia cum lege naturali deriuare, & peccatum deinceps quoque ἀνομίαν adpellare queamus.

§. XVI. AD demonſtrandum porro, originem moralitatis ad Deum eſſe referendam, ego addideram: *Qui extra impoſitionem diuinam moralitatis actionum humanarum aeternam aliquam ſtatuunt regulam, nihil mihi aliud videntur agere, quam vt Deo adiungant principium aliquod coaeternum extrinſecum, quod ipſe in aſſignandis rerum formis ſequi neceſſum habuerit.* Hanc conſequentiam ſe videre poſſe negat VELTHEMIVS. Aſt quid mea refert, quantopere iſte coecutiat; aut lippiat. Nam modica tantum perſpicacia opus eſt, vt quis hanc conſequentiam capiat: Si moralitas actionum humanarum, earumque habitudo & conuenientia cum natura & conditione humana non eſt a diuina impoſitione, cum eadem non poſſit eſſe a ſeipſa, neceſſum eſſe, vt ſit a principio aliquo extra Deum. De caetero non opus erat VELTHEMIVM tam prolixe aliorum ſententias recenſere, quae me hautquidquam mouent; ni euidenti & firma ratione nitantur; praeſertim cum ex illis, quas format *poſitionibus* nihil poſſit exſculpi aduerſus me; qui nihil aliud ago, quam vt aſſeram; Dei voluntatem ab aſſignandis rerum formis non eſſe excludendam, & ad eam nihil antecedenter ſe habere. Sane enim non minus *naturae actionum*, quae obiectum legis

natu-

naturalis constituunt, quam aliae quaeuis res *ab aeterno fuerunt in Dei intellectu secundum esse cognitum*; id est, Deus ab aeterno praeuidit, qualis quaeque res deinceps creanda futura esset: sed simul etiam cognouit eas, tanquam suo tempore libere, adeoque concurrente vtique sua voluntate creandas, & tali natura dotandas. Eoque licet moralitas actionum obiectiue in intellectu diuino ab aeterno fuerit; non tamen sequitur; eam vt actu exsisteret, non habere a dispositione & voluntate Dei. Cum inter ea, quae obiectiue ab aeterno in intellectu diuino esse dicuntur, hoc primo omnium loco ponendum sit, quod quasdam res ipse creare vellet. Sic sit sane *in puncto rationis naturae actionis esse obiectiuum in intellectu Dei, posterius quid conuenientia eius actionis cum lege aut disconuenientia*; quae secunda est VELTHEMII *positio*, id est, quando intellectum diuinum ad modulum nostrae rationis metimur, prius concipimus ipsum esse physicum actionis tanquam motus alicuius Physici, quam eius conuenientiam aut disconuenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quo minus affectiones morales actionis a conuenientia aut disconuenientia cum norma oriantur? Sic nec tertia *positio*, quod *natura actionis moralis ab aeterno a Deo cognita fuit immutabile fundamentum realis conuenientiae cum lege naturae aut disconuenientiae*, aliquid habet nobis aduersi. Nam naturae actionum ideo a Deo tali modo, & cum tali habitudine formatae sunt, ut necessariam cum lege naturali conuenientiam aut disconuenientiam haberent. Sed *positio* quarta VELTHEMII foedum continet errorem. *Conuenientia*, inquit, *cum lege naturae aut disconuenientia fundamentaliter non pendet ab assignatione Dei, sed assignatione Dei prior est nostro concipiendi modo*. Id est, habilitas actionum, secundum quam necessario cum lege naturae conueniunt aut disconueniunt, non pendet ab assignatione & dispositione Dei. Quis ergo alius praeter Deum naturas rerum formauit? Aut num ipsae sese tali modo effinxerunt? Nimirum id agi adparet a VELTHEMIO, vt munere Creatoris Deus dimoueatur; & res etiam quoad essentiam a Deo dependere negentur. Ratio quam adstruendo suo absurdo subnectit, ficulnea est: *Quia*, inquit, *nostro concipiendi modo prior est actio, quam Deus cognoscit ex sua natura honestam vel turpem, posterior est intellectio, qua Deus eam turpem intelligit*. Sed vnde probabitur, nostrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus nostri resultantem, aliquid praeiudicare ordini & naturae rerum a Deo constitutae? Quin ineptus & nugatorius est sensus huius rationis, nisi hoc modo explicetur; nostro concipiendi modo Deus prius cognoscit, quod in actione humana est physicum, posterius id, quod in eadem morale est; quia illud subiecti, hoc adiuncti vicem subit. Sed quid hoc contra nos? Denique nec quinta eius *positio* aliquid ad rem facit. *Natura actionis*, inquit, *quam intelligimus honestam aut turpem ante iussum superioris, adeoque citra superioris impositionem, secundum esse cognitum, quod habet in Deo, est ipse Deus immutabilis*. Ist est, Ideae actionum humanarum, quae obiectum legis naturalis constituunt, in intellectu Dei sunt ipse Deus; quia nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus, quippe cuius perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas respuit. Sed num ex hoc sequitur: Ergo essentia & habitudo istarum actionum non est a Dei dispositione?

ne? Aut vti Deus in ſe & ſua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanae ab alio non dependet? Nondum ergo VELTHEMIVS ieiunis ſuis ſophiſticationibus effecit, quo minus deinceps quoque omnes creaturae, non exſiſtentiam tantum ſuam, ſed & eſſentiam Deo tanquam primae cauſae in acceptis ferre debeant. Et ſi qui fuerunt Philoſophi aut Theologi, qui quasdam naturas rerum a Deo quoad eſſentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coaeternum, ni malint dicere, quaslibet res habere naturas ſuas a ſemetipſis; quod non minus abſurdum eſt.

§. XVII. INDE circa iſthaec mea verba cauillanda occupatur VELTHEMIVS. *Deum vti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creaſſe, cui conſequens eſt, in beneplacito eiusdem fuiſſe, qualem homini naturam vellet aſſignare.* Puto ſatis clarum eſſe, id a me dici, a voluntate Dei Creatoris hominem & exſiſtentiam, & eſſentiam ſuam habere, ſeu quod ſit, & quod talis ſit. Si nondum capere poteſt VELTHEMIVS, quid hiſce velim, ablegabo ipſum ad Catecheſin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apoſtolico; vbi profitemur, quod Deus nos creauerit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes ſenſus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, coniunctum eſt, quod quidam ipſius motus ſeu actiones omnino cum lege naturali conueniant, vel non conueniant. Id ſi homo non habet voluntate Dei, non opus eſt, vt Deo gratias agat, quod ipſum creaturam rationalem effinxerit, eoque nomine ad colendum iſtum ſeſe adſtrictum profiteatur. Quod enim nobis per ſe & ſua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adeſt, pro eo quomodo ipſi obligati queamus eſſe, non adparet. Fruſtra iactat VELTHEMIVS: *Naturam hominis eſſe aeternam, non quaſi ab aeterno homo Deo coëxtiterit, ſed quia immutabilis eſt connexio hominis cum tali natura, qualis eſt natura animalis rationalis ac ſocialis.* Aſt vnde eſt illa immutabilis connexio, niſi a voluntate Creatoris, qui praeter bruta animalia, etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim aeternitas, quae eſſentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et eſſentiae rebus a Deo ſemel aſſignatae ſunt immutabiles; quia & in hoc perfectio ſummi Entis relucet, quod modo quam maxime conſtanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus MENDOZAE a VELTHEMIO adductus (etſi alias id genus hominum auctoritas parum ponderis apud me habeat:) *Eſſentiae rebus conueniunt neceſſario, quia Deus volens producere hominem,* id eſt, animal rationale ac ſociale, *non poteſt illi tribuere eſſentiam, lapidis,* id eſt, corporis anima & organis deſtituti, *quia non faceret hominem, ſed lapidem.* Id eſt, qui propoſuit ſibi producere animal rationale, & eo ipſo produceret corpus anima & organis deſtitutum; is vel propoſito ſuo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel abſurde ſibi repugnantia vellet, quorum vtrumque a perfectione diuina abhorret.

§. XVIII. INCASSVM inde cauillatur VELTHEMIVS id, quod ego ſcripſeram: *Videmus quotidie bruta tales actus excercere citra peccatum, quibus homo patratis grauiſſimo ſe ſcelere erat obſtricturus;* verbi gratia, occidendo, promiſcue

miſcue coëundo. *Non quod motus phyſicus hominis & bruti in ſe differant, ſed quia moralitas, quae actionibus hominum per legem eſt impoſita, a bruti actibus abeſt.* Sane & ipſe, dum rationem a brutis abeſſe ſubiungo, vtique ſatis innuo, ſimilitudinem actus phyſici in homine & bruto eſſe intelligendam, excepta ratione. Ipſam tamen rationem, ni ſenſu & cognitione legis imbuta foret, citra reflexionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non poſſe, in aprico eſt; quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normae conueniens adprehendere. Nam poſſent quidem eo caſu actus iſti conſiderari ſub notione vtilis aut inutilis, proficui aut noxii, nequaquam autem ſub notione honeſti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falſiſſimum eſt, poſita hac rationis conditione, nihilominus adeſſe omnia, quae ad cognoſcendam moralitatem requiruntur. Nam, vt ſub debita correctione retineamus exemplum a VELTHEMIO allatum de furto, adeſſet quidem tunc attrectatio rei, quam quis in vſus ſuos ſepoſuiſſet inuito ſeponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur: quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cuius firmitas ex lege eſt:) daretur etiam natura eius actus, vt nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, aut violentam rei defenſionem, aut laeſionem auferentis; ex quo ſequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quae adprehenderet eam actionem, tanquam rixae, & pugnae, & comitantium hanc malorum occaſionem. Sicuti bruta quoque, ſi auferatur cibus, quem ſibi deſtinarant, ad laedendum irritantur: eoque imbecillior canis robuſtiori cibum eripere timet. Sed ſi nulla exſiſteret lex, quae iſtum actum ſub nomine furti vetaret, impoſſibile foret rationi eam ſub notione turpis, id eſt, a lege diſcrepantis concipere. Nam morſibus & calcibus inter ſe decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Imo inter homines, poſito ſtatu belli, in quo lex dominii ſilet, tunc certare odiis, tunc res rapuiſſe licebit. Sic, verbi gratia, poſito, diaetam nulla lege adſtringi, ſana ratio humana capere poteſt, eſum graminis nutritioni eſſe ineptum. Sed vt eundem turpem quoque concipiat, fieri non poteſt.

§. XIX. VALDE quoque ſatagit Noſter circa torquendum locum ARISTOTELIS Nicom. II. 6. a GROTIO citatum L. I. c. 1. §. 10. ſed non tam vt ſolidi quid afferat, quam vt praeſidium in profeſſione ſtuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et ſenſus quidem iſtius loci eſt planiſſimus, alibi iam a nobis expoſitus. Sane ARISTOTELES ibi non docet, dari affectus aut actum vitioſum citra omnem reſpectum ad legem: verum affectus dari aſſerit malos & turpes, qui non demum propter exceſſum & defectum, ſed etiam intra mediocritatem conſiderati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice inuidere, maleuolum eſſe malis alienis laetari, vitioſum eſt. Vnde & vocabula dantur, quae vitioſitatem iſtius affectus ſtatim connotant. Sicuti & dantur vocabula actionum, quae non notant nudum & indifferentem motum phyſicum, ſed motum cum vitio coniunctum, ſeu actionem vitioſam & legibus repugnantem. Ex hiſce dixi non conſequi; Ergo dari affectus aut actiones in ſe turpes, ſine reſpectu ad legem; cum illud ipſum vitium, quod ei affectui aut actioni ineſt, ex diſconuenientia cum lege proueniat. VELTHEMIVS tamen pro

imperio hanc consequentiam valere iubet: ἐπιχαιρεκακία aut inuidia in se mala est, nec demum vitiosa fit propter excessum aut defectum: Ergo vitium illud non oritur ex discrepantia a lege. Simulque pronunciat, vocabulum *in se* hoc loco opponendum respectui ad legem, *excessum* autem & *defectum* notare conuenientiam & disconuenientiam cum lege. Et quia videbat, hac explicatione nihil dari stolidius, & a ratione, & mente ipsius ARISTOTELIS alienius; igitur ne quis contra hiscere audeat, sacrosanctum suum decretum interponit: *Sic enim intelligi haec verba debent*, inquit. Ast ego contra dico: ea verba sic intelligi non posse nec debere. Vti creditis Quirites?

§. XX. CAETERVM vt ego clarius ostenderem, locum citatum ARISTOTELIS contra meam sententiam nihil facere, operose explicaui, *vocabula ista, verbi gratia, maleuolentiam, impudentiam, inuidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c. non notare nudos & meros motus physicos, quos nos indifferentes pronunciamus, sed motus physicos vna cum aberratione a lege, adeoque actiones quam maxime morales*. Sed vsque adeo nihil effecisse me apud VELTHEMIVM video, vt dum circa clarissima stuporem suum obtendit, in longe maiores absurditates, & nugacissimas cauillationes prouoluatur. Ac primo quidem putide inculcat, sermonem esse de actibus voluntariis; quasi ea res vnquam in controuersiam venisset. Sane & ipsissimi motus voluntatis, obstrahendo ab omni lege, verbi gratia, velle, nolle, appetere, auersari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes sunt. Dein stolide & contradictorie statum controuersiae format, dum dicit: *Quaestio est, an adulterium* (hoc enim exempli causa adsumit,) *per se ac citra respectum ad legem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem inuoluit quaerere: An adulterium, quod est actus legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem? cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quaererem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo sit rationalis. Enimuero si in adulterio consideremus id, quod remanet semota ἀνομία, seu moralitate & aberratione a lege, adeoque merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conseruator naturae concurrit; dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indifferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, misceri eidem, cui miscetur & alter; cui tamen nullum in eam peculiare ius competit. Quae quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale substernitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aberratione a lege prouenit, tunc illa commixtio fit pollutio, id est, impura & turpis commixtio, quia exercetur in alienam vxorem, id est, in talem, in quam per leges soli marito ius, vt cum ea misceretur, erat quaesitum. Vnde patet, quam stupide aut improbe VELTHEMIVS queratur, a me statum quaestionis mutari. Non enim quaesitum aut dubitatum vnquam fuit a me; an adulterium per se, id est, lege naturali, turpe sit, quippe cum natura humana sit ita a Deo formata, vt adulterium non possit non eidem disconuenire. Sed id quaerebatur, an remoto omni respectu ad legem, seu si separes ab adulterio, quae ex

ἀνομία seu aberratione a lege ei accedunt, & retineas illud ſolum, quod in iſto actu eſt phyſicum, in eo motu phyſico aliquid turpe ſit. Hoc eſt, quod nego; ſed & illud ſimul nego, iſtum actum mere phyſicum ab ἀνομία abſtractum, adulterium eſſe, aut eo vocabulo recte appellari. Fieri enim poteſt, vt duo viri eidem foeminae miſceantur, ſed vt tamen, variantibus requiſitis lege determinatis, alia eiusmodi commixtio ſit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat. Sic ſi duo viri ſoluti eidem ſcorto miſceantur, non adulterium eſt, ſed ſimplex ſcortatio. Sic rem habet quis cum vxore alterius, quam poſt ab iſto repudiatam ipſe in matrimonium ducit; huic par pari refert prior maritus. Hoc caſu concubitus vnius eiusdemque cum eadem foemina, nunc licitus eſt, mox adulterium euadit, & vice verſa. Actus phyſicus heic idem, ſed accedente legis determinatione diuerſae indolis actus morales inde proueniunt. Puto non nimis acri opus eſſe ingenio, vt intelligatur, quid proprie in controuerſia ſit, & quam ſtulte cum propria vmbra luctetur VELTHEMIVS, cuius nugas preſſe excutere cum ſummo taedio eſt coniunctum. Quam furioſum enim eſt, quod dicit: *totum meum ſcrupulum huc redire: Si concubitus cum alterius vxore non eſt adulterium, niſi lex alii vxorem prius addixerit, ſequitur, quod citra reſpectum ad legem adulterium non ſit turpe.* Vbi quaeſo huius delirii veſtigia in meis ſcriptis deprehendiſti, VELTHEMI? An non intelligis ad aſſerti contradictionem inuoluere; eſſe alterius vxorem, antequam lex eam certo viro addixerit? Nam vxor eſt ſocia thori legitima, & cuius poſſeſſio ſoli marito eſt addicta. Et eo ipſo dum aliqua ſit vxor, leges eam ſoli marito addicunt; & quae alicui viro ſoli per leges addicitur, eo ipſo vxor ſit. A lege inquam, eſt conditio & obligatio vxoris, & quod, ſi alius cum ea concumbat, adulterium admittatur. Ea antequam leges foeminam alicui viro ſoli addixerint, ea ipſius vxor non eſt, nec in ea adulterium patratur. Ineptiae autem ſunt plusquam pueriles, putare, aliquam prius fieri vxorem, & poſtea, cum iam vxor facta eſt, ſoli viro per leges addici. Quid porro cerebri in illo eſſe credamus, qui quaerit: *Quisnam ſuperior inter homines ſegreges & extra ciuilem ſocietatem conſtitutos, vxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo, nullum ruſticum in tota Thuringia tam ſtupidum eſſe, quin reſpondere norit; a Deo tanquam auctore legis naturalis, & per hanc legem marito ſoli vxorem addici. Atqui reponit VELTHEMIVS, *liberrimo vtriusque conſenſu vxor huius mariti* (in ſtatu illo ſegrege extra ciuitatem) *proprie facta eſt.* Sed num inde ſequitur: Ergo lex diuina naturalis vxorem marito non addicit? An non in ciuitatibus quoque liberrimo viri & foeminae conſenſu matrimonia contrahuntur? An ſolus omnium mortalium VELTHEMIVS ignorat, pacta, mutuo quamuis conſenſu inita, firmitatem & ſanctimoniam ſuam a lege habere? Denique friuola plane eſt illa ſubtilitas, *qua lex quidem antecedenter ſe ad adulterium habere admittitur, ſed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoque turpitudo adulterii vtique antecedenter ſe habeat ad voluntatem legislatoris adulterium vetantis.* Quis enim nudam conditionem antecedentem vocauerit, quod dum Deus indolem generis humani ita formauit, vt eidem vtique congrueret, ſociam generationis vni eſſe addictam, id vt obſerua-

 retur,

retur, lege in ipſa creatione lata ſanxerit, & contra hanc legem patratum concubitum adulterii nomine damnauerit? Ergo per taedioſas ſuas nugas nondum euicit VELTHEMIVS, quo minus lex naturae, quae eſt decretum & iuſſum Dei Creatoris, ſe antecedenter ad moralitatem in quibusuis actibus humanis habeat.

§. XXI. MONVERAM deinde ego, *non videri* GROTIVM *rem recte expendiſſe, dum inter illa, ad quae diuina ſe potentia non extendit, eo quod contradictionem inuoluat, refert malitiam quorundam actuum humanorum; ſicuti vt bis duo non ſint quatuor a Deo effici non poſſit. Talem enim contradictionem non adparere in actibus iuri naturali aduerſantibus, qualis adparet, ſi bis duo negentur quatuor eſſe.* Hoc diſcrimen qui deprehendere non poſſit, eum ingenio valde infelici oportet eſſe. Nam vt res numerari poſſit, non opus eſt certa eiusdem diſpoſitione, nec praecepto aliquo ſuperioris: verum eo ipſo, quo qualiscunque res exſiſtit, vna eſt. Si iuxta hanc alia res exſiſtat, vnum & vnum eſt, quod compendii cauſa duo vocamus. Vnum & vnum ſi bis ſumatur, ſit vnum, vnum, vnum & vnum, quod compendii cauſa quatuor appellamus. Vnde qui negat, bis duo eſſe quatuor, negat idem eſſe idem. Ad eiusmodi contradictionem reduci non poteſt turpitudo, quae in actionibus humanis conſpicitur; quae vt reſultare poſſit, requiritur tum, vt peculiari modo natura hominis ſit formata, tum vt lex tanquam norma actionum ipſi ſit poſita, ex cuius relatione demum illa qualitas moralis prouenit. Cum ad hoc, vt res numerabilis ſit, nihil aliud requiratur, quam vt quocunque modo exſiſtat. Vnde quod turpe eſt, non poteſt quidem non turpe eſſe; ſed vt quid turpe eſſe queat, id eſt a peculiari conditione humanae naturae; & coaeua illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid eſt per ſe & in ſe naturalis & intrinſecae turpitudinis vel honeſtatis in actionibus humanis tamdiu deriuabimus, quousque Deus munere Creatoris & ſummi Legislatoris a VELTHEMIO nondum fuerit dimotus.

§. XXII. ISTHAEC quanquam circa praeſentem quaeſtionem ſufficere poterant: tamen quia in iſta Diſſertatione VELTHEMIVS prolixam telam miſerarum ſophiſticationum ſubnectit, ad iſta quoque nonnulla reponam, num forte inflatiſſimus homo ad agnitionem ſuae vanitatis adduci queat. Ac initio quidem a ſuae ſententiae ſectatoribus conatur remouere incommodum illud, quo ipſos implicari pronunciaueram in *Apologia mea* p. 35. quod nempe *qui ita crude iactant; quae in ſe & ſua natura turpia ſint, lege naturali vetari, non conſtituant certum aliquod γνώρισμα, ex quo conſtet, an & cur aliquid in ſe turpe ſit; ſimulque quod non poſſint non hoc modo in circulum reuolui.* Aduerſus haec VELTHEMIVS primo reponit auctoritatem *Diſſertationis ſuae de Primis moralibus*, quae, vti reliquae omnes ipſius, non tam conſcripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: eſſe autem prima principia moralia; *per ſe & ſua natura honeſtum eſt expetendum, per ſe & ſua natura turpe eſt fugiendum.* Id quod non vno nomine ineptum nobis videtur. Nam in iam citata Diſſertatione haec principia ſimpliciter ita erant expreſſa: *Honeſta ſunt facienda, turpia*

ſunt

ſunt omittenda. Nunc autem aſſuitur *τὸ per ſe & ſua natura*; cum tamen non ſolum ea, quae poſitiua lege iubentur aut vetantur, vtique facienda ſint & omittenda; ſed etiam id quam maxime in controuerſiam veniat, an & quo ſenſu aliquid in ſe & ſua natura honeſtum ſit, aut turpe. Atqui alio loco oſtendimus, ea non eſſe prima principia, vt vt alias ſententiae ſint veriſſimae; quia ratio a priori reddi poteſt, cur homini neceſſitas incumbat honeſta faciendi, turpia omittendi. Denique in moralibus nil magni praeſtitit, qui nouit, honeſta eſſe facienda, turpia fugienda: cum hic praecipuus labor ſit inueſtigaſſe, quaenam honeſta ſint, quaenam turpia, & quodnam *γνώρισμα* ſit iſta liquido dignoſcendi. Quod quidem nunquam conſtituere poterit VELTHEMIVS, quamdiu nil niſi circulum ſuum crepare nouit. Inde paris me vertiginis reum peragere inſtituit VELTHEMIVS, velut ex principio a me conſtituto idem proueniat circulus, & a me itidem obſcurum per aeque obſcurum explicari. Nam *ſi quis ex me quaerat, de quibusnam neceſſario lege naturali diſponatur, me reſpondere, de iis, quae neceſſario faciunt ad ſocialitatem hominis, aut eam turbant. Sin vlterius quis inſtet, quaenam autem faciant ad ſocialitatem, nihil me habere quod reſpondeam, quam ea, de quibus lege naturali diſponitur.* Verum longe tibi heic abeſt calumniandi artificium VELTHEMI. Nam nuſpiam haec propoſitio, *homini colenda eſt ſocialitas*, a me pro principio primo & indemonſtrabili, ac per ſe noto, & in quo demum ſubſiſtendum ſit, venditata fuit. Sed vocaui eam propoſitionem fundamentalem, ſeu, ad quam omnia praecepta legis naturalis, inprimis quae alios homines ſpectant, reduci, & in eam reſolui queant; quae tamen ipſa ex obſeruationibus, e natura rerum & hominum petitis, a priori demonſtratur. Sicuti & illa omnia, quae ad ſocialitatem facere, aut eidem repugnare a me dicuntur, ex paribus obſeruationibus deducuntur. Quod VELTHEMIVM latere non poterat, ſi vel legit ea quae calumnianda ſibi ſumpſit, vel genuinum demonſtrandi modum intelligeret, cuius ipſum ignariſſimum eſſe patet. Vnde & recte pronunciat, *abeſſe a ſe vt iudicet*; illisque iudicium relinquit, *qui iudicare poſſunt, & debent.* Et ſane quid indignius eſt, quam quod homo; qui nihil aliud quam per pluſculos annos Ienae in lacunis Metaphyſicorum volutatus eſt, apud nos aliquid de ſtudiis hiſcere velit? Quod enim luculentius ſpecimen eſſe poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem GROTII adſpiraturo, fundamenta *Logices & Metaphyſices* potiſſimum commendet; aut quod vltra dogmata Ariſtotelica in morali & ciuili doctrina progredi velle nefas iudicet, aut quod ſententiam meam de demonſtratione tanquam Ariſtoteli contrariam reiiciat; cum tamen eandem in praxi exprimant Mathematici, penes quos ſolos hactenus demonſtrandi artificium fuit; niſi quod non ita pridem multi eruditi ad alias Philoſophiae partes; & ad morales quoque doctrinas eandem adplicare coeperunt. Quod autem primus ego ſim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad ſolidam de iure naturae & gentium ſcientiam monſtrauerim, id iactaſſe a mea ſemper modeſtia abfuit, nec tanto vnquam me ſum dignatus honore. Quid laboris heic exhauſerim, ipſe noui; quod operae pretium fecerim, optimus & eruditiſſimus quisque liquidiſſimo iudicabit. Id ſane confido, ſi quam meritus ſum eo nomine laudem, fore, vt eam furialis ca-

lumniatorum factio mihi non detrahat; & si viuum liuor premat, posteritas saltem mihi decus meum rependet. Et tu VELTHEMI, non alio facinore superstes eris, quam quia a me vapulasti.

§. XXIII. INDE specimine quopiam ostendere vult VELTHEMIVS, in doctrina a se propugnata vtique dari *γνώρισμα*, ex quo liquido constet, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum adsumitur quaestio: *Cur promissa sint seruanda?* Rationem ipse hanc adfert; quia promissio est translatio iuris in personam, cui fit promissio: Ius vero suum cuique tribuendum. Spero neminem, qui *iudicium domi habet*, & qui *helleborosius* non est, (en flosculos Velthemianos!) desideraturum, vt cum VELTHEMIO id ratiocinium in formam syllogismi refingam. Enimuero etsi hanc sententiam, *ius suum cuique tribuendum*, ego quidem verissimam norim; eam tamen ita comparatam nego, vt quis distinctam, claram, & vltimam rationem istius effati, *promissum est seruandum;* inde perspicere possit. Sed quia talis iuris bruta non sunt capacia, nec de illis dici potest, ipsis esse ius suum; aut iisdem aliquid tanquam ius suum esse tribuendum: igitur merito quaeritur, cur homini aliquod ius suum competat: quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale ius in altero producatur, cuius vi omnino quid ipsi sit tribuendum? VELTHEMIVS sine dubio reponet; frustra hoc quaeri, cum nemini ignotum esse queat, alteri iniuriam non esse faciendam: id quippe esse per se turpe, sicut ius suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo aeque ac antea ignoro rationem huius effati, *promissum est seruandum*; nec eo magis adparet *γνώρισμα* aliquod, & quidem vniuersale, & ad omnes quaestiones adplicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum seruare. Ac nisi ad quaestiones a me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promisso non seruato iniuria fiat. Id quod tamen ex nostra hypothesi planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit; haud ideo tamen istum virum, cuius ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quaestiones per circulum explicet: Nam fieri potest, vt qui in generali aliqua quaestione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentae quaestiones adducantur, quae a GROTIO recte decisae fuerint.

§. XXIV. ALIQVANDO tamen humaniter mecum videtur agere velle VELTHEMIVS, dum *lubentissime admittit, non peccare, qui ad quaestiones de certis quibusdam actibus respondet per conuenientiam aut disconuenientiam cum lege socialitatis homini a Creatore iniuncta.* Vbi illud obseruari velim, si assumam aliquam propositionem, verbi gratia: fides est seruanda, & eam ex hac ratione adstruam, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: cum dante VELTHEMIO fidem seruare per se & sua natura sit honestum; vtique & haec propositio, quae istius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen VELTHEMIVS dicere non veretur, *legem socia-*

ſocialitatis homini a Creatore iniunctam. Cum in eo controuerſia noſtra praecipue vertatur, quod ego voluntatem, diſpoſitionem & legem Creatoris iſtius perſeitate priorem eſſe adſtruam, nec τὸ *per ſe honeſtum aut turpe* legi Creatoris opponendum, ſed ſubordinandum contendam: ille contra per ſe & ſua natura honeſtum & turpe antecedenter ad voluntatem ſummi Legislatoris ſe habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuiſſe videatur, adducto ſupercilio addit; *modo reſponſa ſua non venditet pro ſcientificis, id eſt, talibus, quae ſolidam ſcientiam quaerentibus ex aſſe ſatisfaciant.* Solidam autem ſcientiam quaerunt illi, qui tam *candidos*, qualis VELTHEMIVS eſt, *nacti* fuerunt *manuductores*, & vere πεπαιδευμένοι *lectionique commendatiſſimorum auctorum aſſuefacti ſunt*, id eſt, qui ex *Toleto* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauſerunt, & per omnem aetatem in luto Sophiſtarum, & qui quintas inde eſſentias extraxerunt, volutati ſunt: Hac ſcilicet via ſola itur ad aſtra.

§. XXV. INDE culturam ſocialitatis, a nobis in fundamentalis propoſitionis locum aſſumptam, carpit VELTHEMIVS, quaſi hoc modo nulla ſtatuantur officia erga Deum & ſeipſum. Enimuero qui librum meum non ſolo calumniandi animo inſpexit, facile deprehendit, mihi praecipue propoſitum fuiſſe, officia hominum erga ſe inuicem tradere, & quid iuris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adſumi, quam ſocialitatem poſſe, in aprico eſt. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro nuſpiam extat. Hoc quippe conſectarium eſt doctrinae naturalis de Deo, quam alii ad Philoſophiam primam referunt, alii peculiari diſciplina ſub vocabulo Theologiae Naturalis adornant; eoque natiuam velut ſedem in diſciplina Iuris Naturalis non ſortitur. Sed cum poſtea in vſum iuuentutis officia hominis & ciuis iuxta legem naturalem in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa ſiue Theologia Naturali, ſiue Philoſophia prima mutuo ſumſi, & in eum libellum tranſtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea diſciplina, vbi caetera omnia ex ſocialitate deducuntur; quia non ſolum lex naturalis a Deo vim atque auctoritatem legis nanciſcitur, ſed & quia Religio naturalis in hac diſciplina, prout ea a nobis adornata fuit, eo tantum modo conſiderari poteſt, prout humanae ſocietatis vinculum, & velut coagulum eſt. Nam de Religione tradere, prout ad ſalutem aeternam adquirendam ſpectat, aut prout illa circa hominem in ſtatu integritatis ſeſe habuit, Theologorum eſt, in quorum meſſem falcem mittunt, qui cum VELTHEMIO *finem Philoſophiae moralis ſalutem aeternam animae* dictitant. Officia autem hominis erga ſeipſum partim ex religione, partim ex lege ſocialitatis fluunt, ita vt ni homo ſeruus Dei, & membrum ſocietatis humanae eſſet, ipſius nulla erga ſemet officia intelligi poſſent. Quae cum a me iam expoſita ſint in libello de *Officio hominis & ciuis* L. I. c. 3. §. 13. mirum tamen eſt, vociferante VELTHEMIO auditorium Ienenſe hac immani calumnia reboaſſe; *me nulla agnoſcere officia hominis erga Deum & ſeipſum.* Ex dictis porro facile diſpellitur calumnia, qua iſthaec verba *praefationis* in opere noſtro impetuntur; quod *nondum* valeam *diſpicere, quaenam ſit illa morum honeſtas vbique & extra ſocietatem, hoc eſt,* *reſle-*

reflexionem ad alios homines obſeruanda. Nam puritas illa animi, & internorum motuum ſanctimonia, quam maxime etiam ſocietatis humanae bono exuberat, & quo quis decentius erga Deum ſe geſſerit, eo religioſius idem officia erga homines obſeruabit. Vnde & diuinus Scriptor hac nota dilectionem Dei agnoſci iubet, ſi quis fratrem ſuum diligat; & mendaces proclamat, qui amore Dei ſe iactant, cum fratres ſuos odio proſequantur. Fuit etiam qui obiiceret exemplum hominis ſolitarii, qui extra ſocietatem humanam conſtitutus, vtique peccaturus ſit, Deum in illa ſua ſolitudine blaſphemando, cum brutis corpus commiſcendo, aut vitam ſibi adimendo, etſi ſocietati, abs qua ſemotus degere praeſupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed vti quid circa blaſphemiam & αὐτοχειρίαν reſpondendum ſit, ex ſuperioribus facile adparet: ita commixtio cum brutis vtique ſocialitati repugnat. Quin & illa ipſa vita ſolitaria, ni ob commodum humanae ſocietatis ſit ſuſcepta, legi naturali repugnat. Nam ad hoc, *vt quis absque vllis impedimentis tanto maiori ſtudio, pietati & precibus ad Deum incumbat*, opus non eſt *a conſortio hominum, & impii huius mundi ſegregare ſe, vitamque ſolitariam ſocietati anteferre*. Quaſi non in vita quam maxime ſociali locus ſit precibus fundendis, aut quaſi pietas commodius inter feras ſylueſtres, quam homines exerceatur. Add. Matth. V, 14. 15. 16. Quin & rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta foeditate patranda in mentem venire poteſt. Pariter quod adducitur de Adamo ante Euam conditam, cuius innocentia & pietas a ſocietate, quae nondum erat, menſurari non potuit, nihil habet difficultatis. Additur, ſi omnis honeſtas ad cuſtodiam ſocietatis referenda foret, tunc fas fore, verbi gratia, vrgente fame, vt aliqui ſeſe interimant, quo ſocietati multitudine laboranti conſulatur; probandum factum Lacedaemoniorum iuuenes promiſcue cum vxoribus concubituros mittendum apud IVSTINVM L. III. c. 4. laudandam communionem omnium rerum Platonicam. Enimuero hic caſus partim inepte ad praeſentem quaeſtionem adplicantur, partim confundunt bonum particularis cuiusdam ſocietatis cum ſocialitate; cum hautquaquam ex illo, ſed ex hac officia hominum inter ſe deducantur; multo minus pro regula honeſti haberi queat, quod quis per ſtoliditatem ex vſu certae ſocietatis fore credidit. Sic ſane omnes particulares ſocietates ad honeſtatem metiendae ſunt, non vice verſa; nec eo minus tamen quid homini aduerſus hominem honeſtum ex ſocialitate colligere licet. Ex qua itidem antecedenter iudicari poteſt, quae peculiaris ſocietas bona aut mala adpellari debeat. Denique & in ſuperioribus ſatis oſtenſum fuit, non repugnare, fundamentalem iuris naturalis propoſitionem eſſe, hominem debere ſociabilem eſſe; & huius propoſitionis euidentiam atque neceſſitatem ex contemplatione humanae naturae exſplendeſcere. Vnum tamen fateor, noſtrae methodo deeſſe, quo VELTHEMII decreta, ſolide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam ſuam moralem, quam ex probatis & receptis ſcriptis, viua voce hauſit, tandem in haſce propoſitiones reſolui: *Eſt per ſe honeſtum ac ſua natura, adeoque expetendum, faciendum: Eſt per ſe turpe ac ſua natura, adeoque fugiendum, omittendum*: vt ſtupidos illos homines protelet, qui viam iſtam in circulum reuolui arguunt, & rationem noſſe cupiunt, cur hoc vel illud per

ſe

ſe honeſtum aut turpe dicatur; *fuſtes* demum potius illis quam rationes intentandas pronunciat. Vbi miror, VELTHEMIVM vsque adeo a grauitate Patriarchae ſui NICOLAI BECKMANNI degeneraſſe, vt ad ruſtici alicuius inſtar fuſtibus depugnare cupiat; cum tamen hic egregius vir omni annorum genere, ſpectante & pollicem premente Domino Epiſcopo PETRO WINSTRVPIO in huiusce aula Lundenſi cum circumforaneo laniſta tantus Doctor & Profeſſor glorioſe decertauerit; eiusque artis fiducia litem, quae ſibi a me propter impreſſum Indicem Nouitatum intentabatur, duello maluerit, quam ſententiae iudiciali decidendam committere. Enimuero ego vltimam rationem doctrinae meae a fuſtibus aut gladiis petere hautquicquam conſtitui. Qui rationes meas capere non poteſt, aut non vult, non habet, quod cuti ſuae metuat. Neque vsque adeo operam & oleum me perdidiſſe iudico, vt non ſpes mihi ſit, fore ingenia recta & praeiudiciis non diſtorta, quae citra metum fuſtium ſcripta mea ſint aeſtimatura. Quod ſi quis tamen tabellis ſuis & collegiis manuſcriptis, quibus inſueuit, immori malit, ego ſane neque indignor, neque inuideo. Quin vltro omnes Bibliopolas oro obſecroque, ne mea ſcripta deinceps in illa loca adportent, vbi Aſinii Tenebrionis ſectatores rerum potiuntur.

§. XXVI. MVLTA quoque blaterat VELTHEMIVS circa haec verba *Apologiae* meae: *Ex quo & aliud horribile abſurdum conſequitur: ſi nempe datur aliquid honeſtum & turpe in ſe antecedenter ad Deum, vel admittendum eſſe fatum Stoicum, cui & ipſe Deus ſit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum quaſi determinans & ſpecificans, cui ne Deus quidem contrauenire poſſit aut debeat.* Quia cum homine ſtupido mihi res eſt, aut qui ſtuporem ſimulat, vt calumniandi occaſio ne deſit, tentabo, an efficere poſſim, vt vim ratiocinationis meae capere queat. Mea igitur ſententia eſt, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam, iuxta quam aptae ſunt honeſtae aut turpes vocari, eſſe a Deo, eiusque definitione & determinatione petendam, abs qua nullo modo eiusdem voluntas excludi queat. VELTHEMIVS contra contendit, eam moralitatem antecedenter ſe ad voluntatem Dei habere. Heic ego repono: Si illa moralitas non refertur ad auctorem Deum, tanquam Ens liberum, cum illa vtique a ſeipſa eſſe nequeat, neceſſum eſſe, vt ſit ab alio principio extra Deum. Iam autem non adparet, quodnam aliud principium heic fingi poſſit, praeter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum determinans: id eſt, vt vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, ſiue ex indeclinabili rerum ſerie, neſcio vnde producta cui etiam ipſe Deus ſit alligatus; vel vt alius praeter Deum ſit, a quo formae rerum ſint productae. Vtrumque abſurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & ſupremi rerum arbitri munere dimouetur. Heic igitur VELTHEMIVS id primo faſtidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coaeternum *horribile abſurdum* vocarim. Nam ipſe rem leuiculam putat, Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo perſeitas ſua ſalua perſtet. Dein diſplicet, quod non diſtinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diuerſae ſint eruditorum opiniones. Atqui moris mihi non eſt,

quacunque occasione locos communes expilare; & quae addidi verba, *cui & ipse Deus sit alligatus*, satis, quale fatum intelligam, arguunt. Hinc miserrimus & vere deplorandus Sophista delirat; me, quod fati Stoici mentionem fecerim, id velle inde concludere, quod qui peccant, ex fatali necessitate peccent, & culpam a se in fatum amoliri queant. Hanc enim consequentiam nectunt illi, qui fatum Stoicum admittunt. (*Nemo fit fato nocens, ast apud Senecam.*) Atqui ego fatum Stoicum seu a Deo independens reiicio, & horribile absurdum pronuncio. Quid ergo mihi cum consequentiis, quas eius fati defensores nectunt? Praeterea negat VELTHEMIVS, GROTIVM, & qui eandem heic cum ipso fouent sententiam, statuere aliquod principium extra Deum exsistens, eique coaeternum, a quo intrinseca honestas aut turpitudo actionum dependeat. Ast ego nuspiam dixi, eos expresse id statuere: sed hoc dico, id *consequi* ex sententia eorum, siquidem *τὸ per se & sua natura* dispositioni & determinationi diuinae opponant. Saepe autem contingit, vt quis thesin aliquam asserat, cuius absurdam consequentiam non praeuidet; saepe vt hanc inde fluere neget, caeteri asserant. Addit, *a suae sententiae defensoribus neminem in dubium vocare, discrimen honesti & turpis a Deo, eiusque definitione & determinatione petendam esse.* Credas iam VELTHEMIVM sapere velle. Sed quod vna manu videri voluit dedisse, altera mox iterum eripit. Statim enim addit: *Modo hoc admittatur, quod a Deo aliter honestas ac turpitudo actuum determinari nequeat, nisi vt horum istorumue actuum, quos per se & sua natura honestos statuimus, natura fert. Quales intellectus Dei sapientissimus agnoscit actus, tales iudicat, vt tamen in puncto rationis semper prior sit turpitudo actus, a Deo facta definitione eius turpitudinis atque determinatione.* Atqui hoc ipsum iam maxime quaeritur, vnde sit illa natura actuum, cui determinatio diuina attemperare sese debuerit? Ego dico, hanc naturam actuum itidem esse a determinatione Dei, vtpote qui hominis naturam ita formauit, vt & legis esset capax, & quae naturalis vocatur lex, omnino cum eius conditione quadraret. Nam nemo vtique praeter Deum homini dedit, vt talem haberet naturam, vt talis actuum ab ipso exercendorum esset indoles. Cum autem Deus hominem crearet, cum talem ipsi, eiusque actibus naturam daret, quam maxime voluntarie agebat. Igitur moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei antecedenter se habere falso dicitur. Equidem quales actus Dei intellectus agnoscit, tales iudicat; sed tales & non alios, taliter & non aliter agnoscit, quam quales creare constituit: id est, agnoscit actus, qui legis naturae obiectum constituunt, omnino naturae humanae congruere, vel non congruere, sed & hoc agnoscit, actus illos eam habitudinem cum natura humana obtinere, quia ipse eiusmodi creaturam libere creare constituit. Vnde falsum est, quod in puncto rationis turpitudo actus prior sit definitione a Deo facta. Sed primo omnium concipitur homo tanquam creatura rationalis a Deo libere producenda. Inde concipitur habitudo ipsorum actuum, ad normam dirigi aptorum. Post hanc lex, tanquam norma, ad quam actus isti necessario referendi & dirigendi sint, ac demum concipitur honestas & turpitudo, tanquam affectiones actuum ad norman relatorum. Aliud punctum rationis heic comminisci, aut ordinem hunc interuertere, contra rationem est. Quicunque igitur naturam illorum

illorum actuum, de quibus sermo est, ad auctorem Deum referunt, ab ipso in creatione hominis ita adornatam, illi mecum consentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & indolem suam non a diuina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi viderint, quem sibi creatorem velint adoptare. Sane neque VELTHEMIVS, neque vniuersa ista factio hanc mihi persuasionem nunquam eripiet, me Deo debere, & quod sim, & quod homo sim, & quod creatura sim legis capax, & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, vt omnino adaptandi sint ad normam, quam Deus in creatione mihi iniunxit, & quod actus meus, si ad eam normam quadret, honestus & bonus, vbi ab ea discrepet, malus & turpis sit; & denique quod aliquid horum antecedenter ad Deum se habere qui asserat, in Deum Creatorem sit iniurius.

§. XXVII. TANDEM atrocem quoque oppugnationem subeunt, quae super necessitate in actionibus moralibus versante proposueram; eam nempe esse *non absolutam, sed hypotheticam, supponentem creationem animantis rationalis, quam nemo est, quin liberrimae voluntate Dei adscribat.* Heic vt appareat omnem VELTHEMII conatum frustra in aërem effundi, obseruandum est; eum locum a me opponi verbis GROTII L. I. c. I. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis versatur, *a Deo necessario praecepti aut vetiti intelliguntur.* Quaestio igitur est, qualis heic necessitas sit in ordine ad Deum, seu quale genus necessitatis Deum subegerit, vt circa actus istos legem statueret? Ego respondeo, eam esse non absolutam, sed hypotheticam, quia supponitur a Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Posito enim, Deum libere voluisse creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege disponere; quia alias voluntas Dei sibi ipsi repugnare fingeretur. Adeoque non absolute necessarium fuit a Deo legem naturalem ferri; sed ea necessitas orta fuit ex suppositione actus, abs Deo liberrima voluntate suscepti, nempe ex creatione hominis. Quae autem necessario consequuntur actum libere & contingenter susceptum, illa vtique ex necessitate non absoluta, sed hypothetica fieri dicuntur. *Si currit, mouetur*, est exemplum necessitatis hypotheticae a VELTHEMIO positum. Antequam quis cursum libere susciperet, neque currere, neque moueri necessarium ipsi erat; posito autem cursu libere suscepto, non potest non simul exsistere motus. Sic antequam Deus crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturae ferre Deo necessarium erat. Sed posito, creationem hominis ab eo libere susceptam, non potuit non lex naturae simul ferri. Sic vt sperem, me adplicationem huius termini augustissimis imperii Metaphysici Monarchis satis adprobare posse. De hac ergo specie necessitatis circa actiones morales versantis, quatenus nempe ad Deum illa refertur, vnice mihi sermo fuit. Ast si alio modo formetur quaestio, aliam quoque emergere oportet responsionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quae necessitas homini insit ad actus istos obseruandos aut omittendos? respondetur, eam esse necessitatem quam vocant obligationis. Sin praecise quaeram de cohaerentia affectionis moralis cum certa actione humana, verbi gratia, honestatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: seu quaenam sit illa necessitas, qua pa-

rentes honorare honeſtum, moechari turpe ſit: reſpondetur, eſſe neceſſitatem abſolutam in genere morum, quae contradiſtinguitur neceſſitati abſolutae in genere naturae, qua affectiones phyſicae cum rebus naturalibus, verbi gratia, vis comburendi cum igne, coniunguntur. Quae duo genera neceſſitatis in hoc differunt, quod haec nil aliud praeſupponat, quam actum creationis, quo rebus eiusmodi natura eſt a Creatore inſita; illa autem praeterea ſuperioris impoſitionem & legem praerequirat. Ex quibus manifeſte adparet, a VELTHEMIO primam illam quaeſtionem, de qua mihi ſermo eſt, cum poſtrema confundi. Quod vtrum per imprudentiam factum ſit, an vero vt anſam arriperet tam abſtruſae eruditionis Oceanum exonerandi, ſimulque proterue mihi inſultandi, dubium eſt. Sane vti cucurbitas lippire, & toto coelo a ſententia mea aberrare iſti homini inſolitum non eſt; ita ſplendidum & ſe dignum finem vt diſſertationi ſuae imponeret, operam dediſſe videtur; dum ea occaſione per aliquot paginas doctrinam de neceſſitate, ſexcentis tabellis expoſitam, & quam Ienae paſſeres quoque cantillant, non minore eloquentiae torrente euoluit, quam agyrtae virtutes adipis murium Alpinorum ſolent. Hinc ſublato immenſum ſupercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinae, ac diuinitus apud Ienenſes ſancitae Metaphyſicae mihi exprobrat, in quam impingendo grauiſſimo me laeſae Maieſtatis pedanticae crimine adſtrinxerim. Ad quam accuſationem paucis repono: ex ſupra dictis manifeſtum eſſe, in quaeſtione a me propoſita terminum neceſſitatis hypotheticae proprie, & ex vſu omnium Metaphyſicorum fuiſſe adhibitum: ſed quod VELTHEMIVS aliam quaeſtionem ſubſtituerit, cui iſte terminus non quadraret, culpam nullam penes me eſſe. Deinde, ſi vel maxime ego terminum aliquem Scholaſticum aliter accepiſſem, quam tabulis Stahlianis, velut aeterna Parcarum lege, ſancitum eſt; num tamen ideo tam inficeto more inſultari par erat viro, cui oblatraſſe vnicam ſibi viam ad qualemcunque famam adquirendam ſufficere VELTHEMIVS iudicauit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac ſi de Eccleſiae & reipublicae ſalute ageretur? Praeſertim cum omnem illam ſapientiam Velthemianam, cuius praecipuam partem *Inſtitutiones Logicae* ſui affinis, & *Tabellae* STAHLIANAE abſoluunt, plane ignoraſſe, aut ſaltem eius notitiam diſſimulaſſe apud ſolide eruditos, & quibus me ac mea ſcripta potiſſimum adprobare gaudeam, non magis rubori ſit, quam aulico cuipiam, quod hircum non oleat. Sed vt quod res eſt, fatear, iuuenilibus annis, & cum ſtudia impetu potius quam iudicio tractarem, non paucas bonas horas in ea Philoſophia, cuius pulchritudine VELTHEMIVS attonitus ſtupet, me perdidiſſe memini. Quin & cum Ienae eo ipſo muſeo, in quo Stahlius animam exhalauerat, vterer, quotiescunque reſpirarem, atomos quasdam diſtinctionum & terminorum Metaphyſicorum videbar deglutire, quibus aër iſte pertinaciſſime infectus erat. Poſtea tamen diuerſum coelum pulueres iſtos vltro diſcuſſit, & ex tota illa ſcientia id praecipuum remanſit, quod ſciam, eum qui iſtam ſolam ſcit, nihil ſcire.

§. XXVIII. Ex hiſce igitur quilibet cordatus iudicabit, num VELTHEMIVS recte clamitet: *Totam litem in abuſu terminorum a me facto conſiſtere, & me reuera cum iſtis ſentire, quos ex pruritu nouandi impugno.* Sane enim non intra

intra ſola vocabula haeret iſthaec diſceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque ſe habeat; num illa natura actuum, qui per ſe honeſti aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem ſubiungi & ſubordinari debeant? Et cum nuſpiam theſin ſuam VELTHEMIVS reuocet, aut ita explicet, vt cum mea conſpiret, ac nihil attulerit, quo mea ſententia deſtruatur, neſcio, quo iure me velim nolim inter ſuos numerare queat. Verum quid ille ſentiat aut non ſentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare deſinat. Nam vti nihil facilius mihi, quam iſtius miſeras ſophiſticationes deſtruere; ita poenitenda eſt pugna, vbi viciſſe hoſtem inglorium habetur.

§. XXIX. CVM ad alia pedem iam proferrem, occurrit alia VELTHEMII Diſſertatio, quae inſcribitur *De Statu Controuerſiae;* in qua per foedum mendacium haec mihi theſis affingitur; quod *nullum actum neceſſario turpem ſtatuam, ſed velle contingenter turpes eſſe illos actus, quos conſenſus communis neceſſario turpes iudicat, exempli gratia: contingenter eſſe turpe adulterium, quatenus contingit committi ab homine, vt eſt rationalis.* Bone Deus, in quot ſeſe formas vertere non nouit dira calumniandi rabies! Si micam boni viri habet VELTHEMIVS, oſtendat, vbinam locorum in meis ſcriptis ea aſſertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiae iſti calumniae ſubeſt! Cui enim ignotum eſt, omnes actiones humanas reſpectu exercitii aut exſiſtentiae eſſe contingentes, quia a voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum haec contingentia non obſtat, quo minus illis certae affectiones neceſſario competant. Quod iam docui in *Opere meo* L. I. c. 2. §. 5. Neque etiam quo minus, verbi gratia, adulterium homini neceſſario, id eſt, ex neceſſitate obligationis ſit omittendum, & quod adulterium neceſſario turpe ſit, id eſt, lege naturali, non poſitiua, non obſtat, quod illud intelligi nequeat, niſi poſito animali rationali & ſociali a Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non poteſt, niſi poſito igne, & materia combuſtibili a Deo libere creata. Ex quibus tamen non niſi triobolaris Sophiſta inferret: Ergo adulterium contingenter eſt turpe: Ergo ignis contingenter eſt calidus.

§. XXX. NONDVM Iena nos dimittit. Poſt Velthemianas alia nobis Diſſertatio offertur anno 1675. habita ſub praeſidio celebris ICti, ſed quam ſtylus adoleſcentis foetum arguit. Cuius temeritatem reſponſione indignam iudicarem, ni ſuſpicarer, robuſtiores quosdam tela iſti ſuppeditaſſe. Sed rem ipſam excutiamus, de auctore parum ſoliciti. Initio igitur ſophiſticationibus ſuis aſtute viam ſtruit. Cum enim *honeſtum & turpe bono & malo morali reſpondere* pronunciaſſet, honeſtum dein ita definit, *quod praeciſa delectione eſt conueniens naturae rationali, quatenus eſt talis.* Quod primum eſt falſum, quo incautioribus fucum facere conatur. Honeſtas quippe & turpitudo, bonitas & malitia moralis per conuenientiam & diſconuenientiam cum lege, tanquam norma actionum, definienda eſt. Sed conuenientia vel diſconuenientia cum natura rationali, vt tali, proprie eſt affectio actionum, quae naturali lege praecipiuntur. Equidem cum optimo & ſapientiſſimo Creatori placeret condere ho-

 minem,

minem, cuius libertas certis legibus foret circumſcribenda, eiusdem naturam ita ſimul formauit, vt actiones, quae lege naturali praecipiuntur, non poſſent non naturae hominis conuenire, & quae vetantur, repugnare. Sic vt legem ferendo, & libertatem hominis circumſcribendo non nude poteſtatem ſuam oſtentare, aut inutili vinculo moleſtiam homini faceſſere, & velut laqueos tendere vellet; ſed vt homo, dum obſequium ſuum Creatori adprobat, & naturae ſuae conuenienter ageret, & incolumitatem iuxta atque emolumentum ſuum promotum iret. Vnde conueniunt quidem actiones bonae cum natura hominis; ſed in ea conuenientia formalis ratio bonitatis moralis non conſiſtit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum ſit argumentum obedientiae & inobedientiae, quam fauor aut indignatio ſuperioris ſequitur; intelligi nequit, quomodo quis praeciſe eo nomine, quia naturae ſuae conuenienter egerit, obſequii laudem, & ſuperioris adprobationem mereri queat. Accedit quod vtique actio bona ſit legi poſitiuae obtemperaſſe, mala eandem violaſſe. Atqui quae poſitiua lege praecipiuntur aut vetantur, hautquidquam cum natura rationali, vt tali, conueniunt, aut diſcrepant, eoque ex conditione naturae rationalis inueſtigari nequeunt. Deinde ineptum eſt, quod diuiſio actionum honeſtarum hoc modo inſtituitur: *Conueniunt porro actiones morales bonae vel honeſtae naturae vel ſimpliciter, vel ex arbitrio ſolius praecipientis*. Nam quae ex arbitrio ſolius praecipientis naturae rationali, vt tali conuenire heic dicuntur, reuera eidem non conueniunt; ſed ad eam in vniuerſum conſideratam indifferenter ſe habent, aut ſaltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conueniunt. Adeoque alterum huius diuiſionis membrum reuera contradictionem implicat. Quia qui poſitiuam legem fert, nequaquam eo ipſo naturam hominis ita format, vt ea lex ipſi, qua rationalis eſt, omnino conueniat: ſicuti Creator fecit, dum legem naturae homini abs ſe condendo iniungere conſtituerat. Mendoſe quoque mox dicitur; quod quae poſitiua lege praecipiuntur, *caſu tantum*, non intrinſece & ſua natura honeſta ſint. Nam ſane Deus & humani Legislatores nequaquam *caſu* leges poſitiuas ferunt, ſed graui ratione moti, etſi ea quandoque ſubiectos lateat. Sic & animaduerſionem merentur ſequentia: *Contra ea, quae ſimpliciter homini conueniunt, illa non ex hypotheſi, ſed ſua natura ſunt honeſta: quoniam non demum agenda ſunt propter voluntatem iuſſumque diuinum, ſed propter intrinſecam ſuam cum ratione naturali conuenientiam*. Vbi priora verba quidem tolerari poſſunt, ſi hoc modo exponantur: *Quae ſimpliciter homini*, id eſt, prout eſt animal rationale ac ſociale, *conueniunt, illa non ex hypotheſi*, id eſt, non ex ſuppoſitione abſolutae & nudae voluntatis Legislatoris, *ſunt honeſta;* ſeu illa non ideo honeſta ſunt, quia abſolute Legislator ita voluit, non attemperata & formata ſimul natura & conditione humana, vt ea honeſta omnino ipſi congruerent: *ſed ſua natura ſunt honeſta*, id eſt, quia natura hominis ita formata eſt, vt iſta non poſſent non eidem conuenire. Sed poſteriora verba plane ferenda non ſunt; quod quae ſua natura honeſta dicuntur, *non demum agenda ſint propter voluntatem iuſſumque diuinum, ſed propter intrinſecam ſuam cum rationali natura conuenientiam*. Atqui profecto vltima ratio, quare agenda ſint; quae lege naturali prae-

praecipiuntur, eſt voluntas & iuſſum Creatoris; neque qui peccat, ideo Dei offenſam incurrit, quia naturae ſuae conuenienter non egit, ſed quia aduerſus voluntatem diuinam egit. Qui voluntatem Domini ſui non fecit, ille vapulat. Sane LVTHERVS noſter in Catecheſi puerili rationem obſequii praeceptis diuinis praeſtandi a iuſſu & voluntate Dei arceſſitum it, dum ita diligenter inculcat: Debemus Deum timere & diligere, vt hoc vel illud faciamus; cum ſatius fuiſſet, ex Theologia iſtorum hominum dixiſſe: debemus naturae noſtrae conuenienter agere. Neque Dauid Rex vſpiam orat; doce me conuenienter agere naturae rationali vt tali; ſed, doce me agere ſecundum voluntatem tuam. Sed nimirum iſta veteris pietatis ſcita nouae ſectae patronis ſordent, qui omni conatu hoc videntur agere, vt voluntas Dei a conſtitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo ſenſu concluſio iſtius loci admittenda ſit: *Quocirca neceſſario ſequitur, condito homine Deum non potuiſſe non talia iubere vel prohibere*, id eſt, cum Deus ex libera voluntate conſtituiſſet, creare animal natura rationali ac ſociali a ſe donandum, non potuit non talia iubere vel prohibere; quia alias Deus aberaſſet a ſcopo ſuo, quem in creando homine ſibi praefixerat, adeoque ſibi ipſi velut repugnaſſet & contradixiſſet. Qui enim cum ratione agit, non poteſt non deſignationi ſuae conuenienter agere.

§. XXXI. NEC minus infelicem aut fraudulentum ſe gerit Diſputator ille in formando quaeſtionis ſtatu, dum dicit: *Diſquirendum eſt, vtrum dentur actiones morales intrinſece, ſiue in ſe honeſtae aut turpes? An potius omnes omnino ex hypotheſi ac mera voluntate Legislatoris ſint tales?* Quis non videt, decipulam inſtrui vocabulo *merae* voluntatis? Nam nemo vnquam aſſeruit, quod actiones humanae, de quibus lege naturali diſponitur, honeſtae ſint vel turpes ex *mera* voluntate Dei, id eſt, vt nulla plane ratio eorum praeceptorum praeter nudam & abſolutam voluntatem Dei allegari poſſit. Quippe cum Deus non potuerit non eas tales declarare, poſita creatione animantis rationalis ac ſocialis libere ſuſcepta. Eoque voluntas Dei, qua actiones iſtas honeſtas vel turpes declarauit, non mera eſt, ſed quae non potuit non reſultare ex poſito actu voluntario creandi animal rationale ac ſociale. Vt iam non amplius obſcurum ſit, quo ſenſu honeſtas & turpitudo illis actionibus in reſpectu ad Deum & neceſſario, & voluntate eiusdem ineſſe dici queat. Vnde mirum eſt, quod cum Iſte in ſequentibus ſcripſiſſet: *A Deo hominem ad certum finem procreatum, & inde neceſſarium fieri, vt actiones hominum conuenienter fini inſtituantur; in maxima autem illarum varietate quaſdam ad finem vtique eſſe neceſſarias, quaſdam eidem repugnare:* mox tamen addat; *id non ex voluntate diuina contingere, ſed ſimpliciter atque ex intrinſeca actuum natura.* Nam quia & finis iſte homini voluntate diuina eſt conſtitutus, & voluntate itidem diuina ita ſit formata hominis natura, vt certae ipſius actiones non poſſent non ad finem congruere vel non congruere: igitur heic natura actuum intrinſeca voluntati diuinae non opponenda, ſed ſubordinanda eſt; cum niſi illud voluntate diuina conſtitutum fuiſſet, hoc conſecuturum non fuerat. Vnde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum ſapientiſſimum Numen ita velit inſtitui hominum actiones, vt*

finem,

finem, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoque iubere debuit actiones fini respondentes, aduersas vetare; quia alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: *Tametsi Deus nunquam praecepisset aut vetasset, tamen exercendae omnino vel omittendae forent ex sua & subiecti agentis natura.* Conspirat quippe hoc cum flosculo illo Velthemiano, parum a blasphemia abeunte; quasi lex naturae obligatura fuisset gentes, etiamsi Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesin supponere velit, istos actus nunquam a Deo lege sancitos fuisse: tunc tamen impossibile foret, eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut vtilitatis concipi possent. Sicuti conuenienter meae naturae ago, si saeuiente frigore luculentum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram; quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nauci est noua illa Philosophia, quod *legis ea duntaxat vis sit, vt obligetur subiectum, & incurrat poenam contra praeceptum Legislatoris nitens.* Nam hactenus omnes sani crediderunt, primam vim legis esse, subiecto significare, quid agendum, quid omittendum, iniuncta simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut poenae capax fieri queat, nisi prius significatum sit, quid ab ipso fieri & quid ab ipso non fieri debeat. Quae igitur necessitas subigit ad tam absurda, & a sensu communi abhorrentia commenta confugere; nisi forte coelum terrae miscendum est, vt Asinii Tenebrionis calumniae aliquo fuco adornentur? *Itaque licet ante legem neque transgressio sit, neque poena; nihilominus tamen actus aliquis necessarius subiecto ad obtinendum finem aut fugiendum statui potest.* Bene; sed non sub notione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. *Quod si iam necessario quaedam iubentur aut vetantur,* inquit, *propter intrinsecam suam honestatem & turpitudinem:* (mendose; nam scribendum erat, propter conuenientiam, aut repugnantiam cum natura animali ac rationali abs Deo libere formata, quia honestas & turpitudo sunt affectiones actionum, quae legem sequuntur,) *manifestum etiam sit, haud omnia iussa diuina vel prohibitiones, mere arbitraria esse.* Atqui haec conclusio aërem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, *omnia iussa diuina mere arbitraria esse, aut quaecunque a Deo mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia prouenisse,* nullo habito respectu ad conditionem naturae rationalis & socialis ab ipso libere formatam.

§. XXXII. Videamus, quo acumine candore argumentum a me allatum dissoluere aggrediatur: *Si honesta quaedam sunt ante legem diuinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo & ante Deum & aeternitatem.* Quod argumentum Ipse dicit *acutum & hebetiori inexplicabile.* Expectamus inusitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem diuinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatem Dei antecedere. *Aliam enim esse voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum praeceptione aut prohibitione coniunctam, quae legis appellatione venit. Quanquam enim lex omnis voluntatem Dei praesupponat; neutiquam tamen quicquid ille voluerit fieri vel omitti, statim praecipere aut vetare.* Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quas actiones

nes suscipi, aut omitti, id ipsum quoque praecipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus sit effectus, nisi subiecto innotescat, etiam reuelat seu promulgat: quippe cum heic nihil desit, quod ad legis essentiam requiratur. Quod enim Noster excipit: *Quid si aliunde perspecta Superioris voluntate vltro eandem sequamur? quid opus tunc lege foret?* id ad praesentem quaestionem stolide adplicatur. Nam impossibile est, creaturam aliunde voluntatem diuinam perspicere, nisi Deo reuelante. Quicquid ergo ille quocunque modo reuelauit, vt ab homine fieret vel non fieret, lex est. Quod non reuelauit, id vti ab homine cognosci nequit, ita & lex non est. Quanquam autem *lex posterior sit voluntate, si non semper actu, at ordine considerandi;* quia nempe prius concipimus voluntatem, posterius decretum voluntatis: tamen in hac quaestione nihil interest, vtrum neges, honestatem oriri a lege Dei, an a voluntate Dei, quia Deus aliter, quam per modum legis velle non potest, vt honesta ab aliis fiant; eoque ipso dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab aeterno voluit Deus, vt honesta fierent tunc, quando exsisterent, qui facere honesta possent; eoque ipso ab aeterno legem ferre homini abs se condendo voluit; etsi ipsa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has angustias redactus Noster Disputator, nullam aliam elabendi viam videt, quam vt foedum illud, VELTHEMIO tantopere commendatum carmen resonet: *Honesta heic loci intelliguntur, quae facienda nobis sunt, quantumuis nunquam voluisset Deus, nunquam praecepisset, vt faceremus.* Ergo hoc solum restat, vt isti homines dicant; humanum genus futurum fuisse, licet nunquam a Deo fuisset creatum. Pergit; quae (honesta) *ideo velle, ideo praecipere debuit, quoniam homini facienda erant.* Mirum in ista secta nouum quempiam Deum comminiscatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis iniungeret, quid ipse *velle* & *praecipere deberet.* Et quid lege lata opus erat, si ista & antea homini facienda & antea honesta erant? Sequitur: *Posita igitur honestate ista, ponitur simul voluntas diuina, vt tempore coniuncta sint, ordine considerandi duntaxat separentur. Prius enim adsit oportet obiectum voluntatis, antequam velis.* Sed nimirum oblitus est Noster, sermonem esse de voluntate eius, cuius nullum obiectum extra ipsum extaret, ni ipse voluisset; & quod voluntas diuina obiecta extra se determinet, non quod obiecta determinent voluntatem diuinam. Hactenus igitur sat crasse circa resolutionem huius difficultatis versatus est Noster. Sed nunc *subtilius rem rimatus* ita demum statuit. *Non datur honestum, nisi respectu hominis. Ergo non praecedit aeternitatem,* id est, non datur honestum, nisi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quod si ab aeterno conditus fuisset homo, quin ab aeterno quaedam eiusdem fini conuenerint aut repugnarint, nihil dubitandum.* Non intelligit Noster, contradictionem implicare, *conditum esse ab aeterno.* Quod enim ab aeterno est, id conditum non est; & quod conditum est, non potuit ab aeterno esse, sed omnino principium habuit. *Vt igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atque necessaria ei fini, contraria vitari ab aeterno voluisset.* Sed num ex admissa hac etiam stolida hypothesi sequitur, quo minus honestas sit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege resultans? Aut numquid per hypotheses contradictorias

veritas destrui potest? *At legem forte nullam praescripsisset*. Ast hoc non *forte*, sed fortiter delirare est. Ponitur finis, ponitur effectus, ast non ponitur medium necessarium, seu quo non interueniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quaeras tanti absurdi, nihil audis, nisi *forte* nullam legem praescripsisset. Ita disputare solent, qui VELTHEMIVM, tantum Analytices artificem, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuissemus honesta, aeternitati coaeua lege priora, cum voluntate Numinis arctissime, & in ipso ortu hominis coniuncta*. Adspergamus frigidam huic ratiocinio, quia iamiam sub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro obmutescente plausum sibi ipse dat miser histrio. *Ita obtudimus*, inquit, *acumen*. Risum teneatis amici!

§. XXXIII. NEQVE tamen post tanta deliria desinit argutator Noster: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, positus in diuino arbitrio fuerit, vt illo demum constituto actiones quaedam intrinsece honestae aut inhonestae dicantur; id tamen nobis nihil negotii facessit*. Et quid tali modo disputandi negotium facessere posset, qui per contradictorias hypotheses sua absurda stabilit? *Nam accipiendus iam est finis*, inquit, *prout constitutus est*. Atqui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem, tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini a diuino arbitrio constituto attemperandae sint, vt honestae audire queant. Ergo in mille se formas vertat licet Noster, nunquam tamen efficiet, vt honestas actionum legem, diuinam anteuertat. Denique vt adpareat, istos homines omne suum praesidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est cur assentiamur illis, qui omnia Dei iussa vel interdicta tantum voluntaria esse volunt, quasique ante legem nihil referat, siue actus aliquis instituatur, siue omittatur ab homine, siue contrarium eius fiat*. Ast vbinam ego hanc rem ita explicaui, dum voluntatem Dei vti non a creatione, ita nec a legis naturalis latione excludendam contendi; quod nihil referat, quicquid homini praeciperetur? Cum ad nauseam, vsque a me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & fine hominis, non potuisse non eas leges a Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atque conditione semel designata, non amplius *meri* res arbitrii est, quae media, aut quae leges sint praescribendae. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuisset, etiam in contraria fini suo potuisset actus dirigere*. Nam in contraria fini suo tendere stultitiae est. Eoque absurdum iuxta impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quae contraria fini suo suscipere possit. Hinc & stolide alia quaestio instituitur: *Vtrum ius naturae constet ex praeceptis mere arbitrariis, an vero necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria praeceptis legis naturalis contradistinxi, & necessitatem sui generis hisce nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *Naturale ius ex natura obiecti oriri, positiuum a praecepto*; id ita interpretandum, vt a naturali iure praeceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in vniuersum, qualis attemperatio in positiuis legibus non conspicitur. Tandem a Nostro carmen Velthemianum repetitur: *Subsistendum esse sciscitanti, cur aliquid natura praecipiat aut vetet?*

vetet? in illa ratione; quia intrinſece honeſtum, quia intrinſece turpe eſt. Haec prima iuris naturalis principia, vltra quae cauſam nullam reddere a priori ſcimus. Honeſta enim natura ſunt, quae in ſe, nullo reſpectu ad legem, conueniunt rationali naturae, ſiue quae in ſe reſpondent fini, ad quem homo eſt conditus. Vt hoc dogma a nemine deinceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: *Itaque male ſic reddideris honeſti cauſam; quia conuenit humanae naturae, ſeu quia conuenit cum fine, ad quem a Deo ſumus procreati. Quis enim ſobriae mentis ita loquatur? Homo, id eſt, animal rationale eſt, quia eſt, quia eſt animal rationale.* Hoc quidem VELTHEMIO & ſociis recte canitur. Verum ex mea ſententia quaeſtiones & reſponſiones ita ſunt formandae. Cur hoc vel illud, verbi gratia, gratum eſſe & honeſtum? quia id lege naturali praecipitur. Cur lex naturalis id lege naturali praecipit: Quia id congruit cum natura & conditione hominis in vniuerſum. Vnde eam naturam & conditionem ſortitus eſt homo? ex aſſignatione & dono Creatoris. Cur eiusmodi naturam & conditionem iſti creaturae aſſignare eidem placuit? Quia eius ſapientiae & bonitati ita viſum fuit. Huc vsque vbi peruentum fuerit, ego ſubſiſtendum demum iudico. Atque haec iſti Diſputatori ſufficiant.

§. XXXIV. ADDAMVS etiam, quae ſuper hac quaeſtione philoſophatus eſt Ioſua SCHWARTZIVS, qui, vtut mandato Regio iuberetur ſilentium agere, tamen ne per incluſae ſapientiae fermentationem inteſtina creparent, maluit ſpretae Maieſtatis Regiae reus eſſe, quam iſthaec myſteria non eructare. *Quaerenti,* inquit, *cur quae lege naturali prohibentur, abſolute, per ſe & ſua natura ſint turpia? Reſpondet, & quidem absque omni ruditatis, malitiae aut κενοδοξίας rubore,* & prout tam illuſtris Indicis auctore dignum eſt: *Non ideo quod rationi repugnant, (id enim circulus iſte foret) qui nobis* (Tenebrioniſtis) *immerito aſſingitur; verum quod infinitae ſapientiae & iuſtitiae Dei, adeoque ſummae rectitudini intellectus, & voluntatis diuinae aduerſatur.* Vbi primo obſeruandum, quaeſtionem ex mente VELTHEMII & aliorum vitilitigatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi *τὸ per ſe & ſua natura* opponunt cuiuis rationi a priori: ſeu (quando aliquid per ſe & ſua natura honeſtum dicitur, nullam amplius rationem inquirendam putant, ſed plane in eo adquieſcere iubent. Vnde & iidem clamant; honeſtum & turpe, quod per ſe tale dicitur, antecedenter ſe ad voluntatem Dei habere. Dein quae tanto cum ſupercilio profertur reſponſio, obſcuritate, & ambiguitate laborat. Nam non ſatis diſtincte exprimitur, vtrum hoc, quod per ſe turpia ſapientiae & iuſtitiae Dei aduerſantur, ex diſpoſitione, ſanctione, & iuſſu ipſius Dei prouenerint; ſeu vtrum ipſe Deus effecerit, vt iſta per ſe turpia diuinae ſapientiae & iuſtitiae repugnarent; an vero illa citra diſpoſitionem Dei per ſe extiterint. Poſterior ſenſus reuera diſcedit in ſententiam VELTHEMII, quam tamen iſte viſus fuit, reieciſſe. Prior autem ſenſus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, ſi quis aſſerere velit, Deum condendo naturam hominis procuraſſe, vt certae hominis actiones eius iuſtitiae & ſapientiae congruerent, quaedam non congruerent. Sed tunc vlterius notandum, eam reſponſionem eſſe remotam, & velut ſaltum committere, ſimulque ex diuerſa diſciplina peti. Nam proxima & immedia-

mediata responsio ad propositam quaestionem est haec: Quia Creator naturam hominis ita formauit, vt ista non possent non repugnare legi, quam conditio eiusmodi naturae requirebat, eoque homini esse vitanda. Ast si quis vlterius quaerendo instet; cur Deus naturam hominis ita formauit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud responsum superest, quam quod istud optimo & sapientissimo Creatori ita placuit. Nam ea responsio, quod id congruerit sapientiae & iustitiae diuinae, aut quod diuina iustitia hoc requisiuerit, ex scitis religionis Christianae petita est. Ratio enim sibi relicta ignorat, quod iustitia diuina praecise requisiuerit eiusmodi animal creari, cuius certae actiones cum ipsa conuenientiam aut discrepantiam haberent. IDEM quoque circa terminum necessitatis hypotheticae cum VELTHEMIO diuersas quaestiones confundit; qua de re supra satis dictum. Denique & nouam heic difficultatem mouet Noster. Negat quippe, posita mea assertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes sunt, vt blasphemia, incestus, vel honesti, vt cultus & honor Dei, castitas, temperantia &c. ex hypothesi rationis aut socialitatis liberrime a Deo creatae, tales sint. Turpes enim & honestos eos esse respectu infinitae sapientiae & iustitiae Dei; quod eidem vel repugnant, vel conformes sunt. Cultum quippe Dei & blasphemiam, illum honestum, hanc turpem esse, non solum prout ab homine animante sociali, sed etiam ab Angelo vel Spiritu sociali non creato, id est, diabolo proficiscerentur.* Enimuero & hic scrupulus nihil est. Nam primo ex nostra sententia id, quod ex voluntate Dei profectum est, & id, quod cum ipsius sapientia & iustitia congruit, sibi inuicem non sunt opponenda; quippe cum commode simul stare possint. Deinde vnice mihi propositum fuit, ius quod in homines cadit, inquirere. De iure Naturae Angelorum & diabolorum dispiciant subtiles isti homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione spirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, disputant. Quod autem cultus Dei spiritibus creatis honestus, blasphemia turpis sit, id prouenit ex causa, quae in homines aeque ac in istos cadit; nempe quia a Deo creati sunt, intellectu ac voluntate praediti. Tali enim Creaturae non potest non cultus Creatoris conuenire, blasphemia disconuenire. Addantur quoque supra disputata §. 25. Sed qua ratione in Spiritus castitas, incestus, temperantia cadat, nunc intelligemus, quando a SCHWARTZIO de diuersitate sexus in Spiritibus, eorundemque diaeta traditum fuerit.

§. XXXV. FVIT insuper non nemo, qui alibi locorum scrupulos suos circa meam sententiam publice exposuit. Is igitur admittit, *proximam rationem aut causam, qua Deus adductus sit ad talem nobis viuendi regulam proponendam, esse naturam humanam; quippe cum frustra ab homine exigerentur tales actiones, ni homo esset homo, id est, animal anima rationali praeditum. Remotum* tamen rationem esse *ipsam illam actuum, qui lege naturali imperantur, honestatem & pulchritudinem intrinsecam.* Nam tales actus, verbi gratia, *benefactorem amare, colere, venerari, innocentem non laedere, ius suum cuique tribuere, ordinatam & castam degere vitam, stare pactis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus opprimere, in se & sua habitudine intrinseca adeo esse iustos & honestos,*

nestos, vt pro summa sanctitate & iustitia sua non potuerit non istos Deus exigere abs quouis, qui per naturam tales praestare posset. Enimuero satis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse quaesitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animali rationali ac sociali tales actus eidem non iniunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem diuinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non sortiri a conuenientia cum lege. Absurdum quoque est, hisce actibus intrinsecam aliquam habitudinem tribuere citra suppositionem idonei subiecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non ex intrinseca & abstracta a subiecto, sed relatiua ad subiectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde IDEM contendit, *actionum quarundam bonitatem & malitiam non vnice a cuiusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed a necessaria istarum actionum cum subiecta conuenientia vel repugnantia metiendam esse.* Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quae a mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quae constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in positiuis, haec in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, *in ipso motu potentiae physicae, per se non inesse aliquam moralitatem: humanam* tamen *actionem non solius motus physici specificatione absolui, sed attendendum etiam ad principia actionum, circumstantias, obiectum;* sed & illud simul monitum, quicquid in actione humana a lege determinatur, id morale esse, caetera ad motum physicum referri. Frustra quoque iactatur, *inprimis habendam rationem obiecti, congruatne illud actioni, an repugnet.* Inde, verbi gratia, *amare Deum, honorare parentes, benefactores & superiores, probare honesta, vituperare turpia, occidere infestum patriae hostem, &c. in se & sua natura aequum & honestum haberi.* Atqui an aliquod obiectum congruat vel repugnet actioni, id est, an motus aliquis Physicus recte, nec ne circa aliquod obiectum exerceatur, id intelligi nequit, nisi posito certo subiecto agente; cui an congruat vel non congruat circa certum obiectum aliquem motum exercere, ex ipsius subiecti conditione iudicandum fuerit. Sic si pronunciare velis, qualis actio sit *honorare parentes,* necessario ponendum est certum subiectum, nempe homo: posito autem homine, ponitur quoque lex conditioni naturae ipsius a Creatore assignatae congrua. Eoque *τὸ in se & sua natura* heic imperite legi opponitur. Porro IDEM vt probet, etiam citra respectum ad legem deprehendi posse moralitatem in actionibus humanis, exempli loco adducit quaestionem, *an Deus sit colendus, an contemnendus.* Cuius priorem partem affirmandam dicit, posteriorem negandam ex sola consideratione naturae diuinae, idque *colligi non lege quadam, sed necessaria praedicati cum subiecti seu actionis Physicae cum obiecto congruentia.* Atqui quaestio haec moueri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cuius indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi iniunctam. Nam an nulla creatura praeter brutam exsistente haec quae-

ſtio ſit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum eſt, quod additur: *Innocentem laedere, ſuum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis inſectari &c. adeo manifeſtam implicare iniquitatem, vt quamuis nullus eſſet ſenſus legis, nulla veneratio Numinis, nullum ſupplicii periculum, tamen non poſſint non etiam ſceleratiſſimi homines fateri, ſi ad ipſam foeditatem actionum iſtarum attenderent, haud aequum & honeſtum eſſe, vt tali modo ſe erga proximum & aequalem gerant: ſaltem alios, ad quos actio illa non ſpectaret, tale iudicium laturos.* Atqui tales actus dari non poſſent, niſi exſiſterent homines legibus obnoxii. Niſi forte credimus, quaeſtiones de honeſto & turpi multum negotii daturas, ſi praeter bruta nullum animal orbis terrarum caperet. Et vellem ſcire, vtrum, qui ita pronunciant, rationales ac ſociales ſeſe creaturas eſſe praeſupponant, an minus. Si prius, ſane dubitandum non eſt, quin ipſorum iudicium procedat ex animo ſenſu legis naturalis penitus imbuto. Sin poſterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, ac ſi homo de meditationibus beſtiae, aut auis, aut piſcis liquidi quid definire praeſumeret. Quin ſi quis aſſumpta tam abſurda hypotheſi de honeſtate actionum humanarum pronunciare inſtituat, perinde feliciter rem expediet, ac ſi ſublata ex rerum natura luce ſuper coloribus diſputare vellet. Ex eiusmodi igitur praemiſſis & hypotheſibus num aliquid contra ſententiam noſtram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra iuſſum ſuperioris & legem demonſtrata ſit, eruditi iudicent. Quae praeterea rationes adferuntur pro hac ſententia, quod *detur aliquid in ſe & ſua natura absque omni reſpectu ad legem, turpe aut honeſtum*, facile deſtrui poſſunt. Dicitur, *quod Dei actiones iuſtae ſint & honeſtae, id non eſſe ex impoſitione & lege ſuperioris.* Enimuero iam antea monitum fuit, quaeſtionem eſſe non de rectitudine actionum diuinarum, ſed de origine moralitatis in actionibus humanis. Additur: *adeo neceſſariam eſſe actuum quorundam ad certa obiecta relationem, & conuenientiam, vt ni ad conueniens ſibi obiectum illi referantur, non poſſit non moralis deformitas oriri; idque non ex lege vel ſuperioris imperio, ſed ex ipſa rerum actionumque ad ſe inuicem habitudine prouenire.* Atqui illa habitudo ex conditione ſubiecti promanat, cui lex ſimul includitur. Sic *cultus Dei* non intelligitur, niſi poſitis creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, ſimul ſui cultum iisdem imperauit; & vt ille cultus in eas cadere poſſet, talem naturam iisdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo poteſt, niſi naturam habeat, vt quid & qua de cauſa ab altero in ipſum conferatur, intelligere queat. Aſt qui talem naturam ſortitus eſt, eidem illud ipſum lege iniungitur. Idem de *honore erga parentes, obedientia erga Dominos, ſeruanda fide, non laedendo innocente* & ſimilibus iudicandum. Et ſane poſito ſubiecto idoneo tales actus inhoneſtos pronunciare, aut contrarios hiſce honeſtos, contradictorium foret: non autem exſiſtente ſubiecto idoneo tales quosque actus dari nullo modo poſſunt, eoque de habitudine illarum fruſtra anquiritur, cum nonentis nullae ſint affectiones. Adiungitur: *cum adquiſita notitia honeſti & turpis ducatur ab actuum cum obiecto, circumſtantiisque & principiis collatione, eiusmodi notitiam nullam fore, ni dentur actiones quaedam in ſe & ſua natura tales, quibus absque vllo ad legem re-*

respectu honestas insit. Sed fateor, me non esse ita lynceum, vt connexionem huius ratiocinii perspicere valeam. Vrgetur denique : *Si nihil antecedenter ad legem turpe aut honestum sit, necessum esse ius imperii, parendique debitum, omnemque adeo legum vim & obligationem tolli. Vanam enim esse legem, nisi antecedenter ad legem ponatur in imperante ius imperandi, legesque condendi & in parente obligatio ad componendum actiones suas iuxta alterius praescriptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agendum sit, recte reddi hanc : quia lege praecipitur : sed cur legi & iussu superioris parendum sit, inepte poni rationem; quia id lege praecipitur, cum idem per idem hoc modo probetur. Ergo saltem hoc antecedenter ad legem per se aequum & honestum erit, vt praestantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem & obedientiam praestemus.* Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, si praeter humanas leges nullae diuinae darentur; ac si nullum esset imperium, praeter hominis in hominem. Enimuero quia Deus hominem qualem vellet, creauit, & qua vti conditione deberet, eidem assignauit, non opus est aliqua ratione a priori, vt ostendatur quare Creatoris legibus sit parendum. Nam vt haec summa esset lex; creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. In conceptu autem Creatoris, notio praestantioris, & eminentioris, & prudentioris, & benefactoris inest. Vt autem humanis legibus pareamus, lex diuina imperat. Est autem cerebri valde vertiginosi, aliquem heic *circulum* somniare; velut *quando ex nobis quaeratur, cur, verbi gratia, furtum non sit faciendum, & respondeamus, quia in lege est vetitum; vbi vlterius vrgeamur, cur quod in lege est vetitum, non sit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, nisi quia illud lege prohibitum sit.* Nam quando nos hucusque peruenimus, vt dicamus, aliquid lege diuina interdici, stultum credimus quaerere, qua alia lege ista lex diuina confirmetur. Sed hanc rationem eius interdicti afferimus; quia optimo & sapientissimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, vt intermissio eiusmodi actus non posset non eidem congruere. Et huius rationis rationem vlterius inquirendam non arbitramur.

§. XXXVI. Fridericvm Gesenivm extremo loco reseruauimus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & conuiciandi artem ostentare. Cuius hoc palmarium ipsi videtur specimen, quae in alios iacta sunt conuicia in nos deriuare, vtut sententiae vtrinque toto coelo differant. Sic cum Hobbesivs dixisset : *Nullam esse communem regulam boni & mali a natura obiectorum petendam, verum a persona, vbi respublica non est, vel in republica a magistratu.* Hanc assertionem licet ego confutauerim, eidem tamen simile iste dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad impositionem, determinationem, & iussum Dei a me reuocata sit. Igitur iam ex ratiocinio Garlaeano aequipollent hae propositiones : Nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis, &, Deus est auctor & lator legis naturae. Prior Thesis Hobbesii est, posterior mea. Etsi mox cum totum meum locum adduxisset, fateatur, si quis *caute & cum cura* explicationem meam legerit, videre eum posse, ad impositionem legis diuinae originem honestatis & turpitudinis a me reuocari. Et nihilominus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutione

ne vulgus credat, honeſtatem & turpitudinem illam eſſe ex impoſitione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis ſcripſi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo aequius ab ipſo iudicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitioſum duco, iudicium de aliquo ſcripto ferre velle, niſi idem prius caute & cum cura lectum fuerit. Et cum expreſſiſſimis verbis a me legis diuinae & Dei mentio facta ſit, quomodo metuere potui: ne quis eum locum de lege & impoſitione humana caperet? Inde *peſſimas conſequentias*, prout ipſe vocat, nectere inſtituit; quarum haec inſtar omnium eſſe poteſt: Si actiones humanae honeſtatis aut turpitudinis notionem ſortiuntur ex conuenientia aut diſconuenientia cum lege diuina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impoſitione & iuſſu; ſique legis naturalis praecepta inter homines inuicem exercenda in ſocialitatem reſoluuntur: Ergo *vnica tantum virtus erit, quae malitia dicenda.* Antecedens meum eſt, ex quo tam lepidum conſequens deducit bonus noſter Praeſul. Num huic bipedi definitionem animalis rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum CARAMVELE ſentire ſcribit, quo conuicia, quibus iſte adſperſus eſt, in me iactare queat. CARAMVELIS Theſis prout a GESENIO refertur, haec eſt: *Multa praecepto diuino reperiri interdicta, quae praeciſa a praecepto debeant dici indifferentia.* (Si de iis, quae lege poſitiua vetantur, ſermo eſt, theſis haecce nullam reprehenſionem meretur.) *Peccatorum contranaturalium vnumquodque ſecluſa Dei interdictione nunquam fore malum.* (Hanc theſin contradictionem implicare ego arbitror.) Mox adducitur mea theſis, huic, ſi diis placet, ſimilis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, ſeu abſtrahendo ab omni lege, ſunt indifferenter, neque bonae, neque malae.* Debuerat etiam non omiſiſſe GESENIVS haec verba: *prout ſunt nudi motus facultatis alicuius Phyſicae, ſeu eius negatio.* Audiamus aliud ratiocinium Garlaeanum. Cum communis ſit omni naturae rationali iuſtitia Deo, Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impoſitione Dei; quia abſurdum foret dictu, iuſtitiam Dei habere eſſentiae ſuae rationem a placito, voluntate, & impoſitione diuina. Enimuero diuerſiſſimae eſt indolis iuſtitia diuina a iuſtitia humana; quippe cum illa eſſentialis ſit, haec nequaquam. Eoque non ſequitur: iuſtitia in actionibus diuinis non oritur ex impoſitione & iuſſu Dei, ſed ex eſſentiali huius perfectione: Ergo iuſtitia humana non habet eſſentiae ſuae rationem a placito, voluntate & impoſitione diuina. Sicuti nec hoc ſequitur: Dei & hominis actiones rectae in multis conueniunt, ſeu Deus in multis eodem modo erga creaturas ſe gerit, quo homines aduerſus ſe inuicem gerere debent; ergo ex eodem principio vtriusque actiones promanant. Quae ſupra iam dicta ſunt, repetere nihil attinet. Neque arbitror, quenquam deinceps fore tam *Helleboroſum*, (quae VELTHEMII dictio eſt) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei a conſtitutione legis naturalis non magis quam a creatione excludendam contendi, concluſurus ſit iuxta regulas Analytices Garlaeanae; me hoc ipſo omne ius naturale funditus euertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec diuinis literis infrequens ſit, vt ſecundum voluntatem & beneplacitum Dei, & ſecundum legem facere aequipolleant. Add. quoque Pſal. CXV, 3. Epheſ. I, 11. Apocal. IV, 11.

CAPVT VI.

DE EXAMINE DOCTRINARVM.

§. I.

CVM L. VII. c. 4. partes ſummi Imperii ciuiles diſtincte explicarem, inter has quoque tanquam partem ſumme neceſſariam, magnique vſus & ponderis referebam examen doctrinarum, quae in ciuitate traduntur. Cum enim homines pleraſque ſuas actiones ex propriis opinionibus regant, & ſi qua publicae leges ab hiſce diuerſae abire videantur, muſſitantes pareant, omnesque vias tentent obſequium detrectandi, aut leges quique has ſua auctoritate tuentur ſubuertendi: inde patet, quantum periculi ciuitatibus, eorumque rectoribus immineat, ſi per doctrinas in publicam ſparſas eiusmodi opinionibus animi ciuium imbuantur, quae cum vſu & fine ciuitatum, (quem ſemper rectum legique naturae conuenientem praeſupponimus; & nihil nobis negotii cum corruptelis rerumpublicarum prauisque dominantium artibus proteſtamur,) repugnant. Eoque concluſimus, *expedire, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinis velut perſonet, quae cum fine & vſu ciuitatum congruunt, ſimulque animi ciuium a puero iſtis imbuantur.* Cum autem mihi propoſitum non eſſet, vniuerſam hanc materiam, imprimis de poteſtate ſummorum imperantium circa ſacra Chriſtiana plene exſequi, quod illud a Scopo operis, vtpote a quauis religione peculiari abſtrahentis, alienum videretur; igitur ſufficiebat mihi, propoſuiſſe diſtinctionem inter dogmata, quae non ſua natura, ſed tantum propter intemperiem hominum turbas excitare poſſunt, & inter illa, quae ſua natura animos hominum ad turbandas ciuitates diſponunt. Circa priora dixi impediri quidem non poſſe, quo minus diſſenſiones oriantur; attamen ne turbent pacem publicam per ſummum imperium effici poſſe, poena in conuiciatores & vitilitigatores ſtatuta. Verum talia dogmata, quae *ſiue ſub ſpecie religionis, ſiue alio modo obtrudantur, ius naturale & principia ſanae Politicae conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere apta ſunt*, a ſummo imperio ciuili ad examen reuocanda, & e ciuitate plane proſcribenda ſtatuo. Ex hac igitur doctrina tam ſalutari ac neceſſaria, grandem mihi calumniam impingendi anſam arripiebat IOSVA SCHWARZIVS, quam & poſtea ipſius ſocius NICOLAVS BECKMANNVS impudentiſſime crocitabat, velut a me traditum fuiſſet; religionem ſtatui Reipublicae eſſe accommodandam, & pro inſtrumento huius habendam. Videbatur autem iſthaec calumnia ſcopo ipſorum cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos ſui in me furoris miniſtros fore ſperabant; & quod eadem Machiauello ſoleret tribui; quod nomen tantopere vulgo inuiſum eſt. Et obſeruanda eſt hoc loco dete-

deteſtabilis vel ſocordia vel malitia SCHWARZII, qui, vt calumniae ſuae fucum allineret, ita articulum ſuum formauit: *Statuit, ciuitatem eiusmodi doctrina perſonare debere, quae cum fine & vſu ciuitatum congruat; explicatque hoc ipſum non tantum de ſcientia humana, ſed etiam ea, quae eſt circa cultum Dei.* Aſt ſi cui in animo ſit, candorem iſtius loliginis cognoſcere, inſpiciat modo l. c. p. 910. Vbi poſtquam ſcripſeram, expedire, vt ciuitas doctrinis perſonet cum fine & vſu ciuitatum congruentibus, ſubiungo: *Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa ſcientias humanas, vnde diſſenſiones, diſcordiae, conuicia, & demum bella oriri non poſſint;* idque fieri dico, *non propter dogmatum falſitatem, ſed propter intemperiem & ambitionem humani ingenii.* Quem locum his verbis claudo: *Verum de hiſce dogmatibus proprie ſermo non eſt.* Igitur expreſſis verbis nego, me de religione agere, ſed tantum de falſis dogmatibus ethicis & politicis, quae *ſub ſpecie religionis* alicubi obtruduntur. Et tamen nullus pudor eſt iſti homini mendacia ſpargere, quae deprehendere poteſt, quisquis legere nouit. Occinit tamen nobis bonus iſte vir dictum Matthaei X, 34. 35. quod vtique ex religione Chriſtiana dicantur prouentura diſſidia etiam inter coniunctiſſimos, quam tamen eo nomine e ciuitate proſcribendam nemo dixerit. Verum neſcio, an magis in Doctore Theologo deſpuenda ſit plusquam puerilis ruditas, quod indoli doctrinae tribuat effectum, qui ex peruerſitate hominum oriebatur, ſanctiſſimam doctrinam veſano odio proſequentium; an blaſphemiae ſimilis contumelia religioni Chriſtianae impacta, quaſi illa fini & vſui ciuitatum repugnaret, aut ad turbas generandas apta nata eſſet. Quo ſane nihil malitioſius aut impudentius vnquam inter antiquas illas perſecutiones religioni Chriſtianae obiectum fuit. Obiter quoque addamus aliud exemplum, in quo ſingularem ſuam felicitatem circa interpretandas diuinas Scripturas Doctor iſte oſtentauit. Nuper enim elapſo die 29. Octobr. anni 1676. cum per quatuor menſes ſuggeſtu abſtinuiſſet, receptus ea die Dominica textus ex Matth. XXII, 15. ſeqq. ipſi idoneus cumprimis videbatur, expromendo in Regiam Maieſtatem Sueciae, qualem ter repetitum iuramentum requirebat animo, ſimulque vt de fide & obſequio Principibus legitimis debito auditores ſuos inſtrueret. Eaque occaſione ex textu arrepta, non ſine affectata verborum grauitate auditores informabat, vtri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanquam legitimo ſuo Domino & velut ex praecepto diuino obſequium adprobare deberent. Cui fini locus Roman. XII, 1. ad Regem Daniae adplicabatur, qui vtique poteſtatem in ipſos haberet, occupatis huius prouinciae oppidis portibusque, & Malmogia obſidione cincta. Nimirum, quia ſi diis placet, ſtatim legitimus noſter Magiſtratus fit, qui hoſtis in terras noſtras irrumpit, aut quia inter vim hoſtilem, & poteſtatem legitimam nihil intereſt, aut quia ſtatim facta inuaſione ſubditorum fides ſoluitur erga Regem ſuum, quam maxime circa ſua vindicanda ſatagentem. Vbi ſcire velim, ſi quis iſti homini crimen perduellionis & perfidiae obiicere velit, num eo ipſo Chriſtianos Domini tetigiſſe cenſendus ſit; quo elogio ipſum, ſociosque inuiolabiles pronunciabat GESENIVS, quam maxime circa me calumniis & mendaciis onerandum laborantes.

§. II.

§. II. Isthaec omnia cum late deducta sint tum in Apologia mea, tum peculiari Dissertatione de *Concordia Religionis Christianae*, (primaeuae illius, & ab erroribus atque assumentis humanis repurgatae) *cum vera politica;* tamen adiungere placet *pessimas* quasdam *consequentias* Gesenii, vt adpareat, quousque malitia & vesania hominum progredi possit. Ex quibus haec est instar omnium: Quia Hobbesius, dum Euangelium Christi vna cum religione a ciuilis potestatis auctoritate suspendit, iudicatur omnem religionem euertere; igitur & ego, dum falsa dogmata politica, sub specie religionis obtrudi solita, proscribenda iudico, quae turbarum & seditionum semina continent, & ad euertendum imperium ciuile tendunt, veram religionem destructum eo. Pari scilicet modo atque frumentum it destructum, qui paleas ab eo separare instituit. Allatrat quoque iste bipes hanc meam assertionem: *Religio quatenus ad disciplinam iuris naturalis pertinet, intra sphaeram huius vitae terminatur.* Id est, in disciplina, quae & sola ratione, prout ea nunc sese habet, extructa est, de religione non vlterius tractari potest, quam quatenus homines per eandem ad vitam hancce honeste exigendam disponuntur. Sed quatenus per ipsam salus animarum paratur, alterius disciplinae est dispicere. Sane in patria mea rusticorum pueri docentur, quod extra Christum nulla sit salus. Iam autem de Christo non ius naturale, sed Theologia docet. Num igitur Gesenius hoc vult, vt ius naturale viam salutis aeternae tradat? Aut num ipsi probantur, quae Velthemius in Epitome Philosophiae Moralis, qua auditorum suorum calamos non ita pridem fatigauit, *quaestione prima* habet? *Vtrum finis Philosophiae Moralis salus & beatitudo sit aeterna.* Super qua cap. I. §. 8. ita censet: *Finis vltimus Philosophiae Moralis salus & beatitudo est aeterna: intermedii vero conseruatio Legum Naturae, & sanctimonia vitae, quae Legibus Naturae conformetur. Siue potius accuratae philosophando* (nam sane antegressa eius Philosophia sat crassa fuerat,) *finis huius Philosophiae adaequatus conseruatio Legum Naturae, & status istius, in quo rectae rationis nostrae, legumque naturae auctori homo non potest displicere, quantum a studio profectae honestatis, hoc est, pietatis, probitatis & iustitiae exercitio pendet.* Et §. 6. dicto loco pergit: *Finis vltimus Theologiae Moralis idem est, qui Philosophiae Moralis, nempe salus & beatitudo aeterna.* Ebr. XII, 14. Roman. VIII, 13. Marc. XIII, 13. Enimuero aut me omnia fallunt, aut ab incolis valde desertum erit coelum, quo illi recipiuntur, qui per Velthemii Philosophiam moralem saluantur. Non dubium ergo est, quin ipse Gesenius pessimam hanc consequentiam suam sit vocaturus: Quia ego nego, ex iure naturali, prout id nunc sese habet, salutem aeternam adquiri: Ergo nego eandem adquiri, per veram religionem ex diuinis literis haustam; Perinde ac si dicerem; rana non potest volare; ergo nec ciconia. Non multo melior est haec eiusdem argumentatio: Quia expedit ciuitati, vt ipsa personet doctrinis, quae cum vsu & fine ciuitatum congruunt, id est, vt bona ethica & politica publice doceantur: Ergo expedit ciuitatem personare religione Muhamedana, & gentili Chinensium. Sane ego vti asserui, doctrinam, quae sua natura ciuitatem perturbat, eadem esse eiiciendam: ita nunquam vice versa dixi, quaecunque doctrina ciuitatem sua natura non perturbat, ea omni-

no eſt recipienda; cum religio eſſe poſſit ſaluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla praua dogmata politica ſunt admixta. Multo minus, qui dicit falſam politicam in ciuitate non eſſe docendam, is negat, veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Praeſulem Garlaeanum non debere inſulſis & maledicis libellis nauſeam ſeculi laceſſere; is non negat, eundem cereuiſiae coctoribus concionari debere. Similis farinae eſt haec GESENII argumentatio: Quia iam nemo per religionem naturalem ſaluatur: Ergo auctoritas religionis Chriſtianae non dependet a Deo. Per eiusmodi igitur conſequentias cum viam ſibi quaerat GESENIVS atrociſſima quaeque conuitia in me ſpargendi, penes lectores eſt diſcernere, vtrum homo iſte coeco quodam mentis ſtupore, an infinita malitia laboret. Me ſane ſiue bona fide GESENIVS deliret, ſiue furorem ſimulet, eius maledicta non tangunt; cum quo animi morbo alii infeſtentur, praeſtare meum non ſit.

§. III. RESTAT denique, vt verbo tangamus eam controuerſiam; num in Republica Chriſtiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium cenſura, eminentior & ſanctior illa: quae ſummis imperantibus ciuilibus, quos & ipſos Chriſtianos praeſupponimus, competit? Quam quidem quaeſtionem ego contradictionem implicare cenſeo, & quod diuerſa aſſertio grauia incommoda in republica producere apta ſit. Affirmatiua tamen videtur placere IOSVAE SCHWARZIO, ſociisque, quam & concionabundus adſtruit FRIDERICVS GESENIVS. Quorum ille quidem colorem inde petit excuſandae temeritati, aut potius ſceleri ſuo, quod modo tam importuno & praepoſtero cenſuram ferre inſtituit in librum a Regia Maieſtate per eos, quibus id muneris competit, reuiſum & adprobatum. Quod auſum ſuum tanta peruicacia perſecutus eſt, vt quanquam repetitis vicibus ipſi graui ſub comminatione iniunctum eſſet ſilentium, & vt nullo modo me laceſſeret, ipſe *Index Nouitatum*, dignus tam illuſtri ingenio foetus, publice per carnificem in foro oppidi Lundenſis crematus eſſet; tamen praeter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animosque opplere laborauit, & cathedra ſacra ad euomendum ſuum in me virus abuti, publicis Diſputationibus me laceſſere non eſt veritus. GESENIVS autem id factum inſigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo coelo defeſſus eſt, iam tantorum virorum humeris innixus placide adquieſcat. Enimuero id quidem certum eſt, poſt tam foedum ſpecimen cenſuram librorum in hoc regno SCHWARZIO haud quidquam deferendam. Quod ſi autem in publicum prodeat, qui rationibus iſtam praetenſionem ſtabilire aggrediatur, non deerunt, qui iura ſummorum imperantium ſunt vindicaturi. *Ite domum ſaturae, venit Heſperus, ite capellae.*

SAMVE-

SAMVELIS PVFENDORFII
SPICILEGIVM
CONTROVERSIARVM,
CIRCA IVS NATVRAE
IPSI MOTARVM.

QVANQVAM ſpes fuerat, poſt editum *Controuerſiarum Specimen* tandem aliquando liberum mihi fore moleſtiſſima ſcriptione ſuperſedere, cuius neceſſitatem initio mihi maleuolorum improbitas, & inde vitilitigatorum quorundam pro aſſerendis ſuis naeniis importunitas impoſuerat: haud tamen adparet, qua ratione hoc ſaltem ſcripti commode defugere queam, per quod vltimus aduerſae partis conatus eſt deſtruendus. Video enim poſt conciſos calumniarum exercitus, vnum aut alterum cauillationum manipulum adhuc frontem obuertere, tum praecipue Sereniſſimam ac Potentiſſimam Reginam Metaphyſicam, velut fidum barbariei tutelare Numen auxilio vocatam, par diſtinctionum puluere hautquidquam decoro ſordidarum ſubmiſiſſe, quae feroculae toto late campo volitant, veluti ſolae telis ſuis in acicularum ſubtilitatem attenuatis bellum confecturae. Quas quidem facile opaca nube tectas magnum per inane circumuolitantes ferre poteram; ni ſubſidentem in inſidiis animaduerterem ſicariorum manipulum, infamibus telis inſtructum. Id enim iam egregium, ac ſi diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probataeque vitae deterrimarum haereſium, ipſiusque adeo atheiſmi conuitio adſpergere, occaſione quaeſtionum Philoſophicarum, quas ſalua S. Scripturae auctoritate ex ſolo rationis lumine ventilare ſe profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controuerſia ſit. Id quod plane per ſilentium digeri non poteſt. Equidem ſi ſolum eruditionis aut ingenii certamen ageretur, facile probarem eorum ſententiam, qui non cuilibet contradicendi & cauillandi prurigine laboranti officium ſcabendi praeſtandum cenſent, praeſertim cum tempus noſtrum publico ac longe nobiliori labori debeatur. Enimuero cum maleuoli non id ſolum egerint, vt fructu & adplauſu induſtriae meae priuarer, quod conſcientia rectae voluntatis ſubnixo vile damnum erat: ſed & me velut auctorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibito omni calumniarum arte, differrent: nimirum inter ſanctiſſima officia eſt, maleferiatorum hominum conatus euertere. Nam eruditione aut ingenio vt pollere credamur, an minus, parum intereſt. Sed ne peſtilentes opiniones fouere,

aut in publicum ſpargere videamur, vsque adeo intereſt, & magnum crimen ſit eiusmodi criminationem abs ſe non depuliſſe; & eiusmodi calumniis fidem adſtruat, qui non refellit. Demus igitur & haſce horas tuendae noſtrae exiſtimationi, nec viui ac videntes iſtam liuoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores noſtros norunt, quod carptim tantum & breviter, quae ab vno aut altero adhuc obiiciuntur, refellam. Nam nugis deſtruendis vlterius, quam neceſſum eſt, inſudare, idipſum quoque nugari eſt.

* *

CAPVT I.

QVO RESPONDETVR AD EA, QVAE A DN. ZENTGRAVIO OBIICIVNTVR.

§. I.

PRIMO autem loco excutiemus ea, quae Dn. Io. IOACHIMVS ZENTGRAVIVS, Profeſſor Argentoratenſis mouet in *Diſquiſitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Iuris Naturalis ſecundum diſciplinam Chriſtianorum, ad Gentilium tamen captum inſtituta.* Quae ipſa inſcriptio, inſidioſi quid redolens, citra animaduerſionem praeteriri non debet. Cum enim mihi propoſitum fuerit, ius naturale adaptare ad captum omnium hominum, abſtrahendo quam peculiarem religionem foueant; (nam agnitionem & cultum Numinis in vniuerſum id Ius praeſupponit, & cum eo ſtat, caditque) conſequens erat, ſequeſtrari quasdam ſententias nonnullorum e Chriſtianis Doctorum quatenus extra communem rationem, & conſenſum generis humani cadunt, vt adeo omnis diſceptatio quaeſtionum circa ius naturale ab auctoritate certorum hominum, ad ſanam rationem vnice reuocetur. Aſt ZENTGRAVIVS vt Scholaſticorum, & qui ſputa horum lingunt, ſententias ſanctitatis quadam ſpecie adornaret, titulum hunc commentus eſt, velut abs ſe tradita ex diſciplina Chriſtianorum promanarent; quae cum etiam circa haecce ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non ſit, quin eadem reliquis omnibus praeferri debeant. Enimuero ego quidem circa Ius naturale ad diſciplinam Chriſtianorum adaptandum operam fruſtra ſumi arbitror, quanquam id a quibusdam propoſitum meminerim, & IOANNIS SELDENI inſtitutum ZENTGRAVIO prae oculis fuiſſe videatur, qui ad diſciplinam Ebraeorum id ius traditum fuit. Nam quod Ius naturae & gentium Ebraicum ab vniuerſali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio praecipua videtur, quod Ebraei circa fruitionem iuris communis diſcrimen facerent inter eos, qui

qui Iudaei, aut horum religioni forent addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque sacra professos. Ad hunc quippe fontem pleraque referri videntur posse, quae ista Ebraeorum disciplina peculiaria habet. Ast Christiana religio id discrimen ignorat, per quam etiam praerogatiua illa nationis Iudaicae prae Gentilibus est sublata, ac nulli nationi prae altera, praecipui quid tam circa gratiam a Christo partam, quam fruitionem iuris communis tributum. Neque sane in libris Noui Foederis praecepta Iuris Naturalis alterata, laxata aut restricta deprehenduntur. Eoque si quis ex istis libris praecepta & officia iuris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & vniuersi generis humani sunt, nihil inueniet, quod peculiarem disciplinam desideret. Equidem iubemur praecepto Apostoli beneficentiam exercere aduersus omnes, sed maxime aduersus consortes fidei. Hoc ipso tamen nihil detrahitur officio, quod omnibus hominibus, vt talibus, citra respectum peculiarium sacrorum exhibendum lege naturali est; cui non repugnat, ex certa ac peculiari societate ac coniunctione certum officii gradum constitui, vniuersali officio caeteris paribus praeualiturum. Quae autem in religione Christiana traduntur de causis ad obsequium legi naturali praestandum impellentibus, & de huius effectu circa salutem aeternam animae, ad Theologiam pertinent, eoque ipso, vt & omnia, quae captum communis rationis transcendunt, ab vniuersalis iuris disciplina excluduntur. Praeterea si quis sub obtentu disciplinae Christianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex Diuinis Scripturis id fuerit adstruendum, aut saltem ostendendum, omnes Christianos, aut maiorem & saniorem horum partem constanter & continuo ita sensisse, & praxi expressisse. Ast sane ZENTGRAVII scripto SVAREZ, VASQVEZ, BONACINA, ESCOBAR, PHILIPPVS A TRINITATE, PETRVS A S. IOSEPHO, DVRANDVS A S. PORCIANO, & id genus Sophistae vtramque paginam faciunt. Quorum nugis immori si dulce sibi iudicat ZENTGRAVIVS, caueat tamen dignationem Christiani nominis tanta contumelia adspergere, vt istorum quisquilias venerabili vocabulo disciplinae Christianorum venditare velit.

§. II. PRAECIPVA controuersia est *de Origine moralitatis*, ipsiusque legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei hautquidquam excludendam, sed illam ad hanc consequenter se habere contendimus. Vbi id initio probe obseruandum, quid circa hanc quaestionem Dn. ZENTGRAVIVS nobis concedat; quid deinceps & quibus de causis, quoue rationum adparatu oppugnet. Ac inprimis consideratione digna sunt haec istius verba: *Causa, quare diuinam voluntatem moralitatis principium esse contendunt,* (ego & alii) *est, quia semper considerant hominem in ordine ad exsistentiam, quatenus dependens & quid ex constitutione Creatoris sit; cum nos eundem absolute ratione essentiae suae praeciso isto respectu in hac inuestigatione considerandum esse, & considerari posse, prout prima Philosophia docet, existimemus* Agnoscit igitur Noster, nihil a me falsi circa hanc quaestionem asseri; sed ea tradi, quae rerum naturae, prout a Creatore actu ipso constituta exsistit, congruunt. Cuius autem tradita cum exsistentia rerum congruunt, non solum vera sunt, sed & euidenti, solido atque immutabili fundamento innituntur. Neque vero alia ratione hominem considerat

Theolo-

Theologia, quam prout actu in rerum natura a Creatore constitutus est, quem etiam quoad exsistentiam suam ad salutem aeternam perducere laborat, de essentia quatenus ab exsistentia prescindit parum solicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologis eo nomine dicam eiusmodi fuisse scriptam, qualem mihi ab initio Asinius Tenebrio, & alii eius exemplo impactum iuere. Sic & illud fatetur ZENTGRAVIVS, aliique, legem naturalem referre suam originem ad diuinam voluntatem, quatenus lex est, & vim obligandi habet; cum lex iussum sit, iubere autem aperte voluntatis actum notet. Vnde contendit quidem; *data hypothesi, non esse Deum, ea quae congrua sunt rationali & sociali hominis naturae, talia fore, quia essentiae rerum sint immutabiles.* Agnoscit tamen, *eaedem leges non fore, quod lex sit iussum Superioris.* Et alibi: *Quae lex naturalis iubet, nou libero demum Dei arbitrio bona facta fuerunt,* (agnosce detorsionem nostrae dictionis ac sententiae;) *sed antecedenter ad legis huius latoris voluntatem se habent; non tamen hoc ipso lege tenebitur homo ad ea facienda, aut turpia per se vitanda. Quia aliud est decere, aliud est lege praecipi.* Quanto commentorum inanium adparatu opus est, vt Asinii calumniae qualiscunque color circumponatur.

§. III. CVM igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad exsistentiam hominis, & lex naturae vt talis considerata, ad voluntatem Diuinam consequenter se habeant, cur nobis heic subsistere non licet? Nimirum, quia id vetat *Philosophia prima,* illa diuinae humanaeque sapientiae arbitra, quae mystas suos magnum inane ingredi, hominemque considerare iubet ratione essentiae, praeciso exsistentiae respectu. Quo considerandi modo moralitas, vt & lex naturalis, prout spectatur non vt praeceptum, sed vt *veritas* antecedenter se ad voluntatem diuinam habebit. Habet autem par hoc distinctionum ex intimis nugarum recessibus depromptum, id efficaciae, vt non solum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut prauitatis suspectam post formas rerum collocare queat; sed & dogmata sua naturae rerum adaptantes impune & citra vllam impudentiae, improbitatis aut furoris notam Pelagianismi aut Atheismi conuicio adspergere. Vbi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, vt non sufficiat nobis, hominem & quamuis rem aliam quoad exsistentiam considerasse, cum Deus, primum & perfectissimum ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, praecisa exsistentia. Et sane etiam absque consideratione ista essentiae citra exsistentiam licebit distinguere ea, quae alicui rei in vniuersum & perpetuo insunt, ab iis, quae certis duntaxat indiuiduis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, vtut semper res velut exsistens oculis obuersetur. Quem enim alium vsum ea praecisio aut abstractio habeat, perspicere non possum. Deinde cum essentiae illae ab exsistentia praecisae nihil sint aliud, quam conceptus rerum inadaequati, substantiam suam ex cerebellis Sophistarum sortiti; quare, cum moralitas homine quoad exsistentiam adeoque conceptum adaequatum considerato consequenter ad voluntatem diuinam se habere concedatur, illa antecedenter sese ad eandem habere fingitur, si homo inadaequate & praecisa exsistentia consideretur? Aut quomodo diuersus concipiendi modus tantam diuersitatem circa influxum Creatoris producere queat?

Igitur

Igitur abſtrahamus, quantum velimus, praeſcindamus, concipiamus, modo fixum id ſedeat, vti omnes res creatae a diuina voluntate exſiſtentiam, ita & eſſentiam; vti materiam, ita & formam; vti quod ſunt, ita & quod tales ſunt habere. Cum enim Deus ſit bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad optimum quodque faciendum. Et cum Deus ſit ens infinitum, aeternum, incomprehenſibile, omnis boni auctor, & a quo omnia dependentiam habent, in eius conceptu errant, qui aliquid putant eſſe poſſe independenter ab eius voluntate.

§. IV. Eodem modo inanis eſt diſtinctio illa legis naturalis, vt eſt *praeceptum*, & vt eſt *veritas*, velut illo reſpectu iſta abs voluntate diuina dependeat, non autem hocce. Veritas quippe eſt aliquid ordine poſterius exſiſtentia. Prius enim concipitur aliquid exſiſtere; aut poſſe exſiſtere: poſterius veritas, quae ex congruentia intellectus cum iſta re, prout exſiſtit & reuera ſe habet, reſultat. Vnde nulla plane re exſiſtente nulla quoque circa res exſiſtit veritas; re intra potentiam haerente, veritas quoque parem indolem gerit. Praeterea ſi a voluntate Dei prouenit lex naturalis, vt eſt lex ſeu praeceptum, verbi gratia, ſi ita exprimitur, adulterium eſt omittendum; etiam proueniet eadem a voluntate diuina, ſi concipiatur, vt veritas; verbi gratia, adulterium eſt turpe, adulterium aduerſatur naturae hominis ſociali. Hae quippe propoſitiones in effectu aequipollent; cum etiam poſterior, quae affectionem aut effectum actionis vetitae exprimit, praeceptum ſimul inſinuet: & prior dum praecipit, praecepti quoque rationem complectatur. Add. Richardvs Cvmberland de Legibus naturae, c. 4. §. 1.

§. V. Qanqvam autem haec ſufficere poterant ad oſtendendum, voluntatem diuinam a deſignandis rerum eſſentiis & veritatibus excludendam non eſſe: placet tamen ſtrictim percurrere, quae dicto tractatu Dn. Zentgravivs molitur, qui omnes theſauros illius ſapientiae, quae tam parum voluntati diuinae defert, exhauſiſſe videtur. In *Prooemio* igitur pronunciat, *duo in honeſtate actionum ſpectari*, *LEGALE & MORALE*, *illud* legem Dei aeternam conſequitur: *hoc vero*, *quare ſcilicet alii actus praeciſa voluntate diuina*, *vel antecedenter ad eandem*, *vel ſub hypotheſi*, *ſi non datur Deus*, *vti ob illos*, *quibus ſic ſtatum controuerſiae formare placuit*, *loqui cogimur*, *in ſe boni vel mali ſint*, *conſurgere iudicamus ex concurſu principiorum illorum*, *quae ex ſe dant eſſe morale*, *& citra mentis operationem illud dare cenſentur, prout vel conuenienti vel inconuenienti quadam ratione, quae in ſe talis, obiecto accidunt, vel inter ſe connectuntur*. Heic adparet, inepte, & non niſi ad ſaluandam abſurdam theſin diſcrimen inter *morale* & *legale* in honeſtate actionum fingi. Mirum quoque, quis virum orthodoxum *coëgerit* laborare circa adſtruendam originem honeſti, a Dei voluntate non dependentis, ob impiam & abſurdam Scholaſticorum hypotheſin, *ſi Deus non datur*. An eo iam res rediit, vt *cogamur*, ſtolide philoſophari, quia Sophiſtis illis ita *placuit?* Quando praeſtiterat, iſtam hypotheſin plane damnare & proſcribere, ac improbam iuxta & ſtolidam curioſitatem ducere, anxie inquirere de conditione creaturarum ſublato Creatore, de indole

effectus sublata causa. Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani sub illa hypothesi, *si non datur homo?* postquam illustria ista ingenia non satis habent ea inquisiuisse, quae reuera sunt, ni simul circa fingendas aut adstruendas impossibiles hypotheses satagerent. Denique *concursus* ille *principiorum, quae ex se dant esse morale*, si Dei voluntate constitutus dicitur, nostra sententia propugnatur; si aliunde ortus feratur, ostendatur eius origo; si denique a seipso citra concursum Dei aut alterius causae extitisse statuatur, iam etiam, si Diis placet, credemus, hunc mundum ex concursu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem surrexisse. Abstrahere equidem & praescindere in Philosophia licet, seu ex pluribus natura coniunctis vnum considerare, non consideratis reliquis; non tamen, vt praeciso antecedente consequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem subsistere fingas; seu vt negata causa effectum nihilominus sustinere velis. In illis porro verbis, quae dicto loco, sequuntur; *honestatem atque turpitudinem nonnullis actibus per se citra superioris alicuius libere ita determinantis arbitrium inesse censemus;* fraus, quae vocabulo *libere* subest, notanda; qua imperitis adolescentibus fucus obiicitur, velut quispiam statueret, ex simplici superioris placito absque vllo ad indolem creaturae rationalis a Deo formatam respectu eam determinationem factam.

§. VI. Aliam inde dicto loco, rationem reddit Zentgravivs, quare *aliquid in se bonum & malum, praecisa voluntate diuina tale, vel antecedenter ad eandem dari* probatum iuerit. Scilicet id *non ideo factum, quasi si moralia diuinam voluntatem consequi affirmaret, Deo voluntatem mutante in lege naturali hoc ipso possit contingere aliqua mutatio, quod Vasquius aliique crediderunt; cum leges naturales, quae vtique sunt morales & ipse a voluntate Dei latas sentiat, de aliqua harum mutabilitate minime anxius.* Miram audaciam, Vasquio non assurgere, & constantiae diuinae tam multum deferrre! Nisi fortasse ideo non amplius desultoria quaedam leuitas in Deo metuitur, quia, iam magno cum supercilio definitum fuit, quid Deum deceat. Quare ergo hypothesin istam Zentgravivs propugnat? *Amore veri*, & vt ostenderet, huic vniuerso decus, generique hominum honestatem morum constare posse, si vel maxime Deus non detur. Hoc quippe est verum illud, cuius amor tantopere homines istos vrit. Tum *vt solidius ex vltimis oppugnetur Indifferentismus principiis.* Oportet vero horribilem beluam esse illum Indifferentismum, Asinii Tenebrionis foetum, quod is ex fundamento destrui nequit, ni supponatur, Deum non dari. Ast ego credideram, quo magis de voluntate Dei legem naturalem sancientis constiterit, eo maiorem actionibus moralibus necessitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli. Quanquam alias non opus erat, per tam absurdas hypotheses indifferentismum oppugnare, de quo quidem nemini mortalium, cui sanum sinciput, in mentem nunc venisset, ni monstrum id ex concubitu Nicolai Beckmanni & Iosuae Schwarzii genitum, inde a praesule Garlaeano aqua lustrali circumlatum maleuolis potissimum placuisset ad calumnias eo impudentius in me spargendas. Addit: *Nec finguntur hoc nomine Ideae extra diuinum intellectum exsistentes, quas leges naturales laturus Deus intueri*

tueri debuit, cum quae ſit alicuius rei idea, ex ſe ſciat Numen eminentiſſimum & ſapientiſſimum. Atqui cur iſthoc ex ſe ſcit Deus, niſi quia diuina voluntas cuique rei ſuam indolem aſſignauit? Reſplendent alias in iſto prooemio emblemata quaedam, haud exiguam bonae mentis eclipſin arguentia, *Nonnulli,* inquit, *de iuris naturalis origine & rectitudine periculoſe errant, & ſepoſita lege diuina actuum humanorum indifferentiam ſine fronte aſſerunt; taciteque omnis impietatis ſemina ſpargunt.* Nimirum quia iam omnis pietatis fundamenta in eo vertuntur, vt iuris naturalis rectitudo iuxta tam ſanctam hypotheſin deducatur, ſi Deus non datur; aut quia ſumma iam impietas eſt, voluntati Creatoris O. M. origines formarum vindicare. De caetero nemo ZENTGRAVIVM fronte carere arguet, quam adparet, dum iſta eructaret, in chalybem vſque adeo induruiſſe, vt vel aduerſus Beckmanniana aut Schwartziana cornua arietare poſſet.

§. VII. IN ipſo Tractatu ZENTGRAVIVS primo oppugnatum it ſententiam noſtram, quae extat L. I. c. 2. §. 6. *de Iure Naturae & Gentium, in beneplacito diuino fuiſſe, qualem naturam homini vellet adſignare;* ſeu hominem eam quam habet naturam ex voluntate Creatoris ſortitam. Cui diſceptationi praemittit (p. 35.) *Deum pro arbitrio nos formare potuiſſe ſecundum ſapientiae ſuae ideam perfectiſſimam, rerum creandarum naturae & veritati examuſſim reſpondentem; cui ob ſummam eſſentiae ſuae perfectionem immutabili quadam & naturali neceſſitate Deus, libere licet ſi exercitium actus ſpectes, conuenienter agit, qui alias a ſeipſo diuerſus eſſet, & ſibi contrarius futurus, ſi cum idea & ſapientia diuina non externa conueniret actio. Eſt nimirum diuini intellectus idea de re aliqua conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cuius ſimilitudinem creaturae producuntur, cuique ita accurate reſpondent, vt eo modo perficiantur, quo fuerunt diuinae mentis conceptui repraeſentatae, iuxta tamen liberae voluntatis determinationem. Quemadmodum vero diuina ſapientia perfectiſſime omnia intelligens diuino intellectui ex naturali perfectione, non per liberum voluntatis actum competit: ita quoque ante eundem diuinae menti rerum creatarum rationes exemplaris conuenire, haſque proinde aeque immutabiles eſſe, vti immutabilis eſt ſapientia diuina, cenſeri debet. Ex quo conſequitur, Deum hominem creaturum, etſi libere quoque eidem hanc, & non maiorem perfectionem tribuat, ſi tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem poſſe concedere eſſentiam.* En Sapientiae Seraphicae abyſſum! Vbi obſeruandum, Dn. ZENTGRAVIVM heic primo intuitu nobiſcum ſentire videri, dum aſſerit; Deum *pro arbitrio* nos formare potuiſſe, & *iuxta liberae voluntatis determinationem.* Sic & concluſio plane mea eſt: *Deum hominem creaturum, etſi liber eidem hanc, & non maiorem perfectionem tribuat, ſi tamen hominem, & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem poſſe concedere eſſentiam.* Nam & nos ipſi dudum aſſeruimus, Deum dum decreuit hominem creare, non potuiſſe non creare animal rationale. Addimus rationem planiſſimam; quia alias ſibi ipſe contradixiſſet. Amphora coepit inſtitui, currente rota cur vrceus exit? Id quoque in confeſſo vtrinque eſt; creationem hominis quoad exercitium actus a libera Dei voluntate proueniſſe. Et quia id iam agitur, vt

 diuina

diuina eſſentia ad modulum noſtrae rationis exigatur, ponamus & id tantiſper Deum dum hominem creat, contemplatum fuiſſe aliquam rationem exemplarem, aut ideam: ſicuti homines ad archetypum aliquem opera ſua formare ſoleant. Quanquam in homine id ipſum ex imperfectione intellectus humani prouenit; ad quem dum nimis preſſe diuina mens exigitur, Ideae Platonicae primum reſultaſſe videntur. Sicuti & Ariſtoteles, dum animo concipere nequit, abs Numine omnia ex nihilo fuiſſe facta, mundi & materiae aeternitatem nobis commentus eſt. In eo tamen ratiocinio nulla eſt conſequentia: *Vti ſapientia diuino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberum voluntatis actum competit; ita quoque ante voluntatis actum diuinae menti rerum creatarum rationes ſeu ideas conuenire.* Non inquam ſequitur; Dei intellectus non dependet ab eius voluntate, ergo ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illae plane absque eadem proueniunt. Nam ideae iſtae, rerum creandarum formas exprimentes, non vtique velut vltro intellectui diuino ſeſe potuerunt offerre; non magis quam aliqua res ſeipſam creare potuit. Eoque ideae iſtae reuera praeſupponunt decretum voluntatis diuinae de talibus rebus libere creandis. Equidem rerum iam exſiſtentium ideae intellectui creato ſeſe velut vltro inſinuant. Aſt vnde primae omnium rerum cauſae idea rei nondum exſiſtentis offerri queat, niſi praeſuppoſita voluntate talem rem producendi, ſane intelligi nequit. Vnde & in eo, quod ſequitur ratiocinio, antecedens falſum eſt: *Cum homo pro animali rationali habeatur a diuina ſapientia antecedenter voluntatem diuinam reſpiciente, non vero demum per liberam voluntatem eiusdem tale ſit; Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuiſſe relinquitur, quia non niſi ſapientiſſime, id eſt, eſſentiali, & per conſequens immutabili rerum perfectioni conuenienter agere poteſt.* Praeterquam quod ſapientia Dei in ordine ad ſua opera, ſeu quando aliquid ſapienter a Deo factum dicitur, absque voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, niſi qui voluntario agit. Sicuti & inſipida eſt explicatio illa *ſapientiſſimè, id eſt, eſſentiali & per conſequens immutabili rerum perfectioni conuenienter.* Sapientia quippe diuina ex praeſtantia operum abs ſe productorum aeſtimatur; non quod illa ad eſſentiales rerum perfectiones ſeſe attemperet, quae vtique ab iſta promanant.

§. VIII. Idem quoque praemittit (p. 37.) de *eſſentiis rerum*, quas *aeternas & immutabiles* dicit, *non eo ſenſu, quaſi, verbi gratia, hominis eſſentia ſit ſemper & irreuocabiliter, idque ab aeterno & omnino independenter a Deo: ſed ob perpetuam & immutabilem connexionem requiſitorum ad certae alicuius eſſentiae, verbi gratia, hominis conſtitutionem neceſſariorum.* Aſt vnde ea connexio, niſi a diuina voluntate? ni forte eſſentias illas a ſeipſis ortas comminiſci velis. *Immutabiles itaque ſunt rerum naturae, ſeu conſiderentur ſecundum ſe & abſolute, ſeu in quantum diuinum reſpiciunt intellectum, in quo repraeſentantur.* Huius aſſerti vera ratio eſt; quia talis quaeque res eſt, qualem Creator voluit, qui & aſſignatam ſemel rebus indolem conſtanter ſeruat, quoad hanc rerum naturam non tollit: & quia non poteſt non intellectui diuino repraeſentari, quod a Deo decretum aut factum. Dicit porro Noſter (p. 39.) *Ex hoc non*

ſequi,

ſequi, plura praeter Deum eſſe immutabilia. Nam aliud eſt neceſſarium inde-pendens, quod a ſe ſimpliciter eſt neceſſarium tam quoad eſſentiam, quam attri-buta propria: qua ratione ſolus Deus abſoluta & immutabili neceſſitate, eſt id, quod eſt: aliud dependens, quod licet non a ſe, in ſe tamen in certo genere, ra-tione ſcilicet, veritatis ſuae eſt immutabile. Aſt cum dependentia iſthaec non ſe habeat per modum neceſſariae emanationis, ſane voluntatem diuinam eadem non poterit non inuoluere. Nec vera eſſet haec propoſitio, homo eſt animal rationale, ſi Deus nunquam hominem creare decreuiſſet. Ex ſuperioribus quoque ſatis patet, quid ad ſequentia ſit reponendum (p. 40.) *Immutabiles quoque ſunt naturae rerum, ſi conſiderentur, prout diuinus intellectus eas cogno-ſcit, & prout in mente diuina per ideas repraeſentantur. Ob ſummam enim & infinitam intellectus ſui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoſcere poteſt, quam quales vt ſint, natura ipſarum debita exigit. Nec ipſius menti aliter obiici poſſunt, quam quales in ſe ſunt, & eſſe debent: nec eas Deus aliter vt ſunt vel fiant concipere, & aliter concipiendo immutare poteſt, ob infinitam ſcientiae ſuae eminentiam, qua ipſius iudicium rei, prout eſt, & eſſe debet, exactiſſime reſpon-det:* Aſt vnde eſt illud *debet?* Num naturae nondum conditae, & antequam de iis producendis a Deo decerneretur, potuerunt ſibi ipſis ius aliquod, & ve-lut competentiam tribuere, vt tales vtique abs Deo creandae decernerentur? Pariter friuola ſunt, quae ſequuntur: *Diuino intellectui obiectae res non aliter adprehenduntur, aut diiudicantur, quam quales ſunt & adparent.* Numquid ergo illae res diuino intellectui vltro ſeſe obiiciunt, ſicut rerum natura iam con-dita ſenſibus humanis ſe ſiſtit? *Vnde ſequitur, non poſſe Deum, id rei & ipſius naturae conueniens iudicare, quod ipſi repugnat, vel illud ei tribuere, quod ean-dem deſtruit, aut in aliam ſpeciem immutat.* Aſt cauſa eſt, non quod eſſentiae rerum absque voluntate Dei proueniant; ſed quia Deus non poteſt non opera ſua cognoſcere, ſiue producta iam, ſiue adhuc producenda, & quia circa eas cognoſcendas aberrare non poteſt. Addit ex AVGVSTINO: *Ideas, res crea-tas diuinae menti repraeſentantes eſſe formas quasdam principales, vel rationes rerum ſtabiles atque immutabiles, quae ipſae formatae non ſunt, ac per hoc aeternae, & ſemper eodem modo ſe habentes, quae in diuina intelligentia conti-nentur. Et cum ipſae neque oriantur neque intereant, ſecundum eas tamen for-mari dicitur omne, quod oritur & interire poteſt.* Aſt, quod pace Auguſtini di-xerim, ſplendidae ſunt iſtae Platonicorum nugae, quae ſi accuratius attendas, non vno modo contradictionem inuoluunt.

§. IX. HIS praemiſſis reiicit noſtram ſententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non ſequatur; in beneplacito Dei fuiſſe, qualem homini naturam velit aſſignare, ita vt hanc, qua iam gaudet, naturae conditio-nem Creator homini libere attribuerit. Ea verba iam aduerſus VELTHEMII clamores aſſeruimus in Specimine Controverſ c. V. §. 17. 31. 33. Et ſane cum Deus, quem nulla vtique neceſſitas ad creandum hominem cogebat, conſtituiſſet no-bilius brutis animal condere, non potuit quidem non iſtud fini, quem circa id ſibi propoſuerat, conforme creare; quia alias ſibi ipſe repugnaſſet. Neque vl-

la tamen heic adparet neceſſitas, quae non a diuinae voluntatis ſuppoſitione proueniat, aut quae eandem excludat. Id autem plane abſurdum eſt, quod ZENTGRAVIVS *de indiuiduo aliquo hoc concedit; Deum Te, vt libere condidit, ita ſi voluiſſet, brutum condere potuiſſe.* Atqui cum & Adamus fuerit indiuiduum, & quicquid hominum vnquam extitit, aut exciturum eſt, indiuidua ſint, ſane ſi Deus omnia illa indiuidua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere potuit. Et quod in omnia indiuidua cadit, quo iure ſpeciei idem denegabitur? Quae ſequuntur libenter concedimus: *Quando Deus te hominem condere ſtatuerit, aliam quam humanam, id eſt, rationalem naturam tibi attribuere non potuiſſe, vt proinde quanquam libere & ex diuino beneplacito ſis homo, cum tamen homo ſis, ex immutabili quadam neceſſitate naturam humanam ſortitus ſis.* Modo neceſſitas haec ex ſuppoſitione decreti diuini vtique voluntarii promanaſſe intelligatur. Eodem loco negat, per ſententiam noſtrae aduerſam *adiungi Deo principium aliquod extrinſecum, quod ipſe in aſſignandis rerum formis ſequi neceſſum habuerit. Negamus quippe*, inquit, *Deum extra ſe quidquam poſitum intueri, vt ſecundum id conſtitueret, quod conſtituebat. Qui enim agit ſecundum ſapientiam ſuam omni perfectionis gradu perfectiſſimam rerumque naturas in ſe immutabiles*, (vnde ſunt illae naturae, aut vnde immutabilitatem ſuam habent?) *immutabiliter quoque ob exactiſſimam inter diuinam ideam & rerum externarum conuenientiam, non agit ſecundum principium externum. Diuino enim intellectui creaturae non repraeſentantur per ſpecies ab illis deſumptas, ſed eſt aliquid intimius Deo, quod res creatas ei adhibet, ipſa nimirum diuina eſſentia, in qua omnes rerum naturae, ſicut in ſe ſunt immutabiles, ita quoque ob ſummam diuinae mentis perfectionem immutabiliter inhaerent.* Quid eſt ſine mente ſonum dare, ſi hoc non eſt? Denique cum nos dicto loco ex diuino beneplacito originem quoque moralitatis aſſertum iuerimus, ZENTGRAVIVS itidem contradicit (p. 44.) *Sicut immutabili quadam ratione*, inquit, *homo eſt animal rationale, & ab immutabili quoque diuina ſapientia pro tali animante immutabiliter habetur ante diuinae voluntatis actum: ita quoque ante eandem, & ſic quoque ante legem certos actus homini & naturae eius rationali conuenire, & non conuenire.* Falſum antecedens, falſum conſequens.

§. X. ALIO inde ratiocinio voluntatem Dei ab origine moralitatis excluſum it ZENTGRAVIVS (p. 88.) *Prudentia*, inquit, *Dei legislatoria non debet a nobis concipi citra dictamina diuinae rationis practicae in agendis, quibus ſecundum Suarez* (par Apoſtolis nomen) *iudicat, quid deceat ſuam bonitatem, ſapientiam, iuſtitiam.* Atqui hae velut *eſſentiales Dei perfectiones antecedenter ſe habent ad voluntatem & beneplacitum Dei. Igitur moralitas actionum ſeſe antecedenter habet ad voluntatem Dei.* Aſt ego nego haec conſequi: Sapientia, ſanctitas & iuſtitia Dei, iuxta quas creaturarum motus diriguntur, non ſe habent conſequenter ad voluntatem Dei; ergo nec moralitas actionum humanarum. Etſi enim ſapientia & iuſtitia Dei non ſint ab eius voluntate: vt tamen exſiſterent creaturae, quarum motus ad ſapientiam & iuſtitiam Dei exigi poſſent, voluntatis diuinae actus vtique praeſupponitur. Sane erat Deus iuſtus, ſanctus, ſapiens,

piens, etiam antequam vllae creaturae exſiſterent, quae ad earum perfectionum dictamen motus ſuos dirigere poſſent; eoque vt iſtae perfectiones diuinae actu regulae agendorum eſſent, neceſſarium non erat, niſi poſita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque vt ſapientia & iuſtitia Dei innoteſcat, actuque ſe exſerat, & vt extent, qui eandem imitari queant, id vtique a voluntate Dei eſt. Idem poſt ait: (p.97.) *Sapientiam Dei legislatoriam habuiſſe ſimul rationem diuinorum attributorum, & ſimul naturae humanae.* Atqui a deſignatione velut naturae humanae voluntatem diuinam excludere, quomodo poſſumus? De quo & idem tradit: (p.100.) *Neque prudentiam Dei legislatoriam, neque dictamina rationis diuinae practica habere rationem legis, quia non proponunt praeceptum aliquod, ſed tantum oſtendunt indicando, quid rei natura habeat, & ſi conſiderentur in ordine ad ipſam diuinam voluntatem, dictitant, quid Deum ex ratione ſuae bonitatis, iuſtitiae, ſapientiae velle deceat. Aſt quando Deus ſecundum iſta dictamina decernit, (quod eſt voluntatis actus) quo pacto creaturae rationales ſuum ſeruare ordinem debeant, tum iſtud decretum voluntatis diuinae vim legis adquirit, & vocatur Dei lex aeterna.* Enimuero per hanc diſtinctionem voluntas Dei a prima origine legis naturalis, etiam vt eſt veritas, nequidquam excluditur. Nam ne quid moueam, quod hoc modo nimis proterue Deus ad humanae rationis modulum exigitur, iam ſupra oſtenſum, nil intereſſe, vtrum ea dictamina concipiantur per modum praecepti, *fac:* an vt congruentiam actionis cum ſubiecto exprimant; *hoc hominis naturae competit.* Neque illa dictamina intelligi poſſunt, niſi praeſuppoſito ſubiecto, creato aut creando, cui actus conuenire aut non conuenire dicatur; abs quo vtique voluntas Dei excludi nequit.

§. XI. Post vbi *de naturali diſcrimine honeſtorum & turpium* commentatur, repetit fere, quae hactenus diſcuſſa ſunt: (p.234.) *Honeſta & turpia ſtricte talia eſſe talia in ſe & antecedenter ad diuinum beneplacitum, eiusque impoſitionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiae naturalis in ſe & idealiter, ratione item veritatis ſuae, non prout exſiſtit in nobis, conſideratae, cauſam eſſe* dicit. Id quod ſic probatum it. *Antecedenter quidem ad ipſum Deum, diuinamque eſſentiam in ordine cauſalitatis, vel ratione exſiſtendi nihil debet concipi.* (Quippe ni? cum ex mente Zentgravii non nefas ſit aſſumere hypotheſin, ſi Deus non datur.) *Cum tamen aliquid poſſit eſſe obiectum intellectus diuini, quem ceu principium dirigens, ante voluntatem diuinam ceu principium imperans & exequens concipimus, quin idem ceu obiectum diuini intellectus antecedenter quoque ad diuinam voluntatem id quod eſt, eſſe, dici & concipi queat, dubium non eſt.* Enimuero magnum mihi adhuc dubium eſt, num quae nos concipere poſſumus, dum diuinam eſſentiam ad noſtrae modulum animae metimur, reuera ita ſe habeant. Aut num fas ſit, intellectum diuinum priusquam voluntatem concipere, ſaltem hactenus, vt illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obtineat. Deinde nego, aliquid eſſe poſſe obiectum diuini intellectus ante diuinam voluntatem, ſi ſermo ſit, vti nobis eſt, de ideis rerum, quae aliquando actu a Creatore condendae fuerant; vti iam ſupra oſtenſum. Sane non obſcure contradictionem implicat, alicuius rei ideam, quae reuera a Deo con-

condita eſt, intellectui diuino velut obuerſantem concipere, niſi decretum (qui voluntatis actus eſt) de eodem condendo ſupponatur. Si quis tamen his non adquieſcens contendere velit, ſaltem ideas rerum poſſibilium, quae nunquam futurae ſunt, tale decretum voluntatis diuinae non praeſupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab eiusmodi decreto praeſcindendum eſſe; ei poſt copioſam hellebori potionem non ſuperfunctoria opus erit caſtigatione, vt importune diuinae naturae adyta rimari metuat. Velim quoque expendi ſubtilitatem iſtorum verborum: *Quod eſt obiectum intellectus diuini ante diuinam voluntatem poteſt eſſe id, quod eſt.* Vnde inania ſunt, quae ſequuntur: *Sicut homo eſt per eſſentiam*, (quae nimirum ſeipſam a ſeipſa diuino intellectui ſtitit independenter a voluntate diuina) *agens intellectuale, & ſic ex naturae ſuae ratione moraliter agere poteſt*, (etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum) *ſic quoque eſſe morale quod ab agente intellectuali per naturam eſt inſeparabile, eandem antecedere recte dicitur.* Negato antecedente negatur etiam conſequens. *Sicut itaque haec propoſitio*, homo eſt animal rationale, *vera eſt citra diuinae voluntatis operationem* (vtut citra hanc ne idea quidem hominis intelligi queat,) *ſalua omni Dei perfectione eminentiſſima: ita quoque ſalua eadem blaſphemia, adulterium turpia ſunt, praeciſa voluntate diuina, imo praeciſo omni diuino iudicio* etiam quando nondum Deus cogitaſſe intelligitur de condenda creatura, in quam tales actus cadere poſſent. Id quidem ſatis pro imperio. *Et quia haec talia ſunt, ſapientiſſimus Dei intellectus ex infinita perfectione omnia ſapientiſſime iudicans, congruum, imo neceſſarium iudicauit, eadem lege lata hominibus praecipere, quae etiam praeciſo diuino intellectu, ei ceu qui per naturam agens morale eſt, ſunt inſeparabiliter conuenientia.* Vt patet, iam etiam *intellectu* diuino praeciſo natura hominis, quamuis nondum de ea creanda a Deo decretum praeſupponitur, Deo neceſſitatem adferre potuit certos actus lege ſanciendi. Mirum ni homines iſti rationem norunt mundum absque Deo condendi. Abſurdius adhuc eſt, quod ſequitur: (p. 241.) *Semper nulla etiam prohibente lege malum eſt, Deum conuiciis proſcindere, ſi vel maxime fingas, ne Deum quidem dari.* Antehac credideram, nonentis nullas eſſe affectiones. Igitur ſi ZENTGRAVIVS cum ſuis Sophiſtis Deum vtique mundo exterminare cupit, ſimul eius affectionem, qua creaturis intelligentibus venerabilis eſt, exturbare ne obliuiſcatur.

§. XII. DEMVM & peculiarem ſibi doctrinam de moralium actionum indole format Cl. ZENTGRAVIVS, qua non vno in loco, quae nos ſuper eadem tradidimus, euertere conatur. Ac primo quidem diſplicet, quod ego formalem rationem actionis moralis conſiſtere dixerim in *imputatiuitate*, (p. 242.) ad quod vocabulum, non citra veniae praefationem a me poſitum neſcio, quare frontem contrahant homines, qui totam aetatem ad aures vſque lacunis barbarorum Sophiſtarum roſtrum immerſerunt, *cum ea potius τὸ morale conſequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale conſtituere. Nam niſi actui vel obiecto eius valor quidam inſit, qui aeſtimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputatiuitas non habebit locum, cum nihil ſit, quod imputari queat; hoc autem exſiſtente, data inſuper proaereſi & libertate agentis, actio iure imputabitur. A valore*

valore enim actus proxime habet, vt imputari poſſit; a libertate autem remote mediante valore. Atqui adparet, imputandi vocabulum a ZENTGRAVIO in diuerſo ſenſu, quam a me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio huic imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc auctorem eius actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, vt ſuper iſta ratio ab eo exigi, & qui inde proueniunt effectus, in eundem deuolui queant. Cuius actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones ſunt bonitas & malitia moralis, iuſtitia & iniuſtitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis iſte ſubſtituit, ad quantitatem actionum deſignandam pertinet. Addit: *Quibusdam actibus ex ſolo obiecto ineſſe moralitatem, poſitis caeteris principiis, nemine cogitante, & praeciſa omni voluntate, & vt ſeſe ad ſuperioris cuiusdam impoſitionem, legem & voluntatem antecedenter habeat.* Enimuero iſta congruentia aut diſcongruentia velut naturalis, quae in multarum actionum obiectis ad agentem comparatis, reducet, haud quidquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare conſtituiſſet, ita naturam hominis temperauit, vt actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos praecipere aut vetare conſtituerat. In quo ipſo diſcrimen legum naturalium a poſitiuis verti alibi docuimus. Ad illud porro ratiocinium iam in ſuperioribus fuit reſponſum: quia ſanctitas & iuſtitia in Deo ſunt perfectiones eſſentiales, ex perfectiſſima eſſentia, non ex libera voluntate reſultantes: igitur & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem diuinam. Id enim conſequi negamus, cum non ex abſoluta aliqua neceſſitate, ſed ex voluntate diuina ſit, quod creaturae dentur, quae imaginem quandam ſanctitatis & iuſtitiae diuinae referre poſſent. Quod autem ZENTGRAVIVS ita confidenter pronunciat, verbi gratia, ſanctitatem, bonitatem, iuſtitiam Dei, *quo minus perfectiones morales adpellentur nihil obſtare;* id mihi nondum perſuadet: cum non adpareat, quomodo ab hoc termino iſtae imperfectiones abſtrahi queant, quae ex primaeua ſignificatione & communi vſu eidem adhaerent, qua morales perfectiones illis, quae natura aut per eſſentiam inſunt, opponuntur. Sane maiore auctoritate eſt opus, vt iſte terminus citra ſcandalum legatur. Tandem & nihili eſt ratiocinium hocce: *Deus ex naturae ſuae perfectione eſt amabilis & adorabilis, non ex voluntatis ſuae arbitrio: Ergo actus hi,* Deum amare, colere *morales ſunt antecedenter ad voluntatem diuinam.* Nam actus illi vtique non poſſunt intelligi, niſi poſitis creaturis rationalibus. Et poſito actu, agens quoque neceſſario ponendum eſt. Hoc autem vt eſſet, a voluntate diuina eſt. Pergit ZENTGRAVIVS: *Ex quo ſequitur, effectum legis formalem non eſſe hunc, vt ei valor ille, qui eſſe morale conſtituit, acceptus debeat referri, ac ſi hic non poſſit ineſſe, niſi lege ita conſtitueretur.* Aſt ego quidem iſtum effectum hautquicquam legi ſimpliciter tribui, ſed voluntati diuinae, naturam rerum & hominum ita formanti, vt huic certi actus vtique congruerent, aut non congruerent. Quae voluntas Dei legem ſimul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus conſtituerat, ideo naturam huic fini accommodatam finxit. Et eo ipſo, dum certa ratione naturam hominis

temperat, ad conuenientes isti leges hominem adstrinxit. Quibus obseruatis ruunt etiam sequentia: *Quod actus physicus fiat actus moralis, id non semper ab impositione superioris prouenit, sed consurgit τὸ esse morale ex concursu certorum principiorum obiecti, finis, circumstantiarum, agentis rationalis, quae ex rei veritate per se antecedenter ad omnem voluntatem superioris necessaria sunt;* (ast vtique & ista principia, & vt concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem Conditoris prouenit,) *nec libere ita definita.* Vsitata istis hominibus est cauillatio vocabuli *libere*, velut prius natura hominis a Deo formata fuisset, cum libertate & indifferentia omnium suarum actionum, & postea ex puro beneplacito citra vllum alium respectum lata lege quosdam actus bonos, quosdam malos esse iusserit. Quod quidem asserere ne per somnium in mentem mihi venit.

§. XIII. Hinc ad impugnandam indifferentiam motus physici accingitur. Ac primo negat, (p. 278.) *motum physicum determinatae & certae alicuius actionis, verbi gratia, blasphemiae esse indifferentem.* Atqui omnes fatentur, in quauis actione humana interuenire motum physicum. Fatentur quoque, Deum tanquam primum motorem ad quemuis motum physicum concurrere; qui tamen ad malum vt tale non concurrit. Ita tollitur a Zentgravio motor, relinquitur motus. Valde tamen errat Noster, quod putat, merum motum physicum hac dictione exprimi, *motus linguae contra Deum.* Nam in vocabulo *contra* Deum iam latet moralitas; ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere sunt. Igitur motus physicus in blasphemia laxioribus verbis est exprimendus. De caetero heic circa rem ipsam dubium esse nequit. Nam verbi gratia in iudicio, vbi de blasphemia anquiritur, eadem verba, quae reus per blasphemiam euomuit, recitat testis, & actuarius plane sine peccato, diuersissima tamen abs reo intentione. Vnde facile colligi potest, quid in ista actione physicum sit & indifferens, quid morale & paruum. Sed iam, consumta repente modestia Noster eandem cum illis tibiam inflat, qui iure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia*, inquit, (pag. 279.) *in ordine morali dupliciter possumus loqui,* 1. *sicut ipsum valorem & esse morale ad bonum & malum indifferenter se habere dicamus, & verbi gratia blasphemiam, caedem, adulterium, quod iam adpellamus actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras, si a Deo, vti Vasquez & Reterfortis, vel a Magistratu, quod Hobbes opinatur, fuerint praeceptae, ita vt bonum & malum antecedenter ad diuinum beneplacitum naturale nullum detur.* Enimuero toto coelo a commentis Vasquii, Reterfortis & Hobbii distat sententia eius, qui asserit, moralitatem se non habere antecedenter ad voluntatem diuinam, quippe per quam sunt creaturae moralitatis capaces. Et nihilosecius pronunciat Noster: *Hunc indifferentismum moralem alunt, fouent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, a nuda impositione prouenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant.* Bona verba quaeso, mi Zentgravi. Sane ego non vsque adeo eruditum seculum spiritu calumniae obsessum confido, vt

de

de mea ſententia non mihi potius, quam tibi ſit crediturum. Praeſertim cum heic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in caeteris calumniatoribus iam acriter, non tamen ſupra meritum, caſtigaui. Nam fraudulenter infarctum eſt vocabulum *nuda*, cum ſat clare a me oſtenſum ſit, longe aliter ſe habere impoſitionem circa res, quae lege naturali, & circa res, quae poſitiua lege ſancitae ſunt; cum Deus legem naturalem homini daturus, eiusque actionibus moralitatem impoſiturus naturam hominis ſimul certo modo formarit: id quod circa leges poſitiuas ſecus ſe habet. Idem & circa ſequentia verba obſeruandum: *Dum enim*, inquit, *in actionibus & obiectis mortalitatem a tali impoſitione TANTVM, & lege ſuperioris, prouenire vrget, indifferentia hoc ipſo ſint, neceſſe eſt, in ſe omnia, ſi qualia ſint in ordine ad τὸ morale, praeciſa iſta impoſitione conſiderentur*. Sed addendum eſt, iſtam praeciſionem ita fieri debere, vt ſimul & lex, & quae pari paſſu cum lege ambulat, formatio naturae humanae ad eum finem peculiari a brutis modo facta abſtrahatur, vtque adeo nihil remaneat, niſi quod mere ſit phyſicum. Sequentia autem verba mirum ſtuporem prae ſe ferunt. *Concubitus, verbi gratia, cum alterius vxore ſi ideo adulterium adpellatur, quia eſt contra legem naturalem, hoc quidem ſequitur, adulterium tunc non eſſe actum indifferentem. Quo minus tamen ipſe concubitus cum alterius vxore antecedenter ad omnem legem & talem impoſitionem ſpectatus, niſi in ſe etiam, ſcilicet vt Grotius Thomam ſecutus, Deum non eſſe fingas, aut actum talem lege eum non prohibuiſſe ponas, turpis eſſe dicatur, indifferens ex data hypotheſi ſequatur, nihil impedit: quicquid deinde ſit de adpellatione talis actus, ſeu adulterium adpellari debeat, ſeu non, ſi lege non eſt prohibitus. Relinquitur enim ipſum concubitum cum alterius vxore antecedenter ad impoſitionem & praeciſa lege conſideratum eſſe actum indifferentem, quod admitti nequit.* Enimuero mihi ſermo fuit de actu phyſico, abs quo omnis moralitas abſtracta concipitur; ZENTGRAVIVS autem profert exemplum actus, quam maxime moralis, *concubitus cum alterius vxore.* Hic enim non eſt actus phyſicus indifferens, ſed moralitatem & legem quam maxime inuoluens. Concubitus cum foemina eſt actus phyſicus, ſed cum vxore alterius moralis & lege vetitus, qui vno vocabulo adulterium vocatur. Vxor enim notat foeminam, quae vni ſoli legitime data fide corpus ſuum addixit. Vnde contradictoria & nugatoria eſt quaeſtio: An concubitus cum alterius vxore ſit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei? Quid autem pronunciandum ſit, poſita inſana illa hypotheſi, ſi Deus non datur, tunc demum patebit, quando ZENTGRAVIVS ad hanc quaeſtionem liquido reſponderit: num, poſita hypotheſi, ſi Deus non datur, Nicolaus Beckmannus & Ioſua Schwarzius cum infamia e Suecia fuerint relegandi? Pergit nugari Noſter: *Illam difficultatem non tolli diſtinctione mea inter vocabula, quae merum motum phyſicum ſignificant, & quae actum phyſicum cum moralitate coniunctum. Cum enim omnis moralitas ex ipſorum mente ſit ab impoſitione, recte, quaeritur, qualis ergo ſit iſte actus*, cohabitare alterius vxori, *praeciſa impoſitione illa conſideratus, an mere Phyſicus, an quid moralitatis in ſe contineat?* (Eodem iure quaeri poteſt, num ZENTGRAVIVS ſit animal rationale.) *Poſterius dici non poteſt, cum praeſcindamus principium, quod genuinum & adaequatum τῦ eſſe moralis dicitur*. Aſt ſi velis prin-

cipium moralitatis, totamque adeo moralitatem heic praeſcindere, & nihil praeter merum Actum phyſicum retinere, amouenda quoque eſt notio *vxoris alienae*, quae citra moralitatem intelligi nequit. Add. quae in Specim. Controuerſiarum c. 5 §. 20. aduerſus Velthemium diſputauimus. Hinc inepte infert ZENTGRAVIVS: *Prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius vxori facta, ſeſe mere phyſice habeat, in ſe indifferens ſit, niſi lege prohibeatur cum alterius vxore conſueſcere turpe non ſit.* Non minus ſtolida ſunt ſequentia: *Ex quo vlterius hoc conſequitur, quod de poſſe abſolute loquendo, ſique Legislatoris ſapientiae ita viſum fuerit, adulterium vti prohiberi, ita & praecipi poſſit; poſſe enim in vita ſociali, & naturae humanae conuenienter tales dari caſus; vt ceu perſonale, non commune adulterium in ſe malum non foret; quod nos contendimus, praecipi poſſet, dubium non eſt.* Apage iſtas conſequentias, ZENTGRAVI, quae non niſi Geſenio cuipiam condonari poſſunt, cui ſenſum communem Garlaeae fumi dudum ademerunt. Te enim ita delirare non decet. Ac non poſſunt non viri cordati valde deteſtari artificium illud obſcoenum, quo aliqui ita impudenter ſe iactant, vt primo falſam quampiam hypotheſin alteri affingant, indeque deductas abſurdas conſecutiones iſti nolenti volenti impingant, non ſine horrendarum haereſium exprobratione. Caeterum pleraque hactenus diſputata a ZENTGRAVIO repetuntur *Articulo X. de Immutabilitate Legis Naturalis*; quam cramben recoquere putidum fuerit; cum praeſertim aduerſarii circa modos concipiendi, abſtractiones, praeciſioneſque & abſurdam hypotheſin ſeſe torqueant: mea autem ſententia id, quod re ipſa exſiſtit, fatente ZENTGRAVIO, exprimat.

§. XIV. CIRCA alia diluenda minus operae eſt. Ac circa fundamentalem propoſitionem iuris naturalis de ſocialitate mouet, ex eadem officia erga Deum & nos ipſos deduci non poſſe aut debere. Cui obiectioni iam ſatisfactum in Specim. Controu cap. 5. §. 25. Tantum id heic obſeruo, ea verba, quae ex praefatione libelli mei de Officio hominis & ciuis carpuntur, *religionem naturalem ex ſocialitate indirecte deriuari*, inſidioſe interpolari, additis de ſuo verbis, *ceu ex fundamento:* quae in loco, quem iſte reſpicit, non extant. Circa amorem ſui ſeu philautiam quoque monet, *eam eſſe priorem obligatione erga alteram, quia ordinata charitas incipit a ſeipſa; aliis etiam facere non debeamus, quae nobis facere nolumus.* Aſt nondum probatum eſt, amorem ſui in ſe, & ſi homo non conſideretur, vt ſeruus Dei & ſocietatis humanae membrum, eſſe in obligatione. Sic non falſa ſolum, ſed & Reipublicae pernicioſa eſt ſententia: *Neminem teneri alterum magis diligere, quam ſeipſum* Nam dantur caſus non infrequentes, vt vita & fortunae noſtrae a nobis pro aliis impendi debeant. Falſum quoque eſt, quod *officia, quae homo ſibi ipſe debet, regula ſint officiorum, quae alteri, quicum viuimus, exhibere decet.* Quin contra amor ille noſtri, ne in deuia abeat, neue ſocietatem humanam perturbet, per officia erga alios homines eſt temperandus.

§. XV. CAVILLATVR inde rationes a me Lib. II. c. 3. §. 20. (pag. 123.) adductas, quod ſocialitas homini pro imperio iniuncta ſit; petitas a conſtru-

ctione

ctione naturae humanae, a religione, & a morsibus conscientiae. Si quis enim consideraverit naturam humanam ita abs Creatore formatam, vt nisi culta vita sociali salua esse nequeat; & leges, queis socialis vita continetur, cuiusuis religionis partem constituere, hominemque violatis illis legibus morsus conscientiae sentire, certissimum laesi Numinis indicium; sat firmiter puto, quis inde concluserit, socialem vitam abs Creatore homini pro imperio impositam. Quibus argumentis & alii multi tam Gentiles, quam Christiani Scriptores ad idem demonstrandum vsi sunt. Quae in contrarium a ZENTGRAVIO afferuntur, vix aliud arguunt, quam inane studium aliorum labores maligno dente arrodendi. Ait, *persuasio, quod Deus velit, iubeat, vt homo sit sociabilis*, non sufficere ad hoc euincendum, quod vita socialis pro imperio sit homini imposita; *cum persuasio illa si vera & efficax esse debeat, lege quadam, quae satis* innotuit, nitatur opus sit. Atqui ex tali persuasione, quae non temere in genus humanum inuasit, sed ex ipsa consideratione humanae naturae promanauit, recte ad inuestigandam legem naturalem ascenditur. Et cum ZENTGRAVIVS agnoscat, *ex hac ratione necessitatem tantum legis pro vita sociali ferenda inferri;* nobis sane vlterius ratiocinari licebit: cum Deus naturam hominis ita formarit, vt necessarium ei sit, per legem vitam socialem imperari, Deum vtique legem eiusmodi tulisse. Addit, *persuasionem istam primo & per se non in honestate, sed vtilitate fundari, quam etiam id quod indifferens est, non intrinsece necessario honestum promouere potest: probatque eadem praecepta socialitatem concernentia, vtilia quidem, non autem necessario honesta esse*. Ast potest aliqua vtilitas ita comparata esse, vt etiam necessitatem arguat; praesertim cum eidem argumento alia quoque coniungantur. Nec quia Apostolus *pietatem ad omnia vtilem* pronunciat, ideo eadem in praecepto non est. Friuolum quoque est, quod circa argumentum a religione & metu Numinis petitum mouet. *Hic Numinis metus*, inquit, *nisi aliunde homini obligatio imponatur, non adigit per se eundem, vt vitam socialem pro imperio sibi iunctam agnoscat; cum de quo non constat, quod sit a Deo mihi pro lege praescriptum, illud nec numinis metus praecise, vt pro lege, cui aduersari non liceat, habeam, efficit*. Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoscunt, hanc quoque religionis partem fatentur, vt homo aduersus hominem socialitatis leges obseruet. Pergit: *Conscientiae morsus nihil aliud probant, quam quod diuina aliqua lege ista prohibita sint, quae commissa conscientiam sic afflixerant.* Atqui sic probatur meum ratiocinium: si conscientiae morsus consequuntur facta vitam socialem perturbantia, igitur vita socialis homini pro imperio est a Deo iniuncta. Inania quoque sunt sequentia: Quod peccatis societas humana turbatur, *id ad effectum, non rationem sceleris vel peccati, qua tale est, pertinet. Lege quidem prohiberi illa, quae socialem vitam tollunt, euincunt morsus conscientiae: sed id per se & primo esse propter vitam socialem, aut legis vice esse, si quis hoc asserere vellet, vel genuinum & adaequatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non sequitur*. Ast qui meminerit, quo sensu & quatenus a me legis naturalis fundamentum socialitas asseratur, satis videt, propria cum vmbra luctari ZENTGRAVIVM.

§. XVI. QVAE dicto loco aduerſus ſufficientiam ſocialitatis diſputantur, iis facile ſuperſederi poterat, ſi ſcopus mei ſcripti, & quae in Specim. Controu. c. 5. §. 25. monui, obſeruata fuiſſent. *Autochiriam* tradit Noſter, *peccatum fore, etſi vel extra omnem ſocietatem, vel ſolus in mundo ceu ſpecies monadica homo viueret.* Hanc ego illicitam probaui, quia homo a Deo in huius mundi ſtatione locatus eſt; & quia adeo ſeruus Dei, & membrum ſocietatis humanae eſt. Probet iam ZENTGRAVIVS, vllum homini ad ſe conſeruandum obligationem eſſe, ſi idem nec Dei ſeruus, nec ſocietatis humanae membrum foret. Sed & nuſpiam a me aſſertum eſt; *ſocialitatem ſufficienter exprimere finem hominis, ad quem Deus eum deſtinauit.* Aut, *imaginem Dei homini concreatam propter ſocialem vitam tantum, vel praecipue conceſſam fuiſſe.* Aut, *reliquias imaginis diuinae non primo cultum Numinis, inde vitae ſocialis conſeruationem inculcare.* Nec *ſupercilium* profecto eſt, naturalem Theologiam, a diſciplina iuris naturalis, officia hominum inter ſe complexa, diſtinguere. Iniuſte quoque arroditur, quod ego dixeram; religionem, quatenus ad diſciplinam iuris naturalis pertinet, intra ſphaeram huius vitae terminari; quo nomine etiam ad ſocialitatem referri poteſt, quatenus ſocialitati humanae efficax vinculum praebet. Sane enim nec de religione, quatenus ad ſalutem animarum poſt hanc vitam facit, agere ad diſciplinam iuris naturalis pertinet; & religioni naturali peculiaris a me diſciplina aſſignata fuit. Cum autem ei, qui ſocietatis humanae indolem, vincula, legesque vnice ſibi exponenda ſumpſit, non poſſit diuini Numinis conſideratio plane ſequeſtrari; quippe cum ab eo legum ſocialium origo & firmitas promanet, non alio quam hoc reſpectu religio in hac diſciplina conſiderari poteſt: quam quatenus ea ſocietatibus humanis firmiſſimum coagulum praebet; niſi diuerſas plane diſciplinas turpi errore miſcere velimus. Ex hoc autem non niſi per calumniam inferri poteſt; *ſocialitatem eſſe religionis & cultus per naturam debiti fundamentum.* Et non decebat Zentgrauium, dudum caſtigatam Aſinii Tenebrionis & fraterculi eiusdem Geſenii cantilenam coccyſſare: *Non profecto ludendum eſt cum religione, quaſi pro ratione ſtatus ea formanda eſſet, vel ceu medio politico ea vti liceret, ad terrorem ſimplici populo incutiendum.* An enim, ſi dicam, Deus eſt auctor & ſtator vitae legisque ſocialis, nec citra hanc perſuaſionem ciuilis ſocietas firmo ſtare talo poteſt; id perinde eſt, ac ſi dicam; religio etiam ſaluifica pro ratione ſtatus eſt formanda; aut ficta religione ſimplici plebeculae eſt illudendum? Tales ſane conſequentias nemo formet, quem pudet calumniae conuinci. Vnde & inanis eſt ſolicitudo ZENTGRAVII: *Religio, quae ad ſocietatem vnice refertur, ex ductu rationis ſibi ſoli relictae, facile poteſt in idololatriam degenerare.* Et febricitantium ſomnia referunt illa, quae ſequuntur: *Ex iis, quae ad ſocialitatem aduerſus alios colendam faciunt, non cognoſces, qua ratione Deus etiam per naturam coli debeat. Nam vel ex vitio ſeculi, vel duro populi genio permittuntur, quae in ſe impia ſunt, vt libellus repudii; & inter piratas ac latrones ſocietatem eſſe,* (num etiam ad ius naturale formatam?) *iuſtitiam & honeſtatem non eſſe.*

§. XVII.

§. XVII. (p.169.) PERGIT ſocialitatem carpere noſter. *Normam*, inquit, *ſecundum quam a nobis diudicari debeat, quid ſit iuris naturalis, non ego quidem in theſi eſſe hominis ſocialitatem.* Aſt ego nuſpiam ſocialitatem pro norma iuris naturalis venditaui, ſed pro fundamento, & quidem eo ſenſu, qui explicatus eſt in Specim.Controu.c.4. §.1. & quo dilectio fundamentum legis dici poteſt. Vnde aeque bona eſt haec conſequentia: hoc neceſſario facit ad finem & conſeruationem vitae ſocialis, igitur eſt iuris naturalis; quam iſthaec; hoc eſt contra dilectionem Dei & proximi, igitur & contra Decalogum. Sicuti & ipſe ZENTGRAVIVS nupero ſcripto charitatem pro fundamento legis naturalis ex diſciplina Chriſtiana ſubſtituit, me ſane non repugnante, cum iſta ſocialitati amice conſpiret. Niſi quod magis Theologiam moralem id ſapiat; vſum autem fori humani ob oculos habenti ſocialitas magis congrua videtur. Et ex vſu fori humani certa tantum ſunt officia, quae ex charitate proprie prouenire dicuntur. Vnde qui, verbi gratia, aes alienum exſoluit, & alia ex obligatione perfecta praeſtat, non ex charitate agere dicitur. Caeterum quam maxime cauendum ab illa fallacia, per quam ZENTGRAVIVS aliique viam ſibi ad calumniam ſtruunt, dum ſocialitatem generis humani confundunt cum peculiaribus inter homines ſocietatibus, & quae ad illam neceſſario faciunt cum his, quae ad ſingularem harum vtilitatem referuntur. Quo obſeruato hautquidquam ſub cenſum legis naturalis venient *etiam ea, quae in ſe indifferentia ſunt,* vtut *ſocietatem humanarum* particularium *vtilitatem promoueant*. Reliquis, quae iſto loco mouentur difficultatibus, ex ſupra dictis facile ſatisfieri poteſt. Adducit tandem ſcrupulos viris cordatis indignos, ac prope dixerim aniles. *Vtilitatem veram promouere, id eſſe Iuris Naturae & Gentium* fatetur; *negat* tamen *naturam vbique dictitare, quid vtile ſit reuera & conſtanter.* Audiamus elegantem probationem. *Vtile putet religionem veram fouere, quamdiu Reſpublica in tranquillo ſtatu eſt. Sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod iactura religionis hactenus recepta auerti poſſit, non cogitur ſua ſcilicet naturae lege veram religionem abiicere, vt Reſpublica ſeruetur?* Hoc ratiocinium mulierculae forſan, & olitores cum plauſu excipient; ſed metuo, vt cordati ſibilo ſe abſtinere poſſint. Nam primo ſocialitas generis humani cum vtilitate vnius aut alterius oppidi vel prouinciae male confunditur. Sane ſocialitas iſta, nunquam poſtulabit, vt vera religione ob quemcunque reſpectum abiecta falſa ſuſcipiatur. Deinde nuſpiam ego officia hominis erga Deum, multo minus, quae ex religione Chriſtiana promanant, ex ſocialitate deduxi; cum duas tantum propoſitiones Theologiae naturalis mutuo ſumptas in opus meum tranſtulerim: quod nempe Deus & legis naturalis, & ſocietatis ciuilis, & quae huius ſeminaria ſunt, matrimonii & imperii paterni, auctor ſit. Vid. L. II. c. 3. §. 2. & L. VII. c. 3. Iſta quippe ad inſtitutum noſtrum ſufficere poterant. Quae autem mea ſit ſententia circa caſum notatum colligi, poteſt ex L. VII. c. 8. §. 5. p. 1004. lin. 8. & L. V. c. 12. §. 23. p. 737. lin. 12. Paris indolis reliquae ſunt obiectiones *de magiſtratu colendo, caede vitanda, polygamia, ſtupris & illegitimis diuortiis deteſtandis, fide ſeruanda, honeſtate colenda, &c. quamdiu ea e Republica fuerint; ſin e re huius magis fuerit contrarium facere, tum demum iure naturali non obligari, vt id perpetremus.* Quid his ratiociniis putidius? quorum futilitas adhuc magis pelluceret, ſi peculiares caſus diſtincti expreſſi

pressi fuissent. Addit: *Tot perplexos & intricatos casus saepe in praxi inprimis, quando ad specialiora descenditur, occurrere, vt si illos e ratione vtilitatis & necessitatis, quae societati humanae & Reipublicae* (debebat *Reipublicae* vocabulum omisisse) *incumbit, decidere velis, grauiter sis aberraturus.* Nimirum, si modo tam anili ratiocinari instituas. Pariter ineptum est, quod sequitur: *Socialitatem cum rationalitate coniunctam admitti pro norma tantum officiorum, quae aliis debentur.* Quasi nobis de socialitate formicarum & sturnorum, non de socialitate animalium rationalium actum foret. Falsum denique est illud: *Amor sui est norma amoris erga alios, ergo philautia est magis fundamentum iuris naturalis, quam socialitas.* Quin amor iste maximis malis ansam praebet, ni respectu socialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa, ob quae Hobbesius tantopere vapulat, est vel praecipuum, quod amorem sui velut fundamentum legi naturali substernat. Neque sequitur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum; ergo officia aduersus alios homines exercenda ex amore proprio aestimanda sunt. Est quippe iste amor inter praesupposita societatis humanae, cum haec intelligi nequeat, ni singulis conseruatio sui sit cordi; ac saepe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam sibi quisque praestare potest.

§. XVIII. QVANQVAM autem nobis sufficiat ea, quae contra nostram sententiam afferuntur, diluisse, neque indignemur aut inuideamus, si quis suo sensu abundare malit: paucis tamen monemus circa *conformationem creaturae rationalis cum Creatore*, quam pro socialitate nostra obtrudit ZENTGRAVIVS, eam huic scopo parum esse accommodam. Id quod iam in Specim. Controu. c. IV. §. 3. seqq. late ostensum. Neque statim quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi grandiloquentiam iactant, id statim ad captum est omnium hominum. Et in genere quidem dici potest, estote sancti, misericordes, benefici, sicuti Deus talis est, etsi & isthaec diuersa ratione in Deum, atque in homines cadant. Sed si ad particularia praecepta descendatur, facile patet, neque officia hominis erga Deum, neque magnam partem officiorum erga seipsum & proximum inde liquido deduci posse. Nec aliud insinuant ista verba: *Vti diuinae sanctitatis rectitudo & diuinae rectitudinis sanctitas est boni & mali ἀρχήτυπον* (nolo cauillari hoc, sanctitas Dei est ἀρχήτυπον *mali;*) *ita quicquid nobis connatum partim est, partim ad quam contendere debemus, rectitudo* ἔκτυπον *istius esse debet, vt sic ista gentilibus & Christianis tantopere depraedicata hominis ad Deum assimilatio oriatur. Quae quidem non quoad omnimodam aequalitatem cum infinito bono, sed qualemcunque cum virtutibus huius similitudinem aestimanda & affectanda est.* Atqui vt liquido discerni queat, quae attributa diuina ab homine vtcunque exprimi possint & debeant, quae non possint, ad nostra demum principia erit recurrendum. Ast si *qualiscunque similitudo* sufficit, magnam vim hypothesium in iure naturali fingere licebit. Sic iubemur in diuinis literis imitari formicas, esse sicut serpentes & columbae, iubemur esse non sicut asinus & mulus. Reuera tamen quicquid eiusmodi hypothesium assumitur, non tam illustrandae, quam intricandae huic disciplinae inseruit. Sicuti & ipse ZENTGRAVIVS talia de sua hypothesi tradit (pag. 326.) quae parum liquidae

ac

ac distinctae cognitionis pollicentur. *Phrasi Scripturae*, inquit, *quid imaginis diuinae notione veniat, in talibus constitui nequit, quae etiam in hominis non renati animum cadunt. Vnde confirmatio illa & similitudo non ea intelligenda est, quae imaginis diuinae per lapsum amissae reparationem infert, quippe quae non nisi per renouationem fieri potest, nec huius est loci; sed de assimilatione quadam externa ad exemplum diuinum, diuinaque attributa est instituenda.* Et alibi: *Ne ius quidem rectorium inter homines per omnia coincidere cum iure rectorio, quo Deus vtitur aduersus creaturas. Concessum esse hominibus aliquid iuris rectorii, non tamen vlterius, quam ad vitam socialem necessarium est.* Quid igitur ambagibus opus est, vbi plana via patet? Sic idem alibi: *Sensu Biblico imaginem Dei amissam, sed sensu Ecclesiastico rudera eius imaginis superesse.* Quae Ecclesia eius sensus est auctor? vniuersalis, an particularis; an certi Doctores? Num & his infallibilis auctoritas circa designanda illa rudera? Num & illi haeretici, qui horum tradita adspernantur? Et ne tricandi materia desit, iam etiam si Diis placet, ius naturale est adornandum *ad disciplinam Platonicam*, & circa eius dicta accommodanda aut detorquenda labor est sumendus: velut parum sit scholas per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum insudasse. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Aristoteli; sed vt disciplinae abs natiua sua habitudine ad ipsorum tradita vtique detorqueantur, id necessum non est.

§. XIX. DISPLICET quoque Dn. ZENTGRAVIO (p.142.seqq.) quod a me propositiones actuales & distinctae circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium obseruare possit, nec ipse diserte eas statuere audet; sed tantum per ambages dicit: *Legem homini interiorem esse habituale quid, congenitum, ipsiusque intellectui tanquam lumen recti, & semen boni superadditum, & intellectui ipsius animae tanquam tabulae inscriptum.* Addit tamen: *Sicut illa, quae ex aetatis imbecillitate, quae vsum rationis derogat, eueniunt, non possunt negare ipsam rationem, ita ex eo, quod paulatim sese notitiae insitae exserant, non licet propterea illas negatum ire.* Ast ego contradico; vti infantes quidem rationem habent, actu exserendam, vbi aetas accesserit, nec ideo tamen per infantilem aetatem actualia & distincta obseruantur ratiocinia: ita inest vtique animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando vsus rationis sese exseruerit; vt tamen ante vsum rationis actuales & distinctae propositiones non adsint. Ex dicto Rom. II, 15. nego duntaxat consequi, actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inhaerere. Neque opus est, vt cum ZENTGRAVIO litigem, num phrasis *inscribi cordibus* proprie an tropice sit intelligenda, cum ipse nescire videatur, quale genus actionis scripto proprie dicta denotet. Dictum Lucae II, 12. eo tantum fine a me adductum fuit, vt ostenderem, aequipollere phrases illas, recondere aliquid in corde suo, & inscribere cordi. Ex eo porro, quod vis & obligatio conscientiae non sit ab adsuetudine, sed a Deo, nimis liberaliter infertur; animis infantum actuales & distinctas propositiones circa agenda & fugienda adesse. Quando dicitur, legem naturae intellectui hominis quid esse *superadditum*, obseruandum est, legem primo & proprie in

legislatore esse, cuius notitia dein subdito imprimitur. Eoque & lex naturalis non est pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed vt eadem lex a Deo insita homini queat dici, sufficit, naturam hominis a creatore ita formatam & dispositam, vt notitia eius legis vtique animo hominis sese insinuet, quamprimum rationis vsus sese exserit. Sicuti verbi gratia non necessum est, vt organis sensuum species visibiles actu ab ipsa natura inhaereant, sed sufficit, illa per naturam sic esse disposita: vt vbi ab istis feriantur, statim eadem comprehendere & diiudicare queant. Sic & mens hominis a Deo formata est; vt statim atque super actionibus suis se possit reflectere, de eorum rectitudine & prauitate, & num sibi conueniant, an minus, iudicare queat. Ea vis humanae mentis lumen, ac semen, radius an scintilla vocetur, mea nihil interest, cum nihil horum actuales & distinctas propositiones notet. Vellem quoque scire, quibus popularibus verbis suum illud *habituale quid* explicaturus sit. Nam sine dubio dat sine mente sonum, quando dicit (p. 151.) *Etsi homo vbi nascitur, actu nondum cognoscat leges, promulgationem tamen vel nondum factam, vel hominem recens natum per leges has non obligari dici nequit. Penitus enim infantes ignorare non possunt, dari leges hasce, ceu quas habitu cognitas habent, etsi ista cognitio se nondum exserat: ex quo sequitur, quod non sint penitus sine obligatione scil. habituali.* Quaeso amoue ista verba insignificantia, & si quid dicere velis, dic, infantum animis inesse actuales & distinctas propositiones; & simul eas nobis ostende.

§. XX. Qvae restant, exigui sunt momenti; velut quod carpit, a me *iuris naturalis scita ad vsum duntaxat fori humani adaptari;* quia in Theologiam moralem mihi falcem immittere non placebat: aut quod *ius naturae* dicto modo tractatum *maximam partem circa formandas hominis exteriores actiones versari* dixeram. Aduersus quod frustra a Zentgravio obiicitur: *Ex impuro corde non nisi impuras exoriri actiones; & cui impune licet in mente atrocia quaeque moliri scelera, quid mirum, si cogitationum impuritas in externam abeat malitiam.* Atqui dixi ego *maximam partem:* igitur & interioribus actionibus suum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diuersas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur, impudens foret negare. Cogitationis poenam in foro humano neminem luere tralatitium est. Impuritatem autem cordis & actionum considerare ad Theologiam spectat. Est & illa sequela oppido quam crassa, disciplina iuris naturalis ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur; igitur impune licet in mente atrocia quaeque moliri scelera. Nam nos vtique passim discrimen diuini & humani fori insinuamus. Pergit: *Amplitudini diuini in homines imperii aduersatur, si quando actus interiores, qui per se & primo sunt actiones hominis, quorum signa sunt actus exteriores, eidem mortales obnoxios negemus.* Indagandus est Zentgravio, cui hanc obiectionem obtrudat. Nam mihi quidem nunquam in mentem venit negare, actus interiores diuino imperio obnoxios esse. Nescio etiam, quam accurate dicatur, actiones exteriores interiorum *signa* esse. Displicuisse quoque ipsi videtur, (p. 86.) quod ego tradiderim, Decalogum in republica Iudaica habuisse vim legum

legum ciuilium. Quo ſenſu id a me dictum fuerit, oſtendit Apologia §. 13. Quin autem ea praecepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligauerint, nullibi a me in dubium fuit reuocatum. Quod porro dicit: *Quanquam Moſis miniſterium ad Iſraëlitas tunc pertinuerit, ipſa tamen LEX MORALIS a Deo per Moſen promulgata omnes concernebat homines* (imo & ante Moſis promulgationem) *ita vt lege Decalogi obligarentur non ideo praeciſe, quod quae eo continentur, moralia ſunt, ſed quatenus etiam ab ipſo Deo ſolenniter eſt promulgata;* id Theologis excutiendum relinquimus, qui neſcio an ſint probaturi, obligationem gentilium ad legem moralem & naturalem a promulgatione Decalogi in monte Sinai facta deriuari. Ab eodem quoque falſo (pag. 18.) arguitur, me contradicere illis, quae ab ipſo ſuper pudore traduntur; quod cuiuis, qui meam & ipſius theſin contulerit, ad oculum patebit. Denique & neſcio, quid Dn. ZENTGRAVIO (p. 117.) in mentem venerit, quod dum ipſe negatum it, *legem naturae eſſe ipſam vim animae noſtrae intellectiuam & facultatem iudicatricem*, verba mea p. 179. velut iſtam ſententiam propugnantia adduxerit, cum dicto loco, vtique *primorum & verorum principiorum*, ſeu *axiomatum* a me expreſſe mentio fiat, quae ſane a vi animae differunt. Atque haec fere ſunt, quae amoliendis Dn. ZENTGRAVII obiectionibus monere viſum fuit.

* *

CAPVT II.

QVO IIS, QVAE A DN. D. VALENTINO ALBERTO, LIPSIENSI PROFESSORE, OBIICIVNTVR, RESPONDETVR.

§. I.

VENIO nunc ad Dominum D. ALBERTVM, aduerſus quem quo ſcriptionis genere vtar, fere dubius haereo. Ita enim proterue me laceſſit, id iracundiae & ineptiarum miſcet, vt non leui brachio caſtigari mereatur. Praeſertim cum humanitatis officium videatur, nimium ſuorum libellorum amorem excutere viro caetera non ſpernendo, & amarius aliquod antidotum opponere nimis ſaccharatis amicorum encomiis, qui deoſculando ipſius compendio immoriuntur. Contra non eſt, quare id ſeruitutis mihi imponi patiar, vt cuiusuis ſcabiei ſcalpendae mihi vtique vacandum ſit. Ac ſpes eſt, bonam mentem vltro ſcabituram, poſtquam ab Aſinio Tenebrione excitata nubes iam euanuit. Igitur non plura dicam, quam pro me neceſſarium eſt; caetera veteri amicitiae condonabuntur. Eoque omiſſo titulo libelli, noſtro Specimini

cimini Controuersiarum ex parte oppositi, qui μίμησιν viro graui parum decoram prae se fert, circa *praefationem ad Lectorem* moneo, dictata ipsius, cum a me conspicerentur, hautquaquam me *ad indignationem* commouisse; cuius affectus vestigium libellus meus eo loco prae se non fert. Fas tamen mihi fuit, non insuper habere horribilem criminationem, velut & ipse sim inter eos numerandus, qui instinctu diaboli disciplinam iuris naturae & gentium cum orthodoxa fide commiserint: nisi forte inter blanditias isti ducitur, inter ministros Satanae alios disponere. *Dignitas iuris naturalis* a me *violata* dicitur, quam Dn. ALBERTVS *omnibus modis asserere* studet. *Quam obscurant*, inquit, *diuinam originem iuris naturalis ea, quae de homine in mundum vndequaque proiecto, inque statu miserrimo primum viuente fingit*. Ast quam obscurant opinionem candoris & ingenii tui, quod in ipso disceptationis limine obscoenum IOSVAE SCHWARZII carmen resones? *Fingere*, quid dicitur, vel qui falsi aliquid pro vero venditat, vel qui aliquid, quod ipse falsum profitetur, tantisper supponit certae rei illustrandae gratia. Posteriori sensu ego fingo hominem vndecunque in mundum proiectum, vt declararem, quam miser futurus esset homo solus in mundo inculto destitutus, & ni peculiari Numinis cura foueretur. Ast D. Albertus priorem sensum mihi affingere non erubescit, quasi ego *fingam*; id est, falso asseram, hominem nescio, vnde in huncce mundum coniectum. De caetero meam methodum sequenti non minus diuinitas iuris naturalis oculis obuersatur, quam qui in pictura compendio Alberti praefixa inconniuis oculis defixus haeret. Sed nec detrahitur quid dignitati iuris naturalis, quod illud ex ratione iam corrupta deriuatum eam, *adeoque caecum caeco ducem dem*. Sane corruptela illa non obstat, quo minus homo adhuc sit animal rationale, & Mathematici demonstrationes fallere nescias extruant. Neque enim viam salutis aeternae ex nostra disciplina inuestigatum imus. Quin vehementer fallitur D. ALBERTVS, si putat, aliunde se regulas suas, & canorum illud *formaliter normaliter* hausisse, quam ex ratione eheu! quam corrupta. Sane, quod accuratiores Theologi asserunt, nec D. ALBERTVS abnuit, phrasi Scripturae quid imaginis diuinae nomine veniat, in talibus constitui nequit, quae etiam in hominis non renati animum cadunt. Ex quo recte infertur, quae in Diuinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de iure naturali nihil pertinere. Neque vero in historia status integritatis, quam sacer Codex describit, vola aut vestigium regularum istarum adparet. Et reuera tota ista machina innititur phrasi extra diuinas Literas a Philippo Melanchthone ni fallor inuenta, & ab aliis citra curiosam inquisitionem assumpta; qua nihil ad illustrandum ius naturale profici compendium D. ALBERTI satis ostendit. Denique nec in eo quid a me dignitati iuris naturalis detrahitur, quod idem ad socialitatem referam, & circa exteriores actiones maximam partem versari doceam. Nam ego illa, quae ad Theologiam spectant, disciplinae ad vsum fori humani adaptatae admiscere ἀπαίδευτον iudico Nec qui proximum & peculiarem finem alicuius disciplinae exprimit, is ideo communem finem excludit, aut abnegat. Et quod ius naturae exercendum esse aduersus alios homines ad colendam socialitatem dicitur, id non obstat, quo minus illud ad auctorem sui

Deum

Deum nos manuducat. Claudit iſtum locum ridiculo ratiocinio ALBERTVS: Quia ipſe in poſtulata mea conſentire nullo modo vult, nec poteſt, ideo me diſſenſum eiusdem aegre ferre. Quaſi aut ille ſapientiae humanae dictator foret; aut mea tantopere interſit, num alius mihi conſentiat, an minus.

§. II. INSTITVTVM porro meum, quo a peculiari religione abſtrahendo diſciplinam iuris naturalis ad captum omnium hominum, queis aliqua rationem excolendi cura, adaptaui, elumbi valde cauillo inſultat ALBERTVS, neſcio, quae *de ſcientia ac fide vniuerſali Comoeniana* ganniens. Quaſi diſciplina iuris naturalis & gentium non ſua indole ſit vniuerſalis, ſeu omnes homines, genteſque ſpectans; quae ſtolido conſilio ad certarum duntaxat gentium captum reſtringitur. Notantur inde quaedam a me tradita, velut a captu omnium hominum abhorrentia. Exempli cauſa adducitur, quod ego doceam, *paternum imperium niti praeſumto liberorum conſenſu*, non vnice, ſed inter alias rationes, *& pro occaſione illius, non pro cauſa natiuitatem habendam eſſe.* Atqui ni oſtendatur, haec rationi repugnare, vtique ad captum omnium hominum eadem eſſe cenſendum eſt. Socialitatem quoque inter arcana dogmata a Chinenſibus habitum iri iudicat, lepido ſane ratiocinio: Quia Principes omnia ad ſocialitatem referunt, igitur non iudicabunt e re ciuilis ſocietatis ius naturale publice doceri. Id eſt, quia omnium Principum intereſt, vt ciues ſui ſociabiles ſe gerant, igitur praecepta ſocialitatis publicanda non ſunt, ſed inter paucos tantum ſecreto ſunt habenda. Caeterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi conceſſit Deus, eripio. Quae modo ſi retineant, haud aegre laturi videntur, quae praeter Scripturam ſacram finguntur, rudera diuinae imaginis ſibi eripi. Quod ſi tamen Chriſtianus Orbis D. ALBERTI Compendium non capit, me ſane non inuidente iter ad Chinenſes ſuſcipiat: vbi ſine dubio maximus populi adplauſus aduentantem excipiet, ſi picturam Compendio ſuo praefixam, Dioxippi Athenienſis pugilis, & Horratae Macedonis pugnam, ex Curtii L. IX. vt puto exprimentem, ſibi praeferri curauerit; ex qua inuſitatum ſibi ſpectaculi genus pollicebitur.

§. III. SCRIPSERAM quoque ego, exemplis conſtare, quam non ex vſu ſit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit D. ALBERTVS, id ad orthodoxos Theologos non ſpectare. Id quod ego facile admitto; cum illa, quae innui, exempla a Ieſuitis & Fanaticis profecta ſint. Sed quia nulla non ex ſectis Chriſtianorum orthodoxiae ſibi gloriam vindicat, vbi noſtrates Theologi ſibi, vt talibus, Politicam ſubiecerint, ne caeterarum quidem ſectarum Theologi deterioris eſſe conditionis volent. Igitur in vniuerſum ſatius fuerit, Theologos vt tales ſuae Theologiae adquieſcere; Politicam velut diſciplinam rationi ſuperſtructam propriis & domeſticis principiis relinquere. ALBERTVS tamen, cum *peſtilentiſſimam aliorum* πολυπραγμοσύνην perſtrinxiſſet, ſui oblitus mox ſubiungit: *De hac iniuria viderint alii*, Ieſuitae & Fanatici, *ad quos ea propius pertinet.* Ergo quibus ipſe peſtilentiſſimam πολυπραγμοσύνην tribuit, iisdem dum paria a me obiiciuntur, iniuriam fieri arguit.

 guit.

guit. Valde ſuaſerim D. ALBERTO, ne per iracundiam deinceps quid in chartam coniiciat. Sed nec video, quare D. ALBERTVS in ſe potiſſimum trahere voluerit, quae ego in genere de ſolicitudine antiquorum magiſtrorum circa collegia ſua tetigeram; cum communis iſte ſit affectus eruditis, vt foetibus ſuis exiſtimationem detrahi aegre ferant; cui affectui vincendo vix centeſimus quisque par fuerit. Neque vero tam *grauem culpam* ALBERTO impingere, in mentem venit, *ac ſi doceret, vt diteſceret.* Sane quo minus praemium laboris accipiat, nemo vitio vertet. Nam quod iactat, ſe ſuos libros gratis docere malle, quam meos cum ſpe lucri, non is contemptus pecuniae eſt, ſed pura puta inuidia; cui an id futurum potentiae ſit, vt libros meos omnium manibus ſit excuſſura, valde dubito: qui cur non absque ipſo interprete legi aut intelligi poſſint, nihil rationis video. Id quoque parum Ipſi decorum, poſtquam paſſim iam Aſinii Tenebrionis veſania deſpuitur, ab iſto vocabula *nouitatum* & *incautae iuuentutis* mutuo ſumere, ac iam dudum exſibilatam calumniam denuo in ſcenam producere. In docendo ei *gloriam Dei & bonum publicum* eſſe propoſitum facile crediderim. Sed & illud ſibi perſuadeat velim, non alium mihi ſcopum fuiſſe, & eſſe. Neque ſane Pufendorfio veritate corrupta opus eſt, cuius aſſerendae Albertus neceſſitatem ſibi impoſitam credit, niſi forte animi ſanctimoniam prolixitate pallii metitur. Haud quidquam tamen gloriae diuinae magis intereſt, vt veteres & inanes naeniae cantillentur, quam vt bonae ſcientiae natiuo cultu adornatae exſplendeſcant. Id quoque nunc facile crediderim, nihil ipſum affectui in affinem ſuum Virum Celeberrimum Dn. D. Scherzerum dediſſe. Nam cum ALBERTVS profligatam iam litem vltro ſuam fecerit, ille longe ſapientius ac generoſius ſolicitationes Beckmanni, Schwarziique & Geſenii adſpernatus eſt, ac indignum ſe iudicauit, iſtorum ſeſe furori propugnatorem praebere. Cum iſte contra, quo plura per inconſultum animi impetum conſcribillat, eo magis morbos animi ſui pandit. Quam effoeminatum enim hominem arguit, quod *Chriſtiana patientia* in ſubſidium aduocanda fuerit digerendae contumeliae, quam vocabulo *veterum Magiſtrorum, naris minus emunctae, commentorum* ſibi iniuſtam credit. Etſi dente plusquam Theonino armata ſit illa Chriſtiana patientia, quae pro veteris Magiſtri honore *irriſoris & malignantis* conuicium, quam modeſtiſſime reponit, ac impietatis arguit illum, qui certa in re parum perſpicacem ipſum monuerat. Sed & illud valde putidum eſt, quod velut magnam mihi inuidiam facturus me ſubinde *Cenſorem* indigitet: cum abs ipſo cenſendi & traducendi initium ſit factum; mihi autem aduerſus alienas obtrectationes defenſio ſuſcipienda fuerit. Quanquam reuera non ita ſit inuidioſum in Alberti Compendium cenſuram exercere. Sed nimirum non poſſunt non iſtorum hominum animi per enormia elogia, queis aures ipſorum quotidie verberantur, inflari. Qui enim nil aliud audit, quam lumen & columen Eccleſiae, flumen & ſumen ſapientiae, bitumen & alumen eruditionis; vbi alium citra adulationem de ſe iudicare videt; velut maxima iniuria illata excandeſcit. Circa ſtylum denique ſatius fuerat, nihil tangere, cum ego nunquam Alberto ſcribendi Magiſtro vti conſtituerim. Id tamen non praeter rem, quod *ſimilitudines* meae ipſi tantopere diſplicent; quippe queis Aſinium

Aſinium ſociosque ad viuum tactos conſtat. Et haec quidem ad praecalidam illam praefationem.

§. IV. Ipso in opuſculo Lamperti Danaei verba adducuntur: (p. 4.) *An Deus poſſit quoduis malum, etiam odium ſui praecipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum ſui.* Quibus ſubiungit: *Vtinam ſi ab illis ſemper diſſenſit Pufendorfius, nulla harmoniae in vocibus extarent veſtigia.* Iura liquido, ſi potes, Alberti, te iſthoc non calumniandi animo ſcripſiſſe; cum ſatis noſſes, me iſtam ſententiam contradictionis & abſurditatis arguiſſe. Controuerſiae Hofmannianae (p. 5.) ego ſane nondum ingens ponere pretium poſſum, quippe quam ratiocinia ex ſenſu communi petita deſtruere valent. Ac modeſtius vtique iudico, moroſitatis aliquem & zeli a ſcientia parum inſtructi arguere, quae humana vitia ſunt, quam per manſuetudinem, ſi Diis placet, Theologicam inter diaboli inſtrumenta referre. (p. 6.) Diſtinctiuncula inter *eſſentiam* & *exſiſtentiam* iuris naturalis hautquidquam efficit, vt ius naturale orthodoxae fidei aduerſum euadat ob admixtos a Doctoribus errores. Sicuti Verbum Dei ob falſas quorundam interpretationes non ideo quoad exſiſtentiam corruptum dici poteſt. Quod ſi tamen quis errata auctorum a veris eius diſciplinae ſcitis ſeparare inſtituat, illi paulo curatius lauare manus conuenit, quam Aſinius Tenebrio fecit, qui ad cubitum vsque malitiae & calumniarum ſordibus heic inquinatus adparet; nec parum ipſius Alberti digiti illuuie ſqualent. De caetero in Alberti gratiam nemo me in exilium expellet. Neque multum mihi a cenſuris eorum metuo, queis ſuo iure de politica architectonica cura eſt, modo ipſi propriis oculis, non perſpicillis ab Aſinio Tenebrione corruptis, cernere velint. (p. 8.) Num commendata Alberto methodus, vt iuxta theſin ſemper antitheſis ponatur, commodiſſima ſit, ingenia iudicent, quae furfuribus ſaginari non ſueuerunt. Et maneant equidem capita & libri ex Ariſtotele, quibus veterum quorundam commenta deſtruit, aut cauillatur. Sed vt iſta in perpetuum refricentur, etiam quando nemo eſt, qui veterem errorem defendit, inutilis ac inamoenus labor habeatur. Facile quoque Platoni aſſentimur, vt a falſis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui veris eſt imbuendus. Sed ſaepe de falſis in mentem non veniſſet, ni intempeſtiua repetitione quis monitus fuiſſet. Praeterquam quod non omnibus eſt ea ſtomachi firmitas, vt ad talia non nauſeent. Id tamen valde modeſte Albertvs, quod *praefiſcini* exclamare non obliuiſcitur, dum *ad virorum maximorum iudicia* prouocat. quae vſque adeo inuitus audire *neceſſum* habuit, vt vi metuque coactus ea frontiſpicio libri ſui praemiſerit, neſcio, an vltra tertium lapidem valitura. Denique & inſolenter & pueriliter facit Albertvs, quod me interrogare non patitur, vnde ipſe hoc ſibi arroget, vt ſana ratione melius, quam caeteri vſus, iudicetur. Nam ſi hypotheſin ſuam pro foetu ſanae rationis venditat, cur nemo caeterorum mortalium ex inſpectione naturae rerum, aut ex ſenſu communi hactenus eam eruere valuit?

§. V. Accedit inde ad theſin ſuam primariam adſtruendam D. Albertvs: (p. 11.) quod *pura iuris naturalis notitia ex orthodoxa doctrina de ſtatu inte-*

integritatis hauriri possit ac *debeat.* Ratio *praecipua* additur: *Quia ius naturae est inter reliquias imaginis diuinae, quam homo in statu integritatis habuit.* Ad quam statuminandam toto sacco rancidulae distinctiones scholasticae effunduntur. Enimuero eam operam frustra sumi adparet, si consideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipso ALBERTO tradere; *imaginem Dei sensu Biblico sola spiritualia complecti;* quo sensu eam *penitus periisse.* Igitur quae in diuinis literis super imagine Dei traduntur, ad ius naturale penitus non spectant, eoque per Theologiam orthodoxam, quatenus ea diuinis literis innititur, & ex hisce deducitur, ad ius naturae nihil proficitur. Et alias cultura iuris naturalis ad reparationem imaginis diuinae in regeneratis, & sanctificationem pertineret; quod nemini per somnium hactenus asserere in mentem venit. *Conceduntur* tamen ab iisdem *vsu Ecclesiastico rudera aliqua diuinae imaginis.* Id est, quia Theologus quispiam notionem imaginis diuinae praeter sacram Scripturam finxit, quem alii complures citra accuratiorem disquisitionem secuti sunt: igitur ne, qui errorem istum deprehenderunt, cornicum oculos confingere voluisse videantur, sensus Ecclesiasticus concedendus est, sensui Biblico contradistinctus, & rudera sunt agnoscenda, quae nunquam ad aedificium destructum pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paschatis saltare, coelosque vetustate corrugatos iam multis milliarium millibus humiliores asseruerunt; ideo ne isti quapiam in re impegisse videantur concedendum est, sensu Ecclesiastico homines in altero hemisphaerio in coelum prolabi, eodemque sensu Solem tripudiare, aut coelos ingentibus rugis obsitos esse. Equidem vt quis impropria locutione vtatur, ego parum curauerim. Ast vt locutioni per Melanchthonem introductae sacrosancta quaedam auctoritas circumponatur, & eam explodentes heterodoxiae conuicio notentur, id sane ferendum non est. Nec qui sapit Theologus, si quid extra Scripturam sacram proferat, prae caeteris Philosophantibus auctoritatem sibi arrogabit. Nec promouet, quid ALBERTVS suis distinctiunculis, quae ad absurdum redactis Magistris nostris vltimum κρησφύγετον sunt, ne plane obmutescere necessum habeant. Distinctio *inter ius naturae, & eius notitiam,* ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid lex sit, in homine praeter notitiam legis nihil inuestigabit. Notitia *perfectior* & *imperfectior* hautquidquam exinde prouenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus, planeue infidelis sit, quippe cum, quae sacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad ius naturale non spectent. Et quae ALBERTVS in naturali iure nouit, ea non Orthodoxiae suae, sed lectioni Grotii debet. Vnde & falso *Christianorum propria* dicitur *cognitio distincta* eius iuris. Nam distincta cognitio cuiusuis disciplinae a studio & meditatione prouenit; quae per se aeque in infidelem, quam in Christianum cadit. Quod autem ea cognitio iam maxime inter Christianos floret, est, quia pleraeque bonae literae a Christianis excoluntur. Nec minus inepta sunt sequentia: (p. 14.) *Principum,* inquit, τοῦ ἓν εἶναι *in scientis & intelligentia; (quarum haec congenita principia praestat,) maxime vero in intelligentia est Theologia reuelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heterodoxia in Philosophia. Si enim illud negligimus, aut in erroneum (Haereticorum) incidimus, heterodoxe philoso-*

losophamur; si verum & genuinum assumimus & sequimur, orthodoxe. Nam Theologia reuelata vel eadem principia tradit, quae ratio inuenit, vel aliqua hisce superaddit. Vbi prius fit, sane & qui coniunctim illis principiis bene vtitur, recte philosophari simpliciter dicitur, non orthodoxe: & qui solam rationem secutus S. Scripturae ignarus, si ex veris principiis bene ratiocinetur, itidem recte philosophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuti verbi gratia Cicero, qui de Officiis absque Theologia reuelata tradit, hautquidquam heterodoxe aut haeretice philosophari dicitur, etiam vbi a vero aberrat. Contra qui Philosophiae aliquid ex Theologia reuelata admiscet, is non orthodoxe philosophatur, sed intempestiue theologicatur. Sic quando ALBERTVS inter prandendum de rebus Theologicis disserit, aut Nicolaus Beckmannus cum recentibus suis combibonibus Monachis inter pocula de virtutibus Rosarii commentatur, non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hic heterodoxe potare dicetur.

§. VI. OPPOSVERAM porro ego: Statum integritatis inter duos homines ad breue tempus fuisse, nec in eius descriptione iuris naturalis mentionem fieri; eoque illum non posse normam esse tam variarum actionum, quae in genere humano multiplicato certum moderamen desiderant. Heic ne plane obmutescat Dn. ALBERTVS, sententiola adducitur: *Breuitatem perfectione compensari, & ad hanc, non illam in norma adspici.* Ast non ideo verum esse definit, quod de naturali iure in historia status integri nulla mentio fiat. Quin de actionibus Adami in Paradiso nihil memoratur, nisi quod animantibus vocabula imposuerit, Euam dilexerit, & nudus absque pudore incesserit: hinc statim de lapsu memoratur. Praeter haec, quantum ego recordor, in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradisiacis nihil recensetur; nec vllibi eaedem in imitationem, aut exemplum perfectae vitae caeteris hominibus proponuntur. Nam nouus ille homo, quem Paulus induere nos iubet, Adamus non est. Et si ALBERTO vtique placebat Theologiam moralem, cum naturali iure confundere, cur non potius in normam eius iuris placebant actiones saltem communes Saluatoris nostri Iesu Christi? Obiter quoque mirari lubet, quod, cum ALBERTVS vsum similitudinum mihi exprobrauerit, ipse exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quae ridiculae plane ad praesentem quaestionem adplicantur. Negat inde ALBERTVS (pag. 16.) requiri, *vt in sacris literis totidem verbis extet, ius naturae esse inter reliquias imaginis diuinae.* Atqui ne res quidem ipsa, sensusque diuinis literis continetur, prout supra h. c §. 5. ostendimus. Opposueram quoque ego, principia etiam theoretica ab ALBERTO inter imaginis diuinae reliquias referri; nec ideo tamen Arithmeticis aut Geometris ad statum integritatis confugiendum. Aduersus quae iste excipit, vtraque quidem principia esse interna, id est, naturae humanae congenita; differre tamen in hoc, quod theoretica principia testimonio sensuum declarentur, practica non item. Quae exceptio inanis est. Nam & principia theoretica ratione, & practica, per sensus illustrari possunt. Sic si D ALBERTVS ope sensuum declarare velit principium illud iuris, neminem laedere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac statim veritatem sibi eius principii circa aures

oberrare sentiet. Tandem (pag. 18.) D. ALBERTVS *inferiorem certitudinis gradum non inuidet lumini rationis sibi relicto, superiorem vero eidem ad ductum luminis gratiae pollicetur.* Atqui summus, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus est demonstratio; qua obtenta nemo vlterius inquirere laborat. Lumen gratiae aliam certitudinem suppeditat non circa res demonstrationi Logicae subiectas, quae sciuntur, non creduntur, sed rationi humanae absconditas, & ad salutem animarum facientes; quae certitudo fide constat, veritati & promissis diuinis innixa. Igitur, si Diis placet, eadem fide, qua credimus Saluatorem nostrum pro peccatis mundi satisfecisse, deinceps credemus, pacta esse seruanda, gratum animum benefactoribus adprobandum.

§. VII. MIRE dehinc se torquet D. ALBERTVS (pag. 20.) vt Philosophiam nobis aliquam Christianam comminiscatur. Sed adhuc desideramus illas *Theses aut assertiones Spiritus Sancti quas Philosophus Christianus in foro humano conuertit in hypotheses certissimarum scientiarum.* Quaeso, ne inuideas orbi erudito istas theses reuelatas, scientiarum humanarum hypotheses. Nam de aquis supracoelestibus ipse vltro remittere vider.s. Nec quid nouae scientiae humanae e *propositionibus personalibus* exsculpi queat, adparet. Equidem iure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, *illas ideo inusitatas vocari, quia ratio humana capere non potest connexionem subiecti & praedicati* Id enim longe sublimius & diuinius erat dixisse: *non praedicantur nec in quid, nec in quale.* Assume tamen quaeso thesin illam Theologicam, & conuerte eam in hypothesin certissimae scientiae, ac gigne nobis noua theoremata Philosophica; ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam a Deo posse fieri, quae rationis humanae captum excedunt, etiam Philosophi non Christiani admittunt. Et *materiam Deo non esse coaeuam, nec mari meteoricam esse naturam*, etiam ex ratione ostendi potest.

§. VIII. INDE dum circa obiectiones meas dissoluendas satagit, primo iactat, quia ego *abstrahendi* vocabulo aliquoties vsus eram (p. 23.) idcirco sese meo exemplo idem vocabulum adhibuisse. Ast mihi nunquam *abstrahere* idem fuit, ac praesupponere; quae ALBERTI confusio est. Quanto satius igitur fuerat, agnoscere, per inaduertentiam istud excidisse, quam ita impudentem & friuolam excusationem comminisci. Praefracte dehinc contendit, Christiano ad hoc, vt philosophetur, intuendum esse statum integritatis (p. 24.) *Intueatur*, inquit, *homo corruptus hominem integrum, pie, iuste, tranquille peragentem omnia; nae ille statim videbit, quomodo se huic in actionibus suis conformare, eoque ipso praeceptis iuris naturalis satisfacere possit & debeat.* Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, vt quomodo nostrae actiones ad illas formari queant, non adpareat. Sed nec si totos dies illum integrum hominem, quem ALBERTVS in frontispicio Compendii sui aeri incisum exhibet, intueri velim, adparet, quid ad sapientiam aut probitatem inde proficere possim, nisi forte nudo saltare placeat. Addit, valde id quidem aniliter (pag. 25.) *Vtinam eodem modo puerperae & obstetrices, respicientes ad Euam in statu integritatis, dolores in pariendo minuere possent.* Quae talia fando Psyllomache,

Bau-

Baucisue, vxorque edentula Fauni Temperet a lachrymis! Sed parcite ocellos fletu corrumpere aniculae. Nam auſpicatum ſecretis veſtris nomen ALBERTVS, vti videtur, libellum de arte obſtetricandi ad analogiam ſtatus integritatis commentabitur, pari felicitate, ac *bellum* nuper ad eandem analogiam dedit. Abs cuius ingenio etiam commentarium de officio carnificis ad analogiam ſtatus integri expectamus. Enimuero etſi *praecipuae Chriſtianorum factiones* in eo conſentiant, *hominem integrum fuiſſe virtutibus examuſſim imbutum;* cum tamen de hoc non niſi ex lumine reuelato conſtet, non ideo ſtatim id pro hypotheſi diſciplinae ex naturali lumine profluentis habebitur. Sed nec ideo Philoſophis Chriſtianis ſola obſequii gloria relicta eſt, quia ALBERTVS Logicam & Phyſicam tantopere ex Theologia locupletauit, &, quod myſterium hactenus omnes Philoſophos latuit, oſtendit, mare non eſſe meteorum, & materiam non eſſe aeternam. Cum porro iuri naturali domeſtica ſint principia (p. 26.) quid opus eſt hypotheſin *ex verbo reuelato* eidem ſubſternere, quod fatente ALBERTO ei diſciplinae *externum eſt principium.* Ne tamen plane obmuteſcat, fingit nobis *duplicem* ſcientiarum *ſubordinationem, ſecundum eſſe, & ſecundum benè eſſe.* Aſt nobis ſufficit obtinuiſſe, ius naturale quoad eſſe ſuum Theologiae non ſubordinari. Num autem ALBERTVS (pag. 27.) tantum lumen iſti diſciplinae intulerit, vt ad bene eſſe eadem Theologiae vtique ſit ſubordinanda, eruditus orbis iudicet. Qui ſine dubio multum ingenio iſtius viri debere ſe agnoſcet, quod repente Rempublicam literariam noua diſciplina auctiorem dedit, dum iam etiam *Theologiam naturalem Chriſtianam* eleganti contradictione enixus eſt. Sicuti & gratulabitur ſibi de iſthoc theoremate Albertino: (p. 28) *Philoſophus Chriſtianus imaginem Dei*, puto integram, *praeſupponere poteſt ac debet tanquam normam certiſſimam, cui actiones noſtrae ſecundum reliquias ipſius ſint conformandae, adeo vt in hac conſideratione Philoſophica imago Dei ſe habeat idealiter, in Theologia actualiter.* Hoc quidem eſt ſine mente ſonum dare; niſi forte in euphonia vocabulorum (p. 29) *idealiter, actualiter*, myſterii quid latitat. Poſt exhauſtum diſtinctionibus pedanticis ſaccum, ne plane ad ſilentium redigatur, e calumniis Nicolai Beckmanni & Ioſuae Schwarzii nonnihil mutuo ſumit, velut iſtis ſua elogia inuideret. Quin enim tantus diſtinguendi artifex diſcrimen a me ad nauſeam vsque inculcatum inter ſocialitatem aduerſus omnes homines exercendam, & inter peculiare commodum ſeu intereſſe ſocietatis alicuius particularis etiam vitioſae, animo complecti potuerit, mihi perſuadere non poſſum. Quod ergo tam graue ac certum periculum reipublicae imminet ex mea ſocialitate, niſi quod ab Aſinio Tenebrione primo fictum, mox alii pari ſtupore an impudentia diſtulere? Id tamen conſtat, homines Reipublicae tractandae peritos, quos ipſe inuidioſo ſcilicet vocabulo Statiſtas vocat, ius ſibi ſuum ex compendio Albertino non formaturos; ſed facile paſſuros, vt in aula pedanteriae iſtud ſe iactet. Denique & illud (p. 30.) a Nicolao Beckmanno mutuo ſumptum, quod perſtricto Winſtrupio *charitatem proximi & reuerentiam ſuperiorum* a me violatam arguat. Ergo ius naturale Albertinum requirit, vt inepta carmina, & inſipida ſcribendi ſtribligo diuinis elogiis onerentur; vtque atroces errores falſo obiecti

non arguantur, ſed per ſilentium agnoſcantur, ne alter calumniae conuincatur. De caetero Winſtrupius ille nunquam eouſque ſuperior mihi fuit, quo minus iniuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu ſe, vti decebat, aduerſus me gerebat. Cum furori Beckmanniano ducem ſe praeberet, repuli, ſed longe breuiore brachio, quam merebatur; ac vindictam Deo commiſi. Quanquam & reuera inter officia humanitatis ſit, ſtultam alicui philautiam excutere. Sicuti, ni fallor; Philaemon iſte, qui Dionyſii carmina ſtultitiae plena adſpernabatur, de hoc melius merebatur, quam adulatores, qui iſta ad coelum efferendo aliorum ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, ſi recte aeſtimare velis, de tuo Compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui iſti deoſculando immoriuntur.

§. IX. In *capite ſecundo* alias quasdam aſſertiones ſuas vindicare nititur ALBERTVS. Ac primo quidem cum conſtet, quaedam praecepta iuris naturalis locum habere non niſi in ſtatu corrupto poſſe, vt nihilo ſecius ex ſtatu integro deriuentur, aſſerit: (p. 31.) *Ea praecepta habere ſtatum corruptum pro obiecto, integrum pro principio.* Ego cenſebam haec obſcuritatem habere apud iuuenes praeſertim. Et quanquam cernerem, iſta ALBERTO velut maxime perſpicua iactari, tamen admiratione potius quam inuidia tantae perſpicaciae perſtrictus dixeram: *Siue illa axiomata homini in ſtatu integro inhaeſiſſe, ſiue demum poſt lapſum in animis hominum enaſci coepiſſe ſtatuantur, rem difficultate non carere.* Difficultatem illam latius deducere omiſeram, quod crederem, non temere fore aliquem ita ſtupidum, cui illa non vltro in mentem veniat. Nam primo homini in ſtatu feliciſſimo haec praecepta actu in animo haeſiſſe; pauperibus eleemoſyna eſt danda, pupilli non ſunt defraudandi, defunctorum bona pro ratione graduum cognationis ſunt diuidenda, & ſimilia, vix ALBERTVS mihi perſuaſerit, praeſertim cum tam breue tempus Adamo in Paradiſo tribuatur, vt vix otium ipſi fuiſſe videatur, hypotheſin mortis & corruptae naturae fingere, & ad iſthanc leges naturales & conditionem generis humani ſpeculari. Cum probabilius ſit, ipſum praeter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potiſſimum vacaſſe. Ni dicere velis, iſta omnia etiam ſub diuerſis hypotheſibus conſiderata vno intuitu eius intellectui ſeſe obtuliſſe. Quod facilius dixeris, quam probatum dederis. Quod ſi autem iſta principia in animis corruptorum hominum enata demum dicas; mirum videbitur, plus luminis congeniti actu exſiſtere in homine corrupto, quam integro. Aſt ALBERTO omnia heic plana; omnia expedita. Vnde citra ſcrupulum pronunciat: *Iſta partim homini in ſtatu integro actu inhaeſiſſe, & in nos propagata eſſe, vt ſuperiori eſt parendum, Deo aut magiſtratui iuſto: partim apud Chriſtianos e cognitione ſtatus integri puriſſime reſultare.* Enimuero vti facile concedo, Adamo vel primo loco hoc praeceptum, Deo eſt parendum, animo haeſiſſe: ita an etiam actu de hoc in mentem venerit, magiſtratui iuſto eſt parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum huius praecepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego filiorum imperio nunquam ſubiiciendum haut crediderim, niſi & hoc velis eſſe ex decoro ſtatus integri, vt pater cum filiis faſces alternis gerat. Deinde de magi-

ſtratu

ſtratu paradiſiaco res nondum ad liquidum perducta eſt. Et ſi quid ingenio polles, nec cenſorem metuis, quaeſo deforma nobis Ciuitatem Paradiſiacam, & diſtincte exprime, quae ratio ad eam inſtituendam homines mouerit, & cur non imperio paterno, inde auctoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla tunc mala libidine, ſecure gaudere poterant, retinuerint: quae vis tunc imperii, quae poteſtas magiſtratus, quae indoles legum ciuilium, quae ſanctio: an maiore ſtudio homines recta ſectaturi fuerint ob iuſſum magiſtratus. Tum quae forma ciuitatum; quis imperium habendi modus; num magiſtratus tunc a ſacerdotio diſtinctus: num iſtius magiſtratus poteſtas amplior, quam paterna fuerit; & eius generis plura. Quae tu ſi ita explicaueris, vt cordati riſum aut lachrymas continere queant, non triobolaris Statiſta habeberis. Sed circa alteram praeceptorum claſſem, quam Chriſtianos ex conſideratione ſtatus integri hauſiſſe dicis, vereor ne petas id, quod eſt in principio, & iubeas nos de natura habitus iudicare ex priuatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia hactenus tum ex lumine rationis, tum eximie ex libris Noui Foederis Chriſtiani cognouimus. Et nullibi tamen ſacrae literae, quibus haec doctrina maxime cordi eſt, iubent nos heic ad ſtatum integritatis reſpicere. Nec vlli puto mortalium ante Te in mentem venit beneficentiam erga pauperes deductum aut illuſtratum ire ex ſtatu Integritatis; id eſt, illam actionem, quae vnius hominis abundantiam, alterius miſeriam & egeſtatem praeſupponit, ex eo ſtatu, vbi quae homini alendo requirebantur, natura vltro ſuggerebat, vbi nulla opum exundantium cura, nulla eas cumulandi cauſa & ratio, nulla indigentia, nulla debilitas. In quo ſtatu etiam *communicationem* fuiſſe *benigniſſimam*, ego quidem capere nondum poſſum. Aut tu me doce, quaenam demum illae res fuerint, quae ita liberaliter communicauerint homines, inter quos nullum augendi res ſtudium, nulla egeſtas; & quibus pleraeque res ignotae, aut nulli vſui, circa quae iam vita noſtra maximam partem occupatur. Idem cenſendum (p 33.) de his quae ſequuntur: *Haereditates, actiones tutorum, ſententias iudicum, poenas, bella, foedera, innumera alia recte ſe habere intelligimus, quando audimus, ea, quae ſtatui corrupto propria ſunt, hodie ad analogiam ſtatus integri fieri non poſſe, niſi in ius naturae impingere velis.* Atqui de his omnibus recte hactenus & perfecte a ICtis & Politicis traditum fuit; quibus de ALBERTI hypotheſi nunquam cogitatum. Nec video, quid ex iſthac rectius aut accuratius circa talia, quam ex horum principiis tradi queat. Denique in quamcunque ſe formam vertat ALBERTVS, inepta eſt illa & abſurda, quam comminiſcitur analogia. Cum enim analogia in ſimilitudine, proportione, & paritate rationum conſiſtat, ſenſus communis vtique dictitat, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogiam habere dicitur, in excellentiore gradu ineſſe, quam in eo, quod ad iſtud analogiam habet. Quo poſito neceſſum fuerit, hereditates, actiones tutorum, ſententias iudicum, poenas, bella, foedera, in ſtatu integro longe ſubliminori gradu extitiſſe, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non exſiſtit, cum eo quod exſiſtit analogiam habere, aut illud huius normam eſſe, extremum in ſtultitia eſt. Et ſi deliciis dictionum ſuarum vti me patitur AL-

BERTVS, potius dixerim; non nisi ea normaliter ad statum corruptum referri posse, quae statui integro insunt formaliter. Sanctitas & innocentia status integri nobis in statu corrupto norma esse possunt; non ea, quae ab isto statu plane abhorreat. Vnde quanquam etiam ALBERTO non monenti discrimen inter medicinam & ius naturale notum sit, verum tamen adhuc perstat; non magis de legibus peccatum & mortem praesupponentibus, quam de natura & cura morborum; ex statu integro cognosci posse.

§. X. REPETIT dehinc obsoletam querelam ALBERTVS, quod ius naturale maximam partem ad vsum fori humani retulerim. Cuius instituti me nondum poenitet. Quod tamen *forum internum quam maxime rectitudinem motuum internorum requirat*, ego dudum docui L. I. c. 8. §. 2. de Iure Naturae & Gentium. Vt mirum videatur, ALBERTVM dicere, me haec *neglexisse, aut spernere*. Sed quia etiam ex lumine rationis intelligo, me peccatorem esse, non autem, qua ratione Numen peccatis offensum placandum sit, quod sola Theologia reuelata docet: igitur ius naturale ex solo rationis lumine traditum frustra ad forum internum, saltem primario, refertur, vbi solo hoc iure instructus damnari possum, absolui non possum, & vbi morsus conscientiae sentiuntur, medicina non inuenitur. Vnde, quae ad forum internum spectant, ad Theologiam remittere placuit, quae praeter cognitionem peccati etiam expiationem docet. Id porro facile concesserim: ALBERTVM de libero hominis integri arbitrio recte sentire, (p. 37.) quippe cui imago Dei *vtrosque oculos* implet; (credent homines ALBERTO duo paria oculorum esse,) sed tamen reuera vocabulum *perinde* cum magno grano salis capiendum est, quod neque in dictis ex Augustino citatis occurrere deprehendo. Quae dein ego de praeceptis negatiuis in statu integritatis *praefatione libelli de Officio hominis & ciuis* meditatus sum, ALBERTO improbari video rationes sententiae meae, destructas non video. Nec valde me mouet augustum & terribile nomen DOMINICI A SOTO, qui adducto loco in principia Theologiae impingit, quod de statu integritatis loquens peccati *mortalis* mentionem faciat, cum ea distinctio peccati mortalis & venialis in statu tantum regenerationis locum habeat. Vbi enim omnia peccata quoad effectum paria sunt, tautologum est terminum *mortalis* adhibere. Deinde, etsi nemo negauerit, si Adamus in statu innocentiae aliud quoddam peccatum admisisset, non impune fuisse laturum: tamen quia in solam comestionem de arbore vetita atrocissima illa sanctio mortis expresse statuta legitur; quid obstat, quo minus dicamus, modo isto peccato abstinuisset homo, nullum aliud peccatum fuisse patraturum. Certe quomodo hanc sententiam ex sacris literis refutare possis, non video. Et si solis auctoritatibus res agatur, cur non potius mihi, quam Dominico a Soto credere malis? Praesertim cum illecebra arboris vetitae in S. Scriptura exprimatur, Deo similem fieri; aliorum peccatorum illecebras in eo statu, vbi vitiosi cupidines non sunt, percipere non possim. Et rationes quae exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. XI. CIR-

§. XI. Circa prohibitionem matrimonii inter fratres & ſorores, (p. 39.) quam etiam in ſtatu integro maioris honeſtatis cauſa faciendam Albertvs absque idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, praeter par diſtinctionum; *inter legis ſanctionem & repetitionem, & inter ius naturae primaeuum & ſecundarium.* Atqui non ſufficit diſtinctiones adferre, ſed oportebat etiam eas ad praeſentem quaeſtionem adplicare. Nam ſi vel maxime concedam, legem de vetitis inter fratres & ſorores connubiis, Leuit XVIII. non primum eſſe latam, ſed tantum repetitam: oſtendendum tamen erat, quando illa vtique lata foret. Neſcio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere poſſit, nullam eſſe hanc conſecutionem: Leu. XVIII, 9. lex de vetitis inter fratres & ſorores connubiis non primum lata eſt; igitur illa in ſtatu integritatis poſt multiplicatos homines maioris honeſtatis cauſa ferenda fuerat. Vt autem inanem illam diſtinctionem inter ius naturae primaeuum & ſecundarium admittamus, maiore auctoritate opus eſt. Quid tamen reuera ſuper hac quaeſtione definiendum ſit, ego hautquidquam me torſerim. Id tantum monuerim, ſolam communionem ſanguinis in ſtatu integro ſufficientem rationem non eſſe prohibendi connubii, inde videri conſtare, quod primi hominis vxor ex viri coſta formata ſit, caro de carne ipſius; quo nulla maior communio ſanguinis exſiſtere poteſt. Igitur ni inutili quaeſtione abſtinere malit D. Albertvs, aliae ipſi rationes fuerint inueſtigandae.

§. XII. Ad extremum regularum ſuarum auctoritatem adſtruit Albertvs (p. 40.) quas *ſponte ſibi veniſſe* aſſerit, ſicut zizania ſolent, quorum etiam proprium eſt, facile ſe multiplicare. Num autem nos infelices, quibus reuelatio regularum Albertinarum facta non eſt, *confuſam forte* duntaxat iuris naturalis notitiam obtineamus (p. 41.) *quae ex genuino iſtarum regularum vſu obtinetur certiſſima*, tunc demum liquido adparebit, quanto earum regularum adminiculo huic diſciplinae faſtigium impoſitum fuerit. Interim non poſſum non miſerari puerilem plane D. Alberti iactantiam, qua regulis ſuis triumphum acclamat, velut a me vltro campus eſſet deſertus: cum mihi ſuffecerit fundamenta ſubruiſſe; quibus ſublatis debilis compages vltro corruit. Vnde verendum eſt, ne intempeſtiuo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!*

§. XIII. Tertivm caput D. Albertvs miſcet ex illis, quae ipſi per iniuriam ſcilicet a *Cenſore* imputata ſunt. Negat igitur primo, mihi abs ipſo imputatum, quaſi ego ſtatuerim, hominem *caſu* in hunc mundum proiectum. Ibi enim Epicuraeos ſibi ob oculos fuiſſe. Sed *lupum ante clamorem feſtinaſſe*, qua humanitatis pleniſſima phraſi vtitur latrator Albertvs. Aſt profecto tantam calumniarum colluuiem expreſſo aut ſuppreſſo nomine in me effuſam hiſce annis comperi, vt vitio mihi vertendum non ſit, ſi cuipiam plus iuſto ſuſpicax videar. Et nihilominus dum vnam a me auertit calumniam, parem mihi impingit, (p. 42.) iubens me *audire ſententiam Lactantii aduerſus eos, quibuscum loquor, mutata ſaltem voce* caſu, *in agnatas particulas* vtcunque *vel* vndecunque. Sane quid Lactantius contra Epicuraeos diſputet, non demum

ex

ex ALBERTO discere debebam. Quid ergo opus erat, ista verba mihi occinere, ni forte arbitratur, de veris humani generis originibus non aeque mihi atque ipsi constare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hoc arguit, quod vocabulum *casus & vndecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo melius, quam Epicuraei hominem in mundum proiectum statuam. Cum ego isto vocabulo innuam, me dicto loco, origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorem, aut de iisdem dubitem; sed quia thesi, quam ibi probandam suscepi, veritas constare potest, quamcunque de illis originibus sententiam supponas. Quod si autem neget, calumniandi causa ista ab se scripta, arguendus erit stupor tam aperta perspexisse non valentis. In secundo loco, (p. 43.) dum vna via a contradictione extricare sese nititur, alia in eandem prolabi videtur, dum meis verbis hanc de suo parenthesin infercit; *axiomata* (*iuris Naturalis quae statui corrupto propria sunt:*) Si enim nobis post lapsum connascuntur, quae statui corrupto propria sunt, quomodo eadem apud Christianos ex cognitione status integri resultare dici potest? Cum illa, quae ex cognitione Christianis propria resultant, non connascantur; quae autem connoscuntur, etiam in non Christianos cadunt. Circa vocabula *oblique* ac *perinde* importunam pertinaciam ostendit, (p. 44.) dum ne incommodius quidem verbum sibi excidisse agnoscere detrectat, velut ipse mera oracula funderet. Nec eo secius mihi fas erit circa vires liberi arbitrii in homine integro vocula *perinde* abstinere. Par pertinacia est (p. 45.) circa phrasin *a peccato retrahere*, quam peccatum iam praesupponere sensus communis dictat: eoque absurde adhiberi censebitur, vbi de Legislatore sermo est, legem positiuam primum condente. Illa vero (p. 46.) non est eximia humanitas se a foedissima & malitiosissima calumnia abstinuisse, quasi quidquam erroneum illa dictione contineatur: *Deum condito praecepto positiuo effecisse, vt actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.* Credo apud Asinium ista calumnia etiam citra hederam venditari poterat. Sed nimirum nemo adhuc repertus est tam impudens, vt aequipollens GROTII dictum L. I. c. I. §. 10. (p. 46.) cauillari auderet: *Deus positiua vetando illicita facit.* Gloriatur inde, se humanitatis, vt nempe in meliorem potius, quam deteriorem partem incautius dicta interpretetur, in Compendio suo aliquoties specimina edidisse, *non applaudentibus omnibus.* Atqui non aliud abs isto heic praestitum, nisi quod naturali lege praecipitur, & bonis omnibus in vsu est. Quod si tamen iactura istius adplausus Te torquet, mi D. ALBERTE, age, retracta tuam humanitatem, & impudenter calumniare. Quo facto statim quatuor viri calumniarum, Schwarzius, Nicolaus Beckmannus, Fridericus Gesenius & Valentinus Velthemius in maximos plausus erumpent, teque lubenter fraternitati suae adscribent. Sed & circa *sextum* operam ludit Albertus. Licet enim vel maxime *honestum* etiam *vtili* opponam, ac dicam, in statu integro matrimonia inter fratres & sorores non ob vtilitatem fuisse prohibita, sed ob *honestatem:* non minus tamen haec dictio praesupponit, id quod ante istud interdictum in vsu fuit, minus honestum fuisse. Quid denique (pag. 47.) solidi subsit commentitiae distinctioni *inter assertiones de re practica, & praecepta* de eadem iam alibi excussum. Non

puto

puto habet ALBERTVS, quod iactet, per Vindicias ſuas *pleniſſime* mihi *ſatisfactum.*

§. XIV. CAETERVM ne Dn. ALBERTVS gratis mihi titulum Cenſoris impegerit, pauca quaedam circa *Compendium* ipſius *Orthodoxum* monere lubet. De cuius ſcopo haud obſcure videtur colligi ex palmario iſto axiomate: *Quidquid ex hypotheſi ſtatus corrupti neceſſario nobis faciendum eſt, id ad analogiam ſtatus integri orthodoxe expoſito facere nos iubet ius naturae.* Sane analogiam iſtam S. Scriptura nullibi deducit, nec de illa cuipiam mortalium ante iſtum puto in mentem venit. Et pauci videntur eo delirii prolapſuri, vt bellum, & quicquid actum in genere humano ex peccato & ſubſecuta inde miſeria redundauit, ad chymaericam analogiam ſtatus integri concipere poſſint aut velint. Reſtat igitur, vt deinceps Ius Naturale ALBERTI dictatis ſit metiendum, & qui cum eo ſenſerit orthodoxi vocabulo ſuperbus incedat; caeteri, ad quorum palatum iſta non ſunt, haereticorum nomine traducantur. In *Praefatione ad Lectorem* video Albertum pari ſolicitudine circa Decalogum agitari, cum Indicis Nouitatum auctoribus; quae vnde originem duxerit, mihi perſuadere non poſſum. Sane perſtat Decalogo auctoritas & ſanctimonia ſua, etſi diſciplina iuris naturalis ad ordinem decem praeceptorum non digeratur. Quin ipſe ALBERTVS in Compendio ſuo non Decalogum, ſed fictitiam analogiam & regulas paſſim inculcat. Dein ſcire velim, ex qua viſione ALBERTO conſtet, quod *diabolus toruo vultu Decalogum adſpiciat.* Cum, ſiquidem exitio hominum iſte laetatur, gaudio potius perfundi eundem credibile ſit conſpecto Decalogo, quo maledictio & damnatio aduerſus peccatores promulgatur. Sed & neſcio, quid purulenti habet adiecta ſimilitudo. Sane infecit genus humanum peccato diabolus: idem, dum Decalogum quoque corrumpere ſatagit, num *peccati medicinam* corrumpit? Mallem quoque claro latratu, quam obſcura muſſitatione expreſſum fuiſſe, (p. 2.) quinam forent illi non pauci, qui *rationi magis, quam reuelationi faueant, & quibus Decalogus nauſeam magis quam animum moueat.* Fortaſſe enim fuſtis non defuiſſet. Gratis quoque dicitur; (p. 3.) *qui olim ac hodie in incunabula iuris naturalis inquiſiuerunt, vtroque oculo ad antiquiſſima tempora reſpexiſſe, & quomodo primi homines vixerint, fundamenti loco poſuiſſe.* Id enim factum eſt, & fieri conuenit ab illis, qui de origine culturae humanae, aut ciuitatum anquirunt. Circa originem iuris naturalis id neque factum ab omnibus, aut pleriſque, neque fieri neceſſum eſt. Sane Grotius primaeuum hominum ſtatum fundamenti loco non ſupponit, ſed obiter de eo mentionem iniicit, vbi origines dominii indagat. Sed nec in noſtra hypotheſi neceſſarium eſt ſuper primaeua hominum conditione inquirere, cum etiam hodie vita humana citra ſocialitatem ſit miſerrima. Et qualem vitam primi homines egerint, quaeſtio facti (p. 5.) eſt, quae niſi ex S. Scripturis cognoſci poteſt. Sed & nullum eſt illud ALBERTI ratiocinium: ius naturae perfectum eſt, igitur illud ex perfectiſſimo ſtatu deriuandum. Per imperfectum enim ſtatum perfectioni legis Naturalis nihil decedit, ſed cognitio tantum eius redditur difficilior, & obſequium ei debitum imminuitur. Quod porro ALBERTVS in Theologiam reuelatam exſpatiatus quaeſiuit & inuenit, id

ex primo illo & perfecto homine non eruit, sed ex cerebro suo in futiles regulas foecundo per vanitatem venditauit, velut summam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter spatiandum in ecstasin incidisse videtur, ita multae phantasiae homini occurrerunt, quas nunc exagitare non vacat. Ex dicto Rom. I. 25. (p. 7.) nihil minus, quam id colligi potest, hominibus in statu defectionis citra reuelationem liquido de iure naturae constare non posse, nisi in subsidium adsciscant doctrinam Christianam orthodoxam de statu integro. Et quid fiet de dicto Rom. II. 25. cuius heic data opera obliuiscitur? Debuisset & nobis nominare *Monarchomachos illos*, qui citra paralogismos & ἀσυλλογισίαν *socialitatis via incedentes in id praecipitium inciderunt, licitum ob socialitatem esse regem, si Rempublicam e peccet, medio tollere.* Absurde quoque pro se adducit ALBERTVS (p. 14.) illa Grotii verba: ius naturae per se *hominibus non corruptis* patet. Per tales non intelliguntur, qui in statu integritatis viuunt, sed quorum iudicium per prauam educationem & consuetudinem non est detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis senserit. Neque ob dictum Iac. III. 9 ad intelligendum ius naturae cognitio de homine integro est excutienda. Sane & qui hodie *exaggerare* velit peccatum iniusti bellatoris, eodem modo dicere posset; eum morti obiicere homines, pro quibus Saluator noster sanguinem suum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem e quo a Christianis pura iuris Naturalis notitia hauriri debeat, esse orthodoxam doctrinam de passione Saluatoris? Denique & testimonium MELANCHTHONIS hoc, quo ALBERTVS vult, sensu prolatum non fuit. Qui sane *in argumento ad Officia Ciceronis* (*membro I.*) quod ad hanc disciplinam attinet, expressis verbis a Scriptura abstrahi iubet. *Neque ego,* inquit, *de religione dico, quae ex sacris libris petenda est. Ciuilis vitae consuetudo a Cicerone describitur, cum qua religio nihil pugnat. Scripsit de Officiis etiam* D. AMBROSIVS, *credo vt pueris inculcaret religionem, de qua videbat in Ciceronianis nihil praecipi. Verum ego religionem ex diuinis literis censeo hauriendam esse, de ciuilibus malim audire Ciceronem.* Obiter quoque scire velim, num qui ex cordatis Theologis *fidei orthodoxae censores* se vocari velint. Sane vitiosa, aut quae vitii suspecta sunt, censurae obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui censorem feret? cuius tituli stoliditatem & insolentiam ipse credo Romanus Pontifex adspernabitur.

§. XV. QVANQVAM autem in ipso D. ALBERTI Compendio passim occurrant, quae castigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere improbum sit, paucis tantum notabuntur ea, quibus nostra tradita cauillatur, & vellicat. Inter quae vel praecipuum est, quod dicit (p 39.) *me hominem in hunc mundum proiectum sine artibus & extra societatem misere viuentem posuisse loco hypotheseos meae,* quantumuis *ficta* illa sit. Sed non magis calumniam certorum hominum, quam stuporem circa istum locum discussisse molestum est. Thesis mea seria & vera est; hominem, prout nunc se habet, in solitudine destitutum citra vllam opem humanam, aut peculiare Dei auxilium vitam miserrimam agere. Alias enim neque in deportatione poena erit, neque

que in expoſitione infantum ſcelus. Ad illuſtrandam hanc theſin, quam nemo ſanus abnuet, dico; ei veritatem conſtare, ſi ſequeſtrata notitia, quae ſuper veris humani generis originibus ex S. Scriptura hauritur, quamcunque velis hypotheſin de origine generis humani fingas. Num eiusmodi fictio veritati quid praeiudicat? Sic ſi dicam, Nicolaus Beckmannus, ſi vel maxime Spartaci familia ortus, aut e nubibus ad ranae inſtar depluiſſe fingatur, obſcoeniſſimus morio eſt. Vnde ideo veritati natalium eius quidquam detrahitur? Vnde inſipida valde eſt grauitas, per quam ALBERTVS crepat: (p.40.) *Nos Lutherani adſueti ſumus ad fingendum nihil (ne in Philoſophia quidem, quia Chriſtiana eſſe debet,) cuius contrarium a Deo ipſo reuelatum eſt.* Quaſi ad Lutheranam fidem quid faciat, docendi gratia falſi quid tantiſper vt fictum, non vt verum ſupponere. Aut quaſi ZENTGRAVIVS minus bonus Lutheranus cenſeretur, licet aduerſus me ex abſurda hypotheſi, ſi Deus non datur, diſputet. Calumnia quoque eſt, quod quiſpiam *veriſſimam Chriſtianorum notitiam de actuali hominum ſtatu, eoque feliciſſimo in gratiam Gentilium diſſimulet, aut in fictionem de ſtatu miſerrimo transmutet.* Sane ſi quis Euangelium Gentilibus annunciaturus eſſet, is male faceret, ſi in ipſorum gratiam de ſtatu integritatis diſſimularet. Sed diſciplinam iuris naturalis, abſtrahendo a peculiari religione vniuerſaliter traditurus, non magis de ſtatu integritatis mentionem facere neceſſum habet, quam qui Medicinam docet, quod vero, *ſi ſtatus integritatis habeatur pro hypotheſi, ius naturae longe certius & clarius, quam vllo alio modo ſine omni errandi periculo deduci poſſit;* id quidem ex ALBERTI Compendio nondum adparet, ex quo generis humani oculi nondum eximia quadam luce perfuſi cernuntur. Et vellem ſcire aliquid ad diſciplinam iuris vniuerſalis pertinens, quod ex noſtra methodo *confuſe* tantum, ex Albertino Compendio *diſtinctiſſime* percipiatur. Porro qui leges naturales ad caput de ſocialitate (p.42.) refert, non ideo negat, actionum humanarum finem eſſe *debere gloriam Dei.* Num autem ſolus integritatis ſtatus *naturalis* vocabulo inſigniri debeat. Specim. Controu. c.3 §.3. (p.44.) ſatis expoſitum. Ea quoque foeda eſt calumnit, quod §.33. theſin meam; in diſciplina iuris naturalis hominem eſſe conſiderandum, prout ipſius natura eſt corrupta, hoc additamento interpoletur: *Recte, modo 1. non excluderetur ſtatus integer tanquam principium.* Aſt ego non excludo ſtatum integritatis, ſed ab eo praeſcindo, tanquam qui ad Theologiam reuelatam pertineat. Quem quare non praeſuppoſuerim, tanquam principium huic diſciplinae, ſatis oſtendi. Inepta quoque eſt ſecunda nota: *Modo ſtatus corruptus habeatur pro obiecto.* Vbi quaeſo diuerſum a me traditur? Sane ego prauas inclinationes hominis conſidero non tanquam regulam agendorum, ſed tanquam morbum, cuius praui affectus per legem naturalem ſunt ſiſtendi. Quod carpit, a me tradi, (p.47.) Ius Naturale maximam partem circa externa occupari, praeter alibi dicta repono illud PHILIPPI MELANCHTHONIS Epit. Philoſ. moral. p. 3. *Philoſophia moralis eſt explicatio legis naturae, demonſtrationes ordine in artibus vſitato colligens, quantum ratio iudicare poteſt, quarum concluſiones ſunt definitiones virtutum, ſiue praecepta de regenda diſciplina in omnibus hominibus, congruentia cum Decalogo, quatenus de EXTERNA diſciplina concionatur.*

§. XVI. De illa quoque quaeſtione, (p. 49.) an congruum fuerit in ſtatu integritatis praecepta legis naturalis poſitiuis potius quam negatiuis vocabulis exprimi, alibi a nobis dictum. Fruſtra Albertvs obiicit: *Exemplo legis diuinae poſitiuae cognoſcimus, ad ea expreſſe inculcanda, ad quae nulla inclinatio eſt, libertatem contrarietatis ſufficere.* Nam ad fructum illius arboris vtique congenitus homini adpetitus erat, innoxius, ni diuinum interdictum acceſſiſſet. Aſt, verbi gratia, ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum eſt, Albertvm vſque adeo ſenſui communi ex ſola contradicendi libidine reniti; cum meae ſententiae, quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane ſi etiam infimae conditionis ciui Magiſtratus pupillae cuiuspiam tuelam deferat, ac ipſi inculcet, vt pupillae bona diligenter adminiſtret, eiusque pudicitiam cuſtodiat; ea monita aequo is animo admittet. Aſt ſi id ſolicite ingeratur, ne diſſipet aut furto ſubducat rem pupillae, ne ipſe eandem conſtupret, aut aliis proſtituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione iſta audiet, velut contumelia ſibi allata. Reliqua alibi diſcuſſa ſunt; aut talia, vt non ſit operae pretium, iſtis conſectandis tempus impendere. Non poſſum tamen, quin impudentiam viri notem, qui, vt ſeſe Strimeſio, velut nimium me laudaſſet, purget, dicit: *Comparatiue, & ſi cum* Hobbesio *comparer, me laudaſſe*; & vti pullus ipſius, cui adhuc roſtrum flauet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, ſed qua minus vitium cum maiore vitio comparatur. Aſt ego te cum comparatiua tua laude in malam rem abire iubeo, & te viciſſim quoque comparatiue ad Fridericum Geſenium, & Valentinum Velthemium, aut ſi haec non ſufficiunt, ad Ioſuam Schwarzium & Nicolaum Beckmannum laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere lubens agnoſco. Et ita moroſus ego ſum, vt ſi vel in coelum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exoſculaturus non ſim. Vehementer tamen ſuaſerim, vt cauillandi & calumniandi finem facias, & ſi vtique litibus delectaris, alium tibi deligas aduerſarium, magis otio abundantem, quicum vitilitigationis ſerram reciproces. Eſt enim, cuius prurientes in ſatyram manus vix contineo, abs quo erudito orbi ludibrio expoſitus, ſero ingemiſces, ni quietem tibi mature imperare queas.

CAPVT

* *

CAPVT III.

QVO OBIECTIONIBVS, DN. SAMVELIS STRIMESII RESPONDETVR.

§. I.

Accedendvm tandem eſt ad Dn. Samvelem Strimesivm, Profeſſorem Francofurtanum, quem adparet ingreſſu noui muneris me potiſſimum oppugnato inclareſcere voluiſſe. Cui & ipſi quantopere extra oleas vagetur, paucis oſtendendum eſt, poſtquam iam plane iſtis litibus defungi placet. Ac in *Praxiologia* quidem *Apodictica* p. 43. cum Hobbeſii ſtatum naturalem atrocibus verbis damnaſſet, addit: *Ob eandem cauſam me non vllam mereri excuſationem, quod ſtatum tantum corruptum, & ab omni integritate alienum tanquam hypotheſin non quidem veram, ſed fictam propterea praeſtruo, vt diſciplinam ita generaliter traderem, vt & eadem ad captum Ethnicorum foret, quos ſtatum integritatis, vel rectius Creationis, ignorare facio ex ſolis diuinis Scripturis addiſcendum.* Circa iſtam accuſationem obſeruandum, primo Strimesivm mihi de ſuo affingere, quod ſupponam ſtatum *tantum* corruptum, *& ab omni integritate alienum*. Contrarium enim huius a me docetur L. II. c. 1. §. 5. & L. II. c. 2. §. 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non ſuppono tanquam *hypotheſin fictam*, ſed tanquam theſin nimis quam veram. Niſi forte Francofurti homines abſque labe originali naſcuntur. Sed longe diuerſa ſunt, quae a me velut ficta tantiſper ſupponuntur; quae accuratius expendiſſe decebat Strimesivm, antequam viuum & reſpondere paratum laceſſeret. Denique num rectius dicatur *ſtatus creationis*, quam integritatis alii litigent. Id ſaltem conſtat, illam integritatem & ſanctimoniam, quae lapſu primi hominis amiſſa fuit, Ethnicis ignoratam, ex ſola ſacra Scriptura addiſci. Cuius contrarium non euincunt dicta quorundam Philoſophorum Philippo Mornaeo & aliis adducta, quae nullam aliam corruptelam hominum, quam ex praua adſuetudine & velut contagio praeſupponunt. Vnde & nimis pro imperio pronunciat Strimesivs: *Non eſſe neceſſarium, vt in diſciplina Iuris N. homo nunc conſideretur, prout ipſius natura eſt corrupta, & prout eſt animal multis prauis cupiditatibus ſcatens.* Atqui citra iſtam conſiderationem aeque perfectum habebimus Iuris N. ſyſtema, ac ſi Theologi ſua diſciplina peccatum & corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi altius ad primaeuam integritatem aſcendant, ratio eſt, quae in diſciplinam Iuris N. non cadit. Et ipſe Strimesivs p. 85. tam de ſtatu *inſtitutionis*, quam *perfectionis* poſt hanc vitam pronunciat: *Neuter ſtatus heic attendi meretur, alibi nempe in Theologia iterum atque iterum inculcandus.*

§. II. Havd saniora sunt, quae p. 89. seqq. circa statum naturalem a me traditum cauillatur. Vbi primo per summam iniuriam *idem cum Hobbesio inculcae* me arguit, quem prius horridorum errorum reum peregerat. Ast ego efficiam, vt omnes cordati intelligant, illum quid carperet, non intellexisse; quod quale sit nemini ignotum est. Quam friuolum enim est, quod p.90. ait: *Statum naturalem, qui per fictionem talis est, nulli omnino vsui inseruire, nisi vt subministret, vel quo modo genus humanum calumniis proscindi, vel quo pacto origo rerum Creatori erepta cum Epicuro atomis, aut alii ineptiori causae tribui.* Iurares, istum Friderici Gesenii fraternitatem ambire. Talia refutationem non merentur, quae scriptorem quid scriberet nesciuisse arguunt. Circa statum naturalem qui reuera exsistit, monet: *Male ei opponi aduentitum, qui statum etiam inter patrem & filium complectitur quam maxime naturalem.* Nimirum incognita est ambiguitas vocabuli naturalis, quod pro diuersa oppositione diuersas sortitur notiones. 2. *Contradictorie dici: Statum hunc id habere, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari societate iungatur, & tamen hominem nemini praeterquam Deo in eo subiectum esse, omnibus vero hominibus aequalem.* Male sit illi, qui Strimesio librum meum legenti perspicillum subduxerat. Sane neque citato loco, neque alibi extat; in eo statu hominem soli Deo subiectum *omnibus hominibus aequalem* esse; sed ista verba ibi extant: *Quiuis cuiuis alteri, cui neque ipse subiectus est, neque eundem sibi subiectum habet, aequalis censetur.* Vnde magni stuporis est argumentum, quod ostendi sibi a me petit *societatem, in qua omnes aequales sunt, nec alter alteri subiectus.* Magnus profecto pudor est, quod Professori Moralium a me demum inculcandum sit, quod coniuges & parentes cum liberis inuicem non viuant in statu naturali. Quod de caetero ab inaequalitate virium ad inaequalitatem iurium non liceat argumentari, discere poterat ex L. III. c. 2. §. 2. de Iuris Naturae & G. Aeque stupida est quaestio p. 91. *Vbi locorum reperiatur hominum societas, in qua omnes tum ex proprio iudicio agunt, ex proprio itidem iudicio de mediis ad sui conseruationem facientibus definiunt, tum singuli agunt, quae rectae rationi consona sunt.* Ego trado de Iuribus eorum, qui in libertate naturali viuunt. Strimesivs quaerit, vbi locorum sit societas, in qua omnes utantur iuribus libertatis seu status naturalis, id est, quae non sit societas. Est magnae patientiae argumentum, etiam a puero talem quaestionem aequo animo audire. Denique conseruationem sui a me conseruationi vniuersi non opponi, satis adparet ex iis, quae a me traduntur L. II. c. 3. §. 16. Et sui ipsius conseruationi quam maxime studet, qui credit, se non sibi, sed toti mundo genitum. Quia porro Strimesivs p. 220. quam Fridericus Gesenius in me calumniam euomuerat, regustat, etiam illa, quae huic dudum a me responsa sunt, sibi dicta putet. Ad illam quoque calumniam, quae p. 221. ponitur, alibi abunde responsum. Vanum quoque est, quod contendit, non nisi quatuor hominum status dari posse, eoque naturalem statum non dari: cum quadripartita illa diuisio ad Theologiam spectet; qua non obstante in alia disciplina alia humani status potest esse consideratio.

§. III.

§. III. Sed & circa illam quaestionem, num quid malum sit ante omnem legem diuinam & humanam, aliquot sophisticationes promulgat Strimesivs p. 232. *Si nulla*, inquit, *actio ante interdictum vel diuinum vel humanum mala est, tum nec Deus nec homo vnquam malum prohibuerunt. Ratio consequentiae est, quia iuxta hanc hypothesin prohibitio semper prior est malo, quod per & propter illam demum naturam suam nanciscitur. Sed illud absurdum foret dicere: Deum nihil vnquam prohibuisse, nisi quod sua natura vel bonum vel indifferens fuit. Ergo: nec illud sibi constat, nullum sua natura bonum vel indifferens esse.* Enimuero si sophismate hoc nostram sententiam petit Strimesivs, longe ipsum ratio fugit. Nos quippe illam actionem necessario bonam dicimus, quae cum conditione humanae naturae a Deo conditae ita congruit, vt haec sine illius obseruantia subsistere nequeat: malam contra, quae ita repugnat naturae a Deo conditae, vt eandem destruat. Vnde absurde concipitur actio bona aut mala, antequam concipiatur subiectum, a quo actio illa exercenda sit, ni effectum prius, quam causam concipere velimus. Non autem credo aliquem eo absurditatis prolapsum, vt diceret, malum actu extitisse ante legem, quae humano generi coaeua, id est, adiunctum ante subiectum. Id autem ego nuspiam tradidi, quoduis malum per & propter solam prohibitionem naturam demum suam nancisci. Iungitur quippe a me prohibitioni certa humanae naturae structura a Creatore facta. Inde & *secundum* istius *argumentum* vltro corruit; *Si nihil ante est malum, quam prohibitum, & ideo solum malum, quia prohibitum, tum omnia mala possunt fieri bona.* Nam vt quae lege naturali repugnant, mala sint, non a nuda & sola prohibitione diuina oritur, sed etiam, quia indoles humanae naturae a Deo condita violatur. Non minus inane est tertium ratiocinium: *Si omnia per se sunt indifferentia, tum Deo impossibile est ad quidquam nos obligare. Nam alias facta etiam clarissima legis promulgatione adhuc in nostra potestate situm erit, num illi promulgationi fidem habere velimus, nisi per se bonum sit, Deo credere, & per se malum, illius veritatem in dubium vocare.* Ad hoc iam in Specim. Controu. cap. 5 § 35. p. 205. respondimus. Nam quod homo necessario fidem Deo adhibere & parere debeat, id prouenit ex indole naturae humanae, quam Deus ipsi in creatione assignauit: qua non posita, intelligi nequit, necessarium esse, hominem Deo parere. Quae autem rationalis creatura intelligit, hanc legem a Deo conditam esse, ei non amplius integrum est, iussa Dei pro libidine sequi aut detrectari; quia hoc indoli creaturae rationalis aduersatur.

§. IV. Idem tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius profecisse videtur, saltem circa praecipuam quaestionem super origine moralitatis in actionibus humanis; quam vt ante voluntatem diuinam reponat, extrema argumenta videtur adferre. Vt non videam, quid istis destructis amplius aduersus meam sententiam reponi queat. Eo magis opera danda est, vt plane & perspicue difficultates istae remoueantur. Ac primo quidem monendum, sermonem nobis esse de sola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas diuina a voluntate diuina originem non ducat, nemo, cui sensus communis,

nis, negabit. Vnde a STRIMESIO quaeſtio inſidioſe formatur: *Num nihil omnino boni concipi poſſit ante voluntatem diuinam?* p. 65. Deinde quanquam alii eandem mecum, aut ſimilem ſententiam propugnent; tamen quatenus vel eandem iuſto latius porrigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad fulciendum iſtorum argumenta, vel ad conſequentias, quae illis impinguntur admittendas, praeſertim vbi non ſtrictiſſime cum noſtra ſententia conueniunt. Nam & ſaepe exiguo diſcrimine veri & falſi confinia diſcernuntur; & fieri poteſt, vt duo eandem theſin tueantur, ſed quatenus ex diuerſis principiis eandem deducunt, in vno ſiniſtra quaedam conſequentia haeret, abs qua alter eſt immunis. Vnde caeteri, quos iſte impugnat, Clariſſimi Viri, ſi adhuc in viuis ſunt, ſententiam & rationes ſuas defendant. Mihi de mea nunc vnice curae eſt.

§. V. IAM igitur eo ſunt redacti aduerſarii, vt admittant, controuerſiam non eſſe de rebus, prout reuera & actu exſiſtunt, ſed de noſtro concipiendi modo, & fere quatenus nos mortales eſſentiam diuinam ad modulum noſtrae rationis concipimus. Vnde ſi vel maxime aduerſarii ſuam intentionem obtinuiſſent, non tamen adhuc euictum foret, rem vtique ſic ſe habere. Vertitur autem cardo cauſae in diſtinctione inter eſſentiam & exſiſtentiam: iuxta hanc voluntas diuina moralitatem actionum humanarum antecedere conceditur; iuxta illam non item. Huic ſententiae ſtatuminandae STRIMESIVS p. 52. pronunciat, *eſſentias rerum ſine exſiſtentia nil aliud eſſe, quam poſſibilitates ſeu aptitudines ad exſiſtendum, in ipſum exſiſtendi actum erupturas, ſimul ac Deus voluerit*. Enimuero valde dubito, an iſthanc eſſentiae deſcriptionem proceres regni Metaphyſici ſint probaturi, quorum concilium prius cogendum fuerit, antequam iſtud dogma publice recipiendum ſit. Sane ſi eſſentiae rerum in ſola illa poſſibilitate conſiſtunt, & vero vniuerſitas creaturarum omnipotentiam diuinam non exhaurit, adeoque Deus intelligitur poſſe, quae nunquam produxit, aut producturus eſt, etiam non-entium dabitur eſſentia. Aut oſtendat mihi, quantum a nihilo differat poſſibilitas, quae nunquam in actum deducta fuit, aut deducenda eſt. Enimuero eſſentiis illis exſiſtentiae contradiſtinctis ortum dedit abſtractio Philoſophorum. Nam vti quod exſiſtit proprie & reuera eſſe dicitur: ita & illa realis & vera eſt eſſentia, quae cum exſiſtentia eſt coniuncta: & quod Deus eſſe iubet, id eo ipſo exſiſtit. Aſt Philoſophi naturas rerum ortui & interitui obnoxiarum contemplantes iſta duo, eſſentiam & exſiſtentiam, natura coniunctiſſima cogitatione cöeperunt diuellere; quod abſurdum ducerent, veritates de indole rerum ſemel exſiſtentium hiſce intereuntibus mutari, aut interire. Vnde formati ſunt generales conceptus & propoſitiones de rebus; quae propoſitiones quia praeſcindebant ab exſiſtentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis eſt, eas eſſe aeternae veritatis, id eſt, eas cum indiuiduis rerum mutationi obnoxiarum non ſtare aut cadere, verbi gratia. Quae de natura roſae traduntur, ea in hyeme quoque vera eſſe, quando nullae vſpiam exſiſtunt roſae. Hinc & factum, vt eſſentiae rerum pronunciarentur aeternae. Id quod vti hoc ſenſu facile admittimus, quod nempe conceptus

ceptus generales de rebus ab interitu indiuiduorum non dependeant: ita absurdum est, illam aeternitatem ante primam rerum originem velut retrotrahere, ac fingere, essentias rerum, a voluntate Creatoris, quae exsistentiam iisdem dedit, non dependere. Extra hanc explicationem pronunciatum illud de aeternitate essentiarum non magis admitti potest, quam hoc, mundum esse aeternum.

§. VI. His praemissis adparet, Strimesivm arcem causae suae in eo ponere, vt possibilitates illas, quas essentias rerum vocare ipsi placet, statuat obiectum esse potentiae diuinae ante actum voluntatis, & omnipotentiam Dei veram & adaequatam essentiarum omnium causam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas esse; quia in ordinata attributorum diuinorum conceptione & adprehensione omnipotentia Dei voluntatem eius, ceu potentia actum necessario anteuertit. Quoniam autem posita omnipotentia Dei conceptaque omnes simul possibilitates seu essentiae ab omnipotentia omnino illatae non possunt non poni & concipi; etiam id patere, eas ipsas essentias ante voluntatem Dei secundum nostrum concipiendi modum antecedaneas esse. Eoque omnipotentiam diuinam esse causam adaequatam, immediatam & proximam essentiarum, sicut voluntas diuina causa adaequata, proxima & immediata exsistentiarum perhibetur. Enimuero probe heic obseruandum, quaestionem proprie non esse confusam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum sit, vt aliquid extra Deum esse queat. Ad hanc enim quaestionem ita confuse formatam vltimata est responsio: quia Deus est omnipotens, seu quia in Deo est potentia aliquid extra se producendi. Sed quaestio a nobis agitatur distincta & determinata: vnde sit, quod verbi gratia, homo talem habeat naturam, vt certa quaedam ei necessario honesta, quaedam turpia sint, quae brutis talia non sunt. Ad hanc quaestionem vltimata responsio non est; quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Sane aliter sese habent potentiae determinatae, finitae & velut brutae, quibus positis effectus talis, & non alius ponitur. Sicuti in quouis genere machinarum conspicitur, vbi vera & adaequata effectus causa ad potentiam refertur. Aliter se res habet in potentia indeterminata, libera, exercitiique sui moderamen penes se habente, abs qua quod talis vel talis effectus producatur, causa ad liberam determinationem eius potentiae refertur. Adeoque quando circa originem talium effectuum anquiritur, potentia quidem necessarium est praesuppositum ad producendum effectum, proxima tamen & adaequata causa est beneplacitum agentis. Et sane omnipotentia in Deo concipitur non tanquam facultas necessaria, sed tanquam libera, seu quae non necessario sese exerit, sed prout Deo placet, alias enim Deus semper ageret omnia, quae posset; cum Deus illa tantum faciat, quae vult. Vt falsum plane sit; posita omnipotentia Dei poni omnia eius obiecta. Vnde quilibet ex sensu communi iudicare potest: si quaeram, cur Deus hominem creauerit animal rationale, incongrue responderi, quia est omnipotens. Nam statim excipere possem: si omnipotens est, cur non potius aliter, quam sic fecit? Sed si respondeas, quia Creatori sapientissimo & optimo ita placuit; nil habeo, quod excipere queam.

§. VII. Inde vltro corruunt argumenta, quibus ſententiam ſuam ſtabilire nititur D. Strimesivs. *Quia*, inquit, *eſſentiae rerum theoreticarum ex attributo voluntate Dei priore, nempe omnipotentia Dei deriuantur. Ergo & eſſentiae rerum practicarum. Ratio conſequentiae eſt, quia inter eſſentias theoreticas & practicas nullum diſcrimen intercedit. Nam vti poſita omnipotentia diuina, neceſſario ponitur idea & eſſentia hominis extituri, ſimul ac Deus voluerit: ita eadem poſita ponitur neceſſario idea ſuum cuique tribuendi.* Quae omnia inania eſſe ex ſuperioribus conſtat. Quibus addo, in artifice quidem, verbi gratia, figulo, cui potentia ſua adquiritur, ideam ollae neceſſario videri praecedere voluntatem ollae faciendae, quae exſurgere non poteſt, niſi poſita potentia ſeu facultate agendi. Aſt in Deo, qui eſt a ſeipſo, & cui omnipotentia eſt eſſentialis, nullas definitas ideas rerum creandarum praeſupponi neceſſum eſt, antequam ponatur voluntas quidquam extra ſe producendi. Vnde & nulla eſt conſequentia; negata poſſibilitate hominis ad exſiſtendum, negatur ſimul eius omnipotentia; igitur & poſita omnipotentia, ſtatim idea diſtincta, aut eſſentia hominis ponitur.

§. VIII. Qvae porro Idem p. 62. excipit aduerſus dicta a me Specim. Controu. c. V. §. 21. quod in turpitudine actionum humanarum non ſit eiusmodi contradictio, qualis eſt, ſi bis duo negentur eſſe quatuor, pariter inania ſunt. Eſt quoque illa friuola argumentatio p. 63. *Ad ideam boni ad humanam naturam reſtricti non opus eſt certa diſpoſitione hominis, nec praecepto aliquo ſuperioris, ſed vel ſola omnipotentia diuina ſufficit, vel hominis eſſentia ex omnipotentia emanans, qua ſuppoſita bonum morale ſecundum eſſentiam adeo neceſſarium eſt, vt negans id neget idem eſſe idem.* Aſt vel verba mea non intellexit Strimesivs, vel data opera cauillari voluit. Nam vt res ſit numerabilis ſufficit, ſi qualiscunque ſit Muſca aeque ac Elephas numerari poteſt. Sed vt alicuius entis actiones turpes ſint, non ſufficit qualecunque id eſſe, ſed requiritur, vt certo modo a Deo ſit formatum. Vnde non in rem inanimem aut brutum, ſed in hominem turpes actiones cadunt, quia hic certo modo a Creatore prae illo formatus. Interim non negamus, eſſe in turpitudine certum genus contradictionis, quae ex poſito hominis fine & natura reſultat. Nam contradicturus ſibi Deus fuerat, volendo creare hominem, id eſt, animal rationale, & ad ſublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipſi non interdicere volendo. Neque cuilibet ideae turpitudo repugnat, ſed ideae hominis, quae ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, vtique differunt.

§. IX. Secvndo *Argumento* Strimesii iam neruus eſt praeciſus, vt id repetere ſuperfluum ſit. Sed nec *Tertio* quid roboris ineſt. Admiſi ego duplicis generis impoſitionem; vnam ex ſolo lubitu imponentis citra peculiare fundamentum in re: alteram ab imponentis voluntate ita ortam, vt aliter imponere velle non potuerit, ſiquidem ſibi conſtare debeat. Quaerit Strimesivs; *Vnde ſit illa neceſſitas volendi, & quodnam iſtud fundamentum in re, ob quod imponens non poteſt non quaedam velle?* Aſt ego puto, ſufficiens reſponſum contineri hiſce verbis; *ſiquidem ſibi ipſe conſtare debeat.* Scilicet quia ad perfe-

ctionem

ctionem ſapientiſſimi & optimi Entis pertinet, ſibi conformiter agere, & non mutari in horas: ideo recte voluntas antegreſſa ſequentis velut regula dicitur; ſic vt quia Deus voluit antecedens, non poſſit non velle, quod cum eo connectitur, & ex eo neceſſario ſequitur, & ſi finem vult, non poſſit quoque non media velle. Sic vult Deus ſui cultum, ſed non niſi volita prius creatura intelligente. Nam ſi Deus nihil creaſſet, aut non niſi bruta creaſſet, cultum etiam ſui velle non potuiſſet. Caeterum voluntati ſapientia & bonitas non opponenda, ſed coniungenda eſt; etſi effectus potiſſimum ad voluntatem refertur, tum quia haec agendi principium, tum quia ſapientia & bonitas ſine voluntate, ac niſi liberae, non intelliguntur. *Quartum* denique STRIMESII *argumentum* eſt, *quia poſito omnia bona moralia ad hominem reſtricta a voluntate diuina tanquam prima origine profluere, ratione originis inter legem naturalem, & legem Dei poſitiuam nulla amplius reliqua erit differentia.* Aſt quid abſurdi erit, ſi dicam, ratione originis tam naturalem, quam poſitiuam legem ad Dei voluntatem referri: id tamen eſſe diſcriminis, quod poſitiua a Dei voluntate abſoluta proueniat; naturalis autem certam conditionem humanae naturae adſignatam praeſupponit?

§. X. Ex eo autem nihil ſane candoris relucet, quod p. 64. arguere videtur, me in Specim. Controu. c. IV. §. 3. p. 60. non rectius, quam BVRMANNVM ſentire, cui errorem Sociniano ſimillimum tribuit. Aſt vbi ego nego, neceſſitatem iuſtitiae Dei punitiuae ex ipſa Dei natura fluere? Quod ſi tamen STRIMESIVS ex ſolo rationis lumine demonſtrauerit dogmata circa iuſtitiam diuinam, quae ſubſternuntur & implicantur articulis fidei de lapſu Adami, & ſubſecuta inde generis humani labe, de incarnatione Filii Dei, eiusque ſatisfactione, merito & paſſione, de iuſtificatione hominis, & ſimilibus, adeoque haec omnia captum humanum non ſuperare, nec abire a regulis iuſtitiae in foro humano vſitatae, lubentiſſime ipſi faſces ingenii ſubmittam. Interim tutiſſimum reor iſta fide amplecti, quam rationem ne quidquam fatigare.

§. XI. CONATVR hinc p. 71. STRIMESIVS argumenta mea elidere palmaria illa diſtinctione inter eſſentiam, & exſiſtentiam, cui quid roboris inſit; abunde a me oſtenſum fuit. Peculiariter autem circa exceptionem ad argumentum meum primum, mirum videtur, cuinam eandem opponat, aut quid ad praeſentem quaeſtionem faciat, dixiſſe: *Nil prohibet, quo minus peccatum vocetur ἀθεότης: aut quo minus morales Doctores altius quam ruſtici adſcendant, & originem moralitatis ab ea ſententia deriuent; vbi nullus Deus, ibi nullum bonum morale.* Niſi forte putat, qui bonum morale a voluntate Dei deducit, illum idem a Deo non deducere. Circa ſecundum meum argumentum id quoque mirum eſt (p. 72.) quare negare velit, omnem obligationem eſſe a ſuperiore, ac neminem ſibi ipſi obligari, *niſi de ſtricte dicta obligatione capiatur.* Atqui ſane de proprie dicta obligatione mihi ſermo fuit, & quidem de tali, quae a principio extrinſeco prouenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam aequipollere; hoc rectae rationi, humanae naturae, & imagini diuinae congruit; & hoc per ſe & ſua natura eſt ho-

neſtum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam abs Deo neceſſitatem vtique remouendam, per quam voluntati eius detrahitur, quod creaturae tales factae ſint.

§. XII. DESIGNAT quoque p. 79. nouum conceptuum ordinem STRIMESIVS, vt ab origine ſuarum eſſentiarum diuinam voluntatem vtique excludat, qui citra animaduerſionem praetermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, conſideratur tanquam a ſeipſo exſiſtens, & cuius perfectiones omnes ſunt eſſentiales, quarum in reſpectu ad ipſum Deum vna non eſt prior aut poſterior altera, (non loquimur de perfectionibus perſonalibus, de quibus ex ſola religione Chriſtiana conſtat,) nec vna velut ex altera emanat. Hoc modo etiam Deus conſideratur tanquam *αὐταρκὴς*, nulla re extra ſe indigens, omnes beatitates ac perfectiones in ſe continens, & qui ſolus neceſſario eſt. Quia autem praeter Deum nihil neceſſarium eſt, igitur quando ad res extra Deum concipiendas progredi volumus, primo omnium concipiendum eſt, Deum voluiſſe aliquid extra ſe producere; qua voluntate Dei non poſita eius omnipotentia velut otioſa quieſcere intelligitur: ſed eadem poſita Deus rebus naturam ſuam pro ſapientia & bonitate ſua aſſignat, actuque ipſo attribuit. Ita credo D. STRIMESIVS non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum ſit, ac in poſterum quoque maneat.

§. XIII. TANDEM & ſocialitatem tantopere agitatam plane iam *exterminare* conſtituit, (p. 97.) vt vacuum commento ſuo locum faciat. Vbi id primo reprehendendum, quod pro ſocialitate a me poſita *ſocietatem* ſubſtituit, quam ſiue fraudem, ſiue incuriam in aliis iam notaui. Rationes haſce adfert, quia ex iſthac ſocialitate non poſſunt deduci officia hominis erga Deum, ſeu religio naturalis; neque officia, quibus homo extra ſocietatem conſideratus ſibi ipſi obſtringitur: neque officia noſtra in bruta tendentia, quale eſt, vt ab omni crudelitate erga ea abſtineamus. Ad primam Obiectionem praeter ea, quae alibi a me dicta ſunt, repono: cum a me religio naturalis & ius naturae pro diſtinctis diſciplinis habeantur, non opus mihi fuiſſe principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines ſimul deducerentur. Deinde non repugnat, praecepta de ſocialitate colenda, ſeu dilectione proximi eſſe partem religionis naturalis praecipue quatenus exercentur, obſequio in communem Creatorem teſtando; & ſocialitatis humanae praeceptis firmitatem a religione accedere. Circa alteram obiectionem ſcire velim, quaenam officia homini ſolitario tribui poſſint, quae nullum plane reſpectum, ad Deum aut alios homines habeant. Nam ſi forte obiicias caſtitatem, ſane totus is adparatus naturae humanae, illique ſtimuli ob ſocialitatem ſunt inſtituti: ſic vt ſi ad ſolitariam vitam homo a Deo eſſet deſtinatus, non magis caſtitas in ipſum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen fateor a me grauiſſime peccatum fuiſſe, quod dum officia hominum inter ſe trado, eiusmodi principium non adſumpſerim, ex quo officia quoque erga boues & aſinos deduci queant. Quo nomine etiam Aduocatum Generalem aſinorum, qui Leonis Frideburgii vocabulum ſibi impoſuit, non mediocriter indignari video; oblitum, inter ea, quae

Sa-

Sapiens Hebraeus asinis praestare iubet, esse quoque fustem & verbera. Poterat tamen minore in asinos pietate tangi STRIMESIVS, si voluisset inspicere, abs me tradita L. IV. c. 3. §. 6. de Iure Naturae & Gentium. Obiicit praeterea, deprehensum fuisse, quaedam manifeste naturali legi repugnantia societati parum aut nihil obfuisse; vti furta, & adulteria in Republica Massagetarum & Lacedaemoniorum. Ast non sequitur, ob corruptos mores certae Reipublicae hoc vel illud vitium, hanc vel illam societatem peculiarem parum turbasse: ergo id vitium non repugnat socialitati generis humani in vniuersum. Adu. L. VIII. c. 1. §. 3. de Iure Naturae & Gentium. Oportet quoque valde superfunctorie STRIMESIVM legisse scripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quae alios homines respiciunt, valorem, omnemque obligationem suam vltimo a cultu societatis sortiri. Ni graue est, inspiciat L. II. c. 3. §. 20. de Iure Naturae & Gentium. In hac porro propositione; officia aduersus alios homines exhibenda in socialitatem resoluuntur, non magis tautologum quid est, quam in illo Poëtae: vt ameris, amabilis esto. Denique theses illae; innocentem ab aeternis poenis immunem asserere, peccatum haud impunitum dimittere, cum sint axiomata iustitiae diuinae, indagandus est quispiam STRIMESIO, qui ista ad socialitatem hominis referat. Qui autem considerauerit, quae a me super differentia iustitiae diuinae & humanae tradita sunt, agnoscet, absurde dici, iustitiam diuinam & humanam, qua formam similem esse, non qua modum & gradum. Sane essentialis Dei, & imperata hominum iustitia, quoad formam eadem non sunt; cum ad formam iustitiae quam maxime pertineat, ex quo principio id, quod iuste factum dicitur, sit profectum.

§. XIV. DENIQVE quod post exterminatam, si diis placet, socialitatem substituitur principium, *suum cuique tribuere*, non est pro tanto hiatu. Reuera id certam duntaxat iustitiae speciem absoluit; ac non nisi per violentiam velut ad omnia officia extenditur, ac inuita plane Minerua. Sic ridicula est illatio: furtum non est faciendum, homicidium non patrandum, quia suum cuique est tribuendum. Sed & difficultatem a me Specim. Controu. c. 5. §. 23. motam hautquidquam dissolui posse arbitror, si cum STRIMESIO dicamus; sola terminorum explicatione opus esse, (p. 120.) Expectaueram subtilius quid a D. STRIMESIO, quam vt commento stuporis Velthemiani adquiescere vellet. Nam adhuc quaestio restat; vnde aliquid cuique *suum* sit: cum, verbi gratia, bruto aduersus hominem nihil suum sit; & Hobbesius neget, ciui aduersus ciuitatem aliquid suum esse. Vnde ad istud axioma stabiliendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicasse suffecerit, quo minus quisque suis deliciis gaudeat, ego nec inuideo, nec curo.

MEREBATVR etiam castigationem VALENTINI VELTHEMII Introductio ad libros GROTII de Iure belli & pacis. Sed quia is, postquam Asinii Tenebrionis Archiuarius factus est, non mores solum, sed & dictionem Nicolai Beckmanni exprimere studuit, eiusque nugae & a nobis antea destructae sint, & ab illis ipsis, qui nostra impugnant, reiiciantur, turpe foret, cum barbaro

iſto animali vlterius colluctari velle. Et conſtat lixiuium a Rolleto temperatum mire ad ipſius ſcabiem quadraſſe: cuius adhuc affatim ſupereſt, ſi mutire deinceps auſus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, ſi qui nondum calumniandi & cauillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias IOSVAE SCHWARZII maiore, quam latratus canis ſcabioſi dignatione habere, cuius periurio non ſimplici, & flagitio cooperti contactum merito omnes honeſti refugiunt. Et ſatis iam iſtam belluam vlti ſunt mores ſui; quem licet altera vice carnificis manus elapſum, intra praecordia ipſius habitans tortor ſat excruciatum dabit.

* *

IVLII RONDINI DISSERTATIO EPISTOLICA,

SVPER CONTROVERSIIS, QVAE SAMVELI PVFENDORFIO CVM QVIBVSDAM ALIIS CIRCA IVS NATVRALE INTERCESSERVNT.

PETIS a me Marce Primaſi, Conſobrine ſuauiſſime, vt breuibus tibi exponam, quo demum redactae ſint controuerſiae, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorfio circa Libros de Iure Naturae & Gentium ab ipſo editos, nonnulli haud leui animorum motu intentauerant. Nam per triennium Cantabrigiae agenti nihil amplius ad eandem ſpectans occuriſſe faſtidio Bibliopolarum Anglicorum, eiusmodi ſcripta fere adſpernantium. Et tamen Te pro ſingulari in eam ſcientiam ſtudio exitum iſtius certaminis noſſe cupere, cuius primordia Tibi ſaepe indignationem, quandoque & riſum excitauerint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum, aliosque ibi eruditos viros, quibus Te ſuggerente ea lis innotuerit. Quibus & eiusdem diſceptationis genio perſpecto mirum deſiit videri, tam pauca, quae ſolidam, profundamque meditationem ſapiant, illis ex oris prodire, quae alias ſcholis, viriſque literas profeſſis refertae ſunt. Quis enim circa expoliendas bonas ſcientias operam impendat, ſi id ſummum laboris fuerit praemium, calumniantium importunitati non ſuccubuiſſe. His igitur viris vt gratificer, ac Tibi praecipue, cui imperium in me neceſſitudo noſtra, ac ſingularis, quo iungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotiis, quibus premor,

premor, aegre in praesens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non solum quod ex eo tempore, quo tu hinc abiisti, scriptorum sit editum, Tibi nunc transmitto; sed & quid circa alterius partis postrema scripta mihi videatur, adiicere placet. Nam Pufendorfium post editum Controuersiarum Spicilegium grauiora, quibus distringitur studia, non permittunt de istis altercationibus amplius cogitare, quas aduersa pars prurigine scribendi & contradicendi in infinitum extractura videtur. Praesertim cum eidem tota hac disceptatione, id tantum fuerit propositum: vt callumnias sibi intentatas depelleret; caetera securus, quid opinionum Metaphysicarum vnus aut alter Ienae aut Francofurti ad Oderam in deliciis habet.

INTER Pufendorfium igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipsiensem, non tam super re ipsa & dogmatibus, quam super methodo disceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conueniens duxerat, suam disciplinam e genuinis & domesticis principiis adornare, abstractis tantisper & sepositis, quae a religione diuinitus reuelata commodato sumi possunt; non quidem fastidio diuinarum literarum, sed ne controuersiis Theologicis velut vortice quodam inuolueretur disciplina vniuersum mortalium genus spectans, non prout peculiaribus & ad salutem aeternam tendentibus circa sacra dogmatibus imbutum, sed prout ratione praeditum est. Tum & quia praxis eius disciplinae non inter Christianos duntaxat, sed & inter Gentiles & Muhammedanos inter se, & cum Christianis negotia tranctantes conspicitur. Ast Alberto potius visum scita Iuris Naturalis ipso e Paradiso petere! quo fine & regulas quasdam concinnauit, non absimiles illis, quae apud Logicos de inuentione medii termini occurrunt, insigni vsu ad iuuandam hominum ratiocinationem, si iam consecutionem rerum norint. Quibus quidem vt se suosque oblectaret Pufendorfii nihil intererat. Vnicus titulus scrupulum iniiciebat, cui orthodoxiae vocabulum infarctum erat, quo se perstrictum, suosque libellos, a quibus adolescentes ab Alberto absterreri constabat, heterodoxiae argui non obscuris indiciis iudicabat. Qui non parum in fermento erat aduersarios suos tam detestatam cordatis artem a Monachis, & immitibus Sacerdotibus Romana sacra professis mutuari, vt etiam circa innoxias quaestiones ab se dissentientes haereticorum vocabulo apud imperitos differre instituant. Vnde vindicandae existimationi acrius ad destruendum id commentum connixus est, quam alias istius indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad silentium redactus videatur, in *Paraenesi* sua praecipuis rebus tacite praeteritis tantum hinc inde nonnulla sat frigide vellicat, & haud eo secius velut pro tribunali calculum pro se fert; quo iure, quaue iniuria extra studia partium positi iudicent. Mihi sane isthoc e scripto decessisse potius nonnihil, quam accessisse sentio ad aestimationem, qua alias istum virum prosequebar. Equidem recenset hic exempla Philosophiae per Theologiam locupletatae, vbi denuo adducuntur propositiones, quas vocant, *inusitatae:* sed per quas etiam ipsius Logicae theoremata non magis augentur, quam Physica aut Medicina e miraculis. Circa *aquas supracoelestes* debuisset distinctius supponere certum mundi systema. Ptolomaicum, an Copernicaeum aut Carte-

Cartesianum. Sed nec vsquam Sacra Scriptura docet, *fontes & flumina* ita oriri e mari, vt ex hoc ad illorum capita per tubos seu canales quosdam subterraneos aqua permanet. Eoque Scripturae Sacrae non contradicit, si quis docet vapores e mari adscendere, e quibus in pluuias resolutis & spongiosa tellure exceptis fontes & flumina oriantur. Nec ad reliqua exempla, quod excipi possit, forte defuerit. Sed si vtique deinceps ita philosophari pertendit Albertus, nemo sane prohibebit, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus confusus philosophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adspergat, nec velut literarum diuinarum contemptores traducat. Equidem in hisce complures passim propositiones occurrunt, cum ad alias Philosophiae partes, tum praecipue ad moralem spectantes. Sed cum is earundem scopus non sit, vt Philosophiam doceant, istae velut obiter & extra primarium scopum adiectae intelligi debent, quaeque adeo natiuam constitutionem & indolem disciplinarum, e quibus quaeuis istarum propositionum petitur, alterant. Sic licet Propheta Regis Ezechiae apostemati emplastrum imposuisse dicatur e ficubus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum viatoris vulneribus infudisse, haud ideo chirurgia vtique e diuinis literis discenda aut Chirurgia Christiana est comminiscenda. Non magis, quam Geometria Christiana opus est, quia populari modo in libris diuinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quanquam autem ponas, omnia praecepta legis naturalis sacrarum Literarum complexu contineri; id tamen non obstat, quo minus peculiaris sit disciplina iuris naturalis domesticis principiis, modoque demonstrandi & deducendi sua scita constans. Sic Scriptura S. praecipit, ne quis fratrem suum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio sit, quaeque eius requisita? Aut ideo Iurisprudentia Christiana extruenda, & si quis ex indole eius contractus, ac communi constitutione generis humani id praeceptum demonstret, tantum non pro homine profano est habendus? Aut quia Apostolus vltimas voluntates validas esse debere dixit, ideo ICti non e domesticis principiis de natura & validitate testamentorum tradunt? Vnde etsi ipsa praecepta legis naturalis in Theologia & iure perpetuo eadem sunt; manet nihilominus iuris perpetui peculiaris disciplina, alteri non subordinata, praesertim vbi non quaestio est de veritate praeceptorum, sed de methodo eius disciplinae, principiisque & modo demonstrandi; quae vsque adeo vnice e rationis lumine promanant, vt ne Theologi quidem e sacris literis petere soleant, qua methodo corpus aut systema Theologiae sit adornandum, sed Logices tradita respiciant: Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos vrget, qui sacra tractant, aut hypotheses suas e paradiso petunt, quam alios, qui solo rationis lumine praeuio philosophantur; cum non minus errorum & contradictionum sit aut fuerit inter eos, qui circa sacra dogmata versantur, singuli orthodoxiae elogium sibi raptantes, quam inter Philosophos. Vbi tamen ob praua hominum interpretamenta veritas Verbi diuini in se non corrumpitur, sed abstersis istis eadem pura enitescit: ita errores Philosophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinae Philosophi-

phiae principia, non corrumpunt, quin eiusdem liquida ſcita eluceſcant illis, qui abdicatis praeiudiciis ſolidam ratiocinandi & demonſtrandi viam inſiſtunt, quoad quidem humanae perſpicaciae penetrare datur. Iniuriam porro Philoſophiae faciunt, qui eam hominibus, vt ſunt labe infecti, auctoribus attribuunt, cum & illa diuinae ſit originis, reſultans ex lumine rationis, nobiliſſima vtique Dei creatura, opera diuina debito ſtudio contemplantis. Quod ſi labes humanae mentis eo vsque porrigi debeat, vt ne modus quidem demonſtrandi & ſequelas nectendi ſincerus ſuperſit, non video, quid certi ipſa Theologia ſibi polliceri queat. Sane haec res ipſas duntaxat, non modum ſciendi tradit, & formalis connexio theſium Theologicarum, & quam ſubinde in ore habent Theologi bona conſequentia animae humanae foetus eſt, quam niſi obſeruauerit Theologus, ſine mente ſonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut ſententiarum hinc inde e ſacris libris conſarcinet. De caetero inanis eſt Alberti metus; vniuerſalem hominum ſocialitatem ideo non poſſe haberi regulam agendorum, quia peculiaris ſocietatis bonum eiusmodi regulae vicem ſuſtinere nequit. Id enim perinde eſt, ac ſi dicerem; bonus ciuis non poteſt omnia metiri proprio commodo, igitur non poteſt omnia metiri bono ciuitatis. Sed quia Albertus cauſae ſuae praeſidium non tam in ponderibus rationum, quam floſculis eloquentiae ſuae repoſuiſſe videtur, dum precibus blanditiisque tantum non puellaribus delicias ſuas inuitat, vt Lipſiam iterum aduolare velint ad deguſtandam compendii orthodoxi ambroſiam, nemo ipſius aduerſario ſuaſerit, vt ineptiendo cum iſto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adoleſcentum plauſus velut ad aram Lugdunenſem non ſine anxietate declamet.

Acrivs inſurgit in Epiſcopi ſua Samvel Strimesivs, Profeſſor Francofurtanus, non ſolum omni Sophiſtices adparatu, ſed & effuſa vbertim conuiciorum & ſcommatum colluuie, qua tanto importunius iactare ſe coepit, poſtquam immenſos ſpiritus eidem videntur acceſſiſſe, quia Pufendorfius rationes ipſius circa quaeſtionem de origine moralitatis prae Velthemii ſcopis diſſolutis commendauit. Quem & audio ingenti deſiderio reſponſum a Pufendorfio hactenus expectaſſe, quod ſcabioſum ipſius caput acri lixiuio valde opus habeat. Sed puto praeſtiterit, vt Strimeſius ſeipſum ſcalpat, poſtquam in praeſens nemo tanto honore eundem dignaturus eſt, vt tam foedam impudentiam aliter quam contemptu vindicandam iudicet. Mihi in tui gratiam, Marce ſuauiſſime, ſuffecerit paucis perſtrinxiſſe, quae circa rem ipſam idem dicto ſcripto mouit.

§. I. Argvit igitur, Pufendorfium, circa conſiderationem hominis, in diſciplina Iuris Naturalis ſtatum tantum corruptum, ac nihil integri complexum ſuppoſuiſſe. Pufendorfius hoc ipſo iniuriam ſibi fieri queritur, cum locis ibi adductis de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 1. § 5. & c. 2. § 9. conſiderauerit hominem prout multis, egregiisque a Deo dotibus eſt praeditus, quae & hodie licet infra primaeuam perfectionem ſuperſunt: vti eſt dignitas & praeſtantia humanae naturae prae brutis, anima immortalis, ratio, ingenium,

intellectus ordinis; ac non ſolum in ſtatum integrum, ſed & eum, qui nunc eſt, cadunt. Hiſce bonis affectionibus eiusdem prauae inclinationes ſubiunguntur. Aſt qui in homine bona conſiderat, & idem hominem conſiderat, *prout* natura ipſius corrupta eſt, is hautquaquam hominem *tantum* conſiderat vt corruptum: nec ſi poſteriori conſiderationi particula *prout* adponatur, ideo ſtatim conſideratio immediate praegreſſa aboletur. Sic & circa ſtatum hominis quid velut fictum, quid tanquam verum conſideret PVFENDORFIVS de Officio L. II. v. I. §. 4. & Diſſertatione de ſtatu hominum naturali aperte tradit. Eas fictiones ſi Strimeſium pro ſua grauitate *conſiderare non decet*, non decebat quoque easdem haud intellectas aut cauillatione detortas damnare. Interim Pufendorfius hominem ſemper conſiderauit non vt beſtiam, ſed vt hominem, id eſt, vt animal ratione praeditum. Id quoque nullus mortalium animo concipere poteſt, quare indignum ſit homine, aut quomodo ad genus humanum ſusque deque habendum diſponat, ſi quis vel hominem ab omni auxilio humano deſtitutum, vel genus humanum imperio plane ſublato ſibi animo conceperit, vt vel vtilitatem ſocietatis, vel imperii ciuilis aeſtimare inde diſcat. Hypotheſin aut theſin Pufendorfii per hoc retundi, quod *in nobis ſuperſint reliquiae bonitatis;* neque opus eſſe, *vt in iure naturali homo conſideretur prout corruptus eſt, & prout ſcatet multis prauis cupiditatibus*, id gratis & ſine ſenſu dicitur. Nam reliquiae illae bonitatis non vtique vniuerſas humanas affectiones abſoluunt, ſed praeter eas in homine multae quoque occurrunt prauae cupiditates. Cur ergo non liceat in homine conſiderare & quod bonum ſupereſt & quod corruptum eſt? Addit: *Huiusmodi hominem hic ſupponendum, non vero in diſciplina Iuris Naturae tractandum ex profeſſo.* Sed quis vetuerit in diſciplina regendis hominum moribus deſtinata prauas in homine cupiditates non ſupponere ſolum, ſed & ponere, quippe quae etiam citra ſublimioris diſciplinae ſubſidium ipſis ſenſibus deprehenduntur? Praeſertim cum citra has neceſſitas vitae ciuilis intelligi nequeat. Neque tamen ex profeſſo de ſtatu corrupto hic, vti in Theologia, agitur, quae in oppoſitione ad ſtatum integrum, & ſecundum alios effectus, alioque fine iſtum conſiderat. Ita de prauitate mortalium Pufendorfius iure agere potuit, cum de primaeua integritate paucis duntaxat inſinuaret, quia iuris naturalis diſciplinam pro hominibus, quales nunc ſunt, tradidit, non pro illis, quales in Paradiſo quondam erant.

§. II. CIRCA ſtatum hominum naturalem quae Strimeſius mouet, parum candoris aut ingenii prae ſe ferunt. Mirum eſt, iſtum Pufendorfio Hobbeſium exprobrare non deſinere, cum ſatis conſtet, in Germania hunc, qua a verbo abit, a nemine ſolidius deſtructum, quam a Pufendorfio, & quidem non ſolo Nouatoris conuicio, quo velut fulmine Carteſium proſterni a ſe iudicant veteramentarii, ſed rationibus ab ipſa naturae & rerum indole petitis: vt tamen idem multa durius dicta ad genuinum ſenſum, quantum res ferret, deflexerit, & recte dicta adſpernanda non duxerit eam ſolam ob cauſam, quod ab Hobbeſio prolata forent. Quo candore ſi omnes Philoſophantes vterentur: plus profectuum, minus rixarum in re literaria exſiſteret. Igitur qui poſt tot proteſtationes

tiones ac demonſtrationes Hobbeſii nomine Pufendorfio inuidiam apud vulgus literatorum facere non deſinunt, malignitatem animi ſui nimis quam impudenter apricantur. Porro quae Strimeſius circa ſtatum naturalem, prout is a Pufendorfio deſignatus eſt, carpit, manifeſte arguunt, ipſum quid hic eo ſibi ſtatu velit, non intellexiſſe. Ad nauſeam vsque a Pufendorfio inculcatum fuit, ſtatum naturalem ipſi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio ſubſunt, vt talium. Quali in ſtatu omnes viuunt Reges, & qui par hiſce imperium habent. Cuius indolem atque iura ita diſtincte & perſpicue deſcripſit Pufendorfius, vt ante eum nemo. Eo turpius labitur Strimeſius, quod eum ſtatum naturalem a Pufendorfio *ſociali ſtatui opponi* ſcribit; quod nuſpiam ab hoc factum. Recte porro Pufendorfius in ſtatu ſuo naturali hominem a nemine praeter Deum dependere ſtatuit. Sed quod idem eiusmodi homini ius tribuat ad omnia conſeruationi ſui ſe iudice inſeruitura, idque iuxta naturalem, omnibusque animantibus inſitam legem; aut quod genus humanum non ad ſuperiorem dignioremque quam de corporis ſui conſeruatione homini cum brutis communem legem alligatum arbitretur; id quomodo ſalua fronte dici queat, non video. Sane rationem, eamque ſenſu aeternae legis imbutam in ſtatu naturali viuentium regulam facit Pufendorfius; quae puto non omnibus animalibus eſt inſita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimeſius Pufendorfium reprehendit, quod ſuo ſenſu ſtatum naturalem dari dixerit; eadem opera damnat Reges atque Reſpublicas, quibus ea praecipua dignatio habetur, quod praeter Deum neminem ſuperiorem agnoſcant. Quod de contradictionibus pergit, quibus ſtatum naturalem a Pufendorfio deſignatum premi arguit, vix citra commiſerationem legi poteſt. Iam antea monitum fuit; Pufendorfium nuſpiam ſtatum naturalem reuera exſiſtentem *ſtatui ſociali* opponere. Vnde non magis contradictio eſt, ſi dicam; ſtatus naturalis reuera nunc exſiſtens id habet, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate iungatur; quam ſi dicam: Rex Perſarum viuit in ſtatu naturali reſpectu aliorum Regum & Rerumpublicarum qui tamen idem cum vxoribus, cum liberis, cum miniſtris, cum ciuibus ſuis peculiari ſocietate iungitur. Secundam contradictionem ipſe Strimeſius explodet, ſi mente concipere poſſit, vnum eundemque hominem reſpectu quorundum hominum viuere in ſtatu naturali, reſpectu aliorum in ſtatu aduentitio. Sic Rex Perſarum reſpectu Turcae, Mogoris, Moſci aliorumque Regum in ſtatu naturali, reſpectu, ſubditorum ſuorum in ſtatu ciuili degit. Nam Perſa, Turca, Mogor, Moſcus inuicem vnus alteri non ſunt ſubiecti, neque communem in terris habent dominum; quae eſt definitio in ſtatu naturali viuentium: qui tamen plurimos alios homines poſſunt habere peculiari ipſis vinculo innexos. Tertiam contradictionem nemo ſomniabit, cui integra valetudo conſtat: *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate iunctum, nemini tamen praeterquam Deo ſubiectum eſſe*. Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta vxoribus, liberis, aulicis, ciuibus ſuis peculiari ſocietate iungitur; nec eo minus gloriatur, ſe nemini praeterquam Deo ſubiectum. Quarta itidem contradictio expirat, ſi Pufendorfii theſis cum Strimeſii commento conferatur. Illa eſt: in ſtatu naturali conſtitutus, habet facultatem e proprio

iudicio & arbitrio agendi omnia, quae ſanae rationi congruunt. Quae plurimum diſcrepat ab ea, quam Strimeſius finxit: *Hominem ſtatu naturali ex proprio iudicio atque arbitrio agendi habere facultatem; & nihilominus ſingulos iuxta dictamen certae rationis agere.* Id nimirum ex mente Pufendorfii eſt fraternitatem Geſenii affectare, non de ſacris eiusdem participare velle, ſed alterius theſes non intellectas aut malitioſe detortas impudenter cauillari. Paris indolis eſt quinta contradictio. Theſis Pufendorfii eſt: *Status naturalis antequam in ciuitates conceſſum eſt*, id eſt, ſtatus patrum familias ſegregum *multa habet adiuncta incommoda.* Hanc ita deformat Strimeſius: *In hoc ſtatu ſingulos iuxta dictamen rectae rationis agere, & nihilominus ſtatum hunc per ſe plurima habere adiuncta incommoda.* Hoc nimirum eſt alium contradictionis arguere. Porro quanquam ſtatus verbi gratia, parentum & liberorum recte poſſit vocari naturalis hoc ſenſu, quod naturae rerum & placito Creatoris ſit congruus; haud minus tamen fas fuit Pufendorfio, eundem ſtatum parentum & liberorum inter aduentitios referre, naturali in alio ſenſu contradiſtinctos; quia idem non niſi facto humano interueniente exſiſtit. Id quoque contradictionem inuoluere videtur Strimeſio: *Statum naturalem id habere, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate iungatur, & tamen hominum nemini praeterquam Deo in eo ſubiectus ſit, omnibus vero hominibus aequalis.* Etſi hoc a Pufendorfio tradi Strimeſius negat: aequiualentia tamen verba ſenſumque apud eundem reperiri contendit. Nam, inquit: *Si in ſtatu naturali quiuis cuiuis alteri, cui neque ipſe ſubiectus eſt, neque idem ſubiectum habet, aequalis cenſetur: qui fieri aliter poteſt, quam vt aliquibus hominibus peculiari ſocietate iunctus, & nemini praeterquam Deo ſubiectus, illis omnibus, pariter nemini praeterquam Deo ſubiectis, aequalis ſit?* Hanc ſententiam Pufendorfio non repugnare perſpicio: ſed eandem priori ſententiae Strimeſii haud aequiualere manifeſtum eſt. Sane aequiualentia non ſunt: qui in naturali ſtatu viuit, omnibus hominibus eſt aequalis: & qui in naturali libertate viuit nulli homini ſubiectus, is aequalis eſt omnibus illis, qui nemini ſubiecti ſunt. Prius aſſertum, quod Strimeſius ſibi finxit, falſum eſt. Poſterius Pufendorfii traditum manifeſtae veritatis eſt: ſaltem illis, qui rem intelligunt. Pertinacis porro ſtuporis eſt indicium, quod Strimeſius denuo ſibi oſtendi petit *Societatem*, in qua omnes aequales ſint, nec alter alteri ſubiectus. Nec minus, quod idem *ſocietatem & ſtatum naturalem* pro ſynonymis habet. De caetero, quid planius eſt illis, quae Strimeſius animo concipere non poteſt? Sane, verbi gratia, Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta Perſis, peculiari ſocietate iungitur, ipſe velut Rex ſoli Deo obnoxius, cum caeteris Regibus itidem nemini ſubiectis, aequalis agit, quod in omnes Reges congruit. Sed & noſſe debebat Strimeſius, ſtatum eorum, qui in naturali libertate inuicem degunt, vtut communi ſocialitate iunctorum, ſocietatem proprie non eſſe, nec vocari poſſe: verbi gratia, Mogor, Perſa, Turca, Moſcus inuicem in vna ſocietate non viuunt, ſeu vna peculiari ſocietate non continentur; ſinguli tamen cum aliis ſibi ſubiectis in ſocietate viuunt. Sententia Pufendorfii, *quod ſui ipſius conſeruationi quam maxime ſtudeat, qui credit, ſe non ſibi, ſed toti mundo conditum*, quare carpatur, non perſpicio, cum ei

ei conſpiret dictum 2 Sam. XVIII, 3. 21. 17. Negat denique Strimeſius, rationem fuiſſe redditam, quare plures quam quatuor ſtatus dentur. Atqui ſubiunxerat vtique Puſendorſius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis ſtatum dari: id quod non obſtat, quo minus hominis ſtatus ſeu conditio in diſciplina Iuris aut Medicinae alio reſpectu conſideretur. Ita toto hoc capite ſtuporem ſuum apricatus eſt Strimeſius, dum a ſe non intellecta miro animi impetu oppugnat.

§. IV. Svper principali quaeſtione de origine moralitatis in aperto eſt, ſtatum controuerſiae a Puſendorſio non inſidioſe, ſed ingenue & ſimpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuiſſe reſtrictum; extra quam aliis eandem protrahere fas non eſt, ni cum propria vmbra luctari velint; a qua culpa nec Strimeſius immunis eſt. Caeterum principio eius controuerſiae de diſtinctione inter exſiſtentiam & eſſentiam rerum nihil iactatum reperi, ſed ab auctoribus rixae illius ſimpliciter voluntatem Dei ab origine moralitatis excluſam; eamque diſtinctionem poſt prolatam ab illis, qui nugatoribus iſtis ſuccenturiari voluerunt. Puſendorſio etſi ſatis eſſe poterat euiciſſe, moralitatem rerum quoad exſiſtentiam voluntate Dei poſteriorem eſſe; tamen laceſſentibus aduerſariis idem quoque circa eſſentiam aſſerere eſt conatus. Et quia de rerum eſſentiis, ideis atque vniuerſalibus veteres iuxta & recentiores philoſophi in diuerſa abeunt, Puſendorſio haec arriſit ſententia, quae eſſentias rerum ab exſiſtentia abſtractas non niſi conceptus rerum inadaequatos agnoſcit, in cerebris philoſophorum primum enatos. Vnde nimis liberalem putamus illationem Strimeſii: *Si conceptus rerum generales* e rebus vtique exſiſtentibus aut exituris formati, *ab interitu indiuiduorum*, ſeu ab exſiſtentia vel non exſiſtentia huius vel illius indiuidui *non dependent*, (non ſimpliciter ab exſiſtentia vel non exſiſtentia;) *abſurdum non eſſe iſtorum aeternitatem ante primam rerum actualem originem & exſiſtentiam velut retrotrahere* hactenus, vt cum exſiſtentiam earundem voluntas diuina antecedat, haec in conceptibus illis abſtractis rerum naturam conſequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout a voluntate eiusdem abſtrahit, eſſentias rerum non inferre haud obſcurum arbitramur. Nam praeter rationes iam a Puſendorſio allatas patet, eſſentias rerum vtique certi quid eſſe, atque definiti. Atqui omnipotentia Dei, antequam ad certi quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem eſſentiam habere ſe intelligitur. Igitur poſita potentia Dei, ponitur ſane aliquid extra Deum eſſe poſſe: ſed quia illa potentia in ſe non eſt definita, & ad certi quid determinata, ſeu quid eſt *omnipotentia* ideo illis, quae eſſe poſſe dicuntur, certa & definita eſſentia tribui nequit, quouſque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certi quid reſtricta fuerit. Sane qui negat hominem eſſe poſſe, negat Diuinam omnipotentiam. Nequaquam tamen poſita omnipotentia Diuina ponitur eſſentia certa & definita hominis ſeu rei, cui certa definitio competat, niſi, poſita quoque voluntate Dei. Igitur Puſendorſius quando conceſſit; *primum fundamentum, vt aliquid extra Deum eſſe poſſit, eſſe omnipotentiam*, nihil conceſſit, vnde Strimeſio paeana ſibi canendi tanta cauſa ſurgeret. Nam nuda & indeterminata poſſibilitas eſſentiae nomine

minevenire nequit, & *essentia in determinata* σιδηρόξυλον est. Contra vltimata responsio, quare cuiusuis rei essentia talis sit, non est haec, quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Quo non parum faciunt, quae Pufendorfius de discrimine potentiarum addiderat; ad quae vltro oculos sibi clausisse videtur Strimesius, vt sine rubore conuitiari posset. Sane quam maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra non esse facultatem necessariam; vt eadem essentialis sit. Equidem si Deus non esset omnipotens, Deus non esset: eius tamen omnipotentia non necessario, sed libere se exserit. Saltem id inde patet, male ratiocinari Strimesium, quando ait: *Omnipotentia diuina concepta essentias rerum in genere & indeterminatas, sicque per consequens easdem in specie hominis & honesti humani determinatas, etiam non concepta Dei voluntate, concipiendas esse.* Sic posito figulo & argilla, possunt fieri vasa fictilia. Sed antequam figulus secum constituerit, an operari omnino, & qualia vasa conficere velit, vrcei aut patinae essentiam frustra inuestigaueris; quae tunc demum resultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum, se determinauerit. Ante eam determinationem, quae voluntatis est actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vasis essentiam se habet. Vasibus semel confectis licet eorum essentiam etiam ab exsistentia abstrahendo concipere; vt tamen, si quaestio exsurgat, vnde vasibus talis & non alia sit essentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa essentia ante eiusdem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi sequuntur ipsas res, prout exsistunt, non vice versa: Est tamen discrimen inter Deum Creatorem & figulum, id est, inter omnipotentem, & eum, cui finita est potentia, disciplina aut meditatione adquisita, quod in hoc ante opus requiratur idea, quae & exsistere potest ante voluntatem producendi: quod inde prouenit, quia in isto est potentia certis limitibus circumscripta. Id quod in eo non videtur necessarium, in quem quadrat illud: *Dixit & facta sunt.* Igitur infeliciter ratiocinari arbitramur Strimesium: *Si adquisita potentia ideas obiectorum necessario infert*, nempe propter finitam naturam; ergo & omnipotentia Dei essentiales obiectorum suorum ideas necessario inferet, & quidem tales, quae voluntatem diuinam antecedant. Perdit quoque operam Strimesius in sequentibus.

§. VIII. Non negat Pufendorfius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen, nisi posita voluntate diuina, intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor. Hoc enim negato, idem negatur esse idem. Qualem quidem contradictionem Strimesius hic nondum demonstrauit.

§. IX. Porro vti Strimesio πρῶτον ψεῦδος Pufendorfii videtur, hominis ideam a sola voluntate diuina ceu origine proxima suspensam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad eius voluntatem promanasse: ita contra Pufendorfius πρῶτον ψεῦδος Strimesii iudicat, aliam originem exsistentiis rerum, aliam essentiis, quae non nisi inadaequati istarum conceptus sunt, attribuere; & cum

& cum concedatur, a voluntate Dei esse, vt res, quales sunt, exsistant, negare earundem essentias, vt tales sint, a voluntate diuina esse. Cui & displicet, essentias rerum velut possibiles ab omnipotentia diuina, velut voluntatem diuinam antegressa, deriuare. Sufficere quoque iudicat Pufendorfius essentias rerum inquirere, quae per voluntatem diuinam extitere, & adhuc exsistunt. Sed quia omnipotentia Dei latius se extendere posse intelligitur, quam vniuersitatem rerum creatarum vtpote finitam; haec puto Strimesii mens est, illis etiam, quae contradictionem non inuoluunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet, essentiam vtique velut possibilem tribuendam esse, vtut ea Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus essentiis delineandis, vt Strimesius sese iactat, Pufendorfius credo non inuidebit. Caeterum neque in Cartesii, neque in vllius Philosophi verba iurauit Pufendorfius, etsi valde probet institutum virorum ingeniosorum, qui magis e dictatis sanae rationis, & curiosis naturae obseruationibus, quam e Scholasticorum ac vulgarium Peripateticorum nugis sapere malunt. Strimesius porro nunc omnipotentiam diuinam sanctitai & bonitati sociat, cum hactenus solius omnipotentiae mentionem in hac disceptatione fecisset. Eam sapientiam atque bonitatem liberas facultates neque absurde neque incogitanter pronunciauit Pufendorfius; quia sapientia & bonitas ideo maxime adoranda est, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed glossema Strimesii putidam cauillandi libidinem arguit, *liberas, id est, non necessarias:* quasi quispiam sanus in dubium reuocare possit, quod Deus vtique essentialiter & necessario sit sapiens & bonus; cum nisi talis non esset, Deus non esset. Nec minus tamen sapientiam & bonitatem Deus non exserit necessario, velut machina quaepiam, sed libere, id est, ex optima sua voluntate. Nuspiam tamen Pufendorfius originem bonitatis & malitiae in *absolutam* Dei voluntatem contulit. Etsi haud quidpiam sinistri humano generi metuendum autumet, si origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & sapientissimi referantur, quam alii essentiis a voluntate ipsius non dependentibus velut capitulatione aliqua Caesarea aduersus abusum potentiae circumscribere velle videntur. Quomodo autem per hanc sententiam discrimen legum naturalium & positiuarum tolli, aut peccatorum aequalitas statui videatur, quod Strimesius arguit, nobis quidem haud adparet.

§. X. Si igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Diuorum Metaphysicorum, Regni Barbariei numinum tutelarium, nec adeo difficulter sententiam suam ab absurditatibus philosophicis liberabit, quas vt aliqua specie impugnare aduersarii possent, id solenne artificium adhibetur, vt subinde vocabula quaedam inserciant, quo eiusdem sententiam deprauent, suspectamque & calumniis opportunam reddant. Sicuti sane non est pro Strimesii candore, cuius ipse solus praeconem agit, quod dicit; a Pufendorfio omnem bonitatem & malitiam a *libera* Dei voluntate ceu fonte vltimo arcessi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in scriptis eius non extat, & quid eidem insidiarum subsit, haud obscure pellucet. Cum cordatis quoque Theologis facile Pufendorfio conueniet, qui magno studio circa tradendum] Ius Naturale id egit,

egit, ne quid controuerſiarum Theologicarum attingeret. Quo fine & monuit, quae de indole iuſtitiae punitiuae in foro humano exercendae docentur, ad iuſtitiam diuinam in tribunali diuino exercendam omni ex parte haud quadrare; eoque ex hiſce principiis Socinianos vix ſolide refutari poſſe, cum tota oeconomia ſalutis noſtrae myſterium ſit rationi ſibi relictae incognitum, ſupraque eiusdem captum poſitum. Reuelatione autem diuinitus facta nunquam dogmata iſta parum rationalia ſeu rationi repugnantia cenſuit Pufendorfius. Cum poſitis principiis quae reuelatio diuina ſuggerit, non adeo arduum ſit rationalem quaſi conſecutionem & catenam articulorum fidei inueſtigare; ac miſere ſe res Chriſtiana haberet, ſi id demum e Strimeſio diſci deberet. Sed qui reuera ingens ingenii ſui ſpecimen editurus eſſet, ſi iſta e ſola ratione amota reuelatione diuina, demonſtratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii e principiis iuris humani Socinianos refutauerint, diſquirere a Pufendorfii inſtituto alienum fuit; cuius quoque non intereſt, quid circa hanc materiam meditetur Strimeſius, a quo inſigne hic iubar edita hucuſque Specimina vix pollicentur. Qui & malignum candoris ſui ſpecimen exhibet, quod cum primum de errore alterius propoſuiſſet, poſt quomodo ab eodem Pufendorfius ſe liberet, lectorem ad eiusdem ſcripta remittat: quod artificium eſt illorum, qui imperitis ſcrupulos & ſiniſtram de aliis opinionem inſinuare inſtituunt. Quare enim is non potius aperte arguebatur, aut abſoluebatur? Quod denique ex iuſtitia Dei argumentum duci poſſe putat Strimeſius, vt Pufendorfius cauſa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum eſt. Eſt Deus vtique natura ſua iuſtus, & ſi iniuſtus eſſet, Deus non eſſet. Sed quia iuſtitia eſt attributum Dei, vt eſt conditor & rector huius vniuerſi; Geneſ. XVIII. 25. neque intelligi poteſt, niſi alii extra ipſum exſiſtant, ſicuti & humana iuſtitia eſt virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, a voluntate Dei primo eſſe, vt ſint obiecta, circa quae iuſtitia Dei locum habeat.

§. XI. Caetervm poſtquam Strimeſii veſtigia legere placuit, etiam qua ille ſubinde ad prius iam inculcata reuoluitur, ſequendum eſt, etſi non ſine meo, tuoque, Conſobrine ſuauiſſime, taedio. Proteſtatus fuerat Pufendorfius, a ſe tantum inueſtigari originem moralitatis in actionibus humanis. Eius origo cum quoad exſiſtentiam a voluntate Creatoris ſit, quod nemo abnuit, putat Pufendorfius etiam quoad eſſentiam non aliud eidem principium poſſe attribui. Ideo nempe quia eſſentiae rerum creatarum non ſunt aliquid ante ipſarum exſiſtentiam, ſed ſunt conceptus rerum inadaequati. Quarum & ideae fingi cum ratione nequeunt, niſi poſita voluntate Dei talibus aliquando exſiſtentiam tribuendi. Huc progreſſo quieſcere non conceditur Pufendorfio, ſed vtique ad rimanda diuinae naturae adyta compellitur, dum importune occinitur; in ſigno rationis diuinae a bono morali voluntatem praecedi; cum iſte temerarium iudicet, ſi mortales ita confidenter naturam diuinam ad modulum humanae rationis exigant. Nam id ſignum rationis quid aliud eſt, quam ordo & modus concipiendi naturam diuinam ad modulum noſtrae rationis? Quia tamen eam diſceptationem defugere ipſi per importunitatem aduerſariorum non

non licuit, non adeo arduum ipsi fuerit ostendere, voluntatem in signo rationis post bonitatem & sanctitatem non esse collocandam, quidquid Scholasticorum scita dictitent, quibus nondum, quod sciam, auctoritas omni exceptione maior consensu Deorum atque hominum collata est. In summo quippe Ente ad normam rationis nostrae considerato tria potissimum e positiuis attributis velut prima occurrunt, intellectus, voluntas & omnipotentia: caetera attributa positiua isthaec velut comitari intelliguntur. Sic sapientia concipitur velut perfectio intellectus diuini; bonitas, iustitia, sanctitas, velut perfectio voluntatis. Quam ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, aut anteponenda, sed vel postponenda, vel quasi concomitans concipienda est, vt dicatur bona, sancta, iusta Dei voluntas. Haec quippe attributa in Deo, nisi posita eius voluntate, non magis intelligi possunt, quam suo gradu in homine, si huic voluntatem detrahere velis. Etsi hautquidquam asseratur, illa hactenus a voluntate diuina originem ducere, vt ab actu diuinae voluntatis demum resultarint. Duorum igitur attributorum, si vnum se ita habeat ad alterum, vt illud absque hoc intelligi nequeat, & singularem, quandam perfectionem eidem largiatur, illud vtique priusquam hoc concipi non potest & debet. Iam autem Deus bonus, sanctus & iustus intelligi non potest, ni voluntate praeditus concipiatur, eoque ista attributa Dei sunt vt volentis, diuinaeque voluntatis perfectiones. Vnde patet, frustra in hac disceptatione vel naturam Dei, vel eius sanctitatem aut bonitatem voluntati eiusdem opponi, aut illam potiori iure, quam hanc primam bonitatis moralis normam dici. Palmaria sic ratione destructa nil amplius periculi sententiae Pufendorfii imminet a distinctiunculis inter actum primum obligationis, & actum secundum, inter essentiam legis, eiusque exsistentiam; quarum inanis adplicatio facile patebit, si quis superius & alibi disputata expendere velit. Ac non nisi abusiue obligatio dicitur consecutio eius, cuius antecedens a voluntate nostra originem traxit. Nec tantas tragoedias excitari par erat, quod quaedam verba ex OSIANDRO pro sua sententia allegasset Pufendorfius, etsi circa aliam partem iste ab eadem discrepet. Deinceps quoque puto, desinet mirari Pufendorfius aliquid quantumuis ineptum, aut importunum a Strimesio proferri, postquam hic tanta specimina tetrici aut maledici Sophistae dedit. Qui enim antea bene de aliquo senserat, is miratur, cum turpiter eum se dare videt: sed vbi pudorem plane eundem decoxisse perspicit, nihil amplius miratur, quicquid idem stolide effutierit. Id quoque non repugnat, vt diuersae rationes adducantur, quare homini bona facienda, mala omittenda sint, puta, quia id diuinae sanctitati, aut rectae rationi, aut imagini diuinae congruit. Ex quo tamen nullo modo consequitur, moralitatem actionum humanarum promanare a principio, quod antecedat voluntatem diuinam; adeoque non sequitur; hoc vel illud congruit imagini diuinae, igitur per se & sua natura honestum est antecedenter ad voluntatem diuinam.

§. XII. DENIQVE & conceptum Pufendorfii circa attributa diuina frustra cauillari videtur Strimesius. Vtrinque in confesso erat, attributorum diuinorum ratione ipsius rei non esse vnum altero prius aut posterius. De quo

quod Pufendorfius verbo monuerit, nulla Strimeſio mordendi cauſa erat. Noſtro autem concipiendi modo attributa diuina conſiderari poſſunt vel ſimpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creatarum. Circa priorem conſiderationem agere, Pufendorfio propoſitum non fuit; qui & ſemper proteſtatus eſt, ſibi tantum originem moralitatis in actionibus humanis inueſtigari. Circa poſteriorem autem conſiderandi modum haud adparet ratio aut neceſſitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens ſeu liber concipiendus ſit. Saltem id manifeſtum eſt, voluntatem Dei velut ab eiusdem omnipotentia dependentem non intelligi; aut Deum non poſſe liberum ens concipi, niſi prius concipiatur omnipotens. Id enim falſum eſt, quod Strimeſius tradit, omnipotentiam Dei voluntate diuina neceſſario priorem concipiendam, quia *potentia in ſigno rationis ſemper actum anteuertit*. Nequaquam enim omnipotentia diuina habet ſe ad voluntatem diuinam, ſicut potentia ad ſuum actum. Quin ipſa voluntas non notat actum ſeu volitionem, ſed potentiam libere ſe determinandi. Vnde ſophiſticatio eſt, qua non niſi pueris illudi queat, quod ſubiungit Strimeſius: Deus cumprimis in reſpectu ad res extra ſe poſitas prius *poſſe velle, quod omnipotentia comprehenditur*, quam actu velle intelligitur. Nam id *poſſe velle;* id eſt, ea facultas libere ſe determinandi non comprehenditur ſub omnipotentia; ſed omnipotentia reſpicit extra Deum res creandas, quae cum ſit omnipotentia, id eſt, immenſa, infinita, circa inueſtigandas origines rerum creatarum prioris prae voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligatur. Vno verbo; omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus poſſit intelligere aut velle, ſed quia poteſt facere, quicquid vult. Quod autem e ſententia Pufendorfii ſequatur id, quod quidam Carteſianorum admiſere, ſi Deus aliter voluiſſet, bis duo non fuiſſe futura quatuor, eoque eſſentias rerum ab omnipotentia, non a voluntate prouenire, hoc mihi non videtur. Pufendorfio ſufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, vt hanc propoſitionem, bis duo non ſunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuiſſet, ſi Deus rerum naturam & intellectum hominis aliter creaſſet, vt ea velut vera concipi poſſent, quae nunc vt ſe mutuo deſtruentia concipiuntur, alios anquirere patitur, quibus magis vacat, telas aranearum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentiae Dei voluntatem eiusdem priore loco a rebus creandis depulerit, quia confuſa & indiſtincta quaeſtio, cur *aliquid* extra Deum eſſe queat, in potentiam Dei ſit reſoluenda. Nam iſtud *aliquid*, nunquam accedente voluntate Dei, quantum a nihilo differt? Aut quid eſſentiae eſt *aliquidditas?* Vt autem rebus certa eſſentia attribui queat, neceſſum eſt, potentiam Dei, quae non definita aut limitata, ſed omnipotentia eſt, ad certi quid & definiti a voluntate fuiſſe determinatam; vnde & ad hanc praecipue origo effectus refertur. Super *Socialitate & fundamentali legis naturalis propoſitione* cum Strimeſius maledicentiae & irarum affatim, ſolidae rationis nihil adferat, non eſt, quod cordatus quiſpiam iſta moretur.

MODESTVM ſe ſatis, & prout eruditum virum decet, exhibuit IOH. IOACHIMVS ZENTGRAVIVS in Originibus Iuris Naturalis. Earum prooemio hactenus

ctenus quidem satisfecisse Pufendorfio videri potest, quod declarat, non ipsum, sed alios a se insimulari eiusmodi errorum, quos bonus ac pius vir de se credi, tolerare non potest, nec debet. Etsi satius fuisset, isthanc declarationem priore scripto fuisse distinctius expressam, & clarius expositam, si quid circa Pufendorfii sententiam monendum videretur, nec eius nomen illis admixtum, qui dogmata sua ab absurditate aut impietate purgare vix possunt. Et cum non diffiteatur Zentgrauius, discussionem sententiae Pufendorfianae, praecipuam sibi occasionem praebuisse scriptum id formandi, non vacabat ratione suspicio, ne in ipsum iacta forent dicta, quae nemo honestus tacite deglutierit; praesertim cum non constaret, de quonam Lectores eadem accepturi essent.

Circa controuersiam primam de doctrina Iuris Naturalis ad disciplinam Christianorum tradenda post factam hancce a Zentgrauio declarationem parum dissensus superfuturum videtur, quae nullas fuisse insidias ostendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pellucebant. Id tamen non inficiabitur Zentgrauius, ad liquidum prius deducendam vniuersalem doctrinam iuris naturalis e solo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnabit, quo minus si quid peculiarium dogmatum inter sectas Philosophantium, vel certam religionem professos receptum fuerit, subuertatur. Vbi si quis vniuersi iuris disciplina probe imbutus fuerit, ei in procliui est obseruare, quae singularum ciuitatum Legislatores superaddiderunt, quemadmodum autem infeliciter circa iura versantur, qui nullo positiuorum & perpetuorum discrimine haec inuicem confusa tractant: ita intricari magis, quam illustrari disciplinam iuris naturalis iudicauerim, ni hoc discrimen probe obseruetur. In isthac autem tractatione, quod Pufendorfius nullam rationem habendam censuit Moralistarum, qui duobus abhinc seculis orbem Christianum immensa voluminum mole oppleuerunt, nec adhuc opplere desinunt, causa ipsi fuit, quod eorum institutum priscis Ecclesiae Doctoribus ignotum id spectet, vt Laicorum, quos vocant, actiones non amplius e liquidis diuinarum literarum, aut rectae rationis dictatis, sed e Sacerdotum libidine suspendantur, omnia ad dominatum sacrum referentium.

Circa secundam quaestionem, quae palmaria est, *de Origine Moralitatis seu Legis Naturalis*, id agnoscit Zentgrauius, Deo eiusque voluntati cum bonitate, sanctitate, & sapientia coniunctae quicquid est in acceptis referre suum esse, tum vt sit id, quod est, & vt tale sit, & a Creatore vnicuique creaturae assignatum tum essentiam, tum partes & requisita, e quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed si quaeratur *de ratione ipsius naturae rei, vnde in genere causae formalis, non in genere causae efficientis, sit, quod verbi gratia, homo sit animal rationale, blasphemia turpis, ad voluntatem Dei non esse recurrendum: sed sicut verbi gratia, in triangulo e tribus angulis contiguis formaliter oritur triangulum, ita e combinatione animalitatis & rationalitatis oriri hominem. Vnde sicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirat in triangulo, non qua antecedens praecise diuina voluntas: ita veritatem humanae naturae, quae immutabilis sit, immutabiliter quoque determinatam certorum essen-*

tialium requisitorum connexionem requirere, cum non ex quolibet fieri queat, nec idem vt vere idem seu eadem natura sit, & maneat, ex diuersa & opposita constare possit ratione, sic vt velit proin Deus hominem creare animal rationale, quia eius veritas quatenus ficto opponitur, ita habet; non autem ideo praecise homo sit animal rationale, quia Deus ita vult. Esse quidem voluntatis diuinae etiam antecedentis & assignantis, vt animalitas & rationalitas ad creaturam completam, quae homo dicitur, constituendam combinetur: sed ipsam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species, quae homo dicitur, & quod haec sic exoriens species, qua talis horum & non aliorum requisitorum connexionem immutabiliter velit, hoc se vicissim ad illam habere antecedenter. Addit tamen, *haud crude dicendum, voluntatem Dei ab eo penitus excludi, quod ad eam se antecedenter habet. Quod enim consequenter Deus designat, approbat & confirmat ex infinitae suae sapientiae dictamine, fieri decernit, ab eo voluntas eius non simpliciter exclusa dici debet.* Puto me sensum horum dictorum recte concipere, & breuius iuxta, clariusque exprimere, si dicam: Voluntati Dei omnes res creatas, & cuique essentiam suam vna cum exsistentia assignatas: sed quod homini talis natura qualem iam habet, & non alia fuerit tributa, id non a voluntate Dei esse, sed antecedenter se ad eam habere, quia alias non verus homo, sed fictus & quasi contradictorius factus esset: cum veritas rerum ac mutui earum respectus a voluntate Dei non sint, sed eam antecedere intelligantur. Pufendorfium contra video essentias considerare, vel prout res iam sunt creatae, vel prout nondum creatae concipiuntur. Priori modo essentias nil aliud censet esse, quam conceptus rerum inadaequatos, qui a particularibus & variantibus rerum attributis, & huius vel illius indiuidui exsistentia abstrahunt. Sic quando verbi gratia, ab homine omnia attributa, quibus indiuidua varie vestiuntur, abstraham, & id solum retineam, quod ita illi proprium est, vt eo negato in diuersam speciem sit abiturus, remanet natura animalis & rationalis. Quod si autem quis interroget, vnde constet, homini hanc essentiam non ficte, sed vere attribui; adeoque veram esse hanc propositionem, homo est animal rationale; id planissime putat posse responderi, quia talis creatura in rerum natura exsistere conspicitur, cui hominis vocabulum inditum. Contra enim si coniungantur conceptus, qui in rerum natura non exsistunt, verbi gratia, chimaera, ficta, non vera res exprimitur, non minus ac si, quae natura disiunxit, coniungere aggrediar, verbi gratia, si hominem animal latrabile, canem animal rationale dicam. Cum igitur exsistentia reuera prior sit essentia, & haec non nisi partem exprimat eius, quod exsistit, & verum exprimat id, quod reuera datur seu exsistit, fictum notet id, quod exsistere traditur, cum non exsistat, aut secus exsistat: dicendum ipsi videtur; sicut a voluntate Dei res habent exsistentiam, ita & essentiam, & quod vere sint illud, quod sunt, quas si homo taliter conceperit, verum concepisse, sin praue, falsum, sin conceperit, quae non extant, ficta concepisse dicitur. Si igitur eidem non adparet, quomodo & a naturali connexione attributorum cuiusque rei essentialium, & a veritate eiusque fundamento, hoc quidem considerando modo excludi queat voluntas diuina, etsi intellectus humanus, dum res contemplatur,

platur, tantiſper ab ipſarum prima origine abſtrahere queat, adeoque & a voluntate, rerum natura, quam exſiſtere conſpicit, contentus. Verbo, cum eſſentia exſiſtentiae contradiſtincta ſit, tantum conceptus inadaequatus eius, quod exſiſtit, & veritas velut expreſſio reſpondens ei, quod exſiſtit, exſiſtentia autem a voluntate Dei ſit, igitur nec ab eſſentia, nec veritate rerum voluntatem Dei excludi poſſe, ſed vtramque ab hac vtique promanare. Quod ſi autem eſſentiae rerum, & connexiones attributorum eſſentialium cuiusque rei ante earundem exſiſtentiam, & prout ante creationem conſiderentur, Pufendorfius putat, eam ab intellectu humano concipi non poſſe, niſi concepto decreto voluntatis de creanda qualibet. An vero ante decretum Dei de creanda rerum vniuerſitate eſſentiae rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui diuino obuerſatae ſint, eademque tunc rerum veritas & conceptuum combinabilitas fuerit, qualis nunc eſt, Pufendorfius inquirere non vult; nec credit alium operae pretium facturum, ſi ea de re vigilans ſomniet. His ita poſitis non deſunt, quae ad Zentgrauii tradita reponi queant: *Veritas humanae naturae eſt immutabilis*; eſto, non tamen antecedenter ad voluntatem diuinam, ſed quando Deus decreuit facere hominem ad ſui ſimilitudinem. Eo decreto poſito humana natura immutabiliter requirit certorum eſſentialium requiſitorum connexionem, quia eius, qui ſapienter agit, voluntas ſibi non contrariatur; quod fieret, ſi volendo creare animal mentis capacius altae non vellet creare id rationale. Vnde *combinabilitas* animalis & rationalis naturae ſub hac hypotheſi tantum neceſſaria eſt, ſi Deus voluit hominem creare. Alias in ſe iſta *combinabilitas* vsque adeo neceſſaria non eſt, vt plurimae dentur animales naturae, quibus rationalis coniuncta non eſt, & rationales, quibus animalis coniuncta non eſt. Similitudo, quam Zentgrauius adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producente, vt ad praeſentem diſceptationem quadret, ita eſt adaptanda. Ponendus eſt artifex, qui primus omnium vaſa formare inſtituit. Is habet materiam ductilem ad quasuis formas: ſed prout ex vaſe aliquem finem quaerit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit formare vas ſuſtinendis candelis, talem formam aſſignat, qualem fini ſuo congruere iudicat. Atqui & forma eiusmodi vaſis, quod candelabrum dicimus, & congruentia eius formae cum fine ad voluntatem artificis antecedenter ſe non habet. Sed idem ſi, dum candelabrum voluit formare, amphoram formauerit, ſtolide operatus cenſebitur. Ita nec rationes iſtae formales, nec terminorum, & attributorum connexiones voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & aeternam eſſentiam veritatemque voluntate Dei priorem ponere rei, quae, quod ſit, & talis ſit, a voluntate Dei habeat. Quanquam autem abſtrahendo a voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus ſuam formam aſſignauit, interna requiſitorum cuiusque rei habitudo conſiderari poſſit hactenus, vt illorum inter ſe congruentiam nouo diuinae voluntatis actu ſanciri opus non ſit: propter abſtractam tamen illam conſiderationem dici non poteſt, hominem eſſe animal rationale, non quia Deus voluit, ſed Deum voluiſſe talem creare, quia eſſentia eius talis eſt. Nam ratio ſanctitatis, iuſtitiae, miſericordiae, & ſapientiae, ſecundum quam Deus

aliquid velle & ordinare declaratur, intelligitur quidem antecedere volitionem Dei, seu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipsam voluntatem, vt est essentiale Dei attributum, cuius istae perfectiones sunt. Equidem iactatur. *Deum ex infinitudine sapientiae naturaliter intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicitum, quid fieri queat, & quid ipse facere seu creare possit.* Sed de istis *possibilitatibus* quid sentiendum, iam supra ostendimus. Et istius assertionis nullum aliud est fundamentum, quam quia mortales Deum ad modulum nostrae rationis, indolemque animae humanae metimur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu suo totam velut abyssum omnipotentiae suae perlustrasse, antequam de quibusdam rebus a se creandis decerneret? Saltem quomodo essentiae immutabilis & perpetuae vocabulum tribui poterit illis, vt humano modo loquar, cogitationibus circa vires omnipotentiae, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an & quid creare velit? Sane formam & essentiam aedificio dant non indefinitae speculationes architecti, antequam constituerit secum, an & quale aedificium extruere velit. Porro, vti supra iam dictum, coniunctio illa formalis requisitorum essentialium semper praesupponit eam hypothesin, si talis res datur. Quo posito intelligitur etiam, quid actionum ipsi congruat, quid non. Ante eam suppositionem verum non est, hominem esse animal rationale. Prius quippe verum esse debet, homo est, quam verum intelligi queat, homo est animal rationale. Equidem quin ante voluntatem diuinam concipi possit, *non repugnare hominem esse, aut hominem esse animal rationale*, non negauerim, sed hoc ipso nihil certi ac definiti exprimi apertum est; & in sola nonrepugnantia, vbi nihil praeterea accesserit, essentias rerum collocare, voluntati Dei necessario sequendas, mihi quidem oppido quam ieiunum videtur. Neque aequipollent haec duo: Deus potest creare animal rationale; & homo est animal rationale. Porro ad veritatem cuiusque rei requiritur, vt haec sit, saltem ex hypothesi; cum veritas nil aliud sit, quam expressio quaepiam, aut ἐκτύπωμα rei. Vnde tunc demum vera est haec propositio: Homo debet colere Deum; si homo datur, aut si Deus eum creare decreuit. Sic posito Deum praeter ea: quae iam extant, aliud corpus naturale producere velle, id e materia & forma constabit. Neque tamen vera erit propositio haec: Corpus quod nunquam extitit aut extiturum est, constat ex materia & forma. Sic posito luminarium coelestium motu regulari, in multa secula praedici possunt eclipses, non nisi tamen sub conditione mundi extituri. Vnde vera erit propositio haec: Erit eclipsis Solis anno post Christum natum 2400. si tunc orbis adhuc supersit. Posito autem finem mundi interim interuenisse, falsum est, eodem anno eclipsin fore. Denique quod Pufendorfius iudicat, inaniter constitui discrimen inter id, quod *decet* hominem, & quod eidem *praeceptum* est, hactenus vt illud antecedere, hoc consequi voluntatem diuinam dicatur, haec ipsum ratio mouit; quia quando de moralitate, id est, bonitate & malitia (non de aptitudine ad imputandum) in actionibus humanis sermo est, hominis essentia a Deo iam definita & constituta vtique praesupponitur. Atqui hac posita id, quod eum decere dicitur, hoc ipso quoque praeceptum intelligitur; cum haec duo ex vno eodemque

que actu diuino profluant, & gratis fingatur, vno actu diuino effectum fuisse, vt hoc vel illud humanam naturam deceat, alio actu idem pro imperio eidem iniunctum. Caeterum vti Pufendorfium circa ea, quae non ipsi, sed aliis a se obiecta testatur Zentgrauius, facile adquieturum crediderim: ita quo minus & hic suam mentem super iis, quae ipsi obiiciuntur, explicet, nemo prohibuerit.

§. VIII. PORRO Zentgrauius, quo naturam hominis ad voluntatem Dei antecedenter se habere ostendat, quaestionem ita formandam iudicat: *Num Deus aliam requisitorum essentialium combinationem velle potuerit, vt inde prodiens aeque verus esset homo, atqui is est, quem animal rationale vocare constituit?* Sed ea nihil a Pufendorfii assertione abire videtur. Nam posita combinatione animalitatis & rationalitatis certa creaturae species resultat, cui hominis est vocabulum. Quod si autem Deus alias naturas combinare vellet, quae illam ipsam creaturam absoluere deberent, ex animalitate & rationalitate constantem, tunc Deus sibi ipsi contradiceret; id quod a perfectione summi Entis abhorret. Hoc tamen modo nihil adparet, quod voluntatem diuinam antecedat. Antequam autem voluntate Dei animalitas & rationalitas ad vnam creaturam constituendam fuerit combinata, aut ad combinationem designata, non potest dici hominem esse animal rationale; sed id tantum: Deus duas illas naturas combinare valet: per quam propositionem nondum essentia hominis infertur saltem hactenus, vt vere dici queat, homo est animal rationale. Exempla Mathematica, quae in hac disputatione passim adducit Zentgrauius, peculiarem & profundiorem habere videntur disquisitionem, quam aliis relinquo, quibus pinguius otium suppeditat per inania consumendum. Addit Zentgrauius: *Deum ante decretum voluntatis ex intellectus sui infinitudine aeque cognoscere, quid & qua ratione aliquid fieri possit & debeat, atque suam essentiam cognoscit;* quae cognitio *naturalis* vocatur, contradistincta *liberae*, quae voluntatem Dei sequitur. Atqui admissa etiam hac distinctione non video, quomodo negari queat, naturaliter Deum cognoscere quaedam vt creanda, quaedam vt nunquam creanda. Prioribus voluntas Dei vtique includetur: posterioribus quid essentiae & veritatis immutabilis tribuere possit aut velit Zentgrauius, ipse viderit. Sane Pufendorfio eadem somnum haud abrumpent. Quod praeterea idem pronunciat: *Humana natura requirit combinationem animalitatis & rationalitatis tanquam requisitorum essentialium, non quia Deus vult, sed quia ita humanae naturae veritas se habet,* id si penitius inspiciatur, identicum & inane est. Concipitur quippe humana natura velut aliquid antecedens combinationem animalitatis & rationalitatis; cum tamen ex horum combinatione eiusmodi natura resultet, quae humanae vocabulo ab hominibus notatur. Dum combinatio illa diuina voluntate decernitur, vera quoque fit haec propositio, homo est animal rationale, & si homo diceretur, qui vel animal, vel rationalis non esset, is fictus, non verus foret. In quibus tamen omnibus nihil est, quod voluntatem Dei antecedat. Non adparet etiam, quis casus Zentgrauii splenem titillauerit, vt ridiculum pronunciet, quod Pufendorfius absurdum iudicet ab ipso *concedi de indiuiduo aliquo, Deum, vti libere illum hominem condidit, ita si voluisset,*

luiſſet, brútum condere potuiſſe: addita ratione, quod *vtique ipſe gratias agat Deo, quod animal rationale eximiis donis ornatum ſit creatus.* Sane ſingulos noſtrum poterat Deus non creare, ſed quod nos voluerit exſiſtere, eo nomine Creator vtique grates meretur, licet dum noluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quid ſit *indiuiduum adhuc ad certam ſpeciem determinandum*, paulo diſtinctius a Zentgrauio fuerit explicandum, vt conſtet, an ei aſſertioni ſanus ſenſus inſit.

MINVS difficultatis circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfius voluntatem Dei conſequi, Zentgrauius antecedere contendit. Sane cum honeſtas aut turpitudo actionum certam & determinatam hominis naturam requirat, non adparet, quomodo iſta intelligi queat, niſi hac poſita. Fides, inquam, gratitudo honeſtae; idololatria, adulterium, furtum turpia intelligi non poſſunt, niſi praeſuppoſita natura humana, cuius determinatio voluntatem diuinam antecedere non poteſt. Neque ſequitur, homines ſancti & miſericordes eſſe iubentur ad exemplum Dei, igitur non a voluntate diuina determinata & deſignata eſt natura hominis, vt tales actiones ipſi vtique quadrent. Equidem iactatur, *infinitae ſapientiae & ſcientiae Numen poſſe vtique ſcire, qui rerum in ſe poſſibilium motus ad ſapientiam & iuſtitiam ipſius exigi debeant, etiam antequam eas creare ſecum conſtituerit.* Enimuero conceptus rei praeciſe vt poſſibilis id tantum infert, vt ea res per potentiam, de qua ſermo eſt, produci queat. Vnde idem hac propoſitione exprimitur; poteſt produci a Deo creatura, cuius naturae conueniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propoſitio nondum infert hanc, fides eſt ſeruanda, adulterium eſt omittendum, quia vti vulgo dicunt, a poſſe ad eſſe non valet conſequentia. Sed vt e poſſibili oriatur certi quid ac definiti, neceſſarium eſt, vt a voluntate agentis fiat determinatio. Et cum poſſibile ita praeciſe ſumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cuius determinata non eſt veritas, a voluntate potius, quam a ſanctitate & iuſtitia determinatio fieri dicenda eſt; cum iſtae perfectiones Deo inſint, vt eſt voluntate praeditus, quae ideo ante voluntatem eius collocari nequeunt. Sic ſi de homine dicam, fecit pro ſua clementia, pro ſua humanitate, non negatur primus fons eius actionis eſſe voluntas hominis, quae clementiae & humanitatis virtute eſt imbuta. Igitur cum aliud ſit poſſe eſſe, aliud eſſe, quorum prius indefiniti quid, hoc certi & determinati notat, eſſentiae autem, naturaeque rerum certum quid & determinatum ſint, neceſſum eſt earum primam originem non a nuda omnipotentia Dei, ſed ab eiusdem voluntate, ſancta illa & iuſta, & cum ſapientiſſimo intellectu coniuncta deriuari. Vnde & cognitio illa Dei naturalis, quamdiu poſſibilitatem tantum, & vaſtitatem potentiae diuinae concipere intelligitur, certas & definitas rerum eſſentias concipere cenſenda non eſt, niſi concepto prius principio, quo eſſentiae rerum determinantur. Multo minus dici poteſt, ab eadem concipi adulterium vt turpe, niſi prius concipiatur natura certa & ita determinata, vt ea actio iſti repugnet; qualem determinationem ſola poſſibilitas non infert. Et quo fundamento quis probauerit, per naturalem Dei cognitionem

res

res adprehendi tantum vt possibiles, praecise futurae sint, an minus, & earum omnium essentiam designari: ac non potius res futuras, velut certam ex voluntate Dei essentiam habituras concipi, possibiles autem & nunquam futuras velut indeterminatas in medio relinqui? Nam speculari possibilitatem absque suppositione futuritionis non est speculari essentias rerum, sed suam tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco iactatur tritum illud, non ex quolibet fieri quodlibet, vt idem reuera sit & maneat, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requisitorum essentialium, eaque definita ad talem praecise quidditatem conuenientia, eaque immutabilis. Nam dicterium illud praesupponit res certas & definitas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum iam exsistentium, quae mutabilitatis suae certas fines habent. Cum autem potentia Dei haec creata rerum natura exhausta non censeatur, quin plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures sint rerum conuenientiae, quam in actum deductae sunt, igitur non videtur cuicunque rei extra Deum immutabilem attributorum essentialium connexionem attribui, nisi sub hac hypothesi, si Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti Deo & qui e nihilo producere aliquid potest, materia sua velut infinitum obsequitur, nec vllam formam adspernatur velut incongruam, quam ipse pro sapienti & optima sua voluntate eidem attribuere placuit. Sic vt nexus ille essentialium partium vtique a voluntate Dei sit, optimi & sapientissimi. Sed & valde adhuc dubium est, num intellectus Dei infinitus, & cui omnia praeterita, praesentia, & futura vno velut momento intuenda sunt exposita, abstractionum & praecisionum leges, quas Philosophi commenti sunt, obseruet, & puras possibilitates a *futuritione* praecisas prius speculetur, voluntate interim velut otiosa, quoad illa speculatio fuerit absoluta. Denique cum veritas sit aliquid rem consequens, aut affectio rei prout est, combinatio autem animalis & rationalis ad constituendam creaturam, quae homo dicitur, voluntate Dei facta sit, non adparet, quomodo nudus conceptus possibilitatis seu combinabilitatis duarum istarum naturam essentiae & veritatis rationem habere possit, & talis quidem, quae voluntatem Dei antecesserit, quemque voluntas Dei in designanda velut creatione vtique sequi necessum habuerit. Cum super duabus istis naturis, antequam per voluntatem Dei combinatae intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari possit, quam hoc: si Deo placuerit naturam animalem & rationalem coniungere, euadet creatura aliqua egregia brutis nobilior, Angelis inferior. Eoque veritas haec, homo est animal rationale, ante diuinae voluntatis suppositionem intelligi nequit; quia aliud est esse, aliud posse esse, seu non repugnare vt sit. Sic non repugnat, Zentgrauium esse Doctorem Sorbonicum. Interim quousque Deus hoc decreuerit, vera non est haec propositio, Zentgrauius est Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidem diuino; sed tantum haec, si Zentgrauius Deo volente foret Doctor Sorbonicus, verus esset, & non fictus Doctor. Sic non repugnat Lunam creatam fuisse triquetram, aut quadrangulam, sexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid supra potentiam Dei positum adparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura eius rotunda fuit determinata, concipi potuit tanquam possi-

poſſibile quid Luna triangula, quadrata, ſexangula: id quod tamen Deus non voluit, nec forte vnquam volet. Et nihilominus iuxta Zentgrauii tradita, quia datur eius conceptus tanquam poſſibilis, verae erunt ſimul omnes hae propoſitiones: Luna eſt triquetra, Luna eſt quadrata, Luna eſt ſexangula, octangula &c. Id ſi Zentgrauio abſurdum videtur, concedendum ipſi erit, certas & determinatas veritates ſeu vt verae propoſitiones formari poſſint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedenter ad voluntatem Dei res determinantem. Eſt enim vera quidem haec propoſitio: non repugnat, Lunam potuiſſe creari quadratam, ſed iſthaec propoſitio non aequiualet huic: Luna eſt quadrata. Quod ſi igitur Zentgrauius pro eſſentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipſum de lana caprina litigare iudicent.

Svper indifferentia motus Phyſici in actione morali parum aut nihil controuerſiae inter iſtos ſupereſſe videtur. Quod autem Pufendorfius eo loco concitatius egiſſe arguitur, id ſine dubio ideo factum, quia Zentgrauius hunc Sophiſticis quibusdam prauas ſententias fouentibus ita immiſcuerat, vt non cuiuis in procliui foret diſcernere, num eadem ipſum cum caeteris claſſe cenſeret, an minus. Et vel ſuſpicione eiusmodi opinionum perſtringi atrox iniuria eſt, quam inferens ſi acerbius repellatur, habet quod ſibi imputet, qui virum bonum nulla neceſſitate laceſſitum iuit. Quae ſuperſunt diſſenſiones, exigui momenti ſunt, & ſuper quibus viros amplius certare vix decorum ſit. Sicuti nec operae pretium videtur de Roberto Scharrockio quid mouere, qui noua editione libri ſui de *Officiis* Pufendorfii tradita vno & altero loco carpere voluiſſe videtur: Mihi ſane quid reprehendat, aut qua de cauſa, nondum diuinando aſſequi licuit. Caeterum vti Pufendorfius, quae initio intentabantur, calumnias plane diſſipauit, ac ſi quid ſolidae controuerſiae fuit, eo deduxiſſe videtur, vt facile ferre poſſit, eruditos in ſuffragia ſuper iisdem ire: ita diſſimulare non poſſum, eundem a multis accuſari, quod nimium acerbitatis, & ſalem plus ſatis aſperum ſcriptis ſuis expromſerit, ac male temperato calore litem aluerit, quae moderatione adhibita mox vltro expiratura videbatur. Etiam bonam cauſam iracundia actoris ſaepe corrumpi. Tum non ſat magnanimitatis oſtendere, qui aemulorum iniuriis plus iuſto commoueatur. Alii contra, qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios laceſſere libido fuerit; & qui prouocatus ioco potius, quam inuectiuis aduerſarios protelare maluerit. Aſt quae ipſi mota fuerit, litem ita malitioſe fuiſſe inſtructam, vt eadem ad modum diſceptationis literariae expediri non potuerit. Ad eum fortunis euertendum incubiſſe primo Nicolaum Beckmannum & Ioſuam Schwarzium, aliosque. Id cum non ſucceſſerit, Beckmannum edito libello famoſo profugum, infamiaque per ſententiam iudicialem notatum, vt impune furorem expromere poſſet, ſacra mutaſſe, ac inſulſiſſimis ſcriptis exempli foeditate ſeculo decus conciliaſſe. Alterum, quem ſuperiorum reſpectus vtcumque continuerat, mox furori prophetico fraena laxaſſe, poſtquam Suecorum res per Scaniam tunc ipſi conclamatae videbantur. Itaque Lundini aurigas inter & vetulas in abſentem Pufendorfium e cathedra

ſacra

ſacra declamaſſe heroica plane confidentia, cum neminem reſponſurum noſſet. Mox Hafniam delatum publicatis iſtis declamationibus, nil aliud effeciſſe, quam vt Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguam redderet. Ad quas calumniae & veſaniae manifeſtas aliquid reponere Pufendorfio nunquam tanti fuit viſum. In tales quid tam aſpere dici potuit, vt non longe infra eorum merita id ſit? Fridericus quoque Geſenius, & Valentinus Velthemius quomodo mollius potuerint tractari, non adparet; quorum huic audio ſuccenturiatum Sleuogtium quendam, inſipido libello famoſo in Pufendorſium compoſito, quo ipſo quodnam operae pretium facturum ſe ſperauerit diuinando conſequi non licet, facinore apud omnes bonos deteſtabili, & quod nil ſalis inſuper homini ineſſe arguat. Strimeſium quoque longe aſperiore ictu repelli potuiſſe, ni Pufendorfio magis quid ſe deceat, quam quid ille meritus foret, reſpicere curae fuiſſet. Accedere, quod proteruis ingeniis, & pruritu ſcribendi laborantibus inſolentia gliſcat, ſi ipſorum improbitas modeſte, velut re bene geſta, excipiatur; quia aſpere protelati facilius in ſe deſcendunt. Neque vero dubitandum, ſi Pufendorfio aduerſarii contigiſſent, qui citra obſcoenas calumniantium artes ſolo veritatis amore diſputationem ſuſcepiſſent, quin ipſe nemini eorum moderatione & humanitate conceſſurus fuerit. Nunc dolendum eiusdem fatum, qui fere a talibus laceſſitus fuit, aduerſus quos eruditos decens grauitas adhiberi non potuit, praeſertim cum talia ipſi impingere inſtituerint, quae ſi leui brachio reieceris, prope agnouiſſe videaris. Habes epiſtolam argumento ſpinoſam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius a me extunderet, praeter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi dico. Meum ſtudium tibi non diſplicuiſſe hoc iudicio colligam, ſi paris prolixitatis epiſtolam de rebus, quae apud vos in re literaria aguntur, remiſeris. Bene Vale! Hamburgi, die 3. Iunii
Anno 1683.

* *

SAMVELIS PVFENDORFII COMNENTATIO SVPER INVENVSTO VENERIS LIPSICAE PVLLO, VALENTINI ALBERTI PROFESSORIS LIPSIENSIS CALVMNIIS ET INEPTIIS OPPOSITA.

IOANNES DE LAVNOY THEOLOGVS PARISINVS DE VARIA FORTVNA ARISTOTELIS IN PRAEFATIONE.

NON omnes quibuscum agitur, veritatem puram amant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manifestam lucem prodita expallescunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, suoque exemplo docent, imperitis hominibus nihil esse crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem vllus superest ad augendum tantae iniquitatis fastigium.

IOANNES CHRISTOPHORVS BECKMANNVS PROFESSOR FRANCOFVRTANVS IN PARALLELIS POLITICIS p. 5.

DOLENDA certe rei literariae ista infelicitas, qua gloriae nobis vertimus, si quid boni ab aliis prolatum impetere possimus: quasi vero non omnibus nobis in excitanda e ruderibus imagine diuina laborandum sit, quod certe non subtrahendo rebus inuentis, sed addendo effectum dabitur: Mechanici longe melius in rebus suis versantur, quibus, si bonae frugis sint, non rem ab aliis suae sortis male gestam carpere, sed eandem etiam perfectam magis perficere curatio est. Vnde & tanta rerum a Mechanicis dependentium nostro tempore subli-

ſublimitas. At nos meliorum hautquaquam ſatagentes ſatis nobis ducimus aliena refutaſſe. Sic quid res non ſit, ſcimus cum ignariſſimis, quid vero demum ſit; aeternum ignoramus.

Res mira atque inaudita! Venus dearum quondam formoſiſſima, tot per ſecula male comparato connubio Mulciberi iuncta, ex hoc nullam vnquam prolem, ex adulteris non paucos genuiſſe memoratur: vt quae aliis maritis laetitiae eſſe cauſa ſolet vxorum foecunditas, huic doloris atque ignominiae foret. Sed nunc demum ſenio grauem, & de adſciſcendo extraneo haerede, cui forcipes malleosque relinqueret, agitantem Venus ſua vetula iam atque edentula, cum rugae moechos dudum protelaſſent, immenſo gaudio perfudit Lipſia grauida facta, quando a coena Platonica reuerſus flore Liberi, Zythique diſtentus *optatos dedit amplexus, placidumque petiuit Coniugis infuſus gremio per membra ſoporem.* Toto geſtationis tempore vti ſingularem ſemper prae ſe tulit ſolicitudinem Vulcanus, velut de forma prolis ſuae parum ampli auguratus: ita cum iam Iunonem Lucinam inclamari audiret Muſis alioquin ſemper auerſus, repente poëtico oeſtro tangi coepit, raucaque voce inſonuit: *naſcere coece puer, claudi patris excrementum!* Liquidius mox fuit gaudium, quando in conſpectum ipſius allatus eſt puer: quem hic ſtatim vere ſuum, & citra dubitationem genuinum recognouit, deformitatem ac ſordes ipſius mire exprimentem, & qui vbi paululum adoleſceret citra formae iacturam purgandis a fuligine paternae officinae caminis adhiberi poſſet. Cum de imponendo nomine inquireretur, pater quidem in hoc renouari cupiebat memoriam Caeci filii quondam longe dilectiſſimi ab Hercule indignis modis interemti. Sed praeualuit matris ratio, vt quia proles iſta nil materni decoris prae ſe ferat, ſaltem a fratris vterini blando vocabulo quantulumcunque gratiae mutuaretur. Caeterum quanquam Vulcanus ipſe hac ſibi prole mire placuit: aliis tamen nouo iſto Erote conſpecto in mentem venit illud Philoſophi pronunciatum, cum puerum ſtupidum, & mentis parum compotem vidiſſet: *Hunc quidem pater ebrius ſeuit.* Nam & iſtum genitum adparebat, dum patri vno & altero congio vini cereuiſiaeque tumenti *claudicat ingenium, delirat linguaque mensque.* Alii in hunc Erotem mire quadrare cauillabantur illud Comici: *In Amore omnia inſunt vitia, iniuriae, ſuſpiciones, inimicitiae.* Eius tamen rei cauſa non ſtatim adparebat, quare Vulcani gena iſte Eros importuna geſticulatione, ac moleſtis morſicationibus, orisque proterue diſtorti deformitate ſimiae potius catulum, quam Cupidinem referret; ni quidam monuiſſent, Vulcanum a ſimiis nutritum atque educatum. (vid. Natal Comes Mythol.) Vnde veroſimile eſſe, e nutricis lacte aliquid morum ſimialium in Vulcanum, & ab hoc in Erotem deriuatum. Quam ob cauſam etiam, quia Eros iſte ſimioformis ſat feroculum ſe oſtendit, atque altius imprimere dentes conatur, ſcutica nimirum accipienda fuerit, & extantiores dentes excutiendi, vt probe contuſa & exarmata beſtiola deinceps moleſta eſſe deſinat.

Scilicet non ſpes eſſet, tandem aliquando importunae liti finem imponendi, Valentinus Albertus, toties licet repulſus, rixoſitati ſuae imperare non

 poteſt,

poteſt, quo minus dudum ad fundum vsque diſcuſſas & euiſceratas cauillationes denuo inſtauret, ac nouis accumulatis iniuriis reſpondendi neceſſitatem imponat. Quibus intemperiis hominem agitari, aut quem fructum ex eiusmodi ſcriptione captare credamus? Nam gratis quidem ludibrio ſe orbis literati exponere manifeſte deliri hominis videbatur. Sine dubio igitur praecipua cauſa ab *intereſſe* deriuanda fuerit, cuius cupiditas tantopere animo Alberti infixa eſt, vt etiam ſummas rationes non ſolum religionis Pontificiae, ſed earum, quae ab hac diſceſſerunt ſtolidiſſimo libello ad *intereſſe* referre conatus ſit. Sortitus fuerat iſte ſpartam valde quidem ieiunam & ſterilem, tum & cumprimis triſtem atque inamoenam, quae nec lucri anſam, nec famae parandae praebebat. *Triſte ſolum, ſterilis ſine fruge, ſine arbore tellus; Frigus iners: illic habitant pallorque tremorque, Et ieiuna fames.* Sane Lipſiae Collegia Logica & Metaphyſica, vix quadrante aeſtimantur; & ſi publice iuxta priuatimque eadem cantilena fuiſſet cantanda, breui occiſura erat *miſerum crambe repetita Magiſtrum.* Igitur alia hedera erat ſuſpendenda, quo nummos ſemunciales in caſſes pelliciendi occaſio foret. Cui fini Iuris Naturalis diſciplina maxime idonea viſa fuit, in quam cognoſcendam ab aliquo tempore iuuentus ſat prona fuit deprehenſa; etſi alias neque inſignem aliquam operam iſte circa eandem poſuiſſet, & quae publice iniuncta erat functio huc non traheret. Iſta collegia vt cum aliqua iuuenum frequentia, & non ſine ſtrepitu inſtitui poſſent, lis intentanda erat alicui ſcriptori in eo genere non plane obſcuro: tum noui aliquid comminiſcendum, vt imperiti adoleſcentes, dum inuſitatos, & nemini antea cognitos ſapientiae theſauros heic effoſſuros ſe credunt, eo promtiores ad praenumerandum didactrum redderentur. Ac ne per inuidiam veteri amico obtrectare videretur in eo loco, vbi nec huic amici deſunt, orthodoxiae vocabulum obtentui ſumere placuit, velut quae reliquis omnibus reſpectibus praeualeat, & qua periclitante vel pauentes in crucem agere fas piumque ſit. Iſthanc viam vbi ſemel ingreſſus fuiſſet Albertus, *intereſſe* requirebat, vt qua ratiocinia deficerent, calumniae & cauillandi impudentia in ſubſidium vocarentur, ne cum auctoritate dulcis lucri prouentus intercideret. Ac ne tandem aliquando vitilitigandi pauſa fieri poſſet, iam quoque facem, & *atro Lumine fumantes fixit ſub pectore tedas* heros, cui, ſi ex elogio ALBERTINO menſurari debeat, nec antegreſſa ſecula parem viderunt, nec futura viſura ſunt. Quem tamen, ſi quid adhuc laeua ſub mamilla ſalit, credimus inſipidis iuxta & enormibus paraſiti ſui elogiis rubore ſuffundi, atque indignari. Nam vt condonemus, nec *inter nobiles doctiorem*, nec *inter doctos nobiliorem* vnquam extitiſſe, ac totum qua patet literatum orbem tribus ſcriptis Teutonica lingua ab ipſo editis mire fuiſſe illuſtratum, ſic vt qui vel eam linguam non intelligunt, vel iſta ſcripta non legerunt, in tenebris ſedeant, & vmbra mortis: quis ſine riſu legere poteſt illud *Bonorum omnium Aſylo?* Sane vt infelicibus facinoroſis, aut obaeratis aſylo opus ſit, frequens eſt. Sed vt omnes boni aſylo indigeant, non niſi tunc contingere poteſt, quando quicquid eſt Principum repente in tyrannos degenerent, ac ad virtutem exſcindendam incumbere coeperint. Qua calamitate tamen ſi genus humanum obruendum ſit, vix puto bonos

bonos omnes Meuſeluici ſatis tutum refugium inuenturos, ſed quicquid huius ſit, iſthoc *diuinae veritatis propugnaculum*, *Iuſtitiae humanae oraculum*, *Seculi miraculum* factum iam quoque eſt litis Albertinae ſpiraculum, ac reuera *aſilus*, *oeſtron Graeci cognomine dicunt*, *Aſper*, *acerba ſonans: quo tota exterrita ſylvis Diffugiunt armenta*. Ab hoc quippe poſtquam Compendium Albertinum inter inſignia columnia reputatum fuit, queis in ruinam vergens res Chriſtiana cumprimis fulciatur; iam non amplius induciis aut páci locus eſt, quin ne temperamento quidem e ſtatu paradiſiaco promananti. Hoc titulo quoque, opinor, quicquid calumniarum & mendaciorum in me ſpargetur, apotheoſi mactabitur, velut ſtabiliendo Chriſtianiſmo adhibitum. Tanto enixior mihi opera danda eſt, vt Alberto demum laruam detraham, & quid iſte ſub talari pallio inſcitiae atque malitiae tegat, in apricum producam; tum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita deplumatum dem, vt longe deinceps ipſi ſit futurum ſpicula veneno tincta in me torquere.

In fronte igitur puſionis huius adparet neſcio quae puſtula ſat purulenta, morbi non optimae notae indicium. Eridem Scandicam dicit ab Erote Lipſico repelli cum *conuitiis* & *erroribus* ſuis *maſcule*, *modeſte* tamen. Albertum a me conuitio adſperſum non memini; nec ſi indolem ſcriptorum ipſius paulo ſignificantiore vocabulo notaui, id ſtatim pro vitio habendum fuerit. Primos Eridis auctores, Indicis Nouitatum compilatorem editoremque, eorumque in me auſa propriis nominibus expreſſi non ſupra meritum, nec praeter fas. Sane qui alterum conuicerit, res ipſius clanculum ſubduxiſſe, ſi eundem furem nuncupet, neque conuitium dicit, neque iniuriam facit, ſed hominem debito elogio deſignat. Homines autem rudes, qui per malitiam inſcitia mixtam tumultum mouent, paulo aſperiore ſale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, vt ſtolidus faſtus ac petulantia iſtis decedat. Sicuti contra adulando & excuſando alterius ſtultitiam aut improbitatem alere in vitio eſt. Neque vero ipſe Albertus, qui ſtatus integri exemplum ſeculo exhibere ſtudet, indecorum ſibi duxit, aduerſarios ſuos Pontificios *ſcurrarum* vocabulo non ſane honoris gratia inſignire; praeſertim cum id negotium huc plane non ſpectet, & poſt tantum temporis ſpatium, rixa dudum obliuione ſepulta, irarum fluctus in animo viri paradiſiaci dudum conſediſſe debuerint. Id tamen vellem liquidius fuiſſe expreſſum, num Alberto propoſitum fuerit, propriam duntaxat cauſam agere, an vero caeterorum quoque patronum ſe ferre, qui me impugnauerunt. Hi enim, cum calumniae publicae ſint conuicti, eoque nomine poenas dederint, ſi Albertus nunc eorum facinus defenſum eat, recuſare non poterit, quo minus in partem ſceleris ab iſtis patrati, meritorumque elogiorum veniat. Sed ſi iſtorum flagitium a ſe improbari, ac ſuam duntaxat cauſam cordi ſibi teſtetur, facile concedere poſſum, vt paulo remiſſioris malitiae gradu defungatur; etſi & ipſe in id omnes neruos ingenii, quod ſentio quam ſit exiguum, intendat, vt falſas ſententias mihi affingat, id eſt, vt calumniatorem agat. Ab *errore* nemini mortalium priuilegio aliquo cautum eſt, ne iſti quidem Alberto, *qui Magno Maior habetur*; praeſertim vbi quis circa res obſcuras,

ras,

ras, difficiles, & nondum ad liquidum deductas verſetur. Circa quas vti aliquando impegiſſe apud bonos facilem veniam habet; ita eo nomine ſtatim alterum inſultare dira inhumanitas eſt. Enimuero erroris aliquem circa diuina dogmata, & qui ſcripturarum diuinarum tradita falſi arguat, inſimulare, atrociſſima eſt accuſatio; quam ſi quis idonee demonſtrare haut queat, ſummam iniuriam intuliſſe, calumniamque exercuiſſe cenſendus eſt.

QVOD crimen ab Alberto in me admiſſum & antea oſtenſum, & deinceps clarius demonſtrabitur. Et eo impudentior conatus fuit iſtorum calumniatorum, quod inter praecipuas cauſas ſuſceptae a me circa Ius Naturale ſcriptionis fuerit, vt ab omnibus quaeſtionibus Theologicis eam diſciplinam ſepararem, eoque ipſo eandem extra fluctus diſceptationum Theologicarum, ac Theologogorum ſupercilium atque cenſuram ſubducerem. Quos vti merito honore libenter afficimus, quamdiu intra limites officii ſui verſantur; ita ſi, dum falcem in alienam meſſem mittunt, prout par retundantur, iniuriam ſibi factam queri non poſſunt. Cur enim Albertus non maluit Collegiis Theologicis, quam Iuris Naturalis ſe iactare? Aſt ſi quis priuatus Doctor, vtut cathedram orthodoxam calefaciens, alterum ſtatim erroris ideo inſimulare volet, quod hic in vno vel altero capite a dictatis ipſius & collegiis manuſcriptis etiam Philoſophicis diſſenſerit: eidem prius demonſtrandum fuerit, quidquid diuinae humanaeque ſapientiae extat, pectoris ſui ſcrinio contineri, ac praeter Alberti cuiuspiam placita ſapere nefas eſſe. Quam *maſcule* Albertus hoc ſcripto rem geſſerit, in progreſſu adparebit. Hactenus equidem cauſam ſuam ſat aniliter egit. *Modeſtiam* ab ipſo adhibitam ita conabimur exprimere, vt ne in aere eiusdem manſiſſe videamur. Obiter quoque notari velim nouam inſcriptionis formulam: ALBERTI *Eros Lipſicus; ſcriptus eſt ad* SECKENDORFIVM. Hanc elegantiam ſine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & natiua formula, magno cum applauſu recipient.

CAETERVM *Praefatio ad Lectorem* nonnihil modeſtiae prae ſe fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam proprie cardo controuerſiae noſtrae vertatur. Vbi id quidem credat, qui poteſt, quod Albertus negat e ſtudio partium, aut rixandi libidine ſuam ſe ſententiam totiens defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit: *de veritate ſuae ſententiae per conſcientiam ſuam ſibi certiſſime conſtare*. Etſi non immerito quaeri poſſit: quisnam Alberti conſcientiam fecerit veritatum theoreticarum regulam? Aut num ideo ſimiae catulus reuera ſit pulcerrimus, qui matri talis videtur? Sed quod Albertus iactat, ſuo ſe modo philoſophandi *reperiſſe aliquid toti Reipublicae Chriſtianae vtile;* id vero eſt aliquid, de quo *Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt* Quanquam enim reuera controuerſia inter nos praecipua ſit de fundamentali propoſitione (non hypotheſi, quae ab iſta plurimum differt, vti infra oſtendemus,) in diſciplina Iuris Naturalis: tamen quia hac occaſione ad vniuerſam philoſophandi rationem delapſi ſumus, non inficior, me ab Albertina methodo diſſentire, necdum perſpicere, quid rei Chriſtianae interſit, ſi Theologiam Philoſophiae, reuelationem rationi immiſceamus, & e ſacris literis

ris hypotheſes petamus, quibus diſciplinae philoſophicae ſuperſtruantur. Sane non memini, Dominos Profeſſores Ienenſes, cum lauream Philoſophicam mihi conferrent, ad eiusmodi philoſophandi modum me adſtrinxiſſe. Quin contra cenſeo, quemadmodum vbi theologari placet, ad ſolam reuelationem confugiendum eſt, ſequeſtrata ratione, ſi quid aduerſus iſtam ſcopuli mouere audeat; ita ſi quis philoſophari inſtituat, ei ſanae rationis vſum & ſolertem naturae rerum contemplationem adhibendam, nec opus eſſe, vt diuinas literas in ſubſidium aduocet, atque inde hypotheſes petat. Idque quia Deo non fuit propoſitum, dum viros ſacros inſpirat ad ſcripto conſignandos libros Biblicos, dogmata philoſophica homines docere, ſed viam ad ſalutem aeternam humano generi pandere. Hiſce libris inſperſa hinc inde ſunt nonnulla ad diſciplinas philoſophicas ſpectantia, non quidem philoſophico modo accurate deducta, ſed prout in ſenſus & notitiam populi incurrunt. Circa quae diuinitus falſi quid traditum fuiſſe, nemo ſanus aut pius aſſeuerauerit. Nec tamen cordatus quiſpiam abnuerit, quin nonnullae ibi reperiantur dictiones communi populi vſu tunc receptae, quae ad ἀκρίβειαν philoſophicam parum quadrant. Etſi ideo Scriptura ſacra erroris aut ignorantiae inſimulari non poteſt aut debet, quia cum ad populum loqueretur, non poterat aliter quam ad huius captum loqui; & incongruum plane fuerat futurum, circa talia ſcholas quasdam Philoſophicas ſcriptis diuinis immiſcere. Sic ſi Concionator ad populum verba faciens, vbi mentio inciderit de ſocru Petri, quam Saluator noſter a febri curauit, vellet digreſſionem facere de natura & differentia febrium, de fermentatione, de cauſis intenſionum & remiſſionum in febribus, de venaeſectione, de virtute radicis Chinae Chinae, & ſimilibus, etſi haec omnia veriſſima & argutiſſima eſſent, ab auditoribus tamen plane delirare cenſebitur. Si quis adeo inſaniuerit, vt putet, Deum qui omnia numero, pondere, & menſura fecit, ignorare accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen manifeſtum eſt, illam non eſſe accurate talem, qualis eſt 10. ad 30. Etſi quia proxime ad eam accedit, populari ſermone talis exprimatur 2 Paral. IV. 2. 1 Reg. VII. 23. Quia nempe eiusmodi minutiae, ac fracturae numerorum atque menſurarum in ſermone populari non attenduntur. Et tamen ſi quis ſecundum ἀκρίβειαν, mathematicam id dictum accipere velit, ac iſtud velut hypotheſin e ſacra Scriptura petitam Geometriae ſubſternere aggrediatur, dubium non eſt, quin quicquid operationum & demonſtrationum ex eo principio deductum fuerit, falſum ſit futurum. Sic quis dixerit, Deum hominis conditorem ignorare, vbi animae humanae ſedes ſit, & vbi ea praecipuas ſuas operationes, quas inter & cogitationes ſunt, exſerat? Et nihilominus nemo Medicorum ſe irreuerentem credit in Deum & ſacram Scripturam, ſi animae rationali ſedem non in corde, ſed in cerebro aſſignet; ſicuti & omnes ſentimus, cogitationes nobis per cerebrum, non per cor volutari. Scilicet quia frequentiſſima ſacris literis dictio cogitationes cordis non ſecundum ἀκρίβειαν Anatomicorum capienda eſt, ſed populari ſenſu de cogitationibus occultis, & quas omni ſtudio diſſimulare quis ſtudet; ſicuti cor in centro velut corporis humani occultatur. Quod ſi tamen aliquis Medicis hanc hypotheſin tanquam e ſacris literis petitam vtique obtruere conetur: cor eſſe

ſedem cogitationum & animae rationalis, Medici quidem primo iſtum in theatrum Anatomicum adducent. Si ne ſic quidem adquieſcat, elleboro purgandum cenſebunt. Vnde in eiusmodi effatis Scriptura ſacra non quidem e Philoſophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, ſed duntaxat dextre explicanda eſt, nempe eo loco adhiberi dictionem popularem, non quae ad ſubtilitatem philoſophicam exaſciata ſit. Vnde etſi alias auctoritati Papae a me nihil deferatur; non tamen improbare poſſum cenſuram illam Alexandri VII. ſuper hypotheſi Copernicea: ſi ex natura rerum & ratione citra controuerſiam demonſtrari poſſit, terram moueri, id non fore contra Scripturam ſacram: quia eo caſu phraſes Scripturae de motu Solis eſſent explicandae populariter & ſecundum adparentiam. Vnde commento ſuo, quo tantopere ſibi placere videtur, Albertus neque religioni Chriſtianae, neque Philoſophiae conſulit. Nam ſi talia dicta mordicus pro hypotheſibus diſciplinarum philoſophicarum venditare inſtituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem diuinarum literarum proſtituere cenſebitur. Et vti ſententiae philoſophicae, quae rationi & naturae rerum congruunt, haut eo minus verae ſunt, licet in ſacris literis non extent: ita ſi quae ibi ſententiae philoſophicae reperiuntur, eae ad ſanam rationem & naturam rerum exigendae ſunt, vt conſtet, populariter, an ſecundum ἀκρίβειαν philoſophicam capiendae ſint. Vnde non adparet, cui bono fingatur aliqua Philoſophia Chriſtiana, cuius hypotheſes e ſacris literis ſint tranſſumendae. Ne nunc dicam, quod ratio, quae Philoſophiae genuinum principium eſt, velut retundatur, ſi alligetur ad principia inde petita vbi rationi locus non relinquitur, & vbi illa captiuanda eſt ſub obſequium fidei. Quae cum ita ſint, arbitramur Alberti pronuntiatum contradictionem implicare, *quantum poſſit Philoſophiam examuſſim conformandam reuelationi diuinae*. Sane enim veritates philoſophicae non ſunt obiectum reuelationis diuinae, ſeu Deus non ideo peculiari modo hominibus ſe reuelare voluit, vt ipſos talia doceret, quae antea per rationem, & inſpecta rerum natura cognoſcere dabatur; ſed vt viam ſalutis aeternae rationi incognitam eis oſtenderet. Et quae huc ſpectant proprie ſub reuelationum cenſum veniunt, non autem ſi quid praeter & extra hunc finem e communi vita, ac natura rerum diuinis paſſim libris inſperſum legitur. Sicuti nemo puto reuelationem diuinam dixerit, quod in ſacro codice volucres coeli nidos habere dicuntur. Igitur cum reuelatio diuina, & Philoſophia circa diuerſa obiecta verſentur, haec cum illa conformari nec poteſt, nec debet, non magis quam Iurisprudentia ad Medicinam. Quod ſi tamen quis illa, quae praeter & extra reuelationem in diuinis literis occurrunt, cum philoſophicis placitis conferre velit, nemo id quidem prohibebit, dummodo nec populares ſententias pro theorematibus philoſophicis nobis impingat, aut hypotheſes parum congruas diſciplinis philoſophicis inferciat, nec eos, qui librum Scripturae vſui theologico, librum naturae & rationem vſui philoſophico vnice adplicant, velut profanos homines diffamet, aut quod maximum eſt, illis per ſummam impudentiam theſes ſacris literis aduerſas affingat. Vti quidem Albertus neque maſcule, neque modeſte, neque pro viri boni officio facit, dum ait: *Ne contra manifeſtum ſacrae Scripturae ὑπογραμμὸν aſſumere figmen-*

figmentum de primo homine valde misero, meamque ei socialitatem adplicare. Est inter alia crumenisecarum artificia & hoc, vt vbi iam iam in flagitio sunt deprehendendi, repente surdos se fingant, quo superuenientium quaestiones eludant. Ita & calumniatores ac vitilitigatores quandoque stuporem simulant, velut partis aduersae responsionem non percepissent, quo non desit occasio ad nauseam vsque repetitos coccysmos recinere. Sane vocabulum *fingendi* diuersos habere significatus, quorum respectu fingere aliquando illicitum, quandoque licitum sit, satis iam a me inculcatum fuit. Erid. p. 357. Ac nihilominus Albertus dudum a me iugulatam calumniam reuomit, eoque & mihi necessitatem infert decies ingesta summo cum taedio repetendi. Fortasse tamen magis ad captum Alberti fuerit, si dicamus, aliud esse fictionem positiuam seu categoricam, aliud suppositiuam seu hypotheticam. Prior est, si quid falsum excogitatur, quod pro vero venditatur; vti Pontificii purgatorium finxerunt, quod simplicibus pro vero obtrudunt. Posterior autem est, si tantisper aliquid supponitur, non vt pro vero assumatur, sed vt consecutiones rerum inde illustrentur. Quae cum in docendo insignem vsum, incommodi nihil habeat; nemo hactenus ita delirauit, vt vel eam fictionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam tam inficetam dicam scribere ausus sit. De caetero vbinam ego finxi, id est, pro vero venditaui, primum hominem, id est, Adamum cum compare Eua fuisse miserum, in eo nimirum statu, in quo initio a Deo reuera constitutus erat? Vbi *fingo*, id est, falsum hoc tanquam verum statuo, primaeuam conditionem primi hominis fuisse miseram? Aut num fingit aliquid scripturis diuinis aduersum, qui tradit; eos, qui sacrarum cognitione literarum destituti primos homines e terra prorepsisse conceperunt aut finxerunt, non potuisse non istis tribuere statum miserrimum? Aut qui dicit, si fingas, si concupias, si cogites, hominem sine auxilio Dei & hominum nescio vnde in mundum proiectum, eius status erit miserrimus? Sane ipse Albertus millies dixit, si asinus volat, habet pennas; cui aequipollet; si fingamus asinum volare, idem habebit pennas. Ast num ideo molitor Thomanus vnquam in ius Albertum eo nomine vocauit, quod asinos ipsi alatos fingat, qui cum saccis alio sint auolaturi? Aut num quis Alberti auditor tam simplex fuit, vt vbi pennae asininae venales extarent, inquireret? Sane qui per quadrantem seculi Logicam publice ac priuatim cantillauit, non potuit non auditoribus suis infinities inculcasse; in eiusmodi propositionibus non attendi, vtrum antecedens sit verum, an minus, sed sufficere, si eo posito inde promanet consequens. Imo in ipso Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine auctore conditum esse indicio est, quod viri tanto impetu ad idem osculandum ruunt, idem ratiocinandi modus occurrit p. 139. *Finge per impossibile, extitisse tum tantum hominum numerum, quantus ad possidendum terrarum orbem fuisset requisitus, singulis dominii partem aliquam concedere opus habuisset protoplastus.* Non opus autem est, vt τὸ *per impossibile* semper addat, qui mauult Ciceronis, quam Alberti Magni dictionem imitari. Qua de re pluribus infra erit agendum, vbi crassam istam calumniam cum omnibus fibris radicitus euellemus. Vnde & vltro corruit calumniae istius corollarium; *me haut inuitum aliis permittere meo exemplo, vt in doctrinis philosophicis fingant sacris literis aduersa.*

uersa. Enimuero ego neque finxi aliquid ſacris literis aduerſum, neque aliis ad eiusmodi fictionem auctor ſum. Id duntaxat optauerim, vt ſi cui philoſophari ſit propoſitum, ne farraginem quandam e Theologicis & Philoſophicis doctrinis miſceat. Ex quo quaenam philoſophandi licentia, damni quid producere apta, proueniat, ego quidem perſpicere non poſſum. Nam hoc modo ſacris literis ſua perſtat auctoritas, vſusque earum integer ſeruatur, iuſtoque loco adhibetur. Et ratio veterum magiſtrorum ſeruitio exſoluta campum nanciſcitur, vt opera curioſae inquiſitionis in naturam rerum, vitaeque humanae compagem penitius admiranda diuinae potentiae & ſapientiae introſpiciat, ac ſolidas de rebus ſententias fouere diſcat. Sane reuelationem Deus certis terminis circumſcripſit, eique addi quid, denique vetuit. Aſt ſolertiae rationis & ingenii humani vt quousque poſſit progrediatur, & in Creatoris gloriam, ac humani generis decus & inſigne emolumentum redundat. Niſi vero reliquas artes quotidie nouis inuentis eniteſcere praeclarum habetur, ſolam Philoſophiam in ſterquilinio Ariſtotelis aeternum volutari par eſt. Et cur non etiam Medicinae interdicitur, vt ne quid ſupra Scholam Salernitanam ſapere audeat? Et cum laudandum ducamus agricolam, ſi fertilem agrum tritico conſerere malit, quam auena aut eruo; cur vitio vertamus ingeniis diſcendi cupidis, ſi circa ſolidam rerum inueſtigationem occupari malint, quam inter ſpinoſa & puluerulenta vocabula, rerum inania, aetatem conſumere? Allegantur tamen ab Alberto HOBBESIVS & CARTESIVS velut inſignia exempla eorum, qui philoſophandi licentia abuſi Philoſophiam *fictionibus* impleuerint. Vbi illud primo valde dubium mihi videtur, num Albertus vnquam vtriusque ſcripta legerit, eorumque ſententiam recte perceperit. Nam infinitis experimentis mihi conſtat, quo atrocius quis in iſtos Philoſophos declamat, eo minus eum noſſe, quid iidem doceant. Prout & non ita pridem apud magnum Principem Theologus quidam primarii ordinis admodum turpiter ſe dabat, dum Carteſium accuſans ac interrogatus, quidnam praui iſte doceret, nil aliud reſpondere poſſet, quam eundem tradere, nihil omnino eſſe credendum. Scilicet quia aliquando audiuerat, a Carteſio doceri, ſolide philoſophaturum mentem ab omni praeiudicio liberare debere, eoque de receptis dogmatibus dubitandum, eaque ad examen reuocanda. Sed fingamus perimpoſſibile, Albertum vtriusque ſententiam callere velut vngues digitosque ſuos; non tamen inde habebit aliquid idem, quod iure mihi obiiciat. Quid enim ipſe de Hobbeſio iudicem, abunde a me expoſitum eſt; nec cordatos plus a me deſiderare arbitror. Eum me *diligenter legiſſe* non inficior, nimirum quia Apoſtolus dixit: omnia probate; quod bonum eſt tenete. Sane & falſo ab iſto tradita multum mihi lucis attulere ad complures veritates eruendas aut ſtabiliendas; & illa ipſa falſa nemo in Germania me ſolidius deſtruxit. In Carteſii autem verba non magis quam in cuiusuis alterius iuraui. Sed ne iſtius viri ingenium aeſtimarem, ac placita eiusdem, vniuerſamque philoſophandi rationem Ariſtotelicis longe praeferrem, idem mihi exprobrandum eſſet, quod Alberto, ſi raſtrum Lipſicum cereuiſiae Serueſtanae, aut rapas & braſſicam turdis atque alaudis antehaberet. Ac non exiguum operae pretium facturus ſit, ſi quis e Carteſii oſoribus diſtincte orbi erudito velit exponere, quidnam in eiusdem Philoſophia ſit reprehendendum? num

num methodus philoſophandi in vniuerſum? num quae is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de paſſionibus? num hypotheſis phyſica? num quae ad Geometriam & Algebram ſpectant? num haec omnia, aut ſingula in vniuerſum; an certa ex iisdem loca? Nam eiusmodi diſtincta accuſatione inſtituta non defuturi eſſent, qui reſponderent. Sed nunc ſi iſtos homines vrgeas, vt ad peculiaria deſcendant, demum iſthanc confeſſionem exprimis: Carteſium equidem ipſe non legi; audio tamen multos de eo male ſentire, qui fortaſſe & ipſi iudicium ſuum ignorantiae ſuperſtruxerunt. Sane memini, cum Ienae agerem, Profeſſorem ibi fuiſſe, qui cum de Carteſio mentio iniiceretur, ingentes cachinnos tollere ſolebat, velut ſtupidiſſimus iſte, & inſaniſſimus mortalium fuiſſet; cum tamen conſtaret, bonum illum Profeſſorem ne vnicam quidem paginam in Carteſio legiſſe, nedum intellexiſſe. Igitur & Albertus, & alii id genus homines dictum ſibi putent: inciuile eſt iudicare cauſa non penitus cognita & perſpecta. Addit tamen Albertus, ab iſtorum virorum, Hobbeſii & Carteſii κακοζηλία Lipſiae parum fuiſſe periculi, *quia non fuerint ciues noſtrae Eccleſiae*, quam rationem ego veram non cenſeo, cum plurimi ſcriptores Pontificiis ritibus addicti, qui vulgarem Philoſophiam tradunt, iuuentutis manibus Lipſiae terantur. Sed primariam cauſam eius rei hanc puto, quia Carteſius ſubtilis eſt & difficilis, cuius placita promte percipi nequeunt, ni quis modo demonſtrandi mathematico adſuetus fuerit; id quod inter veteres magiſtros rariſſimum eſt. Cum itaque illa Philoſophia ſine ſolerti manuductore addiſci nequeat, ac nemo ſit, qui eam docere audeat, quin plurimi in eandem inuehantur; quae via ſupereſt adoleſcenti, vt Lipſiae eius Philoſophiae notitiam haurire queat? niſi forte ad Medicinam ſeſe adplicuerit. Nam eo peruerſitatis, proh dolor! prolapſi iam ſunt omnes per Europam Medici, vt Carteſianam Philoſophiam pluris quam Ariſtotelicam faciant; quos & dudum credo anathemate perculiſſent Magiſtri noſtri, ni iſtis in promtu foret vindictae ſumendae facultas, ex hypochondriis laborantes ſine ope deſtituere. Sed nec illud inſuper habendum puto; quod cum infiniti fuerint Ariſtotelica prius Philoſophia imbuti, qui poſt vbi Carteſianam deguſtare coeperint, illa abdicata huic ſe plane addixerint; contra, quantum mihi conſtat, nullum exemplum detur alicuius philoſophiam Carteſianam docti, qui hac deſerta ad Ariſtotelis caſtra transfugerit. Quid cauſae ſubeſſe dicamus? Num omnes iſti fuere ingenio ita deprauato, vt relicto meliore deterius amplexi ſint? An Philoſophiae Carteſianae peculiares quaedam illecebrae inſunt, aciem ingenii obtundere aptae, vt veritatem perſpicere amplius nequeat? An vero Philoſophia Carteſiana habet aliquid argutius, nitidius, ac naturae rerum accommodatius, quam qua hactenus ſcholarum parietes reſonuerunt. Quicquid tamen huius ſit, neſcio ſane, quo iure iſtorum virorum inuidia fraudi mihi eſſe, ac me praegrauare debeat; cum ego collato pede in Hobbeſium pugnarim, Carteſius autem Philoſophiam moralem non attigerit. Enimuero quid illi faciant, qui extra Eccleſiam noſtram ſunt, Alberto parum curae videtur eſſe. Aſt Pufendorfio libertate philoſophandi vtique interdicendum eſt, cui & nullo modo a Philoſophia Alberto probata diſcedere fas eſt, idque quia Eccleſiae Lutheranae membrum eſt. Stu-

diosos enim Lipsienses facile ea cogitatio subire potest: si Pufendorfius non damnatur, quia non credit in Compendium Albertinum; ideo nec nos damnabimur, si tempus, & nummos nostros ad alios vsus, quam collegium Compendii Albertini impendamus. Caeterum ego non memini, me legisse, vbinam Augustana Confessio suos sequaces ad certam sectam Philosophiae, aut certos auctores philosophicos adstringat. Deinde certissime mihi persuadeo, posse dogmata nostrarum Ecclesiarum contra quosuis dissidentes defendi non minus, si Cartesianam, quam Aristotelicam & Scholasticam Philosophiam profiteamur. Nam nec dextre minus ratiocinantur Cartesiani, nec minus sensa sacrae Scripturae ope linguarum & bonae interpretationis eruere possunt, aut propositiones theologicas idoneis terminis exprimere; nec ita delirant, vt dogmata theologica ex hypothesibus Physicis demonstrare velint. Equidem in Gallia constat eruditos quosdam Pontificios id incommodum in Philosophia Cartesiana notasse, quod eius principiis stantibus non adpareat, quomodo dogma de transsubstantiatione idoneo colore incrustari queat, & quod vllo sensu sano dici queat, substantiam periisse integris persistentibus accidentibus. Enimuero non credo, vllum Theologum Lutheranum fore tam dementem, vt nostrae religionis interesse putet, quo fuco isti monstrosum suum dogma adornatum eant; aut orthodoxam doctrinam de sacra Eucharistia e Physica esse petendam. Denique non puto aliquem in nostram religionem tam iniquum esse, vt eam labem huic addictis adspergere velit, quasi γνησίως Lutherani nota characteristica sit stupor & crassities, ac vltra tritam Philosophiam Aristotelicam nihil sapere. De caetero quanquam Albertus testetur, *se non esse ex iis, qui μορμολύκεια sibi fingant:* manifestum tamen est a spectris ipsum agitari, aut per visiones eidem illudi, dum scribit; me hausisse πρῶτον ψεῦδος nouaturientium in certum an e Cartesio, an Hobbesio, *quod licitum sit fingere in Philosophia, tametsi contrarium in sacris literis descriptum extet.* Nam hoc quidem figmentum nuspiam in Cartesio & Hobbesio, multo minus in meis scriptis extat, ac reuera ψεῦδος Albertinum, & impudentissima calumnia est. Quale autem genus fictionis ego adhibui, eius & in Theologia & Philosophia innoxius vsus esse potest, quamdiu modus ratiocinandi per incommodum aut impossibile licitus erit; de quo quid Aristoteles Priorum Analyt. L. II. c. 11. 12. 13. 14. tradat, Albertum fugere non potest; vbi nempe *ponitur seu fingitur id, quod quis euertere vult, deducendo hominem in mendacium confessum.* Sed & valde dubium est, vtrum ingeniosi adolescentes maius operae pretium facturi sint, si tabulis, collegiis Manuscriptis, & libellis Alberto probatis mancipio se addixerint, totamque in iis aetatem consumserint, reliquis omnibus velut veneno infectis procul habitis; an vero eam, quam ego secutus fui, studiorum rationem imitentur, & si quid melius aut solidius inueniant, quam quod a Magistris suis traditum fuit, ideo haut adspernentur; sicuti nec Albertus cereuisiam Eulenburgensem reiicit, eo nomine, quia Lipsica non est. Neque vero hoc modo statim in *effraenem philosophandi licentiam* abitur, quippe cum haec potissimum in eo consistat, si quis per falsa principia philosophica, ac praue adplicata mysteria religionis Christianae impugnare, aut Rempublicam perturbare conetur, aut inuita

ratione

ratione digna indigna comminiſcatur. A qua licentia toto coelo differt iuſta libertas philoſophica, cui primo omnium diuina reuelatio, & leges Reipublicae inter Sacroſancta habentur; de caetero aſſenſus vni alicui ſcriptori mancipio non addicitur, ſed a quibusuis tradita, vbi rationi congruerint, admittuntur, nec ſi meliora inuenta fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, vt diligenti meditatione & inueſtigatione in intima ſcientiarum, naturamque rerum longius penetretur. Eam viam inſiſtentes Medici hoc ſaeculo artem ſuam inſigni modo perfecerunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem ſcientia Phyſica admirando modo efflorescere coepit, ad quam comparata ſcientia eorum, quibus ſumma probandi ratio haec eſt, *habemus expreſſum textum in Ariſtotele*, ne triobolo quidem digna eſt. Ac niſi bona quaedam ingenia fraenum iſtud pedanticum abrupiſſent, ad mundi vſque finem Philoſophi poma Ariſtotelica ad ſcarabaeorum inſtar in circulum voluiſſent, ſcientia rerum naturalium ne hilum quidem promota. Eodem modo & aliquid ſupra Ethica & Politica Ariſtotelis profectum fuit, niſi per Albertum in vetus argaſtulum retrahamur. Neque vero quid ex hac philoſophandi libertate damni in Eccleſiam aut Rempublicam redundet video, niſi quod id ſaepe contingit, vt ſi verus quiſpiam Magiſter cum aliquo recenti Philoſophia imbuto collidatur, iſti mox aqua haereat, vt quo ſe vertere debeat neſciat, attonitus veteres ſuas regulas inter quisquilias haberi. Quo & ipſo dictatoria illa auctoritas, qua iſti homines hactenus turgebant, in auras euaneſcit, & dictata, atque collegia Manuſcripta, quibus deſcribendis miſeri adoleſcentes tantum laboris inſumſerunt, ad piper inuoluendum adhibentur, aut alios vſus, quos dicere nolo. Sed reuera quod damnum a Philoſophia in Eccleſiam illatum eſt, id prioribus quidem ſeculis a Platonica, propioribus ab Ariſtotelica philoſophia promanauit, e qua otioſi homines monſtroſam illam & inquinatam Theologiam iuxta ac Philoſophiam Scholaſticam concinnarunt. Quae cum tam idoneum inſtrumentum praebeat Regno tenebrarum, hodie quoque in tanta luce nobilioris Philoſophiae ab eius Regni propugnatoribus mordicus defenditur. Huius quippe quam maxime intereſt, ſolidam notitiam rerum diuinarum, ac quae huius miniſterio accommoda eſt, ſapientiam humanam alta caligine eſſe ſubmerſam, aut non niſi apud paucos haerere intimae velut admiſſionis. Cum contra Eccleſiarum Proteſtantium interſit, vt etiam omnes ruſtici & mulieres diuinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magno Maiorem ſuperent. Quo magis a ratione alienum eſt, quosdam noſtratium Theologorum tantos in ſimpulo fluctus excitare, quod bona ingenia aliquid ſupra tritam illam philoſophiam ſapere velint. Nam illa ipſa eſt, paucis tantum hinc inde reſectis & interpolatis, quam Albertus velut Palladium aliquod orthodoxis Academiis cuſtodiendum contendit, & illa *via regia*, in qua omnes propugnatores Regni Pontificii inceſſerunt, & adhuc incedunt; a qua ne noſtrates iuuenes deflectant meliora ſectati, Albertum ſcilicet *conſcientia & officii ratio* ſubigit; ne forte exſurgant, qui veteris Magiſtri luminibus obſtent. Prouocat tamen ad *maiorum ſuorum* auctoritatem Albertus, quos *ſapientiſſimos viros* depraedicat, qui ob cauſas grauiſſimas *e priſcis gentilium Philoſophis certum ducem*

cem discentibus pariter ac docentibus, nempe Aristotelem *adiunxerunt*, *putantes nimirum*, *vagum philosophandi genus*, *inutile prorsus atque noxium*, *optime hoc modo coërceri posse*. Hoc loco non possum non laudare ingenuitatem Alberti, qui iam tandem sine circuitione veram causam adducit, quare nonnulla veteris pedanteriae mancipia tam toruo vultu scripta mea adspexerint; nimirum quia istorum collegiis Manuscriptis parum conuenire visa sunt. Enimuero scire velim, quinam fuerint illi homines sapientissimi, qui statuta Academiae Lipsicae primum condiderunt? Qui vtique vixerunt, antequam Vir Clarissimus Magister Irus Perlirus eiusdem illustre sidus fulgeret. Quo & tempore qualis cultus ibi fuerit, vel id indicio esse potest, quod colloquio in arce Lipsiensi inter D. Lutherum & Eccium instituto ex aliquam multis decuriis Magistrorum nemo reperiri posset, qui acta colloquii scripto excipere, seu protocollum concinnare nosset; id quod ex ipsius B Hülsemanni ore audisse memini Sed istis quidem hominibus ego facile ignosco, qui inscitia meliorum illi adhaerebant, qui tunc solus per omnes scholas rerum potiebatur. Nam ea sola aut praecipua est ratio istorum statutorum, quod praeter Aristotelicum nullum tunc Philosophiae genus esset cognitum; quod per Arabes in Hispania agentes in reliquam Europam fuit propagatum. Platonicae autem & Stoicae Philosophiae monumenta ob Graecae linguae ignorantiam vix de nomine tunc erant cognita, quae & ipsa ad scholarum genium parum accommoda videntur; ad quem contra Aristotelica doctrina, prout per eius instauratores fuit adornata, mire congruebat, velut ad clamosas disputationes & infinitas obiectiones ac responsiones formandas, strepitumque adeo & nubem pulueris scholastici excitandam cumprimis apta. Quae & causa est, cur hodie qui disputandi facultate inter imperitos adolescentes quam maxime se iactare callent, tam obnixe Aristotelicam Philosophiam tueantur, quae infinitam vim sonorum sine mente, & distinctiuncularum suppeditat, queis auditoria ingenti alteratione reboare possunt, Doctore, qui in summa cathedra barbam sibi demulcet, miris modis sibi placente & intus plaudente. Quod circumforaneum disceptandi genus, vna cum inani illa gloriola fere exoliturum esset, recepto nouo philosophandi genere, vbi e certis principiis & hypothesibus omnia mathematico demonstandi genere deducuntur, quod omnem istum clamorem & puluerem adspernatur; prout & in scholis Mathematicorum istis altercationibus, exceptionibus, & responsionibus nullus vsus, nullum pretium est. Vno verbo, quia multi Theologi disputare, quam viuere, multi Philosophi dubitare, quam demonstrare malunt; ideo reperta licet meliore philosophandi ratione tanto ardore pro Aristotelica Philosophia pugnatur, disputationum & dubitationum nutricula solertissima. Quae & ideo merito *vagum philosophandi* genus dici debet. Id enim vocabulum nullo modo in Cartesianam & nouam Philosophiam quadrat, quae non vagari docet, sed e certis principiis certas propositiones per iustas demonstrationes formare. Quam viam philosophandi si quis insistat, ei non vagari licet, sed idem per tramitem fallere nescium ad solidam & veram scientiam grassatur. Nec est quod Albertus nobis occinat IOSEPHVM SCALIGERVM, venerabile inter eruditos nomen, sed in cuius eruditione Philosophia

Aristo-

Ariſtotelica minimam partem facit. Cui & allegato loco de Petro Ramo ſermo eſt, viro docto, & Matheſeos perito, ſed qui de caetero in Philoſophia modicum operae pretium fecit. Nam is & multa in Ariſtotele reprehendit, ſed vt meliora non ſubſtitueret: & circa Logicam ſuſcepit mutationem exigui vſus, infarcta parte Metaphyſices, & introducto odioſo diuiſionum ſuperfluarum genere. Sed & Scaliger non tam de veritate Philoſophiae Ramaeae, quam de turbis & factionibus inde prouenturis ſolicitus eſt. Ac ſane Philoſophia Ariſtotelica e commercio cum regno Antichriſti, cui illa vtile inſtrumentum praebuit, eam immanitatem traxit, vt diſſentientes omnibus modis perſequatur. Prout & Rami aemulus Iacobus Carpentarius eius ſpiritus illuſtre documentum edidit in nuptiis Pariſinis, immiſſis in illum ſicariis, cuius *viſcera pueri furentes magiſtellorum pari rabie incitatorum impulſu per vias ſparſerunt;* quae THVANI verba ſunt L. LII. Ac operae pretium eſt euoluere IOANNEM de LAVNOY de varia Ariſtotelis Fortuna cap 13. & 14. vbi multis memoratur, quibus artibus rabidi Sophiſtae in Petrum Ramum vſi ſint. Sicuti igitur Orthodoxi ſpiritum illum perſecutionis & crudelitatis merito inter notas beſtiae Antichriſticae habent: ita & tuto iudices licet, vbi quis Philoſophiam ſuam perſecutionibus, interdictis, calumniis tueri inſtituit, eundem de eiusdem ſoliditate parum prolixe ſibi polliceri. Nam veritas ſua luce citra vim, malasque artes ſubſiſtit. Et qui hanc ſolam reſpicit, ſatis habet firmis rationibus eandem adornaſſe; ac optat quidem alios eam arripere, ſed ſi hoſce eam adſpernari videat, non indignatur, nec bellum mouet, ſed aequo animo fert, vt qui ita volunt, etiam poſt fruges repertas glandibus ventrem farciant. Vnde longe ratio fugit Albertum, ſi credit, Deo & Eccleſiae gratum ſe opus facere, ſi *obicem* ponere inſtituat *hodiernae nouaturientium luxuriae*, vti vocat, *quem niſi quis iniurius eſſe in religionem velit, nemo e noſtris effringere aut laxare poſſit:* id eſt, ſi omnem Philoſophiam, ipſius dictatis aduerſam, proſcribat ſub poena violati genuini Lutheraniſmi, ſi quis contra iſtam hiſcere audeat. Id ſcilicet vnicum remedium ſupererat conſeruandae tam ſcabioſae Philoſophiae, a tot cordatis exploſae & laceratae, vt ſpecie quadam apotheoſeos conſecrata ſub orthodoxiae obtentu hominibus obtruderetur, ad Inquiſitionis forum trahendis, qui vel latum vnguem ab ea diſcedant. Enimuero an ea Alberto auctoritas futura ſit, vt ipſo auctore nouae Inquiſitionis tribunal Lipſiae erigendum ſit, ac num omnes ibi veſaniae ſuae applauſores ſit inuenturus, ego quidem valde dubito. Et ſi maxime ſtultitia eo vsque exſuperet, vt quicquid Lipſiae eſt docentium & diſcentium ſacramento Alberti & barbariei adigatur; Spes tamen eſt, eius Inquiſitionis iuriſdictionem vltra primum lapidem haut porrectum iri. Vnde habent, quod ſibi gratulentur, qui ferulae Albertinae manus ſubduxerunt; qui nec aegre ferunt, iſtum cum deliciis ſuis quoad vita ſupereſt nugari. Caeterum quod quis non magnifice de Philoſophia Ariſtotelis ſentire, & haut eo ſecius γνησίως Lutheranus eſſe queat, puto non obſcure ex ipſius Lutheri verbis colligi poſſe, quae huc idiomate Teutonico transſcribere placet, quod genium dictionis vix vlla verſio ſit aſſecutura. Extant autem illa *Tom.* I. *Altenburg.* 505. Die Univerſitäten dürften auch wol einer guten ſtarcken Reformation, ich muß es ſagen, es

verdriesse wen es will. Ist doch alles, was das Pabstthum hat eingesetzet und ordiniret, nur gericht auf Sünde und Irrthum zu mehren. Was sind die Universitäten, wo sie nicht anders dann bisher verordnet? dann wie das Buch der Maccabaeorum sagt: Gymnasia Epheborum: & Graecae gloriae, darinnen ein frey Leben geführet, wenig die H. Schrift und Christlicher Glaube gelehret wird, und allein der blinde heidnische Meister Aristoteles regieret, auch weiter dann Christus? Hier wäre nun mein Rath, daß die Bücher Aristotelis Physicorum, Metaphysicae, de Anima, Ethicorum, welche bisher vor die besten gehalten, gantz würden abgethan, mit allen andern, die von natürlichen Dingen sich rühmen, so doch nichts darinnen mag gelehret werden, weder von natürlichen noch geistlichen Dingen, darzu seine Meinung niemand bisher verstanden, und mit unnützer Arbeit, Studiren und Kost so viel edler Zeit und Seelen umsonst beladen gewesen sind. Ich darfs sagen, daß ein Töpfer mehr Kunst hat der natürlichen Dingen, dann in denen Büchern geschrieben stehet. Es thut mir weh in meinem Hertzen, daß der verdammte, hochmüthige, schalckhaftige Heide mit seinen falschen Worten so viel der besten Christen verführet und genarret hat. GOtt hat uns also mit ihm geplaget um unser Sünde willen. Lehret doch der elende Mensch in seinem besten Buch de Anima, daß die Seele sterblich sey mit dem Cörper, wiewol viel mit vergeblichen Worten ihn haben wollen erretten, als hätten wir nicht die H. Schrift, darinnen wir überreichlich von allen Dingen gelehret werden, deren Aristoteles nicht einen kleinsten Geruch ie empfunden hat. Dennoch hat der todte Heide überwunden, und fast unterdruckt, daß wann ich solchen Jammer bedencke, nicht anders achten mag, der böse Geist habe das Studiren herein gebracht. Desselbengleichen das Buch Ethicorum ärger dann kein Buch, stracks der Gnaden GOttes und Christlichen Tugend entgegen ist, das doch auch der besten eines wird gerechnet. O nur weit mit solchen Büchern von allen Christen. Darf mir niemand auflegen, ich rede zu viel, oder verwerfe das ich nicht wisse. Lieber Freund, ich weiß wol was ich rede. Aristoteles ist mir wohl bekannt, ich habe ihn auch gelesen und gehöret mit mehrerm Verstand, dann S. Thomas oder Scotus, deß ich mich ohne Hoffart rühmen, und wo es noth ist, wohl beweisen kan. Ich achte nicht, daß so viel hundert Jahr lang so viel hoher Verstand darinnen sich arbeitet haben. Solche Einreden fechten mich nimmer an, wie sie wohl etwa gethan haben, sintemal es am Tage ist, daß wohl mehr Irrthum mehr hundert Jahr in der Welt und Universitäten blieben sind. Das möchte ich gern leiden, daß Aristotelis Bücher von der Logica, Rhetorica, Poëtica behalten, oder sie in eine andere kurtze Form bracht, nützlich gelesen würden, junge Leute zu üben, wohl reden und predigen, aber die Comment und Secten müsten abgethan, und gleichwie Ciceronis Rhetorica ohne Comment und Secten, so auch Aristotelis Logica einförmig ohne solche grosse Comment gelesen werden. Aber ietzt lernt man weder reden noch predigen daraus, und ist gantz eine Disputation und Müncherey daraus worden. Darneben hatte man nun die Sprachen, Lateinisch, Griechisch und Ebräisch, die Mathematicas disciplinas, Historien, &c. Aduersus haec si Albertus excipiat; se non esse mancipium Aristotelis, se errores ipsius e Sacris literis corrigere & Philosophiam Christianam hoc modo effingere; ei apposite occini poterit illud Saluatoris Luc. V, 36. *Nemo immissuram noui vestimenti immittit in vestimentum*

tum vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit immiſſura noua. Quod ſi igitur Ariſtotelis nomine me impugnat Albertus, ſat grauem auctorem habeo, quo me tuear. Sin *cardinem Philoſophiae Chriſtianae*, quam tantopere crepat, in eo conſiſtere arbitratur, *vt nihil in Philoſophia vllo modo fingatur, quod ſacrae ſcripturae ſit aduerſum; nihil in illa quocunque praetextu in dubium vocetur, quod per hanc adſtruatur, aut narretur;* oppido quam parum profecit meditationibus ſuis, quae per quadrantem ſeculi ipſum occupatum tenuerunt. Nam eiusmodi Philoſophiam adornare, quae verbo Dei aduerſa fingat, fictaque pro veris venditet, aut ibi tradita in dubium vocat, nemini quidem in mentem venit, cui Chriſtiani nominis ſanctimoniam tueri cordi fuit. Ego ſane de eiusmodi inſania ne ſomniaui quidem; neque tale quid e ſcriptis meis vnquam calumnia exſculpſerit; vtut in omnes ſe formas vertat, & cauillandi aſtutia etiam ipſum Diabolum ſuperet. Quin & certo perſuaſus ſum, ideo me tot moleſtiis petitum ab illis, quos minime omnium decebat, quia pro modico captu ingenii aliquid ad impugnandum regnum tenebrarum conferre conatus ſum, quod ſubſiſtere & florere Satanae tantopere intereſt. Quo & ſolatio ſubnixus omnem calumniarum & maledictorum colluuiem, qua impuri homines me adſpergere ſategerunt, alto ſemper animo deſpexi, nec per illam animi mei tranquillitatem turbari paſſus ſum, certa ſpe fretus, tempus & veritatem iſtas nubeculas plane diſſipaturam, ac famae meae ſplendoris potius, quid, quam maculae, inde acceſſurum. Interim non inuideo Alberto ob ſtudium illud ſuum, cui *immorari*, ac *immori* conſtituit, & per quod *effecturum* ſe confidit, *ne Eccleſiae noſtrae per noſtram Philoſophiam vlla vis inferatur, multum ſubſidii conferatur.* O felices Eccleſias noſtras tali Atlante! Optarim tamen, Albertum paulo curatius ruminari illud CICERONIS pro ſexto Roſcio: *Anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt ſignificent ſi fures venerint. At fures internoſcere non poſſunt: ſignificant tamen, ſi qui noctu in Capitolium venerint; & quia id eſt ſuſpicioſum; tametſi beſtiae ſint, tamen in eam partem potius peccant, quae eſt cautior. Quod ſi luce quoque canes latrent, cum deos ſalutatum aliqui venerint, opinor iis cura ſuffringentur, quod acres ſint etiam tum, cum ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſatorum,* & qui vigiles ſe Eccleſiae aduerſus Philoſophiam profitentur, *ratio. Alii veſtrum anſeres ſunt, qui tantummodo clamant, nocere non poſſunt; alii canes ſunt, qui & latrare & mordere poſſunt. Cibaria vobis praeberi videmus; vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur, hoc populo gratiſſimum eſt. Deinde ſi voletis etiam tum cum veriſimile erit aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote, id quoque concedi poteſt. Sin autem id agitis, vt arguatis aliquem* ſacris literis aduerſa fingere, *neque dicere* poſſitis, vbi *aut quomodo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis, cura quidem nemo vobis ſuffringet,* cum iam antea Vulcanum ſatis exprimatis; *ſed ſi bene ego noui* eruditum ſeculum, *literam illam ita vehementer ad caput affigent, vt poſtea neminem alium, niſi* malitiam aut inſcitiam veſtram *accuſare poſſitis*, ſi impudentes calumniatores habeamini.

SED poſtquam in *Praefatione* Kalendis Ianuarii ſcripta Albertus nonnihil modeſtiae & grauitatis prae ſe tuliſſe viſus eſt, credo memor doctrinae Naſo-

nianae, *Lite vacent aures, inſanaeque protinus abſint Iurgia*, an quia epomide Rectorali indutum ineptiae parum decere videbantur; in ipſo Opere aliud plane ſchema induit. *Non vultus, non color vnus, Non comtae manſere comae, ſed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument.* Ac ingreſſum quidem ſcriptioni conatus eſt formare valde magnificum, ac ſplendidum, ſed qui nil niſi ineptum ac puerilem tumorem exprimit. Quid enim ad tranquillitatem populorum Borealium lis Scholaſtica? Aut num haec ad pacem aut bellum aliquid momenti habuit? Ac valde inſcite de affinitate inter Reges contracta iniicitur, cum Eris Scandica ſeptennium ante iam deflagraſſet, auctoribus eiusdem regelatis, aut ſilentio damnatis. Cuius & memoria dudum exolitura fuerat, ni maleſani quidam homines in Germania, vbi ineptire & calumniari impunius licebat, litem diſtuliſſent, ac reliquis tacentibus Albertus demum rixae immori cuperet. Quem & cerebro ſat perturbato vti indicio eſt, quod nil niſi Erinnyes, Furiae faces, crinesque anguibus & hydris impliciti animo obuerſantur, atque os in voces plane deliras diſtorquere ſubigunt. Tales equidem geſticulationes exprimi decebat ab hiſtrione, quando Hercules furens agendus erat: non a Theologo, qui exemplo ſuo paradiſiacam vitae rationem repraeſentare inſtituit. Cum itaque tota oratio illa ſit hominis furentis, neſcio an operae pretium ſit, ſingulas ineptias notare. Velut quod plane contra ſenſum Poëtae adducit verba: Erinnys inuiſum Numen terras, coelumque *leuabat*. Et quod de *amoenitate* Scaniae nugatur, quaſi haec obſtare poſſit, quo minus vnus & alter impudens ibi, & rixoſus calumniator exſurgere poſſit; a quo malo ne Lipſia quidem immunis eſt, ocellus Germaniae. Sed non animaduertit. Albertus, quod quo atrocius in Eridem Scandicam declamat, eo maius praeiudicium creat ſociis ſuis, quibuscum eandem tibiam inflat. Nam iſta Eris Scandica non me habet auctorem, ſed meos aduerſarios, ſeu, ſi floſculum Latinitatis Albertinae mutuari fas eſt, ea Eris mea eſt duntaxat paſſiue, non actiue. Nam cum ego Spartam, quam tunc ſortitus eram, pro virili ornare conarer, edito inter alia opere de Iure Naturae & Gentium, cui aliquod apud eruditos pretium erit, vt Valentinis, & reliquae inuidorum turbae ilia rumpantur, in me inſurrexere Erinnyes Nicolaus Beckmannus, & Ioſua Schwarzius, a quibus traditam facem Velthemius & Geſenius diſtulere, donec & his in vertiginem datis Albertus demum vnus inſtar omnium infamem taedam quaſſat. Iſtae ergo furiae pomum Eridis proiecere condito Indice Nouitatum; iſti faces, calumniis, maledictis atque ineptiis conſtanter iactarunt. Quos compeſcuiſſe non crimen, ſed officium maxime neceſſarium fuit. Idque ab omnibus viris bonis probatum eſt, niſi quod nonnulli plus ſatis acerbitatis a me adhibitum arguerint. Quod nec ipſe Inficiarer, ſi res mihi cum viris ſolide eruditis, & bonis fuiſſet. Sed in eiusmodi rudes & malitioſos homines quid dici poteſt tam aſperum, quod non longe infra eorum meritum ſit? Poſtquam igitur Albettus cauſam eorum, qui litem iſtam mihi mouerunt, non obſcure probare videatur, eorumque ſe patronum ferat; non iniuriam patietur, ſi quantam ex eo flagitio partem ſibi ſumit, tantam etiam ex elogiis eorundem capiat. Sane ſi Petri Dunaei ſcriptum tam deteſtandum Alberto videri poteſt, vt is inter Erinnyes ideo referri mereatur, haut

haut obſcure Nicolai Beckmanni facinus videtur probare, ac ſententiam legitimi magiſtratus damnare, qua is cum infamia relegatus, eiusque ſcriptum per carnificem combuſtum fuit. Quod autem ego vni & alteri meo ſcripto fictum vocabulum praepoſui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci; nec id in vllius fraudem tendit; nec iſtorum me auctorem vnquam negaui. Sed quod & illa mihi tribuat, quae Rolleti nomen prae ſe ferunt, obeſi nimium naſi ſe arguit Albertus, quod e diuerſitate ſtyli alium auctorem deprehendere non potuit. Quam etiam inſipidum eſt, quod ex vocabulo RONDINI argutatur de homine τετραγώνῳ: cum ſuccurriſſe debuerit illud HORATII de viro bono: *Totus teres atque rotundus.*

SED qui hactenus tam aniliter paratragoediat, iam repente ad Pantomimi inſtar, vno momento vultum vertere callentis, nouum ſchema ſumit, ac ſtolida cum grauitatis affectatione pronunciat: *Alius Erinnyn habeat, meus ſit, maneatque Eros, isque Chriſtianus!* O impudentem tam ſancti nominis illuſionem! O improbum hypocritam! Poſtquam virum honeſtum, & ſe meliorem omni furiarum adparatu deformatum orbi proſtituere auſus eſt, iam repente Erotem Chriſtianum crepat. Atqui profecto magis tolerari poteſt Nicolai Beckmanni veſania, qui citra diſſimulationem, & velut bona fide calumniatorem egit. Albertus, cum par illi venenum, niſi quod pauculo ſaccharo adſperſum, euomat, medio in furore ſanctulus videri vult. Nam hypocrita in eo profeſſum nebulonem ſuperat, quod iſte inſuper Deo hominibusque illudit, quibus inter flagitia ſua pro bono viro ſe venditare inſtituit. *Ago tibi gratias Deus, quod non ſum ſicut alii homines:* Atqui profecto alia eſt indoles Caritatis Chriſtianae, quam eius, qualem in me exercet Albertus. Quam & ideo credo inſignire voluit vocabulo ſacris literis incognito, & quo ſalaces poëtae incentorem impurarum libidinum notant. Prout & valde ſuſpecta eſt dictio *exercendi,* e qua, qui Iuris Conſultorum libros euoluerunt, facile ſuſpicionem concipere poſſunt, Albertum Lipſiae Cenonem agere. Sane qui puellas meritorias alit, aeque commode dicere poteſt, *ſe Lipſiae Erotem fouere & exercere.* Ac totus iſte locus neſcio quid molle & amatorium ſpirat, ac vsque adeo Alberti cor Cupidinis ſagittae emollierunt, vt etiam in *ipſa arena,* inter *praelia* ſua ſpectatoribus nil niſi Erotem accinat, ipſosque antagoniſtas ſuos obiter *ſcurras* per blanditias amatorias vocet. Nec eo minus *gratulatur* ſibi, & *in ſinu gaudet,* quod mira felicitate *ſcribendo ſtatui integro* ſe conformem gerit, adeoque eloquentiae paradiſiacae ſpecimen iam praebet, vtut, ſi accurate attendas, non paucae dictiones, & ſententiae ipſam Styga oleant. Vti autem Tartuffus proprias laudes putide debuccinat; ita contra in PVFENDORFII Methodum eriſticam non ſine cauſa inuehitur. Nam eſt ea aſinis, & calumniatoribus valde moleſta, qui & ipſum dudum deuoraſſent, ni idem aculeorum aſperitate pleroſque protelaſſet. Neque vero ſocialitatis leges violat, qui calumnias improborum a ſe repellit, non magis quam qui vi adhibita aliorum iniurias a vita & fortunis ſuis propulſat. Sicuti & ſedulo a me opera data fuit, vt officia mea tam ciuibus meis, quam exteris, pro cuiusque captu ac meritis admetiret.

POSTQVAM paulisper in genere ineptiuit orator noster paradisiacus, iam ad singulas calumnias eructandas accingitur. Quas inter primum locum magnitudine impudentiae facile tuetur, quod *Academias* a me *aulas pedanteriae haberi* mentitur, vt quicquid est in iis docentium & discentium in me irritet. Tale quid si a me dictum scriptumue fuisset, non improbe solum, sed & stulte factum esset; cum & ipse in duabus Academiis docendi publice munere per quatuordecim annos functus sim, & quicquid fortunarum obtigit, post Dei fauorem studiis litterarum debeam. Calumniae ansam praebuere, verba quae extant, Erid. Scand. pag 367. *Id tamen constat, homines Reipublicae tractandae peritos ius sibi suum ex Compendio Albertino non formaturos; Sed facile passuros, vt in aula pedanteriae istud se iactet.* Manifestum est, vltimam phrasin mutuo sumptam ex l. *Aeneidos, illa se iactet in aula Aeolus.* Sicuti autem hoc Poëtae loco neque aula proprie dicta, neque Academia ventorum, sed simpliciter sedes horum notatur: ita aula pedanteriae in genere quemuis locum notat, vbi pedantes agunt. Sic vt simplicissimus & natiuus sensus dicti sit: Albertus suo Compendio non inter homines Reipublicae peritos, sed inter pedantes applausum inuenire potest. Quis nisi calumniandi artem professus hoc ad Academias torqueat? An nullibi, quam in Academiis pedantes inueniuntur? Aut an hae institutae sunt, vt pedanteria ibi regnet? Sane L. II. c. 4. §. 13. de Iure Naturae & Gentium diserte satis professus sum, pedantismum esse vitium mentis, non literarum, aut sectae seu professionis alicuius, sed omnis generis, conditionis, & ordinis homines perambulare. Vnde non in Academiis solum, sed & triuialibus in scholis docendi munere funguntur viri politi, & ad genium vitae ciuilis maxime accommodi; qui nempe ita libris se immerserunt, vt tamen indolem conuersationis ciuilis haut negligerent. Diuisi etiam dicto loco literas trifariam, in *vtiles, elegantes seu curiosas, & inanes:* e quibus tertiam classem, nempe inanes literas *pedanteriae* vocabulo ex vsu seculi indigito. Sunt igitur Academiae & debent esse officinae bonae mentis, & vtilium ac elegantium literarum. Nec tamen negari potest, alicubi quid inanium literarum, seu pedanteriae gliscere; aut inter multos eruditos & cordatos viros etiam nonnullos pedantes dari; quos inter an Albertus referendus sit, aliis iudicandum relinquo. Sed & aliquid e calumnia trahit, quod Albertus queritur, *logice dicere* mihi idem esse, ac *pedantice dicere.* Quo fine allegantur verba mea ex Erid. Scand. p. 365. *Equidem iure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, illas ideo inusitatas vocaui, quia ratio humana capere non potest connexionem Subiecti & Praedicati.* Nam ex mente Alberti debueram dicere; *non praedicantur nec in quid, nec in quale.* Atqui negari non potest, hunc terminum, *praedicari in quid & in quale* non apud auctores bonae Latinitatis extare, sed a Scholasticis, pedanteriae vtique statoribus, inuentum. Eum terminum si in cathedra, aut collegio, vbi ars Logica ex professo docetur, adhibeas, reprehensione carebis. Sed si eundem in scripto publico vsurpes, citra necessitatem, & cum res bonis verbis Latinis exprimi posset, recte argueris, maluisse pedantice, quam latine loqui. Quanquam & Logica seu ars ratiocinandi commode & solide tractari possit absque colluuie sordidorum terminorum;

prout

prout in eam rem nitidiſſimi libelli extant. Quod porro Metaphyſicam, vti nempe Ariſtotelici eam nunc tractant, fidum barbariei tutelare numen vocaui, nondum poenitet. Neque vero cum iuuenilibus annis ſtudia tractarem, ita Reginae illi cliens aut ſubditus vnquam fui, vt ideo rebellis audire debeam, ſi qualis eadem reuera ſit, citra adulationem exprimam. Nam bono meo fato non altius me iſti lacunae immerſi, quam quantum neceſſarium erat, nempe vt intelligerem, nil ſolidi eam continere, ac meram eſſe farraginem terminorum, quorum aliqui in tradendis diſciplinis nonnullum vſum habent, multi ad nil aliud inſeruiunt, quam vt Latinitatem conſpurcent, dum inuicem bonorum vocabulorum Latinorum citra neceſſitatem ſcriptis inferciuntur. Ac reuera cum Metaphyſica eodem modo comparatum mihi eſſe videtur, vti cum tabaco, ſeu nicotiana. Quibus inter nautas, ac vulgus militum verſandum eſt, fumi iſtius odorem tolerare, ac quandoque haurire neceſſum eſt. Reuera tamen is fumus ſordet, ac ſi quis eodem delibutus inter elegantes homines verſetur, non plus gratiae ſibi eo conciliabit, quam ſi allium oboleat. Quod ſi tamen Regina Metaphyſica meo candore offenſa proſcribere me velit, ego quidem non valde trepidauero; ac fortaſſe viciſſim fecero, quod Dantes Aligerius in ſummis Alpibus feciſſe memoratur, cum e Germania in Italiam diſcederet. Fruſtra auctoritas G R O T I I occinitur, qui Scholaſticis aliquod pretium reliquit, prout materiam morum & iuris tractant. De Metaphyſica apud iſtum nullum verbum, vt neſciam, quomodo Boeclero in mentem venerit dixiſſe, Grotium non potuiſſe materiam de iure belli & pacis partire & ſubtiliter tractare, niſi ope Metaphyſices. Et ipſa ſane Boecleri ſcripta parum pulueris metaphyſici prae ſe ferunt. Denique ſenſerit circa eam rem Grotius aut Boeclerus, quicquid voluerit; ego in neutrius verba iuraui, & ipſe manum ferulae ſubduxi. Me quoque non tangit Crellius, e Magiſtro Lipſienſi factus Cancellarius Dresdenſis, cui fortaſſe rationes non defuerunt, quare de Philoſophis Lipſienſibus, qui tunc erant, non adeo magnifice ſentiret. Saltem quod infauſtum ſortitus eſt fatum iſte vir, ad ioculare id dictum referendum haut eſt. Craſſum porro mendacium eſt, a me ſolidam Philoſophiam, & qui hanc docent, elato ſupercilio deſpici. Aeſtimatur illa a me, vt quae maxime. Sed quod ſub eiusdem vocabulo multa vana, & inutilia, quisquiliarum inſtar habentia contineantur, nemo rerum gnarus inficias iuerit. Haec quo quisque ſolidis literis magis imbutus eſt contemnit. Et ſi talia propriis vocabulis exprimantur, nemini iniuria fit; ſicuti nec periti artifices indignantur, ſi imperiti ignominioſo vocabulo ſignentur. Neque ego, ſi Alberti ſcripta iis, quae merentur, vocabulis notem, ideo aut viros eruditos, aut bonas literas deſpicio. Quod autem, quae olim inter nos fuit amicitia, abrupta ſit, culpa penes Albertum eſt, qui primus me laceſſiuit, ac illorum ſe partibus adiunxit, qui famam meam ſceleſto modo impugnatum iuere. Ac eo magis manifeſtum eſt, Albertum ex mera rixandi libidine, aut vanae gloriolae ſtudio, aut ſimili quapiam κακοζηλία mihi impactum, quod materia, quam ego tractaui, functionem ipſius non tangat, neque ipſi circa eandem inſigne aliquod ſtudium poſuerit, ac amplum

plum ſatis campum haberet, vbi ſi quid eſſet ingenii, & eruditionis, exſerere potuiſſet.

ARGVIT inde Albertus, me Scherzeri τ8 μακαρίτȣ *nomini ac famae*, ſecus atque pollicitus ſim, haut peperciſſe. Ego contra aſſero, promiſſum a me bona fide repraeſentatum. Sicuti & ipſe non magis meo, quam proprio honori conſuluit, dum e ſyſtemate ſuo monſtrum illud de indifferentismo morali, & ſtatu purorum naturalium expunxit, quod per abſurdam & inficetam calumniam alaſtores mihi imperitiſſime attinxerant. In eo autem nihil eius viri famae decedit, quod titulus ipſius ſane honorificus epiſtolae praefixus manſit. Nam qui primam epiſtolae editionem legerant, eorum memoria obfuſcari non poterat, ſi vel maxime in Eride titulus plane omiſſus fuiſſet. Qui autem eam epiſtolam integram non conſpexerunt, aliter iudicare non poſſunt, quam amice omnia inter nos fuiſſe acta, & illum a me arbitrum ſumtum in diſceptatione cum Chriſtiano Vigile. Et amiciſſimo viro, optimaque ex intentione dici poteſt. *Turpe eſt tibi futurum, ſi ab illorum partibus ſtare videaris, qui ruditatem & malitiam ſuam tam impudenter apricantur.* Quae ſententia ſi apud Albertum locum habuiſſet, nae exiſtimationi ſuae melius conſuluiſſet. Et ſane tanto maiorem in Scherzero laudem meretur iſta animi moderatio, quod mature pedem e via, quam minus conſiderate ingredi coeperat, retraxerit; quo peruicacius videmur paradiſiacum Doctorem, & qui exemplo ſuo, ſi diis placet, ſtatum integrum repraeſentare voluit, prauitati inſiſtere, & iniurias iniuriis cumulare.

IVDICAT quoque Albertus, a me peccatum fuiſſe, quod de iniuria, & quidem atrociſſima a certo quodam Collegio mihi illata queri auſus ſum. Atqui iſtud qualiscunque apud ſuos dignationis in me nihil iurisdictionis habebat, ac nouo plane aut rariſſimo exemplo de ſcripto meo ſententiam tulerat non expectata mea defenſione, ac ne viſo quidem & inſpecto meo libro; quod praecipuum tunc eius Collegii membrum vltro faſſum fuit: ac denique ſententiam ſuam vnice ſuperſtruxerat libello famoſo per carnificem comburendo. Quid eſt iniuſtitiam admittere, ſi hoc non eſt? Quod ſi eiusmodi collegium in hoc regno ſimilem cenſuram in Alberti ſcripta ferret, credo hic obmuteſceret, & iure ſe damnatum agnoſceret. Atqui puto non deteriore iure ſub noſtro Magiſtratu viuimus, quam Albertus ſub ſuo; nec vllum iſtis ius aut praerogatiua in incolas huius regni conceditur; id quod grauibus literis a Rege ad Electorem ſcriptis exprobratum fuit. Quanquam cum omnes iam ſint fato functi, qui tam praecipitem cenſuram haut ſane pro dignitate collegii ſui tulerant, iſtud factum hautquidquam ad eos pertinet, qui nunc idem collegium conſtituunt. Quos & credo non poſſe non offendi abſurda Alberti adulatione, dum Patrum Patriae elogium iisdem exhibuit, quod hactenus non niſi Principibus, aut Rempublicam ſummo cum imperio adminiſtrantibus competere creditum fuit. Denique & neſcio, quo iure iſtorum beneficia, quae in Eccleſiam & Rempublicam contulerunt, mihi tam care imputari queant, vt ideo aequo animo ferre debeam, ab iisdem me innocentem damnari.

Accedendvm eſt nunc ad Dominum Seckendorfium, quem non immerito compatrem Erotis Lipſici dicere poſſumus, quod is prolixa epiſtola Albertum incitauit, ne litem hanc aliquando intermori pateretur, ſed mihi moleſtus eſſe ne deſiſteret. Quas literas optarem pulchello ſuo ſcripto ab Alberto fuiſſe adiunctas, quod ea ſine dubio anſam praebitura fuerat, vt paulo plenius eius viri iniquitatem caſtigare poſſem. Huius igitur viri ſtimulus iuxta leges ſtatus integri obtemperare maluit Albertus, quam auctoritati & petito ſummi Theologi; qui magnopere ipſum hortatus eſt, vt tam indigna ſe, ac in publicum inutili ſcriptione ſuperſedere velit. Sed quem iſte mendaci praetextu protelauit, velut res non amplius foret integra, cum tamen eo tempore ne pagina quidem Erotis imprimi coepta eſſet. Ergo quia vir iſte tam infenſo in me animo deprehenditur, vt me tempus meum, quod longe nobiliori labori deberi norat, talibus impendere ſubigat, efficiendum eſt, vt non magnopere gaudeat me laceſſito. Iſtum iniqua me cenſura vellicantem quod prout par erat repulerim, Albertus iam magnos clamores tollit, velut ingenti à me iniuria illata. Atqui praeterquam quod in Republica literarum non tam fortunis, quam eruditione & ingenio diſtinguimur, non perſpicio, Seckendorfium in tanto faſtigio collocatum, vt mihi neceſſum ſit trepido ac tremebundo, & multa cum ingeniculatione eiusdem inſultationes repellere. Neque enim vsque adeo a ſano iudicio virum defeciſſe arbitror, vt ex elogiis Albertinis ſe metiendum poſtulaturus ſit, quorum nonnulla tam abſurda ſunt, vt ludibrii cauſa poſita eſſe credi queant. Quae inter eſt & illud: *Heros de toga immortaliter meritus*, quod etiam in veteranum ſartorem, & qui commodas togarum formas commentus eſt, cadere poteſt. Quod autem ſcriptum eiusdem de Statu Chriſtianiſmi tantis laudibus effert Albertus, id quidem ex lege grati animi facit, vt Compendio Orthodoxo tributa elogia rependat. Sed ſi idem mihi iuris in Domini Seckendorfii ſcripta competit, quod ipſe in mea ſibi arrogauit, haut dubitem pronunciare, eum librum longe eſſe infra tam enormia elogia. Nam & primus liber ex aliis expreſſus eſt, & reliqua vel in praxin deduci non poſſunt, vel ab aliis infinities iam inculcata ſunt. Ac neſcio, num illa maius pondus mutuentur a Seckendorfii nomine, quam ſi a Theologo pietate & eruditione inſigni proferantur. Sane non deſunt Theologi, qui iſta magno ſtudio vrgent. Sed nec ita magnum periculum rei Chriſtianae ab impietate imminere videtur, quam ne gliſcens indies Pontificia tyrannis veteri nos iterum iugo ſubdat. Aduerſus quod periculum quae remedia adhibenda ſint, ſatius fuerat diſpicere; de quibus in iſto ſcripto altum ſilentium. In vniuerſum autem Seckendorfius, ni propriae eruditionis admiratio mentem faſcinaſſet, longe melius famae ſuae conſuluiſſet, ſi libris ſcribendis ipſe abſtinuiſſet, & exemplo aliorum Illuſtrium virorum literas aeſtimantium ἐργοδιώκτην, & promotorem literatorum egiſſet, eosque ad praeclara opera condenda ſtimulaſſet, iisdemque materiam ſuggeſſiſſet. Sic enim arbitri & patroni partes gradu velut ſuperior non ſine auctoritate agere potuiſſet; cum nunc inter mediocres valde conſcribillatores ſit referendus, vix in quarta aut quinta claſſe locum ſortitus. Sane non paucos audiui, quibus praeter iam a me notata, magnopere diſplicet viri iactantia, per quam vbicunque poteſt, occaſionem arripit de ſe, ſuisque actis memorandi, ſuumque vitae curriculum alieno

plane loco intexendi. Praecipue autem cordati mirantur, quid pensi habuerit vir iste in lucem protrusis oratiunculis suis Teutonicis, magnam partem semi-Theologicis, ac non parum genium Galimatiae redolentibus. Miserum vero Cancellarium & Consiliarium, si ex hoc demum libello discere debet, quibus verborum ampullis Princeps ingressu noui anni protelandus sit! Sed & satis quidem ludimagisterialiter in praefatione istarum oratiuncularum super gestibus & motu manus temperando traditum videtur, velud istud non cuiuis, qui vel a primo limite aulam salutauit, notum sit. Sane si quis ante Principis faciem adstans brachium importunius iactet, suspicionem excitare posset, velut incalescente sermone isti demum in os inuolaturus sit. Et quia ad tam minuta ac protrita descendere placebat, quare non & aliquid de screatu, quo guttur eiusmodi orationem orsuro praeparandum est, tum de barbula decore mulcenda ibidem traditum fuit? Porro indignum est veterano Logices Professore ratiocinium Alberti, quando velut iniquum arguit, quod *ipse aulicus aularum proceres inuadere & castigare* ausus sim. Perinde quasi absurdum sit Professorem Professoris, aut militem militis a se iniuriam repellere. Ac nosse debebat Albertus, vti in aulis pro homine valde importuno & brutali habetur, qui alterum vltro iniuriis & contumelia lacessit; ita & ignauum censeri, intentatam iniuriam non strenue repulisse. Igitur si ad leges aulicae elegantiae agere voluisset Dominus Seckendorfius, plane me vellicando supersedere debuisset. Nam videntur quidem verba eius modestiae quid prae se ferre; reuera tamen affatim veneni tegunt. Ac non minus offensae virulentis, vtut paulo arctioribus, vellicationibus, quam apertis insultationibus inest. Ac sane satis mirari non possum istorum hominum insolentiam dicam, an stoliditatem, qui postquam non dubitarunt, alios pestiferorum errorum publice arguere, vbi calumniae eorundem demonstratae ac retusae fuerunt, vltro quiritantur, velut atroci iniuria affecti Quis ergo ius istis contulit alios accusandi; accusatis ademit se aduersus istorum criminationes defendendi? Aut quis cauit ipsis, vt dum alios lacessunt, non nisi simpliciter ad obiecta ab iisdem respondere fas sit, aliquid vicissim retorquere nefas sit? Sane lex defensionis non tela solum excipere & eludere, sed & non acres minus ictus reponere permittit. Caeterum *Noricum* offendere aut perstringere nunquam mihi animus fuit, cuius nec nomen a me expressum fuit. Non potuit tamen mihi non enormis videri affectus, epistola illa expressus; praesertim cum facile osculandi libido refrigerari posset, si vel imaginem aeri incisam in frontispicio libelli insipidissimae inuentionis inspiceret, ibique hominem ocreatum per spinas incedentem cum calcaribus consideraret, quae sentibus implicito facile lapsum conciliare poterant. Sed nimirum, vtut etiam deformes buccae suos habeant basiatores, non tamen recte consulunt amicis suis animo molliore praeditis, qui tam grandibus eosdem elogiis onerant, per quae ipsi inflati nimis ample se suaque opera aestimant, eoque aliorum se ludibrio exponunt. Vnde vbi post ab aliis pari affectu haut excoecatis ista, iusto pretio taxari conspiciunt, immane quantum excandescunt, velut graui contemtu persusi. Et sane vti infirmioris animi Principibus mens continuis adulationibus corrumpitur, iudiciumque de actionibus propriis plane obfuscatur: ita non possunt non in philautiam & superbiam intumescere isti homines, quibus aures tanto titulorum & elogiorum strepitu quotidie

die feriuntur, vicenis tricenisque ſuperlatiuis in *iſſimus* per quadrantem horae auditoria perſibilantibus. Quanquam Norici nulla heic culpa, qui ſine dubio eam epiſtolam non eo fine ſcripſit, vt publicaretur, ſed vt priuatim amici ſui vanitatem titillaret; cum multa non abſurde ſcribi poſſint vno conſcio, quibus publicatis rubor ſit ſubiturus. Porro quod Albertus de *dictatura* ingenuarum artium gannit, id non in me, ſed in ipſum, ac Seckendorfium, ſimilesque cadit. Vbi enim ego alios in mea verba adigere inſtitui? Vbi aliis philoſophandi libertate interdixi, quae improbitate calumniandi haut conſtat? Vbi a periculo fallendi me exemptum iudicaui, vti Albertus, eiusque ſimiles, quibus omnes ab ipſis diſſentientes exitiabilibus erroribus inuoluti cenſentur? Mea tamen defendere ius fasque iudicaui, quousque ratio pertingere valeret, & quae obiecta ſunt diluere. Et poſtquam alii me laceſſitum iuere, lex defenſionis non repugnabat, quo minus & iſtis demonſtraretur, non eſſe eosdem tantos heroas, quales ſeſe inter adoleſcentes, ſuas delicias, iactant.

ISTA in exordii vicem praemittere placuit Alberto, hinc inde corraſa, ne cauillandi materia fieret nimis ieiuna. Nunc poſtquam Numinis auxilium inuocauit ad feliciter expromendas calumnias, ad principale negotium accingitur, ac ſummi Herois ſui defenſionem ſuſcipit, quod propriae lites non ſat vberem latrandi materiam videantur praebiturae. Eius tractationis ingreſſus e ſtylo paradiſiaco non poterat decentius deſumi, quam a decantatione laudum tam propriarum, quam eius, cuius ſe hyperaſpiſten fert. Quas ego profecto neutri inuideo, nec ſi quid ſolidi ſubſit, detractum cupio; cum ſi omnia ex vero iſtae haberent, nihil inde mihi deceſſurum ſit. Nam mihi quoque meum decus & praeſens ſeculum, paucis calumniatoribus & inuidis exceptis, & poſteritas rependet. Non tamen poſſum, quin notem ineptam oſtentationem Alberti, iactantis e Plinio *ſuo*, quem videtur ſtudioſius euoluere, quam Pſalmos Dauidis: *Nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refero!* Nam neque inſuper habentur nummi ſemunciales, e Collegiis compendii orthodoxi prouenientes. Nec praeteriri debet, quod adulatori non ſufficit, Seckendorfio a me auctoritatis non parum inter ſuos tributum; ſed & ridicule addit: *Apud exteros quoque ſummae iamdudum aeſtimationis & celebritatis fuit.* Atqui neque ſcripta condidit Seckendorfius, quae ab exteris intelligi poſſent, neque auditione mihi aliquid perceptum eſt de ſummis Reipublicae negotiis, quae vir iſte cum exteris tractauit, & quae iſtius nomen apud hos quoque celebre poſſent reddere. Niſi forte Boeclerus poſt fata inter exteros referendus eſt, abs quo laudes diſcipulo quondam & amico tributas ad teſtimonii religionem erigere ſtolidum fuerit. Cum porro Boeclerus Seckendorfium eo nomine laudet, quod in vſu legum non tam ad auctoritatem, quam rationem earum reſpiciat; Albertus iam eundem commendat, quod *fundamentum iuris naturalis e reuelatione* petat. Atqui hactenus omnes ius naturale, eiusque placita contradiſtinxerunt illis, quae ex reuelatione petuntur. Igitur ſi praeclarum habetur rationem legum inueſtigaſſe, quarum tamen extrema ratio in voluntatem legiſlatoris reſoluitur; quam congrue iuris quam maxime rationalis, vt ita loquar, fundamentum non e ratione, ſed e reuelatione petetur?

SED tandem aliquando ad rem ipſam accedit Albertus, (p. 12) ac initio fundamentum totius diſceptationis in ſe adprobat, nempe *Ius naturale eſſe deducen-*

 dum

dum e principiis lumini rationis cognitis, quo illud ſit ad captum omnium hominum, quamcunque circa ſacra perſuaſionem foueant; quo idem ſit idoneum ad dirigendas omnium inter ſe hominum actiones, nullo religionis diſcrimine. Nec eo minus deeſt calumniae & inſcitiae quod carpat, ac ſub herba angues inueſtiget, quos ipſa ibi poſuit. Scilicet iam centies refutata & exploſa calumnia coccyſſari non deſinit; hypotheſin meam eſſe, *hominem vndecunque primum in mundum proiectum, derelictum omnino atque miſerum nullis vndique ſubſidiis inſtructum*. Miram vero calumniae indolem, quae ne aliquando obmuteſcere cogatur, ſtuporem ſimulat, velut ne planiſſima quidem caperet. Nam quod tanta Alberto ruditas inſit, vt tam plana capere nequeat, fidem fere ſuperat. Siue tamen rabies calumniandi ſit, ſiue inſcitia, connitendum eſt, vt tandem aliquando id cauillandi praetextum tollatur, ac denuo oſtendendum, quam nequiter ab aduerſariis eiusmodi mihi hypotheſis affingatur. Quam ad rem neceſſarium video, vt Albertum, qui per tot luſtra Logicam publice cantillauit, doceam, quid hypotheſis, cui aliqua diſciplina ſuperſtruitur. Quemadmodum igitur pleraeque diſciplinae id habent, vt ad extremum in primariam aliquam propoſitionem reſoluantur; ita eiusmodi propoſitio vel plane & perſpicue demonſtrari poteſt, ac pro vera ac demonſtrata admittitur; vel nondum ſat liquido demonſtrari potuit, nec eo minus tantiſper pro vera habetur atque ſupponitur. Vtraque id habet, vt eidem reliquae propoſitiones velut baſi ſuperſtruantur, eaque adeo firma perſiſtente, & ipſae firmae ſtent; eadem conuulſa & ruente, & ipſae corruant. Quanquam autem prioris generis propoſitiones etiam aliquando ſoleant vocari hypotheſes, & ex hac vel illa hypotheſi diſputare dicimus, etiam eum, qui verae & demonſtrari aptae propoſitioni dogma ſuum ſuperſtruit, prout & a me hypotheſis improprie vocatur fundamentalis propoſitio alicuius diſciplinae Eridos p. 207. proprie tamen alterum genus propoſitionis hypotheſeos nomine venit. Ex quo conſequitur, vt quaecunque eiusmodi hypotheſi proprie dictae inaedificantur propoſitiones, non abſolute pro veris haberi poſſint, ſed quatenus illa hypotheſis vera eſt. Sic in Aſtronomicis hypotheſis eſt, Solem in medio vorticis conſiſtere, ac terram duplici motu moueri. Ex hac hypotheſi, qui eam ſequuntur, phaenomena demonſtrant; ſed quae demonſtrationes inanes ſunt, ſi hypotheſis illa falſa ſit. Eodem modo ſe circa alias hypotheſes res habet, quae in Aſtronomia, Phyſica & Medicina potiſſimum adhibentur. His praemiſſis dico, a me nullam hypotheſin in tradenda diſciplina iuris vniuerſalis adhiberi, neque id neceſſarium eſſe; cum fundamentalis & primaria propoſitio non ſolum vera ſit, ſed & manifeſte demonſtrari poſſit, vt eius veritas velut manibus palpari queat. Igitur immanis calumnia iuxta ac deſpuenda ruditas eſt affingere mihi, quaſi hanc hypotheſin aſſumam, hominem vndecunque in mundum proiectum. Sane nulla a me propoſitio in toto opere huic fundamento ſuperſtruitur, aut ex eo demonſtratur; & ſi illa quam maxime falſa ſit, vti reuera eſt, haut ideo vlla mearum propoſitionum corruit, ſed omnes aeque firmae perſtant. Id quod naturae propoſitionum repugnat, quae hypotheſi ſuperſtruuntur. Enimuero propoſitio mea fundamentalis, & in quam reliquae fere omnes reſoluuntur eſt haec: Homo eſt animal ſociabile. Haec non velut hypotheſis aſſumitur, ſed ſolide adſtruitur, & infallibili demonſtratione firmatur, ex conſideratione humanae naturae petita: quae

quae demonſtratio vel directe inſtituitur, vel per fictionem contrarii, & deductione ad abſurdum. Quod genus argumentandi a contrario, ſeu deductione ad incommodum aut impoſſibile in omni diſciplinarum genere adhiberi ſolere, tam veteranum Logices Doctorem fugere non poteſt. Quod etſi ſaepius a me inculcatum ſit, tamen quia vel per ſtuporem, vel per malitiam Albertus iſta non potuit, vel voluit capere, eadem quantumuis non ſine taedio repetenda vtique ſunt. Igitur ego primum directe & poſitiue demonſtro neceſſitatem ſocialitatis ex facultate, quae hominibus ineſt ad commodum aeque ac noxam alteri homini inferendam, ſeu ad iuuandum atque ad nocendum: tum e natiua imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quae hominem ab auxilio aliorum hominum deſtitutum perſequitur. Ad hanc eo firmius concipiendam, ac vt inde dilectio & aeſtimatio aliorum hominum generetur, melioris illuſtrationis cauſa iubeo fingi ſeu concipi hominem a Deo & hominibus deſtitutum, id eſt, qui neque cum Adamo ſit a Deo in Paradiſo collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum, aut quorumuis aliorum fruatur; vt ſi ex hoc intelligatur, quam miſer eiusmodi homo ſit futurus, inde bonum ſocialitatis eo liquidius aeſtimare diſcamus. Itaque ratiocinium meum tale eſt: ſi homo & peculiari cura Numinis, & aliorum hominum cura plane deſtitutus in hunc mundum proiectus eſſet, is futurus eſſet longe miſerrimus. Quid in hoc ratiocinio deſideras Alberte, qui per quadrantem ſeculi Logicam alios docuiſti? Annon connexio iſta bona eſt, & annon poſito antecedente ponitur conſequens? Num autem ideo ego aſſero aut ſtatuo, hominem vndecunque in hunc mundum proiectum, a Deo & hominibus deſtitutum? Atqui non debet eiusmodi quid fingi. Quippini? Annon licet contrarium falſum tantiſper aſſumere, vt vera theſis probetur & illuſtretur? Sic ſi demonſtrare velim vtilitatem magiſtratus in Republica, ac poſt allatas poſitiuas rationes addam; finge in tanta multitudine hominum magnam partem prauorum nullum extare, qui malos coërceat, luporum magis quam hominum coetum diceres. Quis niſi mentis impos me ideo accuſauerit, velut falſam hypotheſin aſſumſerim, non dari in Republica vim coactiuam? Sic ſi quis hanc theſin demonſtrandam ſumſerit; miniſter Eccleſiae debet eſſe vir bonus & pius, ad docendum idoneus, vbi eam rationibus poſitiuis ex indole iſtius muneris petitis adſtruxerit, ac dein addat; fingamus eundem eſſe virum malum & impium, docendique imperitum, carnificis potius, quam Eccleſiae miniſtro officio idoneum dicemus. Quis ita deliret, vt de aſſumta abſurda hypotheſi querelam moueat? Cum in hoc genere ratiocinandi non neceſſum ſit, vt antecedens exſiſtat, ſed ſufficiat, vt eo tantiſper poſito conſequens inde promanet. Pudet me tam multa verba facere in re tam perſpicua, & quae etiam tironibus nota eſt. Sed quia Albertus tam importune crocitare de abſurda hypotheſi non deſinit, iſta denuo inculcanda fuerunt, num forte aliquando iſtum calumniae ſuae pudor ſubire poſſit. Quae cum ita ſint, adparet in ventum effundi omnes ictus, quos tanto conatu gladiator noſter vibrat. Toto quippe coelo differt ratiocinium meum ab hypotheſi Hobbeſii de bello omnium in omnes. Nam & iſte ſerio id ſtatuit, & aliquamdiu multas propoſitiones huic fundamento ſuperſtruit, ac ſubinde ad

 idem

idem recurrit. Sed si Hobbesius ita ratiocinatus fuisset; si fingamus exsistere inter homines bellum omnium in omnes, vita humana erat futura longe miserrima; nemo haberet, quod heic reprehenderet. Qui autem eodem modo vti ego ratiocinatur, is hautquaquam inficiatur aut dubitat, statum primaeuum hominum, qui reuera extitit, fuisse felicissimum. Ita igitur cum vmbra sua luctatur Tartuffus, quando tanto cum supercilio pronunciat: *Figmentis humanis contra veritatem diuinam locus esse non potest.* Obseruanda est autem nefaria malitia istius sycophantae, quod subinde Hobbesium meis sententiis immiscet, vt apud imperitos adolescentes aliquam mihi labem inde adspergat. Nam cordati ac rerum intelligentes satis norunt, mea dogmata ab Hobbesii erroribus esse quam remotissima.

POSTQVAM sententiam meam putide calumniatus est Albertus, iam agyrtae ad morem circa extollendam suam hypothesin magno cum verborum strepitu se iactat, & quot parasangis illa meam superet, circa rite tractandam disciplinam Iuris naturalis insolenter deblaterat. *Me nimirum si sequaris*, inquit, *non potes non agnoscere ius naturae tanquam vnam e reliquiis primaeuae integritatis, implantatum esse nobis a Deo, qui totum hominem olim condidit integrum.* Accedite ergo huc, & emite oruietanum meum, amici, & in futuros vsus recondite. Cauete autem ab eo, quod alter iste vendit, quod nihil plane valet. Atqui, mi Alberte, habemus quidem isto modo veritatem aliquam Theologicam; sed quid illa ad ius vniuersale ad captum omnium hominum accommodatum? Et an ex meis principiis de diuina iuris naturalis origine nihil innotescit? Sane & ego originem eius iuris ad Deum retuli, velut naturae conditorem? vide de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 3. § 20. Quid desideras amplius ab eo, cui principia rationis cum reuelatione confundere propositum non est? Dedit porro status integer initium naturae humanae, in eo quam maxime locus fuit legi naturali. Sed quia integritas illa amissa est, & in eius locum maxima corruptio successit, longe alia velut oeconomia iuris naturalis inde prouenit, quam futura fuerat, si integritas illa in genere humano multiplicato perstitisset. Id quod in praefatione libelli mei de Officio hominis & ciuis liquidissime ostensum. Vnde nego ac pernego, officia hominum, vti nunc corrupti sunt, clarius & certius e contemplatione status integri quam corrupti addisci posse. Exempli causa assumit Albertus societatem paternam; circa quam huic pro censorio suo supercilio displicet, quod ego non ob vestigia HOBBESII, sed graues ob rationes titulum imperii paterni non e sola generatione, sed aliis fundamentis deducam. Idque, quia non sequitur: hic generauit, igitur eo ipso est dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem illam producta fuit substantia, quae pari cum generante iure gaudet. Quam rationem etiam in statu integro locum habere potuisse arbitror. Et scire velim e Theologis, vtrum in sublimi Mysterio SS. Trinitatis haec ex se mutuo consequantur; Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Vnde debuisset Albertus rationes meas destruere, antequam de *absurditate* sententiae meae latraret; praesertim cum ego nullam *hypothesin* eidem substrauerim, sed e natura rerum, & rationibus solidissimis eam deduxerim. Contra Albertus, *si meam,*

meam, inquit, *hypothesin assumas, & statum integritatis respicias, quam plana euadunt omnia!* Videamus, quid tanto hiatu dignum proferat Sophista. Primo loco laudatur dictum Aristotelis, quem scilicet Adamus in Paradiso priuatis collegiis explicauit, & ex quo status integri indoles optime cognoscitur. Inde *harmonia inter diuinum & paternum imperium & vtriusque verae causae nullibi certius quam in Paradiso, nullibi clarius intelligi pronuntiantur*. Vbi primo scire velim, quotnam exempla in Paradiso extent, circa quae imperium paternum in actum fuerit deductum. Deinde audio quidem verba velut pro imperio prolata: *Deus in Paradiso non tantum creauit homines, sed & hominibus vt alios generarent benedixit; qua ratione quoad causam imperii parentes assimilauit sibi; quoad obsequium liberos creaturis*. Atqui haec ex se mutuo consequi nego propter maximum discrimen, quod est inter ius Dei Creatoris, & hominis generantis, & inter Deum & creaturas, ac inter hominem & suam prolem. Nisi dicere velis, homines in statu integro etiam solo verbo e gleba terrae potuisse prolem creare. Sed & valde extemporanea videntur sequentia: *Parentibus licuisse ad exemplum Dei liberis imperare, quae honestati non repugnant: hos decuisse in morem creaturarum promtos esse ad parendum paratosque*. Dubito enim an satis argute dicatur: *Deus imperat, quae honestati non repugnant*. Id quippe non obscure insinuat honestatem aliquam ante Deum, & ab ipso non dependentem. Deinde distinctius exprimendum erat, ad quarumnam creaturarum morem liberi in Paradiso debuerint esse promti ad obtemperandum iussis parentum. Num ad modum creaturarum inanimatarum, verbi gratia, ignis, grandinis, niuis, fumi, procellae, famis & gladii, quae in sacris literis iussa Dei promte exsequi dicuntur? An ad morem animantium brutorum? verbi gratia, scorpionum, serpentum, equi, muli. Quod vix ab Alberto assertum iri crediderim. Ergo restat vt dicamus, in statu integro, & in paradiso liberos debuisse promtos esse ad parendum ad modum creaturarum rationalium, id est, ad modum prolis humanae. Quae thesis non plus lucis adfert doctrinae de officio liberorum, quam fuligo camino. Sed & nescio an satis meditatus sit Albertus finem, indolem, & efficaciam imperii paterni in statu integro; ad quam intelligendam oportebat prius ad liquidum deduci; num dona illa ex imagine Dei integra velut resultantia cum aetate vltro velut effloruerint, an vero per disciplinam & culturam fouenda & producenda fuerint? Nam ad coërcendas prauas cupidines imperio paterno opus tunc non erat apud natiua sanctitate praeditos. Iam & de duratione istius imperii paterni quaestio esse potest, vtrum id perpetuo duraturum fuerit, ad exemplum imperii diuini in creaturas, an vero liberi certo tempore illo soluendi fuerint? Et ex solo hoc exemplo, quo Albertus tam putide se iactat, patere potest, quid absurditatum & ineptiarum iste imperitis adolescentibus intra priuatos parietes venditet, qui in conspectu orbis eruditi tam incongrua apricari non dubitat. Ac cumprimis eo nomine inepta est Alberti hypothesis ad euoluenda officia hominis in vita ciuili, quod illa longe sit obscurior & difficilior, quam si eadem officia eruere instituas e conditione hominis, prout nunc est. Cum enim non nisi paucis, iisque generalibus verbis de statu paradisiaco in sacris literis extet, si quis pleniorem & magis distinctam

ideam

ideam eius ſtatus concipere velit; neceſſum eſt, vt prius praeſentem ſtatum hominum animo concipiat, & ex eo abſtrahat & amoueat omnia illa, quae a peccato prouenerunt, aut eius occaſione introducta ſunt. Vbi poſt longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum eſt, multum adhuc obſcuritatis ſupereſſe; praeſertim vbi ad materiam dominii rerum & imperii humani peruentum fuerit, quae duo inſtituta quam maxime iam genium noſtrae vitae temperant, ſed quomodo eadem ſe in ſtatu integro habitura fuerint, nondum ad liquidum perductum eſt. Sic longe planius intelligo praeceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat ſocietatem humanam, quam ſi dicam, quia idem repugnat ſtatui integro; cum adhuc in quaeſtione ſit, vtrum & quousque dominium rerum in ſtatu integro locum habiturum fuerit, quod citra dominium rerum intelligi nequit. Denique id quoque Alberti hypotheſin valde ſuſpectam reddit, quod in Sacris literis nullum eius veſtigium deprehenditur. Sane Apoſtolus Paulus, quem ego multis partibus Alberto & Magno & Maiore ſapientiorem iudico, circa officia hominis Chriſtiani nunquam ad paradiſum prouocat, ac praecepto de honorandis parentibus promiſſum annectit de longaeuitate, ab ipſo quoque Deo in decalogo additum; quod in ſtatu integro locum non habebat. Idemque parentes ita imperium ſuum exercere iubet, ne liberos ad iram prouocent, a qua itidem in ſtatu integro nullum periculum erat. Tum vxores non ad exemplum Euae, ſed Sarae remittit. Igitur inſiſtamus potius veſtigiis Apoſtoli, ac Albertum cum hypotheſi ſua inter imperitos adoleſcentes nugantem plorare iubeamus. Porro ius ciuile & doctrinam politicam e dictato iuris naturalis recte dirigi vtique in gloriam Creatoris vltimo redundat, etiam vbiit e ſana ratione deducatur. Quomodo autem Deus omnibus noſtris actionibus vltimus eſſe finis debeat, docere non ad ius naturale, ſed ad Theologiam moralem ſpectat; ex qua & conſtat, quod actiones noſtrae non placeant Deo, niſi in Ieſu Chriſto, de quo in ſtatu paradiſiaco altum eſt ſilentium. Mihi denique cui non eſt propoſitum homines ſaluos facere, ſufficere poteſt, ſi homines in dirigendis actionibus ad ſocietatem reſpiciant velut ad ſcopum proximum, qui tamen ſupremum & nobiliorem ſcopum non excludit. Sicuti medico ſufficit ſanitatem corporis reduxiſſe, cura animae alteri diſciplinae delegata; quae & ipſa de interna actionum ſanctitate ſolicita erit. Ac ſane non exiguum operae pretium facit Princeps, ſi ciuibus ſuis externam pacem procuret, ac per leges ciuiles externam honeſtatem inter ipſos conſeruet, atque internam ſanctificationem religioni Chriſtianae procurandam relinquat. Satis autem mirari nequeo impudentiam Alberti, quod veterem calumniam de religione a Ioſua Schwarzio primo motam recoquere non erubuerit, non alio vt adparet fine, quam vt elogia iſtius ſibi quoque vindicare velit. Qua de re cum prolixe Erid. p. 7. & 323. actum ſit, iſta repetere taedet. Ac num ego religionem etiam ex iure naturali ad ſtatum ciuitatum attemperandam cenſeam, perſpici poteſt ex L. I. c. 4 libelli mei de Officio hominis & ciuis. Inane quoque eſt, quod de vſu legis paedagogico gannit Albertus; qui vſus mere Theologicus eſt. Sic igitur penes eruditos & aequos lectores erit ſtatuere, vter noſtrûm magis rite ius vniuerſale adamauerit, & ex vtrius ſcriptis plus bonae frugis ad ſolidam ſcientiam iuris, do-

ctri-

ctrinaeque ciuilis hauriri queat: vtrum qui e domesticis, & apud omnes cognitis principiis id deducit, an vero qui ad aliam disciplinam spectantia infercit, ad disciplinas confundit. Sicut & non parum contradictionis inuoluere iudico id, quod noster subiungit: *Theologia naturalis a Philosophia Christiana instructa est non paucis hypothesibus, quas a Sacra Scriptura petiit mutuo & accepit.* Atqui quae e Sacra Scriptura & peculiaribus eiusdem dictatis, quatenus rationis dictatis contradistinguuntur, instruitur Theologia, non amplius naturalis, sed reuelata est.

PER Alberti igitur cauillationes adhuc firmum perstat assertum meum, religionis Christianae nihil interesse, eidemque nihil decedere, si disciplinae e domesticis principiis extruantur, ac per assumpta heterogenea haut alterentur. Praesertim cum ius vniuersale ea sit indole, vt nulla hypothesi opus habeat, sed ex manifesto veris principiis exsurgat; neque nostra mens sit, vt quis sola hac disciplina in moralibus adquiescat, sed ad alias quoque progrediatur, ad quas proprie spectat, quomodo actiones nostras ad Deum dirigere, eidemque adprobare debeamus. Adhuc etiam absurdum & contra leges methodi arbitramur, ad disciplinam generaliorem & natura sua priorem stabiliendam assumere hypotheses e disciplina particulari, & quae natura sua posterior illa est. Quod enim in contrarium adfertur de Rhetorica, velut natura priore a Metaphysica velut superiore, mutuo quid accipiente multis modis ineptum est. Nam primo homines in sermone tropos adhibuere, antequam vocabula eorum ab artificibus dicendi inuenta forent. Deinde Metaphysica sane Rhetoricae non communicauit aliquam hypothesin, cui ista sit superstructa; sed qui artem dicendi tradiderunt, longo post tempore terminos quosdam e metaphysica adhibuerunt, vti & aliae disciplinae, ad res concisius exprimendas. Etsi causa & effectus, pars & totum, non sint termini pure metaphysici, sed in populari quoque sermone adhibeantur. Et Quintilianus haut eo minus praecepta Rhetorica tradere potuit etiam citra adminiculum metaphysicae, dum dicit: *Metonymia est nominis pro nomine positio; cuius vis est, pro eo quod dicitur, causam propter quam dicitur ponere.* Sed vti haec leuicula sunt; ita id grande piaculum videtur, quod Albertus *metaphysicam superiorem & dignitate priorem rhetorica* pronuntiat, & hanc *pueris* velut quotidianum pabulum proponendum censeat. Cum tamen per rhetoricam Cicero Consul Romae factus sit; quam dignitatem nemo vnquam metaphysicae debuit. Et ab Eloquentia multi Imperatores, Reges, & Principes commendari legantur; a metaphysica commemorari, valde pedantica laus sit. Ac reuera eloquentia nobilissimum est donum, cuius tam in Ecclesia quam Republica maximus est splendor; cum etiam exquisitissima metaphysices scientia nil nisi puluis & vmbra sit. Et sane Alberto, cum ista scriberet, de patrono suo Dn. Seckendorfio in mentem venisse haut videtur, qui vtique suis imaginibus haut indignum iudicauit specimina eloquentiae suae publici iuris facere; e quo si quis sciscitetur, num & circa metaphysicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedanteria sua abire iussurus sit.

ID vero quod a me obiectum est, per Alberti methodum disciplinam nostram reddi particularem, quae sua indole vniuersalis sit; incassum diluere cona-

tur idem per diſtinctionem inter τὸ ὅτι & τὸ διότι, quae nullo modo ad praeſens negotium quadrat. Nam τὸ ὅτι, ſeu quod aliqua res exſiſtat, id hypotheſeos loco adhiberi non poteſt. Sicuti non eſt haec hypotheſis aſtronomica, ſol exſiſtit, terra exſiſtit: Sed ſol mouetur, terra mouetur. Sic inepta eſt haec hypotheſis, primus homo iuſtus & ſanctus fuit conditus: ex hac enim nihil theorematum poteſt deduci. Sed ſi dicam: nos debere conformari ad iuſtitiam & ſanctitatem primi hominis, hypotheſis quidem eſſet, ſed quae theologice & philoſophice falſa, ac impoſſibilis eſt. Nam iuſtitia, qua primus homo gaudebat, eſt plane diuerſa a iuſtitia, per quam nos iam iuſtificamur, ſanctificamur & ſaluamur. Ille enim iuſtus erat, Deoque placebat, & ſaluandus erat citra Chriſtum mediatorem. Noſtra autem iuſtitia eſt in ſolo Chriſto, & citra huius reſpectum noſtra opera Deo non placent. Et quid tantopere circa ſtatum paradiſiacum ſe torquet Albertus, qui tamdiu amiſſus, nec vnquam reſtituendus eſt, & qui nobis norma nec poteſt, nec debet eſſe. Nam nuſpiam in ſacris literis quantum quidem ego memini, Adamus in ſtatu integro nobis proponitur velut exemplar, ad quod conformari debeamus. Sane cognoſcamus e ſacris literis, primum hominem habuiſſe ius naturae in ſe examuſſim, nimirum eo modo exſerendum, & per ea particularia praecepta exprimendum, quae in eum ſtatum cadunt. Sed num exinde conſequitur; igitur commodiſſime omnium ex iſto poſſumus eruere ius naturale, eiusque particularia praecepta, quae ad praeſentem hominis, & corruptum ſtatum quadrant? Denique reuera nullo ſenſu dicitur: Philoſophia e diuinis literis cognoſcit τὸ ὅτι, id eſt, quod primus homo in ſanctitate & iuſtitia creatus ſit: ſed eadem τὸ διότι, cur ita ſit more ſuo, id eſt, per rationem vnice inquirit, atque tradit. Quodnam eſt illud διότι? aut vbi eius rei rationem Albertus in ſuo compendio oſtendit? Pergit noſter: *Eſto, reddatur particularis quoad ea, quae aſſumtis illis hypotheſibus innituntur tantum, & citra has e principiis congenitis non innoteſcunt: quid tum inde?* Quid tum inde? Reſpondeo, non erit amplius ad captum omnium hominum, etiam illorum, qui myſteria religionis Chriſtianae ignorant. Nam quod idem circa Theologiam naturalem fieri dicitur, id contra leges methodi fieri a me dictum eſt. Quod autem addit, metaphyſicam diſciplinam vniuerſaliſſimam habere dogmata Chriſtianis propria, puta *de reali diſcrimine inter exſiſtentiam & ſubſiſtentiam in ſubſtantiis creatis ſingularibus, ex hypotheſi* (imo veriſſima & ſolidiſſima theſi) *de incarnatione Filii Dei;* id ad rem praeſentem nihil facit. Nam id myſterium religionis Chriſtianae non ſubſternitur velut hypotheſis, cui tota ſcientia ſuperſtruatur, vti circa ſtatum integrum in iure naturali fit. Deinde, puto, prius conuocandus fuerit totus auguſtiſſimus Senatus Reipublicae metaphyſicae, eorumque ſententiae perrogandae vna cum rationibus: num vtique e myſterio illo de incarnatione Filii Dei, cuius ſimile rerum natura non habet, extruendum ſit theorema philoſophicum; dari reale diſcrimen inter exſiſtentiam & ſubſiſtentiam in ſubſtantiis: an vero praeſtet dicere, per totam rerum naturam in ſubſtantiis completis exſiſtentiam & ſubſiſtentiam eſſe vnum & idem, aut ſaltem reale diſcrimen inter eas non eſſe; ſed exemplum de aſſumtione humanae naturae Chriſti in perſonalitatem λόγου eſſe exceptionem a regula, ſolis Chriſtianis cognitam. Qualis exceptio non impedit, quo minus tota diſciplina extrui

poſſit

poſſit e principio a ſola ratione erui apto. Sed id quidem in medio relinquimus, donec in eam rem Senatus Conſultum conditum fuerit.

Mirvm vero eſt, quod Albertus neſcire ſe dicat, qui de primaeua hominis perfectione dubitent. Nam ne de Philone Iudaeo memorem, tam multi e priſcis Eccleſiae Doctoribus iſta omnia per allegorias quondam explicabant, vt Auguſtinus ideo neceſſarium duxerit commentarium ſcribere de Geneſi ad literam. Ac ipſe vtique Grotivs L. II. c. 2. §. 2. ſtatum protoplaſtorum longe aliter concepiſſe videtur, quam noſtrates Eccleſiae profitentur. Nec dubito, quin praeter Socinianos alii quoque cum Grotio ſentiant ex Arminianis & ſimilibus ſectariis; quos mihi inueſtigare non vacat. Quibus omnibus an ita cui de & pro imperio Chriſtianorum nomen adimere poſſit Albertus, ipſe pro auctoritate ſua papali viderit. Qui porro ſceleſtam calumniam admiſcet, & quae ne pilum quidem boni viri eidem ſupereſſe arguit, dum non erubeſcit ſcribere: *Socinianos ad me accedere in fingenda primi hominis miſeria.* Nam vbi ego ſcripſi, aut dixi, aut cogitaui, *primum* hominem fuiſſe miſerum? Sed nimirum ante oculos obuerſata Alberto videtur illa regula alienae famae inſidiatoribus vſitata: calumniare audacter, ſemper aliquid haeret. Nam etſi omnes, qui ſcripta mea legerunt, vel manibus palpare queant, Albertum turpiſſime mentiri; tamen ſaltem apud vnum & alterum imperitum adoleſcentem, quem argento emungit, ſiniſtram de me opinionem excitare poteſt, ſupra cuius captum mea ſcripta forte ſunt, ſed cui Alberti ſchedae paucis obolis emere facile eſt. Et tamen *agno* ſe Tartuffus aſſimilat, cuius tamen adunci vngues & animus tygride immanior non obſcure prominent, quique venerabili toga talari foediſſimum hypocritam tegit: cuius tanta animi acerbitas in me ex iſtius ſcripto elucet, vt me ad inferos ſi poſſet, detrudere optaret. Sed Deo ſit gratia, quod neque ſalus neque fama mea ab eiusmodi improbo calumniatore dependet.

Dixeram porro ego, ſcriptum Alberti neque poſſe haberi pro compendio Theologiae moralis, neque vicem, ſuſtinere diſciplinae iuris vniuerſalis, quae iuri ciuili ſubſterni queat. Horum prius vti Albertus admittit; ita circa poſterius id commodum haut ſane exiguum e ſua hypotheſi & regulis in ius ciuile redundare profitetur, quod iis adſumtis Iureconſulti deinceps orthodoxas ſententias, & deciſiones ac reſponſa dare, atque erronea dignoſcere ac reiicere poterint. Expectabimus, an quiſpiam e ICtorum ordine ita ſit deliraturus, vt ex hypotheſi Albertina Ius ciuile orthodoxum ſit commentaturus, cuius ſcilicet vſus tam luculentus in paradiſo futurus erat. Nec eſt, quod Albertus ſe tantopere iactet excerptis ex vna & altera epiſtola, ac *praefiſcini* exclamet: *Baccare frontem cingito, ne puero noceat mala lingua recenti.* Sine dubio Albertus amicorum elogia expetiit, qui cum vanitatem hominis noſſent, ita rigidi eſſe noluerunt, vt illum attenderent pronuntiata ſeria animi ſui ſententia, cum etiam ſimiae foetus ſuos, quantumuis Eroti Lipſico ſimillimos, exoſculari ac deperire ſoleant. Caeterum etſi Dominus Zieglerus, cuius epiſtola tantopere gloriatur Albertus, & ipſe orthodoxiae addictiſſimus, & ſolidae Theologiae peritiſſimus ſit; nondum tamen animaduertere licuit, eum in explicandis legum rationibus veſtigia compendii

pendii Albertini legere. Quid tamen deinceps futurum ſit, & num Scabini Lipſienſes hoc modo deinceps ſententiam prolaturi ſint; verbi gratia, hunc vel iſtum furem ſuſpendendum normaliter ad ſtatum paradiſiacum iuxta hypotheſin Albertinam, dies docebit. Sed nimirum duo Alberto ſufficiunt, quorum ſuffragium pluris eſt ipſi, quam aliorum *ſexcentum* (credo ſphalma typographicum eſſe pro ſexcentorum) iuris myſtarum, Themidi neſcio an Eridi magis fauentium. Magis Philoſophicum fuerat dixiſſe; ipſum ſolum ſibi ſat ampli inſtar theatri eſſe. Nam metus eſt, ne forte is, qui e duobus teſtibus ſupereſt, epiſtolam ſuam retractet. Interim velim cordati obſeruent, quantopere Eroti ſuo contradicat Albertus hiſce verbis: *Sit aliquis, cui Pufendorfiana magis quam mea placeant; quid tum inde? Diſſentientem enim lubentiſſime fero, & hanc libertatem non minus relinquo aliis, quam mihi ſumo ipſe.* Atqui ſi Alberto ea foret animi aequitas, quare tanto calumniarum adparatu meam ſententiam apud imperitos adoleſcentes ſuſpectam reddere conaretur? Caeterum nihil magis puerile dici poſſe videtur, quam quod ſubiungit: *Fateor quidem, quod Pufendorfius obiicit, ius ciuile Romanum ab Ethnicis primo conditum eſſe. At enimuero leges, quae ex eo apud Chriſtianos adhuc valent, latae ſunt ab Ethnicis, non quatenus fuerunt Ethnici, aut Idolorum cultores, ſed quatenus vna nobiſcum principiis congenitis recte vſi ſunt, id eſt, ſana ratione. Quo ipſo neſcientes quid facerent ad meam quam proxime hypotheſin acceſſerunt, reliquias nimirum ſtatus integri, inter quas illa non poſtremo loco ſunt, leges ſuas apte ſatis, nec infeliciter conformantes.* Miſellum ratiocinium! Ethnici formarunt leges ciuiles, iuxta ſanam rationem, aut principia congenita. Ea principia a Chriſtianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis diuinae; igitur Ethnici proxime acceſſerunt ad hypotheſin Alberti de iure deriuando e ſtatu paradiſiaco. Credo ſicuti ferramenta diuturno vſu deteri atque obtuſa demum reddi ſolent; ita & Alberti rationem longa Logices profeſſione hebetatam. Alias habent ICti, quod ſibi de tanto hyperaſpiſta gratulentur aduerſus Caroloſtadium, delirum Diaconum Wittebergenſem, & Anabaptiſtas ante ſeſquiſeculum Germania exactos, a quibus Iuriſprudentiae praeſentiſſimum ſcilicet periculum imminebat.

ARGVIT inde me Albertus iniuriae Dn. Seckendorfio illatae, quod ſcripſerim; hunc *philoſophiam moralem e ſolo rationis lumine deductam e Chriſtianorum Scholis plane proſcribere velle.* Aſt quid aliud inſinuant tradita ab ipſo Chriſtianiſmi L. III. cap. 8. §. 6. vbi dicit, ethicam philoſophicam penitus (ganz und gar,) ſub Theologiam moralem reducendam, ſicuti infrequentes legiones aliis ſolent admiſceri, vt nomen plane, prioremque formam ac rationem corporis amittant; eamque profeſſionem a Theologo obeundam, cuius lectiones in effectu Theologicae ſint, & catecheticae paulo pleniores, quam in Scholis doceri ſolent. Addit, reliquam in natura ſcintillulam circa moralia, & illi ſoli ſuperſtructam philoſophiam ſtatim clara face verbi diuini irradiari poſſe, ſicuti orto ſole ſtellarum debile lumen euaneſcit. At mea ſententia in eo cum Seckendorfio conſpirauerat, quod in locum ethicae Ariſtotelicae, quae magnam partem vocabulis vndecim virtutum abſoluitur, ſolidius quid in genere morum ſit

ſit ſurrogandum. Id quoque laudo, proboque, quod iudicet, Theologiam moralem maiore ſtudio in Academiis tradendam. Sed hanc ego cenſebam ſeparatim tractandam, & in locum ethicae Ariſtotelicae ius vniuerſale ſubſtituendum, fundamenta iuri ciuili & politicae ſuppeditans. Sed ſi Seckendorfio aliter videtur, nimirum digitus labiis imponendus erit. Quis enim aduerſus iſtum hiſcere audeat? Neque vero tanto me dignor honore, vt Alberto me conſiliarium obtrudere velim, paradiſiaco doctori, qui ſoli ſibi compendium ſuum habeat, ſeruetque ſepulcro, quod breui puto ad piper erit relegandum, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Qvia porro Albertus eandem crambem tam ſaepe recoquit, vitio mihi dari non poteſt, ſi & mihi totiens ingeſta cum taedio lectoris iteranda ſunt. Fatetur is, *ius naturae hodie, aeque ac Decalogum praeſupponere ſtatum hominis corruptum, tanquam obiectum, etſi ſtatus integer ſit maneatque eius principium.* Atqui non ſatis memini, vtrum Albertus heic intelligat principium exſiſtendi, an cognoſcendi. Si prius, nihil ad rem facit, quod ius naturae exſtiterit in ſtatu hominis integro. Nam & hic ſtatus periit, eiusque notitia non niſi e ſacris ſcripturis peti poteſt. Ac mihi praecipue curae fuit circa principium cognoſcendi diſpicere, cui fini quare ſtatus integri contemplationem minus idoneam iudicem, infinities dixi. Commendat deinde noſter iterum analogiam ſtatus integri & corrupti, dignum Albertino ingenio commentum, ac iam nouus bellandi artifex bellum, ad analogiam ſtatus integri gerendum tradit. Id quod non amplius mihi ridiculum, ſed plane deplorandum videtur, hominem in ſtoliditate ita obduruiſſe, vt nullam ſpem ſani ſenſus reliquiſſe ſibi videatur. Sane nemo mortalium vnquam tantopere ineptiuit, vt analogia mentis ad non ens fingeret, ſeu vt contenderet, actus certi alicuius ſtatus conformandos eſſe ad analogiam alterius ſtatus, in quo actus ille nullo modo locum poterat aut debebat habere. Sed quia ab ingenio Alberti non niſi inuſitata & miraculo ſimilia proficiſci poſſunt, optandum erat, vt analogiam illam paulo diſtinctius, & per omnes partes & actus belli deducere vellet. Nam quod bellum gerendum ſit, vt pax recuperetur, ac idem quantum poſſit ocyus ponendum ſit, etiam ex noſtris principiis deduci poteſt; & Grotius temperamenta ſua non e Paradiſo, ſed e ſocialitate, & conditione hominum, prout nunc ſunt, depromſit. Vnde ſublimius quid & argutius ab Alberti acumine expectabamus potiſſimum circa modum belli gerendi. Sane quia ſtatui integro quam maxime congruit, ne quis alterius corpus laedat, maximam a bellatoribus gratiam inibit Albertus, ſi pugnandi rationem ad analogiam ſtatus integri deducere queat, atque efficere, vt deinceps bombardae non globis, ſed plumis onerentur, quo hoſtis ſonitu tantum, & fumo terreatur, non laedatur; vtque loco gladiorum caudae vulpinae adhibeantur, quas ita dextre vibrare callet Albertus. Non autem vitio mihi vertet Albertus, ſi hanc controuerſiam tractanti aliquando de carnifice in mentem venit, poſtquam Indicem Nouitatum a carnifice in foro Lundenſi combuſtum vidi, e quo ſubinde floſculos aliquos Albertus mutuatur; cuius & auctor, vterque in malam rem ideo abire neceſſum habuit. Accedit, quod vix vllum hominum genus maiore aſperitate munus ſuum exerceat, quam carnifices, ſic vt minime omnium

de actionibus ſuis ad paradiſi delicias exigendis cogitationem ſuſcepiſſe videantur. Vnde cum meretrices *Erotem* quoque *Lipſicum* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, ſi importunos iſtos homines e compendio ſuo orthodoxo informaret, ne ita crudeliter in terga infelicium ſaeuiant; quae & ipſae profeſſioni ſuae commendandae verba Alberti ſua facere poſſunt, *Erot.* p. 3. *Non hodie demum ſtudio Erotis aut ſocietate delectamur; dudum eſt, quod familiariſſime cum ipſo contra ipſos etiam aduerſarios noſtros agimus, & niſi amici contra neminem pugnamus.* Sed quia Albertus etiam calumniatorum tergo metuit, quorum primiceriis palmam ambigum reddere conatur, non incaute facit, quod iſtum artificem e ſua hypotheſi inſtrui aptat, vt ad analogiam ſtatus paradiſiaci virgis caedantur, ſi qui togis talaribus induti craſſe nimis calumniis operati fuerint.

Excipit inde nonnulla Albertus ad ea, quae ego rationibus Seckendorfii oppoſueram. Quae inter primum eſt, quod etſi ſcopus ſacrae ſcripturae non ſit tradere principia aut diſciplinam iuris vniuerſalis; eandem tamen praebere hunc vſum ſecundarium, vt multae res naturales, & morales, aut hiſtorica & politica paſſim interſperſa inde deſumi poſſint, ita quidem, vt aliunde eodem certitudinis gradu haberi non poſſint. Hoc vti de hiſtoricis lubenter concedo; ita quousque haec circa alia valeant, ſupra expoſitum fuit. Id tamen nego, ſacram ſcripturam per pauca verba, quae de ſtatu integro tradit, hunc praebere vſum, vt inde commode poſſit extrui ſyſtema iuris vniuerſalis ad captum omnium hominum. Quod enim inde conſtat, datum fuiſſe olim ſtatum integrum, ad noſtrum ſcopum nihil facit. Inepte heic adplicatur diſtinctiuncula inter ὅτι & διότι: Nam ſi quis e ſacris literis praeſupponere velit tanquam hypotheſin, hominem initio in ſtatu integro conditum fuiſſe, τὸ διότι autem deinde e ratione deducere velit, cum ratione inſanire velle videbitur. Non capio autem, quid diſciplinis, quarum obiecta in ipſos ſenſus incurruut, emolumenti aut lucis accedat, ſi eorum obiectorum τὸ ὅτι ſeu quod exſiſtant, e ſacris literis praeſupponatur, verbi gratia, quod ſol, luna, & ſidera exſiſtant, quod dentur medicina & medicamenta; aut quod propter eiusmodi ſuppoſitionem ſtatim inde ſit reſultatura aſtronomia aut medicina Chriſtiana. Non magis quam Chriſtiana ſartoria aut ſutoria dabitur, quia in ſacris literis de veſtimentis, & calceis ſit mentio. Gratis quoque negat Albertus; ſi in ſcriptura ſacra occurrat aliqua propoſitio ad ius aut ethicam ſpectans, hanc ab illa praeſupponi. Nam quomodo ſcriptura ſacra vetare poſſet, verbi gratia, ne quis fratrem ſuum defraudet in commercio, niſi praeſupponatur, dari ius, e quo natura contractuum cognoſcatur? Aut quomodo eadem arguere poſſet gentes, quod ſe macularint vitiis contra naturam, ni praeſupponeretur, eos habuiſſe doctrinam morum? Quod porro regulas ſuas pro axiomatibus iuris naturalis non venditat Albertus, id ingentis modeſtiae loco habendum, cui & nemo inuidebit, quo minus ſeſe iſtis quantum poteſt oblectet. Fateor tamen me capere non poſſe, quid regulae iſtae ad deducenda iuris naturalis praecepta faciant, quae & longe obſcuriores ſunt quam haec, nec horum cauſam continent; & poſt omnia praecepta iuris naturae cognita, eadem in ſe plana & aperta obſcuritate inuoluere aptae ſunt. Niſi forte hac virtute commendabiles ſunt, quod

prae-

praeceptis iuris naturalis tincturam orthodoxiae adſpergere valent. Nam ſi ita dicam; *curandum eſt, vt concordia rupta reparetur, quia quicquid ad ſtatum integritatis orthodoxe expoſitum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, viribusque naturae recuperari poteſt, id iure naturae praeceptum eſt, ideoque a nobis faciendum:* Hoc non ſolum eſt Albertino more & orthodoxe ius naturae tractare, ſed & ratio ita perſpicua eſt, vt cuiuis idiotae per ſe pateat. Aſt ſi eidem praecepto hanc rationem ſubnectam, quia homo debet eſſe ſociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumuis hominum eſt. Sane quanto locupletius factum ſit ius naturale mixtura Albertina, nondum adhuc deprehendi potuit.

QVANDO porro ego profeſſus ſum, me ius vniuerſale modo vniuerſali traditurum, vt nempe ſit ad captum omnium hominum abſtrahendo a peculiari religione, vtique inde ſequitur, hanc methodum non minus ad captum Chriſtianorum eſſe, quam Turcarum, & ethnicorum; quia Chriſtiani non minus ſunt homines rationales, quam hi aut iſti, nec illi ab hiſce diſciplina iuris naturalis, ſed religione reuelata diſtinguuntur. Chriſtianos autem peculiarem habere methodum iuris vniuerſalis nego, qui & in hoc addiſcendo nihil damni ſentient, ſi deliria Alberti inſuper habuerint. Fruſtra quoque gannit Albertus, ſe ex ſua methodo formaſſe diſciplinam iuris naturalis, prout indoles eius requirit. Nam indoles huius diſciplinae eſt, vt ſit vniuerſalis. Iſtius autem hypotheſis eſt theologica, quae omnibus propoſitionibus mixturam adfricat, nec eas mere Philoſophicas eſſe patitur, quippe cum hae vltimam probationem ex illa trahant, quae eſt vinculum & velut anima propoſitionum. Neque per naturam rerum aliter fieri poteſt, quam vt per hypotheſin heterogeneam diſciplina aliqua hybridae naturam non induat. Putidum eſt, quod Albertus vetus & inſulſum cauillum recoquit de informatione & emigratione ad gentiles, quaſi haec ſuſpicienda foret illi, qui ad captum iſtorum diſciplinam aliquam tradere velit. Sane ſi ego ius naturale ad captum omnium hominum tradidiſſem apud Belgas, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt; num ideo mihi in Iaponiam fuiſſet proficiſcendum? Sed nec adparet commodum illud maximum, quod Chriſtiani inde capere poſſint, ſi fundamentis iuris diuini reuelati vtantur in diſciplina iuris naturalis; cum quae reuelatio ſuggerit alio modo, aliaque e diſciplina haurire poſſint & debeant, nec mixturam diſciplinarum facere neceſſum habeant. Admiranda vero eſt ſolicitudo Alberti, quod pronuntiat: etiam in doctrina contractuum & ſubtilitatum mathematicarum cauendum eſt, ne quid in his doctrinae Chriſtianae veritati difforme, omnia conformia ſint. *O curas hominum! o quantum eſt in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti prouidentia geometriam & algebram Chriſtianam, ne mathematici forte per imprudentiam in haereſin praecipitent; praeſertim cum omnia tuta timenda ſint, poſtquam iam non ſatis ad Chriſtianiſmum quadrat haec theſis, homo eſt animal ſociale. Quid denique ieiunius eſt hoc ratiocinio: quia vtilitas regula eſt actionum, non quidem de iure, ſaepe tamen de facto, idque non ſolum apud barbaras gentes, ſed & frequenter apud Chriſtianos; igitur diſciplinae iuris vniuerſalis aſſumenda eſt hypotheſis e reuelatione diuina. Id eſt, quia arithmetici ſaepe committunt

mittunt errorem calculi, igitur arithmetice aſſumenda eſt hypotheſis e reuelatione diuina.

Caeterum quia quae pro Seckendorfii rationibus ſtabiliendis attulerat Albertus, valde friuola erant; igitur vt aliquod operae pretium faceret, palmariam calumniam totiens a me eliſam reuomere placet. *Ratio non manet ſana, quando reuelationi diuinae fingit contraria; e.c. hominem in mundum vndecunque proiectum, valdeque miſerum, cui ratio eheu! hodie valde corrupta* (ſed non vsque adeo, vt non ius vniuerſale extruere valeat citra hypotheſin Albertinam,) *ex contemplatione naturae & conditionis ſuae officia illi conditioni neceſſaria ſuggerere debeat.* Atqui hanc theſin Albertus mihi per ſummam impudentiam affinxit, quae nuſpiam in locis ab ipſo citatis, nec alibi in meis ſcriptis extat. Sed is eſt ſenſus, eaque intentio meae theſeos: Si homo in hunc mundum delatus ordinario naturae curſu a parentibus genitus, eorumque cura educatus, infinitisque commodis aliorum hominum auxilio in vita communi prouenientibus gaudens, vti nos omnes ſumus, talis inquam homo, vt alios homines digne aeſtimare, & quomodo ſe erga illos gerere debeat diſcat, conſiderare velit, quae ſua conditio futura eſſet, ſi ſolus ipſe in hoc mundo a Dei & aliorum hominum auxilio plane deſtitutus ageret; reperiet ſe longe fore miſerrimum. Num hoc eſt fingere aliquid contra reuelationem diuinam? Num etiam Apoſtolum Paulum arguemus finxiſſe aliquid contra reuelationem diuinam 1. Corinth. XV. *Si Chriſtus non reſurrexit; inanis eſt praedicatio noſtra, inanis autem & fides veſtra. Reperimur autem & falſi teſtes Dei, quoniam teſtificati ſumus de Deo, quod excitauerit Chriſtum, quem non excitauit, ſi mortui non reſurgunt. Etenim ſi mortui non reſurgunt, ne Chriſtus quidem reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, ſuperuacanea eſt fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis veſtris. Igitur qui obdormierunt Chriſto, perierunt. Si in vita hac ſpem in Chriſto tantum fixam habemus, maxime miſerabiles omnium hominum ſumus.* Quantus haereticus Paulus eſt futurus, ſi e propoſitione hypothetica licet facere categoricam? Sic quod homo duos pedes habeat, quorum alterno motu ſe commode ab vno loco in alterum transferre poteſt, maximum ſane Creatoris eſt beneficium. Hoc vt quis eo luculentius aeſtimare queat, ſi animo ſuo fingat, aut concipiat ideam hominis, cui vnus tantum pes ſit, & quam difficile huic ſit futurum de loco in locum procedere; num hic aliquid finxit diuinis literis aduerſum ex quibus vtique intelligitur homines bipedes a Deo creatos? Atque hoc malum, proh dolor! vt nempe a priuationis incommodo habitus nobilitatem aeſtimare diſcamus, libertiniſmus ille philoſophandi, veteramentariis adeo inuiſus produxit, per quem rationem malumus ſequi, quam veterum magiſtrorum collegia Manuſcripta, & naenias peripateticas: etſi ea ratio ſibi quantumuis relicta, non vsque adeo in rebus haut theologicis nec ſalutem animae ſpectantibus eſt peruerſa, quo minus & per eam Euclides ſolidiſſimas demonſtrationes formare, & Hippocrates veriſſimos aphoriſmos tradere, & Virgilius optima carmina ſcribere, & Cicero ornatiſſime dicere potuerit. Etſi proh dolor! poſtquam homines ad ductum Carteſii accuratius philoſophari coeperunt, multa collegia Manuſcripta ingenti cum pedanteriae damno ad tabernas aromatariorum relegata ſint, ac iuuentus ſtudioſa veteres

veteres libellos peripateticos neſcio ad quos vſus lacerare adſueſcat; cui calamitati deplorandae iam credo oculi Alberto rubent. Cuius tantus ſtupor ſeu verus ſeu affectatus eſt, vt quae a me de ſtatu naturali tradita ſunt, etiam ruſticis perſpicua, intelligere non poſſit, aut velit. Qui ſtatus, poſtquam liquido in doctrina morali explicatus atque deductus fuit, quod veteribus regulis Seckendorfio aeſtimatis mortem attulerit, conditioni rerum humanarum adſcribendum eſt, qua cum alia, tum praecipue nullo fundamento nixa corruptioni & interitui valde obnoxia ſunt. Sic vt nihil ſuperſit, quam vt regulis illis pie defunctis funus ducatur, naeniam cantillantibus vetulis, ac Velthemio & Alberto cum liripipio feretrum proſequentibus. Denique illud Alberti. *Vtinam vero!* hautquidquam efficiet, vt mea principia *laxa* poſſint vocari, *quae nullum e verbo Dei fraenum admittant, ipſaque per probabilitatem, quam a corrupta ratione ſpecioſe accipiunt, corrupta ſint, alioſque corrumpant.* Atqui ego ſemper profeſſus ſum, vbi ius vniuerſale deſinit, ibi incipere Theologiam moralem, & ius ciuile. Et qui dogmata ſua e rerum natura deducit, ac leges bonae conſequentiae obſeruat, illi a fallaci probabilitate nullum periculum eſt. Claudit Albertus diſceptationem hanc geſticulatione quapiam ſimiali, odioſe nudatis dentibus, qua valde lepidus ſibi videtur. Quantum ſudoris inſtare credimus poëtis, & quam diu iſti caput ſcalpent, & vngues rodent, antequam digna Alberto epinicia componant, qui tam glorioſam pro Domino Seckendorfio pugnam depugnauit!

HVCVSQVE alieno nomine rem geſſit Albertus: nunc pro ſe digladiari pergit. Vbi praecipuum ipſi negotium, totiens exploſam calumniam de homine vndecunque in mundum proiecto in ſcenam retrahere, vtque eam mihi obtrudat nihil impudentiae omittere. Quid enim foedius veterano Profeſſori Logices, quam hypotheſin & propoſitionem hypotheticam confundere, aut propoſitionem categoricam pro hypothetica ſubſtituere? Ter allegauit mea verba (p. 192.) *Si concipias hominem in hunc mundum proiectum, &c. Si fingamus nobis aliquem hominem, vndecunque in hunc mundum delapſum &c. Si fingatur homo ſolitarius in hunc mundum incultum proiectus &c. eius ſtatus erit miſerrimus.* Aſt num ideo aſſero, *hominem tali modo in mundum proiectum?* Atqui infinities adoleſcentibus inculcauit Albertus; hypotheticam nihil ponere, ſed recte ſe habere, ſi dato antecedente detur conſequens. Sic in *Apologia mea* (Erid. p. 22.) quando dico; *haec eſt mea theſis; ſi fingatur homo ſolitarius &c.* mea theſis non eſt categorica ſed hypothetica: & nihilominus per ſummam impudentiam contendit Albertus; eam eſſe meam hypotheſin, cui ius naturale ſuperſtruam, ac vnde ſocialitatem deducam. Aſt quomodo quatuor luſtrorum Profeſſor Logicus ignorare poteſt, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad poſterius, non ad prius genus probationis pertinet, quod ego praeter complures probationes poſitiuas ſocialitatis neceſſitatem & vtilitatem oſtendi per fictionem contrarii, ſeu deductionem ad abſurdum. Quis autem ideo dixerit, me quod tanquam abſurdum tantiſper admiſi ad eo fortius conuincendum pertinacem aduerſarium, habere

pro hypothesi & fundamento meae disciplinae? Id quoque ex arte calumniandi, quod illa mea verba allegare omisit Albertus; *nisi hoc* nempe parentum auxilium *per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit*. Nam talis homo qui fingitur, (parentum auxilio destitutus,) si peculiaris eum Numinis cura amplectatur, non erit miserrimus; sed iste demum, quem neque parentes aliique homines, nec Deus vllo auxilio subleuat. Vnde etiam, quia vera conditio primi hominis non e solo rationis lumine, sed e sacris literis vnice patere potest, gentiles, (quorum loca a me adducuntur L. II. c. 2. §. 2.) non minus, quam qui a cognitione diuinarum literarum abstrahere velint, non potuerunt non conditionem istius hominis, quem sibi primum fingunt, tanquam miserrimam concipere. Num autem ideo iste, qui e sacris literis veras hominum origines nouit, & maioris illustrationis causa duntaxat ab ea paulisper abstrahit, aliquid fingit velut thesin diuinis literis aduersam, aut iis fidem demit, quae de primaeua felicitate eius primi hominis, qui reuera extitit, sacra scriptura tradit? De caetero nemo cordatus erubuit posteriores cogitationes prioribus praetulisse; multo minus ab initio confusius obscurius, aut incommodius dicta deinceps explicare, & illustrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatum credo illud tritum; quilibet suorum verborum, suaeque sententiae optimus interpres, aut illud ex octaui praecepti explicatione catechesin; & omnia in meliorem partem interpretantes.

Circa adducendum dictum sat inficetum Martini Schoockii de ponte asinorum illo auctore dignum nescio, quare tam singulari intus voluptate titillari videatur Albertus, nisi forte mentio cognati sanguinis in huius pectore motum aliquem excitauit, aut pulpamenti istius memoria appetitum stimulauit. De caetero per me pontem istum aestimet quisque quanti volet; ego sane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum esset, ad illas regulas recurrerit. Sicuti etiam praecepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi possunt, quam si quis ad harum ductum ista inuestigare instituat. Porro hautquaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis suis exagitari. Necessitatem tamen mihi impositam videbam reponendi, quae ad rem videbantur, ne in orthodoxiam impingere crederer ab imperitis, & qui de alterius sententia non ex ipsius verbis & scriptis, sed alieno e iudicio saepe inuidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in isto Collegio expressum fuerit nescio. Saltem tamen omnes auditores intelligebant, meas sententias impugnari. Denique circa Philosophiam Christianam puerili plane modo se iactat Albertus, cum isto instituto nil friuolum magis excogitari queat. Sane eodem iure quo is Logicam Christianam comminiscitur, alii licebit venditare Logicam Muhammedanam; ad quam nihil aliud requiritur, quam vt exempli loco adducatur haec propositio: Muhammedes est magnus Propheta. Imo & expeditissima metamorphosi Logica medica proueniet, modo haec propositio, in exemplum assumatur: Rhabarbarum habet vim purgandi. Sane Logica vt talis videt quidem hanc & istam esse propositiones, sed aeque nescit verae an

falsae

falſae ſint, atque nouit idem de hac propoſitione: Verbum caro factum eſt. Enimuero ſi Logicam Chriſtianam voluiſſet parturire Albertus, debebat oſtendere, quas nouas ratiocinandi ſpecies, aut figuras ſyllogiſmorum religio Chriſtiana tradat, Ariſtoteli & Euclidi ignotas: aut quaenam ratiocinandi ſpecies ab hiſce traditae in religione Chriſtiana reiiciantur. Alias enim ad ipſam Logicam nihil intereſt, e qua diſciplina propoſitionum exempla petantur; cum non Logica, ſed quaelibet diſciplina de ſuorum theorematum veritate iudicet, ac Logicae duntaxat formalis conſequentia curae ſit. Vnde haec propoſitio, Deus factus eſt homo, in Theologia hautquaquam inuſitata, ſed maxime vſitata & domeſtica eſt. In Logica autem eadem non magis inuſitata dici poteſt, quam haec, Rhabarbarum habet vim purgandi, quia Logicae vt tali non magis de huius, quam illius veritate conſtat. Vnde & Ariſtoteli exempli loco non niſi vulgatiſſima, aut literae α, β, γ, aut e matheſi petita, quam tunc pueri addiſcebant, adhibentur. Sed nimirum voluit aliquid eſſe Albertus; per ſolida autem ad iſtud peruenire haut potuit; igitur tale quid comminiſcendum fuit, vt ſaltem a pueris digito monſtraretur, & diceretur, hic eſt Philoſophiae Chriſtianae auctor. Quam mirum oportet animal eſſe, quod Albertus iam de ſeipſo pronuntiat: *Ego Chriſtianus, quam Carteſianus Philoſophus eſſe malo*. Lepidam oppoſitionem! Quaſi Carteſius quoque, Chriſtianus non fuerit, contra Ariſtoteles inter Apoſtolos principem locum obtinuerit. Atqui ego credideram, Carteſianam Philoſophiam praecipue opponi vulgari philoſophiae peripateticae; quae cum bonis ingeniis non immerito ſordeat, iam nouo fulcro ruinoſam molem ſtabilitum it Albertus, venerabili vocabulo circumpoſito, velut minus boni Chriſtiani ſint, qui Carteſium, quam qui Ariſtotelem ſectantur. Ac eſt quod caueant ſibi Domini Medici Lipſienſes, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquiſitionis pertrahantur. Nam & illos audio Carteſium prae Ariſtotele aeſtimare. Et in vniuerſum eius profeſſionis homines hoc vitio laborant, vt malint rerum naturam & recentia experimenta, quam puluerulentas ſcholarum naenias ſequi. Me quod attinet, quanquam nec ipſe in Carteſii verba iuraui; cenſeo tamen plus ingenii & bonae frugis in illo eſſe, quam in ſexcentis Commentatoribus in Phyſicam Ariſtotelis. Interim phyſicae gratulamur, quod ab Alberto per viginti quinque annorum meditationem locupletata ſit duobus theorematibus oppido quam ſubtilibus; mare non eſſe meteorum, & aquas ſupra coeleſtes vltra vertices ſtellarum fixarum per ſpatia imaginaria, de quibus nihil determinari poteſt, diffundi. Cui viro ſi aetas Mathuſalae contingat, videtur ingens operae pretium circa locupletandam Philoſophiam facturus, vt haec ſuas opes deinceps vix captura videatur. Obiter quoque Alberto placuit Monzambanum pungere, velut neſciuerit, verſus quam plagam mundi Rhenus Germaniam praeterlabatur. Eius defenſionem ſi fas mihi ſit ſuſcipere, dixerim, data opera iſtum in principio libri ſui falſi quid poſuiſſe, vt eo facilius Italus crederetur, apud quos ingens fere inſcitia exterarum regionum eſt. Vnde &, quantum memini, nemo ex illis, qui eum ſcriptorem vellicarunt, de iſto errato quid monuit, quod omnes data opera poſitum animaduerterunt.

Etſi & mihi editiones ſint viſae, quae Rhenum ad occidentem, Danubium ad meridiem collocant. Sed ſi Paradiſiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debebat in prooemio ſubſiſtere, ſed ad caput vsque 8. §. 6. pergere, vbi aliquem locum inuenturus erat, ex quo animi ſui ſpeciem perfectiſſime recognoſcere licebat. Cui & nonnihil lucis ex EVSEBII Hiſtoria Eccleſiaſtica L. VIII. c.1. accidere poterat. Denique circa demonſtrandam originem fontium egregie ſe expediuit Albertus, dum BERNHARDI VARENII locum pro ſe adduxit, addito: *quae doctiſſimi viri verba ſenſu carere, & a rerum natura abhorrere nemo dixit.* Quippini? quis prohibet? aut quibus experimentis iſte ſententiam ſuam firmauit?

ISTA quidem ad Erotem Lipſicum, quà noui quid continere videbatur, reponere placuit. Vter autem noſtrum palmam ſibi attribuere poſſit, non meum, aut Alberti eſt pronunciare, ſed docti & cordati lectoris extra partium ſtudia poſiti. Iſte iudicabit, num qua mihi aqua haeſerit: num quae Alberto a me oppoſita ſunt, hic facillime diſcutere potuerit: vtrum ego e quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, eaque non maximi momenti attigerim, reliquis ac potioribus inſuper habitis? An non Albertus circa aculeos in me retorquendos ſimiam aut cuculum expreſſerit! Vter noſtrum bonum diſputatorem, an malitioſum ſophiſtam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? vtrum denique ad exiſtimationem & ſplendorem Academiae Lipſicae eiusmodi Erotes Albertini multum collaturi ſint?

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM INSIGNIVM
HOC
LIBRO COMPREHENSARVM.

A.

B.

C.

D.

No-

LIPSIAE.

LITTERIS ADAMI HENRICI HOLLII.